Davidis Chytræi
Hiſtorici Clariſsimi
SAXONIA,
ab Anno Christi 1500. vſq; ad Annum M. DC.

Nunc tertiùm recognita, & integri Decennij acceſsione ad præſentem uſq; M. DC. XI. annum continuata.

Additi ſunt INDICES Perſonarum & rerum maximè memorabilium copioſi.



LIPSIÆ,

Sumtibus HENNINGI GROSII Senioris Bibliop.

Anno M. DC. XI.

LAVRENTIVS RHODOMANNVS DAVIDI CHYTRÆO S. D.

Saxoniæ Chronicon sapiens quod ab inde Chytræus
Huc Balthicâ dat undâ,
Accepi: Grates sed quas huic quæso benignis
Pro Gratiis rependam?
An Musa contrà querulæ nova pignora mittam?
Non edit hæc quid ultra.
Pro meritis laudem num docti pignus amici?
Est laude majus istud.
Quis satis enarret? quàm copia dives in arctis
Sit arculis reposta;
Quis satis ingenii vires extollat in ista
Diversitate rerum?
Quis dignè memoret Methodum, quæ ritè coaptans
In luce cuncta ponit?
Cognitionis opes varias, solertis & usum
Prudentiæ celebrem?
Sim puer, in vastam situlâ qui fundere Tethyn
Rores aquæ laboret.
Quis canat eloquii Veneres? quas cernere passim
Hic est, sed absq; fastu.
Iudicii potiùs quis non miretur acumen?
Quàm dicat, ut refranet
Eloquii cursum fluidi bona vena: solutum
Ne se modus queratur.
Sufficit, ut venerer pius, & submissus adorem
Hæc cælitùs profecta.
Gratulor & toto tibi pectore, Saxona tellus,
Quòd hoc viro bearis:
Qui te limitibus dignis extendit, & omnes
Dignè recenset oras:
Et tua gesta novis (veteres dum suscitat annos)
Cum laudibus remiscet.
Heroasq; tuos, quos virtus addit Olympo,
Et fama nunc coronat,
Continua generis serie tibi tollit in auras,
Horumq; facta pangit.
Quæq; tibi passim per agros tractata, per urbes,
Consulta & acta narrat.
Vnica cura viro, sint consona ut omnia vero,
Veroq; teste constent,
Et, quæ desidia est hominum, ne vera sequente
Oblitterentur ævo.
Ergo Deo mecum fac vota haud frigida, longùm
Vt sidus hoc serenet:
Quo tenebras adimat reliquis, quæ fata recondunt
Nostri maligna secli.
Hoc habui, vir summe, tuo nunc reddere dono:
Quod, ut soles, probabis.
Sis felix: sit salva domus: Roseumq; Lyceum
Florente te vigebit.

David Chytræus

CANDIDO LECTORI S. D.

INCIDERVNT IN NOSTRAM ætatem multæ insignes, & consideratione prudentum ac memoria posteritatis dignæ mutationes religionis, ac Regnorum, & familiarum, quæ regna & principatus non in Saxonia solùm & vicino
10 orbe Arctoo, sed vniuersa penè Europa, tenuerunt. Quæ à Deo constitui & aliquantisper seruari imperia & stirpes Heroicas; &, iuxta Syracidæ sententiam, Regnum à gente in gentem, propter tyrannidem, iniurias, & alia principum & populi delicta, transferri ostendunt. Regum Hispaniæ, vetusta stirpe Gothica, in Ferdinando Catholico, Caroli V. auo materno extincta: Austriæ Archiducum familiam, à Rodolpho comite Habspurgense ortam, ad Hispaniæ dominatum Deus euexit. cui recens Lusitania etiam tota, & latissimè patentes, Africæ, Indiæ, & insularum
20 maris Eoi ditiones accesserunt: vt nouum quoddam Imperium, omnibus cæteris hac ætate toto in orbe florentibus, potentia & amplitudine antecellens, ab occasu exortum videatur. Hispaniæ enim nouus terrarum orbis, in occidente, duplo tota Europa maior: Lusitaniæ verò, amplissimæ in littoribus Africæ & India orientali regiones, ad Iapaniam & Moluccas vsq; hoc nostro seculo accreuerunt. ITALiæ etiam pars maxima, excussis per Hispanos prioribus dominis, in Hispaniæ regum potestatem ac ditionem hoc seculo peruenit. NEApolitanum enim regnum, quod dimidiam Italiæ longi-
30 tudinem à Lyri fl. ad fretum Siculum occupat, Alfonsi magni, sapientissimi & optimi regis nepotibus per Hispanos & Gallos

1516. 1580. 1501. 1503.

Gallos eiectis, & mox Gallis per Consaluum oppressis, Ferdinando Hispaniæ regi, Caroli V. auo materno, illiusq; posteris cessit. MEDIOLANENSEM autem ditionem opulentissimam, 1521. Gallis, qui iam plus viginti annis illam tenuerant, trans alpes 1535. profligatis, Franciscus Sfortia, & hoc extincto, CAROLUS V. 1527. possedit. ROMAM ipsam, veterem Imperij sedem, Pontifice capto, & omnes ditionum illius vrbes & arces, in Caroli V. potestatem per illius duces redactas, optimus Imp. intra an- 1531. num vertentem pontifici restituit. Florentina & Senensis 1555. Respublicæ, olim liberæ & florentes, Caroli V. armis domitæ, 10 Mediceos duces receperunt, ex quorum progenie orta trium Galliæ regum fratrum, Francisci II. Caroli IX. & Henrici III. mater Catharina, multos annos nostra ætate Galliæ regnum rexit. Quod totos iam 34. annos intestinis odijs, dissidijs & bellis, prætextu Religionis & Reipublicæ, agitatum, & in sua viscera conuersum, ex Valesia familia, in agnatam Burboniam, proximis annis translatum est. ANGLIÆ Regina Elisabetha virgo tranquilliùs & feliciùs, quàm vlli anteà viri, patriam hactenus gubernans, etsi ex Henrici VII. nepotibus postrema superest, & in aliam familiam regnum Britan- 20 niæ peruenturum videt: tamen nunquam se tutò moderaturam Britanniæ habenas sentit, si de successore futuro constet, (quod in historia suæ gentis Buchananus memoriæ de illa prodidit) tametsi à vicino Scotiæ rege Iacobo VI. disciplinæ Buchanani alumno, naturæ & sanguinis cognatione ei proximè iuncto, non sine ratione fastigiũ illud expeti & sperari existimatur. DANICUM, quod superiore seculo à prisci sanguinis Danici regibus ad exteros, & tandem antiquissimæ nobilitatis comites Saxoniæ Aldenburgenses peruenerat: senes aliqui adhuc meminerunt, à regis Iohannis, fratris senioris filio, 30 1523. Christiano II. & illius posteris ablatum, patruo illius Friderico diuinitùs tributum esse. SVECI eodem anno relictis Daniæ regibus, suæ gentis viro, ex generosæ nobilitatis familia antiquiss. orto, Gostauo Erici, patriæ liberatori & vindici, regnum detulerunt. MOSCHICI tyranni potentia & Imperium, eiecto Tattarorum, quibus anteà subditum erat, iugo, 1560. mirificè hoc seculo creuit, vt à mari Caspio, vsq; ad huius no- 1580. stri maris Balthici portus, Naruam & Parnouiam, omnia dominatu suo complecteretur. Sed quæ in Balthici & Finnici

sinus

ſinus littore hactenus Ruſſiæ & Liuoniæ oppida & ditiones tenuit, Ioannis III. Suecorum, & Stephani Poloniæ regum virtute & felicitate, ex tyranni ore & faucibus rurſum erepta ſunt & conſeruata. POLONIæ regnum, quod prouincijs Imperij Germanici Boruſſiâ & Liuoniâ egregiè auctum & locupletatum eſt, proximis annis, à Iagellonum Lithuanica gente, ad Henricum Gallum, & hoc ſtatim regnum deſerente, ad Stephanum Bathoreum Vngarum, virtutis & ſapientiæ potiùs, quàm generis regij commendatione, translatum eſt. cui recens SIGiſmundus III. Ioannis Sueciæ regis & Catharinæ Iagellonicæ filius, ſucceſſit. VNGARicum, latiſſimis ſpacijs à Carpatho & Ponto Euxino, ad mare Adriaticum & Italiæ fines olim porrectum, à Slauicæ linguæ rege, ad Ferdinandum Auſtriacum, & Ioannem Cepuſium Vngarum, diſcordibus procerum ſuffragijs delatum eſt. ac Ioannes de Pannonia infeliciter dimicans Turcicum Imp. acerrimum & feliciſſimum Solymannum in Germaniam noſtra ætate attraxit.

1581.
1573.
1576.
10
1587.

Inter cætera verò EVROPÆ & orbis Chriſtiani regna, GERMANicum Imperium, ſolum ferè, in vna Illuſtr. Auſtriæ Archiducum familia conſeruatum eſt. quæ omnibus in GERMania, & tota EVRopa principum familijs nunc dignitate, potentia, & ditionum amplitudine antecellit: eodemq́; ferè tempore, cum Ottomanica Imperatorum Turcicorum gente, circa annum Chriſti 1300. creſcere cœpit & florere.

20

In Saxonia verò nobis propinqua etſi multæ vetuſtæ Illuſtrium Comitum maſculæ ſtirpes, Hoia, Ritberg, Teckelnburg, Pyrmont, Spigelberg, Eſens, Henneberg, & aliæ penitùs extinctæ ſunt: tamen Dei beneficio pleræque principum politicorum Gentilitates, nuſquam ferè interrupta generis ſerie, imperia & principatus à maioribus acceptos hoc ſeculo conſeruarunt. Etſi enim electorum Saxoniæ dignitas & ditiones aliquot, capto Iohanne Friderico Saxone, dominum mutarunt: tamen ſingulari Cæſaris Caroli victoris ſapientia & bonitate in eiuſdem domus Saxonicæ principem ſobrinum translatæ ſunt. Erico etiam duci Brunſuicenſi, nullis relictis hæredibus ex ſe natis defuncto, Iulius patruelis ex eadem ſtirpe ſucceſſit: & Boruſſiæ ducatum Alberti Friderici patruelis adminiſtrat. Liuonia verò, Boruſſiæ vicina, longiſſimo centum Germ. mill. tractu ad mare Balthicum porrecta,

30
1547.
1584.

 recta,

recta, cùm ab Imperio desereretur, per vicinos reges discerpta est.

Sed in hanc inferiorem Saxoniam, nobis propiorem, redeo, in qua GELdriæ etiam Ducum Egmondanæ originis series in Carolo Egmondano prorsus deleta, & ditiones illæ, ad Rheni ostia florentissimæ, ad Burgundicam domum redierunt. Quæ VVestFRisios etiam primùm sub Saxoniæ ducibus Alberto & Georgio, deinde sub Carolo Geldro tumultuantes subegit: & vicinos GRONingenses, qui episcopum Traiectensem olim titulo tenus agnoscentes; deinde Ezardo Frisiæ orientalis comiti nouennium, posteà CARolo Geldriæ duci annos XXII. paruerunt, tandem spontè deserto Geldro Burgundis se dedentes, subiugauit.

1538. 1543. 1516. 1506. 1514. 1536.

BELGicæ gentes, sub Carolo V. florentissimæ & opulentissimæ, nunc perpetuò ampliùs triginta annorum bello intestino adflictæ, à Germanis, Gallis, Anglis, vt illi olim ab Ægyptijs, Syris & Assyrijs, Scipionibus dextras eorum perforantibus, patrocinium & defensionem frustra expectarunt. Episcoporum dignitates & opes ecclesiasticæ, olim sacrosanctæ, nunc impunè à multis potentibus, Euangelij prætextu, diripiuntur ac deuorantur. CIVitates olim coniunctæ, & libertatis suæ custodes ac vindices, & principibus ac regibus vicinis ζηλωταί: nostra ætate, rebus conuersis, disiunctæ in tristem seruitutem multæ conijciuntur: & quibus terrori anteà erant, nunc ludibrio sunt. *Sic omnia verti*

Cernimus, atq; alias assumere robora gentes,

Concidere has.

Qua rerum humanarum instabilitate, ac potentium imperiorum, & gentium totarum ruinis admoniti, cùm omnia, quæ magna & firma in mundo habentur, caduca & fluxa esse videamus, maiori studio vnum & summum bonum, quod solum solidum & perpetuum est, DEVM ipsum, & vitam cum DEO beatam & sempiternam expetamus & admiremur. *Nihil enim in rebus humanis magnum est, nisi Animus magna contemnens, & vnum ac solum DEVM magnum verè agnoscens & colens.* Nulla humana potentia, nulla Imperia, nullæ opes, denique nihil, quod magni sit in mundo, adeò firmum & stabile est, vt durabilem illius possessionem & vsum sibi quisquam promittere ausit.

Douza. Minuta, magna, summa & ima respice. Perenne sub polo nihil.

Præci-

Præcipuè autem, vt Tragici poëtæ verbis vtamur, *Non sic Libycis Syrtibus æquor Furit alternos voluere fluctus: non Euxini turget ab imis Commota vadis vnda, niuali vicina polo, vbi cæruleis immunis aquis lucida versat Plaustra Bootes: Vt præcipites Regum casus fortuna rotat.* sicut nostra ætate in Francisco Galliæ rege ad Ticinum capto: HENRICO filio, inter nuptiales ludos lethaliter vulnerato: Ludoico Vngariæ rege à Turcis profligato, & in fuga submerso: Iacobo IV. Scotorum rege, cum fratre Alexandro archiepiscopo Andreano, in acie ab Anglis cæso: Christiano II. Daniæ rege profugo, & tandem capto, & in carcere mortuo: Erico XIIII. Succiæ rege, itidem in custodia extincto: Sebastiano Portugaliæ rege, à MAVris in acie trucidato: MARIA Scotiæ & Galliæ olim regina, per carnificem supplicio affecta: & alijs, exempla illustria vidimus. vt Campsonem Ægypti & Syriæ regem, vsq; ad extremam senectam fortunatissimum, tandem à SELYMO ad Singam cæsum, & successorem TONumbeium, in porta Cairi strangulatum, taceam: cuius victoriæ occasione, amplissima Ægypti & Syriæ regna, & vrbs HIEROSOLYMA, religionis & ecclesiæ Christianæ in omnes gentes inde propagatæ metropolis, in Turcarum potestatem peruenit.

1525. 1559. 1526. 1513. 1523. 1559. 1575. 1578. 1587. 1516. 1517.

Vult autem Deus, has tantas generis humani & regnorum mutationes, & summorum regum ac principum casus tristissimos, in nostram & patrum ætatem ac conspectum ferè incidentes, non oscitanter à nobis præteriri, & obliuione ac silentio obrui, sed velut illustria prouidentiæ & præsentiæ Dei in genere humano, & iustitiæ ac pœnarum exempla fideliter annotari, & literarum monumentis consignata ad posteros transmitti & legi: vt Deum authorem & custodem ecclesiæ & imperiorum, & inspectorem ac vindicem scelerum, sapientem & iustum agnoscamus, & exemplis pœnarum in summis regibus & principibus tristissimarum consideratis, ad timorem DEI, iustitiam, modestiam, & cæteras virtutes Deo placentes ardentiùs colendas, exuscitemur.

Cùm igitur Principum, qui Arctois his gentibus, ab anno 1500. præfuerunt, & præcipuarum mutationum ac rerum in Saxonia actarũ seriem, à quodam amico, mediocri diligentia & studio non improbando annotari cœptã, vidissem: hortator ipsi fui, vt contexeret, & in Genealogijs aliquot Princi-

pum & Comitum, quas ante triginta annos ad meum priuatum vſum collegeram, & narrationum ac euentuũ quorundam veritate ac certitudine inueſtiganda, eum iuuare conatus ſum. Cùm enim annos iam quinquaginta duos diſcendo ac docendo in Saxonia conſumpſerim, quæ hoſpitium & domicilium vitæ & ſtudijs meis tranquillum & liberale hactenus præbuit: exiſtimaui hanc pietatem & gratiam pro iure hoſpitij Arctoo huic orbi à me viciſſim deberi, vt honeſtum hunc optimi viri conatum prouehere ſtuderem: præſertim cùm nemo alius, quod ſciam, hactenus hunc laborem, patriæ honorificum & vtilem, aggreſſus ſit. Quem, poſtea ab illo ipſo deſertum, ſuſcepi integrum, & qualemcunq; hanc rudem & impolitam ſyluulam edi paſſus ſum, vt velut σκιαγραφία & delineatio eſſet futuri operis, quam alius deinde, prudentia & ſcribendi facultate nobis antecellens, & rebus bonis ac vtilibus augere faciliùs poſſet, & verborum ac ſententiarum luminibus tanquam coloribus viuis illuſtrare. nam ſi nihil aliud hoc labore noſtro aſſequemur, certè doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabimus: & perſequi hæc accuratè & ornatè volentibus materiam ſubminiſtrabimus.

Optaremus etiam, edito iam operis ſpecimine, aliquos intelligentes & bonos, ſi quid in hac aut illa notationum vel genealogiarum parte deſiderarent, vel, ſi quid intexi de ſuæ patriæ rebus, alijsúe euentibus certò & exploratè cognitum vellent, candidè nobiſcum communicare. Quod eximij & ſingularis beneficij loco haberemus. Conſultò enim, de ijs tantùm rebus, quæ noſtra & patrum memoria acciderunt, commemorationes, vel potiùs notationes inſtituere, nec ex antiquis Chronicis deſcribere plura voluimus. cùm non minùs illos, quàm nos, de rebus in conſpectu & ob oculos penè noſtros geſtis audientes, falſis indicationibus decipi potuiſſe, & deceptos ſæpe fuiſſe, tanta in veterum principum Græcorum & aliorum Genealogijs & narrationibus diſſenſio & varietas, ne dicam repugnantia, demonſtrent.

Vt autem prudentiùs ſibi conſulere eos, qui ætatis ſuæ hiſtoriam multis poſt mortem annis primùm edunt, fateor, cùm ob veritatis (quâ verè & ſimpliciter de ſe dicta nihil in mundo intolerabilius eſt) ſtudium religioſum, pericula iam nulla metuunt, & ſicubi falſis indicationibus inducti non-

nunquam

nunquam exorbitarunt, coargui non ampliùs possunt: Ita veritatis Historicæ studiosiores arbitror, qui offensiones aliquas & detrimenta, inquirendæ illius causa, sustinere in hac vita malunt, quàm incerta & vana sine periculo colligere, quæ pro veris posteritati ignaræ post mortem obtrudant. Belli HILDesiensis patrum memoria in Saxonia celeberrimi, historiam, Germanicè delineatam, Illustrissimus & optimus princeps VVilelmus dux Brunsvvicens. & Lunæburgensis edendam ad me misit. SVEcicas expositiones, de Stenonis
10 & regis Gustaui præcipuè rebus, pro patria fortiter & feliciter gestis, prolixè & copiosè consignatas, cùm adhuc viueret, Sueciæ rex IOANNES II. ad primam editionem, clementer mecum communicauit. cum quo maluissem quàm mecum expostulare, si quid in illis fortè aliqui desiderarunt. Plurima de diœcesis Bremensis & reliquæ Saxoniæ rebus Reuerendiss. princeps Eberardus, episcopus Verdensis ac Lubecensis, misso Verdensi Chronico & alijs consignationibus, me docere dignatus est, vt plures principes alios nunc silentio prætermittam. RIGensia paulò pleniora, & pluribus circum-
20 stantijs alicubi aucta, Senatus illius vrbis per Syndicum nuper benignè impertiuit. vt anteà Lubecenses, Sundenses, & aliquot alij, de suarum ciuitatum negotijs me erudierunt.

Cum autem Regum & Principum aulæ, & ciuitatum Senatus, veritatis & iusticiæ arces in his terris præcipuæ haberi velint: rectissimè narrationes illas, ex illorum archiuis & commentarijs Actorum publicis seu Protocolis depromptas, velut maximè vero consentaneas, recitari iudicaui. præsertim cùm alij, à quibus posteà de ijsdem rebus expositiones & documenta flagitaui, nihil prioribus consignationibus repu-
30 gnans communicarint, alioquin Herodoti fortasse, Historiæ patris, exemplo, dissimiles inter se repugnantes diuersorum expositiones pariter bona fide annotassem, & cordato lectori iudicium reliquissem, vt in prima statim pagina Herodotus causas belli inter Græcos & Barbaros, alias à Græcis, alias à Persis & Phænicibus proditas, commemorans; addit: Ego de his non venio dicturus, quòd sic vel aliter se habeant: Sed in tota Historia mihi propositum est, vt quæ à fidedignis auditione accipio, fideliter recenseam.

Ego quidem verè adfirmo, me bono & simplici studio, in nul-

in nullius hominis gratiam vel odium (nisi quod omnibus hæc legentibus vtilia & grata esse optarim) præsentem hanc Historiæ Saxoniæ syluam collegisse. cuius partes aliquot, adhuc superstes, hac etiam de causa in lucem emisi, vt veritatem & certitudinem rerum, à fide dignis hominibus in Republica versantibus, & ex Actis publicè editis, acceptarum, testimonio plurium, si quid certius fortè alteri constaret; confirmarem. Quanquam prudentiùs & tutiùs me facturum fuisse fateor, si periculosæ hoc plenum opus aleæ ἀνέκδοτον prorsus reliquissem.

Sed bonos & cordatos, qui ista legent (si quis tamen hæc quoq;, si quis, captus amore leget) oro, vt voluntatem & studium referendæ his gentibus (inter quas maximam vitæ meæ partem exegi, & multi de me benemeriti sunt) gratiæ meum, considerent: & candorem in iudicando, bonis viris dignum, adhibeant. Ad Dedicationes singulorum librorum quod attinet: si quis ineptas esse iudicabit, non equidem repugnabo; sed tamen omnes ferè, quibus inscripsi, aut eorum parentes, iam antè de me benemeriti fuerunt. quibus haud molestiæ quicquam captando exhibere, sed gratiam, hoc qualicunq; officio, referre volui: vel certè, animum accepti beneficij memorem testari. Benè & feliciter vale, candide lector. Rhodopoli, Idibus Martij,

Anno M. D. XCVI.

Ad Reuerendum & Clariss. Virum

D. DAVIDEM CHYTRÆVM,

ELIAS REVSNERVS.

ECquam Phœbe mihi materiam dabis
Dignam noueno Pieridum choro,
Et luculentam, prædicandi
Elogio merito Chytræum?
Cui linguam Charites, Pleiade cui satus
Solers acumen Mercurius dedit:
Artesq; Pallas multiformes,
Blandaq; Suada sonos disertos.
Templis multa piè hic, multa scholis piè
Fecit, beati dotibus ingenI:
Constante Christi interpretatus
Enthea dogmata veritate.
Quid verò memorem, quàm bonus aureos
Vulgârit auctor Historicos libros?
Queis instar ille cheiragogi
Dispaciare docet per arua,
Camposq; historiarum omnigenûm vberes:
Queis & recenset mundi ab origine
Rerum synopsin digniorum,
Quæ sub vtroq; polo acciderunt.
In lucem CHRONICON SAXONIAE recèns
Prodire cernens; hanc operam viri
Europa mirata vniuersa:
(Vera fides) Tibi quas, Chytræe,
Grates posteritas soluet (ait) pia?
Ex veritatis gutture simplici,
Tu patriæ flagrans amore,
Aureum opus benè condidisti:
In quo, ceu speculo, vitæ imitamina
Sancta nepotes post-geniti vident.
Hic nempe censetur beatus,
Qui sapit alterius periclo.

Eia,

Eia, macte animi macte tui bonis
Chytrae: tantis pro meritis tibi
Dignum nepotes cantitabunt
Corde pio memores triumphum.

Ex illustri Salana, Cal. Sextil.
cIɔ. Iɔ. VIIC.

IN SAXONIAM

Viri Clarissimi D. D.

Davidis Chytraei.

Nam quibus insignem Chronici Chytrae laborem
Rebus honorabunt secula nostra tui?
Si vel Alexander Macedum clarissimus armis,
Scipio vel studiis arbiter hisce foret:
Alter Aristotelem quorum bonitate perenni
Fouit, Polybio contulit alter opes:
Historia magnis ornaret honoribus huius
Eruta de veteri tot monumenta situ.
Nostra quid ora silent? caussane valentior omni
Relligio Annales cogit amare sacros?
Anne sacer prima Codex ab origine rerum
Texuit Historico cœlica iussa stylo?
Anne sacras veteri Mystas quoq; fœderis Arca
Historias inter sancta locare iubet?
Anne Prophetarum labor hic & cura piorum
Clara sui secli gesta notare fuit?
Nempe sacerdotum munus sublime tuendis
Historiis proprio consecrat ore Devs.
Quis non ergo tuo decernat honesta labori
Dona: quis ingratus munera tanta legat?
Constiterint vsquam vera si præmia laudi:
Est operæ merces ampla futura tuæ.
Candor at hoc æuo Virtus emortua planè;
Et Themis ad superas fugit ab Orbe plagas.
Liuor

Liuor & Inuidia loligo nefaria paßim
Regnat: & egregijs obstat acerba bonis.
Sed nihil hoc sub Sole nouum: velut antè Prophetis
Ante Sacerdotum læua repensa choro:
Non fuerit mirum, si fax & amurca ruentis
Orbis ad interitum, læua brabea dabit.
Judicium melius de posteritate reportat
Sæpiùs: à viuis cui fauet aura minùs.
Grata Bonis pietas tua, vir clarißime, vel cùm
Amramidæ enarras Numiadæq; libros,
Judicibusue refers bello vel pace vetustis
Orsa, vel Historia gesta recente notas,
Joua tibi viuax superaddat robur, vt annis
Tale secuturis continuetur opus:
Quosq; dedit Samuel, quos Regum nomine libros,
Quos Paralipomenon Biblia voce notant:
Jsta tuo nobis (qui tot Polyhistore libro
Non audita priùs, non mihi lecta refers)
Jsta tuo cupimus, venerande Chytræe, labore
Jllustrata pium ritè docere gregem.
Fama fidem fecit, te fœderis ordine prisci
Omnibus & vatum scripta dedisse libris.
Scripta dedisse libris, quæ declamantis ab ore
Audierit pubes Rostochiana diu.
Talia posteritas vt Commentaria, nosq;
Cernamus, mecum pectora docta petunt.
Gratia larga Dei multos te sospitet annos,
Arthritida & quæuis semper acerba fuget.

Iohan. Olearius D.

 DE

DE FATO SCRIPTORVM, LIBROS IN PVBLICVM EDENTIVM,

Ex quadam THOMÆ MORI *Epistola*,

ἀποσπασμάτιον.

TAm varia ſunt palata mortalium, tàm abſurda iudicia, vt cum his haud paulò feliciùs agi videatur, qui iucundi atq; hilares genio indulgent ſuo, quàm qui ſemet macerant laboribus & curis, vt edant aliquid, quod alijs vtilitati poſsit eſſe, vel voluptati. Quibuſdam ſolùm placent vetera, pleriſq; tantùm ſua; adeo mobiles alij ſunt, vt aliud ſedentes probent, aliud ſtantes. Hi in aulis & tabernis, ſedentes inter pocula, de ſcriptorum iudicant ingenijs, magnaq; cum autoritate condemnant, vtcunque libitum eſt, ſuis quemq; ſcriptis veluti capillitio vellicantes: ipſi interim, nihil in publicum edentes, tuti; &, quod dici ſolet, ἔξω βέλους. quippe tam læues & abraſi vndiq;, vt ne pilum habeant boni viri, quo poſsint apprehendi. Sunt præterea adeò quidam ingrati, vt, cùm impensè delectentur opere, nihilò tamen minùs oderint autorem; non abſimiles inhumanis hoſpitibus, qui cùm opiparo conuiuio prolixè ſunt excepti, ſaturi demum diſcedunt domum, nullis habitis gratijs, vel maledicentes etiam ei, à quo ſunt inuitati. I nunc, & hominibus tam delicati palati, tam varij guſtus, animi præterea tam memoris & grati, tuis impenſis epulum inſtrue: vel tantis laboribus, curis & vigilijs, librum, quo ſe oblectent, ede.

Hactenus Morus.

PROOE-

PROOEMIVM.

CHRONICA, SEV TEMPORA RErum magnarum, à DEO, & magnis Principibus, Dei vices in terris gerentibus, in ecclesia & politijs, in quibus viuimus, actarum, fideliter annotari & scribi Deus ipse præcipit; non solùm vt memoria rerum, ante nostram ætatem gestarum, ad posteros duret & conseruetur: quæ prorsus extincta periret, nisi literarum & Chronicorum monumentis consignaretur: verùm etiam vt te-
10 stimonia Prouidentiæ & præsentiæ Dei in genere humano, & Iustitiæ Dei ac pœnarum, & defensionis ac liberationis iustorum Exempla, in gubernatione imperiorum, & illustribus vitæ humanæ casibus proposita, extent: quorum consideratione mentes legentium ad agnitionem & timorem Dei, ad Iustictiam, modestiam, & alias virtutes Deo placentes, religiosiùs colendas excitentur. Ideo enim conditi sumus homines, vt Deum & opera Dei, tum in toto rerum naturæ ordine, tum verò præcipuè in Ecclesiâ & imperijs seu politico ordine edita, cognoscamus & consideremus, vt agnitâ inde Dei bonitate, sapientiâ, iustitiâ, Deum celebremus.

20 Vt igitur totum hoc pulcherrimum mundi theatrum, cœlos, lumina, stellas: elementa, plantas, animantia, Deus aspici ab hominibus & spectari vult: quæ Historia naturalis ab eruditis nominatur: sic in eodem mundi theatro res maximas & memoria dignißimas, à se vero Deo, & hominibus illius incolis, gubernatoribus præcipuè Heroicis, in ecclesia & imperijs gestas, non silentio obrui, & obliuione extingui vult, sed literarum monumentis asseruatas ad posteros transmitti & legi, vt Deum autorem & custodem ecclesiæ & ordinis politici ac principum Heroicorum, præsentem in ecclesia & imperijs, sapientem, iustum & beneficum agnoscentes, vero pectore & piâ
30 voce, & totius vitæ obedientia laudemus.

Hunc finem scribendi Chronica præcipuum Psalmus 102. indicat: Scribantur hæc pro generatione alterâ, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum. Psal. 78. Quæ audiuimus & cognouimus, quæ patres nostri narrauerunt nobis, non celabimus ea filios & posteritatem eorum, vt cognoscat generatio altera, vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius seruent.

Eodem consilio DEVS ipse Historias suarum patefactionum & operum mirandorum, creationem & exordia mundi ac generis humani, institutionem Ecclesiæ & coniugij, lapsum & reparationem primorum hominum, causas calamitatum, promißionem de Christo, veræ religionis originem & propagationem, ortus superstitionum, originem & stirpes omniũ gentium, propagationem doctrinæ à se traditæ ecclesiæ in familijs patrum & politia Iudaica, repetitionem Legis in monte Sinai, pœnas Diluuij, Sodomorum, Pharaonis, excidij Ierosolymæ, ac inprimis filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, pro nobis nati, paßi, mortui ac resuscitati historiam, quæ totius fidei ac salutis nostræ fundamentum est, scribi per Mosen, Prophetas & Apostolos voluit, & in ecclesia ad omnem posteritatem propagari. Et quidem continuam mundi historiam, in qua, tanquam in tabula pictum, & ὑπὸ μίαν σύνοψιν subiectum cernere possemus, quicquid ab initio mundi memorabile gestum est; singulari beneficio conseruauit in Mose, Prophetis, Herodoto, Diodoro Siculo, Liuio & sequentibus Romanorum Cæsarum scriptoribus perpetuatam.

Etsi autem discrimen est inter historiam ecclesiæ & Ethnicas: quòd illa, Antiquitate; & Doctrina de DEO ac Redemptore nostro Iesu Christo, & æterna salute nostra; & cæterarum Rerum, quas à Deo ipso immediatè in ecclesia Christi gestas recitat, bonitate & præstantia; & Regni Christi spiritualis & æterni descriptione; & vaticinijs ac miraculis; postremò Exemplis Timoris Dei, Fidei, Inuocationis, Confeßionis, ac inprimis Euangelij seu Gratiæ & misericordiæ Dei erga peccatores, vera pœnitentia & fide ad Christum confugientes, longißimè ethnicis antecellat: tamen hæ quoq; Testimonia prouidentiæ ac iusticiæ Dei punientis scelera totarum gentium & vrbium excidijs, & exempla virtutum, secundæ inprimis tabulæ Decalogi, iusticiæ, bonitatis, clementiæ, fortitudinis, modestiæ, continentiæ, illustria continent.

Cumq; Regula vitæ; & norma consiliorum, actionumq; humanarum omnium diuinitùs nobis proposita sit Decalogus seu Lex Dei æterna & immota: Historiæ etiã ethnicæ & politicæ, magna ex parte, LEGIS DEI gubernatricis imperiorum ac vitæ priuatæ EXEMPLA insignia sunt, in magnorum principum & ciuitatum euentibus expressa, quæ ferè conspectiora sunt, & cùm horribiles iniustorum consiliorum & scelerum pœnas; & rectè factorum, cum norma Legis congruentium, præmia recitent: efficaciùs animos, quàm nuda præcepta, ad amorem iusticiæ & obedientiæ erga leges flectunt. Vt regni

Troia-

Troiani funditus euersi exemplum, Herodotus ipse, de hac regula primi præcepti, toti humano generi concionari inquit, ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ θεοῦ: Quòd atrocia scelera atrocibus pœnis à Deo puniantur. Est enim Deus fortis zelotes, puniens iniquitatem. Quare cùm potentißimorum regum ac principum, Crœsi, Astyagis, Polycratis, Apryis, Xerxis pœnas in ethnicis historijs legimus; non minùs eas, quàm Pharaonis, Saulis, Sodomorum, populi Iudaici pœnas, nobis de ira Dei aduersus impietatem, superbiam, iniusticiam, libidines, toto pectore à nobis fugiendas, 10 & de timore Dei, Iusticia, modestia colenda, concionari statuamus.

Cùm verò in procul dißitis & remotißimis gentibus, Persicis, Ægyptijs, Græcis acta, & regum ac principum in ijs olim florentium nomina & seriem cupidißimè ex historijs cognoscamus: multò magis domesticas historias, & regnorum ac ciuitatum in conspectu ferè nostro positarum principes, & quæ in gubernatione reipub. & ecclesiæ memoria digna sub eorum imperio acciderunt, literarum testimonijs consignata conseruare, & posteris impertire debemus. Qua in re præclarè de his Saxonicis gentibus, & vicinarum insularum orbis Arctoi regnis, meritus est Albertus Cranzius, dum & Regum vi- 20 cinorum succeßiones & bella præcipua, & Vandaliæ in hoc littoris Balthici tractu longißimo, & Saxoniæ ferè vniuersæ principum & episcoporum nomina & succeßiones vsq; ad A.C. 1500. grauiter & prudenter explicatas deduxit.

Ab eo tempore, vbi finem ille fecit, ordire, Deo iuuante, præsentis Saxoniæ & Vandaliæ Chronici syluulam constitui. Amens enim sim, si rudem hanc designationem, historiam nominare velim. quam rectè scribere, vt apud Græcos Herodotus primorum Monarchiæ Persicæ regum; Thucydides, aliquot Græcarum ciuitatum; & apud Latinos, Liuius populi Romani; & nostra memoria Italicam suæ ætatis histo- 30 riam Franciscus Guicciardinus, insertis maximorum consiliorum deliberationibus, summo iudicio & omni dicendi artificio elaboratis, contexuêre; excellentis sapientiæ & eloquentiæ opus esse intelligo. à qua cùm ego & alij longißimè absimus, non historiam, ac ne Chronicon quidem, sed syluam his pagellis præscribere decreueram. in qua hoc vnum nobis esset propositum, vt nomina & succeßiones Regum ac principum in his terris, & publicas mutationes, ac euentus maximè insignes, qui in nostram & patrum ætatem inciderunt; & à nobis peruestigari & cognosci certò potuerunt; breuiter & bona fide annotaremus, (ne planè ex hominum animis tempore omnia con-

ſumente delerentur) & alijs, ingenio ac eloquentia nobis longè præſtantibus, Hiſtoriam Saxoniæ ſcripturis, materiam rerum variarum & verarum, non ſine labore à nobis mediocri diligentia & fide conquiſitam & coagmentatam, quæ hiſtoriæ fundamentum & nucleus erit, ſuppeditaremus. Interea verò, dum nitidiora, & ſplendidiùs ac elegantiùs polita, & Hiſtoriam Saxoniæ ſapienter & ſplendidè elaboratam alij proferent; (in qua tamen hoc velut ſolum & fundamentum hiſtoriæ, in præſenti ſylua Chronici iactum, nonnulli ipſis vſui & præſidio fore exiſtimo) candidi lectores nudam hanc annalium conſignationem boni conſulent. cui nihil aliud tribui à quoquam laudis cupio, quàm vt diligenter perueſtigata & cognita, de rebus Saxonicis, fideliter annotaſſe autorem, & gratum facere poſteritati in his gentibus voluiſſe, boni ac cordati intelligant. 10

Volgò, Die Weſtſee/ vnd Oſtſee.

COMPLENT autem hodiè, SAXONVM lingua vtentes populi, vniuerſum ferè Arctoum Germaniæ limitem, maris Britannici & Balthici littoribus definitum, ab occaſu Brumali in ortum æſtiuum, continuo trecentorum milliarium Germanicorum tractu, pertinentem; & ab extremis Flandriæ finibus, qua Picardiæ Gallicæ ad Aam fl. Greuelingam alluentem, iungitur; per Scaldis ac Rheni oſtia, nobiliſsimas Batauorum inſulas concludentia, per Brabantiam, Geldriam, Hollandiam, 20 Friſias, Hadeliam, Holſatiam, Megapolin, Pomeraniam, Boruſsiam, & extremos Liuoniæ fines, Reualiam & Naruam vſq; progredientes, longitudinem Arctoi Germaniæ littoris, ampliore etiam quàm dixi ſpacio, inhabitant.

RHENI verò, qui olim ad ſolem cadentem Saxoniæ limes fuit, brachia, in quæ diffuſus, à ſeptentrione in lacus, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit, medio inter hæc ore modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum; Fleuum & Helium Plinius: hodiè Iſſalam & VVahalim nominant. Nam ſupra Neomagum, in Cliuenſi ditione, Rhenus in duos alueos tribuitur, ex quibus VVahalis, Geldriæ oppida, Neomagum, Ti- 30 lam, Bommel, & ad VVorkum recepto Moſa, Goricum, Dordracum, Brielam allabens, in Oceanum tendit. Ab Arnhemo ſeu Arenaco, alueus Rheni nomen conſeruans, vbi ad Vicum epiſcopi Vltraiectini ſedem prope Büeren peruenit; rurſum in duos ramos ſcinditur, quorum ille anguſto alueo, auguſtum Rheni nomen retinens, tenues & ſegnes aquas, Vltraiectum, VVordam, Alpham, Leidam verſus, placidè prouoluit; quò antequam perueniat, tribus elicibus, Marna, Zylia & Douzia, in mare Leidenſe & Harlemum ſpargitur. Quartus, prope oppidum Leidam, ad Rhenoburgum, lentè vltra Catvvicum procedens, vbi vetus oſtium, iam arenarum montibus obſtruſum, non inuenit, immotus 40 conſiſtit. Lecca verò, alter ramus, parentem Rhenum copiâ aquarum ſuperans, Culenburgum, Vianam, Bredenrodij olim arcem, Schonhouen, Longolij patriam, præteruectus, tandem ſupra Roterdamum Eraſmi patriâ, rurſum occidentali Rheni alueo, VVahali, & Moſæ coniungitur.

Supra

Supra Arnheimum, Fossam ex Rheno in Isalã fl. ex VVestphalia promanantem, Drusus Nero quondam per duo milliaria Germanica, ad Duisburgum seu Drusoburgum duxit, quæ Rheni aquas, nouo Isalæ nomine donatas, Brunchorstum, Zutphaniam, Dauentriam & Campos prætervehens, in lacum, quem Zuidersee hodiè appellant, effunditur, & prope Flielandiam insulam, Fleuo Rheni ostio & castello veteri cognominem, Britannico Oceano tandem miscetur.

Inde Orientem versus, Frisiorũ populi, soli ferè ex omnib. Germaniæ gentibus nomen & sedem patriæ veterem retinentes, vsq; ad Iadam & Visurgin habitant, quos Amasis fl. in occiduos, & Eoos ad Visurgin vsq; pertinentes, hodiè secernit. Inter Visurgis & Albis ostia, ad Hadeliæ extremæ promontorium ferè coëuntia, Bremensis diœcesis interposita est.

Trans Albim, Cimbricæ Chersonesi (quæ inter mare occiduum & Eoum seu Balthicum, longissimo 68. milliarium tractu, rectà in boream porrigitur) basis est, in qua Teutomarsi, inter Albis & Eydori fl. ἐκβολαὶ, Holsati, Stormarsi, VVagrij ad mare Balthicum, & Trauæ ostium pertinentes, Germanicæ linguæ & imperio subiecti sunt. Vlteriores prouinciæ & diœceses, Slesvvicensis, Ripensis, Arhusensis, VViburgensis & Burglanensis, cuius Alburga episcopi sedes est, vt lingua, sic imperio Danico vtuntur.

Balthicum verò Germaniæ littus, à Trauæ fl. vrbem Lubecam alluentis ostio, Megapolitani: inde Pomerani ad Vistulam vsq;: hinc Borussi ad Cronum; vlteriùs Liuoni ad grad. lat. 62. & supra hos Russorum gentes, Ingri, VVotzchoui & aliæ à Sueciæ rege recens domitæ possident. Vt autem mare rubrum, inter Arabiam felicem, & opposita Ægypti ac Æthiopiæ littora, longissimo 260. milliarium tractu porrigitur: Ita hic sinus Balthicus seu mare orientale, literam Pythagoricam, discrimine bicorni sectam, referens, à Trauæ fl. ostio, Lubecæ portu, inter Daniæ, Gothiæ, Sueciæ, & opposita Germaniæ & Liuoniæ littora, per 250. milliaria Germanica extenditur. ac prope Oonas insulas, Finnoniæ extremæ ad meridiem contiguas, in duos sinus ceu cornua finditur, quorum alter Finnicus breuior, inter Finlandiam & Russiam, VViburgum vsque, circulo arctico subiectum; alter Boddicus, longiore spacio inter Gestriciam, Helsingiam, Angermaniam, Lappiam, & opposita Finniæ & Boddiæ littora, ad Torunum emporium vsque, septuagesimo ferè latitudinis gradui subiectum, profunditur. Vbi inter orientalis huius maris oram borealem extremam, & mare Glaciale (quod tamen nunquam glacie obduci, præterquam in sinubus aquam dulcem ex continenti manantem excipientibus, ex nautis Noricis, qui totam Norvvegiam & Sueciam aliquoties Russicorum commerciorum causa, Kolam, & ad S. Nicolaum vsque circumnauigarunt, didici) terra continens seu Isthmus, non plus trium aut quatuor graduum interest, quo Norvvegia & Suecia, alioquin insula futura, Russiæ & Asiæ magnæ continenti iunguntur.

Huius igitur Balthici maris, & Oceani Britannici littus Germanicũ, ab ortu æstiuo in occasum brumalem longissimo spacio inter Russiæ

& Galliæ fines proiectum, boreus Saxoniæ limes est. Occiduum autem trans Rhenum, extremæ Germaniæ fines, vsq; ad Gallicæ linguæ gentes: Orientalem verò Vistulam, ad quem Pomerania hodie adhuc pertinet, & Lithuaniæ ac Rusiæ oram constituemus. Meridiem versus, Harcynij saltus, à Rheno supra Coloniam versus ortum, Germaniam ferè mediam dispescentes, & Abnobæ, Meliboci, Sudetes, à Ptolemæo appellati, Hassiam, Franconiam & Boëmiam, à Saxonicis gentibus, plus quàm dimidiam veteris Germaniæ, Rheno & Danubio inclusæ partem, dialecto & ditione sua hoc tempore occupantibus, disterminant. ac diameter latitudinis Saxoniæ, à mari Balthico & Britannico ad saltus Hercynios, extremosq; linguæ & Imperij principum Saxonici, meridiem versus fines, vbiq; ferè 40. alicubi 50. milliaria Germanica superat.

Hodie Der Westerwald / Sölling / Türinger / Behemer wald.

Prima verò & antiquissima Saxonum apud Ptolemæum nominatim mentio fit. qui, supra Cimbricæ Chersonesi dorsum, vbi nunc Holsati & Marsi vicini sedes habent, ad Albim, & in vicinis insulis eos collocat; finitimos ad boream Cimbris; ad ortum Teutonibus & Teutonaris: cum quibus communi Cimbrorum & Teutonum appellatione ab exteris olim nuncupati sunt. Siue igitur à Sassonibus, Asiæ Borealis populis à Ptolemæo nominatis, quæ appellatio Germanæ Saxonum linguæ, qui se Sassen nominant, maximè vicina est: siue à Sacis, in Herodoto, Xenophonte & Plinio celebratis, ex oriente progressi (vt propagationem gentium ex oriente factam non dubium est) siue ab Ascanes, filio Gomer, vnde Cimbrorum & Tuisconum nomina & originem eruditi deducunt, Sassonum etiam nomen extiterit: ante Ptolemæum tamen nulli fide digni scriptores, qui extant, in Germania eorum meminerunt. ac ne Tacitus quidem, Ptolemæi σύγχρονος, Galliæ Belgicæ sub Adriano Imperat. præfectus, vicinæ Germaniæ populos & mores ex professo describens, vllam Saxonum, sicut nec Francorum, Saxonibus confinium, fortè quòd tum in patriæ finibus fortunâ suâ contenti obscuriores laterent, vel vicinorum Cimbrorum nomine ab exteris simul comprehenderentur, mentionem facit. nisi CATTOS, quibus singularem animi vigorem, & rationem ac solertiam, præ cæteris Germaniæ populis tribuit, Sassos seu Sassones dici existimemus, quæ inter decem, de origine & nomine Saxonum coniecturas, Cranzio potissimùm probatur: sed durior & alienior alijs eruditis videtur. Itaq; harum de origine gentis & nominis Saxonici opinionum fide autoribus suis relicta, quæ certis historiarum fide dignarum monumentis tradita sunt, amplectamur. nam quæ Danicus scriptor Saxo Sialandus de Danorum & Saxonum bellis, ante Christi nati tempora gestis commemorat: poëtica magis quàm historica fide scripta, temporum etiam, vt tota ipsius historia, distinctione accurata carent.

Nominatim verò Saxones innotescere primùm Romanis, & celebrari in eorum historijs cœperunt Cæsaris Maximiani temporibus, postquam Francis confinibus suis adiuncti, maritimas Galliarum & Britanniæ oras assiduis excursionibus & bellis infestarunt, paulò ante annum Christi trecentesimum. Primus enim ex Romanis scriptoribus Eu-

bus Eutropius, in Diocletiani Imp. vita, Saxonum cum Francis coniun-ctorum meminit. deinde Ammianus Marcellinus, Saxones vnà cum Scottis Britannos ærumnis vexasse continuis, refert: & Gallicanos tra-ctus, FRANCOS & SAXONES ijsdem confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, prædis acerbis, incendijsq;, & captiuorum funeribus hominum violasse, & ducem Theodosium, qui postea imperauit, ad Britanniæ defensionem missum, ac Lundonium peruenisse narrat: & lib. 28. Saxonum multitudinem, Valentiniano & Valente Augustis III. Coss. erupisse, & Oceani difficultatibus permeatis, Romanum gradu intento limitem petijsse, & Romanorum sæpè pastam funeribus, tandem concessa illis à Romano duce libera ad suos redeundi facultate, ex insidijs oppressam & deletam esse, commemorat.

Lib. 26.
Lib. 27.
A. C. 372.

Processerant autem paulò antè (cùm triginta tyranni Romanum imperium distrahebant) Saxonibus etiam quibusdam vicinis assumptis, terrestri itinere Franci, relictis ad Visurgin vetustis Cauchorum sedibus, trans Amasin, ad Batauiam & Rheni ostia. Vnde à Constantio Constantini patre reiecti, Germanicam Rheni ripam ad Mœnum vsq; occupantes, auitas Sicambrorum & Tencterorum regiones possederunt, & in Meni traiectu, castrorum sedem, & velut arcem perpetuam Francofurdum, Saxonibus in meridionali ripa Mœni collocatis, fixerunt. ex qua, perpetuis in vicinam Galliam incursionibus factis, etsi, vt antè ab Aureliano, à Probo, à Constantio Chloro, ex sexaginta, quæ in Belgico possederant, oppidis expulsi; ita deinceps à Constantino Magno, Iuliano Coloniam à Francis captam recipiente, & posteà Stilicone (quod passim deprædicat Claudianus, qui Francos, Salios, Sicambros, Caycos seu Chaucos, quorum partem Francos fuisse consentaneum est, promiscuè appellat) aliquantisper represi sunt: tamen paulò pòst Treuiros accersiti à senatore, cuius vxorem Lucius præses Romanus rapuerat, Regnum in Gallia pulcherrimum anno Christi 406. inchoarunt.

Circa A. C. 260.
Lib. 16 Ammiani Marcell.

Addo de Francis, & considerationi eruditorum subijcio hanc quoque de origine nominis & populis Francorum coniecturam. Germania, Cæsari, Tacito, & Straboni nota, populos, inter Rhenum ad Oceanum decurrentem, & Albim interiectos, complexa est, vt Strabo inquit, γνωρίζονται οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου λαβόντες τὴν ἀρχὴν, μέχρι τοῦ Ἄλβιος: Notum est, Germanos à Rheni ostio initium capere vsq; ad Albim. Quorum populi, Sicambri (nunc Cliuij & Geldri) Vsipetes (nunc Sutphanienses) Ansuarij (nunc Dauentrij) Chamaui (vnde Chamen oppido nomen) Frisij ad Oceanum, & his contigui Chauci minores (nunc Embdani & Oldenburgenses) & maiores (nunc Bremensis diœcesis) vsq; ad Cheruscos (nunc Brunsuicenses) fuerunt: & horum mediterranei, Tubantes, Tencteri & Bructeri, nunc Tvventij, Drentij, Benthemij & Monasterienses vicini. Hos Germanos gentem barbaram olim & contemptam, sua ætate, Francos nuncupatos, Procopius, Agathias, Iornandes & alij testantur. Cùm igitur, sub laniena triginta tyrannorum, & posteà, exteræ gentes Romanum Imperium inuaderent, hi quoq; Germani, Salæ seu Isalæ fl. (quem Orientale Rheni ostium, Drusus, ducta in eum fossa effecerat)

Lib. 1. belli Gothici.
Lib. 3. Vandal.

cerat) ripam orientalem longè lateq; habitantes: Franoos se, adoptiuo libertatis nomine, appellarunt: cuius amorem Frisiorum etiam etymon spirat. Itaq; appellationibus diuersarum gentium, quæ communi nomine Francos se indigetarunt, Sicambri, Cayci, Attuarij, & Salij (à Sala seu Isala, cuius accolæ fuerunt) à Claudiano & alijs Franci celebrantur.

Cùm igitur Franci, alijq; ante hos populi, solum vertissent: SAXONES paulatim à littoribus Oceani, ostio Albis, & Chalusi, quo nomine Trauam fl. à vicino tractu, quem hodie Clüserort, & oppidum Chlüs appellant, nuncupari: & vicissim Trauæ fl. nomen, vrbi ad Albim sitæ, à Ptolemæo, horum locorum, ab Ægypti Alexandria remotissimorum, 10 non satis perito, tribui consentaneum est: Ab his, inquam, maris occidui & orientalis seu Balthici littoribus, ostio Albis & Trauæ vicinis, Saxones, non naualibus tantùm excursionibus Romanorum prouincias infestantes, sed in Germaniæ etiam regiones interiores effusi, & Visurgin Amasinq; transgressi, Rhenum versus in Galliam procedere cogitantes, à Iuliano & deinde Valentiniano repulsi, in VVestphalia constiterunt, & terras à Francis ad Amasin desertas suæ gentis colonis sensim compleuerunt. Ideo Paulus Orosius Saxones, gentem in Oceani littoribus, & paludibus inuijs sitam, virtute atq; agilitate terribilem, in Romanos fines eruptionem meditantes, in Francorum finibus (qui orientalem Rhe- 20 ni ripam tenebant) repressos esse narrat. & D. Hieronymus, circa annum Christi 350. Francum, Constantij Imp. aulicum ab Hilarione sanatum referens, Candore corporis, inquit, patriam indicans, inter Saxones quippe & Alemannos, gens eius non tam lata quàm valida, apud historicos Germania, nunc verò Francia vocatur. & eiusdem Imp. Constantij ætate Germanos à Iuliano Cæsare victos commemorans Zosimus inquit, (Lib. 3.) à Saxonibus, omnium eas regiones incolentium barbarorum, & animis & corporum viribus, & laborum in prælijs tolerantia, fortissimis habitis, Quados nationis suæ partem, in solum ab Romanis occupatum emissos esse. 30

Arcadij & Honorij Impp. temporibus nominat Saxones Claudianus: maduerunt Saxone fuso Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule. & alibi Honorio & Stiliconi suo adulans Roma, inquit, quantum te principe possim, Non longinqua docent, domito quod Saxone Thetis Mitior, & fracto secura Britannia Picto. & Stiliconis effectum curis ait, ne Britannia littore toto Prospiceret dubijs venturum Saxona ventis.

At paulò pòst, Britanni, desperatis Romanorum auxilijs, quorum à Gothis & Francis imperium in Italia & Gallia penè euersum erat, aduersus Pictos, Scottos, & alios, qui partem Insulæ iam tenebant, Hengistum Anglorum & Saxonum ducem inuocant, qui repressis Britan- 40 norum hostibus, postea prætextu stipendiorum non solutorum, circa A. C. 450. Britannos ipsos opprimunt, & cum Scottis & Pictis, concessa illis insulæ parte, transigunt: ac pluribus colonis ex Saxonia accersitis, nomen Angliæ insulæ à se imponunt. eaq; de causa Angliam, transmarinam Saxoniam Bonifacius appellat. Quo tempore Sidonius Apollinaris aliquoties Saxonum meminit, quorum peritiam rei naualis, & in-

genium

genium ac fortitudinem bellicam, & in captiuos hostes truculentiam graphicè in epistola ad Nammatium depingit. & in Paneg. ad Auitum socerum: Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus Sperabat, cui pelle salum sulcare Britannum Ludus, & assueto glaucum mare findere lembo. & ad Lampridium: Isthic Saxona cœrulum videbis, Assuetum antè salo, solum timere, Cuius verticis extimus per oras Alrat lamina marginem comarum. Aëtius etiam in prælio aduersus Attilam, Gothos, Burgũdos, Francos & Saxones habuisse, à Iornande & alijs scribitur.

Cùm autem Francorum rex Theodoricus, Clodouei Magni filius, 10 Metis aulæ sedem habens, circa annum Christi 530. aduersus affinem suum Ermenfridum Turingorum regem bellum gereret; Saxonum auxilijs vsus est. quibus parta victoria, partem Turingiæ ad Harcyniam, vbi adhuc vestigium arcis Sassenburg ad Vnstrotum superest, mercedis loco, vt pacti fuerant, Theodoricus concesit: eosq; Francorum socios & amicos nominauit. Inde narratio de agro, quem à Turingis Saxones emerint, nata existimatur, quam initio Annalium suorum VVittikindus & alij commemorant.

Secuta est Alboini, Longobardorum regis, in Italiam, à Narsete euocati, expeditio, qui vt plurium sociorum præsidijs instructior eò veni- 20 ret, multa millia Saxonum sibi adiunxit, & regnum Longobardorum in Italia fundauit. cuius cùm tæderet, Saxones, anno sedecimo pòst, relicta Italia, pristinas ad Albim sedes à Sueuis, quorum reliquiæ Pomeraniam & Marchiam incolebant, interea occupatas, magna cum difficultate recuperarunt anno 584.

Præcipuè autem Saxonum nomen & res gestæ in bellis cum Francorum regibus, Dagoberto, Carolo Martello, Pipino, & Carolo Magno, à quo ad veri Dei & redemptoris nostri Iesu Christi agnitionem & cultum adducti sunt, historiarum monumentis celebratæ sunt. Quo tempore, præcipuâ autoritate, potentiâ, rerumq; gestarum gloriâ eminentes Sa- 30 xonum principes Angarij; VVITTIKINDUS Magnus, qui belli molem aduersus Carolum multos annos sustinuit, VVerneri filius, & patrui Edelhardus ALBIONIS pater, & Bertholdus: Theodorico parente, & Sighardo auo, prognati floruerunt.

Ac LIMITES Saxoniæ veteris, Caroli Magni ætate, ad orientem Albis & Sala: (tractum enim superiorem à confluente ad Sudetos montes, quem nunc Mysi & Voitlandi incolunt, Heneti Sorabi eo tempore possederunt) ad meridiem, Harcynij montes (Turingiam & Hassiam Francorum imperio tunc parentem complectentes) ad occasum Rhenus ab ostijs Coloniam vsq;: ad boream, littus Germanici maris, à Rheno ad 40 Eydorum fl. prope Slesvvigam, & vicini ad ortum Heneti, VVagrij, Polabi, Obotriti fuerunt.

Totam verò Saxoniam, in tres gentes præcipuas; Ostphalos seu orientales; Angarios, & VVestphalos seu occidentales; diuisam fuisse: VVittikindus, Annonius, & Vrspergensis testantur. Ex his Angarij, seu Angriuarij, in occidentali Visurgis ripa, VVildeshusium, Mindam, Heruordiam (vbi vestigium nominis in pago Engern, sepultura VVitti-

VVittikindi illius magni Saxonum ducis adhuc insigni superest) Lemgouiam, Osnabruggam, Deipholte, & trans Lippiam, Susatum, VValdec, Arnsberg & Surlandiam in diœcesi Coloniensi, tenuisse existimantur. VVestphali verò, ad occidentem & septentrionem, Rheni tractum è regione Coloniæ, ducatum Bergensem, comitatum Marcæ, Tremoniam, VVesaliam, Embricam, Sutphaniam, Relinghusiam, Benthem, ac vniuersæ VVestphaliæ hoc tempore metropolin Monasteriensem diœcesin amplissimam possederunt. Ostphali verò, ab orientali Visurgis ripa ad Harcyniam & Albim vsq; pertinuerunt. Qui tractus, inter Visurgin à primo ferè ortu, & Albim ex montibus Boëmiæ prodeuntem, vsq; ad 10 amborum fluminum ostia interceptus vnà cum nouis Saxonum Colonijs, ante quadringentos annos in Henetorum terras trans Albim vsq; ad mare Balthicum deductis, solus ferè in nunc vsitata regionum Germaniæ distributione, antiquo Saxoniæ nomine, exclusis ab hac appellatione VVestphalis veris & γνησίοις, & antiquissimis Saxonum colonis, censetur.

Cùm autem in Noua hac, & respectu reliquæ Germaniæ, Transalbina Saxonia, ad littoris Balthici oram, Dei beneficio, domicilium vitæ & studiorum meorum annos iam quadraginta quinque mediocre & tranquillum habeam: ordiri Chronicon ab his Balthici littoris regio- 20 nibus, seu nouis Saxonum colonijs, in Henetorum terras deductis (quas Saxoniæ superiori & inferiori, in hodiè vsitata decem prouinciarum Germaniæ distinctione annumerant) decreui. ac primo libro, qui Principes, quis Reipublicæ & Ecclesiæ status, anno 1500. & paulò antè, in ditionibus ac populis Balthici maris accolis: deinde in Saxonia superiori ac inferiori: tum in VVestphalia & Belgicis prouincijs, Oceano Germanico adiacentibus, & Arctoi orbis insulis, fuerit, summatim explicabimus. ac deinceps, ordine per singulos annos, vsque ad præsentia tempora, Deo iuuante, progrediemur. 30

Lib. I. II. III. IIII.

CHRO-

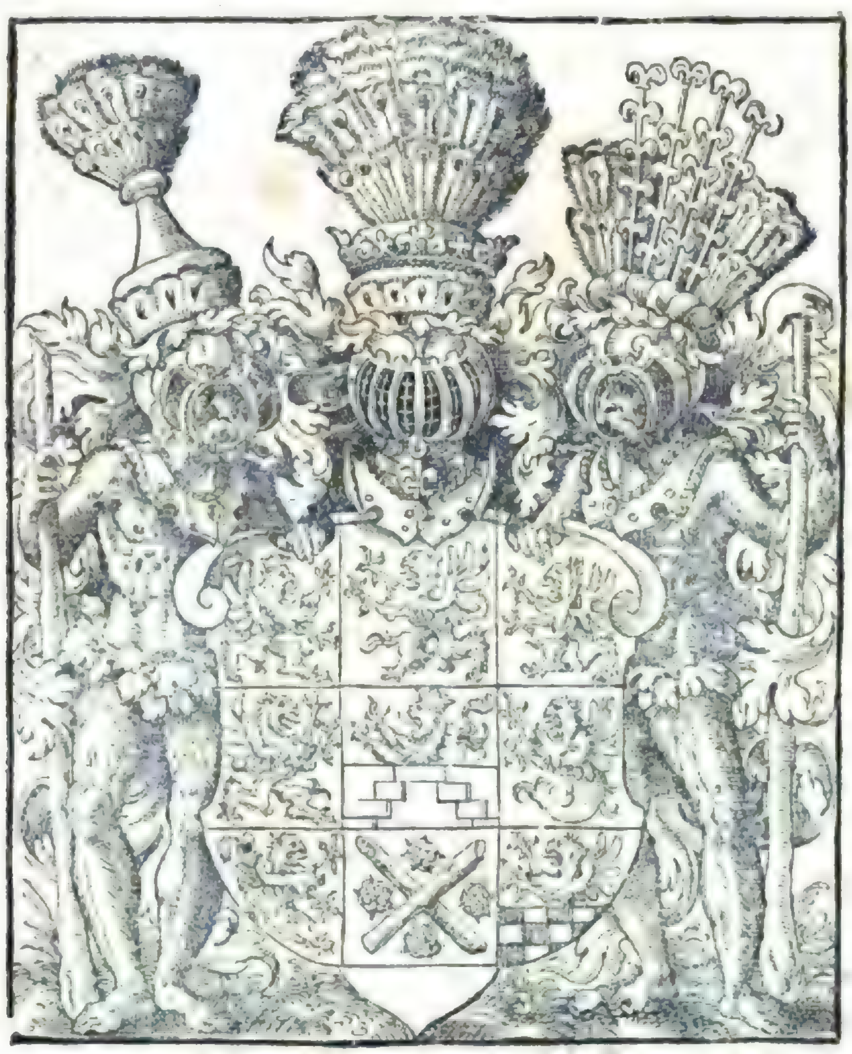
SAXONIAE
Liber Primus,
VANDALIA.

Illustrißimo & optimo Principi & Domino, Dn.

PHILIPPO II.

Optimi Principis, D. BOGISLAI XI. filio: Philippi I. Nep. Georgij pron. BOGISLAI magni abn.

Stetini, POMERANIÆ, Cassubiorum & Vandalorum Duci: Principi Rugiæ: & Comiti Caicorum, Domino Clementissimo.



VANDALIAE CRANZII

Quam laudatissimo Principi, abauo ipsius Bogislao Magno, autor dedicauerat:

Vt munus illi missum in familia maneat,
CONTINVATIONEM, hoc libro inchoatam,
DICAT, consecrat

Dauid Chytræus.

PHILIPPVS II. POM. DVX DAVIDI CHYTRÆO S.

CUm postremò ad te inuiseret Martinus meus Marstallerus, id erat a.d. V. Eid. Decemb. Anni O. R. CIↃ IↃ XCV. rediens mihi indicauit, alteram te Chronici tui editionem parare, eamq́ vnius & alterius anni historia auctam. Mirum quàm sim gauisus, tum publico Reipub. tum priuatim patriæ nomine. Ob oculos enim mihi, recordatione superioris temporis, ponebam tenebras, quæ à Barbarie inuectæ, maiorum meorum principum fortissimorum, gloriam ita occulunt, vt vix scintilla quædam eius in monumentis quibusdam vetustis emicet. Iisdem opponebam lucem hanc, quæ hodie pænè omnes orbis angulos ita illustrat, vt hospes in mundo nullus sit, nisi cui historiam attingere graue est. Patent enim nunc, Historiæ beneficio, minutissimæ etiam partes noui, quem vocant, orbis, seu aliquandiu ignoratæ potius partis vniuersi, Brasilia, Florida, Virginia, Pistonum. Nec patent tantum, sed & legentibus ita se exhibent apertas, quasi ipsis cernantur oculis. Quid ergò de Arctois his regionibus dicam? quæ ante secula aliquot paucis notæ, nunc omnibus historiæ lectoribus sunt notissimæ. In ijs ceu pars quædam non postrema censetur Pomerania, à maioribus nobis relicta regio hæreditaria, quæ hodie in luce versatur clarissima, felicitate seculi huius & industria hominum felicis eius seculi. Eam itaq; lucem sum gratulatus patriæ meæ, in qua illustranda hactenus, tu, clarissime Chythræe, laboras felicissimè, quæq́ idem tibi rependet, quod virtus solet cultori, h. e. gloriam & laudati nominis immortalitatem. Non eo inficias, nec eat quisquam Christianus, talentum te tuum Theologicum explicandis S. scripturæ libris rectissimè ad salutem plurimorum contulisse. Sed nec hoc negarit quisquam sanorum & intelligentum, pertexenda Historia Arctoarum gentium, operam te toti orbi nauasse longè vtilissimam. Hoc enim præstas, vt & hæc seipsam cognoscat ætas, in quo fundamentum salutis ponebant prisci illi sapientes, nec eandem ignoret, si quæ hanc olim consequetur ætas. Loquitur ipsa res, quantum ad regnorum firmitatem momentum afferat præteritorum temporum fata conferre præsentibus, & ex eo coniecturam facere de futuris. Si enim verum est, quod verum esse sentiunt, qui sensum habent paulò magis argutum communi, Eandem mutatis personis mundi fabulam agi: certè Historia est, quæ fabulæ huius exactæ, agendæ perpetuò rationem veram ostendit, consiliorum, factorum, dictorum, euentum, honestatem, laudem, explicans. Est igitur, quod prædico, & quod Pomerania grata mecum prædicat, felix opera tua, ora Arctoarum gentium, quæ quod didicisse pridem oportuit, nunc discunt, quo euentu quam fabulam vitæ egerint hactenus, vnde consilium rectum capiant, quomodo cum laude porrò & feliciter eandem agant, dum extremus dies finem fabulæ imponat, & vitam veram inchoët, in qua & consilia & facta & dicta nutu omnipotentis immediatè regantur. Hæc omnia verò cùm ad felicitatem publicam pertineant, pertinere simul ad laudẽ tuam intelligis, quæ nullis meritis maior debetur, quàm ijs, quæ in Remp. conferuntur, & multorum simul felicitatem procurant. Perge itaq;, CL. Chytrææ, perge, quod cœpisti curriculum decurrere, nec ingratorum te voce, aut ineptè iudicantium haud censenda censura, patere abstrahi ab Historia. Hanc enim dum tractas, agis quod professionem tuam deceat, ætatem istam iuuet, huic seculo prosit, & ad nominis immortalitatem viam aperiat, qua nulla sit planior & magis certa. Confirmatum te in his, his etiam confirmatũ cupio, quod tu à tui amante Principe profectum accipias, vt soles, lubenter & animo æquo. Libeat etiam pluribus de his tecum, sed alteris me hoc seruare, alia quæ nunc vrgent, iubent. Tu feliciter, quæ publicæ vtilitati destinasti, perfice, & vt plura perficias, vale. Ex aula Paterna Bardensi. Idibus Ianuarij. Anno 1596.

VANDALIA.

ARctoi Germaniæ littoris tractum, quà in orientem vergit, Danicis & Gothicis insulis obiectum: ab alluente sinu seu mari, cui Balthia fretum, Fioniam & Selandiam Daniæ insulas dirimens, nomen dedit: BALTHICVM eruditi appellant. Id mare, à Draui fl. ostio, vrbis Lubecæ portu, initium sumens, ducenta milliaria Germanica, inter Germaniam, Borussiam, Liuoniam, Russiam, & opposita Daniæ, Gothiæ & Finlandiæ littora, VViburgum vsque circulo Arctico subiectum porrigitur. Vniuersam hanc Balthici littoris oram, HENETI seu Venedi populi, quos Germani Wenden / Itali Slauos, quidam nostrates etiam Vandalos appellant; circa A. C. quingentesimum, post fatales illas gentium migrationes, occuparunt. & à mari Balthico, ad Albim; à fontibus (seu riuis vndecim, antequam Boëmiæ montes exeat, in eum confluentibus, vnde nomen Elue fl. factum existimatur) ferè ad ostia illius: alquot seculis consederunt, & latè dominati sunt. donec ab Henrico Aucupe & Ottone magno primùm ad Albim & Hauelum aliquantulùm repressi, deinde ab Henrico Leone, annis post primam illorum immigrationem sexcentis, continuis bellis partim cæsi ac deleti, partim seruitute extrema oppressi; & vnà cum religione Christiana, nouæ Germanicorum populorum & Saxonum coloniæ in has regiones inductæ sunt. tametsi in hodiernum vsque diem, passim ad ripam Albis, miseræ gentis Henetæ seu Slauicæ reliquiæ, in Lusatia & alibi hærent. Ab his veteribus incolis Henetis seu VVendis, quos Vandalos aliqui vocarunt, totum hunc tractum Germaniæ, inter mare Balthicum, Vistulam, & Albim interiectum, Vandaliam Cranzius appellat. quem hoc tempore sex vrbes Vandalicæ, ditio Megapolitana, Pomerania, Marchia Brandeburgensis, Lusatia, Boëmia, occupant. & orientem versus, Moraui, Poloni, Russi, Moschi, Circassi, sicut ad Sauum & Danubium & mare Adriaticum Illyricæ gentes, Carni, Croatæ, Bossini, Rasci, Seruij, Bulgari, Histri, Dalmatæ & omnes in vniuersum Slauonici populi, eâdem cum Bohemis, Polonis & nostris VVendis lingua, sed dialectis multum differente, vtuntur, adeò, vt nullius linguæ popularis vsus hoc tempore latius in Europa pateat, & pluribus in regionibus & amplioribus regnis, imò in Turcici etiam imperatoris aula colatur, quàm Vandalicæ seu Henetæ.

Certum est autem, eiusdem gentis, quam Wenden Germani appellant, appellationes esse, Henetos, Venetos, Venedas apud Ptolomæum (lib. 3. cap. 5. tenent Sarmatiam maximæ gentes Venedæ, per totum Venedicum sinum) Venedos & Fennos apud Tacitum; Slauos apud Gregorium Papam, Blondum & alios plurimos. Seruios & Sorabos, à Sarmatis veteribus nomen habentes ad Salam & Albim: VVinitas & VVinulos apud Helmoldum Chronici Slauorum scriptorem. ac Plinius, de succino agens, disertè scribit, Venetos, à Græcis Henetos vocari proximos Pannoniæ, circa mare Adriaticum, vbi & Herodotus Henetos collocat. quos ab Antenore Troiano, post euersum Ilium, ex Paphlagonia eò ductos esse, Liuius initio suæ historiæ adfirmat, cùm prius in Asia minore, prope Phrygiam sedes habuissent, quæ postea à Paphiago, Phinei filio, Paphlagonia dicta est, teste Homero: Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ ἐξ ἐνετῶν. Siue igitur à veteribus illis Henetis, cultissimæ genti Ionicæ in Asia vicinis, & in Europam ad mare Adriaticum deductis; siue ex Sarmatiæ Europeæ & Asiaticæ campis latissimis, olim progressi VVendi seu Slaui, vtramque Istulæ & Viadri ripam vsque ad Albim compleuerunt: certum est, hunc maris Balthici tractum, in quo viuimus, annos circiter sexcentos ab ijs habitatum esse, eorumq; imperio paruisse. sicut adhuc vestigia nominis in vicina Hexapoli, & in ditione Megapolitana principatus VVendorũ, cuius Gustrouia, Malchin, Röbel, VVaren, oppida sunt, & in Pomeraniæ ducum titulo, Cassubij & VVendi, & in Marchia ac Lusatia ad Boëmiã vsq; habitãtes VVendi, incolas veteres demonstrant.

Lib. 37. cap. 3.

Κλειὼ pag. 151.

Ιλ. β.

Etsi autem de nomine Vandalorum quidam verè disputant, non rectè illud his populis, quos VVendos aut Slauos vulgò vocamus, assignari: cùm inter Germanicas gentes Tacitus & Plinius lib. 4. cap. 14. Vandalos recenseant: & Procopius initio belli Vandalici, quod Belisarius Iustiniani Imp. auspicijs in Africa gessit, Vandalos, Gothicam gentem, eadem cum Gothis (Germanicè locutos non dubium est) lingua vsos fuisse, adfirmet: tamen cùm vel à nominum affinitate (vicina enim inter sese sono nomina sunt VVenden & Vandali) vel à sedibus ijsdem, quòd post migrationem Vandalorum in Gallias, Hispaniam & Africam; Heneti seu VVendi eorum terras possederunt (sicut post migrationem Boiorum ex Boëmia in Bauariam, nihilominus noui incolæ Zechi seu Slaui, veterum incolarum nomen retinent) hæc appellatio Henetis tum à multis alijs nostræ ætatis hominibus eruditis, tum verò ab Helmoldo etiam, qui chronica Slauorum ante quadringentos annos Lubecæ scripsit, tribuatur: communem vsum nominis Vandaliæ nos quoque retineamus.

Indicat autem Helmoldus, primam in hoc littore Balthico ad orientem, Slauorum nationem esse Russos (ipse Ruzos appellat) deinde Polonos. His succedere, qui antiquitus Vandali, nunc autem Vuinithi seu Vuinden vocentur, quorum primi sint Pomerani inter Vistulam & Viadrum ad mare habitantes. à Viadro occidentem versus Leubuzi & VVilzorum seu Leuticorum populi: Tolentij ad fl. ἐμώνυμον, Neobrandeburgum & Treptouiam alluentem. Redarij ab vrbe Rethe (fortè Röbel hodie) Circipani, ad Panim fl. in cuius ripa sunt oppida, Malchin, Demin, Anclam, VVolgast. Kyzini fortè in comitatu Gutzgovv. Nam Rugianos seu Ranos, gentem fortissimam, Helmoldus, inhabitare insulam VVilzis oppositam, refert. & VVilzis finitimos versus occasum VVarnauos ponit, ad Varnum seu Arnum fl. qui Sternebergam, Buzouium, Cygnæam & Rostochium præterlabitur. Inde Obotritos, quorum metropolis sit Mekelenburg prope VVismariam. Polabi ad Raceburg. VVagrij ad Lubecam & Aldenburgum. Heruli vel Heueldi ad Hauelum fl. Bryzani fortè nunc Prignitij, quorum metropolis Perleberga. VVilinos & Stoderanos ad Berlinum & Brandeburgum collocant. quæ loca, ante Vandalorum immigrationem, Senones Sueui tenuerunt; supra quos, mare Balthicum versus, Teutonarios & Teuiones, vbi nunc Rostochium & VVismaria Megapolitanæ vrbes florent, & supra Tetuonarios, occasum versus, Saxones, in collo Cimbricæ Chersonesi, Ptolemæus collocat. Sed his gentium nomenclaturis relictis, Vandaliæ, littori maris Balthici adiacentis, Chronicon, Deo iuuante, continuabimus, & à

POMERANIA ordiemur. quam secundum littus Germanici seu Balthici maris (vnde & nomen toti prouinciæ ad mare sitæ inditum est) longo amplius quinquaginta milliarium Germanicorum tractu hisce adhuc temporibus porrectam; olim Vistula fl. ad Orientem terminauit. Vbi Sobislaus, Pomeraniæ dux, Bogislai filius, Suantibori nepos, Oliuam monasterium, adhuc florens, fundauit, & Dantiscum arcem, ad Vistulæ ostium à VValdemaro I. Daniæ rege (qui Rugios & cæteros Henetos, Pomeraniæ incolas oppugnauit) ad ostium Vistulæ conditam, 1164. occupauit, cui oppidum vetus postea accessit. quod commodiore loco, & à Vistula aliquantùm distante, ad Modlauam fl. 1308. extrui cœptum, subitis incrementis auctum & amplificatum est. Nunc septem citra Dantiscum milliaribus, præfecturæ, Leoburgæ oppidi, ad Lebum fl. siti, & Bythouiæ, Eoum Pomeraniæ limitem claudunt. A meridie Polonia maior, & Marchia noua & Vccarica, Pomeraniam prætendunt. ab occasu, Tolensius, Trebela & RECNISA fll. ad Megapolitanæ ditionis fines labuntur. ac Recnisa fl. (qui ad Damgardiam, Rugiæ Ducatum, Pomeraniæ coniunctum, à Megapoli discernit) ad pagum ἐμώνυμον, 5000. passuum à Gustrouia Vandaliæ metropoli, ex lacu emanans, vbi Lagam, Tessinum, Salinas, Marlouiam, Megapolitana oppida præterijt, tandem infra Damgardam lacum efficit; qui ad pagum cœnobij Ribnicensis Vustram, duobus à Ribnicio milliaribus, angusto velut Isthmo à mari Balthico secernitur. ac deinceps, continuo amplius viginti milliarium tractu, intra terram continentem & littora vicini

vicini maris porrigitur. à dextris, oppida Pomeraniæ, BARDAM, illustrissimi ducis Pomeraniæ Bogislai aulæ sedem: SVNDIAM, ducatus Rugiæ metropolin: GRYphisvvaldum Academiæ, & VVolgastum aulæ Pomeranicæ sedem: Angelam ad Panim, & STETTINAM ad Viadrum fl. à sinistris verò, peninsulam promontorij Tarsi, Zingst, Rugiam, Vsedom & Iulini insulam, Viadri ostijs obiectam, alluit: angustos alicubi portus seu exitus in mare Balthicum præbens: Prierouiam, è regione Bardæ: Gellam inter Zingst & Rugiam, ad Sundium: nouum Peini ostium, inter Rugiam orientalem & Rudam insulam, olim tempestatibus inde auulsam, è regione Gryphisvvaldi & Vuolgasti: Sueuum, è regione Vkermundæ: Diuenoam supra 10 Stetinum, inter Iulinum & Caminum episcopi sedem: à qua deinceps terra continens in Borussiam vsque porrigitur.

POMERANIAM vniuersam an. 1500. BOGISLAVS X. Heroica virtute & felicitate princeps, iam vltra viginti annos gubernabat. qui patriam penè oppressam, & continuis bellis propè exhaustam, verè heroica virtute & admirabili fortuna rursus erexit & confirmauit, & in tota vitæ & gubernationis suæ historia, celsitudinis animi & virtutum insignium ac successuum felicium exempla, & prouidentiæ ac præsentiæ Dei testimonia illustria posteris reliquit. Quæ, diuinitus constitui & defendi imperia, & principes aliquos excellenti virtute & felicitate à Deo ornari, & singularibus motibus regi ostendunt, vt cursus eorum populis salutaris sit, & pacem post 20 magnas bellorum tempestates, religionem, leges, iudicia, disciplinam, & alia iustæ ac honestæ gubernationis & vitæ præsidia & neruos restituant & conseruent. Inciderunt enim vitæ huius principis initia in tristes familiæ ducum Pomeraniæ & acerbos casus, & patriæ periculosos motus intestinos, & bella externa, ex quibus non alio, quàm solius DEI auxilio, potuit eluctari.

Natus est Bogislaus anno 1454. die 28. Maij, viuente adhuc rege Erico sene, qui propter Heroicam præstantis ingenij & virtutis indolem, & quod VVoldemari IIII. Daniæ regis, ex ea familia postremi, ex filia Ingelburgi, Henrico duci Megapol. nupta, pronepos esset, olim planè adolescens, ad Daniæ, Sueciæ & Norvvegiæ imperium euocatus, cùm amplius 40. annis ea rexisset, tandem vltrò regnorum ad- 30 ministratione sese abdicans, in patriam redijt, vbi viginti adhuc annos in ocio & quiete superstes vixit.

Tenebat is, à patre VVartislao VII. acceptam, vlteriorem Pomeraniam (quæ adhuc Henetorum nomen retinet) cuius oppida sunt Stolpa, quod Bogislaum nascentem excepit: Rugenvvold, aulæ Erici sedes: Slage, quod à Slauis nomen habet. Accessit Erico seni, sexennio ante natum Bogislaum, citerior Pomeraniæ pars, inter Inum & Parsantam fl. interiecta. cuius oppida sunt, Stargardia, Caminum, Gryphenberga, Treptouia ad Regum, quæ patruelis ipsius Bogislai IX. ditio fuerat. Cuius Bogislai IX. an. 1448. defuncti vnica filia SOPHIA, Erico II. duci Pomeraniæ (cuius pater VVartislaus IX. VVolgasti ad ostium Panis fl. aulæ sedem fixerat, nec ta- 40 men Bardensem ducatum, Rugiam & alias ditiones, eo tempore receperat) nupta, mater fuit Bogislai X. quo nascente, Stetinensem etiam ducatum, Ino & Pani fluminibus interceptum, peculiaris princeps, sed tamen ex eadem familia principum Pomeraniæ ortus, iam annis amplius 150. possidebat. Cum autem inter tot principes, multæ de finibus & successione disputationes essent: accessit hæc etiam Erinnys, vt Ericus II. dux VVolgastensis iuuenis, de soceri Bogislai IX. ducatu, regi Erico seni, qui eum vt proximus agnatus occupauerat, controuersiam moueret, & armis se ius suum repetiturum ostenderet. Hac iuuenis temeritate & petulantia adeò offensus est senex Ericus, vt præsentibus multis principum legatis, qui dirimendæ controuersiæ causa conuenerant, & aliàs affirmaret, non Ericum VVolgastensem, sed 50 Ottonem Stetinensem sibi propiore gradu agnatum, ideóque hæredem proximum esse.

Cum autem paulò post, durante adhuc discordia, Rex Ericus decessisset: etsi dux Ericus totam regis Erici hæreditatem, fratre etiam suo VVartislao X. excluso, sibi soli vendicare, quòd vxor Sophia, regis Erici patruelis filia erat, nitebatur: tamen

men, cùm eo tempore minus diligenter conseruatis aut perlustratis veteribus monumentis, gradum agnationis liquidò non demonstraret; marchio Fridericus II. elector Brandeburgensis, VVartislai X. socer, & Ottonis III. ducis Stetinensis tutor, allegato regis Erici, qui Stetinensem principem vinculo agnationis propiore, quàm Ericum VVolgastensem, sibi iunctum esse, palàm adfirmarat, testimonio, perfecit, vt ditiones à rege relictæ, in tres æquales partes diuisæ, Ottoni Stetinensi, & Erico II. & VVartislao X. VVolgastensibus, pariter distribuerentur.

1464. Decimo ætatis Bogislai anno, inexpectata Ottonis III. ducis Stetinensis planè adhuc adolescentis morte secuta, Fridericus elector Brandeburgensis, ducatum Stetinensem, (qui florentissima Pomeraniæ pars est, duodecim vrbes continens, Ino & Pani fluminibus terminata) morte Ottonis, cuius VVolgastenses duces agnati non
1465. essent, apertum, sibi conferri à Friderico III. Imp. petiuit: & Stetinensium ac Pomeraniæ ducis titulum tunc primùm vsurpare cœpit. Sed subditorum in equestri ordine & ciuibus (vno consule Stetinensi Marchita excepto) tanta fuit erga superstites principes Ericum Bogislai X. patrem, & VVartislaum X. ab eodem stipite (Barnimo primo videlicet) septimo gradu distantes, beneuolentia & fides, vt extrema omnia, suorum principum & hæredum legitimorum nomine, subire decernerent.

Cùm igitur post aliquot annorum tractationes, nec dominium vtile nec directum ducatus Stetinensis, quem feudum Marchicum agnosci à ducibus Pomeraniæ Fridericus marchio volebat, se adipisci posse cerneret: horribile, cum tredecim
1468. principibus fœderatis, bellum Pomeranis indixit, & oppidum Garz, & arces Locknitz & Vierraden cepit. Vkermündam & Gryphishagam irrito conatu obsedit. Stetinum proditione consulis occupasset, nisi diuinitus accidisset, vt lanij quidam fortè serius domum reuertentes, portam hosti iam venturo à consule noctu patefactam,
1470. occludi curassent. Sed rebus ex animi sententia parum succedentibus, Marchio dolore animi aliquantò post extinctus est.

Successit ei frater Albertus, Achilles Germanicus, cui Fridericus III. Imp. (cùm duces Pomeraniæ aliquoties ab eo citati, vt in persona se apud Imp. sisterent, se excusassent: & tandem legato eorum in itinere mortuo, tertia vice omninò non comparuissent) totam Pomeraniam in feudum concessit, & mandata ordinibus ducatus Ste-
1471. tinensis & coniunctis, imperialia misit, vt Alberto marchioni homagium præstent, eumque dominum recipiant.

Cùm autem his tantis motibus & bellis Pomeraniæ, à vicina marchionum familia illatis, prætextus inde quæsitus sit, quod Genealogia principum, minus accuratè superioribus seculis annotata fuit: sicut & Cranzius alicubi in ea hæret, & in Iohannis Bugenhagij Chronico alia serie quidam recensentur: integram DVCVM POMERANIÆ GENEALOGIAM, ex archiuis, & literis fundationum, diuisionis ditionum, & recessuum hæreditariorum, diligentissimè inquisitam & coagmentatam, ab eo tempore, quo Christianam religionem primùm amplexi sunt, vsque ad nostram ætatem, sicut à nobilissimo & doctissimo viro, Valentino ab Eichsted; ducis Philippi Cancellario, mecum communicata est; hoc in loco intexam.

SVANTIBORVS, stirps, sequentis familiæ, ⊖ 1107.

VVARTISLAVS I. ab Ottone Bambergensi episcopo, comite in Andechs, baptizatus anno 1124. Episcopam Iulini, & Ecclesiam D. Iacobi Stetini fundauit. ⊖ 1136.

Ratiborus fundator cœnobij Stolp ad Peinam fl. ⊖ 1151.

Suantipolcus, cum Boleslao III. Poloniæ rege bella assiduè gessit.

Bogislaus 1150

CASIMIRVS Demini 1182. Episcopam Iulino Caminum transtulit. cœnobia Bred & Iuenac fundauit.

BOGISLAVS I. cœnobium Belbug fundauit. ⊖ 1188.

PRIMI DVCES POMERANIÆ à Friderico Barbarossa creati.

Suantibor

Casimirus. ⊖ 1273.

Bogislaus II. ⊖ 1222.

Casimirus II.

VVartislaus II. ⊖ 1186. fundator cœnobij Colbitz.

Bartholomaus ἄπαις ⊖ 1224

Sobislaus. Huic bellum VValdemarus Daniæ rex intulit, qui Dantiscum arcem ad Vistulæ ostium condidit. Hanc, discedente rege, Sobislaus occupauit 1164 1285. accessit oppidum 1308. superiori loco ad Motlauam vrbs ædificari cœpta. cuius arx anno 1311. Crucigeris aduersus Marchitas defendenda per Vladisl. Lokt. commendata est. Fuit hic Sobislaus

fundator monasterij Oliuæ ad Dantiscum, quod Samborius filius absoluit, 1187.

Barnimus I. oppida Garz, Gryphenhagen & templum D. Mariæ Stetini condidit 1261. dotauit Reinfeld & Dargun. ⊖ *1278.* — *Bogislaus III.* ⊖ *1224.*

Mestuuinus 1220. — *Samborius 1207.*

Suantipolcus hostis Cruciferorum, ⊖ *1266.* — *VVartislaff.* — *Sambor.* — *Ratibor.* fratres Cruciferi.

Mestuuinus, dux orientalis Pomeraniæ, moriens 1295. ditionem suam, exclusis agnatis, Primislao duci maioris Poloniæ reliquit. cui eodem anno extincto, Vladislaus Locticus Poloniæ rex agnatus successit. Inde ad Marchitas defecit, donec tandem Crucigers 1313. Borussiæ eam adiunxerũt. — *VVartislaus 1275.*

B o g i s l a v s *IV. VVolgasti.* ⊖ *1309. uxor Margareta, filia VVislai II. Rugij.* — *Barnimus II. 1249.* — O t t o *primus dux Stetini.* ⊖ *1345.*

VV a r t i s l a v s IV. ad quem R v g i æ *Ducatus, anno Christi 1325. primum peruenit. Paulatim orientalis Pomeraniæ oppida Stolp, Slag, Rugenuuald, Belgard à Crucigeris detenta repetiuit.* ⊖ *1326.*

B a r n i m v s *magnus, patriam contra Cruciferos & Ludoicum marchionem defendit. Templum D. Ottonis 1346. & Carthusiam 1360. Stetini condidit.* ⊖ *1368.*

Elisabeth filia Casimiri II. regis Poloniæ, quæ ⊖ *1370.* — *Bogislaus V. orientalem Pomeraniam tenuit.* ⊖ *1374.* — *VVartislaus V. posthumus* ⊖ *1390.* — *Barnimus III. VVolgast. an. 1357. Comitatum Gutzko ditioni adiunxit.* ⊖ *1365.*

Casimirus III. 1373. — *Suantibor.* — *Bogislaus VII. 1404.*

Casimirus V. à Friderico I. marchione victus 1420. Prenslauiam Sedenic & Vkerlandiam amisit. — *Otto 1427.*

Ioachimus, uxor Elisabeth marchionis Ioannis filia 1451.

VVARTISLAVS VII. uxor Maria, Henrici ducis Megapol. & Ingelburgis nata VValdemaro IV. Daniæ rege, filia. ⊖ *1392. Sinderæ uic in Vngaria.* — *Bogislaus VIII. uxor Sophia, Procopij Morani filia,* ⊖ *1417.* — *Casimirus IV. 1377.* — *Elisabeth, uxor Caroli IV. A. C. 1363. mater Sigismundi Imp.*

VVartislaus VI. VVolgasti cum patruo ditionem 1372. ⊖ *1394.* — *Bogislaus VI. 1393.*

Barnimus VI. VVolgasti ⊖ *1405.* — *VVartislaus VIII. Bardæ 1415.*

Otto III. dux Stetinensis ⊖ *1464. de cuius successione bella inter Pomeranos & Marchiones orta.*

ERICVS I. Rex Sueciæ, Daniæ & Noruegiæ, cœpit regnare 1396. desiit 1439. ⊖ *1459.*

Bogislaus IX. ⊖ *1448.*

VVartislaus IX. Sigismundo Imp. familiaris. ⊖ *1457.* — *Barnim VII. 1449.* — *Barnim VIII. Bardæ 1451.* — *Suantibor. Rugiæ. 1415*

SOPHIA uxor Erici II. — *ERICVS II.* ⊖ *1474.* — *VVartislaus X.* ⊖ *1478. uxor II. Magdalena, Vlrici postremi ducis Stargardensis filia.*

VVartislaus XI. — *Casimirus VI. statim post patrem mortui.* — *BOGISLAVS X. annos 50. Pomeraniam Heroica virtute & felicitate solus gubernauit. uxor Anna, Casimiri regis Poloniæ filia. natus 1454.* ⊖ *1523.* — *Sophia, nupta Magno duci Megapolitano.* — *Catharina, Henrici senioris ducis Brunſ. uxor.*

GEORGIVS. ⊖ *1531. uxor Æmylia, Philippi Palatini elect. filia.* — *Barnimus IX.* ⊖ *1573. uxor Anna, Henrici I. Luneb. filia.* — *Sophia, nupta Friderico I. Regi Daniæ, mater ducum Holsatiæ,* ⊖ *1568.*

PHILIPPVS. uxor Maria, Iohannis elect. Saxoniæ filia. natus 1515. ⊖ *1560.*

Iohannes Fridericus I. uxor Ertmudis, filia Ioh. Georgij elect. Brandeb. — *Bogislaus XI. coniunx Clara, Francisci ducis Luneb. filia.* — *Ernestus Ludoicus. uxor Sophia Hedwigis, Iulij ducis Brunsuic. filia.* — *Barnimus X. uxor Anna Maria, elect. Br. filia.* — *Casimirus VII. episcop. Caminensis.* — *Anna, uxor Vlrici ducis Megap.*

Philippus. — *Franciscus.* — *Bogislaus.* — *Georgius.* — *Ioh. Ernestus.* — *Vlricus.*

Philippus Iulius.

Vt autem

Vt autem ad Bogislaum, præsentium Pomeraniæ ducum proauum, redeam: pater ipsius Ericus, dum aduersus marchionem & fœderatos, Stetinensem cis Viadrum ditionem armis tuetur; coniugem Sophiam, cum Casimiro & Bogislao filijs, & quinque filiabus, in vlteriorem Pomeraniam, Borussiæ finitimam, quæ pacatior & tutior erat, ablegat. VVartislaum filium apud se retinet. Cumque anno 1474. Ericus obijsset: statim eum VVartislaus senior filius, & mox Casimirus secuti sunt.

BOGISLAVS igitur, cùm ex tota nobilissima Pomeraniæ Principum stirpe, solus cum patruo VVartislao, vnica spes generis deinceps propagandi, superesset: summo omnium subditorum studio & alacritate receptus est. Sed instabat denuò, & minis & armis vrgebat Marchio Albertus, quem Germanicum Achillem dixêre, vt feudum Pomeraniæ, marchionibus ab Imp. Friderico tributum, recognosceret, & se vasallum marchionis profiteretur. Prouocante autem Bogislao ad Iuris cognitionem, Albertus bellum renouat, & Piritij Bogislaum obsidet, qui inde industria & fide viri nobilis Küssouij elapsus, nouis collectis copijs, obsidionem soluit. Postea ducum Megapol. Magni & Baldasaris intercessione tandem res composita est, his conditionibus, vt occupata vtrique retinerent, captiui vtrinque dimitterentur, Friderici fratris Alberti filia Margaris Bogislao nuberet: & Bogislai ac ordinum Pomeraniæ literis, de successione, si mascula ducum Pomeraniæ linea desineret, legitimè marchionibus caueretur.

Biennio pòst, VVartislaus, Bogislai patruus, transactione Prenslaënsi non comprehensus, singulari strategemate oppidum Gartz, monitu & opera viri nobilis Bartholomæi Brushauerij, anno octauo post, quàm in Marchionum potestatem venerat, vnà cum arcibus Quadrigaria & Lökenitio recepit. Irritatus itaque marchio bellum denuò mouet, & amissa quædam recuperat, sed Gartzam irrito conatu obsidet. Cùm autem durante hoc postremo bello, VVartislaus, exeunte anno 1478. decessisset: Bogislaus tandem, cum marchione integrè transigit, & pacem perpetuam & constantem sancit.

1574. Mense Iul.

Eluctatus itaque ex tot bellorum fluctibus, & Pomeraniam vniuersam solus imperio suo subiectam tenens Bogislaus, deinceps iudiciorum ordinem & autoritatem, & disciplinam ac pacem, repressis latrocinijs & rapinis, quibus belli tempore multi impunè grassabantur, & itinera publica infesta tenebant, & alia vitæ ciuilis commoda & ornamenta restituit. cumque viros sapientes, iustos, fideles & magnanimos, Henricum Borckium, Hardingerum Ostenium, & postea VVernerum Sculenburgium, & Georgium Klestium cancellarium, DEVS ipsi consiliorum & rerum gerendarum socios & ministros adiunxisset: horum monitu, & præfecturarum œconomias, belli tempore concussas aut oppignoratas constituit: & senatum aulicum, ex nobilitate, prælatis, & Iuris ac legum peritis, velut perpetuum iustitiæ & pacis custodem ordinauit, & latas in senatu sententias seuerè executus est, ac prædones in primis & raptores diligenter peruestigatos supplicijs debitis affecit. Hæc seueritas in iustitiæ & pacis violatoribus grauiter plectendis, & in audiendis ac iustè componendis subditorum negocijs comitas, industria, & assiduitas, magnam ipsi autoritatem, reuerentiam & gratiam in populo pariebant, vt non secus ac heroëm & seruatorem Pomeraniæ cœlitus demissum sui & exteri eum amarent & venerarentur. Breuiter autem euentus aliquot insigniores, ex vita illius, adscriptis annis recitabo. Anno 1486. sororem Catharinam, Henrico seniori duci Brunsuicensi, Suerini apud affinem Magnum ducem Megapol. copulauit, atque inde in ducatum Brunsuicensem aliquot cohortibus equitum comitatus, cum nouo affine profectus, pacem ipsi à ciuitatibus vicinis, Hildesiæ confœderatis, oppugnato, sua virtute & industria recuperauit. 1487. Magno duci Megapolitano, affini suo, aduersus rebelles Rostochienses opem laturus, Rostochium, ad portam D. Petri, irrito conatu obsedit. 1488. à ceruo lethaliter vulneratus est. 1489. prima coniunx Bogislai Margaris Marchica sterilis obijt. Quare biennio post ANNAM Casimiri, Poloniæ regis filiam, Stetini duxit, ex qua Casimirus, & anno 1493. die XI. Aprilis, Georgius, per quem familia propagata est, & Barnimus, qui sine prole mascula obijt, nati sunt. 1491. Bernardi Malzani

Malzani rebellis vasalli arcem VVolde funditus euertit, qui vicinos Demminenses & alios petulanter læserat, & multa aduersus principem ipsum insolentiæ & contemptus exempla ediderat. Anno 1496. exeunte, iter in Italiam & Palæstinam Bogislaus ingressus est, cuius peregrinationis historia integra, & heroicæ fortitudinis Bogislai aduersus piratas Turcicos, in mari editæ, & honorum, qui à senatu Veneto, à Pontifice Alexandro Romæ, & Imp. Maxæmyliano Oeniponte ipsi exhibiti sunt, descriptiones copiosæ extant. Rempub. ipso absente Benedictus episcopus Caminensis, Georgius à Slabrendorff magister ordinis S. Iohan. VVernerus à Schulenburg & Georgius Kleist cancellarius, sapienter, iustè & feliciter gubernabant. Anno 1498. in patriam reuersus, adduxit secum ex Italia Petrum Rauennatem, & filium ipsius Vincentium, Iuris Doctores, per quos Academiæ Gryphisvvaldensis celebritatem auxit. Anno 1500. cum Ioachimo I. electore Brand. hæreditaria fœdera & successionis pactum, Bogislaus renouauit.

CAMINENSIS in Pomerania episcopus, anno 1500. fuit Martinus Caritius, Colbergæ natus, qui ante biennium Benedicto à VValstein, baroni Boëmico, successerat: vicesimus sextus ab Alberto, quem, primum Pomeraniæ, ad Christi fidem à se conuersæ, episcopum, Otto Bambergensis comes in Andechs, in Franconiam reuertens, constituerat. Cùm enim Boleslaus III. Poloniæ rex, Vratislaum & Ratiborum fratres, citerioris Pomeraniæ principes, ad Christianæ religionis cultum adduxisset: Otto episcopus Bambergensis octauus, Henetæ linguæ peritus, ad doctrinæ & rituum Christianorum institutionem in Pomeraniam euocatus est, qui Vratislaum patrem, & filios Casimirum ac Bogislaum sacro fonte initiatos, ecclesiæ Christianæ inseruit. cuius suasu, VVartislaus, episcopam Iulini, in insula Sueuo & Diueno fluminibus intercepta, vrbe tum populosa ac frequenti, & emporio celeberrimo fundauit. Cumq; summa tum in his gentibus D. Adelberti episcopi Pragensis, qui in Vngaria, Polonia, & Borussia, Christianam religionem propagans, à Sudoitis tandem barbaris in Borussia propè Fischausen interfectus, & Gnesnæ sepultus, multis statim miraculis inclaruisse scribitur, celebritas & sanctitatis admiratio esset: Templum religionis Christianæ primum Iulini, Diuo Adelberto consecratum est, sicut Innocentij II. literæ inter cætera ostendunt. Obijt autem Albertus primus Iulini episcopus A. C. 1158. cui consentientibus Collegij suffragijs, Conradus successit, sub quo assiduis VValdemari Danorum regis aduersus Vandalos bellis, Henrico Leone etiam ex continente Pomeraniam infestante, Iulinum tandem, incolarum fuga desertum, à Danis captum & exustum est. Quare in vicinum trans Diuenoam oppidum Caminum, sedes episcopi, per Casimirum Vratislai filium translata, & pactiones certæ cum episcopo & canonicis initæ sunt, ne aperta episcopa, vel vacante prælatura, quisquam præter Pomeraniæ principis, tanquam patroni, consensum substitueretur. Conrado cùm 27. annos sedisset, SIGFRIDVS successit, sub quo sedis translatio facta, & Camini episcopa à Clemente III. confirmata est. Hinc continua series episcoporum, vsque ad nostra tempera extat. 4. Sigeruuinus ⊕ 1217. Conradus II. Conradus III. comes Guzouiensis ⊕ 1248. VVilelmus Theologiæ Doctor. Hermannus comes à Gleichen cœpit 1254. auunculus Ottonis, VVislai, Bernardi & Mauricij comitum ab Eberstein: quorum pater Theodoricus, cum Gerardo arch. Moguntino, ex familia comitum ab Eberstein prognato, contra dominum feudi Albertum ducem Brunsuicensem bellum gerens, captus, & dimisso archiepiscopo, necatus fuerat 1256. Cùm igitur filij ad auunculum, Caminensem episcopum, confugissent, episcopus, Ottoni primogenito, Neugardensem agrum attribuit. Cæteros collegij Canonicos fecit. Ab Ottone verò, Neugardenses in Pomerania comites deinceps propagati sunt. Vrbem Colbergam à Barnimo I. duce Pomeraniæ emptam diœcesi adiunxit. Hunc Iarimarus Rugiæ princeps [illegible]cutus est. 10. Petrus Theologiæ D. Henricus VVacholt. Conradus IV. Arnol[illegible]us ord. Dom. Fridericus dux Saxoniæ ⊕ 1345. Ioannes dux Saxoniæ ⊕ 1373. [illegible]ilippus à Rechberg. Iohannes VVilichius. Hinco Boiemus. Nicolaus [illegible]ck. 20. Magnus dux inferioris Saxoniæ, & Bogislaus VIII. dux vlterioris Pome-

Marginalia: ⊕ 1139. 30. Septemb. 1124. 1127. 997. 23. April. 1140. 1188. 1276. ⊕ 1299.

Pomeraniæ, ſed non confirmatus. Sifridus Buck ⊖ 1446. Henningus Iuen Stolpenſis, primus cancellarius Academiæ Gryphiſvvaldenſis fundatæ anno 1456. Ludoicus comes ab Eberſtein poſtulatus reſignauit. Martinus de Stegeno Italus à Sixto IV. obtruſus. Benedictus à VValdſtein Morauius ⊖ 1498. Martinus Carith, patritius Colbergenſis, Theol. D. ⊖ 1520. Eraſmus Manduuelius ⊖ 1543. cui, cùm Iohannes Bugenhagius à principibus vocatus recuſaret, Bartholomæus Suanenius ſucceſſit, qui 1549. reſignauit. Martinum VVeigerum anno 1556. Iohannes Fridericus dux Pomeraniæ ſecutus eſt, qui anno 1574. fratri Caſimiro epiſcopatũ ceſſit.

Cùm autem IVLINI, vrbis vetuſtæ ac celeberrimæ, in qua primam epiſcopi Pomeraniæ ſedem principes olim poſuerunt, mentio à nobis iam facta ſit: non ingratum ſtudioſis antiquitatum patriæ futurum arbitror, ſi ea, quæ ex annalibus Pomeranicis, tum alij, tum verò ſenex antiqua virtute & fide ac doctrina præſtans, Ioannes Lubbechius, Conſul Treptouij ad Regum, de Iulino, VVineta, & Arcona, vetuſtiſſimis & florentiſſimis olim Pomeranici littoris vrbibus, nunc euerſis ac exciſis, mecum communicauit, breuiter exponam. Emporium enim in hoc littore Balthico ampliſſimum, & à multis externis gentibus, & diuerſarum nationum, linguarum & religionum populis, Henetis, Danis, Suecis, Slauis, Ruſſis, Iudæis & ethnicis, ſola Chriſtianorum fide excepta, pagatim, ita vt ſinguli ſuas diſtinctas plateas, nominibus gentium inſignitas tenerent, inhabitatum fuit IVLINVM, in inſula (quam à præſenti oppido **das Wolliniſche Werder** hodie appellant, ab ortu, ponte prælongo ſupra Diuenoum fl. quem Viadri in mare properantis alueum eſſe apparet, continenti Pomeraniæ iunctam: ab occaſu Sueno ſeu Sueuo fl. à meridie lacu recenti, admodum piſcoſo: ad boream Balthico mari cinctam, & quatuor ferè milliarium ſpacio vndiquaq; patente) ſitum. ac vrbis ambitum milliare Germanicum exceſſiſſe, ex antiquis ruinarum veſtigijs, & montibus ſeu editioribus vrbis locis, quibus caſtella olim aduerſus hoſtiles inſultus impoſita fuerunt, conſtat, adhuc extantibus, quos **den Schleßberg / Moderow / Kaferneł / & Silberberg** hodie appellant. Vbi verò nunc templum D. Michaëlis cum cœmiterio extra oppidum cernitur: eum florentis olim antiqui Iulini vmbilicum fuiſſe perhibent.

Frequentiam populi & inde æſtimare licet, quod viginti duo millia ciuium, Iulini, ab Ottone Bambergenſi baptizata eſſe ſcribuntur. Priſtinam verò potentiam, diuturna bella, & victoriæ aduerſus SVENONEM Danorum regem, tandem ab eis captum, demonſtrant. Verùm nihil in rebus humanis perpetuum aut firmum eſſe, vt cæterarum vrbium olim florentiſs. Troiæ, Hieroſolymæ, Tyri, Carthaginis, Corinthi deletiones; ſic Iulini etiam excidium, varias idolorum & libidinum confuſiones, luxum, æmulationes & ſeditiones ſecutum demonſtrat. vbi ſingulæ gentes, ſua idola & ritus proprios ſeruarunt: publicè autem ex profeſſo, TRICLAFF, Deum tricipitem, (cuius adhuc in Brandeburgenſi canonicorum templo ad Hauelum effigies cernitur) & minorum velut gentium diuos, armorum & mercaturæ præſides, Haruit & Barouit, quaſi Martem & Mercurium, præterea Bialbug & Zernebug, album & nigrum Deum coluerunt. Idolatriam tetræ libidinum confuſiones; opulentiam, luxus, ſuperbia, petulantia & inteſtinæ diſſenſiones, ac inter diuerſarum nationum populos, pernicioſæ æmulationes ac diſtractiones, comitatæ ſunt: quibus adductæ ſocietates mercatorum inde emigrarunt. Secuta ſunt cum Daniæ rege VValdemaro I. bella, qui Rugijs domitis, & Daniæ regno ſubiectis, IVLINUM quoq; iam inteſtinis ſeditionibus labefactatum, & mole laborans ſua, captum ſolo æquauit, A.C. 1170. vt campi iam ſint, maxima ex parte, vbi vetus Iulinum fuit, exiguo tamen oppido VVollin, veteris vrbis veſtigium retinente adhuc ſuperſtite, quod D. Iohannem Bugenhagium, paſtorem VVitebergenſem, multarum in Germania & Dania eccleſiarum οἰκιστὴν, naſcentem primum excepit.

1168.

In proxima VVollinenſi inſula VSEDOM, quam Sueuus & Panis fl. concludunt, ſeptem à Iulino verſus occaſum milliaribus, duobus à VVolgaſto ſede principum Pomeraniæ vltra Panim fl. ad Dameroam pagum, ſita olim fuit VVINATHA, quam vetuſtæ

vetustæ cantilenæ,& fama per manus posteris tradita,& scripta in monasterijs reperta, ostendunt multis ante Iulinum annis,frequentia commerciorum,magnificentia, opibus,& potentia florentem, inundationibus & tempestatibus marinis submersam esse. Quidam circa A. C. 830. Haldungum Sueciæ regem eam euertisse, & portas vrbis æneas & alia monumenta, vnâ cum emporio,in Gottlandiam insulam transtulisse arbitrantur. Ferunt cœlo sereno, & mari placido, adhuc fundamenta quorundam ædificiorum, & stratas ex silicibus, plateas, Sundij longitudinem æquantes, conspici posse.

ARCONA, Rugiæ (antequam tempestatibus ac inundationibus horrendis, in minores insulas ac peninsulas scissa, & continua illi Ruden, planè auulsa, nouum Pani fl. ostium præbuit) metropolis,in promontorio excelso VVittouiæ, è regione Monæ Danicæ, collocata fuit. Veteris nominis vestigium locus adhuc retinet, Orkunde ab incolis dictus, vbi etiam arcis Iaromarsborg ruinæ cernuntur. Expugnata est Arcona & deleta à VValdemaro I. Daniæ rege, A. C. 1168. quo Rugiam imperio Danico subiecit, & Teslaum Rugiæ principem, clientelari iuramento sibi deuinxit, & religionem ac ecclesias in Rugia Christianas instituit. Quæ Roscildensis episcopi iurisdictioni multis postea seculis subiectæ fuerunt. Idoli Rugij, quod tunc destruxit VValdemarus, effigies,adhuc in pago Altenkirchen, in aditu templi, saxo incisa ostenditur, Cacodæmonis monstro potius, quàm Dei alicuius simile, quod Suantouitum historiæ veteres,incolæ hodierni Vitoldum appellant. Sed de hac vrbe ac Idolo per Danos destructo, copiosior expositio Vandaliæ lib. 5.cap.12.& Daniæ li.6.extat. Nunc mentione vrbium illarũ in littore Pomeranico olim celeberrimarũ breuiter facta, ad vlteriores Orientẽ versus littoris Balthici prouincias pergo.

BORVSSIA (cuius à vicinia Russorum nomen fortasse extitit) Balthico mari ad septentrionem, longo circiter quinquaginta milliarium Germanicorum tractu à Pomeraniæ finibus & Vistula fl. vsque ad Cronum (quem hodie Memel, & propè ostia Russum accolæ vocant) alluitur: ad ortum Lithuania; ad meridiem, Masouia & Dreuancia fl. paululùm supra Toronium in Vistulam illabente; ad occasum Vistula fluuio, à Pomeraniæ parte, iam Poloniæ regi subiecta, disiungitur. Hanc in Regiam & Ducalem nostra ætate distinguunt. Nam Poloniæ rex, vtramque VISTVLÆ ripam, vsque ad illius ostia hoc tempore immediatè possidet. Qui fluuius in Tessinensi Silesiæ ducatu, non procul à Viadri fontibus, exoriens, versus boream primùm, mox ad orientem cursu directo, Osuuencimum, Zatoriam CRACOUIAM, regum & regni Poloniæ domicilium: Sandomiriam, ad Saui & Vistulæ confluentem,præterlabitur. Inde rursus in septentrionem flexus, VVARSAUIAM, Masouiæ metropolin: PLOSCUM, episcopi Plocensis, VLADISLAUIAM, episcopi Cuiauiensis & Pomeraniæ sedem: deinceps in Borussia, TORUNIAM, Culmam, Grudentum, Mariævverder, Meuam, Mariæburgum, Dersauiam,& DANTISCVM vrbes alluens, partim in mare Balthicum, partim in Borussiæ sinum aquæ dulcis, tribus vel quatuor ostijs, se exonerat. Nam supra Mariæburgum duobus mill. Vistula in duos alueos, præaltis aggeribus obiectis sectus, insulam insignem ac fertilem efficit. ex quibus dexter NOGATUS vulgò dictus, in Borussiæ sinum, prope Elbingam vrbem, partim in fluuium, vrbi ὁμώνυμον, (bis mille passus supra vrbem ex Drauso lacu effluentem) partim in sinum, tribus ostijs decurrit. Sinister verò, Leniunca, vel Vistulæ nomen retinens, mari iam proximus, rursum in duo se brachia findit, quorum alterum versus occasum, clarissimam hoc tempore vrbem, & maris Eoi emporium, DANTISCUM præteriens, recepto Motlaua & Rodano vrbem permeantibus, in mare Balthicum vno infra vrbem milliari effunditur. alterum versus subsolanum, in SINVM illum aquæ dulcis illabitur; quem duo milliaria latum, duodecim verò longum, Neringa peninsula angustissima, ceu brachium longius porrectum, à mari aperto seiungit. Insula verò, Vistula & Nogato conclusa, & omnia ad hunc sinum recentem oppida & arces, Elbinga, Tolkemit, Frawenberga, & Brunsberga, vsq; ad Passariæ ostium: & tota VVarmiensis Diœcesis ditio, ad meridiem ampla, & oppidis agrisq; cultis-

Vistula.

cultissima, vesicæ instar, media in ducali Borussia pendens, in regis solius sunt potestate.

Etsi autem Prussia, Regi immediatè subiecta, eodem cum Polonis regno continetur: tamen peculiare consilium publicum, leges, iudicia (à quibus tamen ad regem prouocatio est) ærarium & belli gerendi rationem habet. Consiliarij terrarum Prussiæ quatuordecim sunt. Duo Episcopi, VVarmiensis & Culmensis: Tres Palatini, Culmensis, Mariæburgensis & Pomeranicus: Tres Castellani, Culmensis, Elbingensis & Gedanensis. Totidemque Succamerarij, & tres primariæ ciuitates, Torunia, Elbinga, Dantiscum. Hi bis quotannis ad deliberationes & iudicia conueniunt, mense Maio Mariæburgi: ad Michaëlis, Grudenti. Capitanei seu præfecti arcium & redituum regiorum octodecim sunt: Mariæburgicus, & in Palatinatu, Stumæ, Gneuæ, Meuæ, Stargardiæ. In Pomeranico, Slochouiæ, Suezæ, Tucholæ, Dersauiæ & Pusci. In Culmensi, Brodniciæ, Grudenti, Radinæ, Golbæ, Rogoznæ, & alij tres. 10

Ducalis Borussiæ, orientem versus, prouinciæ sunt, NATANGIA, sinu aquæ dulcis, Pregelo & Alla fl. intercepta, & oppidis Balga, Heiligenpeil, Brandeburg, Creutzberg, exculta. Quam trans PREGELum fl. SAMbia peninsula ad aquilonem sequitur, cuius occiduum & boreum latera mari salso cincta, Zephyro & borea vehementiore spirantibus, succinum seu Electrum copiosè colligunt. ad meridiem, REGIO monte vrbe magna & ornata, omniumque rerum ad victum pertinentium copia adfluente: multo autem magis, aulæ ducalis, & Academiæ sede, & emporio celeberrimo, ad Pregeli ostium, insignis est, tribus oppidis distincta, ex quibus Academiæ & templi cathedralis ac episcopi Sambiensis domicilium, vndique Pregulus cingit. Lebnicum verò, & veterem vrbem alluit, cui ad boream principis palatium amplum & splendidum, colli impositum, adiacet. Vicini sunt duo ampli lacus seu maria aquæ dulcis. alterum, cuius modò memini, quater mille passus ab vrbe incipiens, duodecim versus occasum milliaribus Germanicis, ad Elbingam & Eoum Vistulæ ostium Dantiscum ferè porrigitur. alterum Curlandicum, 12000. ab vrbe passus abest. quod Cronum seu Memmelam fluuium, vastam aquarum molem ex Lithuania, tredecim ostijs euoluentem, excipit: & 16. milliarium brachio, ceu promontorio, instar arcus, ex Sambia peninsula, ad Liuoniæ fines & arcem Memmelam, arctissimo inter maria spacio excurrente, aduersus salsi maris impetum singulari naturæ miraculo defenditur. Is sinus Curlandicus, vna cum fluuio Dema, qui ad Tapiam Pregelo miscetur, orientalis Sambiæ limes est. Quam deinceps Nadrauia, inter Demam & Instrum ad Gorgenburgum: & supra hanc, Sclauonia, ad vtramque Croni in Lithuania ripam, Tilsa oppido Borussiæ ad ortum æstiuum extremo, & Labia & Ragneta insignis, consequitur. Hinc ortum brumalem & meridiem versus, ad Lithuaniæ, Podlassiæ & Masouiæ fines, SYDouia & Galindia, Prussiam ducalem terminant: perpetuis ferè solitudinibus & syluis damnatæ, tametsi tenuibus oppidis, Olesco, Stradauno, Licca, Iohansburg, Ortelsburg, Neideburg sparsim incoluntur. Introrsum verò, ad ALLæ ripam orientalem, BARtonia, Natangiæ & VVarmiæ finitima, agris & oppidis frequentibus ornatissima est. & ad occidentalem Passariæ ripam, Pogesania, cuius Hollandia metropolis est: & amplissima POMESANIÆ prouincia, à VVeseca in Drausum lacum illabente, ad Vistulam & Ossam vsque pertinens. cuius ciuitates celebriores sunt, MARienvverder, Pomesanensis ecclesiæ cathedralis olim sedes: Risenburg, episcopi olim proprium, Rosenberg, Salfeld, Morung, Liebmul, Osterrod, Hoënstein, & in vicina Sossauia Gilgenburg & Soldauia, finitima Lobauiæ, sedi Culmensis episcopi, Polono immediatè subiecti. Has ergò Borussiæ prouincias, quæ ducalis Borussiæ nomine postea appellatæ sunt, FRIDERICVS Saxoniæ dux, Alberti filius, & Georgij & Henrici frater, summus ordinis Cruciferorum militum ordinis Teutonici Magister, anno 1500. tenebat; tricesimus tertius ab Henrico VValpod, qui primus in castris ad Ptolemaida, ordinis fratrum domus Hospitalis S. Mariæ in Ierusalem, à Friderico Sueuiæ duce, Friderici Barbarossæ filio, & cæteris in ea expeditione præsentibus Germanis principibus 20 30 40 50 1190.

pibus

pibus & comitibus, communi consilio instituti, Magister creatus erat: tricesimus ab Hermanno de Saltza, qui primus, rogatu Conradi ducis Masouiæ, nepotis Boleslai III. Criuousti Poloniæ regis, ex minimo natu filio Casimiro: aui Vladislai Loktici Poloniæ regis: cum exercitu cruciferorum Borussiam ingressus est. cùm paulò ante, Gladiferorum fratrum militiæ Liuonicæ ordo, ab Alberto Bremensi tertio post Menardum per Alexandrum III. Papam confirmatum Liuoniæ episcopo, inchoatus esset. qui tamen, post 38. annos, cruciferorum in Borussia ordini crescenti vnitus & subiectus est. 1220. 1204. 1170.

Fuerunt enim militiæ fratrum ordinis Teutonici initia in Borussia valde felicia, 10 & paruo tempore magna fecerunt incrementa. Cùm enim prima expeditione, Conrado duci Masouiæ militantes, Culmensem prouinciam, Vistula, Ossa seu Mocra, & Dreuancia (ad cuius ripam oppida Osterrod, Bretchen, Nevvmarcke, Strasburg & Golba hodie florent) fluminibus interceptam, subegissent: qui Conradus, Episcopam primus in ea regione instituisse, eique Culmaniam & Leubouiam attribuisse à Polonis scribitur: reuocati post aliquot annos aduersus Borussos, assiduis impressionibus Masouiam vexantes: terram Culmensem in possessionem acceperunt, hac tamen conditione, sicut Poloni adfirmant, adiecta, vt debellatis Borussis; Masouio & Polonis Culmaniam restituerent, & Borussiam ex æquo cum illis diuiderent, sed FRIDERICI II. priuilegio postea non solùm terræ Culmensis à Conrado Masouio 20 donatæ, sed totius Borussiæ, omniumque terrarum, in quibus, eiectis Barbaris, religionem Christianam primi plantassent, possessio, proprietas & dominium, ipsis ac eorum successoribus decretum & confirmatum est. Paucis verò annis postea, Borussiam vniuersam, vsque ad mare Balthicum & Lithuaniæ fines, veteribus incolis oppressis & ad religionem Christianam adductis, domuerunt, & oppidis arcibusque plurimis munierunt, & Germanis colonis eò traductis frequentarunt. Inde Vistulam, versus occasum transgressi, DANTISCUM, & Pomerellam vicinam, Poloniæ regibus tum subiectam (cuius Slochauia, CONICIUM, Bromberga ad Bro fl. & Schonec, STARGARD, Meua ad Fersam fl. oppida sunt) occuparunt, & orientem versus principum Lithuaniæ dissidijs inuitati, & Vilnam vsque progressi, Samogitiam pactione 30 ceperunt. Circa A. C. 1220. 1322.

Florentissima verò fuit Magistrorum ordinis potentia & autoritas in Borussia, paulò antè & circa annum C. 1400. Postea rebus secundis parientibus insolentiam, cùm Lithuaniam regi Poloniæ eripere Cruciferi conarentur, & violatis fœderibus, cum Vladislao Iagellone, noua subinde bella mouerent, tandem ingenti prælio ad Dreuantiam fl. in finibus Masouiæ, ab Vladislao victi ac cæsi, bonam Borussiæ partem, Hollandiam, Risenburg, Graudentum, Marienvverder, Stumam, plurimaque alia oppida & arces, Polono deditas, amiserunt, & Marienburgi à Polono obsidione cincti tenebantur. Quo periculo, fide subditorum liberati, postea inter se feralia dissidia aluerunt, & inusitatis antea exactionibus & accisis subditorum animos alie40 narunt. accessit petulantia tyrannica aliquot Commendatorum, qui arces in vrbibus tenebant, & Dantisci senatores aliquot ac ciues sub specie amicitiæ in arcem inuitatos crudeliter trucidarant, ciuium & nobilium filias & vxores ad libidinem explendam rapiebant, & subditos in Borussia velut gladio captos, pro mancipijs suis habebant. Hanc tantam petulantiam cùm ferre diutius nobilitas & ciuitates maiores nollent, Culmæ primùm conuenientes, querelas suas communicant, & de communi fœdere, ad libertatem, fortunas & priuilegia sua tuenda, deliberant. Postea cùm Magister ordinis Paulus à Rusdorff, commendatorum suorum insidias ac violentiam metuens, in arcem Dantiscanam profugisset: consensu & approbatione Magistri ordinis, & commendatorum aliquot, Mariæ VVerderæ ad Vistulam, con50 fœderatio Nobilitatis, ciuitatum & cæterorum statuum Borussiæ, conclusa & promulgata est. Cuius vnum caput fuit, vt de iniurijs Magistri ordinis, & commendatorum, queri apud concilium prouinciæ, seu confœderatos subditos liceret, ac vt in eorum potestate esset, amicè vel iure lata sententia, controuersias finire. 1410. 1439. 1440.

Sexennio post, orta inter Cosmum episcopum VVarmiensem, & Ioannem à 1446

Baisen equitem, de lacu quodam dissensione: cùm Magister ordinis Episcopo eum adiudicasset: Eques ad nobilitatis & ciuitatum confœderatarum iudicium prouocat, quod tunc primum ac postremum Culmæ celebratum est, in quo, Ioannis à Baisen causa recognita, & prior sententia, quam ordinis Magister tulerat, retractata est. Cum autem in eo conuentu infinitæ querelæ aduersus ordinem, in consessu proponerentur, quas cæteri ex nobilitate & ciuitatibus amicè ex æquo & bono componi & sedari maximè optabant: ibi commendatores & cæteri ordini coniuncti, indignantes ac frementes, ex consessu discedebant, indignum sua maiestate iudicantes, ad subditorum accusationes de iure respondere. Itaque in despectum subditorum, prioris petulantiæ exempla indies repetebant, & apud Pontificem ac Cæsarem, vt confœderatio illa tolleretur, instabant. Cumque animi subinde magis magisque exacerbarentur: tandem Viennæ, coram Friderico III. Imper. partes vtrinque breuiter auditæ, & statim pronunciatum est. Nobilitatem & ciuitates nullam habuisse iustam fœderis illius faciendi causam, idque inhonestè factum, ideoque nullius momenti penitusque abolendum esse: Petiuerent insuper Crucigeri decerni mulctam sexcentorum millium aureorum magistro ab illis pendendam, & amissa libertate & priuilegijs sine recusatione obediendum, contumaces verò pœnis iure decretis plectendos esse. Hac atroci sententia, omni expectatione grauiori, accepta, Nobilitas & ciuitates ac oppida pleraque statim communicatis consilijs, Iuramentum fidelitatis summo Magistro ordinis Ludoico Erlishusio, datis Toronia literis, die 4. Februarij renunciant, & missis ad Casimirum Poloniæ regem legatis, se suaque omnia, & vniuersam Borussiam, in ipsius clientelam, fidem & defensionem conferunt. Caput legationis, & postea Regis in Borussia vicarius fuit Iohannes à Baisen eques, cuius antea memini.

1453. exeunte.

1454.

Recepti à Casimiro his conditionibus, vt Reipublicæ Polonicæ membrum essent: eorumque Consiliarij, cum Polonis, pariter in comitijs de Republica consultarent: & ius creandi Regis pariter haberent. Quæ bona, iura, priuilegia, publicè vel priuatim quisque antiquitus habuisset, retineret. Iure quisque suo vteretur. Honores & magistratus & præfecturæ arcium vt Borussis, non exteris, commendentur. Telonia omnia & portoria sublata sint. Arces in vrbibus destructæ non instaurentur. Mercatoribus vbique in Polonia negociari liberum esto. Bona naufraga, ijs quorum fuissent, aut eorum hæredibus relinquantur. Monetæ cudendæ cum imagine & inscriptione regia, ciuitatibus quibusdam ius esto. Sic in Regum Poloniæ fidem & clientelam, Borussi, Cracouiæ die 6. Martij primùm concesserunt.

1454.

Domi verò statim post renunciatam Magistro ordinis per literas fidem & obedientiam, Turonenses, omnium primi, arcem ordinis ad mœnia, per speciem ludi scenici ingredientes, occuparunt. Idem exemplum vicini Aldenhusij, Birglouij, Grudentini, Papauij, Strasburgici, Suecij, Meuij, Sobbovvicij & alij statim secuti sunt. Dantisci arcem senatui & ciuibus, post interpositam aliquot dierum tractationem, Commendator Domus & fratres ibi præsentes spontè cesserunt. Elbingensis commendatoris Henrici Plaensis, adhuc in aula Imperatoris absentis ministri, arcem à ciuibus obsessam, 12. Februar. dediderunt. Sic Regiomontani, Braunsbergenses & alia quinquaginta sex oppida & arces, intra vnum mensem ab ordine desciuerunt: cui præter Mariæburgam, Stumam & Coniciam pauca supererant. Poloniæ Rex Casimirus, cum Regina Elisabetha, Cæsaris Alberti filia, recens ducta, ipse in Borussiam, fidelitatis & subiectionis iuramentum à Nobilitate & ciuitatibus ordinem deserentibus sumpturus, venit Elbingam 9. Iunij, vbi de ratione colligendæ pecuniæ, & arcendis ad Coniciam Teutonici Magistri copijs, & Mariæ-

6. Febr.

11. Febr.

Mariæburga obſidenda deliberatum eſt, & quatuor Palatini Boruſſiæ, Culmenſis, Regiomontanus, Elbingenſis & Pomeranicus conſtituti, Dantiſcum, peſtis metu tum Rex non acceſſit. Defenſionem verò finium ad Conicium, quam vrbem Henricus Reus Plaenſis cum præſidio tenebat, ſibi curæ fore oſtendit. 1454.

Dantiſcani Mariæburgum denuò obſederunt. Interea fratres ordinis in Germania copias ſuis in Boruſſiam auxilio mittunt, quas Balthaſar & Rudolphus duces Saganenſes, Bernhardus à Sonnenberg, Adolphus comes à Gleichen & alij, per nouam marchiam, ad Coniciam ducebant, quam mille equitum præſidio Plaenſis tenebat. Rex Polonorum exercitum colligit, ducibus Luca Comite Gorkano, & Stanislao Oſtrorogo Poſnanienſi, & Caliſienſi Palatinis, qui Teutonicorum militum paucitatem præ ſe contemnebant. Commiſſo autem prælio, Poloni cum ſuo Rege profligati, inſigni victoria, ordinis fratres potiti ſunt. quam, deditio Stumæ, Marcæ Prutenicæ, Salueldæ, Ilauiæ, Inſulæ Marianæ & Epiſcopæ Riſeburgenſis & Sambienſis ſecuta eſt. Cæteræ ciuitates in fide Regis tum manſerunt. Teutones victoriam perſequentes, Tirſauiam ad Viſtulam ſupra Dantiſcum, & Meuam, exeunte Septembri capiunt. Initio Nouembris ad Dantiſcum etiam hoſtiliter graſſantur. ſed Rege Caſimiro in Boruſſiam cum nouo exercitu redeunte diffugiunt. Rex, Leſſam oppidulum ad Oſſam fl. Grudento vicinum, irrito tandem exitu, vſque ad Idus Ianuarij fruſtra obſedit. Quo in Poloniam digreſſo, Magiſter ordinis ad Dantiſcum accedit, & in nouavrbe (der Jungen Stadt Dantzig/ quæ tum deſtrui metu obſidionis cœperat, & poſtea funditus extirpata eſt) caſtra locare nitebatur. ſed virtute Dantiſcanorum depulſi. Milites Teutonici, quorum auxilio ad Conicium vicerat, Magiſtrum & fratres ordinis arcem Mariæburgam, Stumam, Conicium & alias, pro ſtipendijs debitis pignoris loco addicere cogunt. Nobilitas & ciuitates, vt bellum ducere, & ſuis militibus ſoluere tempeſtiuè poſſent, Tributa omnis generis mercibus, & omnium ordinum hominibus, Eccleſiaſticis, Nobilibus, agricolis, ciuibus, mercenarijs, opificibus, inſtitoribus in conuentu Elbingenſi imponunt, quæ exactiones cùm communitati ciuium veteris vrbis Regiomontanæ indictæ fremitum in vulgo ingentem excitarent: Henricus Plaenſis occaſionem arripiens, per literas, ordinis beneuolentiam, & præteritorum omnium obliuionem, & placidam ac tranquillam ſine oneribus gubernationem, ſi ad ordinem redeant, Regiomontanis promittit, & cum exercitu propius accedens in vrbem veterem recipitur. Cùm verò altera vrbs, Kneiphoff, Pregela fl. ſeiuncta, Regi Poloniæ & confœderatis fida maneret, quatuordecim hebdomadas oppugnata eſt, donec à Rege deſerta in ordinis poteſtatem, cum arce redijt. Interea Fridericus Elector Brandeburgicus, à Cæſare, dirimendis inter Poloniæ Regem & ordinem Boruſſicum controuerſijs, Commiſſarius deſtinatur, qui, cùm de ſumma rei non conueniret, ordinis fratres, Romani Pontificis, Cæſaris, & Ladiſlai Vngariæ Regi arbitrio acquieturos indicat, Poloni ne an ordo meliori iure Boruſſiam tenerent. ſed Regijs Conſiliarijs ad concilium prouocantibus, re infecta diſceſſum, & proſcriptio Cæſaris aduerſus Boruſſos publicata eſt. Rex cum exercitu Toruniam accedens, Leſſam oppidulum ad Oſſam fl. denuò obſidet, & re infecta diſcedens, maximam partem onerum bellicorum, & ſtipendij præſidijs Stargardiæ, Neoburgij & paſſim alibi, diſſoluendi, Dantiſcanis relinquit, qui ad ducenta quinquaginta millia aureorum ſoli hoc biennio impenderant. Cùm autem, ob infelices expeditionum Regiarum exitus, omnia lentiùs procederent, & pericula quotidiè augerentur: præter Regiomontanos, plura etiam alia inferioris Boruſſiæ oppida, ad ordinem redibant, & ob magnitudinem exactionum, paſsim in vrbibus, Toruniæ præſertim & Dantiſci ſeditiones gliſcebant, quas Magiſter ordinis & Collegæ literis ad collegia ciuium in vrbes ſcriptis accendebant: & Rex Daniæ, Chriſtianus I. ordinis amicus, Dantiſcanas naues paſſim detinebat. In vrbe verò ipſa, Senatu veteri magna ex parte abrogato, noui Magiſtratus, à vulgo, cuius Coggius quidam dux erat, electi ſunt. Inter tot difficultates, Dantiſcani, conſtantia & virtute ſingulari durantes, tandem eluctati ſunt. ac ſequenti anno, Rege Caſimiro in vrbem veniente, ſed pecuniâ, militibus ordinis arcem Mariæburgum & cæteras venden-

Marginal notes: 4. Iulij. — 18. Septemb. — 1455. — 18. Aprilis. — 16. Septemb. — 1456. — Menſe Octobri. — 1457.

vendentibus numeranda destituto: suâ potissimùm industria & fide collecta viritim à ciuibus, eorumque coniugibus, & peregrinis mercatoribus mutuò accepta: tandem quadringenta millia Vngaricorum, militibus promissa compleuerunt, quibus persolutis, milites, Mariæburgum, Stumam, Tirsauiam, Meuiam, Conicium, & cæteras arces, in ferijs Pentecostes, regi Casimiro tradiderunt. Meuia verò vix egressis militibus sponte iterum se statim ordini subiecit.

Febr. 1457. Anni initio, Carolus Canuti Succiæ Rex à Ioanne archiepiscopo Vpsaliensi & coniuratis Danorum clientibus pulsus, Dantiscum venit, ibiq; aliquot annis commoratus est, donec in patrium regnum reuocaretur. In Borussia, ciuitas Mariæburgensis, quæ recens regi iurauerat, proditione cõsulis, Bartholomæi Blumen, ordinis præfecto Bernhardo à Sonneburg iterum tradita est, qui sequenti mense, CVLMAM quoque Prussiæ olim metropolim proditione occupauit. quod miseræ illi vrbi, aliquantò pòst à regijs receptæ, & fortunis omnibus spoliatæ, extremæ cladi fuit. [25. Septemb.] [10]

1458. Dantiscani, à Belgis etiam & Danis, Magistri ordinis causam probantibus, in mari subinde carpebantur. donec induciæ sequentibus annis sancitæ sunt parùm fidæ, & nouis subinde offensionibus interpolatæ. Mariæburga ciuitas aliquoties hoc triennio à Polonis irrito conatu obsessa, tandem se Regi iterum subiecit, mense Augusto. Ordinis milites, Lauenburgum, Butouiam, Purgam, & Stargardiam, Dantisco vicina oppida ceperunt, ad quos Bartensteinum & multa inferioris Borussiæ oppida sponte defecerunt. Rex denuò Conicium irrito conatu obsidet. Borussi assiduis & supplicibus precibus promissam defensionem acriorem & expeditiorem à Rege flagitant, sed Dantiscanis, qui vndiquaque ab hostibus proximè vrgebantur, præcipua moles periculorum & laborum incubuit. Hi à Regijs adiuti, Meuam, Purgam, Neoburgum, & tandem Stargardiam & Conicium expugnarunt. [1461. 1462. 1464. 1465. 1466.] [20]

Tandem igitur bello defatigati & exhausti Borussi ab vtraque parte, pacem seriò expetunt, quæ Rudolpho Episcopo Lauantino, Papæ legato, intercessore his conditionibus Toruniæ confecta est, vt Regi Poloniæ, Culmensem ditionem, & oppositam trans Dreuanzum fl. Michalouiensem, & ad occiduam Vistulæ ripam, POMERELLAM vniuersam, vnà cum Mariæburgo, Elbinga, Christburgo, Stuma, Tolkemith, arcibus & territorijs, Neringa etiam insula ac VVarmiensi diœcesi florentissima, iure sempiterno possidendam Magister & fratres ordinis Teutonici cederent, ac omni in his locis iuri suo renunciarent. Reliquam verò inferiorem Borussiam, cuius Königsberga metropolis erat, velut Poloniæ regis feudum possiderent, & in perpetua fide ac clientela Poloniæ regum manerent, neque cuiusquam in terris nisi Poloniæ regis maiestatem & iurisdictionem agnoscerent, aduersus quoscunque opem ferrent, & communes cum illo amicos & hostes haberent. Idque iuramento solenni, quicunque deinceps Magister ordinis creatus esset, intra sextum mensem ipse ad regem veniens profiteretur. Id iusiurandum etsi aliquot ordinis Magistri deinceps secuti Polono dederunt: tamen Fridericus, quem antea nominaui, Saxoniæ dux, Maximiliano Imperatore & alijs Germaniæ principibus auxilia ipsi ad excutiendum Polonorum iugum, & recuperandam libertatem amissam promittentibus; recusabat. Quem Poloniæ rex Ioannes Albertus, cùm vi & armis reuocare ad officium moliretur: & iam Torunam vsque cum exercitu progressus esset; subitò apoplexia ictus, nono regni sui anno adhuc cælebs interijt. Verùm triennio pòst, cùm Alexander, qui fratri Ioanni Alberto successerat, Iuramentum fidelitatis à ciuitatibus in Borussia acciperet: Fridericus Magister ordinis, cognito illius aduentu, ne vel iurare in verba regis, vel imparatus belli molem sustinere cogeretur, deserta Borussia, ad fratrem Georgium ducem Saxoniæ in Misniam se recipit, vbi Rochliciæ, anno ætatis 36. aqua intercute extinctus est. [19. Octobr.] [30] [40] [1501.] [1510. 14. Decemb.]

LIVONIA ad Eoum maris Balthici littus, centum & viginti millia-ribus Germanicis, à Nerua emporio, 62. gradui latitud. subiecto, vsque ad Croni fl. quem Memelam hodiè vocant, ostium porrecta: finitimos habet ab ortu Moscos seu Russos; à meridie Lithuanos & Borussos; ab occasu mare Balthicũ; à borea sinum Finnicum, [50]

Finnicum, & Russiæ partem, ad Naruæ & Louatæ fl. exitus. Vniuersa in tres partes, locis & linguis distinctas, ESTHIAM, LETTIAM, & CVRLANDIAM tribuitur. ESTHORVM prouinciæ, Harriæ, Reualia metropolis est: VViriæ, VVesenberg, Tolsborg, Borcholm episcopi Reual. sedes. Allantakiæ, NARVA, Nyschlot. Odenpoæ, DERBATUM, VVernebec, Helmede, Ringen. Ieruiæ, VVittenstein Lais, Ouerpolen, Vellin. VVichiæ, Habseel, Leal, Lode, PARNOUIA. Esthis insulæ adiacent: Osilia 14. mill. patens; Dageden 9. mill. longa, 4. lata. Mona, VVormse, Vrangen, Kien: in quibus partim Esthica, partim Suecica lingua vtuntur. Lettorum vrbes sunt, RIGA, Kokenhusen, Vuenden, VVolmar, & tota archidiœcesis Rigensis. Liui
10 verò propriè dicti, tractum littoralem, à Riga & ostio Dunæ, versus Salin & Parnouiam incoluerunt. CVRLANDIÆ oppida & arces sunt, Goldingen, Canda, VVinda, Durben, Srunda, Grubin, Pilten, Amboten, Hasenpot. SEMIGALLIÆ, Mitouia sedes aulæ ducum Curlandiæ, Selburg, Bauschenburg, Doblen, Dalem. Semigalliam verò & Curlandiam, à Lettorum populis & reliqua Liuonia, fluuius DVNA disterminat, qui ex Russia longissimo tractu, per Lithuaniam & Liuoniam manans, duobus infra Rigam milliaribus, in sinum Liuonicum & Balthicum mare tandem infunditur.

Triginta enim ab vrbe Mosqua occasum versus milliaribus, sylua vasta & palustris est, VVolkousky dicta, vbi non longis & æqualibus ferè decem milliarium interuallis, quatuor amplissimorum fluminum, ac in his DVNÆ, fontes emanant. VVol- *Long. 61. lat. 57.*
20 ga, longissimo per Moscouiam & Tattariam in orientem tractu, tandem propè celeberrimum emporium Citracham seu Astrachan, in mare Caspium, multis ostijs effunditur: BORYSTHENES, dNeper ab incolis appellatus, meridiem versus VVietzman, Drobiobus, SMOLENSCO, Orsam, Dobrunam, Krouiam Russiæ olim metropolin & archiepiscopi sedem, Circassos alluens, tandem 40. mill. infra Circassos in Pontum Euxinum defertur. Lovvatus in boream cursu directo, Vielico Lucam (36. mill. à Polocia) & per Ilmenum lacum Nouogardiam magnam præterlabens, priori nomine in VVolchouam commutato in sinum Finnicum supra Coporram effluit.

DVNA verò, longo primùm tractu in occasum decurrens, vbi Lithuaniam at-
30 tingit, oppida & arces Vitebsiam, à Vilna 84. milliaribus distantem: Vlam, Torolam, Polociam, Vsiatam, Disnam (à Vilna 40. milliaribus dissitam) Drissam, Druham, inde in Liuonia Duneburgam, Selburg, Kakenhusiam, Asceradum, Leinward/ Vxel, Kircholm, RIGAM præterlabens, duobus infra Rigam milliar. in sinum Liuonicum, mari Balthico contiguum, se exonerat.

Vt autem series rerum, quæ in Liuonia proximis 400. annis, à prima Religionis Christianæ propagatione, vsque ad nostra tempora, memorabiles acciderunt; illustrius velut oculis subiecta conspiciatur: CHRONOLOGIAM principum Liuoniæ breuem adiungam. Primus commercijs harum gentium & deductionis coloniarum in Liuoniam Germanicarum aditus, per Bremenses mercatores, tempestate in sinum
40 Liuoniæ ad Dunæ ostium delatos, patefactus est. Vbi post primam συμμαχίαν cum Liuis, à Dunæ ostio versus Parnouiam in littore habitantibus, amicitiam & fœdera pro se & mercatoribus, quos deinceps adducturi essent, fecerunt, ac prima cum eis commercia rerum permutatione fuerunt. & permissu Liuonum, in Dunæ fl. insula, sacellum extructum, quæ Kircholm deinceps appellata est. Postea, Menardo, Segebergensi monacho, per mercatores in Liuoniam adducto, latius religio Christi propagata, & Liuones quidam reguli, vt nominabantur, cum suis familijs, conuersi sunt. quibus episcopum petentibus, ille ipse Menardus, per Alexandrum III. PP. præfectus, ac sedes illius in Vxkel, ad Dunæ ripam collocata est, vbi tandem decessit. Successor illius, Bertholdus, ex monasterio S. Pauli Brema missus, cùm vi & ar- *Circa A.C. 1160. 1170. 1194.*
50 mis cogere potius, quàm verbo ac exemplis inuitare ad fidem Christianam barbaros institueret, statim ab illis trucidatur. ALBERTVS verò tertius episcopus, ex collegio Bremensi euocatus, cognatos aliquot nobiles, Engelbertum & Theodoricum à Tisenhusen, quorum vtili & fida opera deinceps vsus est, secum adduxit. Is vrbem RIGAM primùm condidit ac mœnibus cinxit. *1196. 1200.*

Fratribus militiæ Christi, vt se nominabant, qui Templarij fuisse existimantur, à Fulcone Hierosolymorum rege primùm instituti, in Liuoniam euocatis, vt propagationem ac defensionem fidei Christianæ in illis gentibus iuuarent, tertiam captæ prouinciæ partem addixit. quorum dux seu magister primus Vinno fuit, qui oppidum VVendam, Segenvvoldum & Asceradum, postea ædificauit. Hermannum fratrem, Leale episcopum constituit, cuius templum, Habsalam deinceps, & episcopi sedes in Osiliam translata est.

1140.

1204.

1206. Viesceus, Russorum dux, Cocenhusiæ sedem habens, Alberti opem aduersus Lithuanos implorans, dimidiam arcis ac ditionis suæ partem, pignoris loco possidendam episcopo tradidit. Sed profligatis Lithuanis, cum Nouogardensem & Plescouiensem duces Russos bellum inferre episcopo intellexisset: mutato animo, Germanos, qui in præsidio Cocenhusij erant, omnes trucidauit. Cumque à Germanis, vlturis hanc iniuriam, obsideretur, incensa arce, ad Plescouiensem aufugit. Albertus igitur, arci munitæ, eo in loco à se excitatæ, Rodolphum à Iericho ducem præfecit. Sequenti anno, ductu Engelberti à Tisenhusen, Vellinum cepit. Fratrem Hermannum, ex Leale, per Ioannem Sueciæ regem primùm occupata, & à se recepta, in Vggenus collocauit. Inde DERBATUM, Russis antea subiectam arcem, vi captam à Volquino, sedes episcopi postea translata est. cùm Daniæ rex VValdemarus etiam, missis in Liuoniam borealem copijs, vrbem REVALIAM: inde VVesebergam & Naruam condidisset. ac Vinnoni, primo ordinis magistro, Vuendæ per ministrum interfecto, successit Volquinus.

1208.
1209.
1220.
1223.
1223.

1229. ALBERTUS, tertius episcopus Liuoniæ, fortis & felix, anno gubernationis 33. rebus humanis exemptus est. cuius locum subijt Nicolaus, qui Ius Gotlandicum Rigensibus, in Iudicijs concessit. Verùm, sine suo & successorum consensu, nec leges nouas condi, nec exactiones institui, nec magistratus nouos præfici voluit.

1230.

1234. ALBERTVS quintus episcopus, sed primus Liuoniæ & Borussiæ archiepiscopus, in vnione Fratrum militiæ Liuonicæ, cum Ordinis Teutonici militibus (qui paulò ante à Conrado duce Masouiæ contra Borussos euocati feliciter prouinciam illam domuerant) facta constituitur. Cùm enim Liuonicæ militiæ fratres, se Teutonici ordinis magistro in Borussia subiecissent: vicissim Borussiæ episcopi, Vuarmiensis, Sambiensis, Pomezanensis, Culmensis, Liuoniæ archiepiscopum Rigensem metropolitanum agnouerunt.

1238. Volquino, cum 48. fratribus, à Lithuanis cæso: primus ex ordine Teutonico, HERMANNUS Valko successit, qui Borussiæ antea septennium, nomine Magistri præfuerat. Is Reualiam, quæ à Volquino occupata erat, Danis reddidit. Russis profligatis Plescouiam cepit. Quam paulò post, Alexander Nouogardiæ dux, plurimis Ordinis fratribus trucidatis, recepit.

1244.

1245. Henricus ab Heimborg quartus ordinis princeps biennium. Theodoricus V. CURLANDIAM primus bello aggressus, Goldingam & Amboten condidit. Lithuanos Ambotam obsidentes profligauit. Iaroslaus Plescouiæ hæres prouinciæ suæ partem episcopæ Derbatensi attribuit. Andreas VI. SEMIGALLIAM Ordini subiecit. MENDEUM seu Mendogum, Lithuaniæ principem, simulato animo Christianæ religioni nomen dantem, baptismo abluit, & coronari curauit. Eberardus, comes à Sein, biennium. Anno, de Sangerhusen, triennium. Burcardus, ab Hornhusen, à Samogitis aliquoties profligatus, & tandem cæsus est.

1247.
1250.
1256.
1258.
1261.

1264. Georgius ab Eichstad, decimus ordinis magister cum Samogitis & Lithuanis pacem fecit. Osilienses rebelles domuit. Vernerus à Breithusen, Lithuanos ab obsidione VVendæ, Russos ex vrbe Derbato iam occupata depulit. Samogitas in Vuichiam progressos, in reditu ad Dunemundum nocturno prælio ad internecionem cecidit. Has res tantas intra biennium gessit.

1267.

1269. Conradus à Mandern, arcem VVittenstein in Ieruia, & Mitouiam, in Curlandia, condidit. Otto ab Rodenstein, de Russis insignem victoriam, in diœcesi Derbatensi adeptus est. Alberto archiepiscopo defuncto, Ioannes à Lunen successit. Ottoni, à Lithuanis, in Osilia grassantibus, cum multis fratribus in glacie cæso, AN-

1272.
1274.

dreas XIIII. successit, qui eodem bello à Lithuanis interfectus est. Vualtherus à Nordec, Samogitas repressit. Semigallos rebelles subegit. Ernestus a Rashorch, Dunæburgæ ædificatione Lithuanos irritans, horrenda clade ab eis cum 60. fratribus deletus est. Conradus à Feuchtvvangen XVI. 1275. 1278. 1279.

Arx Mariæburgum in Borussia, ad Nogatum, Vistulæ brachium, condi cœpta, iussu Hartmanni à Helderung, summi ordinis Magistri. VVilelmus ab Endorff cum Lithuanis bella continuauit, arces VVolmar, Burtnic, & Tricaten condidit. 1280. 1281.

Archiepiscopi Rigæ.

1286. Ioannes à Fechte tertius archiepiscopus, sed septimus à S. Menardo. cuius tempore, sedatis externis bellis cum Lithuanis & Russis, intestinæ æmulationes & bella ciuilia, inter ordinem & archiepiscopum, qui primas hactenus tenuerat, exarserunt.

1294. Ioannes comes Suerinensis, ab ordine captus, ac tandem dimissus, Romæ ⊕ 1300.

1300. Iuarus, statim resignatâ archiepiscopa, in Daniã, quæ illius patria erat, rediјt, vbi Lundensem archiepiscopam adeptus dicitur.

1302. FRIDERICVS, Baro Boëmus, annis 39. in aula Romana perpetuò vixit. Itaque eo absente, horrenda inter ciuitatem Rigensem, coniunctamque illi diœcesis nobilitatem, & Fratres ordinis dissidia & bella extiterunt.

Rigenses, confœderatis sibi Lithuanis & alijs, Magistrum ordinis, cum decem fratribus, ad Treidam oppressos trucidarunt.

1316. Fames horrenda, toto triennio in Liuonia grassata est, quòd frigore fruges in agris enectæ essent.

Magistri Ordinis.

1287. Conradus ab Hertogenstein. Semigallos denuò rebelles domuit.

1289. Botho ab Hogenbach.

1295. Ptolemais, vbi sedem summus Magister ordinis Teutonici hactenus habuerat, à Sultano Aegypti Mulecho capta est. Inde igitur Marpurgum, postea Mariæburgum in Borussiã, Magistri sedes translata.

HENRICUS à Dumpeshagen biennium. BRVNO.

1298. Godfridus.

1307. Conradus Meysatam arcem in Semigallia condidit. Russos ad Plescouiam profligauit.

1327. Eberhardus à Monheim, 25. ordinis Magister: vrbem RIGAM, absente apud PP. archiepiscopo, obsedit, ac in eas angustias redegit, vt se, omniaque Iura & Priuilegia sua, Magistro traderent, partem murorum diruerent, dimidiam partem mulctarum in iudicijs, & vectigal de piscibus Magistro cederent. Qui, arcem Rigensem, ad Dunam, vrbi imminentem, ea parte, vbi diruti erant muri, primus excitauit. cum Russis etiam bellum diuturnum gessit.

1340. Engelbertus à Dalem, vrbem Rigam, ab ordinis Magistro, frustra sibi restitui petiuit. ⊕. Auinione 1348.

Burcardus à Dreyleue, arces Mariæburgum & Frovvenburg, in finibus Russiæ condidit. 1343. 1341.

Seditio Rusticorum, qui in Harria, Vuichia & Osilia, nobiles & præfectos Germanos, cum coniugibus & liberis trucidarunt: repressa. *Arx Sonnenborg in Osilia per seditiosos exarmatos ædificata. Lithuani per Curlandiam & Lettiam interea grassati. * 1345.

1348. FROMHILDUS à Fisshausen arch. post longam de vrbe Riga disceptationẽ forẽsem, coram PP. & Imp. Carolo IV. agitatam & integram vrbis iurisdictionem pro se & successoribus lata sententia obtentã, Dantisci tandẽ amicè die 7. Maij cum Magistro ordinis Teutonici & Liuonici trãsegit, vt dominiũ ac iurisdictionẽ vrbis Rigensis integram recuperaret: ac vicissim Homagiũ, hactenus archiepisc. à Magistro ordinis præstari solitũ, remitteret.

1369. SIFRIDUS à Blomberg. Habitum canonicorũ Præmonstratensem, in Augustinianum, assentient PP. mutauit. cuius mutationis occasione, tanta Magistrorum ordinis, qui

1347. Gosvvinus ab Eik. Reualiam, VVesenbergam & Neruam, à Vualdemaro IV. Daniæ rege, 19000. marcis argenti, per Prussiæ Magistrum redemptam, reliquæ Liuoniæ adiunxit. Cum Russis Vitebsiensibus, & Smolensibus bella gessit.

1360. Arnoldus, Caunam Lithuaniæ diripuit ac incendit.

1365. VVilhelmus à Frimersen archiepiscopo Rigam reddidit. Vicissim se & successores, à Iuramento subiectionis & obedientiæ, archiepiscopo præstandæ liberauit.

Fratrum militiæ Teutonicæ habitum, ab episcopo & Canonicis etiam seruari volebant, exacerbatio orta est, vt omnes archiepiscopi præfecturas extra vrbem occuparent. Archiepiscopus vi pulsus, vt iure se tueretur, Auinionem ad PP. profectus vitam finiuit. 1373. Ioannes à Sinten, sub quo, magister ordinis, sui ordinis fratres, Canonicos Rigæ violenta manu instituit, & à PP. Bonifacio obtinuit, vt fratrem ordinis Teutonici, Ioannem à VVallenrod, archiepiscopũ crearet: priorem Ioannem à Sinten, patriarcham Lithuaniæ designaret. Qui in reditu ex Gallia, Stetini obijt.

1394. Ioan. à VVallenrod, Nobilitatem diœcesis, recusantem ipsi obedire, vi adortus, plurimos expulit. Tisenhusios cedere arcem Cocenhusiam arch. coëgit, tandem vtraque parte, in Episcopum VVarmiensem & senatum Lubecensem compromittente, obedientiam obtinuit, 1397. 14. Iulij.

1415. Profectus ad concilium Constantiense, non amplius redijt.

1418. Ioannes Habundi.

1424. Henningus Scherffenberg, post diuturnas cum ordinis magistro dissensiones, tandem ita transegit, vt acceptis ab ordine viginti millibus marc. Rigen. de ditionibus quibusdam in TransDunana & Semigallia vicissim cederet.

1449. Syluester Toroniensis Borussus, 18. à S. Menardo, triginta annos præfuit. *Bullam habitus* inter arch. & ordinem erexit, Qua perpetuò se & successores ac collegas suos, eodem cum ordine Habitu vsuros, & fratres ordinis fore professus est mense Iulio 1451. VVolmariæ.

XXX. Iobus Vlsenus.

1394. VValdemarus à Bruggeney XXXI.

1397. Nobilitas Harriæ & VViriæ, filiabus etiam suis, Ius successionis in bonis feudalibus, à summo Ordinis magistro impetrauit.

1402. Conradus Theodoricus.

1415. Sifridus. 1425. Ziso à Rutenberg. Lithuanis bellum intulit.

1434. Francus à Kersdorp. ingentem cladem à Lithuanis accepit.

1444. Henricus à Bockenforde cum arch. amicè transegit.

1474. Heidenricus Vinke. binas in Russiam expeditiones suscepit. arcem Bauske in Semigallia condidit.

1451. Ioannes à Mengeden.

Vrgente postea Ordine, dimidiam iurisdictionem, & dominium vrbis Rigæ, Magistro ordinis concessit, & literas Conciliationis ante 120. annos, à ciuitate Rigensi magistro traditas, confirmauit: & iuri integræ Iurisdictionis, quam maiores ipsius Rigæ habuerant, & sententiæ ac priuilegijs à Carolo IV. & PP. per Fromhyldum olim obtentis planè renunciauit: quæ *Kirchelmensis Transactio* deinceps appellata est. (1453. die Andreæ.) Nec verò his contentus magister Ordinis, paulatim omnem Archiepiscopi maiestatem, & ἀξίωμα, quo supremus Liuoniæ princeps huc vsque habitus erat, ad se transferre conatus est. Itaque paucis interiectis annis, aperta vi grassatus, omnes diœcesis arces occupauit, & archiepiscopum captum Cocenhusiæ custodiuit, in qua custodia die 13. Iulij. 1479. extinctus est.

1480. Stephanus natione Lipsensis, episc. Troiæ Neapolitanæ, etsi frater ordinis erat, tamen à Bernardo ordinis magistro excludebatur. donec tandem Liuoniam ingressus & contumeliosè exceptus, nec habens, direptis ecclesiæ bonis, vnde se honestè aleret, statim mœrore extinctus est. Rigenses interea arcem Dunemund longa obsidione fatigatam occupant. Postea Arcem ordinis, vrbi suæ contiguam, capiunt, & demoliuntur. 1485.

1485. Michaël Hildebrandus Reualiensis, vicesimus à S. Menardo: ab Ordine creatus.

1475. Ioannes à VVolthusen 40. magist. ordin.

1477. Bernardus à Borch vrbem Rigam irrito conatu obsidet, & paulo post à Fratribus deponitur.

1488. Ioannes Freydag à Loringhoue, bellum Rigense continuauit; sed prælio victus est. postea denuo ad Nouam molam Rigenses profligauit, & obsedit, qui foris ab hostibus, & in vrbe à militibus suis grauiter afflicti, de pace facienda cogitãt. 1492.

1492. Russica Nerua, è regione Liuonicæ, primùm ædificata.

1494. Germani mercatores, Neugardiæ in Russia, per Moscum in vincula coniecti.

Controuersiæ inter Ordinem & ciuitatem Rigensem, episcopis Derbatensi & Curoniensi dijudicandæ, vtrinque permittuntur. Qui arcem Dunæmundam Ordini reddendam, & alteram ad mœnia vrbis, sine munitionibus tamen, instaurandam sumptu Rigensium, pronunciarunt. 1486.

1509. CASPAR LINDIVS, Chamæ in VVestphalia natus. cuius postremis temporibus Religionis in Liuonia mutatio inchoata.

1524. IOANNES BLANKEFELD I.C. ⊕ 1527.

1527. THOMAS SCHONINGVS consulis Rigensis filius.

1530. VVILELMVS, marchio Brandeburgensis coadiutor à Thoma ascitus, in Liuoniam venit.

1495. VVALTER à PLETTENBERG, Heroica virtute & felicitate excellens, ordine 43. à Vinnone primo fratrum Gladiferorum Magistro in Liuonia instituto; quadragesimus primus ab Hermanno, qui fratrum militiæ Teutonicæ ordini Borussiaco primus se coniunxit, hac conditione inter cæteras sancita, vt in Liuonicum ordinem soli VVestphali nobiles: in Borussia, soli superiores Germani reciperentur. Hic VValterus, non solùm intestina Liuoniæ bella, Rigensibus, qui arcem principis vrbi adiunctam demoliti fuerant, ad reædificandam illam & alia debitæ obedientiæ officia reductis; sapienter & feliciter composuit: verùm etiam duobus magnis prælijs, Moscos primùm in Liuonia (1501.) & sequenti anno ad Plescouiam superauit, & quinquaginta annorum pacem Liuoniæ optimis conditionibus extorsit. Liuonicum etiam ordinem, Prussiæ Magistro antea subiectum, certa pecuniæ summa, Alberto ad bellum Polonicum se instruenti persoluta, liberauit, ac princeps imperij factus (1513.) vsque ad annum 1535. Liuoniæ in summo flore tum existenti præfuit.

1539. Thoma defuncto, VVilelmus plenam Archiepiscop. administrationem adeptus.

1547. Rigam pompa solenni primùm ingressus est.

1554. Christophorus dux Megap. coadiutor archiepiscopi Rigensis factus.

1556. Bellum Liuoniæ intestinum. VVilelmus arch. & Christophorus coadiutor ab ordine capti.

1557. A Sigismundo Poloniæ Rege liberati, & in pristinam dignitatem & ditionem restituti sunt.

1563. VVilelmus Archiepiscopus ⊕. Christophorus dux Megapolens. à Polonis captus est. atque hic finis Archiepiscopæ Rigensis fuit, Poloniæ Regibus deinceps subiectæ.

1536. HERMANNVS HASENKAMP.

1549. IOANNES RERIVS.

1551. HENRICVS à Galen.

1557. VVILELMVS à Furstenberg.

1558. Initium belli Moschici, quod 24. annos durauit. Moscus NERuam & Derbatum, Liuoniæ propugnacula occupauit.

1559. GOTHARDVS, postremus ordinis magister, DVX CVRLANDIAE primus, à Sigismundo Augusto, exeunte 1561. creatus. Princeps optimus, veræ Religionis nutricius, Iustitiæ & pacis custos fidelis, paterna bonitate & omnibus laudati Herois virtutibus illustris, placido & beato fine vitam in terris suam conclusit, die 17. Maij, anno 1587. cui filius FRIDERICVS, paternæ ditionis & virtutis hæres, in gubernatione patriæ successit. De cæteris mutationibus LIVONIæ, nostrâ memoriâ, totos 25. annos, bellis ferè continuis adflictæ, & per vicinos reges, Moscouiæ, Poloniæ, Sueciæ, Daniæ, discerptæ, historiam, suo postea loco, distributis in singulos annos, rerum maximè memorabilium expositionibus, fideliter recitabo.

Liuoni-

Liuoniam ab ortu & borea vndiquaque cingunt MOSCOVIÆ seu Russiæ, eadem cum cæteris Sarmatis, Polonis & Boëmis lingua, sed dialectis admodum differente, vtentium, regiones amplissimæ; à glaciali Oceano & Sueciæ ac Norvvegiæ finibus, ad Mœotin ferè & pontum Euxinum, & Tyram fl. ac montem Carpathum porrectæ. nam Podolia etiam, boreali Tyræ fl. ripæ adiacens, & Volhinia ac Russia ad Carpathi radices sita, cuius episcopi sedes Leopolis est; Russicarum gentium prouinciæ sunt, iam Poloniæ regno subiectæ. MOSCORVM autem & Moscouitarum nomen, vni ex multis Russorum borealis oræ populis, non ita pridem, ab arce & flumine Mosqua, in Occam & VVolgam se exonerante, tribui cœptum est. cùm ante 200. annos, Iohannes quidam dux, Danielis filius, sedem suam ibi constituisset. cuius posteri, suo quodam fato crescentes; vicinos Russorum populos, in multas ditiones diuisos, & feraliter inter se dissidentes; paulatim connubijs, successionibus, vi & fraude sibi adiunctos, longè Moschis nobiliores & potentiores, imperio suo subdiderunt. vnde Moschorum nomen, in omnes illis subiectas nationes, quarum nomina in titulo suo enumerare magni Moscouiæ duces solent, propagatum est. Possidet autem hoc tempore Moscus ingentem septentrionis & orientis tractum, à mari Balthico seu Finnico, vsque ad mare Caspium, (in cuius littore Astracana sita est) & à Mœotide palude vsque ad mare glaciale. Sed meridiem ac orientem versus, quà Tattarorum excursionibus assiduis patet, perpetuæ ferè solitudines sunt, adeò vt per multa milliaria nonnunquam in ditione illius iter faciens, incolam nullum reperiat. boream verò & occasum spectantes regiones cultiores & populosiores sunt.

Ciuitates imperij illius, frequentia populi & magnitudine celebriores sunt: Mosqua, Smolenza, Nouogardia, Plescouia, & Tueria. versus boream Vologda, centum à portu S. Nicolai milliaribus. versus ortum, Casan & Astracan. Mosquæ domus pleræque sepibus & viminibus circumseptæ, formam rusticarum in Germania referunt. Templa lignea sunt. Arces tantùm principis duæ, sibi mutuò cohærentes, lateritiæ sunt: à Basilio, Ioannis patre primùm, Mediolanensis architecti opera splendidè ædificatæ. quarum alteram Palatium principis, & templa aliquot ex lapide; alteram, officinæ opificum plateas occupantes, exornant. SMOLENTIA verò, NOVOGARDIA, Plescouia, pari ferè populi frequentia, summùm viginti hominum millia, pueris etiam ac fœminis numeratis, continere existimantur. Arces & munitiones Moscouiæ, muris lateritijs cinctæ, sunt; vrbs PLESCOUIA, oblongi trianguli formam habens, quam mediam alter murus, triaque apud eum succedentia castella muniunt. Item arces Mosquæ: NOVOGARDIÆ, quam anno 1581. primùm, aggeribus & propugnaculis muniri per architectum Romanum Ioannes curauit. Slobodæ, quæ 20. milliar. Mosqua distat. Stariciæ, ad Volgam fl. Parcouiæ, Iaroslauiæ, Ivvanovveseræ in albo lacu. Cæteræ, aggeribus vimine contextis, vt Smolentia, cui arx editiore in loco supra montem cum templo imminet, vel trabibus arborum connexis, in medio arena vel humo repletis, sese tuentur. Quæ omnia, ciuitates, oppida, arces, pagi, syluæ, agri, lacus, flumina vnius principis, quem illi magnum Czar. i. regem, seu Imperatorem vocant, imperio & nutui subsunt. & quidquid singula commodi ferunt, in vnius principis fiscum congerunt.

Duces ac comites, qui dominium vtile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operis nihilominus vtitur, & rursus, cum libet, adimit: adeò vt absolutum in subditos omnium rerum imperium habeat: & vicissim tanquam DEVS à subditis colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque vlla recusatione præstetur. Nam quidquid ille agit aut molitur: quantumuis iniquum & graue subditis videatur: Dei voluntate ac nutu geri existimant. Summum etiam religionis & pietatis studium præ se ferre princeps Moscorum, ipsiusque proceres videntur, dum singulis diebus ordinarias preces suas absoluunt, & domi templa creberrimè adeunt. Gubernationis negocia & iustitiæ administrationem, per duodecim Consilia-

Consiliarios assiduè in aula præsentes obit, quorum nomina anno 1582. fuerunt: Ioannes Fœdorvvitz seu Theodori filius. Mikita Romanovvitz, ex cuius sorore Anastasia, magno duci nupta, Theodorus præsens Moscouiæ Imperator natus est. Andreas Solcanouius cancellarius. Basilius Solcanouius. Bogdan Iacovvlevvitz. Bilsciuѕ Nieucra. Basilius Ioannis Zugin. Theodorus Ivvanovvitz & Simeon frater, Ioannis quem primo loco nominaui filij. Ignatius Tatiscouius. Abain Voiecouius. Michaël Andreæ Beginus. In hos, præfecturæ arcium & ciuitatum in toto Moschi imperio distributæ sunt: à quibus literas & libellos supplices principi inscriptos accipiunt, eiusdemq; nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec vllis ad subditos suos, vel alios etiã principes ferè literis, manu sua subscribit.

EPISCOPI in vniuerso Moscorum imperio vndecim sunt, quos Vladiccas illi, i. œconomos & dispensatores sua lingua nominant. sacerdotes verò seu presbyteros, Poppos & archipoppos. Horum metropolita, qui à Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, (nunc à solo magno duce delectus, per duos aut tres episcopos consecratur, ac cùm libet principi, remouetur) Mosquæ residet. Quæ vrbs ad fluuium ὁμώνυμον ad grad. long. 66. lat. 55. sita, magni Moscouiæ ducis Regia est, & à Smolenza centum: a Nouogardia, occasum æstiuum respiciente, 120. à Vuologda, septentrionem spectante 80. à Casano, ad orientem Volgæ adiacente, 60. milliaribus Germanicis distat. Episcopi, ex monachis, velut sanctioris vitæ hominibus deliguntur, quorum monasteria frequentissima, in Mosci imperio, omnia tamen eiusdem vestitus & ordinis sunt, cuius D. Basilium autorem referunt. Christianam enim religionem, à Græcis primùm Russi acceperunt, circa A.C. 980. cùm Anna soror Imp. Constantinop. Vlodomiro Russorum principi Kyouiæ sedem habenti, nupta esset. Itaque in hodiernum vsque diem, Græcæ ecclesiæ ritus conseruant. Archiepiscopi, metropolitæ subiecti, duo sunt, alter Novogardiæ magnæ ad Lovvatam fl. (qui in Finnicum sinum supra Coporram effusus, Nr, vt existimo, appellatur) alter Rostouij, quod 34. milliaribus Germanicis versus boream à Mosqua distat. Reliquorum octo episcoporũ sedes sunt: Smolenza in finibus Lithuaniæ. Casanum ad Volgam. Tvveria 36. milliaribus Germanicis à Mosqua versus occasum æstiuum, Volgæ adiacet. Rezan ad ortum hybernum versus Tanaim, 36. mill. Susdalia 44. VVologda versus septentrionem à Mosqua 80. à portu S. Nicolai 100. milliaribus. Columna 18. versus Rezaniam. Cortiza proximè ad Mosquam. Hi, diœceses suas rarò aut nunquam ipsi inuisunt, ne quam conspirationis cum subditis suspicionem tyranno præbeant, sed in monasterijs ἡγεμόνας seu præpositos, & in oppidis quibusdam laicos, vitam sacerdotum obseruantes, habent. In Scholis, legere duntaxat & scribere pueri docentur. nec Academiæ vel collegia in toto Mosci imperio vlla existunt: tum vt hæreseon, quas eruditione præstantes ferè excogitant & tuentur, occasiones præcidantur: tum ne principe ipso sapientior & doctior quisquam videatur. Quem solùm omnia, præsertim ad omnium gentium religiones pertinentia, scire, & omnes nodos ac difficultates vno verbo posse expedire, subditis persuasum est.

Fuit autem Moscouiæ Rex seu Dux magnus, anno 1500. IOANNES, Basilij cœci (quem fratris filij regnum inuadentes oculis priuarant) filius: Basilij & Sophiæ, Vitoldi Lithuani filiæ, nepos: Demetrij pronepos, qui Ioannes potentia & felicitate omnibus suis maioribus longè antecelluit.

Daniel.
Ioannes castrum Mosquæ vrbis primus incoluit.
Ioannes.
Demetrius.
Basilius anno 1400. floruit. Vxor Sophia, Vitoldi Lithuani filia.

Basilius cœcus.	Georgius.
IOANNES MAGNVS. ⊕ 1505.	Andreas. — Demetrius.
Basilius. ⊕ 1535.	VVoldemirus. — Andreas.

α β

Ioannes nostri temporis tyrannus. ⊕1584.
Theodorus præsens Moscouiæ Dux.

Maria, Magni Holsati coniunx.

Ioannes verò magnus, primus se Monarcham totius Russiæ scripsit, & præter cæteras, amplissimam ducis Tvverensium Michaëlis, cuius sororem Mariam coniugem primùm habebat, prouinciam: & Nouogardiam magnam, vrbem potentissimam, & emporio celebri, ab omnium harum vrbium mercatoribus frequentari solito, illustrem, imperio Moschico adiecit: & hoc anno latè in tota Russia dominans, filiæ suæ Helenæ maritum Alexandrum, Casimiri Poloniæ regis filium, magnum Lithuaniæ ducem, missis in Lithuaniam exercitibus, oppugnabat: ducatum Smolensem, & reliquas ad Borysthenem Russiæ prouincias vsque ad Berezinam fl. maioribus suis ademptas à genero reposcens. Etsi autem Seueriensium principum sponte se ipsi subijcientium, & alia aliquot territoria, Alexandro, nec virium, nec animorum satis, contra tam potentem hostem habenti ademit, & sequenti anno in Lithuaniam & Liuoniam exercitus remisit: tamen à Magistro Liuoniæ VValthero à Plettenberg, duobus prælijs victus, ad pacis conditiones, vtrique prouinciæ, tum fœderatæ, tolerabiles descendens, Liuonis quinquaginta, Lithuanis sex annorum inducias concessit, & paulò post moriens, filio Basilio, quem ex altera coniuge Sophia, Thomæ Palæologi filia susceperat, imperium florentissimum tradidit.

1407. 1500. 1501. 1755.

Finitimi autem Moscis versus meridiem, & iam perpetui ferè illorum hostes, olim patroni & superiores domini erant, Crimei Tatari, quorum rex summus, in Taurica Chersoneso sedem habens, Mendlikerei, assiduis incursionibus Poloniam sub Ioanne Alberto rege vexabat. Primùm autem Tatari, post annum Christi 1200. in Sarmatia Europea, Vistulæ & Tanai inclusa, clarius innotuerunt. cùm vastatis Susdalis & Smolensibus Moscorum prouincijs, & Kyovia Russiæ metropoli funditus destructa, bipartito agmine Poloniam & Vngariam ingressi: Sendomiria & Cracouia (à Boleslao Pudico desertis) & Vratislauia potiti sunt, & Henricum Pium Silesiæ ducem, S. Hedvvigis filium, ad Ligniciam, cum exercitu trucidarunt. Inde in Morauiam secedentes, & incendijs ac cædibus totum mensem grassati, tandem se imperatori suo Batho seu Baydo, in Vngaria rursum coniunxerunt; quam, rege Vngariæ Bela IV. profligato, totam interea peruagatus erat. Cumque biennium in ea consumsisset, per VValachiam & Podoliam, trans Borysthenem & paludem Mœotidem in Tatariam redijt. & quanquam Innocentius IV. missis ex concilio Lugdunensi ad eum legatis, vt Christianam religionem amplexus, pacem cum Christianis coleret, rogabat: tamen aliquot annorum inducijs tantùm orbi Christiano concessis, Mahometicam perfidiam, persuadentibus Saracenis, sectatus est. Tatari, ciuitates & domos pleriq; nullas incolunt, sed ἁμαξόβιοι, Nomadum instar, in campis Sarmatiæ & Scythiæ amplissimis, cum vxoribus, liberis & pecoribus, agminatim vagantur: & in certas Hordas seu Agmina, sub certis ducibus distincti sunt.

1228. 1241. 1246.

Quibus omnibus Imperator Tatarorum supremus, in Cathaia, ad mare orientale residens, & totam Scythiam intra & extra Imaum, imperio suo tenens, præpositus est, quem Vlu Cham, magnum seu excelsum Dominum, nominant. sicut alioquin Tataris & Persis aliquibus, Reges & principes, etiam minorum gentium, Chams dicuntur.

Seriem summorum Chanum seu primorum Cæsarum Tataricorum, hoc ordine recensent: Changius Chan (Haithono cap. 16. 17.) Chingis Chan, Vincentio: Chinchis, Paulo Veneto scribitur) Primus Tatarorum Imperator, circa Ann. C. 1188. excusso Indorum imperio, & Dauide rege interfecto. Hoccota Chan (ab Haithono ca. 18. Cuti vel Cui, à Paulo Veneto: Ocedai, à Vincentio nominatus) missis

missis versus meridiem & occidentem ducibus filijs, Turcas in Asia, & varias gentes alias, oppressit.

Cap. 20. 21. Haithoni.	Iachin regnum Turquestan & Persidis partem occupauit.	Baydo seu Batus Cumanos profligauit, Poloniam, Vngariam, Silesiam, peruagatus 1236. 1240. & deinceps.	Gohadaia.	GINO Chan, alijs Barchin, Vincentio Cuyne.	ALLAV

MAGIVS Chan vel Mangu Chan baptizatus: à rege Armeniæ contra Saracenos excitatus 1252.	CVBLAI magnus Chan incipit circa A. C. 1260. imperauit 42. annos, à Paulo Veneto celebratus.	HAOLONVS vel Hyelonus dux Magij Chami, Assyriam, Babylonem 1258. & Syriam 1260. occupauit.
Chingis ante patrem obijt.	Abaga filius successit 1264. ⊕ 1282.	Mahomet persecutor Christianorum cap. 35. Haithoni.
TEMVR Chan cap. 47. Haithoni. post annum Christi 1300. imperauit. cuius successorum nomina in nostris historijs nondum quod sciam extant.	Argonus cœpit 1285. ⊕ 1288.	
	CASANVS Aegyptium Melecnaser vincit 1300. cap. 41. 42. Haithoni, cœpit Damascum & proditione statim amisit.	Carbaganda.

Temirem verò seu TAMERLANEM, qui Baiazetem Turcam captum caueæ ferreæ inclusit (1397.) non ex nobili ac Chanum serie natum, sed ex pastore latronem, ac exercitus ductorem, & tandem Imperatorem potentissimum, regis Cathaiæ hostem fuisse, Chalcondyles testatur, tres filios reliquit: Scharokum, Persiæ; Miramslam, Persarmeniæ seu Taurisij; & Piangurem, fratris Scharoki absque liberis defuncti in Persia successorem. Cuius filius Tzokies seu Zensas lacessens VSVNCASSANEM Armeniæ tum Regulum, prælio interfectus est, 1454. Qua occasione Persiam Vsuncassanes primùm occupauit.

Mentio postea fit, inter Sarmatiæ Asiaticæ Tataros, Zavolgensium seu Zahadiensium, qui à Volga fl. versus orientem, ad mare Caspium & Turcomeniam vsque pertinent: Temiri Zar, qui Vitoldo Lithuano & Vladislao Polono contra Crucigeros opem tulit 1310. Item Mahometis, Achmetis, & Cziachmetis, qui à Lithuanis contra Præcopitas Tataros euocatus, (1500.) Caunæ tandem in custodia obijt.

Vlani verò, seu Tatari Præcopenses, Crimæi vulgo dicti, in Sarmatia Europea inter Boristhenem & Tanaim vagantes, Moscis & cæteris Russis finitimi, quorum Imperator, in Tauricæ Chersonesi (quam Præcop (fossatum) hodiè Tatari appellant, quod ab ortu, Bosphoro Cimmerio, ab occasu Isthmo, latè perfosso, à continente seiuncta sit: 24. milliaria in long. 15. in latit. patens) oppido Chrim residet. Seriem Principum hoc ordine recensent. Vlan Czar. Tachtam Zar. Seidachmeth, pulsus ab Acikerio, qui septem filios habuit.

Heider, pulsus à fratre ad Iohannem Moscouiæ Ducem fugit, & Casanæ præfectus est.	Mendliger, circa annum Christi 1500. floruit. Turcorum auxilijs fratrem eiecit; nouem filios habuit.

Mahomet Czar.	Achmet.	Bethi, submersus.	Burnas.	Mutarec. &c.

C Deulet

Deulet Czar.

Machmet rex Tatarorum circa A. C. 1570. 1580.	Adlei, à Persis captus & necatus.	Hali. Salomet, ad Polonum profugi, in Turciam missi, 1584.
Sadit.		

CASANENSES & Ceremissi ad Volgam fl. magno duci Moscouiæ iam subiecti. & Occassi seu Nagaienses, qui circa A. Christi 1450. à Zauolgensibus, septentriones versus, filijs Occassi, insignis & strenui Herois, iniustè interfecti ducibus, successerunt. Anno autem Christi 1500. euocatus à Polonis & Lithuanis Zauolgensium Tatarorum princeps Schahmet, traiecto cum multis millibus Tatarorum, VVolga & Tanai fluminibus, Mendlikereium occurrentem acri & cruento prælio ad Kyouiam, quo à legatis Polonorum deductus erat, cædit. Sed filius Mahmetkereius, instaurato bello, Schahmetem ad Kyouiam cum suis desidentem, & Polonorum ac Lithuanorum promissa ex fœdere auxilia frustrà expectantem, rursus ex improuiso opprimit & profligat. qui cum paucis fugiens Kyouiam, à præfecto loci Vilnam transmissus est. vbi cùm fugæ consilia aliquoties cepisset, petentibus Mendlikerei legatis, ad perpetuos carceres damnatus, & Caunam deportatus est. Cazanæ Tataricæ rex Machmedemin filius Abrahami & Nursultanæ, Magnum Moscouiæ ducem, vt aliqui ipsius antecessores, initio superiorem agnoscens, postea ab eo defecit. vnde varia & diuturna inter Moscum & Cazanenses bella exarserunt, donec tandem Ioannes præsens Moscorum tyrannus, vrbe Cazano expugnata, & regibus captis, toto illo imperio Cazanensi nostra demum memoria potitus est anno 1551.

1588. POLONIÆ regnum, ducenta milliaria, hoc tempore, à Viadro ad Boristhenem, & totidem à Tyra ac montibus Sarmaticis, ad Parnauiam Liuoniæ, patens; in Poloniam maiorem, ac minorem, Russiam & Prussiam, Lithuaniam, & Liuoniam; & hæ prouinciæ rursus pleræque, in Palatinatus & Castellanias, seu territoria certa, distinctæ sunt. PALATINI seu VVeivvodæ, duces copiarum suæ quisque satrapiæ in expeditionibus bellicis: & in pace, conuentuum & iudiciorum Nobilitatis, præsides: & Iudæorum patroni ac iudices: existunt. Quindecim antiquitus in Polonia, & adiuncta illi Russia sunt. Cracouiensis, Posnaniensis, Sendomiriæ, Calissiæ, Siradiæ, Lenciciæ, Breste, VVladislauiæ, Leopoliensis siue Russiæ, Podoliæ, Lublinensis, Belsensis, Plocensis, Masouiæ & Rauensis; & in Prussia, Culmensis, Mariæburgensis & Pomeraniæ. in Lithuania alij decem. CASTELLANI, quasi legati sunt Palatinorum, ductoresque ac præsides Nobilitatis, sub suo quisq; Palatino, & in suo quisq; territorio, vbi nullam alioqui iurisdictionem, dominium, aut curationem, præter hanc bellicam legationem, habent. Suntq; Castellani in Polonia sexaginta quinq;, quos recensere non arbitror esse operæprecium. CAPITANEI verò, præfecti sunt arcium, oppidorum ac redituum regiorum, & custodes pacis & tranquillitatis publicæ in sua quisq; præfectura, latrociniorum, furtorũ, aliorumq; scelerum vindices, & rerum iudicatarum executores. Ideoq; iurisdictionem & coërcitionem amplissimam habent. Horum vices gerunt Vicecapitanei, Burggrauij vulgò dicti; & iudices Castrenses, qui sexta quaque septimana, de certis caussis criminalibus & ciuilibus, etiam aduersus Nobiles, qui prædia nulla habent, ius dicunt. Sunt autem præfecturæ, in vtraque Polonia, circiter quinquaginta. In Prussia regali, octodecim.

Senatus Regni ex episcopis nouem, Palatinis quindecim, castellanis 65. & officialibus regni Marscalcis, & Cancellarijs, & Thesaurarijs antiquitus constat. Episcopi sunt, Gnesnensis & Posnaniensis in maiore Polonia. Cracouiensis in minore. Vladislauiensis in Cuiauia & Pomerania. Plocensis in Masouia. Leopoliensis, Præmysliensis, & Chelmensis in Russia. Camenecensis in Podolia. Consiliarij maiores vocen-

vocantur episcopi, Palatini & sex Castellani, Cracouiensis, Posnaniæ, Sendomiriæ, Calissiæ, Voinicienlis, Siradiæ. Reliqua turba Castellanorum minores habentur.

Comitia rex celebrare volens, cum maioribus consiliarijs primùm de tempore, loco, & negocijs proponendis, per literas communicat. Deinde Nobilitatis conuentus particulares, in singulis Satrapijs, indicit; quæ legatos certos, seu nuncios Terrarum, ad comitia deligit. nec sine his nuncijs legitima comitia habentur. Considentibus autem in corona, Rege, & consiliarijs, Secretarij & nuncij Nobilitatis, & vnius ciuitatis Cracouiensis, ponè astant. De negotijs verò à Cancellario propositis, soli consiliarij ordine sententias dicunt. Quibus auditis, nuncij secedẽtes, ijsdem

10 de rebus, & alijs inter se consultant. Reuersi, eâdem, siue alia die, non modò de capitibus à rege propositis, sed alijs etiam quibuscunque, ad libertatem, & prærogatiuas nobilitatis, & leges publicas, pertinentibus, quod iudicant Reipublicæ vtile, postulant, vel admonent. De ijs denuò in Senatu consultatur, nec rata habentur de talibus negotijs decreta, nisi terrarum nuncij assentiantur. In iudicijs verò, de capite & fama nobilium, & cæteris omnibus causis, per appellationem eò delatis, Rex cum senatu solo decernit.

Regem in comitijs, Senatores & reliqua nobilitas regni eligunt. Fuit autem Regis potestas initiò multò liberior. Sed à Ludoico Vngaro primùm; deinde à Iagellonibus, iurium Regalium nerui & artus, nimiam ferè libertatem, Nobilitati in-

20 dulgendo, admodum incisi sunt: nam & episcopi, eorumque subditi, à iurisdictione regis ferè immunes ac exempti sunt. & de viri Nobilis capite, & fama, exceptis paucis casibus, Rex non, nisi in comitijs regni, cum Senatu iudicare potest. nec sine senatus consensu, bellum suscipere vllum, nec fœdus facere, nec tributa, aut vectigalia instituere, nec de bonis regni quidquam alienare, nec successorem sibi eligere, nec vllam rem grauiorem, ad Rempub. pertinentem, statuere aut facere ipsi licet. Tributa etiam regia, de singulis agrorum iugeris, quæ olim 12. grossi erant, ad duos Ludoicus redegit. & quartam reliquiarum de cæteris reditibus regijs, Sigismundus Augustus, in ærarium regni, ad sumptus bellicos deponendam, accidit.

Rexerunt autem Poloniam, circa vtramque Vistulæ & VVartæ ripam, cùm non-

30 dum Russicas & Lithuaniæ prouincias amplissimas haberet coniunctas; sui generis & sanguinis Polonici principes. ac vnica PIASTI, quem ciuis Crusuicensis in diœcesi Gnesnensi filium, extincto Popielo, propter eximiæ virtutis & prudentiæ opinionem proceres principem elegerunt, familia, ad longam posteritatem, annis circiter quingentis, Gubernatores ac Reges Poloniæ dedit. Abnepos enim Piasti fuit Miecislaus, qui Christi religionem primus in Polonia propagare cœpit, pater Boleslai acris, primi POLONIAE REGIS, ab Ottone III. Imp. creati. à quo continua series est regum ac principum, vsque ad mortem Casimiri magni, qui Russiæ prouincias aliquot regno Poloniæ primus vniuit: &, cùm liberis ex se natis moriens careret, sororis filium, LVDOICUM Vngariæ regem, præteritis agnatis Masouiæ & Silesiæ

40 ducibus, successorem sibi, de consensu senatus designauit. cui defuncto, post diuturnam procerum regni deliberationem, magnus Lithuaniæ dux, IAGELLO, Olgerdi filius, GEDIMINI (qui Vilnam anno 1306. condidit) nepos; huc vsque Idolatra ethnicus, ducta in matrimonium filia Ludoici Hedvvige, & sacro fonte ablutus, in regno Poloniæ successit, & amplissimas Lithuaniæ ac Russiæ illi coniunctæ prouincias, cum Polonia primus copulauit. Huic seni, ex quarta coniuge, Sophia, Kyouiensium ducis filia, Vladislaus & Casimirus nati sunt. ex quibus ille, admodum adolescens, patri in Polonia & Lithuania; deinde Alberto Cæsari defuncto in Vngaria quoque successit. Vbi aliquot de Turcis potitus victorijs, hosti Amurathi contra Caramanos in Asiam profecturo, petenti, pacem iureiurando confirmatam dedit. quâ, instinctu

50 Iuliani Cardinalis, legati Pontificij, altero anno violata, ducens in Thraciam exercitum, apud Varnam cum Amurathe ex Asia reuerso conflixit, ac penè victor, subitò conuersa fortuna, toto ferè Christianorum exercitu, horrenda & miserabili strage à Turcis profligato, fortissimè dimicans interijt. cui hoc epitaphium quidam composuit:

1444. 10. Nouem.

Romulidæ Cannas, ego Varnam clade notaui: Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi Pontifices iussissent rumpere fœdus, Non ferret Scythicam Pannonis ora iugum.

Post Vladislaum, ad Varnam cæsum, CASIMIRVS frater minor, Poloniæ regnum consecutus est. Qui Borussiam totam, & Pomeraniæ partem, sponte dedentibus se ciuitatibus præcipuis ab ordine militum S. Mariæ Teutonico deficientibus, & ipsum ordinis Magistrum tredecim annorum bello fatigatum, coronæ regni tandem subiecit. Huic ex Elisabetha, Alberti Cæsaris filia, & Ladislai Vngariæ & Boëmiæ regis sorore, sex filij, in quibus quatuor Reges fuerunt, & totidem filiæ natæ sunt. ex quibus Hetvvigis, Georgio duci Bauariæ Landshutensi, auo Ottonis Henrici electoris materno: Sophia, Friderico marchioni Brandeburgensi, in Franconia sedem habenti: Anna, Bogislao X. duci Pomeraniæ *1491.* Barbara, Georgio duci Saxoniæ *1496.* Elisabetha, Friderico Lignicensi elocatæ, illustrissimas totius Germaniæ principum familias, arctissimo adfinitatis nexu, Poloniæ regibus deuinxerunt. Filiorum natu maximus Vladislaus, Boëmiæ regnum post Georgium Pogiebradum, ac mortuo Matthia, etiam Vngariam obtinuit. Casimirus & Iohannes Albertus, Vngaris quibusdam post Matthiæ mortem, regem à patre petentibus propositi sunt, sed his dissensione partium desertis, Vladislaus primogenitus, reginæ Vngarorum Beatricis viduæ, coniugium illius expetentis, opera potissimùm adiutus, cæteris fratribus prælatus est. nec longo tempore post, Casimirus iuuenis, in Lithuania obijt. Fridericus archiepiscopus Gnesnensis & Cracouiensis, ac ecclesiæ Romanæ Cardinalis fuit. Ioannes Albertus, Alexander & Sigismundus, post patrem anno 1491. defunctum, in Polonia ordine regnarunt.

1454
1466.
10
20

Fuit autem præceptor Iohannis Alberti, & consiliarius summæ apud eum autoritatis Philippus CALLIMACHUS, Tuscus natione, Poëta & Orator ac historiæ scriptor elegans, cuius ingenium & vitæ cursum ac exitum memorabilem, inter reliqua virorum literis illustrium elogia, Paulus Iouius celebrauit. Cùm verò post Casimiri regis interitum Ioanni Alberto intimè familiaris, omniumque eius consiliorum autor & particeps esset: & regi, vt Nobilitatis Polonicæ libertati & contumaciæ frenos inijceret, & imperium in subditos, more Italicorum principum, absolutum exerceret: & conferre imperatam pecuniam recusantes, hostibus trucidandos obijceret, suasor & hortator, atque ita cladis Moldauicæ autor fuisse existimaretur: furentis Nobilitatis impetu, ex aula extrusus, & in Lithuania semiexul, sub Alexandro regis fratre, extinctus est. cui, vt præceptori benemerito, rex discipulus Crocauiæ in æde Trinitatis monumentum æneum poni curauit: cum Epitaphio, cuius extremum distichon est: *Æneus hic lapis est: mors aenea, & aeneus ille, Qui legit hæc siccis tristia verba oculis*

30

1479. Acceperunt autem cladem illam in Moldauia Poloni, cùm rex Ioannes Albertus, expeditione in Turcas Polonis indicta, aduersus Stephanum VValachiæ superioris, seu Moldauiæ (ad boream Tyra fl. ad ortum ponto Euxino, ad occasum Transsyluaniæ parte, ad meridiem Hoyna fl. ignobili definitæ) principem duxit. ac irrito conatu obsessa Sazauia gentis metropoli, ad Moldauam fl. (vnde regioni nomen est) sita; dum in Poloniam per syluarum ac montium angustias redit, à VValachis circumuentus plurimis crudeliter trucidatis ægrè euasit. ac sequenti anno VValachi, & Præcopitæ Tatari vicini, ab illis incitati, in Podoliam & Russiam effusi longè lateque omnia populati, circiter centum millia hominum, ex Poloniæ regno, nemine resistente, in tristissimam seruitutem, Turcis, Macedonibus, Scythis & Asiaticis passim vendenda abduxerunt. Eas incursiones anno vertente per Volhyniam & Russiam australem ad Vistulam vsq;, & rursum anno 1500. per Lithuaniam, Sendomiriam, Lublinensem prouincias, Tatari repetentes, & cædibus ac incendijs passim grassantes, impunè rursus infinitam hominum & armentorum multitudinem abegerunt. vt sanè infelix, sub rege Iohanne Alberto, quantumuis breui tempore regnante, & prudentia, magnanimitate, solertia & facundia etiam latina non vulgari prædito, sed parùm efficaci & in bellis infortunato; Polonia fuerit. Sed integram Poloniæ regum, ex Lithuaniæ magnorum ducum stirpe ortorum, seriem adscribo.

40
50

VITENES magnus Dux Lithuaniæ, cœpit 1280. Quo interfecto, GEDIMINVS, circa A. C. 1300. Volhyniam & Kyouiam occupauit. VILNAM condidit 1305. & alias res maximas gessit.

OLGERDVS duodecim filios habuit. vxor Maria, Tvverensium Ducis filia, ⊕ 1381.

Keystud & alij quinque.

Anna, vxor Casimiri magni regis Poloniæ 1325.

VITOLDVS, ter ad Crucigeros in Borussiam profugit, & tantisper Lithuaniam adflixit, donec magnum eius Ducatum, à Iagellone patruele consequeretur. A. C. 1392. Orsam, Vitebsiam & Smolensiam Russis ademit. Tataris victis in Lithuania sedes dedit. ⊖ 1430.

Sigismundus dux Lithuaniæ 1424. ⊕ 1440.

IAGELLO VLADISLAVS Rex Poloniæ factus, 1386. ⊖ 1434.

Scergelo.

Suidrigal ad Crucigeros confugit, receptus, Podoliæ præfuit.

Vladislaus, Rex Vngariæ & Poloniæ, ad Varnam cæsus 1444.

CASIMIRVS, post Sigismundum patruelem anno 1440. interfectum, Dux Lithuaniæ. postea Rex POLONIAE, 1446. ⊖ 1492.

Vladislaus Rex Vngariæ & Boemiæ, ⊖ 1516.

Io. Albertus rex Poloniæ ⊖ 1501.

Alexander rex Poloniæ ⊖ 1506.

Sigismundus I. Rex Poloniæ, ⊖ 1548. vxor BONA, Io. Galeazij Mediolan. & Isabellæ Neapolitanæ filia.

Hedvvigis, Georg. ducis Bauariæ vxor.

SOPHIA coniunx Friderici marchio. Brandeb. mater Alberti ducis Pruss.

ANNA Bogislai X. Pomerani vxor præsentium Pomeraniæ ducũ fratrũ proauia.

Barbara Georgij ducis Saxoniæ.

Elisabeth Lignic.

Sigismundus Augustus. ⊖ 1572.

ANNA, nupta STEPHANO BATHOR regi Poloniæ 1575. qui ⊖ 1586.

CATHARINA, Ioannis III. Sueciæ regis vxor, 1562. ⊖ 1583.

Isabella, Ioannis regis Vngariæ vxor, 1538. ⊖ 1560.

Sophia, Henrico Brunf. seni nupta, 1556.

SIGISMVNDVS III. REX POLONIAE, Designatus SVECIAE. natus 1566. die 20. Iunij. Coronatus Rex Poloniæ 1587. die 17. Decembris.

Ioannes II. Rex Vngar. natus 1540. ⊖ 1570.

MASOVIÆ etiam Duces, ex antiqua regum Poloniæ familia nusquam interrupta generis serie orti, ideoque vetustæ stirpi Regiæ, multò quàm Iagellones, sanguine propinquiores, duriter sub Iohanne Alberto adflicti, & magna ditionis parte multati sunt. Mortuo enim Ianussio, Boleslai filio, Plocensium Masouiæ duce, qui, mortuo Casimiro, regnum Poloniæ cum Ioanne Alberto ambierat; etsi fratrem Conradum & fratris liberos superstites habebat; tamen, cùm filios ex se natos non relinqueret, rex ditionem Plocensem velut feudum vacuum ad se transtulit. Cum Conrado, qui ἑκὼν ἀέκοντι γε θυμῷ assentiebatur, ita transegit, vt is Cirnensem ditionem iure hæreditario ad posteros transmitteret. VVarsauiensis verò, VVissegradensis, Czarocimensis ad Vistulam, Lomzensis, Pultouscensis, Nouogrodensis ad Narcium fl. Camenicensis ad Bugum, & cæteræ Masouiæ prouinciæ, Conrado defuncto, ad regem regnumque redirent. Sed has prouincias, defuncto Conrado, Anna vxor, ad regni senatum prouocans, & procerum Masouiensium consilio & fide singulari adiuta, filijs seruabat. Quare sub Alexandro rege, qui fratri successerat, in comitijs regni prioribus Iohannis Alberti pactis iniquioribus abrogatis, ita transactum est, vt VVarsauiam & cæteras Masouiæ ditiones, quascunque pater tenuisset, filij ipsius Ianussius & Stanislaus retinerent, & suis filijs relinquerent, & fratri sine liberis defuncto, frater succederet, non rex: ad quem deficientibus demum hæredibus ducum masculis, tota Masouia rediret. Id

1502. 1526.

paulò post, ambobus fratribus repentè & continuò sublatis, sub Sigismundo rege, & Bona regina, factum est. Cùm autem creberrima ducum Masouiæ, non in Polonicis solùm, sed Germanicis etiam fratrum ordinis Teutonici in Borussia historijs mentio fiat; Genealogiam eorum adiungam, quæ magnam Regiæ etiam Polonorum familiæ veteris partem complectetur.

PIASTVS, ex ciue Crusvvicensi, princeps Poloniæ, decimus à Lecho primo duce: ⊕ A.C. 870.

Ziemouitus, ⊕ 892.
Lescus, ⊕ 913.
Ziemomislus. ⊕ 964.

MIECISLAVS, primus Poloniæ princeps Christianus, A. C. 965. Gnesnæ baptizatus. Episcopas in Polonia nouem condidit. ⊕ 999. Posnaniæ sepultus. Vxor Dambruca, Boleslai Boëmiæ ducis filia, ⊕ 977.

BOLESLAVS Chobri, acer, PRIMVS POLONIÆ Rex, ab Ottone III. Imperatore creatus 1001. ⊕ 1025.

Miecislaus ignauus, ⊕ 1034 Posnaniæ.
Casimirus monachus, pacis & patriæ instaurandæ studiosus, ⊕ 1056. Posnaniæ.

BOLESLAVS II. qui S. Stanislaum interfecit 1079. excommunicatus à PP. Gregorio VII. vnà cum regno. qui prohibuit, ne quis se inconsulto deinceps rex inauguraretur. Sequentes igitur, principum titulo, annos 215. contenti fuerunt.

VLADISLAUS mansuetus ⊕ 1102.

BOLESLAVS III. Criuoustus, Vladislai filius, rex bellicosissimus & felicissimus, ⊕ 1139.

VLADISLAUS Cracouiæ, Siradij & Silesiæ princeps, Monarchiam affectans, à fratribus regno pulsus 1145. Silesiam transactione retinuit. ⊕ 1159. STIRPS Ducum SILESIÆ. vxor Christina Henrici V. Imp. filia.

Boleslaus IV. Crispus, Masouiæ pulso fratre Ethnarcha ⊕ 1173. ἄπαις.

Miecislaus, maioris Poloniæ & Pomeraniæ. fratri in principatu successit, sed subinde pulsus tandem ⊕ 1202.

Henricus Lublini Sendomiriæ, ⊕ 1167.

CASIMIRVS, natu minimus, Sendomiriæ, & tandem Masouiæ dominus, Miecislao eiecto princeps Poloniæ 1178. ⊕ 1194.

(Miecislai filii:)

Otto. — VLADISLAUS dux Posnaniæ. — Præmislus, ⊕ 1257. — PRÆMISLVS posthumus, Poloniæ Rex 1295. quo ipso anno ⊕.
Boleslaus pius. — Hedvvigis vxor Vladislai Loctici.

Vladislaus princeps exclusus 1206.

(Casimiri filii:)

Lescus albus, princeps Poloniæ, interfectus à Suantopolco duce Pomeraniæ. 1226. — Boleslaus pudicus Siradiensis. ⊕ 1279.

CONRADVS, dux Masouiæ & Cuiauiæ. fratres ordinis militiæ Teutonicæ aduersus Borussos euocauit, circa A. C. 1220. ⊕ 1247.

CASIMIRVS Cuiauiæ dux. — VLADISLAVS LOCTI-

Ziemouitus, Masouiæ dux, ⊕ 1260. — Boleslaus Plocen-; Conradus Cirnensis. ⊕ 1294

α β

α

cvs, Rex coronatus 1320. bellicosus, sed varia fortuna vsus, sub quo Silesiæ principes prorsus à regno Poloniæ auulsi, Boëmis se subiecerunt. ⊕ 1333.

Casimirvs II. Magnus, qui Russiam regno Poloniæ vniuit 1340. ⊕ 1370. cui sororis Elisabethæ, & Caroli Vngariæ regis filius, Lvdoicus, præteritis agnatis, in Polonia successit.

β

sis. ⊕ 1313.

Ziemouitus. — Troidenus. — VVenceslaus Ioanni Boëmiæ regi se subiecit 1328.

Ziemouitus ⊕ 1381. — Boleslaus & Casimirus, quibus extinctis, ad Ziemouitum patruelem ditio tota peruenit 1354.

Ioannes VVarsauiensis, ⊕ 1428. vxor Anna, Keistuti Lithuani filia. — Ziemouitus Plocensis, contra Sigismundum Vngarū Rex Poloniæ renunciatus, sed non coronatus 1383. vxor Alexandra Iagellonis soror.

Boleslaus, VVarsauiensis, rex ante Casimirum electus 1443. sed non coronatus.

Ziemouitus Rauensis. — Vladislaus Plocensis. — Alexander Cardinalis Viennæ ⊕. — Cimburga, mater Friderici III. Imperatoris.

Ziemouitus ⊕ 1462. ἄπαις.

Conradus, dux Masouiæ, VVarsauiensis, ⊕ 1503. — Ianussius seu Ioannnes, dux Plocensis, cuius prouincias rex Ioan. Albertus occupauit 1495.

Ioannes & Stanislaus fratres, eodem anno 1526. breuibus interuallis extincti. Quare Masouia vniuersa, cùm 400. annis proprios duces habuisset, tandem ad Poloniæ regum cameram reuersa est.

Finitima regno Poloniæ ad Tyram fl. est **VVALACHIA**, ab ortu, Ponto Euxino; versus austrum, Istro; ad occasum Aluta fl. in Istrum se exonerante, & Transyluaniæ montibus terminata. cui in duas partes diuisæ, superiori ad Tyram, quæ Moldauia à fl. perlabente appellatur, Stephanus vir acer & bellicosus, Bogdani filius, multis aduersus Turcas & Polonos clarissimis rebus gestis celeberrimus præfuit. cui paulò post extincto, Bogdanus filius successit: huic Stephanus, huic Petrus ille, cuius ingenium acre & atrox, & fortunæ vices mirandas, qua post cæsum à Transyluanis auxilio ipsius Andreā Grittum, & cladem, à Sigismundo Poloniæ rege acceptam, à Turcis pulsus, & à Ioanne Vngariæ rege captus, & Constantinopolim missus, ac Peram relegatus, iterum à Solymanno in patrium VValachiæ regnum restitutus est; lib. 40. Historiarum sui temporis Iouius luculentè describit.

Nomen VValachiæ, quam Vlachiam, Βλαχίαν Græci recentiores vocant, à Flaccis Romanis vulgò deducunt. Sed olim Dacia Romanorum prouincia, Transyluaniam cum vtraque VValachia, continebat. Postea Germani Saxones in Transyluaniam immigrarunt, & iam olim Dacorum vicini, Gothi, seu Getæ ac Gepidæ, gentes Germanicæ fuerunt, à quibus prouinciales, eadem cum Gallis & Italis vtentes lingua, VVallos & VValchos esse dictos, consentaneum est. sicut in vetustis Regum Vngariæ titulis, Galliciæ nomen VValachiæ tribuitur. Turci Carobogdaniam, id est, nigram Bogdani regionem, seu Daniam nigram, fortè à Danis seu Dacis, veteribus incolis, nominant, Græci μαύραν βλαχίαν, nigram VValachiam, vnde Moydauiæ & Moldauiæ nomen extitisse, quidam coniectat. Sed à fluuio Moldaua perlabente, prouinciam appellatam constat. cuius pars Ponto Euxino proxima, Bessarabia; Turcis Kili & Kele arx: nostris Kilia, priscis Achillea nominatur.

Minorem VValachiam, Transalpinam à nostris, à Tucris Carabogdaniam minorem (significat autem Bogdan, Dei donum, Dorotheum vel Theodosium) ab

Hieraſſi, quem Prud hodie nominant,& Iſtri confluente; vſque ad Alutæ oſtium, & vlterius Vngariam verſus porrectam, peculiaris princeps Radul, Turcæ tributarius, regebat. cuius ante 110. annos anteceſſor, à Sigiſmundo rege deficiens, Turcarum arma aduerſus Sigiſmundum irritauit. quod primum exitij religionis, libertatiſque Chriſtianæ, in VValachia & Vngaria, à Turcis oppreſſæ, initium fuit. Poſtea duo cognati VValachorum Principes, Daan & Merches ſeu Marcus, de dominatu inter ſe diſcordantes, cùm Daan alterius potentia, & viribus ſe ſuperari cerneret, ad Turcarum in Bulgaria vicinorum auxilia confugit. alter à Sigiſmundo opem flagitans, à Turcis vincitur, qui ea occaſione tributariam ſibi Tranſalpinam VValachiam primùm fecerunt. 10

Cæteræ ad meridionalem Iſtri ripam, linguæ Henetæ ſeu Slauonicæ gentes, Bulgari, Raſcij, Seruij, Boſnenſes, quas paulò ante annum Chriſti 600. Iſtro traiecto, Myſiam vtramque & Illyricum totum, vſque ad mare Adriaticum occupaſſe, ex Procopij lib. 3. & Blondi lib. 8. & alijs conſtat: Turcicis armis pleræque fatigatæ, Baiazeti II. Turcarum Imperatori maxima ex parte parebant. B V L G A R I à Bolga ſeu VVolga Ruſſiæ fl. dicti, inter Danubium, Pontum Euxinum, & Hemi montes, in Myſia inferiore conſidentes, & in extrema verſus occidentem ora, Sophiam, & Nicopolin vrbes celebres, olim tenentes; à Turcis, per VValachos Tranſalpinos, à Sigiſmundo rege Vngariæ deficientes, primùm euocatis, capta Nicopoli, & poſtea ad eam vrbem Sigiſmundi exercitu cæſo, ſubacti, regem proprium nullum amplius habebant. & iam Beglerbegi Græciæ, ſeu ſupremi in Europa Turcici imperij militum præfecti ſedes, Sophiam in extremis Bulgariæ & Seruiæ (à Danubio in mediterranea magis recedentis) limitibus collocata erat. R A S C I I, quorum vt lingua ſic nomen Ruſſis cognatum eſt, vtramque Danubij ripam, à VValachiæ & Bulgariæ finibus, vſque ad Tibiſci & Saui oſtia incolentes, paulò ante adhuc regem ſeu Deſpoten proprium, Georgium, regni Vngariæ ſocium & amicum habuerant. qui regni ſui vrbem præcipuam, Albam Græcam, ad Saui & Danubij confl. Sigiſmundo regi Vngariæ, receptis ab eo alijs in Vngaria oppidis & caſtellis, tradiderat. Sed accenſis in Vngaria, poſt Alberti Cæſaris mortem, diſſidijs de ſucceſſione & bellis inteſtinis; Amurathes occaſionem obſeruans, tota Raſcia direpta, & occupatis auri metallis, Sinderouiam ad Danubium, Raſciæ caput, expugnauerat; & duos Georgij filios, Stephanum & Georgium captos excæcarat. Quos tamen paulò poſt, inuadentibus prouincias illius in Aſia Caramannis, facto cum Vngaris fœdere, dimiſſos, in regnum reſtituit. Sed tertij fratris Lazari filiam, poſtea Stephanus Boſſenæ rex duxit, qui mortuo ſocero, Raſciam quoque occupans, tandem, à Mahomete II. Turcarum Imp. excoriatus eſt.

(Margin: 1396. 20 30 1443. 1464.)

Lazarus, Seruiæ Deſpota, cum Amurathe bella geſſit. à Baiazethe I. captus, & conciſus eſt 1390.

|

S T E P H A N U S ab Amurathe II. ditione ſua ſpoliatus 1427.

Ioannes Cantacuzenus, Imper. Byzantij.
|
Matthæus.
|
Georgius. — Irene.

G E O R G I V S, Seruiæ deſpota, militauit Baiazeti contra Tamerlanem. ab Amurathe II. eiectus 1440. & paulò poſt reſtitutus 1442. Vxor Irene Cantacuz Iena.

Deſpœna Baiazeti nupta. 40

Stephanus. Georgius. ab Amurathe capti & excæcati.
| Lupus, apud Matthiam Vngariæ regem.
| Ioannes.

L A Z A R V S, patri ſucceſſit.
| Filia nupta Stephano Boſſenæ Regi.

Maria, Amurathi nupta 1435. Mahometis II. nouerca. 50

Nominantur autem hi Principes promiſcuè R A S C I A E & S E R V I A E deſpotæ

Vterque

Vterque enim populus Rascij & Serbi seu Seruij, communem à Russis originem & linguam habent. Ac Serborum seu Sirforum nomen, & lingua, vt adhuc VVenedis gentibus in Croatia & vicinis Vngariæ gentibus, ita olim in Misnia etiam, & inter Albim & Salam vsitata fuit. Scribunt autem SERUIAM à Danubio & Rascia, paulò longius in mediterranea, vbi Dardani olim & Triballi sedes habuerunt, recessisse. cui ad occasum finitima sit BOSSENA seu Bozina, Græcis scriptoribus Patzinaca, Germanis Ober vnd Nider VVOSEN, Duplex enim Bossena est, quarum inferior, Sauo, & Croatiæ ad ortum proxima, Reges olim habuit, quorum postremus Stephanus, à Mahomete II. Iaitzæ obsessus, vnà cum Regno in Turcorum potestatem venit, superior ad mare Adriaticum, ferè ad Zaram & Ragusiam, Dalmatiæ vrbem, porrecta; olim Duces habuit. Vnde Hertzeg à Turcis, ab Incolis Hertzogerina vocatur, in qua hodie Begus seu Sanzachus, Bassæ Bosnensi subiectus, residet. Hertzoguinam Baiazethes, omnium veterum ducum posteris extinctis, integram in fiscum redegit, cum prius alimenta ex oppidis certis, aliquantisper, postremi duces habuissent. 1464. 1480.

Primum autem Turci in BOSSENAM, leui & ridicula occasione, ab Hernoia quodam Spalethij duce, circa concilij Constantiensis tempora attracti erant. Nam in aula Sigismundi, Hernoia ille, vultu moribusque taurinis, ludibrij causa aliquando per mugitum salutatus erat à Paulo Chupore, prouinciæ illius præsule. Id cùm in regia, vt fit, statim sparsum, risibus & iocis materiam in omnibus conuiuijs & ipsa Sigismundi regis mensa præbuisset: Hernoia contumeliæ impatiens, cùm regem ipsum vnà ridere & delectari ipsius ignominia intelligeret: vindictæ cupiditate ardens, à Sigismundo ad Mahometem I. deficit. à quo acceptis equitum & peditum Turcicorum copijs, traiecto Sauo, cædibus & incendijs in Vngaria grassatur. & proceres, quibus Reipub. cura, rege in concilio absente, commissa erat, ac in his Paulum Chupori, cum exercitu sibi occurrentes profligat: multos cædit: quosdam viuos in potestatem redigit. In his Paulum Chuporium bouino tergo insuit, ac misero insultans, iubet, vt qui sub humana specie, bouina quondam voce vtebatur, bouinam quoque nunc cum voce formam induat. His dictis eum in profluentem Sauum demergit. Hic primus Turcarum in Bossenam aditus fuit, de quo verè exclamare possis: Eheu quam leuibus pereunt ingentia causis. Nam ea occasione Mahometes primùm in Bossena inferiore præfectum Isaacum constituit, quem vbi auspicijs Sigismundi Nicolaus Macedo interfecit, rex Stephanus, Lazari Rasciani gener, Bosnam vsque ad Mahometi II. tempora tenuit, à quo blandè euocatus & dolosè circumuentus, & tandem pelle detracta necatus, vitam & regnum amisit. Sic Bossena quoque vniuersa (cuius limites sunt, ad Boream Sauus, ad occasum Croatia Illyris & Dalmatia, ad meridiem Macedonia, in Turcarum potestatem venit. Iaitzam tamen, medio inter superiorem & inferiorem Bossenam loco ad Plenam fl. sitam, à Matthia Hunniade statim recupe-paratam, anno 1500. Vngari adhuc tenuerunt. quem proximè præcedenti, Turci à Ludoico Sfortia aduersus Venetos euocati, ex Bossena, per Croatiam vsque ad Colapin fl. porrectam, & vicinam VVinidarum marchiam effusi ad mare Adriaticum & littora vrbi Venetæ vicina excurrerunt, & longè lateque omnia populati sunt. Etsi autem Lisontium, Natisonem, Tiliauentum, Liquentiam, Anaxumque flumina præalta tranantes, in Taruisinum vsque agrum, acerbissima calamitate nihil tale timentibus agricolis illata, peruenerunt: sedem tamen, in interiore illo sinus Adriatici recessu, stabilem, & satrapiam seu præfecturam certam, nondum Turci fixerunt. In Peloponnesum autem Baiazethes ipse, per Isthmum, cum ingentibus copijs ingressus; Methonem, episcopi sede & portu commodiss. insignem, die 10. Augusti expugnauit. Nauarrinum, quod Nestoris Pylus olim fuit & Crisseum, hodie Galli caput appellatum, Coronenque in potestatem redegit. cùm paulò antè & Naupactum in Aetolio sinu, & Dyrachium in Epiro, Venetis ademisset, & postea in reditu Naupliam in Argolico sinu frustra tentasset. BOSNA. 1464. 1499. 1500.

CROATIAM verò Turci, septennio antè, à Ioanne Frangepano comite aduersus Emericum Drencenum prouinciæ præsidem euocati, horribiliter vastarant, incolis regni illius plurimis in Austriam & Vngariam Drauo finitimam emigrantibus, ac se- CROATIO 1494.

ac sequentibus annis, aliquoties per Croatiam, in Carinthiam & Stiriam vsque progressi, multa hominum captiuorum millia in seruitutem perpetuam abduxerunt. donec pacem Veneti cum Turco, relicta illi Methone & Corona & cæteris vrbibus ab 1501. eo occupatis, fecerunt.

Interamnem verò Pannoniam, Sauo & Drauo fluminibus in Danubium exeuntibus conclusam, quæ olim Valeria, Sauia, Bubalia & Sirmiensis, hodie generali 1500. appellatione, das Windische Land appellatur: Vngariæ regni sociam & amicam, Vladislaus Vngariæ rex integram adhuc tenebat. Reliquas ad fontem Saui & Drauum regiones Slauonicas, Coruatiam seu Carnorum sedem vetustam, cuius Labacum, à fl. allabente nomen habens, metropolis est, & Carinthiam, & Ciliam, & sinus Tergestini ac Istriæ partem ad mare Adriaticum, Maximilianus archidux Austriæ & Rom. Imp. aduersus Turcas & Venetos defendit. cuius posteri, adhuc ea loca, Dei beneficio, vnà cum toto Boiemiæ cis Danubium regno, & coniunctis illi, Morauiæ, Silesiæ & vtriusque Lusatiæ Albi finitimæ prouincijs, quas iam ab annis ferè mille populi VVenedi seu Slaui passim incolunt, cum imperio possident. 10

BOIEMIAM verò, non Austriacæ, sed Slauicæ gentis rex Vladislaus, Casimiri Poloniæ regis, Lithuanica stirpe oriundi, filius, iam tricesimum ferè annum post Georgij Pogiebradi obitum; Vngariam verò decennium, post Matthiæ Hunniadis excessum, tenuerat. & iam repudiata sponsa Beatrice, relicta Matthiæ vidua, Ferdinandi regis Neapolitani filia, sterili ANNAM, Gallici comitis Candalle filiam, Ludoici XII. Galliæ regis affinem, & Germanæ, regis Hispaniæ Ferdinandi catholici, coniugis secundæ, consobrinam, ducere instituerat. 20

Archembaldus.

Ioannes rex Aragoniæ & Nauarræ. — Ioannes comes Foixius. — Gasto Foixius & Candallæ comes.

Ferdinandus Catholicus rex Hispaniæ, auus Caroli V. Imp. — Leonora, hæres regni Nauarræ à matre Blanca. — Gasto comes Foixius. — N. comes Candallæ.

Ioannes, comes Foixius, vxor Maria, soror Ludoici XII. regis Galliæ. — Gasto, ante patrem ⊕ 1470. vxor Magdalena soror Ludoici XI. — Catharina, vxor Ioan. comitis Candallæ. — Ioannes comes Candal. 30

GERMANA, vxor Ferdinãdi, regis catholici, auunculi magni. — GASTO comes Foixius ad Rauennam cæsus 1512. — Franciscus phœbus ⊕ 1402. ἄπαις. — Catharina Ioannis Albretani vxor & hæres regni Nauarræ. — ANNA. vxor Vladislai regis Vngariæ.

Henricus rex Nauarræ, vxor Margarita soror Francisci regis Galliæ. 40

Ioanna, Antonij Burbonij vxor.

Henricus præsens rex Nauarræ, & postea Galliæ.

1502. Ex hac coniuge Gallica, Vladislaus Boiemiæ & Vngariæ rex, filiam postea suscepit, cui auiæ paternæ Elisabethæ nomen in baptismo tributum est. Sed cùm quadrien-1506. nio post, filium Ludouicum enixa, partus doloribus extincta esset; pater, vt desiderium coniugis leniret, Annam nominari filiam voluit, quam vno ante mortem an-1515. no, vni ex Maximiliani Cæsaris nepotibus hac conditione despondit, si filius Ludoicus absque hærede decederet, vt in vtroque regno gener succederet. Quæ aditum Ferdinando, Annæ marito, ad Boiemiæ & Vngariæ regnum postea Ludoico à 1526. Turcis cæso, patefecit. 50

Retinet

Retinet autem BOIEMIA, (Harcinijs saltibus, qui Germaniam superiorem totam à Danubij fontibus vsque ad illius ostia penetrant, vndiquaque conclusa : & frugum, vini, pascuorum ac metallorum ferax) nomen à veteribus incolis Germanis seu Boijs, quibus, in vicinam trans Danubium Boiariam emigrantibus, Slauicæ seu Henetæ linguæ gentes successerunt, quæ totum illum veteris Germaniæ tractum, Danubio, Albi & mari Balthico interceptum compleuerunt, ac regni noui sedem in eo velut amphitheatro, quod natura ipsa montibus ac syluis vndiquaque cinctum munierat, collocarunt. quod per Slauicæ gentis ac sanguinis Duces ac reges continua serie gubernatum fuit. qua extincta, Iohannes Lucelburgensis, Henrici VII. Imp. filius ducta Elisabetha postremi ex priori familia, regis VVenceslai sorore ascitus est. qui Silesiæ principes, ab Vladislao Loctico rege, & cæteris Polonis ac inter se ipsos feraliter dissidentes, intestinis eorum odijs ac bellis arte auctis & inflammatis, tandem astu & armis sibi subiectos, à Polonici regni compage penitus auulsit, totamque Silesiam Boiemiæ regno adiunxit. cùm Morauia ad Orientem Boëmiam amplectens, iam olim Boëmiæ coniunctissima fuisset.

1508. 10 1312. 1327.

Series veterum BOIEMIÆ Ducum ac Regum, ab eo tempore, quo Christianam religionem Boemi primùm amplexi sunt.

BORIVOIVS, Hostiuiti filius, primus ex ducibus Boëmiæ, CHRISTI fidem professus, à Methodio Morauiæ episcopo baptizatus est, anno 895. Vxor LVDIMILLA Christiana.

20

Vratislaus. — Spitigneus.

S. VVENCESLAVS, australem Boëmiam tenuit, Rex ab Ottone I. factus. ⊕ 940. à fratre cæsus. — Boleslaus I. fratricida, borealem Boëmiam, dein cæso fratre totam obtinuit.

Boleslaus II. — Dambrouca, Miecislao Poloniæ Domino nupta.

VLRICVS. — Boleslaus III.

Prædislaus, Morauiam Polonis ademptam regno Boiemiæ coniunxit.

Spitigneus. — VRATISLAVS Rex Boëmiæ ab Henrico IV. creatus 1086. sed filij titulum non vsurparunt.

30

Prædislaus — Boriuoius — Vladislaus ⊕ 1126. — Sobislaus.

Vladislaus tempore Friderici Barbarossæ.

Præmislaus Ottocarus I. à Philippo Cæsare confirmatus, ⊕ 1230.

VVenceslaus Luscus.

Primislaus OTTOCARVS II. cum Margarita postremi Austriæ ducis sorore Austriam accepit, quam victus à Rodolpho Imp. 1278. amisit.

Iutha, Rudolphi Imp. filia. —— VVenceslaus sanctus Rex Boiemiæ & Poloniæ, 1300. Silesiam à Polonis auulsam regno Boiemiæ adiungere cœpit. ⊕ 1305.

40

ANNA nupta Henrico Carinthio. — VVenceslaus, sancti filius, vltimus rex, vno anno. — Elisabeth, nupta Ioanni Lucelburgensi. 1312

CAROLVS IV. Imp. ⊕ 1378.

VVENCESLAVS Imp. — Ioannes marchio Brandeb. — SIGISMVNDVS Imp. ⊕ 1437.

ALBERTVS Austriacus —— Elisabeth, nupta Alberto

♂ — Ƀ

Imp. ⊕ 1440. Austriaco.

LADISLAVS posthumus ⊕ 1457. cui Georgius Poiebradus, Victorini filius: & hoc extincto, VLADISLAVS, Casimiri Poloni filius, successit 1471.

FERDINANDVS, archidux Austriæ, rex Boëmiæ & Vngariæ factus 1527. ⊕ 1564. — ANNA, vxor Ferdinandi. Ludoicus Boëmiæ & Vngariæ rex, à Turcis cæsus 1529.

MAXIMILIANVS II. Imp. ⊕ 1576.

Rodolphus II. Imp. præsens moderator regni Boëmiæ. cuius, versus ortum & boream, Morauia, SILESIA, & vtraque Lusatia, prouinciæ ac membra sunt. 10

Erat autem SILESIAE episcopus anno 1500. Ioannes IIII. humili quidem loco, VVembdingæ in Sueuia ortus, sed patientiæ, virtutis, doctrinæ, & iudustriæ commendatione potissimum ad sublimem hunc dignitatis gradum euectus. Cùm enim adolescens, Laurentium Vallam in Italia studiosè audiuisset, & Aeneæ Syluio, Philelpho, Guarino, & cæteris illius ætatis viris doctis notus & carus esset; Aeneæ commendatione Fridericus III. Imp. eum in aulam ascitum Lauentinæ ecclesiæ episcopum fecit: postea in Matthiæ regis Vngariæ familiaritatem peruenit, qui VRATISLAVIAE episcopum creauit. Fuit hic Ioannes tricesimus quartus à Godfrido Romano, primo Silesiæ episcopo, quem in pago Smogra, prope Namslauiam (paucis à Vratislauia Poloinâ versus milliaribus) Miecislaus Poloniç princeps primùm CHRISTI fidem amplexus A.C. 966. collocarat: vicesimus septimus à Hieronymo I. qui sedem collegij Vratislauiam ad Viadrum primus transtulit. 25[us] à Petro Stanislai Cracouiensis amico, quem rex Boleslaus ad aram trucidauit. 20

Circa A. C. 1060. 1078.

VT autem in cæteris etiam gentibus Slauicis, seu Heneta lingua vtentibus, de primo Religionis Christianæ initio, lectoribus constet: primi omnium Slauorum Bulgari, fidem Christianam, à vicinis Græcis, ac proximi his Rascij, Sorabi, Bossini, Croatæ, Illyrij acceperunt. quorum euangelista & episcopus primus fuit Cyrillus, frater Methodij episcopi Morauorum. qui eodem tempore, multos ex Boiemis ac in his Boriuoium cum coniuge Ludimilla, ad fidem Christi conuertit, & citato Psalmi versu, Omnis spiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei, à Pontifice obtinuit, vt Slauis sua lingua in sacro vti liceret. Miecislaus Poloniæ princeps, ducta Dambrouca Christiana, Boleslai I. Boiemorum ducis filia, baptizatus, religionem Christianam in Polonia & Silesia, quæ tum regni Poloniæ pars erat, constitutis episcopis primus fundauit, vsus in ordinandis ecclesijs, Adalberti, genere & pietatis studio nobilis, secundi Pragensium episcopi opera, qui ex Polonia in Borussiam, propagandæ religionis Christianæ causa progressus, prope Fishusen, à barbaris interfectus est, A.C. 997. die 23. Aprilis. RVSSI sub Vlodomiro, duce Kyouiensi, à quo Kyouiensium & totius Russiæ duces orti sunt; cui Anna, soror Basilij & Constantini Impp. nupta fuit, Christi doctrinam à Græcis receperunt. Quare hodierna die, Græcarum ecclesiarum ritus Russi retinent, & Metropoliten ac episcopos à Constantinopolitano patriarcha confirmatos, habuerunt. LEO VI. Constantin. VIII. Romanus. 30 40

Bulgari. 860. 890. Boiemi. 895. Poloni. 965. RVSSI. 980.

ANNA vxor Vlodomiri. Ruric. | Basilius. Constan. IX. IMPP. 980. | Theodora Ioannis Zimiscæ vxor.

Thorius, Dux Nouogardiæ & Kyouiæ, cuius vxor OLGA Plescouiensis, seu Helena post mariti mortem, Constantinopolin ad Ioannem Zimiscen profecta, fidem Christianam amplexa est circa A. C. 900.

Suenoslaus Idolatra, in Bulgariam vsque imperij fines protulit. 50

Iaropolcus Kyouiæ. Olgus. VLODOMIRVS, Nouogardiæ oppressis fratribus

tribus solus imperauit, & ducta Byzantinorum Impp. sorore Anna, Christi fidem professus est. Cuius duodecim filij, omnium Russiæ ducum stirpes fuerunt: quorum posteri, diuturna cum Poloniæ regibus bella gesserunt. donec tandem in Russia meridionalis, cuius Leopolis præcipua vrbs est, sub Casimiro magno rege à Polonis subacta: Kyouia verò, à Casimiro III. demum in pruinciam redacta est. Lithuani sub Iagellone principe, Poloniæ rege creato, religionem Christianam receperunt. 1340. 1471.

Boëmiæ regno coniunctis hoc tempore prouincijs, Silesiæ & Lusatiæ, versus meridiem, Pomeraniæ verò ac Megapoli versus boream contigua est 1387.

MARCHIA BRANDEBVRGENSIS:

10 vltra Viadrum & Albim, ortum & occasum versus porrecta. de cuius nomine, ac veteribus incolis, & familijs Principum & alijs DEI donis ac ornamentis in eam collatis, alibi à nobis exposita, breuiter hoc loco repetemus. Nomen amplissimæ regioni, quam à metropoli, Brandeburgensem Marchiam hoc tempore appellamus, etsi consentaneum est à limite Imperij factum esse, quem Henricus Auceps collocato in arce Brenni, Duce, aduersus vicinos Henetos & Obotritos, defendi voluit, sicut (exemplo Caroli magni, qui in Morauia & Austria marchiones seu defensores limitum aduersus Sarmatas, Polonos & Vngaros creauit) in cæteris etiam finibus imperij à se amplificati, marchiones Misnæ; & in Lusatia aduersus Boëmos, Slesvvici aduersus Danos & Iutas, Badenses aduersus Gallos constituerat: tamen non absurdum esse 20 arbitror, à veteribus incolis Sueuis Marcomannis, quorum excellens virtus & vires, & scientia ac gloria rei militaris, atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Boijs, virtute parta celebratur, appellationem deriuare.

Hos enim orientalem Albis ripam antea tenuisse non obscurè ostendit Velleius Paterculus, qui ipse fuit in exercitu Romano, quem auspicijs Augusti Cæsaris, Tiberius, vsque ad Albim fluuium, domitis antea interiectis Germaniæ populis, perduxit, & cum classe Romana, flumine Albi subuecta, coniunxit. Disertè enim inquit, cùm nihil iam esset in Germania, quod se Tiberio palàm opponeret, præter gentem Marcomannorum, hos Marobaduo duce, natione magis quàm ratione barbaro, excitos sedibus suis, atque in interiora refugientes, incinctos Hercyniæ syluæ cam-30 pos, cui regioni Boiohemum nomen sit, incoluisse. ac è regno Marobadui, Sueuos, Senonas & Longobardos fuisse Tacitus ostendit. postea cùm Boëmiam Marcomanni tenerent, Morauis alteram partem Hercyniæ cingentibus, & Marchiæ flumini, & Marcomannorum campis è regione Viennæ nomen ab eis relictum esse, non dubium est. Quo in loco etsi aliquot annis post, M. Antoninus armis & precibus Christianæ legionis Melitenæ eos repressit: tamen virtutem eorum ac fortitudinem non extinxit, qui incitati paulò pòst Italiam ipsam sub Aureliano Imp. inuadentes, ad Padum Romanos fuderunt.

Certum est autem, Iulij Cæsaris & nati CHRISTI tempore, Marchiam magna ex parte à vetustissimis ac nobilissimis Sueuorum populis inhabitatam & cultam fuis-40 se: ac inter Sueuum, Hauelum, & Albim, SENONAS consedisse. quorum integritas, fortitudo & grauitas tantoperè à Strabone prædicatur, vt Σένονες quasi σεμνὲς dici existimet. ac respondisse eos suo nomini, maximæ res domi forisque gestæ, & virtutis illorum vestigia in medias Gallias & Italiam impressa, & coloniæ eò deductæ, demonstrant. Nam hodierna die in Gallia, Senonum vrbs, quæ nunc sedes primatis regni Galliæ est; & in Italia, Senonum de nomine Sena; multæque aliæ à Senonibus ædificatæ, extant. & in captæ vrbis Romæ historia, Senonibus mixti fuisse Teutones narrantur; Quos in hac patria sede etiam, vicinos fuisse, Ptolemæus ostendit, qui non procul Margaritopoli, ad Albim, Teutonarios, & inde orientem versus, Sue-50 uis propinquos Teutones collocat, à quibus aliquot seculis nomen toti Teutonicæ genti nunc vsitatissimum extitit. sicut Saxones, quibus angustos ad radicem Cimbricæ Chersonesi fines, Teutonarijs propinquos, Ptolemæus tribuit, nomine & dialecto sua, ferè dimidiam veteris Germaniæ partem inter Rhenum & Albim, ac vlterius ad Viadrum & mare Balthicum pertinentium, occupasse videmus.

Quem totum tractum, inter Albim, mare Balthicum (quod ab accolis Sueuis, Sueuicum illo tempore nominabatur) Vistulam & Harcyniam, Sueuicas nationes, Marcomannos, Senonas, Longobardos, Angilos, Varinos, Hermunduros, Elysios, Quados, tenuisse, ex Cornelio Tacito, Strabone & Ptolemæo perspicuum est, & ipsa Sueui fluuij, vrbem Arctoam, quæ marchionum hoc tempore sedes est, præterlabentis, appellatio vetus ostendit. ac Lucanum etiam, inter populos, qui Iulio Cæsari aduersus Pompeium militarunt, hos Marchiæ incolas, qui in Gallia sub ipsius stipendijs meruerant, recensere meministis. Fundit ab extremo flauos Aquilone Sueuos Albis. Hi postea lacessiti vicinorum armis, ad loca Rheno propiora progressi, paulatim plura præsidia domo accita ad Rheni ripam adduxerunt: donec tandem Augusto concedente, in Rhetia, & locis fonti Danubij & Rheno vicinis, consederunt. 10

In eo autem tractu, qui nunc vetus Marchia dicitur, nomen fluuioli & oppidi Angermundæ, veterum Angariorum vestigium esse, consentaneum est. qui postea progressi, teste Tacito, Bructerorum sedes ad fontem Amasis fluuij inter Visurgim & Lippiam occuparunt, vbi hodierna die, oppidi & ducatus Angariorum regio est. His vicini ad Albim in diœcesi Parthenopæa, Longobardi fuerunt, qui clarissimis rebus gestis in Pannonia, & Italia, constituto regno, (quod etsi post annos 200. Franci occuparunt, tamen nomen Longobardiæ in hodiernam vsque diem retinet) celebrati sunt: & nobilissimas familias Fori Iulij & Spoleti, penes quas Romani imperij titulus aliquandiu fuit, condiderunt. Ad Viadrum, Buguntis & Phrugundis Ptolemæi, à quibus Burgundos postea versus occasum progressos esse, & in Gallia regnum constituisse apparet: & supra hos Ruticlijs; & Sidinis, quorum metropolim Stetinum hodie nominant, vicina est. 20

Post fatales illas gentium Germanicarum migrationes, quæ annum Christi 400. secutæ sunt, Henetæ & Sarmaticæ nationes, immensis agminibus, Vistulam & Viadrum transgressæ, totam orientalem Germaniæ oram, à Danubio ad fontes Albis, & inde secundum totam fluminis longitudinem vsque ad Cimbricam Chersonesum, & vniuersum littoris Balthici tractum post annum Christi 500. compleuerunt, sicut hodierna die, nô procul à Danubio, in Morauia, in tota Boëmia, & in toto Albis tractu, in Lusatia vtraque prope Misnam & VVitebergam, & in ducatu Luneburgensi, lingua Heneta vtentes populi supersunt: & sex vrbes Henetæ, quarum Lubeca metropolis est, veterem gentis sedem ostendunt. Etsi verò diuersæ & varijs appellationibus distinctæ Henetorum nationes Marchiam, & Balthici littoris tractum Vistulæ & Albi interiectum, tenuerunt, quas initio libri huius recitaui: tamen vni Regum familiæ omnes paruerunt, cuius longissima, & ex vltima antiquitate repetita series, vsque ad illustris. Duces Megapolitanos, Iohan. Albertum & Vlricum fratres, Academiæ Rostochiensis nutricios, deducta extat. 30

Primus autem gentes Henetas, totam hanc arctoam Germaniæ oram, à Vistula vsque ad Albim & Salam, annis iam quadringentis possidentes, coërcere, & vera Christi religione imbuere cœpit Henricus Auceps, ex laudatissima Saxonicorum principum stirpe Imperator. qui non solùm ad Albim & Salam domitis à se Henetorum populis, episcopos Misnæ & Mersburgi primos constituit: verùm etiam traiecto Albi, interiora Henetorum regna penetrans, cùm Brandeburgum Hauelo fl. adiacentem expugnasset: custodem limitis imperij Germanici aduersus Vandalos ibi collocauit SIGFRIDVM comitem in Ringelheim, fratrem coniugis suæ imperatricis Mechtildis, quæ collegium Quedlinburgense postea inchoauit. Sigfrido successit GERO, cuius toties VVittikindus Corbeiensis mentionem facit: monasterij Gerenrodensis conditor, ab Ottone I. institutus, qui propagatis ad ostiũ Haueli vsq; imperij limitibus, collegiũ ecclesiæ in môte Hauelbergensi fundauit. cùm antea Brandeburgi, Misnę, Mersburgæ & alibi ecclesias à patre fundatas perfecisset. Geronis filius fuit BRVMITO, Brandeburgi in monte Harlungorũ, vnà cum filijs Meinfrido, Sighardo, Hermãno sepultus. Quorũ frater fuit HVGO ille Hetruriæ Gubernator ab Ottone III. Imp. designatus, qui Ottonẽ Romæ obsessum, consilio pleno prudentiæ & fidelitatis 40

927.

946. 50

libera-

liberauit. hic à Viterbiensi in chronicis, miles Brandeburgensis, vocatur. Is Pistorij in Italia mortuus, Florentiæ in Abbatia S. Benedicti à se condita, humatus est. cuius sepulchro hæc verba adscripta leguntur. VGONI Ottonis Imp. affini & comiti, marchioni Brandeburgensi, Hetruriæ Præfecto, quod D. Benedicto hic olim, & sex alia cœnobia condidit, pij huius loci monachi, de se benemerito, sepulchrum vetustate attritum instaurarunt, anno salutis 1483. obijt anno sal. 1001. XI. Cal. Ianuarij. Huius ex fratre Sighardo nepos Theodoricus, irritato voce contumeliosa Misteuoio Henetorum & Herulorum rege vicino, Bennonis Saxoniæ ducis filiam Mechtildem ambiente, quòd non esse Heneto cani filiam principis Germanici elocandam dixerat: bello ab Henetis petitus, amissa arce Brandeburga, & omni ditione sua exutus, Magdeburgi Canonicorum eleemosynis viuens; in exilio tandem ex hac vita emigrauit. Postea Henrici IV. Imp. tempore, cùm Heneti arcem Brand. adhuc tenerent: Theodoricus fratri Sigfrido II. comiti Stadensi, Marchiam cessit, qui Landsbergæ propè Berlinum, aulæ sedem habuit, sed à Misteuoio Obotritorum rege cum filio Vdone pulsus est. Nepos Vdo post interfectum ad Mersburgam Rodolphum Sueuum Cæsarem, eiectis Henetis, & recepta vrbe Brandeburga, & trans Albim quibusdam oppidis Marchiæ additis, veterem ducatus formam restituit. Huius filius patri ὁμώνυμος, cùm biennio ante Imp. Henrici IV. obitum, conspirationem aduersus Imp. cum episcopis & principibus Saxoniæ fecisset: permissu Imperatoris, Pribislaus I. in littore Balthico rex Henetorum & Obotritorum, vt à suis maioribus amissas Henetorum ad Hauelum ditiones recuperaret: ex Marchia Vdonem eiecit.

1001. 10 1020. 1080. 20

Posteà Henricus V. Imp. OTTONI Diuiti marchioni Heliopolios (vulgò Soltvvedel, fortasse à salis scaturiginibus nominant) ex vetusta familia comitum Ascaniæ & Ballensted propagato, & Magni ducis Saxoniæ genero, titulum & insignia Marchiæ Brandeburgensis contulit. cuius filius, ALBERTVS Vrsus, tandem recuperata, oppressis Henetis, Marchia, Mersburgi à Friderico Barbarossa Imp. inauguratus est. Cumque post aliquot annos Henricus Leo, Saxoniæ dux potentissimus, ab Imp. Friderico proscriptus fuisset: BERNARDVS Alberti Vrsi filius, concessu Imp. Saxoniam quoque superiorem Marchiæ adiunxit, qui primus insignia trabium auratarum, & nigrarum, & serti rutacei vsurpauit.

1152. 30

Vt autem ab hoc Bernardo, electores Saxoniæ veteres, ac duces Saxoniæ Laoburgenses: ita ab Ottone Bernardi fratre, conditore monasterij Leninensis propè Brandeb. familia Brandeburgensium marchionum, qui annis ferè ducentis postea Marchiam gubernarunt, propagata est. ac Ottonis filius Henricus, memoriam nominis sui, instituto primùm collegio Stendaliensi, posteris commendauit. Henrici ex fratre Alberto nepos, Otto pius, monasterium in oppido Strausberg fundauit, cuius ædificia ruinosa, & chorum templi marmoratis parietibus & tot marchionum sepulchris olim insignem, nunc tecto nudatum sub dio complui & collabi, non sine gemitu superioribus annis conspexi. Huius Ottonis, ex filio Alberto, neptes fuerunt, Beatrix Henrico Leoni duci Megapolitano nupta, quæ dotis nomine regionem Stargardiam in ducum Megapol. ditionem attulit; & Agneta, Nicolao puero Rostochiensium domino desponsa. Qua temerè repudiata, cùm Otto & Hermannus Agnetæ patrueles contumeliam familiæ illatam vlturi, Rostochio bellum intentassent, Rostochienses regis Daniæ Erici tutelæ se subiecerunt. Otto pius fratrem habuit Ioannem, Chorinensis monasterij autorem. cuius nepos VVoldemarus II. vltimus ex hac familia marchio Brandeburgensis post sex fratres, ante se defunctos, tandem & ipse nullis ex se relictis hæredibus masculis, decessit, & Primislauiæ humatus est.

1188. 40 1319.

50 Cum autem Ludouicus Bauarus Imp. feudum Marchiæ vacans, filijs suis Ludoico & duobus alijs ordine contulisset, & fictitius quidam VVoldemarus, vicinorum principum, Bauaris inuidentium consilijs & opibus adiutus, sibi illius possessionem armis vendicaret; varijs bellorum vicibus Marchia agitata est, donec sub Carolo IV. qui eam ab Ottone filio Ludoici Bauari pecunia redemit, & anno 1376.

Tangermundæ arcem condidit, aliquantum acquieuit. Postea Sigismundus, Caroli filius, Imp. creatus, Fridericum Noribergensem Burggrauium, stirpem præsentis familiæ electorum Brandeburgensium, gubernatorem Marchiæ præfecit: eique sexennio post, in concilio Constantiensi, feudum Electoratus Brandeb. solenni ritu contulit. De huius Friderici filio Iohanne, exemplum modestiæ, & animi in viro principe ab ambitione alienissimi, memoria dignum recitat Aeneas Syluius. Cùm enim Fridericus moriturus, quatuor filios, Iohannem primogenitum, ingenio placidiore, & ocij liberalis amantem: Fridericum, qui ob acrimoniam & industriam in rebus gerendis, marchio cum ferreis dentibus appellabatur: Albertũ, Achillem Germanicum postea cognominatum: & Fridericum II. ad se euocasset: petit à Iohanne primogenito, vt ipsius voluntate Marchiam Brandeb. cui ius eligendi Imp. coniunctum est; Friderico fratri, ætate proximo, qui acriore animo & laborum tolerantior esset, conferre liceret. Cupere enim se, in familia illa, in quam ipse primus dignitatem electorum à Sigismundo Imp. collatam intulisset, conseruari. Videre autem se, Iohannem quietis & tranquillitatis cupidiorem: Electoris verò dignitatem, cum perpetuis curis & laboribus coniunctam esse. Ideò se Friderico illam tuendam: Iohanni verò Voitlandiam: Alberto, Franconiæ partem, relicturum esse. Hanc patris sententiam cupidissimè Iohannes amplexus, beneficio singulari se affici iudicauit, quod sibi ocium, fratri Friderico negocium, extrema patris voluntate relinqueretur. Huius Iohannis filiæ fuerunt: Barbara, Ludouici Mantuani marchionis vxor (quam inter matronas sui seculi forma & moribus præclaram Aeneas Syluius celebrat) & Dorothea, duorum Daniæ regum, Christophori III. & Christiani I. coniunx, Friderici II. nostra ætate in Dania regnantis proauia.

1410. 1417. 18. April. 1441.

Iohannis frater, Fridericus, mortuo sine liberis Ottone III. duce Stetini, cùm Pomeraniæ feudum velut vacuum à Friderico III. impetrasset: nec cognati Ottoni principes, gradum agnationis perspicuè docere possent: titulum Ducum Stetini ac Pomeraniæ primus in hac familia vsurpauit, & diuturnum cum Pomeranis bellum gessit, quod mortuo ipso Albertus frater pertexuit. Sed cum Bogislai X. Heroica virtute & felicitate Pomerania defenderetur, tandem hac conditione transactum est, vt Marchiones titulum & insignia ducum Pomeraniæ vsurparent, & hæredibus deficientibus in feudo succederent, sicut centesimo ferè anno antè, inter Ludoicum Romanum & Barnimum III. Ottonis abauum quoque conuenerat.

Cùm autem in comitijs electorum, quibus Maximil. I. Imp. electus est, marchio Albertus, procreatis octo masculis & decem filiabus, obijsset: Iohannes & Fridericus, qui soli superstites manserant, amplissimas regiones à patre relictas ita diuiserunt, vt Ioannes dignitatem electorum & Marchiam Brandeburgensem: Fridericus Franconiæ partem circa Noribergam teneret. Hic Fridericus, ex Sophia, Casimiri Poloniæ regis nata, duodecim filiorum pater fuit, & anno Christi 1536. ætatis 76. primùm obijt. Ex filijs Casimirus bellica virtute præstans, in expeditione Vngarica contra Iohannem Cepusium anno 1527. Budæ extinctus est (relicto impubere filio Alberto, quem postea vicinis bellum inferentem, & passim in Germania tumultuantem, & tandem patria ditione pulsum, & in exilio mortuum, Alcibiadem Germanicum ætas nostra nominauit.) Albertus Borussiæ Ducatum, sapientia, virtute & fortitudine sua, Domui Brandeburgensi adiunxit, & annos 58. continuos iustè & feliciter gubernauit. GEORGIVS, princeps optimus, cùm pietate non fucosa Deum coleret, & in gubernatione iustus, beneficus & moderatus esset, sincera & sancta fide, illucescentem sua ætate, detersis terroribus & idolis Pontificijs, puram & salutarem euangelij doctrinam, inter primos amplexus est: & confessioni Augustæ postea exhibitæ subscripsit. Huius, ex Aemylia, Augusti Saxonis sorore, filius Georgius Fridericus, vnicum hoc tempore illius familiæ à Friderico propagatæ columen, ducatum Borussiæ etiam, patrui Alberti virtute partum gubernat, & patris ac patrui pietatem ac virtutem Heroicam studiosè ac feliciter imitatur.

1486. Anno ætat. 72 die 11. Martij.

1552. 1554. 1557. 1578.

10 20 30 40 50

Sed

Sed relicta ducum, in Franconia, à Friderico propagata ferie; ad Brandeburgensis Marchiæ principes electores reuertor: ex quibus Ioannes, Achillis Germanici filius, Friderici frater, elector, tredecim solummodò annos patriæ præfuit. cuius filij fuerunt Ioachimus I. & Albertus archiepiscopus Magdeburgensis & Moguntinus, electores: qui suæ pietatis & amoris erga doctrinæ cœlestis & literarum studia specimen illustre, non in patria solùm, instituto Francofordiæ ad Viadrum Gymnasio omnium doctrinarum & artium publico, verum passim in toto Imperio reliquerunt. & Albertus præcipuè, præstantis ingenij, virtutis ac industriæ suæ præcones egregios, Vlricum Huttenum, & Erasmum Roterodamum nactus est. Ioachimus etiam pater & filius, Georgij Sabini subditi sui poëmatis & epistolis ad posteros duraturis celebrati sunt. In horum præstantium & laudatissimorum principum vestigia Ioannes Georgius elector Brandeburgensis postea successit.

1506.

1571.

FINITIMA Marchiæ Brandeburgensi versus boream & pars veteris illius ad littus Balthicum Vandaliæ, versus solem cadentem extrema est ditio MEGAPOLITANA, cui partim vicinæ, partim inclusæ sunt, sex vrbes, Vandalicæ hoc tempore dictæ, Lubeca, Hamburgum, Rostochium, Sundium, VVismaria & Luneburga. Megapolitanæ verò ditionis occiduum limitem hoc tempore, Albis, à Domitio, seu Eldæ fl. ostio, ad Beyzæburgum (quod à Beyze fluuiolo in Albim delabente nomen habet) & linea inde infra Lubecam ad Drauum deducta, terminat. versus Boream, mare Balthicum à Draui ostio ad Rekenisam: versus ortum, Rekenisa & Trebela (vnde vicino oppido Tribsees nomen est) ac Tollentius fluuij, fines extremos claudunt. Meridionalem verò limitem, Megapolitani, ab ostio Eldæ fl. ad Domitium in Albim illabentis, per campum Primer, & inde relicto ad sinistram Elda per arcem Quitzouiæ nobili familiæ à ducibus Megap. in feudum datam, Stauenau, ad Locknicium fl. (qui postea Leontium præteriens ad Eldenburgum Eldæ miscetur) sitam: inde ad Stepenicium ducunt. qui fluuiolus, supra Meienburgam exoriens, vbi cœnobium virginum vicinum Stepenitz alluit, nomen idem accipiens, per oppidum Podlitz, baronum Podlassiorum sedem, & Perlebergam, Prigniciæ metropolin, manans, supra VVitebergam in Albim infunditur. A Stepenicio ad Dossam fl. (qui Freienstein & VVitstochium alluens, in Hauelum tandem influit) ad villam Hasselovv propinquam VVitstochio, perueniunt: ita vt saltum VVitstochiensem simul hic limes includat, & per montem Zechelberg & castrum Cechlinense transeat. Inde Rupinensem comitatum prope Gransoe stringat, vsque ad VVolffshagen familiæ Blanckenburgiorum sedem. vnde per pontem riuuli, inter VValdec Megapol. & Strasburg March. oppida, Schonhusium itur. vbi Marchiæ, Pomeraniæ & Megapolitanæ ditionis fines, non procul à Fredland, Stargardiæ ciuitate, coniunguntur. Inde versus septentrionem, Tollensius, Trebela & Recnisa fl. occiduam Pomeraniæ oram, Megapolitanæ ad ortum finitimam, perluunt. Quos limites, sine vllius præiudicio, ἐν πλάτει designatos, annoto.

Excelluit autem ingenio, magnitudine animi, prudentia, & alijs virtutibus magno principe dignis, MAGNVS dux Megapolitanus (qui hoc anno 1500. patriæ præfuit) præsentium principum, Ioannis Alberti, Vlrici, Christophori & Caroli fratrum, auus; Henrici, ad quem ducatus Vandaliæ, morte VVilhelmi postremi ducis peruenit, & Dorotheæ, Friderico primo electore Brand, natæ, filius; Ioannis, Academiæ Rostochianæ fundatoris, nepos: Magni, fratris Alberti regis pronepos: Alberti primi ducis Megapolitani abnepos: Henrici Leonis domini Megapolitani (qui totidem gradibus Pribislaum Vandalorum regem, ad Christianæ religionis cultum primò per Henricum ducem Saxoniæ adductum, & vrbis Rostochij ac cœnobij Dobberanensis conditorem, secutus est) atnepos. Fratres habuit, Albertum seniorem, qui Catharinam postremi comitis Reppinensis VVichmanni filiam coniugem habuit, sed sine liberis decessit: Ioannem, qui Erici II. ducis Pomeraniæ filiam, Bogislai X. sororem, Sophiam, ducturus erat, sed cùm peste subitò extinctus esset, tertius frater Magnus eam postea sibi matrimonio iunxit. Quartus Baldasar, sacris ætate tenera initiatus & Suerinæ episcopus electus, postea etiam ad Hildesiensem ec-

1431.

 clesiam,

clesiam, à Præposito, qui arces diœcesis, & nobilitatem sibi adiunctam habebat; aduersus Henningum vom Hause Decanum, à minore parte capituli electum, sed impetrata Romæ confirmatione, & assentiente senatu ac ciuibus, Hildesheimam introductum, vocatus: Peinæ cum Præposito triennium ferè consedit. Cùm autem bello cum aduersarijs contendendum esse grauissimo cerneret, cuius finem non prospiciebat, in patriam rediit. & paulò post, extinctis duobus fratribus, resignata etiam Sucrinensi episcopa, Margaridem Erici II. Pomeraniæ ducis filiam, fratriæ suæ sororem duxit, & communibus cum fratre auspicijs patrium ducatum indiuisum, nullis susceptis liberis, gubernauit.

MAGNVS, Henricum & Albertum ac Ericum filios, & Sophiam, Annam, Dorotheam & Catharinam filias procreauit. ex quibus Sophiam, hoc anno, Ioanni Saxoniæ duci, Ernesti filio, postea electori, in matrimonium tradidit: quæ Ioannem Fridericum electorem Saxoniæ, nutricium ecclesiæ & scholarum, me adolescente florentem, & postea in custodia confessorem constantissimum, enixa est, & duodecimo post partum die extincta. Annam, Guilelmo medio, Hassiæ Landgrauio, Ludouici II. filio elocauit, hoc ipso anno, Cassellas deductam, quæ Philippum, Smalcaldici fœderis nostra ætate ducem, & præsentium quatuor Hassiæ principum fratrum, Vuilelmi, Ludoici, Philippi, & Georgij patrem, peperit. Ipsa post mariti Vuilelmi obitum, Ottoni, Philippi comitis Solmensis filio, nupsit, ex qua Fridericus Magnus, Ioannis Georgij & Ottonis pater natus est. Tertiam Catharinam, Henricus frater postea, Henrico Saxoniæ duci, Alberti filio, Georgij fratri connubio iunxit, ex qua Mauricius & Augustus, qui Ioanni Friderico, à Cæsare capto, in electorum Saxoniæ dignitate successerunt, & aliquot filiæ, nati sunt. Quartam Dorotheam, Ribnicensi virginum cœnobio præfecit.

1500. 1503. 30. Iunij. 21. Octob.

Erant autem in Magno, cùm aliæ virtutes magno & sapiente principe dignæ, tum eximia quædam reuerentia erga literas & doctrinarum studia, de quibus vt se honorificè sentire, eaque velut inprimis Reipub. gubernandæ necessaria & salutaria, amare ostenderet: Illustrem principem filium suum Ericum, magistratum scholasticum in Academia Rochstochiensi gerere voluit, vt hoc iudicio & exemplo principis admoniti etiam scholastici, magis amandas & colendas esse Reipub. causa literas, & diligentius obtemperandum, & morum modestia in principibus amorem erga honestas disciplinas augendum esse cogitarent. Constiterat tum Academia Rostochij annos vnum & octoginta, à ducibus Megapol. Iohanne, Magni auo, & Alberto, Iohannis patruele, Alberti regis Sueciæ filio: & senatu vrbis Rostochiensis, condita, & Martini V. Pontificis priuilegijs confirmata: & coloniæ instar ex Erfordiensi potissimùm & Lipsensi deducta, anno 1419. Vix autem octennium post Academiæ initium effluxerat; cùm in bello Danico, occasione literarum regis Erici ad communitatem ciuium de senatu vrbis conquerentis, exorto ciuium aduersus senatum tumultu, Consules ex vrbe discesserunt, & post aliquot annorum processus eò rem deduxerunt, vt ciuitas excommunicata, etiam ab Imp. Sigismundo proscriberetur. Mandato igitur Concilij Basiliensis (cuius literæ anno 1436. 4. Cal. Octobris datæ adhuc extant) Vniuersitas, excommunicatorum participationem fugere iussa, Gryphisvvaldum migrauit. Inde quinquennio pòst magno cum suo & successorum detrimento reuersi, Academiam recollegerunt, sequentibus quadraginta annis mediocriter in hoc Germaniæ tractu clarentem. donec Rostochiensibus iterum ab episcopo Sucrinensi, ob impeditam erectionem ecclesiæ collegiatæ D. Iacobi interdicto subiectis, appellationi eorum ad Pontificem se coniunxerunt. Verùm obsidione vrbis secuta, cœtus discentium dissipatus, sed restituta pace, denuò Dei beneficio instauratus & auctus est, vt rectore illius Erico duce Megap. Magni filio, rursum mediocriter schola floreret & celebraretur.

1500. 1427. 1437. 1443. 1484. 1487. 1491. 1500.

Alterum verò filium, Henricum, natu maiorem, ad Comitia, Augustæ Rhetorum hoc anno à Maximiliano indicta, Magnus ablegauit, vt patris nomine, deliberationi-

ſonibus ac negocijs Imperij publicis intereſſet, & Friderici electoris Saxoniæ, ac Erneſti archiepiſcopi Magdeburgenſis, & patrui illorum Alberti, Saxoniæ ducũ, adfinium ſuorum conſilijs potiſſimùm vteretur. Sunt autem in his comitijs decreta, de ſenatu Imperij perpetuo ex X X. viris omnium ordinum delectis, Noribergæ conſtituendo, facta: qui ſupremus Iuſtitiæ & pacis publicæ cuſtos, & ſententiarum in iudicio Cameræ latarum, & defenſionis ac pœnarum aduerſus pacis violatores, executor eſſet. Ex Saxonicis principibus, Erneſtus archiepiſcopus Magdeburgenſis, & patruus illius Albertus dux Saxoniæ (tametſi hic paulò poſt obijt) in Senatum illum cooptati ſunt. Dux Imperij ſummus Bauariæ dux Albertus Max. Imp. ſororius. Ordinata imperij præſidia ſic vt ſingulæ parochiæ ſingulos milites: principes ipſi ad .00. equites alerent. inſtitutæ exactiones quadriennium duraturæ: renouati & declarati Pacis publicæ & ordinationis Cameræ articuli aliqui: conditæ leges ſumptuariæ: decreti legati ad reges Vngariæ & Poloniæ de auxilijs aduerſus Turcas congendis: ad Pontificem Romanum, de Annatis ad ſumptus belli Turcici in Germania relinquendis: ad Sigiſmundum Poloniæ regem, de Boruſſiæ Magiſtro ſummo, Iuramentis, ab Imperio prouincias illas alienantibus, non onerando, &c. Etſi item Decreta hæc pleraque, in fumum poſtea abierunt, nec quidquam inde ad imperium vtilitatis redijt: tamen vt obedientiam Imperatori debitam, & voluntatem erga Remp. optimus princeps declararet: non deeſſe ſuo loco communibus Reipublicæ negotijs voluit. Cùm autem reliquæ vitæ, rerum geſtarum, obitus & exequiarum Magni hiſtoria, duobus poſtremis Vandaliæ libris copiosè expoſita extet: omiſſa illorum repetitione, Epitaphium ſolummodo, monumento illius, Doberani poſtea affixum, breuem hiſtoriæ vitæ illius ἀνακεφαλαίωσιν continens, adiungam, quod etſi, vt illo ſeculo rudius, ab Vlrico Vlſenio Friſio ſcriptum, quibuſdam videbitur: tamen optimi principis memoriæ iam ſeneſcenti, conſeruandum exiſtimaui.

Magnopolenſis eram, dux magnus, nomine Magnus, Cæſaribus gratus, principibusq́; viris. Bonus apoſtolica Papæ bis cernor in aula, Auſtriacus fouit Cæſar vterque meos. Perpetuam dedit ille roſam, ſacra bractea regum, Hüs mihi feudorum gratia bina fuit. Acerrea patriam Solymæ peregrinus adiui, Militiam Domini ſancta per arua petens. Gaudent atauis titulis, tellure nepotes, Proxima cura ſubit relligionis honos. Auximus ijs es, ſed ſtemmata iunximus illis, Noſtra reformatis ſtat pia turba choris. Roſtochiumq́; vox domui, tibi diue Iacobe, Sanguine cum proprio Canonicos ſtatuens. Quid pepuli corpos, Chriſti bona ſacramenta Stellarum montis ſecta tremenda ferit. Ha pietas! dum ſigna paro, maiora relinquo, Iniecêre manus maxima fata mihi. Nam dum ſaua lues o graſſatur in vrbe Lichnica, cruſtoſis vlcera ſtigmatibus: Nulla meos potuit virtus ſuperare dolores, Quin perij, mortem nulla medela leuat. Eheu magna cadunt, paruum quodcunq; videmus, Iamq́; Ducis Magni nomina ſola manent. Pectoribus loquor hæc Tu, indocta rogabunt, Sit mea cum patribus mens benè grata DEO.

Bis enim Romæ fuit Dux Magnus. primùm ex itinere Hieroſolymitano Italiam ſub Sixto reuerſus: deinde, vt executionem mandatorum, de collegiata eccleſia Roſtochij ad D. Iacobum aduerſantibus ciuibus erigenda, impetraret, anno 1484. quo Roſam ipſi PP. Innocentius donauit. *Bis etiam à duobus Impp. Auſtriacis*, Friderico III. & Maximiliano I. Feuda ducatuum ſuorum accepit: & tum alijs, tum primis Maximiliani comitijs VVormatienſibus interfuit. in quibus iudicium Cameræ primò conſtitutum, & pax publica, die 7. Iunij 1495. promulgata eſt. *Auxit autem tellure nepotes*, adiunctis ditioni Megapolitanæ, ducatibus Vandaliæ & Stargardiæ, quorum hic anno 1471. obitu Vlrici poſtremi Stargardiæ ducis ad Magnum; ille, anno 1431. obitu VVilelmi ad patrem Magni Henricum redierat. Stemmata iunxit atauis, quia præmortuis omnibus agnatis familia Ducum Vandaliæ, Stargardiæ, & Megapolitana, ſolo fratre Baldaſare excepto, cuius tamen ſterile coniugium erat, ſolus procreatis tribus filijs, familiam Ducum Megapolitanorum propagauit. *Inſpici etiam choros* ſeu collegia Canonicorum & cœnobia monachorum ac virginum iuſſit: cumque Rhenæ & Sarentinæ pere-

grinas recipi prohibuisset: Cœnobium S. Annæ Lubecæ ea occasione inchoatum est, in quo, ab honestis viduis aut virginibus, ciuium filiæ ad pietatem, modestiam, & officia œconomica educarentur. *Bellum gessit cum Rostochiensibus*, qui ipsius instituto de collegiata ecclesia, in templo D. Iacobi erigenda, pertinaciter aduersabantur. Id inchoatum est æstate anni 1487. cùm initio mensis Ianuarij, principe ipso vrbem ingresso, & collegium inchoante, biduo pòst die Dominica, plebs furens ex templo canonicos proturbasset, & præpositum nouum Thomam Rhodium Principis Cancellarium, ante domum mediæ Lunæ trucidassent, & Decanum senem, qui itidem Principum Cancellarius fuerat, in turrim coniecissent. Quinquennio post, facto in Ioannem Daniæ regem & Marchionem compromisso, res composita est, anno 1491. *Verpos Iudæos* viginti quinque Sternbergæ, in ea area, vbi Augustinianum cœnobium postea exstructum fuit, habitantes, comburi iussit, quod hostiam sacramenti, à sacrificulo emptam, frameis pupugissent, ex qua sanguis emanasse scribitur. Quare magno hominum concursu Peregrinatio religionis ergò ad hostiam illam Sternbergæ deinceps suscepta est. Decessit Magnus anno 1503. exeunte, die 22. Nouembr. postquam filius Henricus, vnà cum patruo Baldasare, has terras gubernare cœpit: & in quinquagesimum vsque annum, patriæ, magna tum laude prudentiæ, iustitiæ, bonitatis, clementiæ, & amoris ac studij publicæ pacis ac tranquillitatis tuendæ præfuit.

1492. (margin)

Seriem familiæ vsque ad præsentem ætatem pertexo.

MAGNVS, Dux Megapolitanus, ⊕1503.

- HENRICVS, ⊕1552.
  - MAGNVS, episcopus Suerin.
- ALBERTVS, ⊕1547.
  - IO. ALBERTVS, ⊕ 1576.
    - IOANNES Dux Megapol. ⊕ 1592.
      - ADOLPHVS Fridericus
      - IOAN. ALBERTVS.
    - Sigismundus Augustus.
  - VLRICVS.
    - Sophia vxor Friderici II. Daniæ regis.
      - CHRISTIANVS IV. Daniæ Rex.
  - CHRISTOPHORUS. ⊕1592
  - CAROLVS.
- ERICVS, ⊕1508.

SVERINENSIS verò diœceseos, in ducatu Megapolitano, episcopus anno Christi 1500. fuit Conradus Lostius, ex patritia VVismariensi familia ortus, ordine tricesimus à primo episcopo & martyre Ioanne Scoto, qui, cùm prima initia & velut seminaria ecclesiæ in his gentibus Henetis, iacerentur, in vrbe tunc ampla & copiosa Mekelnburg, petente S. Godscalco Henetæ gentis principe Christiano, ab Alberto archiepiscopo Bremensi, qui apud Imperatorem Henricum IV. omnia gubernabat, episcopus primus constitutus est. Hunc quadriennio post, VVendi, Christianam religionem denuò abijcientes, crudeli supplicio, manibus & pedibus truncatum affecerunt, cùm paulò antè Godscalcum principem suum Leontij ad aram trucidassent. Sic deserta sede post 84. annos demùm sub Conrado III. Imp. alter episcopus Eberhardus, & paulò pòst Bruno seu Berno successit, qui vastata in bellis Vandalicis vrbe Mekelnburga, ab Henrico Leone duce Saxoniæ & Bauariæ potentissimo, Suerinam, condito templo cathedrali, translatus est, vbi nouam Episcopam literis solennibus & dote attributa, erexit & confirmauit, dedicatione ecclesiæ 8. Idus Septemb. anno 1170. celebrata.

1066. / 10. Nouemb. / 7. Iunij. (margin)

Fuit autem Conradus episcopus (Magno duci Megapolitano σύγχρονος & familiaris) Petro Lostio, patritio VVismariensi, & Margarita filia Conradi Pegelij senioris, à quo in ecclesijs vrbis VVismariæ aliquot beneficia fundata hodie extant, genitus, ac studijs bonarum literarum & legum, consilio patrui Nicolai canonici Lubecensis & Suerin. opulenti, à prima ætate adhibitus & I. V. D. creatus: sub Baldasaro duce Megapolitano & Nicolao Pentz episcopis, Tribsensem in Pomerania archidiaconatum administrauit. Inde episcopus Suerini electus & consecratus, in ea tempora incidit, quibus Magno duci Megapolitano, Rostochij collegium eccle-

1483. (margin)

siæ ad

...æ ad D. Iacobum instituere nitenti, variæ difficultates & aduersationes à senatu & ...ommunitate ciuium Rostochiensium, insidias libertati suæ, prætextu religionis, à ...rincipibus strui existimantium, obijciebantur. Quas sedare & tollere autoritate ...ua ecclesiastica conatus, rogatu principis Magni, senatum & ciues sub pœna interdicti monet, ne institutum principis, ad Dei gloriam, & cultus diuini amplificatio...em spectans, impedirent. Cùm autem à monitoria episcopi ad PP. Rostochienses ...ppellarent, & fratribus S. Francisci & Dominici sacra facientibus, interdictum ...onradi episcopi negligerent: Magnus dux ipse Romam cum Ioanne Raceburgen...i episcopo profectus est, quem executorem in causa Rostochiensi PP. Innocentius ...nstituit. cui quanquam se parituros esse senatus responderat, tamen de die in diem ...ifferri executionem, metu grauiorum turbarum in vrbe secuturarum petebat. do...ec tandem biennio toto exacto, principes Megapol. fratres, Magnus & Baldasar, ...um episcopo Suerinensi Conrado & Ioanne Raceburgensi, vrbem ipsi ingressi, col...egium canonicorum ad D. Iacob. inchoarunt. vbi quæ acciderint & consecuta ...int, copiosè à Cranzio exposita, cùm ad proposita nobis tempora non pertineant, ...rætermitto. Conradus episcopus, vt Magno duci Megapolitano ætate coniunctus ...uit: ita 32do post Magnum die, pridie natalis Christi ex vita discessit. cuius obitu, ...acante sede Suerinensi, exequiæ Magni per vicinos episcopos Lubec. & Raceb. in...untis anni 1504. die 16. Ianuarij, solennibus ceremonijs, & latina oratione funus ...rincipis cohonestante Alberto Cranzio, quam Vandaliæ suæ extremæ inseruit, ...elebratæ sunt. Successerunt Conrado in gubernatione diœcesis Suerinensis, Ioan...es Thuen, eques Megapol. 1504. Petrus VVolcouius Sundensis 1506. MAGNVS Dux Megapolitanus, Henrici filius, Magni nepos, infans postulatus, 1516. Vlricus Dux Megapolitanus, Alberti filius, 1550. Vlricus, Dux Holsatiæ, Friderici II. Daniæ regis filius: antecessoris & aui sui materni, ex filia nepos (1590) coadiutor electus.

1484.

1487.

Lib. 14. Vandaliæ cap. 6. 8. 9. 11. 14. 16.

1503.

FINIS LIBRI PRIMI.

Liber

Liber secundus.

SAXONIA SVPERIOR ET INFERIOR.

Illustrissimo Principi & Domino,

D. ERNESTO,

Duci Brunsuicensi & Luneburgensi,

VVILHELMI F. ERNESTI N. HENRICI PRONEP.

Debitæ Illmo patri & ipsius Celsni gratitudinis & obseruantiæ ergò,

Reuerenter offert ac dedicat

David Chytræus.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

EX decem Germaniæ prouincijs, seu circis, vt vocant, in comitijs Coloniensibus anni 1512. primùm distinctis, Austriaco, Bauarico, Sueuico, Francico, Rhenensi superiore, ac Electorali, Burgundico, VVestphalico & duobus Saxonicis: SVPERIORI SAXONIAE, exigua sanè & angusta decem fortasse miliarium, Electoratus Saxoniæ ditio, ad vtramque Albis ripam, & florentissimæ hoc tempore ac pulcherrimæ regiones Misniæ ac Turingiæ, & ex noua seu Transalbina Saxonia, Brandeburgensis Marchia, & Pomerania, attribuuntur. SAXONIAE INFERIORI, reliquus ille veterum Ostphalorum inter Visurgin & Albim tractus, vsque ad vtriusque fluuij ostia; continens diœceses Magdeburg. Halb. Hildes. Bremensem, Verd. & Ducatus, Brunsuicensem, Luneburgensem, & trans Albim, Louvenburgicum, Megapolitanum, & Holsatiæ, vnà cum Lubecensi & Razeburgensi & Suerinensi episcop. hoc tempore assignatur. VVestphalicus orbis, inter Visurgin & Rhenum, episcopas Osnabrugensem, Monasteriensem, Mindanam, Padebornensem, ducatus Cliuiæ, Bergæ, Geldriæ, & trans Rhenum Iuliacensem, vnà cùm Leodiensi & Traiectensi diœcesibus comprehendit.

SAXONIÆ igitur superioris principes anno 1500. fuerunt, FRIDERICUS sapiens elector, cum fratre IOHANNE, qui Thuringiæ partem regebat: & horum patruus ALBERTUS, eodem anno in Frisia extinctus, pater ducum Saxoniæ, Georgij, Friderici, & Henrici, ex quo (Henrico) Mauricius & Augustus electores, qui nostra ætate patriam fortiter & feliciter rexerunt, & ornarunt, progeniti sunt.

FRIDERICVS elector, Ernesti & Elisabethæ, natæ Alberto III. duce Bauariæ (cuius Alberti amita, Sophia, VVenceslai Boëmiæ regis regina, & Ioannis Hussi patrona fuerat) filius; Friderici II. electoris Saxoniæ, & Margaritæ sororis Friderici III. Imp. nepos; Friderici, qui primus ex familia Marchionum Misniæ dignitatem & ditionem electorum Saxoniæ à Sigismundo Imp. anno 1422. adeptus erat; & Catharinæ Henrici ducis Brunsuic. filiæ VVilhelmi Victoriosi sororis, pronepos fuit: natus die Antonij, biennio ante quàm pater Ernestus, ab auo materno Ernesto archiduce Austriæ nomen adeptus; Friderico II. electori, Lipsiæ, ex hac vita euocato, successit. qui Ernestus Saxoniæ electoratum, Misniam & Thuringiam, fratre Alberto in bellis absente, amplius viginti annis solus ferè gubernauit. donec tandem, post Maximiliani regis Rom. electionem, cum fratre ditionem partitus, paucis diebus post, anno ætatis 46. extinctus est, quatuor relictis filijs, ERNESTO archiepiscopo Magdeburgensi, FRIDERICO electore Saxoniæ, ALBERTO archiepiscopo Moguntino, de quo Virgilianum illud, Ostendent terris hunc tantùm fata, nec vltra esse sinent, rectè vsurpauerimus. adolescens enim, ante annos curamque gerens animumque virilem, Dieterico Isenburgio, qui moriturus eum collegio commendauerat, in Archiepiscopa successit, ac spe summa apud omnes bonos de se excitata, biennio post, annum agens ætatis vicesimum in humanis esse desijt, cùm duobus antè mensibus mater ipsius Elisabetha Bauarica obijsset, eximiæ prolis mater, quæ diuite partu tres electores lumina clara dedit. Quartus enim & minimus natu hu[illegible] Elisabethæ & Ernesti filius IOANNES, in electorum Saxoniæ dignitate, fratri F[illegible]ico postea successit, & Boni ac Constantis cognomen adeptus est, cùm conf[illegible]em fidei Augustæ, Carolo V. Imperatori, nullis fractus minis aut terroribus, [illegible]am, constanter, excelso & intrepido animo, exhibuisset, & in tota gubernatione, Bonum Principem nihil à patre bono differre, exemplo suo declarasset. Hic, solus inter fratres, ne ditio inter plures distracta imbecillior fieret, coniugem duxit Sophiam, Magni ducis Megapolitani filiam, Henrici & Alberti sororem, ex qua Iohannem Fridericum postea Saxoniæ electorem suscepit, in cuius nascentis dorso crucem aureo colore fulsisse ferunt, matre post paucos dies in puerperio extincta. Dein-

[Margin: 10; 30 — 1462. 7. Septem.; 1486. 26. August.; 40 — 1482.; 1484.; 1500.; 50 — 1503. 30. Iunij.]

Deinceps igitur aliquot annis elapsis, Margaritam VVoldemari Anhaldini principis filiam, VVolffgangi sororem, in matrimonio habuit, ex qua, Iohannem Ernestum ducem Saxoniæ Coburgensem, & Mariam, Philippo Pomeraniæ duci nuptam procreauit, de quibus suo loco dicemus. Filiæ Ernesti, electoris Friderici & Iohannis sorores, fuerunt: CHRISTINA Daniæ regi Ioanni elocata: quæ Christiernum II. regem genuit: MARGARITA, Henrico Iuniori duci Luneburgensi nupta, Ernestum, & Franciscum, Duces Luneburgenses filios habuit, qui cum Iohanne electore Saxoniæ, auunculo, confessionem Augustæ Imp. Carolo V. postea exhibuerunt.

1512. 1478.

ALBERTVS, dux Saxoniæ, Ernesti frater, Friderici & Iohannis patruus, princeps non bellica solum virtute nulli secundus, verum etiam pacis artibus & domestica disciplina cæteris sui loci omnibus præstans, maximis rebus, pro Maximiliano rege Romanorum, in Belgico & aduersus Matthiam Vngariæ regem in Austria gestis clarissimus, Dextra manus imperij, Innocentij VIII. literis nominatus est. Huic cùm rex Maximilianus & filius Philippus, meritorum ergò, Frisiam, ostio Isalæ & Amasis interiectam donassent, vt titulo hæreditarij gubernatoris imperij nomine eam teneret; & hic occiduam illius partem tumultuantem armis pacasset, & aliquot annis per filium rexisset: detrectantes obedientiam vicinos Groningenses, domare auxilijs vicinorum principum, & in his Transamasanæ seu orientalis Frisiæ comitis Ezardi, qui Tammam oppidum Groningæ vicinum occupauerat, instituit. Cùm autem aliquot menses vrbem Albertus obsedisset, in ipsa conditionum pacis tractatione, Heros clarissimus rebus adhuc pendentibus, incertum quo morbi aut mortis genere, die 12. Septembr. ex hac vita discessit. cuius intestina in templo Emdensi condita; reliqui corporis exuuiæ Misenam delatæ, & regali splendore, iusta ei funebria facta sunt.

Coniunx Alberti fuit Zedena, Georgij Pogiebradi Boëmiæ regis filia, soror gemella Catharinæ, quam Matthiæ regi Vngariæ postea pater despondit. Cùm enim VVilelmus III. dux Saxoniæ, Alberti patruus, post adolescentis Ladislai Boëmiæ regis, adfinis sui mortem, in ciuili dissensione, à quibusdam ordinibus, Silesijs præcipuè, ad regnum Boëmiæ vocatus esset: sponte Georgio, ab altera factione electo, vt Ionathas Dauidi, de regno cessit. ac perpetuo amicitiæ fœdere cum illius familia inito, filiam Annam, Alberti Imp. neptem, Henrico regis Georgij filio, qui Dux Monsterbergensis postea creatus est, coniugem dedit. ac vicissim, cùm liberis masculis ipse careret, fratris sui Friderici II. electoris Saxoniæ filio Alberto, regis Georgij filiam Zedenam matrimonio copulauit. Ex qua nato filio, nomen aui materni inditum est, Georgio duci Saxoniæ, qui in gubernatione patri Alberto successit, & patrum memoria Misniam magna cum iustitiæ, clementiæ & prudentiæ laude, in annnm ferè quadragesimum rexit. ac ex Barbara, Casimiri Poloniæ regis filia, nouem liberos, Ioannem, VVolfgangum, Fridericum, Magdalenam, Christinam, Christophorum, Annam, Agnetem, Margaretam suscepit, qui omnes, vnica filia Christina, Philippi Landgrauij Hassiæ coniuge excepta, ante patrem obierunt.

1458. 1500.

Frater Georgij HENRICVS, adolescens, Frisiæ à patre præfectus, cum seditiosæ multitudinis rebellantis impetu furioso, in oppido Frankera obsessus, in summo vitæ discrimine versaretur, anno 1500. à patre (paucis mensibus post in Frisia mortuo) liberatus est. Deinde vt peregrinatione prudentiam aleret, & variorum populorum instituta, & mores cognosceret, fortè etiam religionis ergò, vt illius temporis persuasio erat, Hierosolymam, & post aliquot annos Compostellam in Hispanias profectus est. Postea Imperatoris Maximiliani aulam & bella secutus, cùm in patriam rediisset, à fratre Georgio, angustam sanè regiunculam, cuius præcipua vrbs Friberga erat, accepit: vbi Catharina, Magni ducis Megapolitani filia, vxore ducta, Seuerinum (qui viuente patre, in aula Ferdinandi Oenipونte decessit) Mauricium & Augustum electores Saxoniæ, & filias, Aemiliam, Georgio marchioni Brandeb. Sibyllam, Francisco duci Saxoniæ, Lauenburgensi: & Sidoniam vel Zedenam, Erico Brunsuicensi iuniori postea nuptam suscepit. Tertius Alberti ducis Saxoniæ filius Fride-

1512.

Fridericus, Teutonici ordinis in Prussia magister fuit. vnde, cùm fidem iuratam Poloniæ regi dare recusaret, in patriam redijt, & à patruele Ernesto Magdeburgensi archiepiscopo, coadiutor factus, ante Ernestum, aqua intercute extinctus Rochlicij ex hac vita, anno ætatis 38. Christi 1510. emigrauit. Quo ipso anno etiam, Zedena mater, fato functa, Misenæ ad latus mariti condita est. Filia Alberti, Catharina, Sigismundo Austriæ archiduci, Friderici III. Imp. patrueli: & hoc mortuo, duci Brunsuicensi Erico nupta, & Mundæ ad Visurgis & Fuldæ confluentem, sepulta est. 1497.

Nunc ad Fridericum Saxoniæ electorem redeo, qui anno post excessum patris septimo, in Palæstinam profectus; & biennio post, primis Maximiliani comitijs, in quibus Iudicium Cameræ institutum, & Pax publica, quæ extat, sancita est; VVormatiæ præsentia sua cohonestatis: hoc anno 1500. Augustæ etiam, consilia Maximiliani, de constituendo Senatu Imperij perpetuo, pro pace & salute publica excubante, adiuuit. & VVitebergensem Academiam, veræ de Deo, & omnis elegantioris doctrinæ, domicilium, omniumque piarum in Germania Scholarum metropolin postea factam, fundauit. Quem eius temporis scriptor Pegauiensis hoc insigni elogio celebrat: Fridericus dux Saxoniæ, elector & ensifer imperij, iuxta nomen suum, Diues amator pacis, & prudentissimus Princeps, sapientiæ domicilium, consiliorum thesaurus, defensor legum, controuersiarum finis, imperij Romani columen, munimentum Patriæ, morum speculum, decus principum, & disciplina ducum, quem eiusmodi virtutibus ornatum, veluti parentem ac numen, cœlitùs missum, plebs ipsa tota & veneratur & diligit. Quibus denique fretus virtutibus, imperio dignissimus est habitus, nuper Francophordi, vnanimi ac concordi principum consilio votoque post Cæsaris Maximiliani obitum, in regem Romanorum electus. In priuatæ vitæ studijs, lectione Tragœdiarum Senecæ, & alterius Senecæ epistolis, ac Horatio, inprimis delectatus est. ac ex varijs autoribus excerptas sententias aliquot insignes, schedulis inscriptas, cubiculi sui parietibus affixit, vt in conspectu semper haberet, & in colloquijs eruditorum aulæ consiliariorum vsurparet. Tales sæpè ex eo auditæ, & in cubiculo ipsius lectæ sunt: MODERATA DVRANT. Vis consilij expers mole ruit sua. Quò plura possis, plura patienter feras. Bonus princeps nihil à bono patre differt. Non oportet tota nocte principem dormire, cui populi commendati, & tantæ res curæ sunt. Vbi non est pudor, nec cura iuris, sanctitas, pietas, fides, instabile regnum est. Consulere patriæ, parcere addictis, dare orbi quietem, seculo pacem suo. Hæc summa virtus, petitur hac cœlum via. Sed cùm Friderici huius & fratris Iohannis ac sequentium Saxoniæ electorum historia vitæ, & laudationes luculentæ, in omnium manibus versentur: nolim ijs commemorandis, quorum summæ suo postea loco annotandæ erunt, hoc tempore immorari.

1493. 1495. 1502.

Sed familiæ præsentium Saxoniæ electorum, quam a marchionibus Misniæ, & vetusta ac nobilissima VVittikindi magni, Saxonum & Angariorum regis stirpe Saxonica, nusquam interrupta sanguinis serie, Spalatinus & alij eum secuti deriuant, partem adscribam.

VVITTIKINDVS magnus, à Carolo magno Imp. ad veram Christi religionem adductus, A. C. 785. ⊕ 807.

VVITTIKINDVS iunior, comes VVethini & Soraborum, ad Salam & Albim.

Ditgremus.	VVittikindus stirps
Ditmarus.	regum Galliæ.
Dietericus, tempore Ottonis I.	

Dedo, comes Mersb. ab Ottone III. factus. ⊕ 1009.	Fridericus, comes Ilenburgi ad Myldam. ⊕ 1017.

Dietericus II. tempore Henrici Pamberg. ⊕ 1034.

a

Dedo, hostis Henrici III. Imp.

TIMO, minimus natu inter sex fratres, MARCHIO MISNIAE ab Henrico IV. designatus. ⊕ 1091.

Dedo, fundator monasterij Petersberg prope Halam 1120.

CONRADVS, tempore Lotharij & Conradi III. Impp. ⊕ 1157.

OTTO diues, sub quo metalla Fribergensia cœperunt 1170. Lipsiam muro cinxit. Cœnobia, Portam ad Salam, & CELLAE ad Myldam fundauit 1175. ⊕ 1189.

Dietericus III. fundauit Dobreluch in Lusatia. ⊕ 1184.

Dedo, Cilliam monasterium condidit 1174.

Albertus, patrem cepit, fratrem eiecit. ⊕ 1195.

Dietericus IIII. à fratre pulsus, ducta IVDITHA, Hermanni Landgr. Thuringiæ filia, ditionem recuperat, cùm Misniam, fratre Alberto mortuo, tres annos Henricus VI. Imp. tenuisset. ⊕ 1220. die 27. Febr.

HENRICVS ILLVSTRIS natus 1217. Marchio Misniæ & Landgrauius Thuringiæ primus in hac familia A. C. 1248. confirmatus post transactionem cum Sophia, S. Ludoici & Elisabethæ filia 1263. ⊕ 1288. ætatis 71.

ALBERTVS degener, Landg. Thuringiæ. vxor Margarita, filia Friderici II. Imp. fugiens mariti crudelitatem, ⊕ Francofordij in monasterio 1270. ipse, vendita Adolpho Imp. Misnia, tandem inops & exul Erfordiæ ⊕ 1314.

Dietericus V. marchio Misniæ, fratris filios hæredes instituit. VVeissenfelsense cœnobium condidit. ⊕ 1282. habitauit Landsbergæ.

FRIDERICVS Admorsus, post bella cum patre 1281. Imp. Adolpho 1294. & Alberto Imp. 1306. 1307. gesta, vrbes Imperij Aldeburgam, Cygnæam & Chemnicium, in compensationem damnorum & expensarum anno 1308. retinuit. ⊕ 1325.

Theodoricus.

FRIDERICVS Grauis, comitatum Orlamund & Vinariam ditioni adiecit 1345. electus IMP. 1348. ⊕ 1349. vxor Mechtild, filia Ludoici Bauari Imp.

Fridericus strenuus, cum coniuge Catharina Henrici Hennebergensis filia, ditionem Coburgens. accepit, & Voitlandiam occupauit. ⊕ 1381.

VVilelmus I. vnoculus, Colditz & Ilenburg emit. 1398.

Balthasar Landgr. Thuring. comitatum Kefernburg, postremo illius comite in itinere ad terram sanctam defuncto, cameræ suæ adiunxit 1385. ⊕ 1406.

Ludoicus episc. Halberstad. & postea Moguntinus.

FRIDERICVS bellicosus, conditor Acad. Lipsensis 1409. primus Elect. Saxoniæ à Sigismundo Cæsare creatus 1423. ⊕ 1428.

VVilelmus II. diues, ⊕ 1425. fundauit Aldenburgense Collegium.

Fridericus Pacificus, Saltzen, Thuringiæ arcem, à postremo hærede recepit 1409. ⊕ 1439.

ꝺ

♂

Fridericus II. placidus elect. habuit sororem Friderici III. Imp: Margaritam. ⊕ 1464. | Sigismundus episcop. Herbipolensis, ⊕ 1457. | VVilelmus III. Landgr. Thur. ⊕ 1483. vxor Anna, filia Alberti Imp. ducta 1442. ⊕ 1462.

ERNESTVS elector, ⊕ 1486. | ANNA, nupta Alberto Achilli German. 1458. | ALBERTVS dextra manus Imperij, ⊕ 1500. 12. Septemb.

FRIDERICVS III. sapiens, sub quo Lutherus scribere contra Pontificem cœpit, ⊕ 1525. | ALBERTUS arch. Mogun. ⊕ 1484. | Ernestus archiepis. Magdeb. ⊕ 1513. | Ioannes Bonus & constans ⊕ 1532. | Georgius ⊕ 1539. 17. Aprilis. | Fridericus. | Henricus natus 1473. 16. Mart. ⊕ 1541. vxor Catharina filia Magni Ducis Megapolitani.

IOANNES FRIDERICVS elector, Nutritius ecclesiæ & scholarum, captus à Carolo V. 1547. die 24. April. liberatus 1552. ⊕ 1554. | Io. Ernestus Coburgæ sepultus 1553. | MAVRITIVS elect. in prælio cum Marchione Alberto, ictu globi perijt 1553. | AVGVSTVS elector Saxoniæ, Mecœnas studiorum & Nutritius ecclesiæ munificus, ⊕ 1586.

Ioannes Fridericus Gothæ captus 1567. April. 13. | Ioannes VVilelmus, dux Saxon. ⊕ 1573. | CHRISTIANVS Elector. ⊕ 1591.

IOANNES Casimirus. | IOANNES Ernestus. | Fridericus VVilelmus. | IOANNES. | Christianus August. natus 23. Sept. 1583. | Ioan. Georgius 6. Martij, 1585. | Augustus.

In Diœcesibus Saxoniæ superioris ad Albim & Salam: Misnensem ecclesiam, ab Henrico Aucupe primùm fundatam, & à filio illius Ottone magno, reditibus certis & ædificio templi anno 958. consecrati, ornatam; rexit anno 1500. Ioannes, ex Salhusiorum familia, ordine quadragesimus secundus à Burcardo primo pastore, quem ex cœnobio S. Emerani Ratisbonâ euocatum, Otto concionatorem aulicum hactenus habuerat. Fuit autem præsulis Ioannis sagacitas, prudentia, seueritas, magnitudo animi & industria in officio eximia. Libros precationum, lectionum, & cantionum, quibus sacerdotes vtuntur, ab Andrea Proles, cuius tum eruditio & pietas inter monachos præcipuè celebris erat, emendari & imprimi curauit. Præcones indulgentiarum nomine & autoritate antistitis Magdeburgici, venias venales circumferentes, ex sua diœcesi planè reiecit, & populi stulticiam reprehendit, qui pecuniam mitteret in eam cistam, ad quam reserandam claues non haberet. Superstitiones temporum suorum multas palàm improbauit. ac se, sacra Biblia legentem, Religionem præsenti valdè dissimilem inuenire dixit. Nobili cuidam de Missarum fundatione consilium ipsius petenti, respondit, Pulcherrimum in equo membrum esse oculos: Verùm si totum corpus nihil præter oculos esset, prodigio magis quàm ornamento id futurum esse. Nullum animal audacius esse eo, quod è cucullo prospiceret, de monachis aiebat. ac multa illius similia in superstitiones ætatis suæ iocantis apophthegmata feruntur. denique paulò ante obitum, à Tecelio Indulgentias denuò vendi audiens, dixit: Hunc fore Indulgentiarum institorem vltimum, quòd nimia ipsius & intoleranda impudentia esset.

MERSburgensem tenuit Tilo de Trote, senex: quadragesimus primus à Bosone primo episcopo, nobili Bauaro, itidem ex cœnobio S. Emerani Ratisbonâ accersito. Quem anno CHRISTI 968. præsente Ottone magno fundatore, Albertus archiepiscopus Magdeburgensis, & cum Bosone, Burcardum Misnensem, Hugonem Citiensem, Vdonem Hauelbergensem, & Dietmarum Brandeburgensem, episcopos primos ordinauit, & Magdeburgensis diœceseos membra & suffraganeos esse voluit. NAOburgensem diœcesin gubernauit Ioannes Schönbergius, ordine tricesimus octauus ab Hugone primo, Citij ad Elistrum, anno 968. autoritate Ottonis primi funda-

fundatoris collocato: à quo Hugone, quartus Hildebertus, Naoburgum ad Salam, ſedem & titulum epiſcopi, auſpicijs Eccardi marchionis Miſniæ ac Turingiæ, Gunteri Pleiſſenſis filij, paulò poſt annum CHRISTI milleſimum, tranſtulerat.

MAGDEBVRGENSEM Diœceſin metropolitanam, ad Albim & Salam ducum Saxoniæ ſuperioris ditioni coniunctam, archiepiſcopus ERNESTVS Dux Saxoniæ, Erneſti electoris filius, & Friderici ſapientis, ac Ioannis electorum Saxoniæ, & Alberti archiepiſcopi Moguntini frater, regebat, ordine triceſimus octauus ab ALBERTO primo archiepiſcopo: cui, ex cœnobio S. Maximini ad Treuirim euocato, Imperator OTTO primus, inſpectionem eccleſiæ Magdeburgenſis & vicinarum, in gentibus Henetis ad Salam & Albim, recens à patre Henrico Aucupe & à ſe domitis, & magno labore ac fide ad agnitionem & cultum veri Dei & Seruatoris noſtri IESV CHRISTI adductis, commendauit, & COLLEGIVM CANONICORVM ſeu cuſtodum & interpretum canonis ſacræ ſcripturæ qui vniuerſæ Religionis Chriſtianæ & cultus diuini norma eſt; à VVittikindo, in VVeſtphaliæ oppido Angaria, vbi monumentum laudatiſſimi illius Saxonum principis adhuc viſitur, inſtitutum; & ab Henrico Aucupe in agri Luneburgenſis oppidum Vallersleben, præfecto epiſcopo Marco, translatum; & inde Magdeburgam à ſe traductum, archiepiſcopo adiunxit: in quo, velut in ordinaria ſede, ac præſidio & arce eccleſiæ Dei in his terris præcipua, veram doctrinam de Deo, & redemptore noſtro IESV CHRISTO & veros cultus DEI, in canone ſacræ ſcripturæ, diuinitus Eccleſiæ præſcriptos, archiepiſcopus & canonici fideliter cuſtodirent, & docendo propagarent, & iuxta hunc canonem, Eccleſias ſuæ inſpectioni commiſſas doceri, & miniſtrorum ac populi mores & diſciplinam regi curarent: ac inprimis, vt iuuenes clericos, ad veræ pietatis & precationis exercitia adſuefactos, & in officijs inferioribus præparatos, ad miniſterium eccleſiæ, & alios in templis docendos, ſtudijs ſacrarum literarum & artium neceſſariarũ cognitione inſtruerent & excolerent: & vicinis eccleſijs paſtores & miniſtros idoneos ordinarent: & quotannis inuiſerent; & iudicia eccleſiaſtica, ad piam controuerſiarum de doctrina & cultibus diuinis dijudicationem, ac veræ doctrinæ & diſciplinæ, & concordiæ ac defenſionis paſtorum, & coniugij legum conſeruationem ſummè neceſſariam, legitimè adminiſtrarent. Itaque tum temporis epiſcopi, ad officia hæc obeunda idonei, non potentia, opibus & armis, ſed pietate, doctrina, donis docendi, ſedulitate & zelo veræ religionis docendo propagandæ, ac morum ſanctitate ornandæ, cæteris antecellentes, à pijs principibus, ex monaſterijs, & collegijs, quæ ſcholæ eccleſiaſticæ & Theologicæ eo tempore erant, quæſiti & delecti ſunt: & attributi reditus ampli & vberes, vealimenta & ſtipendia neceſſaria, epiſcopus, & cæteri doctores canonis Biblici, ipſi adiuncti, & clerici ad miniſterium eccleſiæ inſtituendi, & eleemoſynas pro pauperibus & peregrinis, & ſumptus ad ædificia templorum ſarta tecta conſeruanda, haberent. Poſtea cùm regum liberalitate, & ſuperſtitioſis perſuaſionibus de meritis operum & de ſacrificio Miſſæ expiante peccata, & redimente pœnas viuorum & defunctorum, immenſæ opes, & prædia ac poſſeſſiones & patrimonia nobilium & principum ampliſſima collegijs donata eſſent: accidit, quod Bernardus iam ante annos 400. queſtus eſt: *Religio peperit diuitias, & filia deuorauit matrem.* Relictis enim & abiectis, tanquam maieſtate ſua indignis, concionandi, & canonem Scripturæ in collegijs interpretandi, & bonas literas ac linguas alios docendi officijs & miniſterijs, propter quæ beneficijs dotati erant, Canonici alij ſe luxui & voluptatibus, in otio inerte & ignauo, alij aularum conſilijs & negotijs politicis, aliqui etiam bellicis, dediderunt. Epiſcopi verò, iam aliquot ſeculis regio more dominati, nullum ex paulò antè commemoratis epiſcopi officium proprium, ſed velut principes politici, ſolam ciuilem gubernationem ditionum ac ciuitatum, eccleſijs additarum, procurant. Cumque ditionibus maiorum Eccleſiarum, paſſim opulenti & inſolentes equites, ac vrbes populoſæ ac potentes ſubiectæ ſint; vt in officio hi contineri & pax ac tranquillitas publica cõſeruari poſſit, iam in epiſcoporum

porum electione,non tam religio & doctrina,&in ecclesiasticis officijs obeundis industria & sedulitas, vt olim : sed sola ferè potentia, & ex generis nobilitate & armis propinquorum pendens autoritas, quibus splendorem & ius suum defendere & tueri collegia possint,spectatur. Itaque vt antea alij principes : ita nunc præcipuè archidiœcesin Magdeburgensem, perpetua serie soli ferè vicinorum principum electorum filij, libera collegij electione designati, gubernant. Cùm igitur maiorum Ecclesiarum inspectiones & gubernationes,episcopis olim commendatæ, hoc tempore in politicos planè principatus & regna mundana conuersæ, & illis immixtæ sint : non peculiarem episcopis classem & à reliquorum principum serie & temporibus disiunctam,sed cæteris ducibus & magistratibus ciuilibus,continuo prouinciarum superiùs enumeratarum ordine seruato, episcopos etiam interponere decreui. Nam & huius archiepiscopi ERNESTI πολιτεύματα præcipua,planè politica & bellica fuerunt. cùm excitata in Salanis Saxonicis inter senatum & patritios, salinarum commodi ad se trahentes, senatui contumaces, ciuili discordia : patefacta sibi à senatu porta D. Vlrici,vrbem cum copijs ingressus, frenum vtrisque inijciens, præcipuos salinarum reditus & iurisdictionem ad se transtulit,& postea S.Mauricij arcem ceruicibus ciuium imposuit. Quedlinburgam verò,amitæ suæ Hedvvigis,Abbatissæ collegij virginum, ab Henrico Aucupe olim instituti,mandatis parére recusantem, multò duriùs & crudeliùs pater Ernestus dux Saxoniæ superiori anno adflixerat. Vi enim occupatam & direptam, in extremam seruitutem redegit,vt sine vlla exceptione deinceps obtemperare cogatur. [1478.]

Cumque HALBERSTADENSIS etiam ciuitas,erga episcopum suum Gebhardum,natum in familia nobili ab Hoym, virum modestum & grandæuum, minus reuerenter & modestè se gereret : ERNESTUS Magdeburgensis archiepiscop. autoritate, potentia & felicibus in castiganda auxilijs paternis insolentium contumacia successibus, armatus; eodem anno illius etiam vrbis ecclesiæ à collegio præficitur,ordine tricesimus nonus à S. Hildegrino,primo episcopo. cuius sedem in oppido Salingstede seu Ostervvic, à Carolo fundatore primùm collocatam, Ludoicus Pius, anno pòst primam fundationem quadragesimò, Halberstadium transtulerat. ERNESTUS in recuperationem iudiciorum & iurisdictionis in vrbe administrandæ (quam antecessores ipsius oppignoratam Senatui concesserant) & integrum ac plenum Imperium in ciuitate obtinendum intentus : cùm iurisdictionem, oblata redemtione, senatus restituere nollet : obseruata vel alita etiam intestina senatus & ciuium,rationes administrationis à senatu flagitantium, dissensione ; consilio & ope patris paulò post defuncti vrbem obsedit, & occupatam, omni iurisdictione ac iudicijs & libertate priuatam, episcopo totam subiecit,quæ tamen ante annum 1500. cuncta acciderunt. [777. 807.]

BRVNSVICENSEM Ditionem amplissimam, à Magdeb. & Halb. diœcesis finibus, ad Visurgin, & ab Harcynia ad Albim vsque pertinentem,tres familiæ,ex vno stipite,Alberto magno,Henrici Leonis pronepote, enatæ; tribus nominibus arcium, in quibus aulæ sedem vsitatè habebant, Guelfforum (vulgò VVolffenbuttel : Lycaoniam aliqui nominant) Cellensis, & Grubenhagensis distinctæ, tenebant. ex quibus maximam & florentissimam regionis partem, Guelfforum arci coniunctam, HENRICUS senior, patre VVilelmo, matre Elisabetha, Bothonis comitis Stolbergensis filia, natus : princeps solerte ingenio, &animo ac manu forti, sed inquietus & bellorum auidus (viuente adhuc patre VVilelmo, VVilelmi Victoriosi filio, Alberti magni trinepote) cum fratre ERICO gubernabat. Pater enim VVilelmus, publicæ tranquillitatis & priuatæ quietis amans,permissa Henrico rerum administratione, & postea ditione etiam tota inter filios Henricum & Ericum distributa, prorsus se in ocium abdidit. HENRICUS auo quàm patri similior,semper inquietus, & bella ex bellis serens, magnis se subditosq; suos molestijs ac ærumnis sæpe implicauit. Prima militiæ tyrocinia fecit Hildesiensi bello,aduersus vrbes inferioris Saxoniæ, Hildesiensib noua vectigalia ab episcopo [1481. 1486.]

ſcopo impoſita pendere recuſantibus confœderatas ſuſcepto. in quo, militans epiſcopo, Ioannem comitem à Ritberg, copias auxiliares ſuas & fratris epiſcopi Oſnabrugenſis ciuitatibus adducentem, cepit. Erat autem ſoror epiſcopi Oſnab. Conradi, & Ioannis, comitum à Ritberg fratrum, Friderico duci Brunſuicenſi, Henrici patruo, in matrimonium tradita. Quem cum vxore, in cuſtodia tum VVilelmus & Henricus duces Brunſuicenſes habebant. Cumque nullis interceſſionibus, alijsue rationibus amicis, liberationem eius conficere comites Ritbergenſes poſſent: nec ſorori ſuæ, Friderici captiui coniugi, de alimentis & alijs, quæ in literis contractus nuptialis promiſſa erant, proſpici quererentur: cauſam inde adiungendi ſe ciuitatibus, quæ epiſcopum Hildeſienſem & VVilelmum ac Henricum Brunſuicenſem oppugnabant, comites Ritbergenſes ſumpſerunt. Etſi autem primum hoc tyrocinium, capto Ioanne Ritbergenſi, non infeliciter Henrico ceſſerat: tamen in magnas difficultates poſtea à ciuitatibus Goslaria, Magdeburgo, Brunſuuiga, Lunæburga, Hildeſia, Gottinga, Stendalia, Hannouera, Einbeca & Northeimio confœderatis, ipſe cum patre coniectus eſt. Ex quibus noui adfinis ſui Bogislai magni ducis Pomeraniæ autoritate, & ordinum vtriuſque prouinciæ interuentu, bello compoſito, eluctatus eſt. Statim verò, cùm vicina vrbe ſua Brunſuicenſi lites inchoauit, quam, præfecturas aliquot, à ſuis maioribus præter ius & æquum fraudulento titulo venditionis vel pignoris obtinuiſſe, nec principem dominum feudi recognoſcere querebatur; eaque ſibi reſtitui flagitabat.

1486.

Etſi autem poſt varias vltrò citroque habitas diſceptationes, ad Ioannem electorem Brandeburg. & Erneſtum ducem Saxoniæ arch. Magd. velut arbitros cauſam detulerunt: tamen vtraque parte nihil de iure vel ſententia cedente: Henricus ab omnibus Saxoniæ principibus ſecretò auxilia petens, quibus ſubditam ſibi vrbem contumacem domaret, facilè impetrauit. ſolo Hildienſe epiſcopo excepto, qui neutri parti ſe opem laturum oſtenderat. Confirmabant principem ciues quidam ſeditioſi vrbe pulſi, ex quibus ærarium ciuitatis exhauſtum, & commeatum in ea exiguum eſſe diſcebat. primùm igitur reditus debitos ciuitati à ſubditis ſolui prohibet. & nihilominus ad collegia ciuium literis miſſis, colloquium eorum expetit. Quibus neglectis, ad valuas templorum in vrbe edicta adfigi curat, quibus mandat prælatis, tribunis & communitati ciuium, vt ſenatum ad reddenda principi hæreditaria ipſius bona & iura adigant. Cùm autem collegia ciuium, re cum ſenatu communicata, principi reſponderent, ſe ad amicam, vel ordinariam iuris cognitionem prouocare: Henricus exeunte Auguſto, prohibita commeatuum in vrbem importatione, bellum ciuitati denunciat. Ciuitas viciſſim, diu noctuque continuatis operis, munitiones vrbis reficit & auget, & præſidia arcibus, quas extra vrbem tenebant, imponit. Aſſenburgum verò in monte excelſo collocatum exurunt. Princeps Vechelda, Nouoponte, Campis, Tuna & Aſſenburgenſis præfecturæ pagis occupatis, vrbem ipſam Idibus Septembris, ad collem vrbi vicinum Gyrsbergam obſidet. Adulta hyeme, relicto in primis caſtris equitatu, ipſe cum peditum copijs Rittershuſij cœnobio, vbi à ſeptentrione vicino, ſedem belli deligit, & tota hyeme ſecuta obſidionem continuat, ſperans ſe tantam multitudinem, vrbi incluſam, ad deditionem vel imperata facienda, fame adacturum eſſe. Sed confœderatæ vrbi Brunſuicenſi Hanſeaticæ ciuitates, aliquot conuentibus Hildeſiæ celebratis, tandem ineunte anno 1493. bellum Henrico indicunt. Qui fremens ad mœnia Hildeſiæ ciues ad velitationem elicuit; ex qua æquo ferè Marte diſceſſum eſt. Magna iam annonæ difficultas in vrbe Brunſuuiga erat, & precia rerum venalium immodicè creſcebant, & lignorum inprimis magna penuria erat. Sed vicinorum Hildeſienſium fide, induſtria & fortitudine, Brunſuicenſes opportunè recreati & adiuti ſunt. Hi enim militem & commeatus, Peinam, vbi Brunſuicenſes ex vrbe eis occurrerant, deduxerunt. Cùm autem Henricus viam regiam foſſis & aggeribus paſſim interpolaret: decima die poſt, Hildeſienſes & Brunſuicenſes ad Blekenſted deflectunt. vbi acerrimo cum principe commiſſo prælio victores in vrbem peruenerunt, & libera commeatuum importatione deinceps via Hildeſienſi ſemper vſi ſunt. Cumque militum copijs aucti, paſſim in prin-

1492.

principis ditionem impressione facta direptionibus & incendijs grassarentur, & indies bellum grauius & atrocius inflammaretur: vicini episcopi, Magdeburgensis & Hildesiensis se ad amicam inter partes compositionem instituendam obtulerunt. Sed Hildesiense repudiato, Henricus, electorem Brandeb. cum Ernesto Magdeburgensi arbitros recepit, & factis aliquot mensium inducijs ab vrbe discedit. Etsi autem Zerbestam aliquoties euocatæ sunt partes, vt causam coram arbitris disceptarent: cùm Henricus Magnum ducem Megapolitanum & Henricum Luneburgensem, Brunsuicenses ciuitatum Hansæ legatos παραστάτας haberent: tamen sequenti demum anno, consiliarijs arbitrorum in vrbem profectis ita transactum est, vt Campos, Tunam & Nouumpontem princeps retineret: Ciuitas verò, priuilegia & libertates suas veteres, & prædia ac reditus in toto ducatu, & præfecturas Eiken & Assenburgensem recuperaret, ita tamen, vt arx Asseburg desolata maneret. Captiui vtrinque dimitterentur, & iuramentum fidelitatis nouum ciuitas vtrique principi Brunsuicensi & Lunæburgensi præstaret. Cùm autem dux Brunsuicensis sibi soli à ciuitate subiectionem iurari, Lunæburgensis verò sibi idem iusiurandum dari vellet, & ciuitas Brunsuicensis vtrique à se deberi fateretur: noua inter principes distractio orta, vt neutri tum præstaretur, effecit.

13. Martij. 1493. 1494.

Paulò ante, oppido medio inter vrbem Brunsuigam & Magdeburgam itinere, Helmstadium, nunc Academiæ sede insigne, VVilelmus dux Brunsuicensis, Henrici pater, à VVerdensi abbate, cui parere ciues insolentiores recusabant, certa pecuniæ summa abbati numerata, redemptum in suam potestatem redegerat. Munire id oppidum Carolus, Caroli magni filius, aduersus Sorabos & Vilsos bella gerens cœperat, idque S.Ludgero primo episcopo Monasteriensi tradiderat, vt in populis à Carolo subiugatis prædicanti, tutus receptus esset. Id Ludgerus postea, cœnobio Benedictino, VVerdenæ ad Ruram fl. à se fundato, in quo moriens anno Christi 809. sepultus est, attribuit. Eius cœnobij longius dissiti abbatem dominum ciuitas Helmstadiensis huc vsque agnoscebat. Sed cùm trunci domini ciues tæderet, Ciconiam regem hoc tempore adepti sunt.

1490. 805.

Coniugem Henricus habuit Catharinam, Erici Pomeraniæ ducis filiam, Bogislai magni sororem, ex qua sex filij ipsi nati sunt, α Christophorus Bremensis archiepisc. β Henricus iunior, in gubernatione postea patri succedens. γ Franciscus episcopus Mindensis. δ Georgius in fratrum defunctorum loca Mindæ & Bremæ postea summissus: Ericus commendator ordinis Teutonici Confluentiæ, & Gvilelmus in hac vicinia Myræ in exilio defunctus.

α 1487. β 1488. 9. Nouem. γ 1492. δ 1499.

Ericvs, Henrici frater, senior postea dictus, Neostadij natus: postquam ex ephebis excessit, & ingenium principis adolescentis alacre, excitatum, ac πολύτροπον & in tyrocinijs primæ ætatis dextrè obeundis agile & versatile, primùm eluxit: in Alberti Bauariæ ducis cognati aulam, vt Peleus ad Chironem, missus est. & planè adhuc adolescens, vsitato principum illius temporis more, Hierosolyma profectus, Italiam & Romam simul inuisit. Reuersus in Germaniam, ad Imp. Maximilianum se contulit, sub quo tolerare magistro, militiam & graue Martis opus incœpit, ac primum militaris tyrocinij specimen, in Turcas, qui à comite Frangepano aduersus Emericum prouinciæ præsidem euocati, Croatiam inuaserant, eiusmodi edidit, vt præter animi magnitudinis & militaris industriæ laudem, ducum etiam & militum amorem & admirationem adeptus sit. Postea omnibus Maximiliani bellis, Geldricis, Flandricis, Heluetico, Frisico, cum Alberto Saxoniæ duce interfuit, cuius Alberti filiam, Catharinam, Sigismundi Austriæ ducis (qui Friderici III. Imp. frater patruelis fuerat) relictam viduam, vxorem duxit; ex qua tamen, præter filiam, nullos quod sciam liberos suscepit. atque hæc anno in Frisia, Veronicæ seu Franciæ obsessum coniugis suæ fratrem Henricum, Saxoniæ ducem, liberauit. Secuta sunt bella, Bauaricum, & Venetum valde diuturnum, in quibus præcipuè fortitudinem, fidem, industriam & pietatem Imperatori suam probauit, de quibus suo postea loco mentionem faciemus.

1470. 1493. 1500.

Nunc familiæ præsentium Ducum Brunsuicensium seriem, omnibus historiarum Germanicarum non ignaris notam, adscribemus. Quam non ex altissima origine, ab Actio Nauio augure, qui Tarquinij Prisci regis Rom. ætate, cotem noua cula discidit: neque à Sigeberto Atestino, quem Longobardica stirpe ortum Volaterranus & Sigonius adfirmant: sed à Guelfis tantùm, Bauariæ Ducibus nobilissimis, ante quingentos annos, virtute, sapientia, opibus, potentia & autoritate in Germania florentissimis, nusquam interrupta masculi generis continuatione, propagatam repetemus.

GVELFVS, Dux Bauariæ, tempore Henrici II. & Conradi II. Impp. floruit.

- GVELFVS ἄπαις ⊕1056.
- Kunegundis, nupta Azoni IIII. Esthensi & Tusciæ march. 10
  - GVELFVS I. hæres auunculi, dux BAVARIAE ab Henrico IIII. Imp. creatus A.C. 1071. ⊕1101.
    - GVELFVS II. ἄπαις. ⊕ 1119.
      LOTHARIVS Saxo. Imp.
    - Henricus niger, cui VVulphildis, postremi ex Billingana familia Saxoniæ ducis Magni filia, nupta fuit. ⊕ 1125.
      - HENRICVS, dux Saxoniæ à socero factus, ⊕ 1139. (uxor GERDRVD, filia Lotharii)
        - HENRICVS LEO, dux Saxoniæ & Bauariæ potentiss. natus A. C. 1136. Mathilden filiam Henrici II. Angliæ regis coniugem secundam ducit 1162. proscriptus ab Imp. 1180. ⊕ 1195. die 6. Augusti.
          - Henricus Palatinus, nouem annos post Ottonem, ducatui Brunf. præfuit. ⊕1227. vxor Agnes, Conradi Palatini filia, cœnobium Stadæ fundauit, vbi sepulta est.
          - OTTO IV. Imp. 1209. ἄπαις ⊕ 1218.
          - VVILHELMVS dux Saxoniæ, ⊕. 1212. vxor Helena soror VValdemari Daniæ regis. 30
            - OTTO puer, auunculo regi VValdemaro, aduersus Lubecenses, eorumque socios, opem ferens, captus in prælio 1227. titulum Ducis Saxoniæ Alberto II. electori Saxoniæ cessit. à Friderico II. Imp. Dux BRVNS. & LVNEB. creatus 1235. ⊕ 1252.
              - ALBERTVS Magnus Dux Brunsuicensis, Assenburgam cepit 1258. Henrico Hassiæ principi opem ferens à Misn. marchione capitur 1263. ⊕1278.
                - HENRICVS MIRABILIS, stirps ducum Brunsui. in GRVBENHAGEN ⊕ 1322.
                - Albertus pinguis, expulit Henricum Brunsuiga 1294. ⊕1318.
                  - Otto, ἄπαις Brun-
                  - MAGNVS pius Sangerhusij, quod oppidum cum vicinis, vxor Agnes α
                  - Albertus epis. Halber-
                  - Henricus ep. Hildesf.
                  - Ernestus dux Gottingen ad Leinam, diuisit β
                - VVilelmus Brunsuigæ habitauit, cuius sine liberis defuncti tertiam ditionis partem solus Albertus retinuit 1292.
              - Adelheid, Henrico Landgr. Hassiæ, nepoti S. Elisabeth nupta.
              - Ioannes Luneburgi ⊕ 1277. 40
                - OTTO, ⊕ 1330.
                  - VVilelmus ⊕ 1168. γ
      - GVELFVS III. in oppido VVeinsberg à Conrado III. Imp. obsessus 1140. ⊕ senex 1161. 20
        - GVELFVS Iunior ante patrem ⊕1168.
      - IVDITH mater Friderici Barbarossæ Imp.

†	α		*	ƃ	β	γ
suigæ ⊕ 1334.	Landsbergica, dotis loco ipsi attulit, ⊕ 1362.		stad. ⊕ 1358.	⊕ 1362.	cum fratre Magno 1345.	

Ludoicus ♀ ⊕ 1358. Sophia vxor VVenceslai Saxon.	MAGNVS TORQUATUS, insolens amisit arcem Luneburgi 1371. cæsus 1373.	Albertus arch. Bremensis ⊕ 1395.	Otto malus, tutor trium filiorum Magni Torq. ⊕ 1394.	Mechtild vxor Ludoici ♀	Elisabeth, Ottoni duci Saxon. nupta.

FRIDERICVS, dux Brunsuic. 1384. electus Imp. 1400. ad Frizlariam occisus.	BERNHARDVS stirps ducum Lunebur. qui anno 1388. VVenceslao ad Cellam cæso, cum receperunt. ⊕ 1434. Vxor Magdalena VVenceslai filia.	HENRICVS, stirps ducum Brunsuicensium. ⊕ 1416. Vxor Sophia filia VVartislai ducis Pomer. VVolgastensis.	Otto cocles senex & ἄπαις, ⊕ 1463.	Albertus dux Luneburgens. eiecto Magno 1371.

VVILELMVS victoriosus, ad Leinam septem prælijs victor. ⊕ 1482. ætatis 90.	Catharina, vxor Friderici Elect. Sax. primi. ⊕ Grimmæ 1442.	Henricus Pacificus, Brunsuigam occupat 1431. ⊕ 1473.

20

VVilelmus, vxor Elisabeth, Bothonis Stolbergensis filia, tradita filijs Gubernatione ⊕ 1503.	Fridericus, à fratre captus. Vxor Margarita Rithbergensis nupta 1483.
HENRICVS senior ⊕ 1514.	Ericus senior ⊕ 1540.

HENRICVS iunior, pulsus à fœdere Smalcaldico 1542. captus 1545. liberatus 1547. Albertum marchionem oppugnauit 1553. 1554. ⊕ 1568.	Franciscus episc. Mindensis.	Ericus iunior, ex Sidonia Henrici ducis Saxon. filia, & Dorothea Lotharingica nihil liberorum suscepit, ⊕ 1584.

30

Carolus victor, Philippus Magnus, anno 1553. in prælio cum marchione Alberto perierunt.	IVLIVS dux Brunsuicensis, conditor Academiæ Helmstad. 1576. ⊕ 1589.

Henricus Iulius, Episcopus Halberstadiensis.	Sigismundus Philippus	Ioachimus Carolus.	Iulius Augustus.

Alterius familiæ Brunsuicensis, Grubenhagij ad Einbecum sedem habentis, ab Henrico Mirabili, Alberti magni filio, Henrici Leonis abnepote deriuatæ, principes hoc tempore erant, Philippus, & Henricus (qui se in bello Hildesiensi, ciuitatibus, contra Henricum Brunsui. in Guelforum arce residentem, adiunxerat) patrueles. quorum inferius Genealogiam, cum Henrico Mirabili con-40 texam.

HILDESIENSI Diœcesi, ducum Brunsf. ditionibus vndiq; cinctæ, anno 1500. potenti adhuc & amplæ ac opulentæ, annum iam vicesimum moderabatur Bertholdus ordine quadragesimus tertius, à Gunthero primo episcopo, per Ludoicum Pium, statim post Caroli patris excessum, instituto. Natus

Natus in familia comitatus Schauenburgensis nobili, à Landesberg in VVormstal, Heroica animi & corporis maiestate, & præstanti ingenio & eloquentia, cum amore iustitiæ, pietatis & literarum coniuncto, & humanitate singulari excellens. Huic, cùm Verdensis ecclesiæ Decanus primùm fuisset, Episcopi munus Iohannes tertius antecessor ipsius resignarat. Decennio pòst, Henningus Hildesiensis, molestiarum gubernationis & suorum perfidiæ satur, ad vitæ priuatæ quietem rediens, Bertholdum, de collegij & cæterorum ordinum consensu, gubernaculis præfecit.

Cùm autem noua rerum venalium vectigalia Hildesiæ instituere Bertholdus, & ciuibus imponere moliretur: communitas ciuium, libertatem suam ab episcopo diminui ac infringi conquerens, eique tantum iuris potestatisque in se esse pernegans, arma aduersus episcopum, à proposito non desistentem capit, & vicinarum Saxoniæ inferioris vrbium, Goslariæ, Magdeburgę, Brunsuigæ, Luneb. Gottingæ, Stendaliæ, Hannoueræ, Einbecæ & Northeimi, quæ communem tuendæ libertatis caussam ad se pariter pertinere iudicabant, auxilijs iuuabatur. Episcopo vicissim Henricus dux Brunsuicensis, VVilelmi filius, & multi comites, suppetias ferebant. Id bellum vltra biennium protractum, tandem à Bogislao duce Pomeraniæ, opem sororio suo Henrico, à ciuitatibus confœderatis oppugnato, ferente, & alijs intercessoribus, salua ciuitatum libertate & priuilegijs compositum est. ac primùm vrbis Goslariensis cum episcopo Hildesiensi & duce Brunsuicensi controuersiæ veteres, ad Ill. principis Alberti Saxoniæ Ducis, arbitri vtrinque delecti, cognitionem seponuntur. Ciuitates nominatæ, earumque ciues, incolæ & coniuncti, omnia sua priuilegia, libertates, literarum obligationes, consuetudines, feuda, aliaque bona, in diœcesi Hildesiensi integra & illibata retinent. Omnes iniuriæ in bello vtrinque illatæ, nihil antiquis priuilegijs & iuribus derogabunt, sed obliuione sempiterna obruentur. Hildesienses erga episcopum dominum suum, sicut fideles subditos de iure decet, vigore iuramenti episcopo tempore primi aduentus illius in diœcesin præstiti, sese gerent. executio decretorum episcopi & curiæ Romanæ aduersus ciuitates & vicissim ciuitatum appellatio ad PP. & cæteri processus iudiciales, vltroque citroque instituti, cessabunt. Conrado à Suicheld de arce Luter, molestia nulla deinceps exhibebitur, Hildesiensi ciuitati, episcopus, ex proximi triennij exactionibus restituet ter mille aureos Rhenenses, quos antecessor illius Henricus, pro liberatione arcis Coldingen ipsis addixit. Canonici profugi in vrbem redibunt, quas Vincentius Berner, Rufcius Plate & alij seorsim cum Hildesiensibus inimicitias armis gesserunt, amicis tractationibus sine vi componentur. de captiuis etiam redimendis ac liberandis vtrinque conuenit. atque sic integra & plena reconciliatio & pax publica inter episcopum Hildesiensem & decem ciuitates confœderatas restituitur. quæ, Conradum episcopum Osnabrugensem, & Henricum ducem Brunsuicensem in Grubenhagen, & alios vtriusque partis socios, hanc pacem amplectentes, simul comprehendit.

1485. 1486. 1586.

Hac calamitosi belli mole anno exeunte leuatus Bertholdus, toto deinceps gubernationis tempore, pacem coluit, & seminibus caussisque omnium discordiarum & contentionum præcisis, subditorum ac vicinorum beneuolentiam & amorem sibi promereri omnibus humanitatis, clementiæ, moderationis & iustitiæ officijs studuit, & principatum opima pace, omnibusque bonis ac ornamentis ciuilibus florentem, moriens successori Erico, Iohannis ducis Saxoniæ inferioris filio, Magni & Iohannis fratri, reliquit.

Ericus verò, cùm vix annum sedisset, amore quietis & otij, abdicare se, & ad collegium suum in ecclesia Coloniensi redire constituit. Itaque fratri Iohanni, duci Saxoniæ, diœcesin Hildesiensem cedit. qui ab initio aliquot annis, in summa tranquillitate & opulentia, adspirantis fortunæ ventis secundissimis vsus est. Postea verò in extremas calamitates se & totam diœcesin, moto non necessario & funesto aduersus episcopum Mindensem & duces Brunsuicenses bello, coniecit. in quo ab Imperatore proscriptus, & omnibus ferè arcibus, oppidis ac præfecturis totius diœcesis, sola Hildesia, Peina, Mariæberga & Sturevvaldo exceptis, priuatus est, vt infrà suo loco

1521.

10 20 30 40 50

suo loco belli illius historia exponetur. in quo, socius episcopi Hildesiensis feliciter initio bellum gerentis, HENRICVS DVX LVNEBVRGENSIS fuit, qui tertiæ illius familiæ ducum Brunsuuicensium, Cellæ ad Alleram sedem habentis, princeps erat, & respectu propinqui ducis Henrici Brunsuuicensis senioris, Henricus iunior vulgò appellatus est. Is in prima pueritia, patrem Ottonem, Friderici religiosi filium, amiserat. Adolescens gubernationi patriæ præfectus, Margaritam, Ernesti electoris Saxoniæ filiam, Friderici & Iohannis electorum sororem, sibi coniugem adiunxit. ex qua Otto, Harburgi deinde habitans, & Ernestus, ac Franciscus fratres, qui in comitijs anni 1530. postea se auunculo in confessionis Augustanæ exhibendæ negotio adiunxerunt, nati sunt. Agnationem cum cæteris ducibus Brunsuuicensibus omnibus notam subijcimus.

1522.

Magnus Torquatus, Henrici Leonis trinepos, ⊕ 1373.

- Fridericus electus Imp. 1400.
- BERNARDVS stirps ducum Lunæburgensium. ⊕ 1434. permutauit ditionem cum VVilelmo Victorioso fratris filio.
  - OTTO magnus, iustus ac strenuus pr. ⊕ 1445. ἄπαις.
  - Fridericus religiosus Ottoni fratri successit. postea filijs gubernatione tradita 1459. in quiete & precatione consenescere cupiebat. Sed vtrique filio superstes, ⊕ 1478.
    - Bernhardus, adm. Hildesiens. 1452. ⊕ 1464.
    - OTTO magnanimus, ⊕ 1471. vxor Anna Iohannis Nassauiæ comitis filia, VVilelmi amita.
      - HENRICVS iunior, in Frisia bellum gessit 1514. Ericum Brunf. prælio superatum cepit 1519. Francisco Galliæ regi carus. ⊕ 1532. vxor Margarita, Ernesti elect. Saxon. filia, ducta 1487.
        - ERNESTVS natus 1497. ⊕ 1546. vxor Sophia, Henrici Megapol. filia.
          - Franciscus Otto, ducta Elis. Magdal. Brand. tertio coniugij mense ⊕ 1559.
          - Fridericus in prælio Siuershusano ictus ⊕ 1553.
          - HENRICVS in Tanneberg. vxor Vrsula Francisci ducis Sax. filia.
            - Augustus rector Academiæ Rostochiensis.
          - VVILELMVS dux Brunf. & Luneburgensis, natus 1535. 4. Iulij. cœpit regere patriam 1559. vxor Dorothea, Christiani III. Daniæ regis filia, ducta 1561.
            - Ernestus natus 1564. 31. Decemb.
            - Christianus natus 1566. 19. Nouemb.
            - Augustus 1568. 8. Nouemb.
            - Fridericus 1574.
            - Magnus 1577.
            - Georgius 1582.
            - Ioannes 1583.
        - Franciscus Giffhornæ habitauit. ⊕ 1549. vxor Clara, Magni ducis Sax. filia.
          - Clara, vxor Bogislai Pom.
        - Otto, natus 1495. Harburgi ⊕ 1549.
        - Elisabeth Carolo duci Geldriæ nupta 1518.
        - Anna, Barnimo duci Pomeraniæ 1523.
- Henricus stirps ducum Brunf. ⊕ 1416.
  - VVilelmus victoriosus ⊕ 1482.
    - VVilelmus ⊕ 1503.
      - Henricus senior, ⊕ 1514.
        - Henricus iunior, ⊕ 1568.
          - IVLIVS.

Contigua Luneburgensi ditioni ad Alleram est Diœcesis VERDENSIS, quam inter primas, in Saxonia, per Carolum magnum, ad Alleræ & Visurgis confluentem fundatam; anno 1500. vna cum Hildesiensi rexit BERTHOLDVS à Landesberg; quadragesimus septimus à S. Suiberto Anglo, primo episcopo, cuius inter Diuos relati memoriam, anniuersario festo, Calendis Martij Verdenses celebrant. Bertholdus

tholdus cùm piè, sapienter, iustè & feliciter regere Verdensem ecclesiam, ab antecessore Ioanne III. ipsi traditam cœpisset: decennio post, propter eximiam virtutis, industriæ, humanitatis & prudentiæ laudem, ab Hildesiensi etiam collegio expetitus, & amplæ illi ac potenti eo tempore diœcesi gubernandæ præfectus est. Defuncto autem in arce Rodenburga, Christophorus dux Brunsuicensis, Henrici senioris filius, vix pueritiæ annos egressus, à collegio substitutus est. cum biennio antè, Bremensis archiepiscopus, eundem Christophorum sibi adiutorem & successorem delegisset.

1470.

1502.

BREMENSI autem ecclesiæ, per Carolum Magnum fundatæ, primus episcopus S. VVillehadus Anglus; postea, per Ludoicum Germaniæ regem, vnitæ cum metropoli Hamburgensi, primus archiepiscopus S. Ansgarius præfectus est. à quo ordine tricesimus nonus post HENRICUM comitem Suartzburgensem proximus fuit Ioannes Rodius, humiliore quidem loco, ex honesta ciuitatis Bremensis familia ortus; sed in aula Romana, sub Alexandro VI. aliquot annos versatus, vir prudens, moderatus, & opulentus, Ecclesiæ Præpositus. Cui, primam crescendi occasionem, patrui ὁμωνύμου, qui eundem in Ecclesia Bremensi dignitatis gradum tenuerat, virtus, industria & opes præbuerunt. Is, præsentis Episcopi patruus, crebrò Romam proficiscens, diuertere in itinere, apud Henricum comitem Suartzburgensem, Henrici filium, Guntheri electi olim REGIS Romanorum abnepotem, numerosa prole mascula præditum, solebat, & contracta cum eo amicitia & familiaritate arctiore, rogabatur subinde, vt vacantibus Ecclesijs, quibus adesset, vnius ex comitis filijs rationem haberet. Defuncto igitur GERARDO, comite Hoiense, Ioannis filio, in noui archiepiscopi electione, plerique collegæ, ipsi, vtpote Romani Pontificis aulæ, & multis principibus, ob virtutem & industriam noto & caro, & magnis opibus ac diuitijs circumfluenti, suffragia dederant. Sed vir prudens, & modestus, intelligensque, πάντα μέτρῳ ἄριστα, μέτρον δ' ἐν πόλει εἶναι, contentus præsenti loco mediocri, summæ dignitatis fastigium, autoritate sua, in HENRICUM comitem Suartzburgensem, Henrici hospitis & amici sui filium, illustri genere ortum, deriuarat. Qui statim, in molestas contentiones & curas, ob recentem GERARDI comitis Oldenburgensis, de fratre Mauricio & ciuibus Bremensibus victoriam, coniectus est.

788. 850. 1500. 10 20 30

Cùm enim Nicolaus archiepisc. ex familia comitum Delmenhorst, (quæ arx, ad riuum Delmæ, olim ab Ottone, Mauricij comitis Aldeburgensis filio, Christiani fratre, ædificata erat) postremus, hæredem Ecclesiam Bremensem relinquens, vt ferunt, decessisset; & agnati Aldeburgenses comites, sibi ius successionis vendicassent: orto inter fratres Gerardum & Mauricium, Theodorici comitis Aldeburgici, & Delmenh. filios, de Delmenhorsti possessione bello; cùm Mauricius à comitibus Hoiensibus & ciuitate Bremensi adiutus, arcem iam penè expugnasse sibi videretur: aduentu VVilelmi ducis Brunsvvicensis senioris, Gerardo suppetias ferentis, auocatus, illi occurrit: commissoque acri prælio & ancipiti, tandem Mauricius profligatus vix elabitur. Comites Hoienses & multi Bremenses capti, grauibus lytris se redemerunt. Aliquantò post, Ioanne Bauariæ duce, Episcopo Monasteriensi, ad Magdeburgensem archiepiscopam transeunte; HENRICVS ad Monasteriensis etiam Episcopæ, potentia & opibus longè Bremensi antecellentis, gubernationem, retenta nihilominus Bremensi velut appendice, euectus est. Gerardus autem Aldeburgensis comes, perpetuis excursionibus ex arce Delmenhorstana, vicinarum ciuitatum mercatores, Hamburgenses inprimis ac Lubecenses, quòd in Holsatia ipsi, contra Regem fratrem multa turbanti, non omnibus in rebus gratificati essent, pro hostibus habitos, vexabat & deprædabatur. de quo, grauissimis & assiduis ciuitatum querelis ad archiep. delatis, coërcendam Gerardi petulantiam, & pacem ac securitatem itinerum in suis diœcesibus præstandam ratus, aliquot expeditiones coniunctis sociarum etiam ciuitatum auxilijs, ad Delmẽhorstum suscepit. Quibus etsi ad promittendam pacem & securitatem peregrinantium, aliquoties Gerardum adegit: tamen

1247. 40 50

subinde

subinde ad ingenium & vsitatas artes illo redeunte, & mercatores mercibus nudatos, in carceres etiam conijciente: Henricus tandem, omnibus Monasteriensis quoque dioecesis viribus contractis, denuò arcem Delmenhorstanam aggeribus & vallis munitam, & longè lateque paludibus cinctam, prohibita commeatuum importatione, magis quàm violentis aggressionibus, oppugnat. vbi cùm frater Guntherus comes Suartzburgensis, locum ipsius in exercitu tenens, tormento ictus occidisset: grauiores indignationum flammas concipiens Henricus, per totum autumnum & hyemem continuata obsidione, tandem fame domitos milites præsidiarios, in potestatem suam cum arce redegit: Gerardo, in alias extra Germaniam terras mi- 1482. grante, & sex filijs residuam & laceram comitatus duriter adflicti & accisi partem relinquente.

In crebris hisce & diuturnis expeditionibus bellicis, immensi sumptus facti, & magnum æs alienum vtrique dioecesi conflatum erat. Cumque HENRICUS, neglecta fere & post habita dioecesi Bremensi, Monasteriensem præcipuè totos 25. annos incoleret: ædificia, arces, molendina & prædia Episcopi in Bremensi dioecesi, indiligenter curata, indies deteriora erant reddita. Exemto igitur rebus humanis Henrico, collegium Bremense, opulento & quietis amante Episcopo opus esse iudicabat, 1496. qui & ædificia domuum archiepiscopi passim collapsa reficeret, & oppignorata alijs prædia ære suo liberaret, ac ne deinceps onerarentur, frugalitate sua moderandis aulicæ oeconomiæ sumptibus, prouideret. Ideo Rhodium hunc, plebeio quidem genere natum, sed animo non plebeio, & amplis fortunis & opibus abundantem, plerique prouehendum duxerunt. Qui electus, si, vt pecuniæ ac diuitiarum, sic prudentiæ & modestiæ patrui hæreditatem adijsset; illiusq; exemplum fuisset imitatus: multò tranquillius & beatius curriculum vitæ in his terris suum transegisset. Nunc suo etiam exemplo ostendit, verum esse, quod in LL. suis Plato inquit: Quemadmodum boues non à bobus, nec capræ à capris reguntur, sed à præstantiore natura, videlicet ab hominibus: sic humana natura infirmior est, quàm vt se ipsam regere possit. Quare Deus præfecit politijs, non vulgares homines, sed præstantius & diuinius quoddam genus, Heroas videlicet, qui cùm habeant prosperos successus, nobis quoque imperia eorum grata & facilia sunt. Hi ita curant nos, vt pacem, pudorem, libertatem conseruent. Nam & in ipso collegio, canonici quidam illustrioribus familijs orti, Ioannes dux Saxoniæ Lavvenburgicus, & Otto comes Aldenburgensis, & alij, hominem ignobiliorem sibi anteferri dolebant: & nobilitas ac vrbes dioecesis, archiepiscopum humiliori genere ortum videbantur fastidire.

Recusantibus postea Frisijs, ad Visurgis ostium habitantibus, archiepiscopo recens electo subiectionem debitam præstare; & vicinis principibus, Magno duce Saxoniæ, & Ioanne comite Aldenburgensi, vlcisci neglectos in electione fratres cupientibus, & occasionem amplificandarum ditionum suarum oblatam sibi iudicantibus: Ideoq; hoc Stadiam, illo VVursatiam, Hadeliæ suæ vicinam inuadente: archiepiscopus à sua nobilitate, cum Magno Saxoniæ duce colludente, spretus ac desertus, auxilia Bremensis & Hamburgensis reipublicæ, cuius vtriusque intererat, Visurgim & mare vicinum nauigationibus suis relinqui liberum, sibi adiungit. Quibus coniunctis, Magno Saxoniæ duci bellum indicunt, & Hadeliam ipsi ereptam inter se partiuntur. Irritatus amissione huius prouinciæ Magnus, vicinorum principum auxilio implorato, legionem illam militum, quam Guardiam tum dixere, qui ex variarum gentium colluuie in Frisia confluxerant; & Maximiliano regi in Belgico multis annis seruierant: & biennio ante, Iohanni Daniæ regi Sueciam subiugarant, conduxit. Qui supra Bremam, in comitatu Hoiensi, traiecto Visurgi, ad Buxtehudam ducti sunt. vbi cùm potiri oppido non possent, virginum monasteria vicina foedè direpta incenderunt. Vicinæ & vetustæ vrbis Stadæ senatus, metu obsidionis sibi etiam imminentis, coenobium Benedictinum, moenibus tum adiacens, ab Henrico Palatino, Leonis Saxoniæ ducis filio, illiusque coniuge Agneta, Conradi Palatini filia, circa A. C. 1200. conditum, intra vrbem receptis monachis, & loco nouis ædificijs assignato, destruxit. Guardiæ milites, relicta ad dexteram Stada, in Hadeliam

F profecti,

profecti, solo aduentus sui terrore statim eam recuperarunt. à VVursatis verò, qui nec archiepiscopo suo, nec Saxoniæ duci parêre, sed Ditmarsorum exemplo libertatem suam tueri conabantur, abstinuerunt: Consternatus igitur archiep. & à suæ diœceseos ordinibus plerisq; desertus, vt tueri se & ecclesiam Bremensem posset, Christophorum ducem Brunsuicensem, Henrici senioris filium, VVilelmi nepotem, Henrici iunioris, qui nostra ætate inter varias fortunæ vices diutissimè ducatũ Brunsuicensem gubernauit, fratrem primogenitum delegit. cuius patre, bellum, ad defensionem Bremensis diœceseos & Guardiam inde depellendam, expediente; Ioannes Daniæ rex cum fratre Friderico Holsatiæ duce, Ditmarsos à multis seculis rebelles subijcere ducũ Holsatiæ imperio cupiens, legionẽ illam, cuius ope Sueciam biennio antè domuerat, ex diœcesi Bremensi in Holsatiam euocat, quæ supra Hamburgam, in ditione Henrici ducis Lunæburgẽsis, in cuius matrimonio Reginæ Danicæ soror, Ernesti Saxonis filia, viuebat: Albim ad Eslingam traijciens, & in Ditmarsos profecta, cum magna nobilitatis Holsaticæ parte, à rusticis Ditmarsis crudeliter & miserabiliter cæsa & deleta est. quod suo postea loco recitabimus. Triennio post, in Bremensem etiam diœcesin Raimundus Cardinalis venit, ab Alexandro Pontifice in Germaniam legatus, vt compositis regum ac principũ dissidijs, & pacatis prouincijs, vnanimi consensu bellum aduersus Turcas suscipi suaderet, & promulgatis indulgentijs, sumptus bello necessarios coaceruaret. Huic Missam, vt solebat, publicè sub dio facienti, princeps Christophorus coadiutor, subdiaconi loco ministrabat.

1499. exeunte. — 1500. mens. Febr.

Cum autem Ioannes archiepiscopus ex hac vita decessisset: Christophorus dux Brunsuicensis solus gubernare Diœcesin cœpit: initio omnibus, propter natalium splendorem, & heroicam excelsi corporis & oris dignitatem gratus & carus: sequentibus verò temporibus, animi elatione, & liberi imperij in collegia sacerdotum & omnes ordines exercendi cupiditate; subditorum animos alienans, & consilijs malesanis ac temerarijs, & machinationibus euentu luctuosis, in extremas miserias se suósque conijciens, plerísque odiosus & inuisus. Harum calamitatum, quæ sub illius imperio vtramque diœcesin Bremensem & Verdensem, fortè non tàm episcopi solius culpa, quàm fatali temporum malignitate, oppresserunt, seriem suo loco exponemus. Nunc chorographiam breuem obiter intexam.

1511.

Est enim tota Bremensis archiepiscopi ditio, trianguli Isoscelis figura, cuius latera ferè æqualia, sunt Visurgis & Albis fluuij, in extremo anguli apice, ad peninsulam, cui à nouo opere seu Turri ad securitatem nauigantium ibi extructa, nomen dederunt, coëuntes. Basis verò est linea ab Esta fl. per fines ditionis Luneb. & Verdensis, paulò infra Alleræ, in Visurgin se exonerantis, ostium, deducta. Esta enim fluuius, limes est regionis Bremensis & Harburgensis, quam à reliquo ducatu Lunæburgensi, Seuena fl. exiguus primùm, & tamen tribus ostijs in Albim influens, disterminat. Finditur autem post Seuenæ ostia, Albis, in duo brachia, ex quibus boreale, Hamburgam; meridionale, Harburgum alluit, & circiter triginta insulas interiectas complectitur & alluit. quarum pleræque hoc tempore ducis Lunæb. dominio subiectæ sunt. Tribus infra Harburgum milliaribus, Buxtehuda, oppidum diœcesis Bremensis situm est. quod, fundato per viros nobiles à Buxtehud virginum cœnobio veteri, crescere & augeri cœpit, donec Rodolphi Cæsaris temporibus, ciuitatis iuribus & priuilegijs, à Giselberto archiepiscopo, donatum est. Ciuitatem Esta fl. ex ditione Lunæburgensi promanans, meridiem versus alluens, in Albim delabitur, cuius occursu ita excrescit, vt naues onerariæ, ex remotissimis gentibus, tutò ad vrbem appellere possint. Inde ad Estæ pontẽ descendẽtibus, per fructuosissimos veteris regionis agros & hortos perpetuos, ad Suingam fl. & vrbem STADAM trium milliariũ iter est, quæ frequentia populi, ac ædificijs & portu cõmodo, hoc tẽpore ornata, si Saxoni Sialando credimus, omnium in hac Germaniæ parte antiquissima est. Hinc vberrimi & amœnissimi Kedingiæ campi, fossis distincti, vsq; ad Ostã fl. sequuntur. Quo naui traiecto, HADelia, cuius Atterndorff ad Medemã fl. metropolis est, vsq; ad Albis & Visurgis ostiũ porrigitur, quę omniũ in hac Germaniæ parte regionum, frumenti feracissima, Saxoniæ duci magna ex parte subijcitur. Sed extremã illius ad ostiũ Albis oram, Hamburg. ciuitas, ante ducẽtos annos, oppressis & captis pyraticã exercentibus Lapis no-

1190. — 1280.

pis nobilibus, ducum Saxoniæ clientibus, occupauit & muniuit arce Ritzenbüttel; & ad ipsum Albis & Visurgis confluentem, nouo opere seu turri ad nauigantium securitatem collocata.

Alterum trianguli latus, ad Visurgis ripam orientalem ascendendo, Frisij VVursati, angusto quidem decem aut 12000. passuum spacio, sed agro admodum vbere & fœcundo, vsque ad Geistam fl. possident. Quibus Leenses, & qui à pecorum pascuis luxuriantibus nomen habent, & VVordenses, ac Osterstadenses, è regione Butiadarum & Stadlandensium Frisiorum, Bremam versus succedunt. Hæ duæ oræ diœceseos Bremensis extremæ, ad Albis & Visurgis aggeres, admodum opimæ, & frugum ac fructuum feraces sunt. Medius verò tractus inter Stadam & Bremam, quem mercatores vsitatè transeunt, horridus sane & incultus, sterilibus arenis, paludibus & erycis consitus videtur. Itaque pallio expanso diœcesin Bremensem vulgò comparant, cuius duæ anteriores oræ, à capite seu Albis & Visurgis confluente, ad vtriusq; fluminis ripas ascendendo, fructuosissimis agris & pascuis, velut holoserico prætextæ: reliqua latitudo ex leuidensi filo aut canabi contexta sit.

In orientali Albis ripa, ad Delmenoi ostium, DVCES SAXONIAE veteres in LAVVENBVRGensi arce, supra oppidum Albi ferè incumbens edita & eminente, sedes habent. Qui ex nobilissima stirpe, & laudatissimo Heroë, Bernardo Vrso (Alberti Vrsi filio; Magni, postremi ex Billinga familia Saxoniæ ducis, pronepote) cui Fridericus Barbarossa, vt ditiones proscripti à se Henrici Leonis aliquas, sic etiam titulum ducum Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ, integrum attribuit, continua & nusquam interrupta serie progeniti sunt: agnati superiorum Saxoniæ electorum, qui VVittebergæ ad Albim olim præfuerunt. Cuius familiæ Ducum Saxoniæ princeps anno Christi 1500. fuit MAGNVS, Iohannis & Dorotheæ, Friderico I I. electore Brandeburgensi natæ filius: Bernardi & Adelheidis Pomeranicæ nepos: Erici à Sigismundo Imperatore præteriti ex fratre pronepos: acris ingenij & animi princeps, quem anno Iubilæum proximè præcedente, Hadeliam à Bremensi archiepiscopo Ioanne, quem fratri suo in electione prælatum esse dolebat, occupatam: imploratis omnium vicinorum principum auxilijs, & solo terrore legionis militum ex Belgico euocatæ, recepisse diximus.

OTTO magnus, gener Magni, ex Billingi familia, Ducis Sax. ⊕ 1123.
ALBERTVS Vrsus, Marchio Brandeburgensis & dux Saxoniæ à Conrado III. dictus 1142. ⊕ 1169.

- Otto, stirps Marchionum Brandeburgensium veterum ⊕ 1198.
- BERNARDUS Vrsus dux Saxoniæ, pulso Henrico Leone, a Friderico Barbarossa factus 1170. ⊕ 1212.
  - Albertus I. dux Saxoniæ, militauit in Liuonia 1223. in Palæstina & Aegypto 1228. ⊕ 1260. vxor Helena filia Ottonis ducis Brunsf. fundauit cœnob. Franciscanorum VVitebergæ 1238. ⊕ 1273.
    - Albertus II. dux Saxoniæ, ⊕ 1297. Vxor Agnes, filia Rodolphi Habspurgensis, quæ ⊕ 1327.
      - RODOLPHVS senior, elegit Henricum VII. Fridericum Austriacum, & Carolum IIII. ⊕ 1356. vxor Iutta filia Ottonis Longi march. Brandeburg.
    - IOHANNES, stirps ducum Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ, in LAVENBURG aulæ sedem habentium, ⊕ 1285.
      - Iohannes II. ⊕ 1310.
        - Ericus I. elegit Ludoicum Bauarum. ⊕ 1338
        - Iohannes III.
        - Albertus.
  - Henricus, stirps Anhaldinorum. ⊕ 1257.

α

Rodolphus II. militauit in Gallia contra Eduardum III. 1346. fundator Collegij omnium sanctorũ VViteberga. ⊕ 1370.

Otto dux Saxoniæ. vxor, VVilelmi Luneburgensis filia, ⊕ 1359.

VVenceslaus Alberto in Ducatu Lunæburgensi successit: ictus ad Cellam ⊕ 1388.

β

Ericus II. eligit Guntherum Suartzburg. amittit Bergendorp 1364. ⊕ 1401.

Albertus ⊕ 1344.

Albertus dux Lunæburgensis eiecto Magno 1371. 1385.

Rodolphus III. ⊕ 1419. vxor Barbara Lignicensis ⊕ 1436.

Barbara, nupta Iohanni Marchioni Brand. Friderici I. elect. filio.

Albertus vltimus VVitebergæ ⊕ 1422.

Ericus III. cum Lubecensibus & Hamburgensibus bellum gessit 1418. 1419.

Ericus IIII. à Sigismundo Imp. in collatione elect. Sax. præteritus. ⊕ 1435.

BERNARDVS ⊕ 1464.

Ioannes ⊕ 1507.

Albertus Canonicus Hildes.

Otto.

Magnus episcopus Caminensis.

Ericus, episcopus Monasteriensis 1508. ⊕ 1522.

MAGNVS ⊕ 1543.

FRANCISCVS, ⊕ 1581.

Ioannes, episcopus Hildes. 1404. pellitur 1522. ⊕ 1547.

Magnus.

FRANCISCVS, Gubernator patriæ, vxor prima, Margarita filia Philippi ducis Pomeraniæ 1574. ⊕ 1581. Secunda, Maria filia Iulij Brunsuicensis.

Augustus, natus 1576. Philippus natus 1580. Franciscus Iulius 1584.

Henricus Archiep. Bremens.

Fridericus chor. Colon. ⊕ 1586.

Mauricius.

Coniunx Magni Saxoniæ ducis erat Catharina, Henrici senioris ducis Brunsuuicensis, & Catharinæ Pomeranicæ, Bogislai X. sororis, filia. ex qua susceptos liberos, Franciscum & sorores, etsi tenues opes, & variè accisos à vicinis auitæ ditionis fines possidebat: tamen honestissimis coniugijs postea elocauit: Dorotheam maximam natu, Christiano III. Daniæ & Noruegiæ postea regi pio, sapienti, forti & felici: ex qua Fridericus secundus rex natus est. Catharinam, Gostauo Suecorum & Gothorum regi, quæ Ericum XIIII. regem genuit: Claram, Francisco duci Luneburgensi, Henrici filio: Sophiam, Antonio comiti Oldenburgensium nobilissimo; & Vrsulam, Henrico duci Megapolitano seni tandem nuptam.

EPISCOPI sedem in oppido ducis Saxoniæ RACEBVRGA, temporibus Henrici IIII. Imp. Albertus Bremensis archiepiscopus primùm instituit, loci situ amœnissimo. Totum enim oppidum, colli vndiquaque circumfluo, velut insulæ, incumbit, quam ædificijs totam ferè occupat. Ripæ exteriores lacus seu maris oppidum alluentis, collibus editis & syluis amœnissimis vestitæ sunt. Insulæ verò, ad boreale latus oppidi, Templum Cathedrale & Canonicorum ædes insistunt. Austrum versus arx principis, frequentibus ædificijs ornata, & aggeribus, muris ac vallis munita, & aquis vndique cincta oppido adiacet, qua sola parte, cisijs aut equo vectis per pontem aditus in oppidum patet. In hoc oppido, sedem episcopi, crebris Henetorum incursionibus planè extinctam & deletam, Henricus Leo postea instaurauit. à quo, Euermodus, ex Collegio Magdeburgensi, ad primam ecclesiæ illius penitus per Henetos vastatæ renouationem euocatus, & ab Hartvvico archiepisc. Bremensi

Bremensi ordinatus. Præmonstratensem ordinem, iuxta D. Augustini Regulam, cui sub Norberto Burgundo Magdeburgensi archiep. assueuerat, Raceburgi etiam inter fratres collegas instituit, ⊕ 1178. Isfridus miraculis clarus, à Bernardo Vrso duce Sax. vexatus, ⊕ 1204. Philippus ⊕ 1215. Henricus ⊕ 1228. Lambertus ⊕ eodem. Godscalcus, sub quo Comitum Razeburgensium linea, in nepote Bernardo, extincta, ⊕ 1230. Petrus ⊕ 1236. Ludolphus monasterium RENE fundauit: excommunicauit Albertum I. ducem Saxoniæ, ⊕ 1250. Fridericus anno Christi 1256. à Richardo rege Rom. Regalia accipit, monasterium SERRENTIN à Comitibus Suerinensibus fundatum confirmat. 10. VLRICVS Blücher, cui Ius Aduocatiæ, Duces Saxoniæ Albertus & Iohannes, quod se habere ostendebant, 2300. marcis vendidisse feruntur. 1271. ⊕ 1283. Conradus, ab Alberto II. duce Saxoniæ, tanquam commissario Rodolphi Imp. Regalia accepit, ⊕ 1291. Hermannus 1309. Marquardus, cui Henricus Leo, Dominus Megapol. & Stargardiæ, villas præfecturæ Gadebusensis, Valkenhagen & Rosenitz, & ius patronatus parochiæ D. Nicolai VVismariæ, & duarum scholarum tradidit, absolutus ab excommunicatione A.C. 1323. ⊕ 1335. Volradus 1355. Otto 1336. VVipertus Blücher à nobilibus Parkentinis & Holsatis oppugnatus, ⊕ 1367. Henricus, arcem Sloue, à Detleuo Gronovv pro alijs bonis accepit, 1377. ⊕ 1388. Gerardus 1395. Detleuus Parkentin, Ius patronatus ecclesiæ D. Georgij Vuismariæ, ab Alberto Sueciæ rege liberato accepit, prodigus omnia oppignorauit. ⊕ 1419. Ioannes Trempe oppignorata redimit. ⊕ 1431. Perdamus Knesebeke ⊕ 1440. Regalia ab Alberto Cæsare accepit. Ioannes VVismariensis, inuitauit interdum duces Saxoniæ. Hinc illi ius der Ablegér cœperunt. ⊕ 1454. Ioannes VVitteburgensis, Duces Megapolitanos spe protectionis inuitat. Ludolphus Molnensis. Ioannes Stalkoper VVismariensis, arcem Stoue, Ioanni duci Saxoniæ coactus cedere, postea recepit. ⊕ 1477.

26. IOANNES PARKENTIN, adolescens, Perusiam studiorum causa ab episcopo antecessore missus erat. Electus, initio administrationis liberius ac luxuriosius viuere cœpit. Sed alia de causa, ortis cum Ioanne duce Saxoniæ dissidijs, Magnum ducem Megapolitanum, diœceseos suæ defensorem adsciuit. quem Romam proficiscentem, vt Collegij ecclesiæ D. Iacobi in vrbe Rostochio à se instituendi consilia, ciuium communitate aduersante, Pontificis autoritate & mandatis iuuaret: proprio sumptu comitatus, & mandati Pontificij executor constitutus est. Sub hoc Iohanne, Raceburgi, habitum monasticum, quem episcopus Euermodus primum instituerat, Canonici mutarunt. Cùm enim vestes monasticas nati in nobilibus familijs auersarentur: ideoque ex Diaconis & Ludimagistris humillimo loco ortis, sæpè numerus collegarum complendus esset: Albertus Macus Prior, pietatis zelo, prudentiâ & grauitate eximius mutato vestitu, ecclesiam idoneis Collegis, nobili genere ortis, & autoritate præstantibus, & alijs honestis & doctis viris, auctum & ornatum iri, & libertatem ac bona ecclesiastica, quæ à Principibus & nobilibus vicinis assiduè infestabantur, facilius defendi posse sperabat. Itaque Henrici Cancellarij ducis Saxoniæ, autoritate; & assensu Magni Principis accedente, ex Monachis, Canonici seculares, & Albertus ipse, ex Priore Decanus creatus est. quod exemplum Hauelburgæ & Brandeburgi paulò post imitati sunt. Id publico quodam scripto Magnus Dux Saxoniæ postea aduersus episcopum Henricum, qui Ioanni successerat, exponit. Henricus enim humili loco Hamburgi ortus, sola virtutis & industriæ commendatione, per omnes scribarum gradus, ad Cancellarij munus apud Magnum, & inde ad episcopi & principis imperij fastigium euectus: grauem aduersus ducem Magnum actionem, ob causas inferius commemorandas, in Curia Romana & Imperiali instituit, ac vt ducis Magni excommunicati ditiones, interdicto & proscriptioni Imperiali subijcerentur, impetrauit. de qua episcopi & canonicorum suorum iniuria, grauissimè ad vicinos principes, libello publicè edito, dux Magnus conqueritur: ac ne illorum petulantiæ & libidini in executione seruiant, diligentissimè orat.

LVBECENSIS ECCLESIAE, quæ Raceburgensi proxima est, prima sedes, ab Ottone Imp. constituta fuit in VVagriæ oppido Aldenburga, cui Vandalicas gen- A. C. 950.

cas gentes sibi tributarias, à Slesuico vsque ad Panim fl. initiò subiecerat: præfecto primo episcopo Marco, à quo duodecimus Geroldus, VVicelini successor, ab Henrico Leone Saxoniæ duce, ex collegio Aegidiano Brunsuigæ delectus, & Lubecam, vbi Basilicam cathedralem magnificam Henricus condiderat, translatus est. Huic vicesimus quartus ordine successit THEODORICVS Arndes Hamburgensis, de quo memorabile nihil reperio, nisi quod FRIDERICO Holsatiæ duci, feudum DVCATVS HOLSATIAE, solenni ritu Chiloniæ in foro, Imperij nomine contulerit.

1164.

1500.

Erat hic Fridericus, Ioannis Daniæ regis (cuius filio Christierno postea in regno successit) frater; filius Christiani primi Daniæ regis ex familia comitum Aldenburgensium antiquissima assumti, ad quem, sororis Adolphi, postremi ex comitum Schavvenburgensium stirpe, ducis Slesuuicensis & Holsatiæ comitis filium, avunculi obitu, & procerum electione, regiones illæ peruenerunt. Quæ, meridianam Cimbricæ Chersonesi, inter Britannicum & Balthicum maria, in Boream longissimo spacio extentæ, partem, ab Albi, ad Coldingam & Ripam borealis Iutiæ vrbes primas, complectuntur. Superior verò ille Chersonesi septentrionalis seu Iutiæ tractus, ad extremum Scagæ promontorium & grad. lat. 58. excurrens: in nouem prouincias vsitatè diuiditur, ex quibus suprema VVENDEsissel seu VANdalia, sinu Limmerico, tota ferè, nisi quod isthmo exiguo ad littus maris occidui cohæret, à reliqua chersoneso diremta est: cuius episcopus, Burglanensis olim dictus, nunc Alburgi sedem habet. altera Himmersissel, seu CIMeria, cuius VViburga metropolis est. Inde Obetria (Obesissel) Arhusio vrbe insignis, Herulia (Haërsissel) Vmbricia, Salingia, Tarinia, Lorinia, Istelia.

SLESVVICENSIS autem Ducatus, Suder Iutia olim appellatus, à Coldinga & Ripis ad Eydorum vsque descendit. qui fl. propè Borsholmam cœnobium exortus, præterito Chilonio, Rendesburgo, inter Eyderstadiam & Ditmarsiam, magnas iam naues onerarias ferens, in mare occiduum, ad Saxonum insulas, vt Ptolemæus nominat, defertur. Ditio autem Slesuicensis, tota Danico imperio & iuri supremo subiecta, primùm Gerardo comiti Holsatiæ, Henrici Ferrei filio, à VValdemaro III. rege; feudi iure concessa, deinde reginæ Margaritæ autoritate confirmata est. cuius oppida insignia, & portubus commodis ornata, ad Eoum mare, sunt: HAderslebia, FLENsburga emporium celebre, SLEsuuiga olim episcopi sedes, Kilenfurd duobus supra Leuesoam milliaribus, qui fluuiolus paulùm infra Chilonium in Suentinam, seu sinum Chilonium delabens, ad mare Eoum, Holsatiæ & Slesf. limes est. Deinde ad mare occiduum seu Britannicum, Tundera, Brested, HVSEM olim pagus, nunc frequentiâ ciuium maritimis nauigationibus, per Heueram (sinum inter Frisiæ minoris insulam, Oceani sæuitia olim à continente auulsam, quæ Nordstrandia vulgò appellatur, & Frisiæ Eydorensis seu Eyderstadiæ chersonesum) commercijs cum vicinis & exteris gentibus, & ædificijs domuum splendidis, expolitus, & in vicina Eydorensi chersoneso, quæ inter Heueram & Eydorum fl. versus meridiem & occasum, à continente ad quatuor milliaria in mare porrigitur, & incolarum frequentia, agri fertilitate, pastione pecudum vberrima, Eydorique fl. nauigabilis & piscosi commoditate, vicinis Frisiorum prouincijs antecellit: TONninga oppidum recens, eleganti arce Adolphi ducis Holsatiæ iussu ornatum, & totius terræ illius lacte manantis emporium, & iudicij sedes. Totus autem ille littoris occidui tractus, ab Eydoro ad Tonderam vsque à Frisijs ante annos 500. occupatus & excultus est, qui libertatem suam aduersus vicinos, tum alios, tum verò Abelem Daniæ regem, in acie à se trucidatum, strenuè defenderunt, & in hunc vsque diem, vltra annui tributi pactionem, nullis extra ordinem seruitijs & operis à ducibus Slesuicensibus onerantur. quorum, Danici iuris & imperij ditionem, Eydoro fl. terminari, & ab HOLSATIA, imperij Germanici prouincia extrema, cuius feudum, Friderico, Christiani Daniæ regis filio, Theodoricus Lubecensis episcopus contulerit; dirimi diximus. Hæc, cùm per Albim à reliqua Germania versus meridiem seiungatur, Nordalbingia in historijs nuncupata, & in quatuor partes tributa fuit. quarum extrema, Teutomarsia, inter Albis, & Eydori ostia, pagis Lunda, VVesselbura, HEida, Meldorp,

1386.

1583.

1252.

10 20 30 40 50

Meldorp, Brunsbuttela ad Albim suprema ornatur. Inde Marsi, à Stora fl. Nouum monasterium, Bredenbergam, nobilissimi herois, Henrici Ranzouij regij vicarij sedem hæreditariam, & Itzenhoam alluente, nomen habentes, ad inclytam vrbem Hamburgam & Billenam ac Trauam fl. habitant. supra hos Holsatia vetus, ad Eydorum & Leuesoum vsque pertinet, cuius Chilonium metropolis est. Inde versus ortum, VVAGRIA Slauorum seu Henetorum sedes vetusta vsque ad mare Balthicum & Trauam porrigitur, frequentia oppidorum, Oldenburg, Eutin, Plönæ, Segebergæ, veteris Lubecæ, Tramundæ, Neapolis, & cœnobiorum frequentia, & regionis amplitudine, cæteris partibus antecellens.

Paruit autem ab eo tempore, quo Christiana religio primùm in has terras inuecta est, Holsatia, primùm Carolo magno & filio ipsius Ludoico Pio, qui archiepiscopum Holsatiæ cæterarumque gentium septentrionalium Hamburgæ instituit S. Ansgarium, & præsidijs paruum eo tempore oppidum Hamburgam tenuit. cùm reliquæ regionis Nordalbingorum vicinæ vsumfructum, veteres domini, ab Albione VVitkindi magni patruele, hæreditate acceptum haberent, vsque ad Ottonem I. Imp. qui Hermanno Billingo antiqua virtute & fide nobili, cuius industriam & magnanimitatem in togata administratione & bellica perspexerat, duci Saxoniæ à se creato, Nordalbingiam quoque regendam attribuit. cuius posteris, cum 150. annos eam possedissent, extinctis, Henricus V. Imperator, Lothario Saxoni recens sibi reconciliato, eam contulit, qui Adolphum comitem Schavvenburgensem Holsatiæ gubernatorem constituit: & in finibus VVagriæ, Slauorum prouinciæ, Segebergam arcem, vnà cum monasterio, ad defensionem & propagationem Christianæ religionis extruxit. Adolphi posteri, Holsatiæ 343. annos, hac serie præfuerunt. 966. 1115. 1137.

ADOLPHVS de Salingleue, qui Conrado Saliquo Imp. in Vngaria, Italia, Burgundia, fideliter & fortiter militarat, comes SCAVVENBURGENSIS ab Imp. in comitijs Mindensibus, designatus est. Annus Domini, in altissima turri arcis Schavvnburgicæ æneis literis inscriptus est. Annis nongentis centenis, ter quoque denis, Post Christum natum, Schavvnburg tenet initiatum. 1030.

ADOLPHVS comes Scavvnburgensis, à Lothario Saxone Imp. post Billingorum stirpem extinctam, COMES HOLSATIAE creatus, ⊕ 1137.

ADOLPHVS II. Heroica virtute & fortitudine princeps, VVagriam, Henetis oppressis, Holsatiæ coniunxit. vrbem Lubecam ad VVacenissæ & Trauæ confluentem cœpit. quam deinde combustam Henrico Leoni petenti cessit. Segebergam & Vtinum restaurauit. tandem à Vandalis ad Deminum cæsus est, 1164. Frater Adolphi natu maior Hartungus, magnæ illius expeditionis, à Lothario Imp. in Boëmiam susceptæ socius fuit, in qua, plurimis insignibus militibus cæsis & captis, ipse quoque interijt. 1143. 1158. 1126.

ADOLPHVS III. fundator cœnobij α Reinfelden, pulsus β ab Henrico Leone, de quo benemeritus erat; eoque proscripto γ restitutus: comes expeditionis Friderici Barbarossæ δ in Palæstinam, tandem à VValdemaro Daniæ rege ε captus, & renuncians iuri in Holsatia suo dimissus, ζ ⊕ in patria senex. vxor Adelheid, filia Burcardi comitis de Dassel.

α 1185. β 1177. γ 1182. δ 1189. ε 1199. ζ 1232.

Conradus comes in Scauuenburg ἄπαις.

ADOLPHVS IIII. reuocatus in Holsatiam contra VValdemarum II. Daniæ regem, ad Bornhouede victoriam gloriosam obtinuit, 1227. in Liuonia militauit. tandem monachus Franciscanus, ⊕ 1248.

Ioannes, stirps Dominorum VVagriæ, ⊕ 1266. Hamburgi sepultus.

α

Gerardus I. comes Schauunburg. Hol-

β

α

Ioannes II. ⊕ 1281. — Adolphus V.

Ioannes III. Largus, Trauemundam Lubecensibus vendit 1320. ⊕ 1342.

Adolphus, Segebergæ cæsus ab Hartuuico Reuendlo (1315.) arcis præfecto, cuius filiam stuprauerat, & fratrem interfecerat.

ADOLPHVS VVagriæ Dominus postremus, ⊕ 1390. Hamburgi sepultus.

β

sat. & Stormariæ. fundator cœnobij Itzenhohe. ⊕ 1281.

Henricus I. comes Holsatiæ. primus Hamburgi Teloneum instituit, ⊕ 1310. — Gerardus II. cœcus, ⊕ 1312.

Gerardus magnus à Ditmarsis victus 1322. Dux Slesuuicensis I. à VValdemaro III. creatus. ⊕ 1340. — Ioannes. — Adolphus, stirps com. Schauuenburgensium. ⊕ 1315. — Gerardus III. Stormariæ. Ioannes vlt. Stor. dynasta, ⊕ 1330. — VVoldemarus, ⊕ 1306.

HENRICVS ferreus, in Iutia, Anglia, Gallia, Italia & alibi militauit. Sueciæ regnum oblatum recusauit, ⊕ 1381. — Nicolaus condidit Arensbeck 1398. ⊕ 1400. — Ioannes. — Elisabeth desponsata Aquino regi Noruuegiæ.

GERARDVS dux Slesuuicensis, à Margarita Daniæ regina confirmatus, 1386. perijt in Ditmarsia 1404. — Albertus, Frisios Eyderſted. vicit 1399. Ditmarsos irritauit & ⊕ 1403. — Henricus episc. Osnabr. ⊕ 1421.

Henricus IIII. in obsidione Flensburgi perijt, 1427. — Gerardus vxor Agnes Badensis, ⊕ 1433. — ADOLPHVS postremus dux Slesuuici, & Holsat. comes vocatus ad regnum Daniæ 1449. sororis filium Senatoribus commendauit, ⊕ 4. Decemb. 1459. — Heduuigis, nupta primùm Baldasari Dño VVandaliæ, ex familia Megapol. deinde THEODORICO comiti Aldenburg.

CHRISTIANVS comes Aldenburgensis, Rex DANIÆ ex familia Aldeb. primus.

Fridericus dux Holsatiæ, postea rex Daniæ, ⊕ 1533. — Ioannes rex Daniæ, ⊕ 1513.

Cùm verò ADOLPHVS dux Slesuuicensis postremus, liberis carens, post Christophorum Daniæ regem, à senatu regni vocatus, & ætatis excusatione vsus, sororis suæ filium CHRISTIANVM, comitem Aldeburgensem, Heroica animi & corporis maiestate ornatum, ad regni Danici coronam sua commendatione euexisset: sæpe cum nobilitate & cæteris ordinibus Holsatiæ egit, vt se viuo, Christianum Daniæ regem, ad quem ducatus Slesuuicensis veluti ad dominum feudi alioquin peruenturus erat, Holsatiæ etiam dominum reciperent: idque se facturos esse, literis solennibus, se viuo testificarentur. Diffidebat autem nobilitas in duas distracta factiones. Henningus Povvisch cum suis, ad Scauenburgenses comites, velut proximos masculæ stirpis agnatos, ac legitimos feudi hæredes inclinabat. nam & prædium Barmstede, quod Pinnebergensis præfecturæ feudum est, & aliquot alias arces & prædia comitum oppignorata tenebat, quibus sub comitum tenuiorum imperio, diutius fortè frui se posse existimabat: quæ Rex potentior & ditior, cito redempturus videbatur. Sed fundamentum petitionis Schawenburgensium, non agnatio solùm erat, quòd sexto gradu à communi stipite distarent, verùm etiam pacta hæreditaria, post Adolphi VVagriæ domini postremi obitum, inter agnatos, Nicolaum comitem Holsatiæ, & ex fratre nepotes, Gerardum ducem Slesuuicensem, Albertum ac Henri-

Henricum fratres Henrici ferrei filios, ab vna: & Ottonem I. comitem Schavvenburgensem, & Adolphum ac VVilelmum, ab altera parte, inita: in quibus, Ottoni & ipsius filijs, non solùm omnia, quæ in & circa vrbem Hamburgam Schavvenburgenses habebant, & insulas in Albi vicino & Billæ pratum, & Nilandiam ad Albim, & curiam Adolphi VVagrij, è regione cœmiterij D. Iacobi in vrbe Hamburga, & 8000. marcarum, Holsati relinquunt: verùm etiam se & hæredes, ad mutuam vnionem & defensionem, ac successionem in suis ditionibus, & bona feudalia, sine aliorum consensu non alienanda, obligabant. 1390.

Econtra Ranzouij cum suis, Christiani regis partes secuti sunt. Cùm enim ducatus Slesuuicensis alioquin ad regem recideret: & Christianus, nisi sponte assentirentur Holsati, bello haud dubiè petitionem suam persecuturus esset: imbecilliores se iudicabant, quàm vt belli illius molem soli sustinere possent. considerabant etiam, perpetua superioribus annis inter Daniæ reges & Holsatiæ comites bella, amborum ditionibus & subditis exitiosa, inde potissimum orta fuisse, quod ab vno principe ac domino non regerentur. Quare vt pacem firmam & salutarem vtrique prouinciæ recuperarent & stabilirent; omniumq; ordinum ac totius patriæ incolumitati, commodis ac incrementis consulerent: rectissimum & ad pacem inter Holsatos & regnum Daniæ tuendam vtilissimum fore iudicarunt, vt ambo ducatus, Slesuuicensis & Holsatiæ, vnum principem, sicut Dania & Norvegia, haberent. Id consilium salutare fuisse exitus ostendit. nam per hanc coniunctionem, ditiones illæ, ad eam prosperitatem & statum felicem, quo hodie florere cernuntur, peruenerunt. Cùm autem, deliberationibus his adhuc pendentibus, Adolphus ex hac vita decederet: præfecti, arces præcipuas & oppida præsidijs munita, neutri cedunt, priusquam de re tota integrè conuenissent. Tandem Arnoldus episcopus Lubecensis, subdelegatus feudi Holsatiæ Dominus, conuocatis in oppidum Oldesloam partibus, & adiunctis vicinarum vrbium Lubecæ & Hamburgi legatis, ita litem diremit, vt Otto comes Scauuenburgensis, cùm videret alioquin regi ducatum Slesvvicensem, vt feudum Danicum: & ratione maternæ hæreditatis, omnia cætera Adolphi bona mobilia, & reliqua ipsi oppignorata, vel ab eo empta, deberi, & vires suas regijs inferiores esse: Ius suum in comitatibus Holsatiæ & Stormariæ, Christiano regi integrum cederet, ac viciſſim literas de 41500. aureis Rhenensibus, certis terminis à rege soluendis, acciperet. Ipse solennem cessionem de omni in comitatum Holsatiæ iure suo, Hamburgæ vnà cum septem filijs, Ernesto episcopo Hildesiensi, Adolpho, Erico, Ottone, Henrico, Antonio, Bernardo obsignauit. Transactione cum Scavvenburgensibus perfecta, Christianus, episcopis, prælatis, nobilitati & cæteris Ducatus Slesuuicensis & Holsatiæ incolis, solennibus literis, iura & priuilegia antiqua confirmat. ac inter cætera promittit, nullum se bellum vnquam moturum, absq; communi ordinum vtriusque prouinciæ consilio. Quotannis conuentum nobilitatis habiturum in Holsatia Bornhouedæ, in Slesuuicensi ducatu Vrnehouedæ, vbi nobilitatis & communes prouinciarum causæ, communi consilio tractentur. Feuda & beneficia, tam ecclesiastica quam politica, solis incolis, vec vllis exteris, solo Cancellario & scribis exceptis, conferet. Prædones & alios, qui incendijs vel rapinis grassantur, legum prouinciæ pœnis subijciet. Damna, quæ incolis à præfectis militum regijs inferentur, rex compensabit. Nullos præfectos arcibus suis rex præficiet, aut remouebit, absque consilio prouincialium consiliorum. Rex absens, episcopum Slesuuicensem & Lubecensem, & quinos ex ducatu Slesuuicensi & Holsatia delectos constituet vicarios. Nec coniugi suæ, nec vllis exteris aut incolis, vlla bona donabit aut obligabit, nisi de consilio senatorum prouinciæ. Nullam monetam aut monetæ precium statuet aliud, quàm Lubecæ & Hamburgi vsitatum est. Si Rex illiusúe posteri vnum tantùm filium superstitem, qui Rex Daniæ esset, relinquerent: tum in arbitrio incolarum Holsatiæ & Slesuuic. positum, & liberum erit, illum ducem Slesuuic. & comitem Holsatiæ eligere. Electus omnes articulos & priuilegia, à Christiano data & confirmata, ipse etiam de nouo confirmare, & augere & iureiurando sancire debebit. Quod si recusaret, alium ex proximis illius agnatis dominum designa-

1459. Decemb.

1460. 10. Septemb.

PRIVILEGIA Holsatiæ.

1460. designabunt. Hos articulos Kiloniæ literis comprehensos, rex Christianus pro se ac successoribus suis obsignauit. Postea dignitate noua, comitatus Holsatiæ, Stormariæ & Ditmarsiæ, à Friderico III. Imp. vniri, augeri, & Ducatus titulo insigniri
1474. curauit. Huius Christiani, ex Friderico filio nepotes sunt, Holsatiæ duces, Ioannes senior & Adolphus, qui nostra memoria, partitum in minores portiones, cum Daniæ rege Christiano III. fratre natu maximo, ducatum illum tenuerunt.

HAMBVRG. Membrum autem Holsatiæ, & in solo Holsatico sita est HAMBVRGensis ciuitas, de cuius antiquitatibus, à Caroli magni memoria repetitis, & primo in ea Religionis Christianæ exordio, & episcoporum ac principum illius primorum serie, pauca colophonis loco addemus. 10

CAROLI magni ætate, angustis adhuc pomœrijs Hamburga conclusa, collem solum, cui nunc D. Petri & cathedrale templum insistit, complexa fuit, & Albioni
785. principi Nordalbingorum VVittikindi patrueli paruit, cum quo, accepta fide, in Saxoniam, ad Carolum Albion profectus, sese dedidit, & Christianæ religioni initiatus est. Hamburgæ, Carolus pastorem ecclesiæ primum Heridagum, ac Vdonem ducem cum præsidio, constituit. Postea rebellantibus Nordalbingis, multa millia in
804. Flandriam, tunc incultam, & Brabantiam transtulit. Sexennio post, Heneti vicini,
810. odio Christianæ religionis, oppidum expugnatum incenderunt. Quo deinde au-
833. spicijs Caroli & Ludoici Pij restituto, S. ANSGARIUS, ex monasterio Corbeiensi ad Somam, archiepiscopus gentium septentrionalium à Ludoico Pio ibi collocatus 20
849. est. Vastata autem denuò à Normannis, per Albim ascendentibus vrbe: Ludoicus Germanicus Bremensi ecclesiæ tum vacanti Ansgarium præfecit, quam Pontifex postea, ex Coloniensis iurisdictione exemptam, cum Hamburgensi metropolitana coniunxit & vniuit. Secundus archiepisc. fuit Rembertus, Ansgarij discipulus, sub
867. quo Dani & Normanni Hamburgam denuò cremarunt. 3. Adalgarius, ab Arnolpho Imp. constitutus, libertatem ecclesiæ Bremensis aduersus archiepisc. Coloniensem,
888. qui eam sibi subiectam esse volebat, defendit. 4. Hogerus à Ludoico Imp. sub quo Hamburga quartò ab Henetis & Danis vastata. 5. Reginuuardus. 6. VNNI, à Conra-
908. do Imp. institutus. post victos ab Henrico Aucupe Danos, & marchionem Slesuui-
915. ci collocatum, in Dania & Suecia euangelion docuit, ⊕ 946. 7. ADALGAGUS, cancel- 30 larius Ottonis I. Imp. post Ottonis victoriam de Danis partam, episcopos Slesuuici,
948. Ripæ, & Arhusiæ ordinauit. Benedictum Papam, quem Romani contra Leonem
964. seditiosè elegerant, captiuum Hamburgam duxit. qui in exilio Hamburgæ ⊕ 966.

Politicum vrbis Imperium, ad Hermannum Billingum, quem Ducem inferio-
968. ris SAXONIÆ Otto I. creauerat, translatum est. cui Benno filius dux Saxoniæ succes-
984. sit. sub quo Adalgagus archiepiscopus, cùm 54. annos præfuisset, rebus humanis ex-
989. emptus est. 8. Libentius ⊕ 994. 9. Vnvvanus primùm fossa & aggere paruo Bremam muniuit, ⊕ 1010. 10. Libentius II. ⊕ 1033. 11. Hermannus, primus muro Bremam cingere cœpit. 12. Betzelinus, oppidum Hamburgam muro duodecim turri- 40 bus distincto circumdedit, ⊕ 1046. 13. Albertus comes Bauaricus, templum Hamburgi ex lapidibus ædificare instituit. Bernhardus Saxoniæ Dux arcem Hamburgi primùm ad Elistrum, vbi iam ciuitatis equile est, deinde ad confluentem Elistri & Albis die Nienburg extruxit, vnde initium est nouæ vrbis, in qua dux Saxoniæ aulam habuit: in veteri, archiepiscopus, qui ⊕ 1072. 14. Liemarus, sub quo bis vno anno
1073. à Vandalis Hamburga cremata, ⊕ 1102.

Deinceps sub comitibus Holsatiæ Hamburga, viris & opibus aucta, crescere & florere cœpit. Magno enim, postremo ex Hermanni Billingi posteris, Saxoniæ duce mortuo, Lotharius dux Saxoniæ, Adolphum comitem Schavvenburgicum, Holsatiæ & vrbi Hamburgæ præfecit. qui vsque ad annum 1137. præfuit. cuius ne- 50 pos Adolphus III. profecturus in Palæstinam cum Barbarossa, & insigni ad eam expeditionem pecunia per Hamburgenses adiutus, amplissima ciuitati priuilegia dedit, eorumque confirmationem ab Imperatore impetrauit: ne quis arcem, intra
1189. duo milliaria, ad vrbem ædificet: vt immunes sint à vectigalibus in Albi vsque ad mare;

mare; & ab omnibus belli oneribus comiti Holsatiæ præstandis. Nec bona ciuium vspiam in Holsatia Arresto detinere liceat.

Absente autem in Palæstina comite, Henricus Leo ex Anglia rediens, Stadam & Hamburgam recepit, & Bardevvicum euertit. Reuersus igitur ex Palæstina Adolphus, auxilio Bernardi Vrsi ducis Saxoniæ, Hamburgam & Lubecam denuò recuperat. Verùm paucis post annis, VValdemarus dux Slesuuicensis, Hamburgum & Lubecam, auspicijs Daniæ regis fratris, Canuti VI. occupat, cùm Adolphum prælio victum antea cepisset. qui renunciare suo iuri, quod in Holsatia habebat omni & in patriam Schavvenburg, ex priori potentiæ & dignitatis gradu & Holsatia tota deiectus, redire cogitur. Hamburgæ ALBERTUS comes Orlamundensis (frater Adolphi vterinus) à rege præficitur, qui, deficientibus à Dano Holsatis, & VValdemaro rege per Henricum comitem Suerinensem capto, ius suum in vrbe 1500. marcis argenti senatui vendidit. Quod libertatis Hamburgensium plenioris secutæ initium fuit. 1225.

Henricus comes in Querford.

Adolphus II. comes Holsatiæ. ——— Mathildis ——— Henricus comes in Orlamund.

Adolphus III. comes Holsatiæ, — ALBERTUS comes Orlamundensis.

ADOLPHVS IIII. ex comitatu Schavvenburgensi euocatus in Holsatiam contra Danos, cùm VValdemarus rex Daniæ ab Henrico comite Suerinense captus esset, confirmauit libertatem & priuilegia Hamburgensium: & Lubecenses, excusso Danorum iugo se in libertatem vindicantes, cum alijs principibus adiuuit, vt profligatis ad Bornhouedam Danis, victoria insigni potirentur, à quo tempore Lubeca vrbs Imperij libera fuit. Hamburga titulo tenus sub comitum Holsatiæ imperio mansit. Adolpho IIII. monasticum S. Francisci institutum Hamburgæ professo: filij, Ioannes VVagriæ dominus, cui filia Alberti ducis Saxoniæ nupta fuit; & Gerhardus, Holsatiæ & Stormariæ princeps, cuius vxor filia Ioannis Theologi Megapolitani fuit; priuilegia Hamburgensibus confirmarunt. 1227.

Vicinum Holsatis, orientem versus, maris Balthici littus, MEGAPOLITANI, & Pomeraniæ principes proximè tenent. de quibus superiore libro, cùm Vandaliæ veteris, nunc Transalbinæ seu nouæ Saxoniæ, mari Balthico & Albi ac Vistulæ fl. interiectæ, prouincias ordine peragraremus, ordine diximus. Nunc perlustratis Saxoniæ inferioris regionibus, Visurgin transibimus, & de vetustissimæ Saxonum coloniæ, VVESTPHALIÆ, situ, veteribus incolis, principibus, episcopis, soli ac hominum natura, ingenijs, moribus, ex oratione quadam nostra, ante triginta annos adolescenti cuidam VVestphalo præscripta initiò repetemus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

SAXO-

SAXONIAE Liber tertius.

VVESTPHALIA.

Generosis & Illustribus Dominis,

D. BERNARDO, ET D. SIMONI, FRB.

Optimi & clarissimi Comitis SIMONIS filijs, BERNARDI nepotibus, SIMONIS pronep.

Comitibus & Nobilibus Dominis in nobilissimo & vetustissimo VVestphaliæ comitatu LIPPIENSI:

Debitæ Jll. patri gratitudinis & obseruantiæ ergò,

Dicat & consecrat

Dauid Chytræus.

WESTPHALIA, quæ iam annis amplius octingentis, siue à peregrinando, siue à pullo equino, insigni Saxonum vetusto, sic nominatur; ab occidua Visurgis ripa, Coloniam vsque ad Rhenum longissimo tractu porrecta, & meridiem versus Melibocis montibus Hassiæ coniuncta est. in qua (vt de Teutonis, qui ab hoc littore Balthico, vbi sedes eorum antiquissimas Ptolemæus collocat, cum Cimbris in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in VVestphalia collocat, nomen dedisse existimantur; non dicam) Busactori, seu, vt Tacitus nominat, BRVCTERI, ad Amasin fl. & Sicambri inter Amasin & Rhenum, Iulij Cæsaris ætate habitarunt. Bructeris pulsis & excisis, in eorum loca Traiani temporibus immigrarunt CHAMAVI, à quibus nomen oppidi Chamen in comitatu Marchiæ reliquum esse apparet: & ANGARIJ versus orientem ad Visurgim. vbi nunc Heruordia, & comitatus Lippiensis, Rauensburg, Diephold, & diœcesis Mindensis sita est. Nam prope Heruordiam, adhuc vestigium veteris sedis Angariorum superest, vicus ENGERN. in cuius templo monumentum magni illius Saxonum & Angariorum Ducis VVittikindi hodierna die visitur, cum hac inscriptione:

Westwaler.

Ossa viri fortis, cuius sors nescia mortis,
Iste locus claudit: euge bone spiritus, audit.
Omnes mundantur hunc Regem qui venerantur,
Ægros hic morbis cæli rex sanat & orbis.

In huius prouinciæ finibus Longobardos etiam, in quorum extrema ora Bardevvicum fuit, & Dulguminos (à quibus oppidum Dulmen in diœcesi Monasteriensi, domicilio & morte Hermanni Buschij nobile, superesse consentaneum est) & ANGILOS, Ptolemæus collocat. CHAUCOS verò Tacitus, à Frisijs incipientes, partem littoris, vbi nunc Bremensis diœcesis ad Visurgin & Albim vsq; pertingit, occupare, & omnium quas exposuit gentium lateribus, donec in Cattos vsq; sinuentur, obtendi scribit. Ad horū latus CHERUSCOS statuit, quos ad Harciniam sedes habuisse nominis similitudo ostendit. & Imp. Augusti temporibus coniunctas fuisse has gentes apparet sub vno duce Cheruscorum Hermanno, quem Romani scriptores Arminium vocant, qui Quintilium Varum & viginti millia Romanorum ciuium trucidauit, anno post natum Christum duodecimo, cuius cladis memoriam Velleius Paterculus, Suetonius, & alij conseruarunt: & Tacitus, locum in quo reliquiæ Vari legionum insepultæ iacuerint, inter Lupiæ & Amasis fl. fontes, non procul ab vrbe Padeborna, in ditione Lippiensi, Teutoburgensem saltum nominat. CAYCORUM verò pars vel vicini, Franci olim fuerunt, qui circa annum Christi 270. ad Rhenum, antiquas Sicambrorum & Tencterorum sedes possederunt. vnde ad Menum vsque procedentes, tandem Rheno traiecto, regnum in Gallia nobilissimum anno Christi 420. exorsi sunt.

Francorum igitur in Galliam migratione, deserta inter Amasin & Rhenum loca, SAXONES, qui à littore arctoo progressi, inter Albim & Amasin antea consederant, vniuersa occuparunt: totamq; VVestphaliam, vsq; ad Caroli magni, & deinceps ad nostra tempora complent. nec dubium est VVestphalos, γνησίους & veros Saxones, & nobilissimæ illius amplissimæq; gentis Saxonicæ posteritatem nobilissimā extare. Quæ plurimos Principes, sapientia & virtute excellentes, qui veram Christi religionem, honestam ciuium disciplinam, leges, iudicia, pacem, & honestarum artium studia in ditionibus suis excitarunt & propagarunt, non olim solummodo genuit, verùm etiam nostris temporibus non planè effœta, munificos ecclesiæ & scholarum nutricios, & religionis, pacis ac disciplinæ custodes tribuit.

Nec verò certa series vetustiorum VVestphaliæ & reliquæ Saxoniæ principum, veris historiarum monumentis prodita est, quàm à Theodorico, Sighardi filio, qui cum Carolo Martello, magni Caroli auo, bella gessit, deducta. cuius Theodorici filius fuit VVernechinus dux Angariorum & dominus Iburgi (quod in diœcesi Osnabrugensi hodierna die extat) pater magni illius VVittikindi, principis Angariorum, qui multos annos vniuersæ Saxoniæ libertatem aduersus Francos fortiter tutatus est.

Tandem verò ad Hasam prælio victus, & in arce sua VVittigstein, cuius dimidio supra Mindam miliari ad Visurgin hodierna die nomen & vestigium extat, à Carolo magno obsessus, & inde in Daniam ad regem socerum elapsus, cùm intelligeret Carolum, Saxonibus victis, non alias leges imponere, quàm vt deinceps armis & fide Domino Deo & redemptori nostro Iesu Christo seruirent, & sacerdotibus illius decimas persoluerent: aliquot annis post ad Carolum, qui iam Osnabruggæ, Monasterij, Padebornæ & Bremæ Collegia ecclesiarum instituerat, rediit, & facta cum eo pace, & recepta ad Visurgin ditione Angariorum patria, sedem episcopo in oppido ditionis suæ Minda attribuit. cui Angariense collegium, quod postea partim Heruordiam, partim Magdeburgam ab Ottone primo abnepote translatum est, adiunxit.

785.

VVittikindi ex fratre nepos fuit Ludolphus, qui Gandersheimense collegium fundauit: & ex Ludolpho pronepotes, Bruno conditor & ἐπώνυμος vrbis Brunsuuigæ, & Tanquardus, qui ecclesiam cathedralem ibidem inchoauit: & Otto magnus, cui cùm Franci & Saxones Imperium consentientibus suffragijs deferrent, alienissimum se ad omni ambitione ostendens, titulum recusauit, & tamen sua autoritate, consilio & viribus, molem laborum regendi & tuendi Imperij præcipuè sustinuit.

842. 860.

Ab hoc Ottone, continua series quinq; Imperatorum, ex stirpe Ducum Saxoniæ & VVestphaliæ, deriuata est, qui res maximas & maximè salutares Imperio & orbi Christiano gesserunt. HENRICUS, Vngaros ab Henetis in Saxoniam euocatos aliquot prælijs vicit: & repulsis trans Albim Henetis, Misnæ, Brandeburgi, & Slesvvici primos limitum Imperij custodes seu marchiones instituit, & ecclesias in Slauorum terris à se deuictis, Mersburgi, Misnæ & Brandeburgi inchoauit. Quas filius OTTO, vt Imperij, ita pietatis etiam & virtutis paternæ hæres, postea perfecit, & promotis ad mare Balthicum Imperij finibus, Hauelbergæ etiam supra Haueli & Albis confluentem, & Aldenburgi in Holsatia (vnde Lubecam deinceps episcopi sedes translata est) & in Cimbrica Chersoneso, Slesvvici, Ripæ, Arhusiæ, collegia ecclesiarum primus excitari per reges Daniæ curauit. Imperatoribus Germanicis, Lotharingiam & Burgundiæ partem, & Italiam ferè vniuersam, & ius eligendi ac confirmandi pontifices Romanos restituit. Quam Italiæ & Germaniæ coniunctionem, sequentes Ottones, & HENRICUS sanctus, Bambergensis ecclesiæ fundator, ac CONRADUS Spirensis templi conditor, retinuerunt.

927. 946. 970.

Mortui Ottonis III. hæres & successor in Saxonicis ditionibus fuit Ludolphus, filius Brunonis, patruelis Henrici sancti. Quas paulò post Lotharius, cum coniuge Ricla (filia Gerdrudis, Ludolphi neptis, Henrico Duci Gottingensi nuptæ) adeptus, nepoti ex filia suo HENRICO Leoni duci Saxoniæ & Bauariæ potentissimo reliquit, qui postremus vniuersam Saxoniam & VVestphaliam, ab Albi vsq; ad Rhenum tenuit. Quo ab Imperatore Barbarossa proscripto, Philippus Coloniensis archiepiscopus magnam VVestphaliæ partem Leoni ademptam occupauit, & titulum ducis Angariæ & VVestphaliæ, Imperatoris auctoritate assumsit. Bernhardus Anhaldinus, Alberti Vrsi filius, superiorem Saxoniam ad VVitebergam, cui electorum dignitas adiuncta est, possedit. cuius (Bernardi) nepos Albertus, post annum 45. ducis etiam Saxoniæ titulum, Ottoni puero, nepoti Leonis, in bello aduersus Danos, à Lubecensibus, eorumq; socijs capto, extorsit. Cuius Alberti agnati, duces Saxoniæ Lavvenburgenses, hodierna die titulum veterem ducum Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ seruant. Quam, occidentem versus, Lippiæ & Rheno interiectam, amplissimum videlicet comitatum Marchiæ, cui Tremoniensis etiam ciuitas & ditio inclusa est; & ducatum Bergensem; & citra Lippiæ & Amasis fontes comitatum Rauensburg, Limburg & Vlote, Dux IVLIACENSIS: multa sparsim Archiepiscopus Coloniensis; quædam Padebornensis; & comites VValdecenses, possident. Reliquæ, orientem versus, à ripa Lippiæ ferè ad Visurgin (Bremam alluentem) VVestphaliæ maximam partem, Monasteriensis episcopus; aliquam Osnabrugensis & Mindensis, tenent. Cætera comites de Lippia, Bentheim, Teclenborg, Ridberg, Pirmundt, Diephold, Hoia, Oldenborch, Delmenhorst, in ditione & potestate habent. Qui Comites pleriq;, à Carolo magno episcopis initio adiuncti, iudicum vices, quod & nomen Greuen Germanicũ denotat, gerebant.

Cùm

Cùm autem tunc primùm VVestphalia, veris ac summis ornamentis, videlicet vera pietate ac religione Christiana, literis & virtutibus humanioribus excoli cœperit, cùm maiores VVestphalorum ad fidem & cultum doctrinæ Christianæ primùm adducti, & episcopi à Carolo magno instituti sunt: breuiter quædam ex illius temporis historia delibabo. Carolus confecto bello, quo VVestphalos ad Filij Dei agnitionem perduxit: totam ferè regionem in Episcoporum diœceses diuisit. Cùm enim gens libertatis amans esset, reuerentia religionis facilius eam intra officij & obedientiæ debitæ metas contineri posse existimabat.

Primum igitur in VVestphalia Collegium Osnabrugæ erexit, eiq; episcopum præfecit virum pium & doctum VVihonem Anglum, qui S. Bonifacij auditor fuerat. Is Bonifacius, quem Germanorum euangelistam & apostolum nominant, natione Anglus, temporibus Caroli Martelli, Carolomanni, & Pipini regum Franciæ, qui maximam Germaniæ partem tenebant, sua voce in Bauaria, Franconia, Thuringia, Hassia, Frisia euangelion docuit. Cumq; propter summam pietatem, doctrinam, integritatem morum, & indefessum studium & zelum propagandæ religionis Christianæ, archiepiscopus Moguntinus à Carolo Martello constitutus esset, multos alios ex Anglia, viros pios & doctos euocauit, & ecclesijs præfecit, inter quos nominatim celebrantur, Lullus vir excellenti doctrina & pietate, quem ipse Bonifacius successorem sibi in gubernatione ecclesiæ Moguntinæ elegit: Burcardus, qui Herbipolensi ecclesiæ post S. Kilianum præfuit: VVilebaldus frater S. VValpurgis, qui in oppido Franconiæ Eichsted vicinas ecclesias rexit. Item VVunibaldus, Gregorius, VVillebaldus, quem Carolus magnus Bremensi ecclesiæ primum gubernatorem dedit, cùm ageretur annus à nato Christo septingentesimus octogesimus. Debetur etiam magna ex parte, Caroli magni pietas & beneficentia in constituendis ecclesijs & scholis, homini Anglo, Alcuino, D. Bedæ auditori. Qui cùm Caroli magni ingenium generosum in prima iuuenta erudiendum accepisset, magna fide & diligentia amorem pietatis Christianæ, & literarum, vnà cum præcipuarum artium & linguarum doctrina ipsi instillauit, ac postea assiduè ipsi hortator fuit, vt omnes labores, pericula & bella, ad ecclesiæ Christianæ propagationem & salutem referret, & ecclesias piè ac liberaliter foueret. ac, post ecclesias in Germania constitutas, sua authoritate apud Carolum obtinuit, vt Parisiensem quoque Academiam magnis & regijs sumptibus erigeret, anno decimo quarto postquam Osnabrugensem in VVestphalia ecclesiam condiderat.

777. 791.

Instituit autem Carolus Osnabrugæ, vt in collegio assidui lectores Græcæ & Latinæ linguæ essent. Vidi enim exemplum literarum fundationis, vt vocant, quas ecclesiæ Osnabrugensi Carolus dedit. Fuerunt igitur à pijs & sapientibus monarchis instituta sacerdotum collegia, & episcopis addita, non vt in luxu & voluptatibus obscœnis viuentes, perpetua orgia celebrarent, sed vt veræ de Deo doctrinæ possessionem retinerent, & literas, linguas, & artes ecclesiæ & Reip. necessarias docerent & propagarent. ac eodem tempore, quo Osnabrugæ ecclesiam Carolus condidit, scribunt, venisse ad eum legationem ab Imperatore Græcorum, vbi magno redemisset, facultatem græcè docti præberi, qui legatis græcè respondere, & cum ijs sine interprete sermonem conferre potuisset. Ipse enim Carolus, etsi ab Alcuino præceptore suo græcas literas didicerat, & mediocriter intelligebat, tamen loqui non solebat. Hac occasione scribunt commonefactum Carolum, quantopere etiam in Repub. & principum negotijs huius linguæ cognitione opus sit: curam colendi & conseruandi græcæ linguæ studia, tunc collegio Osnabrugensi simul commendasse.

777.

Hoc consilio multa collegia passim in Saxonia tunc constituta fuerunt. ac Monasterio, Mimigrodæ inchoato, S. Ludgerus Frisius, frater Hildegrini primi Halberstadensis episcopi præfectus est. cui quinquagesimus ordine, VVilhelmus Kellerus, vera pietate, prudentia & virtute excellens, & purioris euangelij doctrinæ amans, A. C. 1555. præfuit: Gotthardi, summa dignitate tunc inter Liuoniæ proceres florentis, & Curlandiæ in Liuonia Ducis postea creati, frater. Osnabrugensem ecclesiam tunc 44tus à S. VVihone gubernauit Ioannes, Ioannis filius, comes Hoiensis, ingenio, doctrina, & Latinæ, aliarumque multarum linguarum cognitione excellens. Mindensem

786.

densem anno 785. à Carolo & VVittikindo fundatam, tunc quinquagesimus quartus ab Herimberto primo, Georgius dux Brunsuicensis, Henrici frater, magna cum prudentiæ, iusticiæ, & moderationis laude rexit. Padebornensi inter primas à Carolo magno in Saxonia inchoatæ, præfuit tricesimus octauus ab Harimaro, Rembertus à Kersenbruch: Coloniensem verò metropolin, Adolphus, comes Schavvenburgensis, Iodoci filius, Ottonis frater, moderabatur. De hisce ecclesijs, earumque episcopis primis, & cæteris vsque ad annum 1400. & 1500. secutis, tùm alij aliquot superiores, vt Gobelinus Decanus Bilefeldensis, qui tempore concilij Basiliensis scripsit, & VVernerus Roleuingus; tum verò in primis, Metropoleos Saxoniæ autor, Albertus Cranzius, diligenter explicauit: & proximis annis, de totius VVestphaliæ prouincijs, vrbibus, incolis veteribus, viris literatis, comitum familijs ac inprimis de renata in præcipuis VVestphaliæ & reliquæ Saxoniæ ciuitatibus, & principum ac comitum ditionibus, puriore euangelij doctrina, multis editis libellis, singulare illustrandæ patriæ studium & amorem declarauit Hermannus, ecclesiarum hoc tempore in nobiliss. comitatu Aldeburgensi inspector. Ex his, etsi multò plura & vberiora de VVestphaliæ rebus peti possunt: spero tamen hæc pauca, quæ de exordijs ecclesiæ Dei in VVestphalia libaui, non ingrata lectoribus futura esse.

Vt autem gens VVestphalica, constantiæ & grauitatis amans, difficulter initiò ab auita religione abduci, & ad Christi agnitionem conuerti potuit; ita deinceps, semel datam Christo fidem, constantissimè seruauit. atq; etiam ex VVestphalia late in reliquam Saxoniam, Daniam, Sueciam, Vandaliam & alias regiones, doctrina Christi propagata est. Nam Collegium Corbeiense ad Visurgin, in diœcesi Padebornensi institutum, aliquot seculis velut seminarium fuit episcoporum Saxoniæ, ex quo Ansgarius etiam, primus Hamburgensis archiepiscopus, qui latè in vicinas Henetorum gentes, & Daniam, Sueciamq; sua voce euangelion propagauit, & successores illius S. Rembertus, Adelvvaldus, Hoierus ad docendas ecclesias vocati sunt. [margin: 820.]

Ante trecentos verò annos, Nobilitas VVestphalica, specimen pietatis & fortitudinis illustre edidit, cum suo sumptu & periculo, proferendæ religionis Christianæ causa, amplissimam gentem Liuonicam Christo subiunxit. Etsi enim prima veræ pietatis semina prius ibi sparsa erant à Meinardo, quem mercatores Lubeca secum Rigam duxerant, tamen reliqua tota regio, latissimè patens, impijs & barbaricis superstitionibus dedita fuit, donec Imperatoris Friderici secundi temporibus, cùm Albertus Liuoniæ episcopus præesset, aliquot annorum continenti bello adflicta, tandem tota se Christiano nomini consecrauit. Multi autem principes viri, suas vires in eo bello, ad illustrandam & latius propagandam Christi gloriam contulerunt, ac nominatim in historijs mentio fit Iohannis domini Megapolitani, illius, quem propter eximiam pietatem, & sacrarum literarum scientiam, Theologum scriptores nominant, qui cum filio Henrico aliquandiu sacræ illi militiæ in Liuonia præfuit. Sed tamen præcipuam fuisse in ea militia Nobilitatis VVestphalicæ virtutem inde perspicuum est, quòd ante paucos annos adhuc, amplissima Liuoniæ pars, VVestphalorum nobilium imperio parebat, ex quibus multi studijs doctrinæ cœlestis & cæterarum artium, vt ad piam & salutarem gubernationem ampliora haberent adiumenta, se instruebant. [margin: 1170.]

Multos etiam virtute & doctrina excellentes ecclesiæ & rerumpublicarum gubernatores peperit natio VVestphalica, qui demonstrant, ingenia VVestphalorum, ad literas, ad disciplinam, ad virtutem, ad doctrinas, ad alias honestas artes idonea esse. Nota sunt nomina Alexandri Hegij, Arnoldi de VVesalia, Rodolphi Langij, Hermanni Buschij, Coclenij, Riuij, Glandorpij, Bureni, & Hermanni Bonni, qui ecclesiam inclytæ vrbis Lubecę, magna cum pietatis, veræ doctrinæ, integritatis morum, sapientiæ & eloquentiæ laude, multos annos rexit. Præcipua verò Vvestphalis laus, in elegantiorum literarum & linguarum studijs primùm in Germania excitandis & propagandis, & latina oratione soluta & ligata, purius & nitidius elaboranda, meritò à nobis tribuitur. Inter quos primi duces & antesignani fuerunt, amici Rodolphi Agricolæ, Rodolphus Langius, nobili genere & ingenio poëta, Canonicus Monasteriensis,

riensis, & munificus literatorum Mæcenas, diu ante Conradum Celten celebris, cui Axiochum Platonis à se conuersum Rodolphus Agricola dedicauit: & Alexander Hegius, qui Dauentriensem scholam, omnium ea ætate in his gentibus celeberrimam, per triginta annos magna cum laude rexit: & huius discipuli, Erasmus Roterodamus, Ioannes Murmellius, Hermannus Buschius, Timannus Camenerus, qui florentissimã illam Monasteriensem scholam, Rodolphi Langij consilio & authoritate potissimùm constitutam, vsque ad Anabaptisticos tumultus, felicissimè gubernauit, & plurimi alij. In superiore etiam Germania, Ludoicus Dringebergius VVestphalus, Selestadij, insignes virtute & doctrina viros formauit, Iacobum VVimphelingium, Ioannem Capnionem, Conradum Celten, Beatum Rhenanum Erasmi amicum, poëtam Sapidum, Stabium, Dalburgium & alios, qui sua virtute & doctrina, de ecclesia, scholis & communi hominum vita benè meriti sunt.

Eras. lib. 23. Epistola 10.

Estq; hoc illustre ingenij, virtutis & industriæ argumentum, quòd in vicinis vrbibus & alijs locis, VVestphali, etiamsi peregrini sunt, tamen ad consilia & gubernationem Rerumpublicarum, ecclesiæ, & scholarum, præ indigenis ferè adhibentur. Domi verò, & priuata & publica disciplina ad pietatem, ad virtutem, & omnia iusticiæ officia, & præcipuè ad laborem, adsuefiunt. Vt autem homines nihil agendo malè agere discunt: ita rursus honestis laboribus, multæ malæ cupiditates & vitia reprimuntur. Itaque, cùm VVestphala sit patiens operum, paruoque adsueta iuuentus, & corpora laboribus durentur: luxum & voluptates aspernantur, & de pluribus benè mereri, & postea molestias ac onera gubernationis, ad quam in his etiam propinquis vrbibus plurimi adhibentur, faciliùs perferre possunt. imò ad gubernationem eò studiosius prouehuntur à prudentibus, quia benè parêre honestis imperijs, & officiosi, ac diligentes & fidi in mandatis sibi functionibus esse, à pueris adsueuerunt, οὐ γάρ ἐστι τὸ ἄρξαι μὴ ἀρχθέντα.

Soli etiam Vvestphalici vbertas & bonitas multis in locis eximia est. Etsi enim in eo tractu, quem mercatores sæpissimè transeunt, regio vastior & incultior est: tamen ad Visurgin, & circa Susatum, Heruordiam, Padebornam, Vvarburgum, Hoxariam & passim alibi, fertilibus agris, ac vbique ferè lætissimis pascuis, glandiferis syluis, ijsq; non incultis abundat. versus Rhenum & montes Hassiæ, etiam ferri, cupri, plumbi & aliorum metallorum, ad Corbachium etiam auri venas non incelebres habuit. Et terræ bonitatem omniumq; rerum ad victum pertinentium copiam, frequentia hominum eam incolentium, & oppida plurima, ac vrbes amplæ & populosæ, Monasterium, Osnabrugga, Susatum, Minda, Tremonia, Heruordia, Padeborna, Lippia, Lemgouia, Vvesalia, & cæteræ, recta descriptione & splendore ædificiorum, & ciuium multitudine ac humanitate, paucis in Germania cedentes, ostendunt. Ne Palæstina quidem, quam Deus terram melle & lacte fluentem nominat, omnibus in locis pari fertilitate fuit. Multò feracior vini, olei, balsami, frugum, & aliorum terra nascentium fuit Galilæa & Peræa, quàm Iudæa: præsertim ea parte, qua montes Arabicos spectat, in qua panibus hordaceis vesci vulgus & aquam bibere solebant. Quare nec Vvestphaliæ vitio verti potest, quod, cùm regio amplissima sit, & latissimè pateat, alicubi amœnior ac fœcundior, alicubi incultior & horridior est.

Nec iudiciorum Vvestphalicorum infamia, qua apud multos imperitos laborant, mouere quenquam debet, quò minus honorifice de patria sentiat. Nam forma gubernationis politicæ honesta & iusta est, & in ciuitatibus, iudicia, legibus & iure, non minus, quàm in reliqua Germania, æquiss. constituta sunt. Instituit autem clandestina iudicia Carolus magnus sapienti deliberatione & grauibus causis adductus. Cùm enim gens Vvestphalica amans libertatis, iugum imperij ægrè ferret, & nihil non moliretur, vt excussa episcoporum & Regum Romanorum dominatione, pristinum libertatis decus reciperet: Carolus magnus aliquot viros honestos, sapientes, & industrios secretò delegit, eosque hac potentia armauit, vt, quoscunq; certò cognoscerent & deprehenderent rerum nouarum & moliendæ turbationis imperij, aut seditionis cupidos & authores esse, sine longiore disputatione statim mulctarent. Hac seueritate tunc ad reprimendos turbulentorum hominum seditiosos conatus vti necesse

 fuit.

fuit. Postea vt omnibus bonis rebus, vt nomine & verbo Dei, vt magistratu, coniugio, vino abuti homines & scelera sua miscere consueuerunt, ita non negabo in his occultis iudicijs aliqua inconsideratius & iniustius facta esse. Sed genus ipsum iudicij, vt à Carolo magno ordinatum est, non vituperari posse, declarant etiam recentiorum Imperatorum Friderici III. & Maximiliani I. constitutiones. Iampridem verò per totam VVestphaliam hæc clandestina Iudicia obsoleuerunt, & quamuis Scabini illi etiamnum in nonnullis perpaucis tamen oppidis supersint, iudicia tamen nulla clàm, sed omnia palàm citatis & auditis ijs, qui denunciantur, peragi solent. Et magistratus oppidorum vbiq; iudicia tàm ciuilia quàm criminalia exercet, nec Scabinis de cuiusquam sanguine, nisi iudiciali ordine cognoscere permittitur. Cùm autem iudicia, leges, disciplina, & vniuersa ciuilis societas ad hunc præcipuum & summum finem à Deo ordinata sit, vt æterna ecclesia Deum recte agnoscens & celebrans colligi in hac vita per ministerium euangelij possit: Oro Deum toto pectore, vt & patriæ tranquillitatem, & alia ornamenta seruet, & lucem veræ DEI noticiæ puram & illustrem, ac cultus Dei sinceros in tota VVestphalia accendat & tueatur, vt multi Deum æternum patrem, & filium ipsius Dominum nostrum Iesum Christum, vnà cum S. sancto, vera inuocatione & celebratione, tum in hac vita, tum in omni æternitate colant.

1442. 1495.

Hæc de VVestphalia generatim præfati, nunc episcoporum illius, aliorumq; principum, qui anno Christi 1500. Diœcesibus suis præfuerunt, Nomina & Genealogias ordine recensebimus. & à MINDENSI principatu, qui proximus est Visurgi, ad inferioris Saxoniæ ditionis Brunsuicensis fines, exordiar. cui HENRICVS princeps pius, integer, modestus ac innocens, iam viginti duos annos præfuerat, ordine quinquagesimus primus à Herimberto primo episcopo, quem VVitikindus Saxonum Rex, à Carolo Magno ad Christi Seruatoris nostri agnitionem & fidem adductus, in hoc hæreditarij Ducatus Angariæ sui oppido ad Visurgin, collegio ecclesiæ fundato præfecit. Floruit autem MINDA, diu ante Caroli magni & VVitikindi tempora, loco amœnissimo ad Visurgin, qui VVestphaliam à reliqua Saxonia dirimit, sita: & agros fertiles ac fœcundos, ad duo millia passuum versus meridiem & ortum; & prata ac pascua vberrima, & syluam propriam versus boream possidet.

785.

HENRICVS verò, ex illustri & vetusta comitum à SCAVVENBURG familia procreatus, quæ in Holsatia, & Saxonia, ad orientalem Visurgis ripam, in vicinia Mindæ, antiquas & amplas possessiones, & quorundam principum ditionibus non inferiores, tenet: & multos vicinis episcoporum diœcesibus principes, ac in his electores imperij aliquot, & alios virtute ac fortitudine præstantes, & patriæ salutares gubernatores progenuit, & solius Imperatoris beneficium immediatè recognoscit. Cùm enim à præstanti Heroë, eximia virtute, industria, fortitudine & fide prædito, ADOLPHO de Salingsleuen, qui laudatissimo Imperatori CONRADO Franco, in Vngaricis, Italicis & Burgundicis bellis operam fortem & fidelem præstiterat, ideoque beneficium comitatus Schavvenburgensis ab ipso Imp. immediatè accepit, originem duxerit: feudum Imperiale perpetuò deinceps mansit. Recensuimus autem vetustiorum comitum qui Holsatiæ etiam totius ditiones, à Lothario Imp. acceptas possederunt, seriem, libro superiore. Nunc cæteros, qui proximis 250 annis, in patria præcipuè floruerunt, ordine attexam.

ADOLPHVS comes Holsatiæ & Schavvenburgensis, Gerardi II. cœci filius, Gerardi I. comitis Holsatiæ & Stormariæ nepos, Adolphi IIII. Holsatiæ comitis pronepos. ⊕ 1315. sepultus in monasterio Loken. vxor Helena Ioannis Saxoniæ ducis Laoburg. filia.

Adolphus ⊕ 1353.	Ericus, episc. Hildesiensis ⊕ 1348.	Gerardus, præpositus Hamburg. episcop. Mindensis.

Adolphus perijt in itinere ad terram sanctam Fa-	OTTO. vxor Mechtildis filia VVilelmi ducis Luneburg. Magnum Torquatum ducem Luneb. bellum ipsi inferentem,	Simon ⊕ 1361.	Gerardus episcopus Mindensis. ⊕ 1361.	Bernardus præpositus Hamb.

β

α magustæ in Cypro ἄπαις 1370. | β vicit & interfecit 1373. occubuit in prælio ad Alleram 1388.

Adolphus, mortuo Adolpho Vvagriæ Domino postremo 1390. tres præfecturas Hatesburg, Binneberg & Barmstede ad Albim accepit, vt reliqua Vvagria Holsatiæ iungeretur. ⊕ 1404. | Vvilelmus puer ⊕ 1404.

OTTO II. qui mortuo Adolpho duce Slesuuicensi & comite Holsatiæ postremo, regi Daniæ Christiano eam cessit anno Christi 1460. postridie Michaëlis. Sed filius Ioannes, & illius posteri confirmare hæc pacta recusarunt. ⊕ 1464. octo filios habuit, ex quibus

10 Ernestus episcop. Hildes. ⊕ 1471. | HENRICVS, episcop. Mindensis, cuius modò meminimus, cœpit A. C. 1478. ⊕ 1504. | Otto in arce Pineberg. ⊕ 1510. | Antonius ⊕ 1526. | IOANNES, ex Corda filia Henrici postremi Gemmæ domini, quæ quinquagenaria peperit, solus familiam propagauit. ⊕ 1527. | Mechtildis nupta Bernardo duci Luneb. inde VVilelmo seniori Brunsuic.

IODOCVS, Pius & φιλόπτωχος: ⊕ 1532. ex Maria, sorore VVilelmi Nassaënsis, decem filios suscepit: ex quibus

OTTO episcopus Hildesiensis anno 1531. electus; 1536. resignauit. pater præsentium comitum. cuius aliquot postea locis mentio sæpius facienda erit. ⊕ 1576. | Henricus ἄπαις. | Adolphus archiepiscopus & elector Coloniensis 1547. ⊕ 1556. | Ioannes ⊕ 1560. | Antonius archiepiscopus & elector Coloniensis 1556. ⊕ 1558. | Iodocus Dominus in Gemmen, ⊕ 1581. — Henricus. | Iodocus.

20

Hermannus, episcopus Mindensis fuit. | ADOLPHVS, natus 1547. ex Maria Barniami Pomerani filia, Gubernator Patriæ. Coniunx Elisabeth, filia Iulij ducis Brunsuicensis, ducta 1583. | Antonius Decanus Coloniensis. | Ernestus natus 1569. matre Elisabetha filia Ernesti Luneb.

30 IVLIVS natus 1585.

Primæ verò, & antiquissimæ in veteri Saxonia Cathedralis ecclesiæ OSNABRVGENSIS episcopus, hac ætate fuit CONRADVS comes à Ritberg, quadragesimus septimus à S. Vvihone, primo episcopo, Frisio. cui Carolus magnus inspectionem collegij & scholarum, quas Latinas & Græcas perpetuò seruari in collegio voluit, commendarat. CONRADUS vir prudens & mediocriter eruditus, & Romæ, ac in alijs aulis, versatus, initiò feliciter & tranquillè diœcesin rexit, donec soror ipsius Margarita, Friderico duci Brunſ. & Lunæb. matrimonio iuncta est. Quod fratri Friderici VVilelmo, duci Brunſ. & filio Henrico, prorsus displicuit. Itaq; de improuiso obrutum Fridericum, quòd non sanæ mentis hominem esse dicerent, cum coniuge 40 Ritbergi in custodiam, prædijs illius omnibus occupatis, coniecerunt. Episcopus igitur, cùm sua intercessione in libertatem vindicare sororem, & illius maritum, non posset, ciuitatibus inferioris Saxoniæ decem, cum VVilelmo & Henrico ducibus Brunſ. & Bertholdo Hildesiense Episcopo bellum gerentibus, se coniungit, & circiter 400. equitum exercitum, ex vicinorum comitum ditionibus collectum, duce Iohanne Comite Ritbergico, fratre suo, trans Visurgim mittit. Quos terram Brunsuicensem vix ingressos, Henricus stratagemate circumuentos, ac in his comitem Ioannem Episcopi fratrem, in suam potestatem redegit. Qua clade accepta, episcopus etsi

1482. cœpit.

 sequenti

Die Petri & Pauli. 1485.

sequenti anno exeunte pax restituta erat: tamen cum ingenti λύτρῳ frater & alij captiui redimendi, & vicinis comitibus ac nobilibus, quorum equi perierant, soluendum esset: contribui ab ordinibus petiuit, & ipse proprios mensæ episcopi reditus omnes impendit. ac vt eluctari ex difficultatibus hisce commodius posset: relicta delectis ex collegio & consuli Osnabr. Ertvvino, gubernatione, in aulam Ioannis electoris Brandeb. profectus est, cui in consilijs, & legationibus ad reges Poloniæ, Daniæ, & Vngariæ, decennium ferè seruiuit; donec ad Monasteriensis principatus amplissimi imperium euectus, ad vtriusque diœceseos gubernationem rediјt, & redemptas episcopi arces, alijs pignori obligatas, ædificijs passim ornauit, & meliores ac nitidiores reddidit. Iburgi, domum ex fundamentis extruxit, & in tota vita, iustus, clemens, moderatus & beneficus fuit.

1497.

Cùm autem nobilissimæ & antiquissimæ huius COMITVM RITHBERGensium familiæ, ad Amasis fl. fontes sedem habentis, posteritas mascula, nostris temporibus, in Ioanne, Ottonis filio, Ioannis fratris Conradi episcopi Osnabrugensis nepote, prorsus extincta sit: Nomina & seriem proximorum Rithbergensium comitum, vsq; ad hunc Conradum & illius nepotem, adscribam, & MARGARITAE sororis Conradi huius episcopi Osnabrugensis nomen inseram, quæ Friderico Duci Brunsuicensi, Vvilelmi Victoriosi filio nupta, insigni virtute & pietatis religiosæ studio fuit, cui sermonem de sacramento Pœnitentiæ Lutherus anno 1519. dedicauit, qui Tom. VII. operum ipsius Vvitebergæ editorum Germanico, pag. 2. insertus est.

Fridericus tempore Ottonis I.
Otto.
Conradus tempore Henrici Claudi Imp.
Conradus.
Otto tempore Henrici V.
Conradus.
Fridericus circa annum 1200.
Conradus.

Fridericus Ditmarus.	Otto epis. Padeb.	Conradus Osnab.

Fridericus.	Conrad. episc. Mindæ.	Otto Monast.

ADELHEID vnica filia nupta Ottoni comiti Hoiensi.
CONRADVS pater.
Conradus filius.

CONRADVS episcopus Osnabrug. & Monast. ⊕ 1508.	Ioannes, opem ferens Hildesiensibus, ab Henrico duce Brunf. 1485. captus est. Vxor Margareta, Bernardi Lippiensis filia, Simonis soror.	Margarita nupta Friderico duci Brunf. Henrici senioris patruo.

HERO Ommeke Frisius, ex Irmengardi filia Gerardi comitis Oldenburg.

Baldasar, Dominus in Esens & Vvitmund, ab Ennone Frisiæ comite eiectus, per Carolum ducem Geldriæ restituitur. Gessit bellum cum Bremensibus infelix. ⊕ 1540. ἄπαις.	Anna, Domina in ESENS soror Baldasari.	OTTO filius Ioannis.	Anna Comitissa de SEIN.

IOANNES postremus ⊕ captiuus 1564.	Otto in castris ad Metas 1552. perijt.

Armgard, primùm Erico Hoiensi nupta, deinde SIMONI comiti Lippiensi, qui per eam comes Ritbergensis factus est.	Vvalpurg, vxor Ennonis filij Ezardi comitis Frisiæ Orient. Domini in Esens.

MONASTERIENSIS dioecesis principatum, omnium in tota VVestphalia amplissimum & potentissimum, à flumine Lippia, inter regionem Osnabrugensem, & comitatum Bentheimensem, medio & continuo tractu ad Huntam fluuium, alluentem vetustam VVigberti ducis Saxoniæ & Angriuariæ, filij VVittikindi magni, vrbem & sepulturæ locum, VVildeshusium; & inde ad Visurgin pertinentem; eo tempore idem Conradus comes à Ritberg gubernauit, in locum Henrici comitis Svvartzeburgensis (qui arcem Delmenhorstanam vi occupatam, Monasteriensi dioecesi coniunxerat) defuncti substitutus: ordine quadragesimus sextus à S. Ludgero Frisio primo episcopo, fratre S. Hildegrini Halberstadensis. 1482. 1497.

Florebat, Conradi episcopi tempore, Monasterij, Schola elegantioris doctrinæ & bonarum literarum, ac latinæ in primis linguæ, purius & nitidius, ad imitationem veterum, soluta & ligata orationis forma elaborandæ, Rodolphi Langij viri nobilis ac doctissimi, & in collegio ecclesiæ senioris ac præpositi & Mecænatis literarum munifici, consilio & autoritate instituta. Cùm enim Rodolphus, primis literis Dauentriæ præclarè excultus, à patruo Hermanno, ecclesiæ cathedralis Decano, in Italiam, vbi tunc Latinæ & Græcæ linguæ studia reflorescebant, missus esset: studiosè Laurentium Vallam, cuius de elegantia sermonis latini commentarij extant: Mapheum Vegium, qui Aeneida Virgilij addito libro compleuit, Franciscum Philelphum, & Theodorum Gazam audiuit, & in soluta & ligata oratione eleganter formanda se exercuit, ac studiorum socios, Mauritium comitem Spiegelbergicum, Philippi filium, & Rodolphum Agricolam Frisium, habuit. Qui in patriam reuersi, omnium primi in Germania, puriorem latini sermonis formam vsurpare, & rectam discendi & latinè scribendi rationem ostendere, & cohortationibus ac exemplo suo excitare, cum Alexandro Hegio, Dauentriensis scholæ studiorum Rectore fidelissimo & felicissimo, cœperunt. ac Hegij schola, ante Monasteriensem, velut seminarium fuit politiorum literarum & linguarum, quas illius alumni, Erasmus Roterodamus, Ioannes Murmelius, Hermannus Torrentinus, Buschius, Ioannes Cæsarius Iuliacensis, Conradus Coclenius Padebornensis, Iacobus Montanus Spirensis, Ioannes Peringius, Gerardus Listrius, Matthæus Friſſemius, & alij, longè lateq; in tota Germania & Belgico propagarunt. Primus autem Germaniæ Poëta, ipsius Rodolphi Agricolæ iudicio, auorum ætate, aliquot ante Conradum Celten annis celebris, hic Rodolphus Langius fuit, editis, de excidio Hierosolymæ postremo, de obsidione Nouesij, de Paulo Apostolo, de Maria virgine, poëmatis clarus. de quo condiscipulo & æquali suo Hegius cecinit:

—— Iam ferre poëtas Barbarie in media VVestphalis ora potest.
Langius hanc decorat maiorum sanguine clarus, Monasteriaci lausq; decusq; soli.
Primus Melpomenem qui rura in VVestphala duxit, Cum caneret laudes, maxime Paule, tuas.
Buschius hanc modulis & stemmate clarus honestat, Cùm te, Virgo parens, numine fleta canit.
Vatum terra altrix tantorum VVestphala gaude, Lumine te dextro docta Thalia videt.

Duxerat secum in Italiam Langius adolescentem Hermannum Buschium cognatum suum, cùm ab episcopo Henrico Svvartzburgensi & collegio Monasteriensi ad PP. Sixtum IIII. legatus Romam certi negotij causa mitteretur, vbi præcipuis viris in itinere Buschium commendauit, & sumptus studiorum in Italia commoranti liberaliter tribuit. Ipse etiam rebus omnibus ex episcopi & collegij sui sententia apud PP. confectis, cùm quidem honorificis Sixti PP. & Laurentij Medicei literis, episcopo & collegio commendaretur, maiore in precio & admiratione apud collegas fuit, & causam bonarum literarum & emendationis studiorum doctrinæ barbaræ, passim in omnibus collegijs & scholis regnantium, maiore cum fructu egit. tametsi aliquot adhuc annos, reluctantibus veteris Barbariei patronis, ac nominatim Academia Coloniensi, quæ datis ad Conradum Ritbergensem episcopum, qui Henrico Svvartzburgensi successerat, & summum collegium, literis, vsitatam tot seculis instituendæ adolescentiæ & docendi rationem & libellos, in scholis retineri, & mutationes nouas, studijs & disciplinæ periculosas, caueri flagitabant. Etsi autem eruditè & grauiter con- 1480.

filij sui

filij sui causa Rodolphus explicabat: tamen ad Italorum doctorum iudicia ipsi prouocare necesse fuit. qui cùm emendationem doctrinæ in scholis vsitatæ necessariam esse, & Langium rectè, Louanienses perperam iudicare, in responsis ad episcopum suis pronunciassent: episcopus qui Italorum, apud quos olim vixerat, censuram magni faciebat, facultatem aperiendæ nouæ bonarum literarum scholæ collegio dedit. ad cuius gubernationem, cùm Alexandrum Hegium, in diœcesi Monasteriensi natum, vocarent: ille ætatis excusatione vsus, alios idoneos scholæ suæ alumnos, & in his Ioannem Cæsarium, Hermannum Torrentinum, Timannum Camenerum, & aliquot præterea alios, indicabat. ex quibus Timannum, ob personæ & morum grauitatem, cæteris prætulit. eiq; sex collegas, & in his Ioannem Murmelium Ruræmondensem, & Ioannem Hagemannum, adiunxit. quibus docendi ordinem, & libros in schola interpretandos, & reliqua scholæ exercitia, ipse Langius præscribebat, & suam Bibliothecam, plurimis optimisque libris instructam, omnium in schola docentium vsibus communem faciebat. Sic igitur paulò ante annum 1500. constituta Monasterij schola, vsque ad Anabaptisticos furores florens ac celebris mansit, & in totam reliquam Vvestphaliam, & Germaniam, optima studia propagauit. Hinc enim colonias elegantioris doctrinæ deduxerunt: Petrus Nehemius, Tremoniam: Iosephus Horlenius, Heruordiam; vbi inter alios Petrum Mosellanum auditorem habuit: Ludolphus Heringius, Hammonem: Alexander Meppensis, Osnabruggam: Ludolphus, Susatum: Tilemannus Mollerus, Attenodorum: à quo Ioannes RIVIUS Attendoriensis, vir doctissimus, & multis editis scriptis clarus, Georgij Fabricij, Adami Siberi, Iobi Magdeburgij, & postea Augusti electoris Saxoniæ præceptor, primùm institutus est.

Negari autem non potest, hominibus Vvestphalis, & eorum discipulis, primam in elegantiorum literarum & linguarum studijs, in Germania excitandis & propagandis, laudem deberi. Nam & ante hos, qui iam nominati sunt, in superiori Germania, Ludoicus Dringebergius Vvestphalus, studiorum scholæ Selestadiensis rector, Iacobum Vvimphelingum, Ioannem Reuchlinum, Georgium Simlerum, Stabium, & alios insignes virtute & doctrina viros informauit. ex quibus, Ioannes Reuchlinus Phorcensis postea comœdias latinas, Hennonem & Sergium, à se scriptas, exemplo tùm in Germania inaudito edidit: illam quoque Heidelbergæ spectandam publicè exhibuit, quas Georgius Simlerus & Iacobus Spiegelius, VVimphelingi ex sorore nepos, scholijs deinde illustrarunt. VVIMPHELINGUS verò, integerrimæ vitæ Theologus, & alioquin nullius honestæ disciplinæ rudis, hoc ipso anno, Adolescentiam edidit. quo libello, ad literas, & omnes virtutes studiosè colendas, & fugienda vitia, ex omni genere scriptorum & Poëtarum collectis insignibus sententijs & exemplis, adolescentes cohortatus est. Eodem anno orationem de mirando fœdere duarum in Christo naturarum, die Annunciationis Angelicæ habitam, & de Germania libellum ad senatum Argentinensem emisit. nec grauatus est amore pietatis agere pædagogum aliquot magnæ spei adolescentibus, inter quos VVolfgangus comes à Levvenstein, Ludoici filius, cui Adolescentiam dedicauit: & IACOBVS STVRMIVS, postea inter nobiles, doctrina, consilio, prudentia, in toto Imperio clarissimus, cui de Integritate animi & corporis tuenda libellum inscripsit: & ex sorore VVimphelingi Magdalena nepotes, Iacobus Spiegelius, qui lexicon Iuris postea edidit, & Ioannes Maius, Diuorum Caroli & Ferdinandi consiliarij præcipui fuerunt. Erasmus etiam Roterodamus, libro de conscribendis epistolis, & primo ADagiorum opere Parisijs innotescere, & triennio post, ENchiridion Militis Christiani velut artem ac summam veræ pietatis & religionis Christianæ, & Panegyricum in laudem Philippi archiducis Austriæ & Principis Castellæ ex Hispania & Gallia reducis luculentum edens, magis etiam inclarescere cœpit. Efflorescebant eodem tempore, Conradi Peutingeri, Bilibaldi Pirchaimeri, Sebastiani Brands, Vlrici Zasij, Thomæ VVolfi Iurecos. in Germania, humanioribus literis excultorum; & post Rodolphi Langij VVestphali, & Agricolæ Frisij edita poëmata, Conradi Celtis, Hermanni Buschij, Ioannis Aesticampiani, Thomæ Aucuparij, Ringmanni Philesij Poëtarũ ingenia. quæ deinceps, antesi-

[Margin: 1497. — 1500. — 1503. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50]

antesignanis & ducibus Erasmo Roterodamo,& postea Philippo Melanchthone tum adolescente, barbariem ex reliqua Germania profligarunt. cùm Langius iam emeritus, & decrepitus senex, superato ætatis anno 80. tandem inter prima certaminum Lutheri ac emendatæ religionis initia, Monasterij vitam in terris suam clausisset. 1519.
Hæc de initijs & autoribus primæ emendationis studiorum in Germania, hoc loco, mentioni Rodolphi Langij & Alexandri Hegij Monasteriensium, qui primi in Germania poëmatis elegantibus editis clari sua ætate fuerunt, & meliorem discendi ordinem, & puriorem latinæ orationis formam monstrarunt, intexenda esse duxi.

PADEBORnensem Diœcesin, ad Lippiæ & 10 Amasis fontes, ferè ad Visurgin & Hassiam se porrigentem, administrauit archiep. 1500. Coloniensis HERMANNUS, Landgrauius Hassiæ, præsentium Hassiæ principum propatruus: princeps sapiens, beneficus, mitis, pacis & quietis publicæ studiosissimus: & tamen, vbi res postulabat, animi magnitudine, industria & felicitate in bellis gerendis eximia. qui ante viginti quinque annos Gubernator diœcesis Coloniensis, 1475. aduersus episcopum Rupertum Palatinum, Friderici victoriosi fratrem, à collegio constitutus, vrbem Nouesium, à Carolo Burgundo, vi restituere Rupertum conante, toto anno obsessam, heroica virtute, fortitudine & fide defendit. (Coloniam verò Agrippinam, vt id obiter inseram, ab Hylderico Francorum rege Romanis pri- 462. mùm ademptam; postea Otto I. Imperij Germanici vrbem fecit. Reliquiæ 11000. 949. 20 virginum A. C. 1156. leuatæ: vrbs anno 1167. sub Friderico Barbarossa Imp. ampliata: anno 1395. Academiæ sedes facta: anno 1481. in fœdus ciuitatum Anzæ recepta est.) Fuit autem Padebornensis ecclesia inter primas in Saxonia, à Carolo, qui statiua sæpè eo in loco ad Padi fontem habuit, inchoata. cui Harimarum, à S. Burcardo, in Herbipolensi collegio, literis & pietatis exercitijs eruditum, initiò præfecit. à quo tricesimus quintus hic Hermannus Hassiæ Landgrauius numeratur, cuius Genealogiæ partem, quæ agnationem cum præsentibus Hassiæ principibus demonstret, adiungo:

Ludoicus Landgr. Turingiæ & Hassiæ, maritus S. Elisabethæ, quæ Marpurgi obijt 1231.

|

30 Sophia Henrico VI. Brabantiæ duci nupta.

|

HENRICUS Infans Hassiæ, qui tandem solus ditionem Hassiacam obtinuit. ⊕ 1308.

- OTTO ⊕ 1329.
  - Henricus Ferreus. ⊕ 1376.
    - Otto ante patrem ⊕ 1339.
  - Otto episcop. Magdeburg.
  - Ludouicus.
    - Hermannus successit patruo. ⊕ 1414.
      - Ludouicus Mitis & Pacificus, primus comes in Zigenhain & Nidda 1450. (40)
        - HERMANNUS archiepiscop. Colon. & Padebornensis ⊕ 1508.
        - Ludoicus Cassellis. vxor Mechtildis Vvirteberg. soror Eberhardi Barbati. ⊕ 1471.
          - VVilelmus I. Casselæ. captus à fratre cedit gubernatione. ⊕ priuatus 1515. α
          - VVilelmus II. medius, Spangenbergæ. ⊕ 1509. vxor Anna Mepag. ⊕ 1525. β
        - Henricus Marburgi, primus comes in Catzenelbogen ⊕ 1484. — Anna, filia Philip. Catzenelbog. (Philippus comes in Catzenelbogen.)
          - VVilelmus III. Marpurgi. ⊕ 1500. 17. Febr.
          - Elisabeth vxor Ioannis co- γ
          - Mechtild, Ioanni Cleuensi nupta.
- Ludoicus, episcopus Monaster. ⊕ 1320.
- Ioannes ἄπαις ⊕ 1311.

Elisabetha Ludoici Palatini Bipontini vxor.	Mechtildis nupta Conrado comiti Teklenburgensi.		Henricus cubicul. Caroli V.	VVilelmus. VVilelmus princeps Auraniæ.

(α ... β ... γ mitis à Nassau.)

VVOLFGANGVS Palatinus ⊕ 1569.

PHILIPPVS natus 1504. Idibus Nouemb. Dux Fœderis Smalcaldici, à Cæsare Carolo V. captus 1547. dimissus 1552. ⊕ 1567.

Paruerunt autem olim episcopo Padebornensi oppida 24. arces & præfecturæ 20. monasteria 16. parochiæ 54. Oppidorum nomina sunt, Pabedorna metropolis, Lipspring, Soltkatten, Bueren, VVunnenborg, Sualenburg, Hense, Klenenberg, VVarburg, Kalenberg, Pockelsen, Borchholte, Borgenthrice, Beueringen, Dringenborch, VVilbaessen, Gerden, Brakel, Driborch, Nihem, Bremeren, Voerden, Lichtenou, Line, & Stenheim Cll. VV. Hermanni Tulichij, & Reineri Reineccij πολυΐστορος, patria. Arces pleræq; nobilitati & alijs olim oppignoratæ, non multùm episcopo aut diœcesi adferebant emolumenti.

Comitatum MARCHIAE in Vvestphalia amplissimum, à Lippiæ fl. ripa versus occasum, multis insignibus oppidis, Hammone, Vnna, Susato, Chama, Tremonia, & alijs florentem, anno Christi 1500. Ioannes dux Cliuiæ tenuit, ex comitibus Marcæ vetustis oriundus. Est autem CLIVIA, inter extremas, versus solem occumbentem, VVestphaliæ prouincias, ad Rhenum paulò supra VVesaliam & Lippiæ ostium, in vtraque Rheni ripa deorsum vsque ad Isalæ diuertigium pertinens: prorsus eo tempore, non finibus solùm, sed etiam principibus proprijs seiuncta à Iuliacensi ducatu, qui totus trans Rhenum, ad diœcesis Coloniensis latus occidentale, secundum Ruræ fl. longitudinem ferè vsque ad illius in Mosam ἐκβολὴν porrigitur. Veterum Cliuiæ comitum originem ex alto, à Iustiniani II. Cæsaris temporibus repetunt. Sed præsentis familiæ Ducum Cliuensium & Iuliacensium maiores, Marchiæ VVestphalicæ seu Marcæ comites fuerunt. Cùm enim Adolphus comes de Marca, Adolphi & Mariæ, postremo Cliuiæ comite Theodorico X. natæ, filius; Engelberti frater; Coloniensis archiepiscopus, extincta veterum Cliuensium comitum familia, se à ciuibus Cliuensibus receptum iri intelligeret; archiepiscopa se abdicauit, & ducta coniuge Margarita, Gerardi comitis Bergensis filia, Vilhelmi postea ducis Bergensis sorore, septem filios genuit, ex quibus Adolphus II. Dux CLIuensium primus, à Sigismundo Imperatore in concilio Constantiensi creatus est, 1417.

1364.

Adolphus I. Marchiæ comes.
Engelbertus.
Adolphus.
Engelbertus. Vxor filia & hæres Arenbergæ.

Adolphus, cui Maria, Theodorici X. Cliuiæ comitis filia & hæres, nupta.	Erardus Marcanus, ARENbergæ Dominus, ⊕ 1395.

Adolphus relicta episcopa Coloniensi & Monast. comes Cliuiæ 1364. ⊕ 1395.	Engelbertus.

ADOLPHVS II. DVX CLIVIAE primus, annos 54. præfuit. vxor Maria, filia Ioannis Burgundi, soror Philippi Boni. decem liberos habuit, ex quibus	Theodoricus ἄπαις.	Gerardus ἄπαις.

IOANNES I. cœpit A.C. 1449. vrbem VVestphaliæ Susatum, quæ, cùm annis 200. sub archiepiscopi Coloniensis ditione fuisset, anno 1444. se Ducatui Cli- Δ	Adolphus Comes Marcæ & Rauenstein ad Mosam. PHILIPPVS à Rauenstein, amicus Gallorum & aduer- ☿	Catharina vxor Arnoldi Egmondani Ducis Geldriæ.

10 20 30 40 50

Δ ☿

niæ adiunxerat, contra Theodoricum arch. Col. defendit 1447. regnauit 32. annos. Vxor Elisabeth, filia & hæres comitis Neuersij.

sarius Maximil. in Belgicis historijs perpetuus, postea Genuæ præfectus, in Lesbum insulam expeditionem infelicem suscepit 1503.

IOANNES II. cœpit 1481. annis 40. vxor Mechtildis, filia Henrici Landgrauij Hassiæ, neptis Philippi postremi comitis in Catzenelbogen. ⊕ 1521.

Engelbertus dux Neuersij factus à Lud. XII.
Carolus.
Franciscus.
Maria, Henrici principis Condei vxor.

Adolphus Canonicus Leodij.

10 IOANNES III. Pacificus, vxorem duxit Mariam, vnicam filiam & hæredem VVilelmi VI. postremi Ducis Iuliacensis, & Bergensis, (ex qua VVilelmus filius natus est) socero in ducatu Iuliacensi anno 1511. patri in Cliuensi 1521. successit. ius suum in comitatum Catzenelbogen, Henrico comiti Nassauiæ consobrino, ex Elisabetha matertera nato, 50000. fl. vendidit.

VVILELMVS nostra ætate Dux Iuliaci, (quod a Iulio Cæsare conditore primo dictum volunt) Cliuiæ, Bergæ, comes Marcæ & Rauensburg, ab anno 1539. quo pater obijt, huc vsque præest. cuius soror SIBYLLA, Ioannis Friderici Saxoniæ electoris coniunx fuit. altera, Anna, Henrico Angliæ regi desponsata & rursum repudiata: tertia Aemylia, quæ fratris filias, duobus Palatinis & Borussiæ duci postea elocatas, educauit & veræ religionis amore imbuit. Huius VVilelmi maternus auus, nepoti ὁμώνυμος, Gerardi filius, dux Iuliacensis; BERgensem etiam ducatum, in Rheni ripa ad Duysburgam Cleuensi contiguum, & inde à Dusseldorpio, sursum ad Tuitium è regione Coloniæ, Syburgum vsque pertinentem, ditione sua tenuit. Veteri enim comitum Bergensium stirpe, ab Adolpho, Henrici Aucupis temporibus cœpta, rursus in Adolpho IIII circa annum Christi 1170. deficiente, sororis ipsius, Vvilelmo I. eius nominis Iuliacensi comiti nuptæ, filius GErardus successit, à quo series principum Iuliacensium & Bergensium vsque ad nostram ætatem deducta inferius collocabitur, vbi VVilelmi nostra ætate coniunctas Iuliacensem, Cliuensem; Bergensem ditiones gubernantis, initium annotabimus. [1589. 1540. 1539.]

30 GELDRIA, quæ supra Dauentriam, per Zutphaniæ comitatum, ad VVestphaliæ fines pertinet, & trans Isalam Drusi fossam, & duo vetusta Rheni brachia, propter quæ Rhenum bicornem Virgilius appellat (quibus Arenacum & Neomagum vrbes adiacent) inter Cliuiam, Iuliacum, & Brabantiam, ad Mosæ fluuij ripam, longissimo spacio porrigitur: principem habuit CAROLVM, Adolphi filium: eo ipso ac superiore præcipuè anno, grauissimè ab Imp. Maximiliano, cui Albertus dux Saxoniæ, Georgius Bauariæ, VVilhelmus Iuliacensis, & Ioannes Cleuensis duces militabant, oppugnatum. Geldriam enim, Imperij prouinciam, quam nec Adolphus pater, nec Arnoldus auus, Imperatoris autoritate tenuerant, & cuius feudum, quod Fridericus III. Imperator, Carolo Burgundo contulerat, morte huius Burgundi, ad Imperium reciderat; Carolus hic Egmondanus consensu Imp. non antè requisito, occuparat. Caroli auus Arnoldus Egmondanus, quòd ex Iohannæ, sororis Reinoldi Iuliacensis, postremi Geldriæ ducis, filia Maria, natus esset, & studia quorundam procerum haberet: cùm agnato & hæredi Reinoldi proximo Adolpho duci Bergensi, litem de Geldria & Iuliaco mouisset: Sigismundus Imp. vtrumque ducatum Bergensi adiudicarat. Sed nihilominus Arnoldus, ducta Adolphi ducis Cliuensis filia, soceri auxilijs, Geldriam Bergensi eripuit. cui cùm industria & viribus impar postea Gerardus Bergensis, Adolphi ex fratre nepos, esset: ius suum in Geldriam Carolo Burgundo cessit: Idque Fridericus III. Imp. autoritate publica comprobauit. Burgundus igitur, Adolphum Geldriæ ducem, qui Arnoldum patrem in vinculis habebat, ad se euocatum vicissim detinet, & ditionem oc- [1500. 1499.]

40

50

nem occupat. deinde filium Adolphi Carolum infantem, & sororem Philippam, Renato Lotharingiæ duci postea nuptam, ex arce Neomagensi in Flandriam abduci iubet, & per præfectos Geldriam administrat. Cùm autem insigne exemplum, non modò sceleratæ impietatis & ἀστοργίας filij erga patrem, sed etiam pœnæ aduersus impios & ingratos liberos, in quarto præcepto denunciatæ, hæc historia Arnoldi Egmondani patris, & Adolphi filij, Geldriæ ducum, contineat: paulò accuratius & copiosius expositam ex Burgundica Heuteri historia inserere volui.

1473.

VVilelmus ac Reinoldus Geldriæ ac Iuliaci duces fratres, liberis non genitis vita discedentes, dictarum ditionum possessionem, Ioannæ sorori germanæ, quæ Ioanni domino ab Arkel nupserat, testamento relinquunt. qui vita excedentes filium relinquunt Guilielmum, ac filiam Mariam, quæ, fratre Guilielmo sine liberis mortuo, dictorum ducatuum hæreditatem adijt, nupsitq; Ioanni Egmondano, cui peperit filium Arnoldum Egmondanum Geldriæ ducem, qui è Catharina Cliuensi suscepit inter alios filium Adolphum Egmondanum. Is ab adolescentia Philippi Boni Burgundiæ ducis semper aulam secutus, vxorem ibi duxit Catharinam Borbonij ducis filiam, sororem Isabellæ vxoris Caroli Burgundi, vtraq; filia Agnetis Burgundicæ sororis Philippi Boni.

Dux Arnoldus princeps erat natura lenis, mitis, humanus, pacisque amans: contrà Adolphus asper, sæuus, inquietus, ambitiosus, diuturnamque patris vitam ægro ferens animo. Quare vegetum adhuc parentis animum senili in corpore conspiciens, nec vltra priuatam ferens vitam, à matre Catharina muliere feroci instigatus, trahit in suas partes Neomagenses, ac aliquot alia Geldriæ oppida, nobilesque non paucos, qui eius patri male volebant, quòd subactos aliquot rebelles seuerius suo iudicio punijsset, cum quibus contra patrem coniurans, ex oppido Venlonio Ruremondanos deficere nolentes vexat. Sed Velonij à patre obsessus, opera patrui Guilielmi Egmondæ reguli facta pace in gratiam recipitur, vrbemq; Neomagensem à patre dono accipit. Cumq; paulò post rupta pace, duos patris famulos Neomagi, leui de causa capite plexisset, vim armaq; eius timens, Bruxellam ad Philippum Burgundum se confert, cuius cùm opera vxorem duxisset Borbonicam, in Ordinē quoq; equitum aurei Velleris asciscitur, profectusque in Palæstinam, ac paulò post rediens, à patre iterum in gratiam recipitur. His omnibus non obstantibus, patrem Grauæ tum habitantem cum matre Catharina, vt simulabat, inuisum venit. Excipiuntur summa cum lætitia, genio indulgent, aderatq; & Fridericus Egmondanus Isselsteini regulus, cum quo Adolphus latrunculis tēpus terebat, cæteri choreas ducebant. Post mediam noctem it dux Arnoldus, quemadmodum Fridericus Isselsteinius, cubitum. Adsunt subitò Neomagensium armati clam ab Adolpho intromissi, ducisq; Arnoldi cubiculum pulsant. Respondet sibi hoc tempore saltantium choreis interesse non libêre. Effractis foribus Neomagenses irrumpunt, ac illi aliò migrandum clamitant. Visis Neomagensium armatis, ac de filio nil sinistri suspicatus, de eo inquirit: cùm venisset, Necessitati pater, inquit, est cedendum, ac nobiscum eundum. cuius impietate animo consternatus, rogat ne se Neomagum ducant. hoc tantùm ægrè ab vxore & filio impetrat: vtq; erat linea in veste corpus ad quietem compositurus, thorace tantùm induerę permisso, Graua exeunt, equoq; impositum Buram ducunt. alij scribunt nudis pedibus equitantem filium sequi fuisse coactum. Hic patrem senem, seminudū ac extremè defatigatum, carcere non satis decoro Adolphus claudit, impieq; sex continuis detinet annis, belloq; petitus ab auunculo Ioanne, Cliuiæ duce, in scelere tamen perstitit. Quare Cliuensis à Papa Paulo II ac Imp. Friderico auxiliū implorat. Scribit vterq; Adolpho vt parentē dimittat. Cùm non pareret, Carolo Burgundo mandant, vt patrē carcere liberatum filio reconciliet. Is vtrumq; coram se sisti iubet. Adolphus potentiā tanti vicini veritus paret, & cum patre carcere educto Dorlanum ad Burgundum venit, ac in eius consiliariorumq; præsentia innocentem patrem varijs criminibus (quæ naturę lege, etiamsi vera fuissent, tegere debuisset) accusat. Contrà pater, constanter fortiterque se defendit, ac in filij impietatem crudelitatemque præsenti animo inuectus, cùm rationibus, bonorumq; virorum testimonijs innocentiam

1463. 1465. 1470.

10 20 30 40 50

tiam

tiam probasset, ad singulare certamen filium prouocat, reperturum se virum nobilem affirmans, qui pro innocentiæ suæ vindicatione propriam vitam periculo esset expositurus, si senio, longique carceris squalore confectus, filio in congressu impar videretur. Burgundus re in deliberationem deducta, cùm naturam non admittere iudicasset, vt pater filio singulari certamine committeretur, potestate sibi à Papa ac Imp. tradita innixus, sententiam hoc tenore pronunciat: Arnoldus, quàm diu vixerit, solus ducis titulo vtetur, ac excepta arce oppidoque Graua, omnibus reliquis ducatus vrbibus, oppidis, castellis, ac munitionibus, filio Adolpho cedet, numerabunturque ei singulis annis è Geldriæ ducatus reditibus, quo familiam pro di-
10 gnitate sustentet, tria aureorum liliorum millia. Adolpho cedent reliqui ducatus Geldriæ reditus, contentusque titulo gubernatoris Burgundiæ, eò profectus ad mortem vsque patris habitabit. Audita Adolphus sententia, in hæc verba prorumpit: Prius patrem capite pronum puteo iniici conspiciam, meque desuper immitti finam, quàm hac stare sententia. Contentus sum patri mille quingenta numerare aurea lilia singulis donec vixerit annis, modò ducis titulo abstinere, ac Geldriæ possessione in vniuersum cedere velit, cùm plus quam æquum sit, me iam tandem ducis semel titulo ornari, ac emolumentorum fructus gustare quos ipse per quadraginta quatuor continuos deuorauit annos.

Tulit ægrè Burgundus inhumanum, ferox, contumaxque viri iuuenis respon-
20 sum. quod cum Adolphus considerasset, animaduerteretque Burgundo parùm controuersiam cordi esse, quod eodem tempore Francorum rex, violata pace Peronensi, Ambianum, fanumque Quintini occupasset, duobus tantùm assumptis nobilibus, Francicis vt ipse indutis vestimentis, clam omnibus in Geldriam contendit. Prope Namurcum Mosam traiecturus, cùm pro portorio aureum soluisset, propius aspectus ac à sacerdote agnitus, proditus captusque Namurcum reducitur. Inde Viluordam, postremo Cortracum, vbi ad mortem vsque Caroli Burgundi honesta in custodia est detentus. 1470.

Adolpho in carcerem coniecto, dux Arnoldus in libertatem ac ducatum restituitur, qui Geldriæ ducatum comitatumque Zutphaniæ Burgundo vendidit, acce- 1471. 1472.
30 ptis nonaginta duobus aureorum florenorum millibus, certoque sibi loco annuis mens. Sep. donec viueret assignatis reditibus. Hæc acta, transactaque præsente Guilielmo Egmondano, ducis Arnoldi fratre, Ioanne Cliuensium duce, ac contractui stipulationibusque cum multis alijs viris nobilibus, fidem suam interponentibus, confirmauitque dux Arnoldus venditionem; vita post sextum mensem discedens, ac testamento Burgundum (impio iusta de causa exhæredato filio) hæredem scribens. 1473. mense Febr. Quam ob causam cum is mense Maio collegium equitum aurei velleris Valencenis suppleret: citatus ex custodia Adolphus Geldrius ad collegij tribunal, accusatusque à Burgundi procuratore, quod patrem bonis & honore spoliatum contra 1473. naturæ leges tetro in carcere sexennium impiè detinuisset: defendit se Adolphus
40 per suum vt potuit procuratorem. Cùm diu multumque res esset à iudicibus tractata, tandem ad hunc modum sententia pronunciatur: venditio ducatus Geldriæ ac comitatus Zutphaniæ, testamentumque ducis Arnoldi iustum ratumque censetur. Burgundus, ducatus Geldriæ ac comitatus Zutphaniæ possessionem, omni tempore iure adire poterit: Adolphus Geldrius proter inhumanam erga proprium patrem impietatem in carcere vitam finiet.

Lata sententia Burgundus, Traiectum ad Mosam profectus exercitum conscribit, vi vel amicitia à Geldrijs Dux inaugurandus. pleræque enim ciuitates, ac inprimis metropolis Neomagum, cum Adolpho sentientes, Burgundum non admissuræ videbantur. Ruræmunda aduenienti portas aperit, sequunturque eos Cuca, Kes-
50 selum, Borna, Zitertum, cum plerisque alijs. Venlonij cum aliquandiu se defendissent, muris verò tormentis disiectis, auxilium nusquam conspicerent, honestis conditionibus deditionem faciunt.

Gerardus Iuliacensium & Bergensium dux, qui ius sibi in Geldriæ ducatum esse dicebat, quanquam Imp. Fridericus accepto clientelari sacramento, in possessionem

Geldriæ ac Zutphaniæ ipsum statuisset: existimans tamen non esse nostra, quæ defendere non possumus: cum Burgundo, eius potentiam veritus, consentiente filio suo Guilielmo, transigit, actionemque omnem, quam in Geldria ac Zutphania allegare poterat, promissis sibi octoginta aureorum florenorum millibus vendit, Imp. Friderico venditionem ratam habente. Quod cùm Geldrij intellexissent, statim Burgundo portas aperiunt, Gochtum, Strala, Geldra, Graua, VVachtendonckum, Lensa, Bommela, Tiletum, Bura, Erckelensa.

NEOMAGENSES in contumacia perseuerantes, vrbe imbellam turbam eiecerant, ac aliquandiu ductu viri nobilis Reineri Bruchusij strenuè se defendebant. Is enim Carolum, captiui Adolphi filium puerum, ac postremum è familia Egmondana Geldrorum ducem, octo tum temporis annos natum, exiguo impositum equo, arcuque in manum tradito, pendente è tergo pharetra iaculis referta, circum muri vallum deducens, præsidiarijs ac ciuibus commonstrabat, ac vt pro futuro principe fortiter depugnarent, admonebat. Muri varijs locis tormentorum violentia deiecti Burgundos sæpius ad vim faciendam inuitarant, sed semper cum detrimento reiecti, postrema oppugnatione sexcentos Anglos ballistarios milites veteranos, à cæteris desertos, nec, quanquam receptui cecinisset, tergum vertere volentes, ad vnum omnes desiderarunt, captaque eorum signa militaria Neomagenses mœnibus præfixere. Verum post hanc cladem, multò acrius, quæ ad expugnationem necessaria erant, varijs in locis parari considerantes, in vrbe verò fortissimos ac strenuissimos cecidisse, aut saucios decumbere, nec vsquam se gentium opem expectare, cadente ferocia, de compositione legatos ad Burgundum mittunt. Irritatus quod temerè tantum sibi negocij fecissent, omnia suo arbitrio committi volebat, deuenissentque ad hanc necessitatem, nisi Ioannes Cliuiæ dux intercessisset. Proinde vitâ tantùm pacti, circa Cal. Augusti portas aperiunt, tertia posteaquam obsideri cœperant hebdomade. Burgundo vrbem intrante, viri fœminæque omnes in genua cadentes, gratiam, ne diriperentur, altis vocibus rogabant: quod tandem à proceribus exoratus hac conditione admisit, vt soluerent Iuliacensium duci octoginta aureorum florenorum millia. Post hæc in Geldriæ ducem ac Zutphaniæ comitem ab omnibus ordinibus inauguratur. claues ei adferentibus omnium ciuitatum magistratibus, qui ex euentu obsidionis Neomagensis consilium capere statuerant, ac proinde ex his quidam pecunia multati, vt Lobeccani, Zutphanij, Arnhemij, Hasselij, Hattemij, Grolli, Hadervvicani, Deutecomenses, Elburgij, Oldenburgenses, Osualli. Prouinciale Geldrijs concilium dedit, cui Cancellarius præsideret, quemadmodum in hodiernum vsque diem (perturbata tamen subinde senatus auctoritate) Arnhemi videmus. Carolus ac Philippa, ex Adolpho nati, ab eo osculo excepti, Gandauum mittuntur, vbi apud materteram, Caroli Burgundi vxorem, ac filiam honestè sunt educati. Dimidia exercitus parte dimissa cum reliquis copijs Traiectum ad Mosam reuertitur, relicto Geldrijs gubernatore Guilielmo Egmondano, Iselstenensium Regulo sene, Adolphi patruo.

Carolo Burgundo ad Nanceium cæso. cùm dux idoneus aduersus Gallos Belgicum inuadentes deesset; Adolphus Geldriæ dux, cuius coniunx, Mariæ Burgundæ matertera erat, ex custodia liberatus, copijs Belgicis aduersus Ludoicum XI. Galliæ regem præficitur; sed in ipso aditu belli ad Tornacum, cum paucis speculatum egressus, à Gallis confoditur. 1477.

Filius Carolus, decennio post interfectum patrem primum militiæ tyrocinium agens, in Morinis, à Gallo, cum multis proceribus alijs, qui statim ab aula Burgundica redempti sunt, capitur. Ipse solus in Gallia neglectus, & à Gallis ad odium Burgundici nominis incitatus, tandem anno 1492. in patriam hac occasione redijt. Imperatore Maximiliano post Matthiæ Vngariæ regis obitum, apud patrem in Austria occupato: ordines Geldriæ, imperij præfectorum Burgund. pertæsi Carolum principem Geldriæ natum, reuocare ad gubernationem patriæ constituunt. Itaque Vincentium comitem de Morse, vicinum & capitaneum antea suum cum nobilibus aliquot, & ciuitatum legatis, clam in Galliam ad principis sui liberationem mittunt. 1487.

mittunt. Pactis igitur cum rege conditionibus, & promisso λύτρῳ, pro quo Vincentius vnicum filium Iohannem obsidem in Gallia relinquebat; rediens per Lotharingiam (cuius principi Renato, Philippa soror Caroli recens nupserat) CAROLUS in Geldriam, summa cum omnium ordinum ac totius populi gratulatione & lætitia recipitur. ac statim ad Fridericum III. Imperatorem literas mittit, quibus beneficium ducatus Geldriæ sibi imperatoris autoritate tribui ac confirmari, & facultatem mittendi legatos tutam ac liberam concedi petit.

Mortuo autem paulò post Imp. Friderico, & Maximiliano filio ducatum Geldriæ vi repetente, Carolus munitis præsidio vrbibus ad sororem in Lotharingiam 1494. 10 secedit. Maximilianus Ruræmunda & Neomago frustra obsessis, intercessione coniugis suæ Sfortianæ recens ductæ, à Lotharingo sollicitatæ, Carolo liberum ad se accessum permittit, vt controuersia à quatuor electoribus Rheni cognita decidatur. 1495. Hi Traiecti anno sequenti pronunciant, cùm pater & auus Caroli, contra Imp. authoritatem, ducatum Geldriæ detinuerint, nec feudum ab Imp. vnquam acceperint, non potuisse Carolum Geldriæ ducem nasci, nec feudi sine consensu Imp. occupati capacem esse: Ideoque non ducem Geldriæ, sed dominum de Egmonda deinceps appellari debere. Cùm autem Carolus, Gallico patrocinio, & suorum procerum ac vrbium inprimis fide fretus, Geldriam nihilominus cum titulo vsurparet: Maximilianus primùm per Albertum Saxoniæ ducem, ac tandem summis viribus bellum 1497. 20 aduersus Carolum, vt paulò ante dixi, anno 1499. suscepit, in quo tamen præter a- 1498. grorum vastationes & minora aliquot oppida & arces captas nullum operæ precium fecit; Neomago, Arnheimo, Ruræmunda & cæteris ciuitatibus, singulari virtute & fide, principis sui retinendi causa, omnem vim hostilem fortiter sustinentibus. Interea Maximilianus ad comitia Augustæ indicta discedens, ducibus belli absoluen- 1500. di curam committit. Cùm autem milites legionarij, prætextu stipendiorum non solutorum, ad hostem Carolum transirent, & Iuliacenses ac Cliuenses ditiones perpetuis incursionibus depopularentur & exinanirent; duces illi, de pace & tranquillitate sua suarumque regionum restituenda, solliciti, Ludoico XII. Galliæ rege arbitro delecto, transigunt. Ita possessionem Geldriæ Carolus tunc retinuit, & vsque ad vi- 30 tæ finem, perpetuus ferè Burgundicæ domus hostis, & Gallicarum partium amicus, conseruauit.

Vt autem series Ducum Geldriæ, inde vsque à Reinoldo primo duce, ex Nassauensi familia, per Ludouicum Bauarum Imperatorem creato, in conspectu sit, sequentem tabulam adiungo.

VVichardus vltimus ex familia Dominorum de Ponte, quibus Carolus Caluus præfecturam Geldriæ primùm commiserat.

|

Adelheid, nupta OTTONI comiti à Nassovv, tempore Henrici IIII. Imp. 1060. Huius Ottonis posteri, comites Geldriæ, annis ferè 250. fuerunt. altera Ottonis vxor fuit Sophia filia & hæres VVichmanni postremi Zutphaniæ comitis, ex qua 40 natus Gerlacus.

Gerardus, cœpit 1107	Gerlacus ἄπαις.

|

Henricus comes Geldriæ & Sutphaniæ 1131. condidit cœnobium Bethlehem propè Dotichem.

Gerardus, 1162. ἄπαις.	Otto II. cœpit 1180. ⊕1202.

Gerardus III. fundator trium cœnobiorum Ruræmundæ, ⊕1229.	Otto episcopus Traiectensis.	Henricus.

Otto III. vrbem Imperialem Neomagum, à VVilelmo Imp. oppignoratam, Geldriæ adiunxit. Arnheim, Bommel, Goch, Hardevvic, primus muro cinxit, fundauit 50 Greuendal. ⊕1271.	Henricus episcopus Leodiensis.

♂

♂

Reinoldus bellicosus, sed tandem à filio captus, in carcere ⊕ 1326.

REINOLDUS primus Dux GELDRIÆ, anno 1339. à Ludoico Bauaro Francoforti designatus. Vxor Leonora, soror Eduardi R. Angliæ. ⊕ 1343.

Reinholdus II. dux Geldriæ cum fratre 18. annos in summa discordia Geldriam rexit. donec tandem ab Eduardo fratre captus est 1361.	Eduardus III. dux Geldriæ sine liberis ⊕ 1371.	Margareta.	MARIA nupta VVilelmo Iuliacensi.	VVilelmus IIII. primum marchio 1329. deinde Dux IVLIACENSIS in Comitijs Metensibus 1356. à Carolo IIII. creatus, ⊕ 1360.	Ioannes X. Dominus ab Arkel. ⊕ 1324.
				Otto ⊕ 1369.	Ioannes XI. ⊕ 1355.
					Ioannes XII. ἄπαις.

VVilelmus dux Iuliacensis, in Geldria auunculo successit. Vxor Catharina, filia Alberti Comitis Hollandiæ, desponsata prius Eduardo Geldriæ duci. ⊕ ἄπαις 1402.	Reinoldus III. dux Iuliacensis, & Geldriæ, cœpit 1402. ⊕ ἄπαις 1423. Vidua Maria, Ruperto, Adolphi, ducis Bergensis filio nupta.	IOANNA cui Geldriam testamento frater Reinoldus moriēs legauit.	Ioannes ab Arkel, vir inquietus, à proprijs subditis pulsus Gorichemo, vendidit ditionem Hollando.
		VVilelmus occisus ad Gorichem 1417.	MARIA nupta Ioanni Egmondano.

ARNOLDVS Egmondanus, Ruperto Adolphi Bergensis filio, VVilelmi nepoti, Geldriam eripuit, adiutus à Cliuensi socero 1426. Vxor Catharina, Adolphi Cliuensis filia, Ioannis I. ducis Cliuensis soror. Ipse tandem captus à filio, & quinquennio post liberatus, duos adhuc annos patriam rexit. ⊕ 1473.	VVilelmus stirps comitum Egmonda. & Isselstein & Bueren.
ADOLPHVS, dux Geldriæ, cepit patrem 1465. vicissim à Carolo Burgundo captus 1470.	Catharina virgo, gubernatrix Geldriæ capto Adolpho.
CAROLVS, Geldriam recuperauit 1492. & retinuit vsque ad annum 1537. moriens testamento VVilelmum Cliuensem, Iuliacensem & Bergensem sibi substituit.	Philippa Renati Lotharingi vxor.

TRAIECTINAM Diœcesin, à Geldriæ ducatu, intra Isalam & Rheni brachia vndiquaque ferè cinctam, gubernauit FRIDERICUS marchio Badensis, quinquagesimus tertius à S. VVillebrodo, quem Pipinus dux Brabantiæ, Caroli magni proauus, episcopum primum Traiecti collocauit. Is Fridericus, vt in locum Dauidis à Burgundia, Philippi boni filij & Caroli Burgundi fratris naturalis, iam 39. annos magistratu functi, substitutus fuerat: ita pertæsus bellorum, quæ cum vicino Geldriæ duce assiduè gerebantur, & intestinis suorum factionibus & perfidia fractus, Philippo de Burgundia, Dauidis fratri, ab Erasmo passim laudato, principatum resignat.

694. 1499.

Fridericus ⊕ 1353.
Rodolphus magnus ⊕ 1372.
Bernhardus ⊕ 1436.

Iacobus,

Iacobus, Marchio Badensis, ab Aenea Syluio celebratus lib. 4. de dictis & factis Alfonsi cap. 7. Europæ cap. 41. ⊕ 1453. Vxor Catharina filia Caroli Ducis Lotharingiæ.

- Carolus ⊕ 1475. ex Catharina sorore Friderici III. Imp.
  - Albertus ⊕ 1488.
  - FRIDERICVS Traiectensis episcopus ⊕ 1517.
  - Christophorus, subscripsit comitijs 1500. 1512. ⊕ 1527. Vxor Otilia, Philippi comitis Catzenelbogen filia.
    - IACOBVS episcopus Treuirensis successit patruo magno 1505. ⊕ 1512.
    - Bernardus Gubernator Lutzelburgi ⊕ 1536. Vxor Francisca, Lutzelburgij, Briennæ comitis filia.
      - Philibertus ⊕ 1569.
        - Philippus zu Baden / ⊕ 1588.
        - IACOBA Iohan. VVilelmo duci Iulaicensi nupta 1585.
      - Christophorus ⊕ 1575. vxor Cecilia Sueca.
        - Fortunatus Eduardus.
    - ERNESTVS
      - CAROLVS, ⊕ 1577.
        - Ernestus, vxor Anna Ezardi Frisiæ comitis filia. Turlaci habitat.
        - Iacobus ⊕ 1590.
        - Georg. Frid.
      - Bernardus.
    - Philippus ⊕ 1539. Vxor Elisabetha, filia Philip. Palat. elect. quæ antea Henrico Landg. Hassiæ Marpur. nupta fuerat. ⊕ 1521.
      - Iacoba, VVilelmi Bauari vxor, nupta 1522.
        - Albertus dux Bauariæ.
- Ioannes episc. Treuirensis cœpit 1449. ⊕ 1503. ætatis 79.
- Georgius Metensis.
- Bernardus in Diuorum catalogum à Sixto IIII. relatus.
- Margareta vxor Alberti Brand. Achillis Germanici.

HOLLANDIA, ET BRABANTIA, ad Mosam Geldris finitima, Saxonum colonia, cuius incolarum maiores, ex antiquissimis Saxonum Transalbinis sedibus à dorso Cimbricæ Chersonesi, trans Rheni ostia, in Gallicam ripam, Carolus magnus traduxit: [804.] tranquilla pace & felicitate, sub optimo principe PHILIPPO, archiduce Austriæ, duce Burgundiæ, Maximiliani Cæsaris & Mariæ Carolo Burgundo natæ, & amplissimarum regionum, quas inferiorem Germaniam & Belgium nominamus, hæredis vnicæ filio, florebant. [1500.] Is tum viginti duorum annorum iuuenis, sexennio antè, prorsus adhuc adolescens, gubernaculis admotus, insigni bonitate, clementia, moderatione, affabilitate, mansuetudine & cognatis virtutibus, [1494.] quæ principibus Austrijs ceu gentilitiæ dotes sunt, ita enituit & eluxit, vt amor ac delitiæ generis humani dictus, omnium vicinorum regum & aliorum hominum beneuolentiam & studia mirifica sibi conciliarit. Ineunte autem anno 1500. filius principi Philippo, CAROLUS V. Romanorum postea Imperator, qui cunctis suæ ætatis & superiorum aliquot seculorum Regibus, potentia, virtute, sapientia, & felicitate Heroica antecelluit, natus est ex coniuge IOANNA, Ferdinandi magni Aragoniæ regis, ob eiectos ex Granata Saracenos (qui iam 770. annos regnum ibi tenuerant) & Christianam religionem, abolitis in tota Hispania Mahometicis superstitionibus restitutam, Catholici cognomen adepti, & Elisabethæ reginæ Castiliæ filia secunda. Primogenitam enim matri ὁμωνύμον, Emanuel Lusitaniæ rex (nuptam anteà Alfonso VI. Iohannis II. Lusitaniæ regis, patruelis sui filio, ante patrem mortuo) vxorem duxerat. Quo ipso nuptiarum tempore, Ioannes, Ioannæ matris Caroli V. frater, Ferdinandi Aragonis filius vnicus (in cuius matrimonio Margarita, Philippi archiducis soror, Caroli V. amita viuebat) adolescens diem suum obijt, relicta coniuge grauida, quæ cùm paulò post abortijsset, Emanuel cum

coniuge Elisabetha, in Castellam sequenti anno vocati, velut legitimi regnorum hæredes, fidem à populis acceperunt. Cæsaraugustæ Aragoniæ metropoli, dum commorantur reges, & de conditionibus fidei à Cæsaraugustanis dandæ, aliquot menses cum illis disceptant; Elisabetha iunior filium Michaëlem summa cum aui Ferdinandi & parentum lætitia, & totius Hispaniæ plausu peperit. quem infantem, vniuersa Hispania & Lusitania regem summa consensione, fide ipsi iurata, statim declararunt.

1498.

Sed Deus æternus & summus rex, qui imperia & regna in terris ipse constituit & transfert, & cui ipse vult, tribuit: non Lusitanicæ, sed Austriacæ stirpi, non Emanueli aut Michaëli, sed Philippo & Carolo, amplissima Hispaniarum regna destinarat. Matre enim Michaëlis in partu extincta, & infante vix bimo ex his terris migrante, successionis ius omne ad materteram ipsius Ioannam, Philippi archiducis Austriæ & ducis Burgundiæ coniugem deuolutum est. Quæ eodem anno iubilæo, vt dixi, die 24. Februarij, tertia post mediam noctem hora Carolvm V. Imp. nostrum, Gandaui Flandriæ metropoli, enixa est; anno post Carolum magnum, qui religionem Christianam in has gentes Saxonicas primus inuexit, Imperatorem renunciatum, septingentesimo. Vt autem ignis, quò clarior fulsit, eò citius extinguitur: & ingenia, quæ illustriora, breuiora sunt: ita de Philippo tot prouinciarum ac regnorum principe optimo & potentissimo, Virgilianum illud rectè vsurpari potuit: Ostendent terris hunc tantùm fata, nec vltra esse sinent. nam 28. ætatis anno, vt suo loco dicemus, qui fuit à nato Christo 1506. ante Maximiliani patris excessum tredecimo; in Hispanijs, socrui Elisabethæ in Castiliæ regnis succedens, è viuis sublatus est, relictis Carolo, Ferdinando, Leonora, Elisabetha, Maria infantibus, & Catharina posthuma.

Primus autem conditor & fundator Imperij Belgici, Philippvs Bonus fuit (Philippi huius, anno 1500. potentia, virtute omnium vicinorum regum & populorum beneuolentia, felicitate, mansuetudine & ætate florentis, proauus) qui Belgici prouincias, anteà diuulsas, recolligere; & præsens Imperij Belgici corpus, XVII. distinctis prouincijs & iurisdictionibus, sub Carolo V. constans, fundare & erigere primus cœpit. de quibus ordine & breuiter, quando, & quibus occasionibus, singulæ ad hunc Philippum Bonum, & abnepotem illius Carolum V. confluxerint, exponam. Cùm enim Gallia Belgica, olim Rheno, Oceano & Sequana fl. contineretur: nepotum Caroli magni temporibus, maxima illius pars, quæ inter, Rhenum, & Scaldim erat, Lotharij regnum, & Lotharingia dici cœpit. donec extincta Caroli posteritate, in varias, vt adhuc est, prouincias, diuelleretur. ex quibus

Brabantia, antiqui Lotharingiæ regni prouincia, vnde fortassis nomen accepit, tota fluminibus Mosa, Scaldi, Dendero, & Sabi propè Namurcum se in Mosam exonerante, includitur. Veteres Brabantiæ duces, à Louanij comitibus originem duxerunt, quorum primus ab Henrico V. dux creatus est Godfridus Barbatus, cuius posteri Brabantiam, vsque ad Ioannam, Ioannis III. ducis Brabantiæ primogenitam, tenuerunt. Ioannæ enim, ex Margarita sorore pronepos, Antonius Burgundus successit, à cuius filio Philippo, dum Iolæ Andegauensi sponsæ aduentanti obuiam proficiscitur, in itinere mortuo, ad Philippum Bonum peruenit. Est autem hæc veterum Brabantiæ ducum series.

1108.

Henricus III. comes Louanij.

Henricus IIII. ἄπαις. — Godfridus Barbatus, primus Brabantiæ Dux ab Henrico V. Imp. cuius sororem in matrimonio habebat, creatus A. C. 1108.

Godfridus II. ⊕ 1143.
Godfridus III. Grimbergios vicit, ⊕ 1183.
Henricus V. ⊕ 1230.
Henricus VI. prima vxor filia Philippi Imp. altera Sophia, S. Elisabethæ filia. ⊕ 1247.

♀

♀

Henricus VII. ex filia Philippi ⊕ 1260.

Henricus alter, ex Sophia natus: stirps præsentium Landgrauiorum Hassiæ.

Ioannes I. Ducatum Limburgensem, mortuo Henrico, postremo duce Limburgensi, ab hæredibus emit, & Brabantiæ vniuit.

Ioannes II. ⊕ 1312.

Ioannes III. ⊕ 1355. Machliniam ditioni suæ adiecit.

Ioanna, Ducissa Brabantiæ, VVenceslao Lucelburgio nupta, ἄπαις. cui Antonius, sororis nepos successit. ⊕ 1406.

Margarita, vxor Ludoici Malani comitis Flandriæ ⊕ 1383.

Margarita, filia & hæres vnica, nupsit Philippo Audaci, Burgundiæ duci. ⊕ 1405. anno post maritum proximo.

Ioannes dux Burgundiæ ⊕ 1419.

Antonius Dux Brabantiæ & Limburgi, ⊕ 1415. in prælio Azincurtio.

Philippvs Bonus, conditor Imperij Belgici, factus Dvx Brabantiæ 1430. ⊕ 1467.

Carolus Burgundus proauus Caroli V. ⊕ 1477.

Maria nupta Maximiliano Cæsari, ⊕ 1482.

Philippus ⊕ 1506.

Carolus V. ⊕ 1558.

Philippus Rex Hispaniæ.

Ioannes IIII. conditor Academiæ Louaniensis 1426. ⊕ 1427. mense Aprili: iuuenis 24. annorum. Vxor Iacoba Bauara bestia. ⊕ 1436.

Philippus, ⊕ 1430. cui Philippus Burgundus patruelis successit.

De vrbibus Brabantiæ præcipuis, Petri Aegidij Syndici Antuerpiensis passim ab Erasmo celebrati, Epigramma extat, quod adiungo.

Gymnasio pollet veneranda LOVAnia docto, Et BRVxella potens nobilitate tumet.
Classifero attollit cristas ANTuerpia portu, Et, quo vix mundo clarius, emporio.
Vendicat ipsa sibi dulces Machlina puellas, Ex oculis quarum spicula torquet Amor.
Mœnia Sylua ducis iactat munita: celebrem Bergæ mercatum: BRedæ sodalitium.
Non modò Gertrudis phanum, verùm alma Niuella Heroinarum nobilitata choro est.
Quid veteris memorem nunc diruta mœnia Landæ, Arx vbi Carlorum Francigenumq́; fuit?
Hannutum taceo, Tilmondam, Geldoniamq́;, Quæq́; nitent sacro Gemblaca cœnobio.
Helmondam, villam fortem, montesq́; petrosos, Et Magij Latijs mœnia nota viris.
Atq; Lyram, hanc licet exornet Gumarus auito Stemmate, virtute, relligione, fide.
Vt sileam reliquas vrbes, quas terra Brabantis Continet, haud vlla est quæ bonitate vacet.

LVCELBVRGENSIS comitatus, Ottonis I. Imp. tempore cœpit. Ducis titulus, à Carolo IV. Imp. primùm VVenceslao fratri, marito Ioannæ Brabantinæ, tributus est. quo sine liberis extincto, Caroli IV. ex filio Ioanne duce Gorlicensi, neptis Elisabetha, cùm nullos ex secundo marito Antonio Brabantiæ duce, cui patruus Imp. VVenceslaus eam elocarat, liberos suscepisset, iam sterilis, vendidit Lucelburgensem principatum Philippo Bono, Burgundiæ duci. (1442.) à quo Guilelmus Saxoniæ dux, (cui Anna, Sigismundi Imp. neptis, Elisabethæ patruelis, nupta erat) armis eum repetens, à Philippo expulsus est. Philippus tandem 2,0000. Rhenensium (1443.) adhuc persolutis, integram & quietam Lucelburg. ditionis possessionem nactus est 1453. cùm Casimirus etiam, Poloniæ rex, Ius suum Carolo Burgundo integrum concessisset.

Henricvs VII. Imp. comes Lutzelburgensis.

Ioannes Rex Boëmiæ.

Carolvs IV. Imp. Rex Boëmiæ.

VVenceslaus, Dux Lutzelb. à Carolo IV. creatus, Ioannæ ducissæ Brabantiæ maritus ⊕ 1383.

VVenceslaus Imp.

Sigismundus Imp.

Ioannes dux Gorlicensis.

Elisabetha vxor Alberti Imp. | Elisabetha coniunx Antonij ducis Brabantiæ; Philippo Bono ducatum Lutzelb. vendidit.

Anna, coniunx VVilhelmi ducis Saxoniæ. | Elisabetha, coniunx Casimiri regis Poloniæ.

GELDRIAE ducatum, Carolus Burgundus A. C. 1473. partim titulo emptionis, partim armorum iure, ab Egmondanis ad Burgundos transtulit, vt supra copiosè expositum est. Recepta autem per Carolum Egmondanum, ex Gallia reducem, Geldria: post multorum annorum bella transactum est, vt Carolo Egmondano sine hæredibus masculis extincto, Burgundi succederent. Huius transactionis vigore Carolus V. Geldriam à Iuliacensi occupatam, armis Burgundicæ domui iterum coniunxit. 1543. 10

LIMBVRGI ducatum, & cohærentes in meridionali Mosæ ripa regiones, vbi Leodio & Traiecto, ac Iuliacensi vicinas, mortuo sine liberis Henrico duce Limburgi postremo, Ioannes I. Brabantiæ dux, Henrici VII. & filiæ Philippi Imperat. filius, ab hærede legitimo, Adolpho Montium comite, emit circa A.C. 1280. Cùm autem Reinoldus Geldriæ comes, propiorem se Adolpho esse hæredem adfirmans, bellum Brabanto moueret: in prælio captus, nec ante dimissus est, quàm Ioanni Brabanto, omnem actionem, quam in ducatu Limburgensi allegabat: absolute cessisset. Ab eo tempore, Limburgum, vna cum Falquemontio, Dalemo, & alijs vltra Mosam regionibus, Brabantiæ vnitum, sub peculiari tamen Gubernatore fuit. 20

FLANDRIA, 28 vrbes muro cinctas, & 1151 pagos populosos complectens in littore Oceani, à Brabantiæ finibus & ostio Scaldis, vsque ad Aam fl. & Picardiam Galliæ porrecta; comitem primum habuit Balduinum Ferremanum, à Carolo Caluo Imp. creatum. 862. à quo continua series est comitum, vsque ad Ludoicum Malanum, ex Borbonia stirpe vltimum. cuius vnicæ filiæ MARGARITÆ maritus, PHILIPPUS Audax, Burgundiæ dux, Ioannis Galliæ regis filius, FLANDRIÆ & Artesiæ comitatum adeptus, viginti annos tenuit, cumque moriens ad filium Ioannem, & Philippum Bonum nepotem transmisit. 1383. 1404.

Guido Dampertus Borbonius ⊕ 1304. ætatis 80.
Robertus III. Berhumensis ⊕ 1322. 30
Ludoicus comes Niuersij, duobus ante patrem mensibus obijt.
Iohannes I. Galliæ rex ⊕ 1364. | Ludoicus I. successit auo, ⊕ 1346. in pugna Cressiaca.
Ludoicus Malanus postremus ex hac familia, ⊕ 1383.
Philippus Audax Burgundiæ dux ⊕ 1404. —— MARGARITA filia & hæres vnica ⊕ 1405.
Ioannes Burgundiæ dux, Flandriæ comes, ⊕ 1419.
PHILIPPVS Bonus, conditor Imp. Belgici, ⊕ 1467.
Carolus Burgundus, ⊕ 1477. 40
Maria nupta Maximiliano Austriaco Imp. auo Caroli V.

HANNONIA, Flandriæ, ad Tornacum & Duacum, versus boream; Brabantiæ & Namurco, ad ortum; Cameraco, ad occasum sito, finitima; & meridiem versus vltra Mosam porrecta; & Montibus metropoli, Binsio, Landrisio ad Sabim, quod à Gallis munitum Carolus V. irrito conatu obsedit: & recentibus arcibus, Philippi villa, Caroli monte, Mariæburgo insignis, vnà cum Hollandia & Selandia, aliquot ante Iacobæ Bauaræ hæredis legitimæ obitum annis: ad Philippum Bonum Burgundiæ ducem peruenit. 1543. 1436.

Ioannes Auennensis comes Hannoniæ ex Adelheide Hollandica. —— Adelheidis soror VVilelmi II. comitis Hollandiæ Imp. 1254. 50

Ioannes II. comes Hannoniæ & Hollandiæ, ⊕ 1305.
VVilhelmus III. comes Hannoniæ, Holland. Seland. Frisiæ, ⊕ 1336.

VVilelmus IIII. ⊕ ἄπαις 1344.	Margarita, nupta Ludoico Bauaro Imp.
VVilelmus V. ⊕ 1377.	Albertus, ⊕ 1404.
VVilelmus VI. comes Holl. Sel. Frisiæ, Han. ⊕ 1417.	Margareta, vxor Ioannis Ducis Burgundiæ.
IACOBA Bauara, quatuor maritis nupta, sterilis ⊕ 1436.	PHILIPPVS BONVS Imperij Belgici conditor, successit Iacobæ consobrinæ in Hannonia, Hollandia, Selandia, Frisia.

quæ regiones, in Philippi verba, viuente adhuc Iacoba, iurauère. sed Gubernatio integra Philippo tradita est, cùm Iacoba, Francisco Borsellio clienti suo, contra pacta cum Philippo inita, nupsisset. 1428. 1432.

HOLLANDIA, vna cum Hannonia, in Philippi potestatem anno 1432. peruenit. Primus autem Hollandiæ & Selandiæ comes, à Carolo Caluo Imp. constitutus est THEODORICUS, quem ὁμώνυμοι sex, & aliquot Florentij, secuti sunt, vsque ad VVilelmum I. qui 1223. obijt. 862.

Florentius ⊕ 1251.

VVILELMVS IMP. Rom. electus 1254.	Adelheid.—Ioannes Auennensis, comes HANNONIÆ.
Ioannes ἄπαις ⊕ 1300. cui Adelheidis amitæ maritus successit.	Ioannes II. comes Hannoniæ & Hollandiæ, ⊕ 1305. VVilelmus III. ⊕ 1336. Magarita nupta LVDOICO Bauaro Imp. ad quem A.C. 1344. Hollandia peruenit.

Cùm autem Hollandiæ comitum mentio breuiter facta sit: addam de regionis illius situ, & oppidis præcipuis, pauca, ex Cl. V. Adriani Iunij, amici mei, commentario Hollandiæ, non iniucunda studioso lectori nec ingrata, vt spero, futura. Pars enim est HOLLANDIA, celeberrimæ & nobilissimæ olim BATAUORUM Insulæ, Rheni brachijs inclusæ, Cattorum coloniæ. quorum dux Bato, non procul à VVahalis Mosæque confluente, Batenburgum regni sedem habuit, quam filius Hesus Neomagum transtulisse fertur. A Plinio, qui cum Druso Nerone ijs in locis militauit, his verbis describitur. *In Rheno ipso prope C. M. passuum* (20. milliaria Germanica) *in longitudinem, nobilissima Batauorum insula* (inter VVahalin & Rhenum interiecta) *& Caninefatum,* (ad Harlemum) *& aliæ, Frisiorum* (ad Hornam metropolin) *Frisiabonum*(nunc VVaterlandia) *Sturiorum seu Tusiorum*(vt in manuscripto exemplari vetusto legitur) prope Huisdumum, versus Medemblicum, hodie Tusenland. *Marsatiorum* (à Tusijs ad Thessaliam insulam olim continenti iunctam, nunc diuulsam voragine maris, quam Marsdiep appellant) *sternuntur inter Helium & Fleuum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab Septentrione* (Isala dictus) *in lacus*: (Zuidersee) *ab Occidente* (VVahalis appellatus) *in amnem Mosam se spargit. medio inter hæc ore, modicum nomini suo custodiens alueum,* qui Arenacum, & Traiectum episcopi sedem, allabens in mare Leidense & Harlemium lentus euoluitur. de quibus Rheni ostijs, initio Chronici, de Saxoniæ veteris limitibus agentes, prolixiùs diximus.

Tacitus lib. 20. Gerardus Nouiomagus.

Cùm autem multæ Batauiæ partes, in diœcesis vltra Traiectinæ: multæ in Geldriæ ducatus possessionem transierint: Hollandiam, hodie sic, vel à cauitate soli minimè solidi, sed palustris, & ad pedum pulsum vacillantis, nixuique facilè cedentis; vel à fœnificijs vberibus; vel à nouis Nortmannorum colonis, dictam, qui

qui inter cæteras orbis Arctoi insulas, Olandiam Gothiæ meridionali in mari Balthico obiectam, & Selandiam Daniæ regni hoc tempore sedem, incoluerunt, & vetera patriæ nomina, Holandiæ, & Selandicis insulis, quas Rhenus & Schaldis interluit, tribuerunt. quod circa A. C. 840. accidisse, & paulò post, THEODORICUM Comitem, à Carolo Caluo, Hollandiæ præpositum, vt Normannos eijceret, Iunius ratiocinatur.

863.

Partes verò Hollandiæ, hodiè sic dictæ, sunt: *Meridionalis* (Mosæ & Rheno medio interiecta, cuius caput Dordrechtum) *Kinnemaria* seu Caninefatum veterum regio, à Leida Alcmariam vsque (cuius caput Harlemum) *VVestfrisia*, cuius caput Horna & Euchusia: *VVaterlandia* & Goyelandia, cuius Nerdamum, VVesopus, & Muida ad Vechtam fl. vicina oppida sunt.

10

Pascuis iumentorum; butyri & caseorum bonitate; Halecum captura copiosa, Oceani portubus commodissimis, excellit. quorum beneficio merces vndecunque terrarum importatas excipit; ex Borussia frumentum & sectilia de robore ligna, ex Liuonia ceram, ex Gallia vinum & salem; ex Hispania, oleum, saccarum, aromata; ex Norvvegia, malos nauium, aliamque materiam naualem; ex Islandia & Bergis Norvvegiæ, piscem vento induratum Lignorum inopiam cespite fossili & in sole arefacto leuat. Telarum linearum subtilitate & candore omnibus gentibus præstat.

Oppida muris cincta 28. habet, verùm sex primaria, quorum arbitrio comes olim belli pacisque consilia tractabat. DORDRECHTUM; Mosam emporium, nunc vrbi Venetæ situ simile, postquam 1421. tempestate disiectis aggeribus, & circiter 72. pagis submersis, à continente diuulsum est. HARLEMUM, situs amœnitate, telarum linearum candore & tenuitate, Templo magnifico, artis Typographicæ, vt aiunt, inuentione, & alijs insignibus Dei donis nobile. Delphi, cereuisiæ bonitate magis quàm Apollinis oraculo prædicati. Leyda seu Lugdunum Batauorum ad medium Rheni ostium, (quod arenarum cumulis tempestate postea obturatum est) Romanis temporibus situm, nunc Academiæ nobilis sedes. AMSTELODAMUM vrbs ad Amstelam fl. & intimum Hollandiæ sinum sita, Belgicæ horreum, & toto vrbe occiduo emporium celebre, anno 1482. primum muro cinctum. GOVDA, ad Iselam fl. A. C. 1262. condita, frequentibus plantarijs & commercijs felix, in cuius arce diplomata priuilegiorum Hollandiæ proceres custodiunt.

20

30

Minorum gentium oppida sunt: ENCHVSA in extremo margine Hollandiæ Frisiam versus, maris furori obiecta, portu capacissimo, & nautarum peritia & factitij salis officinis clara. HORNA, circa A.C. 1300. ædificari cœpta, Cl. V. Adriani Iunij & Iacobi Ceratini patria. ALCMARIA q. d. AllMeer, vndique lacubus seu maribus cincta, ædificijs elegantibus, & auibus, piscibus ac pecore copiosa; Petri Nanij patria. EYDAM, duobus ab Horna milliaribus, caseorum bonitate, & naualium magnificentia & naupegorum industria celebre. VVesop, duobus supra Amstelodamum milliaribus, ad Vechtam fl. ex Rheno deriuatum, raræ texturæ pannificio celebre. MVDA, ad ostium Vechtæ, piscatoribus habitata. NARDAM textorum & fullonum officinis stipatum. GORICOMIUM, ad Lingæ & Mosæ confl. circa A.C. 1230. per Dominos ab Erkell muro cinctum, & arce eleganti ornatum. LEERDAM, ad Lingam fl. comiti Burano paret. ASPERA, vicinum Leerdamo. AQUÆ veteres, Oudevvater, restionum, qui funiculos texendis halecum retibus nectunt, officina. ROTERODAMUM, ad Roteræ & Mosæ confl. oppidum copiosum, portu tuto, & pannificio, & halecum & salmonum captura, & inprimis ortu Erasmi Roterodami nobilitatum. SCIÆDAMUM ad Sciam fl. BRIELA, ad ostium Mosæ in oceanum se cum Rheno effundentis, in Vorna insula, prouentu tritici & piscatu ex mari potiss. victitans. VIANA ad Leccam fl. familiæ olim Bredenrodiæ, nunc regis fisco addicta. SCONHOUEN, ad Leccam fl. ab hortorum amœnitate nomen habet, patria Christophori Longolij. Iselstein, ad Iselam, sub comitis Burani ditione. VVOERDEN, infra Traiectum Rheno adiacet, quod Erico duci Brunsuicensi olim oppignoratum est. VVORCOMIUM, ad VVahalim: &, non procul inde, Huesdenum: & Gertrudis mons, in Brabantica ripa, Vraniæ principis industria munitissimus: & tamen militum præsidiariorum perfi-

40

50

perfidia nuper Parmensi traditus. HAGA comitis, pagus, splendore, opibus, ac frequentia ædificiorum, nulli vrbium cedens: sedes principum & iudicij Hollandiæ supremi, & Quæsturæ generalis, à VVilelmo Cæsare facta, circa A. C. 1250. GREUESAND, non procul ab ostio Mosæ, olim Principum & Parlamenti sedes, nunc Turri edita, quæ Phari loco est nauigantibus: & casei bonitate, & agro tritici generosi ferace nobilis. VLAERDING, ad Mosam è regione Brielæ. MEDENBLICUM, in Hollandia boreali, duobus ab Horna milliaribus, nunc munitissimum: portum & nauale clarum habet. PVRMERENDA, Purmero lacui cum Edamo adiacet. BEVERVVIC inter Harlemum & Alcmariam, ad intimum sinus Tij angulum, dimidio ab Oceano milliari distat. 1588.

NAMVRCI comitatum, ad Sabis & Mosæ confluentem, Brabantiæ & Hanoniæ contiguum, Theodoricus comes postremus, non procreatis liberis, Philippo Burgundo, senex viduus, seruato ad mortem vsque vsufructu & titulo, vendiderat. Hunc mortuo comite, sed viuente adhuc Philippo Brabantiæ duce postremo, Philippus Burgundus occupauit. 1429.

FRISIA occidua, sinu maris Germanici, quem Zuidersee appellant, versus occasum, ab Hollandis dirempta: quæ decem oppida muris cincta, & quingentos pagos continet; Hollandiæ comitibus eo tempore coniuncta, vnà cum Hollandis ad Burgundicam domum accessit. Sed fluxa & instabili fide dominos sæpè deinceps mutauit, donec Georgio Saxoniæ duce, Ius suum in Frisiam Burgundis resignante, frenum à Carolo V. tum primùm gubernare Belgicum incipiente iniectum patientius & placidius deinceps tulit. 1432. 1516.

TRANSISALANA regio, ad Isalam Rheni brachium orientale sita, vrbibus Dauentria, Suollis & Campo insignis, cùm à vicino Geldriæ duce, Carolo Egmondano, assiduis incursionibus vexaretur, nec ab episcopo Vltraiectino, quem hactenus dominum agnouerat, defendi posset, Burgundis se anno 1528. subiecit.

GRONINGA, Frisiæ vrb. pulcherrima, cum agro vicino ad Amasim vsque pertinente, deserto Carolo Geldriæ duce, quem viginti duos annos patronum & dominum habuerat, Carolo V. Imp. ac Burgundicæ domui se adiunxit, ac iuramentum fidelitatis, Georgio Schenck à Tautenburg, VVestfrisiæ Gubernatori Burgundico, in vrbem recepto. præstitit anno 1536.

VLTRAIECTVM ad Rhenum, intestinis seditionibus agitatum, & per Geldriæ Ducem à factionibus inuocatum, Henrico Palatino episcopo ademptum, cùm episcopus imbecillior, ad Burgundicæ aulæ patrocinium ac defensionem confugisset: & spontè factiosi principatus gubernationem politicam Carolo V. cessisset: per ducem Caroli, Florentium ab Isselstein, Geldri rursus eiecti sunt, & Vltraiectum ab exulibus recuperatum, in Caroli V. verba iurauit, & arcem vrbi impositam velut frenum iniectum recepit. 1528.

INSVLAE, vulgò Ryssel, Orchesium, & Duacum ad Scarpam fl. nunc Academiæ sede insigne, in meridionali Flandriæ ora, Hannoniæ & Cameraco vicinæ vrbes, à Philippo pulchro Galliæ rege Flandris extortæ, cùm Philippus Audax, Burgundiæ dux, Margaritam Ludoici Flandriæ comitis filiam vnicam ducturus esset, ad Flandriæ compagem, peculiari tamen Gubernatore præfecto, redierunt. 1304. 1363.

VALENCENAE etiam, ad Scaldim fl. in Hannoniæ & Cameraci finibus, Galliæ propinquis, sitæ, proprium olim præpositum & comitem habuerunt. & cum Hannonia, in Philippi Boni ditionem, anno 1428. concesserunt.

TORNACVM, itidem, ad Scaldim fl. inter Valencenas & Aldenardam, in Neruijs situm, Henricus Angliæ rex Ludoico XII. à PP. proscripto ademit, idque Francisco successori, sex mille auri pondo promittenti restituit. Hanc vrbem initio belli inter Carolum V. & Franciscum Galliæ regem moti, Belgæ, loco sibi maximè opportuno sitam, exeunte anno 1521. de ditione ceperunt. 1513. 1518.

ZELANDIAE insulæ septem maiores, Hollandis, Brabantis & Flandris obiectæ, Scaldis fluuij alueo, in Eoas & occiduas dirimuntur, ac inter cæteras, VValachia, vrbibus Middelburgo, Flissingen, Vera, & vini, salisque emporio, ac portubus in-

bus insignis, præcipuè eminet. vniuersæ, octo oppida muris cincta, & centum ac duos pagos populosos, & proprios Quæstores habent. Hæ vt semper cum Hollandia coniunctæ, ita eodem anno ad Philippi Boni imperium aggregatæ sunt.

1432.

MACHLINIA, ad Diliam fl. medio inter Antuerpiam & Bruxellas itinere: summo Belgici Senatu, artificibus pictoriæ, statuariæ, & fusoriæ insignibus, templo ac turri D. Remboldi, & aliorum ædificiorum venustate ac ordine, hoc tempore conspicua; recens vrbs est. cuius agrum ante trecentos annos, Bertottij proceres tenuerunt. quorum tanta fuit inter Brabantos olim potentia, vt cum Gotfrido I. II. III. de rerum summa acri bello decertare non dubitarint. Sed tandem victi & attriti, inter multa alia, dimidiam quoque oppidi Machliniensis partem, episcopo Leodiensi vendiderunt, à quo, ad Ioannem III. Brabantiæ ducem, postea ad Ludoicum Malanum Flandriæ comitem, integra tandem peruenit. Nomen Machliniæ, à pandocheo, quod ante conditam vrbem eo in loco ad sacellum Remboldi, medio inter Antuerpiam & Bruxellas itinere vnicum fuerit, & insigne Michaëlem archangeum, quem illi vernaculo sono Machiel efferunt, habuerit, extitisse scribunt.

Circa A.C. 1300. 1347.

Ex his XVII. Prouincijs Belgicas seu Trans Rhenanas plerasque, PHILIPPUS BONUS, in vnũ imperij corpus primùm coagmentauit: princeps Heroica virtute & felicitate excellens, qui ab obitu patris Ioannis Burgundi, per Carolum VII. tum Galliæ Delphinum proditoriè interfecti, totos 48. annos, summa cum bonitatis, clementiæ, moderationis, coniunctæ cum singulari magnitudine & excelsitate animi, à superbia tamen & fastu & aliorum contemptu alienæ, summæ item autoritatis, prudentiæ, fortunæ in bellis perpetuò prosperæ, liberalitatis, & iusticiæ laude, Belgico imperio præfuit. Patris necem, adiutus ab Anglis, acerrimo aduersus Carolum VII. bello suscepto, vltus est, quod tamdiu gessit, donec post sedecim annos primum intercedentibus omnibus Christianis principibus, & Basiliensi concilio, Carolus Philippo supplex per legatos deprecatus esset, ijs quas Philippus voluit conditionibus, transegit. Ordinem equitum Aurei Velleris instituit in nuptijs tertiæ coniugis Isabellæ Lusitanicæ, ex qua Carolus Burgundiæ dux natus est. Carolum Aureliæ ducem Ludoici XII. patrem iam viginti quinque annos in Anglia captiuum, ducentis millibus cor. liberauit, eique sororis Mariæ & Adolphi I. Cliuiæ ducis filiam vxorem tradit. Brugensibus seditiosis suppliciter deprecantibus ignoscit. Gandenses vectigalia salis & alia pendere recusantes, sex annorum bello fatigatos domat. Apud hunc Ludoicus Galliæ delphinus, Caroli patris iram fugiens exulauit. Tandem anno ætatis 77. ex vita decessit. de quo narrationem admodum festiuam, somnium vitæ humanæ scitissimè depingentem, Ludoicus Viues in epistola quadam commemorat: Quam, etsi ἀπροσδιόνυσος fortassè videbitur, tamen vt de vitæ nostræ fragilitate & fugacitate, & felicitatis humanæ somnio, attentiùs hac etiam occasione cogitemus, adscribendam duxi. Nocte quadam à cœna cùm aliquot præcipuis amicorum per vrbem deambulans, Philippus, iacentem conspicatus est medio foro hominem de plebe ebrium, altùm stertentem. In eo visum est experiri, quale esset vitæ nostræ ludicrum, de quo illi interdum essent collocuti. Iussit hominem deferri ad Palatium, & lecto Ducali collocari, nocturnum ducis pileum capiti eius imponi, exutaque sordida veste linea, aliam è tenuissimo ei lino indui. De manè vbi euigilauit, præstò fuere pueri nobiles, & cubicularij Ducis, qui non aliter, quàm ex duce ipso quærerent, an luberet surgere, & quemadmodum vellet eo die vestiri. Prolata sunt ducis vestimenta. Mirari homo vbi se eo loci vidit. Indutus est, prodijt è cubiculo, adfuère proceres, qui illum ad sacellum deducerent. Interfuit sacro, datus est illi osculandus liber & reliqua penitus vt duci. A sacro ad prandium instructissimum. A prandio cubicularius attulit chartas lusorias & pecuniæ aceruum. lusit cum magnatibus. sub serum deambulauit in hortulis, venatus est in leporario, & cepit aues aliquot aucupio. Cœna peracta est pari celebritate qua prandium. Accensis luminibus inducta sunt musica instrumenta, puellæ

1419. 1435. 1430. 1432. 1440. 1438. 1453. à 1456. vsque 1461. ⊕ 1467. 26. Iulij.

puellæ atque adolescentes nobiles saltarunt, exhibitæ sunt fabulæ, hinc commessatio, quæ hilaritate atque inuitationibus ad potandum producta est in multam noctem. Ille verò largiter se vino obruit præstantissimo,& collapsus in somnum altissimum. iussit eum dux vestimentis prioribus indui, atque in eundem locum reportari, quo prius fuerat repertus. ibi transegit totam noctem dormiens. Postridie experrectus cœpit secum de vita illa principali cogitare, incertum habens,fuisset ne res vera, an visum,quod animo esset per quietem obuersatum. Tandem collatis coniecturis omnibus atque argumentis statuit somnium fuisse, & vt tale, vxori,liberis ac vicinis narrauit. Quid interest inter diem illius,& nostros aliquot annos? nihil penitus,nisi quod hæc est pauló diuturnius somnium,ac si quis vnam duntaxat horam, alter verò decem somniasset.

Propinqua Hollandis trans Isalæ sinum FRISIA, sola ferè ex omnibus Germaniæ prouincijs, nomen & sedem veterem ad littus Oceani Germanici inter Visurgis & Rheni seu Isalæ ostia interceptam, retinet : vniuersa in tres tributa partes. quarum Orientalis, cis Amasin, oppidis & prouincijs Emda, Aurica, Norda, & inde versus Orientem Esenia & Ieuera ad Iadum se Visurgi miscentem pertinente insignis: Ezardo Frisiæ comiti, hoc tempore paruit, & Imperio Germanico in hodiernum vsque diem subiecta est. Comitum seriem breuiter intexo. 1500.

Ezardus Zitzena, Capitaneus in Greetzil.

Enno	Vlricus ⊕ 1373.

Ezardus ⊕ 1406.

Enno,magna prudentiæ & moderationis fama ⊕ 1450.

Ezardus, rector magnæ partis Frisiæ Orientalis,ante patrem ⊕ 1441.	Vlricus patri succedens,Embdam sibi subiecit. Primus Comes Frisiæ Orientalis, à Friderico III. Imp. creatus 1453. ⊕ 1466.	Frouvva nupta Siboni Attena.

Sibo, Esenam ab auunculo dono accepit.

Hero Omke à fide Ezardi comitis discessit. ⊕ 1522.

Baldasar Esensis ⊕ 1540.

Enno I. ex Palæstina reuersus ⊕ 1491.	Ezardus I. magna virtute & prudentia comes, Alberti ducis Saxoniæ in bello Groningensi confœderatus. Postea Groningensium Dominus ab anno 1506. vsque ad 1514. ⊕ 1528. vxor Elisabeth Ritbergensis.

Enno II. cum Carolo duce Geldriæ, Baldasaris Esensis patrono, bella gessit. ⊕ 1540. die 24. Septemb. Vxor Anna, Ioannis Aldeburgensis filia, nupta 1530.	Ioannes,ex dote coniugis Dorotheæ Austriacæ, Maximiliani filiæ nothæ Falcoburgi Dominus.

Ezardus II. vxor Catharina Gostaui Sueciæ Regis filia,anno 1559. ducta.	Christophorus ⊕ 1566.in Vngaria.	Ioannes.	Hedvvig vxor Ottonis Harburgensis.

Enno, vxor VValburgis, comitissa Ritbergensis, Domina in Esens.	Anna, Ludouici Palatini,& postea Ernesti Badensis coniunx.	Gostauus.	Ioannes.	Christophorus.

Altera Frisiæ pars, trans Amasin & sinum Dollardum, Groningam vrbem splen-

splendidissimam & populosam, cum regione adiacente amœnissima & vberrima continet, quæ αὐτονομίαν habens eo tempore, titulo tenus episcopum Vltraiectinum recognoscebat. Huic

1500.

VVESTFRISIA versus occasum contigua, in tres regiones, Eoam, occiduam & syluestrem, Drentiæ finitimam (ipsi Ostergoe, VVestergoe & Sibenvvolden appellant) distincta; decem oppida munita, Levvardiam, Doccum, Frankeram, Harlingiam, VVorcum, Staueram, Slotenam, Snec, Ilst, Bolsvverdam, & quingentos pagos possidet. In hac intestinæ populorum dissensiones, occasionem Maximiliano, Albertum Saxoniæ ducem de se benemeritum, feudo illius prouinciæ donandi, vt Imperij nomine Hæreditarius VVestfrisiæ Gubernator esset, præbuerunt. Cùm enim VVestfrisij à ducentis ferè annis, in factiones Sciringorum ac Vetteoperorum distracti, feralibus odijs & lanienis cruentis in se mutuò desæuijssent: tandem pertæsi horum malorum Ostergouij, cum Groningensibus vicinis fœdus mutuæ defensionis & salutis tuendæ causa ineunt. Contra hos VVorcumij fœdus, Leovvardenses, Sneccani, Slotani, Frankerenses & Staurenses faciunt. Sed hos inter se primùm arte disiungunt Groningenses, ac plerosque sibi reconciliant. Sneccanos verò pertinaciùs libertatem defendentes, profligant, & crudeliter tractatis vicinorum agrorum incolis, ita vt nec templis, nec puerperis parcerent, necessitatem Sneccanis cum Republica Groningana transigendi attulerunt.

1497. ab anno 1274. 1491. 17. Sep. 1492.

Etsi autem Fridericus Imp. seuerè Groningenses cedere omnibus, quæ occuparant, locis, iubebat: tamen eo paulò post rebus humanis exempto; rapinis, cædibus ac incendijs aduersus omnes, fœderi ipsorum se adiungere recusantes, grassabantur. Maximilianus, misso in Frisiam legato Ottone à Langen, componere controuersias & reconciliare dissidentes frustra conatus: tandem consulibus Groningensium in aulam profectis, tutelam & imperium in Ostergouios permittit. Cùm verò duarum illarum factionum dissidia, ducibus Goslico & Iuone Iongama cognatis, sed hostibus inter se capitalibus, recrudescerent: Goslicus, Alberti Saxoniæ ducis, in Belgico vicino militantis, & oppida Viluordum, Slüs, VVoorden, & Medenblik in Hollandia tenentis, auxilia euocat, quæ duce Neidhardo Fuxio promptè missa, aduersam factionem presserunt. quorum metu, Leovvardia Groningensium præsidium in vrbem recepit. Apud Sneccanos Fuxij milites maxima cum ciuitatis molestia hybernant. Qui cùm, nisi persolutis stipendijs, exire nollent: Snecca quoque Groningensium, à quibus illa militi persoluebantur, fœderi se adiunxit. Hi verò progredientes, arcem Harlingæ exstruunt, Frankeram frustra obsident. Quare Goslicus denuò ad Albertum Saxoniæ ducem Harlemum profectus, promittit (si commissionem & consensum dux ab Imperat. obtineat) se operam daturum apud suos, vt Gubernator Frisiæ recipiatur. Acceptis igitur ab eo copijs Bolsvverdam occupat, Iuonem cognatum, alterius factionis ducem capit ac trucidat. Harlingam cum arce, & Sneccam Groningensibus eripit, eosque ex tota VVestergouia depellit.

1493. 1494. 1495. 1496.

Albertus Saxoniæ dux, anno ineunte, commissionem ab Imp. sibi de perpetua Frisiæ gubernatione concessam proceribus mittit. Cùm verò Nobilitas & reliqui VVestergouiæ ordines reclamarent, nec Goslicus vrgere auderet: Albertus clàm, exulantibus Nobilibus, auxilia submittens, sic VVestergouios, à cæteris Frisijs aduersæ factionis desertos, adflixit, vt Nobilitas & oppida Sciringicæ factionis, & in his Snecca & Frankera ad ducem Saxoniæ Medenblicum in Hollandiam profecti, dominum hæreditarium reciperent. Sic voto suo potitus Saxoniæ dux, VVilibaldum à Schoneburg, & Nithardum Fux, aliosque cum copijs in Frisiam misit, qui in fidem VVestergouios acciperent, omnemque ab illis iniuriam prohiberent. Hi adiuncto sibi milite Bolsvverdiano, Ostergouiam inuadunt, & Dockum occupant.

1497. 1498. 21. Martij. die parasceues.

Fuxius etiam sinum Groningensem nauibus insidens, ita terruit Groningenses, vt se illi reconciliarent his inter alias legibus: vt omni possessione, quam habuissent in Ostergouia, VVestergouia, ac septemsyluis cederent; ac intra 14. dies, 32000. aureorum florenorum numerarent, duosque obsides darent. Sic in eam ipsam, quam alijs foderant foueam, ipsi inciderunt.

Schon-

Schonburgius Septemsyluanos etiam inuadit, ne ab ijs adiuuari Leovvardienses, quos obsidere cogitabat, possent. Cùm autem & Syluani & Leovvardienses, qui euocati à Syluanis, subsidio eis venerant, à Saxonibus profligarentur: obsessa statim Leovvardia, etiam se dedidit. atque hoc modo totâ Ostergouiâ ac VVestergouia Saxoniæ dux potitus est, à quo, cùm paulò post iterum Leovvardienses, occiso Alberti præfecto, deficerent: (nam tormenta & pulucrem pyrium in vrbem inuectum contra pacta videntes, prodi se existimabant: nec desinebant eos stimulare Groningenses, qui auxilia pollicebantur:) rursus obsessa Leovvardia à Groningensibus præsidia accipit. sed quod molestiam ciuibus grauiorem quàm hosti exhiberent; nec in hostem egredi vellent: Groningam remissa sunt, & vrbs Saxoni, per comitem Emdanum, durissimis conditionibus est reconciliata: vt videlicet, nudo capite & pedibus supplices Schonburgio fierent: & 14000. aur. penderent: vtque suo sumtu, arcem in vrbe, quo dux vellet loco, exstruerent.

7. Iulij. 21. Augusti. 10

Sequenti anno, ipse dux Albertus, cum filio Henrico, Harlingam appulit: vbi cùm in fidem illius iurassent ciuitates, consilium cepit obsidendæ vrbis Groningæ. Itaq; Neithardum Fuxium, ad accipiendum in fidem Dammum, quod comes Embdensis tenebat; præmiserat, quem dum repellere Groningenses parant, die Mariæ Magdalenæ cum illo confligunt, & numero superiores, quia viuum capere non poterant, magno cum ducis mœrore trucidarunt. Cadauer Groningæ apud Minoritas ante aram Mariæ Magdalenæ humatum fuit. Victoria hac potiti Groningenses, comitem Emdanum in Dammo obsederunt. Cùm verò audirent, Saxoniæ ducem ad soluendam obsidionem aduenire, dilapsi sunt: & opera tandem Friderici marchionis Badensis, episcopi Traiectensis, inducias sex mensium pacti sunt. Quare Albertus Saxoniæ dux Embdam Harlinga soluens, in Misniam redijt: relicto Frisijs Gubernatore Henrico filio. cui adiuncti à patre consiliarij & duces, cùm arcem Harlingæ extruerent, & vicinorum Nobilium in hunc vsum multa ædificia diruerent, & exactiones graues prioribus adderent; omnium à se ordinum animos alienarunt. Itaque cùm insolentius Frisijs, quàm assueuerant, exteri homines imperarent, & Groningenses multò iustius se & liberalius, salua populorum pristina libertate & moribus vsitatis, præfuturos, & eiecturis ex patria peregrinos, se auxilio fore ostenderent, VVestfrisij rursus excutere nouum dominum, cui fidem iurauerant, instituerunt. Quare coniunctis aliquot ciuitatum & nobilium copijs, Henricum ducem Saxoniæ adolescentem, Franekeræ, quod inter Leovvardiam & Harlingam oppidum est, obsident: vbi cùm in summo discrimine versaretur: Albertus dux Saxoniæ pater, ex Geldriæ finibus cum copijs in Frisiam redit, & ad Bomsterzyl commisso prælio, quingentos Frisios cædit. & soluta Franekeræ obsidione ac liberato filio, fontem rebellionis Groningam, exercitu admoto obsidet. quam ab altera parte, Ezardus Frisiæ orientalis comes, à nobilitate Frisiaca, Groningensibus infensa, inuitatus & adiutus, oppugnabat. Cùm autem duceretur in autumnum obsidio, Fridericus episcopus Traiectinus ex marchionum Badensium familia, intercedens, cum vtraque parte de inducijs tractationem instituit. Qua nondum integrè confecta, optimus & florentissimus Saxoniæ dux Albertus, Mauricij & Augusti nostræ ætatis electorum Saxoniæ auus, in castris ad Groningam morbo correptus ac Emdam delatus, in domo Monetaria obijt.

1499. 10. Iulij. 20 27. Nouem. 1500. 30 40 12. Septem.

Groningani post liberatam obsidione vrbem; oppidum Dammum, quod ab Ezardo tenebatur, oppugnare cœperunt. Inde vt eos auocaret Hugo Leisnicensis comes, quem legatum filio Albertus moriens designarat, ab altera parte Groningam denuò obsidet. Verùm depulsis virtute Ezardi à Dammo Groninganis, Fridericus Vltraiecti episcopus quadriennij inducias sanxit.. Quibus elapsis, denuò ab Ezardo comite Emdano, cui Saxoniæ dux Henricus, in Misniam profectus, gubernationem crediderat, & præfectis Henrici, Vito à Drachsdorp & cæteris, Groninga, erectis circa vrbem castellis duobus, oppugnata est. Vbi ciues, pressi rerum omnium inopia, de conditionibus deditionis æquis iam deliberantes, subito casu deterriti sunt. Venerunt enim in vrbem duo Groningenses captiui, quos naso & auribus mutilari Vi-

1501. 50 1505.

lari Vi-

lari Vitus Drachsdorpius iusserat, quòd λύτρον soluere non potuissent. Qua crudelitate offensi Groningenses, comiti Ezardo vrbem detulerunt, hac, inter cæteras, conditione lata, ne vnquam ad Saxoniæ ducis imperium redire vrbem pateretur, vt suo postea loco exponam.

Cùm autem de bellis Groningensium satis multa hactenus commemorarim: addam Corollarij loco, viri ea tempestate clarissimi & doctissimi, VVESSELI GRONINGENSIS mentionem: qui, LVX MVNDI sua ætate, ob eximiam trium linguarum & totius Philosophiæ ac Theologiæ scientiam, dictus; Coloniæ, Heidelbergæ, & Parisijs, magna cum laude docuit. Sed errores & ritus quosdam vsitatos reprehendens à Theologis oppugnatus, in patriam secessit, vbi multis in Theologia relictis scriptis, circa A.C. 1480. obijt, cùm natus esset 1419. Scripta illius, initio moti à Luthero de religione certaminis studiosè inquisita ac edita sunt. Monumento illius Groningæ epitaphium additum, inter cætera hos versus continet:

Agrippina & Parisium, duo regna Mineruæ, Sensère ingenij vimq́, decusq́, sui.
At laus vna viro, quia TOTVM SCIBILE SCIVIT, Et vitio infectis malleus ipse fuit.
Arx Frisiæ cineres, Germania tollit honores: Dic ferat omnipotens, lector amice, Animam.

Confinis orientali Frisiæ meridiem versus est ALDENBVRGENSIUM comitum ditio: ab ortu, ad Visurgis ripam, prouincias Stegingiam (è regione Bremæ, arci Delmenhorstæ subiectam) Stadlandiam, in quinq;: Butiadiam, in septem παροικίας tributam; & huic proximam IEVERIAM, Frisiæ partem, octodecim Parochijs insignem, hoc tempore complectens: ab occasu, Amerlandiam ad Amasin fl. porrectam; in medio Morinos habet. ad boream, Frisiâ & Oceano: ad meridiem diœcesi Monasteriensi terminatur. Huius ditionis comes GERARDUS, Theodorici filius, Christiani primi Daniæ regis & Mauricij frater, gesto primùm aduersus fratrem Mauricium & Bremenses in patria bello, deinde in Holsatia aduersus fratrem Christianum, Daniæ regem, & vrbes vicinas, multa mouens, ac inde eiectus, cùm, defuncto fratre Mauricio, Delmhorstum tutorio nomine teneret, & Lubecenses, quibus hostilia denunciauerat, aliarumque vrbium mercatores transeuntes deprædaretur: tandem à Monasteriensi episcopo, ciuitatibus fœderato, Delmhorstum obsessum amisit, ac profugus in Gallia, exul, hoc anno demum, finem miseriarum, de vita migrans, inuenit: cùm patriam duriter afflictam, & in extremas angustias redactam, sex filijs & filiabus quinq; reliquisset. ex quibus tres domi extincti; duo Adolphus & Otto, à Ditmarsis cæsi, eodem cum patre anno, interierunt. Gubernationem verò comitatus, IOANNES, multos iam annos, viuente adhuc patre tenuerat, quem Heroica animi & corporis magnitudine ac proceritate insignem, & in gubernatione iustum, clementem, moderatum, affabilem & beneficum, omnes subditi amabant. cuius industriâ, virtute & fortitudine, patria rursus aliquantulum recreata & amplificata est: Butiadis etiam & Stadlandis, Frisiæ populis receptis.

1482.
1500.

Sunt autem Butiadæ, Visurgis & Iadæ fluuiorum accolæ, quorum hic boream, ille orientem versus, Butiadiam terminat. Hos anno superiore domitos, Ioannes, ad subiectionem & fidelitatem ipsi iurandam mense Aprili adegerat. Discesserant autem ex patria in voluntarium exilium, libertatis amore, circiter 300. in oppositam trans Visurgin VVursatiam & vicinam Ieuerensem Frisiam. Cùm verò Ditmarsos, feliciter libertatem suam aduersus potentissimum regem tutatos esse cernerent: exules Butiadæ, à Frisijs VVursatis, oppositæ Visurgis ripæ accolis adiuti, in patriam redeunt, & præfecto comitis eiecto, in libertatem se denuò vindicare conantur. Verum eadem æstate comes, 280. seditiosorum cæsis, ditionem recipit, ac ceruicibus eorum castellum munitum Rodenkerke imponit. quod cùm sudes in oculis eorum, & seruitutis monimentum assiduum esset; anno exacto rursus nonnulli conspirantes, cum Frisijs VVursatis fœdere facto, expugnant: eoque destructo, & præsidiarijs cæsis, Ezardum Frisiæ comitem, libertatis suæ tutorem & patronum eligunt. Etsi autem hanc rebellionem & contumeliam vlcisci Ioannes cupiebat: & impetratis ab Henrico seniore duce Brunsvvicensi, & Conrado episcopo Osnabrugensi, & sororijs suis, Herone Ommenken Esenio, ac Edone VVimmeken Ieueriæ domino, auxilijs, Stadlandiam inuadens, parochiam Golsvverden occupatam muniuit: tamen ita se, fossis, ag-

1499.
1500.
1501.

10 20 30 40 50

geribus, aquæductibus occultis Frisij munierant, vt re infecta regredi Aldenburgensis, & infelicis illius recipiendæ Stadlandiæ conatus frustrationem, patienter ferre cogeretur. donec tandem, occasione expeditionis, quam Georgius Saxoniæ dux in Frisiam Groningensem suscipiebat, Brunsuicensium ducum auxilijs, Stadlandia & Butiadia integrè recuperata est, vt suo tempore exponam. 1513.

Coniunx Ioannis, Anna, Ernesti principis Anhaldini soror, & Georgij Mersburgensis ecclesiæ coadiutoris amita fuit. ex qua filios quatuor, ac in his Ioannem, qui patre defuncto patriæ triennium præfuit, Christophorum canonicum Colon. & Bremensem (qui in Dania & Germania exercitus duxit) Antonium, qui nostra ætate annos 44. patriam rexit, & arcem Delmenhorstanam Monasteriensibus ademptam comitatui Aldeburg. restituit, & Annam Ennoni Frisiæ comiti nuptam suscepit. Ipse Ioannes anno 1526. extremum vitæ diem confecit. 1534. 1547.

FAMILIA COMITVM ALDEBVRGENSIVM.

Christianus bellicosus tempore Henrici Leonis.
Mauricius, amicus Ottonis IIII. Imp.
Christianus, cuius frater Otto, ad riuum Delme, arcem Delmenhorst extruxit
Ioannes. (1247. ἄπαις.

Ioannes,	Christianus in Delmenhorst.	
	Otto. Anna.	Christianus in Delmenhorst. Otto.

Alheid nupta Theodorico Oldeb. 1401.	Nicolaus arch. Brem.

Conradus, prudens ac eloquens. Bremæ seditionem compressit, 1366.
Christianus.

Theodoricvs Fortunatus. prima vxor Adelheid, Ottonis Delmenhorstani filia & hæres nupta 1401. altera Hedvvigis, Adolphi ducis Slesvvicensis soror, ducta anno 1424. quæ prius Baldasari domini Vandaliæ Megapolitani vxor fuerat.

Ex hac geniti

Christianus I. Rex Daniæ creatus. 1448,		Gerardus bellicosus. ex Alheide Nicol. Tekel filia.				Mauricius Delmenhorsti. Iacobus.	
Ioannes Rex Daniæ 1482.	Fridericvs Dux Holsatiæ & Rex Daniæ 1523.	Gerardus.	Adolphus in Ditmarsia anno 1500. perijt.	Diettericus	Ioannes anno 1500. & antea patriam rexit. ex Anna Anhaldina.	Otto in Ditmarsia ⊕ 1500.	Christianus ⊕ ἄπαις.
Christianus II. 1513. profugus 1523. captus 1532. ⊕ 1559.	Christianus III. 1553. — Fridericus II. cœpit 1559. ⊕1588. Christianus IV.						

Ioannes, patri, anno 1526. mortuo successit tribus annis.	Georgius.	Christophorvs canonicus & bellator.	Anna, Ennoni Frisiæ comiti nupta. — Ezardvs Frisiæ comes	Antonivs cœpit 1529. ex Sophia Magni ducis Saxoniæ filia.

Ioannes successit in gubernatione patri anno 1573. vxor Elisabeth filia Guntheri comitis Suartzburgensis. — Antonius Guntherus.	Christianus ante patrem ⊕ Dresdæ 1572.	Antonius in Delmenhorst.

Ex nobilissima hac & vetustissima comitum Aldenburgensium stirpe, præsens DANIAE Regum familia orta & propagata est, de qua sequenti libro dicemus.

Finis libri tertij.

Liber Quartus.

DANIA ET SVECIA.

Nobilissimo genere ac ingenio, & virtute ac doctrina præstanti Dn.

HOLGERO ROSEN-CRANTZ,

Illustris Herois

Dn. GEORGII ROSENCRANTZ,

SERENISS. REGIS AC REGNI DANIÆ CONSILIARIJ & Proregis, Filio:

Obseruantiam & gratitudinem patri debitam,

Libelli huius, DANIÆ ac SVECIÆ REGVM Christianorum seriem continentis, inscriptione testatur

David Chytræus.

VIcinus extremo ad boream Germaniæ littori, ORBIS ARCTOVS, quem Scaniam & Scandinauiam veteres, officinam gentium & vaginam populorum, incompertæ magnitudinis Plinius appellat: in tria REGNA, DANIÆ, SVECIÆ, & NORVVEGIÆ amplissima, multis iam seculis distinctus est. & in terra continenti, à gradu long. 25. occiduam Noruvegiæ oram stringente, vsque ad 55. seu VViburgum, Coreliam & lacum Album pertinet. Latitudinem verò, à sinu Balthico vsque ad mare Hyperboreum seu glaciale patentem, à meridie parallelus 55. gradibus ab æquatore distans, & Eydorum 10 fl. Fimariam, Falstriam & Bornholmiam insulas permeans, inchoat. Sexaginta graduum parallelus, per Ansloiam Noruvegiæ, & Scaram, Nericiam, Stocholmiam Sueciæ, & Parnouiam Liuoniæ transit. Circulus Arcticus, ad gradum longitud. 355. Islandiæ insulæ oram borealem attingens, Nidrosiam Noruvegiæ olim archiepiscopi sedem, & Iemptiam, ac Middelpanniam Sueciæ prouinciam, & Veskilam ac VViburgum Finnoniæ, longissimo tractu transcurrit. Inde ad gradum lat. 72. horum regnorum latitudo porrigitur. quam mare Glaciale, falsò dictum (nunquam enim toto anno, nisi ad littora, vbi aquæ dulces influunt, glacie obduci ex nautis intelligo) totam Noruvegiam & Sueciam ambiens, versus Septentrionem claudit. per quod, ex nostro Oceano occidentali, Noruvegiam & Sueciam circumnauigari, Anglorum 20 classes, in Moscouiæ sinum S. Nicolai, ad Diuidnæ fluuij ostium, itidem circulo Arctico subiectum, an. 1555. & postea, clauso propter Suecicum bellum mari Balthico, tendentes, primùm docuerunt. 1555. 1563.

Quod autem DANIÆ REgnum propriè nominatur, totum maris Balthici insulis ac peninsulis constat. quarum maxima versus occasum, CIMBRICA CHERSONEsus est. in qua, Eydorus fl. extremam Romani imperij, boream versus prouinciam Holsatiam, Nordalbingiam olim dictam, discernit à Slesvvicensi ditione seu IVTIA meridionali, quæ Danici imperij & iuris prima, per octodecim milliaria Coldingam & Ripas vsque, angusto sex aut octo milliarium, inter Eoum seu Balthicum & occiduum mare spacio, porrigitur. Cuius oppida, in orientali littore maximè insignia, 30 sunt: SLESVVIGA, emporium olim celebre, nunc episcopi sedes A. C. 946. primùm constituta. FLENOPOLIS seu Flensburga, longo inter montes & sinum maris spacio proiecta, ædificijs, & multarum gentium commercijs hoc tempore florens. ciuitatis iura primùm à VValdemaro Iutiæ duce accepit 1288. HADERSLEBIA, septem supra Flensburgam milliaribus, ab eodem VValdemaro iure municipali donata 1292. In occiduo littore TONDERA, cui Abelus Iutiæ dux ciuitatis iura tribuit 1243. HVSEM, ad Heuerum sinum, recens natum emporium, Flensburgi æmulum, cui Adolphus Holsatiæ dux, nostra demum memoria, leges ac iudicia propria attribuit 1582. TONNINGA in Frisia Eydorensi, non procul ab Eydori ostijs, itidem nunc primùm surgens.

A COLDINGA (quod regiæ arcis, oppidi, & fluminis allabentis commune no-40 men est) & opposita illi ad oceanum occiduum vrbe RIPA, episcopi sede, & emporio celebri; borealis IVTIA incipiens, instar palmæ manus à carpo propagatæ, latius paulatim explicatur. cuius occidua pars sterilior, pascuis tamen pinguibus abundat. Eoa verò, vbertate agrorum & oppidis cultior est: quorum in tota Iutia 28. arces Regiæ 20. cœnobia 14. Episcoporum metropoles 4. sunt, ex quibus ARHVSIA (remorum domus) 12. supra Coldingam milliar. circa A.C. 1000. ordinata. Arhusiæ ad ortum, interuallo sesquimilliaris adiacet KALLOE, arx regia, & Hellenes promontorium, Samsoam insulam versus, in mare tanquam peninsula longè prominens. Supra Arhusiam versus boream Randerse siue Randrusia oppidum mediocre floret. cui ab occasu, in mediterraneis, VVIBVRGA metropolis, vicina est, co-50 mitijs Iutiæ antiquitus destinata, celebris episcopi domicilio, & sede Iudicij in Iutia supremi. Supra hanc decem milliaribus, ALBURGUM ciuitas elegans, & emporium frequens, ad sinum LYMICUM sita est. Qui sinus profundissimus, totam ferè Iutiæ latitudinem permeans, & per varios tramites sese spargens, & aliquot insulas

insulas & peninsulas complectens, mercium communicationi vtilissimè seruit: & VVENDIAM, extremam Iutiæ boream versus prouinciam, à reliqua Chersoneso diuellit: nisi quod exiguo Isthmo ad occidentem cohæret. Patet autem VVendia seu VVendsussel, 14. mill. à sinu Lymmerico, cui Alburgum adiacet, ad extremum vsque Chersonesi Cimbricæ promontorium SCAGAM, dorsum immane mari summo, Syrtesque vadosas. à quo, non plus 8. milliarium, ad proxima Norvvegiæ littora, traiectus est. Episcopus VVendiæ, Burglanensis olim, à monasterio, vbi habitauit, dictus, nunc Alburgi sedem habet.

Insulæ iuxta Cimbricam Chersonesum celebriores ad occiduam oram: Saxonum insula Ptolemæo dicta, nunc Hilligeland, non procul ab Eydori ostio. Strand-FRISIA olim continenti iuncta, è regione Husem & Brestedæ. Foeria. Sildia iuxta Tonderam. Renim. Monno. Fornop iuxta Ripam. Numind infra Rincopen. In Eoa parte, infra Scagam, Pikerholm & vicinæ. HELMES. LESSO, iuxta Seeby VVensliæ oppidum. infra Arhusiam, Tuna & SAMSOE grandior, in quinq; παρικίας distributa. Endelaug è regione Horsenæ. Coldingæ & Haderslebiæ ortum versus adiacet FIONIA, decem mill. longa, totidem lata, bonitate soli, frequentia hominum, oppidis & pagis, copiosa, cuius in vmbilico ferè OTTONIA metropolis & episcopi sedes est. Huic vndiquaque, inprimis meridiem versus, insulæ arctissimè stipatæ circiter 30. adiacent. ex quibus Flensburgum versus, ALSE, tria milliaria longa, multis parochijs, & oppido SVNDERBURG, sede ducis Holsatiæ Ioannis iunioris hoc tempore ornata est. Inde orientem versus ARRE, & Langlandia, quæ à longitudine nomen habet. inter quam & extremum VVagriæ promontorium, FIMARIA seu Cimbria parua, duo mill. longa, vnum lata: oppido Burg, & quatuor parochijs insignis, postrema in hoc Eoo littore numeratur.

Præcipua verò & amplissima Daniæ insula, & hoc tempore regni totius metropolis, & Regiæ aulæ & Academiæ sedes potissima est SELANDIA, quatuordecim mill. longa: 16. lata. quæ à Fionia, quatuor milliarium freto, Belthe, à quo toti huic Eoo mari Balthico nomen est, dirimitur. versus ortum à Scania, itidem freto, 5000. passus lato, inter Helsenoer seu Croneburgam arcem, & Helsenburg (quod HELLESPONTUM Danicum nominare possumus) disiuncta est. per quod fretum, nauibus ex Anglia, Belgico, Gallia, Hispania, in has Balthici littoris oras, in Prussiam, Liuoniam, Succiam transitus patet.

1165. Metropolis Selandiæ, & totius regni Daniæ, HAFNIA, ab episcopo Roscildense, Absalone, in insula, continenti Selandiæ & Amaciæ interposita, cui nunc arx regia insistit, primùm inchoata & priuilegijs certis à Iacobo episcopo Roscildense 1254. Idibus Martij donata est. Quam vnà cum vicina Amacia insula, permutatione

1443. ad se rex Christophorus transtulit. Academiæ priuilegia rex Ericus à Martino V.

1478. PP. confecit, quæ Christianus I. promulgauit. Collapsam nepos illius Christianus

1538. III. restituit. Fridericus II. etiam belli tempore, munificè auxit, 1569.

ROSCILDIA, episcopi olim sedes, ad Isoram fl. seu maris sinum, à septentrione longo spacio in mediterranea Selandiæ porrectum: à Roë Rege conditore, & fontibus crebris, qui in ipsa vrbe scaturiunt, nomen adepta: priuilegijs vrbis, à Suenone, Haraldi filio donata est, circa A. C. 1000. Templum in ea vrbe summum ab Haraldo

980. VI. rege fundatum, à Suenone filio expolitum est; qui ambò, vnà cum Margarita regina, Semiramide Danica, & Christophoro Bauaro, Christiano I. & III. & Frider. II. ibidem humati sunt.

Selandiæ ad meridiem adiacent insulæ: Lalandia & Falstria, quam à Giedzora, vnde in proximum Germaniæ littus & Rostochiensem portum septem milliarium traiectus est, fretum angustum separat. ad Orientem Mona candidis cretæ montibus latè in mari conspicua, iuxta oppidum Brestô; & Amac, Hafniensium hortus & cella penaria. & in freto, VVena, Vraniæ hoc tempore sedes.

Trans Hellespontum SCANIA, amplissimæ illius peninsulæ orbis Arctoi, quam Scandiam & Scandinauiam Plinius, & alterum orbem terrarum appellat, pars meridiem versus extrema. verè pulchra & amœna: frugum fertilissima & frequentia homi-

hominum ac oppidis cultissima est. quorum in ora occidua & meridiana, Helsenburgum, Landscorona, LVNDA arch. olim sedes, ELLEBOGEN splendore ædificiorum & munitionibus Hafniæ proxima: Inde Falsterbo, Scanör, Somershagen, Trellenborg, Vstede, VVææ, Ahus, Selsborch, Elholm, Ronenby, Lykou in finibus Sueciæ ad Calmarniam, in his gentibus celebriora sunt.

Calmarniæ ad ortum OELANDIA regni Sueciæ insula, octodecim milliaria longa, vnum lata, & 18. parochijs & arce Borcholm insignis, obiacet. Supra hanc, Eurum versus, GOTLANDIA è regione OstGothiæ regni Sueciæ prouinciæ, 18. milliarium longitudine, inæquali verò & ad summum sex mill. latitudine sita. cuius arx & 10 metropolis VVisburg olim emporium in hoc Balthico mari præcipuum ac florentissimum, nunc Daniæ regno subiectum, veteris magnificentiæ rudera ostendit. Hinc meridiem & occasum versus in Scaniam reuertenti, BORNHOLM insula occurrit, arce Hammerhusen, & oppidulis, Sandvvich, Nex, Suenicen & Rodna exculta: olim Lundensi archiepiscopo, nunc Daniæ regi parens, quæ septem mill. longa, 3. vel 4. lata, distat Rostochio triginta, Calmarnia 20. à proximo Scaniæ littore septem milliaribus.

In Scaniæ verò, vnde digressus sum, parte occidentali, supra Helsenburgum, in littore, oppida sunt, Vegholm, ENGELHOLM, Catterop, LAHOLM, HELMSTEDE, Falckenberg, VVARBORG, & Konigsbac. vsque ad viciniam ELSBURGI, portus regni Sue- 20 ciæ, & Nylosiæ, vbi trium orbis Arctoi regnorum, Daniæ, Sueciæ, & Norvvegiæ fines concurrunt.

Cùm autem de Sueciæ prouincijs postea breuiter dicturus sim: adiungam nunc breuem NORVVEGIÆ, Daniæ regno iam subiectæ, locorum & littorum maximè insignium designationem, non alio consilio, quàm vt viros doctos in Norvvegia, & in his ANDREAM Fossium, episcopum Bergensem, & IOANNEM Nicolai, vatem vero Deo & Musis carum, episcopum Asloënsem, & alios patriæ amantes, inuitem, vt integram aliquando Norvvegiæ chorographiam, accuratè elaboratam, cum exteris communicent.

NORVVEGIA igitur (q. d. septentrionis via) peculiare olim orbis Arctoi re- 30 gnum, nunc Danicæ coronæ subiectum, longissimo, per littora scopulosa, Suecici regni prouincias occasum & boream versus cingentia, flexuoso & passim sinubus maris interrupto ambitu, à 59. gradu latitud. ad 72. vltra VVardehusum ad Russiæ fines porrigitur: tota perpetuis ferè celsissimis & asperrimis montibus ac scopulis stipata, interiectis vallibus, quas incolæ habitant, ex agricultura tenuiore, & frumento ferè inuecto, at vberrimis pascuis & piscatu victitantes. Ab occasu & aquilone mari Norico & glaciali circumflua tunditur, & passim interscinditur sinubus frequentissimis, ad sex, octo, decem, vel plura milliaria intra continentem effusis, ac sæpè non plus semisse latis. Littora verò, insulis aliquot millibus, inæquali magnitudine, ambitus sex aut octo milliarium, vel vnius etiam, aut semissis, vestiuntur & circumuallan- 40 tur, quæ circiter sex milliarium spacium in mari à continente occupant, & vndique scopulis supra aquas extantibus, sæpè etiam sub aqua latentibus cinguntur. Qui velut obices, Oceani, ventorum procellis violentissimis agitati impetus retardant.

Quinque verò, in vniuersa Norvvegia, hoc tempore arces regiæ & præfecturæ præcipuæ sunt. Quarum extrema versus meridiem, & nobis proxima est, BAHVSA; Nilosiæ oppido regni Sueciæ, vicina. Quod regnum, angusto inter Norvvegiam & Hallandiam, per Trolhettam fl. exitu, vnicum in Oceano occidentali portum, infra Nilosiam ad Elsburgam possidet. Bahusensis præfecturæ oppida, MARSTRAND in peninsula scopulosa situm, & halecum captura celebre, & Kongeeff, ac Oddevvold obscuriora sunt.

50 AGGERSHUSIA, Asloiæ oppido vicina, 24. supra Bahusiam milliaribus, in intimo sinu Asloënsi, septem milliaria longo sita. Ex cuius prouincia, celsissimi mali nauium, & asseres querni, abiegni, & ligna ædificijs idonea, ingenti copia quotannis in Hollandiam, Hispanias & alias gentes euehuntur Oppida prouinciæ illius sunt: ASLOIA, episcopi sedes. TONSBERG seu Konigsberg, septem

ab As-

ab Asloia milliaribus, occasum versus. Friderichstad, Saltzburg, & Schin, vel Skon vbi fodinæ cupri & ferri sunt. Hammaria maior & minor, regiones, olim peculiari episcopo claræ, nunc Asloënsis inspectioni commissæ, viginti supra Asloiam milliaribus, rectà versus boream, diuiduntur sinu Mosiano per duodecim milliaria interlabente. Littora verò Norvvegiæ, ab Asloia, non in Aquilonem, sed Africum seu Libonotum, (ins Süd Südwest) vergunt, donec ab extremo Cimbricæ Chersonesi promontorio, non plus octo milliaribus Germanicis distent. Appellationes autem locorum in littoribus, horridiorum ferè, à portubus & scopulis ac sinubus aquæ dulcis, sumuntur, quas nescio an sit recitare operæprecium.

Berga, emporium ac horreum totius Norvvegiæ celeberrimum, & præfecti regij, ac episcopi sedes, à freto Carsund, 10. milliaria, versus Corum (ins Nordwest) à Lindenes 24. à Bahus, secundum flexuosa littora centum milliaribus abest, sub gradu latitud. *61.* Eundem cum oppido Staffanger, quod tamen peculiaris episcopi sedes est, præfectum habet. 10

Nidrosia, à Nidero fl. & rosa, quod templi nomen est, vulgò Trundheim, ciuitas 50. milliaribus Noricis seu 100. Germanicis, rectà versus boream à Berga distans. Sedes olim archiepiscopi & regni Norvvegiæ præcipua, nunc seruitute oppressa: amplissimè patentem diœcesin habet, in qua plurimus piscis, Bergam postea ad emporium deuectus, & pelles preciosæ, colliguntur.

Extrema & vltima versus aquilonem & Eurum, Norvvegiæ & orbis Christiani arx est, VVardhus, paruæ insulæ VVardæ, ambitum milliaris Norvvegici cum dimidio habenti, ipsa quoque parua & obsoleta hoc tempore, insistit: nulla singulari munitione ac ne turri quidem vel castello insignis, exiguum oppidulum adiunctum habet, quod piscatorum casæ stipant. In hac igitur arce seu casa, præfectus regius æstate habitat, & amplifs. illius littoris Norici tractum, in Zona frigida, sub gradu latitud. 71. vsque ad Russiæ fines, gubernat. vbi ab idibus Maij vsque ad medium Iulium. non modò diem continuam esse, verùm etiam Solis corpus supra horizontem circumferri, nec vnquam occidere, ex oculatis testibus didici. Nec duo, sed vnum solummodò in hoc Norico littore, VVardehusum est, quod à Berga emporio, 144. milliaria Norica, quæ trecenta ferè Germanica constituunt, distare accepimus. Inde ad emporium S. Nicolai Russicum, propè Diuidnæ fl. ostium, circulo arctico ad grad. longitud. *65.* subiectum, ducenta germanica, seu 108. Norica numerantur. A VVardehuso enim ad insulam Keldyn, & Kolam oppidum Russiæ, in eo tractu primum, quod Norici Malmes nominant: viginti milliaria versus Euroaustrum recensent. Inde ad Tiribisnes promontorium, quatuor, ad septem insulas duodecim, ad Siteram insulam sex, ad promontoriũ Lappiæ Suetognes duodecim, inter quod, & oppositum in Russico littore Condornes, per fretum in lacum Album ad tres insulas milliaria sex, inde ad Ponoi fl. ostium duodecim, vbi relictis Lappiæ littoribus traijcitur ad lacus Albi (duodecim mill. lati) littus orientale seu Russicum. quod præterlegentes, duodecim mill. ad promont. Scarhügel, & alijs duodecim ad S. Nicolaum perueniunt. 20 30 40

Præter hæc terræ continentis longissima spacia, subiectæ sunt Norvvegiæ regno, multæ Oceani occidentalis insulæ. ex quibus amplissima est Islandia, quam Thylen à veteribus appellari quidam existimant. ac nomen ab Aegyptio rege Thyle ortum esse ferunt, qui circumnauigata tota terra, & inquisitis plurimarum gentium moribus, picturas orbis terræ & regionum, quarum in Apollonij etiam Argonauticis mentio fit, in templo Memphitico collocauit. vbi cùm interrogasset oraculum, essétne alius Rex maior ipso? respondit vates, πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. πάντα δὲ σύμφυτα ταῦτα καὶ εἰς ἓν ἐόντα τέτυκται. οὗ κράτος αἰώνιον. πόσιν ὠκέσι θνητὲ βάδιζε τὸν βίον ἄδηλον διανύων σὺ πολὺ χρείσσων. Post hanc oraculi vocem, rex Thyles, ex templo egressus, mox à suis interfectus, dedit pœnas superbiæ, vt exemplo pœnæ alij monerentur, ne in rebus secundis efferantur. Sed qualiscunque hic Thyles fuit, Islandia borealis, sub circulo arctico, à gradu longitud. 352. vltra centum milliaria Germanica versus ortum porrecta est, & circiter *60.* lata: in littoribus 50

ribus maris passim ab hominibus, ex piscatu potissimum, & re pecuaria vitam sustentantibus, incolitur. Mediterranea verò loca, ob Alpium altissimarum, perpetuis ferè niuibus obrutarum, asperitatem, infrequentiora sunt. Panis bis coctus (quo non nisi importato lautiores vtuntur: cæteri enim pisce siccato, panis loco vescuntur) farina, polenta, cereuisia, ferrum, cuprum, pannus Anglicus, & institorum merces classibus aduehuntur quotannis per mercatores Hamburgenses, Lubecanos, Bremenses, Hafnienses, qui vicissim piscium frigore duratorum strues, & sulfuris in ea insula effossi moles, Balenarum pinguedinem, butyrum, seuum, carnes & coria boum, raias, pannum vvatman, pelles vulpinas & ouillas euehunt. Duo in tota insula hoc tempore episcopi sunt, natione Islandi, in Academia Hafniensi instituti, quorum alter Holæ boreali insulæ parti præest, alter meridionali, in Scalholt sedem habens. ac vterque tenuem Scholam latinam ædibus adiunctam habet, in qua 24. pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Ingenia doctrinæ capacia sunt: nam in hac etiam Rostochiensi schola, aliquot Islandos, latinis & græcis literis, imò & mathematis mediocriter excultos, & doctrinam Christianam rectè & feliciter discentes, habuimus. Extant autem Typi Islandiæ Chorographici: & ad occidentem & meridiem SNAUELSIOKEL, peninsula, & montes altissimi, niuibus tecti, amplius triginta milliarum spacio in mari conspiciuntur. Inde rectà versus Corum cursu directo, in GRONLANDIAM, omni genere pellium & piscium abundantem, nauigari aiunt. ita vt cum ex visu amiserint Sneuelsiokel, post tridui iter cernant celsissimum Gronlandiæ montem, VVitferke à nautis appellatum.

De monte HECLA, & alijs, qui AEtnæ instar, ignem interdum euomerent, sæpè & diligenter sciscitatus sum. sed in neminem hactenus incidi, qui non audita solùm, sed visa se exponere adfirmaret. Adscribam igitur, quod Georgius Agricola, ex hominibus dignis, quibus fides adhibeatur, se accepisse testatur. In Islandia insula, inquit, tres sunt montes elati in cœlum: quorum vertices perpetua niue candent, radices sempiterno æstuant igne. primus qui occidentem versus est, vocatur Hecla: alter Crucis: tertius Helga, sanctus. ab Hecla non longè absunt fodinæ sulfuris, penè vnicum incolarum mercimonium, & vectigal insulæ: mercatores enim, naues eo onustas euehunt. mons ipse cum furit, vt horribilia tonitrua insonat: proijcit ingentia saxa: sulfur euomit, cineribus egestis terram tàm longè circum circa operit, vt ad vigesimum lapidem coli non possit. qui naturam tanti incendij contemplari cupiunt, & ob id ad montem propius accedunt, eos vna aliqua vorago viuos absorbet. nam & multæ sunt, & cineribus ita tectæ, vt ab ipsis sibi satis cauere nemo possit. atq; etiam propè exit ignis, qui consumit aquam, stupam non comburit. Hæc Agricola.

Portus in meridionali littore nominant nautæ: Hainaford, vbi Bessested præfecti regij domus est. Strom. VVatlosvvik. Kibbelvvick. Bussandi. Torlock. Orbaback. tametsi has appellationes non omnes in tabula Chorographica inuenio. Iter autem ex ostio Albis, ad sinum Islandiæ Bussandi, est milliarium circiter trecentorum. Infra Islandiam, meridiem versus, itidem ad regnum Norvvegiæ pertinentes insulæ sunt Faræ, ad grad. latitud. 64. & his meridionaliores, Hetlandicæ, quas Thilensel vocari, quidam annotant. quibus continua serie Orcades, vsq; ad littora Scotiæ pertinentes, cohærent. quæ Scotorum regi Iacobo III. dotis nomine à Christiano oppignorata sunt.

His amplissimè patentibus terrarum & marium spacijs, Ioannes, Daniæ rex, A. C. 1500. imperauit. cuius pater Christianus, cùm non ex regia, sed antiqua & illustri comitum Oldenburgensium & Delmenhorsti familia ortus esset; à Deo, qui constituit & transfert imperia, ad regni Daniæ, Norvvegiæ & Sueciæ fastigium, hac occasione euectus est. Gubernauerant Daniam, à Caroli magni ætate, annos circiter sexcentos, continua serie, Reges ex vna familia Danici sanguinis regia orti, vsq; ad VValdemari IV. filiam Margaritam, Semiramidem Danicam, anno 1412. ex his terris euocatam. Quorum seriem, ab eo tempore, quo primùm Christi fidem, Daniæ reges, Ottonis I. Imp. tempore, constanter amplexi sunt, deductam: breui tabella oculis lectorum subijciam.

Sparsa quidem erant Christianæ religionis semina in Chersoneso Cimbrica, Ludoici Pij ætate, cùm Haraldus Clachus, rex Daniæ, à Regnero sobrino pulsus, ad Ludoici Pij Imp. comitia tum Moguntiæ celebrantis, patrocinium & opem confugisset. vbi cum fratre Erico baptizatus, Ludoici auxilijs, in Iutiam reductus, S. Ansgarium & Autbertum, verbi diuini præcones sedulos ac industrios sua pietate fouit ac defendit. qui in Sueciam quoq; excurrisse, & fundamenta ecclesiæ Christianæ prima iecisse, scribuntur. deinde Ansgarius, Hamburgi, tanquam metropolitanus aquilonarium ecclesiarum, à Ludoico Pio collocatus: eaq; vrbe à Slauis exusta, Bremam translatus, ecclesias in Iutia, sub Erico, Haraldi fratre confirmauit, & Byrcam Sueciæ tùm metropolin, permittente rege Olao, iterum inuisit. Post mortem verò Ansgarij, paulatim rursus omnia retrò in peius sublapsa & ferè extincta fuisse apparet. certè ita obscurè, confusisq; temporum & personarum circumstantijs consignata sunt, vt nec ecclesiastica nec politica ferè regum historia certa & continua inde pertexi queat. Seriem tamen priorum Regum, qui posterorum Caroli magni ætate, vsque ad Ottonis I. tempora, præfuerunt; sicut ab amicis Danis mecum communicata est, sequenti CHRISTIANORUM regum Genealogiæ, quam certam & minimè dubiam esse arbitror, præmittam.

Gotricus seu Gotfridus rex Daniæ, Caroli Magni tempore ⊕ 810.

- Olaus, post patrem exiguo tempore regnauit ἄπαις. cui Hemmingus quidam successit 816.
- Filia nupta Sivvardo regi Norvvegiæ.
  - Sivvardus rex Daniæ post Hemmingum, cæsus 825.
- Filia Ringoni duci Iutiæ nupta.
  - Ringo dux Iutiæ cæsus 825.

Filii Sivvardi:

- REGNERVS Rex Daniæ potens, ⊕ 865. duodecim filios reliquit, ex quibus
  - Sivvardus II. rex Daniæ post patrem.
    - Ericus II. puer, Rex factus, sacerdotes Christianos omnes è regno expulit.

Filii Ringonis:

- HARALDVS Clachus, à Regnero pulsus, Moguntiæ baptisatur, 826.
  - Gutormus æmulus patrui, cum quo congressus prælio vterque cadit 857.
- Ericus, post Sivvardum II. Rex Daniæ Christianus.
  - Canutus I. ⊕ 899.
    - Frotho rex Daniæ, ⊕ 910.
      - GORMO, persecutor Christianorum, pater Haraldi VI.
    - Steno.

In NORVVEGIA, Christianæ Religionis doctrina & cultus, in toto regno primùm propagati sunt, sub Olao rege, qui in Anglia baptizatus, & circa A. C. 994. rex Norvvegiæ factus, populum etiam vniuersum, in omnibus regni prouincijs, ecclesiæ Christi per baptismum inseri curauit. Illato autem Suenoni Daniæ regi bello, à classe Suenonis superatus, ne in hostium manus veniret, se ipsum in mare littori vicinum præcipitasse, & cedentibus in littore scopulis euasisse dicitur. Cùm autem Sueno, subacta Anglia Eboraci obijsset: Olaus Norvvegiam recuperauit, & Canuto magno, Suenonis filio, in Anglia, quæ defecerat, occupato: propagandæ religioni, ferendis legibus, & idolatriæ, magicisque artibus abolendis, operam sedulam & seueram nauabat. Quo veræ pietatis, & iustitiæ zelo, in procerum quorundam odia incurrens, regno eijcitur. Postea reuersus, ab ijsdem interfectus, martyrij coronam adeptus & inter Diuos relatus est. Ab eo tempore, post annum Christi 1000. in Norvvegia & cæteris regnis Arctois, constanter Christiana religio sola retenta & propagata est. Sequitur

GENEALOGIA REGVM DANIAE CHRISTIANORVM.

Etelre-

Etelredus rex Angliæ.

GORMO III. postremus persecutor Christianornm. ⊕ 930. sub quo marchionem Slesuici Henricus Auceps collocat 928. — vxor — THYRA Christiana, ad extremam senectam impio marito nupta, Vallum Danicum propè Slesuigam instaurauit, 950.

HERALDVS VI ab Ottone I. vnà cum filio ad baptismum adductus circa A. C. 948. quinquaginta annos regnauit. ⊕ 980. Slesuici, Ripis & Arhusiæ episcopos constituit. Prouincias singulas in Parochias distinguit, Iura & leges scriptas Danis primus condit.

10 Suenotto, abiecta religione Christiana, patrem regno & vita priuat. Postea captus à Iulinensibus Vandalis (982.) & pulsus ab Erico IX. Sueciæ rege 984. & 14. annos in Scotia exulans, ad Christum redit, & in regnum restitutus, per Adalgagum Hamb. Episcopos in toto regno constituit. ⊕ 1003. ex Syritha Erici Suecici vidua.

CANVTVS II. Magnus, Vandalis, Norvvegia, Anglia, subiectis, tandem Rothomagi ⊕ 1036.

Canutus III. ⊕ 1045.

Estritha, Vlfoni Sueco nupta.

SVENO II. ⊕ 1074.

Haraldus VII. biennium regnauit.

S. CANVTUS IV. nutritius ecclesiæ, interfectus ad aram Othoniæ 1088. ex cuius sanctis vulneribus plus gloriæ quàm cruoris effluxit.

Olaus III. 1095.

ERICVS IV. profectus Romam & Ierosolymam, ⊕ in Cypro 1102.

Nicolaus, necatus à fratris filio Erico V. 1135.

20

ERICVS V. interfectus 1139.

Sueno III. Canutum, Nicolai regis nepotem, sobrinum 30 suum, adiutum ab Adolpho II. Holsatiæ comite, aliquot prælijs profligauit, à Friderico Barbarossa Mersburgi Rex declaratus, sed à sobrino pulsus, ita transegit, vt ipse Scaniam teneret. tandem cæsus à VValdemaro A. C. 1157.

Anna, nupta Aquino.

Ericus VI. ⊕ 1147.

S. Canutus, dux Slesuicens. rex Obotritorum beneficio Lotharij Imp. occisus à Magno regis Nicolai filio 1136.

VValdemarus dux Iutiæ & Slesuic. Rex Daniæ, cœpit 1157. amicus Friderici Barbarossæ Imp. Rugiam ad Christi religionem adduxit 1168. ⊕ 1185. vxor, Margarita Nigra, quæ vallum Danorum reparauit.

Magnus, interfecit S. Canutũ patruelem, vicissim ab Erico V. cæs°.

CANVTVS Iutiam tenuit. tandem in conuiuio cæsus 1155.

VValdemarus episcopus Slesuici captus à Canuto VI.

CANVTVS VI. cuius historiam lib. 16. & vltimo Saxo Sialandus recitat. ⊕ 1210.

40

VValdemarus II. dux Slesuic. sub Canuto felix, occupat Lubecam & Hamburgam anno 1200. rex factus condidit Reualiam 1220. postea infelix capitur ab Henrico Comite Suerini ex insidijs 1223. & vincitur à comite Holsatiæ & Lubecensibus ad Bornhouede 1227. ⊕ 1241.

Helena nupta VVilelmo filio Henrici Leonis.

Ericus VII. rex à fratris Abelis factione Slesuici interfectus 1250.

Abel dux Slesf. occisus à Frisijs Eydorensibus. 1253.

VValdemarus, dux Slesf. Flensburgæ Ius ciuitatis dedit 1284.

Ericus dux Slesuicensis. ⊕ 1354.

Christophorus, dux Lalandiæ captus ab Holsatis.

Ericus VIII. 1280.

α

VValdemarus III. dux Slesuic. Rex electus 1326. auunculo Gerardo, comiti Holsatiæ, Ducatum Slesuicensem tradidit. quem tamen ipse regno cedens postea retinuit.

β

ERICVS IX. cui se Rostochienses subiecerunt, anno 1314. ⊕ 1321.

Christophorus II. Henrico Leoni, domino Megapolitano Rostochium reddidit, ⊕ 1333.

Otto captus à Gerardo Holsato postea miles ordinis Teutonici.

VVALDEMARUS IV. Rex annis 44. infeliciter cum ciuitatibus Anzæ bellum gessit, inuisit terram sanctam, ⊕ 1375.

MARGARITA Haquino Regi Norvvegiæ nupta. ⊕ 1412.

Christophorus ante patrem cæsus in prælio nauali cum ciuitatibus maritimis 1359.

Ingelburgis, nupta Henrico duci Megap. Alberti I. ducis filio.

Olaus IV. qui 1387. adolescens obijt.

Maria, nupta VVartislao VII. duci Pomeraniæ.

ERICVS dux Pomer. à Margarita matertera magna adoptatus.

Margarita itaq;, annos triginta septem post patris VValdemari mortem, sapienter & feliciter Daniam cum senatu regni gubernauit, & Norvvegiam, succedens filio Olao; Sueciam, capto rege illius Alberto; coronæ Daniæ coniunxit. postea consensu procerum, qui ex sanguine regum Daniæ antiquorum successorem expectebant; sororis suæ Ingelburgis, Henrico duci Megapol. nuptæ, ex filia Maria nepotem, ERICUM, patre VVartislao VII. Pomeraniæ duce, Bogislai V. filio, VVartislai IV. ad quem Rugiæ principatus primùm peruenit, nepote, prognatum, adoptauit. Qui, Margaritæ defunctæ successit, & diuturnis ac difficilibus bellis, cum Slesvvicensibus præcipuè ducibus, cum fœderatis Ansæ ciuitatibus, & Suecis rebellantibus gestis, tandem pertæsus molestiarum gubernationis, relictis regnis, in Pomeraniam redijt, vbi amplius viginti annos adhuc superstes in ocio & quiete vixit, & 1459. primùm decessit. Dani igitur; Christophorum, Palatinum Rheni & ducem Bauariæ, Ioannis Palatini, & Sophiæ VValdemari IV. pronêptis, Erici X. sororis filium, Ruperti Imp. nepotem, eligunt. Qui cùm decennium regnasset, nec ex Dorothea regina (cuius pater Ioannes natus marchio Brand. Voitlandiæ in finibus Franconiæ princeps, non elector, sed Friderici elect. Brand. & Alberti Achillis Germanici frater: mater verò Barbara Rodolphi Saxoniæ electoris postremi ex Alberti Vrsi posteris, filia fuit) quidquam liberorum suscepisset: senatores regni, principem vasallum regni Daniæ, Adolphum ducem Slesvvici, ad Daniæ imperium vocant. qui cùm ætatis non amplius idoneæ rebus gerendis excusatione vsus pertinaciter regnum oblatum recusaret: & sororis suæ Hedvvigis ac Theodorici comitis Oldenburgensis filium Christianum, Heroica animi & corporis celsitudine, cum singulari bonitate & mansuetudine coniuncta, præstantem, à se educatum, ipsis proponeret: Senatores & proceres regni, Deo mentes eorum flectente, magno & singulari consilio, huic Christiano Aldenburgensi & Delmenhorstæ comiti, regnum, vnà cum regina Dorothea (quæ vsq; ad annum 1496. superstes fuit) detulerunt. Cùm enim scirent, de ducatu Slesvvicensi bella ingentia inter Daniæ reges & Holsatiæ comites paulò ante gesta esse: & ducatum Slesvv. mortuo Adolpho, ad hunc Christianum sororis Adolphi filium, si rex eligeretur, peruenturum esse: id potissimum spectarunt, vt regnum Daniæ & vicinos hosce duos ducatus, inter se coniungerent & colligarent. Id consilium sapiens & salutare his gentibus fuisse, euentus ipse ostendit. Coniunctionem enim istam firma & perpetua ferè pax & tranquillitas illarum regionum secuta est, qua & Nobilitatis & incolarum opes, ex commercijs vicinarum & procul etiam dissitarum gentium, cæterisq; reditibus creuerunt, & alijs pacis ornamentis auctę & amplificatæ sunt. Nec de Christiano eos fefellit expectatio, quem bonum, moderatum, iustum & salutarem

Marginal years: 1388. 1412. 1438. 1439. 1450.

Line numbers: 10 20 30 40 50

tarem principem, re ipsa experti sunt. Cumque mortuo Adolpho, Slesvvici duce & Holsatiæ comite postremo, Christianus, Holsatiæ etiam comitatum, vt suprà commemorauimus, exclusis transactione Adolphi agnatis, comitibus Scavvenburgensibus, in feudum ab episcopo Lubecensi accepisset: & ab Imp. Friderico dux Holsatiæ, Stormariæ & Ditmarsiæ appellatus esset: tandem ex hac vita emigrans, IOANNI filio seniori regnum reliquit. 1474. 1481.

IOANNES eximia autoritate, potentia & felicitate vsq; ad annum 1500. floruit: quo ineunte, aduersus Teutomarsos populos, in extremo basis Cimbricæ Chersonesi, inter Eydori & Albis in Oceanum se effundentium ostia, angulo palustri habitantes, infelicem expeditionem suscepit. Hos finitimos Holsatis, aliquoties ditioni suæ subijcere superiores principes frustra conati fuerant, & ante 20. annos, Christianus primus, euocatos in conuentum Rendisburgensem, Imperatoris Friderici (qui Ditmarsiam, vt feudum imperij, Christiano & posteris illius contulisset) literis & mandatis ad obedientiam præstandam cohortatus fuerat. At illi Archiepiscopum Bremensem dominum titulotenus præ se ferentes, libertatem à maioribus acceptam cupere se constanter retinere & tueri ostenderant. Ioannes igitur denuò per legatos frustra admonitis Ditmarsis, vt Imp. mandatis, de obedientia ducibus Holsatiæ præstanda parerent: bellum in eos mouit, accersitis tùm aliunde ex regnis suis & vicina Germania auxilijs, tùm verò inprimis legione militum fortissimorum, qui in Belgicis sub Maximiliano bellis, ex variarum gentium colluuie confluxerant, & triennio ante in Suecis subiugandis fidelem & felicem operam Ioanni præstiterant: nuper etiam Magno Saxoniæ duci, Hadelariam regionem recuperarant. Cùm autem in aditu Ditmarsiæ oppidum Meldorp rex occupasset: vt terrorem cæteris adferret, omnes, nulla ætatis aut sexus ratione habita, trucidari iussit.

Inde progressurum in penitiores prouinciæ oras, præfectus legionis Belgicæ dehortatur, quod Diui illius festo aggredi hostem, infaustum iudicarent, & quod cœlum crassius niue aut pluuia grauidum videretur. Vrgente autem rege, cui proditores quidam Ditmarsi viam deuiam, quâ non expectaretur à Ditmarsis, monstrauerant, per angustias illas, fossis vtrinq; cinctas progrediuntur primùm milites legionarij; Inde cæteri pedites; postea equites Holsati & Dani, splendidissimè ornati. Hos, currus plurimi, vestes ac commeatum gestantes, & prædam auecturi sequebantur. Postremum agmen, rex Ioannes, cum fratre Friderico & aulica cohorte, claudebant. Cùm autem pridiè Ditmarsi capto exploratore didicissent, Regem alia via, quàm expectaretur, venturum esse: noctu aggerem illi opponi, & machinas aliquot in eo collocari, curant. quibus postridiè, ex angustijs illis viæ inusitatæ progredientes regios, niuibus ac pluuijs mixtim cœlo ruentibus, & vento regijs aduerso, excipiunt. alij, perruptis aquarum claustris, campum, qua accedebant hostes, totum inundant, nec reditus à tergo, ob curruum impedimenta, patebat. Tristem igitur & horrendam cladem exercitus à Ditmarsis partim cæsus, partim aquis immissis submersus, accepit; in qua, flos nobilitatis Holsaticæ, & in hac, decem ex vna familia Aleueldia, & quatuor Ranzouij, Bredo Henrici filius, strenui & clarissimi viri, Ioannis Ranzouij, equitis aurati, frater: Ioachimus Ranzouius, in Ascheberg. Ouenus in Rastorp, & Henricus; cum alijs 60. nobilibus, Danis & Holsatis: & duo comites Aldeburgenses, regis patrueles, Adolphus & Otto, Gerardi filij, Ioannis fratres, perierunt: & Rex potentissimus à paucis agrestibus rusticis victus documentum mortalibus præbuit, nec fortunæ, nec magnitudini virium confidendum, nec fiducia potentiæ bella mouenda; sed victoriam à solo Deo, non ab equestribus aut pedestribus copijs, expectandam esse. Nulla enim potentia & virtus, quantumuis excellens, felix est, nisi Deus ipse consilia, dextras & euentus gubernet. sicut anno post hanc cladem sexagesimo, Adolphi, & cæterorum Holsatiæ ducum, Friderici II. Daniæ regis, & Ioannis senioris expeditionem in Ditmarsos susceptam, gubernauit, vt intra vnius mensis spacium, regionem illam, Albi & Eydoro fluminibus, & mari, paludibus ac fossis aquarum vndique cinctam & munitissimam, imperio ducum Holsatiæ subiecerint, quam tot antea seculis, frustra & infeliciter maiores ipsorum aliquoties tentarant.

Valentini 14. Febr.

1559.

Bello adhuc durante, Hamburgi ciuitates vicinæ cum Ditmarsis conuentus agebant. Ab his Holsati superstites, scribi ad Ditmarsos petunt, vt cæsorum aliquot comitum Aldenburgensium, & equitum auratorum cadauera, in sepulchris maiorum condenda, redderent. Missi cum literis Prior Arendsbecensis, Pater Segebergens. & Borsholmensis. Assentiuntur Ditmarsi. Sed cum dinosci facies non amplius possent, & fœtor intolerandus esset; omnes sine discrimine, vt in acie coniuncti fuerant: sic post mortem etiam, commune fatum, à volucribus & canibus dilacerati, pertulerunt.

SVECIÆ Regnum, immensæ illius peninsulæ Arctoæ, quam Scandinauiam veteres nominant, mari Glaciali, Norico & Balthico circumfusæ, regiones amplissimas, latissimeq; orientem versus patentes hoc tempore obtinens: ab occasu, Norvvegia; ad meridiem, sinu maris Balthici seu Germanici, Vistulæ & Viadri ostijs obiecto; versus boream non procul à mari Glaciali; ad ortum, Russia Neugardense terminatur: à gradu lat. 55. vsq; ad 73. long. 35. vsq; ad 58. ἐν πλάτει. Prouinciæ aliæ Gothicæ sunt, vt Osтgothia, cuius Lincopia metropolis: VVestgothia, lacu Vetere ab orientali seiuncta, cuius Scara episcopi sedes: Australis Gothia seu Smalandia, Tuiscia, Verendia, cuius Vexio præcipuum oppidum est: Moringia, & insula Oxlandia, Smalandiæ in long. 18. mil. obiecta, & in totidem παροικίας distincta, & arce Borgholm munita. aliæ Noricæ seu Svecicæ sunt, Oplandia, cuius Vpsalia & Sтocholmia metropoles. ac Sтocholmia, per VValdemarum regem, circa A. C. 1250. in insula sinus Meleri condita, hoc tempore, sedes & arx totius regni præcipua, & emporium frequens ac celeberrimum est, ad communicationem mercium, per lacum Melerum, longè lateq;, velut brachijs se in mediterranea spargentem, & multos ex diuersis regni prouincijs fluuios recipientem, maximè commodum: per quos, in procul dissita loca, merces ex Germania & alijs gentibus aduectæ, facilè nauibus distribui, ac vicissim Sueciæ merces retrò deferri queunt. Aditus ex mari Eoo per angustas fauces profundissimo alueo patet. & tribus ab vrbe milliaribus ad ortum, Turris firmissima VVaxholmia, & è regione tigna in fundum fistucis adacta & sublicis firmata, sic ingressum arctant, vt inuitis regijs præfectis, in ea excubantibus, nullæ ingredi aut egredi naues possint.

Meridianæ Meleri ripæ, Svdermanniæ opida, Telgö, Sтrengenes, episcopi sedes, & arx Gryphisholma adiacent. Nericiæ, Orebrö arx præcipua est. Occasum versus VVesmannia regio, & vrbes Aκosia & Arboga lacui incumbunt. Inde versus occasum æstiuum, DALIA, occidua, Eoa, & Solies Dalia (à lacu longo quinq; mill. Suecica, qui Solian dicitur, & insulæ in medio sitæ, vnum milliare longæ, centum inquilinis inhabitatæ, Solloroon dictæ, nomen indidit) quæ tres prouinciæ sub episcopi Arosiensis inspectione sitæ, vnà cum maiore parte prouinciarum Montanarum, vbi omnis generis metalla effodiuntur, quæ venæ minerales, ortum versus ad mare Balthicum & sinus Helsingiæ & Gioflenses sese extendunt, occasum versus per VVermelandiam ad Oceanum occidentalem ferè nusquam interruptæ, vbi non metalli aliquid, argenti, cupri, plumbi, ferri, chalybis, siue sulphuris effodiatur, porrectæ sunt.

Oplandiæ, versus boream finitima, Gestricia, inde Helsingia, post Midelpadia, vlterius Angermannia borea & notia. Inde NortBotnia, in VVestBothniam & OstBothniam diuisa, longo terrarum tractu diffusæ prouinciæ. Tandem boream versus Scrifinnia, Lapponia, Biarmia. Has propriè regni Suecorum prouincias antiquas, plerasq; sinus Botnicus, ex Balthico, in boream, rectà Toroniam, & vltra circulum arcticum porrectus, à FINLANDIA amplissima peninsula, dirimit. Quæ trianguli figuram referens, cuius apicem Alandiæ insulæ versus meridiem tenent, & ABO episcopi sedes: latera duo, mari Bothnico & Finnico seu Venedico terminata, singula ferè 150. mill. German. complectuntur. basis, eiusdem longitudinis, à sinu Bothnico, ad extremam Finnici oram porrecta, ad VViburgum vsque, circulo arctico subiectum pertinet. Diuiditur Finlandia in Notiam & boream. quibus Naragundia superior & inferior, Sauolosia, Tauastia, Finnonicæ regiones latè patentes adiunctæ sunt.

Inde trans Finnicum sinum, Corelia, cuius Kexholm metropolis est: & meridi-

em versus; VVotzchouia, in qua Lovvati fl. Nouogardiam allabentis, quem Nr accolæ vocant, ostium supra Coporam: Ingria, cuius Iammagrod: & Solonscia, cuius Iuanogrod è regione Neruæ, arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus meridiem sunt Livonicæ Esthomum prouinciæ, à Nerua ad Reualiam & Parnouiam vsq; pertinentes: Allentacia, cuius Nerua, VViria, cuius VVesenberga: Harria, cuius Reualia metropolis; Ieruia, cuius Vittenstein; VVichia, cuius Habsal episcopi sedes & insula Dagen. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræq; omnes, Ioannis III. regis virtute ac felicitate regno Suecorum nostra memoria primùm accreuerunt. cùm Reualia se sponte Erico XIIII. Suecorum regi subiecisset, anno 1561. 1581.

Amplissimum hoc & antiquissimum Suecorum & Gothorum regnum, aliquot seculis, per indigenas ac domesticos Reges, gubernatum, ducentos ferè continuos annos, ex posteris S. Erici reges: perpetua serie habuit. quam breui tabella oculis lectorum spectandam subijcio.

S. Ericvs, eius nominis X. Rex Sueciæ, qui templum Vpsaliense condidit, & Finlandiam, Moschis antea parentem, Regno Sueciæ primus adiunxit, circa annum Christi 1150.

Canutus A. C. 1168. — VValdemarus I. rex Daniæ.

Ericus XI. 1210. ———— Richesa.

Ericus XII. Balbus A. C. 1222. — Ingelburga ——— Byrgerus dux Ostgothiæ.

VValdemarus rex 1250. vrbis Stocholmiæ conditor. — Magnvs A. C. 1277.

Byrgervs Rex 1290 VViburgum condidit, & Careliam regno Sueciæ adiecit. — Ericus. — VValdemarus.

Magnus dux, capite plexus à Senatu regni 1326. — Magnvs Smech, electus, initio felix & florens, Sueciæ & Norvvegiæ rex, tandem à proceribus depositus, & ab Alberto, sororis filio, pulsus, 1363. — Euphemia, nupta Alberto I. duci Magapolitano A. C. 1336.

Ericus. — Haqvinus rex Norvvegiæ, cuius vxor fuit Margarita Daniæ regina, VValdemari IIII. filia. — Albertvs rex Sueciæ 1363. captus 1387.

Olaus, cui 1387. defuncto mater Margarita successit.

Per hos indigenas & domesticos reges cùm aliquot seculis Suecia fortiter & feliciter defensa & amplificata esset: tandem ad Daniæ Reges summum Imperij ἀξίωμα peruenit. sub quibus, annis amplius centum, iam aliquantisper obtemperans, iam eosdem prætextu non seruatarum legum in coronatione iuratarum excutiens, fluctuauit. Occasio hæc fuit.

Cùm Magnum regem, ducis Erici filium, S. Erici regis trinepotem, Sueci, ob libidines & crudelitatem, remouissent: præterito illius filio, Haquino Norvvegiæ rege, quod patris tyrannidi non aduersari videretur, ad sororis filium Albertum Ducem Megapolitanum, Alberti primi ducis filium, certis conditionibus, quæ in Coronationis Iuramento regibus proponi solent, regnum Sueciæ detulerunt. Qui cùm aliquandiu iustè & clementer regnum administrasset: tandem ob creditas exteris arces & magistratus, & inusitatas regno exactiones: quodq; tertiam prædiorum, quæ episcopi ecclesiæ, & nobiles tenebant, partem, ad Regis cameram transferre moliretur, nec à proposito se abduci pateretur: regni proceres à se abalienauit. quorum multi, fidem regi datam renunciantes, Margaritæ Daniæ reginæ se addixerunt. Quæ mariti Haquini Norvvegiæ regis, & patris VValdemari IIII. Daniæ regis morte, vtrunque regnum adepta tenebat. cui, cùm ob receptos rebelles, & alias causas, 1363.

bellum Albertus Sueciæ rex inferret: ductu & auxilijs eorundem Sueciæ procerum, qui deserto Alberto, ad eam transierant, captus est: & post septennium tandem, per-

21. Septem. soluto lytro dimissus in paternam ditionem suam Megapolitanam redijt.

1387. Sueci dehinc, MARGARITAM Daniæ & Norvvegiæ reginam, post multas in comi-

1395. tijs disceptationes, cùm illa clementer illorum postulatis & conditionibus assensisset & subscripsisset, SVECIÆ etiam Reginam designarunt. Quæ deinde habito Calmarniæ trium regnorum borealium conuentu, communi procerum consilio & assensu, quò sanciretur impetrauit, vt deinceps sempiterni fœderis ac vnionis vinculo, tria hæc regna coniuncta perpetuò manerent, & saluis singulorum legibus, ac consuetudinibus cæteris, inprimis verò vt præfecturæ, iudicia, & officia publica, in Suecia & Norvvegia, per indigenas regni, non per exteros administrarentur, & vnius imperio semper parerent, & ab vno rege, quem quoties opus esset, in oppido Hallandiæ Helmstadt, idq; ob vicinitatem trium prædictorum regnorum, conuenientes, communibus suffragijs eligerent, in perpetuum gubernarentur. Deinde, Ericum, sororis suæ Ingelburgis ex filia nepotem (Ingelburgis enim, Henrico Duci Megapol. Alberti captiui regis fratri nuptæ, filia Maria, VVartislao VII. duci Pomeraniæ coniugio iuncta, Ericum hunc, orientalis Pomeraniæ Ducem genuit) in filium adoptatum, Margarita, Sueciæ regem, Sueciæ senatoribus consentientibus, fecit. ac, vt se mortua, trium orbis arctoi regnorum, vnus rex esset, cum consensu procerum trium regnorun sanciuit. Ericus

1412. cùm quadraginta tribus annis, Sueciæ primùm, & Margarita mortua, Daniæ etiam & Norvvegiæ, rex fuisset; tandem Engelberto Dalacarlo Suecos in libertatem excussis Danicis præfectis vindicante, & alijs offensionibus in Daniæ regno accidentibus,

1438. spontè relicta regnorum administratione, in Gotlandiam se contulit, ac in patriam Pomeraniam cursum deflexit, & viginti adhuc annos, in ocio & quiete priuatus vixit.

Cùm autem Dani, post discessum Erici, nepotem illius ex sorore, CHRISTOPHO-

1439. RUM Palatinum, Ioannis filium, Ruperti Imp. nepotem, regem elegissent: Sueci adfirmantes, se inscijs, certè non interrogatis antea, regem hunc accitum; ideoq; à vinculo vnionis trium regnorum se quoque solutos esse, CAROLUM Canuti VVestGothum, Finlandiæ gubernatorem, regnique Marscalcum, sapientia, nobilitate, virtute & opibus præstantem, Gubernatorem constituunt. ac legato Christophori respondent, Regem suum Ericum adhuc viuere, cui, si legibus regni iuratis pareat, se quoque libenter deinceps pariturос esse. postea cùm Calmarniæ trium Arctoi orbis regnorum proceres de publicæ pacis negocio deliberaturi conuenissent, archiepiscopus Lundensis, & Nicolaus, Caroli Canuti gener, à Danico senatu ablegati, prolixè & magnificè Christophori recens à se electi Heroicam bonitatem, clementiam, cæterasque virtutes prædicabant. Nicolaus etiam priuatim cum socero agit, vt odiosum nomen regis, priore rege adhuc viuente, Christophoro relinquat. qui nomine regis contentus, Carolo summam Imperij potestatem nihilominus permittere, ipsiusque consilijs, omnibus in rebus ad gubernationem regni spectantibus, parêre de-

1442. creuerit. Itaque paulò post, Nicolao Rualdo, archiepiscopo Vpsalense præcipuè

die Laurentij. negocium vrgente, CHRISTOPHORUS, confirmatis Suecorum priuilegijs, Vpsaliæ coronatus est. Quo mortuo, Sueci exteros reges denuò fastidientes, Carolum Canu-

1449. ti Sueciæ regem constituerunt. qui, cum Gotlandiam insulam, à rege Erico adhuc possessam, sola arce VVisburgense excepta, occupasset; Christianus eius nominis primus, Daniæ rex, ab Erico vocatus, maturè aduectis copijs, arcem & Ericum obsidione liberauit, & Danicæ coronæ Gotlandiam adiunxit. Cùm autem Carolus intestinis dissensionibus & procerum aliquot rebellione, quorum arch. Vpsal. dux erat,

1457. eiectus, Dantiscum emigrasset: Sueci, annitente maximè Ioanne Benedicti archiepiscopo Vpsaliense, rursum se Danorum societati aggregantes, Christianum in Sueciam euocatum regem susceperunt, eoq; post septennium, ob præfectos arcibus & offi-

1464. cijs externos, pro libidine dominantes, rursum relicto, Carolum reuocarunt. Cui, anno 1470. rebus humanis exemto, STENONEM Sture, Gostaui filium, ex Caroli regis sorore Birgitta natum, cuius moderationem, sapientiam, æquitatem & modestiam singularem Sueci prædicant, Gubernatoris nomine sufficiunt.

Annu-

Amundus Stur.
Magnus.
Algotus.
Amundus.
Gostauus ——— Birgitta.

Turo.
Steno posterior maritus. ——— Margaris.

Carolus ex posteris S. Erici.
Margaris.

Rodericus.
Torer seu Theodorus.
Canutus Gubernator Finlandiæ prior marit.

Birgitta, nupta Ioanni Christiano.
Ericus.
GOSTAVVS, Rex Sueciæ ab anno 1523. vsque ad 1560.

STENO STVR senior, Regni Gubernator ab anno 1470. vsque ad 1503.

CAROLVS CANVTI, Rex Sueciæ ⊕ 1470.
Christina nupta Erico Erici Guldenstern.
Ericus Iunior.
Georgius Guldenstern, regni consiliarius ad summam senectam peruenit, ⊕ 1579.
NICOLAVS Guldenstern, regni Cancellarius sub Erico XIV. & Ioanne III. Regibus.

ERICVS XIIII.

IOANNES III. Rex Sueciæ ab anno 1568. ⊕ 1592.
SIGISMUNDUS electus rex Sueciæ & Poloniæ.

Etsi autem statim sub initia Stenonis, Christianus, Daniæ rex, exercitum ad mœnia Stocholmiæ infelici ac irrito conatu duxit: tamen toto vitæ tempore deinceps à regno Sueciæ armis repetendo abstinuit. Verùm eo mortuo, conuentus senatorij ordinis trium regnorum Helmstadiæ indictus est, vt de Ioanne, Christiani filio, rege creando constitueretur. ad quem conuentum Sueci, quòd à Ioanne abhorrerent, non accedendum sibi esse iudicarunt. Norici verò præsentes, communem cum Danis regem Ioannem agnouerunt. 1482.

Postea vrgente Ioanne vnionem trium orbis Arctoi regnorum olim sancitam instaurari: alter conuentus cum Succis Calmarniæ institutus est, in quo IOANNEM REGEM, Sueci etiam receperunt certis conditionibus, quas amplius 50. articulis explicatas prolixis literis Calmariæ datis, comprehenderunt. Suecorum commissarij in eo conuentu cum plena totius regni potestate fuerunt. Henricus episcopus Lincopensis, STENO Stur de Gryphisholm, regni Gubernator, Iuarus Axilli, Acho Iohannis legifer Sudermanniæ, Turo Turonis legifer Olandiæ, Ioannes Achonis legifer Nericiæ, Aruidus Trolle de Berquara legifer Ostrogothiæ, Carolus Benedicti, Magnus Caroli, Nicolaus Caroli, Georgius Achonis, Suanto Nicolai, Aruidus Canuti legifer prouinciæ X. territoriorum. Ex Danici verò & Norici regni Legatis præcipui erant, Carolus episcopus Othoniensis, Nicolaus Ronau, Ericus Vddonis, Eggerdus Crummendich, Eschillus Goie, equites aurati, & alij Daniæ ac Norvvegiæ regnorum consiliarij. 1483. 7. Septemb.

Capita articulorum præcipua erant: primùm de religione & ecclesiarum priuilegijs ac immunitatibus conseruandis. de Gubernatione trium regnorum iuxta singulorum leges & consuetudines veteres instituenda. de exteris nullis inter consiliarios recipiendis, sed ditionibus, arcibus & feudis, per solos indigenas regendis. nec absq; Senatus regni consensu vlli oppignorandis, alienandis, vel imminuendis. de saluo conductu nemini petenti negando. vt beneficia ecclesiastica & parœcias nulli nisi indigenæ atq; idonei obtineant. Regno Norvvegiæ, à Christiano adempta, coronæ libera restituantur. de Gotlandia cum Suecis controuersia iure vel arbitris finiatur. Stenoni Stur, Nicolao Stur, Iuaro Axilli, præteritarum offensionum impunitatem suo & matris Dorotheæ ac fratris Friderici nomine promittit. Nullum in turres, aliumúe carcerem

carcerem conijciet, nisi antea legitimè, eo in regno, vbi delictum admissum est, conuictus fuerit. Quod si contra leges ac Ius, vlli iniuriam facere rex moliatur, regnorum incolæ saluo honore aduersari poterunt. Nulla tributa vel exactiones in regno nouas, nisi ex Senatus regni consilio, plebi vel oppidis imponet. Nulla edicta, sine plerorumq; Senatus regni consilio promulgabit, nec promulgata laxabit. Iudicia ruri exerceri solita, prætorum, legiferorum, non impediet. ecclesiasticos ad ciuilia iudicia non euocari patietur. Bellum nullum, sine communi trium regnorum consilio & assensu, mouebit, nec militem externum in regna attrahet. Regni thesauros, literas, & reditus, nusquam ex regno euehet. Suas & patris literas & obligationes liberabit. Annum vnum in Dania, alterum in Suecia, tertium in Norvvegia consumet: & donec commorabitur, magistrum aulæ, Marscalcum, cancellarium, & cæteros aulicos, ex regni illius indigenis habebit: aulicos ministros, episcopis, cœnobijs, & vasallis, alendos non imponet. Exteris ciuitatibus priuilegia nulla confirmabit, vel noua tribuet, sine senatus regni illius consilio. Absente rege, tres ex senatu illius regni, supremam Iuris administrationem tenebunt. In regno Sueciæ, quatuor senatoribus, duobus ecclesiasticis, & totidem politicis, omnium eius regni arcium præfecturas, & totam gubernationem concredet. Qui etiam conuocandi Senatus regni ius habebunt, & interregni tempore, regno præerunt. Spoliati suis bonis ante omnia restituentur. pro amissis in bello literis, rex nouas, cum Senatus regni consilio, substituet. Singulis annis tres ex quolibet regno, episcopus & duo equites, die S. Olai conuenient, qui de regnorum concordia fouenda deliberent, & an hi articuli, singulis in regnis, sicut oportet, seruentur, examinent. Proscripti vno in regno iustis de causis, & fugitiui ministri, in alijs non recipientur. Cuilibet prædia sua, munire pro arbitrio; & à rege adueniente, priusquam ingrediatur, cautionem petere; præterea incidentes in regis indignationem recipere liceat, vt diem impetrent, donec se tutos sistere in iudicio possint. Quod si contra expositos articulos, Rex quidquam committere, vel per alios designare, ausus fuerit, vniuersus Regni Senatus, episcopi, prælati, equites, nobiles, ciues, & vulgus, Regi aduersari, sub ipsorum honore & iuramento tenebuntur, neque idcirco quidquam in regem vel coronam vel alium quemcunque delinquent. Hos articulos, & alios, de Gotlandiæ controuersia amice vel iure componenda, Item de Schoningia, Schordalia, Suarto. Sueci Calmarniæ tunc regem Ioannem, per legatos amplexum esse & confirmasse affirmant. Quos cùm tardius impleret, à Stenone Gubernatore regno exclusum, Moschos aduersus Sueciæ regnum concitasse.

Ita cum vtrinq; vrgerentur Sueci, & ab oriente potentissimum Russorum monarcham IOANNEM: ab occasu Daniæ regem, infestos haberent: multi ex nobilitate Regem recipiendum esse statuebant, quem omnia, quæ transacta erant, constanter seruaturum, & Moschos placaturum esse sperabant. Hæc cùm aliquot annos, inter Sueciæ regni Senatores & proceres disputata fuissent: tandem legatos ad regem accersendum, Nicolaum Boonis, & Aruidum Trolle, designant. cui tamen decreto, Gubernator regni Steno assentiri recusauit. nam etsi in Ioannis regis electionem initio consenserat: tamen, præter reliquorum consiliariorum voluntatem, diutius iusto cum prætextu conditionum ab eo non impletarum, à regno arcuit. Sed veræ consilij ipsius causæ fuerunt, quod periculosum iudicaret, principi sibi minus fauenti, cuius patrem regno denegato, eundemque ipsum toties offenderat, in regio solio collocato, supplicem fieri, & se suasq; fortunas omnes committere, tum etiam quod inimicis ac hostibus, quos in regno multos habebat, se potestate priuatum, magis obnoxium fore perspiceret.

Cùm autem pertinacius in sententia Steno, Senatu regni aduersante, perseueraret: tandem ab officio Gubernatoris senatores eum remouerunt, idq; publicis literis ad omnes regni ordines testatum fecerunt. Opponit Steno, se non ante magistratu abiturum, quàm omnes regni ordines simul congregatos audiat, cum quibus multa ad totius regni salutem pertinentia, communicare cupiat. Hinc ad arma ventum est: Iacobo archiepiscopo Vpsalensi & episcopis ac nobilitate præcipua, consiliarijs coniuncta. Populo autem & plebe Stenonis partes fideliter tuente.

1497. ineunte.

Hac occasione, Ioannes Daniæ rex, classe armata Calmarniam appulit, vbi à legatis Regni, Nicolao & Arvvido, nomine Senatus regni, exceptus, Calmarniam & Berckholmum arces, spontè ei nomine senatus traditas, occupauit. Inde in sinu Holmensi militem exponens, Stenonis exercitum incautum propè pontem Rotebroensem adortus, multis cæsis profligauit. Dalacarlorum etiam copias, quæ cum Stenone se coniuncturæ erant, Guardiæ milites, à Ioanne adducti, prælio cruento ceciderunt.

Sic à fortuna destitutus Steno, qui Stocholmiam metropolin tenebat, cum cæteris regni ordinibus, Ioannem regem agnoscit: &, promissâ ipsi à rege præteritorum ἀμνηστίᾳ, vrbem Stocholmiam ei patefacit, vbi corona regni, solennibus auspicijs IOANNES insignitus est. Cùm autem grauissimè Stenonem Iacobus Archiepiscopus Vpsalensis & coniuncti proceres, de illatis iniurijs, damnis, cædibus, incendijs, coram rege accusarent: rex singulari clementia & moderatione per decretum, ex officio, memoriam iniuriarum omnium aboleuit. ac ne cuiquam gesti principatus sui rationem reddere Steno deinceps cogatur, sancit. Inde constitutis in Suecia rebus ad regni gubernationem pertinentibus, in Daniam se rursum confert.

1497. 26. Nou.

Reuersus, coniugem Christinam, Ernesti Saxoniæ ducis filiam, coronari Sueciæ reginam curat. inde per regni prouincias præcipuas circumductus, filium Christiernum, circa Pentecosten, in Succiam venientem excipit. Quem regni proceres, regem Sueciæ patri successurum eligunt. Quam electionem, literis solennibus, Steno Stur, Gubernator: Ericus Iohannis, Gostaui regis pater: Suanto Nicolai, & cæteri proceres, confirmant. His confectis, ex Suecia ad belli Ditmarsici apparatum Ioannes profectus est, Stenoni ac cæteris ex senatu regni delectis, Reipublicæ Suecicæ gubernationem commendans. Quam inter has mutationes Steno singulari prudentia & moderatione retinuit.

1499. ineunte.

FINIS.

SAXO-

SAXONIAE LIBER QVINTVS,

Ab anno Christi 1501. vsque ad 1506.

Generosis & Illustribus Dominis,

D. NICOLAO GYLDENSTERN, BARONI IN LVNDHOLM ET FOLLEVVICK, REGNI Sueciæ Cancellario, & Gubernatori Smalandiæ: &

D. ERICO SPARRE, DOMINO DE SVNDBY, &c. REGNI SVECIÆ Procancellario, Gubernatori VVesmaniæ, Daliæ, & Montanorum,

Dominis & patronis colendis

HISTORIAM STENONIS SVECIÆ GVBERNATORIS, ET, quæ in postrema vitæ eius tempora inciderunt, res in Germania & vicinis gentibus actas,

Reuerenter nuncupat

David Chytræus.

ANNO

M. D. I.

ANNO M. D. I. semina belli, quod cum Ioanne, Danorum rege, Lubecenses postea gesserunt, primùm sparsa sunt. cùm Ioannes, fœda clade à Ditmarsis superiore anno accepta, in Sueciam cum coniuge Christina Ernesti electoris Saxoniæ filia, profectus: deinde, rebellionem Suecis, ob præfectos arcibus non indigenas, sed externos, eorumq; in subditos auaritiam & crudelitatem: & alios articulos in coronatione iuratos, quos violatos Sueci querebantur, molientibus; subitò, relicta Stocholmiæ cum præsidio coniuge, enauigans, commercia & importationes commeatuum in Sueciam à Lu-
10 becensibus intermitti frustra flagitaret. Sueci enim, duce Stenone Sturo, gubernatore suo, post subitum Ioannis ex Suecia discessum: Holmiam, refugientibus in arcem Danis, occuparunt, & reginam Danicam in arce obsessam, & fame ad deditionem tandem compulsam, in monasterium VVasteen, vbi ipsa, vt erat fœmina religiosa, dum in Suecorum potestate esset, viuere malebat, deduxerunt, ac, vt regem Ioannem à reditu in Sueciam eo anno auerterent, magnos in Norvvegia tumultus factiosorum quorundam opera concitarunt, & Nidrosiam archiepiscopi sedem iam tenebant. Hos Norvvegiæ motus vt sedaret Ioannes, Christiernum filium, qui postea regnauit, cum copijs eò misit, qui primum militiæ & seueritatis suæ tyrocinium in ea expeditione edidit, cùm electis Suecis, grauissimè in socios conspirationis animaduertit, & flore no-
20 bilitatis Noricæ magna ex parte extincto, libertatem regni illius reliquam oppressit. Cùm igitur anno post cladem in Ditmarsia acceptam proximo, rex Ioannes cum coniuge in Sueciam rediret: STENO Sueciæ Gubernator, ad regni fines, officij causa occurrens, eum excipit, & per prouincias regni pacatas & tranquillas deducit. sperans præsentiam Regis, & Reipublicæ negotijs multis, cum Moscho inprimis, Suecorum hoste, quo amico rex vtebatur, ex regni dignitate componendis; & grauaminibus, quæ contra leges in receptione ac coronatione Regis iuratas irrepserant, autoritate regia tollendis, & intestinis simultatibus, quæ inter Stenonem & archiepiscopum aliosque primates regni, ob abolitionem Decreti Regij de ἀμνησία ante quadriennium promulgati, à summo pontifice, archiepiscopo procurante, factam, recrudescebant;
30 sedandis, plurimùm profuturam esse.

Cùm autem in itinere plures subinde nobiles officij & honoris causa, ad deducendum regem, Stenoni se adiungerent: cum quibus colloqui sæpè, & familiarius fortè quàm cum Danis conuersari videbatur: familiares regis, qui alioquin Stenonem oderant, vt amorem & fidem regi suam euidentius ostenderent, & solicitudinem de ipsius salute suam demonstrarent: atrocissimam hanc suspicionem regi instillant, Stenonem clandestina cum Suecis consilia de opprimendo & tollendo rege communicare. proinde sedulò regi prouidendum, ne opinione sua citius cum suis circumuentus per insidias cõprehendatur. Magnis igitur itineribus Holmiam rex contendit. Steno, etsi animum regis à se prorsus alienatum videbat, nihilominus officium regi
40 suum in comitatu deducendo præstat. nec ante quàm ad Holmiæ viciniam peruentum esset, postrema nocte ab eo discedit.

Rex Senatum & nobilitatem regni, ad se Holmiam euocat. Steno fidei publicæ literis antea sibi caueri petit. Quas priusquam rex daret, præsentibus ex regni senatu, suspicionem de Stenone suam exponit, eosque Iudices se ferre posse ostendit, an quid vnquam contra regni iura, leges, priuilegia, consuetudines laudabiles tentasset aut commisisset. postea cùm ad dicendam causam primùm vocari Stenonem, & coràm audiri oportere, Senatores, de se omnia debitæ obedientiæ officia regi pollicentes, censuissent: rex datis salui conductus literis, Stenonem denuò vocat. Is Hemmingo Gaddo episcopo Lincopensi, Suantone Nicolai, Canuto Alfson & alijs pro-
50 ceribus sibi coniunctis comitatus, Holmiam venit. Vocatus à rege in arcem, vt se purgaret in senatu regni, & quibus in rebus libertatem & priuilegia regni Sueciæ à rege violata existimaret, liberè exponeret: acceptis obsidibus, data coram rege dicendi faultate, multa primùm de suspicione, in quam à suis inimicis falsò traductus apud regem venisset, commemorans: discessisse se ex comitatu regis Stochol-

M. D. I. miam ingressuri, non ante petita illius venia fatetur: non quòd insidiarum regi structarum, vlliusúe criminis aduersus regem commissi, particeps esset: verùm vt securitati suæ consuleret, donec legitimè se purgare & fidei erga regem suæ integritatem demonstrare posset. Id cùm nunc in publico senatus regni consessu, præsentibus tot grauissimis viris, orationis suæ testibus futuris, sibi licere videat: toto se pectore Deo & Regiæ Mti. gratias agere, ac si secessione illa regem alicubi offenderit, subiectissimè orare regem, vt clementer condonet. Deinde innocentia sua multis testimonijs probata, non se præstare posse, quod æmuli aut inimici de se fingant & loquantur, verùm culpa omni eius criminis, cuius suspicio regi instillata sit, se vacare, concludit. Cæterùm quòd iussus sit, capita priuilegiorum regni violata indicare, molestum & graue sibi & alijs regni optimatibus accidere, quod contra Calmarniensis recessus conuenta, regni Sueciæ arcibus & prouincijs, non nobiles indigenæ, sed externi, Dani & Germani præficiantur: quodq; hi crudeliter & immaniter, nobilitatem & populum tractent, idq; commemoratis aliquot exemplis, & in his Ioannis Falsteri Oerebroensis præfecti, à quo Platingus nobilis innocens in crucem sublatus sit, & similibus ostendit, pluraq; alia in coronatione à rege promissa & iurata, executioni debitæ nondum data esse, queritur. Quæ emendari & corrigi subiectissimè petit. Quo beneficio impetrato, se cæterosq; regni optimates, regi, omnibus in rebus, quæ ad dignitatem & salutem regis pertineant, fideliter seruire omnibus suis facultatibus, corporibus & sanguine profuso, paratos esse.

Cùm autem à rege, suspicionem de insidijs vitæ illius à Stenone structis, non deponi; verùm quotidianis familiarium sermonibus, tanquam facibus admotis, odium illius ardentius inflammari, Steno animaduerteret: & deliberationes de grauaminib. regni tollendis, & pactis vtrinq; seruandis, ac externis præfectis ex prouincijs & arcibus regni Sueciæ remouendis, prorsus abrumpi, ac se, suosq; amicos, regni consiliarios, pro hostibus à rege haberi, existimaret: Steno Holmiâ discedit. & proceres regni, quibus Reipublicæ Sueciæ libertas & salus curæ sit, allegato conuentionis Calmarniensis articulo, per quem sub honore & iuramento suo, regni proceres, regi priuilegia regni violanti, aduersari teneantur: VVastenum conuocat. vbi communicatis consilijs, literas ad Regem mittunt, quibus querelas de præfectis Danicis, contra articulos in electione iuratos, ditionibus & arcibus impositis; & deliberationibus publicis, ad tollenda Grauamina institutis, nuda & inani suspicione perturbatis & abruptis; & spe emendationis omni præcisa, repetunt. Ideoq; vigore articuli pactionis Calmarniensis, sub honore & iuramento suo, se teneri, vt ipsi aduersentur, & obedientiam ac fidem in hoc casu suam, ipsi renuntient, & aduersus præfectorum ipsius exterorum tyrannidem, cùm iure non possint, vi & armis se defendant.

Quibus literis acceptis Rex, nec ad bellum aperto Marte gerendum, nec sustinendam obsidionem satis virium se in præsentia habere iudicans: ciues ad constantiam & fidem sibi iuratam, nullius periculi metu violandam, hortatur. Reginam inuitam & mœstam, in arce Holmensi, duobus militum signis munita, relinquit, ac mox se maiore comparato exercitu rediturum adfirmans, in Daniam abnauigat.

Steno interea regni Gubernator, arces regni Sueciæ, quibus præfecti Dani præerant, in potestatem redigit. ac inter primas, Orebroam, reginæ arcem dotalitiam, cuius præfectus Ioannes Falsterus, paulò ante Haraldum Platingum, Stenonis amicum fidissimum, in furca strangularat, obsessam expugnat, captumq; Falsterum Arbogam mittit. Ad Holmiam postridie Michaëlis accedit. Quam, excitato in vrbe incendio, patefactis per conscios portis, ingressus, occupat. Reginam in arce, omni commeatu intercluso, circumsidet. Rex, qui iam saluus in Daniam appulerat, cùm certior de his factus esset, vlcisci quidem has iniurias, & reginam obsidionis periculis liberare cupiebat. sed cùm instantis hyemis rigore classis expeditio impediretur: literis Stenonem & alios monere non desistit, vt arma deponerent, se paratum fore cum ipso iure transigere, vel si quicquam ab ipso aut eius præfectis, contra pacta commissum esset, id emendaturum sarciturumq;: insuper etiam omnes articulos, qui pacificationi Insertì reperirentur tam de publicis quàm priuatis rebus, sanctè seruaturum. Verùm illi,

verbis

verbis amplius, si facta non apparerent, fidem se habere negantes, obsidionem Reginæ, continuos octo menses vrgent, donec tandem inedia & morbis præsidiarij milites confecti, cùm ex mille vix octoginta superstites essent, exeunte Maio anni sequentis regina sese in potestatem Stenonis, cum arce dedidit. Hæc in Suecia præsenti anno gesta commemoraui paulò prolixius, vt fontes & causæ bellorum, quæ secuta, & quibus Balthici huius littoris ciuitates, ac in his LVBECA præcipuè, implicatæ sunt, rectius cognoscantur. M. D. L

DVm verò in Suecia metropolin regni Stocholmiam, Steno occupat: in Saxonia inferiore, Henricus dux Brunsuicensis senior, pro archiepiscopo Bremensi Ioanne, à quo recens, filius Henrici, Christophorus, adiutor electus erat, multorum principum auxilijs, amplum exercitum duxit aduersus Frisios Vursatos, archiepiscopo contumaces ac rebelles, & vicinos trans Visurgin Butiadas, qui capta arce Rodenkerka denuò se in libertatem asseruerant. Primùm in Stadlandiam ducit. Deinde, euocatis Butiadarum proceribus, 50000. aureorum ab eis solui, & duas arces, idoneis locis, quos monstraturus esset, ædificari petebat. Respondent illi, tantum pecuniæ in sua prouincia non extare. nec de arcibus extruendis mandata se vlla habere. petunt igitur deliberandi spacium, vt cum cæteris terræ incolis communicare de rebus tantis interea possint. Hoc spacio ad deliberandum sumpto, fossis & aggeribus sese accuratius muniunt, & ad defensionem omnia comparant. Progredientes verò Brunsuicenses copiæ, incommodo anni tempore autumnali, & in loca palustria, vijs angustis peruia, & fossis vndiquaque cincta ductæ, partim imbribus, & paludum ac fossarum colluuie, partim rei frumentariæ inopia, partim incolarum armis reiectæ, nulla re memorabili perfecta, dissipatæ sunt, & amplæ expectationi de expeditione illa concitatæ nequaquam responderunt.

In vicina ditione Hoiensi, IODOCUS comes, Ioannis Filius, Erici nepos: cuius ad Visurgin sedes Hoia, sex supra Bremam milliaribus, & ditio satis ampla & copiosa, oppidis, arcibus & agris floret, cum quadraginta sex annos patriæ solus præfuisset, rebus humanis exemptus est, relictis tribus filijs, IODOCO, Erico, & Ioanne. quibus planè adhuc adolescentibus, mater Irmgardis, BERNARDI bellicosi comitis Lippiensis filia, Simonis soror, comitatum satis feliciter & tranquillè gubernauit, donec Bernardo Lippiensi, auo comitum Hoiensium materno, & tutore ac patrono præcipuo, ex his terris sublato, Brunsuicenses duces, prætextu feudi à se non petiti, quod ad Monasteriensem episcopum transferre comites conati essent, tota eos ditione eiecerunt. in quam, belli Hildesheimensis tempore redierunt. ac Iodocus, Pacis artes studiose coluit, & ecclesias sui comitatus piè constituit. Ioannes verò militiam postea secutus, in Suecia & Dania exercitus duxit, & sororem Gostaui Sueciæ regis Margaritam coniugem meruit, ex qua Ioannes episcopus Osnabru. Monaster. & Padeb. princeps ingenio, cognitione linguarum, & eloquentia excellens, natus est. cuius suo lo[illegible] mentionem faciemus. 1512. 1519.

HAVELBERGENSI ecclesiæ, ab OTTONE I. Imp. anno Christi 946. propè Haueli & Albis confluentem fundatæ, vt Henetis gentibus, à patre Henrico Aucupe & ipso subiugatis, veram Christi noticiam traderet, & religionem Christianam propagaret: episcopus tricesimus quintus ab Vdone, Otto à Königsmarck nobilis, præfectus, & à Theodorico Bulouio Lebusiensi episcopo institutus est. Primum autem ecclesiæ Hauelbergensis episcopum VDONEM, Albertus metropolitanus Magdeburgensis, vnà cum Burcardo Misnensi, Bosone Mersburgensi, Hugone Citiensi, & Dietmaro Brandeburgensi, Mersburgi anno 968. præsente Ottone I. Imp. consecrauit. qui, omnes hos, Magdeburgensis metropoleos recens à se conditæ membra & suffraganeos esse voluit. Vdonem proprij subditi, religionem Christianam iterum abijcientes, paulò post trucidarunt. cui, cùm sedes aliquot annis vacasset, Hulde-ricus, à Giselino Magd. archiepiscopo ordinatus circa annum Christi 1000. successit. Hinc Ericus à Dagone, Godscalcus ab Hunfrido Magd. consecratus: VVinandus: Ezelo, ab Hartvvico. Bernardus: Hemno, ab Adelgotto: Gumpertus à Rutgero 12. arch. Magd. ordinatus ⊕ 1126. 10. Anselmus, à S. Norberto Præmonstradensi con-

M. D. I. secratus, postea anno 1144. monasterium Hiericho fundauit. 11. VValo, quem VVichmannus arch. Magd. tempore Ottonis marchionis Brandeburg. instituit anno 1170. Rupertus ⊕ 1191. Lambertus 1205. Segebadus 1219. VVilelmus, sub quo VVistochiensis ciuitas muris cincta præsentis oppidi formam accepit 1244. Henricus I. à VVilbrando Magd. ordinatus ⊕ 1272. Henricus II. 1290. Hermannus nepos Ioannis I. marchionis Brandeburg. de familia Ascaniorum, vno anno. Ioannes I. ⊕ 1304. Arnoldus 1312. Ioannes II. Reinerus 1319. Henricus III. 1325. Theodoricus 1340. Burcardus I. ex familia nobili à Bardeleben ab Ottone Landgrauio Hass. arch. Magd. institutus 1348. Burcardus II. comes à Linda 1370. Theodoricus, sub quo, ad sanguinem hostiæ, in pago VVilsenac anno 1383. die 24. Augusti inuentum, concurrere populus cœpit, cuius Idoli ortus & interitus historiam, lectu dignam, D. MATTHÆUS Ludecus, eccl. Hauel. Decanus, nuper edidit. Iohannes III. Otto Rohr 1401. Fridericus, Ioannes à Beust 1427. Conradus à Lintorff, sub quo syluam VVistochianam, ducum Megapol. præfecturæ VVredenhagen vicinam, Senatus VVist. à Cœnobio Campen anno 1436. emit. cui cœnobio ad Rhenum sito, VValdemarus marchio Brand. partim alijs titulis, partim pro redemptione animæ anno 1311. eam concesserat. ⊕ 1462. VVedigo Gans, cum vicino principe Vlrico Stargardense, & proprijs subditis tumultuatus est, Busso I. de Aluensleben, priuilegia & immunitates, à VVedicone vi ereptas, VVitstochiensibus restituit. cui Otto à Konigsmarck, hoc anno 1501. mense Augusto successit. Hanc seriem episcoporum diœceseos Hauelbergensis, in qua olim nouem præposituræ fuerunt, à MATTHÆO Ludeco præsente collegij illius Decano, mecum communicatam: breuiter annotaui, vt cæteris episcoporum Saxoniæ catalogis, in metropoli, ab ijs, qui vellent, adiungeretur. Etsi enim in Heneto solo hæc episcopa per Ottonem primum condita est: tamen 946. deductis in omnes has Henetorum, orientali Albis ripæ adiacentes regiones, Saxonum colonijs, & Henetorum lingua ferè deleta: merito Saxoniæ hic tractus, inter Albim & Viadrum & mare Balthicum interceptus, accensetur. sicut in vsitata nostro tempore prouinciarum Germaniæ distributione, superioris Saxoniæ circulo, Marchia & Pomerania includi solent.

Situm est autem Templum collegij Hauelb. cathedrale, & contiguæ canonicorum ædes, in monte edito, cuius radicem HAVELVS fl. nauigabilis & valde piscosus alluit. qui ex Megapolitana ditione primùm emanans, vbi Furstenbergam oppidum præterijt, Buzouio Marchiæ Spondam defertur. infra quam, SVEVUM fl. ex montibus Boëmiæ, per Lusatiam superiorem & inferiorem, & Berlinum, vbi marchionum Brand. aulæ sedes est, meantem, duobus infra Berlinum milliaribus recipit: & Botzdamum, BRANDEBURGUM, Plaam, Pritzeruam, Rattenoam allabens, & Hauelbergam vrbem à monte dirimens, ad secundum ab vrbe lapidem, supra VVerbenam, ALBI miscetur. ex quo, omnis generis merces, Hamburgâ & aliunde, in Marchiam & Lusatiam nauigijs, per Hauelum & Sueuum inuehuntur.

Extant autem in Chronico Hauelbergensis ecclesiæ, de fundatione & situ collegij Hauelbergensis, versus quidam Rhythmici, & magna ex parte Leonini, quos diœcesis illius incolæ quidam adscribi rogarunt.

Hauelbergensis præclara ecclesia gaude,
Pro bonis varijs, diuina fungere laude.
Olim Plutonem, Ben, & Tricklaff coluisti:
Nunc conuersa manes (Deo laus) colonia Christi.
Rex Harlungorum quondam tua mœnia cinxit,
Te rex conuertit Carolus, & magnificauit.
Otto fundauit, dotauit, pontificauit.
Sanctus Nortbertus te fecit religiosam.

Albis

Albis vestitam tanquam sponsam speciosam.
Nobilis Ecclesia præ cunctis nobilitata,
Optimè fundata, stas firmiter ædificata.
Ergo Deum lauda, qui te sic nobilitauit,
Et super Ecclesias vicinas magnificauit.
Non sis elata, sed respice significata
Nominis impositi, quæ partim nomine riui,
Et partim montis, nunc Hauelberga vocaris.
In latis, humilem, quæ sub pede, respice vallem,
10 *Ac semper fluidum vicinum respice riuum,*
Qui signat casum felicibus esse propinquum,
Cernens incursum, conuallem desere, sursum
Suspice: nam petra stas firmiter ædificata,
Constituens cunctis caput esse fidelibus, ipsis
Præsertim Sclauis, nouiter fidei sociatis.
Primum Pontificem statuit tibi Cæsar Vdonem,
Ut dictis Sclauis reseraret verba salutis.

Eodem anno exeunte, Philippus, Belgarum princeps, Maximiliani Imp. filius, à Ferdinando Aragoniæ & Elisabetha Castiliæ regibus soceris, in Hispaniam voca-20 tur, vt sibi, & Ioannæ coniugi suæ, Hispaniæ regum tunc natu maximæ, velut hæredibus, populorum Hispaniæ fidem sacramento adstringeret. Cùm enim Ioannes, Ferdinandi Aragonis,& Elisabethæ Castiliæ reginæ filius, cui Margarita Philippi soror nupta fuerat, adolescens extinctus esset: & soror illius Elisabeth primogenita, Emanueli Lusitaniæ regi nupta, sequenti anno Michaëlem enixa obijsset: qui bimus anno proximè elapso, in prima infantia decesserat (successionis regnorum Hispaniæ ius omne, in Ioannam Michaëlis materteram, inter superstites regum Hispaniæ filias natu maximam, deuolutum erat. Hanc profectionis Hispanicæ causam cùm haberet Philippus, exeunte anno, iter per mediam Galliam fecit, cuius regem Ludoicum XII. sapientia & virtute præstantem, prouincijs suis Belgicis finitimum & sibi 30 amicum, paulò ante nouæ affinitatis vinculo arctius obstrinxerat, Carolo filio suo infante nondum bimo, Ludoici filiæ Claudiæ, ex Anna Britannica susceptæ, infanti copulato: cui dotis nomine rex ducatum Mediolanensem promittebat, cuius possessionem adulti peracto matrimonio tenerent. Exceptus autem summo cum honore à rege Ludoico Blesis mense Decembri, in Hispaniam tandem feliciter peruenit.

1497. 1498. 1500.

In Pomerania, Bugslaus X. cum marchione Ioachimo I. electore Brandeburgensi, hæreditarijs fœderibus & successionis pacto recens renouato, tertium filium Barnimum, qui nostris temporibus orientalem Pomeraniam placidè & tranquillè rexit, die 2. Decembris natum, suscepit.

In Poloniam, anni initio, Schachmet, Tattarorum Zauolhensium Imp. le-40 gatos misit, qui cum rege Ioanne Alberto, & fratre illius Alexandro Lithuaniæ duce, fœdus contra Tattaros Præcopitas, qui iam aliquot annis in Poloniam & Lithuaniam incursiones crudeles fecerant, inierunt. quod Tattari, fusa super gladio nudato aqua, eaque hausta, his verbis adiectis confirmarunt: Quicunque pacta, ligam, & fraternitatem violauerit, aut contra eam violandam insurrexerit, vel aliquippiam intentauerit, à frameis incidendus occidendusque pereat, & tanquam aqua defluat atque euanescat. Statim igitur missi cum ijs Polonorum & Lithuanorum legati, Tattaros, mortuo iam rege Ioanne Alberto adducunt. quorum Imp. Schachmet, qui primùm victor, tandem profligatus, à Lithuanis captus, & ad perpetuos carce-

M.D.I.

res, vt supra breuiter diximus, damnatus est. Ioannes Albertus interea in Borussiam proficiscens, vt Fridericum ducem Saxoniæ ordinis Teutonici magistrum, ad præstandam sibi fidem & subiectionem debitam cogeret, in primo aditu Borussiæ Turoni apoplexia ictus, anno ætatis quadragesimo primo cælebs moritur. cui Alexander, magnus Lithuaniæ dux frater, successit. qui paulò ante cum Liuoniæ magistro VValthero à Plettenb. aduersus Ioannem Moscouiæ regem socerum suum, qui circiter 60. mill. tractum Seueriensem & alios ex Lithuaniæ ducatu genero ademptos occupabat: fœdus arctissimum inierat. & iam milites Germani & alij, stipendijs Alexandri conducti, magno numero in Lithuaniam confluebant. Sed in ipso belli apparatu, nuncium de fratris morte accipiens, intermissa expeditione Moschica, ad coronam regni in Polonia accipiendam proficiscitur. Interea stipendiarij milites, non viso Mosco, Lithuanorum terras potius quàm hostium depopulabantur.

17. Iunij.

LIVONIÆ autem princeps, VValtherus à Plettenberg, Heros fortissimus, etsi à Lithuanis desertus erat, tamen singulari animi magnitudine & constantia, fines Russorum, qui paulò ante in diœcesin Derbatensem incursiones fecerant, cum suis copijs exeunte Augusto ingressus, triginta millium Russorum exercitum equestrem profligauit, & arces Ostrovvam in insula Muddæ fl. pernicissimi sitam, Crotovvam, Isenburgum, Ivvamgrodum, direptas incendit, & ineunte hieme copias suas, cùm dysenteria laborare plerique cœpissent, in Liuoniam reductas, in hyberna distribuit. Russi autem statim reparato & aucto exercitu, ex improuiso Liuoniam, dimissis militibus securam, mense Nouembri inuadunt & direptionibus, incendijs & captiuorum hominum abactione crudeli, diœcesin Derbatensem, VViriam & vicinos ordinis prouincias deuastarunt. Etsi autem conuenire subitò Liuoni non poterant; tamen, qui in præsidijs arcium erant ordinis præfecti, fortissimè se defendebant, & factis subindè eruptionibus, carptim Russos cædebant, sicut ad Helmedam, Dux exercitus Russici, Alexander Dobelencius, cum 1500. cæsus est. eodem ferè tempore, quo in regno Neapolitano, quod proximis mensibus, Galliæ rex Ludoicus XII. (qui ducatum Mediolanensem superiore anno, Ludoico Sfortia ad Nouariam capto receperat) & Hispaniæ rex Ferdinandus Catholicus, Friderici regis Neapolitani sobrinus ex æquo inter se partiti, per duces suos, Ludoicum Arminiacum & Ferdinandum Consaluum occuparunt: Galli & Hispani de finibus prouinciæ Capitanatus dissidere cœperunt. quam Aprutio olim coniunctam, & Aufido fl. ab Apulia diremptam, Galli suo regi, cui vrbs Neapolis cum Aprutio & Campania vsque ad Latij fines in partitione regni obtigisset, deberi contendebant. Hispani contra, cum noua diuisione prouinciarum regni ab Alfonso I. facta, inter tres Apuliæ partes, Capitanatus etiam, Hydruntinæ & Barensi annumeraretur; suo regi eam vendicabant. ex qua dissensione apertum bellum sequenti anno exarsit. vt sane infelix & misera eo tempore regni Neapolitani conditio fuerit, quod intra octennium sex reges habuit. quorum seriem, cùm multis horum temporum historijs lucem adferat, obiter intexam.

7. Septemb.

1500.

Ferdinandus Iustus Rex Aragoniæ, ⊕ 1416.

ALFONSVS Magnus, Rex Aragoniæ & NEAPOLIS sapientissimus, cepit Neapolin 1442. ⊕ 1458. — Ioannes rex Aragoniæ post Alfonsum. — Petrus.

FERDINANDVS nothus Rex Neapolis, ⊕ anno Christi 1494. ineunte. — IOANNA vxor Ferdin. Neap. — FERDINANDVS Catholicus rex Aragoniæ cœpit 1475. Rex Neapolitan. 1503. ⊕ 1516.

ALPHONSVS rex initio anni 1494. terrore armorum Gallicorum deponit regnū, & fugit in Siciliam. α — FRIDERICVS rex Neapolit. 1496. nepoti ex fratre succedit. Hic anno 1501. à Gallo & Hispano pariter oppugnatus, ad Ludoicū hostem in Galliam fugit. β — Beatrix vxor Matthiæ regis Vngariæ. — Ioanna vxor Ferd. Iunioris. — IOANNA, vxor Philippi archi- γ

	α	β	γ
Isabella vxor Io. Galeacij, Mediol. | Bona, Regina Poloniæ. | Sigismundus Augustus.	Ferdinandus rex Neapolit. 1495. pulsus à Carolo VIII. Galliæ rege, qui Neapolin 1495. die 21. Febr. ingressus est. Post discessum Caroli mense Iulio Neapolin recipit, & Hispanorum ac Venetorum auxilio Gallos eijcit. Venetis Hydruntem, Brundusium, Tranum, Monopolin oppignorat. sed in ipso victoriæ cursu moritur 1496.	| Ferdinandus dux Calabriæ Tarenti à Consaluo captus 1503. in Hispaniam mittitur.	ducis Austriæ & Burgun. ⊕ 1555. | Carolvs V. Imp. ⊕ 1558. | Philippvs rex Hispaniæ & Neapolis.

M. D. I.

10 Anno M. D. II. Ioannis Daniæ & Sueciæ regis coniunx Christina, Ernesti Saxoniæ electoris filia in arce StocHolmensi, cùm hyberno gelu concretis ad littora maribus, classem armatam, rex maritus se ad liberandam illam mittere non posse ostenderet, à Stenone Sueciæ gubernatore adhuc obsidebatur. Qua absente, & ab hostibus Suecis, fame & armis, Holmiæ acriter oppugnata: Ioannes, filiam vnicam Elisabetham Ioachimo I. marchioni Brandeburgensi electori, appetente vere desponsauit. ac ineunte Maio, à Friderico Holsatiæ duce, Ioannis fratre, & ornatissimo illustrium procerum & matronarum cœtu comitatam, ad sponsum in Marchiæ vrbem Stendaliam misit, vbi nuptiæ regio splendore celebratæ sunt. eodemque tempore, Anna, Ioachimi soror, Friderico, regis fratri, Holsatiæ duci, in matrimonium tra- 20 dita est, quæ Christianum III. Holsatiæ ducem, Daniæ postea regem creatum, felicibus auspicijs enixa est. Dextras sponsis Ernestus archiep. Magdeburgensis in multorum principum ac comitum præsentia iunxit, & sacro postridie celebrato benedixit. Aureos torques eo tempore soli principes & equites aurati, nobiles verò Misnici, Saxonici, Marchici, duos aut tres annulos, funiculo lineo ex collo suspensos gestasse annotantur.

M. D. II.

1503.

Interea dum nuptijs apparandis Iohannes vacat, & auxilia liberandæ coniugi obsessæ in Sueciam lentè expedit: Steno bellum aduersus Danos susceptum strenuè vrgens, Norici etiam regni incolas, duriter à Christiano I. ob Carolum Canuti Sueciæ regem receptum, olim castigatos, & libertate ac priuilegis priuatos: literis & 30 nunciis ad recuperandam libertatem pristinam, & excutiendum Danorum iugum sollicitat. Qui dulci libertatis nomine illecti, per Canutum Alfson, opinione eximiæ probitatis, & autoritatis in regno Norvvegiæ singularis, restitui regno priuilegia superioribus annis adempta, à Daniæ rege supplices orant. Rex verò de consillis à Canuto cum Stenone communicatis edoctus, episcopum Roschildensem Ioannem Ibson ac Henricum Crummendicum mittit, vt in officio & obedientia regi debita Noricos contineant. Qui ad Asloiam cum classe deuecti, Canutum, datis publicæ fidei literis, ex arce Aggershusana in nauem accersunt. vbi, cùm mutuis exprobrationibus & rixis animi vtrinque exacerbati incaluissent: Canutus à Danis trucidatus est. postea Christiernus regis filius, cum aliquot vexillis peditum in Norvvegiam missus, Her- 40 molaum Hudfad, ducem tumultuantium interceptum rotæ imposuit. Canutum Caroli, à Stenone Noricis auxilio missum in acie trucidauit. Norici igitur auxilijs destituti, armis positis, Christiernum regem recipiunt, ac quod reliquum erat libertatis penitus amittunt.

Sed antequam hæc acciderent, regina Holmiæ obsessa, famis acerbitate & militum præsidiariorum morbis ac mortibus (nam ex mille, vix 80. superstites erant) fatigata, incolumitatem suam & suorum pacta, in Stenonis potestatem, se & arcem, dediderat, vt paulò ante etiam ostendimus. Rex maritus tarde apparata classe in Sueciam expedienda, tandem lenta nauigatione, cùm quidem aduersis ventis etiam impediretur, ad Stocholmiam appulit. cùm triduò antè regina cum arce in manus hostium ve- 50 nisset. Dolens igitur ac gemens, tarditatem suam & ventos aduersos incusat, & scriptis ad Senatores regni Sueciæ in vrbe Holmensi tum præsentes, literis, nuncium in scapha ad vrbem mittit. Quem, velut ab hoste perducile missum, Steno in vrbem non admisit, nec literas recepit. Rex dolore & indignatione ardens, cùm se frustra niti vide-

27. Maij.

30. Maij.

M. D. II.

videret, cursum retrò in Daniam flexit, vt maioribus collectis copijs bellum paulò post instauraret. Regina captiua, vt erat fœmina religiosa & pia, in monasterium S. Brigittæ VVastenum se deduci petiuit. vbi diutius anno adhuc in Suecia mansit.

Ioannes interea, de reginæ liberatione & Suecorum contumacia & rebellione punienda sollicitus, Lubecam ad conuentum ciuitatum Vandalicarum Oratores mittit, Ioannem episcopum Othoniensem & duos nobiles, qui prolixa oratione, de Stenonis insidijs & rebellione aduersus regem superiore anno perfidè suscepta, & concitatis ad defectionem Norvvegis, & vrbe ac arce Holmensi cum Regina captis, conquesti: grauissimis hisce causis regem cogi ostendunt, vt bello Suecos rebelles domet, & reginam liberet. Orare igitur, vt Lubecenses & fœderatæ ciuitates, durante cum Suecis bello, quiescant, nec arma vel commeatum vllum, aliasúe res bello necessarias in Sueciam importent. Priuilegia per antiquos Daniæ reges ciuitatibus, non ad euertendum regnum aut oppugnandos Daniæ reges, data esse, verùm vt beneuolentiam & honorem debitum regno vicissim exhibeant, & aduersus illius hostes operam fidelem præstent. Quod si morem regi gerant: regem vicissim omnibus in rebus ad eorum dignitatem & commoda spectantibus, ipsis clementer gratificaturum esse. Sin secus faciant, regem omnes in Sueciam aliquid inuehentes pro hostibus habiturum. Lubecenses vicissim, dolere se tantis difficultatibus & aduersationibus procerum regni Sueciæ, regem exerceri. Cùm autem suas merces, pecuniam, socios negociationis, in regno Sueciæ habeant: magnam & irrecuperabilem rerum suarum iacturam se facturos, si à Suecorum commercijs abstineant. iniustum esse, ob regum dissidia, ab externis etiam, communes & toti Reipublicæ necessarias negociationes, intermitti. Se neutri parti addictos, nauigatione libera prohiberi non posse. Orare igitur, vt regis voluntate, vsitata cum Suecis commercia, deinceps etiam sibi exercere liceat. In eandem sententiam Iacobi IIII. Scotorum regis oratori, eadem, nomine auunculi Daniæ regis postulanti, paulò post responderunt.

Daniæ rex frustra se apud Lubecenses laborasse videns, emissa in mare Balthicum classe armata, naues Lubecensium & sociorum, Hafniam deduci; Lubecensibus verò ablata repetentibus indicari iubet: si, quod antea postulasset, à Suecorum commercijs abstinerent, omnia restitutum iri. Sin recusent, regem pro hostibus eos habiturum, & priuilegia à maioribus suis data eis adempturum esse. Qua declaratione regis accepta, Lubecenses statim ad arma conclamant, naues bellicas instruunt, milite complent, & quàm primùm se per vim sibi ablata, vi ex regis prouincijs relaturos esse, ostendunt. Fridericus Holsatiæ dux ipse Lubecam profectus, frustra componere negocium studet. Lubecenses enim in eo perseuerabant, vt nauigatio in Sueciam & alias prouincias libera, & priuilegia in regnis Daniæ & Norvvegiæ inuiolata ipsis relinquerentur, & naues ablataq; bona restituerentur. Id si fieret, armis nihil opus fore. sin minus, se per vim erepta bello repetituros esse. Nullæ tamen hoc anno classes bellicæ ab ipsis eductæ, sed quinque onerariæ grandiores, præsidijs & machinis instructæ, cum mercibus Stocholmiam missæ sunt. Quo facto se atrociter læsum Ioannes Daniæ rex questus, quod Suecos hostes suos commeatu iuuissent: omnes Lubecensium naues, bona & ciues in regni sui portubus aresto detinet. Hi vicissim Danos Lubecæ magno numero negociantes demorantur 19. Nouemb.

In Liuonia, Russi à VValthero Plettenbergio, Liuoniæ magistro, superioris anni expeditione irritati, cùm magistrum Liuoniæ graui morbo decumbere, & Liuonos milites in hyberna hinc inde traductos & dissipatos esse cognouissent: aliquot agminibus in diœcesin Derbatensem & Rigensem media hyeme incursiones fecerant, & tractum à Nerua Reualiam versus, summa celeritate, priusquam copias colligere Liuoni possent, crudeliter direptum vastarant, & multa hominum millia in tristissimam seruitutem Moschicam & Tattaricam ex Liuonia abegerant. VValtherus igitur recollecto bis mille equitum agmine, & aliquot peditum signis, denuò à Lithuanis desertus, à DEO, & sua, suorumq; virtute ac fortitudine pendens, rursus in fines hostium ad Plescouiam mense Augusto ducit, vbi ingenti Moschorum multitudine circumfusus, ingenti animo eos aggressus, & à DEO prosperum pugnæ exitum & victoriam,

riam, petens, tormentorum præcipuè miraculo, & equitum cataphractorum aliquoties Russorum acies perrumpentium virtute, hostes territos in fugam conuertit, & gloriosam ac toti Liuoniæ salutarem victoriam adeptus est. Moschouiæ enim dux Ioannes, VValtheri virtute & felicitate adductus, cùm Casanum etiam regem à se defectionem moliri intelligeret, & propiores Moschouiæ ditiones, Smolensem & Plescouiam prius occupandas esse censeret: pacem Liuonis non decem, sed totos quinquaginta annos duraturam, obtulit, & optimis conditionibus sancitam prorogauit. Demetrius Ioannis Moschouiæ ducis filius, Smolensem arcem ad Borysthenem munitissimam interea, irrito tamen euentu, obsidebat. cùm Tattari Præcopitæ, per Russiam Albam, & prouinciam Sendomiriensem, ad Vistulam vsque, omnia rapinis, ferro, incendijs, nemine obsistente, extremo Septembri vastarent.

M. D. II.

Fridericus Saxoniæ princeps elector, dissidia inter Fridericum marchionem Brandeburgicum & senatum Noribergensem exorta, cùm vterque alterius hostibus receptum, & patrocinium tutum aliquot annos præbuisset: conuentu partium Erphordiæ indicto, composuit. Quibus ipsis diebus, Casimirus, Friderici marchionis filius, 21. annorum iuuenis, patre in Thuringia absente, Noribergenses in pagum Affalterbach, ad encænia armata manu proficiscentes, in syluam arte pertractos profligat, & 328. ciues, plerosque viros optimos & modestissimos trucidat. cùm dux ciuium, Vlman Stromer, simulata Marchicorum fuga in syluam illectus, contra senatus mandatum, qui constituto loco expectari reditum ad encænia pridie profectorum iusserat: ciues sibi adiunctos in hostem temerè duxisset.

20. Iunij.

Circumibat tum in Saxonia Raimundus Payrandus Gallus natione, Cardinalis & episcopus Grucensis in Carinthia, Alexandri VI. PP. legatus, Indulgentias circumferens, & principum ac ciuitatum controuersias componens, & singulos magistratus ad suscipiendam communi consensu aduersus Turcas bellum excitans. Is Ernestum Magdeburgensem episcopum grauiss. admonuit, vt fratri Friderico Saxoniæ electori hortator esset, vt Academiam in sua ditione tandem institueret. Quare cùm aliquot iam annos deliberationes de condenda Academia, multis dehortantibus, agitatæ in aula fuissent: tandem Fridericus Saxoniæ dux elector, cùm ingenio & sapientia excelleret; & literas ipse intelligeret & amaret, easque in gubernatione maximo vsui ac præsidio esse perspiceret: & Maximiliani imperatoris, qui omnium liberalium artium, ac præcipuè Historiarum studia in Germania excitauit, & aliquoties in comitijs electores hortatus erat, vt singuli in suis ditionibus Academiam conderent, autoritate & exemplo inuitaretur: & fratrem Ernestum archiepiscopum monitorem assiduum haberet: post diuturnam consultationem, multis dehortantibus, sed D. Mellerstadio, ipsius medico, & Iohanne Staupicio inprimis negocium vrgentibus, VVittebergæ ad Albim, Academiam, quæ postea omnibus Germaniæ Academijs, omnium bonarum artium ac linguarum, & inprimis mathematum & Doctrinæ cœlestis studiorum celebritate & flore antecelluit; die 18. Octobris solenni ritu introductam, inchoauit. Pro concione, D. Fleccus, bonis ominibus scholam nascentem prosequens, & ad nomen oppidi alludens, ex hoc candido sapientiæ monte, flumina sapientiæ & vitæ, in vniuersum mundum redundatura esse, vaticinatus est. Fuit autem is D. Fleccus, qui in Lutheri scriptis aliquoties laudatur: Prior cœnobij Steinlaussig ad Muldam fl. propè oppidum Bitterfeld, cui nomen, campus & asperitas fecit amara loci. Rector Academiæ primus Martinus Polichius Mellerstadius fuit, excellentis ingenij & doctrinæ fama eo tempore celebris, cùm trium facultatum Doctor, & principis electoris Friderici medicus esset, quem non tàm propter eruditionem & artis medicæ vsum felicem: quàm integritatem, prudentiam, grauitatē, & fidem domi forisq; perspectam princeps venerabatur. Cum enim peregrinationis à Friderico, & auunculo illius Christophoro duce Bauariæ, in Palæstinam susceptæ, comes fuisset; & in insula Rhodo principes post hausta liberius Cretensia vina, in balneas se contulissent: Mellerstadius, cùm id resciisset, ingressus ipse balneas sua manu prehensum Fridericum eduxit. Christophoro paucis diebus post, febri ardente extincto. Huius beneficij recordatione Fridericus, toto vitæ tempore Mellerstadium ardentius dilexit;

M. D. II. dilexit, & velut vitæ seruatorem veneratus est. Mellerstadius exeunte anno 1513. die 27. Decembris demùm decessit.

Academiam VVitebergæ constitutam Iulius II. Pontifex, priuilegijs datis confirmauit, quæ Stupicius Româ detulit. Is summum Academiæ inspectorem seu Cancellarium, qui Pontificis nomine facultatem tribuendi gradus vsitatos concederet, præceptorem domus Antonij Liechtebergensis, propè Brettinam ad Albim sitæ, constituit Gosvvinum de Orsoy. Leges & forma Academiæ, & professores, plerique ex Tubingensi schola petiti sunt. aliqui etiam ex Lipsensi. cuius forma, in nationes diuersas distincta, ad Pragensem, quæ Parisiensis colonia fuit, congruens, minus commoda & probanda Mellerstadio, Stupicio & Conrado VVimpinæ, quorum consilijs præcipuè initia Academiæ gubernata sunt, videbatur. Professores & Decani facultatum primi celebriores fuerunt: in Theologia, F. Ioannes de Staupitz Augustinianus Doctor Tubing. Hermannus Cæsar Stolbergensis, Petrus Lupinus, Canonic. VVitteb. In Iure D. VVolfgangus Ståhein Roteburgensis ad Neccarū, Tubingæ promotus. Ambrosius Volland. de Gruningen primus in Iure Ciuili ordinarius. ad quos sequenti anno Vincentius Rauennas Italus accessit, quem ante aliquot annos Bogislaus Pomeraniæ dux ex Italia secum adduxerat, & post hunc Henningus Godeus Hauelbergensis, ex quorum schola Gregorius Pontanus, Hieronymus Schurffius, Benedictus Pauli & similes prodierunt. Collegij Philosophici Decanus primus fuit Sigismundus Bünicensis M. & baccal. Theol. Tubingensis, qui in patriam paulò post cum Dionysio redijt. Ac inter bonarum artium professores, Sibutus Poëta, & Vachius maximè nominati postea fuerunt. Theologis post initium Academiæ anno sexto Martinus Lutherus Augustinianus, à Stupitio Erphordia euocatus adiungebatur: Doctoris Theologiæ gradu ab Andrea Carolostadio deinceps ornatus. Paulò post Philippus Melanchthon, alterū Academiæ illius lumen præcipuū accessit, cuius nomen & scripta, & totius Academiæ celeberrimæ historia, omnib. in Germania eruditis notissima est.

1508. 1512. 1518.

Amelia, Friderici Saxonis conditoris Academiæ VVitteberg. amita, Ernesti & Alberti soror: Ludoici Bauariæ ducis Landtshutensis vidua, Rochlicij anno ætatis *66.* decessit.

Margarita, Philippi Burgundiæ ducis soror, Caroli V. amita: Philiberto Sabaudiæ duci, Francisci I. Galliæ postea regis auunculo, nupsit. Quo paulò post extincto, vidua in Belgicum redijt, & Carolum V. infantem educauit.

Philippus Bresſæus Dux Sabaudiæ.

Philibertus, maritus Margaritæ Austriacæ.	Ludoica, nupta Carolo Duci Aureliæ.	CAROLVS dux Sabaudiæ, pulsus à Francisco R. Galliæ 1536. ⊕ 1554.
	|	|
		Emanuel Philibertus, ⊕ 1582.
	Franciscus rex Galliæ.	Carolus.

In Diœcesi VERDENSI, ad Visurgis & Alleræ confluentem, Bertoldo à Landesberg episcopo, cuius suprà mentionem fecimus, successit CHRISTOPHORUS, dux Brunſ. adolescens, quem à Bremense archiep. coadiutorem triennio antè cooptatum fuisse dixi. HILDESIensem verò principatum, opibus & clientelis eo tempore potentem, Ericus dux Saxoniæ, Magni frater, excepit.

Guilelmus VVaramus, ab Erasmo Roterodamo tantopere laudatus, ex Londinensi ecclesia, ad Cantuariensem translatus est, archiepiscopus 33tius à Lanfranco: 32dus à S. Anshelmo: 64tus ab Augustino, primo religionis Christianæ in Anglia instauratore, quem circa annum sexcentesimum Gregorius Roma in Angliam miserat. Eodem tempore Ioannes Coletus Londinensis, qui propter eximiam pietatem, doctrinam, & vitam doctrinæ consonantem, summa apud Anglos autoritate erat, scholam bonarum literarum, ad ædem D. Pauli, cuius ipse Decanus erat, erexit: eiq; Guilelmum Lilium, qui in Rhodo insula aliquot annos vixerat, gubernatorem præfecit. Scholæ Coleti fundationem Erasmus, in vita illius, lectu dignissima, recitat Epist. lib. 15.

Nocte

Nocte præcedente Natalem Christi, ordientem annum M. D. III. Otto Rhud, Bahusij, Noruegiæ arcis, non procul à Ludosia Sueciæ oppido distantis, præses, castellum Olsburg, à Suecis in ea vicinia munitum, præsidiarijs militibus, vsitato illius solennitatis more, poculis se inuicem obruentibus, cepit. cùm Ludosia oppidum, paulò ante à Christierno exustum, & Elsburgum ac Orstenum arces vicinæ, à præfecto VVestgothiæ Erico Erici desertæ, in potestatem illius deditione venissent. & Acho Ioannis, dux Suecicus, opem ferre arcibus, quas hosti pridie deditas esse ignorabat, volens ex castris Danicis ad Elsburgum, repulsus esset.

M. D. III.

Lubecenses, cùm hostes se à Daniæ rege declaratos viderent, classem sex nauium magnarum armatam, milite classiario, omnibusque rebus necessarijs instructam, Stenoni ac Suecis auxilio mittunt, quæ vento aspirante secundo, Stocholmiam incolumis peruenit. Sed ecce dum summo ardore bellum vtrinq; inter Danos & Suecos instauratur ac vrgetur: Raimundus Cardinalis, Alexandri VI. PP. legatus, vt anno superiore in cæteris Saxoniæ prouincijs, ita nunc ad Balthicum littus accedens, intestinis principum & ciuitatum controuersijs sedatis, communibus consilijs & auxilijs bellum aduersus Turcas suscipi flagitabat. Ea occasione Lubecam quoq; venit, bellum quod inter Daniæ regem & vrbem illam, Suecicorum commerciorum causa extiterat, compositurus. Euocatis igitur ad pacis negotium simul tractandum vicinis principibus, Magno duce Megapolitano, & Friderico Holsatiæ duce regis fratre, & præmissis supplicationibus ad templa solennibus, tractationem inchoat. vbi post longam disputationem, Lubecensibus liberam nauigationem, vigore priuilegiorum, quæ à Daniæ regibus haberent, & Damnorum compensationem flagitantibus: Ioanne episcopo Othoniense & cæteris Dani legatis econtra, non vt Regnum & reges Daniæ benefactores suos oppugnent Lubecenses, priuilegia illis à Daniæ regibus data esse, sed propter officia vicissim regi cùm opus sit præstanda: Quæ cum in maleficia illi vertant, ingratis omni Iure adimi factas priuilegiorum donationes posse asserentibus: at si gratificarentur regi, non modò priuilegia vetera, verùm etiam recens ablatorum restitutionem cum fœnore pollicentibus: Cardinalis, etsi quod inprimis Ioannes Daniæ rex cupiebat, obtineri à Lubecensibus non potuit, vt negotiationes ac importationes commeatuum in Sueciam suas aliquantisper in regis gratiam intermitterent, hoc tamen perficit, vt armis vtrinq; depositis, pacem se seruaturos hac conditione pollicerentur: vt Regina Daniæ captiua, missis in Sueciam à Cardinale & Senatu legatis, in libertatem à Suecis restituta, in Daniam reduceretur, & de controuersijs inter Danum & Succos, missis sequenti anno Sundium legatis, transigeretur. Pro damnis illatis rex aliquot millia aureorum Lubecensibus addixit, pro quibus constituto die soluendis, Holsatiæ dux Fridericus, ac episcopi, Othoniensis, Slesuicensis, Lubecensis, fidem suam interponunt. Naues per regios excubitores ablatas, cum mercibus quæ superessent, restituit, & immunitates ac priuilegia ciuium Lubecensium in regno vetera seruat.

Mense Aprili.

Missis igitur in Sueciam à Cardinale & senatu Lubecensi legatis: Christina, Daniæ regina, ex cœnobio VVasteen, vbi diutius anno commorata fuerat, à Stenone ipso, & Suantone, ad fines regni vsque honoris ergò comitata, Helmstadij primorib. Scaniæ occurrentibus libera sistitur, & traiecto Hellesponto, à Christierno filio excepta Hafniam ad maritum deducitur. Lubecenses legatos, qui ex Suecia eam reduxerant, rex nec ad colloquium, nec in conspectum suum admisit. Steno vbi à Daniæ finibus reuertens Ienecopiam appulit, subitanea morte Idibus Decembris extinctus est, non sine veneni suspicione. Rex ciuitatibus Vandalicis, Sundam ad colloquium euocatis, duos eò episcopos destinarat. Sed Bogislaus Pomeraniæ dux, bellum in Sundenses meditans, saluum conductum cæteris ciuitatibus concedere, Dantiscanis exceptis, recusauit. Rostochij igitur, Lubecenses & cæteri subsistunt, quò Dantiscani ad eos accedunt, & arctiore fœdere cum Lubecensibus ad communium priuilegiorum defensionem, aduersus quoscunq; denuò sese obligant.

In Saxonia inferiore, VVilelmus dux Brunsuicensis, VVilelmi victoriosi filius, Henrici senioris & Erici pater, cùm ante nouennium, filijs ducatu & gubernatione tradita,

M. D. III. tradita, prorsus se in ocium & quietem priuatus abdidisset, Hardesij inter viuos esse desijt, & Mundæ ad Visurgis & Fuldæ confluentem humatus est. Post cuius obitum, filij, Henricus & Ericus, cum Henrico, Ottonis filio, duce Luneburgensi, vnionem seu fœdera hæreditaria, quibus cauetur, vt se mutuò defendere, & ortis controuersijs, non bello, sed amicis tractationibus vel iure eas finire, arces & prædia sua sine alterius consensu non alienare, & ditiones Homburgensem ac Ebersteiniam episcopo Hildesiensi oppignoratas, non grauius onerare teneantur: fide vltrò citroq; data, renouarunt.

Eiusdem anni initio, Philippus Brabantiæ & reliquorum Belgarum princeps, archidux Austriæ, accepto in Hispanijs procerum & populorum regni Castiliæ & Aragoniæ, fidelitatis iuramento, per medias Gallias, multum dissuadentibus soceris, qui diuturniore consuetudine Hispanæ gentis animos & mores cognoscendos, nec Gallo hosti, qui tum in regno Neapolitano bellum cum Hispanis gerebat, fidendum monebant, redire instituit. relicta apud socerum, Ioanna vxore grauida, quæ decima die Martij, FERDINANDUM, Caroli V. fratrem, Compluti enixa est. cui vrbi, ob tanti principis ortum, immunitas à regibus, intercedente Francisco Ximenio archiepiscopo Toletano, qui de Academia ibi instituenda, & Biblijs diuersarum linguarum excudendis, iam tum deliberabat, concessa est. Philippus amplissimis de pace inter reges Hispaniæ & Galliæ restituenda mandatis, à socero acceptis, cùm ad Ludoicum XII. redijsset, pacem his conditionibus sancit, vt regnum Neapolitanum, ex primæ diuisionis præscripto, ab Hispanis & Gallis ex æquo possideretur. Capitanatus verò & cæteræ, de quibus armis tum disceptabatur, prouinciæ, Philippo tanquã sequestro traderentur: & Carolus Philippi filius,& Claudia Ludoici XII. filia coniuges futuri,nunc statim reges Neapolitani nominarentur,& vtriusq; infantis nomine,regni altera pars per archiducẽ,altera per Gallum administraretur, donec peractis nuptijs,Galli pars in dotem filiæ tota traderetur. Sed hanc pacem,Hispaniæ reges diu differentes, & spem facientes, sed consilij ex euentu rerum capiendi liberam sibi facultatem reseruantes, post aliquot mensium tergiuersationes, victis iam in regno Neapolit. ad Terranouam, Semenariam & Criniolam, Gallis, tandem vt parùm sibi honestam, nec tutam, comprobare noluerunt. ac paulò post,Consaluus Ferdinandi dux, Neapolin pridie Idus Maij occupauit, à quo tempore, ad hodiernum vsq; diem, in Hispanorum potestate vrbs illa cum regno permansit.

Philippo in Belgium reduci, splendidissimo & lectu dignissimo Panegyrico, in laudem Philippi principis patriæ scripto, ERASMUS gratulatus est. Is Roterodami in Hollandia, vbi exigua domus ad cœmiterium, cum hac inscriptione, *Hac est parua domus, magnus qua natus Erasmus*, mihi olim monstrata est: die Simonis & Iudæ in lucem editus,& puer Dauentriæ in Alexandri Hegij schola eruditus est. in quam Rodolphus Agricola Frisius, qui primus in Germania rectam discendi, & latinè scribendi rationem, & vsum Dialecticæ verum monstrauit, aliquando veniens, & scripta aliquot adolescentum ab Hegio monstrata perlustrans, cùm Erasmicum cæteris anteferret, accersitum ex sua classe Erasmum adolescentem, arreptum capillo in vertice,tacitus intuetur,& quasi considerata indole ex lineamentis, hanc vocem fatidicam adiecit,Tu eris magnus. Hanc historiam ipse Erasmus amicis recitauit. Qui sub Philippi principis imperio primùm inclarescere his annis cœpit, edito Adagiorum opere primo Lutetiæ, & paulò post Enchiridio militis Christiani, quo artem pietatis seu Theologiæ veræ summam tradere, & Religionem Christianam, non in ceremonijs & superstitiosa traditionum humanarum obseruatione,sed vera animi pietate, & affectibus pijs, vero timore Dei, fide, dilectione Dei & proximi, mansuetudine, temperantia, humilitate,obedientia,castitate & frenandis adfectibus & cupiditatibus viciosis,contra rectum iudicium mentis militantibus, sitam esse,demonstrare voluit. eodemq; hoc anno, Panegyricum,omni dicendi artificio elaboratum, & excellentis ingenij & eloquentiæ specimen singulare in lucem emisit, quo ad sui amorem & admirationem omnes politiorum literarum studiosos rapuit & inflammauit. ex quibus Ioannes Turzo etiam fuit,coadiutor Vratislauiæ episcopo Ioanni IIII.primùm hoc anno

Marginalia: 1466. 1480. 1500. 1503. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50.

anno adiunctus & triennio post integram gubernationem adeptus, vir bonus, mitis, literatus,& literatorum Mecenas,ad quem aliquot Erasmi epistolæ extant,summus Silesiæ capitaneus ante Casimirum Teschinensem fuit: & fratrem Stanislaum Turzonem, episcopum Olomucensem in Morauia, itidem Erasmi amicum, habuit. M. D. III.

IOANNES TVRZO, Vngarus, ex fodinis metallicis in Vngaria opes immensas collegit, postea Cracouiæ domicilium collocauit, & comitis dignitatem adeptus ⊕ 1508.

Ioannes V. Episcopus Vratislauiensis.	Stanislaus Episcopus Olumuzensis.	GEORGIVS Comes, Camerarius montium Vngariæ, Fuccari adfinis.	Alexius Turso, Prorex Vngariæ.	Ioannes.
			Elisabeth, nupta Iulio comiti Salmensi. ⊕ 1574.	

10

Eiusdem anni æstate, duo laudatissimi Saxoniæ principes,veræ pietatis ac sinceræ Euangelij doctrinæ cultores postea & confessores præcipui, & ecclesiarũ ac Scholarum nutritij singulares, nati sunt: Ioannes Fridericus, Saxoniæ dux elector, vltima Iunij, patre Ioanne, matre Sophia, Magni ducis Megapolitani filia: & Christianus Holsatiæ dux,postea Daniæ rex eius nominis tertius,patre Friderico,matre Anna,Ioannis electoris Brandeburgensis filia, pridie Idus Augusti.

20 Quo ipso mense, Alexander VI. Pontifex,Romæ,veneno,quod alijs Cardinalibus ad conuiuium vocatis præbendum Valentinus Borgia filius ipsius vino miscuerat, imprudenter hausto extinctus est, se ipsum tollens,alios qui tollere quærit, οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων. Huius Papæ elogium funebre Italus scriptor his verbis expressit: Ad defuncti Alexandri spectandum corpus,in Diui Petri templum, vrbs tota incredibili lætitia accurrit: nec cuiusquam oculi, Draconem illum, qui immoderata ambitione, & pestifera perfidia, omnibusque horrendæ crudelitatis, monstrosæ libidinis,& inauditæ auaritiæ exemplis,sacris atque profanis rebus absque discrimine venditis, vniuersum orbem venenis infecerat, extinctum spectando impleri poterant: qui nihilominus ab ineunte ætate,ad extremum vsque vitæ suæ diem singu-30 lari ac pene perpetua felicitate, maximaque semper appetens, & plura quàm optaret perpetuò adipiscens,elatus fuerat.de quo Iouiani Pontani Epigramma extat: Vendit Alexander sacramenta,Altaria,Christum,Emerat ille prius,vendere iure potest. Epitaphium Lucretiæ,Alexandri filiæ,Actius Sanazarius composuit:Hoc iacet in tumulo Lucretia nomine, sed re Thais, Alexandri filia, sponsa,nurus. Hunc Alexandrum, si iudicium aliud & pœnæ sceleratorum post hanc vitam non sequerentur, viuum testimonium contra Deos dicere, Diogenes pronunciasset. Sed cùm Norma Iusticiæ Dei æterna & immutabilis sit,vt bonis benè sit,& malis malè: & Dionysius,Tiberius, Alexander Borgia, & similes,in his terris floreant & dominentur: hoc ipsum testimonium conuincit, aliud iudicium & alias pœnas post hanc vitam restare.

40 Secutus est Alexandrum Franciscus Picolhomineus, Aeneæ Syluij ex fratre nepos,vir eo gradu non indignus,sed admodum senex & valetudinarius. qui vigesimo sexto post electionem die obiens, IVLIVM II. Sixti IIII. ex fratre Raphaële nepotem, ex Albizola Liguriæ vico, iuxta Savonam ortum, successorem summo Cardinalium consensu, Cal. IXbris designatum habuit. cuius mensis die 22. in hoc littore Balthico, Magnus dux Megapolitanus, cùm amplius triginta annis, patriam,magna cum pietatis, iusticiæ, prudentiæ, fortitudinis & clementiæ laude rexisset,& familiam illorum ducum autoritate, opibus, & magnorum principum affinitatibus auxisset: ex hac vita migrauit.cui frater Baldasar & filius Henricus in gubernatione successerunt. 14. Xbris. Magnum Conradus episcopus Suerinensis secutus est: cuius obitu sede vacante,Ma-50 gni principis exequiæ, vicinis episcopis Lubecensi & Raceburgico adhibitis,ineunte anno 1504. celebratæ,& paulò post Ioannes Thuen, collegarum suffragiis superato æmulo & competitore Raimaro Han archidiacono VVarnensi,in cathedram euectus est.

M. D. IIII. est. Qui propter integritatem, virtutem & fidem principibus tùm Megapolitanis, Baldasari & huius ex fratre nepoti Henrico percharus erat. Verùm duos solummodò annos ecclesiæ illi præsedit.

Extremis anni diebus, Galli recuperandæ Neapolis auidi, cùm ad Lyrim fl. ferè duos menses castra Hispanis opposita habuissent, à Consaluo, Hispani exercitus duce profligati ac cæsi, & Petrus Medices naui fugiens in Lyris ostio submersus: & Calend. Ianuarij proximis, Caieta Consaluo à Gallis dedita est. Qua ratione nobiliss. regnum Neapolitanum totum à Gallis amissum, & Hispani Imperij in eo firmamentum secutum est. Filius Petri Medices, Laurentius, Venetijs postea apud Hieronymum Lipomanum, exul, sub Varino præceptore educatus est: pater Catharinæ præsentis reginæ Galliæ. 10

Anno M. D. IIII. ineunte, Sueci, à Danicis partibus alieni, SVANTONEM Nicolai, Marscalcum regni, ex nobili splendidaque familia oriundum, multisque nominibus toti regno percharum, Moschicis itidem victorijs apud exteros celebrem, STENONI demortuo, in regni gubernatione successorem designarunt. qui, arce Stocholmensi accepta, funus Stenonis, in cœnobium ordinis Cartusiani Gryphis Holmium, quod ex proprijs ac hæreditarijs bonis, cùm liberos non haberet, Steno fundarat, deductum honorificè condidit. Exinde magno animo patriam integrè ex hostium potestate vindicare, & Danici belli reliquias conficere aggressus est. Ideoque Calmarniam oppidum & arcem, quæ Danico præsidio adhuc tenebatur per Hemmingum Gaddum, episcopum Lincopensem, Marte & arte valentem, obsidione cinxit, & insulam Elandiam recuperari iussit, Ipse collectis Suecorum ac VVestgothorum copijs, in Hallandiam & Scaniam incursiones fecit. Sundensibus etiam, in opposito littore Balthico Bogislaus Pomeraniæ dux bellum inferebat. Sic intermissa pacificatione per Cardinalem Raimundum proposita, apertum inter Danos & Suecos bellum rursus erupit. cui Lubeca etiam, & cæteræ littoris Balthici ciuitates, denuò implicatæ sunt, cùm regi petenti, vt Suecorum commercia vitarent, gratificari nollent.

8. Febr. 1491. 14. Febr. 20

CVm autem Sundensis belli mentio inciderit, pauca de vrbe SVNDIO addam. quæ, ab insula STRALE, vicina, & freto, quod Rugiæ insulas à Germaniæ extremæ continente dirimit, & Rugiæ principatum medium interlabitur, nomen habens: à Rugiæ principe Iarimaro primùm inchoata, & à filio illius VVislao, fundatore cœnobij Campen absoluta, & iure Lubecensi ac libertate, qualis ciuitati Rostochiensi, à D. Burevvino collata esset: sylua, agris, pascuis, portu, iure piscandi, & vectigalium immunitate donata; intra centum annos tantopere incolarum industria, & commercijs aliarum gentium maritimis creuit, vt duorum regum, Erici Dani, Byrgeri Sueci, & decem principum, ac in his VVislai Rugij copijs eam obsidentibus, omnes illorum molitiones fortiter sustinens, capto etiam Saxoniæ duce Erico, libertatem suam, magna cum gloria & felicitate tutata sit. cuius belli causæ & occasiones hæ fuerunt.

1210. 1231. 1240. 30 1316.

Crescebant tum in littore Balthico, commercijs, potentia & opibus, nouæ ciuitates, VVismaria, Rostochium, Sundia, Gryphisvvaldum: quas priuilegiis suis ad contumaciam aduersus dominos suos alendam abuti, principes querebantur. & paulò antè Ericus IX. Daniæ rex, quem Rostochienses Dominum & defensorem vrbis & priuilegiorum suorum aduersus Marchitas receperant: cum VValdemaro Marchione Brandeburgensi Ribbeniciæ congressus, amicitiam & fœdus inierat: ac sequente æstate conuentum viginti principum, quos Marchio adducturus erat, & ludos solennes, Rostochij indixit. Quò cùm appulisset Ericus, Rostochienses periculum libertati suæ imminere metuentes, portas vrbis clausas tenuerunt. Itaque in horto Rosarum, & vicinis campis, principes sub tentorijs degentes, ludos suos peregerunt. Tandem de vlciscenda Rostochiensium contumelia, qui vrbem regi ac Domino suo non patefecissent: & VVismariensium petulantia, qui Henrico principi suo facultatem in vrbe nuptias celebrandi, negarant, punienda, decretum faciunt. VVislaus etiam de Sundensium suorum insolentia queritur. Cumq; Lubeca eo tempore, alijs de causis, à vicinis ciuitatibus diffidens, Ericum Daniæ regem, tutorem ad decennium recepisset, facilius perficere instituta se posse principes iudicabant.

40 1310. 1311. 50

Ciui-

M. D. IIII.

Ciuitates de principum decreto edoctæ, anteuertere volentes, classe armata insulas Daniæ rapinis ac incendiis vastant, vt regem domi distineant, & portus suos tueantur. Sed nihilominus, VValdemari marchionis & cæterorum principum copiæ, cum regijs Ribnicium transportatis, coniunctæ; Rostochium obsident. Cumq; Rostochienses, mari aperto, nihil curare obsessionem illam intelligerent: ad portum maris descendentes, ad vtramque VVarni ostio vicinam ripam, castella erigunt, ac præsidijs muniunt: & demissis in fundum aliquot nauiculis, grandi lapidum mole onustis, portum obstruere moliuntur. sed redeuntibus domum confœderatis principibus, facili negocio à Rostochiensibus castella deiecta, & nouum castellum seu turris munita 10 est. Quam cùm Ericus cum socijs, denuò aliquot mensibus obsessam, deditione accepisset: tres circa illam turres, muris iunctas, & fossis aggeribusque cinctas, excitauit. Quarum vnam Regis Daniæ, alteram VValdemari marchionis, tertiam Henrici Megapolitani præsidia aliquandiu tenuerunt.

1312.

1312.

Multitudo ciuium in vrbe, intercluso fluminis exitu, velut rabiosi canes, in Senatum, tanquam conscium traditionis, seditioso impetu incitata, eum partim in vincula conijcit, partim trucidat, & nouo Senatu lecto, plebiscita noua, ne quis ciuis in senatum adsciscatur, vel pecunia mulctetur, nisi de seniorum in quatuor opificum collegis consensu, & similia confirmari petunt. Sed hæc seditio, inuocato à cæteris ciuibus, senatorum iniustè interfectorum cognatis & amicis, Henrico Megapolitano, 20 tandem sedata, & de nefandæ illius petulantiæ autorib. supplicium sumptum, cæteris innocentibus facultas iterum liberè negociationes suas terra mariq; exercendi tributa est.

1314.

Statim verò, vt sunt mutabiles hominum voluntates, omnisq; potestas impatiens consortis erit, non solùm inter præfectos castelli VVernamundensis, rixæ assiduæ; verùm etiam alijs de causis offensiones & odia inter regem Ericum, & VValdemarum Marchionem recruduerunt, quæ in apertum bellum eo anno eruperunt. Ac Daniæ rex Ericus IX. VVislaum principem Rugiæ, Henricum Megapolitanum, Gerardum & Ioannem Comites Holsatiæ, & alios: VValdemarus Marchio, Pomeraniæ duces Ottonem & VVartislaum, & ciuitates Rostochium & Sundium, belli socios habu- 30 it. omissis autem cæteris eo bello gestis, hoc vnum de Sundensibus recito, quod Marchione VValdemaro & VVartislao Pomeraniæ duce, Lositium ad Panim fl. ducis Rugiæ continentem vastantibus: VVislaus tandem pacem petere, & conditiones victorum arbitrio latas accipere coactus sit, & inter cæteras, Sundensibus, nouo diplomate, priuilegia à maioribus ipsius data, in specie confirmarit, in quibus & proprietatem vrbis, ac omnium intra fines territorij illius sitorum, ciuibus attribuit. Cumq; iura & libertatem, qualem Rostochiensibus D. Burevvinus & filij Henricus & Nicolaus Megapolitani dederant, ciuitati Sundensi maiores VVislai concessissent: promittit VVislaus, etiamsi de Rostochiensium libertate aliquid deinceps decedat, nihilominus ciuitati Sundensi ius suum & libertatem integram relictũ iri. Ciuem Sundensem nusquam 40 alibi, quàm coram præfecto Iudicij & senatu in vrbe Sundio conueniri, & appellationem ad Lubecenses liberam concedit: & vectigal, quod tum in vrbe habuit, nunquam se aucturum pollicetur. Verum hæc malè farcta gratia nec quidquam coijt, & vix anno vertente rescissa est.

1314.

Cùm enim Ericus Daniæ rex, nouo fœdere, multos principes sibi deuinxisset, & ciuitati Sundensi, ob societatem cum VValdemaro marchione hoste suo, superiori bello initam, infensus esset: VVislaus etiam, odio & vindictæ cupiditate ardens, se illi adiunxit. Itaq; Ericus IX. Daniæ, & Byrgerus Sueciæ reges à mari: VVislaus princeps Rugiæ, Ericus Dux Saxoniæ, Albertus Brunsuicensis, VValdemarus Slesvvicensis, Gerardus & Ioannes Holsati, Henricus Megapolitanus, Pribislaus Dominus Van- 50 daliæ, Adolphus Scavvnburgicus, Guncelinus comes VVitteburgensis, Gunterus Reppinensis, Henricus & Fridericus Beichlingenses & alij à terra, Sundenses adoriri statuerunt. Ericus inferioris Saxoniæ dux, cum aliquot comitibus, prædæ cupiditate cæteros anteuertit, & in nemore seu querceto vrbi vicino, castra metatus, reliquos terra mariq; aduentantes, expectare constituit.

M.D.IIII. Ciuitas Sundensis, cùm de tot principum aduersus se conspiratione cognouisset: non fracta metu & consternata, sed duris vt ilex tonsa bipennibus ab ipso ducit opes animumq; ferro: ita in tanto periculo, singulari magnitudine animi, constantia, & vigilantia, quæ ad defensionem necessaria erant, comparauerat. nam & cum vicina principatus Rugiæ insulæ & continentis Nobilitate, quæ non minus quàm ciuitas Sundensis, iura & libertates suas à VVislao infringi querebatur (cuius duces Pridborius à Vilmentz, Stoislaus à Pudebuss, & cæteri centum triginta nominatim in literis vnionis expressi) ad mutuam defensionem veterum Iurium, fœdus, ineunte anno, Sundij fecerant: & ex vicini principis Pomeraniæ VVartislai, & Marchionis VValdemari ditionibus, mediocrem arma gerentium manum coëgerant, cui duces magnanimos, concordes & felices, ex nobilitate, quæ in vrbem, suæ securitatis causa, vniuersa confluxerat, & ciuibus, præfecerunt. quorum consilio & ductu, priusquam cæteri hostes conuenirent, illucescente die Albani, ex vrbe erumpentes, Erici Saxoniæ ducis castra inuadunt, & fortiter ac feliciter profligato illius exercitu, ducem ipsum captiuum in vrbem ducunt. Postea totis fœderatorum copijs, à terra & mari vrbem cingentibus, intra munitiones & mœnia sua se continuerunt, cùm tantæ multitudini non se temerè objicere, sed vi oppugnantes vrbem, acriter & fortiter depellere decreuissent.

(1316. — 21. Iunij.)

DEO autem vrbem protegente, & consilia hostium, & robur cordium languefaciente: terribilis illa, tot regum ac principum coniuncta expeditio, quæ tantam vniuersi huius orbis arctoi de se expectationem concitarat, in fumum tandem abijt: cùm subitò, præter omnem ciuium obsessorum opinionem, tot illi principes, rebus conuasatis, ad sua quilibet redierunt. Post quorum discessum, Sundenses per totam Rugiam insularem, & continentem, cuius Barda, Tribusea, Grimma, Lositium, oppida sunt, vagati, arces ac munitiones principis VVislai occupatas & direptas, diruerunt. Ericum verò Saxoniæ ducem à se captum, VVartislao Pomeraniæ principi miserunt, qui porrò eum Marchioni VValdemaro tradidit, donec ingenti λύτρῳ, inter VValdemarum, VVartislaum & Sundenses æqualiter distributo, dimissus est.

VVislaus etiam Rugiæ dux, qui causam huic bello præcipuam præbuerat, agnoscens Deum iustæ ac necessariæ Sundensium defensioni clementer adfuisse, & fidem inter magistratus & subditos, ex reciproca obligatione, mutuam, sanctè inuiolateq; seruari oportere; vertente anno, ipse Sundium venit, & omnium præteritarum offensionum & iniuriarum perpetua obliuione sancita, libertatem & priuilegia ciuitatis pristina denuò confirmat: eosq; suis possessionibus & prædijs, in toto ducatu tranquillè frui permittit: & omnia, suis ac Nobilium subditorum suorum literis ciuitati promissa, firmiter seruari debere sancit, ac clementissimè toto vitæ tempore postea ciuitatem complexus est. Dato post biennium nouo priuilegio, ne intra duo milliaria ad vrbem, arx vlla muniatur. ac vt agri à ciuitate empti, circumquaq; ad vnum milliare, ciuitatis proprij, & ab omni exactione ac tributo principi pendendo immunes sint. nec aduectio mercium, aliarumq; rerum ad victum pertinentium, vlla ratione, terra vel mari à principe impediatur. Senatus saluum conductum in sua vrbe tribuendi plenam potestatem habeat: & proscripti à Senatu, in omnibus etiam aliis ciuitatibus principis, Ius Lubecensi habentibus, proscripti habeantur. His & pluribus alijs priuilegijs beneuolentiam erga reconciliatam ciuitatem Sundensem suam, tum VVislaus declarauit. Est autem hæc

(1317. — 1319.)

SERIES PRINCIPVM RVGIAE POSTREMORVM.

Raze princeps Rugiæ, ⊕ 1141.

Teslaus. — IARIMARUS primus Christianus RVGIAE princeps, fundauit cœnobia Bergen A. C. 1193. Hyldam 1199. vrbem SVNDIUM 1210. — Stoislaus.

VVislaus, fundator cœnobij CAMPEN 1231. ⊕ 1241.

VVislaus II. — Iarimarus II. Daniæ regis iugum excussit 1259. ⊕ 1282.

VVis-

M. D .IIII.

VVislaus, fundauit Hiddensee 1297. oppido Tribsees ius Lubecense concessit 1285. ⊕ 1303.

VVislaus vltimus, vrbem SVNDENSem vicinorum regum & principum auxilijs frustra obsedit. 1316.

VVislao autem sine liberis die Martini extincto, Vratislaus IIII. Pomeraniæ dux, Bogislai IIII. & Margaritæ sororis VVislai filius, vi pactorum inter auunculum & se initorum, & prouincialium voluntate succedit. Quem Sundensis ciuitas eò libentius & cupidius principem recipiebat, quod ante nouennium, à duorum regum & duodecim principum copiis, terra marique obsessa, à Vratislao vicino benignè & fideliter adiuta erat. Statim itaque profectus eò Vratislaus Iuramentum fidelitatis à Senatu & ciuibus ac nobilitate vicina, ac proximis diebus Bardæ, Grimmæ, Tribuseæ, & Lositij accepit. Etsi autem episcopus SVERINENSIS, cui ecclesiastica iurisdictio, SVNDIJ, & in reliquo cismarino ducatu Rugiæ, post victum à VValdemaro I. Daniæ rege, & HENRICO Leone, duce Saxoniæ, Teslaum Rugium commendata erat: sibi etiam dominum directum illius feudi, à ducibus Saxoniæ, HENRICI Leonis successoribus donatum esse allegabat; idque, cùm defendere suo marte non posset, Henrico & Alberto filio, D D. Megapolitanis & Ioanni ac Henningo Herulis cessisset: tamen Pomeraniæ princeps, auunculo, secundum pacta succedens, Ducatum vniuersum iam tenebat. Fortè autem illis ipsis diebus, proceres Dani, adiuti à Gerardo magno Holsatiæ comite, cuius eo seculo summa in his gentibus Arctois virtutis opinio erat, Christophorum regem quibuscunque de causis regno excluserant, & VValdemarum III. puerum, Erici ducis Slesuicensis filium, adiuncto tutore Gerardo Holsatiæ comite, regem elegerant. Christophorus interea Rostochium secedit, quam vrbem à Nicolao puero Rostochiensium Domino, fratri ipsius Erico IX. regi, ante aliquot annos subiectam tenebat. VVratislaus verò, à nouo rege VValdemaro auxilia & defensionem aduersus Megapolitanos & Herulos petit.

1325. 1325. 4. Decemb. 1168. 1326.

Dum autem legati feliciter mandata in Dania conficiunt: Vratislaus Pomeraniæ dux, in vrbe Sundensi, Calendis Augusti, rebus humanis eximitur, relictis duobus filijs, Bogislao & Barnimo infantibus, & Vratislao posthumo postea Calendis Nouembris in hanc lucem primùm edito. Hanc occasionem arripientes vicini principes Megapolitani, Henricus, Henrici Hierosolymitani filius, cui vrbem & territorium Rostochiense rex Christophorus paulò ante reddiderat: & filius Henrici, Albertus, cum agnatis Herulorum Dominis, cismarinum Rugiæ ducatum statim inuadunt, & Bardam, Grimmam, ac Lositium, excepta arce, quam Reinfridus de Pentze pro filijs Vratislai defendebat, occupant. A ciuitatibus vicinis, Sundio, Gryphisvvaldo, & Demina, euocatis consulibus petunt, ne se bello immisceant, nec principes in occupanda Rugia, à dominis feudi legitimè sibi collata, impediant. Se vicissim Vratislai filijs, de legitimo illorum & antiquo patrimonio nihil decerpturos, & perpetuam cum illis pacem & amicitiam culturos esse.

1326.

Tanta autem fides & constantia ciuitatum erga principes suos, ducis Vratislai hæredes infantes fuit, vt nullis mollitæ illecebris, nullis fractæ minis aut terroribus, se defensionem principum suorum in Ducatu Rugiæ, qui legitimo & pleno iure ad eos pertineret, integrè recuperando ac tuendo, intrepidè suscipere decreuerint. Præsertim cùm Sundensem ciuitatem, quæ tot principum peregrinorum insultus nuper inuicta sustinuerat, subiectionem ac fidem Vratislao iuratam, hæredibus etiam illius firmiter præstare, nec vlla ratione ab eis auelli se passuros, didicissent. Interea ex Dania, Gerardus Holsatiæ comes, cùm præmissis electi Daniæ regis auxilijs sexcentorum equitum Sundium appellit, & Tutorio nomine in fidem receptis ciuibus & nobilitate insulæ Rugiæ, integri Ducatus recuperationem Vratislai filijs sanctè pollicetur. Progressus autem ad oppidum Lositz, & segnius expectatione omnia agens, tandem inducias cum hoste, inscijs & inuitis ciuitatibus, vsq; ad diem Ioannis Baptistæ anni sequentis sancit, & ineunte hyeme in Daniam redit. Interea qui in præsidio Lositij erant euagati, vicinarum ciuitatum prædia & ciues tempore induciarum spoliabant. Sundani

M. D. IV. igitur, Gryphisvvaldenses, ac Deminij, re cum præfecto arcis communicata, oppidum ineunte vere expugnant. Mense Iulio, Megapolitani Deminum irrito conatu obsident, & progressi VVolgastum versus, rapinis & exactionibus pecuniæ, quibus incendia agricolas redimere cogebant, passim grassantur. Cùm autem Gerardus Holsatiæ dux, prætexens, inducias à se optimo consilio sancitas, & in triennium prorogandas, per ciuitates violatas esse, auxilia deinceps negaret: Ciuitates, Ottonem & Barnimum filium adolescentem magnanimum, Duces Stetinenses, hactenus quiescentes, ad legitimam agnatorum tutelam, & principum pupillorum defensionem suscipiendam inuitant. Quorum auxilio paulatim hostes, ne vlterius progrederentur, repressi, & amissa Rugiæ continentis oppida, post viginti demùm annos recuperata sunt. Nam, vt nulla calamitas sola est, eodem tempore, Ludoicus marchio Brandeburgensis, cui pater Ludoicus Bauarus Imp. Pomeraniæ feudum contulerat (quòd duces Pomeraniæ, duobus de Imperio dimicantibus, neutri præiudicare volentes, id debito tempore non petiuissent) Pomeraniæ duces bello inuadens, multa nouæ marchiæ oppida Pomeranis adimebat. Quare robur militiæ Pomeranicæ aduersus marchionem aliquot annis conuertendum fuit. Et quanquam Barnimi Stetinensis virtute & felicitate marchio ad Cremmensem aggerem victus ac profligatus, pacem postea æquis conditionibus, vt deficiente linea ducum Pomeraniæ mascula, marchiones succederent, cum Pomeranis primùm fecit: tamen occupato alijs curis & bellis Barnimo, lentius & infelicius omnia in continente Rugia gerebantur, & diuturniorem ac firmiorem sedem Megapolitani in ea figebant: adeo vt Albertus & Ioannes, Henrici filij, Duces Megapolitani à Carolo IIII. creati, inter cætera oppida, Bardam quoq; & Damgard, in fiduciariam clientelam à Cæsare nominatim acciperent. Tandem verò circa A. C. 1351. redintegrato bello, Megapolitani, quos Nicolaus Han ducebat, ad oppidum Loitz à Barnimo profligati, & cùm victoriæ cursum statim vrgeret, Grimma recepta, & triennio post magnis laboribus Barda etiam recuperata, & finis bello ferè tricennali, de continentis Rugiæ imperio, inter vicinos principes Pom. & Megapolitanos gesto, impositus est. in quo, eximia & singularis, trium præcipuè ciuitatum, Sundij, Gryphisvvaldæ & Demini, erga principes suos pupillos pietas, fides, & constantia fuit. quarum illa, cismarini ducatus Rugiæ metropolis, cum semel Vratislao & illius liberis, Pomeraniæ ducibus, fidem dedisset, inuiolatam toto belli tempore & deinceps seruauit, nec auelli se à principibus Pomeraniæ, quos semel dominos agnouerat, vnquam passa est. Gryphisvvaldenses verò, cùm minus tutò VVolgasti & alibi in suis arcibus principes infantes commorari possent, in suam vrbem cum matre (quæ posthumum Vratislaum apud eos enixa est) receptos defenderunt, & sua virtute, fide ac sumptibus, molem belli præcipuam potissimùm sustinuerunt.

1348. 8. Iulij.

Sed ad præsens Sundense bellum, à Bogislao X. motum, redeo: cuius hæ causæ à Bogislao allegatæ sunt. Quod Sundenses mandatis principis non obedire; nec iuri se sistere coram principe accusati: nec appellationibus suorum ciuium à iudicio vrbano ad principes deferre: nec prædia nobilium ad se in vrbem migrantium, pro feudalibus, sed allodialibus deinceps haberi vellent. Præterea monetam ducali gradu inæqualem cuderent, & vectigalia VVolgasti & Damgardæ à Bogislao assentiente Imp. recens instituta, soluere recusarent. Post varias igitur & multiplices frustrà susceptas tractationes, tandem Bogislaus, vt ad obedientiam bello eos cogeret, Bardam se armata manu confert, & passim in vicinis oppidis, equitum præsidijs collocatis, omnia itinera Sundensibus infesta reddit. Sundenses mare & Rugiam apertam habentes, nonnullos principis subditos in Rugia sibi iurare cogunt, nobiles parêre recusantes capiunt, & hanc obsidionem se non admodum extimescere ostendunt. Sed cùm vltra biennium protraheretur, vtrinq; belli pertæsi pacem optant. Sparsa igitur ex castris fama, de affinium ducis Bogislai principum Brunsuicensium & Megapolitanorum aduentu, & regis Daniæ classe in mari Sundenses obsessura, Sundenses misso Zabelio Osenbornio, Cos. viro prudente & moderato, & alijs, in castra ducis, pacem petunt. Sociæ etiam ciuitates Vandalicæ, apud duces Megapol. affines Bogislai, & Bogislaum ipsum, pro Sundensibus intercedunt. Ita in duces Megapolitanos Baldasarem,

Bogi-

Bogiſlai ſororium, & Henricum, ſororis Sophiæ filium, arbitros, vtrinq; conſenſum eſt. Qui Roſtochij conuentu indicto, controuerſias ita componunt, vt Sundenſes, Bogiſlao ſupplices deprecentur, & iuramentum fidelitatis ducibus Pomeraniæ debitæ, hoc bello violatum, renouent: vt Sundenſis Senatus deinceps accuſatus coram principe de iure reſpondeat, ciues priuati coram ſolo ſenatu conueniantur, & appellationem ad Lubecenſes liberam habeant: prædia quæ allodialia eſſe certis documentis probari non poteſt, à principe deinceps recognoſcant; vectigal VVolgaſtenſe ſoluant, Damgardæ immunes ſint, captiuos vtrinque dimittant, Rugiani à iuramento Sundenſibus præſtito relaxentur.

M. D. IV.

Ad Suerinenſis eccleſiæ, in cuius diœceſi tum erant Sundenſes, epiſcopam, Ioannes Thuen, ex familia equeſtri Megapolitana, in finibus Pomeraniæ, non procul à Ribnicio prædia habente (cuius familiæ, ac nominatim Segebardi Thuen equitis aurati & Nicolai ac Ottonis fratrum & aliorum, in literis cœnobij Ribnicenſis crebra mentio fit) ortus, eligitur. Quo ipſo tempore, Sophia, Erici II. Pomeraniæ ducis filia, Bogiſlai magni ſoror; Magno, duci Megapolitano nupta, intra annum vertentem, maritum, ad alterius vitæ conſuetudinem ſecuta eſt: VViſmariæ ad Auguſtinianos humata.

25. Auguſti.

MINDENſem ditionem, Franciſcus dux Brunſuicenſis, Henrici filius, Chriſtophori Bremenſis, & Henrici iunioris frater, gubernare cœpit. HILDESIENſis verò diœceſeos principatum, Ioannes dux Saxoniæ, Angariæ & VVeſtphaliæ, Ioannis filius, Magni & Erici frater, adijt. cùm Ericus frater, qui in Berthold., biennio antè extincti, locum conſentientibus collegij ſuffragijs ſubſtitutus erat, ſponte illi ceſſiſſet. Huius epiſcopi initia læta & florentia, verùm exitus poſtea triſtes & calamitoſi, moto aduerſus epiſcopum Mindenſem & Brunſuicenſes duces bello non neceſſario, fuerunt, vt poſtea dicemus.

Ericus dux Brunſuicenſis, VVilelmi filius, Franciſci epiſcopi Mindenſis recens electi patruus, in Bauarico bello, aduerſus Rupertum ducem Bauariæ & patrem illius Philippum, electorem Palatinum, proſcriptos, Imperatori Maximiliano militans, Boëmicum exercitum, à Vladiſlao rege, vxoris Ruperti auunculo miſſum, ad Ratiſbonam, profligauit, cuius victoriæ monumentum, in templo Mindenſi, ad Viſurgis & Fuldæ confluentem, ſuſpenſum eſt vexillum Boëmicum aurato calice inſignitum, in eo prælio Boëmis ereptum. Vidi exemplum epiſtolæ Erici ad coniugem Catharinam eo tempore miſſæ, in qua ipſe commemorat, cum Boëmi hoſtes fortiſſimè impreſſioni exercitus Cæſarei reſiſterent. ac Cæſar Maximilianus ipſe ferrea claua percuſſus, caſum ex equo minaretur: ducem Ericum ad latus illi proximum, mentotenus galeam illico manu apprehendentem, erexiſſe Cæſarem nutantem ac repoſuiſſe, cuius beneficij memoriam Cæſar per omnem deinceps vitam grata mente & voce ſe conſeruaturum oſtenderit. Narrat etiam Ericus, ſe vulnus periculoſum in femore tum pro Cæſaris ſalute dimicantem accepiſſe, ex quo tamen nihil valetudini ſuæ periculi exciturum ſperet.

7. Sept.

Militauit eodem tempore Maximiliano, Henricus etiam ſenior, dux Brunſuicenſis, Erici frater, qui tum in vrbe Brunſuiga adhuc aulæ ſedē habebat: ab alia parte Philippum Electorem Palatinum, ſed min⁹ felici ſucceſſu adoriens. coniunctis enim cū VVilhelmo II. Haſſiæ principe copijs, oppidum Palatini Caubam, è regione Baccheraci, ad Rhenū irrito conatu obſedit. in qua obſidione, nuncius VVilhelmo de nato ijs diebus filio, Philippo, qui poſtea fœderis Smalcaldici dux fuit, allatus eſt. Poſtea Benſam oppidum, paucis infra Heidelbergam milliaribus vetuſto cœnobio Laureacenſi proximum, ſimili euentu oppugnarunt, nec vlla re feliciter confecta ad ſuos redierunt.

Cùm autem expeditionis illius, aduerſus Palatinum, ab Henrico Brunſ. inſtitutæ mentione, Saxoniam ſuam extremam Cranzius concludat: paulò altius cauſas belli illius, Bauarici vulgò nominati, & proſcripti ab Imp. Palatini veras, alibi à me oratione quadam expoſitas, repetam. Tres Ludoici Bauari Imp ex filio Stephano nepotes, Bauariam vniuerſam diuiſerant in tres partes. ac Iohannes, Monaci: Fridericus, Landshutæ: Stephanus, Ingolſtadij ſedem aulæ habebant. Poſtea Stephani filius

M. D. IV. Ludoicus Ingolstadiensis, ex Gallia reuersus, cum patruele Henrico, Friderici filio, & vicinis principibus Francis, capitales inimicitias multos annos exercuit, quarum hic exitus tandem fuit, vt Ludoicus, à proprio filio Ludoico Gibboso, qui Friderici marchionis Brandeburgensis hostis paterni filiam, Alberti Achillis Germanici sororem, duxerat: ideoq; à patre exhæredatus erat; Ingolstadio eiectus, & Neoburgo obsesso captus, & Alberto Brandeburgensi in custodiam traditus, tandem (impio filio Gibboso ante patrem extincto) venderetur Henrico patrueli & hosti suo duci Landshutensi: qui eum donec vitam finiret, captiuum tenuit. ac, quod propiore agnationis gradu eum attingeret, totam illam Bauariæ partem, solus occupauit: & amica transactione certam huius hæreditatis portionem Monacensibus agnatis concedens, cætera filio Ludoico, ac nepoti Georgio reliquit. cuius Georgij filia & hæres vnica, Elisabetha, Ruperto, Philippi electoris Palatini filio primogenito, amitino, in matrimonium hac conditione tradita est, vt omnium bonorum mobilium & immobilium à patre relictorum, exclusis penitus agnatis ducibus Monacensibus, hæreditatem adiret. Idque patris testamento prolixè cautum, & Vladislaus Boëmiæ rex, Elisabethæ auunculus, & Ludoicus Galliæ rex, aliįque magni principes, testamenti custodes & executores erant constituti. Mortuo igitur Georgio diuite, duce Bauariæ 1503. Landshutense; & Ruperto genero, 23. annorum iuuene, omnes illius regiones & vrbes occupante, duces Monacenses, Albertus IIII. Ioannis ex filio Ernesto pronepos (cui laudatissima heroina Cunigundis, soror Maximiliani Imp. nupta erat) & fratres, successionem in bonis feudalibus, vt nominant, sibi vt propioribus agnatis deberi de Iure & consuetudine Imperij ostendunt.

Etsi autem Imp. Maximilianus, omnes amicè de re tanta transigendi vias tentauerat: & tandem eò rem deduxerat, vt tertiam solummodò partem regionum, quas dux Georgius possederat, agnatis Monacensibus statim tradi: alteram post Ruperti mortem primùm restitui: reliquam in familia Palatinorum ad hæredes transire vellet, quia in diuisione Ludoici Bauari temporibus secum iniquius actum esse Palatini quererentur: tamen Rupertus, qui in possessione erat, turpe & damnosum sibi iudicans inde decedere, & fretus potentia & opibus à socero relictis, & auxilijs Bohemicis, (nam Georgii diuitis, soceri ipsius, coniunx Hedvvigis, Vladislai regis Boëmiæ soror erat) & Gallicis etiam promissis confisus, obstinate testamentum soceri vrget, nec quidquam se cessurum agnatis ostendit. Proscriptus igitur anno 1504. cum patre Philippo Palatino, & acie ab Imperatore victus, Bauaria amissa, & agnatis per Imperatorem restituta, dolore animi cum coniuge moritur, relictis Ottone Henrico & Philippo infantibus. Quos orphanos Maximilianus Imp. bonitate & clementia victoriam leniens, paterna fide & benignitate deinceps fouit, ijsq; ex materna hæreditate aliquot ad Danubium oppida attribuit, quæ Neoburgensis ducatus hoc tempore complectitur. In eo bello, cum Vlricus dux VVirtenbergensis adolescens VVinsbergam oppidum & vallem, Neostadium ad Cocherum, Mekmolam, Maulbronnam: Noribergenses oppidum Altdorff, Lauff, Hersbruck, & alij principes vicini alia oppida, tum in Palatinatu, tum in Norico, ex proscripti Palatini ditionibus decerperent: VVilhelmus, Hassiæ Landgrauius etiam, ad executionem proscriptionis cum cæteris principibus excitatus, & ab Henrico duce Brunsuicense & alijs adiutus, oppida Palatina suis ditionibus finitima & opportuna, Cubam è regione Baccheraci ad Rhenum, & Bensam inuadere & occupare, sed infelici prorsus exitu tentauit. Philippum electorem Palatinum, ac Rupertum filium, qui à Galliæ rege Ludoico, contra Maximilianum incitati, & auxiliorum illius spe freti, bellum alacrius susceperant, Gallus planè deseruit. cùm ijs ipsis diebus, Diploma ducatus Mediolanensis pro se & liberis maribus, si qui ex se nascerentur, & his non natis, Claudiæ filiæ suæ, & futuro genero Carolo, Philippi archiducis & Belgarum principis filio, à Cæsare impetrasset.

Huius Philippi, Belgarum principis, socrus, Elisabetha: Ferdinandi regis Catholici coniux, quæ singulari prudentia & magnanimitate, paribus cum marito 26. Nouem. auspicijs, Castiliæ regna gubernabat, ineunte hyeme ex hac vita decessit, testamento facto,

facto, vt Ioanna filia in Belgico absente, aut laborem Castiliæ regna, hæreditate ad e- M. D. IIII.
am delata, administrandi recusante, aut minus id propter aliquam priuatam causam facere valente, Ferdinandus rerum summæ præesset: donec Carolus ex Philippo & Ioanna maior natu filius, vigesimum annum ætatis attingeret. (nam de Philippo genero, aut quòd illi peculiariter offensa, quòd filiam indignè tractasset, aut quòd Hispanis rebus moderandis parùm instructum esse existimabat, nullam omninò mentionem fecit) deinde, vt in rerum à Ferdinando marito gestarum, & laborum in Granatensi prouincia expugnanda susceptorum memoriam, Ferd. præmium decies centena millia nummûm, nec non dimidiam ex nuper repertis Antipodibus prouentuum partem, quoad vitam Deus concessisset, quotannis perciperet. præterea, vt trium opulentissimorum equestrium ordinum, sancti Iacobi, Calatrauæ & Alcantaræ magisterijs, quæ indulgente Romano Pontifice, magistrorum officio abrogato, quod regiæ potentiæ æmuli tranquillitatem reipub. læderent, Ferdinandus & Isabella reges, non ita pridem sibi vendicauerant, per vitæ suæ tempus potiretur. Eiusdem anni æstate, Stephanus VValachiæ Moldauiæ princeps, clarissimis rebus aduersus Matthiam regem Vngariæ, Mahometem Turcicum Imp. Tattaros Præcopitas, & Ioan. Albertum Poloniæ regem gestis celeberrimus, diem extremum postridie Cal. Iulij clausit. cui Bogdamus filius successit. GLorIa obIt StephanVs VaLaChorVM, qVI IVperaVIt HVnnos, & LaChos, te qVoqVe TVrca potens.

M. D. V.

Initio anni M. D. V. CAROLVM Geldriæ principem, Philippus Burgundiæ dux & Maximil. Cæsar denuò oppugnabant. Cùm enim inducias superioribus annis factas, vtraque pars ab altera (vt fieri solet) violatas quereretur: tandem post multas & varias tractationes irritas, Philippus armata manu Geldriam ingressus, Arenacum vrbem ad Rhenum obsedit, eiq; multorum Germaniæ procerum auxilia pater Maximilianus adduxit. Carolo interea Nouiomagi & in alijs suæ ditionis oppidis, quæ ad defensionem spectabant comparante. Erant tum Arenaci aliquot senatus primores, qui ob veteres quasdam factiones Carolum exosum habentes, deditionem esse faciendam ciuibus persuaserunt. Cum autem paulò antè Elisabetha, Castiliæ regina, Philippi socrus, in Hispanijs obijsset, cuius regnorum hæreditate ad filiam natu maximam & Philippum illius maritum deuoluta, necessariò Hispaniæ Philippo adeundæ erant: Maximilianus & Philippus, Hispaniarum regna nequaquam negligenda, & Geldriense bellum in præsentia componendum esse statuerunt. Quare Carolus Geldriæ dux, non captiuus, vt quidam commenti sunt, sed data fide publica, in castra Maximiliani & Philippi venit, vbi benignè eum Philippus excepit, ac vt Geldriam beneficio Imperatoris quietè saluis veteribus inter domum Burgundicam & Egmondanam familiam de successione pactis possideret, impetrauit, ac vt secum in Hispanias cum aliquot copijs proficisceretur, egit. quo nomine etiam pecunia Geldrio Antuerpiæ numerata est. Sed cum in sequentem vsq; annum iter Philippi Hispanicum differretur: Caroli etiam profectio intermissa est. Elisabetha Castiliæ regina moriens, in testamento, si Ioanna filia laborem administrandi regna sua recusaret, aut alia de causa sustinere non valeret: nulla Philippi generi mentione facta, marito Ferdinando, gubernationem regnorum, donec Carolus nepos vicesimum ætatis annum attigisset, commendarat. Verùm Castellani proceres quidam Aragonijs infensi, & Belgæ, prædæ inhiantes, ac ipse Imp. Maximilianus, apud Philippum regem adolescentem & imperandi cupidum instabant, vt Ferdinandus socer, Castellæ regnis omninò relictis, in Aragoniam quamprimùm discederet. Ferdinandus legatos ad Philippum in Belgas mittit, Lupum Conchilium & Michaëlem Ferreram Aragones, qui Philippum generum, de Hispanicarum rerum statu edoceant, & cupidos rerum nouarum regulorum animos detegant: qui mutua eorum simultate, suis commodis seruire satagarent. Adolescentem rerũ imperitum, nullosq; veteratores aut vafros homines adhuc expertum, multò tutiùs in soceri fidem, qui horũ hominum multos iam annos noticiam haberet, quiq; solam ei⁹ regiam maiestatem conseruare & augere intendat, quàm in eorum prædam venire, qui ex eorum discordia, rerum suarũ incrementa captent. Neq; enim generum regem esse abnuere: in cuius rei testimonium in me-

cta extat: in duas familias diuisa, quæ à sedibus, altera Sleusigensis, altera Aschacensis, ex qua hic Bertholdus archiepiscopus originem duxit, appellatæ sunt.

Poppo. — Ludoicus Barbatus Turingiæ præses.

Gottvvaldus. vxor — Hildegardis.
fundauit cœnobium Vessera 1131. ⊕ 1143.

Bertholdus, ⊕ 1157. — Gebhardus episc. VVurtzb.

Poppo comitatus Fridericum Barbarossam in Asiam ⊕ 1190.

Poppo cum episc. VVurtzb. bella gessit, ⊕ 1245.

HENRICVS, ⊕ 1262. — Hermannus, frater vterinus Henrici marchionis Misniæ. nam vtriusque mater Iudith, Hermanni Landgr. Turing. filia fuit. ⊕ 1290.

Poppo, ἄπαις. ⊕ 1291.

BERTOLDUS, stirps comitum Henneb. qui Sleusingæ habitarunt, ⊕ in Gallia 1284. — Henricus zu Hartenberg. — HERMANNUS, zu Aschach / ⊕ 1292.

BERTOLDUS, in Principum ordinem euectus 1310. die 15. Iulij Francofor. ab Henrico VII. Imp. Huius posteritatem infrà pertexemus.

Henricus.

Hermannus bellicosus, floruit 1371.

Fridericus duxit Elisabetham, sobrinam, Henrici Sleusingensis filiam, ⊕ 1422.

Georgius, vxor Ioanna Nassauiensis, fundarunt collegium Romhildæ, ⊕ 1465. septem filios & quinque filias habuit.

BERTOLDUS archiepiscopus Moguntinus ab anno 1484. vsq; ad 1505. — FRIDERICUS, Romhildæ habitauit ⊕ 1488. — Philippus episcopus Bamb. ⊕ 1475. — Georgius ordinis Teutonici magister ⊕ 1508. — Henricus Canonic. Argent.

Hermannus. vxor Elisabeth, Alberti march. Brand. filia. ipse ⊕ 1535.

Otto, Georgius, Canonici Argentinens. — Bertholdus ⊕ 1549. — ALBERTVS ἄπαις. ⊕ 1549. — Tres filiæ.

Sic extincta comitum Hennebergensium Aschacensi familia, ditiones illius, ad VVilelmum IIII. Sleusingensem, iam senem septuagenarium, peruenerunt.

OSNABRUGÆ in Saxonia, ERDVVINUS Erdman, vir sapiens ac eloquens, episcoporum Monast. & Osnab. & aliquot vicinorum comitum consiliarius, & Osnabrugensis Reipublicæ consul clarissimus, summæ in illis regionibus authoritatis, qui Chronicon etiam Osnabrugense, ab initio diœceseos ad suam vsque ætatem contexuit: die 30. Maij rebus humanis exemptus; & in Francisci fratrum æde Osnab. conditus est. vbi inter cæteros Epitaphij versus hi quoque extant.

Osnabruga tuum decus hoc sub marmore claudis,
Qui prudens hominum cœtus, dum vita manebat,
Rexerat in terris, nunc pius astra colit.

Apud Sarmatas, ELISABETHA Poloniæ regina, Cæsaris Alberti filia, regis Vngariæ & Boëmiæ Ladislai soror, regis Poloniæ Casimiri coniunx, & quatuor regum, Vladis-

M. D. V. Vladislai Vngariæ,& Io. Alberti, Alexandri & Sigismundi mater: excellenti pietate, prudentia, & omnibus virtutibus, regia matrona dignis, ornata, ex his terris euocata est. Tattarorum verò Zauolhensium rex Schachmet, quem paulò antè regi Alexandro fœderatum, Præcopitis bellum intulisse dixi, Caunam Lithuaniæ à Polono deportatus est.

In RVSSIA, Ioanni magno Moscouiæ duci, cuius virtute & felicitate Imperium Moscorum mirificè auctum & dilatatum, & tamen ex Tattari Præcopensis iugo nondum planè liberatum erat, mortuo: BASILIVS filius successit, qui non solùm relictas à patre ditiones retinuit & conseruauit, verùm etiam occupata Pscoua, seu Plescouia, Russiæ vrbe ampla & munita, Liuonis Derbatensibus finitima, & SMOLENSE ad Borysthenem ducatu latissimo in Lithuania, auxit & amplificauit.& primus, integrè excusso Tattarorum iugo, in libertatem se, regnumque suum, vindicauit. Fratres multos habuit, ac in his Ioannem ætate maximum, ex Maria, Michaëlis Tvverensis sorore natum, Stephani Moldaui generum, sed ante patrem, relicto filio Demetrio, extinctum. Basilius, antea dictus Gabriel, cum Demetrio, Andrea, Georgio, Simeone & sorore Helena, Alexandri Poloniæ regis coniuge, ex Sophia, Thomæ Palæologi filia, Emanuelis Constant. Imp. nepte, geniti erant. Etsi autem fratris primogenito filio Demetrio, iure gentium & suprema patris voluntate Imperium debebatur: tamen Sophiæ matris & principum aliquot authoritate, Basilius ipsi prælatus est. Coniunx Basilij prima fuit Salome, Soborouij cuiusdam nobilis filia, quam, cùm viginti annos sterilis mansisset, in monasterium detrusit, & Helenam, Basilij Linskij filiam duxit. ex qua, Ioannem, tyrannum nostra ætate Moschis dominantem, & Georgium, filios suscepit. Patruus Helenæ, Michaël ille Linskius erat, qui apud Alexandrum Poloniæ & Lithuaniæ regē hoc ipso tempore summa authoritate & Tattarica victoria illustris, postea cùm apud successorem illius Sigismundum, adfectati in Lithuania Imperii delatus, & proditor patriæ à quibusdam nominatus, causæ cognitionem à rege impetrare non posset, ad Basilium Moschorum Regem transfugit, eumq; in occupanda arce & ducatu Smolense singulari industria & fide iuuit. Deinde cum Ducatus sibi à Mosco promissus non traderetur, reditum ad Poloniæ regem parans, intercepto in limitum custodijs nuncio, captus à Basilio, multos annos in vinculis seruabatur, donec tandem Helenæ neptis, Basilii coniugis, intercessione liberatus, & filiorum Basilij tutor testamento constitutus est.

(Margin: 10, 20, 30; 1526. 1528. 1505. 1508.)

In Suecia, cùm Calmarniam oppidum & arcem (quam, ante octennium, à Senatoribus aliquot regni Sueciæ traditam, rex Ioannes adhuc tenebat) Suanto gubernator per Hemmingum Gaddum obsideri iussisset, & hic oppido potitus esset: rex arcem adhuc in sua potestate habens, cum mediocribus copijs & Danicarū ac Hollandicarū nauium classe, eò profectus, oppidum recuperat, & consulem ac ciues aliquot proditionis accusatos supplicio affecit. & paulò post, conuentu trium regnorum Borealium, petentibus Suecorum legatis, & se vel ad amicam, vel iudicialem compositionem omnium controuersiarum cum rege offerentibus, Calmarniæ indicto, cum senatoribus regni Daniæ & Norvvegiæ eò accedit. Cum autem Sueci inter se dissentientes emansissent: & denuò citati non comparerent: ob contumaciam in eos processum, & Gubernator ac proceres aliquot, nominatim, velut perduelles, & læsæ Maiestatis rei, honore, fama, statu, libertatibus, priuilegijs & bonis omnibus mobilibus & immobilibus per sententiam priuati sunt, & à Cæsare Maximiliano insuper, solenni decreto, & literis Græciæ in Stiria datis, ex toto imperio proscripti esse, à Danico quodam scriptore commemorantur. Lubecam certè, tres distinctæ epistolæ, à Ioanne rege, & senatu regni Danici, & archiepisc. Nidrosiensi, nomine senatus Norici, missæ sunt, quibus abstinere à Suecorum, quos ob inobedientiam & rebellionem, infames, & igni ferroq; persequendos, ipsos eorumq; socios & adiutores pronunciarint: commercijs, & auxilijs eò mittendis, iubentur. Hanc verò ἐρήμην δίκην aduersus se institutam, ab ijs, qui iurisdictionem in ipsos nullam habuerint: nullius momenti & ponderis vnquam fuisse, Sueci postea disputarunt.

(Margin: 40, 50; 1. Iulij. 1506. 2. Octob.)

FINIS.

SAXO-

SAXONIAE LIBER SEXTVS,

Ab anno Christi 1506. vsque ad 1514.

Magnificis & amplissimis viris, dignitate, sapientia, virtute & doctrina præstantibus,

D. HERMANNO à Dorn,
D. THEODORO Brömse,
D. GOTHARDO ab Hôuelen,
D. HERMANNO VVarmbuechio, LL. D.

Proconsulibus, & reliquo Senatui Imperialis & liberæ vrbis LVBECAE, patronis suis,

Sequentium annorum Chronicon,

Quod ab inclytæ vrbis Lubecæ origine & rebus gestis, initium ducit:

Debitæ obseruantiæ ergò

inscripsit

Dauid Chytræus.

M. D. VI. BELLVM inter Henricum Ducem Megapolitanum, & vicinam ditioni illius ciuitatem Lubecam, inchoatum est. Sunt autem in Balthico hoc Germaniæ littore, à sinu Codanico, in quem Draua fl. ad dorsum Cimbricæ Chersonesi se exonerat, vsq; ad Croni, quem Memelam hoc tempore nominant, ostium extremum, Borussiam à Liuonia dirimens: circiter duodecim vrbes (vt in minoris Asiæ littore olim duodecim Ionicæ & Caricæ) maritimæ, amplæ, potentes, copiosæ, frequentia populi, splendore ædificiorum, commercijs multarum gentium, honestis legibus, iudicijs, disciplina, ecclesijs & studijs literarum hoc tempore ornatæ: Lubeca, VVismaria, Rostochium, Sundia, Gryphisvvalda, Anclam, Stetina, Colberg, Stolpa, Danticum, Elbinga, Konigsberg. Quarum prima versus occasum, & cæterarum omnium corona & caput est LVBECA: olim exiguum oppidum, ad Suartæ & Drauæ confluentem, veterum VVagriæ dominorum gentis Henetæ sedes: deinde aliquanto superiore fluminis parte, inter VVakenissam & Drauam, in colle, ab Adolpho Holsatiæ comite, sub Conrado III. Imp. extrui cœpta, & varijs fortunæ & dominorum vicibus initio vsa. Adolpho enim comiti Holsatiæ, potentissimus Saxoniæ & Bauariæ Dux Henricus Leo eam extorsit. Qui episcopi Aldeburgensis sedem, Lubecam transtulit circa annum 1162. Proscripto autem Henrico Leone, Imperij vrbs, à Friderico Barbarossa Imp. facta: arcem comitum Holsatiæ ad Drauam, & vectigalium immunitatem, ac fluminis vsum liberum ab Adolpho III. comite Holsatiæ redemit. Deinde in Henrici Leonis ex Anglia reuersi potestatem redijt. cui Adolphus III. ex Asia redux eam vicissim eripit. Quo denuo per Danos ex Holsatia eiecto, in Canuti Danorum regis ditionem Lubeca peruenit. cuius præfecti cùm insolentius imperarent, arte & vi Danis ex arce eiectis, Lubecenses, sociorum principum, Alberti primi Saxonis, & Adolphi IIII. Holsatiæ comitis auxilijs, Danos memorabili prælio ad Bornhöued die 22. Iulij profligant, atque ita Friderici II. Imp. authoritate, & sua inprimis virtute, fortitudine ac felicitate, integram libertatem adepti sunt. Rursus autem incendio absumpta, deinceps præsenti platearum ordine & splendore paulatim instaurata est. nam circa annum 1300. inprimis florere opibus & potentia vicinæ littoris Balthici vrbes, Lubeca, VVismaria, Rostochium, Sundium & cæteræ, & fœdere inter se iungi, ad mutuam defensionem aduersus latrocinia & alias vicinorum principum iniurias, cœperunt. Ab eo tempore cùm emporium maris Balthici (quod orientale Saxones nominant, ab ostio Draui, & vrbe Lubeca initium sumens, & Germaniæ, Borussiæ, Liuoniæ, Russiæ, & opposita Daniæ, Gottiæ, Sueciæ, Finlandiæ littora, VViburgum vsque circulo arctico subiectum stringens, amplius 250. milliaribus Germanicis extenditur) præcipuum esset: in quod omnium huius orbis arctoi gentium merces conuehebantur, ac inde Lubecensium nauibus in reliquam Europam distribuebantur: Lubeca opibus, potentia, ædificiorum splendore & alijs ornamentis aucta & amplificata est. nondum enim Hollandi, Galli, Angli, & aliæ exteræ gentes, Balthicum mare nauigare, & negociationes aliò auertere, quod patrum nostrorum memoria fieri cœpit: sed Lubecam omnia primùm deportari solebant. Hinc tantam in mari præcipuè potentiam adepta est, & priuilegia ac immunitates ciuium & mercatorum suorum amplissimas in omnibus orbis huius arctoi prouincijs ac regnis obtinuit, vt non solùm omnibus vicinis principibus, verùm etiam Daniæ, Norvvegiæ & Sueciæ regibus olim ζηλωτὴ ac formidanda esset.

[Marginal dates: 1142. 1158. 1182. 1186. 1190. 1193. 1200. 1226. 1227. 1276.]

Sed ad Megapolitanum bellum, quod leui occasione excitatum, ingens incendium peperit, accedo. Lubecenses, beneficio Henrici Leonis, vtramq; Draui fl. ripam, ab vrbe ad ostium, & restagnantem inde lacum, ad Dassouiam nobilis familiæ Parkentinæ oppidulum Megapolitanum pertingentem; & Stepnicium fluuiolum, per aliquot milliaria sursum ad villam Borsouiam vsque tenebant; & superiore anno, per senatorem & ciues aliquot, scaphis ex Drauo subuectis inspiciebant, ne alieni iura piscandi & alia, Lubecensium propria, vsurparent. Ascendentibus in nauicula, tres ad ripam ebrij rustici, ex vicino Nosocomio S. Georgij egredientes obuij, dicterijs & sannis

& sannis,sine fine modoque petulanter obstrepunt. Quos vt terrerent vectores exilientes persequuntur, ac duos prehensos, cibo potuque magis etiam distendunt, & postridie incolumes dimittunt. Tertius elapsus, ad dominam sui pagi Volcesdorff, Irmgardin à Bukvvolden, rectà accurrens,duos vicinos suos, dominæ subditos, à Lubecensibus captos in vrbem ad supplicium duci, significat, verùm de conuicijs quibus prætereuntes incesserant,tacet. Domina dolore & iracundia muliebri inflammata,subitò ad vicinos nobiles, Quizouios, Parkendinos, Schozicos, Tarnevvicios,de iniuria sibi & subditis suis illata, lamentabiliter queritur,& vim vi repelli petit. Qui cum ministris & rusticis ad pontem Dassouiæ conuenientes, neminem, 10 nisi duos illos rusticos,domum redeuntes, hilares ac lætos, & Lubecensium,qui vlterius in fl. sursum subuecti erant,erga se humanitatem & beneficentiam prædicantes, inueniunt.Quare indignati, quod falso rumore excitari se ac eò deduci passi essent, domum redeunt. Parkentini soli, in agris suis obequitantes, subsistunt. Interea ad Lubecenses in superiore fl. parte rumor peruenit, Parkentinos cum magno equitum & agrestium numero pontem Dassouium occupasse, vt transitum ipsis intercludant. Id statim,nuncio in vrbem misso, senatui significant. Deinde ministros ciuitatis sibi adiunctos,equites quatuor, ad pontem Dassouiæ, exploratum ablegant, qui ipsi fortassè non admodum sobrij, per Parkentinorum agros,obliquis itineribus vagati, segetes iam adultas petulanter conculcant. Quo animaduerso, Parkentinus, qui ad 20 dumetum Apeldorn,cum tribus ministris subsistebat, Lubecenses excursores verbis durioribus obiurgat. Hinc ad verbera ventum est,quibus vtrinque aliquot vulnerati,vnus ex Lubecensium equitibus interfectus,cæteri ex agro depulsi,sanguine fœdati, in vrbem festinant. Vbi cùm pericula eorum, qui abessent, senatoris & ciuium, reditu interclusorum, aut etiam interfectorum, exaggerarentur, senatus Tramundensibus mandat,vt ad pontem Dassouium suis nauigijs armatis adsint, & reditum tutum cæteris procurent. Deinde præfectum equitum vrbis, Bothonem ab Adelessen, Dassouiam mittit, vt suis præsidio sit, & Parkentinorum violentiam retundat. Ciuibus aliquot vnà ire iussis, magna turba, desertis opificum sellis,petulantium iuuenum,nautarum,mercenariorum se adiungit,quæ capitaneum vrbis præuertens,pe- 30 cora nobilium abigit, curias spoliat, incendit ac cremat. Præfectus secutus,magno labore multitudinem furentem, ne vlterius progrediatur, compescit,& in vrbem redit.Ex his initijs ab ebrio rustico,& stulta superbaque muliere profectis, longa tela calamitosi belli, Megapolitanis & Lubecensibus funesti, secuta est. Aberant tum duces Megapolitani, Henricus & Albertus iuuenes, apud MAXIMILIANVM Imperatorem fidem clientelarem de terris suis præstantes, qui accepto de Lubecensium impressione nuncio atrociore, apud Imp.obtinent, vt velut pacis publicæ violatores Lubecani proscriberentur. Verùm à legatis illorum postea de re tota edoctus Imp. sententiam irritam pronunciat, & ad amicam vel iudicialem compositionem partes hortatur. Aliquot igitur conuentibus Schonbergæ, VVismariæ, alibi in- 1506. 40 stitutis, cùm de Parkentini violentia,qui ministros suos, ad ripam sui fluminis excubantes, hostiliter oppugnasset,& ciuium suorum currus ac merces deprædatus esset, senatus Lubecensis; & hi vicissim de multo atrociori violentia, quòd Lubecani, facto in ditionem principum impetu, incendijs grassati essent,quererentur: nec adolescentes principes, à nobilitate incitati, oblatis à senatu Lubecensi rationibus satisfieri sibi paterentur: aperto bello sibi decernendum esse vtrinque censebant. Confirmabat duces Megapolitanos Ioannes Daniæ rex, eodem tempore cum Lubecensibus,quod Suecos commercijs suis aduersus se armarent, litigans; & Ioachimus marchio Brandeburgensis,regis Ioannis gener, qui ab Imperatore mandatum, ne iuuarent Suecos,recens ad Lubecenses miserat. Senatus Lubecensis,interposita 50 appellatione ad imperatorem melius informandum, omnes vicinos principes, Bogislaum Pomeranum, Magnum Saxoniæ, Ioachimum Brandeburgensem, de transigenda cum Megapolitanis controuersia interpellant. Cùm vero frustra se niti,nec quidquam fatigando se, nisi maiora & acerbiora odia consequi viderent, & iam castellum Megapolitani ad pontem Dassouium extruxissent: Lubecani, de iustitia

M. D. VI.
9. August.

sibi à ducibus Megapolitanis denegata, cum quibus vel iure vel amica tractatione ipsi transigere maluissent, coram principibus & ciuitatibus vicinis testati, apertum bellum illis intulerunt, & ad ostium Drauæ, in ditionem Megapol. transgressi, triginta pagos, cum aliquot nobilium domibus exusserunt. Henricus dux Megapolitanus, cùm Schonbergam, Ioannis episcopi Raceburgensis, qui ex familia Parkentina ortus erat, oppidum, velut arcem belli contra Lubecenses occupasset: cum materteræ suæ marito, Henrico duce Brunsuicensi, & Ioachimo marchione Brandeb. vicissim bellum Lubecensibus denunciat, & Slukopiam, Lubecensium præsidium ad Drauam, captum exurit. Deinde conuenientibus sociorum principum copijs, oppidum Molnam obsidet: sed frustrà tentata oppugnatione obsidionem soluit, & alijs Lubecensium prædijs vastatis, exercitum reducit Tandem intercessione Henrici ducis Brunsuicensis induciæ factæ. Quas anno 1508. tandem, singulis vtrinque ἔχοντι ἃ ἔχοντι pax integra consecuta est. In hoc tyrocinio tantum Henricus dux iuuenis didicit, vt deinceps toto gubernationis suæ tempore pacem coluerit, & vicinis ac alijs ad tuendam pacem hortator fuerit. vnde εἰρηνοποιοῦ pacifici cognomen postea accepit.

24. August.
25. Octob.

10

Paulò ante belli Megapolitani initium, GRONINGAM Frisiæ ciuitatem pulcherrimam & amplissimam, Ezardus Frisiæ orientalis comes, Vlrici filius, ditioni suæ adiunxit hac occasione. Coniuncta fuit Groningensis Respublica superioribus ferè centum annis diœcesi Vltraiectinæ, cuius episcopos titulo tenus dominos agnoscebat, ac iuramentum fidelitatis recens episcopo Friderico marchioni Badensi præstiterat. Cùm autem Albertus Saxoniæ dux, quem Frisiæ gubernatorem hæreditarium Maximilianus Imp. constituerat, VVestfrisiam, ad rebellionem à Groningensibus incitatam recepisset: fontem seditionis obstruendum, & ciuitatem Groningam insolentius se aduersus dominum suum episcopum & omnes vicinos gerentem, domandam iudicans, ad obsidionem vrbis exercitum hostilem admouit, in quo Fridericus episcopus Traiectinus simul versabatur. Quare violatum ab episcopo iuramentum fidei ipsis promissæ, & ex domino & patrono hostem factum cernentes, occasionem inde à diœcesi Traiectina se auellendi, aliumque dominum deinceps eligendi sumserunt. Moriente autem in ea obsidione Alberto Saxoniæ duce, cui Ezardus etiam Frisiæ orientalis comes, vt suprà commemoraui, socius fœderatus erat; obsidio soluta, & quadriennij induciæ cum ciuitate à Friderico factæ sunt. quibus elapsis, Georgius Saxoniæ dux, Alberti filius, qui Frisiam occidentalem, & nobilitatem agri Groningensis, iuramento adhuc sibi deuinctam tenebat, bellum aduersus Groningensem ciuitatem, per Ezardum Frisiæ comitem, Groningensium eo tempore hostem, & Vitum à Drachstorff, & Hugonem comitem à Leisnic, duces sui exercitus instaurat. Qui castellis aliquot prope vrbem erectis, commeatuum importationem arcebant. Groningenses igitur denuò grauiter obsessi, cùm à Transisalanis ciuitatibus auxilia promissa non mitterentur, & summa rerum necessariarum inopia premerentur, cum totam hyemem ægrè durassent: tandem de pace cum Saxonicis agendum esse decernunt. Sed cùm duo ciues ab hostibus capti, quod λύτρον imperatum soluere non possent: crudeli mandato Viti Drachsdorffij naso atque auribus truncati atque ita in contumeliam obsessorum in vrbem remissi essent: miserabili spectaculo totius ciuitatis animos permouerunt, vt detestantes immane facinus, omnes conclamarent, mori se malle, quàm talium & tam crudelium tyrannorum imperio subiungi. Discesserat autem paulò antè ex castris Saxonicis ad Groningam ob stipendia non soluta, & Viti Drachsdorffij insolentiam, petita acceptaque ab eo venia, EZARDVS Frisiæ orientalis comes, atque Embdam se receperat. Cum hoc per internuncios Groningani, de vrbis dominio ipsi committendo agunt, sed hac conditione, ne vnquam Ezardus Groningam Saxonibus redderet. Rebus Grisenmonte transactis, Ezardus oneratis frumento, vino & reliquo commeatu nauibus, & per fossam ex Amasi subductis, à senatu & populo Groningensi Calendis Maij in vrbem recipitur, & iuramentum fidelitatis à ciuibus accipit. Vitus, re desperata, obsidione discedit. relicto in duobus castel-

1500.

20

30

40

50

castellis Aevverdæ & VVerdenbrusæ præsidio. Etsi autem Georgius Saxoniæ dux aliquoties amicissimè vrbem Groningam, sibi Frisiæ gubernatori, & summo belli, in quo ipsius stipendio comes militasset, Imperatori: ab Ezardo tradi petebat: tamen surdis auribus omnia Ezardus accipit, & in vrbe, Arcem, turribus & aggeribus munitam, inter orientalem & proximam portam, ciuibus non repugnantibus excitauit. Citatus etiam, instigante Saxoniæ duce, ad comitia Coloniensia, non comparet. Quare ab Imperatore Maximiliano grauissimè ipsi mandatur, vt in possessionem vrbis, Saxoniæ ducem admittat. Quòd cùm nihilominus ille recusaret, ab Imperatore proscribitur, ac Georgius Saxoniæ dux, Erico, Henrico & Philippo prrr. Brunsuicensibus fœderatus, ipse in Frisiam cum exercitu profectus, vi eijcere Ezardum proscriptum & Groningam suo imperio subijcere conatur, vt suo loco exponemus.

D. M. VI.

1513.

1514.

In Marchia Brandeburgensi, FRANCOFORDIÆ ad Viadrum, Academia, à Ioachimo I. electore Brandeburgensi, & fratre Alberto postea Cardinali & archiepiscopo Moguntino & Magdeburg. fundata, & solenni ritu introducta est: professoribus primis ex Academia Lipsensi plerisque accersitis, ex quibus Rector Academiæ primus, CONRADVS VVimpina Theologus, ex Fagis Franconiæ oppido oriundus, electus est. cuius multa aduersus Lutherum scripta extant. Ab hoc VVimpina, leges & statuta Academiæ primùm scripta sunt. Priuilegia verò Academiæ, & potestatem tribuendi gradus in superioribus scholis vsitatos, Maximilianus I. Imperator, sexennio antè literis Noribergæ datis: & Alexander VI. PP. contulerant, & conseruatorem ac Cancellarium Academiæ Theodoricum à Bulovvepiscopum Lebusiensem constituerant. Decanus facultatis artium primus M. Ioannes Lindholtz Mönchbergensis fuit, quem Collegio, in area, vbi prius Iudæorum Synagoga fuerat, erecto, & postea ecclesiæ Francofordianæ, Ioachimus elector Brandeb. præfecit. Qui eodem tempore, in Brandeburgensi ad Hauelum diœcesi, HIERONYMUM episcopum, Ioachimo de Bredavv recens defuncto substituit, humili quidem genere in agro Glogouiensi natum, sed ingenio & eloquentia excellentem, ad quem Martini Lutheri, Disputationem de Indulgentijs suam inchoaturi, literæ extant. ac eodem hoc anno Ioannes Reuchlinus Grammaticen Ebream & Lexicon in Germania primus latinè edidit.

27. April.

In LEODIENSI verò ad Mosam principatu, Ioanni ab Horn, ERARDVS de Marcà, ex principum Cliuensium & comitum Marcæ in VVestphalia, stirpe antiquissima ortus, successit: postea Cardinalis. ad quem, summum authoritatis & gratiæ locum apud Carolum V. tenentem, multæ Erasmi epistolæ extant.

Robertus de Marca, princeps Esdainæ pronepos Erardi, filij Engelberti, qui primus ex comitum Marcæ VVestphalicæ familia, Dominus Arenbergæ & Esdainæ factus est.

Erardus Cardinalis Leodiensis Carolo V. addictiss.	Robertus, princeps Marcæ & Bulionis, Gallicarum partium, Carolo in comitijs VVormatiensib. anni 1521. bellum indixit.

Philippus Caroli V. pater, Belgarum princeps, cùm nec Galliæ regi Ludoico XII. Ferdinandi soceri sui iam fœderato & affini, nec Anglo Henrico VII. qui pacis inter vtrumque arbiter & sponsor fuerat, satis fideret: arte reconciliato seu deluso potius Ferdinando socero, classe in Hispaniam initio anni nauigare instituit. Sed biduo postquam Vlissinga soluisset, orta ingenti tempestate, classis ipsius per varias Angliæ & Britanniæ oras dissipata, & ipse cum paucis nauibus, maximo periculo in Angliæ portum Antonam eiectus est. vbi ab Henrico VII. rege comiter exceptus, & donec classis iterum colligeretur ac instrueretur retentus, amicitiam & fœdus cum eo renouauit. Etsi autem regio honore Philippus in Anglia habebatur: tamen vnà in re velut captiuus fuit, quod Edmundum Suffolciæ ducem, Ioannis filium, vxoris Henrici VII. amitinum, petenti Anglo tradere coactus, nec prius ex Anglia dimissus fuit, quàm illum ex Namurij arce adductum regi stitisset. Huic vitæ inco-

1505.

M. D. VI. incolumitatem rex promisit, sed filio Henrico VIII. mandauit, vt se mortuo cum regni æmulum necari curaret.

Postquam verò in Hispaniam Philippus exeunte Aprili peruenit, omnibus ad eum proceribus, Ferdinando ferè deserto, confluentibus, priorem cum Ferdinando socero pactionem omnino reiecit. nec vllam concordiæ rationem aliam inire voluit, quàm vt regnis Castellæ quamprimum socer exiret, & iuri, quod ex socrus testamento vel aliàs in eo habere posset, renunciaret. Discedens igitur, cum coniuge Gallica, in regnum Neapolitanum Ferdinandus & passim in Galliæ portubus ac Genuæ etiam honorificè iussu regis exceptus, cùm in Delphino portu hæreret; nuncium de morte generi Philippi iuuenis 28. annorum, firmissimo corpore, integerrimaque semper valetudine, septimo postquam in Hispaniam appulerat mense extincti, accepit. Sed nihilominus incoatum Neapolin versus cursum pertexuit. vbi cum instigantibus magni Consalui æmulis, rationes administrati ab eo regni Ferdinandus flagitaret: ille priusquam vllam stipendiorum militibus persolutorum mentionem faceret, aliquot millia auri pondo, omnibus in Sicilia, Neapoli, & alibi monachorum & virginum ac sacerdotum collegijs, vt à DEO coniunctis & ardentibus votis ac precibus, felices belli successus & victoriam suo regi impetrarent: deinde 600494. secreta manu exploratoribus & proditoribus, ad peruestiganda hostium consilia, apparatus, & molitiones, expensa commemorabat. Quibus incoatis, viri sapientes & magnanimi, cum quæstoribus à rege rationibus audiendis præfecti, statim consurgentes regi renunciarunt, non decere ab eo viro, qui tantum regnum, tanta virtute, industria, felicitate & gloria regi peperisset, & tutatus esset, adeò accuratè & scrupulosè calculum de pecunijs impensis flagitare, cùm constet verissimũ esse, quod Thucydides olim scripsit, τὸν πόλεμον τεταγμένα οὐ σιτεῖσθαι, nec posse, nec debere de omnibus, quæ in bello expenduntur, rationes exigi. Horum orationi facilè rex adquieuit, ac constitutis eo anno regni Neapolitani rebus, cum in Hispanias, à Ioanna filia & regni gubernatore Francisco Ximenio archiepiscopo Toletano, alijsq; procerum literis assiduis reuocaretur, ad pristinam regnorum Castellæ administrationem anno vertente redijt. 1507.

Belgici autem administratio, post Philippi obitum, suprema, MARGARITÆ sorori ipsius, à Maximiliano Cæsare patre, & proceribus Belgici commendata est. (nata 1479. 10. Ianuar.) cui testis Baptismi, cum Philippo à Rauenstein duce Cliuensi astans MARGARITA Angla, aui materni biennio ante ad Nanceium trucidati vidua; nomen dedit. Desponsata autem post Mariæ matris obitum, Carolo, Ludoici XI. filio, Galliæ Delphino, vix triennis, in Galliam pignus pacis & concordiæ inter vicinas gentes futura, ablegatur. (1482.) vbi cum decennium educata esset: à Carolo sponso (regnum tunc gubernante, & Annæ hæredis Britanniæ, quæ Maximiliano addicta erat coniugium arripiente) repudiata: (1491.) Ioanni, filio Ferdinandi Hispaniæ regis vnico elocata est. (1494.) cùm frater Margaritæ Philippus, Belgici princeps, vicissim Ioannam, Ferdinandi filiam, coniugem duxisset. (1497.) triennio post, mortuo marito, in Belgicum reuersa, Philiberto Sabaudo, Philippi Bressei filio nupsit, qui cum ea concordissimè & suauissimè, sterili tamen coniugio, breui tempore vixit. Denuo igitur in Belgium rediens, vidua perpetuò manere constituit, ac infantis Caroli V. recens nati educationi præfuit, (1507.) Rectricem verò Belgici à patre constitutam, annis 24. ita Rempub. gubernasse, Cornelius testatur, vt proceres in concordia, ciuitates in tranquillitate, vniuersum populum in pace conseruaret: vt splenderet nobilitas, fulgeret aula, vigeret omnium artium quæstus, crescerent tabernæ, adfluerent mercimonia, confluerent mercatores, augerentur nundinæ, florerent studia literarum, denique omnia felicitate gauderent. Bellis etiam aduersus externos hostes feliciter gestis, vrbem & diœcesin Vtraiectinã, Transisalanam, Frisiam occidentalem, Burgundico Imperio adiunxit. & cruentissimo inter Carolum V. & Franciscum Galliæ regem bello, totos iam nouem annos ardenti, finem, pace Cameraci facta, vtriusque regnis salutarem imposuit, (1529.) & paulò post Mechliniæ, anno ætatis quinquagesimo secundo, gubernationis Belgici vicesimo quarto Calendis Decembris ex his terris sublata est. (1530.) Viuente autem adhuc Philippo,

lippo, Margaritæ fratre, Ludoicus Galliæ rex, filiam Claudiam, Carolo, Philippi filio, iam sex annos desponsatam: Francisco Angolismensium principi, successori suo despondit. idque per legatos proprios, Philippo regi significauit, simulans se totius regni Galliæ ordinum id petentium precibus repugnare non potuisse.

Vt autem non Margaritæ solùm, & Philippi fratris, & fratris filij Caroli V. cum Hispaniæ regibus adfinitas & cognatio, verùm etiam totum IVS SVCCESSIONIS, quo in amplissima Hispaniæ & Lusitaniæ regna Carolus V. & filius Philippus II. ex Germanica Ill. Austriæ Archiducum stirpe orti, peruenerunt, oculis subiectum, illustrius conspiciatur: bonam Genealogiæ regum Hispaniæ & Portugalliæ partem adiungam.

10

FAMILIA REGVM
HISPANIÆ.

Ferdinandus III. rex Legionis & Castellæ, qui Mauros in Beticam primus conclusit, cœpit anno Christi 1216. regnauit 35.

ALFONSVS X. cœpit 1252. à quo Tabulæ Alfonsinæ nomen habent, electus Imp.

Sanctius IIII. cœpit 1284.
Ferdinandus IIII. cœpit 1295.
Alfonsus XI. cœpit 1310. annis 40.

20

- Petrus cœpit 1350. à fratre pulsus.
- Henricus III cœpit 1369.
  Ioannes I. Rex Castellæ, 1380.

- FERDINANDVS IVSTVS rex Aragoniæ, ⊕ 1416.
- Henricus III. primogenitus, Rex Castellæ, 1390. cœpit. vxor filia Ioannis Lancastriæ ducis Angli.

Children of Ferdinandus Iustus:
- ALFONSVS, magnus, rex Aragoniæ & NEAPOLIS, sapientissimus, ⊕ 1458.
- IOANNES rex Aragoniæ post Alfonsum.
- Maria.

Children of Henricus III.:
- Iohannes II. Rex Castellæ, cœpit puer 1406. regnauit 47.
- Maria nupta Alfonso magno.

Children of Ioannes:
- Carolus Nauarræ Rex.
- FERDINANDVS magnus, Catholicus, rex Aragon. cœpit 1475. ⊕ 1516.

Children of Iohannes II.:
- ELIZABETH Regina Castellæ ⊕ 1504.
- Henricus IIII. Rex Castellæ, anno 22. ⊕. 1475.
- Blanca, Caroli & Ferd. Catholici. soror.

30

Children of Ferdinandus & Elizabeth:
- IOANNES ante patrem, nullis relictis liberis ⊕ 1497.
- Isabella primogenita, Alfonso VI. deinde Emanueli nupta filiolum Michaëlem enixa, ⊕ 1498.
- IOHANNA, coniunx Philippi Archiducis Austriæ, mater Caroli V. Imp. ⊕ 1555. ☿
- MARIA, altera Emanuelis vxor, ex qua octo liberos suscepit.
- Catharina, primum Arturo, inde Henrico VIII. Angliæ regi nupta, & postea repudiata. ⊕. 1535.

Children of Iohanna:
- CAROLVS V. rex Castellæ & Aragoniæ 1516. IMPERATOR electus 1519. ⊕ 1558. vxor Isabella, Emanuelis Lusitaniæ regis filia.
- FERDINANDVS Imp. ⊕ 1564.
- Leonora Francisci Galli vxor.
- Isabella Daniæ regis Christierni II. vxor.
- Maria, regis Vngariæ Ludoici anno 1526. à Turcis cæsi vxor. postea Gubernatrix Belgici sub Carolo V. ⊕ 1558.
- Catharina posthuma, Iohannis III. Regis Port. vxor.

40

Children of Carolus V.:
- PHILIPPVS Rex Hispaniæ, anno 1543. & Por- ♄
- Ferdinandus ♂
- Ioanna Emanuelis ♂
- Maria.

Child of Ferdinandus Imp.:
- MAXIMILIANVS II. Imp. ⊕ ♀

Children of Isabella:
- Christina Lotharingica.
- Dorothea Palatina. ⊕ 1558.

♄ tugalliæ anno 1580. designatus. ♂ puer obijt. ♂ principis Portugalliæ vxor ♀ ♀ 1576.

Rodolphvs II. Imp.

FAMILIA REGVM,

PORTVGALLIÆ.

Alfonsus, gener Alfonsi X. regis Castellæ.

Dionysius, ab auo materno immunitatem tributi regibus Castellæ pendendi impetrauit.

Alfonsus.

Petrus.

Ferdinandus.

Ioannes I. nothus & monachus, Rex Portugalliæ, primus fretum Herculeum trangressus, Septam cepit.

Beatrix, nupta Ioanni I. regi Castellæ.

Isabella, Philippo Bono Burgundo nupta 1430.

Henricus, Africæ littora classibus lustrare cœpit, ⊕ 1460.

Edvardvs Tingin & Arzillam cepit 1471.

Alfonsus V. Rex Portugalliæ.

Ioannes II. Rex Portugalliæ, ⊕ 1495.

Alfonsus VI. ante patrem obijt.

Ferdinandus.

EMANVEL Rex Portvgalliae florentissimus, amplissimum in India Imperium constituit. cœpit A. C. 1495. succedens Ioanni II. Huius res gestas duodecim libris descripsit Osorius.

Leonora, coniunx Friderici III. Imp.

Maximilianus I. Imp.

Philippvs Archidux Austriæ, dux Burgundiæ, pater Caroli V. ⊕. 1506. ☿

Margarita, vxor Ioannis filij regis Hispaniæ, & Philiberti Sabaudi, postea Gubernatrix Belgici, ⊕ 1530.

Michaël cui infanti primum nato, tota Hispania iurauit, obijt bimus, anno 1500.

Ioannes III. Rex Portugalliæ, anno 1522. exeunte cœpit. ex Catharina Caroli V. sorore.

Ludoicus Prior de Crato.

Antonivs nothus natus 1531. pseudo-Rex Portugal. 1580. profligatus.

Ferdinandus.

Alfonsus Cardinalis.

Henricvs Cardinalis, & tandem Rex, cui Historiam Emanuelis Osorius dedicauit. natus 1512. ⊕ 1580.

Eduardus.

Maria, Alexandri Farnesij ducis Parmensis vxor, ⊕ 1577.

Rainucius.

Catharina, Ioannis ducis Bregantini vxor.

Eduardus.

Beatrix Caroli Sabaudi vxor.

Emanuel Philibertus obijt 1580.

Carolus.

Isabella, primogenita, vxor Caroli V. Imp. ⊕ 1539.

Emanuel Ioannes princeps Portugalliæ, ⊕ 1554. ante patrem relictâ ex Ioanna Caroli V. filia posthumo. ♀

Sebastianvs posthumus, Rex Portugalliæ,

Maria Philippo regi Hispaniæ nupta.

galliæ, à rege Fesæ in Africa cæsus anno 1578. die 4. Augusti. M. D. VI.

Nunc in Arctoum orbem redeo, vbi Poloniæ rex ALEXANDER, bonus & beneficus princeps, & in bellis aliquantò Ioan. Alberto fratre fortunatior, paralyticus, Vilnæ decessit. cùm paucis ante mortem horis, nuncium, de victoria insigni aduersus Tattaros in Lithuaniam irruentes, ductu Michaëlis Glynskij principis, qui summa apud eum authoritate & gratia semper fuerat, parta, accepisset. Defuncto, Sigismundus frater, filiorum Casimiri natu minimus successit. qui antea, Vladislai fratris senioris, Boëmiæ regis beneficio, Glogouiæ dux, & vtriusque Silesiæ præfectus supremus fuerat. Vladislaum grauissimo morbo tum decumbentem, Stephanus Cepusiensis comes, de filia Vladislai Anna, Ioanni filio suo, qui postea apud Vngaros regnauit, despondenda improbè solicitauerat. Quo cognito Maximilianus, metuens ne iure successionis, quod vi pactorum cum Matthia & Vladislao antea initorum, in eo regno sibi debebatur, prætextu nuptiarum Annæ defraudaretur; ad Vngariæ fines cum exercitu accessit. Sed nato Cal. Iulij Ludoico, Vladislai filio, Maximilianus veterem successionis compositionem redintegrare contentus, in Austriam redijt. Sequenti anno de connubijs inter nepotes Maximiliani, & Vladislai liberos agi cœpit. sed bello Veneto, & Cæsaris nepotum, ac Vladislai liberorum ætate immatura, & alijs interuenientibus impedimentis, res in annum 1515. dilata est. Ludoicum immaturo partu editum, immatura ætate barbatum, & vxori iunctum, immaturum regno, mortem quoq; immaturam obijsse, postea dictum est. mater enim regina Anna in puerperio extincta: ipse anno ætatis decimo, patri in Boëmiæ & Vngariæ regnis successit; decimo quinto vxorem duxit: vicesimo primo à Turcis ad Mochacium cæsus est. M. D. VII. 1506. 1516. 1521. 1526.

Ludoici patruus, Sigismundus, Casimiri regis filiorũ (quinq;) natu minimus, Vladislai Boëmiæ & Vngariæ regis frater, mense Ianuario Cracouiæ coronatus est. Lithuaniæ verò proceres, quorum Ioannes Zabrozinius, Palatinus Trocensis, antesignanus erat, capitales inimicitias aduersus Michaëlem Glynskium ducem Russum, qui summo apud Alexandrũ gratiæ, dignitatis, & potentiæ loco fuerat, exercebant. eumq; palàm nebulonem & proditorem Zabrozinius appellarat. Michaël magno & elato animo princeps, & iniuriæ impatiens, cognitionem causæ & restitutionem famæ & honoris sui à rege flagitabat. Cùm autem rex procerum Lithuanicorum criminationibus assiduis alienior ab eo videretur: Michaël ipse iniuriam sibi illatam vlcisci instituit; ac sequenti anno Zabrozinium Lithuaniæ Mareschalcum, Grodni trucidat, & ad magnum Moschorum ducẽ cum fratre Basilio Glynskio, (cuius postea filiam Helenam Basilius Moschouiæ dux vxorem duxit, præsentes Moschici tyranni Ioannis matrem) & alijs amicis transfugit. quod transfugium diuturni & Lithuanis calamitosi cum Moschis belli initium fuit. Statim enim Moschorum auxilijs Michaël, apertum Lithuaniæ bellum intulit. cuius etsi primus impetus eo anno susceptus irrito conatu fuit, & paulò post induciæ cum Moscho infidæ factæ sunt: tamen paucis post annis, Smolenciam arcem & ducatum ad Borysthenem amplissimum Lithuanis ademit, quem in hodiernum vsque diem Moschus occupatum retinet.

In Balthico littore, Lubecenses, cùm nouo bello à vicinis Megapolitanis, & principibus Henrico Megapol. confœderatis, premerentur: gratificari tandem Daniæ regi Ioanni, petenti, vt à commercijs cum gente Suecica abstinerent, & pacem cum eo facere decreuerunt. Quæ Nicopingæ, in præsentia legatorum Ludoici regis Galliæ, Iacobi regis Scotiæ, Henrici ducis Megapolitani, & episcoporum omnium ac senatorum regni Daniæ, ac vicinarum ciuitatum, his conditionibus mense Iulio sancita est, vt in gratiam Regiæ Maiestatis Danorum, Lubecenses, cum Vandalicis ciuitatibus & Dantiscanis, à senatu regni Sueciæ per literas petant, vt obedientiam R. M. Daniæ debitam præstent; Quod si recusabunt: Lubecenses & sociæ ciuitates, nihil in regum Sueciæ importent aut indè euehant, donec ad obedientiam regi debitum Sueci adducantur. Vt nautæ Lubecenses & sociarum ciuitatum, merces Suecicas in alijs portubus non recipiant. Vt in gratiam Regis, Suecos, primùm admo-

M. D. VII. admonitos, eorumque bona, ad se delata, detineant. ac vt Dantisci, Rigæ, Reualiæ, idem fieri procurent, tantisper donec ad subiectionem Daniæ regis legitimam Sueci reducti sint. pro his officijs, Rex se clementem ciuitatum Dominum fore, & priuilegia eorum in suo regno conseruare, & fracta sarcire ac instaurare, & naues Lubecensium Hafniæ detentas, cum bonis, quæ reliqua sint, redditurum, nec deinceps quemquam læsurum esse promittit. Hos articulos, à Lubecensibus receptos, Ioannes paulò post ad senatum regni Sueciæ mittit, rogans, vt tandem ad officium & fidem sibi in coronatione Regia datam redeant, nec inani spe Lubecensium auxiliorum diutius rebellionem alant. pollicetur omnium præteritarum offensionum ἀμνηστίαν & clementiam ac gratiam Regiam singulis prolixè defert. Re in senatu regni Suecici disputata, cùm episcopi plerique & alij Danicis partibus addicti proceres, optimam regis clementissimi erga regnum Sueciæ voluntatem prædicarent, & periculum alteri factioni & toti patriæ, iam Lubecensium auxilijs destitutæ, impendens exaggerarent: tandem ad consilium mittendæ in Daniam legationis, vt de subiectionis conditionibus cum Rege tractaret, decurrerunt. Quæ sequenti anno Hafniam 1508. appellens, blandissimè excepta: Ioannem, Regem Sueciæ se agnoscere, professa est. ita tamen, vt administratio regni omnis penes Gubernatorem senatum regni Sueciæ maneat, à quo præfecti artium & prouinciarum constitui, & reditus publici omnes colligi, & quotannis 12000. marcæ, Sueciæ regi: 1000. marcæ Reginæ pendi debebunt. Sueci, liberè & tutò in mari, & regni Daniæ portubus, quò volent, nauigabunt. Sed à Lubecensium commercijs & portu penitus abstinebunt. Suecis domum reuersis, nouæ dissensiones inter ipsos ortæ sunt, quæ tributi promissi solutionem impedierunt. Excubitores etiam regij, nauem Riga preciosissimas merces Lubecam versus vehentem, ad Bornholmiam intercipiunt. Sic malè sarta Gratia nec quidquam coijt & statim rescissa est.

Saxoniæ duces, Fridericus elector, & Georgius, & Megapolitani ducis Henrici frater Ericus, eo anno, comitia Imperij celeberrima, Constantiæ ad lacum Podamicum à Maximiliano indicta adierunt, vbi præter communia Imperij negocia, ac inprimis Cameræ Iudicij, Ratisbonæ interea, donec episcopi & ciuium VVormatiensium dissidia componerentur, celebrandi, instaurationem (cui episcopus Patauiensis & hoc recusante, præp. Magd. Magnus Anhaldinus præses designatus est) impulsu Iulij II. Pontificis, de exercitu in Italiam aduersus Ludoicum Galliæ regem, Imperij vrbes & Cæsaream dignitatē sibi in Italia vsurpantem mittendo, tractatum est. Orta enim Genuæ inter patritios & populum seditione, in qua Iulius PP. popularem statum, Ludoicus rex nobilium causam fouebat: cùm exercitum ingentem Galliæ rex conscriberet, & Iulij consilijs & intercessione parum se moueri ostenderet, Iulius Maximilianum & alios aduersus Gallum, tanquam Imperio & libertati Italiæ opprimendæ inhiantem, inflammare conabatur. Hac suspicione vt se liberaret Ludoicus, statim vt vrbs Genua, duce nouo, Paulo Nonio serici tinctore, profugiente, ipsi dedita mense Aprili, & Reipublicæ forma iterum constituta fuit, copias omnes dimisit: & postquam Sauonæ in Liguria Ferdinandum ex regno Neapolitano in Hispanias reuertentem, in cuius comitatu Magnus Consaluus erat, salutasset, in Galliam redijt. Constantiæ nihilominus, Maximiliano vrgenti exercitus in Italiam Imperij sumptibus decernitur. Qui tamen sequentis anni initio primùm, expeditionem Italicam suscepit. In his comitijs, Baldasar Merkelius, postea Hildesiensis in Saxonia, & Constantiensis episcopus, Maximiliano Imperatori primùm innotuit, cuius deinde aulæ comes & consiliarius intimus, & hoc mortuo, Caroli V. per Germaniam vicecancellarius fuit. Natus is erat parentibus honestis magis quàm opulentis VValdkirchij, Herciniæ oppido, sub Friburga Brisgoiæ sito. sed ingenij felicitate & in literarum ac iuris studio diligentia & industria, Legum Doctor & Constantiensis Canonicus primùm factus est, qui ei ad secutas dignitates aditus fuit.

CONSTANTIENSIS verò episcopæ collegium, vt id obiter inseram, Vindonissæ primùm, ad Limagi, Araris & Rusæ confluentem, à Clodouæo I. Galliarum rege constitutum est. Vbi sex episcopi, Paternus, Lando, Maxentius, Bubulcus, Gramatius, Maxi-

M. D. VIII.

Maximus, sedem habuerunt. Maximum Dagobertus Galliæ rex Constantiam tran-
stulit, à quo 24tus fuit Conradus, Henrici comitis Altorffi filius, S. Vlrici Augustani
amicus, qui in diuorum numerum relatus ⊕ *976.* cui Gaminolphus quadriennium:
postea S. Gebhardus, Vthonis comitis Brigantini filius, successit. Ab hoc 47mus fuit
Hugo à Landenberg, Heroica corporis & animi magnitudine præstans, cuius in e-
pistolis Erasmi aliquoties mentio fit. qui tempore horum comitiorum Constantiæ
iam ab anno *1496.* præfuerat. Mutata verò, sub extremum vitæ ipsius actum, Con-
stantiæ religione, & collegio Vberlingam secedente, imparem se moli gubernatio-
nis, in tanta temporum difficultate, iudicans, anno gubernationis suæ *33.* sponte E- *1527.*
piscopam Baldasaro huic Merkelio, gratia & authoritate apud Carolum V. Imp. cui *1529.*
Vicecancellarius erat, valenti, resignauit. Huic biennio post mortuo, Ioannes co-
mes à Lupffen: huic Ioannes à VVetzen, Lundensis antea in regno Daniæ archie- *1548.*
piscopus. cui in comitijs Augustanis extincto, Christophorus Metzlerus Rhetus *1549.*
successit, qui sequenti anno Constantiam cum Clero rediit.

Henrico duci Megapolitano, Magni filio; Vrsula, Ioannis electoris Brande-
burgensis filia, Ioachimi I. soror, ingenio & forma excellens, matrimonio iuncta
est. ex qua, principem Magnum, Suerinensem postea episcopum: Sophiam Ernesti *1508.*
ducis Lunæburgensis coniugem; & Vrsulam, cœnobij Ribnicensis dominam, susce- *1509.*
pit. Baldasar dux Megapolitanus, Henrici patruus, Suerinensis olim episcopus, prin- *1510.*
ceps ocij & quietis amantissimus, sine liberis VVismariæ fato functus est. quem se- *1507.*
quenti anno, Ericus, Magni filius, Henrici & Alberti frater, adolescens, ex comitijs *1508.*
Constantiensibus reuersus, phthisi extinctus sequitur. Lubecensi autem episcopo,
Theodorico Arndes, rebus humanis exempto VVilelmus VVestphalus Lubecensis,
surrogatus est, qui biennium solum in ea dignitate vixit.

Adolphus & Magnus fratres, Anhaldini, quorum ille Mersburgensis postea epi-
scopus: hic Magdeburgensis præpositus fuit, partē principatus Anhaldini vberrimam
ad Koten, inter Albim & nemus Harcinium sitam, quæ obitu fratrum, Melchioris &
Bernardi, immaturo, ad ipsos reciderat; sobrinis suis VVoldemaro, Ernesto & Ro-
dolpho, Georgij principis Anhaldini filijs resignarunt, cùm ipsi ministerio diuino in
collegijs ecclesiarum se deuouissent, & dignitates ac beneficia ampla possiderent.
Rodolphus hoc anno, vnà cum Erico duce Brunsuicensi, VVilelmi filio, & alijs Sa-
xoniæ proceribus, Maximiliano Cæsari, cum exercitu Romam Coronæ Imperato-
ris Romanorum accipiendæ gratia, iter facturo, militabant. Cùm autem Veneti
transitum per suos fines concedere Cæsari armato recusarent, bellum ipsis intulit,
quod propè Tridentum inchoatum, in Foroiulium deinceps translatum est, in quo
Goritiam, Tergestum, Portum Naonis, Flumen Illyriorum oppidum, & alia, Maxi-
miliano Veneti magno cum ipsius decore eripuerunt & pactis mense Aprili trien-
nij inducijs, retinuerunt.

Osnabrugensem interea diœcesin, Conrado Ritbergensi comite extincto, &
Padebornensem, obitu Hermanni Landgrauij Hassiæ & archiepiscopi Coloniensis
viduatam: Ericus dux Brunsuicensis, ex ea familia, quæ Grubenhagij propè Einbe-
cam aulæ sedem habet adeptus est. quem iustum & clementem principem, & pacis
custodem diligentem fuisse accepimus.

Henricus Mirabilis, stirps ducum Brunsuic.
in Grubenhagen ⊕ 1322.

Ernestus, ⊕ 1344. — Henricus Eisfeldensis.

Albertus, ⊕ *1396.* — Otto Tarentinus, in Italiam profecturus, Eisfeldiam Moguntino oppignorat. 1381.

Ericus, ⊕ *1449.*

Albertus, ⊕ *1496.* — Henricus.

Ericus episcop. α — Philip- β — Erne- γ — Henricus.

M. D. VIII.

α Osnabrugensis & Padeb. ⊕ 1532. | β PVS, ⊕ 1549. | γ stus.

Ernestus, ⊕ 1576.	VVolfgangus.	Philippus.	Albertus ad Norlingam in bello Ger. ⊕ 1546.	Ioannes ad S. Quintinum perijt 1557.
Elisab. vxor Ioan. iunioris Ducis Holsat.				

Monasteriensem verò principatum, Ericus dux Saxoniæ Lavvenburgensis, Ioannis filius, Magni ducis, & Ioannis episcopi Hildesiensis, & Bernardi præpositi Coloniensis frater, administrandum suscepit. cui cum fratribus solenni more vrbem ingredienti, Gratulationem carmine scriptam Ioannes Murmelius, vtiliter de studijs literarum ea ætate reflorescentium in VVestphalia meritus exhibuit.

SVERINI ob dissidia inter priorem episcopum Ioannem Thuen & collegium atrocia, paulò ante episcopi mortem, exorta, sesquiannum iam sedes vacarat, Vlrico Malchouio collegij seniore interea vices episcopi gerente. Tandem PETRVS quidam VValecouius, Sundij obscuro loco natus, sed ingenio, industria, & rerum Romanarum vsu singulari, electus, octennium ecclesiæ præfuit magna apud principes & cæteros, ob virtutem, prudentiam, fidem & in rebus agendis dexteritatem ac felicitatem, gratia & authoritate florens. Nihil verò de Petri huius episcopi Suerinensis vita anteacta peruestigare in hisce locis aliud potui, quàm Iulij II. literæ, quibus indulgentias, porrigentibus ecclesiæ Suerinensis fabricæ manus adiutrices pollicetur, indicant, M. Petrum VValecouium, ecclesiæ illius præpositum, literarum Apostolicarum Romæ scriptorem & abbreuiatorem, & familiarem Iulio PP. ac ob fidem ac industriam dilectum & gratum esse.

Bogislaus Pomeraniæ dux, Georgium filium, in aulam affinis Georgij principis Saxoniæ, cui Barbara Casimiri regis Poloniæ filia, Georgij Pomerani matertera nupta erat, & qui Georgio à se ex baptismo suscepto nomen dederat, deduci curat, adiuncto præceptore Erasmo Manteuffel, qui Caminensis episcopus postea factus est.

17. Febr. Eodem anno, in Germania superiore, duo præcipuæ dignitatis, & eiusdem familiæ principes Philippus elector Palatinus, ante bellum Bauaricum, potentia, opibus & authoritate florens, & Albertus IV. Bauariæ dux, Friderici Saxoniæ electoris auunculus obierunt. Philippus septem filios superstites: Ludoicum electorem: Fridericum II. electorem: Georgium episcopum Spirensem (cui Spiram ingredienti Buschius luculento carmine, in quo iusticia conuocato virtutum choro, omnes bono principi conuenientes in eo lucere prædicat, gratulatus est) Henricum VVormatiensem: Philippum Frisingensem: Ioannem Ratisbonensem: VVolfgangum: & duos ex Ruperto præmortuo nepotes Ottonem Henricum & Philippum reliquit, qui omnes, etsi ad senilem ætatem plerique peruenissent, tamen intra 50. annos post patrem extincti, & tota Philippi posteritas deleta est. 1529.

Sed tabellam Genealogicam adiungo, quæ superiori etiam narrationi de bello Bauarico lucem adferet.

Ludoicus, qui Rodolphum Habspurgensem Imp. elegit, ⊕ 1294.

Rudolphus Palatinus Rheni.	LVDOICVS dux Bauariæ IMP. 1314. ⊕ 1346.
Adolphus.	Stephanus.
Rupertus, conditor Acad. Heidelbergensis 1387.	
RVPERTVS Imp. 1400.	

Ludoicus ♉	Stephanus, à quo ♂	Fridericus, Landshuti. Henricus Diues. ☿	Ioannes, Monaci. Ernestus, ⊕ 1438. ♀	Stephanus, Ingolstadij. Ludoicus, ⊕ captiuus 1447. ♄

M. D. VIII.

♄ elector. | ♂ Palatini, Biponti, & Simerenses, orti. | ☿ Ludoicus, vxor Amelia, filia Friderici II. elector. Saxoniæ. | ♀ Albertus III. ⊕ 1460. | ♄ Ludoicus patrem cepit, ⊕ 1445.

Ludoicus. — Fridericus victoriosus, ⊕ 1477.

PHILIPPVS Elector ⊕ 1508. — Margarita. — GEORGIVS Diues, ⊕ 1503 — ALBERTVS IV. vxor Cunegundis, soror Maximiliani Imper. recuperauit Landshud, & Ingolstad. 1504. ⊕ 1508.

Ludoicus elector ⊕ 1544. | RVPERTVS gener Georgij Diuitis ducis Bauariæ. | Fridericus elector ⊕ 1556. | & reliqui sex fratres. | Elisabeth, vxor Rup. Pal. ♀ | VVilelmus, ⊕ 1550. 22. Mar.

Albert. V. ⊕ 1578.

VVilelmus.

Exeunte anno, Cameraci fœdus, inter pontificem Iulium, Maximilianum Cæsarem, Ludoicum Galliæ & Ferdinandum Hispaniæ reges, de bello Venetis inferendo, & vrbibus singulorum, quas illi tenebant, recipiendis, factum est. ac inter cætera fœderis capita, Cæsar, Mediolanensis Imperij diploma, Ludoico Galliæ regi, eiusque genero Francisco, & masculæ illorum proli, augustali authoritate concessit. quod in præiudicium Caroli Belgarum principis minorennis, cui antea collatum erat, fieri non potuisse, ideoque nullius momenti esse, Carolus postea disputauit.

20 MORIAE ENCOMIUM, eximiæ sapientiæ & eloquentiæ specimen, eruditis ac festiuiss. salibus & iocis vndiquaq; persperſum & conditum, Erasmus ex Italia rediens, mense Iunio, edidit: cuius nomen, parentes, patriam, sorores, ac pedissequas initio recensens, deinde Beneficia illius enumerans infinita: totius humanæ felicitatis summam ex stultitia pendere docet. idque à primo vitæ hominum ortu, per omnes ætatis gradus, per omnia vitæ genera, omnes hominum ordines, plebeios, professores sapientiæ, Grammaticos, rhetores, librorum scriptores, sophistas, philosophos, theologos, monachos, principes, proceres aulicos, episcopos, Reges & summos Pontifices, denique Christo ipsi & apostolis insaniam aliquam in sacris literis tribui disputat. Argumentum & consilium scriptæ Moriæ in epistola ad Dorpium 30 his verbis ipse indicat: Non aliud spectauimus in Moria, quàm quod in cæteris lucubrationibus, tametsi via diuersa. In Enchiridio simpliciter Christianæ vitæ formã tradidimus. In libello de principis institutione, palàm admonemus, quibus rebus principem oporteat esse instructum. In Panegyrico sub laudis prætextu, hoc ipsum tamen agimus obliquè, quod illic egimus aperta fronte. Nec aliud agitur in Moria, sub specie lusus, quàm actum est in Enchiridio. Videbam quàm esset mortalium vulgus stultissimis opinionibus corruptum, idque in singulis vitæ institutis, & remedij votum erat verius quàm spes; Proinde videbar mihi reperisse rationem, vt delicatis animis hac arte tanquam obreperem, & cum voluptate quoque mederer. Admonere voluimus, non mordere: prodesse, non lædere: consulere moribus homi-40 num, non officere. Si quis offenditur, vbi nullius omnino nomen perstringitur, sed generalis de vitijs disputatio est: non habet quod expostulet cum eo, qui scripsit. ipse si volet secum agat iniuriarum, vtpote sui proditor, qui declarârit hoc ad se propriè pertinere, quod ita dictum est de omnibus, vt de nemine sit dictum, nisi si quis volens sibi vendicet.

Eodem anno, Conradus Celtes, primus Germaniæ lauro côronatus Poëta, & inter primos eloquentiæ Romanæ & latinæ ac Græcæ linguæ in Germania instauratores celebris, vitam mortalem conclusit, cùm anno 1459. quo Maximilianus I. Imp. etiam idibus Martij natus erat, in Francia orientali, ad Mœnum, non longè ab Herbipoli primùm in lucem editus esset. cuius ingenium, studia, mores, ac peregrinatio-50 nes, studiorum & alendæ prudentiæ causa susceptæ (quibus Saxonicas quoque illius temporis Academias Erfordensem, Lipsicam, Rostochianam doctrina sua illustrauit)

4. Febr.

Cal. Febr.

M. D. VIII.

α	β	γ
Osnabrugensis & Padeb. ⊕ 1532.	PVS, ⊕ 1549.	stus.

Ernestus, ⊕ 1576. | Elisab. vxor Ioan. iunioris Ducis Holsat.	VVolfgangus.	Philippus.	Albertus ad Norlingam in bello Ger. ⊕ 1546.	Ioannes ad S. Quintinum periijt 1557.

Monasteriensem verò principatum, Ericus dux Saxoniæ Lavvenburgensis, Ioannis filius, Magni ducis, & Ioannis episcopi Hildesiensis, & Bernardi præpositi Coloniensis frater, administrandum suscepit. cui cum fratribus solenni more vrbem ingredienti, Gratulationem carmine scriptam Ioannes Murmelius, vtiliter de studijs literarum ea ætate reflorescentium in VVestphalia meritus exhibuit. 10

SVERINI ob dissidia inter priorem episcopum Ioannem Thuen & collegium atrocia, paulò ante episcopi mortem, exorta, sesquiannum iam sedes vacarat, Vlrico Malchouio collegij seniore interea vices episcopi gerente. Tandem PETRVS quidam VValecouius, Sundij obscuro loco natus, sed ingenio, industria, & rerum Romanarum vsu singulari, electus, octennium ecclesiæ præfuit magna apud principes & cæteros, ob virtutem, prudentiam, fidem & in rebus agendis dexteritatem ac felicitatem, gratia & authoritate florens. Nihil verò de Petri huius episcopi Suerinensis vita anteacta peruestigare in hisce locis aliud potui, quàm Iulij II. literæ, quibus indulgentias, porrigentibus ecclesiæ Suerinensis fabricæ manus adiutrices pollicetur, indicant, M. Petrum VValecouium, ecclesiæ illius præpositum, literarum Apostolicarum Romæ scriptorem & abbreuiatorem, & familiarem Iulio PP. ac ob fidem ac industriam dilectum & gratum esse. 20

Bogislaus Pomeraniæ dux, Georgium filium, in aulam affinis Georgij principis Saxoniæ, cui Barbara Casimiri regis Poloniæ filia, Georgij Pomerani matertera nupta erat, & qui Georgio à se ex baptismo suscepto nomen dederat, deduci curat, adiuncto præceptore Erasmo Manteuffel, qui Caminensis episcopus postea factus est.

Eodem anno, in Germania superiore, duo præcipuæ dignitatis, & eiusdem familiæ principes Philippus elector Palatinus, ante bellum Bauaricum, potentia, opibus & authoritate florens, & Albertus IV. Bauariæ dux, Friderici Saxoniæ electoris auunculus obierunt. Philippus septem filios superstites: Ludoicum electorem: Fridericum II. electorem: Georgium episcopum Spirensem (cui Spiram ingredienti Buschius luculento carmine, in quo iusticia conuocato virtutum choro, omnes bono principi conuenientes in eo lucere prædicat, gratulatus est) Henricum VVormatiensem: Philippum Frisingensem: Ioannem Ratisbonensem: VVolfgangum: & duos ex Ruperto præmortuo nepotes Ottonem Henricum & Philippum reliquit, qui omnes, etsi ad senilem ætatem plerique peruenissent, tamen intra 50. annos post patrem extincti, & tota Philippi posteritas deleta est. 30

17. Febr. 1529.

Sed tabellam Genealogicam adiungo, quæ superiori etiam narrationi de bello Bauarico lucem adferet. 40

Ludoicus, qui Rodolphum Habspurgensem Imp. elegit, ⊕ 1294.

Rudolphus Palatinus Rheni.	LVDOICVS dux Bauariæ IMP. 1314. ⊕ 1346.
Adolphus.	|
Rupertus, conditor Acad. Heidelbergensis 1387.	Stephanus.
| RVPERTVS Imp. 1400.	

Ludoicus	Stephanus, à quo	Fridericus, Landshuti. Henricus Diues.	Ioannes, Monaci. Ernestus, ⊕ 1438.	Stephanus, Ingolstadij. Ludoicus, ⊕ captiuus 1447.
♉	♂	☿	♀	♄

M. D. VIII.

♂	♂	☿	♀	♄
elector.	Palatini, Biponti, & Simerenses, orti.	Ludoicus, vxor Amelia, filia Friderici II. elector. Saxoniæ.	Albertus III. ⊕ 1460.	Ludoicus patrem cepit, ⊕ 1445.
Ludoicus.	Fridericus victoriosus, ⊕ 1477.		Albertvs IV. vxor Cunegundis, soror Maximiliani Imper. recuperauit Landshud, & Ingolstad. 1504. ⊕ 1508.	
Philippvs Elector — ⊕ 1508.		Margarita.	Georgivs Diues, ⊕ 1503	
Ludoicus elector ⊕ 1544.	Rvpertvs gener Georgij Diuitis ducis Bauariæ.	Fridericus elector ⊕ 1556.	& reliqui sex fratres.	Elisabeth, vxor Rup. Pal. ♀
			VVilelmus, ⊕ 1550. 22. Mar.	
			Albert. V. ⊕ 1578.	
			VVilelmus.	

Exeunte anno, Cameraci fœdus, inter pontificem Iulium, Maximilianum Cæsarem, Ludoicum Galliæ & Ferdinandum Hispaniæ reges, de bello Venetis inferendo, & vrbibus singulorum, quas illi tenebant, recipiendis, factum est. ac inter cætera fœderis capita, Cæsar, Mediolanensis Imperij diploma, Ludoico Galliæ regi, eiusque genero Francisco, & masculæ illorum proli, augustali authoritate concessit. quod in præiudicium Caroli Belgarum principis minorennis, cui antea collatum erat, fieri non potuisse, ideoque nullius momenti esse, Carolus postea disputauit.

Moriae Encomium, eximiæ sapientiæ & eloquentiæ specimen, eruditis ac festiuiss. salibus & iocis vndiquaq; persperſum & conditum, Erasmus ex Italia rediens, mense Iunio, edidit: cuius nomen, parentes, patriam, sorores, ac pedisſequas initio recensens, deinde Beneficia illius enumerans infinita: totius humanæ felicitatis summam ex stultitia pendere docet. idque à primo vitæ hominum ortu, per omnes ætatis gradus, per omnia vitæ genera, omnes hominum ordines, plebeios, professores sapientiæ, Grammaticos, rhetores, librorum scriptores, sophistas, philosophos, theologos, monachos, principes, proceres aulicos, episcopos, Reges & summos Pontifices, denique Christo ipsi & apostolis insaniam aliquam in sacris literis tribui disputat. Argumentum & consilium scriptæ Moriæ in epistola ad Dorpium his verbis ipse indicat: Non aliud spectauimus in Moria, quàm quod in cæteris lucubrationibus, tametsi via diuersa. In Enchiridio simpliciter Christianæ vitæ formā tradidimus. In libello de principis institutione, palàm admonemus, quibus rebus principem oporteat esse instructum. In Panegyrico sub laudis prætextu, hoc ipsum tamen agimus obliquè, quod illic egimus aperta fronte. Nec aliud agitur in Moria, sub specie lusus, quàm actum est in Enchiridio. Videbam quàm esset mortalium vulgus stultissimis opinionibus corruptum, idque in singulis vitæ institutis, & remedij votum erat verius quàm spes; Proinde videbar mihi reperisse rationem, vt delicatis animis hac arte tanquam obreperem, & cum voluptate quoque mederer. Admonere voluimus, non mordere: prodesse, non lædere: consulere moribus hominum, non officere. Si quis offenditur, vbi nullius omnino nomen perstringitur, sed generalis de vitijs disputatio est: non habet quod expostulet cum eo, qui scripsit. ipse si volet secum agat iniuriarum, vtpote sui proditor, qui declarârit hoc ad se propriè pertinere, quod ita dictum est de omnibus, vt de nemine sit dictum, nisi si quis volens sibi vendicet.

4. Febr.

Eodem anno, Conradus Celtes, primus Germaniæ lauro côronatus Poëta, & inter primos eloquentiæ Romanæ & latinæ ac Græcæ linguæ in Germania instauratores celebris, vitam mortalem conclusit. cùm anno 1459. quo Maximilianus I. Imp. etiam idibus Martij natus erat, in Francia orientali, ad Mœnum, non longè ab Herbipoli primùm in lucem editus esset. cuius ingenium, studia, mores, ac peregrinationes, studiorum & alendæ prudentiæ causa susceptæ (quibus Saxonicas quoque illius temporis Academias Erfordensem, Lipsicam, Rostochianam doctrina sua illustrauit)

Cal. Febr.

uit)& scripta poëtica,& Apophthegmata inprimis sapientissima consideratu dignissima,in vita illius recensentur. Ingolstadij, viuente adhuc Georgio duce Bauariæ, & Ruperto illius genero, Philippi Palatini tum florentissimi filio,optimas literas professus est, vt orationes ab eo habitæ testantur.

M. D. VIII.

1499.

Apophthegmata illius hæc præcipuè celebrantur. Dixit Virtutem esse vt spongiam, & silicem: quorum alterum si compresseris,contrahitur: alterum si læseris, ignem elicis. Virtutem similem esse dixit oleo,quod cuicunque liquori miscueris, demum supernatabit. Aspernantibus eloquentiam & græcas literas, respondit,facilius esse honesta studia & virtutem contemnere, quàm discere. Interrogatus, quo Græcorum & Latinorum studia differrent, respondit, hos magis rebus,illos magis verbis abundare. Felices esse dixit,qui alios probata institutione erudirent,Feliciores,qui cogitationes suas illustres ad posteritatem destinarēt,Felicissimos,quivtrumque perfecissent. Et tria genera ingeniorum,Bonos, qui aliorum scripta interpretarentur: Meliores,qui exotica transferrent: Optimos,qui noua cuderent.Hortanti vt indoctum doctorem salutaret, respondit, Doctos quærimus,Doctores plures habemus. Dixit neminem viuere, cui non pars stultitiæ contigerit. Nullam agnitionem difficiliorem quàm sui. Eam solidam esse voluptatem quam nulla pœnitudo sequatur. Interrogatus cur negligentius opes curaret, respondit, maiorum domuum maiorem esse curam. Et rursus de eodem interrogatus subiecit,impossibile non curantem habere quod habeat. Somnum,vinum, amicum,& Philosophiam dixit leuamina & vitæ vehicula. Aetate vinum & carmina pretiosa fieri. Conueniens esse Philosopho pessimis displicere. Philosophum oportere amatores suos primùm docere patientiam, & vacuos reddere affectionibus. Inuidiam conuertere debere sapientem in misericordiam. Optimum genus victoriæ non in inuidiam,sed in pœnitudinem duxisse hostem. Tolerabiliores esse miserias dum ad aliorum comparantur calamitates. Illorum,qui sine laude viuerent, eorum laudes & vituperia non debere curare sapientem. Præbere histrionum speciem,qui habitu tantùm profiteantur religionem & Philosophiam. Multum referre,in quæ tempora cuiusque virtus & vita inciderit. A Dijs neminem amari,nisi quem ament homines boni. Amantem & inuidum intra se gestare supplicium. In præteritum ne quidem Deos immortales consulere posse,& perinde de his esse consolationem. Principes indoctos,organorum instar esse dixit,quæ aliorum impulsu sonos edant. Philosophum decere,passiones suas frangere,aut condere. Apud prudentem & studiosum virum debere obseruari semper,vt dies diem doceret. Interrogatus quid noui acciperet? respondit,Nihil nisi nouas semper in peruersis mentibus erumpere cogitationes & affectationes. Cùm ex familiaribus suis quendam commendasset,& ille negligentius egisset,hortantibus cunctis,vt eum vituperaret,respondit: Semel laudaui,vituperare non possum. Poëticam diuinum esse motum animi.Oculos,fenestras animi: & sensus,ianuas intellectus esse dixit.Dulcissimam esse mortem,quæ cum gloria apud posteritatem reuiuisceret.Dum quendam castigasset,& ille se illustrium virorum vitijs tueretur,respondit: Illorum vitia sequeris,virtutes negligis.Viuum viuis prodesse debere,post mortē bonorum omniū incertum hæredem.Neminem in familiaritatē suam admisit,nisi quem ipse meliorē aut qui se meliorem reddere posset.Nō quomodo viuendū,sed quomodo moriendum,cogitandum esse dicebat. Colentes se colere debere,spernentē spernere.Mestruatos amicos vocabat,qui aduersis rebus amicitiam soluerent.Quomodo aliquis cognosci deberet interrogatus,respondit, Ex eius amicis & contubernalibus.

In Anglia,quā Transmarinā Saxoniā Bonfacius appellat,Henricus VII. Rex, post cruētas & immanes superiorū aliquot regū, ex Lancastria & Eboracensi, seu Rubeæ & Albæ Rosæ familia,lanienas & parricidia mutua,tranquillitatē & quietem mediocrē regno restituerat. Is Margaritæ laudatiss. fœminæ,Ioanne duce Sommersetti natæ, & Edmūdi,comitis Richemontani,filius,& Henrici VI.regis vterinus frater fuit.Catharina.n.mater Edmūdi,Caroli VI.Galliæ regis filia,post Henrici V.regis excessum, Ouino cuidā Vvallo nupserat,ex quo hunc Edmundū suscepit,& Casparem Penbruchij comitem,qui,grassante in Henrici sexti amicos Eduardo IV. Eboracensis factionis rege,Henricū Edmundi fratris filium,in Galliam secū abducens, melioribus fatis

conser-

conseruauit. Reuocatus enim postea à proceribus Lancastriæ factionis, ex Gallico M. D. VIII. exilio Henricus, & Richardo III. tyranno, Eboracensis factionis, ad Lycestriam cæso: REX Angliæ & Franciæ, præter omnium expectationem, creatus est. & multis seditionibus singulari vigilantia oppressis, paulò antè annum 1500. supposititium ducem Eboracensem Petrum VVaruvichium Flandrum, qui se Eduardi IIII. regis filium mentiebatur, & ab Eduardi sorore Margarita, Caroli Burgundi vidua, iuuabatur: viuum in potestatem redactum, & fugam ex custodia molientem, strangulari iusserat.

1486.

Sic vndique sedatis tumultibus, & parta regno quiete, Henricus VII. Caletum traiecit, quo Philippus archidux Austriæ & totius Belgici princeps, nato ipsi recens Carolo filio, ad eum venit, & amicitiam ac fœdus, cum Henrico antea per legatos initum, confirmauit. Reuersus Londinum, Margaritam filiam, Iacobo IV. Scotiæ regi, qui commentitium ducem Eboracensem paulò antè aduersus Henricum fouerat: pace inita, elocauit. & filio primogenito Arturo, VValliæ principi, adolescenti (cui Richardum Polum, Reginaldi Poli patrem, affinem suum, consiliorum & morum moderatorem adiunxerat) Catharinam, Ferdinandi Hispaniæ regis filiam, Caroli V. materteram, matrimonio adiunxit. quod sexto post mense, Arturi adolescentis obitu inexpectato, rursus solutum est. quo ipso tempore etiam Elisabetha regina: Eduardo IV. Eboracensi olim rege, nata, in partu extinguitur. Edmundus Sutfolciæ comes, ex reginæ amita Elisabetha, Ioanni Sutfolciæ duci nupta, genitus, aduersus regem conspirans, ad Margaritam Caroli Burgundi viduam in Belgicum secesserat. Comprehensis autem in Anglia coniuratis, per varias gentes vagatus, tandem in Philippi archiducis Belgarum principis fidem se contulit. à quo post aliquot annos in Hispaniam ituro, & tempestate in Anglicum littus eiecto, regi Henrico petenti, promissa vitæ incolumitate, traditus est.

1500.

1506.

CVm autem in Angliæ regum mentionem hoc loco inciderim; SERIEM REGVM, per octo proxima secula deductam, & seriem prouinciarum Angliæ præcipuarum, addam.

EGBertus enim, occidentalium Saxonum in Britannia Rex (qui decimus septimus à Cedricio regnare cœpit anno 810.) cum post Anglorum & Saxonum in Britanniam aduentum, Britannia in septem regna & Reges, Cantij, Suffexiæ, Ost-Angliæ, VVestsexiæ, Northumbriæ, Estsexiæ & Merciæ distinctos (quorum crebra in Bedæ historia mentio fit) aliquot seculis fuisset diuisa: tandem Cantiano, Northumbriæ, & Estsexiæ regnis potitus: primus Britanniam, ANGLIAM, & totam gentem, ANGLOS nominari edicto sanxit. Est autem Cimbricæ Chersonesi regio, ad Slesvvigam & Flensburgum, inter sinus Sliam & Flenum & mare Balthicum interiecta, quam Anglen seu Angliam, & se, Angelbuer, h. Angliæ incolas, à multis seculis habitatores appellant: ex qua, inuitati olim à Britannis aduersus Pictos & Scotos Angli, vna cum Saxonibus & Iutis vicinis, in Britanniam traiecerunt, & subiugatis incolis, toti insulæ & florentissimo nunc ANGLIAE regno, nomen dederunt. Disertè enim Beda, Anglicus scriptor temporibus illis vicinus refert, colonos illos, qui Britanniam ingressi, insulæ occupatæ nomen dedere, Anglos, Saxones & Iutas (quam vocem, transpositis duabus primis literis, librarij imperiti Vitas scripserunt) & quidem Anglos inter Saxones & Iutas interpositos fuisse. Et Fabius quæstor Etelvvardus, Anglicus, circa A.C. 950. scribit Angliam veterem, inter Saxones & Giotos (Iutos) sitam, habere opidum capitale, quod sermone Saxonico, Slesvvic, secundum verò Danos Hathby, nominetur. Habitarunt autem Saxones, antiquis illis temporibus, inter Albim & Eydorum; qui nunc Holsati seu veteres Saxones sunt, & vicini Mercij seu Marsi, Vilzi, Crempij, Teutomarsi, à quibus peculiare Merciæ regnum in Britannia occasum versus extitit. Ad boream nunc quoque Anglos Vitæ seu Iutæ cingunt.

450.

Lib. 1. cap. 15.

Citatur à VVilelmo Camdeno.

Egberto defuncto filius Edelvvolfus successit, qui denarium S. Petri, ex regnis Cantij & Northumbriæ, Leoni IV. Papæ addixit 847. ⊕ 857. relictis quatuor filijs, qui ordine regnarunt: Edelvvaldus 5. menses. Edelbrechtus 5. annos, Edelredus

837.

M.D.VIII. 870. 892. 930. 901.

dus 6. annos. ALFREDVS, cum Danis, Angliam inuadentibus varia & difficilia bella gessit. Merciorum regnum suis adiecit. condidit Academiam Oxoniensem. cùm ante 262. annos rex Sigebertus Cantabrigensem erexisset.

Alfredi filius fuit EDUARDUS I. Angliæ rex, annis 25. cuius filij fuerunt.

ADELSTANUS Angliæ Rex potens & felix, Northumbriam recepit, & pulsis Danis & alijs, solus Regnum Angliæ sedecim annos obtinuit, ⊕ 942.	Edmundus I. Rex Angliæ, A. C. 942.	Eldredus Rex, A. C. 948.	Edgina, Carolo simplici Galliæ regi nupta, Ludoici Transmarini mater.

10

Eduinus Rex Angl. 953. ob libidinum impotentiam regno pulsus.	EDUARDUS Rex Angliæ 959.	EDITHA, Ottonis I. Imp. vxor, ⊕ 947. Magdeb.

Eduardus II. Rex Angl. 965. iussu nouercæ Alfredæ cæsus & inter sanctos relatus est.	EDELREDUS A. C. 678. à Danorum rege Suenone oppugnatus, amittit Northumbriam, Merciam, & tandem ex Anglia in Normanniam profugiens, totum regnum Danis cedit 1014. Etsi autem mortuo Suenone, Edelredus redijt, tamen statim extinctus est anno 1016.

Edmundus eius nominis II. Rex Angliæ 1016. perpetuo bello à Canuto Daniæ rege fatigatus, & anno vertente à suis interfectus est. cui CANVTVS Magnus, Daniæ & Angliæ rex, A. C. 1017. successit, qui Emmam Normannam, Edelredi viduam, vxorem duxit, ⊕ 1036.	Eduinus.	Alfredus.	EDVARDVS III. primùm in Normannia exulauit, postea Rex Angl. 1042. ⊕ 1066. testamento GVILELMUM Normannum successorem relinquens.

20

Haraldus rex Angliæ à patre designatus, ⊕ 1040.	Canutus II. rex Daniæ post patrem & Angliæ post Haraldum 1040. quo post biennium mortuo, redit ex Normannia.	Sueno. rex Noruvegiæ.	Gunilda vxor Henrici III. Imp.

EDVARDVS III. Edmundi II. frater Rex Angliæ 1042. ⊕ 1066. ac testamento Guilelmum Normannum amitinum suum, contra Haraldum Danum, ex Thyra, Canuti II. sorore (vt Polydorus habet) vel Vlfonis (vt alij) sorore & Godvvino Cantij comite natum instituit. 30

Est autem hæc series Ducum Normanniæ, ex quibus Guilelmus Angliæ rex ortus est.

Rollo primus Dux Normanniæ circa A. C. 900.
Guilelmus filius A. C. 924.
Richardus I.

Richardus II. dux Normanniæ. vxor Estritha Danica,	EMMA, vxor Edelredi regis Angliæ, & postea Canuti regis Daniæ.

Richardus III.	ROBERTVS, Byzantij tandem obijt 1040.

40

GVILELMVS Normannus, Roberti filius, Balduini Pij Flandriæ Comitis gener, Rex ANGLIAE, A. C. 1067. anno 618. post aduentum Saxonum in Britanniam: anno 130. post Adelstanum primum monarcham Angliæ factus. inter cæteros consilio & opera Lanfranci archiepiscopi Cantuariensis multùm vsus est.

GVILELMVS Rufus, Rex Angliæ 1089. Lanfranci potiss. au-	HENRICVS I. rex Angliæ 1101. qui S. Anshelmum	Robertus, patrem in Normannia oppugnauit 1080. dux Normanniæ, cum duobus fratribus Angliæ RR.	Adela Stephano Blesensium comiti nupta.

M. D.VIII.

☿ toritate & consilio factus, post cuius mortem, teter tyrannus fuit. substituit Landfranco S. Anshelmum, quem postea in exilium pepulit. Ipse in venatione à Gallico milite telo transfixus 1101.

♂ reuocauit & capto Roberto fratre *Normanniam Angliæ regno coniunxit* A.C. 1108. vxor Mathildis Scotica.

♀ bellum gessit. Gotfridum Bulioneum in Palæstinam comitatus A.C.1096. cùm rediisset, Henrico fratri Angliæ regi bellum inferens, anno 1108. captus in VVallia 16. annos vsque ad mortem custoditur. Huius filius Guilelmus, comes Flandriæ, à Ludoico Crasso Galliæ rege factus, ad Alostum periit 1125.

♄ Stephanus, Rex Angliæ 1136. vxor Mathildis, Eustachii Bulionei comitis Boloniæ filia.

Mathildis coniunx Henrici V. Imp. Deinde Godfrido comiti Andegavensi, Fulconis filio, nupta, qui Andegauenses, Turones & Cenomannos tenebat: vincit Stephanum 1141.

Guilelmus dux Normanniæ in mari submersus, vxor filia Fulconis Andegauensis.

Ricardus nothus.

Robertus comes Glocestriæ.

Eustachius dux Normanniæ, iurauit Ludoico VII. Galliæ regi, cuius sororem Constantiam duxit. sed ante patrem obiit.

Guilelmus comes Nortfolciæ.

Henricus II. comes Andegauensis, Turoni, Cenomann. Rex Angliae, A. C. 1154. Henrici Leonis Saxoniæ ducis socer. puer apud Dauidem Scotorum regem auunculum magnum educatus, tandem post varia bella, per Stephanum regem Angliæ, mortuo Eustachio filio, adoptatus, successit 1154. Vxor Leonora, vnica filia & hæres Guilelmi Aquitaniæ & Pictonum ducis, dimissa à Ludoico VII. Francorum rege. Aquitaniam Henricus anno 1153. in possessionem accepit, ⊕ 1189. Angliæ regum florentissimus & potentissimus.

Godfredus comes Andeg. à fratre victus obiit.

VVilelmus.

Henricus, cui Margarita Ludoic. VIII. regis Galliæ filia desponsata 1163. coronatus rex, patre viuo 1172. cui, adiutus à socero & fratribus, regnum eripere conatur 1175. 1176. ⊕ ante patrem 1181.

Richardus, comes Aquitaniæ, Rex Angliae, 1189. in Palæstinam proficiscens Cyprum tenuit, vbi nuptias cum Berengaria Garsiæ regis Nauarræ filia, celebrauit. rediens ex Palæstina, Viennæ captus est 1193. & Cæsari Henrico VI. traditus ⊕ 1200.

Godfridus, ducta Constantia, vnica filia & hærede Conani Britanniæ ducis, ⊕ ante patrem Lutetiæ.

Arturus dux Britanniæ Comes Andega. Turoni, &c.

Ioannes contra fratrem Ricardum in Syria absentem seditiones mouit, quo mortuo, dux Normanniæ & Rex Angliae factus 1201. amisit Normanniam à Philippo Augusto rege Galliæ occupatam 1205. anno 316. postquam Rollo eam à Carolo Simplice obtinuerat, tandem à Pontifice, regno per sententiam priuatus ⊕ 1218. Vxor Isabella, vnica comitis Engolismi filia, post Ioannis mortem, Hugoni comiti Marchiæ nupta, ex quo nati filii Ottomarus episcopus Vintoniensis, & Ganfredus, Guilelmus, Guido, cæsi postea à principibus Angliæ rebellibus 1261. in prælio ad Lovvis.

Mathildis, Henrici Leonis, Ducis Saxoniæ, vxor.

Regis Ioannis liberi fuerunt:

M. D.VIII.

HENRICVS III. puer nouem annorum Rex Angliæ 1218. expeditionem in Galliam ad recuperanda à patre amissa irrito conatu suscepit 1231. Duxit Leonoram Raimundi comitis Prouinciæ filiam 1236. ⊕ cùm 56. annos regnasset.

RICHARDVS, Comes Cornubiæ, Imperator electus post VVilelmum Hollandum 1257. in Palæstinam 1238. profectus. vxor Sanctia, Raimundi comitis prouinciæ filia. ex qua nati Edmundus comes Cornubiæ & Henricus missus ad PP. Gregorium X. ⊕ 1272.

Leonora, Guilelmi comitis Glocestriæ vxor, quæ Henricum regem puerum tutata est.

Ioanna vxor Alex. Scotiæ regis.

Isabella Friderico II. Imp. nupta 1236. ⊕ 1241.

EDVARDVS primus, ex Gallica comitum Andegauensium familia, Rex Angliæ 1274. Burdegalam amittit 1294. Edinburgum capit 1298. Aquitaniam à Philippo Pulchro Galliæ rege recepit 1300. obijt recepta Scotia 1308. Vxor Leonora, Alfonsi regis Castellæ soror.

Edmundus comes Lancastriæ, obijt Baionæ in Aquitania 1296.

Thomas Lancastrius.

Henricus comes Lancastri, dux Derbiæ.

Ioannes.

Blanca, nupta Ioanni Gandauensi.

EDVARDVS II. Rex Angliæ 1308. leuis, futilis & infelix. vxor Isabella Philippi pulchri Galliæ regis filia. eiectus Scotia 1314. tandem à propria vxore, & filio Eduardo & principibus regni captus & regno priuatus est 1326. cui viuo successit filius.

Edmundus comes Cantij, postea securi percussus ab Eduardo III.

Ioanna nupta Eduardo, filio Eduardi III.

EDVARDVS III. Rex Angliæ 1326. fortis & felix, vicit Gallos prope Cressiacum ad Somam 1346. expugnauit Caletum 1347. cepit Ioannem regem Galliæ 1356. Quadriennio post pax facta. sed anno 1366. instaurato bello infelix fuit. ⊕ 1377.

Ioannes Helthamius, comes Cornubiæ, ⊕ 1336.

Ioanna, Dauidi Scotorum regi nupta, qui ab Anglis decem annis captus fuit.

Eduardus princeps VValliæ, præfectus Aquitaniæ, Ioannem Galliæ regem, cum filio Philippo cepit in Pictonibus 1356. decem mensibus ante patrem obijt.

Leonellus dux Clarentiæ, vxor Elisabeth, postrema hæres Clarentiæ.

Ioannes Gandaui natus 1340. vxor Blanca, Henrici Lancastrij filia, ⊕ 1398.

Thomas Glocestriæ dux, à Richardo rege strangulatus 1397.

Edmundus comes Cantabrigæ & Eboracensis, opem Ioanni Lusitaniæ R. contra Castellanum tulit 1387. ⊕ 1400.

RICHARDVS II. Rex Angliæ 1377. imprudens, futilis & infelix. vxor Anna filia VVenceslai Imp. 1384. quæ ⊕ sterilis 1394.

Eduardus impubes obijt.

Philippa nupta Edmundo comiti Merciæ.

HENRICVS IIII. primùm dux Herefordiæ & Lancastri, spoliatus omni hæreditate paterna ab Richardo II. & in exilium pulsus, à principibus reuocatur, & capto rege Richardo Rex Angliæ 1399. perpetuis seditionibus suorum ex-

Edoardus dux Eboracensis.

Richardus, comes Cantabrigæ ex Anna Comitissa Merciæ.

Richardus Plantagenet dux

Rogerius comes

Elisabeth, nupta Henrico comiti Northum-

α β γ δ

α Merciæ. β briæ. γ agitatus, ⊕ 1413. δ Eboracensis.♀

Edmundus.	Rogerius.	Anna nupta Richardo Eboracensi.

Henricvs V. princeps VValliæ, Rex Angliæ. monasteria Bethlem & Sion propè Londinum ædificauit 1413. Gallos ingenti prælio ad Dagincurtum vicit 1415. cepit ducem Aureliæ, Burbonium, &c. Cadomum & Rhotomagum in Normandia recepit 1419. fœderatus Philippo Burgundiæ duci, paternam cædem vlciscenti, Galliæ Rex excluso Carolo Delphino, Trecis in Campania constituitur, anno 1420. ⊕ in Gallia 1423.	Thomas dux Clarentiæ, præses Normanniæ ab Henrico V. receptæ 1419. ad Andegauum interficitur.	Ioannes dux Bethfordiæ, cum Philippo Burgundo regem Franciæ oppugnat 1433.	Humfredus dux Glocestriæ, cum Philippo Burgundo, Regens Galliæ, & postea Gubernator Angliæ sub Henrico VI. puero annis 25. Tandem mercedem recipit laqueum, 1446.

Vxor Catharina, Caroli VI. Galliæ regis filia. post natum filium Henricum VI. & mariti Henrici mortem, Ouino cuidam VVallo, nobili obscuro, clam nupta, ex qua Edmundus, pater Henrici VII. natus est.

Henricvs VI. infans regnare cœpit 1423. sub Gubernatore Humfredo, duce Glocestriæ, patruo. Lutetiæ, Rex Galliæ coronatur 1432. anno ætatis decimo. Philippus Burgundus pacem cum Carolo VII. facit 1435. Vxor Henrici VI. Margarita, Renati Siciliæ regis & ducis Andegauensis filia, mulier imperiosa & inquieta, Gubernatorem regni Humfredum mariti patruum tollit. Interea Gallis Rothomagum, & alias Anglorum vrbes in Gallia recipientibus, Normanniam totam, anno 30. postquam à patre recepta fuerat, Henricus amittit 1451. præterea Aquitaniam totam, quæ ante annos trecentos in Henrici II. Angliæ regis potestatem primum venerat, à principibus suis, duce Richardo Eboracensi, bis captus miser & infelix rex. Tandem ab Eduardo IV. profligatus, aufugit in Scotiam 1461. Interea regnat Eduardus IV. Decimo fugæ anno, Margarita vxor, impetratis à rege Galliæ auxilijs, maritum restituit 1471. sed paucis mensibus post Eduardus IV. a Carolo Burgundo sororio adiutus redit, & Margaritam cum filio Eduardo VValliæ principe capit. Henricum regem in carcere tandem necat. Hic Lancastriæ regum familiæ finis fuit.

♀ Ricardi Plantageneta Ducis Eboracensis filij.

Edvardvs IIII. rex Angl. victo Henrico VI. 1461. vxor Elisabeth collegium Reginæ Cantabrigæ fundauit.	Richardus III. dux Glocestriæ, Rex Angliæ 1483. fratris filios interfecit. ipse cæsus 1486.	Georgius dux Clarentiæ, à fratre Richardo necatus 1480.	Margarita, Caroli Burgundi vxor tertia.	Elizabeth, nupta Ioanni duci Sutfolciæ.

Elisabeth, coniunx Henrici VII. regis Angliæ, qui A. C. 1486. ex Gallico exilio in Angliam reuersus, cæso Richardo III. tyranno, regnare cœpit. natus patre Edmundo comite Richemontis, fratre Henrici VI. vterino, & Margarita filia Ioannis ducis Somersetti.	Eduardus V. à patruo tutore necati	Richardus.	Margarita nupta Richardo Pol.	Edmundus, dux Sutfolciæ, initio amicus, postea rebellis Henrico VII.	Ioannes comes Lincolnensis.

Filii Margaritae et Richardi Pol:

Reginaldus Polvs Cardinalis.	Godfridus.

M. D. VIII. 1500. cœpit 1509.

Liberos Henricus VII. ex Elisabetha, Eduardi III. regis filia, habuit: primogenitum ARTURUM principem VValliæ, qui vix adolescentiæ annos ingressus, Catharinam, Ferdinandi Hispaniæ regis filiam, Caroli V. materteram ducens, eodem, quo nuptias celebrauit anno, ante patrem obijt. HENRICUM VIII. qui ducta fratris præmortui vxore, post patrem triginta octo annos in Anglia regnauit: (patrem Eduardi VI. & Mariæ Philippo Hispano nuptæ, & Elisabethæ virginis, quæ iam sapienter & feliciter Angliam gubernat) Edmundum auo paterno ὁμώνυμον, ante patrem sublatum. Margaritam Iacobo IV. Scotorum regi, & postea Archibaldo Duglassio Scoto, auo materno Henrici Stuardi patris Iacobi VI. elocatam: Mariam Lud. XII. Galliæ regi, deinde Carolo Suffolcio nuptam. Quorum omnium nomina, & indolem generosam, & animi & corporis pulchritudinem eximiam, rubris & candidis Rosis, quæ olim factionum inter principes Angliæ Eboracenses & Lancastrios funestarum, per Henricum VII. ex vtriusque sanguine procreatum, sublatarum, notæ fuerunt, venustè pingit, ac ipsius regis, & Britanniæ laudes, eruditissimo carmine prædicat Erasmus, quod Henrico VIII. regi puero, paucis antè 1500. annis dedicauit. Id cùm accuratè elaboratum sit, & dignum lectione, studiosi hoc loco adiungent.

M. D. IX.

Mortuo autem Henrico VII. filius HENRICUS VIII. successit, qui, vt paulò antè diximus, Catharinam Ferdinandi Hispaniæ regis filiam, Caroli V. materteram, & fratris Arturi relictam viduam, Iulio II. PP. dispensante, coniugem accepit. paucisque interiectis mensibus, Margarita, paterna regis Henrici auia, singulari prudentia & virtute fœmina ex his terris discessit. Quæ inter cætera pietatis & studij iuuandæ Reipub. ac benignitatis erga pauperes suæ testimonia, duo magnifica collegia Cantabrigæ extruxit, & reditibus annuis opulentè dotauit, in quibus tenuioris fortunæ scholastici in regno Angliæ nati, bonarum artium & pietatis Christianæ studijs vacantes, gratuitò alerentur. Qua de causa, meritò à nobis quoque huius Reginæ, optimarum literarum & artium nutricis, nomen & memoria conseruatur.

Absoluta verò iam ANGLIÆ Regum serie, & ad præsentem ætatem deducta, chorographiam quoque seu enumerationem prouinciarum totius Angliæ breuem, Coronidis loco adiungam. ANGLIAE Regnum, figura ferè triquetra, Germaniæ & Galliæ obiectum, in 32. prouincias seu comitatus, ab Alfredo Rege, circa A.C. 980. diuisum fuit. quibus postea aliquot alias, & in his tredecim in VVallia, Henricus IIX. adiunxit. In basi trianguli seu meridionali latere, quà Galliam spectat, prima & clarissima ortum versus, CANTIUM, metropoli Cantuaria, & Roffa ad Medvveagum fl. in Tamesis æstuarium infra Londinum illabentem: & Rhutupino olim littore ac portu, è regione Caleti, & Donera portu & arce nobilitatum. SUDSEXIA ferri fodinis, Cicestria episcopi sede, arce comitis Arondeliæ insignis. & supra hanc ad septentrionem SURRIA ad Tamesin fl. è regione Londini pertinens. HANTONIA, episcopo Vintoniæ, quam vrbem VVintcester, veteres Ventam Belgarum appellant, ornata. & supra hanc ad Sept. ad superiorem Tamesis ripam, Bercheria & VViltonia, monasterio Mamelscuri & episcopa Sarisburiensi olim celebris.

SOMERSETTIA, ad Sabrinæ fl. ostium & æstuarium, prouincia, fertilitate soli, portubus maritimis, fodinis plumbi, thermis, frequentia incolarum, opidis, cœnobio Glasconia, &, in eo, Arturi Regis sepulchro, episcopa Bathoniensi, & VVellensi, Bristolia emporio, & alijs insignibus ornamentis hoc tempore florens, & Saxonum occidentalium olim sedes præcipua. cui ad meridiem Dorsettia, longo tractu ad mare prætenditur. in cuius cœnobio VVinburne seu Vindogladiæ corpus ETELREDI VVestsaxonum Regis martyris conditum est. DEVONIA, portu Plimutensi, ac Dertmutensi, Exonia (Excester Anglicè) episcopi sede, & Cirtone patria S. Bonifacij, Germanorum Euangelistæ, venis stanni vberibus, & alijs Dei donis decorata. CORNUBIA seu Cornvvallia, versus occasum extrema, crebris in littore opidis, & in mediterranea regione, vberrimis stanni & aliorum metallorum fodinis, quæ circa annum Christi 1270. liberius coli cœperunt. Vltimum illius promontorium, quod Boleri-

A. C. 872.

Bolerium Ptolemæo dicitur, 17. tantùm graduum longitudinem habet; quibus adhuc aliquot gradibus occidentaliores sunt insulæ CASSITERIDES Græcis, Silly Anglis, SORLING nautis vulgò appellatæ.

Lateris Angliæ Orientalis Prouinciæ sunt: Primùm ad Arctoam Tamesis ripam, è regione Cantij, ESSEXIA seu Orientalium Saxonum regnum, olim Camaloduno, Britannorum regia, & postea Romanorum colonia, à Claudio Imp. deducta, & Colcestria, quam S. Helenæ matris Constantini patriam ciues ferunt; & croci fæcunditate insignis. Huic versus occasum ad Tamesin contigua est MIDDELSEXIA, LONDINO totius Angliæ compendio, ac sede & camera Regia, emporioque celeberrimo, cæteris omnibus, quantum lenta solent inter viburna cupressi, antecellens. Essexiam versus ortum in littore sequitur SVFFOLCIA, australis populus, Edmundi burgo, & veteris Clarentiæ ducatus sede, & caseis præcipuè nobilitata. NORDFOLCIA, Norvvico vrbe celeberrima, ad Garienem fl. VValsingamo D. Virginis templo, & croci prouentu clara. CANTABRIGENSIS Academiæ quatuordecim collegijs illustri, à Sigeberto Orientalium Anglorum rege, A.C. 630. primum fundatæ, & episcopo Eliensi, sedem præbet. Huic ad occasum HVNTINGDONIA & Northantonia, castro Fotheringamo, in quo, de Maria Scotiæ regina supplicium sumtum est, ornata adiacet. 1587.

Ad septentrionem in littore, LINCOLNIA regio amplissima, vsque ad Humbrum porrigitur, cuius episcopus diœcesin omnium totius Angliæ maximam habet. Trans Humbrum EBORACENSIS prouincia sequitur, cuius metropolin ab Vro fl. alluente, YORKE Angli, & prouinciam totam YORKSHIRE, latini Eburacum seu Eboracum appellant. quæ Romanorum colonia, Seueri Imp. & Constantij Chlori obitu, & Constantini magni ortu, & postea archiepiscopi sede clarissima fuit. Huic occasum æstiuum versus, Richemondia contigua est. Versus boream DVNELMENSIS episcopa, D. Cutberto sacra. & NORTHVMBRIA, inter Tinam & Tuedam fl. trans vallum Seueri ad fines Scotiæ, & vltimum Angliæ, & munitissimum totius Britanniæ opidum Bervvicium porrigitur.

In occiduo Angliæ littore, proxima Scotiæ CVMBRIA est. Inde VVestmania, LANCASTRIA, Cestria ad Deæ fl. æstuarium, Salopia, Herefordia, vsque ad fretum Sabrinianum sequuntur. Tribus verò his posterioribus occasum versus, VVALLIAE seu Cimbriæ peninsulæ regiones in occasum longe porrectæ, continentes sunt. quas Henricus VIII. primùm in prouincias distinxit. NORDVVALLIÆ seu Venedotiæ, Flintiam, DENBIGIAM, Aruoniam, à Mona insula, Druidum sede antiqua, freto angusto diremptam: Meruiniam montibus asperam: Montgomeriam Sabrinæ incumbentem. SVDVVALLIÆ, quæ ab ortu & septentrione Sabrina fl. ferè clauditur, Radnoriam, Brechiniam, Monumetensem seu Guentam inter Vagam & VVysam fl. Morganum ad fretum Sabrinianum. VVESTVVALLIÆ, Maridunum, Merlini vatis patriam: Cereticam: & PENBROCHIAM, portu totius Europæ tutissimo, & S. Dauidis opido, episcopi sede; in quo Sanctus Patritius, Hyberniæ Apostolus, ex Concha S. Martini sorore, & Calphurnio presbytero natus est, nobilitatam.

MEDITERRANEÆ verò Angliæ comitatus, quos olim Merciorum regnum magna ex parte complexum est, hi ferè præcipui sunt. Ad Eoam Sabrinæ ripam, paulùm supra illius æstuarium, GLOCESTRIA, episcopi sede, & monasterio Hales, cuius alumnus Alexander de Hales scholasticæ Theologiæ coryphæus fuit, & altero Tamesis fl. fonte, & Corinei, vrbis olim celebris, nunc CIRCESTRIÆ vestigijs, ornata. Huic ad ortum contiguus est OXONIENSIS: sedes Academiæ nobilissimæ, Regis Alfredi benignitate fundatæ, nunc sedecim Collegijs & octo aulis magnificè exstructis & dotatis eximiè florentis. GLOCESTRIAM, in Sabrinæ ripa, ad boream, VVIGORNIA sequitur, salinis frequentibus, nobili lanificio, & episcopi sede clara. Inde SALOPIA, cuius metropolis Sreusbury, Sabrinæ incumbens, Emporium est VVallorum & Anglorum commercijs opulentum. Salopiæ versus Boream Cestria

M. D. IX. Cestria, ad Deæ æstuarium adiacet, episcopi sede & salinis ornata. Inde versus ortum, Mediterraneæ prouinciæ STAFFORDIA, nunc equorum nondinis & Lichfielda episcopa insignis. VVARVVICIA. DERBIA, venarum plumbi & stibij, & optimæ cereuisiæ ferax. Notinghamia, quam Trenta fl. perluit, oppidum Mansfeild habet, vnde veteres Mansfeldiæ comites, inde ab Arturi regis Britanni rotunda mensa, quidam deducunt. LEICESTRIA, Ruthlandia, Hutingdonia, Bedfordia, Buchingamia & Hertfordia ad Mediosaxones & Londinensem agrum, meridiem versus finita, multarum veterum vrbium, in Antonini hodæporico celebratarum, vestigia ostendit, inter quas, Verolanium, patria S. Albani, primi Anglorum martyris, eminuit. Hanc Angliæ prouinciarum omnium tabellam præsenti loco intexui, quæ vt historijs Anglicis lucem adfert; ita vicissim, inspectis Angliæ typis chorographicis, plus lucis habitura est.

In mari Balthico, bellum inter Lubecenses & Daniæ regem Ioannem, recruduit multò priore acrius & funestius. Composito enim cum Megapolitanis, vicinorum intercessione, bello, cui totum biennium implicati fuerunt: cùm mercatores Lubecani interea naues suas passim à regijs, post factamNicopingæ pacem, detentas, & bona direpta esse quererentur; sibi quoque vicissim licere pacta conuenta violare iactitabant. Cùm igitur octo naues, Reualiam, vnde Suecicas merces exportabant, expedijssent: rex Ioannes classem viginti quatuor nauium bellicarum, ad Draui ostium mittit, quæ nihil ex portu Lubecensi euehi aut importari finerent. Lubecæ igitur Dani omnes cum mercibus aresto tenentur. vicissim in Dania mercatores Lubecenses, omnibus suis bonis spoliantur. ac redeuntibus fortè circa id tempus Reualia Lubecensibus, & in Danicas naues incurrentibus, vna amissa & Hafniam ducta, septem incolumes Lubecam euaserunt. Classis Danica, iussu regis in Finnoniam profecta, oppidum Abo & viciniam, direptionibus & cædibus crudeliter vastauit. Itaq; Gubernator & Senatores aliquot regni Sueciæ, Danis infesti, apud LVBECENSES, de episcoporum suorum & nobilium quorundam Danis fauentium perfidia questi, se inuitis, transactionem illam Hafniæ cum rege initam testantur. nec deseri se deinceps etiam à ciuitate amicissima petunt. Lubecenses igitur, octodecim grandiores naues, sale, panno & bellicis munitionibus onustas, præfectis duobus senatoribus, Hermanno Mesmanno & Bernardo Bomhouero, in Sueciam mittunt. & denunciato regi per literas bello, Bornholmia insula direpta, & ab incendio se liberare ingenti pecuniæ summa & datis obsidibus coacta est. Inde in Gotlandiam impressionem fecerunt, vbi nauis vna amissa est. Reliquæ 17. incolumes Staocholmiam appulerunt, & Succos magnis in angustijs versantes, & Regi se denuò subijcere cogitantes, ita recrearunt, vt renouato cum Lubecensibus fœdere, Ioanni, omnia Hafniæ pacta conuenta renunciarent. Lubecensium verò naues in Suecia (nautarum & mercatorum auaritiâ) nimium oneratæ, in reditu, circa Martini festum, tempestatibus concussæ & dissipatæ, & quinque submersæ sunt. aliquot in Dantiscanum portum eiectæ hybernarunt. Interea Daniæ rex, classem triginta nauium, milites vehentem, ad Draui ostium, amandat, qui vento in Hauenscrog delati, prætérita Dramunda, alios circiter viginti Lubecensium pagos inflammarunt, & Oldesloæ tandem aliquantisper consederunt. Dramundenses interea præsidiarij, excursione facta, naues Danorum, partim capiunt, partim cremant, & prædam abducunt. Ciues etiam ex vrbe Lubeca subinde excurrentes, ex Holsatia prædas abigunt. Itaque Dux Fridericus & nobilitas Holsatica, cum Senatu Lubecensi transigit, vt à societate belli vtrinque Holsati abstineant; Regijs & Lubecensibus libere & tutò in terris & portubus Holsatiæ & Slesvvicensi iter facere & commorari liceat, & commercia inter vrbem & Holsatos libera maneant. Cathedram verò episcopi Lubecæ, eo anno, Ioannes Grymhold, I. V. L. Lubecæ natus, & Collegij Decanus, adeptus est. quem XII. annos & IV. menses præfuisse, & bona alijs oppignorata redemisse, & ædificijs episcopi ditionem ornatiorem reddidisse annotatum reperio.

14. Sept.

Ezardus Frisiæ orientalis comes, multos ciues & mercatores Bremenses cepit, propterea quòd ædificaturum arcem in ripa Visurgis impedierant. Hi vicissim comitis

mitis subditos in Visurgi & alibi deprehensos spoliant,& in vrbem abducunt.donec tandem Butiadæ,quorum tunc ditionem Ezardus tenebat, Aldenburgensibus comitibus ducum Brunsuicensium armis restituti sunt.

M. D. IX.

1514.

Hæc dum in mari Balthico & Visurgi geruntur, Fridericus Saxoniæ dux, Ericus dux Brunsuicensis, Casimirus marchio Brandeburgensis, Rodolphus Anhaldinus & alij, Maximiliano ad bellum Venetum proficiscenti militant. cuius initium, à Ludoico Galliæ rege, qui Venetum exercitum ad Abduam profligauit, factum, planè Veneris infelix fuit. Statim enim ad victoriæ Gallicæ famam, præcipuæ in continente Venetorum vrbes, Bergomum, Brixia, Cremona, arx Pitigthona, Pischeria, Gallo se dediderunt. Pontifex Fauentiam, Rauennam, Ceruiam, Ariminum recepit. Alfonsus Ferrariæ dux Rhodiginam, Polinesum: Mantuanus, Aulam & Lunatum: Brunsuicensium dux, Cæsaris nomine, Tergeste & reliqua Forijulij oppida superiore anno amissa, recuperauit. Ferdinando Hispaniæ regi, vrbes regni Neapolitani, Hydruntem, Brundusium, Tranum, Monopolin, Puliganum, Veneti sponte reddiderunt. In Cæsaris etiam potestatem, veteres Imperij vrbes, Verona, Vincentia, Patauium sponte venerunt. Sed Patauium negligentius à Cæsare custoditum, paulò post Veneti, die Marinæ, rursus occuparunt. qui dies, recuperandi in continente Venetorum Imperij, planè amissi, initium fuit. Nam & Patauium postea ab Imperatore Maximiliano obsessum mense Septembri defenderunt: & Vicentiam, cui præsidio cum paucis Rodolphus princeps Anhaldinus erat(qui paulò ante Cadorum, Forijulij oppidum, cum arce expugnarat)deserta ab Rodolpho vrbe non satis munita, receperunt. Pisani etiam, qui iam quatuordecim annos libertatem suam magna virtute & constantia tutati erant: à socijs deserti, & fame tandem expugnati, Florentinis se rursum subiecerunt, cum paulò post, Angelus Politianus, omnibus Musis & Gratijs expolitus, Florentiæ decederet.

14. Maij.

17. Iulij.

Sed in arctoum orbem redeo, in quo, Sigismundus Poloniæ rex, aduersus Bogdanum VValachiæ superioris principem, qui per Podoliam, Russiamque, Leopolin vsque, infestis armis excurrerat, exercitum Nicolao Camieneccio duce misit, qui ex vastata Moldauia rediens, ad Tyram fl. VValachos, multis eorum captis, profligauit. tandem Vladislai Vngariæ regis intercessione pax restituta est. In Liuonia; Michaeli Hildebrando, Rigensi archiepiscopo, qui perpetuis fere bellis ad summam egestatem redactus erat, defuncto: Casparus Lindius, Camæ in marchia VVestphaliæ, humili loco natus, sed virtute & industria euectus, & Timanni Cameneri dedicationibus celebratus, successit. Is iustitiæ & pacis custos fidelis fuit. cuius postremis temporibus, religionis mutatio Rigæ anno 1522. inchoata est, de qua suo loco monebimus. PLESCOVIA Russiæ, ad gradum longitud. 58. lat. 60. sita, Liuoniæ ad Derbatensem diœcesin finitima, vrbs ampla & potens, & variarum gentium commercijs florentissima fuit: sola in toto Moschi imperio, muris cincta, & in tres partes, quarum singulæ suis mœnibus clauduntur, diuisa. Distans à Derbato Liuoniæ, 24. Nouogardia, 36. à Nerua emporio, 40. Riga, 60. milliaribus. Russi Pskovv appellant. alluitur enim ad septentrionem Pskoua fl. vnde vrbi nomen est, à meridie Vielika, qui recepto Pskoua, in Pelbam lacum longissimum infunditur. Vnde tandem eluctatus, mutato nomine, Narua dictus, oppido Liuoniæ extremo nomen, & alueum profundissimum præbet, per quem maximæ onerariæ naues ad oppidum appellunt. infra quod, Finnonico mari tandem 30. supra Reualiam milliaribus, miscetur. Antiquissima verò Plescouiæ in Russorum annalibus mentio fit circa A.C. 904. quo principi Russiæ Thorio, Olgam Plescouiensem vxorem adiungunt. postea Hermanno Falconi, ordinis Teutonici in Liuonia magistro dedita scribitur. sed biennio post, cum Alexander Nouogardiæ dux, magno prælio Teutones vicisset, in libertatem se denuo vindicauit. & quamuis deinceps principem à Senatu nominatum, & authoritate magni Moscouiæ ducis confirmatum habuit: tamen patrijs legibus Rempublicam Senatus gubernauit, ita tamen, vt in grauioribus rebus ad bellum & pacem, fœdera, electionem principis, & similibus ad Reipublicæ summam pertinentibus, summa populi autoritas esset. Cum autem plebs otio

1242.

Lasci-

M. D. IX. lasciuiens, aduersus senatum seditiosè tumultuaretur, & agros publicos, quibus ditiores fruebantur, viritim in plebe diuidi, vel certè tenuiores, non minus quàm Senatores & patritios, ad eorum culturam & fructum admitti, impotenter flagitaret; nec inter ipsos componi controuersiæ vlla ratione possent: præsules & sacerdotes, à senatu rogati, primùm à Liuoniæ magistro VValtero à Plettenberg auxilia aduersus plebem petunt: & hoc negante, quod pacem 50. annorum cum Russis initam sibi non violandam existimaret: ad Basilium magnum, Moscorum ducem decurrunt, petentes, vt plebis petulantia compressa, pristinam autoritatem & potentiam Senatui restitueret. Tanta enim intestinis odijs & ciuili discordia inter se laborantium cœcitas & insania fuit, vt eum principem, cui diu iam ad vrbem illam subiugandam, & 10 in seruitutem redigendam, nihil præter occasionem defuerat, ad vrbis suæ tutelam & quidem præfecturam, spontè vocarent. Cùm igitur Basilius arbiter controuersiarum inter Senatum primoresque & plebem futurus, exercitum vrbi admouisset: & cum præsule ciuitatis & sacerdotibus, antea sciente senatu, egisset, vt de componenda pace inter senatum & ciues acturus, in vrbem admitteretur: occupata vrbe, & senatu pariter ac plebe oppressa, & præsule, qui senatus nomine hoc totum procurarat, & ciuibus præcipuis captis in Moscouiam missis: ciuitatem vniuersam, omni libertate spoliatam, in seruitutem extremam redegit.

In Saxoniæ superioris prouincia Turingia, ERFORDIÆ seditio inter ciues & senatum atrox exarsit, quæ aliquot annos durauit. nam ciues, 20 instigantibus canonicis, qui turbata Republica, se potiores in vrbe futuros, & senatum, cupiditatibus & imperijs suis sæpè aduersantem oppressuros rebantur, accepti & expositi rationes à senatu exigebant. Republica enim ære alieno obstricta, Senatus nouis tributis ciues onerarat. nec tamen tutum existimabat, ciuibus omnia Reipublicæ arcana, & in quos vsus pecunia collata esset, patefacere. ideoque diu dilatis rationibus aliâs alio modo elabi conati sunt: donec tandem ciues Henricum Kelnerum Cos. in custodia aliquandiu detentum ac examinatum, in furca sequenti anno strangularunt. & auctis quotidie distractionibus ac turbis, & animis vtrinque magis exacerbatis, ciues episcopum Moguntinum, à quo per canonicos incitabantur: senatus verò, Saxoniæ ducem Fridericum Electorem inuocarunt, qui patroci- 30 nium ad se confugientium suscipientes, pertinacius suam quisq; partem defendit, peneque iustum inter eos bellum ortum fuisset, nisi Laurentij episcopi VVürceburgensis prudentia, & Friderici ducis Saxoniæ moderatione & φυλησυχία pax conseruata esset. Tandem cùm sex annos seditio durasset, tranquillitas restituta, & Syndicus 1514. vrbis Doctor Pobenzan Iureconsultus, qui suis consilijs dissensiones fouerat, & externo principi potius ciuitatem tradendam, quàm ciuibus cedendum esse omni contentione pugnauerat, in quatuor partes dissectus est, quæ in quatuor vias regias suspensæ sunt. Plura de Erfordiensi motu, quem magnum & celebrem patrum memoria fuisse accepimus, cuius etiam in oratione de Friderico duce Saxoniæ mentio fit, diligenter peruestigans, discere non potui. Cùm autem populosissima Tu- 40 ringiæ metropolis sit ERFORDIA, ad vadum Hieræ fl. vnde & nomen habet, in fertilissimo & vberrimo agro, vini & frugum omnis generis feracissimo sita: breuiter hoc loco, de veteribus Turingiæ dominis, & qua occasione Erfordia potissimum creuerit, pauca annotabo. Multò enim vetustior Erfordiensi vrbe Northusia est, quam Theodosij iunioris tempore, sub Mervvigo Turingorum rege, Francorum regis cognato, conditam referunt annales, cuius Mervvigi ex filio Bassino nepos aut pronepos fuerit Ermenfridus Turingorum rex, Clodouei Francorum regis gener, qui à sororio Theodorico Francorum rege Metensi postea cæsus est. Et quia Saxonum auxilia Theodoricus in eo bello habuerat, Turingiæ partem ad Vnstrod fl. versus Herciniam eis attribuit, à quibus arx Saxenburg huc vsque nomen retinet. 50 Deinceps igitur sub Francorum regibus Turingia & Hassia coniunctæ, vsque ad Ca- 637. rolum magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt. Dagobertus enim magnus, collegium D. Petri in monte, quod iam Erfordiæ mœnibus inclusum est, con-

condidit. Pipinus Caroli pater cœnobium Heresfeld in Hassia, item Fuldam, Amerbachium, S. Mariæ in Erford. A. C. 745. collegium Fridislariense in Hassia & alia fundarunt. Ita sub Francorum regibus, annos 366. Turingia mansit. tandem Carolus Crassus Imp. ducem Turingiæ præfecit Ludoicum. cuius nepos Burchardus ἄπαις ab Vngaris cæsus est. Quare Henricus Auceps Imp. Turingiam occupauit. cuius successoribus Saxoniæ principibus in hodiernum vsque diem subiecta est. Etsi enim post VVilelmum, Ottonis I. Imp. filium, qui archiepiscopus Moguntinus, Turingiam permissu patris tenuit, successores ipsius, archiepiscopi Moguntini, merum imperium in vrbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Turingiam sibi aliquantisper vendicarunt: quorum vice Dominus, sub Conrado Saliquo Imperatore, Lvdoicus Barbatus aliquandiu fuit: tamen posteri Barbati, Landgrauiorum titulo, Turingiam ad hæredes transmiserunt. donec ad Misniæ marchionem, ex VVittikindo Saxonis posteritate ortum, Henricum illustrem, Theodorici filium, & Hermanni Turingiæ Landgrauij, ex filia Iuditha nepotem, circa annum Christi 1250. peruenit. Est autem primorum Turingiæ Landgrauiorum, ex Gallica origine descendentium, hæc series:

M. D. IX. 886.

Ludoicus Barbatus primus Turingiæ præses obijt 1055.

- Ludoicus II. ædificauit arcem VVartburg prope Isenac, & Reinhardsbronn. adhæsit Rodolpho contra Henricum IV. ⊕ 1123. ætatis 73.
- Vta filia comiti in Lindeberg nupta.
  - Beringer sepultus in Reinhardsbronn.
    - Ludoicus comes de Zare.
    - Conradus primus comes in Honstein fundator cœnobij ILFELD.
    - Theodoricus comes de Berka.

Ludoicus III. gener Lotharij Saxonis Imp. primus Landgrauius TVRINGIÆ à socero factus, ⊕ 1149.

Ludoicus IIII. gener Conradi III. Imp. muros Erfordiæ, in contemptum archiepiscopi Moguntini, per Frider. Bar. depositi, destruxit ⊕ 1173.

- Ludoicus V. obijt 1193.
- Hermannus, princeps magnanimus & bellicosus, ⊕ 1215.
- Fridericus, primus comes in Zigenheim.
  - Gozmannus.

Filii Hermanni:

- LVDOVICVS VI. maritus S. Elisabeth 1221. ⊕ 1227.
  - SOPHIA nupta Henrico VI. duci Brabantiæ.
- Conradus, tandem Magister ordinis Teutonici.
- HENRICVS IMP. 1247.
- IVDITH, nupta Theodorico marchioni Misniæ.
  - HENRICVS Illustris primus ex marchionum Misniæ familia, TVRINGIÆ Landgrauius, Turingiam occupauit. de qua, cùm litem ei moueret Sophia (S. Ludoici VI. & Elisabethæ Marpurgi anno 1231. extinctæ filia) Henrico VI. duci Brabantiæ nupta, & bellum aliquot annos gestum esset: tandem capto duce Brunsuicensi Alberto, qui Sophiæ partes tuebatur, renunciare Sophia suo in Turingiam iuri coacta est, & solius Hassiæ possessione contenta esse A.C. 1263.

1248.

Henrici illustris filius, Albertus degener, cùm ex Friderici II. Imp. filia, Margarita, duos principes filios, Fridericum admorsum & Theodoricum genuisset, amore pellicis fascinatus, coniugem capitaliter odisse cœpit, quæ mariti crudelitatem fugiens Francofordiam ad Menum, in D. Catharinæ monasterio obijt. Filij à fratre Alberti, Theodorico Misniæ marchione educati, & hæredes constituti: vt contumeliam & iniurias atroces, nobilissimæ matri & sibi, quibus Misniam à patruo legatum eripere, & Turingiam quoque ademptam pellicis filio tradere conabatur, illatas vlciscerentur, bellum patri inferunt. Ita magis exacerbatus pater, vt filios hæredi-

1281.

M. D. IX. tate paterna priuaret, ADOLPHO Imper. Turingiam, 12000. marcarum vendit. Quam venditionem cùm nobilitas improbaret, & Adolphus vi occupare Turingiam conatus, virtute & fide subditorum, per Alberti filios repulsus, & Albertus ipse in arce VVartberg ad Isenacum à filijs captus esset; rursum dimissus est hac conditione, vt Misniæ possessionem tranquillam filijs deinceps relinqueret, & Turingiam ipsis inscijs & inuitis non alienaret. Verùm Albertus ad ingenium rediens, Erfordiam se contulit, in qua vrbe, vt receptum ac hospitium tutum haberet, plurimos pagos & prædia ciuitati oportuna vendidit, pignori dedit, aut donauit, quæ vicissim alimenta exuli vsque ad vitæ finem præbuit. ac ex huius ALberti profusionibus præcipuè Erfordia tot prædijs & pagis aucta & amplificata est. Eodem anno, PHILIPPVS Cominæus, Ludoico XI. & Carolo VIII. Galliæ regibus domestica & intima familiaritate iunctus, vitam & res gestas, sapienter & fideliter descripsit, & locos communes, de prouidentia & iustitia Dei, & officijs virtutum magnis regibus conuenientium, & vicijs fugiendis, grauissimos intexit, & narrationes plerasque ad Regulas vitæ prudenter accommodat: ideoque omnium in Republica versantium lectione dignissimus est: die 17. Octobris vitam in his terris suam conclusit.

1292. 1295. 1296. 1306. 1314.

M. D. X. Anno M. D. X. Posnaniæ, legati Cæsaris Maximiliani & Imperij, & Poloniæ ac Vngariæ regum, & magistri Prussiæ ac ordinis Teutonici conuenerunt. vbi Iob episcopus Pomezanensis, & alij ordinis commendatores, Prussiam totam, & Pomeraniæ partem, à Casimiro Poloniæ rege ante quinquaginta annos ablatam, ordini restitui, & iuramentum fidelitatis & militiæ onera, pro Polonis suscipienda, remitti flagitarunt. Poloni contra, optimo titulo ac summo iure, Prussiam, partim sponte deditam, partim armis occupatam & defensam, à se teneri ostenderunt, & à præfecto seu magistro ordinis, iusiurandum fidelitatis & subiectionis, vi fœderis, tot iam annos seruati, flagitarunt, atque in eo perstiterunt. Ita re infecta conuentu soluto, magister ordinis Borussiæ, Fridericus Saxoniæ dux, Georgij & Henrici frater, mœrore ac curis aucta hydrope, Rochlicij extinctus est, in cuius locum Albertus Brandeburgensis marchio, Friderici & Sophiæ sororis Sigismundi Poloniæ regis filius, Casimiri apud Cæsarem militantis, & Georgij apud Vladislaum Vngariæ regem aulæ præfecti frater, sequenti anno ab ordine electus est.

22. Maij. In mari Balthico, Lubecenses, denunciato per literas denuò Danis bello, adiunctis sociarum ciuitatum Vandalicarum, Hamburga excepta, nauibus bellicis, Daniæ littora & insulas, Langelandiam, Mœniam, Bornholm, Blekingam & alias, rapinis & incendijs passim infestarunt, & ex Hellesponto Danico, quem Helschenor appellant, tredecim naues abductas Dramundam auexerunt. Cùm Bornholmiam insulam deprædarentur, & multis iam pagis exustis, reliqua prouinciæ ædificia, 8000. semuncijs argenti se redimere ab incendijs cogerent. inuitati à Suantone Gubernatore & cæteris Suecis, Calmarniensem arcem aliquot iam annos obsidentibus, in sinum Calmarniensem profecti sunt, vbi nouem Suecorũ nauigia, quibus Steno Christiani & Hemmingus Gaddus præerant, sibi adiunxerunt, quæ Lalandia & alijs quibusdam insulis direptis, in Lubecensem portum exeunte Augusto peruenerunt, vbi per hyemem Hemmingus Gaddus substitit. Reliqui à duodecim Lubecensibus bellicis nauibus, in sinum Calmarniensem reducti sunt. Vbi paulò post Succi, arcem Calmarniensem, regni clauem, quæ ante tredecim annos Ioanni Regi Daniæ, à Senatoribus quibusdam regni Sueciæ tradita erat, receperunt. Borgholmiam quoque, Oelandiæ arcem, post semestrem obsessionem, cùm rex Ioannes ciuitatum Vandalicarum bello occupatus subsidia nulla obsessis mitteret, deditione tandem ceperunt. Hamburgenses his octo annis, quibus ciuitatis Lubecæ cum Danis bellum durauit; cùm D. Hermanni Langebeci Cos. consilio & hortatu, à Lubecensium societate & bello Danico abstinerent, & soli ferè tutò in Dania, Norvvegia, & cum Hollandis, Anglis & Flandris negociarentur, magnoperè commerciorum frequentia & opibus aucti & locupletati, creuerunt. Ioannes Daniæ rex, cùm bello vicinarum ciuitatum, Lubecensibus fœderatarum premeretur, Bogislaum

1497. 25. Nouemb.

laum Pomeraniæ ducem per literas rogat, vt Sundenses subditos suos, à bello aduersus regem gerendo abducat, Cùm autem Sundenses se, per leges fœderis, & necessitatem defensionis priuilegiorumm in regno suorum, excusassent: & paulò post, principi, frumentum, ex portu Sundensi in Belgicum missuro, retinuissent; nec repetenti redderent, quòd ciuitatibus, non principibus negociari ius fasque esset: valde offensus princeps, apud ditionis suæ ordines de Sundensium iniuria grauissimè questus, eorum consilium & auxilia flagitauit. Sed intercessione VVerneri Schullenburgij mulcta 5000. fl. & frumento persoluto, & concessa in aliquot pagis iurisdictione, Bogislaus tunc placatus est. Daniæ verò regis classiarij, ad Iasmundam appel-
10 lentes, plerosque in Rugia Sundensium pagos cremarunt, & ciues Sundenses opem suis laturos, ad littus vrbi oppositum persecuti sunt: principis & nobilium subditis pepercerunt. Suecorum Dux, Aco Ioannis VVestgothiæ Gubernator, vir acris & bellicosus, denuò in Hallandiam impressione facta, Tordonis speculatoris fraude circumuentus & proditus, ad Fantehüle, auspicijs Tychonis Grabbe Danici ducis interficitur: exercitu illius toto dissipato, & signis aliquot amissis, quæ ad Ioannem Daniæ regem Hafniam cum captiuis delata sunt.

M. D. X.

1511.

1510.

Superioris Saxoniæ princeps Anhaldinus, Rodolphus, Georgij filius, Ernesti & VVoldemari frater, Cæsaris vices Veronæ gerens, cum exercitu progressus, Vicentiam superiori anno à Venetis receptam, recuperauit. cùm paulò ante, Iulius Ponti-
20 fex, Venetis supplicibus pacem dedisset, & Galliæ regis hostem se, concitatis in ducatum Mediolanensem Heluetijs, & tentata Genua, & Ferrariensium duce Alfonso palàm oppugnato, & Mutina ipsi erepta, declarasset. Quo tempore Catharina Cornelia, Cypri regina, olim à senatu Veneto adoptata, Venetijs obijt. Mortuo enim marito, Iacobo postremo rege, & filio illius posthumo, senatus Venetus Venetias eam ex Cypro abduxit, & Cyprum per præsides à senatu missos administrauit.

1489.

RACEBURGENSIS ecclesiæ in Saxonia hactenus episcopo, Ioanni Parkentin, nobili genere orto, qui triginta tres annos præfuerat: HENRICUS Bergmeier Hamburgensis successit. qui ex humili infimorum scribarum loco, virtute & industria ad munus cancellarij ducis Saxoniæ Lavvenburgensis Magni, & hoc anno ad episcopi
30 dignitatem euectus, Imperatori Maximiliano, ac vicinis regibus & principibus, propter sapientiam & in rebus agendis dexteritatem ac iudicij rectitudinem & eloquentiam notus ac carus: soli verò principi Magno patrono suo, inuisus fuit, quòd ecclesiæ ac collegij iura & prædia aduersus illum tueretur, & ob direpta episcopi prædia, & vi extortam ab episcopo iuris sui renunciationem, Pontificis diras, & postea etiam Tribunalis Cæsarei proscriptionem in eum concitasset.

Anno M. D. X I. prior familia Ducum Iuliacensium & Bergensium extincta est morte VVilelmi VI. eius nominis. cuius vnica filia & hæres Maria, Ioanni duci Cliuensi nupta, amplissimas Iuliacensium & Bergensium prouincias in Cliuensem familiam transtulit. Vxor VVilelmi VI. fuit Sibylla, Alberti marchionis Brandeburgici,
40 Achillis Germanici filia, quæ cum marito cœnobium Cartusiæ prope Iuliacum condidit. Ioannis Cliuensis & Mariæ Iuliacensis filius fuit VVilelmus, qui nostra ætate, annos iam 50. Iuliacensem & coniunctas in vtraque Rheni ripa ditiones gubernauit. Decessit eodem tempore, BERNARDUS, comes Lippiensis, Bellicosus vulgò dictus, non canis modò & annis, verùm etiam antiqua virtute & fide grauis, anno ætatis octogesimo secundo, vnico filio Simone relicto, qui familiam comitum Lippiensium ad nostram vsque ætatem propagauit. Est autem vetusta, illustris, & potens hoc tempore comitum Lippiensium familia, non procul ab occidentali Visurgis ripa, supra Mindam ac Heruordiam: celebria oppida, Lemgouiam, Lippiam, Blombergum, Hornam, Vsleniam, Detmoldiam, Varenholtum, & agrum fertilem ac vbi-
50 que fructuosum habens. cuius Romanam originem ex alto quidam, à Sp. Manlio, qui Gallos ex Capitolio deiecit, alij ab Vrsinis deriuant. de qua nihil affirmare ausim. Prima verò in Germanicis historijs, tempore Caroli magni, & postea Henrici Aucupis, mentio Eberhardi & Bernardi comitum Lippiensium extat. Nunc à Bernhardo, Lotharij Cæsaris amico, deductam Genealogiam certam & perpetuam recensebo,

M. D. XI.

M. D. X I. sebo, cuius Cæsaris intercessione, Bernardus, vrbem Lemgouiam, & vicinum territorium, ab episcopo Padebornensi in feudum accepit. cui episcopo, Henricus sanctus Imp. oppida illa donauerat, vt literæ donationis Imperatoriæ anno 1011. datæ, testantur.

Est igitur hæc familiæ series:

BERNARDUS, qui vrbem Lemgouiam & viciniam, primus ab episcopo Padebornensi acceptam, comitatui Obervvaldensi adiunxit.

BERNARDUS, conditor vrbis Lippiæ, qui locus antea Obervvald nominabatur, circa A. C. 1150. 10

Hermannus	Otto episcopus Vltraiecti ⊕ 1227.	Gerardus Bremensis.

BERNARDUS confirmauit priuil. Lemgouiensibus 1245.	Otto episcopus Monast. comitatum Vecht diœcesi coniunxit.	Simon episcopus Padeb.

SIMON cœpit 1265. captus Osnabrugi.

SIMON confirmauit Lemg. priuil. A. C. 1300.

OTTO 1344.	Simon.	Bernardus.	Henricus, præpos. Mind.

Simon 1361. ⊕ 1410. 20

Bernardus, qui Fridericum ducem Brunsuicensem cepit. ⊕ 1426.

Simon ⊕ 1432. relicto filio Bernardo bimulo.

BERNARDUS bellicosus, anno ætatis 82. ⊕ 1511.

SIMON. vxor Magdalena, Gebhardi comitis Mansfeldensis filia ducta 1522. ⊕ 1537.

Ioannes Comes in Spiegelberg

Fridericus.

Bernardus, vxor Catharina, Philippi comitis VValdecc. filia: Francisci episcopi Monasteriensis ex fratre Philippo neptis, ⊕ 1563.	Herman Simon. ⊕ 1576. — Philippus, comes in Pyrmont. ⊕ 1583. in bello Coloniensi.	Vrsula.	Philippus vltimus comes in Spigelberg & Pyrmont.

30

SIMON. vxor Irmgard Ritbergica, quæ ⊕ 1584. die 30. Iulij. altera Elisabeth, Ottonis Schavvenburgensis filia 1585. ducta. ex qua nati filij	Magdalena, vxor Georgij Landgrafij Hassiæ.

Bernardus, natus 1586. die Matthæi.	Simon, 30. Decemb. ineunte anno 1588.	Otto 21. Sept. 1589.	Hermannus, 22. Decemb. 1590.

40

EDO, Thannonis filius, princeps IEVERAE, (quæ extrema Frisiæ orientalis pars, ad Iadæ fluuij ostium sita, VVagrios, Ostingios, & Rustingos Frisios ditione sua complectitur) ex his terris emigrauit: relictis ex Heluuige, Gerardi Aldenburgensis comitis vicini filia, vnico filio Christophoro, & tribus filiabus, Anna, Maria, & Dorothea, quorum patrocinium & tutelam, Ioanni Aldeburgico comiti, vxoris suæ fratri, adiunctis nobilibus aliquot Ieueranis, moriens commendauit. Extincto autem post septennium Christophoro, Edonis filio vnico, Ezardus Frisiæ Orientalis comes, vt Ioannem Aldeburg. cum quo graues inimicitias exercebat, quique inuadendæ eius prouinciæ auidus erat, à tutela auerteret, ac Ieueræ possessione exclu- 50

[margin: ducta 1498.] [margin: 1517.]

excluderet, isthuc cum copijs nonnullis subitò profectus, cum virginibus sororibus, approbante populo, transegit, & præfectum in arcem collocauit, Onnonem Middochium, ex agro Ieuerano nobilem, qui ditionem omnem, virginum nomine, administraret. Ipse verò se Tutorem pupillarum, excluso Aldenburgico, supremum esse voluit. In conditionibus fuit, vt filiorum Ezardi natu maximus, qui patri successurus erat, eam quæ è virginibus ætate prima erat, vxorem duceret atque ita Ieueram reliquo Comitatui adiungeret. Sed duabus paulò post extinctis, Maria superstes, virgo toto vitæ tempore manere maluit, & postea consilio & ductu Boingij Oldersunij, quem comes Ezardus Ieueræ præfecerat, excusso Emdensis comitis imperio, Caroli V. Imp. patrocinio se subiecit. & annos 45. patriam virgo clementer & feliciter rexit, & testamento suo, Ioannem Aldenburgensem comitem, auunculi sui nepotem, instituit hæredem.

M. D. XI. 1517. 1532.

Seriem maiorum Edonis hac serie recensent.

Edo VVimmeke, capitaneus Frisiorum Rustingiæ, Ostingiæ, VVagriæ, conditor arcis Ieueræ.

Frouua filia vnica, nupta Luboni Butiadarum duci. cui ex alia vxore Eua, Tannonis Dintzen filia, natus est

Haio Harles, qui Sybeto fratri consanguineo, Ieueræ Domino ἄπαιδι successit.

Thanno, comiti Vlrico aduersus.

Edo VVimmeke, Ezardi I. hostis, ⊕ 1511. vxor Heilvvigis, filia Gerardi, soror Ioannis, comitis Aldeburgici, nupta 1498. ex qua nati

Christophorus.	Anna.	Maria Domina in Ieuern.	Dorothea.

In mari Balthico, bellum inter Daniæ regem & Lubecenses nauale continuatum est. Etsi enim ineunte quadragesima, Ioachimus I. marchio Brandeburgicus, & ducis Megapolitani, aliorumque principum legati, ad regem Rendesburgum profecti, de pace solicitabant: tamen rex iracundia & vindictæ cupiditate ardens, ac indignum Regia existimatione iudicans, iniurias superiori anno à Lubecensibus & Suecis illatas non vlcisci: confirmatus etiam Hollandorum & VVestfrisiorum auxilijs, qui classem nauibus bellicis optimè instructis munitam, primo vere se missuros pollicebantur: nullam pacis mentionem admittit. Lubecani Hansæ ciuitates ad Pentecosten conuocant, vt communis totius Hansæ priuilegiorum defensionis causa bellum gerentes, communibus omnium opibus & auxilijs iuuarentur. Verùm præter vicinos VVismarienses, Rostochios, Sundanos, & Luneburgicos, perpauci ac nemo ferè eos adiuuabat. Cumque primo statim vere, naues Hollandorum bellicæ & onerariæ plures ducentis, in Hellespontum appulissent, à Regijs circiter viginti bellicis, quarum Ionas Holgeri Amyralis erat, Liuoniam versus deductæ sunt. Inde ad Draui ostium, bellicæ Danorum naues retrolegentes, quatriduum ferè constiterunt. Aspirante autem Libonoto, in reditu, ex VVismariensi portu quatuordecim naues Dani abduxerunt. Ad VVarni ostium milites in terram expositi & incendijs grassantes, à Rostochiensibus in classem repulsi sunt. In Rugia, crematis Sundensium pagis & profligatis ciuibus, qui opem suis ferebant, ingenti præda, ex direptis rusticorum prædijs, & tormentis aliquot potiti sunt. Inde Oelandiam versus recens à Suecis recuperatam cursum direxerunt, vbi à præsidio Suecico depulsi, in naues redierunt. Interea Lubecensium quoque & vicinarum ciuitatum naues tardius expeditæ, pridie Laurentij In Danicam classem propè Bornholmum incidunt. Vbi atrox prælium nauale cum Regijs æquo ferè Marte commissum est, quod nox & Eurus vehementior aspirans diremit. Cùm autem ea nocte, Danica classis ex conspectu Lubecensium discessisset, victoriam sibi vindicantes Lubecani, eamque persequendam arbitrati, Hollandorum naues onerarias circiter ducentas, inter Heilam & Rosehouet, non procul à Dantiscano portu dissiparunt, multas merserunt, sexaginta circiter & in his multas cupri massis ex Vngaria Cracouiam, & in Vistula Dantiscum deue-

Dominica exaudi ꝑ ante Pentecosten.

M. D. XI. ctis oneratas ceperunt. Crebris postea regis Poloniæ & Imp. Maximiliani intercessionibus ad Lubecenses Fuggari vsi sunt, vt mercium amissarum partem aliquam recuperarent. Lubecenses insigni illa victoria parta, ex sinu Veneto reuertentes, rursum in Danicam classem inciderunt, ac denuò pari ferè vt antea euentu, cum ea conflixerunt. tandem incolumes domum reuersi sunt. Quo tempore in Italia, Cardinales nouem, qui superiore anno à Pontifice defecerant, Maximiliani Cæsaris & Ludoici Galliæ regis patrocinio adiuti, Concilium Pisis ad Cal. Vlibris inchoarunt, quod tamen eodem mense Mediolanum translatum est. cùm principio anni pontifex, Ferrariense bellum vrgens, ex Bononia ipse in castra profectus, Mirandulam cepisset: & postea Bononia à Gallis capta esset. ad quam recuperandam, & disturbandum concilium aduersus se indictum, pontifex nouum aduersus Gallos, cum Ferdinando Hispaniæ rege, & Venetis, fœdus mense Octobri fecit. cuius imperator Raimundus Cardona, prorex Neapol. constitutus est.

21. Maij.

10

In Silesia, Vladislaus Boiemiæ rex, cùm filio quinquenni Ludoico, Vratislauiam mense Ianuario venit, vt fidem ac obedientiam ab ea vrbe, & cæteris Silesiæ principibus, filio præstari curaret. Cùm autem regni Vngariæ senatores, iusiurandum Ludoico tanquam Vngariæ regi: Boëmi econtra, suo regno, cuius membrum antiquitus Silesia fuisset, dandum esse contenderent: neutri tum quidem iurarunt. Sed regis Vladislai, & filij ipsius Ludoici imperio, nihilominus se dicto audientes saluis priuilegijs fore testati sunt. Vladislaus emporij veteris iura tunc Vratislauiæ renouauit, ne quis Polonus aut Germanus negotiandi causa Vratislauiam præteriret, sed vtraque gens Vratislauiæ merces suas deponere ac vendere cogeretur. Sed cùm Sigismundus Poloniæ rex, senatusconsulto suis commercia cum Vratislauiensibus prohiberet, nec Vratislauiensibus in Polonia negociandi potestatem faceret: quadriennio post, in congressu regum Poloniæ, Vngariæ, & Romani, Viennæ, abolitis emporij priuilegijs nouis, in pristinum statum commercia illarum gentium restituta sunt.

20

1515.

In Borussia, de nouo ordinis Teutonici magistro, in defuncti Friderici locum substituendo, deliberationes in senatu Commendatorum, vt appellantur, dissimiles fuerunt. alijs prudentioribus, nullum deinceps principem eligendum esse suadentibus, ne vana pristinæ libertatis, & auxiliorum spe à suis illecti, noua pericula & bella ordini à Poloniæ regibus attraherent, vel alioquin sumptibus immoderatis rempublicam onerarent, vel in ditionem hæreditariam tandem conuerterent. Sed vicit aliorum sententia, qui Albertum marchionem Brandeburg. Friderici filium, & Sigismundi ex sorore nepotem, viginti annorum iuuenem adsciscendum censebant. quod consanguinitatis vinculum mutuæ etiam amicitiæ & pacis publicæ nexum fore sperabant. Sequenti anno, à rege & senatu regni Poloniæ, in Petricouiensibus comitijs, Alberti electio hac conditione confirmata fuit, vt sacramentum fidelitatis more maiorum regi intra sex menses præstaret. cumque ex ordinis professione, perpetua aduersus infideles bella gerere teneantur, cuius in Borussia vndiq, Christianis cincta occasio nulla sit, prouinciam eis in Podolia & Russia certam, vna cum annuo bis mille aureorum stipendio à rege assignandam, vbi in perpetua aduersus Tattaros & alios Christiani nominis hostes statione consistant. Hæc & alia confirmationis capita, marchio Casimirus, Alberti frater, in comitijs accepta, ad Albertum detulit, qui paulò ante Regium montem Borussiæ solenni pompa ingressus erat. quo tempore, cum inter Danos & Lubecenses, ciuitatesque socias bellum in octauum iam annum durasset: tandem Maronis illud: *Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes,* vtrinque discentes, pacem Flensburgi cum rege, exclusis Suecis, ciuitates sociæ, saluis priuilegijs & immunitatibus in regno Daniæ suis, fecerunt.

30

M. D. XII.

40

22. Nouemb. 1511.

Brunsuicenses verò duces, Christophorus Bremensis, Franciscus Mindensis, Henricus senior, & Ericus frater, VVilelmi filij: Henricus iunior dux Luneb. Ottonis filius, & Ioann. dux Cliuiæ, fœdere solenni se Mindæ, ad mutuam beneuolentiam & fidem ac defensionem, si quis illorum bello ab alijs inuaderetur, sanctè obstrinxerunt. Henricus etiam dux Luneb. Henrico seniori duci Brunsuic. ius suum in ducatu Gottin-

50

1463.

Gottingensi,quem à morte postremi ducis Ottonis Coclitis, VVilelmus victoriosus Henrici senioris auus occupatum tenebat, solennibus literis cedit. & vicissim quidquid in vrbe Luneb. iuris ille habebat,recepit. Eodemque anno Henricus senior cum filio Francisco episcopo Mindensi,vicinos comites Hoienses, Iodocum, Ioannem & Ericum, Iodoci filios, vix dum ex tutela egressos, oppugnarunt, & ditione tota eiecerunt,hoc prætextu, quod ipsos feudi dominos legitimo tempore non recognouissent,nec feudum ab ipsis accipere,sed ad Monasteriensem episcopum transferre conati essent. Verùm septennio post, ducibus Brunsuic. bello Hildesiensi implicatis, in patriam redierunt.

M.D.XII.

10 Georgius, Bogislai filius, Pomeraniæ dux,& amitinus illius, Henricus Megapolitanus viduus, (prior enim vxor Vrsula Brandeburgica superiori anno obierat) Heidelbergam profecti, duas Philippi electoris Palatini filias, Aemiliam & Helenam, Ludoici electoris sorores,sibi desponderunt. cum quibus sequenti anno, nuptias, hic VVismariæ,ille Stetini, in multorum principum, Ioannis Friderici,& patruelis Georgij, ducum Saxoniæ, Christophori archiepiscopi Bremensis, & fratris illius Henrici ducis Brunsuicensis; & Daniæ ac Poloniæ regis legatorum præsentiâ celebrarunt. Sponsas, duo fratres, Henricus & VVolfgangus Palatini, ad littus Balthicum deduxerunt, omniaque honorificè & splendidè ac tranquillè peracta sunt: nisi quod Ioannis Daniæ & Sigismundi Poloniæ regum legati,de loco superiore inter se ambitiosè rixantes, conuenire non potuerunt. Nunquam igitur simul, sed singuli seorsim,in templum,ad mensam, ad choreas, & munerũ γαμηλίων exhibitionem accesserunt. Henricus etiam Saxoniæ dux, Alberti filius,cui oppidum Freiberg & viciniam, frater Georgius,patriam eo tempore gubernans, attribuerat: Catharinam, Magni ducis Megapolitani filiam,Henrici & Alberti sororem,cùm iam annos ferè quadraginta natus esset, in matrimonium ducit. ex qua Mauricium & Augustum Saxoniæ electores,qui nostra ætate Saxoniam, Misniam & Turingiam,fortiter & feliciter rexerunt & ornarunt, suscepti sunt. cùm duæ sorores Catharinæ, multò ante,Magno patre adhuc superstite, Sophia laudatissimo & sancto principi Ioanni, duci Saxoniæ, & post fratrem Septemviro, patri Ioannis Friderici electoris: Annà verò, principi Hassiæ VVilelmo,Philippi patri,elocatæ fuissent.

1513. 11. August.

30 In comitijs Imperij, primùm apud Treuiros hoc anno inchoatis, & Coloniam inde traductis,præter communes,in senatu Imperij,de pacis publicæ conseruatione, & iudicio Cameræ deliberationes: nunc vsitata DECEM Circorum seu regionum in Imperio Germanico: Austriaci,Bauarici, Sueuici, Francici, Rhenensis superioris,electoralis, Burgundici, VVestphalici, Saxonici inferioris & superioris,distributio primùm facta: & de auxilijs Maximiliano communi subditorum imperij contributione præstandis, decretum: & de Schismate Cardinalium, a Iulio II. discedentium,quod Ludoicus XII. Galliæ rex fouebat, non tolerando, actum: & Ezardus Frisiæ comes, quòd Georgio Saxoniæ duci Groningam non restitueret, & alijs Imperatoris mandatis non pareret,proscriptus est.

40 A Iulio pontifice,acerbissimo Gallorum & Cardinalium, qui ad ipsum secesserant, hoste,incitatus Angliæ rex Henricus IIX.iuuenis,nouum aduersus Gallos bellum apparat. Cùm enim paucarum hebdomadarum interuallo, Bononia,à Pontificijs, Hispanis & Venetorum confœderatorum copijs obsessa, virtute & celeritatè Gastonis Foisiæi ducis Nemorensis, (cuius soror, Germana, Ferdinandi Hispaniæ regis vxor erat(Galliæ regis in Italia vices gerentis liberata; & Brixia ex Venetorum,qui paucis ante diebus eam occupauerant,potestate recepta; & die Paschæ,magno ac cruento ad Rauennam prælio,Pontificiæ & Hispanorum copiæ à Gallis cæsæ & profligatæ essent: Iulius tanta exercitus sui clade nequaquam fractus, sed duris vt ilex tonsa bipennibus, ab ipso ducit opes animumq; ferro; maiori animo & impetu in Gallos ruebat, & concilium in Basilica Ioannis Lateranensis Romæ auspicatus, paulò post Gallos & omnes, Cardinalibus, qui concilium Pisis indictum, Mediolanum, & tandem Lugdunum transtulerant, adhærentes, diris deuouit, omnibusq;

11. April.

3. Maij

50

M. D. XII. busque Gallici regis ipsique fauentium ditiones occupandi potestatem concessit. ac Heluetios, Hispanos, Anglos, & Cæsarem Maximilianum aduersus eos concitauit. Heluetij, statim magnis agminibus, fœderatorum Pontifici Venetorum & Hispanorum exercitui, recollecto, se adiunxerunt. quo Mediolanum versus progrediente, Bergomum, Lauda, Papia & aliæ vrbes in fœderatorum potestatem venerunt. Galli desperata defensione Mediolanum relinquentes, trans Alpes fugerunt. Placentia & Parma sponte se Pontifici dediderunt. quas vrbes, vnà cum Regio Lepidi & Mutina, velut Rauennatensis exarchatus, Pontifici olim à Ludoico Pio donati membra, ad Pontificium imperium pertinere, Iulius affirmabat. Rheti tum Clauennam & vallem Turrenam: Heluetij Locarnum, Mediolanensi ducatui decerpserunt. Ioannes Fregosius Genuæ dux factus est. Veneti eodem anno Brixiam & Cremam receperunt. Ita subito impetu Gallis ex Italia deturbatis: Henricus Angliæ rex, vt antea Pontifici addixerat, Normanniæ & Britanniæ littora magno incolarum terrore infestabat. & iunctis cum Ferdinando Hispaniæ rege socero copijs, Baionam oppugnare, missa in Aquitaniam classe, tentabat. Sed Ferdinandus oblatam interim regni Nauarræ occupandi occasionem cupidè amplexus est. nam Ioannes, Alani Alibretensis filius, rex Nauarræ, cui Catharina postremi Nauarræ regis, Francisci Phœbi soror, nupta fuit, vnà cum Gallo, à Pontifice Iulio proscriptus erat. Cùm autem Angli duces, à mandatis sui regis, de Baiona, coniunctis cum Ferdinan. copijs obsidenda, discedere; & cum Ferdinandi exercitu, in Vasconia, vnde tutus in Nauarram occupatam receptus esset, bellum gerente, rogati se coniungere nollent: tandem re infecta in Angliam redierunt. Eodem anno, MEDICEI, post 18. annorum exilium, Florentiam, Hispani exercitus terrore, & vanis de relinquenda populo libertate promissis, restituti sunt. Mediolanensi ducatui, Maximilianus Sfortia, Ludoici filius, communi fœderatorum consensu, clauibus vrbis, Helueticorum nomine ipsi traditis, præfectus est. Pontifex desertis Venetis, cum Maximiliano Imp. se coniunxit, qui vicissim, per legatum episcopum Gurcensem, Lateranense concilium se pro legitimo agnoscere ostendit.

In Arctoo hoc orbe, Sigismundus Poloniæ rex Barbaram, potentissimi comitis Cepusiensis Stephani Palatini Transsyluaniæ, & Hedvvigis Tessinensis filiam, in matrimonium duxit, quod ægerrimè Cæsar Maximilianus tulit. Cùm enim magna apud Vngaros authoritate & gratia Ioannem de Zapolia, Barbaræ fratrem, florere, & regnum illud, petita Vladislai filia, ambire sciret: molestissimum ipsi fuit, Poloniæ etiam regis adfinitate, maiores ei vires & authoritatem adiungi. Quare eodem anno, ad Basilium Moscorum ducem legatum, Sigismundum Baronem ab Herberstein, amicitiæ & fœderis cum Moscho aduersus Sigismundum ineundi gratia, misit. cuius legationis occasione, Rerum Moscouiticarum commentarios ille conscripsit, qui multis Geographiæ, & Sarmatiæ inprimis ac Scythiæ Europeæ & Asiaticæ partibus, lucem attulerunt. Tattari etiam Præcopitæ hoc anno, in Podolia, Volhinia, & Russia, direptionibus & incendijs grassati; tandem memorabili prælio à Polonis 28. April. & Lithuanis: quorum dux Constantinus Ostrogius erat, ad Lopusnam & arcem Visnoueciam profligati, & fœdus cum eis superiori anno inchoatum, denuò stabilitum & sancitum est. Sigismundus enim, cùm singulis ferè annis aliquoties Tattarorum incursionibus prouinciæ regni ipsius crudeliter vexarentur: tandem semel se molestia illa liberare cupiens, pensionem annuam quam illi tributum nominabant, Mentlikerio Tattarorum regi, anno superiore hac conditione addixerat, vt à regni Poloniæ prouincijs vastandis deinceps abstineret, & Poloniæ regi petenti aduersus hostes illius Moschos & alios, auxilia suppeditaret.

M. D. XIII. Anno M. D. XIII. Magdeburgensem archiepiscopam, Ernesto Saxoniæ duce sene, piè defuncto: ALBERTUS marchio Brandeburgensis, Ioannis electoris filius, Ioachimi I. frater, princeps iuuenis, ingenio, facundia & in rebus agendis industria præstans, gubernandam, vna cum Halberstadensi diœcesi suscepit. Huius patruelis, Albertus marchio Brandeburgensis, Friderici Ansbacensis filius, Fratrum ordinis Teutonici Borussiæ magister, recens creatus, cùm à Casimiro fratre conditiones à

nes à Polonis præscriptas accepisset: communicato cum suis consilio respondet, sibi absque cæterorum Germaniæ & Italiæ magistrorum consensu eas accipere non licere. Ideoque fidem iuratam regi Polono dare more maiorum recusat, quod apertè Cæsar & Pontifex, ne id facere, ei mandassent. cumq; Polonis, si quid armis in se tentarent, armis resistere decreuisset: multorum principum & Nobilitatis Germanicæ auxilijs, cùm opus esset, se munire, & neruo belli pecunia instructus esse cupiebat. Qua de causa etiam, hoc ipso anno, aliquot millibus aureorum, à VValtero de Plettenberg Liuoniæ magistro acceptis, Liuonicum ordinem; qui aliquot iam seculis Borussiæ magistro subiectus erat, iuramento & obligatione, qua sibi velut superiori deuinctus erat, in perpetuum liberauit. à quo tempore, Liuonicus magister, immediatè Imperatori subditus, Imperij princeps fuit. Cùm autem Poloni, assiduis Moschorum bellis, qui tùm Smolensem arcem obsidebant, & sequenti anno occupabant; & Tartarorum incursionibus perpetuis distinerentur: totum sexennium Albertus, quietè & tranquillè Borussia sua, nullis Polonorum armis petitus, fruebatur. Occasionem verò bellis à Moscho instaurandis præbuit Helenæ, Alexandri Poloniæ regis viduæ, Basilij magni Moschouiæ ducis sororis, quæ sua intercessione fratris arma hactenus cohibuisse existimata est: discessus ex hac vita, Lithuaniæ infelix. Statim enim Moschorum in Lithuaniam eruptiones, & postea arcis Smolensis obsidio, irrita tamen eo anno, & maiores in sequentem annum belli apparatus secuti sunt.

29. Ianuar.

Sigismundo Poloniæ regi, ex Barbara, Stephani comitis Cepusiensis filia, Ioannis Vngariæ postea regis sorore, Hedvvigis nata est. quæ postea Ioachimo II. marchioni Brandeburgensi nupta, Sigismundum archiepiscopum Magdeburgensem, & Hedvvigin, Iulij ducis Brunsuicensis coniugem, copiosæ & pulcherrimæ ac sanctissimè educatæ sobolis matrem, procreauit.

15. Maij.

Ioanni I. Daniæ regi, Alburgæ in Iutia anno 32. regni, 58. ætatis, extincto: filius CHRISTIERNUS II. à senatu regni electus successit, qui ante decennium, Noruvegos, Suecis incitantibus rebellantes, patrijs auspicijs domitos, ad obedientiam reduxerat, & rex Noruvegiæ creatus fuerat.

1535. 20. Febr. natus. 1455. Cal. Iulij. H. 1. M. 17.

Sueciæ gubernator STENO STVR iunior, Suantonis superiori anno Arosiæ defuncti filius: inter diuturnas & periculosas Senatorum regni disceptationes, à maiore Senatus parte constitutus erat, præterito in electione Erico Trollio, Gostaui postea Vpsalensis archiepiscopi patre, quem Ericum, præsens archiepiscopus & primas regni Iacobus, suffragio suo, ad regni gubernacula euehendum esse, acriter contenderat. Sed Erico, apprimè nobili, docto, & prouectæ ætatis Heroi, Danicarum partium studium apud cæteros obstitit, qui Stenonem iuniorem, sed popularem, totique regno gratiosum, & de factionibus Danicis minimè suspectum, & arcium plerarumque præfectos sibi addictos habentem, prætulerunt. Duæ autem diuersæ Sturonum familiæ sunt, quarum prior tria Nympheæ folia in fuluo campo gerens, Stenoni Stur seniori ortum dedit, qui sine liberis maribus decessit: sed sororis ipsius Brigittæ, Ioanni Christiano nuptæ, nepos ex filio Erico, fuit rex Gostauus. Altera Sturonum gens, clypeum antiquæ simplicitatis, in duas areas, superiorem fuluam, inferiorem cœruleam, diuisum gestat. ex qua SVANTO Nicolai, Gubernator, & huius filius Steno, nati sunt. quorum maiores, aurati equites fuerunt. Nicolaus Sictridi. Boëtius. Boëtius Steno. Boëtius Stenonis, cui Catharina, filia Stenonis Sture, nupta. Nicolaus, qui primus ex hac stirpe, Sturi Cognomen vsurpauit. Vxor Sigridis, filia Caroli Torreri, qui Carolus, Caroli Canuti regis patruus fuit. SVANTO STVR regni Sueciæ Gubernator ab anno Christi 1504. vsque ad 1512. STENO STVR iunior, regni Gubernator vsque ad annum 1520. SVANTO STVR comes, à rege Erico, cum duobus filijs, falsò apud eum delatis, interfectus.

1. Ianuar. 21. Iulij. 1567.

Angliæ rex Henricus, assiduis Iulij Pontificis cohortationibus ad bellum aduersus Gallos inflammatus: cùm superiore anno per legatos omnia segnius in Aquitania & Normannico littore administrata fuisse cerneret: ipse in Galliā traiecit, & Caleto mouens,

M. D. XIII. mouens, Morinorum vrbem, Terovvanam, Gallico præsidio munitam, & Caleto vicinam profligatis, qui commeatum inuehere nitebantur, & captis ducibus Gallis, deditione capit, & mœnibus nudat. Inde Tornacum occupat, quo Maximilianus Cæsar, cum nepote Carolo, cui Maria soror Henrici promissa erat, congratulandi causa ad eum accesserunt. Interea Iacobus IV. Scotorum rex, à Gallis incitatus, bellum Anglo, vxoris suæ fratri, denunciat, in quo, violatæ fidei, & impietatis in patrem, ipsius & seditiosorum principum armis olim regno priuatum, pœnas luit. Iacobus enim cum exercitu, & fratre Alexandro archiepiscopo S. Andreæ, Erasmi discipulo, ab Anglis in acie cæsus est. relicto vnico filiolo Iacobo V. impubere, & vxore Margarita, quæ Archibaldo Duglassio haud multò post nupsit, ex cuius filia Margarita, 10 Henricus Stuardus, Iacobi VI. præsentis Scotiæ regis pater, postea natus est. Mortuo autem Pontifice Iulio bellatore, LEO X. pacem orbi Christiano, Iulij furijs fœdè perturbato, restituere annitens, Gallum & Cardinales, qui ad eum secesserant, in gratiam recipit, & literis suis postea Cardinalem Eboracensem, ad faciendam cum Gallo pacem, & sororis regiæ connubio confirmandam, hortatur. Idem Pontifex Leo, inter Maximilianum, & Venetos, qui paulò ante ad Vicentiam à Cæsarianis victi, & Mestrio ac vicinis oppidis incensis, in littore proximo, velut obsessi fuerant; arbiter constitutus, suspensis vtriusque partis armis, componere controuersias nitebatur, & Heluetios, qui Nouariæ à Gallis obsessi, magnitudine animi penè plusquã humana erumpentes, instructissimum ab equitatu, peditibus & tormentis, Gallorum 20 exercitum profligarant (& postea in Burgundiam irrumpentes ad Diuionem, Tramolliam Gallorum ducem, nomine regis cedere Mediolanensis imperij iuribus, & sexcenta millia aureorum promittere coëgerant) hortabatur, vt de acerbissimo in Galliæ regem odio nonnihil remitterent. Sed in Italia tum Leonis consilia pacifica successu carebant, & exeunte anno, Mediolani & Cremonæ arces, quæ in Gallorum potestate hactenus manserant, Sfortiæ se dediderunt. Prælio ad Vicentiam inter Cæsarianos & Venetos die 7. Octobris commisso, ERICUS etiam dux Brunsuicensis, Henrici frater interfuit, qui duo equestria Reipublicæ Venetæ vexilla, & tertium familiæ Delphinorum Venetæ, cepit. quæ in templo Mundensi suspensa hodiè cernuntur. 30

6. Iulij.

In vrbe BRVNSuicensi, cùm Senatus ærarium Reipub. superiorum annorum bellis exhaustum, noua contributione leuari, & annuum ciuiũ censum augeri à ciuibus petiuisset, & iam magna pars ciuium in veteri vrbe assensa esset: Seditio ab Hagensibus præcipuè & veteris vici incolis aduersus senatum mota, octiduum ferè durauit, in qua cùm ad cædes & direptiones omnia spectarent, prudenti consilio & moderatione Gerardi Pauli Consulis & aliorum, vulgi indomiti vehementes impetus, concessa tum quam petebant nouorum onerum remissione, sedati sunt. ac ne deinceps vulgus, pecuniam publicam in manibus tractantium Consulum & Senatorum hærere suspicari posset: Decemviri ex ciuium communitate delecti sunt, quibus præsentibus pecuniam publicam omnem, duo Camerarij veteris vrbis exponerent, 40 & rationes accepti & expensi scriptas accuratè seruarent. Quæ constitutio ad omnem posteritatem Reipublicæ illius tranquillitati & concordiæ inter Senatum & ciues, in grauissimis etiam bellis & exactionibus postea secutis, salutaris fuit. id exemplum multæ postea vrbes, Hamburga, Rostochium & aliæ sunt imitatæ. Sequenti anno, consentientibus ad sexennium ciuibus, Accisa Brunsuigæ instituta, huc vsque durauit.

Eodem anno COLONIæ etiam Seditio ciuium ingens aduersus Senatum concitata, quòd publicos ciuitatis reditus ac exactiones, in priuatum commodum vertere & inter se partiri dicerentur. ac toto Senatu in vincula coniecto, & re inquisita, Quæstor seu Thesaurarius reipublicæ, & consules ciuitatis omnes, capitis supplicio affecti, ex ministris publicis sex suspensi sunt. 50 Cæteri innocentes dimissi incolumes, delectis ex suo numero Coss. & senatu suppleto, Rempublicam deinceps administrarunt.

In Saxonia, nuptiæ Henrici, ducis Megapolitani, cum Helena Palatina, VVismariæ

mariæ celebratæ. Quas præſentia ſua Ioachimus I. elector Brandeburgenſis, Henricus dux Saxoniæ & Miſniæ, Alberti filius, ſponſi ſororius, Henricus dux Brunſuicenſis, Philippus Grubenhagius, Magnus dux Saxoniæ Laoburg. Chriſtophorus dux Brunſuic. archiepiſcopus Bremenſis, Ioannes Lubec. Petrus Suerinen. & Henricus Raceburgenſis epiſcopi cohoneſtarunt. Superioris Saxoniæ dux Ioannes, Friderici electoris frater, cum Margarita filia VValdemari principis Anhaldini, ſorore VVolfgangi, coniugium menſe Nouemb. iniuit, ex quo Ioannes Erneſtus, dux Saxoniæ Coburgenſis, & Maria, Philippo Pomeraniæ duci deinde nupta, ſuſcepti ſunt. Aſperrimum etiam & diuturnum gelu hoc anno, à Calend. Octob. ad Febr. vſque durauit. Quam rigentem frigore hyemem, ſuperiori ſeculo, velut æram, multi conſtituerunt, à qua, ſuæ ætatis, & aliarum rerum geſtarum annos computarunt.

M.D.XIII

10

FINIS.

LIBER.

LIBER SEPTIMVS,

Ab anno Christi 1514. vsque ad 1519.

Magnificis & amplissimis viris, dignitate, sapientia, virtute & doctrina præstantibus,

D. IOACHIMO OLINCOVIO,
D. IOACHIMO KETELIO I. V. D.
D. BARTHOLOMÆO SASTROVIO,
D. HENRICO BVCHOVIO I. V. D.

Consulibus, & Senatoribus inclytæ vrbis StralsVNDensis, patronis suis

Debitæ Gratitudinis ergò

inscripsit

Dauid Chytræus.

ANNO M. D. XIIII. ALbertus marchio Brandeburgicus, & archiepiscopus Magdeburgensis, insitato planè antea, & inaudito in Germania exemplo, Moguntinus etiam archiepisc. & elector, Leonis X. PP. consensu, creatus est: ordine quinquagesimus septimus à S. Bonifacio, qui primus Moguntinensis archiep. à Pipino Francorum postea rege, & Gregorio III. PP. factus est. cùm VVormatiensis ecclesia, penes quam archiepiscopalis dignitatis fastigium in Germania hactenus fuerat, ob archiepiscopi Geruilij perfidum facinus, honore illo, de PP. & Pipini sententia, priuaretur. Cùm
10 enim, vt id obiter inseram, Geruilij pater Geroldus, a Saxonico quodam principe, in bello, quod tum inter Francos & Saxones gerebatur, cæsus fuisset: Geruilius, post aliquot annos, in Francorum exercitu militans, ad Visurgin, principem illum misso legato & data fide publica, sub specie amici colloquij euocatum, per fraudem & latrocinium interfecit, addito versu, *Accipe nunc ferrum, quo carum vindico patrem.* Id homicidium adeò seuerè tunc PP. & Pipinus puniuisse scribuntur, vt non modò ipsum Geruilium dignitate priuatum monasterio incluserint: verùm etiam sedem archiepiscopi, ex VVormatiensi ecclesia ablatam, Moguntiacum transtulerint: & S. Bonifacium Anglum, quem Germanorum apostolum vulgò nominant, archiepiscopum primum in ea collocarint. à quò, certa deinceps & perpetua archiepiscoporum
20 series vsque ad præsentem Albertum, extat. Bonifacium enim anno 755. in Frisia martyrem, secuti sunt Lullus, a Bonifacij discipulus. Richolphus, b Caroli magni consiliarius. Astulphus biennium. Odogarus baptisauit Haraldum Daniæ regem 826. ⊕ 847. RABANVS Maurus ⊕ 856. Carolus Dux Aquitaniæ. Lindebertus 889. Sunzo ab Arnolpho institutus. 10. HATTO ex regum Francorum familia, insidiatus Henrico Aucupi. Herigerus. Rupertus. Hildebrandus dux Franciæ, coronauit Ottonem I. Fridericus dux Lotharingiæ, frater Giselberti ab Ottone I. profligati & in Rheno submersi. VVILELMVS filius Ottonis I. Hatto à muribus deuoratus. Rupertus. VVILLIGISVS Saxo, carpentarij filius, Ottonis II. sacellanus, Rotam pro insigni habuit. Erbo. 20. Erkenbaldus Saxo. Aribo Palatinus 1031. S. Barbo 1051.
30 Lupoldus. Sigfridus baro ab Eppenstein elegit Rudolphum Sueuum contra Henric. IV. VVezilo 1089. Ruthardus. ALBERTUS Cancellarius Henrici V. elegit Lotharium Imp. fundauit cœnobia Erbach & Suabenheim, Ashaffenburgum mœnibus cinxit. Albertus II. comes Sarburgensis à Conrado III. institutus. Marcellus biennium. Henricus Einbecæ in Saxonia sepultus. 30. Arnoldus Frid. Barb. cancellarius, à ciuibus Moguntinis trucidatus. quam cædem seuerissimè Cæsar vastata vrbe vltus est. Conradus à VVittelsbach, Ottonis, qui Philippum Imp. postea interfecit, frater. Conradus à Bucche. Sigfridus II. tempore Philippi & Ottonis IV. elegit Fridericum II. Sigfridus III. annis 18. Christianus biennium. Gerardus comes de Eppenstein. captus ab Alberto Brunsuic. VVernerus comes de Falckenstein. Hen-
40 ricus Franciscanus nigromanticus. Gebhardus de Eppenstein, elegit Albertum Austriacum. 40. Petrus, medicus Henrici Lucelburgensis, Cartusiam prope vrbem fundauit. elegit Henricum Lucelb. & Ludoicum Bauarum. coronauit Ioannem Boëmiæ regem. Matthias comes à Buchek. Balduinus frater Henrici Lucelburgensis triennium. Henricus comes à Firnburg, Ludoici Bauari constans amicus. Gerlacus comes à Nassovv, Adolphi Imp. nepos, contra Henricum electus, Carolum IIII. Imp. creauit. Ioannes, dux Lucelb. natus ex VVenceslao fratre Caroli IV. biennium. Adolphus comes à Nassovv, Gerlaci ex fratre nepos, donatus à Carolo IV. pago Hohst ad Menum. Conradus baro à VVeinsperg septennium. Ioannes comes à Nassovv, Adolphi frater, elegit Rupertum Palatinum & Sigismundum Imp. Conradus Rheingraff, emit à baronibus de Eppenstein oppidum Steinheim. 50. Theodoricus ab Er-
50 bach, elegit Albertum, & Fridericum III. Imp. Theodoricus, comes ab Eisenburg, & contra hunc à PP. electus, Adolphus comes à Nassovv, qui Moguntiam occupauit. Albertus Saxoniæ dux, Friderici & Ioannis electorum frater biennium. Bertholdus comes HennebergēsisCancellarius Maximiliani Imp. Iacobus à Liebenstein. Vriel à

Marginalia: M. D. XIV. — 9. Martij. — a ⊕ 787. — b 813. — 863. — 891. — 913. — ⊕ 938. — ⊕ 956. — 968. — 1084. — ⊕ 1137. — 1141. — 1153. — 1168. — ⊕ 1230. — ⊕ 1260. — 1284. — 1304. — ⊕ 1320. — 1353. — ⊕ 1388. — ⊕ 1419. — 1434. — ⊕ 1439. — ⊕ 1482. — 1505. — 1508.

M. D. XIV. Gemmingen sapientia & doctrina excellens, cui ALBERTUS, marchio Brandeburgensis, successit, cuius eligendi hæc quoque occasio fuit, quód non longis interuallis, tres proximi archiepiscopi, Bertholdus, Iacobus, & Vriel decesserant. Cùm autem Pontificiæ confirmationis, seu Pallij, quod triginta millibus aureorum singuli electi emere à Pontifice cogebantur, redemptio: toties tam breuibus interuallis repetita, collegio molesta & grauis; & diœcesis alioquin ingenti ære alieno onerata esset: Albertum principem opulentum, ex illustrissima Brand. familia natum, & iam archiepiscopum Magd. hac conditione elegerunt, vt ipse suo sumptu Pallium à Pontifice redimeret. Eam pecuniam à Fuggaris mutuò acceptam, Albertus, cùm indulgentiarum promulgatione rursus colligendam duceret: Lutheranum incendium exarsit, de quo omnibus in Germania notum est. Ingresso autem primùm hoc anno Moguntiam Alberto, carmen Panegyricum Vlricus Huttenus exhibuit, in quo, singulari consilio & arte, omnes veterum Germanorum atq; Imperatorum nostrorum res gestas complexus est, & splendidis ac sonoris versibus, non principis solùm Alberti laudes, verum etiam omnes Germaniæ regiones, gentes, flumina descripsit.

⊕1514. 3. Februar.

1514.

MERSBURGENSEM ecclesiam hoc anno, ADOLPHUS Anhaldinus, Adolphi filius, Magni præpositi Magd. frater, (Georgio Principi Anhaldino, qui nostra ætate, pietatis & doctrinæ laude floruit, quarto gradu agnatus) regendam suscepit. Quem humili statura, sed magnæ ob pietatem, prudentiam, grauitatem, & in gubernatione industriam, authoritatis, & beneficum erga pauperes fuisse, ac ipsum pro concione populum docuisse, accepimus. Vicinam Naoburgensem diœcesin, Philippus princeps Palatinus, Philippi electoris, sexennio antè defuncti filius episcopus Frisingensis, administrare cœpit. cuius soror Helena, Henrico duci Megapolitano anno superiori nupta, filium Philippum, materno auo & auunculo ὁμώνυμον, die 12. Septembris in lucem edidit.

IOANNES comes Aldeburgensis, cuius imperium Stadlandi & Butiadæ Frisij, Visurgis accolæ, superioribus annis contumaciter excusserant, ac Ezardum Frisiæ orientalis comitẽ vicinum libertatis suæ tutorem ac patronum elegerãt, vt rebelles domitos ad obedientiã debitam tandem reuocaret: à vicinis principibus, Henrico seniore duce Brunsuicensi, & fratre illius Erico & Henrico Luneburgense & alijs, quos seorsim singulos adierat, consiliũ & opem flagitauit: ac si rebelliũ regiones & agri occuparentur, se singulis à quibus adiutus esset, partem ditionis, æqua cum ijs diuisione facta, attributurum ostendit. Etsi autem, præter amicas promissiones, de auxilijs suo tempore ferendis, nihil tum accepit: tamen opportunè sequenti anno accidit, vt Georgius dux Saxoniæ, in Frisiam, aduersus Groningenses, in quorum obsidione pater Georgij, Albertus dux Saxoniæ, obierat, & qui, excluso Saxone, postea Ezardo Frisiæ comiti se adiunxerant, expeditionem suscepturus, Henrici senioris ducis Brunsuicensis operam militarem conduceret. qui, pecunia ad octingentos equites & quater mille pedites colligendos accepta, plerosque agnatos & vasallos suos, Ericum fratrem, Franciscum & Henricum filios, Philippum Grubenhagensem, Henricum Lunæburgensem, Ernestum Honstenium, Bussonem Regenstenium, Ioannem Spiegelbergicum Friderici patrem, Stolbergium, & alios comites & nobiles, auspicijs Georgij conducit. Cumque ob aquarum copiam & crebras maris & fluminum eluuiones, & fossarum profundiss. frequentiam, æstate difficulter in Frisia duci exercitus queant: commodè accidit, vt eo anno exeunte, ab initio Nouembris vsque ad Februarium, aquæ gelu constrictæ ac duratæ, transiri absque molestia possent. Quam oportunitatem cùm cupidè principes illi arriperent: Ioannes Aldenburgensis etiam non deesse occasioni voluit. Itaque ad principes Brunsuicenses profectus vrget ac obtinet, vt Christi natalem secum Aldenburgi celebrent, & per Stadlandos & Butiados in itinere subactos, comitis Ezardi, Groningæ eo tempore domini, ditionem inuadant. Ipse etiam bis mille pedites, & ducentos equites principum copijs adiungit.

1512.

1513.
1506.

Quare tribus diuersis in locis, & tribus distinctis agminibus, ex quibus vnum Henricus senior dux Brunſ. cum filijs Henrico & Francisco; alterum Ericus senior,

cum

cum Philippo Grubenhagio; tertium Henricus Lunæburg. & Ioannes Aldeburg. ducebant; Frisios Stadlandos & Butiados, homines palustres, per glaciem inuadunt, ac prosternunt. Etsi enim in postremo hoc libertatis tuendæ conatu, animose & fortiter seruitutem impendentem repellere, & hostes profligare nitebantur: tamen sexcentis eorum cæsis, & 400. captis, reliqui iugum seruitutis sponte subierunt. ac sorte distributa in quatuor partes ditione occupata, vnã Ioannes Aldeburgensis (qui Golswerdam antea tenebat) ex pacto: alteram ab Henrico seniore duce Brunsuic. in feudum accepit. quas vt tueri facilius posset, arcem Obelgunne ceruicibus Stadlandorum imposuit. De cæteris duabus, Ericus senior & Henricus Lunæb. aleæ iudicio permiserunt, vter solus vtramque retineret. Cùm igitur Lunæburgensi fortuna fauisset: circiter triginta annos, posteri illius, per præfectos Butiadiam administrarunt, donec tandem Ernestus dux Lunæb. accepta pecuniæ summa, Ius suum in Butiadia Aldeburgicis totum concessit.

M.D.XIIII.

10

1543.

Sed ad Georgij ducis Saxoniæ in Frisia Groningensi bellum, accedo. Is quinta die Ianuarij in agrum Groningensem cum 9000. peditum & equitum exercitu, ipse peruenit. ac Aeduardæ & Esenæ castra locans, & totum ferè annum in Frisia, irrito conatu Groningam obsidens, & viciniam vastans, consumsit. Ezardus comes Emdensis, qui vrbem Groningam, cum arce à se extructa, & oppidum Damam tenebat, aliquot leuibus præliolis Misnenses profligat, & Delfzilam recuperat. Cum autem Henricus dux Brunsuicensis Georgio fœderatus, ab alia parte, Ezardi ditiones in Frisia orientali adoriretur, & Stadlandis ac Butiadis deuictis, Fredeburgum arcem munitissimam & commeatu instructissimam præfecti ignauia deditam occupasset: Ezardus ad orientalis Frisiæ defensionem conuersus, Groninga discedit, Consulibus ante, vt fidei datæ memores, arcem & vrbem sibi conseruarent, diligenter admonitis. Henricus interea progrediens, mense Maio arcem Knypens, Marhusen & Stichusen: deinde, Auricam, Nordam, Gretam, Ezardi oppida, occupat. Georgius omnes circa Groningam, intra vnius miliaris spacium habitantes agricolas, cum suis coniugibus & facultatibus aliò migrare iubet, ne commeatum ex vicinia in vrbem inferre obsessi Groningenses possent. Ezardus à tot principibus oppugnatus, Sutphaniam ad Carolum Geldriæ ducem auxilia petitum mense Iunio proficiscitur, à quo quadringentos equites & pedites trecentos exeunte Augusto adducit. cùm paulò ante, Henrico duce Brunsuicensi in Ordi arcis ad Amasin obsidione interfecto, cæteri duces Brunsuic. ac in his Henricus iunior interfecti filius, relicto Ordo in ducis Georgij castra ad Aeduardam se contulissent. Qui postea coniunctis viribus, oppidum comitis Ezardi Damam, duobus à Groninga miliaribus oppugnantes ceperunt, ac instigante Henrico iuniore duce Brunsuicensi, vt patris necem vlciscerentur, crudelissimè in ciues & milites præsidiarios grassati, 1060. mares & aliquot fœminas trucidarunt. Duces præsidij Ottonem à Diephold, & Funconem ab Aenhold captiuos, Medenblicum in Hollandiam miserunt.

20

30

Militauit autem duci Georgio, in hac expeditione Frisiaca, & Dami expugnatione, singularis cum fortitudinis, prudentiæ, virtutis & fidei laude VVolfgangus ab Ende, eques Misniacus. Cuius frater, Nicolaus ab Ende, Caroli V. Consiliarius, Liberorum Baronum dignitatem, quam familia illa olim habuerat, sibi ac omnibus agnatis, eorumque liberis, à Carolo recuperauit. Cumque multi ex ea gente, vtiliter Reipublicæ, nostra etiam ætate seruiant, partem Genealogiæ adscribo.

40

Henricus ab Ende, Dominus in Rosberg, Kæn, VVolkenburg, Königsfeld, VVildeborn. vxor Ingenua à Kaufungen.

Conradus.

Vlricus.	Henricus.

Friderico III. Viennæ à subditis obsesso, fidelem & fortem operam nauarunt.

50

Erenfridus dominus in VVildeborn.	Henricus Marschallus aulæ	Godfridus, ex Anna Sleinicia, Ioannis episc.
α	β	γ

M. D. XIIII.

α
Erenfridus

β
Saxonica, cælebs.

γ
Misnensis patruele, multos filios procreauit, ⊕ 1521.

Eren-fridus. | Gotfridus, modernus dominus in VVildenborn. | Alexander in aula Electorali.

Eobaldus ex Margaride à Salhausen, cuius patruus fuit Ioannes episc. Misn. | Erenfrid. quatuor filios. | Conradus. | Nicolavs, Caroli V. Consiliarius. | VVolffgangus, qui Georgio duci Saxoniæ in Frisia militauit. & ex tribus filijs posteros reliquit.

Nicolavs → Quirinus. → Hauboldus.

Henricus, cuius ex filio Henrico, 4. nepotes supersunt. | Vlricus, ex Bernardi Ziegleri fratris Hieronymi filia, sex filios reliquit, moriens 1576. | Gotfridvs, ex Anna Karassina.

Georgius Vlricus, Assessor Cameræ Imperialis, ab anno 1581. vxor Anna Rosina à Botzheim.

Gotfridus Bernardus. | Georgius Henricus. | Erenfridus.

Post expugnatum Damum, secuta est tractatio de pace, in qua ducem Saxoniæ Georgium Groningenses dominum se recepturos, saluis priuilegijs suis & alijs conditionibus certis, promittebant. Inter quas vna erat, vt arcem in vrbe, ab Ezardo ædificatam, demoliri ciuibus liceret. Id cùm nullo modo se permissurum Georgius ostenderet: princeps legationis vrbanæ, Doctor VVilelmus ecclesiæ pastor respondet, hac conditione eum nunquam in æternum Groningæ dominum fore. ac reuersi in vrbem legati, statim de alio domino, à quo aduersus Saxoniæ ducem defenderentur, deliberarunt. Ita Carolo Geldriæ duci, cupidissimè amplectenti, circa Michaëlis festum vrbs oblata est, qui sequenti mense, circiter 5000. pedites, Gallorum regi tum forte conductos, per comitatum Benthemensem in Frisiam mittit. Sed hi cognito ducum Brunsuicensium, ab Eberuino comite, ex vicina Frisia inuocatorum aduentu, in Geldriam redierunt. Nihilominus initio Nouembris, Geldriæ dux, VVilelmum ab Oyen, equitum suorum magistrum, Groningam mittit. quo præsente, à ciuibus arx solo æquata Idibus Nouembris, & iuramentum fidelitatis, coronæ Franciæ & Carolo Geldriæ duci præstitum est. Geldrus eodem mense exeunte, in VVestfrisiam, Saxoniæ duci magna ex parte subiectam, copias mittit, quæ Sneccam, Bolsvverdam & Slotam oppida occuparunt.

Georgius Saxoniæ dux, frustra se in Groninga imperio suo subijcienda laborare, & belli Frisiaci difficultates quotidie crescere & augeri; Geldro etiam hoste, acri, vigilante, astuto, audace & felici aduersus se concitato, videns; deposito Frisiæ occupandæ consilio, ad Carolum Burgundiæ ducem, qui tum recens Belgici gubernationem adierat, missis legatis ita transigit, vt persolutis sibi ducentis millibus aureorum, ipse se vna cum fratre Henrico, omni iure, quod in Frisia habuisset, abdicaret: idque in Carolum Burgundiæ ducem transferret. Sic relicta Frisia per Monasterium VVestphaliæ vrbem facto itinere, in Misniam reuersus est. Groningenses obsidione annua liberati, paulatim vicina castella, Aedvvard, Essen, & oppidum Damm mense Martio recipiunt. Milites à Georgio & ducibus Brunsuicensibus in Frisia relicti, ad Carolum Geldriæ ducem, Francisco Galliæ regi recens electo, ad recuperandum Mediolanum copias conducentem, transierunt, & in prælio ad Marignanum præclaram regi Gallorum operam nauarunt.

1515.

Henricus senior dux Brunsuicensis, in eo bello, vt dixi, Ordum, arcem Ezardi comitis Frisiæ, ad Amasin oppugnans, tormenti ex castris hostilibus trans Amasin vibrati

vibrati ictu, caput à ceruicibus abreptum, vnà cum vita amisit: relictis ex Catharina Pomeranica sex filijs, quorum superius nomina recenseri memini. ex quibus HENRICVS, patri ὁμώνυμος, Iunior dictus, patrij ducatus gubernationem solus postea totos 54. annos gessit: eumque diœcesis Hildesiensis, ab Imp. Carolo proscriptæ, accessione auxit, & in magna rerum varietate & vicibus fortunæ dissimilibus, tandem placido exitu vitam conclusit. Henrici senioris epitaphium Brunsuigæ in templo Blasij extat.

Saluifico à partu sinuosum mille per orbem
Annis quingentis bis septem iamq; peractis,
Cùm pia concelebrat solenni ecclesia ritu
10 *Baptistæ sacri clarißima festa Joannis:*
Henricus senior bello imperterritus Heros
Brunsuigi illustris dux, Luneburgicus atq;,
Consultor bonus, & numerosa prole beatus,
Ordum dum castrum dura obsidione premebat,
Per caput auricomum traiectus glande volucri
Flammiferi saxi, Phrysiis occumbit in agris.
Brunsuigæ in templo Blasii requiescit auito
Corpus: at inuecta est superis anima illius astris.

Vertente anno, die 20. Iulij, exequiæ anniuersariæ in collegio Brunsuigæ cele-
20 bratæ, ac postridie iuramentum fidelitatis Henrico duci iuniori in curia veteris vrbis solenne præstitum est, quo peracto, eadem vespera princeps, in arcem Lycaoniam, ex vrbe discessit. Cùm primum autem filius Henricus iunior in gubernatione patri successit, statim offensiones inter Ioannem episcopum Hildes. & ipsum extiterunt, primùm ex verborum contumelijs auctæ. paucis hebdomadis interiectis, Henricus, Calenberga, ab Erico patruo, diœcesin transiens, cum comitatu 80. equitum, saluum passum ab episcopo Hildesiensi, vt inter principes vsitatum est, non petierat. Ideo præfectus episcopi, in via, prodromos ducis Brunsuicensis imperiosius alloquens, ab illis interficitur. Etsi autem cum interfecti amicis Henricus transegit, tamen animi principum exacerbati manserunt. Eodem anno Ioannes à Saldern,
30 qui Boclam oppidum à diœcesi oppignoratum tenebat, ab episcopo pulsus, hostilia episcopo denunciat. Id bellum mortuo post paucos menses in vrbe Brunsuiga Salderio, cum ipso extinctum est. Quo ipso tempore, Ottonem comitem in Teclenburg, quæ arx in colle edito duobus ab Osnabruga milliaribus, Monasterium versus sita est: proprius ipsius filius, Conradus, in vincula coniecit. Filia, comiti in Brunchorst nupta, magis in patrem pia, quàm filius, omnium vicinorum principum auxilia & opem aduersus fratrem implorat. coniunctis igitur episcopi Monasteriensis Erici ducis Saxoniæ, & Osnabrugensis Erici ducis Brunsuic. & comitum Lippiæ, Schavvenburgi, Aldenburgi, Ritbergæ, copijs, pater ex filij carcere liberatus est. Filius nullos postea hæredes masculos suscepit, & tota comitum Teclеburgensium familia ve-
40 tusta cum eo extincta est.

Henricus Angliæ Rex, cùm & pontificis cohortatione, & inducijs cum Gallo, à Ferdinando socero & confœderato suo, contra fidem ipsi datam, vt aiebat, factis, moueretur: depositis belli consilijs, Ludoico Galliæ regi, permissa sibi vrbe Tornaco, & sexies mille auri pondo præterea promissis, reconciliatus, sororem insuper suam Mariam, 18. annorum puellam in matrimonium dedit. Quas nuptias senis regis cum iuuencula, Abauillæ ad Somam fl. mense Octobri celebratas, mors regis tertio pòst mense secuta, exemplum fuit veteris versus, ὅτι σύμφορον ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι.

Basilius Moschorum rex, Smolensem arcem amplissimam, ac vt illarum regio-

M.D.XIIII. num ædificandi ratio fert, munitissimam, post aliquoties repetitas obsidiones & oppugnationes, tandem Michaëlis Glynskij ductu & industria, quem se arci captæ ducem præfecturum esse promiserat, deditione occupat. 12. Iulij. cùm ante centũ annos, eodem mense, in Vitoldi Lithuanorum ducis potestatem primùm venisset. Etsi autem paulò post Moschi in Lithuaniam progredientes, Sigismundi Poloniæ regis auspicijs, 8. Sept. memorabili prælio ad Borysthenem, profligati, & multis ducibus ac militibus circiter bis mille captis, gloriosè victi sunt: de qua victoria, Leonis X. gratulatio, ad Sigismundum Poloniæ regem scripta, in Bembi epistolis extat: tamen Smolensem arcem & ducatum (ad quinquaginta milliaria patentem) à se occupatum Moschi in hodiernum vsque diem retinent. Polonus, vt ad cæteros principes Christianos, sic 10 ad Pontificem Leonem, sedecim Moschos nobiles captiuos victoriæ monimentum misit, quos in itinere ad Oenipontem Maximilianus Imp. tum Basilij amicus & fœderatus, interceptos, liberauit, & per Lubecam incolumes in Russiam remisit. Verùm paulò post Maximilianus Sigismundo Polono hac occasione reconciliatus est. Diu iam agitata erant de affinitate & connubijs inter Annam & Ludoicum Vladislai regis Boëmiæ & Vngariæ liberos, & Ferdinandum ac Mariam Maximiliani nepotes, consilia. Hæc cùm missis ad Vladislaum hoc anno legatis tandem finiri & confirmari Maximil. peteret: Vladislaus cupere se cum eo fœdus amicitiamque & affinitates iungere ostendit, modò cum fratre suo Sigismundo rem componi, & communi consilio & adsensu omnia constitui pateretur. Id cùm Cæsar etiam non 20 improbaret: exeunte anno, Maximiliani & Sigismundi legati Ioannes Cuspinianus & Christophorus Schidlovvicius, ad Vladislaum Vngariæ regem (qui paulò ante, fœda, cruce signatorum seditione, ductu Ioannis Cepusiæ comitis & Palatini Transsyluaniæ oppressa, liberatus fuerat) Budam proficiscuntur, vbi summa fide ac diligentia concordiæ negocium agentes, constituunt, vt Maximilianus, Vladislaus, M. D. XV. & Sigismundus, sequenti anno ipsi apud Posonium conueniant. qui tamen conuentus Viennam translatus est, quo Maximilianus, mense Iulio, missis Posonium ad Vngariæ & Poloniæ reges, Christophoro duce Brunsuic. archiepiscopo Bremense, Casimiro marchione Brandeb. & Cuspiano, legatis, eos euocarat. Congressi igitur propè Brugas ad Leitam fl. in Vngariæ & Austriæ limitibus, postridie Viennam in- 30 16. Iulij. gressi sunt. vbi positis simultatibus & odijs, fœdus & amicitia inter reges perpetua sancita est. Deinde in templo D. Stephani, Annam Vngariæ regis filiam Maximilianus alteri ex nepotibus Carolo aut Ferdinando: Mariam verò neptem Ludoico, ritu solenni, despondet. Fœdus cum Moscho vel reuocare se velle, vel pacem conditionibus Poloniæ regi honestis, per legatos se confecturum, & ordinis Teutonici in Borussia magistrum, si præstare fidem Polono debitam recuset, se deserturum promittit. Aduersus Turcas vt expeditio citius faciliusque suscipi posset, legati Vnga- 6. August. riæ & Poloniæ regum nomine, ad Venetos de pace decreti: postremò, Vratislauiense emporium, cuius supra memini, abolitum, & commerciorum libertas hinc inde restituta est. Sigismundus Vienna digressus, Cracouiam redijt, vbi Barbaram coniu- 40 gem, ex puerperio alterius filiæ Annæ adhuc languentem, inuenit, quam 2. Octobris ex hac vita DEVS euocauit. Soror Sigismundi Elisabetha, Friderico II. Lignicíæ duci paulò ante addicta, mense Nouembri ad sponsum ducta est. Hic Fridericus, pater fuit Friderici III. Lignicensis, & Georgij ducis Lign. Brigæ sedem aulæ haben- 1503. tis: Qui tamen non ex Elisabetha, vix sesquianno post nuptias elapso defuncta: sed altera coniuge Sophia, Friderici marchionis Brandeburgensis filia, suscepti sunt: hic, anno 1524. ille 1520. die 28. Martij.

Altero mense postquam reges Maximilianus, Vladislaus, & Sigismundus, Viennæ congressi sunt: CHRISTIANUS II. Daniæ rex, ELISABETHAM, Maximiliani neptem, Philippi archiducis Austriæ & Hispaniæ regis filiam, Caroli V. postea Impe- 50 9. August. ratoris sororem, quæ in sæuissima tempestate Hatniam appulerat, in matrimonium duxit. ex qua filios Philippum & Maximilianum infantes mortuos, & Ioannem in 1532. exilio posteà Ratisbonæ in comitatu Caroli V. eadem die, qua pater captus est, extinctum, & duas filias, Dorotheam, Friderico II. electori Palatino, quæ vidua Neago-

ræ in

M.D.XV. 1580.

riæ in Palatinatu Norico multos annos habitans, tandem decessit: & Christinam primum duci Mediolanensi Francisco Sfortiæ, deinde Francisco Lotharingiæ duci nuptas, suscepit. Nuptijs Danicis, Maximiliani Cæsaris nomine, Sigismundus liber Baro ab Herberstein, Moscouiticarum rerum historia deinceps edita clarus; & inter cæteros principes, Henricus dux Megapolitanus cum coniuge Helena, Philippi electoris Palatini filia, biennio antè ducta, interfuerunt. Georgio interea Pomeraniæ duci, ex Aemilia Helenæ sorore, pridie Idus Iulij natus est Philippus dux Pomeraniæ, cui ab auo materno electore Palatino nomen inditum est; præsentium ducum Pomeraniæ pater. Quo ipso anno, Maria Philippi coniunx, patre Ioanne duce Saxoniæ & matre Margarita Anhaldensi in lucem edita est. & Anna Bogislai filia, Georgio duci Silesiæ Lignicensi nupsit, cuius Georgij frater Fridericus II. eodem ferè tempore, Annæ materteram, Elisabetham, Casimiri Poloniæ regis filiam duxit. Sed Georgio duce Lignicensi sine liberis mortuo, Anna vidua, in oppido Luben, summa cum omnium veneratione & gratia, vitam vsque ad annum Christi 1550. produxit.

CAROLVS, Philippi filius, Belgici princeps, adolescens quindecim annorum, sed ante annos, animumque gerens, curasque viriles, tutela recens egressus, prouincias suas ipse gubernare cœperat. Is huius anni initio, Henricum Nassouiæ comitem, cubicularium intimum, ad Franciscum Galliæ regem mittit, vt regionum Flandriæ & Artesiæ nomine, quas Galliæ regum beneficio possidebat, fidem clientelarem regi præstaret. Quam cùm dedisset, vt firmior inter duos principes pax & amicitia constaret, quod toties antea inter Ludoicum XII. & Maximilianum Cæsarem agitatum fuerat, vt Renata Ludoici filia, Claudiæ reginæ Galliæ soror, Carolo in matrimonium daretur, de eo ita conuenerunt, vt ei Mediolani & citerioris Britanniæ iuribus cedenti, Biturigum ducatus cum sexcentis aureorum millibus dotis nomine in perpetuum traderetur. Ad eam pactionem confirmandam, legati à Francisco rege, Carolus ex familia Burbonia dux Vindocinensis (cuius filij Antonius rex Nauarræ, & Ludoicus Condeus, in bellis Galliæ ciuilibus nostra ætate clari fuerunt) Stephanus Poncherius Parisiorum episcopus, Genlius & alij, ad Carolum Hagæ in Hollandia tum commorantem missi sunt. Vbi re transacta, matrimonium Henrici Nassouij etiam, cum Claudia Philiberti Auraniæ principis sorore, quæ in aula Gallica tum commorabatur, authoritate Caroli confectum; & paulò post nuptiæ, Nassouio Burbonium & collegas, Feram vsque in Picardia, quò sponsa interea deducta erat, comitante, feliciter peractæ sunt. Cùm autem huius coniugij occasione, dignitas principum Auraniæ, in comitum Nassouiæ familiam translata sit: & nostra ætate, in Belgicis perturbationibus, plurimos iam annos durantibus, celeberrimum VVilelmi principis Auraniæ nomen extiterit, qui solus ferè, prouinciarum Belgici confusiones, aduersus Philippum Hispaniæ regem potentissimum sustentauit: Genealogiæ partem adscribam.

VValramus.
|
Henricus comes in Nassavv.
|
Otto.
|
Henricus.

VValramus, in VVeilburg | ADOLPHVS, Imp. 1292.	OTTO, stirps comitum Nassauiensium in Tillenberg. Henricus. OTTO. vxor Adelheid de Vianden. Ioannes.	
Ludoicus de Cabilone, princeps Auraniæ.	Engelbertus, ex Ioanna Polama filia & hærede Philippi Domini de Bredavv. Ioannes ⊕ 1475. ex Maria	Adolphus. Henricus.

M. D. XV.

Guilelmus.

Ioannes de Chalon, vel Cabilone.

Diestensi.

Ioannes comes à Nassavv, cui Elisabeth, filia postremæ comitissæ in Catzenelnbogen nupta. ⊕ 1516.

Engelbertus, qui Maximiliano Imp. in Belgico fideliss. seruiuit.

PHILIBERTVS, Ludoicum XI. in Burgundia occupanda fideliter adiuuit 1477. 1478. postea conquerens pacta sibi à rege non seruata, defecit. Neapolin anno 1528. contra Gallos defendit. in obsidione Florentiæ 1530. perijt. Sororis filium hæredem testamento reliquit.

CLAVDIA. — HENRICVS comes Nassaensis, cubicularius Caroli V. ⊕ 1536.

Renatus princeps Auraniæ, in obsidione S. Desiderij 1544. obijt. VVilelmum patruelem testamento hæredem reliquit.

VVILELMVS senior, qui cum Philippo Hesso de comitatu Catzenelnbogen litigauit, ⊕ 1559.

VVILELMVS princeps Auraniæ, Belgici Gubernator. ⊕ 1584.

Anna, ex Mauricij Saxonis filia.

Ioannes comes à Nassavv in Tilenberg.

VVilelmus, vxor Anna patruelis.

Ioannes, vxor Magdalena VValdecia.

Carolus Geldriæ dux, quem in pace cum Carolo Belgici principe, Parisijs facta, Galliæ rex simul comprehendi voluerat: Francisco Galliæ regi, ad recuperandum Mediolanum expeditionem instituenti, nigras cohortes, vt vocabantur, sex millium Germanorum adduxit: & cum Claudio, Guisiæ comite, sororis suæ filio, Antonij ducis Lotharingiæ fratre, vniuerso viginti duorum millium Germanico peditatui præfectus est. ac Vercellas vsque in conspectum ferè Mediolani cum exercitu progressus, domum subitò reuocatus, non interfuit prælio illi memorabili & formidoloso Idib. Sept. cōmisso, quo Heluetios ad Mediolanum, pro Maximiliano Sfortia propugnantes, Franciscus Galliæ rex fortiter & feliciter plurimis cæsis profligauit. Quam victoriam, Mediolani, totiusque ducatus, ac ipsius etiam arcis Mediolanensis, cum principe Maximiliano Sfortia, in Galliæ regis potestatem redactæ, Parmæ etiam & Placentiæ à PP. Iulio ante triennium abreptæ, deditio secuta est. Leo X. etiam, qui se antea hostem regis Galliæ declarauerat, fortunam secutus, mense Decembri cum Francisco Bononiæ congressus, de omnibus controuersijs, relicta Gallo Parma & Placentia, & Alfonso Ferrariensi Mutinæ & Lepidi restitutione promissa, sed non præstita, transegit.

Eodem anno, in Anglia, Thomas Volsæus, regis sacellanus, lanij filius, sed ingenio, prudentia, doctrina, & in rebus agendis industria excellens, summum gratiæ & autoritatis locum apud regem iamdudum adeptus, Cardinalis & archiepiscopus Eboracensis, & cedente ei Guilelmo VVaramo, Cancellarius regni à rege creatur. Has excellentis ingenij & fortunæ dotes, insolentia & superbia fœda inquinabat. Itaque vetus quidam ipsius familiaris & condiscipulus, renouare cum eo veterem amicitiam, eaque frui cupiens; cùm superbè ab ipso, negante vnquam sibi eum notum fuisse, reijceretur: discedens, Miseret me, inquit, istius Cardinalis, qui nec seipsum, nec veteres amicos amplius nouit.

In Saxonia inferiore, HENRICVS iunior dux Brunsuicensis, patrij ducatus gubernationem recens adeptus, MARIAM Vlrici ducis VVirtebergensis sororem, patre Henrico, Eberardi sapientis ducis VVirtebergensis patruele natam, triennio antè ipsi addictam, domum traduxit. Ideò VVIRTEBERGensium Ducum familiæ partem hoc loco adscribam.

Vlricus ad VVilam occisus 1388. vxor Elisabeth, filia Ludoici Bauari.

Stephanus comes Mompelgard.

h ♀

M. D. XV.

B

Henricus ad Nicopolin ⊕ 1396. ante patrem.

Henrica Mompelgard. ⊕ 1442.

♀

Eberhardus Mitis. vxor Antonia, filia Barnabæ Mediolanensis. vidua Friderici regis Siciliæ.

EBERARDVS comes VVirtebergensis & montis Pelicardi, ⊕ 1419.

Ludoicus, Vraci sedem aulæ habuit. Balingen, Dutlingen & Blaburen ditioni adiecit, ⊕ 1450. Vxor Mathildis Ludoici Palatini filia, postea nupta Alberto Austriaco, fratri Frideric. III.

EBERARDVS sapiens, fundator Academiæ Tubingensis 1477. primus Dux VVirtebergensis 1495. ⊕ 1496.

VLRICVS, Studgardiæ. captus à Friderico Palatino 1462. ⊕ 1480. vxor 1. Elisabetha, Henrici Ducis Bauariæ filia. 2. Margarita, filia Amadei Sabaudi, prius Ludoico electori Palatino, Philippi patri, nupta.

Eberhardus II. dux, pulsus 1498.

HENRICUS comes Mompelgardensis.

VLRICVS dux VVirteb. cœpit 1498. ditiones aliquot Philippo Palatino ademit 1504. pulsus 1519. restitutus 1534. ⊕ 1550. vxor Sabina, filia Alberti ducis Bauariæ, quæ ⊕ 1564.

CHRISTOPHORUS, princeps optimus, ecclesiarum & scholarum Nutritius. ⊕ 1568.

LVDOICVS ἄπαις ⊕ 1593.

MARIA, vxor Henrici ducis Brunsuicensis, ⊕ 1542.

Iulius, dux Brunsuicensis.

Georgius comes VVirtebergensis.

Fridericus comes Mompelgard. successit Ludoico 1593.

Primus autem dux VVirtebergensis, VVormatiæ in comitijs anni 1495. à Maximiliano I. creatus, EBERARDVS Barbatus, cum quadraginta quinque annos, post comitis Ludoici patris obitum, patriam sapienter, iustè & clementer rexisset, & Academiam Tubingæ condidisset: sequenti statim post acceptum Ducis titulum anno, sine liberis ex hac vita migrauit. Huic Eberardus II. frater patruelis, successit. nam Ludoicus pater Eberardi I. Ducis, & Vlricus pater Eberhardi II. fratres erant; nati patre Eberhardo, comite VVirtebergense, qui ducta Henrica, Henric comitis Mompelgardici filia, ditionem illam Burgundicam, primus VVirtembergensi familiæ adiunxit. 1450. 1477. 1496.

Eberhardi II. frater fuit Henricus, Mariæ Brunsuicensis pater, comes VVirtenbergæ & Mompelgardi. Is cùm in Caroli Burgundi aula adolescens vixisset: & postea exortis inter Carolum, & Vlricum, Henrici patrem & Heluetijs amicum, offensionibus, à Carolo captus: eoque ad Nanceum interfecto liberatus fuisset: sacris se primùm Moguntiæ addixit. Postea, patre humanis rebus exempto, coniugem primam accepit Elisabetham, Simonis comitis Biponti & Bitzæi filiam, Friderici comitis Bipontini neptem. quæ, cùm VLRICUM filium enixa esset, partus doloribus superata, paucis postea diebus fato concessit. Cùm autem Henricus viduus, alteram coniugem Euam, comitis Salmensis filiam, ducturus esset: infans Vlricus, ad Eberardum Barbatum patruelem, qui liberis carebat, delatus, pia coniugis illius Barbaræ Mantuanæ cura enutritus, & studio curaque Eberardi vsque ad annum ætatis decimum educatus est. 1474. 1476. 1485.

Ex Salmensi verò Henricus coniuge, Georgium comitem VVirtebergensem & Mompelgardensem, Friderici nostro tempore viuentis patrem: & duas filias suscepit, Mariam Iacobam, Henrico Brunsuicensi, & Mechtildin, VVilelmo Hassiæ Landgrauio elocatas.

Mortuo

M. D. XV. Mortuo autem Eberhardo I. cùm naturam & mores Eberhardi II. ad gubernationem non idoneos, sapientiss. Imp. Maximilianus improbaret, & Eberhardus spōte deserta patria, ad Philippum Palatinum, apud quem in oppido VValdenfels tandem extinctus est, profugisset; Maximilianus fratris illius Henrici filium Vlricum, adhuc puerum vndecennem, sed excitata & alacri indole, Maximiliano se probantem, adiunctis tutoribus & consiliarijs grauibus, ducatui præfecit. eique post aliquot annos, 1514. sororis suæ Cunegundis, & Alberti Bauariæ ducis filiam, Sabinam coniugem dedit, 1515. ex qua CHRISTOPHORUS, optimus & laudatissimus princeps, altero coniugij anno natus est. 12. Maij. quo subditorum seditio aduersus principem, ob insolitas exactiones, & pondera ac mensuras diminutas, quam den armen Cunz nominarunt, ab Vlrico oppressa est. Cum autem princeps iuuenis, ferocior, animo à coniuge prorsus alienato, inhumanius eam tractaret, & alijs amoribus indulgens, Ioannem Huttenum aulæ suæ marscalcum in sylua Beblingensi interfecisset, aliquot post occisum Huttenum mensibus, vocante Maximiliano Imp. excipiente hospitio Poloniæ & Vngariæ 1515. Reges, Viennam profectus est. Absente principe, conuenit inter patriæ primates, agendum cum Cæsare Maximiliano, vt retineat apud se extra VVirtenbergam aliquandiu principem. Ad id nitebantur coniunx, & Dieterich Spet, & Brunick Zelling, vt alios taceam. Minus feliciter processit cœptum. Rediens enim princeps, Theodoricum Spet missum fecit, ac vxori mortem minitatus est. sed circiter festum 1515. Catharinæ vxorem Vlrici ad patrem in Bauariam abduxit Spetus. Multa hoc biennio per Huttenos ac Bauaros tentata, & in comitijs Augustanis publicè coram senatu 1518. Imperij, aduersus VVirtenbergensem agitata sunt, & Vlricus Huttenus, cæsi agnatus, scriptis publicè editis VVittebergensem impugnabat. Verùm post interitum Cæsaris Maximiliani, cùm destinasset Vlricus VVirtebergensis vindicare iniuriam à Bauaris acceptam, qui coniugem sibi abduxerant, nactus est occasionem opportunam. Statim enim Rutlinga, post obitum Maximiliani, Vlricum offendit, capto homicida quodam ducis VVirtebergensis ministro. Vlricus igitur vastatis Rutlingensium agris vrbem obsidens, velut turbator pacis publicæ à Sueuico fœdere in exilium pulsus, ac post quindecim demum annos in patriam restitutus est. Sed ad Mariam, Vlrici sororem, ab Henrico duce Brunsuicensi hoc anno in matrimonium ductam redeo, 1534. ex qua Henrico sex liberi procreati sunt: Catharina, Ioannis March. Brandeburg. Margarita, Ioannis ducis Munsterb. Clara, Philippi ducis Brunsuicensis in Grubenhagen, coniuges, & totidem filij, Carolus victor, post victoriam Caroli V. de Gallis 1525. ad Ticinum partam: Philippus magnus, & IVLIVS, sacris destinatus, qui post fratres 1529. in prælio cum Alberto Brandeb. ad Siuershusiam cæsos, relictis sacerdotijs, tandem 1553. patri mortuo in gubernatione successit.

M. D. XVI. Georgius Saxoniæ Dux, deposito vrbis Groningæ recuperandæ conatu, & relicta VVestfrisiæ procul à suis ditionibus dissitæ, aduersus Geldriæ ducem, Frisiæ vicinum, virum acrem & magnanimum, defensione: oppida Franceram, Levvarden, & ius omne, quod in Frisia reliquum habebat, pactionibus certis, aulæ Burgundicæ superiori anno cesserat. quam Carolus, Philippi filius, adolescentiæ annos vix 1515. ingressus tum gubernare cœpit. Carolus igitur, Florentium Isselstenium Egmondanum, ducem in VVestfrisiam mittit, qui Harlingam & postea Levvardiam, in fidem accepit. Cùm autem nobiles & ciuitates, à Geldriæ duce pendentes, pertinaciter suas partes tuerentur, & Geldrum, ne ab eo desererentur, rogarent: isq; Leovvardiam, & Franceram obsidione premeret: cæteri ordines, Burgundis addicti, missis legatis, à Carolo V. petunt, vt totam regionem distractam hactenus & in partes diductam, in vnum corpus redigere, ac Geldros penitus exturbare studeat. Appulerunt igitur postridie Idus Augusti, Harlingam, centum naues, ac in his duces Belgici Florentius Egmondanus, Henricus Nassouius, Philippus à VVassenaer, Laleinus, Septemb. & alij, circiter 9000. exercitum adducentes: quorum aduentu, Levvardiæ & Fran-Nouemb. ceræ obsidio soluta, & Dockum occupatum, & Septemsyluani Burgundis subiecti, & Bolsvverda cum præsidio dedita est. Sed stratagemate Geldri, qui Medenblici & 1517. Alcmariæ in Hollandia, cohortibus aliquot immissis tumultum excitauerat, ad quem repri-

reprimendum Florentius traiecerat: ipse interea Doccomium & Bolsvverdiam recuperauit. Burgundi igitur, summa vi ducem adorti obsident Arenaci. Sed interuentu legati Gallici factæ induciæ, & cum Geldro actum, vt acceptis à Carolo Burgundo centum millibus Coron. Frisia omni terra marique deinceps abstineret. Quæ tamen pacta instigantibus Geldrum Frisijs, & ad sui defensionem denuò inuitantibus, irrita fuerunt, donec anno 1523. tandem, Geldri ex tota Frisia deiecti, & Bolsvverda, Slota, Snecca, Doccum, Syluani recepti, Burgundo iurarunt, vniuersaque VVestfrisia in vnum corpus reducta, solos Burgundos deinceps dominos agnouit. M.D.XV.

Cùm autem Florentij Iselstenij Egmondani mentio inter Duces Caroli facta sit: seriem FAMILIAE EGMONDANAE obiter intexo.

Ioannes XVIII. Egmondæ dominus, ⊕ 1370. Vxor Guida, Gisberti Amstelij, domini Iselsteinij filia, & mortuo fratre Arnoldo hæres.

Arnoldus XIX. Egmondanæ dominus, ⊕ 1409.

Ioannes XX. cui Maria, filia Ioannæ sororis Reinoldi ducis Geldriæ, nupta fuit.

- Arnoldus Dux Geldriæ cœpit 1426. ⊕ 1472.
  - Adolphus, cepit patrem, deinde à Carolo Burgundo captus 1479.
    - Carolus dux Geldriæ ab anno 1492. vsque ad 1537.
- VVilelmus dominus Egmond, Iselstein & Buræ. ⊕ 1483.
  - Ioannes I. comes Egmond. 1492. à Maxil. Imp. creatus.
    - Ioannes II. Mediolani ⊕ 1528.
      - Amoralus Egmondanus Dux militiæ Caroli V. & Philippi regis Hispaniæ, aduersus Gallos, præcipuus: tandem à Duce Albæ decollatus 1568.
  - Fridericus dominus Iselsteini, primus comes Buranus à Maximil. Imp. factus.
    - FLORENTIVS in Frisia & aduersus Geldros bella gessit, Diœcesin Vltraiectinam Carolo subiecit, 1528.
      - Maximilianus comes Buranus, anno 1546. 1547. in bello German. celebris.
        - Anna filia & hæres vnica, VVilelmo Nassouio, principi Vraniæ, nupta.
          - Philippus VVilelmus, Louanij in Academia captus à duce Albano, & in Hispaniam abductus 1568.

EZARDVS, orientalis Frisiæ comes, deserto Geldro Burgundis se adiungit. Cùm enim Groningenses superiore anno, oppidi Dammi munitiones deijcere & solo æquare cœpissent: Ezardus demolitionem impediens, ad Geldriæ ducis cognitionem prouocarat. Reuersis autem domum Groningensibus, ipse paucis interiectis diebus transit, & à Groningensibus deiecta instaurat. Re ad principem Geldriæ per Groningenses delata, significatur Comiti literis Principis, nisi è vestigio Dammo discedat bellum ipsi illatum iri. Penitus igitur disturbatis & destructis Dammi munitionibus, & paulò post etiam castello VVeerdenbras solo æquato, & arce comitis Stichusen, ab Erico duce Brunsuicensi, nouis præsidijs inductis, aduersus comitem defensa: Ezardus contra Geldri & Groningensium iniurias, Burgundionum potentiam & felicitatem suis rationibus commodiorem fore existimans: in castra ad Florentium, Bolsvverdam tum obsidentem, quæ paulò post Burgundis dedita est, proficiscitur. eumq; Bruxellam postea comitatus, Carolum adolescentem, in Hispaniam M. D. XVI.

M.D.XVI. niam iturum salutat. Inde Machliniam ad Maximilianum Imp. pergens, ita se Imperatori purgauit, vt à proscriptione absolueretur, & stipendium annuum 4000. aureorum ipsi ab aula Burgundica constitueretur. Vlricum filium primogenitum, Carolo V. in Hispaniam ituro, comitem adiunxit, qui, post triennium, mota mente in patriam redijt, & in ea ægritudine aliquot adhuc annos patri mortuo superstes vixit. Ex ea profectione domũ reuersus Ezardus, simulata expeditione in Frisiam occiduam FRIBVRGVM, quod à Saxonibus adhuc tenebatur, ex improuiso contendit, arcemque recuperat. (1517. Idibus Sept.) Inde in agrum Ieueranum, mortuo paucis ante hebdomadis Christophoro, pergens, cum virginibus pupillis transegit: ac sequentis anni initio, cum ducibus Saxoniæ & Brunsuic. etiam, controuersiæ compositæ, & Stichusa arx munita, quæ sola in Saxonum potestate manserat, Ezardo restituta est. (5. Ianuar. 1518.) Sic DEO Ezardi rebus fauente, & subditorum suorum fide & amore in se incredibili, ex omnibus belli calamitatibus tandem feliciter eluctatus est. eodemque anno, Heronem Omke vicinum & hostem suum, ductis in agrum Esensem copijs, castigauit.

Initio anni Franciscus Galliæ rex, constitutis in Italia rebus, & Carolo Burbonio Prorege Mediolani relicto, in Franciam redijt. vbi ad eum Carolus Brandisius, Suffolciæ dux nouus, venit, ab Henrico Anglo gratulatum Francisco de victoria Mediolanensi, & reducendam domum Mariam, Ludoici XII viduam, Henrici sororem, cuius voluntate nuptias cum illa Lutetiæ statim celebrauit, missus. Huius ex filia Francisca neptis fuit Ioanna, Gilberto filio ducis Northumbriæ nupta, cuius prætextu, (1553.) Northumbriæ dux filio regnum tradere, exclusa Maria Henrici VIII. filia, velut ex incesto concubitu nata, nostro tempore conatus, sibi & filio ac nurui innocenti supplicium capitale attraxit. Eodem tempore, ex Gallia in Scotiam redijt Ioannes Stuardus, Albani dux, filius Alexandri, qui Iacobi III. regis frater fuit. Ex hoc Ioanne, tum gubernatore regni, natus est Matthæus, Iacobi VI. nostra ætate summam de Heroica indole sua expectationem excitantis, auus paternus.

FERDINANDVS Hispaniæ rex, Ioannis Aragoniæ regis (qui Alfonsi illius magni & sapientissimi Neapolit. regis frater fuit) filius: Ferdinandi iusti nepos: & Caroli V. Imp. auus maternus; prudentia, consilio, industria, virtute & felicitate, nulli suæ ætatis regum secundus, ex hac vita decessit. (29 Ianuarij.) qui Granatæ regnum, eiectis Saracenis, post 800. ferè annos, quàm illud possederant, Neapolitanum, Nauarræ, Orani in Africa, Hispaniolæ & Americæ & alia in nouo orbe regna, imperio Hispanico adiecit. ac in Granatensi & Neapolitano præcipuè regno, in Ferdinandi potestatem redigendo: magni Consalui Cordubæ ducis, (qui quadragesimo ante regem Ferdinandum die ex his terris emigrauit) magnanimitas virtus & industria, regi præsidio fuit. natus erat Consaluus patre Petro Corduba: matre Eluira Erreria, & in aula Elisabethæ Reginæ Castiliæ educatus, in bello aduersus Granatam decennali, inclarescere cœpit, quæ 1492. capta est. Inde missus auxilio Venetis, Cephaleniam expugnauit 1501. transgressus in Italiam, Brutios & Apulos regi suo subiecit. Obsessus autem à Gallis per hyemem Baroli, erumpens Namurcum Gallorum Ducem ad Gereonem Apuliæ oppidum ad Aufidum profligauit, (28. Aprilis. 1502.) totumq; regnum Neapolitanum Ferdinando Regi subiecit.

Regna, Ferdinandi obitu relicta, ad Carolum Belgarum principem, Ferdinandi ex Ioanna filia nepotem, omnia peruenerunt. Testamentum autem superiore anno Burgis condiderat Ferdinandus, in quo, Ferdinandum nepotem, Caroli, quem Belgici moribus innutritum, in Hispaniam vix venturum arbitrabatur, fratrem, Gubernatorem Hispaniæ constituerat, eique tria militarium ordinum, S. Iacobi, Calatrauæ & Alcantare magisteria iure hæreditario donarat. Verùm paucis ante mortem diebus, intimis amicis & senatoribus regijs, quibus Tabulas Testamenti inspiciendas dederat suadentibus, vtrumq; caput induxit, & Carolum primogenitum, Ioanna regina Caroli matre viuente, gubernationi Reipublicæ præfecit: eoq; absente curam regnorum, Francisco Ximenes archiepiscopo & Cardinali Toletano, seni prudenti, iusti ac recti tenaci, & longo Reipublicæ vsu probato, commendauit.

M. D. XVI.

mendauit. Vt autem de morte & postremis mandatis aui Carolus in Belgico literas gubernatoris & senatus Regij accepit: magno se dolore affici, rescribit, quòd rectore ac moderatore consiliorum ac rerum suarum fidelissimo, suique amantissimo, & qui rudi eius ætati pernecessarius fuisset, priuatus sit. Iacturam tamen hanc quamuis incomparabilem non mediocriter aui sui consilio sarciri, qui Cardinalem Toletanum gubernationi Reipublicæ præfecisset, cuius sapientiam & industriam longo rerum vsu confirmatam, & integerrimos ac grauissimos mores, ex multorum relatione didicisset, quanquam postremum aui sui de eo iudicium, summæ commendationis instar apud se esset. Ad episcopos etiam & principes regni, 10 se propediem in Hispaniam venturum scribit. Interea gratissimum sibi futurum, si Cardinali & senatui perinde ac sibiipsi parerent. Se enim certum esse, omnia quæ ad Reipublicæ commoda, & regiam dignitatem tuendam pertinent, illos esse curaturos.

Maximilianus Caroli auus, tum aduersus Galliæ regem Franciscum, Venetis hostibus Maximiliani ea conditione fœderatum, vt eos in recipienda Brixia, Verona, & alijs Italiæ locis, quæ Cæsar ipsis adempta adhuc tenebat, iuuaret; expeditionem in Italiam parabat. in qua, irrito conatu obsessa vrbe Mediolano, quam Carolus Burbonius prorex defendebat: & exercitu, ob stipendia non soluta, dissipato: occasionem Venetis & Gallis, Brixiæ vi recipiendæ, & Veronæ obsidendæ 20 præbuit. Quam pauló post, ex pactione Nouiodunensi sponte Venetis Maximilianus reddidit. Cum enim Carolo nepoti in Hispaniam profecturo, amicitia Francisci Galliæ regis arctior, ad varia remouenda impedimenta, & res suas firmius stabiliendas, necessaria esset: idque intelligens Franciscus, superioris anni pactione Parisiensi minimè contentus, & pacem eius opera cum Cæsare, vt Italici belli sumptibus leuaretur, inire cupiens, grauiores conditiones proponeret, Nouioduni tandem per legatos, nouum fœdus mense Augusto percusserunt, quo se mutuò in tuendis regnis & prouincijs suis aduersus quosuis iuuandos obligant, & filia Francisci Ludoica vnum annum nata, cùm dote dimidiæ partis regni Neapolitani, Gallo ex transactione anni 1501. debitæ, Carolo despondetur. Ca-30 rolus, vicissim, annuas mille auri libras, regi, pro fructibus regni Neapolitani pendit, & Nauarræ regnum, Henrico Alibretano intra certum tempus restituere, vel alioquin satisfacere, tenetur. id si non faciat, Galliæ Rex, Nauarreum in recuperando regno adiuuans, fœdus non violat. Venetos etiam, in recipienda Verona, iuuandi facultatem sibi seruat. Quod si Cæsar Carolo Veronam in manus deposuerit, cum potestate eam Galliæ regi, vt ab eo Venetis reddatur, tradendi: tum Galliæ rex centum millia aureorum, & totidem Venetus senatus Cæsari soluet, & insuper Cæsari tres auri tonnæ à Ludoico XII. olim mutuò datæ condonabuntur. Huius pactionis vigore, Maximilianus, exeunte anno, Veronam Carolo nepoti cedit, per quem Odetto Foxio Gallico proregi tradita, & Venetis tandem re-40 stituta, & finis bello Veneto impositus est. Milites ad Veronam dimissos conduxit Franciscus Maria Ruuereus, Iulij II. Pontificis nepos, Vrbini dux, quem LEO X. proscriptum ex ducatu expulerat, eumq; fratris Petri (quem in Lyris ostio submersum supra diximus) filio Laurentio, de senatus Cardinalium assensu tribuerat. Sed Franciscus, post aliquot menses Verona Venetis reddita militibus præsidiarijs Hispanis & Germanis, qui tum dimittebantur, conductis ditionem recipit, magnamque Leoni Pontifici molestiam & negocium exhibet. cuius belli, quanquam nihil ad res Saxonicas pertinet, ea tamen de causa mentionem facio, vt in Bembi epistolis plurimæ, pro Leone PP. eius belli tempore scriptæ, vera causa belli cognita, rectius à studiosis adolescentibus intelligantur. Franciscus Ruuereus postea restitutus, filium Guidonem Vbaldum successorem habuit.

1517.

50 In Boëmia, regi Vladislao defuncto, LVDOICUS filius, decem annorum puer, Sigismundo patruo & Maximiliano Cæsare tutoribus à patre constitutis, successit. Quo ipso tempore, Vallis Ioachimicæ metalla primùm studiosius inquiri, & vallis ipsa ædificijs excoli & frequentari cœpit. In Balthici littoris vrbibus, Indulgen-

M. D. XVI. tias Pontificias Angelus Arcimboldus legatus Pontificius circumtulit, qui immensam vim pecuniæ, ex Saxonia collectam, Lubecæ, partim luxu prodegit, partim per mercatores Coloniam, & inde Venetias transcripsit. postea in Daniam & Sueciam profectus est.

VLTRAIECTINAM diœcesin, post Fridericum marchionem Badensem, gubernandam suscepit Philippus à Burgundia, Philippi boni ducis Burgundiæ filius nothus, Dauidis à Burgundia episcopi olim frater. cuius ecclesiastes aulicus fuit Gerardus Nouiomagus, ad quos multæ Erasmi epistolæ his annis scriptæ extant.

M. D. XVII. 15. Ianuar. 27. Ianuarij. 1516. 10. Nouemb. Initio anni M. D. XVII. (quo Verona Venetis reddita, finem bello Veneto, & quietem Italiæ restituit: & biduo post, Alcair Aegypti metropolis à Selymo Turcarum Imperatore capta, & Aegyptus tota in prouinciæ formam redacta est) in hoc Balthico littore noui inter Daniæ regem & Lubecenses belli semina sparsa sunt. Cùm enim Christiernus D. R. ex portu Lubecensi, Suecicam nauem capacissimam, mercibus onustam, abripi, & Hafniam auehi curasset, atq; ita nouis animorum alienationibus in Suecis & Lubecensibus causam præbuisset: mirificè eas 1517. hoc tempore auxit, promulgato per edictum Hafniæ Emporio, in quod omnes orientalis seu Balthici maris accolæ, merces suas, quæ Lubecam antea deportari solebant, Hafniam deferrent, ibiq; cum Belgis, Anglis, Gallis, alijsq; populis permutarent. eam ob causam priuilegia Hollandis, Fuggaris, Russis & alijs gentibus ampla concessit. Verum hæc consilia, quò minus tum vrgerentur, & successus à rege optatos assequerentur: bellum impedijt, quod aduersus Suecos, inter se mutuò intestinis 1512. dissidijs tumultuantes Christiernus suscepit. cuius hæc fuit occasio. Prælatus fuerat Erico Trollio, præcipuæ autoritatis inter proceres Suecos seni, in electione principis seu Gubernatoris regni Steno iunior Suantonis filius. Deinde Iacobus, archi. Vpsalensis, ætatis decrepitæ, rebus gerendis non amplius idoneæ, excusatione vsus, Stenonem rogat, vt vacatione sibi data, Gostauum Trolle, Erici filium, qui Romæ tum degebat, successorem sibi designari pateretur. Ita & patrem Gostaui, Ericum, Stenoni firmius reconciliatum iri: & Gostauum ipsum, qui primum in senatu locum habiturus esset, magis obsequentem illi & fidum fore. Steno igitur literis suis Pontifici Gostauum commendat, & Roma redeuntem, cum in promontorijs Stocholmensibus commorari intellexisset, inuitatum magno apparatu honorificè excepturus erat. Verùm is, declinato Stenonis congressu, ad Biscoptunam, è nauigio expositus, terrestri itinere Vpsaliam perrexit: non obscurè magnum & acerbum dolorem & & ardentem vindictæ cupiditatem ob indignam patris repulsam præ se ferens. Cùm igitur Lubecæ, cum Christierni Daniæ regis commissario, de regno Sueciæ ipsi tradendo transegisse, & crebras vtrinq; inter illos commutari literas, & clandestinos Nobilium Danicæ factionis cum archiepiscopo congressus in arce Stekiana fre- 1516. quentes esse habitos, constaret: Steno conuentum publicum Telgis ea æstate indixit, ad quem archiepiscopus, cum aliquot complicibus, solenni more vocatus est, vt iuramentum fidelitatis, velut præcipuum senatus regni membrum, gubernatori præstaret. Quam citationem cùm surdis auribus præterijssent; Steno, soluto conuentu, per clandestinum introitum arce Nycopense superata, eius feudatarium Stenonem Christierni, coniurationis suspectum cepit, atq; Stokholmiam missum in custodiam dedit. Illoq; coniurationem liberè confitente, alijsq; euidentibus indicijs accedenti- 8. Septemb. bus, Steno in nundinis Arosiensib. causam archiepiscopi ad populum refert, ipsumq; inuitis regni ordinibus, regem Christiernum attrahere destinasse, conuincit. Purgat se quidem archiepiscopus literis hac illac missis, quibus à reliquis episcopis & regni proceribus, petebat, vt se Stenoni reconciliarent. Sed cum horum consilijs nulla in re obsequeretur, & moras tantùm necteret, donec Danos commodè in regnum pertraheret: Steno, imminente autumno, Ericum Trolle comprehendi atq; custodiæ 10. Nouemb: mandari iussit, & archiepiscop. in arce Stekensi obsedit. Dum hæc in Succia geruntur, Christiernus, Daniæ rex, capacissimam Stenonis nauem, sale, panno & armis oneratā, ex portu Lubecensi abduci & Hafniam deuehi procurat. Sic intestinis hisce 1517. Suecorū tumultib. & nauis Suecicæ abductione, Inducijs vtrinq; violatis, bellum inter Danos & Suecos apertum recruduit.

Archi-

Archiepiscopo enim obsesso, & cæteris Danicarum partium proceribus, à Daniæ rege auxilia sollicitè petentibus, tandem initio Augusti, copiæ Danicæ, ducibus Ioachimo Trollio, Seuerino Norby, & Carolo Canuti nauibus propè Stockholmiam aduectæ, apud prædium regium VVedelæ, solum ascenderunt, vt arci Stekensi in, qua erat archiepiscopus, obsessæ subuenirent. superueniens verò Suecorum gubernator, copijs illis fusis fugatisque, nonnullos cepit, plures ferro interemit, reliquis partim in aquas sese præcipitantibus, partim in naues elapsis, rursusque in Daniam vnde venerant, per mare redeuntibus. Hac parta victoria, Steno captiuos aliquot in castra produxit, ex quibus postquam archiepiscopus rem gestam cognouit: desperans de Christierni regis auxilijs, ostendit Stenoni, se arcem dediturum & ad ecclesiam suam rediturum esse. Cùm verò à regni proceribus ipsi responderetur, nimis serò ipsum ad hæc consilia descendere, tot iam innocentum eius culpa effuso sanguine, neque decere, vt archiepiscopi munere tot homicidiorum reus fungatur, Is vtrumque sibi gladium tàm secularem, quàm spiritualem commissum esse; ideoque non se homicidam haberi posse ait, etiamsi plures in bello perijssent. Steno itaque, causæ cognitionem, ad senatum regni, reliquosque ordines, tum præsentes reiecit, à quo archiepiscopum ad dicendam causam datis salui conductus literis, venire, atq; solutis comitijs in arcem suam redire permissum est. Re in senatu disceptata, communibus omnium ordinum suffragijs lata sententia est, vt arx Stekensis, quæ toties patriæ damnum intulisset, solo æquaretur, & Gostauus suo priuaretur officio. atque hæc omnium ordinum sententia in tabulas relata, & cum regni ipsius, tum regni senatorum atque præcipuorum ordinum sigillis est confirmata solutoque conuentu, Gostauus Trolle in arcem Stekensem reductus est: quam, fame ferè enectis præsidiarijs, paulò post Stenoni dedidit. qui eam incendi, ac dirui iussit. Gostauum verò in cœnobium Arosiense ablegauit.

Meminit autem hoc anno auxiliorum Gallicorum, Daniæ regi aduersus Suecos militantium, Gallicus scriptor, Bellaius Langæus. de quibus, an hoc anno, vel triennio post missa sint, ambigo. Nam copiæ Danicæ hoc anno in Sueciam media æstate nauigijs vectæ sunt. Ineunte autem anno 1520. terrestri itinere regnum ingressæ ad Bogesund cum Suecis conflixerunt. Gallici scriptoris verba sunt: Circiter id tempus rex Franciscus negocium dat Gastoni Brezæo, principi Folcarmundo, qui frater erat magni Normanniæ Seneschalli, vt cum duobus peditum Gallorum millibus (quorum præfecti erant, capitaneus Pitollius, baro Gondrinus Vasco, Samblimondus Picardus, & capitaneus Landa) auxilio iret regi Daniæ, aduersus regem Sueciæ; Hi prælio vno victores, tandem à Danis relicti, in alio prælio, quod in glacie commissum est, profligantur: vbi maxima pars perijt propter arborum in sylua cæsarum multitudinem. His enim nostri, qui è glacie se in syluam receperant, impediebantur, vt hastæ longæ, quibus præliabantur, nulli essent vsui. E quibus cùm alij perierunt, tum Samblimondus vir fortis interfectus est. Horum ne dimidia quidem pars domum redijt, ijque nudi, exarmati, vestimentis detritis. Qui licet à rege Danorum, ad quem iuuandum hoc iter susceperant, relicti, tamen naues epibadas nacti, in Scotiam, deinde in Galliam nauigarunt. Galli, quibus stipendia tum à Christierno soluta non erant, sequentibus annis instructa sex nauium piraticarum classe, Danicas & alias in mari Balthico naues spoliarunt: & mercatores, quibus bona sua in mari ademerant, solutionem à rege Daniæ, qui eos stipendijs debitis defraudasset, flagitare iusserunt.

In BREMENSI Diœcesi, Christophorus, Frisios VVVRSATOS, in orientali Visurgis, in Oceanum se exonerantis ripa, duobus ab Albis ostio miliaribus, angustam regionem, sed vberem incolentes, armis ad mandata ipsis officia hactenus neglecta, & amplius ex tam fertili & amœno agro annui tributi vectigal sibi pendendum, adducere instituit. Hactenus enim superbi, feroces & indomiti, titulotenus magis, quàm veræ subiectionis officijs, archiepiscopum dominum recognouerant. VVursati pro defensione libertatis patriæ à maioribus acceptæ arma

M.D.XVII. capientes, non viri solùm, sed etiam fœminæ, contra sexus disciplinam, aduersus archiepiscopi copias in aciem prodibant, ducente agmen virgine, vexillum imagine mortis insignitum præferente, quam omnes viri pariter ac fœminæ ordine insecuti: satius pro patria mori, quàm turpiter fugere, seu in seruitute viuere iudicantes, ea animi ferocia occurrerunt, vt primo congressu satis feliciter pugnantes, multis peditibus interfectis, ordines eorum disturbarint. Sed tandem archiepiscopus, equitatu succurrens, vim VVursatorum satis acriter pugnantium fortiter repressit, & magna inter eos strage edita, VVursatos fudit & fugauit. In quo conflictu, virgo vexillifera, à milite quodam, gladio magno, quo Germani in prælijs vtuntur, per medium dissecta interijt. Ea potitus archiepiscopus victoria, VVursatiam omnem sibi & ecclesiæ Bremensi tum quidem subegit, & arcem munitam in VVedvvarden, quam ab Eoo, Morgenstern appellabat, ceruicibus eorum imposuit. Ferunt Maximilianum Imperatorem cùm huius VVursatici belli exitus ipsi ab archiepiscopo nunciatus fuisset, virginis VVursaticæ animi fortitudinem summopere prædicasse: eamque ad procreandam sobolem similem, omnino vita donandam iudicasse.

Virgo vexillifera.

Vicino Bremensi, episcopo RACEBVRgensi Henrico, humili loco Hamburgi orto, sed ingenio, industria, eloquentia, dexteritate in obeundis negocijs, & memoria excellenti, & magnanimo, perpetuæ cum duce Saxoniæ, Magno, Ecclesiæ aduocato, dissensiones ac lites, de libertatibus ac Iuribus collegij, & seruitutibus, quas prædijs ecclesiasticis, exigendo contributiones, & hospitij sumptus, dux imponebat, intercesserunt. cui aduersatus episcopus, inhibitiones à Pontifice & citationes ad ducem impetrauit. quibus magis ille irritatus, misso ad episcopum Ioanne Furstero Cancellario, contributiones precibus principis à prouincialibus impetratas (vulgò Landbeden nominant) à collegij etiam & ecclesiæ Raceburgensis subditis pendi flagitat. quas cùm non deberi respondisset episcopus, & principem indignantem & vindictæ cupiditate inflammatum, grauiora moliturum esse sentiret: nec Henricum ducem Megapolitanum, quo antecessor illius patrono & protectore aduersus eundem principem & Lubecenses, sibi quam hostibus grauiore, vsus erat, amicum admodum haberet: ad Lunæburgensem ducem, Henricum, Ottonis filium, proficiscitur, cui vt Imp. commissario, Iuramentum fidelitatis nomine regalium præstat.

Sæuiore igitur odio episcopi Dux accensus, Ioannem Daldorp clientem suum subornat, qui ob excommunicatum ab episcopo ipsius rusticum, debita non soluentem, bellum ipsi indicit, & pagos aliquot diripit. episcopus vicissim armis suis vtens cum principe conniuente & iubente, hæc agi, omnibus constaret, interdicto totam principis prouinciam subijcit. & ab Angelo Arcimbaldo pontificis legato, citationes & monitoria impetrat. Quibus acceptis princeps, literis ad episcopum & collegium datis, se ad amicam ex æquo & bono transactionem à paucis institutam offert, si modò interdictum tollatur. Quo ad Pascha vsque suspenso, dies Raceburgi in domo capitulari indicitur. Quò cùm episcopus, spe componendæ rei plenus, venisset: princeps Magnus, armatis aliquot comitatus, curiam episcopi intromissus occupat: episcopo & canonicis custodias ponit: ac literas extorquet, quibus pro se & successoribus, renunciare priuilegijs imperialibus & Pontificijs, quatenus principi aut illius subditis incommodare possent, & solum ducem Saxoniæ dominum & patronum agnoscere cogebantur: controuersias inter se & ducem ortas, non coram alio iudice, quàm capitulo & Ducis Saxoniæ consiliarijs cognosci & decidi: contributiones precarias à suis & collegij subditis, perinde vt cæteris principum & nobilium rusticis, pendi sinebant. Principi in pagos episcopi & collegij, vt antiquitus moris fuerit, diuertere, & alimenta hominũ equorumque ab ijs gratuito accipere licebit. Si ob hæc capita iam transacta, deinceps duci aut successorib. illius molestia aut damnum præbebitur, episcopus & collegium damna præstabunt. De sex beneficijs ducum Saxoniæ in collegio Raceb. à duce præsentari, deinceps centum marcas pro statutis nunquam soluẽt, & proximè à Gerardo Lamke solutas

1517. Mense Mart.

solutas restituent. Ab his promissis se nec per Pontificem, nec Imperatorem, aliumúe, liberari & absolui sinent, nec per alium impetrata absolutione vtentur. Contra agentes, 40000bus ducatorum mulctentur, quorum dimidia pars Pontifici, dimidia duci Saxoniæ pendatur.

Cùm autem vi & metu hæ literæ extortæ essent: Præpositus, Decanus & collegæ, exceptis sex à duce Saxoniæ beneficia accipientibus, Lubecam secedunt. quò Priuilegia & literas collegij ante biennium præmiserant, ac vnanimi consilio decernunt, non prius se Raceburgam redituros, quàm literas vi extortas, à duce Saxoniæ recepissent. mittunt ad Leonem PP. & Maximilianum Imperatorem, qui absolutionem, & monitoria, ac mandata pœnalia ad ducem Magnum impetrent. Archiepiscopus Bremensis, Christophorus dux Brunsuicensis, ducem citat. Intercedente autem sorore archiepiscopi, quæ Magni coniunx erat, amicæ tractationes Buxtehudæ, Lunæburgi & alibi frustra instituuntur. Dux in pœnas declaratur, & excommunicatus, cùm maiori rabie in episcopum & canonicos grassans, omnes eorum reditus & bona occuparet, & ad extremam inopiam redactos, facile ad quascunque vellet concordiæ rationes adductum iri speraret: aggrauatur, reaggrauatur, interdicitur, & tandem maledicitur in quartam generationem.

Tandem verò, commissarius Pontificis, Ioannes episcopus Lubec. adhibitis Henrico & Alberto, ducibus Megapolitanis, & archiepiscopi Bremensis ac ducis Lunæburgensis consiliarijs, controuersiam composuit, Magno duce Saxoniæ absolutionem coràm petente, & literas vi extortas restituente episcopo & capitulo, quæ omnibus inspectantibus in ignem coniectæ sunt. Ablata etiam collegio prædia, reditus, & alia, Dux restituit, & damna sarcit, & quatuor nobiles fideiussores constituit. Duo capita de contributionibus precarijs & Hospitij iure, in prædijs ecclesiasticis, ad Cameræ iudicium reiecta sunt, quod post annos 17. pro episcopo & collegio, contra ducem, pronunciauit.

1519. 26. Octob.

Eiusdem mensis initio, Ioannes Murmelius, ad Ruræ in Mosam se exonerantis ostium natus, Erasmi condiscipulus, qui multa παιδὶ χρήσιμα ἦκε, & latinæ linguæ ac politiorum literarum sua ætate reflorescentium instaurationem fideliter adiuuit: cùm ab anno 1500. Monasterij studia cum Timanno Camenero rexisset, & Alcmariæ & Dauentriæ scholas gubernasset: in cœlestem scholam translatus est.

Pridie Calend. IXbris, MARTINVS LVTHERVS Theologus, Augustinianus, sub Friderici electoris Saxoniæ patrocinio, VVittebergæ ad Albim, anno post initium Academiæ decimo quinto, Sententias de Indulgentijs, quæ venales à Ioanne Tezelio Dominicano Theol. Doctore, Pyrnæ ad Albim nato, authoritate Leonis PP. & Alberti archiepiscopi Magdeburgensis circumferebantur, ad disputandum proposuit. Quod primum initium Emendationis doctrinæ & rituum in Saxonicis & aliarum gentium ecclesijs, & eiectionis idolorum ac quæstus ementium & vendentium Pontificij ex templis, & totius Religionis ab erroribus & superstitionibus Pontificijs repurgandæ fuit. Cùm enim Tezelius statim propositiones Lutheranis contrarias, à Conrado VVimpina scriptas ederet, cumque velut Hæreticum passim traduceret: necessitas Luthero se defendendi, & de tota pœnitentiæ doctrina, de remissione peccatorum gratis ex indulgentia & misericordia DEI propter Filium donata, de Fide iustificante, de discrimine Legis & Euangelij, Iustitiæ spiritus & politicæ, de bonis operibus, & pædagogia ceremoniarum humanarum, de vsu Sacramentorum, copiosius differendi allata est. Vnde maiora certamina, & de nouis subinde rebus controuersiæ grauiores, & regni Pontificij in Saxonia & multis vicinis gentibus ruina secuta est. Cùm propositiones Lutheri de indulgentijs, Albertus Cranzius (Theologiæ doctor primùm in Academia Rostochiensi, cuius rector anno 1482. fuit, & postea lector in collegio Hamburgensi) qui Saxoniæ, Vandaliæ, Daniæ, Sueciæ Chronicon vsque ad annum Christi 1504. deduxit: paucis ante mortem diebus, decumbens, accepisset, O frater, inquit, abi in cellam tuam, & dic, Miserere mei Deus. significans, conatum rei tantæ, aduersus Pontificem, cuius authoritas & potentia summis regibus terrori erat, ab infimæ sortis monacho susceptæ, inanem & irritum

⊕ 7. Decem.

M. D. XVII. fore. Sed euentus ostendit, diuinitus Lutherum excitatum, & magnitudine animi penè plusquam humana, & cæteris ingenij, doctrinæ & eloquentiæ donis, ad tantam causam agendam necessarijs armatum, defensum, & Heroica virtute & successibus felicissimis donatum fuisse.

Parentes ipsius, Iohannes Lutherus, & Margarita Lindemanna, virtute præstantes, & veteris Germanicæ rectitudinis & modestiæ exempla: in comitatu Mansfeldensi, Islebiæ primùm, vbi Lutherus anno 1483. pridie Martini natus est: deinde Mansfeldiæ habitarunt: vbi inter honoratos ciues pater magistratus gessit, & cum præcipuis familijs in ea vicinia, adfinitate, & multis officijs coniunctus fuit, & facultates ad honestam liberorum educationem sufficientes habuit. Itaq; filio ad studia literarum adhibito, domi, & in schola Magdeburgensi ac Isenacensi sumtus necessarios præbuit, qui postea in vicina Isenaco Academia Erfordiana Magistri gradu ornatus, & sequenti anno præter parentum & aliorum expectationem, Augustinianorum cœnobium ingressus est. vbi acerrimè studijs inuigilantem, & ritus monasticos religiosè seruantem, Stupicius VVitebergam traduxit, anno post initium Academiæ sexto. vbi cum nouem annos docendo primùm Aristotelis Philosophiam, deinde epistolam ad Romanos & Psalmos, publica Academiæ studia iuuasset & ornasset: Indulgentiæ venales, à Tecelio, summâ impudentiâ circumferuntur. Quas, modestè scriptis propositionibus arguens Lutherus, ideoq; horribilibus anathematum fulminib. à Tecelio oppugnatus, alacri & imperterrito animo se defendit. à quo tempore Ioannes Sledanus, Historiam Lutheri de Religione certaminum, & mutationum inde in Republica secutarum, orditur. Quæ vna cùm Lutheri libris in omnium manibus est. Itaque volens, ea, quæ tàm copiosè exposita passim extant, in hoc Chronico vel prætereibo, vel insignia solùm quædam breuissimè libabo.

1503. 1504. 1508.

1517. Exeunte Sep. Cùm autem hoc anno, CAROLVS, Belgici princeps, tot prouinciarum, Saxonica lingua vtentium Dominus, in Hispaniam primùm appellens, regnorum Hispaniæ ac NOVI ORBIS imperium adierit: etsi procul à Saxonia regiones illæ dissitæ sunt: tamen cùm res maximæ ac dignissimæ posteritatis memoria in eis gestæ, & vnius principis Caroli imperio postea hæ gentes omnes cum Saxonia gubernatæ sint: propter rerum magnitudinem, breuissimè summa sequens fastigia attingam. Primus Nouum orbem in occidente, omnibus antea ignotum & inaccessum, & duplo vel triplo tota Europa maiorem, peruestigare & aperire, ante viginti quinq; annos Ferdinandi Hispaniæ regis auspicijs, Christophorus Columbus Genuensis, admirando ad omnem posteritatem ausu & industria cœperat, suscepta in Hispaniolam, noui orbis insulam 310mo grad. longitudinis: 20mo latitudinis subiectam, nauigatione. Quia singulis annis repetita, paulatim plures terræ repertæ, & tandem AMERICÆ continentis littus, ab Americo Vesputio inuentum est. cum Lusitani antea, meridiem & orientem versus, Africæ oram legentes, loca quædam occupassent. Limitem nauigationum, inter vicinos reges, Ferdinandum Castiliæ, & Ioannem Lusitaniæ reges, Alexander VI. Pontifex constituit Meridianum, centum milliaribus ab Insulis Azores seu Falconum (ex quibus vna est Terzera) & Hespéridum seu capitis viridis occasum versus, distantem. Vnde quidquid in occidentem nauigantibus Hispanis incognitæ terræ vsq; ad grad. long. 180. aperiretur, id omne Castellæ Regis esset. quidquid autem in orientem, ad totidem gradus, Lusitanis cederet. Postea vt Brasiliam rex Lusitaniæ, à Petro Caprali præfecto suo, tempestatibus eò eiecto, occupatam retineret, noua transactione, ad trecentum milliaria, hunc limitem, à primo meridiano promouit, vt 36. gradus à Lysibona (quæ vndecim gradus à primo meridiano distat) abesset. Emanuel enim rex Lusitaniæ, qui Ioanni II. successit, primam, Vascho Gama duce, classem in Indiam misit: qui Orientalis Indiæ imperium Lusitanis primus aperuit. Altera verò classis, Petro Caprali præfecto, rursus Indiam petens, aduersis tempestatibus in Brasiliam, noui orbis in occidente prouinciam, eiecta est.

1492. 1498. 1500. 1497. 1500. 25. April.

Appulerat autem hoc anno, ijsdem ferè diebus, quibus Carolus in Hispaniam, Didacus Columbus, maris præfectus, Christophori Columbi filius. Is immanem Hispano-

Hispanorum militum in noui orbis incolas, velut mancipia bello capta, crudelitatem reprimere ac lenire Caroli autoritate, eosq; solo Dominorum nutu antea stantes aut cadentes, in vicos & oppida redigere, & ciuilem vitam degere, & religionis Christianæ doctrinam discere cupiebat. Etsi autem frementibus Hispanis militib. & libidini ac tyrannidi suæ frænos inijci indignantibus, multæ salutari huic instituto remoræ obijciebantur, tamen id initium fuit libertatis prouincialium vindicandæ, & Episcopos in nouo orbe certos ordinandi, quorum circiter viginti à Carolo deinceps instituti sunt, tribus archiepiscopis, S. Dominici in Hispaniola; & Mexici in noua Hispania; & Regij in Peruana subiecti. M. D. XVII.

10 Est enim totus hic nouus Orbis, qui à freto Magalanico ad terram Corterealis, ad 1300. milliaria Germanica porrigitur, in duas ingentes peninsulas (Americam seu Peruanam, & nouam Hispaniam) angusto inter se Isthmo, ad Panamaidem cohærentes; & congeriem insularum, Chersonesis interiectarum, ex quibus clarissima est Hispaniola, diuisus. quarum singulis singuli archiepiscopi postea sunt præfecti. nam circa hæc initia regni Caroli, solæ adhuc insulæ & aliquot continentis Americæ, ab Americo Vespucio primùm retectæ, littorales prouinciæ: Paria, Cumana, Granata, Terra firma, Dariene, quæ primùm continentis noui orbis Episcopum Ioannem Cabedum habuit: & exiguus versus meridiem tractus peruestigatus fuit: & Brasilia, Peruanis Orientem versus contigua, à Lusitanis iam tenebatur: Qui 20 orientalem Indiam primùm Vascho Gama duce ingressi, iam Taprobanem & Malacam, olim auream Chersonesum, è directo Peruanis antipodibus aduersam, ad Moluccas vsq;, Aequatori subiectas, & aromatum fertilitate beatas, processerant. long. 300. lat. 8.

Has insulas, Ferdinandus Magalanus, nobilis Lusitanus, vir magnanimus, à suis offensus, altero post Caroli in Hispaniam aduentum anno: ad Regis Castellæ, & non Lusitaniæ, imperium pertinere ostendit per Rodericum Falerium mathematicum, ex Ptolemæi numeris, qui Indi fl. ostio 115. Gangis 145. Aureæ Chersoneso 160. gradus longitudinis tribuit; demonstrans, Moluccas insulas, quæ adhuc 40. gradus inde abessent, extra limitem 180. grad. Lusitanis statutum, ad alterum hemisphærium Hispanis concessum, pertinere. Itaq; Carolus, quinq; nauium classe in-30 structum Magalanum, ad Moluccas, nouo itinere per occidentem adeundas, dimittit. Qui animi magnitudine penè plus quàm humana, ignotas terras & maria lustrans, ad 53. latit. austrinæ gradum, æquinoctialem transgressus, Fretum, quod ab eo nunc Magalanicum appellant, inter Peruanam & Polo antarctico subiectas terras aperuit. per quod, orientem versus, cursum dirigens, etsi ipse in insula Mautama, penè in conspectu Moluccarum, per insidias cæsus fuit, tamen duæ ex ipsius nauibus ad Moluccas peruenerunt. Quarum vna, toto terrarum orbe, auspicijs Caroli circumnauigato, incolumis Hispalim redijt, vbi reliquiæ illius, memoriæ posteritatis, iure meritoq; seruantur. 1518. 1518. 1522. 8. Septemb.

Præbuit autem hæc Magalani indicatio, & inde ortum inter Reges vicinos & 40 affines dissidium, Lusitanis occasionem, situs & interualla illarum regionum, aliquot eclipsibus Lunæ pariter in India & Lusitania per homines peritos, à Petro Nonio mathematico instructos, obseruatis, diligentius explorandi. Cùm igitur animaduertissent, vnam & eandem lunæ eclipsin, quæ in Diensi vrbe, ad ostium Indi, media nocte cernebatur; Lysibonæ, exoriente luna, noctis initio conspici. ac semper lunam, Dij aut Cambaiæ, ad Indi ostia, sex horis antè, quàm in Lusitania deficere notassent: interuallum inter Lysibonam & Indi ostia proximum, esse nonaginta graduum deprehenderunt. Inde inter Gangis & Indi ostia, 150. milliaria Germ. seu decem aut vndecim gradus rectissima linea per basin Chersonesi (in qua Calecuti, Decani, Narsingæ, regna sunt) ducta, interesse attenderunt. cum Ptolemæus 50 qui terras illas ipse non lustrasse, sed à nautis fide dignis, imperitis tamen, iter illud, quod longissimis ambagibus Chersonesos circumnauigando ipsi confecerant, 350. mil. spacio metientibus, in errorem ductus esse, à Lusitanis scribitur) 30. gradib. spacium illud definierit. perinde ac si Afer aliquis, harum Balthici littoris regionum ignarus, Cimbricam Chersonesum, nobis vicinam, ab Albis ostio, vsq; ad Drauum

M. D. XVII. Lubecæ portum,naui amplius 130.milliarium seu tredecim graduum spacio circumiens: tanto interuallo, Albis ostium à Drauo abesse, domi referret. cùm recta linea, per basin Cimbricæ Chersonesi ducta, vix 3. gradus seu 30.milliaria in parallelo 54. gradus ab æquinoctiali distante,complectatur.

Idem in alterius Chersonesi Indiæ,cuius extremam oram, aurea Chersonesus, Malaca hodiè dicta,& obiecta illi Taprobana insula, hodie Samatra, obtinet; descriptione, Ptolemæo accidisse aiunt. cuius numeris in recentiorum Geographorum tabulis emendandis,hæ Lusitanorum explorationes accuratæ occasionem primam dederunt.

1520. Biennio post Magalani nauigationem, Ferdinandus Cortesius, Caroli Cæsaris auspicijs,amplissimum nouæ Hispaniæ in nouo orbe Imperium, tormentorum præcipuè miraculo terrefactis populis, occuparat.cuius metropolis Mexica,situ & frequentia ciuium Venetijs similis,archiepiscopi sedes à Carolo facta,eique septem Episcopi, Xaliscæ,Mechauacæ,Guaxacæ,Tascalæ,Guatimalæ,Chiapæ & Nicaragnæ, in reliquis regni prouincijs,subiectæ sunt. Et iam Franciscus Pizarrus, maris austrini,quod Blascus Nonnius,transito ad Darienem Isthmo, primus inuenerat; Peru-

1525. uiæ littora,trans æquatorem perlustrare cœperat,in quam colonias aliquot,ipse postea Prætor à Carolo constitutus,deduxit,& Proregis & archiepiscopi sede, Regij,

1530. quæ vrbs, 290. gradus long. & 13.lat. austrinæ habet,erecta, longè latèque Christianam religionem in amplissimis Peruanæ regionibus, imperio Caroli subiectis, propagauit. Hæc omnium studiosorum cognitione dignissima, quæ in hæc auspicia Regni Caroli Hispanica inciderunt, præterire in Chronico Saxoniæ nolui. præsertim cùm nouæ huius Hispaniæ incolas, linguâ Saxonicâ seu Belgica antiquitus vti, baro Schavvenbergius, qui Caroli V.vitam libris quinque descripsit,velut certum ac exploratè cognitum adfirmet.

M.D.XVIII. Christiernus Daniæ rex,superioris anni clade à Suecis accepta irritatus,nouam aduersus illos expeditionem ipse suscipit: & exercitu in naues collocato,magnis militum copijs, Stocholmiam exeunte Iunio appellit. ac in suburbio australi castris positis, admotisque ad murum tormentis, vrbem oppugnat. Sed fortiter ac strenuè defendentibus vrbem, duce Stenone,ac ciuibus, & facta subinde eruptione hostes pabulandi ac prædandi causa in agris vicinis vagantes intercipientibus: obsidio in aliquot menses,irrito tamen expugnandæ vrbis conatu,ducta est. Quare reuocatas ab vrbe copias rex in classem redire iussit, vt primo aspirante vento exercitum in Daniam reportaret. Cùm autem aduersis ventorum flatibus totum ferè trimestre detentus,nec progredi ac cursum institutum tenere,nec regredi in terram & milites exponere posset: & commeatuum inopia extrema laboraret: inducias à Stenone petiuit,vt de pace inter vtrunque regnum instauranda agi posset. cuius ipse quidem cupidissimus esset. Steno vicissim,nihil sibi etiam,æqua pace & tranquillitate optatius esse, cuius vt studium serium declaret magnam vim commeatuum regi in naues dono mittit. Et quia colloquium Stenonis familiare se expetere Christiernus ostendit,quod inter se communicatis sententijs, omnium optimè de pacis conditionibus vtrique parti æquis & tolerabilibus conuenturi essent: Steno quantumuis dissuadentibus regni consiliarijs, fidem verbis regijs habere, ac egredi ad eum, salui passus literis & obsidibus acceptis,constituerat. Verùm cæteri proceres ac regni senatores,nisi in vrbe maneret Steno, se confestim de nouo Gubernatore eligendo acturos,neque ipsum redeuntem intra mœnia recepturos esse, constanter adfirmarunt.Quod cùm ad regem delatũ esset: ostendit,Pacis causa non grauatè semetipsum in vrbem ad gubernatorem & proceres Suecos venturum esse,si datis obsidibus idoneè ipsius securitati prospiciatur. Hæc etsi seriò à rege agi, senatores regni præsentes,vix credebant: tamen ne deesse suo loco tractationi de pace instituendæ viderentur: acceptis prius de obsidum securitate literis, sex præcipua ex nobilitate Suecica,quos ipse nominauerat delectos,obsides adChristiernum in classem mittunt: Gostauum Erici,qui diuina prouidentia ad regni fastigium postea euectus est: Laurentium Siggonis, postea Marschalcum: Georgium Siggonis: Olaum Ryning,

Ryning, Benedictum Nicolai: & Hemmingum Gaddum. Hi simul atq; nauem regiam ascenderunt, ex obsidibus captiui facti sunt, & aspirante iam vento velis expansis, confestim in Daniam vna cum rege deportati, & retenti sunt. Gostauus Erico Bannerequiti Dano, arcis Kalloe in Iutia præfecto, in custodiam traditus, venandi facultate ipsi permissa, sequenti anno elapsus, mutato habitu Lubecam vltima Septembris peruenit. 1519.

Ad oceani occidui littus, Frisij VVursati archiepis. Bremensis armis superiori anno oppressi, pristinam nihilominus ferociam in animis retinebant. Cùm igitur archiep. legati, Theodoricus Clenke collegij decanus, & diœcesis marschalcus Hermannus à Malsburg, Hessus, & alij, nouos singulis agrorum iugeris census imponerent, & decimam bonorum insuper exigerent, idq; deprecantibus Frisijs, & superioris semestris pacta conuenta seruari petentibus, pertinacius vrgerent: barbara immanitate oppressos necarunt. Cùm enim Decani minister inter Frisios astans, non tantoperè moueri eos his minutis debere, secutura mox grauiora, ludens diceret: astantes, si hoc, inquiunt, vobis decretum; nobis prouidendum erit, ne tu, dominusque tuus apud nos initium faciant. cumq; statim transfodiunt. deinde accurrentem Decanum & socios, eorumque contumaciam flagitiosam asperius obiurgantem, & quàm carè hunc seruum soluturi essent, minantem: omnes pariter trucidarunt, clamantes, sic vna ratione & solutione pro omnibus satisfactum iri. Aberat tum AVGVSTAE in Comitijs Christophorus archiepiscopus Bremensis, cuius grauissimam indignationem cum hoc facinore se incurrisse intelligerent: statim ad Magnum ducem Saxoniæ Laoburgensem mittunt, & de Bremensium sacerdotum iniurijs & sæuicia grauissimè questi, petunt, vt Saxoniæ dux, verus, antiquus & legitimus VVursatiæ & Hadeliæ vicinæ Dominus, defensionẽ sui suscipiat. se dominum ipsum agnituros, & fidelitatis ac subiectionis iuramentum statim præstituros esse. Magnus conditionem oblatam non auersatus, medio Augusto Laoburgo per Albim cum quatuor nauibus, milite & machinis instructis, in VVursatiam descendit, & arcem ab archiepiscopo excitatam demolitur, ac solo æquat. Munitiones vicinæ præfecturæ archiepisc. Nienhus, destruit. VVursati in vicinam diœcesin Bremensem irruentes, 1216. domos exusserunt, & iumenta ac pecora superiori anno sibi ablata se repetere iactitarunt. arcem quoque Berexen obsessam irrito conatu, tandem reliquerunt. Franciscus episop. Mindensis, archiep. frater, collectis circiter mille peditibus, ad fines VVursatiæ accedit, vt arci recens ab archiepisc. ædificatæ opem ferat. Sed cùm captam & destructam esse intelligeret, retrolegens, Bremensium pecora abegit, de quibus cum fratre archiepisc. in cuius gratiam expeditionem hanc suscepisset, transigere possent. Archiepiscopus mense Octobri, ex comitijs reuersus, in conuentu principum Lunæburgensi, ad quem iussu Cæsaris Maximiliani, Fridericus elector Saxoniæ, Henricus & Albertus Megapolitani, Georgius Pomeraniæ dux, Henricus & fratres duces Brunsuicenses, epis. Bremensis, Monaster. Hildesiens. Mindensis & aliorum principum legati accesserunt, grauissimè Magnum ducem Saxoniæ, sororium suum, de suscepto VVursatorum patrocinio, & alijs iniurijs, accusabat. Duces etiam Brunsuicenses, Franciscus præcipuè Mindensis, classicum belli Magno inferendi canebant. Sed Henricus dux Megapolitanus, non esse propter ditionem non hæreditariam ducum Brunsuic. quam fortassè post hunc archiepisc. calcearij filius possessurus esset, cognatum principem, cum liberis ex sorore ipsorum natis, penitus perdendum, suadebat. Cumq; Magnus ab Imp. Sigismundo, VVursatiam olim ducibus Saxoniæ attributam esse disputaret, decretum tandem est, vt Magnus documenta sui iuris in VVursatiam, delectis arbitris exhiberet, vt disceptatione iuris, non belli, causa intra triennium finiretur. Sic primo illo impetu cupiditatis vindictæ in Brunsuicensibus represso, tristius bellum auersum est.

ERICVS Saxoniæ dux, Monasteriensis episcopus, Nicolao comiti Tekelburgico, Ottonis fratri, Conradi postremi ex hac familia comitis patruo, in oppido Lingen sedem aulæ habenti, bellum infert, quod ciues Monasterienses & alios mercatores spoliaret, & itinera infesta redderet. Oppidum igitur & arcem Lingen exercitu

admoto

M.D.XVIII. admoto occupat, & direptam firmius munit. comes elapsus ad Carolum Geldriæ ducem confugit, cumq;, si beneficio ipsius restituatur, se Dominum feudi deinceps agniturum esse profitetur. Carolus igitur dira episcopo & collegio Monasteriensi minatus, nisi arcem comiti ereptam redderent: authoritate sua, qua omnibus vicinis terrori erat, eò rem deducit, vt inuitum ferè episcopum capitulares ad restitutionem arcis cogerent. Ita biennio post, Lingensis ditio ad veteres dominos Tecleburgenses redijt. à quibus denuò eam Carolus V. Imp. Caroli Geldriæ ducis successor abstraxit, quod Conradus, Nicolai huius ex fratre nepos, arma aduersus se dominum feudi bello Germanico gessisset. Extat autem series familiæ Teclenburgensis, à Simone Theodorici filio, Henrici Leonis ducis Saxoniæ συγχρόνῳ. sed proximos ab anno 1400. tantum recensebo. 10

Theodoricus.

SIMON tempore Henrici Leonis.

SIMON ⊕ 1207.	Ludolphus episc. Monasteriensis.

OTTO, cum fratre episcopo bellum infelix gessit 1236.	Engelb. episc. Osnabrugen.

Simon vixit adhuc 1305.

Nicolaus 1330.

Otto, circa annum 1360.

Nicolaus, irritans Othonem ab Hoia episc. Monasteriensem, comitem Hoiensem, oppida Cloppenburg & Beuergern amisit, 1393.

20

Otto ἄπαις.	Nicolaus.

Otto comes in Teclenburg. ⊕ 1518. vxor Irmgardis, filia Ioannis comitis Ritbergensis.	Nicolaus Lingensis, à fratre diffidens, subiecit se Caroli Ducis Geldriæ patrocinio, ab Erico Monasteriensi oppugnatus 1518. vxor Elisabeth, Vincentij Morsensis filia.

CONRADVS, postremus ex hac familia, in quo mascula stirps desijt 1557. 6. Martij. Vxor Mathildis filia Landgr. Hassiæ VVilelmi senioris, Philippi patruelis, ⊕ 1558. 16. Augusti.	Nicolaus in Dania cæsus, 1535.

ANNA, nupta Eberwino comiti Bentheimensi 1548. ⊕ 1582. anno 20. post maritum. 30

ARNOLDVS comes Teclenburgi & Bentheimæ. Vxor Magdalena, filia Humberti comitis Nouæ Aquilæ, soror Adolphi comitis de Morse.

Fridericus & Georgius Saxoniæ superioris duces, Ioachimus I. marchio Brandeburgensis, & cæteri Saxoniæ principes, eo anno, comitijs Imperij postremis à Maximil. I. Imp. celebratis Augustæ interfuerunt. in quo præcipua, de bello Turcis inferendo, deliberatio fuit, qui superiore biennio, Campsone Syriæ & Aegypti rege, ad Singam fl. cum Mamaluchis cæso, vniuersam Syriam, Palæstinam & Aegyptum, in ditionem ac Imperium suum redegerant. Maximilianus etiam à senatui electorum, qui, solo Boëmiæ rege excepto, omnes comitijs intererant, nepotis sui Caroli rationem haberi in electione Cæsaris ipsi successuri, petiuit. In ijsdem comitijs, Casimirus marchio Brandeburgensis, Susannam Bauariæ ducis filiam, die Bartholomæi Augustæ coniugem duxit, benedicente sponsis Alberto archiepiscop. Moguntino marchione Brandeb. qui eodem tempore Cardinalis ecclesiæ Romanæ factus est. Sigismundus I. Poloniæ rex, consilio Maximil. Imp. BONAM, Ioannis Galeacij ducis Mediolanensis (qui Blancæ Mariæ, vxoris Maximiliani, frater fuerat) & Elisabethæ Neapolitanæ filiam; coniugem duxit. ex qua Sigismundus Augustus, Poloniæ rex, in quo nostra ætate stirps Iagellonum regia desijt: Isabella, α Ioanni Vngariæ regi; Sophia, β Henrico duci Brunsuicensi; Catharina, γ Ioanni Sueciæ regi; Anna, δ Stephano Poloniæ regi, postea nuptæ, procreati sunt. Sorori Sigismun- 40

α 1538. β 1556. γ 1562. δ 1576.

Sigismundi Annæ,& Bogislai Pomeraniæ ducis natam, Sophiam,Friderico Holsatiæ duci,viduo,postea Daniæ regi,hoc anno, Bogislaus pater elocauit. quæ à fratre Georgio,per Lubecam ad sponsum deducta: Ioannis Senioris & Adolphi præsentium Holsatiæ ducum,& Friderici Hildesiensis episcopi,& Elisabethæ coniugis Magni,&postea Vlrici ducis Megapolitani, & Dorotheæ vxoris Christophori ducis Megapol. mater fuit.

M.D.XVIII.

9. Octob.

Misnensem ad Albim diœcesin,mortuo Ioanne Salhusio: cùm alij Eustachium comitem Lisnicensem, Georgij F. Ottonis N. alij Nicolaum de Heinitz, ducis Georgij Cancellarium proponerent: tamen vincens cæteros suffragijs Ioannes VII. ex gente Sleinitia,regere cœpit.Qui illucescentem Lutheri ministerio puram Euangelij doctrinam & abusuum emendationem, in ecclesijs suæ Iurisdictioni subiectis, ac vsum vtriusq; speciei inprimis, edicto solenni promulgato impedire magno studio conatus est: & patronos religionis Pontificiæ, Hieronymum Emserum,Ioannem Cochleum, Alueldium,Siluium,Pliccium,singulari benignitate fouit. Bennonem antecessorem suum,episcopum Misnensem ordine decimum, qui Henrici IIII. Imp.temporibus vixit,anno 417.post mortem,ab Adriano VI.PP. inter Diuos relatum,solenni ceremonia extulit, ossibus effossis in tumbam marmoream ophitinam postridie Viti sublatis. Interfuerunt solennitati,Georgius & Henricus duces Saxoniæ cum filijs,Ioannes Misnen.& Adolphus Mersb.episcopi, & plurimi ex nobilitate,quibus partim religioni,partim ioco & risui illa fuerunt.Lutherus etiam edito libello, Apotheosin hanc celebrauit, & passim in scriptis anni 22. 23. 24. huius episcopi Misnensis mentionem facit.

Henricus Angliæ rex,TORNACUM vrbem, quinquennio ante à se captam,Francisco Galliæ regi,sexies mille auri pondo promittenti,restituit, & Maria,Henrici filia infans, Francisco Galliæ Regis primogenito infanti pacta est. Eodem anno, Louanij,COLLEGIVM TRILINGVE,toties ab Erasmo celebratum,instituit,& obijt Hieronymus Buslidius,Francisci archiepiscopi Vesontini frater & hæres. cui Vtopiam Mori primum editam, Petrus AEgidius dedicauit. Inter primos collegij trilinguis professores Barlandus & postea Conradus Coclenius, linguam latinam: Rutgerus Rescius,Græcam: Matthæus Adrianus Ebream tradiderunt,ac Coclenij ingenium, doctrina,facundia,& mores integri ac festiui, passim ab Erasmo, inprimis autem Epist.lib. 17.celebrantur. Hieronymi autem Buslidij,qui facultates suas omnes instituendo trilingui collegio legauit,ingenij monumenta alia mihi videre non licuit, præter paucos versiculos,quos,ne intereant,adscribendos duxi. *Cupido.* Blandulus emitto dulci lita tela veneno,Sunt mihi præda homines; sunt mihi præda, Dij. *Pudicita.* Quem nisi te foueat, superas,inceste cupido,Vincere te didici, sobrietate,fuga. *Mors.*Quid iuuat aligeri vitasse Cupidinis arcum,Cùm te falce mea,vita pudica, metam.*Fama.*Me bona vita parit,per me post fata sepulti Viuunt, hinc merito mors fera te supero. *Tempus.* Gloria quid cineri,quid famæ ventulus vmbris Proderit? esto iuuet,me tamen esa perit. *Aeternitas.* Cæcus amor, niueusq; pudor,mors,gloria, tempus Præterit,ergo Deum quære perenne bonum. *Summum bonum.* En ego vera salus, intermina vita beatis Ciuibus omnigenis affluo delitijs. D. Hieronymi sententia: Si sapies quàm sit super omnia dulcis Iesus,Mundi falsus amor, verus amaror erit.

1516.

Machimedino Cazanæ regi mortuo,Scheale quidam, ducta illius vidua, regno potitus,triennio post,cùm ad Moschi magis quàm Tattari partes propendere videretur; à Machmetkyrei Tartarorum Præcopiensium rege, per subditos Cazanenses euocato,pellitur.Is fratrem Sapkyrei,Cazanæ regem constituit,& aduersus Basilium Moschorum regem,qui inaugurationem sui Imperij, vt pater & maiores ipsius fecerant,à Tattaro non acceperat; cum fratre profectus,vrbē Moschouiam obsidet, cuius arx,profugo Basilio, Nicolai Spirensis bombardarij virtute ac industria potissimum defensa est. Tandem extortis Basilij literis, quibus Tattarum superiorem & dominum fendi se agnoscere,vt maiores sui fecissent,profitebatur; Machmetkyrei, infinita captiuorum multitudine abducta,obsidionem soluit.

1521.

FINIS.

SAXONIAE LIBER OCTAVVS.

Illustrissimo Principi & Domino, Dn.

IOHANNI,

Ioannis VVilelmi, Ducis Saxoniæ Filio: Ioannis Friderici Electoris Nep. IOANNIS Electoris Saxoniæ, qui confessionem Augustæ primus exhibuit, Pronep.

Duci Saxoniæ, Landgrauio Turingiæ, Marchioni Misniæ, Domino clementissimo,

Initia Cæsaris CAROLI V. & Belli Hildesiensis in Saxonia, celeberrimi, & Borussici, historiam

Reuerenter dicat

Dauid Chytræus.

M. D. XIX.

SVBLATO ex rebus humanis Maximiliano I. Imp. omnibus belli & pacis artibus præstante, FRIDERICUS Saxoniæ dux elector senex, imperij vacantis per Saxoniam locum tenens, vnà cum cæteris electoribus, ab Alberto Marchione Brandeburgensi archiepiscopo & electore Moguntino conuocatis, ad comitia noui Cæsaris eligendi causa, Francofordiæ mense Iunio indicta, profectus est. in quibus, cùm diuersæ sapientum de Imp. creando opiniones, diuersa Electorum studia & factiones essent: Fridericus Saxoniæ dux, velut Nestor in eo senatu, sapientia & authoritate sua, cum præside consessus Alberto Moguntino coniuncta, eò rem deduxit, vt primùm electores iurarent, se nullam electionem publicè renunciaturos esse, priusquam vnus aliquis communi consensu designatus esset. Ambiebant enim Imperium duo potissimi reges, Franciscus Gallus, & Carolus adolescens archidux Austriæ, rex Hispaniæ. Galli ambitionem impotentem, apud Leonem Pontificem, Heluetios, & alios reges, de intercessione ad senatum Imperij, & apud ipsos electores, Richardum Treuirensem, & Ioachimum Brandeburgicum præcipuè, de suffragijs prece & precio laborantem, publicæ historiæ; & consiliarius ipsius Budæus in epistolis demonstrant. Ita enim hic ad Erasmum ineunte hoc anno scribit. Rex mire in literas bonas fouendas & excitandas propensus esse videtur, sed negotia αὐτοκρατέρια τὴν αὐλὴν ἀπασχολοῦσι. vix vt vacare cæteris rebus posse videatur, & alibi iocans, omnia hic Imperiosè agere cœpimus, ex quo Maximilianus mortuus est, ne me iam vt manopere æquo & clemente vsurum te esse speres. Tandem verò post grauissimas & acres in summo illo Imperij senatu disputationes, CAROLVS Austriacus: rex Hispaniæ, Philippi filius Maximiliani Imp. nepos, communi omnium consensu electus, & metu horribilium discordiarum & ingentium bellorum Germania liberata est. Fridericus Saxo, cui Treuirensis & alij collegæ, cùm Gallici regis causam se obtinere non posse cernerent, Imperium pridie quàm Carolus designaretur, detulerant: magno & excelso animo recusauit, nec quenquam alium tanti nominis oneri sustinendo sibi parem videri, quàm Carolum, constanter dixit, ita vt nunquam Imperij titulus Carolo contigisset, nisi Fridericus deprecatus esset (clarior fortassis honore contempto, quàm adepto) qui se ab omni ambitione, auaritia, & alijs priuatis cupiditatibus alienum, solam Germaniæ salutem publicam in ea electione spectare ostendit. Offerentibus enim, post renunciatam electionem, legatis Caroli, magnam pecuniæ vim ipsi & ipsius consiliarijs constanter reiecit, ac si quis ex consiliarijs acciperet, per se quidem id ei licere ait, sed hac conditione, vt sciret, eum postridie non amplius ministrum ipsius futurum esse. Reuersus ex renunciatione in hospitium Fridericus sapientissimè inquit: Gott hat vns einen Keyser geben zu gnaden vnd vngnaden. Deus hunc Cæsarem nobis propitius & iratus dedit. Mercurinus etiam Gattinaria, Caroli cancellarius; Gregorio Pontano, Saxonis cancellario postea dixit, Bene fecisse principes Germaniæ, quod Carolum Imperatorem eligerint. Experturos enim, quod sit SAPIENS & BONVS. Extat autem electionis Caroli V. historia integra, magnam consiliorum, actionum & exemplorum, ex tota Germanici Imperij serie varietatem continens, lectione dignissima, à Philippo quinquennio post, attributis Alberto Moguntino, & Richardo Treuirensi orationibus grauissimis in senatu Imperij habitis, sapienter scripta, sed Georgij Sabini nomine, Alberto archiepiscopo Moguntino, cuius primæ in ea electione partes fuerunt, dedicata. Qui cum legisset sententias à se dictas, longè splendidius & eloquentius, quàm fieri à se vnquam potuisset, ornatas; Iordano Hertzheimero, qui eam exhibuerat, gratissimam sibi fuisse ostendit, & miratus est tantopere rebus & verbis illustrari, augeri & ornari illa potuisse.

18. Iunij.

EOdem mense & die, quo Carolus V. Francofordiæ Imperator electus est; in Saxonia, prælium inter Ioannem episcopum Hildesiensem, natum ex familia ducum Saxoniæ Lavvenburgensium, confœderatum Henrico duci Lunæburgensi, Ottonis filio; & duces Brunsuicenses Ericum & Henricum, Francisco episcopo

M. D. XIX. Mindensi fratri & agnato suo auxilium ferentes; in campis, Soltauiæ oppido ducatus Lunæburgici vicinis, commissum est. in quo multis cæsis, duo principes Brunsuicenses, Ericus, & fratris Henrici senioris filius VVilelmus, & viri nobiles 120. à Lunæburgensi & Hildesiensi victoribus capti sunt. Eius belli causæ & occasiones, præter vetusta inter vicinos principes Brunsuicenses, & episcopum Hildesiensem, clientelis nobilium eo tempore potentem & insolentem, odia, æmulationes, & de iuribus communium aut finitimorum aliquot oppidorum aut prædiorum controuersias; nouæ offensiones extiterunt, quòd episcopus Mindensis & duces Brunsuicenses, Burcardum à Saldren, episcopi & diœcesis Hildesiensis hostem, & alios, diœcesin Hildesiensem rapinis & incendijs vexantes, hospitio recipere, tolerare ac fouere in suis ditionibus: & nobilium alquot familiarum diœcesi subiectarum feuda sibi vendicare, & nobilitatem diœcesanam, minus episcopo obedientem, iunctis cum ea fœderibus in contumacia aduersus episcopum confirmare existimarentur. Tradiderat autem Henrico à Saldren, Burcardi patri, arcem Lavvenstein fruendam, episcopus Bertholdus, pro 9960. aureis Rhenensibus mutuò acceptis. Quos cùm mortuo Henrico, episcopus, se filijs ipsius, Burcardo, Hildebrando, & Conrado, redditurum certa die, & arcem ac præfecturam illam redempturum significasset: & summam ad Pascha deposuisset; fratres Salderi eam accipere, & arcem episcopo cedere recusarunt, quòd tempus redemtionis, in literis expressum, nondum effluxisset, & Ioannes episcopus, Henrico Saldero promisisset, se, ipsi & filijs ipsius, præfecturam illam fruendam, donec ipse viueret, relicturum esse. Prouocantis igitur ad collegij cathedralis & cæterorum diœceseos ordinum cognitionem, inter varias & multiplices cum episcopo contentiones, minas, machinationes & insidias mutuas, arcem, biennium totum, episcopo inuito retinent. Tandem verò, quatuor ordines diœceseos Hildesiensis, collegium cathedrale, prælati septem collegiorum intra & ante muros Hildesienses, Nobilitas, & ciuitates conuenientes, ab episcopo & Salderis causam totam, suo arbitrio ex æquo & bono decidendam, permitti flagitant. Quo compromisso accepto, Leuinus à Veldheim præpositus, nomine ordinum, pronunciat, vt episcopus ad Pascha sortem, & ter mille Rhenenses pro impensis ædificationis, Salderis persoluat: hi vicissim arcem & præfecturam Lavvenstein episcopo restituant. atq; ita omnes offensiones & controuersiæ ex hac causa exortæ aboleantur, & si quid insuper emerserit querelarum, vt iure, coram quatuor ordinibus, non vi aut insidijs, eas persequantur. Cum autem constituta die, Salderi, receptis 12960. Rhenensibus, arcem episcopo restituissent, nouæ dissensiones & inimicitiæ plusquam capitales, vtrinque exortæ sunt, quòd Salderi, episcopum agros aliquot Salderorum hæreditarios, ad arcem Lavvenstein non pertinentes, simul occupasse: & ipsorum subditis seruitia imponere, & piscinas auertisse, & mercenarios cepisse; coram ordinibus quererentur. de quibus cùm tardius episcopus se declararet, Burcardus à Saldern, palàm hostilia episcopo mense Iulio denuncians, rapinis ac incendijs passim in diœcesi grassatus est. ac inter cætera oppidum Lavvenstein noctu exussit, ac receptum in episcopi Mindensis & ducũ Brunsuicensium ditionib. habuit. Cùm enim ab episcopo Hildes. contra ius & æquum se violari nobiles Salderi & alij episcopo subiecti arbitrarentur à ducibus Brunsuicensibus, Henrico præcipuè, in tutelam recepti, & contra episcopum confirmati sunt. Etsi autem episcopus denuo cognitionem causæ coram collegio Hildesiensi, duobus suis consiliarijs, & totidem Burcardi amicis, obtulit: tamen Salderus, collegium Canonicorum & episcopi consiliarios, velut alteri parti addictos, & sibi inimicos recusauit.

1497. 1516. 1518.

Inciderant paulò ante, alijs etiam de causis, atroces, inter episcopos Hildesiensem & Mindensem offensiones: quas præcipuam ac proximam bello secuto occasionem præbuisse, & fomitem subministrasse apparet. Franciscus enim Mindensis, quem ceruicoso capiti suo nimium indulsisse Mersæus annotauit, durante inter Hildesiensem & Burcardum Salderum dissidio, collectis subditorum copijs, arcem diœcesis Ertelsen occupare irrito conatu annixus erat, & discedens pagos præfecturæ

præfecturæ illius hostiliter diripuerat. cúmque Burcardus à Saldern oppidum diœcesis Lavvenstein nocte oppressum & expilatum cremasset, clientes & aulicos episcopi Mindensis in comitatu habuisse: & currus mercatorum in via publica diœcesis Hildesiensis ad Hasedam intercepti, Petershagen ducti esse ferebantur. deinde Alardus à Quernheim, Mindensis episcopi cliens, Henricum ab Oberg, Hildesiensis ministrum aulicum, in publica via propè Peinam captum, Burcardo Saldero, Hildesiensis hosti tradiderat. Etsi autem aliquoties Henricus, dux Lunæburgensis, cuius filium Franciscum, episcopus Hildesiensis coadiutorem sibi & successorem designarat, amicè inter episcopos vicinos Mindensem & Hildesiensem transigere, ac vt Saldero, huius hosti, receptum Mindensis diutius non præberet, obtinere conatus est: tamen frustrà contendit. ac interea nouæ inter ipsos dissensiones, exoriebantur. Cùm enim Franciscus Mindensis, varias cum vicinis comitibus controuersias aleret; Fridericum inprimis comitem in Deiphold, Rodolphi filium, cuius in aula sua educati, patrocinium Henricus dux Lunæburgensis suscipiebat, priuare auitæ regionis parte (Steinvverderberg, & syluis ac decimis quibusdam instituit) & quanquam aliquoties Henricus dux Lunæburg. & alij principes pro Deipholdo intercedentes, susceptis tractationibus, non turbari comitis possessionem à Mindensi sed iure agi, iustum censuerant: tamen à proposito dimoueri episcopus non potuit, nec inhibitiones à metropolitano Coloniensi, à Pontifice Romano, & Cæsare Maximiliano ad ipsum missis, nec commissionem & mandata duci Lunæburgensi ab Imp. data, vt Deipholdi clientis Imperij defensionem susciperet, quidquam curauit. Est autem, vt hanc obiter inseram, COMITUM à DEIPHOLD, ad Visurgin in VVestphalica ripa, diœcesi Mindensi vicinorum, hæc SERIES:

Conradus comes à Deiphold.

Rodolphus. — Conradus episcopus Mindensis.

Rodolphus. — Ioannes episcopus Mindensis.

Conradus.

Conradus in Frisia occubuit 1426.

Ioannes. — Rodolphus episcopus Traiectensis.

Ioannes episcop. Osnabrug. — Conradus episcop. Osnab. post fratrem. — Otto.

Conradus statim initio gubernationis obijt. — Rodolphus.

FRIDERICUS Henrici ducis Lunæburgensis alumnus & cliens, ⊕1529.

Rodolphus, subscripsit Paci religionis in comitijs Augustanis 1559. Vxor Margarita, Iodoci comitis Hoiensis filia.

Fridericus, qui absq; liberis maribus 1585. decedens, VVilelmo duci Lunæburgensi, domino feudi, ditionem reliquit.

Comitibus verò Scovvenburgensibus Antonio & Ioanni fratribus, de arce Bokelo controuersiam episcopus Mindensis mouerat, & cum Simone Lippiensi & alijs simultates ac lites exercebat. HOIENSIS verò comitis Iodoci adolescentis & fratrum Erici ac Ioannis, ditionem ad Visurgin infra Mindam, Henricus & Ericus duces Brunsuicenses paulò antè occuparant: eiusque partem præcipuam adhuc detinebant. Quare hi quoque recuperandi patrimonij auiti, cupidi, libenter se Hildesiensi coniungebant. Ipsius etiam Henrici ducis Lunæburgensis filiam Elisabetham, Carolo Geldriæ duci desponsatam, cùm ad sponsum mediocri comitatu in Geldriam ineunte hoc anno deduceretur, Visurgis transitu, negatò per vrbem Mindam saluo passu, Franciscus prohibuit. Fuerunt autem Henricus dux Lunæburgensis, & Franciscus episcopus Mindensis propinquo gradu agnati sobrinorum liberi: vt ex Genealogia ducum Brunsuicensium suprà recitata apparet.

M. D. XIX. Has belli causas VVilelmus Dux Luneburgensis & episcopus N. & alij in ciuitatibus vicinis, partim scriptis prolixioribus, belli totius seriem complectentibus, partim in aduersarijs annotarunt. Illustrissimi verò Ducis Brunsuicensis cancellarius iudicialia Cameræ imperialis acta allegans, primam & præcipuam belli causam fuisse ait, quòd Iohannes Episcopus Hildesiensis à Ducibus Brunsuicens. & Lunæburg. oppignoratas olim antecessoribus illius arces & præfecturas, restituere recusarit. Cum enim Ericus senior, & Henricus iunior Duces Brunsuicenses vi pactorum inter Duces Brunſ. & Lunæb. initorum, Episcopo & nobilibus, qui arces tenebant, renunciassent, nec Episcopum, nec præfectos, de domibus oppignoratis cedere, nec pecuniam oblatam accipere voluisse. Imò facta iam ducum Brunsuicensium renunciatione, Episcopum Burcardo à Saldern, qui arcem Ducum Brunsuicensium Lavvenstein tenebat, eorundemq; vasallus ac subditus erat, mandasse, vt vel ampliore pecuniæ summa præfecturæ illius vsumfructum redimeret, vel ad certum diem receptis numis antea expositis, arce illâ cederet. Burcardum verò cùm sciret arcem illam, vt alias aliquot Ducum Brunsuicensium ac Lunæburgensium propriam esse, nec iustè alienari, aut maiore summa, quàm Episcopus ipse eam teneret, onerari posse, Episcopi postulatum recusasse. Quare Episcopum offensum, Saldero, se pecuniam ad pascha redditurum, & arcem ac præfecturam Lauenstein redempturum, significasse. Et cum vereretur, Duces Brunsuicenses renunciationi suæ inhæsuros & arces suas redempturos esse: de alijs rationibus, institutum & consilia eorum impediendi, cogitasse. Fortè autem eo ipso tempore accidisse, vt Carolus Geldriæ Dux, Henrici Ducis Lunæburgensis filiam sibi desponderet. Quam per diœcesin Mindensem, patre in domum mariti ducturo, transitum ab Episcopo Francisco duce Brunsuicensi negatum esse, quod commeatus à se antea non petitus fuisset. Eam negati transitus iniuriam, Episcopum Hildesiensem, odio ducum Brunsuicensium in immensum apud Henricum Lunæburgensem & Carolum Geldriæ ducem exaggerasse, & tandem perfecisse, vt ambo hi principes, cum quibusdam comitibus, & collegio ac ordinibus diœcesis Hildesiensis fœdere coniuncti, primùm Mindensem Episcopum Franciscum, deinde Ericum & Henricum duces Brunsuic. bello oppugnarent.

Venerat paulò ante, Caroli Geldrensis generi futuri opera, Henricus dux Lunæburgensis in Francisci Galliæ regis amicitiam. in cuius aulam, filium Ernestum aliquantò ante miserat. Gallus verò, cum Maximiliano Cæsare extincto, Imperium summis viribus ambiret: misso in Saxoniam Ioachimo Malzano equite Megapolitano, Ioachimum I. marchionem Brandeburgicum de suffragio, & alios principes de copijs militum conscribendis, auro Gallico sollicitabat. In his cum Lunæburgensi etiam duce Henricò egerat, vt auxilia militum Saxonicorum, ad legatos Galli, Confluentiam, in quo oppido, addicti Gallo electoris Richardi Treuirensis ditioni subiecto, legati Gallici, tempore comitiorum, eligendi Imperatoris noui causa Francofurti habendorum, commorabantur, adduceret.

Sic igitur, exacerbatis aduersus Mindensem præcipuè episcopum animis, Ioannes Hildesiensis, cum Henrico duce Lunæburgensi, & Antonio ac Ioanne comitib. à Schavvenburg, Simone Lippiensi, Friderico Deipholtio & Iodoco Hoiensi fœderatus, proximis ante Pascha diebus, in Mindensem diœcesin impressione facta, arcem episcopi Petershagen ceperunt, & Mindensi episcopo eiecto, præsidijs occupata munierunt. nec tamen incendijs vspiam in diœcesi grassati, nec agnatorum ducum Brunsuicensium hostes se professi sunt.

Sed occupata primùm diœcesi Mindensi, literis Calenbergam missis, bellum Erico duci Brunsuicensi indixerunt. Causas verò belli allegarunt, quod perduellib. Hildesiensis vitæ insidiantibus, receptum in arce Calenberga præbuisset. quòd episcopi Mindensis petulantiam aduersus se consilio & auxilijs confirmasset. Hundesruccum episcopi arcem, & oppidum Dassel tentasset. Tilemanno ab Honstein diœcesis hosti saluum conductum per ditionem Gottingensem excurrendi dedisset, Burcardum à Saldren hostem, in suum seruitium & vestitum recepisset; cumq; varijs modis

modis iuniffet, Canonicorum Hildefienfium, reditus in fua ditione arefto detinu- M. D. XIV
iffet, & de fingulis frumenti plauftris fingulos florenos exegiffet, nec ab eo propofito fe vllis rationibus deduci paffus effet, quòd prædones, incendijs in ducatu Lunæburgenfi minantes, pecuniam à fubditis extortam, in ipfius vrbibus & oppidis recepiffent: quòd in finium controuerfijs quofdam Lunæb. miniftros trucidaffet. quòd Florianus Rommel in Erici menfa fermones aduerfus ducem Lunæburgenfem contumeliofos, Erico non improbante, effudiffet. His atque alijs caufis, belli Erico inferendi prætenfis, arcem Stoltenovv, & alia loca comiti Hoienfi ab Erico prius erepta recipiunt. deinde Calenbergam, Hildefiæ vicinam, aulæ Erici fedem ad 10 Leinam, obfident. Cùm autem Ericus, adiuncto fibi fratris filio Henrico iuniore, duce Brunfuicenfi, copias coëgiffet; & Fridericus elector Saxoniæ Interrex, mandatum de pace in caftra mififfet; Hildefienfis & Lunæburgenfis coram notario & teftibus fe mandato Interregis parituros, modò altera etiam pars parêret, oftendunt, & ftatim abductis tormentis, obfidionem foluunt. fed exercitum retinent.

Brunfuicenfes verò duces, coactis copijs, in Hildefienfem diœcefin progreffi, præfecturæ Hundesrucciæ oppidum Daffel, VValdenftein, & alia loca direpta inflammant, oppidum Peina pridiè dominicæ Rogationum, arce excepta, occupatum, itidem incendio perijt. Hildefienfes & Lunæburgenfes copiæ, viciffim VVolpam capiunt, & Partenfe, VVonsdorff, Hallerfpring, Münder oppida concremant. Re-20 licta verò arcis Peinenfis obfidione, duces Brunfuicenfes in Lunæburgenfem agrum diuertunt, arcem & oppidum Burgdorff direptum folo æquant. Burgvvedelam & pagos vicinos ipfo die Pentecoftes exurunt. poftea Meinerfum tentant, Campum occupant, Giffhorn arcem & oppidum incendunt. Bodendicum pecunia redimere incendium coëgerunt. Vlyfſeam, vbi Henricus dux Megapolitanus, ducum Brunfuicenfium confobrinus, de pace agens, diuertebat, obfident. Etfi autem denuò electores Francofordiæ congregati, mandatum de armis deponendis ad vtriufq; partis principes mittebant: tamen id fruftra fuit. Brunfuicenfes Vlyfſeam occupatam, fibi iurare cogunt, & ter mille aureis mulctant. & miffo Cellam fatellite, Lunæburgenfem ad prælium prouocant. Is verò à Carolo Geldriæ duce, genero fuo, recen-30 ti equitatu accepto, ex oppido Cella, vbi fe hactenus continuerat, in hoftes mouit. qui motis ex cœnobio veteris ciuitatis caftris, noctu per Vlyfſeam verfus Bakenberg profecti, Orfam tranfeunt: ac poftridie Soltouiam iter inftituentes, ftratagemate ciuium, duce Hermanno Titingo cum vexillo egredientium, & fpeciem præfentis hoftis præbentium, antecurfores auerfi, Hitzingam verfus Stibshornum ac Tobingam deflexerunt, vt in vicinam diœcefin Verdenfem, cuius arx Rodenburg duobus tantùm milliaribus aberat, fe conferrent.

Hos poftridie, Henricus dux Lunæburgenfis circa meridiem, ad quercetum VViden, inter villas Reiningen, Langenloe & Valenfen, in finib. ferè ditionis Lunæburgenfis & Verdenfis affecutus, equitatu fuo in tria agmina diftributo (nam pedi-40 tes cum tormentis nondum acceſſerant) oblata opportunitate ftatim adoriendos cenfuit. & facta precatione, equites ad virtutem & fortitudinem cohortatus eft, inter quos, poft principem, Afcanij Cramij magnanimitas & induftria præcipuum ad victoriam momentum attuliffe exiftimatur. Geldrici etiam equites, cùm commodam vicina hoftium tormenta inuadendi occafionem animaduerterent, primi impreffionem in ea facientes vfum illorum hofti ademerunt. Lunæburgenfis fummo fuo vexillo, in bis mille pedites, perditi hoftium agminis, incurrit, quibus profligatis & deletis, progreffus, in fugam cæteros conuertit. Ericus fortiter dimicans, Geldro cuidam nobili fe durante prælio dedidit. VVilelmus in fuga affequente cum Luberto à Frisberg, in pago Valenfen captus eft. Henricus iunior & Franci-50 fcus Mindenfis duces Brunfuicenfes, in arce fratris Chriftophori epifcopi Verdenfis Rodenburgam euaferunt. Cæfi in prælio circiter 4000. capti nobiles viri militares centum viginti, quorum annotata nomina extant. Tormenta maiora 24. cum omni apparatu, & abaci principum argentei, cum 16000 aureorum, & currus præda onufti amplius mille, ac equi militares & currules circiter 8000. in victorum

M. D. XIX. Lunæburgensis & Hildesiensis potestatem venerunt. Parta victoria triduum ad Soltauiam principes morati, postea cum captiuis Cellam ingressi sunt. vbi cum Hildesiensis cursum victoriæ vrgeri, & Brunsuicensium ducum ditiones occupari vel vastari cuperet; Lunæburgensis suæ ditionis recuperatione contentum se esse ostendit. Interea electorum legati Francofordia venientes, quorum Sebastianus à Rotenhan Francus caput erat, quinque mensium inducias pepigerunt. eas violanti 40000. aureorum multa constituta. Principes captiui, præstita cautione 80000. aureorum, ex custodia dimittantur. Verùm si intra tempus induciarum causa principalis non componetur, in custodiam redeant. Post dimissionem captiuorum, vtraque pars alteri principem intercessorem nominabit, à quibus vna cum tribus electoribus, controuersiæ vel amicè transigentur, vel iure decidentur. His cum vtrinq; assensi essent, copiæ dimissæ sunt. Id cùm Carolus Geldriæ dux, ex soceri literis statim didicisset, nequaquam sibi prudenter consultum videri rescripsit. Hos enim profligatos, induciarum tempore, clàm vires suas instaurare, & denuò adoriri ipsum, nudatum copijs, & vi eripere captiuos posse. Rectius fuisse, agnatorum ditiones vicissim occupatas aut vexatas tantisper fuisse, donec constantem pacem electores erexissent, quam violantem, electores ipsi hostiliter adortum punirent.

8. Iulij.

Interea Ericus dux Brunsuicensis captiuus, ipse de liberatione sua cum Lunæburgensi transegit: cedens pro se & hæredib. arces Erenberg, Barenberg, Stoltenau, Iodoco comiti Hoiensi, & præfecturam Lavvenau, Schaunburgensi restituendam. VVolpam præterea & Sulingam & 2500. aureos pro arce Stichausen adhuc debitos Lunæburgensi condonans, aliam præterea pecuniæ summam λύτρων nomine promittens, pro qua prælati, nobilitas & ciuitates ditionis Gottingensis & Hannoueranæ fidem interponebant. Sic sancita omnium præteritorum ἀμνηστία liber in patrium ducatum redijt.

29. Iulij.

Circa id tempus, noui commissarij nomine recens electi Imp. Caroli, Eberardus comes à Königstein, & Sigismundus à Pfird, ad Hildes. & Lunæburgensem venerunt, qui arma vtrinque deponi: captiuos principes, & cæteros omnes, vnà cum causa principali, in Cæsaris, vt ordinarij Iudicis manum tradi; pulsum episcopum Mindensem restitui, & præfecturas, coniugis Erici alimentis destinatas, non imminui aut lædi flagitarunt. Cùm autem Hildesiensis & Lunæburg. se in recessu ab electorum legatis proximè dato, & vtriusque partis consensu recepto, adquiescere, nec absentibus comitibus, belli socijs, quidquam in eo mutare posse respondissent: commissarij ad minas conuersi, ingentia pericula & calamitates tristissimas Hildesiensi & Lunæburgensi, reijcientibus oblatas conditiones, impendere ostenderunt. Verùm Hildesiensis & Lunæburgensis in dato responso perseuerarunt.

1. Augusti.

Paulò post ordines prouinciarum Hildesiensis, Lunæburgensis & Brunsuicensi arci Guelforum coniunctæ, imminentia patriæ grauiora pericula considerantes: iuxta hæreditarias principum & prouinciarum pactiones præcipuos prouinciarum consiliarios deligunt, qui de summa rei componenda & firma ac perpetua pace restituenda agant. Hi dum ad Sydersdammum ineunte Octobri de pace deliberant: Henricus iunior dux Brunsuicensis, conductis copijs, quæ in Borussiam, ad Albertum ordinis magistrum contra Polonos militatum proficiscebantur, denuò in diœcesin Hildesiensem excurrit, & præfecturas Steinbrug, VVoldenberg, Laffardã, item Monasteria Dernberg & Lamspring, grauissimè adfligit, & direptionibus ac incendijs grassatur. Quare electores vicini, denuo legatos, quorum princeps Botho comes à Stolberg fuit, ad ducem Brunsuicensem mittunt, ex cuius amita, Ericus & Henricus senior, duces Brunsuic. nati erant. Hi vtriusque partis consensu denuò vnius anni inducias faciunt. quibus durantibus, tres electores, Moguntinus, Saxo, Brandeb. Ioannes dux Saxoniæ, & Henricus Megapolitanus, arbitri intra sex hebdomadas diem & locum nominabunt, quo vtriusq; partis querelas audient, & causa cognita, vel amicè transigent, vel adhibita Cæs. M^te^ controuersias iure decident. Quod si Cæs. M. ante diem Michaëlis in Germaniam non veniet, vel non pronunciabit, tres electores & duo principes nominati, non adhibita Cæs. M. inter

1520.

Michaëlis

M. D. XIX.

Michaëlis & Martini, certò de summa causa pronunciabunt. VVilhelmus dux Brunsuicensis præstita cautione de 15000. aureorum, & cæteri captiui omnes, data fide de se iterum sistendo, si interea res non transigatur, vsque ad diem Martini liberi erunt. Mindensis episcopus post auditas intra sextam hebdomadam partes, in diœcesin suam restituetur. Cæteræ controuersiæ, si voluntate partium componi non poterunt, ad arbitrium electorum reijciuntur. Burcardum Salderum, si causa illius non transigetur, Henricus iunior dux Brunsuicensis, nec receptu, nec consilio, nec opibus amplius iuuabit. Trium prouinciarum, Hildesiensis, Brunsuicensis, & Lunæburgensis ordines, principum suorum dissidia ipsi lenire & tollere anni-10 tentur. nec quisquam alterius hostes in sua ditione fouebit. sed iustitiam aduersus illos petenti administrabit. His conditionibus vtrinque tum denuò arma deposita & bellum sublatum est. Equitum ducis Henrici stipendia senatus Brunsuicensis soluebat, pro quibus præfecturam Exen vrbi Henricus oppignorauit, & in vrbem, cum fratre VVilelmo recens liberato, profectus, conuiuijs & choreis senatorum ac ciuium, in curia lætus interfuit.

1520.

In Arctoo hoc orbe, Christianus II. Daniæ rex, Sueciam illam fugitiuam cupidè persequens, ac ea æstate omninò assequi cogitans, copias militum, & pecuniam ac commeatum, impositis regno toti exactionibus, studiosè conquirebat, & à Lubecensibus, vt ea æstate à nauigationibus in Succiam abstineant, impetrat. nec 20 tamen vlterius quàm in Blandiam & ad Calmarniæ, fortiter à Suecis defensæ obsidionem, terra progressus est. Classis, cui Seuerinus à Norby Amiralis præerat, ad Reualiam in Suecos incidens, æquo ferè Marte dimicauit. Discesserat à Christiano, superiori anno, Angelus Arcimbaldus, Leonis X. referendarius & legatus, in Sueciam: promittens se hortatorem Suecis fore, vt sponte ad obedientiam regi debitam redirent. Verùm is feliciter venditis indulgentiarum suarum mercib. cum Suecos alieno à Daniæ rege animo esse videret: consilium deponendi archiepiscopi Vpsalensis, Gostaui Trollij, qui patriæ proditor, omniumq; calamitatum causa fuisset, probat, & archiepiscopam sibi à proceribus & collegio oblatam, substituto suffraganeo, recipit, & magno præsidio se ipsis apud PP. futurum ostendit. Eam perfi-30 diam vlturus Christianus, omnes exitus terra & mari ex Suecia obseruari iubet, vt comprehendere Legatum possit, quem affixis in ciuitatibus literis, periurum passim pronunciabat, ac fratrem ab illo præmissum, & literas legati, & Suecorum, vnà cum thesauris indulgentiarum mercatu collectis, in mari captum, Hafniam deducit. Aliquot millia per legatum apud archiepiscopum Lundensem deposita, sibi tradi: commissarium verò legati, qui in Godlandia Indulgentias vendiderat, culleo inclusum submergi mandat. Legatus verò ipse Calmariâ Lubecam elapsus est, vbi ad valuas omnium templorum affixam Excommunicationem Stenonis Gubernatoris & procerum regni Sueciæ, ob detentum in custodia archiepiscopum Pontificiam reperit. cuius executionem Christianus Daniæ 40 rex, sequenti anno, tyrannidi suæ immani, Stocholmiæ in Suecos perpetratæ, prætexuit.

Bogislaus Pomeraniæ dux, Barnimum filium, VVittebergam studiorum causa, huius anni initio misit, commendatum Friderico electori Saxoniæ, qui rogatu Georgij Spalatini, Chronicon ducum Saxoniæ colligere instituentis, à Bogislao Genealogiam & res gestas ducum Pomeraniæ ordine descriptas, ad se mitti petiuit. Is labor Iohanni Bugenhagio, Treptouiæ tum ad Regum ludimagistro, per D. Valentinum Stoientinum commendato, impositus est. Qui sequenti anno, Lutheri audiendi causa, VVitebergam profectus: cum Psalterij lectione priuata, absente in Pathmo Luthero, primùm Academiæ illi innotuisset, paulò post reuerso Luthero in de-50 mortui pastoris VVittebergensis, D. Simonis Benkij locum, inuitus & repugnans electus est. Dux Barnimus, cum magistratum scholasticum hac æstate gereret, ad disputationem Lipsicam, Carolostadium, Lutherum & Philippum comitatus est. Intereà domi, Bogislai patris gubernatio, quæ felicissima & florentissima hactenus fuerat, varijs cum difficultatibus & ærumnis conflictari cœpit, quas latrocinia in diœcesi

1521.

1521.

M. D. XIX. Caminensi, & passim alibi grassantia, & receptus prædonum in Marchia, qui itinera publica per Pomeraniam infestantes, occasionem deserendi vias & vectigalia Pomeranica, & per Poloniam ac Francofordiam ad Viadrum iter faciendi Prussis & Liuonis mercatoribus præbebant: & subditorum præsentis status impatientium querelæ & conspirationes augebant. sed præcipuè illum Marchica dissidia recrudescentia & atrociora subinde facta, angebant. Quæ cùm amicis aliquot tractationibus componi non potuissent, vtrinq; res ad arma spectare videbatur: Quæ tamen, vt in fornicatione lapides mutuo oppositu immoti consistunt; ita mutuis minis & apparatibus ostensis, vtrinq; continebantur. Nummi argentei vnciales, quos à valle Ioachimica, Germani Taler, & Ioachimicos vsitatè nominamus, in valle Ioachimica primùm cusi sunt. ac primis Taleris, vno in latere S. Ioachimi effigies, altero, Stephani Slikij, deinde regis Ludoici nomen impressum fuit. 10

Laurentius à Bibra, episcopus Herbipolitanus, singularis prudentiæ & integritatis laude in toto imperio celebris, quem Fridericus Sax. dux, etiam in Lutheri causa, paulò ante consuluerat, die 6. Feb. decessit. cui Conradum à Tungen præterito Friderico Marchione Brand. præposito, Casimiri & Alberti supremi ordinis Fratrum militiæ Teutonicæ in Borussia magistri, fratre, collegium substituit.

ALBERTUS, Friderici & Casimiri frater, ordinis Teutonici magister, proprietatem seu dominium Borussiæ directum, quòd Poloni, ex transactione anni 1466. suo regno vindicabant: Imperio Romano velut postliminio asserere conatus, fidelitatis & subiectionis debitæ iusiurandum Poloniæ regi præstare huc vsq; recusabat: fretus Romani Pontificis & Imperij mandatis, & Germanicæ nobilitatis, aliorumq; principum auxilijs promissis. Sigismundus Poloniæ rex, diuturna Magistri Ordinis, in præstando fidei & obedientiæ iuramento debito, tergiuersatione: & apparatibus belli in Borussia continuis: & fœdere cum Moscho Poloniæ hoste inito: ac quod subditos aliquot Regios ad defectionem, & liberum passum militibus suis præbendum Albertus sollicitaret: bellum ei per literas exeunte hoc anno denunciat. Albertus, Calend. Ianuarij BRVNSBergam regis Poloniæ oppidum in Borussia amplum & commodo portu ac emporio celebre, ad sinum maris, quem Habum vocant, sub sacro occupat, & præsidio munitum vsq; ad finem belli retinet. Econtra Poloni, oppida Ducis, Gilgenburg, Eilauiam, Hohenstein, Morungam, direptis ac incensis pagis deditione capiunt, & Hollandiam omnibus copijs circumsident ac oppugnant. Ab alia parte Masouij, Neideburgensem, Reinensem, Lyckensem & vicinas præfecturas vastant & Iohansburg in potestatem redigunt. Interea milites aliquot à VValthero Plettenbergio ex Liuonia auxilio missi, Regiomontem veniunt, qui Rastenburgum & Bartensteinum distribuuntur Qui verò Hollandiam obsidebant, Melsacum oppidum, paulò ante ab Heidecco, Braunsbergæ præfecto, captum recipiunt, & pagos ad Eilauiam, & Zintam versus direptos exurunt. Melsacum postea magistri copijs expugnatum exuritur. Dantiscani interea, è regione Balgæ, portum Regiomontanum, demissis in fundum ingentibus arcis & nauibus grandi lapidum mole stipatis, obstruxerunt. Quas moles, tempestas orta dissipauit. Poloni Mariævverder oppidum, quod solùm ad Vistulam ordinis magister tenebat, expugnarunt. atq; ita omnes in terra & flumine aditus ad magistri ditionem, vndique à Polonia cinctam claudunt. & episcopi VVarmiensis oppida, VVormith, Resel, Heilsberg conniuente episcopo præsidijs muniunt. Post Pascha denuò Poloni direptionibus ac incendijs versus Braunsbergam, Heiligenpeil, Rastenburg, Friedland grassati, ad Bartensteinum Liuonos milites ad pugnam eliciunt ac profligant, duobus ordinis Liuonici commendatoribus Georgio ab Hausen, & Hermano Hasencampio captis. Hollandiæ etiam oppidum & arx ad deditionem cogitur, & captiui se Poloniæ regi sistere iubentur.

M. D. XX. — 20. Febr. — 14. Martij. — 18. Martij. — 29. Aprilis. (margin notes) 20 30 40 50

Interea Leonis X. Pontificis, Caroli Cæsaris & aliorum Germaniæ principum legati, apud Sigismundum de pace aut inducijs frustra laborant. Nobilitas verò & ciuitatum magistro ordinis subditarum legati, Regiomonte conuenientes, de auertendis & finiendis tandem tristissimis belli calamitatibus & miserijs, principi supplices

supplices fiunt. Qui magno se cum dolore subditorum ærumnas intueri, & cupere illis finem prima occasione imponere ostendit, & consilio se iuuari petit. Respondent illi, non se, sed alios externos, Ioannem & Theodoricum à Schonberg, &c. in consilium adhibitos, cùm de bello mouendo primùm deliberaretur. alioquin mala hæc omnia præcaueri potuisse. Promisisse autem principem, cùm petenti accisam primum nobilitas, inuitis ciuitatibus, addixisset: se pacem cum Polonis, & tranquillitatem totius ditionis publicam, tueri & conseruare velle. Id vnum iam flagitare, ac hortari, vt saluum conductum legatis de pace acturis & inducias à rege Poloniæ sibi petere liceat. Statim igitur ad imperatorem exercitus Polonici Dambrovvicium, & regem ipsum qui Toroniæ tum desidebat, nuncij missi sunt. Is iustissimis belli à se suscepti causis expositis, quod magister ordinis, vnà cum subditis, debitum Regi subiectionis & obedientiæ iuramentum non præstitisset, & conspirationem cum Moscho regis hoste inijsset: & omnibus ad bellum domi apparatis, subditos etiam regis, ad defectionem, & liberum sibi & militibus suis ac tormentis transitum præbendum solicitasset: quæ omnia nisi consiliarijs & subditis præscijs, moliri & attentare non potuisset: Inducias planè negat, & quanquam non intelligat, quid ad concordiam & vnionem conciliandam nuncij efficere possunt, cùm Romani PP. Cæsaris & aliorum summi ordinis principum legati hactenus frustrà laborarint: tamen se preces eorum audire velle, & saluum conductum nuncijs vsq; ad 17. Iunij impertire. Interea nihilominus hostili more grassari milites Poloni pergunt, Braunsbergam obsident, Heiligenpeil, Zinten, Brandeburgum oppida occupata, exurunt, & in conspectum vrbis Regiomontanæ, excurrunt, subinde se in monte vrbi imminente, cui auena nomen dedit, ostentantes. Itaq; templum S. Georgij & Hospitale, & alia vicina ædificia, Kneiphouij in ipsis ferijs Pentecostes demoliuntur. Duces exercitus Polonici Nicolaus Firley Dambrovvicius Palatinus Sendomiriensis, Ioannes Zerentinus Boëmus, Ioannes à Rechberg, Ioannes Saramba Palatinus Calisiensis, missis in vrbem literis, ἅμα κηρυκείῳ δόρυ ostentant, ac si Regi Poloniæ se subijciant, omnia eorum priuilegia & consuetudines, non secus ac Dantiscanæ Reipublicæ, à Rege conseruatum & defensum iri, pollicentur. Sin recusent, hostilia omnia & oppugnationem acriorem minantur.

M. D. XX. — 1516. — 9. Maij. — 23. Maij.

Egerat interea episcopus Heilsbergensis apud regem, adiunctis etiam ex nobilitate & ciuitatibus magistri legatis, vt Magistro ordinis ipsi ad regem venire, & de pace tractare tutò liceret. Induciæ igitur, 14. dierum, dum Toroniam ad regem iret ac rediret Albertus, cum præfectis exercitus Poloni factæ, & postea ad initium Iulij prorogatæ sunt. Absente Principe, bis mille pedites, Hafnia in Liuoniam vecti, ad Memmelam appulerunt, qui Regiomontem traducti sunt. Exeuntibus inducijs, Polonorum copiæ, exustis vndique pagis, ad obsidionem Braunsbergæ redierunt.

1. Iunij.

Princeps reuersus, articulos 24. sibi à rege propositos, & formam responsi à se delineati, cum Nobilitate, & ciuibus communicat. cumque intolerabiles conditiones viderentur, bellum vtrinque recruduit. Magistri ordinis copiæ Iohansburg arcem expugnatam recipiunt, & in vicinam Masouiam excurrunt. Ipse interea ciues Regiomontanos nouis exactionibus onerat: argentum factum ex templis, assentiente episcopo Sambiensi in arcem Regiomontanam conuehit, & monetario signandum tradit. precia numorum immodicè auget. Accedunt interea bis mille pedites, à Christierno Daniæ rege, post deditam Stocholmiam dimissi, quos Sigismundus à Sichen ex Suecia in Borussiam nauibus duxerat. Hos persoluto vnius mensis stipendio, ad obsidionem Heilsbergæ Albertus ducit. pecuniam Moscus 4600. marcas argenti puri miserat: cùm paulò ante Plettenbergius Liuoniæ magister, tricies mille Rhenenses mutuò dedisset.

Ex Germania tandem diu expectatæ copiæ, VVolfgango Schonbergio duce, Conicij in Pomerania, mense Nouembri appulerunt, quæ ad Dantisci obsidionem, quæ septem solummodo dies durauit, ductæ sunt. Oppidum Gutstad virtute Sigismundi à Sichen expugnatum, qui victor pila traiectus perijt. Albertus Heils-

bergam

M. D. XX. 25. Nouemb. bergam, irrito conatu aliquot mensibus obsessam, relinquere cogitur. VVormitam capit. Interea 150. equites à Plettenbergo ex Liuonia missi, auxilio Borussiæ Magistro veniunt, qui vnà cum cæteris peditibus Heilsberga domum reuersis, in hyberna Regiomontem & in vicinos pagos distribuuntur, quos nondum à Polonis penitus perditos, milites amici & defensores deprædabantur, & funditus exhauriebant.

1521. 5. Ianuarij. Albertus Magister ordinis, cum equitum & peditum suorum copijs Braunsbergam, & relicto ibi præsidio, Gutstadium tendit, vbi à proprijs militibus præsidiarijs excluditur. qui nec progredi cum principe volebant, nisi stipendijs omnibus integrè persolutis: Quam contumaciam in præsentia non vindicandam ratus, aliò diuertit. Nouum forum occupat, commeatum Neidenburgo infert, & in Masouiam 6. Februarij. excurrit. Regiomontem rediens ad Heiligenpeil castra metatur, in quæ, cùm Regiomontani exhausti commeatum mittere recusarent: milites omnes in vrbem irrumpentes hospitia apud ciues sumserunt.

Apud Poloniæ regem interea, Georgius Marchio Brandeburg. Alberti frater, Fridericus Lignicensis, & multorum regum & principum Oratores, de Pace vel in-1521. ducijs laborabant, eoque rem deducunt, vt literæ salui conductus à rege ad Alber-10. Martij. tum mitterentur, quibus munitus ad Regem Poloniæ Risenburgam proficiscatur. 8. Martij. Eo absente, duces militum Regiomontani, Elbingam versus profecti, Tolkemith oppidum in itinere occupant. Postridiè vrbem ELBINGAM ex insidijs tentant. cum-9. Martij. que iam portam anteriorem & muros vicinos occupassent & clathros deiectos securibus aperire conarentur; ciues perfracta fornicatione lapidum in turri portæ, lapides & aliquot vasa cineris, & calcis, in eos deijciunt, vt re infecta decedere cogerentur. In muro etiam capitaneus peditum Mauricius Slegel pila traijcitur. Quo cadente, animi militum cæterorum conciderunt, qui fugientes plurimi tormentis icti perierunt. Elbingenses, vt vim sibi ab ordinis militibus illatam vlciscerentur, depulsis hostibus, Hollandiam erumpunt, & arce illius oppidi, quod sub ordinis Magistro antea fuerat, solo æquata, machinas omnes Elbingam transportari curant.

Interea Toroniæ, Sigismundus Poloniæ rex, instante summo PP. Cæsare, & Ludoico Vngariæ rege, Quadriennij inducias, à die 12. Aprilis inchoandas, Alberto ordinis Magistro concedit. intra quod tempus, Cæsar Carolus, vel eo absente frater Ferdinandus, & Ludoicus Vngariæ rex, vtriusque partis voluntate & consen-1521. su delecti arbitri, adiunctis Carolo, Cardinali Saltzburgensi, & Georgio Saxoniæ duce: regi autem Ludoico Thoma Cardinali Strigonensi, & Georgio Quinqueecclesiensi; principalem controuersiam, de iuramento & debito, quod magister cum suo ordine, iuxta pacem perpetuam Regi & regno Poloniæ præstare recusat, cognoscent & decident. Milites mercenarij vtriusque, sine alterius & subditorum illius iniuria & damno, intra mensem ex Borussia discedent. De arcibus & oppidis 6. Aprilis. vtrinque interceptis, & damnis acceptis rex arbitrorum cognitionem feret. Captiui vtrinque liberi statim dimittentur. His Toroniæ confectis: milites à Borussiæ duce exautoritati, TOLKEMITAM ducti, ac inde in oppositam peninsulam Neringam transuecti, per Vistulæ ostium, & vicinos Pomeranos, in Germaniam redierunt. SIGISMUNDUS ad hanc pacem ineundam eò propensior erat, quod recens copijs ipsius profligatis, Tattarorum impressiones nouas denuò metuebat. A TatarIs CæsI proh Magna strage PoLonI In SoCaLInIs oCCVbVIstIs agrIs.

Exeunte autem primo induciarum anno, cùm Imperator & rex Vngariæ, vtrinque delecti arbitri, crebris literis, à Magistro ordinis, de cognoscenda & decidenda principali controuersia sollicitati, segnius agere viderentur: & finito induciarum triennio adhuc reliquo, bellum à Polonis certum denuò immineret: Magister ordinis, à subditis admonitus & rogatus, exiguo comitatu quindecim equitum, ipse in Germaniam proficiscitur, & in comitijs imperij Noribergensibus, & priuatim in regum Ludoici Vngariæ & Ferdinandi archiducis austriæ, qui vices Caroli Imperat. gerebat, aulis instat, vt arbitri, actionem promissam tandem instituant.

Apud

Apud Hungariæ regem Ludoicum, Ioannes Cuſpinianus, Alberti nomine cauſam M. D. XX. orauit. Sed arbitris cunctantibus, cùm negocia regnorum ſuorum ſubinde allegarent, non niſi præſcio prius ac conſentiente Rege ac regno Poloniæ, cui in ſuſpenſorem totam manere vtiliſſimum erat, quidquam ſibi agendum cenſerent, triennium integrum, rebus omnibus adhuc dubijs & incertis, effluxit, donec tandem anno 1525. noua cum Polonis Tranſactio inſtituta eſt, quam ſuo tempore exponam.

Initio anni, ZERVESTAE, tres electores, Albertus archiepiſcopus Magdeburgenſis & Moguntinus: Fridericus dux Saxoniæ: Ioachimus Marchio Brandeburgenſis, Henricus dux Megapolitanus & nomine Ioannis Saxoniæ ducis, Fridericus à Thuen: arbitri cognoſcendæ & amicè componendæ ducum Brunſuicenſium cum Hildeſienſi ac Lunæburgenſi principe controuerſiæ conuenerunt. vbi Henricus dux Brunſuicenſis, ſuo & fratris epiſcopi Mindenſis nomine, receſſum electorum de dimittendis facta ſponſione captiuis, ante omnia executioni dari, & fratrem Franciſcum, in diœceſin Mindenſem, vnde vi eiectus erat, reſtitui, ac cætera iniuſtè ablata reddi, & damna compenſari flagitauit. Ioannis Hildeſienſis epiſcopi & HENRICI ducis Lunæburgenſis cauſam orabat Matthias Meier I. C. Henningi Goden, ſororis filius, præpoſitus collegij montani D. Mauricij propè muros Hildeſiæ. Is propter varia, poſt datum receſſum, à duce Brunſuicenſi attentata, captiuos ab Hildeſienſi detentos, & iuſtiſſimas belli Hildeſienſis ſuſcepti cauſas fuiſſe, commemoratis iniurijs, quas Hildeſio comitibus Schaunburgenſibus, Hoienſi, Lippienſi & Deipholdico, Mindenſis præcipuè intuliſſet; ac pro ijs ſatisfieri æquiſſimum eſſe contendebat. Sic toto ferè menſe mutuis altercationibus, querelis, conuentionibus & reconuentionibus, conſumpto; cùm de ſumma rei prorſus conuenire non poſſent, decretum promulgarunt electores, quo, captiuos præſtita cautione quamprimùm dimitti: Franciſcum ducem Brunſuicenſem in diœceſin Mindenſem, certa die ad quem conſiliarios ſuos miſſuri eſſent, reſtitui iubebant; ac vt poſt Paſcha rurſum Zerueſti partes cum arbitris conuenirent, vbi de cæteris controuerſijs ex æquo & bono, vel iure dirimendis, denuò ageretur. Hannoueram cùm veniſſent electorum legati; Hildeſienſis & Lunæburgenſis ante reſtitutionem idoneè caueri ſibi à Franciſco Mindenſi, de non vlciſcendo, &c. volebant. id etſi initio recuſabat Mindenſis, tandem tamen aſſentit & in diœceſin redit.

Ad conuentum electorum Zerueſti menſe Maio inſtitutum, electores ac principes arbitri denuò conuenientes, media quædam de compenſatione damnorum inter Lunæburg. & Mindenſ. in bello vtrinq; acceptorum: de ſoluendis Mindenſi 8000. floren. ex mutuo debitis de oppidis ad Hildeſ. Brunſuic. Lunæb. Mindenſ. ocupatis vtrinq; reſtituendis, ijs exceptis, quæ comites Hoienſes recepiſſent; de 15000. à capitulo Hildeſienſi per Lunæburg. mutuo acceptis, vt literæ obligationis ſeruentur: de captiuis tolerabili λύτρῳ integrè liberandis proponunt. de quibus dum reſpondent partes, & de attentatis vtrinque, nouæ diſceptationes mouentur: Henricus iunior dux Brunſuicenſis, noctu, non ſalutatis arbitris, Zerueſta diſcedit. ac poſtridiè per conſiliarios, de ſubita auocatione, noctu ad ſe delata, arbitris ſe excuſat, & ſe totius cauſæ cognitionem, Cæſ. Mti, cuius in Germaniam aduentus quotidiè expectetur, permiſſurum teſtatur. Itaq; ille etiam conuentus ſtatim diſſolutus eſt.

Carolus enim Imp. perlato ad ſe in Hiſpanias, per Fridericũ Palatinum, electionis nuncio & literis, quibus vt delatum Imperium acciperet, & nulla interpoſita mora quàm primùm in Germaniam acceleraret, electores hortabantur: conſtitutis in Hiſpania rebus, & Adriano Cardinali Dertuſenſi, præceptori olim, & iam conſiliario ſuo præcipuo, vices gubernandæ Hiſpaniæ committens, in Belgicum, ad accipiendam veteri more Aquiſgrani primam Imperij coronã iam nauigabat; & pridiè Pentecoſtes Doueræ, Henrico Angliæ rege (qui ad colloquium cum Franciſco Gallo, inter Guinas & Ardeam, illis ipſis diebus traiecturus erat) ſalutato, menſe Iunio in Flandriam appulit. Ad hunc Bruxellas in Brabantiam, Henricus dux Brunſuic.

M. D. XX. Brunſuic. cum Erici coniuge profectus, & de Gallica præcipuè ſocietate, qua nihil odioſius & inuiſius eo tempore apud Carolum allegari poterat, Hildeſ. & Lunæb. accuſans, grauiſſima mandata à Carolo obtinet, quibus ſub pœna proſcriptionis & amiſſionis omnium ſuorum regalium & feudorum, iubentur omnes captiuos inter 14. dies in Cæſ. Mtis, velut ſequeſtri manum tradere: λύτρα omnium nondùm ſoluta, non exigere vſque ad proxima comitia: & in his perſonaliter comparere, & cauſam de moto à ſe bello dicere, & ſententiam Cæſaris expectare. Lunæburgenſi verò peculiariter imponitur, vt arcem VVolpe, intra 14. dies relinquat, vel in perſona apud Cæſarem cauſas, cur non pareat, exponat. His mandatis menſe Septembri ad Lunæburgenſem delatis, ſtatim ab electoribus & principibus arbitris, compromiſſum ab illis voluntate partium ſancitum ſeruari, & de re tota copioſè ad Cæſarem, quid coram arbitris illis hactenus actum ſit, perſcribi petit. Ericus etiam dux Brunſuic. à Lunæb. per literas admonitus, ſe inſcio, hæc mandata impetrata eſſe reſpondit.

10. Auguſti.

10

Cùm autem Carolus Aquiſgranum, atq; inde poſt coronationem, Coloniam cum electoribus ſe contuliſſet: Henricus dux Lunæburgenſis, cum epiſcopo Hildeſienſi & comitibus, Coloniam profecti, grauiſſimè apud electores imperij de mandatis è diametro cum principum electorum receſſu pugnantibus conqueſti ſunt, & intercedi pro ſe apud Imp. vt iniqua illa mandata aboleantur, & compromiſſum ab electoribus ſancitum ſeruetur, flagitarunt. Quibus Friderici Saxoniæ electoris nomine, tandem per Fridericum à Thuen & Ioannem à Mincvvitz indicatur, petere electores, vt compromiſſum vſque ad trium Regum producatur. quo tempore, ſi Cæſ. M. impedita non pronunciet, electores arbitros vno menſe poſt, vi compromiſſi, finem controuerſiæ lata ſententia impoſituros eſſe. Hanc prorogationem ſi admittant Hildeſ. & Lunæburg. gratum eos Cæſ. M. facturos eſſe. Poſtquam verò elector Saxoniæ cum cæteris diſceſſit: Hildeſienſi & Lunæburgenſi in hoſpitium Cæſaris vocatis, per conſiliarios Cæſaris, epiſcopum Tridentinum, Doctorem Lamparter, & Balthaſarum VValdkirch indicatur, Cæſ. Mtem in proximis comitijs vtramque partem audituram, ac inprimis ad inſtantiam coniugis Erici & Cæſarei Fiſcalis, cauſa cognita pronunciaturam eſſe. Interea captiuos omnes vſque ad finem comitiorum dimitti, nec λύτρα exigi vlla debere. Hildeſienſis & Lunæburgenſis, etſi præter omnem expectationem, contra Friderici electoris proximum reſponſum, contra electorum, qui cauſam cognouiſſent, & coram quibus ad ſententiam concluſiſſent, receſſum, hæc iam ſibi proponi querebantur: tamen triduo poſt in aulam reuocatis, præſente Cæſare, per Cardinalem Gurcenſem indicatum eſt, Cæſ. M. diutiùs anno iam, vt controuerſiæ illæ amicè tranſigerentur, laboraſſe: cùm autem nihil effectum ſit, Cæſ. M. velut ordinarium Iudicem & dominum, cauſam totam in proximis Comitijs ad trium Regum cognoſcere, & intra ſex Hebdomadas ex æquo & bono componere, vel iudicialiter pronunciare velle. Itaque Franciſco epiſcopo Mindenſi, ac Erico etiam duci Brunſuicenſi, quem à iuramento, quod de non vleiſcendo vi aut iure, Lunæburgenſi dedit, Cæſar liberat; & coniugi illius, ac Fiſcali Cæſareo & cæteris omnibus queri volentibus, eos reſpondere, nec de facto quidquam tentare: captiuos etiam tantiſper præſtita cautione dimittere iubet. Etſi autem Hildeſienſis & Lunæburgicus cauſam iamdudum ad ſententiam concluſam, à Cæſare & tribus electoribus & principibus arbitris, vi compromiſſi, decidi, & ducis Erici obligationem non reſcindi petebant: tamen Imp. compromiſſum ab electoribus erectum, iam exſpiraſſe, & ad ſe, velut ordinarium iudicem, cauſam deuolutam eſſe opponens, in ſententia permanſit. eamq; per decretum, in quo vtriuſq; partis conſenſus acceſſiſſe dicitur publicauit.

20

30

40

15. Nouemb.

Henricus dux Lunæburgenſis, Coloniâ domum reuerſus, cùm Cæſaris animum aduerſus ſe exacerbatum, & ob ſocietatem Gallicam inprimis grauiſſimè ſibi iraſci animaduerteret: Gubernationem ducatus, filijs ſuis, Ottoni & fratribus conſenſu ordinum reſignat, & ſpontè relicta patria, in Galliam ad regem Franciſcum proficiſcitur. quæ profectio grauiorem Cæſaris indignationem & odium aduerſus

50

cum

M. D. XX.

eum inflammauit. Ernestus, Henrici Filius adolescens, qui in aula Gallica aliquandiu vixerat, ab Henrico, non multò post in Germaniam remissus est. Anno exeunte VVilelmus dux Brunsuicensis, denuò se Sturevvaldi, episcopo Hildesiensi captiuum sistit. cæteri captiui nobiles, Hildesiam & Lunæburgam reuersi, nouis obligationibus & vadibus datis, dimissi, ad proximum Pascha, nisi interea transigeretur, denuò se sistere iubentur. Burcardus verò à Saldern, quem in prælio Ioannes à Plettenberg captiuum duxerat, assidua Hildesiensis & Lunæburgensis sollicitatione, tandem duci Lunæburgensi, vt Cellæ se sisteret, in custodiam traditus erat. Ibi igitur vsque ad finem belli commoratus, tandem ab Henrici ducis Lunæburg. filijs libertati pristinæ restitutus est. Ezardus etiam Frisiæ comes, in hoc conuentu à Carolo V. recens coronato, confirmationem comitatus Frisiæ orientalis, cui Esenia, VVitmunda, Ieuera, Butiadia accensentur, quam pater ipsius à Friderico III. ipse à Maximil. habuerat, impetrauit.

1523.

FRIDERICUS Saxoniæ princeps elector, cùm de doctrina religionis controuersiæ inter Lutherum & Pontificios exortæ tum maximè feruerent, Leone anathematis Bullam in Lutherum fulminãte ἰδιοβουλεύειν in re tanta, & solus iudicium sibi sumere de doctrina nolens, multorum sapientum, senum & eruditorum, ac in his, Erasmi etiam consiliũ, quem Louanio Coloniã euocarat, sciscitatus est. In primo congressu, cum Erasmi iudicium de causa Lutheri princeps peteret, & inter cætera, se mirari diceret, tantam odiorum acerbitatem aduersus Lutherum, cuius ipse vitam ac mores integros & doctrinam non impiam esse doceretur, à quibusdam monachis & Pontifice ipso exerceri: ille à ioco exorsus, non mirari debere principem ait, cùm monachorum ventres & Papæ coronam Lutherus suis disputationibus attigisset. postea serio & grauiter suam de controuersijs eo tempore motis sententiam exponens ostendit, iustè à Luthero indulgentiarum & alios abusus ac superstitiones taxari, earumque emendationem ecclesiæ necessariam, ac summam doctrinam Lutheri veram: & omnibus bonis gratum esse, quòd à ceremonijs & constitutionibus humanis, & quæstionum scholasticarum argutijs, ad veræ pietatis officia, & puros Euangelij Christi fontes, ecclesiam reuocaret. Sed in contentionibus cum aduersarijs nimis vehementem & violentum videri, Ideoque optare se, vt styli asperitatem moderetur Lutherus, & causam Christi, Christiana mansuetudine agat, & ciuili modestia ac lenitate potius bonorum animos allicere studeat, quàm acerbitate styli optimam causam deformare. Hoc sapientissimi & doctissimi viri iudicio senili, confirmatus Fridericus, ostendit se, etiamsi videat quantum sibi & suis periculi immineat, tamen agnitæ veritati non aduersaturum esse. De styli autem violentia moderanda, grauissimè ad Lutherum postea scripsit. Verùm is naturæ & spiritui suo indulgens, & intempestiuis aduersariorum condemnationibus ac inuectiuis subinde iratus, quotidiè ardentiore impetu, & zelo planè Eliano, totum Antichristi Romani regnum oppugnauit: & omnes articulos, bulla Pontificia damnatos, constanter asseruit, & reuocationis loco, Captiuitatem Babylonicam de septem Sacramentorum abusibus edidit, & paulò post, duos superstitionis regni Pontificij neruos, vota Monastica, & Missas priuatas, incidit. ac vt ilex, duris tonsa bipennibus, ab ipso ducit opes animumq; ferro; ita ipse cursum illustrandæ veræ euangelij doctrinæ, & taxandi errores ac superstitiones Pontificias, inter potentissimorum Europæ monarcharum aduersationes, constanti & ingenti animo & felicitate miranda, perpetuò vrsit ac confecit. Erasmus altero post colloquium cum Friderico Saxone habitum die, ad Conradum Peutingerum Cæsaris consiliarium scribit, & Lutheri causam, arbitris doctis, integris, & ab omni suspicione alienis, delegari in futuris VVormatiæ comitijs, consulit.

7. Nouemb.

Epist. f. 435. 436.

Eodem tempore, ciuitatum Saxoniæ maritimarum & aliarum Londini negociantium nomine, legati Lubecenses & Hamburgenses cum Anglis, de Priuilegiorum suorum conseruatione acturi, Brugis multos menses commorati, tandem re infecta redierunt. Causa hæc fuit. Nauis Anglica pice onusta, ante aliquot annos Sundij appellens, certis de causis aresto detenta, & statim dimissa erat. Hanc iniu-

riam

M. D. XX. riam, supra modum, mercatores illi Angli feroces & superbi apud regem, multis affictis, exaggerarunt, vt Cardinali Thomæ Vulsæo causam cognoscendam committeret. Is, præfecto & collegio mercatorum Hansę Londini iniquior, sub pœna carceris mandat, vt damnum, mercatori Anglo Sundij datum, quingentis libris Sterlingicis luant. Quod etsi cum priuilegijs mercatorum, ciuitatem vel mercatorem qui deliquisset puniri, nec cęteros innocentes propter aliena debita plecti iubentib. expressè pugnabat; tamen soluere pecuniam à Cardinale statutam, nisi se capi & bona sua diripi mallent, coacti sunt. De hac priuilegiorum violatione, cùm Hansicæ ciuitates confœderatæ apud Regem Henricum questæ essent, diem componendæ controuersiæ Brugas ipsis indixit. vbi aliquot menses legati ciuitatum commorati, tandem re infecta redierunt. Auxit indignationem Anglorum, quod nauibus quibusdam Anglicis in mari Balthico spoliatis, cùm de damnis satisfieri subditis suis rex Henricus à Christierno petiuisset: hic non à suis, sed Lubecensibus & eorum socijs, naues direptas esse, ad Anglum scripserat. Itaque Cardinale Eboracense inprimis ciuitatibus aduersante, magno detrimento harum ciuitatum mercatores in Anglia adfecti sunt. In Saxonia, Duces Megapolitani Henricus & Albertus, fratres, patrium ducatum ita diuiserunt, vt singuli, præfecturis & arcibus certis mensæ attributis soli seorsim fruerentur, & præessent: In nobilitatem verò ac vrbes maiores sedecim, communem iurisdictionem haberent.

25. Iunij. 10

Havelbvrgensi episcopo Ioanni de Slaberndorff defuncto, collegium suffragijs consentientibus, virum nobilem, & facundum, I. V. D. Georgivm à Blvmendal, Prignicensem substituit, quam electionem Leo X. statim confirmauit. Sed Ioachimus Elector Brandeb. ecclesiæ illius patronus, Hieronymum Scultetum, episcopum Brandeburgensem ingenio & eloquentia præstantem, consiliarium & compatrem sibi familiarissimum, augere dignitate illa volens, à fratre Alberto Magdeburgenses & Moguntino archiepiscopo & Cardinale adiutus, contra Leonis X. decretum & capitulo inuito, ipse toto comitatu aulico stipatus, sequenti anno introduxit. Georgius à Blumendal, ius suum legitima electione acquisitum vrgens, in curiam Romanam litem defert, vbi in iudicio causa disputata, electio eius denuò per sententiam confirmata est. Sed intercessione Pontificis, & aliorum principum rogatu, cùm Lebusiensem episcopam ipsi Marchio deferret, & in Raceburgensi assequenda iuuaret, sponte de iure suo tandem cessit, vt postea dicemus. Sigismundus Augustus, Poloniæ postea rex, patre Sigismundo, matre Bona, Ioannis Galeacij ducis Mediolanensis & Isabellæ Aragoniæ filia, Calend. Augusti natus est.

20 30 1521.

M. D. XXI. Hyemem huius anni calidam, & perpetuis ferè Zephyris spirantibus humidam, ac omni glacie carentem, in Saxonicis vrbibus pestilentia sæua anno proximo secuta est. Quo ineunte comitia Imperij prima, Carolus V. Imp. VVormatiæ celebrauit. in quibus, formâ Gubernationis & senatu Imperij, absente Carolo rempublicam administraturi, & Cameræ iudicio, & pace publica, & alijs ad Germaniae salutem pertinentibus negocijs constitutis, Brunsuicensium etiam ducum, aduersus Hildesiensem & Lunæb. causa cognosci debebat. ad quam tractandam duces Brunsuicenses ipsi, & ab altera parte Hildesiensis episcopus, Otto dux Lunæburgicus nomine patris in Gallia absentis, & Antonius comes Scavvenburgensis profecti erant. Sed hi, durante in quintum mensem causæ illius, coram commissarijs à Cæsare constitutis, tractatione, cùm sententiam sibi ingratam promulgatum iri præsentirent; relictis suo loco consiliarijs, domum redierunt. Tandem igitur, paulò ante comitiorum finem, Cæsar Decretum communi electorum & principium consilio publicat: in quo, Philippum comitem ab Hanau, Eberardum comitem à Königstein, & officialem Treuirensem, commissarios, plena cum potestate constituit, vt in Saxoniam profecti, loco commodo, adhibitis aliquot vtriusq; partis prouincialibus, controuersiam omnem, intra quatuor menses amicè dirimere studeant. vel si id obtineri nequeat, intra vnius anni spacium, perlectis Zeruesti, Coloniæ & VVormatiæ in hac causa actis, sententiam definitiuam pronuncient. Interea ciuitates, arces, pagi, vtrinq; alijs adempti: & captiui omnes, ac in his VVilelmus, dux Brunsuicensis

40 50

censis, intra mensem, in Cæsareæ Maiestatis manus tradantur. Non obtemperantes, omnibus suis regalibus & beneficijs, quæ ab imperio habent, priuati, & ab imperio proscripti esse declarantur. Captiui, qui λύτρα nondum dederunt, vsq; ad exitum causæ, à solutione immunes erunt. Qui pendente coram Cæsare & electoribus ac principibus Imperij lite, soluerunt; his statim reddantur. Franciscus etiam episcopus Mindensis, Ericus dux Brunsuic. & coniunx illius, tanquam partes, vi Coloniensis recessus simul hoc decreto comprehenduntur. Mandat igitur C. M. vtrique parti, sub pœna priuationis bonorum & anathematis, vt huic decreto in omnibus articulis obtemperent.

10 Cùm autem episcopus Hildesiensis & dux Lunæburgicus reuisionem sententiæ per supplicationem peterent, & ad ordinariam Iuris cognitionem se offerrent: & VVilelmum ducem Brunsuicensem ac cæteros captiuos, ad diem Trinitatis proximum in custodiam redire episcopus iuberet; consiliarijs etiam Cæsaris, mense Iunio, cum mandato de relaxandis captiuis, Hildesiam missis, denuò se non posse parere respondisset; imò compedibus captiuos arctius astringeret: duces Brunsuicenses Henricus & Ericus, statim se ad Cæsarem in Brabantiam conferunt, & de episcopi inobedientia & contumacia queruntur. Quare Proscriptionis sententiam Imperator aduersus episcopum & collegium Hildesiense, Henricum ducem Lunæburgicum, & Antonium Schavvenb. Gandaui promulgat, & redeuntibus in Saxoniam 20 ducibus Brunsuicensibus fecialem seu caduceatorem adiungit, qui episcopo Hildesiensi & ipsius confœderatis, mandato Cæsareæ Maiestatis, de captiuorum relaxatione non parentibus, sententiam proscriptionis denunciaret: & huius proscriptionis Cæsareæ executores, duces Brunsuicenses à Cæsare constitutos, vt proscriptorum ditionis in suam potestatem redigerent, autoritate Cæsarea iuuaret.

Duces Brunsuicenses Ericus & Henricus, optatissimam de episcopo Hildesiensi hoste suo, se vlciscendi, & ditiones ipsius occupandi occasionem, vtraque manu arripientes, Landgrauij Hassiæ & ciuitatum suarum, Brunsuigæ, Gottingæ, Hannoueræ & cæterarum auxilijs, diœcesin Hildesiensem exeunte Augusto, hostiliter inuadunt. ac primùm Hundesruccam arcem (nunc Erichsburg) octiduum 30 oppugnatam, ad deditionem cogunt. Inde Bodenvverder, oppidum ad Visurgin, & arces Lavvenstein, VVintzenburg, Poppenburg, Grunavv, Koldingum, quod Conradus ab Alten tenebat, occupant. Sarstedium exurunt. Ad Steinbruggæ obsidionem, die Matthæi inchoatam, ciuitas Brunsvviga ter mille ciues auxilio misit. sed intra paucos dies patefacto aditu vi irrumpentes ducum milites, munitionem capiunt, & Ioannem Berner præfectum, Obergum & alios præsidiarios trucidant. & continuato victoriæ cursu, Sladenam, VVidelage, VVinneburg, Loiffenberg, VVoldenberg, in potestatem redigunt. Præfecti enim arcium diœceseos, viri nobiles, quorum pleriq; pro certis pecuniæ summis oppignoratas præfecturas tenebant: potentiam & successus felices ducum Brunsuicensium cernentes, vt 40 sibi ac pignoribus suis cauerent, communicatis inter se consilijs, episcopo & collegio Hildesiensi significant, nisi fortiora præsidia hostibus opponantur, se tueri aduersus vim hostium domos sibi creditas non posse. cumque episcopus subita & inexpectata suorum defectione, & hostium successibus consternatus, & ad fratrem Ericum Monasteriensem episcopum profectus, nihil responderet: pleriq; præfecti, arces diœceseos, sibi ab episcopo commendatas, sponte ducibus Brunsuic. tradiderũt: VVoldenburgum, cui 28. pagi subiecti erant, Ascanius à Portfeld 13000. aureorum tenens: Lebenburgum, Suicheldus quidam 6000. VVidelag propè Goslariam Hermannus à Domo 9000. Poppenburgam ad Leinam, Ioannes à Reden 12000. Ertelsam, Iodocus à Monchausen 9000. Grondam, Eberard à Monchausen 14000. Vin-50 nenburg Fridericus à VVeuerling 8000. Lutram Ioannes Bock 7000. Olbiam, Burcardus à Rutenberg 6000. Mariæburgam, Conradus & Leuinus à Velthem, 12000. VVesterhouen, quidam ab Oldershausen 11000. &c. Hi præstito ducibus Brunsuicensibus fidelitatis iuramento, & promissa 30000. aureorum mulcta, præfecturas suas retinuerunt.

T 2 Fridericus

M D. XXI. Fridericus elector & Ioannes Saxoniæ duces, legatum ad duces Brunsuicenses in castra miserunt Virum à Drachsdorff, rogantes, ne aduersus sororis suæ filios, duces Lunæburgicos quidquam hostile susciperent, alioquin se ipsis ratione cognationis arctissimæ non defuturos esse. Respondēt Brunsuicenses, nihil se contra illos moliri, ac ferre posse vt amica transactione cum illis controuersia omnis tollatur. Quare legati ab electore Friderico, Ioanne, & Georgio, Saxoniæ ducibus, Brunsuigam, exeunte Septembri ablegati sunt, quò paulo post Ericus & Henricus duces Brunsuicenses ex castris ad Peinam ipsi venerunt. ac his conditionib. tandem transegerunt, vt Otto & Ernestus duces Lunæburgici omnes captiuos à patre ipsis relictos, sine λύτρω, præstita tantum cautione de non vlciscendo: similiter Ericus & Henricus Brunsuic. suos captiuos, principum intercessorum legatis in manus tradant. arcem VVolpe Ericus recipiat. Damna, vtrinq; compensata iudicentur. Coniunx Erici ab actione Lunæburgicis intentata desistat, præteritarum offensionum ἀμνησία sit. vetera pacta & vniones hæreditariæ deinceps inuiolatæ seruentur. neutri aliorum hostes recipiāt aut foueant. Fridericus etiam Deipholti comes & vtriusq; partis consiliarij ministri, subditi, aduocati, eiusdem reconciliationis & pacis beneficio fruantur. Operā quoq; duces Brunsui. dabunt, vt Otto ac Ernestus Luneburgici eorumq́; subditi, vnà cum comite Deipholto, in Cæsaris gratiam restituantur. Schaunburgenses comites, & Simon Lippiensis iam ante Philippi Hassiæ principis intercessione, cū Brunsuicense transegerant, & Hoienses, oppidorum suorum recuperatione contenti quiescebant. 20

In solum igitur episcopum Hildesiensem omnis belli Brunsuicensis moles incumbebat. Huius arcem & oppidum Peinam circa Michaëlis diem duces Brunsuicenses iterum obsidione cinxerunt, quæ, capto & exusto oppido, & arce tormentis validè concussa, & aliquoties irrito successu oppugnata, vsq; in Nouembrem durauit. Cum enim fortissimè arcem illam, Fridericus ab Oberg, eques auratus, cui pro 15000. aureorum præfecturam illam episcopus multò ante oppignorauerat, cum militibus præsidiarijs circiter octingentis defendisset: principes Brunsuicenses exeunte Nouembri obsidionem soluunt, & in discessu circiter triginta pagos præfecturæ illius exurunt. Milites, qui pro arce propugnauerant; multorum mensium duplicatā stipendia flagitabant, quæ cùm soluere episcopus & capitulum non posset: Hildesiensi senatui & ciuibus arcem pignori dederunt, qui placatis stipendio militibus, & cum Obergo pacti, in suam fidem subditos receperunt, & nouis præsidijs in arce collocatis, nouo etiam & arctiore fœdere, cum episcopo & collegio se ad mutuam defensionem obstrinxerunt: & varijs eruptionibus in vicinos ducum Brunsuicensium pagos, anno exeunte, factis, magnam frumenti, pecorum, omniumq́; rerum ad victum pertinentium copiam, in vrbem inuexerunt. 30

1522. Ciuitates confœderatæ, quas Ansicas seu maritimas nominant: circa principiū anni Goslariæ conueniunt & cum Hildesiensibus diligenter agunt, vt à bello abstineant, nec episcopum suum ab Imperio proscriptum adiuuent. Id non ipsis solùm, sed toti Saxoniæ, restituta pace, vtilissimum futurum esse. Legatus vrbis Hildesiensis Consul Henningus Brandes se à consilijs pacis honestæ non alienum esse, verùm nihil se absq; seniorum ac collegarum & ciuium consensu pacisci posse ostendit. Domum reuersus, cùm postulata ciuitatum confœderatarum senatui & ciuibus delectis exponeret: tantus bellandi ardor in ciuibus erat, vt consulem pacis mentionem facientem non fideliter consulere Reipublicæ, sed cum hostibus colludere nonnulli eorum suspicarentur: Consilium duodecim virorum bellicum antea institutum, quaternis ex collegio & nobilitate & senatu augent. & in præfecturas, Ganderēn, Selen, Blommenhagen, cum currulibus suis munitionibus passim excurrentes, prædas opimas abigunt, & incendijs grassantur. 40

Episcopus etiam Hildesiensis ipsis Calendis Ianuarij, à fratre Monasteriensi episcopo reuersus, noua peditum & equitum VVestphalicorum auxilia primo vere adfutura pollicetur. Quem nuncium Henricus dux Brunsuicensis accipiens, distributis in oppida præsidijs, statim post Calendas Ianuarij denuò in Brabantiam ad Imperatorem Carolum, in Hispanias iter apparantem, Pegasario cursu contendit, & 50

mandata ad episcopos & ordines VVestphaliæ, aliosque principes vicinos, ne quis proscripto episcopo militet, facilè à Cæsare impetrat. Ad Hildesiensem quoq; ciuitatem, quæ sua virtute & viribus præcipuè episcopi partes sustinebat; Imperator & Moguntinus legatos & mandata de non iuuando episcopo proscripto, mittunt. quę Hornburgi, euocatis ex senatu Hildesiensi initio Aprilis proposita sunt. Cùm autem in vrbem relata Cæsaris mandata & ciuibus prælecta essent: hi potiorem fidei episcopo principi suo datæ rationem habuerunt. Nam episcopus, paulò antè, in diœcesin Monasteriensem, & ad Geldriæ ducem, noua equitum peditumque auxilia, quibus iam hospitia Hildesiæ designabantur, adductum, profectus erat. — M D. XXII.

10 Itaq; redintegrato post Pascha bello, aliquot hebdomadis propè Hannoueram principes cum exercitu excubabant, vt episcopum ex VVestphalia redeuntem, antequam cum copijs Hildesiam attingeret, oppressum arcerent. Cùm autem Ericus episcopus Monasteriensis ex quo spes Hildesiensis omnes præcipuè pendebant, rebus humanis intereà exemptus: ideoque equites VVestphalici, Hildesiensi auxilium laturi, qui iam in procinctu erant, rursum dissipati essent: & episcopus inanis Hildesiam rediret: principes Brunsuicenses ad reliquarum arcium & ciuitatum diœcesis occupationem conuersi, primùm Gronavv oppidum ab Hildesiensi receptum, denuò expugnantes crudeliter direptum, exurunt. deindè ALFELdum ciuitatem deditione capiunt. & 6000. flo. mulctant. Postea VVintzenburgum arcem octo dies 20 oppugnatam occupant. Inde Marienburgam conuersi, subitò ad montem metropoli Hildesiensi imminentem, castra metantur. ciues erumpentes, vt ædificia canonicorum in monte incenderent, ab hostibus in vrbem repulsi sunt. Vesperi Cartusiense cœnobium, traductis in vrbem monachis, & Iohannitarum curiam, ipsi exurunt, & in arces Sturevvaldum & Peinam commeatum mittunt, & duos Senatores Henningum Könerdingum & Gonradum Kyne, Peinæ præficiunt. Intereà fulminare in vrbem tormentis & globis ignitis principes ex monte cœperunt, quibus præter sex homines, plus damni non datum esse vrbi, quàm centum florenis sarciri posset, annotatum inuenio. Decimo quarto obsidionis die ciuitatum Goslariæ, Magdeburgi & Einbecæ legati in castra veniunt; & factis bidui inducijs, de pace cer-30 tis conditionibus ineunda, in templo D. Nicolai, inter vrbem & montem sito, agunt. Re ad ciues in vrbem delata, omnem deditionis & pacis talibus conditionibus faciendæ mentionem abominantur, & se ad extremum vsque spiritum, & solos, & cum alijs, pro sua vrbe & patriæ libertate propugnaturos esse, respondent. Id cùm legatis vrbium vesperi significatum esset, postridie denuò fulmina in vrbem vibrata, & segetes circa vrbem vastatæ sunt, quas tamen in maxima agrorum parte, à castris hostium auersa, equites præsidiarij & ciues cum currulibus suis munitionibus excurrentes, circa vrbem tutati sunt. Ita, cùm mensem ferè principes irrito conatu Hildesiam oppugnassent, die Margaretæ soluentes, Peinam denuò obsident. Ciues Hildesienses obsidione liberati, in vicinas principum præfecturas rapinis & incen-40 dijs denuò grassantur, & Eldegessam oppidum captum & direptum exurunt. In arcem Peinam trecentos milites saccis pulueris tormentarij onustos per medias hostium excubias immittunt. In locum verò Cos. Henningi Brandis, qui pacis studiosior erat, secundum consuetudinem loci, quod ipsemet etiam propter ingrauescentem ætatem petierat, Henningum Könerdingum Peinæ præfectũ absentem substituunt: aliamq;, vigintiquatuor nempe viratus dignitatem exconsuli Brandisio, sequentibus proximè comitijs tribuunt.

Principes interea Brunsuic. Ericus, Henricus & Franciscus, arcis Peinæ oppugnationem strenuè vrgent. sed magno suorum strage arcem adorti, fœdè repulsi, multi trucidati, & princeps Henricus glande pedem vulneratus, in arcem Lycaoni-50 am deportatus est. Sequenti hebdomade, Ericus & Mindensis, militem Peina abductum, in oppida & pagos passim distribuunt. Soluta obsidione, præfectus Peinæ Könerdingus absens consul creatus relicto in arce necessario præsidio, cæteros milites in vrbem reducit, & in canonicorum curias distribuit, donec stipendia ab illis persoluta essent. — 17. Augusti.

1522. Die Michaëlis, episcopus, octingentos equites ex diœcesi Monast. tandem Hildesiam adducit. Quibus coniunctis, aliquoties in vicinam Erici ditionem excursiones faciunt, oppidum Battensee cremant, in præfecturis Calenberg, Homberg, Stoffenberg, rapinis & incendijs grassantur. oppidum & arcem Sesen vi expugnant. Coldingenses pagos diripiunt. Sed cum exacto mense, equitibus improbè flagitantibus & dira minantibus, stipendium numerare episcopus & Canonici non possent orto in vrbe tumultu, ciues armati forum occupant, & catenis platearum aditus muniunt, ne conuenire equites, & ciuium domos diripere possent.

Cùm igitur belli satietas vtrinque ciuitates cepisse videretur, senatus Brunsuicensis assentientibus principibus, Hildesienses in vicum territorio illorum vicinum euocant, vbi de dimittendis equitibus peregrinis & pacis consilijs instituendis, eos spontè iam idem cupientes admonent. Transactum igitur cum equitibus est, vt datis octo nobilibus obsidibus, de soluendo, quod in ipsos eorumque equos alendos impensum erat, ciuibus cauerent, & circa Martini diem ex vrbe discederent. Secutus est conuentus Goslariæ, in quo ciuitatem legati, compositionem inter principes Brunsuicenses & Hildesiensem antea tentatam, perficere conabantur, & media ad vtriusque partis ratificationem communi deliberatione proposita erant. Quæ cùm Hildesiensi episcopo & ciuitati iniquiora viderentur, re infecta discessum, nec eo anno quidquam præterea memorabile in hoc bello gestum est.

1523. Post Epiphania, delecti ex collegio, nobilitate & senatu Hildesiensi Noribergam ad comitia proficiscuntur, vbi post duorum mensium moram, Ferdinandus, Albertum archiepiscopum Moguntinum, & Georgium Saxoniæ ducem, ac ciuitates vicinas, Goslariam, Magdeburgum, Einbecam, commissarios nominant, qui proximis Calendis Maij Quedlinburgi controuersias cognoscant & componant. Interea Erici milites, noctu in montem vrbi Hildesiæ imminentem, & multis canonicorum ædibus, templo D. Mauricij contiguis insignem, impressione facta, homines & pecora abigunt, & ædificia reliqua incendunt. Hildesienses econtra Boideburgenses salinas vastant, & pecora ex pagis passim abducunt. Post Pascha, in conspectu vrbis Hanoueræ, pagos incendunt, & pecora abigunt. Itaque ciues irritati, cum principe suo Erico vicissim pagos præfecturæ Sturevvaldensis spoliant, & prædam duplo maiorem recipiunt.

QVEDLINBURGI, Albertus archiepiscopus Moguntinus & Magdeburgensis, & Georgius Saxoniæ dux, & ciuitates, Goslaria, Magdeburga & Einbeca, quibus à Cæsare causa commissa erat, vna cum vtroque principe Brunsuicensi & Hildesiensis collegij, nobilitatis, & vrbis legatis, initio Maij conueniunt: episcopo Hildesiense Halberstadij in vicinia exitum expectante. vbi tandem vtriusque partis consensu ita transactum est, vt armis vtrinque depositis, inter episcopum Hildesiensem, ac ipsi coniunctos & duces Brunsuicenses, eorumque socios pax sit. Ericus & Henricus duces Brunsuicenses quæcunq; oppida, arces, cœnobia episcopi & diœceseos Hildesiensis à Cæsare & Imperio proscripti, occuparunt, retineant. VVilelmus dux Brunsuicensis captiuus, sine λύτρῳ liber sit. Gladius Erico duci Brunsuicensi in prælio Soltauiensi ademptus, & in Summo templo Hildesiæ suspensus, duci reddatur. Captiui omnes vtrinque liberi dimittantur, & abolita proscriptione, Hildesiensis cum collegio & nobilitate in gratiam Cæsaris recipiantur. Nobiles diœcesani, quorum prædia, & domos in bello duces Brunsuicenses in suam ditionem redegerunt, Goslariæ, ad Bartholemæi, cognoscent, quid ex gratia principes victores singulis reddituri sint. His ita transactis, Hildesienses domum reuersi, captiuum principem Brunsuicensem VVilelmum in curia conuiuio exceptum, & in arcem Steinbrug deductum, libertati pristinæ restituunt. atq; ita finis bello Hildesiensi, quinto postquam cœptum est, anno, tandem imponitur.

1433. Sunt autem præfecturæ, (licet harum aliquot, Ertelsen, Gronavv, Bodenvverder, Lavvenstein, Hallerburg & aliæ, ab Ottone & Friderico ducibus Brunsuicensibus, & Lunæburgensibus Bernhardi filijs, Magno episcopo, & collegio Hildesheimensi, pro triginta milibus aureorum nummûm pignori solùm concessæ fuerunt)

runt) quas episcopo Hildesiensi ademtas principes Brunsuicenses suo ducatui adiunxerunt, Nouendecim: nobilium arces sedecim: oppida maiora septem: cœnobia octo. Arcium nomina sunt: VVoldenberg cum 28. pagis VVintzenburg arx & comitatus ad Leinam fl. oppido Alfeld insignis, Anno Christi 1146. in episcopi Hildesiensis ditionem peruenit, cùm postremus comes Hermannus, à viro nobili, cuius vxorem vi vitiauerat, clam noctu conscensa arce, in lecto cum coniuge interfectus esset. Lebenburg cum 18. pagis & 4. cœnobijs. Hundesrugge (nunc Erichsburg appellant) 16. & oppido Dassel. Ertelsen 24. Poppenburg 6. & cœnobio VVittenborg. Rude, 19. Lavvenstein 15. & cœnobio. Gronde, 9. Steinbrug 8. VVidelag, 10. VVineburg, 3. Luter, 5. Sladem, 6. Koldingen 8. VVesterhoue 15. VVoldestein, 9. Gronavv 2. Hallenburg 3. Oppidorum nomina, Alfeld, Bokelen, Bodenvverder ad Visurgin, Hameliæ pars dimidia, Grunavv, Dassel, & his minora, Lavvenstein, Lamspring, Ertsel, Elsa, Boidenburg, Hemmendorp, Solzittern. Cœnobia celebriora, Ringelheim, Lamspring, Dernburg, Dorstat, VVittenborg, VVilsinghausen, Reiffenberg, VVoltigerode, &c. Quæ omnia Imp. Carolus V. Augustæ postea, in feudum ducibus Brunsuicensis ritu & literis solennibus contulit, vt sanè exigua spes recuperationis illorum superesse episcopo & collegio Hildesiensi videatur, tametsi voluntas & conatus, electis subinde potentibus vel gratiosis in aula Romana & Cæsarea, episcopis, collegio non defuerit. Tantam oppidorum & arcium iacturam episcopus Hildesiensis moto bello non necessario, & pertinacia in captiuis, mandante Cæsare, non dimittendis incurrit. ac de tota diœcesi amplissima & potentissima, tres solummodo arces, Sturvvaldam, Peinam & Mariæburgam, vnà cum metropoli Hildesia & Peina conseruauit. Cùm verò armis amissa recuperare episcopus desperaret, ad ius confugit: cuius viam Quedlinburgensi actione sibi non præclusam iudicabat. Itaque Romæ litem coram Adriano Pontifice, ducibus Brunsuicensibus intendit, & spoliatum se ante omnia restitui petit. Pontifex cognitionem causæ in auditorio Rotæ, Mercurio de Vipera commendat. vbi cùm aliquousque deducta esset, duces Brunsuicenses apud Clementem VII. obtinuerunt, vt cognitio causæ ex Rota, ad Petrum Cardinalem Anconitanum transferretur. Statim autem subsecuta vrbis Romæ direptione & Cardinalis morte improuisa: non vlterius processum est. donec decennio post, Valentinus à Tetleben litem reassumeret. vt suo postea loco commemorabimus.

1523. 1530. 1527. 1537.

Nunc ad 1521. annum, à quo, vt belli Hildesiensis seriem integram contexerem, digressus sum, redeo, in cuius comitijs VVormatiensibus, tum alij Saxoniæ principes, tum verò inprimis Fridericus elector interfuit: qui Lutherum ab Imperatore coràm audiri, &, cùm paulò post, impulsu Pontificij legati Aleandri, ab Imperatore proscribendus esset, redeuntem domum, à fidis hominibus, ex itinere in arcem VVartburg, vrbi Isennacensi vicinam, quam Pathmon suam ille postea nominabat, abduci & occultari, donec ex Germania Cæsar abijsset, curauit. Consilij illius, octo homines conscij fuerunt, quorum tanta fides & taciturnitas fuit, vt nemo præter principem & paucos conscios, vbi versaretur Lutherus, rescíscere posset. Magi etiam multi à Pontificijs passim, de loco, in quo Lutherus lateret, consulti, nihil diuinare certum, DEO eum protegente, potuerunt. Commoratus est in eremo illa Lutherus, decem circiter menses. ac in ocio illo, tum alios ecclesiæ vtiles labores, ac inprimis Euangeliorum & epistolarum, enarrationes Germanicas Alberto comiti Mansfeldensi dicatas, & contra Latomum de peccato in renatis reliquo; edidit: tum verò duos neruos regni Pontificij, Missas priuatas, & vota Monastica, incidit. Quos libros, Augustinianis fratribus suis, qui absente illo, Missas priuatas abrogare, & de laxandis votis disputare cœperant: & patri suo, inscripsit. Carolostadius etiam, ne κωφὸν πρόσωπον absente Luthero videretur: Imagines & statuas ex templo parochiali à vulgo exturbari curat, confessionem priuatam abolet: vtranque speciem primus distribuit: sacramentum Laicis in manus tradit: contendit in foro, ex verbo DEI seu lege Mosaica, non ex iure Romano pronunciandum esse. Hortatur vt singuli

17. & 18 Aprilis.

M.D.XXIII. vt singuli labore manuum sibi victum parent. vituperat scholas & studia doctrinarum: ac iubet à Deo arcanas reuelationes & motus Spiritus sancti expectare. librum etiam de coniugio Sacerdotum & de votis monasticis rescindendis 24. Iunij edit. ac primus sacerdotum Bartholemæus Bernhardus, pastor Kembergensis, frater Ioannis Velcurionis, cuius Physici commentarij vtilissimi extant, vxorem duxit. Sed hæc, occasione Pathmi, in quam Lutherus ex comitijs VVormatiensibus rediens, abductus est, obiter attexui. Edictum Caroli V. quod in comitijs verbosissimum & atrocissimum, aduersus Lutherum edidit, adscribere non iudico operæ precium. Biduo autem post edictum illud promulgatum, Ioanni dux Saxoniæ, Friderici electoris fratri, Ioan. Ernestus dux Saxoniæ, ex Margarita Anhaldina natus est: cùm paulò ante, Henrico duci Saxoniæ, Ioannis patrueli, Mauricius, posteà elector, ex Catharina Megapolitana, in lucem editus esset.

1. Maij.

Addam de comitijs illis hanc quoque iocosam narrationem, quam postea Christianus III. Daniæ rex, ipse aliquoties amicis recitauit. Is eo tempore adolescens octodecim annorum, in comitatu auunculi sui, Ioachimi I. electoris Brandeburgensis, VVormatiam profectus, in monasterio Franciscano, vbi hospitium Cæsar habebat, monachum chordigerum, ex suggesto longiore, tabulis non admodum arcte conglutinatis extructo, præsente Cæsare concionantem die Parasceues audiuit. Cumque casu sub suggesto constituisset, & monachus ineptissimè gesticulans, & hinc inde in tabulato discurrens, nunc erecto in altum, nunc deorsum inclinato corpore oraret, & funem, quo cinctus erat, inter asseres subinde dimitteret: animaduertens id princeps adolescens, nodū in fune nexuit. quo ille alligatus, & magno impetu sursum erigere se frustra nisus, strepitum in populo excitauit. cuius causa cognita, Carolus inquiri autorem iussit: quem Lutheranum aliquem esse suspicabatur. tandem cùm adolescentem Holsatiæ principem ita lusisse resciffet, res tota in risum versa est. Hanc narrationem, à præceptore meo Melanchthone sæpè in prælectionibus recitari memini, cùm in rhetoricis de actione differens, sedatos, graues, & placidos gestus, maximè in dicendo decere moneret: & monachi illius alligati exemplo, ab ineptis gesticulationibus concionaturos dehortaretur.

In ijsdem comitijs, bellum, Carolo Cæsari, Robertus Marcæ & Arenbergi comes, qui se in Francisci Galliæ regis clientelam recens contulerat, ineunte Martio, in ipsa principum Imperij corona, denunciat. Quod diuturni cum Gallis belli, quadraginta ferè annos, tametsi exiguis subinde interpolatum inducijs durantis, seminarium extitit. cuius hæc fuit prima occasio. Robertus Marcæ & Arenbergi comes, Sedani ad Mosam sedem habens, vir bellicosus & acer, Bullionensem ducatum, in sylua Arduenna, ab episcopo Leodiensi oppignoratum tenebat. Inciderat autem inter nobilem ab Embri & principem Simæum ex familia Croya, de Hierga Arduennorum oppido contentio: Quod dares ducatus Bullionensis, à quib. iure prouocari non licebat, Simæo adiudicant. Embrius, aulæ Burgundicæ, ac inprimis VVilelmi de Croya, summi aulæ Caroli magistri beneuolentia fretus, sententia prouocat, & citationem aduersæ partis obtinet. Robertus, pupillorum Simæi princeps & tutor, autoritatem suam interponit, & iura ducatus sui, & patrocinij priuilegia, tueri conatus, magna contentione litem illis intentatam amoliri in aula Cæsaris conatur. Cùm autem frustra se laborare, nec quicquam obtineri posse animaduerteret: Galliæ Regem Franciscum adiens, se suaq; oppida & arces omnes in Regis clientelam tradit: & conscriptis in Galliæ finibus copijs, bellum Cæsari denunciat.

Adolphus VII. comes Marcæ.

Engelbertus. vxor, dominij Arenbergæ hæres.

Adolphus comes Marcæ. vxor hæres Cliuiæ. stirps Ducum Cliuiæ.	Erardus Marcanus, Arenbergæ Dominus. ⊕ 1387.
Adolphus, relicta episcopa Colon. & Monast. factus comes Cliuiæ. ⊕ 1389.	Erardus.

Adol-

ADOLPHVS dux Cliuiæ primus 1417. cuius posteros supra lib. tertio recensui. — Ioannes.

Erardus stirps comitum in Arenberg. quos anno 1568. pertexam.	Robertus, Eidainæ & Iamesæ Dominus.	VVilelmus Lumaingæ Dominus.

ROBERTVS Dux Bullionis, Francisci Galliæ regis cliens, Carolo V. bellum indicit, 1521. ⊕ 1535.	ERARDVS, Cardinalis Leodiensis. cui Paraphrasin in Epistolas ad Corinthios Erasmus inscripsit. ⊕ 1538.

Robertus, Marescalcus Galliæ ⊕ 1556.	ANTONIUS, cui Paraphr. in epist. ad Galatas, Erasmus dicauit.	HENRICUS Dominus in Iames.

10

Henricus Robertus. vxor Francisca, Ludoici ducis Mompenserij filia, Francisci soror.

Robertus VVilelmus dux Bullionius, post equitatum Germanicum miserè in Gallijs dissipatum Geneuam reuersus ⊕ 1588. Calend. Ianuar.	Ioannes, sub initium Gallicæ expeditionis ⊕ 1587.	Carola. Henrico vicecomiti Tureinæ nupta.

Aduersus hunc, Henrico Nassouio, Francisco Siccingio, & Embrio ducibus, exercitum Carolus mittit, qui oppida ducatus Bullionensis, Lonias, Musancurium, Florengiam, Sausium, capta solo æquat, & Bullionem ipsam, regionis caput, 20 deditam in potestatem redigit. Robertus, inclinatis & accisis rebus suis, inducias aliquot hebdomadarum, Francisci Siccingij veteris amici sui intercessione impetrat.

Galliæ rex, Cæsarem. cuius iam nimium creuisse potentia ipsi videbatur, longè aliud & grauius Marcano bellum moliri suspicatus, exercitum ad fines Belgici comparat, & Boniuetum Amiralem in Aquitaniam mittit, qui Fonterabiam, in extremis Cantabriæ finibus postea cepit. Rex ipse, cum ad Scaldin fl. prope Valencenas, Liquæus nobilis Hannouius, cœnobium S. Amandi & Mortaniam oppidum, velut iure ad se spectans, priuato nomine occuparet: etsi præfecti Artesiæ, Flandriæ, Hannoniæ, & vicinarum Cæsaris prouinciarum, & Nassouius ipse, nega- 30 rent, se regi bellum inferre velle: nec mandata alia quàm de pace cum rege seruanda, à Cæsare haberent: tamen satis denunciatum esse bellum per Liquæum asserens: hostili exercitu prouincias Cæsaris inuadit. Nassouius finitis cum Roberto inducijs Musonem occupat. Inde Maseriam vrbem munitissimam, ab Anna Momorantio, & Petro Baiardo fortissimo Heroe Gallico, qui triennio post in ducatu Mediolanensi perijt, defensam, oppugnare irrito conatu instituit. In ea obsidione, Franciscus Siccingius, Cæsareani exercitus dux præcipuus, cum reliqua nobilitate, quæ tum vnà militabat, primùm conspirasse aduersus episcopum Treuirensem & alios scribitur, cuius conatum & exitum infelicem statim commemorabo. Alia parte Tornacum, recens ab Angliæ rege Gallo redditum, ab Vgone Moncada, Caroli du- 40 ce obsidebatur. Angliæ rex, gliscente iam bello, Cutbertum Tonstallum Londinensem postea episcopum, de pace cum Gallo concilianda, legatum apud Carolum habebat; ac eodem tempore aduersus Martini Lutheri captiuitatem Babylonicam, librum à se scriptum ad Leonem Pontificem miserat. qui sua autoritate confirmatum, edidit, & Defensoris Fidei elogium Henrico tribuit. Quo ille titulo deinceps vsus est. In bello autem, se arbitrum inter Cæsarem & Gallum interponens, eò rem deducit, vt vtrinq; exercitum se dimissuros, & quas de Tornaco alijsue oppidis, controuersias haberent, Angli iudicio se composituros promitterent. Sic cùm pax constituta videretur, nuncius de Fonterabia, Cantabriæ vrbe, à Boniueto capta adfertur. Quæ nisi prius redderetur, Cæsar in pacis conditiones iurare noluit. 50 Quod cum Gallus se facturum negaret, irrita fuere pacta, & bellum redintegratum

M D. XXI. tum est. Gallus Hesdinum occupat. Belgæ anno exeunte Tornacum deditione accipiunt. In Italia etiam Cæsaris Caroli duces, Prosper Columna, & Alfonsus Daphalus Piscarius, vrbem Mediolanum exeunte Nouembri ceperunt, quod primum initium eijciendi Gallos ex Mediolanensi ducatu fuit, quem viginti duos annos ferè continuos iam possederant. cuius victoriæ nuncio ad Leonem X. PP. allato, cùm rectè ac hilariter valeret, biduo post ex hac vita sublatus est.

Eodem anno, Vngarorum, sub rege Ludoico puero, insolentia & contumeliæ in Solymanni legatos editæ; occasionem Turcis Belgradi occupandi optatissimam præbuerunt. Cùm enim Solymannus, patri Selymo, qui Syriam & Aegyptum Turcico imperio recens adiecerat, succedens: de more, finitimis regibus, se paterni regni hæreditatem adijsse, & portam suam, omnib. siue pacem siue bellum petentibus, patêre denunciasset: Vngarorum tanta cæcitas & insolentia fuit, vt Turcam hostem vicinum & potentissimum, non modò superbè contemnerent, verùm etiam Oratores Solymanni captiuos retinerent, & iniurijs ac probris proteruè aduersus se irritarent. Quibus prouocatus Solymannus, mox sequenti anno Vngariam inuasit, & Albam Græcam, fortissimum ad Istri & Saui confluentem, non modò Vngariæ, verùm etiam orbis Christiani propugnaculum expugnauit. quod ante centum annos rex Sigismundus primùm à Georgio Rasciæ Despota, certorum Vngariæ oppidorum permutatione emptum, regno illi adiunxerat. Paulò ante Ferdinandus, Caroli V. frater ex Belgico digressus, ineunte Augusto Noribergam primùm, & inde in Austriam peruenit. vbi Austriacarum ditionum hæreditatem sibi à fratre concessam adijt. & paulò post, Annam, Ludoici Vngariæ regis sororem, annum ætatis 19. agens, in matrimonium duxit.

[Margin: 1521.] [Margin line numbers: 10, 20]

In Saxonia verò inferiore, Ericus, & Erici ex fratre nepos, Henricus iunior, duces Brunsuicenses, latæ aduersus Ioannem, episcopum Hildesiensem, Saxoniæ ducem proscriptionis Cæsareæ executores, à Caroli constituti: cupidè & strenuè mandatum sibi munus exequuntur, & adiunctis Landgrauij Hassiæ & ciuitatum auxilijs, diœcesin Hildesiensem exeunte Augusto, hostiliter inuadunt & occupant; vt paulò ante prolixius exposui.

FINIS.

LIBER NONVS.

Optimo viro, Nobili & magnifico Domino,

ERICO MATTHÆI,
SERENISS. SVECIÆ AC Gothorum regis Secretario:

HISTORIAM GOSTAVI REGIS, VIRTVTE ET FELICITATE Heroica, Sueciæ regnum vindicantis;

Vt, à quo expositiones illæ primùm benignè mecum communicatæ sunt;

Ad eum, velut Beneficij autorem, Gratiæ redeant:

Remittit & DICAT

Amico veteri & optimè de se merito,

Dauid Chytræus.

Cùm autem ERICVS MATTHÆI ante acceptam hanc Chronici editionem, ex militia sua aulica in cœleste regnum euocatus esset anno 1593. die 17. Februar. autor, amicitiam patris, tot annos cultam, cum priuigno illius & hærede vnico, continuare cupiens: Nomen illius, SVENONIS CHRISTOPHORI, huic libro præscribi iussit.

ANNO

M. D. XX.

ANNO M.D.XX. Christianus II. Daniæ rex, post diuturnum aduersus Suecos inter se dissidentes, bellum, tandem, Holmiâ Sueciæ metropoli, sancitâ omnium præteritarum offensionum ἀμνηστία, & legum ac immunitatum regni veterum conseruatione promissâ, potitus, & Rex Sueciæ coronatus est. Causa & origo belli prima, inde à reginæ Margaritæ, Semiramidos Danicæ, temporibus profecta, hæc fuit; quòd Heroina illa, post patris VValdemari IIII. obitum, sola, & postrema ex veterum regum Danici sanguinis familiâ superstes: cùm & Daniam teneret; & Norvvegiam, mortuo Olao filio, quem ex Haquino Norvvegiæ rege susceperat, adiunxisset; & tandem victum à se prælio captumque Albertum Sueciæ regem, nullis conditionibus alijs liberum; exacto septennio dimitteret, quàm vt remisso & renunciato Suecis iuramento fidelitatis, in manus reginæ, regnum, quantum in ipso erat, traderet: facta iam, consentientibus tandem certis conditionibus in eius electionem Suecis, trium orbis huius arctoi regnorum Domina; conuocatis Calmariam regnorum ordinib. præcipuis, communi eorum consilio & assensu constituit, vt deinceps sempiterni fœderis ac vnionis vinculo tria hæc regna coniungerentur, saluis singulorum legibus, ac consuetudinibus cæteris, (inprimis verò vt præfecturæ, iudicia, & officia publica, in Suecia & Norvvegia, per indigenas regni, non per exteros, administrentur) vnius imperio semper parerent, & ab vno Rege, quem quoties opus esset, in oppido Helmstat conuenientes, communibus suffragijs eligerent, in perpetuum gubernarentur.

1375. 1387. 1388. 21. Septem. 1395.

Cùm autem Christophorum regem postea, Daniæ proceres, Suecis antea in consilium non adhibitis, vt aiunt, initio vocassent: Sueci etiam idem sibi licere ostendentes, & externorum præfectorum, contra vnionis leges, arcibus, & officijs publicis præpositorum, tyrannidem & immanitatem accusantes, proprio gubernatore Carolo Canuti electo, ab hac vnione discesserunt. Sed cùm ipsi inter se Sueci dissiderent, alijs ac inprimis archiepiscopis Vpsaliensibus, & proceribus, affinitates & prædia in Daniæ regno habentibus, Danicas partes fouentibus; alijs, acerrimo Danos odio insectantibus: Suecos discordes, & inter se sæpè dimicantes, semper Danici reges, ab Vpsalensi, & reliquis suæ partis proceribus inuocati & adiuti, ad obedientiam, & regium Danorum imperium agnoscendum, tandem perpulerunt. sicut post Ericum, à regina Margareta adoptatum, cui primò post vnionem Sueci iurarunt, Christophorum etiam ipsius successorem, & Christiernum I. & tandem huius Christierni II. patrem Iohannem, additis semper certis conditionibus, quibus inter alia disertè cauebatur, ni Rex pacta conuenta seruaret, licere Suecis sine vlla rebellionis nota ipsi aduersari: Dominum ac regem receperunt, atque hunc tandem, vt supra prolixius exposui: anno regni Danici 16. vi armata Holmiam obsidentem, coronarunt. Biennio post, hunc Christiernum II. adolescentem patre petente, in publicis regni comitijs, primates regni Stockholmiæ regem eligunt, ac literas solennes regi tradunt, quibus archiepiscopus & cæteri proceres, ac nominatim Steno Stur gubernator, cum suis, ac in his Erico Iohannis, regis Gostaui patre, promittunt, nullam se vnquam seditionem aduersus Ioannem, & filium illius Christiernum, Dominum ac regem trium regnorum electum, moturos esse. Si faciant, se honorem, famam & statum, ipso facto amissuros esse.

1497. 1499.

Cùm autem arces, & præfecturæ regni quædam contra quàm in legibus vnionis & coronationis conuenerat, exteris commendatæ essent: & horum aliqui insolenter ac crudeliter dominarentur: Sueci, cùm rex admonitus, præfectos non mutaret: rursus ab eo defecerunt, & in ea rebellione vsq; ad regis Ioannis mortem, & præsentem annum perseuerarunt. Etsi enim aliquoties conuentus interea instituti, & interpositis subinde nouis tractationibus, & bellis, inter regem & ciuitates Vandalicas, Danos distinentibus: tandem rex, hanc concordiæ viam Suecis proposuit, vt vel Ioannem regem, vel filium Christiernum, gubernatorem regni loco patris recipiant, vel si vtrumq; recusent, 4000. florenorum in testimonium obedientiæ

1520.

obedientiæ singulis annis, regi Calmariæ (quæ adhuc in Daniæ regis potestate erat) pendant, donec in generali trium regnorum borealium conuentu, intra fines Succiæ celebrando, de omnibus controuersijs transigatur: Quod si rex Ioannes interea decesserit, Christierno filio, regi electo, ius suum in regno Succiæ integrum nihilominus maneat, & tributum annuum pendatur: tamen Sueci, conditiones oblatas tandem recusarunt, & Calmarniam ac Oelandiam, Danis bello ciuitatum Vandalicarum occupatis, recuperarunt.

M. D. XX.

1510.

Cumque mortuo Suantone Sture, Regni gubernatore, Sueci inter se de gubernatore eligendo dissiderent, eaq; res ad apertum odium, & intestinum bellum inter Stenonem Sture iuniorem, Gubernatorem electum, & Gostauum Trolle archiepiscop. Vpsaltæ, Erici, Stenonis competitoris filium, deuenisset; archiepiscop. eiusque complices, vt suas partes roborarent, Christiernum II. Ioannis filium, Daniæ regem, qui, ad omnes occasiones intentus, id maximè expetebat, in Sueciam vocarunt, qui duas in Sueciam expeditiones, improspero tamen & irrito ad extremum successu, suscepit. Tandem hoc anno ineunte, nouum in Sueciam exercitum duxit, cùm superiore anno, à Leone X. Pontifice, in Stenonem & vniuersum Sueciæ regnum, Anathematis fulmen vibrari & interdicto subijci curasset, propterea, quòd Gostauum archiepiscopum Vpsalensem Sueci dignitate sua priuassent, & arcem ipsius Stekensem diruissent: diuulgantibus sententiam Birgero Lundensi, & Lagone Vrno Roschildensi, episcopis.

1512.

1517.

1518.

1519.

Christiernus igitur se Anathematis Pontificij executorem aduersus Suecos, à Leone PP. constitutum, & perfidiam rebellium se vindicaturum præ se ferens, copias multò quàm antea maiores, Ottone Crumpio duce, in Sueciam terrestri itinere mittit. quibus ad VVestGothiæ oppidum Bogesund, Steno Sueciæ Gubernator, cum Suecorum exercitu occurrit, & commisso acri & atroci cum Danis prælio, dum primas in acie partes viriliter agit, tormenti manualis ictu in femore grauiter sauciatus, atq; in rheda positus, ex prælio in locum tutiorem delatus est, quo ducis casu Succi conterriti & dissipati sunt. Dani itaque liberè ad Tiuedam vsque peruenerunt, vbi Succi densissimis arboribus cæsis, viam longo tractu præcluserant. diu idcircò hic pugnatum est, donec Dani circa terminos decisarum arborum circumducti, Suecos à tergo adoriri cœperunt, atque ita depulsis præsidiarijs, nullo inhibente perrexerunt Arosiam vsque, vbi aliquandiu ad militem reficiendum substiterunt.

1520.
20. Ianuar.

Interea Steno, Stockholmiam versus, cùm non longè ab vrbe abesset, in rheda super glaciem vectus, postridie Calend. Februarij expirauit. Quo defuncto, proceres, in arce Tunelso, in Engso & alibi conuenerunt, vt de hoste propulsando, patriaq; vindicanda consultarent. sed cùm nemo se ducem profiteretur, inutiles patriæ eorum erant consultationes, quemadmodum etiam irriti rusticorum concursus, quorum aliquot millia, patriæ defendendæ causa confluxerant. Tandem concludunt proceres, exercitum in vrbe Stregnensi cogendum esse, qui ad Illersundam transitu hostes prohibeat. Etsi autem, magna hominum multitudo illuc concurrerat: tamen numerosum illud Suecorum agmen priusquam aduenirent Dani, eadem die dissipatum erat, quòd duce certo carerent, & nobiles inter se dissiderent. Quorum pleriq;, ad Matthiam episcopum Stregnensem, in arce vicina Tynelso degentem diuerterunt, vt de inducijs cum hoste pacisceretur. quamobrem postridie, acceptis ab Ottone Danorum duce securitatis literis, ipsum conueniunt, vndecimque dierum inducias faciunt, vt interea Succi proceres, Vpsaliæ de conditionibus subiectionis atq; fidelitatis Christierno præstandæ deliberarent. Vpsaliæ Gostauus Trollius etiam ex latebris prorepens comparuit. Otto deniq; Crumpius, Carolo Canuti, alijsq; nonnullis capitaneis & militum vexillis comitatus aduenit.

Hic à Suecis tum præsentibus, vnanimiter conclusum, vt regem Christiernum reciperent. Idcirco cum Ottone, Christierni duce, de conditionibus actum, vt veram Catholicam fidem, aduersus omnem vim atque iniuriam rex tueretur. deindè, vt omnium præteritarum offensionum & incommodorum vtrinque acce-

M. D. XX. acceptorum perpetua obliuio sanciretur: omnes cuiuscunque conditionis ordines, maximè verò quicunque aliquam regis indignationem incurrissent: aut captiui abducti: (atque inter hos nominatim Gostauus postea rex) aut alioqui regno eiecti essent: hi omnes beneficio huius pacti in gratiam sine vlla talione reciperentur. denique vt antiqua regni libertas, iura, priuilegia, statuta & honestæ consuetudines, & vnusquisque in legitima sua possessione defenderetur. Neque quod ad liberam regni electionem, liberaque suffragia attineret, rex quicquam immutaret, aut imminueret. Hæc Suecorum postulata, cùm Otto liberalissimè regis sui nomine confirmasset: Sueci tum præsentes, Christierni regis auspicijs, Ottoni duci submissionem atque fidelitatem pollicentur. Paucos post menses, Christierni regis diplomata, quibus Ottonis Krumpij, reliquorumque capitaneorum acta stabilit, & securitatem vitæ fortunarumq; etiam in specie plebeijs quibusdam præstat, in Sueciam perferuntur: multoque plus literas in subiugandis Suecis, quàm multas armatorum manus valuisse Sueci referunt. 10

Relicta verò Stenonis vidua Christina, Nicolai Gyllensterni filia, & nobiles, eius partes secuti, ciuesque Stockholmenses, alijque quam plurimi, ad Vpsaliensem conuentum vocati, venire recusarant: atq; idcirco hac reliquorum stipulatione non se obligari testabantur. Quamobrem Gostauus archiepiscopus, Henricum Sleidorn, Matthias Stregnensis, cancellarium M. Olaum Petri, cum salui conductus literis, mandatisque, ad Christinam, eique addictos, Stockholmiam ablegarunt, qui in suburbio septentrionali colloquium illius petierunt. sed à Stockholmensibus, velut hostes & proditores patriæ, tormentorum globis depulsi, responsum nullum tulerunt. Illis igitur reuersis, cùm amicis rationibus nihil se apud Stockholmenses effecturos animaduerterent, Sueci sua quisque in prædia se contulerunt. Dani in castra, quæ tum Vpsaliæ erant, reuertebantur. 20

Aduentante verò interea ex Dania, terrestri itinere, Domino Simone ab Esens & VVittmund, qui mille quingentos milites ducebat: cùm crescentibus Danorum copijs difficulter vno in loco ali exercitus posset, Stockholmia verò nequaquam obsideri, priusquam maiora à Christierno rege allata essent subsidia; idcirco tria millia Arosiam mittunt. equestres etiam phalanges aliquot Stregnesiam, quæ Matthiam episcopum à Stockholmensium irruptione defenderent. maxima verò exercitus pars Vpsaliæ resedit. 30

Nobiles itaque Sueci, qui nondum sese Ottoni obstrinxerant, collectis ruricolarum agminibus frequenter Danos lacessebant: cumque Ericus Petri, eos qui Arosiæ commorabantur, inuasurus esset, illi admoniti, Vpsaliam contendentes in itinere propè parœciam Badelunda, in monte arenoso Balingsas in agricolas incidunt, commissoque prælio vtrinque non pauci occubuerunt. Exinde die Parasceues exercitus Holmensium in Danorum castra ante vrbem Vpsaliensem locata irruens, multos primo impetu cæcidit, aliosque retrocedere coëgit. verùm à Danis tandem profligati, & in fugam versi, magna ex parte trucidati sunt. Nonnulli in horreum latericium refugientes, diu missis inde telis hostem propulsarunt, sed horreo tandem incenso conflagarunt. Gostauus archiepiscopus defunctis cadaueribus sepulturam negauit. Matthias verò Stregnensis, toto tempore quadragesimæ cum Danis equitibus vicinas ditiones perlustrans, eas ad obedientiam Danorum regi præstandam pellicere conatus est, neque quisquam maiori diligentia hanc causam promouit. 40

Circa ferias verò Pentecostes, Christiernus magno cum apparatu bellico ipse in Sueciam ad Stockholmiam appulit. cui exercitus, qui Vpsaliæ hybernauerat, cum ilico se coniunxisset, Stockholmia quatuor ex partibus obsessa est. Nobilibus Suecis, qui Otthoni præterita hyeme se obligauerant, cum in castra venissent, & de pacis transactione, Vpsaliæ cum Otthone Krumpio inita, denuò agerent: Rex Christiernus, ipse suis verbis & Regia dignitate ac honore interposito, sanctè spopondit, omnes illius transactionis articulos sese omnibus modis inuiolatos seruaturum. cuius rei vt documentum præberet, magnum rusticorum numerum 50

aliquoties

aliquoties in castra vocari curauit, quibus non tantùm per alios, verùm ipse non ra- M. D. XX.
rò, blandissimis verbis Regiam clementiam & benignitatem paternam detulit, ac dimissos sale insuper donauit. Suecos etiam nobiles, suis partibus addictos, hac illac per regnum ablegauit, qui exposito clementi regis erga eos animo, rusticis, regiæ vt sese fidei committerent, persuaderent. quod tamen difficilius processit, cum plerorumq; ex vulgo animi, diffidentia & odio Danorum exacerbati, ab alijs nobilibus non paucis contra regem instigarentur: qui pro patriæ hostibus ducendos affirmabant, quotcunq; Christierno regi sese dedidissent. Quare non tantum in Danos, verùm etiam in Suecos, Daniæ regi addictos, crebri impetus ab illis fiebant. Ar-
10 non incensa. archiepiscopus Iacobus, qui se officio iampridem abdicauerat, captus, Lincopensis suo in prædio obsessus. Ericus Abrahami in Nericia à rusticis circumuentus, ac his ipsis diebus, oppidum Stregnense, copijs à Magno Ioannis, arcis Arosiensis præfecto emissis, direptum est. Qua de causa magnum armatorum numerum, cum tormentis grandioribus, rex Christiernus Arosiam misit, quibus arx concussa atq; expugnata: eiusq; præfectus in castra ad regem est adductus. Quo facto, etsi tumultus toto in regno nonnihil sedati viderentur: imminutiq; Stockholmiensium animi: tamen Hollmia nondum capta, vergente ad autumnum anno, exhaustoque ære, vnde militibus continuata obsidione salaria erant persoluenda: magna in sollicitudine & angore rex Christiernus versabatur, subinde deuouens eos, qui consilia
20 ei ad suscipiendam hanc expeditionem vnquam suggessissent, nec tamen destitit cum obsessis agere, vt eos sibi tandem adiungeret. Itaq; Suecos proceres, quos sibi obligatos habebat, in vrbem frequenter mittit, qui regis Christierni clementissimis ac regijs pollicitationibus propositis post varias disceptationes primum nobiles, deinde alios autoritate valentes, suam in sententiam pertraxerunt, quib. reliqui quantumuis inuiti, assentiri cogebantur.

Rebus itaq; intra vrbem transactis, præcipui ex ciuibus ad regem emittuntur, quibus peramice acceptis, Christiernus, non nudis pollicitationibus tantùm, sed diris sui ipsius execrationibus & sanctissimis iuramentis, conditiones, à Succis nobilibus, Christinæ relictæ Stenonis viduæ, reliquis nobilibus, & ciuibus, in transa-
30 ctione suo nomine promissas, suisque literis confirmatas, omninò ratas fore pollicetur. Neque solummodo omnium iniuriarum atq; offensionum obliuionem perpetuam promittit, sed meram erga vniuersos gratiam atq; clementiam, adeo vt conditiones illas augere & meliores reddere paratus sit. insuper quæ verbis promiserat, aliquot insignibus regijs Diplomatibus comprehendi, regioque sigillo subsignari iubet. Quibus in vrbem relatis, portæ regi apertæ sunt, vrbemque Christiernus in- 7. Septemb.
gressus, mox pacem publicè denunciari: nec multis interiectis diebus, Magnum Ioannis, Arosiensem olim præfectum, dissecari iussit. rebusq; pro arbitrio constitutis, in Daniam nauigationem instituit, omnium tamen ordinum comitijs eo anno ad Calend. Nouemb. Stockholmiæ prius indictis, ad quæ ipse quoque aduenit.
40 Cumque extructum in monte Brunchonis theatrum, rex cum suis die statuto conscendisset, militibus ad radices montis ordine dispositis; Suecos proceres, nobiles, ciues & rusticos, qui ex singulis per vniuersum regnum præfecturis, aliquot conuenerant, sub theatro stantes, rex per oratorem Ioannem Bellenach episcopum Fynensem alloquitur, regnum Sueciæ, iure optimo ad regem Christiernum spectare, tum quod viuo patre Rex Suecorum electus sit, cuius electionis testes, senatus regni Suecici literas, proferre possit; tum iure hæreditario, secundum leges Suecicas, quæ regium filium, si idoneus sit, proximum patri successorem designant. Quamobrem conclusit, regem nequaquam se per iniustam vim regno intrusisse, verùm ab ipsis fuisse iniuria affectum, qui à regno eum tanto tempore arcere conati fuissent. Tan-
50 dem nomine regis quærit, An Sueci Christiernum pro ipsorum rege vellent agnoscere? quod cùm affirmassent, sub aperto cœlo, istic erectis digitis iuramentum fidelitatis regi præstare iubentur. & vicissim rex proclamari ex theatro iubet, se ea omnia, quæ Suecis hactenus fuerat pollicitus, inuiolate sine vllo dolo malo, vllaq; exceptione seruaturum. atque ita proximo die dominico, ab archiepiscopo Go-

M. D. XX. 4. Nouemb. stauo Trolle & reliquis episcopis in templo Stockholmensi coronatus est. cùm antea more consueto, inter reliquos articulos, regibus tempore coronationis proponi solitos, iurasset; se antecedentes promissiones, & literas ratas habiturum: atq; iuramentum ante altare, sacramenti sumptione confirmasset. Missa verò & reliquis ceremonijs absolutis, Nicolaum Bilde & Seuerinum Norby, aliosque nonnullos suos capitaneos, Suecis omnibus præteritis, equites auratos creauit. sed per fecialem tamen proclamari iussit, grauissimas esse causas, cur nulli Suecorum eiusmodi deferret honores, quos tamen alio tempore esset daturus. Itaq; in arcem tandem deductus, regale coronationis conuiuium, Suecis, Danis & Germanis per triduum exhibuit. Fuerat autem inter domesticos Regis, aliquot ante dies deliberatum, 10 qua ratione, proceres Sueci, quorum præ cæteris erga Christiernum odium & rebellio maximè infesta fuisset, ad supplicium, prætextu aliquo iuris specioso, rapi possent. ac inter cætera quibusdam visum est, spargendum esse in cubiculis aliquot arcis puluerem nitrosum, qui à perfidis Suecis, insidias vitæ regis struentibus, disseminatus esse diceretur, vt incenso eo regem tollerent. Sed quoniam id verisimile videri non poterat, eò tandem decursum est: vt archiepiscopus Gostauus, quem planè afflictum & prostratum in pristinam dignitatem & statum rex extulerat, reliquos Suecos, tanquam à Romano Pontifice excommunicatos, & erga regem suum perfidos, qui suam præcipuè personam, dignitatem, statum & bona archiepiscopi grauissimè læsissent, accusaret, & pœnas de illis Iure & legibus sancitas exigeret. 20

Tertia igitur post coronationem die, cùm Sueci nobiles vnà cum Danis & Germanis in maximo arcis palatio comparuissent: Gostauus Trolle archiepiscopus à rege subornatus, quanquam inuitus, in medium prodijt, conquerens de iniurijs, quas non solùm suo in corpore pertulisset, sed quæ bonis ecclesiasticis irrogatæ essent, diruta S. Erici arce, alijsq; datis damnis. idcircò petijt, vt arx Stekensis extrueretur, eiusq; damna atq; impensæ resarcirentur. Hæc summa erat querelæ ab archiepiscopo prolatæ, quam rex longè aliò detorquebat, indignatus Gostauo, quod damni tantùm restitutionem, & non supplicium potius aduersariorum extremum exegisset. cuius ipse, varijs quæsitis vijs nullam tamen magis compendiosam hactenus inuenisset, quàm vt Suecos, ob arcis Stekensis desolationem & archiepiscopi depositionem, anathemate pontificio percussos, violatæ religionis & ecclesiasticæ libertatis prætextu, punire videretur. Sed cùm causa ab archiepiscopo proposita, relictam Stenonis viduam maximè attingeret, illa literas protulit, quibus communi omnium ordinum sententia, assignatis causis, iudicatum erat, vt archiepiscopus suo ab officio summoueretur, & arx Stekensis solo æquaretur. Quamobrem rex omnes qui eam in causam consensissent, maximè verò, qui illas subsignassent literas, tanquam Pontificis anathemate percussos, morti adiudicauit: excepto Ioanne Brascio, episcopo Lincopense, qui in cupa cerea schedulam abdiderat, in qua perscripserat, se inuitum & coactum illis literis suum sigillum appendisse. Reliqui regni proceres, episcopi, equites aurati, nobiles valde multi, & ciues Stockhomlenses non pauci, in carcerem coniecti: alteroq; die, cùm per tubicinem denunciatum esset, ne quisquam sua ex domo egrederetur, circa meridiem in forum per carnifices educti sunt. 8. Nouemb. Vbi Nicolaus Lykia, in curiæ loco, vnde statuta recitari consueuerant, cum paucis alijs regis Christierni consiliarijs collocutus, ad plebem in foro stantem concionari incipit: hortatus ne quid admirarentur eorum quæ istic geri cernerent. Siquidem regem Christiernum, grauissimis inductum causis, & necessiate summa compulsum, supplicio tradere hosce bannitos, qui in sanctam Romanã ecclesiam, & sanctissimum patrem Papam Romanum tàm enormiter deliquerint. Mox Matthiæ episcopo Stregnensi, qui in regno, regi subijciendo, omnium maximè laborauerat, caput præciditur. eiq; soli caput inter crura collocatur. Deinde Vincentius ep. Scharensis: D. Ericus Abrahami: D. Ericus Ioannis, Gostaui postea regis pater: Ericus Canuti, Ericus Ryning, Ericus Nicolai, Ioachimus Braë, Magnus Green, & reliqui nobiles non pauci, deniq; tres consules, omnesq; vrbis Stockholmensis senatores, ac ex ciuibus multi, suis ex ædib. vel medijs laborib. rapti, atq; in forum pertracti, capite plexi sunt.

Die

Die sequenti totidem penè nobiles atque ciues detruncantur. Lugubre sanè spectaculum, siquidem omnes nudi in foro proiecti, cruore squalentes & canibus dilaniandi triduum totum relinquebantur. cruor quoq; aquis pluuialibus tùm copiosè decidentibus immixtus, per vrbis canales diffluebat. Tandem die Saturni, extra suburbium australe defunctorum corpora pertrahuntur, incensoque rogo cremantur. Stenonis quoq; Gubernatoris cadauer, quod plus quàm semestri spacio terræ mandatum fuerat, effossum, teneriq; eius infantis paulò ante demortui corpus, eidem rogo committitur. Tyranno sese excusante, tanquam hæc inuitus, atq; pontificijs legibus, bannitos concremandos sancientibus, coactus faceret. cùm tamen pro bannitis non habuisset, cùm fidelitatis iuramentum ipsi præstaretur, vel cum ab illis ipsis episcopis coronaretur.

M D. XX.

10

Neq; hac tam immani sæuitia atq; perfidia, inter reges Christianos, ante Parisienses nuptias ferè inaudita, crudelis Tyranni animus satiari poterat, siquidem nullus fermè interuenit dies, quin Sueci aliquot vita priuarentur. Eorum verò, qui suspendio perierunt numerus ignoratur, spiculatoribus nihil propè illo triduo aliud agentibus, quàm vt cadaueribus decisis, alios furcis alligarent, idq; tanta cum festinatione, vt nonnullos, maximè nobilium truncatorum ministros, ab equis, cum ocreis & calcaribus abreptos, rectà in patibulum ducerent. In Finlandia etiam simili sæuitia capite truncari mandat Achonem Georgij, Antonium Erici, Nicolaum Eschilli, Hemmingum Gaddum, aliosq; permultos, tàm ex nobilibus, quàm ex vulgo. Christinam verò, Stenonis Gubernatoris viduam, aliasq; matronas & virgines nobiles, ac in his Gostaui postea regis matrem & sororem, in carcerem conijci, & paulò post in Daniam deportari iussit. Iugulatorumq; ædibus, auro, argento, supellectili atq; vtensilibus domesticis, spoliatis, tanquam bonis omnibus regio fisco adiudicatis, ipsorum coniugibus & liberis parietes nudos reliquit. Cumq; Stregnensis & Scharensis, diœceses, episcopis vacarent, M. Didericum Slagecum, summum suæ crudelitatis, omniumq; cupiditatum ministrum, Scharensi: Bellenachum Stregnensi præfecit. Etsi autem hæc in Suecos perpetrata immanitas nefanda fuit, tamen grauiora adhuc vulgo expectabantur, publicato iam edicto, ne vsquam rustici arma possiderent, & alicubi per Domini simillimos præfectos, instituta apud rusticos armorum inquisitione, euulgatoq; per illos dicterio: Suecum rusticum ligneo pede altero, vnaque manu, arare posse.

1572.

20

30

Constitutis autem pro arbitrio Christiernus Stockholmiæ rebus, & magistratibus designatis, in Daniam terrestri itinere redire contendit. Ad quamcunque vero vrbem deuenisset, furcam erigi curauit, procurante Nicolao Holstenio, qui regio ex mandato Sudercopiæ in crucem à seipso erectam sublatus est. In vrbe VVastenensi Suenonem Hock & Petrum Fabrum, episcopi Lincopensis fraude proditos, viuos exectos & quadrifariam partitos, rotis affixit. Lincopiæ, Lindormum Ribbingum, virum nobilem, aliosq; nonnullos capite truncauit. Ribbingorumque familiæ vsq; adeo offensus erat, vt puerulos binos, alterum octennem, alterum biennio inferiorem istic mactari præceperit. Denique in monasterium Nydale, hospitio, quàm poterat subiectissimè fieri, ab Abbate, eiusq; fratribus exceptus, hanc hospitibus gratiam refert, vt Abbatem cum plerisq; fratribus summergi iuberet. Tandem verò Suecis, extrema seruitute, omniumq; rerum desperatione languefactis & planè adflictis, in Daniam redijt.

40

DE GOSTAVO SVECIAE REGE POSTEA ELECTO.

EX hac crudeli tyrannide, & tristissimis calamitatibus, Sueciam penè oppressam, & continuis tot annorum bellis intestinis atque externis propè exhaustam, liberauit, ac verè Heroica virtute & fortuna admirabili rursus erexit & confirmauit GOSTAVVS Erici, ex antiquissima & illustri Nobilitatis Suecicæ familia, genus alto à sanguine veterum Sueciæ regum ducens. cuius vitæ totius ac Gubernationis

50

M. D. XX. regni, quadraginta ferè annos sapienter & feliciter continuatæ, historia, magni ingenij, prudentiæ, acris & præsentis animi, fortitudinis bellicæ, aliarumque virtutum Heroicarum, & successuum in rebus gerendis felicium, exempla; & prouidentiæ ac præsentiæ DEI testimonia illustria continet. quæ, non casu emergere ac defendi regna, & lapsa instaurari, nec fortuitò sapientes, felices ac salutares generi humano reges ac principes existere: sed diuinitus constitui & transferri regna, & à DEO autore & custode imperiorum, Heroës aliquos excellenti virtute & felicitate ornari, & singularibus motibus regi, ostendunt, qui post longas bellorum tempestates, durabilem pacem, veram religionem, honestas leges, iudicia, disciplinam, & alia iustæ ac honestæ gubernationis & vitæ præsidia & neruos restituant 10 & conseruent. Talem Heroëm, sapientia, virtute & felicitate eximia, à Deo ornatum & adiutum, & multis gentibus, amplissimo Suecorum & Gothorum regno subiectis, salutarem, fuisse Gostauum regem, omnes cordati & prudentes viri, quibus historia regnorum orbis arctoi nota est; grata mente & voce agnoscunt & profitentur.

Inciderunt autem vitæ illius initia, & adolescentia præcipuè, in tristes regni Sueciæ & periculosos patriæ continuos ferè motus intestinos, & externa cum Danis bella. ex quibus eluctari, & tranquillum ac florentem regni statum constituere, non alio, quàm solius DEI, mirabiliter transferentis & stabilientis regna, auxilio, Gostauus potuit. Puer in aula Stenonis Sture senioris, auunculi sui magni, edu- 20 catus est. tyrocinium militare primum sub Suantone posuit. cuius filio Stenoni iuniori, vt Dauid Ionathæ, arctissimo amicitiæ fœdere, ac verè Thesea fide iunctus. à quo duobus in prælijs, quibus Steno victor hostiles exercitus profligarat, summus equitum vexillifer, insignia virtutis & fortitudinis bellicæ documenta ediderat.

1518. Postea Christierno II. Daniæ regi, nominatim ipsum & collegas obsides petenti, in Daniam pro captiuo abductus, ac in custodia arcis Iuticæ Kalö retentus est. ex qua,

1519. paulò post mutato habitu elapsus: cùm magnis itineribus Lubecam peruenisset: statim eum præfectus arcis Kaloensis Ericus Banner, cuius custodiæ à rege Christierno commissus fuerat, secutus est: eumque regi Daniæ restitui poposcit. Sed cùm se hospitem, iuri Lubecæ coram senatu sistendi saluum conductum Gostauus 30 peteret: nec se captiuum vnquam fuisse, sed pro ipso rege datum obsidem, iniustè ex regno Sueciæ fuisse auectum testaretur: æquitate & patrocinio Nicolai Bromsij consulis, cuius præcipua tum in vrbe autoritas erat, cum plerique in senatu, Daniæ regi restituendum suaderent, Gostauus tum defensus, atque ita ex carcere Danico, ad regnum Sueciæ potentissimum, non secus ac veteres illi amplissimorum Imperiorum conditores, Cyrus, Romulus, Deioces, & patrum memoria Matthias Huniades, ex afflictissimis initijs, & desperata penè fortuna, diuinitus euectus est. Nam post aliquot menses, de consilio Nicolai Bromsij, clàm cæteris ciuibus, LVBECAE conscensa naui oneraria, cum mercatoribus in sinum Calmar-

18. Maij. niensem vectus, & cimba in littus ad Stenzö expositus, pedes Calmarniam à Sue- 40 cis adhuc defensam occultè ingressus, benignè à Ioannis MAGNI vidua, arcem feudi loco tenente exceptus cum indignam captiuitatem & mirandam liberationem suam, ipsi & alijs exposuisset, & vicissim eorum querelas & gemitus, de miserabili seruitute, qua patria opprimebatur, audiuisset: ciues, Suecosque milites adhortatur, ne vllo pacto vrbem vel arcem Christierno dedant. Quod dum facit, parum abfuit, quin à peregrinis militibus interimeretur. Itaque à præfecti vidua adiutus per Smalandiam, ad suorum prædiorum colonos iter instituit: idque maximis vitæ periculis confecit, iam tum Christierni regis emissarijs in Smalandia circumeuntibus, qui plebem ad iuramentum fidelitatis regi præstandum inuitarent. & Smalandensibus non paucis regi addictis, qui Gostauo, suadenti mutuam vt inter se con- 50 cordiam Sueci seruarent, neque Christierno, cuius animum erga Suecos hostilem multis testimonijs perspexisset, facilè sese crederent, mortem, ni quiesceret, minati sunt: iactitantes sese sale & halece nunquam carituros, quoad Christiernum regem haberent. Maximis igitur declinatis periculis, ad prædium suum Terna deuenit, & compa-

& comparatis necessarijs, Refsnas, quod pater tenebat, perrexit. vbi cùm bonam M. D. XX.
æstatis partem latuisset, cum Iacobo olim archiepiscopo Vpsaliense in vicino Carthusianorum monasterio Gryphisholm degente, sene sapiente, & sibi amico, communicauit. Suadebat autem archiepiscopus, vt se Christierno regi crederet, tum quod pacificationi, per literas, Dominæ Christinæ, ante vrbis Stockholmensis deditionem à Christierno rege datas, erectæ atque confirmatæ nominatim sit inclusus, tum quod suis literis regis Christierni gratiam & securitatem certam facilè sit impetraturus. Sed Gostauus, antea regis Christierni fidem expertus, neglecto archiepiscopi consilio in prædium Refsnas reuertitur. vbi cùm paucis adhuc diebus
10 delituisset: tandem ex suo colono Stockholmia redeunte, nefandam, inauditamque Christierni regis tyrannidem, quam Stockholmiæ in regni proceres, atq; inter hos, in ipsius Gostaui parentem, rex Christiernus perpetrasset, certò resciuit. Animi igitur incertus, quid in tam turbulento & ancipiti rerum statu sequeretur, hortantibus amicis, per varia discrimina ad Montanos primùm se recepit, ac non minoribus cum periculis istic aliquantisper commoratus est. Tandem vero, apud nobilem quendam Aaronem Petri diuertit, eique suarum rerum statum & consilia omnia tutò, vt sperauit, concredidit. Is verò magna se ipsius commiseratione affici ostendit, nec securitatem tantùm apud sese commorandi, sed auxilium etiam, opemque suam ei fraudulentè pollicetur. nam paucis interiectis diebus se ad Christierni re-
20 gis præfectum Brunonem Benedicti clam contulit, eique vniuersos Gostaui conatus reuelat. sed coniux, mariti consiliorum non ignara, Gostauo causam profectionis illius aperit, eumque ad parœciæ Suertzo pastorem Iohannem, cum quo studiorum communio olim Gostauo Vpsaliæ intercessit, suo cum equo & rheda deuehi procurat. postridie præfecto secum milites viginti ad Gostauum præhendendum adducenti, Gostauum clam aufugisse respondet. Gostauus, cùm mulieris pietate, præsentissimum vitæ periculum effugisset: humanissimè à pastore exceptus, & aliquot dies retentus, inde trans vallem Dalekarlorum ad parœciam Retvvick delatus est. vbi cum crudelissimam nobilium reliquorumq; cædem, immaniter à Christierno rege recens perpetratam exposuisset; vulgus permoueri, commiserari, indigne-
30 que ferre, imò vltionem atq; vindictam expetere, si tantùm vicinos atq; confratres ad belli societatem attrahere possent. Quare Gostauus ad parœciam MORA, totius Daliæ potissimam, maximamque se contulit, atq; in ferijs natalitijs Domini, similiter ipsorum animos ad patriam tanta ex tyrannide liberandam exstimulat. Cumq; admodum facundus esset, & historiarum patriæ non ignarus; non modò recens immanis tyrannidis exemplum à Christierno perpetratum exaggerat, verum admonet, vt proximè etiam præteritorum temporum senes reminiscerentur, & iuuenes ab ætate grandioribus inquirerent, quot damna, iniurias & contumelias regnum Sueciæ sub externorum regum dominatu perpessum esset. In primis verò recordarentur, quàm Iosso Erici, regis Erici præfectus, alijq; ei non absimiles, inhumani-
40 ter, crudeliter atq; tyrannicè ipsorum parentes, consanguineos atq; amicos cruciarint, exquisitissimisq; tormentis è vita sustulerint, idque sine omni ipsorum culpa, tantummodo vt inexplebilem suam, populariumq; suorum auariciam satiarent, atque inueteratum illud explerent odium, quo aduersus Suecos perpetuò flagrarint, & nunc etiam flagrent, cuius effectum paulò post acerbissimum sint sensuri, nisi maturè restiterint, ipsorumq; crudeles anteuerterint conatus. Quod si Dalekarli & reliqui regni Sueciæ indigenæ, in accepta iniuria vlciscenda patriaq; vindicanda, fidelem nauare operam velint: se paratum esse, vnà cum ipsis, fortunas suas vniuersas, vitamq; ipsam in discrimen obijcere. Etsi autem respondebant Morenses; agnoscere se hanc fidem & officium patriæ deberi, vt pro virili tantas calamitates & iniurias
50 à patriæ carissimæ ceruicibus propulsent, eamq; à durissimo crudelissimæ seruitutis iugo liberent: rogare tamen, vt Gostauus sibi de locis tutioribus prudenter prospiciat, donec vicinæ etiam parœciæ atq; prouinciæ in expeditionis huius societatem pariter adduci possint. quamobrem Gostauus sese ad occidentales Dalakarlos exeunte anno 1520. recepit.

M. D. XX. Vt autem Series familiæ GOSTAVI, Sueciæ liberatoris ac vindicis, & cognatio cum rege CAROLO, & STENONE ac SVANTONE STVR regni Gubernatoribus conspiciatur: Tabellam Genealogicam adiungo.

Ingemundus.
|
Nicolaus.
|
Christianus.
|
Christianus.
|
Carolus.
|
Nicolaus.
|
Christianus.
|
Ioannnes — Birgitta, vxor Ioannis.
Eques aurat.
|
ERICVS, à Christierno Daniæ rege trucidatus 1520.
|
GOSTAVVS Rex Sueciæ: natus 1490. Rex electus 1523. ⊕1560.
ERICVS XIIII. cœpit 1560. — IOANNES III. Rex Sueciæ, cœpit 1568.
|
SIGISMVNDVS Rex POLONIAE coronatus die 17. Decemb. 1587.

S. ERICVS, rex Sueciæ circa annum Christi 1150.
|
Canutus.
|
Ericus.
ERICVS rex. — Martha vxor Nicolai Equ. aur.
|
Vlpho.
|
Turo. — Carolus regni Marscalcus. — Theodorus seu Tordo Roderici.
|
Steno Stur — Marga-ris. — Canutus Gubernator Finlandiæ. — Carolus.
Gustauus Stur. — Birgitta. — CAROLVS Canuti REX SVECIAE. ⊕1470. — Sigridas, vxor Nicolai Stur
STENO STVR, Gubernator ab A. C. 1470. vsque ad 1503.
SVVANTO STVR, Gubernator 1504. ⊕1512. — Nicolaus Stur ⊕ 1526.
|
STENO STVR iunior, regni Gubernator. ⊕1520. vxor Christina Nicolai Gyllensterns filia.
|
Suanto Stur, comes in Stegholm & VVestervvic, ab Erico XIIII. in coronatione 1561. creatus. ex Martha Heroina, ingenio & omni virtute matronali præstante, Erici Abrahami filia, decem liberos suscepit. ex quibus, Nicolaus & Ericus, ob futiles suspiciones, à rege Erico, Vpsaliæ postea interfecti. Steno in pugna nauali lethaliter ictus. MAVRICIVS comes, Carolus. Sigridis, Turoni Bielke seniori nupta, mater Erici, Suantonis, Nicolai. Anna, Hogenschildi Bielkij coniunx. Magdalena, Erici Gostaui: Margareta Turonis Bielkij iunioris, & Christina Gostaui Banneri vxor: Suantonis Mater.

M. D. XXI. Anno M. D. XXI. ineunte GOSTAVVS Erici, eques Suecus, ardente amore libertatis & salutis patriæ, ex Christierni regis tyrannide vindicandæ, & indignatione ac zelo Heroico aduersus patriæ hostes inflammatus: etsi in extremas angustias res Suecorum redactæ videbantur: tamen ingenti magnitudine animi, vigilantia in rebus aduersis, constantia, & ardente impetu ac velut ἐνθουσιαστικῷ ad depellendos hostes, & in libertatem pristinam, Sueciæ regnum restituendum, rapiebatur. Commodum igitur accidit, dum apud Iberos seu fossores metallicos, viros fortes, quos Dalacarlos nominant, vagatur, & voluntates præcipuorum explorat, vt Laurentius Olai, celebris industriæ ac fortitudinis eques, qui Stenoni Gubernatori fideliter paulò antè inseruierat: non tantùm ea, à Gostauo, de crudelissima Christierni tyrannide recitata erant, nimis vera esse confirmaret: verùm insuper adderet, regem, Homagij, solennisque exceptionis causa, vniuersum regnum paulò post perlustratu-rum,

rum, iamq; edictum esse, vt in singulis prouincijs, & singulorum Sculterorum prædijs furcæ erigantur. neque multos adeò intercessuros dies, quin in Daliam regiæ adferantur literæ, quibus ad commeatum regi militibusque confestim contribuendum, Dalkarli adigerentur. His itaque tam grauibus imminentibus periculis, Dalecarli permoti, continuo quosdam ex primoribus ad Gostauum, qui in remotiora loca secesserat, ablegant, vt reditum acceleret, seseque totius Daliæ gubernatorem & ducem, aduersus Christiernum profiteatur. Quo accepto nuncio, Gostauus in remotissimis parœciæ Limà partibus inuentus, cum legatis redijt, ibiq; vt organon ad patriam vindicandam diuinitus seruatum, consentientibus suffragijs, maxima omnium lætitia, atque applausu, in gubernatorem atq; ducem electus est, eique iuramentum fidelitatis atq; obedientiæ præstitum, & selecti iuuenes, qui vitæ eius præsidio essent. Atq; in hunc modum, Deo opt. max. qui tyrannos ex summo fastigio deijcit ac punit, & de gente vna in aliam, propter iniurias, contumelias, cædes & dolos, imperia & regna transfert, clementer adiuuante, Gostauus regni gubernationem felici omine est auspicatus, & Laurentio Olai, plurimisque interemptorum procerum, nobiliumq; ministris, alijsq; aulicis, quibus aqua & igni à tyranno interdictum erat, neq; in publicum prodire ausi fuerant, certatim ad ipsum confugientibus, exercitum quotidie auxit. Itaq; die Caroli Magni, Gostauus copias ad Cuprimontanos eduxit, & regium illius prouinciæ præfectum Christophorum Olai, eiusq; complices cepit, & Danorum mercatorum istic negotiantium merces vniuersas intercepit. annuumq; totius prouinciæ tributum regium & frumentorum decimas exegit. inde in Daliam reuersus, auctis copijs, denuò ad Cuprimontanos remeās, omnium montanorum consensu in ipsorum dominum atque gubernatorem assumtus est. postea cum parte exercitus in Helsingiam abijt: reliqua in montanis relicta: cui virum celebrem, Petrum Suenonis, ductorem præfecit. Absente Gostauo, literæ ab archiepiscopo Vpsaliensi, eiusq; patre Erico Trolle, & Benedicto Canuti, in Montana perferuntur, quibus hortantur incolas, orantq;, ne à Christierno rege deficiant, simulq; pollicentur, sese à Christierno rege gratiam atq; amicitiam, saluiq; conductus literas, Gostauo impetraturos, dummodò à cœpto tumultu desistat. Et hisce quidem in literis, sese regni Sueciæ senatum, appellarant. Sed hæ literæ partim risu, partim indignatione & contumelijs exceptæ sunt.

Helsingi autem summissè à Gostauo impetrant, vt aliquantisper adhuc ipsis parcat, néue tam properè in belli illius societatem illos alioquin satis exhaustos pertrahat. Quare per Gestriciam, cùm eius incolas, ciuesq; Gefalienses, ad fidelitatis debitæque obedientiæ iuramentum faciendum, nullo negotio perduxisset, in Daliam redijt. illoque in itinere, militibus, qui præ timore ruri sese occultauerant, vndiquaq; se illi coniungentibus, copias suas ita auxit, vt Christierni regis in arce Arosiensi præfectus, Henricus à Mylen, etsi aliquot millia Danorum in Daliam duceret, vt initia motuum opprimeret: tamen metu aduentantis Gostaui re infecta recesserit.

Cum igitur, ad quinq; millium exercitum Gostauus collegisset, Arosiam, quæ Danicis præsidijs tenebatur, perrexit, vbi cùm copias lustrasset, & duas in partes exercitum distribuisset, ductoribus Laurentio Olai, viro forti, atq; Laurentio Erici, designatis: tandem suos vallem Balingsas pertransire, & prope diui Olai sacellum castra metari iussit; neq; eo die cum hoste quicquam confligere. Hostibus verò in Suecos, præcipuè cum equitatu, irruentibus, Sueci necessariam sui defensionem suscipere coacti, primùm equites extra vrbem obuios profligant. Gostauus verò, qui in medio adhuc agmine constitutus, longius aberat, pugnam inchoatam audiens, veritus ne æquè prudenter rem sui aggrederentur, in primam aciem procurrit, adeò vt parùm ab eius latere dissiti, hostium tormentis icti procumberent. interim Laurentio Olai hostem in fugam versum per mediam vrbem vsq; in ipsorum castra persequente, Laurentius Erici, eiusq; socij, quosdam per vicos compendiosius tendentes, hostem anteuerterunt, atq; illos, qui grandiora tormenta bellica in media vrbis platea, in Suecos directa, asseruabant, à tergo adorti, interemerunt, tormenta occuparunt. Qui arcem Arosiensem tenebant, cùm suos terga dedisse cernerent, flammas

M. D. XXI.

18. Ianuarij.

29. April.

M. D. XXI. mas in vrbem eiaculantur. Sueci verò, igne extincto, maximam vrbis partem ab incendio conseruarunt. Præcipuam verò in vrbe prælij molem Laurentius Olai vir fortis & acer, cum hostibus in foro se conglobantibus sustinuit: donec victoria ad Suecos inclinante, hostes in castra se receperunt. Quæ cùm aliquandiu tutati essent, arcemq; nouo præsidio confirmassent, cimbis Stockholmiam aufugerunt.

Post hanc victoriam, plurimi ex militibus & nobilibus Suecis, Danorum castris relictis, sese Gostauo coniunxerunt. quorum ex numero Aruidus VVestgothus erat, quem ad arcem Stekeburg obsidendam, atque Ostrogothos propugnandos, Gostauus aliquibus cum copijs misit. Eodem tempore Nycodensem atq; Orebroensem arces obsideri curauit. Laurentium verò Erici, cum mediocri armatorum numero Vpsaliam præmisit, cui Laurentius Olai, congregatis aliquot territoriorum agricolis, sese in itinere coniungit. quibus appropinquantibus, Benedictus Biug archiepiscopi præfectus, emissis exploratoribus, hostium numerum & reliquum apparatum rescire auebat, quos cum Sueci intercepissent, Canonici senatusque vrbis Vpsaliensis, datis ad Gostaui officiales literis, rogant, ne gestationem scrinij argentei D. Erici, quod eius festo, in nondinis Vpsaliensibus, ad veteris Vpsaliæ templum, semimilliare ab vrbe distans, deferri consueuerat, impedirent. illis verò respondentibus, decere vt Sueci, & non aduenæ ritus illos seruarent, Benedictus Biug extremè illos se contemnere ostendens, conuiuium in horto episcopi instituit. Quem Sueci, sub gallicinium mane vino somnoque sepultum, cæsis vigilibus, & ædibus archiepiscopi occupatis, excitarunt, & vrbem incendio ab hostibus immisso liberarunt. Ipse vero Biuggius, in fuga propè vadum Flotesund transiturus, sagittâ per mediam brachij vlnam, medullæq; meatum, à carpo ad cubitum vsq; immissa, lethaliter vulneratus, non sine exquisitissimis doloribus, sagitta extracta, vitam Stockholmiæ finiuit.

Stekeburg obsidetur. *18. Maij.*

Mense Iunio, Gostauus ipse Arosiâ Vpsaliam profectus, conuocato collegio, canonicos interrogat, an Sueci, vel Dani perhiberi velint; simulq; plurima, ab illis, ipsorum episcopis, aduersus patriam, ipsorumque legitimum, magistratum, Caroli regis atque Stenonis vtriusq; tempore, designata facinora, illis obijcit: &, si similia in posterum perpetrare non veriti fuerint, pœnam seueram minitatur. denique an iuramentum ipsi præstare, seque erga patriam fideles subditos declarare velint, vt apertè profiteantur, vrget. Illis verò summissè sese excusantibus, ac petentibus vt cum archiepiscopo, primùm communicare sibi per literas liceret: quibus suasuri sint archiepiscopo vt Christierno relicto, sese cum regno patriaque coniungat: Gostauus adquiescens, simul ipse quoque ad archiepiscopum Stockholmiæ degentem, eiusdem argumenti literas mittit. Quas ille ad se perlatas, Theodorico Slaghöck, arcis Stockholmensis præfecto monstrans, summo cum contemtu & sarcasmo, inquit, semetipsum Gostauo responsum breui relaturum. tabellariumque detinuit, quò ad equites & pedites extra vrbem eduxisset, atque ad sesquimilliare tantum ab Vpsalia abesset.

Vpsaliæ.

Gostauus, non solùm ex transfugis ac exploratoribus, hostium aduentu cognito, sed hostem aduenientem loco ex editiore ipse contemplatus, cùm à Canonicis se delusum, & imparem exercitui hostium, Dalacarlis & alijs paulò ante à se dimissis, fore videret: in syluam Nosten se recipere cogitabat. vbi in vado propè Ladeby hærens, ac excussus ex equo, ab hostibus propè circumuentus & oppressus fuit: donec Dei Beneficio, & comitum, qui aderant, virtute, euasit, & paulò post recollectis ex vicinia copijs, archiepiscopum Stockholmiam redeuntem viriliter adortus, insigni victoria profligauit. Qui cum vix sextum quenque suorum Sockholmiam reduxisset: obsidere vrbem, castris ad montis Brunconis radices collocatis, Gostauus instituit. Sed erumpentibus Danis inde depulsus, longiore ab vrbe interuallo castra ad Rotebroo firmiora posuit, cùm quidem Helsingi illis ipsis diebus subsidio primùm Gostauo venissent. Mense Iulio, ex Germania, veteranorum militum agmina, Stephano Sassio duce, ad Gostauum venerunt. auctisque quotidiè militum copijs, quas in diuersis & procul ab inuicem dissitis castris, Gostauus alebat:

Initium obsidionis Holmiæ.

10 20 30 40 50

bat: curæ etiam & solicitudines, de militum stipendijs & commeatu parando creuerunt.

M. D. XXI.

Intereà SEVERINVS à Norby, insulæ Gotlandiæ præses, Christierno regi suo fidus, arcem OstGothiæ Stekeburg, ab Arvvido, Gostaui duce, obsessam, liberare conatus, militem ex classe in continentem exponit: qui à Suecis in classem repulsus est. Nihilominus tamen Seuerinus, noua in arcem præsidia ac commeatum mari immisit, & Nicolao Boëthij de Vienâs, & Holgero Caroli Suecis equitibus auratis, quòd minus eis fideret, in Daniam abductis: Bernardum à Mylen Germanum, arcis custodiæ præposuit. Seuerino digresso, Gostauus, Ioannem Brascium Lincopensem episcopum nutantem, iurare ipsi ac Suecia regno fidem ac obedientiam cogit, & VVastenas ad comitia indicta proficiscitur. in quibus, omnium ordinum hominibus, ex OstGothia, Smalandia, VVestGothia, VVermlandia & Dalia congregatis, Gostauus solenni oratione patriæ pericula exponit, atque ipsorum fidem ac operam, ad ea auertenda atque depellenda, vetereméque libertatem reuocandam expedit. cui omnes vno ore, non tantùm sua quæcunque possent subsidia promittere, sed maximas gratias Gostauo agere, quod patriam tam crudelis ex tyranni potestate liberare sit aggressus, deniéque pariter humilimis precibus rogare, vt quod cœperat continuare, atque DEO auxiliante perficere velit. neque tantum ipsorum gubernatorem, sed totius regni legitimum aliquando dominum atq; regem se profiteri non grauaretur.

Comitia VVastenis. 24. Augusti.

Quibus respondet Gostauus: se contra communem patriæ hostem arma gerere, non regni cupiditate, sed iusto dolore atque commiseratione, precibusque transyluanorum Suecorum permotum, vt indignissimæ cædis, in summos regni proceres, aliosque quàm plurimos, à Christierno, contra iuramentum, dataque syngraphas, crudelissimè perpetratę, vltorem, patriæque vindicem se præberet, reliquorumque dux atque gubernator esset. Quod si suam quoque ad bellum hoc feliciter exequendum fidelem conferre operam velint, se non recusare, quin ipsorum sit dux atque gubernator. de rege verò creando tum demum sint solliciti, cùm DEI beneficio bellum integrè perfecerint. Tum demùm enim, quemcunque regni ordines ex procerum Suecorum sanguine oriundum, in regem electuri forent, illi se quoque suam fidem obsequiumque libenter comprobaturum. consentientibus igitur omnium votis ac voce, magno cum applausu & lætitia, ordines GOSTAVVM se pro Domino & Gubernatore agnoscere profitentur, eique fidelitatem atque obedientiam sub dio intercedente iuramento promittunt.

Hisce comitijs peractis, copias in VVestrogothiam mittit, quæ capta arce episcopi, Lekio, oppidum arcemque Elsburgensem obsiderent. Smolandiæ quoque immissi milites, eius prouinciæ arces atque oppida, Gostaui auspicijs occuparunt.

Intereà verò, dum in OstGothia hæc administrat: Theodoricus Slaghöck & Gorgonius Holstenius, cimbis alijsque nauigiolis per lacum Melerum Arosiam missis, arcem nouis præsidiarijs, prioribus secum inde auectis, muniunt. Sed cùm angustum fretum Kolesund / in reditu transmissuri essent, Sueci vtrinque extructis propugnaculis, atque medio transitu cisternis ligneis saxo repletis summersisque obstructo, per biduum istic cum hostibus pugnarunt, priusquam fretum superarent.

Mense Septemb. Gostauus copias militum, Nicolao Aruidi & Henrico Ioannis ductoribus, in Finlandiam ablegauit, quibus, tam ex nobilibus, quàm ex plebe se plurimi coniunxerunt, atq; hos inter quidam ad militiam natus, educatusq;

Nicolaus

M. D. XXI. Nicolaus Grabbe de Grabbacha, qui in hostibus Finlandiæ extirpandis mirum industriæ militaris specimen exhibuit. Nauigiola enim instructissima & cimbas cùm haberet, ijs hac illac ad littus vectus, ex inopinato securum hostem frequenter obruebat, alios somno immersos ferro occidens, alios etiam, repagulis firmissimis ad fores appositis, subiectoque igne, vna cum ædibus in cinerem conuertens, adeò vt subinde vix 12. militibus comitatus, plurimos vna nocte interimeret. Dumq; hostes congregarentur, illum vt comprehenderent, nauigiolis ad Reualiensem aliosque Liuoniæ portus confugit. illisque minimè cogitantibus in Finlandiam reuertens, neque sine aliquo ipsorum incommodo eos profundo ex somno excitans. Copiæ à Gostauo missæ, Abogiam, Nouembri exeunte obsederunt, vbi hostes facta eruptione Benedictum Nicolai, Aruidi Succorum ductoris fratrem, aliosq; nonnullos captos, extra arcis murum ilico suspenderunt.

Obsidio Holmiæ. Mense Octobri, Gostauus in StockHolmiæ obsidionem continuandam intentus, tribus ex partibus castra locat: ad meridiem in parœciæ Bolkerkiæ prædio Settra: ad Septentrionem propè Rotebroo; reliqua in insula Losonn/ eo in prædio, vbi hodie domus regia est, quibus Petrum Freitach capitaneum præfecit, qui erumpentes ex vrbe hostes, fortiter aliquoties profligauit.

Stekenburg dedita. Arx Stekeburgensis, Gostauo 18. Decemb. dedita est, eiusq; castellanus Bernardus à Mylen, Sudercopiam missus, vbi cum mensibus duobus in custodia fuisset, intercedente iuramento se Gostaui ministerio astrinxit. Seuerinus à Norby ignarus arcem in Succorum deuenisse potestatem, bellicarum nauium classe ad promontoria Stekeburgensia appulit, vt nouis arci præsidijs atque commeatu subueniret. Succis verò in freto Etherſund / obuiam illi properantibus; acerrimè dimicatum est, donec fretum Seuerinus euasit, plusquam 600 suorum desideratis. Arvvidus, Gostaui dux, dedita Stekenburga cum dimidia copiarum parte ad Calmarniam eminus obsidendam missus est. alteram partem Gostauus ad StockHolmiam accersiuit.

M. D. XXII. Arcem Nycopensem, Henricus Ranzouius, qui Christierni regis nomine eam hactenus tenuerat, pridie Natalis Christi inchoantis annum 1522. Gostauo dedidit, cuius initio, seuerè à Christierno Danorum rege, ad castellanos & præfectos arcium, quæ in eius adhuc potestate erant, afferuntur literæ, quibus regio edicto mandat, vt Succos rebelles, maximè nobiles, quos sua in potestate haberent, omnes interimerent. Alijs verò alios capite truncantibus, Thomas arcis Aboënsis castellanus, ex præcipua Finlandica nobilitate quosdam securi percussit. Quidam verò Finno nobilis, magnæ apud suos autoritatis, Ericus Flemingus, maturè de Christierni edicto admonitus, vitæ suæ consuluit, simulans sese acerbissimum Succorum hostem esse, rogansq; vt ex Succis Dano adhærentibus, alijsq; copias aliquas sibi Castellanus committat, quibus in Succos arcem obsidentes impetum faciat, quas cùm accepisset, in Succorum castra transiuit, ac sub Gostaui signis deinceps acerrimum se Danorum hostem præbuit. Aruidus verò, Aboënsis episcopus, vt crudelissimi edicti Regij executionem effugeret, ascitis ex Finlandica nobilitate quamplurimis, ipsorumq; coniugibus, liberis & thesauris in vnum collectis, in Succiam nauigare instituit, sed orta tempestate, propè Oregrundiam, ad insulam Viggiam, naufragio vniuersi perierunt. Die 30. Ianuarij, arx Arosiensis & Tynelso in Gostaui potestatem venerunt. Hi felices successus, paulò post inexpectata ad Stockholmiam militum Gostaui clade interpolati sunt. Cùm enim Seuerinus à Norby ex Dania & Gotlandia, nouas recentium militum copias, classe sua, Stockholmiam inuexisset: erumpentes Dani, castra Succorum borealia, quæ in Eruam villam promota erant, dissiparunt. postridiè, eodem successu, copijs Suecicis, quæ ad meridiem vrbi incumbebant, profligatis, vrbem ab omni obsidione immunem & liberam eo mense reddiderunt.

Gostauus Vpsaliæ tum commorans destitui se classe necessaria, quæ maritimas inuectiones in vrbem arceret, cernens: domesticum suum Sigvvardum ab Holten, Lubecam ablegat, qui à senatu populoque Lubecensi, naues aliquot bellicas, tormentis

tormentis pyrio puluere, militibus, alijsque apparatibus necessarijs, stipendio Gostaui impetraret. Lubecenses, qui ob violata mercatorum priuilegia, & naues ac merces sibi ereptas, iamdudum hostili in Daniæ regem animo erant, nouem nauium classem optime instructam, rebus omnibus precio æstimatis, in subsidium Gostauo mittunt, nauarcho Friderico Brun, & militum duce supremo Iohanne Stammelio, qui secundo vento vsi, pridie Pentecostes Sudercopiam appulerunt. Nulla autem ratione, quantumcunque Bernardo à Mylen, alijsque annitentibus, persuaderi milites poterant, vt iuramentum aliquod præstarent, priusquàm dominum, cui seruirent, coràm essent contemplati. Quamobrem Gostauus Vpsalia Sudercopiam, milliaribus Suecicis 22. excurrit. quem simulatque milites vidissent, sese illo cum domino & viuere & mori paratos esse, ilico affirmarunt, eique iuramento militari sese obstrinxerunt.

M. D.XXII.

7. Iunij.

Ex quibus, ad Calmarniæ obsidionem continuandam, Aruido VVestgotò 500. subsidiarios mittit. reliquos in castra, quæ ante vrbem Stockholmensem paulò ante accitis Dalakarlis, Helsingis, alijsque borealibus Suecis instaurarat, ipse adduxit. ac dimissis rusticorum agminibus, conscriptos milites Suecos, cum conducticijs Germanis, solummodo retinuit. Nec multò post, noua subsidia ab vrbe Lubecensi, Bernardus Bomhouer, senator, & Hermannus Plonius, octo nauibus aduehebant. Mense Iulio, Thomas arcis Aboënsis præfectus, Seuerino à Norby consilia suggerente, aliquot bellicis cum nauibus & alijs plurimis commeatu & milite onustis, Stockholmiam versus ex Finlandia transfretat, atque promontorijs appropinquans, celetem exploratum præmittit. Quam Gostaui classis, cui Ericus Fleming præerat, in statione post excelsum montem latitans intercepit, eiusq; præsidiarijs per classem distributis, Sueco milite & nautis complet: & Thomæ ea sola cum naue, in occursum nauigat. qua redeunte, Thomas, qui in cimbam vicina littora exploratum descenderat, ad eam remigando contendens, quomodo sese res habeant inquirit. Illis verò respondentibus, salua esse omnia: ex cimba eam conscendit nauem, cuius cùm vix summitatem attigisset, proditum se videns, & frustra se auellere moliens, à Suecis compræhenditur. Exinde Suecorum classis expansis velis reliquas Thomæ naues aggreditur, ac in suam potestatem plerasque redigit. Thomas verò ad Gostauum ductus, cùm Suecos in arce Aboënsi crudelissimè tractasset, in arce Tynnelso custodiæ traditus, & in querna arbore suspensus est.

Octobri exeunte, Seuerinus à Norby, quinque nauibus bellicis, ad promontorium vrbis Stockholmensis appellens, non procul à Lubecensium classe, Gostaui stipendijs militante, ancoras proijcit. & naues in vicinum adiacentis insulæ portum subducit. illaque nocte frigoris vehementia, eius naues vsq; adeo glacie constrinxit, vt pedibus ac equis ad eius classem commeare liceret. Erico itaq; Flemingio, Stephano Sasse, alijsq; Gostaui ducibus suadentibus, vt hostem adorirentur, Lubecenses sese rem in deliberationem vocaturos ostenderunt. Verùm biduo post orta tempestate & flante Coro glacies resoluta, nauesq; Seuerini liberatæ, vento secundo aspirante sublatis velis elapsæ, Calmarniam redierunt.

Arctius verò obsidere vrbem Stockholmiam exeunte Octobri, cœpit: & castra, quæ ad meridiem vrbi imminebant, in suburbium vsque promouit. Quæ verò ad boream collocata erant, primùm in parœciam Brumma, inde in insulam monachis ad prædij rustici vsum antiquitus donatam, vrbique vicinissimam, transtulit: & ponte ligneo super aquas extructo, insulam per alteram intermediam, cum australi suburbio coniungit, vt hostibus erumpentibus, castra sibi mutuò auxiliares operas conferre possent. Similiter pontem ligneum ad orientem, à suburbio australi in insulam Wallmarsönn deduxit, ibique firmissimo extructo propugnaculo, ne nauibus externis commeatus vel præsidia Stockholmiam apportari possent, impeditum est. Qua Gostaui industria, cùm vrbs quatuor ex partibus obsessa foret: hostium vires vehementer attritæ & in summas angustias redactæ sunt. Ciues durante obsidione in omnes occasiones intenti, nunc cimbis, nunc pedibus, ad Gostauum profugerunt. Quidam ad D. Claræ cœnobium, quod in suburbio boreali

1522. erat situm, sese receperant, vt istic in tuto latitantes commodum fugiendi tempus expectarent. verum Abbatissa, ex sororis suæ marito Gregorio Holsato, apud quem rex Christiernus diuerterat, edocta, datis indicijs nocte per lucernam, die per linteolum, ex fenestra appensum, omnes illuc confugientes prodidit. qui idcirco retracti, ligneis serris dissecti, alijsque diris supplicijs sunt subiecti.

Tandem vrgente hostes fame, exploratorem emittunt, qui Gostaui seruitio sese offerat, & rebus diligenter perspectis, vel in vrbem redeat, vel si id minus audeat, in Daniam contendat, vt eorum difficultatibus & angustijs regi expositis, subsidium aliquod impetret. Verùm à quibusdam transfugis agnitus, eiusque consilia detecta, & deprehensum est, ipsum suis in vestibus insutas gestare ex membrana literas Theodorici Slakhöck & Gregorij Holsati proprijs manibus perscriptas. Quamobrem comprehensus, atque reus inuentus, supplicio proditori debito affectus est. quòd cùm hostes resciuissent, exceptis ciuium vxoribus & liberis, peregrinam turbam bello inutilem vrbe eijciunt. Tanto igitur arctius Gostauus vrbem Stockholmensem atque Calmarniensem obsedit: & sequente hyeme, per Suecos potissimùm frigoris tolerantiores, vtramque obsidionem continuauit. Germanis plerisque ac Lubecensibus in hyberna vicinorum oppidorum dispositis, quorum nihilominus stipendia continuè processerunt.

1523. Calmarnia dedita.

Mense Februario, Gostauus, Laurentium Siggonis cum copijs in Noruegiam mittit, qui prouincia VViken recepta, Carlsburgum arcem, præfecto nobili Sueco Nicolao Crummio muniuit. Secuta est exeunte Maio Calmarniæ vrbis & arcis deditio, quam circa Pascha, nouis præsidijs firmare Seuerinus à Norby, conatus fuerat. Sed de Christierni regis spontanea ex Daniç regno fuga, certior factus, cum copijs in Daniam redijt, relictis sexaginta tantùm militibus ad arcis præsidium. quibus mandauerat, si vrbem tutari diutius non possent, vt vrbe arceque incensa in Gotlandiam se nauigio reciperent. Ciues autem, cognitis præsidiariorum consilijs, portam vrbis borealem Suecis obsidentibus noctu aperiunt. Sic Sueci oppido potiti, hebdomada sequente etiam arcem deditione capiunt, & ductore Aruido VVestgotho, totam Olandiam insulam, Smolandiæ obiectam, 18. milliaria longam, recuperarunt. Quo Gostaui successu, Stockholmenses præsidiarij animis fracti, vrbem certis conditionibus Gostauo offerunt, in quas tamen Gostauus consentire nequaquam voluit.

25. Maij.

In ferijs Pentecostes, comitia Regni, Stregnesij celebrata sunt. In quibus, forma senatus regni pristina, quam Christiernus, trucidatis immaniter præcipuis senatoribus, vastauerat, instaurata, & noui senatores prioribus adhuc superstitibus adiuncti sunt, Ioannes Lincopensis, Ingemanus Vexionensis episc. Magnus Scarensis, Magnus Strengenensis & Petrus Arosiensis electi; Turo Ioannis, Bernardus à Mylen eques auratus, Canutus Erici, Iohan. Aronis, Axyllus Matthæi, Axyllus Posse, Nicolaus Nicolai, Henricus Arlandi, Nicolaus Olai, Laurentius Siggonis, Michaël Nicolai, Turo Benedicti, Petrus Alandi, Iserus Fleming, Ericus Fleming, Canutus Andreæ, Petrus Ioannis, Axillus Andreæ, Biornus Laurentij. Inter hos officia & dignitates Regni, more antiquo, distributa, & ius ac potestas creandi suffragijs suis Regem tributum est. Qui omnium regni ordinum, tam ecclesiasticorum quàm politicorum voluntatibus cognitis, communi consensu, GOSTAVVM Erici, hactenus Gubernatorem, Sueciæ REGEM eligunt. & per oratorem M. Canutum præpositum Arosiensem, à GOSTAVO petunt, vt integram regni Sueciæ vniuersi administrationem in se recipere, ipsorumq; Rex esse, & patriam, ipsosque omnes, quemadmodum feliciter cœperat, plenè à Christierni tyrannide vindicare non recusaret. Gostauus vicissim, ingentem regni molem, humeris suis longè imparem sedulò deprecans; sibi laboribus, curis atque periculis ob communem patriæ vtilitatem abunde perfuncto, iamque defesso, parci petebat. Quemcunque verò alium ex generoso atque nobili Suecorum stemmate oriundum, electuri essent, illum se quoque pro rege velle agnoscere ostendebat. Cùm autem Regni status obnixè instarent, accedente etiam Iohannis magni Gothi, qui Pontificis nomine legatus

1523.

legatus Roma nuper redierat, hortatu: nec nisi re impetrata suis à precibus desistere vellent: Gostauus tandem non se vlla ambitione & regnandi cupiditate, sed patriæ amore, ac necessitate extrema potissimum moueri ostendit, vt regnum oblatum recipiat. & quoniam tanta imperij moles ab vno homine sustineri non possit, sed amicos & socios curarum & laborum multos ac fidos requirat: rogauit proceres, vt fideli consilio & opera deinceps etiam patriam & se iuuarent, & à Domino DEO Zebaoth auxilium & defensionem votis assiduis peterent. Ita more in Regum electionibus recepto, mutuis iuramentis vtrinq; intercedentibus, GOSTAVVS REX SVECORVM, solenni ritu designatus est. Coronari autem solenni ceremonia nondum intra aliquot annos voluit. donec ex medio sublatis aliquot remoris, ac in his, episcoporum potentia & opibus immoderatis, quæ autoritati regum hactenus obstiterant, & seditionibus ac bellis in regno intestinis materiem semper superioribus annis præbuerant: anno 1528. demùm corona insignitus est. aliquoties intereà renunciato ordinibus regno, si modò sumptus ac impensas, in recuperationem illius factas, refudissent. Annum & diem Electionis GOSTAVI, Henricus Mollerus Hessus poëta, his versibus expressit:

6. Iunij.

10

QVæ VICIna tVas IVnI sVbIt optIMe Nonas
In GothICIs perstet LVX ea saCra pLagIs.
TotIVs Ista tVLIt per Vota potentIa regnI
GostaVo patrIæ regIa frena patrI.

20

Cùm autem deditio vrbis & arcis Holmiensis instaret: & LVBECENSIS senatus ac ciues, multis insignibus officijs ac meritis, beneuolentiam & fidem erga GOSTAVVM & vniuersum Sueciæ regnum suam declarassent: & pecunia, commeatu, munitionibus bellicis, & classe armata, præfectis senatoribus, Bernardo Bomhovver, & Hermanno Plonnies, magno cum vitæ & fortunarum periculo, contra Christianum Daniæ regem & excubitores illius in mari, opem & auxilium Suecis salutare tulissent; ideoque bello ipsi cum Daniæ rege implicati fuissent: Gostauus, iam rex Sueciæ electus, vicissim animum gratum & memorem erga benè meritos testari, & beneficia accepta remunerari volens, ciuitati Lubecensi & Dantiscanæ ac coniunctis, eximia & singularia priuilegia & iura, suis & senatus regni literis tribuit & confirmauit. Cùm enim, ob adiutos commercijs, pecunia & militibus Suecos, Bellum rex Daniæ cum ciuitatibus illis gereret: promittit Gostauus se vicissim non deserturum ciuitates, nec inducias vel pacem cum Dano, illis non consentientibus, facturum esse. Occupata Holmia merces & bona ciuium Lubecensium & Dantiscanorum, quæ iuramento sua esse confirmabunt, sine iactura reddi curabit, & debita solui. Damna, quæ Dani aduehentibus Suecis petentibus merces inferent, compensabit, nec per excubitores in mari suos, commerciorum & nauigationum libertatem impediet. Lubecenses Dantiscani eorumque socij & bona, in toto Sueciæ regno ab omnibus vectigalibus & exactionibus, quocunque nomine instituantur, immunes erunt. & liberè ingredi ac egredi regnum quandocunque libebit poterunt. Holmiæ, Calmariæ, Surcopiæ & Aboæ, non modò cum ciuibus sed nobilibus etiam & prælatis certo genere mercium, auro, gemmis, purpura negociari poterunt. Nec vlli alteri, ex peregrinis nationibus, mercaturam in his vrbibus regni Sueciæ exercere, nisi solis Lubecensibus, Dantiscanis & coniunctis licebit. Idque nulli alteri vnquam à rege concedetur. Nec vlli exteri, præter Lubecenses, Dantiscanos, in prædictis oppidis & toto regno Sueciæ ciues fieri, vel cum mercibus eò nauigare: nec fretum Hellespont. vel Balthicum transire poterunt. Petentibus in regno iustitiam rex administrabit, nec nocentium causa innocentibus molestiam exhibebit. Ciuitatum & regni incolis ad se mutuò nauigare & commercia exercere, more antiquo liberum erit. Merces in regnum inuectas certo precio vendere aut ibi relinquere nemo cogetur. Mortuorum in regno & Naufragorum bona suis hæredibus & dominis sine

30

40

50

23. iactura restituentur. Merces à nautis vel ministris mercatorum sine mandato illegitimè alienatæ, recipi à Dominis, & rei, suo corpore vel bonis luere debent. Rex legitimam defensionem ciuibus Lubecensibus & Dantiscanis in suo regno præstabit. nec hostes eorum in regno tolerabit. Orta dissensione inter regem & ciuitates, Quatuor senatores regni Lubecam profecti, ex æquo & bono cum ciuitatibus transigent. Priuilegium hoc, cùm volent Lubecenses & Dantiscani, Rex nouabit. sicut omnia & singula eorum priuilegia, iura & consuetudines antiquas, in suo regno, his literis renouat & confirmat: & in quietam eorum possessionem & vsum, nomine suo & successorum, totiusque regni, iterum collocat. & hæc omnia se inuiolatè seruaturum promittit. & suo ac senatorum regni sigillis, pro se & successoribus confirmat. 10

StockHolmiam verò, regni Sueciæ metropolin 21. Iunij deditam, GOSTAVVS pridie Ioannis Baptistæ, magna cum bonorum omnium & patriæ amantium lætitia & applausu, ingressus, & Suecorum Gothorumque Rex salutatus est. eodemque mense, Blekingia, ad subiectionem & fidelitatem Suecorum regi iuramento promittendam, per Bernardum à Mylen redacta, & arx Elsburgensis, portum ad mare occidentale vnicum in regno Sueciæ commodissimum habens, diffugientibus Bohusiam præsidiarijs, recepta est.

Occupata Holmia, rex Gostauus, milites externos, persolutis eorum stipendijs, plerosque dimisit, reliquos vnà cum Succis, in Finlandiam, Iuaro & Erico 20 Flemingijs ductoribus, additis tormentis grandioribus & belli apparatu, ablegauit, qui profligatis hostibus, vniuersam ditionem, arcesque anno exeunte, suam in potestatem redegerunt. Belliqúe reliquijs in Finlandia confectis, rex Gostauus, Ericum Flemingum, Beronem Nicolai, & Andream Tislemannum, canonicum Aboënsem, aliosque ex nobilitate nonnullos, in Moscouiam legatos misit, qui cum Moscorum principe, Basilio Ioannis, aliquot annorum pacem fœdusque inierunt. Sic DEO ducente ac iuuante, Gostauus, bellis intestinis ac externis, tandem vndiquaque feliciter confectis ac finitis, & pace recuperata, non voluptatibus & ocio se deinceps dedidit: sed partum Heroica virtute & felicitate regnum tueri ac munire, & Legibus, iudicijs, disciplina ciuium, vera religione, & alijs iustæ ac honestæ 30 gubernationis & vitæ præsidijs ac neruis ornare instituit. cumque cursum sapientis, sedulæ, iustæ, ac felicis administrationis regni, constantem & tranquillū, continuos ferè quadraginta annos, summa cum autoritate tenuit: & tandè in tranquilla & florente senecta, placidè decedens regnum florens & pacatū filijs reliquit. sicut suo quælibet loco, postea, quæ in Gostaui gubernationē memorabilia inciderūt, exponemus.

M.D.XXII. Nunc nimium fortassè diu in Suecia, commemorandis inclyti & maganimi Herois Gostaui rebus, pro patria fortissimè gestis, immoratus: pauca adhuc de Saxonicis & Belgicis negocijs, in annum 1522. incidentibus, adiungo, cuius initio, Adrianus Florentius, Vltraiecti, in finibus veteris Saxoniæ, non procul à Rheni ostijs natus, qui Caroli V. Præceptor fuerat: & tum Hispanias Cæsaris absentis no- 40 mine gubernabat: præter suam & omnium aliorum expectationem, Leoni X. in Pontificatu substitutus est. cui Erasmus, dedicatis Arnobij in Psalmos commentarijs, gratulatus, consilium de sedandis religionis dissidijs, & tumultibus inde in Germania ortis, pollicetur ac exponit.

9. Ianuar. Lib. 23. Epist. 2. lib. 18. Epist. 20.

Carolus Imperator mense Iunio in Angliam, & facto cum rege fœdere, in Hispaniam redijt. vbi absente in Germania Carolo, populi, non contra Carolum regem, vt aiebant, sed contra ministros regios, Belgas præcipuè, officia & magistratus omnes ac Rempublicam venalem habentes, concitati, Sanctæ Giuntæ seu populorum communis conuentus nomine spreta regiorum præsidum autoritate, Rempublicam aliquandiu administrabant. Hi alicuius autoritate præditi capitis habendi 50 cupidi, Ferdinandum Calabriæ ducem, Friderici postremi ex Alphonsi posteris, Neapolitani regis filium, magno Consaluo olim Tarenti deditum, ex Satabiæ arce in quam Ferdinandus, Caroli auus, in Bello Nauarreno, cum, fugam in Gallorum castra parantem, coniecerat, extraxerunt. Sed is arma contra regem sumere recusans è

1504. 1512.

carcere

carcere discedere nolunt. Itaque Ioannem à Padilla Toletanum, Bracium Salamanticum, Maldonatum, & alios duces legerunt. Quos Innigus Velascus dux Friasiorum, Comestabilis, & Fridericus Dux Medinæ, maris præfectus, cæsis seditiosorum copijs, postea ceperunt, & Gallos, redeuntibus ad Cæsaris obedientiam Hispaniæ populis, rex Nauarræ regno iam occupato, rursum profligarunt, & pristinam tranquillitatem perturbatæ Hispaniæ restituerunt. Cæsar in Hispaniam reuersus, & iustitiæ exemplum, paucis seditionis autoribus seuerè punitis; & bonitatis ac clementiæ, multitudini seductæ parcens ac condonans: & grati animi ac remunerationis fidei & officiorum sibi præstitorum edidit, dum & cæteris, qui 10 in fide manserant, munificè & prolixè rependit; & Ferdinando Calabriæ duci, ex carcere liberato, Germaniam, Ferdinandi regis Hispani viduam, iuuenculam, sed sterilem, in matrimonium dedit, fortè eo etiam consilio, vt Alfonsi senioris, Aragoniæ regis, progenies in eo finiretur. M.D. XXII.

Carolus Geldriæ dux, Couerdam, Drentiæ ditionis Frisiæ meridiem versus finitimæ caput, expugnauit, ac mense Octobri, eò profectus, populos Drentiæ omnes in fidem suam recepit. Inde progressus Groningam, ante septennium ipsi subiectam, primùm venit: & Iuramento fidelitatis à senatu & ciuibus solenni accepto, Gubernatorem ciuitati Casparum á Marmick suo loco relinquit. Exeunte anno, Steenvvick, Transisulanæ oppidum, Drentiæ & VVestfrisiæ vicinum, ex- 20 pugnat. Quibus Geldri successibus, Burgundi irritati, nouum in VVestfrisiam exercitum, duce Ioanne VVassenario (cuius soror Catharina, Iodoco Croningio, qui in vrbis Bremæ obsidione posteà perijt, nupta fuit) & Georgio Schenckio, mittunt. VVassen. felicissimo successu, oppida per Geldros occupata recipiens, tandem, in obsidione oppidi Slotten, leuiter in brachio vulneratus, cùm vulnus neglexisset, contra suam multorumque opinionem, pridie Nonas Decembris extinctus est. Reliquias belli, Georgius Schenck baro in Teutenburg, Gubernator Levvardiæ, confecit, & cæteris VVestfrisiæ populis in fidem receptis, pacem & tranquillitatem, sub Caroli V. Imperatoris potentissimi auspicijs, tandem restituit, ac iuramentum fidelitatis, Domui Burgundicæ VVestfrisia omnis mense Augu- 30 sto præstitit. 11. Sept. 1. Nouemb. 1523. 1547.

Bruxellæ in Brabantia, Calendis Iulij, statim post discessum Cæsaris, cremati sunt duo Augustiniani monachi, Henricus Voëzius, & Iohannes Eschens, autore Nicolao Egmondano Theologo Louaniensi Inquisitore, & clam probante Adriano Pontifice, quòd Lutherana dogmata amplexi erant; magna constantia mortem obiere, vnde existimari potuit diuino spiritu confirmatos fuisse. minor natu risit etiam, cùm pro more degradatus Papisticas vestes exuere iuberetur. Celebrant martyrij huius memoriam, Lutherus carmine Germanico, quod inter odas ipsius ecclesiasticas extat: & Erasmus lib. 24. Epist.

Mechliniæ in Brabantia natus Christophorus Longolius, excellenti ingenio, 40 & eleganter latinè scribendi facultate, venustissimam Ciceronianæ orationis formam felicissimè exprimens, anno ætatis 34. Patauij in Italia: & Ioannes CAPNIO Phorcensis, qui primus Ebræam Grammaticam & Lexicon in Germania edidit: Stucgardiæ curriculum vitæ mortalis absoluerunt. Illi Bembus epitaphium posuit, his versibus conclusum:

Te iuuenem rapuêre Deæ, fatalia nentes
Stamina, cùm scirent moriturum tempore nullo,
Longoli, tibi si canos seniumq; dedissent.

MONASTERIJ, Fridericus comes à VVeda, Hermanni archiepiscopi Coloni- 50 ensis frater, Erico duci Saxoniæ, in gubernanda diœcesi substituitur. & sequenti anno, die Bartholemæi, comitatus à fratre, & Ioanne Cliuiæ duce introducitur. Incidit in eius tempora Religionis per Saxoniam mutatio, quibus, vt in articulis mutationum multa accedunt incommoda, sic in illis initijs, varij etiam in vrbibus

M. D. XXII. VVestphalicis motus exorti sunt. ad quos nimium conniuere hic episcopus collegio visus est. Itaq; imminente iam vrbis Monasteriensis tempestate, tutius & rectius existimauit, sponte se magistratu abdicare, quàm frustra niti, & amplectentes sinceriorem doctrinam, quæ ipsi non improbabatur, violenter persequi. Post decennium igitur sponte ex diœcesi discedit, & vrbis Bonnæ præpositus, apud fratrem archiepiscopum, vsque ad illius depositionem, mansit.

Pars familiæ comitum à VVeda.

VVilelmus.

Hermannus archiep. Coloniensis ab anno 1515. vsque ad 1547. | VVilelmus. | Fridericus episcop. Monasteriensis 1522. 10

Ioannes, ad quem Philippus epistolam de distinctione ordinum scripsit. | Fridericus archiepiscopus Coloniensis 1562.

Hermannus. | VVilelmus.

FINIS.

SAXO-

SAXONIAE LIBER DECIMVS.

Anno 1522. & sequentibus.

Reuerendis & clarissimis viris, pietate, doctrina, virtute & sapientia præstantibus,

D. IOANNI PAPPO Superintendenti,
D. PHILIPPO MARBACHIO, & cæteris Sacræ Theologiæ Doctoribus & Pastoribus ecclesiæ & Academiæ ARGENTINENSIS,

Dominis & fratribus in Christo carissimis,

Initia Emendatæ in vrbibus Saxoniæ RELIGIONIS

Reuerenter Dedicat;

Et vicissim, Argentinensis & vicinarum ecclesiarum Reformationis initia secum communicari orat

David Chytræus.

M.D.XXII.

LIBER X.

INcidit in hæc tempora mutatio Religionis, & emendatio Doctrinæ & rituum publicorum omnibus, quæ vnquam sunt factæ à monarchis regnorum conuersionibus insignior. quæ in aliquot Saxoniæ vrbib. tum inchoata, & paulatim progrediens, subindè latius in tota Europa est propagata.

VVITEBERGAE, Lutherus, occasione disputationis de indulgentijs, à Tecelio impudente sycophanta oppugnatæ, hactenus Doctrinam de vera pœnitentia: de remissione peccatorum gratis propter Filium Dei donata, & fide amplectenda: de tuto portu & firma consolatione mentis, sensu iræ DEI contritæ ac terrefactæ, non ad satisfactiones proprias vel merita monachorum, sed ad Filium DEI Agnum, tollentem peccata mundi deducendæ: de discrimine legis & euangelij: promissionum legis & promissionis euangelicæ: Iustitiæ spiritualis & politicæ: Legum diuinarum & humanarum: Bonorum operum à DEO mandatorum, & traditionum humanarum: de veris consolationibus in cruce; de vero vsu Cœnæ Domini, & aliorum Sacramentorum: de votis, illustrauerat. & errores ac prophanationes cœnæ Domini, in venditione & applicatione pro alijs, cæterosque abusus multiplices, sola voce doctrinæ & scriptis, nullo adhuc ritu publico in templis, ante conuentum VVormatiensem à se mutato, taxarat. Sed cùm Pontificis & Cæsaris anathemate percussum, Fridericus princeps elector latère aliquantisper voluisset, donec ex Germania Carolus abijsset: Carolostadius & alij, absente Luthero, Missam Germanicè celebrare, & vtranque speciem distribuere primùm cœperunt: confessionem verò priuatam seu auricularem, penitus abrogarunt: Sacramentum in manus Laicis sumendum dederunt: Sacerdotibus vxores publicè copularunt: Imagines & statuas ex templis seditosè eiecerunt: causas in foro, non ex Iure Romano, sed legibus Moysis dijudicari, ideoque fures nullos suspendi, sed duplo vel quadruplo puniri volebant. In his mutationibus, cùm quædam tumultuosiùs fecisset Carolostadius, ac multi intelligentes & pij, turbulentis illis mutationibus offenderentur: rogatus à suis auditoribus Lutherus, etsi nondum ex Germania Cæsar discessserat: & Illustrissimus princeps elector grauissimè reditum dissuadebat: tamen, vt ecclesiam turbatam in tranquillum restitueret, & scandala tolleret, VVitebergam reuersus est; Friderico Saxoniæ duci aduentum suum scriptis ex itinere literis excusans. Quæ, cùm admirabilem Fidei Lutheri πληροφορίαν, & pectus vera pietate ardens, & instinctu ac impetu planè diuino velut ἐνθουσιασμῷ, ad Gloriam DEI & Euangelij Christi propagationem inflammatum, & omnia pericula, præ pietatis & Euangelij amore, magno & excelso animo contemnens demonstrent: integras, qui volent, hoc etiam loco recognoscant. De mea causa, inquit, C. V. nouit, aut si ignorat, nunc cognoscat, me Euangelion non ab hominibus, sed tantùm de cœlo per Dominum nostrum Iesum Christum habere: ita vt meritò potuerim (vt deinceps faciam) me DEI seruum & Euangelistam profiteri. Quod autem ad causæ cognitionem me obtuli, & aliorum iudicijs subieci: id non, quòd ego de mea doctrina quidquam dubitarem, sed modestiæ causa feci, vt alios inuitarem. Postquam verò video nimiam modestiam meam vergere ad detrimentum Euangelij: & Satanam, cùm vix palmum ei cedo, totum campum velle occupare: cogor, conscientia mea vrgente, alias rationes inire. Satisfeci, vt spero, C. V. quod hoc anno cessi, tantùm vt C. V. gratificarer. nam Diabolus benè scit, non metu & diffidentia hoc à me factum esse. Cùm enim VVormatiam ingrederer, ita animo constitutus eram, vt etiam si sciuissem tot Diabolos, quot in omnibus ædium tectis tegulæ sunt, in me intentos collimare: tamen læto & alacri animo in medium eorum insiliissem. & postea. Redeo VVitebergam munitus præsidio multò sublimiore & firmiore, quàm ab electore Saxoniæ mihi præstari possit. Neque in animum vnquàm

quam induxi, à C. V. defensionem petere. Imo iudicò, C. V. plus à me præsidij & tutelæ habituram esse, quàm mihi præstare possit. Præterea si scirem C. V. velle & posse me tueri, planè non redirem. Huic causæ nullus gladius consulere aut opē ferre potest. Solum Deum hic gubernare & agere oportet, sine vlla sollicitudine & auxilio humano. Itaq; in hac causa, qui firmissimè Deo fidit, is fortissimè se & alios defendit. Cùm igitur videam C. V. adhuc valdè imbecilla fide præditam esse: nullo modo tantum tribuere C. V. possum, vt ab illa me defendi aut liberari ex periculis posse, statuam. Ego C. V. animam, corpus & fortunas, omnis damni & periculi expertes, in hac mea causa seruabo, siue id credat C. V. siue non credat. Sciat etiam C. V. & nihil dubitet, longè aliter in cœlo, quàm Noribergæ de hoc negocio conclusum esse. videbimus enim, eos, qui se iam putāt Euangelion totum deuorasse & extinxisse, nondum Benedicite absoluisse. Longè alius & potentior princeps est, quàm Dux N. cum quo mihi negocium est. Is me, & ego ipsum mediocriter noui. Si crederet Illustrissima C. V. tum magnalia & gloriam Dei videret. Cum autem nondum credat, C. V. nihil etiam eorum vidit. Deo Gloria & laus in æternum.

M.D. XXII.

Quod autem aliter de negocio Religionis in cœlo quàm Noribergæ decretum iri ait: ad comitia NORIBERGÆ, eo toto anno celebrata respicit. in quibus præcipuæ deliberationes fuerunt: primùm de Executione aduersus fractores pacis publicæ proscriptos, & legitimis mandatis ac sententijs latis inobedientes, per circulos seu prouincias imperij instituenda, de qua 10. Februarij decretum promulgatum est. Deinde, de auxilijs Ludoico Vngariæ regi ad bellum aduersus Turcas, qui Belgradum superiore anno expugnarant, perpetuandis: quæ initio Maij promissa, sed non præstita sunt. Quo ipso tempore etiam ordinationes de processu in Iudicio Cameræ publicatæ sunt. præterea de controuersijs religionis per Concilium generale ac liberum, primo quoq; tempore in Germania, Moguntiæ, Argentorati, Metis vel Coloniæ celebrandum, dirimendis. ac vt Theologi intereà, à nouorum librorum editione abstineant, & Euangelion purè ac modestè, iuxta probatas & ab ecclesia receptas Interpretationes doceant. Quod decretum post longas cum legato Pontificis Adriani Francisco Chiregato actiones, tandem die 6. Martij anno sequenti promulgatum: & centum grauamina nationis Germanicæ, quibus se contra ius & æquum à sede Romana onerari queritur, ad Pontificem missa sunt.

Comitia Noribergæ.

Sed ad Lutherum redeo, qui reuersus VVitebergam, aliquot concionibus (quæ extant) quid probaret aut improbaret, in mutationibus se absente factis, ostendit, ac formulam Missæ & communionis, congruentis cum verbo ac Institutione Christi, sequenti demùm anno edidit. in qua, omnes ritus vsitatos, qui non palàm verbo Dei repugnant, Introitum ex Psalmis, Kyrie, Collectam, Epistolam, Sequentiam, Euangelion, Symbolum, Concionem, Preces, Præfationem, Sanctus, Precationem Dominicam, Verba cœnæ, Eleuationem, Agnus Dei, Gratiarum actionem retinet. Canonem verò Missæ, transformantem Cœnam Domini in sacrificium pro viuis & defunctis, prorsus omittit. Eodem anno, NOVVM Testamentum à Luthero in linguam Germanicam translatum, ex officina typographica primùm exijt.

Ex VVitebergâ, in alias vrbes & principatus, paulatim sincerior doctrina & cultus propagati sunt. ac prima inter cæteras Saxoniæ inferiores vrbes, Pontificiæ religionis mutationē, BREMENSIS ciuitas admisit. vbi rogatu quorūdam piorum, ac nominatim Henrici Esichij senatoris, Eberardi Speckhanij, & aliorum patritiorū Henricus Sutphaniensis, monachus Augustinianus, recens Antvverpia ex carcere elapsus, VVitebergam ad Lutherum directo itinere, Bremam transiens, primùm in sacello prope S. Ansgarium, deinde in templo Ansgarij biennium concionatus est. Eo autore, Iacobus Præpositus, Theologiæ Licentiatus, Augustinianus Antvverpiensis, qui itidem ad Lutherum ex Belgico se contulerat, & quem toto vitæ tempore posteà Lutherus inter præcipuos amicos coluit, Bremam vocatus, in templo Mariano; & paulò pòst Ioannes Timannus Amsterdamus, vir eloquens; in æde Martini pastor constitutus est. qui anno 1525. demùm Pontificias Missas, in omnibus parochiarum & monasteriorum templis, solo cathedrali excepto, abolerunt.

Sutpha-

M. D. XXII. Sutphaniensis vero audiens in Dietmarsis ianuam Euangelio apertam, & à pastore Nicolao Boëthio & parochianis in Meldorp, sinceræ doctrinæ cupidis vocatus, iter illuc instituit. Quod cum archiepiscopi officialis, vafer & impius, per proditores suos explorasset, captum in Dietmarsia crudeli supplicio Heidæ afficit. cuius martyrij historiam, Bremensibus inscriptam, Lutherus edidit. & memoriam ipsius, in carmine de impositione manuum Philippus Melanthon honorificè celebrauit.

Tom. 6. fol. 381.

MAGDEBVRGAE, Melchior Miricius Theologiæ doctor, Augustinianus, & alij, puriùs docere, & Pontificias Inuocationes sanctorum, fiduciam operum humanorum, vota monachorum, sacrificia Missæ priuatæ, purgatorium, taxare hoc anno cœperunt, quo biennio post, Cos. Nicolaus Sturm & plurimi ciues sincerioris doctrinæ cupidi Lutherum VVitebergâ euocant. Is, cùm angustius Augustinianorum templum videretur, ad D. Ioannem docuit. & paucos dies moratus, cùm consilium de emendatione Religionis suum, Consuli & delectis ciuium exposuisset: Nicolaum Ambsdorffium seipsis missurum pastorem ostendit, cui non secus ac sibi ipsi omnibus in rebus confidere possent. Amsdorffius igitur, de sententia Lutheri Magdeburg. ecclesias piè & præclarè à se institutas, cum quidem collegam fidum, Doctorem Eberardum VVidenseium aliquandiu haberet, doctrinæ suæ voce & consilijs salutaribus, totos octodecim annos rexit, donec Naoburgensis ecclesiæ episcopus crearetur. Archiepiscopus Magdeburgensis Albertus, Moguntiæ iam aliquot annos commoratus erat. Sed cùm Lutheri dogma passim in oppidis dioecesis Magdeb. serpere & propagari cœpisset; & itinera publica à prædonibus infestarentur: ab ordinib. archidioecesis in Saxoniam reuocatus est. ac de multis controuersijs, Religione tamen excepta, anno 1525. cum ciuitate Magdeb. transegit.

1524. 10 20

HALBERSTADII, sinceriorem Euangelij doctrinam primi tradiderunt Ioannes VVessellius Brunf. & Henricus Gebhardus Helmstadiensis ad S. Martinum. Quibus per canonicos eiectis, duo Doctores Theologiæ, Eberardus VVidensee, præpositus D. Ioannis, & Valentinus Musteus Carmelita, pro concione, & VVidenseius etiam in schola sui monasterij, puriùs docebant. & in senatu Henricus Scriba Cos. plurimùm sua autoritate causam euangelij adiuuabat. Hunc prætor vrbis & capitaneus episcopi, captum in Salinas ducunt, vbi capitis damnatus, ægrè tandem pecunia se redemit. D. Valentino Musteo, instinctu suffraganei & capituli, oppresso noctu & ligato, virilitas excisa est. qui sanato vulnere VVitebergam profectus in ea vicinia, Lutheri commendatione functionem accepit. D. Eberardus etiam ab episcopo deponitur, & ad perpetuos carceres damnatur. Sed in itinere noctu elapsus ex custodia, Magdeburgam peruenit. vbi ad S. Iacobum pastor factus, fideliter propagationem euangelij adiuuit, donec ab optimo principe Christiano, posteà Daniæ rege, in Holsatiam vocaretur. Halberstadij interea Henricus VVinkelius, & posteà Ioannes VVimmenstedius vsque ad annum 1529. inter varias persecutiones ecclesiam puriorem plantarunt. Quæ tamen deinceps vsq; ad 1540. publicum docendi & sacramentorum ministerium nullum habuit.

30 40

GOSLARIAE (quam vrbem in Hercynia Henricus Auceps ad Gosam fl. primus condidit) inclinatio religionis Pontificiæ fieri cœpit, eodem anno, quo Lutherus VVormatiæ edita fidei suæ coram Imp Carolo confessione, proscriptus, in Pathmon secessit: docente Ioanne quodam Cleppio, ædis D. Iacobi vicario. quem Halberstadio pulsus Ioannes VVessellius secutus est. qui Eucharistiam primus iuxta institutionem Christi publicè porrexit. Crescente autem indies populi concursu & applausu, tandem vrgentibus assiduè ciuium delectis, Nicolaus Amsdorffius, Magdeburga per Senatum euocatus est, qui ad formam ecclesiæ VVitebergensis & Magdeburgensis, Ordinem doctrinæ & rituum in omnib. templis instituit, ac inspectionem Ecclesiarum D. Ioanni Amando commendauit. Literarum studijs in schola Michaëlem Volmetium præfecit.

1521. 50

HAMBVRGI primus indulgentiarum imposturas & alios abusus Pontificios, & vitam sacerdotum impuram taxare cœpit M. Ordo Stiefelius, pastor ad S. Catharinam. sed ætate, morbis & cleri persecutionibus fractus docendi officium deposuit.

1521.

deposuit. Biennio post, Rostochio, vbi per Ioachimum Sluterum magno zelo iam purioris doctrinæ semina spargebantur, Hamburgam venit M. Stephanus Kempe Franciscanus, ingenio & facundia & magnitudine Ordonem superans. qui à præfectis cœnobij Mariæ Magdalenæ ad docendi Euangelij munus in eo templo vocatus, inter acerrimas cæterorum sacerdotum aduersationes, sed magno cum ciuium concursu & applausu triennium ferè solus æstum & laborem diei sustinuit. donec Ioannes Zegenhagius, Magdeburgo ad ecclesiam D. Nicolai, & paulò post Ioannes Frizius Lubeca, ad parochiæ D. Iacobi gubernationem vocati, fideliter in euangelij propagatione Stephanum adiuuerunt. Qui cum passionis historiam inchoans, de Eucharistiæ institutione grauiter & modestè monuisset, vtranque speciem iuris diuini esse, & multis seculis in ecclesia distribui & sumi ab omnibus cœna vtentibus solitam, & Deum orandum esse, vt restituatur: D. Bertoldus Mollerus, qui recens ex Academia Rostochiensi in locum D. Ioannis Engelini Hamburgensis, ad Theologiæ lectionem & concionem in templo cathedrali vocatus erat, & magnæ authoritatis ac doctrinæ tunc temporis habebatur, sequenti dominica, Hæreticos & impios pronunciat, qui vtramque speciem porrigunt aut sumunt. Huius exemplum cæteri Pontificij secuti, nullam occasionem in nouos Euangelij præcones tanquam hæreticos & Diaboli mancipia debacchandi prætermittunt. Senatus vt Reipub. paci consuleret, omnibus Pontificijs & Euangelicis concionatoribus in curiam conuocatis, sub pœna eiectionis ex vrbe inter cætera mandat, vt verbum Dei piè & sincerè iuxta interpretationem scripturæ ab ecclesia receptam doceant: nec mutuis conuicijs inter se publicè ex suggesto certent. quod si quis impiè docere aut viuere existimetur: processum Christi Matth. 18. sequantur, & ceremonias veteres in templis conseruent. Hæ conditiones cùm omnibus placuissent: accidit exeunte anno, vt Canonicus quidam Nicolaus Burstorp, pro concione doceret; Christum non pro peccatis mortalibus, sed pro originali solummodo passum esse: pro mortalibus verò seu actualibus, vnumquenque ipsum satisfacere oportere. Item damnatos esse, qui vtramq; speciem porrigerent. Christum esse signum, cui à nouis euangelij præconibus, Antichristi præcursoribus, contradiceretur. Euangelici pastores, iuxta senatus præscriptum, priuatim cum eo primùm conferre cupientes, cum ille colloquium detrectaret; ad senatum rem detulerunt. & hoc rem negligente, tandem post duos menses publicè responderunt.

M. D.XXII. 1523. 1526.

Cùm igitur vtrinq; rursus certamina publicè recruduissent: Senatus adhibito D. Bertholdo Mollero, & alijs eruditis, vtramq; partem audit. Burstorpius iussus accusationi pastorum, de articulo, quòd Christus pro solo peccato originis, non pro mortalib. passus esset, ex verbo Dei respondere: adfirmat se iam triginta annos concionatum esse & se rectè docuisse. Quod si disputare velint, Parisios proficiscantur. rogat doctores arbitros, vt causam suam tueantur. Hi à consule interrogati, ordine respondent: primum articulum, si piè accipiatur, velut ad deterrendum vulgus à peccatis mortalibus, & inuitandos ad pœnitentiam homines directum, tolerari posse, nec se dubitare hanc Burstorpij sententiam esse. alterum articulum, de vna specie, sic ab ecclesia, quæ errare non possit, determinatum esse, nec ab ecclesiæ iudicio debere discedi. Cùm autem pastores contrà prolixè vtriusque articuli impietatem manifestam demonstrarent, & tandem post longam altercationem, doctorem Mollerum, per conscientiam obtestarentur, vt sententiam de primo articulo suam ingenuè diceret. fatetur ille, si sicut verba sonant accipiatur, manifestè hæreticum esse. sed haud dubiè rectius sentire Burstorpium quàm verba sonarent. Quare impij articuli reuocationem concionatores vrgent. Qua tandem promissa, sed non præstita, cœtus dimittitur.

In ferijs natalitijs, inchoantibus annum 1527. sacerdotes ad D. Nicolaum, vt odia ciuium aduersus pastorem templi Zegenhagium accenderēt, ex choro emanent. Cùm igitur pastor per suos diaconos & scholasticos cantiones ac ritus in festo vsitatos, administrari illis absentibus curasset: reditus in chorum illis prohibitus est. Sic in templo D. Nicolai primùm Missæ & alij ritus impij intermissi sunt.

Eodem

M.D.XXII. Eodem anno, M. Stephanus Kempius ad D. Catharinam ordinatur. Postea ciuium delecti, à senatu, vnam tantùm religionem, verbo Dei consentaneam, in vrbe tolerari, nec contrarijs pastorum in parochijs & pontificiorum clamoribus, publicam vrbis tranquillitatem, & ciuium concordiam turbari petunt. Consignauerant autem pastores capita aliquot impiorum dogmatum, quæ à D. Mollero, D. VVendio & alijs sex præconibus Pontificijs pro concione defensa essent. De his disputatio coràm senatu & ciuibus mense Aprili in curia instituitur, cuius hic exitus fuit, vt quinque clamatores, qui tueri sua ex verbo Dei non poterant, ac in his Nicolaus Burstorpius, vrbe exire iuberentur. Triduò post D. Mollerus sponte discedens, Rostochium redit, vbi collegij ad S. Iacobum decanus & Academiæ rector anno 1530. obijt. Hunc M. Fridericus Henningius, pastor D. Petri, qui posteà lucem Euangelij amplexus, ecclesiæ Lunæburgensis inspector fuit, comitatus est. 10

Sequente æstate, VVitebergâ, D. Ioannes Bugenhagius euocatus est, qui Formam doctrinæ & rituum & vocationis ministrorum ecclesiæ Hamburgensis, descripsit. Scholam in cœnobio S. Ioannis constituit, quæ hucusq; Dei beneficio conseruata floruit & Reipub. salutaris fuit. Collegij Hamburgensis Præpositus & Decanus ex vrbe discedentes, grauiter de mutatione illa in iudicio Cameræ queruntur, & mandatum ac citationem die 10. Decembris obtinent. Intereà ordinatio ecclesiastica Hamburgensis publicata, & Ioannes Aepinus vir pius, prudens, doctus & eloquens, pastor ad D. Petrum, & biennio post totius ecclesiæ Hamburgensis Superintendens, pridiè Pentecostes constitutus est. Monasteria, dimissis cum viatico monachis, à senatu administrata, & ærarium pauperum ad S. Mariam Magdalenam institutum est. Defuncto Iohanni Zegenhagio, pastor ad D. Nicolaum M. Ioachimus Francus, vir doctus, prudens & grauis substitutus est. Zegenhagij filius fuit M. Dauid Zegenhagius, vir doctrina, virtute & fide singulari, quem studia doctrinarum Bremæ & Brunsuigiæ fideliter & feliciter gubernare meminimus. 1530. 20 1563. 1564.

VVISMARIAE primus taxare ac vsus pontificios, & Antichristi regnum reuelare cœpit Henricus Mollensius, quem Albertus Dux Megapolitanus, Magni filius, maritus nouus, celebratis paulò ante Berlini cum Ioachimi I. elect. Brandeb. filia Anna nuptijs, aulicum ecclesiasten secum adduxerat. cumq; toto quadragesimæ tempore & in ferijs Paschæ concionari in templo Georgij, & sacerdotum ac monacharum hypocrisin retegere ac redarguere sinebat. Huic consona, sed maiori cum libertate & facundia, in Franciscanorum cœnobio, Henricus Neuerus, custos seu inspector vicinorum in tota prouincia eiusdem ordinis cœnobiorum paulò ante electus, in ferijs paschæ magno hominum concursu & admiratione, ac principe ipso, cum recens ducta coniuge, conciones illius frequentante, prædicare incipiebat, ac quò acerbioribus odijs suorum monachorum & patrum ordinis expositus erat, eò ardentiori zelo & cõstantia, cursum prædicationis semel susceptę vrgebat, præsertim cùm aulę & ciuium plurimorum ac senatorum etiam aliquot patrocinio tectus esset. Etsi autem turbulentius quædam & tumultuosius, vt in primis mutationum articulis fieri solet, à vulgo ciuium mouebantur, vt cum conuectis in forum lignis, & vasis pice refertis, concionatores inter se dissidentes, ad disputationem, ignis pœna, victis statim proposita, prouocarent: Qua de causa etiam Henricus princeps, seuerissimis literis Neuerum, vt à concionib. seditiosis, ac dissensiones & scandala & contumaciam ciuium aduersus magistratum parientibus, abstineret, & veræ pietati, Christianæ charitati, obedientiæ, paci & concordiæ seruiret, hortatus est: tamen cùm nihil aliud vnquam propositum sibi fuisse, quàm quod princeps suis literis mandaret, & populum suis concionibus ab omni violentia, iniurijs & specie seditionis se diligenter dehortari, & ad Christianam fidem, dilectionem, obedientiam & pacem conciones omnes dirigere responderet: facilè princeps adquieuit. Cumque ministri purius docentes, capita doctrinæ cum Pontificijs controuersa, Thesibus certis comprehendissent, quas assentiente Senatu publicè adfixerant, & diem Disputationi in Franciscanorum cœnobio publicè dixerant: fama in aulam delata, Dux HENRICVS, datis ad Senatum & pastores ecclesiarum & Neuerum 1524. 30 40 1526. 50 1527.

& Neuerum literis, intermitti THEATricam disputationem maioribus dissidijs ac tumultibus, vt fieri solet, occasionem præbituram mandauit. Neuerus posteà usq; ad annum 1553. priuatus, in ædibus monasterio vicinis, consenuit. Doctrinæ verò purioris ab Henrico Mollensio & ipso primùm VVismariensibus traditæ confessio, huc vsq; in VVismariensi ecclesia sonat, & sonabit, Dei beneficio, ad omnem posteritatem.

M.D.XXII.

Vrbis VVISMARIæ, ad littus Balthicum, vnius diei itinere à Lubeca versus ortum, in ducatu Megapolitano sitæ; Originem ex alto, à VVismaro rege Vandalorum, tempore Constantini magni florente, quidam repetunt. alij, coloniam Gothorum, ex VVisburgo Gotlandiæ metropoli eò deductam adfirmant. Sed, paulò ante annum Christi 1240. ex ruinis vetustæ & amplæ vrbis vicinæ Mekelnburg, quæ toti ditioni nomen dedit, à Gunzelino comite Suerinensi, sub Ioanne Theologo D. Megapolitano, Henrici Burevvini, conditoris collegij Gustrouiensis filio, seu conditam, seu amplificatam fuisse, Cranzij monumenta, & Reipublicæ priuilegia, omnia post annum 1250. data, ostendunt. Primus enim Henricus Hierosolymitanus, D. Megapol. Ioannis Theologi filius, IVS Lubecense & iurisdictionem propriam ciuitati concessit anno Christi 1266. Breui autem tempore, incrementa miranda, ex commercijs aliarum gentium, ciuitas sumsit, portum maris commodissimum in toto hoc littore Balthico habens, oneratas naues, quantumuis capaces, recipientem, & sine vllis anchoris tutas præstantem. vnde nomen vrbi, non tam à sapienti præside, quàm certitudine marini portus, inditum, verisimile est. Minoribus oppidis, copiam rerum ad vitam tuendam necessariarum quotidie cōmunicantibus ac inde recipientibus, velut corona, vndiquaq; cincta est. Agrum suburbanum habet fertilissimum, ex quo singulis ciuibus, domum propriam possidentibus, sorte aliquot iugera liberè totum septennium fruenda tribuuntur. Vrbis frequentiam & opes pristinas, magnificentia templorum & maiestas augusta; & Fori, Curia, ac ædium priuatarum amplitudo & splendor, adhuc demonstrant. Nostro etiam tempore, inter cæteras Balthici littoris vrbes, ex præcipuis vna, non commercijs solùm externarum & procul dissitarum gentium, sed domi etiam honestis legibus, iudicijs, bonis ciuium moribus ac disciplina, (gubernantibus Rempublicam, Georgio Treiman, Henrico Schabbelio, Ioan. Hoppenac, Hieronymo Grellio COSS.) floret. & veræ agnitionis Dei & redemptoris nostri IESV CHRISTI, & studiorum doctrinæ de DEO & de virtute & alijs rebus bonis, domicilium & templum est.

330.

1038.

Lib. 7. Vandal. cap. 11.

1590.

ROSTOCHII, puriorem Euangelij doctrinam, Ioachimus Sluterus, natus Domicij, oppido huius ditionis Megapol. ad Albim, in cœmiterio D. Petri docere, & errores & abusus Pontificios taxare, & à meritis nostrorum operum & superstitionibus traditionum humanarum, ad vnicum propiciatorem & seruatorem nostrum Christum & veros Dei cultus, verbo Dei mandatos, traducere auditores cœpit. cui acerrimè initiò, non solùm pastores & Canonici, ac Theologi in Academia, sed magistratus etiam vrbis aduersabatur. Cùm autem Deo eum confirmante ac tuente, Henricus dux Megapolitanus etiam, qui ius patronatus in ecclesijs habebat, locum ei in templo docendi præberet, & pastorem D. Petri constitueret, maiore cum fructu atque successu cursum prædicationis suæ vsque ad annum 1532. perduxit.

1523.

In POMERANIA, paulò ante finem vitæ Bogislai, mutatio religionis alicubi gliscere, & purioris Euangelij doctrinę semina sensim spargi, ac inde in Liuoniam & alias gentes propagari, ex collegio sacerdotum Treptouiensi, per episcopum dissipato, primùm cœperunt. Florebat tum TREPTOA ad Regum, & collegio sacerdotum, & schola literarum celebri, quam Ioannes Bugenhagius & Andreas Cnophius, Custrini ad Viadri & VVartæ confl. natus, regebant, quorum tantoperè in docendo industria, dexteritas & fides celebrabatur, vt non solùm ex vicinis oppidis, sed Liuonia etiam & VVestphalia exciti scholastici, eò confluerent. Accidit autem anno 1520. exeunte, vt inspector ecclesiæ Otto Slutouius, ex patritia oppidi illius familia natus, cum Rectorem scholæ & collegas, conuictores aleret, vt librum Lutheri de captiuitate Babylonica, recens ab amico Lipsia missum, proferret, & rectori scholæ Ioanni Bugenhagio,

M.D.XXII. hagio, cuius præ cæteris ingenium & iudicium limatius & doctrina ac facundia in lectionibus & concionibus sacris spectata probabatur, perlegendum traderet. Qui mox paginis aliquot inter cœnandum perlustratis, præcipitatâ sententiâ, multos à passo Christo saluatore Hæreticos ecclesiam infestasse ac duriter exercuisse, sed nullum, eius libri autore, pestilentiorem vnquam extitisse, pronunciat: commemorans quæ aduersus recepta ecclesiæ dogmata ab eo assererentur. Post aliquot dies, libro attentius lecto ac relecto, ac singulis accuratiùs pensitatis reuersus ad collegij sodales, & palinodiam canens: Quid ego vobis, inquit, multa dicam? Vniuersus mundus occcutit, & in Cimmerijs tenebris versatur. Hic vir vnus & solus verum videt. ac singulis libri illius capitibus diligenter disputatis ac defensis, plerosque in suam sententiam adduxit. ita vt collegæ pastoris Ioannes Kyrichius & Ioannes Lorichius (qui ad extremam senectam ecclesiæ illi deinceps seruiuit) cum diacono, qui vicini cœnobij Belburgensis frater erat, Christiano Kettelhut, nec non Abbas ipse Ioannes Boldewinus, publicè Papatus præstigias detegere, & à superstitionibus & abusibus Traditionum humanarum, ad dogmata & cultus verbo Dei mandatos, & à fiducia Missæ ac operum humanorum, ad vnicum solius Christi meritum auditores traducere, magno zelo instituerent. Vt autem in articulis mutationum multa incommodius ac turbulentius, non tam doctorum, dextrâ veram doctrinam tradentium, quàm vulgi sinistrâ accipientium, culpâ geruntur: ita tum quoq; accidit, vt S. Antonij sacrificulos, per plateas vsitato more cum nolis vagantes, iniuriosius petulantes quidam iuuenes cœno iniecto, tractarent, & ex æde S. Spiritus noctu statuas ablatas in vicinum puteum conijcerent. Quo comperto, episcopus Caminensis, recens electus, Erasmus Mandùuel, cui in Pomerania orientali sacrorum cura incumbebat, seditiosa specie offensus, & zelo auitæ religionis ardens, atrocem persecutionem in multos sacerdotes ac ciues & scholasticos mouit. & in vincula multis coniectis, cæteri præmoniti fuga sibi consuluerunt. ac Bugenhagius, VVittebergam, absente tum Luthero in Pathmo, concessit, & Psalterium priuatim legendo scholæ innotuit, & reuerso Luthero statim in defuncti pastoris D. Simonis Benkij locum suffectus est. Ioannes Kyrichius, cum Christiano Kettelhut, Sundium migrauit. ANDREAS Cnophius, cum Ioachimo Mollero, adductis scholasticis Liuonis, Rigam ad fratrem Iacobum canonicum profectus, mox ad ministerium illius ecclesiæ in æde D. Petri vocatus est, vbi exemplo pastoris Treptouiensis, acriter in fœdas nundinationes, idola & mores sacrificorum Pontificiorum inuectus, doctrinam de Iustitia Fidei, seu remissione peccatorum & vita æterna, gratis, non propter vlla opera aut merita nostra, sed propter solum Christum pro nobis passum & resuscitatum credenti donanda, præcipuè vrsit. Sed ad ritus publicos & abusus inueteratos aliquantisper conniuit. donec persecutos collegas, Syluestrum Tegetmeier & alios, turbulentius quædam isthic quoq; in rebus ecclesiasticis administrata sunt. Sic persecutio Treptouiæ mota, in plures ciuitates ac gentes pios doctores, inde eiectos dispersit. sicut posteà autoritate & mandato 1534. Barnimi & Philippi, Ducum Pomeraniæ, comitijs omnium ordinum in eo oppido celebratis, communi consilio & decreto, Pontificij abusus in tota Pomerania aboliti, & vna consentiens veræ Euangelij doctrinæ & rituum forma, in omnibus vniuersæ Pomeraniæ ecclesijs instituta & recepta, huc vsq; Dei beneficio conseruatur.

Sita est autem TREPTOA ad Regum fl. (à quo, in vicinum mare Balthicum delabente, vndiquaq; ferè ambitur) in Pomerania orientali, loco amœnissimo, fertilissimis agris & pratis floriferis vndiq; cincta. cui ab omnium rerum ad vitam sustinendam necessariarum abundantia, nomen ἀπὸ τοῦ τρέφειν, quasi NVTRITIAE, inditum esse, Ioachimus Nyssenus, Reipublicæ illius Secretarius patriæ amantiss. & vates vero Deo ac Musis carus, qui hæc mecum communicauit, eruditè diuinat. Origo vrbis, à vicino Monasterio Belbug, vt Gryphisvvaldi, ab Eldena, extitit. cui priuilegia ciuitatis prima, & ius Lubecense A. C. 1280. Bogislaus IIII. Barnimi I. filius, Pomeran. dux, & Thubaldus Abbas Belbugensis, tempore Rodolphi I. Imp. dederunt. posteà à commercijs maritimis, quæ ad ostium Regi, vno ab vrbe miliari distante, frequentiora olim erant, paulatim opibus ac ædificijs ita creuit, vt vicinis ζηλωτὴ esset. Cumque partem

partem orientalis fl. Regi, qua per Colbergensium territorium delabitur, molibus obiectis illi obstruxissent; Treptouienses Abbatis Belbugensis auxilio, nouum portum versus occasum, fossa manu ducta, aperiunt. quem ab Ottone III. ac Erico II. Pomeraniæ ducibus confirmatum, pro suo postea defenderunt. nec Gryphenbergensibus vicinis, publicum fluminis vsum & priuilegia sua allegantibus, vi aut iure, cedendum esse vnquam iudicarunt. Semper autem singulari pietate ac beneuolentia, Doctrinæ religionis & literarum studia & homines doctos, ecclesiæ ac scholæ ministros complexi sunt. ac vt pastores eximie doctos ac pios haberent, Ioannem Hagemesterum, qui Slutouio successit, M. Georgium Glaubecum (qui Caminensi ecclesiæ posteà præpositus est) & nunc Martinum Teschium, ex Ludirectoribus ad ecclesiæ gubernationem vocarunt. In senatum etiam, non prudentia solùm & virtute, sed literarum studijs quoque & doctrina excultos plerosq; adsciscunt. ita vt gubernantibus hoc tempore Rempublicam Consulibus, Nicolao Geruino, Luca Parchamo, & Michaële Teschio, viris prudentibus, literatis & grauibus, Treptoa ecclesiæ ac studiorum Doctrinæ Nutritia, & honestarum legum, iudiciorum & disciplinæ custos fidelis, & frequentiâ ciuium, ædificijs, opibus, commercijs, & alijs ciuitatum ornamentis, cuilibet vicinarum conferenda sit.

M. D. XXIII. 1456. 10 1590.

Sed ad institutam de sinceræ religionis in Pomerania initijs & propagatione, narrationem redeo. Cùm enim deferbuisset persecutio Treptouiæ mota, & princeps Bogislaus, etsi edictum VVormatiense in Pomerania ordinibus promulgauerat, tamen executionem non admodum seuere vrgeret, dehortantibus eum Valentino Stoientino & Iacobo VVobeser, & alijs pijs ac eruditis consiliarijs, qui puriorem doctrinam amabant: STETTINENSES, omnium primi VVittebergâ, doctores euangelicos, Paulum à Rheda Quedliburgensem, & M. Nicolaum Curiensem accersiuerunt. Sundij etiam, Christianus Ketelhut, Treptouia pulsus, taxare Religionis pontificiæ vanitatem & superstitiones cœpit. Sic conniuente Bogislao, euangelij semina, paulatim in Pomerania, extremo vitæ illius tempore, spargebantur. Ipse Noribergam ad Comitia profectus, etsi Ferdinandus Caroli Imperatoris frater & locum tenens denuò controuersiam cum marchione cognoscebat: tamen re non composita rediit, ac in itinere, cum electore Saxoniæ Friderico egit, vt filio suo Barnimo, sororis Friderici & Henrici Luneburgensis filia, Anna, connubio iungeretur.

20 1522. exeunte. 30

Intereà Sundij quidam ex fece vulgi & opificum, inuito & repugnante Senatu, imagines ex templis seditiose eiecerant, & sacerdotes ac monachos omnes vna die ex vrbe fugarant. & in Belbugiensi cœnobio monachi ipsi superstitiones veteres abiecerant. Itaq; in patriam reuersus, & à sacrificulis incitatus, Abbatem captum posteà ex ditione proscripsit, (qui propè VVittebergam deinceps in oppido Belzig pastoris officium gessit) & cœnobium vna cum reditibus omnibus, suo præfecto administrandum tradidit. Id primum initium occupandi monasteria in Pomerania fuit. Sundensibus etiam grauiter, ob iniuriam, non religioni solùm & ecclesiæ, verùm etiam sibi patrono illatam, comminatus est. Sed statim in tabem lentam & lethalem incidit, qua prid. Calend. Octob. extinctus est: duobus filijs Georgio & Barnimo relictis, qui in gubernatione ipsi successerunt.

40 1523.

STOLPAE verò (quam Eoæ Pomeraniæ metropolin, ad fl. eiusdem nominis sitam, bonorum ingeniorum feracem, honesta gubernatione, ciuium frequentia & commercijs, et ecclesia & schola bene constituta, hoc tempore florere cernimus) prima purioris doctrinæ semina sparsit Petrus Suauenius, vir nobilis, in ea vrbe natus, & Luthero familiaris & charus. qui in priuata ad forum domo, ciuibus aliquot literatis & scholæ præceptoribus, Pauli ad Romanos epistolam interpretatus est. Ab hoc excitati scholæ moderatores, studia sacrarum literarũ, non modò apud Scholasticos vrgebant, verùm etiam concionibus in schola habendis, plurimos ad purioris doctrinæ studium inuitabant. Sequentibus annis Doctor Ioannes Amandus, vir audax & vehemens, ex Borussia Stolpam venit, qui initium concionum in domo senatoris, viri nobilis, Conradi Mandyselij, fecit. cuius opera apud Senatum obtinuit, vt ad publicam disputationem sacerdotes & monachi euocarentur, ac nisi multiplicium errorum &

1522. 50 1525.

 tum &

M. D. XXIII. rum & imposturarum eos conuinceret, extructo rogo viuum se in medio foro comburi petebat. Si verò illi succumberent, nihil ab eis nisi emendationem postulabat. Cùm autem nemo illorum constituta die ad publicam collationem prodiret; vulgus promiscuum, subito impetu, in Templum parochiale & cætera irruens, aras & imagines & statuas omnes euerterunt. Etsi autem de hac importunitate & violentia monachi & sacerdotes apud Georgium Pomeraniæ Ducem, & episcopum Caminensem grauissimè querebantur: & turbulentis D. Amandi concionibus vehementer Princeps indignatus, ad extirpandam Lutheri hæresin & seditiosorum motuum autores puniendos, ipse Stolpam se accedere profitebatur: tamen cùm D. Amandus, qui fax tumultuum fuerat, discessisset, & princeps vrbem ingressus statim febri languere cœpisset: nihil aduersus Senatum aut ciues asperiùs egit, sed cùm ciuitatem iam pacatam ac tranquillam, omnia subiectissimæ obedientiæ ciuilis officia sibi deferre intellexisset, statim discessit. Postea Dantisco Stolpam, Iacobus Hogenseius, vir moderatus, pius, doctus ac eloquens venit; qui pastor à senatu constitutus, totos 48. annos, ecclesias in vrbe & tota vicinia tranquillas, & luce veræ doctrinæ, disciplinæ, sanctitate, rituum grauitate, & populi in ornando ministerio frequentia florentes & concordes, voce doctrinæ, consilijs, & pietatis veræ exemplo rexit. cui placidè defuncto, gener M. Dauid Crolleus, principis & senatus autoritate succedens, formam doctrinæ & rituum, totiusq; gubernationis ecclesiasticæ, à socero acceptam, fideliter ac feliciter huc vsque tuetur ac propagat. Ciuitatis Stolpensis ea in principes suos obseruantia & fides fuit, vt à Magistro & fratribus ordinis Teutonici, quibus pro ingenti summa auri, ditio Stolpensis oppignorata erat, proprio ære & facultatibus se redemerit, & principibus Pomeraniæ, Bogislao, Barnimo & VVartislao fratribus, VVartislai filijs, circa A. C. 1340. se rursum adiunxerit. Sic in vrbibus Pomeraniæ præcipuis, & reliqua ditione, conniuentibus principibus, sine periculo deinceps doctrina Euangelij, ab ijs qui vellent recepta & propagata est.

In BORVSSIA orientali, Albertus, marchio Brand. ordinis Magister, post comitiorum Noribergensium exitum, consilia emendandæ Religionis pontificiæ, & instituendæ purioris doctrinæ, cuius ab Andrea Osiandro, qui Norībergæ tum publicè docere cœperat, semina imbibit, primùm suscepit, & per Georgium à Polentia, episcopum Sambiensem, ipse ex Borussia absens, pertexuit. Itaq; ex Academia VVitebergensi, Doctorem pium, grauem, eruditum, & moderatum, Ioannem Brismannum, Cotbusij in Lusatia natum, Lutheri familiarem & amicum, euocat, qui exeunte anno Regium montem appulit, & inter varias ac multiplices commendatorum ordinis, sacerdotum, & aliorum, Pontificias persuasiones pertinaciter retinentium, aduersationes & insidias, magno & constanti animo, & pietate, ac prudentia singulari, emendationem ecclesiarum paulatim prouexit: donec accedente publica principis autoritate, & ordinum cæterorum approbatione, Forma Doctrinæ & rituum certa & æquabilis, vbique in illius partis Borussiæ ecclesijs constituta est. Huius laboris socios & collegas fideles & præclaros habuit Paulum Speratum, & Ioannem Poliandrum. Qui tres οἰκισταὶ seu conditores & Lumina ecclesiæ Prutenicæ, ab erroribus & idolis Pontificijs repurgatæ, præcipua, coniunctis animis & consilijs, summa cum pietatis, constantiæ, moderationis, & prudentiæ laude, annos amplius viginti, ecclesias illas, puritate doctrinæ & disciplinæ sanctitate & docentium concordia florentes & tranquillas rexerunt & conseruarunt.

1523.

Paulus Speratus, ex nobili Sprettorum familia Sueuica oriundus: Lutetiæ & in Italicis Academijs diu versatus, & singulari zelo domus Dei accensus, vindicandæ concionibus sacris veræ agnitioni & inuocationi Dei & cultibus Deo gratis, se totum dedidit, & Augustæ, Herbipoli, Saltzburgæ & Viennæ, constanter & intrepide taxatis abusibus, tandem Iglauiæ in Morauia aliquantisper substitit. vnde episcopus Olmucensis ad causam dicendam euocatum in carcerem tetrum condidit. ex quo diuinitus elapsus, VVitebergam ad Lutherum peruenit. à quo statim in Borussiam missus, & principi ac Brismanno commendatus, post paucos annos, Pomezanensi ecclesiæ vacanti à principe episcopus præfectus est. Excelluit autem ingenio & eloquentia ad-

1522. 1523. 1524.

tia admirabili, & perpetuus ac constans Augustanæ confessionis aduersus Anabaptistas & Sacramentorum prophanatores, defensor & propugnator fuit. ac nominatim Eccelium quendam & Zankerum, qui initio emendationis ecclesiarum irrepserant,& multos etiam ex proceribus seduxerant,Rasteburgi colloquio instituto refutauit. Pietatis ac doctrinæ Theologicæ, non vulgaris aut hypocriticæ, sed spiritualis & sublimis, & naturæ musicæ ac poëticæ, indices sunt Odæ sacræ, ab ipso compositæ,quibus summam doctrinæ euangelij complexus est, **Es ist das Heil vns komen her. In Gott gleub ich. Hilff Gott / wie ist der Menschen not/ etc.** Talibus Poëmatis sacris pangendis, cum Sperato velut certabat, alter Borussiæ Orpheus, Ioannes Poliander,cuius 10 odæ sunt, **Nu lob mein Seel den HERREN. Frölich wollen wir singen/ etc.** Hic anno post Speratum proximo in Borussiam primùm appulit,& tum in ecclesiæ gubernatione, coniunctissimis studijs & officijs Speratum & cæteros collegas adiuuit: tum verò in schola docens, plerosque veteris & noui Testamenti libros interpretatus est, vsq; ad annum 1540. quo ἀποπληχθεὶς aliquot menses decubuit. donec tandem ad cœlestis ecclesiæ consuetudinem emigrauit. Hunc sexennio post Brismannus secutus est. Speratus autem paulò longius producto vitæ spacio,in ipsa Osiandricæ tragœdiæ epitasi,doloribus,curis,laboribus fractus,ex statione huius vitæ euocatus est. Hæc de tribus primis Ducatus Borussiæ euangelistis breuiter hoc loco annotare volui.

LIVONICAE verò ciuitates, Riga, Derbatum & Reualia,iam superiore an- 20 no, Pontificiæ religionis ritus mutare cœperant: autore emendationis ecclesiæ Rigensis primò, ANDREA CNOPHIO Custrinense. quem, Treptouiæ in Pomerania, Iohannis Bugenhagij scholæ Rectoris collegam, & persecutione Mandvveliana inde eiectum, Rigam venisse, & mox ad ministerium ecclesiæ D. Petri vocatum, modestè initio doctrinam de Iustificatione Peccatoris gratuita, per & propter solum Christum pro nobis passum & resuscitatum, auditoribus inculcasse, & abusibus cum hac doctrina pugnantibus grauiter taxatis,ritus tamen ipsos nondum mutasse, paulò antè commemorauimus. Accessit autem sequenti anno collega turbulentior, Sylvester Tegetmeierus,qui Rostochio, vbi ecclesiæ D. Iacobi minister fuit,nuper effugerat,& adeundæ hæreditatis fraternæ causa Rigam profectus, exeunte anno 1522. in æde D. 30 Iacobi docere cœpit, & maiori impetu, pontificiorum superstitiones & Idola palàm coarguit ac detexit: adeò, vt vulgo abominationi esse cœperint, & paulò post,statuas omnes ex templis eijcerent, & lapides sepulchris impositos remouerent. vt solent in primis mutationum articulis multa inconsideratius & turbulentius geri. Quare Lutherus, ad Rigenses scribens, grauissimè monet, Religionem veram & pietatem Christianam,in Fide,rectè Deum agnoscente,& propter vnicum seruatorem N. I. C. non propter vlla externa opera aut merita propria,se Deo placere,& æternam salutem consequi statuente: in Caritate seu officijs dilectionis erga proximum à Deo mandatis: in Spe salutis non succumbente cruci & afflictionibus, fidei confessionem comitantibus: non in externorum rituum humanorum obseruatione aut abolitione, quæ 40 libera sit extra casum scandali, & ædificationi veræ pietatis seruire debeat, sitam esse. Rigensibus etiam ministris, de ritibus Liturgiæ inter se disceptantibus, biennio post, alteram epistolam mittit, in qua de externorum rituum libertate & vsu Ceremoniarum vero, prudentissimè docet. Cùm verò licentius & tumultuosius mutationes illæ,Religionis prætextu,Rigæ initio susciperentur: Pontificij tres monachos ad Papam & Cæsaris in Imperio Germanico vicem gerentes principes,de his iniurijs conquestum emiserunt. Interea domi, Senatus Rigensis, ne quid seditiosè aduersus summum magistratum agere viderentur, Archiepiscopum Casparum,ceu summum ecclesiarum suarum pastorem, subiectissimè rogant, vt propter Dei gloriam, & tot animarum salutem, & instantem necessitatem, pios & sinceros verbi Dei doctores, ecclesijs 50 in vrbe præficiat,ne,si officio suo archiep. desit,ciuitas ipsa iminenti malo medicinam necessariam adhibere cogatur. Cùm autem hæ preces aliquoties repetitæ, cum risu & ludibrio in aula exciperentur: communi ciuitatis consensu & approbatione,sinceri doctores per Magistratum vocati sunt. Cumq; indignum iudicarent,Templa veræ religioni dedicata, tetris nondinationibus & Idolomanijs prophanari: Canonicos

M. D. XXIII. summi templi, & monachos ac virgines in cœnobijs, hortantur, vt impijs missarum sacrificijs & Idolatricis sanctorum cultibus, & alijs abusibus omissis, eandem secum Euangelij doctrinam amplecterentur. aut, si inueteratos abusus intermittere nolint, clausis collegiorum suorum foribus, celebrare iubent. Liberam etiam discedendi ijs, qui velint, facultatem concedunt. Dum hæc geruntur, Rigenses, per indicium eorum, apud quos id monachi iactitauerant, cognoscunt, legatos monachos in reditu esse, & mandatum à Philippo marchione Badensi, Imperatoris Caroli V. in Hispania absentis vicario, de restitutione in integrum, ac, si non parerent, proscriptionem Rigensium adferre, qua bona eorum prædæ cederent, quacunq; ratione occupanti, & debitores eorum à solutione crediti & venditi absoluerentur, nisi mox illi ad Romanæ ecclesiæ obedientiam redirent: & profligatis hæreticis, in pristinum statum omnia reducerent. Cùm autem nauis, qua in reditu vehebantur legati, vento Coro subitò procellam ciente, & infra arcem anchoram iacere non sinente, ad stationem vsq; nauium & portas Rigæ, propulsa fuisset: confestim monachos duos (tertius enim in ostio Dunæ naui excesserat) ex latebris nauis extractos, in carcerem conijciunt, quorum alter Burchardus VValdis post paucas septimanas è custodia liber dimissus est, eò quod delicti veniam peteret, & religionem pontificiam vnà cum cuculla abijceret: alter verò vltra annum carcere detentus. Domesticus autem commendator (vt vocarunt) Rigensis arcis præfectus, Hermannus Hoyte, flagellum ingens nodosum in collegium mercatorum misit, ac monuit, vt illo monachos & sacrificos vrbe (si saluam eam vellent) expellerent. Monachi itaq; sibi metuentes, vel potius archiepiscopum & magistrum ordinis Teutonici in vltionem eò validius extimulaturi, ipso Parasceues magnæ die, vexillis erectis, minas spirantes, simul omnes vrbe egrediuntur. Extat autem hodie typis expressa senatus Rigensis responsio, opposita falsæ Monachorum accusationi, ad Philippum, marchionem Badensem & collegas, Cæsaris locum tenentes, qua suæ fidei summam & discessus monachorum rationem exponunt.

Hæc epitasis certaminum & turbarum, ex mutatione religionis Rigæ ortarum in annum Christi 1523. incidit. Quibus sedandis imparem se Archiepiscopus Casparus cernens, Ioannem Blankenfeldium, Episcopum Reualiensem & Derbatensem, ingenio, rerum vsu, experientia, industria, eloquentia, doctrina, (aliquot enim annos in Academia Francofordiensi Iuris Professor, & in Pontificis, Cæsaris, aliorumq; regum & principum aulis notus erat) præstantem, & insigni Pontificiæ religionis zelo ardentem, coadiutorem sibi ac successorem adsciscit. Qua electione Rigensibus significata, assentiri se ostendunt, si religionis emendatæ, & priuilegiorum omnium confirmationem, literis & sigillis electi Coadiutoris & senis archiep. & totius diœceseos roboratam prius accipiant. Sed has conditiones Blankefeldius repudiauit, vt sequenti anno prolixius exponam.

Cùm autem ἔξαρχον emendationem doctrinæ & cultuum Rigæ, ANDREAM CNOPHIUM, inchoasse dixerim: addo, eum non præconem solùm doctrinæ fidelem, viua voce propagandæ, fuisse: verùm etiam carmina sacra & odas spiritu ac vita plenas, & sententijs, verbis ac rythmis, venustas & graues, adiunctis numeris ac modis Musicis in animos & mentes audientium penetrantibus composuisse, quas in harum regionum ecclesijs vsurpari assiduè audimus: **Was kan vns kommen an für not / So vns der HErre weidet. Von allen Menschen abgewandt/zu dir mein Seel erhaben. HErr Christ der einig Gottes Sohn/etc.** Psalmos enim Dauidis aliquot 1. 3. 23. 25. 33. 116. 125. 133. 146. Germanico carmine reddidit, & summam doctrinæ de Iusticia fidei & fructibus illius, & consolationem in cruce breuem ac neruosam, oda, **Hilff vns in deinem Namen** / complexus est.

Prima verò noticiæ Christi semina, & ecclesiarum Liuoniæ Christianarum fundamenta, à MEINARDO quodam Segebergensi monacho & sacerdote, à Bremensibus mercatoribus in Liuoniam ducto, iacta sunt. Is episcopus Liuoniæ primus, ab Alexandro III. constitutus, sedem ad Dunam fl. collocauit, eo in loco, vbi successor illius Bertholdus, vrbis RIGAE initium fecit, præcipuè autem propagare religionem & ditionem Christianam in Liuonia tertius episcopus ALBERTUS Bremensis cœpit, qui ab

1190.

10 20 30 40 50

Inno-

Innocentio III. PP. confirmatus, Fratrum ordinem, gladio & stella rubea in candido pallio insignitum, autoritate PP. institutum, praefecto Magistro Vinnone sibi adiunxit, cuius ope, Kokenhusium ad Dunam, archiepiscopi posteà Rigensis arcem praecipuam; deinde VVendam, Asceradum, Segevvoldum occupauit: vrbem Rigam muro cinxit; & templum in ea Cathedrale primùm exorsus est. Item duo collegia Ecclesiastica, alterum Leale, cuius episcopi cathedra Habsaliae, vnde Arensburgum in Osiliam translata est: alterum Vggenussae, cuius sedem, Derbatensi arce Russica ab Alberto & Volquino, qui Vinnoni successerat, vi expugnata, Hermannus I episcopus, Derbatum constituit: qui vrbis Derbati & coenobij Falkena primus conditor extitit. Volquino à Lithuanis caeso, Hermannus Falko magister, Prutenico ordini coniunctus successit: à quo Plescouia Russiae vrbs capta, sed anno 1244. iterum amissa est. Albertum Rigae episcopū secutus est Nicolaus, hunc Albertus archiepiscopus Rigae primus & caeteri, quos libro primo recensuimus, secuti sunt. ex quibus 21mus fuit Caspar Lindius, cuius extremis temporibus Religionis mutatio Rigae & in reliquis Liuoniae vrbibus inchoata est, Cùm autem SERIES haec PRIMORVM LIVONIAE EPISCOPORUM & Archiepiscoporum Rigensium, in Liuoniae arce Ronneburga, vetustis & viuis imaginibus expressorum, additis Epigrammatis cognitione non indignis extet; ne prorsus memoria eorum periret, Appendici huius CHRONICI eam, inter alia scripta, inserendam curabo.

M D. X X I I I.

1200.

123.

10

Nunc ad Chronicon annni 1523. redeo, cuius prima die,

20

SVbDIt se GetICo RhoDos ante InfraCta tIranno,
ChrIste, ab nataLIs LVCe orIente tVI.

In Saxonia, Hildesiense bellum, anno quarto, postquam inchoatum erat, Quedlinburgi tandem, Alberti Moguntini & Georgij Saxoniae ducis intercessione, compositum est. VVilelmum verò, ducem Brunsuic. Henrici fratrem, vix dum ex Hildesiensi custodia liberatum, noua calamitas excepit. Cùm enim à fratre, partem haereditatis & ditionis à patre relictae & nuper bello auctae peteret: frater eum denuò captum, duodecim annos & duos menses in custodia tenuit. donec tandem, libertatis recuperandae desiderio, omni suo iuri successionis, in bonis feudalibus & alijs, pro se & haeredibus renunciaret. vt infra exponemus.

1535.

30

Dum autem in Saxonia, duces Brunsuicenses, latae à Carolo V. proscriptionis aduersus Ioannem episcopum Hildesiensem, executores, tota fere dioecesi occupata, metropolin Hildesiam mense Iunio & Iulio obsiderent: ad Rhenum & Mosellam, Franciscus à Siccingen tumultuans, Treuerim oppugnauit. Bellum enim indixerat Treuerensi archiepiscopo, Richardo, quem in odio Caesaris Caroli esse sciebat, quòd in comitijs electionis noui Imperatoris, Richardus, Francisco Galliae Regi suffragium dederat, & ne Carolus crearetur, obnixè contenderat. Franciscus autem cùm post VVormatiense bellum, à Camera proscriptus, sed à Maximil. primo Imp. ob virtutem & fortitudinem Heroicam, ex plenitudine potestatis absolutus esset: Intimus Maximiliani consiliarius, & militum praefectus supremus, etiam apud nepotem Carolum fuit. Conniuente igitur Carolo, arma Richardo, cum quo alioquin simultates ei plures intercedebant, alio planè praetextu infert. Vidi enim exemplum literarum, quibus bellum archiepiscopo Franciscus denunciat, quod duos subditos archiepiscopus, ne λύτρον promissum soluerent, pro quibus, rogatu illorum, fidem Franciscus interposuisset; vi prohiberet. Cùm autem à moenibus vrbis Treuirorum, virtute ciuium & auxilijs Palatini depulsus esset Franciscus: destructo D. Maximini monasterio antiquissimo, moenibus vicino, in quo hospitium suum habuerat, & vastatis passim Treuirensis Episcopi agris, domum redijt.

1522.

1513.

1514.

40

1515.

Erat tum temporis Pastor ecclesiae in oppido Francisci Nanstal, Martinus BVCERVS Selestadiensis, qui cum à puero in sodalitijs Dominicanorum, Selestadij, Heidelbergae & Moguntiae vixisset: tandem agnitis vitae monasticae superstitionibus, eâ deserta, ad Franciscum Siccingium se contulit, eo tempore, quo Lutherus VVormatiae co-

50

1521.

M. D. XXIII. 1522. 1523. ineunte. 1523.

tiæ coram Cæsare Carolo causam dicebat. Franciscus, Friderico Palatino, præsidi senatus Imperij, eum commendauit, cuius Ecclesiastes aulicus integrum annum fuit. donec vacante Parœcia Nanstallensi, à Francisco reuocatus est. Cùm autem inter tumultus belli, quod cum Treuirensi gerebatur, assiduos, viuere Bucerus, & studijs tranquillè vacare non posset: veniam aliquantisper VVitebergam secedendi, donec pax restituta esset, à Siccingio impetrauit. Sed à vicino pastore VVissenburgensi ad Rhenum inuitatus, dimidium ibi annum subsistens, ad D. Ioannem prædicauit. Donec à vicario Spirensi, cum pastore suo Henrico Motherero, pulsus, Argentinam se contulit. vbi Matthæus Cellius, & alij, iam semina doctrinæ purioris, conniuente Sigismundo comite Hoënloensi collegij Decano, spargere cœperant. ad quos, cùm Bucerus, VVolffgangus Capito, & alij Symmystæ, ingenio, doctrinâ & eloquentiâ præstantes, & zelo singulari feruentes, accederent, purior Euangelij doctrina in ea vrbe latè propagata & confirmata est. Hi fundamenta & causas susceptæ à se mutationis rituum Missæ seu cœnæ Domini, Baptismi, dierum festorum, imaginum, cantionum, in publicis ecclesiæ congressibus, ex sacris literis edito libro, quem Friderico Palatino dicarunt, exeunte anno 1524. exposuerunt. cui subscribunt VVolffgangus Capito, Caspar Hedio, Matthæus Zell, Symphorianus Pollio, Theobaldus Niger, Ioannes Latomus, Antonius Firn. Martinus Hag. Martinus Bucerus.

Sed ad Francisci Siccingij historiam redeo. contra quem archiepiscopus Treuirensis, facto cum Palatino Ludoico & Hesso fœdere, summa ope bellum tota hyeme instaurat. Multa molitur interea & Franciscus, magnâ vbiq; expectatione de se concitatâ, Apparebatq; si illi res succederet, oppressurum esse principes aliquot prophanos vnà cum episcopis. Erant vtriq; in magna tum inuidia. & quia de dignitate sua & fortunis agi credebant episcopi, passim bonos viros, Lutheri nomen probantes, persequebantur. Horum furori & prophani principes inseruiebant, qui partim tranquillitatis studio, nouum genus doctrinæ oderant, partim intelligebant, se quoq; perituros esse, vbi episcopi cecidissent. Et cùm iam diu in Germania, opulentissimos episcopatus, & ecclesiasticas dignitates, suis principes cognatis tradere soliti essent: tantumque de priuato commodo ageretur, episcopos tutandos iudicarunt. Ita fiebat, vt capitale esset in vniuersa penè Germania paulò liberius aliquid de humanis traditionibus monuisse. At vulgò æquior videri volebat Franciscus Lutherano dogmati, & præ se ferebat, facturum se copiam bonis viris liberè docendi Euangelij. Accessit huc etiam, quod nouis subinde oneribus prophani principes populum premebant, & Palatinus vectigal instituerat pendi ab Imperialibus vrbibus ad Rhenum, quæ res vix tolerabilis visa est. & ex nobilitate multi inquieti & obærati, cùm sua prodegissent luxu, qui immodicus seculis iam aliquot in Germania fuit, nihil aliud quàm seditionem malebant. Hanc occasionem oportunam ratus Franciscus rerum nouarum, bonam spem conceperat rei benè gerendæ. multi ciues Brutum quendam in Germania exortum credebant, qui à principum & episcoporum tyrannide diu iam oppressos reciperet ac vindicaret. Quando enim hoc non fuit, vt præsentis imperij vulgus pœniteret? & negari non potuit, quin nimium sibi iam diu principes & episcopi permisissent: quæ tamen, vt sunt, seditione tolerabiliora bonis viris videbantur. Est igitur paratum bellum vtrinque tota hyeme. Pagos quosdam cremauit Treuiro Franciscus. multi equites vtrinque capti, in his & Francisci filius. At post Pascha, Hessus, Palatinus, & Treuir, exercitibus conscriptis, obsidere Francisci arces cœperunt, priusquam ille vires suas augeret. Nam hactenus frustrà expectârat Franciscus eos, qui se polliciti erant aduersus quosuis illi opem laturos esse: siue quòd essent à principibus interclusi, quò minùs ad illum integer pateret aditus: siue quòd, cùm pacem tantis principibus cum Francisco fore non putarent, res suas, quàm fidem integram esse maluerunt. Neque vix vnquam bona fide seditiosi inter se cohærent. aiebant ita comparatas esse belli conditiones, vt, vbi primùm principes ex ditionibus suis mouissent, multis simul locis, & in Hessiam, & in Palatinum ac Treuericum agrum fierent incursiones. Sed fefellerunt Franciscum omnia. Landstall obsessa est, postquam compertum est, eum illuc se recepisse. Nam in eius capite rerum omnium cardo versabatur. Estque intra paucos

paucos dies magna vi bombardarum disiecta. vbi cùm forte trabe quadam ictus Franciscus graue vulnus accepisset, iussit dedi arcem. Ipse Franciscus intra biduum extinctus est. Is Francisci finis erat. Magnus omninò vir erat, & in quo nihil desiderares omnium Heroicarum virtutum. Hoc bello, nomini suo notam inussit, quod autor acerrimæ seditionis futurus fuisse videbatur, si cœptis cætera respondissent. Quanquam multis persuasissimum fuit, Franciscum bono consilio rem suscepisse, studioque iuuandæ reipub. non ambitione aliqua. Sed nesciebat pium bellum hac ratione geri non posse, & priusquam moueret in agrum Treuirensem, cùm iam de bello suscipiendo rumor sparsus esset, Lutherus, Cronbergum Francisci generum, monuit per literas, vt à bello Franciscum dehortaretur. non probari Deo hoc genus bellorum, quamuis ipse rem piam se moliri sentiret. Monuit idem VVitebergæ, cùm eò consulturus hac de re venisset Nicolaus à Minkvvitz. Sed ab instituto reuocari non potuit Franciscus, cùm bono studio se inflammatum esse putaret, adeóque fore, vt exitus votis responderet. Sed vel hic casus docere queat, quòd non sit temere humanis consiliis, quanquam in speciem sanctissimis, fidendum: neque quicquam contra vocationem, præter verbum DEI, suscipiendum esse.

M. D. XXIII. 2 Maij. anno ætatis 42.

Tom. VI. fol. 363. 368.

Cùm autem vir præstans & Heroicus hic Franciscus fuerit, & militiæ ac togæ artibus excellens, & in Nobilitate Germanica, inter primos, sincerioris doctrinæ, eiusq; professorum patrocinium susceperit, & filios ac nepotes non degeneres reliquerit: partem Genealogiæ SICCINGIORUM, qui sedem familiæ antiquissimam in Graichgæa, tribus à Menzinga passuum millibus distitam, tenent, adscribam.

SVVEICARDVS à Siccingen, Palatini Ruperti IMP. Magister Curiæ, circa annum Christi 1400. Graichgææ arcem Siccingam incoluit.

REINHARDVS.

Svveicard, ducta Margarita hærede arcis Hoenburg & Nanstein, ad Vogelum sedem transtulit, circa A. C. 1490. Magister Curiæ Palatini Philippi, cuius exercitum ducens in Bello Bauarico Landshuti ⊕ 1504.

Reinhardus episcopus VVormatiensis.

FRANCISCVS, Caroli V. Consiliarius, & militiæ præfectus. Lutheri, Hutteni, Buceri, Oecolampadij patronus, ⊕ 1523. die 2 Maij. Vxor Hedvvigis à Flersheim, 1515.

Svveicard, | Ioannes, | Franciscus | Conradus ab anno 1530. aulæ ac expeditionum Caroli V. comes. Deinde Friderici Palatini Vicarius in Amberg, vbi coniunx Lucia ab Andlo ⊕ 28. Aprilis, 1547. Postea Maximiliani II. Consiliarius, autoritate, prudentia, opibus, & filiorum flore clarus.

Georg VVilhelm. | Franciscus. | Io. Svveicard. | Fridericus, | REINHARDVS, Cameræ Imp. Assessor.

In idem ferè tempus, CHRISTIERNI DANIAE REGIS TRAGOEDIA incidit. qui, cùm Sueci ab eo defecissent, & Lubecenses ac fæderatæ ciuitates, bellum apertum, ob multipliciter violata ipsorum priuilegia, & naues hostiliter ademptas, cum eo gererent; & præcipuorum in Daniæ regno procerum voluntates aduersus se exacerbatas videret; cum Friderico Holsatiæ duce patruo, quem multis de causis animo à se alieniore sciebat: tandem redire in gratiam, & concordiam redintegrare instituit. Quare Bordesholmæ cœnobio ad Eydori fl. fontes, intercedentibus, Ioachimo electore Brandeburgensi, regis sororio, & vxoris Friderici fratre: & Alberto Megapolitano: & Henrico episcopo Raceburgensi: mense Augusto transactum est. vt Daniæ regis priuilegium, de feudo Ducatus Holsatiæ à se petendo, quod Carolus Imp. ipsi contulerat, cassum & inane sit; & bello Dani cum Lubecensibus durante, Holsatis quiescere, & pacem cum eis colere liceat. Vndecim millia marcarū, Ioannis nomine à Friderico soluta, Christiernus certa die resoluat. In prælatos & nobilitatem ducatus Slesvvicensis, non solus rex, sed vtriq; pariter, iurisdictionem exerceant.

1522.

M. D. XXIII. ceant. Quatuor verò articulos, de iure ducis Holsatiæ in regno Norvvegiæ hæreditario; de rationibus tutelæ Friderici, à patre regis, Iohanne, administratæ, reddendis; de 100000. fl. debito regis Iohannis, à Friderici minorennis subditis persoluto; & de hæreditate ipsi vt filio regis, ex regno debita; arbitrio Ioachimi Brandeb. Henrici & Alberti Megapol. Bogislai Pomerani, & Henrici Razeburgensis permittunt, ac quod illi pronunciauerint, se ratum habituros compromittunt. Hæc etsi tum ita inter partes conuenerunt: tamen, cum bello Suecico & ciuitatum maritimarum, rex Christiernus vrgeretur: & pecuniam debitam constituta die Friderico non soluisset, & episcopi ac proceres regni Daniæ, à rege, peregrinos milites, absque suo consilio, in regnum magna copia induci, ad sui oppressionem & perniciem iudicarent; & alijs 10 grauissimis causis, quas publico scripto expositas ediderunt, indies magis magisque exacerbati, per Iutiæ proceres, Holsatiæ viciniores, à Friderico Holsatiæ duce auxilium & defensionem peterent, & regnum ad eum deferrent: tota illa transactio irrita fuit. Statim enim proximè secutis mensibus, Fridericus, cum Iutiæ proceribus, se aduersus regem coniunxit, & filio Christiano, Hamburgam misso, equitum & peditum auxilia more maiorum petijt. Lubecenses etiam, toto belli tempore, bis mille pedites & ducentos equites ipsi aluerunt: quarum Ioannes comes Hoiensis, Iodoci filius, Alberti & Erici patruus, ductor erat. cùm frater Ericus, apud Daniæ regem militaret. ac Lubecensium classis ea æstate insulam Bornholm cum arce occupauit.

2. Febr. 1523.

Fridericus denunciato regi per literas bello, statim in Iutiam exercitum duxit, 20 in quo, legatus ipsius, & consiliorum ac rerum gerendarum omnium præcipuus moderator, Ioannes Ranzouius, eques Holsatus, Henrici filius, fuit. vbi ab episcopis & proceribus cupidè Fridericus receptus est: præstito illi VViburgæ sub dio fidelitatis iuramento. Christiernus, intellecta patrui, quem reconciliatum sibi existimabat, in Iutiam expeditione hostili: & hunc, à proceribus, fide sibi renunciata, Regem nominatum esse accipiens; cùm vndiquaque ab externis hostibus & proprijs subditis rebellibus oppugnaretur; diffisus suis rebus, & nihil fidum vspiam à suis expectans, *in* eas animi angustias redactus est, vt nullo defensionis conatu suscepto, ineunte vere anni vigesimi tertij imposita in naues gaza regia, cum coniuge & liberis in Germaniam enauigarit. vbi postea apud sororium electorem Brandeburgensem primùm, 30 deinde apud auunculum Fridericum Saxoniæ electorem, VVitebergæ exulauit. tandem reditu in Daniam ferè desperato in Belgicum concessit. ac fidissimam exilij comitem, coniugem Elisabetham, Caroli V. sororem, habuit, quæ cùm ab omnibus Daniæ ordinibus, obedientiam ipsi tanquam Reginæ deferentibus, in regnum reuocaretur, maluit marito exilij socia esse, quàm sine marito regnare.

13. Aprilis.

Fridericus rex electus, ex Iutia Coldingam regressus, Fyoniam sine vlla dimicatione obtinuit. cùm Ericus comes ab Hoya (Iodoci filius, Ioannis, quem Lubecensibus eodem tempore militasse diximus, frater) qui Fyoniam cum præsidio tenebat, cognita regis fuga, sponte, saluo passu à Friderico impetrato, cum suis discederet. Fridericus accepto Othoniæ ab insulanis iuramento, postridie Trinitatis cum exercitu fretum Balthicum traiecit. vbi nullo hoste viso, & omnibus etiam Selandiæ incolis, sola 40 metropoli Hafnia excepta, se dedentibus, Hafniam terra marique conclusam obsedit. Durante autem obsessione, Christiernus, collectis in Germania, electorum & principum affinium auxilio, copijs, recuperare desertum à se regnum nitebatur. ac Ioachimus marchio elector, cum equitatu iam Perlebergam vsq; ad extremos ditionis suæ fines processerat. Vbi cùm Christiernus aliquot dies expectatus non appareret, nec pecuniam promissam equitibus mitteret, progredi exercitus noluit, & DEO mirabiliter hostiles copias à FRIDERICO auertente, eumq; protegente, dissipatus est. Posteà Hafnienses se Friderico ineunte anno dediderunt, quibus Magnum Gye Fridericus præfecit. Ipse vrbem nondum ingressus est. Sed ad comitia regni generalia proceres re- 50 gni Hafniam ad diem Ioannis Baptistæ conuocauit. Qui, excluso ob tyrannidem & perfidiam in Suecos & Danos nobiles perpetratam, Christierno: FRIDERICUM Regem, nobilitatis priuilegia, certis articulis inclusa confirmantem, vnanimi consensu elegerunt, & die 7. Augusti coronarunt.

1524. Die trium Regum.

Duran-

M D. XXIII.

Durante adhuc bello, scriptum nomine ordinum Regni Daniæ omnium publicè editum est, in quo causas exponunt, cur renunciata Christierno regi obedientia & fide, certis conditionibus, ab ipso violatis, iurata: Fridericum Regem elegerint. Id scriptum typis aliquoties expressum, quia non solùm de Christierni regis vitæ historia, verùmetiam de forma & libertatibus regni Daniæ, & Articulis à rege ante coronationem iurari solitis, multa ἀξιόλογα continet: inserere hoc loco qui volent poterunt.

OMnibus Christianis Regnis, principatibus, regionibus & populis, notum est, in orbe Christiano, celebre Regnum DANIÆ situm esse, quod non secus ac cætera regna, plurimis iam seculis, Regia sua præeminentia, dignitate, ornamentis & libertate præditum fuerit, & adhuc sit, ita quidem, vt Regnum Daniæ, eiusq. legitimè electi reges, nullum vnquam superiorem magistratum aut Dominum agnouerint. Omnibus quoq. temporibus, Archiepiscopis, Episcopis, Dynastis, prælatis & nobilitati liberrimum fuit, regem & Dominum aliquem, suo iudicio & arbitrio designare, & in communem regni & Patriæ consolationem & salutem eligere, cuius gubernatione, exemplo, & ductu regnum suprà dictum, Christianis statutis & ordinationibus, secundum leges suas scriptas, & antiquas consuetudines vigere, miseri & oppressi subditi subleuari, viduæ & pupilli defendi possent. Qui quidem rex semper hactenus à prima electione conuenienti iuramento & obligatione se huic regno deuincire coactus est. Etiamsi igitur nobis omnibus regni huius ordinibus & consiliarijs licuisset, post obitum potentissimi Regis quondam Daniæ Iohannis laudatæ memoriæ, pro iure nostro, secundum antiquam, & multis seculis continuatam regni Danici libertatem, regem aliquem pro arbitrio nostro designare & eligere; tamen virtute, iusticia, magnanimitate, bonitate & beneficentia, eorum Daniæ regum, qui ex Holsatorum prosapia originem duxerant, moti; & bona spe freti, fore vt rex Christiernus è vestigijs regijs aui sui Regis Christierni, & Regis Iohannis patris sui non excederet: sed potius ad eorum similitudinem & exemplum, gubernationem suam institueret: supra dictum Regem Christiernum II. viuo adhuc patre Iohanne, in Regem & Dominum totius Daniæ designauimus & elegimus.

Quo quidem ipso tempore celsitudo ipsius solenni IVRAMENTO, verbis conceptis, & Deo sanctisq. testibus citatis, præstito, Archiepiscopis, Episcopis, Dynastis, prælatis, equitibus, ciuitatibus & populo regni Danici se deuinxit & obligauit, cuius iuramenti inter alia hæc quoq. capita expressa fuerunt: Debemus ante omnia Deum diligere & colere, & sanctam ecclesiam defendere & amplificare. Omnia episcoporum, prælatorum & ministrorum status eclesiastici priuilegia à S. Ecclesia & regibus Christianis ipsis concessa, inuiolata conseruare. Archiepiscopos quoq., Londensem & Nidrosiensem, & præterea Episcopos, prælatos, Equites auratos, & alios ordinis equestris, regni proceres & consiliarios, conuenienti obseruantia & honore, pro cuiusq. conditione & statu prosequi. Si qua nobis controuersia sit cum archiepiscopis, episcopis, aut prælatis S. Ecclesiæ, eorumue ministris, in locis conuenientibus, nimirum coram senatu regni, cognosci & transigi oportebit. Si qua nobis ipsis, aut præfectis nostris, controuersia, cum aliquo ex nobilitate, siue is senator regni sit, siue non, incidet; eum coram vniuerso regni senatu, hoc nomine compellare debemus, siue ea controuersia sit de fundis, siue de alijs quibuscunq. bonis aut negotijs.

Et sicuti tenemur vnumquemq. iuuare, vt ius suum consequatur; ita nos ipsi quoq. obnoxij esse debemus, vnicuiq. coram senatu regni nos accusanti comparere, & ad ipsius postulata vsitato Iudiciorum more respondere, & quicquid à senatu regni super ea re decretum & pronunciatum fuerit, idipsum exequi, neq. huiusmodi legitimas accusationes aut postulationes inclementi animo ferre. Debemus etiam sine vllo præiudicio, gratia, aut muneribus, ex æquo, tam pauperi quàm diuiti, tam hospiti quàm indigenæ, ius dicere & administrare. Nullum etiam bellum incipere, aut externum militem in regnum introducere debemus, communi senatu regni non præsciente & consentiente. Literis quoq. & Diplomatis vel nostro vel etiam patris nostri Regis Iohannis signo confirmatis, plenam & inuiolatam fidem & autoritatem relinquere, eiusq. æs alienum, quod liquidum est, dissoluere debemus. Moneta quoque, quam cusuri sumus, proba & sufficiens esse debet, ita, vt duæ marcæ æquiualentes sint vni aureo Rhenano. Item, Nos Christiernus &c. obligamus nos, quòd

M. D. XXIII. quòd omnes & singulos articulos, in quos iurandum nobis est, incolis regnorum Daniæ & Norvvegiæ, constanter re ipsa præstare velimus. Sicuti etiam ex aduerso subditi obligati esse debent ad suum homagium, & auxilia militaria inuiolata seruanda & præstanda.

Si verò (quod Deus auertat) contra istos articulos agendo delinqueremus, & senatorum regni admonitionibus nullo modo locum dare institueremus: tum omnes regni incolæ, ratione honoris & iuramenti sui, coniunctis viribus, fideliter in hoc incumbere debent, vt hoc auertant. Id faciendo, contra sua iuramenta, obligationes, homagia, quo astricti nobis sunt, nequaquam fecisse censeri debebunt. Huius generis plures alij articuli iuramento inserti fuerant, qui hoc loco breuitatis gratia prætermittuntur.

Vt etiam regia ipsius dignitas, post iuratos hosce articulos, vehementius & ardentius ad virtutes regias, & Christianarum sanctionum huius regni conseruationem incitaretur & inflammaretur, commodas rationes & vias iniuimus, tandemq́ perfecimus, vt illustrissima princeps D. Elisabetha, ex Hispaniarum regum & Archiducum Austriæ Illustrissima prosapia oriunda, matrimonio ipsi coniungeretur. Sperabamus enim, dignitatem ipsius regiam, admonitionibus nobilissimæ & excellentis virtute, & summa orbis Christiani regum familia ortæ reginæ, & præterea consideratis tantis & tam eximijs ac sublimibus tot Regum ac Imperatorum affinitatibus, motum iri, vt omnibus Christianis & regijs virtutibus, cum clementia & bonitate coniunctis, in tota gubernatione sua eò diligentius incumberet.

Verùm statim post coronam acceptam, Regia illius Maiest. animi acerbitatem, tyrannidem, rapinas, immanitatem crudelem & sanguinariam declarauit (quod tamen non iniuria ipsum afficiendi animo, sed extrema necessitate, ad defensionem honoris nostri compulsi, scribere & diuulgare voluimus, de quo ipso palàm protestamur) imprimis autem amoris & fidei coniugalis nobilissimæ & omni virtute præstanti Reginæ debitæ, oblitus est. Quædam enim turpis, infamis & peregrina vetula, Syburgis, omni pudore & virtutis destituta, & ad omnem impuritatem proiecta, propriam suam filiam, Regi prostituit. Quam Reginæ coniugi suæ nobilissimæ, status conditione, dignitate & gubernatione rex prætulit, eiq́ præ omnibus regni consiliarijs, summam Imperij in Dania commisit. ex cuius peruersa administratione & mandatis, multæ cædes, homicidia & iniustæ in causis tam capitalibus quàm ciuilibus condemnationes extiterunt: Et quamuis Regina (quam semper pro Regina & dominatrice nostra deinceps quoq́ agnoscere & habere cupimus) ab honestiss. matrona, Anna Holgeria, Gynecæi sui præfecta, moneretur, vt Dominum & maritum suum amicè hortaretur, vt à vita illa flagitiosa, quæ Christianum coniugem, & inprimis regiam dignitatem, nequaquam deceret, desisteret: tamen, quam primùm hoc rex & anus illa resciuerunt, statim matrona illa, propter Christianam admonitionem innocens ab officio suo remota, & miserabiliter regno expulsa, & omnibus fortunis suis spoliata est.

Eodem modo Tobernum Ochsium, de veneno, filiæ Syburgis propinando, falsò à se insimulatum, innocentemq́ deprehensum, & à senatu quoq́ regni eo nomine absolutum, in ignominiam & contumeliam Germanicæ nobilitatis, tantùm mendacibus turpissimæ illius mulieris sermonibus fidem habens, capite truncari iussit.

Quamuis etiam R. ipsius Maiest. ingens & publicum bellum, contra datam fidem, nobis inconsultis & inscijs, contra Suecos excitauit: tamen vt animum nostrum fidelem, & regiam ipsius personam & nomen extollendi, imperium amplificandi, & exteras nationes & regna subiugandi cupidum, posset deprehendere: nos omnes, nostra corpora, fortunas, regiones & subditos, in magna pericula coniecimus: quod bellum septennale, contra potentissimum regnum Sueciæ gessimus: & tandem cum effusione sanguinis nostri, & extrema ferè cum pernicie floris nobilitatis Danicæ, auxilio Dei omnipotentis, contra regnum iam dictum, victoriam obtinuimus, & regiæ ipsius Maiest. regnum subiecimus. Vt autem regnum Sueciæ in perpetua fide & obedientia Regiæ ipsius Maiest. maneret, in ipsa coronatione, SVECIS, verbis conceptis, Deoq́ & sanctis testibus citatis, iurauit, se ipsis antiqua sua iura, immunitates, & priuilegia incolumia relicturum, & omnium quæ in bello exortæ sint offensionum, & inimicitiarum memoriam, sempiterna obliuione aboliturum esse. Cumq́ ne tum quidem satis Regiæ ipsius Maiest. fiderent Sueci, necesse fuit nonnullis ex episcopis, prælatis, & nobilibus Danicis, pro rege fidem suam interponere, eamq́ diplomatibus eo nomine conscriptis & obsignatis, confirmare. Qua quidem ipsa in re deesse illi noluimus.

Etiamsi

Etiamsi autem regna & populi armis subiugati, tantummodo iure & iusticia in officio continentur: tamen Rex hoc ipso non satis benè considerato, & maximis grauissimisq́ iuramentis posthabitis, triduo post coronationem Suecicam, Episcopos, prælatos, Nobilitatem, vnà cum consulibus & alijs præfectis (tanquam ad conuiuium regium & solennem de impetrata à Deo victoria gratulationem) inuitauit, qui etiam fide & inuitatione regia illecti, vna cum amicis, vxoribus & liberis suis, reuerenter comparuerunt. Sed tam amicè inuitati, admodum hostiliter excepti sunt, ipsorumq́ plausus in mœsticiam commutatus est. Ex liuore enim tyrannico ipsis imputatum est, quod puluere tormentario arcem ipsius regiam passim conspersissent, vt ita incendio eum è medio tollerent. Cum tamen certissimis indicijs compertum sit, illud à rege ipso, eum in finem factum esse, vt speciosiore aliquo prætextu, causam mortis in eos confingeret, quos aliàs nullo iure quæstionibus subijcere potuisset. Atq ita reuerendissimi, strenui, & honestissimi viri, D Matthias zu Strengeniſſe*, & D. Vincentius Scharensis episcopi, & præterea sexaginta equites aurati & viri nobiles, aliqui etiam consules, senatores, & ciues vno die, sine vllo iudicio, ex mera tyrannide, contra datam fidem, decollati sunt. Quorum etiam cadauera, vestibus nudata, cum in tertium vsq diem in foro Stockholmensi, miserabili alijs spectaculo fuissent, tandem igne comburi iussit; ac etiamsi illi adhuc viui more Christiano confessiones suas edendi cupidi essent, tamen hoc ipsis animo prorsus maleuolo denegatum est.*

Eodem modo Reuerendum & religiosum D. Abbatem Nyddalensem & quinq fratres, qui tum in honorem Dei Missas celebrarant, die purificationis Mariæ, sine vllo iudicio, aquis suffocari curauit, nullam aliam ob causam, quàm quod durante adhuc bello, vna cum alijs se regi opposuissent. Sex præterea ex nobilitate Suecica, qui communis inter Daniam & Sueciam pacificationis nomine fide publica & regia, & quidem vocati antea venerant, sibijpsi obsides constituit, eosq́ in durissima vincula coniectos, tamdiu apud se detinuit, donec regnum Sueciæ sibi subiecisset. Multos quoq nobiles, inter quos nonnulli ex familia Ribbingia fuere, vna cum duobus pueris adhuc teneris, qui fide & clementia ipsius freti isthuc venerant, capite plecti: sicuti etiam Tonnum Erici filium, & Henricum Stichum, vnà cum multis alijs nobilibus, in Finlandia, sine vllo iudicio decollari iussit. Episcopo Finlandiæ domum & possessiones suas per violentiam ademit, ita quidem, vt ille sibi consulens, paulò pòst tempestate in mari exorta naufragio miserabiliter perierit. Breuitatis causa multa alia praua & tyrannica facinora, in regno Sueciæ contra Deum & omnem æquitatem ab ipso perpetrata, hîc prætermittimus.

Quocirca Episcopi, Dynastæ, prælati, Nobilitas, Ciuitates & reliqui regni Suecici incolæ, qui crudeles, impuras & sanguinolentas ipsius manus, vita sua incolumi effugerant, contra eum insurrexerunt, satius & honestius esse rati, potius in acie pro salute patriæ, quàm domi sordidis & turpissimis supplicijs innocentes excarnificatos, mori. Atque ita (nostro quidem iudicio non immeritò) sumptis armis & palam bello contra regem suscepto, tyrannicum illius iugum excutere instituerunt.

Etiamsi igitur nos periculo corporum & fortunarum nostrarum, ipsi, post auxilium diuinum in regno Sueciæ subiugando adiumento fuerimus: tamen non nostra sed sua ipsius culpa iterum eodem regno excidit. Quocirca denuo ab eo interpellati, vt Sueci nostro auxilio ad priorem obedientiam adigerentur; ne id quidem (quamuis nullo iure aut lege teneremur) facere recusauimus. vt vel hoc modo fidelis animus & voluntas nostra, à Rege perspiceretur, quandoquidem ferè supra quàm vires nostræ ferrent (cùm iam antea nostros equos, arma, naues, aurum, argentum, Clinodia, & insuper nostros amicos, affines & propinquos in Suecia reliquissemus) denuo terra mariq́ magnis impensis militem & naues armare & instruere: propria corpora nostra, possessiones, pecuniam & facultates omnes impendere: & vna cum ipso totam belli molem, in tertium vsq annum sustinere non detrectaremus. Idq́ optima spe freti, futurum vt fidelia hæc nostra seruitia, tandem aliquando à regia ipsius dignitate cum clementia agnoscerentur.

Verùm his omnibus non consideratis, ille interea Episcopos, Prælatos, Ecclesias, Cœnobia, Hospitalia, Sacerdotes, matronas, virgines, nobilitatem, ciues, viatores, negociatores, & miseros denique rusticos, immoderatis & inauditis exactionibus, vectigalibus & expilationibus onerauit. Præterea maximam bonorum nostrorum

M.D.XXIII. partem, vnà cum auro & argento, exactionibus extorsit, ad se translatam adhuc retinet.

Monetam verò nullius momenti cupream, ex ahenis cereuisiarijs, vsu detritis, cusam, in regnum intrusit. quam æquo cum argenteis & aureis monetis precio, à milite ipsius acceptare, & vt in toto regno vsurparetur & valeret, coacti sumus tolerare. Cum tamen illa in finitimis regnis, nationibus & ciuitatibus nullius valoris esset. res nostra familiaris, cum omnibus commercijs iaceret: regnum hoc nostrum antiquum cum suis incolis omnibus suis neruis & viribus planè exhauriretur, & ad extremam egestatem & inopiam conijceretur. Et quamuis hæc quoq; omnia, vt bello suscepto optatus tandem finis imponi posset, submissè tolerauerimus: tamen ne hac quidem ratione quidquam apud Regem proficere potuimus, cùm ille palàm hominibus fide dignis audientibus diceret, se & corporibus & fortunis imminutos ita nos debilitaturum, vt passim omnibus contumeliæ & ludibrio essemus. Cuius sui propositi statim etiam exemplum reipsa nobis exhibuit.

Archiepiscopum enim Lundensem D. Georgium Schotburgum, quem secretarium quondam suum hac spe ad dignitatis illius fastigium rex euexerat, vt quædam archiepiscopatus illius prædia ad se transferre posset; cùm regis cupiditati postea non gratificaretur, quod diceret, iuramento se illi ecclesiæ præstito, quod violari à se minimè deceret, prohiberi, seq; potius turpißimam mortem obire, aut vitæ monasticæ etiam durißimæ in reliquum vitæ tempus mancipare se velle, quàm in periurij suspicionem vel minimam se conijcere. Cùm igitur aliquot pœnarum, quæ innocenti irrogabantur, optio illi concederetur; ad vitã tandem monasticam à rege compulsus est. Quo facto, statim Prælatos & Canonicos ecclesiæ Lundensis per literas ad se accersiuit, cumq; illi præstita obedientia comparuissent: iussit eos contra fidem regiam, in infamem & fœtentem carcerem compingi, ijsdemq; paulò post insulam Bornholmam, Ecclesiæ illi Lundensi subiectam & propriam, cum omnibus arcibus, oppidis & vicis, nullius excusationis ratione habita, vi metuq; coactis, ademit. Reuerendißimus quoq; Iohannes Episcopus Fyoniæ, cùm literis regijs ad iuridicam vocatus comparuisset; eodem modo miserabiliter, & præter omnem culpam captus, & in carcerem coniectus est, & rex omnia collegij illius ecclesiæ bona petulanter ad se transtulit.

Nemo etiam, vel ex senatoribus regni, vel alijs Daniæ incolis, sine corporis & vitæ suæ periculo ipsum conuenire: aut si quis omnino fortunam suam hac in parte periclitari institueret; nequaquam id, nisi prius peccata sua sacerdoti confessus esset, & ad mortem se præparasset, tentare ausus est. cùm sæpenumero in eas angustias coactos nonnullos constaret, vt ne confitendi quidem spacium illis concederetur. Ex quo ipso hoc quoq; consecutum est, vt regno huic, & communi patriæ nostræ, consilio & consolatione nostra auxilio esse non possemus. Eodem modo Præpositum Rotschildensem, & D. Nicolaum Erici, multosq; alios prælatos & viros ecclesiasticos, qui patri & matri ipsius laudatæ memoriæ fideliter inseruierant, absq; vlla misericordia, bonis suis spoliauit.

Politico quoque & equestri ordini reliquisq; regni inquilinis nequaquam pepercit. Mandato enim ipsius, vir strenuus & nobilis, Magnus Tamassenus, qui toto vitæ suæ tempore, ab omnibus habitus est homo integer & probus, & quem nemo vnquam quidpiam, quod honestum & nobilem virum non deceret, gerere aut facere animaduertit; quiq; etiam in fide Christiana piè mortuus erat. hic inquam Tamassenus, ex terra iterum effossus est, ipsiusq; cadauer, in foro Arhusiano, in singulare Danicæ nobilitatis ludibrium & contumeliam, suspensum est. & insuper Rex omnia illius, viduæq; ipsius relictæ, bona, cum omni auro, argento, & clinodijs, sine vlla postulatione iudiciali, ad se & in suam potestatem redegit.

Strenuo quoq; D. Iuggoni Krabbio, equiti aurato & Marescalco, qui ipsi longo tempore in Dania, Noruvegia, & Suecia honestè & fideliter, etiam cum effusione sanguinis, & bonorum suorum iactura inseruierat, vnum ex pagis suis Vischbecum nonum, vnà cum multis ad eum pertinentibus fundis & bonis, aperta vi, & contra religionem iurisiurandi, ademit, & sibi vindicauit, cùm interea ille multis modis ad legitimam causæ cognitionem, sed tamen frustra, prouocaret.

Cùm ex ministris ipsius aulicis Nicolaus Daa, quodam vespere in caupona & symposio sedens, hospiti ex fenestra rhombos aliquot vitreos fortuitò excußisset; & tamen eo nomine

mine statim sequenti die hospiti pro tantillo damno abundè satisfecisset: nihilominus tamen, ob causam tam nihili, pater ipsius in arcem Hafniensem violenter abductus, & tamdiu captiuus est detentus, donec praefectus regius missis in domum eius satellitibus, omnes ipsius cistas aperuisset, omne aurum & argentum inde exemisset, & ad quatuor Marcarum Danicarum millia vi metuq; illi extorsisset.

Quin etiam contra iuramentum & datam fidem, Schloß Glauben / Ius electionis, quod antea senatus regni proprium erat, post mortem ad suos haeredes transtulit, quo ipso antiquum nostrum & liberum regnum, hereditariae oppressioni subijcitur, & nos libera nostra electione spoliati sumus. Quid, quod à quolibet, etiam pauperrimo huius regni incola, binos in singulos annos florenos, in perpetuum deinceps numerandos, ausus est exigere, cùm tamen multi ex ijs, vix binos solidos suis dominis quotannis exsoluere possent.

Nec tantùm Danicae nobilitatis excidio, animus ipsius sanguinarius satiari non potuit: sed in Germanos etiam nobiles ingratitudinem suam effudit. Honestum enim virum Stephanum VVeberstedium, in Turingia loco equestri natum, qui longo tempore, sicuti ministrum fidelem & nobilem decet, pro supremo Capitaneo peditum Danorum contra Suecos ipsi inseruierat, & qui praeclara fortitudinis suae specimina, cum hoste vsq; ad sanguinis effusionem dimicans ediderat, cui etiam hoc nomine praefecturam Olandensem datis literis concesserat: Hunc inquam Stephanum, cum diutius praefectura illa carere nollet, ex asylo coenobij Sp. S. ab ipsius auo fundati abreptum, decollari iussit, hoc praetextu, quod in domo publica militi cuidam vulnus inflixisset, cum quo tamen ille, amica transactione interueniente, iampridem in gratiam redierat. Eodem modo cum coniugis suae regiae cubiculario Maximiliano egit, qui reginam in regnum Daniae aduenientem comitatus fuerat: eum enim cùm Regina ad Caesaream Maiestatem, & Dominam Margaretam, cum literis ablegasset, Rex antequam Dania excessisset, ex itinere retrahi, & capitali supplicio affici iussit. Adhaec cùm fortissimus ipsius capitaneus N. von Hedersdorff / nomine praesidiariorum Stockholmensium, honestos aliquot milites, pro stipendio suo, & quibusdam alijs conficiendis, Haffniam misisset; praefectus Haffniensis eos exceptos Abrumstorpum deduxit, quasi regem ibidem inuenturi essent. Eò autem cum venissent, loci praefectus, eos carceri mancipatos, paulò post sine vllo iudicio, vnà cum puero quopiam trucidari iussit. Suum quoq; Germanicum Secretarium Stephanum Hopsensteinerum, cuius opera in grauissimis negocijs apud Caesaream Maiest. electores & principes Imperij Romani vsus fuerat, ob impudentissimae mulieris Syburgis mendacem delationem, inclementer persecutus, ipsius vitae & bonis insidiatus est. Qui tamen euidentissimo Dei omnipotentis auxilio, manus ipsius cruentas ex Dania euasit, & in Caesaream vrbem Lubecam confugit, vbi nihilominus à ministro Regio, eius vestigia insequente, accusatus, & in custodia aliquandiu detentus fuit, donec tandem causa probè cognita, ab iniusta eius accusatione & insimulatione, per sententiam absolutus est. Praetereà multas quoq; exteras nationes, Hollandos, Brabantos, Flandros, Lubecenses, cum omnibus ciuitatibus maritimis, contra data priuilegia & regia diplomata, pecunijs suis emunxit, & quotiescunq; illi negociorum suorum causa in hoc regnum appulerunt, statim nauibus & mercibus suis spoliati sunt.

Et quamuis Norvvegiae quoq; regnum semper ipsi fideliter fuerit subiectum, & pro viribus omnia sua officia & auxilia praestiterit, eiusq; omnibus edictis & interdictis cum obsequio paruerit: tamen neq; Deo consecrati episcopi, neq; Nobilitas, neq; populus, illius inclementem & immisericordem animum effugere potuit. Episcopus enim Camerensis, licet innocens, in crudeli admodum carcere captiuus est detentus, ita quidem, vt ex foetido & impuro aëre, curis, diuturnaq; sessione, omnibus suis viribus consumptis, tandem carcere liberatus, mox diem suum obierit. Reuerendissimus quoq; Episcopus Ansloënsis Andreas, eo compulsus est, vt alteri suum episcopatum cederet: quod si facere recusaret, submersionem illi minabatur. Reuerendissimum quoq; archiepiscopum Nidrosiensem ab ecclesia sua Archiepiscopali in exilium expulit, qui postea Romam ad Papam confugiens, ibidem in magna inopia & miseria mortuus est.

Nobilitati quoq; eius regni nequaquam pepercit. strenuum enim & praestantissimum equitem auratum, Canutum Canuti, ficto & mentito quodam praetextu, in carcerem redegit. cumq; ille in ius prouocaret, & causa in senatu regni cognita & disceptata absolutus

 esset:

M. D.XXIII. esset: tamen iure suo, à Deo & æquitate sibi concesso, vti non potuit, cùm paulò post miserrimè decollaretur, & omnia eius bona, contra omne ius, à rege abriperentur. Etiamsi verò multò plura ipsius impia & tyrannica facinora, & inprimis cum honestis matronis & virginibus, viduis & orphanis passim in Dania, Suecia, Noruuegia perpetrata, indicare possemus: tamen illa ipsa, respectu nominis & dignitatis regiæ habito, hoc quidem tempore, in nostra hac querela commemorare non volumus.

Semper equidem speraueramus, futurum vt crebris, fidelibus & submissis admonitionibus adductus, sese emendaret, & ab huiusmodi minimè regijs aut Christianis, sed potius tyrannicis inceptis, facinoribus, expilationibus, vectigalibus, exactionibus, alijsq́ crudelibus suis institutis desisteret: sed tamen admonitiones hæ nostræ planè infructuosæ aures regias 10 personuerunt: nostræ sententiæ & consilia planè sunt repudiata, nulli ex senatu regni locus apud regem fuit relictus, imò homines planè contempti & ad nullam rem idonei habiti & reputati sumus. Atq; ita ille in priori sua tyrannide seipsum indurauit.

Et vt omnino crudeli suo erga nos animo & voluntati satisfieret, milites peregrinos magno numero, tam pedites quàm equites, contra præstitum iuramentum, quod ex superioribus articulis patet, in regnum induxit, & maioribus adhuc quàm antehac factum est, oneribus & exactionibus nos grauare instituit. Cùm autem id non iniuria nobis graue esset, hoc tentatum est: vt nos vna cum miseris rusticis, (qui tamen ipsi tempore belli septennalis penè omnem substantiam nostram impenderamus) vi ad illas præstandas adigeret. Quocirca missis literis tanquam ad iuridicam Arhusium nos euocauit, eo consi- 20 lio, vt nos vi militis externi (si modò is ad tam impium facinus à rege perduci potuisset) adoriretur, & pro libitu suo imperata facere cogeret. Compertum etiam nobis est, Regem, ad diem præstitutam, duorum immanium carnificum, more suorum satellitum (ne scilicet res innotesceret) vestitorum, operam conduxisse, in eum finem, si intolerabilibus ipsius edictis & voluntati non assentiremus, vt tum in corpora & fortunas nostras impetum faceret, & fortè non aliud quàm in Suecia, Dynastis, Episcopis, prælatis, Nobilitati & ciuitatibus factum est, conuiuium nobis adornaret.

Quapropter iustissimo (qui etiam in fortissimos viros cadere potest) metu compulsi sumus, vt de tantis malis à nobis auertendis cogitationem aliquam susciperemus, atq; ita nostra corpora, vitam, & possessiones (quod iure naturæ facere tenemur) defenderemus. 30 Compulsi igitur sumus, vt nostra iuramenta, homagia & auxilia militaria per literas illi renunciaremus, id quod etiam re ipsa è nobis iam factum est, cùm plane consideremus, neminem fore, qui impijs & tyrannicis ipsius delictis consideratis, vitio hoc vertere nobis posset. Nos enim status & consiliarios regni Danici, coram Deo & hominibus obligatos agnoscimus, vt communi patriæ, in extremis hisce periculis & angustijs, consolationem aliquam afferamus. Siquidem miserorum eius regni inquilinorum, æterna, ratione corporum & bonorum, pernicies, matronarumq́ & virginum dedecus & contumelia, potissimum ab eo quæritur, à quo illa omnia meritò auerti à nobis debebant.

Neq; ignotum est, propter similia, aut sæpè etiam leuiora quàm nos (proh dolor) perpessi sumus, facinora Tyrannica, sæpenumerò Cæsares Romanos, Reges Vngariæ, Bohemiæ, Galliæ, Angliæ & Scotiæ, ex suis imperijs & regnis deiectos, multos principes ex di- 40 tionibus suis hæreditarijs expulsos esse, sicuti id tam ex veteribus historijs, quàm ex nostræ ætatis exemplis satis certò nobis innotuit. Et nisi grauissimis hisce, quæ hactenus commemorauimus, oneribus impelleremur, pigeret & tæderet nos, talem aliquam cogitationem in nostrum animum inducere, multò minus reipsa eam exequi, sed potius sicuti patri & auo ipsius, ita ipsi quoq; libenter addicti fuissemus.

Etiamsi verò ab electione externi alicuius & Christiani regis aut Domini, cuius potentia & defensione regnum nostrum gubernaretur, non planè fuimus alieni: tamen considerato diuturno & Christiano regimine, regijs virtutibus, clementia, bonitate & iustitia, quibus Illustriss. princeps & Dominus, D. FRIDericus, verus hæres Noruuegiæ, Dux 50 Slesvvici, Holsatiæ, Stormariæ & Ditmarsiæ, comes Oldenburgi & Delmenhorsti, erga subditos suos statim à gubernationis suæ exordio piè & laudabiliter vsus est: eum potissimum vnanimi consensu regem & Dominum nostrum supra totam Daniam elegimus; cùm nimirum cogitaremus, eum ex inclyta regum Daniæ prosapia originem ducere, & præterea

terea regis filium natum esse, atq; ita iure præ omnibus alijs principibus hunc honorem ipsi præsertim cum patrimonium quoq; ex regno paterno suæ Cels. debitum, ne nunc quidem accepisset, deberi.

Rogamus igitur vnumquemq;, cuiuscunq; conditionis aut ordinis sit, si fortè suprà dictus Rex Christiernus, aut alius quispiam nomine ipsius, vel scriptis vel alio modo, nos insimulet, quod contra datam fidem & iuramenta hac in parte egerimus, vt illi, antequam vlteriorem nostram defensionem audiat, fidem non habeat, sed potius nostras hasce difficultates, corporis & vitæ pericula, impias viduarum & pupillorum oppressiones, matronarum & virginum violationes, cum clementi, Christiana, beneuola & humana commiseratione cognoscat. & nos (qui honorem & existimationem nostram, vt pios nobiles decet, erga regem illæsam adhuc conseruauimus) excusatos habeat. simulq; alijs quoq; omnibus & singulis, ob causas iam suprà dictas, & alias complures (quas adhuc in honorem nominis regij vsq; ad vlteriores nostras apologias reticemus) benignè nos excuset. Si etiam rex coram legitimo aliquo iudice nos accusandos esse censuerit, hoc ipso scripto nos ad legitimam & iustam causæ huius cognitionem & decisionem offerimus; pollicemur etiam nos ijs, quæ hoc modo iure decernentur & sancientur, prompto animo parituros esse. Neq; dubitamus, si vel sanctitas pontificia, vel Rom. Cæsarea Maiestas, & Iudicium Cameræ, vel alij quoq; Christiani Reges, Electores, principes, comites, Barones & nobiles, vel inclytæ & liberæ Imperij ciuitates petitionis huius nostræ æquitatem, & ipsius impiam & Tyrannicam nostri oppressionem cognouerint, quin factum hoc nostrum, ad quod extrema necessitas nos compulit, nequaquam sint improbaturi. Pro quo ipso singulis pro ratione ordinis & conditionis suæ, nostra studia, officia, & gratitudinem omni tempore præstandam, deferimus & pollicemur.

Georgius à Schotburg archiepiscopus Lundensis, cuius hoc scriptum meminit, Coloniæ postea apud Ioannem Rincum patricium aliquot annos vixit. tandem Hermanni de VVeda archiepiscopi suffraganeus fuit, & senex A. C. 1551. exeunte decessit.

PVblicauerant eodem tempore similia συγγράμματα, Gostauus Sueciæ gubernator, tyrannidem & perfidiam Christierni, aduersus Sueciæ proceres, in coronationis conuiuio trucidatos, editam recensens: & Fridericus Holsatiæ dux, omnia veterum suarum aduersus nepotem querimoniarum capita repetens. Lubecenses, violationem veterum suorum in regno priuilegiorum, & vectigalia exactionesque nouas mercatoribus ab illo impositas, & naues aliquot ademptas, & sedem emporij ex vrbe Lubeca Hafniam transferendi propositum, & nauigationes subditis regnorum suorum in vrbem Lubecam prohibitas, deniq; multas alias iniurias regi exprobrant. Quibus singulis rex exul postea, idoneum scriptorem Cornelium Scepperum Belgam nactus, Berlini respondit. Verùm ita, vt Danici inprimis scripti capita multa silentio præteriret, & culpam perfidiæ & rebellionis subditorum, in episcopos, Iutas præcipuè conferret Succis vicissim perfidiam erga se, & maiores suos, patrem Ioannem, & auum Christiernum, multiplicem, obijceret. Cum Friderico autem Holsatiæ duce, Bordesholmiæ de omnibus controuersijs se transegisse, & de diuisione hæreditatis, & mille auripondo, quæ ex suis prouincijs Fridericus pro rege soluta querebatur, apochas Friderici se habere, quibus plenè sibi à rege Ioanne fratre, de diuisione hæreditatis, de administrata tutela, de 100000. fl. & cæteris satisfactum Fridericus testaretur: ideoq; à patruo, ea, quæ euenissent, minimè se expectare potuisse, ostenderet. 1490.

ADRIANUS VI. Pontifex, in finibus veteris Saxoniæ & Belgicæ, Traiecti ad Rhenum, humili loco natus; sed ingenio, doctrina, integritate vitæ, morum sanctitate, & industria excellens, Cancellarius Academiæ Louaniensis, & Caroli V. præceptor ac consiliarius, & postea in Hispania locum tenens, episcopus Dertusensis & Cardinalis, qui initio præcedentis anni absens Papa electus fuerat: huius anni mense Sept. pridie Idus, Romæ ex viuis sublatus: ac post longam Cardinalium de successione non consentientium disceptationem, Iulius Medices, Leonis X. patruelis, tandem, Clementis VII. nomine assumpto, die 19. Nouembris, Papa renunciatus est.

FAMILIA MEDICEA.

Eberhardus, A. C. 1400. floruit.

Ioannes, Capitaneus Iustitiæ, ⊕1428.

COSMVS Medices vir opulentus & magnificus, prima splendoris familiæ Mediceæ fundamenta posuit, ⊕1464. cùm natus esset 1389.

Laurentius, stirps præsentis familiæ magnorum Hetruriæ ducum.

Petrus, fouet partes Galeatij Mariæ, ⊕1472. vxor Lucretia Tarnabona.

LAVRENTIVS Magnus, ⊕1492. 8. Aprilis, cùm natus esset 1448. Calend. Ianuar. vxor Clarice Vrsina.

Iulianus à coniuratis in templo cæsus 1478. 10

Petrus à Gallis pulsus 1494. perijt in ostio Lyris 1503. vxor Alfonsina Vrsina.

Ioannes Leo X. Papa 1513.

Iulianus magnificus. ⊕1516. ex concubina Hippolitus Cardinalis.

Magdalena vxor Francisci F. Innoc. 8. PP.

Iulius, ex concubina posthumus, postea CLEMENS VII. Papa 1523. ⊕1534.

Asdrubal eques.

Laurentius dux Vrbini, ⊕1519. decimo mense matrimonij cum Magdalena, Ioannis comitis Bononiæ & Auerniæ filia Galla. quæ Catharinam enixa in primo puerperio perijt.

Alexander nothus Dux Florentiæ primus 1531. ⊕1537. cui 20

CATHARINA, regina Galliæ.

1569. COSMVS magnus, postea Hetruriæ dux à Pio V. Pontifice nostra memoria creatus, successit. Hunc decimo gradu Alexandro agnatum, & Laurentij (fratris Cosmi illius Magni, qui primus splendorem & opes familiæ Mediceæ fundauit, & A. C. 1464. obijt) abnepotem fuisse, tradunt: cuius LAVRENTIJ, ex filio Petro Francisco, nepos fuerit IOANNES, miles egregius: Pater Ioannis, in bello Mediolanensi anno 1516. sclopeti ictu extincti: ex quo, COSMVS Medices, magnus postea Hetruriæ dux natus sit. Hanc præsentium Florentiæ ducum, cum priore illa familia, quæ Laurentium magnum, & Leonem X. ac Clementem VII. pontifices summos orbi Christiano pene continuata serie dedit, cognationem addere hoc loco Clementis VII. mentioni volui. 30

Huius anni mense Ianuario, cùm Friburgi Mysorum, lanius quidam mactaret bouem, scissa aluo reperit vitulum monstrosum, hac forma: Caput coronam seu caluitiem monachorum referebat, tumebantque in caluitie duo minuta cornua. Os humano non absimile erat. Reliquum corpus tegebat vestis monacha cuculla tam scitè ac si ab artifice facta esset. Huius Monachovituli mentionem indignam annotatione iudicassem, nisi Tomis Lutheri picturam illius, & interpretationes, cum Papasello Tiberino, insertas vidissem. Tomo 2. latino, pag. 399. 400. 40

FINIS.

SAXO-

SAXONIAE
& vicini orbis Arctoi
LIBER
VNDECIMVS.
Ab anno Christi 1524. vsque ad 1527.

Generoso & Illustri Heroi,
HENRICO RANZOVIO,
IOANNIS EQVITIS AVRATI Filio; Henrici nepoti; Bredonis pronep. Caij abnep.

SERENISSIMI DANIÆ REGIS IN Ducatibus, SLESvvici, HOLsatiæ, & DITmarsiæ Gubernatori, consiliario, & præfecto Segebergensi:

Domino in Bredenburg, Ranzouisholm, Drakenburg, Nutschou, Redingsdorp, Tuschenbec, Rintelem, Meelbec, & VVandesburg:

Nobilitatis eruditæ apici: Oculo Reipublicæ & Rectori scientissimo: vati bono: & literarum ac literatorum Mæcenati:

Debitæ pietatis & gratitudinis optimè merito patrono testificandæ ergò;

Librum hunc, qui & rerum gestarum patris Ioannis Ranzouij mentionem aliquam, & annum Henrici natalem 1526. continet;

Reuerenter offert & consecrat

David Chytræus.

M. D.XXIV.

LIBER XI

INTER Daniæ & Sueciæ regna, PAX tandem, post tot annorum feralia odia, & lanienas, vtriq; regno grata & salutaris, restituta est. Fridericus enim Daniæ Rex, recens creatus, cum assiduè, Christierni regis exulis, & affinium ac consanguineorum illius Caroli Belgarum principis ac Cæsaris potentissimi, aliorumque principum, qui hospitium Christierno præbebant, impressiones in Holsatiam & regnum Daniæ metueret: vicissim se, non modò subditorum suorum fidelibus auxilijs, verùm etiam vicinorum Principum ac ciuitatum fœderibus, munire aduersus omnes casus instituit. 10
Quare cum Gostauo quoque Sueciæ rege vicino, de veteribus trium orbis huius Arctoi regnorum fœderibus renouandis, & communi hoste Christierno coniunctis viribus arcendo, per literas & legatos tractat. Gostauus, vt sui etiam imperij, recens magna cum difficultate parti, & acerbissimis intestinorum & externorum hostium odijs & insidijs expositi, statum confirmaret, & ancipites ac incertos fortunæ casus auerteret: cupidissimè oblatam cum Daniæ rege paciscendi occasionem arripit, ac vt commodius de fœdere & cæteris regnorum negocijs, & controuersijs amicè sedandis, agi inter ipsos posset: colloquium inter ipsos reges institui consultissimum iudicat., & se, si idoneis rationibus securitati suæ caueatur, non grauatè, quocunq; loco & tempore vtrique non incommodo, ad Fridericum accessurum esse, ostendit. 20
Anconam itaque seu Malmogiam, in Scaniæ littore, sequentis anni mense Maio, reges ambo conueniunt. vbi in Procerum vtriusque regni præsentia, Fridericus, expositis calamitatibus & periculis, quæ vtrumq; regnum proximis annis inuoluissent, & adhuc à Christierno communi hoste exule impenderent, quę quidem, discordia vicinorum regnorum magis etiam augerentur: se pacis ac concordiæ & fœderis cum Gostauo ineundi, modò iustas & tolerabiles pacis conditiones non auersaretur, cupidum esse demonstrat. Gostauus, regis Friderici consilium, & necessitatem mutuæ coniunctionis, vtriq; regno salutaris futuræ, prolixa oratione commendans: vicissim, nulla in re communi paci & amicitiæ, modò æquæ conditiones proponantur, se defuturum esse pollicetur. Orsus igitur Fridericus, à solenni illo trium 30
regnorum borealium fœdere & vnione, iuxta Reginæ Margaritæ & Calmarienses constitutiones olim facta, & sanctissimè iurata; restitui illam & seruari vrget. nec tamen præsentem regni Sueciæ statum vlla in re mutari petit, tantùm vt Daniæ regem, superiorem Gostauus recognoscat. Hic verò, etsi grauiter hanc petitionem ferebat, tamen modestè initio excusans, inuitum ferè ac repugnantem se ad Suecorum imperium pertractum, optare ait, tria hæc perpetuò regna sub iusto vnius imperio floruisse. Dissolutam verò esse hanc vnionem, non sua, sed præfectorum ac regum Daniæ priorum culpa. cumque nullis minis aut bellis hactenus Suecos stabili, ac diuturno imperio subijcere Dani potuerint, multò minus his rationibus nunc id impetraturos esse. nec se, qui defensorem libertatis regni Suecorum se futurum 40
iurasset, hanc pacis conditionem probare, vel Suecis suis, vt eam recipiant, consulere posse. Fore nihilominus se Daniæ Regi, non subditum, sed amicum & fœderatum coniunctissimum: & gratificandi studiosum, omnibus in rebus, quæ æquitati consentaneæ essent. Fridericus cùm frustra se niti hac in parte videret: pacem Gostauo hac conditione obtulit, vt Regnum Sueciæ, antiquis limitibus circumscriptum retinens, omnes Danorum prouincias, belli tempore occupatas, in primis verò Blekingiam, & alias quasdam Iurisdictiones, restitueret, quod sine magna difficultate obtentum est. De Gotlandia verò insula, quam ad Sueciæ regnum pertinere, antiquis documentis & literis prolatis Gostauus disputabat: longior disceptatio fuit. Verùm neutris de iure proprietatis cedere volentibus, cùm Danus iam pos- 50
sessionem illius superiore anno sibi à Seuerino Norbeio traditam teneret: in aliud tempus causæ illius tractatio dilata, & in præsentia PAX & fœdus inter vtrumque regem ac regnum, & Hansæ ciuitates, aduersus Christiernum exulem, velut

1525. (margin)

commu-

communem hostem, coniunctis viribus & auxilijs depellendum, Anconæ constitutum, ac toto vitæ Gostaui tempore, cum Friderico & Christiano Daniæ regibus seruatum est. Christina etiam, Stenonis Sturi, olim Gubernatoris Sueciæ vidua, illiusque mater Sigridis, & aliæ illustres fœminæ; quæ à Christierno in Daniam olim deportatæ erant; intercedente Gostauo, liberæ in Sueciam dimissæ: & proceribus ac nobilibus Suecis, ipsorum prædia, in Dania & Norico aliqua ex parte restituta sunt.

M.D.XXIV. 1525.

Gotlandia verò, maris Balthici insula octodecim circiter milliaria, à meridie in septentrionem porrecta: inęquali latitudine, ab occasu in ortum, vbi maxima est, sex milliaria continet, admodum verò angusta circa extremitates, quarum Austrina, Hoburg promontorium, nautis notissimum, habet. Borea, insulam Forum, quæ à vicino Ostgothiæ continente decem forte milliaribus abest. Acropolis VVisburg, in medio insulæ versus occasum sita est. Distat à vicino Sueciæ seu Ostgothiæ littore 14. à Curlandiæ littore 20. à Dantisco 30. à Bornholm 50. à Rostochio 80. Hæc insula, cùm varijs Dominorum vicibus iactata proximo seculo fuisset: tandem in Danorum potestatem hoc anno, vt nunc exponam, redijt.

Cùm enim Sueci suo regno eam vendicarent, & Lincopensis Episcopi ecclesiasticæ iurisdictioni antiquitus subiecta fuisset: adfirmāt Dani, à VValdemaro IIII. Daniæ rege, insulam & emporium VVisburg, ab illo vastatum, Coronæ Danicæ subiectum, & aliquot annis post, Albertum Sueciæ regem consensu Senatus regni Suecici, perpetuo & hæreditario iure possidendas, VValdemaro & successoribus, Gotlandiam & alias prouincias, solennibus literis A. C. 1366. datis cessisse & quinquennio ante, VValdemarum, priuilegia VVisburgensibus, vt subditis fidelibus, confirmasse. Succi verò primum alienari à regno Sueciæ Gotlandiam per Albertum regem, hac occasione cœpisse memorant, quod bellum aduersus Margaritam Daniæ reginam, & proceres Suecos ad eum profugos moturus, Magistro ordinis Crucigeri Borussiaco eam oppignorarit. Capto autem Alberto, fratres Vitalianos, receptum ac portus in ducatu Megapolitano tutos, à captiui regis agnatis adeptos, vt Daniæ oras maritimas passim deprædabantur, sic Gotlandiam totā occupasse. Sed liberato tandem Alberto, & piratis dilapsis, Crucigeros instructa classe Gotlandiam recepisse. Sub Erico postea rege varias rationes illius insulæ ex potestate Crucigerorum vindicandæ frustra susceptos, & tandem à Suecorum ducibus, Algotho Magni & Abrahamo Erici arcem & ciuitatem VVisboënsem obsessam, sed ex inopinato obruentibus eos Borussis iterum amissam esse. Tandem verò, amica transactione, Borussos, receptis decem millibus Nobilium, qui imposito per vniuersum Sueciæ regnum singulis ædificiorum conclauibus tributo, confecti sint, Gotlandiam Suecis restituisse.

1386. 1387. 1395. 1396.

Cùm autem Ericus, relictis regnis, in Pomeraniam sponte rediturus, Gotlandiam nihilominus retineret, & interceptis subindè Suecorum nauibus, detrimenta & damna plurima regno inferret: Sueci, recepto Christophoro rege, vrgent, vt classe instructa Ericum ex Gotlandia pellat. Christophorus Stocholmia in Gotlandiam nauigans, amicè & familiariter cum Erico conuersatus, relicto illi Gotlandiæ imperio, Calmarniam tendens, in medio cursu ad Olandiam, naue scopulo sub aquis latenti illisa, & fracta, cum paucis vix cimbula euasit, reliquo comitatu cum thesauro & supellectile regia submersis.

1442. 1445.

Triennio post, Carolus Canuti rex Sueciæ electus, copias in Gotlandiam, Magno Green & Byrgero Trollio ducibus misit, qui capta vrbe VVisboënsi, Ericum in arce inclusum obsidebant. Ericus, cùm à nouo Daniæ rege Christiano I. auxilia petiuisset: spe deditionis obsidentibus facta, aliquot hebdomadarum inducias cum illis pangit. Interea venienti cum copijs Olao Axilli, regis Christiani legato, arcem tradit, & Rugevvoldum in Pomeraniam enauigat. Olaus, nouas cum Suecis inducias ad festum Ioannis duraturas init, vt intereà selecti iudices ex vtroque regno, hanc controuersiam dirimant, & donec dirimatur, singuli, quæ habent, Olaus arcem, Sueci vrbem & insulam, teneant. Verùm paulò post, Christiano rege ipso

1448. 4. Decemb. 1449. primo vere.

M.D.XXIV. ipso cum classe appellente, Sueci ex vrbe & tota insula discedere coacti, & ad Calendas Maij Helmstadiæ conuentus indictus est, ad quem Magnus Green cum collegis vndecim proceribus Suecis accessit. vbi, vt in sequentibus etiam conuentibus, VVastenis 1453. Calmarniæ 1474. & 1476. vtrisque Danis & Suecis ius suum seriò vrgentibus, re infecta discessum est.

1450.

1449. Christianus, depulsus ex Gotlandia Suecis, primum in ea præfectum constituit Olaum Axylli, à quo summam pecuniæ ingentem mutuò acceperat, eique pignoris loco insulæ vsumfructum constituit. Huic paulò post morte sublato, frater Iuarus Axylli succedit, qui Caroli Canuti Suecorum regis filiam vxorem duxit. Ob eas nuptias Daniæ regi suspectum, quasi clandestina cum Suecis consilia de reddenda insula communicaret; posteà rex Ioannes remouit, & Iohannem Holgeri substituit. cui Laurentius Schenkel, & Seuerinus Norbuij, vsque ad annum 1525. successerunt.

Seuerinus ex nobili Norvvegiæ regni familia ortus, summam regi suo Christierno, in rebus secundis & aduersis, fidem & industriam probauit. ac solus ferè, obsessis Stockholmiæ & alibi præsidijs Danicis, opem & commeatum subinde attulit. nec adduci initio potuit, vt Iuramentum fidelitatis ac subiectionis semel Christierno datum, alteri præstaret. Sed Gotlandiam insulam, nec Gostaui Sueci, nec Friderici Daniæ regis partib. adhærens, pro Christierno se tueri ostendit. monetam tamen propriam cudit, cuius vni lateri suum nomen, alteri vrbis VVisboënsis symbolum, Agnum cum vexillo, insculpsit.

1523.

1524. Cumque nauibus bellicis abundaret, ineunte vere in Scaniam impressionem fecit, & rusticorum ac ciuium Scanensium, Christierno regi exuli fauentium concursu ad eum facto, aliquot nobilium, qui Friderico iurauerant, arces & prædia vastauit, & Selsburgum, Lundam, Coronam & alia oppida intercepit: Nobilitate Scanica omni, cum coniugibus & liberis, Malmogiam, velut in asylum confugiente, ac ex illius vrbis munitionibus Friderici Regis opem sollicitè implorante. Qui, Ioannem Ranzouium, equitem Holsatum, quo legato eum toto belli tempore vsum diximus, cum duobus peditum vexillis, & 300. equitibus in Scaniam ablegat. Is adiunctis sibi in itinere Selaidus nobilibus Hafniâ Malmogiam traijcit, vbi coniunctis cum Scanica nobilitate, & præsidio regio, quod in vrbe erat, cui Reinoldus à Heidersdorp nobilis Francus præerat, copijs, & communicato cum Tycone Crabben imperio, ex vrbe eas Lundam versus eduxit. Lundam enim, ad octo millia hominum, Christierno regi exuli adhęrentium, sub Seuerini Norby auspicijs concurrerāt, quæ Mauricium Aldenburgensem nothum, ducem habebant. Seuerinus enim, arcem Helsenburgam ad fretum eo tempore obsidebat. Verùm nihilominus duces illius, Lundensi exercitui præfecti, contempta Ranzouianorum paucitate, nam bis mille non excedebant, ante oppidum instructa acie hostes excepturi consistunt. Inuadente autem eos magno & excelso animo, & prælium acre & cruentum ciente Ranzouio, tandem virtute & constantia regiorum Norbeiani repulsi, fusi, & profligati sunt, cæsis ad mille & quingentis captis, quos Friderico in Holsatiam Ranzouius misit. Seuerinus, accepto ad Helsenburgum cladis nuncio, abductis inde militum & agricolarum copijs, & recollectis equitibus, & alijs, qui ex Lundensi prælio aufugerant, Coronam proficiscitur ac munit. Quo ipsius consilio animaduerso, Ranzouius, indies noua à rege Friderico auxilia expectans, Seuerinum in oppido circumsidet. Congregabat autem passim in Scania Seuerini legatus Otto Stiggesius agricolarum Christierno regi exuli fauentium aliquot millia, quibus soluere Coronæ obsidionem & Seuerinum liberare nitebatur. Verùm antequam ad oppidum appropinquarent, explorato eorum aduentu Ranzouius, ante lucem equites ac pedites suos ex castris educit, & Ottoni occurrens, die iam illucescente, agmen rusticorum inuadens, fugiente eorum duce, fundit ac dissipat, eademque die in castra reuersus, obsidionem continuat. Qua tandem fractus Seuerinus, fame etiam, multitudinem, quæ passim ex agris eò confluxerat, vrgente, de conditionibus deditionis cum Ranzouio regis vicario, & cæteris Friderici ducibus tractat. ad quas eo propensior Fridericus erat

erat; quod coniunctis Lubecensium & Suecorum copijs Gotlandiam oppugnari, e- M.D.XXIV.
amque semel ab illis occupatam, multo maiori cum difficultate à se recuperatum iri, intelligebat. Quare, si à similibus ausis deinceps Seuerinus abstineret, & fidelitatem Friderico iuraret, & arcem ac vrbem VVisboënsem, quæ adhuc præsidio Seuerini tenebatur, regi Friderico traderet; omnium præteritarum offensionum veniam, & arcem Zelisburgensem toto vitæ tempore fruendam ipsi Fridericus offerebat. Seuerinus, toto corde Christiani exulis partibus addictus, simulata in regem Fridericum obseruantia & fide, conditiones accipit, & adiunctis ipsi aliquot proceribus Danis, quibus Acropolin Gotlandiæ VVisboënsem dederet; in Got-
10 landiam, a Suecis & Lubecensibus (arce & vrbe exceptis) occupatam, redit.

Cùm enim proximis superioribus annis Seuerinus Gotlandiam tenens, in omnis generis mercatores piraticam exercuisset, affirmans suam esse vitam, mercatorum merces euoluere, atque odorem ex aromatum sacculis spirantem naribus haurire: & prædam omnem ad vrbem VVisboënsem deuehens partem mediam inter milites, reliquum sibi tribuisset: maximè autem Lubecensibus infestus esset: his Seuerini rapinis Lubecenses moti, vt Gostauum regem aduersus eum excitarent. Hermannum Israëlem, in Sueciam, paulò antequam in Scaniam Seuerinus excurrisset, legatum miserant, qui multis verbis regem & Senatores regni, ad eripiendam piratæ isti Gotlandiã, & coronæ Suecicæ rursus adiungendam hortabatur. cum-
20 que Rex attritum superiore bello diuturno regnum; & ingens æs alienum Lubecensibus soluendum; & periculum noui belli cum Danis, qui Gotlandiam sibi vendicarent, accendendi, aliasque causas ab hoc instituto eum abducentes, allegaret; Hermannus, si Rex bellum Gotlandicum aggredi non recusaret, senatum populumque Lubecensem, solutionis illius dilationem, sine vllis vsuris in multos annos patienter toleraturum esse: dimidias quoque belli impensas, si in aliorum potestatem insula veniret, Suecis refusurum adfirmat, & literis confirmat. Quare iunctis Lubecensium copijs, Bernardus à Mylen, Suecicæ classis præfectus, cum selecto milite 8.Maij.
Sueco in Gotlandiam, dum Seuerinus in Scania luctatur, appellit, & terram vniuersam, arce & vrbe VVisboa excepta, occupat, vrbem duos menses diligenter obsi-
30 det. Postea magnificis Seuerini ex Dania reuersi, aliorumque pollicitationibus corruptus, cum hoste colludere cœpit, atque inducias primum pacisci, vrbem ingredi, conuiuia celebrare, pro Seuerini infante in Baptismo spondere. cùm intereà Suecis & Lubecensibus persuaderet, fore, vt paucos post dies Seuerinus vrbem arcemque Suecis tradat. neque enim aliud, quo minus id fecerit, obstitisse hactenus, quàm quod de conditionibus quibusdam consentire nequiuerint, de quibus tamen postmodo facilè essent conuenturi. Interea Friderici regis legati plures adueniunt, qui à Seuerino, conditionibus in Scania ipsi propositis, vrbem ac insulam totam Danis tradi flagitant. Cùm autem per Suecos insulam obtinentes se impediri diceret; Dani proceres, à Friderico rege emissi, cum Suecorum classis præfecto My-
40 lensi agunt, & pacem inter reges initam à Suecis violatam queruntur. quod apparatu bellico Gotlandiam inuaserint. Quamobrem instant, vt Suecci domum redeant, & Gotlandiam iuris disceptationi, in comitijs, vtriusque regis consensu mox indicendis, relinquant. Quorum sententiæ, præfectus, inscio rege Gostauo subscribens, cum Suecis ex insula decedit. Seuerinus verò, Regis Friderici legatis, conditionibus vtrinque per literas confirmatis, vrbem totamque Gotlandiam tradidit, suisque cum thesauris in Daniam nauigauit.

Vbi cùm Zelesburgensis arcis ac præfecturæ possessionem statim se acceptu-rum speraret, denuò ad Regem vocatus, Iuramentum Fidelitatis Friderico regi aduersus Christiernum, & quosuis hostes præstare iubetur, antequam in Regij feudi
50 possessionem immittatur. Is verò, etsi semel se fidem & dexteram fidei testem Christierno regi dedisse, quam sine, summa perfidiæ nota violare non possit, adfirmabat: tandem tamen promittit, nihil se, dum prouinciam à rege Friderico traditam teneret, aduersus ipsum regem vel regnum, clàm vel palàm moliturum esse. Sic aliquot menses arci illi præfuit. Sed cùm se in totius Nobilitatis vicinæ odio, & regi

M.D.XXIV. regi ipsi suspectum esse videret, & ad Christiernum subinde respectaret; deserta prouincia, in Moscouiam primùm peruenit, vbi à Basilio magno duce captus, Caroli V. intercessione liberatus est. Quare denuò Christiernum exulem sequens, & Carolo V. aliquantisper militans, tandem in obsidione Florentiæ perijt. Epitaphium ipsi Cornelius Scepperus scripsit, quod adiungo. 1530.

OCeanum hostili toties qui sanguine tinxit,
A gelidæ Thyles littore ad vsq; Cronum:
Quem non immeritò Sclaui, Suediq;, Gothiq;,
Vandaliaq; vrbes extimuêre ducem:
Norbius Hetrusco iacet hic Seuerinus in antro,
A Florentina missus in astra pila.
Barbarus ille nequit captiuum extinguere Moscus,
Mergere non medijs Ennosigæus aquis.
Debuit in Latio, velut orbis in arce, perire,
Tanta viri vt virtus vndiq; nota foret.

Deditæ arci VVisburgensi Fridericus Daniæ rex, Henningum ab Alefeld præfecit. Gostauus verò, grauissimè Bernardo à Mylen, ob collusiones cum hoste perfidas indignatus, cum citatus ille non compareret, præfectura Calmarniensi eum per sententiam priuat, eoque cum coniuge & fratre Henrico in Germaniam abeunte, Arvvido VVestgotho tuendam commendat.

Ioannes comes ab Hoia. Venerat paulò ante in Sueciam, Ioannes Hoiensis comes, Iodoci senioris filius, cui arcem OstGothiæ Stekenburgensem Gostauus in feudum concessit, & sororem insuper suam, Margaritam, Ioachimo Brae antea nuptam, viduam in matrimonium dedit. ex qua, Ioannes episcopus postea Osnabrug. Monaster. Padebornensis, princeps ingeniosissimus, & Iodocus, per Franciscum ab Halle, Henrici Ranzouij socerum, Segebergæ postea captus, comites Hoienses, nati sunt. cùm ex priore coniugio, Petrum Brahe, comitem postea VVisingsburgensem à rege Erico creatum, patrem Erici & Ioachimi comitum, nostra ætate florentium; & procancellarij Sueciæ, Erici Sparrij, genere ac ingenio nobiliss. & virtute, sapientia & doctrina illustris, socerum, suscepisset. Partem Genealogiæ adscribo.

Ioannes Christiani, eques auratus. — vxor — BIRGITTA, soror STENONIS senioris, regni Sueciæ Gubernatoris.

ERICVS, à Christierno rege trucidatus Holmiæ, 1520. — ERICUS Abrahami, Holmiæ a Christierno rege decollatus.

Ioannes Hoiensis comes, alter maritus. — MARGARITA, primùm Ioachimo Brahe nupta. — GOSTAVVS Rex SVECIAE ⊕1560. — Margarita, secunda Gostaui vxor. — Birgitta vxor Gostaui Olai, regni Marscalci.

Ioannes episcop. Monasteriensis.

IOANNES III. Rex Sueciæ, cœpit 1568.

Petrus Brahe comes à VVinsingsburg, Baro à Ridboholm. — Beata, comitis Petri Brahe coniunx.

ERICVS comes, Sigismundi principis aulæ magister. — Ioachimus. — Ebba, coniunx ERICI SPARRE Procancellarij, Gubernatoris VVesmanniæ, Daliæ. — Margarita, vxor Ioannis Sparre, fratris Cancellarij.

Nunc iusto fortassè diutius in maris Balthici insulis & regnis Arctois commoratus, ad oram littoris Balthici Saxonicam redeo. vbi in Pomerania, Georgium & Barnimum fratres, Bogislai magni filios, patriam gubernare incipientes, magnæ & mul-

& multiplices difficultates & tempora admodum tristia & periculis plena exceperunt. Nam & religionis dissidia tum maximè gliscebant, & cum Marchionibus odia inueterata nullis tractationibus extingui hactenus potuerant, qui nunc etiam Margaritæ, Bogislao patri olim nuptæ, dotem & alia bona mobilia reposcebant. præterea latrocinijs adhuc passim infesta ditio erat, & ciuitates præcipuæ, nisi vectigalia à patre instituta abolerentur, iurare recusabant. Alienabant principes à doctrina puriore, & populi contumaciam augebant, seditiosi quidam concionatores, ac nominatim D. Amandus, qui Stolpæ ac Stetini principes Euangelion impedientes pulmonibus iaciendos & ex ditione profligandos esse, ad vulgum vociferabatur. Huic cum acerrimè Paulus à Rhoda resisteret, & dignitatem magistratuum, ac obedientiam ipsis debitam, testimonijs sacrarum literarum confirmaret: Amandus ille tandem Garzæ in turrim coniectus, & aliquantò post elapsus, Goslariensem ecclesiam deinceps moderatioribus aliquantò concionibus rexit. In his religionis dissidijs, cum se frustra niti viderent principes, tempori cedentes, & quantum fieri poterat, conniuentes, hoc præcipuè agebant, vt autoritatem suam, & politicam subditorum obedientiam retinerent ac tuerentur. Itaque de vectigali VVolgastensi, à patre aucto, dimidium ciuitatibus remittentes, iuramentum fidelitatis tandem acceperunt. Anno exeunte, Aemilia Palatina, Philippi Electoris filia, Pomeraniæ ducis Georgij coniunx, fœmina religiosa, prudens, grauis, modesta ac benefica, ex his terris euocata est.

In reliqua Saxonia, multarum diœceseon Episcopi, superiore & hoc anno mutati sunt. LVBECENSI enim, Iohanni Grimoldo, Henricus à Bocholt, Hamburgensis, I. V. D. qui Romæ in iudicio Rotæ diu versatus erat, successit. qui initijs emendationis doctrinæ & rituum ecclesiasticorum in vrbe Lubeca & reliqua diœcesi, vehementer, sed irrito tandem conatu, aduersatus est.

RACEBurgensis, Henricus Bergmeier, cuius aliquoties suprà mentionem fecimus, legatis multorum regum ac principum, Clementis Pontificis, Cæs. Caroli, Angliæ Regis Henrici VIII. Ferdinandi archiducis Austriæ, Margaritæ Burgundicæ, Friderici Saxonis, Ioachimi Brandeburgensis, Henrici & Alberti Megapolit. oratoribus, Lubecæ tum de Christierni exulis Daniæ regis restitutione frustra tractantibus, mense Maio aderat. vbi cùm Alberto duce Megapol. cœnatus, in hospitium rediens, paralysi sinistri lateris subitò correptus, totamq; æstatem decumbens, tandem die 2. Octobris Lubecæ decessit. Diœcesin Georgius à Blumedal, nobili familia Prignicensi ortus, I. V. D. gubernare cœpit. Quem triennio ante, collegium Hauelbergense episcopum elegerat, cùm Ioannes è viuis sublatus esset. Sed elector Brandeburgensis, ecclesiæ patronus, Hieronymum Scultetum Brandeburgensem episcopum, quem ob eloquentiam & fidem ac industriam in rebus agendis amabat, introduxit, blandis interea verbis ac promissionibus Georgium demulcens. Verùm is cedere de iure suo non prius voluit, quàm in curia Romana, eum episcopum Hauelb. legitime designatum, Adrianus pronunciasset ac confirmasset: & autoritatem ac intercessionem pro electore Brandeburgensi suam interposuisset, vt Pontificis & senatus Cardinalium precibus tantum tribueret honoris, vt de iure suo cederet. quòd cùm recepisset, Raceburgensem, vt dixi, & Lebusiensem quoq; ad Viadrum episcopam, morte Theodorici Bulouij, qui 34. annos illi præfuerat, vacantem, adeptus est. Hieronymus verò ille Brandeburgensis episcopus, quem ab electore Ioachimo, Hauelbergensi collegio obtrusum diximus, cùm vix biennium sedisset, extinctus est, cui in Brandeburgensi ecclesia Theodoricus ab Hardenberg, in Hauelbergensi, Busso ab Aluesleben, quem coadiutorem sibi Hieronymus paulo antè adsciuerat, anno proximo successerunt.

In Liuonia, Rigensis archiepiscopus, Ioannes Blankefeld, Berlini in marchia natus, & multos annos Francofordiæ ad Viadrum professor, iurisconsultus celebris, & in Pontificis ac præcipuorum Germaniæ principum aulis notus, & Reualiensis ac Derbatensis in Liuonia, episcopus: Casparo defuncto succedit. & à ciuitate Rigensi, missis in vrbem internuncijs, & confirmatione priuilegiorum generali, Iuramentum

M. D. XXIV. subiectionis debitum exigit. Cùm autem religionis emendatæ, qualem ciuitas expetebat, mentionem in specie nullam faceret, ac insuper duo templa & παροικίας ciuitatis, sibi suisq; reddi flagitaret, re infecta, illi dimissi sunt. Paulò post Kakenhusiam, archiep. Rigensis arcem & oppidum ingressus, contra fidem ciuibus datam, pastorem Bernhardum Bruggemannum, & collegam illius Paulum Bloshagium, & scholæ moderatorem Gisebertum Schosserum, Idola Pontificia improbantes, oppido pellit, & non ditione modò sua, sed & vrbe Riga, nondum ei subiecta, ijs interdicit. Lemsaliæ postea ministro ecclesiæ pio, ac erudito, eiecto, nobilitatem diœcesis omnem iuramento sibi astringit. Hinc ad Rigensem ciuitatem legatos, iuramentum fidelitatis & subiectionis debitum flagitantes, denuò mittit. Quæ simpliciter respondet, nisi de religione & doctrina Euangelij instaurata, quam priuilegium & ornamentum ciuitatis præcipuum & summum censeant, & de templis omnibus, rectè sibi cautum sit: non posse se iusiurandum, quòd flagitet, dare. Cùm enim videant archiepiscopum omnes ingenij ac potentiæ suæ neruos, ad extirpandam funditus sinceriorem religionem, quam ipsi vel cum vitæ periculo retinendam ducant, intendere: parum se de Archiep. gratia, amore, & fide sibi posse polliceri, aut concordiam sperare. Quod si in fidem eius concesserint, perpetuas animorum distractiones, inimicitias, bella, & clades, atq; adeò interitum animæ & corporis, bonorum & fortunarum omnium suarum, totiusq; vrbis exitium secuturum se præuidere. cui occasionem præbere, inconsiderata iuramenti præstatione, non decreuerint.

Sic grauius etiam, exacerbato archiepiscopo, ciuitas Rigensis, à Magistro ordinis, VValtero Plettenbergio, auxilium & defensionem contra archiepisc. petit, eumq; solum Dominum se agnituram esse profitetur: (antea enim Rigenses Archiepiscopo & Magistro ordinis ex æquo iuramentum fidelitatis præstare, & prouocationes à sententijs senatus ad vtrumq; pariter fieri solebant.) Is receptis in tutelam Rigensibus, initio sequentis anni, 1525. vrbem illustri & solenni pompa de nouo ingreditur. Qua occasione primùm reformatæ religionis liberæ in tota vrbe exercendæ priuilegium ab hoc Liuoniæ magistro, illiusq; deinceps successoribus, impetrarunt.

Canonici verò Rigenses, beneuolentiam & fidem suam erga ciuitatem Rigensem multis verbis prædicantes, cùm partem vrbis, quam tenebant, se suo sumptu munire velle, & omnia summa polliciti essent: paulatim, præmissis omnibus suis fortunis, ex vrbe discedunt, & machinas ac tormenta ex turribus ac mœnibus detracta clam subducere conantur: Quâ eorum perfidiâ animaduersa, Senatus omnes eorum domos, molendina, agros, & fundos vrbi vicinos occupat, & suis ciuibus colendos distribuit, & partem illam vrbis, aggeribus & vallis cinctam firmissimè munit, concessa tamen Canonicis libera vrbem ingrediendi, & hospitio ciuium vtendi, cumq, illis commercia exercendi facultate.

Grauissimè autem exacerbatus his Rigensium actionibus Archiepiscopus, & cum Magistro ordinis, cuius patrocinio illi nitebantur, simultates & odium immane exercens; cum Moschis consilia communicare aduersus Liuoniæ magistrum, in vulgo spargebatur. Itaq; vniuersa nobilitate, collegijs, & populo aduersus eum inflammato: publica Liuoniæ comitia VVolmariæ instituta sunt, in quibus suam innocentiam omnibus ordinibus demonstrare archiepisc. conabatur. Sed tandem communi consensu res eò deducta est, vt deinceps Archiepiscopus cum omnibus suis suffraganeis episcopis, collegijs, iuribus, sessione, &c. Magistro ordinis, eiusq; successoribus se perpetuò subijceret. ac nihil deinceps, vel iure, vel armis, inscio Magistro, contra Rigenses se moliturum promitteret. Vt enim ob communicata cum Moscho aduersus Liuoniam consilia, præsentissimum vitæ & famæ periculum declinaret: conditiones omnes, ab ordinibus propositas, se, vis ac metus causa, accepisse apud suos ostendit.

Paulò post, ex Liuonia discedens, iter in Germaniam & Hispaniam ad Cæsarem Carolum V. instituit, à quo restitutionem in integrum, aduersus magistri ordinis & ciuitatis Rigensis iniurias, se impetraturum confidebat. Sed non longè à finibus progressus, morbo & mœrore animi Polotiæ extinguitur. cùm ante mortem, consilium & man-

M. D. XXVI.

& mandata canonicis & consiliarijs suis dedisset, vt à Cæsare, velut summo imperij capite, & episcop. tutore, precibus indefessis, imperij principem ac nominatim Georgium Ducem Brunsuic. & Lunæb. præpositum Colon. sibi substitui; Baltasarum verò VValdkirch, Cæsaris Vicecancellarium, Derbatensi Diœcesi præfici, impetrarent. Horum enim autoritate, pristinas Archiepiscopi & collegiorum dignitates, iura, sessiones, & priuilegia recuperari posse sperabat. Etsi autem facilem se Cæsar. M. præbuit, & diligentissimè per literas apud vtriusq; diœceseos collegas negocium vrsit: & iam Georgius Dux Brunsuic. nomine collegij Rigensis postulatus erat: Quem à fratre Henrico duce Brunsuicensi, cuius acer & magnus animus, & fortitudo bellica, Hildesiensi ditione recens occupatâ, inclaruerat, adiutum iri necessarijs copijs sperabat: quarum auxilio restituere collegium in vrbem Rigam, & archiepiscopi iurisdictionem recuperare posset: tamen cùm longissimè à Liuonia Cæsar abesset, & in Liuonia principem Romani Imperij, & peregrinum eligere, res, planè noui & inusitati exempli, maiores & grauiores motus paritura videretur; VValterus à Plettenberg, Liuoniæ princeps, cum ducem Brunsuic. postulatum cognouisset: diligenter & sedulò cum canonicis egit, ne peregrinum principem, sed ex suo corpore aliquem eligant, qui Ericum placet: promittens se coacturum Rigenses, vt in integrum Canonicos pulsos restituant. Thomam igitur Schoningium, consulis Rigensis filium, collegij Decanum, Canonici eligunt, qui in Germaniam statim profectus cùm Brunsuicense transigit, & cessionem impetrat.

1527. 8. Septemb.

In Vltraiectina diœcesi, Philippo à Burgundia defuncto, HENRICUS princeps Palatinus Philippi olim electoris filius, VVormatiensis episcopi coadiutor, in gubernatione successit, princeps bonus, grauis, & tranquillitatis ac pacis amans. Sed cùm omnia factionibus, tumultibus & proditionibus plena inuenisset, & Carolus Geldriæ dux, factiosorum proditione, Vltraiectum, vt postea prolixè narrabitur, occupasset, nec reprimere suis viribus seditiosos ciues & Geldrios hostes posset: ad Burgundicæ aulæ opem implorandam adductus est. cui tandem totam episcopi ditionem, Brabantiæ ducatui coniungendam, ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ cessit, & relicto Belgico, VVormatiam redijt.

De Frisijs VVorsatis, archiepiscopo Bremensi rebellibus, supra diximus, eos Decanum collegij & prouinciæ prætorem, in deliberatione publica sedentes comprehendisse, barbaraq; feritate excruciatos necasse. Id facinus vt tandem puniret archiepisc. exercitum circiter 8000. in VVorsatiam mense Augusto mittit, ijsq; colonorum bona, domos, fortunasq; omnes in prædam obijcit; modò rebelles, vel nudum solum quod incolebant, in archiep. potestatem & imperium reuocarent. Hi prædæ & manubiarum, ex vbere & opulenta prouincia cupidine incitati, strenuè mandata exequuntur, & cæsis ac profligatis qui occurrerant incolis, totam Regionem, fuga hominum desertam, direptionibus ac incendijs euastant, neq; priuatas tantùm domos, sed templa etiam omnia campano ære spoliata nudant. Ea victoria de Frisijs parta, archiepiscopus Bremensem senatum in aulam euocat, vbi præsente fratre Henrico, duce Brunsuicensi, & Abbate S. Pauli, cuius cœnobium, mœnibus Bremæ contiguum, senatus, vrbem muniens, superiore anno demolitus fuerat, de instaurandis monasterij ædificijs, & plurimis aliis articulis senatum accusat, & pœnam viginti quinq; millium aureorum ab eis flagitat. Cùm autem senatus postulata episcopi recusaret, & ad causam in iure defendendam se offerret: horribiliter eis episcopus, qui exercitum mediocrem ad manum habebat, comminari cœpit. Bremenses igitur, ad sustinendam obsidionem omnia comparant, munitiones vrbis summa diligentia, labore & assiduitate reficiunt, arbores circa vrbem omnes succidunt, ædificia monasterij Paulini reliqua, & alia quàm plurima demoliuntur ac solo æquant. Hanc Bremensium animi magnitudinem & constantiam cernens, re diligentius cogitata, militem externum dimittit.

In Polonia, Turci, per VValachiam, in Russiam Poloniæ regi subiectam, impressionem fecerunt; Tattari verò Præcopenses, ingenti agmine reliquam Russiæ illius partem, & minorem Poloniam peruagati & deprædati sunt.

M. D. XXIV.

Et TVrCæ & TatarI DIrâ a DfLIXère Latrones
Graßantes, terras, LaChIa, CLaDe tVas.

Petrus Mosellanus Protegensis (id enim pago ad Mosellam, vbi natus est, nomen fuit) Græcæ & Latinæ linguæ in Academia Lipsensi instaurator, cùm annos nouem publicè docuisset, studiorum laboribus iuuenis extinctus est. Monumento, in æde Nicolai, versus incisus est: Μικρὸς ἦν ῥώμην ὅτ᾽ : γνώμην δὲ μέγιστ᾽. Hunc Thomas Linacer, medicus excellens, cuius de structura latini sermonis libri extant, Londini in Anglia, 20. Octob. secutus est.

In hac vicinia VVichmannus, VVichmanni filius, postremus ex familia comitum Lindouiensium & Rupinensium, in Marchia Brandeburgensi, ad fines ducatus Megapolitani, ditionem olim amplam tenentium: adolescens nouendecim annorum in ipso ætatis flore extinctus est. Quare ciuitas & comitatus, cum oppidis Grauzœ, Lindœ, VVesterhusen, & cæteris, a Ioachimo I. Electore Brandeburgensi occupatus est. Seriem familiæ, quantumuis diligenter inquirens, peruestigare nondũ potui.

M.D. XXV

De mutatione Religionis, & doctrinæ ac rituum in Saxoniæ aliquot vrbibus emendatione, ante triennium inchoata, superiore libro diximus. Hæc verò paulatim progrediens, & subinde latius propagata, tandem non oppida solummodò & vrbes, verùm etiam principum ditiones integras, & regna aliquot occupauit. sicut hoc anno, in remotissima versus Arcton, & septem subiecta trioni, Suecia regna, doctrinæ Euangelij semina primùm, per M. Olaum Petri, Matthiæ episcopi Stregenensis olim Cancellarium, & alios VViteberga reuersos, deriuata: & deinceps officia episcoporum vera ac vetera restituta: potentia verò, & opes imminutæ sunt.

In Germania verò, primus post Saxoniæ ducem, princeps Ernestus dux Lunæburgensis, viuente adhuc patre Henrico in Gallia exule, & consentientibus Ottone & Francisco Fratribus, Doctrinam puriorem, in auunculi ducis Saxoniæ ecclesijs à Luthero repurgatam, in omnibus sui etiam ducatus ecclesijs & cœnobijs doceri, & pontificios errores, & abusus voce docentium taxari & aboleri permisit, vsus præcipua in constituendis ecclesijs opera Henrici Bockij, Martini Oudermarck, Pastoris Cellensis, (quo nullum lineamentis faciei Luthero similiorem vidi) & Matthæi Ginderici Bardevvicensis. Aegrè autem hanc religionis mutationem prælati quidam tulerunt, qui hortatores seni principi in Gallia exulanti, vt in patriam rediret, fuerunt.

1527. Is reuersus, non rectà ad filios, sed in arcem VVinsen, ac inde in vrbem Lunæburgensem die Parasceues diuertit, vbi tantisper commoratus est, donec re cum filijs per prouinciales transacta, in monasterium VVenhusen collocaretur, vbi quinquennium adhuc superstes, in ocio & quiete vitam transegit. 1532.

VVitebergæ, missa Pontificia, anno superiore exeunte demum, in collegio omnium Sanctorum; arci VVitebergensi contiguo, quod Rodolphus dux Saxoniæ, circa A. C. 1360. primùm condidit, abrogata erat. cùm totos iam septem annos Lutherus, in eius oppidi ecclesia & Academia errores & abusus pontificios docendo taxasset. Semper enim ab initio suæ causæ, non vi & manu, sed solo verbi diuini gladio, monendo & adhortando, superstitiones & abusus abolendos, & veram religionem propagandam esse, sensit.

Missae verò, seu Officij in ecclesia publici, quem cultum diuinum vsitatè nominamus, & Horarum Canonicarum Formam, in parochia VVitebergensi, Lutherus latinam, post tumultus Carlstadianos, restitura confessione & absolutione priuata, per Carolstadium abolita, ordinauerat. Quam pleræq; omnes in Saxonia, Dania, Suecia, & alijs gentibus arctois ecclesiæ, in hodiernum vsq; diem retinent. cuius capita præcipua operæ precium fortè esset hoc loco inserere, vt, Quos ritus Missæ, seu administrationis sacri cœnæ Domini officij, Lutherus probauerit, & piè ac bona conscientia vsurpari & retineri posse, iudicauerit, & vsq; ad exitum constanter defenderit: hæc etiam legentes cognoscerent.

1525. 29. Octob. Hoc verò anno exeunte demum, lingua Teutonica celebrare Missam, & cœnam Domini administrare, VVitebergæ, Dominica 20. post Trinitatis cœperunt. Cùm

paulò

paulò antè Lutherus, tanquam Orpheus Germaniæ verus, ſummam doctrinæ Chriſtianæ & partes catechiſmi omnes, & præcipuorum ſymboli articulorum ac Feſtorum hiſtorias, preces ad Deum, conſolationes, & gratiarum actiones, Germanicis carminibus ſeu odis, numeroſè & concinnè ſententias rythmis incluſas verbis illigantibus, & congruente ſententijs ac verbis, Harmonia ſeu vocis modulatione, eundem in animis motum & adfectum, quem ſententiæ ac verba requirunt, in animis canentium imprimente, ediddiſſet, vt à vulgo etiam literarum rudi, facilius diſci doctrinæ Chriſtianæ ſumma, & preces ac conſolationes diuinæ, & fidelius memoria retineri ac propagari poſſent, ac in mentes & corda audientium, adiutæ numeris, & Harmonijs Muſicis, altius penetrarent, & pios motus & adfectus verbis reſpondentes in eis accenderent & inflammarent.

Eodem conſilio, Pſalmos Dauidis in Germanicam linguam conuerſos, ſuperiore anno primùm Lutherus publicauerat, qui totius ſacræ ſcripturæ nucleus ac enchiridion ſunt, ac vniuerſæ doctrinæ de Deo, omnibusq; fidei articulis ſummam integram continent, & exhortationes ad verum timorem Dei, fidem, inuocationem, gratiarum actionem, & laudes Dei, & omnes virtutes Deo placentes paſſim doctrinæ miſcent. Inprimis verò Conſolationes, omnibus doloribus & ærumnis, quibus tota hæc hominum vita, varijs & multiplicibus ſubiecta eſt, opponendæ: ſingulari Spiritus ſancti conſilio & arte, ita in Pſalmis traditæ ſunt, vt ſinguli, quaſcunq; ſuſtineant miſerias & calamitates, & in quibuſcunq; negocijs, aut periculis verſentur, Pſalmos & remedia ſuis doloribus & curis congruentia & apta inueniant, perinde ac ſi de illo ipſo negocio primùm ſcripta eſſent: ita vt nos ipſi meliores ſententias, & verba, inſtituto noſtro conuenientiora, excogitare vel optare non poſſemus.

Talium ſcriptorum bonitate & dulcedine, omnes non prophani, mirificè illecti, ardentius, totam doctrinam, Lutheri miniſterio illuſtratam, amarunt, & complexi ſunt. & quanquam hoc ipſo anno horribile ſcandalum ſeditionis ruſticorum, & diſſenſionis de cœna Domini, inter Caroloſtadium, Zuinglium, Oecolampadium, eorumq; complices, & Lutherum excitatum, multos ſapientes, & præcipuæ autoritatis viros, ab hac cauſa, cùm de re tanta inter ipſos non conuenire cernerent, alienauit: tamen nihilominus, DEO curſum Euangelij vrgente, & mentes piorum flectente, plures ſubinde ad eam aggregati ſunt.

Nondum autem eo tempore, in ducis Saxoniæ electoris ditionibus, vna, conſentiens, & certa doctrinæ & rituum ordinatio, in omnibus Eccleſijs inſtituta erat. nam dux Fridericus, ſub quo docere Lutherus cœpit, nunquam ſe immiſcere illius cauſæ videri voluit: ſed eccleſiaſticas controuerſias, ordinarijs epiſcopis, ad quorum curam illæ pertinerent, ſe commendare oſtendit. Ideoq; luctari inter ſe ſcriptis & diſputationibus Theologos ſinebat, eatenus ſolùm Luthero patrocinium præſtans, ne violentia aduerſariorum opprimeretur. Hoc verò anno demum, Friderico inter motuum ruſticanorum initia defuncto, Ioannes ſuccedens, ſtatim poſt agricolarum tumultus ſedatos, inſpectionem eccleſiarum, & vnam, certam, & æquabilem doctrinæ ac ceremoniarum formam, vbiq; in ſua ditione conſtituit, vt ſequenti anno monebo.

NORIBERGAE etiam, inter Euangelicos eccleſiæ miniſtros, quorum dux, Andreas Oſiander erat, & pontificios, in monaſterijs reliquos, colloquium de doctrina coram Senatu inſtitutum eſt: cuius hic exitus fuit, vt conciones & ceremoniæ monaſteriorum deinceps intermitterentur, & omnes ſacerdotes & Monachi ciues fieri, & onera ciuium, inſtar cæterorum, ſubire cogerentur. In parochijs verò Norbergæ, anno ſuperiore iam, purior Euangelij doctrina & ritus Euangelio congruentes menſe Iunio inſtituti, & pontificij abuſus aboliti erant. Qua de cauſa, præpoſiti eccleſiæ, Georgius Besler ad S. Sebaldum, & Hector Boëmus ad S. Laurentium, citati coram epiſcopo Bambergenſi VVigando, per procuratorem grauiſſimè accuſantur. Cùm autem abuſus aliquot manifeſtè impios ſe abrogaſſe faterentur, & vel meliora ſibi ex verbo Dei ab epiſcopo demonſtrari, vel ſuum ſcriptum, in quo doctrinæ & actionum ſuarum rationes & fundamenta ex ſacris literis oſtenderent, recipi ab epiſcopo fruſtra flagitantes, ſolenni ſententia condemnati eſſent: Appellationem typis expreſſam

1524.

M.D. XXV. sententiæ opposuerunt, & scriptum, quo doctrinæ & actionum suarum fundamenta ex sacris literis demonstrant, quod senatui ante exhibuerant, publicè edunt. cùm senatus etiam publico edicto peteret, vt aduersarij monachi & alij vel euidentibus testimonijs verbi diuini scriptum concionatorum refutarent, vel agnitæ veritati aduersari desinerent.

21. Nouemb.

EINBECensis quoq; ciuitas, quæ olim comitum à Dassel, ad Sollingum saltum, ditioni adiuncta; Alberti Magni ducis Brunſ. patrocinio & tutelæ primùm se circa annum 1270. subiecerat, primam sincerioris Euangelij lucem aspexit, Godescalco Croppio Theologiæ Doctore Augustiniano, Lutheri amico, sene, fideliter, modestè & grauiter doctrinam de gratuita peccatorum remissione & salute æterna, solius Christi merito nobis parta, & fide à nobis amplectenda, proponente. Is collegas, eiusdem ordinis monachos, Ernestum Burmeisterum, & alios habebat, qui incitantibus Canonicis & Senatu vrbis, iussu Philippi principis, eiusque fratris Erici, episcop. Osnab. vrbe eijciuntur. Verùm biennio post, instante populo, Senatus D. Croppium reuocari permittit, qui in Neapolitana ecclesia, vsque ad incendium docuit. quo, mœrore, senio, laboribus & curis confectus, in tranquilliorem cœlestem ecclesiam translatus est.

1540.

In BORVSSIA etiam, magistro ordinis militum S. Mariæ Teutonicorum, Alberto Marchioni Brandeb. hoc tempore subdita: non Religio solùm pontificia vbique mutata, verùm etiam politicæ gubernationis forma, in Hæreditarium Ducatum conuersa, in Poloniæ regis fidem & clientelam, tota ab Imperio Germanico auulsa, concessit. Cùm enim quadriennij induciæ inter Sigismundum Poloniæ regem & Albertum, pactæ fuissent: intra quas, arbitri vtrinque delecti, Carolus V. Imperat. vel Ferdinandus frater, & Ludoicus Vngariæ rex, controuersiam de proprietate terrarum Borussiæ, & iuramento subiectionis, quod Poloniæ regi præstare Albertus recusabat, cognoscere debebant: Albertus quanquam diligenter & sedulò instans, tamen ob multiplicia principum intercessorum impedimenta, & Caroli, Italicis & Gallicis bellis occupati absentiam; tempore Induciarum iam exeunte primùm obtinuit, vt ad Epiphania huius anni ineuntis, partes vtrinque à Ferdinando & Ludoico Vngariæ rege, Posonium euocarentur. Quò, ALBERTVS Magister ordinis, vnà cum sacri Imperij & præcipuorum principum oratoribus, & suorum subditorum ac totius ordinis legatis, aduenit. Verùm nec ex Poloniæ regno, nec ex arbitris quisquam accessit. Nam Poloniæ rex terminum nimis breuem diætæ præfixum causabatur, intra quem conuocare Ordines regni, & de tàm graui negocio cum illis deliberare non posset. Itaque & arbitri emanserant, nec tamen Magistro ordinis diem abrenunciarant. Qua de re grauissimè apud regem Ludoicum Albertus marchio questus, quòd adeò negligenter, toto tempore compromissi, pro alterius partis voto, fructu & commodo, actum esset: protestationem solennem, Budæ interponit. Etsi autem de prorogandis in aliquot annos, saluo compromisso, Inducijs, Oratores suos PP. Cæsar & Ludoicus, ad Sigismundum mittebant: tamen Poloni, iure suo, & belli proximi successibus confirmati, & inducias bello nocentiores rati, recusant, & armis se denuò instruunt.

1521.

1525.

4. Februar.

Cùm igitur marchio Albertus omnino se frustrà niti, & à Cæsare, procul in Hispania absente, & cæteris Imperij principibus & delectis arbitris negligi ac deseri iudicaret: & induciæ iam expirarent: nec suis viribus potentissimo regi Poloniæ in Borussia resistere diutius posset: necessaria ad alia consilia, vel iurandæ pacis perpetuæ, olim cum Casimiro Poloniæ rege initæ, vel nouæ compositionis amicæ instituendæ, decurrendum sibi esse videbat. Itaq; legatis Borussiæ sibi adhuc subiectæ, Erardo episcopo Pomesanensi, Friderico Heidecco, nomine ordinis; Henrico à Kitlitz, Georgio à Cunheim nomine nobilitatis; & Nicolao Richauio, Crispino Schöneberg, Consulibus Regiomontanis, qui in itinere actionem Posonij institutam non procedere audientes, Olomuncij in Morauia substiterant: Vratislauiam redire iussis, deliberationem cum ijs instituit. ac communi consilio, Georgium Marchionem Brandeb. fratrem suum, & Fridericum II. ducem Lignic. sororis Sophiæ maritum, rogant,

gant, vt Pacificatorum personam imponi sibi patiantur, & vel perpetuam pacem, cum ordine factam, mitigatis quibusdam articulis, instaurent; vel aliam tolerabilem amicæ tractationis viam ineant, qua & principi Alberto sua dignitas, & subditis priuilegia & possessiones suæ, conseruentur. M.D.XXV.

His ineunte Martio Cracouiam profectis, marchio Albertus cum suis Beutouiam oppidū ditionis Oppoliensis, vndecim à Cracouia milliaribus dissitum, se contulit, vt ex breuiore interuallo commodius & citius ad eum referri omnia possent. Intercessores Beutouiam reuersi, nullam in articulis perpetuæ pacis mutationem à rege impetrari posse ostendunt. Verùm si regem Poloniæ, ordinis magister, Dominū agnoscere, & inuestituram à rege accipere, & episcopo Heilsbergensi adempta oppida restituere velit: Regem vicissim occupatas superiori bello Magistri arces & oppida reddere, &, si absq; hæredibus masculis Albertus decedat, fratres illius, Casimirum, Georgium & Ioannem, ad hæreditariam in feudo Borussiæ successionem, admissurum esse ostendit. 21. Martij

Legati nobilitatis & ciuitatum Borussiæ sententiam rogati, nihil minus se ex Borussia discedentes, & cæteros, à quibus ablegati essent, tum cogitasse aiunt, quàm eiusmodi Pacis conditiones propositum iri. de quibus cùm nihil in sua instructione haberent, nec sibi à præscripto mandato discedere liceat, domum ad suos omnia prius referri petunt. Fridericus dux Lignicensis offensus respondet, se plena agendi mandata Regi Poloniæ petenti monstrasse, quæ sine summo dedecore retractare nequeat. Tres vias, ordini Borussiæ, eiusq; subditis, propositas esse, vt vel Bellum finitis proximo mense inducijs nouum expectent; vel pacem perpetuam sine vlla exceptione iurent; vel oblatas nunc conditiones accipiant. Quas, vt reciperet, magistro, ab omnibus sui ordinis membris, & cæteris principibus deserto, legati ordinis Erardus Episcopus Pomezanensis, & Fridericus baro ab Heidec suadebant. Nobilitatis & ciuitatum nuncij cunctantius assentientes, primùm considerari volebant, An princeps, suffragijs ordinis magister creatus, hanc mutationem dignitatis ecclesiasticæ in feudum politicum, à Rege & regno Poloniæ recognoscendum, cæteris sui ordinis membris, in Germania, Belgico, & domi in Borussia relictis, probare & excusare: & pericula ex diffidijs subditorum hinc orituris auertere, & legatis, ne quid ex hac actione damni, iniuriarum, infamiæ ipsis existat, defendere possit. Deinde cum de hac inexpectata mutatione nihil domi deliberatum in mandatis habeant, si in eam consentire debeant, vt Princeps datis literis & sigillis legatos excuset; & de priuilegijs, iuribus & libertatibus subditorum veteribus, quales sub ordine habuissent, iure Culmensi, immunitate à vectigalibus nouis, deinceps etiam conseruandis, solenniter caueat. Præterea post finitam cum Polonis tractationem, rectà in Borussiam redeat, & rerum à se toto hoc triennio actarum seriem, & qua necessitate ad extremam hanc rei cōponendæ viam ineundam coactus esset, subditis exponi mandet, vt facilius in Celsnis ipsius & legatorum actionibus adquiescant. Inprimis autem hortantur, si ad exitum optatū hæc cum rege Poloniæ tractatio perueniat, vt Gubernationem deinceps vniuersam, per fideles subditos & indigenas, non externos, administret. Articulum verò de successione fratrum hæreditaria, ad deliberationem principis & ordines prouinciæ vniuersæ seponunt. Cùm autem princeps, cognita hac deliberatione, defensionem consilij & facti sui & subditorum, legatis promitteret: non dubitans, regem Poloniæ, feudi dominum quoq;, patrocinium & tutelam debitam subditis præstiturum esse: præterea omnium priuilegiorum confirmationem literis solennibus comprehensam; & legatorum apud ablegantes excusationem polliceretur; hi quoque assensi sunt; Quare communi consilio Princeps, & Ordinis, Nobilitatis ac ciuitatum legati, Georgio marchioni Brandeburgensi, & Friderico Lignicensi principib. intercessoribus, instructionem & mandata conficiendo cum Polonis negocio tribuunt, simul petentes, vt oppida Braunsberg, Tolkemith, Nevvenmarck, quæ nunc in Alberti marchionis potestate essent, ex regia gratia Polonus Alberto relinqueret. Sed hæc obtineri nequiuerunt, quòd in prima sui receptione, rex iurasset, se nullam ciuitatem, arcem vel oppidum, à regno auelli passurum, & nominatim, omnia in Borussia occupata, 22. Martij

M.D. XXV. defensurum esse. 4000. Rhenensium aureorum, pro fructibus, ad tempus vitæ, Alberto relinquit.

Cùm autem Pacis cum Poloniæ regno certæ & constantis faciendæ cupidissimus princeps Albertus, & ipsius subditi, essent: de consilio principum intercessorum, ipsi Cracouiam se conferunt, vbi honorificè Albertus Cracouiæ exceptus est. ac his conditionibus tandem conuenit. Cùm superiorum temporum dissensiones & bella inter regem Poloniæ & magistrum ordinis in Borussia, ex hoc fonte potissimùm emanârint, quòd non vnus & certus princeps hæreditarius, sed diuersorum procerum capita Borussiam hactenus gubernassent: Sigismundus Poloniæ rex, Alberto marchioni Brandeburgensi, & hæredibus illius masculis, Borussiæ terras, ciuitates, oppida & arces, in perpetuum & indiuisum Feudum attribuit, eumq; Ducem Borussiæ hæreditarium creat. qui viciſsim Regi fidem ac obedientiam à Vasallo debitam iurat, & ducatum, hæreditario iure, in liberos ex se natos, vel his non extantibus, in fratres, Georgium, Casimirum, Ioannem, eorumúe liberos aut nepotes, transmittit. Quibus extinctis, demum Borussia ad Regnum Poloniæ redit. de quo, ordines Borussiæ, suis literis solennibus, Regi & regno Poloniæ cauebunt. Rex viciſsim, omnia principis & subditorum priuilegia huic transactioni & superioritati Regiæ M. non aduersa conseruabit ac defendet. Princeps Borussiæ, primum ac proximum Regi locum in consilijs, comitijs & alijs conuentibus publicis, apud Regem tenebit. Nihil ex principatu suo, nisi præsciente rege, vendet. In expeditionibus, centum equos Regi vsq; ad fines Borussiæ alet. Vltra fines ducti, stipendium, vt cæteri Regis equites, accipient. Quod ad Iurisdictionem attinet: lites inter Regem & ducem exortæ, à Consiliarijs regis, iuramento nouo ad iustè iudicandum obligatis, Mariæburgi aut Elbingæ dirimentur. Sin nobiles aut alij contra ducem instituere actionem volent, coram ducis Vasallis, à duce ad iudicium obligatis experientur. à quibus, prouocatio ad Consiliarios Regis & Ducis Mariæburgi constitutos libera erit. Ex cæteris Borussiæ incolis, vnusquisq; in eo iudicio, vbi bona seu possessiones suæ fuerint, aut reus domicilium habuerit, conueniri, & ad extranea iudicia nequaquam trahi: nec alterutrius partis subditi in alienis iudicijs aresto detineri debent. Nauigationes & commercia libera sunto. Fora in villis vbiq; abolentor. Nulla telonea noua rex aut princeps, nisi petentibus subditis, instituent. Bona naufragorum dominis reddentur. Neuter alterius professum hostem recipiet vel iuuabit. Vterq; hostes suos & maleficos in alterius ditione persequi, & in iudicijs, vbi comprehendentur, sistere, ac vt puniantur, curare poterit.

Iniuriarum præteritis bellis, inter Magistrum ordinis & duces Masouiæ, episcopos VVarmiensem & Culmensem, & alios regis subditos, vtrinq; acceptarum, sempiterna obliuio sancitur. Oppida & arces in bello vtrinq; interceptæ, cum machinis vtrinq; restituuntur. Nobiles & coloni, à iuramentis, quæ durante bello alienis dominis dederunt, absoluti, defectionis & aliorum præteritorum veniam habebunt. Episcopo VVarmiensi bona & reditus à subditis ducis Borussiæ debiti soluentur. Quod si episcopi constanter docere possent, ecclesiasticos sub duce Borussiæ, secus quàm Christianos, & contra ordinationem vniuersalis ecclesiæ Christianæ se gerere: dux Prussiæ, episcopos, in talibus debita castigatione emendandis, iuuare debet.

Dux Borussiæ, ómnia priuilegia ordinis, à PP. Cæsaribus, Principibus, vel ipsis regibus Poloniæ profecta, quæ huic transactioni aduersa erunt, facta solenni renunciatione, in manus R.M. tradit. Cætera Rex renouabit. Ordines regni & Borussiæ, literis solennibus, se hanc Transactionem perpetuò fideliter seruaturos, & in euentum mortis principum marchionum, se nulli alij quàm Regi & regno Poloniæ adhærere velle, testabuntur. Postremò aduersus omnes hanc concordiam impugnantes, Regiam Maiestatem dicti Marchiones cum duce Borussiæ, fideliter omnibus viribus iuuabunt.

10. Aprilis. Hæc 8. Aprilis conclusa, & biduo post solennibus ceremonijs DVX Borussiæ nouus à Rege inuestitus est. Qua solennitate peracta, & literis omnibus confectis, legati ordinum prouinciæ per Masouiam in Borussiam redeuntes, Euangelion, de Pace perpetua cum Poloniæ regno inita, suis annunciant. Albertus, dux Borussiæ nouus, cum sororio, Ligniciam profectus, ibidem vsq; ad Pentecosten substitit. Reuersus in Bo-

(Margin notes: 31. Martij. — 10 — 20 — 30 — 40 — 50)

in Borussiam, & summa omnium ordinum lætitia exceptus, conuocatæ nobilitati & civitatibus vniuersis, in hoc pacis negotio à se toto triennio Acta, diligenter ac ordine perscripta, prælegi mandauit. Cui, finita recitatione, gratias solennes, nomine totius prouinciæ, Georgius à Polentz, episcopus Sambiensis egit. ac e vestigio, Episcopatus seu dioeceseos suæ vniuersæ politicam administrationem, cum omni nobilitate, oppidis & terris sibi subditis, prolixa oratione, Principi resignat, quòd episcopo ecclesiæ, Euangelion, non politica imperia & regna huius mundi, sed ministerium docendi Euangelij, & necessaria vitæ alimenta, tantùm tribueret. Princeps toto prouincialium cœtu teste vocato, quòd se non petente aut sollicitante, episcopus, sponte ac liberrimo arbitrio, de episcopa'ipsi cederet, lætus eam accepit. altero episcopo Erardo Pomesaniense tacito astante, qui vsq; ad vitæ exitum gubernationem suam retinuit.

M.D. XXV.

Paulò post Commissarij Regiæ M^tis Poloniæ, vt Cracouiæ decretum fuerat, Georgius à Baisen, & Achazius à Zemen, Regium diploma, Borussiæ duci offerunt, quo promittit Rex, se, Alberto vt Principi hæreditario, ducatum Borussiæ, & ipsi ac subditis ipsius, eorum priuilegia, libertates, iura, laudabiles consuetudines, perpetuis temporibus relicturum, & tutelam ac propugnationem illarum aduersus omnes suscepturum esse.

Vicissim omnes Ducatus Borussiæ ordines, prælati, Nobilitas & ciuitates, Iuramentum subiectionis & fidelitatis hæreditarium, quod prælegebatur, primùm Poloniæ regi, deinde duci Borussiæ nouo, iurârunt. Dux Borussiæ etiam, subditis petentibus, Diploma confirmationis priuilegiorum solenne, sigillo ducatus nouo signatum, tradidit. Quod Senatui veteris vrbis custodiendum Prouinciales commiserunt, hac conditione, vt exempla descripta cum nobilitate & cæteris ciuitatibus petentibus communicarent.

Princeps ineunte autumno, ad Fridericum Silesiæ ducem Lignicensem, exiguo comitatu denuò proficiscitur. Quo absente, rustici in Sambia, de nimijs oneribus seruitiorum & operarum, quibus à Nobilitate & præfectis premerentur, conquerentes, duce Casparo quodam molitore Kimensi, seditionem mouent, & Nobiles quosdam capiunt, eorumque domos diripiunt. Sed hic tumultus intra octiduum, Senatus Regiomontani intercessione, qui hortatores rusticis fuerant, vt de iniurijs sibi à Nobilitate illatis, iure coram Principe quererentur, ac intereà donec princeps abesset, singuli in sua quieti redirent; sedatus est. Princeps postea reuersus, indicatos à Nobilibus seditiosos circiter 80. captiuos duxit, antesignanos quindecim supplicio affecit. Cæteri ditiores mulcta pecuniaria vitam redemerunt. Hæc de summi Magistratus in Borussia orientali (hactenus Teutonici ordinis Magistro subiecta) mutatione insigni, paulò prolixius commemoraui.

1526.

Albertus iam Dux Borussiæ factus, Dorotheam Friderici Daniæ Regis, ex priore coniuge Anna Marchiaca, filiam Christiani III. Daniæ postea regis sororem, in matrimonium duxit. ex qua tres filios, impuberes mortuos, & Annam Sophiam Ioanni Alberto, duci Megapolitano postea nuptam, procreauit. Dorotheæ frater, Christianus Holsatiæ dux, Friderici I. Daniæ regis Filius, Dorotheam Magni ducis Saxoniæ inferioris filiam, coniugio sibi iunxit, ac nuptijs Lavvenburgi ad Albim peractis, per Hamburgam in Holsatiam rediit. Quo tempore, ad Ticinum, Franciscus Gallorum rex, Papiam totum iam semestre obsidens, à Caroli V. exercitu, cuius Ferdinandus Daualus Piscarius, Carolus Burbonius, Carolus de la Noy, prorex Neapol. Nicolaus Salmensis, Georgius Fronsbergius, duces præcipui erant, captus, in Caroli Cæsaris potestatem peruenit, ad quem in Hispanias ductus est.

24. Febr.

Cùm autem eximia & singularis, in clarissimo hoc Papiensi prælio, Ferdinandi Dauali virtus, sagacitas, prudentia, & fides fuerit: cuius consilio & industriæ, post Deum, victoria tanta inprimis accepta refertur; partem Genealogiæ illius obiter hoc loco inseram. DAVALA familia, propè Toletum, vetusta magis quàm illustris fuit, ex qua Inicus, Roderici filius, cum Alfonso rege Aragoniæ & Neapolis, in Italiam venit: Ferdinando regi, Alfonsi filio, familiarissimus, qui vxorem ex Aquinatum familia ipsi despondit, ex qua nati sunt

Alfon-

Alfonsus Daualus, ab Aterno Apuliæ oppido & fl. quod hodiè Piscaria dicitur, Marchio Piscariæ dictus. | Rodericus. | Inicus, Aenariæ præfectus 1502.

Ferdinandus Daualus Piscarius, natus 1491. interfuit prælio Rauennati 1512. & ad Papiam præcipuus dux & autor victoriæ de Gallis partæ 1525. Quo ipso anno exeunte, Mediolani, mense Nouembri, anno ætatis 34. decessit.

Alfonsus Daualus Vastius, postea Mediolani prorex. à Paulo Iouio passim laudatus.

Est autem, vt id quoq; ἐν παρέργῳ annotem, inter omnes in Italia hoc tempore florentes principum familias, Ferrariensium Atestinorum stemma omnium antiquissimum. Nam Gonzagae Mantuani, ante 200. annos primùm, Passarino interfecto enituerunt. Medicei, circa A. C. 1460. autoritate & opibus in vrbe Florentia eminere supra cæteros ciues, & anno 1531. ducum dignitate ornari cœperunt. Sanseuerini, à Guiscardo Normanno, ab annis 600. sua nobilitatis primordia repetunt. Sfortiani intra centum annos Mediolani imperium Hispanis reliquerunt. In qua vrbe antea, Vicecomitum familia, oppressis Turrianis, anno 1277. auspiciis Ottonis, primùm dominari cœpit, quæ in Philippo Maria principatum amisit 1448. Scaligeri & Carrarij, Veronâ & Patauiâ, ante 200. ferè annos, à Venetis eiecti sunt. Montisferrati familia omnium nobilissima, anno 1543. à stirpe interijt. Neapoli, hoc seculo demum, præsens Regum Hispaniæ familia Austriaca, Aragonensibus, ab Alfonso ortis, successit. Veneti in continentem Italiæ, imperium suum, circa annum 1400. primum propagare inceperunt.

Sed ad propositum & in Saxoniam redeo, vbi in Turingia, Thomæ Monetarij seditio hoc anno oppressa est, cùm in Sueuis & Francis, furiosi agricolarum motus, aduersus magistratus suos raptis armis tumultuantium, mense Martio cœpissent. qui in Sueuia primùm ad lacum Podamicum & Danubium concurrentes, Duodecim Articulis editis, postulata sua complexi erant: quibus singulæ communitates, facultatem eligendi proprium pastorem, qui puram Euangelij doctrinam doceat, sibi præberi petebant. Decimas frumentorum à præpositis, pastori Ecclesiæ, pauperibus, vel alijs vsibus publicis distribui volentes; Minores decimas de pecoribus & fructibus dare prorsus recusabant. Cumq; precioso sanguine Christi omnes pariter redemti & in libertatem filiorum vindicati sint: Seruitutes corporum vsitatas prorsus excutiebant, & liberos se esse profitebantur. Venationes Ferarum, volucrum, piscium in aquis, & ligna ex syluis, quas emtionis titulo Domini se possidere, literis probare non possent, omnium communia esse volebant: Opera & seruitia antiquitus vsitata, non augeri: & præstantibus operas mercedem iustam solui: Pensiones de prædijs annuas, modum excedentes, iudicio bonorum virorum ad æquitatem reuocari flagitabant. Leges de pœnis nouas quotidiè constitui vetant. Prata & agros communitati ademptos, nisi legitimè à Magistratu empti sint, restitui petunt. Bona defunctorum, qui mancipia & serui fuerunt, præcipua, viduis & liberis à Dominis eripi, nequaquam deinceps ferent. Postremò, si ex commemoratis Articulis quidam verbo Dei non consentire demonstrabuntur, sponte se de illis cessuros promittunt.

Lutherus, cùm scintillas seditionis passim gliscere, & concursus multis in locis fieri comperisset: edito scripto, omnes à seditione, velut flagitiosissimo scelere, non solùm externo facto, verùm etiam verbis & cogitationibus fugiendo, dehortatur. Deinde articulis agricolarum respondens, præcipuè sibi postremum caput, quòd verbo Dei meliora edocti cedere veritati cupiant, probari ostendit. Postea ordine, cum verbo Dei plerosq; pugnare ostendens, concludit, etsi omnia postulata iustissima essent: tamen per seditionem & arma scelerate aduersus magistratum sumpta, rapi non debere, & grauissimas pœnas præsentes ac æternas in proposito perseuerantibus comminatur. Roman. 13. Prouerb. 24.

Sed vix edito hoc libello, Agricolæ progredientes, instar canum rabiosorum, in nobilium, episcoporum & principum arces & monasteria inuadunt, & rapinis, incen-

incendijs, cædibus, latrocinijs passim grassantur. Itaque conuerso calamo Lutherus M.D. XXV. Rusticos seditiosos, vt periuros, perduelles, prædones ac latrones, & hæc tanta scelera ficto Euangelij prætextu palliantes, seuerissimè reprimi ac tolli hortatur.

Principum etiam Sueuici fœderis imperator, Georgius Truxesius, qui VVilelmi senioris (quo patre, Otto Card. Augustanus, & auo, Gebhardus archiepiscopus Coloniensis nati sunt) sobrinus erat; collecto iam aduersus Vlricum ducem VVirtebergensem exulem, patriam irrito conatu repetentem, exercitu, turmas rusticorum propè Vlmam profligarat, & ad VVinspergam accedens, vbi Ludoicum comitem ab Helfenstein agricolæ inter hastarum cuspides intentas currentem confoderant, trucida-10 tis aliquot rusticorum millibus, oppidum exussit. Inde in Franconiam ductæ copiæ, in qua circiter ducentis arcibus & monasterijs destructis, rustici vrbem Herbipolin occuparant, & arcem Episcopi, in aduersa Mœni ripa, monti impositam obsidebant, rusticos dissiparunt. Quos crudelibus supplicijs postea principes vicini, ac inprimis Casimirus Marchio Brandeburgensis, oculis plurimorum effossis, plectebant. Multos etiam in Alsatia & Lotharingia, Antonius dux Lotharingiæ, & ad Rhenum Palatinus oppresserunt.

In Thuringia verò Saxoniæ ducibus subiecta, Thomas Monetarius Stolbergensis, Mulhusanorum concionator, caput autorq; seditionis fuit. Is iactabat se cum Deo colloqui, & iussum esse diuina voce, emendandæ ecclesiæ causa, arma su-20 mere, ad delendos principes, & omnes malos. & persuaserat vulgo, si successisset res, fore, vt pij tantùm rerum potirentur, & extarent clarissima signa Spiritus sancti apud omnes. Ipse in literis publicè scribebat se gladium Gedeonis gerere, quo minabatur exitium omnibus, qui aduersus ituri essent. Extant quædam epistolæ, in quibus magna contentione hortatur multitudinem ad faciendam principum cædem. Tom. II. Luth. Germanico, fol. 105.99.[illegible] circa Calendas Maij eruptionem fecere ex Mulhausen duæ factiones, altera ducem Pfeifferum secuta, altera Muntzerum, qui vastauit Thuringiam, & aliquot principum domos diripuit, Saltz & Frankenhusen. Porrò ad Frankenhusen circiter sexies mille confluxerant seditiosi ex vicinia. Ibi à Georgio duce Saxoniæ, & genero illius Philippo Landgrauio Hassiæ, penè omnes trucidati sunt. Muntzer cùm elapsus esset, 30 tamen deprehensus in latebris quibusdam, peruenit in hostium potestatem. Recepto itaq; oppido Frankenhusen, exercitus ad Mulhausen traducitur. Ea vrbs deditionem faciens, permisit principibus, vt de seditiosis sumerent supplicium. Ibi in castris circiter centum securi percussi sunt. in his duo etiam duces Pfeiffer & Muntzer decollati sunt. Is fuit exitus homini impuro, qui prædicabat se diuinitus iussum esse bellum suscipere aduersus principes. Hanc historiam eò etiam interest posteros tenere, vt habeant exemplum, quo commoneantur, ne quid temerè credant ambitiosè iactantibus visiones & somnia.

Vt autem in superioris Germaniæ terris agricolæ, sic in Oceano Saxoniam alluente, Belgici piratæ hoc anno prædas & latrocinia exercebant. Christiano enim 40 Daniæ rege apud Belgas exulante, coniugis ipsius amita Belgici gubernatrix, vt vicissim Danis & Lubecensibus, quorum metu consternatus ex regno discesserat, molestiam exhiberet; Naues aliquot expedit, quarum præfectis & classiarijs potestatem aduersus Danos & eorum socios piraticam exercendi facit. Summus nauium præfectus Nicolaus Kniphouius Malmogiensis Scanus erat, q cùm sine discrimine omnes Saxonicarum vrbium naues deprædaretur, ab Hamburgensibus tandem in orientali Amasis ostio, cum 163. socijs oppressus & captus, cum alijs, circiter 60. piratis, Hamburgi supplicio afficitur, eorumq; capita præcisa palis ad Albim infiguntur.

OSNABRUGÆ etiam, motus ciuium aduersus Senatum & canonicos extitit, quos coëmendis & colendis agris, & alijs rationibus multipliciter alimenta ciuium dete-50 riora reddere: nec tamen liberam Euangelii prædicationem permittere querebantur. His ducem se Iarimarus ab Oberg præbuit, qui superioribus annis, ex Brunsuic. ducatu, Osnabrugam commigrarat. Hi curias aliquot canonicorum diripiunt, & consilij ciuitatis domum aliquot dies occupant. Senatus, etsi fideliter motum hunc sedare, ac, vt ciues quiescerent, & singuli in suas domos redirent, diligentissimè

labora-

M.D. XXV. laborauerat: tamen ad Episcopum, non secus, ac si ipso clam incitante, vel certè conniuente, omnia accidissent, delatus est. Qui intolerabilem mulctam hoc nomine à tota ciuitate exigebat. Cumq; legatis senatus, Bilfeldam ab Episcopo euocatis, quòd mandata de parendo in mulctæ solutione plena non haberent: nondum eos Osnabrugam redijsse minatus esset: noctu illi, reseratis à senatu Bilfeldensi portis, euaserunt. Episcopus igitur, copijs ad vrbem ductis, obsidionem intentabat. Sed intercedente Philippo duce Brunsuicensi, episcopi fratre, & Philippo seniore, comite VValdeccensi, bellum, persolutis à ciuitate Osnabrugense, sexies mille aureis Rhenensibus sublatum est. Ducis seditionis, Iarimari Obergensis profugi bona, in fiscum principis redacta sunt. 10

VLTRAIECTI verò, ad medium Rheni alueum, propè Batauos, vrbe ampla, populosa & splendida, intestinis odijs ac dissensionibus inter se mutuò ciuibus ac ecclesiasticis tumultuantibus, omnium grauissima, maximèq; diuturna SEDITIO mense Februario exarsit, quæ insignis illius reipublicæ, ac totius viciniæ mutationi tristissimæ occasionem præbuit. Quæ, cùm imago fuerit similium motuum, qui in alijs vrbibus, ijsdem de causis, planè eiusdem modi subinde existunt, & quorum consimiles in hac ipsa vrbe Rostochio coràm vidi, summatim ac breuiter comprehensa hoc loco recitabo, quæ particulatim ac copiose ab Henrico Bommelio, qui totius Tragœdiæ spectator fuit, iusto libro alioquin descripta & explicata sunt. 1563. 1564. 1565.

Eminuit autoritate in senatu ciuitatis Vltraiectinæ, multos annos, ob prudentiam, moderationem, solertiam, & iustè ac feliciter administratam Rempublicam, Consul primarius, Eberardus Soudebalgus, quem (vt solet virtutem ac gloriam comitari inuidia, cùm obscurari se vnius alicuius præstantia multi dolent: ideoq; excellentiam alienam premere & delere conantur) multi nobilibus familijs nati acerbè oderant, ea etiam de causa, ꝙ ex eo ordine aliquot iam pridem, ob sua in patrias leges commissa, & in his, Gerardum Nouicampium, primas sibi nobilitatis partes in ea vrbe vindicantem, ciuitate eiecisset. Huius agnati & cæteri, vt se vlciscerentur: cùm iure aduersus Soudebalgum nihil se profecturos cernerent: per cuniculos eum aggredi statuerunt. Communicato igitur cum primoribus Canonicorum, qui alioquin consulem oderant, consilio, ciues quosdam audaces & loquaces, quorum cupiditatibus & postulatis senatus non omnibus in rebus gratificatus fuerat, sibi beneficijs deuinctos subornant, qui ad vulgus promiscuum declamitent, Soudebalgum & Godfridum Vornium, consules primarios ærarium depeculari, publicos ciuitatis reditus in priuatam vtilitatem conuertere, ciues innumeris exactionibus, accisis, vectigalibus grauare, & indies hæc onera prius inusitata augere. Suadent vltrò ad seditionem pronæ plebi, vt à consulibus, accepti & expensi, & Reipublicæ administratæ rationes exigant. Quod si fiat, ab omnibus accisis, exactionibus & tributis ciues immunes, & prorsus deinceps liberos ac beatos fore. 20 30

His sermonibus ac spe libertatis stulta incitatum vulgus, principiò tacitum apud se murmurare, mox tanquam feruescens mare, quod futuram minatur tempestatem, palàm aduersus duos hosce Coss. tumultuari, & importunis clamoribus, probris ac minis, quatuordecim annorum rationes exigere cœperunt. 40

Soudebalgus, conuocato pleno senatu, qui ex tribus ordinibus, ecclesiastico, Nobilium & patriciorum constabat, de singulis annis, se dati & accepti rationes, exactè senatui reddidisse, & Apochas integre ac fideliter administratæ publicæ pecuniæ testes recepisse ostendit. Quod si adhuc aliquid desiderent aut suspicentur, se denuò coram senatu, non coram imperita plebe, coriarijs, cerdonibus, cementarijs fabris, & id genus proceribus, de omnibus gestæ à se Reipublicæ partibus responsurum esse.

Cùm autem vrgentibus importunè ciuibus, nobilium inprimis ordo, & huius auctoritatem secuta maior pars senatus, Eberardi æmula, decreuisset, vt delectis è promiscua plebe, 25. suæ farinæ hominum censuræ, denuò rationes omnes subijceret: Consules verò arcana Reipub. illis patefacere cunctarentur: plebs armata in cœmiterio D. Ioannis, quod campum famis vulgò appellant, conueniens, maturare eos, ac citò se expedire, alioquin vi cogendos, iubet. Soudebalgus & Vornius, vi omnia 50

agi

agi cernentes, ne tristiore tumultu ac cædibus Respublica implicaretur, vt patriæ tranquillitati consuleret, sponte ex vrbe in exilium voluntarium concedunt. Plebs armata, cum ecclesiasticis & nobilibus, in curia conuenientes, vtrumq; consulem absentem proscribunt, ædes ac bona eorum fisco adiudicant, vetant ne quis de reuocandis mentionem deinceps faciat. & omnis generis probris, ac præcipuè Furti nota, exules absentes apud vulgus traducunt. mandant omnibus, qui consules aut Camerarij proximis 14. annis fuerint, vt quamprimum se ad exhibendas rationes parent. Primores ciues, quos quisque alia de causa oderat, velut repetundarum reos, in ius trahunt, alios è magistratu deturbant, alios proscribunt; eorumque bona publicant. ac vt huiusmodi tyrannide licentius vti possent, Primates Canonici & nobiles, ac ex ciuibus quidam, facta confœderatione inter se conspirant. Quorum insolentia & petulantia passim in alios sæuiens, cum intolerabilis & infelicem exitum habitura videretur: optimi quiq; ex patricijs & ciuibus, suis desertis sedibus, in finitima oppida commigrarunt. Confœderati missis ad principem Henricum Palatinum episcopum legatis, opera Iacobi à Mynen, aulæ præfecti, proscriptionis Soudebalgi & reliquorum à se actorum confirmationem obtinent. Qua impetrata multò imperiosius ac licentius in ciuitate grassantur. donec tandem plebs & opificum turba, se inani libertatis iactatione deceptam, tristiore indies seruitute premi sentiens, arreptas armis, confœderatos, Canonicos, Nobiles, monachos, & cæteros ecclesiasticis immunitatibus antea gaudentes, communia cum cæteris ciuibus, accisarum, vectigalium, aliarumque exactionum onera subire cogit. Confœderati numero inferiores, furori plebeiorum, quos Septivvaldios nominabant, pro tempore cedunt. Verùm grauissimè de vulgò seditioso in aula conquerentes, principem episcopum in vrbem vocant. Qui cum auditis partibus, in confœderatorum causam propensior videretur: Septivvaldij rursus, arreptis armis, in campo famis concurrunt; ad quos cùm episcopus ipse descendens, mitigare eorum animos conaretur: hi non se depositurος arma ostendunt, nisi abrogata ciuium priuilegia vetera ipsis restituantur, & sublata immunitate, ecclesiastici & nobiles paria cum ciuibus onera ferant. Itaq; cùm violentius vrgerent, Episcopus tempori cedens, omnia quæ petebant ipsis tùm confirmauit. Sed paucis interiectis diebus retractans iterum rescidit & aboleuit. Vnde grauiores intestinæ dissensiones, odia, minæ, insidiæ, & tandem sequenti anno exeunte, apertum prælium inter eiusdem vrbis ciues exarsit, in quo Septivvaldij profligati, magna ex parte è ciuitate profugerunt. Ita qui eijciendo consuli optimè de republica merito operam nauarunt, & ciuitate & libertate exuti sunt. Qui in vrbe reliqui erant plebei, à præsidio equitum & peditum, quod ecclesiastici & nobiles conduxerant, grauissimè adflicti, & libertas ciuium omnis sublata, vrbs sequenti anno à Geldris occupata, & tandem, ijs eiectis, in Burgundorum potestatem venit, vt postea commemorabo.

M. D. XXV.

1526.

Hæc de seditionibus passim hoc anno ardentibus collegi, quibus FRISIOS etiam VVursatos, ad Visurgis ostium habitantes, adiungo, qui superiore anno, ab archiepiscopi Bremensis exercitu victi ac profligati, solum verterant: adiunctis sibi sexcentorum militum auxilijs, reuersi, patria recepta & iugo Episcopi excusso, in libertatem se denuo vindicarunt. Christophorus igitur, hoc anno iterum collectis clientibus & Beneficiarijs ex vtraque diœcesi omnibus, rursum eos inuadit, vbi circiter ducenti coloni memores iuramenti archiepiscopo præstiti, à reliquis ferocioribus discedentes archiepiscopo se dediderunt. Cæteri suorum discessione fracti, interuentu quorundam, de agnoscendo archiepiscopi imperio, & certa annui tributi pensione, cum illo transigunt. In vicina Orientali Frisia, Baldasar Esenæ Dominus, Heronis Omke, qui anno 1522. obierat, filius, terra marique mercatoribus infestus, grauissimè apud senatum imperij velut publicæ pacis turbator, delatus erat. Itaque Ezardo Frisiæ comiti mandatur, vt eum coërceat. Is à vicinis adiutus, bello eum inuadit, & obsessa Esenæ eò adigit, vt iuratus promitteret ac literis testaretur, se cuique deinceps sua relinquere, nec quenquam iniuria afficere velle, & octo millia fl. in sumptus susceptæ expeditionis exsoluturum esse, Sed cùm tardiùs promissa

M.D.XXV. faceret, & nouæ exacerbationes subinde accederent: longa & tristis tela malorum inde exorta est, quæ Baldasarum ditione patria eiectum, ad Caroli Geldriæ ducis patrocinium confugere adegit, & Ennonem Ezardi filium tristissimis calamitatibus implicauit, vt suo deinceps tempore recitabo.

In Saxonia superiore, Friderico Saxoniæ principi, sapientia, magnitudine animi, iustitia, bonitate, clementia & amore erga literarum studia eximio, qui Academiam VVitebergensem primus fundarat, & sexennio ante mortem, Imperium à Senatu electorum ad se delatum, in Carolum V. suo suffragio transtulerat, cruciatibus calculi diuturnis extincto: frater Ioannes Saxoniæ Dux, cui natiua bonitas, & pietas non fucata, & in veræ doctrinæ confessione perseuerantia & firmitas, Boni 10 & Constantis cognomen peperit, in electorum Saxoniæ dignitate successit. Epitaphium Friderico Philippus Melanthon fecit.

Ante petet cursu Boiemica rura supino,
Vnde in Saxonicos defluit Albis agros:
Inclyta quàm possit meritorum fama tuorum
Occidere, in populis, dux Friderice, tuis:
Aurea viderunt hæ gentes secula, regni
Dum tibi Saxonici sceptra tenere datum est.
Pace frui placida campique vrbesque solebant,
Horrenda extimuit classica nulla nurus. 20
Bella alij ferro, sed tu ratione gerebas,
Et sine vi victi sæpè dedêre manus.
Ingenio claros meruisti sæpè triumphos,
Militeque haud vllo fixa trophæa tibi.
Et pacis studijs florere, ac artibus vrbes
Contigit auspicio, dux Friderice, tuo.
Fouisti spretas hac tempestate Camœnas,
Vnicus & studijs præmia digna dabas.
Namque tuo sumptu flauum schola condita ad Albim est,
Vt vitæ verum traderet illa modum.
Hic Euangelij primùm doctrina renata, 30
Deterso cœpit pura nitere situ.
Induit hîc veros vultus, iterumque colorem
Accepit tandem Relligio ipsa suum:
Et cùm Germani sumpsissent arma tyranni
Contra Euangelium sanctaque iussa DEI:
Doctores tibi cura pios defendere soli,
Et latè Christi spargere dogma fuit.
His tibi pro meritis grata præconia voce
Posteritas omnis, virque puerque canent. 40
Nulla tuas vnquam virtutes nesciet ætas,
Non ius in laudes mors habet atra tuas.

ELISABETHA etiam Caroli V. soror, cuius Heroica virtus & fides in rebus mariti aduersis eximia & illustris fulsit (nam marito Christiano II. Daniæ regi, fida

exilij comes esse, quàm in Dania sine marito regnare maluit) in eodem hoc anno M. D. XXV. Gandaui decessit. cui Cornelius Scepperus Epitaphium scripsit, quod inter soceri mei chartas inuentum, laudatissimæ in hoc orbe Arctoo Heroinæ honoris causa, conseruandum duxi.

QUam cernis gelido recubantem marmore lector
Indutam exuuijs ô Libitina tuis:
Cæsaris illa ego sum Caroli germana, sed orba
Iamdudum regnis Elisabetha tribus.
Si genus inquiris, summo est è stemmate ductum.
10 *Longus & è multis regibus, ordo viget.*
Si formam, potuit charo placuisse marito,
Quina cui soboles me pariente, fuit.
Si vitam, vario & multo est transacta labore,
Forsan in hac, dices quod quereremur, erat.
Nondum lustra ferox Lachesis tria fecerat, & me
Traxit Hymen patria de regione procul.
Atque dedit sociam DANO conuiuere regi,
Cumque hoc fortunam iussit vtramque pati.
Feci, & quam dederat mentem Deus, ipsa secuta
20 *Seruaui custos fœmina casta thoros.*
Non me vllæ sortes, non me vlla pericla, nec vnquam
Flectere congestæ me potuêre minæ,
Sum profugum comitata virum per mille labores,
Cumque hoc exilium quod tulit, ipsa tuli.
Me sæpe insomnes ducentem Cynthia noctes
Præterijt, lassis dum veheretur equis.
Sæpè etiam Phœbus, turbatam vt mente videbat,
Hæc ait à charo coniuge cura venit.
Denique, si in casto labi queat vxor amore,
30 *Hac plusquam reliqua, labe notanda fui.*
Annoter ipsa licet, feci, & fecisse iuuabit,
Pertrahit ad superos me labor iste Deos.
Cætera quid? decus, & tituli, tot regna, tot vrbes,
Depereunt, sola hæc gloria fixa manet.
Hoc cineres sequiturque meos, semperque sequetur,
Maior & ex istis gratia rebus erit.
Talibus in curis terna trieteride vixi,
Quarta laboranti meta suprema fuit.
Hospitio exceptam, & morientem Flandria vidit,
40 *Heus quantum fatis detulit illa meis?*
Nec mors hæc mihi dura foret, si Danica coniunx

M. D.XXV.

Imperia, & magni regna teneret aui.
Si deserta suum sequerentur pignora patrem,
Si tegeret cineres Dania licta meos.
At frustra hæc mea vota fluunt, manet æthere in alto
Qui regit arbitrio singula quæq; suo.
Hunc præter, supero quicquid miramur in orbe,
Est simul & laudis, & rationis egens.
Quare age quisquis ades, vana hæc ludibria mundi
Gaudiaq; exemplo spernere disce meo.
Nil mihi nunc proaui, nec opes, nec stemmata prosunt,
Non ætas, & quæ forma pudica fuit.
Non fratres, quorum imperium terra omnis adorat,
Non germanarum turba relicta trium.
Dispar conditio longè est vitæq; neciq;,
Si qua fuit virtus, hæc modò sola iuuat.

ALIVD.

Dania me coluit, pulsam Germania vidit,
Primùm ortum dederat terra Brabanta prius.
Nulla harum potuit morientem cernere, sed quæ
Ganda habuit mentem, nunc quoq; corpus habet.

IODOCVS iunior comes HOIENSIS, qui ad vtramq; Visurgis ripam, inter Mindam & Bremam, ditiones amplas tenebat: ANNAM Magdalenam, VVolfgangi comitis Gleichensis filiam, coniugem duxit, ex qua septem filios & sex filias suscepit α Albertum primogenitum, qui in gubernatione patri successit. β Iodocum Lutetiæ in studijs postea mortuum. γ Ottonem. δ VVolffgangum, canonicum Argentinensem. ε Ericum, qui Albertum in gubernatione patriæ secutus est 1563. ζ Ioannem in pueritia defunctum. η Fridericum, Heroëm ingeniosum & doctum, canonicum Argentinensem. θ Margaritam, Rodolphi comitis à Deiphold coniugem. κ Magdalenam. λ Annam. μ Mariam, nuptam Hermanno Georgio comiti in Brunchorst. ν Irmgardam vxorem Meinolphi Domini in Buren. ξ Elisabetham virginem extinctam. Hæc numerosa soboles, intra triginta sex annos post patris obitum, vniuersa, nullis relictis posteris, decessit, & tota Hoiensium comitum familia funditus extincta, ditiones pleræque ad Dominos feudi duces Brunsuicenses & Lunæburgenses redierunt.

α 1526. β 1528. γ 1530. δ 1531. ε 1535. ζ 1536. η 1540. θ 1527. κ 1532. λ 1533. μ 1534. ν 1537. ξ 1538.

1582.

Exeunte anno, Ioannes Albertus Dux Megapolitanus, Alberti filius, die 22. Decemb. H. 12. natus est. cùm consobrinus illius, Ioannes Georgius marchio Elector Brandeburgensis, die 11. Septembris, primùm auras vitales hausisset.

IOANNES Elector Saxoniæ, cùm dissoni multorum clamores Tribunitij, in prima illa cum pontificis συμπλοκῇ, passim extitissent: Inspectionem Ecclesiarum, in tota ditione sua instituit, vt idonei pastores ac doctores populo præficerentur, qui rectè ecclesias de omnibus fidei Christianæ capitibus docerent, & obœdientiam ac reuerentiam erga magistratus, & studium piæ pacis & tranquillitatis publicæ, in auditorum animis accenderent. Eius visitationis occasione, summa doctrinæ certa, de omnibus articulis, ad alendam pietatem, & veri timoris DEI, fidei, obœdientiæ erga DEVM & magistratus, dilectionis proximi ædificationem, & consolationem in cruce, necessarijs, omissa peregrinarum & inutilium ecclesiæ opinionum & controuersiarum, quæ vel non intelliguntur, vel ad pietatem parum conducunt agitatio-

agitatione, à Philippo, qui vnus ex inspectoribus fuit, Germanicè in libello Visitationis Saxonicæ comprehensa est. ad quam toties se, velut ad explicatam & salutarem doctrinæ vtilis & necessariæ formam, in tanta primarum disputationum & opinionum varietate & confusione, Philippus ipse postea refert. ac eodem anno, PHILIPPVM Hassiæ Landgrauium, de ecclesiarum in ditionibus suis emendatione deliberantem hortatur, vt discrimen veræ ac necessariæ Doctrinæ, & rituum sua natura ἀδιαφόρων, disciplinæ ac ordini seruientium, accuratè seruet, & non tantùm Doctrinam Fidei, ad veram agnitionem Dei, iustitiam & æternam salutem necessariæ, verùm etiam Timoris DEI, dilectionis, operum caritatis & cultuum Dei verorum, populo proponi curet; & doctrinæ puritate restituta, veteres ritus ac ceremonias omnes, quotquot seruari absque impietate possunt, retineat. Mihi enim, inquit, non modò inutiliter, sed contra charitatem fieri videtur ab ijs, qui publicas Ceremonias abolent, quæ tolerari poterant. Hinc enim Paulus ad Corinthios: circumcisus aliquis vocatus, non accersat præputium. Si cætera Pauli religiosè seruantur, audiamus etiam in hac parte. Itaq; latinas cantiones, sacras vestes, & hoc genus puto ferendas esse. De missa ita iudico, in singulis parochijs vnam tantùm festis diebus esse faciendam, & quæcunq; ex veteri ritu sine impietate retineri possunt, VVitebergensis ecclesiæ exemplo, seruanda esse. Cantiones etiam Horarum Canonicarum de Christo, non de sanctis, nullo modo prohibendas esse duco, nec in monasterijs, nec in alijs templis. Inprimis igitur rogo V. C. per Christum, vt quantum fieri piè potest, pacis publicæ causa, veteres ceremonias conseruet. Nunquam enim mores & ritus sine magno scandalo nouantur, & Christianismus in ritibus minimè est situs, sed in timore Dei, fide in Christum, charitate erga proximum, & obedientia erga magistratus. Quæ vtinam tam sedulò docerent concionatores, quàm strenuè vociferantur in Papam. Cogitet etiam V. C. quiduis potius faciendum esse, quàm arma capienda Euangelij negotiorum causa. certè dissipat Deus gentes, quæ bella volunt. Id ceptum est anno superiore in rusticano tumultu. Hæc scripsi copiosiùs, quòd videam passim multos esse, qui vel ad vim patrandam, vt C. V. ita & alios principes, incitare student, vel ad irritandos animos eorum, quos sanare potiùs oporteat. Christus C. V. conseruet & gubernet, Amen.

Hoc consilium reformandi ecclesias, Landgrauio tum petenti datum, & similia, gubernatores ciuitatum & alij in hac boreali Germaniæ parte, & orbis Arctoi regnis, pleriq; secuti sunt. ac in Suecia, hoc anno, rex GOSTAVVS, ipse præcipuas regni prouincias circumiens, turbas ab imperitis pastoribus, intempestiua rituum mutatione, & clamoribus de doctrina absurdis, excitatas sedauit, & sua voce, sacerdotes, ne sine discrimine opera omnia damnarent, sed legis ac Euangelij, fidei ac operum doctrinā, veræ pietati necessariam, distinctè ac moderatè traderent, nec festos dies suo arbitrio abolerent, nec fanaticorum more tumultuarentur, hortatus est. Cùm enim superiore anno, rex Gostauus, Malmogiæ in Scania cum Friderico Daniæ rege conuenisset: fanatici quidam doctores, Anabaptistę, ac nominatim Melchior quidam Rincus, & Cnoperus Dolling, ex Germania cum Hollandis traijcientes, templum D. Ioannis Stockholmiæ occuparant, & concitata plebe, statuas, imagines & organa ex templis tumultuosè eiecerant, & alia petulantiæ in mutationibus non necessarijs exempla ediderant. Quos redux Gostauus in carcerem coniectos, postea ex regno proscripsit. Cùmque passim in regno, ex Holmensi illa mutatione, scandala & tumultus commoueri intellexisset: visitationem illam ecclesiarum, adiuncto sibi Olao Petri Theologo, primæ exceptionis suæ itinere, simul suscepit. Vpsaliam verò reuersus in Filij Dei Genethlijs, cùm vehementissimè emendationi illi doctrinæ archiepiscopus & Canonici refragarentur, Disputationem de præcipuis Fidei Christianæ articulis publicam in Collegio instituit, cui ipse præsedit: Pontificias partes Doctore quodam Petro Gallio; Euangelicas, M. Olao Petri defendente.

Tandem conuocatis ad festum S. Erici Vpsaliam omnibus regni ordinibus, publicè, consilium suum de Religionis emendatione, & abusuum ac superstitionum abolitione, & vera Doctrina ac cultibus Dei veris in toto regno instaurandis exposuit,

[Margin: M.D.XXVI. — 1527. 18. Martij. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50]

1527. fuit, & episcoporum aliorumque ecclesiasticorum prædia & opes immoderatas, luxui ac fastui & seditionibus concitandis potius quàm veræ pietati seruientes, relictis illorum ordini alimentis ac sumptibus necessarijs, ad communes Reipublicæ vsus, & gubernatoris ac Regis fiscum, transferri petiuit.

Huic verò emendationis parti acerrimè Episcopi & cæteri ecclesiarum præsides aduersati sunt, qui per Petrum Gallium, & Georgium Turonis ecclesiæ Vpsaliensis præpositum, in consessu ordinum regni contendebant, Priuilegia, libertates & opes, à Cæsaribus, regibus & principibus olim donatas clericis, literisq; confirmatas, non debere neque posse, nisi sub perpetua excommunicatione, æternaque condemnatione, vllo pacto rescindi vel infringi. Econtra regis Gostaui & aliorum nomine disputabatur, veros ecclesiæ ministros, Docentes præcipuè, duplici honore, honestis vitæ alimentis, & reuerentia dignos esse, sed desides reliquos ventres, qui nec Deo nec hominibus vel verbis vel factis inseruiunt, publico stipendio nequaquam alendos esse. Ad hæc, quæ iniquè vel non satis considerate ab vno rege vel principe sint designata, illa iure ab eorum successoribus posse & debere corrigi atque emendari. Deniq; nullum in sacris literis apicem esse, qui ecclesiæ ministris Politicam potentiam, tantasq; opes, annuosq; reditus, tribueret: quibus incitati ac freti aduersus legitimos magistratus, ac reges suos, perpetuas ferè seditiones proximis centum annis concitassent, & assiduis ferè tumultibus ac bellis regnum turbassent. Pontificijs igitur sacræ scripturæ autoritatem frustra quærentibus, conclusum est, clericorum priuilegia atq; libertates in regum esse potestate, vt ea pro temporum & ecclesiarum conditione, vel amplificare ac tueri, vel accidere & imminuere, salua veræ religionis ac doctrinæ & cultuum Dei puritate, queant.

Cùm autem pertinaciter aduersari regis Gostaui instituto episcopi ac prælati, eorumq; complices non desinerent: eumq; passim in toto regno & apud exteros, tanquam hæreticum, & regia Maiestate indignum, traducerent: & seditiones in Dalacarlia, personato quodam Nicolao Stur tanquam Stenonis Stur Gubernatoris filio subornato, & in VVestgothia, tuendæ Religionis auitæ prætextu, accenderent, rex Gostauus, non cedens nec fractus tot aduersariorum odijs ac molitionibus, contra animosior ibat: & excelsa magnitudine animi, nulla pericula, quæ grauissima mutantibus vsitatas superstitiones proposita sunt, adire & sustinere recusans, Religionis emendationem constanti pectore nihilominus vrgebat. Personatum Nicolaum Stur, qui à parœcijs aliquot Daliæ, Orsa, Mora, Lixando, & Nidrosiensi etiam archiepiscopo, iuuabatur: Dalij fraude ex Christina STENONIS vidua, quæ obijsse filium significabat, cognita, spontè deseruerunt. atq; is in Norvvegiam profugiens, cùm Marstrandi aliquandiu latuisset, Rostochium delatus est, vbi Senatus, regis Gostaui literis admonitus, captum capite truncauit. Petrus cancellarius olim episcopi Arosiensis, & Canutus eiusdem ecclesiæ præpositus, ob crimen læsæ maiestatis ante triennium ab officio depositi, cum itidem Dalios ad seditionem frustra sollicitassent, & ad Nidrosiensem archiepiscopum, prætendentes se ob Lutheranæ hæreseos detestationem in exilium eiectos, profugissent, retracti ex Norvvegia, ferente sententiam regni senatu, rotis impositi sunt. Cùm magna frumenti inopia & fame regnum premeretur, quam in multis prouincijs plebs ab episcopis & sacerdotibus edocta, Religioni emendatæ imputans, tributa annua regi pendere recusabat: rex aliquot millia Tinnarum in Liuonia coëmpta, & in Sueciã transuecta, semitalero singulas vendidit.

Interea nihilominus collecto exercitu ad Arosiam ducit, datisq; inde ad Dalacarlos literis, denunciat, vt sibi ad parœciam Tuna, vel armati ad prælium, vel inermes ad veniam petendam, sese sistant. Vbi militum corona cinctos, grauissimè obiurgat, quòd prioribus seditionibus clementer condonatis, mox nouam temerè moliti sint. Sed aliquibus se excusantibus, & veniam cunctis petentibus, Senatu regni intercedente, de autoribus seditionis supplicium sumptum, cæteris suppliciter deprecantibus vita condonata, & nouum fidelitatis iuramentum præstare iussi sunt. Postea Helsingis ac Gestritijs erratorum veniam petentibus, culpa omnis condonata, & pauci antesignani in custodia detenti, impunè dimissi sunt.

Ioannes Magni, archiepiscopus Vpsaliensis, à Gostauo obiurgatus, quòd ecclesiarum emendationem, superioribus comitijs decretam, non exequeretur; conuasatis occulte rebus omnibus, & antiquissimis regni literis & annalibus collectis, Dantiscum, ac inde in Italiam Venetias, & tandem Romam commigrauit. vbi Gothorum Historiam, quæ extat, conscripsit. & in Hospitali S. Spiritus tandem, patria nunquam iterum visa, decessit.

1527.

Tandem igitur Gostauus, in comitijs regni Arosiensibus, finire consilia, de Religionis ac ecclesiarum constitutione iam diu agitata volens: grauissimè in consessu ordinum regni, de episcoporum aduersus se iniurijs, desidia, & malitia, per Cancellarium conqueritur. Admonitos à se episcopos desides, neque curam gregis sibi commissi, vllam gerentes, vt Euangelion prædicent, ecclesiam ipsi doceant, & cæteris officij sui partibus fideliter fungantur; hanc gratiam referre, vt Hæreseos eum vicissim apud plebem passim insimulent: & sua impietate & malitia seditiones aduersus regem passim concitent. Nimiam verò eorum potentiam, reditus & opes amplissimas occasionem neglectionis officij proprij, & luxus atq; fastus indecori, & seditionum aduersus regem concitandarum instrumenta esse, Plebem deniq; superstitionib. exhauriri. Hæc quàm primùm corrigi ac emendari petebat. Quod nisi fieret, se Gubernationi regni, quam hactenus gessisset, renunciaturum esse. Itaq; disertè & categoricè ab episcopis, regniq; Senatu, responderi vrgebat.

Cum autem episcopos plerosque ac cæteros ipsis addictos, Pontificios, nihil omnino de sua potestate & reditibus, in quorum iusta possessione essent, cedere velle, nec gubernatoris regni inopiam subleuare, Gostauus intellexisset: vehementer commotus, Regnum illis in conuentu publicè resignauit, & pro prædijs, quæ in regno haberet hæreditarijs, precium sibi persolui, & impensas in liberationem regni à se factas restitui flagitans, in arcem redijt.

Postridiè Episcopis ac cæteris ordinibus inter se rixantibus, & M. Magno electo Stregnensi, suadente, vt regi potiùs obsecundarent, quàm regnum, quod sese mediocriter recolligere cœpisset, hostibus rursus dilaniandum prostituerent, & deniq; procerum consensu instituta vernaculo sermone inter D. Petrum Gallen & M. Olaum, de potestate ecclesiastica, disputatione, quò longius est progressum, tantò plures ab episcopis desciscere & regis cœperunt partibus adiungi. Tertio demum die, plebeijs vrgentibus; ne senatus regni & episcopi, nouorum tumultuum auctores essent, sed regi nihil iniquum postulanti obtemperarent: vel si patriam in discrimen obijcerent, sese futuros vindices, minitantibus, & nobilitatis magna parte ac ciuibus eidem sententię adstipulantibus: tandem pontificij suffragijs superati, communi omnium nomine, ad regem placandum mittunt, regni Cancellarium, & M. Olaum, qui frustra ad regis genua prouoluti, lachrymantes redeunt, & regem in sententia persistere, nec dimoueri posse referunt. itaq; iterum alij & rursum alij mittuntur, qui tandem impetrant, vt postridiè se ad conuentum descensurum promitteret. Adueniens, maxima obseruantia ab omnibus ordinibus exceptus, & humilimis omnium precibus rogatus, ne regni molem à sese reijciat: actionem inchoauit, atq; inter reliqua ordinationem ecclesiasticam attingentia, conclusum est, vt episcopi atq; prælati, arces atq; feuda regi traderent, & honestis contenti stipendijs viuerent, Mulctæ fisco regio cederent. Regni quoque proceribus, ipsorum prædia, quæ vel donata, vel oppignorata, vel vendita Ecclesijs, & Monasterijs, fuerant, inde vsq; à Caroli regis constitutis ordinationibus, legitimè recuperare concessum: iure suo hæreditario, prius coram iudicibus, & rege ipso demonstrato, & pro diuenditis numerato precio. Hisce factis constitutionibus, reliqui episcopi, arces atque feuda spontè resignarunt, exceptò Ioanne Brascio, Lincopense, qui arce Munkeboda, vt se viuo frueretur, petijt. sed sponsores interponere coactus est, se simulatq; domum redijsset, arcem regis commissarijs traditurum, neque in perniciem regis vel regni quicquam machinaturum. Regi verò aliquantò pòst in Ostgothiam venienti, splendidũ conuiuium exhibuit, eoq; iam hilari existente, vt sponsores eius vnà cum ipso liberi essent, impetrauit, multaq; de Gotlandia locutus, ne cum politica iurisdi-

M.D.XXVI. ctione ecclesiastica quoq; in Gotlandia insula, regno Sueciæ iniquè præriperetur, vtile ipse censet, vt ab episcopo annuatim visitatio instituatur, atq; hoc sibi munus concredi petit. eoq; illi commisso, & rege Ostgothiam relinquente, aurum, argentum, nummos & quascunq; res preciosas poterat ex Ostgothorum templis atq; cœnobijs corrasit, Sudercopia soluit, & post absolutã in Gotlandia visitationem, quemcunq; exoptans ventum præter eum quo in Sueciam reueheretur, Dantiscum appulit, atq; Poloniæ in monasterio Lenda, extinctus est. 1538. Sed insigni hac & inusitata hactenus in alijs gentibus, dignitatis ecclesiasticæ mutatione, quæ in regno Sueciæ proximo biennio accidit, commemorata; in Saxoniam redeo, cuius princeps elector Ioannes & alij, ad comitia Spiræ frequentissima profecti, cùm commissarij Cæsaris ante omnia edictum Caroli VVormatiense in causa religionis seruari vellent: Saxoniæ verò dux & Hassiæ Landgrauius ac ciuitates aliquot, Edicti illius executionem, quæ si vrgeretur, maioribus turbis ac seditionibus quàm superioris anni tumultus fuissent, occasionem præbitura esset, suspendi vsque ad concilium flagitarent, quod nisi fieret, rectà domum se rebus infectis redituros ostenderunt: tandem decretum est, vt missa in Hispanias legatione Cæsar rogetur, vt in Germaniam redeat, & vel nationale Germaniæ vel publicum totius orbis concilium celebrari curet. Intereà ita se magistratus singuli in suis prouincijs & ciuitatibus gerant, sicut Deo & Cæsareæ Maiestati se factorum rationem probaturos sperent. Auxilia etiam, Ludoici Vngariæ regis legatis aduersus Turcas promissa fuerunt. Verum priusquam mitterentur, Ludoicus exiguis copijs Solymanno Turcarum Imp. amplissimum exercitum in Vngariam ducenti occurrens: 29. Augusti. Ioanne de Zapolia Transyluaniæ Palatino, cum robore regni emanente, vel tardiùs progrediente, ad Mahacium oppidum à Turcis circumuentus, & profligatus, ac ipse fugiens equo in palude luctante excussus, & submersus est, ante quàm vlla Imperij auxilia apparerent. Solymannus vastatis omnibus, per quas iter habebat, regionibus, Budam vsque peruenit. Ibi circiter triduum commorans, & nihil præterea conatus, in Thraciam redijt.

Carolus Imperator & Belgarum princeps, tum temporis in Hispanijs adhuc commorabatur. ac ineunte hoc anno, Elisabetham, Emanuelis Lusitaniæ regis florentissimi, qui amplissimum in India imperium primus constituit, triennio ante defuncti filiam; Ioannis III. Lusitaniæ regis sororem, in matrimonium ducit, nuptijs Sibyliæ die 10. Ianuar. celebratis: ex qua a Philippum, & b Ferdinandum, & Mariam Maximiliani II. Imp. coniugem, & Ioannam, Ioannis III. filio, Lusitaniæ principi, nuptam suscepit.

a 1527. b 1530.

Paulò post, Franciscum Galliæ regem captiuum, promittentem ducatus Burgundiæ restitutionem, & iuribus regni Neapolitani, Mediolani, Genuæ, Astæ, Atrebati, Tornaci, renunciantem, nec vlla hostibus Cæsaris, Vlrico duci VVirtebergensi exuli, Carolo duci Geldriæ, Henrico Nauarro, Roberto Marchiano auxilia ferentem: & Carolum Borbonium ac socios in integrum restituentem, & duos filios obsides dantem, libertati reddit, ac ex Hispaniæ finibus dimittit. Gallus liber, à fide & promissis de Burgundiæ restitutione, Carolo datis, planè recedit: & cum Pontifice, Venetis, & Sfortia, nouum fœdus, quod Ligam sanctam nominabant, init, quo se mutuò ad Mediolanense imperium, Francisco Sfortiæ; & regios filios obsides patri restituendos; & regnum Neapolitanum occupandum, obligabant. Verùm exercitu confœderatorum segniùs res gerente, Caroli duces, Burbonius, Leua, & Vastius, Mediolanum, ciuibus in extremam seruitutem redactis, defenderunt, & arcem Mediolani, à Sfortia deditam, receperunt. 24. Iulij. 10. Septemb. Vgo Moncada Cæsaris legatus, cum Pompeio Columna Cardinale, & alijs eiusdem familiæ principibus, Romam ex improuiso noctu patefactis portis ingredientes, Vaticanum spoliant, & Pontificem in mole Adriani circumsessum, inducias pro se & socijs quatuor mensium concedere cogunt. Quæ induciæ, omnem victoriæ fœderatorum cursum interpolarunt. Interea Georgius à Fronsberg 14000. Germanos, Cæsareanis in Italiam adducit, qui Hispanis adiuncti, altero anno, duce Burbonio, capta & direpta vrbe Roma, Neapolin deinceps aduersus Gallos defendunt. Cùm autem in his

Italiæ

Italiæ bellis, crebra Proſperi & Pompeij aliorumque Columnarum, mentio fiat; M.D.XXVI.
partem Genealogiæ COLVMNARVM adſcribam.

Agapetus.

OTTO Columna, Martinus V. Papa, ⊕ 1432.	Iordanes princeps Salerni.	Sarta.	Laurentius, Albæ Marſorum dux.

Proſper Card.	Antonius præfectus vrbis.	Eduardus Amalphitanus.

Ioannes Card.	Hieronymus.	PROSPER Columna, captus à Gallis 1515.	Fabricius Columna 1500. floruit.
		Veſpaſianus Cardinalis.	Victoria Columna, Ferdinandi Marchionis Piſcariæ coniunx.

Marcellus.	Iulius.	M. Antonius, Iulij II. ſororis filiam habuit.	POMPEIVS Columna Cardinalis Clementem VII. exagitauit 1526.	Octauianus.
Hieronymus.	Camillus.			Maricus.

Sigiſmundus Poloniæ rex, à Senatu Gedanenſi inuocatus, ciuium quorundam factioſorum, aduerſus Senatum vrbis & eccleſiaſticos, prætextu religionis, ſeditioſe tumultuantium motus, punitis ſeditionis autoribus ſedauit. Ad hunc, Georgius Pomeraniæ dux, Sigiſmundi, ex ſorore nepos, Gedanum, ineunte anno profectus, Lebeburgum & Butouiam præfecturas, Boruſſis & Polonis finitimas, hæreditario iure, ad Pomeraniæ duces transferri obtinuit. Sequenti æſtate, Georgius Pomeraniæ dux in comitijs Spirenſibus, filium Philippum, ætatis annum 12. iam ingreſſum Ludoico Palatino electori auunculo, vt Peleus Achillem Chironi, omnib. ad gubernationem neceſſarijs virtutibus & artibus informandum reliquit. Marchicæ vero controuerſiæ exitum in comitijs adhuc nullum inuenire potuit.

In Polonia, poſtremi Maſouię duces, Ioannes & Staniſlaus fratres adoleſcentes, Conradi filij paucorum dierum interuallo ſine liberis extincti ſunt. ac opinio multorum fuit, veneno ſublatos eſſe. Quare florentiſſima illa & opulentiſſima Maſouiæ prouincia, cuius metropolis VVarſauia eſt, ad cameram regum Poloniæ, poſt quadringentos annos tandem reuerſa eſt.

Merſburgenſem diœceſin, poſt Adolphum Anhaldinum, regere cœpit Vincentius à Sleinitz, antea eccleſiæ decanus. cuius frugalitatem & induſtriam œconomicam potius quàm officia epiſcopi propria prædicant.

Inſignis etiam hic annus, AVGVSTI ducis Saxoniæ electoris, ortu natali fuit, qui pridie Calendas Auguſti patre Henrico duce Saxoniæ, matre Catharina, Magni ducis Megapolitani filia, lucem vitalem haurire cœpit. HENRICVS etiam RANZOVIVS, Daniæ regum in Holſatia vicarius, ſapientia, virtute, & dignitate præſtans, & literarum ac literatorum Mecœnas, nobiliſſimo genere ac ingenio; patre Ioanne equite aurato, & trium Daniæ regum in bellis legato: matre ANNA VValſtorpia, ipſo æquinoctij verni die, vitam ingreſſus eſt.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

CHRONI-

CHRONICI LIBER DVODECIMVS.

Complectens annum 1527. & duos sequentes.

Nobilissimo Heroi, Magnifico & optimo viro, eximiæ virtutis ac dignitatis Domino,

THEODORICO BEVERNEST,

GREGORII FILIO, THEODORICI nepoti, IOACHIMI pronep. Domino in Lyseuitz, &c.

ILLVSTRISS. DVCVM MEGApolitanorum Consiliario,

Optim. studiorum ac literarum Mæcenati, patrono colendo;

Dicat & consecrat

Dauid Chytræus.

MARPVR-

M.D.XXVII.

MARPVRGENSIS ACADEMIÆ fundamenta prima, per PHILIPPVM Hassiæ principem, VVilelmi medij, & Annæ Megapolitanæ filium, Ludoici nepotem, iacta sunt. Cùm enim superiori anno, ecclesiarum emendationem instituisset: Scholam quoque adiungendam esse iudicauit, quæ seminarium esset ecclesiæ, in quo, lux veræ & salutaris Euangelij doctrinæ, detersis pontificiorum, aliarumque sectarum tenebris ac corruptelis, clara & illustris, ad posteros conseruata propagaretur, & aliæ bonæ artes, vtiles tum ad explicandam cœlestem doctrinam, tum ad omnem reliquam vitæ gubernationem, traderentur. Hanc enim causam conditæ Scholæ princeps in diplomate fundationis explicat.

Vsus autem fuerat in emendatione doctrinæ & constitutione ecclesiarum, trium præcipuè insignium theologorum, Francisci Lamberti, Adami Crafftij, & Erardi Snepij opera fideli. FR. Lambertus Auinionensis Gallus, relicta ante quadriennium patria & Minoritarum secta, VVitebergam se cõtulerat, vbi Prophetas aliquot, & Salomonis canticum, & Lucæ historiam, enarrationibus suis, quæ extant, Friderico Saxoniæ duci, Francisco Galliæ regi, & alijs dedicatæ, illustrauit. Inde ad Landgrauium Hassiæ, petentem theologum, non pietate solùm, sed ingenio etiam & doctrina præstantem, qui contradicentes conuincere, & os illis obturare posset, missus: Themata certa, quibus veræ doctrinæ summam, & repugnantium illi errorum & abusuum pontificiorum taxationes, comprehenderat, edita, in solenni disputatione, Hompurgi à principe indicta, aduersus pontificios, ex omnibus cœnobijs & collegijs congregatos, inter quos, Nicolaus Herborn, Guardianus Marburgensis præcipuus erat, eruditè & feliciter propugnauit. & primus in schola Marpurgensi, tum recens fundata, theologiam senex docuit. ac eodem tempore, quo comitia Augustæ anno 1530. inchoabantur, in cœlestem scholam translatus est. Adamus Crato, docendis ac regendis Ecclesijs quàm scholis aptior, inspectioni doctrinæ & rituum ac disciplinæ ecclesiasticæ simul præfectus est.

1526. 21. Octob.

ERARDVS verò SNEPIVS, Hailbronnæ ad Neccarum natus, vir eloquens, in templo & Schola πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, à vicino Nassauię comite Philippo in VVeilburg, Landgrauio petenti concessus, & postea Vlrico VVirtebergensi duci in patriã redeunti adiunctus est, cuius ecclesias & Academiam Tubingensem, vsq; ad mutationem religionis sub Carolo V. factam rexit. tandem in Ienensi Academia decennium ferè docens, in cœlestem ecclesiam migrauit.

1534. 1549. 1558.

Fuerunt autem Marpurgensis scholæ, vt omnium rerum magnarum, initia primo biennio tenuiora. donec celebribus aliquot viris, cæterarum etiam doctrinarum professoribus, eò traductis, Rectorem primum Ioannem Ferrarium Montanum Amelburgensem, Iuris C. designarunt. cuius collegæ in cæteris artibus maximè illustres fuerunt; Euricius Cordus Simesusius, Poëta & Medicus insignis, cuius epigrammatum libri & alia poëmata extant. Hermannus Buschius, nobili genere & ingenio poëta & orator, cui in patriam Dulmonem VVestphaliæ paulò post redeunti, EOBANUS Hessus Francobergius successit, qui primus in Germania PSALMOS Dauidis, Theocriti Idyllia, & Homerum latino carmine conuertit. Mathemata initio Thomas Zegerus Cliuensis, & postea Ioannes DRYANDER magna cum laude propagârunt. Historias & Theologiam Gerardus Nouiomagus Geldrus, Erasmi etiam scriptis celebratus, (cui anno 1542. die 10. Ianuarij defuncto Andreas Hyperius successit) Græcas literas Ioannes Lonicerus: Ebræas Sebastianus Augustus Nouzenus: Latinas, Reinardus Hadamarius, & alij editis scriptis celebres, docuerunt.

1529. ⊕ 1558. ⊕ Bremæ. 1535. ⊕ Dulmæ. 1535.

In vicini Hassiæ BRVNSVICENSIS ducatus metropoli, purioris doctrinæ Euangelij semina spargi ante triennium, à paucis pro concione cœperant: quibus grauissimè Senatus, ab vnione seu consistorio ecclesiastico illius vrbis, quod abbas Aegidianus, Decanus ad D. Blasium, & Cyriacum, & septem vrbis pastores repræsentabant, incitatus aduersabatur: ita vt vrbe quosdam eijceret, & publico edicto lectionem librorum Lutheri prohiberet. Cùm autem pastores ecclesiarum ipsi

M.D.XXVII. ipsi non concionarentur, & paulatim plures ex Diaconis sincerius docere, & abusus Pontificios taxare, inciperent: populus magno ardore & zelo puriorem doctrinam excipiens, apud senatum assiduis interpellationibus & precibus instabat, ne libidini pastorum, remoueri ex vrbe & pelli diaconos suos petentium, gratificaretur, sed liberam veræ Euangelij doctrinæ prædicationem, exemplo vicinæ ciuitatis Magdeburgensis, non impediret. Erat inter delectos ciuium, puriorem doctrinam expetentium, AVTOR Sanderus, pietate, prudentia, eruditione & facundia præstans, qui publicam ecclesiarum reformationem institui, iussu communitatis, assiduè flagitabat, & omnem obedientiam senatui, omnibus in rebus ad boni ciuis officium pertinentibus, nomine ciuium, deferebat. 10

Tandem igitur Senatus, vnioni prælatorum suorum, de pellendis ex vrbe concionatoribus Lutheranis instanti, respondet, Concionatores illos, non à se, sed ab ipsis pastoribus, docendi laborem defugientibus, vt ipsorum loco docerent, vocatos esse. Non igitur senatui, sed sibi ipsis hæc incommoda imputari ab eis debere. Nunc verò remoueri eos, vniuersa ciuium communitate inuita & aduersante, non posse, nisi se & pastores, & totam vrbem exitiali periculo inuoluere, & funditus perdere velint. Publico igitur decreto libera Euangelij doctrina ciuibus permittitur. 1528. Sequenti anno D. Ioannes Bugenhagius, pastor ecclesiæ VVitebergensis, Brunsuigam euocatur, qui pro concione & in schola epistolam ad Romanos & ad Timotheum docens; Ordinationem ecclesiasticam, quæ extat, conscribit, & in decem templis (ad S. Martinum, Catharinam, Andream, Magnum, Vlricum, D. Virginem, Petrum, Michaëlem, Aegidium, Leonhardum) pios doctores constituit, quibus inspectorem supremum, & custodem puræ doctrinæ & ordinis in ecclesia constituti præcipuum, Martinum Gerlitium præfecit, eique collegam Henricum VVinckelium VVerningrodensem, virum doctum, placidum, moderatum & in officio fidelem adiungit: qui Halberstadij antea prior cœnobij Ioannitarum, & Templi Martiniani pastor: cùm Missam celebrare nollet, dimissus, VVitebergam se ad Lutherum contulit. Ab eo Brunsuigam missus, fideliter vsque ad obitum, ecclesiæ seruiuit. 1550. Gerlitio verò Ienam in Turingiam redeunti, Nicolaus Medlerus Theologiæ doctor successit 20 30

In prima verò religionis emendatione, plurimùm ecclesiæ illi, præstantissimi viri Leuini ab Embden I.V.D. & Syndici Brunsuic. pietas & prudentia profuit, qui cùm magnam Senatus partem, à ministris nouis, per D. Bugenhagium præfectis, alieniorem esse animaduerteret: ipse eos aliquoties ad se conuocatos hortatus est, vt veram & necessariam ad ædificationem veræ pietatis doctrinam, modestè, diligenter & sedulò proponerent, & intra metas Normæ à D. Luthero & Bugenhagio præscriptæ se continerent, nec quosuis fanaticos passim tunc in ecclesias sine vocatione irrepentes, pro fratribus reciperent. De doctrina verò & omnibus rebus ad ministerium pertinentibus, ad amicam collationem & consultationem conuenire eos singulis 14. diebus: ac si quid mutatu vel emendatu necessarium incideret: ad Senatum & Inspectores primùm referre iussit. Mutuam quoque beneuolentiam & concordiam instituto singulis mensibus conuiuiolo alendam esse duxit. 40

Postquam verò de initijs emendationis ecclesiæ BRVNSVICENSIS, nostra ætate institutæ, breuiter dixi: pauca etiam, de origine & antiquitatibus vrbis, adiungo. Quam Pentapolin hodiè, & omnium in Saxonia vrbium amplissimam, & firmissimis ac pulcherrimis munitionibus & propugnaculis cinctam, BRVNO & Tancquardus fratres, Saxoniæ Duces, Ludolphi filij, Henrici Aucupis Imp. patrui, arce & oppido ad Ocram primùm condito, inchoarunt, anno Christi 860. 860. Brunoni cum fratre Tancquardo & multis comitibus ac episcopis, à Normannis, prope Ebbersdorff virginum hoc tempore cœnobium, cæso, tertius frater OTTO magnus successit. cuius 176. filius Henricus Auceps Imp. veteri oppido Nouam ciuitatem addidit. 920. Henricus Leo postea ædificijs & priuilegijs ornandæ ciuitatis studiosissimus, HAGAM adiecit. 1160. OTTO IIII. Imp. veterem vicum, quibus in area, arci vicina, ædificijs paulatim occupata, pars vrbis, Sacus vocata, accessit. 1200. Ante Henrici Leonis ætatem, sub Ottonibus 50

nibus Imp. & Marchionibus Saxoniæ, partim ab Ottonis I. filio Ludolpho, partim ab Ottonis fratre Henrico Bauariæ duce (qui anno Christi 955. obijt.) propagatis, Brunsuiga minus adhuc nota & celebris sensim adoleuit. Quorum veterum principum Saxoniæ seriem in tabella oculis subiectam adscribo: M.D.XXVII.

Lvdolphvs fundator collegij Gandersheimens.

Bruno, conditor vrbis Brunsuigæ 860 ⊕ 876. | Tancquardus. | Otto Magnus Dux Saxoniæ.

Henricvs Avceps Imp. ⊕ 936.

Otto I. Imp. ⊕ 973. | Henricvs Rixosus Dux Bauariæ ⊕ 955.

Ludolphus dux Sueuiæ ⊕ 957. — Otto dux Sueuiæ. — Bruno Grego. V. Pontifex.

Otto II. Imp. ⊕ 983. — Otto III. Imp. ⊕ 1002. — Eccardus Marchio Saxoniæ, opposuit se electioni Henrici II. Tandem à Bennone & Lothario, Hermanni Billingi filijs, ducibus Saxoniæ, cæsus.

Henricus dux Bauariæ. — Henricvs II. Imperator ⊕ 1024. ἄπαις.

Bruno Marchio Saxoniæ, Dominus Brunsuigæ. — Bruno. — Lvdolphus marchio Saxoniæ, Hæres Ottonis III. Templum S. Magni Brunsuigæ condidit.

Otto dux Gottingensis & ad Visurgin & Gubernator Bauariæ sub Henrico IIII. | Ecbertus Marchio Saxoniæ. VVilelm. Landg. cepit. S. Cyriaci collegium ad ad vrbem Brunsuic. fundauit 1050 ⊕ 1068. | Bruno Marchio Saxoniæ.

Henricvs, dux in Gottingen comes in Northeim. — Gerdrvdis nupta Henrico duci Gottingensi. S. Autoris reliquias Brunsuigam aduexit 1112. & monasterium S. AEgidij consecrauit 1115. Richsam filiam, Lothario elocauit. ⊕ 1117.

Ecbertus marchio Saxoniæ, hostis Henrici IIII. in mola Eisenbüttel, prope Brunsuigam, proditorie trucidatus 1090. Quo cæso, Henricus IIII. præsidium Bauaricum in arce collocauit. Quod ciues Brunsuic. incendio in arce excitato ac restincto trucidarunt, & Gertrvdi vrbem & Ducatum Brunsuicensem tradiderunt. 1191.

Lotharivs cum coniuge Richesa soceri & socrus ditiones accepit, Marchio Saxoniæ, Dominus Brunsuigæ, & mortuo Magno, Billingo Dux Saxoniae ab Henrico V. factus 1109. Imp. 1126. — Richesa, Lothario nupta ⊕ 1139. — Otto iuuenis ⊕

Gertrvdis mater Henrici Leonis.

Ex Lothario Cæsare & Richesa, filia Gerdrvdis Dominæ vrbis Brunsuigæ & Henrici Gottingensis, nata est Gerdrudis filia & hæres vnica, Henrico Duci Bauariæ, filio Henrici Nigri & VVolphildis, (filiæ Magni postremi ex Billingana familia Saxoniæ ducis) in matrimonium tradita: quæ Henricvm Leonem Bauariæ & Saxoniæ ducem, vrbis Brunsuigæ postea Dominum & patrem beneficum procreauit. Quem vicissim ciues, singulari amore & fide complexi, durissimis postea illius temporibus, cùm à toto imperio proscriptus esset, & Imp. Fridericus Natus 1136.

M.D.XXVII. Barbarossa Lubecam eum persequens, arch. Moguntinum in obsidione vrbis reliquisset: fortissimè & fidelissimè vrbem Brunsuigam, & arcem Lunæburgensem defenderunt ac tutati sunt. vnde postea Henricus Leo ex Anglia redux, totam ditionem Brunsuicensem & Lunæburgensem recuperauit. Deinde, cùm sub filio Henrici Leonis, OTTONE IIII. Aquisgranum ad coronam imperij accipiendam profecto, PHILIPPVS Imp. vrbem plurimorum principum auxilijs obsidione diuturna premeret (cuius castrorum locus hodierna die, Königsstig appellatur) eximia magnitudine animi, vigilantia, fide & constantia, ciues, sub Henrici Palatini Rheni (fratris Ottonis, qui paucis ante obsidionem diebus in vrbem venerat) ductu, aliquot oppugnationes viriliter repulerunt. donec S. Autoris imago, in somnis Episcopo Treuirensi, in castris Philippi apparens, & in muro vrbis vicino conspecta, flexisse hostes, vt subitò obsidionem soluerent, à ciuibus existimatum est. qui paulò post, Ottone Truxesio duce, vicinam vrbem Goslariam noctu muris transcensis occupatam, Philippo ademerunt. Depulsis gloriosè hostibus, suburbium veteris vici, sepe solummodo cinctum, à quà parte hostes plurimum vrbi incommodarant, vna cum D. AEgidij cœnobio, circundatis muris, reliquæ vrbi adiunctum est. cumque mortuo Philippo, ad coronationem Romam Otto proficisceretur; ex vna ea vrbe, 350. ciues armatos in Italiam secum abduxit. Ottone IIII. Imp. defuncto, fratres Henricus Palatinus, Brunsuigam: VVilelmus, Lunæburgam concordes tenuerunt. Cùm autem Henricus nullis ex se relictis liberis masculis post VVilelmum obijsset: multi principes occupare Brunsuigam conati sunt: ac duæ Henrici filiæ, Duci Bauariæ & Marchioni Badensi nuptæ ius suum ac hæreditatem paternam Friderici II. Imp. filio vendiderant. Sed ciuium Brunsuicensium virtute ac fide, magno animo & felici successu; defensa vrbs à Cæsare & Bauaro oppugnata, & tota ditio, hæredi legitimo, Ottoni puero, VVilelmi Lunæburgensis filio, conseruata est. Amplissima igitur priuilegia, & libertatem maiorum, quàm vlli antecessores, hic OTTO ciuitati tribuit. Cæsari verò Friderico II. Moguntiæ tandem reconciliatus, & dux BRVNSuicensis ac LVNæburgensis ab eo creatus est, cùm Saxoniæ ducis titulum, Alberto Vrso, Bernardi (quem Fridericus Barbarossa, Leone proscripto, Saxoniæ ducem designarat) filio cessisset.

[Marginal dates: 1199. 1227. 1228. 1235.]

Crescente autem vrbis iam liberioris frequentia, opibus, potentia, & rebus secundis vndiquaq; affluentibus; intestini ciuium motus, tribunis collegiorum aduersus senatum insurgentibus, & æquabiliorem iustitiæ administrationem & maiora Reipublicæ commoda, si Gubernatio ipsis commendaretur, communitati pollicentibus, secuti sunt. Quos principum, OTTONIS pueri ex filio Alberto Magno nepotum, dissensiones alebant. Defuncto enim sine liberis VVilelmo, qui Brunsuigæ habitauerat; Henricus Mirabilis, cui Grubenhagensis ditio in partitione attributa erat: solus fratri succedere, & Brunsuigam tenere cupiens, in vrbem venit, & Tribunorum ac ciuium Senatui aduersantium factionem, quæ principem & dominum literis etiam datis eum receperat, fouet ac confirmat. Senatus verò, cum magna saniorum ciuium parte, nihil præiudicare tertio fratri Alberto Gottingensi, cohæredi, volens; clam cum eo transigit, vt constituta nocte ad portam Nouæ ciuitatis accedat. vbi per molam trans fossam in Nouæ ciuitatis curiam ductus, à senatu & ciuibus senatui addictis stipatur. ac vocatis ad se Tribunis acriter exprobrat, quòd ciuitatem & ditionem Brunsuicensem sibi non minus quàm fratri debitam, Henrico literis etiam datis se inscio addixissent, & petulanter mota, sine vlla necessaria causa, aduersus senatum seditione cruenta, cædibus & alijs calamitatibus tristissimis causam præbuissent. Iubet literas Henrico à ciuibus datas ad se referri. Quas cum Henricus in promptu sibi non esse respondisset, & cum 40. ciuibus, eorumque procuratore, ex vrbe aufugisset: Albertus mox veterem Senatum restituit. Tribunos vndecim custodiæ mandatos, elapsis duobus mensibus, ex furca suspendi iubet, iuramentum fidelitatis, excluso fratre profugo, à ciuibus sumit, & solus VVilelmi fratris ditionem vniuersam ad posteros transmittit. Filius etiam Alberti, Otto Largus, singulari beneuolentia ciuitatem complexus, cœnobio Paulino, & alijs

[Marginal dates: 1292. 1294. 1343.]

[Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50]

&alijs fundationibus & ædificijs eam ornauit. Sæuior autem & multò truculentior plebis aduersus patritios seditio annis post priorem sedatam 82. exarsit, in qua septem præcipui consules capiti plexi: reliqui ex vrbe in fiscum redactis eorum bonis eiecti, & alij in eorum loca ex communitate lecti sunt. Quæ eò liberius seditiosi perpetrabant, quòd Magno Torquato principe Brunsuicensi recens cæso, tres filioli principes, Fridericus, Bernardus & Henricus fratres impuberes, autoritate ac ætate destituti, minus in compescendis seditiosis efficaces essent. Ciuitates igitur Hansæ, à cæsorum liberis ac cæteris exulibus solicitatæ, ex fœderis illius societate Brunsuicenses excludunt. ac eò causam deducunt, vt septennio post, suplices in conuentu Hansæ ciuitatum, Lubecæ deprecarentur: Senatum veterem adhuc superstitem & reliquos ex vrbe pulsos restituerent; ablata redderent: cum cæsorum liberis transigerent. Sic Republica iterum sedata, secuti gubernatores tali moderatione, sapientia & integritate, multitudinem illam & turbam ciuium frequentissimam rexerunt, vt perpetua ferè vulgi erga senatum obedientia & concordia, vsq; ad hęc nostra tempora fuerit, in grauissimis etiam bellis aduersus Principes gestis, & durissimis, quæ comitari bella solent, pecuniæ exactionibus. Quas eò patientius ciues tolerarunt, quòd decemviri ex communitate, Quæstoribus senatus adiuncti, pariter ærario velut ephori adessent, & pecuniam omnem publicam simul administrarent. Sed ad trium Principum pupillorum, magni Torquati filiorum, ætatem redeo, quorum, aduersus tutorem Ottonem malum, iusto diutius in custodia pupillos retinentem, & asperè ac iniustè subditis prætextu tutelæ imperantem, & prædonibus itinera publica infestantibus receptum in aula præbentem, patrocinium ciuitas suscepit, & bello aperto Ottonem persecuta est. Tandem verò arte Friderici, dum Otto Missam in oppidi templo audit, arce Guelforum capta, & Brunsuicensium consciorum auxilijs aduolantibus, Otto pulsus, & Fridericus in hæreditatem paternam restitutus est. Postea Henrico fratri Friderici, post Alberti superioris Saxoniæ ducis obitum, Cellam tenenti, quam VVenceslaus Alberti patruus oppugnabat, auxilia ciuitas Brunſ. mittit, quorum virtute & fide, ad Alleram hostes profligati, & firmamentum imperij Henrici in ducatu Lunæburgensi secutum est.

[Margin: M.D.XXVII. 1374. 1373. 1381. 1513. 1384. 1385. 1388.]

Cùm autem VVenceslao Boëmiæ rege ab electoribus deposito, comitia noui Imp. creandi Francofordiæ indicta essent: Fridericus dux Brunſ. eximiæ virtutis & prudentiæ opinione in Imperio præ cæteris florens, eò profectus & electorum quorundam suffragijs ornatus: in reditu ad Frislariam episcopi Mog. oppidum, ab Henrico comite VValdeccensi, in via publica interfectus esset: fratres Bernardus & Henricus, moto aduersus VValdeccensem & Mog. bello, vindicare cædem Friderici iniustam conantes, magnis se difficultatibus ac ære alieno implicarunt, ex quibus, ciuitatis suæ Brunſ. benignitate & fide liberati, vicissim veterem vicum & Sacum, duas ciuitatis partes principum iurisdictioni adhuc subiectas, & Monetam in vrbe, & arcem ac præfecturam Asseburgensem amplissimam, senatui possidendam tradiderunt, à quo tempore, plenam in tota vrbe iurisdictionem & αὐτονομίαν, & immunitatem ab omni censu vel impositionibus ex vrbe principi soluendis, ciuitas adepta, huc vsq; conseruatam defendit.

[Margin: 1400.]

Secutæ sunt annum 1400. lites cum sacrificulis in curia Romana, ex leuibus initijs ortæ, sed longo tempore durantes. Et postea, cum VVilelmo duce Brunsuicensi bella diuturna, cum se in Austria absente, arcem Lycaonicam, à fratre Henrico, ciuitatis Brunsuicensis consilio & hortatu occupatam fuisse, prorsus sibi persuasisset. Intestini etiam aliqui motus inciderunt, quorum posteriorem Ludecus quidam Hollandus gubernauit. Sed Hollandus ciuitate pulsus, ad principem Henricum se contulit, qui bellum aduersus vrbem meditabatur. cuius supra Historiam, vna cum bello Hildesiensi, quod hanc religionis mutationem proximè præcessit, recitaui.

[Margin: ab anno 1410. vsque 1417. 1431. 1435. 1446. 1488. 1490. 1492.]

HENRICVS dux Brunsuicensis fodinas metallicas, syluas, & alia, Goslariensi ciuitati à suis maioribus oppignorata reposcens, & pecuniam offerens; cum illi recusarent, varijs modis molestus illis esse occupandis syluis, fodinis, officinis,

[Margin: 1521. 1522.]

[Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50]

 in

M.D.XXVII. in quibus venæ excoquuntur, cœpit. Quibus de causis à Goslariensibus in Cameræ Iudicio accusatus, lata Idibus Maij sententia, spoliatos ante omnia restituere iubetur. Brunsuicensis verò nihilominus in proposito pergit,& inter cætera cœnobium Reiffenberg, Hildesiensi paulò antè ademptum,non procul ab vrbe situm fossis, aggeribus & vallis munit. Cúmq; alterum etiam cœnobuim montis Georgij vrbi imminens,præsidio & opere muniturus existimaretur; ciues erumpentes,quosdam ex ministris ducis Brunsuicensis trucidant, & cœnobia montis Georgij, Petersberg, S. Iohannis, S. sepulcri direpta incendunt. Goslarienses igitur, fractæ pacis publicæ reos, in Iudicio Cameræ dux Brunsuicensis agit. priorem verò sententiam de restitutione, aduersus ipsum latam, in comitijs Augustæ Cæsar suspendit, ne ad arma partes deuenirent. & in petitorio ac possessorio pariter procedi,& simul decidi iubet. Cùm autem quatuordecim annis in iudicio Cameræ causa disceptata esset: tandem Goslarienses, suspensa adhuc prioris sententiæ executione,velut pacis publicæ fractores,solenni sententia proscribuntur: Quam cùm exequi Henricus, spretis suspensionib.& interdictis Caroli Cęsaris& Ferdinandi regis,pergeret: bello ipsi à confœderatis vrbi Goslariæ principibus, Ioan. Friderico Saxoniæ, Philippo Landgrauio Hassiæ & cæteris illato,tota ditione eiectus est. Sed quinquennio post, per Carolum V. victorem restitutus, pro sua arbitrio cum Goslariensibus tandem transegit.

1540. 25.Octob. 1542. 1547.

HILDESIENSIS episcopus Ioannes, Saxoniæ dux, omnibus ferè prædijs & arcibus superiore bello priuatus, cùm lite in curia Romana pendente,capto Pontifice,& Petro Anconitano Cardinale, ad quem reuocata erat controuersia, mortuo non procederetur: & ipse, omnium ordinum odia aduersus se, cuius imprudentia, temeritate, superbia, & pertinacia in tantas calamitates diœcesis coniecta esset,ardere sciret: nec spes vlla recuperandi amissa appareret: resignata Collegio & deserta episcopa, Laoburgam ad fratrem Magnum ducem Saxoniæ se contulit, apud quem viginti adhuc annos superstes, tandem miser & exul extinctus est. Canonici Hildesienses, potentem aliquem, aut certè gratia & autoritate in aula Imperatoris valentem, cuius patrocinio & ope amissa reciperent, episcopum expetentes: Baldasarum Mercelium, Caroli V. Imp. vicecancellarium postulant, cui eodem ferè tempore,Constantiensem etiam episcopam,Hugo à Landesberg,qui ob mutatam Constantiæ religionem, Vberlingam cum vniuerso clero recens secesserat, sponte tradidit. Verùm is, assiduitate occupationum & legationum aulicarum & vitæ breuitate impeditus, semel tantùm in diœcesin Hildesiensem ipse venit, nec amplæ illi expectationi de se ab vtroque collegio Hildesiensi & Constantiensi conceptæ respondit. Nam vix triennio post, dum ex Hispania in Belgicum proficiscitur, Treuiri, postridie Pentecostes, mane equum conscensurus, apoplexia feritur, qua statim extinctus est.

1531.

In extrema Saxoniæ, boream versus, prouincia, Albi & Eydoro fl. & Balthico ac Britannico mari intercepta: Christianus Holsatiæ dux, qui patre Friderico, Daniæ regnum tenente patrium ducatum administrabat,primam ecclesiarum inspectionem, & abusuum Pontificiorum emendationem publicam suscepit, commendata rerum ecclesiasticarum & visitationis cura præcipua, Eberardo VVidenseio Theologiæ Doctori, quem Magdeburga princeps euocarat: & Hermanno Tastio,pastori Flensburgensi. quibus ex nobilitate, Ioannes Ranzouius aulæ magister, Ioannes Reuentlou, & alij adiungebantur. Eodem tempore, in Scania etiàm, Anconæ, & sparsim alibi, in regno Daniæ, puræ euangelij doctrinæ semina spargi cœperunt.

Initio anni, BOEMIÆ regnum, Ludoici regis morte, à Slauica regum Poloniæ stirpe, ad Austriacam translatum, & FERDINANDUS archidux Austriæ, Philippi filius, Maximiliani nepos: REX BOEMIAE coronatus est. Vt autem, vetus regni Boemiæ, cum Austriæ archiducatu, coniunctio, aliquantò altius repetita cognoscatur: summatim rem totam; ab Ottocari Boemiæ regis (in cuius matrimonio Margareta, Leopoldi VII. Austriæ ducis filia; Friderici vltimi ex ea familia soror fuit)

24.Februar.

fuit) temporibus deductam, ex procemio Dubrauij inseremus. Prior enim familia marchionum & ducum Austriæ, à Leopoldo ex ducum Sueuiæ stirpe orta, in Friderico, Leopoldi VII. filio, principe inquieto & turbulento, quem Fridericus II. Imp. præscripserat, extincta est. cuius familiæ seriem breuissimè notatam adiungo. 1246.

Leopoldus ex familia ducum Sueuiæ, primus Marchio Austriæ, ⊕ anno Christi 988.

Henricus I. ⊕ 1018.

Albertus Marchio Austriæ. — Ernestus dux Sueuiæ.

Ernestus ⊕ 1075.

Leopoldus ⊕ 1096. — Albertus.

S. LEOPOLDVS. Vxor Agnes, filia Henrici IIII. Imp. fundator cœnobij Closter Newburg. ⊕ 1136.

Leopoldus V. dux Bauariæ ⊕ 1141. — HENRICVS I. dux Austriæ à Frid. Barb. factus, 35. annis. cœnobium Scottorum Viennæ condidit, ⊕ 1177. — OTTO episcopus Frisingensis, Historiæ scriptor.

Leopoldus VI. dux Austriæ & Stiriæ, muros Viennæ, vrbem Ens, & Neustadt, ædificauit. Richardum Angliæ regem cepit. — Henricus.

Fridericus Catholicus. ⊕ 1198. — Leopoldus VII. in Apulia ⊕ 1230.

FRIDERICUS postremus ex hac familia, cæsus anno Christi 1246. — MARGARITA primum Henrico filio Frid. II. Imp. nupta. deinde Primislao Ottocaro VVenceslai Boëmiæ regis filio, qui A.C. 1253. Austriam occupauit.

Electo autem in Romanum regem Rodolpho Habsburgio, quia in Austria minimè iusto dominatu Bohemus esse videbatur, nec subiectionem & fidem Imperio debitam præstabat, sui officij eum Rodolphus admonuit. cumq; apud elatum animo regem monitus nihil proficeret, ne quid detrimenti Respubl. caperet, iusta aduersus illum arma sumpsit. Sed priusquam armis contenderent, persuasus rex, obseruantiæ onus sibi imponi patitur, & vt in more est positum, acceptis vexillis, se clientem Imperatoris profitetur. Ibi Cæsar, vt arctiori necessitudinis vinculo, Austriam (in qua de sententia imperij, primogenitus Rodolphi, Albertus, archidux Austriæ, Norinbergæ in comitijs, nominatus, & Austriæ præfectus fuerat) cùm Boëmia coniungeret: Iuditham VVenceslao filio regis Ottocari despondet. Agnes verò Ottocari filia, Rodolpho II. Imperatoris filio in manum conuenit. Ad hæc Iglauiæ pactionem conficiunt, vt nullo legitimo hærede in regno Boëmiæ relicto, vel superstite, ad Rodolphi posteritatem regnum deferatur. Verùm infelix rex, cùm in Boëmiam reuertisset, Bulgaræ mulieris iracundia exagitatus, tanquam graui dedecore se contaminasset, quòd Cæsari subiectum se palam ostendisset, filiam monasterio includit, & sumtis paulò post armis, Imperatori bellum mouet. Sed cùm secundum Aeschyli sententiam, Deus superbiæ & perfidiæ vindex sit, in eo bello, non sine graui Imperatoris Rodolphi dolore, quem veris & manifestis indicijs ostendit, Ottocarus trucidatur. Sed optimus Cæsar, nihil eorum, quæ in rem filij VVenceslai essent, qui octo annorum puer erat, prætermisit, & vt rectè educaretur, regnumque optimè administraretur, singulari fide & voluntate procurauit. Simul ac verò VVenceslaus ex ephebis excessit, & regere Boëmos imperio cœpit, filiam Cæsaris, ciuitate Egra in dotem accepta, & singularibus dignitatum ornamentis auctus, quæ etiam nunc Bohemici reges obtinent, in matrimonium duxit.

1273.

1274.

Cæterum cùm demortua Imperatoris filia Elisabetham vnicam regis Poloniæ Premislai natam VVenceslaus duxisset; Poloni, licet Vladislaum Locticum, præteritis Silesiæ principibus, ad quos regnum pertinebat, iam elegissent; repudiato tamen

M.D.XXVII. Loctico, VVenceslaum Boëmum, splendida legatione ad gubernationem Poloniæ vocant. Adit quidem regnum. verùm consecratus, Henrico à Leippa Boëmo, præcipuæ nobilitatis viro, & alijs paucis in administratione absens vsus est, & filio VVenceslao ex Polona nato, Hungaricum etiam regnum consilio & armis acquisiuit. verùm quia sibi ætatem grauem, filium in adolescentia leuitate quadam lubricum, animaduerteret, nec tot regna à rerum imperito iuuene regi posse videret; Ottoni Bauarico, qui Hungaricum ambiebat, Hungariæ regnum, quasi de manu in manum, cùm Coronam eam, quam Hungari sanctam appellant, in sua potestate haberet, tradit. Moriens verò, filio sedecim annorum, regnum Bohemiæ & Poloniæ singularibus verbis commendat. Sed cùm adolescens homo, vitæ suæ modum tenere nondum sciret, biennio post Olmutij, ex improuiso, à nescio quo adortus, occiditur. Reliquerat verò cum potestate in Boëmia affinem suum, Henricum Carinthiæ ducem, cui sororem Annam, quam Austriaci scriptores Agnetam nominant, in matrimonium dederat. Is igitur extincto VVenceslao dominari incipit.

1300. 1304. 1306.

Verùm Imperator Albertus, Rodolphi primi filius, memor qua ratione Bohemi ex pactione Iglauiensi obstricti Austriacis essent, regnum filio Rodolpho iustè & legitimè appetebat, & cum Henricus cedere nollet, armis illum è Bohemia expulit, & vt Rodolphus filius occuparet, perfecit. Mortua verò erat Viennæ Rodolphi coniunx, Philippi Franciæ regis filia Blanca. Itaq; vt maiori beneuolentia Bohemos sibi deuinciret, VVenceslai senioris viduam relictam in vxorem duxit. verùm cùm vix integro anno in Bohemia fuisset, vitam nescio quomodo amisit, & ex Austriacis principibus primus Pragæ sepultus est. Henrici verò Carni deinceps non diuturna fuit gubernatio. Boëmi enim, illius coniugis sororem Elisabetham, quam inclementius quasi carceri inclusam tractabat, è custodia liberatam, Henrici Imperatoris septimi filio, Ioanni, comiti Lucelburgio, in matrimonium Spiræ collocarunt. Ita rursus neglecta Austriaca familia, in Lucelburgiorum potestate Bohemia fuit.

1307.

Verùm non multò post, Carolus Imperator quartus, Iohannis regis Bohemiæ filius, Rodolpho in Austriaca familia quarto, viro summo, & Fundatori dicto, (quòd is ea, quæ à patre Alberto secundo, cognomento Sapiente, in Academia Viennensi, & summi templi ad D. Stephani ædem administratione inchoata fuerant, absoluit & perfecit) filiam in matrimonium dedit. Sed minimè diuturna fuit hæc adiunctio. Nam cùm Rodolphus socerum Imperatorem singulari splendore equestri in Italiam comitatus esset, Mediolani obijt, eiusq; cadauer, primùm conditorio in æde D. Stephani, quod sepulchrum ipse archiducibus construxit, illatum est.

Filius deinde Caroli IIII. Sigismundus, cùm fratri VVenceslao, qui non modò imperij dignitatem amisit, sed Bohemiæ regnum, & se suosque otio & negligentia perdidit, successisset; archiducem AVSTRIAE Albertum V. filiæ suæ Elisabethæ maritum, & sibi generum atque successorem in Regnis & Imperio esse voluit. Voluntati huic fortuna quidem respondit: verùm minimè diuturna ea fuit. Nam cùm ex melopeponum intemperantiore esu dysenteria correptus esset, ea optimum & in familia Austriaca Imperatorem IIII. altero regni anno extinxit. Albæ regali is sepultus est. Ex eo Elisabetha, Ladislaum posthumum ad Comarum peperit, cuius tutelam Fridericus III. singulari fide suscepit, & non modò diadema Hungariæ & Bohemiæ sibi oblatum respuit, verùm Austriam ipsam Ladislao restituit. Hic Fridericus III. (quem rectius quartum, si Fridericum pulchrum numeremus, appellare licet) ex Ernesto archiduce Austriæ, matre Cimburga Ziemouiti ducis Masouiæ, ex antiquissima Poloniæ regum stirpe, natus est. Res imperij post Augustum diutissimè administrauit, & Ladislao adolescente in Bohemia extincto, non modò Austriam totam recuperauit, verùm singulari beneficio DEI, ad Oceanum vsque illius iura, per Maximiliani filij, cum Maria Burgundica coniugium extendit. Etsi enim Ladislao extincto, Boiemi, Georgium Pogiebradum, & postea Vladislaum Polonum, reges elegerunt: tamen in conuentu trium regum, Maximiliani Imperatoris, Sigismundi Poloniæ, & Vladislai Boëmi & Vngarici, Viennæ pactio de successione Austriacæ familiæ in Boëmia & Vngaria, si Vladislai posteritas mascula extingueretur,

1440. 1439. 1457. 1458. 1471. 1515.

tur, communi regum & Senatorum consensu renouata est. cuius vigore, Ferdinandus archidux Austriæ, Ludoico Vladislai filio, sine liberis extincto, in Boëmiæ regno successit. M.D.XXVII.

VNGARICI verò regni proceres, cæso Ludoico, in duas factiones distracti erant, quarum altera, non alienigenam, sed Vngarici sanguinis regem expetens, Ioannem Zepusiensem, Stephani filium, Palatinum Transyluaniæ, regem nominabat. altera pars, vetera de successione pacta, inter Fridericum III. & Matthiam primum, deinde inter Maximilianum & Vladislaum inita seruans, Ferdinandum eligebat. qui statim missis aduersus Ioannem, duce Casimiro Marchione Brandeburgensi copijs, eum profligauit, & idibus Nouembris, Budæ coronatus est. Casimirus paulò post Budæ dysenteria obijt, relicto vnico filio impubere Alberto, quinquenne: & tribus filiabus, Maria, Friderici Palatini Simerensis, postea electoris; Kunigunde, Caroli Badensis coniuge; & Catharina, quæ virgo obijt. 1527.

Ioannes Zepusiensis, rebus desperatis primùm in Poloniam ad Hieronymum à Lasco confugit, qui patrocinio illius suscepto, ad Solymannum Turcarum Imper. profectus, auxilia petit, ac, si ipsius viribus in Vngariam restituatur se Vngariæ regnum, Turcæ beneficio possessurum, & Turcici Imperatoris clientem & vasallum fore ostendit. Eam conditionem cum auidissimè arriperet Solymannus: Turcæ, hac infelici, duorum regum Christianorum de Pannonia dimicantium, ambitione, in media ferè Germaniæ viscera, attracti sunt. Iaitza etiam, Bosnæ arx munitissima, hucusq; ab Vngaris defensa, in Turcarum potestatem hoc tempore venit.

Eadem ætate, qua Ferdinandus Boëmiæ rex, Vngariam inuasit, CAROLUS GELDRIÆ dux, semper inquietus, & ad omnes occasiones intentus, Vltraiectum vrbem, ciuibus & ecclesiasticis iam toto biennio intestinis dissidijs inter se mutuò confligentibus, & episcopo suo Henrico Palatino seditiosè rebellantibus, inuocatus à factione ciuium potentiore, occupauit. Id hac occasione accidit. Ciuitas Traiectina, intestinis dissensionibus ac tumultibus, quorum causas supra exposuimus, iam vltra biennium agitabatur: confœderatis ex nobilitate & ecclesiasticis, ac ciuibus delectis, reliquam vulgi multitudinem sua autoritate & potentia opprimentibus. Hi semel omnem ciuium libertatem, cuius exigua scintillula vix supererat, pessundare molientes, initio Martij, ex ditione Isselstenia, Benscopiorum auxilia accersunt, ac iunctis pariter copijs, edicto Septivvaldijs mandant, vt omnia sodalitiorum vexilla ad episcopi aulæ præfectum quamprimùm ferrent: nec conuenticula deinceps vlla aut consultationes inter se haberent. omniaque antiqua ciuium priuilegia & consuetudines, & cætera, quæ metu adactus recens Episcopus indulserat, simul abolent. 6. Augusti. 1525.

Episcopus cùm confœderatos palàm nunc tyrannidem in vrbe exercere cerneret: & de Soudebalgi, Vornij, ac cæterorum exulum innocentia tandem edoctus esset: literis & saluo conductu datis, vtrumque ad se Dorestatum euocauit. vbi primùm per literas causam suam apud episcopum agere iubetur, deinde ad colloquium admissus Soudebalgus, vt erat vir mellitæ facundiæ, se suosque de intenta calumnia, non absque multorum admiratione, vindicauit. Hortatur itaque episcopus exules, vt bono sint animo, spondetq; se propediem, iuuante DEO, effecturum, vt suis sedibus restituantur. Hæc inexpectata mutatio dextræ excelsi mirifice confœderatorum factionem Traiecti perculit. Quare delectos ex suo cætu præcipuæ autoritatis legatos, ad episcopum mittunt, qui rogent, ne maturo consilio prius decreta retractet: & omni ratione Soudebalgij restitutionem impediant. Respondit autem episcopus se cùm Traiectum venerit, quod iustum & æquum in tota causa futurum sit, constituere velle. Confœderatis, qui regnum quoddam in vrbe iam possidebant, quo exui molestissimum erat, & quo tutò etiam se facilè abdicare non possent, molestissima hæc accidebant. & Soudebalgum ac Vornium reduci in vrbem, eosque pristinæ dignitati ac loco restitui, planè intolerabile erat.

Quare paulò post Vltraiectum aduenienti Episcopo, cum aliquot equitum tur-

M.D.XXVII mis, à Florentio comite Beurensi suppeditatis, vrbis portas claudunt, nec nisi dimissis à se militum copijs, cum sola familia ingrediatur, aditum ipsi patere ostendunt. Iratus igitur antistes Dorestatum redit. Confœderati nihil se ab Episcopo & principe suo, tanta contumelia affecto, præsidij habituros cernentes, desperatis rebus, ad extremam ancoram, Carolum Geldriæ ducem, sibi confugiendum esse statuerunt. Itaque ablegatis ad eum factionis suæ choragis, Marco VVesio, Adriano Renesso, & Venradio summi templi canonicis, Carolum, alioquin occupandæ illius vrbis cupidissimum, inuitant, vt opem rebus suis periclitantibus ferat, & ducem se ac Imperatorem ciuitatis, si bellum fortè cum episcopo gerendum sit, ipsorum sumptu præbeat. 10

Geldrius igitur, spontè iam currens, quadringentos pedites legatis adiungit, qui cum eis ciuitatem ingressi occupent. Postridiè plures pedites ac equitum turmam subsequi iubet, qui cùm ab ingressu ciuitatis secluderentur, sub noctem effractis à confœderatorum factione portis, auulsisq; repagulis intromissi sunt. Eo pacto Traiectinorum ciuitas in Geldriorum potestatem redacta est. Acerbè interea optimum Antistitem lernea hæc excetra, quæ non nisi Herculea claua domanda erat, affecit. qui velit nolit, in suos ciues, velut in sua viscera, ferrū lethale stringere cogitur. Contractis igitur trib. peditum millibus, equitibus ducentis, castella aliquot circa vrbem excitat, vt commeatuum importationem Traiectinis adimeret, & fame tantam multitudinem tandem domaret. Quare & molas frumentarias portis vicinas exurit, & segetes demeti, pecora abigi, suburbana demoliri iubet. Sed Caroli Geldriæ ducis industria & vigilantia, omnes hos conatus irritos reddidit. Is Traiectinis peditum equitumque numerum auxit, vberrimè commeatum importauit, in proximos pagos ire frumentatum præcepit, atq; in sua tandem verba iurare compulit. Ciuitatis præfecturam nobili viro Martino à Rosum archistratego suo delegauit. Huius imperio tàm ciues quàm milites parêre, huius arbitrio omnes obtemperare iussit. 20

Nec contentus Carolus Vltraiecti defensione, Transisulanos quoq; iterum inuadit, dolo occupata Hassela, oppido non procul à Svvollis sito. Capit & Rhenum oppidum, Dorestato, episcopi sedi vicinum, D. Cuneræ memoria celebre. Transisulani verò, iamdudum pertæsi tanquam euripi crebrò recurrentis belli, turbata iterum à Geldris regione, cum à Domino suo episcopo defendi non possent, inuictissimo Imperatori Carolo, assentiente episcopo sese subdere decreuerunt. Accitusque princeps Florentius, comes Burensis, nomine Cæsareæ maiestatis, à Transisulanorum Republica inauguratus est, cui fidem & obedientiam vicissim iurarunt. 30

Belli administratio, CL. V. Georgio Schenck à Tautenberg, Frisiæ Gubernatori, demandata est. Is primùm, speculam firmissimè à Geldrijs munitam, quæ Camporum ciuitati imminebat, totis viribus oppugnatam cepit, iugulatis ad vnum omnibus. Castellum inter Suollam atq; Campos vtrisque aditum occludens, aduentante Georgio, rebus desperatis, facta extemplò deditione, sese tradidit. Nec multò post tempore, Haselam, post bimestrem obsidionem deditione accepit. Intereà Geldrij insignem episcopi arcem Horstum, præfecti dolo traditam ceperunt, ac demoliti sunt, lapidum aceruis ad Rhenorum oppidum deportatis. Hinc Emssam arcem Ammersordiæ proximam obtinent. Capta sunt & minutiora aliquot castella, Dornum, Sconaudia, Mirha, Hanum. quæ sine magnis impensis recepta sunt. Cùm autem bellum opinione grauius ac diuturnius episcopo incumberet, cuius molem sustinere suis viribus vix diutius poterat: cum Burgundicæ aulæ procerib. consilia communicauit, quorum auxilijs tandem Traiectum receptum & Geldri pulsi sunt, vt sequenti anno exponam. 40

22. Aprilis. 1. Augusti. Eodem anno, in hanc lucem primùm editi sunt VLRICUS dux Megapolitanus Alberti filius, & MAXIMILIANVS II. postea Romanorum Imp. cum ante semestre pater Ferdinandus, Boëmiæ Rex die Matthiæ coronatus fuisset (*Te CeChI InsIgnI eXornant FerDnanDe Corona, RegnI at sVCCessor post tIbI natVs erat*) & Philippus Caroli V. Imp. filius, cùm paulò ante Clemens VII. Pontifex, rupta fide Cæsareanis 50

21. Maij.

nis

nis superiore anno data, denuò se ad Gallorum & Venetorum, maritimis & terre- M.D.XXVII.
stribus copijs regnum Neapolitanum oppugnantium, fœdus adiunxisset. Quare exercitus Cæsareanus, ex Germanis à Georgio Fronsbergo recens in Italiam ductis, & veteranis Hispanorum cohortibus, constans, duce Carolo Borbonio, ad defensionem regni Neapolitani proficiscens, vrbem Romam, de improuiso adortus capit, 6. Maij.
& nullum in ea vrbe diripienda & deprædanda, immanis petulantiæ & libidinis exemplum prætermittens, totos ferè decem menses in ea grassatus est.

Pontifex, dedita Cæsareanis arce Angelica, & omnibus suæ ditionis vrbibus, mense Decembri demum, iubente Cæsare, ex custodia dimissus, & in integrum
10 restitutus est. Etsi enim, capta iam vrbe Roma, & omnibus imperij pontificij arcibus & vrbibus deditis, Carolus Cæsar, veterem Romani imperij sedem & potentiam in Italia recuperare, & Pontificem in ordinem redigere, facile potuisset: tamen reuerentiâ religionis & loci Apostolici, qua à puero imbutus erat, & Hispanorum principum, qui orbem Christianum Romano Pontifice orbum, consistere vix posse arbitrabantur, consilio & autoritate inductus: statim post allatum de capta vrbe & obsesso Pontifice in Hispaniam nuncium, monachum ordinis Franciscani Magistrum generalem, ad Pontificem misit, qui Cæsare inscio & inuito hæc in pontificem perpetrata excusaret, & adiuncto Vgone Moncada, prorege Neapolitano, de illius liberatione tractaret. Qui, exeunte Octobri tandem, adhibito Serenonio, V-
20 gonis legato, ita transegit, vt Germanis ac Hispanis militibus, qui vrbem tenebant, & ipsum captiuum in arce Angelica custodiebant, stipendia integri ferè anni ad quadringenta millia aureorum, ac ex his statim centum millia persolueret, ea lege, vt his numeratis cum omnibus Cardinalibus eum dimitterent, altera centum millia, quindecim diebus, postquam Roma decessisset, reliquam intra tres menses repræsentaret. Cœsium & Vrsinum Cardinales, quo magis militibus cautum esset, obsides daret, & in regno Neapolitano ecclesiæ bona alienandi facultatem concederet, Cæsari deinceps in Mediolanensibus & Neapolitanis rebus non aduersaretur: & fidei suæ pignora Cæsari Ostiam, & ciuitatem veterem, arcem Foroliuiensem & alias munitiones, & Hippolytum Alexandrumq; Mediceos obsides traderet. Decimas bo-
30 norum ecclesiasticorum in omnibus illius regnis Cæsari permitteret. His transactis 9. Decemb.
& confirmatis ex arce Angelica dimissus, & Cæsareano præsidio deductus, Spoleti, Perusiæ, vel Oruieti incolumis sisteretur. Ipse verò quod Vgoni proregi ac Hispanis non satis fideret, præcedentis diem constitutam noctis initio clam, mercatoris more indutus, arce egreditur, & à Ludoico Gonzaga Cæsaris duce, cum magna militum cohorte, in pratis exceptus, Montem Faliscorum vsque deductus est, vbi peditatu ferè omni & Cardinalium etiam comitatu relicto, noctu Oruietum ingressus est: cum iam Galliæ rex, Anglo fœderatus, exercitum Odetto Foixio Lautrechio duce, ad liberandum Pontificem, & regnum Neapolitanum denuò inuadendum, in Italiam misisset, qui iam Regium Lepidi vsq; progressus erat. Est autem, vt Italicus scriptor
40 Fr. Guicciardinus hanc historiam concludit, hoc exemplum certè memorabile, & cui simile fortasse nunquam eo tempore, quo ecclesia Romana potentiam est adepta, fuit: vt Pontifex de tantæ potentiæ & dignitatis deiectus gradu, Roma amissa, & omni imperio in hostium potestatem redacto, in carcere custodiretur: idemq; paucorum mensium spacio in libertatem, & amissum imperium restitutus, breuissimo tempore in pristinam amplitudinem potentiamque rediret. Tanta fuit Pontificatus apud Christianos principes maiestas, atq; apud omnes veneratio.

GOSTAVVS Erici, Sueciæ rex, etsi ante quinquennium, solennibus ordinum regni Sueciæ comitijs Rex electus & confirmatus erat: tamen cùm archiepi- 1528.
scopum Vpsaliensem & cæteros regni episcopos, potentia & opibus fretos semper
50 Gubernatoribus regni aduersatos, intestinis bellis patriam implicuisse, & Danicos reges ad opprimendum patriæ principes accersiuisse ac iuuisse sciret: non ante coronari voluit, quàm episcopi, depositis imperijs & gubernatione politica, sacris tantùm ac officij sui proprijs docendi ac visitandi muneribus vacarent. Id cùm superiore anno, demum confecisset: Vpsaliæ, ineunte hoc anno, solenni ritu sibi 12. Ianuar.

Coro-

M.D.XXVII. 12. Ianuarij. Coronam Regni imponi passus est, Nec multò post, singulis cathedralibus templis, viros doctos ac facundos, Euangelij concionatores, à se antea aliquoties auditos & probatos, præfecit. Quos ab episcopis populo commendari & defendi flagitauit. Sed qui ad Scarensis episcopi ecclesiam missus erat: ita exceptus est, vt quanta posset celeritate in Vplandiam rediret. Idem eius oppidi Scholæ rectori, viro apprimè docto accidit, qui cùm Matthæi Euangelium, in schola extra ordinem prouectioribus interpretari vellet: in scholæ vestibulo lapidibus à scholasticis exceptus, VVastenas confugit. Huius verè contumaciæ auctores, Magnus eius loci episcopus, D. Turo Iohannis, magnus Bruntonis, Turo Erici, Nicolaus Olai, cum alijs nonnullis VVestgothiæ proceribus fuerunt, qui ob institutam ecclesiarum reformationem, & noui, vt appellarunt, dogmatis Lutherani introductionem, contra regem Gostauum coniurarant. Atque hoc annno, Smolandensibus in coniurationem ascitis, Ienecopiæ, Margaretam, regis Gostaui sororem, Iohannis comitis Hoiensis coniugem, captiuam duxerant. Dalkarlos quoq; & reliquas vicinas prouincias solicitarant: atq; ad Maij Calendas conuentum in VVestgothia ad Laruę conualles indixerant. sed cùm reliquis prouincijs in fide Gostaui regi data persistentibus: VVestgothi in conuentu Laruensi apertè responderent, se ex partibus regis Gostaui futuros, quòd patriam ex regis Christierni tyrannide liberarit, eisque pacem atque tranquilitatem præstet, & legibus atque honestis consuetudinibus, eos gaudere sinat.

De Hæresi verò, ei quæ obijciuntur, se iudicium adhuc nullum ferre posse, atque regis pietate fretos, credere calumnias esse, ab eius fortunæ inuidentibus confictas. Idcirco VVestgothiæ proceres, re desperata, sententijs etiam diffidere cœperunt. Episcopus enim & Turo Iohannis se suis cum thesauris in Daniam conferunt. Sed rege Gostauo, cum Friderico rege regnique Daniæ senatoribus expostulante, quod contra pacis formulam, regni Sueciæ hostes in Dania tolerarent ac fouerent, ex Dania abire iussi; ad Albertum Megapolitanum principem tendunt. à quò liberaliter aliquandiu sunt sustentati. Magnus verò Brunthonis, Nicolaus Olai, & Turo Erici, sine vllis conditionibus regem adire constituunt, nihil minus cogitantes, quàm aliquas ipsorum literas, post coniurationem suos ad complices perscriptas, in manus regis deuenisse. coram rege igitur se sistentes propalam fatentur, se D. Turoni Iohannis, cui ob ætatem & apud VVestgothos autoritatem resistere nequiuissent, ad tempus conniuisse, neque vllis literis vel documentis alijs demonstrari posse, quemquam illorum vlterius in hac rebellione progressum, paratos se coram regni senatu causam disceptare. Ad ius igitur admissi, & sæpius tam à rege quàm à regni senatui admoniti, vt ad clementiam misericordiamque potius confugerent, & veniam deprecarentur, quàm controuersiæ euentum expectarent, illis pertinaciter suæ sententiæ insistentibus, prolatæ eorum sunt literæ. Quare propria ipsorum sententia condemnati, seroque pœnitentes, duo ex illis Stockholmiæ capite plexi, Ericus Turonis nummis vitam redemit. Reliquis denique huius rebellionis socijs veniam precantibus, hæc culpa in vniuersum gratis est remissa. Eiusdem quoque anni æstate rex Gostavus in oppido Nylosensi VVestgothorum, præsentibus regni Sueciæ senatoribus, cum Friderici Daniæ regis legatis, de mutua trium horum regnorum concordia, commodis ac incrementis egit, rebusque omnibus amicè compositis & transactis, læti domum vtrinque redierunt.

Nonis Martij, Martinus à Rosum, qui Caroli Ducis Geldriæ nomine Vltraiecto præerat, per duces aliquot peditum copijs præfectos, in Hollandiam missos, opulentissimum ac splendidissimum Hollandiæ oppidum Hagam, antiquum Hollandiæ comitum domicilium, & senatus supremi sedem inuadit ac diripit: & magnam auri, argenti ac preciosæ supellectilis vim aufert. Nemo tamen ex senatorum ordine, & ex ciuibus paucissimi à Geldris prædæ intentis intercepti sunt. Hæc comitis Hagę direptio atq; inopinata calamitas, non Hollandos tãtùm, sed omnes finitimas gentes Cæsari subiectas, tanta rei indignitate perculsas grauissimè commouit. Itaque

que velut œstro percitæ, in Geldros & Traiectinos, qui semper Geldrijs quàm Burgundis addictiores fuissent: debacchantur; & celerrime cõcurrentes, cupidissimè Florentium comitem Burensem, cui à Cæsare totius belli summa commendata erat, sequuntur. Is coacto vndique exercitu, & ingenti tormentorum bellicorum vi comparata primùm quatuor millia peditum, in aggere VVardeno, propè vrbem Traiectum collocat, qui eruptiones in Hollandiam, & commeatuum importationem prohiberent. Deinde ad Buscum ducis, partem copiarum relinquit, quæ Geldros à Brabantiæ vexatione arcerent. Ipse cum Episcopo & principe Traiectino, Henrico Palatino, Amersfordiæ collocutus, arcem Emsam recipit. Deinde, cum robore exercitus & tormentis omnibus, HATTUM Geldriæ oppidum, Isalæ inter Svvollam & Campos adiacens, obsidet, vbi se Georgius Schenck à Tautenburg, cum Frisiacis & Transisulanis copijs, illi coniungit. Erat autem arx Hattumi, totius Geldriæ clarissima & munitissima, quam tormentis validè concussam & oppugnatam, præter multorum opinionem, paucis diebus deditam occupauit. Quo terrore consternati, qui Altenæ castellum propè Dauentriam præsidio tenebant, & Hulcensteinum propè Nerdemum, incensis arcibus spontè profugerunt. Elburga etiam se vltro dedidit. Hadervvicum 14. dies obsessum, in Burgundiorum potestatem venit. Tiela verò, omnem vim hostilem fortiter sustinente, Burgundi re infecta obsidionem soluerunt.

M.D.XXVIII

14. Iulij.

Interea Traiectinorum ciuitas, exulis Godfridi Vornij consilio & ductu, & episcopi Henrici Palatini copijs recuperata, & Geldri expulsi sunt. Cùm enim consul Traiecti multos annos Vornius fuisset: in suburbio, quod VVerdam vocant, notos & fidos aliquot amicos habebat, qui cum custode portæ transegerant, vt Vornium & comites mane aduenturos intromitteret. Vornius adiunctis sibi equitibus, qui Amersfordiæ in præsidio erant, & duabus peditum cohortibus in aggere VVardeno desidentibus, illucescente Calendarum Iulij die, quosdam ad portas pedetentim ire iubet, & plures subindè submittit. Geldri in summa turri portæ excubantes, custodi acclamant, vt sine mora portas claudat. Respondet is, vt pridiè edoctus erat, amicos hos esse, & Geldros milites, qui sub noctem prędandi causa egressi essent. Cunctante verò custode, & aduolantibus ad portam episcopi militibus, quorum VVilelmus Turca præfectus erat, Geldri vigiles ex turri cratem ligneam deijciunt. Quam securibus & ascijs ciues suburbani, consulis amici, rescindentes, equitatui & reliquis peditum copijs ingrediundi potestatem fecerunt. Etsi autem Geldri & confœderati correptis armis obuiam progressi, aliquantisper ancipiti Marte dimicarunt: tamen magna ciuium parte exulib. se coniungente, Geldri terga dantes, ex porta telonaria pleriq; profugerunt. Qui in vrbe remanserant Geldri, Christophorus comes à Morse, vrbis præfectus, VValrauius VVardenburg, & D. Guinandus Arnhemius, Geldriæ ducis consiliarius: ex confœderatis verò Canonicis, nobilibus, & plebeis circiter sexaginta capti, & de quindecim factionis confœderatorum choragis, supplicium capitis sumptum: ex Canonicis aliquot culeo insuti, & Neptuno litati sunt.

Gorichi postea conuentus principum & legatorum de componendo bello habentur, vbi mediocribus conditionibus Pax restituta est. Geldriæ Dux denuò, se sine hæredibus mortuo, omnes ditiones suas, Cæsaris & domus Burgundicæ potestati cedebat. Cæsar vicissim oppida per Florentium comitem Burenum ei ademta reddit. Episcopus Vltraiectinus, politicum diœcesis suæ imperium vniuersum domui Burgundicæ permittit, & ciues Traiectinos, iuramento, quod ipsi pridem præstiterant, absoluit. Ciues Traiectini, comiti ab Hochstrat, Hollandiæ Gubernatori, nomine Cæsaris, fidelitatem ac obedientiam iurant. Quorum ceruicibus Cæsar, ne seditiosis tumultibus Rempublicam, vt antea, turbarent, arcem munitam Frideburg imponi, & Magistratus nouos creari iussit. Arce absoluta, præsidium perpetuum in ea collocatum est, & cæteri milites dimissi sunt.

Henrico verò episcopo in patriã reuerso, vbi VVormatiensem & Frisingensem diœceses deinceps rexit; Caroli V. autoritate, VVilelmus de Enchuordia, Cardinalis

M.D.XXVIII nalis & episcopus Dertusensis, in Hispania absens, episcopi Traiectini titulo ornatus est. cui Gregorius comes Egmondanus successit. Hunc Fridericus, Georgij Schenckij, Baronis in Tautenburg filius, secutus est.

1535.

1560.

In vicina Vltraiectinae dioecesi FRISIA, comes EZARDVS, Vlrici filius, princeps ingenio, magnitudine animi, industria, & rebus gestis praestans, qui arces Stichausen & Frideburg ditioni suae adiecit, & nouem annos vrbis Groningae; & Butiadarum dominus fuit, è vita emigrauit. relictis ex Elisabetha, Iohannis Ritbergensis comitis filia, Ottonis sorore, quatuor filiabus, & tribus filijs, Ennone, qui in gubernatione patri successit, & Ioanne, qui Caroli Caesaris auspicijs in Belgico militans, Valkenburgensis prouinciae praefectus fuit. primogenitus verò Ezardi Vlricus, aliquot annos Caroli Caesaris aulam secutus, cùm ex Hispania mente aegra in patriam redijsset, multos adhuc annos in ea aegritudine patri etiam superstes vixit.

14. Februar.

1520.

10

Henricus dux Brunsuicensis, Caroli Caesaris stipendijs conductus, vt nutantem in Italia Caesareanarum partium fortunam, nouis copiarum viribus confirmaret, & obsessis Neapoli, ab Odetto Foixio Lautrecho Gallorum duce, Caesareanis opem ferret; viginti signa peditum, & sexcentos equites in Italiam duxit. cuius aduentu cognito Antonius Leua, qui Mediolanum nomine Caesaris tuebatur, trans Abduam ad eius colloquium venit: eumque, quod itinera Neapolin versus impedita ab hostibus tenerentur, ad Laudem Pompeiam oppugnandam deduxit. Qua tormentis, quae simul aduexerat, verberata, & aliquot impressionibus irrito conatu factis, cum stipendia militibus soluere Antonius Leua recusaret, & iam lues pestilens in ipsius legiones atrociter grassari inciperet: hortante etiam & instigante Antonio Leua, qui collegam potentiorem socium Imperij & rapinarum apud se retinere nolet, rebus infectis, & magnam bellici apparatus partem, & equos, intumescentibus vngulis relinquens exiguóue precio diuendens, in Saxoniam redijt. cùm in Italia, inter caeteros duces, Ascanium à CRAMM (cui librum de vitae genere militari, an Deo placeat; Lutherus dedicauit) lue extinctum reliquisset.

Maio.

20

Caesareani interea, Neapoli, terra marique à Gallis obsideri coepti, etsi à Philippino Auria nauali praelio ad Capreas victi praecipuis ducibus, prorege Vgone Moncada, & Caesare Feramusca caesis, & Alfonso Vastio, Ascanio & Camillo Columnis, Gobbo Serenonio & caeteris captis, planè de successu defensionis plerique mortales desperarent; tamen Philiberti principis Auraniae virtute, ac Deo inprimis pro Caesare pugnante, & pestilenti lue Gallicum exercitum & ipsum Lautrechum absumente, illustrem victoriam, gloriosè defensa Neapoli, & toto regno recuperato, adepti sunt. quam Andreae Auriae etiam à rege Gallorum ad Caesarem defectio, & commeatuum importatio permissa adiuuit. qui pauló post, Genuam quoq; patriam suam, Gallicae classis Sauonem secedentis negligentia, ex Gallorum regis potestate liberatam, Caesaris patrocinio subiecit. Sic mirabiliter Deus, Carolum, ad quem opprimendum toties summa ferè totius Europae potentia conspirauerat (nam & illius anni initio, Galliae & Angliae reges denuò ei bellum per feciales denunciarant) protexit, & non solùm in Neapolitano regno, sed Insubria etiam, nouum Gallorum exercitum, Francisco Burbonio, S. Pauli comite, ab Antonio Leua capto, deleuit, & rebus Gallorum prorsus in Italia fractis & contritis, pacem vltrò & supplices, Papa, Gallus, dux Mediolanensis, & huic confoederati Veneti & Florentini, optarunt; quae sequenti anno petentibus plerisq; data est.

exeunte Aprili.

30

16. Augusti.

40

Philippus Hassiae princeps, conspirationis cuiusdam, aduersus ducem Saxoniae electorem & ipsum, propter Lutheri causam, à quibusdam principibus Vratislauiae per legatos factae, famâ commotus, exercitum conscripsit: eumque edito coniurationis exemplo, in oram Franconiae duxit, bellum cum episcopis vicinis, Moguntino, VVurtzburgensi & Bambergensi gesturus, nisi promitterent, nihil se aduersus ipsum & electorem moturos esse. Cum autem, & episcopi illi, & Georgius dux Saxoniae, Hessi socer, & alij principes, conspirationis insimulati, publicis scriptis se excusarent, & commenticium foederis illius diploma esse affirmarent: cunctantius progredi cepit Landgrauius; & interuentu Richardi Treuiri & Ludoici Palatini, conditio-

50

conditiones pacis vtrinque acceptæ sunt. Saxoniæ dux, vt ostenderet nihil se aliud quàm pacem voluisse, etsi paratus erat, & tot iniurijs irritatus, ne stipendium quidem in conditionibus flagitauit. Landgrauius verò egentior, 60000. à Moguntino: 40000. à VVurtzburgensi, 20000. à Bambergense in belli impensas accepit. Otto à Pack, Iuris Doctor, Georgij Saxoniæ ducis consiliarius, qui exemplum commentitij fœderis Landgrauio exhibuerat, & se archetypum vidisse asseuerarat, cùm ad causam dicendam apud multorum principum legatos, qui in Hassiam, eius rei gratia missi erant, sisteretur: probare indicium à se factum idoneis documentis non potuit. Sed tamen non prorsus de nihilo fuisse hoc indicium multi iudicarunt. ac in 10 his Lutherus etiam, aliquot aduersus ducem Georgium libellis editis, eius meminit, ac totus de arcanis & furto sublatis literis, Lutheri liber, occasione priuatæ cuiusdam epistolæ Lutheri ad VVenceslaum Lyncum de hoc fœdere scriptæ, natus est. cuius exemplo ad Georgium Saxoniæ ducem perlato, is ad electorem Saxoniæ Ioannem illud mittit, & quæstionem in Lutherum decerni postulat, & literas valdè minaces addit. Sic maxima de nihilo historia hoc anno nata est. cuius vt argumentum & occasio legentibus illos Lutheri libros nota sit: exemplū epistolæ Lutheri ad VVenceslaum Lyncum, ecclesiasten Noribergensem, satis violenter scriptæ adiungi potest.

[margin: Tom. XII. Vitteberg.]

Dum hæc in Saxonia aguntur, Henricus ANGLIæ rex, de Catharina vxore, Caroli V. matertera, ex qua hæredem masculum rex nullum suscipiebat, dimittenda 20 cogitabat, conscientiam prætexens, quod incestam cum fratris vxore consuetudinem tot annos habuisset. Ideoque id matrimonium irritum pronunciari à CLEMENTE PP. petebat. Ambianum etiam, Cardinalem Eboracensem, ad Francisci Galliæ regis colloquium mittebat, qui de illius sorore secretò ageret. Consulebantur Academiæ in tota Gallia & Italia, an cum fratris vxore contractum matrimonium dissoluendum esset. Pontifex, vt moram interponeret, ne Cæsarem denuò à se alienaret, negocium iure tractari volebat, ideoque Card. Campegium in Angliam misit, qui cum Cardinale Eboracense perpetuo Pontificis per Angliam legato, causam cognosceret. eique bullam decretalem, qua prius matrimonium irritum occultissimè declararat, cum huiusmodi mandato dederat, vt ea regi & Eboracen-30 si ostensa diceret, se finito iudiciali processu, quem in tanta rei magnitudine & infamia, si secus quàm iure ageret, ad se redundatura, omnino præcedere oporteat; eam promulgandi potestatem habere. Hac enim ratione eos pacatiore animo iudicij moram toleraturos rebatur. Mandauerat autem PP. vt iudicium quantum posset protraheret, nec bullam illam, nisi à se denuò iuberetur, traderet. Inchoato in Anglia Iudiciali processu, Catharina, ab Eboracense, leuissimo homine, ad ipsum Pontificem se prouocare ostendit, & Cæsar apud Clementem instat, vt Romæ causam ipse cognoscat. Clemens diploma, quo irritum matrimonium declarat, Campegium non promulgare, sed igni statim tradere iubet, & causam ad se reuocat. Eboracensis, cùm regē puellæ nobili in Gynæceo oculum adiecisse sagaciter animad-40 uertisset, occultè literis & nuncijs Clementem monet, vt diuortij iudicium extrahat. Henricus, cognito Pontificis de bulla decretali cremanda mandato; & clandestinis Eboracensis molitionibus, ex legato quem Romæ habebat, perspectis; concepta indignatione, ex summo dignitatis & opum fastigio illum deiectum, Eboraci viuere, ac postea inde captiuum duci Londinum iubet. vbi in itinere, animi mœrore, & supplicij imminentis metu, vel hausto spontè veneno extinctus est, exemplo illustri confirmans, aulicos regum ministros calculis arithmeticis similes esse, qui pro collocantis principis arbitrio, aliâs centum millia, aliâs vix teruncium valeant. Cum autem definitio causæ in Romana curia diutius differretur; Rex non expectato Clementis iudicio, per speciem iuris, à nouo Cantuariensi episcopo, Thoma Cramme-50 ro, quem Guilielmo VVaramo, Erasmi patrono, recens rex substituerat, & Stephano Vintoniensi, reginam aliquoties citari, & non comparentem subitò lata diuortij sententia, à se seiungi curans: ANNAM, filiam Thomæ Bulleyne, vicecomitis Richefordiæ, ex Gynæceo duxit, ex qua Elisabetham filiam nostra ætate regnantem postea procreauit.

[margin: 1530. 1532. 1533.]

M.D.XXVIII In Saxonia, Erico duci Brunsuicensi, & Elisabethæ, Ioachimi I. Brandeburgensis natæ, filius Ericus iunior, die Laurentij: & Alberto duci Megapolitano, filius Georgius die 22. Feb. H. 1. M. 20. nati sunt.

1529. In Frisia Orientali, primus hospitium Doctoribus, Pontificiam doctrinam & abusus taxantibus, præbuit VLRICVS, nobilis OLDERSHUMIUS, qui Heronis Omkij Esensis consanguineus frater, & Baldasari patruus erat. Is conniuente Ezardo comite, colloquium ac disputationem cum pontificijs, quorum partes vir nobilis pastor Embdensis tuebatur, publicam Oldershumi instituit. (1525.) cuius acta typis vulgata, cum Vlrici præfatione, etiam nunc extant. Deinde in Nordensi cœnobio Dominicano (1526.) HENRICUS Rees, zelo veritatis propagandæ ardens, Themata summam doctrinæ complectentia, itidem typis expressa, permissu Ezardi, omnibus templorum valuis in toto comitatu adfixit. (1527.) de quibus instituta Nordæ ad Cal. Ianuarij collatione, omnibus se respondere, eaq; verbo Dei tueri velle profitetur. Cùm autem præter Abbatem vallis Mariæ, pauci se autoritate præstantes opponerent, & hic causam non bonam malè agendo magis etiam labefactare videretur: Papæ autoritas in tota orientali Frisia corruit. (1528.) & sub Ezardi patrocinio, ecclesiæ ad verbi diuini normam emendatæ sunt. Sed mox eo defuncto, sub filio Ennone, quarumcunq; sectarum homines, qui à Pontificijs secesserant, passim in comitatum & Embdam præcipuè irrepebant, ac tum primùm Anabaptistæ, doctore Melchiore Hoffmanno, caput in Frisia extulere. (1529.) eò vsq; progressi, vt publico loco apud Emdanos Anabaptismum instituerent. Etsi autem, re à Magistratu cognita, Melchior & asseclæ ipsius aliquot, eiecti sunt: tamen reliquiæ huc vsq; hæserunt. Mox secuta sunt Sacramentaria dissidia, & cœnobia aliquot à comitibus primùm occupata. Inter vicinos etiam Aldeburgicos & Frisiæ comites, qui multis annis graui & capitali odio dissenserant, intercessione Christierni Daniæ regis exulis & Florentij Egmondani comitis Burensis, pax & amicitia restituta est, hac inter cæteras conditione, vt Annam Aldeburgensem Antonij sororem, ENNO (accepta in dotem Butiadia) vxorem duceret. (1530.) Quæ nuptiæ anno proximè sequenti peractæ sunt. Quo, cum Baldasaro, vicino inquieto, bellũ recruduit, cuius arcẽ VVitmundam Enno per insidias occupat. Dein aspirante fortuna vtendum ratus, vocatis celeriter ad arma subditis, Esenam trinis castris, quorum vni, Boijngum Oldershumium, Ieueræ capitaneum, quæ adhuc in fide illius persistebat, præfecit. Baldasarus fame tandem expugnatus, Ennoni se his conditionibus dedidit, vt Esenam cum omni ditione, Beneficium Ennonis & successorum agnosceret, & se clientem ac subditum illius instar cæterorum nobilium profiteretur: vt tormenta traderet: arcem oppidumq; mœnibus ad arbitrium Ennonis nudaret. Hæc etsi executioni statim data, & solennes de subiectione & feudo literæ confectæ sunt: & Baldasar egregiam in comitem fidem & obseruantiam simularet: tamen ingentem animo dolorem ac indignationem & studium vindictæ ardens in corde circumferebat, quod paulò post magno cum ipsius & Ennonis Frisiæ comitis detrimento erupit. Nam ad Carolum Geldriæ ducem, qui Groningam Frisiæ metropolin adhuc tenebat, Baldasar confugit, ac se ipsius & successorum illius clientem fidelem perpetuò futurum esse ostendit, si ab eo, aduersus vicinum Frisiæ orientalis comitem, quem alioquin Geldrus oderat, in amissum patrimonium restituatur & defendatur. Geldrus cupidè conditionem accipit, & sequentibus annis aliquoties auxilia Baldasaro, comitis ditionem vastanti, adiungit, ac tandem misso Martino Rossemo duce cum (1533. 24. Octob.) 4000. exercitu, comitis Ennonis copias, quadruplo maiores, ad Iamegam profligat. & cursum victoriæ vrgens, totam Orientalem Frisiam peruagatus, munitissimam arcem Gretam seu Gretzilam occupat. Baldasarum in amissam ditionem restituit, & patrocinio suo deinceps defendit. Cumq; Groningensibus, ob negata sibi in Transamasana bellum gerenti, menstrua 1600. aureorum stipendia petita, Geldrus infensus esset: (20. Ianuar. 1534.) cum comite Ennone iam humiliato, cuius opera in Groningensibus vindicandis se vti posse sperabat, tolerabilibus conditionibus transegit, vt reddita Baldasaro VVitmunda, Gretam reciperet, & Geldriæ ducis amicus esset. Sed nouam hanc Groningensis dominij mutationem postea suo loco indicabo.

Vicina

Vicina autem Frisiæ, Transisalana prouincia, cuius Dauentria, Suolla & Campi, vrbes præcipuæ sunt: Traiectensi diœcesi prius coniuncta, cùm defensionem ab Episcopo aduersus Geldrum hostem vicinum & perpetuis bellis finitimos infestantem habere non potuisset, ante biennium, Cæsari Carolo, Belgarum principi se subiecerat. Transisalanorum exemplum, Carolo Geldro à Burgundis victo, & Vltraiectina diœcesi, ad domus Burgundicæ ditionum societatem aggregata, Groningensis etiam Frisiæ vrbs pulcherrima (quæ Geldrum patronum aliquot annos agnouerat) cum agro adiacente, & Trenta ac Duenta regiones, postea secutæ sunt, vt suo loco prolixius exponam. Ita septendecim prouincias, in vnum Belgici Imperij corpus coagmentatas, Carolus coniunxit: Brabantiam, Luxenburgum, Limburgum & cohærentes Falquemontij, Dalem, & alias vltra Mosam regiones: Flandriam & Artesiam, Hannoniam, Hollandiam, Namurcum, Frisiam, Transisalanam, Groningam, Vltraiectum, Insulas, Valencenas, Tornacum, Zelandiam, Mechliniam, & quæ postremò his accessit, Geldriam. In his Flandria & Artesia Galliæ regis Dominium supremum antea agnoscebant. Sed pace cum Gallo, hac æstate, Cameraci facta, Franciscus Galliæ rex, omni iure, quod in Flandriam, Artesiam, Tornacum & alia quædam loca habuerat, Carolo cessit. ac, vt filios obsides ex Hispania reciperet, vicies centum millia aureorum Carolo persoluit. Burbonio defuncto honorem, & hæredibus illius, ac Philiberto Auraniæ duci, bona publicata se redditurum promittit. Carolus, cum Gallo & pontifice pace facta, Genuam in Italia appulit. Bononiam initio Nouembris ad pontificem venit, vbi aliquot menses, de Italia, tot annorum bellis perturbata & adflicta in pristinam tranquillitatem restituenda, & reducendis Florentiam Mediceis, & Francisco Sfortia in ducatum Mediolanensem collocando, & Mutina ac Regio Lepidi Ferrariensi permittendo, & Venetorum cum Cæsare, ac religionis in Germania controuersijs componendis, & Caroli Imp. coronatione, actum est.

[Margin: M.D.XXIX. — 1527. — 1528. — 1536. — 10 — 1529. — 5. Augusti. — 20 — 12. Augusti.]

In vere comitia Spiræ frequentissima habita sunt, ad quæ Ioannes etiam Saxoniæ elector, Ernestus Dux Lunæburgensis, Philippus Landg. Hassiæ & alij accesserunt. In his comitijs, superioris conuentus Spirensis decretum, vt in causa religionis ita se gerant singuli ordines, vt DEO & Cæsareæ Maiestati rationem reddere possint, abrogatum est, & VVormatiense edictum de religione, qui hactenus seruassent, deinceps etiam seruare: Cinglianam doctrinam pariter abominari: Missam retinere, cæteri qui mutassent, nihil innouare vsque ad concilium, nec plures sibi adiungere iubebantur. Huic edicto Iohannes Saxoniæ dux elector, Georgius Brandeburgicus, Ernestus Lunæburgensis, Philippus Landgrauius Hassiæ & alij, protestationem solennem opposuerunt. Vnde PROTESTANTIUM status multis annis appellati sunt. Dum hæc comitia celebrantur, Ioannes Cepusiensis, Stephani filius, Transyluaniæ Palatinus, quem à parte procerum Vngariæ regem electum & à Ferdinandi copijs profligatum, in Poloniam secessisse supra diximus, cùm ad Solymanni Turcici Imp. patrocinium confugisset, ac, si armis illius in Vngariam restitueretur, se ipsius clientem & beneficiarium fidelem fore, & tributum annuum de Vngaria in recognitionem dominij soluturum esse promisisset: patrocinium à Turcis petitum, vberius & maius, quàm sperarat, obtinuit. Solymannus enim ipse, cum ingentibus copijs, eum in Vngariam reduxit, ac Budæ regem constituit. Inde in Austriam progressus, Viennam obsidione cinxit, ac ingenti terrore vniuersam Germaniam compleuit. Sed defendente Viennam strenuè Philippo Palatino, Ruperti filio, & nouis imperij exercitibus, duce Friderico Palatino, in Austriam descendentibus, Turca, obsidione soluta, in Thraciam redijt.

[Margin: 1526. — 30 — 1527. — 40 — Mense Augusto. — 13. Septemb. — 14. Octob.]

In hac littoris Balthici ora, Ducum Pomeraniæ cum Marchionibus Brandeburgicis controuersiæ tandem compositæ sunt. Etsi enim Georgius Saxoniæ dux, Henricus Megapolitanus, & Brunsuicensis, conuentū ea de causa Iutterboci instituerant, & Ferdinandus postea Pragam & iterum Ratisbonā, partes euocabat: tamen irritæ actiones omnes fuerant, donec intercessoribus Henrico & Erico ducibus Brunsuicensibus, Grimmicij sic transactū fuit, vt Marchio & ipsius hæredes, deinceps Pome-

[Margin: 50 — 1527. — 1528.]

M. D. XXIX. raniæ duces, feudi collationem à Cæsare petentes, aut sessionem in Senatu Imperij competentem occupantes, non impediant. Vicissim vt de successione in Pomeraniæ ducatu vacante, Marchioni certius cautum sit, licere ei, quotiescunque Imp. ducibus Pomeraniæ feudum conferet, in signum simultaneæ inuestituræ, vexillum vnà prehendere. Præterea quotiescunq; ducibus Pomeraniæ homagium à subditis præstatur, adesse semper Brandeburgicos consiliarios debere, quibus nomine Marchionis promittant Pomeraniæ ordines, si ducum Pomeraniæ posteritas mascula extinguatur, se Electori Brandeburgico, tanquam vero & hæreditario domino, parére velle. Pro Margaritæ, Friderici II. electoris Br. filiæ, ducis Bugslai coniugis dote, & bonis mobilibus. 50000. fl. dux Georgius soluat, & electoris Marchionis Ioachimi filiam Margaritam, cum dote 20000. vxorem accipiat. Sic æterna pax & amicitia, inter Marchiones & Pomeranos sancta sit. Hanc conuentionem Carolus V. Imp. postea confirmauit, quæ huc vsq; seruata est.

Ernestus dux Lunæburgensis, Henrici filius, Sophiam, Henrici ducis Megapolitani filiam in matrimonium ducit. ex qua Franciscus Otto, Fridericus, Henricus, & VVilelmus nostro tempore patriam gubernans, & sex filiæ natæ sunt. Otto Henricus Palatinus, Ruperti filius, Susannam Bauaram, Casimiri Brand. relictam viduam, coniugem sibi iunxit, 16. Octob.

Franciscus MINDAE episcopus, dux Brunsuicensis, apud fratrem Henricum, 29. Nouemb. in Guelforum arce decessit. Quo adhuc viuente, Albertus Niseus, aliquot annis, puram Euangelij doctrinam, modestè & sedatè, in templo D. Mariæ, Mindæ docuerat, nec in externis ritibus vsitatis quidquam mutarat. Mortuo autem episcopo, triginta ex ciuibus delecti, Nicolaum Cragium, ex vicino Erici comitis Hoiensis oppido Stoltena, ad Ecclesiæ constitutionem euocant. Is zelum veræ religionis ardentem præ se ferens, in omnibus templis, Cathedrali excepto, docet, & veteres ritus vbique subitò abolet, & in canonicos ac monachos, omnibus concionibus ex suggesto fulgurat & fulminat. Qua subita mutatione, & concionum nouarum acerbitate, & populi concitati fremitu & minis, canonici territi ex vrbe fugiunt, & in Cameræ iudicio vrbem accusant, eoq; rem post aliquos annos deducunt, vt Imperiali 1535. Banno Mindenses subijcerentur. Cùm autem Nicolaum Cragium, omnia immoderatè agentem, Senatus ipse tandem eijceret: de consilio Vrbani Regij, Gerardus Omichius eò vocatus, & paulò post, Vrbanus ipse aliquandiu in ea ecclesia docuit.

VVildeshusium, oppidum VVestphaliæ ad Huntam fl. collegio ecclesiæ, à VVigvverto VVittikindi magni filio fundatæ, & illius sepulchro insigne; Fridericus Monasteriensis episcopus, ob nescio quam rebellionem, consule capitis supplicio affecto, & muris ac munitionibus oppidi omnibus dirutis, in pagi formam redegit.

M. D. XXX. Sequenti anno ineunte, MINDENSI ad Visurgin diœcesi, Episcopus à collegio præfectus est FRANCISCVS comes à VVALDEC, Philippi filius, princeps pius, sapiens, iustus, clemens ac humanus, & non sæuiens in pios Euangelij ministros & auditores. cuius optimi & laudatissimi principis, cum nostri temporis comitibus agnationem, mox ostendam, vbi de patria illius ditione pauca dixero: Quæ ad extremos Saxoniæ & Hassiæ fines; ab aquilone, Padebornensem diœcesin; ab occasu, Coloniensem; à meridie & ortu, Hassiam, longitudine & latitudine sex miliarium, attingit. ac oppidis nobilibus, CORBACHIO, LANDOIA, MENGERHUSIO, Roda, FREIENHAGEN CAROLINI iudicij sede, VVildunga, Saxenhusio, Saxoberga, & Furstenberga insignis: & vbertate agrorum, varietate fructuum, pratis & pascuis alendo pecori fœcunda; & metallorum omnis generis, auri, argenti, æris, ferri, ac plumbi ferax. cuius aurifodinarum ad Corbachium, ante trecentos annos mentionem Albertus Magnus fecit, & quidem de auro ibi effosso, cùm igne probatur ac purum redditur, minus quàm de Boëmico, vllóue alio, consumi affirmat. Nec verò hodiè venæ illæ prorsus exhaustæ sunt, nec procul Corbachio, ex arena sæpiusculè lota aurum abstergitur. Ac Aetera fl. qui mediam ferè prouinciam VValdecensem dispertit, χρυσοφόρος est, qui ex Nassauiæ montibus, per comitatum VVittgenstein, ad Francobergam allabens, & arcem VValdecensem, præcipiti rupe conspicuam, in una

in ima valle altissimis vndiq; montibus septa alluens, vbi Frislariam Hassiæ oppidum præterijt, recepto Sualma, in Fuldam fl. supra Cassellam, atq; inde in Visurgin emanat. M. D. XXX.

Originem Comitum VValdeccensium, à VVidikindo comite in Sualenberg, quem Carolus magnus ecclesiæ Paderbornensis à se primùm fundatæ Aduocatum constituit, arcessunt. Quod ius ex posteris quidam VVidekindus comes VValdeccensis, cum Friderico Barbarossa in Asiam profecturus acceptis 300. argenti marcis collegio remisisse scribitur. Nec verò continua superiorum comitum familiæ series annotata, quod sciam, extat. Itaque ab Henrico Ferreo, qui Corbachiam antea liberam, imperio comitum primus subiecit, partem Genealogiæ, ad nostra vsq; tempora deductam, adscribo. 1366.

OTTO

HENRICVS FERREVS, conditor arcis Landoiæ. Corbachiam, anno 1366. die II. Martij oppressam, sibi parere coëgit.

Henricus, Fridericum Ducem Brunsuicensem, electum Imp. ad Frislariam interfecit, A. C. 1400. vxor Elisabeth Bergensis.

Henricus — Adolphus.

cœpit 1410. sexennale bellum cum Pattibergijs, finiuit 1418. Patrocinio Ludoici Hassiæ principis se primus subiecit, 1428.

VVOLRADVS comes à VValdec, ab episcopo Moguntino, Frislariæ, & alijs, quæ in Hassia tenet, oppidis præfectus 1434.

PHILIPPVS I. — PHILIPPVS II.

Children of Philippus I.: FRANCISCVS episcopus Mindensis, Monasteriensis, Osnabrugensis, electus 1530. ⊕ 1553. — PHILIPPVS III.

Philippus II. → Henricus. → Philippus IIII. ⊕ 1574.

Philippus III.: VVOLRADVS II. pius, doctus & humanus, præses colloquij Ratisbonen. 1546. ⊕ 1578. — Ioannes.

Philippus IIII.: Samuel ⊕ 1570. — Daniel ⊕ 1577. — Henricus ⊕ 1577. → Guntherus ⊕ 1585. → Ernestus — VVilelmus.

VVolradus II.: IOSIAS præsens comes natus 1554. ⊕ 1588. — VVolradus ⊕ 1587.

Ioannes: BERNHARDVS episcopus Osnabrug. electus 1586. — Franciscus.

Iosias: Christianus. — VVolradus.

FINIS LIBRI DVODECIMI.

CHRONICI LIBER DECIMVS TERTIVS.

Ab anno Christi 1530. vsque ad 1534.

Illustrissimo Principi & Domino, Dn.

FRIDERICO VVILELMO;

IOANNIS VVILELMI FILIO, IOAN. FRIDERICI Electoris nepoti, IOANNIS electoris Saxoniæ pronep.

DVCI SAXONIÆ, LANDGRAVIO TVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, & Electoratus Saxoniæ Administratori;

HISTORIAM EXHIBITÆ AB auo & proauo Celsitudinis S. Confessionis Augustanæ, & secutas in Imperio Religionis emendationes

Reuerenter exhibet

David Chytræus.

AVGV-

M. D. XXX.

AVGVSTÆ, in comitijs frequentissimis, IOANNES dux Saxoniæ elector, cum filio Ioanne Friderico: GEORGIVS Marchio Brandeburgensis, Friderici filius, ERNESTVS & FRANCISCVS fratres, duces Lunæburgenses Henrici & Margaritæ sororis Ioannis Saxoniæ electoris filij: PHILIPPVS Landgrauius Hassiæ: VVolffgangus Anhaldinus, cuius soror, altera Ioannis coniunx fuerat: & Senatus duarum ciuitatum imperij, Noribergæ & Reutlingæ: CONFESSIONEM FIDEI Carolo V. Imp. exhibuerunt. quæ AVGVSTANA vulgò appellata, cum commune Symbolon omnium in Germania, Dania, Suecia, & alijs quibusdam gentibus, ecclesiarum, quæ à Pontifice Romano discesserunt, deinceps fuerit, paulò copiosius; de confessionis illius ortu, quomodo primum deliberata, composita, & Imp. Carolo V. oblata, & quæ consultationes & actiones de religione, exhibitionem illius in comitijs Augustanis præcesserint & comitatæ sint: ex prolixiore Actorum in comitijs illis expositione, olim à me edita, descriptam, inserere hoc loco decreui: quam pijs & candide iudicantib. nostrarum ecclesiarum ciuibus, non ingratam nec iniucundam fore confido.

Lutherum, tetras indulgentiarum nundinationes ac imposturas, editis primùm propositionibus de tota doctrina pœnitentiæ, piè & modeste scriptis, refutantem, statim in acerbissima Pontificis & satellitum ipsius odia incurrisse, & paulò post edita Leonis X. bulla sæuissima excommunicatum, & instigante Pontifice & monachis, ab Imperatore Carolo V. in comitijs VVormatiensibus proscriptum esse, supra commemorauimus. Cùm autem duris vt ilex tonsa bipennibus, ab ipso ducit opes animumque ferro; ita Lutheri pectus, ardenti zelo tuendæ veritatis ardens, his fulminibus non frangeretur, nec languefieret; sed singulari & plusquàm Heroica animi magnitudine, constantia, & fide in Deo adquiescente, diuinitus armatum & confirmatum, maiore animo pro veritate propugnaret, statim post promulgatam proscriptionem, duos neruos regni Pontificij, Abominationem missæ priuatæ, & vota monastica, accuratissimis refutationibus in Pathmo editis, vt Alexander Gordium nodum incidit: & perpetuò lacessitus ab indoctis scriptoribus, paulatim plures abusus, errores, & idola taxauit.

Interea Carolo Imperatore, intestinis Hispanorum seditionibus, & bello Nauarrensi, in Hispaniam reuocato, & postea continuis nouem annorum bellis Italicis implicito, etsi tristissimis calamitatibus magna pars Italiæ horribiliter vexata est; tamen vt nihil mali permittit Deus, vnde non aliquid boni efficiat: ita consentaneum est, illis ipsis bellis, DEO ita gubernante, Carolum occupatum fuisse, hanc quoq; ob causam, vt absente Cæsare, executio edicti VVormatiensis impediretur, & doctrina Euangelij tutius & latius propagari in Germania & exteris nationibus posset.

Habita sunt interim comitia in Germania, primùm Noribergæ, vbi metu seditionis & grauiorum turbarum, differri executionem edicti VVormatiensis, & Euangelion iuxta interpretationes ab ecclesia receptas doceri iusserunt, & ad dirimendas religionis controuersias, & corrigendos abusus ecclesiæ Romanæ, quorum circiter 80. ad imminutionem libertatis Impèrij pertinentes, legato pontificio principes obtulerunt; Concilium pium & liberum petiuerunt. Spiræ etiam ea libertas religioni publico decreto concessa est, vt intereà, dum vel in Germania, vel publicum totius orbis Christiani concilium cogatur, singuli in suis ditionibus ita se gerant, & doceri sinant, vt Deo & Cæsari probare suas actiones possint.

1522. 1523. 1526.

Cùm autem Carolus Cæsar, oppresso ad Ticinum rege Gallo, & biennio post Pontifice ipso Romæ capto, & tandem Gallico exercitui ad Neapolin lue extincto, iam totius Italiæ, armis domitæ, victor, Deo iuuante, extitisset, & Pontifici ac Gallo petenti pacem dedisset: totus in eam cogitationem & curam incubuit, vt compositis religionis dissidijs, communi ecclesiæ & orbis Christiani tranquillitati & saluti consuleret.

1525. 1527. 1528. 1529.

M. D. XXX. Itaq; colloqui cum pontifice Bononiæ, tùm de cæteris rebus ad Italiæ pacem pertinentibus, tum verò de controuersiarum religionis legitima cognitione & concilio congregando decreuit. Cùm igitur mense Nouembri Bononiam Carolus Imperator ad Pontificem Clementem VII. venisset, & cæteris negotijs, de familia Medicea Florentiam reducenda, de Mediolano Sfortiæ tradendo, de pace Veneta, perfectis; deliberatio de Lutheri causa & pace ecclesiæ, instituta fuisset: Mercurinus Cancellarius longa & grauissima oratione voluntatem Caroli exposuit, & Synodum flagitauit. Pontifex econtra, nec publicæ paci, nec posteritati profuturam esse Synodum, nec olim in Synodis decreta nouis disputationibus labefactanda, nec ἀναρχίαν, quæ petulantibus ingenijs sine fine noua dogmata fingere, & disputationibus in Synodis defendere concedat, permittendam esse in ecclesia, contendit. 10

Etsi autem Carolus ipse sua voce necessariam esse ecclesiæ Synodum, nec se controuersijs, non legitimè antea in Synodo cognitis & dijudicatis, arma ad delendos Lutheranos sumpturum esse ostendit: tamen peruicit Pontifex tandem, vt Carolus promitteret, se primùm amicis & pacificis rationibus Lutheranos ad obedientiam Romanæ ecclesiæ reducturum, aut, si pertinaciter recusarent, armis oppressurum esse. Quo constituto, Cæsar dimissis in Germaniam literis, comitia ordinum Imperij Augustæ, clementissimis verbis indicit, ac de dissensionibus in causa religionis nominatim scribit, se dissidentium partium opiniones & sententias, benignè audire, cognoscere, & expendere, ac in eo elaborare velle, vt præteritis offensionib. & erratis Christo condonatis, & illis, quæ vtrinq; in scripturis secus tractata aut intellecta essent, sepositis & correctis, controuersiæ illæ ad vnam simplicem veritatem & Christianam concordiam componantur & reducantur, vt de cætero vna sincera & vera religio colatur & seruetur, vt quemadmodum sub vno Christo sumus & militamus, ita in vna etiam Christiana ecclesia, in vnitate & concordia viuere possimus. 20

24. Februar. His deliberationibus Bononiæ finitis, Coronam imperij Cæsar, die natali suo, absentibus Germaniæ principibus, à Clemente VII. accepit. cuius coronationis historia prolixè & luculentè apud Iouium libr. 27. descripta extat.

1529. 29. Iunij. Cùm autem famâ, de pace & fœdere inter Carolum Cæsarem & Pontificem Clementem Barcinone facto, cuius vnum caput erat: Cæsar & Ferdinandus, vt hæretici in viam reducantur, operam danto, & Pontifex sacra remedia adhibeto: quòd si pertinaces perstiterint, Cæsar & Ferdinandus eos armis coguntο: & Pontifex, vt cæteri Christiani principes, ipsos pro viribus iuuent, operam dato. ad electorem Saxoniæ & coniunctos in eadem religionis causa principes perlatum fuisset: & Bononiensis congressus decreta inter Cæsarem & Pontificem, de Lutheranis ferro ad obedientiam Papæ cogendis, cum lenissimis verbis, quibus in comitiorum indictione Cæsar vsus fuerat, prorsus pugnantia accederent: & triumphi principum & sacrificulorum Pontifici Romano addictorum, qui aduentu Cæsaris potentissimi, & vbiq; victoris, Lutheranos planè obtritum & deletum iri iactitabant, vbiq; personarent: magna & difficilis deliberatio optimum principem Ioannem electorem Saxoniæ, & in religionis causa socios distinebat, an fidem adhibere Cæsaris literis, & ad conuentum accedere, an verò, vt multi θρασύδειλοι suadebant, fœdere cum principibus & ciuitatibus idem sentientibus; & cum Heluetijs facto, armis occurrere Cæsari, antequam Alpes egrederetur, deberent? 30 40

Sed Lutherus, qui perpetuò pacis autor suis fuit, & constanter hactenus arma religionis prætextu sumi dissuaserat: sumta etiam, ex manibus aliquoties authoritate sua excusserat; constantissimè principes à fœdere & bello aduersus Imperatorem in hac causa mouendo deterret, & à Deo, cuius causa agatur, auxilium & defensionem petere & expectare, firma fide iubet. Quam vt in suo ipsius & collegarum suorum ac principum, aliorumque veritatem confitentium pectoribus excitaret & confirmaret: efficaces & firmas consolationes opponendas periculis, quæ confessionem euangelij comitantur, breuibus & neruosis propositionibus comprehensas collegit ac edidit: & Psalmum, Deus noster refugium & virtus, Germanico carmine, 50

Ein

Ein feste Burg ist vnser Gott/ diuinum planè robur animi, omnia pericula & terrores, intrepido & excelso pectore despicientis spirante: & numeris Musicis, qui tristem etiam & abiectum animum erigere & exhilarare, & velut ἐνθουσιασμῷ adflare possent, illustratum, in ecclesijs decantandum euulgat.

Postea, deliberationes de confessione seu summa doctrinæ in ditionibus electoris Saxoniæ & coniunctorum principum sonantis, breui scripto complectenda, quod Imperatori Carolo, qui partium dissidentium opiniones & sententias se auditurum esse significauerat, in comitijs exhiberi posset: & de ijs, quæ concedi aduersarijs publicæ pacis causa piè possent: institutæ sunt.

10 Composuit igitur Lutherus, antequam iter Augustanum ingrederentur, Articulos XVII. quibus Christianæ fidei & doctrinæ publicè in ecclesijs populo proponendæ, & præcipuè ad animarum salutem & veram pietatem vtilis ac necessariæ summam, omissis disputationibus scholasticis, & populo erudiendo non necessarijs, complexus erat. Iusserant & cæteri principes ac ciuitates, Lutheri doctrinam amplexi, singuli suos theologos, summam doctrinæ in ecclesijs suarum regionum sonantis, scripto comprehendere. Sed hos septendecim articulos, à Luthero delineatos, præcipuè Philippo in scribenda confessione propositos fuisse, testantur eadem verba & phrases in aliquot articulis retentæ, & ordo ac series articulorum ferè similis, & epistola Ioannis electoris, Augustâ ad Lutherũ ante Cæsaris aduentũ data.

20 Venit enim Augustam Ioannes elector Saxoniæ, præter multorum opinionem & expectationem, & primus omnium principum vrbem ingressus est, adiunctis comitatui suo Iohanne Friderico filio, Francisco duce Lunæburgensi sororis filio, & VVolffgango principe Anhaldino, coniugis fratre: & theologis, Iona, Philippo, Spalatino & Islebio. Lutherum enim, qui à PP. & Imperatore proscriptus, & in acerbissimo Pontificiorum odio erat, Coburgâ discedens in arce reliquerat, vt loco viciniore facilius ac expeditius consuli omnibus de rebus, ad religionis negotium spectantibus, posset. *2. Maij.*

Cæsar sexta pòst hebdomada demum Augustam ingressus est, Electore Saxoniæ de more ensem nudum præferente. Ibi cùm serò admodum in hospitium Cæsaris 30 ventum esset: mox petitum est nomine Imperatoris, vt conciones theologorum Ducis Saxoniæ, qui in templo Prædicatorum & S. Catharinæ docebant, intermitterentur. Ea de re toto triduo postea disputatum est, & rationes Electoris Saxoniæ ac coniunctorum principum, petente Cæsare, scripto comprehensæ ac exhibitæ sunt. Id scriptum Cæsar cum senatu principum communicauit, à quibus re deliberata delecti ad electorem Saxoniæ & socios ablegati sunt, obnixè petentes, vt Cæsareæ Maiestati in intermittendis concionibus, quod non ab ipsis solùm, verùm etiam à pontificijs flagitaret, gratificarentur. Eo impetrato, statim Cæsarem iuxta literas indictionis, causam religionis audire & cognoscere velle, & amicis ac pacificis rationibus pro virili componere & sedare. Elector & socij multis rationibus expositis, cur assenti-40 ri bona conscientia non possent: tandem vrgentibus illis respondent, se Cæsari in sua vrbe conciones prohibenti, obstare non posse. Itaque se tolerare & ferre, quod Cæsar in hac causa ordinet: sed tamen non approbare bona conscientia posse. Statim igitur eadem vespera caduceator Cæsareus, præcinente tuba, omnibus concionandi munere in vrbe Augusta interdixit, exceptis ijs, quos Cæsarea Maiestas ipsa constituisset. *15. Iunij.* *18. Iunij.*

Eadem die: Alphonsus Valdesius Hispanus, Erasmi amicus, intimus Cæsaris secretarius, & Mercurino cancellario, quem optimè volentem saluti Ecclesiæ & orbis Christiani Deus pridiè pentecostes, Oeniponte ex hac vita euocauerat, familiarissimus: Philippum, qui pridiè cum Cornelio Sceppero (quem in comitatu Christierni 50 Daniæ regis exulis VVittebergæ nouerat) & Alphonso, de religionis controuersijs contulerat: denuò ad colloquiũ vocat, eiq; exponit, se ante meridiem, commodissima occasione oblata, Cæsarem de Lutheranorum articulis docuisse, quod nihil contra fidem aut ecclesiam catholicam profiteantur: ac mandasse Cæsarem, vt breuem designationem articulorum, sine vllis ambagibus & disputationibus prolixioribus, *18. Iunij.* *4. Iunij.*

M. D. XXX. sibi exhiberi curaret, vt fundamenta causæ & controuersiarum momenta rectius considerare & expendere posset. Philippus igitur, ipsos confessionis Augustanæ articulos, antequam publicè exhiberentur, Alphonso Cæsaris secretario monstrat: sicut ipse in epistola quadam narrat, Alphonsum vidisse articulos confessionis, antequam legerentur.

Die 20. Iunij, Imperator, in consessu Electorum & principum, Propositionem deliberationum, in senatu Imperij tractandarum, ex scripto recitari iubet, in quo, à prima origine, historiam decem annorum Imperij sui breuiter repetens, duo præcipuè capita ordinum consultationi subijcit: prius de bello Turcico, alterum de religionis dissidio componendo. 10

Cùm autem primùm de religione deliberandum esse principes censuissent: Electori Saxoniæ & coniunctis principibus ac statibus mandatum est, vt fidei suæ confessionem, & sententiam de abusibus emendandis, scripto comprehensam Cæsareæ Maiestati exhiberent. Quare cùm die Ioannis Baptistæ, Cardinalis Campegius, Clementis VII. PP. Legatus, oratione habita, ad concordiam in religione & bellum Turcicum principes cohortatus esset: postea legati quinque regionum Austriacarum, de acceptis à Turca superiori autumno calamitatibus conquerentes, auditi & dimissi essent: Elector Saxoniæ & coniuncti principes exponunt, se iuxta Cæs. M. mandatum, confessionem Fidei suæ Latinè & Germanicè scriptam, complexos esse: Quam publicè in consessu imperij prælegere, & Cæs. M. exhibere cupiant. Sed postridie demùm hora secunda post meridiem, in palatio Cæsaris, Ioannes dux Saxoniæ elector, cum filio Iohanne Friderico, Georgius marchio Brandeburgensis, Ernestus & Franciscus fratres, duces Brunsuicenses & Lunæburgenses, Philippus Landgrauius Hassiæ, VVolffgangus princeps Anhaldinus, & duarum ciuitatum Noribergæ & Reutlingæ legati, Confessionem Fidei, & doctrinæ Christianæ, quæ in ipsorum ditionibus & vrbibus populo proponi soleret, summam, assidentibus Carolo, Ferdinando, & omnibus electoribus ac principibus, læto & alacri animo ac vultu publicè prælegi ac recitari per electoris Saxoniæ cancellarium curarunt: Qui clarè, distinctè, tardè, & voce adeò grandi & sonora eam pronunciauit, vt non tantùm in amplissima illa aula, verùm etiam in area inferiore, & vicinis locis exaudiri potuerit. 20 30

25. Iunij. Sabbato post Ioannis.

Cùm autem de exhibita confessione in senatu principum deliberationes institutæ essent, triplices sententiæ fuerunt: prima atrocissima, vt edictum VVormatiense aduersus Lutherum & omnes ipsi adhærentes, ratum esset, & non obedientes armis cogerentur. Secunda lenior, vt exhibita confessio, viris bonis & doctis, ac neutri parti addictis, iudicanda committeretur, postea Cæsar pronunciaret. Tertia, vt refutatio confessionis, Cæsaris authoritate comprobata, electori Saxoniæ & coniunctis principibus recitetur. deinde tota causa Cæsaris iudicio permittatur, qui omnia in integrum restitui mandet, donec controuersiæ in concilio legitimè fuerint iudicatæ. In hanc tertiam sententiam cùm pleriq; inclinarent. mandatum est aduersæ partis Theologis, Fabro episcopo Viennensi, Eccio, Conrado VVimpinæ, Conrado Collino, Cochleo, Medardo, Augustino Mario, & alijs, vt refutationem confessionis, principum nomine exhibitæ, appararent. Hi, aceruum librorum contra Lutherum Imperatori exhibuerunt: Qui, à senatu Cæsaris aulico, & quibusdam imperij principibus perlustrati, multò immoderatiores quàm deceret, & nimium maledici ac contumeliosi, exacerbandis vtrinque voluntatibus magis quàm conciliandis, seruituri videbantur: cùm principum confessio mitissimè & lenissimè scripta esset. Quare denuò retexere confutationem pontificij Theologi, & conuicia omnia demere, & omissis parergis, tantùm de articulis exhibitæ confessionis moderatè respondere iussi sunt. Sic in sextam hebdomadam ab exhibita confessione publicatio confutationis pontificiæ dilata est. 40 50

23. Iulij.

Intereà Philippus & Lutherus, de multis doctrinæ controuersæ partibus, & quid concedi aduersarijs bona conscientia possit, ac inprimis de traditionibus humanis ac cultibus proprio arbitrio electis, per literas, inter se contulerunt. Elector

etiam

etiam Saxoniæ, vt antea sæpè per literas, ita tunc corâm, feudum Electoratus Saxoniæ, & reliquarum ditionum suarum, pro more Imperij, autoritate Cæsarea & solenni inauguratione ac diplomate sibi conferri, & pacta dotalia de successione inter Iohannem Fridericum filium & ducem Iuliacensem inita confirmari petiuerat. Verùm per Fridericum Palatinum, & Henricum comitem à Nassau, Cæsar Electori respondet: cupere Cæsaream Maiestatem, & renouatione Inuestituræ electoratus Saxoniæ, petenti gratificari, & Regalia Ducatus Saxoniæ conferre, & pacta dotalia cum duce Iuliacensi, cuius filia Sibylla Iohanni Friderico nupta erat, confirmare: si abiecta noua doctrina, quam cum catholicæ ecclesiæ consensu pugnantem amplexus esset, ad ecclesiæ Romanæ obedientiam rediret. Si id non faciat, Cæsaream Maiestatem, ei, qui à societate fidei & ecclesiæ Catholicæ discesserit, feudum conferre nequaquam posse. Hac responsione Imperatoris accepta, Elector, exemplum constantiæ in veræ doctrinæ ingenua confessione omnium seculorum memoria dignum edidit, dum nullis fractus minis aut terroribus, nec vllis augendæ suæ aut filij potentiæ & opum spebus & promissis languefactus, doctrinam Euangelij, quam amplexus erat, se omnibus rebus humanis anteferre, pia animi excelsi & in Deo firmiter adquiescentis alacritate, demonstrauit.

M. D. XXX.

16. Iulij.

Lutherus etiam, multis grauissimè scriptis epistolis, & spiritû ac vita plenis cohortationibus, quæ thesaurus sunt salutarium & efficacissimarum consolationum, principis electoris & Cancellarij illius Pontani, & collegarum præcipuè animos, de communi ecclesiæ & Reipublicæ ac posteritatis salute & pace, & sanandis vulneribus publicis, & auertendis distractionibus ecclesiæ & confusionibus dogmatum tristioribus sollicitos, erigere studuit & confirmare. ac ne vspiam officio suo deesset, ad Cardinalem etiam Moguntinum Albertum, cuius propter dignitatem & sapientiam summa in imperio authoritas erat, epistolam typis expressam ad comitia mittit, in qua persuadere ei conatur, cùm de concordia cum Pontificijs in doctrina & veris Dei cultibus parùm spei sit, vt Pacem politicam saltem, ijs, qui doctrinam in exhibita confessione comprehensam sequerentur, concedi ab Imperatore & Imperio curaret. Eiusdem argumenti literas de pace, ad Cardinalem Laurentium Campegium, pontificis legatum, ERASMUS Roterodamus, illis ipsis mensibus Friburgo scripsit. Etsi enim à Luthero & ipsius causa alienior erat: tamen toti ecclesiæ & Reipublicæ vtilius esse iudicabat, moderatione & patientia potius dissimulari dogmata Lutheri, & ferri, quàm bellum intestinum inflammari.

Tandem CONFUTATIO Pontificiorum, exhibitæ ab electore Saxoniæ & coniunctis principibus confessioni opposita, & demptis conuicijs emendata, in palatio Cæsaris in consessu electorum & principum, publicata & prælecta est. Cæsare palàm profitente, in ea sententia, quæ scripto illo exposita esset, se mansurum esse, & petere, vt idem faciant elector Saxoniæ & cæteri principes coniuncti. Sed hi exemplum confutationis petiuerunt; quod cùm hac lege promitteret Imp. ne ederetur, aut transcriberetur, & ne qua scripta deinceps in hac causa cum Cæsare commutarent: deprecantibus principibus has conditiones, Albertus archiepiscopus Moguntinus, & frater illius marchio Brandeburgensis, & Henricus dux Brunsuicensis, petunt à Cæsare, vt sibi permittat, de componendo cum principibus confessioni coniunctis, negotio, tractationem amicam suscipere. Qui cum aliquot dierum actionibus, principes, vt se cum Cæs. Maiestate & cæteris principibus iuxta scriptum Cæsaris nomine publicè lectum coniungerent, frustra hortati essent: tandem decreuerũt, ab vtraq; parte, æquali, sed tamen exiguo numero, certas quasdam personas, huius negotij peritas, & pacis ac concordiæ amantes, ordinandas esse, quæ de controuersis articulis, ijs præcipuè, qui in ecclesia vsui sunt, amicè vnà conferrent. Sic colloquium, inter septenos vtrinq; delectos, ad media concordiæ quærenda, inchoatum est. ac in prima parte confessionis, de Doctrinæ articulis plerisque omnino conuenit: cùm de Iustificatione etiam pariter in hac verborum forma vtrinque adquiescerent, Remissionem peccatorum contingere per gratiam gratum facientem & Fidem formaliter; per verbum & Sacramenta instrumentaliter. nec de vo-

3. Augusti.

16. Augusti.

cabulo

M. D. XXX. cabulo Sola nostri rixarentur. de meritis verò operum & satisfactionibus, & cultu sanctorum, & abusuum articulis omnibus, de vtraq; specie, Missa, canone, coniugio sacerdotum, traditionibus humanis, & iurisdictione episcopis reddenda, integrè transigi non potuit: tametsi ea lenitate & mansuetudine, tractationes illæ de pace & concordia ecclesiarum Germaniæ, tunc à principibus & Theologis susceptæ sunt, vt ab initio horum certaminum in Germania nunquam propius huc vsque coijsse partes de religione dissidentes, nec vnquam ante extremum diem arctius coituræ videantur. Confessio etiam ipsa, adeò verecundè & leniter scripa est, vt moderatius & mitius de tantis rebus dici vix potuisse existimetur. Cùm autem nimis impudenter Pontificij, omnia sibi quæ vellent, concedi à nostris vrgerent: tandem omnes illæ de concordia actiones irritæ, & res tota ad Imperatorem relata est. 10

7. Septemb. Qui vocatos in Palatium suum, Electorem Saxoniæ & coniunctos, per Fridericum Palatinum denuò admonet, vt ad communem Christiani orbis consensum & ecclesiæ Catholicæ societatem redeant. Daturum se concilium, quod flagitent, & pacem, sed hac conditione, vt omnia in integrum restituant, & si quid adhuc velint concedere principes in illis articulis, de quibus nondum consentiant, Cæsarem ipsum per aliquot dies præsidere velle. De hoc, vt & de concilio cùm gratias egissent Cæsari Principes, & se nulla in re amplius cedere aduersarijs posse, sed ad Politicam pacem cum cæteris ordinibus constituendam promptissimos fore dixissent: denuò

15. Septemb. articuli de Pace politica, vsq; ad concilium seruanda, per Georgium Truchsesium 20

22. Septemb. propositi sunt. de quibus cùm itidem irrito exitu disceptatum esset: Cæsar decretum in religionis causa tandem promulgat. ac initiò, commemoratis quæ hactenus acta essent, inter cætera, confessionem exhibitam, Euangeliorum testimonijs fundamentaliter refutatam esse ait. Deinde Saxoni & socijs, vsque ad 15. Aprilis, deliberandi spacium concedit, intra quod respondeant, num in reliquis etiam articulis se cum ecclesia Romana coniungere & aggregare velint, Intereà nihil noui in causa religionis edant: neminem ad sectam suam pertrahant vel cogant: contra sacramentorum profanatores & Anabaptistas cum cæteris statibus se coniungant. Postremò concilium vniuersale intra semestre indicendum pollicetur.

Hæc sententia cùm satis moderata plerisq; videretur: tamen duob. potissimùm 30 locis principes offensi sunt, quòd religio eorum diceretur secta, & quòd confessio ab illis exhibita, sufficienter ex diuinæ scripturæ fundamentis confutata esset. Id se nullo modo agnoscere nec fateri ostenderunt, cùm sciant, sic eam in sacra scriptura fundatam esse, vt nihil in ea falsum aut impium demonstrari possit. idq; euidentius se ostensuros fuisse, si confutationes illius exemplum impetrare potuissent. Vt autem C. M. intelligat, se maximis & grauissimis causis, quò minus confutationem approbent, impediri: & confessionem à se exhibitam, friuolis illis aduersariorum obiectionibus nequaquam labefactatam & euersam, sed firmam & immotam adhuc permanere: Confessionis suæ APOLOGIAM in qua obiectiones illæ & argumenta aduersariorum inter prælegendum excepta perspicuè refutentur, se Cæsareæ Maiestati exhibere. Quibus dictis Pontanus, Friderico Palatino, Apologiam Cæsari reddendam tradit. Verùm C. M. oblatum scriptum accipere recusauit. Cùm igitur ad cætera sententiæ Cæsareanæ capita ordine respondisset: tandem decreti copiam & spacium deliberandi vsque ad 15. Aprilis sibi concedi orant. 40

Cum autem Cæsar postridiè per Ioachimum El. Brandeb. asperiùs Decreti sententiam repeteret, & nisi in illud consentirent Saxo & socij, Cæsarem ex officio illud tueri, & cæteros electores ac principes, corpora, fortunas & sanguinem suum pro Cæsare in hac causa impensuros esse, dixisset: Saxo & socij denuò magna confidentia, in conspectu Cæsaris, Confessionem à se exhibitam, adeò firmiter sacræ scripturæ & Euangeliorum fundamentis niti affirmant, vt ne quidem portæ inferorum 50

22. Septemb. aduersus eam præualere possint. Denuò autem decreti exemplum & deliberandi spacium vsq; ad 15. Aprilis flagitant. Quod cùm negatum esset, Deo & Cæsari se commendantes, eadē die Augusta, relictis tamen legatis, Saxo discedit. qui denuò Pacem politicam petendo instarent, & auxilia sua ad bellum Turcicū & alia imperij onera subiectissimè deferrent.

Sed

Sed his precibus repudiatis, Cæsar & reliqui ordines, publico Comitiorum decreto, Confessionem ab electore Saxoniæ & socijs Augustæ exhibitam, omnesq; illi adhærentes, damnarunt. & nisi restituerent in integrum omnia, in ecclesijs, collegijs & monasterijs à se mutata, & damnatam doctrinam abijcerent; grauissima dignitatis, vitæ & fortunarum pericula ipsis denunciarunt, & terribile illud edictum VVormatiense, ante nouennium aduersus Lutherum editum, stabile & ratum esse voluerunt. Hic comitiorum exitus fuit.

M. D. XXX. 19. Noucb.

Cùm autem edicti huius executores à Cæsare constituti esse aliqui principes dicerentur, ideoque singulis momentis electori Saxoniæ, & cæteris in hac religionis causa coniunctis, apertum bellum à Pontificijs, sub Imperatoris & Imperij nomine expectandum esset: Lutherus, vt perpetuum Pacis conseruandæ studium declararet, & à mouendo bello aduersarios deterreret, & suorum animos confirmaret: magno & excelso spiritu, & imperterrito ac inuicto Heroici pectoris robore, Germanos suos, statim post comitia, edito libello, cui titulus est, **Warnung an seine liebe Deutschen/** hortatus est, vt pacem colerent, nec impio huic edicto, in persecutione veræ Euangelij doctrinæ, & innocentum principum ac ecclesiarum, armis suis iuuanda, obedirent: nec pro idolis, libidinibus, & alijs abominationibus Pontificijs propugnarent. Suæ etiam partis homines, si à Pontificijs bellum ipsis nomine Imperatoris inferatur, non quidem ad arma capienda incitat: verùm si armis resistant, & vim vi repellant, non velut seditiosos traduci vult & condemnari: sed velut necessariam sui & suorum defensionem suscipientes excusat. Ipsum etiam Edictum altero libello refutat. Quòd paulò post, singulari beneficio DEI, & illustr. principum Alberti Moguntini ac Ludoici Palatini intercessione suspensum, & Induciæ, donec causa in concilio vel in comitijs denuò tractetur, factæ sunt. Ita pacem Deo ecclesijs istis largiente, Doctrina confessionis latè propagata est, & paulatim plures principes & ciuitates Germaniæ ad eam se adiunxerunt, sicut hoc ipso anno, durantibus adhuc comitijs, Lubecæ, Lunæburgi, Gottingæ, Lemgouiæ & in alijs Saxoniæ vrbibus, Pontificiæ religionis & ministerij publici emendatio instituta est.

1532.

LVBECAE, superioribus annis, singulari vigilantia & intentione, mutationum semina & scintillas primùm gliscentes, extinguere Senatus & Canonici conati fuerant. ac biennió antè, tres concionatores, qui taxare quosdam abusus cœperant, M. Andream VVilelmi, pastorem ad S. Aegidium, Ioannem VVallhofium, & Michaëlem Fundium, vrbe eiecerunt, & Postillam aliosque Lutheri libros, per bibliopolam quendam inuectos, publice in foro per carnificem cremari curarunt. Collocauerat autem eo anno Fridericus Daniæ rex, in oppido Oldesloa, pastorem grauiter refutantem errores & abusus Pontificios, quem ciues Lubecâ egredientes magna auiditate & concursu docentem audiuerunt. Cumq; Petro Frimershemio ex Belgico recens elapso, & vocationem in vineam Christi expectanti, pastor docendi locum sæpe præberet: ciues Lubecenses ardenti desiderio & siti purioris doctrinæ, & Petri illius in vrbem ducendi, accenduntur. Accidit autem, vt Senatus, communitati ciuium, præteritis bellis Rempub. magno ære alieno oppressam exponeret, & nouis tributis leuari ærarij inopiam à quibus flagitaret. Ciues cùm noua onera sibi subeunda esse viderent, vicissim hac occasione facultatem audiendi Euangelij liberam à senatu in aliquot templis flagitandam esse iudicant, & quadraginta octo ciues ex suo corpore senatui adiungunt, qui de rationibus & medijs colligendæ pecuniæ vnà cum senatu deliberarent, & Religionis negocium simul vrgerent. Petunt igitur à senatu, sinceros Euangelij præcones & ecclesiæ ministros, consentientes cum pastorib. Hamburgi, Brunsvvigæ, VVismariæ docentibus, in templis constitui, verùm nihil impetrant. Cùm autem communitatem ciuium senatus conuocasset, vt articulos de rationibus contribuendæ pecuniæ, cùm 48. viris deliberatos, audirent & comprobarent: nullos articulos audire, nec pecuniam extra ordinem contribuere ciues voluerunt, nisi eiecti ante biennium ministri reuocarentur, & libera audiendi Euangelij facultas ciuibus concederetur. Senatus multis verbis deducere ciues ab hoc proposito conatur, eosq; concilij intra sesquiannum indicendi, vel saltem comitiorum Augustæ proximo anno

1528.

1529. August.

21. Decem.

M.D.XXX. indictorum determinationem expectare iubet. pericula etiam amplificat, quæ ciuibus, in terris Cæsaris Caroli V. cui molestissima hæc mutatio futura sit, negociantibus accidere possent. ac tum quidem re infecta ciuium conuentum dimittit. Tandem 7. Ianuarij. ineunte anno 1530. vt ciuium animos offensos sibi reconciliaret, M. Andream VVilhelmi & Iohannem VValhoff reuocatos, præsentibus delectis ciuibus, conducit, & hunc in S. Mariæ, illum ad D. Petri piè docere, & ad pacem ac concordiam ciuium tuendam conciones dirigere iubet. Hic verò Canonicorum, monachorum, & complicum furijs exarserat atro felle dolor, qui in concionibus publicis & sermonibus priuatis, nihil præter seductores, hæreticos, impostores, sacrilegos, ferro & igne delendos, sonabant. Ciues reprimi hanc maledicentiam, & disputationem ex verbo DEI coram senatu institui, & non probantibus sua ex verbo DEI, silentium imponi à senatu petunt. Collegium Canonicorum his ciuium postulatis per senatum ad eos delatis, recusant disputationem, & literas ab Henrico duce Brunsuicensi ad senatum & communitatem conficiunt, quibus se defensionem collegij à maioribus suis fundati, suscepturum, ostendebat. Postridie Calendas Aprilis, ciues, quorum multi prioribus diebus in area templi cathedralis concurrentes, coërceri sacrificulorum & monachorum criminationes petiuerant, à Senatu in curiam conuocati impetrant, vt Pontificijs clamatoribus & monachis, quòd disputationem recusassent, suggestu deinceps interdicatur: ne quis deinceps ad concionandi munus, nisi à senatu & sinceris concionatoribus & delectis ciuibus receptus admittatur: vt volentibus sacramento sub vtraq; specie vti, in templo D. Aegidij concessum sit: vt ceremoniæ veteres in templis & monasterijs vsq; ad exitum comitiorum seruentur: in quibus si non componatur causa religionis, Noribergensis Reipublicæ exemplum Lubecenses etiam sequantur. Si quid inter Senatum & ciues offensionum hactenus religionis causa extitit; id sempiterna obliuione obruatur. Quibus à Senatu comprobatis, ciues summa alacritate articulos de rationibus pecuniæ extra ordinem ad soluenda Reipublicæ debita colligendæ prælegi audiuerunt, & prompto animo subierunt. Eodem tempore, 64. ciues, ex tota communitate lecti, qui in colligenda ciuium ex contributione pecunia & alijs causis ad publicam Reipub. vtilitatem spectantib⁹, ac præcipuè in doctrina Euangelij & legitimo sacramentorum vsu publicè instaurando, senatui adiumento essent. Ex his duodecim viri, vnà cum duobus senatoribus, Conrado VVibbikind & Henrico Castorp, & secretario M. Lamberto Becker, pridiè Palmarum, senatus nomine, pastoribus & in monasterijs significarunt, vt tantisper à suggestu abstineant, donec Cal. Maij. alia à senatu mandata accipiant. Sic Euangelij concionatores soli suggestus omnes occuparunt, & Dominica Misericordias Domini, primam Germanicam Missam in templo S. Aegidij celebrarunt. Die 27. Iunij Missæ pontificiæ, canciones & ceremoniæ in monasterijs: & die Visitationis Mariæ etiam in templo cathedrali desierunt. Initio Octobris mandatum Cæsaris, senatui & ciuibus redditum est, quo 64. ciues officium spontè assumptum deponere: tota communitas doctrinam Lutheranam abijcere: Senatus, veteres ceremonias in summo templo & cæteris & in monasterijs restituere iubebantur. Quòd si senatus, obedientiam debitam à ciuibus obtinere solus non posset; archiepiscopum Bremensem, ducem Brunsuicensem, episcopum Lubecensem, ducem Saxoniæ, marchionem Brand. & alios aduocarent. LXIV. parère mandato, & se abdicare volebant. verùm Senatus rogatu tandem in officio manserunt, & centum viri ex reliqua ciuium communitate eis adiuncti sunt, qui in negocijs ad Re- 28. Octob. ligionem & Rempublicam pertinentibus senatui adessent. Paulò post Ioannes Bugenhagius Pastor VViteberga euocatus, ordinem concionum & rituum in templis scripto complexus est, & communem scholam in cœnobio D. Catharinæ instituit. cuius rector primus Hermannus Buscoducensis: conrector Erasmus Sarcerius, Rostochio euocatus fuit. prochodochion etiam in cœnobio D. Ioannis inchoatum est. Sequenti 18. Febr. anno ineunte, omnium præteritarum offensionum ἀμνηστία inter senatum & ciues delectos sancita, & concordia restituta est; cùm Senatus promitteret, se præsentem formam doctrinæ & rituum, in ecclesijs, à Bugenhagio descriptam defensuros esse. verùm hanc ἀμνηστίαν mox noua Tragœdia priore tristior excepit, vt sequenti anno memorabimus.

LVNE-

M.D.XXX.

LVNAEBVRGAE prima pontificiæ religionis emendatio inchoata,& purioris doctrinæ semina spargi, & cœna Domini sub vtraq; specie porrigi cœpit in templo D. Nicolai, à Friderico Henningo & Henrico Ottone,quorum exemplum in alijs templis Hartvvicus Eckenbergius, Ioannes Lampadius & cæteri sequebantur. Cùm autem magno studio, feruore ac zelo hi docerent, ac in senatu,virum veræ religionis amore, & grauitate ac zelo præstantem Hieronymum VVitzendorfium patronum haberent,& ciues pietatis ac doctrinæ sinceræ studiosi,ministerium Euangelij,vt Lubecæ & Hamburgi, liberum permitti à senatu assiduè flagitarent: Senatus tandem M.Stephanum Kempium, ad primam ecclesiarum constitutionem Hamburga euocat, qui prima præsentis ordinis ecclesiæ fundamenta iecit. Postea Vrbanum Regium ab Ernesto duce Lunæburgensi Augusta recens adductum,sibi aliquantisper concedi flagitat. [1532.] [1533.] Is biennium Lunæburgæ commoratus,& hospitio Henrici VVitzendorpij,fratris Hieronymi vsus,inter varia cum Pontificijs,Colero inprimis præposito ad D. Ioannem,certamina,officio sibi commisso fideliter fungitur,& ecclesiam puritate doctrinæ, populi frequentia,disciplinæ sanctitate & rituum grauitate florentem & tranquillam,successori suo Paulo de Rhoda tradit.cui post aliquot annos Stettinam reuocato, senatus de consilio VRBANI,Syndicum vrbis Christophorum Hegendorfinum substituit.quo statim defuncto,FRIDERICVS Henningus,quem primùm mutandæ religionis pontificiæ authorem in vrbe fuisse diximus,deinceps vsque ad annum 1562. ecclesiæ Lunæburgensi, semper Dei beneficio tranquillæ & florenti præfuit.

Hieronymus VVitzendorfius,quem præcipuum eo tempore in senatu repurgatæ religionis patronum fuisse dixi, paulò post Vrbani Regij aduentum, CONSUL creatus est. quo autore, ea Gubernationis ecclesiasticæ ac politicæ forma fuit constituta, vt ciues summa voluntate adquiescentes, conuentus deinceps suos intermitterent; &,quæ turbulentius agi prius videbantur, omnia conquiescerent. Magna enim huius viri authoritas, non in patria solùm Republica, sed vicinis etiam ciuitatibus fuit. ac difficilimo illo cribrationis ecclesiarum nostrarum tempore, cùm Carolus V. victor, in comitijs anni 1548. librum Interim ecclesijs obtruderet,autor consilij fuit,vt trium ciuitatum Confessio,ingenuè & apertè errores illius refutans, ederetur. Quod κατόρθωμα totius inferioris huius Saxoniæ ecclesijs tum salutare fuit. Cumq; 23. annos consulis officium, ad ecclesiæ & patriæ ac totius viciniæ salutem & vtilitatem præclarè gessisset: in cœlestem ecclesiam euocatus est. [1556.]

Ioannes VVitzendorp, Senator Lunæb. ⊕ 1507.

HIERONYMUS COS. Lunæb. — Henricus.

(Hieronymus:) FRANCISCUS COS. — Hartvvicus.

(Henricus:) IOANNES.

(Franciscus:) Henricus Senator. — Hieronymus.

(Hartvvicus:) Hieronymus ⊕ 1589.

(Ioannes:) Hartvvicus

Primus verò studiorum doctrinæ, post factam religionis emendationem, in schola Lunæburgensi Rector fuit HERMANNUS TULICHIUS Steinheimensis,pietate,ingenio & doctrina præstans, qui VVitebergæ multos annos Luthero familiaris & carus, & Academiæ illius rector fuerat,& cui Captiuitatem Babylonicam Lutherus dedicauerat. [1525.] Is Lucam Lossium, fidelem & felicem pueritiæ instituendæ magistrum, collegam habuit, qui annos amplius quinquaginta, studijs & moribus teneræ ætatis, in schola illa formandis, vtilissimè seruiuit, πολλά τι ποτὶ τὰν ζωὰν παισὶν εἶπε χρήσιμα, μεγάλα χάρις αὐτῷ.

Fuit autem LVNAEBURGA,à Lunâ fl. vel Elmenâ,nomen habens,non procul ab Albi,multis ante Henrici Leonis tempora annis,arx & oppidum vetus,in cuius monte monasterium primus S.Suibertus,episcopus Verdensis fundasse putatur,quod Otto magnus Saxoniæ dux postea instaurauit,cui decimas ex Salinis Otto I. Imperator attribuit. qui Hermannum Bilingum Saxoniæ ducem Lunæburgæ collocauit. Postea ex ruinis vicinæ vrbis Bardevvici, ab Henrico Leone euersæ, & fontibus salis, copiosius erumpentibus creuit & amplificata est.

M.D. XXX. SVERINI, Canonicis in Cathedrali templo, Pontificiam Religionem mordicus adhuc retinentibus, purior Euangelij doctrina, primùm in sacello Georgij ante oppidum, deinde in templo Franciscanorum arci vicino, sub Henrici principis Megapol. patrocinio, sonare cœpit. ac inter primos euangelij præcones, Aegidius Faber fuit, cuius de idolo fictitij sanguinis Christi, Suerinæ aliquot seculis, culti, libello, Lutherus præfatiunculam addidit. Donauerat guttam illam sanguinis, seu potius cinnabaris grumum iaspidi inclusum, collegio in templo Suerinensi, Henricus Comes Suerinensis, Guncelini filius, magni thesauri loco acceptam à legato PP. Pelagio Cardinale Albanense, cùm inter cæteros viros militares, Henricus, ad recuperationem vrbis Hierosolymæ profectus, egregium virtutis & fortitudinis specimen edidisset, quod singulari præmio ornandum esse legatus censuerat. Is sanguinis grumus, singulis diebus Veneris, certa hora monstratus, aperire se, & in tres partes diduci, ac rursus coire spectantibus videbatur. Quare magno hominum concursu, annos amplius trecentos cultus est. donec Henrico duce Megapolitano seniore mortuo, Ioannes Albertus, fratris filius, solus ducatum Megapolitanum gubernans, ditionum suarum ecclesias omnes, ab Idolis & cultibus Pontificijs repurgans, hunc quoq; sanguinem, exemplo Ezechiæ æneum serpentem destruentis, remoueri iussit ac comburi. (1552.)

Cùm autem Henrici comitis Suerinensis, viri fortis, & magnis rebus gestis clarissimi, mentio facta sit: obiter veterum comitum Suerinensium seriem, quantum mihi nota est, intexam. cæteros à Canonicis illius collegij adiungi optarim.

GVNCELINVS, primus comes Suerini, ab Henrico Leone, Duce Saxoniæ, constitutus, circa A. C. 1160.

HENRICVS I. ab expeditione Palæstina reuersus, sanguinis dominici cultum in templo Suerinensi instituit 1222. VValdemarum II. Daniæ regem cepit 1223. & post dimissionem, Lubecensibus bellum inferentem in prælio ad Bornhouede profligauit 1227. Ottonem puerum ducem Brunsuic. in prælio captum Suerini seruauit. sacellum in Schelua, lacus Suerinensis peninsula, fundauit 1238.	Gunzelinus II.	Fridericus episcopus Suerin.

Guncelinus III. cepit 1240. oppidum Tanneberg, & alia trans Albim loca, per Albertm ducem Brunsuic. Ottonis filium occupata, amisit 1277. Huius filij

Nicolaus.	Guncelinus IIII.	Ioannes.	Helmoldus.

Guncelinus V. an huius filij fuerint, dubito	Henricus III.	Nicolaus II. circa A. C. 1326.	Henricus II. circa A. C. 1310.

OTTO, Rosa dictus.	Ioannnes Comes de Tekelnburg.	Nicolaus comes Suerinensis, & Teclenburgensis, anno 1358. donationes aliquot confirmat.

Richardis, nupta Alberto, Alberti primi ducis Megapolitani filio, regi Sueciæ. à quo tempore Suerinensis comitatus titulum & dominium vtile, duces Megapolitani vsurparunt.

GOTTINGAE, in Erici senioris ducis Brunsuicensis ditione, prima religionis emendatio facta est, euocato ex Brunsuicensi ecclesia Henrico VVincelio, qui doctrinæ & rituum ordine certo constituto, & doctoribus sinceris, Ioanne Ifermanno, Ioanne Sutelio & alijs, quinq; parœcijs præfectis, Brunsuigam rediijt. LEMGOUIAE etiam in VVestphalia, inuito tum comite Simone, doctrina Euangelij sincerior recepta, & ad Brunsuicensis ecclesiæ formam ritus instituti sunt.

In Liuonia, VVilelmus marchio Brandeburgensis, Friderici Anbacensis filius, Alberti Borussiæ ducis frater, diœcesin Rigensem primùm exeunte Septembri ingressus est, coadiutor, vt nominant, & successor archiep. Rigensis futurus. Cùm enim Thomas, (quem Ioanni Blankenfeldio successisse, & hortatu magistri ordinis VValteri à Plettenberg cum Georgio Brunsuicensi antea postulato, transegisse diximus) Lubecam reuersus, factam à Georgio cessionem, magistro ordinis per literas significaret, & pro-

& promissam restitutionem vrgeret: ac ille, qui solus in Liuonia dominabatur, surdis auribus postulata ipsius præteriret: archiepiscopus se delusum animaduertens, apud Cameræ iudicium & in Comitijs Spirensibus & Augustanis, à Ferdinando & Carolo mandata de archiepiscopo in vrbem recipiendo, & in integrum restituendo impetrat. Deinde, ad Borussiæ Ducem Albertum profectus, communicatis cum eo consilijs, fratrem Ducis VVilelmum, marchionem Brandeburgicum, Canonicum Moguntinum & Coloniensem, coadiutorem eligit, sperans tanti principis & gentilium illius autoritate, potentia, & auxilijs, se pristinas dignitates, iura, & priuilegia, quæ Magistro ordinis, antecessor Blanckenfeldius cesserat, recuperaturum esse. Cùm autem mandata Cæsaris ac Imperij, quibus, Rigenses, Archiepiscopum Dominum agnoscere, Bona ecclesiastica & alia, episcopo & canonicis ablata, restituere, & omnibus abolitis nouitatibus catholicam religionem & ritus recipere iubentur, die 6. Iunij, per Archiepiscopi consiliarios exhibita essent: & rumor, de VVilelmo, inscijs ordinibus, coadiutore electo, increbuisset: plerique Liuoniæ proceres, & in his, Derbatensis præcipuè Episcopus, cum finem horum malorum nullum, nisi causa eorundem remota, cernerent: intercedunt apud VValterum ordinis Magistrum, virum sapientem, & publicæ tranquillitatis & ocij amantem, vt indictis Liuoniæ totius comitijs publicis, Iuramentum nouum Archiepisc. Blankefeldo cæterisq; episcopis & Canonicis quinquennio ante extortum, sponte remittat. & sessionem archiepiscopo, iura & priuilegia antiqua, ciuitatisq; Rigensis iurisdictionem & dominium restituat. Legati etiam in his comitijs ad Albertum Borussiæ Ducem, de abolenda fratris postulatione, decernuntur.

M.D.XXX. 1529. 1530.

His comitiorum decretis & actis Rigenses quoq; moti, cum archiepiscopo nouo Kakenhusij transigunt, & Bona ecclesiastica omnia, mobilia & immobilia intra & extra ciuitatem, superiorum temporum iniurijs occupata restituunt. Verùm de Dominio templorum in vrbe, ac iurisdictione ecclesiastica, de compensatione damnorum & expensarum, &c. in aliud commodius agendi tempus ab archiepiscopo definiendum differtur, ita tamen, vt nisi de his amicè conueniat, Decretum Cæsareum & terminus in eo præfixus nonaginta dierum ad comparendum in Cameræ iudicio, nihilominus valeret.

Indicto igitur Dalemi, tribus supra vrbem milliaribus, nouo conuentu, Rigenses, iuramentum subiectionis se Archiepiscopo vt politico Magistratui supremo præstituros recipiunt. Verùm in Religione & ecclesijs suis, ad amussim verbi diuini constitutis, se conscientiæ ratione, quæ solo Dei verbo regi debeat, nullam mutationem admittere, nec vllam ecclesiasticam illius iurisdictionem agnoscere, ostendunt. Cùm autem Archiepiscopus, Iurisdictiones, quas coniunctas in vrbe hactenus habuisset, separari nollet, & in eo perstaret, tandem intercessione quorundam procerum, induciæ biennij, quibus de reseruatis articulis transigeretur, eadem qua prius conditione, sancitæ sunt.

Interfuit huic Dalemensi actioni, Iohannes Brismannus, Theologiæ Doctor, ex Regiomontana ecclesia, assentiente Alberto Borussiæ Duce accersitus, vt consilio Rigenses in hac religionis causa iuuaret, & ecclesiam dissidijs quorundam docentium turbatam, ad piam tranquillitatem reuocaret.

Interea VVilelmus, adiutor Archiepiscopo Rigensi adiunctus, conniuente ordinis magistro iam sene, in Liuoniam venit. & præfecturas aliquot diœcesis sibi ab Archiepiscopo Thoma attributas occupat. Biennio autem induciarum magna ex parte elapso: Archiepiscopus nouus, cum reliquis Liuoniæ ordinibus se fœdere, ad Kircholmensem transactionem, quæ vtrique Liuoniæ Magistratui summo ciuitatem Rigensem ex æquo subijcit, integre illibateque seruandam adstringit. Postea inducijs iam exeuntibus Rigenses Kakenhusium denuo euocat. vbi, cùm in prius data responsione illi persisterent; archiepiscopus verò non posse se contra conscientiam, & fidem, summis Christiani orbis capitibus datam, de iure quidquam cedere affirmaret; Dalemi tandem postrema actio instituta est, in cuius exitu, Rigenses, Pacem in Imperio Romano, religionis nomine factam referunt, & seuerè à Cæs. M. interdictum esse,

1532. 4. Martij.

Mense Augusto.

Mense Octobri.

M.D.XXX. ne quis alteri religionis nomine molestiam exhibeat, sed vt singulis in præsenti religionis statu tranquillè vsq; ad concilium generale, vel conuentum imperij proximum, manere liceat. Processus etiam in Camera omnes, Religionis nomine institutos, ea pacificatione suspendi & tolli. Itaque præsens etiam mandatum, ab Archiepiscopo impetratum, iam expirasse & abolitum esse.

Etsi autem Archiepisc. longius deliberandi spacium illis concedebat: tamen paulò post Ordinis Magistrum de fœdere VVolmariæ inito admonitum, & auxilium illius contra Rigenses imploratum esse rescifcunt Rigenses. & interposita solenni protestatione, omnes Canonicorum domos, episcopi palatium, totamq; eam vrbis partem, quam Canonici tenuerunt, & quos extra vrbem agros, prædia, molendina & alia bona ecclesiastica, paulò antè episcopo & collegio, mandante Cæsare, restituta, rursus occupant, & vrbem muniunt, & facti sui rationem, missa ad archiepisc. solenni protestatione, reddunt. Archiepisc. verò ad iudicium Cameræ causam deferente, Rigenses per aduocatum Iohannem Helffmannum, pace Religionis in Imperio Noribergæ conclusa, & anno exeunte, in consessu Iudicum Cameræ publicata, se tuentur, donec tandem, Archiepiscopo & Canonicis perpetuò instantibus, & se spoliatos ante omnia restitui vrgentibus, Rigenses fœderi principum Germanicorum, quod Euangelij titulo inter se Smalcaldiæ inierant, adiunxerunt. atque ita archiepiscopi sui minas & iudicij Cameræ mandata declinant. Thomas igitur vrbe Riga exclusus, tandem rebus humanis exemptus est.

4. Decemb.

1539. 10. August.

Nescio an Erasmi etiam de Ciuilitate morum libelli, puerilis quidem, sed ab illo sene primùm hoc anno editi, mentionem facere in Chronico debeam. Quem Henrico à Burgundia, Adolphi principis Veriani filio dicauit. cuius fratri Maximiliano, librum de recta Latini Græciq; sermonis pronunciatione, biennio ante consecrarat. Fuit autem hic Adolphus, vt id obiter indicem, Veræ & Vlissingæ in Selandia dominus, pronepos Philippi Boni ducis Burgundiæ, qui ex Iola concubina, Antonium Burgundum, Beueræ dominum genuit. cuius filius Philippus, ANNAM Borsalam, Veræ, Vlissingæ, Brovverhanæ Dominam, Erasmi patronam, coniugem duxit. ex qua ADOLPHUS princeps Veræ natus est.

Cùmque hoc anno etiam, nobiliss. & maximis rebus bello gestis clarissimus Heros, Nicolaus comes à Salma, qui tribus Impp. Maximiliano I. Carolo V. & Ferdinando fortiter & feliciter militauit: & familiam comitum Salmensium in Austria primus condidit; ex hac vita discesserit, cuius in templo D. Dorotheæ Viennæ mausoleum splendidissimum vidi: partem Genealogiæ comitum SALMENSIUM adscribam, Quam ex altissima stirpe Regum Francicorum & Troiana origine quidam repetit: ex qua Fridericus dux Lotharingiæ, quinquagesimus ab Antenore, Felicitatem Henrici postremi comitis Salmensis filiam & hæredem, circa A. C. 788. duxerit. à quo vigesimus primus, ab Antenore septuagesimusprimus fuerit Ioannes VI. à quo duæ lineæ comitum Salmensium, in Lotharingia & Austria sedes distinctas habentium, propagatæ sint.

Salmonem verò, conditorem primum arcis Salmensis, in colle edito inter montium syluæ Arduennæ angustias, proximè supra Stablo monasterium, Colongi Tungrorum regis noni, fratrem fuisse, & A. M. 898. obijsse refert, à quo, Felicitas, vigesimo quinto gradu descenderit, quæ in Lotharingicam familiam comitatum intulit. Sed his fabulis, quæ nulla in historijs fide dignis testimonia habent, & Chronologia commentitia annorum mundi, quibus regnare singuli cœperint & obierint, seipsas refutant, relictis; proximorum comitum seriem, ex qua Nicolaus ortus est, recensebo.

Iohannes IIII. comes Salmensis, ⊕ 1416.
Iohannes V.
Iohannes VI.

NICOLAVS bellator clariss. stirps familiæ comitum SALMENSIUM in Austria. ⊕ 1530.	Iohannes VII. in Lotharingia. Iohannes VIII.
α	β

α β

Nicolaus II. in bellis aduersus Vngaros & Turcas celebris. ⊕ 1550.

Iohannes IX. & fratres Paulus, Claudius, Antonius, Ludoicus, &c.

Nicolaus III. comes à Salm & Neuburg ad Oenum, literis & armis clarus. ⊕ 1579. in arce Canysa, 26. Nouembris.

Eccivs praefectus Vogariae Iaurini ⊕ 1574.

Ivlivs comes Salmensis.

Maximilianus. Nicolaus. VVeicard. Carolus.

Sed familiæ Verianæ, & Salmensis, ex qua comitem Nicolaum III. patronum & amicum Viennæ olim habui, mentione obiter facta: in Saxoniam redeo. vbi Bremæ ecclesia & Respub. mediocri tranquillitate, & pace sub patrocinio Coss. Meneri à Borcken, Danielis à Buren senioris, Ioannis Trupij, Martini ab Heienborg, & Syndici Doctoris Ioannis à VVick, viri optimi, & religionis veræ studiosissimi hactenus fruebantur. Quam inuidens ecclesiæ diabolus, intestinam dissensionem & seditionem ciuium atrocem accendit, non religionis prætextu, sed ob pascua publica, ab archiepiscopo Hartvvigo olim ciuibus attributa. quorum campos plurimos, à communitate & publicis ciuium vsibus alienatos, per priuatos homines & sacerdotes teneri, tanquam propria & hæreditaria bona, ciues querebantur. Petunt igitur à senatu, vt singuli campos illos possidentes, documenta & probationes iuris sui certas proferrent. Id cum mandante senatu pleriq; fecissent, ciues non contenti, vetustiora documenta, quo iure illi, qui ante ducentos aut plures annos pascua illa vendidissent, aut ecclesijs donassent, primùm domini illorum facti essent, requirebant. Senatus ad delectos ex omnibus ordinibus ac ipsis ciuibus arbitros, deinde ad vicinos principes, & ciuitates, neutri parti addictos, controuersiam iudicandam defert, quos omnes seditiosi recusant, & literas de pascuis publicis ab archiepisc. Hartvvico communitati datas, iudicis officio fungi debere contendunt. His disputationibus hyeme consumpta, sequentis anni mense Maio, vir nobilis, Rodolphus à Bardevvisch, commendator, innocens, furenti seditiosæ multitudinis impetu, cum quinq; ministris, immaniter trucidatus est. Causa odij adeo truculenti fuerat, quod literas penes se habere diceretur, ex quibus iura communitatis ciuium, in recuperandis pascuorum campis, per sacerdotes & alios detentis, defendi & confirmari possent. Has cùm flagitanti vulgo non exhibuisset, veteres iræ, aduersus commendatorem, ob ciues quosdam ipsius causa captos, & prædia q̃dam exusta, recruduerunt, & in immensum auctæ & cumulatæ sunt. Habuerat enim ministrum nobilem commendator Rodolphum à Darbholt, q̃ ex amico hostis factus, cùm alia ratione vlcisci se non posset, ciues vrbis Bremæ, in qua ille habitabat, comprehensos abduxit, & in Vihland & Nieland pagos aliquot direptos exussit, vt hac violentia ciues Bremenses aduersus commendatorem incitaret, & quæ flagitabat ab eo obtineret. Etsi autem hostis ille, VVildeshusij postea captus & supplicio affectus est: tamen iræ vulgi Bremensis denuò irritatæ, sæuiores multò excandescebant. Cùm enim vocatus in curiam, vt ciuibus de promissis ab eo literis, sed non exhibitis, responderet; ipse non comparuisset: digressi ex curia ciues sumptis armis in ædes cõmendatoris irruunt. Quo in fastigium templi ædibus contigui, cum septem familiaribus digresso, ciues templum circumsident & oppugnant. Syndicus & Senatores aliquot, cõmuni senatus nomine multitudinem furentem placare student, & commendatorem spontè dedentem se, vita & bonis violentè non spoliari, sed in custodiam dari, & iure aduersus eum procedi frustra petunt. nam horum admonitionibus spretis, furiosi quidam ex vulgo sæuiente nebulones, sub tectum templi penetrantes, commendatorem cum quatuor ministris interfectum, tecto templi perforato in cœmiterium deijciunt. Inde curiam illius ingressi, omnia conclauia & arcas perfringunt ac diripiunt, totamq; noctem in ædibus velut re benè gesta potando consumunt. Manè duos ex latronibus præcipuos Senatus comprehendi, & in custodiam duci iubet. Sed hos eadem die ciues minis rursum extorquent, & communi omnium consilio, quæ accidissent, perpetrata esse, nec quenquam præ cæteris eximi aut reum haberi oportere, profiten-

M. D. XXXI. fitentur. Canonicis etiam eadem die denunciant, vt sponte campos pascuis adiacentes cedant. Finem enim se huic controuersiæ de pascuis tandem imponi velle. Cedunt igitur Canonici, intercedente Senatu, tantisper, donec iure vel amicè causa componatur. deinde, quadraginta ciues, ne toties communitatem totam conuenire opus esset, ad solam hanc causam de pascuis tractandam, à parochijs delecti sunt. qui paulatim fines mandati excedentes plura non necessaria mouerunt. Intereà Henricus dux Brunsuic. archiepisc. frater, ad conuentum ordinum diœcesis Bremensis, ipse Basdalum venit, vbi euocatos ex senatu, & 40. ciues, ad obedientiam archiep. debitam, ad æquitatem & iusticiam erga Canonicos, in possessione camporum & pascuorum non turbandos, frustra hortatur. Mense Nouemb. petunt à Senatu XL. ciues, collegium Canonicorum in curiam vocari, quod, de grauissimis rebus, ad communitatis ciuium, & totius vrbis commodum spectantibus, alloqui vellent. Cùm autem Senatus, cui indicare postulata sua ciues recusabant, citare in curiam Canonicos, vtpote Iurisdictioni suæ non subiectos, honestè se posse negaret: XL. ex suis aliquot, ad seniorem, absente Decano mittunt, & capitulum conuocari seuerissimè flagitant. Admissi post aliquot dies petunt à Capitulo, vt literas & instrumenta sua, de campis & pascuis suis, ciuiū campo finitimis videnda, & legenda ciuibus exhibeant, & miseræ communitati sua restituant. Id nisi facerent, commendatoris fatum eos manere. redire etiam domum nauras egentes, eorumq́; seruos nauales, qui exortu tumultu visuri essent, quid singuli in cistis reconditum haberent. Hac inconsiderata & minaci oratione, canonici territi, cùm re deliberata se benignè responsuros dixissent, statim ex vrbe discedunt. Senatus etiam & ecclesiæ ministri & mercatorum seniores & nautæ offensi, palàm displicere sibi hanc XL. virorum petulantiam ostendunt. Verùm hi plebem vniuersam, præstigijs publici boni, & ciuium commoda augendi, dementatam tenentes; postridiè Cal. Ianuarij conuocata in aream templi cathedralis plebe, 64. ciues sibi ex reliqua communitate adiungi, atq; ita CIIII. viros deligi curant, qui non tantùm de pascuis, sed in vniuersum de omnibus negocijs ad publicam vtilitatem pertinentibus, cum Senatu statuant. Hos confirmari autoritate & sigillo Senatus, grauissimè initio dissuadentis ac refragantis, tandem obtinuerunt. Postea seniores collegij mercatorum in ordinem redactos, æquali cum cæteris ciuibus auctoritate in Republica versari, & quæ custodiebant, collegij sui vasa argentea, literas, domum, & alia tradere cogunt. Negociantib. modum frumenti & mercium euehendarum præscribunt. cistas communes, in quas omnes ciuitatis reditus colligi volebant, ordinant. Intereà Nobilitas diœcesis se ad compositionem dissidiorum inter Canonicos & ciues offerunt. quàm simpliciter 104. viri recusant. & paulò post, Missas, aliosq́; ritus, in templo Canonicorum summo aboleri, & Euangelij doctores in eo collocari à senatu flagitant & obtinent, vt postea exponam.

1532.

18. Febr. LVBECAE etiam, cùm sancita paulò ante inter Senatum & ciues præteritarum offensionum obliuione, omnia salua, & omnium ordinum concordia restituta videretur: ecce duo consules supremi, Nicolaus Bromsen, eques auratus, & Hermannus Plonnies, extremè displicere sibi præsentem Reipublicæ statum ostendentes, & periculum ac vincula sibi à LX. impendere, (siue verè siue falsò edocti) pridie Paschæ ex vrbe discedunt. Id cùm communi Senatus consilio factum esse omnes suspicarentur, & perfidè secum agi existimarent, duos consules reliquos in curia, & senatores cæteros ac secretarios, tradita dextra, in suis ædibus manere iusserunt. Ministri ecclesiæ, Euangelion, pacem & obedientiam docere, ideoque à seditiosis consilijs & conatibus euangelion profitentibus abstinendum esse, insecutis Paschæ ferijs inculcabant, & iram Dei ac æternas & præsentes pœnas seditiosis comminabantur. CLXIV. ciues singulis diebus conuenientes, tandem feria tertia Paschæ, Coss. & Senatores obstrictos, in curiam conuocant, qui cum de se ex Senatu remouendis inter ciues consultari didicissent, anteuertentes ipsi, officium renunciant, cum fidem sibi à ciuibus nullam, quantacunque fide Rempublicam administrarent, haberi animaduerterent. Respondit, CLXIV. ciuium nomine, Georgius VVollenvveberus, non hoc agi à ciuibus, vt ciuitas sine senatu sit, ideo ipsos in senatum reuocatos esse. de

Consu-

Consulibus verò, qui excesserunt, se rem omnem diligentius inquisituros esse. Cùm autem decretum sit, ne senatus inscijs CLXIV. ciuibus, ære alieno amplius Rempublicam oneret, petere se, vt maius ciuitatis sigillum illis tradatur. ac vt sciri possit, quantà publici æris alieni summa sit, quod ciues dissoluendum receperint, rogare, vt de singulis officijs à senatu rationes reddantur, nec quisquam senatorum ante finitas rationes vrbe excedat. His postulatis si Senatus assentiatur, & Euangelion in vrbe vna secum strenue defendat, omnem se beneuolentiam, fidem & obedientiam vicissim senatui deferre. Senatum, ciuibus gratificantem, paulò post additis septem nouis senatoribus C. viri compleuerunt, vt XXIV. essent. Cameræ seu pecuniæ publicæ administrationem ad se transtulerunt. Duos Consules nouos, in locum eorum, qui vrbe excesserant, Godscalcum Lunthen, (cuius sequenti anno defuncti vidua Marco Meiero nupsit) & Godhardum ab Houeln, constituerunt. quibus paulò post Georgium VVollenvvebetum, qui in 64. ciuium Antisenatu hactenus præsederat, hominem ingeniosum, audacem & loquacem intruserunt. Quam mutationem longa & tristis tela bellorum & aliarum calamitatum publicarum secuta est, quæ vix tandem, quinquennio post reuocatis consulibus antiquis, & restituto veteri senatu, nouis omnibus dimissis, & ciuium sexaginta Antisenatu iterum remoto, vt postea audiemus, sedatæ sunt.

M.D.XXXI.

à die 7. Ian.

Initio anni, Ferdinandus, Caroli frater, rex Romanorum Coloniæ electus & Aquisgrani coronatus est. Quam electionem, viuo Imp. contra tenorem aureæ bullæ factam, Saxoniæ elect. patris mandato, Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, Coloniam profectus, opposita protestatione oppugnauit, nec prius ratam habuit, quam Spiræ in comitijs anni 1544. res composita est. Maria soror Caroli & Ferdinandi, Ludoici Vngariæ regis vidua, Belgici Gubernatrix, à Carolo, in locum Margaritæ amitæ subrogata est. Fuit hic annus alioquin in tota ferè Europa tranquillus: sed apparuit cometa πωγωνίας mense Augusto in occasu, Solem in cardine, à ♌ usq; ad ♎ progrediens.

Quo mense augusto, Gostauus Sueciæ rex, octauo regni anno demùm, coniugem sibi Heroicam, ex qua regni, tanto labore ac virtute parti ac defensi, hæredes susciperet, adiuncturus: regni proceres aliquot cum Gynęceis Lubecam classe transmisit, vt Illustrissimam principem Catharinam, ducis Saxon. Magni, & Catharinæ Henrico seniore duce Brunsuicensi natæ filiam, cuius sororem Dorotheam Christianus Holsatiæ dux, postea Daniæ rex, in matrimonio habebat; in Sueciam deducerent. Qua, vt Thetide cum comitatu Nereidum, per mare Balthicum feliciter transuecta, nuptias magna solennitate & pompa Stocholmiæ Gostauus celebrauit. eodemq; anno, M. LAVRENTIUS Petri, Olai frater, vir pietate, modestia, humilitate, beneficentia, Doctrinæ eruditione, eloquentia, & veræ religionis zelo excellens, Archiepiscopus Vpsaliensis, totius cleri suffragijs, & Gostaui regis auctoritate creatus est. Qua dignitate auctus, ecclesias regni Sueciæ, doctrinæ puritate, disciplinæ sanctitate, rituum grauitate, populi in ornando ministerio frequentia & reuerentia florentes, amplius triginta annis, vsq; ad Regis Erici tempora, duo hi fratres, Orebroæ in Nericia nati, coniunctis animis & consilijs, feliciter gubernarunt. Cùm q;dem Olaus, Holmiæ episc. inter cæteros pietatis præclaræ labores, Biblia sacra prim⁹ in Suecicum sermonem transferri, & typis stanneis Holmiæ exprimi, ac in omnia regni templa distribui, curaret.

24. Sept.

In POMERANIA, post Georgium, ineunte æstate extinctum, Barnimus frater, VVolfgangum Neugardensem, 50. equitibus comitatum, Heidelbergam mittit, vt Philippum, Georgij fratris filium vnicum, qui apud auunculum electorem Palatinum Ludoicum educabatur, in patriam reduceret. Ipse interea publicam itinerum securitatem & pacem restituens, prædonum nobilium, in vlteriore Pomerania, aliquot iam annis impune grassantium, arces ac prædia occupat, & ipsos latrones ac eorum receptores deprehensos supplicio afficit. In quibus peruestigandis & extirpandis, præcipuè fidelem & felicem ipsi operam & toti Reipublicæ ac posteritati salutarem Ioannes Bercovv, Belgardensis, & Zabelius à VVolde Nouostetinensis præfecti præstiterunt. Postea cum Philippo fratris filio, in patriam reuerso, ditionem diuisit: ac sorte ipsi Stettinum, & vlterior Pomerania; Philippo, VVolgastum ac principatus Rugiæ, à Viadro & Sueuo, vsq; ad Rekenissam, obuenit.

M. D. XXXI. Postridiè Pentecostes, Baldasar episcopus Hildesiensis, quem diœcesis suæ laceræ ac dissipatæ instauratorem ac σωτῆρα fore canonici sperarant: ex Hispania in Belgicum proficiscens, cum Treueri manè equum conscensurus esset, apoplexia subitò extinctus, & in æde S. Simeonis humatus est. Hildesij, Ottonem comitem Schavvenburgicum adolescentem Iodoci filium, Adolphi & Antonij archiepiscoporum postea Coloniensium fratrem, præsentium comitum, Adolphi, Hermanni & Antonij patrem, tunc collegij præpositum, Baldasari substituerunt, qui sex annos, confirmatione, à Romano Pontifice non accepta nec petita, reliquias diœceseos illius administrauit.

IVLIANA, Bothonis comitis Stolbergensis filia, priore marito Philippo comite ab Hana adolescente defuncto; nubit VVilelmo comiti à Nassavv. cui VVilelmum principem Vraniæ (qui nostra ætate, Belgici confusiones, aduersus Philippum Hispaniæ regem, varijs fortunæ vicibus sustentauit) Ioannem, Ludoicum, Adolphum, Henricum, & sex filias procreauit, ex quibus Magdalena, VVolffgango comiti in Hoenloë, matrimonio copulata est. 10

Ludoica, Francisci Galliæ regis mater, Philippi Bressei Sabaudiæ ducis filia, Caroli soror, in fata concessit mense Octobri. cuius die vndecima *OCCVbVIt patrIo beLLator CIngLIVs ense, & pressa est arMIs gens popVLosa sVIs.* : anno ætatis 48. & paulò post, Ioannes Oecolampadius, ætatis 49. Basileæ, Cal. Decembris decessit. Quo tempore, cùm Goslariensem ecclesiam turbarent docentium dissidia, reuocatus Amsdorfius, coram senatu causam cognoscit, cumq; duobus litigantibus ex vrbe dimissis, D. Amandus statim moreretur: Henrici Kniggij locum Antonius Coruinus, Superintendentis verò officium M. Paulus Rhode adepti sunt. Qui tamen ambo, cùm pijs & salutaribus eorum consilijs, ad ministrorum & ecclesiæ commodum pertinentibus, senatum non parère existimarent: vertente anno, hic Lunæburgum, ille VVirtzenhusium ad Visurgin discesserunt. 20

Hamburgi ineunte quadragesima, conuentus Oratorum Caroli V. Ferdinandi Romanorum Regis, Friderici regis Daniæ, & aliorum habitus est, agentium de medijs & conditionibus Christierni exulis Daniæ regis restituendi. Cùm autem nihil concludi potuisset: Christiernus, qui Lyræ in Brabantia hospitium hactenus & alimenta, beneficio Caroli V. Imp. habuerat, conductis in Frisia militibus, & Hollandis, quibus amplissimas de libera in maris Balthici vrbibus negociatione promissiones dederat, naues & nautas suppeditantibus, exeunte Octobri, cum classe 25. nauium bellica, Euchusio cursum in Daniam direxit, & iam ad VVarbergum Hollandiæ accesserat, cùm subitò flante Euro vehementiore, & orta tempestate horribili, classis retroacta & dissipata, & decem maximis nauibus tempestate perditis ad Norvvegiæ littora, Mastrand, Tonsbergam & ASLOIAM, reliquæ tandem appulerunt, vbi paulò post glacie concretis littoribus, tutam stationem in regno Norvvegiæ ea hyeme Christiernus habuit; cùm Daniæ regis ac ciuitatum fœderatarum exercitus, non posset in Norvvegiam hybernis mensibus transportari. Etsi igitur cùm primùm apparare classem in Hollandia Christiernum ad regna hæc borealia recuperanda constaret: Fridericus Daniæ rex, vicinos ac confœderatos, Gostauum Sueciæ regem, & Lubecenses, ac socias ciuitates, ad mittenda ex fœdere auxilia, cohortatus fuerat: & Lubecenses, accepta prius à rege & senatu regni promissione, de Hollandorum communium iam hostium nauigationibus, in mare Balthicum, clauso illis Hellesponto Danico, deinceps arcendis: Quatuor naues bellicas, viris armisque instructas tempestiuè Hafniam miserant, & humanissimè ac honorificentissimè à Senatu regni Daniæ excepti erant: tamen ob frigore concreta maris littora, & nondum apparatam Danicam classem, magnam hyemis partem ipsis ad Hafniam ociosis desidendum fuit. Interea Christiernus, cùm studia quorundam in Norvvegia, inprimis Olai archiepisc. Nidrosiensis haberet: à plerisque regni proceribus & episcopis, archiep. autoritatem secutis iuramentum fidelitatis accepit: excepto Aggerhusiæ arcis præfecto, Magno Gyldenstern, equite Dano, qui regi Christierno, clementissimè & blandissimè eum ad deditionem arcis inuitanti, subiectissimè respondit: etsi agnoscat Christiernum regem natum & coronatum trium orbis Arctoi regnorum Dominum esse: nec se, 30 40 50

Cal. Sept.

26. Nouēb.

ipsum

ipsum præsentem, hyberno frigore portubus glacie concretis, prohibere, quo minus arce potiatur, posse: tamen sui & familiæ suæ honoris causa petere, vt prius ad regem Fridericum scribere liceat, à quo, nisi ante Calend. Martij auxilia (quæ mitti non posse hoc anni tempore præuideat) adueniant: se statim arcem illi patefacturum esse. Qua declaratione, Christiernum adquieuisse, & Magnum ad se aliquoties in episcopi domum inuitasse, & de tanti viri beneuolentia & amicitia sibi gratulatum esse, & minora oppida & prouincias Norvvegiæ & in his arcem Bohus interea occupasse, annotatum reperio. Magnus statim ad regem Fridericum cum literis ministrum Francum mittit, quibus periculum, in quo versetur, exponit, & commeatum ac munitiones
10 sibi nondum deesse ostendit, sed viros aliquot fortes ac milites bonos, ad præsidium arcis firmandum & augendum, sine mora transportari flagitat. Francus Helsenburgi traditis Ioanni Ranzouio, equiti Holsato, arcis eo tempore præfecto, literis, opera præfecti, milites aliquot ex vicinia conductos, celoci secum impositos, in Norvvegiam vehit, vbi nauem ad littus appulsam nocturnum frigus statim constringit. Nihilominus tamen educti in continentem milites, per occultos syluarum tramites, Franco notos, in arcem incolumes peruenerunt. Quorum accessione præsidio aucto, Magnus ex tota vicinia comportato in arcem commeatu ampliore, & monasterio arci vicino destructo, ad defensionem omnia comparat. Christiernus cum suis artibus se delusum cerneret: obsidere arcem, ne quid amplius inferretur, cœpit. Intereà exules
20 Sueci, qui ad Christiernum confluxerant, Gostauus Troll archiepiscopus Vpsaliensis, Magnus Scarensis, Turo Ioannis: Nylosenses, vbi præsidium Gostauus primâ impressionis illius famâ illatâ, collocarat, & Daracarlos inprimis, quos nondum plenè reconciliatos Gostauo norant, hortantur, vt relicto Gostauo, Christiernum regem recipiant, qui iam natura & moribus planè immutatis, ab omni crudelitate alienissimus, summa benignitate & clementia eos complexurus sit. plurimos item reges ac principes, Carolum V. Imp. Franciscum Galliæ, Henricum Angliæ, reges, quos iam infensissimos Sueci haberent, recepto Christierno, amicissimos regno futuros esse, deniq; quod caput esset, in summi Pontificis gratiam & ecclesiæ Catholicæ communionem redituros esse. Quæ literæ parùm fidei & autoritatis apud plerosq; habuerunt, à mul-
30 tis palàm derisæ & ludibrio habitæ sunt. Mense Martio, Danicæ aliquot & Lubecanæ naues bellicæ, Norvvegiam versus in sinum Asloënsem nauigarunt, vt arcem Aggershusanam, illato commeatu & puluere pyrio, & milite recenti firmarent. In qua expeditione, Friderici Brunij Lubecensis præfecti virtute ac industria, quinque Hollandicæ naues post scopulum stationem hybernam habentes ceperunt. Ad arcem interijs Paschæ littoribus gelu concretis, exciso per glaciem aditu, propius accesserunt, & immisso commeatu ac præsidio ampliore Hafniam 14. Aprilis redierunt. Quò duæ adhuc Lubecensium, & Rostochiensium ac Sundensium & ducis Borussiæ naues bellicæ intereà appulerant. Vniuersæ classi & militibus classiarijs Imperator à Rege Friderico præfectus est Canutus Guldenstern, electus Othoniensis, Magni præfecti
40 arcis Aggershusanæ frater. Qui Maio ineunte Hafnia soluens, Nonis in sinum Asloënsem peruenit, & arcem Aggershusanam, à Christierni copijs eminus obsessam immissa denuò annona & milite subleuauit. Deinde interpositis aliquot hebdomadis, cùm vtrinq; commeatuum inopia exercitus laborarent: Friderici etiam Duces, maiora equitum & peditum auxilia desiderarent; legati ex castris Danicis, Petrus Schram eques Danus, Regni postea senator, VVilckenstedius & alij ad regem profecti, mandata exponunt. Quibus commeatum, auxilia, pecuniam, & necessaria omnia prolixe Fridericum tribuisse Dani dicunt, & præfectis suis mandasse, ne amicam compositionem vllam cum hoste inirent, sed summis viribus & armis Christiernum ad captiuitatem & internecionem persequerentur. Intereà verò, dum legati apud re-
50 gem absunt, Canutus Guldenstern, actionem de pace cum Christierno, in hanc sententiam instituit, vt promisso regis Friderici nomine saluo conductu, Christiernus ad Fridericum patruum in Daniam nauigaret, & coràm de conditionibus pacis cum eo transigeret. Quæ si displicerent, liberum ei esset, quò vellet, ex regno discedere. Hæc pacta, cùm legati ex Dania reuersi simul obsignare à Canuto iuberentur; non modò recusa-

M. D. XXXII. 2. Augusti. Ianuar. 1559.

recusarunt: verùm etiam cum mandatis, quæ à Rege Friderico haberent, pugnare amicam hanc actionem, coram Canuto testati sunt. Canutus verò receptum in nauem Christiernum Hafniam ducit. vbi ita exceptus est, vt Sonderburgum in custodiam, eadem ferè hora, qua filius Iohannes in comitatu Caroli V. Ratisbonæ in fata concessit, ablegaretur. Vixit autem in custodia viginti septem adhuc annos: donec tandem eodem mense cum Christiano III. rege patruele, fatales ærumnas in his terris suas finiuit. Statim verò post captum Christiernum, Fridericus Daniæ rex & Christianus Holsatiæ dux, obligationem scriptam, proceribus regni & ducatus Holsatiæ dederunt, qua Christiernum in perpetua custodia arcis Sonderburg detineri, & tutelam arcis, quatuor senatoribus regni Daniæ & totidem ducatus Holsatiæ, inter quos IOANNES RANZOUIUS aulæ ducum præfectus fuit, commendari debere testantur. Huius etiam custodiæ fideli, Regiæ obligationis literæ, communi principum, senatorum regni Daniæ, legatorum SVECIAE Regis & ciuitatum maritimarum consensu, traditæ sunt. quæ etiam nunc apud hæredes seruantur. Tanta Herois illius ea ætate fuit autoritas, non in Arctois solùm hisce gentibus, sed apud exteras etiam nationes, & summos totius Europæ Reges, Carolum V. Imp. & Franciscum I. Galliæ regem. qui ambo, Ioannis Ranzouij fidem, prudentiam & fortitudinem tantopere sunt admirati, vt vno eodemq; anno, missis ad eum literis solennibus, operam illius militarem expetiuerint. Quam tamen patriæ principibus solis probare maluit, quàm exteris regibus obligare.

1533.

Quod autem de Dalacarlis, regi Gostauo nondum integrè reconciliatis, paulò antè facta est mentio: nescio an operæ precium sit, hoc loco commemorare. Ante biennium Lubecenses, qui in obsidione Holmiæ Gostauo petenti, quindecim nauium classem, ipsius stipendio & sumptu, diutius anno aluerant: ingentem summam pecuniæ, eius militiæ nomine, debitam, nec dum integrè persolutam, à rege Gostauo flagitauerant.

1530.

Gostauus igitur, cùm qua ratione, minimo cum regni incolarum incommodo, stipendia Lubecensibus dinumerarentur, cum regni senatu & alijs deliberaret: suaserunt nonnulli, cùm Templa regni pleraq; quatuor aut quinque æris Campanas nolas haberent, ex singulis regni templis, maximæ proximam desumi. Id decretum cùm per prouincias regni euulgatum ac executioni datum esset: Dalacarli, à metallorum, quæ tum magna ex parte in priuatorum adhuc potestate erant, dominis incitati, Campanas, quòd baptizatæ, vnctæ & consecratæ essent, tradere ad hos prophanos vsus recusarunt. aliqui iam traditas longis itineribus per vim retraxerunt. ac regijs ministris, qui eas auehebant, verberatis ac profligatis palàm se hostes regis professi sunt. Ob quos tumultus cùm conuentum regni Gostauus Vpsaliæ indixisset: Dalacarli econtra promulgatis literis ad idem tempus Arbogiam vicinas prouincias conuocarunt. Quò cùm pauci accessissent: missis ad Gostauum regem legatis, profitentur se fidem ac obedientiam regi debitam deinceps præstituros, modò viciſsim priuilegia eorum, hæc duo præcipue, rex seruet, vt trans vadum Brunnebeck, maiores copias quàm ipsi à Dalacarlis permissum esset, non traduceret. nec alios, quàm ex ipsorū popularibus, præfectos ipsis præponeret. Gostauus cùm de Christierni aduentu constaret, in aliud tempus differendam Dalacarliæ rebellionis pœnam arbitratus, tum velut oblitum se omnis iniuriæ simulans, præfectum illis, quem maximè optabant, attribuit. Alteram verò conditionem se nolle sibi ab illis præscribi, post triennium iusto ad illos cum exercitu profectus ostendit: vbi prioris rebellionis autores captos supplicio affecit, & gentem totam, antea opibus metallicis insolescentem, pari cum cæteris regni prouincijs conditione parère deinceps, & omnia subiectissimæ obedientiæ officia præstare coëgit.

Verùm ad annum 1532. vnde paulò antè digressus sum, redeo. cuius principio, inter Ioannem Saxoniæ ducem electorem, coniunctosq; illi religionis professione principes, & Carolum Cæsarem: Albertus Moguntinus & Palatinus Ludoicus, electores, Pacificationem Suinfurti instituunt, cui principes intercessores ipsi, & Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, Franciscus dux Lunæb. VVolffgangus Anhaldinus interfuerunt.

Pax

Pax mense Iulio, Dei beneficio, vsq; ad concilium duratura, vel ad proxima Imperij comitia, Noribergæ conclusa est, vt nemo intereà propter religionis, vllamúe aliam causam, alteri bellum indicat, inferat, ipsúmúe spoliet, capiat, inuadat, obsideat, neq; ad hæc facienda, per se, vel per alium cuiquam inseruiat; arces, vrbes, oppida, castella, pagos, villas vel prædia, insidijs occupet: aut contra voluntatem alterius violenter adiuuet: doloúe malo, incendijs, vel alia ratione, alteri damnum det. Neq; vllis istiusmodi machinationibus, consilio, auxilio, vel alio modo opem ferat. neq; eos sciens hospitio excipiat, victum, potum, aut receptum præbeat aut toleret. Sed vnusquisq; alterum vera amicitia & Christiana charitate complectatur. Quæ pax publica vt certius & stabilius conseruari posset, benignè consensit ac promisit Cæs. M. quòd omnes processus iudiciales in causis religionis, qui per Cæsareum Fiscalem & alios, contra electorē Saxoniæ & ei coniunctos, inchoati essent, aut deinceps inchoarentur, inhibere, abrogare & suspendere velit, vsq; ad futurum concilium, vel si hoc non procedat, vsq; ad vlteriorem deliberationem statuum Imperij, quorum quidem omnium, Cæs. M. cautionem & confirmationem ad manus principum transmittet. Quæ paulò post secuta est, & vsq; ad bellum Germanicum Dei beneficio durauit.

M. D. XXXII.

1546.

Nomina principum, & legatorum, qui ex singulis vrbibus, pacis huius tractationi interfuerunt, ex ὑπογραφῇ literarum pacis, certo consilio adiungo. nam post principes ante nominatos, subscribunt Oratores & mandatarij marchionis Georgij Brandeburgensis, VVolffgangus Christophorus à VVisenatan, præfectus in Svabach, & Sebastianus Heller, doctor: ducis Ernesti Brunsuicensis & Lunæburgensis, Ioannes à VVick doctor: principis VVolffgangi ab Anhalt, item comitum Gebhardi & Alberti à Mansfelt, Ioannes Ruelius doctor. nomine ciuitatis Argentinæ, Iacobus Sturmius & Iacobus Maior: Noribergæ, Bernardus Baumgartner, & Leonhardus Schultes, hiq; cum mandatis ciuitatum Hallæ Sueuorum, Heilbrun, VVinsheim & VVissenburgij: Lubecæ, Andreas Stolp Secretarius, cum mandato ciuitatis Hamburgensis: Constantiæ, Conradus Zuic, & Sebastianus Geisberg; Vlmæ, Georgius Besserer duumuir, & Hieronymus Schleicher: Magdeburgæ, Leonhardus Mertz doctor & Syndicus; Bremæ, Ioannes à VVick doctor; Brunsuigæ, Theodoricus Brutenus Secretarius, & is cum mandatis ciuitatis Goslariensis, Gottingæ & Embecæ; Northusiæ, Benedictus Pauli doctor; Eslingæ, Bernhardus Marbeck, Reutlingæ, Iustus VVeys duumuir; Memmingen, Ioannes Keller duumuir; Linda, Antonius Hunle; Bibraci, Christophorus Greter duumuir; Kempten, Henricus Seltenhan.

Intereà dum de pace Suinfurti & Noribergæ agitur; Comitia Ratisbonæ à Calendis Martij cœperant, in quibus, de concilio, de iudicij Cameræ reformatione, de Solymanno Turcico Imperatore, qui cum exercitu ea æstate ad Austriæ fines accessit, depellendo: consultatum est. ac Cæsar ipse, cum exercitu, omnium quos vnquam habuit florentissimo (omnes enim Europæ principes, Gallo, Anglo & Polono exceptis, auxilia miserant) Viennam vsq; descendit. Statim autem redeunte in Thraciam, & fugiente Solymanno, Cæsaris fortunam metuente, Cæsar etiam dimisso exercitu in Italia hybernauit. ac primùm Mantuæ, deinde Bononiæ apud Clementem Pontificem fuit, vbi de concilio indicendo, & pace Italiæ tuenda, actum est.

Sed in Saxoniam redeo, vbi de Monasteriensi principatu, alteri resignando, diu iam episcopus Fridericus, comes à VVeida, deliberabat. Cùm enim initijs mutationum, quæ in religione passim in vrbibus Saxoniæ, ac Monasterij etiam, sub ipsius imperio, incidebant, non satis viriliter resistere Collegio videretur: nec tamen amplexos puriorem doctrinam carceribus & supplicijs persequi vellet: valetudine etiam incommodiore interdum vteretur: voluntatem suam metropolitano ac fratri suo Hermanno, archiepiscopo Coloniensi aperuit, & prouideri diœcesi Monasteriensi, ne qd per imbecillitatem valetudinis ipsius detrimenti caperet, petiuit. Etsi autem metropolitanus, primùm coadiutorem ipsi de collegij sententia adiungendum censebat: tamē cum aduersaretur collegium, re cum alijs principibus, atque etiam Ioanne Saxoniæ electore communicata, Ericum ducem Brunsuicensem, Alberti filium, episcopum Osnabrugensem & Padebornensem, Monasteriensi vicinum, hanc quoque diœcesin

 expe-

M. D. XXXII. expetere intelligens, adhibito Alberto comite Mansfeldio, electoris Saxoniæ legato, transigit cum Erico his conditionibus, vt quater mille aureos Rhenenses annuorum redituum, donec Fridericus viuet, ipsi pendi curet: & quidem dimidiam redituum partem, viginti millibus, in parata pecunia, cùm fiet resignatio, redimat: reliquos bis mille, de consensu collegij, ex cameræ episcopi bonis vel arcibus oppignoratis solui, aut, si consensus impetrari nequeat, à Ioanne duce Iuliacensi, oppidum, arcem & præfecturam attribui Friderico curet, ex qua reditus illos annuos percipiat. His ante biennium transactis, & magna cum subditorum molestia & fremitu collecta ex dioecesibus Osnab. & Padeborn. 20000. aureorum summa, tandem huius anni mense Martio, Friderico resignante, Ericus triduo post à Collegio postulatus est. Sed pridiè Idus Maij, Furstenaæ extinctus, expetitam tot annis Monasteriensem episcopam, alteri reliquit.

Mense Iunio. FRANCISCVM igitur, comitem à VValdec, Philippi senioris filium, Volradi II. patruum, clementem & bonum principem, episcopum Monasterienses & Osnabrugenses eligunt. cuius gubernatio, ob religionis dissidia, & extortos inde motus ac seditiones, magnorum periculorum, curarum & laborum plena, primis aliquot annis fuit: Anabaptistis, vrbem Monasterium occupantibus, & eiectis veteribus incolis, regnum Sionis nouum in ea constituentibus. Quam magna cum difficultate diutius biennio ferè obsessam, armis & fame tandem expugnauit. quæ historia, vnà cum præcipuorum errorum ab Anabaptistis sparsorum refutatione, Tomo II. Lutheri Germanico, aliquot scriptis exposita, & lib. 10. Sleidani summatim descripta extat.

PADEBORNENSEM dioecesin, Erico duce Brunsuicensi, Grubenhagio, extincto, HERMANNUS, comes à VVeda, Coloniensis archiepiscopus, princeps natura bonus & beneficus, & Pontificiæ religionis eo tempore zelator, administrare cœpit. Cœperant in vrbe Padeborna liberius se in ecclesiasticorum vita impuriore & abusibus quibusdam taxandis ciues exerere, & Lutheri odas Germanicas passim canebant. Accedit autem in conuiuio Vernali, quod more ibi vsitato celebrari solet, vt ministri Canonicorum, choreas cum ciuium vxoribus & filiabus ducere liberius & inuerecundius viderentur. iuuenes ciues offensi, eos obiurgant, & ex chorea digressi in templum, occupato choro, per ludibrium cantiones sacrificulorum imitantur, & libros lacerant. Huic petulantiæ episcopus non immeritò grauissimè indignatus, vrbem bis mille aureis multat, & immunitatibus quibusdam priuat, & senatum ac ciues eò adigit, vt nunquam se Lutheranam religionem admittere in vrbem velle, promitterent. Sed mortuo Erico, ciues, duobus templis, Euangelicos ministros, Iacobum Musingum & Christophorum Danum præficiunt. Canonici, vt auertere hanc mutationem religionis, & damna ipsis inde emersura, possent: potente episcopo sibi opus esse iudicabant. Itaq; Hermannum Coloniensem archiepiscopum hac conditione postulabant, vt Lutheranismum, in vrbem iam inuectum, aboleret. Hermannus, mille equitibus, & Georgio duce Brunsuicense, Adolpho Schavvburgense coadiutore suo, Simone Lippiense & Ottone Ritbergense, & aliorum comitum ac nobilium manu comitatus, Padebornam die Dionysij ingreditur, & iuramentum fidelitatis à Senatu & ciuibus sumit. Quo accepto, statim tres concionatores nouos comprehendi, eosque curru impositos, addito præsidio, Arnsbergam duci iubet. Cùm autem cœlo pluuioso, milites custodes, relicta via regia lutosiore semitam sequerentur, auriga aberrans, in pagum vrbi Susato parentem peruenit, vbi à ciuibus Susatensibus agniti pastores Susatum ducuntur. Auriga cum curru vacuo dimittitur. Reposcenti autem episcopo captiuos, &, ni redderentur, grauia minanti, Senatus Susatensis, pastores captiuos, in sua vrbe Iuri sistendos esse episcopo, & alijs, eos accusare volentibus, ostendit. Sic diuinitus pij doctores conseruati sunt. Padebornæ, episcopus Hermannus, velut discessurus, conuocat ciues in hortum Benedictinorum, hospitio suo contiguum. Ciues instans periculum præsagientes, consilium à senatu petunt. Consules eo tempore purioris doctrinæ hostes, & canonicorum amici, hortantur vt eant. episcopum nihil moliri hostile, tantùm clementer ciuibus valedicturum esse. Dum ciues in hortum illum muris vndique septum inermes se conferunt, armati equites, forum,

1527.

M. D. XXXII.

rum,præcipuas plateas,& portas occupant. In horto cœnobij intereà,episcopus prolixa oratione, suam erga Senatum & ciues illius vrbis beneuolentiam & fidem,& solicitudinem de præsenti & æterna illorum salute,& pace ac tranquillitate vrbis tuenda, declarat: seditiosorum quorundam, & DEO ac ecclesiæ rebellium ciuium contumacia & petulantia turbatam se restituere ac conseruare: rebelles verò illos officij ratione punire velle,ostendit. deinde ex charta legi nomina ciuiũ euangelio fauentium,& hos in carceres rectà abduci; cæteros domum redire, ac vt obedientes & pacis publicæ amantes deceat,quietos sua agere; & omnem à se beneuolentiam expectare iubet. Post aliquot dies, instinctu Canonicorum, quibus gratificari initio gubernationis 10 episcopus cupiebat, captiui ciues,in forum producti sunt,vt extremo supplicio afficerentur. Ibi carnifex,qui vsitato in illis locis more,capitalem sententiam pronunciare solet, multò canonicis mitior ac melior, aduersus innocentes, & nihil capitale meritos, ferre sententiam recusat, & gladium,quem in sontes ac flagitiosos,non in homines probos ac integros stringere debeat,magistratui reddit. Intereà matronæ ac virgines in foro eiulantes,passis palmis,coram episcopo,ex curia cum suis prospectante, procidentes deprecantur: ac consiliarij quidam ipsi pro miseris intercedunt. Episcopus igitur, in custodiam, sedecim illos, ex faucibus mortis liberatos, reduci iubet: ac postea motus misericordia, vitam eis donat, & pecunia multatos integrum annum captiuos in suis ædibus manere: Pontificiam verò religionem in omnibus templis 20 restitutam, vnicam & solam deinceps seruari mandat. Hic Padebornensis illius Tragœdiæ exitus fuit.

BREMÆ verò, in templo cathedrali, Missa & cæteræ cantiones & ceremoniæ Pontificiæ,celebrari desierunt. In ea vrbe iam decennium ferè propagationem euangelij strenuè noui ecclesiastæ cum collegis vrgebant, & in senatu, autoritate Meineri à Berken, Conradi Kenkelii, Henrici Esichij, Theodori Meier & aliorum senatorum defendebantur. Archiepiscopus fremens & indignans, non tantùm quod religionem & ritus vsitatos mutassent, verùm etiam quòd vrbem ipso inuito munirent, & cœnobium Paulinum suburbanum ea de caussa destruxissent, horribiliter vrbi minitabatur. Verùm ecclesiæ ministri nihilominus constanter docere, & senatus ac ci-30 ues vrbem aggeribus ac fossis circumuallare pergebant,& se ad rationem factorum in iure reddendam offerebant. Sic aliquot annis fluentibus, canonici, in summo templo nihilominus adhuc sacra sua Pontificio more seruabant,donec alijs de causis mota in vrbe seditione, & trucidato superiore anno commendatore Rodolpho Bardeuischio, & ciuibus primùm 40. deinde 104. senatui in gubernatione adiunctis, cùm multa hi petulanter & seditiosè aduersus senatus voluntatem patrarent,tandem sacrificulorum in templo cathedrali, cantiones, Missas, & alios ritus impios aboleri, & à sinceris euangelij ministris, veram doctrinam in eo doceri, & pios Psalmos cani flagitant. Senatus grauissimè hoc institutum dissuadet,nec vllam sibi iurisdictionem aut potestatem esse in archiepiscopi templo aliquid constituendi, demonstrat. rogat ne 40 Pacificationem,Suinfordi inter Euangelicos & Pontificios ordines, inchoatam, non necessaria templi cathedralis occupatione, violent, aut perturbent, nec occasionem Henrico duci Brunsuic.archiepiscopi fratri,ad Ratisbonensia comitia iam profecto, præbeant, nouas, aduersus ciuitatem Bremensem, coram imperio,querelas instituendi. Satis multa ciues templa habere, in quibus purè euangelion doceatur,vt non necesse sit, archiepiscopi & canonicorum voluntates nouis offensionibus exacerbare. admonent de periculis, quæ ciuitati & priuatis,mercaturæ causa peregrinantibus,inde existere possint. Addunt se Ernesti ducis Lunæburgensis & Vrbani Regij consilium expetiuisse, qui dissuaserint. nec vllam ciuitatem aliam euangelion amplexam, ne Magdeburgenses quidem, aut Brunsuicenses,canonicorum templa occupasse. Ciui-50 um orator, respondens, senatus pusillanimitatem,& languorem in verbo Dei promouendo reprehendit,nec homines aut pericula magis,quàm Deum timenda esse disputat, cum iuxta prophetam plures nobiscum sint, quam cum hostibus. nec se Vrbani Regij, vel alterius consilium in hac causa requirere, cùm pater cœlestis Iesum Christum doctorem ipsis dederit, & audiri præceperit. Denuò igitur 104. viros senatum

Die Palmarum.

M. D. XXXII. rogare, vt euangelium in templo cathedrali ſinant doceri: nec velle communitatem ciuium id ſibi negari, concludunt. Tandem itaque ſenatu aſſentiente, decretum fit ex ciuium voluntate. quod miniſterio ſtatim ſignificatur. Dominica igitur Palmarum, Iacobum Præpoſitum, eccleſiæ ſuperintendentem, in templum cathedrale ad ſuggeſtum deducunt, qui euangelium Dominicæ, de pompa ingreſſus Chriſti, & eiectione ementium & vendentium ex templo, quod cum præſenti actione prorſus congruere videbatur, pro concione expoſuit, & ſequentibus diebus, Paſſionis Chriſti hiſtoriam explicauit. Ante concionem, ciues, chorum ingreſſi, libros canonicorum claudunt, ac, vt deinceps ſileant, & ceremonias ſuas omittant ſacrificuli, mandant. Sic Miſſæ & ritus Pontificij in templo cathedrali Bremæ primùm intermiſſi, in hodiernum vsque diem non ſunt reſtituti. Poſt Paſcha, 104. viri placere communitati ciuium oſtendunt, vt domus & cauponæ, paſcuis ciuium contiguæ, & aliæ extra vrbem deſtruantur, & paſcuorum limites à ciuibus præſcripti definiantur, & reditus ex campis & agris alienatis in commune ærarium referantur. Cumq; ſenatus non poſſe ſe aſſentiri oſtenderet, vt cuiquam quod ſuum eſſet, aut tranquilla poſſeſſione teneret, ante cognitionem cauſæ, & iuris proceſſu legitimo non ſeruato, eriperetur: Centum viri contra ex ſenatu quærunt, an ferre poſſit ſenatus, vt 104. viri dictos campos & paſcua, ſaluo cuiusque iure, ſtatim occupent, & in Reipublicæ vſus conuertant? an ſenatus ſuo nomine denunciare velit, vt intra diem certum quilibet literas & documenta, de prædictis bonis ſua producat, Non obtemperans, poſt illum diem non amplius audiatur, & bonis careat? Tertiò, ſi quid inde damni aut periculi exiſtat, an ſenatus eandem cum communitate ſortem ſubire velit? Reſpondet ſenatus, hæc poſtulata, omni iuri diuino & humano, omni æquitati, ſuis iuramentis & obligationibus ſcriptis aduerſari. Nec ſenatum vlterius paſcuorum cauſam cum ciuibus tuendam, niſi iure vel amica tranſactione, ſuſcepiſſe. Intra has iuris & æquitatis metas ſi ſe contineant ciues, ſenatum eis coniunctiſſimum fore: Vim verò iniuſtam ſe nec probare nec adiuuare poſſe. Cúm enim iuſtitiæ ſe cuſtodes fore iurauerint, orare ciues, ne à ſe ea petant, quæ niſi periuri & ſcelerati haberi velint, præſtare non poſſint. Centum viri his auditis irati & frementes, communitatem ciuium conuocari petunt, & plerique indignantes ex curia diſcedunt. Poſtridiè cùm intelligerent Conſules, hoc agi à Centumuiris, vt coacta plebe furente, Senatum in curia tantiſper detineant, & cogant, donec articulos ciuium aſſenſu ſuo comprobent & confirment: eadem die circa veſperam ex vrbe alius alia porta egreſſi, plerique verò ineunte nocte nauiculam conſcendunt, & ſecundo Viſurgi in arcem Bederkeſſe, ciuitati ſubiectam, conueniunt. Hinc accuratis & grauibus literis ſeorſim ad ſingulas parochias ſcriptis, ſui diſceſſus cauſas neceſſarias exponunt, & ad publicam patriæ ſalutem & tranquillitatem, remotis ſeditionum ducibus, conſtituendam, ciues hortantur. Hæc cùm in ſingularum parochiarum conuentibus legerentur, & ſaniorum ciuium, ac paſtorum inprimis, qui iam toto biennio ſeditioſorum molitiones publicè taxauerant, & de obedientia legitimo ſenatui præſtanda, & ſeditioſorum pœnis diuinis monuerant, grauiſſimæ cohortationes accederent: tandem decretum maioris partis ciuium, de reuocandis COS. & ſenatoribus, qui diſceſſerant, & abolendo 104. ciuium anteſenatu, factum eſt. Reuerſi igitur initio Septembris, collectis ſecretò optimis ciuibus & alijs armatis, certo die, clauſis portis, tres duces ſeditionis in vincula conijci curant. Eo animaduerſo, plerique ex 104. viris aufugiunt. ex his vnus & viginti latrocinij in commendatorem admiſſi, poſtea accuſati, perpetuò ex vrbe excluduntur. alij aliquot captiui capite pœnas luerunt. Talem ſeditio illa triennalis exitum tandem ſortita eſt.

In vicina Bremæ, orientalis Friſiæ prouincia IEVERENSI, quæ Ennonis Friſiæ comitis, tanquam Mariæ VVimmekæ, hæredis legitimæ, Tutoris autoritate huc vsque regebatur: MARIA, Boingi Olderſumij paterni amici conſilio, aulæ Burgundicæ, ſi ex Ennonis imperio exempta, defendatur, dominio directo ſe & ditionem à patre & fratre relictam ſubiecit. Sed paulò altius ordiar. Baldaſar Eſenæ Dominus, Mariæ vicinus, cùm in Ennonis poteſtatem, Imperium, & clientelam ſe dediſſet, egregiè ſimu-

simulata fide & obseruantia, petit ab Ennone in Brabantiam ituro, vt ad sororium Ottonem, Ritbergæ comitem, sibi expatiari liceret. Itaque simul cum Ennone Frisia egressus, Ritberga iter in Geldriam vertit, & in Caroli Geldriæ ducis fidem se ac sua contulit, modo ipsius auxilijs sua recuperet, & Ennonis imperium excutiat.

M. D. XXXII. 1531.

Itaque dum Enno Bruxellæ hæret, Baldasar confectis à Geldro copijs in Frisiam contendit, professus apud milites, sibi pacta arcana cum Maria Ieuerensi constare, quæ & ipsa ab Ennone paulò post deficere decreuerit. Etsi autem Enno, tempestiuè Baldasari consilijs Bruxellæ cognitis, scripto celeriter per Brabantiam milite, in patriam occurrit: tamen cùm Brabanti milites cum Geldris congredi detrectarent: Baldasar per mediam æstatem huc illuc copias raptans, pro libidine Ennonis ditionem adflixit. donec tandem Christiernus II. Daniæ rex exul, instituta in Norvvegiam nauigatione, amissa regna recuperaturus, Pacem inter propinquos, Ennonem & Baldasarum infidam confecit, militemque vtrinque dimissum, omnem suis stipendijs conduxit. Sed Baldasar in Belgicum regressus, simulatam cum Carolo permutationem, tradita ipsi Esena, instituit. Geldrus igitur Bernardum ab Hacfort cum copijs istuc misit, qui oppidi & arcis, iussu Ennonis, destructas munitiones, Geldri nomine rursus instauraret. Quibus perfectis, Baldasaro Esenam Carolus in Feudum contulit. Cùm verò iam aperta Ieveranorum & Boingi Oldersumij defectio esset: Enno per Knipusanos Nobiles & Casparum Marvvic exercitum aduersus illos misit, & obsidere erectis castellis instituit. Maria igitur cum Boingio Oltersumio, vt defensionem aduersus Ennonis violentiam paratam haberet, in Caroli V. & aulæ Burgundicæ fidem & patrocinium sese contulit. Maria igitur Belgij gubernatrix, missis legatis, amicam controuersiæ compositionem prius ab Ennone tentandam, quàm vi & armis virginem oppugnandam ostendit. Ipsa verò per legatum Ieueram occupat, & castella Ennonis mandatu excitata demolitur.

Sic autoritate Caroli V. & Gubernatricis Belgicæ auxilio, Maria VVimmekia, excusso Ennonis iugo, in libertatem vindicata, ditionem Ieuerensem deinceps quadraginta adhuc annos, virgo, prudenter, iustè & tranquillè gubernauit, & ecclesias in suo territorio passim constituit ac piè fouit. & tandem auunculi sui Iohannis Aldeburgensis nepotem, auo ἐπώνυμον, hæredem reliquit.

Gerardus comes Oldenburg.

Hero Ommke. —	Irmgardis.	Ioannes,	Heilvvigis. —	Edo VVimmeken.
Baldasar Dominus in Esens.		Antonius comes Oldeburgensis.		Maria domina Ieuerensis.
		Iohannes, Mariæ hæres.		

Albertus marchio Brandeb. qui militum Teutonicorum Borussiæ magisterium, in ducatum hæreditarium conuerterat, eaq; de causa, à reliquo ordine, qui nouum magistrum seu principem ordinis, VValtherum à Cronberg, statim elegerat: coram Cæsare & Cameræ iudicio accusatus erat: cùm Cæsar in comitijs Augustanis transactionem cum Poloniæ rege, velut in detrimentum Imperij factam, rescidisset, nec tamen ille pareret: tandem à Cameræ iudicio, solenni ritu sub dio promulgata sententia, proscriptus est. Etsi autem varia, aduersus ducem Borussiæ Albertum, à VValthero Cronbergo, in singulis imperij conuentibus executionem flagitante, tentata sunt: & successor VValtheri VVolffgangus, solenni ceremonia, collatis ipsi Borussiæ magistratus insignibus, à Cæsare Carolo Spiræ inauguratus est: tamen in possessione ducatus Borussiæ, sub Poloniæ regis patrocinio, Albertus toto vitæ tempore, permansit, eamq; ad hæredes transmisit.

14. Nouēb.

In Saxonia superiore, optimus princeps, & veræ pietatis ac sinceræ euangelij doctrinæ cultor & confessor constantissimus, & ecclesiæ nutritius singularis, ac veræ pater patriæ, Ioannes, dux Saxoniæ elector, 16. Augusti, anno ætatis 63. rebus humanis exemptus est Sueiniciæ, cùm paulò antè filium successorem Ioannem Fridericum,

Natus. 1469. 30. Iunij.

M. D. XXXII.

cùm, in Franconia Coburgi aliquandiu habitaturum, à se dimisisset. Huic humato laudationem funebrem Philippus Melanthon dixit, eamq; post aliquot annos retextam denuò edidit, quæ illustre boni Principis exemplum continens, omnium cognitione dignissima est. Eodem anno sororius Ioannis, Henricus dux Lunæburgensis, Lutetiâ Parisiorum in patriam ante quinquennium reuersus, in cœnobio VVienhusen mortuus est. Vnde corporis exuuiæ Cellam Saxonum pia filiorum cura relatæ sunt.

ERNESTVS, Comes Mansfeldensis, Alberti filius, Güntheri nepos, qui Helderungæ sedem aulæ habuit, mense Maio in viuis esse desijt: cùm 22. liberorum parens fuisset, ex quibus filij, virtute, vel officijs ac dignitatibus, vel rebus gestis celebres fuerunt: ERNESTUS decanus Magd. PHILIPPUS locum tenens Cardinalis Moguntini in Salinis, pater Hugonis & Brunonis, qui nunc Bornsteti habitat: IOANNES GEORGIUS, minister electoris Saxon. apud quem Dresdæ obijt, pater tredecim liberorum, & in his AGNETÆ, coniugis Gebhardi Truchsesij archiepisc. Coloniensis. Petrus Ernestus Gubernator ducatus Lucelburgensis, cuius in Belgicis & Gallicis sequentium annorum historijs mentio crebra extat. Ioannnes GEBHARDUS, archiepiscopus Coloniensis, ⊕ 1562. Ioannes Hoierus in Artern, decem liberos reliquit. Ioan. Albertus in Arnstein, totidem: Ioannes Ernestus, &c. Verùm vt amplissimæ & nobilissimæ MANSFELDensis familiæ seriem, & præcipuorum, qui nostra ætate floruerunt, comitum nomina & cognationem, vno velut intuitu oculis subiectam complecti possimus: Genealogiæ partem præcipuam, breui tabella expositam, hoc loco intexam.

1579.

GVNTERVS comes Mansfeldensis, stirps omnium nostræ ætatis comitum, ⊕ 1475.

ALBERTVS ⊕ 1484. — ERNESTVS ⊕ 1486.

Guntherut ἄπαις ⊕ 1526.

ERNESTVS in Helderung sedem aulæ habuit. plurimos liberos, ex duabus coniugibus, suscepit: ex quibus maximè celebres fuerunt, quos paulò antè commemoraui.

Hoierus Carolo V. Imp. familiaris, ⊕ 1540.

Vxor Margarita, filia Gebhardi senioris comitis Mansfeld. qui sine hæredibus masculis obierat 1492.

GEBHARDVS Seburgam tenuit. obijt 1558.

ALBERTVS, Lutheri amicus. cui enarrationes Euangel. & Epist. primas dedicauit, inter varias fortunæ vices annos amplius 60. patriæ præfuit. vxor ANNA comitissa ab Honstein, quæ quinque filios & totidem filias ipsi peperit. Ipse 1560. ⊕

Ioannes Georgius in aula archiepiscopi Magd. Alberti, & postea electorum Saxoniæ principum vices gessit. tredecim liberos habuit, ⊕ 1579.

Iodocus bello Gallico 1537. perijt.

Georgius.

CHRISTOPHORUS solus hoc tempore suam comitatus partem Sraplæ quietus possidet.

Agnes, vxor Gebhardi Truchsesij archiepiscop. Coloniens.

Philippus ⊕ 1573. Noribergæ.

Hoierus Christophorus Islebiæ.

Ernestus Canonicus Argent.

Caspar in expeditione Vngarica 1542. perijt.

VOLRADVS militum Dux nostra ætate celebris Argent. ⊕ 1578.

IOANNES ⊕ Hallæ 1566. vxor Dorothea Barnimi Pomer. filia 1554. ducta. altera Margarita Ernesti Lunæb. filia 1559.

VVolffgangus bello Germanico 1546. ⊕.

CAROLUS ductor equitum sub Alanzonio.

ERNESTVS, optimæ indolis iuuenis, cuius nomine de Henrico Aucupe oratio Ienæ edita extat.

Fridercus Christophorus.

Eodem

Eodem ferè tempore, non procul ab Oeniponte conspecta sunt hæc φαινόμενα in cœlo. Camelus progrediens extra duos montes, & respectans circum illos montes, & circa Camelum vndiq; flamma erat. deinde prodibat lupus extra duos montes & respectans, & vomens, sed non erat circa montes flamma. Tertio loco erat Leo progrediens, & stabat in ipso aditu cataphractus vir, Leonem blandè contrectans vna manu, altera Leo ei pedem porrigebat, quasi ipse quoq; blandiens. Quarto loco stabat Aquila in vno colle pedem vnum habens, altero pede videbatur petere viri collum, nec attingere. Hoc prodigium ideo annoto, quod in Philippi orationibus alicubi illius mentio fiat. Cometa etiam mense Septembri, duabus ante solis exortum horis, conspectus est, radijs inter meridiem & occasum longo spacio porrectis. & Ancona, Piceni vrbs, maris Adriatici portu commodissimo ornata, in Pontificis Romani, cuius socia prius & fœderata solummodò erat, Imperium & potestatem tota peruenit.

M. D. XXXIII.

Cùm ex Italia Cæsar in Hispaniam traiecisset: legati Pontificis Clementis & Cæsaris Caroli: deliberata vtriusq;, de Synodo ad Ioannem Fridericum Saxoniæ ducem electorem & cæteros detulerunt. Hos Vinariæ appropinquantes, Magnus dux Megapolit. adolescens, Henrici filius, qui tum in aula Saxonis amitini viuebat latina oratione, mense Iulio, excepit. Quo mense, iterum cometa manè in ♊ solem præcedens apparuit. Qui geminos, ♉ & ♈, quadraginta illis diebus, quibus conspici potuit, peragrauit. Præcesserat mors Friderici Daniæ regis optimi & pacifici. cuius quatuor filij, & totidem filiæ superstites fuerunt; CHRISTIANVS III. Daniæ rex: Ioannes senior: ADOLPHUS natus 1526. & Fridericus, natus 1529. Holsatiæ duces: & Dorothea nata 1594. Alberti Borussiæ ducis α vxor: Elisabetha, nata 1524. quæ β Magno & γ Vlrico ducibus Megapolitanis postea nupsit; DOROTHEA II. δ CHRISTOPHORI Megapolitani coniunx: & Anna, quæ biennio post patrem virgo decessit.

10. Aprilis. α 1575. β 1543. γ 1556. δ 1573.

LVBECÆ verò Nouus ille Senatus, quem, post duorum Consulum discessum, à 164. ciuibus delectum esse, supra diximus; vt multa alia, non necessaria & turbulenta, domi forisq; mouit: ita nunc Hollandorum insolitas antea in mare Balthicum nauigationes, bello aduersus eos moto impedire & excludere moliebatur. Hollandi enim, merces ex regno Sueciæ, Liuonia, Borussia, quæ Lubecam antea, velut ad statum orientalis maris emporium deferebantur, in Belgicum auertebant: eaque de causa, regem Christiernum, liberrimam nauigationem illis pollicentem, alacrius in Norvvegiam reduxerant. Itaque nouus ille Senatus classem aduersus Belgas in Oceanum occidentalem expedire, ac vi eos arcere, decreuit. Quare Georgius VVollenvveberus, vir facundus, audax & πολυπραγμονικός, qui paulò antè Senator, & intra mensem Consul extiterat, Hafniam, à se ipso legatus: à senatu regni, auxilia aduersus Hollandos superiori anno promissa flagitat, & fœdus perpetuum inter Daniæ regnum ac ciuitatem Lubecensem, aduersus Hollandos & Gostauum Sueciæ regem, pangere molitur. Cùm enim Gostauus, ante decennium, inter cætera priuilegia, Lubecensibus hoc quoque dedisset, ne Britannis, Belgis, Gallis, alijsue exteris gentibus, in suo regno negociari; nec suis aliò, quàm Lubecam & in confœderatas illis vrbes Hansicas euehere regni merces liceret, tamen iamdudum Hollandos & quoscunq; exteros negociatores in regnum admiserat: nec, si à Danis intra Hellesponti Danici fauces intromitterentur exteri, à se arceri eos posse ostenderat, cumq; ad societatem belli aduersus Hollandos à Lubecensibus per legatos inuitatus esset, planè recusarat.

8. Martij

Hafniæ post decem hebdomadarum Consulis Lubecensis commorationem, senatus regni tandem, in rebus tantis, nihil interregni tempore constitui, ante regis noui electionem, posse ostendit: & missis legatis, Gostauo Lubecensium postulata patefacit. Quare iratus ac fremens VVollenvveberus, Lubecam redijt, ac nihilominus cum fœderatis ciuitatibus, classem aduersus Belgas mercatores in occidentalem Oceanum mittit: & militibus classiarijs, Marcum Meier capitaneum præficit, qui superiori anno Lubecensium pedites ad expeditionem Turcicam, à Carolo V. & toto Imperio in Vngariam susceptam, duxerat. cùm antea faber ferrarius Hamburgæ fuisset, & iam annos aliquot militiam secutus esset. Nunc verò aduersus classem Belgicam in mari Britannico bellum gerens, cùm in Britannia alicubi appulisset, primùm captus,

1532.

M. D. XXXIII. deinde libertati restitutus, à rege Henrico VIII. in honorem Reipub. Lubec. equestri dignitate & donis ornatus, Lubecam rediit, vbi consulis Georgij VVollenvveberi, viri facundi & intelligentis, sed ἰδιοβουλεύοντος, & suo ingenio ac industria, spretis senatus autoritate & collegarum sententijs, freti, animo occupato: fax belli non necessarij cum Holsatis & regno Daniæ, cum quo totos decem annos ciuitas pacem & fœdus habuerat, & tristium, quæ secutæ sunt, calamitatum autor fuit.

Cùmque de Gostauo Sueciæ rege, quem ad belli aduersus Hollandos suscepti societatem pertrahere nequiuerant, Consul VVollenvveberus & alij ipsius complices, thrasonicè iactitarent, sese Gostauum in regni Sueciæ solium collocasse, atque vicissim eum inde deturbaturos esse: ac cum hostibus regis Sueciæ, Bernardo à Mylen, 10 Ascanio à VVerden & alijs capitaneis consilia communicarent: Gostauus Sueciæ rex, Lubecensium velut hostium, suæ dignitati ac statui perniciem machinantium, ciues in toto regno negociantes, vnà cum mercibus, custodiæ mandari, eisque omnem vectigalium immunitatem, quam hactenus habuerant, adimi iubet. Consul Lubecensis etiam naues ac merces Suecicas omnes, tam regis, quàm subditorum, in vrbe Lubeca detineri iusserat.

Etsi autem captiuos postea dimisit Gostauus: tamen vectigalium immunitatem nunquam illis restituit. & naues ac merces inuectas ac euehendas, primùm regis ministris inspiciendas præbere, ac si quid regi ex mercibus emere, aut retinere libeat, ius προτιμήσεως ipsi concedere cogit. Prohibet etiam aliquandiu subditis, ne Lubecam 20 quidquam mercium ex regno deferant.

Etsi autem sæpè, post remotum à gubernatione VVollenvveberum, Lubecenses se, ad controuersias ex æquo & bono, more maiorum, per octonos arbitros, ex quibus vtraque pars quatuor deligeret, componendas offerrent: tamen Gostauus, priuilegia, difficillimis suis temporibus per Lubecenses impetrata, diutius tolerari à se & subditis suis posse negauit. & in eo perstitit, cùm illud etiam inprimis sibi non ferendum duceret, quòd priuilegia solis Lubecensibus & Dantiscanis concessa, illi cum omnibus confœderatis Hansæ ciuitatibus communia sibi esse vellent.

Sic aliquot annorum spacio, inanibus & infructuosis disceptationibus & odijs hostilibus consumpto, cùm singulis annis densiore copia & maioribus classibus Hol- 30 landi, Flandri, Angli, Galli, in Sueciam & cæteras Balthici littoris vrbes nauigarent: tandem Lubecenses, desperata, tali rerum statu, integra priuilegiorum in regno Sue- 1546. ciæ defensione, inducias cum Gostauo decennales paciscuntur, intra quas, si controuersa inter ipsos capita non transigerentur, nihilominus ab iniuria & vi vtrinque abstinerent. Exeunte decennio, qui non seruare inducias vellet, vno anno antè renunciaret.

Sed his, quæ longo post tempore secuta sunt, relictis, ad annum 1533. redeo. quo, maximè feruentibus inter Lubecenses & Gostauum offensionibus ac odijs, præcipuum regis Gostaui amicum & adfinem, cui sororem in matrimonium dederat, & VViburgensem præfecturam amplissimam crediderat, Ioannem comitem ab Hoia, 40 Iodoci filium, Lubecenses per Hermannum Mollerum ad defectionem sollicitatum sibi adiunxerunt, qui, sequenti vere, prætexens se diuturnæ febris curandæ causa enauigaturum esse, cum coniuge & liberis Lubecam contendit, & dux exercitus Lube- 1533. cani factus, in Fyonia interfectus est. Marcus Meier, quem Georgij VVollenvvebe- 1535. ri consulis Lubecensis consiliarium intimum fuisse dixi, eo ipso tempore autor est consilij, vt STENONIS Stur iunioris, olim Sueciæ Gubernatoris, filius Svvanto, qui in Germaniam recens expatiatus fuerat, & in Magni ducis Saxoniæ, qui regis Sueciæ socer erat, aula viuebat, arte interceptus Lubecam traduceretur. Quem facilè impelli posse sperabat, vt Lubecensium copijs adiutus, regnum Sueciæ, quod ipsius pater & auus tenuissent, exturbato Gostauo, occuparet. nam in sua potestate tum esse Consul 50 ille Lubecensis existimabat, regna Borealia, quibus ipsi liberet, regibus tradere vel auferre. Cùm igitur subornatus à Marco, ciuis Lubecensis, nuncium ab eius matre cum literis, nummis, equis, Mollæ eius aduentum expectare indicasset: profectus Mollam Svvanto, per Marcum Meier, amplissimos honores illi, modò Lubecensibus

morem

morem gereret, pollicentem, turma equitum comitatus, Lubecam inuitus deducitur. Sed cùm nullis pollicitationibus aut promissis à fide regi Gostauo iurata deduci posset: & se, quam primum dimitti, vel causas detentionis suæ exponi flagitaret: tandem indicatum est, ipsum non Lubecensium, sed Marci solummodò Meieri captiuum fuisse: ipsiq; liberum fore, quocunque vellet, se deinceps conferre. petere autem Senatum, vt ciuitatis suæ amicus sit.

M. D. XXXIII.

Inter vicinæ Lubecensibus, vrbis Lunæburgensis Senatum, & ducem Lunæburgensem Ernestum, acris etiam hoc anno, de iure patronatus cœnobij D. Michaëlis, intra muros vrbis Lunæburg. siti, disceptatio fuit. Cùm enim principum Lunæburgensium antecessor, Hermannus Billingus, Saxoniæ dux, ab Ottone I. creatus, cœnobium illud in monte Calcario, vnà cum arce fundarit: ad se pertinere proprietatem & tutelam monasterij omniumque illius bonorum, princeps contendit. Qui, cùm vitam monasticam, & abusus Missæ, aliosque cultus impios cum verbo Dei pugnantes, in sua ditione tolerare non debeat, ad se transferre bonorum cœnobij illius administrationem, & Abbati, Priori ac monachis, dum viuerent, de victu sufficienti & honesto prouidere instituit. Senatus Lunæburgensis è contra, se veros & proprietarios cœnobij illius patronos affirmabant, quòd cœnobium illud arci annexum, arce legitimo bello capta, funditus destructum, in alio vrbis loco, ipsi suo sumptu reædificassent, & dotassent, & iam accedente præscriptione, vltra hominum ac centum annorum memoriam, ipsius principis & hæredum eius patientia & consensu tacito, Ius patronatus, monasterij illius, omniumq; eiusdem bonorum intrà & extra muros contentorum possedissent. Ideoque se ad defensionem & protectionem eorum obligatos esse, ac si necessitas vel vtilitas Reipublicæ exigeret, monasterium non principi, sed ciuitati ad contribuendum teneri. Quod item non liceat principi, vigore Regalium, huiusmodi bona in alios vsus transferre, aut confiscare vt vacantia, cùm proprium fiscum in ciuitate habeant, & ab ipsis bona ista manarint. Et quia fide iurata monasterio obligati sint, & Impp. Sigismundi & Friderici III. literis, ac recenti etiam Caroli V. mandato, tueri ac defendere monasterium ac bona illius omnia iubeantur, non posse absque infamia se monasterij defensionem deserere. Cùm autem princeps nihilominus seuerè vrgeret: & hi ad Imperatorem & Cameræ iudicium prouocarent; tandem ita transactum est, vt Abbas Herbortus de Holle, & collegæ monasterij, vitiosis cultibus abolitis, eandem cum tota principis ditione & ciuitate Lunæburgensi religionem emendatam deinceps amplecterentur, & scholam pietatis & bonarum literarum in cœnobio fouerent, ac vicissim bonis & reditibus suis nondum accisis fruerentur.

A.C. 971.

HOXARIAE ad Visurgin, propè Corbeiam, primus Euangelij doctrinæ semina sparsit, & Pontificios abusus publicè taxauit Ioannes VVimenstedius, qui in Ioannitarum monasterio Halberstadij ante octennium Euangelion aliquot annis docens, & consideratè ac modestè vicia & abusus Pontificios taxans, cum eucharistiam sub vtraque specie distribuere publicè conaretur, ab officiali & præfecto episcopi vrbe eiectus, VVittebergam ad Lutherum se contulerat, à quo Einbeccam missus est. vnde hostium veræ doctrinæ, in senatu & ordine patritiorum improbitate, petulantia & fame eiectum se, publico scripto queritur. Sed Hoxariâ quoque discedens, deinde Quedlinburgum, postea Goslariam se contulit, vbi doctrina salutari, & vita doctrinæ respondente, ecclesiam ædificauit.

In eodem oppido, Corbeiæ ad Visurgin vicino ac subdito, Ernestus dux Lunæburgensis, &, Philippus Hassiæ princeps, primis huius anni diebus, controuersias inter Franciscum ab Halle, & Iodocum comitem Hoiensem principum illorum clientem, exortas audiuerunt, & dirimere ex æquo & bono conati sunt. Querebatur Franciscus, se comitem Hoiensem, ante decennium, recuperantem paulatim ac redimentem à ducibus Bruns. & Lunæb. oppida ditionis suæ olim occupata; magnis pecuniæ summis, videlicet viginti quatuor millibus aureorum, mutuo datis, iuuisse; & pro vndecim millib. arcem Hoiensem, ex qua pulsus esset, pignoris loco accepisse: & pro alijs 21000. fidem suam cum alijs interposuisse. nuper etiam dum in comitis ministerio adhuc

esset,

M. D. XXXIII. esset, à comite Reiferschiedio captum, 8000. Rhenensium lytri loco persolutis, se redemisse, ac in vniuersum circiter 18000. Rhenens. eo captiuitatis tempore iacturam fecisse. quos à comite, cui seruijsset, refundi, & cæteras summas, cum aliquot annorum vsuris restantibus, statim dissolui poscebat.

Comes Hoiensis, 24000. Rhenensium, se iuxta literas obligationis, biennio exacto redditurum pollicetur. Vndecim verò millia se legitimo tempore Francisco renunciasse, & quanquam de illis vix 5000. numerata accepisset, 6000. verò à se donata, literis, velut à Francisco exposita, inseri passus esset: tamen, Francisci mandatum acccipiendæ pecuniæ habentibus, Thomæ fratri, & Rodolpho Hollio integram summam obtulisse. Illos verò reddere literas, quibus comes se Francisco obligarat, recusasse. Ideò apud Senatum Heruordiensem pecuniam tum depositam, & arcem Hoiensem à se receptam esse. De 21000. itidem se ad præstandam cautionem idoneam & solutionem constituto die offert. Vt verò lytron à comite Reifenscheidio exactum, & reliquas expensas in custodia factas, restituat; iustè peti non posse. cùm Franciscus, non in comitis, sed priuatis negotijs captus sit, nec comitis minister eo tempore amplius fuerit, cui per Burcardum à Saldern seruitium suum antea renunciarit. Nihilominus verò, si Franciscus, à sua petitione non desistat: comitem ad omnia iuris media, vel ordinariorum iudicum, vel arbitrorum, vel Academiæ alicuius sententiam, sine vlla appellatione, se offerre.

Hanc comitis declarationem cùm principes intercessores iustam & æquitati consentaneam censerent, omnesq; amici & affines Francisci illam recipiendam suaderent: Franciscus verò pertinacior, nisi captiuitatis suæ impensæ cum reliquis tribus summis statim à comite soluerentur, adquiescere nollet: animis vtrinque magis exacerbatis discessum, & plures subinde controuersiæ accumulatæ, ac post 25. annos demùm inter hæredes transactæ: comiti verò à principibus intercessoribus, auxilium & defensio aduersus Francisci molitiones, tum promissa & præstita est.

Etsi enim ob vi occupatam per Iodocum à Münchausen, comitis consiliarium & complices, arcem diœcesis Mindensis Radam, & captos in ea, Francisci fratrem, 1537. Thomam præpositum Mindensem, & filium Theodoricum puerum septennem, & Mense Sept. Conradum Romelium & alios, qui Nyeburgi in comitis arce postea multos annos 1541. custoditi sunt: accusante Francisco & vxoris illius Romeliæ sororibus, comes Hoiensis à Camera proscriptus est: tamen intercessione principum fœderatorum, ele-1544. ctoris Saxoniæ, Lunæb. Hassi & cæterorum, Carolus V. proscriptionem latam suspendit, & commissarios Imperiali autoritate, Hermannum Archiep. Coloniensem, Franciscum Monast. & alios constituit, qui causam denuò cognoscerent, & ex æquo ac bono componere studerent. Franciscus, cùm ordinaria iuris via, Cameræ auxilio, liberare suos non posset: Daniæ regis ac ducis Holsatiæ ministerio se addicit, filiamque suam vnicam Henrico Ranzouio despondet, & ope ac consilio Ranzouiorum, in arce Holsatiæ Tritouia præfectum agens, Iodocum, comitem Hoiensem, Ioannis filium, in oppido Segebergensi intercipit, & paulò post, victis bello Germanico confœderatis, auxilio Henrici ducis Brunsuic. ductis in Hoiensem ditionem copijs, fra-1550. trem ac filium captiuos liberat, ac triennio post arcem Radam in diœcesi Mindensi re-1553. cuperat, & paulò post Antuerpiæ ex hac vita anno ætatis 63. decedit. Tandem gener ac hæres Francisci vnicus, Henricus Ranzouius, Daniæ regis in Holsatia Vicarius, cum Alberto comite Hoiensi, Iodoci filio, transegit, & episc. Mindensi Georgio, pecuniã debitam reddenti arcem Radam restituit, vt suo fortè loco deinceps exponam.

BREMAE compressa seditione, & restituta senatui Bremensi pristina autoritate, & domestica Reipublicæ pace; collegium canonicorum templi cathedralis, reditum in vrbem, & sua sibi sacra, & Missas ac cæteros ritus Pontificijs vsitatos seruandi facultatem, restitui petit. Reuersionem in vrbem ad pristinas dignitates, bona & reditus, quos in vrbe habebant omnes, prolixè eis senatus concedit, & defensionem aduersus iniurias promittit. Sed Missæ ac ceremoniarum cum verbo DEI pugnantium instaurationem, se bona conscientia permittere non posse ostendit. Cùmque canonici cum archiepiscopo vehementer ac imperiosè instarent, ad Ioannem Fridericum electo-

electorem Saxoniæ, & Ernestum ducem Lunæburgensem, & cæteros Augustanæ confess. nomine confœderatos, senatus decurrit, & Theologorum VVitebergensium ac Marpurgensium exquirit consilium. Theologi respondent, cùm senatus vrbis nullam in Canonicos templi cathedralis iurisdictionem habeat, iustè non posse senatum vi, alienis subditis ea in re, imperare, nisi amica transactione & allegatis grauibus causis & metu nouæ seditionis, canonicos moueant, vt sua sponte à proposito desistant. Sed electoris Saxoniæ & ducis Ernesti, nomine omnium confœderatorum, intercessione, hoc tandem à capitulo metropolitano impetratum est, vt suæ securitatis, quæ nouis seditionibus turbari denuò facilè posset, rationem habentes, ceremoniarum suarum instaurationem deinceps etiam aliquantisper quiescere sinerent, donec in nationali vel generali synodo hæ religionis controuersiæ componerentur. Ita hoc anno cum canonicis templi metropolitani, & sequenti etiam cum archiepiscopo duce Brunsuic. & Lunæb. Christophoro transactum est. cui pompa solenni vrbem ingredienti, & priuilegia ac immunitates vrbis omnes à prioribus concessas confirmanti, senatus ac ciues iuramentum solitum præstiterunt. Archiepiscopum in vrbem comitatus est Antonius comes Oldenburgensis. Eodem anno, Liber de doctrina, & omnibus ministrorum officijs, & ritibus ecclesiæ Bremensis, à Iohanne Amsterodamo scriptus, & Ioannis Pomerani pastoris VVitebergensis præfatione comprobatus, publicè editus est: & additum senatus mandatum de Anabaptistis & sacramentorum prophanatoribus in vrbe non ferendis, vt, grassantibus in vicina vrbe Monasterio Anabaptistis, publicè constaret, de tota Euangelij doctrina & sacramentis baptismi ac cœna Domini, Bremensis ecclesiæ ministros & auditores rectè sentire, eosq; ab omnibus seditiosis & fanaticis opinionibus alienos esse.

Nocte, Natalem Christi (ordientem annum 1533.) secuta, Monasterienses, in oppidum vicinum Telget, vbi totius diœcesis ordines, & in his canonici, qui paulò antè ob mutatam in vrbe religionem, & templa aliquot tumultuosius à ciuibus occupata, ex vrbe discesserant, ab episcopo ad deliberationem de ratione componendi motus in vrbe excitatos, euocati, conuenerant; eruptionem faciunt. & plerosque captiuos in vrbem cum tripudio die Stephani inuehunt. de quibus redimendis, & pace restituenda & confirmanda, cùm aliquoties frustrà actum esset: tandem Illustrissimi Hassiæ principis Philippi intercessione, controuersiæ sedatæ, & literis vtrinque obsignatis, sic compositæ sunt, vt captiuis dimissis, ciues in canonicorum collegijs nihil innouarent: in reliquis sex templis, Lamberti, Ludgerij, Aegidij, Transaquas, Martini & Seruatij, quæ occupauerant, doctrinam Augustanæ confessionis modestè docerent, & obedientiam episcopo debitam reuerenter præstarent. Sed vix confecta hæc transactio, à ciuibus inquietis statim violata est, Anabaptistæ enim in vrbem irrepentes, Bernardum Rotmannum, ac Hermannum Stapredium, concionatores præcipuos, ac cæteris facundiores in sententiam suam adduxerunt. Instituta autem coram senatu disputatione, cùm Rotmannus palàm se Anabaptistis adiungeret; è contra Ioannes Glandorpius, Buschius, Brixius Nordanus & alij euidenter eos refutarent: senatus, publico decreto discedere Anabaptistas ex vrbe iubet. Sed spreto hoc edicto, tandem eò impietatis & dementiæ multi ciues deueniunt, vt palàm Anabaptismum profiterentur ac defenderent, & partes suas, in dies singulos, ignotorum hominum ex vicinis gentibus confluxu, augerent.

In vicinæ Frisiæ prouincia Trans Amasana seu orientali, Baldasar Esenæ dominus, conductis clam consilio Geldrorum nouis copijs, duce Meinardo ab Ham, in Reidanum agrum, Ennoni parentem, eas immisit. Quæ cùm Iemguni in Amasis littore consedissent: Enno excitis omnibus subditis suis, imprudenter aduersus hostem ducens, ingentem suorum cladem accepit, cùm à veteranis militibus plebs perculsa, & in fugam admodũ impeditam acta, passim obtereretur. ac tunc primùm partâ victoriâ copiæ illæ Carolum Geldrum Imperatorem professæ sunt. Quæ paulò post nouis supplementis auctæ, Martino Rossumo duce, vastatis omnibus obuijs, ac omnem comitatum emensæ, præter omniũ expectationem, Greizilam, post sedecim dierum obsidionem, deditione ceperunt, cùm magna vis auri & argenti à Frisijs vicinis eò collata esset.

Marginalia: M. D. XXXIII. — exeunte. 1534. — 10. Februar. — 17. Augusti. — 14. Octob. — 11. Ianuar.

Tandem

M. D. XXXIV. Tandem Enno tot detrimentis adfectus pacem cum Geldro sancit, cuius hæc præcipua conditio fuit, vt Enno arcem Greitzil à Geldris reciperet; ipse verò Baldasaro VVitmundam, ante quadriennium captam restitueret. Copias dimissas, Franciscus episcopus Monasteriensis, Anabaptistas oppugnans, conduxit.

1534. 11. Sept. Hamburgenses Canonici, sententiam in iudicio Cameræ aduersus senatum de restitutione in integrum obtinuerunt. ac Executoriales sub pœna 500. marcarum auri, senatui insinuatæ sunt.

Seuerinus dux Saxoniæ adolescens, Henrici filius, Mauricij & Augusti frater, cùm Oeniponte regis Ferdinandi filijs adiunctus educaretur, decima die Octob. obijt. quo mense Clemens VII. cum Francisco Galliæ rege Massiliæ congressus, patrui sui Laurentij magni proneptem Catharinam Mediceam, Laurentij ducis Vrbini filiam, Henrico, Francisci Galliæ regis filio, postea regi, in matrimonium tradit. 10

8. Sept. ELISABETHA, Angliæ nostra ætate regina, in lucem edita est: cùm paulò antè 29. Maij. mater, Anna Boleina, Regina coronata esset. Ericus etiam XIIII. Sueciæ rex, patre 13. Decem. Gostauo rege, matre Catharina, Magni Saxoniæ ducis filia: VVilelmus Vraniæ prin- 24. April. ceps, patre VVilelmo, matre Iuliana, Bothonis Stolbergensis filia, nati sunt. ERICI Sueciæ regis annum & diem Natalem expressit Henricus Mollerus: *LVCIa sCeptrIfero nata LeM portat ErICo, QVI nItet In regno SVeCIa IVsta tuo.*

29. Decem. MAGDALENA GEORGIJ Saxoniæ ducis filia, Ioachimi II. marchionis Brandeb. Nati. coniunx, filium Paulum enixa, partus doloribus superata obijt: mater Alberti II. & 20 1525. Georgij gemellorum in cunis extinctorum; IOANNIS GEORGIJ nunc electoris Bran- 1530. deb. & Friderici archiep. Magdeb.

Causa. VVirtebergens. Eodem mense Decembri, omnium ferè principum Saxoniæ, Ioannis Friderici electoris, Henrici ducis Brunsuicensis, Ernesti ducis Lunæburgensis, Alberti ducis Borussiæ, Alberti ducis Megapolitani, Ioannis Cliuiæ, Philippi Hassiæ principis, Francisci episcopi Monasteriensis & aliorum legati, Christophoro duci VVirtebergensi adolescenti, restitutionem patris Vlrici exulis, & sui, in ducatum VVirtebergensem, ante quindecim annos à fœdere Sueuico sibi ereptum, & regi Ferdinando traditum, in conuentu sociorum fœderis Sueuici, & Cæsaris ac Ferdinandi oratorum, petenti, Augustæ astiterunt. Galliæ etiam rex, rogatu Christophori, & auunculorum ipsius, VVilelmi & Ludoici ducum Bauariæ, Guilelmum Langæum Oratorem eò miserat, qui duabus grauissimis orationibus, Vlricum Patrem, quod grauissimas sui delicti pœnas, totos iam quindecim annos exul dependisset, ac Christophorum filium planè innocentem, ducatu patrio indignissimè priuatum, in pristinam dignitatem & statum restitui flagitabat. Inter causas, cur patrocinium innocentis & exulis rex susciperet, affinitatem quoq; cum illo suam, & Christophòri cum Cæsare ac Ferdinando sanguinis propinquitatem allegauit. 30

Fridericus III. Imp.

Maximil. I. Imp. — Kunigundis, nupta Alb. duci Bauariæ.

Maximil. I. Imp. → Philippus.

Philippus → Leonora nupta Francisco Galliæ regi. | CAROLVS V. Imp. | Ferdinandus rex Boëmiæ, occupator ducatus VVirtebergensis.

Kunigundis → Sabina nupta Vlrico duci VVirteberg. | VVilelmus dux Bauariæ.

Sabina → Christophorus dux VVirtebergicus natus 1515.

VVilelmus → Albertus. 40

Cùm autem amica illa tractatione obtineri restitutio à Ferdinando non potuisset, VVilelmus Bauariæ dux, qui Christophorum, sororis filium potius quàm patrem saluum ac florentem esse cupiebat, & supremus fœderis Sueuici capitaneus erat: hoc primùm agit, ne denuò fœdus illud, quod alioquin eo anno exibat, in plures annos prorogetur, sed statim dissoluatur. deinde, cùm nullam rationem recuperandi amissam ducatus VVirtebergensis possessionem nisi in armis superesse videret: communicato cum 50

cum Gallico præcipuè legato, & alijs Christophori amicis, consilio, de pecunia ad bellum mutua à rege Francisco petenda cum Langæo agunt. Is verò, ne pacem Cameracensem cum Cæsare initam violare rex videretur, hanc rationem inuenit, vt Montispelicardi comitatum dux VVirteb. regi, 12 0 0 0 0. coronatis venderet, sic tamen, vt redhibitionis conditio apponeretur. Rex Montispelicardi possessione accepta, Ceruæsium illi præfecit. Pecuniâ acceptâ dux VVirtebergensis exercitum conscribit, cuius auxilijs, sequenti vere, in patrium ducatum reductus est, vt sequenti anno exponam. Cuius initio, Hamburgi conuentus legatorum aulæ Burgundicæ, quorum Georgius de Austria, Maximiliani nothus, episcopus Brixiensis, & Maximilianus Transiluanus, ad quem sunt Erasmi epistolæ, principes erant; & ciuitatum Vandalicarum, cæterarumque maritimarum fuit: in quo, quadriennij induciæ, inter Hollandos, & littoris Balthici ciuitates, mense Martio sancitæ sunt. Ad hunc conuentum, Cons. Lubecensis, cum suo equite thrasonico, Marco Meiero, inusitata ciuitatibus pompa, cataphracti, præcinentibus tubis, Hamburgam ingressi erant. sed paulò post, rebus aliter, quàm ipsi volebant, in tractatione cadentibus, cùm à legatis Holsaticis contumeliosè tractati essent: & à cæteris ciuitatibus electionem Christiani III. Daniæ regis probari & adiutum iri intelligerent: clam elapsi, Lubecam redierunt. vbi vacatione aliquot senatoribus data, & nouis suo arbitrio allectis, senatum denuò mutarunt. quam mutationem magistratus seditiosam, cùm Hermannus Bonnus Superintendens, literis ad senatum & ciues accuratè scriptis, verbo DEI, quod obedire præsenti magistratui, non eum abrogare præciperet, ex diametro repugnare doceret, & se dimitti peteret: statim à VVollenvvebero & illius factione, suggestu abstinere iubetur.

M. D. XXXIII.

M. D. XXXIIII.

3. Maij.

FINIS LIBRI DECIMITERTII.

CHRONICI LIBER DECIMVS QVARTVS,

Complectens annum 1534. 1535. 1536.

Generoso & Illustri Heroi & Domino, Dn.

NICOLAO KAAS;

SERENISSIMI DANIÆ REGIS CANCELLARIO, ET REGNI HOC tempore Gubernatori;

DEBITÆ PRO AMPLISSIMIS plurimisq; beneficijs, obseruantiæ & gratitudinis ergò,

LIBRVM HVNC, QVI CVM ALIA memoratu non indigna, tum verò potentiss. & opt. Daniæ regis CHRISTIANI III. initia continet;

Reuerenter offert & nuncupat

Dauid Chytræus.

M. D. XXXIIII.

CVm in Dania, post Friderici Regis obitum, Senatus regni, in quo episcopi præcipuum & summum locum obtinebant, electum regem Iohannem, Friderici regis filium, puerum, in Lutherana hæresi, vt nominabant, educatum, auersarentur; & ad noui Regis electionem non properarent, sed de administrando aliquantisper per se ipsos regno, & hæresi Lutherana ex vrbibus Hafnia, Malmogia, & reliquis regni oppidis, extirpanda, decretum superiori anno fecissent: magno in mœrore & sollicitudine, ciuitates (in quibus rex Fridericus passim liberè veram Euangelij doctrinam, quantumuis frementibus ac inuitis episcopis, prædicari iam ab anno 1527. permiserat, & ciuitati Malmogiensi duorum Monasteriorum ædificia mœnibus inclusa, ad Reipublicæ vsus concesserat) constitutæ erant. promulgabatur nomine senatus regni Edictum, vt ante certam diem, ex omnibus oppidis & pagis, Lutherani concionatores dimitterentur, & alij catholici pastores, ab episcopis probati, reciperentur. Addebat Archiepiscopus Lundensis Tobernus Bilde, publicam proscriptionem Lutheranorum, & quoscunque poterat, carcere ac exilijs multabat. Magistratibus ciuitatum deprecantibus, respondebatur, totius regni Senatus decretum esse, quod mutare nec possent, nec vellent. Cùm igitur Senatus Hafniensis & Malmogiensis in his angustijs hærerent, à Christiano Holsatiæ duce, Friderici regis filio petunt, vt fratris minorennis nomine regni curam suscipiat, se vtramque vrbem Hafniam & Malmogiam statim ipsi patefacturos esse. Is respondet, se Holsatiæ suæ administratione contentum, Daniam non expetere, quæ regem iam electum fratrem Ioannem habeat, cui iuramentum fidelitatis regni ordines iam præstitissent. Verùm episc. & illis addicti proceres, nec Ioannem, nec Christianum regem, qui grauius episcop. quàm rex Christiernus vnquam fecisset, oppressurus esset, vnquam recipere, sed se ipsos regnum administrare velle adfirmabant.

12. Iulij.

Destitutæ igitur alijs præsidijs ciuitates Danicæ, per Georgium Cocum Malmog. & Ambrosiũ Buchbinder Hafniensem Coss. cũ Lubecensi consule Georgio VVollenvvebero, consilia, de Christophoro comite Aldenb. doctrinã Euangelij amante, cum copijs Hafniam traducendo, communicant. Is, vt conuenerat, mense Maio, cũ quatuor peditum vexillis, Albim traijcit, & publico scripto, expeditionem in Daniam, ad liberandum regem Christiernum, sobrinum suum, & regno restituendum, se suscepisse profitetur. A senatu etiam & communitate Lubecensi commeatum & auxilia petit, quæ consule VVollenvveb. hortante, ob non præstitam à Danis aduersus Hollandos opem, & quod episc. Danos, ne Euangelion subditis & vicinis eriperent, impediendos diceret, & Lubec. hac occasione vetera in regno priuilegia sua, & plura insuper noua, adepturos esse, adfirmaret; facilè impetrauit: 60. ciuibus & centum viris, totius communitatis nomine applaudentibus. Veniente autem in vrbem comite, placuit VVollenvvebero, Holsatos primùm, velut in transcursu vlciscendos, quòd Hollandis se Hamburgi palàm adiunxissent, & ne opem Danis ferre possent, distinendos esse. Adiunctus igitur comiti Marcus Meier, ex mera petulantia & cupiditate vindictæ, Holsatos bello inuadit, & arcem Holsatiæ Tritovv ad Bilenam fl. Lubecensibus olim oppignoratam, deinde Eutinum, episcopi arcem, occupat. cœnobijs Reinfelden & Arensböck pecuniam extorquet. Segebergam diripit, & arcis obsidionem molitur, vnde re infecta discedere coactus, oppidum exurit, & rapinis ac incendijs passim grassatur. Christianus ad necessariam sui defensionem planè coactus, & à vicinis principibus & Hassiæ Landgrauio fideliter adiutus, alacri animo bellum suscipit, & copiarum ducem Ioannem Ranzouium constituit, qui ad Eutinum prima velitatione Lubecenses cum suo comite in fugam vertit, & arcem episcopi recipit. Christophorus Aldenburgensis comes, ex Draui ostio, in Selandiam traijcit: cumq; se captiui regis (quem ciues oppidorum Daniæ, quibus semper magis quàm nobilibus fauisse existimabatur, amabant) liberandi ac restituendi causa, venire profiteretur: ab Hafniensibus, nomine captiui regis, in vrbem & arcem regiam receptus est.

19. Iunij.

M. D. XXXIIII. 30. Iunij.

Poſt comitis ab oſtio Draui diſceſſum, Holſatus Dramundam à comite incenſam occupat. quam 9. Auguſti rurſus deſerens, Molnam obſidere inſtituit, vt eadem opera & Lubecenſes eo loco diſtineret, & equites ex ducatu Lunæburgenſi accedentes exciperet. Intereà Lubecenſes Plonam excurrentes, direpto oppido, arcem exuſſerunt. Holſati poſt tres hebdomadas, relicta Molna, Stokelsdorpij deſident. Inde ad Suartæ & Draui conſl. caſtra ponunt, & iunctis ad Premeſmolam Draui ripis, eo traiecto, ad vrbem, occurrentes ciues magno numero cædunt & profligant, omniaque infeſta ad vrbem reddunt. Miſerat paulò antè Chriſtianus, ad Goſtauum Sueciæ regem, adfinem ſuum, legatos, de Lubecenſium iniurijs conqueſtum, & auxilia petitum, ac ne cum Lubecenſibus, ſe excluſo, paciſci velit, rogat. Lubecenſes etiam per literas Goſtauum orant, ne huic ſe bello immiſceat. Goſtauus nouis Lubecenſium iniurijs, quod Ioannem comitem ab Hoia, & alios, qui ab eo defecerant, in ſuis caſtris duces conſtituiſſent, irritatus, & Chriſtianum adfinem non deſerendum iudicans: aliquot equitum & peditum ſignis, in Hallandiam miſſis, oppidum Helmſtad, pro Chriſtiano, ſequenti anno occupauit, & nobilitatem Scanicam, in oppido VVæ congregatam, vt Chriſtiano fidelitatis iuramentum præſtarent, hortatus eſt.

10.Septemb.

Lubecæ verò, communitas ciuium, Conſulis VVollenvveberi πολυπραγμοσύνῃ. & Marci Meieri militis glorioſi ſtultitia, quotidiè triſtioribus malis & calamitatibus Rempublicam obrui, & ſumptibus belli, quod contra regnum Daniæ, ducem Holſatiæ, & Suecum, pariter gerebant, immenſis, priuatorum etiam facultates exhauriri cernens, veterem ſenatum in Repub. reſtitui flagitat, & pacem ſe expetere aſſiduis clamoribus oſtendit. Itaque per vicinos principes, Henricum Ducem Megapol. & Philippi Haſſiæ principis, ac ciuitatum Vandalicarum legatos Lubecæ conuenientes, Pax cum Holſatis, excepto tamen Daniæ regno, ſancita, & promulgata eſt.

18.Octob. 18.Nouemb.

Conſul Georgius VVollenvveber & Marcus Meier, in Daniam profecti, cum Aldeburgenſi conſilia belli communicant. cui feliciter hactenus omnia ſucceſſerant. Etſi enim bello Holſatis inferendo ad Lubecam retentus, & poſtea vento deſtitutus, conſtituta Ioannis Baptiſtæ die, vt conuenerat, Hafniam appellere non potuit: tamen non procul inde in Selandiam exeunte Iunio egreſſus, Rotſchildiam primùm, deinde Coagium, & cætera oppida, quæ ſumma voluntate & promptiſſimo ſtudio ſe comiti, Chriſtierni regis, vt profitebatur, liberandi nomine, adiungebant. Nobilitas etiam, direptis iuſſu comitis, quorundam curijs, & Segardia oppugnata, frequens Coagij iuramentum fidelitatis, regi Chriſtierno, apud comitem præſtabat. Nobilitatis exemplum, Rotſchildenſis etiam epiſcopus, Iacobus Ronnovv, ſecutus eſt. Andream Bilde, qui ſingularem erga regem Chriſtiernum beneuolentiam præ ſe ferebat, conſiliarium ſibi comes adiunxit. Hafniam die 16. Iulij ingreſſus, arcem à Iohanne Vro præfecto poſt octidui oppugnationem, deditam, nomine regis Chriſtierni accepit. ſic facili negocio Selandia tota potitus eſt. Inde in Scaniam traijciens, à Malmogienſibus cupidiſſimè receptus; eique paulò poſt, indicto Lundæ conuentu, ab archiepiſc. Toberno Bilde, & nobilitate Scanica, fides iurata eſt. cùm quidem Tygo Crabbe Helſeburgenſis præfectus, γηραιὰ ἀλώπηξ, Hafniæ multò ante comiti ſtudium & beneuolentiam erga regem Chriſtiernum ſuam prolixè declaraſſet. Incidit etiam Malmogiæ, comes, in Clementē nautam, ſenem, qui ſemper regis Chriſtierni partibus addictiſſimus fuerat, & cum Nicolao Kniphouio coniunctis operis, eum in regnum reducere inſtituerat. Hunc inſtructum aliquot nauibus, cum Iohanne VVilcken capitaneo, in Iutiam comes ablegat, vt illius prouinciæ populos, ad obedientiā & fidem Chriſtierno præſtandam adigerent. Quod in VVendſiſlia, quæ extrema Cimbricæ Cherſoneſi verſus Arcton prouincia eſt, & finitima trans ſinum Lymicum, Himmerſiſſel ſeu Cimbria, ruſticis omnibus ac ciuibus etiam Alburgenſibus & Rendershuſienſibus, ſponte ad regis Chriſtierni nomen ſeſe aggregantibus, ſtrenuè executi ſunt. Verùm Nobilitas Iutica, peius cane & angue, Chriſtierno tyranno infeſta, deſertis ſedibus ſuis, ad Chriſtiani

8. Auguſti.

Holſa-

M. D. XXXIIII.

Holſatiæ Ducis, quem tamen epiſcopi Iutæ, ob religionis purioris ſtudium; non minus quàm Chriſtiernum auerſabantur, defenſionem & patrocinium confugerūt. & clam communicatis cum nobilitate Fyonica, Selandica, & Scanica, quæ comiti Aldenburgenſi iurauerat, conſilijs; Regem ſe agnituros, ſi ab eo defenderentur, profeſſi ſunt. Intereà comes Aldenburgenſis, cùm Scaniam, Selandiam & Fyoniam, iuramento deuinctas teneret, conſiliarijs ex nobilitate Danica, Ioanne Friſio ſecretario intimo, & cæteris, ſummam erga ipſum beneuolentiam vultu & verbis oſtendentibus, omnia tuta & pacata exiſtimans, amoribus ſe & voluptatibus dedidit: nec, paulò poſt, ſe per Goſtauum Sueciæ regem ab ortu, & Chriſtianum Holſatiæ Ducem ab occaſu pariter oppugnatum iri præuidit. Itaq; Veneri & Baccho indulgentis Fortuna paulò poſt planè mutata eſt. Hæc in Dania præſenti anno memoratu digna acciderunt. Roſtochij verò, communitas ciuium, à Georgio VVollenvvebero & ipſius factione, quæ tum Lubecæ regnabat, per Ioannem Oldendorpium Syndicum ad belli Danici ſocietatem inuitata, inuito & dehortante ſenatu, Lubecenſibus ſe adiunxit, incitantibus multitudinem LX. viris, ibi quoq; cum Senatu Rempublicam adminiſtrantibus.

PHILIPPUS dux Brunſuicenſis in Grubenhagen, Alberti filius, agnitam Euangelij veritatem publicè profiteri, & abuſus Pontificios, in eccleſijs ſuæ ditioni ſubiectis, vbique abolere cœpit, euocato ad conſtituendas eccleſias Nicolao Amſdorfio, qui tum parœcias in reliquo ducatu, tum collegia canonicorum duo, Einbecæ, ad D. Alexandrum, & D. Virginem, inſtitutis paſtoribus puram Euangelij doctrinam ſonantibus, emendat. inter quos, Erneſto Burmeſtero, quem cum D. Godſcalco Croppio, prima Einbecenſis eccleſiæ Euangelicæ fundamenta ieciſſe, ſupra diximus, viro docto, facundo, & in collegijs Romæ, Bononiæ, Florentiæ, Coloniæ olim verſato, & in aula Philippi hactenus Euangelion docenti, partem inſpectionis eccleſiarum commendat.

HANNOVERAE etiam, ſub ditione Erici ducis Brunſuicenſis, emendatio Religionis Pontificiæ publica, quantumuis diſſuadente ſenatu & principe, in eccleſijs facta eſt. Etſi enim ſuperiore anno, cùm ciuium communitas, ſinceram Euangelij doctrinam in vicina ditione Lunæburgenſi, & vrbe Brunſuicenſi, publicè ſonantem ſibi etiam concedi ſupplex flagitaſſet, & aſſiduè ac vehementer vrſiſſet; Senatus cum Syndico & paſtoribus aliquot vrbe exceſſerat: tamen delecti ex patritiorum ordine noui ſenatores, communicatis cum vicinis vrbibus ac Erneſto duce Lunæburgenſi conſilijs, ex Brunſuicenſi vrbe, Autorem Sanderum, virum prudentem, doctum ac facundum euocant, cui Syndici munus commendant. Conſul præcipuus erat Antonius à Barkhuſen, cuius pietatem & zelum religionis veræ reſtituendæ ſingularem fuiſſe, Vrbani Regij ſcripta teſtantur. de cuius conſilio, Rodolphum Myliū, qui Heruordiæ ſtudia doctrinarum olim rexerat, inſpectorem eccleſiæ præfecit, adiuncto collega Georgio Scarabeo, qui primus ſemina veræ Euangelij doctrinæ, ſumma cum modeſtia, fide, diligentia, & grauitate, aliquot annis ſparſerat. Intereà Ericus princeps, profugorum COSS. & Senatorum querelis inflammatus, itinera & importationem in vrbem aliquot menſes claudit. Ciues ex vicina Erneſti ducis Lunæb. ditione commeatibus adiuti, munitiones vrbis reficiunt. donec tandem principum aliquot & vicinarum ciuitatum interceſſione, princeps placatus, & profugi ſenatores priuati in vrbem redierunt menſe Auguſto. Rebus pacatis, Vrbanus Regius, Cellâ Saxonum euocatus, ordinationem eccleſiæ Hannouerenſis, quæ extat, conſcripſit, & deinceps, dum vixit, conſilijs ſuis eccleſiam rexit.

1533. 14. Septemb.

Floret autem hoc tempore HANNOUERA, inter cæteras Saxoniæ vrbes, non aggeribus ſolùm, muris & foſſis firmiter munita, & ciuium bonorum ac fortium virorum frequentia & ædificijs ſtipata, verùm etiam prudenti, pio & graui ſenatu, legibus, iudicijs, ac diſciplina publica & domeſtica: miniſterio eccleſiæ, ad veram Dei agnitionem & honeſtam diſciplinam, & communem ciuitatis tranquillitatē & concordiam vtiliter ſeruiente; & ſchola bene conſtituta, & pietatis ac literarum ſtudijs, Dei beneficio, præclarè ornata. Oppidum ad ripam Leinæ fl. è regione vetuſtæ arcis

M. D. XXXIIII.

cis comitum à Lavvenrod, iam Henrici Leonis ætate, circa A. C. 1156. (cui quod trans fl. situm esset, aulici Hannouer nomen dederunt) arci subiectum fuit. Quam cùm Albertus Saxoniæ dux, Ottonis & Agnetæ, postremi ducis Lunæburg. VVilelmi natæ filius, à ciuitate & proceribus ditionis Lunæburg. de consensu Caroli IIII. ad excutiendum Magnum Torquatum vocatus, auxilio ciuium Hannouerensium expugnasset: facultatem diruendæ arcis, & oppidum muro cingendi, & legibus suis, sub patrocinio & tutela ipsius liberè viuendi, ciuibus præbuit. Ab eo tempore, intra ducentos annos, incrementa paulatim sumens, in hanc amplitudinem & splendorem, quem hodie cernimus, sub Illustriss. ducum Brunsuic. ac Lunæburg. patrocinio excreuit.

1371. die Trinit.

Mense Maio, Philippus Hassiæ Princeps, Vlricum ducem VVirtebergensem, cuius soror Maria, Henrico duci Brunsuicensi nupta erat, in patrium ducatum reduxit, quem antea tenuerat rex Romanorum Ferdinandus, traditum sibi à Sueuico fœdere, quod Vlricum eiecerat. Enituit autem virtus Landgrauij egregiè, & in rebus bello gestis, & in moderatione, qua in victoria vsus est. Habuit enim exercitum in ducatu VVirtebergensi rex Ferdinandus, duce Philippo Palatino, Ruperti filio, cum quo Landgrauius statim in aditu ditionis conflixit. Eo exercitu dissipato victor posteà omnia occupauit oppida: expugnauit munitissimas arces, quas intra paucos dies recepit. Cauit summa diligentia, ne vsquam recepti ac dediti vlla afficerentur iniuria. Disciplinam militarem seuerè conseruauit, prohibuit fruges in agris conculcari, aut pabulationibus absumi. & quoniam mota erant arma contra regem Ferdinandum, vt res iterum deduceretur ad otium, princeps Moguntinus & dux Saxoniæ Georgius, Landgrauij socer, de conditionibus pacis egerunt cum Ferdinando, vt ducatum VVirtebergensem relinqueret duci VVirtebergensi, verum ita, vt feudi dominum Ferdinandum, ipsiusq; hæredes, VVirtebergensis agnosceret. Hac conditione impetrata, Hessus dimisit exercitum, & pax restituta est. Et cùm Ferdinandus rex æquitate sua laudem meritus est, qui de ducatus VVirtebergensis vsufructu cedere maluit, quàm in Germania maius bellum excitare: tum Landgrauij moderatio visa est memorabilis; qui cùm optimè paratus esset, & occupare plura posset; tamen maluit ab armis discedere, quàm videri aliena appetere, fuitq; contentus amici ducis restitutione. Dum hæc à Landgrauio aguntur, socrus ipsius, Barbara, Georgij Saxoniæ ducis coniunx, Casimiri Poloniæ regis filia, è viuis discedit.

Aduersus Henricum VIII. Angliæ regem, qui facto cum priore coniuge Catharina, Ferdinandi regis Hispaniæ filia, fratris Arturi adolescentis quatuordecim annorum relicta olim vidua, diuortio, Annam Thomæ Bulcini equitis Angliæ filiam duxerat: Clemens VII. Pontifex, solennem sententiam, qua prius coniugium legitimum, & diuortium irritum pronunciat, in consistorio promulgauit. qua cognita, Henricus acerbissimas aduersus Pontificem odij flammas concepit, & communicato cum senatoribus regni præcipuis consilio, omnem Pontifici potestatem & iurisdictionem ecclesiasticam in Anglia abrogat, eamq; publico senatusconsulto in se transfert. se summum in terris ecclesiæ Anglicanæ caput, omnibus edictis & literis præscribit: appellationes ab archiepiscopis, & denarium D. Petri, & primos omnium sacerdotiorum vacantium fructus, ac eorundem decimas, & alia Pontifici hactenus pendi solita, sibi vendicat: & coniugem dimissam planè auersatus, Annam suam Bulleinam reginæ honoribus exornatam, pertinaciter retinet, ex qua filiam Elisabetham, hac nostra ætate regnantem, iam susceperat. Legem insuper addit, qua læsæ maiestatis reus tenetur, quisquis deinceps intra regni sui fines, Papam pro capite illius haberet ecclesiæ. Oratores etiam suos, tum ad alios Christiani orbis principes, tum in has maritimas vrbes, quæ Pontificis Romani tyrannidem & idola abiecerant, Lubecam, Hamburgam, Rostochium & alias misit, quæ de diuortio sententias inquirerent, & legatos ad se in Angliam mitti, & coniunctionem ac fœdus commune aduersus Romanum Pontificem flagitarent. ac Lubecenses, missis legatis, pecuniam mutuam, ad sumptus belli Danici, statim impetrarunt. Hamburgenses cum senatoribus Superintendentem etiam suum, D. Ioannem

23. Martij.

3. Nouemb.

nem Aepinum, petente id rege, ablegarunt. Clemens VII. intereà extinctus; Alexandrum Farnesium senem septuagenarium successorem habuit, qui Paulus III. nominari deinceps voluit.

M. D. XXXIIII. 25. Septemb.

In idem tempus, Monasteriensis Anabaptistarum Tragœdiæ epitasis incidit, quæ occasionem præbuit, in omnibus his vrbibus Saxonicis, Mandata aduersus Anabaptistas & Sacramentarios seditiosos publicè promulgandi, & senatores certos constituendi, qui prouiderent, ne Anabaptistæ vel similis farinæ fanaticis opinionibus infecti clanculum in vrbes irreperent, aut ingressi statim dimitterentur. Anabaptistæ Monasterij forum armati occuparant & munierant. vnde ecclesiastici & 10 ciues reliqui, insidias & cædem sibi parari facilè intelligebant. proinde & ipsi se in cœmiterio Transfluuiano aduersus vim Retinctorum armarunt, principe & paganis in auxilium vocatis. Sic vtrinque in armis per eam noctem excubarunt. Postridiè pagani ante auroram suo more armati adsunt ad quælibet parati. Princeps verò, cùm se tam subitò armare non posset, aduentum differt. Interea Anabaptistæ, principis aduentum metuentes, hoc sibi studio habent, vt transactione dissidium subitò, priusquam princeps adsit, sopiatur. Agitur itaque vtrinque per feciales de pace, & datis vtrinque obsidibus, pax canina initur. Inde quisque positis armis suos penates repetit. Mox Anabaptistæ, rupto fœdere, portarum claues postulant & accipiunt. Cúmque diuites iam essent egressi, pro suo arbitrio in vrbe grassantur. Tan-20 dem ad eam magnitudinem secta creuit, vt iam eius asseclæ non clanculum, sed palam ad vrbis imperium contenderent. Rebus itaque omnibus iam confirmatis, bonos & innoxios ciues, exutos omnibus, vrbe in exilium pellunt, soli vrbe omniumque profligatorum bonis potiuntur, & hanc, cum obsidionem metuerent, magis magisque muniunt, eamque nouam Hierosolymam appellant, templa fœdant, sacra profanant, deiectis consulibus & senatoribus Pontificijs, sceleratissimos quosque substituunt, ijs quoque tandem remotis, duodecim causarum emergentium Iudices (quos seniores in Israël vocant) eligunt, quibus omnium rerum potestas committitur. Hinc iterum ea forma Reipublicæ in monarchiam, per Ioannem Bœkelium Leydanum, hominem admodum versipellem, commutata est, cùm se regem, 30 & Kniperum Dollingum sibi vicarium constitueret, omnes vrbis opes inuaderet, polygamiam introduceret, eamque contra multorum ciuium reliquorum sententiam defenderet, auream argenteamque monetam cuderet, concionatores in varias mundi partes dilatandæ sectæ suæ causa emitteret, qui omnes ad vnum interficiuntur. Tandem hic rex, cùm proditionem suæ vrbis timeret, duodecim duces creauit, inter quos, episcopas & principatus Germaniæ nondum occupatos partitus est. hos portis vrbis primùm præfecit. Sed vrbem enormi impietate & contumacia, alijsque sceleribus, Deo suoque principi factam rebellem, Franciscus in quadragesima obsedit. In sumptus belli tota diœcesis exactiones aliquoties pendit, ac multis militibus desideratis frustrà aliquoties vrbs oppugnatur. Inde prin-40 ceps auxilijs ab Imperio sibi decretis adiutus, belli compendium quærens, septem castellis, vallo & fossa interpositis & communitis, vrbem cinxit, & sic oppidanos constrinxit & arctauit, vt neque exitus neque ingressus in vrbem cuiquam patuerit. Vnde tanta paulatim rerum necessariarum penuria in vrbe esse cœpit, vt omnibus absumptis, canes, feles, glires, ranas, mures, & ea, à quibus natura hominis abhorret, in cibos verterent, neque à propriorum liberorum esu abstinerent, & multi fame extinguerentur. Ideo ad arma inutiles vrbe expulerunt.

1535.

Post diuturnam tandem obsidionem, nocte S. Iohannis Baptistæ, Hensulo Langstrato, milite gregario transfuga præeunte, per fossam & portulam minorem, vallum versus patentem, quingenti milites, duce VVilkino Stedingio, viro nobi-50 li & audace, qui præfecturas Cloppenburgum & Delmenhorstam postea rexit, introducti sunt. qui porta vrbis, quæ crucis dicitur, patefacta, exercitum intromiserunt. Vrbe capta, victores miserandam in Anabaptistas lanienam exercent, occidunt sine discrimine omnes, præter mulieres & pueros. Capita execrandæ factionis,

M. D. XXXIIII. BernardusKnipperdollingus indigena, Bernardus Krechtingus, pastor quondã Gylthusianus, & rex ipse Ioannes Leidanus, cum regijs suis insignibus, corona, sceptro, calcaribus, annulis, & torquibus aureis capiuntur. Author verò & coriphæus huius sectæ, Bernardus Rothmannus, viuus in hostium manus non deuenit, sed in prima vrbis inuasione bipenne dissectus, inter cadauera repertus est. Anabaptistarum bona in vsum dioecesis & compensationem damni dati, confiscantur, quorum venditioni, viri octo ex omnibus statibus præficiuntur. Capita seditionis, rex, Knipperdolling, & Bernardus Krechtingus, ad supplicium Monasterium reducuntur, atque ibi, episcopo & magna populi concione præsente, in proscenio, in fori medio extructo, candentibus forcipibus dilaniati, & ferreis caueis inclusi, & ad turrim S. Lamberti suspensi, suæ impietatis & temeritatis pœnas dederunt. ac per aliquot annos, post recuperationem vrbis, in Anabaptisticæ sectæ reliquias princeps animaduertit, donec radicitus eos in dioecesi sua extirparet.

OSNABRUGÆ etiam, propter Anabaptisticos furores in vrbe Monasterio grassantes, quibus occasionem præbuisse initio permissa Euangelij prædicatio libera videbatur; omnes Euangelij concionatores, confessioni Augustanæ palàm adhærentes, dimissi sunt: in qua vrbe iam ab anno 1521. purioris doctrinæ semina sparsa vigebant. Gerardus enim Hekerus, Theologiæ doctor, Augustinianus, senex, quo olim præceptore Lutherus Erphordiæ vsus fuerat, statim post primas Lutheri, de Indulgentijs & pœnitentia, & traditionibus humanis, disputationes, taxare Pontificias superstitiones, Osnabrugæ in suo monasterio cœpit. quod in summo templo etiam Liborius Missingius verecundè & modestè: liberius autem & apertius Iohannes Pollius Poëta, Rector scholæ templo adiunctæ, faciebat. Itaque aliquantò post à canonicis Pollius dimissus, in vicina ditione Teckelnburgensi, sub Conrado comite, primus ecclesiarum οἰκιστὴς fuit. Pollio, Alexander Meppensis, à Ioanne Murmelio celebratus, in Osnabrugensis scholæ gubernatione successerat. Quo tempore, Adolphus Clarenbachius Lennepensis etiam, Euangelion Ioannis & alia, accedere ad se volentibus, extra ordinem interpretatus est. Is ab episcopo Erico pulsus, Coloniam venit. vbi ob constantem Euangelij confessionem ignis supplicio affectus, beatam martyrij coronam adeptus est. In templo D. Catharinæ, Ioannes quidam Hadepollius, iam ab anno 1525. docuerat. qui VVilelmum Santphurdum collegam habuit, tum quidem ab episcopo Erico eiectum, & priuatim ciuium liberos erudientem, sed qui post aliquot annos episcopi Francisci VValdechiani aulicus concionator factus, instaurandarum in vrbe Osnabruga & tota dioecesi ecclesiarum autor fuit, vt suo loco monebimus. Antequam verò concionatores Osnabruga dimissi essent: sex Anabapt. Monasterio Osnabrugam, passim in plateis & alibi concionantes, emissi; à Senatu capti ac episcopo traditi sunt. Sex illi emissarij, in foro nummos aliquot vnciales, in signum oblatæ pacis & consortij suæ religionis, sparserant. Quibus vno in latere, duo gladij decussatim in se mutuò incidentes, impressi erant: & adscripta verba: In regno Dei vnus rex directus, vbique vnus Deus, vna Fides, vnum Baptisma. & in ambitu, nomen vrbis Monasterij, & annus 1534. In altero latere, dicta Iohannis; Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi regnum Dei. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Cùm in custodiam iussu Senatus ducti essent, Psalmos Germanicos cecinerunt, ac plurimi ex vulgo ciuium, fortunam eorum, quos homines pios & sanctos esse iudicabant, miserati, magno numero confluentes accinuerunt. Cùm autem quolibet psalmo finito, captiui, vt ad seditionem ciues concitarent, numerum plurimorum millium huic sectæ initiatorum proclamarent; deinde cantando pergerent; atque ita ciuium accurrentium multitudo augeretur: hortatu concionatorum & senatus autoritate ac comminationibus, ciues singuli in suas domos ægrè redierunt. Ex Anabapt. vnus, Henricus Grase, supremi consulis colloquium expetiuit. Quo impetrato, cùm cæteri concaptiui, opera illius consulem suæ sectæ adiungendum sperarent, alta voce exclamant: Pater nunc mitte Spiritum tuum sanctum. Is verò ridens eorum stultitiam, per consulem, si vita ipsi donetur, fidelem operam suam episcop. obsidenti

Monast.

Marginalia: 1529. (beside "accedere ad se volentibus"); 1543. (beside "bruga dimissi essent"); line numbers 10, 20, 30, 40, 50.

Monast. in prodendis sociorum consilijs, & maturanda vrbis deditione, defert. Se enim cum compedibus & catenis Monasterium redire velle, ac præ se ferre, vt Petrus ab Angelo, ita se mirabiliter à Deo ex carcere eductum esse, & vaticinari velle, certò diuinitus hostes ab vrbe depulsum iri. Intereà exploratis eorum consilijs, de omni vrbis statu fideliter episcopo relaturum esse. Senatus cùm principi episcopo per literas omnia indicasset, petenti captiuos, & recognitionem danti, priuilegijs vrbis nihil hoc facto præiudicatum iri, noctu Iburgum miserunt: vbi quæstionibus examinati, & supplicio capitis adfecti reliqui. Vnus ille in vrbem exploratum missus, fidelem operam episcopo præstitit, & in alijs etiam vrbibus, vt VVesaliæ & alibi, Anabaptistarum se armantium conspirationes, senatibus, iussu episcopi indicauit, ac ne opem ferre obsessis possent, impediuit. Quo tempore, Vrbanus Regius, librum ad Osnabrugenses, in quo præcipuos Anabaptistarum articulos, verbo Dei accuratè refutat, editum, ac Lutheri commendatione ornatum misit. Episcopus autem, crebris ad Osnabrugenses literis, ciues, de contagijs Anabaptistarum, & Psalmis Germanicis in Ecclesia cathedrali præcipuè & ad S. Iohannem canendis, dehortatus est. In reliquis duobus templis, quorum senatus patronus erat, vtcunque puriorem doctrinam tolerauit, modò in ceremonijs nihil sua autoritate mutarent. se enim piam ecclesiarum ordinationem, in tota diœcesi, vniformem, instituere omninò decreuisse. quod octennio post demùm perfecit. Anno ineunte Ioannes Auentinus, qui Boiorũ annales edidit, & in his, Saxonicorum Cæsarum, & totius Germaniæ ac Imperij Romani res maximè memorabiles fideliter complexus est, ex hac vita decessit.

M. D. XXXIIII.

9. Ianuar.

Exeunte anno, Barnimus & Philippus, Pomeraniæ Duces, comitia ordinum suorũ, Treptouiæ ad Regum habentes, communi consilio & decreto, impiam doctrinã, abusus & Idola Papæ Romani, in tota Pomerania abrogant, & veram Euangelij doctrinam, cum confessione Augustæ Cæsari exhibita congruentem, ac ceremonias ad ædificationem veræ pietatis & bonum ordinẽ vtiles, libro ordinationis ecclesiasticæ tum comprobato expositas recipiunt: & præfecto Visitationi Ioanne Bugenhagio, & alijs, ea hyeme in oppidis passim eam inchoari, & ecclesias ac scholas rectè constitui curant. Qui ordo, Dei beneficio, huc vsq; in ecclesijs Pomeraniæ conseruatur.

Anno M. D. XXXV.

Ad Danici belli societatem, quod maximè hoc anno feruebat, Albertus dux Megapolitanus etiam, Magni filius, Henrici frater, à Lubecensibus præcipuè inuitatus, Rostochio cum gynæceo, exiguis copijs militaribus adiunctis, Hafniam traiecit, vbi iam Christophorus comes Aldeburgensis, arcem tenebat. Albertus episcopi aulam occupabat, Christianus Holsatiæ dux, Friderici Daniæ regis filius, à proceribus regni Daniæ præcipuis, refragantibus tamen plerisque episcopis, Rex vocatus, in Iutiam primùm, Ioannem Ranzouium Holsatum & Ericum Banner, equitem Danum, duces mittit, vt agrestium multitudinem, à Clemente per Aldeburgensem submisso concitatã, & pro rege Christierno liberando arma sumentem, armis ad officium reducerent. quæ cùm Alburgum à se occupatum teneret, & fortiter defenderet: vi vrbem expugnarunt, & Clementem ducem seditiosorum, plumbeâ corona decoratum, palo configi iusserunt. Inde traiecto sinu Limmerico in VVendsisel seu VVendorum prouinciam, Cimbricæ Chersonesi extremam, promoto exercitu, sublatis factiosorum ducibus, reliquos obedientiam nouo regi iuramento sancitam præstare coëgerunt.

Hinc in Fyoniam summi Duces belli cum copijs transierunt, vbi cùm Christophori comitis Aldenb. & ciuitatis Lubecensis (quibus Ioannes comes Hoiensis, & Nicolaus comes Teckelnburgensis, Ottonis filius, militabant) exercitu ad Asnicium confixerunt, ac Deo iuuante victoriam obtinuerunt insignem: comitibus Iohanne Hoiense, & Nicolao Teckelnburgico, & Gostauo Trollio archiepisc. Vpsaliensi, in acie cæsis. Inde Lubecensium classe nouem nauium, quæ in sinu Midelfarensi traiectum regis recens electi, in Fyoniam, prohibere debebat, occupata: cùm nihil amplius hostile vsque ad mœnia Hafniæ se ostenderet: Christianus metropolin regni Hafniã, quæ à Christophoro comite Oldenburgensi & Alberto duce Megapolitano, ꝓ rege Christierno captiuo, vt aiebant, defendebatur, exeunte Iulio obsidio-

11. Iunij.

M.D.XXXV. obsidione cinxit. Sueci verò, fidelem & fortem Christiano operam hoc anno præstantes, Helmstadium iam mense Ianuario obsidere cœperant. quod etsi vi expugnare nequibant: tamen vt Christiano regi Daniæ iuraret, adegerunt. Inde Helsingburgam, Coronam, Malmogiam versus (quæ oppida, Gubernatoris Daniæ comitis Aldenburgensis & Lubecensium præsidijs tenebantur) Nobilitate passim in regis Christiani fidem & potestatem recepta, descenderunt.

Consiliarij comitis Aldenburgensis, perinde ac si aduentus Suecorum prorsus fuissent ignari; hortatores comiti sunt, vt copias omnes quotquot conficere possit, aduersus Suecos in Scaniam mittat. Itaq; sex cohortes peditum, 500. equites Dani, centum equites Germani, Lubecensium copijs, quibus Marcus Meier in Scania præerat, coniuncti; ad Helsinburgum oppidum, quod Sebastianus à Iessen, Friderici Saxon. el. nothus, Marcus Meier, & alij duces pro Aldenburgensi & Lubecensibus tenebant, in Suecorum exercitum incidunt, ad quos comitis equites Danici statim transeunt. Reliquæ comitis & Lubecensium copiæ, vt à tergo munimentum tutum ab arce haberent, quam Tycho Crabbe, senex, qui se amicissimum comiti ostenderat, præsidio & machinis munitam tenebat, propius ad arcem subeunt, vbi, commisso prælio, cùm à fronte Sueci in eos incumberent, à tergo tormentis ex arce amica, vt putabant, in milites euibratis, crudelissimè dilacerarentur; copiæ comitis dissipatæ, & duces præcipui, ac in his Marcus Meier, capti sunt. Tycho Crabbe, Andreas Bilde & cæteri Senatus regni proceres, quorum consilijs hactenus comes Aldeb. vsus fuerat; post hanc victoriam à Suecis partam, iuramentum à se comiti præstitum renunciant, & cursum victoriæ vrgentes Malmogiam terra marique obsident, Marcumque Meier, VVARDBERGAM, TRVDONI Vlfstand, Gregorij filio, qui nomine Senatus regni Daniæ arcem illam tenebat, custodiendum mittunt. Apud hunc liberaliter habitus, gratiam hanc hospiti retulit, vt absente aliquando ex arce TRVDONE, corruptis pecunia & promissis, aliquot illius ministris, arcem VVardberg proditoriè occuparet, atque eius coniugem & sex liberos captos, & Axylle Brae, aliorumque nobilium & vicinorum bona, belli metu illuc deposita, in suam potestatem redigeret. Cùm autem impotentius in ciues & vicinos grassaretur: ciues imperij eius pertæsi, Suecis oppidum nomine Christiani regis electi dedunt. Ipse in castra ad Hafniam ductus, lata sententia in quatuor partes dissectus est. Christianus ipse superiori anno, Hafnia vndiq; obsessa, in Scaniam transiens, à nobilitate Scanica iuramentum fidelitatis ad Lundam sub dio accepit.

31. Maij. 1536.

18. Augusti.

Classem etiam quatuordecim nauium bellicarum, Christiano, Gostauus auxilio misit. cui sub Gothlandia, sex Alberti Borussiæ ducis naues, se coniunxerunt. vnde ad Bornholmiam tendentes, exeunte Iunio cum hostili classe feliciter confixerunt. Inde Hafniam mari obsederunt. vbi Ducis Christiani classi coniuncti, mense Augusto, Anglicas aliquot naues, Lubecensibus auxilio missas intercipiunt, totamq; hyemem in eo sinu commoratæ sunt, vbi glacie mari concreto milites classiarij ad Christiani ducis castra Hafniam obsidentia vocati, tandem se receperunt. Obsessi enim, toto eo anno, Caroli V. (qui tamen ipse, in Africa tum regno Tunetano expugnato, & restituto regni hærede Mulcasse, in Siciliam & Neapolin sub autumnum traiecerat) & aulæ Burgundicæ inprimis, ac Lubecensium auxilia frustra expectantes, pertinacissimè omnia obsidionis & famis pericula tolerarunt.

Lubecenses verò, durante adhuc Hafniæ obsessione, intestinis in vrbe dissensionibus, ac tot externis cladibus fracti, assiduè etiam mandante Imperatoris Camera, vt veterem formam administrationis Reipub. reuocarent: tandem in conuentu ciuitatum Anzæ, quas Senatus Hamburgensis Lunæburgam primùm conuocauerat, eò rem deduci sinebant, vt noui senatores, & ipse consul Georgius VVollenvveber officio suo se abdicarent; & Nicolaus Bromsen consul, qui initiò harum mutationum & tumultuum vrbe excesserat: & senatores veteres (nouis dimissis, & ciuium 60. antisenatu remoto) exeunte Augusto, in pristinam dignitatem restituerentur. quibus præcipuæ curæ fuit, vt composito & sublato cum Danis bello, pax & tranquillitas Reipublicæ domi ac foris instaureretur. VVollenvvebero, vt honestiore

stiore prætextu discederet, præfectura Bergerdorfensis ad Bilenam fl. commendata est. vnde paulò post, per diœcesin Verdensem iter faciens, episcopi Christophori ducis Brunsuicensis iussu captus, & in arcem Lycaoniam ad fratrem Henricum transmissus est. vbi post longum carcerem, supplicio tandem affectus, & in quatuor partes dissectus est. cùm præter alios, etiam Lubecensis senatus, misso secretario, eum accusasset: quòd bellum non necessarium, ex mera petulantia, aduersus vicinum Christianum ducem Holsatiæ excitasset: quòd mota seditione, veterem senatum Lubecæ abrogasset, & se intrusisset: quòd templa & monasteria in vrbe, & toto territorio spoliasset, & quotquot eius libidini aduersarentur, expulisset: quòd tandem Lubeca discedens, exitium ciuitati, concitatis aduersus eam ciuibus, minatus fuisset. Hic exitus fuit hominis inquieti & πολυπράγμονος prætextu Euangelij gubernationem inuadentis, & multa non necessaria & iniusta, propriæ sapientiæ & virium fiducia, mouentis.

M. D. XXXV. 1537. 25. Septem.

Lubecensem diœcesin, Detleuus Reuentloius nobilis Cimber & Præpositus Reinbecensis, qui Friderici Daniæ regis cancellarius fuerat, & puriorem doctrinam amabat, regere hoc anno cœpit. Etsi autem nondum anno vertente obijt; tamen eximium hoc beneficium collegio præstitit, vt impensæ belli, in oppidi Vtini recuperatione à Christiano rege electo factæ, in gratiam episcopi eo tempore non reposcerentur. nam id oppidum, sub priore episcopo Bocholdo, quòd consilijs ipsius Christianus subinde vteretur, à Lubecensium duce Marco Meiero occupatum erat. Detleuo Baldasar successit, ex nobilissima Ranzouiorum gente ortus, qua vix alia nostris temporibus in Holsatia & ducatu Slesuicensi vetustior & amplior, & viris Heroicis, belliq; & pacis artibus florentior, ac vtilius Reipublicæ in gubernatione seruiens, celebratur. Tres autem distinctæ familiæ sunt, ab vno stipite propagatæ, in quibus Baldasari episcopi proauus, D. Scako eques auratus, non solùm principi suo Adolpho, duci Slesuicensi, verùm etiam Sigismundo & Alberto Cæsari, à quo inter equites sui ordinis cooptatus est, familiaris & carus, & virtutis ac rerum gestarum gloria clar⁹ fuit. Scakonis huius ex filio Henrico nepos fuit Ioannes, sacris primùm initiatus & Lubecensis ecclesiæ canonicus. Sed relicto sacerdotio, ex coniuge Margarita Broktorfia, septem præstantes Heroas genuit, qui omnes Reipublicæ sub Danicis regibus Friderico I. & Christiano III. vtiliter consilio vel manu seruierunt: Casparum, præfectum Hensbergensem; Melchiorem, aulæ Christiani III. marscallum, quo immatura morte sublato, rex se gemmam ex corona sua præcipuam amisisse testatus est: Baldasarum hunc episcopum Lubecensem & præpositum Slesuicensem: Breidonem, qui auspicijs Christiani Hafniam obsidentis, in agrum Groningensem copias duxit: Henricum præfectum ducis Adolphi Gottorpiensem: Sifridum præfectum ducis Ioannis senioris Haderslebiensem: & Ottonem, Ranzouiæ arcis, quæ nomen toti Ranzouiorum generi dedit, dominum. Alterius rami à Goldscalco propagati, qui Danielem ducem belli regis Friderici II. contra Suecos tulit: & tertiæ familiæ in Crummendic, à Caio deriuatæ, ex qua, Ioannes eques auratus & trium Daniæ regum consiliarius, & belli dux supremus: & filius Henricus regius vicarius, oculus nobilitatis eruditæ in his terris fulgentissimus, & flore filiorum virtute patri similium beatus, orti sunt, quorum suo loco mentionem faciam.

1439

VVilelmus dux Brunsuicensis, Henrici senioris filius, cùm duodecim annos in fratris Henrici custodia fuisset: tandem tædio ac metu carceris perpetui, ac valetudinis incommodis adductus, non tantùm de tota gubernatione ditionum & hæreditatis vniuersæ, à patre relictæ, verùm etiam successione in quibuscunq; bonis, fratri Henrico, illiusque liberis ac posteris masculis, pro se & hæredibus, cessit, omnique iuri successionis suo renunciauit. Henricus vicissim ipsi bis mille florenos Brunsuicenses annuos, alimentorum nomine promittit, & curiam Gandersheimensem, quam mater illius tenuerat, habitandam attribuit, ita tamen, vt nihil in oppidi aut præfecturæ reditibus iuris sibi VVilelmus arrogaret. His pactis, ambo principes fratres, & omnes ducatus ordines, prælati, nobilitas, & vrbes, sigilla sua appenderunt, & autoritate Cæsarea confirmari curarunt. Verùm post aliquot annos, hanc Tranſ-

1541.

M. D. XXXV. Transactiones, velut vi ac metu VVilelmo extortam, cognati principes, Ioachimus elector, Georgius & Albertus, marchiones Brandeburgenses; Ioannes Fridericus elector, Henricus & Ioannes Ernestus duces Saxoniæ; Philippus Palatinus & Anhaldini in comitijs Ratisbonensibus ab Imperatore rescindi, & irritam pronunciari, petiuerunt. quòd tamen ab Imp. qui Henricum diligebat, & pacta confirmauerat, non potuit impetrari. VVilelmus tandem in ducatu Megapolitano exul Myrouiæ vitam finiuit. 1558.

SMALCALDIÆ in conuentu ordinum Imperij Augustanam confessionem amplectentium, mense Decembri, fœdus ducis Saxoniæ electoris, Landgrauij Hassorum, & ciuitatum, quæ ipsis in causa religionis coniunctæ erant, breui exiturum, plurium principum & ciuitatum accessione augendum, & in decem annos, à proxima Dominica Inuocauit, prorogandum esse, decretum est. Fuerunt in eo conuentu legati Gallici & Britannici, συμμαχίαν petentes. Sed cùm Cæsarem & Imperium confœderati semper exciperent; Gallica coniunctio intermissa est. Anglici, inter quos Eduardus Foxus, episcopus Herfordiensis, & D. Robertus Barns, qui se D. Antonium in Germania nominabat, totam sequentem hyemem VVittebergæ commorati, cum Theologis, de Diuorrio sui regis, & præcipuis doctrinæ controuersæ articulis contulerunt. Ad Britannum, dux Saxoniæ & confœderati, legatos, de consensu doctrinæ, & fœdere ad mutuam defensionem constituendo, sequenti anno acturos, destinarant. sed cùm posteriorem reginam, Britannus, adulterij accusatam magis quàm conuictam, vltimo suplicio affecisset: consilium mittendi Theologos mutatum est. Galli orator in eo conuentu fuit Guilelmus Bellaius Langæus, cui aureum illum de pueris rectè ac liberaliter educandis libellum, Sadoletus; & Xenophontem Philippus postea inscripsit. Is regem suum talem moliri dogmatum διαλλαγὴν, quam ipsa etiam accipiat Gallia, ostendebat. ac denuò regis sui nomine vrgebat, vt ex præcipuis protestantium Theologis aliqui in Galliam mitterentur, qui cum Parisiensibus, de articulis controuersis coram rege conferrent. Cùm autem dux Saxoniæ commeatum proficiscendi in Galliam Philippo non permitteret: sententiam suam de moderandis controuersijs religionis, & sedandis dogmatum dissidijs, scripto complexus est, cuius aliquoties in epistolis ad amicos hoc anno meminit. Quod in quarto operum ipsius Tomo extat.

In Liuonia, VValtero à Plettenberg, qui vnum & quadraginta annos Liuoniam, in summo flore tum existentem, summa cum laude & felicitate rexerat, extincto: Hermannus à Bruggeni, magister Liuoniæ successit. Quibus ipsis diebus, BASILIUS Moscouiæ rex moriens, Ioanni filio, puero septenni, amplissimum illud Russorum Imperium reliquit. quod nostra ætate Ioannes, initio felix, adiecto Russis Casanæ regno & Astracanæ, ad ostium VVolgæ fl. in mare Caspium se exonerantis sitæ, amplificauit. postea tyrannus crudelissimus, non in Liuonos solùm bello vicennali à se vexatos, sed in proprios etiam subditos, immanitate inaudita sæuiens, tandem infelix, vniuersam Liuoniam & Russiæ partem, Naruæ & VViburgo interiectam, Sueciæ & Poloniæ regibus cedere coactus est, vt suo loco commemorabimus. Vitam huius tyranni, M. Paulus Odebornius, Vates verò DEO & Musis carus, & Rigensis ecclesiæ eo tempore pastor, tribus libris luculentè descripsit: qui Latinè & Germanicè editi, in multorum manibus versantur.

Eodem hoc anno, Solymannus, Mesopotamiam, Assyriam, & Babyloniam, Thomæ Persarum regis, qui tributum, à patre Hismaële pactum, pendere proximis annis recusauerat, prouincias occupat. Lusitaniæ rex Ioannes III. per duces suos DIVM Indiæ vrbem, ad fl. Indi ostium sitam, expugnat.

Carolus V. suscepta in Africam expeditione vrbem ac regnum Tunetæ occupat. vrbem direptam, Muleassi seu regi ASSANO (Muli enim, regem vel Dominum lingua ipsorum significare intelligo) quem Hariademus Mitylenæus Barbarossa, ex pirata Algieræ rex & toti imperio maritimo à Solymanno præfectus, superiore anno eiecerat, restituit. Arcem verò Golettam, in faucibus sinus angustissimis, velut regni claustrum, Hispanico præsidio munitam, sibi seruauit. Mulcassis huius pater Maho-

M. D. XXXV.

Mahometes, viginti duos filios reliquerat, ex quibus Muleasses primogenito Maimone excluso ac interfecto, cæteris etiam plerisq; necatis, regnum superioribus annis occupauerat. Euadens tum lanienam fratrum à Muleasse institutam, Roscettes secundogenitus, ad Hariadenum Barbarossam, Algeriæ præfectum se contulit, qui Roscette Byzantium misso, nihilominus sub eius reducendi prætextu deceptis Tunetanis, vrbem ac regnum Tunetanum, Muleasse eiecto, in potestatem superiori anno redegerat. Is ad Carolum V. confugiens ab eo reductus est. Decennio post, Amida filius, Muleassen ex profectione Sicula & Neapolitana redeuntem, vnà cum duobus suis fratribus capit & excœcat. Amidam, ope præfecti Gulettæ Hispani, Abdemelechus patruus, occupata Tuneti arce, pellit. cui post mensem mortuo, Machmetes filius puer succedit. Huic, Amida rediens regnum denuò eripit. Amidam denuò eiècere Turci. quem, Gulettam confugientem & à Ioanne Austriaco, post victoriam naualem ad Echinadas partam, se restitui petentem; Austriacus traijciens in Africam, pulsis Tuneto Turcis, Mahometem, Amidæ fratrem, regis Hispaniæ clientem futurum, regno Tunetano præficit. Amidam cum duobus filijs in Siciliam mittit.

1534. 1535. 1545. 1573.

Verùm mox sequenti anno, Selymus, misso in Africam Sinane Bassa, cum classe 200. ferè nauium, arcem Guletanam, cum præfecto, Petro Carrera Hispano, in potestatem redactam, vna cum noua munitione vicina, solo æquauit, & Tunetanum regnum, Machmete rege captiuo Constantinopolin ducto, deinceps Beglerbego gubernandum commendauit, anno 40. postquam à Carolo V. Muleassi restitutum & Guletta præsidio Hispanico primum munita fuit. Hanc Muleassis & fratrum ac filiorum illius de regno dissidentium Tragœdiam simul sub vnum conspectum positam annotare hoc loco volui.

1574.

Angliæ rex, Ioannem Fischerum Roffensem, summa probitate & eruditione episcopum, & Thomam Morum regni Cancellarium, excellenti ingenio, virtute & doctrina clarissimum, propterea quod legibus, publicisque regni decretis, in abrogando Pontificis Romani dominatu, suffragari detrectarent, & quod reginæ diuortium improbarent, nec à sententia deduci se paterentur, capite multauit.

Eodem mense, in Saxonia Ioachimo I. electori Brandeburgensi, anno ætatis 51. defuncto, Ioachimus II. filius, ex Elisabetha, Ioannis Daniæ regis nata genitus, successit. Qui, mortua ante sesquiannum coniuge Magdalena Saxonica, proximis Calendis Septembris, Hedvvigem, Sigismundi Poloniæ regis, ex Barbara Stephani Cepusiensis comitis & præfecti Transyluaniæ filia, & Ioannis Vngariæ postea regis sorore natam, Cracouiæ sibi matrimonio iungit. ex qua SIGISMUNDUM archiepiscopum Magdeburg. Hedvvigem, Iulij ducis Brunsuicensis coniugem: Elisabeth Magdalenam Lunæburgensi duci nuptam: & Sophiam, VVilelmo Domino à Rosenberg Boëmo elocatam suscepit. *HeDVIgI prInCeps hoC BranDebVrgICVs anno PoLonæ LatIs IVngItVr aVspICIIs.* In pactis dotalibus, successio in comitatu Cepusiensi, Hedvvigis liberis promissa est, si Stephani posteritas mascula (quod nostra ætate sine hæredibus è viuis sublato Ioanne II. Transyluaniæ rege accidit) extingueretur.

23. Septemb. 14. Octob.

Catharina, Gostaui Sueciæ regis vxor, Erici XIV. biennio ante in lucem editi, mater: filia Magni ducis Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ, rebus humanis exempta est. *SangVIne SaXonICo, GostaVo ConIVge, ErICo InsIgnIs nato, IaM CatharIna IaCet.* Franciscus etiam Sfortia Mediolani dux, in fata concessit. Quare opulentissima illa ditio, ab Antonio Leua occupata, in Caroli V. verba iurauit.

Mansfeldenses comites hoc anno, Fodinas metallicas, & Officinas, in quibus venæ excoquuntur, à mercatoribus & alijs, qui hactenus suo sumptu eas coluerant & conseruarant, & decimas comitibus soluerant, ablatas, ad se transtulerunt. Quæ non modò, discordiæ inter comites perpetuæ causa fuit; verùm etiam ad extremam egestatem & miseriam multos redegit.

M. D. XXXVI. Restituto in vrbe LVBECA Senatu veteri, & remoto à gubernatione Georgio VVollenvvebero Consule nouo, bella ex bellis serente; & 60. ciuium antisenatu abolito; præcipuæ curæ Gubernatoribus Reipublicæ fuit, vt composito & sublato, cum Danis & Suecis (qui fidam & felicem Daniæ regi electo Christiano III. eo tempore operam & opem ferebant) bello: PAX & tranquillitas Reipublicæ domi forisq; redderetur. Christianus etiam Daniæ rex electus, tanta mole belli, cuius iam in tertium ferè annum impensas & sumptus ingentes sustinuerat, leuari cupiens, ardenter pacem dignitati & honori ipsius nihil officientem expetebat. Itaq; Ioannes Fridericus dux Saxoniæ elector, Philippus Landg. Hassiæ, & ciuitates, Brema, Hamburgum, Magdeburga, Brunsuiga, vtriq; parti, religionis & aliorum fœderum vinculis coniuncti, per legatos, durante adhuc obsidione Hafniensi, Hamburgum missos, Bellum inter Christianum Daniæ regem electum, & vrbem Lubecam & confœderatas vrbes componunt. ac veterem inter Daniæ regnum & Hansæ Saxonicæ ciuitates, Pacem & amicitiam instaurant. Lubecenses & sociæ ciuitates, sua in regno Daniæ Priuilegia & immunitates antiquitus vsurpatas, seruant. & insulæ Bornholm vsum fructum annos 50. retinent. Ac si Albertũ ducem Megapolitanũ & Christophorum Aldenburgensem ex regno Daniæ abducent, 15000. aureos insuper accipiunt. Eadem pace Gostauus Sueciæ rex, Albertus dux Borussiæ, & reliqui Danorum amici continentur, ita tamen, vt rex Gostauus, Lubecensium priuilegia in regno Sueciæ salua relinquat. Controuersiæ, quas cum Gostauo Lubecenses, & Ioannis comitis Hoiensis hæredes, & Bernardus à Mylen, & cæteri habent, intra semestre coram Christiano Daniæ rege cognoscentur ac dirimentur. Quod si latæ à Christiano sententiæ Gostauus non assentietur, nulla ei contra hos aduersarios auxilia Dani ferent. Pacem factam, Senatus Lubecensis, Alberto duci Megapolitano, & Christophoro comiti Oldeburgico, qui regis captiui nomine Hafniam defendebant, per Bernardum à Mylen denunciat, ac vt Christiano regi electo vrbem dedant, hortatur, & suis militibus stipendia promissa renunciat. Verùm hi, ducum constantia & pollicitationibus, & auxiliorum Burgundicorum expectatione (Fridericum enim Palatinum, captiui regis generum, copias in Belgicum, vt inde Hafniam traijceret, duxisse sciebant) fascinati, ad extremum durarunt.

8. Februar.

Intereà, vt Burgundos à cogitatione belli in Dania gerendi & liberandæ Hafniæ, aliò traduceret Christianus rex electus, singulari & solerti consilio, certã equitum peditumq; manum, Meinardo ab Ham duce, in terrã Groningensem, Burgundis subiectam, miserat: qui Dam oppidum à se captum muniebant, & sede exercitus ibi collocata, longè lateq; excursionibus & rapinis in vicinia grassabantur. Sic ad Frisiã tuendam & recipiendum Damum, Burgundi conuersi, liberandæ Hafniæ & Danici belli consilia abiecerunt. Occasionem verò huic in Frisiam expeditioni præbuit Caroli Geldriæ ducis aduersus ciuitatẽ Groningensem indignatio. Cùm enim superiore bello aduersus Ennonẽ Frisiæ orientalis comitem, pro Baldasare Esensi gesto, Carolus à ciuitate auxilia & menstruam pecuniã ad militum stipendia flagitasset; Groningenses nullam se iustam vicini comitis, à quo nulla lacessiti essent iniuria, oppugnandi causam habere ostendunt, nec auxilia, nec pecuniam mittunt. Reconciliatus igitur comiti Geldrius, dolorem & iram aduersus Groningenses aliquantisper dissimulatam effundere, & vicissim illos vlcisci cupiens, Meinardum de Ham, ducem militum, cum mediocribus copijs in VVestphalia collectis, Dammã, oppidum agri Groningensis versus Amasin extremũ, occupare & munire ducis Holsatici Christiani, Daniæ regis electi nomine, iubet. Inde ad Groningæ mœnia euagati milites, suburbana loca & pagos vicinos & nauale Groningensiũ incendant. Carolus Geldriæ dux, à senatu, de auxilio, & defensione ipsis, vt subditis debita, sollicitatus, ostendit se inscio Dammam ab Holsatis captam, & incendijs sæuitum esse. Quod si obedientiam debitã præstent, & de offensis satisfaciant, non se ipsis defuturum esse. Instituto igitur Essæ legatorum vtriusq; partis conuentu, Geldrus ante omnia Dammam muniri, & arcẽ in vrbe Groninga sibi permitti, vrget. Quod cũ Groningenses intolerabile iudicarent, communicato cum vicinis in agro Groningensi consilio, à Gubernatrice Belgici Maria,

1533.

M. D. XXXVI.

Maria, Caroli V. sorore, defensionem petunt, ac vicissim subiectionem, cum pactione annui tributi, quantum Geldro antea dederant, promittunt. Maria cupide oblatam subiectionem amplectens, copias ad VVestfrisiæ gubernatorem, Georgium Baronem in Tautenburg mittit, cum mandatis, vt Groningam in fidem aulæ Burgundicæ receptam aduersus Geldros & quosuis alios hostes tueatur. Is summa celeritate vsus, nocte diem 8. Iunij præcedente Groningam ingreditur, ac sumpto fidelitatis iuramento, statim in hostes profectus, loca Damo vicina, VVirdum, Fermsum, & Delfziel occupat. Interea Christianus Holsatiæ dux, Daniæ rex electus, cum Carolo Geldro, auxilia Menardo ab Ham
10 Dami obsesso submittit ad tria millia, ducibus Bredone Ranzouio, Ioannis filio, Baldasari Lubecensis episcopi fratre, & Georgio de Munsterer præfecto VVeddensi. Quibus ad VVestervvoldam occurrens Schenckius, profligatis copijs duces cepit. Quo ipso die, Fridericus Palatinus Rheni, captiui Daniæ regis gener, Groningan, ac inde in castra Georgij Schenckij victoris venit. Qui cursum victoriæ vrgens, statim ad Dami obsidionem redijt, ac sequenti mense, Geldros obsessos ad deditionem compulit, ducibus Meinardo de Ham, & Bernardo de Haefort, ipsi traditis, ac cæteris militibus nudis cum scipione dimissis. Palatinus Fridericus, paulò antè in Selandiam ad classem profectus erat, vt Hafniæ in Dania obsessæ opem ferret. Cùm autem vrbem Christiano deditam
20 esse cognouisset, Bruxellam redijt, militibus exautoratis, qui ad Geldrum plerique transierunt. Schenckius occupato Damo, & tota regione Groningensi pacata, VVeddam, inde Couerdam Drentæ metropolin, Kynhorstum ad Meppelam, & alia loca occupat. Geldrus re infeliciter gesta, pacem cum Burgundis, concessa ipsis Groninga & omnibus quæ tenebant oppidis, fecit. Quæ pax exeunte anno Groningæ publicata est.

8. Augusti. *18. Decemb.*

In Dania verò, Hafniæ, integrum iam annum obsessi, omnis commeatus inopia, & fame Saguntina, tandem expugnati, die S. Olai se dediderunt. cùm Malmogienses ante quadrimestre in Christiani potestatem iam peruenissent. Dum autem de conditionibus dedendæ Hafniæ tractatur: tanta Christiani regis electi,
30 erga hostes etiam, clementia & benignitas fuit, vt Alberto duci Megapolitano, cuius coniunx puerpera filium Ludoicum durante obsidione enixa erat, & familiæ ipsius, cibaria in vrbem necessaria ex castris suppeditaret. Senatui & ciuibus Hafniensibus rex vitam & bona donat, & priuilegia ac iura pristina relinquit, & literis confirmat. Nominatim etiam Georgium consulem Malmogiensem, qui dedita patria, paci non fidens, Hafniam se contulerat, & Ambrosium Cos. Hafniensem, qui duces & autores primi huius Tragœdiæ, aduersus episcoporum & senatus regni Edicta, amissionem vitæ & bonorum profitentibus Lutheri doctrinam denunciantia, primùm mouendæ fuerant, in gratiam recipit: ac Georgium, ex quo multas episcoporum & aliorum procerum practicas discebat, Haderslebiæ apud se reten-
40 tum, in honore habuit, & aliquantò post Malmogiæ in pristinum officium & dignitatem Consularem restituit.

29. Iulij. *9. Aprilis.*

Comitem verò Aldenburgensem Christophorum, supplicem ad genua ipsius prouolutum, durius increpauit, quòd sine vlla causa, nec bello antè denunciato, ditionem ipsius inuasisset, & in Dania tantos motus excitasset. Quod si iniurias, inquit, mihi & meis subditis petulanter à te illatas vindicare velim, facultatem mihi iam non deesse vides. Maiorem verò meæ bonitatis, & agnationis familiæ communis, quàm tuorum meritorum rationem habebo. nec conditiones tibi alias feram, nisi vt Daniam, Sueciam, Norvvegiam eiures, & principibus, qui opem mihi tulerunt, molestiæ nihil exhibeas, nec regni Daniæ Gubernatorem te deinceps no-
50 mines, sed paternæ ditionis titulo contentum fore testeris.

Episcopos verò regni, Tobernum Bilde, Lundensem; Iacobum Ronnovv, Roschildensem: Canutum Guldenstern, Otthoniensem: Iuarum Munck, Ripensem: Styggonem Krumpen, Burglanensem: Georgium Frise, VViburgensem: Auonem Bilde, Arhusiensem: quòd & electioni ipsius hostiliter repugnassent, &

molitiones clandestinas & consilia aduersus eum instituere dicerentur, & veræ Euangelij doctrinæ, quam in toto regno liberam sonare voluit, propagationi aduersarentur, custodiæ tradidit. Sic Daniæ regno vndique iam potitus Christianus quassatam continuis bellis Remp. pace, legibus, & omnibus ornamentis ciuilibus deinceps recreauit, & piorum ac sapientum virorum consilijs vsus, sinceram Euangelij doctrinam, in Ecclesijs & Scholis totius regni doceri præcepit, & Academiam Hafniensem collapsam instaurauit, restituit iudicia, causas grauiores ipse audiuit & dijudicauit, & latas sententias executus est, nec tantùm præcipiendo & regendo, sed veræ pietatis, fidei, castitatis, omniumque virtutum exemplis, subditos, ad earundem virtutum cultum, & debitam Deo obedientiam flexit. 10

Gostauus Sueciæ rex, pacem Hamburgi cum Lubecensibus, se inscio, nec consilijs actisue vllis intra quatuor menses secum communicatis, à Christiano factam, ægerrimè tulit: inprimis quod Suecos, si iure vel amicè cum LVBECensibus & cæteris non conuenissent, nullo pacto se adiuturum Christianus recepisset. atque ita fidissimum confœderatum & adfinem, solum noui belli periculis obiecisset. Itaque classem Suecicam ab obsidione Hafniæ reuocat, & pecuniam mutuò datam à Christiano reposcit, vel Norvvegiæ prouincias VVichiam & Bohusensem pignoris loco tradi flagitat. Christianus missis legatis Holgero Vlfſtand & Axillo Vgrop, Gostauo se excusat, quod principibus intercessoribus & amicis vrgentibus, & cogente necessitate, in eas conditiones pacis cum Lubecensibus descenderit, omnia tamen Gostauo integra esse. ac si legatos Hafniam suos, ad tractationem amicam ableget: exitum causæ, qualem ipse maximè desideret, visurum esse. Cùm igitur Christianus Hafniam & vniuersum iam regnum occupatum teneret: Gostauus rex, ad diem constitutam, Laurentium Siggonis regni Marscalcum, Birgerum Nicolai à VVienas, Gostauum Olai à Torpa, & Christophorum Andreæ, regni cancellarium, in Daniam legatos misit, vt coram rege Christiano, ad Erici comitis ab Hoia & Lubecensium querelas responderent. Comite itaque fratris sanguinem à rege Suecorum exigente, atque vrgente, vt arces feudales eius hæredibus restituerentur: responsum est; Regem Gostauum nullas comiti vnquam præbuisse defectionis causas, idcirco eius damna atque interitum sibi nequaquam debere imputari, sed partim Lubecensibus, qui defectionis auctores ipsi extitissent, partim defuncto comiti, qui cùm vir prudens haberi voluisset, hostium regis pollicitationes, amicitiæ, affinitati, iuramento & regijs beneficijs in Suecia sibi præstitis, antetulisset. Arces verò ipsi non donatas, vt iure hæreditario ad eius hæredes transirent, sed tantùm vt se viuo vsumfructum inde perciperet, vt donationis literæ euidenter essent ostensuræ. Neque tamen regem Gostauum recusare, quin & relictam comitis viduam & liberos, omni gratia atq; fauore complectatur, sese que illi fratrem, his auunculum pium & benignum exhibeat, dummodo in Sueciam redire, atq; suam fidelitatem sibi regnoq; probare velint. Atq; hunc suum animum, regem per regias suas literas illis indicasse. Cum Lubecensibus, quia conuenire de summa rei, amicis illis tractationibus nihil poterat; quinque annorum induciæ in eo conuentu pactæ sunt. 30 40

In vicina Lubecensibus diœcesi Verdensi inter Christophorum episcopum, & Canonicos collegij, atrox dissidium exarsit, cuius causam fuisse episcopi ambitionem & dominandi cupiditatem, Chronicon Verdense ostendit. cuius narrationem adscribam. Episcopus natalium suorum stirpe & ducum Brunsuicensium splendore ac fiducia elatus, cùm præaltos admodum spiritus gereret, animoque imperij auido esset: Canonicos tanta immunitate & libertate frui, tantumque ijsdem in subiectos ciues iuris ac potestatis esse, ægrè ferebat, & penes sese, quocunq; in loco, quoscunq; apud ordines, supremam imperij vim esse volebat. Canonici è diuerso, immunitates, libertates, iura, priuilegia, quæ à maiorib. per manus acceperant, iactabant, eademq; inuiolata se præstare & ad posteros transmittere velle asseuerabant. Hinc enata inter episcopum & sacerdotes odia, quæ in apertam contentionem & violentiam hoc anno exierunt. nam spreti imperij contumelia accensus 50

census episcopus, cum armato equitum ac peditum agmine in partem vrbis Verdæ australem ex improuiso irrupit, & ciues terrore perculsos, fidem mutare, nouumq; sibi sacramentum dicere coëgit. Canonici occupante metu, tecti primò latebris, mox intempesta nocte vrbe elapsi diffugiunt. Heyno à Mendelslo, qui Decani munere fungebatur, tertia demum die conscensa lintre piscatoria Alleram traijcit, & in Pacatum euadit. Effractis dehinc sacri Gazophylacij foribus, multa cælati operis aurea atq; argentea vasa, signataque pecunia, cum vniuersis iurium, immunitatum, priuilegiorum literis auferuntur; dirutisque priuatis quindecim domibus, cum Diui Pauli sacello, noua munitio ceruicibus ciuium imponitur. Neque hoc contentus Christophorus, prædia possessionesque Canonicorum vniuersas inuasit, annuorumque redituum vectigal totius triennij spacio intercepit, vt illa damnorum acerbitate castigati sacerdotes, censuram ferre & nutum illius sicqui consuescerent. Sed hi de iniuria sibi ab episcopo illata apud Cæsarē Carolum conquerentes quadriennio post in comitijs Ratisbonensib. Augustali autoritate & diplomatis in veteres possessiones restituuntur. ac in vrbem sedemq; suam reuersi, prædia bonaque vniuersa recuperarunt, & erectam à Christophoro munitionem à fundamentis penitus euerterunt. Ea velut ignomina perturbatus episcopus, etsi imperijs Caroli deterritus, ab id genus violentia atque iniurijs in posterum abstinuit: perenni tamen odio, ac obliquis machinationibus, canonicos perpetuò est persecutus. ac relicta frequenter prouincia in Belgicum recessit, suaq; absentia atq; iniuria multis iniurijs ac detrimentis, quibus res Verdensis penè euersa est, viam patefecit.

Philippus Pomeraniæ dux, Georgij filius, Mariam, Ioannis Saxoniæ electoris, & Margaritæ Anhaldinæ filiam, Torgæ in matrimonium ducit, benedicente coniugibus nouis Martino Luthero, qui peractis ad aram ritibus, manum illi porrigente Philippo, stans aliquandiu tacitus, tenens dexteram ducis, clara voce inquit, Dominus DEVS sit tecum, & semen tuum non deficiat. Cùm autem patruus Philippi Barnimus, liberos mares non susciperet, & Philippi coniugium primo quadriennio prorsus sterile esset: planè interitura ducum Pomeraniæ stirps mascula videbatur. Sed postea dux Philippus, septem ex hac coniuge filios suscepit, quorum quinque ingenij & naturæ bonitate præstantes, nostra ætate adhuc superstites, patriam concordes gubernant,

Philippus, contracto cum electore Saxoniæ hoc affinitatis vinculo, eiusdemq; de DEO fidei & confessionis societate ipsi coniunctus, eodem anno, in FOEDVS EVANGELICUM, quod à loco, vbi subscriptum est, Smalcaldicum vocarunt, receptus est. Id fœdus inter Ducem Saxoniæ electorem Iohannem & cæteros Principes, qui confessionem Augustæ vnà exhibentes, sententiâ Cæsaris damnati erant; admutuam defensionem, si quis religionis nomine oppugnaretur, ante sexennium primò inchoatum, ac vt deinceps prorogaretur, decretum erat. (1530. 24. Decemb.)

Fœderi illi, iam ab initio, Argentoratum etiam, & Sueuicæ ciuitates adiungi, & Pace publica, confessionis Augustanæ professoribus, Moguntino & Palatino intercedentibus, Suinfurti, nomine Cæsaris concessa, simul frui cupiebant. Cùm autem hæ, diuersam à Principibus de cœna Domini sententiam Cinglianam hactenus probassent; ideoq; peculiarem confessionem Augustæ exhibuissent: non ante à Principibus in societatem receptæ sunt, quàm idem se cum Principum confessione, in omnibus articulis sentire ostenderunt; & sua relicta, principum confessionem deinceps secutæ sunt. (1532.) (Sledanus lib. 6. 8.)

Conciliationem illam, Martinus Bucerus, Argentinensium ecclesiæ minister præcipuus, inprimis probabat, & cum Luthero, Brentio, Pomerano, quos singulos publicis scriptis antea oppugnarat, & suam de cœna Domini sententiam Zuinglij per omnia consentientem professus erat, concordiam constitui vrgebat. Suntque hæc ipsius Buceri, post concordiam constitutam, ex epistola ad Comandrum Curiensem pastorem, verba: Nunc declarabo, quid intersit inter hæc, & ea, quæ equidem de hoc mysterio antè sensi & docui, quàm concordia nobis cum Luthero & Ecclesijs, quæ semper cum eo fecerunt, restituta est. Omnis autem varietas ista in his consi- (Lauaterus pag. 178.)

 stit.

M. D. XXXVI.

ſtit. Primùm, quod Luthero & ijs, qui ab ipſo ſtabant, tribui craſſiorem de præſentia & perceptione Domini in ſacra cœna ſententiam, quàm deprehenderim poſtea, & nunc teſtificer illis vnquam fuiſſe: quanquam eam ſententiam magis, adeò ineſſe ipſorum verbis, quàm animis iudicabam. Deinde, quòd formas quaſdam loquendi improbaui, & etiam oppugnaui, tanquam illæ mentes hominum, ad Elementorum exiſtimationem nimiam detraherent, & facerent nonnihil ad imminuendam ſinceritatem fiduciæ in Chriſtum. Eæ formulæ erant, *Sacramenta confirmare fidem, erigere conſcientiam: eſſe & percipi Chriſtum in Sacramento, & percipi eum Corporaliter: quas formas nunc agnoſco me vſurpare poſſe piè & vtiliter.* Tertiò, quod cùm ij, qui non viua veraq; fide, Euchariſtiæ communicant, hoc cibo ad ſalutem non fruantur; ego illis ſimpliciter ademi omnem Chriſti in Sacramento perceptionem, quam nunc non adimo, &c. 10

Sic igitur Bucerus cùm δεύτερας φροντίδας habuiſſet, concordiæ cum Luthero ineundæ negocium, apud ſuos collegas & Sueuicarum ciuitatum, Auguſtæ, Vlmæ, Conſtantiæ, Memmingæ & cæterarum doctores, ſollicitabat, & Philippo Haſſiæ Landgrauio, apud electorem Saxoniæ intercedente, tandem obtinebat, vt hoc anno, ex ciuitatibus ſuperioris Germaniæ delecti Paſtores, Martinus Bucerus, VVolfgangus Capito, Argentinenſes; Martinus Frechtus, Vlmenſis; Bonifacius Lycoſthenes & VVolfgangus Muſculus, Auguſtani: Iacobus Otto Eſlingâ: Geruaſius Scholaſticus Memmingâ: Ioannes Zuick Conſtantiâ: Ioannes Bernardus Franckfurdâ: Matthæus Aulberus & Ioannes Schradius Reutlingâ: cum Luthero & ipſius collegis, Iſennaci in Turingia conuenirent. Quò cùm Luthero per valetudinem proficiſci non liceret: illi VVittebergam 21. Maij accedunt, Quibus hoſpitium elector aſſignari & ſumptus liberos præberi iuſſerat. (1536.) 20

Deduxerant illos Gothâ ex Turingia Fridericus Myconius Paſtor Gothanus, & Iuſtus Menius Iſennacenſis, qui in itinere cum illis de tota controuerſia & cæteris doctrinæ articulis candidè contulerant, & cupidos eſſe veræ & ſinceræ cum Luthero concordiæ, de qua ſpem omnem ille abiecerat, ineundæ, Luthero peropportunè ea veſpera referebant.

(22. Maij.) Poſtridie igitur, D. Capito & Bucerus ſoli D. Lutherum mane compellantes, literas ſenatus Argentinenſis & alias, ex varijs locis, ipſi exhibent, Quibus perlegendis & alijs colloquijs familiaribus, prima diei pars abſumpta, & tertia pomeridiana demum à Luthero & illius collegis (Pomerano, Iona, Philippo, Crucigero, Myconio, Menio, VVellero, & Georgio Rorario) de principali negocio, D. Capito & Bucerus auditi ſunt. Qui prolixè de hoc congreſſu, concordiæ cauſa, VVittebergæ potius quàm alibi, inſtituto ſibi ac eccleſijs gratulatus, de tota fidei doctrina, omnibusque articulis, & de diſciplina, & ordine eccleſiarum communi, ſententias conferri, & pium ac integrum conſenſum & concordiam plenam & non fucatam, conſtitui optat. Nam de cœna Domini, exiſtimare ſe, ſententiam ſuam ex editis recens confeſſionibus & articulis, ſatis iam Luthero & cæteris perſpectam & probatam eſſe. nec tamen abnuere, ſi quid adhuc deſiderent, vberius & fideliter omnia, declarare, Lutherus reſpondit, Nihil ſe quoque ardentius optare, quàm vt vera, durabilis & non fucata concordia inter ipſos coaleſcat. Sed cùm recens adhuc, Zvvinglij & Oecolampadij Epiſtolæ, in quibus multi tetri errores propagentur, cum Buceri præfatione, impreſſæ ſint, & alij libelli ſubinde prodeant, in quibus doctrina harum eccleſiarum à Chriſto & Apoſtolis accepta improbetur: non ſe videre, quomodo inter profitentes dogmata è diametro inter ſe pugnantia, conſenſus conſtitui poſſit. 30 40

De nullis igitur articulis alijs ſe cum ipſis acturũ eſſe, priuſquam de cœna Domini certò conuenerit. Etſi enim ſpem bonam, ex libello illorum ad Monaſterienſes, & alijs, conceperit; tamen interea apparere, eos verbis quidem præ ſe ferre, quod cum Luthero concordes ſint: verùm nihilominus priorem doctrinam apud ſuos retinere, quod nihil, præter panem & vinum, in cœna ore accipiamus, & hanc ideo inſtitutam eſſe, vt memoriam Chriſti (abſentis) vt Hectoris in Tragœdia, celebremus, 50

atq; sic nostrâ imaginatione Christum præsentem habeamus. & quamuis vno & altero verbo interdum præsentiæ Christi mentionem faciant: Statim tamen ad spiritualem fruitionem eos delabi, deque ea sola ferè declamitare, de qua dissensio inter ipsos nulla vnquam fuerit. Gloriari etiam nonnullos, de verbis tantùm inter partes hactenus litigatum, de rebus ipsis consensum fuisse. Id se diutius ferre nolle. Non enim de nudis verbis, sed pro vera & substantiali præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna, se hactenus dimicasse. quam Carolostadius & Zvvinglius, cum quibus illi sensissent, negarint.

Quare si veram concordiam seriò expeterent, necesse fore, vt errores suos hactenus sparsos agnoscant, & retractent, & deinceps cum ipsis disertè doceant, panem & vinum cœnæ Domini esse verum corpus & sanguinem Christi, quòd verè præsens manu ministri porrigatur & ore accipiatur à pijs & impijs, seu bonis & malis Christianis, & Zvvinglij ac Oecolampadij doctrinam huic contrariam, falsam esse publicè testentur ac condemnent. Etsi enim personas illorum iudicio DEI commendet: tamen dogmata eorum damnanda esse.

Bucerus ad hæc, Nihil doli aut fuci à sua parte huic actioni subesse. Se coram suis magistratibus & ecclesijs ciuitatum superioris Germaniæ, & in conuentibus ac deliberationibus publicis, idem quod iam profiterentur, sua voce, scriptis ac concionibus professos esse. Quasdam in Lutheri & sociorum scriptis phrases initiò duriores, & Pontificijs abusibus viciniores sibi visas fuisse. Sed cùm ex sequentibus scriptis intellexissent, Lutherum & suos, non Physicam aut localem in pane corporis Christi inclusionem, sed veram & substantialem illius præsentiam, verbis Christi congruentem, statuere: eandem sententiam se amplexos, & suis etiam auditoribus & alijs persuadere conatos esse. Indignos etiam, & imbecilliori fide præditos, corpori Christi participare, non se negare. Sed palàm impios, & Atheos, Iudæos, Turcos, Ethnicos, corpus Christi, perinde, vt pios & fideles Christi discipulos accipere; eam suis auditoribus abominandam vocem videri. Ad epistolas Zvvinglij & Oecolampadij quod attinet, eas se insciente ac dissuadente, à Typographo auaro expressas, & Buceri non præfationem, sed epistolam superiori anno ad amicum non vt ederetur scriptam, fuisse præfixam, quod nunquam ipse futurum somniarit.

Ad Retractationem quod attinet, non se recusare, omnia, quæ monstrarentur in concionibus aut scriptis non rectè nec verè tradita esse, sua voce & scriptis retractare. Id enim Christiani hominis officium esse, sicut Augustinus etiam & alij sancti patres fecissent. ideoque hactenus multa retractasse. Quod autem in cœna Domini, nudus panis & vinum exhibeatur, id non meminisse à se dictum aut scriptum esse.

Lutherus hac declaratione audita, suas & Zuinglij ac Oecolampadij sententias, earumque discrimina, repetit, & quomodo paulatim propius ad suam sententiam Bucerus accesserit, donec apud se Coburgi confessus sit, Panem esse verum & substantiale corpus Christi, quod eorum, quibus offertur & datur, ore accipiatur, modò fideles & discipuli Christi sint. Sed ab Infidelibus nihil præter panem & vinum accipi, quasi verò præsentia corporis, non vi institutionis & verborum Christi, sed nostræ fidei nitatur. Ne igitur aliquid dubitationis aut suspicionis deinceps reliquum sit: hortatur, vt Bucerus & cæteri se declarent, præsentiam corporis & sanguinis Christi non ex porrigentis aut sumentis dignitate vel nostra Fide, sed ex solo verbo Institutionis Christi omnipotente, pendere. nec ob nostram fidem aut infidelitatem mutari Christi institutionem. De his rebus vt conferrent Bucerus & Capito, cum socijs, qui in hospitio manserant, & re benè deliberata, an plenè & integrè secum de cœna Domini velint sentire docere, & confiteri responderent, Lutherus flagitauit.

1531.

Reuersi igitur cum socijs, ita se declararunt, Bucerus nomine omnium, & singuli à Luthero ordine interrogati, vt in eorum confessione Lutherus prorsus cum suis adquiesceret, eosque in amicitiam & FRATERNITATEM suam receptos pro orthodoxis Fratribus deinceps agnosceret, & omnia sincerè & candidè ab illis agi non dubita-

14. Maij.

A. D. XXXVI. dubitaret. cùm quidem palàm illi se omnes Augustanæ confessionis & Apologiæ articulos constanter amplecti & tueri velle profiterentur.

Communi etiam consilio admoniti sunt, vt domum reuersi, prudenter & placidè contrarias opiniones, cordibus quorundam adhuc altè infixas, eximere studerent, & veram ac certam sententiam, in hoc congressu à se expositam, perspicuè declararent. Quod si intolerabilis hæc Phrasis (Impios in cœna verum corpus Christi accipere) quibusdam apud suos videretur: vt Pauli verbum, INDIGNOS sumere Christi corpus sibi ad Iudicium, interea vsurparent, & pie ac consentienti cum ipsis sententia explicarent. His peractis, Dexteras societatis sibi mutuò dederunt, & in hospitia sua vtrinque reuersi sunt. 10

In festo Ascensionis Christi, auditæ Conciones, Myconij, Menij & Lutheri: & proximis diebus, de Baptismo, Confessione & Absolutione priuata, & alijs rebus sententiæ collatæ, & FORMVLA CONCORDIAE à Philippo delineata & ab vtriusq; partis Doctoribus subscripta est, ex qua totius tractationis de concordia inter Theologos tum susceptæ, summa & conclusio rectissimè cognoscetur.

Bucerus etiam cum Capitone, proxima die Dominica, publicè in ecclesia VVittebergensi, (in qua Eleuatio eo tempore adhuc vsurpabatur) cœna Domini vsus est, vt se VVittebergensis ecclesiæ confessionis, quæ nulla alia quam Martini Lutheri eo tempore fuit, vero corde adiunctum esse testaretur.

In concione etiam pomeridiana, Bucerus, aliquot millibus hominum præsentibus, se cum cæteris ablegatis, ecclesiæ VVittebergensis doctrinam & confessionem de vera & substantiali præsentia, distributione & sumptione corporis & sanguinis Christi in cœna toto pectore amplecti, & constanter in ea deinceps toto vitæ tempore permansurum, professus est. 20

FORMVLA CONSENSIONIS DE COENA DOMINI HÆC FVIT:

AVDIVIMVS D. Bucerum, explicantem suam & aliorum, qui vnà adfuerunt, sententiam de Sacramento corporis & sanguinis Christi, hoc modo: 30

I. Confitentur iuxta verba Irenæi, constare Eucharistiam duabus rebus, terrena & cœlesti. Itaque sentiunt & docent, cum pane & vino, verè & substantialiter adesse, exhiberi, & sumi corpus Christi & sanguinem.

II. Et quanquam negant fieri transubstantiationem, nec sentiant fieri localem inclusionem in pane, aut durabilem aliquam coniunctionem extra vsum sacramenti: tamen concedunt sacramentali vnione, Panem esse corpus Christi, hoc est, sentiunt porrecto pane, simul adesse & verè exhiberi corpus Christi. Nam extra vsum, cùm asseruatur in pixide, aut ostenditur in processionibus, vt fit à Papistis, sentiunt non adesse corpus Christi.

III. Deinde hanc institutionem sacramenti sentiunt valere in Ecclesia, nec pendere ex dignitate Ministri aut sumentis. Quare, sicut Paulus ait, etiam indignos manducare, ita sentiunt porrigi verè corpus & sanguinem Domini indignis, & indignos sumere, vbi seruantur verba & institutio Christi. Sed tales sumunt ad iudicium, vt Paulus ait, quia abutuntur Sacramento, cum sine pœnitentia & sine fide eo vtuntur. Ideo enim propositum est, vt testetur illis applicari beneficia Christi, & ablui sanguine Christi, qui agunt pœnitentiam, & erigunt se fide in Christum. 40

Cùm autem pauci conuenerimus, & opus sit vtrinq; hanc rem ad alios concionatores & superiores referre, nondum licet nobis de concordia pacisci, priusquam ad alios retulerimus.

Cùm autem profiteantur omnes, se iuxta confessionem & Apologiam principum Euangelium profitentium, in omnibus Articulis sentire & docere velle, maximè cupimus, sarciri & constitui concordiam. Et spes est nobis, si reliqui vtrinq; ita consenserint, solidam futuram esse concordiam. 50

DE BAPTISMO INFANTIUM omnes sine dubio consenserunt, quòd necesse

cesse sit infantes baptisari. Cùm enim promissio salutis pertineat etiam ad infantes, & non pertineat ad illos, qui sunt extra Ecclesiam; necesse est eam applicari infantibus per ministerium & adiungere eos membris Ecclesiæ. Cumq; de talibus infantibus, qui sunt in Ecclesia, dictum sit, Non est voluntas Patris, vt pereat vnus ex illis: constat infantibus per Baptismum contingere remissionem peccati originalis, & donationem Spiritus Sancti, qui in eis efficax est pro ipsorum modo. Reijcimus enim errorem illorum, qui imaginantur infantes placere DEO, & saluos fieri sine actione aliqua Dei, cum Christus clarè dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest intrare in regnum cœlorum. Etsi igitur nos non intel-10 ligimus qualis sit illa actio Dei in infantibus: tamen certum est in eis nouos & sanctos motus effici, sicut & in Iohanne in vtero noui motus fiebant. Nam etiamsi etiam non est imaginandum quod infantes intelligant: tamen illi motus & inclinationes ad credendum Christo & diligendum Deum sunt aliquo modo similes motibus fidei & dilectionis. Hoc dicimus fidem habere. Ideo enim sic loquimur, vt intelligi possit, quod infantes non fiant sancti & salui sine actione diuina in ipsis.

Quanquam igitur mos est alicubi, vt certis diebus publicè administretur Baptismus: tamen docendi sunt homines, si quid periculi est vitæ infantium, vt eos interim baptizari curent, & ministri debent talibus impertiri Baptismum.

DE ABSOLVTIONE optant omnes, vt in Ecclesia etiam priuata Abso-20 lutio conseruetur, & propter consolationem conscientiarum, & quia valde vtilis est Ecclesiæ disciplina illa, in qua priuatim audiuntur homines, vt imperiti erudiri possint. Nam profectò tali colloquio & examine opus est rudioribus. Neque ideo vetus confessio & enumeratio delictorum probanda aut requirenda est, sed colloquium illud propter absolutionem & institutionem conseruetur. Subscripserunt vtrinq; singuli.

Hic actionis illius, de concordia cum Theologis Germaniæ superioris susceptæ, exitus fuit. de qua, cùm Iohan. Fridericus Saxoniæ elector, ex Theologis VVittebergensibus sciscitaretur: responderunt Lutherus, Philippus, & cæteri (quorum autographa adhuc in archiuis ducum Saxoniæ extant) Bucerum & comites, 30 suum errorem & priorem Zvvinglianam sententiam abiecisse, & in sua præsentia reuocasse, & nostrarum ecclesiarum confessionem amplexos esse, ac in eius rei testimonium sacramento corporis & sanguinis Christi publicè in Ecclesia vsos esse, & ore ac manu constantiam in nostra confessione promisisse. Idem, elector Saxoniæ ad Illust. ducem Megapolitanum Henricum, auunculum suum, in cuius vrbe VVismaria, Neberus quidam familiæ Franciscanæ, idem dogma propagabat, paucis post diebus perscripsit.

Neque enim dubium est, & illustrissimo electori Saxoniæ ac coniunctis ipsi religionis nomine Principibus; & Luthero ipsi, ac Theologis, ipsius confessionem in Saxonia sequentibus certissimè persuasum fuisse, Bucerum & reliquos superioris 40 Germaniæ Theologos, qui concordiæ VVittebergensi subscripserunt, deserto Zvvinglij dogmate, quod antea defenderant, ad Lutheri sententiam & confessionem se adiunxisse, & totos, relictis Zvvinglianis, in Lutheri castra concessisse. Fatentur enim veram & SVBSTANTIALEM, cum pane & vino, corporis & sanguinis Christi, in cœna Domini in his terris administrata, præsentis, distributionem & sumptionem, cui Substantiali præsentiæ, semper hactenus Ascensionem in cœlos, & veritatem humanæ in Christo naturæ Zvvingliani opposuerant. Deinde, Quod etiam Indigni, seu, sine vera pœnitentia & fide sumentes, verum corpus & sanguinem Christi accipiant. Non igitur Spiritualis tantum manducatio corporis Christi in cœna fit vera Fide, sed Indigni etiam seu vera fide destituti, Hypocritæ cor-50 pus & sanguinem Christi sibi ad iudicium ore manducant. Et Bucerus postea ipse Formulam suis declarans, etsi vtrasq; partes coniungere studens, omnia moderatius & lenius, interdum etiam lubricius, explicat, tamen non obscurè, veram & substantialem Christi Dei & Hominis in his terris præsentiam confitetur.

Assiduis etiam literis ad Lutherum & quendam ipsius conuictorem, Bucerus, Capito

M. D. XXXVI.

Capito & Musculus de sua fide & diligentia in hoc concordiæ negocio feliciter promouendo, testabantur. Ostendebant se in eo laborare, vt libri Lutheri, antea exosi Heluetijs, à ministris ecclesiarum & alijs legerentur. Petebant libros illius sparsim editos colligi, & in Volumina certa tribui: Germanicos in sermonem Latinum verti, vt ab exteris etiam gentibus intelligi possent. Cumq; Lutherum offendi intelligerent, gloriationibus quorundam, idem se, quod in Formula continеretur, hactenus sensisse ac docuisse, nec se quidquam reuocasse iactitantium: Capito scribebat ad domesticum Lutheri, Reclamare istis ipsorum conscientiam: Iudicium vulgi: reclamare libros qui extant, vt magis suam prodant vanitatem, quàm vllo modo existimationi Lutheri officiant. & Musculus, Glorias nunquam admissi erroris non agnoscimus. Quod si quis eas nobis affingit, non parùm, tum nos, tum concordiam lædit. Bucerus, Maior & sanior pars agnoscit ingenuè, se, dum Scyllam voluerunt vitare crassioris imaginationis de præsentia Domini in cœna, incidisse in Charybdim negatæ præsentiæ & manducationis sacramentalis. Capito. Si amas Christum, illud à Dn. Doctore impetres, vt si quid offendat, quod per nos speret amoliendum, literis eam prouinciæ partem nobis iniungat, audiatq; nos, animo simplici quod res est, referentes.

Exeunte anno 1536.

Lutherus igitur sincerè, fideliter & candidè in hoc concordiæ negocio, omnia per Bucerum & Capitonem agi non dubitans: cùm Heluеticæ ciuitates, Basilea, Tigurum, Berna, Schaffhusia, San Gall, Mulhusia, Biela: assiduis Buceri cohortationibus, ad concordiam cum VVittebergensi ecclesia inuitatæ Confessionem suam de articulis hactenùs controuersis, prolixè & grauiter explicatam, ad Lutherum in conuentu Smalcaldensi tum ægrotantem misissent: tandem placidissimè, & ad coniungendos communi concordia animos accommodatissimè, respondet; totumq; negocium, Buceri & Capitonis fidei & diligentiæ transigendum commendat. Cumq; denuò Helueticæ ciuitates rescriberent, & in priori sua confessione & declaratione, quam à Lutheri epistola non dissentire iudicabant, adquiescerent: Lutherus, denuò se, omnia D. Bucero & Capitoni commisisse ostendit, qui coràm ore commodius omnia declaraturi sint. ac etiamsi quosdam adhuc suspectos, motus eorum scriptis, haberet; tamen Bucero se omnia indicasse. Se enim, quantum omnino possit, hos quoq; toleraturum esse, donec ipsi etiam accesserint. Orat igitur, vt quemadmodum cœperunt, diuinum hoc opus ad pacem & concordiam ecclesiæ Christianæ pertexant.

Datum 1536. Nouembri. Redditum 1537. Februar. 1538. 4. Maij Exeunte Iunio.

Instituerant Bucerus & Capito, vt circumspectè, prudenter & moderatè omnia agerent, hanc consilij rationem, quam Capito alicubi his verbis exponit. Ex notis docendum suscepimus quæ nobis videbantur ignorare. Deinde authoritate demortuorum (Oecolampadij & Zvvinglij) & vulgi studijs, ad ædificationem abusi sumus, præ nobis ferendo, nihil esse nos docturos, cuius indicia aliqua ex Oecolampadio non haberemus, & quod viuus Zvvinglius non esset approbaturus. Itaq; sine magno motu, non solum Eucharistiæ veritatem, sed totius Christi tractationem puriorem, illis tradidimus &c. Itaq; non tam verbis, quàm rebus ipsis, Lutheri authoritatem, bona ex parte, hæc via apud Heluetios dominos reparauit, quæ ex longa ista dimicatione prorsus corruerat. Nunquam sic egi, vos negatis præsentiam Christi omnimodam, neq; etiam accusaui eos non intellectæ virtutis ministerij ecclesiastici, sed longa & obliqua Actione eò deuenimus. At opus est Tempore & dexteritate, &c.

Sed Bullingerus, vir candidus ac integer, & collegæ ipsius Tigurini, quantumuis obliquè & blandè, à Bucero & Capitone, sollicitarentur, semper tamen subscribere VVittebergensis concordiæ Formulam, vtpote à sua & Zvvinglij confessione dissentientem, recusarunt; & in eo perstiterunt.

Tandem verò Bucerus & Capito, illud Nazianzeni experti sunt, τὸ εἰρηνικὸν καὶ μέσον ὑπ' ἀμφοτέρων πάσχει κακῶς, ἢ καταφρονούμενον ἢ καὶ πολεμούμενον. Pacifici & medij ab vtraq; parte malè excipiuntur: vel contempti, vel hostiliter oppugnati, vt Bucerus de Bullingero pastore Tigurino in epistola ad Comandrum queritur. Vocat nos

M. D. XXXVI.

nos Vertumnos, accusat leuitatis, inconstantiæ, & cauponationis in professione Religionis: qua nulla posset esse grauior impietas: causasque huius esse subiungit, metum, & stolidam reuerentiam hominum. Ita permittit sibi iudicium de cordibus nostris facere, nec vllam tamen affert coniecturæ suæ causam: putans forsan, se tantum in Ecclesia Christi esse, vt satis ipsi sit, si quem perditum cupit, tantum accusare, nec opus sit vlla proferre testimonia, vel rationes. Ego, gratia Domino, nullius horum omnium, quæ nobis magna sanè in nos leuitate vsus impingit, criminis mihi conscius sum, neque vllius nos vel ipsi vel alij conuincent vnquam, ob ea quidem quæ nunc de Eucharistia sentimus & docemus. Vera enim sunt, & verbo Dei
10 nituntur. In hoc autem, leuitatis, & nos, & Bullingerum condemnamus, quod vt ipse adhuc, ita & nos aliquando, Luthero & alijs sententiam ascripsimus, in qua ille nunquam fuit, Quod ijdem Formas quasdam eiecimus, quæ cum scriptura consonant. Sed eò, quòd meliora & certiora sequimur, id constantiæ est in studio veritatis & Christi, nullius leuitatis. Vtinam autem Bullingerus, non seipsum & suos, stolidè, & parùm Christianè reuereretur, populiq; sui iudicium non plus æquo metueret. Hactenus de Concordia Theologorum VVittebergæ anno 1536. inchoata.

Nunc FOEDERIS SMALCALDICI, (cuius occasione, consensionem Theologorum in ciuitatibus superioris Germaniæ cum Luthero & collegis ipsius, hactenus recensui) formulam seu summam recitabo, quod inter ducem Saxoniæ electorem &
20 cæteros principes, qui confessionem Augustæ vnà exhibentes, sententia Cæsaris damnati erant; primò inchoatum, & in sex annos sancitum; iuxta decretum proximo mense Decembri Smalcaldiæ factum, in annos decem prorogatum est. Formulæ FOEDERIS, quod me puero, in toto imperio, in omnium ore erat, & multis formidabile videbatur; IOANNES FRIDERICUS elector, & IOANNES ERNESTUS frater, Duces Saxoniæ: PHILIPPUS, ERNESTUS, & FRANCISCUS, Duces Brunsuicenses & Lunæburgenses: VLRICUS dux VVirtebergensis: PHILIPPUS Landgr. Hassiæ: BARNIMUS & PHILIPPUS duces Pomeraniæ: Anhaldini: Gebhardus & Albertus, comites Mansfeldenses: & ciuitates superioris Germaniæ, Saxoniæ & maritimæ, Argentina, Augusta, FRANCOFORDIA ad Mœnum, Constantia, Vlma, Eslingen, Reut-
30 lingen, Memmingen, Campidunum, Lindauia, Biberacum, Isena, Magdeburgum, Brema, Brunsuiga, Goslaria, Hannouera, Gottinga, Einbecca, Hamburgum, Lubecca (quæ tamen paulò post se iterum exemit) & Minda subscripserunt, die Michaëlis, & se ad mutuam beneuolentiam, fidem & defensionem, si quis præsenti aut futuro tempore, eos, eorumúe subditos, ab agnita veritate verbi diuini, vi armata depellere, & ad pristinos abusus iterum adigere conaretur, sanctissimè obligarunt. ac ne quis moto bello, absque alterius consensu ac voluntate, cum hoste pacisci, aut, si exeunte hoc decennio, nondum finitum esset, ne quis ex fœdere, nisi eo finito, discedere possit, & alia, pacti sunt. Nec aduersus Cæs. M. vel vllum Imperij statum, sed tantùm ad conseruationem Christianæ veritatis & pacis, & propul-
40 sationem iniustæ violentiæ, in casu necessariæ defensionis, sancitum esse testantur.

Exeunte anno 1530. 1536.

Altero deinde prolixiore scripto, cætera ad fœdus & defensionem pertinentia, constituuntur: Duo capitanei, Saxo & Hessus, qui per vices singulis semestribus præsint: Tredecim consiliarij bellici: Deliberatio & conclusio, an sit suscipiendum defensionis causa bellum, penes omnes ordines sit. Quod si singulorum sententijs auditis non conueniet, tredecim suffragia, secundum pluralitatem votorum decident. ex quibus duo elector Saxoniæ & frater; vnum duces Brunsuicenses, Lunæburg. Anhaldini & Mansfeldici: duo Hessus: vnum dux VVirtebergensis: vnum Pomerani: tria nomine ciuitatum superioris Germaniæ, Argentina, Vlma, Augusta: totidem nomine Saxonicarum, Magdeburg, Brema & Hambur-
50 ga habebunt. Pecuniam ad conducendos duces & milites necessariam, principes Torgæ & Cassellæ, ciuitates Saxonicæ, Brunsuigæ, Sueuicæ, Vlmæ deponent. Principes (exceptis Pomeranis & VVirteberg. qui recens in fœdus accesserunt, ideoq; nondum taxati sunt) 70000. ciuitates (exceptis Augusta, Francoford. Campiduno, Hannouera, Hamburga & Minda) itidem 70000. ex quibus 52000. ad bis

M. D. XXXVI.

ad bis mille equitum: 88000. ad decem millium peditum stipendia in duos menses conuertantur. Postea Vlricus VVirtebergensis decem millia ad stipendium menstruum Stutgardiæ: Augusta pro duobus mensibus, decem millia: Francofortij 6000. Campidunum 1800. Hamburgum 8000. Hannouera 1534. se collaturos promiserunt. Pomerani eo anno nondum de taxa conuenerant. Quod si necessitas bellum gerere coget: eadem ratione, pro tertio, quarto, quinto sexto mense ordines contribuent. Belli tempore summi duces, si ipsi vnà ibunt, singulis mensibus, mille ducentos: si alium substituent, quadringentos flor. pro sua mensa & ministris: singuli consiliarij bellici centum: ex communi fœderis ærario accipient. Explorationibus septem vel octo millia destinata sunt, & singuli fœderis status, consiliarij & alij, quidquid ἀξιόλογον cognoscent, ad summos duces statim referre iubentur. Multa etiam alia, de modo defensionis: de saluo passu per aliorum vrbes: de controuersijs à summo duce & consiliarijs belli dirimendis: de lucro, si quod ex bello redundet, iuxta proportionem contributionum diuidendo, & si quis ex confœderatis captus fuerit, vel oppida & arces amiserit, nulla pax fiat, priusquam in integrum restitutus sit, & similia sancita, sed suscepto post decennium bello, pauca seruata sunt. Optimum autem, & firmissimum FOEDVS est, iustè agere. Talibus enim DEVS confœderatus est.

Henricus dux Megapolitanus, Saxoniæ electoris Ioannis Friderici auunculus, omnino Smalcaldiam, ad huius fœderis societatem cum cæteris ineundam, proficisci constituerat. Sed cancellarius Caspar Schonaich, perpetuò eum à fœdere dehortatus, tandem constituta iam profectionis die, ac equum conscensuro principi persuadet, vt iter illud intermittat. Quod cancellarij consilium postea, bello Germanico infeliciter cadente, toti ditioni Megapolitanæ fuit salutare. Huius Henrici Megapolitani filiam sequenti anno duxit Henricus dux Monsterbergensis in Silesia, cuius pater CAROLVS, dux MONSTERBERGENSIS, GEORGII Pogiebradi Boëmiæ regis nepos, princeps Heroica animi & corporis magnitudine præstans, & Silesiæ ac Boëmiæ sub rege Ludoico gubernator, hoc anno ex his terris migrauit, susceptis ex coniuge Anna, Ioannis postremi Glogouiæ ducis filia, duodecim liberis, ac in his quinque filijs. Seriem familiæ adiungo.

Botzko, primus dominus de Poiebrad.

Victorinus, comes in Berneck, Nida & Glatz, Dominus in Cunstad & Poiebrad.

GEORGIVS POIEBRADVS BOEMIAE REX, natus 1420. die 23. Aprilis. ⊕ 1471. 22. Martij. vxor prima Kunigundis, filia Smilonis de Sternberg. ex qua

Botzko, natus 1442.	Victorinus, 1443.	HENRICUS, natus 1448.

Dux Munsterbergensis in Silesia creatus à Friderico III. Imp. A. C. 1462. cùm Fridericum Viennæ à ciuibus obsessum, adducto in aduersam Danubij ripam exercitu pater liberasset. Sorores Henrici, Catharina, Matthiæ regi Vngariæ; Zedena, Alberto duci Saxoniæ; Barbara, Henrico de Lippa regni Boëmiæ marscalco; nuptæ fuerunt. atq; hi liberi regis Georgij, omnes ex prima coniuge Kunigunde nati fuerunt. ex altera, Ioanna de Rosental, Fridericum & Georgium, & Ludimillam Friderico Lignicensi nuptam genuit.

Henrico Munsterbergensi, ex Vrsula filia Alberti Marchionis Brandeburg. Germanici Achillis nati sunt.

CAROLVS, Silesiæ & Boëmiæ præses natus 1476. ⊕ 1536.	Albertus primogenitus, ab auo materno dictus, natus 1468.	Georgius natus 1470.	Margarita vxor Ernesti Anhaldini, nata 1473.

Ioachimus ☿	Henricus ♀	Ioannes natus ♂	Georgius natus ♄	Georgius An- ♂

☿ episcopus Brandeburgensis, natus 1503.

♀ natus 1507. gener Henrici Megapolitani.

Carolus Dux Monsterbergens. natus 1545. — Henricus natus 1542.

♂ 1509. vxor Christiani Christophori de Schidlovvitz baronis & cancellarij regni Poloniæ, cui LINGVAM suam Erasmus dedicauit, filia.

Carolus Christophorus natus 1545. 22. Maij.

♄ 1512. & septem filiæ, ex quibus Hedvvigis, Georgij marchionis Brandeburgensis coniunx, mater fuit Annæ Mariæ, vxoris Christophori ducis VVirtebergens. & Sabinæ vxoris Ioan. Georgij electoris Brandeburgensis.

♂ haldinus.

10

Ducum GLOGOViensium in Silesia series.

HENRICVS, pronepos Conradi stirpis Ducum Glogouiæ, filij Henrici Pij, ducis Silesiæ, à Tattaris 1241. cæsi. ⊕1395.

Henricus Glogouiensis. ⊕1467. — Ioannes Saganensis. ⊕1439.

Henricus ἄπαις ⊕1476.

IOANNES dux Glogouiæ & Sagæ, cum Matthia rege Vngariæ bellum infelix gessit 1488. quinq; filias habuit, quarum tres, tribus fratribus DD. Monsterb. nuptæ.

20

ANNA, CAROLO duci Monsterberg. nupta. — SALOME, Alberto Monsterb. — Hedvvigis, Georgio Monsterb. — Margareta, Baroni Pannoniæ. — Barbara.

CAROLUS Cæsar, cùm Neapoli hybernasset, Romam mense Aprili venit, ac de Concilio indicendo diligenter cum Pontifice egit. Intereà Franciscus Galliæ rex, Carolum Sabaudiæ ducem, auunculum suum, ab Heluetijs Bernatibus, Geneuam defendentibus, recens malè multatum, præcipuis oppidis, & in his Taurino occupato, patria ditione expellit: prætexens ius hæreditatis, quo dimidia Sabaudiæ pars, quam Philibertus, Philippi Bressei ex prima coniuge Burbonia filius, sine liberis mortuus, sorori ex vtroq; parente suæ, Ludoicæ, Francisci regis matri, reliquisset: sibi deberetur. Veræ autem odiorum causæ erant, quòd Cæsari Carolo, Sabaudus, coniugis suæ Lusitanicæ sororio, amicior quàm Francisco videretur, & vetus Aureliæ ducum patrimonium Astam ab eo accepisset, & regi, Niceam, vbi cum PP. Clemente colloqui ante triennium cupierat, & nuper exercitui saluum per ditiones suas commeatum, negasset.

30

Philippus Bresseus dux Sabaudiæ ex Margarita Burbonia ——coniuge—— Pontiuerana.

Philibertus dux Sabaudiæ. — LVDOICA nupta Carolo duci Aureliæ. — FRANCISCVS Rex Galliæ.

CAROLVS dux Sabaudiæ, à Gallo pulsus 1536. ⊕1554. — Dux Nemorensis.

Emanuel Philibertus, à Philippo R. H. restitutus 1559. ⊕1582.

Carolus.

40

Eiectum igitur Sabaudiæ ducem, Cæsar Carolus, vt restitueret, duxit exercitum in Allobroges, cuius duces præcipui Læua, Vastius, Gonzaga, & Maximilianus Iselstenius, Florentij filius, comes Burensis, fuerunt. Postea ingressus in prouinciam Galliæ ad Rhodanum vsq;, cùm propter inopiam commeatuum & luem in exercitu grassantem, pergere non posset, redijt in Italiam re infecta, amissa magna parte exercitus fame & dysenteria. Eodem in loco mortuus est Antonius Læua Hispanus,

50

M. D. XXXVI.

nus, præstantiss. ducum Cæsaris Caroli, qui Genuam reuersus, mense Octobri in Hispaniam traiecit: cùm Monferratensem ditionem, quam Sabaudus & Salussiæ marchio & alij ambiebant, FRIDERICO Gonzagæ, cui Margarita Palæologa, Bonifacij postremi marchionis Monf. soror, nupta erat, adiudicasset.

Intereà in Belgico, Henricus Nassouius, Renati principis Vraniæ pater, VVilelmi patruus, Peronâm irrito conatu obsidet, defendente eam fortiter & feliciter Florentio Marcano, IIII.viro Galliæ, Roberti, quem Carolo V. bellum indicentem, ab hoc Nassouio, auspicijs Caroli, tota ditione eiectum fuisse diximus, filio. Nassouius mœrore & curis paulò post moritur. cùm paulò ante noua Angliæ regina, Anna Bolenia, Elisabethæ mater, ob adulterij ac incestus suspicionem, iussu regis mariti capite plexa, & statim postridie Iana Semera in vxorem à rege ducta esset. Ante quadrimestre verò, prior regina Catharina, Ferdinandi Arragonij filia, cùm lata Pontificis sententia, regem maritum grauius aduersùs se exasperatum, & se frustrà niti, nec quidquam aliud fatigando se hactenus, quàm odium mariti vehementius quæsiuisse cerneret; animi mœrore confecta, ineunte hoc anno extincta est. 6. Ianuarij.

19. Maij. 10

ERASMVS Roterodamus, vir ingenij ac eloquentiæ incomparabilis, & de studijs linguæ Latinæ & Græcæ, ac totius Theologiæ, optimè meritus, anno ætatis 70. (natus enim est 1466. die Simonis & Iudæ) Basileæ ex his terris migrauit. Summam ac scopum eorum, quæ scriptis suis semper egit, ipse in epistolis indicat. Theologiam nimium ad sophisticas argutias delapsam, ad fontes & priscam simplicitatem reuocare conatus sum. sacros ecclesiæ doctores, vnde viuidius hauriuntur, quæ quidam decerpta legunt, ne dicam, concerpta, suo nitori reddere studuimus. bonas literas, antè propemodum paganas, docui sonare Christum. linguis reflorescentibus adfui, pro mea quidem virili. Præpostera de rebus plerisque mortalium iudicia traduxi. Ad puriorem Christianismum, orbem ceremonijs penè Iudaicis indormientem, expergefeci, sic tamen vt ecclesiæ ceremonias nunquam improbauerim, sed quid potius sit, ostenderim. Fortiter in bella vociferor, quibus tot iam annis videmus concuti ditionem Christianam penè totam. Perlongum autem fuerit declarare, quàm hæc fuerint necessaria.

11. Iulij. 20

30

FINIS LIBRI DECIMI QVARTI.

SAXO-

SAXONIAE LIBER DECIMVS QVINTVS.

Illustrissimo Principi & Domino,

D. VVILELMO,

In Liuonia CVRLANDIÆ & Semigalliæ Duci;

OPTIMI ET LAVDATISSIMI principis, GOTHARDI, primi Ducis Curlandiæ, filio:

Debitæ Illmo patri & ipsi, obseruantiæ & gratitudinis ergò,

inscripsit

Dauid Chytræus.

M. D. XXXVII.

CVM Otto comes Schavvenburgensis, Iodoci filius, dioecesin Hildesiensem, iam sex annos, confirmatione Romani Pontificis non petita, administrasset: & palàm se confessionis Augustanæ doctrinam magis quàm Pontificiam probare ostenderet: PAVLVS III. PP. misso ad collegium legato, mandat, vt de episcopo catholico, legitimè electo & confirmato, ecclesiæ illi prouideant. Id nisi intra sex menses fiat, se Apostolica auctoritate episcopum eis daturum esse. Etsi autem Christophorus Bremensis archiepiscopus spe successionis, Hildesiæ tum in ferijs Pentecostes Missas celebrabat, & precibus matutinis & vesperis sedulò intererat: collegium tamen, VALENTINVM à Tetleben, I. V. D. aliquot annos Romæ versatum, & multarum ecclesiarum, Moguntiæ, Magdeburgi, Francofordi ad D. Bartholomæum, & Hildesiensem canonicum, & archiepiscopi Moguntini in iudicijs vicarium, consentientibus suffragijs elegit. Qui confirmata electione à PP. & ab Imp. Carolo Regalibus acceptis, statim litem aduersus duces Brunsuicenses, in curia Romana, olim à Ioanne episcopo, spoliatum ante omnia restitui petente, inchoatam, quæ iam totos decem annos quieuerat, reassumit, & citationem Pontificis legitimè insinuari Henrico ac Erico ducibus Brunsuicensibus curat. Hi verò indignantes, publicis programmatis, se legitimo & iusto titulo, possessionem & dominium terrarum, arcium, oppidorum, quæ ad episcopi Hildesiensis ditionem olim pertinuissent, adeptos esse demonstrant. primùm, quòd Imperialis proscriptionis à Cæsare Carolo V. aduersus episcopum & omnes ipsi adhærentes promulgatæ, executores, augusta auctoritate & mandato Cæsaris constituti, bello legitimo, proscriptorum bona occuparint. deinde, quod in Quedlinburgensi transactione ita conuenerit, vt singuli, quæ factæ pacis tempore tenerent, deinceps etiam retinerent. postremò, Imperatorem Carolum, solennibus literis, vniuersa & singula ex dioecesi Hildesiensi bello illo occupata, ipsis in feudum contulisse. Hortantur itaq; omnes vicinos principes, vt iustæ causæ suæ faueant, nec episcopo inquieto, litem iniustam ipsis mouenti, & nouum incendium ad turbandam pacem publicam inflammare cupienti, vllam opem aut auxilium præstent. Episcopus vicissim scripto publico hæc refutare conatur, & litem Romæ intentatam nihilominus sedulò vrget. Pontifex, reiectis ducum Brunsuicensium exceptionibus & protestationibus, in contumaciam procedit, & triennio post, sententiam definitiuam promulgat, qua in restitutionem omnium, quæ episcopo, & dioecesi Hildesiensi bello ademerant, & fructuum iam octodecim annis inde perceptorum, condemnantur. Sed duces Brunsuicenses, quantumuis eo tempore Pontificiæ religioni addicti, iustissimas causas, cur latæ sententiæ non parerent, se habere ostendebant. nec executio vlla secuta est.

1540.

Belli inter ciuitatem Bremensem & Baldasarum, dominum in Esens & VVitmund postea gesti, semina iacta sunt, quòd nauem Bremensem, quam tempestate ad littus suum eiectam Baldasarus affirmabat, direptis mercibus ac hominibus captis, detentam reddere recusaret. Sunt autem Bremensibus ad occidentalem Visurgis ripam proximi Stegingij, terram fertilissimam & vberrimam, arci Delmenhorstanæ subiectam, spacio quatuor ferè milliarium incolentes. Quibus trans Huntam fl. Stadlandi adiacent, quos Aldenburgi comites, Ouelgunna arce imposita, coërcent. Hos in Visurgis ripa ButIadæ sequuntur, qui regionem inter Visurgin & Iadam, tria milliaria longam, vnum latam, & in ea decem parochias, VVursatiæ oppositam, tenent. Trans Iadam, ad occasum, Ieuerensis ditio est, octodecim parochias continens, & non procul ab ostio Iadæ in Visurgim & Oceanum se exonerantis, duabus insulis VVangeroga & Spiceroda, ferè desertis, munita. quæ Heroinæ, virginis Mariæ, VVimmekiæ, Edonis filiæ, imperio tum regebatur. Ieueriæ, ad littus Oceani, occasum versus, contigua est ESENSIS prouincia, cuius principatum Baldasar Ommeke, Heronis filius, Mariæ consobrinus, eo tempore tenebat. Crebræ autem, iam ab annis ducentis, de finibus & Visurgis nauigatione, dissensiones exstiterant inter Bremenses & Frisios vicinos, ac præcipuè Esenses, qui

qui ab occasu, Berumensi & Auricensi tractu; à borea, mari; ab ortu Ieuerensi regione, vsq; ad Iadam terminantur, & vicinam Butiadiam, sæpè coniunctam habuerunt. M. D. XXXVII.

Duæ verò familiæ, Ommekiorum, in Esens seu Harlingia; & VVimmekiorum, in Ieueria, cæteris potentia & autoritate præstiterunt. ac circa annum Christi 1380. Haio quidam Husceke, in Rustingia & Butiadia petulantius multa agens, & naues Bremensium subinde in Visurgi diripiens, bello à Bremensibus & vicino Ieuerensi capitaneo, Edone VVimmeke, cuius sororem in matrimonium ductam repudiauerat, repressus; tandem Esena obsessa & capta, in Bremensium potestatem venit, quem sibi traditum Edo, & tortum, fune canabeo tandem dissecuit. Ditionem
10 verò Haionis, Bremenses, Lubboni Ommeke, Sibonis filio, accepto fidelitatis iuramento commendarunt. Lubbonis autem filius Dido, capitaneus in Stadland & Esens, vt à subditis belli molem auerteret: Bremensibus Langenvvorden tradidit, 1399. cùm à comitibus Aldenburgensibus & diœcesanis adiuti, Frisios inter Heetam & Iadam oppugnarent. postea cùm subditos archiepiscopi, finitimos Visurgi & Bremenses, Dido subinde vexaret; Bremenses vt eas prædationes & latrocinia à se & suis auerterent: arcem Fredeborgis Iadam, in ditione Didonis sui clientis ædificarunt. Cumq; Dido à vicino comite Christiano Aldenburgensi auxilium obtinuisset, Bremenses contra hunc, Ottoni Hoiensi, & Ottoni Delmenhorstano, fœderati, bellum 1407. gerunt, ac Christianum propè Fredeburg captum, Bremam abducunt, nec antè di-
20 mittunt, quàm ditionem VVorden, in orientali Visurgis ripa, ipsis tradidisset. Dido capitaneus Esensis, ægerrimè ferens Fredeburgum in ditione sua à Bremensibus erectum, multa aduersus eos molitur. Quare d. nuò illi bellum Bremenses inferunt, 1414. & Esenam capiunt, & nouum fidelitatis iuramentum à Frisijs illis, ne quem capitaneum præter Senatum Bremensem eligant, accipiunt. Triennio post Dido & Geroldus, Didonis filij, cum aliquot Frisijs, noctu arcem Fredeburg adoriuntur. Sed 1417. capti inter fossam exteriorem & arcem, à subditis Bremensium superuenientibus, Bremam ducti, & Dido ac Geroldus Ommeke, Didonis filij, sub patibulo capitis supplicio affecti, & rotis impositi sunt, vnà cum cæteris Frisijs captiuis, quod Senatui Bremensi iurati, perfidè eos oppugnassent. Hinc verò acerbissima indignatio fra-
30 trum & agnatorum Didonis & Frisiorum odia exorta, qui contumeliam genti, tot Frisijs supplicio ignominiosissimo affectis illatam vlcisci, & iugum Bremense excutere, & arcem Fredeburg, quæ freni instar ipsis iniecta erat, occupare aut euertere prorsus decreuerunt. Idq;, sexennio post, ducibus Ottone & Foccone capitaneis in Aurica & Brocmerland, perfecerunt. Sed pace cum Bremensibus restituta, sic conuenit, vt arx Fredeburg, quam Frisij iam tenebant, & turris Goldvverden solo æquarentur. Triennio post episcopus Monasteriensis, à Brunsuic. Hildesiensi, Osnabrug. adiutus, aduersus Fecconem & Frisios expeditionem suscepit. ac eodem an- 1426. nò archiepiscopus Bremensis Nicolaus, comes Delmenhorstanus, cum Ioanne Ritbergens. Hoiensi, Conrado Deipholdo comitibus, Frisiam ingressus, à Foccone
40 circumuentus & captus est. postea intercessione Groningensium & VVursatiorum res composita, & archiepiscopus ac comes Hoiensis, persoluto à Theodorico agnato comite Aldeburg. λύτρῳ liberati sunt. Frisij, qui Fecconem capitaneum elegerant, ipsius insolentiæ & libinis explendæ causa, toties fortunarum & vitæ discrimen adire deinceps recusantes, Bremensem legatum Ioannem Vasiner consulem & intercessores rogabant, vt media pacis tolerabilia proponerent, quæ nisi à Foccone reciperentur, se desertis capitaneis suis, cum Bremensibus se coniuncturos esse. Eodem tempore, arx Stötel, à Bremensibus occupatur, quòd dominus illius, Henricus à Lite, in Visurgi Bremensium naues vexasset.

Sed ad Baldasarum Ommeken, Heronis anno 1522. defuncti filium, dominum
50 in Esens & VVitmunda, redeo. cum quo ante decennium exortis offensionibus, 1526. transactionem Bremenses, intercedente Friderico Daniæ rege, inierant. in qua priorum offensionum omnium ἀμνηστία sancitur: & subditis vtrinq; libera commercia, & tutus commeatus, promittitur. querelæ subditorum & actiones debitorum coram legitimo iudice, iure, non aresto, aut violenta detentione fiant. Quod si nouæ

 offen-

M. D. XXXVII.

offensiones inter Baldasarum & Senatum Bremensem extiterint; non bello, sed delectis vtrinq; duobus arbitris, amicè componentur, aut superarbitro non partiali adiuncto, iure decidentur. Cùm igitur hoc anno nauim & res ablatas Bremenses repeterent, & arbitros deferrent: Baldasarus instituto Ieueræ conuentu per legatos suos, hanc transactionem iamdudum à Bremensibus violatam esse prætexuit, quod prohibita aliquando ex vrbe Bremensi exportatione frumenti, subditis suis liberè illic emere non licuisset: quod Ennonem Frisiæ comitem hostem suum, puluere nitroso & alijs auxilijs iuuissent: quod pulsus ab Ennone, tutum commeatum à Bremensibus, non nisi addita clausula, qua renunciationem liberam sibi reseruabant, impetrare potuisset: quod commendati à Baldasaro Senatui, Ioannes à Mandelslo & Stedbergij fratres, coram senatu ius suum aduersus quosdam persequentes, durius & iniquius tractati essent: ac postremò, quod secretarius Bremensis nuper nauim & bona iustè à se detenta repetens, cùm ex illius arbitrio non responderetur, voces minaces aduersus Baldasarum emisisset, quas an Senatus mandato ille effudisset, doceri se flagitauit. His accusationibus cùm Bremenses legati ita respondissent, vt eorum innocentia omnibus æquis appareret: rursum ad arbitros controuersiæ amicè componendæ, vel ad iudices, archiepiscopum Bremensem, aut Cameram Imperialem, vel Carolum ducem Geldriæ, vel Iohan. Frider. elect. Saxon. Ernestum Lunæburgensem, & confœderatos prouocant, modò ciues eorum captiui, & naues ac merces spoliatæ, ante omnia restituantur. Hæc cùm frustra Ieueræ agerentur, Bernardus ab Hacford, legatus Caroli Geldriæ ducis, cuius cliens erat Baldasarus, proponit Bremensibus, se apud Baldasarum effecturum, vt nauim & homines & bona nondum distracta restituat, modò Bremenses paulò se modestius & comius erga Baldasarum gerant, & munere aliquo, nec amplis. nec vilissimo, reuerentiam erga ipsum suam declarent. Cùm autem recusarent Bremenses, pecuniam insuper donare ei, à quo tanta iniuria affecti essent: paucis diebus post, Baldasari ministri, aliam Bremensium nauem, Norico pisce oneratam, vnà cum hominibus Esenam ducunt. Bremenses vicissim in Albis ostio, tres Esenses naues, Zythum Hamburgensem vehentes cum nautis intercipiunt, vt eorum commutatione, suos ciues liberarent. Interea Cameræ Iudicum opem, & mandata aduersus Baldasarum Bremenses implorant, & Caroli Geldriæ ducis, cui ante paucos annos conciliato mille Rhenenses donauerant, autoritate, Baldasarum ad æquitatum, & restituenda ablata flecti postulant. Verùm hic durius respondens, omitti citationes Baldasari in cameram, eumq; æquis rationibus placari à Bremensibus flagitauerat, alioqui non seipsum deserere posse, & si ipse imbecillior sit, Galliæ regis & Lothringiæ ducis auxilia suis coniuncturum esse. Has literas ad Ernestum ducem Lunæburgensem, cuius soror in matrimonio Caroli viuebat, & Iohannem Frid. Saxoniæ ducem, cæterosque confœderatos, Bremenses mittunt, qui apud Carolum per legatos, se intercessuros, ostendunt.

Dum autem Bremenses subinde missis ad Carolum Geldriæ ducem, Baldasari patronum, literis ac legatis, flecti Baldasarum ad æquitatem petunt, GELDRICI proceres & ciuitates, aduersus principem Carolum, qui exclusis prouincialibus, Gallos solos in consilio habebat, & Galliæ regi tradere ditionem se mortuo conabatur, insurgunt, & demolitis arcibus principis in ciuitatibus, eò rem deducunt, vt exeunte anno conuentus prouincialis institueretur, in quo senex Carolus dimittere à se Gallos, & solorum prouincialium consilio deinceps vti: Arces in ciuitatibus deiectas non instaurare: bellum nullum nisi de consilio & consensu prouincialium suscipere: nec militum præsidijs subditos onerare: in ciuitates exiguo comitatu antiquitus vsitato ingredi: nullum successorem, nisi de totius prouinciæ consilio eligere, & si viuus aliquem designaturus sit, principem sibi cognatum VVilelmum Cleuensem potissimum eligere iubetur, qui suam cuiusque ordinis libertatem, iura & priuilegia tueatur. Hos articulos cùm dimissis statim Gallis senex princeps obsignasset: & VVilelmumCleuensem successorem introduci curasset, paucos post menses rebus humanis exemptus est: 25. Iunij 1538.

Paulò

Paulò ante mortem Geldri, elector Saxoniæ, Ernestus Lunæburgensis, Hessus, & confœderati principes, ad quos Geldri literas minaces à Bremensibus missas esse paulò ante diximus, Legatos suos de Pacificatione acturos, VVildeshusiam mittunt, qui eò rem deducunt, vt captiui vtrinq; dimittantur. de cæteris capitibus controuersis & damnorum compensatione, intra trimestre tres vtrinq; delecti arbitri integrè transigant. Sed hæ induciæ non diu à Baldasaro seruatæ sunt. Itaq; sequenti anno Bremenses, expedita suorum ciuium classe, duas Baldasari piraticas naues, quibus Franciscus Boëmus præerat, cum 85. militibus & piratis nobilibus capiunt, & Bremam ducunt. Proscriptio etiam imperialis in Camera, aduersus Baldasarum, qui citatus contumaciter emanserat, publicatur, & Francisco episcopo Monasteriensi, Ernesto Lunæb. VVilelmo Cleuensi, Antonio Oldenburgensi, Ennoni Frisio & Hamburgensibus mandatur, vt à Bremensibus requisiti, proscriptionem exequantur. Bremæ de octoginta captiuis piratis supplicium capitis vna die sumptum est.

M. D. XXXVII.

In superiore Saxonia, Ioannes Saxoniæ dux, Georgij filius, in quo vnica spes generis & posteritatis Georgij propagandæ inclinata recumbebat, ante patrem ex hac vita migrauit, anno ætatis tricesimo nono, relicta vidua Elisabetha, VVilelmi medij Landg. Hassiæ filia, Philippi sorore: quæ nupta Ioanni, marito mortuo, Rochlicij deinceps vixit. vbi decennio post Albertus marchio Brandeburgensis captus est.

11. Ianuar. 1517. 1547.

Dux Saxoniæ elector, cum fœderatis religionis nomine principibus & ciuitatibus, eorumq; Theologis, Smalcaldiæ conuentum egit, vt principes, de Synodo, Mantuæ indicta, deliberarent: Theologi de doctrina conferrent. Huic Matthias Heldus etiam Cæsaris legatus interfuit, qui de iudicio Cameræ, cuius iniquitate se multipliciter grauari protestantes apud Imp. questi erant; de Pace Noribergensi, an eius beneficio cæteri etiam, qui post illud tempus religionem mutassent, frui deberent, ac in primis de Concilio Mantuæ indicto; prolixe cum protestantibus egit. Qui non esse hoc legitimum, liberum & in Germania concilium, quale in omnibus Imperij comitijs flagitatum esset, demonstrabant. Scripto igitur recusatæ à se Synodi Mantuanæ causas complexi ediderunt, quam tamen paulo post ipse Pontifex, in longius tempus subinde prorogabat. In eodem conuentu, Articuli in concilio, si quod futurum esset, nomine docentium in Saxonicis & coniunctis ecclesijs, exhibendi, de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus controuersis, à Martino Luthero scripti, & à cæteris Theologis comprobati sunt, quos Smalcaldicos vulgò nominant, qui Augustanæ confessioni & Apologiæ & Catechismis Lutheri, in repetita ecclesiarum nostrarum confessione, adiunguntur.

Mense Febr.

Christianus Holsatiæ dux, metropoli Daniæ, Hafnia, superiore anno vi potitus, Rex Daniæ coronatur die suo Natali, quam festiuitatem Albertus I. Borussiæ dux, cum coniuge Dorothea Christiani sorore, cohonestauit. Preces ac ritus sacros adhibuit D. Ioannes Bugenhagius, pastor VVittebergensis, quem ad doctrinæ religionis, & rituum ecclesiasticorum, & scholarum constitutionem piam, in regnum Daniæ Christianus euocarat. Optarim autem, ordinationem illam ecclesiasticam regni Daniæ, breui libello latino, tunc à Bugenhagio comprehensam, pluribus notam esse, vt qualem ecclesiarũ & totius administrationis ecclesiasticæ formam, Lutherus & collegæ ipsius maximè probarint, in alijs etiam gentibus plures cognosceret. Paucis ante coronationem diebus, Rex, extructo in frequentissima vrbis parte tabulato edito insidens, omnibus qui ex toto regno conuenerant, nobilibus ac ignobilibus, regni ciuibus, prælegi ex scripto linguâ Danicâ, Episcoporum aduersus se & regnum, & puriorem Euangelij doctrinam, initas molitiones & practicas, durante in tertiam vsq; horam recitatione, curauit. Inter cætera, quod mortuo rege Friderico, nec Ioannem iam electum, nec alium quenquam Regem habere, sed ipsi Reges esse, & suo arbitrio regnum administrare instituissent. Eaq; de re literæ ab ipsis confectæ, quas signis suis & aliorum regni senatorum, quos in sententiam suam pertraxerant; (dominica post festum S. Canuti) munierant, publicè tum propositæ sunt. Recitata etiam Edicta, sanguine scripta, & proscriptiones vitæ ac bonorum omnium, non

12. August.

M. D. XXXVII. modò aduersus Euangelij doctrinæ ministros, verùm etiam aduersus omnes alios cuiuscunq; ordinis & status homines, qui doctrinam illorum approbarent. Quæ Edicta, ab episcopis regiam potestatem sibi vendicantibus, sub nomine Senatus regni edita, causam primam tristissimorum motuum & calamitatum, quæ hoc biennio regnum adflixissent, fuisse constaret. De Rodscildensi nominatim commemorabatur, cum effigiem suam Mariæ Belgici Gubernatrici, tùm recens factæ, misisse, ac coniugium illius ambiuisse, vt resignata episcopa, Rex Daniæ crearetur. Propter hæc & alia plurima episcoporũ facinora & machinationes malitiosas, se custodiæ episcopos mandasse Rex, indicari vniuerso cœtui iussit, & interrogari, an cupiant eiusmodi episcopos diutius Reip. regni præesse, & hos captos in pristinam dignitatem & potentiam restitui. Acclamante autem, præeuntibus certis præconibus, populo: decretum de his remouendis, & politica episcoporum potestate deinceps abolenda, executioni integrè datum est. Sic episcopos annis circiter trecentis quinquaginta, postquam à S. Canuto primùm consilijs regni publicis adhiberi cœperant, Christianus in his regni comitijs, ex senatu remouit, & reditus eorum ac prædia omnia in regium fiscum redegit: collegijs tamen canonicorum conseruatis, hac conditione, vt Rex beneficia & canonicatus, suo arbitratu, ministris aulicis & alijs bene meritis conferat, & canonici in suis templis, doctrinam Euangelij, & missas, aliasq; cantiones & ceremonias, verbo Dei congruentes, abiectis omnibus idolis & superstitionibus pontificijs, seruent. In locum verò septem episcoporum regni Daniæ, Superintendentes septem, qui episcoporum officium deinceps obirent, & totius ordinationis ecclesiasticæ custodes & executores essent: à Iohanne Bugenhagio, præsente rege & senatu regni, in summo templo Hafniensi, decimo quarto post regis coronationem die, Hafniæ ordinati sunt. (26. August.) Rodscildiæ, D. Petrus Palladius, Ripensis. Othoniæ, M. Georgius Ioannis, VVibergius. Ripæ, Ioannes VVendus Goslariensis. VViburgi, M. Iacobus Schonningius. Arhusiæ, Matthias Christierni. Alburgi, Petrus Thomæ; Lundæ.

GOSTAVO, Sueciæ Regi, ex Margaride filia Erici Abrahami de Laholm, equitis aurati, (quæ summa post regem nobilitas olim in eo regno, vt hodie adhuc in Dania, fuit) natus est filius Iohannes III. nostra ætate Sueciæ Rex, illustribus de Moscho partis victorijs, & prouincijs Carelia, Ingria, VVoltzouia & Esthonia Liuoniæ regno adiectis, & filio ad regni Poloniæ fastigium euecto, clarus. (1581.) Annum & diem Natalem, hoc Tetrasticho Numerali, expressit Henricus Mollerus Hessus.

LVX Vt haberetVr ThoMæ saCrata, Iohannes, NascitVr In septIs arX Stegeborga tVIs.
FInnonIæ PrInCeps, GostaVI natVs & hæres PerpetVVs regnI SVeCIa tota tVI.

Catillus, regni armiger.
Nicolaus.
Christianus regni archidapifer.

Ioannes — Carolus

Ioannes
|
Ericus
|
GOSTAVVS Rex Sueciæ

Carolus
|
Ericus
|
Aebba, vxor Erici Abrahami, præsidis VVestgothiæ.
|
MARGARIS, secunda Gostaui vxor.

GOSTAVVS — MARGARIS
|
Iohannes III. Rex Sueciæ.

Cùm enim Gostauus, ex prima coniuge, Catharina, Magni Saxoniæ ducis filia, (1533.) vnicum filium, Ericum XIV. qui post patrem regnauit, suscepisset: ex altera (1568.) hac thalami consorte, consanguinea sua, decem liberorum parens fuit. ex quibus (1559.) primogenitus, Ioannes, fratri Erico in gubernatione regni successit: CAtharina (1564.) Ezardo Frisiæ comiti in matrimonium data: Cecilia, Christophoro marchioni Badensi

densi nupta: MAGNUS dux Ostgothiæ æger mente: Steno puer mortuus: Anna Maria, Georgij Ioannis Palatini coniunx: Carolus, qui puer obijt: Sophia, Magno duci Saxoniæ Francisci filio, elocata: Carolus, Dux Sudermanniæ & Nericiæ: ac Elisabetha, Christophori ducis Megapolitani vxor fuit.

M. D. XXXVII. 1563. 1568. 1581.

CATHARINAE, prioris Sueciæ reginæ soror, Sophia, Magni ducis Saxoniæ Laoburgensis filia, Antonio comiti Aldeburgensi, in matrimonium tradita, per vrbem Bremam in comitatū Aldenburgensem, à Francisco duce Saxoniæ fratre, mense Ianuario ducta est. Quo tempore, Alexander Medices, Florentiæ dux, Laurentij filius, Petri nepos, iuuenis viginti sex annorum, coniuge Margarita, Caroli V. filia 10 notha, superiore anno ducta, nihilominus vagis libidinibus indulgens, spe concupitæ nobilis cuiusdam fœminæ potiundæ, in alienas ædes noctu inductus, fraude necessarij & agnati sui Laurentij Medices, laudem liberatæ à tyranno patriæ adfectantis, proditorie interficitur. cui Cosmus Medices, octodecim annorum adolescens, qui magnæ cum sapientiæ, circumspectionis & iustitiæ laude, Rempub. Florentinam nostra memoria rexit, à 48. viris surrogatus est. cuius cum Alexandro præsenti, & Leone X. ac Clemente VII. agnationem supra in fine libri decimi indicaui. Philippus Stroza, Florentinorum exulum dux, hostis Mediceorum capitalis, mortuo Alexandro, patriam recipere cogitans, ad Montemurlum, à Vitellio Cosmi duce interceptus, cum socijs Florentiam ductus, in carcere obijt. Socij tre-20 decim securi percussi. Petrus Stroza, Philippi filius, ad Galliæ regem aufugit. Turci Corcyram, à Venetis defensam, irrito conatu oppugnarunt. Eduardus, Henrici VIII. Angliæ regis, ex Iana Semera filius, die vndecima Octobris, natus est, non γαστρότμητος, sed duodecimo post partum die primùm matre extincta. In Ditmarsia intestinæ inter incolas ortæ seditiones, quibusdam cæsis, alijs ex patria pulsis, seminarium fuerunt πανωλεθρίας libertatis pristinæ, post annos viginti duos secutæ.

Anno M. D. XXXVIII. Ioannes Fridericus Saxoniæ dux Elector, cùm Burgrauij Magdeburgensis dignitatem, & oppidum Gommern, ab antecessoribus, ciuitati Magdeburgensi, viginti duobus millibus aureorum vel venditum vel op-30 pignoratum fuisse didicisset: post multorum mensium superioris anni tractationes, tandem persoluta pecunia oppidum Gommern redemit, & titulum Burggrauij Magdeburgensis vsurpare cœpit: quem primus inter electores Saxoniæ Rodolphus I. Alberti II. filius, Rodolphi Imperat. ex filia Agnete nepos, ab auo materno sibi tributum, olim gesserat. Cùm autem archiepiscopus Magdeburgensis Albertus Cardinalis, iura Burggrauij in Salinis Saxonicis & vrbe Magdeburga impediret: arbitri causæ cognoscendæ, & ex æquo ac bono, vel per sententiam dirimendæ constituti sunt, principes familiæ Saxonicæ, Brandeburgensis & Hassiacæ, hæreditario fœdere inter se iuncti. Quos Zeruesti amicè componere controuersiam aut pronunciare volentes, Cardinalis eludere conatus, literas ab Imperatore Caro-40 lo, in Hispanijs tum viuente, superiore anno impetratas, quibus tractatio negocij de Burggrauiatu Magdeb. vtpote de feudo imperij, ad Imperatorem reuocatur, in conuentu exhiberi curat. Quare principes intercessores, per legatos, Cardinali sententiam suam de toto negocio, & quæ iura electori Saxoniæ, quæ archiepiscopo, in iudicijs Hallæ & Magdeburgi competere iudicent, exponunt; nec se defuturos electori Saxoniæ in iuribus suis tuendis ostendunt.

M. D. XXXVIII.

Intereà cliens electoris Saxoniæ, Stolbergensis comes BOTHO, seu Βοηθός, cùm triginta annis, virtute, & autoritate, & liberis florens, patriam feliciter rexisset, ex his terris euocatus est, multis relictis filijs & filiabus, inter quos pro cæteris celebres fuerunt, LVDOUICUS comes in Königstein prope Francofurdum, cuius 50 consilio & opera in legationibus, & negotijs tractandis industria felici, Imp. Carolus, Ferdinandus & Maximilianus vsi sunt, natus 1505. ⊕ VVertheimæ ad Mœni & Tuberi confl. anno 1574. die Bartholomæi, tribus relictis filiabus, quæ comitatu illo, dum viuunt, beneficio Imperatoris fruuntur. VVolffgangus primogenitus, familiam, quatuor procreatis filijs, VVolffgango Ernesto 1546.

30. No-

M. D. XXXVIII.

30. Nouemb. Bothone 1548. Ioanne 1549. Henrico 1551. propagauit, ⊕ 1552. 3. HENRICUS decanus Colonienſis, Bothonis filius, Hermani archiepiſcopi fidelis amicus, qui opimum illud ſacerdotium relinquere, quàm veræ doctrinæ confeſſionem abijcere maluit, reſignato ſacerdotio, coniugem duxit, & Bothonem 1559. qui in bello Colonienſi 1583. perijt, Lud. Georgium, 1562. & Chriſtophorum 1567. progenuit, natus ipſe 1509. deceſſit 1572. Idibus Nouembris. 4. Philippus Rochefurdi. 5. Eberhardus Königſteinæ, adoleſcentes mortui. 6. Albertus Georgius ⊕ 1587. & Chriſtophorus præpoſitus Halberſtadenſis, natus 1523. deceſſit 1581. Ex filiabus, ANNA quinquaginta ſex annos diœceſis Quedlinburgenſis princeps fuit, nata 1504. ⊕ 1564. IULIANA, primùm Philippo comiti Hanoio, Reinardi filio, deinde VVilelmo comiti Naſſouiæ nupta, VVilelmum Vraniæ principem, Iohannem, Ludoicum, Adolphum, & cæteros Naſſouiæ comites noſtra ætate celebres genuit, nata 1506. ⊕ 1580. Magdalena, Vlrici comitis à Reinſtein coniunx, anno 1546. Blankeburgæ in incendio perijt. cùm Bodonem & Caſparum Vlricum filios, & ELISABETHAM principem Quedliburgenſem ſuſcepiſſet, quæ ⊕ 1584. CATHARINA, Alberti principis Hennebergenſis vxor, nata 1516. ⊕ 1577. 18. Iunij. Seriem familiæ ab alto, videlicet A.C. 560. repetunt. verùm Bothonis huius, noſtro ſeculo florentis, proauus fuit

Henricus comes Stolbergenſis, circa A. C. 1400.

Ludoicus VVirteb. — BOTHO comes Stolbergenſis.

Eberardus Barbarus, primus dux VVirteberg. ⊕ 1496. — Eliſabeth. — HENRICUS comes Stolbergæ, natus 1436. ⊕ 1508. — Eliſabeth nupta VVILELMO duci Brunſuicenſ.

BOTHO comes in Stolberg, cuius amitini, duces Brunſuicenſes ſuæ ætatis, Henricus & Ericus fuerunt. coniugem habuit ANNAM, ſororem Eberardi poſtremi ex familia comitum à Königſtein, qui propè Francofordiam ad Mœnum, in aditu montium Melibocorum,

Henricus ſenior ⊕ 1514. — Henricus Iunior ⊕ 1568. — Iulius dux Brunſuic.

Catharina vxor Magni ducis Saxoniæ. — Catharina vxor GOSTAVI regis Sueciæ. — Ericus rex Sueciæ.

Ericus Brunſuic.

arcem in edito colle munitiſſimam & ditionem amplam tenuerunt. Ex hac, tredecim liberos ſuſcepit, ac in his Ludoicum, comitem à Königſtein, Impp. Caroli, Ferdinandi & Maximiliani conſiliarium & Oratorem illuſtrem: cui adoleſcenti, Ioannes Cæſarius vir optimus & doctiſſimus, Aurelij CELSI de re medica libros, annotationibus ſuis illuſtratos dedicauit, anno 1527.

LEISNICENſium etiam comitum (qui Ranzouiorum in Holſatia nobilium congentiles fuiſſe ex chronico Buchauienſi à Petro Albino docentur) & Penicij dominorum, ad Muldam, familia: à VViperto illo Groizenſi, principe virtutis bellicæ & ſapientiæ laudibus illuſtri, & mirandis fortunæ vicibus vſo, propagata: morte Hugonis poſtremi comitis finita & extincta eſt. Partem Genealogiæ ab anno Chriſti 1400. adſcribo.

Albertus Burgrafius ⊕ anno 1411.

Albertus interfuit concilio Conſtantienſi. — Otto.

Georgius vir bellicoſus in Vngaria ⊕ 1472. Vxor Ioanna de Colditz ⊕ 1513.

HUGO, Albertum ducem Saxoniæ in Belgicum, 1488. & VV[illegible] — Euſtachus, FRIderico duci Sa[illegible] — Alexander, cuius in [illegible]

♀ siam 1498. & Georgium, in Frisiam, 1514. secutus est. Interfuit apotheosi Bennonis Episcopi Misnensis, 1524. ⊕ 1538. ætatis 80.

☿ Teut. ordin. magistro familiaris. Canonicus Magdeburg. ⊕ 1523.

♂ Ioachimicæ inuentione mentio fit, in Frisia militauit 1514. ⊕ 1528.

M. D. XXXVIII.

Georgius ⊕ ante patrem 1537 vxor Agnes, Ernesti Mansf. filia.

Aemylia vxor Ernesti Baronis Schonburgij, quo 1534. extincto, nupsit Philippo comiti Mansfeldico Ernesti filio.

HVgonis morte, ad Georgium ducem Saxoniæ, feudi dominum, Penicensis ditio peruenit, quam, Mauritius elector Saxoniæ, postea Baronibus à Schonburg, 10 Hugonis ex filia nepotibus tradidit, & arcem Schonburgensium Hohenstein, supra Dresdam, ab illis recepit 1543.

CHRISTOPHORUS & Antonius comites Aldenburgenses, quorum maioribus, arcem Delmenhorstanam, Episcopus Monasteriensis olim ademerat, cùm nullis amicis tractationibus recuperare amissam possent; armata manu in diœcesin Monasteriensem mense Maio impressionem faciunt, occasione hinc sumta, quod Franciscus Monasteriensis, cœnobium præfecturæ Delmenhorstanæ, Hude, Cistertiensis ordinis, ob Abbatis & conuentus nescio quæ delicta destrui, & ornatus, clenodia, sedes in choro, organa, Monasterium transuehi, & templa per Anabaptistas vastata illis ornari curasset. Comites igitur, quorum intereat, recuperandi iuris sui causa, 20 Delmenhorstiam arcem primùm tentant. Quo conatu frustrati, oppidum diripiunt ac incendunt. Inde Vechtam, Clopenburgum, Haselundam & Meppam capiunt: vicinaq; ad Amasin regione direpta, & magna pecuniæ summa pagatim extorta, regrediuntur, & Vechtam oppidum cum arce comburunt. Sed omnia per comites occupata, facili momento Franciscus recepit, & in Oldenburgensi ditione vicissim incendijs & rapinis grassatus est, donec archiepiscopo Coloniensi Hermanno, & Ioanne Cleuensi intercedentibus, VVildeshusij, exeunte Iulio bellum compositum est. Delmenhorstum verò in ditione Monasteriensi deinceps vsq; ad 1547. permansit.

BRVNSVIGÆ, Ioannes Fridericus, Saxoniæ elector, & confœderati Saxoniæ & 30 superioris Germaniæ principes & ciuitates, mense Martio conuenerunt, ad quos CHRISTIANUS etiam Daniæ rex, Friderici filius, qui episcopis Pontificijs in suo regno pristinam potentiam & reditus ademerat, & Christiernum patruelem captiuum tenebat, tum accessit. & in fœdus, non quidem vt rex Daniæ, verùm vt dux Holsatiæ, recipi se petiuit. In reditu Hamburgam venit, vbi fidelitatem ei senatus sine iuramento promisit, sicut auo illius Christiano I. se coniunctos & fidos fore, simili promissione testati fuerant.

Henrici Brunsuicensium ducis, per cuius ditionem principibus confœderatis Brunsuigam petentibus eundum erat, consiliarij, petentibus vsitato principum more saluum commeatum, responderant, se principi suo, Pragam, vt opinor, tum pro-40 fecto, petitionem illorum significaturos esse. Quo responso, negatum sibi ab illo saluum conductum illi intellexerunt. A Pontificijs verò principibus, Georgio Saxone, VVilelmo Bauaro, Erico & Henrico Brunsuicensibus & cæteris circa id tempus Antifœdus Noribergæ factum, & dux illius summus Henricus Brunsuicensis constitutus est.

Instituerat tum Senatus Noribergensis muros arcis suæ magna spaciorum adiectione à fundamentis erigere, & nouis munitionibus firmare. quas in suo fundo ædificari, quòd arcem ibi aliquando Burggrauij Noribergenses tenuerant, Georgius marchio Brandeburg. querebatur. Noribergenses vicissim se, à proauo marchionis, quidquid eo in loco Iuris Burggrauij habuissent, iustissimo emptionis 50 titulo ad se transtulisse, & nunc consensu Imp. Caroli ædificationem hanc instituisse ostendebant. Vtrinque igitur animis exacerbatis, & militum copijs iam conductis, coniuncti hæ[illegible] [illegible]ædere principes Saxoniæ, Marchiæ & Hassiæ, autoritatem suam inte[illegible] [illegible]ost varias hinc inde susceptas tractationes, tandem ad p[illegible]

M. D. XXXVIII. ad pacis consilia rem deduxerunt, vt vtrinq; ab armis discederent, & ædificatio, quam cœperat Senatus Noribergensis, absolueretur. Cœpit autem vrbs NORIBERGA (siue à Norico vicino, siue à Tiberij Neronis, Turingorum regi bellum illaturi castris statutis, nomen initio acceperit) sub Germanis & Saxonicis præcipuè Impp. potentia & opibus florere. cùm multæ familiæ nobiles ac illustres, & in his Nassouij comites, domicilia sua in vrbe haberent, & præfecti Imp. in arce, monti imposita, Iurisdictionem in vicinia, nomine Imp. administrarent. nec tamen ab arce vltra Pegnessum fl. eo tempore vrbs porrigebatur. Hanc veterem vrbem, Henrico IIII. Imp. fidam, Henricus V. patri rebellis, post aliquot oppugnationes, captam diripuit, ac solo æquauit. sic, vt quadraginta fere annos vasta & desolata iaceret. donec Conradus III. Imp. anno 1139. (quo etiam cœnobium Heilsbrun, à dominis in Heideck & Ottone episcopo Bambergensi fundatum est) restaurare vrbem, & ambitu, ædificijs ac templis augere, ac ipse eam cum Imperatrice incolere cœpit. Is Scottorum vetus cœnobium, in S. Aegidij honorem, ex ruderibus excitatum, Benedictinis attribuit. eoq; templo, Noribergæ habitans, præcipuè vsus est. Postea Rodolphus Habspurgensis, prima Imperij sui comitia Noribergæ habuit, & Iudicium Cameræ Imperialis in vrbe instituit, cui nomine Imp. Adolphus comes Nassouius, ciuis tùm Noribergensis, qui postea Imp. factus est, præsedit.

1292. BVRGGRAVII verò Noribergensis officium, quod ex arbitrio Imp. antea mutabatur, Rodolphus, hæreditario iure, Friderico comiti à Zollern sororis filio, in feudum dedit. à quo continua serie præsens marchionum Brandeburgensium familia propagata est.

Eitel Friderich comes in Zollern. vxor Agnes, soror Rodolphi Habsp.

Fridericus, primus Burggrauius Noribergensis ⊕ 1290.

FRIDERICVS II.	Albertus,	Conradus ⊕ 1330.	
IOANNES I. ⊕ 1357.	Bertholdus episcop. in Eichstett.	Albertus pulcher.	Fridericus episcopus Ratisb.
Frideric. III. ⊕ 1394.			

Ioannes.	FRIDERICVS IIII. Elector BRANDEBURGENSIS primus, 1415. ⊕ 1440.

Creuit autem paulatim Burggrauiorum potentia pluribus oppidis & præfecturis, à vicinis comitibus ad se, emptionis aut pignoris titulo translatis. CVLMBACH enim & VVernitz à comitibus Orlamundis, A. C. 1336. ANSPACH & Dachsbach à comitibus Otingensibus: CRAILSHAIM à Landgr. in Leuchtenberg 1390. Svabach, à comitibus Nassouijs A. C. 1364. Cadelsburg ab ijsdem 1300. KITZINGEN ab episcopo VVirtzburgensi oppignoratum 1374. HOFF à domino in VVeiden 1373. GVNZENHAUSEN à Seccendorffijs 1368. Feuchtvvangen oppignoratum ab Imperatore Carolo IIII. VVinsdbach ab Heidecco 1292. Offenheim à Gerlaco comite in Hoënlo 1318. Lautershausen & Kallenberg à comitibus in Druhendingen, &c. Burggrauij, ditionibus suis paulatim adiecerunt. Circa annum Christi 1300. ciues Noribergenses, in peregrinis gentibus negociari primùm cœperunt.

Postea Carolus IIII. Imperator vrbem ampliorem reddidit. Cùm enim tribuni ciuium Noribergæ senatum veterem tertia feria Pentecostes trucidare, & nouum instituere decreuissent: senatores, re per indicem delata, Heideccum, ad comitem sibi amicum; & inde ad Carolum IIII. recens electum aufugiunt. Ciues Gunthero Suartzenburgensi aliquantisper adhærent. Quo breui extincto, Carolus IIII. Noribergam obsessam recipit: nouum senatum abrogat; veterem restituit: de autoribus seditionis supplicium sumit: & tribunos plebis in perpetuum abolet. 1356. Aurea Bulla Noribergæ primùm promulgata est. 1388. 1389. Vrbes Sueuicæ & Franconiæ contra vicinos principes confœderatæ bellum gesserunt: quod vulgò den Stedtkrig/ appellant. 1390. Pax restituta. 1427. Fridericus Burggrauius Noribergensis, primus elector Brandeburgensis, arcem suam in vrbe Noriberga, & pagos

M. D. XXXVIII.

gos aliquot vicinos, VVerdam, Schinckling, Schnepffenreut, & molas quatuor, duas syluas, cum omnibus iuribus, & reditibus, Senatui & vrbi Noribergensi, ducentis quadraginta millibus flor. vendit, reseruatis tamen sibi feudis & beneficijs ecclesiasticis, iudicio prouinciali iure venandi & salui conductus extra vrbem præbendi, & alijs regalibus, nondum venditis. 1449. Bellum Noribergense cum Alberto marchione Brandeburgensi, Friderici filio & confœderatis principibus gestum. 1469. Nicolaus Muffel Cos. Noribergensis, qui Alberto marchioni Brandeburg. & Burggrauio Noribergensi literas venditionis domus & Iurium Burggrauij in vrbe Noribergensi anno 1427. senatui datas, inscijs collegis reddidisse scribitur; ex 10 furca suspensus est.

MINDENSIS ciuitas, à suis Canonicis, ex vrbe profugis, in Cameræ iudicio ante octennium accusata, hoc demum anno publicè proscripta, & proscriptionis sententia sub dio publicè promulgata est. Verùm sub fœderis Smalcaldici, cuius socia erat, clypeo protecta, incolumis vsq; ad annum 1547. latuit, quo Iodocus Croningius, Caroli V. dux, Mindam deditam facere imperata coëgit. Proscripta verò vrbe Mindensi, Saxoniæ dux elector, & confœderati principes, prolixum & graue scriptum edunt, quo Cameræ iudicium in causis religionis & alijs inde emanantibus planè recusant.

Vicino Mindensi diœcesi, comite LIPPIENSI Simone, rebus humanis exempto; 20 filij adolescentes Bernardus & Hermannus Simon, sub tutorum Adolphi Schavvenburgensis coadiutoris Colon. Philippi Landgrauij Hassiæ, & Iodoci comitis Hoiensis, manu erant. ac Bernardus in aula Philippi Hassiæ principis educabatur. Gubernationem verò, consiliarij, equestris ordinis viri, inter quos præcipua Simonis de VVenden autoritas erat, administrabant. Hi cùm emendationem doctrinæ & cultuum in ecclesijs comitatus, congruentem ad normam verbi diuini & Augustanæ confessionis, vniformem, sicut in metropoli comitatus Lemgouia ante octennium instituta erat, expeterent: iussu Landgrauij Hassiæ, & Iodoci Hoiensis tutorum, per Iohannem Timannum Amsterodamum & Adrianum Buxotium, ordinatio delineata, & Martini Lutheri ac collegarum illius iudicio subiecta & compro-30 bata est. Ad illius præscriptum, ecclesiæ tum constitutæ, vsq; ad Cæsaris Caroli de confœderatis nomine religionis principibus victoriam, & Landgrauium Hassiæ captum tranquillæ manserunt.

In hoc Balthico littore, HENRICUS dux Megapolitanus, duas filias, duobus Silesiæ principibus, Catharinam, Friderico duci Lignicensi: Margaritam, Henrico duci Munsterbergensi elocauit. Quorum hic, Caroli ducis Munsterbergensis filius, Henrici nepos, Georgij Poiebradi Bohemiæ regis pronepos fuit, cuius paulò antè familiam annotaui. Ille ex antiqua Poloniæ regum stirpe, nusquam interrupta sanguinis serie, ortus est.

Boleslaus III. rex Poloniæ bellicosus & felix, A. C. 1139. ⊕.

40 Vladislaus rex Poloniæ, princeps Silesiæ ⊕ 1159.	Casimirus.
Boleslaus Altus ⊕ 1201.	CONRADVS stirps ducum Masouiæ.
Henricus Barbatus ⊕ 1238.	
Henricus Pius à Tattaris cæsus 1241. vxor Anna, filia Primislai Ottogari regis Boëmiæ.	

Boleslaus Caluus dux Lignicensis. ⊕ 1278.	Conradus dux Glogouiæ, vxor Salome, filia Primislai ducis Gnesnensis.
Henricus Obesus, ⊕ 1296.	Henricus.
Boleslaus Brigensis, ⊕ 1342.	Henricus Ferreus.
50 Ludoicus fundator collegij Brigensis.	Henricus Medius.
Henricus.	Iohannes Saganæ 1439. — Henricus Glogouiæ ⊕ 1467.
Henricus.	☿
♀	

M. D. XXXVIII.

♀	☿
Ludoicus	Iohannes postremus dux Saganæ
Ioannes Lubensis	& Glogouiæ.

FRIDERICVS ⊕ 1488. vxor Ludimilla, Georgij Poiebradi Boëmiæ regis & Cunegundis Sternbergensis filia.

FRIDERICUS II. ⊕ 1547. vxor Sophia filia Friderici march. Brand. in Ansbach.

Fridericus III. gener Henrici Megapolitani, Ligniciæ, ⊕ 1570.		GEORGIUS Brigæ ⊕ 1586.	
Henricus exul in Polonia ⊕ 1588.	Fridericus.	Ioachimus.	Ioannes.

MISNENSEM ad Albim diœcesin, post Ioannis VIII. ex Slenjzia gente orti, cuius in Lutheri scriptis subinde mentio fit, obitum: Ioannes à Maltitz, administrare cœpit, qui infulam & pedum à Ioanne Fabro præsule Viennensi, & à Thoma Murnero Franciscano, suffraganeo Patauiensi accepit. Huius episcopi tempore, mortuo duce Saxoniæ Georgio, religionis & ecclesiarum in Misnia emendatio, per ducem Henricum, Mauritij & Augusti patrem, instituta est.

In Leodiensi principatu, ERARDO de Marca, Roberti, quem Cæsari Carolo bellum intulisse diximus, fratre, summæ autoritatis & gratiæ apud Carolum V. Imp. Cardinale extincto; Cornelius de Seuenberg successit. Quo ipso mense Maio, Paulus III. PP. inter Carolum V. Imp. & Franciscum Galliæ regem, Niceæ decennij inducias fecit, & paulò post, ambo reges, ad Fossas Marianas congressi sunt. Margarita etiam, Caroli notha, Octauio Farnesio, PP. Pauli ex filio Petro Aloysio nepoti, desponsata est.

Iacobus V. Scotiæ rex, cùm Calendis Ianuarij superioris anni, Magdalenam Francisci Galliæ regis filiam sibi copulasset; eaq; paulò post Nonis Iulij decessisset: Mariam, Claudij Guisiæ ducis, qui Antonij Lotharingi frater fuit, filiam; Francisci, qui Caletum postea recuperauit, sororem; anno vertente in matrimonium duxit: ex qua, duo filij, infantes mortui, & vnica filia Maria, paucis ante mortem regis diebus nata est, quæ postea rerum potita, tandem capta, in Angliam aufugit, vbi octodecim annos custodita, ad extremum capitis supplicio affecta est.

1537. 1542. 8. Decemb. 1587.

In SVECIA, seditionis Smolandensis aduersus Gostauum regem semina, primum prolata, initium sumserunt, interfecto à subditis præfecto regio. cuius sceleris duces, Ionas Andreæ & Nicolaus Dacke, belli difficilimi & cruenti, Dackici, postea gesti, fax & causa præcipua extiterunt. Occasio autem tumultus hæc fuit. Rex Gostauus initio anni superioris, Holgerum Caroli à Birkvvyk equitem, Smolandiæ Legiferum, & Ioannem Turonis, iusto equitum peditumque exercitu comitatos, in Smolandiam miserat, vt regiam inquisitionem (quod ius regis penè summum existimatur) instituerent, & delictis ac sceleribus peruestigatis, iusticiam administrarent. Dederat etiam ad omnes prouinciæ ordines literas, ne mirarentur, tanto cum comitatu, consiliarios suos, regniq; senatores, ad ipsos venire. Non enim ignorare ipsos, Leges & iudicia regni hactenus à plurimis in ipsorum cœtu spreta & pro nihilo habita; multos hostibus regni, bello Lubecensi durante, contempto regio edicto, commeatum aduexisse: annuos census & alia tributa Regi in toto regno pendi solita negasse: quosdam nobilium prædia per vim occupasse; alios, nulli loco sacro vel prophano parcentes, homicidia & adulteria petulanter commisisse: Idcircò vt eos ad officium reuocet, ac enormes illas actiones emendet, hosce suos consiliarios illuc legasse, vt R. M^tis. nomine, eiusmodi causas examinent, innocentes defendant, & reos pro delicti qualitate secundum leges puniant. Quibus literis in frequenti Smolandensium conuentu perlectis, Smolandenses veniam submissè deprecantes emendationem pollicentur, & mulctam præteritis offensionibus expiandis spontè offerunt, & se inquisitioni Regiæ subijciunt. Cùm autem inter cæteros atrocium facinorum reos, Nicolaus Dackius etiam, iniustæ cædis & incestæ libidinis conuictus, capitali supplicio afficiendus iudicaretur, intercessione cognatorum &

M. D. XXXVIII.

rum & affinium, quos plurimos & opulentos habebat, vita ipsi donata, sed pecuniæ mulcta grandis irrogata est. Quam cum pendere commode non posset, nec vellet; Ionæ illi Andreæ, alijsq; seditionis socium & ducem se adiunxit, qui passim in prouincijs illis latrocinia, in regios & nobilium ministros exercentes, cum milites ad se comprehendendum emissos didicissent, in Blekingiæ syluas aliquantisper fugerunt. Postea Lubecam euagantes, ab hostibus Regis, comite Hoiensi, Bernhardo a Mylen, & alijs incitati, & consilio armisq; instructi, bellum apertum regijs, anno 1542. intulerunt, cuius reliquiæ triennio post primum penitus tolli ac extingui potuerunt.

Cometa in ♄ solem sequens, mense Ianuario conspici cœptus est. Hastæ species erat, longissimo tractu ab ala Pegasi ad pedem eius proiecta. Accedebat autem, non tardissimo motu, ab occasu brumali, ad Andromedæ caput, vbi post paucos dies euanuit.

M. D. XXXIX.

IOANNES III. Cliuiæ dux, comes Marcæ, quem pacificum nominant, mense Ianuario decessit: relictis ex Maria, VVilelmi VI. postremi ducis Iuliacensis filia & hærede, vnico filio VVILELMO, viginti duorum annorum iuuene, (qui amplissimas ad vtramque Rheni ripam, à Colonia ferè ad illius ostia prouincias, Iuliacensem, Bergensem, Cliuiam, Marcam, Geldriam, Sutphaniam, Rauensburgum, & alias gubernare cœpit) & tribus filiabus, Sibylla, Anna & Aemilia: ex quibus Sibylla, Ioanni Friderico Saxon. duci electori ante annos tredecim coniugio iuncta: Anna, Henrico VIII. Angliæ regi, exeunte hoc anno nupta fuit. Quam, post sex menses, Rex fastidiens, attributa pensione annua, vnde in Britanniæ regno honestè viueret, rursum dimisit.

Cum autem illustrium Cliuiæ Ducum, ex nobilissima comitum Marcæ VVestphalicæ stirpe ortorum, Genealogiam suprà exposuerimus; nunc IVLIACENSIUM & Bergensium comitum ac principum seriem adscribemus.

VVilelmus I. Iuliacensis vixit circa annum 1060. — vxor — Adolphus II. comes Bergens.

Gerardus, comes Iuliac. & mortuo auunculo Bergensis.

VVilelmus II. comes Iuliacensis & Bergensis, 1174.

Gerardus II. cuius filij ditiones diuiserunt, 1208.

- VVilelmus III. comes Iuliacensis, cœpit 1247.
  - VValramus.
  - Gerardus III. cœpit 1299.
    - Gerardus IIII. Iuliacensis, ⊕ 1325.
      - VVilelmus IIII. primum Marchio 1339. inde Dux IVLIACENSIS in comitijs Metensibus, A. C. 1356. creatus, ⊕ 1360. — Maria, Reinoldi I. Geldriæ Ducis filia.
        - Ioanna cui Geldriam frater moriens tradidit.
        - VVilelmus dux Iuliacensis & Geldriæ ⊕ 1402.
        - Reinoldus dux Iuliacensis & Geldriæ ⊕ 1423. vidua Maria, Ru-
- Adolphus comes Bergensis, anno 1288. confœderatus duci Brabantiæ, cepit Sifridum archiepisc. Colon. à quo post septennium dimisso iterum capitur, & vsque ad mortem detinetur 1296.
  - VVilelmus.
    - Gerardus Bergensis.
      - VVILELMUS primus dux BERGENSIS 1389. à VVenceslao Imp. creatus, bis captus, primum à sororis filio Adolpho Cliuensi 1397. deinde à proprio filio Adolpho 1403. cum quo ditionem partitur. vxor Anna Ruperti Cæsaris soror.
        - Iolanda Barrensis.
        - ADOLPHUS inquietus, Reinoldo in ducatu Iuliacensi successit.
        - VVilelmus comes Rauensb.
        - GERAR-
      - ADOLPHUS dux Bergens.
      - Margareta, nupta Adolpho comiti Marcæ & Cliuiæ.
        - Adolphus primus dux Cliuiæ.

☿ | MARIA. | ARNOLDVS Egmondanus dux Geldriæ cœpit 1426. | ADOLPHVS capto patre 1465. | CAROLVS dux Geldriæ ab anno 1492. vsq; ad 1537.

♂ perto, Adolphi Bergensis filio nupta.

♄ 1423. defendit Iuliacum contra Arnold. Egmon. ⊕ 1437. | Rupertus dux Iuliacensis, & Geldriæ, ducta vidua Reinoldi postremi ducis. sed Arnoldo Egmondano Geldriam occupante, ante patrem ⊕ 1429.

☌ DVS IIII. Dux Bergensis & Iuliacensis, patruo Adolpho succedit 1437. Geldriā Arnoldus Egmōdanus ope Cliuensis tenebat, in qua ius suum Gerardus Carolo Burgundo cessit 1474.

10

|

VVilelmus dux Iuliacensis & Bergensis cœpit 1475. ⊕ 1511. prima coniunx hæres de Hinsberg. altera Sibylla, filia Alberti Achillis Germanici.

|

MARIA, nupta Ioanni III. Pacifico, Duci Cliuensi, qui ⊕ 1539.

VVilelmus dux Iuliacensis, Cliuensis, Bergensis, nostro tempore ab anno 1539. vsque ad 1592. regnans.

Sibylla, Ioannis Friderici electoris Saxon. coniunx.

Anna, sponsa Henrici Regis Angliæ.

Aemylia virgo.

20

Pridie Calend. Iannarij, Henrici ducis Brunsuicensis scribam, ad Albertum archiepiscopum Moguntinum, & Matthiam Heldum cum literis missum, Philippus Hassiæ princeps intercipit, & literas ac instructiones ipsi datas resignat. in quibus cùm scriptum inuenisset, Landgrauium certò bellum moliri: datis ad omnes electores & principes literis se Landgrauius purgat. Dux Brunsuicensis re comperta, ius gentium à Landgrauio violatum esse capto legato suo, & à Saxone aliquoties sibi per eius fines iter facienti insidias factas publicè conqueritur. Dum autem hi respondet, & vltro citroque scripta publicè commutantur, tandem in eam acerbitatem res est deducta, vt inuectiuis atrocissimis & penè scurrilibus, in se mutuo, Henricus dux Brunsuicensis, Ioannes Fridericus elector Saxoniæ, Philippus Landgrauius Hassiæ, toto ferè triennio debaccharentur, & Ernestus dux Lunæburgensis, ac senatus Brunsuicensis etiam, scriptis editis se aduersus Henrici accusationes defenderent. Dux Brunsuicensis scriptorem in hoc genere valentem habebat cancellarium Ioannem Staplerum Heidelbergensem, quem conuiciandi arte ac loquentia, aduersæ partis scriptoribus superiorem fuisse, & magisterium obtinuisse apparet. Tandem in bellum apertum hæc scriptorum prælia desierunt. 30

1542.

GEORGIVS Saxoniæ dux, Alberti filius, cùm ex nouem liberis, quos ex Barbara Casimiri Poloni filia susceperat, vnicum filium Fridericum, mente non satis constantem, superstitem haberet, coniugem ei Elisabetham, Ernesti comitis Mansfeldij natam, Ioannis Georgij sororem, dedit, eumque hæredem ac Gubernatorem patrij ducatus, adiunctis viginti quatuor consiliarijs, testamento designauit. Cùm autem vix vno post nuptias mense exacto hic obijsset, pater etiam senex dux Georgius, mœrore & curis ac ætate confectus, magno cum Pontificiorum principum dolore decessit, cùm vixisset annos 68. 40

27. Ianuar. 26. Februar. 17. Aprilis.

HENRICVS dux Saxoniæ frater, qui puriorem euangelij doctrinam amabat, & in fœdus Smalcaldicum receptus erat, gubernationem ditionum Georgij in Misnia & Thuringia accepit, & statim ecclesias de Lutheri ac collegarum ipsius consilio emendauit, ac initium emendationis Lutherus ipse, habita in die Pentecostes Lipsiæ concione prima, fecit. Visitationem ecclesiarum, theologis à Ioanne Friderico electore missis, Georgio Spalatino, Iusto Ionæ, Nicolao Amsdorffio commendauit; qui doctrinæ Normam esse librum verbi diuini, & deductos inde Augustanæ confes- 50

25. Maij.

confessionis articulos voluerunt. Ritus veteres omnes, qui sine manifesta impietate tolerari potuerunt, ac in his vsitatas ecclesiæ in Missa cantiones, Introitus, Kyrie, Gloria in excelsis, Collectas, lectiones epistolarum & euangeliorum, Symbolum, præfationem, Sanctus (solo Canone excepto) Eleuationem etiam, & cereos, ac vestitum sacerdotum retinuerunt.

QVEDLINBVRGAE etiam, mortuo Georgio duce Saxoniæ, collegij & vrbis patrona, ANNA, Bothonis Stolbergensis filia, collegij virginum ab Henrico Aucupe instituti & vrbis Domina, in omnibus templis, veram euangelij doctrinam publicè doceri, & abusus Pontificios tolli, permisit, pastore præcipuo ad S. Blasium, 10 Ioanne VVimmenstedio, cuius suprà mentionem feci. 1533.

IOACHIMVS quoq; elector Brandeburgensis, cùm perpetuis subditorum suorum precibus, liberum religionis emendatæ exercitium flagitantibus, aliquot iam annos sollicitaretur, tandem eis, ingentem æris alieni molem, principis nomine soluendam recipientibus, assentitur, & Matthiæ à Iago, episcopi Brandeburgensis, & Iacobi Stratneri, quem Georgius marchio Brandeburgicus petenti miserat, pia & fideli operâ potissimùm vsus, visitationem ecclesiarum in Marchia primam institui, & manifestos tantùm Doctrinæ & cultuum abusus tolli; ceremonias verò & ritus veteres plerosq; retineri, & librum de Doctrina & ritibus ecclesiarum Marchiæ edi curat. cuius prior pars, de locis doctrinæ præcipuis, & catecheticæ inprimis 20 conciones, piæ & vtilissimæ sunt. posterior, Ceremonias in administratione sacramentorum seruandas ordine exponens, vt in prima illa religionis mutatione minus Pontificij offenderentur, ritus quosdam in speciem superstitiosiores retinet, qui postea vsurpari desierunt. Cum autem socer marchionis, Sigismundus Poloniæ rex, hac emendatione Pontificiæ religionis, à genero instituta, offensus; grauiter cum eo per literas & legatum expostularet: marchio elector, causas consilij sui, prudenter & grauissimè scripta ad Poloniæ regem epistola exponit, quæ inter Philippi epistolas legatur.

Patruus etiam Ioachimi Brandeburgensis, Cardinalis, archiepiscopus Magdeburgensis Albertus, subditis ciuitatibus & nobilitati, publicum veræ euangelij do- 30 ctrinæ exercitium, in Magdeburgensi & Halberstadensi diœcesi liberè permisit. Cùm enim ingentem pecuniæ summam Cardinalis ab archidiœcesanis peteret, nec assentiri proceres ac ciuitates, nisi Augustanæ confessionis doctrina ipsis liberè concessa, vellent: Georgio etiam duce Saxoniæ mortuo, Henricus dux Saxoniæ in Misnia, & Ioachimus elector Brandeb. in tota Marchia, subditis in permittenda religione libera gratificati essent: ipse etiam, vt pecuniam flagitatam impetraret, conniuendum esse duxit. Collegijs tamen canonicorum & cœnobijs in pristino statu relictis. Archiepiscopo autem Moguntiam migrante, Senatus in Salinis Saxonicis, vbi aulæ sedem hactenus habuerat, Iustum Ionam theologum, collegij omnium sanctorum VVittebergæ præpositum, ecclesiarum vrbis suæ inspectioni præficit. Halber- 40 stadienses Iodocum Ottonem, & Authorem Lampadium, Theologiæ L. VVerningroda euocant, quorum diligentia & fide ecclesia purior in ea vrbe restituta, in hodiernum vsque diem Dei beneficio conseruatur. Lampadius anno 1559. ex his terris euocatus est.

Vere ineunte, magna militum manus in VVestphalia confluxit, ab Henrici ducis Brunsuicensis, Antifœderis catholici Imperatoris summi capitaneis coacta, quæ magnum terrorem vrbi Bremæ & vicinis ordinibus Smalcaldico fœdere iunctis incussit. Iodocus etiam Hoiensis comes, qui Francisci Hallij, clientis & hostis sui (postea Henrici Ranzouij, Regij in Holsatia vicarij soceri) filium, & fratrem Thomam, præpositum Mindensem, Nyburgi custodiebat, sibi metuens: à vicinis 50 Bremensibus, & Ernesto duce Lunæburgensi, patrono suo, auxilia petebat. Sed paulò post, Georgio duce Saxoniæ, Antifœderis thesaurario mortuo, copiæ illæ à Bernardo à Mila & Conrado Penning ad Smalcaldicos traductæ, & in Hadelaria, VVursatia & vicinis locis aliquantisper alitæ sunt, donec constitutis Francofurti inter Cæsarem & Protestantes inducijs, & pace Noribergensi denuò confirmata, dis-

M. D. XXXIX. ſipatæ ſunt. In hoc conuentu Francofurdienſi, primùm de religionis controuerſijs colloquio eruditorum dirimendis, decretum, & Mindenſis proſcriptio ſuſpenſa eſt, intercedentibus inter Cæſarem & Proteſtantes Ludoico Palatino & Ioachimo II. Brandeburgenſi electoribus.

RIGAE archiepiſcopus VVilelmus, marchio Brandeburgenſis, plenam diœceſios illius gubernationem adeptus, & eandem cum vrbe religionem Auguſtanæ Confeſſionis amplexus, eccleſiaſticam iuriſdictionem ſe ipſis vſq; ad generalis concilij determinationem permiſſurum eſſe, oſtendit, modò politicam ſubiectionem ſibi debitam, quam anteceſſori ſuo obtuliſſent, iureiurando fidelitatis ſolenni præſtarent, & bona Collegio Canonicorum & diœceſi erepta redderent. Id Rigenſes, qui in poſſeſſione erant, facere recuſabant. Cumq; in Cameræ iudicio Canonici ſe ſpoliatos ante omnia reſtitui iam diu flagitaſſent, & iam noui archiepiſcopi auctoritas accederet; fœderi Smalcaldico ſe Rigenſes adiungunt, vt communi fœderatorum patrocinio in Camera defenderentur. At ſeptennio poſt, labaſcente fœderis Smalcaldici potentia, archiepiſcopus à magiſtro & cæteris Liuoniæ ordinibus auxilium petit. Quibus intercedentibus, & iam coniunctis viribus bellum moturis, Rigenſes tandem archiepiſcopum pro dimidia parte Dominum receperunt, & archiepiſcopo VVilelmo, & magiſtro ordinis Hermanno Haſencamp, qui Plettenbergo ſucceſſerat, cum coadiutore ſuo Ioanne Reckio, vrbem ingreſſis, iuramentum fidelitatis ſolenni ritu exhibuerunt. Magiſter biennio poſt obijt, nec ſucceſſor illius Reckius vltra biennium in eo magiſtratu vixit. Huic Heinricus de Galen ſucceſſit, qui VVilelmum à Furſtenberg coadiutorem habuit, quorum imperio excitatis in Liuonia primùm inteſtinis inter ordinẽ & archiepiſcopum tumultibus, & Moſchico bello ſtatim ſecuto, in triſtiſſimas calamitates Liuonia coniecta, & equitum ordo cum archiepiſcopa planè exterminatus & extinct' eſt, vt ſuo loco indicabimus.

1547. ineunte. 1556.

In Anglia, Legem ſex articulorum, rex, ab epiſcopis Pontifici addictis, Stephano Gardinero Vintonienſi inprimis, viro poſt hominum memoriam vt crudeliſſimo, ita callidiſſimo, arte inductus, communi ſenatus regni decreto promulgat, præſenti capitis pœna in eum conſtituta, qui ſecus doceret aut profiteretur, quàm ſub panis & vini forma verum & naturale Chriſti corpus ita contineri, vt nulla in eo adſit panis viniq́ue ſubſtantia. Nihil referre ad ſalutem, vt integra Cœna Domini ſub vtraque ſpecie vulgò percipiatur, cùm ſub vtralibet ſpecie totus contineatur Chriſtus. Sacerdotibus non licere matrimonium contrahere. Vota ſemel nuncupata neceſſariò præſtanda eſſe. Miſſas priuatas in eccleſia eſſe retinendas. Auricularem delictorum confeſſionem, quæ ſacerdoti fiat, cunctis neceſſariò eſſe frequentandam. Hæc decreta, cùm nerui eſſent religionis & regni Pontificij, nihilominus tamen, Romani Pontificis, velut Antichriſti, Imperium ex toto regno profligatum, & ſe Anglicanæ eccleſiæ caput, haberi volebat. Superiore etiam anno, monaſteria, in totius regni Angliæ prouincijs triginta duabus, omnia ferè dirui & ſolo æquari, opes verò ac cenſus monachorum pleroſque in fiſcum redigi, partem nobilitati vendi aut donari per Thomam Cromelium curarat. Quem obſcuro loco natum, ſed ſingulari ingenij acumine & dexteritate ac facundia, & in rebus agendis induſtria præditum ſecretarium, rex Eſſexiæ comitem, & conſiliarium intimum, & ſigilli regij cuſtodem, & epiſcoporum omnium ac totius gubernationis eccleſiaſticæ præſidem poſt regem ſupremum, deſignarat, cariſſimumq; eo tempore habebat. Is monachorum hoſtis acerrimus, auctor regi funditus etiam ædificia cœnobiorum euertendi fuit, vt omnis redeundi in nidos, vnde pellebantur, ſpes eis adimeretur. Cùm autem Cromelius faueret dogmata & ritus Pontificios improbantibus, & monaſteria paſſim deleret, & multos epiſcoporum opera in vitæ diſcrimen coniectos ſeruaret; metuentes epiſcopi, ne ipſorum quoq; regnum, dignitas & opes eo modo labefactarentur; aſtu Vintonienſis, regi perſuadent, vt omnem prioris temporis inuidiam, abdicata Romani P. auctoritate, Catharinæ diuortio, Annæ ſupplicio, monaſteriorum interitu excitatam, declaratione ſtudij religionis veræ, à maioribus acceptæ piè conſeruandæ, & hæreſium ac hæreticorum

10. Aprilis. 1538.

corum

corum omnium toto regno extirpandorum, aboleat. Hæc occasio Edicti illius, seu Legis sex articulorum promulgandæ fuit, qua confirmationem suæ auctoritatis & potentiæ, & aditum ad Pontificij imperij restitutionem, & Thomæ Cromelij aliorumque ipsius clientum perniciem, astutè episcopi quæsiuerunt. Etsi autem tum alij, tum verò prolixa & graui epistola, rogatu Roberti Barni & aliorum, ad regem scripta, Philippus episcoporum fraudes detegeret, & articulos impios refutaret, & Darij, Assueri, aliorumq; regum piorum exemplo corrigi ac retractari edictum peteret; tamen non flexerunt regem. qui tamen, dum superstes Cromelius eum mitigaret, non admodum seuerè Legem exequebatur. Ducebat verò, eodem anno 10 exeunte, rex Henricus, quintam coniugem Annam, Ioannis Cliuiæ ducis filiam, VVilelmi principis, ac Sibyllæ Saxoni electori nuptæ sororem, quam statim fastidiens, post septem menses iterum repudiauit. cuius mentione alicubi facta, Cromelius dixerat optare se, pugionem suum in eo hærere, qui repudij illius autor esset. Ea vox ab æmulis & hostibus Cromelij aduersus eum conspirantibus, ad regem delata & exaggerata, quasi rex ea petitus esset, causam præbuit, vt Cromelius in turrim Londinensem custodiæ mandatus, exacto bimestri, capite præciso, iussu regis necaretur. Biduo post, Robertus Barns præstanti vir ingenio & eloquentia, nomine regis legatione in Germania, & apud Lutherum & collegas VVittebergæ functus, vna cum tribus alijs, ob decreta illa de religione, & diuortium regis improbatum, ignis suppli- 20 cium tulit. Hugo Latimerus Vigorniensis, & Saxonus Sarisburensis episcopi, eadem decreta improbantes, superiore anno ecclesijs suis exclusi, in custodiam dati erant.

M. D. XXXIX. — 1540. 28. Iulij. 30. Iulij.

Eodem anno, *FortI anIMo prIscas qVæ eXCeLLVIT HeroInas, PannonICo regI nVpta IsabeLLa fVIt* filia Sigismundi regis Poloniæ, ex Bonæ Sforttiæ coniugio primogenita, Ioanni Vngariæ regi in matrimonium data est, quæ sequenti anno filium Stephanum, auo paterno ὁμώνυμον, postea Ioannem II. dictum, enixa, maritum intra paucos dies febri extinctum amisit.

Elisabetha verò, Caroli V. Imperatoris coniunx, Emanuelis Lusitaniæ regis, & Mariæ, Ferdinando catholico & Elisabetha Castiliæ regina natæ filia: cùm tredecim annos in Cæsaris coniugio vixisset: eiq; septem liberos (ex quibus tres solos; Phi- 30 lippum, Hispaniæ regem quadriennio post designatum: Mariam, Maximil. post decennium nuptam: Ioannam, superstites reliquit) genuisset: partus laboribus superata, vitam finiuit; cùm octiduo ante filiolum, eadem die extinctum enixa esset. Corporis exuuiæ Granatam delatæ sunt, vbi Ferdinandus & Elizabetha, auus & auia materna, olim terræ mandari voluerant.

Carolus V. viduus, ex Hispania per medias Gallias facto itinere, Gandauum mense Ianuario cum copijs ingressus est. quæ ciuitas, anno superiore imperata Belgis, per gubernatricem Mariam, Caroli sororem, pecunia, insolenter aduersus magistratus Cæsareos tumultuata fuerat, in qua seditione, magistratus aliquot occisi, & clam nuncij ad Galliæ regem Franciscum, qui illius fidei & tutelæ Gandauum & a- 40 lias Flandriæ ciuitates offerebant, à quibusdam missi sunt. Quorum postulatis rex repudiatis, Carolo Cæsari hanc subditorum illius proditionem patefacit. Eam igitur rebellionem grauissimè vindicans Cæsar, non modò autores seditionis supplicio afficit, sed etiam priuilegia & libertatem pristinam vrbi eripuit, & ciues arcem, ceruicibus suis impositam, suo sumptu extruere, & præsidium illius alere coëgit.

M. D. XL.

Smalcaldiæ, conuentus Iohannis Friderici ducis Saxoniæ electoris, cum cæteris principibus & ciuitatibus, religionis nomine fœderatis, eorumque Theologis, mense Martio inchoatus est, cuius præcipua, de controuersijs religionis cum Pontificijs, amica tractatione vel colloquio dirimendis, & restituenda ecclesiarum concordia, deliberatio fuit. Scripserat enim Imp. ac per legatos, & in his, VVilelmum 50 comitem nouæ aquilæ significarat, se in Germaniam venisse, nō hostili animo, sed vt concordiam moderatis rationibus sarciret. Petebant igitur legati, vt disertè & planè principes & ciuitates exponerent, quid largiri aduersarijs aut defendere ad extremū velint. Scripta est itaque deliberatio, quid concedi aduersarijs aut non concedi, ab his ecclesijs, concordiæ causa possit: cui cæteri subscripserunt. Quæ titulo

M. D. XXXIX.

Articulorum Smalcaldicorum anni 1540. edita eſt. Legatis etiam Imp. reſponſum principes dederunt, in quo, de ſua voluntate erga Rempublicam, & ſtudio pacis, prolixè teſtantur: & ingenuè oſtendunt, ſe non velle conciliationem intelligi, veterum abuſuum confirmationem, vel articulorum doctrinæ in confeſſione & apologia expoſitæ, abiectionem. Petunt autem, quemadmodum Imp. ſuperiori anno per legatum Francofordiæ promiſerit, vt inquiſitis fontibus & fundamentis, de doctrina, & verâ ac ſolidâ concordia, in publico Imperij conuentu agatur. nec à ſua parte quidquam, quod piè & bona conſcientia concedi poſſit, in concordiæ negocio deſideratum iri, profitentur.

Secuta ſunt comitia Hagenoæ, ad dirimendas, colloquio eruditorum, religionis controuerſias indicta, menſe Iunio. Vbi cùm Pontificij, Auguſtanas de concordia actiones, pertexi; & de quibus tum conueniſſet, pro concordatis & concluſis haberi peterent: proteſtantes colloquium ordine de ſingulis articulis confeſſionis Auguſtæ exhibitæ inſtitui flagitarent: tandem allato de morte Ioannis Vngariæ regis nuncio, Ferdinandus domum in Auſtriam properans, inchoatas deliberationes abrumpit, ac VVormaciam denuò conuenire vtriuſq; partis legatos, & colloquium inchoari iubet. Quo tamen, menſe Ianuario primùm cœpto, triduum ſolummodò Eccius & Philippus de peccato originis collocuti ſunt. Statim enim allatis Caroli Imp. literis, comitia Ratisbonæ indicta & res omnis illuc reiecta eſt. In comitijs Hagenoæ, Ericus dux Brunſuicenſis ſenior, VVilelmi filius, qui Maximiliano & Carolo Impp. à prima adoleſcentia militauerat, & familiaris ac carus fuerat, & magnas res belli & pacis temporibus geſſerat, anno ætatis 70. dyſenteria obijt. Corporis exuuiæ, pia coniugis Eliſabethæ, Ioachimi I. elect. Brandeburgenſis filiæ cura, Mundam, ad Viſurgis & Fuldæ confluentem tranſlatæ, & Epitaphium monumento æneo inciſum eſt.

1530.

17. Ianuar.

Iam ter quinq; ierant poſt natum ſecula Chriſtum Luſtra octo: cum dux clarus Ericus obit.
Hunc norunt Veneti, Morani, Phriſij, atq; Bohemi, Auſtria, cumq; tuo, Carole, nouit auo.
Inprimis bellax erit Hildeshemia teſtis, Quæ varijs auxit regna paterna locis.
Alui proluuie cecidit, non Martis in armis, Poſt tot victrici parta trophæa manu.
Nupta Sigiſmundo quondam Catharina marito, Huic eſt connubij fœdere iuncta prior.
Altera Marchionum claro de ſtemmate, noſtræ Heredem patriæ, dulcis Eliſa dedit.
Cui pater auxit opes, & ſtruxit Ericoburgum. Hunc populo ſerues, Chriſte benigne, tuo.

Poſt Erici obitum, ordines prouinciæ, gubernationem, filio Erico adhuc impubere, principi matri commendant, & religionis Pontificiæ emendationem ac ſinceræ Euangelij doctrinæ propagationem (à qua ſemper alieniſſimus ſenior Ericus fuerat) quæ in vrbibus populoſis Gottinga, Hannouera & alijs, iamdudum inchoata erat, liberam & vniformem in tota prouincia inſtitui flagitabant. Etſi autem Henricus iunior dux Brunſuicenſis, pupilli patruelis & alij, acerrimè huic mutationi aduerſabantur: tamen pio & Heroico optimæ principis viduæ Eliſabethæ, procerum ſuorum conſilio & ope adiutæ; ſtudio ac zelo, paulatim proceſſum eſt: Antonio Coruino, ex vicina ad Viſurgin VVitzenhuſenſi Haſſiæ eccleſia euocato, conſilia emendationis doctrinæ & conſtituendarum eccleſiarum, piè, prudenter & moderatè gubernante. Mitobium etiam medicum aulæ, Philippus ſubinde monebat, Reformationem eccleſiarum, non à ceremoniarum mutatione, aut εἰκονοκλασίᾳ, vel cœnobiorum direptione, ſed doctrina vtili ac ſalutari in concionibus piè & moderatè proponenda, inchoandam eſſe. Vt vos medici dicitis, ὠμὰ μὴ κινητέον, cruda non mouenda eſſe: ita velim vos initiò eccleſijs veſtris quærere idoneos & moderatos concionatores, qui prius docerent aliquandiu populum, quàm mutatio rituum inſtituatur. Conciones pias & moderatas prohibere Mezentius non poterit. Habes ſummam mei conſilij. & alibi: De monaſterijs quòd ſignificas, quoſdam eſſe cunctantiores, relinquamus illis ſuam ſapientiam, fortaſſis volunt σπεύδειν βραδέως, etſi ſæpè iam magno cum dolore expertus ſum, admodum eſſe inconſtantes τῶν ἀρχόντων animos. Vos initio pugnate, vt populi eccleſiæ, ſeu vt vocant, παροικίαι benè inſtaurentur & conſtituantur. Pleriq; principes, etiam ante hoc tempus, multò in diripiendis Monaſterijs fuerunt diligentiores, quàm in conſtituendis παροικίαις & ſcholis.

scholis. & alibi, de illustrissima principe Elisabetha: Esaias inquit, Reginas aliquas fore nutrices ecclesiæ, quo in numero iustè recensetur & inclyta domina princeps Brunsuicensis. Dulcissima est autem nutricis appellatio, quia materno affectui proxima est. nutrix, & pascere lacte significat gubernationis moderationem. Fouet autem princeps suas ecclesias suaui gubernatione sine crudelitate, & impertit Euangelium populis. Hæc verè sunt Heroica, & Deo grata officia. Quare Deum oro, vt ipsam & filium seruet, defendat & regat, vosque omnes adiuuet, vt vestra consilia sint salutaria. Ordinatio ecclesiarum publica, anno tertio demum edita, & Visitatio totius ducatus solennis suscepta, designati ecclesiarum inspectores, & Synodi singulis semestribus institutæ sunt, in quibus pastores singuli, eorumque collegæ, de præcipuis nostræ religionis dogmatibus auditi, & de moribus ac disciplina pastorum & populi inquisitio facta est. Quod in primis, ad conseruandam doctrinæ puritatem & concordiam, & extirpandas abusuum pontificiorum reliquias, & sectas arcendas, salutare fuit. Sic mediocriter florebant & tranquillæ manebant in eo ducatu ecclesiæ, docentibus eas & gubernantibus, Antonio Coruino, & Martino Listrio in aula, D. Ioachimo Morlino, & Bartholomæo VVolfarto Gottingæ, Georgio Scarabeo Hannoueræ, Rodolpho Mylio Hamelæ ad Visurgin, Ioanne Sutelio Northemi, donec princeps iunior ex aula Imperatoris è Belgico reuersus, gubernationem patriæ adiuit.

M. D. XL.

Erici ducis Brunsuicensis obitum, statim secuta est promulgatio sententiæ Iudicialis, à Paulo III. Pontifice Romano latæ, in causa diœcesis Hildesiensis, ab Erico & Henrico ducibus Brunsuic. ante viginti annos bello occupatæ. cuius historiam supra libro octauo copiosè exposui, ac huius decimi quinti libri initio breuiter libaui. Erat autē eo tempore Henricus dux Brunsuicensis, pontificiæ religionis zelator acerrimus, & Antifœderis Catholici, protestantibus, qui à Pontifice defecerant, oppositi; caput & dux præcipuus. Itaq; multi mirabantur, hunc filiū ecclesiæ Romanæ deuotissimū, ad restitutionem præcipuæ & optimæ partis suæ ditionis, quam Hildesiensi episcopo ab Imp. proscripto, eripuerat; tanta seueritate à pontifice damnari. Cùm autē in hodiernum vsq; diem controuersia illa duret: cuius statum & summam sententia complectitur; adscribere eam hoc loco, qui volent, poterunt.

Bremenses, hostem Baldasarum, dominum in Esens, à Cameræ iudicio proscriptum, & Caroli Geldriæ ducis recens defuncti patrocinio destitutum, penitus opprimere & delere cupientes, occasionem optatam nacti sunt; cùm Maria domina Ieuerensis, Baldasari vicina & consanguinea (nam ex duabus sororibus, Gerardi comitis Oldeburgensis filiabus, nati erant) misso Bremam legato, nobili Bogone, aduersus Baldasari iniurias, & impressiones hostiles, auxilia peteret: & suæ ditionis portus Bremensibus patere, & tutum commeatum ac receptum passim se illis præbituram esse polliceretur. Statim igitur vexillum peditum Mariæ concessum, & mox alia nouem vexilla, ducibus Meinhardo von Hamme, & Conrado Penning, & Ioan. à Seggern equitum magistro, in Frisiam Baldasaro subiectam missa sunt. qui Baldasari copias, in oppida Esens & VVitmund compulerunt, ac VVitmundam arcem Bogo Ieuerensis obsidebat. Esenam verò, in qua Baldasarus ipse se continebat, Bremenses castris suis cinxerunt mense Iulio, & continuatis oppugnationibus, tandem immissis in tecta telis ac globis ignitis, oppidum incenderunt, quod in cineres redactum, tanto Baldasarum, iam tum animo & corpore ægrum, & ab omnibus desertum, mœrore affecit, vt post paucos dies dolore, curis, laboribus & morbis confectus extingueretur. Nihilominus tamen, qui Esenæ & VVitmundæ in præsidio erant, arces adhuc tuebantur, ac postridie Martini, Bogo dux Ieuerensis, ad VVitmundam, tormenti ictu interfectus est. Enno etiam Frisiæ comes, Maria Ieuerana sibi reconciliata, 24. Septemb. rebus humanis exemptus est.

9. Octob.

18. Octob.

Mortuo autem Baldasaro, Philippus Hassiæ Landgrauius, auctoritatem suam interposuit, & clientem suum Ioannem, comitem Ritbergensem, natum ex sorore Baldasari, & hæredem ipsius proximum, Bremensi senatui commendauit, totumq; bellum his conditionibus composuit, vt à Senatu Bremensi ditionem illam

Esen-

M. D. XL. 1541. Esensem VVitmundam & Stedesgorff, Anna, Baldasari soror, Ottonis comitis Ritbergensis vxor, & filius ex ea natus Ioannes, comes Ritbergensis, ac hæredes ipsius, masculi & fœminæ in feudum accipiant; & Bremensem Senatum dominum feudi recognoscant; arcesq; & oppida petenti senatui patefaciant; nullos piratas in suis portibus aut oppidis foueant aut receptent: mercatoribus ad illa littora naufragis bona restituant; tutum commeatum, & commercia Bremensibus in toto territorio libera permittant, & se mutuo in omnibus periculis fideliter iuuent. Cùm Ieuerensi etiam Domina vicina, Bremensium in hoc bello socia pacem & amicitiam perpetuò colant, & pro sumptibus executionis, Bremensibus quinquaginta millia aureorum Rhenensium, decem millia in præsenti, reliquum quinq; annorum prox. pensionibus æquis soluant. Hanc transactionem Ernestus dux Lunæburgensis, Philippus Landgrauius Hassiæ, Iodocus comes Hoiensis, Ioannes Deipholdensis; Otto Ritbergensis, Ioannis pater: Anna comitissa; & Ioannes filius: Senatus Bremensis; Hicco & Hero, nomine nobilitatis, & Senatus Esensis, subscriptione & sigillis suis confirmarunt, Cal. Decembris. Anna verò, Ennonis Frisiæ comitis vidua, missis Bremam legatis & iure comitum Frisiæ in agrum Esensem exposito, protestationem facto Bremensium solennem opposuit, & Senatum Bremensem monuit, vt à filiorum suorum prouincia abstineret. Cumq; parùm proficeret, ad Imp. & imperij ordines querelam detulit. Etsi autem inter Bremensis & comitem Ritbergicum ita, vt commemoraui, conuenerat: tamen post occupatam à Carolo V. Geldriam & captos principes Saxoniæ & Hassiæ: Carolus V. dominium ditionis Esensis directum, à Carolo Geldriæ duce olim, Baldasarum exulem restituente partum, ducatui Geldriæ iterum vindicauit. nec Bremenses cum potentissimo Imp. sibi contendendum de eo iudicarunt.

Ianuario. Francisco duci Saxon. Laoburgensi, Sibylla, Henrici Saxoniæ ducis filia, nupta est, ex qua sex filios, ac in his Henricum archiep. Bremensem, Osnabr. Padeb. & tres filias suscepit. Henricus dux Saxoniæ antequam ad gubernationem peruenisset, fœderi Smalcal. se, suo & hæredum nomine obligauerat. Nunc verò, quorundam ordinum suorum, tempestatem ab Imp. impendentem prospicientium, consilio; se inde iterum extricauit. quod elector Saxon. Iohan. Frider. in literis ad ordines Misniæ, quibus bellum eis indicit, ipse commemorat.

Exeunte 1546. In Svecia Rex Gostauus, cùm singulari virtute, sapientia, felicitate Heroica, Regnum Sueciæ, ex ore & faucibus Christerni Daniæ Regis ereptum ac recuperatum, muniuisset, & tranquillum ac florens annos ferè viginti rexisset; de successore etiam solicitus, vt ad posteritatem forma regni ab ipso constituta durabilis & firma conseruaretur, cum senatu regni egit, vt se patre decedente, filium Ericum Regem agnoscerent, & digitis, in stricto Gostaui regis gladio collocatis iurarent, se regis Gostaui liberos, pro regni hæredibus, ipsorumq; hæreditarijs dominis, habituros. Quæ pacta in comitijs Nylosiensibus signata, & quadriennio post in comitijs Arosiensibus, idibus Ianuarij confirmata, & expresso successionis ordine certo publicata sunt, vt suo loco exponam.

In LITHVANIÆ metropoli VILNA, primus purioris euangelij doctrinæ semina hoc anno spargere cœpit D. Abrahamus. quæ sequentibus annis, Nicolai Radeuili ducis Olicensis ac Niesvvicensis, Palatini Vilnensis, patrocinio pio ac munifico, in Lithuania & Polonia longè lateq; propagata sunt. Hic enim primus Vilnæ, negantibus ad congressus publicos templorum vsum sacrificulis, in aula sua, fano S. Ioannis opposita, conuentus sacros fieri permisit: BIBLIA, ex Ebraicis & Græcis fontibus in linguam Polonicam versa, primus Sarmatis dedit, in interpretes ac typographos circiter decem millibus aureorum impensis. Quod religiosum & pium illius studium, coniunx etiam Elisabetha Sidlouiecia fideliter adiuuit. Est autem LITHVANIA, vt id obiter inseram, versus ortum, Borysthene; ad boream, Moscouia & Liuonia; ad occasum, Prussia & Polonia; ad meridiem, Podoliæ limitibus finita. ac vniuersa in decem Palatinatus seu prouincias præcipuas diuisa est. quarum metropolis & caput hoc tempore VILNA est, ad Viliæ & Vilnæ confluentem,

1562.

A.C.

A. C. 1305. à Gedimino primùm condita: ſedes Palatini inter Lithuanos primi; & epiſcopi Romanæ obedientiæ (Leopolienſi arch. ſubditi) & Metropolitani Ruſſiæ, qui ſeptem ſub ſe epiſcopas Græci ritus habet, Polotiæ, Vdolomiriæ, Lucæ in Volhinia, Pinſcæ ad Pripetium fl. Kyoviæ, Præmiſliæ, & Leopoli. 2. TROCENSIS ſatrapiæ oppida ſunt GRODNA, ad Cronum fl. vbi Stephanus rex Poloniæ obijt. Cauna ab Croni & Viliæ confl. Lida, Vpita. 3. MINSCENSIS, Boriſouia & aliæ arces & oppida ad Bereſinam fl. ſita. 4. NOUOGRODENSIS. 5 Breſtienſis ad Bugum fl. in finibus Podlaſſiæ. 6. VOLINIAE, Luca epiſcopi ſedes, Vlodomiria, Cremenecia. 7. KYOVIA ad Boryſthenem. 8. MICISLAUIENSIS ad Soſam & Boryſthenem in finibus Moſcouiæ. 9. VITEBSIENSIS, itidem in finibus Moſcouiæ ad DVNAM fl. 18. à Boryſthene milliaribus diſtat. 10. POLOCENSIS, ad Polotæ & Dunæ confl. inter Vitebſam & Liuoniam interiecta. Harum prouinciarum Palatinos & Caſtellanos, Sigiſmundus Auguſtus, Poloniæ Rex, in comitijs Lublinenſibus, in vnum Reipublicæ corpus, cum Polonis vniuit, & certum ſingulis proceribus, epiſcopis, Palatinis, & Caſtellanis Lithuanis, locum ac ordinem in Senatu regni attribuit: ita vt ex vniuerſo Poloniæ regno, omnibusq; prouincijs illi coniunctis, ſint in Senatu epiſcopi quindecim: Palatini triginta vnus: Caſtellani maiores 30. minores 50. & qui officiales regni nominantur, Marſcalci regni & curiæ, cancellarij, ac vicecancellarij, ac Theſaurarij duo. Sed hæc conuenientiore loco & tempore alibi exponemus. nunc in Saxoniam redeo. cuius princeps MAVRICIVS Saxoniæ dux, Henrici filius, anno ætatis viceſimo, Agnen Philippi Haſſiæ principis filiam, coniugem ducit. Pater ſenex annum ætatis ſexageſimum octauum iam egreſſus, paucis poſt nuptias filij menſibus moritur. MAVRITIVS igitur, ante annos, animumque gerens, curaſque viriles, totius ditionis gubernationem ſuſcipit, fratre Auguſto quindecim annorum adhuc adoleſcente.

M. D. XL. — 1569. — M. D. XLI.

GOSLARIAM imperij vrbem in Saxonia antiquam Ioanni Friderico Saxoniæ electori fœderatam, ſed ditionibus principis Brunſuic. inimici, vndiquaq; cinctam, Cameræ iudicium (perinde ac Mindam quoq; ad Viſurgin, à Canonicis ſuis accuſatam) recens proſcripſerat. quod olim armata manu ex vrbe erumpentes, cœnobium montis Georgij incendiſſent, & miniſtros ducis Brunſuicenſis in eo deprehenſos trucidaſſent. Huius proſcriptionis, aduerſus Goſlarienſes inprimis, ſtrenuè exequendæ, cupidus erat Henricus dux Brunſuic. qui commeatuum importationem ex ſuis ditionibus in eam vrbem prohibebat, & quacunq; poterat ratione ijs incommodabat. Cùm igitur ab electore Saxoniæ, & cæteris religionis nomine confœderatis, opem Goſlarienſes peterent: horum interceſſione Carolus Imp. ad comitia Ratisbonæ indicta, iter faciens, executionem proſcriptionis ciuitatum Goſlariæ & Mindæ, Spiræ ſuſpendit, & ab omnibus pacem coli iubet. Hanc ſuſpenſionem & mandata Cæſaris, à Brunſuicenſi violata, velut fundamentum iuſti belli aduerſus Brunſuicenſem, ſequenti anno ſuſcepti, elector Saxoniæ & fœderati collocarunt.

1527. — 1546. — 28. Ianuar.

Eodem menſe Ianuario, VVormatiæ, poſt longas Pontificiorum & legatorum electoris Saxoniæ ac cæterorum Auguſtanæ confeſſioni coniunctorum ordinum de colloquio deliberationes, tandem die 14. Ianuarij &, tribus ſequentibus, de peccato originis, Eccius & Philippus congreſſi ſunt, cuius tridui declamatiunculæ, in publicè editis colloquij actis extant: Quod, literis Imperatoris præter expectationem allatis, abruptum, & RATISBONAM tranſlatum eſt. vbi inchoatis comitijs, Liber, qui quaſi viam monſtraret ad dirimendas controuerſias de omnibus articulis doctrinæ, & ſacramentis, ac ritibus eccleſiæ, à Gerardo Veltvvichio, Cæſaris familiari, moderatè, vt Cæſari perſuaſum erat, ſcriptus; delectis collocutoribus, Cæſaris nomine proponitur. In eo legendo & cenſendo ſequens menſis conſumptus, & vltima Maij liber cum cenſuris proteſtantium de quibuſdam articulis, Cæſari redditus eſt. Secutæ ſunt principum deliberationes variæ, donec tandem Contareni legati Pontificij ſententia, Carolus omnem controuerſiarum religionis compoſitio-

M. D. XLI. positionem, ad Synodum Oecumenicam breui indicendam reiecit, ac interea pacem in imperio coli iussit. Acta de religione in hoc conuentu Ratisbonensi, vnà cum libro collocutoribus proposito, & scriptis exhibitis, VVittebergæ, & plura Argentinæ per Bucerum collecta & edita sunt.

Dum Ratisbonæ de concordia Religionis restituenda in imperio agitur, Ferdinandus Boëmiæ rex, denuò iura successionis in regno Vngariæ sua, regis Ioannis morte ad se deuoluta vrgens: cum exercitu Vngariam inuadit, & viduam Ioannis, Elisabetham, Sigismundi Poloni filiam, cum filiolo infante, Budæ obsidet. Illa Solymannum Turcicum Imperatorem inuocat: qui præmissis copijs, ipse ad Budam venit. Ferdinandi copiæ trans Danubium ponte nauali stratum, aufugere Pestum conatæ, tristissimam cladem, partim in littore Budano concisæ, partim in Danubio submersæ, acceperunt. Qui transierant, consternatis animis, Pesto etiam aufugientes, tormenta & commeatum, ac supellectilem preciosam omnem, cum omni bellico apparatu, & ipsa vrbe Pesto, Turcis possidendam reliquerunt. Solymannus, cùm Ioannis filiolum infantem ad se in castra mitti iussisset; fraude interea Budam militibus suis immissis occupat. Reginæ, reddito filio, nunciat, vt in Transsyluaniam eat: se Budam, ne toties sibi in Vngariam redeundum sit, collocato in ea præfecto cum præsidio, defensurum esse. Hæc cum mense Augusto & Septembri agerentur, & in summis angustijs rex Ferdinandus versaretur: Carolus ad Algieram Mauritaniæ vrbem, quæ Iulia Cæsarea olim nuncupata, hoc tempore Turcicorum piratarum & prædonum portus & statio præcipua erat, monti decliui, instar scalarum gradibus, ædificijs adhærentibus, expeditionem infelicem suscepit. ac educta ipsis Hædorum diebus ex Lunæ & Spedia Hetruriæ portu classe, exeunte mense Octobri Argilen appulit, vbi exposito in continentem exercitu, sæuissimis ventorum procellis naues collisæ, & imbribus assiduè effusis, omnis administratio bellica impedita est. Imperator malle se vnum Christianum seruare, quàm mille Mauros occidere dicens, milite reliquis nauibus imposito, mense Nouembri in *Hispaniam* rediit, cùm piscibus esca factus passim in Germania & Gallia spargeretur.

NAOBVRGI ad Salam, episcopus Philippus Palatinus, Philippi electoris Palatini filius, Ludoici & Friderici (qui consilijs ac moderatione sua exitiales toti Germaniæ motus aliquoties nostra ætate composuerunt) frater, ex hac vita decesserat. Quare Canonicorum collegium IVLIVM Pflug, Cæsaris filium, ingenio, doctrina, latinè scribendi facultate, & in rebus agendis dexteritate ac industria præstantem, & carum Carolo Cæsari, ad quem de constituenda Republica librum grauiss. scripserat, & ab eo inter collocutores partis Pontificiæ Ratisbonæ designatus erat, episcopum eligunt. Huic verò electioni, Ioannes Fridericus Saxoniæ Dux, diœceseos illius aduocatus & patronus, aduersabatur, hanc præcipuè ob causam, quod Episcopum à doctrina euangelij, quam ipse profiteretur, alieniorem, ecclesijs suarum & vicinarum regionum præesse nollet. Itaque Nicolaum Amsdorfium, itidem nobili familia natum, in Pflugij locum substituit. Quæ actio inprimis Caroli Imp. animum, iam ante alienatum, magis aduersus Saxoniæ ducem exacerbauit. Cumque in comitijs Spiræ postea Iulius de iniuria illa Saxoniæ ducis quereretur: Cæsar eum ad exigui temporis patientiã hortatus, Tua causa, inquit, erit mea causa.

In Arctois regnis, Christianus III. Daniæ, & Gostauus Succiæ, Reges, adiunctis regnorum Daniæ & Succiæ senatoribus, in vtriusq; regni limitibus ad Bromsebroo, mense Maio, conuenerunt, vbi compositis regnorum negocijs, PAX quinquaginta annorum, inter regna hæc Arctoa, & fœdus aduersus omnes hostes renouatum est.

Paulò post Franciscus Galliæ rex, de bello Cæsari Carolo V. ob interfectos in Pado ipsius legatos ad Turcam ituros, & Mediolanum non restitutum, inferendo deliberans, cum Christiano Daniæ rege fœdus facit. qui auxilia equitum certa, ducibus Gallis in ditione VVilelmi ducis Iuliacensis (cui Franciscus, sororis Margaretæ, & Antonij Nauarræ regis filiam, Ioannam desponderat) sequenti anno copias colligentibus, adiunxit. Ad Gostauum quoq; Succiæ regem, Richerium, pacis & amici-

amicitiæ ineundæ causa, Gallus ablegauit. Gostauus vicissim, confirmandi fœderis ergò, Stenonem Erici reginæ fratrem, Conradum à Phy cancellarium, Canutum Andreæ equitem, & Georgium Normannum, ad Franciscum in Galliam mittit, iisque mandat, vt per Germaniam itinere facto, duces aliquot & militum cohortes conductas, in Sueciam mittant. Nam Nicolaus Dacke, cuius paulò antè mentionem feci, adiuncta sibi manu seditiosorum, in Smalandia, & Ostgothia, regni Sueciæ prouincijs, petulanter & crudeliter in omnium ordinum homines, nobiles ac ignobiles, ipsosque præfectos regios, eorumque ministros, grassabatur, & censum regi Gostauo ac tributa pendi prohibebat, & de multorum principum sibi coniunctorum, Cæsaris Caroli V. Friderici Palatini, Alberti ducis Megapolitani, ciuitatis Lubecensis, Ioannis archiepiscopi Vpsaliensis Romæ exulis, Bernhardi à Mylen & aliorum beneuolentia & auxilijs, breui aduenturis, iactitabat. Etsi autem Rex Gostauus, misso in Smalandiam exercitu mediocri, multos ex seditiosis comprehensos, supplicijs capitalibus affecerat: tamen Dux factionis Dackius & complices, in densissimis syluis, ad fines Blekingiæ latentes, grassari rapinis & latrocinijs nihilominus pergebant. Tandem verò per exploratores agnitus, globo traiectus, & rotæ ad Calmariam impositus est. Postea primùm Iohannes comes à Solms, cum tribus peditum vexillis appellens, persoluto vnius mensis stipendio, in Galliam ad regem Franciscum à Gostauo cum literis amandatus est. Venit eodem tempore in regnum Otto dux Lunæburgensis, itidem per Conradum à Psy cancellarium, nomine regis conductus, quem Arosiam inuitatum, Rex Gostauus splendidè donatum dimisit.

Christierni Daniæ regis captiui filia, Christina, Francisci Sfortiæ vidua, Francisco Lotharingiæ duci in matrimonium traditur. ex qua Carolus Lotharingiæ dux, & Renata VVilelmo Bauaro nupta, & Dorothea Erici Brunsuic. vxor nati sunt.

Vicinus Lotharingo, episcopus Argentinensis VVilelmus, Ernesti comitis ab Hoënstein, arcis in aditu syluæ Harcyniæ, versus Turingiam non procul à Northusia vrbe, & Ilfelda cœnobio, Michaëlis Neandri scriptis nostra ætate celebratissimo, sitæ, filius: cùm Argentinensem episcopam, in magna temporum varietate, & religionis, in ipsius diœcesis metropoli Argent. mutata dissidijs, prudenter, moderatè ac feliciter, totos triginta quinque annos rexisset: tandem rebus humanis exemptus est. ordine 77. à primo Argentinensi episcopo S. Amando, quem potentissimus ac munificentissimus Galliæ rex Dagobertus, Argentinensi ecclesiæ, cuius ad Metensem olim episcopum inspectio pertinuit, ex Vltraiectina ecclesia euocatum, proprium episcopum præfecerat. quem proximè secutus est Arbogastus Aquitanus, pietate, doctrina, dono consolandi & sanandi ægros singulari, & miraculis clarus. qui A. C. 658. moriens, propè furcas noxiorum, exemplo Christi sepeliri voluit: & à successore suo, S. Florentio Scoto episcopo, inter Diuos relatus est. qui Florentius, inter cætera pietatis testimonia, cœnobium Haseloënse, ad Pruscam fl. & Scottorum collegium in vrbe Argentinensi, ad S. Thomam condidit, quod scholæ nunc attributum est.

Partem familiæ Hoënsteinensis, ex qua ortus est hic VVilelmus, adscribo.

Ernestus II.
- Henricus IX.
  - Ernestvs IIII.
    - VVilelmus, episcopus Argent. ab anno 1506. vsq; ad 1541.
    - Anna, nupta Alberto comiti Mansfeldico.
    - Ernestvs V. vxor Anna comitissima in Bentheim.
      - Christophorus
      - Volcmar VVolffgang. vxor Margareta Barbiensis.
        - Ernestvs nostro tempore viuens.
      - VVilelmus
      - Ernestvs VI. ἄπαις.
    - Henricus.
      - Franciscus ἄπαις.
- Ernestvs III.

M. D. XLI. 23. Maij. Optimi principis, Ernesti Ducis Lunæburgensis ecclesiarum episcopus, Vrbanus Regius, insigni pietate & doctrina Theologus, Cellæ Saxonum, ad Christi & cœlestis ecclesiæ societatem migrauit. quem, proximè sequenti mense, Sophia, Ernesti ducis Lunæburgensis coniunx, Henrici Megapolitani filia, mater præsentium ducum Lunæburgensium fratrum, secuta est. Quo ipso tempore, VVolffgangus Capito, Argentinæ; Simon Grynæus, vir solidè in tribus linguis, & vniuersa Philosophia citra supercilium eruditus, Basileæ: & Philippus Theophrastus Paracelsus, medicus, Iuuauiæ in Alpibus Noricis; inter viuos esse desierunt.

ACADEMIA Francofordiensis ad Viadrum, post motas à Luthero de doctrina 10 religionis controuersias, deserta & vasta, Ioachimi II. electoris Brandeburgensis auctoritate & mandato, per Georgium Sabinum, collegasq; illi adiunctos, cœpta est instaurari, edito publicè studiorum & lectionum ordine, & programmatis eruditis, quorum memoriam in ea Academia conseruari iustum est.

M.D.XLII. In ferijs Natalibus annum M. D. XLII. ordientibus, MARIA, coniunx Henrici iunioris, ducis Brunsuicensis, soror Vlrici ducis VVirtebergici; cum cancro diu excruciata fuisset, tandem die Innocentum ex hac vita migrauit, relictis tribus filijs, Carolo, Philippo, & Iulio, & totidem filiabus. Cùm funus in vicinum cœnobium Steterburg duceretur, caminus cubiculi illius in arce Lycaonia 20 ardere cœpit, quod omen futuri incendij fuit, quo domus Brunsuicensis eodem anno deformata est. Sequenti enim æstate, Ioan. Friderici electoris Saxoniæ & Philippi Hassiæ & cæterorum principum fœderatorum armis, maritus illius Henricus dux Brunsuicensis, cum filijs, tota ditione pulsus est, ac die 18. Iulij ad Henricum Brunsuicensem ab Electore Saxoniæ Ioanne Friderico & ciuitate Brunsuicensi literæ bellum denunciantes missæ sunt. Postridie Landgrauij Hassiæ & ciuitatis Goslariensis literæ accesserunt. Brunsuicenses Canonicis mandant, vt intra biduum vrbe excedant. 20. Iulij Rittershusen cœnobium occupant & diripiunt. Postridie Bernardus à Mylen summus electoris Saxoniæ militiæ præfectus, cum 600. equitibus & 3. peditum vexillis, ex vrbe Brunsuiga profectus, 30 Rittershusij castra locat, & vicina ducis oppida & pagos in fœderatorum potestatem redigit. 29. Iulij demum Saxo & Landgrauius ipsi Gandershemiam appellant, & 2. Aug. ad Lycaoniæ arcis obsidionem accedunt. Quam 12. die deditam, postridie principes ingressi, Dionysio Landgrauij pastore precum ἐξάρχῳ, solenni carmine triumphali, gratias Deo pro victoria agunt, & præfectura arcis Bernardo à Mylen & cæteris commendata: 19. Augusti Saxo & Landgrauius Brunsuigam veniunt, cum quatriduo ante Brunsuic. ciues ἀδακρυν πόλεμον finientes nemine amisso, in vrbem redijssent. 1. Septemb. castra soluta, & copiæ dimissæ sunt. Arx Lycaonia vt dixi 12. August. fœderatis dedita est. Henricus verò, ante obsidionem, cùm primùm ei bellum denunciatum esset, cum filijs Philippo & Carolo, 40 ad VVilelmum Bauariæ ducem profectus erat. Iulius, 14. ætatis annum vix ingressus, Gandershemo Calenbergam, ad ducis Erici matrem; inde Laoburgum ad Franciscum ducem Saxoniæ amitinum, secessit, vnde postea Coloniam à patre exule, qui eum sacris destinauerat, vocatus, studijs literarum aliquot annos vacauit.

Causam verò, seu πρόφασιν belli contra Henricum ducem Brunsuici suscepti, publico scripto, Saxoniæ & Hassiæ principes, fœderatorum Duces, exposuerunt. quod dux Brunsuicensis contra Cæsaris & regis Ferdinandi mandata, quibus proscriptionis Goslariensis executionem suspenderant, & pacem imperarant, vicinas vrbes, Goslariam & Brunsuigam Saxoni & Hesso fœderatas, perpetuis excursionibus, violentia, & rapinis vexare non desineret. Itaq; petentibus à se opem 50 & defensionem aduersus vim iniustam ciuitatibus socijs deesse non potuisse. postea ad Cameræ iudicium, à duce Brunsuic. pulso accusati & citati, non comparent: editoq; scripto, iudicium illud velut iniquum, alteriq; parti prorsus addictum, omnibus in causis recusant, mense Decembri. Pulso Brunsuicense, elector Saxoniæ & cæteri

cæteri principes fœderati, Ecclesias & cœnobia ducatus, per Ioannem Bugenhagium, Antonium Coruinum, & Martinum Gorlicium, adiunctis quibusdam ex nobilitate, inspici & emendari curant, mense Octobri, eaq; visitatione absoluta, ordinationem ecclesiarum illius ducatus conscribi. Quæ sequente anno VVittebergæ edita, & vix quinquennium seruata, per ducem Henricum reducem rursus abolita est. M.D.XLI

Die 20. Ianuarij, præsente Ioanne Friderico electore, & Ioanne Ernesto fratribus, Saxoniæ ducibus, Naoburgi ad Salam, Nicolaus Amsdorffius, vir nobilis, doctus & cœlebs, EPISCOPUS ordinatus est à Martino Luthero, simul manum imponentibus D. Nicolao Medlero pastore Naoburgense, Georgio Spalatino Aldenburgense, & VVolffgango Steinio Leucopetræo. Electionis huius & Ordinationis defensionem, & causas, cur Iulius Pflugius à collegio electus, iustè ab ecclesia & ordinibus ac patronis ecclesiæ reiectus sit, libro publicè edito postea Lutherus reddidit. MAVRITIUS Saxoniæ dux, Henrici filius, qui superiore anno patri defuncto successerat, Iulij reiecti causam, à præcipuis nobilibus sibi commendatam, non obscurè probabat, & insignem iniuriam ipsi ab electore Saxoniæ illatam esse censebat. Cumq; plures etiam aliæ offensiones accederent; alienior esse ab Electore sobrino cœpit. Quare solicitatus à Ioanne Friderico & cæteris Smalcaldici fœderis consortibus, vt se ad eorum societatem adiungeret, sicut pater Henricus se, suo & hæredum suorum nomine obligasset: planè recusauit Mauritius, negans se obligari à patre hoc casu potuisse.

Celebrabantur tum Spiræ comitia, in quibus auxilia imperij Ferdinando, ad Turcicum bellum in Vngariam decreta sunt, & viritim pecunia ad sumptus belli in singulis Germaniæ prouincijs colligebatur. Ea occasione, de oppido episcopi Misnensis, VVurcen, ad Muldam sito, in quo vterq; tributum belli Turcici causa indictum colligendi ius sibi competere contendebat; dissidium adeo acerbum & atrox inter Ioan. Fridericum electorem & Mauritium sobrinum illius exarsit, vt suos vtrinq; ad arma, & quidem in ipsis passionis & resurrectionis Christi ferijs conuocarent. Sed interuentu Philippi Hassiæ principis, cuius filiam superiore anno Mauricius duxerat, bellum diremptum, sed animorum offensiones non sublatæ sunt. Exercitus verò imperij, vt in comitijs Spirensibus decretum erat, communibus Germaniæ totius auxilijs & impensis, mense Iunio in Vngariam ductus est à Ioachimo II. electore Brandeburgense. sed cùm negligenter bellum administraretur, tandem irrito conatu, Pestæ oppugnatione deserta, exercitus tanto sumptu & expectatione totius Europæ collectus, re prorsus infecta rediit.

Initium etiam belli GELDRensis hoc anno exarsit, cùm Franciscus Galliæ rex, bellum Carolo Cæsari, ob legatos in Pado necatos, illaturus, per duces suos, Longeuallum & Martinum à Rossem, in confœderati ducis Cliuensis ditionibus, equitum peditumq; copias collegisset. qui, adiunctis à Daniæ rege Christiano 500. equitibus, magnum in Brabantia tumultum excitauerunt, & per Brabantiam populabundi, Antuerpia etiam & Louanio tentatis, in Luceburgensem ditionem profecti sunt, vbi Carolo Aureliæ Duci, Francisci filio, se coniunxerunt. Maria Belgici gubernatrix, vicissim VVilelmo Cliuensi, quod in eius ditione exercitus hostilis collectus esset, duce Renato Auraniæ principe, bellum infert, & Duram oppidum capit, quod tamen exeunte anno Cliuensis recepit.

Causæ verò & occasiones belli Geldrensis hæ fuerunt. cùm Maxim. I. Imp. & filius ipsius Philippus, ac nepos Carolus V. diuersis temporibus, de Geldriæ possessione ac dominio, bella cum Carolo Egmondano Geldriæ duce, gessissent, vt suo loco supra annotauimus: aliquoties ita transactum est, vt Carolus Egmondanus, Geldriâ vsq; ad finem vitæ frueretur, postea ad Burgundicam domum seu ducem Brabantiæ rediret. Occupauerat autem, mortuo ante quinquennium Carolo Egmondano, Geldriam, VVilelmus dux Cliuensis ac Iuliacensis adolescens, à Carolo Egmondano paulò ante mortem successor designatus, & summa omnium ferè ordinum voluntate receptus. Qui aliquoties reposcenti Geldriam Carolo V. & vetera

M.D.XLII. vetera cum Carolo Egmondano pacta sæpè renouata vrgenti, constanter recusarat. & libro edito, ius successionis suum legitimum demonstrare conatus erat. Cùm igitur Carolum Cæsarem infensum sibi haberet, cum Francisco Galliæ rege fœdus & adfinitatem inierat: Ioanna, sororis Francisci filia, solenni ritu ipsi desponsata.

Carolus dux Aureliæ. — Alanus Albreti Dominus,
| Ioannes. vxor Catharina, Gastonis regis Nauarræ filia.
FRANCISCVS Rex Galliæ. | Margareta regina Nauarræ. —Henricus Albretanus, rex Nauarræ. 10
Henricus II. Rex Galliæ. | IOANNA, VVilelmo duci Iuliacensi 1541. desponsata. sed Antonio Duci Burbonio nupta, A. C. 1548. quæ postea Parisijs in apparatu nuptiarum filij ⊕ 1572.
Carolus IX. Rex Galliæ. | Margarita vxor——Henricus, præsens Rex Nauarræ.

RATISBONÆ ad Danubium, pura euangelij doctrina, per Doctorem Ioannem Forsterum, Noriberga euocatum, publicè prædicari cœpit. ac sequenti anno, D. 1543. Hieronymus Nopus & Nicolaus Gallus, Cotæ in Saxonia natus, VVitteberga missi, & Lutheri consilio instructi, ordinationem ecclesiasticam, ad illius loci & temporis conditionem accommodatam condiderunt, quæ vsq; ad promulgationem li- 20 1548. bri Interim durauit. Post Passauiensem pacem, in ecclesia per Senatum instaura- 1552. ta, Iustus Ionas aliquandiu docuit. Postea Nicolaus Gallus Magdeburga reuoca- 1553. tus, non illius solum vrbis, sed totius viciniæ, Austriæ ac Stiriæ ecclesias emendatas, doctrina & consilijs suis piè & fideliter erudijt & gubernauit.

MARIA Scotiæ regina (quæ nostris temporibus primùm Francisco II. Gallorum regi, deinde Henrico Stuarto nupta, & interfecto marito, ad perpetuos carceres in insulam deportata, ac inde aufugiens in Anglia iam multos annos captiua 4. Decemb. detinetur) hoc anno exeunte nata est, patre Iacobo V. (qui prælio ab Anglis eodem tempore superatus, octauo post natam filiam die extinctus est) matre Maria, Claudij Guisiæ & Lotharingiæ principis filia, Francisci Guisij, qui Caletum postea 30 recuperauit, sorore.

Adscribam hoc loco etiam Hieronymi Aleandri obitum, vt insigne Noema epitaphio illius, erudita breuitate inclusum, notius quibusdam fiat. Is trium linguarum peritissimus, & incomparabili memoriæ capacissimæ & promptissimæ felicitate præditus, cùm Parisijs Græcè docens, sub Ludoico XII. primùm innotuisset, Romam se contulit, vnde à Leone X. legatus in Germaniam in causa Lutheri missus est. Postea archiepiscopus Brundusinus, & tandem Cardinalis, hoc anno decessit, cum sepulchro distichon Græcum, à se ante mortem factum, inscribi iussisset.

Κάτθανον οὐκ ἀέκων, ὅτι παύσομαι, ὢν ἐπιμάρτυς πλειστων, ὧν περ' ἰδεῖν ἄλγιον ἦν θανάτου. 40
Excessi è vita ærumnis, facilisq; lubensq;, Ne peiora ipsâ morte dehinc videam.

Bertramus à Dam, patritius Brunsuicensis, qui epistolam ad Romanos eleganti carmine latino reddidit, Philippo Melanthoni dicatam: ac poëtis suæ ætatis, Eobano Hesso, Euricio Cordo, Antonio Nigro familiaris & charissimus fuit: die 7. Martij decessit. cui Ioannes Glandorpius Epithaphium fecit:

Ἐνθάδε Βερθράμος κεῖται κλέος ἐμπεδόφυλλον Θρησκείας, Μουσῶν, πατρίδος, ὁμογνίων.
Bertramus situs hic, quem vera laude celebrant Religio, Musæ, patria, familia.

OSNABRVGAE, vbi iam inde ab Anabaptistica in vrbe Monasteriensi tragœdia, publicum purioris euangelij doctrinæ ministerium non ita liberum fuerat: Senatus, de Francisci episcopi consensu, Hermannum Bonnum, in diœ- 50 cesi illa natum, Lubecâ, ad piam ecclesiarum in vrbe sua instaurationem euocat.

Cùm

1542.

Cùm enim in comitijs Ratisbonensibus, biennio ante, Imperator, & legatus Pontificius, episcopis Germaniæ mandassent, vt singuli in suis diœcesibus, pias & Christianas ordinationes, salutari ecclesiarum administrationi seruientes, conderent: & iam Hermannus archiepiscopus Coloniensis metropolitanus, reformationem doctrinæ & ceremoniarum piam Bonnæ inchoasset: Franciscus etiam, qui puriorem doctrinam non persequebatur, petentibus piam ecclesiarum constitutionem, aliquot iam annis promissam, facilius morem gessit. Bonnus igitur mense Februario docere Osnabrugæ cæpit, & ordinationem ecclesiasticam, cum Lubecensi congruentem scripsit. cuius custodem præcipuum M. Ioannem Pollium esse vo- 10 luit, quem (virum doctum, scholæ cathedralis Rectorem, à Canonicis pulsum, in vicino comitatu Tecklenburgensi, Rhedæ & alibi ecclesijs præfuisse antea diximus) pastorem ad S. Catharinam constituit. VVilelmum Santfurdum ad D. Ioannem, & hoc in aulam euocato, M. Christianum Sleibingium Hannouera euocatum collocat. & Henricum Sibeum Olphenium, scholæ nouæ in cœnobio Franciscanorum præclarè institutæ præfecit. passim etiam in reliquæ diœcesis ecclesijs pios ministros, assentiente episcopo, ordinat. quæ tamen non vltra quinquennium tranquillæ manserunt.

FINIS.

SAXONIAE LIBER DECIMVS SEXTVS.

Illustrissimo principi & Domino Dn.

OTTONI HENRICO;

COMITI PALATINO RHENI, DVCI BAVARIÆ, COMITI Veldentiæ & Sponhemi,

Ill^mi & opt. Principis Palatini VVOLFGANGI filio, LVDOICI nepoti,

Domino clementissimo:

David Chytræus.

M.D.XLIII.

COLONIENSIS archiepiscopus Hermannus, Ratisbonensi decreto obtemperans, Reformationem ecclesiarum in sua diœcesi magno tum studio ac zelo moliebatur, & Formam seu Summam Doctrinæ, in publico ministerio in templis proponendæ, piè ac eruditè explicari per Bucerum ac Melanthonem curauerat, & ritus, ac ceremonias veteres omnes, quotquot sine impietate seruari poterant, vna cum collegiorum dignitate, libertatibus, prærogatiuis & iuribus omnibus retinebat, ita vt moderatæ ac piæ ordinationis ecclesiæ cathedralis exemplum esse posset. Sed refragantibus Canonicorum collegijs, ac supremo præcipuè archiepiscopi capitulo, penes quod summa rerum in gubernatione posita est, omnia Coloniæ in pristino statu manserunt. & liber, quem Antididagma vocant, Reformationi archiepiscopi oppositus est, quem insigni APOLOGIA, ex fundamentis verbi diuini, & veterum ecclesiæ patrum testimonijs extructa, abusus Pontificios omnes refellente, Bucerus confutauit. Quæ, cum Augustanæ confessionis Apologia, omnibus piæ doctrinæ studiosis, nota & familiaris esse debebat. Viuebant tunc Coloniæ in Academia, Ioannes Cæsarius Iuliacensis, senex optimè de literis meritus, & Gysbertus Longolius Andernacensis medicus, excellenti ingenio, doctrina & pietate præditus. Qui, cùm paulò antè operam suam Academiæ Rostochiensi addixisset, reuersus Coloniam, vt supellectilem librariam adueheret, morbo lethali correptus, eucharistia secundum Christi institutionem sub vtraque specie vsus est. Ea de causa cùm defuncto sepulturæ locus in cœmiterijs vrbis Coloniæ negaretur; exuuiæ corporis ab amicis Bonnam deuectæ, & pio ecclesiæ ritu conditæ sunt. Cæsarius ex Academia & vrbe eiectus, apud VVilelmum comitem à Neuenahr & Morsensem, Hermanni præpositi Coloniensis fratrem, hospitio exceptus est. vbi in extrema senecta, annum ætatis 91. ingressus, placidè & piè ex his terris tandem euocatus est. In oppidis verò archiepiscopi, Bonnæ, Linceæ, & cæteris, pij doctores vsque ad Cæsaris Caroli de principibus religionis nomine fœderatis victoriam docuerunt. 1550. 1547.

In hac inferiore Saxonia, Hildesiæ, multos iam annos, publicum sinceræ euangelij doctrinæ ministerium, episcopus Valentinus à Tetleben, & Canonici impediuerant, & triennio antè, multi ciues, ob concionatorem Martinum Listrium accersitum, in exilium pulsi erant. ad quos Vrbani Regij consolatio extat. Cùm autem in omnium vicinarum vrbium, & quatuor principum Brunsuicensium distinctis ducatibus, ecclesiæ iam emendatæ essent; & Saxoniæ elector, ac Hessus, eiecto Henrico Brunsuicensi, ab senatu Hildesiæ peterent, vt ciuium suorum, puram euangelij doctrinam magno ardore expetentium, desiderio gratificarentur: senatus Iohannem Bugenhagium pastorem VVittebergensem, Antonium Coruinum, & Henricum VVinckelium, qui in Henrici ducis Brunsuicens. ditione ecclesias inspiciebant, in vrbem accersit, à quibus ordinatio ecclesiæ Hildesiensis conscripta, & in sex templis, ad D. Andream, Michaëlem, Iacobum, Georgium, Martinum, Paulum, pij pastores & ministri collocati, eorumq; inspectio, & totius ordinationis constitutæ, custodia, Iodoco Isermanno, qui Gottingæ & Einbeccæ antea ecclesias rexerat, commendata, & canonicorum templum clausum est.

BVXTEHUDÆ etiam, in diœcesi Bremensi, ad Albim sitæ, hoc anno, religionis emendatio suscepta, & reditus collegij vicariorum, cuius superior, præpositus veteris monasterij erat, reliqui, ad ministros ecclesiæ & scholæ alendos, translati sunt.

MAGDEBURGENSIS ecclesiæ inspectio, post Amsdorffij discessum, Nicolao Glosseno Theologiæ L. commendata est, qui acerrimis concionibus in Canonicorum impietatem & libidines inuectus, non exiguam, violentis illis aduersus collegium Canonicorum motibus secutis, occasionem præbuit. ipse quadriennio post, Canonicis ex vrbe profugis, & præsidijs ac oppidis eorum à ciuitate occupatis, decedens, Nicolaum Gallum habuit successorem. 1546. 1547. 1550.

M.D.XLIII. Caminensi in Pomerania diœcesi, post Erasmum Manteufel, quem filiorum Bogislai X. præceptorem fuisse diximus, rebus humanis exemptum: BARTHOLOmæus Suauenius præesse cœpit: certis cum ducibus Pomeraniæ Barnimo & Philippo pactis initis, & ducta vxore. Verùm sexennio post, Cæsare Carolo, victore, in Pomeraniæ duces ob societatem cum electore Saxoniæ Ioanne Friderico, & cæteris Smalcaldico fœdere iunctis, se inclementiorem ostendente: Suauenius, cùm defendi à principibus se vix posse existimaret, spontè prouinciam Martino VVeigero resignauit.

Inter Barnimum ac Philippum Pomeraniæ duces, & Christianum III. Daniæ regem, controuersia, de reditibus & Iurisdictione ecclesiastica episcopi Roscildensis in Rugia, aliquot iam annos agitatæ: tandem ineunte Septembri compositæ & transactæ sunt. Cum enim Rugiæ principes, olim per VValdemarum I. Daniæ regem à mari, & Henricum Leonem Saxoniæ ducem à terrâ oppugnati: Religionem Christianam primùm amplexi essent: Daniæ rex, insularum Rugiæ dominium directum, sibi ac successoribus suis: ecclesiasticam verò iurisdictionem, Roscildensi episcopo Danico, qui expeditioni vnà intererat, illiusq; successoribus, reseruauit. Henricus Leo vicissim, continentis Rugiæ seu Bardensis Ducatus imperium supremum, sibi; ecclesiarum verò inspectionem, Suerinensi episcopo attribuit.

Incidente autem in Pomerania Religionis mutatione, eodem ferè tempore, quo Daniam rex Christianus bello occupabat: cùm passim prædia & bona episcoporum & cœnobiorum in fiscos Principum redigerentur: Pomeraniæ duces, inter cætera, episcopi etiam Roscildensis in Rugia reditus, & quæ cœnobium Holsatiæ Reinfelden, ex præfectura Treptouiensi ad Regam annuatim percipiebat, sibi deinceps pendi volebant. Christianus Daniæ rex, eandem Euangelij doctrinam cum Pomeranis amplexus, cum episcopæ Roscildensis, vt cæterarum in regno Daniæ, patronus & defensor esset: frumentum episcopi & cæteras pensiones, antiquitus ex Rugia debitas episcopo, persolui flagitabat. Pomeraniæ Duces, abrogata iam veterum episcoporum Iurisdictione pontificiâ, æquum esse censebant, vt prædia etiam & reditus illorum penes illos manerent, qui officium episcopi, & sumptus in constituendis & alendis Euangelij ministris sustinerent.

Viuebat autem in aulâ Danicâ miles Rugianus, Ducum Pomeraniæ vasallus, Ioannes Barnicouius, qui de iure ac reditibus & prædijs episcopi in Rugia regem edocebat, eaq; vt antiquitus nobili alicui Rugiano administranda conferri ab episcopo solita sint, sibi à rege concedi obtinuerat. Aduersantibus verò Pomeraniæ ducibus, Rugiæ principibus, cùm tranquillè frui bonis illis Barnicouius non posset, ac subinde præfecti illius pellerentur, & frumentum cæteriq; reditus aresto detinerentur: tandem à rege Christiano impetrat, vt vicissim ciuitatum Pomeranicarum naues & merces in portubus regni Daniæ, ipsi aresto detinere liceat. Pomerani à coniunctis nomine religionis fœdere Smalcaldico principibus, auxilium petunt. Qui, cùm Daniæ regem, eiusdem fœderis socium offendere nollent: Pomeranis respondent. Causam illorum, non ad religionem, cuius defendendæ societatem in fœdere inierint, sed alia negocia, à religione & casu mutuæ defensionis, quoad mutua auxilia aduersus hostes Euangelij ex fœdere obligati sint, aliena, pertinere.

Pomerani igitur iniustè deseri se à confœderatis iudicantes, vicissim contribuere ad sumtus fœderis, & auxilia ad eiectionem ducis Brunsuicensis, & alia mittere desierunt. ac vt cum Daniæ rege vicino in gratiam redirent, Kielæ in Holsatia controuersiam illam de bonis episcopi Roscildensis in Rugia, his conditionibus componi patiuntur, vt duces Pomeraniæ, episcopi Roscildensis bona, à se in Rugia occupata, episcopo ante Cal. Nouemb. restituant: eumq; aut illius œconomum deinceps tranquillè ijs vti frui sinant: vt antiquitus solebant. Vicissim onera vetusta ipsis vt principibus debita, (die folge vnd stewer) & pro hospitij iure (ablegergelt) & præfecto Rugiæ in reditibus colligendis episcopum adiuturo, sesquilastam frumenti pendant. Ioannes Barnicouius, illiusq; hæredes, bona illa deinceps administrent, & in gratiam ducum Pomeraniæ, omnibus pristinis offensionibus condonatis, integrè re-

grè re-

grè redeant. Officium episcopi in insula administrabit pius Superintendens, à ducibus Pomeraniæ vocatus & nominatus & ab episcopo Rosčildensé confirmatus, cui ex reditibus episcopi præfectus, annuos centum florenos, & quatuor frumenti lastas ineunte Februario exoluet. De habitatione commoda, & stipendij accessione, deinceps Pomeraniæ duces Superintendenti prouidebunt. Quod si iustis & necessarijs de causis episcopus Rosčildensis, Superintendentem Rugiæ ab officio remouendum esse iudicabit: tempestiuè de sua voluntate duces Pomeraniæ docebit, vt alium idoneum à se conductum & nominatum statim substituere posśint. Sin Pomeraniæ ducum negligentia Superintendens nullus conducetur: stipendium illius ad episcopum Rosčildensem interea recidet. Damna vtrinq; compensantur. Nec quidquam hæc transactio cæteris iuribus Regis Daniæ, vt Patroni & protectoris ecclesiæ Rosčildensis, in ecclesiæ illius bonis: nec ducum Pomeraniæ & principum Rugiæ superioritati & iuribus, quæ hactenus habuerunt, nec alijs iuris aliquid se habere existimantibus, præiudicabit.

M. D. XLIII.

TREMONIÆ, Gymnasium seu schola bonarum literarum & artium Logicarum & superiorum disciplinarum illustris, à prudentissimo vrbis senatu fundata & erecta est, Rectore primo Ioanne Lambachio I. V. D. Qui, cùm eximia fide, diligentia & felicitate docendo, & prudenter gubernando, studia & mores discentium, propè quadraginta annos, summa cum laude & scholæ incremento, rexisset: successorem habuit CL. V. Fridericum Beurhusium Menertshagensem, cuius excellentem ingenij vim, & iudicij sanitatem, & doctrinæ ac eloquentiæ copiam, scripta edita demonstrant. Fidem verò & sedulitatem ac industriam, & animi ac corporis robur sustinendis tot laboribus docendi, regendi, scribendi sufficiens, auditores grati prædicant. TREMONIAM verò imperij vrbem, olim Trotmanniam, vulgò Dortmund, appellatam: in amplisśimo comitatu Marchiæ VVestphalicæ, inter Coloniam & Monasterium sitam, CAROLUS magnus primùm iure municipali donauit, & arcem regiam, ac comitem seu vicarium Regium, qui Imperatoris nomine oppidum & territorium vicinum gubernaret, in ea constituit. Extinctis verò Caroli posteris, sub Saxonum imperio, ab Hunnis grauiter, tum tota reliqua Germania, tum verò Tremoniensis etiam ager afflictus est, in quo agmen illorum ad internecionem cæsum esse memorant. Appellatur enim in hodiernum diem, non modò riuus quidam, non procul à porta aquilonari, in loco aquoso, Die Hünen trencke / Hunnorum aquatio; sed etiam amplissima solitudo, ab eadem porta aliquando remotior, Die Streitheide / campus pugnæ, in quo aliquando grauiter depugnatum esse, etiam ossa & arma ibidem sæpe tum ex terra effossa, tum in cauis arboribus reperta, ostendunt. Tempore Ottonis I. belli cum fratribus intestini, Trotmanniæ, Ottoni deditæ, VVittikindus meminit, & in Ludolphi filij ac Conradi generi aduersus Ottonem seditione, Droömanni, Ottonem exercitum conscripsisse, Regino annotauit. & in comitijs, Tremoniæ ab Henrico II. Imp. celebratis, Meinvverco episcopo Padebornensi, ditiones maternas attribuisse Imperatorem, Trotmundæ, annales referunt. Sub Henrico IIII. ob Saxonum rebellionem grauiter afflicta, deinceps verò recreata, sub Friderico Barbarossa Imp. qui aliquoties conuentus ibi Iuris dicendi causa habuit, planè floruit. postea crescente vicinorum comitum de Altena, seu Marchiæ VVestphalicæ potentia, diu cum illis colluctati, & incendio vrbis tristissimo languefacti fœdera cum ijs tandem fecerunt. quibus ruptis, Friderico archiep. Coloniensi autore ac duce, & omnibus vicinis episcopis ac comitibus eum iuuantibus, grauissimam & maximè diuturnam obsidionem totos viginti duos menses ciuitas sustinuit. Liberatam, ciuilis discordia, externo bello fere periculosior, excepit. Quæ, exacta inter ciues viritim, pro singulorum facultatibus, Geometrica proportione pecuniâ, & dissoluto ære alieno, & plebeijs etiam in Senatum, qui totus ex nobilibus antea constabat, lectis, anno 1400. sedata est. Deinceps cum vicinis Marcæ & Cliuiæ comitibus ac ducibus secutis, pacem ac fœdera certa, hucusq; seruarunt: immediatè tamen Imperatorum Romanorum patrocinio subiecti, à quibus priuilegia antecessorum, Friderici II. Ludoici Bauari, & Caroli IIII. de

24. Augusti.

⊕ 1582. 25. Iunij.

A. C. 937.

938.

1297.

1381.

M.D.XLIII. de sententijs rerum controuersarum inde à tota vicinia petendis: vacatio militiæ extra vrbem suscipiendæ: immunitas vectigalium, exactionumq; aliarum in toto imperio, & iurisdictio ac prædia, quæ comites antiquitus habuerunt, partim ante 250. annos, partim postea emptionis titulo ad se translata, confirmantur. Collegium Canonicorum in vrbe primùm Carolus Magnus D. Pantaleoni consecrauit: 1060. quod à filio & nepote Ludoico absolutum, postea Coloniam traduxit Hanno arch. & D. Mariæ ad gradus appellauit. S. Reinoldi reliquias vicissim Tremoniam transtulit. cui, tanquam patrono, templum vrbis primarium dicauit. Postea crescente incolarum multitudine & opibus, familiæ nobiles plura templa addiderunt. donec 1232. tandem Henrici de Virneburg arch. autoritate, præsens Parœciarum partitio, in & 10 extra vrbem facta est, & Monasteria virginum nobilium, & alia accesserunt.

Vndique autem territorium Tremoniense, ducis Cleuensis ditione cinctum est, cuius princeps VVilelmus, cum Carolo V. Imp. bellum eo tempore gerebat. Itaq; in Comitijs Noribergensibus, quæ continuandi belli Turcici causa, præcipuè indicta erant: Ferdinando rege Roman. Cæsaris nomine præsidente, omnium electorum & principum legati, componere bellum Cliuense, (ad quod gerendum Carolus Cæsar ipse aduentabat) conati: Media, quæ ipsis æqua & honesta videbantur, Ferdinando proponunt: vt Cliuensis, Geldriæ ducatum, ac comitatum Sutphaniæ, pleno ac libero iure Imp. tanquam duci Brabantiæ restituat, & subditi sacramentum Cæsareæ Maiestati præstent, deinde Maiestas sua ab sacro Romano imperio 20 inuestituram eorum accipiat, ac postea tanquam dux Brabantiæ ducem Cliuensem secundo loco de ijsdem inuestiat. Arbitrari quippe illos, Cæsaris dignitati, auctoritati, existimationiq; hac ratione satisfieri. Et quantum ad vtilitatem ac prouentus eius ducatus, comitatusque pertinet, haud ita multum ipsi, velut maximo principi decedere, ac de his congruam quoque inueniri posse cautionem. *Ea quidem* via & communi Germaniæ paci consuli, & Turcis melius posse resisti. *Sed* Nicolaus de Granuela, Cæsaris orator, qui ex Hispanijs recens cum mandatis *aduenerat*, & cæteri commissarij, respondent, Cæsarem Carolum, & patrem *illius Philippum* Castellæ regem, & auum, Maximilianum Imp. & proauum Carolum *Burgundum*, Geldriam & Sutphaniam, velut sacri Imperij feuda recognouisse, sicut etiam 30 Cæsaris Caroli V. perpetua mens fuerit easdem prouincias pro se & successoribus suis perpetuò ab imperio recognoscendi. Vt autem duci Cliuensi in secundarium feudum eas ditiones Cæsar concedat: id neq; iuri, neq; auctoritati & existimationi Cæs. Maiestatis vel immensis sumptibus & laboribus in regionum illarum defensionem factis conuenire, & per se iniustum, & multis modis Cæs. Maiestati damnosum, imò prorsus intolerabile futurum esse, nec subditorum Cæsaris securitati hac ratione consuli vllo modo posse. Nam Carolum Burgundum, Caroli V. proauum, à Caroli Egmondani auo Arnoldo, & Gerardo duce Iuliacense, ducis Cliuensis prædecessoribus, Geldriam & Sutphaniam, cum sacri imperij consensu, emisse, & 1472. ab Imperatore Friderico III. inuestitum esse. Post Caroli Burgundi mortem, cùm 40 1481. Geldri ab imperio ad Gallos defecissent, à Maximiliano rursus ad imperij obedientiam triennali bello reductos esse. cui deinde decem annos quieti paruerint, donec rursus Gallorum dolis, auxilijsque Carolus ab Egmonda in eas ditiones per proditionem intrusus fuit, quas is deinde iuri Regum Galliæ feudali subiecerit. ad cuius 1492. recuperationem, grauissima cum illo bella Maximilianus, Philippus & Carolus ipse gesserint, donec ita transactum fuerit, vt Carolus de Egmonda, Geldriæ administrationem & vsumfructum ad vitam retineat, eoque mortuo, Burgundica domus succedat. Quod cum præsens dux Cliuensis non ignorauerit, sicut ipse, eas conuentiones, Defensioni suæ ad propriam ignominiam insertas ediderit; tamen contra has transactiones cum Egmondano initas, & contra progenitorum 50 suorum fidem, & contractus, quibus & ipse astringebatur: Ducatum Geldriæ fraudulentè inuasisse & detinere. ac vt omnem sibi ad Cæsaris gratiam & beneuolentiam reditum obstrueret, cum eisdem Gallis & alijs Cæsaris & imperij hostibus, fœdera, affinitatemque contraxisse, & contra Cæs. Maiest. apertè rebellasse, ac ditionibus

tionibus

tionibus illius superiore anno bellum flagitiosè intulisse. Quamobrem vt in hostem tot modis iniurium Cæsar tantum beneficium conferat: propriumque patrimonium, tanto suo, maiorumque suorum sumptu, labore & sanguine quæsitum, in ducem Cliuensem, suæ Maiestatis rebellem, tranferat, neminem sibi suadere vllo iure posse. Quod si imperij ordines, publicæ Germaniæ paci & defensioni aduersus Turcas, & Ducis Cliuensis conscientiæ & vtilitati consulere, & fidei ac obligationis, qua Cæsari deuincti sunt, meminisse velint, in eo laborare ac eniti eos debere, vt dux Cliuensis, Geldriam, vt proprium Cæsaris patrimonium, iustis progenitorum suorum titulis acquisitum, & tantis sumptibus ac laboribus ex Gallorum dominatione, Imperio vindicatum, liberè restituat, & de damnis Brabantiæ superiori anno illatis, satisfaciat, atque ita redditis Cæsari ijs, quæ omni diuino humanoque iure ad ipsum pertinent, Regiæ Maiestatis & ordinum imperij intercessione Cæs. Maiest. gratiam tempestiuè sibi potius reconciliare studeat, quàm longiore obstinatione grauiorem eius excitare expectareque indignationem.

Cùm igitur amicam huius belli compositionem nullam, nisi reddita Geldria, Cæsar admitteret: induciæ in illis comitijs, vsque ad Cæsaris aduentum, certis conditionibus, legatorum Cliuensium assensu, factæ, sed à duce Cliuense, qui paulò ante ad Sittardum Brabantos profligauerat, non receptæ sunt.

Carolus Imp. ex Hispanijs in Germaniam rediens, ac mense Augusto per Rhenum descendens, oppidum Iuliacensis ditionis Duren oppugnauit, captum diripuit ac incendit, trucidato præsidio, & magno numero ciuium. Consternatæ igitur reliquæ eius ditionis vrbes, Iuliacum, Ruremunda, Venlonum; accedenti cum exercitu Cæsari se spontè dedunt. dux VVilelmus Iuliacensis, omni defensionis conatu abiecto, ipse supplex ad Carolum in castra venit, & se recipi in gratiam orauit. Carolus, cùm de conditionibus dies quinque deliberatum esset, pacem cum eo fecit. Dux Iuliacensis cessit Carolo de Geldria. Carolus autem VVilelmum reliquos ducatus tenere iussit, Iuliacensem, Cliuensem, & Bergensem. Postea mox bellum transtulit Carolus in Galliam, ac mense Octobri obsedit oppidum Landresium, quod ad Sabim fluuium, ex Hannoniæ iurisdictione occupatum, Gallus munierat in qua obsidione Mauritius etiam Saxoniæ Dux, Cæsari voluntariè militabat. Quo officio singularem sibi Cæsaris beneuolentiam & fauorem conciliauit. Turci à Francisco Galliæ rege inuocati, cum classe, cui Barbarossa præerat, ad Galliæ littus appellunt, & Niceam obsident. Tolloni hybernant. In Pannonia, alius Turcarum exercitus Strigonium, Quinque ecclesias, & Albam Regalem occupauit.

Cùm autem belli huius Iuliacensis & Gallici, superiore anno inchoati, historia, eleganti & festiuo Apologo Ioannis Fraxinei, adumbrata nominibus animantium, Reges & populos Europæ præcipuos designantium, extet: nescio an operæ precium sit eius hoc loco mentionem, aut exemplum inserere. Libelli totius lectio perspicua erit, cùm considerabitur, OVIVM nomine Gallos significari: Luporum, Hispanos. CERVI, Germanos seu principes Imperij designant. Ceruarij, Belgas, Canes, Turcas. Arietes, regem & proceres Gallorum. Vulpes, Regem Angliæ. Crocutæ, Lyciscæ, HispanoTurcas. Tragelaphi, Austriacos, Boëmos. Tragelaphorum Rex, Ferdinandus. Ceruariorum regina, Maria. Hinnulus, dux Cliuensis & Iuliacensis. Verueces, Legati Gallici. Capræ, Bearnenses Galli. Apri, Heluetij. Vri, Dani. Bubali, Scoti, Alces, Sueci. Onagri, Vngari. Serpentes ex Africa, Tunetes & alij Carolo in Africa parentes. Belluæ Indicæ, Portugalli, &c. Philippus Caroli V. filius, à patre, ad bellum Geldricum profecturo, Hispaniæ rex designatur, Ioannis III. Portugalliæ regis (cui soror Caroli Catharina nupta erat) filiam Mariam in matrimonium ducit, qui biennio post in partu Caroli filij extincta est.

SIGISMUNDI etiam senis, Poloniæ regis, filius vnicus, patri ὁμώνυμος, Elisabetham, Ferdinandi Romanorum regis, & Annæ patruelis suæ, filiam, sibi connubio iungit.

Casimi-

M.D.XLIII.

24. Martij.

24. August.

7. Septemb.

Casimirus magnus Rex Poloniæ.

Vladislaus Rex Boëmiæ & Vngariæ ⊕ 1516.

ANNA Ferdinandi Rom. regis coniunx.

Elisabetha.

Sigismundus Rex Poloniæ ⊕ 1548.

Sigismundus Augustus.

Magno duci Megapolitano, Henrici filio, episcopo Suerinensi, prudentia & literarum doctrina præstanti, annum iam 35. ætatis agenti, & in gubernatione patri seni successuro, Elisabetha, Friderici I. Daniæ Regis, & Sophiæ Pomeranicæ filia, connubio, nuptijs Chilonij celebratis, iuncta est; cùm nata esset 1524. Magnus, dux Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ, Ioannis filius, Bernardi nepos, Laoburgi ad Albim & Raceburgi sedes aulæ præcipuas habens, cùm amplius 45. annis patriam rexisset, in fata tandem concessit: vnico relicto filio, FRANCISCO, patrij ducatus hærede, qui Sibyllam Henrici ducis Saxoniæ filiam, Mauritij & Augusti sororem, triennio ante in matrimonium duxerat. ex qua Magnus auo ὁμώνυμος, Franciscus, Henricus archiepiscopus Bremensis, Fridericus Chorepiscopus Coloniens. Mauritius, hoc tempore viuentes, procreati sunt.

1540.

Georgius Marchio Brandeburgensis, Friderici filius, princeps pius, veræ Euangelij doctrinæ amans, iustus, constans, & magnanimus, qui cum Ioanne Electore Saxoniæ, confessionem fidei, Augustæ, Cæsari Carolo exhibuit; in ferijs Genethliacis filij DEI, inchoantibus annum 1544. ætatis anno 60. in cœleste regnum transfertur, relinquens vnicum filium Georgium Fridericum quinquennem, ex tertia coniuge Aemilia, Henrici ducis Saxoniæ filia, Mauritij & Augusti sorore, genitum, & filias, Annam Mariam, Christophoro duci VVirtenbergensi: *Sabinam*, Ioan. Georgio electori Brandeb. postea nuptam; ex secunda coniuge *Hedvvige*, Caroli Monsterbergensis filia susceptas. Primam coniugem Beatricem, *Ioannis* Huniadæ filiam, Bernardi comitis de Frangepanibus viduam, in Vngaria duxit, de consilio Vladislai Vngariæ regis, auunculi sui, apud quem educatus est. ac viciſſim educationi adolescentis Ludoici amitini sui, Vngariæ & Boëmiæ regis præfuit, à quo ditionibus Iegersdorff, Ratibar & Oppeln, in Silesia donatus est. Postea interfecto à Turcis Ludoico, & fratre Casimiro Budæ mortuo, ad gubernationem patriæ in Franconiam redijt, & suam ac nepotis ex fratre Casimiro, Alberti pupilli ditionem, piè, prudenter, ac iustè vsq; ad vitæ exitum gubernauit.

M. D. XLIIII.

1526.
1527.

13. Ianuar.

SVECIÆ regnum, ineunte hoc anno, in comitijs regni, Arosiæ celebratis, ex libero ac electitio, Hæreditarium factum, & ad familiam Regis Gostaui, & posterorum illius marium, alligatum; & ordo successionis certus, constitutione solenni, quam Vnionem Hæreditariam nominant, statutus & sancitus est. Cùm enim ex libera illa & confusa eligendi ratione, vt nostra memoria in Vngaria, Polonia, sic in Dania & Suecia sæpe grauissimi motus & bella intestina, & tristissimæ calamitates, quæ bella præsertim ciuilia comitari solent, extitissent: Gostauus, non in præsentia solùm quieti & honori patriæ consulere; verùm ad omnem posteritatem, saluti & tranquillitati totius regni, & simul familiæ suæ dignitati prospicere cupiens, vagam illam & ancipitem, & turbis ac seditionibus assiduis obnoxiam eligendi rationem astringere, & ad familiam certam ius successionis alligare decreuit. sicut Deus ipse in regno sua voce constituto, ex vnica Dauidis familia, populo suo reges designauit. Quare aliquot iam annis deliberatam in senatu Regni successionis Legem, in Arosiensibus comitijs omnium procerum & populi totius suffragijs confirmandam promulgauit. vt Gostauo piè defuncto, Ericus primogenitus, Rex sit. Erico, si liberos mares moriens relinquet, itidem primogenitus, & huius posteri summittantur. Quod si nullis relictis filijs, primogenitus decedet, proximus natu frater, illiusq; filij, & deinceps his gradu proximi, in locum subeant. Quod si Ericus, Gostaui regis primogenitus, absque liberis maribus vitam finiet, proxi-

proximus natu frater, Iohannes, illiusq; posteri mares, deinceps eo ordine, quo Erici regnum administrabunt. Eodemq; modo reliqui Gostaui filij & posteri prioribus extinctis succedent. Quod si ex tota Gostaui posteritate nullus regni hæres superit; senior ex sanguine aut familia Gostaui, & deinceps primogenitus ex illius filijs & agnatione proximis, rex designabitur. Nullus autem ex tota familia superstitibus, electio ad regni senatum recidet, qui iuxta leges regni, nullum externum, sed ex illustri Suecorum sanguine prognatum, creabunt, & filiabus Gostaui ac posterorum illius, d e dote honesta prouidebunt. Hæc constitutio de successione Regni tum in comitijs Arosiensibus publicè promulgata est.

10 Comitijs verò Imperij Germanici, SPIRAE, mense Februario inchoatis, præter Carolum Cæsarem, & Ferdinandum regem, Ioannes Fridericus etiam Saxoniæ Dux, & cæteri electores Imperij omnes, Albertus Marchio Brandeburg. archie. Moguntinus, Hermannus comes à VVeda, Coloniensis, Ioannes Ludoicus ab Hagen, Treuir, Palatinus FRIDERICUS, cum frater Ludoicus mense Martio obijsset: & Brandeb. marchio Ioachimus, vsq; ad Iunium interfuerunt. Ibi ad extremum factum est decretum, vt in Germania pax esset, vsq; ad proximum conuentum. Et tributa indicta sunt, vt Carolus Imp. iuuaretur aduersus Franciscum regem Gallicum, quem propter Turcicam societatem, & classem Turcarum, superiore anno, regis Galliæ impulsu & stipendio, in Sabaudiam Imperij prouinciam à Barbarossa ductam, Hostem

20 Germania declarauit. In his comitijs, Iohannes Fridericus Saxoniæ elector, clementissimum Cæsarem habere videbatur, ac omnia ferè, quæ optabat, impetrabat, confirmationem pactorum dotalium cum Cliuensi, & ius successionis in illius ditionibus, si Cliuensis nullo relicto filio decederet, coniugium Eleonoræ Ferdinandi filiæ, cum Ioanne Friderico maximo natu Saxonis filio: hac tamen conditione vtrunque, si prius de religione conueniret: Pacem religionis vsq; ad proximum conuentum: suspensionem edicti Augustani, & proscriptionis Mindanæ, ac Goslariensis, & Iodoci comitis Florensis: Iudicij Cameræ inhibitionem, &c. Mense Aprili, causas susceptæ aduersus Henricum ducem Brunsuicensem defensionis, in senatu Imperij, Cæsare & Ferdin. præsente, Dux Saxoniæ elector & confœderati religionis nomine principes

3. Aprilis. 23. Aprilis.

30 de scripto exponunt. Quibus cùm ille respondisset: Cæsar vel restitui ducem Henricum, vel sibi per sequestrum tradi illius prouinciam petiuit, donec amicè vel iure lis definita esset. Controuersiæ etiam Cæsaris cum Christiano III. Daniæ Rege, qui sororium Caroli Cæsaris, regem Christiernum in custodia habebat, & superiore anno, Iuliacensi & Gallis auxilia miserat, in his comitijs tandem, à Ioanne Ranzouio & Andrea Bilde equitibus, legatis Regijs compositæ, & præsidia, quæ Hafniæ & in reliqua Dania hactenus metu Burgundicarum impressionum alebantur, dimissa sunt.

Mense Iulio Carolus ducens exercitum in Galliam, recuperato Luzenburgo, in aditu Campaniæ, oppida quædam, Lynæum, Sandesirium & alia cepit. Postea cùm accessisset mense Septembri ferè ad Lutetiam, & metuerent Galli Lutetiæ direptio-

40 nem, nec pugnare cum Carolo Imperatore auderent: Franciscus rex Gallicus, coniugem, sororem Caroli, & filium ducem Aurelianensem, misit ad Carolum de pace acturos. cumq; dierum aliquot disputatione, conditiones pacis vtrinq; receptæ essent, Carolus reduxit exercitum in Belgium, ac ibi dimisit.

Augustus dux Saxoniæ, Mauritij, quem Cæsari militasse diximus, frater, adolescens 18. annorum, Mersburgensem diœcesin, post Sigismundi Lindenaij obitum, administrandam suscepit: Ecclesiarum inspectione & cura Georgio Anhaldino Ernesti filio, principi pio & docto, cuius de multis doctrinæ Christianæ partibus & collegiorum reformatione scripta extant, commendata. Is inter cæteras ecclesiasticæ administrationis partes, singulis annis synodos pastorum suæ diœceseos binas, & in il-

50 lis orationes latinas, graues & vtilissimas habuit, à Philippo Melanthone præscriptas, quæ in Anhaldini & Philippi operibus, omnium piorum lectione dignissimæ, extant.

Hollatiæ duces, Christianus III. Daniæ Rex, Ioannes, & Adolphus fratres, Friderici Daniæ regis filij, ducatum Slesuicensem, & Hollatiæ oppida & præfecturas inter se partiti sunt. Quod multis de causis prudentibus quibusdam displicuit, qui autorita-

Mm

M. D. XLIIII. ritatem & potentiam principum hac ratione diminui, & facilè inter multos principes oriri simultates ipsis & patriæ exitiosas posse videbant. Sed nihilominus in tres partes Holsatia diuisa, & quarto fratri Friderico, certa pecuniæ summa, & episcopa Slesuicensis, & spes successionis in archiep. Bremensi relicta est. Ioannes iunior, Holsatiæ dux, Christiani III. Daniæ regis filius, die 25. Martij Coldingæ nascitur.

Post Iacobi V. Scotiæ regis mortem, cùm Henricus Angliæ rex, vnicum filium Eduardum iam sexennem haberet; & apud Scotos vnica regni hæres Maria superstes esset, occasio peroportuna Anglo visa est, pace perpetua, ac firmissimo fœdere, duo illa regna, vnius insulæ limitibus comprehensa, planè coniungendi. Itaq; in publicis Scotorum comitijs obtinuit, vt Prorex Iacobus Hamiltonius, & ordines 10 præcipui, Reginam Scotiæ, filio suo literis solennibus desponderent, & alia, ad pacem & concordiam publicam pertinentia, statuerent, & obsides Anglo dandos, publico decreto promitterent. Quos, cùm die constituta Anglicus legatus peteret: factione Cardinalis Scotiæ Dauidis Bethonij, & Reginæ viduæ, ex Gallia ortæ, quæ ad Gallos omnia trahebat, effectum est, ne traderentur. ac per Galliæ regem omnia hæc consilia turbata, & Iacobi Hamiltonij gubernatoris voluntate decretum rescissum est. Itaq; bellum eis denuò Angliæ rex infert, & missa classe Edinburgum, regni metropolin capit, & ab arcis obsidione reiectus, oppidum incendit. Eadem de causa post

1547. mortem Henrici, bellum instauratum, & ingenti prælio Scoti, ab Eduardo duce So-
10. Septem. mersetensi Angliæ regni protectore, victi, arces & oppida regni multa amiserunt. 20
1548. Sed missis ab Henrico Galliæ rege auxilijs, Scoti recreati, & regina infans, vt spes omnis illius consequendæ Anglis adimeretur, in Galliam abducta, & Francisco Galliæ regis primogenito adhuc impuberi desponsata est.

OTTO comes Scavvenburgensis, Iodoci filius, quem præpositum Hildesiensem & episcopæ administratorem sex annos fuisse diximus: relictis tandem sacerdotijs & abdicato cœlibatu, Mariam, Barnimi ducis Pomeraniæ filiam, Bogislai magni neptem, coniugem duxit, ex qua Hermannus episcopus Mindensis; Antonius, de-
1582. canus Coloniensis; & Adolphus, qui 1582. tutela egressus, & Iulij ducis Brunsuicensis gener factus, patriam gubernare cœpit, suscepti sunt. Eodem hoc anno, ACADEMIA noua in vrbem Borussiæ Regium montem (ab Ottocaro Boëmiæ rege, equitibus 30 Marianis opem ferente, anno 1255. primùm ædificatam) solenni ritu introducta est
7. Augusti. per Albertum I. Borussiæ ducem, Rectore primo, Georgio Sabino Brandeburgense. Valerius Cordus Simesusius, Euricij Poëtæ filius, præstanti ingenio, & naturæ cognitione excellens, cuius in Dioscoridem annotationes eruditiss. extant, iuuenis Romæ decessit 25. Septembris.

M. D. XLV. Ad comitia, in vrbe Vangionum, constituendæ Religionis, iuris, & pacis publicæ, & belli Turcici causa, per Carolum indicta, & 24. Martij inchoata, dux Saxoniæ elector, & cæteri principes religionis nomine ipsi confœderati, vt reliqui etiam omnes imperij ordines, euocati erant. Verùm, legatis tantùm eò missis, nemo ex principibus ipse accessit. quod ægerrimè tulisse Ferdinandum regem, qui solus initio ad- 40 fuit, & Carolum præcipuè Cæsarem, qui postea aduenit, animaduersum est. Cùm
16. Maij. autem ob principum absentiam, & quod legati plena mandata, plerique non haberent, nihil decerni posset, Carolus Imp. rursus comitia Ratisbonæ indixit, & colloquium de controuersijs doctrinæ ecclesiæ, ibidem mense Decembri inchoandum decreuit. Et quia elector Saxoniæ ac confœderati principes, nisi ab obedientia, concilio Tridentino, & præsenti Cameræ iudicio partiali præstanda, expresso Cæsaris decreto, eximerentur, ad bellum Turcicum contribuere recusabant: Cæsar & Ferdinandus, legatum ex hoc conuentu ad Solymannum Turcarum Imp. de inducijs sollicitatum, mittunt Gerardum Veltvvichium, quem libri collocutoribus Ratisbonæ ante quadriennium propositi, autorem fuisse diximus. Is primùm vnius anni, deinde 50 quinquennij inducias confecit.

In Ducatu Megapolitano, milites conniuente Alberto principe, colligi per præfectos quosdam Henrici Brunsuic. coniunctos, Christophorum à Vrisberg, Herbertum à Langen & alios cœperunt. Quos ordinum inferioris Saxoniæ nomine, princi-

principes Holsati & alij, per Henricum Megapolitan. Alberti fratrem & alios admoniti, discedere ex his locis, & Albim transire coëgerunt. inde per Bremensem & Hoiensem prouinciam vagati, cùm pecunia destituerentur, in Verdensem diœcesin populabundi irrumpunt, & tria millia aureorum ordinibus, hac occasione extorquent. Christophorus Bremensis & Verdensis episcopus, Henrici Brunsuic. frater, cum collegio Canonicorum Verdensi, quos à se Verda eiectos restituere in integrum ex mandato Cæsaris, coactus fuerat; & alijs diœcesis ordinibus, simultates & odia, iam aliquot annis exercebat. Ideoque relicta prouincia sua, ne quotidie homines sibi infestos, & alia sibi ingrata geri videret, in Belgicum, & alias regiones profectus vagabatur, suaque absentia & incuria multis iniurijs ac detrimentis suorum ianuam aperiebat. Eripuerat superioribus annis Ioanni à Rhode, nobili suæ diœcesis, possessiones & prædia quædam, à patruo olim archiepiscopo empta, & in testamento donata, quod non propinquis ab archiepiscopo legari, sed ecclesiæ relinqui iure deberent. Is vt illatas ab episcopo iniurias armis vindicaret, aliquot peditum cohortes conscribit, & ductu Christophori à Vrisberg amici sui, agrū episcopi Verdensis in Belgico absentis, inuadit. cui vt pacem daret, & finibus sine maleficio excederet, tria millia aureorum nummûm ordines promisere. At his, ex Belgico missis literis, antistes Christophorus promissæ pecuniæ solutionem interdixit, vel interdicere saltem ad ostentationem simulauit. Hoc igitur anno reuersi Rhodæus atque Vrisbergius cum valida manu, in qua ad quater mille milites fuisse perhibentur, Verdam occupare ex insidijs atque diripere contendunt. Quod cum non possent, in agro Transsallerano, haud procul Verda consederunt. cum quibus simul ac maioris collegij sodales & senatores Verdenses in colloquium descendissent, exercitum in vrbem, fide data, receperunt, ea conditione, vt à quouis maleficij genere abstinerent, & gratuitò præbitis à ciuitate alimentis recreati, octauo die mœnibus excederent. Ioanni ergo, elapso hoc spacio, copias educenti, ne quid deinceps hostile ob antistitis iniurias moliretur, supra promissam antè aureorum summam mille Ioachimicos dependerunt. Pecunia hæc agricolis imperata atque exacta, prima est mulctarum, quibus præter direptionem facultatum atque agrorum euastationem, Christophori culpâ, exhausta est prouincia. Cæterum copiæ illæ, Verdensi agro sine maleficio excedentes, per ditionem Bremensem delatæ in Hadleros, duci Saxoniæ Lavvenburgico parentes, effunduntur, ijsque vexatis atque direptis, fertilissimam regionem atrociter deprædantur, & nisi decies mille Ioachimici sibi extemplo numerentur, omnem cædis atque incendiorum cladem denunciant.

M.D.XLV.

1545.

Inde accepta illa pecunia cum sedecim tormentis regressi, fratri Christophori, Henrico, duci Brunsuicensi, qui se ex itinere illis coniunxerat, nouum sacramentum dicunt, pecunia ipsius ad militandum conducti. veluti communicato consilio inter Henricum atque Christophorum, Coloniæ ad Rhenum nuper congressos, conuenisse perhibetur. Henricus fortitudine animi quidem insignis, sed natura semper inquietus, tota sua ditione à Ioan. Friderico Saxone, & Philippo Landgr. Hassiæ eiectus, tertium iam annum exul atque extorris vagabatur, atque his ipsis diebus, à Francisco rege ex Gallia primùm reuersus erat, à quo pecuniam, ad dissipandas Friderici Reiffenbergij copias, in Saxoniæ finibus pro Anglo conductas, acceperat. Saxo & Hessus Brunsuicensem agrum omnem, Cæsari, sequestri ratione permiserant, donec de causa vel Iure & æquo disceptata; vel amicè finita, iudicium ferretur. Quare Brunsuigio Cæsar denunciat, vt pareat, & legib. sua recuperet, omniq; violentia atq; armis abstineat. Tantum verò abfuit, vt ille conditiones à Cæsare propositas ratas haberet, vt propediem aliam rationem armis scilicet sua recuperandi iniret, & ancipitem belli aleam iacere, quàm Cæsarei iudicij incertum euentum expectare mallet. Quamobrem & his copijs, quarum duces, à Verdensibus ac Hadleris pecuniam persoluendo militibus stipendio, vti diximus, extorserant, alias cohortes mercede conductas, adiunxit, iamque equites mille & quingentos, atque octo millia peditum trahens per ditionem Lunæburgensem, non citra maleficium facto itinere, in prouinciam suam concessit, cumque arcem Steinbrugium deditione cepisset, aliæ quoq; illius co-

M. D. XLV. piæ, quibus Otto comes à Ritberg præerat, qui Conrado comiti Teklenburgio fœderis Smalcaldici socio, rapinis atq; incendijs multum damni dederat; traiecto Visurgi accelerarunt. Contracto itaq; in vnum exercitu, primariam ditionis sibi ademptæ arcem Lycaoniam, vulgò VVolffenbüttel, obsedit. Intereà Hassiæ princeps iussu confœderatorum, conscriptis in prouincia sua validis copijs, Northemum, ditionis Erici Brunsuicensis oppidum proficiscitur. cui Saxo septemuir, ductu Ernesti Brunsuicensis ducis in Grubenhagen, sex millia peditũ, cum aliquot equitum alis, auxilio misit; eodem cum suis accelerante Mauricio, Henrici Saxoniæ ducis filio, qui Landgrauij filiam in matrimonio habebat. Cognito hostium aduentu, Brunsuigius reliquit arcis obsidionem, pro qua præsidiarij milites impigrè propugnabant: pro- 10

17. Octobr. gressusq; deinceps propè Calfeldum, ad quartum lapidem à Landgrauij castris castra locauit, postridiè aliquot alæ equitum Brunsuigij, propius Northemum aduolant, consertoque cum hoste leui prælio recedunt, quemadmodum sequenti quoque die, cùm propinquum Landgrauij castris montem insidere cum exercitu Brunsuicensis contenderet. Tunc intercedente de pace Mauricio, in alterum diem fiunt indu-

21. Octobr. ciæ, pacisque conditiones proponuntur. Quas cùm Henricus repudiasset, insuperq; pactæ induciæ, facto in Landgrauij pabulatores impetu, violatæ dicerentur: Landgrauius de secunda vigilia noctis, vasis conclamatis castra mouet, & propius ad Henricum fertur, dumq; angusta admodum via transitur, acris velitatio, infestante transeuntem Henrico, committitur. Traducto demum vniuerso exercitu, instructaque à 20 Philippo acie, Brunsuigius missis ad Mauricium nuncijs, colloquij sibi potestatem fieri flagitat. Reuersum paulò post Mauricium Brunsuigius cum filio sequitur, & sese potestati Landgrauij permittit. quibus Cassellas, & inde Zegenhanum asportatis, custodiæ ponuntur. Brunsuicensis copiæ, signa diripere, tormenta tradere, fidemq; dare coguntur, se intra sex menses aduersus eum atque fœderatos arma haud laturas. Hæc ad pagum Calefeld, præfecturæ VVesterhouen inter Gandersheim & Northeim acciderunt. Landgrauius Ottonem Ritbergensem, & Ioannem Scavvenburgensem comites, beneficiarios suos, qui Brunsuic. militarant, arcibus & prædijs suis mulctat. ac Ritbergam in fidem & potestatem receptam, Annæ vxori Ottonis, ducibus certis adiunctis, relinquit. Beukenburgum verò, Ioannis Scavvenburgici arcem 30 munitissimam Mindæ vicinam, fratribus illius commendat, non antè restituendam Ioanni, quàm cum fœderatis Smalcaldicis seu Euangelicis integrè reconciliatus esset.

Episcopum Lubecensem Baldasarum Ranzouium, singulari petulantis audaciæ & ingratitudinis exemplo, Martinus à VValdenfels, die 7. Aug. captum abduxit. Militauerat VValdenfelsius, bonorum suorum decoctor, Christiano III. Daniæ regi, cui episcopus à consilijs erat: ac sæpè, Oitini, ab episcopo humaniter hospitio exceptus, & clementer ac benignè, aliquot nonnunquam menses continuos tractatus fuerat. Cùm autem stipendia quæ sibi deberi affirmabat, ex ipsius voto, à rege non persoluerentur: quosdam opulentos ministros Regios, pignoris loco capere instituerat. Quòd cum non successisset, casu in episcopi prædium Kaltenhoff, Lubecæ 40 vicinum diuertens, episcopum solum cum nobili adolescente Pomerano à Zitvvitz, inuenit. Hunc igitur prehendens, captiuum in Gorlosen, ad Eldam fl. in Marchiæ finibus, inde in alia loca circumducit, ac totum quinquennium priuato carcere detinet. Redimi autem octo millibus Ioachimicorum potuisset. cuius lytri dimidium diœcesani offerebant, ea lege, vt fratres & agnati Ranzouij reliquum adderent. Verum hi detrectauerunt istud, non quidem eo animo, quòd aut sumtibus parcerent, aut episcopum agnatum suum liberatum nollent, sed partim ea spe, futurum vt rex Christianus vi captum, vi liberaret, quam in rem ipsius regiam Maiestatem haud vulgares sumtus impendisse constat, partim ea mente, ne in morem transferretur, & alijs itidem postea ob pecuniarias actiones aduersarios suos hoc exemplo in Holsatia ca- 50 pere liceret. Sed nec ipse episcopus ære se redimi voluit. Deprehensum est illud ex eo, quod cum in substantia sua magnam pecuniæ summam, quæ lytron postulatum longe excedebat, reliquisset, nulli tamen suorum nec matri, nec fratribus, aut alijs, scripsit, illam pecuniæ summam ad se redimendum exponi debere. Veritus nimirum

(quod

M.D.XLV.

(quòd sæpè erga alios testatus erat) si lytron postulatum expenderet, ne alij hoc exemplum VValdenfelsij imitatum, simile quid in alios moliri auderent. Cæterum agnati ipsius manu armata eum hosti eripere decreuerant, in omnes occasiones sollicitè intenti: Id quod binis vicibus effectum dare constituerunt, quando cum 400. equitibus, & nonnullis militibus in oppido Trauemunda conuenêre, & ad liberandum episcopum, quem in propinquo ab hoste detineri audiuerant, Trauenam traijcere voluêre. Irrito tamen conatu: quod VValdenfelsium re compertâ, incertis itineribus, captiuum aliò atq; aliò subinde mutatis hospitijs deducere intelligerent. Ita episcopus in captiuitate vitam tandem Anno Christi 1550. finiuit.

Albertus archiepiscopus Magdeburgensis, & Moguntinus, Cardinalis, anno ætatis 55. episcopæ 32. mortuus est, cui in Magdeburgensi diœcesi metropolitana, coadiutor, & frater patruelis, succedit Ioannes Albertus marchio Brandeburgensis, Friderici, qui Ansbachij sedem aulæ habuit, filius, Alberti Achillis Germanici nepos: Alberti Borussiæ ducis & Casimiri ac Georgij frater.

Albertus Marchio Brandeb. Achilles Germanicus ab Aenea Syluio appellatus.

- IOANNES elector
  - Ioachimus I. Elector
    - Ioachimus II.
      - Ioannes Georgius
        - Ioachimus Fridericus Adminift. Magd. cœpit 1567.
      - Sigismundus archiep. Magdeburgensis cœpit 1553.
    - Ioannes
  - Albertus Card. Archiepiscp. Magdeb. ⊕ 1545.
- Fridericus Anspacensis.
  - ALBERtus dux Borussiæ
  - Casimirus
    - Albertus
  - Ioannes Albertus archiepis. Magdebur. cœpit 1545.

Valde autem inquieta & infelix huius Ioannis Alberti gubernatio fuit, in cuius tempora bellum Saxonicum, quo ab Electore Saxoniæ Ioanne Friderico duriter adflictus est, & Collegij Canonicorum ex vrbe Magdeburga emigratio, vrbis proscriptio, oppidorum & arcium archidiœceseos, vrbi vicinarum, occupatio incidit. Ipse quadrimestri ante inchoatam obsidionem obijt, Sabbatho post Ascensionis. Eodem anno, postridie Nonas Iulij, Carolus, Hispaniæ princeps, Caroli V. Imp. nepos, natus est; matre Maria, Lusitaniæ regis Ioannis filia, paucis post partum diebus extincta.

1550. 17. Maij.

ERICVS Dux Brunsuicensis, Erici filius, SIDONIAM, Henrici Ducis Saxoniæ filiam, Mauricij sororem, in matrimonium duxit: anno ætatis 17.

Franciscus etiam Lotharingiæ dux iuuenis, cui Christina, Christierni Daniæ regis captiui, filia, quadriennio antè nupserat, ex viuis sublatus est.

Renatus dux Lotharingiæ, qui Carolum Burgundum 1476. 1477. profligauit.

- Antonius dux Lothering. ⊕ 1544.
  - Nicolaus, episcopus Metensis; nepotis ex fratre tutor: ducit Margaritam, Amorali Egmondani sororem.
    - Ludoica, vxor Henrici III. Galliæ Regis.
  - FRANCISCVS, vxor Christina Danica.
    - CAROLVS, hoc anno bimus, dux Lotharingiæ.
- Claudius dux Guisiæ, in prælio Mediolanensi 1515. fortiter dimicans.
  - Franciscus, dux Guisiæ, ad Aureliam traiectus 1563.
    - Henricus, iussu Henrici III. Galliæ regis interfectus Blesis 1588.
  - MARIA, Iacobi V. Scotiæ regis vxor
    - MARIA, præsens Regina Scotiæ captiua.

Mense

M.D.XLV. Mense Septembri annona cœpit fieri angustior. Et quanquam totus annus, vsq; ad Augustum largas pluuias habuit, tamen postea ingens & inusitata siccitas secuta est, quæ durauit mensibus tribus.

M.D.XLVI. ERNESTVS Dux Lunæburgensis, Henrici filius, Aurea, quo patriæ duce, pax est reddita terris, Et cœpit Christi notior esse fides, à Deo ex his terris euocatus est, postridie Calendas Ianuarij. Quo ipso Mense, TRIDENTINA Synodus, quadriennio ante, à Paulo III. PP. indicta, & superioris anni exeuntis Idibus Decembris solenniter aperta; quam Ioan. Frider. Saxoniæ dux & cæteri Augustanæ Confessioni adhærentes principes, in omnibus Imperij conuentibus intereà celebratis, & scripto publico, 7. Ianuar. velut illegitimam, semper solenniter recusarant: tandem primum decretum promulgat, quo ad pœnitentiam agendam, & precationem ardentem, & totius vitæ emendationem omnes Christianos adhortatur. 4. Februarij Symbolum fidei repetit. 8. Aprilis, libros Bibliorum & versionem vsitatam, & Traditiones Apostolorum non scriptas, & interpretationes in ecclesia receptas sancit. 17. Iunij, de peccato originis pronunciat. neq; hoc anno quidquam præterea de doctrina decreuit. Eodem mense Ianuario, legati elect. Saxon. & cæterorum principum religionis nomine fœderatorum, Francofordiæ ad Mœnum conuenientes, de prorogando in plures annos fœdere, quod sequenti anno exibat, de synodo Tridenti inchoata, de Hermanno archiepiscopo Coloniense fideliter à fœderatis iuuando, & alijs negocijs deliberarunt. & circa exitum mensis, Fridericus Palatinus, qui ecclesias suas ad normam Augustanæ confessionis emendare cœperat, & Missā Pontificiam Heidelbergæ aboleuerat; & Philipp' Hassiæ Landgr. ipsi Francofordiæ congressi sunt. 27. Ianuarij, Colloquium Ratisbonense inchoatum, sed mense Martio, electore Saxoniæ, ob conditiones quasdam iniquiores collocutorib' propositas, suos reuocante, abruptum est.

18. Febr. Die Concordiæ & Constantiæ, MARTINVS Lutherus, Islebiæ ex hac vita euocatus, & quatriduo post VVittebergæ, in templo arci contiguo, humatus, concordiam & constantiam docentium in ecclesijs, confessionem ipsius secutis, secum abduxit. Orationem funebrem Philippus Melanthon habuit. qua præcipuos doctrinæ Christianæ locos ministerio ipsius illustratos, versionem Bibliorum, & alios ipsius labores vtiles, & virtutes, honorificè celebrat. Mortem Lutheri statim secutum est bellum aduersus Ioannem Fridericum ducem Saxoniæ electorem, & Philippum Landgrauium Hassiæ, ac confœderatos illis, Religionis nomine, principes & ciuitates Germaniæ, quorum nomina in tabulis fœderis Smalcaldici pleraq; extant: cui 1536. bello Carolus V. Imperator, comitia tum Ratisbonæ agens, non religionem, quam in suis castris liberam Alberto & Ioanni Brandeburgicis, & alijs sibi militantibus, relinquebat: sed multiplicem Fœderatorum contumaciam & rebellionem, & læsæ Maiestatis crimen prætexebat, quodque imperij principes, Henricum Brunsuicensem, & Iulium Naoburgensem, ex suis ditionibus eiecissent, multaq; alia petulanter & seditiosè contra Maiestatem Imperij & leges publicas deliquissent, & Iudicij Cameræ Imperialis auctoritati, & Iuris sententijs parêre recusarent.

Venerat Ratisbonam Carolus Imperator paulò ante Pascha, & duos menses expectatis principibus, cùm nemo ex confœderatis ipse compareret, vt nec ad superioris anni comitia VVormatiæ indicta ipsi venerant: plane negligi se & contemni existimans, & insigni exemplo puniendam esse horum principum inobedientiam iudicans, magnas equitum, peditumque copias in Italia & Germania colligi iubet: & nihilominus die quinta Iunij, comitia inchoat, & de Religione per Synodum, aut doctorum colloquium concilianda; de iudicio Cameræ restituendo; de bello Turcico; præsentibus paucis principibus & absentium legatis proponit. Cùm autem legati electoris Saxoniæ & cæterorum principum ac ciuitatum Religionis nomine fœ- 16. Iunij. deratorum, magnos in Germania & Italia exercitus colligi intellexissent; Carolum interrogant, contra quos hi exercitus ducendi essent. Respondet ille, nihil aliud sibi propositum esse, quàm vt concordia ordinum, Pax publica, Leges, & iudicium Cameræ in Imperio restituatur. in eo, qui sibi obtemperaturi essent, his se pacem concessurum esse, sed non obedientes armis ad obedientiam coacturum. Postridie

voca-

vocatis, Argentinæ, Augustæ & Vlmæ legatis, per Granuelam exposuit, se non ciuitates, sed rebelles & læsæ maiestatis reos principes quosdam puniturum esse, & petit, vt ciuitates se ab eis seiungant. Cumque Dux Saxoniæ elector Ioannes Fridericus, Philippus Landgrauius Cattorum, & dux VVirtebergensis Vlricus, quasi digito monstrarentur, quia Carolus dicebat se ijs bellum illaturum esse, qui principum & episcoporum ditiones & monasteria occupassent, & Brunsuicensem Ducem captiuum tenerent; hi principes ad defensionem necessariam exercitus contraxerunt. Constanter autem ciuitates responderunt, se cum principibus illis fœderatis nihil contra fœderis religionem facturas esse. Ita & ipsæ ciuitates fœderatæ arma capiunt.
10 Mense Augusto, fœderatorum exercitus, in Bauariæ finibus, ad VVerdam Danubij conuenerunt, quorum aduentu cognito, Cæsar nondum satis instructus, initio mensis Ratisbona egressus, Landshutum se contulerat. Illuc literas ad eum fœderati, bellum denunciantes, mittunt. Quas non resignatas, vnà cum Proscriptionis Tabulis, Cæsar ad Saxonem & Landgrauium referri iubet. Postridie cum exercitu Ratisbonam reuertens, exeunte mense ad mœnia Ingolstadij castra locauit. Eò accesserunt & fœderati, & aliquoties ibi prælia parua facta sunt. Venerunt autem ad Carolum duce Maximiliano comite Burenio, copiæ magnæ ex Belgico, quæ cùm coniunctæ essent cum exercitu Imp. Caroli, sine magno prælio castra castris opposita fuerunt aliquot mensibus, vsq; ad exitum Nouembris. Ibi, cùm Mauritius dux Saxoniæ occu-
20 passet Cygneam & Torgam, & misisset exercitum ad obsidendam VVittebergam, elector Saxonicus Ioannes Fridericus rediit in Thuringiam & Mysniam. Militarunt autem, ex Saxoniæ Principibus, Cæsari, eo bello, Ioannes marchio Brandeburgensis, cuius socer Henricus dux Brunsf. ab electore Saxoniæ & fœderatis, superioribus annis ditione sua eiectus & captus erat. Philippus dux Brunsuicens. Henrici captiui filius, & Ericus dux Brunsuic. iunior, Henrici patruelis: sub Maximiliano archiduce Austriæ Ferdinandi filio. Georg. dux Bruns. Henrici frater, & Ioannes Albert. & Georgius fratres duces Megapolitani adolescentes, Alberti filij, sub Ioanne marchione.

24. August.

Mauritius dux Saxoniæ, Ioannis Friderici electoris Saxoniæ sobrinus, dum hic procul à Saxonia, exercitus ad Danubium Cæsari oppositos habet, domi ditiones il-
30 lius à Cæsare proscripti, cum Ferdinando Boëmiæ rege inuadit, ac Ioannem Fridericum, desertis ad Danubium socijs, redire in Saxoniam ad propriæ ditionis suæ defensionem cogit. Extat autem vniuersi huius belli Historia, diligenter & copiosè à multis descripta. cui vt plus lucis ex temporum indicatione accedat, CAROLI V. Cæsaris itinera, singulis diebus toto hoc anno & sequenti, vsq; ad inchoata Augustæ 1547. comitia, per Nicolaum Mameranum annotata, qui volet, adiungat.

In Dania Christiernus II. Daniæ olim rex, nunc quatuordecim annos in arce Sunderburg, insulæ Elysiæ, (Alsæ vulgò) captiuus; cùm à Carolo V. Cæsare, cuius sororem in matrimonio habuerat, se desertum (Carolus enim paulò antè in comitijs Spiræ cum Christiano III. Daniæ Rege pacem perpetuam, nulla mentione Christier-
40 ni factâ, inierat) cerneret; vt in laxiore custodia commodius deinceps haberetur, omne ius suum, quod in tribus regnis, à se desertis ante tenuerat, sponte patrueli suo Christiano III. regi electo & coronato, integrum cedit. In ducatu etiam Slesvvicensi & Holsatiæ, omni quod habuit aut habere possit iuri, pro se & hæredibus renunciat. Idq; eidem Christiano & Ioanni & Adolpho patruelib. tradit. ac, vt alimenta necessaria non desint, reditibus præfecturæ & arcis Callenburg, & insulæ Samso & Sebirgarden, deinceps vtetur fruetur, ijsq; contentus erit. & intra fines illius præfecturæ in Selandia perpetuò se continebit, & venandi & piscandi facultatem habebit, ita tamen, vt præfectus, regis Christiani nomine, arcem tueatur, & præfecturam totam administret. Filias suas, Palatino Friderico & Lotharingo nuptas, nullum ius hære-
50 ditarium in Regnis, quæ libera electione conferantur: vel ducatibus, quæ feuda mascula sint, habere pronunciat. petit autem, vt singulis dos & paraphernalia, ex regnis & ducatibus, qualia soror ipsius Elisabet, electori Brandeb. Ioachimo nupta, acceperit: & præterea monile decem millium aureorum precio tribuatur. Idq; vt ratum habeant Filiæ, se annixurum pollicetur.

14. Iulij.

M. D. XLVII. Die Natali Christi ordiente annum M. D. XLVII. equites Hungarici, Mauricio Duci Saxoniæ & regi Ferdinando militantes, qui in oppidis vicinis VVittebergæ, inde vsq; à 18. Nouembris tanquam obsidentes VVittebergam, fuerant, discesserunt, cognito aduentu Electoris, qui in Turingiam reuersus, Vinariam à Ioanne

19. Decem. Georgio Mansfeldico, Ernesti filio, paucis diebus ante, Mauricij Ducis Saxoniæ nomine occupatam, recepit. & ad Misniæ nobilitatem ac reliquos ordines prouinciarum Mauricij scripto edito, hostilia eis denunciat, quod suasores principi suo occupandi electoris proscripti feuda fuissent. Postridie natalis Christi, Helderungam, Ioannis Georgij arcem munitissimam, deditione capit. Albertus comes Mansfeldicus (qui Ernesti, patris Ioannis Georgij patruelis erat) reliquam illius & fratrum ditionem; Islebiam, die Ioannis; Mansfeldiam & Arnsteinum die Innocentum in potestatem suam redigit, & arcem Mansfeld præsidio firmiore munit. 10

Ioannes Fridericus elector Saxoniæ interea Halam profectus, cum Ioanne Alberto marchione Brand. archiepiscopo Magd. & Halber. ita transigit, vt subditi vtriusq; diœceseos fidelitatis iuramentum Saxoni præstarent. Senatus & ciues Magdeburgenses, reuerso electori, viginta millia Ioachimicorum mutuo dederunt. & publice affixis in vrbe literis, hostilia collegio Canonicorum, qui superiore æstate, initio belli petente Senatu, vt eandem cum reliqua ciuitate religionem in templo suo colerent, & ad munitionem vrbis pecuniam Senatui mutuò contribuerent; offensi ex vrbe discesserant, denunciarunt. ac è vestigio VVolmersted, VVantzleben, Dreyleben, Eglen, & pagos ac reditus capituli occupant. Templum cathedrale superiori æstate aufugientibus canonicis clauserant. Saxo ex Salinis rectà ad obsidionem Lipsiæ profectus est, ante Idus Ianuarij. Quam etsi irrito conatu reliquit, nihilominus tamen, non sua solùm oppida per Turingiam & Misiam amissa, sed Mauricij etiam pleraque & inferioris Lusatiæ loca quædam occupauit. 20

9. Ianuar. Laboranti Mauricio & Ferdinando, cui Boëmi aduersus Saxoniæ electorem militare recusabant, Cæsar Albertum marchionem Brandeburgensem, Heilbronnâ subsidio miserat.

10. Martij. Quem Rochlicij Bacchanalia celebrantem, elector Saxoniæ, ductu Ernesti ducis Brunsuicensis captum, Gotham in custodiam misit. De BOIEMIS verò, regi suo Ferdinando, aduersus Saxoniæ electorem militare recusantibus, quod dixi, paulò altius & explicatius repetam. Ferdinandus, cùm primum electori Saxoniæ 30

1546. Mense Nouemb. proscripto bellum Mauricius inferret, copijs Boiemorum Leutmeritiam congregatis, mandauerat, vt cum Mauricio Saxoniæ duce se coniungerent. Sed regni ordinibus præcipuis, contra regni priuilegia expeditionem illam, extra regni fines, sine consensu ordinum, suscipi prohibentibus; copiæ dilapsæ domum redierunt. Rex indignatus, præfectos & duces præcipuos Pragam accersitos in vincula conijcit, & alios alijs prætextibus supplicio afficit. Deinde adiunctis sibi præcipuorum procerum, officia publica administrantium & summa autoritate valentium voluntatibus, comitia regni indicit, & quantum ab electore Saxoniæ proscripto periculi Boiemiæ immineat, proponit, cuius auertendi causa exercitu opus sit. quem statim colligi, & Mauricij ducis Saxoniæ copijs adiungi flagitat. His postulatis, etsi præcipui quidam proceres assentiebantur: tamen alij, antea Regi ignoti, aduersantes, libertati & priuilegijs suis expeditionem illam præiudicare aiunt: nec cum solo duce Mauricio, sed tota Domo Saxonica, Boiemis vetera pacta & fœdera de mutuis auxilijs intercedere: cuius nunc membrum præcipuum & supremum elector Saxoniæ bello non necessario inuaderetur. nec se ad opem vni magis quàm alteri ferendam teneri, præsertim cùm se non præscientibus nec approbantibus, bellum à Mauritio motum sit. In hac sententia, cùm post varias & multiplices tractationes, pleriq; proceres perseuerarent, & recusatis Ferdinandi postulatis, discederent: Rex seuerissimo Edicto, publicè edito, omnes regni barones, nobiles & ciuitates, ad certum diem Leutmeritiam instructos conuenire iubet. 40 50

Pragenses ciues, viso mandato consternati & frementes, quod contra libertatem & priuilegia à rege iurata, re nondum in comitijs regni decreta, bellicam expeditionem extra regni fines, & quidem aduersus eiusdem religionis socios, à quibus nun-

nunquam vlla in relæsi essent, sine consensu cæterorum ordinum, quod nunquam ab vllo rege Boiemiæ petitum esset, nudo Mandato suscipere cogerentur, sex causas, cur Mandato parere non debeant, libello supplici comprehensas Regi mittunt. Rex denuò eos, vigore iuramenti, quo sibi obstricti sint, quamprimum Leutmeritiam suos mittere iubet, ac nisi id faciant, grauissimè se eos, vt alijs exemplo sint, puniturum comminatur. Literis communitati ciuium Pragæ propositis, omnes, vitam se potius quàm veterem libertatem & priuilegia amittere, & contra fidem & pacta hæreditaria, innocentem Christianum sanguinem electoris Saxoniæ ac subditorum illius, à quibus nulla vnquam iniuria affecti essent, & qui eiusdem fidei seu vsus sacramenti sub vtraq; vinculo sibi coniuncti essent, fundere velle. Itaq; facto inter se fœdere, tres ciuitates Pragenses, pericula omnia, communis libertatis tuendæ causa, se simul subire ac perferre velle testantur. idq; regi per literas significant. Quæ cùm in castris Leutmeritiæ innotuissent, rursus copiæ plæræq;, exceptis officialibus regijs & oppidorum præfectis, dilapsæ & dissipatæ sunt.

M. D. XLVII.

Fœderi Pragensi, multi barones, equites ac nobiles, ex decem prouincijs regni Græcensi, Crudinensi, Zaslauiensi, Puntzel, Chautschim, Bechingensi, Prachentia, Vltauia, Slanensi, se adiunxerunt 16. Febr. Postridie per literas, expeditionem contra electorem Saxoniæ intermitti, & comitia regni, in quibus de grauissimis aliquot articulis ad regni commodum vel perniciem spectantibus deliberetur, indici à rege petunt. idque aliquoties repetunt. Cùm autem non esse iam, ingruente hoste, disputandi tempus, sed præsenti auxilio opus esse: nec se, finito bello, conuentum recusare, neque hæc auxilia libertati eorum quidquam præiudicatura rex testaretur: nihilominus in suscepta sententia confœderati manserunt, & instituto Pragæ conuentu, copias ad defensionem regni conscribunt. ijsque Casparum Pflugium Ducem præficiunt. Cumque Ferdinandus, Mauricius & Augustus, Cæsari, per Aegram Boëmiæ oppidum, aduentanti, obuiam profecti, Brixiam diuertissent, orant Boëmi, vt finibus excedant, & ab electore Saxoniæ ac Morauis auxilia petunt. Ferdinandus vt ab armis discedant flagitat. Idem Carolus, vbi Aegram peruenisset, ad omnes ordines scribit, nec quenquam, præter electorem SAXONIAE, à se peti, nec cuiquam religionis causa molestiam exhiberi, ostendit. Quod si arma non deponant, & hosti fauere pergant: pergraue id sibi & Ferdinando fratri futurum esse.

24. Martij.

Confœderati cùm quotidiè augeri periculum electoris Saxoniæ cernerent, datis ad ordines regni literis, monent, vt fœderis inter regnum Boiemiæ & domum Saxonicam memores, maturè cum armis ad se conueniant. Auxilia etiam ab electore Saxoniæ, per VVilelmum Tomshirn, ad fines regni, in vallem Ioachimicam missa, benignè per legatos excipiunt. Intereà etiam in Lusatiæ & Silesiæ vrbibus, Gorlitia, Budissina, &c. ciues commoti, Saxoniæ electori opem ferre instituunt. Sed has molitiones omnes, Cæsaris Caroli celeritas, vigilantia & felicitas anteuertit. qui ad Mulbergam, electorem Saxoniæ captum, in potestatem suam redegit. cuius victoriæ famâ totam Europam passim peruagatâ, admodum languescere & consternari Boiemorum & Lusatiorum animi cœperunt, vt postea exponam.

24. Aprilis.

Initio anni, Albertus dux Megapolitanus Magni filius, quo nullus in toto Imperio princeps Heroica corporis proceri & robusti maiestate augustior, & pulchrior fuisse perhibetur, viuente adhuc fratre Henrico seniore, vitam cum morte commutat; relictis ex Anna, Ioachimi I. elect. Brandeb. nata, quinq; filijs superstitibus: Ioanne Alberto, Henrico, Georgio, Christophoro, & Carolo. inter quos, cùm ditio angustior & tenuior, tot principum sumptus sustinere non posset; ita conuenit, vt Ioannes Albertus natu maximus, solus proximo decennio gubernationem ditionis à patre relictæ, administraret. Finito decennio nouæ deliberationes instituerentur.

1. Ianuar.

Quo ipso tempore, in sexta concilij Tridentini sessione, Idibus Februarij habita, Decretum de Iustificatione & libero arbitrio promulgatum: 3. Martij de septem ecclesiæ Sacramentis in genere, & de Baptismo ac Confirmatione, pronunciatum est. Vndecima Martij, prætextu pestis, concilium Bononiam translatum, & post quadriennium primùm sub Iulio III. Tridenti instauratum est.

1551.

M.D.XLVII 25. Ianuarij optimus princeps, & sinceræ Euangelij doctrinæ amantissimus, Hermannus, comes à VVeda, archiep. Coloniensis, ob institutam ante triennium ecclesiarum emendationem, à Pontifice excommunicatus & priuatus, Cæsare Carolo per legatos executionem vrgente, archiepiscopâ sponte cedit. cui Adolphus comes Scavvenburgensis, Iodoci filius, Ottonis frater, quem præ cæteris semper Hermannus dilexerat, & ipse coadiutorem sibi antea elegerat, successit. Is Adolphus, inchoatam ab Hermanno per Bucerum religionis emendationem, in diœcesi Coloniensi prorsus aboleuit, & comitijs anno 1548. & Tridentinæ Synodo postea interfuit. Padebornensi VVestphaliæ diœcesi, quam simul Ioannes administrauerat, collegium, suffragijs consentientibus, Rembertum à Kersenbruch, collegij seniorem, præfecit. 10

1543.

16. Aprilis. 1546.

VVilelmum etiam archiepiscopum Rigensem, marchionem Brandeburgensem, huius anni initio demùm, ciuitas Rigensis, quæ totos iam septendecim annos eum excluserat, Dominum recepit: eiq; vnà cum Iodoco Rekio, magistri ordinis coadiutore, Iuramentum fidelitatis solenne præstitit. & palatium archiepiscopi ad Dunam, & Canonicorum ædes, ac reditus in vrbe, quos totos iam 24. annos occupauerat, integrè restituit, hac tamen conditione adiecta, ne Pontificia doctrina vel ritus, in Dominicum vel alia in vrbe templa reducerentur. Cùm igitur archiepiscopus & canonici læti suis habitationibus & reditibus in vrbe pristinis fruerentur: proxima statim æstate, orto ex incuria incendio, cathedrale templum, & turris illius magnifica, & archiepiscopi ac canonicorum domus ferè omnes, plurimæque ciuium ædes, miserabiliter perierunt. 20

ANNA, Cæsaris Ferdinandi coniunx, Vladislai Vngariæ & Boëmiæ regis filia, cùm quatuor filios, Maximilianum 1527. Ferdinandum 1529. Ioannem 1538. Carolum 1540. & vndecim filias, Elisabetham 1526. Annam 1528. Mariam 1531. Magdalenam 1532 Catharinam Poloniæ reginam 1533. Leonoram 1534. Margaretam 1536. Barbaram 1539. Vrsulam 1541. Helenam 1543. & Ioannam 1547. peperisset, & ex his duodecim superstites relinqueret: pariendi laboribus superata, Pragæ ex hac vita decessit. de qua Ioannis Ludoici Brassicani I. C. carmen luculentum, quod Phœnicem inscripsit, & Friderici Nauseæ episcopi Viennensis oratio funebris cum epitaphio extat, quod adscribo. 30

Coniugij specimen casti, sanctiq; pudoris, Dimidiumq; animæ Rex generose tuæ:
Filia quæ Regis, Regis quæ nupta, parensq; Hæc eadem regum, Regis & ipsa soror:
Vsq; ab auis, atauisq; genus de sanguine regum, Et diuum numen nunc quoq; & ipsa nouum:
Deliciæ Anna hominum, miserorum portus & aura, Secli infelicis vnica gemma sui:
Bis duo quæ pueros, bis quinq; enixa puellas, Æterna Austriacæ fulcra futura domus.
Postremo heu rapta est fœcunda puerpera partu, Lenior, hoc salue, mors sibi dura fuit.
Quas vicit candore, rosæ hinc & lilia vernent, Semper & huic tumulo pax sit & alma quies.

28. Ianuar. Postridie, Henrico VIII. Angliæ regi defuncto, EDVARDUS filius decennis successit, tutore præcipuo, & regis ac regni protectore constituto regis auunculo, Eduardo Duce Somersetensi. Henricum FRANCISCUS I. Galliæ Rex, ingenio, magnitudine animi & eloquentia præstans, & perpetuis potentiæ & magnitudinis Caroli V. æmulus, mense Martio secutus est. *FranCIsCVs GaLLIs: HenrICVs Verò BrItannIs, RoMano regI Chara qVoqVe VXor obIt.* Franciscus, qui sexennio maior Carolo fuit, & annum ætatis 53. vix dum compleuerat, ex Claudia Ludoici XII. filia, vnicum filium superstitem Henricum II. reliquit. cui Catharina, Laurentij Medices, Vrbini ducis filia, Petri neptis, Laurentij illius magni proneptis, procurante Clemente VII. PP. dum adhuc Franciscus maior natu Henrici frater viueret, nupta fuit. mater trium regum, qui post Henrici obitum ordine proximis annis regnarunt. Inter funebres laudationes, quas mihi videre contigit de rege Francisco scriptas: excellit Petri Gallandij oratio, qua cùm cæteras virtutes ac ornamenta Regia, quæ in eo mirifica fulserunt: tum vero inprimis ingenij præstantiam, & omnium rerum atque artium cognitionem admirabilem, & literarum ac hominum literatorum amorem prædicat. cuius munificentia, constitutis omnium linguarum & artium professoribus, (extructis bibliothecis, auctis studiosorum priuilegijs) eam lucem splendoremquè 40 50

natum. 1518.

1534.

remque omnes artes receperint, ac in eam sublimitatem & fastigium eductæ sint, vt totam Galliam, anteà barbarie fœda sordentem, literis ad humanitatem excultam & expolitam, ad summum doctrinæ decus euexerit, & regnum ex luteo aureū reliquerit. M.D.XLVII

Sed ad bellum Saxonicum redeo. ac relictis paulisper, quæ ad Albim acta, & copiosè à multis descripta, in omnium manibus sunt: paulò diligentius ea, quæ in Saxonia inferiore, ad Bremam, & in VVestphalia ijsdem mensibus, per duces Caroli, Iodocum à Croningen, & Ericum Brunsuicensem gesta sunt, ex Verdensi Chronico, quod Eberhardus Episcopus Verdensis & Lubecensis mecum communicauit, adscribam. Dissipatis enim in superiore Germania fœderis Smalcaldici socijs, eorumq; 10 ducibus electore Saxone ac Landgrauio in Saxoniam & Hassiam reuersis: Imp. Carolus disiungere ab eis ciuitates Saxonicas, & peculiari bello distinere, ne opem ferre Ioanni Friderico Saxoni possent, decreuit. Itaque Iodocum à Croningen, Selandiæ Belgicæ præfectum, ex castris apud Rotenburgum ad Tuberum, in VVestphaliam ac Saxoniam inferiorem, socios & amicos electoris oppugnatum, miserat. Is equitum 1200. peditum vexillis 20. prope Essendiam oppidum & Abbatiam virginum in VVestphalia, mense Ianuario conscriptis, & Luningshusiæ in Monasteriensi diœcesi lustratis, primùm in comitem Teckelnburgicum Conradum, Ioannis Pollij Bileueldensis carminibus celebratum, fœderis Smalcaldici socium, & Philippi Hassiæ Landgrauij affinem (nam Mechtildis Conradi vxor, ex VVilelmo seniore Landgrauio 20 Hassiæ, Philippi patruo nata erat) belli impetum conuertit, & castris in pago Lengerke: dimidio à Tecklenburga, arce munita, monti imposita, miliari locatis: comitem in eas angustias inanibus Gratiæ & defensionis Cæsareæ, si parêret, promissionibus, & minis ferri & ignis, si recusaret, adegit, vt se ad obedientiam & fidem Cæsari deinceps præstandam obligaret, & 15000. Ioachimicos penderet, & arcem ac territorium Lingense, Cæsaris præsidio velut pignus fidei custodiendam traderet. Quam cùm primùm Cæsar has conditiones probasset, certò recepturus esset. Eam arcem, patruus Conradi, Nicolaus, cum fratre Ottone inimicitias exercens, Carolo duci Geldriæ, vt defensionem ab eo aduersus fratrem & episcopum Monasteriensem paratam haberet, ante annos triginta subiecerat. Cæsar itaque, ducatum Geldriæ tenens, Conra- 30 dum, quod arma aduersus ipsum, Dominum feudi, in bello Smalcaldico gessisset, feudum amisisse declarauit. Ea occasione in domus Burgundicæ ditionem arx & oppidum Lingen peruenit. Qua tradita, statim Iodocus, ad vicinam vrbem Osnabruggam progressus, certis pactionibus, vt 5000. Ioachimicos penderet, cum ea transigit. Inde ad Ritbergum arcem, Landgrauij feudum copias duxit, quam Anna, nata domina in Esens, comitis Ritbergensis Ottonis vidua, mater Ioannis postremi ex ea familia comitis, recepto in eam hostium præsidio & præfecto Adamo à Lubsdorff, Cæsaris nomine Iodoco dedidit. Paucis interiectis diebus Bernardum comitem Lippiensem oppido Vffela capto, multatum 12000. Ioachimicis, imperata facere coëgerunt. Illinc ad vrbem MINDAM, quæ statim se aduenientibus dedidit, castra promota sunt. Quò, vici- 40 norum comitum à Scavvenburg, & Hoiensium, Alberti & fratrum, & ducum Lunæburgensium iuniorum, qui Ernesto patre fœderis socio, ante belli initium mortuo, ab armis abstinuerant, consiliarij ad eum venientes, obedientiam erga Cæsarem suam declararunt.

12. Decem.

25. Ianuar.

1518.

3. Febr.

12. Febr.

Cùm autem crebris Christophori Bremensis archiep. literis & nuncijs, Iodocus, vt vrbem BREMAM, Imperatori & sibi contumacem & rebellem, bello premeret, & imperata facere cogeret, accerseretur: accepto Mindæ non exiguo tormentorum apparatu, per Rethen Lunæburgicæ ditionis castellum, ductus in agrum Bremensem exercitus, & in Burg ac vicinos pagos, vno infra Bremam milliari, ad Visurgin castra locata, & ponte è nauigijs confecto, Visurgis infra vrbem constratus, & vtrinq; luna- 50 to aggere & castellis capita pontis munita sunt. in quibus binæ vtrinq; cohortes ad custodiam excubabant, quorum alteri Herbertus à Langen, alteri Ioachimus Holstein eques Megapol. præerat. Vniuersas autem Bremensium naues onerarias, hyberno tempore intra portum reductas, circiter quadraginta occuparant, quas postea ingenti cum ciuitatis detrimento concremarunt. Quinta verò obsidionis Hebdomade, Bremen-

20. Febr.

M.D.XLVII 20. Maij.

Bremenses, vt ponte nauali disiecto, commeatuum importationem sibi liberiorem redderent, & hostibus adimerent, mane obscuro cœlo, cum tribus peditum cohortibus egressi, ad velitationem hostes irritant. In eo conflictu Croningus, pila ictus, occubuit, cuius cadauer Verdam ductum, in summo templo cathedrali humatum est. Inde VVrisbergus qui ab interitu Croningi militare Imperium sibi sumserat, cùm vires Bremensium nouarum copiarum accessione augeri animaduertisset, reducto exercitu, primo Vordam primarium Bremensis prouinciæ propugnaculum petijt, hinc regressus in agrum Verdensem, in pago Eyzel, qui decem stadijs ab vrbe abest, quatuordecim dies consedit. Iisdem diebus, Ericus dux Bruns. ingenio promptus & impiger, sed euentu parùm felix princeps iuuenis, à Cæsare in Saxoniam eunte, Norlinga dimissus domum redierat, vt Cæsareanæ pecuniæ mercede, conductis nouis copijs, Croningo Bremam obsidenti subueniret. Is ergò, cùm instigante archiep. & VVrisbergio nullam moram attulisset, continuosq; delectus militum habuisset, cum valida manu accelerauit, & coniunctis cum VVrisbergio copijs, hic ad orientalem Visurgis ripam in pago Harstede, alter ad occidentalem in Nienlande; Bremam obsedit, & Visurgim tumultuarij operis ponte constrauit, per quem tutus & expeditus recipiendis commeatibus, submittendisq; auxilijs transitus præberetur. Cum obliquas fossas deprimi excauariq; præciperet, per quas subuectis tormentis sensim mœnibus appropinquaret; Bremenses inexpectatò erumpentes, hostem in opere occupatum inuasere, paucisq; occisis & multis vulneratis, fossa protinus expulere, fossamq; regesta humo repleuere, priusquam submissa è castris aliqua validior manus ad opem ferendam accurreret. Hac ergò oppugnationis spe deiectus Ericus, Visurgin, qui mœnia vrbis præterlabitur, ad tertium ferè supra vrbem lapidem, obiectis obicibus deriuare, atq; aliò patescente nouo alueo, effundere contendit. Hoc in opere versanti nunciatur, hostem infuso in ditionem ipsius valido exercitu, obuia quæq; ferro atq; igni populari. Princeps enim Saxon. elector, & Saxonicæ ciuitates fœderatæ, vt sociorum Bremensium obsidionem dissoluerent, non temnendam equitum peditumq; *manum, partim* in agro Brunsuicensi, partim alibi coëgerunt. Quibus Albertum comitem à Mansfeld, equitum 1500. & totius exercitus præfectum, & VVilelmum à Domshirn (qui in Thuringiæ & Voitlandiæ finibus sedes habebat) duces, cum 13. signis peditum, Elector Saxoniæ præfecit. Quorum collegæ fuerunt, Christophorus comes Oldenburgius, Ioannis filius, Antonij frater; Ioannes ab Heideck Sueuus; Ioannes comes à Mansfeld, Alberti filius, Ioannes Segerer marscalcus campi: Christianus Manteufel, sex signa peditum, & Conradus Pfennig quatuor Hamburgensium signa ducens, & alij plures, qui in Saxonis atq; Landgrauij castris superiore anno militarant.

24. Martij.

22. Maij.

Ericus ergò, vt hostium impetum ac iniurias à ditione sua auerteret, conclamatis vasis, ab obsidione Bremæ decessit, quemadmodum & VVrisbergius, cùm prius communicato consilio inter eos de loco conuenisset, vbi copias vterque suas iterum coniungerent. Ericus autem, quod vindictæ libidine ardens, pleno passu, cum agmine suo VVrisbergium anteiret, prope Drakenburg, quod est in ripa Visurgis oppidum comitatus Hoiensis, in hostem biduò post incidit, quàm castra mouisset. Instructa ergo acie, cùm Mansfeldius, Oldenburgicus & cæteri in Erici copias impressionem fecissent, tantus illico timor Brunsuicensibus est illatus, vt, cùm cæsi, fugatiq; ad primum equitum & sclopetariorum incursum, terga vertissent, pars in ripa vulneribus confecti occumberent, pars abiectis armis sese in amnem & Visurgim conijcerent, & in alteram ripam enatando euaderent, relictis tormentis omnibus, quibus cum summo Erici dedecore hostis potiretur. Ericus, è manibus victorum vix elapsus, ad Neuburgum Hoiensis ditionis oppidum Visurgin traiecit, & ad Cæsarem in vrbe Saxonicarum Salinarum se recepit, vbi culpam cæsi profligatiq; exercitus in VVrisbergium contulit, qui non seruatis vtrinq; pactis tardo admodum passu subsequens, opem sibi ferre haud maturasset. VVrisbergius autem, dum Ericus improspere dimicat & ab hostibus insequentibus fugatur, in calones & lixas hostium incidit, quibus sponte dissipatis, currus hostium spoliat, & pecuniam, commeatum, omnemque castrensem suppellectilem diripit, opimisque spolijs ditatus, inde in Frisios concessit. Vnde

Vnde rythmi omnium ore tum in his regionibus vsurpati. Wir han das Feld/ Wrißberg das gelt. Wir han das Land/ Er hat die schand. Quamuis autem eodem mense, Carolus Imp. in castris ad VVittebergam, Albertum Mansfeldium, eiusq; liberos, Volradum ac Ioannem, vniuersis paternis atq; auitis possessionibus priuasset, easque alijs ipsorum propinquis donatas, Augustali suo decreto confirmasset: nihilominus tamen Albertus, cum reliquis, quos nominauimus præfectis, fœderatorum causam tutatus, in armis permansit.

Quod ergo Christophorus antistes, ciuitati Bremensi hoc bellum conflasset, fœderatorum exercitus duces, populabundo agmine, vtramque Christophori prouinciam Verdensem & Bremensem ingressi, arces partim armis, partim deditione occuparunt, truculentisque imperijs ingentem pecuniæ summam ab incolis exegerunt, vt arma armis, damna damnis paribus vlciscerentur. Postquam Rodenburgo infestis cum signis appropinquassent, qui erant in præsidio arcis, vicinum arci oppidum iniecto igne concremârunt, & arma primò atque animos ad defensionem parârunt, sed decima quarta die obsidionis, mutata sententia, quod nulla in propinquo spes auxilij ostenderetur, arcem hosti dedidêre, & cum armis rerumque suarum sarcinis, incolumes abiêre. Arce igitur cum tota Verdensi prouincia in potestatem redacta, præfecti, ob impensas belli, quod episcopi iniurias vlciscendi causa suscepissent, agricolas octies mille Ioachimicis, partem vrbis australem quingentis aureis, aquilonarem octingentis mulctarunt. Eadem belli fortuna vsi Bremenses, cum vrbanis ac præsidiarijs cohortibus vrbe egressi Languedelum, Ottersbergumque arces, deditione in potestatem accepêre. Vordam præcipuum propugnaculum, ijs ipsis tormentis, numero vndeuiginti, quæ Erico ad Visurgim profligato capta, Bremamque deuecta fuerant, expugnauere. Die 28. Maij vrbem Bremam comites victores ingressi, Pentecostes festum summa hilaritate transegerunt. Ambarum verò prouinciarum, postquam in fœderatorum potestatem venissent, administratio Alberto Mansfeldio committitur, partim quod inueterata prudentia eximius, longoque rerum vsu peritus haberetur, partim vt à paternæ hæreditatis expoliatione fortunam suam illo præfecturæ munere atque honore consolaretur. Is dum fossis purgatis, aggeribusque refectis, & propugnaculis instauratis, Rodenburgum accuratius munit, & templum vnicum, quod concremato oppido superfuerat, solo adæquat, vt hosti in illo consistendi commoditatem eriperet: archiepiscopus conducta militum manu, in prouinciam bellorum iniurijs culpa ipsius afflictam, iamque aliena in potestate constitutam, Augusto mense reuertitur: dumque in vrbem Verdam recipitur, commorantem ibi, ac illicitis amoribus deseruientem Andream Lubeccum, cui Mansfeldius arcis custodiam commiserat, offendit, capitque. Inde progressus cum exercitu Languedelum ex improuiso adoritur, & in potestatem redigit. Cùm autem à Rodenburgo frustra tentato repelleretur, aliquot mensium inducias, vsque ad solennem Christi resurgentis diem, cum Mansfeldio paciscitur, vt interea temporis, de stabili pace atque arcis restitutione, certis conditionibus agatur. Sed Mansfeldius, vt in Verdensi prouincia, reuertentis antistitis, ita in agro Bremensi, procerum ordinumque armis est oppugnatus. Etsi enim solertis ingenij vi atque inueterata prudentia hactenus excelluisset, tamen ab impotentis animi sæuitia, auaritiaque infamis demum euasit. Cùm enim immodicis sumptibus naturâ gauderet, & suos pariter atq; alienos loculos, grauissimis belli impensis penitus exhauriret, & grande æs alienum domi anteà contraxisset, asperius præfecturæ officio fungi, & immoderatis ac iniquis expilationibus grassari in prouincia videbatur. Vniuersi igitur ordines Bremensis ditionis, conscriptis per fines ipsorum copijs, Vordam, cuius custodiæ præerat Alberti filius, graui obsidione premunt. Quibus opem, transmissis auxilijs, tulit Fridericus Holsatiæ dux, Adolphi principis germanus frater, qui in societatem sacerdotij, certamq; successionis spem à Christophoro, cum præclara Canonicorum sacerdotumq; suffragatione, adscitus fuerat. Sed is præmaturo fato ante Christophorum decessit, vt suo loco annotabimus.

1548.

M. D. XLVII.

Nunc in superiorem Saxoniam reuertor, vbi 24. Aprilis, in prælio prope Mulberg, supra Torgam, captus est dux Saxoniæ elector Ioannes Fridericus ab exercitu Caroli Imp. & ducis Saxon. Mauritij. Cùm quinta Maij Cæsar Carolus, ad VVittebergam, in pago Academiæ Bisteritz, castra locasset, die 23. facta est deditio VVittebergæ Carolo Imperator, qui 25. Maij in oppidum ipse venit, & contemplatus arcem & aggerem & machinas, mox rursus egressus est. 4. Iunij Electoris Saxoniæ dignitatem & ditionem adiunctam Carolus Imp. in villa Blesern Mauritio confert. cui biduo post, iuramentum fidelitatis, Senatus & ciues VVittebergenses præstiterunt. Erant autem agnati inter se Ioannes Fridericus & Mauritius duces Saxoniæ, gradu tertio in linea æquali, duorum fratrum nepotes, qui sobrini vsitatè appellantur.

Fridericus, elector Saxoniæ primus ex hac familia 1423. ⊕1428.
Fridericus II. ⊕1464.

Ernestus elector Saxoniæ ⊕ 1486.		Albertvs, dextra manus Imperij. ⊕1500.		
Fridericus sapiens. ⊕ 1525.	Ioannes elector ⊕1532. — Ioan. Fridericus à Carolo V. captus 1547.	Georgius dux Saxoniæ ⊕1539.	Henricus ⊕ 1541. — Mauritius elector Saxoniæ 1547.	Augustus elector, 1553.

10. Iunij, venit Imperator in Salinas Saxonicas ad Salam, quò ad eum venit Philippus Landgrauius Cattorum, ac supplex factus est Imperatori, & ad cœnam à duce Albano inuitatus: ea finita, custodibus Hispanis admotis, captiuus detinetur. Cumq; rediret Augustam Carolus, duo principes captiui, Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, & Philippus Landgrauius Cattorum, vnà abducti sunt ex his regionibus. Dux Saxoniæ Fridericus Augustam ductus est. Landgrauius relictus in VVerda Danubij; cui illis ipsis diebus absenti natus est filius Georgius, qui Darmstadiæ postea in superiore comitatu Cattorum Meliboci aulæ sedem habuit.

Henricus dux Brunsuicensis, à Landgrauio dimissus, & filij ipsius, Carolus & Philippus, autoritate Augustali, per fecialem Caroli Cæsaris, & Ioannem marchionem Brandeburgensem generum, in ditionem Brunsuicensem integrè restituti sunt.

Ivlivs Pflugius, quem ante sexennium Naoburgi ad Salam episcopum à collegio electum, sed à Saxoniæ duce Ioan. Friderico reiectum fuisse diximus, autoritate Caroli victoris mense Maio restitutus, deinceps vsque ad vitæ exitum diœcesin illam gubernauit. Nicolaus Amsdorfius, qui episcopus Naoburgi à Luthero ordinatus erat, Magdeburgam profugit, quod proximè secutis annis, commune asylum erat multorum, qui Cæsaris indignationem, quacunque de causa, incurrissent. [margin: 1542.]

Delmenhorstæ arcem, quæ iam sexaginta quinq; annos in episcopi Monasteriensis potestate fuerat, Antonius comes Aldeburgensis, die Palmarum, tacita militum manu summo mane aggrediens, superato aggere expugnat & occupat, & præfectum arcis Hermannum ab Oer in custodia seruat. Episcopus suspicatus Bernardum ab Oer, vrbis Monasteriensis præfectum, cùm quo alioquin ipsi malè conueniebat, deditionis huius conscium vel autorem esse, in vincula eum conijci iubet. Sed cùm conuinci criminis non posset, aliquantò post dimittitur, & episcopum, à quo tanta iniuria affectus esset, in Cameræ iudicio accusat. Eodem & altera cum Aldenburgensibus de Delmenhorstanæ arcis restitutione controuersia, post multas tractationes susceptas, deuoluta est.

Franciscus Monasteriensis episcopus, à Paulo III. Pontifice Romano citatur, quod religionem catholicam, apostolicas traditiones, ritus & ceremonias ecclesiæ consuetas in ecclesijs & diœcesibus suis mutauerit, schismaticas substituerit, & hæreticus factus sit. ideo ipsum tribus suis diœcesibus, dignitatibus, priuilegijsque priuandum. Capitulum verò, defensionem sui principis suscipit, rescribitque Ponti- [margin: 11. Iunij.]

Pontifici, quid pro defensione catholicæ religionis hic episcopus egerit. Anabaptistarum ecclesiam turbantium colluuiem suffocauerit, quantis laboribus, vigilijs & impensis, pro religione catholica arma sumpserit, & tandem hæreses extinxerit. Ad eam rem probandam transmittit simul Iohannis Bolandi & Hermanni à Kersenbroch scripta, bellum contra Anabaptistas à Francisco susceptum & confectum continentia.

Mense Iulio, Ferdinandus Boëmiæ Rex, fratris Cæsaris victoriâ consternatis omnibus subditis illi in Boëmia & Lusatia, vrbibus & baronibus, qui militare aduersus Saxoniæ electorem recusarant, & inter se ac cum Saxoniæ duce fœdus inie-10 rant; nemine aduersante, PRAGAM venit. Vrbemque illam regni primariam, ac cæteras illius socias, omnibus libertatis ac priuilegiorum suorum literis, omnibus prædijs, arcibus, villis, earumque iurisdictione; omnibus tormentis, armis, apparatuque bellico priuatas in extremam seruitutem redigit. Barones citatos, ac in his Casparum Pflugium, qui dux confœderatorum fuerat, cùm die dicta non comparerent, honorem, vitam & bona omnia amisisse pronunciat; eorumque arces & prædia fisco adiudicat. Pflugius proscriptus Magdeburgam ex Bojemia migrauit.

Mauritius Saxoniæ Princeps, elector recens à Carolo Cæsare victore creatus, ordines ditionum suarum omnium, & præter hos Georgium Anhaldinum & cæteros ecclesiarum Superintendentes omnes, ac Theologos VVittebergenses, Lipsiam 20 conuocat, in quo conuentu, clementissimam voluntatem & studium conseruandæ ac tuendæ veræ religionis doctrinæ, ecclesiarum, studiorum doctrinæ, iudiciorum, & pacis ac concordiæ publicæ, ordinibus & Theologis explicauit, & ab his, omnibus de rebus, quæ ad salutarem ecclesiarum & scholarum bello turbatam administrationem instaurandam & ornandam, pertinerent, se subiectissimè moneri, clementer flagitauit. Gratias igitur pro laudabili hac & Christiano Principe dignissima declaratione voluntatis & sententiæ Principis, Theologi agentes, vicissim suam fidem & diligentiam in propagatione veræ & necessariæ Doctrinæ, & vero timore DEI, Fide, Christiana inuocatione, disciplina; & morum honestate plantandæ deferunt. Cùm autem ad Christianæ doctrinæ & disciplinæ conseruatio-30 nem necessarium sit, ecclesias & scholas bello vastatas restitui: in primis de duabus Academijs VVittebergensi & Lipsica, instaurandis: de Stipendijs pauperum scholasticorum; de Consistorijs & Visitatione ecclesiarum ac Superintendentibus, vt curent à Pastoribus rudi ætati Catechesin diligenter inculcari & die Dominica horum certam Examini Catechetico destinandum: de Stipendijs pauperum Sacerdotum, & ædificijs sartis tectis præstandis: de confectis senio & Pastorum viduis ac orphanis alendis: & de executione eorum quæ mandantur, piè & sapienter admonent. & miseris Sacerdotibus qui belli tempore vocibus quibusdam deliquerunt, clementer ignosci petunt. & se quoque in concionibus & sermonibus suis, ad reuerentiam & obedientiam omni superiori potestati obnixè præstandam, fideliter 40 alios hortari, & tàm doctrina, quàm exemplo suo, alios velle ad obedientiæ & pacis studium inuitare, pollicetur.

Paulò post, Academia VVittebergensis, superiori anno, ob instantis à Mauritio duce Saxoniæ obsidionis metum, iussu Ioannis Friderici electoris Saxoniæ dimissa, ingenti Dei beneficio instaurata est. Cùm Mauritius à Carolo Cæsare victore, elector Saxoniæ creatus, Philippum Melanthonem & cæteros Professores, qui in Marchiæ oppida plerique secesserant, redire ad pristinas docendi functiones VVittebergam pateretur. Lectiones die 24. Octobris rursus inchoatæ, & à Philippo epistolæ Pauli ad Colossenses, & post paucos dies, Prouerbiorum Salomonis enarratio cœpta est.

50 In conuentu Augustano, Imperator Carolus, deliberationes mense Septembri exorsus est, fuitq; præcipuum caput, de quo ab initio Imperij semper Carolus egerat, vt controuersiæ Religionis per Synodum tandem tollerentur, & interim dum de religione controuersiæ in Synodo explicarentur, Pax aliqua inter ordines Germanicos constitui posset. Primùm igitur petijt, vt promittant principes se Synodo

M. D. XLVII. nodo obtemperaturos esse. de quo postulato cùm ad Philippum, Elector Mauritius retulisset, is sequenti scripto respondit, quod, cùm sapientem & grauissimam de concilijs admonitionem contineat, inserere hoc loco ex Germanica lingua conuersum, volui.

Ex actis Synodicis. De Synodo simplicem & veram sententiam meam breuibus indicabo. Omnes Magistratus Christiani, Imperator, Reges, & Principes, hoc officium Deo debent, vt quotiescunq; mouentur certamina de religione, præsertim in pluribus regionibus, cogant iusto & legitimo modo Synodos generales vel nationales, ne gloria Dei corruptelis doctrinæ deformetur, & turbetur recta piorum inuocatio, quia scriptum est: Dic Ecclesiæ. Hæc fuit consuetudo in Ecclesia inde vsque ab initio. Nec tantùm concilia vniuersalia, à Constantino, Theodosio, Arcadio, Martiano, in vrbibus, Nicæa, Constantinopoli, Epheso, Chalcedone: sed & nationalia in Hispania & Germania celebrata esse legimus. Suntque concilia iudicia Ecclesiæ propria & ordinaria, in quibus homines idonei, ad audiendas, cognoscendas & decidendas controuersias deligi atque adhiberi debent: quod vt fiat, summi magistratus, vt præcipua Ecclesiastici corporis membra, præcipuā curā præstare debent.

Cùm ergò concilia sint ordinaria iudicia, quæ habet Ecclesia, ad ea vtraque pars conuocari, & audiri vtraque debet. Nec à quoquam exigi debet obligatio ad approbationem eorum quæ fuerint pronunciata, ante cognitionem, sed sicut fieri solet in iudicijs rectè constitutis, permittenda est libera cuique expectatio sententiæ quæ feretur: cui qui parere recusarit, is quod euenerit, postea sustineat.

Omnia defugi & detrectari iudicia, & Synodi omnes, nullo modo possunt. Oportet enim in Ecclesia iudicia esse, nec poterunt non offendi peregrinæ nationes, si audiuerint, nullius prorsus nos Synodi iudicia subire velle. Sed iniustum est, Imperatorem, Principes Electores & reliquos status Imperij cogere velle, vt prius se obligent ad probanda & seruanda decreta Synodi, priusquam illa, cognitis & dijudicatis causis, statuantur. Nam concilia non sunt compromissa, sed ordinaria & legitima iudicia, in quibus, qui deliquisse conuincetur, pœnam expectet. Sed institui illa iudicia & exerceri legitimo modo conuenit.

Quòd verò dicitur, Quorsum attinet celebrari Synodos, si obedientia decretis præstanda detrectetur: Item, conciliorum decreta oportere rata esse, & sine recusatione seruari? Ad ista verissima responsio est: Talis obedientia ante Synodi celebrationem & causæ cognitionem & dijudicationem postulari nec potest nec debet, & concilia constat fuisse dissimilia. Item, si ante Synodum spondeatur obedientia, confirmabitur in Pontificijs & Monachis, qui fiducia huius promissi molientur clam, vt omnia ipsi gubernent, audacia concludendi, quæ libebit, quia ex sponsione obedientiæ, scient ius potestatemque contra dicendi omnibus ademptam esse.

Neque vnquam in veteribus Synodis, vt Constantini tempore, petitum fuit, vt ante cognitionem promitteretur obedientia de illis, quæ concluderentur. Sed postquam in vrbe Nicæa decretum factum fuit, Constantinus id sua subscriptione comprobauit, & vt idem reliqui facerent, postulauit. Et non est obscurum intelligentibus omnibus, quæ in iudicijs talibus sit ordinaria & legitima forma processus, præsertim in rebus pertinentibus ad Dei gloriam & salutem conscientiarum.

Quòd verò aliqui Imperij ordines consulunt, vel etiam Imperator ipse flagitat consensum de continuatione Synodi in vrbe Tridentina inchoatæ; de hoc quantum ad me, respondeo, me talem consensum non aliter intelligere, quàm de approbatione decretorum quæ iam facta sunt. Cùm autem inter illa decreta, aliqua certò & manifestè sint falsa & contraria veritati nullo modo illorum decretorum approbationem suadere possum, neque his vnquam conscientiam meam onerabo. Nam vt non dicam de Articulis, in quibus nihil admodum tractatur,

ctatur dogmaticum, duorum volo meminisse, in quibus de peccato originis & de fide ac iustificatione statuitur. Scio dicere solere aliquos, non nimis scrupulosas censuras agi debere in simpliciter dicta. Neq; ego, quæ vera sunt, aut deprauabo, aut reijciam. Sed dico contineri in his duobus Articulis aliqua quæ vera sunt: sed contra principalia, quæ insunt, certò falsa & veritati diuinæ contraria sunt, vt in decreto de iustificatione clarâ exprimitur. Errorem esse, sic docere, quòd fide statuendum sit hominem habere remissionem peccatorum & DEO placere. Item, cùm dicitur, quod iusticia Christi nobis donetur, non debere intelligi, quod accepti simus & placeamus propter iusticiam Christi, sed propter nostram mundi-
10 ciem & dignitatem, quæ in nobis informatur & efficitur, ideò quòd filius Dei pro nobis passus est. Item, cùm dicitur, Dilectionem esse, per quam sumus principaliter iusti, & non fidem, quæ consistat etiam cum peccatis mortalibus, & contra conscientiam. Nihil interpretabor aut detorquebo veteratoriè, sed certò & reuera genuinus sensus illius decreti prorsus aduersatur veræ doctrinæ de reconciliatione & iustificatione fidei, quæ traditur in nostris Ecclesijs.

Item, laudantur in illis decretis indulgentiæ, & aqua lustralis. Item dicitur, prauas inclinationes in homine, reliquam imbecillitatem & dubitationes de DEO, non esse peccata.

Quanquam ergò futuros non dubito, qui impias has & falsas partes decreto-
20 rum pingent & excusabunt, & dicent, tranquillitatis causa generalibus verbis expositas esse: tamen ego neq; his picturis sophismatum meam conscientiam grauabo, neq; ipsas impias partes vnquam approbabo. Neq; obscurum est, ex his ipsis, qualia sint futura decreta de Missa & inuocatione Sanctorum. Neque ad concordiam hæc decreta profutura esse, cuiuis consideratu facile est. Oppugnabuntur enim à plurimis, & iam decretorum, quæ extat refutationes editæ sunt. Deniq; hoc ipsum decretum de fide & iustificatione contrarium est illi, quo Ratisponæ Anno 1541. inter nos & aduersarios consensio constituta est.

Si ergo legitima iudicij forma Imperator vti vult in Synodo generali, necessarium erit, vt quemadmodum consultatio Electoris censuit, nos authoritate publi-
30 ca accersamur, & audiantur responsiones & declarationes nostræ, & ab Imperatore idonei & intelligentes iudices deligantur, qui de causa cognoscant, postea quid secuturum sit, quilibet expectet. Nec de ordinario processu cognitionis quid consulam aliud video.

Si verò apud Imperatorem obtineri posset, vt alias rationes & vias, videlicet compositionem Religionis controuersiarum in Germania Imp. permitteret, sicut in conuentu Spirensi deliberatum fuit, vt deliberata vtriusque partis ad illum deferantur, &c. hoc tentari apud C. M. primò poterit.

Ego in hac sum sententia, perpetua fere in hac vita, veritati cœlestis doctrinæ certamina cum erroribus & deprauationibus, quas alij alias inuehent & rectè sen-
40 tientes ac verè Christiani sub cruce erunt, & afflictiones sustinebunt multiplices, & varias propter veritatis confessionem.

Ad Postulatum verò Imperatoris de Synodo in comitijs propositum, Elector Sax. Mauritius, & cæteri Principes Augustanæ confessioni adiuncti, responderunt, eam Synodum, quæ Tridenti tunc aliquot decreta fecerat; pronunciasse de doctrina, non auditis Ecclesiarum nostrarum doctoribus: ac petunt, vt pia & libera Synodus habeatur, in qua & Ecclesiarum nostrarum doctores audiantur, & Decreta prius facta, reassumantur. Hanc petitionem principum, Imperator Romano Pontifici Paulo significauit, misso ex conuentu legato. Sed iam Pontifex distraxerat Synodum Tridentinam, auocatis plurimis Bononiam. Id quoque Imperator re-
50 prehendit. Cùm Ioanni Friderico duci Saxoniæ captiuo, Imperatoris postulata, de obedientia concilio præstanda, per Franciscum de Toledo proponerentur: Saxoniæ dux, duobus scriptis, quæ insigne pietatis & constantiæ in confessione exemplum continent, Francisco respondit; à quo spes ei facta erat, si concilio Tridentino, vnà cùm cæteris imperij principibus, se obtemperaturum promitteret; li-

berationem & cætera ipsius negocia, faciliorem & feliciorem expeditionem apud Cæsarem habitura esse. sin minus, neminem ex consiliarijs Cæsaris ausurum cum Cæsare liberius nomine eius agere, imò ne quidem monere. Itaque cùm se iudicium Synodi Tridentinæ, in decretis hactenus promulgatis, vel porrò promulgandis, secuturum policeri recusaret: nec esse hoc generale, liberum, Christianum, & non partiale concilium prolixè ostenderet: in custodia diuturniore ipsi manendum fuit, donec aliam liberandi illius occasionem Deus offerret.

In Arctoo hoc orbe, dum Carolus V. Imperator, de victis & captis in Germania fœderatorum ducibus, Saxone & Landgrauio, triumphat: Christiano II. Daniæ regis hæredes, Fridericus Palatinus elector, & Carolus dux Lotharingiæ, 10 Dotem, quam socrui suæ ex regno Sueciæ deberi affirmabant, & alia, non sine minis, à Gostauo deposcunt, & passim in Germania & Italia, per exules Suecos, & alios, libelli in regem maledici spargebantur. Quare Gostauus & Regni Sueciæ senatus, editis Apologijs, historiam tyrannidis à Christiano II. Daniæ rege, in Suecos, contra fidem datam, immanissimè perpetratæ, & causas illius eijciendi grauissimas, & Episcopis, qui faces incendij patriæ & assiduarum seditionum fuissent, neruos mouendorum bellorum, prædia & prouincias amplissimas adimendi, eosque attributis stipendijs & alimentis honestis, ad Ecclesiastici muneris sui officia remittendi, exponunt. & de alijs capitibus, quæ inimici obiecerant, respondent. Hæc scripta, in comitijs regni Stregnensibus publicata, & Dotem nullam Christierni hæredibus deberi, responsum est. 20 Gostaui verò filijs, prouincias & ditiones à patre attributas, ita tamen, vt regem, qui futurus esset, Dominum feudi semper agnoscerent, & communia regni onera, simul pro rata sustinerent, in ijsdem comitijs, Senatus regni, literis & sigillis suis confirmarunt.

Dorothea Friderici Daniæ regis filia primogenita, Christiani III. soror, Alberti I. Borussiæ ducis coniunx; cum 22. annos in matrimonio Alberti vixisset, & tres filios, qui tamen impuberes obierunt, & Annam Sophiam, Ioan. *Alberto duci* Megapol. postea nuptam, peperisset: Idibus April. ex hac vita decessit. *cuius Laudatio* funebris, quæ exemplum & idea est principis fœminæ, omnibus matronæ regiæ virtutibus ornatæ, Georgij Sabini nomine edita est. 30

In ANGLIA, quam transmarinam Saxoniam Bonifacius appellat, Eduardus VI. rex puer, sed ante annos animumque gerens curasque viriles, de consilio protectoris regnorum Eduardi ducis Somersetensis, auunculi sui, & assensu Senatus, decreta Henrici VIII. de abolenda Romani Pontificis tyrannide, & confirmanda regis in Anglicanam & Hibernicanam ecclesias iurisdictione suprema, renouat; & Idolorum ac statuarum cultus ac superstitiones in ecclesijs aboleri, & veram religionem, in vero Timore Dei, & Fide ac inuocatione veri Dei & Domini nostri Iesu Christi, per dilectionem proximi, & omnia bona opera à Deo mandata efficace, potissimum sitam, per sacerdotes plantari; & ritus ac ceremonias ad ædificationem vtiles seruari, iuxta præscriptum *36.* articulorum, publico edicto iubet. 40 Quod occasionem multis ex Germania & alijs gentibus, religionis causâ in periculo versantibus, in Angliam proximè secutis annis, velut in asylum confugiendi præbuit.

In LONGOBARDIA, Ferdinandus Gonzaga, Mediolani Gubernator, Placentinam vrbem, circa Idus Sept. interfecto principe illius, Petro Ludoico Farnesio, Pauli III. pontificis filio, sibi traditam, munit. Quæ historia, etsi à rebus Saxonicis aliena est: tamen cùm insigne iudicij diuini, & pœnarum aduersus scelera exemplum contineat, & in hos ipsos menses inciderit, intexendam hoc loco duxi, sicut tum ex Italia ad præceptorem & hospitem meum perscripta est. Petrus Loisius Farnesius, filius Pauli III. pontificis, his proximis annis à patre factus erat dux Placentiæ & 50 Parmæ, quæ oppida non multo ante pertinuerunt ad ditionem Mediolanensem. Et quamuis nunc essent in ditione Papæ, tamen erant feuda Ducis Mediolanensis, id est, Imperatoris. Propterea idem Loisius sæpius eorundem oppidorum feudum siue inuestituram ab Imperatore petijt, sed nunquam potuit impetrare. Imperator autem

alia ex causa fecit eum Marchionem Nouariæ vrbis ducatus Mediolanensis. Pro isto beneficio hanc gratiam Imperatori retulit, vt ante nouem menses clàm cum Galliæ rege Henrico II. contra Imperatorem conspiraret. Horatium filium suum matrimonio iunxit cum illegitima sorore huius regis Galliæ. Illi sorori suæ vt rex ducatum Borboniensem in dotem daret, promisit se ei proditurum Genuam, & præterea veluti ex causa permutationis pro ducatu Borboniensi, Placentiam & Parmam daturum. Genuæ propè rem ad exitum perduxerat, nisi DEVS hominis nefarij consilia impediuisset. Subornauit hominem nobilem illic natum, Ioh. Ludo. Fliscum, qui in sua familia olim habuerat Pontificem & Cardinales. Is vigesima die Februarij, cum
10 classis Doreana Genuæ staret in portu, noctu cum suis coniuratis, omnes remiges de more triremibus alligatos, subito soluit, vt eo beneficio eos sibi fidos satellites redderet, ac Iohannetinum Doream præfectum classis arte ex cubiculo ad inspiciendam classem euocatum, dolo interficiendum curat. Sed dum eodem impetu in vrbem ad interficiendum Andream Doream, & ad vocandum populum ad arma pronunciata libertate ire parat, cum de vna triremi in proximam transiliret, Deo ita volente, in aquam prolapsus, suffocatus est. Ea de causa coniurati amisso duce fluctuantes, tempus dederunt Andreæ Doreæ prospiciendi sibi, retinendæq; vrbis in fide Imperatoris. Ille comprehensis coniuratis, ex illis didicit Petrum Loisium extitisse huius proditionis autorem. Rem igitur sapientissimè occultatam, cum vno
20 Ferdinando Gonzaga Mantuani ducis fratre, ducatus Mediolanensis gubernatore, communicat. Hic quia sciebat Loisium homines nobilissimos Placentinos viros fortes in carcere habere, quos breui securi feriret, eorum propinquos clam ad interficiendum Petrum Loisium, antea quàm eorum cognatos necaret, incitauit, & reliqua consilia rei gerendæ & exequendæ cum illis instruxit. Illi verò homines haudquaquam segnes aut ignaui, prandium Placentiæ apparant, ad illud intimos Loisij amicos, qui circa illum esse solebant, vt ab illo abessent, ad suos amicos vocant. Deinde breuibus bombardulis aut sclopetis & gladijs instructi, ad Loisium (sicut aliàs solebant) veluti salutandum, & reliquos eius amicos, si qui apud eum restiterant adducendos ad prandium, in arcem eunt, ac officia inter se tripartitò di-
30 uidunt: vt vna videlicet eorum pars in porta arcis cum Germanis custodibus corporis, quam familiarissimum colloquium instituat: altera, quorum principes fuerunt comes Landesius Placentinus, & princeps Sulmonensis natione Flamingus, sursum ad Loisium salutandum interficiendumq; ascendat, vtque ex illa parte vnus complosa bombardula, reliquis signum rei aggrediendæ daret: tertia pars, vt in area arcis subsistat, alteris duabus partibus, vbi necesse fuisset, auxilium latura. Ad illud signum à secunda parte cum oportunum visum esset datum, colloquens pars cum Germanis ad portam arcis (quia illi tanquam in altissima pace nihil mali suspicati, Helbardachas pleriq; ad murum seposuerant) eos subito cum gladijs & bombardulis aggressa, trucidauit sex numero, quorum vnus correpta Helbardacha (for-
40 tasse cogitans oportere aliàs mori) fortissimeque se defendens, & alios Italos vulnerauit, & vni nobili Placentino ceruicem magna ex parte præcidit, ita vt inde moreretur, ipse ictu bombardulæ necatus est. Ad idem quoque signum, eadem pars coniuratorum pontem pensilem arcis sustulit, ne Loisio ex vrbe auxilium ferri posset. Ad illud item signum, secunda pars ipsum Loisium aggressa oportunissimè absentibus magna ex parte familiaribus, implorantemque misericordiam comitis Landesij, hoc dato responso, eum fuisse immisericordem in nobiles Placentinos, quorum alios securi percussisset, alios breui percussurus esset, multis ictibus trucidat. Hoc tumultu ab oppidanis animaduerso, cœptum est in vrbe clamari; Ecclesia, ecclesia: timebant enim, ne si Loisio auxilium non tulissent, ab eo crudeliter
50 tractarentur. Sed præcipitato ex arce à percussoribus in fossam cadauere Loisij, plebs eo conspecto, vociferari desijt, & coniurati paulò post intromissis in vrbem ad hoc ipsum subornatis copijs Gonzagæ (cuius etiam ante milites multi clam in vrbe erant) Imperium clamando, populus vt in verba Imperatoris iuret, faciunt. Pueri, super Loisium iacentem in fossa tantum lapidum congesserunt, vt mensuram

 trium

M. D. XLVII.

trium plaustrorum impleuerint, declarando hoc modo odium populi in illum. Deinde ex fossa productum, homines plebeij ita passim traxerunt, vulnerarunt, iactauerunt, conquassarunt, vt nullus canis solet. Postea sepultum à Gonzaga, effoderunt homines illi de plebe, ac contumeliosius etiam tractatum, quàm antea, extra vrbem nudum, præcisis virilibus, quibus tam multa nefanda atrociaque patrauerat, deuorandum volucribus & quadrupedibus abiecerunt. Sed corpus tam incestis libidinibus, tanta impietate, rapacitate, immani crudelitate, contaminatum, nulla bestia attingere dignata est. Octauius dux Castri oppidi, filius eius, qui interea Parmam accesserat, cùm comperisset patrem insepultum esse abiectum (plures enim dies illic iacuit) sexaginta millia coronatorum Landesio, & filio eius pileum cardinalitium obtulit, si sibi patrem ad sepeliendum reddidisset: quod, an factum sit, ignoratur. GONZAGA in arce Placentina ingentem vim frumenti, & quadringentas egregias bombardas, & aliquot tinas auri, & argentum factum omnis generis, sexaginta millibus coronatorum valens (maiorem enim partem thesauri Papæ tanquam in locum tutum eò congesserat) inuenit. Hac cæde Loisij, occupandaque Placentia, Gonzaga optimè meritus est & de Imperatore, & de vniuersa prouincia Mediolanensi. Nam si Loisius pro ducatu Borboniensi, Placentiam Parmamque Gallo tradidisset, habuisset Gallus vrbes munitas in media Longobardia, veluti arces, vicinis prouincijs Imperatoris imminentes. Gonzaga tunc Parmam tanquam appendicem Placentiæ, ab Octauio petebat: ille dare negabat. vterque exercitum habebat, alter Placentiæ, Parmæ alter. sed non pugnarunt, quia ambo responsum ab Imperatore expectabant. Loisius necatus est circiter tertium Idus Septembris.

Hoc ipso anno, ante aliquot menses, ciuis Comensis, ob interfectum alium ciuem, in carcere erat, habens vxorem formosam & sui amantem. Ea, de vita mariti solicita, cùm Hispanum præfectum vrbi & arci Comensi, pro vita mariti sui deprecaretur, responsum accepit; in sua potestate esse, vtrum maritus carcere liberetur, nec ne. Hoc illa ad suam pudicitiam pertinere intelligens, venia *Præfecti cum* marito in carcere collocuta est, vellet ne vitam suam omnibus alijs *remedijs desperatis*, pudicitia sua (quod tamen sibi acerbum futurum esset) Præfecto prostrata, redimi. Quia igitur maritus vitam nobilem & sibi caram esse, eoque quouis pacto redimendam duxit; illa, expleta voluntate præfecti, vt iam è carcere dimitteretur maritus, rogauit. Præfectus ducentis aureis coronatis insuper opus esse dixit: quos inter aduocatos & alios ministros iudicij distribueret. Bona matrona hos illico confectos illi misit, sperans fore, vt his datis maritum statim domi læta exciperet. Præfectus accepta pecunia, illum quidem è carcere dimisit, sed continuò capite truncauit. Ibi misera vxor conscindere capillitium, & vnguibus genas fœdare, aliaque signa extremi luctus edere; mœsta quidem etiam reliqua calamitate, sed præcipuè ob ereptam fraude pudicitiam. Id aliquandiu nemini indicare voluit: postremò re matri indicata, ea indignatione patrem & propinquos accendit, vt & ipsi, & honestissimi quique, eius municipij homines, mulierem cum literis grauissimarum querelarum plenis, Mediolanum ad Gonzagam tetrarchiæ Mediolanensis gubernatorem, mitterent. Is lectis literis Comensium, auditaq; muliere, Præfectum Comensem ad se euocauit. Venit ille comitatu duodecim equitum, lætus, veluti aliam ob rem accersitus. Gonzaga homini literas Comensium legendas dat: quibus legendis ille confusus, misericordiam Gonzagæ implorat. Sed is accersitam mulierem (quam ob hoc ipsum in suo palatio diuerti iusserat) eadem, quæ sibi antea narrasset, audiente ipso Hispano præfecto, denuò narrare iussit. Deinde mulierem interrogauit, quantum dotis ad maritum suum attulisset. illaque respondente, octingentos aureos coronatos: hos illi, & præterea ducentos illos quos ab ea dolo extorsisset, & sic in summa, mille coronatos, vt Præfectus illi numeraret, mandauit. Imperauit præterea, vt eam (quia pudicitia dolo spoliasset, quò eandem illi restitueret) duceret vxorem. Sacrificulus igitur statim vocatus, eos matrimonio inter se iunxit. Sed Hispanus ille præfectus, cùm existimaret se cum illa iturum in thalamum nuptialem, ad patibulum ductus, atque sine mora suspensus est. Hoc

iudicium

iudicium Gonzagæ, omnium ſapientum & honeſtorum hominum admirationem in regionibus illis meritum eſt. Sed in Saxoniam redeo, vbi Albertus comes Manſfeldenſis vt filio, à proceribus diœceſis Bremenſis, & Holſatiæ Ducum copijs, in arce Vorda circumſeſſo, opem maturam ferret, nouam 1500. militum manum menſe Februario conſcribit. ac in agri Bremenſis vico Acchym, qui media in via militari, inter Bremam Verdamque poſitus eſt, triduum moratus, deinde Verdæ mœnibus appropinquauit, ſeſeque cum exercitu in vrbem recipi poſtulauit. Quòd cùm Verdenſes penitus denegarent, iracundia percitus & atrocia comminatus, retro agmen conuertit, & in pago Valla, qui ad quartum lapidem Verda diſtat, ſigna defixit.
10 Interea Bremenſes, itemque Chriſtophorus Oldenburgius, tædio bellicarum calamitatum, Verdam, qui de pace intercederent, legatos mittunt. Hi inſtituta actione, inſequentis diei, qui Matthiæ Apoſtolo dicatus erat, horam ab exortu ſolis ſecundam, cum bona ſpe conficiendæ pacis inducias paciſcuntur. Verùm Mansfeldius violatis inducijs, de tertia vigilia eius noctis exercitum vrbis parti auſtrali admouit, vt obſcuræ noctis beneficio vſus, induciarum fide deceptam occuparet. Proinde dum quatuor productis tormentis, Nouam portam, fimi arenarumque cumulis oppletam fruſtra quatit, audaciſſimi militum murum ſubire, & in vrbem irrumpere contendunt. Sed ciues hoſtem adeſſe ſentientes, porta mœniumque corona occupata, intrepidè propugnando, partim lapidibus, partim
20 ſclopetis rem geſſerunt, & fœda ſtrage edita hoſtem reiecerunt, vt non modò receptui repente canere, ſed tormenta quoq; ob perpetuam pilarum grandinem deſerere cogeretur, quæ proximè ſequentis noctis ſilentio demum ſunt reducta. Verdenſes autem aſſumta quingentorum militum cohorte, quam Ericus Brunſuicenſis auxilio miſerat, pauidos ac in fugam verſos proſequi, & cominus adoriri non dubitarunt. In poſtremum itaque agmen inuecti, magnum à tergo tumultum excitarunt, & hoſtem qui pagum Viſelhouet tribus miliaribus ab vrbe diſtantem ex fuga petebat, leuibus prælijs laceſſendo exercuerunt. Exinde Verdenſes continenti eius diei labore fatigati vrbem repetunt. Mansfeldius autem trepidanti cum agmine, primùm Rodenburgam, mox Otterbergum, deinceps in agrum Te-
30 dinghuſenſem ditionis Bremenſis penetrauit. Ibi paucarum copiarum acceſſione firmatus, poſtquam Viſurgin traieciſſet, & cum inſequenti Verdenſi exercitu tribus minutis prælijs decertaſſet, ad pagum Sotteren caſtra locauit, vbi illum de nocte Bremenſis exercitus, qui relicta Vordæ obſidione, ſpe rei benè gerendæ celeriter aduolarat, ex improuiſo adortus profligauit. Albertus re male geſta, cum reliquijs profligati exercitus, Rodenburgum ſe recepit. Verdenſis igitur prouinciæ proceres, cùm præter illas equitum ac peditum copias, quas inferioris *Saxoniæ* principes ac ciuitates auxilio miſerant, ſuæ quoque pecuniæ mercede manum militum conduxiſſent, tormentorum apparatum ſuppeditante Lunæburgico, arcem principio Martij obſederunt. Protracta in tertium vſque menſem,
40 vel cum grauioribus impenſis ac detrimento prouinciæ, obſidione, his tranſactionis conditionibus eam recepêre, vt Mansfeldio ſexies mille: militibus præſidiarijs, mille: pro duobus autem, quæ erant Mansfeldij, tormentis, ſexcentos Ioachimicos dependerent. Sic tota diœceſi Bremenſi ac Verdenſi relicta Albertus, in vrbem Magdeburgam ab Imp. proſcriptam ſe contulit. cui deinceps, obſidionis tempore, belli conſilijs operam fidelem nauauit.

IOANNES Moſchorum Imperator, miſſo ad Carolum V. Auguſtæ comitia celebrantem legato & literis, amicitiam, quæ patri Baſilio cum Maximiliano & Carolo Impp. interceſſerat, renouat, & deſiderium coniunctionis cum Germanico Imperio, aduerſus Turcas, & concordiæ in religione ineundæ, ſuum exponit,
50 quam miſſis ad liberum Generale vel Nationale in Germania concilium, hominibus ſuis, promouere cupiat. Petit igitur legato ſuo facultatem, aliquot Theologos, qui de Latinæ eccleſiæ doctrina & ritibus, ſe ac ſuos doceant, & viam ad concilium & concordiam præparent: deinde Iuriſconſultos & viros politicos, qui barbaricas gentes, à ſe nuper domitas, legibus, iudicijs, diſciplina & moribus ciuilis

M. D. XLVIII. ciuilis vitæ excolant & ornent: Item architectos, qui templa & munitiones in Scythiæ & Tartariæ finibus extruant, & artifices ac fabros armamentarios, laminarios, loricarios, fusores tormentarios, poliones, pictores, statuarios, conducendi, & in Moschouiam ducendi, præberi. Ad belli verò Turcici sumptus immensam vim auri apud Fuccaros Autuerpiæ viginti annos deponendam, & reditus inde annuos aliquot Tonnarum auri, ad belli Turcici impensas asseruandos promittit. Huic pridie Calend. Februarij Cæsar Augustæ respondet, & postulatis clementer annuit. Quare artifices omnis generis & alios homines plures trecentis legatus conducit, eosque patentibus Imperatoris Caroli literis, & saluo commeatu munitos, Lubecam conuenire iubet, vt inde nauigijs in Liuoniam ad fines Russiæ traijcerent. 10 Cùm autem Senatus Lubecensis progredi eos prohiberet: & Cæsarem doceret, nulla ratione Moscum hostem orbis Christiani, fucatè omnia agentem & perfidum, ab Imperio, contra Imperij subditos fideles, quorum oppressionem & exitium omnibus viribus moliatur, instruendum & armandum esse: totum illud Moschi consilium irritum, & conducti ab eo homines dilapsi sunt.

In comitijs Augustanis extractæ sunt deliberationes. Cumq; de Synodo ambiguè responderet Paulus PP. Romanus, decurrit Imperator rursus ad consilia dirimendarum controuersiarum, sua quadam moderatione, & à Iulio Pflug episcopo Naoburgensi, Michaële Heldingo Moguntini suffraganeo, & Iohanne Islebio, Electoris Brandeburgensis concionatore, librum conscribi curat, quem INTERIM vulgò nominabant, continentem articulos de doctrina & ritibus Ecclesiasticis, vsque 20 ad concilium seruandis: totum ad Papisticæ religionis instaurationem directum, & omnia ferè Ecclesiæ Pontificiæ dogmata & cultus ac ceremonias, excepta vna specie, & sacerdotum cœlibatu, restituentem. Hunc librum initio dicebant ab vtraque parte recipiendum esse. Sed tandem Idibus Maij prolatus est liber, quem cùm nollent recipere Episcopi: Imp. eorum constantiam laudauit. Sed mandauit cæteris, in quorum Ecclesijs doctrina fuerat emendata, vt eum reciperent. Quæ autem fuerint discrimina doctrinarum in ecclesijs nostris, & collegijs Episcoporum, & in libro illo Augustano, ex alijs longis scriptis lector scire poterit.

Libri Augustani publicationem, varia & dissimilia diuersorum principum & 30 ciuitatum, qui confessionem Augustæ anno 1530. Imperatori Carolo exhibitam hactenus amplexi erant, consilia & actiones secutæ sunt, quas nescio an operæ precium sit hoc loco commemorare. Vnicam igitur, Iohannis Friderici, Saxoniæ electoris captiui, confessionem recitabo, qui Cæsari per consiliarios vrgenti, vt Decreto de Religione, cum cæteris Imperij ordinibus paréret, ac filijs suis idem mandaret; sequenti scripto, sententiam & Confessionem Cæsari suam, simpliciter, piè, grauiter & modestè exposuit, inq; ea constanter & firmiter summa cum bonorum ac piorum omnium approbatione & admiratione perstitit.

Cæsareæ ac Regiæ Maiestatis, & Electorum, principum, ac statuum Imperij Decretum de negocio Religionis, in sacro Romano Imperio Germanicæ natio- 40 nis vsque ad concilium seruandæ, reuerenter audiui, eandemq; Cæs. Maiest. seuerè, vt Decreto paream & subscribam, vrgere. Memini verò, quando Cæs. Maiest. pri- 1547. mum mihi conditiones pacis proposuit, inter cæteras hanc etiam perscriptam fuisse, vt concilij futuri decreta, vel Cæs. Maiest. in causa religionis constitutiones me recipere, nec aduersari velle promitterem. Cùm autem intelligeret Cæs. Maiest. me multis grauissimis rationibus, & inprimis conscientiæ causa assentiri non posse, nec vllius periculi terrore eò adductum iri; rursus deleri articulum illum iussit, neque de religione quidquam postea mecum egit. Quod equidem maximi beneficij loco tunc accepi, & hoc conscientiæ meæ onere leuatus, omnes reliquas conditiones, quibus de mea persona & fortunis omnibus, pro suo arbitratu Cæsar statuebat, 50 eò facilius æquioriq; animo subiui, planè confidens, deinceps nihil eiusmodi à me flagitatum iri, sed liberam mihi facultatem fore, in agnita & recepta Religione, quam hactenus publicè confessus essem, perseuerandi.

Cùm autem Cæs. Maiest. nunc denuò vrgeat & instet, vt decreto de Religione, seu

ſeu libro Interim ſubſcribam: facere omnino equidem non poſſum: quin ſubie-ctiſſimè apud Cæſ. Maieſt. profitear, me iam inde ab adoleſcentia, per miniſtros verbi diuini ſic inſtitutum, ac deinde diligenti Propheticorum & Apoſtolicorum librorum lectione ſic eſſe confirmatum, vt DEO teſte, conſcientia mea ſine vlla dubitatione ſtatuat, Articulos fidei, ſicut in Auguſtana confeſſione comprehenſi ſunt, Chriſtianam & ſinceram eſſe doctrinam, & Prophetarum & Apoſtolorum teſtimonijs & doctorum veſtigijs propheticis & apoſtolicis inſiſtentium ſcriptis, ita confirmatam & fundatam eſſe, vt nullis ſolitis & certis rationibus euerti poſſit, ſtatuam.

Qua de cauſa olim clementiſſimus Dominus & parens meus, piæ memoriæ, & ego, nonnullique alij, bono conſilio & re benè deliberata, Confeſſioni illi, ante multos annos, legitimo ordine & modo, vſq; ad generalis, liberi, Chriſtiani, & non partialis concilij cognitionem adhæſimus, in qua confeſſione, pius etiam pater meus, vſq; ad extremum vitæ ſpiritum, & ego, in præſentem vſq; diem, Dei beneficio, conſtantes permanſimus, & in noſtra gubernatione, ante & poſt exhibitam confeſſionem, ita doceri pro concione voluimus: neque aliud ſciuimus, vt etiam nunc aliud non ſcimus, quam hoc genere doctrinæ, nos certam & æternam Dei veritatem noſtris ſubditis proponi & prædicari curaſſe.

Cùm igitur conſcientia mea, de huius doctrinæ veritate & certitudine firmam πληροφορίαν habeat; viciſſim Deo pro hac ineffabili Gratia, quam mihi exhibuit, hanc gratitudinem & obedientiam debeo, vt ab agnita & confeſſa veritate, & voluntate DEI omnipotentiſſima, quam per verbum ſuum toti mundo manifeſtauit, non deficiam, ſi æternæ ſalutis hæres eſſe, & æternas inferni pœnas effugere velim. Sic enim ſonat ſententia iudicij diuini: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, illum & ego confitebor coram patre meo cœleſti. Qui me verò coram hominibus abnegauerit, illum & ego abnegabo coram patre meo cœleſti.

Quod ſi Decretum de Religione Libri Interim velut pium & Chriſtianum reciperem: tum contra conſcientiam, ſciens & volens, Auguſtanam Confeſſionem, & quicquid hactenus de Euangelio Chriſti in præcipuis articulis, in quibus æterna ſalus noſtra poſita eſt, ſenſi & credidi, abnegarem & condemnarem: & ore meo approbarem, quod in corde & conſcientia mea impium & ſacræ ſcripturæ prorſus contrarium eſſe ſentirem.

Ah æterne DEVS in cœlis, ſic horribiliter nomine tuo abuterer, idque contumelia afficerem: & hanc de me ſpeciem præberem, quaſi te verum Deum in excelſis, & ſummum magiſtratum meum in terra, pictis atque fucatis verbis decipere, & ludificare velim: cuius ſceleris pœnas anima mea grauiſſimas expenſura eſſet. Hoc enim verè peccatum in Spiritum ſanctum eſt, de quo Chriſtus comminatur, quod neque in hoc neque in futuro ſeculo, hoc eſt, nunquam in æternum remittatur. Cùm igitur conſcientia mea, de doctrinæ, quam hactenus confeſſus ſum, veritate, teſtimonijs verbi diuini ſic perſuaſa, conuicta, & capta ſit, nec aliud melius probatis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs docear: cum omni ſubiectione & reuerentia, per miſericordiam Dei, quā in miranda incarnatione & paſſione vnici dilecti filij ſui, Domini & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti humano generi exhibuit, Cæſ. Maieſt. oro, ne inclementer accipiat, quòd in hoc Decretum de Religione, ſeu librum Interim non conſentio, ſed in Auguſtanæ Confeſſionis doctrina firmiter perſeuero: & rebus omnibus poſthabitis, id ſolum ſpecto, vt confecto miſeræ huius & ærumnoſæ calamitoſæq; vitæ curriculo, æternæ ſalutis & lætitiæ particeps fieri queam. Nam quòd Cæſ. Maieſt. à quibuſdam inſtillatum eſſe audio, me non religionem & fidem, ſed inanem aliquam reputationem aut gloriolam mundanam ſpectare: quid quæſo inter omnia bona temporalia mihi optatius euenire poſſit, quàm liberatio ex hac cuſtodia, ac vt in hac infirmi corporis mei grauitate, apud vxorem & liberos in quiete & ocio viuere poſſem? Hæc cordium cogitationes ſunt, quas nemo niſi Deus perſpicere poteſt. Teſtificor autem in conſpectu Dei, & in extremo iudicio, cùm à me & omni-

M. D. XLVIII.

& omnibus hominibus rationem vitæ, in hac vita, cogitationibus, sermonibus & factis transactæ Deus poscet, testificabor; me nihil aliud hac in re spectare, quàm ipsius Dei omnipotentis gloriam & gratiam, ac vt æternæ vitæ hæreditatem adire possim. de quo Cæs. Maiest. nihil dubitare, & captam ac constrictam conscientiam meam, quæ intolerabilem Dei iram & condemnationem grauissimè metuit, clementer & benignè ferre & tolerare dignetur.

Ad externa & politica negocia quod attinet, subiectissimam obedientiam omni cum fide Maiestati ipsius Cæsareæ præstare semper cupidus fui, quod Deus nouit. Idem deinceps quoq; faciam, & quæ Cæs. Maiest. promisi & iuraui, vt principem & virum bonum decet, inuiolate seruabo. DEVS benigniss. Cæs. Maiest. erga me animum emolliat, vt gratiam apud eam inueniam, & tandem à diuturna hac captiuitate me paternè liberet, ne primus ego sim omnium principum & consanguineorum Maiestatis suæ, qui vitam suam captiuus apud C. Maiest. ipsius transigat. Cui me subiectissimè cum omni reuerentia commendo. Hæc illustris confessio, periculosissimis illis temporibus, constanter à Duce Sax. elect. captiuo edita, maiorem optimo principi, in omnium piorum animis, & tota ecclesia sanctorum, laudem & gloriam ad omnem posteritatem peperit, quàm vllæ victoriæ bello partæ adferre vnquam potuissent.

CHRISTIANO III. Daniæ Regi ac Ioanni & Adolpho Holsatiæ ducibus, Carolus Cæsar, feudum Ducatus Holsatiæ & vnitarum regionum Stormariæ & Ditmarsiæ, post aliquot annorum disceptationes, tandem solennibus literis, Bruxellæ contulit: omniaq; eorum priuilegia, libertates, iura, per priores Imperatores collata, vsus etiam, & consuetudines veteres ac honestas confirmauit. Tribuerat Carolus initio Imperij ius conferendi Ducatus Holsatiæ sororio suo, Christiano II. Daniæ Regi, quod ægerrimè patruus ipsius Fridericus Holsatiæ dux ferebat, nec prius acquieuit, quàm Bordesholmæ rex Christianus, iuri suo à Cæsare accepto, pro se & hæredibus renunciaret. Postea Christiano rege per Fridericum patruum ex *Dania pulso*, nunquam Fridericus, vel filius Christianus, Carolo Cæsare amico *vtebantur*, donec in comitijs Spiræ lites illæ compositæ, & paulò post, rege Christiano opem nullam Ioanni Friderico Saxoni & Hasso confœderatis suis in bello Germanico ferente, beneuolentia Cæsaris erga ipsum aucta est. Quare petenti Feudum Holsatiæ hoc tempore in ampliss. forma contulit, & Friderici III. Imp. Bullam, qui comitatuum Holsatiæ & Stormariæ titulis abolitis, & ambabus prouincijs vnitis, Ditmarsiam quoque tanquam communi corpori inseruerat, & Ducatus honore ac dignitate ornarat, nominatim confirmauit, addita tamen clausula, vt Imperatori ipsi, & imperio, ac episcopæ Lubecensi, & omnibus alijs, nihil hæc inuestitura in suis iuribus præiudicet.

5. Octobr. — 1522. — 1544. — 1474. 14. Februar. Rotenburgi ad Tuberum.

In Polonia, rex Sigismundus I. cùm inter quatuor fratres, Casimiri magni filios, minimus natu, ad regnum tandem peruenisset, idq; 42. annos sapienter & feliciter rexisset, die Paschæ, quæ in Calend. Aprilis incidit, anno ætatis 81. rebus humanis exemptus est:

Post regnI patrII reX SIgIsMVndVs honores, ReX pIVs & fortIs, regna beata sVbIt,

relicto vnico filio, Sigismundo Augusto, ex Bona, Ioannis Galeacij, ducis Mediolan. filia suscepto, cum quo Iagellonum regum propago nostra ætate extincta est. Sigismundo patri funebrem laudationem luculentam scripsit Stanislaus Orichouius Ruthenus.

Ad Rhenum, Philippus Palatinus Rheni, Ruperti filius, Ottonis Henrici frater, qui Viennam, à Turcis obsessam defendit, & Ducatum VVirtebergensem nomine Ferdinandi regis administrauerat, Heidelberg. ex hac vita die 4. Iulij decessit.

Maximilianus Boëmiæ rex, Ferdinandi filius, cum patruele sua MARIA, Caroli V. filia, Pintiæ in Hispania nuptias celebraturus, Augustâ ex comitijs in Hispanias profectus est. ac inter cæteros, itineris comitem, Ericum ducem Brunsuicensem, habuit.

AVGV-

M. D. XLVIII. 12. Octob.

AVGVSTVS Saxoniæ dux, Henrici filius, Mauritij electoris frater, ANNAM, Christiani III. Daniæ regis filiam, Torgæ coniugem ducit.

Eodem tempore IOANNA, Henrici Nauarræ regis, & Margaritæ (sororis Francisci Galliæ regis) filia & hæres vnica, cuius crebra in bellis ciuilibus Galliæ, religionis causa gestis, postea mentio fit: Antonio Vendomæ principi, ex familia Burbonia, Caroli filio, in matrimonium datur, ex quo Henricus III. Nauarræ & IIII. Galliæ rex, natus est.

HERMANNUS Bonnus, ecclesiæ Lubecensis Superintendens, qui in patria diœcesi Osnabruggensi & alibi, ecclesias piè constituit, & consilijs ac doctrina rexit, 10 pridie Idus Februar. anno ætatis 44. in cœlestem patriam euocatus est.

HAVELburgensi ad Hauelum fl. Diœcesi, post Bussonem ab Aluensleben, mense Maio extinctum, Ioachimi II. electoris Brandeburg. rogatu vel mandato, filius Ioachimi, FRIDERICUS, à collegio electus, & paulò post, Ioanni Alberto, Magdeb. arch. sobrino suo, coadiutor adiunctus est.

1549.

Sequenti anno Ecclesiæ in Saxonia, & passim alibi in Germania, Confessionem Augustæ Imp. anno 1530. exhibitam hactenus amplexæ, disputationibus de libro Interim, & mutationibus doctrinæ ac rituum alicubi secutis, magnoperè turbatæ; & tristes ac plenæ scandali, de Adiaphoris, quorum nomen mutationibus illis prætexebatur, controuersiæ agitari cœptæ sunt, quæ totum decennium dura- 20 runt, quàs consultò hîc omitto. Obijt huius anni mense Nouembri, anno ætatis 40. FRANCISCVS dux Lunæburg. Henrici iunioris ducis Lunæburg. & Margaritæ, Friderici & Ioannis electorum Saxoniæ sororis filius, qui vnà cum auunculo Ioanne Saxone, & Ernesto fratre, confessioni fidei Augustæ anno 1530. subscripserat. Huius Francisci ex coniuge Clara, Magno Saxoniæ duce nata, filiam Claram, Bogislaus XI. Pomeraniæ dux in matrimonio habens, ducum Pomeraniæ familiam, aliquot ex ea susceptis filijs, nostra ætate propagauit.

Eodem mense, laudatissima Heroina, Margarita, Nauarræorum regina, Francisci I. Galliæ regis soror, pietate, virtute, & literis egregiè exculta, cùm superiore anno vnicam filiam Ioannam Antonio Burbonio elocasset, pensum vitæ terre- 30 stris absoluit.

Michaël Heldingus, quem Sidonium vulgo nominabant, quod fictitius Sidonis episcopus à PP. creatus esset, ab Imp. Carolo V. in superioribus Comitijs, concionibus in summo templo Augustæ habendis, & libro Interim scribendo adhibitus, commendatione Imperatoris, ad ecclesiæ Mersburgensis gubernationem postulatur, cùm Augustus Saxoniæ dux, superiore anno, paucis ante nuptias diebus, episcopam collegio resignasset. Verùm introductio in mensem Decembrem anni sequentis dilata est.

Paulus III. PP. anno ætatis 86. pridie Martini, animam exhalans, in locum suum migrauit.

FINIS LIBRI DECIMI SEXTI.

SAXONIAE LIBER DECIMVS SEPTIMVS.

Illustrissimis principibus & Dominis, Dn.

ADOLPHO FRIDERICO,

&

D. IOANNI ALBERTO,

IOANNIS FF. IOAN. ALBERTI NN. ALBERTI PRONN.

DVCIBVS MEGAPOLITANIS, PRINCIPIBVS HENETORVM, Comitibus Suerini, Dominis Rostochij & Stargardiæ:

Debitæ Illmo patri & auo pietatis & gratitudinis ergò,

Initia Gubernationis aui paterni Joannis Alberti, & res eodem tempore in Imperio actas,

Inscripsit

David Chytræus.

M. D. L.

ANNO Iubileo post natum Christum tricesimo primo, Megapolitanam ad littus maris Balthici ditionem, duo principes, Henricus, & huius fratris Alberti filius, Ioannes Albertus, ita regebant, vt in Nobilitatem & sedecim vrbes ac oppida maiora, Iurisdictionem communem ambo haberent, arces autem & præfecturas certas, vnde familiæ sumptus sustinerent, singuli proprias tenerent. Henricus dux senex septuagenarius, iam quadraginta sex annos patriam gubernans, & veræ religionis, iustitiæ, & pacis publicæ custos fidus & felix, duos habebat filios, Magnum, principem ingenio, sapientia, eruditione doctrinæ, virtute & pietate præstantem, episcopum Suerinensem; & Philippum, ab electore Palatino Philippo, auo materno appellatum, mente imbecilla & non constante ægrum. Ioannes Albertus iuuenis viginti quinque annorum, excultus literis, & excellenti ad virtutem, & res gerendas indole prorsus heroica præditus, quatuor habebat fratres, Vlricum, Georgium, Christophorum, & Carolum. Inter hos pactione inita conuenerat, vt Ioannes Albertus decennium solus ditionem à patre relictam administraret. Itaque coniunctam cum patruo Ducatus gubernationem Ioannes Albertus tenebat, & propter eximiam naturæ bonitatem, clementiam, humanitatem, industriam, à patruo & omnibus ordinibus diligebatur. Patruelis illius Magnus, Henrici filius, quadragesimum ætatis annum iam excesserat, nec tamen viuente adhuc patre, cuius decedentis ex asse hæres futurus erat, vllam publicæ administrationis partem attingens, Suerinensi diœcesi sua contentus, spartam, quam nactus erat, ornare studebat. Cumque omnes boni in patria, summam de illius pietate, virtute, prudentia, bonitate, iustitia, & in literas munificentia, expectationem fouerent: ecce ineunte hoc anno Iubileo, præter omnium opinionem, summo cum parentis senis, & nobilissimæ coniugis, omniumq; subditorum dolore & luctu, ante patrem, nullis post se relictis liberis ex vita euocatur.

natus 1509. 4. Iulij.

28. Ianuar.

Episcopam verò Suerinensem, morte ipsius vacantem, etsi penes collegium electio erat, tamen cùm Ducatus Megapolitani membrum esset, duces Henrici senioris commendatione, Vlricus dux Megapolitanus Ioannis Alberti frater, obtinuit: seniore fratre, Ioanne Alberto, tum ad Borussiæ ducem, qui secundas cum Anna Maria, Erici senioris ducis Brunsuicensis filia, nuptias celebrabat, proficiscente. cui, in nuptijs illis, vnica ducis Borussiæ filia ex priore coniuge, Dorothea, filia Friderici I. Daniæ regis, suscepta, Anna Sophia, desponsata est.

GEORGIUS, Ioannis Alberti & Vlrici frater, à iuuenili feruore animo ferox & audax, cùm se neglectum videret, collecto militum manipulo, arcem episcopi Bazouiensem aliquot dies obsidet. Verùm patruo subditos ad eum depellendum conuocante, relicta patria se ad Henricum ducem Brunsuuicensem contulit, cui vrbem Brunsuuigam mense Iulio & Augusto, exiguis copijs obsidenti, militauit. Nam Dux Brunsuuicensis, ditionis suæ metropolin Brunsuuigam, certis conditionibus ac priuilegijs ipsi subditam, sed proximis annis, ob religionis mutationem & alias controuersias minus dicto audientem, nec dum à reditu principis integrè reconciliatam, & hoc tempore, receptum Nobilibus principi suo minus obedientibus præbentem; Idibus Iulij, ab ea parte, qua Guelforum arcem spectat, vix vno lapide à porta Aegidij castris admotis, oppugnabat. Præcesserant variæ vltro citroq; illatæ iniuriæ, & paulò ante ciues Brunsuicenses erumpentes ex vrbe, nobiles aliquot, principis ministros, eorumque famulos circiter triginta, ac in his prædones aliquot, conuiuio nuptiali Barbicæ assidentes, in vrbem abduxerant, & prædones capitis supplicio adfecerant. Quatriduo post ad Dettenam, ouile principis recens extructum, abactis ouibus, quòd pascuis subditorum vrbis in præfectura Asseburgensi incommodarent, funditus euerterant. Cœnobium etiam Rittershusense, templo & omnibus ædificijs destructis, solo æquarant. Imò in conspectu arcis Guelforum pagum Stokam, pecoribus abactis, incensum cremarunt. Quare vt has excursiones princeps coërceret, copias ad viciniam vrbis duxit, & vallo ac fossa muniuit,

19. Maij.

Mense [illegible]

Initio Iulij.

14. Iulij.

M. D. L.

28. Iulij.

niuit, vbi quotidianis velitationibus, rapinis, ac incendijs, duos ferè menses inter se mutuò grassabantur. ac in castra Henrici, Ericus etiam dux Brunsuicensis patruelis, sexcentis militibus comitatus, & Georgius dux Megapolitanus venerunt. Inter cæteros hostiles conatus, Ocram fluuium, obiecto aggere, aliò auertere dux Henricus moliebatur, ita vt continuos sex dies, aquæ cursus in vrbem impeditus, molarum etiam vsum excluderet. sed irrita hæc quoq; molitio fuit. Tandem verò Cæsar Carolus, comitia tùm Augustæ celebrans, & principi, & ciuitati Brunsuicensi, seuerissimè mandat, vt armis vtrinq; positis Pacem colant, & controuersias omnes ad Cæsaris & Imperij amicam vel legitimam cognitionem ac dijudicationem deferant. Quare vicinorum electorum Saxonicis & Brandeburg. legatis D. Ioanne Strambergio, & D. Leuino Schullenburgio, & ciuitatum aliquot consulibus intercedentibus, induciæ factæ, obsidio soluta, & copiæ dimissæ sunt. ex quibus, Georgius dux Megapolitanus, ter mille pedites & ducentos equites sibi adiunxit. Quos cùm in Ducatum Megapolitanum, ad extorquendam patruo & fratribus partem ditionis, vel certè Suerinensem diœcesin, ducturus ab illis existimaretur; in Megapoli etiam copiæ militum defensionis causa collectæ sunt, quas postea Ioannis Alberti principis, optimè religioni puriori, & ciuitati Magdeburgæ cupientis, consilio & opera, baro Heideccus, & Volradus comes Mansfeldicus, Alberti filius, Magdeburgicis opem laturi, ad se traduxerunt.

8. Septemb.

Georgius verò, vt milites à se conductos, quibus stipendia dare non poterat, direptionibus & prædis aleret, & sibi obsequentiores & alacriores redderet, in Magdeburgensium proscriptorum oppida & pagos, rapinis & exactionibus pecuniarum, quibus domicilia sua ab incendijs redimerent, aliquot dies grassatur, ac paulatim Marchiam versus procedens, prætérita iam vrbe Magdeburga & VVolmerstadio, impedimenta sua Garlebium versus præmiserat. MAGDEBVRGICI verò, in singulas horas agricolarum opem implorantium querelis & lachrymis solicitati, occurrere hosti, grauiter dissuadente Heidecco & Barnero decreuerunt. Itaque cum duodecim cohortibus peditum, & centum equitibus vrbe egressi, VVolmerstadium veniunt. Postero die Mauritij manè, propè Hildeslebium, ad Oram fluuium hostem iam abeuntem assequuntur. Georgius circumducto agmine, Magdeburgenses à tergo adoritur, vbi promiscuam agricolarum multitudinem, belli imperitam, inuadens, primo impetu dissipat, & turbatis ordinibus, cæteros etiam in fugam conuersos ingenti strage profligat. Cæsi sunt ex Magdeburgensibus circiter mille ducenti, plærique agricolæ: milites & ciues ducenti, & in his turbulentissimi multi, quos, si vixissent, intra vrbem tumultuaturos metus erat; capti trecenti, amissa tormenta maiora vndecim, & cutules machinæ omnes.

21. Septemb.

22. Septemb.

Sic Magdeburgensi bello, & obsidioni vrbis mox secutæ, initium Georgius iuuenis dux Megapolitanus dedit. qui, VVolmerstadio statim post prælium dedito, regressus, Schonbecam ad ducem Saxoniæ Mauritium, quem Canonici Aduocatum & protectorem archidiœcesis statim post mortem archiepiscopi Alberti elegerant, se contulit. ad quos initio Octobris Ioachimus marchio Brandeburgensis elector, cuius filius Fridericus, Ioanni Alberto archiepiscopo mortuo, successor destinatus erat: & Capitulares ac ordines diœcesis præcipui, de ratione instituendæ obsidionis deliberaturi, accesserunt. ac prima castra Fermerslebiæ ad Albim locata, deinde Bucouij, Berldorffij, Harsdorffij, & trans Albim Cracouiæ ad caput pontis castella erecta sunt. Mense Nouembri, in comitijs Augustanis, Carolo Cæsare vrgente, cura belli, Mauricio, communi Imperij nomine & sumptu administrandi commendata, & sexaginta millia aureorum in singulos menses, & pro sumptibus iam factis, centum millia ex Imperij ærario destinata sunt.

17. Maij.

Sunt autem tres distinctæ vrbes MAGDEBVRGÆ, secundum Albis fluuij longitudinem sitæ, Senatibus, iudicijs, mœnibus & munitionibus distinctæ. Vetus vrbs, suo iure & legibus ac libertate & priuilegijs amplissimis, à Cæsare Ottone & archiepiscopis donata, & muris, aggeribus, fossis, alijsque munitionibus firmissimis

mis vndequaq; cincta, archiepiscopum patronum superiorem agnoscit. cui Noua Ciuitas ampla & populosa, longo tractu ad Septentrionem, ad meridiem verò Sudenburga, vtraq; archiepiscopo subiecta, adiacent. ad occasum campi patentes, & agrorum planicies fertilissima, munitionibus contigua est: ad ortum, Albi fluuio trium vrbium mœnia alluuntur. Cùm igitur hostes Nouam Ciuitatem ad boream occupare decreuissent, in opposita parte ad Sudenburgæ portam, domo incensa, tumultum ineunte nocte excitant. Quem depellentibus obsessis, hostes Nouam Ciuitatem, quæ, cùm vacante sede, capitulo immediatè subiecta & obediens esset, prorsus secura, nihil ab his periculi metuendum sibi iudicabat, inuadunt & occupant; ac, vt in capta vrbe fieri solet, cædibus & direptionibus grassantur. Cùm autem contigua veteris vrbis munitionibus Neapolis esset, Magdeburgici milites eadem nocte erumpentes, partem suæ vrbi vicinam, igne iniecto, vsque ad forum & curiam incendio absumunt. Reliquam partem hostes, nouis fossis & aggeribus excitatis muniunt. Postridie, Magdeburgici metuentes, ne alterum quoq; suburbium meridionale in hostium potestatem veniret; incolas illius omnes subitò, cum bonis quæ asportare possent, ad se in vrbem concedere iubent. post meridiem Sudeburgam incendunt & solo æquant.

M. D. L.

28. Nouemb.

Etsi autem vndique conclusi & cincti exercitu hostium Magdeburgici, non diu sustinere potentissimi Cæsaris Caroli victoris, & totius Imperij vires posse videbantur: tamen ingenti magnitudine animi ac constantia se defenderunt, & paucis diebus post, noctu, vltra milliare ab vrbe Otterslebiam egredientes, ducentos & viginti quinque viros nobiles & alios, postridiè verò in velitatione quadam Georgium ducem Megapolitanum, acriter dimicantem & vulneratum, equo lapso, captiuum in vrbem duxerunt, & tandem vertente anno, salua religione, & libertate integra, & immortali ad omnem posteritatem, fortitudinis, constantiæ & pietatis, laude & gloria comparata, ex omnibus his periculis sunt eluctati. Hæc occasione Georgij ducis Megapolitani, de bello Magdeburgensi, hoc loco intexere volui. cùm alioquin integra obsidionis non solùm historia, sed etiam Ephemeris perpetua, à Sebastiano Besselmeier (qui rebus omnibus interfuit) à Spangenbergio, & alijs consignata extet. Scriptorum verò, quæ causas belli & Excusationes continent, vltro citroq; à Magdeburgensibus & eorum hostibus editorum summas Sledanus etiam commemorat,

19. Decemb.

20. Decemb.

LVBECENSI Ecclesiæ, post Baltazarum Ranzouium in carcere mortuum, Iodocus Hodfilter Osnabrugensis, Romæ degens, ac multarum ecclesiarum beneficijs fruens, à collegio, cuius præpositus absens fuerat, præfectus, & statim confirmatus est. Hic ex tenui & humili loco (nam pauperis pilearij Osnabrugensis filius, in scholis Monasteriensi & Dauentriensi mendicando victum aliquandiu quæsiuit) patientia laborum, diligentia in studijs, & virtute, ac industria singulari, paulatim prouectus, ad principis Imperij dignitatem & fastigium tandem peruenit. Coloniæ titulum magistri Philosophiæ accepit. Cumque patronum haberet Eberhardum Volthagium, Iuris Pontificij doctorem, Cardinalis Laurentij Campegij, aliquot Pontificum in Germania legati, secretarium, extemporali facundia & eleganter scribendi facultate & memoria insigni præstantem: hic discessurus à Cardinali, Iodocum Hodfilterum suo loco commendat, vt legati in Germania interpres & epistolarum magister esset. Hic primus ei, ad secutas dignitates, & multorum in Germania collegiorum Canonicatus adsequendos, & Alexandri Farnesij, postea Pauli III. familiaritatem aditus fuit. Mortuo enim Campegio, totum se Farnesio dedidit. Qui toto pontificatus sui tempore hunc inter præcipuos domesticos Referendarium, vt etiam successor Iulius III. habuit, apud quem triennium adhuc, postquam episcopus Lubecæ electus erat, Romæ commoratus est. tandem in diœcesin suam discessurus, petit à pontifice, vt cæteras etiam dignitates & beneficia ecclesiastica, quæ plurima possidebat, retinere sibi cum episcopa liceret. Cùm autem grauius & durius quàm sperasset Pontifex hanc impudentem illius flagitationem & auaritiam taxasset: priusquam Romà discederet, repentè extin-

M. D. L. ctus est, nec diœcesin suam episcopus vnquam vidit. Erat eo tempore Pontifex IVLIVS III. Ioannes Maria Montesansouinus à patria dictus. is, cùm Tridenti & Bononiæ Concilij præses fuisset, huius anni Iubilæi initio, Pontifex Romæ creatus est. qui concilium, petente & instante Carolo Imperatore, Tridenti anno sequente instaurauit.

MERSBVRGENSI Diœcesi, quam sexennio ante Augustus dux Saxoniæ, & Georgius princeps Anhaldinus, ille in gubernatione politica, hic in ecclesiastica, administrare coniunctis operis cœperant, cùm Augustus quarto post initam gubernationem anno resignasset: obtrusus est à Carolo V. Imperatore, paucis quibusdam canonicis sollicitantibus, Michaël Heldingus, quem Sidonium vulgò appellabant, suffraganeus Moguntinus, qui in comitijs Augustæ celeberrimis, docendi muneri in summo templo præfectus, magna cùm doctrinæ, eloquentiæ, & moderationis laude, de Missa conciones, quæ extant, habuit, & cum Iulio Pflugio & Ioanne Islebio, Interim, quod vocant, fabricarat. Is, cùm Regalia episcopi à Cæsare Carolo, & confirmationem à Pontifice, multò ante impetrasset: tandem hoc anno exeunte, possessionem à Capitulo flagitauit. cui duas conditiones Georgius princeps Anhaldinus, collegij senior, qui iam triginta duos annos illius membrum fuerat, proposuit, Ne quam doctrinæ aut rituum in ecclesijs ad diœcesin Mersburgensem pertinentibus, piè antè constitutis mutationem tentaret. deinde vt sacerdotes maritos loco non moueret. Suo etiam nomine Protestationem antea factam de illegitimo processu in Postulatione Sidonij seruato, & persona, officio ac doctrina ipsius, cum ecclesiarum diœcesis Mersburgensis confessione non congruente, repetiuit, nec in traditionem possessionis consentire posse ostendit. Episcopum se quidem, cui Cæsarea Maiestas Regalia clementissimè tradiderit, pro Gubernatore & principe agnoscere & venerari. Verùm si in doctrina & ritibus sacramentorum à se institutis aliquid mutet, nequaquam se ipsi, vt Episcopo, parere velle. Cùm autem post longas vltrò citroque habitas collocutiones, tandem episcopus promisisset, Nihil se in Religione hoc tempore in diœcesi vsitata mutare, & clericos maritos non minus quàm cæteros subditos tueri velle; nec quicquam nisi de consensu & consilio collegij emendaturum esse: possessio ipsi tradita est. quam in vndecimum annum, qui fuit à nato Christo millesimus quingentesimus sexagesimus primus, ætatis ipsius quinquagesimus quintus, retinuit. Misnensem diœcesin, Nicolaus è Carlevviciorum gente, eodem anno regere cœpit. cui cum electore Augusto controuersiæ perpetuæ intercesserunt.

[Margin: 1544. 1548. 1. Octobr. 1547. 1548. 1. Decemb.]

Ad Comitia, Augustæ à Carolo V. mense Iulio inchoata, in quibus de Concilio, de Interreligione vsque ad concilium seruanda, de restitutione Iurisdictionis & bonorum sacrorum, de puniendis rebellibus, deliberari Carolus volebat; Mauritius dux Saxoniæ elector, quantumuis crebrò ab Imperatore vocatus, non accessit: tùm quòd Religionis mutationem, & concilij, quod tantopere Cæsar vrgebat, actiones non probaret; tùm verò inprimis, quod Cæsarem, ab electoribus, vt filium Philippum Hispaniæ regem, quem Augustam ea de causa secum duxerat, in Imperio successorem sibi deligerent, petiturum esse, intellexerat. ac Magdeburgense bellum postea eò cupidius arripuit, vt honestiore prætextu à deliberationibus illis abesset. Carolus verò, in eam curam tota mente incumbens, cùm Moguntinus ac Treuerensis, qui soli ex electoribus aderant, spem illi de suis suffragijs, modò Rex Ferdinandus legitimè antea electus, sponte ius suum abdicaret; prolixè facerent: Mariam sororem subornatam ex Belgico Augustam accersit, vt apud fratrem Ferdinandum causam sollicitaret. Maximilianus etiam, Ferdinandi filius, Cæsaris gener, ex Hispanijs ea de causa à patre vocatus Augustam venit. vbi cùm ad mensem Martium vsq; inter eos tractatum fuisset, etsi plurimum laborabat Imperator, tamen eodem in statu res permansit.

[Margin: Mense Decemb.]

Eodem anno, inter Carolum V. Imperatorem, & Gostauum Sueciæ regem, Pax & amicitia tandem constituta; & fœdus inter regna Angliæ & Sueciæ renouatum; & inter Gallos & Anglos pax mense Aprili facta, & Bononia, Gallo, quater mille

M. D. L.

mille auri pondo soluenti, restituta est. Africa etiam seu Aphrodisium Africæ vrbs, quam Dragut Rais, pirata Turcicus, paulò ante occupauerat, per Ioannem Vegam Siciliæ proregē & Andream Doriam expugnata, & solo æquata est. Dragut Byzantium ad Solymannum confugiens, nouis bellis, aduersus Carolum in mari mediterraneo, & Ferdinandum in Vngaria, à Solymanno irritato statim illatis, facem subministrauit. Cuius classis sequenti anno Tripolin arcem & oppidum Africæ, ditionis equitum Melitensium, occupauit: eique Dragutem cum Imperio præfecit.

10. Septemb.

In Liuonia, exeuntibus iam cum anno Iubilæo inducijs, quas VValterus Pletenbergius olim, optimis conditionibus, post binas de hostibus partas victorias, cum Moschis sanciuerat: Iodocus à Recke episcopus Derbatensis, prorogationem illarum, missis legatis, à Iohanne, Basilij filio, Moscorum tyranno petit. Is quinquennium prioribus inducijs hac conditione addit: Si templa Ruthenorum, in prima religionis pontificiæ mutatione destructa, Liuoni instaurent, & suæ gentis hominibus illic negociantibus liberum religionis suæ exercitium, & mercaturæ cum exteris exercendæ facultatem restituant, & tributum ex diœcesi Derbatensi antiquitus Plescouiensi Ruthenorum duci debitum persoluant. Episcopus Iodocus, communicato cum quibusdam alijs Liuoniæ ordinibus consilio, conditionum receptionem suspendit; & statim postea tempestatem à Moschis, si petita non præstarentur, imminentem prospiciens, collecta ex oppignoratione prædiorum episcopæ pecunia, quantam maximam conficere, & conuasatis omnibus, quæ ex Liuonia asportare poterat, in VVestphaliam discedit, substituto in locum Hermanno quodam VVesaliense vicini cœnobij Abbate. Moschus interea cum Tattaris Casanis & Astracanis, quorum vrbs ad ostium VVolgæ in mare Caspium se exonerantis sita est, bellum gerit, & vtroq; dominatu occupato, imperij sui limites ad Caspium vsq; mare prolatat.

15. August.

1551.

1552.

In Polonia, Barbara Radeuila, Sigismundo Augusto Regi aliquot annos nupta coronatur, & paulò post extinguitur. de qua sequens distichon extat, cuius prior versus Hexameter, annum natiuitatis: Pentameter annum coronationis continet:

ILLVstrI qVanqVaM CapIte esset CInCta Corona, Barbara regaLes Mæret aDepta toros.

Annus coniugij: *VXor qVoD fVerIs AVgVstI Mæreo rVrsVs* Annus mortis: *Barbara te Lætor post Data regna MorI.*

M. D. LI.

Anno Millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, continuabatur in Saxonia vrbis Magdeburgæ obsidio, quam Carolus Cæsar, cùm in tota superiori Germania, omnes ferè metu fracti, promulgatis libri Augustani, quem Interim nominarunt, decretis vel omnino parerent, vel se parere simularent; & in sola ferè vrbe Magdeburga publicè & palàm Refutationes illius Sphingis ederentur; acerbissimè oderat & punire cupiebat. Eam Mauritius elector Saxonicus, non tam odio illius vrbis, quàm studio declinandi hoc prætextu deliberationes de successione filij Cæsaris in Imperio, quæ tum in Comitijs Augustæ agitabantur, ad id bellum à Clero Magdeburgensi excitatus, & postea ab Imperio Dux delectus, oppugnabat, cùm quidem initium belli primum Georgius dux Megapolitanus superiore autumno fecisset. Quem Henricus, Georgij patruus, & Ioan. Albertus frater, duces Megapolitani, aduersus se ducturum metuentes, tuendi ac defendendi sui causa, copias ad quatuor millia peditum, ac trecentos equites conscripserant. Eas, inchoata deinde Magdeburgensi obsidione, à Megapolitanis ducibus exautoratas, Iohan. Heideccus ante biennium à Cæsare proscriptus, & Ioannes ac Volradus Mansfeldij Comites (quorum pater Albertus, à Cæsare, facultatibus omnibus in agnatos ipsius translatis, ante triennium exutus, cum coniuge Anna, & filio Carolo in vrbe agebat, & fidelem obsessis ciuibus operam consilio nauabat) vt Magdeburgicis opem ferrent, conscio & assentiente Ioanne Alberto duce Megapolitano, ad se traduxerunt. Quibus cùm ex itinere aliquot equitum alæ accessissent, adeoque vndecim tormenta, incertum quo è loco aduecta essent, ad Idus Nouembris in agrum Verdensem duxerunt, & prouinciales denunciata omni cædis atque incendiorum clade, nisi ocyus parerent, octies mille aureorum

1550.

1550.

M. D. LI. summam popoſcerunt. Præterea cum Rodeburgum fruſtra tentaſſent, Verdam deditione occuparunt, & præſidium impoſuerunt, promotiſque dehinc copijs in agrum fertiliſſimum, quem veterem vocant, ditionis Bremenſis populabundi peruenerunt, & non exiguo auri pondere colonos mulctarunt.

Fama in caſtris Mauritij emanarat, has copias, vt obſeſſis Magdeburgicis opem ferrent, conſcriptas eſſe. Ille ergo aduentum earum ad vrbem non eſſe præſtolandum ratus, ſed priuſquam vires acciperent opprimendas, cum aliquot vexillis peditum ac equitum turmis, aſſumpto Alberto Brandenburgico, Caſimiri filio, è caſtris exceſſit, & ad hoſtem celerrimè contendit. Priuſquam ille adueniret, & cum finitimis inferioris Saxoniæ principibus vires conſociaret, regreſſi ex agro veteri Mansfeldij cum exercitu extentis itineribus Verdam ſe receperunt, & manum militum, quos Lippenſis & Hoienſis comites, Saxoni & Brunſuicenſi auxilio mittebant, ex improuiſo non procul à Retheno adorti, ceciderunt & profligarunt, quorum pars fuga ſibi ſalutem peperêre, pars abiectis armis in præterfluentem Alleram, qui ex hiberna niue atque imbribus intumuerat, ſeſe coniecerunt, dumque vadum tentant, abſorpti vorticibus periêre. Cuius rei nuncium cum quidam è clade elapſi VValſradum oppidum ſub veſperam detuliſſent, Henricus Brunſuigius, qui illuc cum ſuis peruenerat, adeo perterritus eſt & perturbatus, vt inſtructa ſub oppido acie, tota nocte peruigil conſtiterit. Poſtridie coactis vniuerſis ſociorum copijs, principes, Mauritius, Brandeburgicus, Brunſuicenſis, Antonius Oldenburgicus, quibus Chriſtophorus archiepiſcopus aderat, cùm præliolo dimicatum eſſet, in pago Davvelſem, nouem ſtadijs ab vrbe Verda diſtante, fixis tentorijs conſederunt. Concluſi intra mœnia Mansfeldij, cùm eruptionem facere, vnoque agmine diſcedere non auderent, quod robore numeroque militum à principibus ſuperarentur, cum principibus de dedenda vrbe paciſcuntur: cùm disertè antea Mauritius, marchionis Ioannis Brandeburgici, & Ioannis Alberti Megapolitani legatis promiſiſſet, ſe non perditurum eſſe vrbem Magdeburgam, ſed & religionem & libertatem ijs relicturum, ac idem facturum paulò poſt eſſe, quod illi iam cogitarent. Mansfeldici igitur vniuerſo tormentorum apparatu, cum armis farcinisque tutò Verda diſcedere à principibus permittuntur, cùm fidem prius dediſſent, ſe intra ſex menſes aduerſus Mauritium ſocioſque arma haud laturos. Famâ rei benè geſtæ in caſtris Magdeburgicis perlatâ, crebris tormentorum bombis lætitia eſt excitata. Mauritio, antequam dilaberetur, inceſſit libido inſpiciendi exercitum illum, vno agmine ſub ſignis incedentem. Quod cum fieret, quinque cohortes, viris militaribus, diuque in armis exercitatis, ſtipatas, denuo conducit. Quibus in fidem ſuam receptis, in caſtra redijt. Non multò poſt Heideccum, à Cæſare proſcriptum, qui his copijs cum Mansfeldijs præfuerat, ad ſe traductum, in familiam ſuam & familiaritatem intimam admiſit, Lipſiæq; præfecit.

1551.

6. Ianuar.

14. Ianuar.

25. Ianuar.

Mauricius, qui ſæpè per literas ac legatos, Carolum Cæſarem de liberando ſocero, Haſſiæ principe, fruſtra appellaſſet, & Cæſarem in Germania non ſecus, ac in prouincia bello capta, pro arbitrio plurima agere; nec promiſſum ſibi, & marchionibus, Ioanni, & Alberto, & alijs, de Religione factum, ſeruari cerneret; & à Ferdinando rege, ac Maximiliano filio (qui in Hiſpaniam cum Philippo patruele, Maio exeunte redijt) rogaretur, ne dignitatem Ferdinandi ac ius ſucceſſionis in Imperio, quod legitima principum ſeptemuirorum electione ad eum delatum eſſet, transferri in Hiſpanum ſuo ſuffragio confirmaret; iam tum conſilia belli aduerſus Imperatorem ſuſcipiendi, & vi Landgrauium liberandi animo agitabat, quem aſſiduis cohortationibus & tragica exaggeratione ac deteſtatione tyrannidis Hiſpanicæ, quam in liberum Germaniæ Imperium & principes petulanter Cæſaris aula exerceret, Heideccus quotidie inflammabat.

Galliæ rex Henricus, eo tempore, Octauium Farneſium, Parmæ principem (cuius patre ante quadriennium à ciuibus Placentiæ trucidato, Ferdinandus Gonzaga Cæſaris nomine Mediolani præfectus, Placentiam occuparat) in fidem ac clientelam, præſidio Gallico Parmæ impoſito, recepit; & maiora meditans, cùm Mauri-

1547.

Mauritium Saxonem, Hessos, aliosque Germaniæ principes, à Carolo Cæsare alienos animaduerteret, misso cum occultissimis mandatis ad Mauritium legato Ioanno Fraxineo Baionensi episcopo, animum illius de fœdere tentat. Itaq; in domum venatoriam syluæ Lochanæ, Mauritius, conuocatis principibus Ioanne Marchione Brandeburgensi (qui primus cum Mauritio hæc consilia oppugnandi Cæsaris contulerat, sed postea offensionibus quibusdam exortis se subduxit) Ioanne Alberto duce Megapolitano, quem sola veræ Religionis & salutis ecclesiæ & ciuitatis Magdeburgensis, & libertatis Germaniæ publica cura afficiebat; VVilelmo Hassiæ Landgrauio, quem iustissimus dolor detenti in custodia patris, & ditio-
10 nis Cattorum Melibocorum à Cæsare Nassouijs adiudicatæ, & sibi ac posteris suis Hassiæ principibus ereptæ, extimulabat; & Alberto marchione Brandeburgensi, de ineundo inter se & cum Gallo fœdere, & bello, communis Germaniæ libertatis, & principes captiuos vindicandi causa, Cæsari inferendo, cum illis communicat. Cumque de tempore mouendi belli maximè idoneo deliberaretur, neque id ante sequentis anni initium suscipi posse appareret; tantisper ducendum esse bellum Magdeburgense sentiebant, vt copiæ militum prætextu belli Magdeburgensis coniunctæ, donec contra Imperatorem ducerentur, retineri; & consilia belli, quæ, si nouus miles denuò conscribendus esset, emanatura erant, occultari; & pecunia in ærario Imperij reliqua, ne ab hostibus præciperetur, bello Magde-
20 burgico insumi posset. Quod si diutius famem sustinere obsessi Magdeburgici potuissent, totam sequentem hyemem obsidio extracta forte fuisset.

Paulò ante per Heideccum vocari Magdeburgenses ad colloquium Mauritius iusserat. Is Secretario Senatus Magdeburg. Henrico Merckel, qui in vrbibus maritimis auxilia & pecuniam obsessis conficere conabatur; ad se vocato, rationem monstrat, qua cum Ducis Megapol. ad Georgium fratrem captiuum legatis in vrbem veniat, & obsessis, Heidecci erga eos beneuolentiam & solicitudinem ac fidem, qua causam illorum agat, exponi, eosque bene sperare de summa Reipublicæ & salutari exitu iubet, etiamsi diutius obsidio extrahatur: simul etiam hortatur, vt ad colloquium in salictis prati inter castellum Cracouiense & vrbem inter-
30 iecti accedant.

Die igitur constituta, Dux Mauritius, Carolouitio, Mordisio & Secretario intimo comitatus, cum totidem Magdeburgicis, Iacobo Gerike Cos. Leuino ab Embden syndico, Arnoldo Hoppio senatore, & Henrico Merckel secretario, in prato vrbi vicino congressus, per Mordisium exponit, etiamsi multa aduersus se & subditos suos proximis annis moliti, & aduersus se contumeliosa edi in sua vrbe passi sint, & collegium Archiepiscopi, cuius sit aduocatus, ex vrbe eiectum bonis omnibus spoliarint: tamen se heroica bonitate & clementia, & aliorum intercessionibus, non eorum meritis adductum, optare, eos, qui iam in extremas angustias redacti sint (terra enim vndiq; castellis & vallis conclusi erant, ac superiori mense
40 Aprili, ad Albim infra & supra vrbem castella vtrinq; erecta, & naues bellicæ cum tormentis collocatæ, omnem in Albi etiam euagandi potestatem eis ademerant) non funditus perire, modò Cæsari & collegio suo reconcilientur, & deinceps se, vt decet obedientes & bonos ciues gerant. deinde conditiones proponit, vt sibi nomine Cæsaris sine vlla conditione se dedant, supplices deprecentur, Imperij decreta omnia seruent, Canonicos in integrum restituant, & de damno dato satisfaciant, iuri se sistant, munitiones demoliantur, præsidium recipiant, centum millia aureorum soluant, tradant tormenta, fœdus contra Cæsarem & domum Austriacam nullum faciant. His postulatis, Leuinus ab Embden, vicissim ciuitatis nomine, adeo grauiter & patheticè respondit, vt Mauritius ab eo colloquio digressus,
50 summæ integritatis, fidei & zeli religionis veræ, ac odij in Pontificem grauissimum testimonium ei præbuerit. Nam ad deditionem quod attinet, salua Religione & libertate sua à maioribus accepta, se obedientiam & fidem subiectissimam illi, nomine Cæsaris, libentissimè præstituros esse, ostendit. Supplicem verò deprecationem, quasi hactenus velut pueri ignari quid agerent, vel alioqui petulanter

6. Maij.

M. D. L I. lanter & sine iusta causa tantas calamitates subierint, subiectissimè deprecatus est. Cùm enim sciant Magdeburgenses, se propter veræ de Deo & redemptore nostro Iesu Christo doctrinæ apertam & ingenuam confessionem, & libertatis à maioribus acceptæ defensionem, qua nullæ iustiores & grauiores causæ cogitari possint, hæc pericula sustinere; non posse nec debere se contra conscientiam fateri, quod impiè aut iniustè egerint, vel agnitam veritatem abnegare. Canonicis se satisfacturos, mulctam petitam soluturos, & omnibus cæteris articulis, quantum sola Religione & libertate salua fieri possit, obtemperaturos esse.

Etsi autem re infecta tum discessum est, & paulò post, mense Iunio, Pirnam, & Septembri VVittebergam euocatis, eædem ferè conditiones propositæ sunt: quod Cæsaris commissarius, cum quo illa tum necessariò communicabantur, nullas admittere alias vellet: tamen Heidecco internuncio, de Religione & libertate pristina conseruanda, & munitionibus non diruendis, ita Magdeburgicis à Mauritio cautum est, vt multò diutius eum vixisse superstitem ardentibus votis deinceps optarint. nam & Religionem, & munitiones vrbis, quæ Mauritium patronum & dominum, deinceps agnitura erat, & iurisdictionem in vrbe, ac cætera priuilegia integra & illibata eis conseruauit.

Cum autem eximia & singularis huius baronis Heidecci, erga puriorem religionem, & ducem Mauritium, ac ciuitatem Magdeburgensem, fides & constantia fuerit: Genealogiæ illius partem adscribam. cuius maiores, oppidum Heidecc, non procul à Noriberga tenentes, cœnobij Heilsbron fundatores fuisse, à quibusdam scribuntur.

Godfridus baro ab Heidecc circa annum Christi 1330. floruit.

Otto Commendator in Ellingen.	FRIDERICUS cœpit 1360. vsque ad 1403.	Conradus 1350.

IOANNES.

Fridericus. vxor Sibylla Ortebürgensis, ⊕ ἄπαις. 1425.	Ioannes, anno 1472. Oppidum Heidecc Ludoico Palatino cessit.

Conradus in aula Georgij ducis Bauariæ in Landshut vsque ad 1500.

IOANNES. 1548. à Carolo V. proscriptus, duci Mauritio ad Magdeburg. militauit. ⊕ 1554. Eileburgæ propè Lipsiam sepultus.	Georgius, Dynasta in Neusterlin ad VVald Nabam. Palatinis Philippo & Ottoni Henrico seruiuit.
VVilelmus, in aula Georgij Friderici ⊕ 1588. Anspachij.	Ioannes Vlrich ἄπαις ⊕.

Georg. Friderich, natus Regiomonte in Borussia 1584. die 29. Aprilis.

7. Nouemb. Tandem igitur Magdeburgæ, militibus, qui vrbem hactenus defenderant, gratiæ actæ, & captiui circiter sexcenti; ac in his Georgius dux Megapolitanus, liberi absque λύτρῳ dimissi sunt. 8. Nouembris bis mille pedites, & centum ac triginta equites armati tectis vexillis vrbe exierunt. 9. Nouemb. Mauricius cum suis in vrbem venit, & Iuramentum subiectionis ac fidelitatis à ciuibus accepit. Copias verò, pridie Magdeburgâ egressas, Georgius dux Megapolitanus dissimulato Mauritij nomine, denuò conduxit, ac in Thuringia hybernare iussit, donec, quid facto opus esset, edocerentur.

Hic finis belli Magdeburgensis fuit, quod æternam fortitudinis & constantiæ laudem, & gloriam apud exteras gentes ingentem, ciuitati illi peperit, quæ sola in Germania, aduersus potentissimi, & tot victorijs elati Imperatoris Caroli, ac to-

tius

tius Imperij arma, Religionem ac libertatem suam armis fortiter defendere, & obsidionem annua diuturniorem, excelso & infracto animo sustinere & perferre ausa est. & tandem, Deo virtutem inuictam iuuante, pacem, salua religione & libertate pristina, tolerabilibus conditionibus recuperauit. ac, vt inter principes eo tempore Ioannes Fridericus elector Saxoniæ captiuus, sic inter ciuitates, Magdeburga, illustri constantiæ in confessione exemplo, cæteris omnibus præluxit. Fortuna etiam Cæsaris, hactenus ferè perpetuò prospera & florens, titubare primùm ad mœnia Magdeburgæ cœpit; anno autem vertente, in Metensis vrbis obsidione, ad metam plane peruenit.

10 De hac miranda vrbis Magdeburgæ liberatione, aliquot eruditorum Epigrammata, ad insigne vrbis, virginem, inter duas turres, corollam dextra manu in sublimi tenentem, alludentia, Ioannis Stigelij, Ioannis Sturmij, Sapidi, Alberi, Ritzenbergij, & aliorum extant, quibus Epiphonema in fine adiungitur. O FELICEM SAXONIAE BETHVLIAM, PER CVIVS CONSTANTIAM, DEVS, PROPEMODVM AMISSAM GERMANIAE LIBERTATEM, TVM CHRISTIANAM, TVM CIVILEM, RESTITVIT!

Meydburg die heilge werthe Stadt/
Ein Jungfraw für ein Waffen hat.
Bedeut die heilge Christenheit/
20 Die Gott in jhrem hertzenleid
Sterckt vnd tröstet jmmerdar/
Vnd hilfft jhr fein aus aller fahr.
Welchs er an jetzt gedachter Stadt
Herrlich vnd wol bewiesen hat.
Gott sey lob/ danck/ preiss/ ruhm vnd ehr/
Die Stadt Meidburg durchs Rote Meer
Mit Gottes wort gegangen ist/
Für jhr ging her der HErre Christ/
Der halff jhr bald aus aller not/
30 Drumb dancken wir dem lieben Gott.
Den last vns fürchten vnd vertrawen/
Vnd fest auff sein verheissung bawen.
Sein liebe hand ist nicht verkürtzt/
Der HErr hat seine feind gestürtzt
Ins Rote Meer / durch seine macht/
Im staub vnd kot ligt all jhr pracht.
An Magdenburg der Widerchrist
Redlich zu schanden worden ist.
Die selge werthe Stadt fürwar/
40 Viel lenger denn ein gantzes jahr/
Hat ausgestanden grose fahr/
Von aller welt verlassen gar.
Der HErr von Himmel stund jhr bey/
Das sie ward aller sorgen frey.

Drumb

Drumb danckt sie Gott in ewigkeit/
Für seine grosse gütigkeit.

Erasmus Alberus.

TEutonicas vrbes inter clarißima VIRGO,
Iure tuum cingit parta corona caput.
Nam neq; blanditiæ potuêre, doliq;, minæq;,
Nec tibi virgineum vis vitiare decus.
Non homini tribuenda, Deo sed gloria soli est,
Incolumi per quem salua pudore manes.
Qui tibi mirificam mutato ex hoste salutem
Contulit, impediens alitis ora Iouis.
Seruauêre tuam concordia nobilis arcem,
Et constans circa dogmata vera fides.
Hinc tibi gratatur læto grex ore pusillus,
Dum vacuis loculis turba prophana gemit.
Grata Deo tanta ne de virtute superbi,
Et placita mores in pietate rege.
Cætera diuini quæ sors tulit aspera fati
Consule, seruata relligione, boni.

Ioannes Ritzenbergius.

Septemb. Dum VVittebergæ cum Magdeburgensibus, de componendo bello, & pacis conditionibus, per Mauritij consiliarios agitur, Mauritius cùm socijs principibus, Lochæ denuò conuentum celebrat, in quo, fœdus cum Galliæ rege, Mauritius elector Saxoniæ, VVilelmus Landgrauius Hassiæ, & Ioannes Albertus dux Megapolitanus concludunt. ac obsides Gallo postea, Iohannes Albertus Iuniorem fratrem Christophorum, VVilelmus fratrem Philippum, Parisios mittunt. Mauritio autem, Gallicis stipendijs militaturi erant, Albertus marchio Brandeburgicus, Georgius dux Megapolitanus, Christophorus comes Oldeburgensis, & alij. ac eo ipso mense, denuò ad Cæsarem legatos, pro liberatione Landgrauij intercessuros, Mauritius & Brandeburgicus Augustam mittunt. Quorum vt autoritatem maiorem intercessio haberet; Ferdinandi etiam Romanorum regis, & Alberti Bauariæ ducis literæ deprecatrices, & legati Christiani III. Daniæ regis, Palatini electoris Friderici, Palatini VVolffgangi, Ioannis marchionis Brandeburgici, Henrici & Ioannis Alberti ducum Megapolitanorum, Christophori ducis VVirtebergici, Ernesti Badensis, & alij, Mauritianis adiuncti, caussam restituendi in libertatem Landgrauij, communi nomine acturi, accesserunt. Cùm autem sex hebdomadas Augustæ desedissent legati, ac initio Nouembris, Cæsare Augustâ discedente, Oenipontem sequi iuberentur, ibi quoq; integrum mensem, priusquam audirentur, commorati sunt. Tandem cùm se redituros domum, nisi dominorum suorum

4. Decemb. mandata exponere liceret, Atrebatensi ostendissent, auditi sunt. nec tamen à Cæsare aliquot interpositis diebus, responsum aliud acceperunt, quàm negocium arduum esse, & longiorem deliberationem postulare. Ideo Cæsarem, vsq; ad Mauritij electoris Saxoniæ, quem breui expectet, aduentum, negocij illius tractationem differre. Intereà domum redire legatis licere, & principibus suis referre, Cæsarem intercessionis eorum memorem fore. Huius incerti & dubij responsi generalitate,

litate, cùm Cæsarem ludificari principes intercessores (vt paulò quàm ante incertiores essent) nec quicquam in soceri causa æquum impetrari ab eo pacatis rationibus posse, Mauritius existimaret: quod iam diu animo agitauerat, bellum aduersus Cæsarem suscipere, & fidem socero datam seruare, eumque armis, vel cum capitis sui periculo, liberare omnino decreuit. Interea ne consilia sua, donec anni tempus gerendis rebus idoneum adesset, emanarent: Cæsari, se ad eum Oenipontem venturum, scribit, & legatos Tridentum mittit, qui fidem publicam venturis ad Synodum Theologis impetrent. Theologos etiam velut ad Synodum ituros, Noribergam vsque progredi, & sibi Mauritio hospitium Oeniponte parari & instrui, tanquam mox venturo iubet, donec ineunte vere, cum exercitu iter ad Imperatorem Oenipontem versus institueret, vt sequenti anno exponemus.

MAGNVM & triste etiam in ecclesia DEI certamen his annis ab Osiandro, de Iustificatione Hominis peccatoris coram Deo, Regiomonte in Borussia motum, & aduersantibus illi Academiæ Theologis, acerrimè agitatum est: cuius Epitasis in præsentem annum incidit. Docuerat Andreas Osiander Euangelion Noribergæ, ab anno 1522. vbi in comitijs eum Albertus marchio Brand. summus Borussiæ magister, eo tempore concionantem audiens, & priuatim familiariter cum eo de doctrina religionis colloquens, primam sincerioris doctrinæ lucem in suo pectore ipsius ministerio accensam fuisse fatebatur. Postea igitur, promulgato à Cæsare Carolo V. Religionis libro, quem INTERIM nominabant, cùm summo in periculo passim in Germania pij Doctores versarentur, & Bucerus, Brentius, Snepius, Sarcerius, & alij, à magistratibus suis, quibus ante seruierant, dimitterentur: Osiander etiam Noriberga discedens, à vetere catechumeno suo, ALBERTO Borussia duce inuitatus Regiummontem in Borussiam profectus est, vbi Academiam quinquennio ante dux Borussiæ instituerat, in qua, Theologiam eo tempore docebant, Fridericus Staphylus Osnaburgensis, vir ingeniosus, qui sedecim annos Lutherum & Philippum VVittebergæ audierat, & summum gratiæ locum apud Principem aliquantisper tenebat. Petrus Hegemon Francus, Ioannes Tezelius concionator in aula Ducis Prussiæ, Melchior Isinderus Suidnicensis, cuius mentem melancholia graui & diuturnâ disputationes secutæ turbarunt, quibus accedebant flagrantibus iam dissidijs Georgius Venetus, Ioachimus Morlinus, Franciscus Stancarus.

[Margin: 1548. 1548. 1544.]

OSIANDER etsi gradu nullo in scholis ornatus, tamen ingenio ac eloquentia excellens, & non solùm in Theologia & Ebræa lingua, sed mathematicis etiam disciplinis omnibus, præclarè excultus, & iam recens ac nouus hospes, à principe, cæteris omnibus dignitate & gratia præferebatur, nec solùm pastor veteris oppidi & post obitum D. Georgij à Polentis, Sambiensis Episcopi, præsul Sambiensis, verùm etiam primarius Academiæ Professor constitutus, quatuor prima Geneseos capita sibi enarranda sumebat: Cumq; de creatione Hominis, ad Imaginem Dei disserens, hanc imaginem corpoream Filij Dei, seu Verbi incarnati substantiam, interpretaretur: Visibilem enim Christum, imaginem esse inuisibilis Dei, ad cuius similitudinem Homo conditus sit: addebat, loco de Imagine Dei diligenter tractato, effulsurum, quòd etiamsi peccatum non introiuisset in mundum, tamen Filius Dei humanam naturam assumpturus fuisset, sicut Alexander de Ales, Thomas, Bonauentura, Gabriel Biel ac Picus Mirandula olim disputarant. Hæc cum varijs reprehensionibus & obtrectationibus collegarum exagitari didicisset, peculiari libello typis descripto sententiam de imagine Dei suam exponit, & Filium Dei, etiamsi Adam non peccasset, nihilominus incarnandum, sed non crucifigendum fuisse, decem argumentis ordine explicatis contendit.

[Margin: Obijt Georg. Episcop. 28. April. anno Christi 1550. — 1549. — 1550.]

Interea verò grauior multò de IVSTIFICATIONE controuersia exarserat, quæ priorem obruit. Hanc breuibus ad disputandum sententijs, primùm Osiander comprehensam publicè in schola proponit, asserens, nos sola essentiali iusticia Dei iustos esse: essentiali eius vita viuere & victuros esse; essentiali ipsius gloria glorificari; essentiali illius charitate ad diligendum Deum & proximũ propter ipsum inflammari, & grauissime errare omnes, qui putent alia re quàm solo vno & viuo Deo, Patre, Filio

[Margin: 1550. 24. Octob. thesi 53. 56. 63. 69.]

M.D.LI. 73. Filio & Spiritu sancto, nos posse iustificari, viuificari, glorificari; & glacie frigidiora docere, qui doceant, nos tantùm propter remissionem peccatorum reputari iustos, & non etiam propter iusticiam Christi (essentialem & diuinam) per fidem in nobis habitantis.

Cumq; status controuersiæ esset, de definitione, seu causa formali, Quæ res sit nostra iusticia coram Deo? & hactenus in Lutheri & Philippi scriptis, Iusticia hominis peccatoris coram Deo, diuerso causarũ respectu, dissimilibus verborum formis, sed tamen in effectu eodem redeuntibus, definita esset, Remissio peccatorum propter Christum, seu imputatio iusticiæ, seu non imputatio peccati, seu acceptatio personæ, seu reconciliatio per Christum mediatorem, seu obedientia, passio & mors Christi, seu Fides in Christum, &c. Osiander contra pertinacissimè asseruit, IVSTICIAM nostram coram Deo, propriè nihil horum esse, Non remissionem peccatorum nostrorum, nec obedientiam, passionem & mortem Christi, qua legi pro nobis satisfecit: Sed nullam aliam esse, quàm essentialem iusticiam Dei, seu Diuinæ in Christo naturæ, communem Patri, Filio & Spiritui sancto, quæ cùm per verbum Euangelij Fide acceptum & Sacramenta, Christi corpori inserimur, in nos influit, & in nobis habitat, qua sola iusti viuamus, & ad diligendum Deum & proximum impellamur, sicut scriptum sit; IEHOVA iusticia nostra, & Rom. 3. IVSTICIA DEI in omnes & super omnes qui credunt. In libro contra Philippum, cùm quæritur, quid sit nostra iusticia? respondendum est, CHRISTVS per Fidem in nobis habitans, est nostra iusticia, SECVNDVM SVAM DIVINITATEM; & remissio peccatorum, quæ non est Christus ipse, sed per Christum impetrata est, non est iusticia nostra, sed præparatio & causa est, quod DEVS SVAM IVSTICIAM, quæ est ipse Deus, nobis exhibet.

Contra Philip. O iij. Confessio B. iij. Conf. B. ij. T ij. O ij. O iij.

Hanc doctrinam de Iustificatione, Osiander se, ab initio repurgatæ Euangelij doctrinæ, constanter vnò eodemq; modo sonuisse adfirmat, & in comitijs Augustanis Anni 1530. hortatorem Philippo, præsente Brentio & Vrbano Regio, fuisse, vt articulus de Iustificatione, in hanc sententiam, inserto testimonio Ieremiæ, IEHOVA iusticia nostra, in confessione August. conciperetur. Postea etiam Smalcaldiæ, cùm Lutherus Ioannis dictum, Omnis Spiritus, qui confitetur IesumChristum in carnem venisse, ex Deo est, pro concione tractasset: se postridiè eandem sententiam, in præcipuorum Germaniæ Theologorum frequenti conuentu explicasse, quomodo Iesus Christus seu λόγος Deus incarnatus, per verbum Euangelij Fide acceptum & sacramenta, in nostram quoq; carnem veniat, & nos sibi vniat, atq; ita in nobis habitantis ipsius essentiali iusticia & vita, nos iustos censeri, & per ipsum viuificari & glorificari. Quod non falso iactitatum ab ipso esse, ex Philippo Melanchthone ipse audiui, cùm adderet, Bucerum fortè tum sibi astantem, cùm audisset, Osiandrum proponere, se aphorismũ Ioannis, de quo heri non satis dictum esset, repetere ac neruosius explicare velle: impudentiam hominis summopere miratum fuisse. sed hæc tum, vel nondum satis intellecta, vel alioquin pacis causa dissimulata sunt, cùm Lutheri magnanimitaté veritus Osiander, publicis scriptis communem harum ecclesiarũ doctrinam nondum oppugnaret. In Borussiam verò proficiscens, Vratislauiæ apud D. Moybanum amicum veterem, iactitarat, Leonem mortuum esse, vulpes à se flocci pendi. Sed has ipsas præcipuè metuendas sibi fuisse, exitus ostendit.

1537.

Verùm animus elatus & sui confidens, vehemens etiam ac iracundus, in summa, Pelidæ stomachus cedere nescij, tum ex cæteris ipsius scriptis & actionibus, tum verò ex epistola ad Ioachimum Morlinum, Theologiæ Doctorem, hoc anno data elucet. Regiummontem Morlinus, ab Erico iuniore duce Brunsuicensi Gottinga eiectus, paulò ante Osiandri disputationem venerat, & Cathedrali ecclesiæ à duce Borussiæ præfectus, rogabatur, vt dissidia inter Osiandrum & cæteros Theologos, quæ post disputationem, vt fieri solet, velut ventorum procellis inflammatum & auctum incendium, multò grauius & atrocius exarserant, sedare & componere anniteretur. Videri enim principi cæteros, odio & inuidia, magis quàm iustis & necessarijs causis, aduersus Osiandrum incitari. Morlinus vir doctus & eloquens, nulli operæ ac labori, in sedando ac extinguendo incendio, parcit. & aliquot hebdomadis, mediũ se inter partes ge-

1550. 13. Septemb.

M. D. LI.

tes gerens, tandem accepta principis commissione, cum Rectore Academiæ, Theologos omnes, D. Osiandrum, D. Isinderum, D. Venetum, D. Staphylum, D. Petrum & Funccium, Idibus Februarij conuocatos, ad Christianam pacem & concordiam fraternam hortatur, & media pacis, de statu controuersiæ, thesibus comprehensa, proponit, quæ cùm omnes probarent: Morlinus eandem prorsus vtriusque partis sententiam esse iudicabat: etiamsi Osiander loquendi formis minus proprijs aut vsitatis vteretur. Id verò Staphylus pernegabat. Mandatum igitur Staphylo & cæteris Theologis, vt quæ in Osiandri doctrina desiderarent, scripto complecterentur. Hi antilogias seu contrariam Lutheri & disputationis Osiandri doctrinam, quinque antithesibus demonstrant, ad quas respondens Osiander, articulo 4. inquit, se confictas ab aduersarijs contradictiones, inter Lutherum & ipsum, non videre. Etsi enim ira Dei, & seueritas puniens æternis cruciatibus omnes impios, sustineri à nobis nequeat: tamen gratiam, bonitatem, probitatem, misericordiam, benignitatem & lenitatem erga credentes, per verbum & Spiritum ipsius in credentes, quos Christus inhabitat, etiam influere & implantari posse, ita vt ipsis ad iusticiam imputentur, & ipsi de die in diem, magis & magis, Deo his virtutibus similes reddantur, atq; ita Dei iusticia seu probitas, etiam nostra iusticia & probitas existat. Petit etiam à Theologis, vt respondeant, An Christus in vtero matris verè & perfectè iustus fuerit? ac vt ipsi suis verbis, Quæ res sit nostra iusticia coram Deo, disertè indicent. Theologi sub specie colloquij se multipliciter pro concione & libris editis deformari & damnari queruntur, & hæc grauamina tolli petunt, quibus sublatis, ad publicam disputationem, vel colloquium se offerunt, & ad iudicium ecclesiæ prouocant, & cum nihil impetrarent, tandem huic actioni renunciant.

6. April.

Cùm autem Morlinus, Osiandrum ipsum audire enarrantem Psalmi 71. sententiam, Memorabor Iusticiæ tuæ solius, à principe iuberetur: ac si quid verbo Dei minus consentaneum audiret, Osiandrum per literas monere: audito ipso, sequentem epistolam de totius causæ statu & controuersiæ momentis, ad Osiandrum amanter & grauiter scribit. quam, etsi prolixior est, tamen hoc loco inserere operæ precium iudicaui.

GRATIAM & pacem per Christum. Meministi haud dubiè, vir reuerende, quàm piè & amanter tecum contulerim, statim ab initio aduentus mei, de iustificatione hominis peccatoris, vbi sine Sophistica, sine vllis verborum portentis & præstigijs, quid sentiam, candidè & sincerè explicaui, totus enim eram tui amore accensus, sicut in hunc diem, magnum virum suspicio, & cum admiratione in oculis fero, scio enim quæ ingentia dona dominus pro sua bona voluntate in hoc tuum vasculum contulerit, interim cœpit agitari inter nos hoc negocium diligentius, iussu & mandato illustrissimi principis. Eram ego totus in ea sententia, tantùm esse inanes λογομαχίας & verborum contentiones magis quàm rerum: donec ex magnis viris fide dignis audio, reuocari in dubium confessionem Augustanam, perculit hoc animum meum & affecit ingenti dolore, neque enim ex suspicionibus, quæ sunt cœcæ, neque ex vulgi rumoribus hauseram hæc, sed summi ordinis viris præstantissimis audieram ipse.

Et tamen cùm adhuc spes esset de concilianda pace, sperabam omnia, donec tuum scriptum, seu responsum, ad Theologorum ἀντιλογίας accepi, in eo videris propositione 4. Iusticiam nostram facere coram Deo, nouitatem ipsam, infusam nobis bonitatem, lenitatem, mansuetudinem, misericordiam &c. vt sicut Deus his virtutibus positiuè iustus est; ita eandem suam iusticiam nobis inserat, & infundat, atque ita iusticia nostra sit eadem quæ & iustitia Dei. Hæc propositio, vt ingenuè & candidè fatear veritatem, fecit mihi rem totam suspectam magis.

Sed tamen, cùm propter suspiciones nihil omnino in ecclesia sit mouendum, volui audire te ipsum. Accessi igitur lectiones tuas hoc biduo, in quibus hoc primum sum miratus, quod cùm ferè per integras duas horas, de iusticia hominis Christiani, qua peccator coram Deo iustificatur, multa dixeris, nunquam tamen me-

mineris Christi meriti, sed illud transieris fortiter, & reliqueris tanquam ociosam & mutam personam in theatro. Vulnus cordis mei, mi charissime D. Osiander, tibi ingenuè, & candidè aperio, vt possis non mihi solùm, verum multis alijs etiam hæsitantibus de te, pro tuo officio mederi. tam non cupio te tantum virum perditum, quàm me ipsum, Salua tamen per omnia veritate verbi.

Secundo, negas duplicem in Christo iusticiam, quod non ego solus, verum vniuersa asserit Scriptura, certum est enim Christum à iusto Patre ab æterno iustum filium natum etiam ante incarnationem, & sine incarnatione: Postea in forma serui, omnem vitam eiusdem vsque ad mortem crucis, fuisse obedientiam filij erga patrem, sic vocat Paulus Roman. 5. Philip. 2. & Christus ipse Ioan. 6. & 10. Item Hebr. 10. Psal. 40. Hanc obedientiam Filij esse iusticiam & legis consummationem, nemo negare potest aut debet.

Tertiò, Ne igitur de mea sententia hæsites, si fortè me non ante satis intellexisti, statuo fortiter, fortius, fortissimè, & sum super omnia certus, Iusticiam hominis peccatoris, non esse illam iusticiam, qua Pater, Filius, & Spiritus sanctus, absolutè extra incarnationem positiuè sunt iusti, quia hoc est simpliciter facere beneficium & meritum Christi in incarnatione merum nihil. Deinde, non esse nouitatem aut vllas qualitates diuinitus infusas, vel acquisitas, sed esse Iusticiam filij incarnati, qui Deus & homo natus ex Maria virgine, mortuus propter peccata nostra & resurrexit propter iustificationem nostram, nobis credentibus in sua persona hoc meritum, cum omnibus suis virtutibus tribuens per imputationem, Extra hanc mediatricem, quæ ab incarnatione incipit, non tempore sed forma, nullam aliam audiemus.

Quia ad hanc vnam & solam remittit nos Scriptura, cùm de iustificatione peccatoris loquitur. Genesis 3. Semen mulieris conteret caput serpentis: hîc non remittit Deus Adamum ad iustitiam essentialem filij, in qua tum quoque erat iustus ab æterno, sed ad semen mulieris, hoc est, ad Christum incarnatum. Galat. 4. factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. sic Genesis 22. in semine tuo benedicentur omnes nationes terræ, Iohan. 8. Abraham vidit diem meum. Ierem. 23. & 33. Et hoc est quod vocabunt eam, scil. virgulam ex Dauid: Iehoua iustitia nostra. sic Esaias 53. ipsius liuore sanati sumus. 1. Petri 1. ipsius vibice sanati fuistis. Roman. 3. interueniente ipsius sanguine, cap. 4. mortuus est propter peccata nostra & resurrexit propter iustificationem nostram.

Roman. 5. Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis peccatoris constituti sunt multi, ita per obedientiam vnius iusti constituuntur multi, loquitur hic de iusticia formali, qua iusti constituuntur, Ea non est essentialis iusticia patris, nec obedientia nostra, qua incipimus legem aliquo modo præstare, sed obedientia filij incarnati, in forma serui, Philip. 2. sic 1. Corinth. 1. nos prædicamus Christum crucifixum. & paulò post, ex eodem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, iusticiaque & sanctificatio, Galat. 3. redemit nos à maledicto factus pro nobis maledictum. Coloss. 1. Pacificati per sanguinem, Item, reconciliauit in corpore carnis &c. Hebr. 10. in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis, Item, vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Desinam recitare alia, quæ tibi sunt notiora, quàm vt opus sit in memoriam reuocare. Tantum hæc testimonia ideo adieci, vt audias me, non ociosis speculationibus & aliorum calumnijs & detrectationibus, sed grauibus & iustis argumentis moueri. Ac peto, vir clarissime, propter sanguinem Christi, vt ad hæc mihi respondeas amicè & candidè. Ego vermis, puluis & vmbra, te tantum virum admoneo, sed ex animo candido & syncero. Spiritus Domini gubernet te totum, & rapiat ex tuis in sua, ex humanis in diuina, Nostra sunt caro, fœnum & stipula. Dei omnia sunt, verbum, veritas & vita, qui te custodiat & gubernet: Amen. 18. Aprilis, ann. 1551. Huic igitur epistolæ, sequentibus literis Osiander respondet, ex quibus quantumuis breuibus de ingenio illius vehementi iudicium sumi potest.

CLARIS-

CLARISSIMO ET ORNATISSIMO VIRO D. IOACHIMO MORLIN, Theologiæ Doctori, Pastori ecclesiæ Kneiphoutanæ, suo in ministerio verbi Dei collegæ.

INFLIXISTI mihi hodie, in concione tua, non modo acerbum, verùm etiam sceleratum vulnus, nemo enim aliter intellexit. accedunt literæ tuæ, nescio an indoctiores, an furiosiores, verùm vt intelligas quàm me terrueris, audi. Ego mihi vehementer gratulor, quòd te inimicum habeam apertum, potius quàm amicum incertum. Agerem aliter tecum, sed literæ tuæ adimunt mihi spem amicitiæ, concordiæ, & tuæ resipiscentiæ. itaq; respondebo tibi, non vt tu vis, neque quomodo tu vis, sed quando, & vt mihi commodum videbitur, & ostendam tibi, Deo adiuuante, coram totius Europæ Ecclesia, aliud esse doctum, aliud Doctorem VVittebergensem, qui oblitus filij Dei, iurauit se non discessurum à confessione Augustana, cùm omnis homo sit mendax, nec excipiatur Philippus, Hæc memori mente reponito. 19. April. 1551.

Hæc cùm legisset princeps, iubet nihilominus pergere Morlinum, & literis ad eum modestè & sine vlla iracundiæ significatione scriptis, responsum vrgere, sed cùm nihilo moderatius ille rescriberet, & iam in concionibus, lectionibus, & scriptis editis, alij alios Hæreseos, aliorumq; criminum arguerent: Princeps aliam restituendæ concordiæ viam ingressus mandat, ne quis ante cognitionem causæ alterum condemnet, sed singuli suæ opinionis & sententiæ summam, & nominatim de hoc capite, Quæ sit nostra iusticia coram Deo? seorsim proprijs verbis conceptam, Principi offerant, & iudicium de illis legitimum expectent. *8. Iunij.*

OSIANDER, Iusticiam Dei essentialem, quæ est Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus, nostram quoq; iusticiam esse affirmat. Cùm per verbum Dei viuum in nos credentes influit & in nobis habitat, & efficax est, & prolixo libro qui editus est, confessionem suam exponit.

Staphylus contra asserit, aliam esse iusticiam, qua Deus iustus est, aliam qua miserum peccatorem induit, & iustum reputat. Hanc, esse opus Dei in Christo Iesu: illam creatorem ipsum. Morlinus, nihil aliud esse iusticiam nostram seu fidei, quàm acerbissimam mortem, innocentem sanguinem & resurrectionem Seruatoris nostri Iesu Christi, citatis testimonijs Rom. 5. Iohan. 16. Esa. 53. Ephes. 1. Colos. 1. Rom. 3. asseuerat. Georgius Venetus, iusticiam Christi, quæ sit Obedientia Iesu Christi, veri Dei & hominis, in passione, in morte, qua iram Dei aduersus nostra peccata placauit, verè esse nostram iusticiam coram Deo, cùm firma fide eam apprehendimus & nobis applicamus. Petrus Hegemon, transitum Christi ad patrem, ex Iohan. 16. Luc. 24.

Hæc scripta cùm exhibita essent, princeps (etsi dissimilitudine offendebatur, tamen) Osiandri confessionem de Mediatore Christo & Iustificatione Fidei, prolixè explicatam, prelo subijci voluit, vt commodius exempla illius, Theologis Regiomontanis, & alijs, ab eo dissidentibus, de illius doctrina iudicium laturis, communicari possent. Morlinus igitur & cæteri Theologi se quoq; suas refutationes typis descriptas edituros esse, nec priuatim amplius cum Osiandro, vt volebat Princeps, scripta commutare velle, ostendunt. *15. Iulij.*

Interea Fridericus Staphylus, qui inter primos se Osiandro opposuerat, cùm VVittebergenses Præceptores se languidius Osiandro opponerent, & aliter quàm existimabat, rem geri videret, Vratislauiam secedit, & prorsus ad Pontificios deficit. Franciscus Stancarus, Mantuanus, Francofordiam ad Viadrum migrat. Morlinus in acie immotus consistit, & lingua calamoque bellum aduersus Osiandrum gerere pergit. *Mense Augusto.* *23. August.*

Liber autem seu confessio Osiandri, in quo totam doctrinæ suæ de iustificatione explicationem prolixè & accuratè euoluerat, statim vbi typis descriptus fuit, publicè omnibus venijt, & ab illust. duce Borussiæ, ad præcipuos ordines, principes & ciuitates Augustanæ confessioni adhærentes viginti quatuor, missus & Theologorum censuræ ac iudicio subiectus est. Qui omnes vnanimiter, Osiandri κακο- *8. Septemb.* *5. Octob.*

M. D. LII. Curlæ improbarunt. solò Brentio & VVirtebergensibus exceptis, qui non iudicum, sed mediatorum munus sibi sumentes, conciliare potius partes inter se diffidentes, quàm alterutram damnare voluerunt.

Moderatissima verò & omnium lenissima erat Philippi Melanthonis responsio: erudiendis potius piorum mentibus, quàm impudentissimis aduersarij obiectionibus & calumnijs pari impetu retundendis occupata. Cùm autem huius autoritate & nomine clarissimo inprimis se premi Osiander videret: accuratam illius refutationem ac exquisitæ Sophisticæ plenam, insertis de verbo ad verbum censuræ illius Philippi verbis, edidit: exorsus à calumniosa deprauatione Promissionis, qua in renunciationibus testimoniorum publicis, VVittebergæ, ostendunt candidati, se amplecti incorruptam euangelij doctrinam, & constanter tueri Symbola & confessionem Augustanam, & si nouæ controuersiæ incidant, vt deliberent cum alijs senioribus in ecclesia VVitteberg. & coniunctis. Hoc iuramento, tyrannidem & seditiosam coniurationem institui calumniatur, vt omnes, ex solius Philippi, autoris Augustanæ confessionis, præscripto, & illius interpretatione, pendêre cogantur. Ideoq; in controuersia cum aduersarijs suis, qui omnes Philippo iurati sint, nullius ponderis Philippi sententiam esse. Deinde, nullis scripturæ testimonijs Philippum Osiandri doctrinam refutare, sed ambiguis verbis idem ferè cum ipso dicere affirmat, nec audere suam sententiam disertis verbis aperire, quod sciat, eam verbo Dei non posse probari.

(21. April.)

Interea Regiomonte etiam Ioachimi Morlini & coniunctorum ipsi Theologorum liber aduersus Osiandrum prodijt, cuius titulum solum, velut septem mendacijs scatentem, Osiander pagella edita, statim refutat.

(25. Maij. / 29. Maij.)

Morlinus cum collegis principem hortatur, vt propter Dei gloriam & subditorum salutem iudicia ecclesiarum à se requisita, publicari sinat, & tandem exequatur, & cognitas iam & iudicatas Osiandri blasphemias, vlterius spargi non permittat: sibi etiam defensionem contra Osiandri inuectiuas permittat. Princeps Dantisco demùm, quo ad Sigismundum II. Poloniæ regem profectus erat, respondet, Ante iudiciorum publicationem, Osiandrum etiam audiri oportere, an rectè cum omnes intellexerint, & an sufficienter sua probent, & veris fundamentis Scripturæ Osiandrica refutent. Videri autem sibi, neminem ex illis sibi constare, & certò secum constituere posse, Quæ sit nostra iusticia? non multitudinem, sed verbum Dei oportere spectari, sicut sæpè antea veritatem, plærisque errantibus, vnus aliquis, Paphnutius, Athanasius, Lutherus conseruarint, Ideo non properandum sibi videri. Philippi iudicium magis pro Osiandri sententia, quàm contra intelligi posse, tametsi non æquiuocis illis & ambiguis scriptis, sed sacra scriptura sola teneri velit. Quam cùm solam Osiander alleget, & suam doctrinam inde confirmet, prohibere se ipsi conciones & prelum non debere, quod nec ipsi Morlino, moderatè se defendenti impedire, sed partem vtramq; pariter audire constituerit.

(31. Maij. / Idib. Iunij.)

Antequam verò princeps Dantiscum iter institueret, Osiander, excerpens ex singulis cæterorum Theologorum iudicijs, quæ in speciem calumniari & deprauare poterat, coniunctim multis, quorum nomina primæ paginæ inscripserat, scurræ magis, quàm Theologi modesti & grauis personam agens, vno libro, cui Sneckbier titulum fecit, contumeliosissime respondet.

(Prodijt 24. Iunij.)

Dux Borussiæ Dantisco reuersus, se positis & reiectis omnium cæterarum ecclesiarum iudicijs solùm VVirtebergense scriptum, quod Osiandrum, minus quàm cætera, prægrauare videbatur, velut medium concordiæ proponit. Quod cum vtraque pars pro se interpretaretur, atrocius & perniciosius incendium exarsit, cumque in summo periculo, & nouaculæ cuspide, Osiandri aduersarij versarentur, quos tanquam perturbatores Reipublicæ, inquietos, petulantes, seditiosos, à Magistratu ex medio tollendos iactitabant: ecce præter omnem spem ac expectationem, Osiander, paroxysmo Epileptico prostratus, post paucos dies ex hac vita discedit, priusquam tristiores tragœdias in Borussia & cæteris Augustanæ confessioni coniunctis ecclesijs excitaret. Dogma verò ipsius, non planè cum

(17. Octobr.)

cum ipso extinctum est: quod Funccius, Sciurus & alij ὁπλιεγγωνισταὶ deinceps tuebantur, & princeps, edito mandato, iuxta VVirtebergensem censuram doceri vnanimiter iubebat. cui cùm pro concione Morlinus aduersaretur, ac ne parerent, auditores hortaretur, à principe dimissus fuit. Quo vix digresso: Illustrissimi principis Iohannis Friderici Saxoniæ Ducis, nati electoris, legati, ac in his Theologi, Iustus Menius & Ioannes Stolsius aduenerunt. Cupiebat enim optimus ille princeps elector, pro amicitia & necessitudine fraterna, quæ vtrisque à teneris annis intercesserat, amicum Borussiæ Ducem, ab Osiandro seductum, monstratis per Theologos suos Osiandri erroribus, in viam veritatis reduci. Cognitis igitur legatorum mandatis, Dux Borussiæ Theologos suos, Iohannem Funccium & Ioannem Sciurum, adhibitis alijs, Osiandri sententiæ addictis, confessionem fidei suæ scribere iubet, quæ Saxonicis Theologis proponeretur. De qua, cùm vtrinque scripta prolixa Theologi commutassent, & præsidente Poppone comite Hennebergensi etiam collocuti essent: tandem vltra trimestre Regiomonte commorati, cùm de summa rei non conueniret, scriptis iudicio ecclesiæ subiectis, re infecta discesserunt.

M. D. LII. | 1553. | 14. Febr. | Mense Aprili | Aprili. | Maio. | Iunio. | Iulio.

Sequenti anno, aliam de pace ecclesiarum restituenda actionem, Dux Borussiæ, adhibitis ad eam Tubingensibus Theologis, à Christophoro Duce VVirtebergico petenti missis, suscipit. Cùm enim prioribus mandatis, ob quæ Morlinus eiectus erat, nemo ferè ex pastoribus obediret: nouam confessionem, suo nomine scriptam, princeps ministris ecclesiarum, ex toto ducatu Regiummontem conuocatis, per præsidentem Sambiensem, Ioannem Aurifabrum, qui Rostochio recens eò vocatus erat; & Tubingenses Theologos, Iacobum Beurlinum & Rupertum Durr, velut intercessores, proponit. Qua vtrinque approbata & subscripta controuersiam totam decisum & sublatum, & concordiam, tranquillitatemque ecclesiarum Borussiæ restitutum iri, sperabat. Theologi verò, Georgius Venetus, Petrus Hegemon & cæteri pastores, cùm propositam confessionem, in Osiandri sententia excusanda & cum veritate conciliandà potius laborare, quàm ingenuam & disertam errorum reiectionem continere viderent: antequam de illa responderent, Controuersiam de iustificatione cum Osiandro hactenus agitatam, IUDICIIS omnium Ecclesiarum, inter se consentientibus, definitam ac decisam, & sententiam pronunciatam esse ostendunt: Quam executioni à principe, vt aliquoties promisisset, tandem dari flagitabant. Etsi autem intercessores, de exhibita illis confessione primum respondere pastores, & iudicium suum exponere cupiebant: tamen cum in sententia de iudicijs ecclesiarum executioni antea dandis, permanerent: princeps, formam & modum Executionis primùm ab illis indicari petit. Hi per D. Venetum & Hegemonem respondent, vnicam hanc viam esse restituendi veram & salutarem concordiam, in Ecclesia semper seruari solitam, vt falsorum dogmatum autores, verbo Dei conuicti, errorem publicè sparsum, publicè confiteantur & reuocent. ac primum in specie dogmata Osiandri damnanda enumerant. Deinde personas discernunt. 1. Doctores blaspemos & persecutores, quos reuocare & à ministerio aliquantisper suspendi volunt. 2. Auditores seductos, qui nihil palàm scripserunt, nec blasphemiarum conuicti sunt, quos suis animarum curatoribus singulos relinquunt. 3. Ob veritatis confessionem ab officijs remoti aut pulsi restituantur. 4. Neutrales, alteri parti se palàm adiungant, vel si in ministerio sunt, remoueantur. 5. Libri Osiandri & Funccij publicè nō amplius veneant, vel comburantur. Postremò, phrases nouas & his ecclesijs prius inauditas, Essentialis iusticia Dei est nostra iusticia. Deus habitat in credentib. sicut in Christo corporaliter habitat. Deus Pater, Filius, Spiritus S. pariter sunt nostra iusticia. Iusticia in lege mandata est caritas Dei essentialis & similes, seponi cupiunt, & discerni accuratè iusticiam legis & Euangelij: Fidem & fructus fidei: Iustificationem & sanctificationē; Deum Spiritum S. & dona Spiritus in nobis: Christi personam & officium: Inhabitationem Patris & Spiritus S. in Christo, & filij Dei in sua humanitate assumpta; Personalem vnionem duarum in Christo naturarum & inhabitationem Trinitatis

1554. | 3. Septemb.

M. D. LI. In credentium cordibus; inhabitationem Dei in hac vita & futura. Hanc de via & modo Executionis iudiciorum ecclesiæ, in causa Osiandri, deliberationem & sententiam pastores exhibuerunt. Cumque intra 14. dies nihil responderetur, & pastores, inito cum Doctoribus Regiomontanis recessu abitum pararent: ecce præter expectationem princeps Decretum promulgat, in quo, iuxta VVirtebergensis ecclesiæ confessionem & declarationem, de iustificatione doceri præcipit, IVSTICIAM miseri peccatoris in Dei iudicio, esse Remissionem peccatorum, per passionem & mortem Domini nostri Iesu Christi partam, Fide apprehensam. Deinde, reconciliatos Deo fide, renouari etiam oportere per inhabitantem in eis Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, qui nouam iusticiam & vitam in eis inchoet, perficiendam in omni æternitate. Sicut distinctè & fideliter, de his articulis D. Lutherus, Regius, Coruinus, Philippus, Brentius, & alij hactenus docuerint & copiosius in VVirtebergensi confessione & declaratione ostendatur. Hanc doctrinam, vt maiori cum fructu plantent, à conuitijs & insectationibus personarum abstinere, & Christianam caritatem inter se & cum auditoribus colere iubentur: Ad executionem quod attinet, princeps se assentiri ostendit, sed de forma executionis prius ecclesiarum iudicia sciscitari velle.

8. Septemb.

Sic paulatim propius, ad vsitatam in ecclesijs Augustanæ confessionis doctrinam de iustificatione, quæ sit remissio peccatorum nostrorum, princeps reductus est. Qui vertente anno, Mandatum de doctrina iam expositum repetit, ac exploratis iam ecclesiarum de executione sententijs, ἀμνηστίαν seu obliuionem omnium præteritarum offensionum, sancit. Consuluisse enim celeberrimarum ecclesiarum doctores aiebat, ne, qui iuxta confessionem Aug. & recessum anni superioris deinceps se fideliter docturos esse promisissent, vel adhuc promissuri essent, maiori tristitia afficerentur, sed tanquam infirmi in fide assumerentur. Eos enim, qui ad Deum conuertuntur, & deinceps piè docent ac viuunt, reipsa pœnitentiam agere & reuocare existimandos esse. Etsi autem hanc ἀμνηστίαν, velut impium Osiandrismi pallium & veritatis proditricem, multi in Borussia & alibi traduxerunt: tamen in ea deinceps Borussiæ dux constanter adquieuit.

1555. 11. August.

ROSTOCHII de Academiâ constituenda, duces Megapolitani, Henricus & Ioannes Albertus, cum Senatu Rostochiensi, tractationem, adhibitis vicinarum ciuitatum, Lubecæ, Hamburgi, & Luneburgi legatis, mense Octobri, instituerunt. Quam, etsi omnia post decennium mutata sunt, & nunc Rostochiensis Academia, non minus quàm vlla alia, libertate & priuilegijs ac immunitatibus vsitatis fruitur: tamen eo consilio adscribam, vt qualis eo tempore adhuc Scholæ status fuerit & quanta mutatio dexteræ excelsi intra decennium secuta sit, posteri in his gentibus intelligant.

Fuerat enim à multis annis Academia in solius vrbis Senatus potestate. Quem per iuramentum Rector, quotiescunq; nouus eligebatur, solum publicè in auditorio recognoscere cogebatur. In concilio Academiæ, duo seniores consules semper sedebant, omnibus Principum Professoribus exclusis. Dotem Academiæ octingentos aureos Rhenenses, quos Academiâ primùm conditâ, ex Reipublicæ fisco aliquot annos Professoribus soluebant; iam vltra centum annos retinuerant. Cum enim mandato concilij Basiliensis, professores, ex vrbe, tunc, ob consules eiectos, à Cæsare proscripta & à concilio excommunicata discessissent; redire postea cupientes, se intra ducentos annos dotem non petituros, literis datis promiserunt. Et initio certaminum Lutheri, peste Academiâ dissipatâ; magna deinceps solitudo fuit.

1419. 1437. 1443.

Cùm autem decennio ante, Arnoldus Burenius, ex aulâ, Rostochium venisset, ac spes instaurandæ Academiæ planè tum desertæ, à Principe Henrico & filio illius Magno, ipsi facta, & post aliquot annos, Theologus D. Henricus Smedenstéd & alij accessissent: Senatus, nihil prorsus in Academia principibus iuris esse volens, Coloniâ Professores accersit, Ioannem Nouiomagum, Gysbertum Longolium, Ioannem Strubium I C. Petrum Capitaneum Medicum, & alios, quorum erudi-

1532. 1542. 1543.

eruditione & industria excitari studia, & Academiam reflorescere, & Principum M. D. LI. muniti os excludi posse sperabat. Verùm hi frustra se niti, & successus optatos, ex- 1546. pectationi de se conceptæ, non respondere cernentes, post paucos annos rursus dis- cedunt; & Longolius, priusquam accederet, Coloniæ extinctus erat. 1543.

Venerant autem hoc ipso anno & superiore, in Academiam, à Principibus 1551. vocati, Ioannes Aurifaber Theologus, Iacobus Bordingus medicus, Dauid Chy- træus tum plane iuuenis, & prius aderant, Ioannes Hoffmannus Iurisconf. Arnol- dus Burenius, Henricus Lingensis, à quibus admoniti principes promissi de instau- ratione Academiæ repetiti, Nonis Octobris in vrbem veniunt.

10 Cumq; initiò solos Rostochienses, non adhibitis ciuitatum legatis, de suo of- ficio admonendos esse censerent: Theodoricus Malzanus, cui à principibus di- cendi partes mandatæ erant, demonstrata initiò optima Illustriss. principum vo- luntate, qui simplici studio ornandæ Dei gloriæ & salutis ecclesiæ ac Reipublicæ hanc curam restituendi collapsam Academiam suscepissent: reliquam orationem in sex capita distribuit. Primum illustriss. principes magno cum suo dolore co- gnouisse, Academiam Rostochiensem, quæ antea præ cæteris scholis floruerit, nunc penè collapsam, & suis reditibus ac dote priuatam esse. Concilium Aca- demiæ per paucas & non idoneas personas administrari. Liberam vocem con- cilio, vi Senatus, cuius consules in concilio simul sederent, oppresso, ereptam esse. 20 Domos Academiæ partim concidisse, partim alienatas esse. Promotiones impe- diri. Iurisdictionem in scholam male à Senatu vsurpari, & facultatem appellandi ad Cancellarium Suerinensem studiosis ereptam esse.

Senatus spacium deliberandi sumens ac simul legatos ciuitatum quoque ad excusationem suam audiendam admitti petens: postridiè aduocato & oratore v- sus D. Laurentio Lindemanno, respondit: Singularem animi lætitiam se ex hac illustrissim. principum pia & Christianis principibus dignissima voluntate iu- uandi hanc Academiam percepisse. Verùm hoc sibi permolestè accidere, quòd intelligant ita illustrissimis principibus persuasum esse, quasi Senatus Rostochi- ensis culpâ, deteriori conditione nunc sit Academia, quàm olim fuisset, lon- 30 gè enim alias esse eius rei causas. Primùm enim, cùm Professores anno Christi 1443. in hanc vrbem redijssent, perexiguos & ferè nullos Academiæ reditus fuisse, ita vt scholasticos viritim stipem ad professores alendos conferre opor- tuerit. Et paulò post, duas celebres Academias institutas esse, ad quas multi professores ac studiosi, hac schola deserta, se contulerint. Item ante triginta an- nos sæuissimam luem hîc grassatam esse, quæ scholam dissipauerit. Vt autem Aca- demia incolumis conseruaretur, Senatum ex suo ærario stipendia professoribus numerasse. Nec Senatui tribuendum esse, si quid à collegiatis ex communi- bus Academiæ bonis sublatum sit. de concilio respondit, Statuta Academiæ ab ipsis professoribus, & non à Senatu facta esse, in quibus expressè sanciatur, vt 40 ex superioribus facultatibus singuli, ex Iurisconsultis tres, & quatuor collegiati concilium representent. Nec nouum esse, vt non omnes Professores in conci- lium recipiantur; sed idem Louanij & Coloniæ obseruari. Lipsiæ D. Loreotum excludi. de consulibus in concilio, Manere se in possessione vel quasi sui iuris, quod per ædificationem, introductionem, dotationem, & fundi assignationem in Academia consecuti essent. Olim etiam duos Coss. in concilio Academiæ sedisse, & consilia sua ad salutem Academiæ direxisse. Item extare literas, quæ testentur; nulla posse statuta sine Senatus consensu sanciri, & Rectorem semper per Iura- mentum eos recognouisse. Item se necessitate coactos esse, vt consilio Academiæ interessent, cum intellexissent bona Academiæ dissipari. Professores Principum non 50 per contemptum ex concilio exclusos esse, sed per ipsum concilium. Itaq; petere Se- natum, ne huiusce rei culpa ipsi tribuatur. de Domibus, Non negare Senatum col- labi domos, sed culpam esse collegiatorum & non Senatus. Promotiones verò à se non esse impeditas. Sed nuper quendam eiusmodi propositiones disputaturū fuisse, quæ in alijs etiā Academijs improbatæ essent. Hunc bono consilio non admissū esse. de iu-

M. D. LI. de Iurisdictione. Episcopum Suerinensem esse Cancellarium, sed veterem consuetudinem esse, vt tantùm ad datorem priuilegij appelletur. & intra centum annos nunquam ad Episcopum esse appellatum, nec ab Academia Apostolos esse datos nisi ad Pontificem. Tandem ita conclusit, Senatum quoq; ea voluntate esse, vt cupiat reformationem Academiæ iuuare. Verùm initiò Senatum solenniter, & in optima forma protestari, nolle se quidquam de veteri sua libertate, & priuilegijs, & sua possessione vel quasi, quam in Academia haberent, cedere, ac petere, vt principes hæc sua priuilegia & possessionem ipsis relinquant, eaq tueantur & defendant. Hoc si principes se facturos esse declarauerint, posse se ferre, vt principes laborem hunc instaurandæ & ornandæ collapsæ Academiæ suscipiant. Nec se vlla in re, quæ æqua sit, & ab ipsis præstari possit, defuturos esse. Hac responsione audita, Principes ex Rectore & alijs, de Academiæ conditione & reditibus inquisiuerunt.

Deinde coram legatis trium ciuitatum prolixè ad singula orationis Senatus Rostochiensis capita responderunt. Ac præcipuè in tertio articulo multa dici, quæ non probarentur. Ac palàm esse, Vniuersitatem à Senatu oppressam, & sua libertate priuatam esse. Nec concilium sed Senatum in causa esse, quod Principum professores ad concilium non admittantur, manifestum esse, testante id Doctore Boyo, & Takelio, qui Principi petenti, vt Professores suos in concilium reciperent, responderunt, se quidem summa voluntate reuerenter Principi gratificaturos esse, verùm per Senatum id sibi non licere. De sexto etiam articulo prolixè dictum est, à Cancellario personam Pontificis repræsentari, & Lipsiæ ac Francofordiæ ad Episcopum loci appellari, & Viteberga olim ad præceptorem Lichtebergensem appellatum esse. Nec priuilegium, sed molestiss. onus fore, si non apud proximum Magistratum, sed immediatè apud Pontificem Romæ, administratio Iustitiæ imploranda sit, narrata historia de Comite, electo Episcopo Caminense, qui de cæde suspectus ad Suerinensem Episcopum appellauerit, quod homines adhuc meminisse possent.

De protestatione Rostochiensium responderunt, se nihil aliud quærere quàm Academiæ salutem & libertatem; nec ea voluntate esse, vt vel Rostochiensium vel aliorum priuilegia labefactent, modò non plus sibi potestatis & iuris sumant & vsurpent, quàm eis per priuilegia sua liceat. Alioqui enim se quoq; protestatione vsuros esse, quod de suis Regalibus, superiore Iurisdictione, & omni suo iure nihil concedere velint. Verùm nolle se disputationem mouere, sed clementer & placidè ea, quæ ad salutem Academiæ pertinent, promouere. Cumq; legati ciuitatum pridie Senatus Rostochochiensis excusationem audierint, voluisse principes ipsis quoq; responsionem senatui dandam indicare; & petere, vt suum consilium Illustriss. principibus impertiant.

Legati re deliberata, per D. Ioannem Rudelium ostenderunt, Illustriss. principum responsionem talem sibi videri, vt nihil in ea mutari debeat. Vereri tamen se, vt multarum disputationum ambagibus causa magis etiam intricetur. Quare videri sibi, omissis disputationibus ad causam ipsam accedendum: ac si ferre possint principes, se cum Rostochiensibus de causa ipsa fidelissimè acturos esse. Id cùm principes sibi placere ostendissent, Senatus Rostochiensis, rogatu legatorum, septem personas delegit, quæ nomine Senatus actioni illi præessent, duos Coss. Henricum Boldmanum & Gulsouium, duos Senatores, duos Doctores; Tracigerum & Frendemannum, M. Petrum Sassium Secretarium. A principibus etiam decem Consiliarij ex nobilitate & doctoribus delecti sunt, & in his Theodoricus Malzanus, Christophorus Linstouu, Ioannes Cyringius, & Ioannes Lucanus ambo Cancellarij, & D. Ioannes Hoffmannus.

Post biduum, legati delectis principum indicarunt, se diu multumq; cum Senatu egisse de omnibus illis capitibus, quæ in responsione Principum comprehensa essent. Sed necessarium sibi videri, vt initiò de fundamento seu neruis Academiæ, videlicet de reditibus certis, constanter & perpetuò Academiæ attribuendis, agatur.

tur. Rostochienses autem tenuitatem suarum opum ita demonstrare, vt intelligant ab ipsis solis Academiam sustentare non posse, Et tamen eos quotannis 400. flor. Academiæ polliceri, ac petere, ne vlterius grauentur, ac vt Principes reliquum liberaliter addant, & quid attributuri sint, declarent.

Ad hæc Principum delecti responderunt, illustrissimis principibus iniquam videri hanc summæ adeò exiguæ collationem, cùm certum sit, Academiam olim 800. aureos Rhenenses annuorum redituum possedisse, & hos à Senatu quotannis numeratos esse: debere itaq; Senatum non dimidiam illius debitæ pecuniæ partem, sed ad minimum 800. illos aureos, quos olim dederint, integros rursum Academiæ attribuere.

Rostochienses vicissim, Academiam circa initium fortasse 800. flor. annuorum redituum habuisse: Sed hos Senatum, ex suo ærario, pro se solo, & sine vllius contributione promisisse Academiæ primùm introductæ, cùm certa conditione & modo, vt videlicet, quamprimum Dos certa Academiæ obtigisset, senatus hac sua obligatione solutus esset, vt literæ promissæ dotis clarè testarentur. Cùm igitur postea vniuersitas ex testamentis & aliorum liberalitate propriam & certam dotem consecuta esset, nihil se debuisse amplius. Quod autem hæc dos amota esset, vt paulò ante, quàm consules in Concilium redijssent, circiter 800. aut 900. flor. simul ab aliquibus suppressi essent, eius rei culpam in se non transferendam esse. Deinde inter Academiam & Senatum intercessisse pactum de non petendo intra annos ducentos, quod pactum à principibus, Episcopo Suerinensi, & ciuitatibus vicinis, tanquam fideiussoribus confirmatum esset. Cumque interea dotem propriam Academia habuerit, nihil se etiam post exitum 200. annorum debere. Sed tamen, vt appareat, ipsos huic sancto operi non deesse, addituros se prioribus 400. annuos 50. & petere, vt principes quoque se declarent. Ad hæc principes, Nequaquam verisimile esse, nec concedi Rostochiensibus, quod ipsi soli dotem Academiæ attribuerint, vel quod cum ista conditione dos attributa sit, & multò minus, quòd conditio sit purificata. Sed à principibus & vicinis ciuitatibus & prælatis dotem contributam esse. Quod ad pactum de non petendo attinet, etsi res ita se haberet; (nescire enim principes an literæ vllæ ea de re extarent,) tamen posse cogitare legatos, iniquissimum esse, totam Academiam & tot innocentes viros, integris 200. annis multari. Ac si Academia, quod tamen nullo modo indicari posset, grauissimo ac nefando scelere se polluisset, tamen grauius eam puniri non potuisse; Nec vllum exemplum pœnæ adeo seueræ aduersus vllam rebellionem in toto Imperio notum esse. Præterijsse autem nunc ab eo tempore, quo pactum illud confirmatum esset, annos 108. quibus Rostochiani 86000. aureos Academiæ debitos retinuissent. Quos etsi optimo iure possent repetere principes, tamen velle se omissis ambagibus solam collapsæ scholæ instaurationem vrgere, & quæ perierunt, relinquere. Satis autem diu multatam esse innocentem Academiam, ac tempus esse, vt debitos 800. flor. annuos Academiæ reddant.

Legati ad hæc de voluntate Rostochiensium retulerunt, Manere eos in priori sententia, ac simul narrare, se proximis annis amplius mille flor. Academiæ causa profudisse, ac si plures Scholastici eò venturi sint, maiores sumptus in amplioribus excubijs alendis faciendos esse. Petere itaq; ne vlterius grauentur.

Quod ad cæteros articulos, de Concilio, Iurisdictione, &c. attinet, exhibitos esse à Rostochiensibus scriptos articulos, quos necesse sit reuideri. Summa autem articulorum erat, vt Consules in concilio Academiæ maneant. Vt nullus in concilium recipiatur, nisi Senatu assentiente. Vt in Iurisdictione & cæteris vetus & vsitata consuetudo retineatur.

Exponebant autem legati, Consultum sibi videri, vt tres idoneæ personæ deligantur, quibus Visitatio & Reformatio Academiæ commendetur, quæ suam sententiam de priuilegijs, statutis, disciplina, immunitate, &c. scripto complectantur, & principibus, Senatui Rostochiens. & vicinis ciuitatibus exhibeant, vt in-

M. D. LI. vt indicto alio conuentu tandem res tota ad exitum salutarem deduci posset. Addebant item, petere se reuerenter, vt Principes quoq; tandem se declarent, & suam sententiam de rationibus, quas promouendo huic salutari operi idoneas esse iudicarent, clementer ipsis impertiant.

Principes promittunt, se quotannis mille aureos Academiæ attributuros esse; & petunt, vt per Legatos cum Rostochiensibus agatur, vt vel debitos 800. flor. numerent, vel ad 450. flor. aliquam summam addant. Quod ad Reformatores attinet, non displicere sibi aiunt, vt de Statutis, disciplina, iure electionis, immunitate, &c. per eos agatur, modò prius de libertate Concilij & plenaria Iurisdictione conueniat. Alioquin enim parùm aut nihil vtilitatis ex reditibus Academiæ accessurum esse, si eidem seruituti, qua hactenus oppressa fuit, obnoxia maneat. Petunt igitur, vt de hisce duobus punctis, de libertate Concilij & Iurisdictione, Rostochienses se declarent.

Ad hæc Legati referunt, se apud Rostochienses eò rem deduxisse, vt promittant annuos 500. Et petunt, vt Principes rationem aliquam tenuitatis opum Reipub. Rostochianæ habeant. Orare etiam Rostochienses, vt promissis mille aureis à principibus ducenti addantur. Quod ad libertatem concilij attinet, permittere Senatum Rostochiensem, vt omnes actus Scholastici, electio Rectoris, promotiones, disputationes, lectionum ordinationes, liberrimè à concilio regantur. Sed in cæteris casibus, vt cùm personæ in concilium recipiendæ sunt, cùm enormia delicta seditionum, & aliorum delictorum punienda, cùm rationes ab Oeconomo sumuntur, velle se nihil nisi se sciente & assentiente concludi. Reformationem Academiæ concilio permittit, verùm ita, vt Senatus quoq; adhibeatur, & Reformatio tota scripto comprehensa, Academiæ alicuius non suspectæ iudicio permittatur.

Ad hæc principes: magno se cum dolore intelligere, à Rostochiensibus Academiæ libertatem omnem eripi, qua non restituta & salua, instaurari Academia nullo modo possit. In bulla erectionis concedi Academiæ iustam libertatem. Esse etiam omnes Academias in orbe Christiano liberas. Nec vllos præstantes & doctos viros sub Imperio Senatus hîc diu victuros esse. Præterea nisi Iurisdictio libera esset, nullos honestorum hominum liberos in hanc Academiam venturos esse. Mirari se, Rostochienses adeo audaces esse, vt, quod antea de facto vsurpassent, id nunc in publica actione cum authoritate tueri conentur. Principes duplici nomine plus iuris in Academiam habere, nam à suis maioribus eam institutam & vnà dotatam esse, & in ciuitate, quæ ipsis iureiurando deuincta esset, hospitium habere: Cùm igitur Principes de suo iure cedant, & Academiam propria libertate frui sinant, nullo prætextu honesto Rostochianos vti posse, præsertim cùm totius Academiæ constitutio ad ipsorum honorem & salutem pertineat. Petere itaq; Principes, vt Legati apud Senatum Rostochiensem agant, vt concilium liberum sit, & liberam eligendi personas idoneas potestatem habeat. Aut, si omnino sedere vnà in concilio Academiæ velint, cur non principibus, qui tantundem aut plus iuris habent, Concilio quoq; interesse liceat.

Legati post multam cum Senatu Rostochiensi tractationem retulerunt, se diligentissimè cùm Senatu egisse, vt concilio libertatem in cæteris Academijs vsitatam relinquerent, sed Senatum grauissimè conqueri, nec adduci posse, vt vetera sua iura & priuilegia, quæ maiores ipsorum & ipsi habuissent & haberent, vlla ratione imminui patiantur. Nec vlla ratione alia concordiam posse inter Academiam & Senatum retineri, quàm vt vetus & vsitata concilij & Academiæ forma conseruetur. Nec se quidquam posse de suo iure concedere.

Hæc se inuitos Principibus renunciare legati ostendebant, ac se dolere, cùm à senioribus suis ad salutem Academiæ iuuandam ablegati sint, non posse Senatum Rostochiens. à proposito abduci. Celebraturos autem se Principum piam & munificam voluntatem, & actionem totam suis senioribus expositûros esse. Gratias etiam agere principibus pro multis beneuolentiæ erga se significationibus, & petere suo-

suorum seniorum, & suo nomine, vt clementer se vicinos ipsis commendatos habeant. Hic exitus fuit illius actionis, quæ tamen, ne omnino sine vlla spe vtilitatis alicuius ad Academiam rediturae abrumperetur: vrserunt Legati, vt Rostochienses de duobus illis capitibus, de Concilio & Iurisdictione, suam sententiam articulis comprehensam, intra mensem Senatui Lubecensi exhiberent, qui eos ad illustriss. principes transmitteret. Hæc de Rostochiensi illa actione, cui iuuenis interfui, commemoranda hoc loco duxi, vt DEI paulò post Academiam instaurantis, & huc vsq; conseruantis, beneficium, ardentius celebremus. M. D. LI.

Nunc in Saxoniam vicinam redeo, in qua HILDESIensem diœcesin obitu Valentini à Teteleben vacantem, Fridericus Holsatiæ dux, Friderici I. Daniæ regis filius, Adolphi frater, possedit, qui octodecim millibus Ioachimicis arcem & præfecturam Peinensem, vrbi Hildesiensi oppignoratam, redemit. quæ huc vsq; in ducum Holsatiæ potestate permanet.

LEBVsiensi ad Viadrum, & Raceburgensi in Vandalia veteri, episcopo Georgio à Blumedal, equestri familia Prignicensi orto, & I.V.D. defuncto, successerunt Lebusij, Ioannes ab Hornburg: Raceburgæ, Christophorus à Schullenburg. 14. Decemb.

Quo tempore, in Vngaria, anno exeunte, Georgius Martinusius, episcopus Varadiensis, quem monachum vulgò nominabant, summissis à Ioanne Baptista Castaldo, regis Ferdinandi duce, sicarijs, in cubiculo suo, literis per Secretarium allatis subscribens, trucidatus est: cum annos verè viginti, summæ in Vngaria autoritatis, & præcipuus regis Ioannis, & postea viduæ illius Isabellæ, & relicti pupilli consiliarius ac tutor, ac nuper etiam Cardinalis creatus fuisset. Ferunt tenui ac paupere, sed tamen nobili familia Croatiæ ortum, & monachum D. Benedicti prope Budam, & sacerdotem factum, in familia matris Ioannis, quæ fuit Hedvvigis, Stephani comitis Cepusiensis vidua, diu vixisse. posteà cum Ioanne rege primùm electo, & à Ferdinandi copijs profligato, in Polonia exilij comitem fuisse, & propter industriam ac fidem, aduerso illo tempore probatam, restituto per Solymannum Ioanne, consilijs adhibitum, & episcopum Varadiensem factum esse. Mortuo autem Ioanne, tutor Reginæ & Ioannis filij præcipuus testamento constitutus, denuò Solymannum, ad defensionem pupilli aduersus Ferdinandum, in Vngariam euocauit. Sed fraude occupata à Turcis Buda, & pupillo cum matre in Transyluaniam relegato, iam 10. annos Reginæ viduæ consilia rexerat, & suo arbitrio omnia administrarat. 18. Decemb. Idib. Nou. 1527. 1529. 1541.

Cum autem Regina apud Turcam de eo questa esset, ipse ad Ferdinandum hoc anno inclinauit, eiq; Transyluaniam, si exiguis copijs iuuetur, se traditurum pollicetur. Ferdinandus igitur, Ioannem Baptistam Castaldum, Italum, ducem ipsi adiungit, qui cum Isabella hoc modo transegit, vt sponte Transyluaniam Ferdinando cederet, ac vicissim Cassouium, & vicies quinquies mille aureos ex ducatu Opoliensi annuos perciperet. Cùm verò Turcæ ægerrimè hanc permutationem ferrent, etsi à Temesvvari obsidione depulsi erant, tamen cùm maiores copias colligerent, & Georgius hic monachus, Cardinalis recens factus, vacillante fide, beneuolentiam Turci, ambitiosius etiam quàm Ferdinandi, venari animaduerteretur, eaq; de re literæ ad Turcas interceptæ essent: Castaldus cum sicarijs summissis ex medio tollendum esse iudicauit. 1551.

Calendis Septembris, vrgente Carolo Imperatore, Synodus Tridenti instaurata est, cuius primo consessu, legatus Gallicus, conuentum illum, non pro concilio generali a rege suo haberi, nec episcopos suos ad illum mittere, nec decretis illius se, aut sui regni quenquam, teneri velle, protestatus est. Duo autem decreta tantùm de dogmatibus Synodus illa promulgauit: de Eucharistia, & corporali in ea Christi præsentia, de Transsubstantiatione, cultu & veneratione sacramenti, &c. de Pœnitentia, Contritione, Confessione, satisfactione, & extrema vnctione. Ex Protestantium Theologis nemo præter IOANNEM Brentium & collegas, missos à CHRISTOPHORO duce VVIRTEBERGICO, & Ioannem Marbachium, a Senatu Argentinensi, cum Ioanne Sledano, qui accuratè eius concilij acta descripsit, Tridentum accessit. Saxonici, Philippus Melanchthon, Erasmus Sarcerius, Valentinus Pacæus, man- 11. Octob. 25. Nouemb. Lib. 22. 23.

M. D. LI. dato Mauritij, Noribergam vsque progressi, subsistere ibi, ac postea inchoato bello, domum redire iussi sunt. Confessionem piæ doctrinæ Christophori ducis VVirtebergici nomine, legati ipsius, Concilio, die 24. Ianuarij exhibuerunt. Saxonicarum ecclesiarum confessio, Tridenti non exhibita, & paulò post moto in Germania aduersus Cæsarem à Saxone bello, & Calend. Aprilis occupata Augusta, totum Concilium disturbatum est.

Martinus Bucerus, qui Argentinensis ecclesiæ præcipuus doctor fuerat, & ante biennium, Cæsare Carolo decretum de Religionis mutatione seuerissimè vrgente, in Angliam commigrârat, Cantabrigæ ex hac vita euocatus est, relictis post se ingenij, doctrinæ, moderationis, eloquentiæ pietati veræ seruientis, monumentis insignibus. Patriam eius Selestadium Alsatiæ vrbem, præstantibus ingenijs fœcundam, fuisse accepimus. Ipse adolescens religionis studio, Dominicani ordinis sodalitio se adiunxit, & tum alibi, tum Heidelbergæ docuit, vbi Lutheri disputatione de libero arbitrio primam lucem purioris sententiæ de iustificatione in suo pectore accendi sensit. qua paulatim aucta, Francisci Siccingij patrocinio aliquantisper defensus est. Francisco oppresso, Argentinam venit, vbi circiter viginti septem annos doctrinam Euangelij in templo & schola fideliter & feliciter propagauit, & scriptis ac colloquijs publicis defendit.

17. Februar. — 1516. — 1523.

Henricus dux Megapolitanus, cùm septuagesimum secundum ætatis annum ageret, spe ditionum suarum hæredis procreandi (nam filium Magnum præstanti ingenio & virtute principem superiore anno amiserat) vxorem ducit Vrsulam, Magni ducis Saxoniæ Lauuenburgensis filiam, Francisci sororem. Sed effœtus senex post paucos menses obijt. Vidua relicta, cùm præfecturæ Cygneæ, quam maritus ei ad vitæ alimenta concesserat, reditibus frui non posset; acceptis nouendecim millibus aureorum, Mindæ ætatem reliquam transegit.

26. August. Margarita etiam, Sueciæ Regina, Gostaui regis altera coniunx, cùm tres filios & filias quinq; marito reliquisset, in cœleste regnum emigrauit. *RegInæ Inter præCeLLens MargarIs aLtas ConIVge, progenIe, fronte, Lepore, trIbV.*
Vt tres GostaVo natos, natasq; tVLisset QVInq;, sVas terras LInqVIt, & astra petIt.

M. D. LII. — Natus est 1479. 3. Maij. — 6. Februar.

ANNO M. D. LII. HENRICVS dux Megapolitanus, Magni filius, senex, cùm quadraginta octo annos patriam sapienter & feliciter rexisset, & iustitiæ ac pacis publicæ custos fidelis & felix fuisset, extremum vitæ diem conclusit. cuius ditionem, & reliquam hæreditatem vniuersam, Ioannes Albertus, fratris filius, statim occupauit, cum relictus ab Henrico filius Philippus, mente ægra, regendis alijs non idoneus esset. Funus Henrico Suerinæ in templo cathedrali factum est, cùm pater Magnus, vt omnes etiam superiores duces Megapolitani, in cœnobio Dobberan, non procul à littore maris Balthici, duobus à Rostochio occasum versus milliaribus, sepulturæ locum habuissent, & huc vsq; monachi ac monachæ in lustris cœnobiorum huius ducatus ditioribus sedecim, Pontificiæ religionis ritus seruarent. Quos cùm abolere dux Ioannes Albertus, post patrui Henrici obitum, solus has terras gubernans, decreuisset: Suerinense templum cathedrale deinceps principibus humandis destinauit, quorum primus Henricus fuit. in cuius funere, Orationem Dauid Chytræus tùm iuuenis recitauit. cuius occasione, in Ioannis Alberti & Vlrici fratrum, ducum Megapolitanorum, notitiam & beneuolentiam primùm peruenit. Cùm autem de patre Henrici, MAGNO, duce Megapolitano, Orationem in exequijs illius habitam, Albertus Crantzius extremæ Vandaliæ suæ inseruerit; filij etiam HENRICI laudationem hoc loco intexere qui volet poterit.

Ioannes Albertus, ad gubernationem patriæ solus euectus, duo maxima & Heroico ac Christiano principe dignissima opera simul ferè suscepit. Cùm enim sub patris illius, pontificiam religionem sequentis, gubernatione, passim in illa ducatus parte ecclesiæ negligenter constitutæ, & cœnobia inprimis omnia, & quædam canonicorum collegia, abusus Pontificios hactenus retinuissent: certam formam doctrinæ, rituum, & totius gubernationis ecclesiasticæ scripto comprehendi, qua velut communi norma in harum regionum ecclesijs docentes pariter omnes vtere-

vterentur; & visitari ac inspici ecclesias per delectos ex consiliarijs, & Theologis, & formam illam doctrinæ ac rituum æquabilem vbique institui, & pastorum ac populi doctrinam, & mores explorari, & reditus ac ædificia ecclesiarum conseruari & restitui curauit. Quod pium & salutare opus Gustrouij inchoatum, & Malchini, Neobrandeburgi, & alijs locis, ea æstate confectum est. Deinde, Mauritio electori Saxoniæ, & alijs principibus, vt superiore anno expositum est, confœderatus, bellum pro defensione communis patriæ, veræ religionis Lutheri ministerio instauratæ (quam Carolus Cæsar seuera executione promulgati à se Decreti, quod Interim nominabant, & coactis ad obedientiam Concilio Tridentino præstandam protestantibus, & pulsis superiore autumno ex vrbe Augusta, & cæteris totius Sueuiæ vrbibus, pijs & sinceris concionatoribus, delere funditus conabatur) & libertatis ac salutis publicæ, iustum & necessarium gessit. Quo bello, omnes ecclesiæ, puram euangelij doctrinam amplectentes, ex Synodi Tridentinæ, & tyrannidis pontificiæ, ac Hispanorum ore ac faucibus ereptæ sunt ac conseruatæ, & vniuersæ Germaniæ libertas, oppressa & ferè extincta, iterum recreata est, & pax firma & diuturna nostris Ecclesijs Patauij confecta, quæ nullo vnquam tempore antea impetrari potuit. & captiui principes, Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, & Philippus Landgrauius Hassiæ, ex quinquennali custodia liberati sunt.

M. D. LII.

Ioannes Albertus, tribus equitum turmis comitatus, initio Martij Suerinâ ad Mauritium proficiscitur, qui ex Thuringia per Franconiam & Rhetiam extentis itineribus, ipsis Calendis Aprilis Augustam perueniunt, quæ quarto post die Mauritio & confœderatis dedita est. Galliæ Rex Mediomatricum vrbem Metim occupauit. Inde per Lotharingiam Tabernas Alsatiæ, Haganoam, facto itinere, VVisseburgum ad Rhenum peruenit, vbi à Mauritio Lincia recens reuerso nuncium de promissa Cæsaris nomine, per Ferdinandum regem, Landgrauij liberatione accepit. Itaq; non vlterius in Germaniam progressus, per Lucelpyrgensem agrum, occupata Theonis villa, Iuosio, Momedia, & quibusdam Hannoniæ oppidis, in Galliam redijt. Mauritius interea & confœderati principes, ad Alpium fauces accedunt, vbi copias à Cæsare recens conscriptas dissipant, & in angustias viarum penetrantes, claustra Alpium, & arcem Erenbergam occupant, cùm VVilelmi Hessi, & Georgij Mechelburgij ausu magnanimo, per aduersum atque præruptum montem milites ad loca arce superiora euecti essent. de qua arce capta, cùm postridie cognouisset Cæsar, noctu accensis funalibus, vnà cum fratre Ferdinando, & Ioanne Friderico Saxoniæ duce, iam libertati restituto, Oeniponte discedens, Villacum Carinthiæ oppidum se recepit. Biduo post Cæsaris discessum, principes fœderati Oenipontem veniunt. vnde Passauium Mauritius profectus, cæteri Augustam initio Iunij redierunt. Albertus verò Brandenburgicus multò ante ad Vlmam à socijs discedens, ordinis Teutonici Magistro, & Noribergensibus bellum intulerat, & minarum armorumq; suorum terrore Episcopum Bambergensem ad viginti oppida & præfecturas ipsi tradendas: VVurceburgicum autem ad bis mille auri pondo statim pendenda, & debita Alberti circiter tria millia & quingenta auri pondo soluenda, VVilelmi Grumbachij intercessione adducit. Noribergæ obsidionem 20. Iunij Albertus reliquit. cuius mensis initio,

10. April.

10. Maij.

19. Maij.

20. Maij.

22. Maij.

19. Maij.

Passauiensis conuentus, cui Ferdinandus rex, Maximilianus filius, & omnium ferè cæterorum Germaniæ principum legati intererant, & tractatio de pace inter Cæsarem & confœderatos restituenda, cœpit. Quæ tandem medio mense Iulio, per principes intercessores conclusa, & missis in castra sociorum, Francofordiam ad Mœnum tunc obsidentium (vbi Georgius dux Megapolitanus manè dum ligulas ei sub dio stanti minister connectit, globo tormenti ex vrbe emisso dextrum pedem ad coxendicem abripiente interfectus est) legatis, Mauricio & socijs (Alberto Brandeburgico excepto) persuasa, & pridiè Calendarum Augusti confecta est. Summam adscripsi. Nos FERDINANDVS, &c. fatemur, cùm bellicos motus istos in Germania, ex Philippi Landgrauij Hassiæ custodia, præcipuam originem & causam habuisse intelligeremus: adducti amore & cura salutis & pacis Imperij publicæ, fratrem

Passauiensis conuentus.

20. Iulij.

M.D.LII. trem nostrum Carolum Imp. amanter rogauimus, vt de liberatione Landgrauij, & cohærentibus negocijs, quæ caussam bello præbuissent, amicam tractationem nobis instituere liceret. Quod cùm à Cæsare impetrassemus, Nos & filius Maximilianus rex Boëmiæ, cum Mauritio Saxoniæ & Alberto Bauariæ duce, præteritis paschæ diebus Lyncij conuenimus, & post varias deliberationes, vtile ac necessarium iudicauimus, alterum conuentum ad 26. Maij in hac vrbe Passauio instituere, & electores ac principes Imperij adscriptos, velut intercessores, simul adhibere. Itaque nos & dictus elector Saxoniæ & reliquorum quinque legati, nomine Moguntini, Daniel Brendel: Coloniensis, Henricus Saltzburg: Treuerici, Philippus à VVinnenberg: Palatini Friderici, Ludoicus comes in Königstein: Ioachimi Brandeburg. Adamus Trott: deinde Ernestus archiepiscopus Saltzburgensis, Mauritius Dryopolitanus, VVolffgangus Passauiensis, & Albertus Bauariæ dux in propria persona: nomine verò Ioannis Brandeburgici, Bertholdus Mandeslo, & Andreas Zoch: VVilelmi Iuliacensis, VVilelmus Keteler: Philippi Pomerani, Iacobus Zitzevvitz: Christophori VVirtebergensis, Theodoricus à Pleningen comparuerunt, cum quibus causam tractare cœpimus. ac primùm electoris Saxoniæ & confœderatorum principum postulata & grauamina, duobus scriptis exposita accepimus & expendimus. & re accuratè deliberata, sequentes articulos & media pacis proposuimus. Elector Saxoniæ & fœderati principes, ante 12. Augusti ab armis discedent, & Cæsareæ Maiestati ac Imperio obedientes erunt, copias sine vllius detrimento dimittent, vel regi Ferdinando militare sinent, vrbes Imperij & alios status, quos armis sibi adiunxerunt, patentibus literis ab obligatione liberent. Philippus Landgrauius Hassiæ, conditiones in Salinis Saxonicis ipsi præscriptas, denuò ratas habebit & perficiet, nec custodiam suam vlcisci conabitur, sed vt obedientem principem decet, deinceps se erga Cæsaream Maiestatem nos, & Imperium geret. Ambo etiam electores Saxo & Brandeburgicus & Palatinus VVolffgangus obligationem antea datam renouabunt, & reginæ Mariæ vel ipsius præsidenti Machlinensi ad 6. Augusti diem tradi curabunt. His factis, Landgrauius custodia liberabitur, & ad 11. vel 12. Augusti in arce sua Reinfels sistetur. Cæsar etiam, militum copias aduersus Saxonem, Hassum & socios iam conductas, aduersus eos, qui pacificationem hanc accipient, non conuertet, nec in eorum ditiones collocabit. Permittit etiam Cæsarea Maiestas, vt Landgrauius inchoatam vrbis Cassellæ munitionem perficiat. Executionem quoq; sententiarum in controuersiâ Nassauiensi planè inhibebit, donec liberato Landgrauio amica compositio inter partes institui possit, vel per vtrinque delectos electores & principes arbitros, causa recognoscatur, & intra biennium decidatur. Administrator ordinis Teutonici, & Henricus Brunsuicensis, actiones occasione præteriti belli Smalcaldici aduersus Landgrauium institutas vel instituendas inhibebunt, donec grauamina, ad publicam Imperij Rempublicam pertinentia, per Mauritium & Hessum in hoc conuentu proposita tollantur.

Quod ad Religionem, Pacem, & Iustitiæ administrationem in Imperio attinet; Pax religioni vsque ad proxima comitia dabitur, in quibus, de ratione hoc dissidium amicè componendi, vel per Concilium generale aut nationale, vel colloquium, vel communem Imperij conuentum deliberabitur. Hunc de Religione Articulum, Rex Ferdinandus & electorum ac principum legati, in eodem conuentu Passauiensi scripto peculiari ita declararunt, vt constans & perpetua Pax in causa Religionis, siue componatur amicis rationibus, siue non componatur, inter Cæsaream & Regiam Maiestatem electores, principes & status Imperij seruetur, & ex consessu Iudicij Cameræ, coniuncti Augustanæ confessioni deinceps non excludantur. Articuli ad libertatem Germanici Imperij pertinentes, à Mauritio exhibiti, in comitijs expedientur. Ad consilium verò Cæsaris aulicum, quod imperij negocia tractabit, consiliarios Germanos Cæsar adhibebit, & Germanica negocia non nisi per Germanos tractari sinet. libertatẽ verò Germaniæ patriæ suæ non imminuet, sed omnibus viribus conseruare & augere studebit. ac ne Mauritius & fœderati hos articulos neglectum iri metuant; Ferdinandus & Maximilianus spondent, se vna

vna cum electoribus & principibus, primo loco in Comitijs hæc negocia Cæsari propositueros, ac vt ad exitum deducantur, adiuturos esse. Ad Galliæ regem quod attinet, ex legati illius oratione apparet, quædam ad communem Imperij pacem, quædam ad ipsum priuatim spectantia ab eo postulari. Cùm autem publicæ pacis in Germanico Imperio cura ad Cæsaream Maiestatem, electores & principes pertineat; de priuatis suis negocijs per electorem Saxoniæ ad nos referre poterit, vt Cæsari postulata ipsius à nobis exhibeantur. Qui ob Smalcaldicum bellum à Cæsarea Maiestate bonis exuti, vel proscripti sunt, Palatinus Otto Henricus: VVolffgangus princeps in Anhald: Albertus comes Mansfeldicus cum filijs, Ioanne, Volrado, & Carolo: Philippus comes ad Rhenum: Christophorus comes Aldeburgicus: Ioannes baro in Heidecc: Fridericus à Reiffenberg: Georgius à Reckenroth: Sebastianus Scherthle, & cæteri, in gratiam Cæsareæ Maiestatis recipientur, & in possessiones ac bona sua restituentur, modò deinceps Cæsari & Imperio obedientes sint, & qui in Gallia militant intra sextam hebdomadam se declarent, & post trimestre in Germaniam redeant. Quibus damnum hoc bello datum est, nullam eo nomine litem fœderatis mouebunt. Omnibus, qui hoc bello aduersus se militarunt, Cæsar ignoscet, etiam Alberto Brandeburgico, si ab armis discedet, & copias ante diem dictum dimittet. Inter Henricum ducem Brunsuicensem, & nobiles, bonis & domibus suis ab eo exutos, Saxo & Brandeburgicus electores, & Ioannes Brandeburgicus & Philippus Pomeranus, velut commissarij Cæsaris, intra trimestre amicè transigent, & Nobiles, saluis actionibus cæteris restituent. Ijdem commissarij controuersias ducis Henrici Brunsuicensis cum vrbibus Brunsuiga & Goslaria diriment. (Sed cum Goslariensibus à se obsessis dux Henricus paulò ante pro suo arbitrio transegerat.) Hæc Cæsar pro se & successoribus, & confœderati principes Mauricius elector Saxoniæ, Otto Henricus Palatinus, Ioannes Albertus dux Megapolitanus, & VVilelmus Landgrauius Hassiæ, pro se & hæredibus, & omnibus, qui hoc bello ipsis militarunt, & Ferdinandus ac Maximilianus Reges, electores, principes ecclesiastici & politici, pro se & suis rata habent, & perpetuò fideliter seruaturos & defensuros promittunt. Exempla verò huius Recessus tria, regis Ferdinandi & electorum Moguntini ac Palatini, archiepiscopi Saltzburgensis, Alberti ducis Bauariæ, & Mauricij Saxonis, ac VVilelmi Hessi manu propria subscripta, & appensis sigillis confirmata sunt, quorum vnum Cæsareæ Maiestati, alterum ordinibus Imperij, tertium electori Saxoniæ & socijs tradita sunt; Actum Passauij, Die 2. Augusti, Anno Christi millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, Regnorum nostrorum, Romani vicesimo secundo, cæterorum vigesimo sexto. Hæc celebris illa, & toti Imperio salutaris Pacificatio Passauiensis est, quæ fundamentum & firmamentum publicæ salutis & tranquillitatis Germaniæ eo tempore fuit, ac, quod ad religionis pacem attinet, deinceps ad omnem posteritatem, Deo iuuante, futura est.

M. D. LII.

Dominica Trinitatis.

Pace facta, & Francofurti obsidione soluta, Mauritius dux Saxoniæ, copias suas ad VVerdam Danubij ductas, secundo flumine in Vngariam mittit, opem laturas regi Ferdinando aduersus Turcici Imp. Solymanni exercitus, qui Transyluanicis motibus, & Georgij monachi cæde, & Zolnoccensis arcis non procul ab Agria sitæ occupatione, alijsque causis irritati, duce Mahomete Bassa, nobilissimam arcem Themessvvar ad fluuium Themes, inter Lippiam & Belgradum ad Transyluaniæ fines interiectam, longa & grauissima oppugnatione ad deditionem coëgerant, Stephano Losoncio, præsidij præfecto, contra datam fidem, cum militibus crudeliter trucidato. & cursum victoriæ vrgentes, ad Marisium fluuium ex Transyluania in Tibiscum è regione Segedini influentem progressi, Lippam, Solymos, Kynadinam, & vicina oppida in potestatem redegerant. Ab altera parte Halybassa Budensis, Zolnoccum ab Agriensi præfecto sibi ereptum & munitum reposcens, traiecto Danubio, regis Ferdinandi exercitum, cui Erasmus Teifelius, Sfortia, Sbardellatus, & alij præerant, ad Palastum miserè cecidit, eoque successu elatus, adiuncto sibi Mahomete, Zolnoccum recipit, & Agriam, cui fortissimus vir Stephanus Dobo

 cum

M.D.LII. cum præsidio præerat, mense Septembri obsedit. Ferdinandus igitur tot oppidorum & arcium Vngariæ, & exercitus insuper amissione, & Agriæ periculo motus, Pacem in Germania eò studiosiùs maturauit, & Mauritij Saxonis fortissimi ducis exercitum sibi militare in Vngaria voluit. Etsi autem Agria, virtute militum, Deo iuuante, feliciter & gloriosè defensa est: tamen Ferdinandus, reliquis eius anni cladibus fractus, legatos ad pacem à Solymanno petendam, Antonium Verantium & Franciscum Zay, Byzantium ire voluit. Quos cùm vltra triennium Solymannus Byzantij detinuisset, tandem pactione pensionis annuæ triginta millium aureorum, quam singulis annis suo sumptu Ferdinandus Byzantium mitteret, & publicè in Palatio Imperatoris exhiberi curaret, Pacem concessit. VValachiam quoque inferiorem, Radul, triennio antè à Mirce eiectus, recuperauit.

Sed his omissis, quæ, vt occasionem Vngaricæ expeditionis à Mauricio Saxone susceptæ ostenderemus, breuissimè intexenda duximus: in Saxoniam redeo. vbi auspicijs Alberti Marchionis Brandeburgici, Volradus comes Mansfeldensis, Alberti filius, nouum bellum, Henrici ducis Brunsuicensis oppidis aliquot occupatis, & direptionibus ac incendijs agro vastato, excitarat. Albertus enim Brandeburgicus, pace Passauiensi contumeliosè reiecta, transmisso Rheno, ad Galliæ regem transiturus, interea dum de conditionibus transigeretur, Moguntiæ, VVormatiæ, Spiræ, episcopos & Canonicorum collegia grauissimè multarat. Moguntiæ etiam, archiepiscopi arce, Carthusia, & D. Albani, alijsque templis, & Treueris, cœnobio D. Maximini, & arce Palatina incendio deletis. Inde ad pontem Musonis, in Lotharingiæ finibus, donec Metensis obsidio inchoaretur, consedit.

Interea in Saxonia inferiore, Volradus Alberti comitis Mansfeldici filius, à Nobilitate Hildesiensi & Brunsuicensi, quæ aduersus dominum suum Henricum ducem Brunsuicensem superioribus bellis militauerat, ideoq; bonis & arcibus suis à principe reduce expulsa erat, excitatus, & Alberti Brandeburgici nomen præ se ferens, mense Septembri ad Albim validam militum manum coëgerat, & à Francisco duce Saxoniæ Lavvenburgensi, qui Raceburgensibus Canonicis suis, quod sibi pro filio Magno successionem in episcopatu petenti negassent, irascebatur, inuitatus, Raceburgam copias duxit, vbi Canonicorum domos, & templum Cathedrale, non modò aureis & argenteis vasis omnibus, verùm etiam ære campano de turribus ablato, spoliauit; canonicos, qui non aufugerant, in vincula coniecit; Collegium præterea quatuor millibus Ioachimicorum multauit, vt reliquos diœceseos pagos direptionibus & incendijs liberarent. Arcem verò episcopi Stofam à se occupatam Francisco duci Saxoniæ concessit. Inde Buxtehudam diœcesis Bremensis oppidum irrito conatu obsedit, & cœnobia virginum prope Buxtehudam combussit. Sic primo belli specimine in Canonicos & virgines vestales edito, Volradus Bardevvicum se cum exercitu contulit, vbi octiduum integrum commoratus, tandem prætерita vrbe Lunæburga in ditionem Henrici Brunsuicensis duxit, ac multum passim damni direptionibus ac incendijs dedit, vicosque & oppida peruastauit, & arce Steinbrug & alijs quibusdam in potestatem redactis, Henricum tota ferè pepulit ditione, qui vt de iniuria Mansfeldij quereretur, & præsens auxilium imploraret, ad Cæsarem, in Mediomatricibus, primariam vrbem Metim obsidentem, extentis itineribus perfugit.

Mense Octobri.

Cæsar enim, post factam Pataūij pacem, ex Carinthia Œnipontem, & inde Augustam reuersus, etsi Reipublicæ formam à se ante quadriennium constitutam retineri voluit: tamen Religionis exercitium, iuxta confessionis Augustæ anno millesimo quingentesimo & tricesimo exhibitæ, præscriptum, ciuibus liberum, & ministros ecclesiæ, superiore anno ex Imperij finibus proscriptos, reuocari permisit. Captiuum Saxoniæ electorem Ioannem Fridericum, ex quinquennij custodia liberatum clementer à se dimisit. Pactiones Alberti Brandeburgici cum episcopis Franconiæ initas rescidit. inde Calendis Septembris discedens, Argentinæ traiecto Rheno, tandem obsidere METIM, duodecim supra Treuiros milliaribus ad ripam Mosellæ sitam, cœpit. Quam Galliæ Regis nomine, fortissimi duces, Franciscus

22. Octob.

Guisius,

Guisius, Claudij filius: Fr. Anguianus & Ludoicus Condæus fratres, Caroli ducis Vendomiæ filij: Fr. dux Mompenserius, Horatius Farnesius, Octauij ducis Parmensis frater: P. Stroza; Momoransinus & alij defendebant. Cæsari, Ferdinandus Albæ dux, Ioannes marchio Brandeb. Philibertus Sabaudus, Adolphus Hollatus militabant. ad quos initio Nouembris, Albertus Marchio Brandeb. Cæsari reconciliatus accessit, cui culpa omni condonata, pactiones cum episcopis Herbipolitano & Bambergico initas denuò Cæsar confirmauit. Cùm autem infelici illa obsidione, in qua frigoribus & morbis, & hostium eruptionibus tertiam exercitus partem amisit, Cæsar animo & corpore æger, occupatus esset, alieno sanè tempore ad opem illius implorandam Brunsuicensis venit. (M. D. LII.)

Interea Volradus, dum in agro Brunsuicensi incendijs & direptionibus grassatur, Verdensis prouinciæ ordinibus (nam episcopo minimè hoc curæ fuit) denunciat, episcopum violatis Pacis conditionibus, familiam suam finibus Verdensibus excedentem per vim adortum esse, direptisque plaustris non exiguam supellectilis prædam fecisse. (Anno ineunte 1551.) Illam quidem iniuriam contra leges, militiæque disciplinam sibi illatam, tunc temporis se, vtpote nullis instructum armis, neutiquam vindicasse. Nunc autem ferro & igni vlturum esse, nisi quamprimum sibi satisfaciant, & deprædationis culpam eluant. Illi vt cladem à prouincia auerterent, ordines mille, coloni quadringentos supra mille Ioachimicos dependerunt. De summa pecuniæ à colonis exactæ archiepiscopus mille Ioachimicos præripuit, & suos in vsus conuertit. Parum scilicet erat miseros agrestes alijs diripiendos obijcere, nisi à Domino quoq; suo inexpiabili cum ignominia spoliarentur. Verùm ordines, vt pactum argentum ad statum diem exoluerent, tunc quidem aliunde desumptum vniuersum dependerunt, & posteà, quod ablatum ab antistite erat, agricolis denuò imperarunt. Iam Volradus cum infesto exercitu in prouinciam Halberstadensem porrexerat, cùm Ioachimus septemuir Brandeburgicus pacem ei demùm persuasit, quod Albertus Brandeburgicus, cuius auspicijs militabat, Cæsari reconciliatus ab amicitia Galliæ regis discessisset, eiusdemque interuentu parens Volradi Albertus comes Mansfeldicus in gratiã Cæsaris redijsset, paternas possessiones, quas edicto Cæsaris propinqui occuparunt, repetiturus. Inde Volradus, mense Februario anni sequentis, ex vrbe Brunsuiga cum fratre Ioanne discessit, copiasq; ad Hornburgũ & alibi sparsas, non solutis stipendijs reliquit. (1553.) nec multò post Albertus parens amica transactione fortunas suas recuperauit. Steinbrugam Mansfeldius domino à VVarberg, Nicolao Barriero, Mandeslouio & alijs nobilibus, ducis Henrici hostibus cesserat. qui custodiæ arcis VVilelmum à Düiken Brunsuicensem præficiunt. At is feria tertia Pentecostes arcem cum nobilium armis & equis ac tormentis bellicis, duci Henrico tradidit. Ideoq; Brunsuigam rediens ignominiosè ex vrbe eiectus est.

MAGDEBVRGENSIS ditio, Brunsuicensi finitima, ferè biennium archiepiscopo caruerat. Etsi enim Fridericum marchionem Brandeburgicum, Ioachimi II. electoris filium, prior archiepiscopus Ioannes Albertus, coadiutorem sibi ante quinquennium designarat, tamen confirmatio à pontifice obtineri non potuit, quòd Augustanæ confessionis doctrinam in ecclesijs Marchiæ, iussu electoris, doceri constaret. & bello Magdeb. prioris archiep. mortem statim secuto, non properandum sibi marchio iudicabat. Sed vrbe Magdeburga dedita, & Cæsari reconciliata, Fridericum filium, huius anni initio in Salinas Saxonicas, vbi episcoporum aulæ sedes est, introduxit. (19. Martij.) Verùm vt sunt res humanæ instabiles & fluxæ, & celerius quàm muscæ volantes aufugiunt, hoc ipso anno, Halberstadij Fridericus decessit. (3. Octob.) Statim igitur à collegio frater illius Sigismundus, quatuordecim annorum adolescens, substitutus est, cui Chronicon Carionis à se retextum Philippus postea dedicauit. Ciuitas Magdeburgensis, hoc anno, cum vicinis, quos à se belli tempore læsos placare cogebatur, transegit. ac omnium primùm electori Brandeburgensi, vt nauigationem ad ostium Albis, & commercia cum ipsius subditis libera, & Nondinarum, Iudicij, ac Emporij iura, quæ vrbe proscripta, marchio à Cæsare obtinuerat, reciperent, persolutis 40000. florenis, reconciliati sunt. Ter mille Ioachimicos adnumerarunt

M. D. L II. runt scribis aulæ Cæsareæ, quibus certorum ciuium proscriptorum bona à Cæsare addicta erant. Totidem Henrico duci Brunsuicensi. mille cœnobio Hamerslebiensi. 14000. comiti Barbiensi, cuius oppidum & arcem Barby, non procul à Salæ & Albis confluente, belli tempore spoliauerant. 5000. collegio virginum in Ièricho. Cum Canonicis ecclesiæ Cathedralis post aliquot annos primùm conuenerunt, recipientes eos in vrbem, & quinquaginta millia aureorum insuper pendentes. In militum stipendia, Senatus vrbis Magdeburgensis, toto obsidionis tempore impendit quadringenties & quater mille, quadringentos sexaginta sex aureos, ad Bremensem vrbem obsidione liberandam contulerat mille & sexcentos Ioachimicos, & paulò antè electori Saxoniæ Iohanni Friderico, à Danubio in Saxoniam redeunti viginti millia, nunquam reddenda, mutuò dederant. In tantis rei pecuniariæ iacturis, Libertas & priuilegia antiqua integrè recuperata, & conseruata Religio, ac vrbis munitiones nusquam interruptæ, damna cætera leuabant.

1547.

21. Nouemb.

Die natali annum inchoante.

Multos etiam præstantes viros, & literis ac dignitate claros hic annus Germaniæ eripuit. In Academia Francofordiana ad Viadrum, Iodocum VVillichium Resellianum Borussum, in tota Philosophia, mathematis, arte medica, & linguis excellenter eruditum. In Lipsica, Bernardum Ciglerum, non tam genere antiquo, quàm insigni Ebrææ linguæ cognitione nobilem. VVittebergæ Ioannem Marcellum, Regiomontanum Francum, cuius in docenda & regenda iuuentute industria & fides fuit singularis. In Dania, Petrum Suauenium, veterem ac fidum Lutheri amicum, & propter prudentiam, fidem, integritatem, & in omni officio diligentiam, inclyto regi Christiano carum. Ingolstadij, Petrum Apianum Leisnicensem, mathematicum illustrem: Basileæ, Sebastianum Monsterum, qui laboribus suis Ebræam linguam, Cosmographiam, & Horologiorum doctrinam plurimum illustrauit, & Osuualdum Myconium. Argentinæ, Casparum Hedionem, virum de ecclesia illa præclarè meritum: eademque die 17. Octobris Regiomonti, Andream Osiandrum. In comitatu VVedensi, Hermannum archiepiscopum Coloniensem & Padebornensem, anno ætatis octuagesimo, Idibus Augusti, *ex his terris ad ecclesiæ cœlestis consuetudinem euocatum.* vt Ioannem Cochleum, Lutheromastigem, anno ætatis septuagesimo tertio Vratislauiæ extinctum, & eiusdem farinæ hominem, Fridericum Nauseam, & alios taceam. Patauij Lazarus Bonamicus, 11. Februar. Florentiæ, Paulus Iouius Historiæ scriptor luculentus obijt, cuius monumento epitaphium in templo D. Laurentij adscriptum vidi:

Hic latet hei Iouius Romanæ gloria linguæ, Par cui non Crispus, non Patauinus erat.

Rodolphus archidux Austriæ, Maximiliani filius, qui postea imperauit, Viennæ natus est. Gostauus Sueciæ rex, tertiam coniugem Catharinam, Gostaui VVestgothiæ gubernatoris filiam, VVastenis solenni ritu sibi copulauit. Sigismundus Poloniæ rex Dantiscum magno comitatu ingressus, iuramentum fidelitatis accepit.

FINIS LIBRI DECIMI-SEPTIMI.

Saxo-

SAXONIAE LIBER DECIMVS OCTAVVS.

Illustrissimo principi & Domino, Dn.

IVLIO AVGVSTO,

DVCI BRVNSVICENSI AC LVNÆBVRGENSI,

IVLII FILIO, HENRICI N.

HENRICI AVI, ET PATRVORVM CAROLI VICTORIS & Philippi Magni & aliorum eius ætatis principum bella postrema

Subiectissimè offert

David Chytræus.

M. D. LIII.

HENRICVS dux Brunsvvicensis, multas equitum peditumque turmas, partim ex Volradi Mansfeldici exercitu dissoluto, ad se traduxerat, partim aliunde coëgerat, vt in Franconia, fœderatis Episcopis & Noribergensibus opem ferret. Albertus enim Brandeburgicus, Casimiri filius, spretis conditionibus pacis, quæ ipsi ex Gallia reuertenti, Heidelbergæ, à principibus intercessoribus, Friderico Palatino, Alberto Bauaro & Christophoro VVirtebergico, præsente etiam Melchiore episcopo Herbipolensi amplissimæ erant propositæ (vt acceptis ab vtroque episcopo sexcentis millibus aureorum, arces & oppida, quæ alienari ab ecclesijs nullo iure possent, episcopis relinqueret) & pactiones superiori anno cum episcopis initas, & à Cæsare ad Metim confirmatas, simpliciter seruari volens, in Franconiam redierat, & non solùm addictas sibi superioris anni pactione, verùm alias etiam præfecturas circiter viginti, & ipsam vrbem Bambergam, mense Aprili ceperat, & direptionibus ac incendijs grassabatur. Quare à rege Ferdinando, Mauritio Saxone, & Henrico Brunsuicensi, auxilia episcopi & Noribergenses implorarunt. Albertus interea sex cohortes peditum, & quadringentos equites, ab Herbipolitano missas Bambergensi, ad Pommersfeldiam profligauit. Bambergam regionis metropolin cum arce cepit. & nisi Arx in monte dederetur, se vrbem totam incendio deleturum minatus est. Silesios ac Boëmos equites, à rege Ferdinando missos, ad Bertingam Calendis Maij oppressit. Noribergensium oppida duo, Lauffen & Altorff capta, portis clausis incendit, & crudeliter multos innocentes homines cremauit. Suinfortum etiam Imperij vrbem ad Mœnum arte in potestatem suam redegit.

16. April.

Priusquam verò in Franconiam copiæ Brunsuicenses ducerentur, Philippus Magnus, Dux Brunsuicensis, Henrici filius, iussu patris, vt consentaneum est, Erico patrueli, ex ditione absenti, bellum denunciat, quod Volrado comite Mansfeldense, patris ditionem vastante, superiore anno patri auxilia debita non subministrasset. Vnde occasionem Ericus, Albertum Marchionem Brandeburgicum in Saxoniam accersendi, sumsit. Philippus verò Magnus, in Osnabrugensem ditionem irruens, Iburgum, episcopi arcem, ex qua Franciscus episcopus ante paucas horas elapsus, Monasterium fugiebat, nemine repugnante capit, & omnium rerum copia abundantem diripit. Inde ad vrbem Osnabrugam ducto exercitu, ciuibus & Canonicis expugnationem minatur, qui præsidio destituti, pacem, viginti nouem millibus aureorum, totius diœcesis nomine redimunt. Causam belli prætexuit Brunsuicensis, quod Franciscus episcopus, Landgrauij vires & arma, in obsidione arcis VVulffenbüttel, cum pater ex ditione patria pelleretur, olim iuuisset. Hinc aciem in diœcesin Monasteriensem dirigit, VVarendorpiam primo impetu capit, & circumquaque omnia in prædam vertit. Insusitatis his irruptionibus Diœcesis perterrita, quibus subitò resistere non potuit, centum millibus aureorum pacem coacta emit. Eodem modo à comitibus, Conrado Tecklburgensi, Lippiensi, Schavvenburgensi, Hoiensi, pecuniam extorsit. Postridie Calend. Maij, Mindam vrbem, à ciuibus patefactam, sine maleficio ingreditur. Mox Petershagium arcem in ripa Visurgis sitam obsidet. Vbi cùm moram aliquandiu traxisset, Franciscus episcopus, transactione facta, ius suum in diœcesi Mindensi, IVLIO duci Brunsuicensi, Philippi fratri, Canonico Coloniensi, resignauit. Quare iuramentum fidelitatis à Mindensibus, nomine Iulij fratris Philippo præstitum est.

15. April.

1542.

19. April.

PHILIPPUS, parte prædæ circiter sexaginta millium aureorum summa, apud senatum Herfordiensem deposita, in Franconiam, exeunte Maio profectus, Suinfurtum, præsidio Alberti munitum, frustra tentauit. Franciscus in diœcesin Osnabrugensem redire cupiens, rogatur ab ordinibus, cùm sine consilio ordinum Landgrauio opem tulisset, & præsentem à Brunsuicensi calamitatem attraxisset, vt à diœcesi Osnabrugensi tantisper abstineret, donec ex ære alieno & alijs calamitatibus, hac expeditione allatis, eluctati essent.

Albertus Marchio Brandeburgensis interea in Saxoniam, vbi Nobilitatem

Brunsui-

Brunsuicensem, Henrico principi rebellem, & alias militum copias, à suis, in ditione Erici iunioris ducis Brunsuic. sibi amici, collectas esse sciebat, summa celeritate initio Iunij contendit, & vna abreptis Bambergensium obsidibus circiter octuaginta, quorum in itinere plurimi obierunt, ac direptis Erphordiensium & Mulhusiorum pagis, Halberstadium venit, & pecuniâ Canonicis multatis, & monasterijs in diœcesi spoliatis, Henrici ducis Brunsuicensis ditionem inuadens, rapinis ac incendijs passim grassatus est. Qua in re, Nobilitas Brunsuicensis cum duce Erico, præcipuè ipsi consilio & auxilio fuerunt. Mater enim Erici, Elisabetha, Ioachimi I. electoris Brandeburgici filia, Alberti tertio gradu propinqua erat, & cum Henrico Brunsuicensi multis iam annis offensiones inciderant & cumulatæ erant, ad quas denunciatio belli, paulò ante à Philippo Magno facta, accesserat.

M.D.LIII.

14. Iunij.

18. Iunij. Brunsuig. m venit.

Reuocatus igitur in Saxoniam Philippus Magnus, cum confœderatorum principum, Mauricij electoris Saxoniæ, Philippi Landgrauij Hassiæ, &c. exercitu, in Thuringia prope Northusium se coniungit. Vnde progressi Einbecam versus, paucis postea diebus, in Marchionis Alberti exercitum, vno à Peina milliari, ad Fusam fluuium incidunt. vbi die Dominica, hora secunda pomeridiana, prælium acerrimum, propè pagum Siuershausen committitur, in quo, Philippus Magnus dux Brunsuicensis cum fratre Carolo victore, & Mauricius elector Saxoniæ, biduò post ex vulnere mortuus, Fridericus dux Lunæburgicus Ernesti filius, Iohannes comes Schavvenburgensis, cum quatuor alijs comitibus, & magna nobilium multitudo, præter gregarios milites, quatuor millia & triginta octo ceciderunt. Mauritius tamen Saxo & Henricus dux Brunsuic. senior, victoriam & prædam opimam, vnà cum quatuordecim vexillis equitum, & quinquaginta peditum, in eo prælio, non tamé sine magna suorum clade, consecuti sunt. Itaq; Carolo victori & Philippo Magno, Henrici ducis Brunf. filijs, in prælio cæsis, Epithaphia deinde composita sunt.

9. Iulij.

Carolus hic victor, deuicto conditur hoste. Nascens Victor erat, Victor erat moriens.

Et de Philippo Magno:

Magni nomen erat magno virtute Philippo: Stare diu magnis inuida fata negant.

Ioannes Albertus dux Megapolitanus qui proximis ante prælium diebus in vtraq; castra profectus, de pace sollicitè egerat: dum committeretur prælium, Hannoueræ adhuc commorabatur, ad quem, elapsus ex prælio Albertus Hannoueram venit. Inde Neostadium ad Ericum: is ad Imp. Carolum statim profectus est. Henricus dux Brunsuic. victor statim exercitum ad Erichsburgum, Erici arcem in Gottingensi regione obsidendam ducit. Erico absente, coniunx Sidonia & consiliarij amicè cum Henrico tandem die 6. Septemb. transigunt.

Interea Franciscus Episcopus, Mindensi diœcesi amissa, & Osnabrugensi per ordines prouinciæ exclusus, Monasterij in exilio quodammodo, inter ciues agit, eorúmque fidem & beneuolentiam erga se eximiam, tam tristi suo tempore experitur. Ciues igitur hac occasione, antiqua priuilegia sua, quæ ante Anabaptistarum tempore habuerunt, à Principe recuperarunt. Qui curis & angoribus, quòd omnes suas opes & ornamenta in arce Iburgica hostili impressione & rapina amisisset, quòd præter expectationem ditiones suæ tam grauiter afflictæ & multatæ essent, quòd diœcesin Mindensem hosti dedere coactus esset; confectus & exhaustus esset, paucis post allatum, de commisso prælio, & Philippi ducis Brunsuicensis hostis sui interitu, nuncium diebus, extremum vitæ suæ diem conclusit. Sexto post eius obitum die, à Monasteriensi collegio, VVilelmus Kettler, Gothardi filius, Gothardi postea Curlandiæ in Liuonia Ducis primi frater, episcopus electus est, cùm singulari prudentia, & in rebus agendis dexteritate, ac componendis dissidentium controuersijs industria & felicitate excelleret, & aliquot annos in Ducis Iuliacensis consilio & legationibus exercitatus, magnam rerum plurimarum experientiam adeptus esset. Parentes ex præcipua nobilitate ducatus Bergensis orti, amplam familiam, & Dei beneficio florentem propagarunt, cuius partem adscribam.

15. Iulij.

Gothar-

M. D. LIII. Gothardvs Ketler, VVilelmi auus, eques auratus, ex coniuge Margarita à Batenberg. sex filios reliquit. ex quibus

Gothardus eques, ex Sibilla VVilelmi, à Nesselrad, præfecti ducatus Bergensis, filia, septem filios suscepit.	Franciscus Abbas Corbeiensis, &c.

VVilelmus Episcopus Monasteriensis.	VVirich in Vngaria ⊕.	Gothardus dux Cvrlandiæ in Liuonia primus. ⊕ 1587.	Bertramus.	Gosuuinus.	Theodoricus.	Ioannes consiliarius Ducis Iuliacensis.

Fridericus dux Curlandiæ post patrem.	VVilelmus dux Curlandiæ.	VVilelmus & alij nouem.

Ambiebat eundem principatum Monasteriensem Iodocus à Reke, episcopus olim Derbatensis in Liuonia, canonicus Monasteriensis, qui paulò ante tempestatem à Mosco imminentem prospiciens, episcopam Derbatensem ingenti pecunia mutuò accepta oppignoratam & spoliatam deserens, in VVestphaliam redierat. Is prælatum sibi VVilelmum cernens, Canonicatum etiam collegio resignat, & Ioannam ab Heiden virginem Vestalem vxorem ducit.

In Osnabrvgensi diœcesi, Francisco successit Ioannes comes ab Hoia, Ioannis filius, Iodoci senioris nepos, Alberti, Erici, Ottonis, fratrum, qui nostro tempore obierunt, patruelis; princeps ingeniosus, doctrina & eloquentia præstans. Mindensi verò, cùm Iulius dux Brunsuicensis, cui Franciscus viuens diœcesin illam resignauerat, fratribus in prælio ad Siuershusen recens interfectis, sacerdotio se abdicasset, Georgius dux Brunsuicensis, Iulij patruus, suffectus est. Quo tempore in Belgico, post Terauanam Morinorum vrbem, à Ponto Lalaino Binicurio, Caroli V. duce, vi captam & solo æquatam, Emanuel Philibertus Sabaudiæ *dux*, exercitui præfectus, oppidum & arcem Hesdinum occupauit. in qua, *Horatius Farnesius*, Octauij Parmensis frater, pila ænea confossus interijt. Robertus *verò Marcanus*, dux Bullionis, IIIvir Galliæ, Roberti illius, qui Carolo V. bellum anno millesimo quingentesimo vicesimo primo indixit, filius, captus est. In Vngaria verò, Ferdinandi regis præsidia ex Transyluania eiecta, & Ioannes II. cum matre Isabella, literis & armis Turcicis restitutus est.

1550. In Lvbecensi Diœcesi cum episcopus Iodocus, de quo supra dixi, Romæ obijsset: Theodoricus à Rheden Meppensis, exili loco natus, sed ingenio ac industria præstans, Iodoci popularis condiscipulus, & amicus perpetuus, Iuris Canonici Doctor, & multarum in Germania Ecclesiarum & in his Moguntinæ Canonicus, 1530. iam senex episcopam adeptus est. Familiaris fuerat Romæ cardinali Capuano, Nicolao Schonbergio, qui in Epistola, Copernico Mathematico scripta, quæ Reuolutionum cœlestium libris ipsius præfixa est, huius Theodorici à Rheden nominatim meminit. Lubecam verò iam senex iturus Theodoricus, Moguntiæ aliquot menses desedit, & VVicelij senis; Iohannis Feri Franciscani, cuius viri eloquentis & moderati, singulare mouendi animos audientum, & adfectus pios ciendi donum fuisse prædicant: Grauitatem verò & moderationem Postilla indicat; & Michaëlis Heldingij Episcopi Mersburgensis grata & iucunda consuetudine vsus est. Cum verò Lubecam veniens, reditus Episcopæ videret sua expectatione tenuiores esse, ac minores, quam vt principis dignitatem inde tueretur: accessisset etiam oculorum caligo & cœcitas: resignatâ collegio Episcopa, Moguntiam redire instituit. Etsi autem retinere eum Episcopum, etiam cœcum Canonici cupiebant: tamen constanter propositum tenuit, hanc quoq; causam inter cæteras allegans, quòd ea iam Diœceseos illius conditio esset, vt Episcopo non duobus tantum oculis prædito, sed planè perspicaci indigeret: se verò planè nihil videre. Cùm igitur biennio post resignasset, Andream a Barby, successorem habuit, vt suo loco annotabo.

In superiore Saxonia, post commissum inter Albertum Brand. & Mauricium Saxo-

Saxonem, ac Brunsuicensem prælium, intercessione legatorum Daniæ regis & electoris Brandeburg. Augustus, qui Mauritio fratri in electoris Saxoniæ dignitate & tota ditione, sine tumultu successerat, Alberto reconciliatur. Brunsuicensis verò copias in Franconiam ducendas instaurat, & denuò cum Alberto, Nobilitatis Brunsuic. auxilijs instructo, in conspectu vrbis Brunsuigæ, confligit ac vincit. Inde vrbis Brunsuigæ obsidionem instituit. Albertus verò elapsus, per Thuringiam, vbi Ioannis Friderici Saxonis hospitio vsus est, in Franconiam redit, & Curiam Voitlandiæ oppidum recens amissum, recipit. Henricus, à confœderatis Francis, quorum sumptu exercitum alebat, reuocatus: promissis ab vrbe octuaginta millibus aureorum, intra octennium soluendis, & cæteris controuersijs, ad cognitionem Iuris, vel amicam compositionem, reiectis, per comitatum Mansfeldicum, cui dira ob Volradi comitis iniurias, & damna superiore anno sibi ac suis illata, minabatur; & Thuringiam, vbi à Ioanne Friderico Saxone, quod ante paucos dies hostem ipsius Albertum hospitio excepisset, multam flagitauit, facto itinere, in sociorum castra ad oppidum Liechtenfels peruenit. Quo dedito, Culmbachium & arcem Blassenburgam obsident. Vbi relicto Henrico Plaënsi principe, regis Ferdinandi legato, Brunsuicensis dux ad Albertum (Calendis Decembris à Cameræ iudicio solenni sententia perduellem iudicatum) Suinfurti cum præsidio degentem, ducit. Sed re infectâ discedens, Decembri exeunte in Saxoniam redit.

M. D.LIII.

12. Septemb.

20. Septemb.

20. Octob.

7. Nouemb.

Triduo ante Alberti Marchionis & Mauritij Saxonis, Ducumq; Brunsuicensium in Saxonia prælium, EDVARDVS VI. Angliæ Rex, in ipso ætatis & regni flore, anno ætatis decimo septimo, rebus humanis exemptus est. de cuius obitu & Mariæ sororis successione, & Ianæ Suffolciæ, quæ Reginam se nominari passa erat, supplicio, narrationem copiosiorem, ab eo, qui coràm omnia spectauerat, eo tempore editam, adiungo. De Eduardi morte opinio fuit, eum veneno quodam lento & multò antè præbito, paulatim absumptum, vel etiam cum venenum tardius expectatione cupiditateq; parricidarum operaretur, clam peremptum & suffocatum ab ijs, qui non solum inueterato quodam, sed diu dissimulato laborassent odio Henrici VIII. eiusq; liberorum, sed etiam vel successionis in regno ius, ipsi opinionis errore sibi finxissent, vel eiusdem per fas nefasue arripiendi spem, insatiabili quadam dominandi cupiditate iamdudum antè animis deuorassent.

Tanti facinoris tum suspicio, tum fama præcipua erat penes Iohannem Dudleum, Northumbriæ ducem, cuius pater, ab Henrico VIII. genitore Eduardi VI. capite truncatus fuerat, & filius hoc tempore Gulffherdus, coniugem habebat Iohannam; Mariæ, quæ soror minima natu Henrici VIII. fuit, ex filia Francisca neptem. Is Ioannes Dudleus, post suum patrem capitali supplicio affectum, cùm potissima etiam hæreditatis pars fisco regio adiudicata esset, destitutus successione & rerum & dignitatis paternæ, militiæ potissimum se dedit, in quo vitæ genere, cùm Gallico Scoticoq; bellis, editis aliquot præclaris facinoribus, virum præ cæteris strenuum se probasset, innotescens passim, & iam ipsi quoq; propter virtutis opinionẽ charus Regi, qui (siue ad abolendam recordationẽ sumpti de patre illius tristissimi supplicij, siue ornandæ virtutis studio) primò Baronẽ, deinde comitem eum creauerat; ad id fastigium dignitatis autoritatisq; in aula breui temporis spacio euasit, vt regij secretiq; consilij, & rerum omnium gerendarum ferè principatum teneret.

Postea verò exempto rebus humanis Henrico VIII. qui ei succedebat filius Eduardus VI. vt suæ etiam erga Dudleum beneuolentiæ specimen quoddam singulare ederet (erat enim Dudleus ex duodecim tutoribus adolescenti à patre constitutus vel præcipuus) eum Northumbriæ ducem fecit. Iis honoribus effectum est, vt idem Dudleus, gubernationis Regiæ dux iam & autor haberetur, ex cuius, secundum Regem, voluntate & nutu, reliquus ferè omnis penderet senatus. Ita summa omnia non magno negocio adeptus, cùm quiescere animus non posset, nimirum & cogitatæ diu aduersus regios liberos de patre vindictæ & regiæ dignitatis ad sese suosq; eadem opera transferendæ, stimulis iam diu agitatus, & impubere adhuc rege Eduardo, ad ea, quæ animo cogitarat, neminem præter auunculum Regis, Eduardum

M. D LIII.

seniorem, ducem Somersetensem, quem Protectorem vocabant, sibi obstare arbitraretur; eum primum omnium, falso proditionis crimine reum factum, securi ceruicem præbere coëgit, fide puero regi, cuius per ætatem infirmum erat iudicium, facta, eum iure cæsum esse, quod in stirpem & maiestatem Regiam nescio quid molitum constaret. Fuerat is protector, omnium bonorum iudicio, vir optimus, & pueri regis, sui ex sorore nepotis, ingenium per se præstantissimum, præclara optimarum disciplinarum, religionis & linguarum cognitione instruendum excolendumq; curauerat, nec tamen benè meritum senem vel regia consanguinitas, vel officiorum dexteritas & fides, ab iniusti supplicij nefaria fœditate asserere, aut immunem potuit præstare. Hoc fidelissimo Regis custode sublato per iniquæ damnationis iudicium, cum idem Dudleus Northumbriæ dux Ioannam, vt diximus, filio suo nuptam dedisset, non dubitauit, à morte Eduardi VI. qui vnicus virilis stirpis Henrici VIII. Rex supererat, regnum ad nurum suam legitimæ successionis specie atq; prætextu facilè transiturum.

Etsi enim superesse sciret duas regis Henrici VIII. filias, nimirum Mariam ex prima coniuge Catharina Hispana, Caroli V. Cæsaris matertera; & Elisabetham de secunda coniuge regia Anna Bullina natas, quibus auito Anglorum more, maiorum institutis, & lege cùm naturæ tum regni, extinctis virilis sexus heredibus, vt & propioribus Henrico cognatis, & natu maioribus, alteri scilicet post alteram regiæ coronæ successio deberetur. Quia tamen illarum priorem ex fratris Arthi VValliæ principis, cui Cæsaris matertera ante matrimonium cum Henrico VIII. Arthi fratre, contractum nupta fuerat, coniuge, posteriorem verò ex matre, quam vel à rege vxorem haberi (repudiata enim Catharina, & adhuc viuente, Henricus VIII. eam duxerat) legibus diuinis non licuisset, vel quæ ob adulterij suspicionem iussu ipsius regis postea capite truncata esset, prognatas constaret, vtramque vt illegitimas hæredes honestissima specie à regni successione excludi posse, ac debere, quam sibi tam alijs facilè persuasum iri confidebat. Sic spe amplissimarum rerum, & consilijs astutissimè cogitatis, cùm etiam Gallici regis amicitia sese, missa ad eum ingenti pecunia, muniuisset, omnia sibi iam tuta satis existimans, tollendi è medio innocentissimi regis, & maximæ spei adolescentis parricidiale facinus fertur aggressus esse. Quod vt maturandum putaret, προκαταρκτικὸν αἴτιον accessit, regis cum ætate paulatim accrescens intelligentia & παρρησία.

Cùm enim esset Eduardus adolescens sagacissimi & præstantissimi, sed per ætatem non satis cauti, interque hiantes lupos atque vulpeculas parum prouidi ingenij & iudicij, consideratis sensim attentiùs, quæ gerebantur, rebus, interdum de occiso auunculo & de alijs regni negotijs voces liberiores sibi excidere patiebatur. Interuenerat aliquando Dudleus iam Northumbriæ dux, cùm Rex historias Anglicas, erat enim lectionis cupidissimus, euoluens, fortè incidisset in pagellam, quæ continebat narrationem de patre Northumbriæ ducis pœna capitis affecto, quod Henrici VIII. patris Eduardi, vitæ fortunisq; aliquando fuisset insidiatus. Non habuerat historia expressum nomen patris Dudlei. Itaq; hæsitans rex de eo, quæsierat quis fuisset. Cùm dux eam rem curiosiùs à rege cognosci, neq; vtile sibi, neq; honorificum, & ideo quoad posset prohibere, ferendum non putaret, erepto regi libro, pro tutoria autoritate, Quid, inquit, ætatem & ingeniolum oneras cognoscendis vulgi commentitijs fabulis? & puero, qui astabat, arcus cum sagittis, quibus exerceri Britannica adolescentia solet, afferri iusso, Regem pariter in aream ludendi exercitijs destinatam secum abducit. ibi posteaquam iaculandi ad scopum certamine aliquandiu collusissent, & regiam fortè sagittam, quod extra metæ cancellos longius auolasset, Dux cum cachinno reprehendisset; Rex siue risus sui indignatione, siue nondum discussa fortè μελαγχολίᾳ animi, quam ex Anglicæ historiæ lectione conceperat, Longiusculè, inquit, aberraui fateor. at tu melior artifex tanto propius mei ceruicem feriebas auunculi. Dux eius scommatis acerbitatem tum quidem sese intelligere dissimulauit, contentus hoc saltem respondisse, quod non se autore, sed

fed regni legibus & Senatusconfulto factum effet, à fe, qui nequiuerit prohibere, M. D. LIII.
non oportere præftari,tacitè tamen, quarum rerum cogitationibus regis pueri præter ætatem fagax animus fenfim occuparetur, non fine dolore confiderauit.

Alio tempore cùm rex emerito cuidam feruo,cuius fides & induftria fub patris etiam imperio multos annos probè fpectata fuerat, arcem quandam amœnam, vt multæ funt in Anglia, donaffet, nec auderent confiliarij, quorum Dux præcipuus habebatur, regis in ea re voluntati coràm repugnare, poftmodum feruulo illi præhenfo foli fuadent, vt petat à rege oblatum munus aliqua pecuniaria largitione commutari; & innuunt homini plebeio, arcis regiæ poffeffionem & inuidiofam
10 fore & periculofam. Mouit ea res emeritum illum, qui captata occafione adeundi regis, petit tenuius aliquod munus, addita caufa, quam erat à confiliarijs edoctus. Senfit ilico rex pro ea qua erat ingenij perfpicacia, hunc à capeffendo dono, quod erat oblatum, minis confiliariorum absterritum effe. Ex obuijs igitur quærit caufam non conceffæ arcis ei, cui ipfe donârat,cùm vnus è multis, non fat fcio Dux ne, an alius, Domine, inquit, non confultum videbatur neq; vtile,domos vfibus & honori regio deftinatas plebeijs conferri. Tum verò rex præ puerili dolore lachrymis penè erumpentibus, At vobis,inquit, & veftris, quicquid flagitaftis femper & confultò & vtiliter confertur, nec tum obftat vel vfus vel honos regius, & per vos non licebit mihi, quibus debeo voloq;, de meo largiri. Has & confimiles adolefcentis
20 regis fæpe liberius effufas voces confentaneum eft, non minimos ftimulos fuiffe & duci,& cæterorum aliquibus,vt tollendi quoquo modo illius rationem prius ineundam putarent, quàm ad regni maieftatem & in his etiam tenellis annis maturitatem intelligentiæ, iuftæ ætatis accederet autoritas.

Illud conftat, fparfa iam de regis ægrotatione fama, neminem diu ad eum admiffum effe, quod infirmitatem ipfius fingerent non poffe fuftinere hominum alloquia & interpellationes, donec ferò tandem, vbi commodum parricidis vifum eft, vel potius Deo occulta in lucem producente, lippis & tonforibus (quod aiunt) notum effe cœpit, Regem lenta quadam tabe abfumptum,& laxatis folutifq; ante obitum tam in pedibus quàm manibus digitorum vnguiculis, in arce Gruneuicenfi vi-
30 tam cum morte commutaffe. Vnde non iam fufpicio,fed fides omnibus facta eft,Regem veneno interfectum effe. cadauer noctu per Thamyfin fluuium fine vlla pompa clam VVeftmonafterium auectum, pheretro inclufum, purpura coopertum, vexillorum regiorum circa tumbam infignibus ornatum, & fatellitio cuftoditum in facello regiæ aulæ publicè omnibus licuit intueri.

Hic finis & triftiffimus è vita exitus fuit Regis ætate quidem immatura, verùm fapientiæ, pietatis, & heroicarum virtutum indole ftupenda præditi. quo è viuis fublato, Dudleus Northumbriæ dux, viduo iam regno, vt cadaueri coruus inhians, proceribus in aulam Londin. conuocatis, de fumma rerum deliberationes proponit, magnitudinem oftendit periculorũ, quæ interregnum diuturnius comitari foleant,
40 probatoq;,quod poft Mariam & Elyffam, regias quidem filias, fed dubijs,fufpectis, prohibitifq; matrimonijs natas, proximè ad Ioannam nurũ fuam, tum legitimæ natiuitatis iure, tum regni legibus redierit coronæ hæreditas & fucceffio; Hortatur, quod æquum iuftumq; fit,vt id fuffragatione & fuarum finguli fententiarum fubfcriptione ratum & habeant & faciant.Non deerant,qui(vt funt fagaciffima Anglorum ingenia) fatis animaduerterent, eò Ducis confilia & conatus tendere, vt euecto ad regiam eminentiam filio, cui Ioanna nupta erat, facilè totus Angliæ dominatus in Dudleorum familiam transferretur, nec obfcurum erat, eam rem non folùm ad nefariam internecionem regiorum liberorum, fed etiam multorum aliorum oppreffionem fpectare. Imò iam ipfe Dux interdum animi quadam impotentia fpirauerat
50 voces minarum & terroris plenas, dum de exteris nationibus omni Britannia pellendis, tum multis immaniter trucidandis, quæ etfi melioris confilij animiq; viros non leuiter commouiffent, metu tamen virium, quibus Dux pollebat, (habebat enim numerofum exercitum & omnem regiam armaturam in fua poteftate) contra illius aut voluntatem aut confilium nemo mutire audebat. Facilè itaq; continuit

M.D.LIII. vir ingentis ſpiritus, ſingularis facundiæ, & potentiæ formidabilis, vt cæterorum procerum pars ex animo & verè, pars verò, & quidem, vt poſtea res docuit, pleriſſima, ſaltem ſimulatè pedibus in propoſitam ſententiam irent.

Sic Ioanna Henrici VIII. ex minima natu ſorore Maria proneptis, filia Franciſcæ ex Duce Suffolcienſe, & Guilfordi filij IIII. ducis Northumbriæ coniunx, *10. Iulij.* Regina decernitur, ac ſtatim non ſine contumelia quidem filiarum regiarum, ſed neq; magnatum neq; populi aliquo ſingulari applauſu, publice proclamatur. Mos in Anglia eſt, vt ſolemnes nouorum regum denunciationes populus approbet, horum verborum acclamatione: *Deus ſeruet regem aut reginam.* hic cum nihil tale audiretur, & omnium hominum vultus triſtes & auerſi cernerentur, minimè probari populo, quod ageretur, vel ex ſilentij profunditate facilis coniectura fuit. Vnus erat Gilbertus ſtatura proceriore vir, & animoſus, Is ſolus deteſtatus contumeliam, qua filiæ regis, in Ioannæ præconio, quaſi non legitimo toro natæ, illiberaliter deformabantur, mœſtam ciuium taciturnitatem vocis licentia rumpens, O degeneres, inquit, animos! Nulla Anglici ſanguinis gutta ſupereſt, ſi quem non commouet ad vindictæ cogitationem contumeliarum atrociſſimarum indignitas. Quæ verba tantiſper paſſim iterabat, donec præhenſo & in carcerem coniecto Ducis iuſſu, poſtridie, qui erat 11. Iulij dies, ambæ auriculæ ad palum præciderentur. Sed ne hac quidem ignominioſa capitis mutilatione liberi hominis vox repreſſa eſt. Nam ſubinde Deum teſtatus vindicem, non deſijt conſtanter, quæ dixerat, & ſentire & proloqui. Itaque ad grauioris pœnæ ſententiam expectandam in cuſtodiam reducitur, quam fuiſſet ſubiturus, niſi quæ ſecuta eſt, cum omni periculo pariter & carcere exemiſſet rerum mutatio.

Erat iam Ioanna in arcem Londinenſem, quam Turrim vocant, comitatu quidem minus frequenti, quadam tamen ſolemni pompa, & quidem matre Franciſca caudam veſtis illius leuante, introducta: cùm interim MARIA, filiarũ Henrici VIII. *8. Iulij.* natu maior, ac Cæſaris Caroli V. conſobrina, acceptis ijs, quæ Londini gerebantur, loco ſe mouens, in regni interiores partes receſſit, populi erga ſe animos fauoremq; periclitatura, ſiquidem præſidium, quo vteretur, aliud in ſubitis rebus non habebat, niſi fiduciam popularis erga regiam ſobolem beneuolentiæ. Hic ſuæ conſtantis & perpetuæ iuſtitiæ, qua pupillis præſidio eſſe ſolet & orphanis, documentum inſigne clementia diuina dediſſe viſa eſt. Confluxit enim ſubitò tanta populi ad illam multitudo, vt ea breui ſpacio temporis in iuſti exercitus amplitudinem excreuerit. Id ſiue commiſeratione ſtirpis regiæ, ſeu naturali ſubditorum erga dominos reuerentia, ſeu temerario imperitæ multitudinis motu factum exiſtimes, mirandum eo magis eſt, quod initio turbarum Maria penè ſola relicta, non ſolum omni ſpe humani præſidij, in tam triſti rerum ſtatu, & improuiſis motibus caruerit, ſed etiam in vitæ tam ſuæ, quàm ſororis periculo fuerit conſtituta, vt manifeſtum quidem ſit aduerſus immanes conatus, & nefarias molitiones coniuratorum, populi animos diuinitus excitatos fuiſſe. At dux Northumbriæ compoſitis in arce Londinenſi pro arbitrio rebus, auditoq; Mariæ vires, vndiq; ad eam confluente populo, indies creſcere, bello eam perſequi quã celerrimè ſtatuit, ratus vulgi inſtabiles animos, ſi illam citius omniũ opinione oppreſſiſſet, in Ioannæ nurus ſuæ proclamatione tandem acquieturos. Relicto igitur potiore regni ſenatu, cui omnia ſua facta probari nimium confidebat, ad arcis Londinenſis cuſtodiam, cum exercitu & tormentis aliquot bellicis Londino egreditur. *14. Iulij.* Iam omnium hominum animi, præſertim bonorum, in tota Anglia inter ſpem metumque ancipites hærebant, cum ſubitò oritur, & quaſi ἀπὸ μηχανῆς, inexpectata rerum commutatio.

Ecce enim quatriduo poſt Ducis ab vrbe digreſſum regni proceres, qui in arce Londinenſi relicti erant, cum vrbis ſenatu, ſiue mutatis iam animis atq; conſilijs, ſiue tum demum detectis, quas ducis huc vſq; metu diſſimularant, cogitationibus, MARIAM, Henrici VIII. maiorem natu de prima coniuge filiam, inclyti regis Romanorum Caroli V. conſobrinam, per omnes vrbis plateas & vicos reginam Angliæ, Franciæ & Hyberniæ præconio ſolenni proclamant. *19. Iulij.* Alia ibi continuo totius

totius Angliæ facies apparere visa est. Eam enim Mariæ renunciationem tanta populi lætitia, tantus clamor & applausus excepit, vt ea ipsa solennitas præconij publici, quasi diu expectati triumphi speciem referret. Quæ res magno erat argumento, priorem Ioannæ proclamationem antea saltem silentio improbatam, nunc honorificis acclamationibus erga regni proximam veramque hæredem Mariam penitus antiquari.

Primùm de ipsa turri (sic diximus aliquoties aulam Londini appellari) Senatus regni & vrbis, continuo tradita in custodiam Ioanna, creberrimis bombardarum tonitrubus lætitiæ & gratulationis publicæ signa dedere. Vniuersa deinde vrbs, quæ aliquot dies velut attonita tacito sese luctu metuque macerauerat, in hilaritatem soluta, totum eum diem institutis passim conuiuijs, festum habuit. Nostra quoq; natio, quæ ducem Northumbriæ præcipuè infensum habuerat, inter cætera gaudia, duos vini cados in via publica collocatos, ad fores arcis Chalibeæ (id nomen est domui Staalhoff mercatoriæ Germanorum) populo ebibendos dedit. Idem ferè aut simile aliquid à cæteris nationibus factum dicitur. Estq; sic integer ille dies in lætitia consumptus. Nobilitas verò Britannica, honoris causa, (vt fit) nouo vestitu ornans suum satellitium, tunicarum pectoribus primam nominis Mariæ literam maiusculo charactere insui curabat, hoc quasi publico symbolo Mariam reginam agnoscentes. Inter hæc & Gilbertus ille, cuius præcisas fuisse auriculas memorauimus, carcere emittitur.

Quibus omnibus postridie in castra Ducis Northumbriæ nunciatis, difficile dictu, maiórne exercitum terror, an stupor inexpectatæ mutationis Ducem inuaserit. Agminatim deinde alij post alios Ducem deserunt, ad Reginam confugientes. Ipse Northumbrus, iam facile conijciens quò hic ludus euasurus esset, suis etiam rebus prouidendum ratus, ex tempore consilium sumit, & ægrè dissimulato dolore conuersus ad suos; Hæccine, inquit, est collegarum, qui mihi omnium negotiorum conscij sunt, fides? Sed age eandem iaciamus salutis anchoram: & continuò signo tubæ dato, Mariam Angliæ reginam primùm in castris, deinde Cameraci magnificè proclamari iubet, sperans hoc facto, & peculiaris alicuius perfidiæ suspicionem à se amotum iri, & parem sibi cum cæteris gratiæ aditum apud Mariam reginam fore. Quæ spes quòd eum magnopere frustrata sit, euentus docuit. Vt primùm enim Reginæ nunciatum fuit, eum ab exercitu desertum cum paucis Cameracum secessisse, vbi inter eruditorum, in schola, pulpita & cathedras, tutius sese latere posse putarat, missi statim sunt cum mandatis, qui eum prehenderent. Ita captus cum quatuor filijs & aliquot nobilibus ac seruis plus minus viginti in carceres arcis Londinensis ignominiosè abductus est. Quotidie deinceps plures proditionis & pessimorum facinorum conscij prehendebantur. Et inter hos Henricus Dudleus frater ducis Northumbriæ, Calethi, quod munitissimum oppidum Gallis dicebatur prodere voluisse. Captus præterea episcopus Londinensis, qui incolumi statu rerum Ducis Northumbriæ, vt illi gratificaretur, Mariam illegitimæ natiuitatis probro pro concione aliquoties notauerat, & alij complures.

20. Iulij.

Post pauculos deinde dies, fama aduentantis Reginæ cum magna omnium expectatione audiebatur. Quæ tandem Londinum ingressa, & omnium procerum, nationum ac ciuium occursu, pompa planè regia, sceptris, gladio deaurato, & alijs regni insignibus prælatis, cum quatuor millium equitum comitatu, in arcem Londinensem, applaudente omni populo, regniq; felicitatem precante, deducta est. In ea arce, præsidio firmata, ne cuiuis facilè pateret aditus, nisi quibus ipsa voluisset, dies aliquot commorata, primum omnium defuncti regis Eduardi cadauer, quod VVestmonasterij asseruabatur, sepulchro aui Henrici VII. quod in templi interiore sacello magnificè Henricus VIII. extruendum curauerat, inferri iussit. ipsa tamen sepulturæ non interfuit. Cutbertum Tonstallum Dunelmensem episcopum senem, Stephanum Gardinerum Vintoniensem; Ducem Norfolciæ, & alios ex custodia liberatos pristinæ dignitati restituit. Dux Northumbriæ cum aliquot complicibus horrendo supplicij spectaculo facinorum suorum pœnas luit.

3. Augusti.

8. Augusti.

22. Augusti.

M. D. LIII.

1532.

Mense Septembri, Thomas Cramerus, archiepiscopus Cantuariensis, qui sententiam diuortij inter Henricum VIII. regem, & Mariæ matrem, ante viginti annos pronunciauerat, & Nicolaus Ridlæus Londinensis, Hugo Latimerus senex, olim Vigorniensis, episcopi pij, iussu Reginæ in custodiam dati sunt. Ipsa Calendis Octobris coronatur. In comitijs mense Nouembri decreta Eduardi de Religione antiquata, & Papæa restituta: Thomas Cramerus, cum Ioanna Regina, & tribus filijs Ducis Nothumbriæ, capitis damnati, & in carcerem reducti, & de Reginæ Mariæ coniugio constitutum est.

Multos etiam alios hic annus celebres, & de ecclesia ac Republica bene meritos viros sustulit. Calendis Ianuarij, Ioannem Riuium Atthendoriensem, virum doctissimum, Ducum Saxoniæ Mauritij & Augusti præceptorem, & tandem Misnensi Consistorij IIIvirum. Ioannem Ernestum Ducem Saxoniæ, Ioannis Friderici electoris fratrem. Erasmum REINHOLDUM, qui Mathematum doctrinam late in his terris propagauit. Ioannem Aepinum Hamburgensis ecclesiæ Superintendentem, prudentia, pietate, doctrina, & grauitate præstantem, anno ætatis quinquagesimo quarto. Casparum HUBERINUM, Vilbachi in Bauaria, non procul ab Augusta natum, qui Augustæ Vindelicorum, & postea Oringæ, in comitatu Hoenloensi, ecclesias docuit: virum veritatis & pacis amantissimum, cuius vtilia scripta, de agnitione Dei, de ira & gratia Dei, Miles Christianus, Palat. Ottoni Henrico exuli scriptus, multaq; alia extant; eodem anno ætatis quinquagesimo quarto. GEORGIUM principem Anhaldinum, Heroica bonitate, doctrina, benemeritis erga ecclesiam, & scriptis pijs ac eruditis, non minus quàm generis dignitate illustrem, cuius in procemio quinti tomi Lutheri, laudatio extat; anno ætatis quadragesimo septimo ineunte; Qua ipsa die, Michaël SERVETUS Arago Hispanus, cuius de erroribus Trinitatis libelli septem, & Dialogi, Haganoæ excusi sunt, Geneuæ in Sabaudia combustus est, quod tres in diuinitate personas ὁμοουσίους, & Filium Dei verè & natura Deum esse, negaret. 30. Octobris Iacobus Sturmius, prætor Argentinensis, Germanicæ nobilitatis decus extinctum est. In POLONIA, CORPUS IURIS POLONICI, seu leges, statuta & priuilegia prouinciarum Regni Poloniæ, iussu Sigismundi Augusti regis, in vnum volumen à Iacobo Prilusio, Petri Kmithæ, Palatini Cracouiensis, & regni Marscalci Secretario, redacta & edita sunt. Quem, cùm Lutheranæ impietatis & deprauatarum legum, calumniatores aliqui in aula accusarent: & institutum ab eo opus totum intermitti, & authorem custodiæ mandari vrsissent: illustris principis Nicolai Radeuili Palatini Vilnensis & magni Lithuaniæ Marschalci & Cancellarij, qui regem totum possidebat, & Petri Kmithæ Mœcenatis sui patrocinio defensus, laborem susceptum tandem absoluit & publicauit: distributum in sex libros, quorum primus, de iure & officio PERSONARUM, REGIS, senatorum regni, spiritualium & politicorum, Magistratuum, & officialium, nobilium, ciuium, seruorum, Iudæorum; Secundus, de REBUS publicis, seu Fisci Regij, metallis, salinis, vectigalibus, tributis; Tertius, de rebus priuatorum, successionibus ex testamento, vel intestato, contractibus, dominio & possessione, damnis, restitutionibus, & delictis furti, falsi, &c. Quartus, de ACTIONIBUS IUDICIALIBUS; Quintus, de Iuribus & priuilegijs prouinciarum, regno vnitarum & fœderatarum, Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Zatoriæ, Pomeraniæ, VValachiæ, de obedientia & Pace Politica & Ecclesiastica: de Legationibus: Sextus, de iure belli expediendi, gerendi, alendi, copiosè concionatur: & sanctiones comitiorum regni passim ad suos locos redactas intexit.

8. Februar.
19. Februar.
13. Maij.

Sigismundo Poloniæ regi, Catharina, Ferdinandi Romanorũ Regis filia, vidua ducis Mantuani, mortua priore coniuge, Catharinæ sorore, ex PP. dispensatione nupsit.

Turcica Solymanni classis, Galliæ regi, per Aramontanum legatum sollicitanti, auxilio contra Carolum V. missa, Neapolitanis & Siculis littorib. damna grauissima intulit, & Corsicã insulam cepit. quæ, non ante Reipublicæ Genuensi restituta, quàm pax inter Hispaniæ & Galliæ reges post sexennium facta est. Solymannus interea, prætextu belli Persis inferendi, Halepum in Syriam profectus, Mustapham filium primogenitum, præstantem virum, Cappadociæ præfectum, ad se in castra euocat de

quo

quo, crudelissimæ suspiciones de insidijs regno & vitæ ipsius structis, fraude nouercæ Rossæ, vni ex suis filijs Imperium tradi, vt postea euenit, cupientis, patri nimium patulis aurib. calumnias admittenti instillatæ erant. Filius innocentia sua fretus, mandato patris reuerenter obedit, sed cùm in castris ad tentorium patris accederet: in vestibulo, iussu patris prosternitur, & chordâ arcus eliso gutture strangulatur. cuius cadaueri incumbens Ziangit frater minimus, & patris crudelitatem palam detestans, pugione sibi ipse necem consciscit. Postea etiam Mustaphæ filius, Amurathes, qui Amasiæ apud matrē educabatur, ne vltor paternæ cædis superesset, iussu aui necatus est. Tot horrendis & immanibus parricidijs Solymanni domus hoc anno fœdata est. M. D. LIII.

ANNO M.D.LIIII. HENRICVS dux Brunsuicensis, præter militum manum, quam ad Suinfurti obsidionem in Franconiam primo verè miserat, alias quoq; copias, ad signa peditum sedecim, cum aliquot equitum alis, Noribergensium ac episcoporum nomine, in inferiore Saxonia conduxerat, hoc consilio, vt, si qua manus militum in hisce locis Alberti nomine conflueret, citò opprimeretur, nouumq; incendium, priusquam vires acciperet, restingueretur. Hunc exercitum, quem primò per pagos agri Verdensis diffusum, miserrimi agricolæ, permissu episcopi, alere cogebantur, in vrbem mox receptum, per tecta ciuium vnius mensis spacio fouendum, Henricus distribuit. Tandem relictis in præsidio duabus cohortibus, quæ ibi octo circiter menses, non citra totius prouinciæ detrimentum commoratæ sunt, vrbe excessit, & per Saxoniam inferiorem, infesta passim signa circumferens, plerasq; ciuitates & principes, quod Volrado Mansfeldio hosti suo ante biennium pecuniam & commeatum dedissent, & alios alijs de causis multat. cumq; Bergersdorff ad Billenam fluuium, Hamburgo vicinum, venisset, ab vrbe Hamburga duodecim millia Ioachimicorum, à Lubecensibus quatuordecim millia extorquet. Maio mense exeunte, Ioannem Albertum ducem Megapolitanum hostili impetu inuadens, traiecto ad Beyzæ fluuioli ostium, Albi, Beyzeburgum occupat. Erat in castris Henrici, Vlricus dux Megapolitanus, Ioannis Alberti frater, qui superiore anno, fratrem, de gubernatione ditionis secum communicanda, & familia herciscunda, crebrò sollicitarat. Ioannes Albertus, pactum de decennij administratione, sibi soli, mortuo patre, communi fratrum consensu tradita, opponebat. Vlricus contra, pactum illud de dimidia tantum ditione, à patre relicta initum esse aiebat; accessisse autem interea patrui Henrici ditionem & hæreditatem, & cœnobia vniuersa; eam ex æquo secum diuidi iustum esse ostendebat. Cùm autem Ioannes Albertus, à pactis prius initis discedere nollet, & ducentos equites præsidij causa conduxisset, quos aduersus se ali Vlricus interpretabatur: tanta animorum exacerbatio inter fratres exarsit, vt Vlricus, apud vicinos principes, Pomeranos & Holsatos præcipuè, corâm, de fratris in se iniurijs quereretur, & auxilium imploraret. Quod cùm frustrà ab illis se petere animaduerteret, ad Henricum ducem Brunsuicensem confugit, qui alijs etiam de causis Ioannem Albertum oderat, quòd hosti suo marchioni Alberto, ante prælium Siuershusense, arbitri personam sumens, æquior quàm sibi visus fuisset, eumque prælio victum ac profligatum Suerini aliquot dies fouisset; & nouas cum Galliæ rege practicas aduersus Imperatorem habere putaretur, propter quas iussu Caroli imperatoris se eum puniturum affirmabat. M. D. LIIII.

Ioannes Albertus, irruente in ditionem Brunsuicensis exercitu, clientes Nobiles suos euocat, vt numerum equitum, quo ratione feudorum singuli seruire principi suo tenebantur, quàm primum ad communem patriæ defensionem adducerent. Sed nemo ex ijs fuit, qui vel vni equo ephippium Principis sui causa imponere vellet, quod non solius Ioannis Alberti, sed fratris etiam ipsius Vlrici clientes essent. Dum verò Beyzeburgæ castra Brunsuicensis ac Noribergensis habent, Vlricus ordines ditionis Megapolitanæ omnes (solo Theodorico Malzano, summæ inter omnes propter sapientiam & eloquentiam autoritatis, quòd fratri magis, quàm sibi faueret, excepto) Buzouium ad VVarni & Nebulæ confluentem, conuocat. vbi intercessione prouincialium, bellum inter fratres sic compositum est, vt Ducatum à patre & patruo relictum, & cœnobia, aliaque à se occupata, Ioannes Albertus,

M. D. LIIII. ex æquo cum fratre Vlrico diuideret, & rationes de Henrici patrui thesauris & supellectice redderet; Vlricus diœcesin Suerinensem solus retineret. Prouinciales, in his Rostochiensis etiam consul, vtriusq; principis debita se soluturos, ac ære alieno patriam liberaturos promittunt. In præsentia verò, sedecim millia Ioachimicorum, ad pendenda militibus Brunsuicensis stipendia, conferunt. Sic pacatis vtriusque principum fratrum controuersijs, Panico illo terrore Megapolitana ditio liberata & pax restituta est.

Interea verò aliæ Brunsuicensis copiæ, cum episcopis in Franconia coniunctæ, Suinfurtum, iam ab initio Aprilis obsessum, & Idibus Iunij à marchione desertum, ingrediuntur ac incendunt, & octauo post die, Plassenburgum arcem Alberti præcipuam, deditione capiunt. atq; ita ditione vniuersa Albertum exutum & eiectum pellunt, qui in Galliam exulatum abijt. Hic belli non necessarij, à marchione Alberto, vicinis illati, exitus fuit. Brunsuicensis interea domi, VVolffgangum principem Anhaldinum multat, & in comitatu Mansfeldensi, oppida Alberti comitis (qui tunc in Pomerania nuptijs filij Ioannis, cum Dorothea Barnimi ducis Pomerani nata celebratis, intererat) Rotenburgum ad Salam, Ramelburgum, &c. inuadit. A tribus vrbibus, Islebia, Heckstedt, & Mansfeld decem millia aureorum exigit. Postea intercessione Ioannis Georgij & Christophori comitum Mansfeldensium Brunsuicensis placatus est. Milites verò Brunsuic. in pagos Erfordiensium Turingicos ducti persolutis stipendijs dimissi sunt.

Ciuitates HANZÆ, conuentum Lubecæ mense Iunio & Iulio celebrarunt, in quo, legati ex Anglia, quò ante biennium, viuente adhuc Eduardo VI. iuerant, tandem reuersi, nuncium de Priuilegijs societatis Ansicæ omnibus, beneficio nouæ Reginæ Mariæ recuperatis, optatissimum retulerunt. nam triennio ante, Dantiscani quidam Adrianus & Michaël Kosfeleri, merces extranei cuiusdam à societate Ansica, Poloni, Laurentij Fencelij, acceptis ab eo quadringentis florenis, immunes, suo nomine, Londinum inuehi ac euehi sinentes, debitis vectigalibus regem defraudarant. Instantibus igitur mercatoribus Anglis, Eduardus immunitates Germanis mercatoribus omnes ademerat. Quas eo mortuo, Maria soror succedens, contenta paucorum, qui deliquerant, & priuilegijs abusi erant, pœna, restituit, & confirmatis solenni diplomate priuilegijs, Germanos Hanzæ socios, in possessionem & vsum illorum pristinum collocauit. Sed candidos ac rudes pannos in Belgicum tanta copia non euehi, & Anglis mercatoribus similem in Hanzæ ciuitatibus, Prutenicis præcipuè, libertatem, qua ipsi in Anglia fruerentur, concedi flagitauit. Collegium verò mercatorum Germanicæ nationis Londini residens, vt similia incommoda, iniuriæ & damna, quibus ob paucorum, priuata commoda publicis anteferentium, noxam, hoc biennio implicati fuissent, auerti deinceps possent: seuerè, exempli causa, puniri huius mali autores, & disciplinam collegij, & statuta, consilio maiorum salubri sancita, per idoneos, prudentes & autoritate præditos senatores conseruari, & ærarium collegij proximis difficultatibus & legationibus exhaustum, nouis contributionibus refici postulabant. In his capitibus & præterea de Brugensi emporio, Brugis vel Antuerpiæ, vbi immunitates & priuilegia ampla ciuitas offerebat: & de Neugardensi in Russia instaurando: & de Bergensi conseruando, magna pars deliberationum consumpta est. ac Neugardense restitui eò studiosius vrgebant, quòd Rigæ, Reualiæ & Derbati, quò merces Russicæ deferebantur, non amplius immediate cum Russis negociari Ansiaticis liceret, sed à ciuibus illarum vrbium, propolis, emendæ essent. Quæ cupiditas Liuonicarum ciuitatum causam præbuit, vt pauló post in Moschicis bellis Liuoni minus à confœderatis ciuitatibus iuuarentur, & cupidiùs Naruense emporium, quò merces suas Russi deferebant, ab omnibus Ansicis & alijs gentibus inuiseretur.

Primis huius anni diebus, matrimonium inter MARIAM Angliæ reginam, & Philippum Caroli V. filium, his conditionibus constitutum est, vt Philippus titulo Angliæ & Franciæ Regis, Hyberniæq; principis, quoad vixerit Regina, vtatur: Priuilegia, Iura & consuetudines regnorum & prouinciarum Mariæ subditarum seruet & tue-

& tueatur: officia publica & præfecturas non exteris hominibus, sed indigenis commendet: Mariam iure matrimonij in societatem præsentium regnorum & futurorum admittat, vnde Reginæ, si superstes marito vixerit, sexaginta millia nummûm in annuos sumptus, quotannis assignentur. si qui filij nascentur, ad eos iure hæreditario regnum Angliæ perueniat, & omnia quæ sunt materni iuris. Carolo infanti Hispaniarum, eiusque tam fœminis quàm maribus successoribus, maneat successio in omnibus regnis; ea tamen conditione, vt, si Carolus decesserit sine filijs, qui natus erit primogenitus ex hoc matrimonio, in eius locum subrogetur. vt princeps vel ante matrimonium ad rerum domesticarum gubernationem Britannos admittat, nec insulanis hominibus vlla fiat ab exteris iniuria. ne Regina cogatur inuita exire è Britannia, nec filij, si qui nascentur, nisi summa necessitate compulsi, idque assentientibus Britannis. Si regina sine filijs decesserit, ne Princeps vllum ius habeat in Britanniam, sed pro legibus succedatur. nec thesaurum aut gemmas aut tormenta bellica efferat. nec bellis, quæ Cæsar aduersus Gallos gerit, Angli implicentur, &c.

M. D. LIIII

Quibus rebus ita stabilitis, summa celeritate à Cæsare patre Philippus in Britanniam nauigare iussus est. qui paulò post in Anglia appulit, ac nuptiæ die Iacobi celebratæ sunt. cùm ante semestre, oppressis seditionibus, à Thoma Viato, & Henrico Suffolciæ duce, ob coniugium Reginæ cum Hispano excitatis: Ioanna Graia, ducis Suffolciæ filia, quæ Reginam se nominari passa erat, septendecim annorum adolescentula, latinis & græcis literis egregiè exculta, vnà cum marito Gilberto Dudlæo, capitali supplicio Londini affecta esset. cuius epistolam ad sororem, & Orationem ad populum ante mortem habitam, & martyrium ipsum, Ioannes Foxus libro 3. rerum in ecclesia gestarum commemorat. Grauissimas etiam sententias, pridie martyrij, sua manu, latinè, græcè, & Britannicè scripsisse fertur, quarum latina sic se habebat: *Si iustitia humana ius habet in meum corpus, anima ius inueniet certè in Dei misericordia.* Alia, Græcè scripta fuit: *Mors pœnam errorum corpori, & anima in conspectu Dei suam innocentiam proferet:* Tertia, Britannica lingua significabat, *Errorem dignum esse morte, sed modum inscitiæ apud homines & leges misericordiam excusationemq́ mereri.* Post huiusmodi scripta, ad locum suppliciorum adducta, intrepidè caput carnifici cædendum obijcit, quod curauit, vt compositis capillis comptum abscinderetur. atq; huius innocentis iuuenculæ cædes, non mediocrem crudelitatis notam apud omnes insulanos Mariæ & Britannicis magistratibus inussit. Sic prima regni sui auspicia, ab horum supplicijs Regina tunc exorsa est. Cognationem Ianæ cum Maria adscribo.

11. Iulij.

12. Febr.

Fol. 236. 237.

Henricus VII. Angliæ Rex cœpit 1486.

Henricus VIII. Angliæ rex cœpit 1509. ⊕ 1547.	Maria nupta Carolo de Brandis, Duci Suffolciæ.	Margarita Regina Scotiæ, deinde nupta Archibaldo Duglasio.
Eduardus VI. Rex ⊕ 1553. — Maria Regina ⊕ 1558. — Elisabetha virgo Regina.	Francisca, nupta Henrico Grey, Dorcestriæ marchioni, & per vxorem duci Suffolciæ.	Margarita nupta Matthæo Stuardo.
	Iana, nupta Gilberto Dudlæo, Ducis Northumbriæ filio, quæ Reginam se nominari passa est, 1553.	Henricus Stuardus rex Scotiæ, pater Iacobi VI.

Die 21. Februarij, pater Ianæ seu Ioannæ, quæ Reginam se nominari passa erat, Henricus Suffolciæ dux capite plexus est. Quo ipso die, Sibylla, Ioannis Cliuensis filia, Ioannis Friderici electoris Saxoniæ coniunx, pia & modestissima fœmina, Vinariæ ex his terris euocata est. cuius virtutem & familiam præcipuè, à Gotfrido Bulioneo rege Hierosolymæ, qui ductor fuit Argonautarum nostrorũ in Syriam, ante annos quadringentos & quinquaginta, & ex magna Asiæ & Syriæ parte Saracenos & Turcas expulit, propagatam, Philippus postea oratione edita celebrauit.

Decima

M. D. LIIII. Decima post vxoris discessum die, IOANNES Fridericus Dux Saxoniæ ele[ctor] qui iam diu languerat, suæ etiam redemtionis tempus instare sentiens, viatico [sa]cræ eucharistiæ sumpto, filios ad pietatem & constantiam in veræ de DEO doctri[næ] professione, ad studium Iustitiæ, pacis & concordiæ fraternæ, hortatus est. Post[ri-] die catharro suffocatiuo subinde aucto, post auditam episcopi Amsdorffii, quem si[bi] ex vita discessuro adesse voluit, concionem: ne quid post mortem suam turbaru[m] & dissidiorum patriæ relinqueret: Naoburgensem Transactionem, inter Augustu[m] electorem Saxoniæ & se initam, præsente cancellario Erasmo Minquitio obsign[a]uit. Deinde ad Deum oratione conuersa, Psalmi Miserere, partem recitauit, & Ioannis dictum: Sic Deus dilexit mundum, adiunxit. Deinde ex lecto erigi se, a[c] in sedem collocari, petiuit; vbi postrema ipsius oratio fuit Psalm.31. versus: In ma-nus tuas Domine commendo spiritum meum. Qua voce edita, inclinato ad latus capite, placidissimè expirauit, tribus relictis filijs, Ioanne Friderico, Ioanne VVi-lelmo, & Ioanne Friderico iuniore, qui redactis in angustum bello Smalcaldico pa-terni Imperij finibus, ita inter se conuenerunt, vt Ioannes Fridericus primogenitus patriam solus primo decennio gubernaret. Elogium defuncto electori positum est: Ioannes Fridericus, Dei gratia, electus Martyr Iesu Christi: Dux afflictorum, Princeps confessorum fidei, comes veritatis, signifer sanctæ crucis, exemplum pa-tientiæ & constantiæ, hæres vitæ æternæ, obdormiscens in Christo migrauit ex hac miserrima vita in cœlestem patriam, Vinariæ, mense Martio, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

In LIVONIA, cum quinquaginta annorum induciæ, inter VValtherum à Plet-tenberg, & Moschum, olim initæ, exijssent; & Ioannes Basilides Moscouiæ dux adolescens, ingentibus victorijs, aduersus duos Tattarorum principes, Casanæ & Astracanæ regna tenentes, partis, & Imperio suo illorum prouincijs subiectis, Li-uoniam deinceps inuasurus videretur; Magister Liuoniæ, Henricus à Galen, ar-chiepiscopus Rigensis VVilelmus, Hermannus episcopus Derbatensis, & *cæteri or-dines*, legatos pacem prorogaturos, ad Ioannem in Moscouiam *communi totius* Liuoniæ nomine denuò miserant. Quibus cùm inusitatas & intolerabiles ferè con-ditiones, de Tributo ex prouincia Derbatensi à singulis illius incolis pendendo, & 30 alias Moscus proposuisset: re infecta in Liuoniam reuersi, postulata Mosci ad Li-uoniæ magistratus retulerunt. Qui non leuiter consternati, mox ineunte hoc an-1554. no, Ioannem Bochorstum, Ottonem Grothusen & alios, in Moscouiam ablegant. vbi post longam de tributo disputationem, ad extremum, quindecim annorum pa-cem his conditionibus obtinent, vt intra triennium, de omnibus cum Moscouiæ duce controuersis capitibus, ac in his, de tributo transigant. Templa Russorum in vrbibus Liuoniæ restituant. Russis mercatoribus cum Liuonis & transmarinis li-berè merces suas permutare permittant. Tributum de singulis capitibus marcam Rigensem in diœcesi Derbatensi episcopus colligat, & deinceps singulis annis pen-dat. Omnibus seruire Mosco volentibus, vndecunq; veniant, passum liberum con- 40 cedant. nec Poloniæ regi & Magno duci Lithuaniæ auxilia vlla ferant.

Pendente autem adhuc cum Moscho tractatione, Liuonici ordines, vt poten-tiore hoste opposito eum à se auerterent: per legatos, Gostauum Sueciæ Regem, ad bellum Moscho omnibus viribus mouendum, incitant, ac se idem facturos pol-licentur. Sed promissa, certis tamen conditionibus iam expositis, à Moscho pa-1555. ce, Liuoni expeditionem postea, vt conuenerat, in Russiam suscipiente Gostauo, 1556. domi se continuerunt. ac ciuile bellum interea cum archiepiscopo inflammarunt. Moschus verò in res suas intentus, ante exitum triennij in pactis de pace constituti, ad episcopum Derbatensem de tributo mittit. Qui stultis cancellarij sui suadentis promittendum in præsentia tributum, nec tamen præstandum, sed postea in Came-5[0] ræ iudicio causam iure defendendam, consilijs obsecutus: literas de pendendo tri-buto obsignatas Moschico legato tradit. Quæ inconsiderata episcopi temeritas, vbi publicè innotuit, ingentem fremitum ac indignationem inter cæteros Liuoniæ Ordines excitauit: & prætextum speciosissimum ac iustissimum Moscho, de summa vanita-

vanitate & perfidia episcopi & aliorum aliquot ordinum, literis & iuramento sibi promissa non seruantium conquerendi, & vi armata eos persequendi præbuit. Sed hæc suo postea loco exponemus. — M. D. LIIII.

RACEBVRGENSI in Saxonia inferiore diœcesi præerat Christophorus à Schulenburg, qui cum Georgio ab Holle, militum Tribuno celebri, amicitiam colebat, cuius auxilio, arcem Stofam, biennio ante à duce Saxoniæ Francisco, Volradi Mansfeldensis opera episcopo ereptam, recuperauit, & paulò post de sacerdotio relinquendo, & familia propaganda cogitans, Christophoro duci Megapolitano Alberti filio, Ioannis Alberti & Vlrici fratri, episcopam cessit. Quo tempore in Belgico, Gallicus exercitus, ex Campaniæ finibus ad Mosam progrediens, Mariæ montem, Bouinum, Dinantum, Bincium capit & diripit. Renteium in Artesia obsidet, vbi prælio leui cum Cæsarianis commisso, nuncium de clade Senensi accipit. Cùm enim Senenses intestinis discordijs agitati, præsidium à Cæsare ante aliquot annos petiuissent, idque biennio ante rursum eiecissent, & arcem ab Hispanis inchoatam demoliti, se Galliæ regis tutelæ subiecissent: Imperator, Petro Toletano proregi Neapolitano mandauit, vt armis eos ad obedientiam reuocaret. Sed hoc, in primo aditu obsidionis, morte intercepto, cura belli Cosmo Florentiæ duci à Carolo commendata est, qui per Ioannem Iacobum Medices, marchionem Marignanum, huius anni initio vrbem obsederat, defendente eam, regis Galliæ auspicijs, Petro Stroza exule Florentino. Cùm autem noua auxilia Senensibus à Galliæ rege missa essent, Marignani virtute ac felicitate Galli fusi ac profligati sunt, & obsidio vrbis arctius continuata, donec tandem sequentis anni mense Aprili se Imperatori dedidit. qui Cosmum Medicen, Florentiæ ducem, illi cum imperio præfecit. — 1. August. 1555.

In Arctoo hoc orbe, GOSTAVVS Sueciæ rex, à Magistro ordinis Liuoniæ, qui bellum se eodem tempore Moschis illaturum promiserat, incitatus, & proprias iniurias à Russis recens acceptas vlturus, expeditionem naualem contra Moscouiæ ducem, ad fines Russiæ suscepit. & præmisso Iacobo Baggio, qui Idibus Iulij VViburgum appulit, ipse 25. Septemb. eodem peruenit. Præcesserant etiam copiæ Suecorum terrestres, ducibus Henrico Nicolai in Conces, Nicolao Boio in Gennas: & nauales sub Iacobo Baggio in Russiam; vt Noteburgam arcem & oppidum ad Nyam fl. obsiderent. — M. D. LV.

Qui fluuius, duodecim infra Noteburgam milliaribus, mari Finnico, inter VViburgum & Coporiam miscetur, ac distant inter se tria oppida, VViburg, Kexholm, Careliæ Russicæ metropolis, & Noteburga, trianguli æquianguli figura, cuius singula latera, quindecim milliaria continent. A Kexholmiâ dimidio miliari, Lacus Albus 45. milliaribus in septentriones porrectus (qui regnorum Sueciæ & Russiæ limes est) incipit. in cuius insula, Ladiga, oppidum, quindecim à Kexholma milliaribus situm est, à quo Ladigæ lacum, vicini appellant.

Sueci, Noteburgam obsessuri, primo agmine occurrentium Russorum profligato, nemine [illegible], ad ripas fluminis & lacuum, in quibus sita est Noteburga, accesserant. Cùm autem propius octingentis passibus, ob paludes intercectas, admoueri ab vna parte tormenta nequirent; & ab altera parte, ex insula fluminis [illegible] oppidum assurgens, sola oppugnari machinis munitiones firmissimæ [illegible] appositæ, possent: & vicino agro per Russos ipsos vastato, commeatus nullus ex propinquo suppeditaretur: Sueci relicta obsidione, VViburgum [illegible], cum copias Russicas in itinere eos carpentes, fortiter tum quidem repulissent. Sed irritati ea Suecorum expeditione Russi, sequente hyeme, [illegible] copijs ad Finnoniæ fines accedunt, & pagos omnes ad ipsa VViburgi mœnia vsque concremant. donec tandem Gostauus, missis Nouogardiam legatis, Stenone Erici fratre regis, M. Laurentio Petri archiepiscopo [illegible], M. Michaele episcopo Aboensi, Benedicto Gylte, Canuto [illegible], & Laurentio Larsen Secretario, Pacem cum Russis [illegible], quæ [illegible], [illegible] vtrinque [illegible], confirmata est. — 28. Septemb. — Mense Ianuar. 1556.

Lau-

M.D.LV. Liuoniæ interea Magistro, qui simul se bellum aduersus Russos moturum Gostauo regi promiserat, intestinum archiepiscopo Rigensi bellum faciente, quo sibi ac toti ordini Liuoniæ perniciem & interitum tandem attraxit. Cùm enim hoc anno 1555. Christophorus dux Megapolitanus, ab archiepiscopo Rigensi VVilelmo, marchione Brandeburgense, coadiutor adscitus, mediocri comitatu in Liuoniam venisset: 27. Nouem. magistri senis vices gerens VVilelmus à Fürstenberg, concitatis cæteris ordinibus, non ferendum esse peregrinum principem in ea dignitate; idq; cum pactis VVolmariensibus disertè exprimentibus, ne quis princeps aut comes externus, nisi de 1546. communi omnium ordinum, non minus infimorum quàm summorum consensu, ad dignitates in Liuonia admitteretur, pugnare disputabat. Inde bellum intestinum exarsit, quo Polonus primùm, ab archiepiscopo inuocatus, in Liuoniam attractus 1556. est. eoq; tumultu vix composito Moschorum impressiones secutæ sunt, vt suis de- 1557. inceps locis commemorabimus. 1558.

Christophori verò adolescentis frater, Ioannes Albertus dux Megapolitanus, initio anni, cum Anna Sophia, Alberti Borussiæ ducis filia, Nuptias, præsente socero, alijsque principibus, & Regum Daniæ ac Poloniæ legatis, VVismariæ celebrauit. 25. Februar. ex quo coniugio, Albertus (qui infans quinquennis apud auum maternum in Borussia obijt) & Ioannes ac Sigismundus Augustus, qui familiam ducum Megapolitanorum deinceps, Deo benedicente, propagabunt, suscepti sunt. Cùm autem inter Ioannem Albertum & Vlricum, qui sua præsentia nuptias fratris cohonestabat, 20 denuò Albertus Borussiæ dux, in diem duodecimum VVismariæ commorans, transegisset: conuentus ordinum ditionis, communi duorum principum fratrum nomine, Gustrouij indictus est. in quo, tùm alia ad communem reipublicæ statum pertinentia, tùm verò æs alienum principum, quod superiori conuentu Bvzouiensi prouinciales soluendum in se receperant, omnium opinione maius indicatum est, ad quod dissoluendum, Accisæ, & alia extraordinaria onera, ciuitatibus harum regionum hactenus ignota, imponi cœperunt, ac primi anni pecuniam, Delecti ex nobilitate, magno numero indies confluentes, luxu conuiuiorum & pabulis equorum, in hospitijs, maxima sui parte insumebant, & nouæ ac ferè perpetuæ principum offensiones, maioribus confusionibus & miserijs occasionem præbebant. 30

Ad vicinæ Megapoli, Diœcesis Lubecensis episcopam, commendatione Christiani Daniæ regis & cæterorum Holsatiæ ducum, postulatus est Andreas à Barby, qui multos iam annos, in aula Danica, Germanicis negocijs præfuerat Cancellarius. Cognomen verò, non à comitum Barbyensium ad Albim, sed alia eiusdem cognominis nobili familia, quæ fundos ac sedes suas in Loburg & Kalitz sub Magdeburgensi archiepiscopo habet, adeptus est. Patri nomen Nicolao à Barby fuit, qui extra coniugium suscepisse Andream dicitur, comprobantem suo etiam exemplo veterem versum: Νόθοι ᾗ πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες. Etsi enim literas vix mediocriter degustarat, tamen ingenio & dexteritate ac industria in rebus agendis prorsus singulari fuit. Itaq; cùm VVittebergæ aliquandiu D. Hieronymi Schurffij scriba 40 fuisset, & ab illo priuatim, amico cuidam in Dania commendatus esset: paulatim ad grauium Reipublicæ negociorum tractationem adhibitus est, in quibus cùm eximia dexteritate & fide versaretur, & indies magis magisque proficeret: Rex Daniæ tandem, Cancellariæ Germanicæ eum præfecit, & sua autoritate & commendatione ad Lubecensem principatum euexit. eo ipso tempore, quo ad Rhenum, Sebastiano ab Heusenstein, archiepiscopo Moguntino, defuncto, Danielem à Brendel, 23. Maij. virum prudentem & moderatum, summi templi Canonici præfecerunt; & Romæ Iulio III. PP. octauo die post Moguntinum, mortuo, Cardinales, Marcellum Ceruinum, virum doctum, Politiano Hetruriæ oppido oriundum; & hoc intra mensis Caleud. Maij. spacium extincto, Ioannem Petrum Caraffam, non procul à Furcis Caudinis, in regno Neapolitano, patre Iohanne Antonio, auo Diomede Caraffa natum (quem 50 ab ordine monachorum per ipsum instituto, Theatinum vulgò nominant) annum vitæ septuagesimum nonum agentem, elegerunt. qui PAVLVS IIII. appellari deinceps voluit, & sequenti anno aduersus Philippum Hispaniæ regem, cui beneficium 1556. regni

regni Neapolitani conferre, nisi grauioribus & nouis conditionibus, recusabat, & M. Antonio Columnæ, partium Cæsareanarum principi, Palicanum & alia oppida eripuerat, γραῦς ἀνασκιρτήσασα μέγαν κονίορτον ἐγείρει bellum infelix, Galliæ regis potentia & auxilijs, Francisco Guisio duce in Italiam misso subnixus, gerere cœpit. M.D.LV.

SAXONIAE duces, Augustus elector, & Ioannis Friderici electoris filij, Ioannes Fridericus II. Ioannes VVilelmus, Ioannes Fridericus III. fratres, & marchiones Brandeburgici, Ioachimus II. elector, Ioannes frater, Ioannes Georgius electoris filius, & Georgius Fridericus, Georgij Ansbacensis filius, & Landgrauij Hassiæ, Philippus & VVilelmus filius, FOEDVS HAEREDITARIVM, superiorum annorum bellis interruptum, quo, ad mutuam beneuolentiam, & defensionem contra latrocinia, seditiones & alios hostes iniustos, & alia officia, obligantur, Naoburgi ad Salam renouarunt, vbi prioribus capitibus hoc additum est, vt Doctrinam Augustanæ confessionis, omnes hi principes, in ditionum suarum ecclesijs constanter retinerent. Primùm fœderis initium, inter Misniæ marchiones & Landgrauios Hassiæ factum est. Cùm enim Turingia & Hassia, coniunctæ ditiones, sub vno principe aliquot seculis fuissent, extincta priore Landgrauiorum Turingiæ familia mascula, HENRICUS illustris, Misniæ marchio, ex Iuditha postremi Landgrauij Turingiæ Henrici Imperatoris electi sorore natus, Turingiam occupauit. Aduersante autem Sophia, Ludoici Landgrauij Turingiæ & S. Elisabethæ filia, duci Brabantiæ nupta, bellum diuturnum exarsit. Quod tandem, capto Alberto duce Brunsuicensi, qui pro Sophiæ filio infante Turingiam repetebat, ita compositum est, vt Hassiam Sophia cũ filio retineret, & octo oppidis ad VVerram, quæ pro redemptione sui dux Brunsuicensis Henrico Misnensi cesserat, octo millibus marcarum argenti acceptis, iuri in Turingiam suo renunciaret. Quod si alterutra familia extingueretur, altera in hæreditate succederet. Posteaquam verò marchiones, electorum Saxoniæ dignitatem & ditionem adepti sunt: inter Fridericum placidum electorem, Sigismundum, VVilelmum III. fratres, Friderici I. electoris filios, & Fridericum pacificum, Balthasari filium, Turingiæ Landgrauium: & Ludoicum pacificum, Hermanni filium, Philippi proauum, Hassiæ Landgrauiũ, mutuæ successionis, beneuolentiæ ac defensionis pactum est renouatũ. Quibus, post aliquot annos, Brandeburgensium etiam marchionum familia sub Alberto Achille Germanico, quò ad pacis communitatem seu mutuam defensionem accessit. Ita tres nobilissimæ principum domus, quæ robur militare in tota Saxonia præcipuum tenent, ac si coniunctæ & inter se concordes maneant, aduersus omnem vim hostilem satis præsidij & firmamenti habent, arctissimo & hæreditario fœdere, Imperatoris autoritate confirmato, inter se iunctæ fuerunt. Quod cùm in bellis Germanicis superiorum annorum, commissis inter se Mauricio & Ioanne Friderico Saxoniæ ducibus, & Alberto marchione Brandeburgico aduersus Mauritium Saxonem & alios tumultuante, multipliciter violatum esset: conuentum hunc Naoburgi principes instituerunt, vt hæreditariam illam fraternitatem (quemadmodum Germanicè nominant) instaurarent, & iurisiurandi solennis religione stabilirent. ac vt omnium præteritarum offensionum, inter Saxoniæ duces superiori bello accensarum, ἀμνηστίαν seriò sanciri intelligeretur, & firmiore nexu animi deinceps coalescerent, Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, Electoris Ioannis Friderici, superiori anno defuncti filius, Agnen Philippi Hassiæ principis filiam, Mauritij Saxonis, à quo dignitate electorum & ditionis parte maxima pater priuatus erat, viduam in matrimonium ducit, die nuptiarum, insolitis eo anni tempore ventorum procellis & pluuijs turbulento. Sponsa sexto coniugij mense vitæ suæ curriculum claudens, suo etiam exemplo, vitæ nostræ fragilitatem, quodq; omnia sint hominum tenui pendentia filo, instabilia, fluxa & caduca, & verissimè à Pindaro dictum esse: Τί δέ τις; τί δ' οὔ τις; ἐφήμεροι, σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι, demonstrauit.

6. Maij. — 1268. — 1248. — 1431. — 1470. — 1546. — 1547. — 1553. — 26. Maij. — 4. Nouem.

Ad comitia, Augustæ Rhetorum indicta, quibus Ferdinandus Romanorum rex, nomine Imperatoris, iam à Calendis Ianuarij præerat, Augustus Saxoniæ elector, & pleriq, cæteri Saxoniæ principes, quòd domi nondum omnia satis tranquilla, à belli superiorum annorum reliquijs existimarent; ipsi non accesserunt, sed per legatos,

M. D. LV. PACEM Religioni in conuentu Passauiensi, à Ferdinando rege & intercessoribus promissam, publico imperij decreto sanciri flagitarunt. Tandem igitur, post longas multorum mensium disputationes, in comitijs, Decretum de Pace (anno tricesimo quinto post primam condemnationem Doctrinæ Lutheri à Carolo editam)

25. Septemb. promulgatum est. in quo promittunt, Cæsar, Rex, Electores, Principes & cæteri ordines, se nulli statui Imperij, propter Augustanam confessionem, vim illaturos vel alia ratione contra ipsius conscientiam & voluntatem ab hac Augustanæ confessionis religione, in ipsorum ducatibus, territorijs & dominijs auocare & depellere velle. Nec controuersam religionem aliter, quàm pijs, amicis & pacificis rationibus, per generale vel nationale concilium, colloquia, vel tractationes conuentuum Imperialium, ad vniformem & Christianam concordiam redigi debere. Vicissim status confessioni Augustanæ addicti, Pontificios, pari ratione in sua religione, & bonis, ac reditibus, imperturbatos relinquent. Bona ecclesiastica qui ante transactionem Passauiensem occuparunt, & ad pios vsus transtulerunt, nec in iudicio, nec extra iudicium eo nomine conueniri poterunt. Iurisdictio etiam ecclesiastica, in Augustanæ confessionis Religionem, ordinationes, ceremonias, ab episcopis pontificijs non exercebitur, sed vsque ad plenam Religionis concordiam suspendetur. Ecclesiastici status, à Pontificia Religione discessuri, dignitates & beneficia sua, saluo tamen suo honore & existimatione resignabunt & relinquent. Nulli aliorum subditos ad suæ Religionis professionem cogent, vel à priore domino abducent, nec in tutelam, contra suum Magistratum, suscipient. Sin subditi, Religionis causa, cum suis vxoribus & liberis volent in alia loca habitatum concedere, & bona sua vendere: impune licebit. Eadem pace libera Nobilitas immediate Cæsari subiecta comprehendetur. Vbi verò in Ciuitatibus Imperialibus vtraq; religio hactenus vsitata fuit, deinceps etiam conseruetur. Qui non alterutri ex duabus memoratis religionibus adhæserint, ab hac pace exclusi sint. Imperator Carolus, dum hæc comitia celebrantur, animo & corpore æger, Bruxellis commorans, ex *Hispania* nuncium de obitu matris IOHANNÆ accepit. Quæ, Philippi archiducis Burgundiæ coniunx, Ferdinandi Hispaniæ regis filia, etsi post mariti mortem in melancholiam grauem inciderat, tamen triginta adhuc annos vitam produxit, & honoris causa omnibus in Hispania actis & diplomatibus, nomine ipsius & Caroli filij præscripto, exeunte Aprili tandem defuncta est.

CAROLVS V. Imp. Ioannæ filius, curis & laboribus fractus, ingrauescente indies animi & corporis ægritudine, & tolerandæ diutius tantæ rerum moli impar, nouo & inusitato in historia imperij Romani, post Diocletianum & Lotharium exemplo,

25. Octob. non solum Belgici, Neapolis, Mediolani, omniumq; regnorum gubernationẽ filio Philippo tradidit, (qui ex Anglia superiori æstate ad patrem traiecerat) verum etiam sponte se Imperio, in Ferdinandum fratrem translato, abdicauit. Ciuitatis verò Antvverpiæ motus seditiosi, ob indictiones & tributa noua excitati, inducta militum legione, & de quinq; seditiosis supplicio sumpto, sedati sunt. Martinus à Rossem, legionis tribunus, Antvverpiæ eo tempore morbo extinctus est.

Henricus Alibretus, Nauarræ rex, cui Margarita Francisci I. Galliæ regis soror, nupta fuit, in vita esse desijt, relicta vnica filia Ioanna, excellenti ingenio & virtute fœmina, quæ titulum Regis Nauarræ, marito Antonio Burbonio, duci Vendomio, Caroli filio, Ludoici Condæi fratri attulit. Elisabetha, vidua Ioachimi I. electoris Brandeburgici, mater Ioachimi II. filia Ioannis Daniæ regis & Christinæ Saxonicæ, anno ætatis septuagesimo secundo Spondauiæ, ad Haueli & Sueui confluentem obijt, die 11. Iunij.

GEORGIO, Montis pelicardi comiti, seni, patruo suo, Christophorus dux VVirtebergensis, etsi numerosam vtriusq; sexus sobolem ipse habebat, tamen hortator & impulsor, præfecturis illis domus VVirtebergicæ in Burgundia & Alsatia, hæreditario iure donatis, assiduus fuit, vt in matrimonio reliquam vitæ partẽ exigeret. Itaq; Barbaram, Philippi Hassiæ Landgrauij filiam, Idib. Septemb. vxorem duxit, ex qua Fridericus comes VVirtebergensis & Montispelicardi, vnicus hoc tempore domus VVirtebergicæ hæres, natus est.

In

M. D. L V.

In Anglia, guſtum mellis, reſtitutione veterum priuilegiorum, Anſeaticis ciuitatibus præbitum, Regij conſiliarij, intra annum vertentem, affuſo aceto corruperunt: tradita Germanis mercatoribus ordinatione commerciorum certa. Qua deinceps, donec controuerſiæ omnes inter Anglicos & Germanos mercatores noua tractatione fuerint ſublatæ: nullos pannos Antvverpiam euehere: in Anſeaticas verò ciuitates, quartam tantum partem pannorum candidam; reliquas tres, coloribus in Anglia tinctas efferri: & viciſſim tres partes Anſeaticarum, quartam ſolummodo extranearum mercium inferre, veteri immunitate fruentibus, licet. Sin exacto anno ex Telonarum libris, plures candidos pannos euectos, & plures peregrinas merces illatas eſſe appareat, de illis grandius vectigal, à quo antea immunes erant Germani, ſoluendum eſſe. Quam Reſtrictionẽ negociationis Anglicæ, & grandioris vectigalis de parte merciũ exactionem, cùm ex diametro priuilegiorum, quæ Regina recens confirmaſſet, verbis repugnare, Anſeaticæ ciuitates iudicarent: variæ & diuturnæ deliberationes, de recuperatione libertatis commerciorũ priſtinæ, multis annis, irrito conatu, nõ cedentibus de propoſito Anglis, ſuſceptæ ſunt. ita vt pannos Anglicos in nulla ciuitatũ Anſeaticarum deinceps emi, nec appellentibus in portus ciuitatum Angliæ merces ſuas exponendas aut vendendas concedi, publico decreto Anſeatici iuberent. Quod cùm multæ ciuitates ex ijs, quæ vnà ſubſcripſerant, non ſeruarent. paulatim nouis illis Anglorum inſtitutis parére mercatores aſſueſcebant, & tandem, certum numerum pannorum (ſex aut ſeptem millium) impetrata prius à Regijs licentia, quotannis euehebant. Hamburgenſes etiam, cùm fruſtra libertatem veterem commerciorum in Anglia & immunitates requiri cernerent: pulſos Antuerpia Anglos in ſuam vrbem, quantumuis frementibus ac indignantibus ſocijs ciuitatibus, poſtea receperunt, vt ſuo loco exponemus. [1557.] [1568.]

Reſtituta verò in Anglia ſuperiore anno Pontificia religione, & in publicis Londini comitijs, exeunte Nouembri, eccleſijs Angliæ vniuerſis, Pontifici Romano iterum ſubiectis, & per Polum Cardinalem abſolutis; triſtes & horrendæ perſecutiones & ſupplicia doctorum ac epiſcoporum, qui ſub Eduardo eccleſijs præfuerant, ſecutæ ſunt. Exuſti Ioannes Rogerius, lector Theologiæ in ſummo templo D. Pauli Londini [4. Februar.]: Ioannes Hoperus, epiſcopus Glocestriæ, vir eloquentiſſimus [8. Februar.]: Laurentius Sanderus paſtor Londinenſis, Conuentriæ eadem die. D. Robertus Ferratius S. Dauidis apud VVallos epiſcopus, in vrbe Carmaden [22. Februar.]: Georgius Marſchæus VVeſtceſtræ. Ioannes Bratfordus Calendis Iulij, Nicolaus Ridlæus Londinenſis, & Hugo Latimerus ſenex ſeptuagenarius, VVigormenſis olim, epiſcopi, Oxoniæ [16. Octob.]. Et ſequenti anno Ioannes Fylporus, generoſa familia natus, archidiaconus VVintonienſis: Thomas Cramerus archiepiſcopus Cantuarienſis, Angliæ primas, Oxonij [21. Martij.]. Eisfeldiæ in Turingiæ & Franconiæ finibus, IVSTVS IONAS Mulhuſianus, Theologiæ doctor, ad quem, nomine Iodoci Coci, & Iodoci Ionæ, aliquot Eraſmi epiſtolæ extant; Lutheri, cuius in Germanicam linguam plurima vertit, collega & amicus fidiſſimus, curriculum vitæ ſuæ abſoluit [9. Octob.].

Meritò etiam diem obitus integerrimi & grauiſſimi viri, ſenatoris Reipub. Roſtochienſis, prudentia, virtute, humanitate ac beneficentia erga literatos præſtantis, Laurentij Smedes, ſoceri mei cariſſimi, annoto, quem 16. Nouemb. Deus ex his terris euocauit, natum patre Brandano, Conſule vrbis VViſmariæ, qui anno Chriſti 1520. ortis in Republica illa tumultibus ciuium aduerſus Senatum ſeditioſis, Roſtochium commigrarat. Vbi monumentum ipſius in templo D. Virginis poſt chorum his verſibus inſignitum extat:

Coniugij exemplum ſancti Brandanus & Agne, Corporis exuuias hic poſuêre ſul.
Quadraginta tuis annos VViſmaria Conſul Ciuibus vt iuſta præfuit ille fide.

Ampliſſimam autem familiam, Deique beneficio florentem, in vtraque vrbe propagauit, ex qua paucos annotabo.

Brandanus Cos. VViſmarienſis

Laurentius, ſenator Roſtochienſis.	Ioachimus Cos. VViſmarienſ.	Balthaſar.	Filia nupta Henrico Gerdes,

M. D. LV.

♂	♄	♂	☿
Margarita, vxor D. Dauidis Chytræi.	Brandanus.	Bertholdus, senator Rostochiensis.	Cos. Rostochiensis.

M. D. LVI. ANNO M. D. LVI. IOANNES Russorum tyrannus, prolixo scripto, apud Cæsarem Carolum, cæterosq; Imperij ordines, superioris epistolæ, cuius anno millesimo quingentesimo quadragesimo octauo memini, postulata repetit, & se suosque subditos, veros Christianos esse, & sacra Biblia, Missam, epistolas, Euangelia, Symbolum Nicenum, Baptisma, retinere profitetur. nec propterea, quòd sacramento sub vtraq; specie, iuxta Christi institutionem vtantur, pro impijs se habendos. Misisse maiores suos ante centum & quadraginta annos Gregorium Neogardensem, cum alijs quinque episcopis Russis, ad concilium Constantiense. Basilium patrem suum & cum Maximiliano Imperatore, & cum pontifice Adriano ac Clemente, Demetrio Romam legato, de concordia ecclesiarum egisse. patrem & se, multas barbaras Scytharum gentes, Permios, Iuhros, Condoros, Lucomoros, Ceremissas, Loppios, solem & Lunam antea adorantes, non tam sibi quàm Christo subiecisse: denique nullum in tota Moscouia puerum adeo paruum esse, in cuius pectore non crucifixi Christi imago dependeat. Deinde oratorem se perpetuum in Germania alere, & pecuniam ad Turcicum bellum promissam, recepta obligatione mutui, apud Fuccaros Antvverpiæ deponere, nec intra viginti annos repetere, & moto bello aliquot equitum Russorum millia sumptu suo adiungere velle ostendit. Huius erga Teutones affectionis suæ singularis, causam esse integritatem, virtutem, & fidem Germanorum, cuius nomine præ cæteris gentibus prædicentur; ac quod vicini sint, & Scythicæ regiones, antiqua Teutonum sedes, in sua ditione sint. alioquin ex Italia & Gallia se artifices & duces militares nancisci posse. Quod si Aegypti Sulthano olim, & Sophi Persarum regi Mahometico, contra Turcas bellum gerentibus, militem, tormenta, & arma Christiani miserint: multò minus sibi verè Christiano deneganda esse. Nec se plus vna legione militum, & duabus turmis equitum ex Germania conducturum, quib. non aduersus vllos Christiani nominis populos, sed regionum suarum illustrationem & defensionem, & hæreditarij hostis Turcæ & Tattari oppugnationem, vti velit. promittit cum omnibus vicinis suis Christianis, Polonis, Suecis, Liuonis, Litauis, Finnis, petentibus, se perpetuam pacem culturum, eiusque obsides, viginti quinq; principum filios in Germanias missurum esse. Postremò ad Religionis vnionem denuo hortatur, ne, vt Hebraicæ linguæ ecclesias, in Palæstina, Syria, Aegypto, Chaldæa: Græcas in Asia minore, Thracia, Macedonia, Turci intestinis dissidijs attracti, deuorarint; sic Latinæ etiam ecclesiæ regna, ex quibus iam Vngaricum ablatum sit, opprimant. Promittit se Armenios quoq; ad religionis societatem, in concilio ineundam, admonitione & exemplo suo inuitare, ac interea, dum concilium celebretur, iuxta institutam superiore anno in Imperio Religionis pacem, omnia sinceræ beneuolentiæ & fidei officia latinæ ecclesiæ præstare velle, vt occupatum à Turcis Christianum Constant. Imperium, ex fœdissimi latronis manu rursum extorqueatur. Hæc magnifica & immania promissa in fumum omnia abierunt, καὶ χρυσαῖ αὗται αἱ ἐλπίδες, φύσαι ἐγένοντο ἀπήχουσαι, illato post biennium Liuonis bello exitiali & totos viginti quinq; annos continuato. ad quod primò mouendum, animosiorem Moscum intestini, Liuoniæ coadiutoris VVilelmi à Furstenberg, & cæterorum ordinum, aduersus archiepiscopum Rigensem hoc anno moti tumultus reddebant. quorum hæc fuit causa.

1546. In conuentu ordinum Liuoniæ VVolmariensi, Decretum communi omnium consensu factum, & ab ipso archiepiscopo subscriptum & obsignatum erat, Ne vlli deinceps exteri principes vel domini, ab vllo Liuoniæ magistro, episcopo, alijsúe statibus, in Liuoniam vocarentur, nec coadiutor adoptaretur, nisi communis & liberrimus omnium ordinum Liuoniæ tam minimorum quàm summorum consensus accederet. Qui secus faceret, vt huius collegæ, capitula, præfecti, Nobilitas & cæteri subditi, ab obedientia & fidelitate domino iurata liberi, cœteros ordines

ordines Recessum illum seruantes, iuuare contra suum dominum teneantur. Aliquotannis post, VVilelmus archiepiscopus Rigensis, ex Brandeburgensium marchionum familia, quæ in Franconia sedes habet; patre Friderico natus; Alberti Borussiæ ducis, Casimiri & Georgij frater; inscio collegio & consiliarijs ac nobilitate dioecesis, coadiutorem sibi adiunxit Christophorum ducem Megapolitanum adolescentem, Alberti filium, Ioannis Alberti & Vlrici fratrem: ab Imp. Carolo, regibus Daniæ ac Poloniæ & plerisq; imperij electoribus & principibus commendatum. Qui cum comitatu mediocri, adiunctis à fratre Iohan. Alberto consiliarijs, ac inprimis Gubernatore & magistro aulæ fido Ioachimo Crusio, in dioecesin Rigensem appulit. ac tum primùm, præcipuæ Collegij personæ, Præpositus, Decanus & Cellarius, cæteris collegis ac prouincialibus inconsultis, ab archiepiscopo persuasi, Instrumento à se obsignato, Ducem Christophorum archiepiscopi coadiutorem legitimè postulatum & receptum esse, testati sunt. Verùm Magister ordinis Henricus à Galen, & coadiutor illius, VVilelmus à Furstenberg, Hermannus episcopus Derbatensis, Ioannes à Münchhausen Osiliensis & Curensis, & cæteri archidioecesis & reliquæ Liuoniæ status, huic postulationi, quæ ex diametro VVolmariensi recessui repugnaret, perpetuò & constanter aduersati sunt. Archiepiscopus patrocinio & auxilijs Sigismundi Poloniæ regis, archiepiscopæ protectoris, & fratris Alberti Borussiæ ducis, aliorumq; principum, qui Christophorum commendarant, fretus, in proposito perseuerat. Cùm autem Magister Liuoniæ & cæteri ordines, conuentum VVendæ instituissent: & Nobilitatem ac cæteros archiepiscopi subditos hortarentur, vt iuxta VVolmariense decretum, deserto domino suo archiepiscopo, secum ad communis decreti propugnationem coniungerentur; archiepiscopus etiam, communicatis cum fratre Borussiæ duce, & Sigismundo Poloniæ rege consilijs, se ad defensionem parat. Accidit autem paulò ante, vt in noui coadiutoris magistri Liuoniæ electione, Casparus à Münster, summus post principem equitum magister (vulgò Landmarscalcum nominant) ad quem defuncto principe ius successionis proximè spectare ipse existimabat, se contumeliosè præteritum, & VVilelmum à Furstenberg sibi prælatum ægerrimè ferens, aduersus nouum coadiutorem, qui viuente adhuc Henrico à Galen sene, ordinis magistro, pleraq; administrabat, multa seditiosè moliens, & cum vicinis principibus, rege Poloniæ, duce Borussiæ, & archiepiscopo Rigensi consilia aduersus ordinem communicans, ideoque se inuisum ordini suo, & in vitæ periculo esse animaduertens, exclusus arcibus suis, primùm ad archiepiscopum Rigensem, deinde ad Poloniæ regem confugeret, auxilium & opem aduersus ordinem implorans. Quare vt anteuerteret aduersariorum molitiones Furstenbergius, dissuadente magistro sene, coniunctis sibi cæteris Liuoniæ statibus, episcopis, & ciuitate Rigensi, archiepiscopo suo infensa; contractis copijs, archiepiscopum Kakenhusij obsident, eumq; in suam potestatem vnà cum coadiutore nouo, Christophoro duce Megapolitano, redactum capiunt, & toto anno Atselæ in custodia principe indigna; Christophoro interea laxius & liberalius in arce Treiden habito, detinent.

Hoc intestino Liuoniæ incendio exardescente, Sigismundus Poloniæ rex, à Casparo Münster Landmarscalco, qui ad illum transfugerat, sollicitatus (cùm alioquin rex se archiepiscopæ Rigensis protectorem profiteretur, & archiepiscopi capti auunculus esset) & Albertus Borussiæ dux; vt fratri opem ferrent, exercitus aduersus Liuoniæ ordines contrahunt. Cumque Liuonici ordines, origine VVestphali, per amicos & cognatos suos in VVestphalia copias colligere aduersus Ioannem Albertum ducem Megapolitanum, qui fratrem, inuito ordine, in Liuonia archiepiscopo successurum miserat, dicerentur: Ioannes Albertus etiam, aliquot militum cohortes in Megapoli conscribit, quæ tamen nemini, nisi ipsi principi & illius subditis molestiam exhibuerunt, & offensiones animorum ac suspiciones acerbas inter Principes fratres augebant, & nouo ære alieno Ioannem Albertum grauabant. Cumq; hinc inde in præfecturis principis, Rostochio propinquis, milites rusticis alendi imponerentur: Rostochienses etiam, ad suæ vrbis custodiam & excubias

M. D. LVI.

1555. 27. Nouem.

1. Iulij.

M. D. LVI. frequentiores, cohortem vnam & alteram conducebant. In Liuoniam verò exitiali incendio intestino flagrantem, FERDINANDUS quoq; Romanorum rex, cui Imperium iam frater Carolus in Hispaniam abiens resignarat: & electores Imperij, cuius tum prouincia erat Liuonia, omnes; & Christianus Daniæ rex, à duce Borussiæ sororio suo, & Ioanne Alberto duce Megapolitano excitati, Legatos in Liuoniam de liberando archiepiscopo, & controuersijs illis & motibus bellicis, ex æquo & bono componendis mittunt. ac Danici legati cæteros anteuertentes, iam conditiones pacis certas confecerant, vt Archidiœcesis Rigensis, quæ tota in potestate Magistri ordinis erat, episcopo Derbatensi & Osiliensi sequestris traderetur. Archiepiscopo ex custodia liberato quatuor præfecturæ, Christophoro totidem fruendæ relinquerentur; donec reliquæ controuersiæ, iure vel ex æquo & bono componerentur. Quas tamen conditiones Poloniæ rex ratas habere noluit: cùm archiepiscopo, inter cætera, molestissimum esset, quod Iurisdictio dimidia in ciuitate Rigensi, non restituta, sed in dubium litis euentum commissa esset. Inter hos tumultus, senex ordinis magister, Henricus à Galen, muneri suo prorsus renuncians, & VVilelmo à Furstenberg plenam Liuoniæ administrationem tradens, paulò post rebus humanis exemptus est.

Existimatur autem hos Liuoniæ motus intestinos, quibus Poloni & Russi in Liuoniam postea attracti sunt, prænunciasse Cometa luridus, πωγωνίας, radios instar scoparum spargens, qui mensis Martij initio, propè προτρυγητῆρα, in signo soli opposito, primùm apparere, & tota nocte conspici cœpit. Deinceps autem celerrimo motu ad Arcturum, inde ad Cepheum & Andromedam progrediens, & polo arctico paulatim appropinquans, inde εἰς τὰ ἑπόμενα ad Arietem, in quo Saturnus, Mars, Sol & Venus erant, mense Aprili accessit, vbi adhuc aliquot diebus ante Solis exortum conspectus est. Carolus V. cometa primùm viso, His, inquit, indicijs me mea fata vocant. Nam & ante Caroli Burgundi mortem, similis cometa, quem Regiomontanus describit, conspectus est. Carolus verò Imperator resignata superiore anno, totius Belgici, omniumq; regnorũ suorum administratione, Philippo filio; & Imperij procuratione fratri Ferdinando permissa, comitatus sororibus Leonora Gallica, & Maria Vngarica, reginis, Vlissingam Selandiæ, ventos nauigationi idoneos expectaturus, se contulit, & sedato ac placido animo institutum vrgens, in Hispaniam post paucos dies traiecit, vbi in monasterio D. Iusti, octo à Placentia leucis, in finibus Castiliæ, Beticæ & Lusitaniæ, proximè Scarandilam oppidum sito, reliquum vitæ tempus in quiete & precatione consumpsit. de qua Cæsaris vitæ commutatione epigramma non inscitum quidam fecit: Cæsar eram: Theatinus ero. do robur & arma Petro. vt sit Cæsar, qui Theatinus erat. Imperij tibi frater onus, tibi regna Philippe Linquo: subiectis damna, iugum, & gemitus.

25. Septemb.

Sed in Saxoniam redeo, in qua RITBERGUM arcem, non procul ab Amasis & Lupię fontibus sitam, Ordines circuli VVestphalici obsidere cœperunt, quæ sequentis anni mense Iunio dedita, & Ioannes postremus ex illa familia comes, captus est, quòd contra leges pacis publicæ, aduersus Bernhardum comitem Lippiensem & Dominum feudi illius episcopum Padebornensem, & alios vicinos, superioribus annis arma cepisset, nec aliquoties admonitus, ijs depositis, tumultuari desineret. Erat Ioannes homo animosus, ferox, & crudelis in omnes, præcipuè in coniugem, quam cum filiabus duriter tractabat, & parcè alebat. fratres duos habuit nothos, vnum quæstorem, alterum secretarium. Ab illo comitissa aliquando pecuniæ inopia laborans petijt, vt sibi ex comitis pecunia clam mutuò summam aliquam daret, illa conditione, ne hoc ad maritum emanaret, promittens se bona fide breui soluturam. In solutione verò cum tardior esset, & comes à quæstore rationem acceptorum & expensorum exigeret, & summa illa deesset, ipsum quæstorem in carcerem duci mandauit, eumque furti accusatum suspendi iussit. Suspenso quæstore frater iniuriam hanc vlturus, ad comitem Lippiensem Bernhardum, & episcopum Padebornensem Rembertum profugit: atque hospitio in arce Lipperade, à nobili viro Ioanne de VVendt comitis Lippiensis cliente excipitur. Ritbergus igitur hanc

hanc arcem hostiliter occupat: coniugem Ioannis de VVendt & filias omni etiam ornatu muliebri spoliat: aliquot rusticorum ædificia incendit. atque ita absenti, & nihil tale metuenti, ingens damnum infert. Hac violenta Ritbergi comitis impressione; & querelis Ioannis de VVendt, commotus Lippiensis simili ratione rem aggreditur, & conuocatis subditis animosioribus, Ritbergicum agrum & syluas inuadit, pecoraque magno numero abigit. Ritbergicus ægrè hoc ferens, altera vice agrum Lippiensem depopulatur. Padebornenses & Lippienses, alijque VVestphalici ordines paulò post arcem & oppidum Ritbergum obsident. Oppidum ab arce, itinere horæ ferè distans expugnant. Arcem expugnatu difficilimam (sita est enim loco palustri & arundinoso, vnaque tantùm via, lignis, ramis & terra congesta aditus ad eam patet) obsidione cingunt arctiore; quam cùm diuturnam fore scirent, & sese solos huic bello gerendo impares intelligerent; Iuliacensis, Coloniensis, aliorumq; vicinorum auxilium implorant, qui promptè & liberaliter pecunia & milite eos iuuant. 1557. Coniunctis viribus obsidionem continuant, expugnationem adhibitis magno numero tormentis bellicis aggrediuntur: assiduitate & labore ingenti vrgent, sed frustra. Post menses vero aliquot (nouem opinor) cùm in arce animus nec comitem nec milites deficeret, sed pulueris tormentarij & victus inopia (cocti enim aliquot equi, & inter milites distributi sunt) laborarent, & in extremas redacti angustias à nemine auxilium sperare possent, comes de deditione cogitare, & cum hostibus agere cœpit. ac soli Casparo de Quernheim viro nobili & consiliario ducis Iuliacensis, vitam & fortunas suas credere voluit, & in eius tutelam ac fidem se commisit. 1557. 2. Iunij. Quernheimius eum ad Iuliacensem captiuum deduci curat. Arcem milites ingrediuntur, ac præsidiarios, quibus fide publica cautum erat, spoliatos dimittunt. Captiuus comes, Coloniensibus belli socijs à Iuliacensi principe mittitur. Arcem aliquot annos Casparus à Quernheim tenet. tandem restitutis ex comitatus reditibus aliqua ex parte belli sumptibus comitissæ & filiabus redditur. Ioannes cùm in custodia aliquot annorum quiesceret (liber enim quiescere non poterat) à literis, quibus mediocriter excultus erat, solamen malorum petebat, legendis historijs sacris & prophanis, & vertendo in latinam linguam scripta Germanica tempus fallebat. Obijt autem Coloniæ tandem, superstitibus ex Agnete comitissa Bentheimense duabus filiabus: Irmengardi, post mortem patris, Erico comiti Hoiensi, & hoc defuncto, Simoni, Bernhardi filio, comiti Lippiensi elocata. 1564. 1575. qui huius coniugij occasione, comitatus Ritbergensis possessionē adeptus est. Altera Ioannis Ritbergensis captiui filia, VValpurgis, Ennoni Frisiæ comiti, Ezardi filio, nupta, ditiones Esenam, Stedesdorff, & VVitmundam, in comitum Frisiæ familiam retulit. sicut per auiam VValpurgis paternam, Annam, Ottonis comitis Ritbergensis coniugem, Balthasari Ommeken, Domini in Esens, sororem; in comitum Ritbergensium ditionem primùm peruenerant.

Hero dominus in Stedesdorff

Sibo Ommeke —— | Hero Ommeke — Vnna

Balthasar, ab Ennone Frisiæ comite, Ezardi patre eiectus, per Carolum Geldriæ ducem restitutus: postea cum Bremensibus in Visurgi bellum aliquot annos gessit. Tandem 1540. liberis post se non relictis, obijt.	Anna, hæres fratris Ottoni Comiti in Ritberg nupserat.
	Ioannes postremus ex familia Ritbergensi comes ⊕ 1564.
	Irmengard, Simonis Lippiensis coniunx. — VValburgis Ennonis Frisiæ comitis vxor.

In ducatu Brunsuicensi, non procul à Visurgi, prope Hamelam, concursus multorum hominum, ad fontem, qui panacea aduersus omnes morbos existimabatur, initio anni factus est. vsitata vulgò vanitate, quod ad famam rerum no-

M.D.LVI. uarum auidè concurrit, & extincta admiratione facillimè dilabitur. Durauit ea frequentia ad tres menses. Cùm enim scaturiret fons ex terra lutea, cui ὤχρα, quam Sil, Plinius; Germani Berggeel nominant, copiosè mixta erat; vim erodendi habens: aliquorum vlceribus initio medebatur. Sed plerisque nihil adiutis, & plurimis ibi mortuis, eadem facilitate, qua confluxerat, rursum dissipata est.

Mense Februario, Henricus dux Brunsuicensis, cruda viridique senecta princeps, anno ætatis sexagesimo octauo, Sophiam Sigismundi Poloniæ regis sororem, celebratis in arce Lycaonia nuptijs, coniugem ducit. Cùm enim filij, Carolus & Philippus, in prælio Siuershusano ante triennium interfecti essent, ac vnicus superesset Iulius, sacris destinatus, quem ob sinceræ religionis studium pater auersabatur: ex nouo coniugio spem hæredis suscipiendi concipiebat. Verùm expectatione sua frustratus, tandem, vt filius Iulius matrimonium contraheret, assensus est, quemadmodum suo loco commemorabimus. Fuerunt autem duæ Henrici Brunsuicensis coniuges, Maria VVirtebergica, & Sophia Polona, cognatæ quarto gradu, hac serie.

OTTO Tarentinus, Dux Brunsuicensis, Rex Neapoli, ⊕ 1381.

Helena nupta Ioanni regi Cypri.

Anna, vxor Ludoici ducis Sabaudiæ, cui à patre Amedeo primo duce, gubernatio tradita erat.

- Amedeus Dux Sabaudiæ.
  - Margarita, nupta Vlrico VII. comiti VVirtebergensi.
    - Henricus comes VVirteberg.
      - MARIA, prior coniunx Henrici Brunsuicensis.
- BONA, nupta Galeatio, Duci Mediolanensi. 20
  - Ioannes Galeacius ⊕ 1494.
    - BONA, vxor Sigismundi regis Poloniæ.
      - Sophia posterior Henrici Brunsuicensis vxor. 30

FINIS LIBRI DECIMI-OCTAVI.

LIBER DECIMVS NONVS.

Illustrissimo principi & Domino, Dn.

CAROLO,

ALBERTI F. MAGNI N. HENRICI PRON.

DVCI MEGAPOLITANO, PRINCIPI HENETORVM, COMITI Suerini, Domino Rostochij & Stargardiæ; & Episcopo Raceburgensi:

CAROLI V. IMP. VITÆ HISTORIAM, ET ALIA, QVÆ POST RESIGNATUM à CAROLO Imperium & Regna cætera, in Saxonia & vicino orbe Arctoo memorabilia acciderunt;

Dedicat

Dauid Chytræus.

HILDE-

M. D. LVI.

HILDESIENSIS Diœceseos à Ducibus Brunsuicensibus occupatæ reliquias, post Friderici Holsatiæ duci iuuenis obitum, BVRCARDUS ab Oberg administrare cœpit. Sed præfecturam Peinensem, Adolphus Holsatiæ dux, Friderici frater, sibi oppignoratam retinuit. Obergo Episcopo, post aliquot annos, à Iulio & Erico iuniore, Ducibus Brunsuicensibus, arces & oppida Diœcesis, à parentibus eorum occupata repetenti, singuli vnum oppidum, duas præfecturas & monasterium, non ex debito, sed gratia, se reddituros promiserunt, modò iuri suo, quod in reliqua, belli iure à Principibus Brunsuicensibus possessa, prætenderet, renunciare pro se & successoribus vellet. Id cùm vtriusq; partis voluntate transactum esset, in delectu præfecturarum, cùm quas Episcopus expeteret, Principes retinere cuperent, & quas hi offerrent, ille accipere recusaret, dissensio rursus exacerbata conuentionem iam factam diremit. cùm propius nunquam, à tempore belli, ante triginta quatuor annos gesti, conuentum fuisset.

Ante Friderici Holsatiæ ducis, episcopi Hildesiensis & Slesuicensis obitum, dum adhuc ruptâ in pulmonibus venâ, sanguinem assiduè exspuens, periculosè ægrotaret: ADOLPHUS frater, natu maior, se coadiutorem & successorem ab eo in SLESVVICENSI Episcopa eligi curat. eamque electionem, à Collegio ratam haberi, certis conditionibus impetrat, quas se seruaturum esse literis solennibus pollicetur; vt Collegium apud Regiam Maiestatem, ducem Ioannem, & Prouinciales, hac electione inordinata offensos, excuset: personas, bona & iura collegij aduersus quosuis defendat, & damna auertat: Episcopam nemini ante mortem, nisi collegio, resignet, aut tradat, nec pro alio intercedat: nec Canonicos vllos collegio obtrudat; sed liberam illis electionem episcopi, collegarum & Superintendentis, relinquat. Ecclesias, Scholas & Consistorium, iuxta ordinationis ecclesiasticæ præscriptum tueatur. Syluas capituli non deuastet. Subditos seu Colonos nemini alteri seruire cogat. In ecclesiasticis causis nihil sine collegij consilio & consensu statuat. Iurisdictionem in Canonicos, vicarios, eorumque colonos nullam vsurpet. Sed cognitionem causæ & pœnam collegio relinquat. Diœcesanos nullis exactionibus nouis sine collegij consensu oneret. Præposituras in Eyderstet, Stapelholm, Anglia, vni ex collegis commendet. Acturus de ecclesia aut personis ecclesiasticis, cum Collegio, non per præfectos, aliosúe consiliarios politicos, sed ipse in persona, vt Administratorem Episcopæ decet, in domo Capituli negocia proponat. Cumque Episcopus iuramentum Collegio, de præscriptis conditionibus seruandis, dare teneatur, Collegium, remisso iuramento, stipulata manu Principem hæc promittere cupit. Quod si contra hos articulos vnum pluresúe quidquam attentabit, alium Episcopum eligere collegio licebit. Hæc quidem tum collegio à Duce Adolpho promissa, & annos aliquot seruata sunt, donec Rex Daniæ, initio belli Suecici, tandem Adolphi electionem ratam haberet, & Cancellarius Adamus Thraciger multorum nouorum consiliorum Principi autor esset. Is literas, à principe, collegio ante septennium datas, velut iniquas, & maiestate Principis indignas, repeti volebat. Quas cùm sponte non traderent, nec in Superintendentis, à se non electi, vocationem; nec in Pædagogij noui constitutionem, sine serenissimi Regis & aliorum, quos ordinatio ecclesiastica nominat, consilijs & consensu, susceptam, consentirent: tres ex illis seniores, Cæso Emingia, lector: Hieronymus Kupferschmid, & Conradus Hogreuius: in carceres Suabstedij & Gottorpiæ coniecti sunt. quibus absentibus, ex domo lectoris literæ ablatæ, & nouæ compositæ sunt, in quibus, episcopo Duci Adolpho, vt capiti & magistratui suo, honorem & obedientiam debitam præstare, eius mandatis deinceps parere, ac iurisdictionem agnoscere se velle, Canonici profitentur. Episcopo subsidium ex singulis agrorum iugeris, quatuor Ioachimicos promittunt. Seruitia etiam rusticorum capituli, quotiescunque volet princeps, sine recusatione concedunt. Paulum ab Eitzen Superintendentem, & Pædagogij noui, principis iussu præscriptam

Post Iacobi.

1563.

1565.

ptam ordinationem recipiunt. In Consistorio processum à principe confirmatum sequentur. Erasmum Heinsenium à Duce Iohanne commendatum, iussu Adolphi, archidiaconum creant, eiq; lecturam concedunt, quam deinceps suo arbitrio princeps conferet. Iacobo Bergelio ducentos Ioachimicos & quadraginta fl. annuos soluunt. M. Petrum Scribam, Hermanni Rodenburgij, canonici absentis, vicarium & successorem habebunt. Canonicum nullum, sine ducis Adolphi Administratoris consensu, recipient. Præposituras omnes, principi constituendas cedent. Controuersias inter capitulum & vicarios, aliasúe personas ecclesiasticas, princeps dijudicabit. Collegium de vicarijs & præbendis ad scholam collatis principi quotannis rationem reddet. Dissidia inter ipsos priuata, princeps ex officio abolet. D. Adamo Thracigero curiam à principe datam, cum area desolati templi & cœmiterij vicini, hæreditario iure concedunt. idque peculiaribus literis testantur. Ita collegium Slesvvicense, ex priore libertate, in seruitutem molestam sane & hactenus inusitatam, peruenit. Nec finis miseriarum apparebat, cùm iudicium & animaduersionem etiam in delicta colonorum aliquot collegij subditorum Adolphus sibi sumeret, & Fridericum filium, sibi coadiutorem & successorem à collegio eligi vellet. in quo, cùm tardiores viderentur, & Regiæ Maiestatis Daniæ ac compatronorum consensum expeterent: alijs prætextibus, obsides, qui fidem pro captiuis liberatis suam prius interposuerant, rursus sibi sistere eos iubet, & nouis molestijs vexat, vt tandem omnibus Adolphi postulatis assentirentur. Quæ res occasionem speciosam FRIDERICO II. Daniæ Regi postea præbuit, vt mortuo Adolpho, statim totam diœcesin Slesvvicensem ipse occuparet, & relaxatis aliquantum collegij molestijs, & iuribus pristinis magna ex parte restitutis, ipse per suos præfectos diœcesin deinceps gubernaret.

M. D. LVI. 1565. 1569. 1586.

Ex comitum Schavvenburgensium familia, territorio Brunsuicensi vicina, ANTONIUS comes Schavvenburgensis, Iodoci filius, præpositus Leodiensis & Traiectensis & D. Gereonis Coloniæ, Adolpho fratri in electoris Coloniensis dignitate succedit, sed biennio vix exacto, viuere desijt.

18. Nouemb. 18. Iunij.

Caminensem in Pomerania episcopam, post Martini VVeigeri obitum, Ioannes Fridericus dux Pomeraniæ, Philippi filius, collegio à patre commendatus, obtinuit. Auunculus verò Philippi Pomeraniæ principis, Fridericus elector Palatinus, Christiani II. Daniæ regis gener, qui à prima ætate Carolo Imperatori in aula seruierat, & ante duodecim annos primùm fratri Ludoico in gubernatione Palatinatus successerat, anno ætatis septuagesimo tertio, nullis post se relictis liberis, ex hac vita migrauit, cui Otto Henricus, fratris Ruperti filius successit, veræ religionis, quam in tota regione iuxta normam confessionis Augustanæ instituit, & literarum amans & patronus munificus. Dorothea Danica, Friderici vidua, adhuc viginti quinque annos marito superstes, Neagoræ in Norico deinceps habitauit.

HAMBURGENSIS ciuitas, cùm merum & mixtum in Albi imperium, & ius restringendi seu prohibendi euectionem frumenti, omnibus vtramque Albis ripam, infra vrbem, per octodecim milliaria, vsque ad illius ostium incolentibus, sibi vendicaret; collocata in Albi perpetuò excubante, armata naui, præsidio militum & tormentorum apparatu instructa, enauigaturos cum frumento Albis accolas sursum Hamburgam tendere, atque in ea vrbe vendere, imperiosiùs cogere superioribus annis cœperat, ac non modò Marsos Crempenses, & VVilstrios Holsatos; verumetiam Stadæ, vrbis antiquæ, ad meridionalem Albis ripam, vbi Suinga fluuius in Albim exit, in archidiœcesi Bremensi sitæ (vbi naues, ex mari per Albim Hamburgam versus ascendentes, se sistere & vectigal Archiepiscopo ac senatui certum pendere antiquitùs solent) ciues & mercatores, per Albim in mare descendentes, hostiliter tormentis bellicis inuaserat, & captos cum nauibus sursum Hamburgam tractos frumentum vendere, vel in vrbe relinquere coëgerat. Cùm autem de vi, subditis suis illata, archiepiscopus Bremensis Christophorus per literas & legatos apud senatum instaret, vt ablata restituerent, & à simili violentia deinceps abstinerent: tandem ad Estæ pontem partes ad amicam causæ disceptatio-

1555.

M. D. LVI. ptationem conuenerunt. Vbi coram consiliarijs archiepiscopi Hamburgenses hæc fere iuris sui fundamenta allegarunt: se proprio periculo, sumptu & industria, securitatem nauigantibus in Albi aduersus prædones ac piratas, à sua vrbe vsque ad illius ostium, per octodecim milliaria, præstare, & à se solis piratas & latrones Albim infestantes, in suam vrbem abductos puniri, & merum Imperium in Albi exerceri. deinde cùm profundior Albis alueus, grandioribus onerarijs nauibus peruius, admodum angustus sit, & subinde vi aquarum arenas impellente mutetur: solius ciuitatis Hamburgensis diligentia & sumptu profundiorem alueum quotannis explorari, & vasa grandia, ad fundum ingentibus lapidibus & catenis firmata, & supra Albis aquas perpetuò eminentia, certo interuallo disponi, ad quorum metas cursum in Albi suum nauigantes etiam Stadenses dirigant. Meritò igitur vicissim eos ius restringendi in Albi non impedire; præsertim cùm fateri cogantur, ciuitatem Hamburgensem in possessione exercitij iuris prohibendi iam olim fuisse; sicut liberrimo arbitrio ac solennibus literis Stadenses fateantur, se cum Hamburgensibus & alijs aliquot ciuitatibus ita conuenisse, vt nullum per Albim frumentum in extera regna euehi sinant; ac vt deprehensi frumentum & naues amittant, nec in vlla vrbium illarum iure ciuitatis fruantur. Iniustè igitur aduersus conuentionem ab ipsis Stadensibus sponte initam & obsignatam, ius illud prohibendi Hamburgensium iam impugnari. Cùm enim onera, in Albi securè nauigantibus præstando, Hamburgenses sustineant, iustè etiam commoditatem iuris restringendi in Albi, & retinendi naues ac merces euehentium frumentum, vigore conuentionis cum Stadensibus initæ, tueri.

1487. die Martij.

Stadenses contrà, singulos principes Albis accolas, & ipsam ciuitatem Stadensem, ius puniendi piratas in Albi captos habere. nec principes ad Albim vel Stadenses Hamburgensium saluo conductu in Albi indigere aut vti, sed sibi ipsis securitatem præstare posse. Suos etiam nautas, sine Hamburgens. vasis, cursum in Albi suum tenere, nec Stadensibus eo officio, sed exteris nautis, Hamburgam tendentibus, commodari. Quòd verò ad literas illas contractus quatuor ciuitatum, *Hamburgæ, Bremæ, Stadæ & Buxtehudæ*, attinet: occasionem illis præbuisse, quod exterarum regionum nautæ & mercatores, in Albi frumentum coëmentes, vicinarum ciuitatum commercijs incommodassent. Ideò communi quatuor ciuitatum consensu decretum, ne vllum vbicunque natum frumentum per Albim eueheretur. ad quod præstandum Hamburgenses non minus quàm cæteræ ciuitates se obligarint. Primos autem Hamburgenses contractum illum violasse, & quotannis immensam copiam frumenti, non solum ex Magdeburgensi & Megapolitano agro deuecti, verumetiam infra vrbem Hamburgam in Kedingia, Hadelia, Ditmarsia, coëmpti, in extera regna exportare. Quare & Stadensem senatum iamdudum testatum esse, & iam publicè testari, se quoque contractu illo non teneri, nec amplius eo obligari; cùm manifesti iuris sit, quod altera parte contrauenienti ijs, quæ in contractu continentur, pars aduersa liberè ab eo recedere possit. Bremenses etiam, qui ijsdem literis se initio obligassent, postea frumentum euexisse, & adhuc euehere; quod tamen per Hamburgenses non impediatur, nec impediri possit. Vnde denuò apparere, conuentionem illam quatuor ciuitatum, ab Hamburgensibus primùm violatam, iamdudum collapsam & extinctam esse, nec Stadenses amplius obligare. ac etiamsi adhuc vigeret, tamen executores illius, in ciues Stadenses, non senatum Hamburgensem, sed Stadensem futurum esse. Cùm autem frustra in hoc conuentu reconciliatio tentata esset, ad Carolum V. Imp. querimonia delata est, & Commissarij causæ, amicè componendæ & referendæ, Ioannes Osnabrugensis, & Ernestus Brunsuicensis, à Carolo constituti sunt. qui tamen, ob incidentem, pendente commissione, arch. Christophori & Caroli V. mortem, mandata non executi sunt; vt nec successor Christophori, Georgius, quidquam obtinere potuit. Quare ad ordines prouinciæ inferioris Saxoniæ, & tandem ad Cameræ iudicium controuersia delata est. Vbi altera etiam disceptatio, de nauigatione in Austrino Albis alueo, iam diu pendebat.

1487.

10 20 30 40 50

ALBIS enim, duobus supra Hamburgam milliaribus, in duos alueos (multis interiectis & anguste inter se stipatis insulis circiter triginta, quarum pleræque Ducum Lunæburgensium imperio subiectæ sunt) distinctos scinditur: quorum alter Boreus (die Norder Elbe) Gammam Kirchwerder / Ossenwerder / Billenwerder / vrbem Hamburgam, Altenavv, Nevvenstett, & Blankenesam: alter Notius (die Suder Elbe) præfecturam ditionis Lunæburgensis VVinsensem, Nieland, Harburg, Morburg, & Bremensem diœcesin allabitur. Cùm autem Hamburgensium priuilegio, per Fridericum III. cautum sit, vt omne frumentum, aliæq; merces, in Albi deuectæ, Hamburgi venum exponantur, nec vlla ratione vrbem præteruehantur: Ciuitas Hamburgensis, non de boreo solum Albis alueo vrbem alluente; sed altero etiam, qui integrum milliare Germanicum versus meridiem distat, priuilegium interpretans, vi prohibere Lunæburgenses, Stadenses, Buxtehudenses, ad Notiam Albis ripam habitantes, conatur, ne per meridionalem illum fluuij alueum merces suas deuehant aut subuehant, sed Hamburgam potius per ambages appellant, & vectigal soluant. Hi verò liberrimam hanc nauigationem in Notio Albis alueo, & vltra hominum memoriam, sine vllius impedimento, à se vsurpatam, nisi quòd recens Hamburgenses vi tentarint: & contrarium imperatoris Sigismundi priuilegium, Constantiæ, ducibus Lunæburgensibus datum, vicissim opponunt, quo inhibetur Hamburgensibus ne vllos nautas aut Mercatores, à ciuitate Lunæburgensi, per aquas Dradenavv, Holuer, Elbe & SuderElbe, Stadam, vel in alia loca euntes, inuitos Hamburgam adire cogant. nec vllo verbo huic Sigismundi priuilegio in Friderici III. diplomate derogatum asserunt. Quid in Cameræ iudicio, re diu disputatâ, decisum sit, posteri cognoscent.

M. D. LVI.

1417.

Quòd vero ad VVilstrios & Crempenses Marsos, regi Daniæ ac duci Holsatiæ subditos, libero nauigandi iure in Albi prohibitos attinet: aliquoties Christianus tertius, moderatè tamen & grauiter, cum senatu Hamburgensi, Segebergæ, Vechtersæ, & missis in vrbem Hamburgam legatis, egit, vt subditos suos Crempenses, VVilstrios, & alios, non vi & metu frumentum suum aduerso Albi sursum Hamburgam deportare cogerent, sed liberè quò vellent euehere sinerent, & vi ablata Crempensibus & alijs restituerent; vel certè, priuilegium & documentum sui iuris, quo sibi id licere ostenderent, demonstrarent. Quod si facerent, nulla ratione regem ipsis aduersaturum esse. Sin priuilegium nullum de iure illo restringendi haberent, non se passurum subditos suos iniustè ab Hamburgensibus libera facultate nauigandi & victum suum quærendi priuari, sed remedia Iure concessa adhibiturum esse. Hamburgenses contra, se in possessione Iuris restringendi nauigationes in Albi, vltra hominum memoriam fuisse, & præscriptione longi temporis ius suum adquisiuisse & confirmasse adfirmabant, à quo depelli se, nisi causa legitimè cognita, non passuri essent. * Rex Christianus vicissim, violentam grassationem non esse Ius. Nullo adhuc iure aut priuilegio ab Hamburgensibus demonstratum, nec decisum esse, enauigationem ex Albi solis Hamburgensibus competere. Neminem posse sui ipsius iudicem esse. Petere igitur, vt subditis suis, donec causa amicè vel iure componatur, liberam nauigationem non impediant, nec de facto, regios subditos impediendo aut spoliando, sed iure, quod nunquam recusatum sit, procedant: nam si petant, statim se diem amicæ tractationi dicturum esse. Sin spreto iure subditos suos in Albi nauigantes vi impedire & spoliare pergant, se vicissim medijs legitimis ad depellendas eorum iniurias vsurum esse. In hanc sententiam grauissimè ad Hamburgenses scriptam epistolam hoc anno Hafnia mittit, cui paulo post accuratè & prolixè illi, vt antea, respondent. Sed rex Christianus, quietis & tranquillitatis publicæ ac Iustitiæ amans, etsi Hamburgenses, Ius restringendi in Albi, nullo priuilegio veteri, sed de facto sibi vendicare ac defendere sentiebat; tamen nihil asperius aut inclementius ea de causa egit. Verùm eo post biennium piè defuncto, filius Fidericus II. iuuenis magno & feruido animo præditus, succedens, cùm Dietmarsos ad extremam Albis in mare illabentis ripam habitantes, bello communi cum ducibus Holsatiæ aduersus illos moto subegisset: tandem

1554.
1555.

4 Martij.

 Hambur-

M.D.LVI. ptationem conuenerunt. Vbi coram consiliarijs archiepiscopi Hamburgenses hæc ferè iuris sui fundamenta allegarunt: se proprio periculo, sumptu & industria, securitatem nauigantibus in Albi aduersus prædones ac piratas, à sua vrbe vsque ad illius ostium, per octodecim milliaria, præstare, & à se solis piratas & latrones Albim infestantes, in suam vrbem abductos puniri, & merum Imperium in Albi exerceri. deinde cùm profundior Albis alueus, grandioribus onerarijs nauibus peruius, admodum angustus sit, & subinde vi aquarum arenas impellente mutetur: solius ciuitatis Hamburgensis diligentia & sumptu profundiorem alueum quotannis explorari, & vasa grandia, ad fundum ingentibus lapidibus & catenis firmata, & supra Albis aquas perpetuò eminentia, certo interuallo disponi, ad quorum metas cursum in Albi suum nauigantes etiam Stadenses dirigant. Meritò igitur vicissim eos ius restringendi in Albi non impedire; præsertim cùm fateri cogantur, ciuitatem Hamburgensem in possessione exercitij iuris prohibendi iam olim fuisse; sicut liberrimo arbitrio ac solennibus literis Stadenses fateantur, se cum Hamburgensibus & alijs aliquot ciuitatibus ita conuenisse, vt nullum per Albim frumentum in extera regna euehi sinant; ac vt deprehensi frumentum & naues amittant, nec in vlla vrbium illarum iure ciuitatis fruantur. Iniustè igitur aduersus conuentionem ab ipsis Stadensibus sponte initam & obsignatam, ius illud prohibendi Hamburgensium iam impugnari. Cùm enim onera, in Albi securè nauigantibus præstando, Hamburgenses sustineant, iustè etiam commoditatem iuris restringendi in Albi, & retinendi naues ac merces euehentium frumentum, vigore conuentionis cum Stadensibus initæ, tueri.

1487. die Martij.

Stadenses contrà, singulos principes Albis accolas, & ipsam ciuitatem Stadensem, ius puniendi piratas in Albi captos habere. nec principes ad Albim vel Stadenses Hamburgensium saluo conductu in Albi indigere aut vti, sed sibi ipsis securitatem præstare posse. Suos etiam nautas, sine Hamburgens. vasis, cursum in Albi suum tenere, nec Stadensibus eo officio, sed exteris nautis, Hamburgam tendentibus, commodari. Quòd verò ad literas illas contractus quatuor ciuitatum, Hamburgæ, Bremæ, Stadæ & Buxtehudæ, attinet: occasionem illis præbuisse, quod exterarum regionum nautæ & mercatores, in Albi frumentum coëmentes, vicinarum ciuitatum commercijs incommodassent. Ideò communi quatuor ciuitatum consensu decretum, ne vllum vbicunque natum frumentum per Albim eueheretur. ad quod præstandum Hamburgenses non minus quàm cæteræ ciuitates se obligarint. Primos autem Hamburgenses contractum illum violasse, & quotannis immensam copiam frumenti, non solum ex Magdeburgensi & Megapolitano agro deuecti, verumetiam infra vrbem Hamburgam in Kedingia, Hadelia, Ditmarsia, coëmpti, in extera regna exportare. Quare & Stadensem senatum iamdudum testatum esse, & iam publicè testari, se quoque contractu illo non teneri, nec amplius eo obligari; cùm manifesti iuris sit, quod altera parte contraueniente ijs, quæ in contractu continentur, pars aduersa liberè ab eo recedere possit. Bremenses etiam, qui ijsdem literis se initio obligassent, postea frumentum euexisse, & adhuc euehere; quod tamen per Hamburgenses non impediatur, nec impediri possit. Vnde denuò apparere, conuentionem illam quatuor ciuitatum, ab Hamburgensibus primùm violatam, iamdudum collapsam & extinctam esse, nec Stadenses amplius obligare. ac etiamsi adhuc vigeret, tamen executores illius, in ciues Stadenses, non senatum Hamburgensem, sed Stadensem futurum esse. Cùm autem frustra in hoc conuentu reconciliatio tentata esset, ad Carolum V. Imp. querimonia delata est, & Commissarij causæ, amicè componendæ & referendæ, Ioannes Osnabrugensis, & Ernestus Brunsuicensis, à Carolo constituti sunt. qui tamen, ob incidentem, pendente commissione, arch. Christophori & Caroli V. mortem, mandata non executi sunt; vt nec successor Christophori, Georgius, quidquam obtinere potuit. Quare ad ordines prouinciæ inferioris Saxoniæ, & tandem ad Cameræ iudicium controuersia delata est. Vbi altera etiam disceptatio, de nauigatione in Austrino Albis alueo, iam diu pendebat.

1487.

ALBIS enim, duobus supra Hamburgam milliaribus, in duos alueos (multis interiectis & anguste inter se stipatis insulis circiter triginta, quarum pleræque Ducum Lunæburgensium imperio subiectæ sunt) distinctos scinditur: quorum alter Boreus (die Norder Elbe) Gammam Kirchwerder/ Ossenwerder/ Billenwerder/ vrbem Hamburgam, Altenavv, Nevvenstett, & Blankenesam: alter Notius (die Suder Elbe) præfecturam ditionis Lunæburgensis VVinsensem, Nieland, Harburg, Morburg, & Bremensem diœcesin allabitur. Cùm autem Hamburgensium priuilegio, per Fridericum III. cautum sit, vt omne frumentum, aliæq; merces, in Albi deuectæ, Hamburgi venum exponantur, nec vlla ratione vrbem præteruehantur: Ciuitas Hamburgensis, non de boreo solum Albis alueo vrbem alluente; sed altero etiam, qui integrum milliare Germanicum versus meridiem distat, priuilegium interpretans, vi prohibere Lunæburgenses, Stadenses, Buxtehudenses, ad Notiam Albis ripam habitantes, conatur, ne per meridionalem illum fluuij alueum merces suas deuehant aut subuehant, sed Hamburgam potius per ambages appellant, & vectigal soluant. Hi verò liberrimam hanc nauigationem in Notio Albis alueo, & vltra hominum memoriam, sine vllius impedimento, à se vsurpatam, nisi quòd recens Hamburgenses vi tentarint: & contrarium imperatoris Sigismundi priuilegium, Constantiæ, ducibus Lunæburgensibus datum, vicissim opponunt, quo inhibetur Hamburgensibus ne vllos nautas aut Mercatores, à ciuitate Lunæburgensi, per aquas Dradenavv, Holuer, Elbe & SuderElbe, Stadam, vel in alia loca euntes, inuitos Hamburgam adire cogant. nec vllo verbo huic Sigismundi priuilegio in Friderici III. diplomate derogatum asserunt. Quid in Cameræ iudicio, re diu disputatâ, decisum sit, posteri cognoscent.

Quòd vero ad VVilstrios & Crempenses Marsos, regi Daniæ ac duci Holsatiæ subditos, libero nauigandi iure in Albi prohibitos attinet: aliquoties Christianus tertius, moderatè tamen & grauiter, cum senatu Hamburgensi, Segebergæ, Vchtersæ, & missis in vrbem Hamburgam legatis, egit, vt subditos suos Crempenses, VVilstrios, & alios, non vi & metu frumentum suum aduerso Albi sursum Hamburgam deportare cogerent, sed liberè quò vellent euehere finerent, & vi ablata Crempensibus & alijs restituerent; vel certè, priuilegium & documentum sui iuris, quo sibi id licere ostenderent, demonstrarent. Quod si facerent, nulla ratione regem ipsis aduersaturum esse. Sin priuilegium nullum de iure illo restringendi haberent, non se passurum subditos suos iniustè ab Hamburgensibus libera facultate nauigandi & victum suum quærendi priuari, sed remedia Iure concessa adhibiturum esse. Hamburgenses contra, se in possessione Iuris restringendi nauigationes in Albi, vltra hominum memoriam fuisse, & præscriptione longi temporis ius suum adquisiuisse & confirmasse adfirmabant, à quo depelli se, nisi causa legitimè cognita, non passuri essent.* Rex Christianus vicissim, violentam grassationem non esse Ius. Nullo adhuc iure aut priuilegio ab Hamburgensibus demonstratum, nec decisum esse, enauigationem ex Albi solis Hamburgensibus competere. Neminem posse sui ipsius iudicem esse. Petere igitur, vt subditis suis, donec causa amicè vel iure componatur, liberam nauigationem non impediant, nec de facto, regios subditos impediendo aut spoliando, sed iure, quod nunquam recusatum sit, procedant: nam si petant, statim se diem amicæ tractationi dicturum esse. Sin spreto iure subditos suos in Albi nauigantes vi impedire & spoliare pergant, se vicissim medijs legitimis ad depellendas eorum iniurias vsurum esse. In hanc sententiam grauissimè ad Hamburgenses scriptam epistolam hoc anno Hafnia mittit, cui paulo post accuratè & prolixè illi, vt antea, respondent. Sed rex Christianus, quietis & tranquillitatis publicæ ac Iustitiæ amans, etsi Hamburgenses, Ius restringendi in Albi, nullo priuilegio veteri, sed de facto sibi vendicare ac defendere sentiebat; tamen nihil asperius aut inclementius ea de causa egit. Verùm eo post biennium piè defuncto, filius Fidericus II. iuuenis magno & feruido animo præditus, succedens, cùm Dietmarsos ad extremam Albis in mare illabentis ripam habitantes, bello communi cum ducibus Holsatiæ aduersus illos moto subegisset: tandem

Margin: M. D. LVI. — 1417. — 1554. — 1555. — 4 Martij. (line numbers 10, 20, 30, 40, 50)

M. D. LVI. Hamburgenses liberam subditis suis, Albim accolentibus, nauigationem in mare ac exteras regiones permittere, obtinuit, vt suo tempore exponam.

Ferdinandus Romanorum Rex, omnium prouinciarum suarum conuentus, Viennæ, Posonij, Pragæ, & Oeniponte habuit, vt aduersus Turcas auxilia sibi compararet, quorum auspicijs, Transyluania vniuersa, relicto Ferdinando, Ioannem, Ioannis regis Vngariæ filium, Dominum receperat, & Georgius Bebek in Vngaria propé Agriam seditiosé tumultuabatur: & Budensis ac Quinqueecclesiensis Turcici præfecti, Babozam, & alias arces, Stiriæ vicinas ceperant, & ad Zygethi obsidionem se parabant, quam sequenti mense Iunio & Iulio acerrimé oppugnatam, sed á præfecto Marco Horvvath fortissimé defensam, Turcæ, desertis ac incensis Baboza ac 10 cæteris arcibus Stiriæ propinquioribus, deseruerunt. Post solutam obsidionem, Ferdinandus, Ferdinandi filius, exercitum in Vngariam ad Strigonium duxit, & paulo post vrbe Turcis relicta, in Austriam redijt. In conuentibus illis, priusquam auxilia promitterent prouinciæ, Austriacæ inprimis quinq;, Religionis libertatem, & liberum Augustanæ confessionis exercitium, publico Imperij decreto sancitum, sibi etiam ab Imperatore concedi flagitarunt. Etsi autem assentiri expressé Ferdinandus recusabat, nemini tamen religionis nomine molestiam deinceps exhibuit.

IOANNES SLEIDANVS, historiæ scriptor, die tricesima prima Octobris, qua Lutherus primùm Sententias de Indulgentijs ante triginta nouem annos disputandas proposuerat, á quibus Historiam suam orditur; ex his terris in cœlestis ec- 20 clesiæ consuetudinem Argentinæ euocatus est, cum historiam vsq; ad mensem Se-

1556. ptembrem anni huius deduxisset. Eum pauló post secutus IOANNES FORSTERVS Augustanus, in Academia VVittebergensi meus multorumq; aliorum, in Ebræa lingua, cuius etiam Lexicon optimum edidit, præceptor, in cœlestem Acade-

8. Decemb. miam migrauit. Eiusdem anni æstate, BONA Poloniæ Regina, Sigismundi regis mater, nata patre Ioanne Galeacio duce Mediolanensi, matre Isabella Neapolitana, cùm amœnissimis Italiæ prouincijs á pueritia adsueuisset, & á filio ac Polonis iam minus, quàm marito viuente, coli videretur; mense Iunio, Venetias, vbi splendidissimé excipitur, atque inde nauigio Barum in regnum Neapolitanum delata est, vbi pauló post vitæ suæ curriculum absoluit. 30

M. D. LVII. Christophorus archiepiscopus Bremensis, vt Chronicon Verdense narrat, conflato superioribus bellis ingenti ære alieno, cum á creditoribus passim vrgeretur, nec viam ex ijs difficultatibus se explicandi videret, tandem diœceseon suarum ordinibus persuasit, vt sedecimam bonorum coloni penderent. Cùm autem Frisij VVursati bona sua æstimari, & quantum quisque facultatum haberet, ab episcopi præfectis inquiri nollent: rursus eos armis ad officium adigere decreuit. Calendis igitur Martij, Christophorum á VVrisberg militem Thrasonicum, per Henricum á Saltz clam accersiuit, & conducendis copijs pecunia instructum dimisit. Is tum in agro Verdensi, non exiguo cum detrimento colonorum, tum in finitimis Saxoniæ prouincijs, cogendis militib. signa proposuit, breuiq; non tantùm valida peditũ ma- 40 nus, sed aliquot etiam alæ equitũ confluxere. Quod autem initio Archiepiscopus nomen suũ obduci consultó nollet, interpellat de causa armorum præfecti ac centuriones, Brunsuigium ob nauatam proximo bello operam in ære suo esse, tum quidem responderunt: Huic, nisi debitum persoluat, vim sese facturos. Contractis autem in vnum copijs, quæ direptionibus alebantur, ex agro Lunæburgensi in ditionem Bremensem duxere, eiusq; ditionis populum, quos VVursatos nuncupant, expugnarunt, cùm quidem eorum, qui aduentante hoste arma ceperant, quinquaginta in primo conflictu occubuissent, trecenti viui in potestatem venissent, reliqui fugâ sibi consulentes euasissent ad proceres ordinesq; Bremensis prouinciæ, qui & ipsi, suos intra fines, conscriptis copijs in pago quodam VVursatis finitimo consederant. Iisdem die- 50 bus Henricus atq; Ericus Brunsuigij, alium exercitum Hispaniarum regis Philippi nomine collegerant, qui aduersus Galliæ regem in Veromanduos duceretur. Accepto autem nuncio de VVrisbergij in agrum VVursaticum irruptione, Verdam versus postridie Calendarum Maij deflexerunt, vt illâc traductis copijs VVrisbergium adori-

adorirentur. Quod cùm per indicium accepisset Archiepiscopus, non probante consilia atque conatum illius fortuna, vim atque arma principum missis internuncijs deprecatur. Illi autem promotis celeriter castris Verdam peruenerunt, & militem per incolarum domos reficiendum distribuerunt. Vno die intra mœnia commorati, de tertia noctis vigilia Rodeburgum concedunt, arcemque sibi tradi postulant. Quidam equitum, aliam ingressi viam, ad vicum, cui VVesten nomen est, deferuntur, & direpto, quod ibi est, prætorio episcopi, reliquum nihil faciunt. Interea Christophori exercitus, ex agro VVursatico egressus, propè Verdam dilabitur: præfectorum vnus VVrisbergius, vt turbator quietis publicæ, à Ioanne Berner viro nobili è fuga capitur, & Brunsuigio traditus carceri includitur. alter Henricus Saltz iussu Brunsuicensis in vincula Lunæburgi conijcitur. Quinto Idus Maias Verdam reuersus Brunsuicensis cum Francisco duce Lavvenburgico, Bremensis Verdensisque prouinciarum ordinibus vniuersis per literas conuocatis proposuit, vt Christophorum fratrem suum, ineptè, stolidè, inauspicatè res publicas tractantem, ab officio remouerent, & cœnobij alicuius septis includerent, vbi procul à commercio humanarum rerum sacris operandis occupatus, extremum vitæ traduceret: Ipsi verò proceres, donec Christophorus mortem obiret, ad rerum gubernacula sederent. Deinde vt huius susceptæ expeditionis, restitutæque pacis publicæ impensas rependerent. Antistitem namque, si non consilio atque auxilio, certè permissu ipsorum, vexandis vastandisque subditis, arma sumpsisse, quos ab iniuria atque acerbitate hostili defendi deceat & conseruari. Ad hæc illi re deliberata respondent: Se archiepiscopum ad dicendam causam quamprimum accersituros, seuereque admonituros esse, vt à malesanis consilijs, dirisque machinationibus deinceps abstineat. A sacerdotijs autem totaque diœceseos possessione, hoc præsertim rerum statu, non posse illum abdicari. Quod ad belli impensas attinet, vbi de eo in principum ordinumq; Saxoniæ conuentu cognitum fuerit, facturos esse, quod cunctis ex iure atq; æquo videbitur. Sic restituta quiete publica, Principes, vrbe totaq; prouincia, postquam multum passim damni datum esset, cum copijs excedunt, quas Ericus ad Hispaniæ regem, Sancti Quintini oppidum in Veromanduis obsidentem perduxit. Conuentus deinde Ordinum inferioris Saxoniæ ad quartum Calendas Iulias Halberstadij indicitur, vbi de rebus ad salutem ociumq; publicum spectantibus consultatio ineatur. Ibi in frequenti procerum congressu accusatur Christophorus, quod non necessaria instituta expeditione, pacis publicæ tranquillitatem turbarit, & subditos suos extremis bellorum miserijs vel ante deformatos, nouis inexpiabilis contumeliæ detrimentis ipse afflixerit. Ad quæ ille, non se hoc animo arma cepisse, respondit, vt publici ocij commoditates euerteret, neq; vt finitimis principibus alijsq; ordinibus bellum faceret, sed vt à VVursatici agri colonis, gente indomita fastidioq; elata, neglecta hactenus officia armis extorqueret. Eam ob causam à primis præsulatus annis perennem sibi simultatem ac contentionem cum ijsdem fuisse. Sed anno millesimo quingentesimo vicesimo quinto in potestatem redactos, interuentu quorundam nobilium ac prudentium virorum, de certa annui vectigalis pensione cum ipso transegisse. Sed instabilem gentem, memoria pristinæ libertatis, in fide huc vsque vacillare, & rebellionis occasionem vndiquaque circumspicere, autoritatem antistitis floccipendere, anniuersarias impositi tributi pensiones vel inuito vel mala fide præstare. Vt ergo illorum contumaciam dignè coherceret, & debitam fidem atq; officia armis exigeret, has nuper conscripsisse copias. Atq; ea tunc quidem excusationis specie principes acquieuere, antistitisque causam sibi vtcunque commendatam habuere.

ERICVS Dux Brunsuicensis, cuius modò meminimus, & agnati Ernestus & Ioannes, duces Brunsuicenses de Grubenhagen, fratres, multiq; alij Saxoniæ proceres, ad Philippum Hispaniæ regem militatum in Belgicam profecti sunt. Etsi enim inter Gallum & Philippum, superioris anni initio, Quinquennij induciæ factæ erant: tamen Gallicis copijs, Francisco Guisio duce, in Italiam Pontifici contra Neapolitanum proregem auxilio missis, & Lensa Artesiæ vrbe per Gallos capta, & vastatis

M.D.LVII. agris, non toto vertente anno violatæ, & bellum vtrinque instauratum est. cuius moles vniuersa, ad S. Quintinum, in Somæ ripa, ab Emanuele Philiberto, Sabaudiæ duce, regis Philippi legato obsessum, tandem incubuit. Eam vrbem Caspar Castilioneus Amyralius exiguo cum præsidio custodiebat. Quòd cùm augere Galli, duce Anna Momorancio, nobilissimis Gallorum proceribus, & peditatu sedecim millium, equitatu quatuor millium stipato, & militem ac commeatum ampliorem inuehere conarentur: Sabaudus Amoralum Egmondanum, Ernestum & Ericum duces Brunsuicenses, Petrum Ernestum Mansfeldensem, Ottonem Schavvenburgensem, impedire eorum conatus & reprimere iubet. Hi Gallos cedentes iam, & retrò Feram versus contendentes adorti profligarunt, & victoriam insignem, ac nobilitate cæsorum & captorum illustrem, adepti sunt. Cæsi sunt paulò plures bis mille & quingentis, sed in his summo loco nati. Capti Ioannes Anguianus, regis Nauarræ & Condæi frater; Annas Momorantius Connestabilis, summus Gallici exercitus Imperator, Marscalcus S. Andreæ; Ludoicus dux Mantuæ; Ioannes Philippus comes Rhenanus; Vassæus, Curtouiates, Rupefocaltus, Obigninus, Bironius, Montabrumus, & alij plurimi. quibus, expugnata eodem mense S. Quintini vrbe, Amyralius & Dandalotus accesserunt. Princeps Condæus cum aliquot alijs hanc tempestatem effugit. Hæc illustris victoria Philippo regi, in ipsis regni auspicijs parta, insignem autoritatem in tota Europa circumdedit. Galliæ verò rex Guisium ex Italia reuocat, qui pontifice pacem à prorege Neapolitano petente, ac tolerabilibus conditionibus impetrante, mense Septembri in Galliam redijt.

De intestini Liuoniæ belli, inter archiepiscopum Rigensem, & magistrum Ordinis, superiore anno moti, compositione, à Christiani III. Daniæ regis legatis suscepta, & conditionibus quibusdam à Poloniæ rege improbatis, antea memini. Tandem verò Poloniæ rege cum exercitu instante, & Ferdinandi Cæsaris ac Electorum commissarijs intercedentibus, res eò deducta est, vt liberato, & in pristinum statum integrè restituto VVilelmo archiepiscopo, Dux Christophorus etiam, successor ipsi, posthabito illo VVolmariensi decreto, confirmaretur: sicut ex instrumento Transactionis, per commissarios Imperij, regem Ferdinandum, & Pomeraniæ duces, inter Poloniæ regem, archiepiscopum, & magistrum ac status Liuoniæ mense Augusto confectæ, & die 5. Septembris Pasvvali obsignatæ, cognoscere legendo, qui volet, poterit. Transactionis huius executio Kakenhusij, præsentibus legatis Imperatoris Romani & Poloniæ regis, inchoata, & Archiepiscopus in possessionem cum traditione clauium restitutus, & à Nobilitate diœcesana iuramentum fidelitatis denuò sumptum: Biduo post, Christophorus Megapolitanus coadiutor electus, & archiepiscopo præsentatus est. Hoc igitur intestino bello, fatigatis iam & exhaustis Liuonis, cùm minuendorum sumptuum causa milites omnes dimisissent, & omnia pacata & secura esse ducerent: magnus Moschouiæ dux, Ioannes, exeunte anno, bellum illis, etiam religionis prætextu, quòd templa Russica, in vrbibus Liuonicis destructa, non instaurassent; nec subditis suis, libera cum Liuonis & transmarinis commercia, in vrbibus Liuonicis restituissent; & tributum sibi ex prouincia Derbatensi debitum, vt aliquoties tabulis pactorum obsignatis fidem dedissent, nondum persoluissent; per literas indicit. Idq; ineunte statim sequente anno orditur, vt tum exponam.

5. Octob.

Mense Nouemb.

In Germania, Ratisbonæ comitia, superiori anno inchoata, finem habuerunt, die æquinoctij verni, quo Decretum de colloquio, Religionis controuersijs amicè dirimendis, ad 14. Augusti VVormatiæ instituendo; & de auxilijs octo mensium aduersus Turcas duplicatis, Ferdinando pendendis; de pace publica in religione & prophanis causis seuerè tuenda; de Visitatione Iudicij Cameræ, promulgatum est. Præses Iudicij Cameræ Ioannes Palatinus Simerensis, princeps literatus, prudens & iustus, mense April obijt. cui Fridericus filius, postea elector, in gubernatione patriæ successit. Francofurti ad Mœnum, per Principes intercessores, Ottonem Henricum Palatinum, Augustum electorem Saxoniæ, VVilelmum Cliuensem, & alios, Nassaëensis controuersia, de comitatu Cattorum Melibocorum, quæ plus quin-

quinquaginta annis iam agitata fuerat, tandem amicè composita est: Hesso comitatum Cattorum retinente, ac vicissim sexcenta millia aureorum Nassouio, & in his, pro centum & quinquaginta millibus comitatum Dietz reddente. Durante hac tractatione, Theologi principum & statuum Augustanæ Confessionis in superiore Germania, Francofordiæ de colloquio VVormatiæ instante, & de Synodo post colloquium habenda, vbi inter alia de disciplina & de rituum ecclesiasticorum conformitate ageretur, inter se contulerunt. & Calendas Augusti constituerunt, quibus VVormatiæ ante diem colloquio cum pontificijs dictum, aliquot hebdomadis conuenirent, & de controuersijs intestinis antequam cum aduersarijs congrederentur, amicè conferrent. Id, etsi electori & ducibus Saxoniæ, ab electore Palatino & cæteris significatum est, & cæteri Calendis Augusti conuenerant: tamen electoris Saxoniæ Theologi initio Septembris primùm appulerunt. Quo mense colloquium inchoatum, & paulò post abruptum, tandem planè dissipatum est. Causam præbuit astuta Pontificiorum petitio, vt oppositi collocutores se à sectis cum Augustanæ Confessionis doctrina pugnantibus, Cinglianis, Osiandristis, & cæteris, de quibus mandata iuniorum Saxoniæ ducum Theologos habere, ac cæteris aduersari sciebant, ingenua & aperta declaratione seiungerent. Iussos enim se ab Imperatore, cum Augustanæ Confessionis Religionem amplectentibus, quibus solis Pax in Imperio nuper data esset, non cum alijs ab vtraque parte damnatis sectis, de conciliatione colloqui. Cùm autem Melanthon & cæteri electoris Saxoniæ Theologi, explicationem & cognitionem controuersiarum præcedere, nec damnari ante causam cognitam Cinglianos, Synergistas, Adiaphoristas, vt nec Brentius Osiandrum, oportere disputarent: iuniorum Saxoniæ ducum Theologi, Erardus Snepius, Victorinus Strigelius, Ioannes Stoffelius, & his coniuncti Ioachimus Morlinus, & Erasmus Sarcerius, protestationem præsidi Colloquij, Iulio Pflugo offerunt, in qua Cinglianorum, Osiandri, Maioris, Synergistarum & Adiaphororum errores se improbare, & à profitentibus illos, se confessionem suam seiungere, ostendebant, ac postea domum redeunt. Hac distractione inter Confessionis Augustanæ socios facta, Pontificij progredi in colloquio nolunt, donec res ad Imperatoris cognitionem delata esset. Ferdinandus procedere collocutores reliquos iubet, & satis esse iudicat, si ordine in singulis articulis re explicata condemnationes addantur. Sed pontificij collocutores procedere pertinaciter recusant. Sic re infecta tandem ex vrbe Vangionum discessum est. cùm de Norma iudicij in ecclesia, & peccato Originis tantùm, scripta quædam primis diebus Theologi commutassent.

M. D. LVII.

Ineunte anno, Albertus marchio Brandeburgensis, Casimiri filius, cùm aliquot annos Germaniam bello non necessario aduersus episcopos Bambergensem & VVirtzburgensem, ac Noribergenses gesto, turbasset; & tota ditione eiectus, profugus & exul oberraret, apud Carolum marchionem Badensem, affinem suum, in porta Harcyniæ, piè, vt ferunt, decessit, anno ætatis tricesimo quinto. Ditionem ab episcopis occupatam, Ferdinandus Imperator postea patrueli Alberti, Georgio Friderico restituit.

8. Ianuar.

Proximo mense, Gregorius Pontanus, trium Saxoniæ electorum, Friderici III. Ioannis, & Ioannis Friderici, Cancellarius, qui eloquentia sua in publicis Imperij conuentibus Euangelij causam eximia fide & felicitate defendit; senex vitæ suæ cursum Ienæ conclusit. Exeunte anno, in Monasteriensi principatu, VVilelmus Ketlerus, cùm sacerdos nondum ordinatus esset, & à sacerdotio prorsus abhorreret, nec ordinari vsitatis ritibus Pontificijs vellet: episcopam collegio resignauit. à quo, postridiè Bernhardus à Rasfeld, Arnoldi filius, Diœcesi præfectus est.

20. Februar.

3. Decemb.

M. D. LVIII.

Cùm Ioannes Moschouiæ dux, bellum Liuonis, exeunte superiori anno, per literas indixisset: hi seriò rem agi videntes, statim legatos ad eum nouos, Elardum Grusium & Nicolaum Francum, destinant, qui certa pecuniæ summa se Moschi postulatis satisfacturos ostenderent. Hi rem eò deduxerunt, vt promitteret Moschus, si euestigiò quadraginta millia Ioachim. pro superiorum annorum debitis soluerent, & deinceps singulis annis mille Vngaricos ex diœcesi Derbatensi penderent,

M. D. LVIII. se pacem firmam seruaturum esse. Post aliquot dies mittens in hospitium legatorum, qui promissos quadragies mille Ioachimicos acciperent: cùm hi pecuniam in promptu se non habere, sed vadibus magno duci cauere velle, nec ex Moschouia discedere, priusquam allata esset, adfirmarent: Moschus indignatus, renunciari legatis iubet, cùm videat eos ad se illudendum solummodo aduenisse, vt quam primùm in Liuoniam redeant. se mox secuturum, & pecuniam promissam ipsum ablaturum esse. Mox mandato ipsius copiæ, quæ iam collectæ erant, in Liuoniam proficiscuntur, & ipsos legatos ferè anteuertunt. ac duce Zer Sigaleio Tattaro, in Liuoniem irruentes, per diœcesin Derbatensem, Rigensis partem, & VViriam totam, vsque ad Neruam, immani crudelitate, direptionibus, cædibus ac incendijs grassatæ sunt. & innumeros homines, in horrendam & morte ipsa tristiorem Tattaricam seruitutem abduxerunt. Ad Naruæ fines cum redijsset Sigaleius, obuium ducis Moschouiæ cursorem Pegasarium cum literis habet, quibus suo nomine Sigalcius scribere magistro Liuoniæ iubetur, dolere se de Liuonorum calamitatibus, quas sua iniusticia & mendacio, Duci Moschouiæ promissa non seruantes, sibi attraxissent. Quod si tristiores ærumnas auertere à Liuonia cuperent, hortari se, vt Tributum magno Duci addictum, statim mittant, & culpam deprecentur. Sperare sua & aliorum procerum intercessione, magnum ducem placatum, nec plus humani sanguinis in Liuonia effusum iri. Ordines Liuoniæ, magna cum difficultate, & lentè tandem, per ciuitates Liuonicas confectam quadraginta millium Ioachimicorum summam, initio Maij, cum legatis ad Moschum mittunt. cuius exercitus interea, oppidum NARVAM, extremum Liuoniæ, versus Euroaquilonem propugnaculum, obsederat, idque tandem, orto in vrbe fortuito incendio, oppugnatum, vnà cum portu maris commodissimo, in potestatem Moschi redegerat. qui nuncius, cùm ad Moschoniæ ducem, præsentibus Liuonorum legatis, allatus esset, redire eos cum pecunia ad suos Dominos in Liuoniam iussit. vbi capta per Moschos Narua, tantus terror ac consternatio, equites Liuonos, arcium & regionum vicinarum præfectos inuasit, vt VVesenbergam, Tolsburgum, Nienhus, VVarnebeck, Ringen, Lais, Ouerpalen, & alias arces, sponte desertas, Moscho, sine cæde & sanguine & sine vllo oppugnationis conatu, occupandas relinquerent. In hoc cursu victoriæ, Moschi exercitus, Nouodomum episcopi Derbatensis oppidum deditione capit. Inde DERBATUM vrbem, finibus suis, Plescouiam versus, propinquam (quæ olim sub ditione Russorum existens, anno millesimo ducentesimo & tricesimo ab ordinis magistro Volquino vi capta, & à socio victoriæ Hermanno abbate Bremensi, episcopi sedes facta fuerat) tentare instituit. Quam hoste vix viso, vec vllo oppugnationis aut defensionis conatu edito, Episcopus, Nobilitas, & ciues consternati, Moscho, liberam manendi aut discedendi facultatem singulis relinquenti, tradiderunt. tametsi clam ab episcopi cancellario vocatum Moschum, & subiectionem ipsi promissam ferunt. Sic DERBATUM in Moschi potestatem redijt, anno trecentesimo vicesimo octauo, postquam ab ordine Liuonico primùm occupata, & sedes episcopi facta erat. Episcopus Hermannus VVesaliensis primùm in monasterio Valkena custoditus, paulò post in Moschouiam ductus est. Ciuibus, qui vellent, cum familijs & bonis suis discedere licuit. ex quibus Lubecam, & in alias huius littoris vrbes aliqui migrarunt. pleriq; sub Russorum imperio manserunt.

Margin: 22. Ianuar. — Mense Febr. — Latitudo 63. longit. 50. — 9. April. — 12. Maij. — 19. Iulij.

Dedito Derbato, Eques ordinis Bernardus à Smerten, munitam & opulentam arcem VVittenstein, & prouinciam IERUIAM deseruit, quam Casparus ab Oldenbokem iuuenis, vacuam ingressus, heroica animi magnitudine & felicitate aduersus Russos postea defendit. Franciscus ab Anstel, ex arce Reualiensi aufugiens, Chri-

Christophoro Münchausen, nomine regis Daniæ tenendam, tradidit. Quæ occasio fuit, vt ciuitas Reualia, cui paucis diebus antè minacissimis literis bellum Moschus denunciarat, vnâ cum Nobilitate diœcesis, legatos ad Daniæ Regem Christianum III. mitteret, qui vrbem & agrum Harriæ, VViriæ & Esthoniæ vicinum, Regiæ illius Maiestatis dominio & tutelæ offerrent. Nam à VValdemaro II. Daniæ rege, Reualia primùm condita, & insigni regni Daniæ, tribus videlicet leonibus ornata, & Nobilitati Esthoniæ & VViriæ priuilegia præcipua data erant. Sed optimus Rex, iam senex, & morti vicinus, legatis respondit, satis sibi ditionum & populorum à Deo subditum esse, quorum gubernatio plus sibi curarum, molestiæ & laborum pariat, quàm in hac imbecillitate sustinere queat. nec se alienos subditos petere, nec adeo procul dissitos defendi à se, vt optaturi sint, commodè posse. Aliquot igitur millibus aureorum, & commeatu, ac puluere tormentario donatos dimisit. & paulò post Calendis Ianuarij inchoantibus annum millesimum quingentesimum quinquagesimum nonum, piè & placidè animam sanctam & Deo caram reddidit.

M.D.LVIII. — 1223. — 10

Dum verò Derbatensem ditionem Moschus occupat, & in summo periculo Liuonia versatur; VVilelmus Furstenbergius, Ordinis Magister, qui intestini belli aduersus Archiepiscopum paulò antè gesti Dux fuerat, de gubernatione deponenda cogitans, GOTHARDUM, Gothardi filium, in nobili & antiquissima ducatus Bergensis familia natum, coadiutorem & successorem sibi adsciscit. qui eodem autumno, collectis equitum ac peditum copijs, adiuncta sibi archidiœcesis Rigensis nobilitate, cui Christophorus dux Megapol. coadiutor & Fridericus Volcersam Decanus collegij præfecti erant, in diœcesin Derbatensem expeditionem suscipit, & Moschi copijs, ad Toreferam pagum, profligatis. arcem Ringen recuperauit. Sed ob hybernarum tempestatum fœditatem, progredi vlterius eo tempore non potuit. Moschus verò hac impressione irritatus, consistente iam frigore hyberno, ingentem exercitum, sequentis anni initio, in Liuoniam remisit, qui totam archidiœcesin peruagatus, ad vrbis Rigensis ferè mœnia accessit.

20 — in Nouem.

Intereà, quæ inter Russos, & Lubecenses, aliasque ciuitates ac exteras gentes commercia Reualiæ hactenus exercebantur; à Lubecensibus & alijs Neruam translata sunt. Nam Russi mercatores, qui Reualiam antea merces suas deportare solebant: etiam ante bellum offensi à Reualiensibus, quod liberam cum exteris seu transmarinis negotiationem illis non amplius permitterent, sed ciuibus tantùm suis vendi omnia vellent: eademque de causa etiam Lubecenses & cæteri Hansæ socij, alieniores à Reualiensibus esse cœperunt. Quare bello aduersus Liuoniam moto, & portu maris Balthici non incommodo, Naruæ à Moschis capto, sedem Emporij Russici, quæ Reualiæ antea erat, Neruæ collocarunt. Ideoque magna frequentia portus ille, non solum ab Hansæ ciuitatibus, sed exteris etiam gentibus, Anglis, Belgis, Gallis, merces omnis generis eò conuehentibus inuisebatur. Sed Liuoniæ magistratus, ordinis magister & archiepiscopus Rigensis, ac ciuitates Riga & Reualia, grauissimè apud Imperatorem Ferdinandum, & alios de Lubecensibus præcipuè querebantur, quod noua & insitata hactenus nauigatione Naruensi, & importatione omnis generis mercium, commeatuum, armorum & munitionum bellicarum, Moschos hostes aduersus se totamque Liuoniam, Romani Imperij prouinciam, alerent ac confirmarent. Imperator itaque publicis mandatis tandem, non modò armorum, verumetiam commeatuum inuectionem in Moschouiam prohibet. Lubecenses, vt antea etiam ciuitatum Reualiæ & Rigæ legatis obtulerant; vicissim imperatori respondent: Si durante bello, cæteræ nationes externæ, magnis classibus Neruam aduolare

30 — 1550. — 1559. — 40 — 1560. 3. April.

M. D. LVIII. Dato 1299. lare solitæ, & Liuonicæ ciuitates ipsæ, à commercijs Russorum abstinerent, se quoque de priuilegio suo (per quod etiam belli inter Liuonos & Moschos vigentis tempore negociari sibi cum Moschis liceret) sponte cessuros, & æqua cum cæteris conditione futuros, ac ciuibus suis, ne Russis durante bello quicquam aduehant, prohibituros esse. 1561. Cumque postea doceretur Imperator, non solum externas gentes in Moscouiam magnis classibus nauigare, verumetiam Suecos, & Liuonos ipsos, qui iam ab Imperio Romano defecissent, commercia cum illis, etiam durante bello habere: Mandatum prius Imperator aboleuit, & liberam nauigandi in Russiæ portus facultatem Lubecensibus & cæteris Imperio subditis concessit. 1562. 4. Maij. In conuentu etiam Francofordiensi ad Mœnum vnâ cum electoribus, Ericum Sueciæ regem, cuius Imperio & tutelæ Reualia se subiecerat, per literas interpellat, vt libertatem commerciorum Russicorum Lubecensibus & alijs Imperij subditis non impediat. Qua in re cùm gratificari imperio nollet: Lubecenses bellum Erico cum Daniæ rege confœderati intulerunt: 1570. quo post octenniũ finito, Pacificatione Stetinensi, liberam in Neruensem portum nauigandi facultatem recuperarunt. quæ ipsa tamen statim sequenti æstate nouis edictis à Ioanne Sueciæ rege cum Russis bellum gerente impedita, 1581. & tandem Nerua capta in Sueciæ regis potestatem peruenit.

Sed ad præsentem annum reuertor, cuius die 22. Ianuarij, qua Moschi in Liuoniam primum impressionem fecerunt, Christophorus etiam dux Brunsuicensis archiepiscopus Bremæ & Verdæ, deliberans de tradendis principi alicui Diœcesibus, qui creditores ipsius placaret, & certam sibi pensionem annuam persolueret: Ideoq; ad Ioachimum II. electorem Brandeburgicum, cuius interuentu res transigeretur, initio Ianuarij Berlinam profectus, dum rediret, Tangermundæ ad Albim, synancha faucibus strangulatis, extinctus est, anno ætatis septuagesimo tertio, cui in vtroq; sacerdotio, Georgius frater, episcopus Mindæ, & præpositus Coloniensis, Mense April. Argent. & Bremensis, annum ætatis sexagesimum octauum agens successit.

FRANCOFORDIÆ ad Mœnum, Comitia Electorum, Ferdinando Imperatori Romanorum creando, mense Februario instituta sunt, ad quæ, Augustus Saxoniæ dux, adfine suo Friderico electo Daniæ rege comitatus; Ioachimus II. Brandeburgensis, & cæteri Imperij electores omnes accesserunt. His, Caroli V. legati, VVilelmus princeps Vraniæ, Seldus I. C. & Hallerus ante biennium, senatui VII-virorum, resignationem Imperij Ferdinando regi à fratre factam, nunciare, & insignia Imperij, sceptrum & coronam tradere iussi, mandata sua exponunt. 24. Februar. Sequentibus duodecim diebus, de conditionibus & articulis, ac in his etiam de Pace religionis, iuramento à nouo Imperatore confirmanda deliberatum, Ac tandem solen-14. Martij. nis Ferdinandi Imperat. electi renunciatio facta est: de qua, cùm Pontificem Paulum IIII. postea Ferdinandus docuisset, confirmare eum pontifex, & Imperatorem agnoscere recusauit, quod imperium pontifici à Carolo non resignatum, Ferdinandus inscio Pontifice accepisset, & Pacem hæreticis principibus Germaniæ, Augustanam confessionem amplexis iurasset, nec ab ea sententia, dum vixit, Papa dimoueri potuit.

Dum hæc comitia electorum, noui Cæsaris eligendi causa Francofordiæ aguntur, Iuniores Saxoniæ duces, fratres, Ioannis Friderici captiui electoris Saxoniæ filij, ACADEMIAM IENÆ ad Salam, Priuilegijs à Ferdinando Imperatore recens ornatam solenni ritu & pompa introduxerunt: piâ & religiosâ constantissimi Principis Iohannis Friderici elect. Saxoniæ captiui curâ & munificentiâ primum ante decennium inchoatam, cum promulgato in comitijs Augustanis per Carolum V. Imp. LIBRO INTERIM, Nouam doctrinæ & rituum Formam, Pontificiæ proximam, vsq; ad concilium seruandam, continente; optimus princeps de veræ religionis à Luthero instauratæ Deposito fideliter conseruando, & in relictis sibi à Cæsare ditionibus ad posteros propagando, solicitus, Scholam Ienæ condidisset: ad cuius initia tres præstantes viros, quorum singuli singulas Academias ornare poterant, Deus ipsi tribuit; VICTORINVM Strigelium, Theol. & Philosophum excellentem & facundum, qui ad docendam feliciter iuuentutem à natura ipsa sculptus & factus, belli Saxonici tempo-

tempore, in vicina Academia Erfordiensi docuerat: ERHARDUM Snépfium Theologum grauem ac eloquentissimum, qui in VVirtebergensi ducatu ecclesias & doctrinæ Theologicæ studia in Tubingensi Academia rexerat: & Ioanem Stigelium Poëtam vero DEO & Musis carissimum. Ab his viris, Academiæ illius fundamenta primùm pósita, & sedulitate, diligentia, fide, ac industria docentium singulari, sic prouecta & exædificata sunt, vt nunc præsertim, sub Illust. Principis Friderici VVilelmi ducis Saxoniæ patrocinio, ingenijs præstantissimis virorum in singulis doctrinarum generibus excellentium, & docendi dexteritate ac diligentiá, & publicè orandi ac disputandi exercitijs, & discentium frequentia, multis alijs ζηλωτὴ sit. Solennem hanc introductionis Academiæ pompam, luculento carmine & epistola prolixa ad Marium Siculum Stigelius descriptam publicauit.

M.D.LVIII.

Frater Ioannis Friderici, IOANNES VVILELMVS Saxoniæ dux, Ioannis Friderici electoris filius, cùm ante triennium, fratri seniori, gubernationem patriæ in annos decem permisisset, & operam suam in militia togata, vel bellica, Cæsari Ferdinando aliquoties frustra obtulisset: tandem Henrici Galliæ regis stipendijs se addicens, hoc anno ter mille & quadringentos equites in Galliam duxit, vbi honorificè in castris regijs, à Francisco Guisio, Claudij filio, Regis legato, exceptus, & ad Regem deductus est. Etsi autem pauló post, Reges, Gallus, & Philippus Angliæ ac Belgici princeps, pacem fecerunt, tamen aulam Gallicam aliquot deinceps annos secutus est. Recuperauerat initio eius anni Galliæ rex consilio Petri Strozæ, & virtute ac felicitate ducis Francisci Guisij, legati sui, CALETUM, Picardiæ vrbem, & portum celeberrimum, Iccium Cæsari dictum, in quem proximus & commodissimus ex Anglia traiectus est. quem, post prælium ad Cressiacum primò occupatum, ducentos & vndecim annos in sua potestate Angli tenuerant, & ianuam & clauem Galliæ hominarant. Hunc igitur, cum vicino oppido Guina, Hano, & omnibus, quæ in continente Galliæ habebant, Angli amiserunt, de qua victoria, varijs poëmatis, Lutetiæ, Henrico regi, & Francisco Guisio doctissimi homines, Adrianus Turnebus, Michaël Hospitalius, Iohannes Auratus, &c. gratulati sunt. Panegyrico suo Turnebus epigramma præfixit, cuius hi versus primi sunt.

6. August.

7. Ianuar.

1346.

Calisium quidni possis Helicona vocare? Quo capto vatum est tantus in vrbe chorus.
Quæ modò vix tacitis mussabant tecta susurris, Vndiq; Cygneo carmine pulsa sonant.

Sequenti æstate ad Mosellam, Theodonis villam, in cuius oppugnatione Petrus Stroza glande ictus occidit, & alia oppida, & Lucenburgum Galli ceperunt. Etsi autem amplissimos exercitus ad Somonam fluuium oppositos ambo Reges habuerunt, & erectis summa expectatione omnium animis, ingenti prælio conflicturi videbantur: tamen nulla re memorabili gesta, nisi quod Lamorali Egmontani virtute Thermus dux Gallicus ad Greuelingam profligatus & captus est, Pacem tandem fecerunt. quæ, hoc anno exeunte conclusa, & sequenti mense Aprili demum promulgata est. Cuius initio, præteritis antiquioribus & auitis litibus, de iuribus Gath in regnum Neapolitanum, principatum Mediolanensem, Belgium, Artesiam, & alias quasdam vrbes: ac vicissim Hispani in ducatum Burgundiæ prouinciam, vrbes ad Somonã, Boloniam, &c. recentiores controuersiæ hoc modo compositæ sunt. Vt pactiones inter Cæsarem Carolum & Henricum Galliæ regem anno 1551. initæ, firmæ ratæq; sunt. Vt inter duos reges, eorumq; successores perpetua pax & amicitia sit. vt coniunctis operis Synodum ad extirpandas hæreses haberi curent. Vt amborum Regum subditis, qui aduersæ parti militarunt, bona amissa restituantur, exceptis exulibus Neapol. Siculis & Mediolan. vt commercia subditorum libera sint, & priuilegia & iura sua vtrinq; recipiant. vt Mariæ Lusitanæ, filiæ Leonoræ, reginæ Gallicæ, liceat Dote materna pro libito frui. vt vterq; rex alteri post pacem 1551. erepta restituat: Hispanus S. Quintinum, Castelletium, Hanum. Gallus, Theonuillam, Marienburg, Mommedium, Valentium &c, & ad stabiliorem pacis confirmationem, & ἀμνηστίαν perpetuò sanciendam, PHILIPPUS ducat in matrimonium ELISABETHAM, maiorem natu Henrici filiam, quæ Carolo Philippi filio primùm promissa erat, cum dote quatuor millium librarum auri. Emanueli Phili-

M.D.LVIII. Philiberto, Sabaudiæ duci Henricum, Margaritam sororem connubio iungat, eique vniuersum suum principatum vltra citraque Alpes reddat & dotem trium millium librarum auri adiungat. Vt Henricus monte Alcinoi, & cæteris locis in Senensi ditione occupatis excedat, & Corsicam Genuensibus, Episcopo Leodiensi ducatum Bullionis, restituat. Duci Mantuano vterque rex in ditione Montisferrati occupata reddat. Philippus Carloënsem Principatum liberum habeat, sed Matronæ principi Turteuillensi ditionem S. Pauli, absq; tamen vtriusq; regis præiudicio, integram tradat. Initium restitutionis faciet Henricus Galliæ rex intra tres menses. Philippus postea primo mense omnia exequetur, eius rei obsides quatuor Gallo dabit, quos volet, Albanum, Egmontanum, Vranium. Simul autem comprehenduntur hac pace Romanus pontifex, Cæsar FERDINANDUS, cum omnibus filijs, ditionibus & subditis; electores, principes ac ciuitates Imperij & Hansicæ omnes. Rex PORTUGALIÆ, Angliæ, Daniæ, Scotiæ, Poloniæ, Sueciæ, Veneti, Dux FLORENTIÆ & Senarum, Lotharingiæ, Ferrariæ, Vrbini, Mantuæ, Iuliacensis, comites Frisiæ.

Antequam hæc pax in Veromanduis tractari inciperet, FRANCISCO Galliæ regis filio, primogenito, planè adhuc adolescenti, MARIA Stuarta, Iacobi V. regis SCOTIÆ filia, regni hæres vnica, in Gallijs aliquot annis educata, sedecimum ætatis annum agens, Lutetiæ nupsit, qui statim se Scotiæ Regem nominauit, mense Aprili: cuius die vicesimo sexto IOANNES Fernelius, medicus, doctrina, fide, & eloquentia celeberrimus, ibidem fato functus est.

Cometa vesperi solem sequens, Idibus Augusti, sub coma Berenicees conspectus, & cauda ad Hispaniam directa, paulatim versus ortum vsq; ad nonas Septembris progressus euanuit. quem statim, Caroli V. Hispaniæ regis & totius olim Saxoniæ & Germaniæ Imperatoris, pio & placido exitu vitam in his terris suam concludentis, obitus sequebatur. (21. Septemb.) Cùm autem ingenio, virtute, potentia & felicitate heroica hic Imperator excelluerit, de quo veriùs fortasse, quàm de Rolando Carolus Magnus, vsurpare possimus: *Nulla ferent talem secla futura virum*: paulò plura, de parentibus, educatione, ingenio, vita, & virtutibus Caroli Heroicis (rerum enim ab ipso gestarum series splendidè & prolixè in publicis historijs descripta extat) Oratione peculiari à me, alibi exposita, inserere hoc loco, qui volent, poterunt. Ad pietatem enim & gratitudinem DEO & Cæsari Carolo, qui vices DEI in hoc imperio & amplissimis regnis sapienter & iustè regendis ac tuendis annos ampliùs quadraginta gessit: & toti Heroicæ familiæ archiducum Austriæ, quæ tot præstantes sapientia, virtute, magnitudine animi, moderatione & clementia Imperatores orbi Christiano dedit, debitam pertinet: grata mente & voce principum, per quos sua bona, iusticiam, pacem, & alia nobis adeò prolixè tribuit, memoriã conseruare.

Pater itaque Caroli V. Imperatoris fuit PHILIPPVS, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, & rex Castellæ: (23. Iunij.) anno millesimo quadringentesimo septuagesimo octauo in hanc lucem editus, parente Maximiliano archiduce Austriæ, Friderici III. Imp. filio: & Maria, Caroli Burgundi nata, & amplissimarum regionum, quas inferiorem Germaniam vulgò nominamus, hærede vnica. Mater, Ioanna, Ferdinandi magni, Aragoniæ regis catholici: & Elisabethæ, reginæ Castellæ filia secunda. Primogenitam enim, matri ὁμώνυμον, Emanuel Lusitaniæ rex vxorem duxerat, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo; cùm ipso nuptiarum tempore, Ioannes, Ioannæ matris Caroli V. frater, Ferdinandi Aragonis filius vnicus (in cuius matrimonio Margareta, Philippi archiducis soror viuebat) adolescens diem suum obijsset, relicta coniuge grauida. quæ cùm paulo post abortijsset: (1498.) Emanuel cum coniuge Elisabetha, in Castellam vocati, veluti legitimi regnorum hæredes, fidem à populis acceperunt. Cæsaraugustæ, Aragoniæ metropoli, dum commorantur reges, & de conditionibus fidei, à Cæsaraugustanis dandæ, aliquot menses cum illis disceptant: Elisabetha iunior, filium Michaëlem, summa cum aui Ferdinandi & parentum læticia, & totius Hispaniæ plausu peperit, quem infantem vniuersa Hispania & Lusitania Regem, summa consensione, fide ipsi iurata,

rata, statim declararunt. Sed DEVS æternus & summus Rex, qui imperia & regna in terris ipse constituit & transfert, &, cui ipse vult, tribuit; non Lusitanicæ, sed Austriacæ stirpi; non Emanuëli aut Michaëli, sed Philippo & Carolo, amplissima Hispaniarum regna destinârat. Matre enim Michaëlis in partu extincta, & infante vix bimo ex his terris euocato, successionis ius omne ad materteram ipsius Ioannam, Philippi archiducis Austriæ & ducis Burgundiæ coniugem deuolutum est. Quæ, eodem anno Iubileo, millesimo quingentesimo, die 24. Februarij, tertia post mediam noctem hora, CAROLUM V. Imperatorem nostrum, Gandaui Flandriæ metropoli enixa est, anno post Carolum magnum, qui religionem Christianam in has gentes Saxonicas primus inuexit, Imperatorem renunciatum, septingentesimo: annis post Augusti Cæsaris natalem mille quingentis & sexaginta.

1498.
1500.

Etsi autem Heroica virtus & felicitas, non à siderum, nascenti fulgentium, positu: sed à DEO bonorum omnium fonte præcipuè donatur: tamen vt alioquin magna in Cæsare Augusto & Carolo, ingenij, morum, consiliorum, rerum gestarum, & varietatis euentuum, similitudo fuit: sic vterq; Capricornum ὡροσκοποῦντα habuit. qua de causa monetam Augustus Capricorni nota percussit & vtrique Saturnus cum Marte in Tauro coniunctus fuit. Caroli etiam genesis, insignem solis, Iouis, Veneris & Mercurij in cuspide secundæ coniunctionem, præstantis ingenij, fortunæ & gloriæ significatricem habuit. Sed relictis astris, DEVM nascenti Carolo propicium affulsisse, & Heroici ingenij, virtutis & fortunæ dona singularia, plurimis gentibus imperio ipsius subiectis profutura tribuisse statuamus. Baptismi testes Carolo infanti, duo dynastæ, Carolus à Croia, & Bergensis, & duæ reginæ viduæ fuerunt, Margarita Britannica proauia, Eduardi IIII. Angliæ regis soror: & Margarita amita: Ioannis, filij Castellæ & Aragoniæ regis, vidua.

Quod autem de Heroica Herculis indole Ouidius dixit, id veriùs de Carolo dici potest, *Ingenium cæleste suis velocius annis Surgit, & ingratæ fert malè damna moræ.* Statim enim, in prima pueritia, ingens donorum varietas in natura & ingenio Caroli emicuit: quòd humanum, mite, prudens, graue, magnanimum, placabile, moderatum, verax, iustum, semper sibi constans, & tranquillum ac serenum: triste tamen magis & taciturnum, quàm hilare & lætum; cunctabundum magis quàm præceps; deniq; natiua bonitate & indole verè Heroica, & ad omnia summo rege digna præuolante excellens; arma tamen magis quàm libros amans, vt armis potiùs quàm literis natum fuit. de quo non intempestiuum fortasse fuerit hoc loco recensere, quod in castris ad VVitebergam posteà Lucas pictor senex, Carolo sciscitanti narrauit, cùm ex oppido in tentorium euocato Carolus exposuisset, sibi à duce Saxoniæ Iohanne Friderico nuper à se capto, Tabulam egregiam, à Luca pictam, in conuentu Spirensi dono datam fuisse, cuius aspectu aliquoties delectatus, picturas ipsius magnifecerit. Est autem, inquit, Mechliniæ in conclaui meo tabella, in qua effigiem meam, cùm puer essem, depinxisti. Scire igitur ex te volo, quæ fuerit tunc ætas mea? Respondit Lucas, Octo annorum erat ætas tua, cùm Imperator Maximilianus te dextra circumducens iuberet Belgicam nobilitatem & ciuitates iuramento promittere obedientiam. Cùm autem picturam ordirer, Maiestas tua sæpè ad diuersa loca respiciebat, vt solent pueri. Ibi præceptor, qui tuam naturam norat, dicebat te mirificè delectari aspectione teli, iussitque ad parietem aduersum collocari egregiè fabrefactum telum: cumque tu ab eo non deflecteres oculos, ego feliciter absolui picturam. Cæsar hac narratione valdè delectatus, blandè Lucam compellauit. Ibi tum bonus senex cogitans de fortuna & patriæ & Domini sui, flens procumbit coram Cæsare, & pro suo captiuo hero fit supplex. Cæsar placidissimè, Perficiam, inquit, vt dominus tuus, captiuus princeps, experiatur meam clementiam, ornatumq; munere Lucam in vrbem remittit.

Accessit autem ad indolem Caroli Heroicam, Educationis etiam & disciplinæ sanctitas, & naturæ vltrò pietati deditæ, ad religionis & omnium virtutum officia assuefacto accurata, & literarum etiam cultura aliqua, sub præceptore Adriano Floren-

M.D.LVIII. Florentio Vltraiectino, viro graui & eximio Theologo, (qui tamen ipse virum principem, bonis moribus magis, quam bonis coloribus imbui debere dicebat) & sub VVilhelmo à Croia, quem Ceurium, vulgò den von Schiffern nominabant, primo Arescoti marchione, aulæ & morum magistro. Erga vtrumque præceptorem gratissimus postea Carolus extitit, cùm Adriano episcopam Dertusensem, & vices in regenda Hispania suas commendauit, ad quas summi etiam pontificatus fastigium statim adiunctum est. VVilhelmi autem ex fratre nepoti adolescenti, Ludoicum Viuem præceptorem habenti, archiepiscopatum Toletanum, dignitate & opulentia omnibus in tota Hispania excellentem, Francisco Ximene Cardinale mortuo, absenti contulit, quo tamen generosissimæ indolis adolescens, antequam Hispanias adiret, VVormatiæ in comitijs extinctus, frui nequaquam potuit. Erasmus etiam, eruditissimo & plane aureolo, de Institutione principis, libello, sapientissimis & sanctissimis sententijs & præceptis gubernandi Rempublicam, & consilia, mores, actionesq; principum omnes regendi, stipato, & veram ac integram Christiani & optimi principis imaginem exprimente, ad Carolum scripto; studia & gubernationem adolescentis, nuper Imperio Belgicarum prouinciarum inaugurati, iuuare conatus est. de quo ipse his verbis meminit: Libellum de principe Christiano, Carolo nunc Cæsari, porreximus, recens in aulæ principalis famulitium acciti, vt essemus inter principis consiliarios. atq; hoc pacto primùm fidelis consiliarij partes sumus auspicati. Hoc enim epitheton solenniter addi solet consiliarijs, quum plerique principes nihil minus ament, quàm verè fidos consiliarios; & plerique consiliarij nihil minus præstent, quàm cognomentum suum.

Vt autem verissimè Syracides ait, in manu DEI esse gubernationem terræ, qui vtrunque, & principes bonos ac salutares, & consiliarios prudentes ac fideles tribuat: ita verè diuinitùs, Caroli adolescentis gubernationi, duo præstantissimi & fidelissimi βουληφόροι adiuncti sunt, Ioannes Syluagius Cancellarius, & VVilelmus Ceurius aulæ magister, à quo sic institutus & assuefactus est Carolus, vt etiamsi annos ætatis quindecim nondum excessisset: tamen ex quibuscunque prouincijs adferrentur litteræ, vel nocte intempesta, omnes ipsi redderentur, ex quibus perlectis ad consilium ipse referret. Cumque Gallicus legatus apud Ceurium cœnans, se mirari diceret, quod adolescentis principis ingenio tantum laboris, quo cum facilè leuare posset, imponeret: Ego, inquit Ceurius, curator & tutor sum datus Carolo, quem me mortuo sui iuris esse velim. Quod si negociorum & rerum suarum ignarus sit: nouo curatore illi opus erit, si ex aliena tantum diligentia & fide pendebit. Idem Ceurius, dum vixit, pacis & amicitiæ cum rege Gallico & omnibus vicinis seruandæ Carolo autor extitit. Qua statim post illius obitum sublata, bellum inter Carolum & Gallos successit, quod, breuibus subinde inducijs interceptum, totos ferè quadraginta annos durauit. (1521.)

Sed priusquam de Caroli adolescentia, & initijs gubernationis, ad quam in Belgicis prouincijs, anno ætatis decimoquinto; in Hispaniæ regnis, decimoseptimo peruenit; plura dicam, breuem patris Philippi, qui Caroli potentiæ & amplitudini securæ fundamenta iecit, mentionem intexam. Extinctis enim paulò antè in Hispania, Ioanne, regum catholicorũ filio, & filia primogenita Elisabetha; & ex ea nepote Michaële: reges, Philippum generum, cum coniuge Ioanna, quæ inter tres superstites filias natu maxima erat, ex Belgico in Hispaniã euocant, vt hæreditariæ regnorum successioni à populis Hispaniæ, præstito illis fidei & obedientiæ debitæ iuramento, inaugurarentur. Id iter exeunte anno millesimo quingentesimo primo per medias Gallias susceptum, splendidissimo Panegyrico in laudem Philippi principis patriæ reducis scripto, & de omnibus boni principis officijs simul monente, Erasmus posteà celebrauit. Philippus accepta in Hispanijs populorum fide, cùm vitæ suæ custodem & magistrum ab adolescentia adhibitum Franciscum Buslidium, archiepiscopum Bisontinum (cuius frater Hieronymus collegium trilingue Louanij postea instituit) & alios familiares & caros, cœli inclementia Madriti amisisset, ineunte anno millesimo quingentesimo tertio rursum per Galliam, cuius (1479. 1498. 1500. 1518.)

rex,

rex, cum Ferdinando socero apertum bellum in regno Neapolitano & ad Pyrenæi radices gerebat; multum dissuadente socru, quæ Hispanæ gentis animos & mores diuturniore consuetudine cognoscendos, nec hosti familiæ Austriacæ & Hispanæ Gallo fidendum esse monebat; redire in Flandriam instituit, relicta in Hispanijs coniuge grauida: quæ Ferdinandum filium, Caroli fratrem, & posteà in imperio successorem, Compluti, mense Martio genuit, eodemq; mense post annum, è complexu matris, in Lauretano portu soluens, maritum in Belgicum secuta est. Interea febri continua & lenta, regina Elisabetha, Caroli auia, exeunte anno extinguitur. Quæ in testamento, si Ioanna filia, laborem administrandi regna sua recusaret, aut alia de causa sustinere non valeret; nulla Philippi generi mentione facta, marito Ferdinando gubernationem regnorum, donec Carolus nepos vicesimum ætatis annum attigisset, commendarat. Verùm Castellani proceres quidam, Aragonijs infensi, & Belgæ prædæ inhiantes, apud Philippum regem adolescentem instabant, vt gubernationem regnorum Castellæ quàm primum susciperet, & Ferdinandus socer, Castellæ regnis omninò exiret. Profecto igitur in Hispaniam Philippo; Ferdinandus socer in regnū Neapolitanum discedens, cùm in Ebusam insulam peruenisset, nuncium de morte generi Philippi, septimo postquàm in Hispaniā appulerat mense extincti, accipit. Quare à Ioanna filia & archiepiscopo Toletano Francisco Ximenio gubernatore reuocatus, vertente anno, regnorum Castellæ administrationem denuò susceptam, & accessione regni Nauarræ à se occupati auctam, vsq; ad annum millesimum quingentesimum decimum sextum retinuit, cuius ineuntis die 19. Ianuarij ex his terris decessit.

(M.D.LVIII — Die 10. Martij. — 1504. — 1506. April. — 1507. — 1512.)

CAROLVS nepos, ante annos animumque gerens curasque viriles, & Belgicas prouincias iam gubernans, cognita aui materni morte, Regis Castellæ & Hispaniæ titulum statim assumit, sed iter in Hispaniam amplius sesquianno differt. Intereà Franciscus Ximenes Cardinalis senex, summo ingenio, prudentia, integritate, industria, autoritate, potentia, & longo Reipublicæ gerendæ vsu excellens, rigidi seruator honesti, nihil cuiusquam gratiæ aut potentiæ tribuens, nec vllis terroribus cedens, ac omnino Catoni illi Censorio, apud Liuium celebrato, similis, summæ rerum in Hispania Carolo absente præerat, qui ex Regis & Reipublicæ maiestate & commodis omnia administrabat, & institutis militum in singulis vrbibus delectibus, quos præsidia Reipublicæ nominabat, mandata regis & senatus ac iudicum seuerè exequebatur. Carolus in Hispaniam exeunte Septembri appellens, salutata Turdesillis matre ægra, Pinciam, quæ nunc Vallidoletum nominatur, ad indicta procerum & vrbium comitia venit, in quibus sequentis anni initio, Hispaniæ regnis summo cum populorum applausu inauguratus est. Etsi enim, qui summis consilijs in aula præerant Belgæ, præfecturas & magistratus publicos, Hispanis attribui consuetos, exteris hominibus auarè statuto precio vendebant, & immunitates, priuilegia, literas, & omnia quæ in aula petebantur, venalia habebant; quæ res ciuili bello occasionem posteà, Carolo ad Belgas redeunte, præbuit: tamen heroicæ bonitati, iusticiæ, modestiæ, comitati & mansuetudini Caroli, cunctorum animos ad sui amorem admirationemq; rapienti, & omnium corda sibi deuincienti, offensiones illæ tum condonabantur.

(1517. — 1518.)

Cùm autem Carolus, in Hispanijs absens, communi electorum consensu, IMPERATOR Romanus, Francofordiæ renunciatus esset: in Germaniam redijt, & accepta Aquisgrani Cæsarea Corona; VVormatiæ prima imperij sui comitia, ineunte anno millesimo quingentesimo vicesimo primo, habuit, in quibus forma gubernationis & senatus imperij, absente Carolo, Rempublicam administraturi, & Cameræ iudicio, & pace publica, & alijs ad Germaniæ salutem pertinentibus negocijs constitutis; ad bellorum cogitationes se conuertit: quorum occasionibus & historijs relictis, pauca tantùm, pietatis & clementiæ Caroli exempla, decerpam.

(1520.)

Cùm enim VVormatiæ, non longis interuallis, de regno Nauarræ à Gallis occupato, de Belgiæ populationibus, & Hispaniæ tumultibus nuncios accepisset: palàm testatus est, se inuitum & repugnantem ad arma trahi, ac dolere se, Turcis, qui in Vngaria Belgradum oppugnaturi essent, intestinis bellis viam in Germaniam sterni. Orare autem DEVM, vt sibi, Rempublicam orbis Christiani tranquillam & florentem

M. D. LVIII.

perpetuò manere cupienti opem ferat, & in causa iusta adiutor, custos & vindex adsit. Has preces pluribus verbis à se conceptas quotidie recitare solitus est. Nec tamen, vt à pueritia assueuerat, Horas suas seu preces canonicas, in militia & domi, legere intermittebat: ita vt familiares, precum illius assiduitatem & prolixitatem cernentes, CAROLVM, alioqui natura taciturnum, sæpius cum DEO quàm cum hominibus loqui dicerent. In Hispania, populi, non, vt aiebant, contra regem, sed contra ministros regios, Belgas præcipuè, officia & magistratus omnes ac Rempublicam venalem habentes, concitati, sanctæ Giuntæ seu populorum communis conuentus nomine, spreta regiorum præsidum autoritate, Rempublicam administrabant. Hi alicuius autoritate præditi capitis habendi cupidi, Ferdinandum Calabriæ ducem, Friderici postremi ex Alfonsi posteris, Neapolitani regis filium, magno Consaluo olim (1504.) Tarenti deditum, ex Sciatiuæ arce, in quam Ferdinandus, Caroli auus, in bello Nauarreno, eum, fugam in Gallorum castra parantem, coniecerat, extraxerunt. (1512.) Sed is arma contra regem sumere recusans, è carcere discedere noluit. (1521.) Itaque Ioannem à Padilla Toletanum, Bracium Salamanticum, Maldonatum & alios duces legerunt. Quos Iunigus Velascus dux Friasiorum Comestabilis & Fridericus dux Medinæ maris præfectus, cæsis seditiosorum copijs, posteà ceperunt, & Gallos, redeuntibus ad Cæsaris obedientiam Hispaniæ populis, ex Nauarræ regno iam occupato, rursum profligarunt, & pristinam tranquillitatem perturbatæ Hispaniæ restituerunt. Cæsar (1522.) in Hispaniam reuersus, & iusticiæ exemplum, compluribus seditionis autoribus seuerè punitis, & bonitatis ac clementiæ, multitudini seductæ parcens ac condonans; & grati animi ac remunerationis fidei & officiorum sibi præstitorum edidit, dum & cæteris, qui in fide manserant, munificè & prolixe rependit; & Ferdinando Calabriæ duci, ex carcere liberato, Germanam, Ferdinandi regis Hispani viduam, iuuenculam, sed sterilem, in matrimonium dedit, fortè eo etiam consilio, vt Alfonsi senioris Aragoniæ regis progenies in eo finiretur.

(1521 exeunte.) In Mediolanensi bello, quod Leone X. pontifice per Iulium Cardinalem Medicen, qui posteà Clemens VII. fuit, incitante, restituendi Sfortiæ causa, aduersus Gallum susceperat. & aliquot annis, ab omnibus, ac ipso pontifice Clemente in Italia (1525.) indignissimè desertus ac proditus, gesserat; cùm tandem illustrem victoriam, ipso rege Galliæ Francisco ad Ticinum capto, adeptus esset: summæ pietatis, sapientiæ & modestiæ significationes multas & insignes ostendit; cùm nuncio tantæ victoriæ & captiui Galliæ regis literis supplicibus acceptis; statim ad templum Deo gratias acturus concessit, nec aliorum more, ignibus aut campanarum sonitu, alijsúe modis, lætitiæ signa, victorijs de religionis nostræ hostibus, non de Christianis, vt aiebat, debita, edi passus est. Gratulantibus verò respondit, fateri se, gratam sibi esse hanc victoriam, eam præcipuè ob causam, quòd tam illustri testimonio Deum sibi, ab omnibus amicis deserto, propitium esse videret: & nunc sibi, ad Ecclesiæ & Reipublicæ Christianæ tranquillitatem & pacem restituendam aditum faciliorem præberi speraret: & maiorem de amicis benè merendi, inimicis verò ignoscendi facultatem esset habiturus; (libet enim eadem verba, quæ grauissimus historiæ temporum illorum scriptor à Cæsare vsurpata recitat, retinere) & quamuis hanc victoriam propterea quod nullus amicorum sibi ad eam consequendam opem tulisset, totam sibi iure vendicare posse videretur: velle tamen eam cum omnibus communicare. Cumq; Venetum legatum Reipublicæ suæ facta purgantem audiuisset, ad eos qui astabant conuersus, eius excusationes veras non esse, sed tamen velle se eas tanquam veras admittere & accipere, dixit. Talibus in summæ sapientiæ & probitatis verbis ac significationibus vbi aliquot dies perseuerasset, vt quemadmodum consueuerat, prudenter & moderatè ageret, conuocato senatu, quo pacto se cum Galliæ rege gerere deberet, & ad quem finem hæc victoria esset dirigenda, ad consilium retulit. Ibi Episcopus, confessor regius, qui veteri more primo loco sententiam in consilio regum Hispaniæ dicit, cùm à Deo tantam Carolo victoriam donatam esse constet, vicissim ad Dei gloriam & communem orbis Christiani pacem constituendam, & Turcas ac hæresin Lutheranam extirpandam referri eam debere: Ideoq; regem captiuum, nulla pactione alia, nisi

quæ

quæ ad perpetuam amicitiam & pacem & Christianæ Reipublicæ salutem pertineat, M.D.LVIII.
quamprimum libertati restituendum esse suadet. Ita enim perpetuò Gallum accepti tanti beneficij memorem, & Cæsari amicum & fidum esse mansurum ostendit. Fridericus Albæ dux contra, hoc tantæ victoriæ diuino munere, Imperij & monarchiæ Romanæ autoritatem & potentiam, ab alijs oppressam, rursus instaurandi (qua recuperata DEI gloriæ & Reipublicæ vtilitati maximè prodesse possit) occasionem nullo modo negligendam, sed quam maximum fieri possit victoriæ huius fructum percipiendum esse disputat. Nam quod episcopus Galliæ regem, pro tanto beneficio, Cæsari gratum & fidum fore existimet: id hominum naturam & mores diligenter considc-
10 ranti, prorsus contrarium videri. nihil enim celerius memoria beneficiorum apud homines interire. & quo maiora sint beneficia, eo maiore maleficio vsitatè compensari, & quos eò redactos fuisse, vt beneficio opus habuerint, pudet: eosdem se illud accepisse indignari. & à Gallis præcipuè, qui naturâ leues & insolentes sint, animum constantem & gratum frustrà sperari. Hanc sententiam cùm cæteri senatores secuti essent, Cæsar, vt solebat in deliberationibus audire solummodò consiliariorum sententias, nihil autem illis præsentibus, sed suo iudicio solus postea quid facturus esset, constituere: tunc quoq; dicentes attentè audiuit, nec tamen quid secum decreuisset, declarauit. Postea verò mense Februario anni millesimi quingentesimi vicesimi sexti, cùm paulò antè Sibiliæ, Elisabetham Emanuelis Portugalliæ regis filiam in matrimo-
20 nium duxisset; grauissimis conditionibus, ac inter cætera ducatus Burgundiæ restitutionem à Gallo pactus, quantumuis reclamante Mercurino, & regem non seruaturum prædicente, ideoq; pactionis tabulas ex officio subscribere recusante, eum dimisit.

Renouato autem per liberatum ex custodia Galliæ regem, Pontificem, & Venetos bello; Carolus denuò se inuitum & coactum ad arma retrahi testatus, & Deum innocentiæ suæ, & iustæ causæ vindicem fore confidens, inter hos Christiani orbis intestinos motus & bella ciuilia, magnæ sibi consolationi esse dixit, quòd interea innumeræ noui orbis gentes Christianam religionem cupidè amplecterentur. Pontifex autem Romanus ambiguæ & fluxæ fidei, Clemens VII. apertè Cæsaris hostibus fœderatus, & regnum Neapolitanum inuadens, ab exercitu Cæsaris, ad de- 1526.
30 fensionem Neapolis proficiscente, quem Carolus Burbonius ducebat, vrbe Roma direpta, captus, & omnes ipsius arces & vrbes in CAROLI Imperatoris potestatem redactæ sunt. Qui optata hac occasione, veterem Romani Imperij sedem, potentiam & maiestatem, à pontifice hactenus vsurpatam, in Italia recuperare & stabilire potuisset. Sed reuerentia loci Apostolici, & quadam religionis opinione, quæ in animo benè instituto plurimùm valet, & Hispanorum antistitum ac principum superstitiosa in pontificem obseruantia, non solùm publicæ lætitiæ signa, quæ tum nato Imperatoris filio Philippo edebantur, inhiberi iussit: verùm etiam post octo menses, Clementem pecunia tantùm, & iure patronatus in regni Neapolitani episcopatibus multatum, in pristinam amplitudinem & potentiam integrè restituit. 1527.

40 Posteà occupante regnum Neapolitanum, & Neapolin obsidente Gallico exercitu: cum nauali prælio, prorex Vgo Moncada cæsus, & Alphonsus Vastius, Columna, alijq; duces Cæsareani, à Gallis capti, & omni maris vsu priuati essent: planè desperatum de rebus Cæsaris eo in regno putabatur. Sed Deus pro Cæsare pugnans, pestilenti lue, maximam Gallorum exercitus partem, vna cum duce Odetto Fuxio Lautrechio deleuit. Sic DEVS se præsentem Carolo, ad quem opprimendum toties summorum in Europa regum, Papæ & Venetorum potentia coniuncta fuit, adesse, mirandis victorijs ostendit: & autoritate ac felicitate eum armauit, vt Germania sub ipso mediocriter tranquilla fuerit. Cogitemus etiam Deum, arcano consilio, bellis Italicis, toto ferè nouennio Carolum occupari hac etiam de causa voluisse, vt tutius
50 & latius in Germania & vicinis gentibus spargi & propagari lux veræ Euangelij Doctrinæ & ecclesiæ teneræ conseruari & crescere ac confirmari possent. Hæc DEI consilia euentus deinceps ostendit. DEO igitur Carolum vbiq; protegente, & victorias ipsi de hostibus insignes tribuente, pacem ab eo Pontifex & Gallus; & Bononiæ postea Franciscus Sfortia & Veneti supplices petunt & impetrant. 1529.

M. D. L V I I I. Inde compositis Italiæ rebus, & Imperij corona à pontifice accepta, in Germaniam ad comitia Augustæ indicta, & religionis dissensiones à Luthero motas, amice & placide componendas, profectus est. Vbi doctrinæ ecclesiarum nostrarum confessionem à Ioanne electore Saxoniæ & coniunctis principibus postulauit, cuius exhibitæ historiam copiosius alibi expositam meministis. Etsi autem edictum contra ecclesias nostras asperius in eo conuentu edidit: tamen cùm Moguntiæ paulò post Albertus archiepiscopus Moguntinus, & Palatinus Ludouicus de Germaniæ pace cum eo colloquerentur; & Heldus vicecancellarius Cæsaris astantis nomine duriùs respondisset: Cæsarem, qui alia etiam regna haberet, decretum aduersus hæreticos in comitijs factum, etiamsi vastanda esset Germania, exequi decreuisse; Cæsar hunc interpellans dixisse scribitur; Hæc non iussi te dicere. Nolo enim vastari Germaniam, quia & patria est, & summum ab ea Imperij decus accepi. & Imperator saluti orbis terrarum, quantum potest, Deo iuuante, consulere debet. Data igitur Moguntino & Palatino de pace cum protestantibus agendi potestate, confectam tandem Ratisbonæ confirmauit. Inde Viennam, vt Turcas ingentibus copiis in Germaniam irruentes arceret, rectà descendit: vbi Solymannus, virtute & felicitate Caroli territus, statim in Thraciam regressus est. Triennio post acerrimo ad Tunetam prælio profligatis Turcis, Muleassem ab Hariadeno pulsum restituit, & Christianarum gentium Siciliæ ac Italiæ littora, piratarum incursionibus assiduè vexari solita, liberauit. Constitutis rebus Africanis & purgato à piratis mari, Panormum in Siciliam traiecit, & per Neapolin, Romam, Senas, Florentiam, facto itinere, expeditionem aduersus Galliæ regem (mortuo Sfortia, Mediolano rursus inhiantem) in prouinciam infeliciter suscepit. Sed constitutis postea Niceæ, Pauli III. pontificis intercessione, decennij inducijs, in Hispaniam reuersus est.

1530. 1531. 1532. 1535. 1536. 1538.

Anno millesimo quingentesimo quadragesimo ineunte, per medias Gallias profectus, ortos Gandaui tumultus sedauit, & in Germania amicas de componendis religionum controuersijs collocutiones, Haganoæ, VVormatiæ, & Ratisbonæ instituit. Indeq; Mediolanum & Genuam profectus, ad Algieræ, quæ Iulia Cæsarea olim fiut, obsidionem, in Africam traiecit. Vnde tempestatibus horrendis depulsus, in Hispaniam redijt, fama de morte ipsius passim dispersa. Sed renouato per Galliæ regem bello, & VVilhelmi principis Cleuensis, qui Geldriam occupauerat, ducibus in Brabantiam excursiones facientibus, reuiuiscens in Germaniam reuertit, & Iuliacensem armis domitum, supplicem, ac Geldria cedentem, in gratiam recepit. Sequenti anno Gallum, qui Turcicam classem Barbarossa duce in Galliam euocârat, hostem Imperij Spiræ à se declaratum, sumptibus & auxilijs Germanorum ordinum adiutus, ac ferè Lutetiam vsq; progressus, ad pacem petendam denuò coëgit.

1541. 1542. 1543. 1544.

Secutum est bellum Germanicum & post victoriam nouæ de religione leges, quas cùm seueriùs exequi Carolus cœpisset, fortuna ipsius, vt Belllerophontis Pegaso in cœlum euolare conati & excussi, mutata est. dum Mauricius elector Saxoniæ, & principes fœderati eum pro concilio Tridentino excubantem, Oeniponte fugarunt, & pacem dare doctrinæ ecclesiarum nostrarum, & principes captiuos dimittere, compulerunt. Quo ipso anno, in vrbis Metensis obsidione, metam prosperi successus bellorum Caroli habuerunt. Quare triennio pòst, resignato electoribus Imperio, & omnium regnorum & prouinciarum Belgicarum gubernatione filio Philippo tradita, reliquum vitæ spaciùm in assidua precatione & lectione sacra & religiosis exercitijs & cultibus, Deo immediatè seruientibus, consumere, & se ad piam & beatam ex hac vita migrationem præparare decreuit. Exeunte igitur anno millesimo quingentesimo, quinquagesimo sexto cum Leonora & Maria sororibus in Hispaniam nauigans, Monasterium D. Iusti, in Bœticæ, Castiliæ & Lusitaniæ finibus, octo à Placentia Leucis dissitum, reliquæ vitæ sedem sibi delegit, quam hoc anno Christi millesimo, quingentesimo quinquagesimo octauo placido & beato fine, de quo posteà dicemus, conclusit.

1546. 1547. 1548. 1552. 1555.

Priùs enim de Ingenio, moribus & priuatæ Caroli vitæ consuetudine plura, consideratione & memoria prudentum digna, recitabimus. Naturæ vis in eo prorsus admi-

admiranda fuit, vt sapientissimos senes consilio & ingenij sagacitate vinceret. Ingenium graue, cautum, circumspectum, ideoque cunctantius: & tamen, vbi tuendæ dignitatis decus aut necessitas postulabat, expeditum, acre & flagrans erat. Consilia non ex alienis cogitationibus, sed proprijs, senili maturitate exquisita & elaborata, præsentibus negocijs & temporibus aptè accommodabat & tegebat. ac sæpe mirati sunt sapientes, Carolum cum vno & altero, tàm magnarum rerum consilia, & capere animo posse, & tantisper occultare, dum rerum gerendarum tempus adesset. Animi excelsi atq; inuicti magnitudo & firmitas, cum amore iusticiæ, æquitatis & moderationis singulari coniuncta fuit, quam, fiducia præsentiæ Dei, quotidianis precibus ab eo culti, & conscientia bona, cum non nisi necessariæ defensionis aut officij ratione bella susciperet, sustentabant. In periculis impauidus & mortis contemptor fuit, adeò vt in castris sæpè, & in ipso iuuentutis flore, recitatis Pauli verbis ostenderet, se alterius vitæ & consuetudinis cum Christo beatæ cupidum esse. Eandem in rebus secundis & aduersis vultus constantiam & tranquillitatem retinuit, vt in eodem cubiculo quotidiè cum ipso versantes, nunquam læta vel tristia ad Carolum allata ex eius vultu deprehendere possent. Nunquam enim regius ipsius animus, nutante, vel acriter etiam vrgente fortuna, abiectè se dimisit: vel prospero & secundissimo flatu aspirante, insolentiùs se efferre aut iactare solitus est.

M. D. L VIII.

Ingenium & virtutes Caroli.

Philip. 1.

Cùm de Imperio Mediolanensi, desertus à socijs, & ab omnibus oppugnatus, certaret, nunquam vllis aduersariorum conditionibus aut minis adduci potuit, cùm in dubia adhuc spe victoria versaretur, vt ditione illa se Francisco Sfortiæ cessurum polliceretur, ne quid animi sui magnitudine & augusta maiestate indignum, metu aut necessitate impulsus fecisse videretur. Posteà verò, omnibus aduersarijs gloriosè superatis, & in gentibus partis victorijs, vndiq; victor & triumphator, Sfortiam supplicem ingratiam recipit, eiq; Mediolanensem Ducatum, quem totum, multis regnis opulentiorem, in sua potestate Carolus habebat, attribuit: nec pecuniæ tributum ampliùs, quam ante postremum bellum petierat, imponit: demonstrans se verè victorem, quòd se ipsum alijs parcendo vinceret, & animum omni sua fortuna maiorem, & excelsiorem gereret: verè liberalem & munificum, quod regnum dare, quàm accipere pulchrius iudicaret: verè Imperatorem magnum & Iusticia præstantem esse, quòd omnibus proferendi imperij cupiditatibus imperaret, nec ab alienis solùm, sed sibi etiam debitis ditionibus, pacis & salutis publicæ causa abstineret. Itaq; de Francisco Galliæ rege, perpetuo virtutis & amplitudinis suæ æmulo, dicere solitus est, se, etiamsi Galliam omnem expugnasset, tamen ei reddere velle, modo id exiguum, quòd suum esse contenderet, sibi relinqueret. In aggrediendis rebus, & bellis præcipuè suscipiendis, vbi celeritatem necessaria defensio non flagitabat, admodùm circumspectus, prouidens, cautus & cunctator: sed semel inchoatis & susceptis planè δραστήριος, industrius, laboriosus & efficax erat. vt in Germanico aduersus principes & status protestantes bello, ad quod ab initio Imperij, Pontificum & assectarum furijs assiduè incitabatur, ostendit: quòd, viginti quinque annos dilatum; tandem non religionem, sed regionum & redituum alienorum occupationes prætexens, acriter & strenuè prosecutus est. Natura grauis, & seuerus, mixta tamen comitate & serenitate quadam vultus, sed à risu alienior fuit, sicut Carolum magnum etiam raro risisse legimus. nec quidquam ab eius ore, nisi graue, & insigni sobrietate definitum, & sapientiæ sale conditum, excidebat.

Acutè igitur & breuiter ac salsè dictis, admodum elegans & concinnus, & tamen grauis & serius erat. Cùm per Gallias proficiscens, Parisijs, prolixa oratione, exquisitas omnium virtutum summi Imperatoris laudes ei tribuente, ac planè in cœlum efferente, exceptus esset: oratori breuissimè respondit, Gratam sibi esse regis affinis erga se beneuolentiam, sed laudes illas existimare se eò pertinere, vt commonefiat, Qualis esse debeat. Antonio Leuæ & alijs ducibus, Iulij Cæsaris & Alexandri exempla laudantibus, nec vti Carolum suis victorijs, ad potentiæ & magnitudinis suæ amplificationem, quantum & posset & deberet, querentibus respondit: Alexandro & Iulio in bellis gerendis vnum fuisse finem, honorem & gloriam, Christianis autem

1540.

M. D. autem Regibus duos esse propositos, Honorem & Animæ salutem. Legatum Vene-
LVIII. tum quidam detulerat, quod tarditatem & lentitudinem ipsius culparet. Carolus
verò nihil offensus, nunquam mundum à bellis quieturum & respiraturum esse dixit,
si ea celeritate, quam res & causæ plerunque postulant, bella statim moueret. Cùm à
pontificibus Romanis concilia varijs in locis, Mantuæ, Vicentiæ, Tridenti, indici,
nec tamen quidquam agi aduerteret: Concilium, ait, consilium est DEI. De comitijs
Germanicis, in quibus religionis & Turcici belli negocium sæpè frustra tractauerat;
Diæta diætam parit, inquit; & partus suffocat matrem. Cùm ad vicinos Ingolsta-
dio montes, Germanorum principum & ciuitatum fœderatarum castra, longissimo
spacio extenta videret: Suntne isti omnes Germani? quærit; &, Benè est, inquit; 10
citò eis deerit consilium, & pecunia, & concordia. Cùm de principe quodam bellum
moturo audiret: Ignorat adhuc, ait, quid ad bellum requiratur. Ipse in comparando
exercitu, se CAPVT sumere ab Italis, brachia & manus ab Hispanis, pectus à Germa-
nis, (quorum fidem & robur maximè probabat) ventrem & pedes ex reliqua gentium
colluuie, dicebat. Neruos belli esse pecuniam, commeatus, milites; verùm si ex ijs a-
liquo carendum esset, militem veteranum se electurum esse, cuius industria & fortitu-
1552. dine reliqua duo se ex hoste comparaturum confideret. Oenipontem accedente cum
exercitu Mauricio Saxonum duce, quem eo loco & tempore aspicere Carolus nollet,
Dux quidam Hispanus, nullum periculum fore ostendit, quod Ereberga arx muni-
tissima, fauces Alpium claudens, in eo itinere Mauricio obiecta esset. Interrogatus an 20
non circuitu quopiam ad montis illius, cui arx insisteret, verticem perueniri posset:
Hispanus, tantum in Germanis ingenij & patientiæ non esse ait, vt aggredi difficul-
tates eiusmodi scirent, & labores perferre. Ibi Carolus, cui ducum illorum ingenia
& animi notiores erant; At ego, inquit, si aditus ad Castellum vllus patet, iam illud
captum esse existimo. Quam diuinationem nuncius captæ arcis mox allatus compro-
1543. bauit. Ad Landresium volitantibus passim globis machinarum ab hoste emissis, cùm
Mauricius Saxoniæ princeps, iuuenis & animosus, confidentissimè nihilominus in
campis apertis subinde vagaretur: Carolus ad eum aduectus monuit, vt cautior in ta-
libus periculis esset, dicens: Non omnes rationem inter ictus tormentorum tutò ob-
1544. uersandi tenere. Rex Galliæ Franciscus, cùm propinquis castris pugnam semper de- 30
trectaret, dixit Carolus, optare se Gallo vel plus audaciæ & felicitatis, vel minus ver-
borum & odiorum inesse. Traijciens aliquando Rhenum, quærit ex principe, qui
aulam ipsius tum sequebatur; Cur maiores nostri arces & præsidia in excelsis mon-
tibus extruxissent? cum responderet princeps; munitiores illis arces in editis locis
visas fuisse: censuit Cæsar, rectius eas in planicie collocari, propter aquationis, &
inuehendi commeatus, & tormentorum & aggerum commoditatem. Sed nunc, in-
quit, sub terra quidam munitiones ædificant, vt inferno sint propiores.

Multa etiam εἰρωνικώτερα & aculeatiora ipsius dicta fuerunt. vt cum Gallico le-
gato, post mortem Francisci Sfortiæ, ducatum Mediolanensem regis sui nomine
poscenti, respondit, sibi idem placere, quod fratri suo regi Galliæ placere videret. 40
Quibus verbis legatus, vt quæ optamus, libenter credimus, Carolum assentiri putat,
idque ad regem suum statim perscribit. at Carolus, ducatum Mediolanensem sibi
non minus quàm Gallo placere, ideoque à se non minori studio retinendum, quàm
à Gallo expeteretur, sentiebat. In Anglia cùm nobilissimum iuuenem, sententia Car-
dinalis Eboracensis, qui iudicijs præerat, damnatum interfici audiret. Indignum est,
inquit, à cane lanij tàm pulchram damam deuorari. nam Cardinalis ille lanij filius e-
1541 rat. In comitijs Ratisbonensibus, cùm multi principes Germani pro duce Iuliacensi
Geldriam retinente, apud eum intercederent: dixit, se tot annos conuentus de sum-
mis Reipublicæ negocijs in Germania egisse, neque vnquam tot principes ad vllam
publicam deliberationem cogere potuisse, nunc causam nacti aduersus me; ecce, in- 50
quit, quanto numero conuenistis? Hispanis quibusdam aulicis aliquando petentibus,
vt Germanos satellites & alios ex aula dimitteret; idq; sine modo vrgentibus; con-
uocari Germanos iubet. His vultu ad seueritatem composito, indicat Hispanorum
peti-

petitionem,&, Venite, inquit, ego etiam sum Germanus: abeamus ex aula, ne illis deinceps molesti simus; & abire se ostendit. Germani satellites læti & alacres sequuntur. Sed Hispanis ad pedes Caroli abiectis, ac vt maneret, & veniam stultitiæ suæ daret, suppliciter petentibus restitit ac ignouit. Cùm de Imperio deponendo deliberantem consiliarij hortarentur, vt per alios negocia regni administraret, ipse nomen & autoritatem retineret. Ah, dixit, me præsente ita res administratis, vt omnes de vobis conquerantur: quid fieret, si consilijs & rebus gerendis ipse non interessem? Admonitus aliquando in castris, vt leges Germanis militibus de vitanda ebrietate ferret, respondit; id perinde fore, ac si Hispanis interdiceret, ne furarentur. In castris 10 ad VVitebergam cùm de Hispanorum crudelitate & libidinibus enormia quædam ipsi significata essent: Profectò, inquit, si quod aliquando mihi accidet ingens infortunium, propter istorum nebulonum scelera accidet. In postremo ex Germania discessu Vlissingæ ventos nauigationi idoneos expectans, & in multam noctem cum D. Seldio fratris Ferdinandi legato locutus: cùm ex familia in atrio partim dilapsa, partim dormiente, dato nolâ signo, nullus appareret, Carolus ipse lychnum Seldio quantumuis recusanti præfert, eiq; per gradus deducto, Hoc tibi monimentum, ait, Cæsaris illius Caroli habeto, Seldi, tot exercitibus & excubijs quondam stipati, quem nunc solum, & à familia etiam desertum vides; & cui tu tot annos seruijsti, Is nunc tibi etiam seruijt, & tibi lumen prætulit. Dixit etiam in postremis illis 20 congressibus Seldio, se in hac mutatione suæ fortunæ agnoscere potentiam Dei, cui nequaquam velit repugnare.

Delectatus est toto vitæ tempore imaginibus virtutum Regiarum à Sole & Luna & motibus siderum sumptis. Vt Sol in summo fastigio tardissimè mouetur, nec alius inopi quàm locupleti splendet: sic Austriacos principes in summum Imperij fastigium euectos, non præcipitare consilia, sed circumspectè & cunctanter agere, & lucem iusticiæ ac clementiæ suæ, summis ac infimis pariter præbere decet. Vt Solis deliquia futuras mutationes & calamitates publicas portendunt: sic regum errores etiam parui, magnam in rebus humanis perturbationem pariunt. Vt Luna, quia terris propior est, efficaciùs in hoc elementari orbe vim suam exercet: ita regum præsen- 30 tia & vicinitas plurimum in motibus bellicis, ac togata Reipublicæ administratione, momenti habet. Vt fulmen, cera & lana illæsa, æs & ferrum liquefacit: sic regum magnorum potentia, supplicibus parcens, cedit sternitq; rebelles. Vt Lunæ lumen singulis mensibus accrescit & decrescit; nec semper ver aut æstas est: sic perpetua vicissitudine rerum humanarum consilia & actiones variantur, *& certam præsens vix habet hora fidem*. Has similitudines, à rebus cœlestibus petitas, cùm alioquin præcipuam ex astrorum & motus siderum contemplatione voluptatem caperet, creberrimè vsurpabat.

Vt enim Iulius Cæsar apud Lucanum gloriatur, se media inter prælia, semper stellarum, cœliq; plagis, superisq; vacare: ita noster Cæsar, in ipsis castris, & medio 40 belli ardore, siderum doctrinam colebat, & reuolutionum cœlestium leges ac periodos considerabat. Retulit amicis Petrus Apianus, se in bello Germanico, Ingolstadio ad Carolum in castra, vrbi tum vicina, euocatum fuisse, vt in machina, certis rotulis orbes circumducentibus, repræsentante Planetarum motus proprios, aspicienti certiùs & accuratiùs singula monstraret. Cùm verò, illo ipso die, qui Calendas Septembris proximè antecessit, globi ex hostium castris emissi circumuolitare magno agmine cœpissent, trepidante se & caput subinde inclinante, Carolum prorsus nulla timoris significatione edita, pedem loco nusquam mouisse. Familiaris etiam Carolo, eiusdem belli tempore, Turrianus Cremonensis mathematicus fuit, qui euentum belli Saxonici, antequam Vlmâ Cæsar moueret, pdixisse memoratur. Nec verò mathemata 50 tantùm, sed omnia doctrinarum & artium honestarum studia Carolus amabat & munificentissimè fouebat. Historias autem, non Germanici tantùm Imperij & Hispanici, sed etiam veterum monarchiarum ac regnorum, & inprimis sapientissimum scriptorẽ Thucydidem, quem in Gallicam linguam luculentè a Claudio Massyliensi episc. con-

1546. 1547.

M. D. L V I I I. uersum habuit, magna cum voluptate assiduè legit. Idem iussit facere consiliarios, & postea ex ijs quæsiuit, quid legissent, & sua cum illis contulit.

Adiunxit autem DEVS Carolo præstantissimos sapientia & virtute in Senatu togato & bellico viros, quorum consilijs, ductu, felicitate ac successibus res tantas in dissitissimis orbis terrarum partibus administrauit. Aulico Senatui post Syluagij, cuius iussu querelam pacis Erasmus scripsit, & cui de institutione principis libellum verè aureum Carolo dicatum inscripsit, obitum; Mercurinus Gattinaria, & post hunc Nicolaus Granuelus præfuerunt. Belli duces virtute & victorijs præstantes in Italia Antonius Leua, & Georgius Fronspergius, res maximas gesserunt. In nouo orbe amplissimum Nouæ Hispaniæ imperium Ferdinandi Cortesij industria & felicitate partum est. In Gallicis bellis Philiberti Auraniæ principis, Maximiliani Iselstenij, & Lamorali Egmondani fortitudo præcipuè enituit. In togata verò administratione & aulico Caroli comitatu, ex singulis ipsius regnis, & prouincijs inferiorib⁹, quatuor eximiæ virtutis & autoritatis delectos, duos familia equestri, & totidem doctrina insigni nobiles, plerunq; hæsisse intelligo. Quibus negocia, ex singulis prouincijs in aulam delata, primùm deliberanda exhibuit. deinde, si rerum grauitas exigeret, totius aulici Senatus de his consultatio instituta est, cui ipse crebrò præsens interfuit, & singulorum sententias attentè audiuit, & quæ in vtramq; partem consideranda essent disputauit. rarò autem præsentibus consiliarijs conclusit, sed noctu plerunq; voluntatem suam scripto comprehensam, Granuellano & Atrebatensi exequendam deinceps tradidit.

Interior etiam & domestica Caroli vita honestissimorum exemplorum, pietatis, temperantiæ, frugalitatis, continentiæ plena fuit. Nunquam iurare auditus est, nisi cùm regnis inaugurarêtur, aut fœdera inita confirmaret. Manè priusquam vestiretur longa talari, subiculæ iniecta, genibus incumbens, orabat. deinde cubicularijs admissis, preces Canonicas legebat. Posteà Reipublicæ negocia tractabat. Hinc ad sacrum audiendum, quod nullo die negligere etiam in profectionibus solebat, accessit. A sacro rectà ad mensam, in qua semper ferè solus & tacitus sedens, conuiuia *sua sine* conuiua, moderata & frugalia, in publico ferè, vt omnibus spectare ea liceret, peregit. Sublata mensa, cunctis omnium ordinum infimæ etiam fortunæ hominibus adire eum, & alloqui, & supplices libellos exhibere licebat. Ab ebrietate, & omni conuiuiorum, & vestitus luxu, & voluptatibus cæteris, non minus in adolescentia, quàm virili & senili ætate, alienissimus semper fuit. Cùm Mediolanum anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo aduentaret, fœminis nobilibus & plebe curiosa, pictam ex auro trabeam & fulgentem gemmis in capite Cæsaris coronam expectantibus, ipse atra in lanea veste, vilique pileolo, vultu etiam graui, parumque hilari, vrbem illam, quæ tot annos ipsius arma & victorias experta & admirata fuerat, ingressus est. A tyrannico fastu & contemptione ac despicientia inferiorum adeò alienus fuit, vt captiuo etiam principi Ioanni Friderico, quoties eum præteriuit, reuerentiam & honorem retecto capite exhiberet. Adulteria & libidinum turpitudines toto pectore

1546. execratus est. cumque in bello Germanico, Farnesium pontificiarum copiarum ducem ingenuas aliquot matresfamilias per vim stuprasse intellexisset, ingenti zelo exardescens, prehenso gladij capulo, Si, inquit, adesset impurus ille, manu mea eum confoderem. Nec vocem iracundiorem vnquam ex Carolo auditam ferunt. qui statim Farnesium, ex castris, quæ tum bello nondum confecto, ad Brentam fluuium hærebant, discedere & in Italiam redire iussit. Carolo per Galliam iter facienti, & vbiq; regis iussu splendidè excepto, in arce quadam, formosissima puella nobilis adducta erat. Quam gementem ac trementem vesperi inueniens interrogat, quæ sit, & qua occasione illuc peruenerit. cùm verò ipsam inuitam à parentibus inuitis & plorantibus, ab-

1544. stractam esse cognosceret, intactam parentibus remisit. ac quadriennio post in bello arcem illam destruxit. Ipse etiam casti pudoris decus, ac fidem coniugalem, constante matrimonio cum Elisabetha Lusitanica: ex qua Philippum & Ferdinandum; & filias, Mariam Cæsari Maximiliano, & Ioannam, Ioanni, Portugalliæ regis Ioannis III. filio, ante patrem extincto (cuius posthumus Sebastianus à rege Fesano in Africa recens cæsus est) nuptas, suscepit, religiosè seruauit. Familiam suam omnem

omnem præcipuè charam habuit, & paterna fide & benignitate complexus est, improbis ac morum turpitudine fœdis ex contubernio illius exclusis. In largiendis eleemosynis, ad redimendos ab hostibus captiuos, ad nosodochia, gerontotrophia, inopum puellarum matrimonia, ad exules bonis suis iniustè spoliatos benignè subleuandos, omnium regum ac principum liberalissimus sine vlla ostentatione erat. denique tanta in eo pietatis, sapientiæ, benignitatis, & omnium optimi maximi principis virtutum præstantia fuit, vt miraculum naturæ sui temporis, à sapientibus & bonis quibusdam viris, familiaritate ipsius interiore fruentibus, perhiberetur.

Vitæ igitur integrè, grauiter, probè & præclarè actæ, exitus etiam pius & placidus respondit. Habuit in ea solitudine Hieronymianorum fratrum Carolus postremo vitæ suæ biennio familiarem, qui à confessionibus ipsi fuerat, Doctorem Constantinum, virum grauem, pium & præclarè eruditum. Is inter quotidiana & assidua precum & laudum diuinarum à Carolo suscepta exercitia, ad scriptorum Bernhardi lectionem, citatis in consolatione sententijs quibusdam insignibus eum inuitarat. Cùm enim subinde Carolus peccata sua lamentans, nullum toto vitæ suæ tempore diem se Dei seruitio, dignè, & vt par erat, impendisse quereretur: Bernhardi verba (in grauissimo corporis morbo & animi tentatione, velut ante tribunal Domini, Satanæ ipsius indignitatem & delicta accusanti, hanc apologiam opponentis) ei recitauit: Fateor, non sum dignus Ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet patris, & merito passionis: altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure mihi illud vendicans, non confundor. Item, Ante omnia fides quærenda est, de qua legitur, Fide mundans corda eorum, crede ergo te Deo. nam sibi quidem ipsi, & suis meritis fidere, non fidei sed perfidiæ est. Et concione tertia de Annunc. Auditam fac mihi manè misericordiam tuam, quia in te speraui. neq; enim oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Hæc verò hominis fiducia est, à se deficientis, & innitentis Domino suo.

Inprimis verò auream illam in Annunciatione beatæ Mariæ concionem ipsi commendauit, in qua consilium de redemptione, mirando iustitiæ & misericordiæ diuinæ temperamento, in arcano diuinitatis consilio decretum exponit. ac inter cætera his verbis doctrinam de iustificatione disertè explicantibus vtitur. Necesse est primò omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde, quòd nihil prorsus habere queas boni operis, nisi & hoc dederit ipse. Postremò, quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus, &c. Ideoq; si credis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccasti, & in quem peccatum non cadit; benè facis: sed adde adhuc, vt & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus sanctus, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, Gratis iustificari hominem per fidem. His Bernardi dictis se mirificè delectari & recreari Carolus ostendit. Itaq; cùm ad lentam tabem, acuta febris tandem accessisset: vt ab omni meritorum & operum propriorum fiducia se auocare mentem, & in vnicum redemptorem, & seruatorem nostrum Iesum Christum dirigere ostenderet: imaginem Christi crucifixi aliquot dies oculis, vlnis & ore complexus, in eo vno & solo se omnem salutis suæ fiduciam collocare declarauit. & sumpta denuò Eucharistia, In me manes, inquit, dulcissime seruator, ego in te maneam.

Inter has voces, & veræ pietatis & fidei in Christo acquiescentis significationes illustres, Optimus & sempiterna memoria dignus Imperator ex hac vita discessit, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo, die 21. Septembris. Aeterno & præpotenti Deo, cuius dona eximia sunt boni & sapientes principes, qui imaginē & vices Dei in regendis Imperijs gerunt, toto pectore gratias agam⁹, quòd ex nobilissima archiducum Austriæ familia, longo ordine, bonos, iustos, & moderatos Impatores Germaniæ largitus est. Inter quos, cùm non potentia solùm & amplitudine regnorū, sed sapientia & virtute etiā & felicitate Heroica Carolus excelluerit: testimonium

M. D. L VIII. nium bonitatis & præsentiæ DEI in hoc Imperio, & tota Caroli gubernatione, grati agnoscamus & celebremus. Multi Cæsares olim, numismatis suis epigraphen, *Suorum Temporum Felicitas*, addi curarunt. Id elogium multò veriùs Carolo tribuemus, cum quo nascente omnes bonæ artes etiam & literæ ac linguæ eruditæ renasci in Germania, & florere in tota Europa cœperunt. Quarum ope, Doctrina cœlestis illustrata, & veræ ac synceræ Theologiæ, mathematum, artis medicæ, & totius Philosophiæ studia restituta sunt. Floruit enim Caroli ætas viris Heroicis, in ecclesia, scholis, Republica, in toga, bellis, nauigationibus, inueniendo nouas terras, constituendis nouis imperijs. deniq; in omnibus non soùm, quæ liberales vulgò vocantur, artibus, sed mechanicis etiam, præstantissimos, ac excellentes artifices & nulli veterum cedentes habuit: vt omnia sua dona Deus ad summum perducta, tribuisse Caroli temporibus felicissimis, hoc nomine videatur. Quod prouidentiæ ac præsentiæ DEI in gubernatione Caroli testimonium cæteris addamus. & ardentibus votis precemur DEVM autorem & custodem imperiorum & ordinis politici, vt deinceps quoq; bonos, felices & salutares generi humano principes, imperio & patriæ nostræ tribuat, & sapientia ac bonitate sua diuina, ad ecclesiæ & reipublicæ Christianæ salutem gubernet, & incolumes ac florentes seruet.

Virtutum etiam exempla illustria non solùm ad cognoscendum, sed etiam ad imitandum, ex hac Caroli historia sumamus. Etsi enim Imperatorum propriæ virtutes affectari & exprimi à priuatis nec possunt, nec debent: tamen aspectio excellentium virtutum in illustribus exemplis, amorem & admirationem virtutis in animis accendit: & studium pietatis, assiduitatem & intentionem in precibus quotidiè recitandis, amorem iusticiæ, modestiam non efferentem se in rebus secundis, sobrietatem, continentiam & similes virtutes, omnibus necessarias, singuli, iuuante Deo, imitari possunt & debent. Ideò autem Deus Heroicos reges ac principes excellenti virtute & multis gentibus salutari instruit & ornat, vt alij in eorum exempla intuentes, Deum autorem & archetypum virtutis agnoscant, & exemplis ad imitationem excitentur, & Dei sapientiam, bonitatem, præsentiam in donis præstantium Heroum, quæ sunt sapientiæ & virtutis diuinæ radij, intuentes, Deum laudent, debitaq; gloria & celebratione extollant.

Ferdinandus Imperator, Caroli V. frater, controuersiam inter episcopos Franconiæ, & Noribergenses, qui marchionis Alberti territorio occupato, arces illius demoliti fuerant, ab vna: & omnes domus BRANDEBURGICÆ & hæreditario fœdere illi coniunctos Saxoniæ & Hassiæ principes, ab altera parte: singulari moderatione & æquitate ita diremit, vt episcopi ac Noribergenses marchioni Georgio Friderico, Alberti agnato, cui anni superioris mense Martio regionem à se occupatam vniversum reddiderant, adhuc centum & septuaginta quinque millia aureorum pro arcibus destructis dependerent. Id etsi iniquè à se peti Francones episcopi & Noribergici existimabant, quòd nihil à constitutionibus pacis publicæ & executionis in proscriptum marchionem alienum fecissent; nec sumptus executionis ex proscripti territorio reciperent: tamen vt maiores molestias vitarent, & quieti ac tranquillitati publicæ & priuatæ consulerent, tandem assensi sunt.

Georgius Fridericus, recuperata iam patruelis ditione, & pace cum vicinis confirmata, coniugem ducit Elisabetham, Iohannis marchionis Brandeburgensis, & Catharinæ Henrico duce Brunsuicensi natæ, filiam: nuptijs, exeunte anno, Custrini ad VVartæ & Viadri confluentes celebratis.

Albertus Achilles Germanicus.

Ioannes elector Brandeb. in Marchia. — Fridericus in Franconia.

Ioachimus I. elector. (son of Ioannes)

Ioach. II. elector. — Ioannes Custrini. Elisabeth. (sons of Ioachimus I.)

Albertus Prussiæ Dux. — Georgius. Georgius Fridericus. — Casimirus. Albertus. (descendants of Fridericus)

Mariæ

M. D. LVIII.

Mariæ Angliæ reginæ, à viuis sublatæ, soror ELISABETHA, viginti quinque annorum virgo, literis eleganter exculta, & virtute ac prudentia singulari prædita, regnare cœpit. quæ, sequenti anno, Mariæ decretis de Religione ac regno Pontificio abolitis, & exploso Romani Pontificis dominatu, in ecclesijs Angliæ, vnam religionem emendatam, in toto regno liberam vbique vigere & dominari voluit, ac exulibus ob religionem omnibus, liberam ad suos redeundi præbuit facultatem. Philippus autem Hispaniæ rex, vt nihil præter regni titulum ferè antea habuerat, neque diadema ei vnquam fuerat impositum, aut Reipub. administratio tradita: sic ab omnibus regni illius negocijs, ac titulo etiam deinceps abstinuit.

10 In Saxonia, VVILELMUS dux Brunsuicensis, Henrici senioris filius, iunioris frater, cùm in bello Hildesiensi ab hoste; eoque vix finito, à proprio fratre captus, & annos duodecim in custodia detentus fuisset, in exilio tandem quàm in patria viuere maluit. ac præbente illi hospitium optimo principe Ioanne Alberto, duce Megapolitano, Myrouij tandem, in vera inuocatione filij Dei, piè & placidè decessit. Gebhardus etiam, comes Mansfeldensis, Ernesti filius, Ioannis Gebhardi electoris & archiepiscopi Coloniensis, eo anno electi, sobrino propior; senex octogenarius, Alberti frater, ex hac vita migrauit, Idibus Septembris. Genealogiæ partem suprà recitaui. VVittebergæ, Ioannes Bugenhagius pastor, qui præcipuas in Saxonia ecclesias, Brunsvvigæ, Hamburgi, Lubecæ, Hildesiæ, in Pomerania & regno Daniæ emendatas constituit, ac ordinem seu formam doctrinæ & rituum deinceps seruandam singulis præscripsit; anno ætatis septuagesimo tertio, à Deo ad cœlestis ecclesiæ consuetudinem euocatus est. cùm anno millesimo quingentesimo vicesimo secundo, primùm, in Simonis Benkij, morte extincti locum, pastor VVittebergæ successisset. Ienæ, Erhardus SNEPIVS Heilbronnensis, vir eloquentissimus, qui VVimpinæ, Marpurgi, Stutgardiæ, Tubingæ, (vbi docentem audiui) & inde, in t ri nistica persecutione pulsus, in noua Ienensi Academia, fidelissimè doctrinam Euangelij propagauit, & Comitijs Augustanis anno millesimo quingentesimo & tricesimo, cùm Confessio exhibita est, & cæteris de Religione institutis colloquijs omnibus interfuit, Calend. Nouembris, anno ætatis sexagesimo tertio ex his terris in cœlestem ecclesiam translatus est.

1519.
1524.
20. Aprilis.

In Suecia Ericus, Gostaui Regis filius primogenitus, cùm vicesimum quintum ætatis annum attigisset, Calmariam & coniunctas pronincias, ac in his Olandiam, à patre gubernandam & fruendam accepit. vbi paulò post, auia illius materna, Catharina, nata princeps Brunsvvicensis, Magni Saxoniæ ducis vidua, nepotem inuisit. Suerini octoginta quatuor domus fulmine accensæ conflagrarunt, quod procacis cuiusdam adulteræ, cùm Marscalcò aulæ consuescentis, domum primùm perculerat. In HILDesiensi ecclesia tristis tragœdia inter concionatores, quorum Franciscus Marshusius incitator & dux erat, eorumq; Superintendentem Tilemannum Cragium, qui Clementi Vrsino successerat, & de vsu legis & Eucharistia non rectè docere 40 accusabatur, exorta est. Cui⁹ hic exitus fuit vt Tilemannus vehementior à senatu dimitteretur. postea contrarijs ac publicè editis scriptis inter se certarunt, quorum indignam esse mentionem prolixiorem arbitror. Rexit autem ecclesiam Hildesiensem deinceps, exim a cùm pietatis, moderationis & grauitatis laude, Bartholomæ⁹ VVolfhardus Mansfeldensis annos viginti quatuor. Huius anni mense Iunio, Iulio & Augusto, ardentissimi æstus, & messis solito maturior, & valdè copiosa fuit. Vuæ in hortis nostris Rostochiensibus circa diem Bartholomæi maturuerunt.

M.D.LIX.

ANNVS Millesimus quingentesimus quinquagesimus nonus, multorum regum ac principum orbis Christiani clarissimorum obitu insignis 50 est. Nam vt Caroli V. Imperatoris mortem, statim duæ Mariæ, altera ipsius soror Vngariæ; altera nurus, Angliæ, reginæ, exeunte superiore anno secutæ sunt: sic Calendis Ianuarij hunc annum inchoantibus, CHRISTIANUS III. Daniæ rex, anno ætatis quinquagesimo sexto; ac eodem mense, patruelis ipsius Christiernus II. Rex Daniæ captiuus, anno ætatis septuagesimo octauo, carceris vicesimo septimo: Sequentis Iulij

25. Ianuar.

M.D.LIX. Iulij die decima, Henricus Galliæ rex, in nuptijs filiæ Elisabethæ, puellæ vndecennis, Ferdinando duci Albæ, regis Hispaniæ ducis vices gerenti, traditæ; cùm à Mongomerio Gallo, ad hastiludium prouocato, dexter regis oculus conto hastæ confixus, lethale vulnus accepisset, anno ætatis quadragesimo, regni duodecimo; 10. August. Laurentius Priulus, Venetæ Reipublicæ princeps; ac postridie Romanus Pontifex 3. Octobr. Paulus IIII. Hercules Ferrariæ dux, cui Renata Ludoici XII. Galliæ regis filia nupta fuerat; in viuis esse desierunt.

Ex Saxonicis principibus, Franciscus Otto dux Lunæburgensis, Ernesti filius, 29. Aprilis. tertio post nuptias cum Elisabetha Magdalena, Ioachimi II. Brandeburgici filia, 24. Ianuar. celebratas mense: VVilelmus princeps Hennebergensis, anno ætatis octuagesimo primo, Catharina Brunsuicensis, Magni ducis Saxoniæ vidua: In superiori verò Germania, Otto Henricus, elector Palatinus, Ruperti filius, Philippi nepos, tota cum eo Philippi electoris Palatini, qui octo filios superstites reliquerat, posteritate ex- 12. Febr. tincta; rebus humanis exemptus, successorem decimo gradu agnatum, Fridericum III. habuit. cùm alteri, totidem gradibus à se distanti agnato, Palatino VVolffgango, Neoburgensem ad Danubium ditionem, testamento reliquisset.

Rupertus Imp. anno 1410. obijt.

- Ludoicus Barbatus elector Heidelbergæ. ⊕ 1436.
  - Fridericus Victoriosus.
    - Ludoicus ⊕ 1449.
      - Philippus ⊕ 1508.
        - Ludoicus ⊕ 1544.
        - Rupertus ⊕ 1504.
          - Otto Henricus ⊕ 1559.
        - Fridericus II. ⊕ 1556.
- Stephanus Biponti.
  - Fridericus Simeræ.
    - Ioannes.
      - Ioannes ⊕ 1557.
        - Fridericus III. elector, succedit Ottoni Henrico, ⊕ 1576.
          - Ludoicus elector ⊕ 1583.
            - Fridericus egressus tutela, cœpit 1592.
          - Io. Casimirus. ⊕ 1592.
  - Ludoicus Veldensis.
    - Alexander.
      - Ludoicus.
        - VVolffgangus Palatinus.
          - Philippus Ludoicus, Neoburgi ad Danubium.

FINIS.

CHRO-

SAXONIAE LIBER VIGESIMUS.

Illustri & Generoso Comiti & Domino

IOANNI,

ANTONII FILIO, IOANNIS N. GERARDI BELLICOSI PRON. THEODORICI Fortunati Abn.

COMITI IN OLDENBVRG ac Delmenhorst, Domino in IEVERN & Kniphusen, &c.

Chronicon anni 1559. & trium sequentium

Reuerenter exhibet

Dauid Chytræus.

M. D. LIX.

ADOLPHVS Holsatiæ dux, cum fratre Ioanne seniore, & fratris filio Friderico II. Daniæ rege designato, Ditmarsos, in extrema basis Cimbricæ Chersonesi ora, ad Oceanum, inter Albis & Eydori fluminum ostia, habitantes, imperio Holsatorum multis iam seculis rebelles, tandem armis domitos, facere imperata, & subiectionem ac obedientiam debitam deinceps præstare coëgit. Cùm enim Adolpho, aulam Caroli Imperatoris aliquot annos comitanti, clades maiorum ipsius, à Ditmarsis rusticis rebellibus acceptæ, quas suprà annotaui, aliquoties obiectæ fuissent: Adolphus statim post reditum ex castris Metensibus, & quinquennio post, cùm Georgius ab Holle, & Hildemarus Monchusen, legiones aliquot Philippo regi militaturas in Saxonia colligerent, vlcisci iniurias maioribus illatas, & bellum Ditmarsis inferre conatus fuisset, nisi maior natu frater, Christianus III. Daniæ rex, quietis & pacis studio à bellis abhorrens, obstitisset. Quo mortuo, statim belli curam suscipiens, secretò per Danielem Ranzouium, arcis suæ Peinensis in diœcesi Hildesiensi præfectum, tribunos aliquot militum conducit. Quos contra se parari designatus Daniæ rex Fridericus II. primùm suspicabatur. Itaque cum patruo Ioanne, ad colloquium & communicanda de bello consilia, in pagum Nortorp, Bordesholmo vicinum, ab Adolpho vocatus, quingentis equitibus comitatus, venit, vbi de bello, communibus auspicijs, viribusque ac sumptu, Ditmarsis inferendo transegerunt. Statimque lustratis copijs, quæ ab Adolpho iam conscriptæ erant, peditum legiones tres, sub VVolffgango Schonuesio, VVilelmo VValterthum, & Reimaro à VValde Tribunis: quibus Antonij comitis Oldenburgensis cohortes quindecim, & Holsati ac Dani equites, quos Ioachimus & Iacobus Blanckenburgij, Mauricius Rantzovv, Theodoricus & Ascanius ab Holle ducebant, accesserunt. Die 18. Maij bellum Ditmarsis per literas denunciatum, 22. Maij in hostium fines copiæ ductæ, 3. Iunij Meldorpum expugnatum, 9. Iunij ad oppidum Heidam prælium de summa rei atrox commissum est, in quo Adolphus vulnus accepit. Ditmarsi, quanquam magna cum strage aliquoties profligati, tamen tertiò prælium instaurant, donec prorsus superati, cæsi, & fugati sunt. Qui supererant in palustribus versus Eydori ostium terræ partibus, dominica Trinitatis, duos sacerdotes cum literis supplicibus in castra Holsatorum, pacem petitum, mittunt. Inducijs igitur constitutis, tuta quadraginta octo viris, qui totius Ditmarsiæ Remp. administrabant, in castra veniendi facultas data, & conditiones quas victis victores dare solent, præscriptæ sunt: & Diplomata omnia, & signa militaria, Ioanni Daniæ regi & Holsatis olim adempta, proximis diebus tradita; merum ac mixtum Imperium, terra omnis, ius ac dominium principibus vindicatum: deditio facta; & literis vtrinque datis Ditmarsi se ad obedientiam Principibus, eorumque hæredibus ac successoribus in perpetuum præstandam obstrinxerunt. principes vicissim ad illorum tutelam & defensionem se obligarunt. Die 19. Iunij supplices solenni ceremonia facti, & contumaciæ ac rebellionis veniam deprecati, iuramentum fidelitatis & subiectionis, tribus Holsatiæ principibus, regi Friderico, Ioanni, & Adolpho præstiterunt, & in fidem ab eis recepti sunt. Sic intra vnius mensis spacium Ditmarsia, quæ tot seculis barbaram libertatem suam defenderat, in seruitutem moderatam ac clementem ab Holsatiæ ducibus tandem redacta est.

[Marginalia: 1552. — 1557. — 28. April. — 14. Iunij. — line numbers 10, 20, 30, 40]

Numerant autem primos Stadæ & Ditmarsiæ comites, quorum antiquissima in annalibus tempore Henrici II. III. IIII. Imperatorum memoria extat, hac serie.

Henricus Bonus —————— Hildegardis vxor.

Sifridus — Theodoricus

vrbem Stadam aduersus Normannorum impressiones muniuit, circa annum Christi 1000.

Sifridus.

Luderus.

50

VDO I. marchio, feudum ab ecclesia Bremensi accepit.

Vdo II. Comes Stadæ.	Rodolphus comes Ditmarsiæ, cæsus à subditis.	Henricus.
Henricus ἄπαις.	Rodolphus cæsus à suis subditis Ditmarsis.	HARTVVICUS præpositus Bremensis, patrium comitatum Ditmarsiæ, archiepiscopo Bre-

mensi tradidit, circa annum Christi millesimum centesimum quadragesimum: postea ipse factus archiepiscopus, tres in Vandalorum terris olim institutas, sed iam collapsas diœceses, Aldenburgensem, Megapolitanam, & Raceburgensem, nouis præfectis episcopis, instaurauit. Ditmarsi paulò post Bremensi etiam rebelles, VValdemaro episcopo Slesvvicensi & Daniæ regibus se adiungunt, circa annum Christi millesimum centesimum octuagesimum nonum, post Danos ad Bornhoude à Saxonibus victos anno Christi millesimo ducentesimo vicesimo septimo rursus ecclesiæ Bremensi titulotenus se subijciunt, & cum vicinis Holsatiæ comitibus fœdera faciunt, quibus sæpe ruptis, cùm hostibus Gerardi magni auxilia tulissent, primùm ab eo profligati sunt; postea in regionem eorum ingressus Gerardus, exercitum totum internecione cæsum amisit. Ipse tamen elapsus est. Alteram cladem in Ditmarsia Holsati acceperunt, sub Gerardo primo duce Slesvvicensi, prioris nepote, à Ditmarsis interfecto. Tertiam & omnium grauissimam anno millesimo quingentesimo, quam initio huius Chronici recitaui. Has maioribus suis illatas clades, Adolphus, & Ioannes Holsati & rex Fridericus hoc anno feliciter vlti, Ditmarsiam totam sub iugum redactam, in tres prouincias, impositis præfectis, & annuis tributis ac operis ordinatis, partiti sunt. Die 20. Augusti, Fridericus Daniæ rex, præsente Augusto Saxone sororio, & patruis Holsatiæ ducibus, veris iam Ditmarsiæ Dominis, Hafniæ coronatus est. Proximo Franciscus II. Galliæ rex Remis solenni ritu à Card. Lotharingio inauguratus est.

1317. 1322. 1404. 18. Septemb.

In comitijs Augustæ, præsente Ferdinando Imperatore denuò celebratis, colloquij VVormatiensis Acta ordinibus Imperij publicè prælecta sunt. ex quibus, cùm nullam ex colloquijs conciliandæ Religionis spem certam deinceps concipi posse ordines iudicassent: Ferdinandus, Concilium Oecumenicum se procuraturum esse contendit, ac vt eius decretis se assensuros esse ordines promitterent, clementer flagitauit. Electoris Saxoniæ & coniunctorum principum legati, frustrà per concilium pontificium, Religionis conciliationem tentari, respondebant; ideoque rectius fore, Passauiensis conuentus Decreta, & pacem Religionis, Augustæ nuper sancitam, seruare, & se mutuò tolerare, donec tempora ipsa commodiorem concordiæ occasionem diuinitus monstratam offerrent. Cùm autem Ferdinandus Imperator propositum de concilio vrgeret: Saxonici & cæteri Augustanæ Confessionis ordines, se quoq; Christianum, liberum & Oecumenicum concilium in Germania non impedituros esse ostendunt, modò legitimè celebretur, & indictio Concilij non à Romano Pontifice, sed Imperatore fiat. Pontifex in concilio non præses aut iudex, sed pars sit, & concilio subijciatur. Archiepiscopis & episcopis, prælatis & alijs, Iuramenta, quibus ipsi deuincti sunt, remittat, vt liberè & sine metu sententias dicere possint. Norma iudicij in Concilio solum verbum Dei, seu sacra scriptura, non leges aut Traditiones humanæ, non consuetudines cum verbo Dei pugnantes, non pontificiæ ecclesiæ consensus sit. Ordines & Theologi Confessionis Augustanæ in concilio non solùm audiantur, sed etiam in deliberationibus controuersiorum articulorum voces decisiuas habeant, & saluo conductu sufficiente, non modò ipsorum personæ, sed etiam causa principalis, vigore decreti de Pace Religionis nuper sanciti, à Cæsarea Maiestate securi reddantur. Sententiæ decisiuæ & Decreta Concilij, non secundum pluralitatem votorum, vt in politicis iudicijs, sed iuxta verbi diuini Regulam & præscriptum, sanciantur. Ante omnia verò Tridentini Concilij partialis acta & decreta omnia, cassa & irrita sint, & de integro reassumantur. Postremò, si Religionis controuersiæ in concilio, communi vtriusque

M. D. LIX. partis consensu dirimi, & concordia verbo Dei congruens inueniri non poterit, nihilominus Augustanæ Confessionis ordinibus, Pax Religionis & Passauiensis conuentus decreta, firmiter & inuiolabiliter in Imperio seruentur. His conditionibus, concilium Generale, si hoc tempore obtineri, & Cæsarea Maiestas de eo status securos & certos reddere, idq; Recessui Comitiorum inserere poterit, summa voluntate se assensuros ostenderunt. Cùm igitur de Concilio etiam se frustra laborare Ferdinandus videret, Religionis Pacem, ante quadriennium sancitam, denuò confirmauit. & de Executione aduersus turbatores pacis publicæ in singulis circulis seu prouincijs suscipienda, & Moneta, similis & iusti valoris & ponderis, in Imperio instituenda, decreuit. 10

Post factam cum Gallis pacem, Philippus Belgici princeps, in Hispaniam, initio Septembris redijt, vbi primo aduentu, in multos pios & innocentes homines, hæresis nomine accusatos, acerbè animaduertit. ac inter cæteros plurimos, Doctorem etiam illum Constantinum, qui patri Carolo V. morienti adfuerat, cum tota familia, Hispali in foro viuum cremauit. Postea Vallidoleti, multos equestris & primi ordinis viros clarissimos simili supplicio affecit. Idem Gallus in suo regno facere cœperat, sed diuinitùs frenum ipsi morte immatura iniectum est. Annas tamen Burgius Iurisconsultus, qui in parlamenti consessu regem Henricum præsentem, & minas ac supplicia aduersus pios spirantem, à persecutione & supplicijs piorum dehortatus fuerat, viuente rege in carcerem coniectus, tandem crematus est. 20

20. Decemb. Quo tempore in Saxonia, Lubecensis diœceseos administrationem, post Cancellarij Danici obitum, Ioannes Tidemannus, ex oppido comitum Schavvenburgensium Stadhagen, cùm Romæ antea septennium vixisset, & diu iam Lubecensis collegij Decanus fuisset, adeptus est. Sed ante exactum biennium decedens, insigni pietatis exemplo, bona sua pauperibus, Vtinensibus quater millia, Lubecensibus quinq; millia marcarum, & alijs alia testamento legauit.

In Liuonia grassante ingentibus copijs Moscho, & loca munita passim occupante, cætera impunè peruagante, & infinitam hominum multitudinem captiuam hoc biennio abducente: archiepiscopus Rigensis & ordinis coadiutor, cùm se ab Imperio Romano non iuuari, & solos ad resistendum hosti tàm potenti impares esse cernerent; Sigismundum Poloniæ regem vicinum, & archidiœcesis Rigensis protectorem rogarunt, vt defensionem Liuoniæ, saluo tamen Imperij Romani iure, susciperet, & pro sumptibus belli nouem arces ac præfecturas pignoris loco acciperet. Quas Liuoniæ magistratibus postea redimere sexcentis millibus aureorum liceret. Hæc defensionis pacta, solennibus literis & iuramentis vtrinq; confirmata sunt. quibus confectis, officio suo, VVilelmus Furstenbergius, ordinis Magister, renuncians, Gothardo commendatori Duneburgico, integram gubernationem tradit. Qui eodem autumno, vnà cum Christophoro duce Megapolitano, Archiepiscopi coadiutore, expeditionem in diœcesin Derbatensem denuo suscepit, & vrbem Derbatum aliquandiu obsedit. Sed præter velitationes cum Russis, qui fortiter vrbem tuebantur, crebras, nihil ad summã rei pertinens effici ingruente hieme potuit. Quare dimissis copijs, machinæ bellicæ Vellinum, quã arcem Furstenbergius senectuti suæ sedem quietam & tutam elegerat, traductæ, sequenti anno in Moschi potestatem venerunt. 30 40

In Sueciam, Ezardus, Frisiæ orientalis comes, cui Catharina, Gostaui Sueciæ regis filia desponsa erat; comitatus fratre Iohanne, Francisco duce Saxoniæ, sponsæ auunculo, & Iohanne Episcopo Osnabrugensi, ex sorore Gostaui nato, Stocholmiã appulit. Nuptiæ, Calend. Octobris celebratæ sunt. Ioannes comes Mansfeldensis, Alberti filius, Margaritam, Ernesti ducis Lunæburgensis filiam viuente adhuc sene

14. August. patre Alberto Cellæ Saxonum coniugem ducit, ex qua, generosissimæ indolis & literis feliciter excultus comes Ernestus natus est. 50

In Asia, hoc & superiore anno, bellum inter Selymum & Baiazetem fratres, Solymanni Turcici Imp. filios, superstite patre, de imperio & successione dimicantes, intestinum gerebatur. Baiazetes victus, ex Cilicia, ad Thomam regem Persarum, cum quatuor filijs profugit. Quos Solymannus auus, ne auxilio Persarum

denuò

denuo res nouas, aduersus se, aut Selymum, quem successioni destinauerat, molirentur; exorato per legatos Thoma, interimi cum patre Baiazethe, curauit. M. D. LIX.

Erasmus Sarcerius Annæmontanus, qui iuuenis Viennæ in Austria, Græciæ in Stiria, Lubecæ in Saxonia, & Rostochij in scholis docuit; postea in Nassaënsi ditione ad Rhenum ecclesias rexit, & Interimisticis temporibus, in patriam rediens, Lipsiæ ad D. Thomam; postea Islebiæ in comitatu Mansfeldico docuit, & tandem Magdeburgam ad ecclesiæ inspectionem vocatus, in ipso functionis nouæ aditu, die 27. Nouemb. extinctus est.

10 REGNERVS Prædinius, Scholæ Groninganæ Rector excellenti ingenio, varia & recondita eruditione, eloquentia singulari, & docendæ ac gubernandæ iuuentutis mirabili quadam dexteritate præditus, ex his terris decessit: cuius, biennio ante ipsius obitum, Groningæ paruam artem Galeni Græcam, frequenti scholasticorum agmini, erudite & facunde explicantis, auditor fui; & in familiari colloquio de VVesselo (cuius ossa interioris maxillæ, velut reliquias sacras, mihi monstrabat) de Luthero, de Erasmo Roterodamo, de Religionis emendatione nostro tempore facta, & de Anabaptistarum in vicino Groningensi agro, varijs ac monstrosis sectis, sermones adhuc in auribus meis ἔναυλοι sonant. 18. April. 1557.

Ver hoc anno maturius solito in littore Balthico, Idibus Martij, arboribus frondescentibus, cœpit; ac dies calidiores mense Martio & Aprili, quàm Maio & 20 principio Iunij fuerunt. sed in fine Iulij & Augusto, tanta siccitas secuta est, vt in tota ciuitate putei exarescerent, & ex flumine aqua ad vsus domesticos petenda esset. Magnaq; vbertas frugum omnis generis extitit.

In Liuonia, ineunte anno, Russi, Mariæburgum, dedente præfecto Casparo à Syberg, item Adtsel, & alias arces ceperunt. Postea Magnus, Holsatiæ dux, Christiani III. optimi & laudatissimi Daniæ regis filius, Friderici II. regis frater, in Osiliam, insulam Liuoniæ obiectam, appulit. Cùm enim tertia Holsatiæ pars, quam pater Christianus III. Daniæ rex possederat, inter tres fratres, Fridericum regem, Magnum, & Iohannem, æquali portione diuidenda esset: Fridericus, vt Magni partem in Holsatia sibi conseruaret, diœceses Osiliensem & Curoniensem in Liuo-30 nia (quas paulò ante Ioannes à Münchausen episcopus, persolutis sibi aliquot millibus Ioachimicorum, Regi cesserat) fratri Magnô, renuncianti suo in Holsatia patrimonio, procul in Liuoniam ablegato tradidit, quibus paulò post Reualiensis etiam diœcesis, à Russis & Suecis iam occupatæ, ius à Mauricio Vrangel Reualiensi episcopo postremo, adiunctum est. Statim autem in primo aditu Magnus, multis ad eum ex nobilitate Liuonica, qui nouo principi, potentissimi Regis filio, libentius, quàm ordinis Magistro subesse cupiebant, & plus ab eo defensionis, præmiorum & honorum expectabant, confluentibus; multa imperiosiùs iusto à Magistro & ordine exegit. quæ cùm recusarent, noui intestini belli incendium exarsurum videbatur, nisi archiepiscopus, illiusq; coadiutor Christophorus dux Megapolitanus, 40 se, instituta Parnouiæ tractatione, interposuissent. Vbi dum conuentus principes isti agunt, Russi denuò, in Harriam, cuius Reualia metropolis est, impressione facta, vicinorum locorum regiones peruagati diripuerunt. Inde in Lettoniam progressi, exercitum Liuonum, quem Magister equitum prouinciæ Philippus Schal & alij commendatores ducebant, propè Ermas profligarunt, captis ordinis equitibus reliquis, & in vrbem Mosquam abductis. munitissimam quoque arcem & oppidum Vellin, quam VVilelmus Furstenbergius, prior ordinis Magister, senex, reliquæ vitæ sedem sibi delegerat, exeunte Iulio oppugnarunt, & deiectis horribili tormentorum impetu muris, & globis igneis in tecta coniectis, oppidum exusserunt. arcem verò, petulanter & proditoriè, milites præsidiarij, prætextu stipendiorum non so-50 lutorum, omni defensionis conatu abiecto, pacti corporum ac bonorum, quæ secum efferre possent, incolumitatem, Moschis tradiderunt, ac direptis domini sui VVilelmi thesauris, & nobilium ac ciuium, qui imminente hoste, quæ charissima habebant, in arce illa tutò custodienda deposuerant cistis, discedunt. Senex princeps captiuus in Moscouiam abducitur. Milites perfidi, re à Russis cognita, præda M. D. LX.

M.D.LX.

illa omni spoliati sunt. Parta hac insigni victoria, Russi, tribus distinctis agminibus, alij arcem VVittenstein, irrito tamen euentu, oppugnant: alij circa VVendam & VVolmariam prædas abigunt; alij vicum, qui tractus inter Reualiam & Parnouiam Magno duci Holsatiæ tum parebat, peruagati, ad ipsas vsque Reualiæ portas excurrerunt. In tantis angustijs cum versarentur Liuoni, nec vlla ab Imperio, vel propria virtute & viribus spes defensionis appareret; Reualienses necessitate adacti extrema, Russis assiduè ad eorum portas excurrentibus, & non solùm pecora, sed ciues & incolas vrbe egressos abducentibus: ab ERICO Sueciæ rege vicino, pecuniam mutuam, &, si à Moscho vrbs obsideretur, auxilium & defensionem petiuerunt. Cùm autem Ericus, non esse pecuniam regno Sueciæ alijs mutuò dandam responderet: verùm si imperio & tutelæ ipsius se ciuitas Reualiensis subijceret, se non cupiditate proferendi fines sui regni, quod alioquin satis amplum haberet, sed Christiana charitate, ac vt Moschum vicinum, si ea vrbe potiretur, regno suo intolerabilem futurum, arceret; se patrocinium ac defensionem illius vrbis susceptuturum, omniaque priuilegia & immunitates antiquas vrbi relicturum esse polliceretur: Reualienses, re cum nobilitate vicina & ciuibus communicata, Magistro Liuoniæ iuramentum fidelitatis superiori anno præstitum renunciant, ac Erico Sueciæ regi, qui paulò ante patri Gostauo successerat, se subiecerunt.

GOSTAVVS enim Sueciæ Rex, sapiens, magnanimus, fortis & felix, qui Heroica virtute & fortuna regnum Sueciæ oppressum Christierni Daniæ regis tyrannide, ac propè exhaustum, in libertatem pristinam vindicarat, & legibus, iudicijs, præsidijs, & armis munitum, totos triginta octo annos sapienter & feliciter rexerat: tandem anno ætatis septuagesimo die Michaëlis, rebus humanis erat exemptus. Annum & diem obitus, Henricus Mollerus, vir & poëta optimus, hoc disticho expressit:

Vt LVX AngeLICæ fVLgeret saCra CohortI,
GostaVVs SVeonVM reX VIgIL, ara, perIt.

Epitaphium Gostaui idem Poëta scripsit:

Tristis ad hoc, summo prostrata dolore, sepulchrum Suecia lugubri fronte sinuq; iacet.
Et miserè laceratæ genas, lacerata capillos Effundit tales voce gemente sonos.
O dolor! ô lachrymæ! cecidit ter maxmus Heros: Heu cecinit regni firma columna mei!
Ille potens animi donis & corporis Heros, Gostaus meritò cui graue nomen erat.
Namq; DEI sceptrum, tutò quo nixa tot annos Sustinui variæ nubila sortis, erat.
Non sublime genus, non cor virtutibus ardens, Corporis hic amplum non memorabo decus.
Non sinit hæc memorare dolor: neq; viuere quenquam, Qui neget his illum præualuisse puto.
Iam breuiter, quibus ille viros excelluit omnes, Quattuor hæc tantùm me recitare iuuat.
Incolumis Suecones quòd libertate fruantur, Erepti laqueis seruitijq; iugo.
Quo rex iste ferox, diraq; tyrannide notus, Supprimere Arctoas instituebat opes.
Quodq; repurgatis ab iniquo crimine templis, Papa salutiferas, quo cumularat opes;
Nunc Suecas Oracla sonent diuina per oras, CHRISTVS vt ex Patris protulit illa sinu.
Quodq; ego Reginæ nunc ardua iura tueri, Nauigijs, opibus, robore, Marte queam.
Deniq; Suediaco quod sim de sanguine, Reges Atq; cohæredes post habitura Duces.
Hæc Gostaue Deus mihi te dedit auspice: maius Quid potuit cuiquam splendidiusq; dari?
Hic igitur tua membra quidem defuncta quiescunt, Inq; sinum mens est sancta reuersa Dei.
Sed, Rex diue, tuus, nullo violabis æuo, Floridior Lauri fronde, vigebit honos.

Natus 1533. Id. Decemb. 1535.

Coniuges tres habuit Gostauus I. Catharinam Magni Saxoniæ ducis filiam, matrem ERICI XIIII. quem in regni gubernatione patri hoc anno successisse dixi; biennio post natum Ericum defunctam. II. Margaritam, Erici Abrahami de Loholm, equitis aurati filiam, ex qua Iohannem III. Sueciæ regem præsentem, natum anno millesimo quingentesimo tricesimo septimo, die 21. Decemb. Magnum ducem OstGothiæ, nunc mente ægrum, millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, die Iacobi: CAROLUM Ducem Sudermanniæ, millesimo quingentesimo quinquagesimo, die 4. Octob. Catharinam (millesimo quingentesimo tricesimo nono, 6. Iunij) EZARDO Frisiæ orientalis principi, paulò ante patris obitum nuptam, (cuius Catharinæ filia Anna, hoc ipso mense Iulio, quo hæc annoto, cum electore Palatino Rheni LVDOICO Heidelbergæ nuptias celebrabat) a Ceciliam, Christophori

1583. a natum 1540.

phori Marchionis Badensis; ζ Annam Mariam, Georgij Iohannis principis Palatini ad Rhenum; η Sophiam Magni Saxoniæ ducis; δ Elisabetham, Christophori Megapolitani postea coniuges, Gostauus procreauit. III. Cathárinam, Gostaui gubernatoris VVesthgothiæ filiam, ex qua nullos liberos suscepit.

M. D. LX. 7. Nouem. ζ 1545. 19. Iunij. η 1547. 29. Octob. δ 1549. in Martio.

Philippus etiam citerioris Pomeraniæ dux, Georgij filius, Bogislai magni nepos, relictis quinq; filijs, Ioanne Friderico, Bogislao, Ernesto Ludoico, Casimiro & Barnimo, ex his terris decessit. Quem paulò post VVittebergæ, Philippus Melanthon, præceptor meus perpetua gratitudine colendus, & de ecclesia Dei, omniumque doctrinarum studijs præclare meritus sequebatur. cùm initio anni Pivs IIII. Rom. Pontifex post multorum mensium altercationes tandem electus, & coronatus esset, qui antea Ioannes Angelus Medicinus dicebatur, natione Mediolanensis, frater clari illius bellatoris, Ioannis Iacobi Medicini, marchionis Marignani à Carolo facti, cuius ductu, Senarum vrbs ex Galliæ regis faucibus erepta fuit. Quam victoriam adeptus paulò post Mediolani obijt.

19. April. 1555.

In Megapolitana ditione, cùm ante sexennium, in conuentu ordinum Ducatus prouinciali, principum æs alienum dissoluendum ordines recepissent, eaq; de causa in cæteris oppidis, accisæ frumenti, cereuisiæ, & alia onera prius inusitata, essent imposita: ciues Rostochienses, Consulem suum, qui conuentui vnà interfuerat, quòd sine senatus & communitatis mandato assensus esset, ab officio remouerant, & priuilegio exemptionis suo, alijsq; causis allegatis, huc vsq; contribuere recusarant. Tandem verò, cùm communium totius prouinciæ onerum partem sibi subeundam, & principum ac ordinum cæterorum animos non prorsus à se alienandos senatus iudicaret: octoginta sex millia aureorum, de principum debitis, præmissa solenni protestatione, de priuilegijs suis hoc actu non imminuendis, aut violandis, recepit; cùm principes, priuilegijs vrbis nihil præiudicatum aut derogatum iri hac spontanea contributione testarentur, &, colligendæ pecuniæ rationes, senatus ciuiumq; arbitrio liberas relinquerent. Id officium principibus præstitum, omnibus periculis & molestijs, quas toto iam sexennio ciuitas sustinuerat, finem impositurum esse sperabatur. Verùm id intestinæ inter ciues & senatum dissensionis, ac motuum ciuilium, & tristissimarum calamitatum proximis annis secutarum, occasio & seminarium fuit. Cùm enim de medijs conficiendæ pecuniæ, inter senatum ac ciues deliberaretur: & senatus nihil in ærario pecuniæ, imò Rempubl. triginta millium aureorum ære alieno, tempore belli Danici conflato, oneratam esse ostenderet: & accisam cereuisiæ, quam in vrbe caupones venderent, aliaque tolerabilia media institueret: Ciues, accisæ, quam semel receptam non amplius abolitum iri metuebant, nomen horrentes, libertatem à maioribus traditam, cuius pars præcipua Immunitas ab accisis esset, sibi conseruari, & media colligendæ pecuniæ, quod non communi ciuium consilio & assensu comprobata essent, aboleri flagitant. Cumque nihil superesse in ærario senatus affirmaret: rationes administratæ à senatu pecuniæ publicæ, ac redituum vrbis omnium, à multis annis flagitant. Et quia ex publico ciuitatis ærario concionatoribus quibusdam stipendia solui intelligebant; de bonis ecclesiasticis etiam inquirunt, eaque restitui ecclesijs, & ad ministrorum ecclesiæ stipendia conuerti petunt. Pagos etiam, quos ciuitas habebat, & prædia rustica vtilius coli, vt plus inde ad communem Reipub. fiscum commodi rediret; & Hospitalium S. Georgij & S. Spiritus rusticos, quorum seruitijs nunc soli consules fruerentur, ad communem totius vrbis vtilitatem transferri postulant. deniq; multa alia, publici boni, vt loquebantur, causa mouebant: quæ vt obtinere commodius & exequi apud senatum possent, sexaginta ciues ex tota communitate, vi plebisciti cuiusdam veteris, anno millesimo quadringentesimo vicesimo septimo confirmati, deligunt, qui cum senatu hæc negocia ad publicum bonum pertinentia administrarent. Hi anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo demum à senatu recepti, negotia à se instituta triennio sequenti vrserunt, donec princeps Ioannes Albertus cum exercitu in vrbem à Consulibus quibusdam & Syndico inuocatus, Antisenatum illum aboleuit, vt suo loco exponam.

1554. 1535. 1536.

M. D. LX. In ſuperiore Saxonia, ALBERTUS comes Mansfeldenſis, qui inter varias fortunæ vices amplius ſexaginta annis patriæ præfuerat, Luthero carus, ideoque poſtillæ ſuæ eccleſiaſticæ inſcriptione ab eo honoratus, anno ætatis octuageſimo ex inquietæ huius & ærumnoſæ vitæ miſerijs euocatus eſt. Seriem familiæ comitum Mansfeldenſium, & nomina filiorum Alberti ſuperiùs annotaui. Eodem anno, Andreas Doria, Genuenſis, peritia rei naualis omnibus ſuæ ætatis ducibus antecellens, Neptunus alter, rebus maximis bello ac pace geſtis, & libertate firma patriæ ante triginta duos annos reſtituta, tandem ætatis anno nonageſimo tertio, Menſe Nouembri, terras reliquit. Quem nonis Decembris Franciſcus II. Galliæ rex, ſeptendecim annorum adoleſcens, ſecutus eſt, cùm Galliæ comitia magna, ad componendum Reipublicæ ſtatum perturbatiſſimum, gliſcentibus paſſim diſſidijs & tumultibus, ex Religionis cauſa ortis, & ære alieno, quod ſuperiore bello Henricus contraxerat, in immenſum excreſcente, Aureliæ celebranda indixiſſet. Dux Medinæ cœli, Siciliæ præſes, in Meninge inſula, Africæ ad Syrtes obiecta, quam hodie Zerbi, fortè à vicinis Syrtibus nominant; arcem firmam Philippalcazer munire cœpit: eique adhuc imperfectæ Aluarum Sandam cum præſidio ſex millium militum præfecit. Sed BaſſaPial, Turcicæ claſſis præfectus, paulò poſt, cùm Hiſpanam claſſem Tripolin obſidentem ex improuiſo oppreſſam profligaſſet; arcem Meningis obſeſſam, auxilijs nouis & commeatu deſtitutam, menſe Iulio cepit, & in triſtiſſimam ſeruitutem tot millia Chriſtianorum abduxit. Dux Medinenſis, arrepta fuga, cum Ioanne Andrea Doria, Meliten euaſit. De regis Feſani, & octoginta millium Mahometanorum conuerſione ad Chriſtianam religionem, nihil fide dignum cognoui. Scotica anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſeptimo recitabo. In Saxonia, Franciſcus Burcardus Vinarienſis, initio bonarum literarum in Academia VVitebergenſi lector, deinde Electoris Saxoniæ Ioannis Friderici, & fœderis Euangeli vicecancellarius: cùm ex poſtrema legatione Anglica, quam ad Eliſabetham virginem, nuper regio ſolio potitam, Ioannis Friderici medij, Ducis Saxoniæ iuſſu, ſuſceperat, domum redijſſet, in μαρασμὸν lethalem incidit, quâ tandem anno ætatis quinquageſimo ſexto extinctus eſt. CHRISTIANUS Saxoniæ dux, AUGUSTI electoris filius, 4. Calend. Nouembris natus eſt.

5. Martij. — 1532. — 1560. — 21. Maij. — 25. Ianuar.

M. D. LXI. 20. Ianuar. ANNO ineunte, Naoburgi ad ripam Salæ, conuenerunt principes Auguſtanæ confeſſionis doctrinam profitentes; FRIDERICUS comes Palatinus Rheni elector, Auguſtus Dux Saxoniæ elector, Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, VVolffgangus comes Palatinus Rheni, Erneſtus & Philippus Brunſuicenſes duces, VLRICUS dux Megapolitanus, Chriſtphorus dux VVirtebergenſis, Carolus marchio Badenſis, Erneſtus princeps Hennebergenſis, Guntherus Suartzburgenſis, & legati principum Ioachimi II. electoris, & Ioannis ac Georgij Friderici, marchionum Brandeburgenſium: Ioannis Alberti ducis Megapolitani; Barnimi & Ioannis Friderici ducum Pomeraniæ, Philippi Landgrauij Heſſorum (qui paulò poſt ipſe aduenit:) Adolphi ducis Holſatiæ; VVolffgangi & cæterorum principum in Anhald. Rex Daniæ Fridericus II. & principes Lunæburgenſes literas tantùm, teſtes ſuæ erga cæteros principes beneuolentiæ & ſtudij coniunctionis cum ipſis tuendæ, miſerunt. Durauit autem totas ferè tres hebdomadas principum conuentus, in quo, etſi ſingulorum dierum Deliberationes & actiones præcipuas præſens annotaui: tamen duo ſumma negociorum, ob quæ inſtitutus fuit conuentus, capita ſolum recenſebo. Primò, de Auguſtana confeſſione, ab omnibus principibus, qui puriorem Euangelij doctrinam amplexi ſunt, communi ſubſcriptione denuò renouanda & confirmanda: deinde, de Concilio, quod Pontifex Tridenti continuandum indixerat, an à principibus Auguſtanæ confeſſioni adiunctis adiri vel recuſari deberet? Occaſiones earum deliberationum, præter indictionem Synodi pontificiam, hæ fuerunt: In Pace Religionis, Auguſtæ, communi ordinum Imperij conſenſu recens ſancita, expreſſè conſtitutum erat, vt ex illis, qui à Pontificia religione diſceſſerant, ij tantùm pacis beneficio fruerentur, qui confeſſionis Auguſtæ, anno milleſimo quingenteſimo triceſimo Carolo V. exhibitæ doctrinam profitentur. Obiecerant autem

25. Ianuar. — 1555. — 1559.

autem pontificij his principibus in comitijs proximis, & in publicis scriptis; eos Augustanam non Confessionem sed confusionem sequi, & nullos ferè confessionem veram retinere, aut quæ illa sit scire, cùm tanta editionum confessionis Augustanæ dissimilium diuersitas & inter se discrepantia sit: & Cinglianos, iam inde à primùm exhibita confessione ab his ecclesijs semper exclusos, & alias sectas, in confutatione ducum Saxoniæ iuniorum, qnod cum Augustana confessione pugnarent, reiectas, in colloquio VVormatiæ damnare plerique recusarint: ideoque turpis discessio à cæteris eiusdem confessionis socijs facta sit. Præterea ex publicis Theologorum de singulis ferè confessionis illius articulis inter se altercantium libellis apparere, nullam confessionis & doctrinæ eorum certitudinem esse. Has obiectiones vt refutarent principes, earumque occasiones Pontificijs deinceps adimerent, visum fuit expedire, vt electores & principes, confessionem hanc amplectentes, ipsi conuenirent, & vnam certam confessionis Augustanæ formulam, Imperatori Carolo V. anno millesimo quingentesimo tricesimo exhibitam, deligerent, comprobarent, & de nouo subscriberent, quam & Cæsareæ Maiestati, quæ Pontificiorum accusationibus non leuiter turbata erat, sui purgandi causa mitterent, & in futuro concilio, quod pontificia pars tum moliebatur, vnam, certam, consentientem & constantem confessionem, omnium harum ecclesiarum nomine proponerent: ne, si vnusquisque singularem confessionem seorsim exhiberet, maiori ludibrio ecclesiæ nostræ exponerentur. Post longam igitur sex aut septem dierum, de diuersis & inter se dissimilibus Augustanæ confessionis editionibus collocutionem, & exemplarium, quæ in ipso conuentu Augustano, manu Georgij Spalatini, & Ioannis Brentij scripta, dux Saxoniæ & VVirtebergensis, planè inter se, & cum prima editione VVittebergensi, paucis exceptis verbis, congruentia habebant, & aliorum diuersis annis expressorum collationem: etsi Palatinus & Saxo electores, recentiorem editionem, quæ non rebus ipsis, sed verborum copia tantùm ac explicationis perspicuitate & dexteritate à priori differret, & in plurimorum manibus esset, retineri volebant: tamen, cùm alij principes omnes, & omnium absentium legati, primos Confessionis articulos, eâdem verborum forma, sicut Imperatori Carolo V. Augustæ exhibiti essent, subscribendos esse censerent: tandem electores etiam hac conditione assensi sunt, vt Præfatio noua addatur, in qua, posterior quoque illa editio Confessionis & Apologiæ, tanquam cum prima consentiens comprobetur, & loca quædam primæ Confessionis & Apologiæ ad Transsubstantiationem alludentia, item de Processione & circumgestatione sacramenti omittenda, quia diuisio sacramenti non congruat cum institutione Christi; de Missa non abolita, & similes declarentur. Electores etiam, Confessionis Saxonicarū ecclesiarum & Francofordiensis Recessus mentionem in proœmio faciendam censuerunt. Sed cùm Saxoniæ dux & alij Smalcaldicos potius articulos repetendos vrgerent, nullum ex his præfationi insertum est. Præfationem à duorum electorum consiliarijs Cracouio & Ehemio delineatam, & in senatu principum lectam, plerique probarunt, paucis alijs, & in his Ioanne Friderico Saxone excepto, Qui non posse se Præfationi, & communi subscriptioni, cum ijs, qui errores & sectas cum verbo Dei & Augustana Confessione pugnantes fouerent, sine negatione primæ tabulæ & octaui mandati diuini, assentiri ostendit: Nisi de articulis controuersis, ac in primis de cœna Domini, disertè se declarent elector Palatinus (qui recens Tilemannum Heshusium, pro Lutheri sententia propugnantem, Heidelbergá dimiserat) & alij principes: & errores à nostris ecclesijs ante reiectos, ac in primis sacramentarium, nominatim ac in specie testentur se improbare. Deinde etiā in præfatione, falso seu fuco Rethorico iactitari, nulla esse in ecclesijs nostris dissidia, cùm omnium oculis & auribus ea subiecta sint. Ideo duos illos paragraphos omitti debere, ne à nobis ipsis arma Papistis præbeantur, quibus nos vanitatis & mendacij conuincant. Tertiò, confessionem non anno quadragesimo editam, quæ in multis locis mutata esset: sed omniū primò scriptam, & millesimo quingentesimo tricesimo primo excusam, retineri petiuit. Postremo, Smalcaldicos etiā articu-

Margin: M. D. LXI. 1559. — 30. Ianuar. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50

M. D. LXI. articulos, veluti declarationem Augustanæ Confessionis, in præfatione allegari denuo vrsit. Cùm autem cæteri principes hortarentur Saxonem, ne hunc consensum principum & coniunctionem, ad refutandos & reprimendos communes hostes necessariam turbaret; deliberandi spacium sumsit: ac sententiam suam de re tota scripto comprehensam senatui principum exhibuit. Cumque nihil se obtinere videret, postridie discessit. 3. Februar.

Venerant Naoburgum Pontificis Pij IIII. legati, Zacharias Delphinus, & Ioannes Franciscus Commendunus, episcopi: eademque die vrbem ingressi erant, Cæsaris Ferdinandi nomine, Otto Comes in Eberstein, Felix Bogislaus baro in Hassenstein, & Georgius Mehla regni Boiemiæ vicecancellarius, qui postridie in senatu principum auditi, nomine Imperatoris hortati sunt principes, vt ad synodum Tridenti indictam & legitimè celebrandam veniant, vt huic pernicioso religionis dissidio & consecutis inde calamitatibus Germaniæ, finis salutaris tandem imponatur. Quibus post aliquot dierum deliberationes respondent Principes: se inuictissimo Cæsari pro pia sollicitudine & amore erga Rempublicam & ipsos reuerenter gratias agere. Quod autem ad concilium à pontifice indictum attinet, se non recusare liberum, Christianum & vniuersale concilium, in quo, non Papa, sed verbum Dei iudex sit, & episcopis iuramenta remittantur, & ordinibus Augustanæ Confessionis, voces decisiuæ concedantur. Sed animaduertere se, Pontificem Romanum indixisse concilium Tridenti continuandum, & suis tantùm iuratis episcopis potestatem dicendæ sententiæ concedere. Quod ipsi semper antea in conuentibus Imperij iniquissimum esse protestati sint. Hac de re reuerenter se Imperatorem monere voluisse, sed integrè respondere hoc tempore non posse. Quia hæc causa non ad Principes tantùm, qui Naoburgi conuenissent, sed ad plurimos alios ordines Augustanæ confessioni adiunctos, pertineret; & absentium Principum legati, nulla de mittendis ad concilium legatis specialia mandata haberent. Orare igitur se, vt Cæsar in hoc responso clementer adquiescat, & Passauiensem Recessum & pacem Religioni datam constanter tueatur. Cùm Cæsareis legatis responsum de concilio iam traditum esset: Pontificij etiam nuncij auditi sunt, Qui de summi Pontificis Pij IIII. laudibus & pia sollicitudine pro ecclesia Christi præfati, narrabant, eum ad exstirpandas hæreses & sectas, ex quibus tot ferè religiones, quot homines; tot euangelia, quot Doctores extitissent, Concilium Tridenti indixisse, in quo omnia fraternæ caritatis plena fore, omnes benignè ac plenè auditum iri, & liberrimas sententias & suffragia pollicebantur. Itaq; inuitabant Principes, vt ad concilium Tridenti indictum, suos cum plenis mandatis mitterent, & restitutionem concordiæ in religione & pacis publicæ iuuarent. Exhibuerunt etiam legati pontificij singulis principibus Breuia Pontificis, cum hac inscriptione: Dilecto filio, nobili viro N. Duci N. quæ omnia non resignata in hospitium pontificiorum remissa sunt. 5. Febr.

In deliberationibus principum de concilio Tridenti rursus indicto, aliqui simpliciter id recusandum: alij verò legatos eò à singulis statibus mittendos esse censuerunt, per quos se ad reddendam, in Synodo libera & Christiana, Fidei suæ rationem principes offerant, & accusationem Pontificis grauiter & eruditè taxantem impia dogmata, hæreses & scelera pontificum exhibeant, & coràm ibi vsitatas exceptiones & recusationes, de partialibus iudicibus, de iniquitate processus, loco incommodo, opponant. Hoc consilium apud exteras nationes profuturum esse nostris iudicabant, quæ cum intelligerent, nostros non defugere synodi dijudicationem, sed ardentibus eam votis expetere, minus alienæ à nostris ecclesijs futuræ essent. Tandem verò conclusum est, vt Erfordiæ, die 22. Aprilis, aliquot electorum ac principum consiliarij & theologi conueniant, qui neruosum & integrũ de concilio responsum, collatis sententijs conficiant, quod in comitijs proximis, communi horum statuum nomine, exhiberi possit. Ad Ioannem Fridericum etiam Saxoniæ ducem legatos destinarunt, qui exponerent, nihil magis electores & principes cæteros optasse, quàm ipsum ad finem conuentus Naoburgi permanere. Cùm autem excusa- 6. Februar.

excusationem ipsius de discessu acceperint, significare se ipsi, subscriptionem Augustanæ Confessionis, propter quam indictus esset ille conuentus, à se decretam esse. Et in Præfatione additam esse αὐθεντίαν de cœna Domini, quam Celsitudo ipsius desiderasset. Ideo se petere, vt vnà subscribat. Sin verò nolit subscribere, petere se, vt clamores suorum Theologorum reprimat, ne Naoburgensis illius conuentus Acta, vt antea Francofurdiensem recessum, Samariticum Interim nominent, aut publicis scriptis criminentur: Alioquin se vicissim, & innocentiam suam, & conuentus illius historiam & originem primam declaraturos esse, & facturos cætera, quæ causæ huius magnitudo & necessitas postularet. Postremo conuentus die, Pontificijs etiam legatis manè responsum est, Electores & principes nullam Papæ iurisdictionem agnoscere, neque opus esse, vt de sua voluntate in adeundo concilio, cuius dirigendi aut indicendi potestatem ipse non habeat, Papæ respondeant; Sed clementissimo Domino suo Imperatori Ferdinando reuerenter se sententiam suam exposuisse. Deferre autem se ipsis Legatis, vt viris nobilibus & doctis, sua officia: ac nisi Papæ legati essent, plura beneuolentiæ officia principes ipsis exhibituros fuisse. Sic dimissi à principibus Naoburgo legati pontificij, Zacharias Delphinus & Franciscus Commendunus, cum interprete Casparo à Schoneich, cuius pater, nobilis Silesius, multos annos Ducum Megapolitanorum Henrici & Alberti Cancellarius fuerat, per Saxoniam progressi, Lubecam venerunt. vbi apud Canonicos sumpto hospitio, ad Fridericum Daniæ regem mittunt, liberam & securam in Daniæ regnum accedendi, & mandata, quæ à Romano pontifice ad regiam ipsius Maiestatem haberent, exponendi facultatem flagitantes. Cùm autem Rex, nihil patri suo regi Christiano, aut sibi cum Papa Romano negocij vnquam fuisse, nec se mandata, quæ haberent, cognoscendi cupidum esse, ideoque nec salui conductus literas mittere, respondisset; re infecta ad Papam redierunt.

Dum Naoburgi electorum & principum Germaniæ conuentus de religione agitur; in GALLIA etiam, comitia Aureliæ celebrata sunt, in quibus PAX aliqua reformatam religionem amplexis concessa, & captiui religionis causa, in corporum & bonorum libertatem, toto regno restituti, seuereque prohibitum est, ne factionum odiosis vocabulis Papæorum & Hugenotorum, alijsue contumelijs, occasio maioribus dissidijs & tumultibus præberetur. & sequenti autumno, colloquium Possiaci proximè Sangermanum, præsente Rege, Regina, & regij sanguinis principibus, inter episcopos Galliæ circiter quinquaginta, quorum Cardinalis Lotharingius præcipuus erat, & reformatæ religionis ministros, Martyrem, Bezam, Marloratum & alios institutum: sed sine vlla spe concordiæ abruptum, & tamen paulò post, Edictum Regis, quo liberum reformatæ religionis exercitium, non in templis vrbium, sed suburbijs certis & agris permittitur, secutum est. HVGENOTORUM nomen, superiore anno in Gallia primùm Turoni ad Ligerim extitisse ferunt: vbi ad portam regis Hugonis, conuenticula habentes religionis reformatæ homines, Hugenoti à ciuibus appellati sint.

1562. 17. Ianuar.

HVGENOTI vnde.

In Saxonia, Mauricij electoris Saxoniæ filia, Anna, VVilelmo principi Auraniæ, VVilelmi comitis Nassauiæ filio, in Gallia & Belgico ditiones amplas gubernanti, & regis Hispaniæ duci præcipuo, Lipsiæ, præsente electore AVGVSTO, sponsæ patruo, Vlrico Megapolitano, & alijs multis principibus tradita est. paulò post secutæ sunt, VVILELMI ducis Lunæburgensis, Ernesti filij, cum Dorothea, Daniæ regis Christiani III. filia, nuptiæ. Quas Fridericus Daniæ rex sponsæ frater, Regina mater, Christiani III. vidua, elector Saxoniæ AVGVSTVS, Ernestus & VVolffgangus, duces Brunsuicenses, Ioannes Albertus & Vlricus, duces Megapolitani,& aliquot alij principes & comites, & in his Ioannes Philippus Rheingrauius, præsentia sua cohonestarunt. Rheingrauius Daniæ regem Flensburgum vsq; comitatus est, vbi Domini sui Caroli Galliæ regis nomine, in ordinem equitum S. Michaëlis, collatis illius insignibus, Danum recepit.

EBERHARDUS, Lunæburgi ad D. Michaëlem Abbas, intercessione Friderici Daniæ regis,& Adolphi Holsatiæ ducis, Episcopus Lubecæ,viuente adhuc Ioanne Tideman-

M. D. LXI. Tidemanno, sed intra secundum mensem defuncto, designatur. natus ex nobili veteris Saxoniæ familia ab Holle, cuius antiquissima sedes in comitatu VVoldenburg, quem nunc Duces Brunsuicenses tenent, arx Holla fuit. quam, ante trecentos annos quidam illius familiæ cum comite inimicitias capitales exercens, cùm in conflictu propè Grabsdorff comitem interfecisset, iterum captus, pro sui liberatione, vnà cum centum & quinquaginta subditis, cedere comitis hæredi coactus est. Postea igitur in ditione Mindensi & Schavvenburgensi sedes fixit, vbi in veteri cœnobio Cistertiensi, Locca, sepulturæ locum posteri habuerunt. ex quibus tum alij virtute & fortitudine bellica clari Duces, tùm verò nostra ætate Georgius ab Holle, Eberhardi sobrinus, multis regibus & principibus, ob rei militaris peritiam & virtutem ac fidem carus, floruit. Quem his ipsis diebus, cùm Eberhardus episcopus Lubecæ electus est, Fridericus II. Daniæ rex, bellum aduersus Sueciæ regem Ericum, consobrinum suum meditans, Segebergam vnà cùm Gunthero comite à Svvartzburg, & Hilmero à Munchausen euocatum, stipendio annuo conduxit.

Holliæ familiæ partem adscribo.

Ioannes ab Holle
- Conradus
  - Rodolphus.
    - GEORGIVS ab Holle, dux belli clarus, filias tantùm reliquit.
- Ioannes
  - Ioannes
    - IOANNES dux belli.
      - Otto Eberhard.
      - Idel Ernst.
    - EBERHARDUS episcopus Lubecensis & Verdensis.
  - Herbortus Abbas Lunæburgensis.
- Ientz.
  - Iodocus
    - Ascanius.

Cùm autem primus gradus ad dignitates superiores Eberardo, Præsulatus cœnobij D. Michaëlis in vrbe Lunæburga, quem à patruo Herborto velut per manus accepit, extiterit; breuem nobilissimi illius collegij Abbatum seriem intexam.

971. Quod Hermannus Billingus Saxoniæ dux, ab Ottone I. creatus, primùm fundauit, & arci suæ, in monte, vrbi Lunæburgo imminente, adiunxit. Deinde occupata

1371. per ciues arce, ædificia in monte omnia destructa & diruta, & monasterio ad montis radicem in vrbe locus attributus est, Linderinus primus Abbas ex cœnobio S. Pantaleonis Coloniâ euocatus fuit. Hunc secuti sunt Bruno, Berdagus, Riccasus, Hermannus dux Lunæburgensis, Albuinus, Bertericus dux Saxoniæ, Azicco, Bertholdus, Riccerus, Heldagus, Marquardus, Burcardus, Hermannus, Anno, Ioannes, Hatto, Ditericus, Ludouicus comes à VVoldenberg 20. Ludolphus comes ab Hoia, Thomas comes Lippiensis, VVernerus, Othranus à Bartfelt obijt millesimo trecentesimo quadragesimo septimo, Vlricus ab Ilten ⊕ 1360. Daniel ab Hokorp 1368. Ioannes 1371. VVernerus Grote 1384. Vlricus à Barefeld 1423. Boldevvinus à VVendem 1441. Ludolphus ab Hitzaker 1477. Albertus à Bauenden 1486. VVernerus de Dageforda 1504. Baldevvinus Marenholt 1532. Herbordus ab Holle, sinceram Euangelij doctrinam amplexus, pastorem rectè docentem, & Scholam ad S.

1534. Michaëlem instituit, & cantiones ad normam verbi diuini emendauit, ⊕ 1555. Eberhardus ab Holle, anno 1561. ad episcopi Lubecensis, & postea Verdensis dignitatem euectus. Michaële Sidonio, Mersburgensi episcopo, ætatis anno quinquagesimo quinto rebus humanis exempto, ALEXANDER dux Saxoniæ, Augusti electoris filius, à collegio postulatus est.

In Suecia, ERICI XIIII. regis coronationi, dies 29. Iunij destinata erat. *IVnIVs Vt PetrI & PaVLI sVa festa sVbIret, VeLat ErICe CapVt SVeCa Corona tVVM.* Sed Coronam Regni, die 25. Iulij primùm, ceremonia solenni accepit. ad quam omnium littoris Balthici vrbium legati profecti, priuilegiorum, quæ in Suecia negotiantes harum vrbium ciues à maioribus tradita accepissent, confirmationem petiuerunt. Reualiam verò Liuoniæ vrbem, quæ patrocinio & tutelæ regis se totam subiecerat, non literis solùm petitis, sed pecunia etiam ampla, & commeatu, milite tormen-

tormentis, omniq́ue instrumento bellico, Rex liberalius, quàm in prima receptione promiserat, adiuuit. Pacem cum Moscho, à patre Gostauo initam, & multis annis conseruatam, deinceps etiam continuari, & Reualienses in ea simul comprehendi, à Moscho petebat. Sed Moschus, Reualiam ab Erico in patrocinium receptam, & nouas conditiones à patre Gostauo non petitas, Paci adiungi, ægerrimè ferens, vix biennij inducias concessit. Interea Nicolaus Christierni, Suecicus Reualiæ præfectus, cœnobium Padis (quod ad Magni Holsatiæ ducis diœcesin pertinere hic contendebat) & sequenti anno oppidum Parnou, & arcem VVittenstein, Poloniæ regi subiectam, vi occupauit. Ita Poloniæ regem quoq; vnà cum Dano, cuius frater Magnus totam Osiliensem & Reualiensem diœcesin sibi vendicabat, Liuoniæ occasione aduersus se irritauit. Cumq́; Lubecensibus & cæteris Naruicam nauigationem prohibere, ademptis aliquoties nauibus, eosq́; cogere vellet, vt Reualiam, non Naruam, merces suas deferrent, nec ablata restitueret, hos etiam sibi hostes reddit. Quæ multorum offensiones & odia in apertum tandem & diuturnum aduersus Suecos bellum eruperunt.

M. D. LXI.

POLONIÆ rex, ad cuius patrocinium & tutelam, Magistrum ordinis Liuoniæ, & archiepiscopum Rigensem, ac Nobilitatem illis subiectam confugisse diximus, cùm distractiones Liuoniæ intestinas, varias & multiplices, & vrbem Reualiam cum tota vicinia SVECO se subiecisse, aliquot etiam prouincias, à Magno Holsatiæ duce teneri cerneret; non amplius teneri prioribus pactis de defensione, cum magistro ordinis & Archiepiscopo initis, multò minus conatum defensionis aliquem aduersus Moschos suscipere voluit, nisi Archiepiscopus & Magister ordinis, cum omnibus subditis suis, se regno Poloniæ & Lithuaniæ penitus subderent, & solenni subiectionis iuramento deuincirent. Cùm igitur Archiepiscopus & magister ordinis, ab Imperio Romano, cuius auxilium & opem assiduis legationibus supplices implorauerant, se planè desertos iudicarent; & ingentia Liuoniæ, iam magna ex parte à Moscho & alijs occupatæ & vastatæ, vulnera remedium præsens flagitarent: extrema coacti necessitate, vt reliquas adhuc Liuoniæ prouincias, ne in Moschi potestatem peruenirent, nomini & Religioni Christianæ conseruarent; conditionem subiectionis à Rege Poloniæ flagitatam subire coacti sunt. Quare post multorum mensium tractationes, tandem Rex, Nicolaum Radzeuilum, principem Lithuanum in Olica & Nischevvitz, Palatinum Vilnensem, cum plenis mandatis in Liuoniam misit, vt executioni transacta daret, & permissas sibi ab ordinis Magistro arces, prouincias, documenta & literas acciperet, & à Rigensi ciuitate, iuramentum fidelitatis, nomine Regis Poloniæ exigeret.

Promiserant autem Rigenses subiectionem regno Poloniæ & magno Ducatui Lithuaniæ, accepta à Radzeuilo (cui rex plenissima mandata dederat) cautione, qua pollicebatur Rex, se ciuitatem Rigensem, iuramento quo Cæsari & Imperio deuicta erat, sine vllo ciuitatis incommodo, liberare: & aduersus Moschum & quoscunque alios hostes defendere; & religionem præsentem, ac Priuilegia integra & illibata tueri velle. Quod si ordines regni Poloniæ, subiectionem his conditionibus factam non reciperent, vt nec magno Ducatui Lithuaniæ vniti essent, & econtra, orto inter regem aut regnum Poloniæ & Lithuaniæ dissidio aut bello, ciuitas Rigensis neutris se adiungere, vel opem ferre teneatur. Quod si præsente rege mortuo, Poloni & Lithuani, duos reges crearent, liberum ciuitati Rigensi sit, vel ad Poloniæ regem solum, vel Lithuanum solum, vel neutrum, sed alium principem Christianum, cuius se tutelæ committat, applicare.

Verùm hanc conditionem subiectionis, Senatus regni Poloniæ comprobare semper recusauit, & rex Stephanus, à Reipublicæ legatis, de ea confirmanda sæpè rogatus, respondit, malle se ciuitatem Rigensem non subiectam habere, quàm his conditionibus Radzeuilianis in ditionem accipere.

Cùm autem insignis hæc summi magistratus Liuoniæ mutatio, qua ratione, & quibus conditionibus facta, & Ducatus Curlandiæ nouus erectus, & Trans Dunana prouincia Poloniæ regi concessa sit, literis Prouisionis Illustrissimo Curlan-

M.D.LXI diæ Duci à rege Poloniæ eo tempore datis, & priuilegijs Liuonicæ Nobilitatis à rege confirmatis, explicetur; operæpretium fortassè esset, exempla illa literarum hoc loco adiungere.

SIGISMVNDVS *Augustus, Dei gratia, Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, &c. Significamus præsentibus literis nostris, vniuersis & singulis, quorum interest. Cùm terra Liuoniæ nobis, ex parte magni Ducatus nostri Lithuaniæ, & vicinitate, & multis partim antiquis, partim nouis pactis & fœderibus deuincta & consociata, iam ab aliquot annis immanissimi hostis Moschi crudelibus armis, incendijs & vastationibus propemodum funditus euersa ac desolata esset, ita vt extrema quæq; illi imminerent, nec quicquam certius esset, quàm quòd ad primam quamq; incursionem illius præpotentis hostis, illud, quod reliquum, tam in Diœcesi Rigensi, quam in terris Magistri Ordinis Teutonici fuerat, similibus cladibus excinderetur, & in durissimam seruitutem hostilem veniret. Quemadmodum iam magna pars, propter multarum ciuitatum, arcium, propugnaculorum amissionem venerat, & ob maximam in omnes partes depopulationem, vastitatemq; ferro atq; igni in ea allatam, & propter quotidianas incursiones, magnumq; hostis ad eius reliquias occupandas apparatum, ad eam angustiam & difficultatem ordines illius redacti essent, vt nequaquam opibus, viribusq; proprijs statum suum defendere, atq; se à seruitute & crudelitate hostili tueri ac vindicare possent. Ideo Illustrissimus & Magnificus Dominus Gothardus, Equestris ordinis Teutonici in Liuonia Magister, Nobilitas, ciuitates, statusq; & ordines illius vniuersi, dum & omnia domestica consilia sua conuulsa, & se ab aliorum præsidijs, præsertim Sacræ Cæsareæ Maiestatis, & statuum Romani Imperij destitutos animaduerterent, à vicino etiam rege Sueciæ terra mariq; peterentur; tam suo, quàm ciuitatum aliorumq; ordinum Liuoniæ, ad dictum Magistrum spectantium, nomine, crebris internuncijs & literis præsentem calamitatem & grauissimum periculum nobis exposuissent, multisq; precibus opem & auxilium nostrum implorassent.*

Nos & commiseratione afflictissimæ prouinciæ, & amore totius Reipub. adducti, & ne barbarus hostis latius pro sua libidine in populo grassaretur, dedimus negotium Illustrissimo principi, Domino Nicolao Ratzivvill, Duci in Olika & Nischevvitz, Palatino Vilnensi, &c. vt iterum in Liuoniam properaret, & primo quoq; Rigam peteret, ibiq; tam cum ipso Magistro, quàm cum illius ordinibus ac ciuitatibus, de memorata prouinciæ defensionis ratione tractaret. Cumq; in illis tractatibus ab omnibus perspiceretur, nisi communibus viribus tàm Polonorum quàm Lithuanorum defensio suscipiatur, non posse potentiam hostilem reprimi: Polonorum verò auxilia, nisi deditio quoq; ad regnum Poloniæ, non solum magnum Ducatum Lithuaniæ fiat, nequaquam adduci posse: Tandem ad hunc extremum casum, ita vt fit in rebus desperatis & præsenti periculo expositis, deuentum est, vt de facienda deditione statuerent, eoq; nomine communis profectio, tàm ab ipso Principe prænominato, quàm ab ordinum ac ciuitatum nuncijs, ad nos susciperetur.

Sed quia prædicto principe, aliorumq; ordinum ac ciuitatum nuncijs ad nos Vilnam venientibus, & subiectionem certis conditionibus nobis, regno Poloniæ, Magno ducatui Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Massouiæ, Samogitiæq;, cæterisq; ditionibus nostris profitentibus, Senatus Poloniæ copiam tunc non habebamus, sine quo subiectio ipsa, ex parte regni, ritè atq; commodè peragi non posit, necessario huius rei tractationem in nostram in Poloniam profectionem, ex parte regni reijcere nos oportuit. Ne verò interea, dum hæc ad senatores & ordines regni nostri perferuntur, atq; ibi ab eisdem ordinibus approbantur, multis modis afflicta Liuonia, vel in spe dubia, vel ancipiti statu rerum suarum, vel etiam ope destituta, & extremæ depopulationi hostili exposita relinquatur; indeq; mutata voluntate, vel seruitutem tyrannicam, vel alias quantumuis iniquas conditiones subire cogatur, sed vt & illi de indubitata ope & præsidio nostro, & nos vicissim de constanti fide & voluntate eorum certi simus:

Ita tandem post varios multosq; tractatus hoc tempore inter nos & prædictum principem, aliorumq; ordinum ac ciuitatum nuncios, conuentum est, vt ipsa Liuonia ex nunc nobis, vt regi Poloniæ, magno Duci Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Massouiæ, Samogitiæ Domino

Domino ac heredi, subiecta sit & maneat, dum certi aliquid de approbatione procerum Regni retulerimus.

Quandoquidem verò hoc negocium ad regni conuentum proximè in Masouia futurum, & ad Status & Ordines regni reiecimus, In eo quidem conuentu sanctè promisimus, & authoritate harum literarum promittimus, vt à Senatoribus cæterisq; Ordinibus Regni nostri in Polonia, professa subiectio tàm Principis prædicti, quàm subiectorum suorum in commune seu coniunctim cum Regno, Ducatu Lithuaniæ, & cæteris dominijs recipiatur & approbetur, iuxta tractatus hîc nobiscum initos, Vtq; interea Liuonia à nobis totis viribus regni, Magni Ducatus Lithuaniæ cum omnibus adiunctis ditionibus nostris, 10 *tàm aduersus Moschos, quàm aduersus omnes alios hostile aliquid illi molientes defendatur & propugnetur, & ciuitates arcesq; amissa armis repetantur. Si verò præter spem nostram, status regni nostri Poloniæ in subiectionem istam consentire, & ita Liuoniam, coniunctis viribus, prout conditiones prænominatæ ferant, defendere nollent; Liuonia verò à solis proceribus Lithuaniæ ad modum præscriptum defensa fuerit, ex tunc, pro vt ex nunc, Magno huic Lithuaniæ Ducatui incorporata, illiq; vnita esse censeatur.*

Conditiones subiectionis. I. Ne mutatio Domini Liuonis damno sit apud Cæsarem & Imperium.

Cum autem in conditionibus subiectionis illud inter cætera contineatur, quod tam prædictus Princeps, quàm subditi & ciuitates sibi à nobis caueri postularint, Ne deditio & subiectio illa, quàm nobis, vt Regi Poloniæ, Magno Ducatui Lithuaniæ, aliarumq; ditionum nostrarum, extremis casibus & periculis adducti obtulerunt, apud Cæsaream Maie- 20 *statem aliosq; Imperij Ordines Germaniæ, illis damno & fraudi sit; bona fide spondemus & recipimus, Nos interea, donec cum Senatoribus quoq; Regni de Liuonia in fidem & subiectionem recipienda acturi sumus, omnem curam & diligentiam adhibituros, vt vel per internuncios, vel per literas nostras, Cæsareæ Maiestatis aliorumq; Imperij Ordinum, inprimis verò Magistri ordinis Teutonici per Germaniam animi ac voluntates ad probandam huius facti necessitatem inducantur & flectantur. Quod si id planè confici non poterit, huc tamen totis viribus incumbemus, ne vel Princeps, vel subditi, vllum detrimentum, tam in honore & fama, quàm in bonis & fortunis, ex hac necessaria deditione patiantur, nec vllam Imperij proscriptionem, aliaue grauamina hoc nomine incurrant, vel si incurrerint, nos tamen prouidebimus, ne hoc cuiq; publicè vel priuatim fraudi sit.*

II. Religio Conf. Aug. libera.

30 *Dedimus præterea fidem, sicut & præsentibus literis sanctè damus, recipimus atq; promittimus, nos tam Principi ipsi, quàm ciuitatibus alijs, vel subditis suis, cuiuscunq; Ordinis vel status fuerint, liberum vsum religionis, cultusq; diuini, & receptorum rituum, secundum Augustanam Confessionem, in suis Ecclesijs, totiusq; rei ecclesiasticæ integram administrationem, sicut eam hactenus habuerunt, liberè permisimus, nec in ea vllam mutationem facturos, neq; vt ab alijs fiat, permissuros.*

III. Priuilegia Nobilium. IIII. Iurisdictio.

Omnia etiam eorum iura, beneficia, priuilegia secularia & ecclesiastica, præsertim nobilium, tam simultaneæ inuestituræ ius, quàm & libertatem gratiæ in successione hæreditaria ad vtrumq; sexum, superioritates, præeminentias, dignitates, possessiones, libertates, transactiones & plebiscita, immunitatesue confirmaturos esse; deniq; & iurisdictio- 40 *nem totalem, iuxta leges & consuetudines moresq; antiquos.*

V. Appellatio.

Cum prouocatione tamen eorum, qui tam ex nobilibus, quàm ciuitatibus immediatè imperio nostro, vigore præsentis cum eius Illustritate transactionis adijciuntur, ad vicegerentem nostrum per Liuoniam, vel Senatum, Senatores, Iudices nostros, per nos in ciuitate Rigensi constituendos, eligendos communibus Equestris Ordinis, hoc est, tam ipsorum membrorum Teutonici Ordinis, quàm nobilitatis Liuonicæ suffragijs; idq; non ex alijs quàm indigenis & benè possessionatis illius prouinciæ incolis, nempe ex nobilibus Vasallis & ciuitatum Senatoribus, membrorum etiam Ordinis, qui mutato statu, totos se huic Prouinciæ dederint: ita tamen, vt eisdem subditis nostris Equestris & ciuilis conditionis indifferens sit appellatio, prout cuiq; appellanti prouocare visum fuerit. Nempe immedia- 50 *tè ad Nos, vel mediatè ad vices gerentem, vel ad Senatum nostrum præfatum. Illi verò, qui dicti Principis iurisdictioni subiecti & ratione dominiorum eius subditi erunt & manebunt, ad suum tantùm principem prouocabunt. In causis tamen grauibus & maximi momenti, licebit Equestri Ordini à Principe suo ad conuentum prouincialem terrarum Liuoniæ iuxta veterem consuetudinem prouocare.*

M.D. LXI.

VI. Magistratus Germanicus.

Præterea recepimus, prout præsentibus recipimus, subditos prouinciæ illius penes Magistratum suum Germanicum relicturos esse, &c. Proinde officia, præfecturas, præsidiatus, iudicatus, burgrauiatus, & id genus, non alijs quàm nationis ac linguæ Germanicæ, ac adeo indigenis collaturos esse, quemadmodum in terris Prussiæ conferre soliti sumus.

Et quicquid publicè vel priuatim vniuersis & singulis de iure & æquitate competere videtur vel videbitur, nostris literis & diplomatibus confirmaturos, nec vllam in prædictis diminutionem, sed potius pro regia nostra gratia & beneficentia augmentum & accessionem facturos, quemadmodum ex nunc re ipsa, vigore præsentium diplomatum, confirmamus, approbamus, augemus, ratificamus, attestamur & comprobamus, confirmareq; & comprobare quibusuis hominibus priuatim & publicè, nunc & in posterum, quocunq; tempore benignè super ea re compellati fuerimus, debebimus. ac ad eundem modum in reliquis ciuitatibus Liuoniæ, Imperio nostro subiectis, officiales nostros constituemus: durante tamen tumultu bellico, reliquas arces hosti vicinas & periculo expositas indifferenter per cuiusuis nationis & linguæ officiales administrabimus, quorum nobis virtus, fides, integritasq; fuerit spectata; ita tamen, vt nihil attentent, faciant, iubeant atque mandent, quàm quæ pro defensione ciuitatum ac arcium facere videbuntur, nisi fortè in nostrum & Reipub. damnum vergere quid isti animaduerterint, tum ad nos ea de re referant, & pro virili satagant, ne quid detrimenti ad nos & Rempublicam redundet. Ius autem, iusticiam, & potestatem gladij exerceant tam in ciues, quàm Nobiles. Magistratus ciuitatum atque arcium præfecti, sepositis armis, & optata pace recuperata, non alijs quàm indigenis natione & lingua Germanis præfecturas in tota Prouincia concedemus.

VII. Magister Dux creatur.

Porrò Illustri domino Magistro Liuoniæ, cùm ad Equestris ordinis consilium & nostram approbationem statum mutauerit, vt per coniunctionem affinitatis & Principum amicitia suffultus, contra huius Prouinciæ hostes eò solidior firmiorq; compareat, Ducalem titulum, ad instar Illustris Domini Ducis in Prussia, cùm omni dignitate, insignibus & priuilegijs Ducalibus tribuemus, ita vt Vasallus noster, feudatariusq; Princeps sit, quemadmodum ex nunc Illustritatem eius pro Vasallo nostro Principe, suscepimus, habebimus atq; habemus.

VIII. Ditiones certæ nouo Duci attributæ.

Ac quo vicissim Illustritas eius certa sit, quàm primùm voluntatem regni nostri Senatorum explorauerimus, aut illi cum Senatu nostri Magni Ducatus Lithuaniæ super ea re conuenerint, quotam Liuoniæ partem à nobis & successoribus nostris in feudum habere, tenereq; debeat Illustritas sua cum posteris suis ex linea masculina descendentibus; has arces subsequentes, districtus atq; præsidiatus cum iure, suæ Illustritati concessimus in feudum atque concedimus, (non obstante, licet ipsa infeudatio, titulíq; insignium & honorum solennis attributio nunc concedi nequeat; quæ omnia ad nostrum ex Polonia reditum differenda esse duximus:) possessionem illorum omnium Illustritati suæ assignauimus, contulimus, aque conferimus, primùm totum illum tractum Curlandiæ & Samogitiæ, incipiendo à salso mari sursum, sequendo fluuium Hilgæ, ascendendo ad antiquos limites, per Ratziuuilum inceptos & dispositos inter Samogitiam, Lithuaniam & Russiam; Et Russiam ab vna & Liuoniam ab altera partibus, versus dictum Polocen ad Dunam fluuium, descendente verò Duna vsque in Mare salsum; Adeo, vt quicquid in istis terminis cis Dunam versus Lithuaniam continetur, & ad ordinem Liuoniæ spectabat, nunc & in perpetuum apud Illustritatem suam & eius hæredes masculos permaneat, Curias videlicet, bona & nobilitatem, quæ ad arcem Duneburgensem, ex hac parte fluminis Dunæ versus Lithuaniam spectarunt. Arcem Selburgam cum toto districtu. Curias item, Nobilitatem, & omne id, quod videlicet ex hac parte ad arcem Ascherat spectauit: arcem Bausko, Neugnet, cum ijs quæ ad arcem Kirchholm pertinebant; arces Mitthavv, Tuckum, Neuburgk, Doblen, Kandovv, Alsvvangen, Schrunden, Frauvvenburgk, Zabel: tum & illas arces, quæ nobis oppignoratæ sunt; Goldingen, Hasenpoth, Durben, VVindavv, in summa octuaginta millium. Arcem verò Grobin in quinquaginta millibus Illustrissimo Principi, Domino Alberto, Marchioni Brandeburgensi, in Prussia Duci, itidem oppignoratam, & illas quidem summas Illustritati eius remittimus. Arcem verò Grobin ære nostro apud ipsum Illustrissimum domi-

Limites Ducatus.

Nomina Arcium & præfecturarum.

10 20 30 40 50

dominium in Prussia Ducem eliberabimus, ac dabimus operam, vt ab ipsa oppignoratione primo quoq; tempore eliberetur, atq; in possessione Illustritati suæ tradatur. Ad eundem modum & arcem Bausko ex possessione & vsufructu Reuerendissimi & Illustrissimi Principis, Domini Archiepiscopi Rigensis eliberabimus, & vt eius possessio ad festum Paschæ Illustritati eius tradatur, curaturi sumus. Ex altera verò parte Dunæ solam arcem Dunemundam Illustritati eius ad tempora vitæ concedimus.

M. D. LXI

Pro nobis verò, & serenissimis successoribus nostris, ratione susceptæ defensionis, & aditorum, ac etiam nunc adeundorum multorum periculorum & certaminum, quæ nobis pro Liuonia propemodum iam desperatis rebus sumpsimus, totum tractum & omnem reliquam Prouinciam vltra Dunam, vigore præsentis contractus cum Illustritate eius initi, reseruamus.

Trans Dunana prouincia Regis Poloniæ erit.

Primum & ante omnia, arcem & ciuitatem Rigensem, cum omni quod in ea antiquitus obtinuit iure, dominio & proprietate, meroq; & mixto Imperio, apud Imperatores Romanos obtento, de quo nobis Illustritas eius condescendit, illudq; nobis resignauit, prout præsentibus resignat, cedit & condescendit, & ab homagio quo ciuitas illa Rigensis Illustritati suæ tenebatur, absoluit, absoluereq; & renunciare coram legato nostro in ciuitatem Rigensem per nos ablegando publicè, tum & patentibus literis suis; etiamsi ciuitas illa ei rei aduersari velit, aut quo modo reclamet, & ab ipso homagio liberos facere: nec non omnia diplomata, ab Imperatoribus Romanis super ea re obtenta, nobis tradere tenebitur, eamq;, sicut & reliqua omnia, quæ sequuntur, potestati meroq; & mixto dominio nostro permittere, sicut iam ex nunc harum literarum vigore permisit, ac permittit, tanquã scilicet eam ciuitatem, cuius salute & conseruatione salus & conseruatio reliquæ prouinciæ nititur. Ex amissione verò extremum illi prouinciæ excidium, vicinis autem dominijs nostris præsens, certissimum & indubitatum periculum impendeat. In ea tamen ciuitate Rigensi & arce, non peregrinum aliquem alienigenam & aduentitium ad gerendum magistratum & alia officia præficiemus, sed ex indigenis Germanicæ Liuonicæq; linguæ & nationis. Et alterum quidem officialem arcis, qui rei militari & præsidijs nostris; alterum verò, qui rebus vrbanis Burgrauius præsit, ex Senatorio ciuitatis illius ordine, per illos deligendo, per nos autem confirmando, ad exemplum ciuitatis Gedanensis, constituemus, qui tam nobis Regi Poloniæ, Magno Ducatui Lithuaniæ speciali iureiurando obstricti sint.

Riga.

Sequentes verò ciuitates & arces, præsidiatus, præfecturæ, tractus pro nobis cesserũt, tam videlicet illæ, quæ adhuc in potestate Ordinis permanserunt, vt sunt arces Kircholmia, Ascherad, Duneburg ad ripas Dunæ sita, Rositen, Lutzen, Trikaten, Ermis, Helmet, Karkus, VVeisenstein cum tota Ieruia, arx & ciuitas noua Parnouia, Sabra, Rugia, Burtneck, & arx & ciuitas VVolmaria, VVendena, VVolfard, Arries, Segevvalt, Schvvien, Lurgeburg, Nithovv, Lemborch, Poderpeus, Neumole. Dein & illa, quæ iam in potestatem hostis peruenerunt, & armis nostris recuperanda nobis sunt: videlicet Ducatus Estoniæ, Episcopatus Derbatensis, quantum in eo sua Illustritas interesse habet, cum omnibus illarum nobilibus, vasallis, curijs, fundis & vniuersis bonis ad eas spectantibus, de quibus omnibus, certis personis, quæ adhuc ex ordine Teutonico restant, nec non consiliarijs & alijs honestis viris de Republica Liuoniensi benè meritis, pro iudicio & arbitrio nostro, seruato delectu, adhibitaq; in personis proportione Geometrica, concedemus prouidebimusq;: Munitionibus tamen interim omnibus in nostra & successorum nostrorum potestate reseruatis.

De persona tamen Illustrissimi Domini Magistri secus statuimus, tanquam de ea, quæ in nos singulari fide & obseruantia semper propendit, pro cæteruq; regni nostri se obseruantissimam præbuit. Ideo parem gratiam & beneuolentiam nostram illi referre volentes, dignum existimauimus, cui Locumtenentiæ titulum ac prærogatiuam in arce & ciuitate Rigensi concederemus, prout præsentibus concedimus, vt in ea resideat, ius & iustitiam cum alijs officialibus nostris administret, quam ad rem certum stipendium annuum illi suo tempore concedemus assignabimusq;.

Locum tenens archiepiscopatus Rigensis.

Præterea inter cætera & hoc inter nos & Illustritatem suam conuenit, & permutatione Episcopatus Curoniensis, pro Soneburga arce, & curijs Leal & Hadzel Illustrissimus Holsatiæ Dux Magnus contentetur, quam ad rem nostram illi recipimus operam, vt cum reliqua Curonia, Episcopatu quoq; Curoniensi Illustritas eius potiatur.

Episcopatus Curonlæ.

Yy 3 Neue

M. D. LXI.

Néue etiam limitum indiscussorum cum vicinis Illustritas eius controuersiam aut difficultatem habeat, pro regia nostra authoritate curabimus, vt primo quoquo tempore fines ad præscriptum pactorum Potzuolensium & posteriorum Vilnensium regantur, & certi constituantur in tota illa vicinia limites. Interea verò neutra pars alteri damnum inferat, aut litem & difficultatem moueat.

Medietas Dunæ fluuij.

Cumq; tractus Dunæ sursum atq; deorsum limites inter nos & Illustritatem eius constituat, æquitatis ratio postulat, vt medietate fluuij in piscando & alijs commoditatibus eius Illustritas perpetuò gaudeat, quæq; Insulæ, siue mediamnes alteri parti viciniores sunt, apud eandem partem maneant.

Immunitas à bello.

Et cùm hoc sexennali bello, suæ Illustritatis quàm etiam nobilitatis Curoniensis, præcipuè verò eorum districtuum, qui penes nos manebunt, vires exhaustæ sint, relaxatam Illustritatem suam & nobilitatem ab oneribus huius belli, aut saltem vt hoc præstent aut nitantur, quæ commodè pro modulo suo possunt, volumus. alio autem tempore eadem sit ratio, quæ Illustritatis Domini Ducis Prussiæ. 10

Debita.

Néue etiam à Gedanensibus & Rigensibus ob æs alienum contractum sua Illustritas molestetur, Regia nostra intercessione studebimus, vt aut in gratiam nostram sua illustritas pecunia liberetur, aut non prius, quàm commodè solui possit, repetatur. quemadmodum & VVendensibus, VVolmariensibus, Pernouiensibus, ex mera nostra gratia & beneficentia Regia, in soluendis eorum debitis aliquid opis per subministrationem rei frumentariæ & alterius generis commeatus adferemus. 20

Moneta.

Monetæ etiam cudendæ facultatem illustri Domino Magistro concedimus, ad pondus & valorem Lithuanicæ, & vt eius promiscuus & indifferens vsus sit, tam in Lithuania quàm in Liuonia. Volumus attamen, vt ex vna parte nostra effigies vel insignia Regni & Magni Ducatus Lithuaniæ, in altera Illustritatis eius exprimantur.

Oppignoratio præfecturarum.

Si quid porrò Illustritati suæ vendendum, impignorandum, permutandumúe fuerit, super hoc Illustritati eius libertatem facultatemq; concedimus: ita tamen, vt ad nos & serenissimos successores nostros de eo primo loco referatur, nobisq; optio detur, si talem oppignorationem ipsi acceptare voluerimus: sin minus, tum Illustritati eius liceat, cui volet.

REVALIA.

Dabimus etiam operam, quando Ducatus Esthoniæ cũ ciuitate Reualiensi, vel transactione aliqua iusta, & nomini nostro honorifica, vel per belli rationes recuperatur, vt Illustritati suæ æqua portio, vel in bonis, vel pecunia concedatur, sumptibus belli, si hoc nomine contra serenissimum Sueciæ regem insumendi erunt, ante omnia nobis refusis. 30

Tormenta item bellica, quæ nobis ad præsens in cessione arcium & ciuitatum relinquuntur, bello confecto, pro ratione quantitatis qualitatisúe à nobis restituantur.

Iudæis verò nulla per totam Liuoniam commercia, vectigalia teloniaúe vllo vnquam tempore concedemus.

Curabimus etiam, vt interea temporis, dum à Magno Ducatu nostro Lithuaniæ absumus, & negocium subiectionis in Polonia ex parte Regni tractamus, Liuonia necessarijs copijs militaribus, tam ad præsidia castrorum & ciuitatum, quæ id à nobis postulauerint, quibusúe id necesse fuerit, quàm ad arcendam subitaneam incursionem hostilem, in futurum euentum instruatur & firmetur. 40

Iuramenta mutua.

Hæc omnia & singula nos prædicto Principi aliorumq; ordinum ac ciuitatum nuncijs sacrosanctè & religiosè seruaturos, nos iureiurando spopondimus. Ipse autem Princeps pro se & suis subditis, cæterorumq; ordinum, vtpote vniuersæ nobilitatis & ciuitatum nuncij, vicissim fidem suam sacrosanctè præstito solenni iureiurando obstrinxerunt, sicut & præsentibus obstringunt, quod ab hoc tempore & in posterum, in ea fide, voluntate & obsequentia, quam nobis semel detulerunt, constanter permansuri & firmiter perseueraturi sint, tanquam fidelem vasallum & subditos decet imperio & potestati nostræ subiectos. Nos vero pari ratione Principem ipsum beneuolentia & fauoribus; subditos verò illius & nostros clementia & benignitate nostra regia prosequuturos, ornaturos & aucturos, nos recipimus, & præsentibus interuentu Iurisiurandi nostri regij recipimus harum testimonio literarum, quibus in fidem sigillum nostrum præsentibus est subappensum. Datum Vilnæ XXVIII. Mensis Nouembris, Anno Domini M. D. LXI. Regni verò nostri XXXII. 50

Nobili-

NOBILITATIS Liuoniæ Priuilegium, quod hoc loco sequebatur, in Appendicem Chronico annexam transposui, ne nimis prolixa hoc loco alienorum scriptorum congeries, cæterarum narrationum seriem, longius interpolaret. M. D. LXI

ARCHIEPISCOPÆ etiam Rigensis Collegio; Consiliarijs & Nobilitati; Poloniæ Rex, præsentem Magistratum, eoq; mortuo, liberam electionem, & indigenis ad dignitates ecclesiasticas & præfecturas, præ alijs aditum, & omnia priuilegia, immunitates, consuetudines, arces, prædia, vt antiquitus ea tenere soliti sunt, se relicturum esse; Derbatensi etiam Episcopo, Canonicis & nobilibus, si prouincia illa, vi vel amicè recuperata fuerit, restitutionem in pristinas dignitates & bona pol-
10 licetur. Hæc magnifica promissa, non literis solùm & sigillis, verùm etiam iureiurando, cuius verba ad scribam, à Rege Sigismundo, VVilelmo Archiepiscopo, Gothardo Liuoniæ magistro, & ordinis legatis confirmata sunt. quæ Regia fide perpetuò seruatum iri Magistratus & ordines Liuoniæ non dubitabant. Christophorus verò Dux Megapolitanus, Archiepiscopi coadiutor, aliquot ante finitam hanc transactionem mensibus, cùm primùm subiectionem Poloniæ Regi faciendam, ab Archiepiscopo & ordinis Magistro decretam esse cognouisset; alium præter Imperatorem Romanum agnoscere summum Magistratum recusauit, & conscensa naue, in Germaniam profectus est. Vbi cùm nullam ab Imperatore miseræ Liuoniæ auxilij spem reliquam esse perspexisset, alia deinde consilia suscepit, quæ suo postea loco
20 annotabimus. 15. Iulij.

IVRAMENTVM. EGO SIGISMVNDUS Augustus, Dei gratia, Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ, Samogitiæ, Liuoniæque Dominus & hæres, iuro, spondeo, & promitto ad hæc sancta Dei Euangelia, quod omnia iura, libertates, priuilegia, immunitates prouinciæ Liuoniæ, Ecclesiasticas & seculares, Ecclesijs quoque & spirituali eorum statui, Archiepiscopo, Episcopis, Principibus, Magistris, capitulis, commendatoribus, aduocatis, nobilibus, vasallis, ciuibus, incolis & quibuslibet personis, cuiuscunq; status ac conditionis existentibus, per Imperatores Romanos, & alios quoscunque reges, Duces, Principes, ordinis Teutonici magistros, & alios legitimos magistratus illi prouinciæ & statibus con-
30 cessas, manu tenebo, seruabo, custodiam & attendam in omnibus conditionibus atque punctis. Omnia illicitè ab eadem prouincia alienata, aut per hos belli tumultus Moschorum auulsa, pro posse meo & coniunctarum prouinciarum mearum ad proprietatem eiusdem prouinciæ armis siue pactionibus recuperabo, aggregabo. Terminos eiusdem prouinciæ non minuam, sed pro posse meo diminuta & in hostium potestatem redacta recuperabo, defendam & dilatabo. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia.

IVRAMENTUM ordinum Liuoniæ SIGISMVNDO AVGVSTO, Vilnæ, per legatos præstitum. Nos Commendatores, Aduocati, Nobiles, vasalli, ciues, ciuitatum proconsules, consules, nostro & reliquorum nostrorum amandatorum nomi-
40 ne promittimus & iuramus, Quod ex nunc & deinceps fideles & obedientes erimus Serenissimo Principi & Domino, Domino Sigismundo Augusto, Dei gratia, Regi Poloniæ, &c. pleno titulo, &c. Domino & hæredi, eiusq; successoribus Regibus, ac regno Poloniæ, magnis Ducibus, & magno Ducatui Lithuaniæ; suæ Sacræ Maiestati Regiæ regno ac ducatibus assistemus, nec non eius successoribus, contra quoslibet inimicos, quibus cum nullos tractatus, nulla fœdera, inducias aut contractus faciemus, sine suæ Maiestatis Regiæ consensu & approbatione; Sed nos in omnibus fideles, obseruantes & obsequentes omni loco & tempore præstabimus, consilium & alterius generis mandata nobis credita, ad suæ Sacræ Regiæ Maiestatis damnum non reuelabimus, sed fideliter exequemur: omnemq; machinationem, quam
50 practicari suboleuerimus, in præiudicium Regiæ Maiestatis & Ducalis dignitatis custodiemus, præcauebimus, & pro posse nostro summa fide impediemus. Sic nos Deus adiuuet, & sacro sanctæ Euangelicæ veritatis professio, nec non crux, supplicium, ac mors Domini nostri IESV CHRISTI.

MAGISTRI LIVONIÆ. Ego N. iuro, quod ab hac hora & deinceps fidelis ero

M. D. LXI. & obediens Sereniſſimo Principi, pleno titulo, &c. Domino & hæredi, profectum illius fideliter procurabo, in negocijs Regijs & Ducalibus fideliter conſulam, & ſecreta, quæ mihi qualitercunque concredita & communicata fuerint, in eorum detrimentum nemini pandam. Sic me Deus adiuuet.

M.D.LXII. Cùm igitur de ſubiectionis Liuoniæ, regi Poloniæ faciendæ, conditionibus, inter Liuoniæ ordines & Sigiſmundum regem Vilnæ ita tranſactum eſſet: vt executioni illæ darentur; die quinto Martij, in arce Rigenſi, magiſter ordinis Gothardus, coram Poloniæ regis commiſſario & Locumtenente Nicolao Radzeuilo, Palatino Vilnenſe, ordinem ſuum reſignans, primùm crucem, deinde ſigillum, poſtea literas & diplomata omnia, quæ ordo à Cæſaribus & pontificibus acceperat: præterea claues arcis Rigenſis, & portæ ciuitatis, officium commendatoris, ius cudendæ monetæ, vectigal piſcium, & omnia alia ſua & ordinis ſui iura, Poloniæ regi cedit ac tradit. Quod finiti iam ordinis militiæ Teutonicæ, anno poſtquam cœpiſſet trecenteſimo quinquageſimo ſeptimo, in Liuonia, ſpectaculum triſte, non ſine lachrymis multi intuebantur. Statim autem facta reſignatione, GOTHARDVS, à Palatino Radzeuilo, nomine regiæ Maieſtatis, DVX CVRLANDIÆ & SEMIGALLIÆ publicè proclamatus eſt, cui eueſtigio Nobilitas Curlandica & Semigallica, velut hæreditario Domino ſuo, iuramentum ſolenne præſtitit. Poſtridie verò, Dux Curlandiæ, ab eodem Palatino, Regis Poloniæ Legato, ſummus Regiæ Maieſtatis Locumtenens & GVBERNATOR Liuoniæ, in curia Rigenſi publicè renunciatus, & claues arcis, & portæ ciuitatis, ipſi redditæ ſunt. Dum autem vetus hic militum ordo in Liuonia aboletur, nouum equitum Stephanitarum ordinem, Coſmus Florentiæ dux ad exemplum militiæ Melitenſis, eodem anno inſtituit, quibus in Tuſci maris inſula (quæ Ebuſa olim dicta eſt) ſedem attribuit. Dumq; in ea, vrbs noua Coſmopolis conditur, Piſis equites habitant, quorum magiſter ſummus dux Florentiæ eſt. Stephanitæ verò, non a protomartyre, ſed à Pontifice quodam Stephano, Florentiæ ciuitatis patrono, in diuorum numerum relato, appellantur.

6. Martij.

In Liuonia verò, eodem anno, Erici Sueciæ regis, Reualiæ Gubernator, PARNOVIAM oppidum maritimum, & portu commodo ornatum, quod Poloniæ regi ab ordinis magiſtro traditum erat, deditione occupat. VVittenſteinum Ieruiæ prouinciæ arcem præcipuam, vi aliquandiu oppugnatam, fame tandem expugnat. cùm ſuperiori autumno, Padiſam quoque monaſterium, ſex milliaribus à Reualia diſſitum, & Magno Holſatiæ duci attributum, poſſediſſet. Quibus violentis graſſationibus in Liuonia, potentiſſimos aduerſus ſe hoſtes, Sigiſmundum Poloniæ & Fridericum Daniæ reges, magis etiam irritauit. Chriſtophorus etiam Dux Megapolitanus, quem ſuperiori anno recuſantem Poloniæ regi, deſerto Imperatore, obedire, in Germaniam profectum diximus: cùm nihil ab imperio ſpei certæ labentibus Liuoniæ rebus affulgeret: noua conſilia cum Erico Sueciæ rege, Reualiam & alia Liuoniæ oppida iam tenente: prima ſpecie læta, tractatu dura, euentu triſtia, ſuſcepit. Ad hunc Stockholmiam profectus, & de coniugio minimæ natu ſororis Erici, Eliſabethæ, quam poſt octodecim annos demum duxit, cum eo tranſegit, & archidiœceſin Rigenſem ſe Erici auſpicijs & auxilijs occupare & poſſidere velle oſtendit. Exeunte igitur anno, Stockholmia in Liuoniam traijciens, ferias Chriſti Genethliacas Reualiæ celebrauit.

In hoc Balthico littore, Hamburgenſes in Albi excubitores, ſuperiore anno Friſicam nauim, in littore Ditmarſiæ ancoris firmatam & frumento Ditmarſico onuſtam, religatis ancoris ſurſum Hamburgam verſus curſum tenere, eoq; in loco frumentum in Ditmarſia emptum diſtrahere coëgerant. Qua de re cùm Hamburgenſes rex per literas moneret, atq; illi, eodem modo, vt apud patrem Chriſtianum poſſeſſionem ſuam vel quaſi, & dominium ac Iuriſdictionem in Albi, & præſcriptionem longiſſimi temporis allegarent, & iuris ordinariæ cognitioni ſe offerrent: Rex Fridericus, eodem iure, quo Hamburgenſes vterentur, ſe quoq; vſurum, & violentam abductionem nauium ex ſuæ Maieſtatis littore Dietmarſico, viciſſim vi detentis Hamburgenſium nauibus in ſuis portubus, depulſurum eſſe oſtendit, & paulò poſt,

post, cum nouæ offensiones, ob clandestinò contra regis interdictum, euectam ex Islandia sulphuris copiam, & aliæ, accederent: naues Hamburgensium aliquot, in Hellesponto Danico & cæteris regnorum suorum portubus detinet, & commercia ijs omnia in suis regnis prohibet. Tandem verò ad electorum & principum aliquot intercessiones, controuersiam Hafniæ hoc anno tractari & transigi hac ratione permittit, vt Hamburgenses decem millium Ioachimicorum multam pro illata iniuria regi pendant. Controuersia verò de iure restringendi seu impediendi euectionem frumenti in Albi, quia ad duces Holsatiæ etiam pertineret, ad aliam tractationem amicam in Holsatia reijcitur. vbi si amicè non componetur, vtraq; pars in arbitros certos, electores vel principes vel ciuitates aut Iudicium cameræ compromittet, per quos intra biennium causa decidetur. Interea Rex Daniæ nullas Hamburgensium naues, in suis regnis, pendente lite detinebit, saluo tamen vtriusq; partis iure in Albi & libertate illibata. Hamburgenses vicissim sulfur ex Islandia nullum euehent, & subditos regios, de dilata iustitia & alijs iniurijs querentes, ante tractationem in Holsatia instituendam, legitime placabunt, vel causas cur gratificari nequeant, in iure fundatas, Regi & cæteris ducibus Holsatiæ exponant. postremò Hamburgenses vniuersi & singuli, erga regem & cæteros Holsatiæ duces principes suos, ita se gerent, ne similiter vt antea causam inclementiæ Regi præbeant. Quæ omnia se seruaturos, pro se & successoribus Hamburgenses promittunt. Rex vicissim indignationem eo tempore remittit. & naues, merces ac homines aresto detentos restituit. Mox secutum est Daniæ regis cum Erico Sueco bellum. cui implicatis Danis toto decennio nulla de his rebus actio est instituta.

M.D.LXII.

4. Maij.

Ab Erico autem nouo Sueciæ rege, Lubecensibus & fœderatis ciuitatibus, confirmationem suorum in regno Sueciæ veterum priuilegiorum expectantibus, tandem Forma Confirmationis missa est. Quam nimium pleonecticam, ad Suecorum regni & regis vtilitates & commoda, cum ciuitatum detrimento augenda & amplificanda, solummodo directam, Hansæ societati prorsus præiudicialem & incommodam esse, Lubecenses iudicabant: quòd priuilegia, legibus & statutis regni, quæ quotidiè condi priuilegijs derogantia possent, subiecta esse, ac vt gratia speciali concessa (cùm pro amplissimis meritis in compensationem data, vim contractus non reuocandi adepta essent) haberi vellet. Deinde paucas tantùm ciuitates priuilegiorum in Suecia participes futuras, expresse nominari: cùm quotiescunque vellent ex societate Hansica adsciscere Lubecenses, vigore contractus cum rege Gostauo initi, possent. Postea si controuersiæ de priuilegijs inter ciuitates & regem aut regnum ipsum, existant: nullam componendæ rei iuxta veteres recessus rationem monstrari; verum ad lites cum subditis regijs exortas, solummodo restringi. Inprimis verò, mutuæ obligationis sibi à rege propositæ articulos, vt Domum regi propriam in singulis vrbibus concedant: & militem contra quoscunque colligendi potestatem tribuant, & pecuniam regi quando & quantam velit, mutuò dent: & merces belli tempore vsui futuras, quocunque tempore in regnum importent: ac Suecis mercatoribus eandem commerciorum libertatem, quam Hansici in Suecia suo sumptu & sanguine pro regibus profuso sibi peperissent, in suis vrbibus permittant, & Russicam negociationem Neruæ prorsus intermittant: planè sibi intolerabiles esse, nec vlla ratione à se excusari posse. Quare communicato cum cæteris Hansæ ciuitatibus consilio, datis ad Ericum literis, nouos hosce articulos, quorum nulla vnquam inter reges Sueciæ & ciuitates, in prioribus literarum monumentis aut conuentionibus mentio facta sit, omitti: & vetera priuilegia, quæ non à rege Gostauo peculiariter impetrauerint, sed ab antecessoribus accepta tranquille paulò ante possederint, confirmari orant. His ad regem Ericum perlatis, cum nihil ille responderet, ac nihilominus naues Lubecensium, Neruâ redeuntes, hostiliter captas, Reualiam & Stockholmiam duci, ac merces omnes in fiscum redigi curasset: ad Cæsarem quoque Ferdinandum & Electores, ex comitijs Francofortensibus ad Mœnum, per literas pro Lubecensibus intercedentes; prolixè expositis causis & prætextibus speciosis, factum suum defende-

M.D.LXII. fenderet: & nulla in re gratificari, aut cedere Lubecensibus decreuisset: causam Lubecensibus, de alijs rationibus priuilegia & iura sua defendendi, & Daniæ regi bellum Sueco postea inferenti fœdere se coniungendi, præbuerunt. Quod sequenti mox anno geri cœpit.

Venerant eodem ferè tempore in Daniam ERICI Suecorum regis legati, quorum princeps STENO Erici regis auunculus erat, qui pacem, amicitiam & fœdera, inter vtriusq; regis parentes inita, toto regum horum vitæ tempore duratura renouarunt. Hos vix digressos, magni Moschouiæ tyranni IOANNIS legatio ducentorum hominum: deinde etiam Poloniæ regis nuncij, coniunctionem & fœdus aduersus Ericum Sueciæ regem petentes, secuti sunt. Rex tum ex cœnobio veteri ducatus Lunæburgensis, propè Vlysseam, vbi cum Augusto Saxone affine suo, ad comitia electorum Francofordiæ indicta properante, collocutus erat, in Daniam redierat. Sequenti hyeme, Steno Erici & Gabriel Christiani, ab Erico rege Sueciæ in Hassiam, vt negocium de coniugio filiæ Landgrauij, Erico regi in matrimonium dandæ, antea inchoatum, conficerent, ablegati; Hafniam, non petito antea saluo conductu, transire cogitabant. Quos egredi vrbe volentes, & à custodibus in porta prohibitos, cùm indignantes verbis liberioribus in quosdam inueherentur: à Cancellario regis tum absentis, Ioanne Frisio, iussi sunt in hospitia sua reduci, & arresto detineri. Id indignissimè Ericus tulit, & animis vtrinq; magis exacerbatis ad arma iam omnia spectabant. Ioannes interea, Finlandiæ dux, Sueciæ regis frater, ducta Vilnæ Catharina, Sigismundi Poloniæ regis sorore, per Liuoniam mense Nouembri profectus, ex vrbe Reualia in Finnoniam redijt. Cùm autem illis ipsis nuptiarum diebus, Poloniæ rex, fœdus cum Dano, aduersus Ericum, Ioannis fratrem inijsset: & centum viginti millia Ioachimicorum mutuò à Ioanne sororio accepisset: pro quibus arces & præfecturas Liuoniæ aliquot pignoris loco ipsi tradiderat: Ericus postea, moto bello, fratrem conscium aut etiam socium fœderis aduersus se initi fuisse suspicans, cùm quidem pecuniam tantam Polono hosti suo dedisse sciret, primum belli impetum in eum conuertit: vt sequenti anno annotabimus.

1560. In Belgico, Antonius Perenottus Atrebatensis episcopus, Cardinalis recens factus, summam consiliorum Gubernationis autoritatem, absente in Hispania rege, apud Parmensem vicariam tenens, cùm ardenti zelo Pontificiæ religionis vnius & solius in Belgico retinendæ, regem ardere, idque in mandatis abeuntem dedisse sciret; plurimos autem passim in amplissimis Belgici prouincijs ab ecclesia Romana alienari, & nouis reformationibus studere videret; exequi tandem Decretum de pluribus Episcopis in amplissimè patentibus Belgici diœcesibus, Vltraiectina, Leodiensi, Cameracensi, instituendis (quibus animarum cura & inquisitio pluribus in locis commendaretur) cœpit. Id enim præsente adhuc in Belgico rege sancitum erat: & Hierarchia ecclesiarum totius Germaniæ inferioris noua, per Franciscum Sonnium, Theologum Louaniensem, Romam, à Pontifice Paulo IIII. confirmanda fuerat missa. Qua facile (tametsi proprijs legatis metropolitani, Coloniensis, Leodiensis & Monasteriensis ad Pontificem amandatis reclamarent) impetrata, tres archiepiscopas, Mechliniæ, Cameraci, & Vltraiecti, in Belgico instituit. ac Mechliniensi, cuius Cardinalis ipse Archiepiscopus & Belgiæ primas futurus erat; Antvverpiæ, Gandaui, Brugarum, Hypræ, Ruræmondæ & Busciducis episcopos subiecit. Cameracensi, Gallicæ linguæ diœceses, Atrebatensem, Tornacensem, Fani S. Audomari, Namurcensem parere voluit. Vltraiectino autem, Dauentriensem pro Transisulana & bona Geldriæ parte, Harlemensem in Hollandia, Mittelburgensem in Zelandia, Levvardiensem in Frisia occidentali, Groningensem pro vicino agro & Duentia, adiunxit. Horum singulis, tria millia Ducatorum ex vicinis opulentioribus Abbatijs & collegiorum præposituris & archidiaconorum reditibus vnitis attribuit. Huius Hierarchiæ confirmationem, à Pontifice, episcopus Clusinus; & Sonnius, Regi ad iter Hispanicum iam accincto retulerunt. qui discedens, Atrebatensi curam, de nouorum episcopatuum limitibus & dote quàm primum constituenda, commendat. Sed re dilata ob Pontificis

Mense Sept. 1559.

Pauli

Pauli IIII. mortem, cùm noua mandata legatum Pontificium à successore Pio IIII. habere oporteret, & alijs interuenientibus remoris, hoc anno ineunte demum, frementibus ac indignantibus plerisq; proceribus, prælatis & populo, episcopos nouos introducit: Franciscum Sonnium, Buscoduci; quem Albanus postea Antuerpiam transtulit. VVilelmum Damasi Lindanum, Ruræmundæ: Martinum Rithouium, Ipris in Flandria: Petrum Curtium, Brugis: Cornelium Iansenium, Gandaui: Vltraiecti, Fridericum Schenck à Tautenberg, Georgij filium: Harlemi, Nicolaum à noua terra: Mittelburgi, Nicolaum à Castro: Dauentriæ, Ægidium à monte Franciscanum; Leovvardiæ, Cunetum Petri: Groningæ, Ioannem Cnifium, &c. quibus omnibus Mechliniæ archiepiscopus Antonius Perenottus Cardinalis præpositus erat. Cùm autem Priuilegia prouinciarum multipliciter ea constitutione lædi ordines iudicarent, ac prælati inprimis, Abbatias aliquot, & alios reditus, contra fundamentorum voluntatem, pristinis possessoribus ademptos, episcopis nouis attributos esse, apud ordines prouinciarum quererentur, clamantes, se tertium Belgici membrum esse, quod sine duorum aliorum iniuria reuelli non possit, quorum & fœdus allegabant, ne id paterentur, & reciprocum principis iuramentum vrgebant: ad quorum querelas, nouæ leges, de inquisitione, in Religionis nomine suspectos, & pœnis Hæreticorum atrocissimis, accedebant: Tandem legatos in Hispaniam omnes ordines & prælati cum ciuitatibus ad regem deprecatum miserunt.

M.D.LXII.

Quo tempore Gallia ciuili bello, religionis causa moto, inter factionem Pontificiam, duce Francisco Guisio, Claudij Lotharingiæ & Guisiæ principis filio; & reformatæ Religionis duce Ludoico Condeo, Caroli Burbonij, Vendomæ ducis filio, & Antonij regis Nauarræ fratre, ardebat: qui tandem, ad Druidum vrbem, in Normandia, anno exeunte, æquo ferè Marte conflixerunt. in quo prælio Comesstabilis primùm à Condeis captus, & marscalcus S. Andreæ occisus: deinde Condeus ipse, collapso equo, in Guisianorum potestatem venit. Cæsi vtrinq; circiter nouies mille. Franciscus Guisius pugnæ locum velut victor obtinuit, & rectâ ad Aurelias, quò reliquias exercitus Condeani cum Amyrali concessisse didicerat, obsidendas contendit. in qua obsidione, à transfuga quodam Ioanne Poltrotto Mereo nobili, inter familiares recepto, tribus sclopetti glandibus à tergo vulneratus, 24. Febr. obijt. Post cuius mortem, Regina, pacem cum Condeo, absente in Normannia Amyralio præcipitauit, & Edictum Pacificatorium, quo nobilibus pro se & familia, in suis ædibus; reliquo populo, in singulis prouincijs ad vnius tantùm ciuitatis suburbium; reformatæ religionis exercitium liberum conceditur, sanciuit. atque ita primo illi bello ciuili, religionis ergò in Gallia suscepto, de quo integræ historiæ passim extant, finis impositus est. Academia Duaci ijsdem cum Louanio legibus à Philippo Belgici principe instituta est.

19. Decemb.

18. Februar.

19. Martij.

MAXIMILIANVS, Ferdinandi Imperatoris filius, Boëmiæ rex, Pragæ; & Romanorum rex Francofurti ad Mœnum: & anno nondum vertente, Vngariæ rex Posonij, CORONATVS est. In Comitijs electionis Maximiliani, FRANCOFORDIÆ ad Mœnum, Cæsari Ferdinando, Electores ac Principes, alijque Confessionis Augustanæ status, integram sententiæ ac voluntatis suæ declarationem, de concilio, in Naoburgensi conuentu promissam, scripto comprehensam exhibuerunt. in quo causas exponunt, cur ad impium concilium, à Pontifice Pio IIII. indictum, non accedant: addita simul commemoratione, quæ eius concilij, aliorumq; omnium pontificiorum decretorum, & continuationis ratio sit: Quibusq; conditionibus, ijdem status Augustanæ confessionis in comitijs Imperialibus, alijsq; conuentibus, ad concilium generale, pium, liberum, legitimum & œcumenicum in Germania prouocarint atque nunc prouocent. Erat autem Concilium Tridenti continuandum die 18. Ianuarij apertum, & proxima sessione, saluus conductus Germanis in amplissima forma tributus. De dogmatibus primùm decreta edere Patres mense Iulio cœperunt, de communione sub vtraq; specie, & paruulorum. & Septembri proximo, de vero & propiciatorio Missæ pro viuis & mortuis sacrificio. Sequenti anno, de sacramento ordinis: de sacramento Coniugij, sponsalibus, diuortijs: & tandem die

20. Septemb.
30. Nouemb.
8. Septemb.

25. Febr.
16. Iulij.
7. Septemb.
15. Iulij.
11. Nouemb.

M.D.LXII dem die 3. & 4. Decemb. de Purgatorio, de Inuocatione sanctorum, de Imaginibus, de Indulgentijs, Delectu ciborum, ieiunijs, Diebus festis, Catechismo, Missali & Breuiario: breuibus decretis, paucisq; verbis, immensum teterrimarum superstitionum & Idolatricorum abusuum pelagus concluserunt, anno 1563. exeunte. Ioanni Gebhardo Mansfeldico comiti, Coloniensi archiepiscopo, aqua intercute extincto, Fridericus comes à VVeda absens Francofordiæ in electione Maximiliani, substitutus est. **2. Nouem.** Fridericus VVilelmus Saxoniæ dux, Ioannis VVilelmi filius, Vinariæ; & Iohannes VVilhelmus Dux Iuliacensis, VVilelmi filius, V. Calend. Iunij nascuntur.

M.D.LXIII. In Liuonia, VVilelmus archiepiscopus Rigensis postremus, marchio Brandeburgicus, senex, fato concessit, cùm 33. annos diœcesi, partim cum antecessore suo **4. Februar.** Thoma, partim solus præfuisset. Redijt autem paucis ante diebus in diœcesin Christophorus dux Megapolitanus, coadiutor illius, aliquot turmis equitum & peditum Suecicorum comitatus, qui archiepiscopum decumbentem non inuisit. sed post illius decessum statim gubernationem diœcesis inuasit, nec tamen vllam subiectionis & obedientiæ Polonorum regi præstandæ significationem præbuit. Cùm autem apertum inter reges Poloniæ & Sueciæ bellum gereretur: & Christophorus Erici Sueciæ regis, Polonorum hostis, patrocinio & auxilijs palàm nitens, occupare diœcesin conaretur: à Gubernatore in Liuonia regis Polonici, Gothardo, Curlandiæ duce, & militum Polonicorum præfecto Ernesto VVeigero, in arce Dalem captus, & in Poloniam missus, totos quinq; annos in custodia detentus est. Archidiœcesis verò Rigensis Gubernationem, rex Sigismundus, vicario in Liuonia suo, Curlandiæ Duci, tantisper, donec ab ordinibus diœcesis nouus Archiepiscopus eligi commodè posset, administrandam commendauit: quæ tamen post triennium, petentibus archidiœcesis ordinibus, Ioanni Kotkevvicio Lithuano commissa est. **1566.** Is Archiepiscopam in Ducatum TransDunanum conuertit, & nobilibus Canonicis prædia Ecclesiastica, tanquam feuda ad hæredes transeuntia attribuit, nouosq; castellanos, & alios, ad Reipublicæ Lithuanicæ formam magistratus creauit, atq; ita Rempublicam gessit, vt decennio post, omnes illæ TransDunanæ regiones in fœdissimi tyranni Moschici barathrum conijcerentur. **1577.** Succi interea Habsel oppidum, vbi Osiliensis episcopi Templum cathedrale est, totamq; viciniam occupant, & diripiunt; Lealam recipiunt. **7. August.** Lodæ verò obsidionem, metu Polonici exercitus, qui aduentare dicebatur, deserunt, quam tamen sequenti anno ceperunt. Moschi hoc anno in Liuonia quieti fuerunt. Verùm in Lithuania amplissimum oppidum & arcem Polotiam, ad Dunæ & Polotæ confluentes sitam, vi expugnarunt, die 15. Februarij. Sigismundo comitia ordinum regni Petricouiæ interea celebrante.

FINIS LIBRI VICESIMI.

LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

Illustrissimo principi & Domino, Dn.

VLRICO,

FRIDERICI II. DANIÆ REGIS F. CHRISTIANI III. N. Friderici I. pron.

HÆREDI NORVVEGIÆ, DVCI SLESVVICI, HOLSATIÆ, STORMARIÆ & Ditmarsiæ; Comiti in Oldenburg & Delmenhorst, &c. ac Episcopo Suerinensi,

Academiæ Rostochiensis hoc tempore Rectori,

BELLI, QVOD LAVDATISS. REX FRIDERICVS PATER ADVERSVS Suecos gessit, res primo Quinquennio, & alias, in vicina Saxonia actas

Obseruantiæ ergò exhibet

David Chytræus.

FRIDERICVS Daniæ rex, bellum aduersus Ericum Sueciæ regem palam gesturus, tribunis militum & ducibus à se conductis, Gunthero comiti à Svvartzburg, Georgio ab Holle, Hilmero à Munchausen, Danieli Ranzouio, Hilmero à Queren, Ioanni à VVisch, Iosuæ Qualen & cæteris mandat, vt equitum & peditum copias ad diem præscriptum colligant. Classem quatuor nauium, Herculem, Hectorem, Ceruum, & Achillem, Iacobo Brokenhusio præfecto, ad maris custodiam Bornholmam ablegat, quæ ex vrbibus maritimis & alijs gentibus nauigaturos in Sueciam prohiberet. LVBECENSES etiam legati, Segebergam, & postea Hafniam, ad regem profecti, & communi aduersus Suecum fœdere inito, nauale bellum, coniunctis cum Danica classe viribus, gerendum suscipiunt. Ericus Dux Brunsuicensis, coactis equitum & peditum copijs, exercitum suum Friderico Daniæ regi defert. Etsi autem vocatu regis Hafniam venit: tamen opera eius deinceps rex non vsus est. Ericus igitur pecunia indigens, in agrum Monasteriensem primùm deflectit, & occupato astu VVarendorpio, cætera diœcesis loca peruagatus, triginta duo millia aureorum episcopo Bernhardo & Diœcesi extorquet. causam prætexens, quod Monasterienses ante decennium, Erico, aduersus Philippum ducem Brunsuicensem auxilia, per legatos, in quibus præsens episcopus fuisset, promisissent, sed non præstitissent, nec damna, quibus causam hac desertione præbuissent, præstarent. Inde Iunio exeunte discedens, paulò post Albim ad Beyceburgum ex improuiso traijcit, & sine incolarum damno se iter cum copijs facturum, principibus vicinis scribens (ipse fortassis quò tenderet ignarus) per diœcesis Hauelbergensis & Marchiæ fines, in Pomeraniam contendit, & in Borussiam vsque Dantiscum progressus, cùm à sororio Alberto Borussiæ duce, qui cum Sueco militaturum suspicabatur, transitu prohiberetur: per Pomeraniam redijt, vbi à vicinis principibus Marchicis, Megapolitanis, & alijs, equitatu mediocri coacto, cùm ad Prenslauiam venisset, ab exercitu suo discessit. Cumque duces etiam & capitanei noctu aufugissent, copiæ dissipatæ sunt. Sed hæc postea primùm acciderunt.

Mense Maio, Ericus Sueciæ rex, classem armatam nouendecim nauium, præfecto Iacobo Baggio, in portum Rostochiensem ad VVarni ostium mittit, vt Philippi Landgrauij Hassiæ filiam, Christinam, de cuius matrimonio per legatos superiore anno tractatum erat, exceptam, ad regem in Sueciam traducerent. Verùm increbescente in tota Germania belli à Daniæ rege Suecis inferendi fama, cùm quidem peditum & equitum copiæ passim pro Dano palàm colligerentur: Landgrauius non filiam, sed nuncios ad littus Balthicum miserat, vt de regis voluntate, quem apparatu belli occupatum, nuptias in tempora tranquilliora dilaturum rebatur, penitus cognosceret. Et dubitationem Hesso mouebat, quod rex Sueciæ, filiam ad se in regnum mitti vrgeret, vbi de fœdere & alijs rebus cum Hessi consiliarijs acturus esset, de quibus si conuenisset, nuptias se statim facturum esse ostenderat. Ea enim conditione adiecta, filiam mittendam esse non censebat.

Classis Suecica, ipsa die Pentecostes, quæ Calendæ Iunij eo anno erant, propè Bornholmiam in Danicos excubitores incidens, nauem prætoriam cum Amyralio Iacobo Brokenhusio, & duabus alijs, & in his multa tormenta bellica, præter milites classiarios amplius nongentis cepit. In portum Rostochiensem die 3. Iunij appulit: Qua ipsa die, in Academia Rostochiensi, quæ iam annis ferè centum & quinquaginta, à prima fundatione, in solius vrbis senatus potestate fuerat, post diuturnas aliquot annorum tractationes, ex Illustrissimorum principum Megapolitanorum & senatus vrbis professoribus, vnum Academiæ corpus factum, & Rector illius primus, Dauid Chytræus, consentientibus noui senatus Academiæ suffragijs electus, & quatriduo post publicè renunciatus est. Sueci, quatuordecim ferè dies in statione ad VVarnum commorabantur, nec cuiquam ex Danis, qui plurimi illo nondinarum Rostochiensium tempore, per eorum classem, longa serie, & interuallis mediocribus à se mutuo nauibus disiunctis nauigabant, molestiam aut damnum vlla

vlla in re vel minima inferebant. Nihil enim aliud sibi constare aiebant, quàm pacem & amicitiam suo regi cum Dano intercedere, & se ad sponsam Regi suo adducendam, non ad bellum venisse, nec se aggressuros ad Bornholmiam naues Danicas fuisse, nisi primùm ab illis irritati, & aliquot tormentorum ictibus pacificè prætereuntes, hostiliter petiti fuissent. Cùm autem reuersis ex Hassia pegasarijs cursoribus, quos primo aduentus sui die eò ablegarant: Landgrauio, metu instantis belli, rem differendam videri, cognouissent: sublatis ancoris in Sueciam reuersi, pro sponsa, belli nuncium, de ingenti equitum & peditum exercitu, terrestri & maritimo, qui à Daniæ rege, & Lubecensibus, eorumq; socijs, aduersus eum in Germania colligere-10 tur, Regi suo retulerunt. Cui Fridericus Daniæ rex, collectis VVarburgi in Scaniâ circiter quatuor millibus equitum, & viginti quatuor millibus peditum, & classe quinquaginta quatuor nauium, in quibus tredecim Lubecensium erant, & sedecim cohortes militum classiariorum, & totidem ferè nautarum vehebantur, summo præfecto Petro Sehram, apparata; Bellum literis per fecialem missis indixit. ac die 4. Augusti VVarburgo cum exercitu mouens, Elsburgum arcem & portum regni Sueciæ, inter extremos Halandiæ & Norvvegiæ limites, per quem vnicum & solum ex regno Sueciæ in Oceanum occidentalem exitus patebat, obsidione cingit, & à rusticis, qui in præsidio erant, exeunte Septembri, deditum, Georgio Ranzouio, adiunctis ei quatuor peditum cohortibus, tuendum commendat. reliquas copias partim 20 dimittit, partim in hyberna, de consilio ducum, qui satis hoc anno actum putabant, deducit. Interea electore Saxoniæ & Landgrauio Hassiæ intercedentibus, Rostochij conuentus legatorum pacis tractandæ causa ad diem Bartholomæi indictus est. Vbi cùm multas hebdomadas frustra Suecos expectassent, quibus saluum commeatum Danicæ classis Amyralius concedere eo modo, quem Succi expetebant, recusabat; tandem, actione ne quidem inchoata, discesserunt.

Longit. 32. Latit. 59.

Sueciæ rex, denunciato sibi, non à Danis solùm & Lubecensibus bello, sed etiam à Poloniæ rege, à quo Ioannes Finlandiæ dux, Erici frater, ducta Poloniæ regis sorore, & centum viginti millibus Ioachimicis insuper regi mutuò datis, recens redierat: suspicans fratrem conscium aut etiam confœderatum esse regi affini & cæ-30 teris hostibus regni Sueciæ, quòd nihil de eorum fœdere & machinationibus aduersus communem patriam hostilibus, significasset; primum belli impetum in fratrem conuertit, eumq; in oppido Finlandiæ Abo oppressum & captum, cum coniuge & ministris domesticis Holmiam duci, & publicè coram iudicio accusatum in custodiam dari, & familiares ipsius multos supplicio affici, mandauit. Ineunte verò iam hyeme, per VVestgothiam, cum triginta vexillis peditum, & decem turmis equitum, & quadraginta quinque machinis bellicis progressus, Helmstatt oppidum Hallandiæ maritimum acriter oppugnauit, quod Christianus Manduuel, & Iosua Qualen alacriter defendebant. Cùm autem Danicæ copiæ Suecos depulsuræ ex hybernis denuò congregatæ fuissent: prælium commissum est, in quo Succi, multis equitibus 40 cæsis, cesserunt, & tormenta bellica in hostium potestatem venerunt, mense Nouembri, paucis tamen diebus post, iterum erumpentes Suecí, arces Lickovv, Ouersee, & oppidum Sundebui ceperunt. Comes Svvartzburgensis cum equitatu iter Calmariense ingressus, re infecta redijt, & Almogæ in Scania hybernauit.

In Belgico, cùm proceres & gubernatores, supremi arcani consilij senatores, odio & æmulatione aduersus episcopum Atrebatensem, Antonium Perenottum Cardinalem, cuius authoritate & consilio omnia gerebantur, diu iam arderent: VVilelmus princeps Vranius, Amoralus Egmondanus, & Philippus Hornensis, literas ad regem in Hispaniam scribunt, quibus Belgici totius ruinam 50 minantur, nec se interfuturos amplius consilijs ostendunt, nisi Cardinalem à gubernatione remoueat. Id cùm nulla causa peculiari expressa rex recusaret: tandem tamen illis vrgentibus morem gessit, & Cardinalem auocatum Neapoli in Italia proregem constituit.

In litore Balthico, Stettinensis ecclesiæ οἰκιστὴρ, Paulus Rhoda, Quedlinburgi

M.D.LXIII. 21. Ianuar. in Hercynia natus, cùm ferè quadraginta annos fideliter & feliciter ecclesiam illam doctrina & consilio rexisset, ad cœlestis ecclesiæ societatem translatus est. In Epitaphio Stettini posito, hi versus inter cæteros insunt: Hunc vera ornabat cum pietate Fides. Concordes animos, lites exosus, amabat, Ipse etiam in cunctos pectore mitis erat. Non fuit æris amans, fastus nec pectus agebat, In miseros semper dextera larga fuit.

19. Decemb. In superiore Germania, Sebastianus Castalio, qui Biblia vniuersa, puro, eleganti & perspicuo sermone latino conuertit, Basileæ; & Henricus Glareanus, Poëta Laureatus, Erasmi amicus, Friburgi, anno ætatis septuagesimo quinto obierunt. In VValachia, Iacobus Heraclites Basilicus, qui se Sami Despotam & Pari marchionem nominabat, cum VValachiam ante bienniũ, pulso Alexandro, auxilijs Alberti à Lasco occupasset, à coniuratis Tonissa & alijs trucidatus, & Demetrius Visniouecius dux, qui ipsi successerat, in VValachia captus, postea Constantinopoli vnco appensus: & sequenti anno Alexander tyrannus iterum in VValachiam Turcicis auxilijs restitutus est. *DespotA Vt eSt CasVs, VIsnoVeCIVsqVe tyrannVs, RVrsVs AleXanDer VLaChICa regna regIt.* 1564.

M.D.LXIIII. ANNO M. D. LXIIII. ad componendum inter Daniæ, Sueciæ, & Poloniæ reges bellum, denuo Rostochium legatos miserunt Imperator Ferdinandus, Christophorum Carolovvicium; Maximilianus rex Boëmiæ, Henricum à VValdstein; Augustus Saxo, Ericum Volcmarum à Berlepsch; Henricus Brunsuicensis, Conradum à Suicheld; Fridericus Daniæ rex, Ottonem Crumpen, regni Marschalcum, Georgium Rosencrantz, Henricum Ranzouium, & D. Ioachimum Hinkium, Decanum Bremensem, Sigismundus Poloniæ rex, Martinum Cromerum, episcopum VVarmiensem & Ioannem Costam, postea Palatinum Sendomiriensem, Lubecenses, Consulem Hieronymum Lunæburgum, & Syndicum Hermannum à Vecheld. Hi cùm nouem hebdomadas Suecorum aduentum frustra expectassent: tandem re-28 Iulij. uersus ex Suecia nuncius Cæsaris, Christophorus Minquicius, Sueciæ regem, quòd non antea tempestiuè de hac pacificatione Rostochij instituenda quidquam significatum sit, & quia veteri more, si quæ inter Daniæ & Sueciæ reges controuersiæ incidant, ad vtriusq; regni limites legati ad pacificationem delecti mittendi sint, neminem hoc tempore Rostochium missurum esse: Quod si ad regni limites accedere velint, suos etiam homines præsto fore, renunciant. Quare singuli domum, vnde venerant, redierunt, cùm rerum venalium precia in vrbe supra modum antea vsitatum auxissent.

Dum Rostochij legati commorantur, FERDINANDVS IMP. Philippi Archiducis Austriæ & Hispaniæ regis filius, Caroli V. frater, tabe diuturna confectus, placidè ex his terris tandem decessit: Maximilianum II. biennio ante Imp. electum, successorem relinquens. Cùm autem de optimi huius Imperatoris FERDINANDI vitæ curriculo & virtutibus illustrissimis, orationem, in Schola prouincialium, Graciæ in Stiria recens introducta, recitari postea curarim: exemplum illius, vt memoria optimi Cæsaris, etiam in his Saxonicis gentibus diuturnior sit, inseri hoc loco poterit.

DE FERDINANDO CÆSARE, ARCHIDVCE AVSTRIÆ ET Stiriæ principe &c. Oratio à nobili adolescente SIGISMVNDO à Saravv, quatriduo post introductionem Scholæ prouincialium Graciæ in Stiria recitata, 1574. die 31. Maij.

CVM Ferdinandi Cæsaris paterna cohortatione, Nobilitatum harum regionum, olim maiori ex parte negligentiùs in literis versantem, ad amorem & studia doctrinarum & linguarum ardentiùs colenda primùm excitatam & accensam esse, accepimus, vt instructa literis & artibus Reipublicæ necessarijs, ad dignitates & officia gubernationis præcipua, in quibus doctrina, consilio, oratione & scriptis, rerum maximarum deliberationes regendæ sunt, præ exteris adhiberi commodè posset: & hac sapientissimi & optimi principis & patris sui admonitione inflammatis

primùm

primùm maioribus nostris, iam Generosi proceres non solùm Reipublicæ & dignitatis priuatæ, sed etiam veræ de Deo & redemptore nostro Iesu Christo doctrinæ conseruandæ, & puræ ac illibatæ ad posteros propagandæ causa, SCHOLAM florentiorem, ceu fontem veræ DEI notitiæ, & seminarium Ecclesiæ DEI, ac Reipublicæ plantarium, & Spiritus sancti officinam, in qua ad vsus Ecclesiæ & communis vitæ necessarios tenera ætas præparetur; in patria condere, & munificè fouere ac ornare omnibus officijs studeant: existimaui me in Stiria natum, & hoc tempore orationem in Schola prouincialium rècitare iussum: officiosè & piè facturum esse, si de optimo & sapientissimo principe Stiriæ, & literarum ac studiorum nostrorum Mecœnate benignissimo, Ferdinando Cæsare, omnium bonorum laude ac celebratione dignissimo, potius quàm de alio argumento dicere instituerem.

Existimo enim, ad pietatem & gratitudinem Deo, & principibus patriæ DEI imaginem & vices in terris gerentibus, debitam, pertinere: vt propter Deum autorem & custodem Imperiorum & ordinis politici, spargentem diuinæ sapientiæ & virtutis suæ radios in naturas Heroicas, vt bonitatem & præsentiam ipsius inter homines grati agnoscamus; vera cordis reuerentia bonos & salutares reges ac principes, virtutibus Heroicis ornatos, veneremur, & grata mente ac voce, & quibuscunque possumus officijs celebremus.

Etsi autem in hac ætatis & iudicij mei imbecillitate, fateor me ad tanti principis memoriam & virtutes prædicandas longè imparem esse: tamen, vt supremus princeps & Dominus DEVS noster infantium quoq; & lactentium voce laudes suas perfici non dedignatur: ita vos spero meam vocem, quantumuis puerilem & balbutientem, qua Ferdinandi Imp. regias virtutes in hoc ornatissimo Generosiss. procerum & nobilium ac doctissimorum hominum, & studiosorum adolescentum corona commemorare iussus sum, benignè attenteq; audituros esse. Quod vt faciatis, reuerenter oro.

Natus est Ferdinandus Imperator, in clarissima totius orbis Christiani, & splendidissima Archiducum Austriæ & principum Stiriæ familia, cui tantum virtutis, industriæ, fidei, prudentiæ, magnitudinis animi, moderationis, & diligentiæ in omni genere, orbis Christianus, iam continuos ferè trecentos annos tribuit, vt non dubitarint tot gentes, suam libertatem, fortunas, vitam & totius imperij tranquillitatem & salutem, Archiducum Austriæ patrocinio & tutelæ committere.

Quid autem honorificentius & illustrius cogitari potest tot gentium totius orbis Christiani iudicio & consensu vnanimi, quæ hanc vnam familiam præcipuè Romani imperij molem, virtute & industria sustinere posse iudicarunt? Et quanquam olim etiam, nulla vnquam regio plures quàm Pannonia Imperatores genuit, non Aurelianum solummodò & Probum Sirmienses, & Decium ac alios, qui Constantinum antecesserunt: verùm etiam pios & ecclesiæ nutricios principes, Iouinianum in Segedino, Valentinianum ex oppido Bibalis in ripa Saui nobis vicini, & Gratianum in Sirmio natum: tamen proximis seculis, vnica hæc Pannoniæ superioris seu Austriæ archiducum familia, Nouem Cæsares Augustos orbi Christiano continua penè serie dedit: de quorum virtute & rebus gestis, si vel summa sequens fastigia rerum, dicere velim, quàm prolixa oratio futura esset?

In hac Imperatoria familia Ferdinandus procreatus est patre PHILIPPO archiduce Austriæ, duce Burgundiæ ac rege Hispaniæ, filio Maximiliani I. Imp. & Mariæ Caroli Burgundi filiæ ac hæredis amplissimarum regionum, quas vno Belgici nomine vsitatè complectimur.

Etsi autem insigni clementia, bonitate, beneficentia, moderatione, affabilitatate, mansuetudine & vicinis virtutibus, quæ principibus Austrijs ceu gentilitiæ dotes sunt, ita enituit, & eluxit pater Philippus, vt amor ac delitiæ generis humani dictus, omnium vicinorum regum & aliorum hominum beneuolentiam & studia mirifica sibi conciliaret: ideoq; splendidissimo & ab omnibus lectu dignissimo Panegyrico, immortali posteritatis memoriæ ab Erasmo consecratus est: tamen vt ignis, quò clarior fulsit, eò citius extinguitur: & ingenia, quæ illustria, breuiora

M.D.LXIIII. sunt: ita de Philippo etiam Virgilianum illud rectè vsurpari potuit: Ostendent tantùm terris hunc fata, nec vltra Esse sinent. Nam vicesimo octauo ætatis anno, qui fuit à nato Christo 1506. ante Maximiliani patris mortem tredecimus, in Hispanijs, socrui in regno Castiliæ succedens, ex vita decessit: relictis Carolo & Ferdinando, Leonora, Elisabetha, Maria, & Catharina infantibus.

Coniunx Philippi fuit IOANNA, filia Ferdinandi Hispaniarum regis, qui Saracenis, ex vniuersa Hispania, in qua continuos 770. annos sedes habuerant, pulsis, Catholici cognomen adeptus est, & moriens amplissimorum totius Hispaniæ & Neapolis ac Siciliæ regnorum hæreditatem nepoti reliquit. Ad hunc, anno Christi 1502. ex Belgico, vt Hispaniæ regnis cum marito inaugurararetur profecta Ioanna, 10 sequentis anni ineuntis mense Martio, die decima, Ferdinandum principem nostrũ Compluti enixa est. quem Franciscus Ximenes, archiepiscopus Toletanus excellentis ingenij & industriæ Cardinalis, qui in vrbe Compluto Academiam tum erigebat, & Bibliorum editionem Complutensem adornabat; die lustrico, Naiarensi & Ascalonio principibus compatribus, magna solennitate baptizauit, & vectigalium immunitatem, ob tantum principem apud eos natum, Complutensibus, à regina matre, impetrauit. Qui, in hodiernum vsq; diem, cunas & crepundia Ferdinandi, ad impetrati beneficij monumentum seruant.

Nomen ipsi inditum, aui materni, apud quem tredecim annos in Hispania educatus est. 20

Ingenium pueri ac indolem verè Regiam, probitati virtutiq; natum, docilitate incredibili, ad hæc amabili quadam morum grauitate, & animi celsitudine, cum singulari humanitate coniuncta Erasmus etiam celebrauit, cum narrat Ferdinandum de institutione principis libellum ipsius semper in manibus habuisse, & sua voce Erasmo de illius editione gratias egisse.

Præceptorem dum in Hispania educaretur, auus ipsi præfecit Aluarum Osorium; morum & aulæ magistrum. Petrum Nonnium Gutzmannum Calatrauæ seu Oretanæ militiæ præfectum, à quibus non in tyrocinijs militarib. solùm, sed literis etiam & doctrinis diligenter institutus est, quarum cognitio postea in gubernatione ei magno vsui & adiumento fuit: Aurea certè illa Ciceronis de officijs præcepta 30 adeo fideliter Ferdinando in prima ætate tradita sunt, vt toto postea vitæ tempore familiarissimè ipsi nota fuerint, & totas sæpè sententias, in grauissimarum rerum deliberationibus, recitare memoriter solitus sit.

Inprimis autem ad pietatis & religionis Christianæ amorem & studium assuefactus est. Vt enim Persicorum regum filijs, pædagogos præstantissimos præfici solitos legimus, qui eos Magiam à Zoroastre acceptam, videlicet doctrinam de Deo & cultibus diuinis, de Iustitia & omni Regis officio docerent: ita regibus Hispaniæ, hanc D. Augustini de regum felicitate sententiam, inter cætera institutionis regiæ catholica theoremata, instillari audio. REGES felices sunt, si iustè imperant: si inter linguas sublimiter honorantium & obsequia nimis humiliter salutantium, non 40 extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad DEI cultum maximè dilatandum, maiestatis eius famulam faciunt: si Deum timent, diligunt, colunt: si plus amant illud Regnum, vbi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facilè ignoscunt: si eandem vindictam, pro necessitate regendæ tuendæq; Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odijs exerunt: si eandem veniam, non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod asperè coguntur plerunq; decernere, misericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tantò eis est castigatior, quantò posset esse liberior, si malunt cupiditatibus prauis, quàm quibuslibet gentibus imperare, & si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æter- 50 næ. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices. Ad hanc normam Reges, cùm consilia & actiones suas in tota Regnorum & priuatorum morum gubernatione componunt, summam sapientiæ & virtutis gloriam meritò adipiscuntur.

In hoc pietatis & optimarum artium studio ad Reipubliæ gubernationem præparatus

paratus & excultus est in Hispania princeps noster, vsque ad Ferdinandi, aui, regis catholici obitum, qui in testamento eum Gubernatorem regnorum absente Carolo fratre scripserat, & trium militarium ordinum magisteria ei legarat. Hunc enim in Hispania natum & educatum, non solùm rex Ferdinandus auus, sed cuncti ferè Hispanorum principes, multò quàm Carolum fratrem, sub alio cœlo ortum, & Belgicis moribus innutritum, maiori beneuolentia & caritate prosequebantur. M.D.LXIIII. 1516.

Sed recognitis extremo vitæ regis momento, à Senatoribus aliquot, testamenti tabulis, legatum illud inductum, & Cardinalis Toletanus, Franciscus Ximenes, Gubernator constitutus est. Is Ferdinandum nepotem quamprimùm ad se deductum, nunquam à se diuelli postea passus est. Cumq; familiares Ferdinandi ingenium & indolem apud Hispanos principes & alios passim mirificè prædicare, & Carolo præferre, & Belgarum mores vituperare intelligeret: mandata à Carolo confecit, quibus, honesta concedendi ipsis deinceps ocij specie, longissimè à Ferdinando præsentes ministros circiter triginta amandauit, & Carolo, in Hispaniam iam ingresso hortator fuit, vt Ferdinandum in Germaniam ad Maximilianum transmittat. Id anno sequenti factum est, quo in Belgium mense Iunio Ferdinandus appulit, vbi cum Erasmo Roterodamo de studijs ipsius regendis actum est. 1517. 27. Septemb. 1518.

Mortuo in Pannonia superiore Maximiliano auo, Ferdinandus cum Margarita amita Bruxellis erat. Quo tempore, Sigismundus Herbersteinius, & Ioannes Hoffmannus, Stirij, nomine huius prouinciæ ad Carolum in Hispanias legati fuerunt: & paulò post Carolus & Ferdinandus fratres pariter ab his regionibus Austriacis, misso ad eas legato Casimiro marchione Brandeburgensi, Iuramentum fidelitatis & subiectionis debitæ acceperunt. Postea diuisa inter fratres hæreditate, Ferdinandus has regiones, anno 1521. celebratis die 26. Maij cum Anna Vngariæ regis Vladislai filia nuptijs, gubernare cœpit. & quanquam initio in Austriacos quosdam proceres, qui mortuo Maximiliano, Cameræ Archiducum reditus, suo arbitrio, ad alenda præsidia communis Reipub. libertatis defendendæ gratia transtulerant; seuerius animaduertisse quibusdam visus sit: tamen totis reliquis quadraginta quinq; annis, quibus patriæ præfuit: summa pietate, clementia, moderatione, iusticia, & lenitate paterna, vèrissimè à Xenophonte dictum esse ostendit, BONVM PRINCIPEM NIHIL A PATRE BONO DIFFERRE. ac tota ipsius vita interior, honestissimis temperantiæ, frugalitatis & casti pudoris exemplis plena fuit. De his virtutibus, magno & bono Principe maximè dignis, quæ omnibus notæ sunt, & quas singuli pro nostra imbecillitate & vocatione imitari aliqua ex parte possumus & debemus, dicere hoc loco institui. 1522.

Nam de bellis, quæ post Ludoici Vngariæ regis mortem, cum ad ditiones Austriacas Boëmia etiam & Vngaria accessissent: & distracto in factiones Vngariæ regno multi Ioannis à Zapolia partes, Turcici tyranni patrocinio & auxilijs innixi sequerentur: plurima & ferè continua aduersus Turcas gerere coactus est; nihil commemorabo prolixius, cùm in hac ætatis & iudicij inopia, veras singulorum causas & occasiones ac consilia in ijs gerendis suscepta; quæ solis consiliarijs & ducibus, qui rebus gerendis intersunt, perspecta esse solent, non intelligam.

Quod autem parum felicia quædam fuerunt, id nostris peccatis, quæ punire Deus iustissimo iudicio virga Turcica voluit, potiùs quàm fato, vel optimo principi nostro imputemus. Neq; enim illud semper verum est: Quicquid delirant Reges plectuntur Achiui: sed multò veriùs Salomon grauissimè scriptum reliquit: propter delicta terræ seu populi sæpè mutantur principes eius, & intelligens princeps, qui aliquando cedit de suo iure & patitur aliquid incommodi, vt maiora incommoda vitet, durabilius habet imperium.

Debet enim tota Germania gratiam nostris principibus sempiternam, quòd sua virtute, vigilantia, & sumptu, tot annos, immanissimorum hostium impetus retardarunt, & velut muro, in finibus imperij oppositis arcibus, ab his regionibus & reliqua Germania auerterunt, & quanquam infeliciter interdum dimicarunt, tamen virtus eorum laude digna est, quod quantum potuerunt Reipub. prodesse & repri-

M.D.LXIIII. mere Turcicam tyrannidem conati sunt. Sed de bellis, quæ, vt dixi, non intelligo, dicere desino. at eximium illud Dei beneficium nihilominus dignum mentione iudico, quòd continuos illos septem annos, quibus à morte Caroli V. Imperio Romano solus Ferdinandus præfuit, Pax quoque continua, in omnibus Imperio subiectis ditionibus viguit. ac vt in augusta pace, sub Cæsaris Augusti imperio saluator noster Iesus Christus natus est: ita prædicatio salutaris Euangelij doctrinæ, hisce in regionibus, sub Ferdinandi imperio pacato, vires maximè sumsit. nec minus Ferdinandus pace, quàm Carolus bello floruit. maximè cum eundem statum ab initio ad finem imperij sui & mortem vsq; (ante quam nemo felix dicendus) deduxerit. 10

Verùm his omissis, omnibus notas optimi principis & patris patriæ nostræ virtutes breuiter delibabo. Nam post pietatem, quæ cæterarum virtutum omnium mater & fundamentum est: IVSTITIA præcipuè, temperata lenitate & clementia ac bonitate natiua & verè regia, in cæterarum virtutum choro, velut Hesperus hoc tempore vesperi inter omnes reliquas stellas, longissimè enituit & eluxit.

Normam vniuersæ gubernationis Reipub. ac vitæ priuatæ, & consiliorum, sententiarum, iudiciorum & actionum suarum omnium, regulam vnicam sibi proposuit LEGEM seu sapientiam & voluntatem Dei æternam & immutabilem, discernentem septo immoto honesta & turpia, præcipientem recta & iusta, & prohibentem contraria: Quæ in Decalogo & alijs congruentibus scriptis legibus expressa & 20 sancita est. Intelligebat enim, velle Deum cogitationes, consilia & actiones Regum ac cæterorum hominum omnium, non temerè vagari, aut cœco impetu & libidine, vt cuiq; libet, ferri, sed sua sapientia, & verbo regi, & sapientes ac iustas esse, hoc est. ad certam regulam & normam mentis seu legis diuinæ conformari & dirigi, vt Deũ ipsum sapientem & iustum esse agnoscamus, & sapientiæ, iusticiæ ac cæterarum virtutum similitudine & congruentia ipsi archetypo conformes simus.

Ad hunc finem Reges & Magistratus reliquæ hominum multitudini regendæ, tanquam vicarij Dei, & LEGIS ac Iusticiæ Dei custodes ac executores in genere humano constituti sunt, vt grauissimè etiam Plutarchus dixit, Principem esse imaginem Dei, cùm seipsum similem Deo iusticiæ & virtutis cultura exhibet. Iustitiam 30 verò finem legis esse, legem verò proprium principis opus, qui sonare inter subditos vocem Decalogi, & congruentium legum positiuarum, & iuxta eam regere subditos, & contumaces punire, obedientes verò præmijs ornare debet, vt hominum mores iusti ac honesti cum Dei voluntate & lege congruant & Dei sapientia ac iustitia in genere humano agnoscatur & celebretur.

Quare & ipse consilia & actiones suas omnes iuxta Legum normam gubernabat, assiduè in ore illam Theodosij legem habens: Digna vox maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri. Adeò de autoritate iuris nostra pendet autoritas, & reuera maius imperio est submittere legibus imperium, &c. & subditorum vitam regi, ac controuersias dirimi, iure & legibus, volebat. 40

Vt igitur non inanis sonitus essent leges, nec libris tantùm inclusæ, vel vt ille in Comœdia ait, clauis ferreis tantùm ad parietem hærerent fixæ, vbi malos homines affigi nimio erat æquius: sed vbiq; in regnis ipsius florerent, vigerent & dominarentur: & obedientia ipsis legitima præstaretur, & contumacibus punitis, imbecilliores aduersus potentum iniurias defenderentur: Senatus seu Regimina, vt in his regionibus appellant, & consessus IVDICVM, ex viris sapientibus, iustis, ac eruditis lectos, sapientissimè ordinauit & distinxit, vt delictis aduersus leges, vel alijs dissidijs ac controuersijs ad se delatis, suæ iurisdictioni subiectos citent, &, causa diligenter & accuratè cognita, secundum normã legum, quod iustum est, pronuncient & exequantur: bonos aduersus iniurias defendant: sontes & sceleratos contumaciter 50 violantes normam legum seuerè puniant: vt Dei sapientia & iusticia in voce legum & iudicijs discernentibus iustos ab iniustis, & in pœnis sontium agnoscatur, & de iudicio Dei secuturo homines commonefiant, & controuersijs hominum legibus & iure diremptis, tranquillitas & pax publica, in ciuili hominum societate, in his gentibus & regnis conseruetur.

Hæc

Hæc Iudicia, non arbitrijs priuatis, non ira, odio, amore, & alijs affectibus, sæpe etiam in optimis viris iudicium perturbantibus, sed scriptis legibus certis & perpetuis, ex legibus Decalogi, quas Deus ipse sua manu in monte Sinai generi humano præscripsit, detextis, regi & gubernari voluit.

Fateor esse aliquos sapientes & bonos Iudices, qui sine scriptis legibus, quod rectissimum & honestissimum sit, acutè cernant & fortiter exequantur, de quibus verè prædicari possit illud Salomonis, Diuinatio in labijs Regis, in iudicio non errabit os eius, vt de Carolo Burgundo principe potentissimo, Ferdinandi Imp. auo materno, dignum memoria exemplum iudicij verè diuini legimus, quòd sine molestia vos audituros esse spero. Ceperat nobilis in ipsius ditione alium nobilem hostem suum. Captiui vxor, de mariti liberatione sollicita, lytron alteri offert, aliquot millia coronatorum. Is se hac conditione redditurum ei esse maritum pollicetur, si vnius noctis sibi potestatem faciat. Mulier sumpto deliberandi spacio, cum marito rem communicat, eoq; assentiente, voluntati alterius morem gerit. Postridiè maritum ipsi reddit hostis, sed à se prius interfectum & capite truncatum. Illa acerbiss. dolore ac luctu percita principi suo Carolo Burgundo causam totam exponit, & atrocissimum latronis illius scelus puniri petit. Carolus nobilem illum cœlibem in aulam accersitum, re cognita iubet solenni nuptiarum ritu, matronam illam antè à se dedecoratam in matrimonium ducere, & nuptias eum illicò in Aula celebrare cogit. Postridiè sponsum nouum in aream publicam productum per lictorem securi percutit. Et matronæ, ac filijs, quorum patrem ille antea nefariè trucidauerat, omnia illius bona & fundos, beneficio suo attribuit.

Hanc Caroli Burgundi sententiam, non ex scripta lege depromptam, sed sapientia & iusto arbitrio Iudicis, ad præsentis causæ conditionem, concinnè & aptissimè accommodatam esse, omnes prudentes intelligunt. Sed paucorum est hæc ingenij dexteritas & perspicacia & voluntatis integritas. Vt enim Deus ipse populo suo, quanquam sapientissimos gubernatores habebat, scriptas leges tradidit, & in duabus tabulis, principia & fontes omnium honestarum Legum, videlicet Decalogi præcepta, suis digitis scripsit: Ita nostras quoq; Politias, legibus sapienter scriptis & congruentibus ad illa præcepta, digitis Dei scripta, vult gubernari.

Quare & noster Imperator, vt Seuerus & Antoninus sæpè rescripserunt, licet Legibus solutus esse videretur, tamen legibus viuere, imò ipse in Iudicio per procuratores suos respondere, & se legibus subijcere, & hanc normam Iustitiæ vnicam & perpetuam vbiq; in regnis suis vigere & seruari voluit. Remota enim Iustitia, ad normam legum omnia regente, nihil esse regna, nisi magna latrocina, intelligebat.

Vt autem in DEO misericordia superat iudicium, & supra cæterarum virtutum chorum BONITAS & clementia præcipuè eminent & elucent, ita in magnis & Heroicis principibus, quò ad Dei cognationem & similitudinem propius omnis virtutis præstantia accedunt, eò magis diuina lenitas, mansuetudo, clementia, & placabilitas enitent & conspiciuntur.

Fulsit itaq; in omni Imperatoris nostri Ferdinandi vita, actionibus, iudicijs, sententijs, vultu ac gestibus etiam, Bonitas natiua, & Moderatio ac clementia verè regia ac diuina, qua sæpè ille, perturbatissimis Reipublicæ temporibus, pacem & tranquillitatem imperio salutarem restituit.

Quanta fuerint & adhuc sint in Imperio Religionum dissidia, & inde secutæ Principum distractiones, diffidentiæ, odia, quæ in aperta bella ciuilia aliquoties eruperunt, singuli meminimus. In his, etsi ad sæuitiem & asperiora consilia miris artibus sæpè incitabatur, tamen singulari æquitate & moderatione ita versatus est, vt sæpè ciuiles dissensiones sine ciuili sanguine composuerit. ac moto aduersus fratrem Imp. Carolum V. à confœderatis principibus, bello anno 1552. quod retinendæ religionis cum Augustana confessione congruentis, quæ Synodi Tridentinæ decretis oppugnaretur: & recuperandæ libertatis Imperij: & liberandorum principum captiuorum causa, se gerere ostendebant: magno labore & industria ac moderatione singulari perfecit, vt constituta PACE Religionis firma & durabili, causæ similium tumul-

M.D.LXIIII. tumultuum deinceps præciderentur, & tranquillitas publica & quies toti Imperio ad posteritatem etiam incolumis conseruaretur.

Id verè est, vt in Tragœdia de excellenti Imperatore dicitur, *Consulere patriæ, parcere ciuibus, Fera cæde abstinere, mores regere. Reddere orbi quietem, seculo pacem suo, Hac summa virtus, petitur hac cælum via.*

Talia moderationis & lenitatis exempla multa commemorare possem, in quibus partim ipse, quanquam grauiter læsus esse videbatur, de suo iure nonnunquam inferioribus etiam, publicæ salutis & pacis causa cessit, partim alijs hortator fuit, vt concordiæ & tranquillitatis suæ ac Reipublicæ causa de summo iure aliquid remitterent, & iniquiores etiam conditiones accipere potiùs quàm maioribus dissidijs & calamitatibus priuatis ac publicis occasionem præbere vellent. Sic post bellum illud ciuile, cuius antea meminimus, sedatum: controuersias, quæ post profligatum Albertum Brandeburgensem à Camera proscriptum, inter ciuitatem Noribergensem, & totam marchionum Brandeburgensium familiam, de occupato Alberti territorio & arcibus euersis extiterant: singulari moderatione & æquitate diremit. Cum ditionem VVirtebergensem à Sueuico fœdere ipsi donatam, & ab Imperatore Carolo in comitijs anni 1530. solenni feudorum ritu ipsi concessam, Dux Vlricus exul & Philippus Cattorum princeps, armis occupatam Ferdinando eripuissent: intercedentibus Saxoniæ Ducibus & alijs, rem ita componi passus est, vt dominium vtile Vlricus retineret, sed dominum feudi Archiducem Austriæ agnosceret.

Ita de suo iure & possessione cedens, publicæ paci & tranquillitati magis quàm priuatis commodis consuluit. ac sæpè Rodolphi Imp. qui primus in familiam archiducum Austriæ imperium intulit, sententiam in ore habuit: Seuerum & immitem fuisse me aliquando pœnituit: lenem & placabilem nunquam. plerunq; enim ciuiles dissensiones, mansuetudine & moderatione multò facilius quàm seueritate & armis sedari possunt. vt verè apud Euripidem rex Menelaus inquit: *Si vela tendas nimium, nauis mergitur, Sed si relaxes rursus, vehitur tutius. Odit Deus nimis vehementes impetus, Odere ciues: gratior est moderatio.*

Nec verò in plebeias & vulgares naturas, cupidiores vindictæ, & offensionum tenaces, hæc moderationis & clementiæ exempla cadunt, sed quò præstantiores sunt ac generosiores naturæ Heroicæ, ac Deo similiores: eò mitiores sunt & placabiliores, vt verè Seneca inquit: Nihil esse magnum, quod non idem sit placidum. & quò quisq; est maior, magis est placabilis iræ. Itaq; & nostrum Imperatorem Ferdinandum, natiua bonitate ac mansuetudine regia, & assuefactione ac diligentia singulari, iræ moderatum esse scimus. Latius regnes auidum domando Spiritum, quàm si Libyam remotis Gadibus iungas, & vterq; Pœnus Seruiat vni, inquit Horatius. Ita ipse etiam difficillimum & maximum regnum esse, se ipsum regere, & iram, odium ac cæteros affectus frenare, iudicabat. ac sæpè Friderici III. Imp. proaui sui mansuetudinem prædicabat, qui, cùm nonnullos dicta probrosa in eum iecisse aulici referrent, nihil planè commotus, dixit: Principes & alios præstantes viros, quasi signum, ad quos omnes virulentæ linguæ tela conijcerent, expositos esse, vt turres præaltas fulmina feriunt, humilia tecta prætereunt. At benè nobiscum agitur, cùm verbis tantùm impetimur.

Veritatem & fidem in promissis & pactis constanter & religiose coluit; eamq; præcipuum munimentum & præsidium totius politicæ administrationis & humanæ societatis esse iudicauit. Quare & subditis priuilegia & Libertates, ad quas tuendas se initio gubernationis obligarat: nulla in parte postea labefecit, & hostibus quoq; datam fidem, & pacta cum ijs inita fidelissimè seruauit. adeò vt maximi momenti arces hostiles, induciarum tempore sibi à præfectis per traditionem oblatas, constanter repudiarit. quæ virtus etiam interneciui hostis Solymanni Turcarum Imp. oratione paulò ante mortem, honorificè celebrata esse dicitur.

Nec verò literis tantùm ac sigillis, sed etiam nudis verbis promissa inuiolatè præstitit: ita vt exigenti promissa militi veterano: etsi initiò immoderatam fuisse petitionem militis, dicebat: tamen cùm opponeret miles, potuisse Imperatorem tunc

tunc negare cum peteret, ac nunc sine turpitudine, quod pollicitus esset, rescindere non posse: statim responderit: Si ex duobus alterum me ferre oportet, leuius rerum quàm famæ iacturam subibo. ac statim illi, quod petebat, præberi iusserit.

Benemeritis verò de se Ducibus & alijs ministris, quorum ipsi fides & erga se beneuolentia, cum mediocribus etiam officijs coniuncta, prædicabantur, eximia & regia liberalitate gratiam retulit. ac multos, quorum virtutem & industriam probabat, ex humili & abiecto loco, ad magnas dignitates, potentiam & opes euexit. Ita vt verè illud Salomonis in animo secum perpetuò circumtulisse eum appareat: Beneficentia & veritas custodiunt regem, & clementia stabilitur thronus eius. Non 10 enim exercitus neque thesauri præsidia regni sunt, vt Masinissa apud Salustium inquit, verùm Amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide parantur.

Etsi autem multi ab eo euecti & ornati, beneficiorum immemores, & ingrati ac perfidi postea extiterunt: vt vsitatum est inter homines, maxima beneficia non nisi summis maleficijs pensari, tamen nihilo pigrius dandum alijs & benefaciendum sentiebat, exemplo DEI, qui Solem benignitatis suæ gratis & ingratis splendere sinit. Regium enim & Christianum est benefacientem alijs malè audire: & nihilominus propter Dei voluntatem & mandatum, benè de multis mereri.

Ornabat autem Ferdinandus humanitatem, beneficentiam, veritatem, man- 20 suetudinem, clementiam & cæteras virtutes & actiones omnes singulari & miranda ac ferè propria familiæ Austriacæ, affabilitate, & comitate, qua beneuolentiam erga alios suam & bonitatem ac clementiam vultu ipso & gestu ac sermonibus humanissimis, cum quadam suauitate declarabat: & omnes cuiuscunque ordinis ac conditionis homines, etiam humilimos, alloqui eum volentes, quotidiè ferè certa hora, patefacto omnibus aditu, ipse placidissimè audiuit, & sine vllo fastu, morositate, aut fastidio, clementissimè respondit. Quæ virtus mirificam vim conciliandi animos & ad sui amorem inflammandi habet, ac in magnis Regibus & principibus præcipuè grata, ijsque salutaris est, qua in primis animos populorum sibi adiungere & firmis beneuolentiæ, fidei & promptæ ac voluntariæ obedientiæ nexibus si- 30 bi deuincire possunt. Hæc Cyrum, Augustum, Traianum, Titum, Seuerum, Gratianum & similes, & proximis seculis Austriacos Principes populis commendauit. ac Traianus olim reprehendentibus eum amicis, quòd nimium erga omnes comis esset, respondit, Talem se imperatorem priuatis esse, qualem sibi Imperatorem priuatus optasset. sicut & Casparum Slikium, qui trium Imppp. Sigismundi, Alberti, & Friderici III. Cancellarius fuit, optasse ferunt Omnes Reges aliquando priuatos, pauperesque fuisse, vt quales se erga priuatos & miseros subditos exhibere Reges oporteat, considerare facilius possent.

Adrianum Imp. accepimus, cùm anui cuidam transeunti, & se vt audiret roganti, respondisset, ocium sibi non esse: & illa deinceps clamasset, Noli ergo impe- 40 rare: statim conuersum, mulieris querelam summa comitate auditam expediuisse.

Sæpè autem boni etiam Principes in hac parte negligentiores sunt, quàm vel ipsis vel regnis eorum vtile est, vt de Dauide rege Absolon filius queritur eum causas subditorum non audire. Quorundam etiam tanta non solùm morositas & fastidium, sed etiam leuitas & peruersitas est, vt nihil ista ad se pertinere putent, & planè nullam facultatem subditis se adeundi præbeant, vel compellantes, asperè & duriter à se repellant vel planè ludibrio habeant. vt Demetrium Macedoniæ regem legimus Atheniensium sociorum legatos biennium aulam sequi iussisse, priusquam eos audiret. Idem cùm in via aliquando magnam copiam libellorum supplicum hilari vultu à subditis accepisset: & hi, optima spe læti, certam sibi opem à regis cle- 50 mentia expectantes, sequerentur: rex flumen Axium transiens, cùm ad medium pontem venisset, omnes supplicationes non lectas in flumen effudit, & supplices, velut muscas, molestiam ipsi exhibentes, à suo comitatu depelli iussit. Hæc nimis inhumana vanitas animos subditorum à Principibus valdè alienat.

Noster verò Imperator singulari comitate & patientia omnes, ac inprimis doctri-

M.D.LXIIII. doctrina & virtute aliqua insignes audiuit, ac literarum perstudiosus ipse, & latine doctus fuit, & singulari clementia & munificentia doctrinas & homines doctos ornauit. ac vt Sylla, etiam malis poëtis, carmina sua ipsi exhibentibus, præmia dedit hac conditione, ne quid postea scriberent, ita neminem, in quo simulachrum aliquod doctrinæ appareret, à facie sua tristem discedere Imp. noster passus est.

Aulam viris eruditis omnium professionum nulli Academiæ cedentem habuit. ac Viennensem Academiam, omnium in tota Germania antiquissimam, singulari clementia & benignitate complexus est. Qua in re laudatissimos Principes omnium ætatum, qui & ipsi eruditi fuerunt, & eruditos homines familiares assiduè habuerunt, Dauidem, Salomonem, Augustum, Ptolemæum Philadelphum, Seuerum, Carolum I. & alios imitatus est, ac inprimis Alphonsum Hispaniæ & Neapolis regem, matris suæ propatruum prædicare solitus est, qui Reges illiteratos nihil differre ab asinis coronatis Aeneæ Syluio respondit: & optimos ac fidelissimos consiliarios suos esse dixit, Mortuos: libros intelligens, à quibus sine metu, sine gratia, sine omni assentatione, quæ nosse cuperet, apertè & fideliter audire posset. Itaq, passim insignibus suis Librum appinxit, vt studiorum doctrinæ & Literarum tutelam & patrocinium præcipuè sibi commendatum esse ostenderet: denique omnes suas gemmas & thesauros malle se perdere persanctè aliquoties affirmauit, quàm literas, quas permodicas se scire dicebat, nescire.

Interior verò Ferdinandi vita, honestissimorum exemplorum, Continentiæ, Temperantiæ, & Frugalitatis plena fuit. Casti pudoris decus, in coniugio, pietatis, concordiæ, & suauissimi amoris mutui pleno ac fœcundo, sanctè ac religiosè seruauit. cùm multi reges ac principes alij, Atreum illum in Tragœdia, si non ijsdem verbis, attamen vita & moribus exprimant, dicentem: Sanctitas, pietas, fides, pudor, priuata bona sunt: Quà iuuat, reges eant. At noster Imp. non tantùm leges de officijs virtutum omnium priuatis & subditis tulit: sed ipse speculum castitatis, Iustitiæ, veritatis & cæterarum virtutum esse: nec dicta ipsius, sed *facta* etiam imitari, & non disciplinam modò, verùm etiam exemplum à se sumere priuatos voluit. Vt enim egregius pictor vultum speciosum præcipuè effingit: ita Pudicitia celsius consurgentem vitam exornari: & omnium cæterarum virtutum & donorum ingens ac necessarium ornamentum esse, & amisso illo, omnia cætera potentiæ, opum, honorum & virtutum decora deformari sensit.

Coniugem habuit Imperator noster ANNAM, in nobilissima regum Poloniæ & Vngariæ familia natam, regis Vladislai filiam, ac Ludoici sororem, Quæ Placillam Theodosij Imper. coniugem laudatiss. Philoptochon olim dictam, planè repræsentabat. Etsi enim Dominum & maritum suum in familia Imperatoria natum, & sponte sua ad pietatis & iustitiæ decus incitatum, nihil opus fuit hac oratione officij admonere, qua Theodosium suum Placilla allocuta esse scribitur, Semper tibi marite cogitandum, quis olim fueris, & qui nunc sis: Nam in horum crebra recordatione, erga benefactorem Deum ingratus non es futurus, sed acceptum imperium legibus administrabis & simul coles eum qui contulit: tamen pietate erga Deum, beneficentia erga pauperes, beneuolentia & fide erga maritum, & omnibus cæteris virtutibus matronalibus, Placillæ illi imperatrici meritò eam conferimus, quæ benignitatis suæ erga pauperes monimentum immortale reliquit Hospitale amplissimum & splendidissimum, Viennæ conditum & reditibus annuis copiosè dotatum, in quo magnus pauperum numerus mundissimè habitat & victu honesto assiduè alitur.

Singulari etiam benedictione coniugium ipsius ornauit Deus, cùm eam quatuordecim liberorum matrem lætantem fecit, ex quibus duodecim, vt arbitror, superstites reliquit. Cumq; corona matris sint Filij virtute præstantes, cogitemus quantum Dei munus sit, quòd non solum potentissimi regis filia, regis soror, summi regis in orbe Christiano coniunx, & Imperatoris Romani mater fuit: sed etiam pietate, clementia & omnibus regijs virtutibus similes patri filios procreauit. Agamus autem Deo gratias, quòd sapientes, iustos & salutares patriæ nostræ principes clemen-

clementer tribuit, sub quorum tutela & patrocinio, vera religio, disciplina, leges, iudicia, doctrinarum studia in his gentibus conseruantur: & exempla virtutum insignia, ex Imperatoris Ferdinandi historia, pro nostro loco & vocatione, imitemur: & ardentibus votis Deum, qui dat salutem Regibus, & custos est politiarum, quæ veræ de Christo doctrinæ, ac disciplinæ morum honestæ, domicilium ac sedem tranquillam præbent: precemur, vt patriæ nostræ principes serenissimos, Diui Ferdinandi Imperatoris filios, ac inprimis inclytæ huius prouinciæ Stiriæ Archiducem Carolum, ad illustrationem gloriæ Christi, & subditorum suorum salutem, vmbra manus suæ protegat & tueatur. Cumq; totius orbis Christiani tranquillitas & salus hoc tempore, post Deum, ex Inuictissimi Imperatoris Maximiliani incolumitate & salute potissimùm pendeat: toto pectore æternum Deum custodem imperiorum & regum ipsi placentium oremus, vt Cæsaream ipsius maiestatem incolumem & florentem perpetuò seruet & gubernet. Nam Cæsare, Hoc nihil maius, meliusúe, terris Fata donauere, boniq́ue Diui, Nec dabunt, quamuis redeant in aurum Secula priscum, DIXI.

M.D.LXIIII.

Hac optimi Cæsaris Ferdinandi mentione interposita; ad Belli Suecici & Saxonicarum rerum historium redeo.

Suecus eo anno Elsburgum aliquot menses irrito conatu obsidet, & excursionibus in Hallandiam factis, circa Laholmum & Engelholmum omnia diripit. In Norvvegia etiam, Nidrosiam oppidum & arcem Succi occupant, quam paucis interiectis mensibus Dani recuperarunt. In Balthico mari, Danica & Lubecensis classes, ad Bornholmiam cum Suecica congressæ, Nauem prætoriam, quam superbo nomine Makelos, quod similis illi nulla extaret, appellabant: deterso clauo, & aliquot Lubecensium nauibus ad latera harpagonibus iniectis eam oppugnantibus, vnà cum præfecto Iacobo Bagge, ceperunt. nauis ducenta tormenta vehebat, quæ tamen omnia, naue in medijs vndis conflagrante, in profundum maris desederunt. Alia nauis Suecica, præfecto Andrea Beronis, inde vsq; à mense Decembri intra Rostochiensem portum prope VVarnemundam commorata, aliquoties à senatu propius ad vrbem adduci iussa erat, vt à Danis, qui eam sibi dedi aut inde eijci petebant, tutior esset. Sed Andreas, turpe sibi & Regi suo esse ducens, aliquam fugæ aut metus significationem vel minimam præbere, in statione mansit. Quare à Danis ex ripa & nauibus oppugnatus, cùm se aliquot horis fortissimè defendisset, tandem perfracta tormentis naue, & spe omni incolumitatis amissa, puluerem tormentarium in naui ipse accendit, & vna cum naue conflagrare, quàm in hostis potestatem venire maluit.

11. Iulij.

In Saxonia, Naoburgensem ad Salam diœcesin, post episcopi mortem, Augustus Saxoniæ elector sibi regendam tradi, à collegio non aduersante, obtinuit. ac vtriusq; electoris, Saxonici & Brandeburgici imperio subiectorum episcoporum reditus deinceps in principum fiscos redacti sunt; corporibus tamen collegiorum conseruatis, & inspectione ecclesiastica superintendenti & consistorijs commendata. PIVS IIII. Pontifex, nouam & inusitatam antea Iuramenti formam, Episcopis & collegiorum Canonicis imposuit, cuius aliquoties in sequentium annorum, de libertate religionis, in Canonicorum collegia recipiendis, concedenda, Comitum & Nobilium supplicationibus, mentio fit. in quo, nominatim ad Apostolicas & ecclesiasticas Traditiones, ad credenda septem Sacramenta, ad omnia Synodi Tridentinæ decreta, ad Missæ sacrificium propiciatorium, ad Transsubstantiationem, Purgatorium, Inuocationem & Imagines sanctorum, indulgentias, Primatum Papæ, &c. in specie obligantur.

ARNOLdus comes in Bentheim & Stenfurden, Ebervvini filius, cùm Pontificiam religionem in sua ditione mutasset: Iurisdictionem Monasteriensis episcopi ecclesiasticam deinceps agnoscere, & mandatorum illius executionem in suo territorio ferre recusabat. Quare Priorem quendam, mandata Episcopi ex suggestu Stenfordiæ denunciantem, in vincula coniecit. Vnde tumultus exortus, intercessione vicinorum comitum & episcoporum sedatus est. Fuit autem hic Arnol-

M.D.LXIIII. dus, patre Ebervvino, filio Arnoldi: matre Anna, filia vnica & hærede Conradi comitis Tekelnburgensis postremi, prognatus. Vxorem habuit Magdalenam, Humperti comitis de Nevvenar filiam, Adolphi sororem, ex qua VVirichus & Adolphus & alij nostra ætate viuentes, procreati sunt. ADOLPHVS, Holsatiæ dux, Christinam, Philippi Hassiæ Landgrauij filiam, à duobus fratribus Gottorpium deductam, coniugem duxit. (17. Decemb.) Nuptijs, duæ Reginæ Danicæ viduæ, Sophia Bogislai Pomerani filia, sponsi mater, & Dorothea Saxonica, sponsi fratria, interfuerunt.

ROSTOCHII, optimus vir, & fidelissimus ecclesiæ ad D. Petrum pastor, Ioachimus Sroderus, Domicensis, qui primam sinceræ religionis in ea vrbe instaurationem, cum Ioachimo Siutero, cuius suprà meminimus, adiuuerat, & iam quadraginta duos annos, labores & æstum diei sustinens, fideliter & præclarè de ecclesia meritus erat, ad cœlestis ecclesiæ societatem euocatus est: (20. Martij.) relictis septem filijs, M. Enocho, Adamo, Christiano, Ioanne, Ioachimo, Dauide, Zacharia, qui omnes (excepto Zacharia, senatus Rostochiensis notario) pietatis & virtutis paternæ vestigijs ingressi, in ministerio ecclesiæ Deo fideliter seruiunt, & morum integritate ac modestia ministerium ornant. Quod singulare exemplum dulcissimæ promissionis Psalmi: Generatio Rectorum benedicetur, dignum mihi annotatione & memoria visum est. Hyems, exeunte hoc anno, asperrima, & frigus immensum, quo flumina omnia, & mare littori Balthico vicinum, vsq; ad Calendas Martij congelatum, durauit.

M.D.LXV. In Liuonia, PARNOUIAM vrbem & portum, à Suecis ante triennium occupatum, Poloni, Germanorum equitum, qui Sueco ante militauerant, proditione ceperunt. Ex dimissis enim à Sueco equitibus, quidam in vrbe remanentes, cum cæteris, qui ad Polonum & nouum Curlandiæ ducem transierant, paciscuntur, vt patefacta à se porta, nocte octaua Paschæ, vrbem ingrediantur. Proditores, Dominica in Albis, (29. April.) velut valedicturi, ante discessum, amicis conuiuium, in domo Senatoris portæ vicini, à quo claues illius custodiebantur, vesperi apparant: in quo, tum cæteris, tum hospite præcipuè somno vinoq; sepulto, clauibus portæ potiti, cæteros equites, qui duodecim milliaria pridiè confecerant, intromittunt. Qui statim, Germanis omnibus, si quieti sint, se parsuros, proclamant. Suecos obuios trucidant. Arcem, quæ à Suecis adhuc sex hebdomadas defendebatur, vnà cum machinis bellicis omnibus pridiè Pentecostes deditione capiunt. (9. Iunij.) Moschus hac Germanorum proditione cognita, metuens, ne simili stratagemate Derbatum amitteret, Germanos omnes ex vrbe Derbato in Moschouiam abduxit. Parnouienses præsidiarij iam insolentiores, ad Reualiæ mœnia mense Augusto excurrunt, vbi in quercero vrbi vicino castrametantes, à Suecis oppressi & profligati sunt.

In mari Balthico, ad Sundensem portum, tota hyeme aliquot Danorum & Lubecensium naues excubarant, vt omnem ex illa vrbe, quæ præcipuum in Germania Suecorum armamentarium erat, vnde nitrum, puluerem tormentarium, munitiones bellicas, & alias merces accipiebant, importationem in regnum Sueciæ prohiberent. Die autem 22. Maij illucescente, Regis Suecorum classis quadraginta octo nauium, improuisa adueniens, eas dissipauit. Ex his quatuor ad Gryphisvvaldum aufugerunt, quas intercedentes Pomeraniæ duces ea conditione seruarunt, vt à militibus & nautis relictæ, incolumes eo in loco, vsq; ad belli finem manerent. Sic liberato à Danicis excubitoribus mari, circiter sexaginta naues onerariæ, vino, pannis, & omni instrumento bellico onustæ, Sundio, Gryphisvvaldia, VVolgasto, Colberga, & aliunde soluentes, in Sueciam traiecerunt. Suecica classis, Calendis Iunij, ad vrbis Lubecæ portum & Draui ostium peruenit. Quo frustrà tentato, regressa Hafniam versus, supra Mæoniam & Falsterboam, in conspectu Hafniæ & Elbogiæ, multos dies statiua habuit, & à Belgicis & alijs peregrinarum gentium per Hellespontum Scanicum in hoc orientale mare ingressis, vectigal exegit, nondum enim Danicæ naues bellicæ armis & commeatu plenè instructæ fuerant. Eductis autem & coniunctis Danorum & Lubecensium classibus, Prætoria Lubecensis, Angelus dicta, proprio igne conflagrauit. Secutum est prælium nauale atrox & diuturnum,

turnum, summis viribus commissum. Daniæ regis prætoria, quæ mille & centum milites classiarios vehebat, cùm biduum à sex Suecis vndique cincta se acerrimè defendisset, tandem classiarijs omnibus cæsis vel vulneratis, vnà cum Amyrali Ottone Rud, nec pluribus quàm viginti sex militibus illæsis, in Suecorum potestatem venit. Christophorus Danicus, vi tormentorum perforatus, in profundum demersus est. Lubecensis prætoria, Morus dicta, quinque Suecorum nauibus circumuallata & cincta fuit, ex quibus vna & altera depulsa, aliæ semper successerunt, cum quibus totum diem Lubecani fortiter præliati, nauem, multis amissis, ac trecentis vulneratis, conseruarunt. Suecorum etiam aliquot naues, Hector, Leo, Gryps, Cygnus Finnonicus, Hercules perierunt. S. Georgius cum milite à Danis captus est. Nihilominus maris huius orientalis possessionem Sueci ea æstate & autumno retinuerunt. Pomeraniæ duces, statim post primum Suecicæ classis ad littora Pomeraniæ appulsum, legatos ad Daniæ & Sueciæ regem miserunt, Iacobum Citzevvitzium, & Andream Borkium, vt ad pacis consilia vtrunque traducerent. Etsi autem se à pace honesta non abhorrere, nec effusione sanguinis humani delectari, vterque rex respondebat, tamen nihil effectum est amplius. Sueciæ rex tum expeditionem in VVestgothiam suscipiebat, vt suis Elsburgam obsidentibus opem ferret. Quos cùm dissipatos intelligeret, ad VVarburgam oppidum & arcem Hallandiæ maritimam & munitam se conuertit, eamque mense Augusto vi expugnat. Quam postea Dani irrito conatu rursus obsidere incipiunt. Cum autem liberandæ arcis causa nouæ Suecorum copiæ aduentarent: Daniel Ranzouius, soluta obsidione, hosti ad Suarteram fluuium occurrit, & commisso prælio insignem victoriam adeptus, & machinis Suecorum bellicis omnibus potitus est. sed à sua etiam parte multos fortes viros, & in his circiter quinquaginta nobilibus familijs natos amisit. Angli, cùm bello Danico & Suecico impediti, per mare Balthicum tutò nauigare, & cum Moschis ad Naruam Liuoniæ commercia exercere non possent: nouum ad Moschos iter in mari Glaciali (vt quidam nominant, cùm tamen glacie nunquam nisi ad littora obducatur) totam Norvvegiam, Finmarchiam, Sricfinniam, Finlappiam, & Biarmiam, vltra gradum latitudinis septuagesimum tertium prætervecti, ac inde versus meridiem reflectentes, ad portum D. Nicolai, circulo arctico, & gradum longitudinis sexagesimum octauum subiectum, patefecerunt. Quam nauigationem postea Belgæ etiam secuti sunt.

M.D.LXV. 6 & 7. Iulij. — *10. Octob.*

MAXIMILIANVS Imperator, statim post conuentum Rostochiensem superiore anno à se pacificationis causa institutum, sed à Sueco non satis tempestiuè præmonito recusatum; per Daniæ regis & electoris Saxoniæ legatos, Georgium Rosencrantz, D. Ioachimum Hinken Decanum Bremensem, D. Vlricum Mordisium, & alios sollicitabatur, vt mandato publico, omnem ex Germania armorum, munitionum, commeatuum, & mercium importationem in Sueciam prohiberet. Verùm Mordisius, qui bello non necessario Sueciæ regem à Dano vexari, nec, quod inter exteros reges gereretur bellum, Germaniæ negociationes & commercia vsitata impedire oportere iudicaret, per amicos suos in aula Cæsarea promulgationem mandati dissuadet. verùm elector Saxoniæ postea per Georgium Cracouium & alios negocium in aula Cæsaris vrgens rescisit, à Mordisio superiore hyeme impeditum fuisse. Qua de causa indignans Mordisio, tum ab officio Cancellarij remoto, & in domo sua captiuo, Georgium Cracouium, quem coniunx Augusti, Daniæ regis soror, obsequentem sibi & fidum in hac Danica causa compererat, Elector substituit. Is primus ad sublimiorem Gratiæ, dignitatis & potentiæ gradum, aditus Cracouio fuit. Maximilianus autem, denuò ad Suecum misso nuncio petens, vt controuersias cum Daniæ & Poloniæ rege, & Lubecensibus suas, amicè vel iure componendas sibi permitteret, & inducias vel pacem interea coleret; cùm diutius iusto nuncius detineretur, Mandatum prohibens omnem ex Germania mercium & bellicarum munitionum in Sueciam importationem, à Daniæ rege, electore Saxoniæ & Lubecensibus toto iam anno petitum, Viennæ promulgat.

Mense Nouembri.

Paulò ante, MAXIMILIANUS, IOANNEM Albertum ducem Megapolitanum, pe-

M.D.LXV. tente senatu Rostochiensi, Commissarium dissidijs, quæ tum inter senatum & ciues grauissima exarserant, amicè vel iure componendis, & flagitante extrema necessitate, parti inobedienti armis cohercendæ, constituerat. Huius consilij in vrbe autor senatui Syndicus tunc temporis fuerat. quem, vt idoneum negocijs, quæ agitabat animo, instrumentum, princeps Ioannes Albertus consiliarium sibi biennio antè adsciuerat, verùm hac conditione, vt Daniæ regi, à quo, belli Suecici tempore, aliquot maritimarum vrbium Syndici, pecuniam annuam accipiebant, renunciaret. Sic Reipublicæ Rostochiensis, & aulæ principis consilia se gubernare, & in sua potestate negocia habere, ille existimans: etsi grauissimè senatui & ciuibus, prudentes omnes, ex omnibus ordinibus, suadebant, & instabant, vt intra mœnia controuersias suas ipsi componerent; tamen Syndici huius, & consulis N. illiterati quidem, sed admodum sapientis suo iudicio & loquacis, amborum Rostochiensium operâ effectum est, vt controuersiæ ad principum Ioannis Alberti & Vlrici fratrum, qui pari autoritate ducatum gubernabant, cognitionem deferrerentur. Syndicus, cùm eruditorum quorundam in Academia & aliorum, ab hoc consilio dehortantium, mentio fiebat, se didicisse & tenere artem regendi Respublicas, cuius illi ignari essent, iactitabat. Cùm autem audita à principibus aliquoties Gustrouij & Dobberani anno superiore vtraque parte, non se explere hac ratione odia & cupiditatem vindictæ suam, aduersus ciues certos conceptam, posse cerneret: ab Imperatore Commissionem, quam dixi, ad solum Ioannem Albertum, velut ad seniorem principem, directam impetrarunt. Qui, fratre Vlrico inconsulto, omniumque rerum ignaro & inscio, solo marchione Brandeburgico Ioanne in consilium adhibito, equitum ac peditum copias conscribit, cum quibus nocte, diem Bartholemæi sequente, patefacta porta, quæ ad D. Georgij Xenodochium spectat, vrbem ingrederetur, & ciuibus seditiosis oppressis, senatui autoritatem & potentiam pristinam restitueret & confirmaret. Cùm autem æstate illa pestis sæuissima in vrbe grassaretur, quæ supra nouem millia hominum absumpsit: in diem Lucæ res dilata est. Quam sequente nocte, princeps cum equitatu, qui propè Neustadium ad Eldam, inscius ipse, quò ducendus esset, conuenerat, ad vrbem accedit. Marscalcus summus, Reimar à VVinterfeld, ad portam præmissus, patere ipsis accessum, vt conuenerat, Principi renunciat. Cùm autem peditum cohortes nondum adessent, habito consilio militari, visum est præfectis, tantam vrbem, ab equitibus solis, qui facilè arceri, in capitibus platearum catenis obiectis, possent, sine peditum auxilijs occupari non posse. Ideoq; peditatum, quem adhuc aliquot milliaribus abesse intelligerent, necessariò expectandum esse. Hæc 19. Octob. sententia cum omnibus præfectis probaretur, illucescente die, princeps in pagum Polchovv, quinque millibus passuum ab vrbe distantem, diuertit; & alio capto consilio, venientibus ad se ex vrbe senatus & ciuium ablegatis, Cæsareæ Maiestatis commissionem proponit, ostendens se, vt sacræ Cæsareæ Maiestati subiectionem & obedientiam debitam declaret, ad componendas amicè vel iure controuersias, inter senatum & ciues agitatas, & pristinam ciuitatis tranquillitatem & salutem restituendam venisse, nec vllam, si pacificè intromittatur, Reipublicæ libertatibus & priuilegijs, aut priuatorum bonis, vim illaturum esse. Quod si Cæsareæ Maiestati non parerent, nec portas sibi patefacerent; mandatum sibi à Cæsarea Maiestate ait, vt totius circuli inferioris Saxoniæ auxilia aduersus eos euocet. Rostochienses, qui, paucissimis in senatu exceptis, conscij huius consilij non erant, diuturna & sæuissima peste ac mœstitia fracti, & Cæsarei nominis, quod prætexebatur, maiestate, & principis ac consiliariorũ ipsius, ac in his Syndici præcipuè sui amplissimis promissionibus & cohortationibus persuasi, post aliquot dierum tractationes, 27. Octob. cum datis literis, signo & manu sua confirmatis, Princeps, se sanctè promissa seruaturum esse obligasset; postridiè, quæ Simoni & Iudæ sacra fuit, Principem, patefacta vrbe, cum parte exercitus intromittunt. Is in curia à senatu exceptus, denuò se principali fide, obligationem à se datam, seruaturum pollicetur. Vltima Octobris, Senatu & sexaginta ciuibus in curiam vocatis, Commissionem Cæsareæ Maiestatis

ſtatis prælegi curat; ac ſe non vt principem, ſed Cæſareæ Maieſtatis commiſſarium adeſſe, oſtendit. deinde longa oratione totam ſuperiorum annorum Tragœdiam in vrbe excitatam, & ciuium aduerſus principem & Senatum contumaciam exponit. & ſexaginta ciuium Antiſenatu abolito, literas etiam, quibus ante centum & quadraginta annos primùm facultas communitati ciuium, incidentibus negocijs grauioribus, ſexaginta ciues, velut Tribunos plebis eligendi, à ſenatu data, & aliquoties deinceps confirmata erat, à ciuibus flagitat, & exhibitas in ignem abijci & cremari, ſenatu & ciuibus ſpectantibus, mandat: Senatus, ciues ſibi aduerſantes in ordinem redactos intuens, & integram ſibi regendæ Reipub. autoritatem reſtitutam exiſtimans, maiorem in modum principis iuſtitiam, bonitatem, & erga ſe clementiam, primis illis diebus prædicabat. Sed perbreue gaudium fuit. nam biduo poſt princeps portarum vrbis omnium claues à ſenatu flagitat. quibus acceptis, omnes reliquas equitum & peditum copias in vrbem recipit, & ciuibus totos nouem menſes alendos imponit. Deinde à ſenatu & ciuibus 73300. Ioachimicos, in hanc expeditionem bellicam, ſalutis ipſorum cauſa impenſos, exigit. Cumque humiliter deprecarentur, rurſus ſe obligationem datam ſeruaturum, & exercitum abſque vllius noxa dimiſſurum eſſe promittit. Etſi autem ſexaginta millia aureorum Roſtochienſes ſtatim ſoluerunt; tamen indies aſperiùs preſſi, ac ciuibus etiam arma erepta ſunt. Vlricus Dux Megapolitanus, quo inſcio Ioannes Albertus frater militem collegerat, & in vrbem vtrique pariter iuramento deuinctam, receptus erat; grauiſſimè fratri & Roſtochienſibus iratus, militem ipſe etiam conſcribit, & relicto Buzouiæ præſidio, Brunſuigam ad ordines circuli Saxoniæ inferioris congregatos proficiſcitur, & auxilia ordinum inuocat. Cæſar etiam ipſe, literis Viennæ datis, valdè diſplicere ſibi hanc Ioannis Alberti expeditionem bellicam, oſtendit, & ſtatim dimitti militem mandat. Sed is vtrobique ſe, prætextu Commiſſionis à Cæſare ſibi impoſitæ, neque adhuc executioni integrè datæ, excuſat: nec cuiquam alij ſe moleſtiam aut periculum ſuo milite creaturum reſpondet. Cæſar verò hac excuſatione minimè contentus, mandatum prius denuò repetit, & obligationem Roſtochienſibus datam de priuilegijs eorum non violandis ſeruari, & fundos ac prædia Roſtochienſibus, in prima obſidione occupata, reſtitui iubet. Commiſſarios etiam, Bogiſlaum Felicem ab Haſſenſtein, inferioris Luſatiæ præſidem, & Erneſtum à Rechberg, qui inter principes Ioannem Albertum & Vlricum fratres diſſidium componerent, & copias militum dimitti curarent, conſtituit, qui vnà cum electoris Auguſti & ordinum inferioris Saxoniæ legatis, pridie Calendarum Ianuarij Roſtochium appulerunt. Horum actiones ſequenti anno pertexam.

[Margin: M.D.LXV · 1427. · 2. Septemb. · 1. Decemb. · line numbers 10, 20, 30]

In Saxonia ſuperiore, Ioannes Fridericus, natus Saxoniæ elector, decedens, tres filios, Ioannem Fridericum medium, Ioannem VVilelmum, & Ioannem Fridericum iuniorem, reliquerat. Cùm autem inter fratres ita conueniſſet, vt primo decennio, Ioannes Fridericus medius, qui primogenitus erat, ſolus gubernationem teneret: & hoc anno Ioannes Fridericus Iunior, anno ætatis viceſimo octauo obijſſet: Ioannes VVilelmus, exacto iam decennio, de hæreditate herciſcunda cum fratre Ioanne Friderico medio, actionem orditur: quæ vtriuſq; ſocero, Friderico Palatino intercedente, ſic compoſita eſt, vt Ioannes VVilelmus, Coburgum & coniuncta Franconiæ oppida: Ioannes Fridericus Gotham & Thuringiæ partem deinceps teneret. Ioannes Fridericus hoc tempore VVilelmum à Grumbach, centaurum Francum, Alberti marchionis Brandeburgici olim legatum, qui Herbipolin biennio antè ex inſidijs occupatam, diripuerat, ideoq; à Cæſare proſcriptus erat; in patrocinium & tutelam ſuam recepit, eiq; inter conſiliarios locum tribuit. Is cùm veſtigium pedis, vbi tutò conſiſteret, nuſpiam haberet: tamen principis Ioannis Friderici animum ampliſſimis ſpebus recuperandi ſuis conſilijs, & Germanicæ nobilitatis ſibi deuinctæ, auxilijs, dignitatem & ditiones Electoris Saxoniæ à patre amiſſas, inflabat. Quæ conſilia vtriq;, & principi & Grumbachio, ac ſocijs, exitio fuerunt.

[Margin: 1554. · line numbers 40, 50]

VVOLFGANGVS comes à Barby, quem propter ſummam integritatem & fidem quinque electores Saxoniæ, Fridericus ſapiens, Ioannes, Ioannes Fridericus,

 Mauri-

M.D.LXV. Mauricius, & Augustus, singulari beneuolentia complexi, eiusque consilijs & officijs, in gubernatione domestica, in bellis, & legationibus vsi sunt; die 24. Ianuarij decessit. cùm ex Hagne, Gebhardi comitis Mansfeldensis filia, vndecim filios, & quinque filias procreasset. ex quibus Hagnes, Ioachimo Ernesto principi Anhaldino, Margarita, comiti Volcmaro VVolfgango ab Honstein; Magdalena Ioanni Vngnadio baroni Stiriaco exuli, nuptæ fuerunt. Filij, VVolfgangus, Albertus, Burcardus, multos annos aulam Palatinorum Friderici, & Ottonis Henrici, & militiam secuti sunt. Christophorus VVittebergæ Rector fuit.

1555. 1556. 1555.

Albertus comes à Barby, circa annum 1300. florere cœpit. ⊕ 1332.
Albertus ⊕ 1358.
Guntherus ⊕ 1404.

- Burcardus ⊕ 1420. vnico filio trienni relicto.
  - GVNTHERVS senex ⊕ 1483. nouem filios & sex filias reliquit, ex quibus
    - BVRCARDVS, qui A. C. 1500. floruit, patrium comitatum solus gubernauit. ⊕ 1506. Vxor MAGDALENA, Henrici ducis Stargardiæ Megapol. filia, VVartislai X. Pomer. vidua, anno 1482. ducta.
      - Iustus successit patri, ⊕ 1515.
      - Balthasar ⊕ 1535.
      - VVOLFGANGVS quinque electorum Saxoniæ consiliarius. ⊕ 1565. vxor Agnes Mansfeldica 1526.
        - Albertus.
          - Maria Iosiæ comitis VValdeccensis vxor.
        - VVolfgangus.
        - Burcardus.
        - Christophorus & alij.
      - Melchior Rector Acad. VVitteb. 1511. Canonicus Arg.
    - Hoierus Decanus Argentinensis ⊕ 1526.
    - Ioannes, Fridericus, Albertus, omnes ante patrem decesserunt.
- Ioannes statim post patrem decessit.

MERSBVRGENSEM episcopam, Alexandro duce Saxoniæ in ipso aditu adolescentiæ, VIII. Idus Octobris mortuo, Augustus Alexandri pater, vt superiore anno Naoburgensem, sibi administrandam suscepit, cùm paulò ante; Turcica classis Melitam insulam, longitudine quinque milliarium, latitudine duorum, Siciliæ & Africæ, interiectam, Equitum Ioannitarum sedem, mense Iunio, Iulio, & Augusto acerrimè, irrito tamen euentu, oppugnans, initio Septembris obsidionem soluisset, fortissimè defendentibus insulam Ioannitis, quorum princeps seu magister summus Ioannes Valetta Gallus erat. Turcici duces summi, Mustapha septuaginta quinq; annos natus, Piali Amyralis, Haliportus Rhodi, & Dragutes Leptis in Africa præfectus, fuerunt. Quo tempore, Lazarus à Suendy, nobilis Sueuus, consilio, vigilantia, celeritate, & fortitudine præstans, auspicijs Imperatoris Maximiliani, iam ab anni principio bellum aduersus Ioannem II. Transyluaniæ principem, qui se Vngariæ regem scribebat, & coniunctos ipsi Vngaricos nobiles seditiosos, feliciter gerebat; & arces ac dominia Tokai ad Tibisci & Bodrogi confluentem, Zerentz, Satmar in Cepisio, (quod à Gepidis nomen habet) Erdeud, Bathor, &c. expugnabat. Transyluanus virtute & felicitate Lazari superatus, legatis assiduis Constantinopolin missis, Solymanni auxilium implorat. Qui ardentes indignationum flammas aduersus Maximilianum Cæsarem, quod tributum patri ipsius impositum pendere recusaret, & clientem Turcæ Transyluanum armis vexaret; concipiens, sequenti anno ipse in extrema, sed cruda viridiq; senecta, septuagesimum octauum ætatis annum agens, cum exercitu, in Vngariam profectus est, vbi ad Zygethum tandem vitæ & tyrannidis suæ finem fecit.

Distat à Sicilia 15. à Tripoli Africæ 45. milliaribus.

12. Februar.

Ioannes MATHESIVS Rochlicensis, pastor ecclesiæ in valle Ioachimica, qui Theologiam vniuersam, & omnes vitæ Oeconomicæ ac Politicæ, & Physicæ metallorum doctrinæ partes, eloquentissimis in Germanica lingua scriptis, illustrauit; cùm manè concionem, de filio viduæ in Naim resuscitato, habuisset, & in futura vita,

Octob.

vita, singulos pios, suæ matri & cæteris amicis restitutum iri, & se mutuò agnituros esse, docuisset: tribus post concionem horis, verè ἐν εὐφημίᾳ ἐτελεύτησε. Hunc paucis diebus, Rostochij, GEORGIUS Richius, Saganæ in Silesia natus, antecessit: pius & sanctus senex, & erga pauperes beneficus, pastor ecclesiæ ad D. Nicolaum, qui collegium Rubei Leonis planè collapsum, vt pauperes scholastici gratis in eo habitarent, suo ferè solius sumptu, in hac Academia, instaurauit. Alexander Alesius Scotus, qui Lipsiæ iam viginti annos professor Theologiæ fuerat: Conradus Gesnerus, Medicus & Philosophus, optimè de studijs meritus: Georgius Seldius Cæsaris consiliarius: Burcardus Mithobius, Erici Brunsuicensis Medicus, & alij ex hac vita migrarunt. Ioachimus à Neuhausen, Boëmiæ Cancellarius, hostis ecclesiarum, quæ à Pontifice Romano seiunctæ, puriorem doctrinam profitebantur, acerrimus; dum Danubij pontem Viennæ transit, rupto pontis iugo, cum cisio & equis delapsus, in Danubio submersus est.

M. D. LXV. 2. Octob. 17. Martij. 13. Decemb. 26. Maij. 12. Decemb.

Nicolaus Radiuilus Dux Olicæ & Niesvvisensis, Palatinus Vilnensis, ingenio, virtute & authoritate excellens, cui quidquid nunc est puræ religionis in Lithuania deberi adfirmant, die 28. Maij extinctus est: *OCCIDIS ArCtoæ, RADIVILe, ô gLorIa terræ, Heros Ingenio non CItò taLIs erIt.* Hic primus Vilnæ in Lithuania puriorem Euangelij doctrinam amplectentes, negantibus templa sacrificulis, in aula sua, fano S. Ioannis opposita, sacros conuentus celebrare permisit. ac impensis in Interpretes ac Typographos, decem plus minus florenorum millibus, primus Sarmatis sacrosancta Biblia, ex Ebraicis atque Græcis fontibus lingua Polonica dedit. familiarissimus & carissimus regi Sigismundo Augusto fuit, qui patruelem Radeuili Barbaram, coniugem secundam habuit. Filios quatuor reliquit à paterna religione & fide postea desciscentes; Christophorum, Georgium Cardinalem, Albertum (qui Annam, Gothardi Curlandiæ ducis filiam anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto duxit) & Stanislaum.

ROSTOCHII iamdudum Consules & reliquum Senatum, inuocati & intromissi cum exercitu principis pœnitebat. Qui, cùm ab Imperatoris commissarijs & circuli Saxonici ordinibus, dimittere militem iuberetur: vi commissionis, ob intestinas in vrbe dissensionis, eum necessariò à se retineri, vtrisque respondit. Quare vt commissionis Cæsareæ prætextum principi adimerent: suasu legati Cæsarei, Felicis Bogislai ab Hassenstein, Senatus & ciues, mutua deprecatione inter se reconciliantur. Id verò ægerrimè princeps tulit, & quia se inscio concordiam inierant, clandestinam aduersus se conspirationem factam esse, interpretatur. Statim igitur Ioannem Plaphardum & Valentinum Neuman ciues, qui consilio & facundia cæteros regere, & præcipui autores reconciliationis cum Senatu fuisse, existimabantur, in vincula conijcit. Quos postridie, legati Cæsarei intercessione, rursum emittit. Statim etiam cum fratre Vlrico, quo antea excluso & inuito, solus vrbe potiri velle videbatur, transigit. & senatui ac ciuibus, articulos de Visitatione ecclesiarum, ordine iudiciorum, de rationibus à senatu reddendis, de carcere ciuium, de prædijs rusticis ciuitati parentibus, & alios proponit. Dux Vlricus, cùm, qui in vrbe erant, milites, ipsius ducibus antea iurassent, in vrbem cum suis copijs, à Ioanne Alberto, inscijs, vt aiebant, Cæsaris commissarijs, ac omnium minimè conscio senatu, intromittitur, & grauissimam indignationem ac minas contra Rostochienses præ se ferens, tandem intercessione commissariorum facta deprecatione, & sexaginta millibus aureorum, sicut antè fratri Ioanni Alberto ad militum stipendia contulerant, sibi etiam addictis placatur. ac vicissim se priuilegia eorum conseruare, & militem dimittere velle pollicetur. Cùm Cæsaris commissarij discessissent, postridie Visitatio ecclesiarum cœpta, & dirutis ad portam vrbis meridionalem foro vicinam mœnibus, arcis munitæ ædificatio inchoata est. Suppliciter autem deprecanti senatui, & priuilegia sua alleganti, Dux Vlricus respondit, se pro sua persona libenter assentiri, vt ædificatio intermittatur, si Ioannes Albertus abduci à proposito possit. Ioannes Albertus & Vlricus duces Megapolitani fratres, cùm pridie capitulationem, vt vocant, senatui & ciuibus

M.D.LXVI. 22. Ianuar. 7. Februar. 17. Febr. 20. Februar

M.D.LXVI. 7. Martij.

planè intolerabilem visam, prælegi per consiliarios, & cùm recusarent, Consulibus etiam ac senatoribus & cæteris ciuibus cum senatu sentientibus, arma eripi iussissent; relicto in vrbe militum præsidio, & consiliarijs locum tenentibus, Rostochio egressi sunt: ille in Borussiam ad socerum senem: hic ad Comitia Maximiliani Imperatoris prima, Augustæ indicta, profecturi. Initio Aprilis, duo Consules, Thomas Gerdes, cuius cum affine Michaële Boldevvano, de diuisione hæreditatis dissensio, primum ciuilis dissidij fomentum & fax fuerat, & Bernardus Pauli, captiui in arces Plaën & Domicium abducti, & ciuibus ligna, lateres, calx, asseres, & quidquid singuli habebant, in extructione munitionis vsui futurum, erepta, publicæ etiam domus, cellæ, armamentaria ciuitatis vi effracta, munitiones bellicæ omnes, nitrum, puluis tormentarius, vrbi adempta, & in mutatione liberæ antea Reipublicæ, nimis asperè, duriter & superbè, à nouis istis gubernatoribus nobilibus, qui principum absentium nomine vrbi præerant, regnatum est. Itaque diuturnum esse imperium non potuit. Violenta enim nemo Imperia continuit diu, MODERATA DURANT. Senatus Rostochiensis Augustam ad comitia miserat, & postea perpetuum in aula Imperatoris sollicitatorem habebat, Antonium VVittersheimium, virum ingeniosum, doctum ac industrium, qui summa fide ac diligentia apud Imperatorem & illius consiliarios, magnitudinem indignissimarum calamitatum, quibus prætextu Cæsareæ commissionis, à principe opprimerentur, assiduè inculcabat, & noua subinde mandata, de spoliatis ante omnia in integrum restituendis, &, cùm non pareretur, citationes & processus in aula Imperatoris impetrabat & vrgebat, donec biennio post, Arx noua, Imperatori velut sequestro, custodienda tradita, & tandem tota controuersia, pro Rostochiensium voto, amicè transacta & composita est, vt suo loco dicetur.

3. Iunij. 20. Septemb. 19. Decemb. 1568. 1573.

Ioannes Albertus, dux Megapolitanus, Rostochio in Borussiam, ad socerum Albertum senem Borussiæ ducem, rectà proficiscebatur. Is septuagesimum sextum ætatis annum agens, mente & corpore infirmo, multa, quæ ordinibus Borussiæ, ad publicam Ducatus illius perniciem & euersionem spectare videbantur, agi permittebat. Aliquot enim annos, ingeniosi cuiusdam & vafri, at vanissimi hominis, Pauli Scalichij consilijs auscultauerat, eique prædia & possessiones amplas donârat. Qui tempestatem imminentem præuidens, veteres consiliarios, nobiles Borussos, Christophorum Crucium, Burggrauium, Borkium, Canicium, & alios, qui ipsius molitionibus aduersabantur, delatos apud senem principem perfidiæ, remoueri curat, & suæ farinæ homines nouos, ac in his Matthiam Horstium Margiten, qui sua histrionica & iocis scurrilibus in aulis aliquot principum innotuerat, commendatum, euehit. deinde his apud principem vicarijs relictis, specie legationis in Galliam, ad petendam iuniori duci sponsam Regiam se amandari, cum triginta equitum comitatu, nunquam rediturum, curat. Princeps interea nouas exactiones, subditis non assentientibus, per edictum imponit, & nouis consiliarijs suadentibus, Paulum VVobisser Tribunum conducit, qui mille equites in Borussiæ ducatum adduceret; eiq; ducenta millia Ioachimicorum in stipendium addicit, hac conditione, si constituto tempore non soluerentur, vt VVobissero ipsi, ex subditis principis, per Repressalia extorquere liceret. Quibus literis confectis, VVobisserus Horstio & Snellio tria millia Ioachimicorum donauit. Fuerat autem Matthias Horstius Rostochij olim notus & familiaris Laurentio Kirchouio, cuius in Rostochiensibus negocijs consilio & opera felici dux Megapolitanus vsus erat. Itaque nunc secum in Borussiam eum adducens, ipsius potissimum & Horstij operâ, apud socerum senem obtinet, vt Testamentum, quod antè condiderat, & Sigismundi Poloniæ regis autoritate confirmatum erat, retractaret, & nouum conderet, in quo, de tutela filij & gubernatione Borussiæ, & alijs capitibus, quædam à priore testamento dissidentia, constituebat, ac vtrumque Testamentum duci Megapolitano custodiendum & exequendum tradit.

Interea proceres Borussi quidam, inter quos Elias & Fridericus Canicij, & Christophorus Crucius aulæ Burggrauius, præcipui fuerunt, Poloniæ regem, vt

Domi-

Dominum supremum, de his rebus edocent. Is commissarios ex comitijs Lublinensibus ad conuentum prouincialium Regiummontem ablegat, qui sequentia capita Decreti Regij die 27. Augusti ordinibus proponunt. Paulum Scalichium Regia Maiestas ex toto regno & Borussia proscripsit, & donationes prædiorum illi factas aboleuit. Eam proscriptionem Dux Borussiæ in suo ducatu publicè proponi & executioni dari curabit. Veteres consiliarios, à principe depositos vel relegatos, Rex ante omnia restituit: ac si quam princeps vel alij actionem aduersus eos habebunt, legitimo iudicij ordine eam instituent. Nouos consiliarios Rex à gubernatione omnino remoueri mandat. Totum Ducis nouum Testamentum irritum sit. Vetus & nouum Testamentum, à duce Megapolitano reposcantur, & regi tradantur. Ius successionis in ducatu Borussiæ, quod electori Brandenburgensi senex princeps tribuit, cassum sit. Regij commissarij omnes obligationes, priuilegia & debita principis senis inspicient, & re cognita, quæ seruari debeant, declarabunt. Nullas exactiones nouas dux Borussiæ, subditis non assentientibus, deinceps imponet. Grauamina prouincialium in proximo conuentu exhibita, de quibus nihil princeps respondit, nunc tandem tollentur. Eliæ Canicio (quem princeps proscripserat, sed rex Poloniæ commissarijs suis comitem adiunctum, non petito principis saluo conductu reduxerat) in controuersia cum principe sua, Pares Curiæ princeps ordinabit. Si renuet princeps, commissarij iudicium constituent. Nobilitatis enim & omnium ordinum Borussiæ priuilegia & Transactiones cum principe initas, Rex tuebitur & defendet. Hæc omnia præsentibus commissarijs princeps exequetur. Si recusabit, Commissarij ipsi, communicato cum prouincialibus consilio, Gubernationem constituent, prouincialium Grauamina tollent, compositis perturbationibus & calamitatibus publicis, pacem restituent, autores horum malorum punient, sumptus aulæ non necessarios minuent, & omnia, quæ ad prouinciam & illius principes, ex præsentibus difficultatibus & oneribus leuandos, & similia mala deinceps auertenda prodesse poterunt, constituent. Hæc mandata, mense Septembri & Octobri omnia commissarij executi sunt. ac initiò criminalis accusatio, totius prouinciæ nomine, aduersus Ioannem Funccium (qui ex concionatore aulico factus erat consiliarius politicus, &, attractis per ordines commissarijs Polonicis, principi consuluerat, vt ad cognatos & amicos principes in Germaniam proficisceretur, quia nullum fidelem subditum in Borussia haberet) Matthiam Horstium, Ioannem Snell & Steinbachium, tanquam nouatores & perturbatores publicæ pacis ecclesiasticæ & politicæ perniciosissimos, & hostes patriæ, instituta est. ac vt ex vinculis causam dicerent, petitum. Tandem igitur à principe commissarijs Polonis traditi, & in curia custoditi, in turres seorsim distributi, & catenis vincti ac examinati sunt, donec tandem publicum de tribus supplicium capitis, in foro vrbis Regiomontanæ sumptum, Steinbachio vita condonata est. TRANSACTIO etiam, seu Vnio, inter Illustrissimum Ducem, & ordines Ducatus Borussiæ noua, de multis capitibus antea controuersis inita, & priuilegio comprehensa, & per commissarios Regios confirmata est. Capita præcipua sunt, vt duæ episcopæ in ducatu Borussiæ instaurentur, Sambiensis & Pomezanensis, & ante Pascha duo idonei episcopi, coniunctis consiliariorum principis, octo delectorum ex nobilitate, & totidem ex vrbibus, suffragijs, à principe instituantur, quibus iurisdictio ecclesiastica integra & non impedita, & facultas singulis annis visitandi, & Synodos particulares, ad consensum in doctrina, ritibus & disciplina retinendum, conuocandi relinquatur. Delicta episcoporum politica per Illustrissimum principem; ecclesiastica, si in doctrina vel ritibus delinquant, per generalem Synodum cognoscentur & punientur. Penes episcopos, suprema inspectio & iurisdictio, in Academiam, Consistorium, ecclesias, pastores, scholas, & omnes causas ecclesiasticas & matrimoniales futura est: appellatione tamen à Consistorio ad Illustrissimum principem & aulicum iudicium libera partibus relicta. Episcopi cum alijs pijs & doctis ministris, communicato consilio, intra annum, piam & sinceram ordinationem

M. D. LXVI.

14. Septemb.
20. Septemb.
28. Octob.
4. Octob.

M.D.LXVI. tionem ecclesiasticam conscribent, ad cuius præscriptum omnes ecclesiarum ministri officium suum obeant. Exulibus ministris, propter Osiandrismum dimissis, reditus in Borussiam conceditur. Politica Gubernatio iuxta priuilegia subditis à principe data, constituetur, vt ad consilia & officia Gubernationis, Nobiles inquilini, præ exteris, idonei adhibeantur. Domos officialium ante arcem, non diutius quàm officium administrant, possidebunt. Neminem ex officiarijs, sine sufficientibus causis cum contumelia princeps dimittet. Iudicium aulicum, quinque Nobiles inquilini, & tres iureconsulti administrabunt. In Cancellariam & quæstoris Cameram, Borussos præ exteris clementer princeps recipiet. Exactiones nouas nullas subditis imponet, sed priuilegia & immunitates eorum tuebitur. 10 Nullum fœdus vel auxiliorum pactionem cum vllo rege aut principe inibit, absque consensu Regis Poloniæ & ordinum Borussiæ. alioquin irritum & nullum erit. Cùm conuentus prouinciales indicentur, Propositio in singulas præfecturas simul mittetur, vt matura deliberatione præhabita, legati plenius & commodius respondere possint. Immoderatæ vsuræ, & iniquæ Donationes immerentibus factæ, inquirantur & aboleantur. Ministros non necessarios princeps dimittet, & sumptus moderabitur. Mandatum de Schalichij assecuratione & libri famosi ab eo editi, abolentur. De pecunia, à præfectis ærarij prouinciæ accepta, rationes reddantur. Iudices in prouincijs ita constituentur, vt ex tribus à qualibet prouincia nominatis, princeps vnum eligat. ius Culmense & constitutiones prouin- 20 ciæ, cùm primùm de ijs conuenerit, typis princeps publicari curabit. Nulla caupona noua intra vnum milliare ab vrbibus sine peculiari permissione ædificetur. Omnia priuilegia, libertates, iura, consuetudines incolarum Borussiæ, princeps tuebitur & seruabit. Si secus faciet, nec ad subiectissimas subditorum preces factum mutabit, liberum erit Ordinibus prouinciæ, absq; vlla rebellionis aut seditionis culpa, ad Regiæ Maiestatis Poloniæ patrocinium confugere, & vi pactorum inter Regem & Ducem initorum, priuilegiorum suorum defensionem ab eo postulare. Hæc priuilegij noui, à Duce Borussiæ suis dati, & per Commissarios autoritate Regia confirmati, summa est. Paulò post Episcopæ duæ, Sambiensis & Pomezanensis restitutæ & reditibus auctæ sunt. ac Pomezanensi Georgius Venetus, 30 nobili familia Prutenica natus, ex Pomeraniæ oppido Colberga, vbi ex Borussia exul, Superintendentis munere functus erat: Sambiensi verò D. Ioachimus Morlinus, ex Brunsuicensi ecclesia reuocatus, præfecti sunt.

In mari Balthico, Dani cum Suecis rursum nauali prælio inter Gottlandiam & fauces Suecicas, per quas Holmiam iter est, æquo ferè Marte dimicarunt. Interfecto autem nobili quodam præfecto Dano, Amyralis Danicus solenni pompa sepelire eum in arce Gottlandiæ VVisburg, instituit. Vtraq; igitur classis Danica & Lubecensis, ad oppidum applicuit, præmonente eos præfecto insulæ, ne in portu vadoso naues figerent. Orta autem tempestate & procella ventorum horribili, classis Danica & Lubecensis ferè omnis, & in ea circiter nouem millia hominum, vnà cum vtro- 40 que Amyralio, Ioanne Laurentij Dano, & Bartholemæo Tinnappel Lubecensi consule, naufragio miserabili & luctuoso perierunt. Ex Scania, Daniel Ranzouius in Smalandiam excursione facta, παροικίας aliquot diripuit & vastauit.

In Germania, Comitijs Maximiliani Imperatoris primis, Augustæ mense Martio inchoatis; tum alij Saxoniæ principes, tum verò elector Augustus, & Vlricus dux Megapolitanus interfuerunt, in quibus præcipua de Turcico bello, quod Solymannus senex, Maximiliani iuuenis, tributum pendere tyranno recusantis, & in Transyluania bellum aduersus Ioannem VVeivvodam vasallum Turcicum feliciter gerentis, animi magnitudine irritatus, Vngariæ inferebat, deliberatio fuit. ad quod belli sumptus maiores, quàm vlli ante eum Imperatori, à Germania decreti; & VVi- 50 lelmus Grumbachius, qui Herbipolin ante triennium insidiosè occupatam diripuerat, & nunc vnà cum socijs apud Ioannem Fridericum Saxoniæ ducem, in arce Gothana receptum habebat, denuò proscriptus est. Expeditio in Vngariam non admodum felix fuit. Etsi enim Solymannus in obsidione Zygethi, quod fortissimum

ea in

ea in parte orbis Christiani propugnaculum aduersus Turcas erat, fortissime à Nicolao Serini comite defendebatur, morte extinctus est: tamen Mahometis Bassæ industriâ singulari, celata in castris ipsius morte, biduò post, Zygethum captum & comes Serinius fortissimè dimicans, in porta interfectus, & caput præcisum, à Bassa Budensi, ad Eccium comitem Salmensem, in Maximiliani castra, quæ ad Arabonis & Danubij confluentem ad Iaurinum seu Rabam oppidum fixa manebant, quod à Danubio non recedendum esse duces iudicarent, missum est. Paulò antè, Giula arx in Transyluaniæ finibus fortissima, Pertano Bassæ à Ladislao Kerezenio tradita erat. Cùm autem Turcicæ copiæ in Thraciam redirent, vt Selymo subiectionem & fidelitatem debitam præstarent; Maximilianus etiam Viennam recessit; & missis Constantinopolin legatis, Pacem octo annorum, addicta pensione annua triginta millium aureorum, quam pater postremis vitæ annis dare solitus erat, impetrauit. Cùm à Maximiliano Imperatore in comitijs Augustanis ANTONIVS comes Oldenburg. & Delmenhorsti, feudum suarum ditionum autoritate Imperatoris confirmari peteret: Fridericus Daniæ rex, & patrui Holsatiæ duces, sibi quoq; vt proximis agnatis, ex eadem stirpe ortis, idem beneficium, in quo ius successionis ab intestato haberent, conferri petiuerunt. Regem enim Christianum I. comitem Aldenburgensem, fratri suo Gerardo, ea conditione partem comitatus suam donasse, vt extincta Gerardi posteritate, ad suos posteros ea rediret. Aldeburgensis legatus contrà, Delmenhorstanam ditionem, non à Gerardo hæreditate acceptam, sed cum plurimos annos in aliena potestate fuisset, solius comitis Antonij periculo & sumptu, primùm acquisitam esse. deinde ditionem Harpsted coniugij nexu recens comitatui copulatam esse. Quod verò ad ipsum comitatum Oldeburgensem attinet, quem à Gerardo auo hæreditate acceperit; facilè coniunctam feudi collationem Dominum suum Holsatis concessurum esse, si illi vicissim comites Oldeburgenses, velut proximos agnatos & cohæredes suos, in ducatibus Slesvvicensi & Holsatiæ simul inuestiri patiantur. Nam eidem comiti Gerardo, domini sui auo, illiusq; posteris, Ius successionis in ducatibus Slesvvici, Holsatiæ & Stormariæ, post familiæ Christiani interitum, solennibus literis Hafniæ scriptis attributum esse.

BRVXELLÆ in Brabantia, multi nobiles Belgæ, qui Geusij postea dicti sunt, quorum caput HENRICVS à Bredenrod, Reinoldi filius, VValrauij nepos, erat, Margaritæ Gubernatrici supplicationem exhibent, qua edictorum de supplicijs Religionis nomine irrogandis acerbitatem, & Hispanicam Inquisitionem, cum priuilegijs illarum prouinciarum pugnantem, aboleri, aut si abolendi ea potestatem Gubernatrix non habeat, suspendi interea executionem flagitant, donec Regia Maiestas de his edocta responderit, & status generales earum regionum conuocârit, vt de nouis mandatis, quibus impiæ sectæ & seditiones, quæ inde exoriri possent, prohibeantur, communi ordinũ consilio constituatur. Gubernatrix suspensionem flagitatam permittit, ac interea cum suæ Religionis consiliarijs, quos Cardinalistas vulgò appellabant, moderationem mandatorum cudit. Quæ cùm nihilo mandatis ipsis melior videretur, à Nobilitate repudiata, & fœdus inter ipsos, de Inquisitione Hispanica, coniunctis consilijs & viribus à Belgico auertenda initum est. Interea passim in vrbibus, Caluinistæ, vt vocabantur, Nobilitatem segniùs agere putantes, nec satis ei fidentes, non expectata magistratus autoritate, publicas conciones & administrationem Sacramentorum, extra vrbes & oppida, in campo instituunt, ad quas ingens hominum multitudo armata vbique confluebat. Tandem igitur, seditionum & tumultuum grauiorum metu, cùm nulla ratio eos auertendi aut sedandi melior fore diceretur, quàm si liberæ Religionis exercitium reformatæ Religioni addictis concederetur: Gubernatrix, VVilelmo principi Vraniæ, & Amoralo Egmondano promittit, se cum Nobilibus protestantibus, qui tunc ad S. Trudonem conuenerant, transigere velle, & Generales status conuocare. Vraniæ principem, Antvverpiæ Burggrauium, petente Senatu in vrbem mittit, vt turbas & seditiones ibi exortas componat & sedet. Antvverpiæ enim primæ conciones publicæ in vico suburbano Burgerhold, Germanicè & Gal-

M. D. LXVI.
7. Septemb.
2. Iulij.
Calend. Nou. 1466.
5. April.
15 Iulij.
23. Iunij.

10 20 30 40 50

M.D.LXVI. & Gallicè, magno concursu haberi cœperant, quorum exemplum proximo mense in Flandria Iperenses, Gandenses, Audenardi, Tornacenses, Insulani, in Hannonia Valencenenses, & alij in alijs prouincijs secuti sunt. Antvverpiæ, præsente iam Vranio, rursus in vrbe excitato tumultu, suggestus in vrbe noua positus est, ex quo Caluiniani concionarentur, quod tamen eo die magistratus impediuit. Postridiè Vranio Antvverpia discedente, statim sex conciones in vrbe habitæ, & sub vespertinis precibus in summo templo D. Mariæ, obscuri quidam homines subornati, tumultuantur, ac diffugientibus sacrificulis, statuas & imagines omnes deturbant, & progressi, ex cæteris etiam templis eas remouent & euertunt. Idem 22. Augusti Gandaui, & Valencenis, & Tornaci, & in alijs vrbibus factum. Antvverpiam princeps Vraniæ reuersus, communicatis cum senatu vrbis consilijs, liberum religionis exercitium, vnà cum senatu ecclesiastico seu consistorio Deputatorum, ciuibus Caluinistis & Lutheranis permittit Vocati igitur à Confessioni Augustanæ addictis, Matthias Illyricus, Cyriacus Spangenbergus, Ioannes Vorstius, L. Hamelmannus, & alij, confessionem doctrinæ, & ordinationem ecclesiæ pro Augustanæ Confessionis ciuibus conscribunt, quæ typis expressa extat. Ministros illorum princeps Vraniæ & senatus, tabulis conductitijs à se datis & obsignatis confirmat. Aedificabantur templa noua, Pontificij enim vetera omnia retinebant, & magno hominum ardore & plausu noua doctrina audiebatur, & ecclesiæ indies crescebant & florebant. Idem fit Gandaui & in alijs vrbibus. Leovvardienses in Frisia, totum Papatum vnanimi consensu ex suis templis subitò exploserunt, substitutis nouis ministris, qui euangelij doctrinam docerent. Sed hæc felicitas septem tantummodò menses durauit. Allata enim, sequenti anno, ex Hispania regis declaratione, & militum copijs à Gubernatrice conductis, exercitium religionis vbique in Belgico abolitum, & concionatores omnes dimissi sunt. Ministris verò, qui Antvverpiæ docuerant; publica officij fideliter administrati, & vitæ honestæ testimonia, princeps Vraniæ, & senatus Antvverpiensis dederunt.

24. August. — 26. August. — 2. Septemb.

Nunc in Diœcesibus aliquot Saxoniæ, Episcoporum successiones attexam. Bernhardus enim MONAsteriensis episcopus, Pij V. Pontificis mandatum de concubinis remouendis, clero diœceseos suæ in Synodo proponens, canonicorum animis iam antè aduersus se exacerbatis, & nunc magis etiam, instinctu concubinarum, odijs inflammatis, post paucos dies episcopam resignat. *(Et CVM ſCorta VeLInt LVgens eleCte reCedIs.)* cui postridiè resignationis, IOANNES comes ab HOYA episcopus Osnabrugensis, princeps ingeniosus, eruditus, eloquens & munificus, à Collegio substitutus est.

Archiepiscopæ MAGDEburgensi & Halberstadensi, cùm Sigismundus marchio Brandeburgensis, Ioachimi II. electoris filius, à prima adolescentia, quatuordecim annos præfuisset, & auctâ ætate ac prudentia, piorum etiam consilio vsus, Reformationem doctrinæ ac cultuum in Collegijs suæ inspectioni subiectis instituere, & abusus ac errores, qui superioribus seculis sub Papatu irrepserant, abolere decreuisset: ideoq; multorum sapientum ac doctorum iudicia prius exploranda, & formas aliorum Collegiorum emendatas conquirendas iudicasset: priusquam deliberata penitus exequeretur, rebus humanis exemptus est. Cùm autem supremi collegij Magdeburgensis, penes quod eligendi potestas est, pleriq; Canonici, sinceram Euangelij doctrinam, repudiatis erroribus & idolis Pontificijs, amplexi essent: nec iam archiepiscopum Romano Pontifici addictum, sed suæ religionis principem expeterent; Administratorem primatus & archiepiscopæ designarunt Ioachimum Fridericum, Ioannis Georgij electoris Brandeburgici filium, eo tempore, vnicum, præscriptis à Collegio supremo ecclesiæ cathedralis Magdeburgensis, conditionibus & articulis certis, ab ipso & patre Iohanne Georgio electore Brandeburgensi approbatis & Iureiurando electi Episcopi confirmatis. Quibus, se collegij supremi, & reliqui cleri ac Prouincialium, Regalia, priuilegia, statuta, consuetudines, bona, possessiones, iura & libertates clementer ac fideliter tueri ac defendere, nec quidquam inde decerpere, alienare, vendere, permutare velle, sine peculiari

culiari supremi collegij consensu promittit. Inprimis verò, Salinarũ bona ad mensam archiepiscopi destinata, nulli conferet, donabit, vendet, aliaúe ratione alienabit. Arces archidiœcesis & prædiorũ ædificia sarta tecta seruabit. Nihil sibi in Prælatos, Canonicos, & alios ecclesiasticos eorumq́; ministros iuris sumet, nisi quantum antiquitus receptũ est, ac si quid aduersus illos actionis habebit, coram collegio supremo proponet & transiget. Canonicorum hæreditates ab intestato vel ex testamento relictas, nulla ratione vindicabit, sed Collegio, veteri more disponendas relinquet. Nulli ciuitati vel priuatis, noua priuilegia inscio vel non assentiente collegio dabit. Beneficia ecclesiastica cum vacabunt, mense ordinario, collegia sicut antiquitus re-10 ceptum est, suis electis conferent, & possessionem, archiepiscopo non impediente, tradent. qui omni diligentia curabit, ne beneficia extinguantur, prophanentur vel in alios vsus insolentes conuertantur. Prælaturas & dignitates vacantes ab archiepiscopo conferri solitas, intra mensem, Canonico habili, & in legitima possessione maioris præbendæ existenti & capitulari deferet. Nullas exactiones nouas, non præsciente & assentiente supremo templi collegio & archidiœcesis ordinibus, instituet, ac imponet. Cùm comitia ordinum prouinciæ indicenda erunt, supremum collegium, de capitibus proponendis & tempore indictionis, antè deliberabit. Pecuniam ad dissoluenda archidiœcesis debita, in proximo conuentu Calbensi, ab ordinibus promissam, in nullos alios vsus quàm in conuentu decretum est, conuerti 20 mandabit. De cuius pecuniæ administratione, delecti ex ordinibus, in supremo collegio, adhibitis archiepiscopi consiliarijs, rationes reddent, omnia vasa argentea, literas originales, & alia ad archiepiscopi mensam pertinentia, iuxta tenorem inuentarij fideliter seruabit. Collegij supremi sede vacante acta, & collationes, ratas habebit. Nullam munitionem nouam ædificabit, nec bellum vllum mouebit, nec fœderi vlli se, absque collegij & prouincialium consensu implicabit. Refragante actionibus archiepiscopi collegio, nulla à Cæsare vel Pontifice decreta aut confirmationes obtinebit, quæ etiam impetratæ nullius momenti erunt. Gubernationem & Cancellariam, de concilio collegij, ita instituet, vt iusticia omnibus æqualiter, nulla intercessionum à cognatis vel peregrinis principibus ratione habita, admini-30 stretur. Omnes transactiones, decreta comitiorum prouincialium, & alios contractus, consensu collegij antea initos, principali fide seruabit & exequetur. De oppido & præfectura Eglen, quod à Cardinali & arch. Alberto supremum collegium emit, euictione præstabit collegio vel alijs, ex Camera archiepiscopi literis promissos reditus tempestiuè solui curabit. Collegij legatis, hospitium & victus in archiepiscopi arcibus non negabitur. Si collegium à senatu & communitate Magdeburgensi, vt antea accidit, ex vrbe pelletur, vnam ex archiepiscopi arcibus cum reditibus, excepta Giebichstein, ipsis inhabitandam & fruendam tradet, donec controuersiæ componantur. Arces archiepiscopi alijs oppignoratas redimet, vel à collegio redimi permittet. Seruitia noua, intra decennium, Monasterijs & alijs subditis 40 imposita, abrogabit, nec collegij subditos seruitijs premet. Ministros etiam collegij, non requisito antea capitulo, captiuos duci non permittet. Reditus cœnobij S. Georgij in Salinis ad pios vsus conuertet. Reliqua Monasteria omnia, in præsenti statu conseruabit & rationes annuas de illorum administratione, adhibitis aliquot collegij personis, sumet. De cœnobijs quæ ad mensam archiepisc. translata sunt, quantum antiquitus singula ad imperij & prouinciæ onera subleuanda contulerunt, archiepiscopus delectis ex ordinibus soluet. Præfectis & iudicibus mandabit, vt reditus annuos, à subditis archiepiscop. ecclesiasticis & politicis debitos, maturius quàm hactenus pendi curent. Syluas archidiœcesis non claudet, nec lignationibus immoderatis vastari sinet. In comitijs imperij sessionem suam tuebitur, & 50 in præstatione contributionum imperij, archidiœcesin grauius quàm antiquitus receptum est, onerari non sinet. Capitanei arcibus Giebichstein & Mauricij nulli nisi indigenæ, & de consensu supremi collegij præficiantur: cui collegio etiam iurare iuxta antiquam formam, eamq́; scriptam sigillo confirmatam tradere teneantur. Similiter cæterarum arcium præfecti, intra octiduum iuramento se collegio obli-

M.D.LXVI. gabunt. Quo tantisper tenebuntur, donec successor iuramentum renouabit. Ad omnes præfecturarum rationes audiendas, archiep. ex supremo collegio aliquos adhibebit. Ministros collegio pertinaciter aduersantes, & Domino suo & archidiœcesi infideles, ex aula & præfecturis remouebit: nec sede vacante à collegio remotos, vnquam recipiet. Nullis oppignorationibus Feudorum archidiœcesis, consensum, vltra triennium, sine expresso collegij consensu, dabit. Coadiutorem eligere, cùm necessitas flagitabit, collegium supremi templi, cum archiepiscopo poterit. De successione, cum nemine mortalium, collegio non assentiente, tractabit. Facta resignatione ad manus capituli, præfecturas non spoliabit. Negotia Gubernationis, debitorum, & alia hæreditariarum ditionum, cum archidiœcesis debitis & negocijs non miscebit. nec aliter archidiœcesin possidebit quàm antiquitus vsitatum est, & beneficiorum, taliumque bonorum ecclesiasticorum natura requirit. Ad quam conditionem forma iuramenti subditorum, prioribus archiepiscopis & collegio supremi templi, tanquam veris & hæreditarijs Dominis, sede vacante, præstiti, deinceps etiam dirigetur. Summam pecuniæ à senatu & communitate Magdeburgensi, Cæsareæ Maiestati & imperio, ratione reconciliationis debitæ collegio à Cæsare destinatam, sine vllo archiepiscopi impedimento, collegium accipiet. Quod si de superioribus articulis disputationes cum collegio incident: Duo ex consiliarijs & duo ex collegio, cum plena potestate rei componendæ arbitri erunt. Inter quos si non conueniet, collegio alicui Iureconsultorum acta decidenda mittent, & in iudicio acquiescent. Quod si collegium & reliqui Clerici, antiqua consuetudine & ordinatione Episcoporum, plus iuris quàm in his articulis expressum est, habebunt, id quoque firmiter & inuiolatè eis seruabit. Cumque diœcesis Halberstadensis, à Magdeburgensi seiuncta sit, de concilio collegij aulam contrahet, ne nimia frequentia nouis debitis contrahendis occasionem præbeat.

Postremò, cùm futuris temporibus Electoris Brandeburgensis dignitas & ditionum Brandeburgicarum administratio, ad Ioachimum Fridericum, velut legitimum successorem perueniet: Omni archidiœcesis Magdeburgensis administratione abstinebit: omniaque iura, quæ in ea habuit, omnino extincta & abolita erunt. & sine vlla recusatione vel mora, in collegij supremi, sicut sede vacante fieri solet. potestate erunt: quod alium archiepiscopum vel Administratorem, sine vllius impedimento, eliget. Nec iuramentum, ab ordinibus, officiarijs, & subditis archidiœcesis sumptum, vlterius quenquam obligabit, sed vigore huius transactionis ipso facto cassum & irritum erit. Sic ad archidiœcesis Magdeburg. administrationem assumptus Ioachimus Fridericus, inchoatam à patruo Reformationem, instituta ecclesiarum totius archidiœceseos Visitatione solenni, absoluit, & Magdeburgæ in Ecclesia Cathredali, primum pastorem sinceræ Euangelij doctrinæ Sigfridum Sacum Northusanum Theologiæ Doctorem, collegium instituit.

Mortuo Sigismundo, Ioannes comes Mansfeldensis, Alberti filius, cui Margaritam Ernesti Lunæburgensis nuptam fuisse, supra diximus, arcem Rotenburg ad Salam vi occupauit. Id oppidum comitis hæreditarium, archiepiscopus Magdeburgensis, feudi Dominus, Georgio à Schonburg tantisper fruendum tradiderat, donec æs alienum, quo ipsi obstrictus erat Comes, dissolueretur. Etsi autem capitulum Cathedrale, quod sede vacante gubernationem archidiœcesis tenet, arcem restitui Schonburgio petit: tamen non solùm pertinaciter recusat comes Ioannes, verùm etiam vicinum archidiœcesis oppidum Konderam inuadit & diripit. Ideò militum copijs conscriptis, archidiœcesani Rotenburgum obsident, & comitem Iohannem captum in Salinas deducunt, vbi anno sequenti in custodia extinctus est.

Halberstadenses Canonici, Pontificiam Religionem pertinaciùs retinentes, diœce-

diœcesi à prioribus Episcopis magna debitorum mole onerata, Henrici ducis Brunsuicensis nepotem, Henricum Iulium infantem bimum, hac conditione eligunt, vt gubernatio diœceseos duodecim annos penes collegium maneat: designato Episcopo infanti mille Ioachimici quotannis pendantur: reliqui episcopæ reditus, ad dissoluendum æs alienum, diœcesi incumbens, conuertantur. Raceburgensis ecclesia, quæ Pontificias superstitiones & abusus hucusque retinuerat, lucem doctrinæ Euangelij in vicinis Ecclesijs principum & vrbium, Augustanæ confessioni adhærentium, receptam, ipsa quoque amplexa est. ac primum doctrinæ purioris doctorem, Georgium Vsserum, in templo Cathedrali, Christophorus dux Megapolitanus, duodecimo Episcopatus sui anno, collocauit. VVolffgangus princeps Anhaldinus, cuius nomen Augustanæ confessioni adiunctum, & cui quintus operum Lutheri tomus latinus inscriptus est, VVoldemari filius, Ioannis, Ioachimi & Georgij fratrum, Ernesti filiorum, patruelis, anno ætatis septuagesimo quarto, nullis relictis liberis discessit. Leonhardus Fuchsius, medicus, qui Medicinæ methodum, & de curandi ratione libros octo, & stirpium Historiam edidit, Tubingæ in cœlestem Academiam euocatus est, 10. Maij. Valentinus Gentilis, Bernæ, ob blasphemias in Filium DEI pertinaciter defensas, capitali supplicio affectus 9. Septembris.

M.D.LXVI

In Liuonia, Poloni à Suecico Duce Nicolao Kürsel, oppressione præsidij Polonici in oppido Lemsal irritati; duce Nicolao Toliuensio, cum Suecis congressi, in finibus VVichiæ, insignem victoriam, cæsis bis mille Suecis, & multis signis militaribus, atque in his vrbis Reualiæ, captis, adepti sunt.

M.D.LXVII.

Mense Martio, Imperator denuò pacificationem, inter Daniæ & Sueciæ Reges Sundij indixit, & Commissarios, Fridericum Electorem Palatinum, ac Pomeraniæ duces, constituit. Cùm autem Suecus neminem se mittere posse rescripsisset, Henricus Ranzouius, Holsatiæ vicarius, qui regis Daniæ nomine solus adhuc aderat, de voluntate sui regis, quod controuersias cum Sueco omnes Cæsareæ Maiestati amicè componendas credere vellet, repetiuit, & gratijs reuerenter actis, recessum scripto comprehensum à commissarijs accepit. ERICVS Sueciæ Rex, mense Aprili, in Norvvegiam ad Asloiam erupit, & arcem Aggershausen oppugnauit, cuius præfectus oppidum Asloiam ipse exussit. Missis autem Hafnia copijs, Succi repulsi, & arx conseruata est. Postea præcipuos regni consiliarios, Suantonem Stur comitem, cum duobus filijs Nicolao & Erico; Abrahamum Gostaui, Iuarum Iuari, Dionysium Burgium præceptorem suum & alios, falsò apud se, per Georgium Petri, intimum secretarium, conspirationis aduersus Regem initæ, delatos, innocentes Vpsaliæ à suis satellitibus interfici iussit. Quâ cæde perpetratâ, pudore & dolore animi & pœnitentiâ admissi facinoris agitatus, fratrem Iohannem, quem cum coniuge captiuum hactenus custodierat, libertati restituit, vt esset, à quo ipse, sequenti anno ex fastigio regni deturbatus, vicissim in carcerem conijceretur. Postea Daniel Ranzouius, militiæ Danicæ præfectus, mense Octobri, per fauces illas viarum angustas, quas cauas nominant, Sueciam ingressus, & aliquot menses ferè impunè rapinis & incendijs grassatus, ad VVastenum vsque peruenit, oppidis plerisque à Sueco ipso, ne receptum hostibus præberent, exustis. Inde sequentis anni principio, magna cum gloria, & præda opima, Ranzouius incolumis, saluo exercitu, in Scaniam reuersus est.

Dum hæc à Danis in Suecia geruntur; Othoniæ in Fionia, regis Danici & Ducum Holsatiæ legati, de SLESVVICENSIS ducatus feudo, à Rege Daniæ solenni ceremonia accipiendo, & iuramento ac seruitijs vicissim Regi præstandis, disceptabant. Holsati enim, etsi, beneficio regni Daniæ, maiores suos ditionem Slesvvicensem adeptos esse & possedisse fatebantur: nec iuramentum, de quo cum Rege Christiano III. Coldingæ conuenerat, præstare recusabant: tamen non ob-

1547.

M.D.LXVII. noxium seruitijs regno Daniæ exhibendis, sed liberum & hæreditarium feudum esse, cuius tàm viri, quàm fœminæ capaces essent, allegatis priorum regum literis, & communi iure Danico, cuius etiam in Ducatu Slesvvicensi vsus esset, quod viros & fœminas ad bonorum etiam immobilium hæreditatem admitteret, disputabant. 1326. A VVoldemaro autem rege, Ducatum Iutiæ Australis, cum dominio vtili & directo, Holsatiæ comiti Gerardo, ipsiusque hæredibus, initio collatum esse: ac solum ius superioris dominij seu infeudationis regi reseruatum. Sic 1328. Christophorum Regem, insulam Cimbriam, Ioanni Holsatiæ comiti & ipsius hæredibus, tàm masculi, quàm fœminei generis, ab eo descendentibus, iure feudali tradidisse. 1340. Quam donationem VVoldemarus IIII. postea confirmârit. Christophorum III. 1440. etiam, duci ADOLPHO, Ducatum illum, sicut priores Reges & Reginæ eum liberrimum tenuissent, ita liberum habere & possidere iussisse. Nec 1460. ADOLPHO duce Slesvvicensi postremo ex comitibus Holsatiæ absque hæredibus mortuo, apertum regno feudum fuisse, sed CHRISTIANUM I. Daniæ regem, hæreditario iure, vtpote sororis Adolphi filium, successisse. vt in toto Daniæ regno, fœminæ etiam in bonis feudalibus succedant: eique non vt Regi, sed Duci Slesvvicensi à se recepto subditos iurasse. Omnes etiam secutos Reges fateri, quod iure successionis & hæreditatis legitimæ Slesvvicensem ducatum possideant. 1524. Fridericum verò Regem disertè addere, non teneri incolas, extra fines Ducatus Slesvvicensis quenquam sequi aut vlli militare, nisi pecunia permoti sponte sequantur. Ita se immunes à seruitijs semper hactenus mansisse.

Contra hæc Regij opponebant: Nusquam in vllis Regum literis seruitia expressè remitti, cùm in feudis, quæ sunt stricti iuris, expressa remissio requiratur, & in dubio, contra Vasallum pro domino præsumi soleat: nec obstare verba VValdemari (cum dominio vtili & directo) quæ per reseruationem dominij superioris restringantur; vel de dominio, quod Gerardus in suos subditos habuit, intelligi possint. VValdemarum minorennem, puerum XII. annorum, nec vnquam Regem coronatum fuisse: Christophorum ex regno aufugisse: ac vtcunque se habeant priora; tamen sententia Sigismundi Cæsaris, cui vtraque pars compromittens, plenam decernendi potestatem tribuerit: literas VValdemari abolitas, & Ducatum Slesvvicensem ducibus ademptum, & Regi adiudicatum: morte etiam Adolphi postremi Ducis, ducatum Regi & regno apertum, & literas priores omnes extinctas fuisse, nec de noua inuestitura constare. Cumque Ducatus iure feudali Holsatis initiò collatus fuerit, mares solos, non fœminas succedere potuisse. Hos enim solos capaces esse feudi. Ideoque Adolphi sororem succedere in feudo non potuisse; nec posse hodiernos Principes legitimos feudi hæredes esse; nec obstare præscriptionem, quæ in actibus meræ facultatis aut negatiuis locum non habeat.

Hæc cùm aliquot hebdomadis vtrinque disputata fuissent; tandem placuit, vt adhibitis Augusti Saxonis, & Vlrici Megapolitani, & VVilelmi Hassi, legatis intercessoribus, alio tempore inchoata tractatio continuaretur. quæ biennio post 1569. denuò suscepta, etsi aliquantò propiùs partes coijsse videbantur; quod Holsati seruitia certa de Ducatu Slesvvicensi tandem subirent: tamen conditionem additam (si vicissim simultaneam inuestituram, & ius secundum propinquitatem agnationis, & gradus prærogatiuam, sibi mutuò succedendi; sicut de iure & consuetudine in regno Daniæ & Ducatu Slesvvicensi vsitatum esset, à rege impetrarent) recipere Regij recusarunt: & disputationem de forma successionis, & similes casus futuros, DEO & decisioni communis iuris & consuetudinis feudorum, iuxta quas Regia Maiestas feudum simul toti familiæ Principum Holsatiæ conferre cogitet, relinquendum esse. ex qua declaratione cùm intelligeretur, duces, si senior frater dux Iohannes moreretur, successionem in feudo non iuxta gradus prærogatiuam, iure Danico, ad proximum agnatum Ducem Adolphum, sed iure repræsen-

præsentationis etiam ad fratris filios peruenturam; & fœminas prorsus à successione exclusum iri: nouæ induciæ inter partes sancitæ sunt, donec vel amicis rationibus vtriusq; partis voluntate, vel legitima iuris disceptatione controuersia dirimeretur. Quod decennio post, continuata Othoniæ, per eosdem intercessores, amica tractatione, tandem perfectum est. vbi, cùm post longam de articulis controuersis disceptationem, Rex in proposito permaneret; principes verò, non Cæsareo, sed Danico iure, ducatum Slesvvicensem sibi tribui, & proximum gradu agnatum in feudo succedere cuperent; iure dirimi controuersiam volebant. Cumq; tres viæ ab intercessoribus propositæ essent, vt vel in Cæsarem & iudicium Cameræ partes ambæ compromitterent: vel octo Dani & totidem Slesvvicenses consiliarij causam disceptarent; & si inter hos non conueniret, superarbitri loco, Academiarum aliquot iudicia considerentur: vel vicinorum principum arbitrio causa committeretur: ex his nullam Regi placere, sed senatum Regni Daniæ solum, velut pares curiæ, controuersiam dijudicare oportere, Regij ostendebant. Tandem igitur assenserunt Duces, vt seposita de Gradu successionis disputatione, Fidem Domino feudi debitam, & seruitia, à quibus immunes proximis annis fuerant, Regi præstarent. vt suo loco summam conuentionis initio anni millesimi quingentesimi octogesimi exponam.

M.D.LXVII.

1579.

10

In Saxonia, Georgio episcopo Bremensi, Verdensi ac Mindensi, superiori anno exeunte, anno ætatis septuagesimo quinto ex viuis sublato: Bremenses ordines, HENRICUM ducem Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ, Francisci filium, archiepiscopum crearunt. VERDENSES, EBERHARDUM ab Holle episcopum Lubecensem, triennio antè, à Georgio successorem sibi nominatum, & à collegio electum, confirmarunt. MINDENSES verò, vicini sui, Ottonis comitis Schovvenburgensis filium, Hermannum ecclesiæ præfecerunt.

20

4. Decemb.

In Turingia, Idibus Aprilis, Arx Grimmenstein & oppidum Gotha, eò quod Ioannes Fridericus Saxoniæ dux, VVilelmum Grumbachium & socios, ab Imperatore proscriptos, in eo receptasset. & contra Cæsaris & imperij mandata pertinaciter tueretur; quartum iam mensem ab electore Saxoniæ Imperij nomine obsessum, Imperatori deditur: & Ioannes Fridericus captiuus, Viennam, postea Posonium, & tandem Neapolin Austriæ ducitur, vbi hucusq; in custodia mansit. VVilelmus Grumbachius, nobilis Francus, proscriptorum princeps, & Christianus BRVCK, I.V.D. Ioannis Friderici Cancellarius, qui fastu plusquam humano turgens, superioribus annis, multos bonos & innocentes viros, & in his pios ecclesiæ ministros, crudeliter persecutus fuerat; viui, in quatuor partes dissecti, & ad quatuor vrbis plagas, in vijs publicis suspensi sunt. Arx Grimmenstein, inuito & multum deprecante apud Augustum Ioanne VVilelmo, solo æquata est.

30

1590.

In Belgio, allata ex Hispanijs Philippi regis declaratione, qua omnes conciones nouas aboleri, & vnam solam Religionem Pontificiam vbique in templis restitui & conseruari iubebat: Ducissa Parmensis gubernatrix, amplissimis equitum & peditum copijs conscriptis, exercitium reformatæ Religionis vbique abolet, & concionatores nouos dimitti mandat, non obtemperantes armis cogit. & militem ad reformatarum ecclesiarum tutelam, duce Thoulusano collectum, ad Ostervvelam pagum, primo ab vrbe Antvverpia lapide, ad internecionem cædit. Qua clade exacerbati Caluinistæ, de omnibus Pontificijs, Regi adhærentibus, velut proditoribus trucidandis vel eijciendis, consilium capientes, ingentem illam & plenum periculi tumultum, armati concurrentes in ponte Mereo mouent, vbi stantibus vtrinque in procinctu ciuibus armatis, cùm princeps Vranius & consul Stralius, ad concordiam eos hortarentur, & Martinistæ, vt tum Augustanæ Confessionis sectatores nominabant, nolle se aduersus regem summum magistratum suum seditiosè quidquam moliri, ostenderent: motus ille citra cædem sedatus est. Paulò post, mandato Gubernatricis, cui Egmondanus & alij aliquot proceres (qui cum Vranio antea coniunctissimi fuerant) iam omnibus in rebus morem gerebant: Exercitium Reformatæ Religionis Antvverpiæ

40

13. Martij.

50

14. Martij.

M.D.LXVII. I. April. etiam abrogatum: ministri ecclesiarum dimissi, & Templa, quæ ædificarant, solo æquata sunt. VVilelmus Vraniæ princeps, de Hispanorum consilijs & Ducis Albani aduentu certior factus, & sociorum imbecillitatem animi ac perfidiam, & vulgi mobilitatem perspiciens, Antvverpiâ digressus, in Germaniam secessit. FERDINANDUS Aluares de Toledo, Albæ Dux, gubernator vniuersi Belgici à Philippo Hispaniæ rege constitutus, in Belgicum, Ducissæ Parmensis consilio & viribus iam pacatum & tranquillum, mense Augusto, Bruxellas peruenit. vbi paulò post, Amoralum Egmondanum, Flandriæ gubernatorem, ad deliberationem de situ & forma munitionis nouæ euocatum, digredientem ex senatu in ædibus Albani habito, capi, & Gandauum in arcem, aliquot militum cohortibus custoditum, deduci iubet. Quo cognito, reliqua nobilitas, quæ ipsi & Vraniæ principi coniuncta fuerat, diffugit. Albanus exeunte Septembri Antvverpiam, quæ præsidio Regio sponte admisso iam tenebatur, profectus, parte murorum & aggerum meridiem versus diruta, arcem munitam ad Scaldim extruere cœpit. in cuius ædificationem, 127538. coronatorum, Quæstor exercitus Albani supremus, à Philippo rege constitutus, expensa tulit. Vidi enim rationes Quæstoris Francisci Lixoldi, typis descriptas, à Cal. April. anni 1567. vsque ad Augustum anni 1576. ex quibus, verè, πόλεμον πεζευγμένα οὐ σιτεῖσθαι, & immensam ac verbis vix explicabilem in bella pecuniam profundi, apparet. Pendebantur enim singulis mensibus, supremo exercitus Imperatori, Ferdinando Duci Albano, coronati 1260. Legato illius Ferdinando Toletano 600. Præfecto equitum Hispanorum supremo 542. Marscalco campi 500. Consiliarijs bellicis 200. alijs 150. Prouisori Iustitiæ 148. Assessori Iurec. 50. Albani confessiones audienti 60. Medico 30. Chirurgo 25. & multis alijs inferioribus officijs.

(Margin: 9. Septemb. — line numbers 10, 20)

EQVITES Neapolit. 19. turmæ percipiebant coron. menstruos 14838. Siculi, decem turmæ, 9696. Lombardici totidem 9208. Sardi totidem 7493. Hispani 15. turmæ, 15979. Burgundi 11812. Belgæ 10. turmæ, 13701. Cataphracti 13. turmæ, 15884. Brunsuicenses Erici ducis 17547.

Et aliorum Ducum 21683.

PEDITES Hispani, Itali, VValones 6708. Germani & Belgæ ad 45586. Exploratoribus 500. Cursoribus Pegasarijs totidem coronatos. VVartgeld ad 10000. Ad ædificationem arcis Antvverp. 127538. Ludicra ignita in honorem Annæ filiæ Max. Imp. 18281. Commeatus Naualis in Hispaniam 159709. 30

Summa omnium expensorum Quæstoris Francisci Lixoldi à Calend. Aprilis anni 1567. vsq; ad finem Augusti anni 1576. si ad Ioachimicorum valorem moneneta redigatur, 33704327. trecenties tricies septies centena millia quatuor millia Talerorum, ac insuper trecenti viginti septem. seu, vt vulgo eloquuntur, Triginta tres milliones, septingenties & quater mille trecenti & viginti septem Taleri.

Quod si de tota hac summa, pro singulis centum quinque Taleri, annuorum redituum nomine computentur: reditus annui erunt 1685216. sedecies centena millia, octogies quinquies mille, ducenti & sedecim Taleri. Cumque ordinarij prouentus annui, ex Belgico, hanc summam sedecim Tonnarum auri non superare, existimentur: Impensum his nouem annis in bellum est vnius Belgici precium. atqui deinceps adhuc viginti annos bellum in Belgico ab Hispanis continuatum est. Quod si alterius partis, quæ aduersus Hispanos se defendit, sumptus bellici, fortè non multò minores, adiungantur: tantum pecuniæ profusum vtrinq; apparebit, vt inde duæ aut tres prouinciæ Belgicæ emi potuerint. Heu quantum terra potuit pelagoq; parari Hoc quem ciuiles hauserunt sanguine dextræ. 40

Insignis etiam, hoc anno, publici status, in Scotia, mutatio accidit, interfecto per fraudem & latrocinium Rege Henrico Stuardo & regina Maria, quæ filium Iacobum VI. sesquianno ante ex Henrico susceperat, à proceribus regni capta, & in regnum Angliæ elapsa. Cuius tragœdiæ actus sanè mirabiles, apud Georgium Buchananum Scotum, in historia suæ gentis publicè edita, nihil veri non dicere audentem, legi, quàm à me commemorari, malo. Nata erat Maria, Scotiæ regina, patre 50

(Margin: 1542. exeunte.)

M.D.LXVII.

patre Iacobo V. Scotorum rege, matre Galla, Maria, Claudij Lotharingiæ & Guisiæ ducis filia, Guisiæ ducum, qui tum omnia apud regem poterant, sorore; & sexto ætatis anno in Galliam, cuius rex nouus Henricus II. exercitum sex millium, Scotis aduersus Anglos auxilio miserat, abducta, in spem matrimonij cum Francisco, regis Galliæ filio, in aula Gallica educabatur. Mater interea cum Iacobo Hamiltonio Prorege in Scotia manebat. Quo tandem sponte officio cedente, Regina mater, prima omnium in Scotiæ regno fœmina, ad Regni gubernacula admota, velut Prorex, ex Galliæ regis consilio omnia administrauit: ac filiam Mariam, Scotiæ reginam Francisco, Galliæ regis primogenito, vix tum adolescentiæ annos ingresso, legatis de communi procerum consilio, ad conficiendum matrimonium, in Galliam missis, coniugio, iungit, & coronam regni Scotiæ, genero in Galliam mittendam, decernit. Sed incidente in Scotia Religionis mutatione, & publico de ea bello, etsi inducijs sex mensium, libertatem & pacem Religioni reformatæ concesserat: tamen ex Gallijs milites interea accersiuit, quibus & Religionem & libertatem Scotorum reliquam opprimere, & in seruitutem Gallorum redigere moliebatur. Itaq; communi decreto, proceres Scoti, Religionis & libertatis vindices magistratum reginæ viduæ gubernatrici abrogant, & cum Anglorum Regina Elisabetha, eiusdem religionis socia, fœdus faciunt, vt peregrino milite, in Angliam aut Scotiam descendente, se mutuis auxilijs iuuarent. Stipendium Scotis in Anglia, & Anglis in Scotia militantibus, Angliæ Regina solueret. ditiones & arces receptæ antiquis Dominis restituerentur. Scoti obsides darent, qui durante regis Galliæ cum regina Scotiæ matrimonio, in Anglia manerent. Anglico igitur exercitu Scotis opem ferente, Regina mater, in arce Edinburgensi mœrore & morbo extinguitur, & paulo post, Gallicis auxilijs, quæ iam in cursu erant, aduerso vento reiectis & dissipatis, & toto Galliæ statu ob intestinas de religione dissensiones & motus perturbatissimo, Galliæ Rex, per legatum Ioannem Monlucium, Valentiæ Allobrogum Episcopum, cum Gulielmo Cecilio Anglicæ reginæ Legato, his legibus pacem fecit, vt Religionis emendatæ nomine, molestia nulli deinceps in Scotia exhibeatur. vt Gallici milites intra diem vicesimum ex Scotia enauigent. Letham & alia loca Scotis reddant. Præteritorum ἀμνηστία per Reginam & maritum sanciatur. Galliæ autem rege Francisco mortuo, vidua Regina, elegantissimo ingenio & corporis forma nulli secunda, & vicesimum ætatis annum vix ingressa, in Scotiam redijt. vnde vicinam Angliæ reginam per legatos ad amicitiam inuitatam rogauit, vt Regina Anglorum, secundum se suosque liberos, hæredem Anglici regni, iure esse reginam Scotorum, publico decreto declararet. Quod permolestum Anglæ accidit; quæ, si de successore suo, orbi constaret, nunquam res suas in tuto fore existimabat. Triennio post, Henrico Stuardo, sobrino suo, Matthæi filio, ex Anglia, vbi viginti iam annos pater exulauerat, reuocato, exeunte Iulio nubit: cumque publica præconis voce regem pronunciat.

[Margin: 1548. — 1555. — 1557. exeunte nuptiæ. — 1559. — 1558. — 1559. inchoatis 24. Iulij. — 27. Februar. 1560. — 1560. 10. Iunij. — Mense Decembri. — 1564. 29. Iulij.]

Henricus VII. Angliæ rex.

Henricus VIII.	Margarita, postea nupsit Archibaldo Duglassio. ——	Iacobus IIII. Scotiæ rex.
	Margarita, vxor Matthæi Stuardi.	Iacobus V. rex Scotiæ.
	Henricus Stuardus Rex Scotiæ. ——	Maria regina Scotiæ.
	Iacobus VI.	

Interea cùm Dauidis cuiusdam Ritzij Sabaudi nobilis, quem ex Gallia secum adduxerat, consilio, exclusa nobilitate, omnia agere regina videretur. proceres quidam, rei indignitate commoti, Dauidem cum Regina in angusta cellula cœnantem, surgere de loco sibi parùm decoro iubent, & ex cubiculo extractum confodiunt.

[Margin: 1565. Idib. April.]

M.D.LXVII. Regina ex rege marito grauida, filium Iacobum VI. die 21. Iunij peperit. Postea Ia-
1566. cobum Hepburnum Bothueliæ comitem, in familiaritatem intimam admittit, vnum
omnibus negocijs præficit, nemini ferè quidquam, nisi per illum petenti, indulget.
eiq; mortuo priore marito, palàm nubit. Proceres verò, arma aduersus Bothue-
1567. lium & reginam capiunt; eamq; pactione deditam, eierare regnum; idq;, constituto
15. Iunij. prorege Iacobo Morauiæ comite, filio infanti tradere coëgerunt. Bothuelius pro-
fugus, in Orcades primùm, inde in Daniam aufugit. vbi cùm accusatus esset ab a-
micis nobilis cuiusdam virginis Norvvegicæ, quam ante plures annos pacto matri-
monio violatam alia superinducta deseruerat, post aliquot annos in carcere Dra-
cholmij squalore & pedore miser perijt. Regina in arcem insulæ lacus Leuini custo- 10
1568. diæ tradita est, vnde Duglassio nepote comitis Mortonij (qui præerat arci Leuinæ)
2. Maij. & nauiculatore corrupto elapsa, ad Hamiltonios, qui liberandæ ipsius causa armis
sumptis ad littus expectabant, incolumis peruenit. Sed horum copijs eodem mense
à Prorege profligatis, Regina Scotiæ, in Angliam transijt. vbi literis de causa sui
aduentus ad Anglorum reginam datis iussa est apud Baronem Scrupum, medij limi-
tis ducem, tantisper commorari, donec de illius postulatis in Senatu Regni posset
tractari. Regina autem Angliæ, cùm grauiter ferret affinem Scotiæ reginam regno
patrio à subditis pulsam, satagit, vt regno restitueretur, quod fieri non potuit nisi
armis vel intercessione, neutrum præstare potuit sine causæ cognitione. quare cùm
legati Reginæ Scotiæ proregem grauiter apud Anglam traducerent, necessariò euo- 20
candum proregem cum regni consiliarijs existimauit, qui ad obiecta illi à Reginæ
Scotiæ procuratoribus crimina responderent. qui cùm Londinum peruenissent,
rem omnem scripto comprehensam Reginæ Angliæ exhibuerunt: quod postea
euulgatum fuit, typis Latinis & Anglicis, concinnatum à Georgio Bucchanano,
quem prorex legationis comitem sibi adiunxerat. Prorex ipse Londinum profe-
ctus, omnium quæ hactenus in Scotia acciderant, ordinem, euidentissimè demon-
strabat. ANGLA verò, etsi ostendebat, se nihil in præsentia videre, quò minus om-
nia, quæ hactenus in Scotia gesta erant, rectè atq; ordine facta viderentur: tamen
vtramq; partem sibi obnoxiam retinere cupiens, definitiuam sententiam non pro-
1569. nunciauit. Prorex ineunte anno in Scotiam reuersus, ac iisdem diebus, Iacobus 30
Hamiltonius à regina exule missus est, vt suæ factionis princeps & regni vicarius es-
set. Regina enim exul, cum Nortfolciæ duce, Thoma Hauardo, de matrimonio
ineundo, & Scotiæ regno occupando tractabat. Qua coniuratione detecta, Ha-
uardus in turrim Londinensem, Scota in arctiorem custodiam data est. Interfecto
23. Ianuar. autem insidijs Hamiltoniorum Iacobo Prorege, tandem Reginæ Angliæ consilio,
Matthæus Stuardus, Leuiniæ comes, interfecti regis pater suffectus est, qui Bri-
tannodunum arcem, quæ reginæ nomine à Ioanne Flaminio tenebatur, recepit; &
1571. captum archiepiscopum S. Andreæ, cædis regiæ & proregis reum, Sterliniæ su-
spendi iussit. & paulò post ipse Sterlini conuentum suorum celebrans, aduersæ fa-
1572. ctionis impetu, insidiosè obrutus perijt. cui Ioannes Areskinus Maræus comes suc- 40
cessit, sub quo tandem pax inter Regiam & Reginæ factionem, cùm mater filio im-
1573. perium resignaret, in Scotia confecta, & publica tranquillitas restituta est.

Vt autem Historiæ rerum in Scotia proximis annis gestarum plus lucis acce-
dat: Genealogiæ partem adiungo. SCOTI, qui se Albinich, & regionem suam Al-
bin, à veteri Albionis insulæ nomine adhuc vocant, & borealem Britanniæ par-
tem, cum insulis ad occidentem vicinis, Ebudis, & septentrionem versus Orcadas
triginta, vsque ad gradum latitudinis sexagesimum, hoc tempore tenent: Regni
A. C. sui conditorem primum, Fergusium Hybernum, Alexandro Macedoni σύγχρονον
404. celebrant: alterum Fergusium II. regem ab illo quadragesimum, qui Scotos, à Pi-
ctis vicinis auxilio Romanorum, planè oppressos & dissipatos in patriam reduxit. 50
& regnum prorsus extinctum instaurauit: tertium Kennethum, vicesimum nonum
838. à Fergusio II. Alpini filium, qui Pictos ex Scotia eiecit, eorumque regnum
funditus aboleuit. Quibus Heroicis regibus, & Scotiæ seruatoribus, meritò annu-
1300. meratur Robertus Brussius, libertatis regni Scotorum, ab Eduardo I. Angliæ rege
oppres-

oppressæ & deletæ, recuperator & vindex, heroica virtute & felicitate præstans, qui anno Christi millesimo trecentesimo vicesimo nono rebus humanis exemptus est. Ab hoc continuam seriem ad nostram vsque ætatem attexam regum ex vnica ferè Stuardorum familia deductam.

Robertus Brussius ⊕ 1329.

David Brussius, puer octennis coronatus 1331. Sed misso per Anglum Eduardum IIII. in Scotiam, cliente suo, Eduardo Balliolo (1332.) Dauid ad Philippum Galliæ regem fugit. Reuersus decennio post ab Anglis capitur, dimissus 1357. præest vsque ad 1370.

Filia nupta Ioanni Stuardo.

Robertus II. Stuardus, Rex iustus, clemens, & fortunatus, ⊕ 1390. vixit 74.

Robertus III. Rex Ioannes antea dictus, ⊕ 1406.

Robertus frater regni gubernator, ⊕ 1420.

Alexander Buchaniæ Comes.

Dauid à patruo fame necatus.

Iacobus I. Scotorum Rex, 7 adolescens, metu patrui in Galliam à patre missus, ab Anglis interceptus, 18. annos apud eos educatus est. Mordaci consilio ad Regnum Scotiæ reuocatur 1423. ante liberationem iurat Anglo, se ipsum feudi Scotiæ Dominum agniturum. à sicarijs cæsus 1437. 20. Februarij.

Mordacus, patri successit.

Duncanus.

Alexander, Carolo Burgundo contra Leodinenses militauit.

Iacobus II. puer septennis, 1437. incipit, Mariam, Arnoldi ducis Geldriæ filiam, vxorem ducit 1448. tandem in obsidione Rosburgi in Anglia perijt, 1460.

Margarita, Ludoici XI. Galliæ Regis vxor prima.

Iacobus III. ad quem (1461.) Henricus VI. Angliæ Rex, ab Eboracense pulsus, confugit, & Bervvicum Scotis reddidit. 1470. Margaritam Christiani I. Daniæ regis filiam duxit, & pro dote Orcades insulas pignori accepit. 1473. natus Iacobus IIII. 1482. Bervvicum Anglis redditum. 1488. à seditiosis proceribus, qui filium regis sibi adiunxerant, occisus est.

Alexander dux Albinius, exul in Gallia, vxorem filiam comitis Bononiæ duxit 1486.

Ioannes Stuardus, dux Albinius, Prorex Scotiæ 1515.

Ioannes comes Mariæ.

Maria nupta Iacobo Hamiltonio.

Iacobus Hamiltonius.

Iacobus IIII. septennis cœpit 1489. Vxor Margarita Henrici VII. Angliæ regis filia. Occisus in prælio ab Anglis 1513.

Alexander episcopus S. Andreæ, cum fratre ab Anglis cæsus, cui Epicedion Erasmus in prouerbijs scripsit.

Iacobus V. bimus, Rex Scotiæ declaratus 1514. prorege Ioanne Stuardo, Duce Albinio, patruele, regnare cœpit adhuc impubis 1524. ⊕ 1542. Vxor Maria, Claudij Guisiæ ducis filia.

Maria, Francisco II. Galliæ regi, postea Henrico Stuardo nupta, interfecit maritum 1567. deposita à proceribus, ex custodia (1568.) in Angliam aufugit, vbi 18. annos detenta, tandem securi percussa est, 1587.

Iacobus VI. Scotorum Rex, cœpit 1582.

Postri-

M.D.LXVII Postridie Paschæ, Philippus Hassiæ princeps, cuius crebra superiùs mentio facta est, in fata concessit. Quem consiliarius ipsius Ioannes OLDENDORPIUS Hamburgensis, iureconsultus insignis, & professor dexterrimus, Marpurgi in Hassia, post duos menses secutus est. Michaël Stifelius Eslingensis, cuius Arithmetici libri, quod omnibus nostrâ ætate scriptis eruditiores & perfectiores esse, periti iudicant: postquam in diuersis Saxoniæ & Borussiæ locis ecclesias docuisset: tandem Ienæ in Turingia octogenarius vitæ mortalis spacium absoluit.

FINIS LIBRI VIGESIMI PRIMI.

SAXONIAE LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

Illustrissimo Principi & Domino, Dn.

PHILIPPO LVDOICO,

VVOLFGANGI F. LVDOICI N. RVPERTI IMP. TRINEP.

COMITI PALATINO RHENI, DVCI BAVARIAE, COMITI VELDENTIAE, & Spanheimij, &c.

Debitæ pietatis & obseruantiæ ergò

Chronicon anni 1568. & trium sequentium, in quo laudatiss. Principis patris VVOLFGANGI in Galliam expeditio, & aliæ res memorabiles in Arctoo hoc orbe, in Borussia, Belgico, & in Cypro gestæ annotantur:

Dicat

Dauid Chytræus.

ALBER-

M. D. LXVIII.

ALBERTVS Borussiæ Dux, Friderici marchionis Brandeburgensis, Onolsbachij sedem aulæ habentis filius, cùm quinquaginta sex annos Ducatum Borussiæ fortiter, iuste & sapienter rexisset, & doctrinam ecclesiæ, ac literarum studia, piè & benignè fouisset: tandem, in arce Tapia, ex hac vita decessit, cùm natus esset anno millesimo quadringentesimo nonagesimo, die 17. Maij. Paucis horis post mariti mortem, Anna Maria vxor, filia Erici Brunsuicensis, secuta est, relicto vnico filio, Alberto Friderico, quindecim annorum adolescente, qui in gubernatione patri successit.

20. Martij.

Totidem ferè cum Alberto annos, patrio ducatui, Henricus dux Brunsuicensis, Henrici filius, VVilelmi nepos, multis & varijs fortunæ vicibus iactatus, & Pontificiæ religionis acerrimus in Saxonia vindex, præfuit. Qui annum ætatis octogesimum ingressus è viuis sublatus est: superstite ex Maria, Henrici comitis VVirtenbergensis filia, ducis Vlrici sorore, vnico filio Iulio. quem, dum viuerent fratres, Carolus victor & Philippus magnus, sacris pater destinauerat. sicut etiam Padebornæ, coadiutor ab episcopo Remberto, & Mindensis episcopus Iulius designatus fuit. Sed interfectis eadem æstate, in prælio cum marchione Alberto, ad Siuershusiam, fratribus; deseruit canonicorum collegia, quorum Doctrinam & ritus ac mores planè auersabatur. Itaque ad Gubernationem patriæ euectus, primam curam inspiciendi Doctrinam & ritus ecclesiarum & cœnobiorum in toto ducatu, & ad verbi diuini ac confessionis Augustanæ normam emendandi suscepit. nec, vt multi principes alij, prætextu Euangelij prorsus euertit Monasteria, aut in præfecturas prophanas conuertit, sed conseruatis in suo statu & dignitate aliqua prælatis, (qui ducatus membra, vt antiquitus fuerunt, nunc etiam manent) scholas puerorum & virginum, quotidianis studiorum & piarum cantionum exercitijs præscriptis, effecit. vt Liber continens doctrinam & ordinem ecclesiarum & cœnobiorum totius ducatus, congruens ad reformationem monasteriorum, in ducatu VVirtebergensi, à laudatissimo principe ac verè Christophoro, consobrino suo (quem hoc ipso anno exeunte Deus ad se euocatum in æternam cœlestis ecclesiæ societatem transtulit) institutam, publicè editus demonstrat.

11. Iulij. 1552. 1553. 28. Decemb.

Cùm autem inter cætera ditionis Brunsuicensis cœnobia, vnum ex præcipuis florentissimis sit Rittershusense, ad primum ab vrbe Brunsuiga lapidem situm: cuius hospitio benigno ac liberali, ad deliberationes quasdam ab Illustrissimo principe Iulio euocatus, aliquot hebdomatis vsus sum: breuiter nomina & seriem Abbatum adscribam, qui inde vsq; ab initio præfuerunt cœnobio illi. cuius fundator & conditor primus, vir nobilis, Riddagus à VVenden fuit, à quo, vera & genuina appellatione, cœnobium Riddageshausen, in veteribus literis nominatur. Abbas primus creatus est Robertus, anno Christi millesimo centesimo quadragesimo quinto, tempore Conradi III. Imperatoris. 2. Bertramus cœpit anno Christi millesimo centesimo nonagesimo tertio. 3. Amelungus, Baldevvinus, Conradus, Arnoldus, Conradus, Ioannes, Ludolphus. 10. Hermannus cœpit anno millesimo ducentesimo septuagesimo septimo. Conradus III. Otto. Reinerus, Iohannes II. Hardevvicus, Didericus, Fridericus, Iohannes III. Fridericus Eggelingus. 20. Ditericus II. cœpit anno millesimo trecentemo sexagesimo sexto. Hermannus II. Henricus, Borchardus, Hermannus III. Henricus II. Baldevvinus. Iohannes IIII. Iohannes V. Matthias. iterum Iohannes V. 30. Ebbertus cœpit anno millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio. Borchardus II. 1496. Hermannus IIII. 1503. Iohannes VI. 1531. Lambertus, 1536. cuius tempore in bellis Brunsuicensibus aliquoties cœnobium direptum, & tandem anno 1553. prorsus destructum est. 35. Iodocus anno Christi 1554. monasterio adhuc desolato electus, instaurare paulatim ædificia cœpit. 36. IOHANNES VII. cognomento Lorbeer, anno Christi 1557. Templum, & cæteras Monasterij domos, vt domicilia veræ de Deo doctrinæ, honestæ disciplinæ & exercitiorum pietatis essent, rursus ædificauit & splendidè expoliuit,

liuit. Puram Euangelij doctrinam, Iulij ducis Brunsuicensis & Lunæburgensis, pietate & autoritate in ecclesijs huius ducatus plantatam, anno Christi 1568. piè amplexus est: & studia pietatis, bonarum literarum, ac verè Dominici scholam Seruitij, in suo monasterio restituit. ac primus ex prælatis huius ducatus, & honesto & casto coniugio viuere cœpit. Vir verè bonus & beneficus erga literas, & homines literatos, & omnes ad opem illius confugientes. Euocati tandem in cœlestis ecclesiæ cœnobium, à multis bonis & doctis viris, pietas & virtus, honorificis elogijs, celebrata est.

M. D. LXVIII. 1586.

In VERDENSI etiam ecclesia Cathedrali, & tota diœcesi, quæ pontificias εἰδωλομανίας huc vsque retinuerat, sinceram Euangelij doctrinam, & ritus, ad normam Augustanæ Confessionis congruentes, EBERARDUS episcopus institui & propagari curauit. Cùm enim ab antecessore suo Georgio duce Brunsuicensi coadiutor susceptus, & illo extincto, Verdensis episcopus electus esset: habito Clericorum & cæterorum diœcesis ordinum conuentu, inter cætera, de pia Religionis, quæ tota adhuc Pontificia erat, emendatione proposuit. qui post maturam deliberationem responderunt; se totum hoc Religionis negocium episcopo ita administrandum permittere, vt ante omnia Deo, deinde summo in his terris magistratui, Cæsareæ Maiestati, rationes suas probare possit. Episcopus igitur collegio Canonicorum, & cæteris suæ diœcesis clericis, Articulos de Missa & cantionibus ecclesiasticis tradidit; de quibus in proximo conuentu prouincialium, postridie Michaëlis indicto, responderent. vbi cùm Articulos recepissent, Missa Pontificia in Verdensi ecclesia Cathedrali, & cæteris oppidorum & pagorum templis abolita, & Augustanæ Confessionis doctrina & ritus substituti sunt. Padebornenses, priore episcopo Remberto extincto, Ioannem comitem ab Hoia, Ioannis filium, Iodoci senioris nepotem, ingenio, doctrina & eloquentia præstantem, qui iam quindecim annos Osnabrugensis episcopus fuerat, principem eligunt. Is, vt ciuium in vrbe Religionis mutationem expetentium, fremitus sedaret, & tumultum instantem auerteret, remoto priore concionatore tribunitio, Bernardum Meniceum virum moderatum & doctum, in forensi templo docere iussit, quem Georgius Holthusius secutus est.

1567. 4. Decemb. 2. Septemb. 22. Februar.

ERICVS Sueciæ rex vrbem Holmiam Triumphali pompa postremò ingressus est, comitatus fratre Carolo, & Magno Saxoniæ duce, cui sororem Sophiam despondit, cum qua nuptias ille 5. Iulij celebrauit, cùm pridiè rex Ericus concubinam suam, Catharinam, humili loco natam, ex qua liberos duos susceperat, solenni ritu in templo sibi copulari, & velut reginam coronari curasset. Fratres Erici, Ioannes Finlandiæ, & Carolus Sudermanniæ, duces, ne pompæ huic, suo genere indignæ, interessent, aliquot antè diebus ex vrbe discesserant, & occupato VVasteno, cum auunculo suo Stenone Erici, Turone Bielki, & alijs regni proceribus, consilia de remouendo à gubernatione Erico, communicabant, & scriptis ad cæteros nobiles, & parochiarum præfectos literis, & causis consilij sui expositis hortabantur, vt instituto suo fauerent. 29. Augusti, copiæ Regis Erici, aduersus duces fratres missæ, in primo congressu ad eos transierunt. 10. Septembris, Regina Gostaui regis vidua, & Sophia magni Saxoniæ ducis nupta noua (cùm eucharistia manè vsæ essent) & cæteræ sorores, petunt à rege, vt post meridiem nauigio per Melerum exspaciari ipsis in prædium vicinum, animi recreandi causa, liceret. Hæ, cùm ad mille ab vrbe passus in ripa Meleri appulissent, Magnus Saxoniæ dux, qui cum nonaginta equis ad exploranda hostium itinera emissus erat, in ripa expectans, coniuge sua & cæteris sororibus & virginibus in equos receptis, in Ducum Finlandiæ & Sudermanniæ, regis fratrum & hostium, castra contendunt. 14. Septembris equites in excubijs ante portam collocati, & quinque Georgij Peerson ministri aufugerunt. 17. Septembris Duces cum exercitu ad vrbis Stockholmiæ obsidionem accesserunt, & vrbem sibi aperiri, & ante omnia Georgium Peerson secretarium supremum dedi flagitarunt. Milites igitur præsidiarij, permittente rege, ac sperante, eo dedito fratrum animos placatum iri, Georgium cum matre captum in castra

3. Iunij.

M. D. LXVIII. 22. Septemb. mittunt, vbi duabus rotis in exercitu circumductus, præcisis auriculis, & ad furcam adfixis, ipse etiam viuus, vnam ferè horam in patibulo pendens, tandem depositus, pedibus & brachijs rota contusis, in quatuor partes dissectus est. Die Michaëlis vrbs dedita est, & Steno Erici primùm ingressus, vt præsidijs vrbem muniret, à rege in foro dextra porrecta exceptus, per satellitem regium securi in capite vulneratus est, ex quo vulnere sexto pòst die obijt. Post meridiem Dux Carolus & Magnus in vrbem venientes, arcem deditione accipiunt, & duas militum cohortes in ea collocant. Vltima Septembris, Ioannes Finlandiæ Dux, cum mille & septingentis equitibus, & aliquot vexillis peditum, Holmiam triumphans ingressus, & REX SVECIAE renunciatus est. 13. Octob. Ericus in conclaue quoddam arcis, cum coniuge Catharina inclusus & custoditus est. Hic finis regni Erici fuit. Antequam verò Ioannes Finlandiæ dux bellum fratri palàm inferens, Holmiam occupasset, ad Daniæ regem, legatos de pace, Georgium Guldenstern, & Turonem Bielke, Roscildiam misit, vbi PAX vtrinque conclusa, & literis comprehensa est, ac inter cætera, Danis VVarbergam Sueci restituunt, & viciſſim à Danis Elsburgum recipiunt. Cùm autem citiùs ac feliciùs expectatione, Ioannes, bello aduersus fratrem confecto, vrbe Holmia & regno potitus esset: displicere sibi quædam Pacis illius capita ostendit. Itaq; sequenti anno Danicum bellum renouatum est.

1567. Septemb. Ioannes VVilelmus, dux Saxoniæ, Galliæ regno ante decennium operam suam accepta pensione annua, addixerat. Cùm igitur Ludoicus Condeus, Caroli filius, reformatarum in Gallia ecclesiarum dux præcipuus, armato agmine, inter Fanum Dionysij & vrbem Parisiorum locato, supplicationem regi misisset, qua varias interpretationes & restrictiones edicti Pacificatorij de libero religionis exercitio, ante quadriennium facti, tolli; & de iniurijs, quas ab aduersarijs post promulgatum edictum acceperant, pœnas sumi: exteras copias, ac nominatim Heluetiorum legionem recens à rege conductam dimitti: publica officia non exteris & indignis, sed indigenis commendari: exactiones immodicas, & tributa extraordinaria tolli: & trium ordinum regni comitia generalia quàm primùm haberi, omnium Reformatorum nomine petebat: nec post varias tractationes conuenire de summa rei posset: & prælio prope Parisios commisso, Annas Momerantius ComeStabilis interfectus esset: Rex Galliæ, Ioannem VVilelmum Saxonem, cum tribus millibus equitum, ex Germania aduersus rebelles euocat. Condeus cum suis Iohannem Casimirum Palatinum Friderici electoris filium, cuius soror in Ioannis VVilelmi matrimonio viuebat, ad societatem belli accersit. Vterque exercitus anno ineunte, traiecto Rheno, cum socijs quisque suis, in Lotharingiæ & Burgundiæ finibus iungitur. Condeus per Burgundiam & ducatum Burbonium progressus, Carnutum vrbem obsidebat, vbi nuncium de transacta cum Rege per suos legatos pace, & præteritorum abolita memoria, & libero doctrinæ & disciplinæ exercitio in posterum concedendo accepit. Statim igitur soluta obsidione, Condeus vrbes occupatas, Aureliam, Altisiodorum, Blesium, regi reddit, & copias Gallicas & Germanas dimittit. Germani Casimirum ducem suum in Palatinatum comitati, statim à VVilelmo principe Vranio, Heidelbergæ eos expectante, in Belgicum aduersus Ferdinandum ducem Albanum conducuntur, qui pro libidine in Belgico, regis Hispani nomine, dominans, principis Vranij filium, Philippum VVilelmum, ex Academia Louaniensi abductum, in Hispaniam miserat. 16. Februar. Principem Vranium ipsum, & multos proceres alios, qui ex Belgico discesserant, citatos ad certum diem, cùm non comparerent, velut perduelles proscripserat. 29. Maij. Calendis Iunij Bateburgicos fratres & plurimos Nobiles alios, quod fœderi Geusiorum se adiunxissent, coniurationis nomine damnatos: 4. Iunij. & quatriduo post, Amoralum Egmondanum, Ioannis filium, multis insignibus victorijs de Gallo partis celeberrimum, & Philippum Hornanum (Iosephi & Annæ Egmondanæ filium) comites, capitali supplicio Bruxellæ affecerat. Etsi autem Ludoicus comes Nassouius, Vranij frater, ductis in Frisiam copijs, 24. Maij. propè Groningam victoria insigni, cæso Iohanne comite Arenbergo, Frisiæ Gubernatore & Hispanis, potitus, vrbem Groningam obsidere cœperat; tamen

men ab Albano ipso, mense Iulio profligatus aufugit. & frater Ludoici Adolphus in priore prælio ceciderat. Cùm autem aliquoties postea comitum Arenbergæ, ab hoc Ioanne Lineo nouæ stirpis familiæ illius autore descendentium, mentio facienda sit; partem Genealogiæ, ab annis ducentis repetitam, annotabo.

Adolphus, comes Marchiæ in VVestphalia.

Engelbertus comes Marchiæ: cuius altera coniunx fuit filia & hæres dominij ARENBERGAE.

Adolphus, comes Marchiæ in VVestphalia, stirps Ducum Cliuiæ.

Erardus ARENBERGAE Dominus ⊕ 1387.

Ioannes.

Erardus Arenbergæ Dominus

Robertus Sedanus.

Robertus, ex Montfortia.

Robertus, ex Egmondana.

Erardus, cardinalis Leodiensis, Caroli V. amicus, ab Erasmo celebratus.

Robertus, qui cum Carolo V. bellum gessit 1521.

ROBERTVS, primus comes Arenbergæ ἄτεκνος.

MARGARITA, Roberti soror & hæres, nupta IOANNI LINAEO, Barbansonij domino, & per vxorem Arenbergæ comiti. Quem Frisiæ gubernatorem, hoc anno 1568. Ludoicus Nassouiæ comes prælio victum cecidit.

CAROLVS, Arenbergæ comes, Duci Parmensi & Ernesto Bauaro in diœcesi Coloniensi militans 1583.

Anna VVilelma, Salentini archiepiscopi Colon. vxor, nupta 1577.

Maria vxor Philippi Lalaini Hannoniæ præsidis.

Albanus in ea expeditione Dauentriam transiens, à senatu petiuerat, vt arcem in illa vrbe limitanea munitam extrui sinerent, ne milites præsidij causa alioquin recipiendi molestiam ciuibus quotidianam exhiberent. Cùm autem in literis pactorum, quibus ante quadraginta annos tutelæ domus Burgundicæ se subiecerant, disertè cautum esset, ne Arx in ea vrbe collocaretur, præsidium Hispanorum recipere coacti sunt, quod totos decem annos tolerarunt. Vranius mense Octobri demùm Mosam supra Traiectum transijt, vbi opposito Albani exercitu, nulla re memorabili perfecta, per Leodiensium & Burgundiæ fines in Galliam se contulit. vbi Condeus proximæ pacis edicto à rege exarmatus, cùm suæ & sociorum vitæ insidias à Regijs strui comperisset, Rupellam fugiens, & Nauarræ Reginam Ioannam cum filio sibi adiungens, bellum instaurabat, & VVolfgangum Palatinum, Biponti habitantem, cum exercitu sex millium equitum & totidem peditum, ad opem Reformatis iniustè oppressis ferendam, ex Germania euocat.

IOANNES VVilelmus Saxoniæ Dux, superiore pace confecta, mense Iunio, in patriam redierat, vbi in nouum Theologicum bellum incidit. Cùm enim Theologos, à fratre antea, ob Victorini de libero arbitrio declarationem improbatam, eiectos reciperet: & taxantes Adiaphoristarum & Maioristarum, vt nominabantur, opiniones, foueret; admonitus ab Augusto, vt hostes illos Academiarum & ecclesiarum suarum à se dimitteret: colloquij vtriusq; partis, si fortè amica collatione componi controuersiæ possent, mentionem Ioannes VVilelmus fecerat. Id assiduè vrgente Augusto, cùm non habere Ioannem VVilelmum Theologos, doctrina & ingenio suis comparandos iudicaret: tandem exeunte Octobri Aldeburgi, præsidente ipso Ioanne VVilelmo, vt tranquillius omnia peragerentur, inchoatum, & de necessitate operum ad salutem, de libero arbitrio & Adiaphoris placidè Theologi conferre iussi sunt. Cùm autem scripta inter se, de primo articulo, animis exacerbatis vltrò citroque commutassent: & Ioannis VVilelmi Theologi, in corpore doctrinæ Misnicarum ecclesiarũ quædam non satis explicata,

21. Octob.

M. D. L XVIII. nec probanda, inesse dixissent: Electoris collocutores, exhibito die 9. Martij scripto postremo, discesserunt, & quæ hactenus acta essent, quamq; nihil spei de Concordia superesset, Augusto retulerunt. Deinde Acta vtrinq; edita, & non solùm inter Theologos publicis inuectiuis certatum, verùm etiam acerbissima inter principes odia inflammata sunt.

Maximilianus II. Imp. post expeditionem in Vngariam, aduersus Solymannum Turcicum Imp. susceptam, ingenti æris alieni mole oneratus, comitijs Prouincialium Austriæ, Viennæ indictis, leuationem eius oneris, quod 80000. auri libras excedebat, ab Austriacis ordinibus petiuit. Qua occasione, hi sæpè repetitas superioribus annis preces supplices, de libero Religionis Augustanæ confessionis 1 exercitio sibi permittendo, & alijs prædiorum feudalium libertatibus obtinendis, vrgent ac tandem obtinent, vt Maximilianus Imperator, duobus Austriæ ordinibus Dynastis seu comitibus, Baronibus & cæteris nobilibus, in ecclesijs quarum aduocati erant & ius patronatus habebant, liberum Doctrinæ ac Rituum confessionis Augustanæ exercitium concederet: hac tamen conditione, vt seni vtrinq; à Cæsare & ordinibus delecti, & in his duo ex Saxonicis ecclesijs euocati, de singulis doctrinæ articulis, & in ecclesia Agendis, seu Ritibus, inter se conferrent. Ex Saxonicis ecclesijs, Ioachimus Camerarius Lipsiâ, & Dauid Chytræus Rostochio, literis Imperatoris in Austriam exciti sunt. Vbi tandem, anni vertentis mense Augusto, actionum illarum finis fuit: in quibus, liber de doctrinæ Christianæ articulis præcipuis, & omnibus in ecclesia Agendis, qui extat, à Dauide Chytræo Germanicè scriptus, in multorum manibus versatur. 2

21. August.

Cùm autem duo ordines, Dynastæ & proceres, in Domo prouincialium Viennæ deinceps aliquot annis, vsque ad Maximiliani obitum, concionatores & ministerium ecclesiæ publicum fouerent: maxima pars ciuium etiam, desertis suis templis & pastoribus Pontificijs, eò confluxerunt, & ab Augustanæ confessionis ministris cœnam Domini sumebant, & infantes suos baptizari, sponsos & sponsas copulari, & funera deduci curabant. Itaq; mortuo Maximiliano sacrificuli templa sua deseri, & omnes ad Prouincialium cœtum concurrere videntes, apud Rodolphum Imp. instant & tandem obtinent, cùm concessio liberæ Religionis, à Maximiliano Imp. facta, non ad ciuitates, sed Dynastas & nobiles solos pertineat, vt solis comitibus, Baronibus & nobilibus officij ratione in vrbe Vienna commorantibus, & eorum familijs, in certa domo, ad quam aditus ciuibus non permitteretur; sacra suo more celebrare liceret. Cùm verò Proceres, neminem se à voce veræ doctrinæ audienda, & legitimo vsu sacramentorum arcere, nec viam salutis æternæ vlli præcludere bona conscientia posse, responderent; Imp. Rodolphus, sua autoritate, exercitium illud Religionis, in vrbe Vienna publicum postea aboleuit, relicta nihilominus Dynastis & Nobilibus αὐτονομίᾳ, quam pater concesserat, in suorum prædiorum ecclesijs & arcibus, Augustæ confessionis Pastores instituendi, quorum ministerio doctrinæ & sacramentorum vterentur. Ad quod, ex vicinis etiam oppidis, ciues multi, quantumuis seuerè Rodolpho prohibente concurrunt. Maximiliani II. patruelis, Carolus, Hispaniæ & Belgici princeps, Caroli V. nepos, viginti duorum annorum iuuenis cùm displicere sibi crudelitatem, quæ in Belgico per Albanum exercebatur, ostendisset: iussu patris Philippi custoditus, & in custodia extinctus est. Sed in Arctoum hunc orbem redeo, vbi Sophia Friderici I. Daniæ regis vidua, Adolphi Ducis Holsatiæ, & cæterorum fratrum mater, tricesimo quinto post maritum anno obijt, & Slesvvici ad mariti latus condita est. Christierni verò captiui Daniæ regis, ex filia Christina, Lotharingiæ Duce, neptis, RENATA, VVilelmo Bauariæ duci, Alberti filio nupsit. Ioannes, Christiani III. Daniæ regis filius natu minimus, Elisabetham, Ernesti ducis Brunsuicensis filiam, Philippi neptem, coniugem ducit Coldingæ, 19. Septembris. Eustachius à Slieben in Marchica nobilitate, doctrinæ ac eloquentiæ laude præ cæteris clarus, die 22. Martij fato cessit. Ioannes Oporinus typographorum suæ ætatis doctissimus, & de tota republica literaria optimè meritus, Argentinæ ex his terris decessit. 3 4 5

Mense Maio.

1578.

24. Iulij.

6. Iulij.

decessit. Rex Daniæ, ob piratas Polonos, subditis suis damna inferentes, naues Dantiscanorum ferè triennium detinuit, cùm piratæ in portu eorum diuerterent.

M. D. LXVIII.

6. Iulij. M. D. LXIX.

Albertvs Fridericus, Borussiæ Dux, adolescens, feudum & insignia ducatus Borussiæ, à Sigismundo Augusto Poloniæ rege, in comitijs Lublini, ceremonia solenni accepit: petentibus simul coniunctam Ducatus Prutenici collationem seu inuestituram per legatos, Georgio Friderico marchione Brandeburgensi, Alberti Friderici Borussiæ ducis patruele, & Ioachimo II. electore Brandeburgico sobrino. Quam Rex Poloniæ, procumbentibus in genua Duci Borussiæ & Marchionum agnatorum legatis, per vicecancellarium sequenti forma orationis concessit: Sacra Regia Maiestas, Dominus meus clementissimus, pro beneuolentia ac propensione animi summa, qua in Illustrem principem, Dominum Albertum Fridericum marchionem Brandeburgicum & in Prussia Ducem, & cæteros marchionis conuasallos, affecta est, libenter audiuit, quæ nunc Celsitudinis vestræ & aliorum marchionum nomine, ab oratoribus demissè postulata sunt. Ac primùm, quod ad Celsitudinem vestram attinet, meminit Maiestas regia, pactis ita constitutum esse, vt decedente vno duce Prussiæ, Sacra Regia Maiestas alteri successori proximo Vasallo, inuestituram feudalem petenti, morem gerere & gratificari debeat. Memor igitur Sacra Regia Maiestas cùm pactorum & fœderum, tùm arctissimæ necessitudinis & propinquitatis sibi cum Celsitudine vestra intercedentis, precibus Celsitudinis vestræ haud grauatè annuit. Cùm verò & Onolzbachenses marchiones, inprimis verò Illustris princeps, Dominus Georgius Fridericus, ius simultaneum in feudo Ducatus Prussiæ ex pactis & fœderibus habeat, ac Celsitudinis vestræ parens, in prima etiam inuestitura, ad ius simultaneum vexilli contactu admissus sit: Idcirco Maiestas Regia & oratores Celsitudinis eius, ad hunc actum & vexilli apprehensionem libenter admittit; ita tamen, vt principem suum pactis & fœderibus satisfacturum literis reuersalibus confectis spondeant. Illustrissimum Dominum Electorem Brandeburgicum, quod Illustrissima Celsitudo sua superioribus annis, nouo beneficio, ius feudi simultaneum in Ducatis Prussiæ, suo ordine, ex singulari gratia & benignitate sit concessum, Sacra Regia Maiestas quidem etiam per oratores Illustrissimæ Celsitudinis suæ præsentes admittendum esse duxit; sed hac tamen conditione, ne quid per homagium, à subditis Ducatus Prussiæ præpostere acceptum, cuius cassationem, à commissarijs Sacræ Regiæ Maiestat.s superiori tempore factam, Maiestas sua confirmat & ratificat, suæ Sacræ Regiæ Maiestatis iuribus derogetur, de quo Sacra Regia Maiestas & regni ordines etiam protestantur. Quod igitur faustum ac felix sit, Sacra Regia Maiestas Celsitudinem vestram per vexilli traditionem, solenni ritu de feudo Ducatus Prussiæ inuestit, ac cæterorum marchionum conuasallorum oratores, ad contactum extremitatum vexilli clementer admittit, & optat, vt hæc inuestitura cedat ad gloriam numinis Diuini, & in decus ac ornamentum Sacræ Regiæ Maiestatis vniuersiq; regni, & ad salutem Celsitudinis vestræ omniumq; populorum eius, quorum curam Sacra Regia Maiestas vestræ Celsitudini committit; nec dubitat, Celsitudinem vestram ita se gesturam, populisque suis præfuturam, quemadmodum bonum & Christianum principem decet. Deinde Iohannes Firleius, supremus equitum regni magister, Vexillum vsitato more Duci Borussiæ tradidit, cuius anteriorem angulum, marchionis Ansbacensis, posteriorem electoris Brandeburgensis oratores tetigerunt.

Dux inuestitus ascendens in superius solium, ac proximè Regem procumbens, Iuramentum fidelitatis solenne Regi his verbis præstitit: Ego Albertus Fridericus Dux Prussiæ, iuro super hæc sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora vsq; ad vltimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Sigismundo Augusto, sicuti meo naturali & hæreditario Domino, ac successoribus legitimis tuis Regibus & regno Poloniæ, contra omnem hominem, nemine prorsus excepto, & quod ero nunquam scienter in consilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in persona læsionem aut iniuriam vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis. Et si sciuero vel audiuero

M.D.LXIX. de aliquo, qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse meo, vt non fiat, impedimentum præstabo. Et si contigerit, te rem aliquam, quam habes vel habebis, iniuste & fortuito casu amittere, eam recuperare curabo, & recuperatam omni tempore retinebo. Et si sciuero, te velle iuste aliquem offendere, & inde generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi secundum pacta præstabo auxilium. Et si quid mihi de secreto manifestaueris, illud sine tua licentia nemini pandam, neq; quicquam per quod pandatur faciam. Et si consilium à me super aliquo facto postulaueris, illud tibi dabo consilium, quod mihi videtur magis expedire, & nunquam ex persona mea aliquid scienter, quod pertineat ad tuam vel tuorum iniuriam vel contumeliam faciam. Deniq; pacta inter olim Diuum Sigismundum Regem, & Illustrissimum, piæ memoriæ, parentem meum, cum inclyto hoc regno Poloniæ conuenta, seruabo & implebo. Sic me Deus adiuuet. Præstito Iureiurando, Rex sua manu torquem aureum quadringentos Vngaricos valentem, collo inuestiti principis appendit, eumq; ad sinistram considere iussit, donec equitibus aliquot leuiter percussis, rursus in genua Dux cum cæteris oratoribus procubuit, & gratijs solenniter actis, & Rege & Senatoribus assidentibus reuerenter salutatis, prælato vexillo in hospitium redijt. De Religione Augustanæ Confessionis, & de Appellatione ex Ducatu Borussiæ ad Regiæ Maiestatis Tribunal, de qua multos annos inter Regem & Ducem disceptatum fuerat, & qua petulantiam ac contumaciam subditorum aduersus se non confirmandam esse dux Borussiæ iudicabat; peculiaribus literis, Duci Regia Maiestas cauit, quibus & ducem ipsum, & omnes illius subditos, se in doctrina Religionis Augustanæ confessionis clementer conseruaturum esse, pro se & successoribus in regno Poloniæ suis, pollicetur. Deinde, de Appellatione ad Tribunal Regium sancit, Ne, viuente hoc principe, quisquam Nobilium Regem appellet, nisi iniusta & notoria violentia ab ipso principe enormiter læsus, & nisi iustitiæ administratio ipsi denegata fuerit; vel in priuatis litibus pro reuisione actorum supplicans, aut ad iudicium parium curiæ prouocans, etiam plebeius, non exaudiatur. Quibus confectis, nouus Borussiæ dux lætus in patriam redit.

Vicinæ verò ciuitatis Dantiscanæ libertas, & Senatus, cæterorumq; magistratuum Iurisdictio & autoritas, per Commissarios Poloniæ Regis, grauiter tentari & premi cœpit. Cùm enim ex priuatis ciuibus quidam aduersus Senatum querelas in aulam Regiam detulissent; & à paucis ex magistratu, publicos ciuitatis reditus & opes in priuatos vsus conuerti, & pro libidine omnia in Republica geri, & ciues, priuatis Senatorum odijs obnoxios, in iudicijs iniustè vexari & opprimi vanè sparsissent: Rex Sigismundus commissarios in vrbem ablegat, qui ciuitatis statum, & iustitiæ ac bonorum publicorum administrationem cognoscerent ac emendarent. Quorum aduentu cognito, cum ciues quidam inquieti & turbulenti, iam ante Senatui infesti, insolentiùs se gererent, & voces minaces ac seditiosas aduersus certos homines, qui in magistratu erant, iactitarent: Senatus de vulgi motu & commissariorum mandatis amplissimis, libertati reipublicæ, & magistratibus præcipuè frenum iniecturis, edoctus; obuiam illis mittit, & capita quædam certa ab illis stipulatur, priusquam in vrbem accedant. Commissarij verò indignantes, & se excludi ex vrbe iudicantes recesserunt, & apud regem de summa iniuria & crimine læsæ maiestatis regiæ, quod legati Regij in vrbem Regi subditam intromissi non essent, grauissimè questi sunt. Rex ingenti ira & indignatione inflammatus, omnia extrema ciuitati minatur, nec placari initio vllis excusationibus potuit. Admissi verò in vrbem commissarij, omnium, qui se læsos iniustis Senatus & Iudicum sententijs videri volebant, querelas audiuerunt: à consulibus & Senatu rationes administratæ publicæ pecuniæ flagitarunt: Collegijs quibusdam opificum, ac nominatim lanijs & cereuisiæ coctoribus, inusitata priuilegia & iura, nomine regis, tribuunt: contractus cum Senatu antea ab illis initos rescindunt. Portorium, quod ab initio vrbis, solus Senatus, ad portus maritimi & aggerum Vistulæ fluuij aliaq; ædificia conuerterat, duplicandum, & de singulis marcis bonorum, quæ inueherentur & euehentur, quatuor nummos soluendos esse statuunt; quorum dimidia pars Senatui, dimi-

dimidia Regi deinceps pendenda esset, atq; hac ratione sola, Regem placari, eosq; in pristinam gratiam restitui posse adfirmant. Constitutiones etiam, de statu Reipublicæ, de Iurisdictione, de dominio & vsu maris, alijsq; rebus sanciunt, quas suis libertatibus & priuilegijs multipliciter aduersari Senatus querebatur. & tamen Placationis literas, in quibus, præter mille auri pondo, Portorij medietatem, Regi addicebat, hac spe commissarijs tradidit, quod Sigismundo tantùm regi dum viueret, non coronæ aut successoribus, vectigal istud pendendum iudicaret: & vicissim commissarij, piratarum & aliorum Grauaminum, quæ contra priuilegia irrepserant, abolitionem repromitterent. Quas quidem conditiones disertè literis Placa-
10 tionis inserere Senatus cupiebat. Sed à commissarijs, qui ægerrimè regem laturum esse aiebant, si non puram & simplicem, sed conditionibus astrictam placationem efficerent, persuasi; per modum supplicationis illa quæsiuerunt. Postea Commissarij in Senatu regni de actionibus suis referentes, literas illas Placationis & Portorij medietatem, Regi perpetuò ex vrbe Dantisco pendendam, publico Decreto confirmari absentibus Dantiscanis curant. Cumque priuilegium à Rege Casimiro Borussi haberent, quo causæ eorum notabiles, adhibito ordinum Borussiæ consilio, nusquam alibi quàm in Borussia, per regem, eiusúe legatum, cognosci & decidi oportere, statuitur; deinceps vrbis Dantiscanæ & aliorum Borussiæ ordinum causæ notabiles, ad Iudicium Senatus regni, in Poloniam translatæ sunt. Cùm antea Bo-
20 russi αὐτονομίαν retinentes: non proceres regni Poloniæ, sed solum Regem, vt supremum regni caput, cuius ipsi, non secus ac Poloni & Lithuani, singularia & libera membra essent, Dominum agnoscerent. qui deliberationes de controuersijs Borussorum grauioribus, de contributionibus in Borussia colligendis, & similes, non in Senatu regni Polonico, sed adhibitis Borussiæ prælatis, proceribus & statibus instituebat. Hæ commissariorum actiones in tertium ferè annum productæ sunt. Interea piratæ Poloni, receptum in portu Dantiscano habentes, auspicijs regis Sigismundi, cum Sueco & Moscho bellum gerentis: naues Neruam & Reualiam petentes intercipere iussi, Danicas etiam naues subinde diripiunt ac infestant. Daniæ igitur Rex, vt vim iniustam à suis propulsaret, & damna subditis illata sarciret: Danti-
30 scanæ vrbis naues in regnis suis vicissim detinet, & nauigationem Dantiscanis liberam per Hellespontum suum adimit. Etsi autem Commissarij, se indemnes Dantiscanos, piratarum causa, seruaturos esse, nomine regis promiserant; & missis in Daniam legationibus naues repetitæ, & tandem in Saxonem & Brandeburgicum electores compromissum est: tamen moriente paulò post rege Sigismundo, cùm diutius iustò omnia differrentur; Dantiscani, vt liberam nauigationem in Belgicum, Galliam, Hispaniam, Angliam, quæ regna, nisi per Hellespontum Danicum, nauibus adiri non poterant, recuperarent: ipsi suo periculo ac sumptu, cum Dano transigunt, & persolutis centum millibus Ioachimicorum, naues & merces interceptas, vnà cum commerciorum & nauigationis facultate libera recipiunt.

40 Cùm Vpsaliæ, IOANNES III. Gostaui filius, Erici frater, SVECIAE REX coronaretur, & omnes regni proceres, ac militum duces, ad eam solennitatem euocati conuenissent: Danica & Lubecensis classis armata, Reualiensem portum in Liuonia, hactenus à talibus iniurijs immunem, ex improuiso obruens, spoliauit, & circiter triginta mercatorum naues, plerasq; mercibus onustas, abduxit. In Daniam classe reuersa, Rex militem in terra expositum, ad VVarbergensis arcis, quam Suecus tenebat, oppugnationem misit, in qua, duo præcipui duces Danici, Franciscus Brockenhusius, & summus militiæ præfectus Daniel Ranzouius, globo tormenti grandioris per caput traiectus, occubuerat. Arx tamen paulò post à Suecis dedita, in Danorum potestatem redijt. Ea obsidione durante, Sueci in Blekingiam, Scaniæ
50 prouinciam, excurrentes, oppida, VVehe & Vstede, & totũ tractum Gunding Herrit direptum cremârunt. Danielis Ranzouij, quo ex omnibus Daniæ regis ducibus, nemo maiores res eo bello gessit, & ampliorem virtutis & fortitudinis gloriam adeptus est; corporis exuuiæ, ex Scania in Holsatiam delatæ, & in templo parochiæ ipsius VVestensee conditæ sunt, additis prosa & ligata oratione Epitaphijs.

10. Iulij.

11. Nouemb.

M.D.LXIX.

Suecorum iacet hic domitor, terrorq́, pauorq́; Spes Charitum, generis gloria, Martis honos.
Ingenium, pietas, grauitas, facundia, candor, Cuncta sub hoc vno marmore clausa iacent.
Defunctum luget virtus, Rex, patria, fratres, Sponsa, fides, bonitas, Cypria, Pallas, Hymen.

In Saxonia, Iulius Dux Brunsuicensis, controuersias, quæ patri & maioribus ipsius, cum vrbe Brunsuicensi intercesserant, amicè componi & tolli passus est: Inter cætera, præfecturam Assenburgensem, arci Guelforum vicinam, Duci Iulio, senatus Brunsuicensis integrè restituit, quam ante centum sexaginta octo annos, Bernardus & Henricus, fratres, Friderici Imperatoris electi cædem vlturi, Brunsuicensi ciuitati primum oppignorauerant. Princeps vicissim præfecturas Eick & VVenthausen, duobus consulibus nomine Reipublicæ in feudum confert, & actioni in veterem Vicum & Saccum, quas vrbis Brunsuicensis partes, à maioribus suis Senatui Brunsuicensi oppignoratas tantùm fuisse, pater Henricus contenderat, pro se & hæredibus suis renunciat.

1401.

VVOLFGANGI comitis Palatini à Ludoico Condeo, & confœderatis reformatæ religionis nomine principibus, in Galliam euocati, mentionem superiore anno fecimus. Qui priusquam in Galliam moueret; Henricus Andium dux, exercitus regij Imperator, prope Charentam fluuium, ad Iarnacum, Condeanos dispersos assecutus prælio dimicare coëgit, in quo Condeus ipse, cadente equo, a nobili, qui vitam illi incolumem promisit, captus: sed à superueniente Montesquio, Andegauensis custodiæ præfecto, sclopetti glande caput à tergo traiectus, in ipso pugnæ loco occubuit, Vir, vt à Gallico scriptore laudatur, in armis promptus, alacritatis & spei plenus, in periculis impauidus, fidei & promissi tenax, & honestæ veræq; laudis expetens. Ita nobilitatis suæ gentis & religionis reformatæ se patronum præbuit, vt fidei & obsequij erga regem nusquam oblitus sit. Ipsius enim mandato, vel suo damno vel periculo, parere non detrectauit. Constantia ea fuit, vt nec minis nec promissis à suscepta miserûm adflictorum tutela auerti vnquam potuerit. Magna in gratia apud principes, non modò gentiles, & propinquos, sed exteros etiam fuit. Post varia euitata pericula, hostili manu miserè occubuit, alieno consilio infelix potius quàm suo. In prælio equites non plures sexcentis in vtraq; parte perijsse referunt: sed supremi ducis capti cædes celebritatem pugnæ summam & lætitiam & gaudium regi ac Pontificijs immensum peperit. VVolffgangus Palatinus, mense Aprili demum cum exercitu sex millium equitum, & sedecim cohortibus peditum progrediens, per Alsatiam, montem Pelicardi & Burgundiam, inter oppositas Aumalio duce copias, in Gallias interiores penetrans, vi expugnato ad Ligerim Charitatis oppido, & traiecto flumine, magnis itineribus ad Regem Nauarrenum & Amyralium contendit, vbi ex laborum assiduitate, & calorum æstu, febri ardenti inflammatus, ac nihilominus cum exercitu procedens, triduo post, in vera fide & inuocatione Filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, placidè, inter manus suorum ducum, præfante consolationes diuinitùs traditas Georgio Poleto, ex hac vita discessit, in domo viri nobilis pagi Nessum, vbi castra eo die locârat. Quò paucis post ipsius mortem horis venit Caspar Castilioneus Amyrallus, desiderio videndi & excipiendi principem Germanum, qui sui suorumque conseruandorum gratia tantum iter ac bellum suscepisset. Sed quem videre viuum non potuit, eius obitum ingenti mœrore & luctu deplorauit.

13. Martij.

8. Iunij.

11. Iunij.

Cùm autem de Illustrissimi huius & optimi principis VVOLGANGI Palatini vita & obitu, orationem, paulò post ipsius in Gallia fatum, ad Illustrissimos principes filios, D. PHILIPPVM Ludoicum & fratres, scripserim: interponere eam hoc loco, qui volent, poterunt.

Lucet DEI sapientia & bonitas erga genus humanum miranda, non solùm in pulcherrimo ordine corporum & motuum cœlestium, & vniuersi huius rerum naturæ theatri: verùm etiam in ordine regnorum & imperiorum Politico, cuius non minor, si quando bonus Princeps eum moderatur, quàm ordinis naturæ pulchritudo est: quod in ciuili hominum societate, distincti sunt gradus magistratuum & subditorum: quòd præsunt reges & principes, qui DEI loco in his terris, alios homines

mines regunt & defendunt, & de Deo ac omnium virtutum officijs doceri curant: Adiunctæ Leges, quæ sunt radij sapientiæ ac iusticiæ diuinæ, ac normæ gubernationis Rerumpublicarum & morum in singulis immotæ, quod vigent legitima Iudicia tanquam custodes & exsecutores Legum: puniuntur sontes: teguntur & ornantur rectè facientes: quod discretæ sunt ceu classes hominum in familijs, ciuitatibus & imperijs Dominia rerum distincta: ordinati contractus: coniugia: educatio primæ ætatis in œconomijs & scholis, &c. Quibus æternis & adamantinis vinculis, cœtus hominum, in Regum & Principum ditionibus & vrbibus, eam præcipuè ob causam deuinxit Deus & consociauit, vt sint domicilia & TEMPLA veri Dei, 10 in quibus alij alijs doctrinam de Deo & redemptore nostro Iesu Christo tradant, & suæ confessionis ac virtutum omnium exemplis, alios ad veri Dei agnitionem & celebrationem & mutuæ dilectionis & beneficentiæ officia exercenda inuitent, ac vt hic ipse ordo sit testimonium de Deo, cuius sapientiam Leges discernentes recta & praua; iusticiam, legitima iudicia & pœnæ sontium, ac ipsæ Leges iusta præcipientes; Bonitatem, beneficia amplissima, quæ per Heroicos principes nobis impertit, clarissimè demonstrant.

Nam huic pulcherrimo ordini à se constituto Deus ipse, custodes & gubernatores, reges & principes bonos, & generi humano salutares præficit, qui Dei loco & imaginem ac vices Dei in terris gerentes, hæc summa & diuina bona, veram Dei 20 noticiam, leges, disciplinam, pacem, iudicia, defensionem bonorum, pœnas nocentum, communicationem rerum necessariarum per contractus, studia doctrinarum, &c. populis subiectis impertiant & tueantur.

Nobilissimum igitur prouidentiæ ac præsentiæ Dei in genere humano testimonium est, quòd subinde Heroas, excellenti sapientia, virtute & felicitate in rebus gerendis supra communem vulgi & gubernatorum multitudinem præstantes, excitat & adiuuat, per quos disciplinam, iudicia, artes & alia vitæ ciuilis ornamenta restituit: & ecclesiæ, Imperijs, Rebuspublicis & totis gentibus salutem & opem adfert. Qualem fuisse Carolum primum, Imperatorem, stirpem Heroici generis principum Palatinorum Rheni & multos in pulcherrima serie regum & principum 30 ab illo propagata, constat. Nec verò vlla in genere humano familia reliqua est, paternâ origine à Carolo M. orta, præter hanc Palatinorum Rheni & ducum Bauariæ gentem. In qua, nostris quoque temporibus nondum effœta, principes sapientia & virtute Heroica præstantes & patriæ salutares floruerunt. Inter quos meritò Illustrissimi etiam Principis Palatini VVOLGANGI ducis Bauariæ, sapientis, iusti & magnanimi Herois, & ecclesiæ Christi ac studiorum doctrinæ Nutricij memoriam, grata mente & voce celebramus, &, cùm Imperia legitima, Dei opera & beneficia esse, & personas gubernatorum felicium & salutarium à Deo excitari, iuuari & defendi certum sit: gratias Deo agimus, quòd principem Reipublicæ & patriæ salutarem tot annos tribuit: cumque ardentibus votis precamur, vt Genero- 40 sissimos Ducis VVolffgangi filios, paterni Imperij & virtutum hæredes superstites, gubernet & seruet, & organa ecclesiæ & patriæ salutaria efficiat.

Natus est autem Illustrissimus princeps VVolffgangus, Palatinus ad Rhenum, dux Bauariæ, comes Validi Antij & Sponhemij, anno 1520. die 26. Septembris, Biponti, patre Ludoico, filio Alexandri, pronepotis Ruperti Cæsaris Romani, cuius Ruperti proauus, frater fuit Ludoici Bauari Imperatoris, à quo Ludoico familiæ ducum, qui Regiones Boiorum trans Danubium (Lyco & Oeno terminatas) hactenus tenent, propagatæ sunt.

Cùm autem Ruperti Cæsaris, quatuor filij superstites, superioris & inferioris Palatinatus regiones diuisissent: Heidelberga & Electorum dignitas Ludoico Bar- 50 bato primogenito; Philippi Palatini auo: Ludoici & Friderici fratrum Palatinorum (qui nostra memoria aliquoties pacificis consilijs & moderatione sua exitiales toti Germaniæ motus sedauerunt) proauo, attributa est.

Stephano fratri, Bipontum & vicinæ in Gallica Rheni ripa regiones obtigerunt. Ab huius Stephani filijs, Friderico Simeriæ: & Ludoico Nigro, Biponti, sedem

M. D. LXVIII.

dem aulæ habentibus, rursum duæ familiæ extiterunt, quarum illa, Spanheimensis comitatus insignibus & titulo vsa; Friderico III. quem Otto Henricus, abnepos Ludoici Barbati, in electoratu successorem, anno 1559. habuit, originem dedit, hæc Veldensis comitatus armis & nomine freta, Palatinum VVolffgangum, Ludovvici Nigri, ex filio Alexandro pronepotē, de quo præsens oratio instituta est, procreauit.

Cui, patre Ludoico, vt dixi, & matre Elisabetha filia VVilhelmi senioris Landgrauij Hassiæ nato, baptismi testis, & nominis fausta & felicia omnia pollicentis, autor fuit cognominis dux VVolgangus Palatinus, Philippi filius, & Ludoici ac Friderici II. electorum frater. De quibus optimis patriæ meæ principibus, & de tota Germania bene meritis, quoties cogito: exemplum insigne conuersionis & 10 instabilitatis rerum humanarum, & mutationis illustrium familiarum, vnà considero: Cum Philippi Electoris Palatini, flore nouem filiorum principum generosissimorum, qui ad virilem ætatem (excepto Ottone Henrico, qui in pueritia obijt) omnes, pleriq; etiam ad senectam peruenerunt, clarentis posteritatem vniuersam, intra annos 50. post ipsius obitum, nepotis Ottonis Henrici morte funditus extinctam, & Electorū dignitatem in alium decimo gradu agnatum translatam esse video.

Fuit omninò florentissima ante bellum Bauaricum Palatini Philippi domus, qui ex Ludoici diuitis, ducis Bauariæ Landshutensis, filia Margarita, Georgij sorore Ludoicum, postea in electorum dignitate successorem: Rupertum, Ottonis Henrici & Philippi patrem: Fridericum II. electorem: Philippum episcopum Frisingensem & Naoburgensem; Iohannem, Ratisbonensem: Georgium Spirensem: 20 Henricum, Vltraiectinum, & postea VVormatiensem: Ottonem Henricum: & hunc VVolgangum, quem ἐπώνυμον ducis VVolgangi Bipontini fuisse diximus, susceperat. ac filio Ruperto, Elisabetham, Georgij diuitis, ducis Bauariæ Landshutensis filiam, & ex testamento patris futuram hæredem amplissimarum Bauariæ ditionum, quas pater possederat, in matrimonium collocarat. De quo coniugio cum Pontificis dispensatio, misso Romam Capnione, petita esset: legationis illius occasione, Capnio in Argyropoli noticiam Romæ venit, qui Græciam, suo & collegarum exilio, Alpes transuolasse dixit. Quod eam ob causam obiter indico, quia legationis illius Reuchlini, crebra in commemoratione de studijs Græcæ & Ebreæ 30 linguæ, in Germania, auorum memoria primum accensis, mentio fieri solet. antea etiam, ab eodem Philippo, missus Romam, cum Iohanne Dalburgio episcopo Berbetomagensi Rodolphus Agricola fuit, cuius oratio in operibus Rodolphi extat.

Sed ad Palatinum VVolgangum redeo, qui nobilissima stirpe satus, à parentibus generosissimis, non vitam solummodò & ditionem mediocrem, sed ingenij etiam & virtutum Heroicarum semina accepit. Quæ, diligenti & sancta, sapientis & piæ principis matris (patrem enim iuuenem triginta annos natum, ipse vix ingressus primam pueritiam anno 1532. amisit) & patrui illustrissimi ducis Ruperti tutoris disciplina & assuefactione, ad pietatem & omnium virtutum principi conuenientium officia: & literarum studijs, alijsque exercitijs, quibus principum pueritia 40 imbui, & ad belli pacisq; artes in gubernatione vsui futuras præparari solet, excitata & exculta sunt.

Præceptorem in studijs pietatis & literarum pater ipsi præfecerat, M. Casparum Glaserum, virum integritate vitæ, doctrina & pietate insignem, qui postea Ecclesijs in ducatu Bipontino vtiliter præfuit, donec anno 1547. fatalibus Germaniæ pœnis & imminentibus ecclesiarum perturbationibus, quæ morte ipsi tristiores futuræ erant, præreptus est. Cum autem veteri principum more, comites & nobiles adolescentes plures studiorum socios haberet: felicitate ingenij & memoriæ firmitate & promptitudine cæteris facilè antecelluit. Adolescens ad Agnatum Palatinum Fridericum, principem sapientem, & in maximis Romani Imperij, & totius 50 Europæ negocijs, à prima ferè ætate in consilio Caroli V. versatum, sicut Achilles ad Chironem missus est, vt illius præceptis ac exemplis, in domestica consuetudine, & deliberationibus ac consilijs, quibus adhibebatur, ad Reipublicæ gubernationem præpararetur.

Frideri-

Fridericus etiam, vbi indolem adolescentis generosam & regiam, amantem veritatis, iusticiæ, modestiæ, mansuetudinis, comitatis, & in omni officio & actione dexteritatem & industriam considerauit: singulari beneuolentia cum deinceps toto vitæ tempore complexus est: & postquam fratri Ludouico mortuo, in electorum dignitate successit: huic agnato principi VVolffgango, iuueni adhuc, sed ante annos curamq; gerenti animosq; viriles, vices suas in superiore Palatinatu, Ambergæ regendo, commendauit. quod munus summa cum prudentiæ, iusticiæ & moderationis laude, vsq; ad Friderici mortem postea dux VVolffgangus administrauit. Prius enim paternæ ad Bipontem prouinciæ gubernationem suadente Friderico, & voluntate patrui Ruperti tutoris, qui eodem anno 1544. ex hac vitâ euocatus est planè adhuc adolescens, natus annos octodecim, Germaniâ tum mediocriter adhuc pacatâ & tranquillâ, susceperat. Vt autem Iosias eodem ferè ætatis anno quærere cœpit Deum patris sui Dauid, & paulò post remotis idolis, quibus vera religio sub maioribus obruta & penè sepulta iacebat, doctrinam & cultus emendauit, templum refecit, librum legis recitari iussit, & fœdus cum Domino renouauit: ita Palatinus VVolffgangus, cùm à teneris annis ad studium doctrinæ cœlestis & timorem ac inuocationem Dei institutus esset, & sciret normam gubernationis esse vtramq; Decalogi tabulam debere, & primum quærendum esse regnum Dei: nihil prius & antiquius piâ constitutione ecclesiarum habuit.

Cùm enim genus humanum ideo conditum sit; vt Deum agnoscat & celebret: & hic vltimus finis sit omnium politiarum & omnis humanæ consociationis, vt alij alios de Deo doceant, & in cœtu vera Dei notitia, & Christi doctrina, latè spargatur, & communi voce Deus inuocetur & celebretur: intelligebat princeps VVolffgangus, præcipuam & summam gubernatorum curam esse oportere, vt exemplo Iosephi, Dauidis, Ezechiæ, Constantini, Caroli Magni, stirpis nobilissimæ familiæ Palatinorum, ecclesias & scholas piè constituant & foueant. Itaque grauissima deliberatione omnium ordinum decreuit, vt pia Euangelij doctrina, cuius semina sub patre & patruo tutore passim sparsa erant, iuxta confessionem Augustæ Carolo V. Imperatori anno 1530. exhibitam; quæ doctrinæ D. Lutheri & collegarum ministerio repurgatæ summam continet, vbiq; in ecclesijs suæ ditionis æquabiliter sine dissensione proponeretur.

Delectis igitur pijs, grauibus & eruditis viris, diligenter inspici singulas ecclesias, & remotis impijs aut morum spurcitie inquinatis, pastores bonos, rectè sentientes, & ad docendum idoneos præfici, & stipendia honesta attribui, & ordinem concionum & rituum in templis certum præscribi; vt ad discendam Catechesin & veræ pietatis ac disciplinæ exercitia populus assuefieret, passim etiam in oppidis & pagis maioribus Scholas institui, & ludimagistros idoneos & modestos præponi curauit. Hæ res salutares, statim initio administrationis à Palatino VVolffgango inchoatæ sunt: in quibus, Lutheri senis, vt Salomon adolescens olim Nathanis præceptoris, & Achiæ Silonitæ, consilio potissimùm vsus est. Postea etiam toto vitæ tempore, nihil prius aut antiquius illustratione gloriæ Dei, & salutari ecclesiarum & scholarum constitutione habuit, nec vllis sumtibus, in negotijs ad veram religionem & doctrinarum studia pertinentibus, vnquam pepercit.

Cùm autem præclarum hunc piæ & salutaris gubernationis cursum ingressus esset Palatinus VVolffgangus, & passim in Germaniâ ecclesiæ Lutheri confessionem amplexæ florerent & tranquillæ essent, ac ipse princeps recens coniugem, Philippi Landgrauij Hassiæ filiam duxisset: ecce repentè & subitò bellum tristissimum, à Carolo V. Imperatore, aduersus fœderatos aliquot Religionis causa, principes & ciuitates in Germaniâ motum est, quod longam telam tristissimarum calamitatum, multis bonis principibus, eorumq; ecclesijs & politijs toto quinquennio sequente attraxit. Etsi autem non erat socius fœderis Palatinus VVolffgangus, quanquam eandem cum cæteris religionem profitebatur: sed optimum & firmissimum fœdus esse ducebat, iusta & necessaria modestè agere, talibus enim Deum ipsum confœderatum esse: & in fœderibus plerunque alienorum erratorum pœnas luendas esse, ab

M. D. LXVIII. se, ab agnato principe Friderico electore grauissimè monitus erat: tamen soceri, qui Dux belli fœderatorum fuerat, in custodiam Caroli victoris arte pertracti, & publicæ totius Germaniæ calamitates, & ecclesiarum piè constitutarum perturbationes, magnum & acerbum dolorē ipsi, & curas ac molestias multiplices attulerunt.

Nec tamen vllum pietatis Deo, & Cæsari, vt supremo magistratui, & socero debitæ officium, difficillimis & periculosissimis illis temporibus prætermisit. Omni diligentia & fide religiosa adfuit socrui, Augustæ pro marito captiuo apud Carolum deprecanti. Cumq; paulò post declaratio de Religione, quam INTERIM nominarunt, promulgata publicè & approbata in comitijs esset, & terrore ac metu potentiæ Caroli victoris omnes ferè puram Euangelij doctrinam Lutheri ministerio instauratam antea professi, languidius & timidius agerent, Pal. VVolffgangus, Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ sunt Dei reddenda esse statuens, piâ, constanti & ingenuâ confessione ostendit, se à verâ doctrinâ, quam amplexus esset: & in ecclesijs suis propagari mandasset, nequaquam discedere, nec bona conscientia Decretum de Religione interim vsq; ad consilium seruanda, sequi posse. Nec postea domum reuersus, quanquam crebris & seuerissimis Caroli mandatis vrgeretur, doctrinam aut ritus ecclesiarum suarum vnquam mutauit. Id Heroicum piæ vereq; Christianæ constantiæ exemplum publicis historiarum monumentis ad perpetuam memoriam consignatum, vnà cum optimo principe Iohanne Friderico electore Saxoniæ captiuo, qui nullis promissionum illecebris, aut minarum terroribus, eo probationis tempore, se à confessione veræ doctrinæ abduci passus est, grata posteritas in omni æternitate celebrabit.

Agitata sunt deinde, obsidionis Magdeburgensis tempore, inter aliquot principes, consilia belli aduersus Carolum Imperatorem, tuendæ religionis & liberandorum principum captiuorum causâ suscipiendi. Quibus se non immiscuit, cùm prioris belli ciuilis exitum infelicem & funestum meminisset, & alioquin defendendam esse Religionem non occidendo, sed moriendo; non sæuicia, sed patientia: non armis, sed fide; iudicaret. Sed tamen Henricum II. Galliæ regem, principibus illis confœderatum, occupata Mediomatricum vrbe, Bipontem cum exercitu venientem, splendidè & reuerenter excepit. cùm quidem ille omnia regia bonitatis & clementiæ signa vicissim ostenderet.

Cùm autem Deo clementer gubernante, optimorum & publicæ tranquillitatis ac salutis amantissimorum Regum, Ferdinandi & Maximiliani intercessorum, sapientiâ & moderatione, intra semestre finis bello impositus, & Pax religioni, Libertas Germanico Imperio, & principibus captiuis reditus ad suos confectus esset: respirantibus in totâ Germaniâ pijs ecclesijs, Palatinus VVolffgangus etiam, Pace illâ aureâ, non ad ocium iners, & voluptates principe indignas, sed ad ornandas suarum regionum ecclesias, iudicia & neruos iusticiæ & pacis publicæ stabiliendos & reliquias controuersiarum, quæ socero & alijs principibus, ex fœdere & bello Smalcaldico & aliunde intendebantur, amicè & placidè componendas est vsus. Quæ negotia, sapientissimus Imp. Carolus, cùm de eximia principis huius prudentia, æquitate, iusticiâ, moderatione, industriâ & constantiâ, difficillimis temporibus probata, honorificentissimè sentiret, sæpè illi, tanquam pacificatori, committebat. Sed ea quæ ad primam Decalogi tabulam propriè pertinent, de perpetuâ curâ & diligentiâ Palatini VVolffgangi in fouendis & ornandis ecclesijs & studijs doctrinarum primùm pertexemus.

Cùm enim ditiones suas, etiam ad posteritatem, florens & tranquillum ecclesiæ Dei & veræ de Deo ac redemtore nostro IESV CHRISTO doctrinæ domicilium & sedem esse, & inter docentes pium de Deo consensum, qui etiam politicæ pacis & tranquillitatis neruus est, conseruari & propagari optaret: Summam veræ de præcipuis fidei Christianæ articulis Doctrinæ, populo proponendæ, & totum administrationis ecclesiasticæ ordinem, in ministrorum vocatione, visitatione, consistorio, synodis, & ritibus sacrorum in templo seruandis, libro certo comprehendi, & spectatæ fidei ac doctrinæ Theologorum, Philippi Melanchthonis, Ioannis Brentij,

Brentij, & Ioannis Marbachij iudicijs comprobatum, commendari omnibus ministris voluit, vt certa veluti regula esset, quam in docendo, & omnibus cæteris ministerij Ecclesiastici partibus, docentes in templis vnanimiter sequerentur, nec cuilibet propriâ curiositate & ambitione nouas opiniones & dogmata, veluti poma Eridis, spargere, & instar Cadmæorum fratrum cum alijs contendere & rixari, καὶ τῇ γλώττῃ πολεμίζειν, vel ritus suo arbitrio instituere & mutare liceret. Is liber non solùm ad puritatem veræ religionis & tranquillitatem & concordiam Ecclesiarum in regionibus Palatino VVolfgango subiectis, plurimum profuit: verùm etiam à multis vicinis & alijs gentibus auidè expetitus est, quæ ad illius præ-10 scriptum Ecclesias suas constituerunt. Aliquoties igitur libri editio, & viuente Palatino VVolffgango, & postea ab illustrissimis principibus filijs, non patrimonij solùm, verùm etiam pietatis & virtutis paternæ hæredibus, addita ex testamento patris confessione fidei, repetita est.

Cùm autem non multum conducat scripto complecti & mandare alijs leges docendi & viuendi salutares, & tantas res inchoare; nisi perpetua diligentia sedulò mandata exequendi & rectè inchoata tuendi & sarciendi accedat: inspectores certos Ecclesijs & ministris inferioribus præfecit, & his omnibus, senatum Ecclesiasticum in sede aulæ vsitata præposuit, ac quotannis inspici Ecclesias, &, si quid discrepans à norma præscriptâ animaduerteretur, ad eam reuocari voluit. Que-20 relas etiam Pastorum non ad Quæstores seu præfectos politicos, à quibus plerunq; eos despici vel etiam parùm humaniter tractari sciebat, sed ad Inspectores & Senatum ecclesiasticum referri iussit, vt admonito principe iustam defensionem Pastores haberent. Quos, cum ex liberis subditorum sumtos patriæ amantiores, & publicæ salutis & tranquillitatis studiosiores exteris fore iudicaret & à teneris sincera pietate & religione in patriâ imbui, & literis ac doctrinis ad ministerium ecclesiæ præparari, & excoli oportere sentiret: magnum numerum adolescentum ingeniosorum, ex suis regionibus delectum, velut seminarium ministrorum ecclesiæ & Reipublicæ plantarium, suo sumtu institui & erudiri curauit.

Cumq; multiplici doctrinâ, & cognitione linguarum, & magna artium & 30 exercitationum literatarum varietate, ad fontes doctrinæ, in libris diuinitùs traditæ, rectè cognoscendos & alijs explicandos, & puritatem illius, refutatis dextrè corruptelis, conseruandam, ad leges, iudicia, & alias Reipublicæ partes rectè gubernandas opus sit: præter inferiores singulorum oppidorum & pagorum ludos literarios, in quibus Catechesin ac legendi rationem, propter hunc præcipuum & summum finem, vt Biblia seu libros doctrinam cœlestem continentes legere, & alijs prælegere possent, pueri discerent: Duas etiam superiores scholas, & Gymnasia celebriora condidit: alterum Lauingæ, in Neoburgensi ducatu ad Danubium, cuius descriptio illustris & Doctrinæ ac docendi discendiq; ratio, & præceptorum ac discipulorum curiæ, officia, exercitationes, & disciplinæ leges, 40 à peritissimo & præstantissimo artifice Iohanne Sturmio sapientissimè constitutæ & publicè editæ, omnium doctrinæ studiosorum manibus versantur: alterum in Bipontino ducatu Hornbachiæ, vbi S. Pirminius olim pietatis & literarum scholam disciplina sanctiore & seueriore adstrictam habuit, & quietis ac sepulturæ locum delegit.

Hæc gymnasia, optimus & sapientissimus Dux VVolffgangus, sedes veræ de Deo doctrinæ, & Arces sapientiæ in suis regionibus, & fontes salutares ac perennes, ex quibus vera Christi notitia & omnes honestæ artes, ac cæteræ vitæ bona & ornamenta præcipua, in curias, templa & singulorum familias emanent, & SEMINARIA ac florem ecclesiæ Dei, ac Reipublicæ præsidium ac lumen, & 50 SPIRITVS SANCTI domicilium & OFFICINAS esse voluit, in quibus purissimæ & optimæ partis generis humani, teneræ videlicet ætatis & florentis iuuentutis ingenia, non modò ad ministerium suum in ecclesiâ Christi, verùm etiam ad Reipublicæ officia varia, & omnes vitæ partes dexteriùs gubernandas instituat, præparet, excolat & informet.

Pietatem etiam erga DEVM, & curam propagandæ ad posteros, in domestica quoq; familiâ, veræ sapientiæ & doctrinæ, non solùm assiduâ & ardenti inuocatione & lectione librorum sacrorum & piarum explicationum, ac Historiarum, quas sæpe in Republicâ consilium monstrare, & in religionis controuersijs cognitu necessarias & vtilissimas esse, & priuatim illustribus exemplis animos ad amorem virtutis accendere dicebat: verùm etiam in generosissimorum principum filiorum institutione declarauit. Quos ad veræ religionis intellectum & amorem, & quotidianæ lectionis Bibliorum & omnia pietatis & virtutũ DEO placentium exercitia à teneris annis adsuefieri, & omnibus ijs artibus ac doctrinis, quibus adolescentum principum, ad magna imperia natorum, ætas ad gubernationem præparanda est, erudiri curauit. Meminit enim diuinitùs mandari; vt populorum reges ac principes LIBRVM legis diuinæ, qui totius gubernationis vitæ priuatæ & Reipublicæ norma est, ex manibus nunquam deponant, assiduè legant & meditentur, & non solùm seruiant summo regi Christo & cum tremore ac timore obediant, verùm etiam doctrina erudiantur. Meminit Palatinum Ludouicum, electorem Ruperti Imperatoris filium, cùm synodo Constantiensi interfuisset, in quâ præsentibus omnium exterarum nationum Christiani nominis legatis, omnia in deliberationibus publicis latinâ oratione agebantur, & Germani principes, eruditarum literarum & linguarum rudes κωφὰ πρόσωπα fuerant, domum reuersum, sæpè magna cum doloris significatione imperitiam suam deplorasse. Præsertim cùm Sigismundum Imperatorem, qui sapientissimi patris & literarum amantissimi Caroli IIII. consilio in latinis literis eruditus fuerat, in synodi consessibus aliquoties queri audiuisset, neminem ex suis principibus electoribus in illo orbis Christiani theatro esse, qui in deliberationibus personam suam tueri, & latinis verbis animi sui sensa exponere alijs sine interprete posset. Itaq; senescens iam Ludouicus latinas literas discere cœpit, quod nostra ætate etiam Augustum electorem Saxoniæ fecisse intelligimus. Sciebat Eberardum primum ducem VVirtebergicum, quem adolescentem tutores linguam latinam doceri prohibuerant, cùm postea conuentus imperij & exteras nationes adiret, sæpè indignatum suis tutoribus dixisse: Nemini magis, quàm principibus cognitione doctrinæ & linguarum opus esse. Otto etiam Henricus elector, veræ religionis & literarum amans & patronus munificus, qui filio VVolffgangi, Ottoni Henrico, baptismi testis fuit, hortator patri extitit, vt exemplo Caroli I. familiæ Palatinorum autoris, filios generosissimos, non militaribus solum tyrocinijs, verùm etiam bonis literis & artibus liberalibus institui curaret.

Singulare etiam Dei beneficium fuit, quòd præceptorem liberis inquirens, non solùm ingenio & doctrinâ, verùm etiam pietate & fide sincerâ, & vitæ ac morum suauitate graui, & industriâ ac dexteritate in teneris principum mentibus formandis valentem: PETRVM AGRICOLAM nactus est. Cuius diligentiæ & laboribus, in monendo & docendo adsiduis, & fidelissimis ita benedixit DEVS, vt non solùm liberaliter eruditi & docti ac prudentes, verùm etiam pij ac iusti ac moderati & salutares generi humano principes ab ipso instituti euaserint. Quorum pietatem & benemerita in ecclesiam ac Rempublicam & cæteras virtutes Heroicas, hoc tempore à me (ipsis viuentibus & in medio cursu benemerendi de genere humano versantibus) prædicari, modestia ipsorum & pudor vetat, sed posteritas grata in his terris & omni æternitate debitis & honorificis laudibus celebrabit.

In conuentibus Imperij etiam præcipuæ curæ Palatino VVolffgango Religionis veræ negotia fuerunt, nec post pacem religionis, communi ordinum Imperij decreto in comitijs Augustanis constitutam, vlla ex re alia acerbiorem cepit dolorem, quàm ex tristissimis docentium dissidijs, & certaminibus Cadmeis, quæ post bellum Germanicum, occasione dissensionum de Cæsarea Interreligionis declaratione primùm exortæ, paulatim præcipuos fidei Christianæ articulos disputando conuulserunt, & in multorum animis fidem labefactarunt. His post

post abruptum infeliciter colloquium VVormatiense, magis etiam certorum hominum fastu & obstinatione exacerbatis & auctis, optimus princeps, nullis laboribus, curis, sumtibus, & impensis parcens, vt remedia tantis malis idonea inueniret, sæpè ad electorem Saxoniæ AVGVSTVM & alios, communi confeßioni adiunctos principes, Vlricum Sizingerum Cancellarium, quem sanctißimorum conciliorum socium & ministrum fidißimum habebat, & alios præcipuæ authoritatis viros ablegauit, vt legitimè cognosci controuersias & dirimi peterent, priusquam radices altiùs agerent & factiones in immensum crescerent, & confirmarentur. Deniq; toti Imperio notum est, quanta sollicitudine, constantiâ & 10 zelo, in primis Maximiliani II. comitijs vrserit, vt in Lutheri confeßione, à quâ non obscurè quidam, aliud tamen præ se ferentes, discedebant, principes coniuncti & concordes manerent. Hæc de ardenti erga veram religionem Palatini VVolffgangi studio, & perpetua in tuendis & ornandis ecclesijs ac scholis diligentia, initio dicere volui, breuius omninò & squalidius quàm pietatis & meritorum ipsius splendor flagitabat.

Verùm nunc ad secundæ Decalogi tabulæ virtutes propero, inter quas IVSTITIAE & pacis publicæ cura potißimùm eminuit. Cùm enim normam iustæ gubernationis consiliorum & actionum in vitâ priuatâ & Republica omnium LEGEM esse sciret, quæ honestè viuendi, & alterum non lædendi, ac suum cuiq; 20 tribuendi regulam præscribit, non solùm in domestica iurisdictione vigilans & sedulus CVSTOS & executor LEGIS DEI, & cum illâ congruentium patriæ legum honestißimarum fuit: sed etiam publicis imperij legibus religiosè paruit, & Imperatorem ac dominum suum, optimâ fide summâq; reuerentiâ studio & amore semper coluit ac veneratus est.

Nec vllis se bellis ciuilibus in Germaniâ vnquam admiscuit, sed tali tempore præcipuum viri principis officium esse duxit, Deo quæ Dei sunt, & Cæsari quæ Cæsaris sunt, tribuendo, adiungere se ad Imperatorem & ad Imperij senatum, & communi patriæ & subditorum saluti consulere, non iniustis aliorum cupiditatibus & factionibus seruire. In publicis Imperij negocijs & periculis conferebat 30 pecuniam, & milites mittebat officiosè aduersus Turcas militauit ipse anno 1566. suis impensis & stipendijs trecentos equites lectißimos in Vngariam ducens, vbi ad exitum belli vsq; in statione mansit, cùm filius Philippus Ludoicus, in Cæsaris Maximiliani familiâ viuens, in castris simul adesset, aliàs etiam communem pacis defensionem in Germaniâ aduersus seditiosos adiuuit. Sed domi bella non mouebat, & quanquam sæpè iniuriæ dolore valdè accendebatur, tamen priuatæ iracundiæ, & dolori ac cupiditati vindictæ, publicam vtilitatem & populi salutem anteferebat, cùm præcipuam boni principis virtutem esse duceret (vt in Senecæ versibus dicitur) consulere patriæ, parcere ciuibus, ferâ cæde abstinere, mores regere, Reddere orbi quietem, seculo pacem suo. Hæc summa virtus, peti- 40 tur hac cœlum viâ. Vt enim paterfamiliâs bonus, hanc curam & sollicitudinem præcipuam paternâ fide & sollicitudine suscipit, vt liberis suis, pietatem, pudorem, pacem colentibus, benè sit: eaq; in re nulli operæ, labori & sumtui parcit: ita Palatinus VVolffgangus, exemplo suo BONVM PRINCIPEM NIHIL A PATRE BONO DIFFERRE ostendit, & quanquam in coërcendis contumacibus & improbis, & latrocinijs, alijsq; delictis atrocioribus grauiter puniendis, nequaquam lentus & remissus, sed acer & seuerus Iustitiæ diuinæ minister & vindex erat: tamen alias contentiones de hæreditatibus & contractibus, quoties potuit, amicis transactionibus potius, quàm iudicialibus sententijs diremit, sæpè monens litigantes, vt aliquantum de suo iure cedere, & partem relinque- 50 re, quàm totum in iudicio persequi, & longâ contentione, sumtus, labores, & curas sibi cumulare mallent. Reipublicæ etiam prodesse aiebat, non inflammari odia familiarum diuturniora, ex quibus factiones sæpè & tumultus patriæ perniciosi existerent.

In his prætorijs & forensibus negotijs, & alijs deliberationibus grauioribus,

 ad to-

M. D. LXVIII.

ad totam Rempublicam pertinentibus, multos annos, adiutores & administros, princeps VVolffgangus habuit, tum alios præstantes consiliarios, tum verò maximè familiarem & adsiduum excellentem virum, sapientiâ, iustitiâ, eruditione & eloquentia illustrem, Vlricum Sitzingerum Cancellarium. Vt enim Augusto Trebatius, Labeo, Atteius, & alij familiares fuerunt, quorum sententias & iudicia de maximis rebus audiuit: ita in Palatini VVolffgangi consilio, præstantissimi Iurisconsulti, D. Ludoicus Grempius, D. Sitzingerus, D. VValterus Drechsselius, quem VVolffgangi filius Philippus Ludoicus Cancellarium hoc tempore delegit, L. Henricus Suuebelius, D. Gallus, D. Tobias Zorerius, vero Deo & Musis omnibus ac Gratijs carus, nec tam litium, quàm beneuolentiæ iura complexus: D. Simon Schardius, colligendis patriæ historijs de tota Germaniâ & posteritate vniuersâ benè meritus. Accedebant sapientiâ & virtute excellentes viri nobiles, Ludoicus ab Eschenau, Christophorus Landschadius, qui ferè quinquaginta annos iam in Palatinorum principum officijs consumsit: Philippus à Gemmingen, eruditione etiam insignis: Georgius comes à Casteel: Ludoicus comes à Lovvenstein: Quirinus Gangolfus Baro à Geroldsek: Andreas Fuchsius: Henricus à Stein, &c. Quorum præstantium virorum senatus, sapiente & magno etiam rege non fuisset indignus.

Singularis autem felicitas est Reipublicæ, cùm princeps domesticos consiliorum & laborum socios, & amicos sapientes, iustos, magnanimos, & felices habet, qui & in consilijs multa illum rectè moneant, & autoritatem ei in populo augeant. Cumq; verissimum sit, talem quemq; esse, qualium consuetudine delectatur: non obscura significatio fuit sapientiæ & iustitiæ ac virtutis Heroicæ in ipso principe, tantorum virorum (quos verebantur etiam si qui erant efferi) familiaritas. Cum his colloquia erant quotidiana de Republica, de Religione, de exemplis iudicii diuini, & historijs omnium temporum, plena prudentiæ & grauitatis.

Fulserunt enim in duce VVolffgango, & pulchritudine ac fulgore suo omnium oculos perstrinxerunt, cùm aliæ virtutes multæ & magnæ, Iustitia, veritas, Celsitudo animi, fides in pactis, clementia, bonitas, tùm verò Prudentia & lumen animi, ingenij, consilijq; singulare, quod literis etiam & colloquijs sapientum alebat. Etsi autem maiores erant & sanctiores dotes, quas in eo filius Dei voce Euangelij & Spiritu sancto accenderat, vera lux & agnitio ac inuocatio Dei, intellectus doctrinæ à Deo traditæ (de quâ ita sapienter & dextrè disserebat, vt appareret à Deo mentem ipsius illustratam, seriò in harum maximarum rerum considerationem intentam esse) firma fiducia in Deo acquiescens; dilectio Dei; constantia in confessione; moderatio animi in frenandâ ambitione, irâ, cupiditate vindictæ & perferendis iniurijs propter Deum & publicæ tranquillitatis amorem: tamen politicas etiam illas virtutes in tota gubernatione & domestica vitæ consuetudine lucentes ad hunc finem præcipuè referebat, vt imaginem & similitudinem Dei, qui nos sibi conformes esse virtutum culturâ voluit, repræsentaret, & obedientiam ac honorem debitum Deo ostenderet, & ecclesiæ ac Reipublicæ saluti seruiret, & suo exemplo subditos & alios ad veram agnitionem & celebrationem Dei, & virtutum omnium Deo placentium officia inuitaret.

Fuitq; tota domestica consuetudo, & vita Palatini VVolffgangi, coniugis, filiorum & filiarum, ecclesia Dei, & pulchra schola pietatis, inuocationis, lectionum sacrarum, philostorgiæ, sobrietatis, modestiæ, castitatis, & omnium virtutum Deo placentium. Coniugem habuit γαμίαν ἀρετῆς, Annam, Philippi Landgrauij Hassiæ filiam, natam ex filia Georgij ducis Saxoniæ. Fuitq; coniugium castum, dulce & fœcundum, ex quo quinq; filios, Philippum Ludoicum, Iohannem, Ottonem Henricum, Fridericum, Carolum: & octo filias, quarum adhuc quatuor superstites sunt, procreauit. Quos rectè erudiri de Deo, & de omnib' honestis officijs parentes curarunt: vt non tam generis nobilitate, cultu & opibus, quàm pietate, doctrinâ, virtute subiectis sibi populis præstarent.

His pijs

His pijs coniugibus perpetuam viginti quatuor ferè annorum tranquillitatẽ & felicitatem DEVS tribuit: donec anno 1569. expeditionem in Galliam dux VVolffgangus suscepit, non vllâ cupiditate potentiæ, vel opum bello acquirendarum, sed Heroicâ bonitate & misericordia erga iniustè oppressos, subuenire illis, & lenire eorum calamitates cupiens. Præsertim cùm opem & præsidium illius tantopere implorarent, non vt Regi bellum faceret, verùm vt auxilio ipsius, pacem æquam & sibi ac regno salutarem obtinere tandem possent. Progressus igitur cum exercitu 6000. equitum & 26. cohortibus peditum, per Alsatiam, Montem Pelicardi & Burgundiam, inter oppositas Aumalio duce copias, in Gallias 10 interiores penetrans, vi expugnato ad Ligerim Charitatis opido, & traiecto flumine, magnis itineribus ad Regem Nauarrenum & Amiralium contendit, vbi ex laborum assiduitate & calorum ac curarum æstu, octaua Iunij, febri ardenti inflammatus, ac nihilominus cum exercitu procedens, triduo pòst in verâ fide & inuocatione Filij DEI Domini nostri IESV CHRISTI placidè inter manus suorum ducum, præfante consolationes diuinitùs traditas Georgio Poleto, concionatore aulico, ex hac vitâ discessit, die vndecimâ Iunij, circa horam sextam vespertinam: in domo viri nobilis, pagi Nessun, vbi castra eo die locârat. Quò paucis post ipsius mortem horis venit Caspar Castillioneus Amiralius, desiderio videndi & excipiendi principem Germanum, qui sui suorumq; conseruandorum 20 gratiâ tantum iter atq; bellum suscepisset. Sed quem viuum videre non potuit, eius obitum ingenti mœrore & luctu deplorauit.

Testamentum Palatinus VVolffgangus ante expeditionem condiderat, in quo multa sapientiæ, pietatis erga DEVM, philostorgias erga coniugem ac liberos, & amoris erga patriam testimonia extant. Principiò etiam fidei suæ confessionem recitat, & precationem addit, vt diuinitùs gubernetur, vt firmus & constans in ea fide vsq; ad finem maneat. Deinde velut præsagiens mortem, si quid humanitùs sibi in eâ profectione accidat, filijs gubernationem partitur, & nominatim commendat ecclesias, eosq; hortatur, vt doctrinæ & confessionis suæ custodes sint, & gloriam DEI præcipuè illustrari & populum rectè doceri curent, & 30 ordinem ac reditus ecclesiarum & scholarum à se constitutos fideliter tueantur & ad posteros propagent. Postea de alijs negotijs & eleemosynis pauperum mandata dat.

Corpus ducis VVolffgangi ad Limouices in templo vrbis Angolismorum depositum fuit. Vnde post biennum Rupellas delatum, & piâ coniugis ac filiorum curâ, per amplissimos maris Gallici, Anglici, Germanici & Cimbrici Chersonesi tractus, in portum Lubecensem deuectum, ac inde per Saxoniam, Hassiam & Rheni ripam deductum, Meisenheimi, quod illustrissimæ coniugis ipsius prædium dotale est, die 23. Septemb. anni 1571. in sepulchro maiorum terræ mandatum est. Nam in eodem templo Stephanus Ruperti Imp. filius, stirps vtriusq; fa-40 miliæ Palatinorum, qui in Vogesi montibus, alteri Sponheimenses, alteri Veldenses comites cognominati, sedem hactenus habuerunt, & Ludoicus niger, VVolffgangi proauus, monumenta sua posuerunt.

Hanc Illustrissimi principis Palatini VVolffgangi historiam mente repetentes, primùm Deo æterno authori & custodi imperiorum & ordinis politici, cuius dona sunt boni principes, toto pectore gratias agamus, quòd ex nobilissimâ Palatinorum familiâ, longo ordine, sapientes, iustos & moderatos principes Germaniæ tribuit, quorum gubernatio subiectis populis, ecclesijs, scholis & toti Germaniæ fuit salutaris. Deinde ardentibus votis Deum oremus, vt Illustriss. principes, ducis VVolffgangi filios, quos nostro tempore Deus patriæ administrandæ 50 præfecit, incolumes & florentes perpetuò seruet: eorumq; mentes, consilia, & actiones, ad Christi gloriam, & totius Reipublicæ, ecclesiæ, ac scholarum, à patre constitutarum salutem gubernet & adiuuet. Certissimum enim est, salutarem gubernationem singulare Dei opus & singulare beneficium esse.

Postea virtutum exempla honestissima, quas Deus fons & author virtutum,

M.D.LXIX. velut radios diuinæ lucis, & præsentiæ suæ testimonia, in Palatino VVolffgango lucere voluit, aspicientes filij præcipuè illustrissimi (ad quos, vt Imperij, ita virtutum paternarum hæreditas proximè pertinet) Imaginem piæ & laudatæ gubernationis, diuinitùs sibi in patre propositam, omni studio, diligentiâ & fide imitari & exprimere in toto administrationis Reipublicæ cursu enitantur. Præterea, etsi Heroicorum donorum excellentiam, & virtutes quasdam principum proprias, priuati nec affectare debent, nec assequi possunt: tamen consideratio virtutis in illustribus exemplis diuinitùs propositæ, in multis amorem & admirationem virtutis accendit; & veram Dei agnitionem ac inuocationem, diligentiam in omni officio, studium iuuandæ suo loco, & ornandæ ecclesiæ, iustitiam, veritatem, modestiam, sobrietatem & casti pudoris decus, singuli iuuante Deo imitari & possunt & debent.

Postremò, Gratitudinis, Deo & bonis principibus debitæ, significatio est, memoriam principum, per quos lucem veræ de Christo doctrinæ, iustitiam, pacem, culturam optimarum artium, & alia bona diuina nobis impertit, conseruare: virtutes eorum admirari, & labores & benemerita erga Rempublicam grata mente & voce prædicare. Quod officium DEO & Illustrissimi Ducis VVolffgangi virtuti debitum exhibere hac qualicunque oratione conabar. DIXI.

Exercitui Germanico, quem VVolffgangus Palatinus in Galliam duxerat, orbato Duce, Volradus comes Mansfeldicus, Alberti filius, quem legatum sibi VVolffgangus antè delegerat, præfectus est. Reformatorum copiæ coniunctæ, minora aliquot oppida, & in his Lusignanum occupant. inde Pictauium, ab Henrico Guisiæ duce iuniore fortiter defensum lenta obsidione, sed irrito exitu, oppugnant. Discedentes Reformatos insequuntur Pontificij, & prope Moncon-
30. Octob. turum commisso prælio profligant, cæsis circiter quinquies mille peditibus, Germanis præcipuè, & quadringentis equitibus, & lixarum calonumque turba omni tormenta cuncta & Germanorum impedimenta in victorum potestatem peruenerunt. Amiras & cæteri duces, in Aquitaniam effugêre, vbi sequente hyeme, circumlatis armis, & tum alijs locis, tum vrbe Nemauso occupata, eò vsque durarunt donec tolerabilem à Galliæ rege pacem, sequentis anni mense Augusto, tandem impetrarunt: nouo proposito edicto, quadraginta sex articulis comprehenso, quorum summam Gallicus scriptor recitat. Vt omnes inimicitiæ atq; odia, quæ à belli primordijs eruperant, cessarent, eorumque memoria in perpetuum aboleretur. Nulla propter offensas, aut dissentientes opiniones, prouocatio fieret neque insultatio. Pontificiæ Religionis ritus obsoleti in omnibus regni partibus reuocarentur in vsum, & nullum sacrificulis suos cultus celebrantibus daretur impedimentum. Aedes ac reditus Ecclesiasticarum personarum, à Reformatis occupati, restituerentur. Omnibus item nobilibus, qui plenam iurisdictionem habebant, exercitium Reformatæ religionis permittebatur. Et in suburbijs duarum vrbium cuiusq; regni prouinciæ, insuper in omnibus ijs, in quibus erat primo die Augusti ante promulgatum edictum. Declarabat etiam rex eos, qui pro religione tuenda arma ceperant, se non in perduellium numero, sed fidelium subditorum habere. Hi iubebantur omni fœderi & societati tum in regno, tum extra regnum renunciare, ab omni coitione populi, & exactionibus pecuniarum deinceps abstinere. ita agentibus ad dignitates, & munia publica dabatur aditus. Rupella, Montalbanum, Cognacum, & Charitæa, custodiæ Reformatorum in duos annos tribuuntur, vt qui domum redire propter veteres simultates non auderent, ibi tutò commorari possint, quoad inimicitiæ omninò sopiantur. Omnes sententiæ contra Reformatos, à morte Henrici regis latæ, edicto etiam abolentur, & quisque suis bonis, honoribus, & dignitatibus restituitur, captiui vtrinque sine precio dimittuntur. Hanc pacem paucis interiectis mensibus, Regis Caroli IX. viginti annorum adolescentis, nuptiæ cum Elisabetha, Maximiliani Imp. filia, Maserijs celebratæ, & Gratulationes regum ac principum, de coniugio

gio & pace inter ipſum & ſubditos conciliata, ſecutæ ſunt, quibus maximæ ſibi curæ fore, pacem in regno reſtitutam alere & tueri, reſpondit, ſed hæc ſequenti anno demum acciderunt. M.D.LXIX

In Belgico vicino, Albanus, oppreſſis parùm inter ſe concordibus, & in rebus agendis inefficacibus Belgis, Trophæo in arce Antvverpienſi erecto triumphans, diligenter ac ſollicitè, in profugorum & malè de fide Romana ſentientium opes inquirit, eaſque fiſco addicit. A ſubditis omnibus decimum nummum, de omnibus, quæ diſtraherentur, bonis mobilibus, viceſimum de immobilibus; & centeſimum de omnibus bonis exigit. Anglos omnes, qui in 10 Belgico negociabantur, prehendi, & bona eorum occupari iubet; quòd Regina Angliæ, pecunias, quæ ex Hiſpania mittebantur, quas ipſa mercatorum Genuenſium fuiſſe putabat, detinuiſſet. Regina viciſſim omnium Hiſpanorum in Anglia mercaturam exercentium bona retinet, & commercia ſuorum cum Hiſpani ſubditis prohibet. Etſi autem Angli, hac iniuria in Belgico accepta offenſi, relicta Antvverpia, Hamburgam poſtea commigrarunt: tamen atrox illa diſſenſio, inter Anglum & Hiſpanum, prudenter tum quidem repreſſa & ſublata eſt. Romanus verò Pontifex PIVS V. dum hæc diſcordia viget, & ad bellum omnia ſpectant, vt ſuo etiam odio & vindictæ cupiditati erga Anglam indulgeret, & regnum amiſſum in Anglia reſtitueret & ſtabiliret: Reginam 20 ELISABETHAM, quòd abolita rurſum Pontificia religione per Mariam inſtaurata, Reformatam in toto regno inſtituiſſet: & adempta Pontifici Romano, illiúque adhærentibus epiſcopis, omni autoritate, ſibi velut ſupremo eccleſiæ Anglicanæ capiti omne dominium & iuriſdictionem, in corporalibus & ſpiritualibus vendicaſſet: Anathematis ſententia promulgata excommunicauit, omnesque illius ſubditos, à iuramento fidelitatis, & quocunque alio debito abſoluit, & deinceps obedientes, anathema cum ipſa pronunciat. Hic annus, duos mihi præceptores, excellenti doctrina & virtute viros, non in Theologia ſolùm, ſed mathematis etiam, phyſicis & vniuerſa Philoſophia præclarè eruditos eripuit, Paulum Eberum, Academiæ & eccleſiæ VVittebergenſis paſtorem, anno 30 ætatis quinquageſimo nono; & Victorinum Strigelium Heidelbergæ, ætatis quadrageſimo quinto ex hac vita euocatos. Nicolaus etiam Reius, Polonus, linguæ patriæ poëta vt primus, ita argutiſſimus & ſuauiſſimus, ad Tyram fluuium Zorauni natus, hoc anno, peractis comitijs Lublinenſibus, vbi Lithuanorum & Polonorum vnio ad finem optatum tandem perducta eſt: 10. Decemb. 25. Iunij.

ReIVs CeſſIt In aſtra; ſaLes perIIre IoCIqVe;
NeC taLeM IngenIo LaChIa fortè feret.

In LIVONIA, Reualiæ arx, dolo & fraude præfecti equitum Nicolai Kurſelij & aliorum nobilium, collegarum ipſius, occupata eſt, hoc prætextu, quòd longo tempore Succo regi in Liuonia militantes, ſtipendia nulla acce- 40 piſſent. Ideo ſe tantiſper pignoris loco arcem & regiones illi coniunctas tueri ac ſeruare velle, donec rex ipſis plenè ſatisfeciſſet. Gubernator Regius, Gabriel Chriſtiani Baro in Morbui ex improuiſo oppreſſus, cùm in promptu ſtipendia non haberet, aſſentiri cogitur, vt arcem vſque ad Pentecoſten retineant. Interea ſe de ſolutione apud Regem obtinenda laboraturum eſſe, oſtendit. Sed cum à Magno duce Holſatiæ, Moſchi cliente, literas & legatos Kurſelius acciperet, & milites præſidiarios plures ad ſe mitti peteret: Sueci eadem arte, qua prius in arce oppreſſi erant, arcem ſomno zythoque ſepultam, nocte diem Paraſceues præcedente, receperunt, opera duorum proditorum mercede conductorum, qui per latrinam quandam foràs ſpectantem, pro- 50 iectis ſcalis canabeis circiter trecentos Suecos induxerunt, qui paucis obuijs trucidatis, cæteros inermes ceperunt, ac Liuonis nobilibus in cuſtodiam datis; exteros vadibus, vel fide iterum ſe ſiſtendi ab ijs accepta, dimiſerunt. Qui, violata fide, plerique, cum cæteris nobilibus Liuonis, ad Moſchorum ſtipendia tranſierunt. De Nicolao Kurſelio, Framholdo Dukero, Henrico M.D.LXX. 7. Ianuar. 3. Iunij.

 Hakio,

M. D. LXX. Hakio, & alijs supplicium capitis sumptum. Quidam in Succiam missi, intercessione Caroli ducis Sudermanniæ, conseruati sunt.

In ferijs Pentecostes, Magnus Holsatiæ Dux, Derbato mouens, ad Moschorum Imperatorem, in vrbem Mosquam profectus est, vbi omnibus captiuis Germanis Moschus libertatem, ipso petente, donauit; & Magnum, REGEM LIVONIÆ publicè renunciari iussit, eumq; instructum exercitu viginti quinq; millium

21. August. Russorum, mense Augusto, in Liuoniam remisit. Is Reualiam obsidet, & patentibus literis in vrbem missis, se ad liberandam Liuoniam, exterorum armis miserè discerptam, & iugo Suecico ac Polonico oppressam, & sub vnius Germani principis Christiani Imperium colligendam, cum exercitu aduenisse testatur. Singulari enim Dei bonitate Cæsarem Moschorum, datis literis solennibus & osculo crucis confirmatis, sibi & hæredibus suis, aut his non existentibus, coronæ Danicæ, vel vni ex Ducibus Holsatiæ, Liuoniam regio titulo tenendam perpetuò concessisse, nec quidquam sibi iuris in Liuonia præter patroni & protectoris officium reseruare, ad cuius defensionem omnes suas vires, fortunas, & vitam ipsam impendere velit. Ideo se cum exercitu ab eo ablegatum esse, vt Succos hostes ex Liuonia pellat. Hortatur itaque Reualienses, vt sponte se ipsi, principi Germano, & ipsius hæredibus coniungant, addens promissiones priuilegiorum amplissimas, si obtemperent: & extrema mala comminans, si parere recusent. Accedebant Liuonorum nobilium, Iohannis Dubij, Elardi Crusij, & aliorum, qui Moscho tum militabant, assiduæ cohortationes & obtestationes. Sed Gubernator Suecicus, cum Senatu & ciuibus Reualiæ, singulari fide, virtute, constantia

1571. 16. Martij. & felicitate, obsidionem vltra semestre fortissimè sustinuerunt. Quam sequente anno demum Russi, incensis castris, soluerunt.

Dum Reualia à Magno Holsatiæ Duce, quem Liuoniæ Regem Moschus nominauerat, obsidetur: Bello inter Daniæ & Sueciæ reges, quod octo iam annos continuos nullis interpolatum inducijs gerebatur, finis tandem, pace Stettini intercessione & autoritate Romani Imperatoris confecta, impositus est. Tractatio pacis mense Iulio inchoari debebat, cui Imperatoris nomine Ioannes Fridericus Pomeraniæ dux, Ioachimus comes à Slik, Christophorus à Carolovvitz, & Christophorus Minquicius, præfuerunt. Daniæ Rex, Petrum Bilden, Nicolaum Kaas, Henricum Ranzouium, Georgium Rosencrantz, & Oratorem Hinkium decanum Bremensem misit. Ioannis Sueciæ Regis, qui biennio antè Erico successerat, legati, Nicolaus Gyldenstern regni Cancellarius, Benedictus Gilten, Georgius Gera, Ericus Gyldenstern, fuerunt. Regis Poloniæ Sigismundi nomine, Martinus Cromerus, qui Poloniæ historiam scripsit, & Demetrius Solicouius, aderant. Ciuitas Lubeca Danis confœderata, Hieronymum Luneburgium, Christophorum Todum Consules, cum Syndico Hermanno à Vecheld, ablegârat. Interfuerunt & Galliæ Regis, & Augusti Saxoniæ electoris consiliarij. Cùm autem, initio actionis, Succorum Instructio non satis idonea & sufficiens iudicaretur: pleniora mandata ex Suecia illis à rege petenda & expectanda fuerunt. Itaque post bimestre demum allatis nouis mandatis, de Pace tractari cœptum est, vbi variæ difficultates inciderunt. Dani Roschildensem Tractationem primum vrgebant, quam assentiente rege Succorum Ioanne initam esse adfirmabant. Poloni, Daniæ regem confœderatum sibi ad Liuoniæ defensionem, non solùm contra Suecum, sed etiam aduersus Moschum esse; ideoque sine ipsis pacem facere non posse, imò communibus cum illis amicis & hostibus vti oportere, contendebant. His literas Poloniæ regis, Dani, post captum Ericum, ad se datas opposuerunt, quibus contra regem Ericum hostem, non contra regem Ioannem amicum & affinem suum, fœdus initum esse, scripserant. Quod verò ad hostes & amicos communes pertineat; Polonos cum Turcis & Tartaris fœdera habere, quorum vtpote blasphemorum Christi hostium societas Danis incommoda esset. Cum Moschis autem hæreditaria Danis fœdera, vtrinque à maioribus accepta, & osculo crucis firmata, intercedere, quibus renunciare inhonestum sibi videatur, cum Crome-

Cromerus ipse alicubi scripserit, Moschos meliores aliquibus Germaniæ statibus Christianos esse. Cæsareani, Liuoniam ab Imperio auelli, & à Magno Holsatiæ duce, regis Daniæ fratre, titulum regis Liuoniæ in præiudicium & contumeliam Romani Imperij à Moscho acceptum vsurpari, ægerrime ferebant. De quo Daniæ regem, quo inscio & inconsulto ista fierent, legati excusabant. Pomerani, regni Poloniæ beneficiarij, de Moschis communi regum bello persequendis, Polonis assentiebantur.

Tandem post varias vltrò citroq; intercedentes disceptationes, exeunte Nouembri, controuersiæ omnes inter Danos & Suecos,& Lubecenses,Danorum socios, compositæ & sublatæ, & PAX restituta est, cuius articuli præcipui hi fuerunt: Cæsareæ Maiestati & Imperio, Suecus, quæ in Liuonia possedit, velut supremo Liuoniæ Magistratui & Domino cedit, de quibus diœcesin Reualiensem & Osiliensem, Padis, Sonneburgam & Habsel, Daniæ regis tutelæ Imperator statim subijciet. Vrbs verò Reualia & VVittensteinum tantisper in Succi potestate manebant, donec Cæsarea Maiestas cum eo, Imperij nomine, de belli sumptibus in defensionem Reualiæ impensis, transegerit. Qua de causa Rex Daniæ Moschum & fratrum suum se ab obsidione vrbis Reualiæ tam diu auocaturum sperat, dum Imperij totius nomine Cæsarea Maiestas, & principes electores, deputato die, consilio & ope Regiæ Maiestatis Daniæ, Poloniæ & Sueciæ, de splendida legatione ad Moschum inter se conueniant, vt vel pacem cum Moschis constituant, vel acri bello coniunctis viribus eum reprimant. Limites regni Daniæ & Sueciæ antiqui, quos patres præsentium regum seruarunt,vtrinq; manebunt. Danus Sueco arcem Elsburgam cum omnibus tormentis æneis in expugnatione captis restituit. Vicissim Suecus octo naues bellicas cum tormentis, Dano, durante hoc bello,ereptas reddit, & pecuniæ summam adiungit. Retinet aurẽ Danus alias naues Suecis ereptas, & quæ Gryphisvvaldiæ detentæ fuerant, recuperat. Daniæ rex omni iuri & actioni in regnũ Sueciæ renunciat. Suecus vicissim omni iure suo in Norvvegia, Gottlandia, Hallandia,Scania, Blekingia & Daniæ ac Norvvegiæ insignibus, in perpetuum cedit. Sueciæ Rex, Dano Iempterlandiam & Heidaliã cum iurisdictione ecclesiastica restituit. Tres coronas, Insigne Regni Sueciæ, vterq, Rex vsurpabit; donec Cæsarea Maiestas, electores Saxoniæ & Brandeburg. cum Iulio duce Brunsuicensi, & Georgio Ioanne comite Palatino, in quos vtrinq; compromittetur, cognitis vtriusq; partis documentis & probationibus, vter meliori iure eas vsurpet, pronunciârint. Nauigatio in Naruam Russiæ portum vtriusq; regis subditis & ciuitatibus secundùm morem antiquum libera permittetur. Captiui vtriusq; partis omnes sine λύτρῳ dimittuntur. Prædia,quibus erepta sunt, in Dania, Norvvegia, Suecia & Liuonia restituuntur. Omnes libelli famosi, sub pœna capitis interdicti, in ignem conijci iubentur.

Inter Sueciæ Regem & ciuitatem Lubecam his conditionibus transactum est. Abolitis & extinctis vtrinq; diffidijs & odijs, Pax & beneuolentia mutua instauretur. Belli impensæ vtrinq; compensentur. Priuilegia Lubecensium in regno Sueciæ, iuxta formulam à Commissarijs subscriptam, per regem etiam & senatum regni Sueciæ confirmata, liberè deinceps vsurpentur. Pro ære alieno Gostaui, Erici, & Iohannis; & nauibus anno quadragesimo sexto in faucibus Aloënsibus fractis; & anno sexagesimo primo ac sexagesimo secundo cum mercib. detentis, Sueciæ rex septuaginta quinq; millia Ioachimicorum Lubecensibus intra septennium, initio facto à die Iohannis Baptistæ, anni millesimi quingentesimi septuagesimi quarti; singulis annis decem millia; postremo quindecim millia persoluet. Chirographa verò & obligationes Regum Gostaui, Erici & Iohannis, Lubecenses, cum primùm hæc pacificatio à Rege confirmata ipsis tradetur, restituent. Nomina sua, in toto regno, à debitoribus priuatis exigere ipsis licet, si, quæ rex Ericus præcepit, præsens Rex Iohannes Lubecensium creditoribus dependet. Similiter regis subditis debita sua Lubecæ flagitare facultas esto, si quid ex naufragis bonis ad præfectos vel subditos Sueciæ peruenit, repetere ea mercatoribus Lubecen-

1580.

M. D. LXX. Lubecensibus fas sit. Duas insuper naues, aresto in Pomerania detentas cum tormentis*, Lubecenses recipiunt. Nauigatio Naruica seu commercia cum Russis antiquo more permissa & libera erunt. Sed quæcunq; deinceps Cæsarea Maiestas cum electoribus & principibus Imperij de hac nauigatione statuerit & ordinârit, ea Lubecenses quoq; obedienter seruabunt: & cùm Reualia, & aliæ Liuoniæ prouinciæ iam Cæsareæ Maiestati & Imperio restituantur; cauebunt, ne Moschos inuectis commeatibus & armis roborent & confirment, & Imperij subditos lædant. Ortis in posterum inter Suecum & Lubecenses dissidijs, vna pars alteram officij sui amicè monebit. Quæ si sponte desistere à sua sententia non volet; octo arbitri, à parte qualibet quatuor, delecti, controuersias accuratè cognoscent, & vel amicè component, vel ex æquo & bono decident. Captiui vtrinq; sine λύτρω dimittentur. Hæc Transactio à rege Sueciæ, fratre Carolo, & senatu regni subscripta & obsignata, proximo die 16. Februarij in finibus Daniæ & Sueciæ ad Olai vadum Lubecensibus tradetur. Omnibus conclusis, vltra octiduum adhuc obsignatio dilata est, quòd Dani naues primùm à Suecis restitui: Sueci verò, nisi tradito prius Elsburgo, naues reddere recusarent. Tandem intercessores, vt Danis gratificarentur, & simul Suecis de receptione Elsburgi cautum esset, hoc medium proposuerunt, vt quatuor in eo conuentu Daniæ regis legati Suecis se obligarent, si traditis Nauibus, Elsburgum non vicissim in eorum potestatem dederetur; se, vel Naues ipsas reddituros, vel ducenta millia Ioachimicorum, vertente anno, Stettini persoluturos esse. Vicissim Suecici legati literis datis promiserunt, se, Elsburgo recepto, Danicis legatis obligationem suam reddituros esse. Sic cùm semestre totum Stettinæ legati hæsissent, tandem Tractatio pacis conclusa, & exempla Transactionis quatuor obsignata: & celebratis hinc inde conuiuijs, & mutuæ amicitiæ symbolis distributis, discessum est. Huius pacis caput primum, de vrbe Reualia & diœcesi vicina, Cæsari & Imperio à Sueciæ Rege concessa, *Maximilianus* Imperator per Ionam Offenburgerum Reualiam missum, anno sequente Senatui Reualiensi exposuit. Qui nihil adhuc sibi de concessione illa Regis sui nomine significatum esse indicauit. Velle autem se mandata ipsius Regiæ Maiestati Sueciæ prima occasione nunciare, & paulò post Cæsareæ Maiestati reuerenter respondere.

[Margin: 11 Decemb. — 16 Iunij.]

[Margin: 8. Ianuar.] Initio anni, IOACHIMVS FRIDERICVS marchio Brandeburgensis, Ioannis Georgij filius, Ioachimi II. electoris nepos, administrator primatus & archiepiscopæ Magdeburgensis, Catharinam, Ioannis marchionis Brandeburgensis, patrui sui magni filiam, coniugem ducit, ex qua α Ioannem Sigismundum, β Ioannem Georgium, γ Augustum, δ Albertum Fridericum, ε Ioachimū & Ernestum gemellos, & sic intra vertentis anni spacium tres filios procreauit, & familiam Brandeburgensem, quæ ad paucissimas personas redacta erat, labentē sustinuit, & sobole numerosa auxit & locupletauit. Augustus Saxoniæ elector, filiam Elisabetham, Ioanni Casimiro, Palatini electoris filio, elocauit, nuptijs Heidelbergæ celebratis, quibus ambo soceri, multiq; principes alij interfuerunt, qui omnes, solius Augusti nomine omisso, ad Ioannem VVilelmum Saxoniæ ducem, missis legatis & literis, Flacianos, vt nominabantur, Theologos ab eo remoueri, & petulantiam eorum in doctoribus ecclesiarum & Academiarum electori Saxoniæ subiectarum, falsæ doctrinæ & errorum in Ecclesiam inuectorum, accusandis, & integris ecclesijs, Academijs, prouincijs, electoribus, & principibus damnandis, coërceri flagitabant. Ita enim Heidelbergæ iam inter electores & principes conuenisse, ne quisquam suorum Theologorum alterius theologos vllis iniurijs aut maledictis petat, vel in religionis negocio aliquid alteri præscribat, aut damnet. Idem apud suos Ioannem VVilelmum curare debere, alioquin se omne illi auxilium & opem deinceps renunciare. Ioannes VVilelmus legatis respondet, se legitimam religionis ex verbo Dei dijudicationem toto pectore expetere, ac si in specie alicuius suorum accusatio instituatur, se iudicis officio non defuturum. Necessarias autem errorum & errantium refutationes, ab initio mun-

[Margin: α 1573. 9. Nouemb. β 1577. 16. Decemb. γ 1580. 16. Februar. δ 1582. 29. April. ε 1583. 13. April. 4. Iunij. — 19. Iunij.]

[Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50]

mundi in vera ecclesia vsitatas, & contra portas inferorum hactenus vsurpatas, se prohibere non posse. Se & suos, non Flacianos, multò minus Sacramentarios, aut Interimistas, sed Christianos esse. frustrà verò iam de condemnationibus inhibendis decerni, cùm iam dudum publicis scriptis illæ editæ in ecclesia tot annis extent, & ad posteros propagentur. Quòd autem coniuncta legatione Principes iam omne illi consilium & auxilium renuncient, id se non expectasse. Orare autem, ne sibi ad legitimam iuris cognitionem prouocanti, contra ius diuinum ac humanum, & pacis publicæ, politicæ, ac ecclesiasticæ, & executionis leges, & contra vnionem hæreditariam vim inferri, sed communi pace se frui, patiantur. Se in paruo suo ducatu Religionem ad normam verbi diuini directam conseruare, & in ea Dei beneficio constantem manere, cætera Deo commendare velle. Cùm igitur non flecti VVilelmum minis & terroribus cernerent, apud Imperatorem effecerunt, vt captiui fratris Ioannis Friderici vxori, filijs suis restitui amissam hæreditatem paternam suppliciter petenti, gratificaretur, atq; hac ratione dimidia ducatus parte Ioannem VVilelmum multaret.

M. D. LXX.

Imperator Maximilianus, qui comitia Spiræ ad id tempus indixerat, ad nuptias Heidelbergenses euocatus, non interfuit. Sed Sinsheimum transiens, ab vtroq; electore salutatus, & cur ipsi comitijs interesse non possent, edoctus est. Postea verò per consiliarios suos, electores, coniugis captiui Ioannis Friderici causam, contra Ioannem VVilelmum, in comitijs vrserunt. Præcipuæ autem in comitijs Spiræ deliberationes fuerunt: primùm de frenanda Germanorum militum, libertate sua, in addicenda exteris regibus opera, & lædendis imperij subditis nimis abutentium, petulantia, & ad veterem grauitatem reuocanda: Deinde, vt PAX publica in Imperio, per executionem & auxilia prouinciarum seu circorum, maturius & expeditius violentè oppresis missa, conseruari & defendi deinceps commodius possit. Tùm de arcibus Vngaricis aduersus Turcas sumptu Imperij muniendis: de Gothani belli impensis, Augusto Saxoniæ electori refundendis: de iustitiæ administratione in iudicio Cameræ, æquabili & expedita, quæ longis processuum ambagibus & Sophismatis forensibus non nimium protrahatur: de recuperandis prouincijs ab imperio auulsis: de matricula imperij, & contributionib. ad onera publica æquabiliter inter ordines instituendis: de Moneta: de opificũ collegijs: de pannis laneis: de officinis typographicis: de sessione, &c. de quibus decreta publicè edita extant.

18 Iunij.

Inter Hamburgensis quoq; ciuitatis, & Ducum Holsatiæ legatos acres contentiones in his comitijs, de Dominio vrbis & iure exemptionis Hamburgensium fuerunt: quarum hæc erat occasio. Cùm Fiscalis Cæsareus, Hamburgam velut Imperij ciuitatem, ad contributiones & alia onera Imperij simul ferenda, processibus suis cogere instituisset: Hamburgenses, à rege Christiano & fratribus, Holsatiæ ducibus, consilium & defensionem in iure petierunt: qui splendida legatione ad comitia anni millesimi quingentesimi quadragesimi octaui missa, apud Carolum V. & postea apud FERDINANDVM Imperatorem Ratisbonæ se interposuerunt, ac vterq; Imperator Fiscali mandauit, vt processibus de contributione, aduersus Hamburgenses & Slesvvicensem diœcesin aliquantisper intermissis, principalem causam primũ tractaret, & citatis Holsatiæ ducib primùm cognosci in Camera peteret, an vrbs Hamburga & diœcesis Slesvvicensis, Imperio, vel Ducib. Holsatiæ immediatè subiecta sit, ac processu ad finẽ deducto, Acta omnia ad Imp. in Senatu Imperij decidenda mitteret. Quòd si Hamburga Ducatus Holsatiæ membrũ, Holsatis subiectũ esset, exemptam esse ab onerib. Imperij pateretur. Sin Imperij status esset, ad contributiones cogerentur. Sic causa exemptionis Hamburgens. in Cameram Imperij primùm delata est. Cùm autẽ in his comitijs Spirensib. Holsati de subditorum suorũ Hamburgensium contumacia grauiter quererentur, & vehementer instarent, vt acta in causa exemptionis Hamburgensium & diœcesis Slesvvicensis, iuxta Imperatorum Caroli & Ferdinandi rescripta, à iudicio Cameræ, Imperij ordinib. iudicanda & decidenda traderentur: Legati Hamburgens. ad Se-

1544.
1545.
1557.
1549.
1570.

M.D.LXX. ad Senatum Imperij inter cætera scribunt: Non posse se nec debere Ducum Holsatiæ mandatarij narrationem, quòd Hamburgenses, domus Holsatiæ subditi vnquam fuerint, vel adhuc sint, silentio suo comprobare: Sed constanter asseuerare, hæc à D. Ramingero ex inscitia, vel defectu veræ instructionis, sine vllo veritatis fundamento deferri, & iure nunquam demonstrari & doceri posse. Huic constanti asseuerationi mandatarius Holsaticus opponit: Negari non posse, Hamburgam aliquot centenis annis domui Holsaticæ subditam fuisse, à qua libertates suas & priuilegia præcipua acceperit. 1367. Cumq; sub Carolo IIII. Rolandi statuam in media vrbe erexissent, ac exemplo Lubecensium prorsus à fide & obedientia Ducibus Holsatiæ præstanda liberi esse voluissent: comites Holsatiæ ad Carolum IIII. Imperatorem Lubecæ tùm commorantem causam detulisse, 1375. 31. Octob. 1375. qui, re tota exploratè cognita, per rescriptum Tangermundæ ad Albim datũ, ducibus Holsatiæ eos debitam obedientiam deinceps præstare iusserit. Rursus igitur Rolandi statuam remouisse, cuius nominis vestigium adhuc Rolandi pons retineat. Præter has Caroli IIII. literas, alia etiam testimonia subiectionis Hamburgensium, ducibus Holsatiæ debitæ, mandatarius Holsaticus allegauit. 1461. 1487. 1538. Homagia præstita Regi Christiano I. Iohanni & Friderico fratribus; Christiano III. qui priuilegia eorum confirmarint. Folium vrticæ, ducum Holsatiæ insigne, quod in suæ vrbis insignibus, curia, portis, sigillo publico, & moneta sculpserint. In Camera citatos olim forum declinasse, quòd immediatè Holsatis subiecti essent; à Cæsarib⁹ ad imperij sumptus contribuere iussos, idem prætexuisse; & intra hominum memoriam adhuc in conuentibus Holsatiæ prouincialibus, velut membrum ducatus, comparuisse, ad quem vsum Segenbergæ domum propriam habuerint. 1554. Cùm à Ducis Brunsvvicensis exercitu infestarentur, auxilium à ducibus Holsatiæ petiuisse, per quos Bergerdorpi res composita sit. Cùm à fiscali ad sumptus Imperij contribuere iuberentur, ad Duces Holsatiæ eos prouocasse, &c. Tandem verò in his comitijs post multas hinc inde exhibitas supplicationes, recusationes & refutationes, senatus Imperij decreuit: Quia in Hamburgensi causa exemptionis nondum ad conclusionem peruentum, in Slesvvicensi autem conclusio rescissa esset: nec accusati, pendente adhuc lite, cogi possint, vt inuiti ab actione desistant: Vtramq; causam in præsenti statu relinquendam, & iudicium Cameræ ad requisitionem partium procedere debere, ac quod iustum est tandem pronunciare.

Mense Augusto, Ioannes, episcopus Monasteriensis & Osnabruggensis, natus ex illustri familia comitum ab Hoya, ingenio, doctrinâ, eloquentiâ, & in rebus gerendis industriâ excellens, ex comitijs Spirensibus à MAXIMILIANO Imperatore Nouiomagum in Geldriam, secundo Rheno, missus est, vt filiam Imperatoris Annam, Philippo Hispaniæ regi auunculo nuptam, deduceret, & Ferdinando Aluares Toletano, Duci Albæ, Belgicarum prouinciarum, nomine regis Hispaniæ, Gubernatori, in Hispaniam ad maritum vlterius transmittendam, solenni ritu & ceremonijs in tali actu adhiberi consuetis, traderet; quæ, instrumento traditionis solenni expositæ, à Laurentio Sradæo, episcopi Ioannis consiliario, benignè mecum communicatæ sunt. Quod etsi verbosius & prolixius est, quàm vt chronici breuitas eo onerari debeat: tamen cùm omnes circumstantias, orationes, & ritus, in tali traditione vsurpari solitos, curiosè describat; aliquibus ociosis non ingratam eius lectionem fore iudicarem.

ANNA Regina, per Albanum, adiuncta classe, in Hispaniam, ad Regem maritum ablegata est, cui quatuor filios, Carolum, Laurentium, Iacobum, (quẽ Diego Hispani nominant) & Philippum peperit. qui tamen, excepto Philippo, omnes intra pueritiæ annos obierunt. Altera Maximiliani filia Elisabetha mense Octobri Carolo IX. Galliarum regi per legatos Spiræ tradita, & à Treuerensi archiepiscopo & collegis, Maseriam, in finibus Campaniæ, ad Regem deducta est. Quo ipso tempore, in Frisia, Hollandia, Selandia, alijsq; Belgici locis, Oceanus procellis ventorum in littora longè lateq; effusus, oppida, pagos & homines multos deleuit.

Eodem

M. D.LXX.

Eodem hoc anno, Selymus TVRCARVM Imperator, misso Venetias legato, CYPRVM armatis precibus repetiuit. Quam cùm sponte non traderent, PIALIN & Mustapham Bassas cum exercitu in Cyprum misit, qui Nicosiam, vrbem mediterraneam, regum olim sedem, exeunte Iunio expugnarunt. Etsi autem longissimè à Saxonia Cyprus distidet: tamen cùm totius Europæ aures & animos hoc tempore Cyprij belli fama compleuerit; paulò altius illius etiam belli causas & occasiones duxi repetendas esse. CYPRVS, à cupro, seu fodinis metallorum celebribus nomen habens, generosissimi vini, tritici, olei & saccari ferax, & verè Macaria insula, sub eleuatione poli triginta quinq; graduum, in sinu Issico, 10 Ciliciæ & Syriæ obiecta est, distans à Ciliciæ littore proximo duodecim; à Syria viginti milliaribus Germanicis, ipsa in longitudinem quinquaginta milliariũ Germanicorum porrecta, latitudine alicubi decem aut duodecim milliarium, alibi angustiore. Salamin vrbs Cypri, à Teucro Æacide condita, reges Teucridas longa serie habuit, ex quibus Euagoras & Nicocles Isocratis orationibus celebrantur. Teucridis Ptolemæi, his Romani successerunt, in quorum imperio, tametsi grauissimè à Saracenis infestata, vsq; ad Andronici Commeni & Henrici VI. Imperat. ætatem mansit. Nam circa annum Christi millesimum centesimum nonagesimum Richardus Henrici II. filius, Angliæ rex, in Palæstinam nauigans, cùm ab ingressu insulæ per Isaacum Commenum, illius præfectum, arceretur, vi 20 eam occupauit: & postea Guidoni Lusignano, Almerici regis genero, qui vrbem Hierosolymam amiserat, ipsi inanes regni Hierosolymitani titulos cedenti, tradidit. Huius Guidonis posteri deinceps ducentos quinquaginta annos Cyprum tenuerunt, vsque ad Petrum à Sultano Aegypti captum, & sub tributi conditione restitutum.

Petrus

Helena Palæologa —————— Petrus patri defuncto adhuc impubes successit.

30 Carlotta nupta primùm Ioanni Lusitano, deinde Ludoico Sabaudo, qui aliquandiu rex Cypri fuit.

Iacobus spurius, à Sultano Aegyptio adiutus, Ludoicum eiecit. Hic Iacobus, Cypri rex, Catharinam, Marci Cornelij filiam, à Senatu Veneto adoptatam, vxorem duxit, eaq; grauida Anno millesimo quadringentesimo septuagesimo decessit. Posthumi & totius regni curam Senatus Venetus suscepit, eoq; mortuo in prouinciæ formam Cyprum redegit. Catharina mater Venetias reducta, vsq; ad annum millesimum quingentesimum decimum superstes fuit. Selymus I. Turcarum Imperator, cùm oppressis Sultanis Aegyptum occupasset; Tributum, quod antea Sultanis pende-40 re Cypri reges in mercibus solebant, in octo millia ducatorum conuertit; tranquillamque Cypri possessionem Venetis, tanquam vasallis, pactione annui tributi obligatis, concessit, tametsi octo millia illa Veneti, non tributum, sed honorarium munus solummodò esse volebant. At hic Selymus II. Cyprum à Venetis per fecialem repetens, feudum regni Cypri, quod sub pactione annui tributi hactenus possedissent, iure eos amisisse, idq; ad Patronum & Dominum superiorem recidisse, adfirmabat: Quòd contra fidem Domino feudi debitam, Veneti, Cyprum hostibus Selymi, piratis Hispanis, patefecissent, qui prædam ex Cilicia abactam, permissu magistratus Veneti, in Cyprum conuexissent, ac vendidissent. Etsi igitur superiores aliquot Turcarũ Cæsares in insula sua Venetos tolerassent: 50 Selymum tamen quod suum esset ab eis repetere. Id si sponte & volentes redderent, pacem non violatum, & Reipublicæ ac subditorum saluti optimè consultum iri. Sin recusarent, Selymum armis eam nihilominus recuperaturum esse. Veneti, quamuis continua aliquot annorum caritate & penuria annonæ, & superiore anno etiam naualis seu Arsenalis sui horrenda conflagratione grauiter af-

M. D. LXX flicti & perculsi erant: tamen magno & excelso animo respondent, nullam habere Selymum iustam causam eripiendæ Venetis Cypri, quam hæreditario iure iam centum annos tranquille possedissent. Pensionem annuam, Aegypti Sultanis præstari solitam, non tributum, vt Domino feudi debitum, sed honorarium munus fuisse, quo gratitudinem suam superiores Cypri reges, erga Aegypti Sultanos benefactores & amicos suos, quorum ope Petrus olim Cyprum recuperasset, declarare soliti essent. Sperare se DEVM iustæ causæ suæ adfuturum, cuius fiducia vim atq; iniurias Selymi armis propulsare & Cyprum defendere decreuissent. Quo responso Byzantium delato, omnes Veneti mercatores capti, eorumq; merces depositæ, & Pialis maris præfectus, cum classe; Mustapha cum exercitu terrestri, per Asiam & Ciliciam, ad Cyprum accedere iubentur. Venetijs interea Petrus Lauredanus princeps Reipublicæ, sub cuius imperio multæ tristes calamitates acciderant, & grauiores imminebant, animi dolore & mœstitia extinguitur, cui summa cum totius populi gratulatione & lætitia Ludoicus Moceniga succedit. Summus Imperator belli aduersus Turcas in Cypro gerendi constituitur Hieronymus Zanius, cruda viridique senecta ferè octogenarius, qui Iaderam & Corcyram lentè progrediens, dum reliquæ naues conuenirent, ociosus desidet. tandem Cretam versus cursum dirigit, vbi Pontificis, Hispaniæ regis, & Cosmi Florentiæ ducis auxilia expectare iubetur.

Interea Pialis Turcicus Amyralis, Rhodo præsidijs munita, ad Macarium in Cypro Calendis Iunij appellit, & terrestrem exercitum ac equitatum Mustaphæ in insulam, nemine resistente, transportat. Veneti Nicosiam, quæ regis & Archiepiscopi sedes proximis seculis fuerat, septem milliaribus Germanicis à littore distantem, paulò ante vndecim propugnaculis, & præsidio circiter duorum millium militum Nicolao Tandulo, & Astore Baleonio ducibus imposito, munierant. Hanc Mustapha, potitus agro Cyprio *sine controuersia*, obsidet, &, castellis circa vrbem pluribus erectis, acerrimè *totum mensem* oppugnatam vi capit, &, reparatis captæ vrbis munitionibus, ac præsidio imposito, cursum victoriæ vrgens, die 16. Septembris Famaugustam obsidere incipiebat. Quo die Christiani cum ducentarum nauium classe ad Cretam hærentes, ignari eorum quæ in Cypro accidissent, tandem ab Heraclea Sentia soluentes, & paululùm progressi, Ludoicum Bembum obuium habent, qui Nicosiam amissam nunciat. Duces igitur, Hieronymus Zanius, Iohannes Andreas Auria, M. Antonius Columna, & cæteri, concilio habito, distantibus sententijs & ignauis consilijs, tempestate insuper horribili classem disijciente, omnem rei præclarè agendæ occasionem amittunt. Disputant, autumno iam præcipitante, & imminente hyeme, periculosam esse maris Pamphylij nauigationem: nusquam, si quid secus accideret, tutos portus: Turcas victoria recenti elatos, animosiùs pugnaturos esse, & portus amicos vbique habere, nec ex Cypro vlla ratione aut consilio iam depelli posse. Se non ad recuperanda amissa, sed ferendam opẽ, ne amitterentur, Venetis auxilio missos esse. Ea occasio cùm elapsa sit, videri rectissimum, in Cretam & Sinum Adriaticum redire. Auria etiam sibi à rege Hispano mandatũ esse dicebat, vt exeunte Septembri classẽ reduceret. Omni igitur recuperandæ Cypri consilio abiecto, Christiani duces retrò vela legunt, vbi tetræ ventorum procellæ classem, priusquam ad Cretam appelleret, denuò disiectam duriter afflixerunt. Vbi in Cretam ventum est, Auria facultatẽ discedendi, & regis sui mandato, de maturè reducenda Messanam classe parend, à Veneto Imperatore petit, & obtinet. Hunc aliquot interiectis diebus, relicto in Creta cũ potestate summa Sebastiano Venerio, Hieronym⁹ Zanius consequitur, cui Corcyram appellenti imperium Senatus Venetus ignominiosè obrogat, eumq; Venetias captiuum duci iubet. Sic toto anno inutiliter absumpto, & infinitis sumptib. à Venetis frustrà profusis, Christiana classis, milite classiario, ducibus, armis, pecunia, commeatu instructissima, summam totius Europæ expectationem de se conceptam, discordibus & ignauis consilijs, partim tempestatibus, partim lue pestilenti, quæ multa millia remigum & epiba-

tarum

M.D.LXXI.

tarum absumpsit frustrata est. Pialis, cùm Auriam & Venetos ex Creta discessisse per exploratores didicisset, Rhodum, ac inde per Cyclades Bizantium rediјt. Mustapha, qui capta Nicosia, cursum victoriæ vrgens, Famaugustam oppugnabat: relictis in portubus & insula præsidijs necessarijs, militem in hyberna dimittit.

In Germania superiore, IACOBVS comes in Zvveybruck, BITSCH, Liechtenberg & Ochsenstein, postremus in ea familia, non relictis filijs, extinctus est, oppida illius, principes, feudorum domini, VVirtebergensis, Rhodam; episcopus Argentinensis, ReichsHouen; Lotharingus Bithsceam, & alij, alia occuparunt. Palatini etiam, oppidum Zvveybruck iam olim occupatum, retinent. Familiæ Bitsææ partem, ne prorsus obliuione obruatur, adscribo. (21. Martij.)

Eberhardus comes in Zvveybruck & Bitsch, vixit circa annum Christi 1300.

Simon, duxit Hagnen de Liechtenberg 1330.

- Simon, duxit Hagnen filiam Ioannis comitis Veldentiæ 1366.
  - Simon Hamman.
    - Simon.
  - Henricus.
    - Fridericus.
      - Henricus, vxor Cunigundis soror & hæres Georgij postremi domini in Ochsenstein.
        - Georgius ἄπαις.
      - SIMON, vxor Elisabeth de Liechtenberg nupta 1468.
        - Reinhardus.
          - IACOB comes in Zvvibruck & Bitsch. Vxor Catharina de Honstein, nupta 1536. Ipse ⊕ 1570.
            - Margarita Ludoica, Philippo iuniori comiti in Hana nupta 1560.
              - Sibylla, vxor VVilelmi comitis de VVid.
              - Catharina, Eberardo à Limpurg 1586.
              - Ioan. Reinerus, comes in Hana.
          - Ioanna nupta Conrado comiti Tubingensi 1532.
        - Simon.
          - Elisabeth nupta Io. Ludoico comiti in Saltz 1523.
        - ELISABETH nupta Henrico comiti in VVirtenberg 1485.
          - VLRICVS dux VVirtenbergensis.
      - Fridericus.
      - VValram.
- Eberardus vendidit Palatino Zvveybruck 1385.

Ioannes BRENTIVS, qui in Salinis Sueuicis, &, post Interimistica tempora, in ducatu VVirtenbergensi, puriorem Euangelij doctrinam sua voce & scriptis sedulò propagauit, & præsentem ecclesiarum & scholarum in monasterijs ducatus VVirtenbergensis ordinem constituit, deq; tota Christi ecclesia benemeritus est, anno ætatis septuagesimo Stutgardiæ ad cœlestis ecclesiæ societatem euocatus est. Iacobus Omphalius Andernacensis Iurisconsultus & orator, cuius de elocutione Rhetorica libri extant, coloniæ obijt. Ioanni II. Transyluaniæ principi Ioannis Vngariæ regis filio, defuncto; Stephanus Bathor, postea ad regni Poloniæ coronam euectus, successit. (11. Septemb.) (14. Martij.)

ANNO M. D. LXXI. ineunte, Ioachimus II. elector Brandeburgensis, princeps intelligens, facundus, clemens, munificus, concordiæ & tranquillitatis publicæ amans, & pacis custos fidelis, cùm triginta sex annos Marchiam rexisset, vixisset sexaginta sex, & vesperi hilariter cœnasset, in arce Copenik, ad Sueuum fluuium duobus supra Berlinum milliaribus extinctus est vi veneni, quod in maluatico ipsi cubitum ituro Iudæus quidam familiaris miscuerat. (3. Ianuar.)

M.D.LXXI. rat. Quod scelus quinquennio post, indicio vocis, ab vxore Iudæi cum marito rixante imprudenter emissæ, deprehensum est. Idibus Ianuarij (quæ Ioachimi II. ex Elisabetha Ioannis Daniæ regis filia & patre Ioachimo I. ed t., natalis fuerunt) frater illius marchio Ioannes, quem prudentem & seuerum appellant, Custrini, ad VVardæ & Viadri confluentem, decimo post fratrem die, è viuis decessit, nullis hæredibus masculis, sed duabus tantùm filiabus, ex Catharina coniuge, Henrici ducis Brunsuicensis filia, relictis; quarum prior, auiæ paternæ nomen referens, Georgio Friderico, marchioni Brandeburgensi, Georgij filio, elocata, sterilis mansit: posterior, Catharina, vno ante patris obitum anno, Ioachimo Friderico Administratori Magdeburgensi, patruelis filio, nupta, familiam Brandeburgensem multis postea susceptis liberis auxit & propagauit. Vniuersam igitur Marchiam Brandeburgensem, qua nullius in Saxonia vnius principis ditio amplior & populosior est, Ioannes Georgius, Ioachimi II. electoris ex Magdalena Georgij Saxoniæ ducis nata filius, patri succedens, gubernandam anni huius initio accepit, cùm vnicum ex prima coniuge Sophia Lignicensi, Georgij Boëmiæ regis pronepte, filium Ioachimum Fridericum, Administratorem Primatus & archiep. Magdeburg. superstitem haberet.

1505.

1558.

Natum 1546. 20. Ianuar.

Georgius Poiebradus Boëmiæ rex ⊕ 1471.

|

Fridericus I. dux Lignicensis——Ludimilla.
⊕ 1488.

|

Fridericus II. ⊕ 1547.

|

Sophia, Iohannis Georgij marchionis Brandeb. coniunx facta 1545. peperit Ioach. Fridericum 1546. ⊕ in puerperio.

|

Ioachimus Fridericus archiepiscopus Magdeburgensis.

In Liuonia, post solutam Reualiæ obsidionem, Reinoldus à Rosa, præfectus equitum, Moscho militans, in diœcesi Derbatensi moratus, re cum Ioanne Dubio & Elardo Crusio, qui immanem Moschici tyranni crudelitatem, qua sæuire in subditos incipiebat, odisse & ab eo deficere cœperant, communicata, vrbem Derbatum ex improuiso occupare, & ex Moschicæ tyrannidis iugo liberare nitebatur. Sed cùm in vrbem cum suis equitibus peruenisset, nec à ciuibus Germanis, consilij ipsius ignaris, iuuaretur; à Russico præsidio repulsus & concisus, & plerique ciues innocentes cum coniugibus & liberis à Russis trucidati, & bona eorum direpta sunt. Dubius & Crusius Liuoni, quos ad summum dignitatis & opum fastigium Moschus euectos, sæpè velut fidissimos & sapientissimos consiliarios prædicauerat, malè sibi conscij, ad Sigismundum Poloniæ regem aufugerunt. Interea sedes Imperij Moschici, vrbs Moschouia, totius Russiæ hoc tempore metropolis, ad Mosquam fluuium quinque millium passuum spacio sita, sed ligneis ædificijs, maxima sui parte constans, à Tattaris ex improuiso oppressa, & tota incendio deleta est, arce tantùm principis, quæ ampli oppidi instar muris cincta est, conseruatâ. In Dania, Christiani III. Daniæ regis relicta vidua, Dorothea, Magni Ducis Saxoniæ filia, anno post maritum duodecimo, Sunderburgi decessit, eodemq; in loco humata est. 8. Octobr.

Longit. 65. Latit. 55. 24. Maij.

7. Octob.

Pridie eius diei, victoria naualis clarissima, per Christianæ classis fœderatorum Duces, Ioannem Austriacum, Columnam, & Venerium, de Turcis (qui vniuersum Cypri regnum, Famaugusta metropoli, ante septuaginta dies capta, recens debellarant) in sinu Corinthiaco parta est. Sed paulò altius ordiar, & narrationem belli Cyprij superiore anno inchoatam pertexam. Veneti enim præterita hyeme, classibus suis, re infecta, domum reuersis, Triumuiros capitales, inquirendis & puniendis omnibus, quorum culpa in classe anno superiore res bellica viciosè administrata, & tanta clades ac dedecus Veneto nomini allatum esset, constituerant. Pacem cum Turcis per Iacobum Raggazonum missum

Con-

Constantinopolin ad Mahometem Bassam, qui æquior Venetis videri volebat, frustrà sollicitarant. Romæ igitur confœderationem inter Pontificem Pium V. Philippum regem Hispaniæ, & Venetos summa cura & diligentia procurant, domi pecuniam varijs rationibus conficiunt. Corcyræ triremes inermes reparant. Summam imperij Sebastiano Venerio Cretæ præsidi committunt. Interea Pertai Bassa, summus maris præfectus à Selymo constitutus, copias Turcarum nouas in Cyprum exponit, & Mustapha, terrestris exercitus Imperator, acerrima obsidione Famaugustam cingit, quam pro Venetis M. Antonius Bragadenus, Astor Baleonius, Ludoicus Martinigus, Laurentius Teupolus, lectissimi duces, fortissimè defendebant. M. D. LXXI.

Est autem FAMAVGVSTA, in orientali insulæ sinu ad mare Syriacum sita, non procul à Constantia, Epiphanio episcopo clara, quam Salaminem olim à Teucridis regibus aliquot secula habitatam fuisse existimant. Famaugusta, per Henricum, ex Lusignana familia, Cypri regem, circa annum Christi millesimum ducentesimum nonagesimum quintum, amissa Ptolemaide (quæ dum à Christianis teneretur, emporium, in quo Orientis & Occidentis merces commutabantur, clarissimum erat) extructa & amplificata est, quam Venetis ac Genuensibus alijsque Occidentis mercatoribus in Asia negociantibus, portum tutum ac domicilium, concessis immunitatibus, attribuit. Hanc natura loci & arte à Venetis munitam, potentissimus Turcarum exercitus hoc tempore oppugnans, in eas difficultates & angustias tandem fortissimè se defendentes Famaugustanos, vndecim iam mensium oppugnationibus fractos & debilitatos, & omni spe auxiliorum frustratos, redegit, vt pacta vitæ & bonorum, & religionis suæ incolumitate, & libera ijs, qui vellent, discedendi potestate, vrbem Mustaphæ dederent. Sed barbarus violata fide deditis data, duces & magistratus Venetos, cum comitatu fortissimorum commilitonum ad se in tentorium venientes (quibus accessuris nominatim saluum conductum promiserat) omnes trucidat, excepto M. Antonio Bragadeno, cui ter ceruicem præcidendam porrigere iusso, aures & nasum solummodò amputauit. Christianos reliquos, fiducia pacis in castra egressos, circiter trecentos simul iugulari iussit. Eos verò, qui iam naues in Cretam abituri conscenderant, ademptis omnibus bonis, vinctos ad transtra relegat. Postridie vrbem ingressus Teupolum strangulari iubet. Summo vrbis præfecto Veneto M. Antonio Bragadeno, auribus & naribus mutilato, cùm per loca vrbis celebriora eum ludibrij causa circumduxisset, & varijs atrocibusque contumelijs vexasset, pellem tandem viuo, & constantissimè supplicium immane perferenti, & DEVM testem ac vindicem tantæ perfidiæ & crudelitatis Mustaphæ vocanti, detraxit. 1. August. 6. August.

Dum hæc in Cypro aguntur, classis Turcica, vt Venetos à Cypro auerteret, mare Adriaticum ingressa, Dalmatiæ vrbes Venetis parentes terra marique infestabat. Christianorum verò principum confœderatorum classis lentè in Sicilia tandem congregatur. cuius dux summus Ioannes Austriacus, Caroli V. filius nothus, Philippi frater, paulò ante Barcinone ex Hispania soluens, Rodolphum & Ernestum Maximiliani II. Imperatoris filios, Genuam secum transportarat. Inde Neapolim & Messanam profectus socios expectabat, donec Venetæ triremes quadraginta ex Creta reuocatæ, & aliæ sexaginta octo, Neapolitanæ triginta, Panormitanæ duodecim, Genuenses totidem Iohanne Andrea Auria ducente, Pontificiæ duodecim, Melitenses quatuor, ac cæteræ Hispanæ conuenissent. Tandem die 4. Septembris Messana soluens, & Salentinum Laciniumque promontorium legens, ad Corcyram, inde Cephaleniam, & tandem in sinum Naupacteum seu Corinthium, vbi Turcicam classem commorari intellexerant, ad Echinadas insulas accedit. In Turcica classe duces præcipui, Ali Bassa Amiralis, Partai Bassa, Luzalis rex Algieræ, Hamsamus filius Barbarussæ, Sirochus Alexandrinus, & alij eminebant, quibus Imperator Turcicus, vt prælio nauali Christianam classem adorirentur ac pessundarent, seuerissimè mandârat. Congressi

M.D.LXXI. igitur cum Christianis, in sinu Corinthiaco, Nonis Octobris, DEO victoriam Christianis memorabilem ac insignem tribuente, Turcæ victi ac profligati, prætoria vi expugnata, Hali Bassa trucidatus, & aliquot millia captiuorum ex Christianis gentibus, qui remos in classe Turcica ducebant, liberata sunt. De qua victoria, passim in tota Europa, Gratiæ Deo, vt decebat, solenniter actæ, & publicis lætitiæ spectaculis editis, triumphatum est, tametsi vestigium pedis nullum, de Turcici tyranni Imperio decerptum, victores occupârant. Turci verò, vniuersum Cypri regnum, & multa Dalmatiæ oppida, ac in his Vlcinium & Docleam, à se expugnata, retinerent. 1572. Sequenti anno, Veneti, potentiam hostis Turcici, à quo terra mariq; premebantur, considerantes, omnia ad bellum necessaria rursus apparant. Sed cùm in Belgico & Gallia Cisalpina noui tumultus Philippum Hispaniæ regem destinerent, & sociorum auxilia iterum tardius accederent, & Ioannes Austriacus, circa Calendas Septembris demum adesset, & sociæ classes circa Peloponnesum vix ostendentes se Turcis, nulla re memorabili gesta, in hyberna rediissent: 1573. Veneti, se deseri videntes, pacem inscijs socijs fecerunt.

1571. In Saxonia, vetus & nobilis familia Dominorum de PLESSE, à quibus multa prædia, feudi titulo, vicini nobiles & ciues in vrbibus tenent, morte Theodori postremi comitis extincta est. Sedem antiquam & celebrem inter Gottingam & Mundam, extremas, versus Hassiam, ducatus Brunsuicensis vrbes, in vertice montis habuit, & cœnobia, Hocelam prope Northemium, Fredelsen & alia fundauit. Genealogiæ partem postremam adscribo.

Theodorus III.

Theodorus IIII. — Godscalcus.

Godscalcus → VVilelmus ἄπαις.

Theodorus IIII → Godscalcus. — Ioannes. — THEODORVS V. filio superstes ⊕ 1571. — Franciscus ἄπαις.

Theodorus V → Christophorus ante patrem ⊕ 1567.

Christophorus → VValpurgis, nupta Francisco comiti à VValdec.

Extinctæ masculæ Plessiorum familiæ ditiones & iura VVilelmus Hassiæ Landgrauius, feudi dominus, occupauit.

Initio anni, IOACHIMUS Morlinus, Sambiensis in Borussia episcopus, doctrinæ Lutheri ministerio illustratæ custos fidelis: postquam hanc vallem lachrymarum transiens, varijs locis; VVittebergæ, vbi in patria, Lutheri & Pomerani in ministerio Ecclesiæ Collega initio fuit: deinde consilio ac iussu Lutheri Arnstadiæ, Gottingæ, Sleusingæ, Regiomonte, BRVNSVVIGÆ fontes veræ doctrinæ fodit, ac ecclesias rexit; tandem in Borussiam, ad extirpandas Osiandri doctrinæ reliquias, reuocatus, Regiomonte in cœlestem ecclesiam euocatus est: relictis tum alijs doctrinæ monumentis, tum verò Psalmorum Dauidis enarratione luculenta, & Spiritu ac vitâ plena. 1567.

GEORGIVS FABRICIVS etiam vir optimus & doctissimus, vates vero DEO & Musis carissimus, qui venam Ingenij à DEO donatam ad veræ pietatis & gloriæ Dei illustrationem præcipuè contulit, ac eruditissimis poëmatis Ecclesiam Christi ornauit; in cœlestium vatum collegium receptus est, cui sequens TVMVLVS in Templo Afrano Misnæ positus est: 13. Iulij.

D. O. S.

D. GEORGIVS FABRICIVS Chemnicensis, pietate, eruditione, ingenij monumentis, nominisq; celebritate apud exteros quoque clarissimus: Euangelij lucescentis tempore Poëta Christianus excellens, Grammaticus acutus, Historicus Saxoniæ Electorum elegans, scholæ illustris Misniæ, Annos

XXVI.

XXVI. fideli & felici institutione, Rector industrius, laborum sanctorum patiens, doctissimus, omnibus charus, suis desideratus: Aetatis annos LVI. Menses II. D. XIX. complens, Anno Christi seruatoris M. D. LXXI. M. Iulio D. XIII. in functione pia piè defunctus est. Quidquid mortalitatis habuit, in hoc quietis cubiculum posteris memoriæ causa Venerandum depositum esse: M. — M. D. LXXI.

Magdalena vxor, Georgius, Iacobus, Henricus, Christianus, Magdalena, Margaris, Anna, liberi orphani, marito & patri desideratissimo mœstissimi desiderij Monumentum vnanimiter poni curarunt M. D. LXXI.

ETEOΣTIXON.

NVsqVaM sVa fIDes: natalem continet annum
Fabricij: LVstrI vox, necis, vna notat.

Clarus etiam virtute bellica cum literis coniuncta superioribus annis, militum Dux, PETRVS Cæsar, vir fortis, verax, magnanimus & candidus: qui ob virtutem, candorem & fidem, multis annis, Petro Toletano, Proregi Neapolitano familiaris & carus fuit, & à Ferdinando Imp. Nobilium ordini insertus, tandem arci Lipsicæ Pleisseburgæ ab Augusto electore præfectus: hoc anno, dum in thermis Carolinis noctu decumbens, cuidam nobili familiariter noto, cubiculi ostium improbius pulsanti è lecto surgens aperit, ex insidijs ab illo confossus est, 12. Iunij. cuius nefandæ cædis Eteostichon, à Christophoro Cæsare, fratris filio, scriptum extat:

TVnC qVanDo LVCet bIsseXto IVnIVs ortV
EXtInCtVs DIro VVLnere Cæsar obIt.

Nicolaus Cæsar, Penicensis,
natus 1470.

Ioachimus, ex Misnia secutus Paulum Fasold, præfectum Ilauiæ in Borussia, ad finem suum. Consul Ilauiæ fuit.	Melchior in obsidione Metensi ⊕ 1552.	PETRVS CÆSAR, militiam literariam & bellicam secutus ⊕ 1571.	Vasula nupta Aegidio Schobero.
Christophorus Cæsar Rector optimorum studiorum in Salinis Saxonicis ab anno 1572.			

SAXONIAE LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

Magnificis & amplissimis viris, Dignitate, sapientia, virtute & doctrina præstantibus;

D. IOANNI VVILT,
D. IOANNI SNEIDER, I. V. L.
D. GERARDO SLAPHIO, I. V. L.

PROCONSVLIBVS, ET Reliquo Senatui laudatißimæ ciuitatis OSNABRVGENSIS, patronis suis,

Chronicon anni 1572. & quinque sequentium

Debitæ obseruantiæ ergò

Reuerenter offert

DAVID CHYTRAEVS.

SOcietatis HANSICÆ ciuitates, quæ olim, autoritate, potentia, commercijs multarum gentium, & priuilegijs ac immunitatibus amplissimis, in exteris regnis, florebant, & domi suis, ac vicinis regibus & principibus ζηλωταὶ erant; conuersis iam rebus, vt rerum humanarum scena mutari subinde solet, non modò commerciorum impedimentis multiplicibus, ac Emporiorũ priuilegijs passim imminutis aut sublatis, verùm etiam desciscentibus à communi fœdere ciuitatibus, partim priuata commoda, cum totius societatis damno querentibus; partim inopiam & alias
10 difficultates suas prætexentibus, & proximo etiam bello cum Suecis diuturno grauiter adflictæ & magis diuulsæ ac labefactæ erant.

LVBECENSES igitur, qui societatis caput erant, & Naruicæ nauigationis in Russiam, ab Erico rege Sueciæ ipsis interdictæ, quacunque ratione facultatem sibi retinendam iudicabant, eaque de causa bello aduersus Suecos octennali gesto, tandem in pace Stettinensi liberam nauigationem illam obtinuerant: cùm sequenti statim anno, Ioannes Sueciæ Rex, denuò eos abstinere ab importatione mercium in Russiæ portum Naruensem iuberet: CONVENTVM sociarum Hansæ ciuitatum ad ineuntem mensem Iunium indixerunt; in quo, de instauranda societate Hansica & renouando ciuitatum fœdere: de commercijs cum Russis in Emporio certo deinceps continuandis: de recenti Naruicæ nauigationis interdicto per Suecum facto: de contributione ad domum Orientalium Antvverpiensem ære alieno liberandam, & alijs aliquot capitibus ad domus illius commoda pertinentibus: de legatione in Galliam & Belgicum, pro confirmatione & amplificatione priuilegiorum, & amolitione grauaminum obtinenda: de domo Hansæ Brugensi: de emporio Londinensi, quod per concessam Anglis Hamburgensem nauigationẽ prorsus labefactetur & concidat: de grauaminib. emporij Bergensis: de vectigali Danico dem Castzollen: de piratis Vraniæ principis in mari Britannico coërcendis: de sumptibus Lubecensium, bello Suecico factis, ciuitatum contributione leuandis: de pleonexia opificum & nautarum moderanda, deliberaretur.

1571. (margin)

Cœpit autem HANSÆ TEVTONICÆ, seu ciuitatum in littore Balthico & cæteris Saxoniæ inferioris partibus societas, fœdere certo inter se, ad tuendam libertatem commerciorum, & priuilegia in quatuor exterarum gentium emporijs, olim coniuncta; paulò ante Friderici II. Imperatoris ætatem, circa annum Christi millesimum ducentesimum, primò frequentius coire: & paulatim multitudine sociorum, priuilegijs regum, immunitatibus vectigalium, potentia & opibus creuit & amplificata est, vt florentissima post annum millesimum trecentesimum, & omnibus vicinis principibus ac regibus ζηλωτὴ, vsque ad patrum nostrorum memoriam, permanserit.

40 Ciuitates numero plures octoginta fuerunt: distributæ primùm in tres, deinde Prussicis accedentib. in quatuor classes seu metropoles (Lubecam, Coloniã, Brunsuigam & Dantiscum) ex quib. septuaginta duæ adhuc, anno 1494. simul in consensu legatos singulæ habuerunt. Sed in Reformatione collegij mercatorum Londinensis, in Hansæ comitijs, Lubecæ, postquam ego in Academiam Rostochiensem accessi, instituta; Prouinciæ & vrbes priuilegiorum societatis Hansæ participes hæ recensentur. Primùm VANDALICÆ; Lubeca, Hamburga, Rostochium, Sund, VVismar, Luneburg. POMERANICÆ; Stettin, Anclam, Golnou, Gripsvvald, Colberg, Stargard, Stolp, Rugenvvald. PRVSSICÆ; Culma, Thorn, Elbing, Dantzig, Königsberg, Braunsberg. LIVONICÆ; Riga, Derbt, Reuel. SAXONICÆ Transfericanæ; Magdeburg, Brunsvvig, Goslar, Einbeck, Gottingen, Hildesheim, Hannouera, Vlsen, Buxtehud, Staden, Bremen, Hameln, Minden. VVESTPHALICÆ; Monasterium, Osnabrug, Tremonia, Susatum, Heruord, Padeborn, Lemga, Bilefeld, Lippa, Cosfeld. CLEVENSES & Marchicæ; COLONIA; VVesalia, Diuisburgum, Emmerich, VVarburg, Vnna, Ham.

1554. (margin)

M. D. LXXII.

GELDRICÆ; Neomagus, Zutphania, Ruræmunda, Arenacum, Venlo, Elburg, Hardervvic. TRANSISALANÆ; Dauentria, Suolla, Campi. FRISIACÆ: Gröninga, Staucra, Bolsvverda. Harum sexaginta sex vrbium ciues, ad priuilegia Hansæ in Emporijs exterarum gentium fruenda, soli admittuntur. Vrbes verò, quæ ob causas in recessu anni millesimi quingentesimi decimi octaui expositas, partim ex fœdere Hansæ eiectæ, partim spontè illi renunciarunt, exclusæ manent, Stendalia, Stolvvedel, Berlin, Brandeburg, Francofordia ad Oderam, Vratislauia, Cracouia, Hall, Aschersleben, Quedlinburg, Halberstat, Helmstet, Kyll & Northeim. Nulli igitur ex his ciuitatibus exclusis; multò minus Angli, Scoti, Hollandi, Flandri, Alemanni, Dani, Sueci, Poloni, priuilegijs Hansæ in emporijs frui possunt, nec seruos aut socios mercaturæ ex illis gentibus habere licet. Nati verò in oppidis & pagis prouinciarum Hansæ, ad vsum priuilegiorum non admittuntur, priusquam ius ciuitatis in aliqua vrbium Hansæ adepti fuerint.

Quatuor autem præcipua in exteris regnis Emporia, & domos in illis, ac collegia & iurisdictionem propriam hæ ciuitates tenuerunt: LONDINI in Anglia; BRUGIS, in Flandria; BERGÆ, in Norvvegia; & NEOGARDIÆ in Russia, de quorum initijs, vt de ipsius etiam Hansicæ societatis certa origine, quo anno Christi cœperit: & quando emporia singula occuparit: sæpè multumque ex aliquot præcipuarum vrbium Syndicis, Secretarijs, consulibus, & alijs sciscitatus sum; qui non modò de emporiorum origine certi nihil docebant, verùm etiam, quo anno ipsorum ciuitates in Hansæ societatem primùm receptæ essent, plerique non indicabant. Relictis igitur, quæ peruestigare nondum potui, tradita certis historiarum monumentis breuiter consignabo; vt diligentiam & studium inquirendi alia etiam, hactenus Historiarum studiosis minùs nota, in aliquibus excitemus.

circa A.C. 1250. Lib. 16.

LONDINENSE enim in Anglia emporium, ab rege Henrico III. *Ioannis filio*, priuilegia primùm accepisse, ex Polydori Virgilij historia notum est. Quæ successores illius Eduardi, ac inprimis Eduardus III. in bello aduersus Philippum & Ioannem Valesios, Galliæ reges, feliciter gesto, auxilia ciuitatum fida & firma expertus, ita locupletauit, vt suo ac successorum nomine, nullis nouis vectigalibus, tributis, exactionibus, subsidijs, alijsúe præstationibus, in Gildehallæ Teutonicæ collegio negociantes onerandos, aut immunitates eorum minuendas esse, peculiari diplomate sanxerit; quod secuti reges, Richardus II. Henricus IIII. V. & VI. religiosè seruarunt. Cùm autem postea, bello inter Eduardum IIII. & Danos vigente, Angli quidam, in Islandiam regis Daniæ prouinciam, trucidato illius præfecto impressionem fecissent; ac rex Daniæ vicissim Anglicas naues in suo Hellesponto & alibi deprehensas detineret: piratæ Angli rursum Hansæ ciuitatum naues amplius sexaginta capiunt ac spoliant, nec finem vllum aut modum grassandi in mercatores faciunt. Extrema igitur necessitate ciuitates impulsæ, bellum totos tres annos cum EDVARDO gerunt; donec tandem CAROLVS Burgundus, qui sororem Eduardi in matrimonio habebat, controuersiam, restitutis Hansicæ societati veteribus in Anglia priuilegijs, Traiecti composuit. Ab eo tempore annos circiter octoginta, sub Richardo III. Henrico VII. & VIII. & Eduardo VI. immunitates in Anglia suas Germani retinuerunt; donec Dantiscani quidam mercatores, Adrianus & Michaël Köselerí, & in his Consulis Ioannis à VVerden gener, temerario & fœdo ausu, vectigal, regi Angliæ à Polonis aliquot mercatoribus pendendum, auerterunt. Cùm enim Teutonicæ Hansæ socij vix dimidium vectigalis, quod cæteri pendunt, de mercibus euchendis numerarent; Dantiscani illi, de Polonorum mercibus in naues suas impositis, suo nomine soluerunt; atque ita regem bona vectigalis parte defraudarunt. Londinenses igitur mercatores, Angli, iamdudum societati Germanorum Hansicæ libertatem illam inuidentes, & nihil præter iustam occasionem & prætextum eam labefactandi ac euertendi captantes, Decretum à Parlamento impetrarunt, quo Germanos omnia emporij illius iura, immunitates,

1346. & deinceps.

1474.

1551.

tates, Residentiam & priuilegia amisisse, ijsque perpetuò priuatos esse, nec vnquam recuperare debere pronunciarunt. Cùm autem durior & iniquior sententia videretur, ob vnius & alterius delictum, totam societatem adeò grauiter plecti; Eduardus VI. adhuc superstes, rogatu ciuitatum, controuersiæ totius amicè componendæ causa, diem indixit: ad quem Ioannes à VVerden eques & Consul Dantiscanus, Hermannus Falco Consul Lubecensis, Albertus Hacman Consul Hamburgensis, &c. ingenti pompa & sumptu Londinum profecti sunt; vbi circa illorum aduentum immatura morte sublato Eduardo, Maria soror regnum excipiens, posteaquam multis mensibus cum ciuitatum legatis communicatum tractatumque fuisset; tandem ita rem omnem componi clementissimè passa est, vt Hansæ fœderatis ciuitatibus, ad formam antiquorum priuilegiorum, initorumque contractuum, omnis commerciorum ratio, ita liberè, eoque prorsus modo constaret, quomodo ijs Henrici septimi aui, atque Henrici octaui patris temporibus vsi, gauisique vnquam fuissent. qua de re voluntatem suam non tantùm regio diplomate clementissimè declarauit, sed quàm plurimis etiam singularibus mandatis ad præcipuorum portuum regni sui præfectos, decretis, Hansæ mercatores pristinis suis iuribus restitui præcepit.

1553.

Etsi autem vix anno vertente Aduenturarijs seu Londinensibus, Anglis mercatoribus rursum querelas de Hansicorum in Belgia mercatu mouentibus, noui conuentus occasio subministrata fuit; quas quidem querelas Philippus Hispaniarum rex, pro suo in Hansæ societatem clementissimo animo interueniens, componere studuit: quia tamen earundem finiendarum diem Maria regina sua etiam morte anteuertit, eamque ob causam illa querelarum capita in exordium regni Elisabethæ reiecta fuerunt; sub qua, post multorum mensium frequentes inter Reginæ commissarios & Hansæ legatos habitas communicationes, vtrinque re infecta discessum est; hoc excepto, quod à Legatis HANSÆ petitum fuit, vt aliquot à Regina propositos articulos ad suos perferrent, de quibus, an & quatenus placere possent, infra sex menses sententiam suam reginæ explicarent. Hi verò, in conuentibus Hansæ, communicato consilio, responderunt, contenta illorum articulorum substantiam eius fœderis, pacisque perpetuæ, quam cùm regibus & regno Angliæ iam olim iniuissent, funditùs tollere, aliaque inæqualitatis plenissima, cum damnis, præiudicioque vicinorum Regum, aliorumque principum coniuncta, commerciorum vsui, libertatibus, consuetudinibus, priuilegijsque aduersantia, continere. Quæ cùm inter reginam Angliæ, & ciuitates Hansicas, aliquot annos sine vllo fructu disputarentur; accidit, vt offensionibus, inter Philippum Hispaniæ regem & Angliam exortis, Angli mercatores, Ferdinandi Ducis Albæ Gubernatoris Belgici edicto, Antuerpiâ discedere cogerentur. Quare cùm Hamburgensi ciuitate Angli egerunt, vt immunitate aliqua concessa, Hamburgi decennium eis domicilium ac sedem certam habere, aliasque merces suas in Germaniam transuectas liberè distrahere, & commercia cum quibusuis exercere liceret. Qua receptione Anglorum in ciuitatem Hansæ Hamburgam, cùm magis etiam communia Hansæ ciuitatum priuilegia in Londinensi emporio labefactari & extingui, & ob vnius ciuitatis commodum toti communi societati incommodari, passim cæteræ ciuitates quererentur: Hamburgenses in aliquot Hansæ conuentibus se excusarunt, ac nulli se labori aut sumptui in priuilegiis Londinensibus, Hansæ conseruandis, superioribus annis pepercisse ostenderunt. Cùm autem frustrà niti ciuitates Hansæ, & Anglos alibi in Germania domicilium Embdæ collocare velle viderent; à quibus ciues Hansæ, & alij, pannos, aliasque merces Anglorum emptas distraxissent: se suorum etiam ciuium commodis, absque aliarum ciuitatum Hansæ iniuria, consulendum iudicasse, sicut expressè protestati essent, hanc Anglorum receptionem nihil ciuita-

1558.

1559.

1560.

1568.

M. D. LXXII. 1474. ciuitatum Hansæ libertati & iuribus obesse debere, & in Traiectensi concordia disertè sanciri, vt Anglis in ciuitatibus Hansæ negociari, non minus quàm Hansicis Londini & in reliqua Anglia, liberum esset, nec vnam ciuitatem Hamburgensem plus quàm totum corpus societatis Hansicæ, ad conseruanda priuilegia Anglica, virium habere. Quibus cùm se non frui amplius posse videant, & loco illorum iam sola licentia, seu potestate euehendi certo numero pannos, ad tempus data, contenti esse cogantur: plus incommodi mercatorum societati Londinensi allatum iri, si pacta cum Anglis inita iam retractent. Tali igitur conditione commercia cum Anglis Hansica vsq; ad annum millesimum quingentesimum septuagesimum nonum manserunt, quo hæc inchoata pertexemus.

BRVGENSE in Flandria emporium, (quod Anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo secundo primùm extitisse accepimus) olim florentissimum, anno millesimo quadringentesimo octuagesimo octauo labefactari & euerti cœpit: cùm Maximilianum archiducem Austriæ, filij PHILIPPI Belgarum principis tutorem, & Romanorum regem recens, electum, ex mera petulantia BRVGENSES cepissent, & ministris aliquot in conspectu illius trucidatis, Galliæ regi illum se tradituros minati essent. Cùm enim pater Fridericus, filij liberandi causa, toto imperio ad arma excitato, in Belgicum descendisset; inter alia incommoda vrbi illata, portus etiam Brugensis obstructus & deletus est. Mercatores igitur Antuerpiam deinceps petiuerunt: & cum senatu Antuerpiensi, de residentia & priuilegijs, quæ Brugis antè habuerunt, Antuerpiam transferendis, iam inde ab anno millesimo quingentesimo decimo sexto agere cœperunt, donec tandem Antuerpienses ipsi, per Iacobum Masium, ad ciuitates Hansicas Lubecæ congregatas missum, causam vrserunt. Quare exeunte anno 1544. ciuitatum Lubecæ, Coloniæ, Hamburgi, Dauentriæ legati, Antuerpiam profecti, de conditionibus omnibus cum senatu transegerunt; ac, si confirmationem veterum in *Brabantia* priuilegiorum à Iohanne & Antonio ducibus Brabantiæ olim *ciuitatibus datorum*, Antuerpienses, vt receperant, à Carolo V. impetrarent; tum intra biennium proximum residentiæ initium fore promittebant. Mox autem secuto bello Germanico, & Gallicis tumultibus diuturnis, denuò aliquot annorum mora interuenit, donec tandem priuilegiorum Hansæ in Brabantia olim à Iohanne II. duce Lotharingiæ, Brabantiæ & Lützelburgi primùm Anno Christi millesimo trecentesimo decimo quinto datorum, & per Antonium Ducem Brabantiæ millesimo quadringentesimo nono renouatorum confirmatio à Philippo rege Hispaniæ impetrata, & diploma ad Margaretam Parmensem, Belgici gubernatricem missum, & Antuerpiæ promulgatum, & ciuitatibus Hansæ flagitantibus in conuentu Lubecensi anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo exhibitum est. Sequenti igitur anno, de Domo mercatorum Hansæ priuilegiata, in qua propriam iurisdictionem senatus mercatorum haberet, Antuerpiæ instituenda, cum Senatu transactum, & promissis Senatui Antuerpiensi ab Hansæ societate sexaginta millibus Caroleorum, Domus Osterlingia ædificata, & iure hæreditario, Hansæ immunis ab omnibus accisis & exactionibus impositis, & propriam in omnibus causis, excessibus & delictis non capitalibus iurisdictionem habens, solennibus literis & ritibus tradita est.

[Margin: 1315. 1409. 1546. 1561. 1567.]

NOVOGARDIAE verò, amplissimæ olim & potentissimæ totius Russiæ vrbis ad gradum longitudinis quinquagesimum octauum, latitudinis sexagesimum secundum sitæ, & quadraginta tantùm milliaribus à Nerua Liuoniæ portu, versus ortum, triginta sex à Plescouia, centum & viginti à Mosqua, hoc tempore Russiæ metropoli, distantis emporium, circiter trecentos annos ab Hansæ Teutonicæ mercatoribus frequentatum est, & merces Russicæ, cera præcipuè, in omnia Europæ templa inde euecta est, cùm vicissim Russi in Liuoniæ vrbibus, Reualiæ, Derbati & Rigæ, liberè cùm exteris negociarentur, & templa propria Græci ritus haberent. Bello etiam inter Liuonos & Russos vigente, Lubecenses proprio periculo in Russiam progredi, & negociationem ibi suam exercere poterant, & nihil-

M.D.LXXII.

& nihilominus in Liuonia sub Magistri ordinis protectione tuti manebant, vigore priuilegij à Godfrido magistro ipsis concessi. Primùm autem bello septennali à Ioanne Moscouiæ Duce, Basilij patre, Ioannis Tyranni nostræ ætatis teterrimi auo, vexata, & tandem capta, labefactari mercatorum libertas cœpit; Anno autem millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto prorsus extincta est, cùm Iohannes Moscouiæ dux, vocibus contumeliosis quorundam Reualiensium, qui, combusto Reualiæ ob Sodomiticam libidinem Russo nobili, iactitauerant, se ipsi Moscouiæ Duci, si in tali scelere deprehenderetur, nihilo magis quàm cani parsuros esse; irritatus, quadraginta nouem Germanos mercatores, ex ciuitatibus Hansæ Lubeca, Hamburga, Gryphisvvaldo, Lunæburga, Monasterio, Tremonia, Brakenfeld, Vnna, Duisburgo, Einbeka, Düderstadio, Reualia & Derbato, Nouogardiæ deprehensos, in carceres coniecit, ac circiter trium millium auri pondo merces societati Hansicæ ademit. Etsi autem post triennij tractationes captiuos plerosq; dimisit: de mercibus tamen ne teruncium quidem restituit. Sic Hansæ ciuitates, ex illo etiam emporio tyrannide Moschi eiecti, nunquam deinceps Nouogardiam frequentarunt. duas tamen domos seu curias amplas, quarum altera Teutonum, altera Gottorum dicitur, adhuc in sua potestate retinent: Captiui verò, à Russis dimissi, dum Reualia Lubecam versus læti nauigant, tempestatibus maris pleriq; submersi perierunt.

1299. 1477. 1498.

Deinceps igitur Reualiæ commercia Russica annis circiter quinquaginta præcipuè exerceri solita sunt, dum liberè Russis mercatoribus cum Germanis seu transmarinis merces suas commutare licuit. Postquam verò Reualienses, Russos cum suis tantùm ciuibus negociari, ac rursum transmarinas merces, à Lubecensibus & alijs istuc delatas, nulli Russo immediatè, sed ciuibus solummodò Reualiensibus vendi, & ab his demum ad Russos transferri voluerunt: Russi mercatores non modò apud magnum ducem suum de iniuria questi sunt, qui inter causas belli Liuoniæ illati hanc quoq; allegat: verùm etiam occupata per Moschum Nerua, merces Russicas, quæ Reualiam antè deferebantur, eò transtulerunt. Lubecenses etiam & alij transmarini, eadem de causa grauissimè offensi, præterita Reualia, Neruam suis classibus petierunt, & sedem Emporij Russici, quæ Reualiæ antea erat, Neruæ collocarunt. Ideoque magna frequentia portus ille non solùm ab Hansæ ciuitatibus, sed exteris etiam gentibus, Anglis, Belgis, Gallis, merces omnis generis eò conuehentibus, frequentabatur. Sed Liuoniæ magistratus, ordinis Magister & archiepiscopus Rigensis & ciuitates Riga & Reualia grauissimè apud Imperatorem Ferdinandum & alios, de Lubecensibus præcipuè querebantur, quòd noua & inusitata hactenus nauigatione Naruensi, & importatione omnis generis mercium, commeatuum, armorum & munitionum bellicarum, Moschos hostes aduersus se totamque Liuoniam, Romani imperij prouinciam, alerent ac confirmarent. Imperator itaque publicis mandatis tandem non modò armorum, verùmetiam commeatuum inuectionem in Moschouiam prohibet. Lubecenses, vt etiam antea ciuitatum Reualiæ & Rigæ legatis obtulerant, viciſsim Imperatori respondent: Si durante bello cæteræ nationes externæ, magnis classibus Neruam aduolare solitæ, & Liuonicæ ciuitates ipsæ, à commercijs Russorum abstinerent, se quoq; de priuilegio suo (per quod, etiam belli inter Liuonos & Moschos vigentis tempore, negociari sibi cum Moschis liceret) sponte cessuros, & æqua cum cæteris conditione futuros, ac ciuibus suis, ne Russis durante bello quidquam aduehant, inhibituros esse. Cumq; postea doceretur Imperator, non solùm externas gentes in Moscouiam magnis classibus nauigare, verùmetiam Suecos & Liuonos ipsos, qui iam ab imperio Romano defecissent, commercia cum illis, etiam durante bello, habere: Mandatum prius Imperator aboleuit, & liberam nauigandi in Russiæ portus facultatem Lubecensibus & cæteris Imperio subditis concessit. In conuentu etiam Francofurdiensi ad Mœnum, vnà cum electoribus, Ericum Sueciæ regem, cuius Imperio & tutelæ Reualia se subiecerat, per literas interpellat, vt libertatem commerciorum Russicorum Lubecensibus & alijs

1551. 1552. 1558. 1559. 1560. 3. April. 16. Nouemb. 1559. Datũ à Godfrido Magistro ordinis 1299. 1561. 1562. 4. Maij.

M.D.LXXII. imperij subditis, non impediat. Qua in re cùm gratificari imperio & Lubecensibus nollet, Lubecenses bellum Erico, cum Daniæ rege confœderati intulerunt. 1570. quo post octennium finito pacificatione Stettinensi, liberam in Neruensem portum nauigandi facultatem recuperarunt. quæ ipsa tamen, statim sequenti æstate, 1581. nouis edictis, à Ioanne Sueciæ rege, cum Russis bellum gerente, impedita, & tandem Nerua capta, in Sueciæ regis potestatem peruenit.

Habuerunt autem in ipso etiam SVECIAE regno Hansicæ ciuitates; Lubeca præcipuè, ac Dantiscum, & Vandalicæ, ampla olim priuilegia, quæ iam magna ex parte prorsus languefacta & amissa sunt. Gostauus enim Sueciæ rex (postea factus) cùm ex Danica custodia elapsus, Lubecam mutato habitu peruenisset: à 1519. Lubecensibus aduersus Danos benignè defensus, & cùm in Sueciam reuersus, bel- 1520. lum Danis intulisset, nauibus, pecunia, commeatu, omnibusq; rebus ad bellum 1521. necessarijs singulari fide Lubecensibus auxilijs & opibus adiutus, Holmiam regni 1522. metropolin occupauerat, & in fastigium regni Sueciæ euectus erat. Quare mul- 1523. ta eximia & singularia, Lubecensibus & Dantiscanis præcipuè petentibus ac præscribentibus, priuilegia, durante adhuc obsidione Holmensi, largissimè promisit: 1523. 10. Iunij. eaq; paulò ante captam vrbem solennibus literis confirmauit. in quibus, præter vectigalium omnium in toto regno immunitatem, & commerciorum cum proceribus & incolis libertatem, insuper etiam concessit, ne quisquam Belga, Gallus, Anglus, præter Lubecenses, Dantiscanos & confœderatas ciuitates, negociari in regno Sueciæ: ac ne quis exteræ nationis mercator, Calmariæ & Stockholmiæ ciuis fieri posset. ne cui ex regno Sueciæ cum mercibus aliò negociandi causa nauigare, quàm Lubecam, & in coniunctas ciuitates; nec sinum Balthicum aut Hellespontum Danicum vlla ratione egredi liceret. Hæc & similia, Lubecensibus, quorum ope tum indigebat, indulta, deinceps velut cum totius regni Sueciæ & subditorum detrimento & damno coniuncta, Gostauus aboleuit & retractauit, non solùm admissis in regnum Hollandis, Anglis & quibuscunq; exteris negociatoribus: & suis, quò vellent, nauigandi potestate concessa, verùm etiam nouis offensionibus exortis, quòd Suecorum quorundam naues & merces aresto Lubecæ per 1534. consulem VVollenvveberum detinerentur: mercatores Lubecenses eorumque ministros, & bona in regno detinet, & vectigalibus nouis, à quibus immunes hactenus fuerant, onerat: & naues ac merces inuectas, & euehendas, primùm regijs ministris inspiciendas præbere, ac si quid Regi ex mercibus emere, aut retinere libeat, exhibere cogit. Prohibet etiam aliquandiu, ne Lubecam quidquam mercium ex regno deferant. Etsi autem sæpè Lubecenses se ad controuersias, ex æquo & bono, more maiorum, per octonos arbitros, ex quibus vtraq; pars quatuor deligeret, componendas offerrent: tamen rex Gostauus, iniquissima & regno suo perniciosissima priuilegia, per Lubecenses, à se non satis instructo, difficilimis suis temporibus exorta, diutius tolerari à se & subditis suis posse negauit, & in eo perstitit. cùm illud etiam inprimis sibi non ferendum duceret, quòd priuilegia, solis Lubecensibus & Dantiscanis concessa, illi cum omnibus confœderatis Hansæ ciuitatibus sibi communia esse vellent. Sic aliquot annorum spacio inanibus & infructuosis disceptationibus & odijs hostilibus consumpto, cùm singulis annis, densiore copia & maioribus classibus, Hollandi, Flandri, Angli, Galli, in Sueciam & cæteras Balthici littoris vrbes nauigarent: tandem Lubecenses, desperatâ, tali rerum statu, integrâ priuilegiorum in regno Sueciæ recuperatione, indu- 1546. cias cum Gostauo decennales paciscuntur, intra quas, si controuersa inter ipsos capita non transigerentur, nihilominus ab iniuria & vi vtrinq; abstinerent. Exeunte decennio, q. nō seruare inducias vellet, vno anno antè renunciaret. sic plerisq; im- 1560. munitatib. prioribus in regno Sueciæ amissis, Lubecenses vectigalia de suis mercib⁹, æquo cum cæteris onere, in regno Sueciæ vsq; ad Gostaui mortē persoluerunt: amplissima spe de successoris ERICI clementia & bonitate concepta, quem omnia moderaturum, & si nihil præterea, certè vectigalium in toto regno immunitatem, quam

quam non à Gostauo primùm extortam, sed à superioribus regibus acceptam & propagatam, optimo iure flagitabant, restitutum iri confidebant, verùm longè eos hæc expectatio frustrata est. Ericus enim, etsi coronationis suæ tempore, quam Lubecenses & vicinæ ciuitates præsentia sua cohonestabant, clementissimè omnia de priuilegiorum confirmatione legatis vultu & verbis blandissimis pollicitus erat: tamen sequenti anno, eiusmodi confirmationis formam misit, qua vectigalium immunitatem, & commerciorum cum regni incolis libertatem, concedens, omnia tamen priuilegia, legibus & statutis regni subijciebat, & vicissim ciuitates obligabat, vt Domum Regi propriam in singulis vrbibus concederent: & militem contra quoscunq; colligendi potestatem tribuerent: & pecuniam regi, quando & quantam velit, mutuò darent, & merces belli tempore vsui futuras, quocunq; tempore in regnum importarent, ac Suecis mercatoribus eandem commerciorum libertatem, quam Hansicis in Suecia suo sumptu & sanguine pro regibus profuso sibi peperissent, in suis vrbibus permitterent: A Russicis verò commercijs Neruensibus, & Nauigatione Neruensi, prorsus abstinerent, sed Reualiæ & VViburgæ solummodò cum Russis deinceps negociarentur.

M.D.LXXII.
1561.
1562.

Has verò conditiones cùm prorsus sibi intolerabiles, nec vlla ratione excusari posse, Lubecenses iudicarent; communicato cum cæteris Hansæ ciuitatibus consilio, datis ad Ericum literis, nouos hosce articulos, quorum nulla vnquam inter reges Sueciæ & ciuitates, in prioribus literarum monumentis aut conuentionibus, mentio facta sit, omitti: & vetera priuilegia, quæ non à rege Gostauo peculiariter impetrauerint, sed ab antecessoribus accepta tranquillè paulò antè possederint; confirmari orant. Primùm vt ciues ac incolæ vrbium Hansæ eorumq; ministri ac merces in toto regno Sueciæ, ab omnibus vectigalibus & tributis, quomodocunq; nominari, aut imponi poterunt, ingredientes regnum ac exeuntes, liberi & immunes sint. Deinde vt Stockholmiæ, Calmariæ, Sudercopingæ & Aboæ cum ciuibus & incolis regni liberè negociari: & proceribus, nobilibus, ecclesiastis, aurum, gemmas, sericum & alias merces vendere: Nec ad certum & definitum precium suis mercibus imponendum, vel in regno eas relinquendum cogi, sed liberè eas exportare liceat: Iustitia petentibus in regno expeditè administretur: Mortuorum bona intra annum & diem, post acceptum mortis nuncium, legitimis hæredibus petentibus, absq; vlla defalcatione relinquatur; Ita tamen, vt debita, si qua defunctus in regno fecerit, prius persoluantur: Bona naufraga in toto regno mercatoribus recolligere, à præfectis illibata, fas sit: Merces à nautis vel ministris lusu aleæ, libidinibus, alijsúe modis illicitis alienatas, Domini mercium, apud quemcunq; eas inuenerint, repetere, & ad se recipere, sine vllius impedimento possint: Defensionem ciuibus Hansæ, eorumq; ministris in regno legitimam aduersus quoscunq; rex præstet, nec iniustè lædi à quoquam sinat, nec vim eis iniustam adferentes in suo regno ferat. Postremò exortis inter regem & ciuitates controuersijs, vtrinque quatuor arbitri delecti, certo loco vtriq; placente, conueniant, & plenam potestatem ex æquo & bono eas componendi habeant.

His ad Regem Ericum perlatis, cùm ille nihil responderet, ac nihilominus naues Lubecensium Nerua redeuntes, hostiliter captas, Reualiam & Stockholmiã duci, ac merces omnes in fiscum redigi curasset: ad Cæsarem quoq; Ferdinandũ & electores ex comitijs Francofurtensibus ad Mœnum per literas, pro Lubecensibus intercedentes, prolixè expositis causis & prætextibus speciosis, factum suum defenderet, & nulla in re gratificari, aut cedere decreuisset: causam Lubecensibus de alijs rationibus priuilegia & iura sua defendendi, & bellum vnà cum Daniæ rege aduersus Suecum gerendi præbuit. Quod sequenti mox anno cœptum, post octennium demum pacificatione Stettinensi finitum est in qua, pristinam vectigalium immunitatem & aliorum aliquot veterum priuilegiorum vsum tandem recuperarunt. verùm anno mox vertente, belli Moschici prætextu, iterum priuati sunt. Qua de causa præcipuè conuentus ciuitatum Hansæ hoc anno institutus est.

1563.
1570.
1572.

CIƆ LXXII. BERGAE in Norvvegia, huc vsque veteris emporij vestigia expressiora quàm alibi remanent: tametsi sub rege Christiano III. cùm Danica nobilitas ipsa negociari, mercibus à se coëmptis, & in naues proprias impositis, ac in Belgicum, aliasque nationes emissis, cœpisset, multum decedere ciuitatibus visum est. Itaq; crebrò ad regem Christianum, Bremensibus inprimis ac Dauentriensibus negocium vrgentibus, missi legati, Priuilegia per priores Daniæ reges ciuitatibus data violari, grauissimè questi sunt. Tandem verò Rex, se Priuilegia & libertates, quas à suis antecessoribus ciuitates haberent, seruare & confirmare velle respondit, modò exempla Priuilegiorum ipsi authentica à ciuitatibus exhiberentur. nam in bello Danico anni millesimi quingentesimi vicesimi tertij plurimas ex archiuis suis literas & monumenta per regem Christianum II. auecta & amissa esse. Etsi autem ciuitates, quæ omnes suas consuetudines & libertates, in quarum possessione tranquilla tot annos fuissent, retinere cupiebant, inuitæ descripta priuilegia regi tradebant: tandem tamen in conuentu Lubecensi, literarũ, à Daniæ & Sueciæ regibus Hansicæ societati datarum exempla prælecta, & sequenti anno, per legatos, Daniæ regi missa sunt. Qui confirmationem, vt ciuitates petebant, tum quidem distulit. Cumq; multa ciuitates, contra scriptorũ priuilegiorum tenorem, iura & libertates sibi in regnis suis vendicare, postea respondisset: non modò Nobilitatis Danicæ Nauigationes non inhibuit: verùm etiam opificum collegia, quæ mercatores Bergæ suis domicilijs adiuncta, communi secum libertate frui patiebantur, aboleuit. Emporium tamen ipsum & priuilegia illius, à suis maioribus data & confirmata, se quoq; regia fide seruaturum esse ostendit.

1550. 1551. 1552. 1558.

Hæc de quatuor Emporijs societatis Hansicæ (der handelsstedt) præcipuis, hoc loco collegi: quibus Insignia domorum singularum, quæ contoria vocarunt, adscribam, quæ vir & poëta bonus, Henricus Mollerus Hessus, amicus meus, in Gymnasio Dantiscano, olim descripsit. 1566.

LONDINI IN ANGLIA.

Londinum, vario quod Tamesis alluit astu, Fert Aquilam clypeo sub bicolore nigram.
Hacq; caput geminum campo sustollit in albo, Sed geminos rubeo figit in orbe pedes.
Auratum collo diadema cohæret vtroq;, Quale coronatus Cæsar habere solet.
Et super incumbit venerandi insigne Monarchæ Cum rutilâ Mali forma rotunda cruce.

BRVGAE IN FLANDRIA.

In clypeo bicolore, biceps bicolorq; volucrum Regina, est signum Flandrica Brugi tuũ.
Altera pars Aquilæ ceu flauet, & altera nigra est, Ceu sin⁹ hic clypei flau⁹, & ille niger.
Sic Aquilæ in medio quæ pectore clara nitescit, Hunc illamq; pari Stella colore refert.
Attamen haud coëunt in eadem sede colores, Sed retinent iustas in statione vices.

NEOGARDIAE IN RVSSIA.

Moscorum pingues Neogardia nota per agros, Orbe gerit tales in bicolore notas.
Dimidiam imperij volucrem, pes cuius & ala, Dissectaq; nigrum lucet in orbe caput.
Dextera pars clypei tenet hanc, spectabilis auro; Cæruleus suffert arma sinistra locus.
Scilicet argento splendentem diuite clauem Ianitor vt cæli Petrus habere solet.

BERGAE.

Norvvegiæ quoq; Bergæ caput bicolorib⁹ armis Gaudet, & hac laudis fert monimenta suæ.
Dimidiam, formâ penitus nigricante, volucrẽ, Dicitur æthereo quæ dare tela Ioui.
Hoc dextrum clypei latus est, ac fulget vt Aurũ, Altera pars veluti purpura Coa rubet.
Atq; loco capitis Salpam diadema gerentem Portat, hyperborei dona beata Maris.

Nunc

Nunc ad institutam Chronici seriem redeo, in qua Conuentus ciuitatum Hansæ celeberrimi, hoc anno Lubecæ celebrati, deliberationes & decreta, de singulis capitibus, initio huius libri propositis, etsi ex Protocollo mecum communicata habeo: tamen cùm eorum recitationem calumnijs quorundam obnoxiam fore intelligam, consultò his ciuitatum negocijs præsenti loco omissis, alia, quæ tùm ἀξιολογώτερα euenerunt, annotabo.

Fridericus enim Daniæ Rex, Sophiam, Vlrici ducis Megapol. & Elisabethæ amitæ suæ filiam, sedecim annorum puellam, in matrimonium duxit, celebratis Hafniæ nuptijs, quibus Saxoniæ princeps elector Augustus, cum coniuge Anna, sponsi sorore, Vlricus dux Megapol. socer, & Ioannes senior Holsatiæ dux, sponsi patruus, interfuerunt. Adolphus Holsatiæ dux eo tempore aduersus VVilelmum Auraniæ principem, in Belgicum cum exercitu redeuntem, Ferdinando duci Albano, regis Hispaniarum nomine Belgici præfecto, vnà cum alijs aliquot Saxoniæ principibus, Erico iuniore duce Brunsuicensi, Ottone comite Schavvenburgense, Salentino archiepiscopo Coloniensi, & cæteris militaturus, profectionem apparabat, quam 2. Augusti, Albim cum quinque turmis equitum transiens, suscepit. *20. Iulij.*

Belli autem in Belgico renouati occasio hæc fuit. Albanus, domito iam & in seruitutem prorsus redacto, vt ipsi videbatur, Belgico, securus, decimi denarij omnium rerum venalium tributa perpetua (à quibus vt liberarentur Belgæ, proximo biennio vicies centena millia aureorum alijs rationibus collecta Albano soluerant) denuò vrgebat, & inuitis ac repugnantibus vi imponere tentabat; Quam perniciem totius mercaturæ publicam, vt reliquam Albani tyrannidem, non Geusij solùm exules, sed pleriq; etiam Pontificij proceres & ciues, abominabantur, ac extrema omnia se subituros potius, quàm illa laturos, amicis ostendebant. Vranius igitur & cæteri exules, hac animorum alienatione ab Albani & Hispanorum tyrannide animaduersa, & reginæ Angliæ, & Galliæ etiam Regis, vt sibi persuadebant, fauore & auxilijs freti, vindicare Belgium ab Hispanis, & in pristinam libertatem restituere moliuntur. ac primùm exules quidam, duce VVilelmo comite Lummeo, (Ioannis filio, Ioann. nepote: VVilelmi, fratris Roberti Sedani & Erardi Arenbergij, pronepote) ex Anglia progressi, Briellam Hollandiæ oppidum, ad Mosæ ostium, Delphis vicinum, occupant, deinde Flissinga, Enchusia, & aliæ vrbes se eis coniungunt. Ludoicus Nassouius, Vranij frater, ex Gallia, cuius regem sibi amicum rebatur, mouens, Montes Hannoniæ singulari strategemate in potestatem suam mense Maio redegit. Vraniæ princeps, ad Duisburgum, Cliuiæ oppidum, Rheno transmisso, Ruremundam obtinet, & Louanium ac Mechliniam deditione accipit, cùm Albanus fratrem Ludoicum Montibus obsideret, & auxiliares Gallorum reform. Relig. copias, auxilio obsessis venientes, à rege ipso proditas, deleuisset. Carolus enim IX. Galliæ rex, cùm summam erga principes & nobiles Reformatæ religionis, Henricum regem Nauarræ, Henricum principem Condæum, Casparum Castilioneum Amyrantem, principem Rochefaltium, Telignium Castilionei generum, Beausiũ, Briquemaldum, Subitzam, Pilleum & cæteros, beneuolentiam & fidem proximo biennio simulasset, & varijs literis ac nuncijs Lutetiam, ad Henrici regis Nauarræ, cui sororem suam Margaritam desponderat (qua velut Muscipula se ad Hugenotos capiendos vsum, postea rex iactitauit) Nuptias celebrandas euocasset: die Bartholomæi illucescente, cunctos cum coniugibus & liberis, & omnes reformatæ religionis in tota vrbe proceres ac ciues, nulla sexus aut ætatis ratione habita, immaniter in suis domibus & lectis trucidari iusserat. Hæc dira laniena aliquot dies continuos durauit, quibus aliquot millia hominum (& in his Petrus Ramus, excellenti doctrina & eloquentia professor Regius,) vnâ illa in vrbe cæsa sunt. Lugduni verò, Tolosæ, Rhotomagi, & in cæteris omnibus regni prouincijs, ad decem millia nefario furore & rabie trucidata feruntur. *Cal. Apr.* *21. Augusti.*

M.D.LXXII. Primus autem lanienæ Parisiensis impetus, in Caspari Castilionei Amiralij ædes factus est, quem biduo antè ex arce descendentem, sclopetti ictu in vtroq; brachio grauiter vulneratum, Rex Reginaque mater pridie inuiserant, blandissimeq; consolati erant: Hunc, inquam, mane in lecto decumbentem, multis vulneribus confectum, per fenestram in vici pauimentum proiecerunt; statimq; caput à trunco præcisum, vt Romam ad Pontificem mitteretur: manus etiam & pudenda excisa; & mutilatum corpus per omnes vrbis vicos contumeliosè raptatum, tandem extra vrbem ad damnatorum furcas delatum, ibique reste per pedes ad maius ludibrium traiecto, suspensum est. Quod his ipsis verbis Gallicus scriptor commemorat. Mortui famam pontificij carminibus etiam probrosis lacerare conati sunt, inter quæ inprimis argutum est Io. Auratæ Epigramma. Econtrà Reformatæ Religionis viri docti, honorificentissimis cum elogijs prosecuti sunt, ex quibus vnicum epitaphium, in quo PIETAS & AMYRALIVS colloquuntur, adscribo.

P. *Ille Dei miles iacet Amyrallius, armis*
Omnibus inuictus, victus ab insidijs.
Sic ego te video, dolor, ô dolor! ergo iacentem?
A. *Sic iaceo, non me, vera, iacente, iacent.*
P. *At quis erit, sanctum qui nunc propugnet ouile?*
A. *Ipse suum tutum Pastor ouile dabit.*

Versus numeralis, annum & diem cædis nefandæ indicans:

BarthoLoMaVs fLet, qVIa FranCICVs oCCVbat AtLas,
Gallica nunc verè Punica facta fides.

16. Septemb. Cùm VVilelmus Auraniæ dux, à Galliæ rege desertus & proditus, vi depellere Albanum à fratris obsidione non posset: Ludoicus incolumitatem sui ac suorum pactus, Montes Albano dedidit. VVilelmus in Hollandiam & Selandiam se recepit, quas regiones deinceps, Deo iuuante, integras in potestatem redegit, & aduersus Hispanos defendit. Adolphus Holsatus, exeunte anno, in Saxoniam reuersus est.

7. Iulij. Paulò ante truculentam illam Parisiensem lanienam, Sigismundus Augustus Poloniæ rex, ex Lithuanica Iagellonum principum familia vltimus, ætatis anno 52. decesserat, cùm ex duabus coniugibus sororibus, regis Ferdinandi filiabus, Elisabetha anno millesimo quingentesimo quadragesimo tertio, & Catharina 1553. ductis, hæredes nullos reliquisset. In Anglia, Thomas Hauardus, dux Nortfolciæ, qui cum Regina Scotiæ matrimonium inire, non consulta Regina Angliæ, volebat, in custodiam datus est. ex qua dimissus, ad priora consilia rediens, cum Rodolpho Italo, Papæ nuncio, collocutus, & binis à Papa literis acceptis, contra Reginam duce Albano & multis nobilibus Anglis sibi adiunctis conspirauit. Ideò supplicium de ipso huius anni initio sumptum est. Elisabetha,

18. Ianuar. Henrici ducis Luneb. filia, Ernesti soror, Carolo Geldriæ duci olim nupta, cùm 34. annos superstes marito vixisset, tandem anno ætatis 80. ex his terris decessit. Hieronymus VVellerus, Theologiæ Doctor, vir optimus, & Luthero olim, ob veræ pietatis zelum & doctrinæ ac morum sinceritatem, carissimus, Fri-

20. Martij. bergæ Mysorum, anno ætatis 73. pijs & ad migrationem paratis optatissimo mortis genere, Apoplexia in lecto extinctus est. Ante Hieronymum VVellerum vno mense, Matthias Marcus Dabercusius, vir optimus & doctissimus, cuius de Grammatica Græca & latina libri eruditè & copiosè scripti extant, ex Suerinensi Schola illustri, quam postremis viginti vitæ annis rexerat, in cœlestem Academiam euocatus est, 17. Febr. Is senex cum Augusto alloqui Iuniores poterat,

1527. ἀκούετε νέοι γέροντος, ὃ νέου γέροντες ἤκουσαν. nam docere alios prorsus adolescens, Clementissimum virum Ioannis Riuij συνεργός, Annebergæ cœpit, vbi C L L. V V. Georgium Fabricium, Adamum Siberum, Hiobum Magdeb. Poëtas & φιλολόγους: Casparum Nænium, Io. Chentmannum Hier. Oderum medicos, Antonium Carchesium, Ambr. Schuretum Iurec. in latinis ac Græcis literis auditores ha-

M.D.LXXII.

res habuit. Postea Snæbergi, Fribergæ, Misnæ, eiusdem Riuij Collega; Suerinum tandem ab Illustriss. Duce Ioanne Alberto vocatus, anno militiæ suæ scholasticæ 45. iam peracto decedens, generum sibi natiua bonitate, doctrina & virtute simillimum, BARNARDUM HEDERICUM in schola successorem, vestigijs soceri fideliter ac feliciter insistentem reliquit.

Exeunte anno, Stella noua, sub Cassiopeæ asterismo, primùm à nobis conspecta est, quæ cum pectore & coxa Cassiopeæ & lucida sedis, quadratum designans, immota diutius anno constitit. Sed cùm initio Iouem magnitudine & fulgore æquaret, paulatim attenuata, & initio anni millesimi quingentesimi septuagesimi quarti, prorsus extincta est.

M. D. LXXIII.

Calendis Ianuarij, Ioannes Moschorum Tyrannus, cùm priora bella per Legatos in Liuonia gessisset, ipse cum duobus filijs, arcem VVittenstein, sexto obsidionis die, vi expugnauit, & inaudita sæuitia in captos ita grassatus est, vt Ioannem Boy præfectum arcis, & nobiles aliquot Suecos & Liuonos, veru alligatos ad ignem assarit. Postea Nouogardiam cum parte exercitus redijt, vbi sobrinam suam Mariam, Andreæ filiam, Magno Holsatiæ duci in matrimonium dedit.

Basilius anno 1400. floruit.

- Basilius cæcus
  - Ioannes Magnus, qui primus se Monarcham totius Russiæ scripsit. ⊕ 1505.
    - Basilius, qui Plescouiam 1509. & Smolensco 1514. occupauit. ⊕ 1535.
      - Ioannes, præses Moscouiæ tyrannus.
- Georgius.
  - Demetrius.
  - Andreas.
    - Andreas
      - MARIA, Magni ducis Holsatiæ vxor.
    - VVoldomirus.

Interea reliquæ in Liuonia 16000. Moscorum copiæ, ad Lodam omnia populantes; virtute Nicolai Achazij, Suecorum ducis, partim cæsæ, partim dissipatæ, & insignis victoria de Russis parta, & præda recuperata est.

In Saxonia, Ciuitas HAMBVRGENSIS, multos iam annos, in Albi, ius restringendi seu prohibendi exportationem frumenti, omnibus ad vtranque fluminis ripam infra vrbem per 18. milliaria vsq; ad illius ostium incolentibus, sibi vendicabat, & collocata in Albi perpetuò excubante Naui præsidio militum & tormentorum apparatu instructa, enauigaturos cum frumento Albis accolas sursum Hamburgam tendere cogebat. Cùm igitur hoc anno aliquot VVilstriorum & Crempensium Marsorum, Regi Daniæ subditorum, nauigia, per Storam fluuium in Albim, mare versus frumentum vehentia intercepissent, & Hamburgam duxissent: Rex Daniæ viciſſim omnes Hamburgensium Naues, in Hellesponto Danico, & Bergæ in Norvvegia, ac cæteris regnorum suorum portubus deprehensas, circiter triginta, aresto integrum sexennium retinet, omniaque ciuium Hamburgensium commercia in suis regnis impedit ac prohibet. Etsi autem varijs medijs, per electorum & principum intercessiones, & iudicij Cameræ, cui ratione Albis fluminis Imperij, de cuius iuribus controuersia erat, Regem principem Holsatiæ subiectum esse rebantur, citationes & mandata, recuperare amissa, vel ex æquo & bono cum rege transigere cupiebant: tamen animum regis, quòd contra Transactionem cum Hamburgensibus initam egisse regem, & nullam causam tantæ asperitatis ac violentiæ erga ciuitatem Hamburgensem exercendæ iustam habuisse, apud Cæsarem & principes Imperij questi essent, magis etiam exacerbabant, & indignationem augebant. donec Augusto Saxone sororio, & Vlrico Megapolitano regis socero, intercedentibus, Flensburgi tandem promissis Regi centum millibus Ioachimicorum, & libera subditis regijs expor-

1562.

1579.

M. D. LXXIII. exportandi frumenti facultate relicta, donec principalis causa de Iure restringendi in Albi, ad vlteriorem tractationem reiecta, amicè vel iure componeretur, Regi reconciliati sunt.

Vrbis Rostochij mœnia, meridiem versus, ad hortum Rosarum, vbi Arx, fossis & aggeribus munita, per principes Megapol. ædificata, & Imperatori, saluo vtriusq; partis iure, velut sequestro, tradita erat, adhuc patebant. Initio anni VVismariæ per Imperatorem & electorem Saxoniæ & Brandeburgici ac Ciuitatum vicinarum legatos intercessores, Transactio tentata est. vbi Rostochienses, si priuilegia sibi à maioribus ducum Megapolitanorum data, salua relinquerentur: annuos bis mille Ioachimicos se principibus daturos promittebant. Principes 10 verò, se non pecuniam, sed obedientiam à subditis suis flagitare ostendentes, multa, quæ non ferenda Rostochiensibus legatis videbantur, petebant. Itaq; re infecta discessum. *Mense Apr.* Cùm autem permissu Imperatoris inter vrbem & Arcem pali lignei arctè stipati erigerentur, quibus tanquam vallo vrbs iterum claudebatur: principes apud Daniæ regem egerunt, vt portum Rostochiensem ad VVernamundam nauibus armatis, mense Iunio, obsideret. Principes à terra commeatuum importationem, equitibus aliquot in vicina oppida collocatis, & quotidie circa vrbem vagantibus, prohibebant. Sed duris vt ilex tonsa bipennibus ab ipso ducit opes animumq; ferro: sic eo tempore Rostochienses, Rege Daniæ & principibus suis pariter hostilia aduersus se molientibus, non consternati, sed sin- 20 gulari animorum magnitudine, constantia & vigilantia in rebus aduersis, omnia ad defensionem vrbis comparabant, & se honestè morituros potius, quàm turpiter priuilegia & libertatem à maioribus acceptam spontè tradituros esse profitebantur. Interea missis ad principes Ioannem Albertum & Vlricum, comitia ordinum ducatus Sternbergæ habentes, Rectore tum Academiæ DAVIDE CHYTRAEO & IOANNE POSSELIO, Academiæ nomine intercessuris; priuatim ordines prouinciæ, per literas, de antiquis fœderibus inter nobilitatem & ciuitates, si alteruter ordo à principibus iniustè grauetur, admonent, earumque exemplum, nulli tum ferè notum, mittunt, ac pollicentur, se deinceps ad communia prouinciæ onera cum cæteris ordinibus contributuros, & de priuilegio ex- 30 emtionis suo cessuros esse. Orant igitur, vt apud principes intercedant, & controuersias ex æquo & bono componant. Nobiles & cæteri prouinciales, cùm, bello grauiore exardescente, toti ditioni grauiora incommoda accersi viderent: ostendunt principibus, se inter eos & ciuitatem Rostochiensem, de controuersijs vtriusq; partis voluntate amicè componendis, acturos esse. Id cùm permitterent Principes, *14. Iulij.* Gustrouij tractatio per Delectos ex Nobilitate suscepta, & DEO mirabiliter exitum gubernante, omnia ad ciuitatis Rostochiensis voluntatem & nutum, multò felicius, quàm expectare & optare ausi fuissent, confecta sunt. Nam non solùm libertatem, demolita & solo æquata arce, & mœnibus ac munitionibus vrbis refectis, & priuilegia omnia, ac in his merum & mixtum in vrbe 40 sua Imperium, & Iurisdictionem omnimodam recuperarunt: verùm etiam de Iure Patronatus, quod antea in quatuor ecclesijs parochiarum vrbis, ad D. Iacobum, Nicolaum, Petrum, & Mariam virginem, absq; controuersia (nisi quòd de D. Mariæ templo disputabatur) principes tranquillè hucusq; vnà cum ædibus parochiarum tenuerant; Ius nominandi, eligendi, vocandi, & instituendi in domos parochiarum à se vocatos ministros, pastores, & superintendentem, adepti sunt. Cùm principes nihil præter vmbram confirmationis sibi retinerent; quæ paulò pòst magis etiam extenuata est, cùm principio simpliciter, & sine vlla difficultate & mora confirmare à senatu indicatos & ministerio approbatos debere, declaratum est. Econtrà, quæ principes sibi in vrbe deberi contendebant, Ius 50 patronatus in cœnobijs S. Crucis & Ioannis: ius collectandi & Accisas imponendi: Ius appellandi à Senatu ad iudicium Principum: restitutio curiæ cœnobij Debberanensis: potestas dandi priuatis ciuibus in vrbe à senatu iniustè oppressis saluum conductum: Iurisdictio ecclesiastica: Consistorium: Ius visitandi: Item, vt

lites

M. D. LXXIII.

lites de prædijs inter ciues exortæ ad iudicium principum deferantur, & ne prædones in alterius iurisdictione à Rostochiensibus comprehensi deinceps aliò abducantur, &c. Hæc omnia indefinita & suspensa, tum relicta, & in compromissum sepolita sunt, in quo, vtriusque partis iuribus, documentis, testimoniis, productis & disputatis, finito processu, Acta vtriusque partis consensu ad Cameræ iudices iudicanda mitterentur, & in eorum sententia vtrinque partes acquiescerent. Hæc à principibus recepta sunt, cùm Rostochienses antea, se principes pro suis hæreditarijs dominis agnoscere velle, & in literis ad principes adscribere, Datum in Cels. V. vrbe Rostochio, & Cels. V. Hæreditarij subditi Consules & Senatus Rostoch. ipsi & ciues etiam singuli primùm recipiendi certa formula principib. & Senatui fidelitatem iurare: & Senatus accusatus coram principibus respondere: &Senatus ac ciues certa die in foro Rostochiensi sub dio deprecari culpam admissorum aduersus principes, & decem millia aureorum pro Arcis demolitione soluere, recepissent. Exortis autem nouis offensionibus & controuersijs, neutra pars vi aliquid tentare, sed in iudicium Cameræ eas deferre, & iuris definitionem expectare iubebatur. Hæc solennibus literis comprehensa, obsignata, & subscripta sunt Gustrouij, die Matthæi. Quem singulis annis vertentibus deinceps sacrum & Triumphalem, cantico triumphali, Te Deum laudamus, omniumque nolarum sonitu concinente, in vrbe solenniter celebrant, ac pro miranda & insperata hac liberatione ex tristissima seruitute, in quam amissa libertate & vrbe ipsa in principum potestatem tota redacta, inciderant; eluctati, gratias Deo ardentes meritò confitentur.

In superiore Saxonia, Ioannes VVilelmus Saxoniæ dux, Iohan. Friderici electoris filius, bello misero fataliq́ue perfunctus, in morbum lethalem incidit, quo ex perpetuis huius vitæ ærumnosæ angoribus & curis, anno ætatis 43. liberatus est. Mox Elector Saxoniæ, vt proximus illius agnatus, tutelam pupillorum, ac totius ditionis administrationem suscipit. Theologi verò nonnulli, professoresq́ue alij, plurimi item ministri Ecclesiarum, corpori doctrinæ Misnico subscribere recusantes, discesserunt. Conatus est enim Elector distractas Ecclesias Turingiæ & Misniæ cum VVittebergensi & Lipsensi Academijs in concordiam reducere. Sed ea non annum integrum firma durauit; cùm sequente statim anno Elector Saxoniæ, suos præcipuos Theologos (quorum causa potissimùm hac in Turingicarum ecclesiarum ministros seueritate vsus erat) ex Academia VVittebergensi dimitteret, ac exules in Turingiam multos redire clementer concederet.

Barnimus senior, dux Pomeraniæ, Bogislai X. filius, iuniorum ducum Pomeraniæ patruus magnus, postridie Calend. Nouemb. Oderburgi prope Stettinum, anno ætatis 71. decedens, totam vlteriorem Pomeraniam, à Viadro ad Lebum fl. vsque, & Dantisci fines, fratris sui Georgij nepotibus quinq; diuidendam reliquit, cùm filios ex se natos nullos haberet: Filiam verò Mariam, Ottoni comiti Schavvenburgensi, cis Visurgim potenti: Dorotheam, Ioanni comiti Mansfeldico, Alberti filio, elocauerat. Hedvvigis, Sigismundi Poloniæ regis, & Barbaræ Cepusiensis filia, Ioachimi II. elector. Brandeburg. coniunx, anno proximo post maritum Reppini extincta est. 1544. 1554.

In Belgico, Hollandi & Selandi, Hispanorum iugo excusso, fortiter se aduersus Albanum defendunt. Flissingenses prælio nauali Sanctium Dauilam vincunt, Enchusiani classem Albani, aduersus se ductam, profligant, mense Octobri. Alcmaria Fridericum Albani filium ab obsidione pellit. Mons Gerdrudis etiam, & munitissima VValachiæ arx Rammelia in Vranij potestatem venit. Harlemum verò, continua septem mensium obsidione fatigatum, & fame tandem expugnatum, Hispanis deditur. ad quam vrbem VVilelmus baro Bateburgensis, commeatum inferre conatus, fortiter dimicans cum suis interfectus est. Dux Albanus, Belgicum, quod pacatum & quietum ante annos septem ingressus erat, perturbatissimum relinquens, mense Decembri in Hispanias inglorius

21. April.

13. Iulij.

M. D. LXXIII. glorius reuertitur. cùm successor ipsi à rege constitutus esset Ludoicus Requesenius dux de Cesa, commendator ordinis S. Iacobi, qui in primo gubernationis 1574. aditu, Middelburgum Selandiæ metropolin, Vranio obsidenti deditum, amisit. 9. Februar. Hildesienses, Ernestum ducem Bauariæ, Alberti filium, Episcopum eligunt, qui postea Leodiensis etiam & Coloniensis archiepiscopus creatus est.

Poloni, Henricum Andegauensem, Henrici II. Galliæ regis filium, Ru- 9. Maij. pellas in Xantomibus tunc obsidentem, Poloniæ Regem designant. Quæ electio per tredecim Oratores, quorum episcopus Posnaniensis, & Albertus Lasky Syradiensis palatinus, principes erant, in castris ad Rupellam Henrico annunciata; occasionem liberandæ à diuturna & grauissima obsidione vrbi, diuinitùs oblatam, & paci ac exercitio Religionis libero, Rupellanis, Montalbanis, Nemausensibus, & Sancerranis itidem grauissima obsidione & fame hactenus adflictis, per- 18. Septemb. mittendo, præbuit. Electus Poloniæ Rex, Lutetia digressus, per Lotharingiam, Nemetas, Vangiones, Franconiæ, Turingiæ & Saxoniæ fines, & marchiam Bran- 18. Februar. deburgicam, exeunte anno ad Poloniæ limites accessit. Cracouiam verò solenni pompa ingrediens, die Matthiæ, in ipsa Bacchanalia incidente, corona regni insignitus est.

IEVERENSEM in extrema orientalis Frisiæ ora, ditionem quæ ad ortum Iada fl. Visurgi se miscente; ad boream duabus insulis desertis & Oceano Germanico; ab occasu, Esensi & VVitmundensi territorio finitur: Ioannes comes Aldenburgensis, Antonij filius, gubernare cœpit, traditam sibi à MARIA Domina in Ieueren, quæ virgo, cùm amplius 40. annos patrium ducatum, sub Burgundicæ aulæ patrocinio, rexisset, biennio ante mortem, Ioannem consobrinum suum in possessionem illius collocasset.

Gerardus comes Aldeburg.

EDO VVimmeke gener Gerardi comitis Aldeburgici anno 1498. —	Heilvvig, soror Ioannis comitis Aldeburgici.	Ioannes comes Aldeburgensis.
MARIA Domina in Ieuern, Ioannem, auunculi nepotem, hæredem instituit.		Antonius comes Aldeburgensis.
		IOANNES, qui Mariæ successit 1573.

Exemto, paucis mensibus pòst, rebus humanis Antonio, comite Aldeburgensi patre, idem filius IOANNES in patrio principatu successit. Qui cùm anno 1540. natus esset, Puer, ad sobrinum Daniæ regem Christianum III. missus, cum filijs regijs, in pietatis & literarum studijs institutus est, mortuo Chri- 1559. stiano, militiæ studijs se dedidit, & Friderico II. Iuueni, Daniæ regi, & patruis illius Holsatiæ ducibus, bellum in Ditmarsos gerentibus, quindecim vexilla peditum, cum patre Antonio adduxit: & Regi agnato & cæteris principibus animi magnitudinem & fidem ac fortitudinem Heroicam ita probauit, vt magis eū ob virtutem, quàm propinquam sanguinis coniunctionem deinceps diligerent. 1563. Itaq; in graui & diuturno aduersus Ericum Sueciæ regem bello, FRIDERICUS eum 1564. toto quadriennio commilitonem in castris fidissimum habuit. Inde ad obsidio- 1567. nem vrbis & arcis Gothanæ profectus, Augusto electori Saxoniæ, summo belli illius Imperatori, ita se commendauit, vt eum deinceps, cum fratre Christiano, aliquot annos secum in aula Dresdensi retineret.

Cùm autem defuncto patre ad Gubernationem patriæ accederet: prima ei veræ religionis & piæ Ecclesiarum constitutionis cura fuit. Itaq, euocato ex arce Guelforum Nicolao Selneccero, Iulij ducis Brunsvvicensis tunc Superintendente, ecclesias suarum ditionum inspici, & ordinationem ecclesiasticam de doctrina & ritibus certam, conscribi curat. Quam à pastoribus primùm deliberari ac expendi, & probatam ac subscriptam, deinceps Normam esse omnium in ec-

clesia

clesia Agendorum, & totius administrationis ecclesiasticæ, in Aldenburgensi Delmenhorstano & Ieuerensi comitatu voluit. Huius custodem ac executorem præcipuum superintendentem constituit. Scholas etiam & literarum studia, Aldeburgi & Ieueriæ illustris hic comes, collegis docentibus, & ædificijs ac stipendijs necessarijs fundauit & Bibliothecas adiunxit, & aliquot diligentes ac ingeniosos adolescentes suo sumptu in Academijs fouit. Pauperum curam, erectis Nosodochijs, suscepit, deniq; in tota gubernatione pius, clemens, iustus, moderatus & placidus, & in priuata vita sobrius & castus fuit. Coniugem duxit Elisabetham; Guntheri comitis Suartzburgici filiam, ex qua generosæ indolis filium, Antonium Guntherum, & filias, Annam Sophiam, Mariam Elisabetham, Catharinam & Magdalenam ab incunabulis in vera pietate educatas, sequentibus annis suscepit. Subditos in tranquillo ocio & pace toto gubernationis tempore tutatus est, cùm vicini, incursionibus militum assiduis, & alijs expilationibus, miseris modis vexati exhaurirentur. Auxit etiam ditionem, memorabili accessione terrarum, ingenti labore, & singulari felicitate, aliquot mille iugera, aquis Oceani & Iadæ ac Visurgis prius obruta, ex medijs vndis & fluctibus marinis eruta, tàm in Ieuerensi, quàm Aldeburgica ditione, in sicco posuit, & aggeribus validissimis obiectis circumuallauit, vt coli deinceps ac conseri, vel in pascua vel prata pinguia conuerti possint. cui verè Herculeo labori, vt deinceps etiam DEVS, quemadmodum hactenus fecit, clementer benedicat, ardentibus votis precandum est.

M. D. LXXIII.

ANNO M. D. LXXIIII. incunte, in Liuonia, Nicolaus Achazius, & Pontus de la Gardia, Suecorum regis duces, cum Germanis & Scotis circiter 5000. qui superiori anno Reualiam venerant, ad recuperandum VVesenbergum, medio inter Reualiam & Naruam itinere situm, profecti sunt. vbi cùm tres menses desedissent, & aliquot oppugnationes irrito conatu tentassent: tandem orto in castris Suecorum, inter Germanos & Scotos, intestino prælio (in quo 1500. Scoti perierunt, reliqui cum suis vexillis ad Russos, VVesenbergum tenentes, transfugerunt) re infecta Reualiam, mense Aprili, redierunt. Russi, sequenti æstate & hyeme, totam Harigiam, vsq; ad portas Reualiæ, assiduè peruagati, omnem exeundi & introëundi facultatem illis ademerunt, & homines ac iumenta abduxerunt. Eandem equites Liuoni, quibus pro stipendijs debitis Suecus arces Habsel, Lode & Leal, tradiderat, in suæ viciniæ rusticos immanitatem, omnia diripientes, exercuerunt.

M. D. LXXIIII.

Rostochij, duces Megapolitani, Ioannes Albertus & Vlricus, deprecante sub dio senatu & ciuibus, & præteritarum offensionum veniam petente, Transactionem superiore autumno Gustrouij factam perfecerunt, & Iuramentum Fidelitatis ac obedientiæ nouum à Senatu & ciuibus accipiunt, & arcem munitam ad meridionalem vrbis portam, ante octennium extructam, ciuibus demoliendam cedunt; cùm paulò antè, VVilelmo duce Iuliacensi & Cliuensi, ex Borussia reduce, Rostochium transituro, omnes platearum, à via regia per quam transeundum erat equitatui, abscedentium aditus, catenis & trabibus obiectis, Rostochienses, quantumuis prohibentibus & minantibus principibus suis, clausissent. Deduxerat Iuliacensis, superiore autumno, filiam Mariam Leonoram, per Francofurdiam ad Viadrum, & Poloniam, ad sponsum Borussiæ ducem, ALBERTVM FRIDERICVM, ALBERTI primi Ducis Borussiæ filium, vicesimum primum ætatis annum agentem, qui tum in ipso nuptiarum apparatu in mentis ægritudinem incidit: qua aliquot annos durante, Curator ipsi à Rege Poloniæ post triennium datus est patruelis, GEORGIVS FRIDERICVS marchio BRANDEBVRGICVS, ANSBACHIAE in Franconia propè NORIBERGAM aulæ sedem habens. Ex BORVSSIA igitur per POMERANIAM reuertens CLIVENSIS & IVLIACENSIS, ROSTOCHIVM transiuit,

M. D. LXXIIII.

transiuit, in cuius comitatu, præter alias, Ioannes VVierus, medicus illustris, fuit, cuius de præstigijs dæmonum liber in eruditorum manibus est.

Vicinus Duci Cliuensi, & Mariæ in VVestphalia comiti, deinceps Monasteriensis, Osnabr. & Pad. IOANNES comes ab Hoia, Ioannis in Suecia olim militantis, & Margaritæ sororis Gostaui regis Sueciæ, viduæ Ioachimi Braë, filius; VViburgi in Finnoniæ & Russiæ finibus, cuius præfecturam à Gostauo sibi commendatam pater administrabat, in hanc lucem editus: excellenti ingenio ac eloquentia, & multarum linguarum cognitione ornatus, ex hac mortali vita tandem emigrauit. cuius vitæ historiam sequenti Epitaphio quidam complexus est:

Patria VViburgum gelido sub Finnonis axe Dat regio matrem Sueda: dat Hoya patrē.
Exulo Reualia, nam clauserat vltima vita Marte pater, curis mater, vterq; forū.
Vnica principium transmittit Olympias aui, Sumptibus exilij mancipor inde scholis.
Patria nō minimo mihi iure reqritur Hoya, Causâ me studij Gallica vidit humus.
Assequor Italiā, linguas mihi comparo septē, Sors mihi sæpè fuit candida, sæpè nocens.
Crescit honor, Speirā veniens, assessor agebā, Osnabruga mihi præsule cassa datur.
Ad Cameram iudex repetor, Suedana reuiso Oppida: Gostauum viso, nec æquus erat.
Sceptra Monasteri tandem mitrata capesso. Vrbs quoq; postremo contigit alma Pada.
Plura mihi correcta statu mutantur vtroq;, Siue fidem spectent talia, siue forum.
Me Papa, Cæsar, rex coluit, Dux, Marchio princeps, Res mihi, si qua fuit, principe digna fuit.
Naturæ dotes, sicut Pandora, ferebā. Sum mihi, non alijs, si feror esse, nocens.
Noctem Luna dedit morti, Sol addidit horā, Vix ego lustra nouem mortuus ante diem.
Quid sim, qd fuerim, mors exprimit, omnia feci, Sum nihil, illud ero, q̄ mihi Christus erit.

MONASTERIENSEM in VVestphalia principatum amplissimum, Ioannis Hoiensis morte vacantem, Ioannes VVilelmus, VVilelmi ducis Cliuensis & Iuliacensis filius, annos duodecim natus, Collegij Canonicorum supremi electione adeptus est. Cumq; ob ætatem immaturam nondum gubernationi idoneus esset, Rectores diœceseos autoritate & vsu rerum excellentes, ac in his Conradus de VVesterholt, summus Episcopi vicarius designatus est. Cùm autem sequenti mox anno, maior natu ducis Iuliacensis filius, Carolus Fridericus, in Italiam, vt obseruantiam & studium erga Pontificem & Romanam Religionem suum declararet, anno Iubilæo missus, Romæ, anno ætatis 20. obijsset; & in Ioanne VVilelmo omnis spes familiæ Iuliacensis propagandæ recumberet: is episcopā resignauit, hac conditione, vt consobrino suo, Ernesto duci Bauariæ traderetur. Sed Canonicis diffidentibus, & maiore iuniorum parte ad Henricum Saxoniæ ducem, archiepiscopum Bremensem, spectante: PP. Gregorius decretum, editis literis, interponit, quo resignationem Ioan. VVilelmi, se non assentiente factam, irritam pronunciat. Ita amplius decennio adhuc Ioan. VVilelmus Monasteriensem diœcesin gubernauit. OSNABRugenses, qui eidem Principi Ioanni comiti Hoiano hactenus 21. annos paruerant, Henricum ducem Saxoniæ, archiepiscopum Bremensem, propter sapientiæ & iustitiæ opinionem, episcopum suæ diœceseos constituerunt, nec expectatio de illius pietate, prudentia, virtute & studio pacis singulari concepta, eos fefellit. PADERBORnenses, vt antea aliquoties archiepiscopis Coloniensibus suam ecclesiam & diœcesin regendam commendarant: ita nunc, Ioanne comite Hoiensi defuncto, Salentinum comitem Eisenburgium, heroica animi & corporis maiestate verendum, Administratorem eligunt. qui exeunte anno, mille equitibus comitatus in vrbem venit, ac templū, non vt priores, stola amictus, sed totus cataphractus, velut armis ecclesiæ iura defensurus, ingreditur. Breui tempore præfuit. Sed tamen arcem Beueringam ad Visurgim sitam, & reditus aliquot episcopi oppignoratos redemit, & Scholam templi cathedralis instaurauit, eiusq; reditus, attributo Franciscanorum cœnobio deserto, auxit, & prouisores perpetuos ex collegio præfecit.

In Belgici Gubernatione, Ferdinando de Toledo, Albæ Duci, in Hispaniā reuocato, Ludoicus Requesenius successit. sub quo, Middelburga, Selandiæ metropolis

tropolis, multos iam menses obsessa, & fame tandem domita, Vraniæ principi dedita est. Christophorus Palatinus, Friderici electoris filius, & Ludoicus ac Henricus Nassouij, principis Vranij fratres, nouas auxiliares copias, Vranio, & Belgis, qui defecerant, adducentes, in eryceto Mokensi, non procul à Neomago, cæsi, & copiæ profligatæ sunt ab Hispanis, Sancio Dauila & Christophoro Mandragonio, qui Middelburgam paulò antè dediderat, ducibus. Hispani, parta hac victoria, in vrbem Antvverpiensem rectà præter arcem ingressi, conniuente Gubernatore, multorum mensium stipendia vi à ciuibus extorserunt. Inde ad Leidensis vrbis, Harlemo vicinæ, obsidionem digressi sunt. Qua ferè in hyemem ineuntem perducta, Leidenses grauissimè adflicti, & fame ferè expugnati, & in extremas angustias redacti, perfossis aggeribus, & illatis, æstu maris iuuante, commeatibus, mirabiliter obsidione liberati sunt.

M. D. LXXIIII. 9. Februar. 14. April. 3. Octob.

POLONIAE rex Henricus, cùm tres menses viginti sex dies, à coronatione regnasset, acceptis de obitu fratris Caroli IX. Galliæ regis, Reginæ matris literis, communicato cum paucissimis consilio, nocte intempesta, incitatis ad celeritatem equis, Cracouia in Morauiam, atq; inde Viennam ad Imperatorem Maximilianum excurrit. Inde Venetias profectus, per Lombardiam & Pedemontium, in Galliam mense Septembri perueniens, fratri Carolo in Galliæ regno successit. Poloni datis ad eum Viennam literis, vt in Poloniam redeat, hortantur. Cùm autem præsentem regni Galliæ statum, summam aduentus sui celeritatem desiderare, respondisset, & legatos ad se in Galliam mitti petiuisset, cum quibus de forma Reipublicæ Polonæ, absente se constituenda, deliberaret: Poloni statim legatos amandant, qui Henricum regem, Ferrariæ adhuc ludis & spectaculis vacantem, inueniunt, eiq; denunciant, nisi ante 12. Maij anni sequentis in regnum redeat, se, abdicato ipso, ad noui regis electionem processuros esse. Galliæ regnum, paulò ante Caroli mortem, noua Malecontentorum, qui politicum regni statum emendari, officia & præfecturas publicas, non exteris & indignis, sed principibus regio sanguine natis, & alijs nobilibus commendari, expilationes populi immodicas leuari, deniq; totam Reipublicæ administrationem melius constitui, indictis ordinum comitijs flagitabant; factione turbari cœperat. quorũ causæ cùm Franciscus Alenconius natu minimus regis frater, & Henricus Nauarræ rex, & alij proceres in aula fauere existimarentur, paulò ante mortem à Carolo custodiæ traditi erant. Henricus Condæus, cum Thoreo, Danuillæ præfecti Occitaniæ fratre, & alijs Malecontentorum, qui se Reformatæ Religionis hominibus, non Religionis, sed libertatis & boni publici nomine, coniungebant, proceribus, in Germaniam effugerat, & Argentinæ ac Basileæ se diutius anno continens, Dux ab vtraq; factione, Reformatorum & Malecontentorum, constituitur. Rex Henricus statim sequenti anno bellum aduersus eos renouabat, nec tamen pacis tractationem intermittebat. in qua Condæus & Danuilla literis & legatis ad Regem missis, postulata sua copiosè exponunt. Quæ cùm obtineri apud regem & consiliarios non posse cernerent: ad belli consilia animum denuò adijciunt, & Casimiro Palatino cum exercitu, ingentibus Condæi promissis in Galliam exeunte Decembri, ducto, pacem ferè qualem optabant, tandem extorquent. Quam tamen cæteri Galliæ principes, vt religioni catholicæ & Regi ac regno inhonestam ac perniciosam, subscribere postea recusarunt. Quare eodem anno Blesas conuocatis omnibus regni ordinibus, Decretum fit, vt nulla alia, quàm catholica Romana religio in Gallia toleretur. Ita bellum vtrinq; renouatum est.

⊕ 29. Maij. 18. Iunij. 1575. 10. April. 1576.

Magnus, dux Saxoniæ Laoburgensis, adiunctis sibi aliquot equitum & peditum cohortibus, ex Belgico dimissis, fratri Francisco, cui administrationem prouinciæ pater Franciscus cesserat, viuente adhuc patre, bellum infert, & magnum terrorem vicinis passim incutit. Sed cùm arcem Raceburgensem munitam frustrà tentasset, nec stipendia soluere militibus posset, Circuli etiam Saxoniæ capitaneus, cum auxilijs sociorum, in procinctu esset: copiæ illæ, direpto oppido & collegio canonicorum Raceburgensi, à duce Magno desertæ; iterum dissipatæ sunt.

Octob.

M. D. LXXIIII. Mense Aug. Magnus in Sueciam ex Germania aufugit, neq; ibi etiam diu durauit. Quo tempore, Tunetanum regnum, anno quadragesimo, postquam à Carolo V. occupatum erat; à Turcis, Sinamo Bassa duce, receptum: & arx Goletta, ad fretum sinus Tunetani sita, cæsis cum Petro Carrera præfecto omnibus Hispanis præsidiarijs, solo æquata est. Nuncius victoriæ primus die 19. Octobris Constantinopolin peruenit, vbi Selymus Imp. Idibus Decemb. decessit, filio Amurathe III. viginti septem annorum iuuene successore relicto, qui regnum à quinq; fratrum senatu minorum cæde inchoauit, de qua Henrici Porsij epigramma extat.

Mite tibi pectus tribuunt, exemplaq; dicunt Maiorum exemplis te dare seua minus.
Sed qui sub regni subitò primordia quinq; Sustuleris fratres, mitis habendus eris?
Turcus ad hæc aliquis: Deus est, quē credimus, vnus; Et Rex, qui nobis imperet, vnus erit;

Idem annus, Cosmo Florentiæ duci, & Guidobaldo, Vrbini principi, lethalis fuit. Illi, Franciscus filius; huic, Franciscus Maria nepos; successerunt. Arx Croneburg. in Hellesponto Danico, die vndecimo Maij ædificari cæpta.

M.D.LXXV. ANNO ineunte, in Liuonia, Regis Succiæ equites, nobiles Liuoni & Germani, arces & oppida, Habsel, Lode, Leal, à Sueco ipsis stipendiorum non solutorum nomine ante sesquiannum oppignorata, Daniæ regi, vendunt, & vicario regis in Osilia, Nicolao ab Vngern, tradunt, qui vicissim plenā ipsis pecuniæ octoginta millium aureorum solutionem, ad Ioannis Baptistæ festum, & securitatem à Russis, cum quibus pacem & fœdus rex Daniæ haberet, promittit. Sed paulò pòst Russi agrum illius tractus omnem, crudeliter direptum, vastant, & sequentis anni initio reuersi, arces Lode, Leal, & Vickel, & ipsam metropolin Habsel, præsidijs, commeatu, & armis instructissimam, flagitiosa præfectorum ignauia & perfidia, deditione capiunt. Dux Russorum in ea expeditione fuit Knes Mykitha Romanovvitz. Cùm autē rex Daniæ, per legatos, de iniuria illa cum Moscho expostularet, respondit Moschus, nesciuisse se, arces illas, quæ hosti suo Sueco paruerint, in Dani potestate esse, & suos à Danico in Osilia vicario antea irritatos fuisse. Mense Iulio, Parnouiā Liuoniæ vrbem, & portum, Moschi acerrimè oppugnarunt. Ciues paulò ante ad Daniæ regis in vicina insula Osilia vicarij opem confugerant, & se Daniæ regi, si aduersus Moschos ab eo defenderentur, subditos fore professi erant. Etsi autem à vicario, nomine regis, in tutelam recepti sunt: tamen intestinis diffidijs cum Magno Sax. duce, Succiæ regis sororio (cui arcē Osiliæ Sonnenburg, paulò antè à suis captam, Suecus contulerat) de Mona insula (quā Magnus suæ arci Sonneburgensi, Danus Arensbergensi vendicabant) exortis, & Danico vicario, per Magnum, ijs ipsis diebus capto, Parnouienses deserti sunt. Nona igitur Iulij die, se Moscho dediderunt, qui tanta moderatione & clementia vsus in victoria fuit, vt liberam ciuibus manendi sub imperio Moschorum, vel discedendi cum suis, quæ auehere possent omnib⁹, facultatē præberet. Multi igitur impositis in naues coniugib⁹ ac liberis, & cæteris quæ carissima habuerunt, à Magno Sax. duce spoliati sunt. Quo paulò pòst in Sueciam reuerso, Danicus vicarius ab eo dimissus, arcē Sonneb. obsedit, & orto in ea incendio fortuito, captam in potestatem suā redegit. Sic Osiliæ partem à se occupatam Suecus eadem facilitate, qua ceperat, rursum amisit.

25. Ianuar. 1576. 12. Februar.

Ericus dux Brunsvvicensis iunior, mortua priore coniuge Sidonia, Henrici Sax. ducis filia, Augusti elect. sorore, quæ paulò antè à marito in Misniam discesserat: Dorotheam Francisci Lotharingiæ ducis, & Christinæ, Christierno II. Daniæ rege natæ filiam, in matrimonium ducit, nuptijs Nansij hoc anno celebratis. Quæ varias suspicandi causas in Dania & Holsatia præbuerunt, cum Lotharingica, in Daniæ & Succiæ regno ius se habere, & paternam hæreditatem ac dotem sibi deberi, multis iam annis prætendisset. Petrus Oxus præcipuæ autoritatis eques Danus, qui annos ferè decem apud Lotharingam exulauerat, eamq; aduersus Daniæ regem incitarat, & confirmarat, belli Suecici tempore, Dano reconciliatus, & summæ rerum in aula præfectus, paucis post has Lotharingicas nuptias hebdomadis, Friderichsburgi, aqua intercute extinctus est, die 24. Nouembris.

19. 20. Octob.

Contro-

Controuersias inter Hispaniæ regem & principem Vraniæ, Maximilianus Imperator, instituto Bredauiæ in Brabantia colloquio, dirimere conabatur. Etsi autem rex præteritorum omnium ἀμνηστίαν, bonorum in fiscum redactorum restitutionem, captiuorum liberationem, & alia offerebat: tamen cùm statim arces, munitiones, naues, tormenta regi omnia à principe tradi, & vnam solam Romanam religionem coli vellet: longius deliberandi spacium Vranius petiuit: qui tertiam eo anno vxorem Carolam, Ludoici ducis Mompenserij in Gallia filiam, antistitem monialium Iouarrensem, vxorem duxit. Post irritam Pacis actionem, regij Buram, Aquas veteres, Schonhouen, & tandem Cyricseam Selandiæ vrbẽ tota hyeme obsessam, exeunte Iunio, anni sequentis tandẽ occupant.

M. D. LXXV.

10

Augustus Saxoniæ dux, vnà cum cæteris imperij electoribus, ad comitia creandi noui Regis Romanorum causa, Ratisbonæ indicta, profectus est. vbi Rodolphus II. Maximiliani filius: decimus iam à Rudolpho Habspurgense, ex familia Austriaca Imperator electus, & Calend. Nouembris coronatus est. Ad hæc comitia Henricus Burbonius, Ludoici filius, princeps Condæus, quem post custodias Alenconio & Nauarreo in aula Gallica positas, in Germaniam profectum esse superiore annò diximus: Argentorato, legatos, suo & Alenconij nomine (qui ex aula regis paulò antè effugerat) ad Maximilianum Imperatorem Ratisbonam mittit, petitum, vt ipsius intercessione regi conciliarentur, & pax Reformatæ religionis, & cæteris Galliæ principibus secum coniunctis, restitueretur. Idem Romæ, eodem mense, Francisci Ducis Alenconij ex custodia fratris regis Galliæ elapsi, ad Papam legatus, exhibitis Ducis sui literis petit, quibus præsentem suam conditionem miseram deplorat, & fugam excusat, & defensionem sui à P P. suscipi, vt tutò apud fratrem in regno viuere possit, suppliciter orat. Romam eo tempore nuncius, de intestinis inter Mauritaniæ reges dissidijs, & seminibus belli, in quo Sebastianus Portugalliæ rex postea perijt, primùm allatus est. Cum enim Seriphius Xequus, Mauritaniæ rex, in testamento sanxisset, vt filio defuncto frater, non nepos, succederet: ABDALLAS Xequi filius, aliquot fratres interfecit, & filium Mahometem successorem designauit; qui patri Abdallæ hoc anno mortuo, per vim succedere nititur. Sed ter à patruo Abdemelecho Mahometes profligatus, tandem ad Sebastiani Portugalliæ regis opem confugit. Quam Sebastianus ipse, in Africã cum exercitu traijciens, ferre conatus, vnà cum Mahomete ad internecionẽ à Mauris cæsus est. Quod obiter hoc loco simul annotare libuit.

27. Octob.

20

30

1578.

In POLONIA, publico decreto, Henricus Gallus regno abdicatur, & VVarsauiæ ad mensem Decembrem Comitia noui Regis creandi indicuntur. in quibus, Archicancellarius regni, cum maxima senatorum Poloniæ & Lithuaniæ parte, Maximilianum Imperatorem elegit & renunciauit. Petrus Sborouius Palatinus Cracouiensis, Koska Sendomiriensis, comes Tentschini, & pauci alij, cum maxima Nobilitatis parte, à Senatu discedentes, & Regem ex genere & sanguine Polono creandum censentes, Annam, defuncti Regis Sigismundi sororem, virginem fortè quinquagenariam, Reginam constituunt, eique STEPHANUM Bathor, Transyluaniæ principem, natione Vngarum, maritum Regem adiungunt & proclamant, & statim literis ad Cæsarem Maximilianum datis, eum hortantur, ne paucorum senatorum & Nobilium suffragijs fretus, Regnum Poloniæ sibi adeundum putet. Econtrà, qui Maximilianum elegerant Poloniæ proceres, Stephanum Transyluaniæ principem per literas, à suscipiendo Poloniæ regno, cuius rex Maximilianus Imperator legitimus, Senatus Poloniæ & Lithuaniæ ac Prussiæ totius, consentientibus suffragijs, creatus sit, dehortantur. præsertim cùm per Blandratam & cæteros Oratores, in comitijs regni Poloniæ, suos, Stephanus publicè dici voluerit: se ea conditione Regem eligi cupere, vt primum locum dignitatemque omnem, Cæsareæ & celeberrimæ Austriacæ familiæ, amplissimi Regni ordines tribuant & concedant. Tantum enim abesse, vt princeps suus Illustrissimus, cursum desideriumq; inuictissimi Cæsaris remorari aut impedire in animo habeat, vt etiam omni conatu promouere, amplificare, illustrareque paratus sit.

15. Iulij.

40

15. Decemb.

19. Decemb.

50

M. D. LXXV.

Id vt re ipsa iam erga Maximilianum Cæsarem & regnum Poloniæ declarent, summo studio contendunt. Verùm is, vt sequenti anno exponemus, oblatam amplissimi Regni gubernationem vtraq; manu apprehendit, & singulari vigilantia & celeritate Cæsarem anteuertens, Annam Reginam, cum Regno adeptus est.

In Saxonia, Dorothea II. eius nominis, filia Friderici I. Daniæ regis, Christiani & Adolphi soror, Christophoro duci Megapolitano ante biennium nupta, Schonbergæ obijt. Funus per VVismariam, & Butzouium, Gustrouiam ductum sub crypta, quam soror Elisabetha Vlrici Megapolitani coniunx suæ quietis locum delegerat, conditum est. Sophia, Sigismundi Poloniæ regis filia, Henrici ducis Brunsuicensis coniunx, Iulij nouerca: & Sabina Georgij marchionis Brand. Ansbacensis filia, Ioan. Georgij electoris Brandeburg. coniunx: Ex Theologis verò celebribus hoc anno, Henricus Bullingerus, Tigurinæ ecclesiæ pastor, ætatis 75. & Casparus Eberardus, pastor ecclesiæ VVittebergensis, ex hac vita discesserunt.

11. Nouemb. 8. Decemb. 28. Maij. 2. Nouemb. 17. Septemb. 21. Octob.

M. D. LXXVI.

POLONIAE regni Senatores, qui Maximilianum regem elegerant, splendidissimam legationem ad Maxim. Imper. Viennam miserunt, vt Articulos, à priore rege Henrico iuratos, & alios, de quibus inter ordines regni & Cæsareæ Maiestatis legatos in comitijs electionis VVarsouiæ conuenerat, iureiurando Maximilianus confirmaret, & quamprimùm in regnum Poloniæ, priusquam ab aduersæ factionis proceribus, electo Stephano Transyluaniæ principe, occuparetur, ad coronam accipiendam veniret. Sed Maximilianus, de articulis quibusdam vlteriorem tractationem institui, vel moderationem aliquam adhiberi, vel certè particulam, pro posse, adiungi petiuit, ac in specie quid in durioribus aliquot articulis regis Henrici & cæteris desideraret, prolixo scripto exposuit. Cùm autem Poloni, nullum de vllis articulis moderandis mandatum in specie se habere respondissent: & Leouicensis conuentus, eius partis procerum, quæ Maximiliano addicta erat, in Polonia instaret: visum est Maximiliano Imp. ad eum conuentum referendam esse tractationem, & aliquos ex Polonis vnà cum suis oratoribus eò mittendos esse. Sed Poloni periculum in mora esse demonstrantes, instant, vt iuramentum Maximilianus præstet, & diem aduentus in Poloniam sui certum constituat, quem proceribus Leouicij congregatis per Oratores suos significet. Cæsar itaq; denuò eis mentem suam de ERNESTO filio, tradita illi in matrimonium Anna infante Poloniæ, Rege coronando, prolixo scripto declarat, cui respondentes Poloni, de cunctatione Imper. & ipsi & causæ toti exitiosa, & suæ legationis optimo animo susceptæ & fidelissimè hactenus actæ infelicitate, queruntur. Summam fuisse, vt S. C. M. susceptis prius conditionibus, & iureiurando verbis conceptis præstito, iter suum in Poloniam expedire vellet, vt Batoreum præueniret & ante constitutum conuentus diem in regno sese sisteret. Statum enim Reipublicæ Polonæ præsentem eiusmodi esse, vt omnium eius vulnerum sanandorum, in celeri S. C. M. in Regnum aduentu, medicinam positam esse, ex ordinum sententia, primis statim diebus aperuerint, idq; quantum potuerint, sæpius ac sæpius inculcarint. Interea verò, dum inter oratores Polonos & Maximilianum Imper. talium scriptorum permutatione Viennæ disputatur, Literæ ad Maximilianum à senatoribus & Equitibus Regni Poloniæ, Louitij congregatis, adferuntur, in quibus, de mora, quam Cæs. Maiestas profectioni suæ in Regnum Poloniæ interponat, grauiter queruntur, & nisi quamprimùm veniat, non obscurè ostendunt, Regnum prius occupanti cedere oportere, neque per Polonos stetisse, quò minus Cæs. Maiest. Regnum, tanto fauore & beneuolentia sibi delatum, assequatur. Imperator vicissim moram hactenus interpositam excusat, & de infantis Annæ coronatione, &, omisso Transyluano, archiduci Ernesto copulandæ, denuò proponit, & ab ordinibus regni, VVarsauiæ conuenturis, petit, ne consilia eorum, legitimæ Maiestatis suæ electioni, ac ijs, quæ per solennem legationem publicè sibi delata sint, quidquam præiudicent. Tandem post aliquot adhuc scriptorum vicissitudines, tractatione cum Oratoribus regni

5. Martij.

regni Poloniæ conclusa: MAXIMILIANUS Imper. postridie iuramentum de articulis & conditionibus præscriptis religiosè seruandis præstitit, & Decretum electionis ab oratoribus accepit. Idq; omnibus Regni Poloniæ & magni ducatus Lithuaniæ statibus, scripto typis expresso, publicè edixit.

M. D. LXXVI. 22. Martij. 23. Martij. 24. Martij.

Interea verò dum Maximil. Imp. lentas ac diuturnas cum Oratoribus Polonis tractationes & scriptorum permutationes agitat, aduersa Polonorum factio, Stephanum Bator, Transyluaniæ principem, à se electum, missa solenni legatione, ad præstandum iuramentum, & accelerandum aduentum in Poloniam inuitat. Is nulla interposita mora, iuramentum in Transyluania præstat, & exiguis copijs comitatus, iter in Poloniam quamprimùm arripit, vbi Sigismundi Augusti, postremi ex Iagellorum familia Poloniæ regis, sororem ANNAM, quæ ipsum maritum expetebat, in matrimonium ducit & cum ea Cracouiæ, Rex Poloniæ, Calendis Maij proximis, coronatur.

8. Februar.

Iuramenti Formula, quam ei præscripserant proceres, hæc fuit. *Ego STEPHANVS Dei gratia electus Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Podoliæ, Liuoniæ, &c. nec non Transyluaniæ princeps, spondeo & sanctè iuro Deo omnipotenti ad hæc sancta Iesu Christi Euangelia, quòd omnia iura, libertates, securitates, priuilegia publica & priuata, iuri communi vtriusq; gentis & libertatibus non contraria, Ecclesiasticis & secularibus, ecclesijs, Principibus, Baronibus, Nobilibus, ciuibus, incolis, & quibuslibet personis cuiuscunq; status & conditionis existentibus, per Diuos prædecessores meos, Reges, & quoscunq; principes, Dominos Regni Poloniæ & magni Ducatus Lithuaniæ, præsertim verò Casimirum, magnum Ludouicum, Loijs nuncupatum, Vladislaum primum Iagiellonem dictum, fratremq; eius VVitholdum magnum Lithuaniæ ducem, Vladislaum II. Casimirum III. Iagiellonidem, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum I. Sigismundum II. Augustum, & Henricum Reges Poloniæ, & magnos duces Lithuaniæ, iustè & legitimè datas & concessas, emanatas & donatas, leges ab omnibus ordinibus tempore interregni statutas atq; sancitas aut oblatas, & pacta ac conuenta Oratorum meorum nomine meo cum Ordinibus, tenebo, obseruabo, custodiam, tuebor, & adimplebo, in omnibus conditionibus, articulis & punctis in eisdem expressis: pacemq; & tranquillitatem inter dissidentes de Religione tuebor, manu tenebo, nec vllo modo, vel iurisdictione nostra, vel officiorum nostrorum statuumq; quorumuis autoritate quoscunq; affici, opprimiq; causa religionis permittam, nec ipse efficiam, nec opprimam. Omnia illicitè à regno magnoq; Ducatu & dominijs eorundem quocunq; modo alienata, vel bello vel quouis alio modo distracta, ad proprietatem eiusdem regni Poloniæ, magniq; ducatus Lithuaniæ aggregabo, terminosq; regni & magni ducatus non minuam, sed defendam & dilatabo. Iustitiam, omnibus incolis regni nostri, iura publica in omnibus Dominijs constituta, absq; omnibus dilationibus, & prorogationibus administrabo, nullo quorumuis respectu habito. & si (quod absit) in aliquibus iuramentum meum violauero, nullam mihi incolæ regni omniumq; Dominorum vniuscuiusq; gentis obedientiam præstare debebunt. Imò ipso facto eos ab omni fide & obedientia Regi debita liberos facio, absolutionem nullam ab hoc meo iuramento à quoquam petam, neq; vltrò oblatam suscipiam. Sic me Deus adiuuet.* Huic iuramento, quarto post coronationem die, Confirmationem PRIuilegiorum, eadem ferè capita, sed paulò pluribus verbis euoluta continentem, solenni Diplomate sancitam adiungit, & Cancellario ac vicecancellario regni, exempla sub sigillo regio singulis Ordinibus petentibus impertiendi, facultatem præbet.

Dum hæc in Polonia geruntur, Maximilianus Imp. Poloniæ rex electus, Comitia RATISbonæ, de auxilijs aduersus Turcas & alijs negocijs indicta, celebrat: in quibus Princeps optimus & sapientissimus, mœrore & curis confectus, è viuis excessit: filio RODOLPHO, eius nominis II. successore in Imperio, & Hungariæ ac Boiemiæ regnis, relicto:

12. Octob.

ArCe RatIsbone profeCtVs In æthera Cæsar,
Cæsar ait fILI DIVe RVDoLphe VaLe.

 In his

M. D. LXXIII.

In his comitijs, Nobilitas Fuldensis, Abbati; & Eisfeldenses, Moguntino archiepiscopo subiecti, liberum Religionis Augustanæ confess. exercitium sibi relinqui, & comites Harcinij, Veterani, & alij ad Rhenum, filijs suis Aug. confess. amplexis, liberum ad beneficia in Canonicorum collegijs aditum; & Canonicos, qui nunc essent eiusdem religionis, dignitate, & reditibus suis non priuari; magna contentione flagitabant. Horum causam, in superioris anni conuentu Ratisbonensi, Imperator ad hæc comitia reiecerat, nec tamen in propositione vllam illius fecerat mentionem. Cùm igitur principum Augustanæ confess. legati, causam Fuldensium & Eisfeldensium, aliorumq; ordinum iuuandam esse censerent: Saxonici legati, non vt à parte supplicante, per libellum, sed in prima conuocatione senatus imperij, velut à membris imperij, per vota seu suffragia moneri Imperatorem voluerunt, vt iuxta promissum superiore anno factum, ante omnia hanc religionis causam, velut non ad priuatos, sed publicam imperij salutem pertinentem, tractari & decidi in Senatu imperij pateretur. Cæteri verò, quia nihil de eo propositum esset, supplicationem exhibendam esse, & comminationem de Turcicis auxilijs, ab hac parte non contribuendis, nisi postulata impetrarent, intexendam censuerunt. Hanc conditionem cùm inseri Saxonici nollent: reliqui nihilominus, ijs exclusis, causam susceptam, irrito tamen euentu, egerunt. Iudicabat autem elector Saxoniæ, non esse in Cæsaris potestate situm, cogere Ecclesiasticos ordines, vt contra expressam dispositionem pacis Religioni datæ, subditis suis aliam religionem, quam ipsi non probarent, inuiti concederent. Alioquin & Augustanæ confessionis principes coactum iri, suis subditis, si qui expeterent, pontificiam religionem liberam concedere. Quod verò ad Canonicos & prælatos Augustanam confessionem amplectentes attinet, insertum esse paci religionis à Cæsare Ferdinando §. de quo in erectione pacis, ordines Augustanæ confessionis solenniter protestati sint, se conscientias suas talis Articuli approbatione nec posse nec velle onerare. Cùm autem Imp. Ferdinandus, suæ & Ecclesiasticorum conscientiæ, §. illius defensionem relinqui, & se coram Deo & mundo, principum & statuum Augustanæ confessionis conscientijs, de hac protestatione testimonium dare, & conscientias eorum liberare ostendisset: necessariò sibi acquiescendum, nec occasionem violandæ aut rumpendæ pacis Religioni concessæ, in qua, velut pupilla oculi, nihil temerè mouendum, aut peregrinis interpretationibus & declarationibus in dubium vocandum sit, dandam fuisse.

Cùm autem in his comitijs Maximilianus Imperator, sapientia & virtute excellens, rebus humanis exemptus sit: Orationem de vita illius, à Rectore Scholæ nostræ tum publicè pronunciatam adiungo.

ORATIO

De Maximiliano II. Imperatore Cæsare Augusto, Archiduce Austriæ,

A Ioanne Cyriaco Barone in Polheim & VVartenburg

Habita cùm LEGES Academiæ, die 25. Ianuar. anno 1577. publicè recitarentur.

DEVS autor & custos imperiorum & ordinis politici, vt Regna ipse constituit & transfert: ita, donec vult ea durare, & legibus, disciplina, pace & alijs bonis & ornamentis ciuilibus florere, Reges & principes Heroicos, & gentibus salutares tribuit: in quos diuinæ sapientiæ & virtutis suæ radios illustres spargit: vt bonitatem & præsentiam Ipsius in imperijs, grati agnoscamus & celebremus. Non enim casu existunt & seruantur imperia: nec casu sapientes, iusti, moderati, felices ac salutares generi humano Reges ac prin-

principes præficiuntur: Sed vt mirandus corporum cœlestium,& naturæ rerũ ordo pulcherrimus, Deum, tanti operis effectorẽ & architectum sapientem & beneficũ, clarissimè ostendit: sic politicus, ordo,Leges,Iudicia,pœnæ sontiũ,ac inprimis benefici & salutares Principes,Dei opera,& prouidentiæ ac præsentiæ Dei inter nos, grauissima testimonia sunt. Quare ad pietatem & gratitudinem Deo debitam pertinet,vt patriæ præsertim nostræ principes Heroica virtute præstãtes, velut eximia dona Dei, & imaginem ac vices Dei apud nos gerentes, tùm viuos, omnibus reuerentiæ & subiectionis officijs colamus: tùm amissos, præcipuo quodam desiderio, luctu & celebratione prosequamur. Quòd si aliàs vnquam Boni & salutaris generi humano Principis obitus, acerbis omnium lacrymis deflendus fuit nunc certè Diuo MAXÆMYL. II. Cæsare, vno omnium sapientiss. & moderatiss. ex his terris sublato,casus accidisse tristissimus non Germaniæ solùm vniuersæ, sed toti omninò Europæ, existimandus est. Imminent Germaniæ ceruicibus ab ortu Moschi, & Turcæ; ab occasu Hispani, quibus nulla gens alia,hoc tempore, acrius & maiori astu & fortitudine bellum gerit; florentissimos antea Belgici populos, totum iam decennium adfligunt: & non secus ac inAmericam & Indiæ regiones amplissimas, & multas Italiæ arces,ita in Belgicũ quoq; gentis suæ colonias deducturi videntur. Gallia aliquoties iam in sua crudeli conuersa est viscera dextra: & dum Germanicis copijs bellum ciuile vtrinq; trahit,contagionem mali paulò pòst in viciniã propagatura videtur. In Germanis ipsis,vetus Germanica virtus languefacta luxu, & odijs intestinis laborans,quotidiè in peius ruit, & retrò sublapsa refertur.

Hoc periculosiss.vniuersæ Europæ statu,extinctum esse Oculum imperij Christiani,Cæsarẽ Maxæmyl. cuius prudentia & moderatio incredibilis,sola,casus ambiguos temperare,& opem ferre rebus labentib.poterat,iure dolemus. Et quanquã coniecit oculos Germania in paternæ virtutis & imperij hæredem RODOLPHVM, cuius fidei & clementiæ tutò se committi censet: tamen ille etiam, patre extincto, se magnam sui partem amisisse, sentit: & Patris sapientiam,& gerendi imperij longo iam vsu confirmatam scientiam,requirit & desiderat. Me verò priuatim acerbius hunc tristem casum deflere,arctior officij ratio cogit: quòd non solùm communis pater & Dominus patriæ meæ,archiducatus Austriæ, Cæsar Maxæmyl. fuit: verùm etiam me, an. 1558. 9. April. in hanc lucem Viennæ editum,& tinctione sacra eccles. Christi initiatum, suscepit: cùm cariss. parentem meum MAXÆMYL. à teneris annis secum in Austria & Hispania educatum & eruditum,singulari clementia & fide semper complexus fuisset. Quare non secus ac patrem lugeo, ac quod vnum mihi relinquitur pietatis & gratitudinis declarandæ testimoniũ, qualicunq; oratione, Imp. nostri vitam & decora quædam eximia, breuiter commemorabo: vt Deum autorem virtutum Heroicarũ; quæ in Cæsare nostro prorsus diuinæ fulserunt, celebrem: & gratam ac iucundam nobis virtutũ, & in vniuersam rempubl. meritorum illius memoriam esse,eamq; religiosè à nobis,etiam in hac Acad. conseruari,& (quantum in nobis est)propagari,ostendam. Cumq; vsitato more Acad. Legum recitationi aliquid præfandum esset: non intempestiuum nec ingratũ fore duxi,custodis Legum & disciplinæ in toto Imperio præcipui ac summi historiã hoc in loco potiss. pronunciari. Etsi autem constat, Deum,in Heroicis bonorum Regũ & Princ. familijs,quas reliquæ hominũ multitudini regendæ & tuendæ præfecit, virtutũ Heroic.semina, & motus animorũ generosiores & felic. ex maiorib. in posteros propagare: ideoq; magnum & excellens decus esse iudicatur, ex nobiliss. & Heroica stirpe satum & procreatum esse: tamen in nostro Imp.alia sunt propriarum virtutum decora,longè maiora: tametsi generis etiam splendore, omnib⁹ cæteris orbis Christiani Regib. antecellit. Quæ enim alia præter hanc Archid. Austriæ familiam,ad tanta dignitatum & ampliss. gentium ac regnorum fastigia euecta? & similis sapiẽtiæ,iustitiæ,magnanimitatis,moderationis & Felicitatis gloria, vnquã cumulata est? Quæ vnica,Decem iam orbi Christiano Cæs.Augustos,continua penè serie,dedit? RODOL. I. qui sapientia & excelsi animi fortitudine,felicitate & moderatione sua,imperium Germanicum furijs Pontif.& dissidijs Princi-

M. D. LXXVI. pum, & ſeptendecim annorum ἀναρχία penitùs conuulſum & labefactatum, ante trecentos annos, primus reſtituit & recreauit. Et hunc ſecutos, filium ALBERTVM, & nepotem FRIDERICVM pulcrum, Ludouici IIII. collegam: & poſt Lucelburgicos, ALBERTVM II. Sigiſmundi Imperatoris generum, intra vnius anni ſpacium, tria potentiſſima regna; Romanum, Vngaricum, & Boiemicum, legitima electione adeptum: eoq; intra biennium extincto, ſobrinum illius FRIDERICVM III. quo nullus Imperatorum, poſt Auguſtum, diutiùs imperio præfuit, & qui poſtremus ex Germanicis Imperatoribus, Romæ coronam imperij, ante centum viginti quinq; annos accepit. cui, Maxæmylianus I. filius: huic nepotes CAROLVS V. & FERDINANDVS, noſtri MAXÆMYLIANI pater ſucceſſit: qui ſuperiore anno, RODOLPHVM filium decimum à Rodolpho Habsburgenſi (qui faſtigium dignitatis Cæſareæ primus in hanc familiam attulit) ſe viuo eligi Imperatorem, ſingulari haud dubiè Dei conſtituentis & transferentis Imperia conſilio & beneficio erga Germaniam eximio, curauit. 10

Quid autem honorificentius & glorioſius cogitari poteſt, quàm tot gentium orbis Chriſtiani principes ac populos, tantum virtutis, ſapientiæ, magnitudinis animi, moderationis & induſtriæ, vni huic familiæ, tot iam ſeculis, conſentientibus iudicijs, tribuere, vt ſuam libertatem, vitam, fortunas & ſalutem Archiducum Auſtriæ potiſſimùm fidei & tutelæ tutò committi arbitrentur?

Natus eſt autem Maxæmylianus II. Imperator, VIENNÆ Auſtriæ, anno 1527. die prima Auguſti, patre Ferdinando rege Romanorum, Vngariæ, Boiemiæ, & Archiduce Auſtriæ, &c. de cuius virtutum verè Heroicarum, & magno ac optimo rege digniſſimarum, laudibus, Orationem, à Ioanne Matheſio eruditè & ſuauiſſimè ſcriptam, omnibus familiariſſimè notam eſſe optarim. 20

Mater Maxæmyliani ANNA, nobiliſſimi Poloniæ & Vngariæ regis Vladiſlai filia fuit: verè ταμίδον ἀρετῆς γυναῖκα γυνή, quæ pietatis & benignitatis erga pauperes ſuæ monumentum illuſtre ad poſteritatem Hoſpitale amplum & locuples, Viennæ condidit: & viceſimo poſt natum Maxæmylianum anno, Pragæ decedens, duodecim liberos ſuperſtites Ferdinando reliquit.

Ab his nobiliſſimis parentibus, non vitam ſolummodò, & ampliſſimarum regionum hæreditatem, verùm etiam regiarum virtutum omnium exempla & ſemina Maxæmylianus admiranda & verè Heroica indole, & excellentis ingenij præſtantia diuinitùs ornatus, accepit. Cumq; natiuam indolem, ſua ſponte ad decus excitatam, educationis & diſciplinæ ſanctitas, & ad omnia virtutum officia aſſuefactio accurata, & literarum humanitatis cultura diligens accenderet atque expoliret: præclara illa & ſingularis, & omnium principum ac priuatorum beneuolentiam & ſtudia mirifica ſibi concilians, naturæ doctrina & virtute excultæ bonitas & præſtantia extitit: vt verè, & meritò Amor & Deliciæ generis humani publicis elogijs poſtea appellatus ſit. 30

Puer cum generoſis aliquot adoleſcentibus, inter quos pater etiam meus Maxæmylianus, liber Baro à Polhaim & VVartenburg, fuit; ad patruum CAROLVM V. Imp. in Hiſpaniam miſſus eſt: vt cum filio illius Philippo, ætate ferè æquali, (nam & ille, anno 1527. die viceſimo primo Maij, ex Eliſabetha Emanuelis Luſitaniæ regis filia, natus erat) in bonis literis & alijs artibus, in gubernatione ipſis poſtea vſui futuris, erudiretur. vbi Carolus, qui ſapientia & potentia omnes ſuæ ætatis Reges, & ſuperiorum aliquot ſeculorum Cæſares antecelluit, indolem nepotis verè regiam, amantem veritatis, iuſticiæ, temperantiæ, modeſtiæ, comitatis, manſuetudinis, & ad amorem admirationemq; ſui animos familiarium mirificè rapientem, & in omni officio & actione dexteritatem & induſtriam, adeò probauit, vt in familiaribus congreſſibus aliquoties Maxæmylianum, ſi præclarè inchoatum virtutis curſum, deinceps, vt cœpiſſet vrgeret, filij loco ſibi futurum eſſe diceret. idq; poſtea, hoc ſibi genero potiſſimùm ex omnibus Europæ Regibus delecto, re ipſa comprobauit. 40 50

Primum in re militari tyrocinium fecit Maxæmylianus, bello Gallico, anni 1544.

1544. & postea Germanico, quod Carolus Cæsar aduersus principes aliquot & ciuitates imperij confœderatos, anno 1546. suscepit; in quo à latere Imperatoris & patrui sui ille nunquam discedens, magni & fortis animi, ac virtutis Heroicæ documenta illustria, edidit: & præcipuis consilijs & actionibus in bello, & parta victoria, in receptione supplicum, interfuit.

Comitia etiam Augustana, statim post captos confœderatorum Duces, in autumno anni 1547. indicta Carolus Cæsar, Maxæmyliani oratione inchoari voluit, antequam vsitato more capita ad deliberandum proposita per scribam prælegerentur. Cumq; Maxæmylianum generum multò antè delegisset, & amplissima Hispaniarum regna, absente filio Philippo, quem in Germaniam euocare, & Belgici populos sacramento fidelitatis ipsi obstringere decreuerat, per Maxæmylianum regio nomine administrari interea voluisset: ex illis ipsis Comitijs, anno 1548. in Hispaniam Maxæmylianus profectus est, vbi ducta in matrimonium Caroli filia Maria, integrum triennium Hispanias soceri vice gubernauit, & susceptis iam ex eo coniugio duobus liberis, Maria & Ferdinando piæ memoriæ, exeunte anno 1551. per Genuam & Tridentum, vbi concilium paulò antè instauratum fuerat, ad socerum Carolum V. Oeniponte tunc pro concilio excubantem: & ad patrem Ferdinandum, in Archiducatum Austriæ, initio anni 1552. reuersus est.

Vbi statim in Germania, noui belli consilia aduersus Imperatorem Carolum agitari, tuendæ religionis harum ecclesiarum, & Germanicæ libertatis, & captiuorum principum liberationis causa suscipiendi, cognouit. Quod cùm paulò pòst mense Martio, Ducibus Mauricio electore Saxoniæ, Ioanne Alberto Megapolitano, & VVilhelmo Landgrauio Hassiæ, confœderatis Henrico Galliæ regi, palàm gereretur:

Primum Maxæmyliani in Germaniam reuersi πολίτευμα fuit, Pacificatio Passauiensis, quæ fundamentum & firmamentum publicæ salutis & tranquillitatis Germanici imperij, in hodiernum vsq; diem extitit, & deinceps ad omnem posteritatem, Deo iuuante, futura est. Nam in ea belli difficilimi & periculosissimi, & ad totam formam imperij & ecclesiarum in Germania mutandam spectantis, compositione, etsi summa Caroli Cæsaris & Ferdinandi patris, principis optimi, & patriæ amantissimi autoritas: tamen præcipuæ etiam Maxæmyliani partes fuerunt, quem ad moderationem, humanitatem, clementiam, studium tranquillitatis & concordiæ publicæ, & cæteras pacis artes natura ipsa finxerat. Etsi enim ad delendas has ecclesias, & ad sæuiciem ac crudelitatem aduersus eos, qui Lutheri confessionem amplectuntur, exercendam, Carolus Imp. & frater Ferdinandus, inde ab initio suæ gubernationis, à Pontifice & ipsius cohorte, miris artibus incitati erant: ita vt terribile anathematis Cæsarei fulmen, in primis comitijs VVormatiensibus, aduersus Lutherum & omnes ipsi coniunctos vibrarent: tamen executionem illius totos viginti quinque annos protrahentes, non armis dijudicare religionis controuersias potius, quàm mitioribus remedijs tentare curationem vulnerum Ecclesiæ, maluerunt: donec belli Germanici occasionem speciosam, in punienda quorundam, alienas regiones, religionis prætextu, inuadentium audacia & insolentia adepti sunt. Post quam victoriam, cùm ecclesias Germaniæ dissidentes infeliciter proposita Forma religionis, Interim vsque ad Concilij finem seruanda, rursum coniungere, & non assentientes vi compellere, instituissent: idque violentum consilium reipsa comperissent infaustum, & ecclesijs vastitatem, & concordiæ ac saluti Germaniæ exitium allaturum esse: denuò ad mitiora illa, quæ primùm vsurpauerant, remedia decurrerunt: & constituta ac firmata pace Passauiensi, ne cui religionis nomine vis vnquam inferretur, sanciuerunt.

In hæc laudatissimorum principum, Caroli patrui, & patris Ferdinandi, publicam imperij & totius Germaniæ salutem & pacem magis, quàm odia & cupiditates pontificum crudeles, vel priuatas vtilitates spectantium, consilia & exempla

συμβιβα-

M. D. LXXVI. συμβιβασμὰ intuens Cæsar Maxæmylianus, totos illos duodecim annos, quibus post pacem Passauiensem cum patre in Austria vixit, & postea cùm patri, anno 1564. die 25. Iulij, ex hoc terreno & mortali imperio, ad æternum & cœleste regnum euocato in tota imperij gubernatione successit: nihil antiquius aut prius, iustitia & pace publica, & imperij ac ecclesiarum tranquillitate & salute populi, habuit.

Ad imperium publicis omnium hominum optatis, precibus & votis, & promptissimis cunctorum Principum suffragijs, euectus est: cùm mirifica Heroicæ bonitatis, sapientiæ, moderationis, affabilitatis, & cæterarum virtutum suauitas & pulchritudo, in omnium animis & oculis fulgens, omnium corda sibi deuinxisset: nec vlla crudelitatis aut iniuriæ suspicio de illo in vllius animo hæreret. Itaq; non toto anno vertente, trium regnorum coronam, Boiemici, (anno 1562. die 20. Septembris, Pragæ:) Romani, (die 30. Nouembris proximè sequente, Francoforti:) Vngarici (die 8. Septembris anni 1563. Posonij,) præsente patre, & duobus fratribus Ferdinando & Carolo archiducibus Austriæ, acceperat: & populis illis, sponte & cupidè eum expetentibus & volentibus imperauit: ac singulari diligentia, moderatione & prudentia, conceptam de se tot gentium expectationem præclarè sustinuit: Memor enim dicti Salomonis: Iusticia & veritas custodiunt Regem, & clementia stabilitur thronus eius: primam & potissimam conseruationis legum, iustitiæ & pacis in toto imperio curam habuit: & vbique ius, fas, leges, non iniurias, vim & arma, vigere, & dominari voluit. Cùm autem norma iustæ gubernationis sit LEX DEI, æterno & immoto septo iusta & iniusta discernens, & extructæ inde leges imperiorum politicæ, quæ honestè viuendi, & alterum non lædendi, & ius suum cuique tribuendi, normam præscribunt: non modò supremum in Germanico Imperio tribunal Spirense, verùm in omnibus etiam alijs regnis & ditionibus suis, Senatus iudicum, sapientia, doctrina, & iustitiæ ac veritatis amore præstantium, à patre institutos, retinuit & confirmauit: vt legum & iustitiæ custodes & executores seueri & vigilantes, in singulis prouincijs excubarent. Hæc iudicia, non solùm ciuilis hominum societatis & pacis publicæ neruos & munimenta esse: verùm etiam de iudicio & sapientia ac iustitia Dei, in voce Legum, & pœnis discernentibus iustos ab iniustis, lucente, subditos commonefacere voluit.

Quanta verò in grauioribus, quæ ad aulam Augustam delatæ sunt, principum & ciuitatum controuersijs cognoscendis diligentia, & iustè dirimendis æquitas, & imbecillioribus aduersus potentum iniurias defendendis autoritas Imperatoris nostri fuerit: multa exempla recensere possem. Sed ingrati essemus, nisi hanc præcipuè ciuitatem, quæ studijs nostris hospitium præbet, occasione ciuilis discordiæ, proximis superioribus annis grauissimè afflictam, & oppressa libertate & salute publica prorsus conuulsam & labefactatam, solius Imperatoris Iustitia & autoritate, & Illustrissimorum Ducum Megapol. clementia, pristinum decus, Deo iuuante, recuperasse confiteremur.

Semper autem transactionibus amicis, æquitate vtrinque proposita, potius quàm sententiæ iudicialis asperitate, contentiones partium decidi maluit: monens litigantes vtrinque, vt aliquantum de suo iure cedere, & partem relinquere potius vellent, quàm longa iudiciarij processus tela instituta, sumptus duplo grauiores in causidicos impendere, & sibi molestias, labores & curas augere: & odia familiarum, quæ ad Reipublicæ perniciem postea erumperent, inflammare: & alia negocia sua magis necessaria, & reipub. salutaria, impedire. Sic viuente adhuc patre, grauissimas disceptationes inter principem Hassiæ & Nassoënsem de comitatu Cattorum: & postea inter totam domum Brandeburgicam & Noribergenses, qui regionem Marchionis Alberti occupârant, & arces demoliti fuerant: & alias multas, singulari æquitate diremit.

Nec tamen lentus erat in coërcendis & seuerè puniendis contumacibus & improbis, vbi mitioribus remedijs locum non amplius esse animaduertit: sicut in proscri-

proſcriptione & pœna Centaurorum, qui Herbipolin ex inſidijs captam diripuerant, & Principis, qui receptum illis præbebat, bello capti, oſtendit. In qua executione, nihilominus ſummi iuris rigorem, ſingulari clementia & lenitate temperauit; dum paulò pòſt principis captiui filijs amiſſam hæreditatem paternam benignè reſtituit. Vt enim in Deo, ſupra cæteras virtutes, Bonitas & miſericordia præcipuè enitet, ac effulget: ita ſummi reges & principes, quò ad Dei optimi maximi, cuius vices in his terris gerunt, ſimilitudinem propius accedunt, eò magis diuinæ φιλανθρωπίας, clementiæ & placabilitatis effigiem, in his terris repræſentare debent.

Atq; vtinam cæteri huius ætatis principes, tùm reliquas Maxæmyliani noſtri virtutes, tùm verò Bonitatem natiuam, & moderationem ac clementiam verè regiam, & publicæ ſubditorum ſalutis curam, in ſuis actionibus, iudicijs, moribus, ſententijs, vultu etiam & ſermone omni, lucere & conſpici paterentur: vt ſubditi quem à Deo principem & patrem accepiſſent, eundem etiam vita & moribus exprimere & referre ſtuderent.

Vnica ſemper Imperatori noſtro publicæ ſalutis cura præcipua & ſumma fuit: Ac vt bonus paterfamiliâs paterna ſolicitudine, diligentia & fide hoc vnum agit, vt familiæ, pietatem, pudorem, pacem colenti benè ſit: ſic noſter Imperator, exemplo ſuo, Bonum principem, nihil à patre bono differre, nec ſibi, ſed Chriſto ſummo regi, & Chriſtiano populo, ſe imperium gerere oſtendit. Itaq, priuatas iniurias multas & magnas, excelſo animo, publicæ ſaluti condonauit. Nec vnquam ira, vel cupiditas vindictæ, vel ambitio eum impulit, vt alienum à iuſti & moderati principis officio quicquam admitteret, aut tranquillitatem communem turbaret.

Etſi autem ad vulgus imperitum, in maiori admiratione ſunt, clariuſq; cernuntur res bello geſtæ, hoſtium acies victæ, prouinciæ armis imperio adiunctæ; non enim conſiderat vulgus, nec ſatis intelligit, Pacem optimam rerum, quas homini nouiſſe datum eſt, vt poëtæ verbis vtar, pacem vnam triumphis innumeris potiorem eſſe: tamen cùm belli ærumnæ, ipſa morte triſtiores, & omnium optimarum rerum perniciem & vaſtitatem afferentes, incumbunt: tum demum amiſſa pacis commoda, ſerò dolens & deſiderans, diſcit, longè vtiliores reipublicæ, felici etiam bello, & naturæ hominum conuenientiores eſſe Togatas virtutes & Pacis artes: cùm principes nihil prius & antiquius populi ſalute habent, cùm ſæui pectoris æſtus atq; animum vindictæ cupidum cohibent, cùm priuatæ exiſtimationi & gloriæ publicam populi vtilitatem anteferunt, cùm ratione & conſilio prohibent, ne res ad Bellum deducatur, aut excitata iam bellorum incendia extinguunt, & ciuiles diſſenſiones ſine ciuili ſanguine componunt: Id verè eſt, vt in Seneca dicitur:

Conſulere patriæ, parcere ciuibus, *Fera cæde abſtinere, mores regere,*
Reddere orbi quietem, ſeculo pacem ſuo, *Hæc ſumma virtus, petitur hac cœlum via.*

Hæc virtus Imperatorem Auguſtum, ſub cuius imperio pacem toto orbe ſalutarem tuente, Chriſtus princeps pacis & ſalutis æternæ naſci voluit, cuius proprium ſymbolon eſt: βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι, præcipuè nobilitauit: qui vt Scipio, vnum ciuem ſeruare, quàm multos hoſtes trucidare maluit.

Laudatur Pericles, qui, prædicantibus amicis ipſius victorias & trophæa de hoſtibus parta, dixit: ſe bellicas laudes, non ſuæ, ſed militum etiam virtuti & fortunæ tribuere, verùm de hoc trophæo, tanquam propriè ſuo potiſſimùm ſe gloriari, quòd nemo ciuium vnquam ſua cauſa nigram veſtem induiſſet: ſignificans nunquam ſe priuatas iniurias cum ciuium incommodo vindicaſſe. Verè enim, vt ſapientiſſimus rex Salomon inquit. Melior eſt patiens, quàm bellicoſus, & præſtantior eſt qui regit & frenat vehementes animi impetus, quàm qui vrbes expugnat.

Multò autem iuſtius Pericle, noſter Imperator gloriari poteſt, ſe (turbulentiſſimis

tissimis Germaniæ tempestatibus, animis vtrinq; propter religionis dissensiones odio exacerbatis, & tristissima cæde sacerdotum & ciuium in vtraq; parte, & totius ecclesiasticæ disciplinæ & doctrinæ interitu aliquoties impendente,) non modò iniurias priuatas non cum reipublicæ periculo vltum esse: verùm etiam periculosissima dissidia, sæpe singulari æquitate & moderatione, sine ciuium cæde, sustulisse.

Cùm igitur iustus, clemens, benignus & pacificus Imperator esset, à bonis omnibus diligebatur: & hoc munitus præsidio, magis quàm vi & armis alij, ferocioribus formidabilis erat.

Principes Electores, vt fratres diligebat: nec in negocijs imperij grauioribus quicquam sine eorum consilio agebat. inprimis verò Augustum Saxoniæ electorem; cuius fides, integritas, constantia, & in magnis rebus gerendis industria & efficacitas, illi præ cæteris perspecta & probata erat: singulari amore & veneratione complectebatur. Qui vicissim Dominum & Imperatorem suum, velut patrem colebat: & autoritatem ac sententias illius, communi Senatus Electorum suffragio latas, fideliter ac feliciter tuebatur.

Adiunxerat ei Deus domesticos etiam consiliorum & laborum socios, sapientes, iustos, magnanimos & felices: quorum virtus magno ipsi præsidio & ornamento erat, & autoritatem eius in populo agebat. Inter quos LAZARI Suendij Heroica fortitudo & felicitas, in armis & togata gubernatione, publicis historiarum monumentis celebrata est. Nota etiam omnibus eruditis est sapientia, fides & industria Baronis STREINII, quo præsidente Cameræ, inter domesticos amicos familiarissimè Imperator vsus est: & HENRICI Starenbergij, quem in hac ipsa vrbe legatum multi viderunt: vt de cæteris, huic Germaniæ parti ignotis, taceam, quorum singuli singulis regnis ornamento esse poterant.

Talis politica Imperatoris nostri gubernatio fuit, qua Religionis veræ studia & puram Euangelij doctrinam in his ecclesijs sonantem, adeo non impediuit, vt dolendum potius sit, pace illa aurea & libertate Religionis veræ, ab optimis Imperatoribus, Carolo, Ferdinando & Maxæmyliano concessa multos, non ad colenda ardentiori pectore pietatis, fidei & inuocationis veræ exercitia: sed ad inutilium & ambitiosarum disputationum rixas & contentiones augendas, abusos esse.

Nam post constitutam, transactione Passauiensi, & in comitijs Augustanis anni 1555. sancitam à toto imperio & confirmatam Religionis pacem, Ferdinandus Imperator, etsi sincero & simplici animo pontificiæ ecclesiæ dogmata & ritus ipse sequebatur: tamen docendo & suadendo potius, quàm vi & armis cogendo, flecti animos ad religionem oportere iudicauit. nec cuiusquam subditorum in hæreditarijs etiam ditionibus, conscientiam onerare voluit, vt vel probarent vel agerent religionis causa aliud, quàm verum & rectum esse sentirent. Ipse etiam quosdam ecclesiæ pontificiæ abusus, corrigi legitimis & moderatis rationibus: nec tamen autoritatem & ordinem politiæ ecclesiasticæ pulcherrimum labefactari optabat.

Itaq; cùm Austriaci vsum vtriusque speciei Cœnæ Dominicæ publicum, & alia Religionis capita, in Augustana Confessione exposita, sibi concedi flagitarent, Ferdinandus non modò ipse capita illa ac rationes petitæ emendationis abusuum considerabat: sed, cùm Græcæ etiam ecclesiæ testimonium allegari audiret, Vrbanum Gurcensem episcopum, Venetias; hac vna de causa præcipuè misit: vt in ecclesia Græcorum morem distribuendæ vtriusq; partis sacramenti, & sententiam de illo doctrinæ capite exploraret: Et in Synodo Tridentina per suos Oratores, diligentissimè institit & vrsit, vt Austriacarum regionum populis integro sacramento vti, concessione Pontificis, liceret. Etsi autem adeò perspicua & manifesta de hoc articulo veritas est, vt nulla vi infirmari possit: tamen Synodus nihil ea in re decernere ausa, rem integram ad pontificem Pium IV. reiecit: qui tandem die 16. Aprilis, anni 1564. archiepiscopo Salisburgensi diploma mittit, quo facultatem

tatem in Austria & Bauaria, exhibendæ laicis vtriusq; speciei; certis tamen conditionibus circumscriptam, permittit. Quod cùm paulò ante mortem Ferdinandus accepisset, se valdè lætari eo beneficio, & gratias Deo agere vero pectore ostendit: & de cæteris etiam capitibus controuersis, viam concordiæ idoneam, Pontificis assensu inire posse optauit.

Cùm autem sub Ferdinandi Imperio, pleriq; proceres archiducatus Austriæ, ministros Euangelij, confessionem Augustæ Carolo Imperatori exhibitam profitentes conduxissent: & in his multi turbulentiores, ex cæteris Germaniæ partibus, alij alijs de causis dimissi, eò tanquam ad asylum confluerent: & prætextu li-
10 bertatis Euangelicæ multa, in publicis moribus ecclesiæ, inconsideratè mutarent & tumultuosè vociferarentur: Maxæmylianus Imperator, cùm patris exemplo, Doctrinam in Augustanæ confessionis capitibus moderatissimè propositam, subditis eam sequi volentibus, non prohibendam esse: & tamen ἀναρχίαν illam, & temeritatem inquietorum, in singulis ferè pagis, peculiarem doctrinæ & rituum formam instituentium coërceri oportere iudicaret: tandem diu multumq; instantibus & subiectissimè orantibus Dynastis & nobilibus Austriacis, liberum Confessionis Augustanæ exercitium, in ipsorum templis & familijs, Anno Christi 1568. die 18. Augusti permisit, hac tamen conditione, vt ordinem doctrinæ & rituum totius administrationis Ecclesiasticæ certum, & cum Saxonicarum re-
20 gionum ecclesijs congruentem, seruarent.

Ad eam deliberationem, duos potissimùm, ex his ecclesijs, spectatæ fidei & doctrinæ viros: ex Academia Lipsica, Ioachimum Camerarium; & hac Rostochiensi, Dauidem Chytræum, adhibendos esse Imperator censuit. Vt autem Imp. promissionem semel prouincialibus suis factam constanter seruauit: ita toto pectore opto, vt docentes in ecclesijs meæ patriæ, ingens hoc Dei & Imperatoris beneficium, grata mente ac voce agnoscant: puram Euangelij doctrinam grauiter & modestè propagent: & veritatem ac pacem diligant, nec intestinis dissidijs animos gubernatorum denuò alienent.

Nunc de interiore etiam Imperatoris nostri vita & consuetudine domestica
30 dicam, quæ optimi ordinis & plurimarum virtutum plena fuit. Distinctè & ratione certa domi distributa habebat tempora omnium actionum, precum, deliberationum, subscriptionum, prandij, cœnæ, somni, venationum. In consilijs summa iustitiæ & salutis publicæ cura, & in audiendis aliorum sententijs moderatio & lenitas erat. In prandio, quod vsitata & certa hora sumebat, hilares & lepidi sermones cum astantibus, singularis in victu temperantia & sobrietas, summa ciuilitas & elegantia morum conspiciebatur. A prandio patebat ad ipsum mensæ astantem, vel propè assidentem, aditus, omnibus omnium ordinum, etiam humilimæ & abiectissimæ conditionis hominibus, qui eum alloqui volebant, aut supplices libellos porrigebant. His singulis comiter & placidè, eadem lingua,
40 qua proponebantur negocia, respondebat. Vt enim ingeniosissimus & potentissimus rex Mithridates olim, singulis diuersissimarum gentium populis imperio suo subiectis, patria lingua locutus esse scribitur: ita noster Imperator Hispanos, Italos, Gallos, Germanos, Belgas, Boëmos, Pannones, & latinè loquentes, rectè intelligebat, & singulorum linguas, perinde ac si natiuæ essent, callebat. Latina certè oratione, non tantùm perspicua & diserta: verùm etiam eleganti & pura, & expeditè profluente, vsum esse constat. Postea aliquantulum temporis quieti, aut hortorum inspectioni tribuit. Ante cœnam, rursus vel deliberationibus vacabat, vel recitantes literas, de responsis anteà decretis formatas audiebat, & subscriptione sua confirmabat.

50 Coniugem habuit, vt suprà memini, Mariam filiam Caroli V. Imperatoris primogenitam, qui sapientia & potentia omnibus suæ ætatis regibus antecelluit, natam ex Isabella filia Emanuelis regis Lusitaniæ, qui primus, vniuersæ Africæ, Arabiæ felicis, & Indiæ littoribus classe sua exploratis, amplissimum in Oriente imperium, Francisci Almeidæ, & Alfonsi Albuquercij ducum virtute & felicitate

M. D. LXXVI. Heroica potissimum constituit. de cuius vita & rebus in India præcipuè gestis, duodecim Ieronymi Osorij libros, non sine voluptate & admiratione summa, studiosi legent.

Fuit autem coniugium nostri Imperatoris castum, dulce, & fœcundum. ex quo nouem filios, & sex filias, ac in his Annam, Philippo regi Hispaniæ auunculo, & Elisabetham Carolo IX. Galliæ regi, in Comitijs Spirensibus, anno 1570. elocatam, suscepit.

Filios disciplina honestissima, & omnium artium, quæ adolescentibus ad summa imperia natis, vsui & præsidio futuræ erant, tyrocinijs erudiri & exerceri, non minore cura & diligentia curauit, quàm laudatissimos illos Persarũ Reges olim educari solitos, Xenophon in Cyri pædia, & Plato in Alcibiade memorant. 10

Studia etiam literarum, & Academias, in quibus ad vsum Reipublicæ & ecclesiæ ingenia erudiuntur & præparantur, clementer & munificè Imperator noster fouit, & homines eximia virtute & doctrina præstantes, honorificè ornauit. Aulam eruditissimis hominibus, politicis, mathematicis, historicis, poëtis, medicis, nulli Academiæ cedentem, habuit. ac VIENNAM inprimis, antiquissimum ac splendidissimum in Germania domicilium Legum, Gymnasium literarum, curiam dignitatum, apicem imperij, Patriam libertatis, doctrinæ, virtutis & cæterorum vitæ ciuilis ornamentorum, præ cæteris totius imperij vrbibus amauit, & frequentissimè incoluit. 20

Felicior autem in toga quàm in armis fuit. Vnicam enim omninò expeditionem bellicam, post prima imperij sui comitia, anno 1566. Augustæ habita, ipse in Vngariam suscepit, vt aduersus Solimannum Turcarum tyrannum, senem, iuuenili ferocia, ignem & minas aduersus nouum Imperatorem Christiani orbis spirantem, & immensas copias ducentem, ab imperij finibus arceret: in qua expeditione, senex tyrannus Turcicus, ante captum Zygettum, anno ætatis 78. mortem cum vita commutauit, vt Seleucus Syriæ rex olim, eundem ætatis annum agens, à Ptolemæo Ceranno in acie cæsus est, cùm paulò antè Antigonum Asiæ regem octogenarium, & Lysimachum non multò ætate inferiorem in acie trucidasset. Hæc in decrepita ferè ætate, excelsi animi & vigoris militaris exempla, quò in historijs rariora, eò in præsentis etiam belli mentione memorabiliora sunt. 30

Cùm autem Turcici exercitus amisso Imperatore Solymanno, in Thraciam redirent: Maxæmylianus etiam, exeunte Octobri, Viennam reuersus est: & facta cum Selymo, Solimanni filio, pace, vt subditorum sibi populorum tranquillitati, fortunis & vitæ parceret, constanter eam deinceps vsq; ad Selymi mortem & Amurathis initia seruauit, donec Polonicorum aliquot procerum, à maiore & meliore Senatus regni parte (quæ Maxæmylianum nostrum exeunte anno 1575. Regem elegerat) discedentium consilijs & molitionibus, quas Regno Poloniæ, & vicinis gentibus Christianis magnam cladem & dedecus paulò pòst allaturas esse metuebat, alius quidam Turcico patrocinio innixus in Polonia coronaretur. 40

Cùm verò Imperator, coniunctionem Poloniæ cum finitimis Christiani orbis prouincijs toti imperio & nomini Christiano salutarem & necessariam, ideoq; coniunctis imperij viribus etiam retinendam esse iudicaret: indictis imperij comitijs Ratisbonæ, in media deliberatione & apparatu belli, à Deo, ex huius terreni imperij molestijs, in tranquillam & beatam regni cœlestis pacem & felicitatem euocatus est, ipsa die Maxæmyliani, 12. Octobr. proximè elapsi: princeps sapiens, iustus, moderatus, paterno animo de publica salute & pace perpetuò sollicitus, diligens & assiduus in omni gubernationis officio, clementer tolerans ecclesias puram Euangelij doctrinam profitentes, & literarum studia ecclesiæ necessaria fouens, deniq; singulari clementia, lenitate, beneficentia, mansuetudine & comitate paterna erga omnes præditus. 50

Tantis virtutibus à Deo ornatum Imperatorem, custodem iustitiæ, Legum & pacis publicæ fidum & felicem, & toti imperio Germanico salutarem, huic ætati diuini-

diuinitùs tributum, etsi à nobis abductum esse dolemus: tamen cùm Deo euocanti singulos ex vitæ huius statione reuerenter parendum esse sciamus: omissis querelis, gratias potius Deo, autori & custodi imperiorum & principum bonorum, agamus, quòd ex domo Austriaca, iam longo ordine, sapientes, iustos & moderatos Imperatores, orbi Christiano dedit. Quorum & erga Principes ac populos sibi subiectos, voluntas fuit paterna, & cursus gubernationis salutaris. Deinde exempla virtutum, quæ sunt diuinæ bonitatis & sapientiæ radij, in his laudatis principibus aspicientes, singuli suo loco, ea quæ possunt & debent, imitentur. Præcipuè verò filij Augusti, ad quos, vt regnorum, ita virtutum paternarum hæreditas proximè pertinet. Quos quidem Deo curæ fore non dubito.

Opto autem toto pectore, vt æternus & benignissimus DEVS: qui constituit & transfert regna, & dat salutem regibus sibi caris: optimi Imperatoris Maxæmyliani animæ, propter CHRISTVM redemptorem propitius sit: eamq; in Regno suo cœlesti, & cætu sanctorum Regum ac Imperatorum, Dauidis, Ezechiæ, Iosaphati, Constantini magni, Caroli magni, & cæterorum seruet ac tueatur, & ardentibus votis precor, vt Cæsari Rodolpho, vicem patris subeunti, & publicæ salutis & tranquillitatis tuendæ prouinciam, hoc turbulentissimo totius Europæ statu, suscipienti, clementer adsit, & pia ac salutaria ecclesiæ & Reipublicæ consilia, & successus in tota imperij gubernatione felices & optatos, largiatur: & inclytam archiducum Austriæ familiam, ex qua, continuos iam trecentos annos, orbi Christiano summos Imperatores DEVS delegit, deinceps etiam gubernet ac seruet: & dulcissimam patriam meam, archiducatum Austriæ, & vniuersam Germaniam, & orbem Christianum, aduersus impiæ & sæuæ gentis Turcicæ immanitatem, & omnium hostium furores, vmbrâ manus suæ omnipotentis protegat & tueatur: vt hospitium veræ religionis & ecclesiæ Christi, domicilium iustitiæ, legum, pacis, studiorum doctrinæ, omniumq; artium & virtutum, ac ornamentorum vitæ ciuilis, tranquillum & florens perpetuò maneat.

Verissima enim vox est Salomonis: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat qui custodit eam. Et quod alibi apud eundem Salomonem, regem sapientissimum, æterna sapientia, Filius DEI autor & custos imperiorum & principum bonorum, inquit: Penes me est consilium & successus; intelligentia & executio: Per me Reges regnant, & iudices iusta decernunt: Per me principes dominantur, & regnant omnes iudices terræ: Ego diligentes me diligo, & glorificantes me glorificabo. DIXI.

In itio anni, IOANNES ALBERTVS Dux Megapolitanus, Alberti filius, Magni nepos, princeps eximio veræ pietatis zelo, & literis excultus, & ecclesiæ Dei ac scholarum nutritius, & literatorum omnium patronus munificus (qui Academiam Rostochiensem planè collapsam, attributa ex cœnobiorum reditibus dote ter mille florenorum annua, cum fratre Vlrico instaurauit; & ecclesias totius ditionis piè inspici & emendari, & Iudicium publicum in aula & Consistorium ecclesiasticum institui, curauit) die 12. Februarij ex his terris decessit; relictis ex Anna Sophia, Alberti Borussiæ ducis nata, duobus filijs, Ioanne & Sigismundo Augusto, quorum tutelam, patruus Vlricus Dux Megapolitanus, & consobrini electores, Augustus Saxo, & Iohan. Georgius Brandeburg. susceperunt.

Epitaphium monumento Suerini, in templo cathedrali, ascriptum est.

Inclyta IOHANNES ALBERTVS gloria secli,
Conditur hic præstans Dux, patriæq; pater.
Non fuit hoc melior Princeps, nec doctior, auo,
Nec patrijs terris, qui Bona plura dedit.

 Illustrem

Illustrem Verbi lucem, qua sidera adimus,
Primus hic in tota gente vigere iubet.
Idola euertit Latij pius impia Papæ,
Complectens certo dogmata recta libro.
Fortiaq; arma capit socijs cum Saxone & Hesso,
Per qua libertas, Pax, pietasq; redit.
Christo cum Musis hic primus in vrbe Rosarum
Instaurat, patriæ cor, oculumq; scholam.
His etiam è terris fugiens Astræa retenta,
Anno dat quouis publica iura quater.
Ritè suas dirimi causas ecclesia gaudet,
Non inspectorum cura fidelis abest.
Clemens, munificus, verax, bonus, integer, æquus,
Sobrius, & veræ relligionis amans.
Regibus & summis, tota, meritisq; fideq;
Carus in Europa, principibusq; viris.
Ante Dei faciem nunc fulget sideris instar,
Sicut in his terris fulsit imago Dei.
Grata cui tribuet meritas ecclesia laudes,
Verus & illustri luce vigebit honos.

Eodem mense, Iulius dux Brunsuicensis, Henrici Bellicosi filius, Academiam nouam, in suâ ditione, quæ patris ætate, Martis potius quàm Musarum studia coluerat, Helmstadiæ conditurus, deliberationem de Academiæ legibus, personis, professoribus, officijs docentium ac discentium, magistratibus, disciplinâ, ordine lectionum, & tota docendi ac discendi ratione scripto certo comprehendenda, Rittershusij instituit, ad quam ex Rostochiensi Academiâ euocatum Dauidem Chytræum, Brunsuigâ Martinum Kemnicium, Timotheum Kirchnerum, & alios adhibuit. Quorum deliberata, prouincialibus præcipuis, in arce Guelforum congregatis, prælecta & probata, & Dos ampla futuræ Academiæ addicta, & introductio solemnis, ad futuras idus Octobris, quæ Rectoris primi, Generosiss. indolis principis Henrici Iulij natalis erant, publicis literis patentibus significata est, quarum exemplum adscripsi.

IVLIVS

VT QVISQVE PRINCEPS OPTIMVS ET MAXIME SAlutaris generi humano fuit: ita hanc curam præcipuè ad se pertinere, & ecclesiæ ac Reipublicæ maximè necessarium esse iudicauit, vt literarum & artium optimarum studia excitaret & ornaret. Ideo enim, in principum ditionibus & ciuitatibus, homines à Deo consociari, & Legum, iudiciorum, contractuum, coniugiorum vinculis inter se connexi & copulati sunt, vt Dei domicilia & templa sint, in quibus vera de Deo & redemptore nostro IESV CHRISTO doctrina, quæ totius vitæ ac fidei nostræ lumen est, in cœtu & frequentia hominum publicè sonet ac propagetur: & tenera ætas, ad veram Dei agnitionem, & reliqua vitæ officia rectè informetur, & in templis ac scholis homines, ad discendam & docendam doctrinam de DEO, & cæteras artes gubernationi vitæ necessarias conueniant, & communi voce Deum inuocent & celebrent. Nec aliud pulcrius & maius ciuitatum & prouinciarum principibus subiectarum decus est, quàm cùm summo Regi, Domino Deo & seruatori nostro IESV CHRISTO seruiunt, & veræ de Deo doctrinæ & literis ac artibus ad intelligendam & explicandam alijs veram Euangelij doctrinam necessarijs, hospitium & sedem tranquillam præbent. Non potest enim vera Dei notitia & Religio Christi sincera, sine scholis literarũ & artium ac linguarum conseruari. Cùm enim Deus immensâ bonitate, doctrinam de suâ voluntate & æterna salute nostra literis mandari, & libris certis Prophetarum & Apostolorum comprehendi voluerit: nec aliter à nobis agnosci & coli,

coli, & viciſſim nobis æternam ſalutem donare velit, quàm per hanc doctrinam, nobis in Biblijs præſcriptam,& à nobis auditam,lectam,fide apprehenſam. Ideoq; legere nos attentè & adſiduè hos ipſos libros, & à puero ſacras literas diſcere & ſcrutari iubeat: omnes ſani intelligunt, eccleſiæ prorſus neceſſarias eſſe ſcholas, quæ doceant literas,& rationem legendi ac intelligendi & alijs interpretandi hunc librum eccleſiæ traditum, qui præcipuus ac pretioſiſs.in toto genere humano theſaurus eſt. Præterea,ſeminarium ac flos eccleſiæ Dei,& Reipub. plantarum & præſidium ſingulare, imò S. S. domicilia & officinæ, ſunt ſcholæ rectè conſtitutæ: in quibus florentis iuuentutis ingenia, non modò ad miniſterium Euangelij & docendos alios in eccleſiâ, verùm etiam multa Reipub.officia, & omnes vitæ partes dexterius gubernandas, inſtituit, præparat, excolit,& informat. Imò fontes ſunt auguſti & perennes,ex quibus vera Dei notitia & omnes honeſtæ artes, & cætera ciuilis vitæ bona & ornamenta præcipua,in curias,ciuitates, prouincias & ſingulorum familias diſtribuuntur & emanant. Ita, vt verè formoſos ramos,& præſidiū ac gaudium vniuerſæ terræ,ſcholas florentes,cum Dauide nominare poſſis,præſertim cùm nobilitas Reip.gubernaculis deſtinata,& mores patriæ honeſtos intelligēs & amans,in illis eruditur & excolitur,vt publica conſilia & officia Reip.præcipua, in quibus doctrinâ,conſilio,oratione &ſcriptis,rerum maximarum deliberationes regendæ ſunt,præ alijs exteris hominib. adhiberi commodè poſſit. Quare omnes ſapientes gubernatores, omnibus temporibus,ſcholarū conſtitutionem ad Eccleſ. & Rempubl. inprimis pertinere, & benè conſtitutas,præcipuum decus & ornamētum eſſe prouinciarum,iudicarunt. ſicut è contra neglectis ſcholis & amiſſa literarum luce, plurima Eccleſiæ & vitæ ciuilis præſidia & ornamenta ſimul amitti, & magnas ac triſtes tenebras ac confuſiones religionum ac ſuperſtitiones, & infinitam barbariem morum, & omnium vitæ partium, ſequi manifeſtum eſt.

His grauiſſimis cauſis,ac inprimis veræ de Deo & ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto doctrinæ & cæterarum artium ſalutarium Eccleſ.ac Reip. conſeruandarum ſtudio, adducti Nos Dei gratia IVLIVS Dux Brunſvvicenſis ac Lunæburg. &c. in his regionibus,noſtro patrocinio & tutelæ diuinitùs commendatis, Academiam IVLIAM,in qua,per doctos & inſignes viros,doctrina de Deo,Leges ciuiles, Medicina,& cæteræ omnes honeſtæ artes & linguæ, in cæteris Academijs benè conſtitutis proponi ſolitæ ordine & integrè traderentur, Deo ducente & iuuante, communicato cum fidelibus ſubditis & prouincialibus noſtris conſilio & auxilio,conſtituimus & dotauimus,& ab inuictiſs. Cæſare Auguſto, D. MAXÆMYL. II. Imp.& Domino noſtro clementiſs. Priuilegijs Acad. ampliſs. ornari & confirmari impetrauimus. Quæ Priuilegia Cæſarea, propediem publicè promulgare,& ſolenni ritu Academiam noſtram IVLIAM introducere: ac vt beneuolentiam & ſtudium erga Academiam & doctrinas noſtrum declaremus, & nos honorificè de literis ſentire, eaſq; amare & venerari oſtendamus, cariſſimum filium noſtrum Illuſtrem principem, HENRICVM IVLIVM, poſtulatum Epiſcopum Halberſtadenſem, Ducem Brunſvvicenſem & Lunæburgenſem,&c.Inuictiſſimi Cæſaris Auguſti autoritate, primum Academiæ noſtræ IVLIÆ Rectorem deſignatum, inſtituere proxima die 15. menſis Octob. quæ eius natalis eſt, Deo iuuante decreuimus. Quod ea de cauſa his publicis literis ſignificandum eſſe duximus,vt de voluntate noſtra clemēti,erga honeſtiſſimum hunc adoleſcentum Nobilium & aliorum,qui diſcendi cauſa huc confluxerunt, cœtum: & ſtudio rectè conſtituendæ & ornandæ Academiæ Iuliæ noſtro,omnibus conſtaret,nec exigua paucorum menſium mora,cui non deſidia aut negligentia aliqua noſtra,ſed publicæ vtilitatis Academiæ noſtræ ſtudioſorum cura ſollicita,cauſam hactenus præbuit: languefierent & frangerentur quorundam animi, vt de totius inſtituti huius noſtri ſanctiſs.& Eccleſ.ac Reip. ſalutaris,Deo benedicente,futuri,ſucceſſu dubitarent. Toti enim iam in eo ſumus,& curas cogitationeſq; noſtras præcipuas eò conferimus,vt ſtudioſæ iuuentutis vtilitati commodiſq; conſulamus, & profeſſores in ſingulis facultatib⁹, doctrina & docendi dexteritate ac fide & induſtria diſcentibus profutura præditos, inueſtigemus & conducamus. Qui,cōſtituta introductionis ſolennis die,lectiones & exercitia ſua,

M. D. LXXVI.

iuxta normam docendi, legibus Academiæ, quas maturo & graui consilio & deliberatione scribi à viris doctis & rerum scholasticarum peritis curauimus, simul ordiantur. Durate ergò, & vosmet rebus seruate secundis. Deum æternum, patrē Domini nostri Iesu Christi, fontē omnis sapientiæ, & Rectorem piarum Academ. supremum, toto pectore precamur, vt Acad. IVLIÆ à nobis constitutæ, & docentiū ac discentium in ea studijs benedicat, vt Ecclesiæ Dei ac Reipubl. fructuosa & salutaria sint, & illustrandæ Dei gloriæ, & veræ de Christo doctrinæ ac religioni sinceræ in his terris conseruandæ vtiliter seruiant. Datum Henricopoli ad castrum nostrum VVolffenbüttel, ipsa die Petri & Pauli Apostolorum, Anno 1576.

In Belgico rursum nouæ rerum conuersiones factæ sunt. Mortuo enim Ludoico duce Requesenio Gubernatore, & summa Reip. proceribus concilij status, donec Ioannes Austriacus appelleret, commendata: Hispani, capta Zyricsea, Selandiæ vrbe, stationem deserentes, prætextu stipendiorum non solutorum, Vltraiectum frustrà tentant. Inde in Brabantiam reuersi, Alostum occupant. Bruxellæ verò status quidam & præfecti, intimos Regis consiliarios, Viglium, Mansfeldensem, Barlemontium capiunt, ordines prouinciarum conuocant. Hispanos milites proscribunt, qui Traiectum ad Mosam inuadūnt ac diripiunt. Interea Brabanti, ad propulsandas Hispanorum iniurias, militem conscribunt, & Antvverpiam, recepto in vrbem Champagnio, & comite Eberesteino, præsidio munierant, ac inter arcē ac vrbem, fossam & vallum ducturi erant; cùm subitò præter omnium expectationem, Hispani rebelles, Alosto, per Sanctium de Auila, arcis Antvverpiensis præfectum, euocati, qua parte ad arcem vrbs patebat ingenti impetu irrunt, & profligatis præsidiarijs, curiam & domos vicinas incendunt, obuios quosq; trucidant, vrbem diripiunt, exterorum bona ingentibus pecuniæ summis redimenda exponunt, deniq; petulantiam, libidines, & tyrannidem, vt in vrbe bello capta, incredibilem exercent. Ordinum Belgicorum Deputati, eo tempore, Gandaui, de Pace, in Belgico restituenda, agebant, quam his conditionibus tandem concluserunt; vt omniū præteritarum offensionum ἀμνηστία sit. vt inter status Brabantiæ, Flandriæ, Artesiæ, Valencenarum, Duaci, Namurij, Tornaci, Traiecti, Mechliniæ, Hollandiæ & Zelandiæ deinceps perpetua pax, concordia & amicitia sit, vt communibus consilijs & auxilijs, Hispanos milites præcipuè & alios exteros, ex Belgio eijciant; vt eiectis Hispanis, conueniant status generales, qui de omnibus rebus ad Remp. pertinentib. de Religione, de præsidijs Hollandiæ & Zelandiæ, de restitutione arcium, tormentorum, nauiū regis, quæ per hos tumultus, ab Hollandis captæ sunt, deliberent. Vt harum prouinciarum ciues liberè inter se deinceps conuersari & commercia exercere queant. Albani leges, de Hæreseos & aliorum criminū pœnis deinceps suspendantur. Princeps Vraniæ, præfectus maris, & Hollandiæ ac Selandiæ Gubernator Regius maneat, donec post digressos Hispanos aliud à statibus generalibus fuerit decretum. Captiui vtrinq; sine λύτρῳ dimittantur. Principi Vraniæ & cæteris nobilibus & subditis, eorum filijs, vel viduis & hæredibus, restituantur pristina bona, honor, fama. Omnes condemnationes, sententiæ, iudicia, oppignorationes, executiones ab initio tumultuum anni 1566. tàm Religionis causa quàm armorum rescindantur, obliterentur ac extinguantur cùm omnib⁹ actis, scriptis notatis, quæ nullius habeantur ponderis. Præcipuè autem fruantur hoc beneficio, comes Palatina, olim Bredenrodij vidua, & comes Buranus. Comminuātur statuæ, Trophæa, monumenta Albani omnia in contumeliam Belgarum erecta. Prouentibus prædiorum, dotium, reditibus annuis fisco addictis, vtantur fruantur priores Domini. Bona mobilia, quæ direpta sunt, relinquentur, de immobilibus venditis, commissarij, à statibus generalibus ordinati, ex æquo & bono transigent. Omnes donationes inter viuos vel mortis causa per priuatos factæ in fraudem verorum hæredum, irritæ erunt. Vt de Monetarum precijs per Hollandos immodicè auctis, & sumptibus duarum expeditionum à Principe susceptis, in generali conuentu ordinū transigatur. Hac pacificatione non fruentur prouinciæ & vrbes, quæ aduersarias partes sequentur, quibus tamen aditus ad eam, quandocunq; volent patebit. Gandauenses, cùm Antvverpiam per arcem, immissis Hispanis captam & crudeliter direptam

Marginalia: Exeunte Iunio. — 16. Iulij. — 20. Octob. — Antuerpia direpta. 3. Nouemb. — 8. Nouemb.

vide-

viderent,ne similem calamitatem ipsi quoq; experirentur, Arcem suæ vrbis occupant, & Hispanis incolumibus dimissis, ciuium præsidio muniunt. Id exemplū cæteræ ciuitates, Vltraiectum, Valencenæ, Antvverpia sequenti anno imitatæ sunt, ac Vltraiectini funditus arcem vrbi impositam euertentes solo æquarunt.

M. D. LXXVI.

Hansæ ciuitates, Lubecæ, mense Iunio conuentum habuerunt, in quo Bremenses (ante 14. annos, ob seditionem aduersus senatum, cuius pars maxima vrbe excesserat, motam, ex societate Hansæ exclusi) iterum recepti: & de auxilijs ciuitati Rigensi aduersus Moscum ferendis, variæ consultationes sine vllo effectu habitæ sunt. Deinde capita querelarum Antvverpiensis collegij mercatorum orientaliū, 10 ordine proposita deliberarunt, cuius iurisdictionem, per Hansicos ipsos, à seniore & senatu mercatorum, ad senatus Brabantiæ & aulam Bruxellensem appellantes infringi; & multos Hansæ socios, extra domum orientalium Antvverpiæ diuertentes, priuilegia & reditus, vnde illa sustentanda esset, labefactare; Colonienses etiam, persoluta exigua summa, se à communibus oneribus eximere, Dantiscanos, tributum de mercibus à cæteris ciuitatibus decretum & à se ipsis sigillo publico confirmatum, iam recusare, & Domum Emporij Antvverpiæ ingenti ære alieno grauatam, non leuari, ostenderunt. Colonienses suam immunitatem, sententia per Carolum Burgundum iudicialiter lata, & transactione Bremensi cum ciuitatibus HANSAE inita, vt 100. Rhenensibus annuatim persolutis, in 20 Brabantia, Hollandia & Selandia immunes essent: nec se ad litem cum seniore & senatu mercatorum Antvverpiensi iudicialiter peragendam, procuratorium vel mandatum vllum habere, nec cum illis, sed cum ciuitatibus amicè transigendi, vt in possessione immunitatis suæ deinceps quieti manerent, ablegatos esse. Quòd si iudicialiter in causa procedi debeat, recusare se ciuitates HANSAE iudices, cùm sint aduersaria pars, sed via ordinaria causam ad iudicij Cameræ cognitionem & decisionem deuolui petunt, sicut in proximo recessu anni 72. ad iudicium Cameræ decisio causæ reiecta sit. post longam disputationem, ciuitatum legati tandem decretum promulgarunt, cùm iuxta recessum anni 66. senior & senatus mercatorum collegij Antvverp. vt pars rea, aliquot scriptis vltrò citroque per-30 mutatis, causam tractauerint & concluserint, & acta vtrinque obsignata senatui Lubecensi transmiserint: debere iam vtrinque sigilla recognosci, & acta aperiri, & sex ciuitatibus Vandalicis ac Brunsvvicensi dijudicanda tradi. Huic decreto protestationem legati Colonienses solennem opposuerunt. sicut Dantiscani etiam, alteri decreto cæterarum ciuitatum, de continuando tributo in Brugensi emporio Antvverpiæ residente, aduersantes fecerunt.

1554.

1471.

1476.

Secutæ sunt Londinensis emporij querelæ, vbi iam singulis annis, licentia quinquies sexies aut septies mille pannos Anglicos euehendi à Regina petebatur, aliæque difficultates & vectigalia noua imponebantur, de quibus abolendis non ante impetratam à regina priuilegiorum HANSAE restitutionem & confir-40 mationem, agi posse censuerunt. Deinde ob vectigal nouum sali in Hellesponto Danico impositum, & plurima Bergensis emporij grauamina, legati trium ciuitatum in Daniam destinati. Totidem in Belgicum ad aulam Bruxellensem & principem Vraniæ profecti Ciuitati Reualiensi, aduersus Moschos opem & defensionem petenti, ex contributione ciuitatum summa pecuniæ donata est.

In hoc Balthico mari, Bornholmia insula (quam Fridericus I. Daniæ rex, Lubecensibus, pro impensis belli, quibus eum in regni occupatione, pulso Christierno II. fratris sui filio iuuerant, quinquaginta annos fruendam concesserat) Friderico II. Regi restituta est, qui Vlricum ducem Megapolitanum socerum suum, hoc anno inuisens, dominica Trinitatis, cum coniuge & coniugis patre & 50 patruis Rostochium ingressus, ac postridie Gustrouiam, quò Augustus elector Saxoniæ & alij principes in terra appulerant, profectus est.

OTTO comes Schavvenburgensis, Iodoci filius, Heroica animi magnitudine, virtute & fortitudine præstans, exeunte anno, in arce Bructerorum (Buckenburg vulgo dicta) decessit, cùm in prima ætate sacris initiatus, eccles. Hildesiensis præposit' & episc. aliquandiu fuisset. Inde relictis sacerdotijs annos amplius triginta Bur-

22 Decemb.

erant tum alia multa, tum verò dimidij portorij exactio, quod Dantiscani se Sigismundo tantùm ad illius vitam permisisse ostendebant. Rex, Cracouiæ in coronatione se iusiurandum semel præstitisse respondit, cuius vigore priuilegia & iura eorum confirmaturus sit. de Confessione Augustana verò seorsim se ipsis cauere velle promittit. Grauaminum cognitionem, & dimidij portorij causam, ad comitia ordinum Regni reijcit. Interea iuramentum fidelitatis, exemplo cæterorum omnium totius Regni Poloniæ & Borussiæ ordinum, sibi à ciuitate Gedanensi etiam quamprimùm præstari, & militem conductum ex vrbe remoueri flagitat. Cùm autem Dantiscani, ante iuramentum à se præstandum, grauamina tolli vrgerent: &, cùm ad cognitionem senatus regni illa reijcerentur; tandem, se non ordinum Regni, sed Regis Poloniæ subditos esse, nec se procerum regni Poloniæ, sed solius Regis Iurisdictionem agnoscere profiterentur, Gedanenses velut rebelles & perfidi, à Rege Stephano proscripti & perduelles iudicati, & aqua ac igne interdicti sunt. Qua sententia accepta Gedanenses, statim vicinum monasterium Oliuam, ne obsessuris hostibus receptum præberet, direptum incendunt & vastant, & ampliores militum copias conscribunt, omniaq; ad defensionem necessaria comparant. Ducem militum ab Electore Saxoniæ accipiunt Ioannem à Collen, qui ante 26. annos, in vrbis Magdeburgæ defensione, fidem & fortitudinem singularem probarat. Publico etiam scripto innocentiam suam demonstrant, quòd à coniunctione cum corpore Regni Poloniæ, ad quam se maiores ipsorum iureiurando obstrinxissent, ne latum quidem vnguem discedere vnquam constituerint; sed vnà cum professione subiectionis, iuribus etiam & priuilegijs Terrarum Prussiæ communibus, & ciuitatis suæ proprijs, rectè caueri optarint. Itaq; missis internuncijs, se fidem & obedientiam & subiectionem suam Regi Poloniæ detulisse: postea in comitijs Turoniensibus etiam ducenta millia florenorum, intra quadriennium pendenda, obtulisse: tantùm rogasse, vt præsenti August. Confession. Religioni, & iurium ac libertatum suarum indemnitati, more maiorum caueretur: & cùm plurima incommoda, partim iuribus, priuilegijs & consuetudinibus contraria, partim alijs modis iniquissimè ciuitati illata essent, vt æquæ illorum abolendorum rationes primùm inirentur. His non impetratis, se præter meritum & expectationem omnem, perduellionis damnatos, omnemq; terrâ & aquâ securitatem sibi ademptam, & tanquam impijs in principem suum & patriam hominibus, aqua & igne innoxijs interdici. Orant igitur omnes, vt benignam sui rationem habeant, & ij, in quorum potestate situm est, apud Sacram Maiestatem Regiā pro ipsis intercedant, vt offensæ omnes pacificè potius componantur, quàm vt innocens sanguis humanus fundatur, & tota vicinia bello crudeliter vastetur.

12. Februar. 18. Februar.

Poloniæ rex, altera post promulgatam proscriptionis sententiam die, ad vicinos Pomeraniæ duces legatum mittit, vt militum in ea vicinia plurium conducendorum facultatem suis præfectis tribuant, & ciues Dantiscanos, qui in Pomeraniam migrarint, tanquam perduelles & proscriptos capi, & frumentorum aliarumq; mercium euectionem ex regno Poloniæ per VVartam & Viadrum in Stetinensi portu fieri permittant. Cui exportationi, in vtramque partem fructuosæ, cùm nihil aliud obstet, quàm Illustrissimi electoris Brandeburg. voluntas, qui eā frumenta atque merces primò Francofurti, non sine maxima opera & difficultate, sumptuque non mediocri, aduerso flumine sisti velit: hortatur vt Pomeraniæ Duces hoc tam opportuno tempore, cum illustrissimo electore rem cœptam conficiant, & cum suis, tum regni commodis hac in parte consultum velint. Postremò, de pagis quibusdam & colonijs in agros Maiestatis Regiæ, in Andreæ comitis Gorcani præfectura deductis, queritur. Respondet Pomeranus, se militem in ditionibus suis conscribendi iamdudum Regiæ Maiestatis præfectis duobus, Martino Kleist, & Conrado Glasenap dedisse potestatem, eamq; libenter daturam deinceps etiam ijsdem, vel alijs non grauatim, dummodò, si vrbes & præfecturas Ducatuum Celsitud. suæ sacro Romano imperio subiectas attigerint, id faciant, quod sacri imperij Spiræ & Ratisbonæ publicatis constitutionib^s cautū est.

13. Febr.

Idq; mo-

M. D. LXXVII.

Idq; monere Celsitudinem suam pro eo, quo sacro imperio deuincta est, iuramenti vinculo, decere. De Gedanensibus, qui in loca ditionum suarum migrarint, & facultates deuexerint, se ignorare; vbi verò id à Regiæ Maiestatis transmissa specificatione demonstratum fuerit; facturum hoc omne, quod pactorum rationibus conforme est. Nauigationem in VVarta & Odera, licitam & liberam se maximè optare. Idq; cum maximo amplissimi regni Poloniæ & vrbis Stettinensis commodo futurum esse. Orat igitur, vt vigore responsi & decreti regis Sigismundi Augusti, apud Illust. elect. Brandeburgicum, rem conficiat, se etiam suo loco apud eundem instare velle. De pagorum & coloniarum deductione Celsitudinem suam nescire. Sæpè autem suorum subditorum, nobilium & rusticorum, querelas, de iniurijs & damnis sibi per finitimos Polonos illatis, ad se deferri, de quibus vtrinque commissariorum aduentum quietè expectari optat. 10

Quod autem ad VVartam & Viadrum fl. quorum in hac legatione mentio fit, attinet: VVARTA Polonicus amnis, non procul à Cracouia, prope oppidũ Cromelo exortus, Olstinum, Censtochouiam, SIRADIAM Palatini sedem, VVartam, Colum, Coninum, Pysdros, Srenum, & POSNANIAM, maioris Poloniæ metropolin, perlabitur, vbi recepto Prosna, Obornicos, Siraceuiam, Mezichodam, & Landsbergam Marchiæ, excepto Notessio, in VIADRVM prope Cüstrinum Marchiæ defertur. Notessius verò, ex Goblo Cuiauiæ lacu, prope Crusvviciam, Piasti patriam, emanans, Pacossium, Labasin, (vbi eum transij) Naclum, Pilam, Vsciam, & Dranum oppida & arces prætergressus, VVartæ tandem supra Landsbergam coniungitur. VIADRUS verò seu ODERA, Germanis notior, quem Plinij Guttalum existimant, in Morauiæ & Silesiæ finibus, non procul Olemucio scaturiens, Oderbergam, in ducatu Teschinensi, Ratiboram, Opoliam, Brigam, alterius familiæ ducum Lignicensium sedem, VRATISLAVIAM Silesiæ metropolin, Glogouiam, VVartenbergam, Zulichium, Crossam, Guben, & FRANCOFORDIAM Marchionum Academiæ sedem prætergressus, Güstrini, VVarta excepto, Stettinum Pomeraniæ metropolin allabitur, infra quam, ad 4. milliare, in lacum recentem, seu sinum aquæ dulcis decem milliaria longum, defertur. Vnde tribus ostijs in mare Balthicum exit. Quorum sinistrum, à Pani fl. propè Ankelam à se recepto, Panis appellatur, & infra VVolgastium mari aperto miscetur. Medium, Suina seu Suena, inter Vsedom & VVollinensem insulam, quod Sueuum aliqui nominant: dextrum, Diepenon dictum, VVollin oppidum præterit, nec procul inde, ad Caminum Episcopæ Pomeranicæ sedem, Balthicum mare ingreditur. 20 30

Sed ad Dantiscanum bellum redeo: in quo, Lubecenses etiam & confœderatas societatis Hansicæ vrbes maritimas, à Gedanensibus commeatu & milite iuuandis, POLONVS epistola accuratè scripta dehortatur: ac ELBINGÆ iam à se institutum esse emporium significat, in quo secura & libera & magis quàm antea fructuosa cum Polonis commercia, omnibus regni amicis futura sint. Cognoscere igitur ex illis cupit, an eos pro Regis Poloniæ, an pro Gedanensium, vt fertur, amicis habere debeat. Amicitiæ hoc fore signum, si nihil Gedanensibus subsidij submiserint. Præfecerat rex Poloniæ vniuersis copijs suis IOANNEM Sborouium Imperatorem, qui sex à Gedano milliaribus circa Dersauiam castra metabatur. Hunc procul ab vrbe arcendum & profligandum, antequàm pagos vrbi vicinos popularetur: inquieti quidam & turbulenti ciues vociferabantur. Quantumuis igitur dissuadente militum præfecto, Ioanne à Collen, cum suis copijs Dantiscani in Poloniæ regis ditionem excurrentes, læti & alacres, perinde ac si certam in manibus victoriam haberent: non procul à Dersauia oppido, ad lacum Lubisouiensem fœda strage à Polonis repulsi, & plurimi cæsi vel capti sunt. Rex igitur insigni suorum victoria confirmatus, ad obsidionem vrbis hactenus dilatam omnia comparabat. Tandem verò Idibus Iunij ad vrbem, cum exercitu, ex Polonis, Vngaris & Germanicis copijs conflato, accessit, & in episcopi monte, vrbi imminente, castris locatis, aliquot dies tormentorum fulmina 40 50

Idib. April.

M. D. LXXVII.

mina in vrbem vibrauit. Parte alia Ernestus VVeiger, equitum Germanicorũ præfectus, ad Vistulæ ostium, vt maris vsum Dantiscanis adimeret, propugnaculum ostij maritimi oppugnabat. Sed virtute militum Dantiscanorum, quorum duces, Ioannes à Collen, & Nicolaus ab Vngern Liuonus, erant, Poloni ab oppugnatione depulsi & cæsi, aut in Vistula submersi, castra & tormenta bellica omnia amiserunt. Rex clade suorũ territus, nec multum se incommodi adferre vrbi munitæ animaduertens, castra mutauit, & à mœnibus vrbis ad mare propius secessit. Inde iuncto ponte nauali Vistulæ, copias ad castellum ostij Vistulæ maritimum traducit, acerrimeq; illud oppugnat. Sed erumpunt denuò ex vrbe ciuium & militum cohortes, (14. Iulij.)
10 & fortissimè cum Polonis, pro libertate & salute patriæ & adit⁹ maritimi defensione, propugnant. In quo prælio, etsi ducem, virum fortissimum, Ioannem à Collen Dantiscani amiserunt, tamen, Deo iuuante, Polonos tandem profligant. qui, rupto ac disiecto, incursu nauis onerariæ Dantiscanæ, ponte, quo Vistulam Poloni constrauerant, fugientes in flumine plurimi perierunt. Hac clade accepta, rex aliquot adhuc dies in insula moratus, tandẽ ex vrbis vicinia exercitum abduxit, & Mariæburgum initio Septemb. se contulit. Vbi conuocatis Poloniæ & Borussiæ ordinibus, aliquot menses desedit. ac inter cætera negocia, Elect. Sax. & Brandeburg. ac Hassiæ legati, pro Dantiscanis apud regem intercedunt, & tandem, post bimestrem ferè tractationem, controuersiam totam, iisdem ferè conditionibus, quas ante bel-
20 li initiũ Rex spontè tulerat, transegerunt; primùm vt supplices veniam deprecentur iuxta formulam conceptam, vt pro testanda subiectione debita, bis mille auri pondo intra quinquennium soluant; Iuramentum fidei commissarijs Regis præstent; militem dimittant; ad instaurationem monasterij Oliuæ, viginti millia fl. contribuant; Stationem & annuam pensionem, signum supremi Dominij, iuxta vim veterum priuilegiorum & consuetudinum, suis temporibus deinceps exoluant. De ijs, quæ sibi à regno Poloniæ deberi prætendunt, in comitijs regni proximè futuris deliberetur. Rex vicissim, ex pura gratia & beneuolentia, proscriptionem abolet; priuilegia & iura ipsorum, vigore iuramenti Cracouiæ in coronatione præstiti, confirmat; de vsu Augustanæ confes. libero cauet; Damna, regis subditis tem-
30 pore belli illata, condonat; Bona immobilia, fisco addicta, restituit. De mobilib⁹ & debitis in fiscum redactis, summam non maiorem triginta millibus florenorum retinebit; cæteræ donationes & decreta tollentur. Ciuitatis & priuatorum actiones, in aula vel alijs iudicijs pendentes, partibus saluæ & integræ manent. Militibus & alijs, qui ciuitatem consilio vel armis iuuerunt, ignoscit. Grauamina ciuitatis, & nominatim Portorij negocium, ad comitia ordinum regni differt. De ratione ingressus Regis in vrbem, nihil sibi præscribi vult. Cùm autem ingredi voluerit, securitati ciuitatis, vt antecessores fecerunt, autoritate sua prospiciet. Hæc Mariæburgi literis solennibus confirmata sunt: cùm paulò antè, curationem ægri (12. Decemb.) Borussiæ ducis Alberti Friderici, ducatusq; ipsius vniuersi, & bonorũ ac redituũ
40 illius omnium administrationem, Georgio Friderico, marchioni Brandeburgensi, proximo Alberti Friderici agnato, commendasset. Decreto Regio longiori, in- (23. Octob.) serta est iuramenti formula, à Marchione præstanda, congruens cum ea, quam anno millesimo quingentesimo sexagesimo nono recitaui. Quo iuramento Regi dato, subditi quoq; Ducatus, debito iureiurando se deuincire marchioni iubentur. Qui locum tenentem in absentia sua, & in præsentia præfecturas arcium, non ad alios, quàm Regis Poloniæ subditos vel ex regno vel ducatu feudali, deferre poterit. Aegro principi, de rebus omnibus ad victum cultumq; corporis pertinentibus, pro dignitate prospiciet, & coniugis ipsius Mariæ Leonoræ Iuliacensis iura, quod ad dotem & donationem propter nuptias attinet, sarta tecta conseruabit. Si
50 verò æger princeps ad pristinam mentis sanitatem redierit, liberosúe masculos hæredes susceperit, illi ipsi, vel illis, vbi ad ætatem legitimam peruenerint Georgius Fridericus marchio, Ducatu Borussiæ rursus cedere, & curationis atq; Administrationis suæ rationem reddere debebit.

LIBER

LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

Nobili & Magnifico Domino

RICHARDO
A SCHVLENBVRG

IOACHIMI F. RICHARDI
N. IOACHIMI PRON.

Domino Hæreditario in LÖKENITZ,
PETKVN, LABENON ET
LIBENROSEN, &c.

Dicat

DAVID CHYTRAEVS.

Eodem

M. D. LXXVII.

EOdem ferè tempore, quo Stephanus Poloniæ Rex ad Dantiscum desedit: multò grauius & diuturnius bellum, inter Amuratem Turcarum Imp. & Mahometem Hodabendi (DEI seruum) Persarum regem, exarsit. cuius hæc fuit occasio. Cùm Thamasus Persarum rex, Hismaëlis Sophi filius, anno regni 43. reb⁹ humanis eximeretur: erat in gubernatione regni filius ipsius tertio genitus, Haidar Mirises, qui patris senie confecti vices, aliquot iam annnis, in regno Persarum administrando gesserat. Sed à quibusdam Sultanis seu proceribus, quos viuo patre offenderat, vix dimidio ab abitu patris exacto mense, interficitur; & Hismaël secundò genitus Tamasi filius, ex carcere, in quem propter inobedientiam & ferociam (qua in Beglerbegi Azrumensis ditionem hostili incursione aliquoties facta, bellum Turcicum ferè inflammarat) à patre coniectus erat, ad regnum vocatus, quod à parricidijs aliquot fratrum, quos nancisci potuit, & procerum sibi suspectorum supplicijs, inchoauit. Cumque Sangiacus quidam Turcicus, natione Chaldæus, ad eum, belli cum Turcis gerendi auidissimum, transfugisset: & proceres aliqui, Turcis transfugam reddi, & pacem cum illis, à patre initam, seruari suasissent: tantopere aduersus eos exarsit, vt tanquam proditores regis & regni, supplicio crudeli necaret, & statim finitimis Turcarum prouincijs damna inferri, impressionibus in eas factis, iuberet. Hæc cùm intolerabilia proceribus viderentur, venenum ei per propriam sororem præberi curarunt; quo, nondum finito regni semestri extinctus est.

1575.

Mox primogenitum fratrem, MAHOMETEM, naturâ quietis & iustitiæ amantem, ex Gorasena, quam à socero hæreditate relictam regebat, ad regnum capessendum accersunt, quod inuitum se accipere, & pristinam vitæ tranquillitatem longè se tanti regni molestijs anteferre, ostendit. Itaque statim initio imperij, legatos cum literis Constantinopolin ad Amurathem mittit, qui pacem & amicitiam, inter eorum parentes constitutam, & tot annis cultam, deinceps etiam conseruari, & nouis pactis stabiliri rogarent. Sed Amurates, à suo Mupthi & cæteris sacerdotibus, acerbissimo Persas odio, ob religionis diffidia, velut Hæreticos, persequentibus, assiduè imitatus; & alioqui imperij amplificandi, & Persas sub iugum redigendi cupidus: Somnijs etiam, quibus victoriam portendi interpretes affirmabant (vt Xerxes olim de bello Græcis inferendo deliberans) permotus; in proposito gerendi belli perstitit, etiamsi supremus ipsius consiliarius, & Vezierbassa, Mahometes senex penè octogenarius, grauissimè & liberè, illud dissuadens, non esse caudam serpentis dormientis calcandam, diceret; ne excitatus, capite sursum erecto terribiliter pungat. Vt autem plus lucis PERSICÆ historiæ proximorum annorum accedat: GENEALOGIAM ab Hismaële Sophi, & paulò altius inchoatam, ad tres fratres iam memoratos, Tamasi filios, deducemus.

1576.

Basilius

Alexius Comnenus.

		Caliohannes Rex Trapezuntis.	DAVID vltimus rex Trap.
Sophus ab Hali Mahometis genere ortū ducens	Vsuncassanes, Rex Persarum.		
Guines	Vxor ——	Catharina	
	†		
		Iii	Erdebil

M. D. LXXVII.

Erdebil seu Harduelles — Martha vxor Harduellis, mater Hismaëlis

Iacuppus seu Iacob, necat fratrem & sororium Harduellem. ⊕ 1485.

Calul à fratre interfectus.

HISMAEL SOPHI, Rex Persarum, cœpit 1499. ⊕ 1533.

Aluantes. Murat Chan de regno inter se dimicantes, ab Hismaële opprimuntur.

TAMASVS seu Thomas 43. annis, cum Solymanno bellum gerens Chaldæam & Mesopotamiam amisit 1535. deinceps vsque ad finem vitæ pacem coluit. ⊕ 1575.

Elcas seu Casul

MAHOMET Hodabendi, id est Dei seruus, cœpit 1576. ⊕1586.

Hismaël II. rex, cum Turcis bellum renouat 1575.

Haidar Mirises

Mustapha

Mircanus, &c.

Emir Camisses.

Mahomet Persarum rex, cùm Turcas à consilijs Pacis secum seruandæ prorsus alienos, in proposito gerendi belli immotos persistere videret: Fœdus cum magno Tatarorum Imperatore Chataino, quem Vlu Chan nominant, & cum vicinis Georgianis, init; quorum auxilijs aduersus Turcas, omnibus finitimis gentibus formidabiles, vteretur. Amurathes vniuersis copijs suis, Mustapham Bassam senem, qui Cyprum ante sexennium debellarat, summum Imperatorem præfecit. Qui Georgianorum, Persis fœderatorum, terras primùm hostili impressione adortus, rapinis ac incendijs longè lateq; grassatus est, & ciuitatem Tiphli, in potestatem redegit, cui Beglerbegum cum præsidio præfecit. Regebat in ea vicinia principatum amplissimum fœmina vidua, quæ viribus & successibus Mustaphæ territa, de pace legatos ad eum misit. Is duos fœminæ illius filios, ad se ablegari, dato commeatu petit. Cumque venissent, & suam erga Amurathem fidelitatem & subiectionem testati essent: statim eos, violata salui conductus fide, Bizantium ad Amurathem proficisci iubet. Vbi quomodo excepti, se gesserint ac dimissi sint, ex nobilis & ornatissimi viri, VVenceslai Budovvicij, oratoris Cæsarei in porta Turcica, eo tempore aulæ magistri, literis ad me datis, narrationem adscribam.

3. Iunij.

Georgiani duo Principes fratres, non Legati publici, vt initio ferebatur, sed à Mustapha Bassa, contra Persas euntes, huc ad Imperat. missi sunt, & vrbem hanc magno & splendido comitatu ducentorum circiter hominum ingressi, solenniter à Turcis excepti fuêre deficiente paulò pòst iuniore fratre: vnà cum sua cohorte, ad Mahometismum, idque ob defraudandum fratrem, & eripiendum illi tanquam primogenito ius dominandi, quod & accidit.

At cùm

Ac cùm ſenior ſemel atq; iterum Illuſtriſs. D. Oratorem meum ſalutari per ſuos iuſſiſſet: placuit D. Oratori, ſemper mea vti opera ad eum reſalutandum, & ad conſtantiam Chriſtianæ religionis adhortandum: quod equidem ea qua potui diligentia feci, eique diligenter quærenti de Eccleſiarum Germanicarum ſtatu, ad ſingula breuibus per interpretem reſpondebam, & diebus aliquot elapſis, inuentum inter Græcos libellum Græcum confeſſionis Auguſtanæ, Baſileæ impreſſum, cuius huc D. STEPHANVS GERLAKIVS plura exemplaria tranſportari curauerat: hunc inquam, ex conſenſu Magnif. Domini mei, & cum ſubſcriptione manus ipſius fratri ſeniori obtuli, quem benignè acceptum, ſtatim in linguam ſuam Ibericam transferri iuſſit, ſeque ad ſuos, vnâ cum exemplari Græco tranſportaturum promiſit. Dimiſſus eſt autem hinc ad ſuos (vnà cum fratre Muſtapha, apoſtata) rebus ſuis mirificè perturbatis, & nihil impetratis eorum quæ petierat, excepta vita incolumi. Nomen illi erat Quarkvvare Atabac. Ego multa, tum ex ipſo, tum ex ipſius hominibus inquiſiui de Politia & Eccleſia eorum: & reperi diuerſos principes illa loca incolere, moribus & opinionibus diuerſiſſimos. Græcum Patriarcham colunt quidem, ſed ab ipſo non dependent, vt qui in multis ſe à Græcis diſſentire dicant, quæ tamen diſſimilitudo in varietate rituum conſiſtit, qui ipſis ſunt, quemadmodum & Græcis, caput & principale religionis.

Cùm in patriam hi principes fratres rediſſent, maior natu Chriſtianus, ſubito extinctus eſt minor, apoſtata, ditionem paternam & maternam, beneficio Amurathis regendam ſolus obtinuit, Muſtapha in Mediam progreſſus, Sirnanum, à Perſis deſertum, nemine reſiſtente, occupauit, & inchoatis ibi munitionibus ac impoſito præſidio, Beglerbegum, qui Mediam tueretur, Ottomannum Baſſam præpoſuit. Ipſe in hyberna cum reliquo exercitu, Arzerumen Armeniæ & Aſſyriæ finitimam profectus eſt. Sed hoc vix digreſſo, reuerſi Perſæ, copias Turcicas, Siruano emiſſas profligant, & vrbem ipſam, Mediæ metropolin, recuperant. Ottomannus Baſſa effugiens ad Portas Caſpias ſeu Derbentum, cuius princeps Perſis inimicus erat, ſe contulit. Huic pro hoſpitio benignè communicato hanc gratiam refert, vt ducta in matrimonium ipſius filia, Veneno per coniugem præbito, ſocerum necaret, & totam ipſius ditionem cum arce Derbenti munitiſſima occupatam, cum imperio poſſideret, & Amurathis patrocinio ſupremo ſubijceret.

M. D. LXXVII. | 1578.

Hæc anno 1578. præcipuè, eo in Perſico bello acta ſunt. Nunc ad 1577. annum redeo, quo, in Saxonia veteri, quam VVeſtphaliam nominant, SALENTINVS, epiſcopus Padebornenſis, atque idem archiepiſcopus Colonienſis, vir iuſtus, fortis, magnanimus, bellator tamen magis quàm ſacerdos, cùm poſtremus ex illa comitum ab Eiſenberg familia ſupereſſet, vtraq; epiſcopa ſe abdicauit, & Antoniam VVilelmam, Iohannis Lignij Comitis Arenbergij filiam, Caroli Arenbergij ſororem, coniugem duxit. Huic in Padebornenſi diœceſi, HENRICVS, Dux Saxoniæ, archiepiſcopus Bremenſis, hac conditione, vt ſingulis annis tres menſes in diœceſi Padebornenſi, totidem in Oſnabr. & ſemeſtre in Bremenſi, aulæ ſedem haberet: In Colonienſi verò Electoratu, GEBHARDUS Truchſes, VVilelmi filius, Baro à VValpurg, ſucceſſerunt. Idem Salentinus, in VVeſtphalia, ditionem, quam Veſtam Rellinghuſen appellant, Lippa fluuio à diœceſi Monaſterienſi diſiunctam, quam Theodoricus à Moers, archiepiſcopus olim Colonienſis cum duce Cliuenſi de Suſato bellum geſturus, pro 17550. florenis, comitibus Schavvenburgenſibus pignori dederat; poſt 130. annos, perſoluto Comitibus pretio: & ciuitatem Cæſaris VVerdam, & præfecturas Vrdingen, Erprode prope Noueſium, Netten prope Andernacum, & alias tum oppignoratas, redemit.

Id. Sept. | 5. Decemb. | 1442.

IOANNES FRIDERICVS, Pomeraniæ Dux, Erdmudin, IOANNIS GEORGII electoris Brandeburgenſis filiam, in matrimonium ducit. 17. Februar.

M. D. LXXVII.
6 Octob.
10. Octob.

Socer IOANNES FRIDERICI, elector Brandeburgicus, ELISABETHAM Anhaldinam: ERNESTVS LVDOICVS, dux Pomeraniæ, IOANNIS FRIDERICI frater, SOPHIAM HEDVVIGIN, IVLII, ducis Brunsvvicensis, filiam: IOACHIMVS FRIDERICVS dux Lignicensis, GEORGII filius, ANNAM MARIAM, Anhaldini filiam: coniugio sibi iunxerunt.

18. Maij.
1535.
1538. vsque 1542.
1544.
1545. & deinceps.
1565.
1566.

Ex viris doctrinâ, virtute & dignitate præstantibus decessit hoc anno VIGLIVS ZVICHEMVS Iureconsultus, qui cùm ingenio & doctrinâ iuuenis excelleret, & in ACADEMIA PATAVINA doceret; Iuris Ciuilis Institutiones IVSTINIANI Græcas, à THEOPHILO versas, ex BESSARIONIS Cardinalis Bibliotheca ad D. MARCVM VENETIIS, Bembi beneficio descriptas: primus in GERMANIA, splendido ad CAROLVM QVINTVM IMPERATOREM præfixo proœmio, in lucem emisit, cuius occasione, à CAROLO, nomine domus Burgundicæ, Assessor Iudicij Cameræ Imperialis factus; postea à VVILELMO Duce Bauariæ, INGOLSTADIVM euocatus, Iuris Ciuilis studia singulari dexteritate & magno cum auditorum applausu excitauit. Inde à CAROLO QVINTO, Ratisbonæ tum comitia agente, per Granuellanum, consiliarijs aulicæ adiunctus, in Comitijs Spiræ, VVorvvatiæ, Ratisbonæ, in bello Germanico, & deinceps grauissimis negotijs & legationibus obeundis exercitus est, donec ineunte anno millesimo quingentesimo quadragesimo nono, Secreti Consilij Belgici, rerumque status præses, seu Cancellarius constitueretur, cui officio vsque ad initia tumultuum Belgicorum, coniunctis cum Cardinale ATREBATENSI animis & consilijs, præfuit. Missione autem impetrata, in Ecclesia D. BARONIS Abbas GANDAVI ferè residebat, donec anno ætatis septuagesimo, CHRISTI millesimo quingentesimo septuagesimo septimo, ex his terris euocaretur, cùm proxime hunc præcedente anno, alterum FRISIAE lumen, Madriti in HISPANIA phtisi extinctum fuisset IOACHIMVS HOPPERVS, qui primus nostra ætate in Germania IVRIS ARTEM, & ratione ac methodo certa, Titulorum in Pandectis & Legum ordinem inter se cohærere, LOVANII docens ostendit. Inde VIGLII Popularis sui & Cardinalis Granuellani commendatione, in consilium secretum allectus, paulò pòst, ineuntibus BELGICIS tumultibus, in HISPANIAM à PHILIPPO vocatus, summi Consiliarij status BELGICI munus, & Regij Sigilli præfecturam annos nouem administrauit. Viduæ HOPPERI in Belgium rediturae, Rex annuam mille florenorum pensionem ad vitam, & duodecim millia ad viaticum attribuit. Vixit HOPPERVS tantùm quinquaginta tres annos: natus millesimo quingentesimo vigesimo tertio, die Martini. Scripta reliquit, Sedevvardum seu de vera Iurisprudentia ad Regem libros duodecim. Νομοθεσίας quatuor de Iure publico, quatuor de Iure Ciuili Priuato, quatuor Paratitlorum Iuris, quatuor Elementorum Iuris, siue de Principijs Iusti, quatuor Paraphrases in Psalmos & de Vsu ac diuisione Psalmorum.

Cometa πωγωνίας quo nullum maiorem & longiorem, latioremque caudam trahentem, vnquam vidi, mense Nouembri Solem occidentem secutus est.

19. Februar.

In BELGIO, IOANNES AVSTRIACVS, pacis GANDAVENSIS inter Ordines communi consensu initæ capita, edicto publico Bruxellæ comprobat. Missus is erat a PHILIPPO Hispaniæ rege (cuius frater nothus erat) ad gubernationem BELGICI, &

ineunte

ineunte Nouembri, illis ipsis diebus, quibus Hispani milites, Antuerpiam, ferro, flamma & direptionibus crudeliter vexabant; Lucelburgam appulerat & se cupidissimum esse pacis & tranquillitatis publicæ in Belgico restituendæ, & omnes funestissimi belli fomites extinguendi ostenderat. Cùm igitur ab eo peterent ordines, vt Gandauensis Pacificationis capita omnia, ab omnibus Belgici prouincijs cum Auraniæ principe inita & sancita, de communi patriæ defensione, & externis militibus, Hispanis, Gallis, & Germanis ex Belgico dimittendis, aut vi expellendis, & inter cætera etiam de libero religionis reformatæ exercitio Hollandis & Selandis relinquendo, comprobaret ac tueretur: Austriacus, de Religionis libertate Hollandis permittenda, Louaniensium etiam theologorum consilio petito, articulos Pacis Gandauensis omnes recipit, & iuramento solenni interposito confirmat, & promittit se externorum militum præsidijs vrbes Belgicas liberaturum esse. Quare summa omnium voluntate atq; incredibili totius populi lætitia & congratulatione, in summum Belgici præfectum acceptus & inauguratus est, ac Hispani milites, ineunte vere persolutis stipendijs ex Belgico ablegantur. Sed paulò pòst, in plerorumq; pacis Gandauensis capitum præstatione, varias Austriacus ambages nectit, & de bello aduersus Principem Vraniæ, & Hollandiæ ac Selandiæ ordines suscipiendo, cæterarum prouinciarum statibus palàm proponit. Quòd cùm ab eis dissuaderi & auxilia negari adimaduerteret; Mechliniam profectus cum militibus Germanis, quos se dimissurum ordinibus persuaserat de bello in ordines renouando, & simul de recipiendis præcipuis munimentis & propugnaculis, & maximè de Antvverpiensi Arce in suam potestatem reducenda, quæ tum ex pacis conuentione, à Philippo Arschotano duce, præsidio, tam ordinum quàm ipsius Austriaci nomine tenebatur; consilia init, variasq; nectit artes, quibus Arschotano, eiusq; filio, qui erat illi legatus, arce euocatis, Terlonio consiliorum conscio, arcis potestas & præfectura committeretur. Qua re confecta, Namurcum contendit, & arcem specie venationis occupat. Paulò pòst cùm videret consilium suum de arce Antvverpiana detectum, minus successisse, propterea, quòd illa in ordinum potestatem, præsidiariorum militum, qui Terlonium proditorem ceperant, fide atq; virtute venisset: Hispanos iam vsq; in Italiam profectos reuocat, Regemq; ad instaurandum bellum concitat, ad quem literæ hoc argumento per Austriacum & Escouedum ipsius secretarium scriptæ, sed in Gallia interceptæ, in ordinum manus venerunt. ex quibus, omnia simulata & falsa fuisse, quæ hactenus de pace egerat, cognoscunt. Quare vicissim copias ad necessariam defensionem comparant, & Matthiam archiducem Austriæ, ex sorore Regis natum, Gubernatorem Belgici vocatum, Antvverpiam traducunt. Quo tempore, denuò bellum ciuile, in vicina Gallia, sextum, religionis causa exarsit. cùm statim post pacem superiore anno constitutam, ordinum regni Galliæ in comitijs Blesij indictis, omnium prouinciarum legati, à Regijs ministris subornati, vnam solam catholicam Religionem, in qua maiores eorum & ipsi nati & educati essent, in toto regno retineri flagitassent. idq; per edictum rex in tota Gallia, & per legatos, præcipuis Germaniæ principibus significasset. Etsi autem, in Xantonibus, Aquitania, & alibi, bellum à regijs felicius, quàm à Condæo, qui Rupellis belli sedem fecerat, & alijs Reformatorum ducibus aliquot menses gerebatur: tamen principum aliquot, ac in his Mompenserij inprimis intercessione apud regem, confirmatio edicti de religione, Reformatis superiore anno permissa, & pax infida denuò restituta est. cùm immensa mole æris alieni, cuius summa ad centum milliones seu mille tonnas auri, vt nunc loquimur, in comitijs superioribus æstimata erat, Rex Galliæ tum oneratus esset.

M. D. LXXVII. 1576. 4. Nouem.

Mense Febr.

20. Martij.

Sequentis anni initio, IOANNES AVSTRIACVS, Hispaniæ regis in Belgico vices gerens, Bellum ordinibus Belgicis, velut manifestæ perduellionis & læsæ Maiestatis diuinæ ac humanæ reis, & iuratis Romanæ ecclesiæ & regis sui hostibus, mense Ianuario, patentibus literis indicit. Quibus se, an-

M. D. LXXVIII. 25. Ianuar.

M. D. LXXVIII.

se, antequam Mosam transeat & viam armis tentet, omnes Belgas, ad obedientiam Deo & regi præstandam, inuitare: & paratum esse quoslibet, qui se illi promptè & è vestigio dedent, & relictis rebellium partibus, Regiæ Maiestati adhærebunt, sine omni personarum & rerum discrimine, in gratiam regis præcipere & clementer habere: Milites Belgarum ad se transeuntes, albo suorum adscribere velle; de fide publica his literis plenè cauere: Domi tranquillè & quietè viuentes, nec militem, aut commeatum, aut pecuniam rebellibus ministrantes, pro fidelibus subditis se habiturum testatur, & disciplinam militarem, ad quam Regiæ Maiestatis milites se componere & gerere debeant, præscribit. Statim verò his literis editis cum exercitu progressus, ordinum copias ad Niuellam ex improuiso obruit 10 & profligat, & cursum victoriæ vrgens, LOVANIUM, Arescot, Distam, Thenas, Niuellas, Brabantiæ vrbes occupat. Ordines iam ante VVilelmum Vraniæ principem, ex Hollandia Antuerpiam euocatum, vicepræsidem generalem totius Belgij constituerant, cuius consilijs potissimùm omnia, nomine tantùm Matthiæ archiducis præscripto, regebantur. Cumq; à ciuitatibus inprimis, nerui rerum agendarum, ex accisis & impositionibus, ingentem vim pecuniæ adferentibus, suppeditandi essent: libertatem & priuilegia Gandauensibus à CAROLO V. adempta, & alijs, plenè restituit, & arces Gandaui, Antvverpiæ, Vltraiecti, & alijs vrbibus velut frenum iniectas, destrui, & postea Religionis reformatæ exercitium liberum expetentibus, permisit. Amsterdamum, terra mariq; commeatuum im- 20 portatione prohibita, ordinibus subijcit: & Mechliniam ac Lyram præsidio munit: tandem etiam Campos, mense Iulio, & Dauentriam à Georgio Laleino obsessam, ad deditionem cogit. Interea ad Rodolphum Imperatorem legati ab ordinibus missi, ad seruanda pactionis capita, & præstandam obedientiam, iure diuino & humano regi debitam, sese offerunt, & Cæsarea ipsius autoritate causam componi flagitant. Exercitum etiam amplissimum ex varijs gentibus, & inter cæteros Ioan. Casimirum Palatinum Rheni, ordines conducunt; qui causas susceptæ illius à se expeditionis edito scripto breui & neruoso exponit, & in Belgico Hispanorum tyrannide oppresso, commune totius Germaniæ periculum verti, & Belgicos ordines, non Rebellionem, sed necessariam defensionem, ab omnib' bo- 30 nis & fortibus viris iuuandam, sustinere demonstrat. Etsi autem ingenti conatu & maximis copijs vtrinq; collectis, castra inter Mechliniam & Louanium opposita, Io. Austriacus & Matthias archidux seu belgici ordines, aliquot hebdomadas habuerunt: nihil tamen tantæ expectationi de expeditione illa concitatæ respondens, gestum, & confusio ac perturbatio in Belgis maior, quàm antea vnquam fuerat, exorta est. Exercitui ordinum præfectus fuerat Maximil. Henninius comes Bossui, sub quo militare Ioan. Casimirus, vtpote longè illo dignitate superior, recusabat. inter Auraicum quoq; & Casimirum æmulationes ardebant. & magna pars æstatis tractationibus inter Matthiam & Franciscum Alenc. Galliæ regis fratrem, quem Philippus Laleinus Hannoniorum præfectus, Artesij & alij, tū 40 in Belgicum adduxerant, consumpta est. Mense Septembri, Casimirus, & alij ordinum Duces, trium mensium stipendia flagitant, quæ cùm solui non possent, pleriq; in Brabantia pagi & oppida minora crudeliter direpta sunt. Ioannes Austriacus, Belgicum, iam ferè pacatum & tranquillum superiori anno ingressus, perturbatissimum & calamitosiss. ineunte Octobri moriens reliquit, eodem ferè tempore, quo VVenceslaus, Maximiliani II. Imp. filius adolescens in Hispania decessit.

17. Septemb.

7. Ianuar.

6. Febr.

19. Octob.

Casimirus, Imbysæ consulis Gandauensis, Borluti Syndici, & aliorum, comitem Flandriæ eum creare volentium, consilio, à Flandris inuitatus, Gandauum proficiscitur, vbi Petrum Dathenum & alios concionibus præfectos inuenit, quibus ciues excitati, sacrificulos & monachos omnes vrbe eijciunt, & bona eccle- 50 siastica, in fiscum, ad communes Reipub. vsus transferunt, & scripto edito, alios quoq;, ad libertatem integram, non ciuilem solùm, sed etiam conscientiæ & religionis inuitant. Inde in Angliam Casimirus, ineunte nouo anno, pecuniam ad stipendia militum confecturus, ad reginam traiecit. Austriaco, Alexander Farnesius,

sius, Octaui filius, Petri nepos, Pauli III. P P. pronepos, Parmæ dux, ab Hispaniæ rege substitutus est. Mense Augusto, liberum Reformatæ religionis exercitiũ, in vrbe Antvverpia, archiducis Matthiæ Gubernatoris & Capitanei generalis, & principis Vraniæ locum tenentis, & Dominorum consilij statuum autoritate permissum, & PAX RELIGIONIS promulgata est. his conditionibus, ne impediant reformati aut turbent per se vel alios, ritus & exercitia veteris religionis: nec diuersæ religionis causâ, cuiquam contumeliam vel vim inferant. Magistratuum politicis mandatis obediant. Impositiones & onera cum cæteris ciuibus communia sustineant. Nusquam nisi in designatis à Magistratu locis conciones habeant. Ministri coram Prætore & Magistratu locis conciones habeant. Ministri coram Prætore & Magistratu ciuitatis sistantur & iuramentum fidelitatis & obedientiæ in politia præstent, à contumelijs verborum & omni sermone seditioso pro concione abstineant. Loca consecrata nemo spoliet, aut imagines frangat. nec cantilenas aut libellos in alteram religionem probrosos vendat, &c. Hos in tutelam & defensionem suam Gubernator, vicecomes Brabantiæ, Prætor & Senatus Antvverpiensis, se suscepturum pollicetur.

M. D. LXXVIII.

Hanc religionis pacem Gandauenses etiam Flandri grauiter tumultuantes, & cum Hollandis ac Zelandis, Vltraiectini amplexi sunt, permissa potestate omnib' canonicis, presbyteris & monachis, matrimonij contrahendi, dote constituta monachis ex reditibus cœnobiorum, & canonicis vsufructu suorum beneficiorum relicto. Quibus paulò pòst Geldriæ etiam ordines accesserunt. Hannonij verò & Artesij ægerrimè ferentes, religionem Romanam, quam in Vnione Bruxellensi, & publicis literis constanter se retenturos, apud regem Hispaniæ & Imperatorem & alios principes professi erant, à Gandauensibus, in quorum vrbe fœdus illud factũ erat, & alijs plurimis deseri & aboleri; seiungunt se à cæteris statibus, qui religionem mutauerant, & publico scripto illorum leuitatem & perfidiam arguunt, & perpetuò se Catholicæ & Romanæ fidei assertores, & Regi, si priuilegia eorum seruet, obedientes fore testantur. Hi, Malecontenti deinceps nominati sunt, qui cum Gandauensib', nouo, intestino & exitiabili dissidio, acerbissimis odijs assiduè deinceps belligerabant. Sed totum eius temporis Belgici statũ, & præcipuorum, principũ procerum, ducum & aliorum, ingenia, naturas, consilia, mores, admodũ appositè Terentianis versibus quidam expressit. Quæ Reipublicæ Belgicæ velut pictura illustris, prudentibus & rerum Belgicarum illius anni non imperitis, lectu non ingrata nec iniucunda erit.

PORTVGALLIÆ rex Sebastianus, iuuenis 24. annorum, à Mahomete Fesano rege exule, aduersus patruum Abdelmelechnm auxilio vocatus, in Africa, nõ procul ab Alcazar, cum toto exercitu cæsus est ab Abdelmelecho rege, qui & ipse, durante adhuc prælio, apoplexia extinctus, & nepos ac hostis ipsius rex Mahometus in fuga submersus est. Ita tres reges vno in prælio interierunt. Fructum autem victoriæ & regnum Fesanum, Hameth, Abdelmelechi frater, obtinuit.

XARIPHIVS MVLEIVS stirps huius familiæ, ex Mecha Arabiæ felicis oriundus.

|

Xequus Mahometus Muleius.
Regnum Marici & Fesæ
1548. occupat.

ABDALLAS exclusis fratribus Regnum solus tenuit.	Abdelmunen, à fratre Abdalla interfectus.	ABDELMELECH, cui Sebastianus, †	HAMET, fratri, durante prælio, apople-

M. D. LXXVIII.

MAHOMETVS à patruo Abdelmelecho pulsus, petit auxilia à Sebastiano Rege Portugalliæ submersus in fuga, die 4. Augusti 1578.

Xequus.

† Portugalliæ Rex bellum inferens anno 1578. die 4. Augusti in prælio cæsus est.

Ismaël.

* xia extincto, in victoria & regno successit.

In Lusitania verò seu Portugalliæ regno, Henricus Cardinalis senex, Sebastiani patruus magnus, successit. Qui cùm diu superstes esse non posset, multi competitores, ac in his, Antonius, Ludoici de Crato, fratris Henrici filius nothus: Philippus Hispaniæ rex, sororis Henrici Isabellæ filius: & Alexander Parmensis, pro filio Raynucio, ex Odoardi fratris Henrici filia prognato, & alij, regnum ambiebant. Dux Parmensis, de iure successionis suo, collegium Patauinum consulens, & Facti speciem transmittens, hanc Genealogiæ partem adiunxit.

EMANVEL Rex.

Isabella vxor Caroli V. — Philippus rex Hispaniæ natus 1527.

Ioannes III. rex Portugalliæ ⊕1557. — Emanuel II. ⊕1554. — Sebastianus rex, in Africa cæsus, sine prole ⊕1578.; Maria vxor Philippi. — Carolus defunctus sine prole.

Ludoicus — Antonius nothus, natus 1531.

Henricus cardinalis rex modernus.

Odoardus. — Maria Alexandri ducis Parmæ coniunx, ⊕1577. — Reinucius Parmæ.; Catharina Bragentiæ.

In Vngaria inferiore, Mustapha, Bassa Budensis, qui multos annos illi Vngariæ parti præfuerat, & cum Eccio Salmensi comite, Imp. Ferd. & Max. militiæ præfecto Iaurinensi, pacem & amicitiam coluerat: iussu Selymi strangulatus est, quòd arx Budensis, incenso puluere tormentario, ipsius culpa non satis custodito, euersa esset. Veram causam fuisse illius opes, per fas & nefas in præfectura illa collectas, existimant, quibus æmuli ipsius in aula Turcica inhiarint.

Saxonia tota hoc anno tranquilla fuit. cui, cùm triginta ferè annos consilio & manu ægris feliciter medendo, Vir Cl. D. GERVASIUS Marstallerus seruijsset: Cellæ Saxonum tandem, ex Illustrissimi & optimi principis VVILELMI, ducis Brunsuic. ac Lunæb. ministerio aulico, in cœlestem aulam à Deo euocatus est. non medicus solùm πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, verùm etiam in mathematis & vniuersa Philosophia & Theologia præclarè eruditus, & Poëta vero Deo & Musis carus. Erat Neoburgi ad Rhenum in Brisgoia ortus; natiua bonitate & candore, & ingenio omnium doctrinarum capace, à Deo ornatus, cum quo in Academia VVitebergensi, ante bellum Germanicum, D. Luthero adhuc superstite, amicitiam, societate studiorum conciliatam, & in Academia Heidelbergensi confirmatam, toto vitæ tempore deinceps sincerè & constanter colui. Quæ ad filios etiam illius, paternæ virtutis & doctrinæ vestigijs feliciter insistentes, Geruasium artis Medicæ doctorem, & MARTINUM Illustrissimorum Pomeraniæ principum Ducis Bogislai

1545.
1547.

filiorum,

filiorum, studia hoc tempore moderantem, propagata est. Mentionem igitur optimi huius viri & de multis benemeriti, amicitiæ nostræ debitam, inserere hoc loco operæ precium iudicaui. M. D. LXXVIII.

Societatis Hansicæ ciuitatum legati, indicto Lubecam conuentu, rari & tardi conuenerunt. Nam & Coloniensi & Brunsvvicensi diœcesi, solæ metropoles; ex Pomeranicis soli Sundenses miserunt. Quare de pœna non comparentium & tardius accedentium, ex recessu anni quinquagesimi sexti primum verba facta: Deinde confœderationis ciuitatum Formula renouata, quam in superiore conuentu Cos. Lubec. D. Hermannus Vecheld, I. V. D. vir optimus & clarissimus, iussu societatis delineauerat, relecta & deliberata, & tandem comprobata est, cuius capita præcipua sunt, vt ciuitates Hansicæ, Romano imperio, Cæsari, & suis singulæ principibus legitimam & debitam obedientiam præstent: inter se mutuam beneuolentiam & fidem seruent; aliæ aliarum commoda promoueant, damna auertant, & consilio ac ope se mutuò iuuent. Pacem religionis & politicam in imperio sancitam firmiter tueantur, commercia in Emporijs, iuxta recessus, ordinationes & statuta societatis Hansæ exerceant: contributiones in conuentibus Hansæ, communi consensu indictas tempestiuè pendant, conuentus Hansæ, senatus vrbis Lubecæ & cæterarum Vandalicarum, literis continentibus capita negociorum, de quibus deliberandum est, indicat, casq; metropolibus, Coloniæ, *Brunsvvigæ*, Dantisco, maturè mittat, vt de suarum etiam diœcesium negotijs, si quid in literis indictionis monendum sit, tempestiuè inseri possit. vocati ad diem constitutam compareant, non comparentes vel tardiùs accedentes, iuxta recessum anni quinquagesimi sexti puniantur. Controuersiæ ciuitatum, iuxta formam in hoc conuentu præscriptam, à Senatu Hansæ, amicè vel iure componantur. Nemo ex ciuitatibus Hansæ propter aliena debita aresto in his vrbibus detineatur. Vias publicas, suis vrbibus vicinas, singulæ tutas seruent, captos in itinere ad comitia euntes ciuitatum legatos communi sumptu ciuitates liberent. Si ciuitas aliqua iniustè & violenter oppressa vel obsessa fuerit, confœderatæ vrbes se ad causam ex æquo & bono componendam offerent. Sin violenti oppressores, quantum poterunt, rebus ad defensionem necessarijs iuuabunt. Ciuilibus dissidijs turbata Repub. & senatu per ciues in ordinem redacto, legatos illius Reip. ad communes deliberationes Hansæ non admittent, sed ciues hortabuntur, vt pristinam autoritatem senatui restituant; non obtemperantes ex Hansæ societate excludent, seditiosos nusquam tolerabunt. Dissidia inter senatus & ciues, vicinæ ciuitates amicè aut iure component. Proscriptos ex alijs ciuitatibus non recipient. neq; hæc confœderatio, alijs coniunctionibus quibuscunq;, huic non repugnantibus, derogabit. Omnes præteritæ offensiones sempiterna obliuione deleantur. Forma etiam processus, in componendis, amicè vel iure, per vicinas ciuitates, intestinis ciuitatum inter se mutuò controuersijs, prælecta & à plerisq; approbata est. Colonienses soli se in anni quinquagesimi septimi confœderatione manere, nec siue consensu ciuitatum suæ diœceseos, assentiri nouis formulis posse: nec in angustias processus præscriptas se cogi velle responderunt.

M. D. LXXIX.

1572. Articuli Hansicæ confœderationis.

Altera de Londinensi Emporio & commercijs Anglorum deliberatio fuit. Cùm enim Angli mercatores totum iam decennium, HAMBVRGI sedem certis conditionibus habuissent: REGINA Angliæ, conditiones seu priuilegia, Anglis à senatu HAMBVRGENSI concessa, exeunte iam decennio renouari & prorogari literis suis petiuerat. HAMBVRGENSES ad conuentum ciuitatum HANSAE, causam reiecerant, sine quarum consensu, saluis societatis iuribus, nihil statuere solerent. Scribunt igitur ciuitates Vandalicæ ad Reginam, &, in quarto concordiæ Traiectensis, inter regem Eduardum quartum & Hansæ ciuitates erectæ, articulo, formam certam, quatenus, quibusque legibus, vtrorumque subditi, alteri cum alteris commercia exercere possint

1474.

M. D. LXXIX.

possint & debeant, præscriptam seruari, & illam ipsam concordiam ac cætera in regno priuilegia sua, tandem confirmari petunt. Regina verò, nihil se de his rebus acturam prius ostendit, quàm continuatam Anglis ab Hamburgensi ciuitate residentiam & priuilegia huc vsq; concessa intellexerit, ne hanc repulsam suis oblatam, & eiectionem ex ciuitate Hamburgensi admittens, aliquam illis sua culpa ignominiæ notam inijcere videatur. Domi verò decretum promulgat, Nisi consul & senatus mercatorum Hansæ Londini, ante diem 25. Martij, cautionem idoneam reginæ præstet, Anglos mercatores, Hamburgæ & in cæteris Hansæ ciuitatibus eandem libertatem residendi & liberè emendi ac vendendi habituros esse, quam Hansæ societatis mercatores Londini in Anglia haberent: post dictum diem, etiam Hansicis mercatoribus, libertatem negociandi pristinam, in Anglia ademptum iri, eosq; pari cum cæteris peregrinis mercatoribus conditione fore. Etsi autem rogante senatu Lubecensi, executionem decreti, vsq; ad diem D. Iacobo sacrum, quo in Hansæ conuentu communicato consilio responsuri essent, prorogauit; tamen priori decreto disertè addidit, neminem ad vllarum mercium exportationem, importationemúe admissum iri amplius, nisi prædes cautionesúe dedisset (si minus idoneè ciuitates Hansæ ex conuentu responderent, nec reginæ voluntati satisfacerent) se reliquum id omne vectigal superadditurum, quod interea minus quam ab exteris præstitum fuisse inueniretur. Tandem igitur, in hoc conuentu, re deliberata, Reginæ, post declarationem suæ ergà reginam & regnũ obseruantiæ, & desiderium coniunctionis, iam à trecentis annis inter regnum Angliæ & ciuitates Hansæ seruatæ, & Traiectensis inprimis concordiæ ante centum quinq; annos initæ, & pactorum vtriusq; subditis salutarium religiosè seruandorũ: tandem, ad residentiam Anglorum in socia Hamburgensi ciuitate continuandam quod attinet, respondent, eam ciuitatem, allectam spe, tum suos tum sociarum ciuitatum Hansæ mercatores, in Regiæ Maiestatis regnis, hoc paratius, promptiusq; in suis iuribus, priuilegijs, libertatibus, liberisq; consuetudinibus defensum iri, si Aduenturariorum collegium hospitio non tantùm exciperet, sed aliquibus etiam priuilegijs immunitatibusq; ornaret. Cæterùm cùm non sua duntaxat suorumq; ciuium atq; incolarum priuatâ, sed & vicinorum omnium publica, non ferenda amplius iactura, re ipsa iam experta fuerit, supra decennium continuatæ, præstitæq; residentiæ institutum, absq; plurimorum ciuium ruinâ, discordia, æmulatione, sociarumq; ciuitatum, vicinorumq; querelis, atq; id genus alijs maioribus malis subsistere non posse: communibus votis Regiæ Maiestatis rogare, vt æquo ac candido animo ferat, si intra limites antiquarum Transactionum, quæ ad amussim obseruatæ, tranquillitatis, honestæq; vtilitatis plurimum, incommodi verò nihil vtrorumq; subditis attulerunt, ciuitates manere cupientes, nouarum rerum discrimina periculaq; subterfugienda existiment. Secutæ sunt, de grauaminibus Emporij Bergensis; de sede Emporij in Liuonia restituendi; de tollendo vectigali nouo, quod in Hellesponto Danico irrecuperabili cum ciuitatum damno exigatur, de contributionibus ciuitatum & alijs capitibus deliberationes, quas consultò prætereo.

EMDENSIS etiam ciuitas, populosa, ad Amasis ostium sita, in societatem Hansæ recipi se in hoc conuentu petiuit. Eiusq; causæ orator fuit Onno Tibarenus senator, qui interrogatus, an senatus Emdensis liberam potestatem incundi, & deliberandi & concludendi, ac conclusa exequendi, absq; consensu & impedimento suorum comitum haberet: respondit, de his ipsis conditionibus comitem suum iam admonitum: hanc libertatem Emdensibus libenter concessurum esse. Gratam igitur sibi esse voluntatem comitum & ciuitatis Emdensis, quæ societati Hansicæ aggregari cupiat, Legati ciuitatum respondent. Cùm autem ita antiquitùs receptum sit, ne vlla ciuitas de nouo in fædus Hansæ recipiatur, priusquam literis senatus Lubecani, cæteris ciuitatibus socijs nominata sit, vt de ea recipienda legatis mandata dari possint; velle se de Emdensium voluntate ac petitione, ad suos seniores referre, & nunc statim de conditionibus receptionis cum Emdensibus con-

bus conferre, ad quas intra anni spacium senatui Lubecensi voluntatem suam declarare debeant. Cùm autem sequenti anno, Anglis mercatoribus ex societatis Hansicæ vrbe Hamburga dimissis, Emdenses sedem in sua vrbe tribuissent, vlterius in hac tractatione non processum est.

HAMBVRGENSES, qui iam totos sex annos à portubus Daniæ, Norvvegiæ & Islandiæ, mandato regis Daniæ exclusi, ingenti cum reipublicæ suæ & ciuium negociantium damno, à commercijs totius orbis Arctoi & maris Balthici, abstinere cogebantur, Flensburgi tandem, intercedentibus per legatos electore Saxoniæ & Vlrico Megapolitano, de reconciliatione cum Rege, mense Iunio tractare 10 cœperunt. cuius actionis, post longam disceptationem, hic fuit exitus. Rex, Hamburgensium Naues à se detentas dimittit liberas, pro sale & cæteris mercibus distractis soluit: & nouum vectigal sali impositum deinceps remittit, eosq; in gratiam pristinam recipit, & libertatem commerciorum in Dania, Norvvegia & Islandia, qualem à proxima transactione anni 1562. habuerant, restituit. Vicissim Hamburgenses animum gratũ, centum millibus Ioachimicorum Regi intra quinquennium persoluendis, declarabunt. De principali causa, seu Iure Restringendi, in altero conuentu, Kielæ, anno proximo, Tractatio amica inter Regem & cæteros Duces Holsatiæ & ciuitatem Hamburgensem instituetur, in qua, si non conueniet, iuxta Recessum Hafniensem in arbitros vtrinque partes compromit- 20 tent, qui intra paucos annos controuersiam decident. Donec causa decidetur, vtraq; pars, sua Iura in Albi illibata retinebit, & rex Daniæ nullas Hamburgensiũ, si tamen vt conuenit, se erga regem gerent, naues detinebit, nec vi quidquam aduersus eos tentabit. Subditi regis, Marsi, perinde vt Hamburgenses, frumentum per Albim euehent, hordeo & polenta excepta, de quibus in proximo conuentu amplius agetur. Recessus Hafniensis anni 1562. in omnibus suis partibus integer & illibatus conseruabitur, nec controuersijs Ducum Holsatiæ & Hamburgensium cæteris in Cameræ Iudicio pendentibus quidquam hæc Transactio præiudicabit. cumq; Hamburgenses moderationem ingentis summæ pecuniæ, Regi pendendæ, à legatis Danicis potestatem eius rei se habere negantibus, obtinere 30 nequiuerint, liberum eis erit, in proximo Regis & Principum electorum conuentu Gustrouiensi, per se & principes intercessores, viginti quinq; millia Talerorum deprecari. Hæc Nonis Iulij peracta sunt.

1562.

In Belgio, Alexander Farnesius, Parmæ dux, Hispaniarum regis locum tenens, expugnata arce Carpensi, Coloniæ vicina, & omnibus trans Mosam oppidis recuperatis, victricia & infesta Hispanorum signa, per mediam Brabantiam circumferens, Turnhouiam vsq; & vlterius excurrerat. Equites Brabantis militantes, siue ex composito, ob non soluta stipendia, siue pabuli penuria, siue Hispanorum metu, cùm duces non adessent, dilapsi, suburbia Antvverpiensium, Dambrugge, Burgehout, & Berchum ita denudarunt, vt Hispani, peditatu Bel- 40 gico, qui substiterat, post longas concertationes velitationesq;, ad mœnia Antvverpiæ, submoto propulsoq;, procurrerent in loca adeo vrbi vicina, vt tormentis maioribus ex vrbe peti facilimè potuerint. Ex bombardarijs Antvverp. quidã inferius collimantes, nonnullos ex suis, Scotos & Anglos, principe etiam ex muris id spectante, prostrauere. Tertio post aduentum die, Hispani frustrà vrbe tentata, discesserunt, ad obsidionem Traiecti Mosæ, quam Parmensis vrgebat, conuersi. Interea prouinciæ aliquot, Artesia præcipuè & Hannonia, mutatione Religionis in Brabantia & Flandria, qua pacificationem Gandauensem manifestè violari querebantur, offensi; oblatis à Duce Parmensi conditionibus acceptis, ab ordinibus generalibus se disiungunt, & Regi reconciliantur, Montibus Hanno- 50 niæ publicatis concordiæ articulis Idibus Septembris.

Imperator Rodolphus, quem Belgici ordines, ob fratrem illius Matthiã, Gubernatorem receptum; æquiorem sibi fore sperantes, per legatos superiore anno sollicitarant, vt autoritatem suam interponeret: Coloniam, ad pacificationis Belgicæ negocium, commissarios, mense Aprili deputauit, archiepiscopos

Gebhar-

M. D. LXXIX. Gebhardum Coloniensem, & Iacobum Treuirensem, Iulium Herbipolensem, VVilelmum ducem Iuliacensem, Otto Henricum comitem Svvartzburgensem, qui cum legatis ordinum Belgici, quorum Philippus dux Arescottanus princeps erat, de conditionibus pacis initio Maij tractare cœperunt: (Parmense interea nihilominus Traiectum ad Mosam acerrimè oppugnante, quod die Petri & Pauli illucescente tandē expugnauit) commissarij Cæsaris totos septem menses, immensis sumptibus profusis, Coloniæ commorati, tandem re infecta discesserunt, conquerentes, nihil sibi, de medijs pacis à se propositis, à Belgici ordinibus responderi, nec Mandatum Oratoribus plenius & sufficientius transmitti, nec interim ab innouationibus & mutationibus, Pacis conciliationem difficiliorem reddentibus, in Belgis cessari. Sunt autem articuli viginti duo, per commissarios Cæsareos, Coloniæ, partibus exhibiti, & ad status Belgici, ab ipsis commissarijs cū literis transmissi. Quos Antvverpiæ, cum statuum generalium deputatis, examinans princeps Vranius, moderationem & mutationem quorundam flagitat. ac inprimis liberum Religionis reformaræ exercitium autoritate regia permitti & confirmari rogat. Hæc ordinum resolutio post commissariorum Cæs. discessum tandem Coloniam allata, & Ottoni Henrico comiti Svvartzburgensi, qui solus mandato Imp. manserat, exhibita est. Sic tota illa Coloniensis Tractatio irrita fuit, ac legati ordinum ipsi mense Ianuario discesserunt. Vranius, vt insidias & dolos, in plerisque articulis pacis, ad extremam perniciem & euersionem libertatis & salutis Belgici directos esse, ostenderet; edito libro eos retegi & demonstrari curat. Cumque de Imperatoris Rodolphi & domus Austriacæ, quam, ob Matthiam archiducem Gubernatorem electum, sibi coniunctissimam fore sperauerant Belgæ, auxilio prorsus sibi desperandum esse viderent: ad noua consilia, opponendi Hispaniæ regi, à quo nihil æqui impetrare possent; vicini & potentissimi Galliæ regni auxilia & vires decurrunt. Egressus igitur Antvverpia, vbi amplius biennio iam desederat princeps Vranius, Vltraiectum proficiscitur, & Nouam confœderationem prouinciarum, quæ reformatam Religionem sequebantur, Brabantiæ, Flandriæ, Geldriæ, Vltraiecti, Hollandiæ, Frisiæ, &c. conciliat. Hispaniarum Rex, totam hanc mutationem Religionis ac Reipublicæ, & calamitates Belgici vniuersas, omnemq; turbatæ & impeditæ pacificationis Coloniensis culpam, ab Vranio procedere iudicans, publicis literis eum proscribendum, & in illius caput, his, qui viuum aut mortuum regi traderent, vel saltem vitam ei auferrent, præmium pollicendum decernit, ac sequentis anni mense Martio, literas proscriptionis publicat.

Idib. Nou. — 18. Iulij. — 5. Augusti. — 30. Nouemb.

10. Martij. — 14. Maij.

In Belgico interea, Amersfurtum, quod fidem Regi hactenus seruarat, à Traiectinis obsessum, præsidium recepit. Groninga etiam Frisiæ metropolis à statuum copijs obsessa, se dedidit, & demolita arce, per ducem Albanum anno 1570. ædificari cœpta, vtriq; Relig. exercitium liberum concessit. Sutphania quoq;, præsidium statuum admisit. Mechlinia Parmensi se adiunxit.

STEPHANUS Poloniæ rex, receptis in gratiam Dantiscanis, & reliquis regni rebus domi constitutis, omnem suam cogitationem, curam, consilia, ad bellum Moschico tyranno inferendum, & recuperandas Lithuaniæ prouincias, olim ab eo captas, & Liuoniam inprimis, cuius arces & vrbes reliquas, illis ipsis mensibus, cùm Rex Dantiscum obsideret, Moschus occupauerat: ex manibus crudelissimi tyranni extorquendam, conuertit. Itaq; decreto in comitijs VVarsauiensibus Bello, & sumptuum contributione necessaria, Vilnam in Lithuaniam proficiscitur, vbi non ab ordinibus solùm magni Ducatus Lithuaniæ, & vrbis magistratibus honorificè exceptus, sed etiam Eques CATAPHRACTUS, magni Ducatus Lithuaniæ Stemma, & AQVILA POLONICA, artificiosissimis versibus efficta & ornata, Regi exhibita est. quam dignam esse iudicarem, cuius memoria conseruaretur. Vilna Rex, vltima Iunij die, ad recensendas copias Suirum discessit, vbi consilio senatorum suorum & ducum militarium habito, primam armorum vim ad POLOCIAM oppugnandam decreuit. Quam Lithuaniæ vrbem & Ducatum, Polottæ

lottæ & Dunæ fl. adiacentem, Ioannes Moschorum tyrannus, ante sedecim annos, primum regno Poloniæ ademerat. Imminebat arx illa ceruicibus magni Ducatus Lithuaniæ, atq; adeò ipsi ciuitati Vilnensi, nulla alia firmiore munitione interiecta, vt inde oblata occasione, summam, non modò Lithuaniæ diripiendæ, sed Vilnæ etiam adoriendæ facultatem hostis habiturus videretur. Cumq; bellum hoc, non modò communis Reipub. recuperandæ causâ, sed hostem quàm longissimè remouendi, grauissimeq; coërcendi, susceptum esset: Rex expeditionibus suis, in his potissimùm regionibus, maxima anni parte, aut frigoribus grauissimis, aut imbribus assiduis, militiæ infestis, tùm quoq; ob vastitatem difficilimis, propin-
10 quiorem aliquam sedem, & quasi officinam, quàm ipsa Vilna esset, comparare cupiebat. ex qua quàm maximè integrum recentemq; penitus, in solum hostile, ducere militem, & belli instrumenta, impedimentaq; minore cum negocio ad res cum celeritate felicitateq; gerendas transferre posset.

Quare factis ab inuocatione opis diuinæ auspicijs, Suiro primum illustrem Nicolaum Radziuil, palatinum Vilnensem, cum aliquibus equitum peditumque Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Casparo à Beckesch, Pollociam præmisit, itinerum claudendorum causa, ne quid à Magno Moschorum duce præsidij accederet. quò etsi maioribus, in magna etiā viæ difficultate, itineribus peruenissent: tamen cùm iam antea Rex ad hostem literas misisset, quibus
20 bellum ei, cum diligenti explicatione causarum, denunciauit: biduo antè, antequā Polonicæ illæ copiæ Polociam accessissent, equitum & peditū aliquid ad hostem in arcem immissum est. Adhibita verò à Palatino Vilnensi, posteaquā propinquo ad arcē loco consedisset, ea diligentia est, vt pòst, nulli⁹ subsidij hostis accessio facta sit.

Rex cum exercitu suo, & tormentis impedimentisq; bellicis, in summa viarū iniquitate, quam pluuiarū assidua magnitudo, & agrorum natura effecit, minoribus itinerib. subsequutus est. Interea à copijs, quæ præcesserunt, arces tres, Kozian, Crasue, & Sithno, per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ sunt.

Vndecimo Augusti die, proximè Polociam, cum copijs omnibus, Rex accessit, & propinquo ad mœnia loco castra metatus est; ciuitatemq; tribus locis obsidio-
30 ne cinxit. Eademq; die omnibus locis munitiones fossasq; propius hostem agere iussit. Postridie longius munitionib. ad ipsas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuit. Ostenderat autem sua præpotens Deus in manu rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluuias pluribus diebus ita immiserat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & pugnandi ratio etiam atq; etiam retardaretur. Constitit tamen militi regio, in maximis etiam incommodis, singularis animorum, ad omnia contemnenda, tolerandaque, ardor, sic, vt in summa pluuiarum iniquitate, altissimoq; luto, nihil prætermitterent, quæ ad oppugnationem pertinere possent. Hostibus, contra omnes regiorum conatus, acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies noctesq;
40 propugnantib. tanta peruicacia, & flammas illatas extinguentibus, & vim omnem depellentibus, vt se telorum tormentorumq; iniurijs certatim offerrent, & succumbentibus alijs, alij confestim succederent, ostenderentq; Moschos, arciū defendendarum vi atq; ardore, cæteris omnib. gentib. antecellere. Ea verò, quæ prima paulò serenior dies, 29. Aug. illuxit, ea incendium à milite Vngarico illatum est arci, summa cum contentione atq; discrimine, cùm se regij milites in fossas demittere, & Polociam flumen superare, deniq; arduum cliuum, cui impositum propugnaculum erat, subire, & manibus materiam ignemq;, inter infestissima creberrimaque hostium tela, inferre necesse haberent. Quod incendium cùm vehementius exarsisset, & munitionis aditum aliquem patefecisset, teneri militum Vngarorum ardor
50 non potuit, quin per ipsam flammam irrumperet, atq; hostem feriret, à quo tamen cœpto, cùm propugnatione hostili, tùm maximè flammæ vi reiectus est.

Dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam fuisse animaduersum fuit, cùm nouissimè munitionibus, flammæ altitudine obsidentibus conspectum eripiente, circumdare deinceps cognitum esset. Nul-

M. D. LXXIX. la igitur cum intermissione oppugnationis, vim omnem adhibendam, nullumq; hosti quiescendi, aut firmius muniendi spacium concedendum Rex iudicauit. Posteroq; die ignem in alias munitionis partes, miles, in quo equites etiam erant, qui misso equo in pedes descenderant, intulit. quo cùm iterum aliqua muri pars deleta esset, & cliuum, in quo antea propugnaculum erat, igne absumptum, tenuisset: ac inde ad latus hostilium fossarum, ac munitionum, illa parte deleta, tumultuario opere factarum, fossas munitiores ducendo Præsidiarios circuire ferè cœpisset, atq; sic in potestate hostis esset: Rex & sanguini Christiano parcendum, & operam dandam ratus, vt arce quàm maximè integra, cum tormentorum aliorumq; belli instrumentorum apparatu potiretur, quæ hostis ipse ad extremum iniecto igne delere posset: facta omnibus vitæ gratia, permisit, vt, qui Regi militare vellent, fortunas suas omnes incolumes conseruarent, atq; stipendia regis mererent: quibus redeundi in Moschouiam animus esset, id ipso permittente, atq; omnem securitatem præstante, facerent. Palatinus Basilius Mikolinzki, Macoroszki, Demetrius Michaëlovvitz, Chersazi Obolimzki, Matthæus Svvanovvitz, VVolimzcki, &c. qui partim præfuere, partim in arce fuere, cùm se sponte dedere, ac gratiæ regis permittere vellent, capti in custodijs seruati sunt. Arcem ipsam præsidio immisso Rex die vltima Augusti occupauit. In qua quidem arce, qui eam defendissent, atq; arma tulissent, vltra sex millia fuisse compertum est. Poloni ingressi, passim in arce magnum cadauerum insepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij globorumq; tantam vim deprehenderunt, quanta in arce aliqua Christiani orbis his rebus instructissima posset reperiri. Quos quidem rei gestæ successus vt inprimis ad Deum præpotentem se referre rex ostenderet, literis ad ordines Regni Poloniæ datis, hanc historiam susceptæ à se expeditionis & captæ Polociæ, exponit, ac vt pro parta victoria gratias Deo publicè agant, hortatur.

Pridie Calendas Ianuarij, Henricus Galliæ rex, Ordinem Equitum S. Spiritus (in templo Augustinianorum Parisijs) primùm instituit, vt memoriam Natalis sui & corônarum regni Poloniæ & Galliæ, eadem die sibi delatarum celebraret, & tertiam in cœlis se eadem die expectare ostenderet, iuxta illius Symbolum: Manet vltima coelo: Equites creauit viginti sex, quibus ex Abbatijs & alijs bonis ecclesiasticis reditus, inuito etiam & reclamante pontifice attribuit.

Etsi autem Turcicæ ac Persicæ res nihil ad Saxoniam pertinere, cùm toto orbe Persia à nobis sęmota sit, videantur: tamen cùm omnium in Republica versantium voce & literis, Persici belli fama, his annis celebrata fuerit: inchoatam ante biennium illius historiæ summam; sicut à Francisco Billerbego, nobili Pomerano, & alijs, Constantinopoli eo tempore ad me perscripta est, pertexam. Cùm Ottomannus Bassa, Portas Ferreas seu Derbentum, ad mare Caspium, vrbem naturâ situ loci & arte munitissimam, fraude interfecto illius Principe, teneret: petijt ab Amurathe auxilia, quibus omnium circa Caspium mare regionum, ex illa loci oportunitate, Imperium Amurathi pollicetur. Mittit Amurathes pecuniam, tormenta & sexagies mille Tataros, quorum duces, duo regis Tatarorum fratres erant. Qui cùm ad Ottomanem peruenissent, in Mediam ad recuperandum Syruanum ducit exercitum. cui occurrentes Persæ, prælio acri cum Turcis & Tataris confligunt, & altero Tatarorum regis fratre in acie interfecto, altero capto, victoriam insignem obtinent: Ottomane Bassa cum reliquijs exercitus ad Derbentum effugiente. Mustaphas etiam Bassa etsi in finibus Georgianorum, Cars & Tschildiro, Beglerbegatus instituit; tamen in prælijs infelix fuit, & miles ipsius, annonæ inopia, & lue pestilenti ac fame adflictus, parùm dicto audiens erat. Cumque de illius auaritia, omnes præfecturas & officia militaria, non virtute sed precio vendente: & de socordia in commeatu, & alimentis militum curandis, querelæ ad Amurathem delatæ essent: Byzantium ipse reuocatus, & Sinan Bassa, qui Tunetani in Africa regni imperium, ante quinquennium euersa Guletta, Turcis restituerat, bello Persico Imperator præfectus est. Vluz verò Alisbassa

(margin: 1579. / 1574.)

Alisbassa, Turcicæ classis Amyralis, per Pontum Euxinum in Colchidem missus, vt iter breuius per Georgianam & Portas Caspias, in Mediam aperiret: Fassam munitionem & Beglerbegum apud Mengrellios, Colchidis incolas, collocauit. Quæ tamen, post ipsius discessum, statim ab hostibus deleta est. M. D. LXXIX.

Sinan Bassa, nihilo felicius ac Mustaphas, bellum gerens, vt honestiore prætextu se extricet, de Inducijs cum Persa, donec legatos, de pace Constantinopoli acturos misisset, seruandis, transigit. Mustapha Constantinopolin reuersus paulò pòst obijt. Sinan quoque Bassa, qualibuscunque cum Persa Inducijs constitutis Constantinopolin redijt, quem sequenti anno Persici regis legatus, Abrahamus Chan secutus est, hac etiam de causa, vt celebritatem solennem, circumcidendi adolescentis Mahometis, filij Imper. Turcici, ad quem præcipui totius orbis Reges ac Principes vocati erant, præsentia sua cohonestaret. Interea Ottomanus Bassa, violatis inducijs, ex Derbento seu Portis Caspijs, in vicinam Mediam erumpens; Siruanum inuadit, & rapinis ac incendijs in tota vicinia grassatur. Sed à Persis paulò pòst repulsus, & præda omnis recuperata est. Cumque in Georgiana, Turci, recentem militem & commeatum ac pecuniam ad militum præsidiariorum stipendia, Tiphlisio inuehere annixi fuissent: Georgianorum aliquot Principes, Persis fœderati, Turcis profligatis, pecuniam & annonas interceperunt. Quæ cùm Constantinopoli nunciarentur, Amurathes, legatum Persicum arctæ custodiæ mandat: Sinanem Bassam omnibus bonis & dignitatibus priuat; & Ferratem Bassam summo cum imperio aduersus Persas mittit, Qui in Georgianorum finibus, arce Reuano & alijs ædificatis, & impressionibus aliquot in hostes factis, plerunque inferior recessit. Ottomanus ad mare Caspium desidens, denuò ab Amurathe, Tartarorum ac Genizarorum auxilia & tormentorum & Nauium architectos flagitat, quibus Caspij maris accolas terra marique vexaret. Tatarus autem Præcopensis, etsi omnia ad expeditionem necessaria, pecuniam, naues, & machinas à Turcis accepisset, & se ad Portas Caspias cum exercitu profecturum simulasset: tamen non longè progressus, aduersas tempestates & alia prætexens subsistit ac domum reuertit. Qua regis Tattarici ludificatione grauiter offensus Amurathes, euocato in Tauricam Chersonesum Ottomano Bassa & Vluz Alimaris præfecto Constantinopoli transmisso Tatarum captum, vita & regno priuat, & Islanem fratrem, antea exulem & captiuum, prouinciæ Tauricæ Beglerbegum constituit, vt postea suo loco prolixius exponam. Ottomanus ad Persici regni limites reuersus, etsi aliquot velitationibus cum hoste congressus, multos amisit: tamen eadem æstate, Taurisium, alteram regni Persarum regiam, nihil tale expectantibus Persis, ex improuiso occupat; & arcem opere ac præsidio munit: & post mensem, eductis ex vrbe copijs, dysenteria in itinere extinguitur, cui Cigaloglio Bassa, ex nobili Cigalarum Genuensi familia ortus, Beglerbegus Reuanensis, qui proximus Ottomano in exercitu fuerat, succedens, reducere copias in vicinam Turcarum prouinciam VVanum conatur. Sed instantes vndiquaque Persæ, acerrimo prælio, tres dies ac noctes continuato, multa Turcarum millia trucidant: eorumque reliquijs VVanum fuga elapsis, Taurisium vrbem recipiunt, arcem multos menses obsident. Sed acerrimè se defendentibus Genizaris præsidiarijs; tandem Ferrates Bassa, simulatione pugnæ aliò Persis auocatis, recentes milites & annonam, Pyriumq; puluerem, inferri in arcem curauit. Eodemq; anno exeunte, Mahomet Codabendo, Persarum rex, renouato antea cum magno Tatarorum Chane, aduersus Turcas fœdere; & filia Tatari, suo filio Emiri Camisæ in matrimonium desponsa, & belli cum Turcis continuandi cura illi relicta, rebus humanis mense Decembri exemptus est.

[Margin: 1580. — 6. August. — 1581. — 1582. — 1583. — 1584. — 1585. — 1586. Line numbers 10, 20, 30, 40, 50.]

Anno Millesimo quingentesimo octogesimo, Duces Holsatiæ, Ioannes senior, & Adolphus, fratres: & fratris illorum Christiani III. Daniæ regis filius, Fridericus II. Ducatum Slesvvicensem, se Regis & M. D. LXXX.

M. D. L X X X. 2. Maij.

Regni Daniæ beneficio tenere profitentes, & solenni ritu inuestituram, vt nominant, feudi Ducatus Slesvvicensis, à Friderico Daniæ Rege, sub dio accipientes, Othoniæ in Fioniâ, fidem & subiectionem debitam vicissim se præstituros promiserunt. Finitimus is Ducatus, Holsatiæ extremæ Romani Imperij versus boream prouinciæ, ad Eydorum fluuium & Leuesoum, & pars Cimbricæ Chersonesi est, ad Coldingam & Ripas vsque pertinens: insignibus oppidis; ad mare Balthicum, Slesvico, Flensburga, Haderslebia, Sunderburg, Nicopen: & insulis ac peninsulis, Alsia, Arre, Svvanzia & Anglia, ex qua Angli in Britanniam primum profecti sunt: & in occiduo littore, Tondera, Husemo, Bretstadia, & Frisiæ Eydorensis, & Strandensis, alijsque insulis ac prouincijs vberrimis & opulentis ornata. Quæ, Iutia Australis olim dicta, annis amplius ducentis, à Canuto, Erici III I. filio, vsque ad Ericum VValdemari II I. filium, in veterum Danici sanguinis regum familia permanserat. 10

Distracto autem sub Christophoro II. intestinis dissidijs regno; & Rege, qui tutelam Ducis Slesvvicensis VValdemari pueri ambiebat, fidelibus auxilijs auunculi ipsius Gerardi Holsatiæ comitis pulso: VValdemarus III. Erici ducis Slesvvicensis filius, ab Episcopis & proceribus Rex electus, in comitijs Nieburgensibus, cum consilio Senatus Regni, Gerardo comiti Holsatiæ & Stormariæ, auunculo suo, eiusque veris & legitimis hæredibus, Ducatum Iutiæ Australis, cum omnibus ad eum pertinentibus, cum dominio vtili & directo, & vasallis omnibus in diœcesi Slesvvicensi residentibus, pacificè & quietè, perpetuis temporibus possidendum, iure feudali cum vexillis confert: abdicando à se & hæredibus & successoribus suis, quicquid iuris in eo hactenus habuerunt: solo iure superioris dominij seu infeudationis sibi & suis reseruato. Christophorus etiam rex exul, biennio pòst, Iohanni III. Holsatiæ & VVagriæ domino, fratri suo vterino, & omnibus ipsius veris hæredibus, tam masculi quàm fœminei generis ab eo descendentibus, insulam Cimbriam (seu Imbriam, vt in literis nominatur) cum proprietate & conditionibus singulis, sic vt Regi & ipsius maioribus hactenus paruit, iure feudali tradit ac cedit: ita tamen, vt ipsi & successoribus Danorum regibus debitum Homagij & fidelitatis sacramentum præstent, quam donationem postea VValdemarus IIII. Christophori filius, confirmauit. (A. C. 1326. 15. August.) 20 (1328. 30. Nouem.) 30 (1340.)

Cùm autem Christophorus II. paulò pòst regno restitutus esset: VValdemarus III. de regno cedens, hæreditarium ducatum Slesvvicensem recepit. Et cum Gerardo auunculo Holsatiæ comite ita transigit, vt sibi mortuo sine hærede, Gerardus illiusúe hæredes succedant, ac vt in præsentia, omnes ducatus illius vasalli & armigeri iurent, se nulli alteri, quàm Gerardo, parituros & arces tradituros esse. Ad nepotem igitur huius Gerardi, ex filio Henrico Ferreo, ὁμώνυμον auo, tandem possessio ducatus Slesvvicensis firma & tranquilla peruenit: ab Olao II. Rege, Nieburgi per solennem feudi collationem, & à Margarita, Olai matre, regibus confirmata, cùm quidem pro se & successoribus ac incolis regnorum omnibus, promittat Margarita, dictos Comites Holsatiæ, eorumque hæredes in ducatus Slesvvicensis possessione à nemine turbandos esse. (1333. 2. August.) (1386.) 40 (1392.)

Mortuo autem Gerardo, Duce Slesvvicense; relictis coniuge Elisabetha Henrici ducis Lunæburgensis sorore, & tribus filijs, Henrico, Gerardo & Adolpho impuberibus: regina Margarita, & filius Ericus, pro Tutoribus segerentes, oppida & arces, Gottorp, Flensburg, & Tonderam, assentientibus etiam relicta vidua & ex nobilitate præcipuis, partim pignoris, partim tutelæ titulo, occupant. Postea feudum Henrico primogenito conferre non quidem prorsus recusabant, sed cunctabantur, flagitantes, vt primum purè & absolutè illud Regi ac regno Daniæ principes resignarent. Quod cùm illi rectè & tutò fieri non posse existimantes recusarent: longum & diuturnum, triginta fere annis bellum, subinde interpolatum inducijs, inter Daniæ Regem Ericum & Holsatiæ duces fratres, à principibus aliquot Germaniæ & vicinis ciuitatibus, fideliter adiutos, gestum est. Ericus post obitum Reginæ Marga- (1404.) 50

ritæ, Sigiſmundo Imp. amitino ſuo, Conſtantiæ tunc in concilio degenti, controuerſiam de feudo ducatus Sleſvvicenſis ſuam proponit, deq; ea conſilium & informationem illius, ex feudorum Romani Imp. legibus & conſuetudinibus poſcit. Is declarat, Imperatorum legibus amitti feudum, ſi vaſallus domino inſcio & non requiſito feudum totum vel maiorem illius partem alienet: ſi intra annum & diem inueſtituram feudi à domino non petat: vel requirente domino iuramentum fidelitatis tertiò monitus non præſtet: vel armis hoſtilibus dominum feudi, illiuſue ſubditos, contra iuramentum fidelitatis petat: aliudue crimen læſæ Maieſtatis in dominum committat. Cùm igitur Sleſvvicenſis Ducatus, Regis Daniæ feudum ſit, & præſentes illius detentores, Dominum feudi, ſeruitijs, ratione dicti Ducatus & vaſallatus debitis, defraudent: maioremq; Ducatus partem, irrequiſito Domino, belli tempore alienarint: & regnum Daniæ contra debitum fidelitatis, bello, ſpolijs, & rapinis hoſtiliter inuaſerint, multaſq; alias Felonias, vt nominant, commiſerint: declarat & ſignificat, quibus expedit, quòd feudum duces amiſerint, quodq; vniuerſi & ſinguli Ducatus Sleſvvicenſis incolæ Regi domino feudi deinceps immediatè parere, ſaluo honore teneantur. Hac informatione Sigiſmundi accepta, Rex Ericus, aliquoties poſtea, Cæſarem Sigiſmundum ſe arbitrum ferre poſſe, ducibus eorumq; amicis oſtendit: donec tandem, vtriuſq; partis legatis rogatus Cæſar, Henricum Glogouiæ ducem, Budiſſinæ, Görlitij & Sittauiæ præfectum; in Cimbricam Cherſoneſum miſit, qui omnibus componendi amicè diſſidij rationibus tentatis, cùm fruſtrà ſe laborare videret: tandem inducijs factis, eò rem deducit, vt Rex Ericus & Duces Holſatiæ pariter, Sigiſmundum Cæſarem ſupremum iudicem & arbitrum plenæ poteſtatis eligerent, ac ipſius ſententiæ, ſecundum ius pronunciatæ, firmiter & inuiolatè ſe parituros compromitterent. Itaque poſt ſeſquiannum, citatis Budam partibus, Imperator his verbis ſententiã promulgat: Chriſti nomine inuocato: in cauſa & cauſis, quæ vertuntur coram nobis inter Illuſtriſſimũ Principem & Dominum D. Ericum, Dei gratia Daniæ &c. Regem, ex vna parte; & illuſtres Henricum Adolphum & Gerhardum Comites in Holſtein, parte ex altera, ſuper Ducatu Sleſvvicenſe, & alijs querelis, & hinc inde petitis, viſis productis & allegatis per partes prædictas, & habita matura & diligenti deliberatione & conſilio cum prælatis, Baronibus, nobilibus, Doctoribus, Iuriſperitis & alijs. Nos Sigiſmundus Rex præfatus arbiter per dictas partes electus vigore compromiſſi in nos facti dicimus, decernimus, laudamus & arbitramur, & in his ſcriptis pronunciamus totam Iutiam Auſtralem, in qua ſituata ſunt Slevvick, & Gottorp, & alia loca ad ipſam Iutiam pertinentia, vnà cũ ſylua Danica & Inſula Alſen prouincia & Friſiæ vulgariter heerden nominata cũ omnibus iuribus & pertinentijs ſuis pertinuiſſe & pertinere ac pertinere debere iure directi & vtilis dominij ad Regem & regnum Daciæ ipſumq; inducendum fore & induci debere in poſſeſſionem Ducatus ſuprà dicti & terrarum cum ſuis pertinentijs vt ſuprà prænarratarum & dictis Henrico, Adolpho & Gerardo comitibus præfatis, in & ſuper dicto Ducatu & terris ſuis cum pertinentijs, vt ſuprà nullum ius ratione feudi competiſſe nec competere. Et ita per hanc noſtram arbitralem ſententiam ſecundùm allegata & probata in his ſcriptis diffinimus & arbitramur pro iure dictis partibus, ſuper alijs hinc inde petitis ex cauſis animum noſtrum mouentibus, vtriq; parti actionem reſeruantes. In quorum omnium & ſingulorum præſcriptorum fidem & teſtimonium præſentes noſtras literas fieri fecimus, ſigilliq; noſtræ Maieſtatis appenſione muniri, data, lata & lecta eſt præſens ſententia & arbitrium Budæ, Anno 1424. die 28. Iunij.

Ab hac ſententia cùm Duces ad Romanum Pontificem appellaſſent, is Theodorico Colonienſi archiep. cauſam denuò cognoſcendam committit. Sed Rex, ſententiæ à Cæſare latæ executionem vrgens, denuò bellum inſtaurat, in quo Henricus primogenitus Gerardi filius, Princeps virtute excellens, in obſidione arcis Flenſburgenſis, confoſſus occidit. Tandem verò, Suecis etiam, Engelberto Duce, regi Erico rebellantibus, interceſſione ciuitatum Hanſæ, pax reſtituta eſt,

M. D. LXXX. 1415. 14. Iunij.

1423. Cal. Ianuar.

1424. 28. Iunij.

1424. 28. Iunij.

1428.

M. D. LXXX. 1435. 1436. 1440. 1443. Cal. Ianuar. 1448. 28. Iunij. 1459. 4. Decemb.

cùm Ericus Adolphum, in possessione feudi ducatus Slesvvicensis, deinceps non se turbaturum, & ablata omnia, vsq; ad pontem Coldingæ redditurum esse, polliceretur. Id tamen, Erico statim ex regnis in Gotlandiam secedente, Rex Christophorus Palatinus demùm, qui illi successit, integrè exequutus est, & die coronationis, solennib⁹ literis confirmauit. Quo intra paucos annos mortuo, cùm Christianus comes Aldeburgensis ex sorore Adolphi Hedvvige natus, ad regnum Daniæ, commendante auunculo, quem proceres Regem expetiuerant, vocaretur: atq; ita hæres & domin⁹ feudi ducatus Slesvvicensis futurus esset: solennib. literis, duci Adolpho & ordinibus prouinciæ Slesvvicensis promittit, nunquam se Ducatum Slesvvicensem Regno Daniæ vnire aut incorporare velle, eosq; sibi, vt Duci Slesvvicensi, non vt Daniæ regi, fidem & subiectionem iuraturos esse.

1490. 1544. 1559. 1560. 1547. 1567. 1569. 1579. 25. Martij.

Mortuo igitur post decennium sine liberis Adolpho, Christianus succedit, nec ab eo tempore, solenni ceremonia, feudum ducatus Slesvvicensis vlli, quod sciam, proximis 120. annis, à rege Daniæ collatum est. Postea inter Iohannem & Fridericum, Christiani I. filios: deinde inter Christianum III. Iohannem & Adolphum, Friderici filios: & tertia huius pars tandem inter Fridericum II. regem & Ioannem fratres, diuisa est, cùm tertius frater Magnus in Liuoniam proficiscens iuri suo renunciasset. Etsi enim duces Holsatiæ inuestituram solennem à regibus nouis semper petiuerunt: tamen quia de conditione feudi non conueniebat, quod immune ac liberum, nec seruitijs præstandis obnoxium esse, & iure Danico ac Slesvvicensi, ad proximi gradus hæredes masculos, & his non existentibus, ad fœminas quoq; transire, Duces disputabant: Nouæ subinde tractationes: primùm inter Christianum III. & fratres Coldingæ, deinde inter Fridericum II. & patruos Othoniæ institutæ sunt, ad quas tandem, Augusti Saxonis Septemviri, & Vlrici Megapolitani, & VVilhelmi Hassiæ Lantgrauij intercessionibus amicis accedentibus, controuersiæ illæ superiori anno demum, vtriusq; partis voluntate in hanc sententiam sedatæ & compositæ sunt.

Promittit Rex Daniæ pro se & successoribus, se, Ducibus Holsatiæ ex Aldenburgensi stirpe, præsentibus & futuris, ducatum Slesvvicensem & insulā Cimbriam, velut auitum & à regno Daniæ emanans, hæreditarium feudum, cum vexillorum proiectione, intra annum & diem in effectu certò collaturum esse. Vicissim Holsatiæ duces, quotiescunq; casus feret, intra annum & diem feudum accipient, & fidelitatem debitam iurabunt, sicut de forma iuramenti, & literarum feudalium, & reuersalium expressè conuenit. Belli tempore, quod necessariæ defensionis, aut tuendæ dignitatis causa, Rex, communicato cum Ducibus consilio, suscipiet: Duces Slesvvicenses certum equitum & peditum numerum suo sumptu Regi mittent & alent: rege pro rata, de sua etiam parte Ducatus, contribuente, & defensionem clientibus seu vasallis debitam vicissim promittente. De successione in Ducatu Slesvvicensi, an propior gradu, defuncto succedere, an verò ius repræsentationis locū habere debeat, cùm conuenire in præsentia integrè non potuerit, ius suum vtriq; parti illibatum manebit. ac si ex Ducibus Slesvvicens. aliquis deinceps sine liberis decedet: bona relicta nemo ex superstitibus statim occupabit, sed per principum fidos ac iuratos subditos administrari sinent: donec Principes ipsi inter se, vel adhibitis aliquot amicis, de successione æquis ac tolerabilibus medijs transegerint: vel iure dirempti fuerint. Nec quicquam hæc transactio, vel prioribus pactis conuentis, vel priuilegijs & libertatibus prouinciarum & nobilitatis Slesvvicensis & Cimbricæ, vel Regiæ Maiestatis allegatæ præeminentiæ, & iuribus ducū in diœcesi Slesvvicensi præiudicabit. Huius igitur transactionis vigore, solennis feudi ducatus Slesvvicensis collatio, quam dixi, hoc tempore facta est.

1580. 2. Maij.

Vicini Slesvvicensibus & Holsatis, HAMBVRGENSES, mercatoribus Anglis hospitiū & liberam negociandi facultatem annos iam decem in sua vrbe præbuerant. Id cùm reliquæ societatis Hansicæ ciuitates ægerrimè ferrent, ac communi fœderi & saluti Hansicæ plurimum adferre detrimenti iudicarent: exacto decennio, Angli Hamburgâ dimissi, Embdam in Frisiam orientalem commigrarunt. Angliæ

1579.

M.D. LXXX.

gliæ verò regina, cùm subditis suis Hamburgi hospitium, & libera cum exteris commercia, renunciari didicisset: vicissim Hansæ ciuitatum mercatoribus Londini residentibus, libertatem negociandi pristinam astringit, & onera noua per decretum imponit. Cùm autem ad Hansæ ciuitatum, quæ superiore anno Lubecæ ea de causa frequentes conuenerant, petitionem, Angliæ regina, decretum de mercatoribus Hansæ Londini abolere planè recusaret: nisi Anglis mercatoribus similem libertatem in Hansæ vrbibus commercia exercendi, & promissa Hamburgæ priuilegia, prorogatum iri intelligeret: ciuitates aliquot ad hanc causam delectæ, Lunæburgi denuò conueniunt. Vbi primùm similem cautionem, qualem ab Hansicis Londini regina flagitaret, vicissim in Hansæ ciuitatibus, ab Anglis sumi, & de omnibus Anglorum mercibus, N pro centum exigi, & legatos ad Poloniæ Regem, & Cæsarem inprimis, ac imperij Electores, de prohibendis in Germaniæ vrbibus Anglorum monopolijs, mitti placuit. Etsi autem Cæsar, Ezardo & Ioanni Frisiæ comitibus, vt Anglos ex vrbe Embda, quò Hamburga digressi se contulerant, dimitterent, seriò mandauit: tamen cùm illi causas exponerent, cur Cæsareo mandato parêre non tenerentur: nihil præter scriptorum hinc inde commutationes secutum est amplius. Angliæ etiam regina, missis ad Imperatorem & Daniæ ac Poloniæ reges legatis, Hansicorum molitiones aduersus suos anteuertere, ac impedire conata est. Poloniæ Rex, per Dantiscanos & Thornenses, cum secretario collegij Londinensis, nomine ciuitatum Hansæ rogatus, vt Anglicum monopolium, quod Elbingæ instituere conarentur, impediret: cùm in apparatu expeditionis contra Moschos occupatus esset, episcopum Cuiauiensem Stanislaũ Carnicouium, & Palatinum Sendomiriensem Iohannem Costam, commissarios Elbingæ causam cogituros designauit. ex quibus, cùm hic paucis post diebus morte extinctus, ille ad Gnesnensem Archiepiscopam euectus esset: res tota in suspenso mansit. Visum igitur delectis ad hanc Anglicam causam ciuitatibus, conuentum quatuor Hansæ metropoleon & Vandalicarum ac Bremensis ciuitatum, Lubecæ indicendum esse, de quo sequenti anno dicemus.

Mense Nouembri.

Magna etiam multis iam annis, ciuitati Hamburgensi, cum Daniæ rege, & Holsatiæ ducibus, controuersia, de iure restringendi in Albi, seu euectionem frumenti, accolis Albis infra vrbem Hamburgam, prohibendi, fuerat. cumq; septennio antè, Hamburgenses, iuris sui tuendi causa; naues aliquot subditorum regis Daniæ, frumentum ex Stora deuehentes, sursum Hamburgam ire, atq; in vrbe frumentum vendere, compulissent: Daniæ rex vicissim, Hamburgensium nauibus, in suorum regnorum portubus detentis, integrum sexennium eis liberam in suis regnis negociandi facultatem ademerat. Quam superiori demum anno, Flensburgi, recuperarant: vbi principalis causa, ad nouam tractationem, Chilonij, hoc anno instituendam, reiecta erat. Vbi tandem, exeunte Augusto, coram principum intercessorum, Augusti Saxonis, & Vlrici Megapolitani ducis commissarijs suscepta est, in qua, HAMBVRGENSES primùm indicare sua grauamina iussi, quamuis diligenter deprecarentur, tandem præmissa protestatione, ne vlli hoc initium præiudicio suis esset, ac inprimis ne se accusatores constituere viderentur: ostendunt, se iuxta Hafniensis & Flensburgensis Recessus decretum, de nulla re alia, quàm euectione frumenti in Albi infra vrbem HAMBVRGAM, agendi mandata habere. Fuisse autem Ciuitatem HAMBVRGENSEM, vltra hominum memoriam, in possessione Iuris impediendi & prohibendi euectionem frumenti omnibus infra HAMBVRGAM Albis accolis, quod omnibus vicinis ciuitatibus & ditionibus vtile & salutare fuerit, & frumenti caritatem in his gentibus inusitatam hactenus auerterit. Hanc possessionem suam, in Iudicio Cameræ, aduersus STADENSES & litis consortes, multis productis testibus viuis, & alijs documentis, se probasse. Inter quæ, Transactio cum ciuitatibus Brema, Stada, & Buxtehuda, ab HAMBVRGENSIBUS anno 1487. inita: & literæ Friderici I. regis anno 1514. Itzenhoæ datæ fuerint: quibus scientiam & patientiam Iuris restringendi Hamburgensium,

1573.

1579.

 suam

M. D. LXXX. suam testetur: cùm nauem Hamburg. bellicam, in Albi excubantem, non Storam ingredi, sed in Albi manere iubet. Nec ad ciuitatis Hamburg. tantùm, sed communem omnium vicinarum gentium vtilitatem, ius prohibendi euectionem frumenti spectare, sicut hoc anno euentus docuerit, quanta annonæ caritas, concessam in Flensburgensi recessu frumenti exportationem, in propinquis ditionibus & ciuitatibus secuta sit, quod nulla pecunia comparari potuerit, & similes difficultates annonæ deinceps expectandas esse, si Hamb. non impedituri essent. sicut similia exempla in Cranzij historia extent. Cùm igitur Hamburgenses, omnibus vicinis gentibus, perniciosa frumenti caritate auertenda seruientes, semper in exercitio vel possessione Iuris prohibendi euectionem frumenti in Albi vltra hominum memoriam & annos præscriptionis Iure sancitos fuerint: quæ antiqua possessio & præscriptio non minus firma & efficax, quàm expressum Priuilegium à Cæsare datum in iure habetur: cumq; constitutio pacis publicæ disertè sanciat, ne quis sua possessione vel quasi, quocunq; prætextu priuetur: cumq; in recessu Hafniensi anni 62. ciuitati Hamburg. Ius suum in Albi simul reseruatum sit: orant Hamburgenses, vt commissarij hæc omnia diligenter expendant, & actionem totam eò dirigant & deducant, vt ciuitas Hamburgensis, in allegata possessione Iuris impediendi euectionem frumenti, sicut ab antiquo eam tenuit, deinceps etiam relinquatur.

Regius vicarius, Henricus Ranzouius, & cæterorum Holsatiæ ducum legati respondentes, Fundamenta Iuris liberam nauigationem in Albi concedendi, aut tempore caritatis annonæ prohibendi, Dominorum suorum nomine, hæc ferè deducebant: quorum summas & capita præcipua breuissimè excerpta & numeris distincta recito. 1. Proprietas, supremum dominium, & potestas mandandi & prohibendi in Albi, quacunq; ripas Holsatiæ, Stormariæ & Dietmarsiæ alluit: est Regale ducum Holsatiæ, quo ab Imp. Romanis ante vllorum hominum memoriam donati sunt. 2. Regiones Holsatiæ, Stormariæ & Dietmarsiæ, ab vrbe Hamburga vsq; ad mare, continuo tractu ad Albim vsq; porriguntur, & à flumine alluuntur. Dimidia igitur Albis pars borea ipsorum terras alluens, ad Ducum Holsatiæ proprietatem & dominium pertinet, nec Hamburgenses vllo iure, nisi quantum de facto tentant, impedire nauigationem possunt. 3. Holsatiæ Duces semper in possessione exercendi imperij in Albi fuerunt, sicut etiam adhuc sunt, quod probant literis Ditmari Koeln consulis Hamburg. qui nauim Hamburg. vado Holsatici littoris illisam, fatetur se non iure, sed ex gratia, à duce Holsatiæ Christiano recepisse. 4. Literis Senatus Hamburg. per Cos. Henricum Saltzburg Hafniæ oblatis, quibus à rege Friderico prohiberi immoderatam euectionem frumenti ex Holsatia petiuerunt. Quod nunquam petijssent Hamburg. si ius restringendi in Albi ipsi habuissent. 5. Ditmarsi etiam, antequam ducibus Holsatiæ subiecti sunt, de libertate euehendi per Albim sua, cum Hamburgensibus dimicarunt. 6. Duces Holsatiæ habent proprietatem vectigalis, quod de frumento & cæteris mercibus in Albi deuectis, Hamburgi ipenditur, sicut Senatus Hamburg. ipse regi Iohanni & fratri Friderico confessus est anno 1487. die Martini, in vrbe Hamburga tum existentibus. 7. Duces Holsatiæ semper in possessione & exercitio prohibendi euectionem frumenti in Albi tempore caritatis annonæ fuerunt, sicut Senatus Hamburg. ipse supplici libello ad regem Fridericum suo, anno 1524. testatur, & antiquissimæ latinæ literæ 1292. datæ ostendunt. 8. Hamburgenses cùm promissionem subiectionis & fidei Christiano III. anno 1538. præstiterunt, sanctè polliciti sunt, se Regalia Ducum Holsatiæ non violaturos, quorum partem esse ius mandandi & prohibendi in Albi, ex superioribus manifestum est. 9. Albis est flumen commune & publicum. Omnibus ergo, vectigalia antiquitùs vsitata soluentibus, liberum est in eo nauigare, nisi expressum Priuilegium in contrarium extet, quod nunquam hactenus Hamburgenses protulerunt, se verò Dominorum suorũ, regis & ducum Holsatiæ nomine, euidenter probasse, quòd proprietatem & supremum dominium ac potestatem prohibendi in Albi tempore caritatis

[Margin: 1534. / 1524. ; line numbers 10, 20, 30, 40, 50]

ritatis annonæ frumenti euectionem habeant, & insuper in possessione iuris sui semper fuerint & adhuc sint. Ideò Hamburgenses à prætenso iure restringendi suo deducendos, & liberam nauigationem regijs & Ducum Holsatiæ subditis tantisper relinquendam esse, donec seruitutem à se Albi impositam Hamburg. iure sibi competere iudicialiter probarint.

10. Quod verò ad principale Hamburgensium fundamentum prætensæ possessionis & præscriptionis iuris restringendi in Albi attinet: respondent, Duces Holsatiæ Hæreditarios dominos Albis infra & supra Hamburgam esse, & in possessione iuris mandandi & prohibendi in Albi supra hominum memoriam fuisse, & adhuc esse, quod ipsi etiam Hamburgenses anno 1487. coram rege Iohanne, & 1524. literis ad regem Fridericum scriptis, confessi sint.

11. Hamburgenses verò nullam possessionem restringendi, iusto titulo & bona fide vnquam habuisse. Etsi enim Christiani I. priuilegium de frumenti ex superiori Albis parte deuectione vltra Hamburgam prohibenda, olim regi Ioanni & Friderico fratribus subditorum suorum querelas ad eos deferentibus exhibuerint: tamen hoc ipso Hamburgenses supremum dominium Ducum Holsatiæ, & Ius mandandi ac prohibendi in Albi, agnouisse. 12. Deinde nullum eos priuilegium de restrictione liberæ nauigationis infra vrbem vnquam habuisse, & si quid tentarint de facto, absq; iusto titulo tentasse, ideoq; legitimè præscribere non potuisse, cùm ea, quæ sunt facultatis, vt nauigandi in flumine publico, præscribi non possint. 13. Ac etiamsi, ea etiam, quæ sunt facultatis, præscribi à tempore prohibitionis per cursum longissimi temporis prætendant: tamen continuatum & quietum cursum præscriptionis longi temporis nullum allegare possunt, cùm semper per contrarios actus, vel alioquin, interpellati sint, à regibus Ioanne, Friderico, Christiano III. & præsente rege Friderico II. 14. Idem de Transactione cum vicinis ciuitatibus Stada, Brema, &c. opponi posset. Sed cùm sit res inter alios acta, nihil ad regem & Duces Holsatiæ, velut tertios pertinere, nec se litis cum ciuitatibus illis in iudicio Cameræ pendentis consortes esse. Vbi tamen euentus litis breui, quàm iusta Hamburg. possessio restringendi liberam nauigationem fuerit, ostensurus sit. 15. Literas Frider. I. an. 1514. nihil prætenso Hamb. iuri restringendi, cuius mentionem nullam faciunt, addere vel adimere, iuberi eos in Albi præstandæ securitatis nauigantium causa aduersus piratas manere, sicut in Hollandicis bellis sæpè iussu ducum Holsatiæ naues armatas in Albi habuerint, de quo hodierna die lis nulla eis moueatur. 16. Sed Principũ priuil. & rescripta tantùm ad licita, comprehendẽdos videlicet & puniendos piratas & latrones, non ad nauigationem & commercia in flumine publico prohibẽda, contra ius naturæ & omniũ gentium, extendenda esse.

17. Quòd de vtilitate publica vicinarum gentiũ allegetur, contrarium in facto apparere, cùm priuato tantùm quæstui & lucro consulant, vt soli Hamb. in Hisp. & Lusitaniam frumentum magna copia euehentes, soli ditescant, & defraudatis subditis regijs ac Holsaticis, alijsq; vicinis, opes suas cumulent. Cùm verò caritas annonæ ingruit, pauperes Holsatorum subditos parum aut nihil hoc Hamburg. monopolio iuuari, & proximo anno, frumentum ex vrbe emptum in porta incolis Holsatis ereptũ esse. 18. Exhibent etiam designationem damnorum, quæ in præfectura Steinburgensi subditis regijs Hamburg. intulerint. Vnde parum vtilitatis publicæ ad subditos regios ex Hamburg. vsurpato iure restringendi infra vrbem redire perspicuè appareat. Petunt igitur, vt Hamburgici deinceps subditos Holsatos in Albi non impediant, aut vi sursum in vrbem nauigare cogant. Sed damna illata sarciant, & nauigationem liberam, sine vllo impedimento, deinceps relinquant.

HAMBVRGENSES Legati, præmissa protestatione, primum multa de Dominio, Iurisdictione & Imperio Albis in Holsatorum oratione cumulari queruntur, quorum nec in Hafniensi 62. nec Flensburgensi 79. recessu mentio fiat. ideoque cùm ad hanc tractationem non pertineant, mandata nulla de ijs agendi se habere. Sed tamen vt commissarij rectius informentur, ordine & breuiter se ad singula capita responsuros esse. De inuestitura & Regalibus ducum Holsatiæ, à Cæsare colla-

M. D. L X X X. re collatis, non existimant inter Regalia illa, euectionis frumenti permittendæ aut prohibendæ, & huius casus, de quo quæstio est, mentionem vllam fieri, ac etiamsi fieret, tamen eiusmodi inuestituras saluo iure tertij intelligendas esse, sicut plerunque hanc clausulam Cæsares literis feudalibus inserant, qua sibi, & imperio, & omnibus alijs ius suum reseruent. Verùm sibi exempla literarum Cæsare non exhibita esse. Habere autem Hamburgensem quoque ciuitatem, ab Imperat. & Regibus Romanis sua priuilegia, libertates, iura, vsus & consuetudines terra mariq́ue, inter quas ius restringendi non postrema sit, confirmatas, ideo iustè ab eo se non depelli. 2. Territoria Ducum Holsatiæ ampla vsque ad Albis ripas pertinere non negant. Quod verò proprietatem Albis arctoi ad se spectare, inde inferant: cum eo pugnare, quod postea dixerint, Albim flumen publicum & omnibus commune esse. Sed quia hæc ad petitorium seu dominium pertineant, de quo præsens tractatio non instituta est; hoc tempore se, saluo cuiusque iure, illa prætermittere. Sed tamen honestam & veram orationem sibi non deesse. 3. Ditmari Köln esse priuatam scripturam priuati hominis, nec de præsenti casu euectionis frumenti, sed de naui vadis in littore Holsatico illisa loqui, quam fortè Dux in suam potestatem recidisse arbitratus sit. cùm constet barbaricam illam cousuetudinem retinendi naues & bona naufraga, in constitutionibus imperij iam expresse abrogatam esse. 4. Literas ad Fridericum I. Daniæ regem anno 1524. datas, cùm originale non exhibitum sit, esse scripturam non authenticam. Deinde allegari in ijs, non Christiani I. de quo nihil sibi constet, sed Friderici III. Imperat. priuilegium, quo semper Ciuitas Hamburg. nixa sit. Id verò cùm de frumento & mercibus ex superiore parte Albis descendentibus loquatur, nihil ad præsentem casum pertinere. Quòd verò à Friderico I. Daniæ rege Hamburgenses petierint, vt in territorio suo subditis euectionem frumenti prohibeat, eo consilio factum, vt secuturas offensiones & querelas subditorum & diffidia inter regem & ciuitatem Hamburg. oritura præcauerent & auerterent, ac vt iure restringendi suo ciuitas tranquillius frui posset. 5. Ditmarsos, etsi interdum offensiones vt inter vicinos inciderint, tamen amicè semper conuenisse, & ante subiectionem Holsatis factam, Ius restringendi Hamburgensibus reliquisse. 6. De vectigalibus & coniunctis controuersijs, literas in causa Exemptionis, Iudicio Cameræ exhibitas esse, & ad præsentem causam non pertinere, nec meminisse se, Duces Holsatiæ, vllum vectigal in Albi, multò minus in vrbe Hamburga habere. nisi de Scavvnburgensi vectigali in vrbe intelligant, cuius dimidia pars comiti Scavvnburgensi, dimidia Senatui pendatur. De quo vectigali nulla inter Scavvnburg. & Hamburg. lis est. Quod ad confessionem Legatorum Hamburg. coram rege Iohanne 1487. attinet, non asseueratiuam sed relatiuam fuisse, quod diligentius inquirere & peruestigare vellent. 7. Latinæ literæ 1292. datæ, contrarium perspicuè probant, potestatem prohibendi eductionem annonæ, non penes Holsatos, sed penes Senatum Hamburg. ante 300. ferè annos fuisse. nam literæ Senatus & communitatis Hamburgensis nomine scriptæ & obsignatæ sunt. 8. Regem Christianum III. Hamburgensibus priuilegia, iura, vsus & consuetudines suas confirmasse, inter quas, possessionem Iuris restringendi, non postremo loco semper habuerint. 9. Etiam in flumine publico, quod omnibus est commune, certum aliquod ius percipiendi telonei, piscationis, molendini, & aliquem alium actum, ius vel seruitutem, quemadmodum etiam in fundo alieno, præscriptione longi temporis adquiri posse. 10. Quod de Dominio & Iurisdictione ac potestate impetrandi in Albi repetunt: etsi non existiment, Senatum Hamb. assertam ab Holsatis Iurisdictionem vnquam agnouisse: tamen hoc loco, de frumenti in Albi euectione, non de dominio, actionem institutam esse. 11. De titulo & fide possessionis, manifesti iuris est, Ex diuturnitate temporis hominum memoriã excedentis bonã fidem præsumi, & in præscriptione longiss. temporis completa, de titulo frustrà quæri aut disputari. Quod autem Hamb. 300. ferè annos, in possessione Iuris prohibendi euectionem frumenti fuerint: manifeste demonstrant latinæ lite-

næ literæ anni 1292. ab ipsis regijs & Holsatis productæ. Item Transactio cum Stadensibus, Bremensibus 1487. literæ Friderici I. 1514. & alia documenta, & viuorum hominum fide dignissimum iudiciales attestationes. 12. CHRISTIANI I. literarum mentionem denuò fieri mirantur, cùm regij ipsi ostendant, actum simulatum, seu literas simulatas fuisse, quarum datarum tempus per sedecim annos, ob comitis Barbiensis litem, transpositum sit, & antea indicarunt, Ius prohibendi in superiori Albis parte suum, non in regis Christiani, sed Cæsaris Friderici III. priuilegio fundari. 13. De interruptione Præscriptionis per contrarios actus, respondent, cursum præscriptionis per extraiudiciales turbationes non interrumpi, sed iudicialem interpellationem, & desuper insecutam litis contestationem, requiri, nec contrarios actus à regibus Christiano I. Friderico I. Christiano III. vsurpatos, sed Hamburgenses in possessione sua violenter nunquam turbatos esse, præsentem etiam regem, in Recessibus anni 62. & 79. Ius suum Hamburgensibus expressè simul reseruasse, donec vel amicè vel iudicialiter lis finiatur, nullam igitur possessionis interruptionem hinc inferri posse. 14. Transactio cum Stadensibus, Bremensibus &c. etsi est res inter alios acta: tamen vicinus scire facta vicini præsumitur. Cùm igitur vicinæ Albi vrbes testimonium Hamburg. antiqui vsus prohibendi euectionem frumenti in Albi præbeant: possessio Hamburgensium euidenter probata est. 15. Literis regis Friderici anno 14. patientiam & scientiam Iuris prohibendi demonstrari, verba ipsa ostendunt. Cùm enim excubitores illi in Albi ad hunc finem præcipuè collocati sint, vt euectionem frumenti impediant: Fridericus autem in Albi eos manere, & non in Storam ingredi, iubeat: manifestè Ius prohibendi Hamburgensiũ confirmat. 16. Quod Principum rescripta tantùm ad licita extendantur, in suis casibus valet. Sed prohibitio exportationis frumenti de iure & consuetudine ab Hamburgensibus præscripta, verè licita est, nec commercia in flumine publico & nauigabili restringunt Hamburg. nisi in vnico speciali casu exportationis frumenti. Qualis seruitus vel ius, longissima præscriptione, tàm in fundo publico quàm priuato, adquiri potest. 17. Publicè vtile esse frumenti euectionem impediri, res ipsa hoc anno declarauit. Et largè Hamburgenses in proxima annonæ caritate Holsatos & Scavvnburgenses subditos iuuisse, plurimorum nobilium & ignobilium, oppidorum & pagorum testimonijs confirmari potest. Quod si fortè vni, aut alteri, de quo legatis non constat, in porta aliquid ademptum est: id sine peculiari & graui causa non accidisse existimandum est. 18. De supplicationibus Holsatorum in præfectura Steinburgensi, mandata nulla habent, nec præsens tractatio propterea suscepta est, præsertim cum ciuitas Hamburgensis cum rege transegerit. Tandem petunt per intercessores apud regios & Holsatos eò rem deduci, vt ciuitas Hamburgensis in legitima & præscripta possessione iuris prohibendi & restringendi suo, quietè maneat & defendatur, omnes turbationes ac impedimenta iuris ipsorum, deinceps præcidantur.

Apologiæ Hamburgensium denuò Regij & Holsati opponunt, Hamburgens. nunquam in legitima possessione iuris impediendi euectionem frumenti in Albi infra vrbem fuisse, neq; adhuc esse. Cùm enim Albis sit flumen publicum & nauigabile, liberam in eo nauigationem esse tantisper præsumitur, donec Hamb. seruitutem detinendi naues frumento onustas & sursum pellendi, legitima præscriptione, eaq; continua, & non interrupta, se adeptos esse probarint. Primos actus prohibitæ euectionis frumenti, non suo iure, verùm Holsatiæ ducum mandato aut permissu, precibus impetrato, exercuerunt: cùm Christianus I. præfecturam Steinburgensem Hamburgensibus pignoris loco fruendam tribuens, simul concessit, vt donec in possessione præfecturæ essent, euectionem frumenti ex Stora impedire possent. Eam præfecturam cùm viginti annos tenuissent, tandem illa redempta, Ius restringendi cum præfectura, ad FRIDERICUM ducem Holsatiæ redijt. Deinde igitur à Friderico rege Hamburgenses prohiberi subditis exportationem frumenti tempore caritatis annonæ supplicarunt 1524.

1465.

1485.

Postea

M. D. LXXX.

Postea in bellis Hollandicis, ferè semper armatas naues impedientes frumentum in Hollandiam deferri, iussu & mandato regum ducum Holsatiæ habuerunt. Quibus bellis sopitis, cùm se in possessione esse iuris, euectionem frumenti in Albi subditis regijs prohibendi, tot annis continuata, videri vellent: rex Christianus III. sæpe eos anno 1550. 53. 55. 56. interpellauit. Nullam igitur possessionem legitimam prohibendi exportationes frumenti aliam, quàm vt mandatarij, vel precario impetratam: veram autem & legitimam possessionem duces Holsatiæ semper vnà cum proprietate & dominio, habuerunt. Nec Hamburgensibus Imperatorum confirmationes plus iuris tribuunt, quàm antea habuerunt.

Quod obijciunt: Si Albis sit flumen publicum omnibus commune; Holsatos non esse proprietarios & dominos Albis: friuola cauillatio est, cùm omnibus constet, Albim esse flumen commune vsu & facultate nauigandi libera. sed non Dominio. nam superioritatem & imperium in Albi manifestum est, ratione terrarum Holsatiæ, ad ripas Albis pertinentium, ad principum Holsatiæ Regalia pertinere. Ditmarus Koeln se non ex iure, sed gratia nauim suam recepisse confitens, simul proprietatem & dominium fluminis, regis Christiani esse testificatur. Literæ Hamburg. supplices ad regem Fridericum (1524.) illiusq; responsio, sunt authenticæ: in archiuis ducum Holsatiæ inuentæ, ex quibus facilè intelligi potest, quis potestatem & possessionem prohibendi euectionem frumenti immoderatam in Albi infra Hamburgam habuerit. Christiani verò I. priuilegium ad hunc solummodò finem allegatum est, vt ostenderet, duces Holsatiæ supremum dominium & potestatem in Albi prohibendi habere. Alioquin priuilegium illud contra comitem Barbiensem, à Christiano Hamburgenses non petiuissent. Quam si supra Hamburgam duces Holsatiæ in Albi habent: multò magis infra vrbem vsq; ad mare possident. De vectigali fatentur de Redemptione illius in Cameræ iudicio disceptari. Sed cùm facultatem redimendi vectigal de mercibus in Albi, duces Holsatiæ habeant: sequitur supremum dominium & imperium in Albi, ad proprietarios vectigalis duces Holsatiæ spectare. Id confirmare vectigalis mentione legati voluerunt. Latinæ literæ anni 1292. de frumento, quod ex vrbe, non quod infra vrbem ex ducum territorio euehitur, perspicuè loquuntur. ac simul indicant, dimidiam mulctam, euectione frumenti delinquentium, ad duces Holsatiæ pertinere. Vnde potestatem prohibendi in ipsa vrbe frumenti euectionem, penes Holsatos simul fuisse manifestum est. Nec generalis Christiani III. confirmatio Ius restringendi Hamburg. stabilire potuit. Cùm nunquam Iuris illius possessionem legitimam iusto titulo nixam, Hamburg. habuerint.

Quòd Titulum in præscriptione longissimi temporis, hominisq; memoriam excedentis, non necessarium sit probare: nihil Hamburgenses iuuat: cùm nullam præscriptionem aut possessionem Iuris restringendi legitimam, nisi de mandato Principum vel precario vnquam habuerint. Literas verò latinas, quibus se ante 200. annos in possessione prohibendi fuisse ostendere nituntur, manifestum est, tantum de prohibitione in vrbe, non extra vrbem, vbi Iurisdictionem nullam Hamburg. habent, & quidem principaliter, in literis illis de mulctis intra vrbem, partim Senatui soluendis, disponi. Affirmant, possessionem, non tantùm per iudiciales, sed alios etiam actus contrarios, interrumpi. Ideo possessione non quietè continuata, præscriptionem nullam inoffensam currere potuisse. De cæteris obiectionibus repetunt priora, & tandem liberam euectionem frumenti omnis generis in Albi, subditis Regijs, perinde vt Hamburgensibus, concedi flagitant.

Cùm autem post varias & multiplices aliquot dierum disceptationes, Legati Hamburgenses in eo perseuerarent, manifesti iuris esse, ne quis possessione sua ante causæ cognitionem priuetur: Dani verò ac Holsati, nullam possessionem legitimam & tranquillam illos vnquam habuisse contenderent: Principum intercessorum legati, media, quæ vtriq; parti tolerabilia & æqua fore iudicabant, vt omnis frumenti (hordeo & polenta excepta) euectio vtrisq; libera esset; nec tamen sub-

M. D. LXXX.

subditis Regijs hordeum Hamburgam deferentibus precium pro ementium libidine constitueretur: aut certus numerus 7. aut 8. nauium subditis regijs exportandus concederetur &c. proponebant. Quæ cùm Regij, alia ratione, nisi ad referendum accipere per mandata ipsis tradita, quæ liberam subditis regijs frumenti exportationem vsque ad litis exitum relinqui iubebant, non possent: Hamburgenses verò possessionem Iuris restringendi suam, ante causæ cognitionem sibi iustè non adimi posse instarent: Vtrinque Legati, protestationem de dominorum suorum Iure interposuerunt, & res tota in suspenso relicta est. ita tamen, vt vtrique media proposita, ad dominos suos referrent: eorumque declarationem ante Calend. Ianuarij ad electorem Saxoniæ & Vlricum Megapolens. perscriberent. Qui, cognita vtriusque partis voluntate, vel transactionem perficerent, vel ad iuris cognitionem coram arbitris causam remitterent. Interea Hafniensis & Flensburgensis Recessuum articuli & clausulæ omnes, nullo excepto, ab vtraque parte inuiolati seruentur. Sic die 8. Septemb. Kiela discessum est.

1562. 1579.

Paulò pòst, IOANNES senior, dux Holsatiæ, Friderici I. Daniæ regis filius, princeps pius, clemens, iustus, beneficus, & ecclesiæ ac scholarum nutritius, postridie Calendas Octobris ex hac vita cœlebs discessit. cuius, anno sequente demum Slesvvigæ sepulti, ditionem, Adolphus frater, & Fridericus Daniæ rex, fratris Christiani III. filius, inter se partiti sunt: Rege Haderslebiam, vbi sedem aulæ Ioannes habuerat, & Rendersburgum: Adolpho cæteras præfecturas obtinente.

Christianus I. Daniæ rex, ⊕ 1481.

Fridericus I. Daniæ rex, Christierno succedit, 1523. ⊕ 1533.			Ioannes, rex Daniæ, patri succedit, ⊕ 1513.
Christiauus III. Daniæ rex ⊕ 1559.	Ioannes senior, dux Holsatiæ, ⊕ 1580. ἄπαις.	ADOLPHVS dux Holsatiæ.	Christiernus II. aufugit 1523.
Fridericus II. Daniæ rex.	Ioannes dux Holsatiæ.	Philippus.	Ioannes Adolphus archiep. Bremensis.

In Liuonia Sueci Reualiam tenentes, Padisam arcem, sex milliaribus ab vrbe distantem, semestri ferè obsidione fatigatam, & fame tandem exhaustam, exeunte anno receperunt, cùm paulò antè, alius Suecorum exercitus, Ponto de Legardia duce, Corelogrodum, Coreliæ metropolim, & arcem munitissimam, intra circulum Arcticum, sub gradu latitud. 67. long. 62. sitam, fulminibus globorum ignitorum incensis munitionibus, expugnasset die 4. Nouembris.

POLONIÆ rex STEPHANVS, ad bellum aduersus Moschos continuandum, mense Iunio, Vilnâ profectus, lentis itineribus, vt consequi eum copiæ facilius possent, exeunte Iulio, Vitebsium ad Dunam fl. peruenit. Inde ad Vielico Lukæ obsidionem tendens, Velisam & Vsuiatam arces, ne quid à tergo impedimenti obijceretur, expugnat. Vielico Lukam vrbem amplam, & emporium, in illis gentibus celeberrimum, præsidiarij milites in arce, paulò antè incendio deleuerant. Arcem igitur solam, initio Septembris, Poloniæ rex tormentis quassatam, & globis igneis, in ligneas illius munitiones vibratis, incensam oppugnat: & statim à præsidiarijs deditam Nonis Septembris occupat, ac denuò munit. Vicinas etiam arces, Neuelam, 12. milliaribus Lukâ versus Polotiam distantem, per Bornemissam Vngarum: Zaualotiam, per Zamoiscium Cancellarium expugnat. Inde Vilnam rex initio Nouembris redit, quò & Cancellarius paucos post dies subsecutus est. Hæc totius expeditionis illius Vielo Lucanæ summa est. Quam si cui vberius, consiliorum etiam ac deliberationum præcipuarum expositione, & rerum gestarum circumstantijs illustratam, cogno-

M. D. LXXX.

scere libebit: sequentem narrationem copiosiorem, ab amico Lithuano, Vilnâ mecum communicatam, adiunget. POLONIAE rex Stephanus ad bellum aduersus Moschos continuandum procurato commeatu, tormentisque ac omni grauiore instrumento belli nauibus præmisso, Etsi nondum ex remotioribus regni oris copiæ conuenissent, tamen fama suæ profectionis celerius subsecuturas ratus 16. Calend. Iulij Vilna profectus, vno milliari inde concedit. Hinc ita instituta ratione itineris, vt lentius euntem vndique consequi, cùm equitatus, tum peditatus posset; 6. Calend. August. Vitepscium peruenit. Abest id oppidum Vilnâ octoginta milliaribus, natura loci, duabusque arcibus, & præterfluente Duna, nauigabili fluuio munitissimum. Iam antea Crasnici rex inito copiarum numero, refert ad consilium, quas in oras exercitus ducendus sit, & quibus in partibus hostilis terræ bellum ordiendum. Tres peramplæ ac famosissimæ ciuitates proponebantur, Smolenscum, Plescouia & Velikilucum: quarum hæc ad Louatum fluuium, Plescouia ad Velikæ & Pskoæ confl. Smolenscum ad Boristenem sita est. Sed cùm iter ad Smolenscum esset per loca deserta, terramque per crebras excursiones, igne ferroque vastatam, videbat si eò se conuertisset, exercitum commeatus & rei frumentariæ inopia laboraturum, & hosti ad inuadendos Lithuaniæ fines aditum patefactum iri. Neque verò si Smolenscum peteret, ab Liuonia auertendi hostem vlla ratio videbatur, quæ tamen magna suscepti belli causa erat: neque sperari poterat Moschum propter vrbem longè à suo regno ad Boristenem positam, vires suas in vltimum discrimen adducturum. Plescouiæ verò oppugnandæ hoc tempore difficilior ratio visa est, quòd expeditio à finibus regijs longinquior, quòd iter ad crebriores hostium arces periculosius, longior receptus, nullum in propinquo præsidium suorum, flumen denique eo itinere nullum esset, quo res frumentaria & bellicæ machinæ supportarentur. Ergò Velikilucum petendum esse statuit, quò etsi iter esset per regiones syluestres, tamen cùm & à populationibus intacta omnia essent, fluminibusque Duna & Vsuiata, tormenta & commeatus oportunè conuehi possent; minor videbatur in ducendo exercitu difficultas futura. Ad hæc Velikilucum ita Liuoniæ imminet, vt si eam vrbem Rex suæ ditionis faceret, & commeatu è Liuonia adiuuari posse, & intercludere è Moschouia in Liuoniam iter, & magnã denique regionem liberare videretur. Denique animo Regis obseruabatur illud etiam accidere posse, vt si spe pacis amissa eam vrbem peti Moschus videret, quæ & suæ ditionis semper fuisset, & quoquo versus firmissimum præsidium esset, ad opem suis ferendam veniret, sicque daretur aliqua occasio aperto Marte decernendi: cuius sanè rei auidissimus Rex erat. His accedebat, quòd omnis circa Velikilucum regio, agri fertilitate, rerumque omnium vbertate, omnibus alijs partibus abundantior, hominibus, iumentisque alendis facilius commeatum suppeditare posset. Ad Plescouiam enim vsque terra vbique culta, campestris, & frequentibus vicis habitata, si in potestatem Regis redigeretur, magnam commoditatem relictis in præsidio militibus præbitura esset. Ituro Velikilucum duæ arces cùm firmo Moschorum præsidio munitæ occurrebant, Velisa in citeriore ripa fluminis Dunæ, & Vsuiata inter duos lacus sita, quorum alter in occidentem uergens Vsmiana, alter ad orientem pertinens Vsuiata vocatur, per quem fluuius eiusdem nominis se deriuans propè Surasum castellum Dunæ se miscet. Has arces, ne quid à tergo infesti relinqueretur, partitis copijs expugnare decreuit. Igitur Ioanne Zamoiscio regni Cancellario cum septem millibus ad expugnandam Veliscam præmisso, ipse quartis castris ad castellum Surasum peruenit. Hic duabus maximè de causis quatriduum substitit: primùm, vt Dunam fluuium ad traijciendum exercitum pontibus iungeret: Deinde vt expectato euentu Velissæ, quæ octo miliaria Suraso aberat, de rebus à Cancellario gestis certior fieret. Sed is vt primùm per aspera itinera copijs Velisam è densissimis syluis penetrauit, loci situm contemplatus, tribus ex partibus circumducta fossa, iactoque aggere munitiones in arcem summa celeritate direxit. Ex aduerso autem arcis vltra Dunam, leuio-

leuioris aliquot armaturæ cohortes, arcendis subsidijs & effugijs collocatæ erant. Igitur admotis tormentis cùm vndique verberari propugnacula, miraque nostrorum audacia inferri mœnibus faces Velisenses conspicantur, incolumitatem pacti deditionem faciunt. Qua re cognita, Rex, dum pontes ex lintribus contabulatis ædificantur, ad visendam Velisam cum familiaribus, excurrit.

Capta Velisa literæ à Mosco missæ redduntur, quibus humiliter & demissè, quod plerique calliditati adscribebant, significabat, iam se legatos, contra & suam, & maiorum suorum consuetudinem ad eum dimisisse, cum ijs mandatis, quæ postulatæ ab ipso paci consentanea essent. Sed cùm incertus esset, quid ab 10 ipso Rex postularet, vereri, ne non sit ijs, quæ legati ipsius nomine pollicerentur, contentus futurus. Petere igitur, vt aut Rex quàm ocyssimè sua postulata per literas significaret, aut legatis suis id facere permitteret. Deinde, antequam legatos audiret, suis finibus contineret exercitum, nec pateretur in regiones ipsius excursiones facere. Postremò, ne esset cupidus fundendi sanguinis Christiani, neue ab oblatæ concordiæ studijs abhorreret, memor saluberrimæ illius admonitionis, vbi diuinus Vates, Nunc, inquit, Reges sapite, erudimini, qui iudicatis terram: Nam extremam secundi Psalmi partem literis suis inseruerat. Rex cognitis his literis nihilo remissiùs exequi destinata pergit, perfectisque tribus in Duna pontibus, vniuersum exercitum in vlteriorem ripam traducit, ibique castra 20 facit. Postridie iter facienti iterum Moschi literæ afferuntur, quibus significat, legatos ipsius maximis itineribus progredi, expectaret venientes, nec tridui moram expectatione consumptam magno detrimento rebus suis fore putaret.

Regem nihil de celeritate consueta remittere cupientem retardabat difficultas viarum. Syluestria erant loca, vix singulis peruia, implicatis inter se arborum ramis, veluti perpetuam obijcientibus sepem. Ad hæc ob crebras paludes obiectas, cœnosamque humum, equorum hominumque vestigijs cedentem, ægrè moliebantur transitum copiæ Lithuanicæ, vociferantibus in exercitu regio militibus, quòd lentè procedentes, tardeque viam sternentes Lithuani, consumpto omni pabulo, nihil præter nudum solum sequentibus ipsis relinquerent. Igitur 30 Rex delectos è prætoriano peditatu trecentos Vngaros, ad parandam celerius cum Lithuanis viam præmittit. Sic Lithuani, duce Palatino Vilnense, 18. Cal. Septemb. tandem ad arcem Vsuiatam peruenerunt. Rex ipse duobus inde milliaribus consedit. Vsuiata arx in tumulo est sita ad duos lacus, vt iam antè ostensum est. Moschi obsidionem expectantes, paucis antè diebus oppidum arci subiectum incenderant, recepta in arcem omni oppidanorum turba. Palatinus arcem oppugnare orsurus, caduceatore præmisso ad deditionem ipsos hortatur, simul etiam eis denunciat, in vna regis clementia eis salutem fore. Illi cùm ferociter initio respondissent, ac tandem circumduci fossam, admouerique vimineas corbes vidissent, deditionem eodem die polliciti sunt, territi potissimùm aduentu 40 Vngarorum peditum, qui vna nocte, admirando labore, pro ipsa porta intra lapidis iactum fossa perducta, continenti sclopetorum ictu, neminem in aduersa turri versari patiebantur. Deditis concessa à Rege vita, dataque facultas, exceptis præfectis, ijs qui vellent, in Moschouiam redeundi. Rex postridie, quæ fuit 17. Aug. ad veterem Vsuiatam positis castris, nauim cum paucis ingressus, ad inspiciendam ex aduerso arcem nauigauit, vbi quatriduum commoratus, Velikilucum versus contendit.

Inde per longissimas & densissimas syluas aliquot diebus patefaciendo itinere consumptis, 27. die Aug. non longè ab arce Lucana cis flumen castra posita sunt; cùm iam quinto die antè ciuitas ipsa amplissima à præsidiario milite incendio de- 50 leta esset. Eò etiam cancellarius regni Velisa diuerso itinere veniens, sua castra cum regijs coniunxit. Ea arx satis ampla in planitie patenti est sita, agrorum fertilitate quoquò versùs peramœna. A meridie fluuius Louatus imam eius partem alluit, fossa ac lacu interiecto, idemque diuisus in duos alueos, effecta insula paulò infrà inter ciuitatem & arcem, dimidia propemodum eius parte perstricta rur-

 sus coit,

M. D. LXXX.

fus coit, inde in Septentrionem labens, relicta arce, ciuitatem in duas partes fecat, cæteræ ftagnis ambiuntur. Paries ligneis trabibus opere magno compaginatis conftat, quem contiguum vallum fuprema parte cefpitibus obducta protegit, vt globis nulla ratione labefieri potuerit. Poftridie & legati Mofchouitici in Regia caftra perducti, nullis adhuc oppugnandæ arcis munitionibus erectis. Etenim magnam omnes in expectationem ipforum aduentu venerant, cùm quilibet exiftimaret ipfos, quemadmodum præferebant, cum ampliffimis & ad pacificatiõné accommodatis mandatis venifle. Auditi igitur 29. die Aug nihil præter abfurda petebant: nifi enim fe rex vniuerfo cum exercitu fuo intra fines reciperet, iniunctũ fibi effe affirmabant, ne quicq; agerent. Ita ea die nõ dicta legatione ad fua tentoria funt reducti. Facilè omnes intelligebant, quorfum ipforũ confilia tenderent. 10

Rex ipforum barbaro inftituto nihil moratus, arcis oppugnandæ confilium inijt, iubet vt duobus in locis vltra flumen munitiones excitentur. Cuius quidem rei procurandæ primas partes defert Ioanni Zamoifcio, regni Poloniæ cancellario, qui partem caftrorum regiorum in vlteriorem fluminis ripam transduxit, illic Vngarus alterum locum ad occumbentem, Polonicus verò peditatus ad orientem Solem alterum muniendum fibi defumpfit, quibus locis propugnacula arcis primaria erant. Biduo vtrinq; fixis fub vallo fignis, munitiones foffis ductis aguntur, intra corbes terra repletos tormenta collocantur. His ita conftitutis Cal. Sept. arx tormentis quati cœpta, fed in recenti tenaciq; aggere, tormentorum vis parum valuit, quantumuis quatriduo continuis ictibus verberaretur, & incendium ab Vngaris fæpius conflatum effet. Hac difficultate ad Regem delata confeftim eam confilio expedit, mandatq;, vt ad proximum propugnaculum cuniculi agantur ad parietem vfq;, quod vnius noctis opere perfectum eft. Ea ratione intra cuniculum abditus puluis incenfus, vi fua aditum ad parietem accendendum Vngaris patefecit. Itaq; illato Vngarorum manibus incendio, propugnaculum illud ad dimidiã vfq; noctem arfit, & Vngaris ad impetum faciendum non mediocrem aditum patefecit. Nec in caftris Polonicis ab inferendo incendio ceffatum eft, & quidem irrito conatu acerrimè repugnantibus Mofchis, ex quibus permulti per fummitates mœniorum in exteriorem partẽ arcis fe deiecerunt, reftinguendi incendij caufa, etiamfi ex aduerfis munitionibus ictibus tormentorum depellerentur. Quid fit? ignis ille à Polonis 4. Sept. die fub vefperum parieti admotus, dum vtrinq; exiftimaretur eum extinctum, ecce media ferè nocte oborto vento vires refumit, paucis horis ita creuit, vt tota arx incendio eo, fruftrà Mofchis id extinguere conantibus, ac deditionem offerentibus, 5. Sept. die deflagrarit, vallo tantùm incolumi remanente. Vngaricus peditatus, qui alioqui ea die irruere in arcem cogitabat, vlcifcendi libidine nonnullorum fuorum iactura ac fpe rapinæ incitatus, in arcem irruit, mira fæuitia obuios obtruncat, vndequaq; pinnas arcis depopulante igne, quicquid rapinæ confequi poteft, ex arce effert. Iam ignis penè ad eum locum peruenerat, quò magna vis pulueris afferuabatur, cuius quadringenta fuerant vafa. Quare periculo imminente, pars fe ex arce fubducit, pars verò permixta Polonis intenta rapinæ illic manet. Paulò pòft fecutus eft ingens fragor vi incenfi pulueris excitatus. Equidem maior pars obfefforum ferè à milite cæfa (feptem circiter millia hominum in arce fuiffe perhibentur) reliqua in feruitutem redacta. 20 30 40

In his Palatini tres, ante militarem cædem, in caftra traducti fuère; Knias Fedor Ivvanovvitz Likovv, Knias Georgius Akfakkovv, Knias Michaël Kaffen. His omnib. fumma cum poteftate præfuerat Ivvan Voieiko, non ita pridem à Mofcho in eam arcem præfidij caufa miffus, notæ crudelitatis homo. is deductus ex arce ad munitiones Vngaricas, ab obuijs militibus truncatus fuit. Ex Polonis non ita multi defiderati funt. In his primarius Petrus Klozouius, caftellanus Zauoftenfis, capitaneus Malegoftienfis. Hic fuit euentus obfidionis arcis iftius, fpectantib. cũ Mofcouiticis Legatis. Hi 2. die Sept. neglectis priorib. inanitatibus, ad regem admiffi, alternatim omnium controuerfiarum ab ouo vfq; ad mala memoriam repetentes, legationis mandata explicarunt, quæ cùm ab omni æquitate aliena effent, 50

[ill]ent, & se alia non habere confirmarent, vt tabellarium ad principem ipsorum [ill]ttere liceret, à Rege impetrarunt, eum de rebus omnibus certiorem facerent. [ill]psit & Rex ad ipsum Moschum per peculiarem tabellarium.

M. D. LXXX.

Interea istius arcis muniendæ & propinquarum aliquot expugnandarum con[ill]ia suscipit. Muniendæ autem arcis eiusmodi ratio est inita. Ambitus vniuersæ [ill] quatuor partes, adhibito architecto Italo, Dominico Rudolphino Camerino, [ill]uisus, quarum duas ipse sibi rex instaurandas cum Vngaris desumpsit, tertiam [P]olonis, quartam Lithuanis attribuit. Sic enim fore existimabat, vt mutua na[ti]onū in opere æmulatione breuissimo tempore arx ad perfectionem perueniret. Hac ratione omnibus operi cœpto intentis, allatum est, aliquot millia hostium [a]d arcem Toropeciam, quæ Velikiluko octodecim milliaribus abest, diuiso in [d]uas partes exercitu, maiorem vltra duo milliaria, minorem primorum ordinum [c]is arcem consedisse: hic quatuor millium equitum, alter verò sex millium sub[s]idiarius fuisse, ex captiuis cognitum est. Citerior ille pabulatores Polonos ad sex à castris milliaria subinde intercipiebat, ac iam ad quinquaginta interceperat, quando res ad regem delata esset. Quamobrem rex Georgium Borbelium, vnum ex præfectis equitum Vngarorum, virum strenuum, & multorum annorum militiæ vsu clarum, cum sexcentis equitibus Polonis & Vngaris, quibus etiam aliquot pedites sclopetarij adiuncti erant, Toropecium versus mittit, ac triduo pòst, vbi rumore quodam perlatum esset, hostium copias adauctas esse, mille quingentos equites Polonos, Vngaros, & Germanos deligit, Ianussio duce de Zbaras, Palatino Braslauiense eis præposito, simul etiam ipsis mandat, vt cum prioribus coniuncti hostem persequantur, ac cum eo oblata oportunitate confligant. Palatinus cum his mandatis vesperi ex castris cum exercitu proficiscitur: tota nocte iter faciens, postero die se cum Georgio Borbelio coniungit. Eo loco refectis equis, dispositoque in suos ordines exercitu, Albertus Kiralyus, Vngarici equitatus Vicecapitaneus, viginti quatuor equitibus Polonis, quibus se adiunxit Samuel Sborouius de secunda vigilia præmittititur, alia quoq; subsidiaria ala deligitur, quæ eum vnius milliaris interuallo sequeretur. Ei præficitur Georgius Borbelius, Georgius Sibrik, & Hieronymus Philoppouius. constabat illa ducentis circiter equitibus. Agmen verò ipsum cum Palatino incedebat. Non admodum longe Albertus progressus erat, cum in aliquot equites Moschos præcursores exploratum missos incideret. Hi ad ipsius aduentum illicò se fugæ mandarunt, eos cum suis insecutus, & ad vnum milliare, passim via angusta & lutulenta prouectus, & duobus Moschis de equis deiectis ad pontem vsq;, quo fossa palustris strata erat, peruenit. Sclopetarij Moschici abditi numero longè superiores ab vtroq; pontis latere elato clamore exiliunt, sclopeta in Polonos explodunt, diu eos iaculationibus, quò minus pontem transeant, remorantur. Fortè & quatuor sclopetarij Vngari, equis vecti, qui antea aberrauerant, ad clamorem sociorum sese offerunt, relictis equis ad pontem pugnantibus subsidio occurrunt, ac sclopetis rem grauiter gerunt. Tartarorum copiæ, quingenti equites, Moschicis sclopetarijs non procul à ponte in subsidio erant. Durauit illud certamen ad dimidiam vsq; horam, cum Albertus diu frustrà eos, qui sequebantur, expectasset (miserat enim per expeditos equos ex suis, qui eis renunciarent, magno numero adesse hostes, properarent, quantum possent, sclopetarios Moschos tàm exigua manu submoueri non posse) tandem ad speciem magni alicuius exercitus aduentantis clamore sublato in pontem irruit, sclopetarij hostiles Vngarorum clamore perculsi ponte cedunt, & Tartaris subsidiarijs coniuncti, pulsu tympani ad proximum exercitum se recipiunt. Albertus fugatis hostibus intempesta nocte eos persequi vlterius destitit, multitudinem hostium atq; insidias veritus. Nam Georgius Borbelius cum suis longius aberat, nec sciebat, quo in periculo Albertus versaretur. In eo certamine pauci ex Vngaris vulnerati, equi aliquot interfecti.

15. Septemb.

17. Septemb.

Postera die, clara iam luce, & ipse Georgius Borbelius cum sua ala ad Albertum peruenit, consecutus est eum paulò pòst reliquus exercitus. Quo loco no-

27. Septemb.

M. D. LXXX.

uo capto consilio, iterum Albertus maioribus quàm pridiè copijs ablegatur: ad priores additi leuis armaturæ equites 25. quos Cosacos vocant, totidem pedites sclopetarij, vt in itinere hostium excubias circumueniat & claudat, ne ad hostes indicium vllum de nostrorum aduentu perferretur. Excubiæ hostium profectionem Alberti odoratæ, ad suos maturiùs opinione refugiunt. Tres tantùm Moschi in itinere ab Vngaris capiuntur. Appetente vespera diu in itinere angusto & luculento Vngari conflictati in planiciem arci & ciuitati Toropeciensi proximam peruaserunt, relicto post se longius toto agmine, quod ob difficultatem itineris eos consequi non poterat. Eo loco ad Albertum quinquaginta Germani equites, totidemque penè pedites sclopetarij aduenerunt. Obtulit se & Georgius Sibriccius, relicta ala, in qua antea collocatus erat. Quare cùm iam propè hostium castra se esse animaduerterent, iter suum accelerant. Hostes ipsi flumen Toropecium transmiserant, relictis cis flumen mille equitibus, qui Polonos leuioribus prælijs distinerent. 10

Progressis igitur Polonis, arx & ciuitas conspectui se dat, apparet hostium quoque ad pugnam instructum agmen, offerunt se & illi mille equites nulla certaminis potestate facta, sed sensim cedentes Polonis ad flumen vsque, in cuius aduersa ripa longo ordine pedites sclopetarij Moschi constituti erant, pertraxerunt, transmisso à Polonis fluuio, sclopetarij hostium bombardas in eos displodunt: hinc in ciuitatem dilapsi eam inflammant, inde in arcem se recipiunt. quod 20 cùm Vngari viderent, monitu Alberti, Germani equites cum sclopetarijs à latere dextro in equites Moschos irrumpunt; ex alia verò parte Albertus cum cæteris hastatis in hostem se infert. Moschi primùm quidem resistere cœperunt, sed vbi & alia vexilla à longè succedere conspicarentur, in fugam se omnes sparsim conijciunt. Quamuis autem occumbente sole Moschi fugere cœpissent, tamen Vngari ad tria milliaria vltra Toropecium eos ad multam vsque noctem persecuti sunt. in ea fuga quingenti vel paulò plures sunt cæsi, ducenti verò cum vexillo, ac nisi nox fugientes protexisset, pauci ex quatuor millibus euasissent. Exercitus ille è primaria nobilitate Moschouitica constabat, quod & eorum vestes auro & serico intertextæ, preciosisque pellibus obductæ ostendebant. Re à Po- 30 lonis ad Tropecium prosperè gesta, omnes incolumes in castra redierunt, paucis admodum desideratis & vulneratis. Ex captiuis duos præcipuos Regi tradunt, quorum alter Gregorius Nasczokinus paulò ante discessum Vilna regis, à Magno duce ad regem internuncius, alter Demetrius Ceremestinus est, Moschorum principi carissimus, & ad exercitum paucis antè diebus, vt eum in fide & officio contineret, ab ipso missus.

VII. Septemb. die, Philo Cmita Palatinus Smolencensis, cum mille septingentis leuis armaturæ equitibus; in hostilem terram Smolenscum vsque progressus, etsi principio rem feliciter gessit; tamen cùm maior vis hostium, qui ad decem millia fuisse dicuntur, immineret, & cædendo nouies ab ipsis petitus diu- 40 tius eos sustinere non posset, omnibus captiuis, quos habuit, interfectis, amissisque sex exiguis tormentis, vnoque paulò maiore, non sine detrimento hostium Orsam se retulit, ex spolijs hostium elegantissimi operis ferreum Thoracem Palatini Moschi Ignatij Bludovv interfecti, cum malleo ferreo, quo pro claua vtebatur, & vexillum ad Regem misit.

Clade hostium ad Toropecium subsecuta, anni tempus, quod hyemi proximum erat, tria Regem facere coëgit: vt & instaret operi arcis Lucanæ, quod in certas partes cuique nationi distributum, ante discessum suum absoluendum erat, & cancellarium Regni cum iusto exercitu obsidendæ Zauolociæ mitteret, quæ quidem arx ob vicinitatem Lucensibus maximo erat incommodo futura, si hosti- 50 um in potestate relinqueretur, & arcis Neuelensis oppugnationi maiorem militum numerum, pulueres, aliumque commeatum subsidio mitteret. Adeo enim illius situs ingenio loci munitus erat, nec, nisi ab vna parte versus meridiem, reliqua ingenti lacu circumfusa, ex quo fluuius Nemen in orientem effluit.

efiluit, ad eam aditus patet. Eo loco Palatini Polocienfis munitiones excitatæ fuerant, ex quibus tàm exiguo noftrorum numero, arx ægrè capi potuit, hoftibus fe continentibus iaculationibus, & etiam eruptionibus fortiter tuentibus.

M. D. LXXX.

Redacta in poteftatem arce Lucana, ex caftris Lucenfibus, Ioannem Bornemizzam alæ equitum Vngarorum Capitaneum, cum feptingentis peditibus Vngaris, quibus præerat Ioannes Gallus, ac tribus maioribus tormentis Palatino Polocenfi fubfidio miferat, quò cùm triduo perueniffet, duodecim enim tantùm milliaria diftat Neuela à Luca verfus Polocium, propius arcis foffas, munitiones, maximo promouit opere. Ad hæc Palatinus, veteres duabus alijs foffis tanquam bracchijs vtrinque auxit, vt ad foffam arcis eò facilius peruenire poffet: eorum altera in occidentem non longè à margine foffæ in mediocrem longitudinem, altera ad orientem Solem ad fluuium vfque ex Lacu erumpentem ducta fuit. Etfi Bornemizzae diligentia ad oppugnationem omnia inftituebantur, tamen hoftes eò magis infolefcebant, ac interdum in munitiones noftrorum erumpebant, vncos ferreos inufitatæ magnitudinis funibus alligatos in noftros iacientes, fi quos comprehendere eminus poffent, ita noftrorum paucitatem defpiciebant. Interim dum Iohannes Bornemizza à Rege noua auxilia expectaret, incredibili opere in ipfam foffam cuniculis penetrare ftudet, progreffus operis in validas contignationes, tranfuerfis lignis confibulatas, quibus decem pedum latitudine ab ima parte ad fummum vfque labrum foffæ hoftes fuperiecta terra munierant, incidit, improbo tamen labore, fecuribus, ligonibus, alijfque inftrumentis foffilibus, ad ipfam foffam tanto filentio, tantaque dexteritate peruenit, vt id hoftes non prius animaduerterent, quàm noftri milites per foffam ad incendendum parietem miffi, ipfis mœnibus ignem fubijcerent. Quod hoftes confpicati, adeo funt perculfi, vt confeftim de feruanda arce defperarent, ac deditionem vel ipfis præfectis, quos Palatinos vocant, inuitis, inflammatamque arcem extinguere pollicerentur. Deditionis conditio hæc vnica fuit, vt vitam ipforum gratiæ regiæ permitterent, omnem fuppellectilem, maximè verò militarem, in arce relinquerent. hoc modo arx, extincto incendio, integra in poteftatem regis conceffit. Rex de deditione eius edoctus, mandata dedit, vt, qui ex hoftibus manere nollent, incolumes dimitterentur, Præfectos numero tres vinctos ad fe Lucam transducerent. Ampla eft arx, diuifa in duas partes, interiecto intus pariete, capacitate Lucanæ non inferior. ea, quæ feptentrionem fpectat, minor. altera ex aduerfo, màior. in ea milites præfidiarij mille, promifcuæ multitudinis agreftis, cum vxoribus & liberis tria millia cenfebantur. tormenta maiora decem, minora, quæ anfatæ ab alijs barbatæ vocantur, centum reperta, præter manualia fclopeta, quæ quingentorum numerum excefferunt. ex noftris centum, ex hoftibus verò amplius ducenti in oppugnatione perierunt.

01. Septemb.

29. Septemb.

Dedita Neuela, regni cancellarius cum fuo exercitu, ac tormentis fex, Zavalociam à rege Luca dimiffus. Additi funt ei ex Vngaris equites ducenti, pedites fexcenti, quibus omnibus Gabriel Bekes præerat. Arcem Lucenfem, opere abfoluto, ac ad iuftam munitionem perducto, tormentifque ac alijs rebus ad defenfionem neceffarijs prouifa, Philoni Cmitæ Palatino Smolenfcenfi committit, equites mille quingentos, pedites totidem, præfidio ibi reliquit. His omnibus ita comparatis, tertia die Octobris Rex Luca profectus, trinis caftris Neuelam tetigit, caftra fua ab Oriente aduerfus arcis portam fixit. fecuti funt Mofchorum ducis Legati, qui indies ab ipforum principe noua mandata expectabant. Neuela perluftrata aliquot deinceps dies in caftris fubftitit, folicitus de Zauolociæ euentu, eoque magis, quòd vereretur, ne ex fubita illa cœli mutatione, imbribus, ventis, & poftea niuibus cum gelu exortis, omnem militibus ardorem, ad operafque præftandas facultatem adimeret, cœptum infuper victoriæ curfum interrumperet.

Interim tabellarij & Regis & Mofchorum Legatorum fub ipfum Lucanæ arcis in-

M. D. LXXX. 11. Octob.

cis incendium in Moschouiam missi, Neuelam reuertuntur. qui à Rege fuerat missus, longissimas instar voluminis literas à Moschorum Duce attulit, in quibus superiorum literarum pro more suo longis ambagibus argumenta præfatus, ius suum friuolum ac ioculare, quo Liuonia sibi tanquam hæreditaria debeatur, iactat. Fuisse quendam, ait in maioribus suis Stentoslaum Misccslauouicium. Is antequam sacro baptismate Christianæ religioni fuisset initiatus, Iurg vocabatur, ab eo Iurgohorodum, quam arcem & ciuitatem aliâs Derbatum Germani nominant, conditam, ac inde cunctam Liuoniam ad se tanquam verum hæredem per successionem deuolutam. reliqua parte literarum fraternam necessitudinem regi defert, simul etiam ostendit, se studio pacis impendio magis teneri, ne amplius sanguis Christianus spargeretur, eius conciliandæ stabiliendæq; gratia, non modò Liuoniæ titulum communem esse velle, sed & quatuor arcibus cessurum, in quibus Kokenhausum præcipua est. è conuerso à Rege, Lucam, Velisam, & Neuelam vetustæ suæ ditionis nuper ablatas, postulabat, plura mandata se ad legatos suos perscripsisse. Postera die legati ad regem deducti petierunt potestatem sibi dari cum senatoribus agendi. ter congressi tribus proximis diebus; in illis actionibus adiecerunt ad illas quatuor superiores alias sex, in quibus Roneburgum nobilior: aliæ viliores, nobilium priuatorum domibus potius, quàm arcibus similes, ac legatis alia mandata non proferentibus, re infecta discessum. Regem vt in Lithuaniam, inde in Poloniam redeuntem sequerentur, illis imperatum.

Antequam autem Rex Neuela castra moueret, proxima hostium arx Oserischia, tribus à Neuela milliaribus lacu cincta, nouo pariete, nouisque propugnaculis ligneis ita affabrè exædificata, vt singulæ turres varietate structuræ mirificam elegantiam de se præberent, Palatino Vilnensi, duodecimo die Octobris à Rege eò misso, sponte se dedidit, cùm præfectus illius cum præsidiarijs in Moschouiam redeundi facultatem impetrasset. retinere enim eam hostes alioquin non potuissent, quod iam antè arcibus regijs circumclusa esset.

Sub id tempus Zauolocia frequentes tabellarij à cancellario cum literis veniunt, quibus regem certiorem facit, arcem illam longè esse munitiorem, quàm antea perlatum esset: & quamuis iniquitate temporis maxima exercitus prematur, ipsaque arx in insula vasti lacus posita sit, ad quam nullus accessus esset, se tamen boni ducis officio non defuturum, non refrixisse pristinum militum vigorem, qui alacritate certatim inter se contenderent, non exhorrere temporum asperitatem, imò potius ad rem gerendam excitari, se ab incepto non destiturum, nisi diuino auxilio adiutus re benè & prosperè gesta: Ratibus iunctis cum locum, qui angustior patebat, sub munitionibus sternere voluisse, sed fabrorum lignariorum incuria pontem breuiorem, quàm par est, confectum, eoque factum, vt re tentata istius diei conatus irritus efficeretur, cumque pontem retractum citeriori ripæ nostri reuinxissent, oborto vento aduerso, in qua scissum, & versus hostium munitiones in occasum delatum, peditum Polonorum duobus in ipso remanentibus, quos cùm ex hostibus aliquot scaphis erumpentes deijcere, ac pontem intercipere conati essent, eos à nostris contis & scaphis deturbatos in aquamque demersos fuisse, sic nostros, qui petebantur, ijsdem scaphis arreptos euasisse. Porrò cùm pons vi venti longius præter arcem in aduersam ripam ferretur, neque hostis excursionibus finem persequendi pontis faceret, cancellarius arrepto equitatu, circumacto curriculo lacu in vlteriorem ripæ partem, quo agebatur pons, peruenit, hostibusque sclopetorum vi à ponte remotis, eum recepit. Ea die comes Christophorus Rastrasouius, duarum turmarum equitum præfectus in munitiones exteriores progressus, accepto ex ferri segmento, ex arce misso, supra dextrum oculum vulnere, perijt. ponte industria præfectorum & opificum refecto, postridie oppugnatio maiore vi tentata, irrito tamen conatu, quòd pedites cùm pontem transijssent, loco in aduersa ripa, vbi consisterent, incendiumque miscerent, capto, licentius hoste contempto, sub pariete iniquioribus

locis

locis vagarentur, & hostilibus telis & excursionibus reiecti sunt, desideratis centum, vel amplius peditibus Vngaris.

Arx Zaualocia amplo in lacu ita est sita, vt Insulam munitionibus omnem occupet breui & arduo ripæ relicto spacio; amplitudine Velisiensi respondet, propugnaculorum tamen numero superat, lacum medium flumen perlabitur, quod alijs atque alijs lacubus septentrionem versus excipitur. Castra ad meridiem trans ipsum flumen Cancellarius habebat; oppugnandæ autem arci munitiones ad solem orientem erant excitatæ, qua in occidentem vergit, & quo loco lacus est breuior, in citeriore ripa oppidum fuerat arci potestate coniunctum, quod biduo 10 ante nostrorum accessum hostis incendio deleuerat. His difficultatibus rex in ancipites deliberationes conijciebatur, absistendúmne oppugnationi, an in ea diutius perseuerandum esset; verùm vicit cancellarij constantia & pollicitatio, effecitque vt maiores copias Polonicas & Vngaricas Neuela mitteret. quibus cancellarius acceptis, ac altero etiam ponte effecto, pluribusque scaphis contractis, adducta etiam nobilitate, vt armati pedites ad arcem inuaderent, præsidium in eum metum coniecit, vt cùm iam miles noster sub signis consisteret, lacumq; ad arcem transiturus esset, hostes repugnantibus ipsorum Palatinis deditionem facerent, pacti incolumitatem, & in Moschouiam reditum. Palatinos quatuor Cancellarius in custodia retinuit, reliqui in Moschouiam dimissi. præsidium 20 erat quadringentorum, reliqua promiscua multitudo ad mille hominum. Hoc nuncium de capta Zauolocia Dzisnam ad Regem allatum est. Vnde Vilnam rex initio Nouembris redit, quò & Cancellarius paucos post dies subsecutus est. Vilnæ & supplicationes ob rem feliciter gestam factæ, & legati Turcici & Tattarici auditi, & comitiorum dies ad 22. Ianuarij diem VVarsauiam promulgatus; quo publicarum deliberationum causa, Moschi legati quoque deducti sunt. Turcus victoriam aduersus Moschos partam regi gratulabatur; deinde Imperatorem suum à Bassa Budensi intellexisse aiebat, Romanorum Cæsarem Noribergæ cum Electoribus deliberare, quomodo per occasionem Turcis bellum inferre possit. Cupere igitur Turcam, vt Poloniæ rex, quantum in ipso sit, eiusmodi consilia im-30 pediat. Præterea militem exautoratum (Cosacos vocant & Drauos) cohibendum esse, ne quid Moldauiæ & VValachiæ Palatini detrimenti accipiant. Tandem epistolam sui Imperatoris regi in manum tradit, & summa cum festinatione retrogressus, quid responsi acciperet, expectat. Cui breuiter Lithuaniæ Cancellarius Valliascius, Regem Poloniæ, Turcarum Cæsari per literas ad singula postulata responsurum dicebat.

23. Octob.

Post hunc Scythicus aut Tattarus admittebatur, qui suum principem (Czar illi appellant) à Moscho ad bellum contra Polonos sollicitari aiebat. Si verò regi propositum sit, tertia vice cum Moschis bello decertare, malle Tattaros Polonorum, quàm Moschorum castra sequi. Cùm hæc dixisset, humerum suum 40 sinistrum dextræ scapulæ regis subijciebat. quod reuerentiæ & obsequij apud eos signum est. Postea ocreas, arcus, sagittas, & pharetram deauratam donabat Regi, item duos gradarios equos miræ pulcritudinis. Veste Tattarus bombycina indutus erat. Hunc ad comitia VVarsouiensia Rex venire iussit. Moscorum internuncius, licet obnixè hoc cuperet, auditus tamen non est, sed ad eandem conuentionem reiectus.

Cùm autem literæ, quibus indicuntur comitia: & rerum postrema hac expeditione gestarum, & Moschicæ legationis summam, & regis Poloniæ consilia de pace vel bello continuando recitent; inserere eas hoc loco, cùm passim extent, qui volent, poterunt. Nos, cùm cætera iam exposita sint, consiliorum 50 regis de pace aut bello cum Moschis continuando explicationem grauissimam solummodò adscribemus.

Cùm

M. D. L X X X.

Cùm omnia deliberatione complectimur, tria se nobis ostendunt: vt plura in hanc causam venire non posse videantur: nimirum, vt aut certi temporis inducias cum hoste suscipiamus, aut perpetuæ pacis fœdera feriamus, aut, si conditiones æquiores ac nobis Reiq́ public. honestiores quærimus, bello diutius contendamus.

Induciæ illæ hosti semper opportunissimæ sunt, qui maximè belli detrimentis fractus, respirandi, ac vires ad renouandum postea bellum instaurandi spacium requirit: paratiori minus semper commodæ sunt: finem certè belli, quem maturrimum inuenire expedit, remorantur. Etsi verò satis nostras belli diutius gerendi difficultates perspicimus, tamen quoties cum ijs, hostis nostri angustias & detrimenta conferimus, ac vastitudinem hostilium ditionum, quam non tantùm eius ipsius copias facere necesse est, verùm etiam, quæ nostris expeditionibus atq; excursionibus nostrorum militum allata est, reputamus, Prouincias, arcesq́ ademptas, profligatas concisasq́ copias, aut captos, aut interfectos belli duces, amissam tormentorum ac puluerum & reliqui bellici apparatus ingentem copiam consideramus. Nos quidem laborare, illum verò longè grauius premi, & à continuandi belli viribus plurimùm destitui intelligimus. Qua de causa vtiliores hosti, quàm nobis, induciæ futuræ essent, quibus ille sui confirmandi, & arces suas solertius muniendi, aliaq́ circumspiciendi, quæ adhuc sibi defuisse perspexit, spacium nactus, difficiliorem nobis in posterum belli gestionem efficeret: Ac interea etiam dum induciarum conciliandarum causa nuncij vltrò citroq́ mitterentur, miles nihilominus summo cum sumptu alendus esset.

Perpetuæ verò pacis, quæ istis conditionibus aut vtilis aut honesta nobis, Reiq́ publicæ, conuentio esse possit, planè non perspicimus, in qua plus ad victum, quàm victorem rediturum, melior victi, quàm victoris conditio futura esset. Quid enim rationis aut æquitatis habet, nos ex erepta Liuonia Kokenhausium, cum paucis infirmis ac vacuis arcibus ijsq́ mediterraneis, recipere? at hostem & reliqua longè plura portuosa ac firmiora Liuoniæ loca, in qua iuris communitatem Regnum cum magno Ducatu Lithuaniæ obtinet, retinere, & sua pariter, quæ à nobis difficillimis expeditionibus, maximis belli sumptibus, sanguine militum nostrorum quæsita sunt, omnia recuperare? At quem hostem? qui si in Liuonia sedem, si munitiones, si portus vllos retineat, nunquam non opibus suis, quæ domi amisit belli instrumenta, opifices, exercitus etiam ipsos foris parare & recipere possit, cumq́ libido & perfidia pacis rumpendæ incesserit, aliquo Reipub. casu aut impeditione iterum ferro ac flamma grassetur.

Bello autem diutius continuando, quæ impedimenta obsistant videmus, & contribuendi grauitatem intelligimus, quæ & ipsum Poloniæ Regnum, & eò magis Lithuaniæ affligitur, quæ & paria contribuendi onera perfert, & viritim militat, & incommoda è copijs militaribus, dum aut vltrò citroq́ commeant, aut statiua habent, non mediocria accipit. Quæ etsi grauia sunt; tamen faciendum videtur, quod veteri in prouerbio est, vt minima de malis: curandumq́ vt parui potius temporis onera nunc etiam subeantur, quæ perpetua ac certa deinde tranquillitas vtilitasq́ comitetur, quàm vt breui intermissione incommodorum facta, mox eadem rursus incurrenda, ac impedita fortè alijs rebus locisq́ Reipub. cum hoste isto de salute dimicandum sit. Neq; verò diuturna amplius ista incommoda, hæc opis conferendæ grauitas futura videtur, hoste tot cladibus ac detrimentis debilitato, cuius nos rationes atq; hac in re consilia non fugiunt. Scimus qua se, in tantis incommodis, magna pusillanimitate, ista imbecillitate virium, opinione & spe sustentet, atq; ab æquioribus conditionibus pacis adhuc abducat; destituros nos ab incepto confidit. Ac quamuis falsò persuasum, tamen à transfugis & exploratoribus habet, superiorem Reip. contributionem ita sitam esse, vt nisi illa bellum expediretur, ad aliam ordines descensuri non essent, quod quidem ex ipsius Magni ducis Secretario Dementino, qui nostra in potestate est, intelligimus, à quo etiam, posteaquam adhibita tergiuersanti tormenta essent, illud affirmatum, Castellani duo Vilnensis, & Gnesnensis ad nos retulere: Si tertiò in Moschouiam arma transferamus, Magnum Ducem non vniuersa tantùm Liuonia, verùm etiam alijs locis nobis cessurum esse.

Hæc igitur deliberationum genera cùm iam antea præuidissemus, & ad talium difficulta-

difficultatum explicationem, ordinum omnium consideratione opus esse sciremus, maturè ex XXII. die Septemb. pro more maiorum ad regni nostri maiores Consiliarios literas nostras dedimus, quibus eorum sententias de comitijs habendis, eorumq́ tum loco tum die exquisiuimus, ac cognitis tam eorum, qui iam responderunt, quàm qui nobis ex Regni & Magni Ducatus Lithuaniæ consiliarijs adsunt, super ea re sententijs, hoc tempore generalem omnium Reipub. ordinum conuentum ad vigesimam secundam Ianuarij diem indicimus, qui VVarschouiæ habeatur. Quæ quidem ad comitia legatos hostis perduci curabimus, vt publicè intelligatur, ad quas pacis conditiones descendant: Et ex eo quid in Rempub. sit, quid ad Regni Magniq́ Ducatus Lithuaniæ vtilitatem,
10 famam, decus maximè expediat, constitui possit. In quo quidem constituendo ante omnia celeritate opus est. Nequicquam enim belli diuturni administratio decerneretur, si id tardius fieret. Nam cùm expeditionum nostrarum in Moschouiam tanta sit longinquitas, quanto aut hoc aut superiore tempore Christianum principem bellum gessisse neminem arbitramur, vt taceamus itinera aut densissimis siluis, aut alia locorum iniquitate impeditissima: fieri necesse est, si qua mora accedat, quod hoc anno euenit, vt copiæ nonnullæ ex remotioribus ditionibus nostris nobis iam in hostico rem gerentibus ad Vsniatum aliæ, aliæ ad ipsam demum arcem Lucum, ad exercitum peruenerint, equis partim enectis, partim macie affectissimis, quibus belli munia rectè obiri non possunt, quod quidem ipsum anno futuro magis accideret, quo iam bellum penitius
20 & longius in hostiles ditiones transferendum esset. Accedit & illud, quòd cùm præsidia copiaq́ nostræ, quæ in captis hostilibus ditionibus ac finitimis locis relinquimus cum alijs incommodis tum potissimùm ista morborum lue, quæ totum prope terrarum orbem peruagata est, non mediocriter infestentur, eoq́ hostis etsi eodem incommodo sui non possunt non teneri, è vicino tamen facilius copijs contractis in nostros excurrere posset, nobis quamprimum in Lithuaniam ea de causa iterum properandum esset. Neq́ enim si de grauiore aliqua hostis molitione, quocunq́ in loco aut tempore nobis nunciaretur, prætermittere pro nostro officio atq́ studio in milites nostros possemus, quin missis rebus omnibus nulla cum mora subsidio laborantibus excurremus.

Quocircà vt ne consultationibus nostris necessarium rebus gerendis tempus eximatur, aut aliqua necessitate deliberationes summæ de Republica abrumpantur, con-
30 stitutum nobis est, cæterarum omnium rerum consultationes, in aliud commodius tempus differre, ac istis comitijs de hac tantùm vna causa referri ac tractari, quæ ad belli pacisq́ rationes cum hoste Moscho pertinebit. Neq́ verò ideo facimus, quod nobis his comitijs minus laborandum arbitremur, quæ ad domi stabiliendam Rempublicam legesq́ spectent, quàm quæ foris belli causa requirantur: sed cùm temporis angustia plurium Reipublicæ negotiorum deliberationes excludat, affecta hac & penè perfecta, cùm vno tempore omnia peragi non possent, cæteris antehabenda indicemus. Ac cæterarum quidem rerum causa simul ac nos hunc belli cursum peregerimus, non grauatim, si ita consiliarijs nostris visum fuerit, comitia peculiaria indicemus, efficiemusq́, vt constet no-
40 bis omnes Reipublicæ partes singulari curæ fuisse.

Ad belli verò consilia id etiam plurimùm pertinere cognouimus, vt opera detur, què subsidia, quæ publico ordinum scitu decernantur, ab omnibus æqualiter & maturè præstentur. Quæ in re hoc anno, & eorum qui conferre debuerant, & qui collata administrant, summa tarditas admissa est. Nam & ab ordinibus terrarum nostrarum Prussiæ ea, quæ nobis se contributuros promiserant, pluribus & tardioribus pensionibus diuisa fuère; & quidem nec ipsis pensionum temporibus soluta, & ad nos perlata, summa nostra cum molestia: cùm nos promissis earum terrarum freti, rationes nostras bellicas ad ea tanquam explorata accommodassemus, frustrati verò in non mediocrem actionum nostrarum bellicarum perturbationem inciderimus. Ac nisi militum nostro-
50 rum perseuerantia & angustiarum prompta perpessio istorum moram superasset, grauior profectò rerum perturbatio ex eo consequi potuisset, quæ ne deinceps consequatur; etiam atq́ etiam prouidendum est.

Hac igitur de causa comitia habere constituimus, & pro more etiam conuentum terris nostris Prussiæ generalem Mariaburgi ad quintũ diem mensis Ianuarij indicimus; ad quem

M. D. LXXX.

ad quem nuncium nostrum missuri sumus: particularem verò in Palatinatu Mariaburgensi Stuma ad vigesimam nonam Decemb. diem, qui generalem præcedet. Qua de re Sinc. Vestram hortamur, vt ad generalia Regni comitia accedat, ac primùm quidem conuentibus Prußiæ tam particulari quàm generali intersit: in quibus pro Senatorio suo officio operam diligentem nauet, quò omnium voluntates, ad recta vtiliaq́; consilia, præsentesq́; Reipubl. necessitates adiungantur, & quos nuncios comitiorum causa designari oportet, ij quàm optimi viri, studiosissimi Reipubl. ciues prudentissimi, moderatissimiq́; homines deligantur, liberaq́; potestate, cum cæteris decernendi de propositis rebus afficiantur. nec quid sit, quod res, quæ ad summam negocij Reipub. pertinebunt, & inprimis commoda videbuntur, retardare possit. Hæc S. Vestram scire voluimus, quam benè valere optamus. Datum Grodnæ 5. mensis Decemb. Anno Domini 1580. Regni verò nostri anno quinto.

10

FINIS.

LIBER

LIBER VIGESIMVS QVINTVS,

Continens anni 1580. partem & duos sequentes.

Reuerendo in Christo patri & Domino, Dn.

PETRO VVINDRVVIO,

Abbati & Domino Dominici Scholæ seruitij in Riddageshusen:

REVERENDI ET OPTIMI VIRI D. IOANNIS LORBERII antecessoris; beatæ memoriæ, & ipsius erga me beneuolentiæ & meritorum ergò;

Grati animi testimonium qualecunque exhibeo

Dauid Chytræus.

M. D. LXXX.

WILELMVS Vraniæ princeps, post irritum Pacificationis Coloniensis exitum, intellecto proscriptionis Hispanicæ aduersus se decretæ consilio, per prouincias & vrbes Belgici maiores, hominum animos tentat, ijsq; persuadere conatur, vt deserto Hispaniæ rege, tyranno, priuilegia & immunitates prouinciarum à se iuratas non seruante: Franciscum Andegauensem, Galliæ regis fratrem, gubernatorem ac Dominum recipiant; in quo, difficiles multorum animos, & Hollandos inprimis ac Zelandos prorsus alienos inuenit. Andegauensis eo tempore Picardiã, Belgis finitimam, nomine regis regebat, & Feram oppidum munitissimum, tenebat. Inde cum arcis Cameracensis præfecto Anisio, de arce & vrbe sibi subijcienda transigit. Tornacenses vicini statim eiectis Pontificijs, se Vranio adiungunt. Hispaniarum verò rex, Lusitanicis rebus intentus, omnibus suis viribus, ad regni illius occupationem contractis, languidius in Belgico bellum administrabat, & de Cardinalis Atrebatensis consilio, Belgas ipsos inter se committebat, vt Hannonij & cæteri, qui Pontificiam religionem retinebant, & se Malecontentos nominabant, duce Alexandro Farnesio Octauij filio, qui Belgicum nomine regis gubernabat, cæteros vexarent, donec intestinis bellis exhausti, faciliorem, post occupatum Portugalliæ regnum, in Belgico victoriam regi præberent. Obierat enim Rex Portugalliæ Henricus Cardinalis, Sebastiani in Africa ante biennium cæsi patruus magnus.

5. Ianuar.

Emmanuel Portugalliæ Rex ⊕ 1522. 1522.

Ioannes III Rex Portug. ⊕1557.	HENRICVS Cardinalis, Rex ⊕1580.	Elisabeth vxor Caroli V. Imp.	Ludoicus, prior ordinis Ioannitarum.
Em. Ioannes ⊕1554. ante patrem.		PHILIPPVS, Rex Hispaniæ & Belgici.	Antonius Pseudorex nothus.
SEBASTIANVS posthumus, in Africa cæsus 1578.			

Post cuius mortem, principes & episcopi præcipui, Philippum Hispanum, secundùm pacta cum defuncto rege suo inita, eligunt, alij proceres & ciuitates, ac inprimis populus Lysbonensis, Antonio notho in vrbem recepto, iurarunt: eique arcem regiam, thesauros & armamentaria tradiderunt. Hispanus igitur, ingenti collecto exercitu nauali & terrestri, & summo Imperatore Ferdinando Albæ duce constituto, exeunte æstate demum, profligato ad suburbia Lysbonæ Antonio, vrbem deditam, in potestatem redegit. Sanctius Auila cedentem Antonium ad extremos regni fines Galliciam versus persequitur, vbi denuò victus Antonius in nauim se conijcit, & in Galliam, & Angliam, noua auxilia petiturus aufugit. Hoc igitur Portugallensi bello Hispanus implicatus, faciliorem Vranio, instituta consilia de gubernatore & Domino Belgici nouo vrgendi, viam reliquit. Quæ eò studiosiùs maturanda esse Vranius persuadebat, vt Malecontentis, qui Cortracum in Flandria, Pontificiorum proditione per Philippum comitem Egmontanum ad regias partes deficientem, occuparant, exercitus iustus statim opponi, & tandem Hispanis ex toto Belgico pulsis, libertas & pax optata restitui posset. Edictum Regis Hispaniarum, quo repetitis ex alto latæ à se sententiæ causis, VVilelmum princeps Vraniæ, vt ingratum, perfidum, proditorem, sceleratum, & pestem orbis Christiani, Regis & patriæ hostem proscribit, eique aqua & igne interdicit; Traiecti ad Mosam publicatum est. Quod, longâ & accuratè scriptâ Apologiâ, refutauit princeps Vranius, & Apologiæ suæ adiunctum

vlt. Febr.

15. Martij.

adiunctum edidit. Quibus scriptis integra ferè superiorum annorum historia, & multa domus Hispanicæ arcana patefacta sunt. In Frisia occidentali, Levvardiæ, Harlingæ, Stauariæ, arces Regiæ, ciuitates versus dirutæ & Pontificij omnes expulsi sunt. Groningenses contrà, duce Georgio Laleino, comite à Renneburg, Gubernatore suo, regi recens clam reconciliato, ad Malecontentos ab Vranio deficientes: alterius, quàm Pontificiæ religionis homines, partim trucidarunt, partim in vincula coniecerunt, die 3. Martij.

Mense Iulio demùm, in concilio Statuum Antvverpiæ congregato, publica deliberatio de Francisco Andeg. Galliæ regis fratre, ad Belgici gubernationem
10 vocando, instituitur. vbi præter cæteros ab hoc instituto dehortantes, Matthias etiam archidux Austriæ Statibus exponit, notum ipsis esse, quemadmodum à principibus quibusdam & postea generaliter ab omnibus ordinibus communi consensu receptus, in Belgicum venerit, & in omnibus articulis, promissis suis satisfecerit, afflictisq; & perturbatis Reipub. rebus (priuatis omnibus postpositis) etiam cum vitæ discrimine se accommodarit. id tantùm dolere se, iniuria temporis, non ijs viribus suffultum hactenus fuisse, quibus pulcherrimas illas regiones, ad quietem & pristinam concordiam reducere potuerit: in quo tamen neq; voluntas ipsius, neq; studium vnquam defuerit. Cùm verò ordines nunc Antvverpiæ conuenerint, vt vltimam manum, prospiciendo communi saluti illarum afflicta-
20 rum prouinciarum adhibeant: suum non esse, vel ordinem illis præscribere, vel vtilitati eorum se opponere: sed tantùm admonitos rogatosq; velle, ne neglectis antiquis Roman. Imper. fœderibus, alijsq; summis obligationibus, & respectibus, se in exterorum subiectionem & periculosam mutationem temerè conijciant, sed præclaræ Domus Austriacæ fauorem erga eos & amicitiam considerent, cuius cùm sit membrum, petere se à statibus, vt quid animi habeant erga suam personam & Domum Austriacam, apertè declarent, quò deinde res suas & consilia dirigere possit. Præterea eos rogare, vt sibi in mentem reuocent necessitatem extremam suorum familiarium propter non præstitam solutionem promissi debiti, & vt illis quoq; quàm primùm prospicere velint. Vicit autem maximæ partis de-
30 putatorum ex statibus sententia, vt certis legibus ac conditionibus communi deliberatione & consensu præscriptis, cum Andeg. per legatos statuum, Blesas in Galliam ea de causa missos, de suscipienda Belgici gubernatione ageretur. Articuli hi fuerunt. Fœdus Domus Burgundicæ cum regno Angliæ vetus, firmum saluumque maneat, & pactæ cum Andegauensi conditiones anno 78. seruentur. Rex Galliæ, affinem suum Regem Hispaniarum, hostem declaret, & terra mariq; bello persequatur, aut saltem negotium illi, Belgico hoc bello durante, facessat. Regnum Galliarum socia arma aduersus hostem quemcunque coniungat. nunquam tamen prouinciæ Belgicæ, dominium imperiumq; Galli agnoscant, sed suis fruantur legibus, iure, consuetudine, & conditionibus sequentibus. Religionem,
40 & pacis propter religionem perturbatæ, resarciendæ conseruandæq; pacta inita, salua integraq; Andegauensis seruet in eo statu, qui nunc est in Brabantia, Flandria, Geldria, Diœcesi Vltraiectensi, Frisia, Transisulana regione, & Gronigensi, Trentio, & Duentio. In Hollandia & Zelandia, eam religionis Formam, quæ nunc est, minimè mutet. Inquisitionem, fidei alicuius explorandæ causa, non toleret. Consiliarios iudicio ordinum sibi adsciscat, non Gallos, nisi vnum atq; alterum, præuia tamen semper censura ordinum. Cùm in Belgico erit, ad præcipua domestica obeunda munia Belgas adhibebit. Reliquam turbam aulicam suo eliget arbitrio, ea tamen lege, vt Nobilium frequentior pars Belgæ sint. Prouinciarum & munitionum, vrbium, aliorumq; locorum Gubernatores, iudicio or-
50 dinum eligentur. Omnes milites externi, cùm ordinibus consultum videbitur, prouincijs decedent. Prouinciæ Belgicæ, veluti hæreditariæ, ipsi subijcientur & eius hæredibus masculis legitimè ex eo prognatis, qui si deficient, penes ordines ius eligendi alium permanebit, fœdere inter Gallum, & Anglum & Belgium inito semper incolumi. Quòd si duos habuerit masculos hæredes, penes ordines po-

testas erit eligendi natu minorem, si maiorem in regnum Galliæ succedere contigerit. Omnia Prouinciarum priuilegia, & placita ducum Brabantiæ, more auito rata habere tenebitur. Bona omnia regalia ipsi possidenda tradentur, ea specie, qua nunc sunt, cum iure de eis disponendi & procuratores præficiendi, suo ipsius arbitratu, modò indigenæ fuerint. Eorum bonorum prouentibus contentus erit, neq; vllis exactionibus incolas, citra statuum consensum, grauare illi concessum erit, prout auita Belgarum priuilegia perspicuè tradunt. Ordines bello hoc durante, 24. Tonnarum auri pensionem annuam conficient, tribuentq; ad prouinciarum defensionem, quam & colligent & impendent prouinciæ ipsæ, in præsidiorum, equitum, peditum & classiariorum stipendia. De ista pecunia semper in vniuersorum statuum conuentu agetur. Si contingat eum castris abesse, militibus Gallis & cæteris exteris præfectum ex statuum placito substituet. Gallum aut peregrinum militem in præsidijs, vrbibus aut locis munitioribus nullum imponet; citra istius prouinciæ, in qua loca illa sunt, consensum. Vt autem semper de rebus ad bellum gerendum necessarijs prospectum sit, ordines loca eligent idonea, si opus sit, ad hybernandum, & vnde supplementa excire poterunt. Nullo modo concessum illi erit contrahere fœdus cum rege Hispaniarum, aut cum prouincijs, quæ à statibus defecerunt, aut auulsæ sunt, (nempe Lutzenburgo, Limburgo, Valkenburgo, Namurra, Mechlinia, Insulis, Artesia & Hannonia) aut cum vllis alijs principibus, nisi cum consensu & voluntate prouinciarum, à quibus susceptus est. Si autem per vim vrbs vel prouincia ab hoste occupabitur, de ea consilio statuum disponet. Si quæ prouinciæ, vrbes aut loca abalienata volent sese statibus generalibus adiungere, hac præsentis fœderis forma associata recipientur. Quotannis semel ordinibus vniuersis coactis de omnibus Reipubl. negotijs seriò deliberabitur. Prouinciarum interim priuilegia cuncta semper integra maneto. In Belgico domicilium perpetuò habebit, sed si necessitate vrgente aliquando peregrè esse cogatur, de consilio statuum vicarium substituet. Si autem contra horum articulorum aliquem impinget, in potestate erit statuum, alium in eius locum substituere, prout latius in inauguratione Ducis Brabantiæ explicatur. Cumq; archidux Austriæ, Matthias, in Belgicum accersitus, præclarè suam operam promissam præstiterit, deliberatione & suffragijs omnium ordinum, adhibito etiam Ducis Andeg. calculo, tractabitur ac decernetur, quomodo strenuè nauatam eius operam dignè pro decoro remunerari queant. In Gallia tum intestini motus inter Hugenottos & regem rursus gliscebant, & Dux Condæus iunior Henricus, Ludoici filius, insidias regis nouas, metuens sub finem Maij ad Reginam Angliæ, hinc Antvverpiam ad principem Vraniæ: inde per Rheni tractum ad Palatinum Casimirum, mense Iunio confugit, à quo se in Galliam armata manu reduci flagitabat. Cùm autem Casimirus, tribunos & duces suos, nisi de trium mensium stipendijs antea certi essent, non militaturos ostenderet: nec conficiendæ tantæ pecuniæ ratio vlla Condæo appareret: tandem mutato habitu, ad Marleam, qui in Languedocia munitissimum oppidum Mandes recens occupauerat, refugit. Hi motus, Belgicorum legatorum intercessione aliquantulum sedati, & cum Andeg. & rege Galliæ, Belgica negocia tractari cœpta sunt, de quorum exitu suo loco monebimus.

Belgarum & Hispanorum Regina, Anna, Maximiliani II. Imp. filia, Philippo auunculo Hispaniarum regi ante decennium nupta: die 17. Nouemb. placidè ex hac vita decessit; cùm initio anni, consobrinus illius, Emanuel Philibertus, Sabaudiæ dux, natus ex Beatrice, sorore Isabellæ, quæ materna Annæ auia erat, rebus humanis exemptus esset.

Emmanuel Rex Portugalliæ. ⊕ 1523.

Isabella, Caroli V. Imperator. coniunx.	Beatrix, Caroli ducis Sabaudiæ vxor.	IOANNES III. Rex Portugalliæ ⊕ 1557.
¶	|	|

Phi-

M. D. LXXX.

Philippus rex Hispaniæ.	Maria vxor Maximiliani II. Imp.	Emanuel Philibertus, ⊕ 1580.	Emanuel Ioannes, ante patrem ⊕ 1554.
	ANNA nupta Philippo Hispaniæ regi auunculo.	Carolus, præsens dux Sabaudiæ.	SEBASTIANVS posthumus, in Africa cæsus, 1578.
Iacobus.	PHILIPPUS.		

IRLANDIAM seu HIBERNIAM insulam, regno Angliæ subiectam, Hispani & Itali quidem, cum Desmoniæ comite & alijs pontificijs Irlandis conspirantes, septem nauium classe inuadunt, & arces ac præsidia aliquot occupant. Verùm regina, misso in eam Insulam iusto exercitu, rursus eos profligat ac delet, & Hispanis omnibus, vt ex Anglia discedant, edicit. Est autem HIBERNIA centum milliaribus German. in longit. 50. in latit. ad occiduum Britanniæ latus, in Deucaledonco Oceano, porrecta, quæ, cùm intestinis dissensionibus agitaretur, in Henrici II. Anglorum regis potestatem, duce Richardo Penbrochiæ comite, primùm peruenit. In prouincias quinque præcipuas, & hæ singulæ in certos Comitatus, distinguuntur. Momonia ad Austrum, vbi Desmoniæ comes nostra memoria, à P. R. & Hispaniæ rege euocatus, seditionem aduersus Reginam mouens, à prorege Arturo Greio oppressus est. In ea, Archiepiscopus Cassiliensis, nouem sub se suffraganeos habere scribitur. Lagenia, ad ortum, decem comitatus continet, cuius Dublina metropolis, & emporium nobile, & proregis, ac summi senatus & Archiepiscopi sedes est. Vltonia, ad septentriones, amplissimo spacio, à syluestribus Hibernis olim culta, nunc deductis eò Anglorum colonijs, & in decem comitatus distributa, sensim mansuescit. oppidum præcipuum versus ortum habet Armach seu Armacanam, archiepiscopi sedem totius insulæ primam, & Dunum, S. Patricij, Brigidæ & Columbani sepulturis insigne, & occasum versus non procul ab Erni lacus exitu, S. Patricij purgatorium. Conaciæ ad occasum metropolis Teutmonia. Mediæ verò vmbilicum insulæ tenent Killair seu Labetus Ptolemæi, & Drogda. Hiberniam Orpheus, Aristoteles & Claudianus Iernen nominant (Scotorum cumulos fleuit glacialis Ierne,) & incolæ se hodierna die, Erin, vt Diodorus Siculus IRIN, appellant.

1172.

Sed in Belgicum redeo, in quo, Imperij vrbem AQVISGRANUM commigrarant ante annos tredecim ciues Antvverpienses, alijque Belgæ multi; Cùm Ferdinandus Albæ dux Tyrannidem suam exercere primùm aduersus reformatæ religionis homines cœpisset. Quorum familiaritate diuturna & colloquijs, Aquisgranenses plurimi, cùm in eandem de religione sententiam pertracti essent: exercitium suæ religionis publicum à senatu petiuerunt. Quod cùm negaretur, nihilominus ad conciones & sacramentorum administrationem publicam conueniunt. Qua re ad Imperatorem delata, Commissarij, Episcopus Leodiensis & dux Iuliacensis constituti, legatis in vrbem missis, magno labore & contentione, nouæ religionis exercitium aboleri, & solam Pontificiam doctrinam & ritus in vrbe retineri vrgebant. Imperator etiam, crebris & seuerissimis literis, senatui mandabat, vt sectarios concionatores quamprimùm vrbe pellerent, & antiquam legem, ne quis, nisi Catholicæ Pontificiæ religioni addictus, in Senatum legeretur, (contra cuius præscriptum ab anno 1575. etiam alterius religionis ciues recepti erant) constanter seruarent. Cùm autem die Vrbani, vtraque factio, suæ religionis Coss. crearet: Imperator ciuibus & cæteris mandat, vt Pontificios Coss. solos pro magistratu agnoscant. Hinc motu in vrbe orto; & Canonicis alijsque aliò migrantibus: Burgundi & Iuliacenses commeatuum importationem prohibent, donec paulò pòst, maioribus nouis tumultibus in diœcesi Coloniensi & vicinia ortis, Aquisgranenses aliquantulum conquieuerunt. Magna hoc anno frugum, vini, & fructuum omnis generis fertilitas fuit, ac in autumno, ro-

1567.
1568.

M. D. LXXX. sæ plurimæ in hortis denuò florebant. Secuta est epidemia lues, totam Europam peruagata, ex catharro præcipiti in pectus delabente, cum febricula coniuncto, quæ paulatim progressa, mense Iunio, Siciliam; Iulio, Romam & vicinæ Italiæ loca; Augusto, Venetias & Constantinopolin; Septembri, Germaniam & Vngariam; Octobri, has littoris Balthici vrbes; Nouembri & Decembri, Daniam, Sueciam & Liuoniam infestauit. Mihi etiam, postquam omnes in familia ordine decubuissemus, filiam Sophiam, modestam & ingeniosam puellam, in ipso ætatis flore, sedecimum annum vix ingressam, ademit.

M. D. LXXXI. ANNO ineunte, RIGAM Liuoniæ metropolin, STEPHANVS Poloniæ Rex, in potestatem, fidem & ditionem suam recepit: & priuilegiorum Diploma ciuitati concessit. Etsi enim ante viginti annos, VVILHELMVS archiepiscopus Rigensis, marchio Brandeburgicus, & Gothardus, Equestris ordinis Teutonici in Liuonia tum temporis Magister, armis magni Moschouiæ Ducis, summa vi & immanitate oppugnati, & frustrà imperij Romani ope imploratâ, desperatis omnibus alijs subsidijs, se 1562. cum omnibus subditis, in SIGISMVNDI Poloniæ regis clientelam & subiectionem contulissent: tamen Gubernatores ciuitatis Rigensis, eo tempore Rempublicam gerentes; non antè iuramentum subiectionis præstare, regis Poloniæ Commissario, Nicolao Radzevvilio, plenissima mandata Regis Sigismundi habenti, volebant; quàm cautionem ab eo, solennibus literis confirmatam accepissent, quâ pollicebatur Rex, se ciuitatem Rigensem, apud Cæsarem & Imperium, cui hactenus deuincta fuisset, indemnem seruare: aduersus Moschum & quoscunque alios hostes defendere: nihil in præsenti religionis & ecclesiæ statu mutare: & priuilegia Reipublicæ integra & illibata tueri velle. Quòd si ordines regni Poloniæ subiectionem his conditionibus factam non reciperent, vt nec magno ducatui Lithuaniæ vniti essent: & è contra, orto inter Regem & regnum Poloniæ & Lithuaniæ dissidio aut bello, ciuitas Rigensis, neutris se adiungere, vel opem ferre teneatur. Quòd si præsente rege mortuo, Poloni & Lithuani duos reges crearent, liberum ciuitati Rigensi sit, vel ad Poloniæ regem solum, vel Lithuanum solum, vel neutrum, sed alium principem Christianum, cuius se tutelæ committat, applicare.

Cùm autem has conditiones, STEPHANVS rex, quantumuis sæpè à legatis ciuitatis Rigensis rogatus, comprobare, & priuilegia confirmare nollet: Imò apertè professus fuisset, malle se ciuitatem Rigensem non subiectam habere, quàm talibus conditionibus, quibus antea ad regnum venisset, recipere, nisi purè & directè, exemplo magistri ordinis, regi Poloniæ, ipsiusque in regno 1581. successoribus, se ciuitas subiecisset: Post viginti annos demum, ciuitas, cùm alia ratione Rex Stephanus, Moschi victor, pacisci nollet de cautionis maioribus ipsorum, nomine Sigismundi Poloniæ regis, datæ, postremo articulo cedere coacta, Drochicini, per legatos, cum rege Stephano transegit.

Qui RIGENSES, vt subditos & fideles sibi ac successoribus futuros, denuò recipit, & aduersus sacrum Romanum imperium, si negocium ciuitati ob hanc subiectionem facesset, sicut antecessores simili in causa, Prussiæ ciuitates; se defensurum promittit, & omnes RIGENSIVM veteres libertates & iura, tam in rebus ecclesiasticis, quàm ciuilibus leges, statuta, immunitates, consuetudines: sigillatim verò ius Rigense, Iudicia, Iudiciorum processum, in vrbe & territorio, tam in terra, quàm in aquis hactenus seruatum; Appellationis non nisi certis casibus certisque modis admittendæ beneficium; Ius Aresti, in exteros ibi contrahentes: Ius eligendi omnes magistratus Vrbanos: Burggrauium verò, qui pro more ciuitatum maiorum Prussiæ ex statuto Thorunensi in Nobiles Rigæ contrahentes & delinquentes animaduertat ex quatuor

quatuor Procos. Rex constituet Ius peruestigandi & comprehendendi prædones & facinorosos in tota LIVONIA: possessionem bonorum & rerum mobilium, & immobilium molendina, domum librarum, mensuras, ius piscandi, venandi, ligna cædendi, pascendi & decimam piscium: inprimus verò ciuitati RIGENSI vtile dominium fluminis DVNAE, traiectus, ostij, portus, & littoris vicini vsum & Iurisdictionem: ac ne quid per vicinos amnes Bulderauam & Treiderauam, infra vrbem, in DVNAM vel portum frumenti aut mercium, ad naues in portu consistentes, vel vicinas Insulas, sed ad solum forum RIGENSE apportetur, atque ibi veneat
10 & distrahatur: censuram item mercium probarum & improbarum: bona naufraga vbicunque inuenta vindicandi ac repetendi potestatem: Ius cudendæ monetæ: cum omni eius emolumento, ac ne quis intra duo milliaria ab vrbe cereuisiam coquere possit, exceptis arcium Præfectis pro se & suis domesticis, &c. in amplissima forma stabilit & confirmat. Vicissim sibi & successoribus in regno Poloniæ suis, præter Ius, domininm, supremam Iurisdictionem, & superioritatem; pro recognitione dominij & Reipublicæ tuitione, annuos mille florenos ad Calendas Ianuarij pendi flagitat. Deinde, ærarium seu portorium ex mercibus inuectis, simile Dantiscano, Rigæ constituit, cuius tertiam ciuitati, duas verò partes sibi ac successoribus attribuit (propterea quòd
20 ab omnibus alijs regni contributionibus, quæ in singulis ferè comitijs, ab alijs regni subditis exiguntur, ciuitatem liberam, vt antea fuerat, ac immunem relinquebat) ac intra decem ab vrbe milliaria nullum se aliud portorium aut teloneum instituere velle promittit.

Postremò, in bellis contra Moschos, aliosúe vicinos, in casu necessariæ defensionis & cæteris regni Poloniæ, magniq́ue Ducatus Lithuaniæ & Liuoniæ ordinibus, simul in expeditionem proficiscentibus; vexillum certorum peditum, additis aliquot tormentis campestribus instruere, & alere in exercitu Regis, RIGENSES tenentur. Hæc priuilegij illius RIGENSIVM insertis alicubi clausulis, in regno vsitatis, summa est.

30 Quod cùm in vrbem, Reipublicæ legati, tertia iam vice, à Rege redeuntes, attulissent: prolixè Regis erga ciuitatem clementiam prædicabant. Ter enim ad Regem, antequam Iuramentum subiectionis Regi præstarent, Legatos ciuitas miserat, qui inter cæteras subiectionis leges, hæc quoque tria capita, Reipublicæ nomine mandata habebant, vt nullam præsentis Religionis & rei ecclesiasticæ mutationem fieri in vrbe paterentur, & Domos ac bona Archiepiscopi in vrbe, & munitionem vrbi & arci interiectam, ciuitati conseruarent. &, nisi hæc cum cæteris obtinerent, re infecta redire iussi erant. Cùm autem de duobus his posterioribus capitibus, Rex nihil statuere vellet, antequam ipse prius coràm singula inspexisset: bis iam, rebus adhuc dubijs ac in-
40 definitis, in vrbem legati redierant.

Tandem verò, Rege, cum exercitu triumphante, ex bellis Moschicis, ad LIVONIAM propius accedente: tertia Legatio missa est, eadem cum prioribus mandata habens, cui plenam potestatem additam de omnibus capitibus ex Reipublicæ commodo & salute cum Rege transigendi, & subiectionis etiam iuramentum, si opus foret, præstandi testantur: Acceperunt igitur, præter PRIVILEGIORVM Diploma, cautionem à Rege, qua, nullam in Parochijs & templis RIGENSIVM, Doctrinæ aut rituum præsentium mutationem se facturum, Rex pollicebatur. Resolutionem verò de munitione & bonis Archiepiscopi in aduentum suum, cùm ipse munitiones vidis-
50 set, differebat.

De his, cùm Relationem in vrbe, IOANNES TASTIVS collegarum

M. D. LXXXI. nomine, apud Senatum & Collegium ciuium fecisset: questi post aliquot annos sunt ciues, cum hæc capita, Regi reseruata, in Collegio ciuium silentio dissimulasse. & tristem Tragœdiam aduersus illum excitarunt, quam suo postea loco exponemus.

Rebus verò ita Drochizini peractis, rex Ioannem Demetrium Solicouitium Secretarium (pauló pòst Archiepiscopum Leopoliensem in Russia factum) & VVenceslaum Agrippam, legatos in vrbem misit, quibus iuramentum fidelitatis solenne, Rigenses, nomine Regis, præstiterunt, 7. Aprilis.

Eodem tempore, SVECIS, per glaciem Finnonici maris profectis, VVESENbergam Liuoniæ borealis oppidum & arcem monti impositam, Russi, incolumitatem corporum & rerum, quas asportare possent, pacti, dediderunt. (4. Martij.) Quorum exemplum, quatriduo pòst, qui Tolsburgæ ad portum maris, tribus à VVeseberga milliaribus, in præsidio erant, secuti sunt. Aestate proxima, dum Stephanus, Poloniæ rex, ad Plescouiam in Russia obsidendam exercitum ducit: Sueci, duce Carolo Henrici, Reualia egressi, prouinciam Vicum seu VVichiam, duodecim milliaribus in longitudine, decem in latitudine patentem, à Moschis recipiunt. Lodâ arce munitâ, præsidijs verò firmis destituta, vix quatriduum obsessa opinione celerius citra omnem molestiam potiti sunt. (22. Iulij.) Præfectus eius arcis non audens in Moschouiam redire, cum tota familia sua apud Suecos mansit. Quo audito, Russi in arce VVickel consternati, summa festinatione Parnouiam petentes, arcem incensam Succis relinquunt, quos, equites aliquot in itinere, non procul à Parnouia, præuertentes trucidarunt. Fortuna sic aspirante, Succi mox ad Lealam procedunt, cuius portam globis candentibus illicò incendunt; quod incendium, tempestate clara & calidissima, in reliqua ædificia lignea propagatum, adeo vires cepit, vt extingui nullo modo potuerit. (27. Iulij.) Russi igitur, impetrata discedendi venia, arcem dedunt. Habsalensem metropolim, machinis muralibus fatigare Sueci cœperant. Moschi autem, etsi initio se strenuos & feroces præbuerant, & ex Suecis militibus circiter centum tormentis interfecerant, postea tamen, amissa spe retinendæ arcis, & venia emigrandi in Russiam à Suecis impetrata, arcem Habsalensem munitissimam Suecis tradiderunt. (9. August.) NARVA Liuoniæ portus & oppidum munitissimum, cùm à Suecico exercitu, duce Ponto dela Gardia obsessum antea aliquot hebdomadis fuisset, vi expugnatum, & Moschis ereptum in Sueciæ regis ditionem & potestatem concessit. (6. Septemb.) Russica Narua, fluuio à priore dirempta, certis conditionibus sese Succis dedidit: (16. Septemb.) Qui progressi, eodem victoriæ cursu, Iammagrodum & Coporiam Russiæ arces & prouincias, & in Liuonia opulentissimam præfecturam VVittensteim, recuperarunt. denique successus adeò felices Sueci hoc anno habuerunt, vt Stephanus Poloniæ rex, ad Plescouiam desidens, se laborem & pericula belli sustinere, Suecos fructum victoriæ decerpere significans, dum ipse casses & retia custodiat, à Suecis apros capi diceret, ideoque ad pacem cum hoste faciendum properaret.

(Longit. 58. Latit. 60.) Est autem PLESCOVIA, Russiæ vrbs ampla & potens, & variarum gentium commercijs florentissima: sola in toto Moschi imperio muris cincta, & in tres partes, quarum singulæ suis mœnibus clauduntur, diuisa: distans à Derbato Liuoniæ 24. Nouogardia 36. Narua Liuoniæ emporio 40. Riga 60. milliaribus. Russi Pskovv appellant. alluitur enim ad septentrionem Pskoua fl. vnde vrbi nomen est. à meridie Velika, qui recepto Pskoua, in Pelbam lacum longissimum infunditur. Vnde tamen eluctatus, mutato nomine Narua dictus, oppido Liuoniæ extremo, nomen, & alueum profundissimnm præbet: per quem maximæ onerariæ naues ad oppidum appellunt. infra quod, Finnonico mari tandem, 30. supra Reualiam milliaribus, miscetur. Antiquissima verò Plescouiæ in Russorum annalibus mentio fit circa A. C. 904. quo principi Russiæ Thorio, Olgam Plescouiensem vxorem adiungunt, postea anno 1242. Hermanno Falconi ordinis Teutonici in Liuonia magistro dedita scribitur. sed biennio pòst, cùm Alexander No-

der Nouogardiæ dux, magno prælio Teutones vicisset, in libertatem se denuò vindicauit. & quamuis deinceps principem â senatu nominatum, & autoritate magni Moschouiæ ducis confirmatum habuit: tamen patrijs legibus Rempublicam senatus gubernauit, ita tamen vt in grauioribus rebus, ad bellum & pacem, fœdera, electionem principis, & similibus ad Reipublicæ summam pertinentibus, summa populi autoritas esset. Cùm autem intestinis inter se odijs & dissidijs senatus & ciues laborarent: Basilius Moschouiæ dux, à sacerdotibus & senatû inuocatus, libertatem vrbis pristinam totam sustulit, & mutatis incolis, suo deinceps imperio parere coëgit, sicut anno 1509. expositum est. Hanc igitur vrbem dum Poloni circumsiderent: Moschus ad Pontificem Romanum legatos miserat, petentes, vt autoritate sua PP. pacis cum Polono restituendæ curam susciperet, & hunc & alios ad fœdus secum contra Turcas pangendum hortaretur: nec alienum se à coniunctione cum ecclesia Romana ostenderat. Pontifex igitur tres Iesuitas mittit, qui mense Iunio Pragam appellentes, rectà per Poloniam ad Moschum profecti sunt. Moschi verò legati, iussu Cæsaris Lubecam vsque deducti, per mare Balthicum, in Liuoniæ portum Parnouiam traiecerunt. Vnius igitur ex his tribus Iesuitæ opera, inter cæteros, exeunte anno, Pax inter Poloniæ regem, Plescouiam tum obsidentem, & Moschum, tota Liuonia cedentem, facta est. Quanta humanitate à Moscho excepti sint sacerdotes Iesuitæ, PP. legati, pro ipsorum more postea ipsi literis sparsis deprædicarunt.

M. D. LXXXI.

SVECIAE rex Ioannes III. dum in Liuonia, ipsius duces, victrici manu, arces & oppida, per Moschos occupata recipiunt: minimam natu sororem Elizabetham, Gostaui Sueciæ regis filiam; CHRISTOPHORO Duci Megapolitano, Alberti filio, Stockholmiæ celebrato nuptiali sacro, in matrimonium tradit. ac eadem æstate, Christophorus maritus nouus, cum coniuge Regia, per mare Balthicum, quindecim nauium armatarum classe, & consiliarijs à rege attributis comitatus, in ditionis Megapolitanæ portum & vrbem VVismariam appellit, vbi honorificè, à ciuibus armatis, & Francisco iuniore, ac Mauricio ducibus Saxoniæ, ac ciuitatum vicinarum legatis exceptus, cùm aliquot dies quieuisset, Gadebusam profectus est, & coniugi suæ, alimentorum nomine, oppida Gadebusam & Temzinum, præsentibus regijs legatis, & Vlrici ducis Megapolitani consensum ac confirmationem accipientibus, attribuit. Vicinus ditioni ducis Christophori proximus, FRANCISCVS Saxoniæ dux, Lavvenburgensis, senex, cùm ante triennium filijs gubernationem resignasset, rebus humanis tandem exemptus est, quinq; relictis filijs: ex quibus Magnus, instabilis & turbidi ingenij princeps, in Suecia aliquot annis militarat, vbi Sophiam Gostaui regis filiam, Erici XIIII. & Ioannis III. sororem, coniugem duxit. postea in regis Ioannis indignationem incidens, relicta coniuge, & assumpta pellice, Suecia eiectus, paterna etiam ditione Saxonica excidit: quam frater natu proximus, FRANCISCVS, ducta Philippi Pomeraniæ ducis filia, de voluntate patris, sponte imperio cedentis, gubernabat. HENRICVS, humanitate, doctrina, prudentia & virtute cæteris antecellens, & Episcopas Bremæ, Osnabrugæ & Padebornæ, & Paternam ditionem Hadelensem ad Albim vberrimam, sua pecunia redemptam, magna cum laude administrauit. FRIDERICVS, in Coloniensi ecclesia Chorepiscopus, acerrimum se Gebhardo Truchsesio aduersarium & persecutorem præbuit. Mauricius, à fratre Francisco prædijs aliquot acceptis, in patria aliquandiu mansit. Filiæ Francisci, Zedena, VVenceslao duci Teschinensi Silesio; Dorothea, VVolffgango duci Brunsuicensi in Grubenhagen, Vrsula, Henrico duci Luneburgico, Ernesti filio, elocatæ sunt.

18. Iulij.

1568.

Defuncti autem superiore anno, Ioannis Holsatiæ ducis senioris, exuuiæ Slesvvigæ, ceremonia solenni, præsentibus Adolpho fratre, & Friderico II. Daniæ Rege, fratris filio, in Crypta conditæ sunt. Postea de hæreditatis, à duce Ioanne relictæ, diuisione, communicatio, amica per vtriusque partis consiliarios

Haders-

M. D. LXXXI.

Haderslebiæ cœpta est. ac dux Adolphus secundùm ius Danicum & Slesuicense, solus, vtpote gradu propior agnatus, & frater ex vtroque parente, succedere cupiebat. Fridericus verò Daniæ rex, Christiani III. (qui defuncti Ioannis frater, sed ex alia matre erat) filius; ius repræsentationis, legibus Feudorum sancitum, quod in transactione Odenscensi; ante biennium sibi reseruatum esse disputabat, vrgens: pariter de omnibus à Iohanne relictis bonis, feudalibus & allodialibus, mobilibus & immobilibus, partem dimidiam petebat. Adolphus contrà, omnes hæreditates deferri secundùm dispositionem iuris vsitati eo loco, vbi hæreditas cernitur. Omnia igitur in Ducatu Slesvvicensi, Danico Iuri subiecto, à duce Ioanne relicta bona mobilia & immobilia, vigore legum VValdemari, tot seculis in regno vsitatarum, ad proximum sanguine agnatum fratrem de vtroque parente, & non ad fratris filios deferri, atque ita in omnibus iudicijs totius regni Danici, cuius iuri communi nullum ius repræsentationis notum sit, hactenus pronunciari. Deinde, quod ad bona allodialia attinet, non Danico solùm, sed ciuili etiam Romano, & Saxonico iure cautum esse, vt frater ex vtroque parente coniunctus, excludat fratris filium ex vno tantùm latere coniunctum. Regij de feudalibus bonis affirmant, constitutionem Feudi ducatus Slesuicensis, in Othoniensi tractatione directam, & conclusam esse secundùm iura & consuetudines Feudorum vsitatas, quæ ius repræsentationis in successione admittant. Id verò Adolphus, per Regios petitum quidem Othoniæ, sed ab Holsatis non receptum fuisse, nec ex verbis transactionis confirmari posse aiebat, alioquin articulum de successione, ad vlteriorem tractationem seponi nihil opus fuisse. Debere autem controuersias de feudis, iure & consuetudine Regni & loci, in quo sita sunt, decidi: in Imperio Germanico legibus Cæsaris, in Dania, communi Danico iure, seu legibus VValdemari. Cùm autem ducatus Slesvvicensis Feudum Danicum sit, Danico iure, gradu proximum succedere, & fratrem ex vtroque parente *fratris filio* anteferri debere. Sed Regij in eo perstabant, Vigore Transactionis *Othoniensis*, Feudum Slesvvicense, vsitatis feudorum legibus & consuetudinibus collatum esse; ac, vt simultanea inuestitura facta sit, ita successionem in hæreditate simultaneam esse debere. Tandem vtraque pars, ad Augustum electorem Saxoniæ, Vlricum Megapol. & VVilelmum Hassiæ Landgrauium, arbitros, causam retulit: quorum legati post semestre Flensburgi ita transegerunt, vt derelicta ducis Iohannis hæreditate, bona mobilia Adolphus solus: feudalia verò & immobilia, ex æquo inter se partirentur. Regi itaque Haderslebia, quæ nascentem exceperat, Torninga, & Rendesburgum: Adolpho, arx & oppidum Tondera, Strandfrisia, Cimbria & Lugum ac Bordesholmum monasteria, forte cesserunt. Tertiam Ditmariæ partem, & telonea Gottorpi & Rendesburgi itidem ex æquo diuiserunt. Iura verò in ciuitate Hamburgensi communia retinent: Beneficia in collegijs Lubec. & Hamburg. per vices conferunt. nec vlla in re, diuisio hæc, prouincialium in Ducatu Slesvvic. & Holsf. priuilegijs & libertatibus præiudicabit.

LVBECAE, conuentus quatuor metropoleon Hansæ, & Vandalicarum ac Bremensis ciuitatum, de Anglorum monopolijs in Germania prohibendis, & libertate commerciorum pristina Londini recuperanda, mense Octobri inchoatus est. Cùm autem Cæsar, cuius intercessione frustrà ciuitates apud Anglam vsæ fuerant, vlteriorem causæ tractationem ad comitia Imperij reiecisset: & per fiscalem, aduersus Ezardum Frisiæ comitem procedendi ratio incommodior videretur: & periculum ac interitus priuilegiorum ac totius negotiationis in Anglia imminens, consilium præsens ac expeditum flagitaret: tandem decreta aduersus Anglos, superiori anno Lunæburgæ facta, se non exequi, verùm dissoluere & abolere velle, ad seniorem collegij Londinensis scribunt. cui paulò ante, suspensionem edictorum Anglicorum, aduersus Hansæ ciuitates petenti, Reginæ consiliarij responderant: si ciuitates Hansæ prius sua decreta aduersus Anglos in conuentu Lubecensi aboleuisse docerentur, tum vicissim societati Hansicæ sua priuilegia in regno Angliæ, sicut ea ab initio Imperij huius reginæ habuissent, continuatum

nuatum & prorogatum iri. Franciscus Dux Alenconius, Galliæ regis frater, misso ad conuentum Hansæ Lubecensem legato, beneuolentiam & amicitiam suam, & operam in componendis cum Regina Angliæ, sibi confœderata, ciuitatum Hansæ controuersijs defert, ac vicissim à ciuitatibus petit, vt vnioni ac fœderi inter se & reginam Angliæ facto, se quoque adiungant. Id si fiat, perpetuam fidem, auxilia promptissima, & plusquam aureos montes pollicetur. cui reuerenter pro amicissima voluntate, & promissis magnificis gratiæ actæ, ac si quid in Angliæ regina ciuitatibus concilianda, & priuilegiorum confirmatione, annos iam viginti duos, irrito euentu quæsita, intercessione & patrocinio suo tandem impetranda, societati Hansæ commodet, sempiterna animi grati memoria se conseruaturas esse, Ciuitates responderunt. Cùm autem neruus rerum agendarum sit pecunia, sine qua nullius communitatis negocia rectè geri aut expediri queunt: Lubecenses decuplicem contributionem à singulis ciuitatibus pendi petiuerunt, ac se ad mille taleros conferendos statim obtulerunt. Verùm reliquæ ciuitates, se mandata de pluribus quàm tribus aut quatuor contrib. non habere ostenderunt. Itaq; tum de hoc articulo, tum alijs, in frequentiore conuentu Hansæ prima occasione instituendo, amplius deliberari placuit. Ad legationem Polonicam, nomine societatis Hansæ subeundam, destinatæ sunt ciuitates Colonia, Dantiscum & Rostochium, sed instructione & literis ad Poloniæ regem iam confectis, Colonienses se excusarunt. Ita reliqui etiam sibi non eundem esse duxerunt. Elbingenses verò, communibus Hansæ literis admoniti sunt, ne contra Hansæ decreta, & recessus ac ordinationes antiquas, Anglicis mercatoribus Monopolion instituentibus, sedem in sua vrbe priuilegiatam assignarent. Querentibus etiam nautis, se in Lusitania, præter veterem morem grauioribus nouis exactionibus onerari: placuit initio gubernationis regis Philippi in Lusitania, principijs obstari, & literas ad regem deprecatrices, per consulem societatis Hansicæ, adiunctis pluribus eiusdem societatis ibi præsentibus exhiberi: & priuilegia Hansæ Lusitanica, Lysibonæ in sacello cuiusdam templi asseruata, vel integra vel descripta ad se mitti.

In BELGICO, status generales, ex confœderatis prouincijs, Brabantia, Flandria, Geldria, Vltraiecto, Transisalana, Frisia, Hollandia & Selandia, Hagæ in comitijs collecti, scripto edito, causas publicè exponunt, cur Philippo Hispaniæ regi, omnem deinceps obedientiam & subiectionem renuncient, & Franciscum Alenconium, ducem Andegauensem, Galliæ regis fratrem, Gubernatorem & Dominum Belgici elegerint. Pictura etiam Belgiæ, velut sponsæ, pubetenus nudatæ, edita est: Quæ Hispaniæ regi, vnà cum Cardinale suo & duce Albano ad viuum expresso, & dextera manu oleæ ramum, cui pacis Coloniensis nomen adscriptum, prætendenti; sinistra muscipulam gerenti; tergum obuertit. Facie verò ad Franciscum ducem Andegauensem iuuenem directa, astante sacerdote, manum dextram sub pileo (cui cassis & gladius, & ramus lauri impositus erat) illius dexteræ iungit & copulat. Andegauensem, equitum peditumq; armatæ acies; Hispanum præterea cruces, rotæ, rogi ardentes comitantur. Adscripti rythmi de officio boni principis, & Hispani tyrannide conqueruntur:

Principi bono, fideli in rebus omnibus, Deus stabilit regnum in perpetuum: Illi nimirum, qui miserorum querelis aures præbet, Qui pauperum controuersias cum æquitate dijudicat. Hæc est doctrina seniorum, & consilium prudentum. Si populo huic hodie officium præstas audiendo clementer, iuuando ex ærumnis, Subijcient se tibi ad honorem tuum. Vbi est Roboam, qui sapientum consilium contempsit? Premere etiamnum vis duriter subditos, Satin' affecerunt nos virgarum plagæ? Quærisné scorpiones ad plagas infligendas acerbiores? An Imperatoris patris tui mandatum & virga innocentibus lenior fuit? An etiam scorpionem Inquisitionis in Belgiam meditaris inducere? tibi contingit quod Roboamo, Qui delectaris bello & pace fallace. Istáne est merces ò Rex laborum meorum, quos contra tuos hostes sustinui plurimos Opibus meis, sanguine, vita, semper parata ad seruiendum tibi. Vnde nominis tui fama celebrata est in terras vniuersas, Nominis tui etiam decus & corona tua et-

M. D. LXXXI.

tua ornatus. Pro beneficione maleficium accipio mercedis loco? At ô leo rugiens & vrse violentissime, Qui tot annis bella contra me gessisti cum Hispanica fece, Et in prædam tradidisti tyrannis peregrinis, Ventos hæreditatis nomine accipies, qui sic propriam domum contristas, Mercedem latrocinij & animi inconstantis. Ne mireris, rex pessime & vir profligate. Me tibi tergum vertere, & recipere alium principem pro meo Domino?

DECRETI statuum, quo Hispaniæ regem omni possessione & dominio prouinciarum Belgici excidisse declarant, & deinceps ipsius sigillo & titulo in publicis negotijs vti prohibent, typis Gallica & Belgica lingua expressi, summa hæc fuit. Principes quarumcunque regionum ideo à Deo præfici subditis, vt eosdem tueantur & defendant ab omni iniuria & vi publica, non aliter quàm pastor ad defensionem suarum ouium constituitur. Nec subditos creatos esse propter principem, vt illius libidini seruiant & mandatis subscribant pijs simul & impijs, iustis pariter ac iniustis: sed multò magis Principem subditorum causa creatum esse, sine quibus ipse Princeps esse non possit, nec Principis officio fungi, nisi eosdem æquis legibus & rationibus regat, eosdémque diligat non aliter quàm pater liberos, & pastor suas oues, qui cum vitæ etiam discrimine easdem defendit & tuetur. Cùm autem vice versa, loco defensionis & dilectionis, operam dat Princeps; vt subditos suos premat, & euertat, immunitates, libertates & priuilegia vetera eripiat, ipsisque vt seruis abutatur: non iam Principis, sed Tyranni nomine appellandum esse, qui meritò (interueniente præcipuè communi deliberatione statuum totius regionis) deseri à subditis, in eiusque locum alius, ad regionis & subditorum defensionem subrogari possit: idque tunc maximè, cùm subditi nulla ratione, precibusq; nullis, talem Principem mollire, & à tyrannico proposito deducere queunt, sicq; nullam habuerint rationem reliquam, qua primum vitam suam, coniugum & liberorum, deinde totius posteritatis libertatem (pro qua conseruanda, lege naturæ, vitam & opes suas in discrimen vocare debeant) conseruare & tueri possint, sicut id in diuersis regionibus ex similibus rationibus factum legatur, & exempla sufficientia in promptu sint.

Hanc verò rationem, si vsquam locum habere potuit, meritò in Belgicis regionibus valere debuisse, quæ omni tempore administratæ sint, administrarique debeant, iuxta iuramentum, quod Princeps, antequã à subditis recipitur, iureiurãdo confirmare tenetur, prout priuilegia, antiquæq; consuetudines id euidentissimè comprobant: quinetiam suum Principẽ illas regiones certis conditionib. & pactis recipere, quorum violatione, meritò princeps dominio possessioneque excidat. Nunc autem regem Hispaniarum, à morte felicis memoriæ Caroli Quinti, cui in gubernatione Belgici prouinciarum successit; neglectis omnibus beneficijs, quibus tam Carolus Quintus, quàm ipse, ab his regionibus affectus sit: quibus præcipuè Hispaniæ rex tot victorias inclitas contra hostes suos consecutus sit, vt nomen ipsius toti orbi terrarum inclaruerit, & hostibus terrori fuerit: posthabitis etiam fidelissimis admonitionibus patris sui Caroli Quinti, multoties in contrarium adhibitis consilijs Hispanorum (quibus legibus interdictum sit, ne ad vllam gubernationem in Belgicis regionibus admittantur, sicut in regno Neapolitano, Siciliæ, Indiarum, & ducatu Mediolanensi admitti soleant; ideoque Belgarum odio ardeant) obtemperasse.

Consuluerant autem Hispani non semel, ex dignitate & maiestate regia magis esse, si de nouo illas regiones sibi subijciat & vincat, quò plenissimam dominatus & imperij absolutam potentiam consequeretur, quàm tam strictis conditionibus & legibus (quas iureiurando cõfirmare coactus sit, antequam ad gubernationem admitteretur,) prouincijs illis imperaret. Hoc consilium dum sequitur, multo tempore omnem mouisse lapidem, viasque tentasse plurimas, quibus regiones illas omni sua libertate spoliatas impotenti dominatui seu tyrannidi Hispanorum subijceret. Et primò quidem sub prætextu religionis, Episcopos in præcipuis potentioribusq; ciuitatibus nouos, dotatos opulentioribus abbatijs,

1562.

ibidem

ibidem introduci voluisse. Horum singulis adiunxisse nouem consiliarios canonicos; & inter hos, tres hæreticæ prauitatis, vt ipsi vocant, Inquisitores. Hos Episcopos, qui regia institutione tàm poterant esse peregrini quàm indigenæ, voluisse regem, primam habere vocem & sententiam in omnibus deliberationibus statuum generalium, ita vt per hos, quæcunq; vellet, tandem rata faceret.

M. D. LXXXI.

Etiam per canonicos inquisitores, Hispanicam inquisitionem, quæ his populis tàm odiosa & terribilis ac intolerabilis, quàm extrema seruitus est, (velut cuiuis id notum) introduceret. Voluisse quidem Carolum V. multò antè aliquoties eandem inquisitionem Hispanicam Belgico obtrudere. Sed cùm argu-
10 mentis pluribus doceretur, eam inquisitionem extremam afferre regionibus illis perniciem, amore singulari patriæ suæ intermisisse. Philippum autem Hispaniarum regem, documentis talibus posthabitis, reiectis precibus ciuitatum & prouinciarum particularium, intercessione etiam & legatione principum Baronis Montygni & comitis Egmontani, qui consensu Ducissæ Parmensis, ex decreto statuum, omnium illarum prouinciarum, aliquoties in Hispaniam eo nomine allegati sint, neglecta (licet coràm spem fecerit non exiguam) minaces paulò post ex Hispania literas dedisse, quibus seuerè mandarit sub pœna indignationis suæ, Episcopos recipi, eosq; abbatijs donari, inquisitionem in opus & effectum deduci, statuta etiam concilij Tridentini (quæ multis modis cum priuilegijs harum re-
20 gionum pugnabant) suscipi. Quod cum populis illis innotuisset, non immeritò ansam occasionemque dedisse ingentis perturbationis, abalienasseque non parum animos subditorum, cùm præsertim intelligerent, Hispani regis gubernatores, non modò in corpora & opes suas, tyrannidem exercere, sed etiam conscientijs suis, quas Deo deberent, dominari decreuisse.

1564.

1565.

Hinc factum esse, vt præcipua nobilitas illarum prouinciarum, supplicem libellum Regiæ maiestatis concilio obtulerit, hoc præcipuè consilio, vt motus plebis compesceret & inhiberet. Petiuisse autem nobilitatem, vt Regia maiestas capita quædam mandatorum, præcipuè verò quoad rigorosam inquisitionem Hispanicam leniret. Istoque facto declararet amorem & affectum paternum,
30 quo bonus princeps erga suos subditos meritò affectus esse debet. Quò autem hæc propius & maiori cum autoritate, regi Hispaniarum proponerentur, vtq; declararetur, quàm necessariò istæ innouationes, ad salutem patriæ conseruandã, mitigari, si non prorsus aboleri, deberent: ad petitionem Ducissæ Parmensis gubernatricis, & ex consilio statuum generalium, missos esse legatos in Hispaniam, Margrauium Bergensem, & Montignium Baronem: qui cùm prolixa oratione & argumentis euidentibus, Regiæ Maiestati legationis suæ rationem exposuissent, tantùm abfuisse, vt voti & petitionis suæ, pro regionibus illis susceptæ, compotes facti sint, aut vlla extremæ necessitatis ratio, qua motibus iam gliscentibus subueniri posset, habita fuerit, vt etiam ex consilio Hispanorum, legati,
40 mandatis, quæ habebant, humillimè propositis, declarati sint rebelles, & læsæ maiestatis crimini obnoxij, ideoque puniendi re & corpore. Quinetiam hos dominos legatos, iure gentium inuiolabiles, (cùm Hispani, potentia Albani has omnes prouincias subactas sperarent) custodiæ carceriq; mandatos, tandem morte mulctatos, & bona eorum fisco adiudicata esse.

1566.

Licet autem postea motus inchoati in Belgicis regionibus, beneficio Magistratuum, magna ex parte compositi essent, plurimiq; qui libertatem patriæ intelligebant, patria pulsi, alij autem pressi & humiliati, ita vt rex Hispaniarum nullam haberet causam, bello & armata manu prouincias illas inuadendi: tamen consilio Hispanorum, vt quod diu antè meditati erant, priuilegia Germaniæ in-
50 ferioris abolerent, & tyrannidem in regiones illas exercerent (sicut id manifestè liqueat ex literis legati Hispanici Alana, ad Ducissam Parmensem, interceptis) regem Hispaniæ (quo minimum declararit amorem suum erga subditos) misisse in regiones illas valido exercitu Ducem Albanum notæ crudelitatis hominem, & summum hostem illarum prouinciarum, comitatum consiliarijs, hominibus fari-

1567.

1567.

 næ eius-

M. D. LXXXI.

næ eiusdem. Et quanquam nemine obstante aut resistente in has prouincias admissus sit, & à miseris indigenis & subditis, qui nihil quàm summam clementiam (quam rex multis literis antè cumulatissimè simularit) expectabant, omni reuerentia & honore exceptus sit: licet etiam Rex tunc temporis simularit, ad componendas controuersias, suam maiestatem in inferiorem Germaniam venturam, comparata ad hunc finem ingenti classe in Hispania, qua deportaretur, & altera instructa magnificis sumptibus in Zelandia, qua exciperetur, vt tantò facilius homines imprudentes & totos suæ maiestati deditos, irretiret: tamen paulò post hunc ducem Albanum, peregrinum, & minimè sanguinis regij, declarasse suis literis summum Capitaneum, & postea, non multo interposito tempore, constituisse generalem Gubernatorem harum prouinciarum, idq; contra priuilegia quæ iureiurando confirmarat. Vt autem Albanus propositum suum satis declararet, statim præsidia ciuitatibus imposuisse, castella & munitiones in præcipuis ciuitatibus, quibus illas in seruitute retineret, ædificasse. Præcipuos dominos, principesq;, sub eo prætextu, quòd eorum consilijs egeret, quodq; ijs in vtilitatem regionis vti vellet ex mandato regis, amanter euocasse, euocatos dictoque audientes custodiæ mandasse, contra priuilegia Brabantiæ: custodiæ mandatos sibi sisti, & coram se (non suo competente iudice) causam dicere voluisse, tandem non satis auditos morti adiudicasse, ignominiosaq; nece publicè affecisse: Reliquos principes, quibus fides Punica melius nota erat, continentes se extra ditionis limites, proscripsisse, bonis omnibus priuasse, idque tandem perfecisse, ne vllus subditorum aut principum, qui subditorum libertatem & immunitates melius intelligunt, contra Papæ & regis potentiam se armaret. Taceri nunc innumerabiles nobiles, & ciues non minimi nominis, quos partim capite Albanus mulctarit, partim in exilium missos, bonis spoliarit. Reliquos subditos, præter vim, quam partim ipsi, partim coniuges & liberi ab Hispanis petulantissimis militibus, (quos domi alere cogebantur) sustinebant, intolerabilibus exactionibus, quæ modò alijs nominibus exigebantur, miserrimè exhausisse, quo tandem nullam penitùs rationem haberent reliquam, conatus suos impediendi, & ipse nullo prohibente, demandatum sibi à rege & Cardin. Granuellano in Hispania negotium (vt videlicet prouincias has ita tractaret, tanquam iam suis armis victas & de nouo conquisitas) facilius exequeretur. In hunc finem Albanum cœpisse in præcipuis vrbibus ordinem iustitiæ iudiciorumq; ad Hispanicam imitationem, idq; prorsus contra priuilegia prouinciarum, immutare: Magistratus nouos constituere: Postremò cùm se extra omne periculum, tanquam in securissimo portu versari, existimaret: contractibus & mercaturæ, in certissimam regionis perniciem, perpetuas Decimas, vi quadam, nihili facientem documenta, argumenta & preces prouinciarum, imponere voluisse.

1568.

Quod procul dubio perfecturus fuerit, nisi consilio & auxilio principis Auraniæ, multorumq; nobilium exulum, qui principi Auraico seruiebant, aliorum etiam optimorum ciuium studio, qui libertatis patriæ amantissimi erant, Hollandia & Zelandia ab Albano defecissent, & se protectioni ac defensioni principis Auraniæ subiecissent, contra has duas prouincias, durante gubernatione Albani, & eodem in Hispaniam reuocato, sub Commendatore (qui non, vt moderatiore vteretur imperio, sed paulò tectius vestigijs tyrannicis Albani insisteret, propositumque vrgeret, à rege Hispaniarum missus fuerit) coactas esse reliquas prouincias, quæ præsidijs munitionibusq; Hispanicis, more Hispanico tenebantur, bellum gerere. Licet autem & corpora sua, opesq; bello isti impenderent, nihilominus domi ita afflictos fuisse ab Hispanis, vt à crudelissimis hostibus deteriora expectare patiue non potuerint. Primùm enim sub prætextu exauctorationis, Hispanos, præsente & inspiciente Commendatore, Antvverpiam vi armata ingressos, ibidem sex hebdomadas magno incommodo ciuitatis & ciuium commoratos esse, miseros ciues, sua profusione & sumptibus quotidianis, non tantùm exhausisse, sed etiam quatuor tonnas auri illis extorsisse, antequam tam molestis hospi-

1572.

1574.

hospitibus liberari possent. Ab his initijs maiore confidentia vsos, manifestos se hostes patriæ declarasse,& hostiles manus, primò Bruxellensi ciuitati(quod ea sedes principis ordinarij olim fuerit, vndè commodissimè in totã ditionem latrocinia se sua exercere posse sperabant) admouisse. Sed sua spe hic frustratos, Alostum occupasse. postea Mosæ traiectum inuasisse, tandem Antvverpiam vi armata, ex munitione ibidem exstructa, irruptione facta occupasse, spoliasse, incendisse, & ita miseros ciues tractasse, vt à crudelissimis hostibus nihil acerbius expectare aut metuere potuerint. Heu cladem illius lucis! quis funera fando explicet, aut possit lachrumis æquare dolores? Neq; verò huius crudelissimæ stragis calamitatem tantùm indigenas eius loci afflixisse, sed ferè totius mundi nationibus, quæ ibidem mercaturas exercebant, suasq; opes repositas habebant, mirum in modum incommodasse. Quamuis autem ex communi decreto statuum (quibus maiestas Regia à morte Commendatoris gubernationem prouinciarum commendarat) præsente etiam Hieronymo de Roda, hi latrones, hostes patriæ declarati sint: nihilominus priuata autoritate, vel potius, vt putatur, Regia, secreto eius rei mandato ex Hispania accepto: non dubitasse Hieronymum Roda caput se declarare istorum latronum: & præter consensum Senatus statuum, vsurpare nomen & autoritatem regiam, sigillo regis vti, & palàm se pro Gubernatore & locum tenente Regis gerere.

1576.

Per hæc & alia commotos esse status, vt cum Principe Auraico & statibus Hollandiæ & Zelandiæ concordiam inirent, quæ concordia, à communibus Prouinciarum statibus approbata sit, & visa idonea ad communem hostem Hispanum extirpandum & profligandum. Quæsita esse nihilominus interea aliquoties remedia ad molliendum Regem, missos libellos supplices, & rogatum esse regem, vt motibus præsentibus & imminentibus occurreret: eoque nomine Hispanum militem ex Belgio euocaret, & in autores tantorum facinorum animaduerteret. Regem licet verbis simularet sibi talia acta displicere, promitteretq; se in capita facinorosorum militum exempla editurum, tamen tantum abesse, vt aliquem eo nomine puniuerit, vt etiam reipsa apparuerit, hæc omnia, si non suo, senatus tamen Hispanici consilio & iussu perpetrata. Ex literis quoq; interceptis compertum esse, Regem ad Rhodam, aliosq; autores talium facinorum, scripsisse, sibi non tantùm talia acta placere, sed etiam gratiam regiam eo nomine magnificè obtulisse, sicut re ipsa Rex, Hieronymo Rhodæ, alijsq; ministris talium facinorũ, in reditu declararit. Quinetiam eodem tempore Regem, quò maiorem caliginem oculis subditorum obduceret, fratrem suum nothum, Dominum Iohannem Austriacum, pro gubernatore in inferiorem Germaniam misisse. qui sub illo prætextu, quod Gandauensem transactionem approbaret, statibus defensionem promitteret, Hispanos aliò ablegare, capita facinorosorum militum punire, libertatem veterem restituere vellet: reuera disiunctionem inter ordines machinatus sit, & sibi modò hanc, modò illam prouinciam subijcere quæsiuerit. sicut id postea singulari beneficio diuino reuelatum sit ex literis quibusdam interceptis, quæ docuerint, Iohannem Austriacum mandatũ habuisse à rege, vt actiones suas institueret secundùm tenorem instructionis, quam Rhoda ipsi esset missurus: interim caueret, ne cum Rhoda vnquam congrederetur, principes præcipuos regionis, officijs beneuolentiæ quibuscunq; posset, sibi deuinciret, donec eorum auxilio Hollandiam & Zelandiam, quacunq; ratione posset, occuparet, vt reliquis prouincijs pro libito imperaret. Iohannem etiam Austriacum, licet pacificationem Gandauensem non tantùm approbarit, sed etiam in præsentia omnium statuum eandem iureiurando, multis solennitatibus adhibitis, confirmârit: nihilominus muneribus, ingentibusq; promissis, studuisse Germanum militem, qui tunc præcipuas munitiones & vrbes tenebat, in suas partes pertrahere, per eundem vrbes munitionesq; occupare, vt si qui fortè in oppugnando principe Auraniæ, in bello Hollandis, Zelandisq; inferendo difficultatem aliquam facerent, per eosdem reipsa, detrectantes, cogeret, ac sic multò crudelius bellum intestinum excitaret, quam vn-

1577.

1577.

M. D. LXXXI. 1578. quam antè extitisset. Quæ Austriaci consilia, cùm prius reuelata sint, quàm omnia in actum deducere potuerit: non quidem omnia quæ conceperat animo perfecisse: pro pace tamen quam aduenieus tantopere promiserat, nouum bellum, quod in hunc vsq; diem duret, excitasse. Quæ omnia, prouincijs illis, plus quàm sufficientes & legitimas causas suppeditasse aiunt, quamobrem Hispanum desererent, & alium potentem, bonumq; principem quærerent, qui regiones illas ab iniuria defenderet. cùm præsertim vltra 20. annos, eos Hispanus deseruerit, nec vt subditos, sed hostes tractârit, omnibusq; modis operam dederit, vt armata vi opprimeret. Cùm etiam Hispanus post mortem Austriaci, per Baronem Sellensem, sub prætextu cuiusdam pacificationis, satis declarârit, se pacificationi Gandauensi, quam suo nomine Iohannes Austriacus iureiurando comprobarit, stare non decreuisse, atq; sic de die in diem grauiores conditiones proposuerit. Et licet hæc ita reuera gesta sint, nec dum tamen omisisse Belgas pacis & reconciliationis omnes occasiones cum rege quærere, & obseruare, vsos intercessione 1579. præcipuorum principum totius orbis Christiani. Postremò etiam legatos suos Coloniæ multo tempore habuisse, sperantes intercessione Cæsaris & principum Electorum, quibus eo nomine molestiam exhibuerint se constantem pacem, cum mediocri libertate (præcipuè religionis) consecuturos: sed reipsa deprælıendisse, tali tractatione apud regem non tantùm nihil effectum, sed magis à rege talia proposita esse, vt voluntates disiungeret, prouincias distraheret, vt sic tantò facilius, modò vnam, modò alteram, opprimeret, & tandem omnes, sicut pro- 1580. posuerat, in certissimam seruitutem redigeret. Hæc omnia manifestissima facta esse cuilibet ex proscriptione à rege promulgata, qua vt Belgas in extremam desperationem induceret, odiososq; faceret cuilibet, mercimonia etiam negociationesq; impediret, declarauerit omnes in magistratu constitutos, cæterosq; incolas harum regionum, rebelles, & læsæ maiestatis reos, constituta præterea ingenti summa pecuniæ in caput domini Principis Auraniæ: sic vt desperantes de omni reconciliationis modo, deserti etiam ab alijs omnibus humanis auxilijs, secuti legem naturæ, ad conseruationem & defensionem iuris sui, priuilegiorum & immunitatum patriæ, ad tuendam vitam coniugum, charissimorum liberorum, & ne cum posteritate in tristissimam seruitutem Hispanorum incidant, relicto rege Hispaniarum, coacti sint ea sequi media, quæ ad conseruationem salutis, priuilegiorum, iurium & immunitatum, visa sint ipsis magnopere necessaria.

Notum igitur facere omnibus & singulis, se consideratis prædictis, & extrema necessitate coactos, communi consensu & deliberatione statuum, declarasse regem Hispaniarum, & declarare his literis, ipso iure, excidisse omni dominio, iure & hæreditate omniũ prædictarum regionum: nec eundẽ agnoscere velle in vllis negotijs concernentibus principem, iurisdictionem aut dominum harum prouinciarũ, nec nomine eius, vt superioris magistratus, vti deinceps velle, nec permissuros, vt quis alius eo in prouincijs illis vtatur. Declarare etiã omnes in magistratu constitutos, etiam Barones, Vasallos, & omnes incolas harum regionum, liberos à iuramento, quod Hispano, vt domino quondam harum regionum, præstiterunt. Et quia archidux Austriæ Matthias, suam gubernationem illis resignauit; significare, communi consensu omnium ordinum in præcipuis his prouincijs, certis conditionibus præcedentibus, quas in se ipsius Cels. recepit, electum esse ab eis in dominũ & gubernatorem, Illustrissimum principem, Ducem Andegauensem. Mandant itaq; omnibus magistratibus in prouincijs Belgicis, & alijs quorum interest, ne deinceps nomine, titulo, aut sigillo maiori, minoriùe regis Hispaniarum vtantur. Interea verò temporis dum Illustris. princeps Andegauensis, grauium negotiorum causa, pertinentium ad salutem harum prouinciarum, abest, vsum fore tituli & nominis, Prouincialis Consiliarij. Et dum ille Consiliarius prouincialis nominetur, vsurpatum iri generalium statuum nomen: ita tamen, vt in Hollandia & Zelandia, nomen titulusq; principis Auraniæ & statuum ibidem maneat, donec prouincialis Consiliarius similiter nominatus sit, & postea de hac re plenissimè con-

conuenerit cum Illustriss. Principis celsitudine. Loco etiam Sigilli regis Hispaniarum, vsurpari debere in negotijs, ad gubernationem generalem pertinentibus, Sigillum ipsorum: in negotijs autem politicis, iusticiæ administrationibus, & alijs particularibus, retineri sigillum illius prouinciæ, ad quam negotium potissimum pertinet. adeo vt si quis hoc ipsum intermiserit aut neglexerit, tales literas eo nomine nulla autoritate aut valore futuras esse. Mandant etiam, vt hæc effectum certiorem consequantur, vt statim post publicationem harum literarum, omnia sigilla regis Hispaniarum, quæ in prouincijs habentur, ad manus Statuum aut deputatorum sub pœna arbitraria deferantur. Mandant etiam, ne deinceps
10 in moneta argentea aut aurea, nomen, titulus aut insignia regis Hispaniarum excudantur. Mandant similiter Præsidi, & alijs dominis secreti concilij, simul etiã, omnibus alijs Cancellarijs, Præsidibus, Quæstoribus prouincialibus, & alijs omnibus magistratibus, vt iam ordinum autoritate soluti à iuramento Regi præstito, nouo ordinibus iuramento deuinciantur, quo eis fidem iurent contra regem & omnes ei adhærentes, iuxta formulam ex communi decreto statuum præscriptam. Talibusq; magistratibus, à iuramento præstito, dandas literas ordinum nomine in aduentum principis Andegauensis, continuationis & prorogationis suorum officiorum. Mandant postremò domino Præsidi & alijs consiliarijs secreti consilij, deinde Cancellarijs, ducatus Brabantiæ, Geldriæ, comitatus Zutphaniæ, Præsi-
20 di Hollandiæ, Zelandiæ, Frisiæ, Sculteto Mechliniensi, præsidi prouinciæ Vltraiectensis, & omnibus alijs magistratibus confœderatarum prouinciarum, vt hoc edictum publicè recitari curent in omnibus locis, in quibus hactenus edicta recitata sunt, ne quis ignorantiæ causam prætendat. Dent etiam operam seuerè, vt hoc decretum sine vlla violatione seruetur, violatores autem sine vlla dissimulatione seuerissimè puniantur. Hæc enim ita visa esse ex salute communis Reipublicæ & prouinciarum omnium. Vtq; hæc ita fiant, singulis & omnibus, quorum interest, dari his literis autoritatem & mandatum plenissimum. In maiorem fidem totius negotij, literas sigillo suo munire. quæ datæ sunt in Haga comitis, congregatis ibidem omnibus, 26. Iulij, anno 1581.

30 Venit autem Andegauensis cum exercitu Cameracum (quod superiori anno se ipsi dediderat,) die 17. Augusti. Malecontenti & Hispani, qui totum annum vertentem, Cameracum obsidione cinxerant, omnibus copijs collectis confluxerunt non procul ab vrbe, vt eum aditu prohiberent, freti auxilio Gallorum equitum, quorum mille quingenti in vicinis castris degebant: quos frater Andegaui, Henricus Galliæ rex in viciniam miserat, vt cum Malecontentis coniuncti, aduenientem fratrem aperto prælio adorirentur. Sed Andegauensis cum exercitu rectà ad vbem contendit. Malecontenti aciem instruunt, certò sibi persuadentes, Gallorum exercitum coniunctis armis collatisque signis, & instructa acie contra Andeg. dimicaturum. Vbi vero animaduertunt, equites istos omnes ad hostem
40 transire, atq; contra Malecontentos pugnare: Hispani turbata acie, se in fugam conuertunt, multis ex illis desideratis, plurimis etiam captis. Nam Andegauensis summa vi per media castra cum exercitu suo perrupit, atq; per arcem in vrbem maximo cum gaudio & triumpho intromissus est. Quod vbi Gandaui nunciatum, statim publicæ lætitiæ signa edita, & tormenta displosa sunt. Postridiè nouam monetam instar sicli cudi curarunt Gandauenses, cum hac inscriptione, in vno latere: 81. Religione & Iusticia reduce, vocato ex Gallia pacata, Duce Andegauensi, Belgicæ libertatis vindice. In altero, insculpta sunt insignia Flandriæ, cum hac inscriptione: Ganda pro Christo, lege, grege & patria. Rumore Antvverpiam perlato similia læticiæ signa ibi quoq; edita sunt. sed omen infaustum fuit,
50 quod eadem die campanæ maioris in templo Mariano pulsator, primus publicæ lætitiæ præco, ex improuiso per foramen laquearis decidens, miserrimè perijt. Die 23. Augusti, qui Reformatæ Religionis dicuntur, in summo D. Mariæ templo, primam concionem habent, in summa hominum frequentia, gratias Deo agentes pro Andeg. aduentu, & pro eiecto, ex templis vrbanis & tota Belgica, An-

22. August.

M. D. LXXXI.

tichristo. Prudentes omnes inter sacrum & saxum quasi hærentes, solicitis & anxijs animis, tantæ mutationis euentum, & serus vesper quid allaturus esset, metuebant. Andegauensis in arce Cameraci commorantis exercitus ad mœnia vrbis castra metabatur eo ipso loco, vbi Malecontenti per totum annum bello continuo vrbem vexarant. Vraniæ princeps, Gandaui, Andegauensem diu expectans, cum ille in Galliam subitò rediret, spe sua frustratus est.

16. April.

Hispaniæ rex interea, Regni Portugalliæ corona Lisibonæ accepta, nauale bellum aduersus Azores insulas, quæ Antonij nothi Pseudoregis nomine adhuc tenebantur, apparat, & Cardinalem Atrebatensem ad Henricum Galliæ regem, à quo & Antonium classe instrui, & fratrem Andeg. à Belgis vocatum, consilio & exercitu iuuari intellexerat, legatum mittit, vt de illius erga se voluntate penitùs cognosceret. Gallus verò, fratrem iamdudum sibi non obedientem, absq; suo consensu & ope, propria temeritate, Belgicum negocium suscipere: Antonium verò non à se, sed regina matre iuuari, ac se vetera inter Galliæ & Hispaniæ reges fœdera religiosè seruaturum esse respondet. Andegauensem etiam à suscepta in Belgicum expeditione, siue seriò, siue simulatè reuocat, & militibus, ne eum sequantur, edicit. Pontifici etiam scribit, se pacem cum Hispano perpetuam constanter seruaturum esse. Oppidum Brabantiæ Bredana, principis Vraniæ hæreditarium Antvverpiæ vicinum, à Pontificijs proditum, vnà cum arce, in Parmensis, & Hispanorum potestatem venerat.

18. Iunij.

Postridiè igitur, omnia templa & Cœnobia Antvverpiæ occupata, & omne religionis Pontificiæ exercitium penitùs abrogatum. Contrà in Stiriæ ducatu, Carolus archidux Austriæ, à legato Pontificio Malaspina, & Iesuitis & coniuge Bauarica incitatus, Nobilitati Stiriacæ, quæ iam à Ferdinandi Imp. temporibus publicum templũ & scholam, in quo Augustanæ confessionis doctrina sonabat, Gratziæ habuerat: Decreto edito mandauit: vt religionis emendatæ exercitium in prouincialium templo & schola deinceps penitùs intermittatur.

10. Decemb.

Prouinciales verò subiectiss. & constanti ss. deprecantes, magno labore & contentione tandẽ obtinuerũt, vt Decretũ prius retractaretur, & omnia in priore statu relinquerentur.

31. Ianuar.

Maria Caroli V. filia, Maxim. Imp. vidua, quæ hactenus Pragæ apud filium Rodol. desederat. mense Sept. in Italiam, & inde in Hisp. traijciens, die 28. Nou. Barcellonæ appulit.

M. D. LXXXII.

Pax inter Steph. Polon. regem, & Iohan. Moschorum tyrannum, intercessione legati Pontif. ad Zapolciam, exclusis Suecis, confecta est: qua, vniuersam Liuoniam Moschus Polono cessit; Vielicolucum verò, & alias aliquot arces à Polono occupatas recepit. Deductis igitur ex tota Liuonia Moschorũ Præsidijs, Poloniæ Rex Rigam Liuoniæ metropolin 12. Martij ingreditur: & cognito vniuersæ prouinciæ, Nobiliũ & ciuitatum statu, negocia pleraq; ad Comitia VVarsauiæ, futura hyeme celebranda, reijcit. Die verò 7. April. pontif. sacerdotes in templũ D. Iac. & Cœnobium vicinũ, Rigæ collocari: sicut Derbati etiam, VVendæ, Kakenhusij & alijs celebriorib⁹ oppidis, templa eis attribuit. Relictis autem cæteris Liuoniæ oppidis & prouincijs, de metropoli solùm Rigensi, qua occasione Pontificia Religio in eam hoc tempore rursus admissa sit, historiam, ab ijs, qui tractationibus negocij huius omnib⁹ interfuerunt ac præfuerunt, recens mecum communicatã recitabo. *Etsi enim Rigensibus, non generali solùm priuilegiorum & libertatum confirmatione, verùm etiam peculiari cautione de Religione August. Confess. in vrbe non mutanda, prospectum esse existimabatur: tamen Rex, septimo ab aduentu in vrbem die, conuocatis in arcem Rigensem Liuoniæ statibus, ac in his, Vrbis Rigæ senatu, inter cætera proponi iusserat, quòd Confessionem Augustanam, vnà cum Prisca Romana Religione, in terris Liuoniæ liberam relinquere, nec vllas alias Sectas penitus admittere: & in singulis vrbibus, sicut per totam Prouinciam, pro Catholicis Romanis peculiares Parochias & scholas habere, ac Episcopum certum præficere decreuerit:*

19. Martij.

Quod cùm senatus & tribuni ac seniores plebis Rigensis, cum cæteris Liuoniæ statibus subiectissimè deprecati essent, Rex se deliberaturum respondit. Biduo pòst Ioannes Zamoscius Regni Cancellarius delectis ex senatu, Gothardo VVellingo, Ioanni Tastio & alijs, respondet, Regem in sententia de Templo suæ Religionis Catholicæ exercitio in vrbe destinando, permanere, & potestatem sibi

sibi cum Senatu eius rei tractandæ & concludendæ dedisse. Cunctante autem Senatu, denuò per familiarem suum indicat, pro se & suæ religionis consortibus, Parochiam in vrbe habere omninò velle, ac ne obsistant, admonet & se postridiè discessurum ostendit.

M. D. LXXXII. 26. Martij.

Senatus vt in re maxima, & periculi plena, & planè inexpectata, cum ministris Ecclesiæ & Tribunis ac Senioribus communitatis ciuium communicat. Ministri seorsim re deliberata respondent. Primùm omnibus rationibus tentandum esse, vt hæc tanta & tam periculosa mutatio, à Rege petita auertatur, neq; hæc maximorum malorum initia futura contemni, inprimisq; caueri debere, ne prouincia tota, exemplo & concessione Rigensium, sibi tanta onera imponi queratur. Deinde, si omnibus tentatis vijs, Rex abduci à proposito nequeat: non vi & armis contra Magistratum insurgendum, sed tolerandum quod mutari nequeat, sicut Deus ipse in electo populo gentes Idolatras tulerit, & maiores Templum Rußicum in vrbe habuerint, quod nunc etiam Regi concedi poßit. Cauendū tamen, ne Iesuitæ vel Collegia, sed Parochus saltem feratur, qui Latinè vel Polonicè concionetur. De tota autem re, cum ciuium communitate agendum, eorumq; requirendam sententiam & Iudicium, ne dissidijs & seditionib. intestinis causa præbeatur.

Re itaq; cum ciuib. communicata, Tribuni & communitas censebant, nullos ab Augustana confeß. dissentientes, in vllum templū admittendos esse, & cautionem Regiā vrgeri volebant, quæ non aliter à ciuib. postulata, neq; aliter vnquam intellecta & recepta esset, quàm vt in posterum etiā adeò liberi ab alia doctrina & doctorib. essent, quàm tum fuerunt, cum caueri sibi postulabant. Hortabantur, vt omnes coniuncti, Senatus, Pastores & ciues cum vxoribus & liberis, Regi supplices fierent, & Illustrißimum Curlandiæ principem, ac Ducissam, ad eandem deprecationem inuitarent.

Respondet Senatus prorsus idem se cum ciuibus toto pectore optare, si modò, Rege iam cum exercitu vrbem totam occupante, obtineri poßibile esset. Cautionem verò Regiam, non ex postulatis, sed indultis æstimatum iri, tametsi Senatus ipse nihil vnquam tale à rege expectasset. Deprecationis item viam tentandam humilimo studio Senatus censuit: deliberatumq; est, vt aliqua magna vis pecuniæ, collectis etiam fœminarum & puellarum monilibus, cogeretur, Regiq; offerretur; vel ad præstandas annuas pensiones sese obligarent, vt vel sic animum Regis mollire, & in suam sententiam deducere possent. Omnem enim rationem mouerunt, vt necessitatis præsentis durißimum telum auerterent, ac libertatē Relig. sibi, suisq; assererent. Dux item Curlandiæ opt. princ. ac pietatis studiosiß. postulationi senatus ac ciuium locum dedit, vt apud regem in hac causa Relig. vnà intercederet, modò id exploratū haberet, aliqd eo tempore effici posse, ne frustratoriam operā adhibuisse videretur. Re itaq; deliberata missus à senatu ad regem Syndicus D. VVellingius, & alij, qui vt erat deliberatum proponerent, remq; diligenter agerent, & si vnq̄ fieri posset, iura relig. sarta, tecta, & integra conseruarent. Legatiuū singulari diligentia & fide negocium sibi commissum egissent: retulerunt tandem, regem ab instituto abduci non posse, qui & voto teneretur, & suæ Relig. Zelator, deprecationem nullam admissurus esset. Disertè enim dixisse, cùm pecuniæ mentio fieret, se non esse Iudam, qui Relig. suam precio venderet. Itaq; sicut Rigens. illorum Relig. permittat: sic velle suam quoq; auitam, in qua natus & educatus sit, ex vrbe nullo modo profligatā. Atq; cùm pro potestate & auctoritate regia templa, quæ vellet, suæ relig. hominib. adiudicare posset, gratiam illi S. R. M. singularem agnoscerent, quod vnicum in vrbe templum acciperet, & reliqua pleno iure ipsis habenda & poßidenda relinqueret. Hæc cùm magno omnium mœrore in consessu audirentur, senatus considerans conditionem templorum in vrbe, ac præcipuè Cathed. (cui inprimis insidiari Iesuitas clam illis indicatum erat) tandem decernit, minus malum, maiori præferendum, & vnum regi cedendum potius, quàm diutius renuendo periculum amißionis reliquorum templorum, tot discriminibus circumsepti incurrendum. Sed tamen non simpliciter, verùm certis ac deliberatis conditionib. vnum scilicet Iacobæum templum, cū monasterio, quod nunquam ciuitatis fuerat, tradendum esse. Conditiones hæ fuerunt, vt Sacerdotes eius templi Pontificij quidem sint seculares, sed non Iesuitæ: vt ius Patronatus templi penes senatum maneat: vt certus personarum & ædium illis addicendarū numerus designetur: vt nulla omninò Scholæ puerorū ac puellarum, nedum Colleg. instituatur. Postremò firma cautio de reliquis omnib. templis & monasterijs ciuitati pleno iure relinquendis, bonisq; eorū, & omnib. Ecclesiast. ipsaq; Episc. curia, sub sigillo regis impetretur.

27. Martij.

M. D. LXXXII. 28. Martij.

Accessit ad priora maximi metus argumenta noua quadam coactionis ratio. Nam postridie retulit ad Senatum Demetrius Soliconius, primarius tum Regis Secretarius, Regem sequente Dominica in Templo Cathedrali aut Petri, Sacra habere, & alterutrum retinere decreuisse. Quo indicio Senatus consternatus, Lithuaniæ Cancellarium Eustachium VVollonicium reformatæ religioni addictum, postea etiam Ducem Christophorum Radzeuilum Palatinum Vilnensem, Stephanum Bathor, ex fratre Regis Andrea natum, Ioannem Bornemissam, Martinum Barsevvicium Cancellarium Vngaricum, VVenceslaum Agrippam & alios Religioni sinceræ fauentes exorauit, vt cum Senatu & communitate, eorumq; liberis & vxoribus se supplices Regi fore promitterent. Quod cùm ad Regem delatum esset, idem quod antea acrius repetendo respondit, habere se suæ quoq; conscientiæ rationem, nec velle religionem suam Regiam ex vrbe Regia profligatam. Itaq; desisterent tandem à deprecatione: Nec hisce alijsq; rationibus Regi amplius molesti essent. Hoc se tamen precibus eorum & supplicationibus submissis dare velle, quod templum S. Iacobi Monasterij sibi sumere, reliqua autem omnia ciuitati relinquere velit. Et hanc eius finalem, certam & definitam esse sententiam: ne quid amplius vrgerent, aut postularent: sed huic Regiæ declarationi, acquiescerent, responderentq; an sua sponte, quod esset postulatum, facere vellent. Et sic discessum est.

7. April.

Tandem cùm varijs deliberationibus & consilij ineundi rationibus Senatus & communitas dies aliquot extraxisset, Burggrauio nunciatur, Regem non modo responsum finale cum indignatione expectare, verùm & Antistites ornatu suo indutos, sententiam Regis qui exequantur, mittere velle: &, si Iacobi templum non aperiatur, in Cathedrale illicò deflexuros, idq; occupaturos esse. Itaq; delecti ex Senatu, in templi Cathedralis ambitu conuenerunt, consilio ex re præsenti capto, vt in arcem deprecatum irent, quibus mandatum erat, vt, si nulla planè ratione precibus sæpè geminatis Rex locum dare, sententiamq; mutare vellet, id agerent sedulò, vt ante templi traditionem, cautionis formula, de libertate doctrinæ & cultuum, alijsq; templis omnibus & bonis Ecclesiasticis ciuitati relinquendis, à Rege impetrarent. Qui delecti & missi erant à Senatu, pluribus & diligentissimè rem egerunt, vt voti compotes fieri possent. Cumq; de promissionis ciuitati facta fide seruanda acrius Doctor VVellingius Syndicus disputaret, & communis Iuris Regulas de fide seruanda Romanæ Maiestati inculcare vellet: Regem iratum manu gladij capulam apprehendendo dixisse constat: Quid? fidem datam hactenus seruaui. Quo dicto, quis dubitat, Legatos summoperè consternatos fuisse?

Dum Legati in arce commorantur, remq; diligenter agunt, & cùm aliâ non possent, fatali quadam prohibente necessitate, quæ vellent efficere, cautio vt conficiatur, præsteturq; à Rege, obnixè petunt. Quam Rex firmissimam se daturum promisit. Interea tamen, dum hæc aguntur, Sacerdotes Pontificij, vt erant suo cultu ornati, ex arce progressi, templum Diui Iacobi petunt, & propria auctoritate, sine traditione sibimet facta, occupant. Et postridiè Rex cum suis ingressus, sacra ibi sua celebrat.

8. April. Palmarum.

Cautionem deinde Rex sigillo manuq; sua munitam, de libero Religionis vsu, secundùm Augustanam Confessionem habendo, itemq; de Templorum omnium, excepto D. Iacobi & Monasterij templo, honorumq; ad ea pertinentium, iure perpetuo retinendo Senatui tradidit. Atq; vt S. R. Maiestatis Clementiæ maior ratio constaret, Templi Cathedralis prouentus omnes, curiam item Archiepiscopi & alia ad eam pertinentia benignè concessit. Et hæc cautio cùm senatui tradita esset, solenni conuentu in Collegijs publicis plebi prælecta est, quæ sibi eam placere verbis & factis ostendit. Nam per integrum biennium summo silentio plebs sui animi acquiescentis sententiam testata est. Deinde senatus, magno studio & fide integra effecit, vt cautio prædicta in publicis ipso etiam populo vrgente Comitijs VVarsauiensibus confirmaretur, sigilloq; regni & magni Ducatus munita in Archiua Rigensium publica relata est.

His in vrbe peractis, Rex, pendentibus adhuc & infectis totius prouinciæ negocijs plerisq; ad comitia reiectis, Vilnam versus Riga discedit, relicto in arce

Rigenii

Rigensi vicario regio seu gubernatore, Georgio Radeuilo, principe Lithuanico, & Episcopo Vilnensi.

Dum Rigæ adhuc Stephanus commoraretur, à Ioanne Sueciæ rege affine suo per legatum petijt eam Liuoniæ partem, quam Sueci, Polono ad Velicolucum & Plescouiam bellum gerente, occupauerant, sibi restitui. hæc amplius quadraginta milliarium longitudine, à Naruæ fl. ostio, per Tolsburgum, VVesenbergam, REVALIAM, Padisam, VVitenstein, Hablsel, vsq; ad Parnouię viciniam ferè porrigebatur. Suecus iniquissimum Poloni postulatum iudicans, in hanc sententiam, non sine indignatione respondit: Cùm sibi & coniugi & liberi suis, non Dos solùm promissa, 10 & ingens pecuniæ summa, mutuo à se regi Sigismundo data, verùm etiam hæreditas coniugis paterna & materna, & alia bona, mobilia & immobilia, ex regno Poloniæ & Lithuania debeantur: quæ totos iam viginti annos, magna cum molestia & sumptibus, poposcerit; existimasse se, regem Poloniæ, ea, quæ sibi ex regno Poloniæ deberentur, soluturum potius, quàm Sueciæ regis ditiones, nullo iure ad ipsum pertinentes, iniquè & minaciter petiturum esse. Id verò præter omnem expectationem, & mentem suam, & contra affinitatem & amicitiam, quæ inter reges ac regna Sueciæ & Poloniæ hactenus viguerit, sibi accidisse. Cùm autem legatus mandata plena non habeat, & inter cætera Commissariorum meminerit, quibus negotium hoc componendum demandari possit: non se recusare, quò minus Commis- 20 sarij ab vtraq; parte delecti, de propositis à legato capitibus tractent & concludant. Quòd verò scribat rex Poloniæ, dum ipse Plescouiam obsideret, Suecos à suo tergo, Neruam & alias in Liuonia arces ac munitiones occupasse: respondet, se non à tergo sed à fronte; non clandestinè, sed apertè Moschos hostes aggressũ esse; ac sæpe antea cũ scriptis tum per legatos regi Poloniæ significasse, omnia fore occupantium: & se retinere illa ac defendere velle, quæ ab hoste occuparet. Præterea multos annos, antequam Stephanus de oppugnandis Moschis cogitaret, se belli totius molem aduersus eos solum sustinuisse. Et cùm Polociam Polonus obsideret, se quoq; Neruam, vt antea aliquoties, impugnasse, vbi ne literula quidem Polonus Iurisdictionis suæ mentionẽ fecerit: Imò per epist. Ponto della Gardia, de VVesen- 30 berga & Tolsberga receptis, superiore anno gratulatus sit. arcem verò & præfecturã VVitenstein, pignoris loco, regi Sueciæ, dotis nomine, à Polon. inscriptam esse, & VVichiam antè Suecis subiectã fuisse. Vt autem rex Polon. Suecum non interrogârit, quæ Liuoniæ aut Russiæ loca Poloni seruare deberent: ita nec sibi causã vllã fuisse ex rege Polon. sciscitandi, quid in Liuonia sibi occupandũ esset? præsertim cùm rex Sueciæ neminem præter Deum agnoscat, cui actionum suarum rationem reddere teneatur tametsi in ea Liuoniæ parte Polon. non plus iuris quàm Suecũ habere, certis documentis & validis rationibus & argumentis, vbi necesse erit, demonstrare possit. Ita legatũ Poloni, Dominicum Alemani Italum, Stockholmia ad regem suum remittit. Cùm autem proximo statim mense Polonus, eadem postulâ- 40 ta, nouo ad regem Sueciæ legato, cui Christoph. VVarsevvicio nomen erat, misso, repetiuisset: & ad reginã Sueciæ adfinem suam literas adiunxisset: denuò Suecus in eandem sententiã, ac multò etiam constantius & acrius, se iniquæ illius postulationi, Ducatum Esthoniæ à se repetenti, nunquã assensurum ostendit. nam etiamsi omnes in Liuonia arces à Moscho occupare potuisset, non esse vt regi Pol. vel cuiq; mortalium huius facti rationẽ reddere teneatur. Tandem his verbis epist. concludit: Quamuis satis videmus, Serenitatẽ V. regnum nostrum parui facere: videbitis tamen, nos minas vestras non multũ timere. Si autem S.V. pacem & amicitiã nobiscum adhuc colere velit: procuret, vt nobis, primoq; tempore, satisfaciat. De quo nobis per literas aut nunciũ denunciare faciat, quod nisi fiat, non est, quod quisq; miretur, 50 nos ea media, quæ pro merito decent, tentaturos esse. S.V. bene valeat. Vpsalia, 8. Iul. Coniunx etiã Ioan. Sueciæ regis, Catharina, sororio, Polon. regi, peculiarib. literis eodẽ tempore respondet, regem Sueciæ, maritum suũ cariss. optimo semper in regem regnumq; Poloniæ animo fuisse, ita vt ipsius persuasione, ad gratificandũ regi Poloniæ, modò æqua & iusta peterentur, nunquam indiguerit. Nunc verò cũ ipsa intelli-

21. Maij.

M. D. LXXXII. intelligat, à rege suo ea postulari, quæ ad detrimentum Maiestatis ipsius atq; liberorum & regnorum iacturam vergant: non se posse maritum vlla ratione rogare, vt se Poloni postulationi facilem præbeat. Orare autem, vt rex Poloniæ ad æquiora consilia redeat, quo facilius ipsius negotia promouere apud maritum possit.

In vicina Liuoniæ Borussia orientali, quam marchio Georgius Fridericus, curatorio nomine administrabat, mense Aprili conuentus prouinciæ ordinũ Regiomonte fuit. qui, Celsit. ipsius, petentem ab ordinibus pecuniam, de varijs capitibus, ad ecclesiasticam & politicam gubernationem pertinentibus, ab Illustr. principe emendandis, monuerunt: de Sambiensis Episcopæ reditibus, non in fiscũ redigendis, sed idoneo aliquo episcopo tandem vocando, & forma administrationis episcopi, ac reditibus illius, vt anno 1566. ordinati erant, conseruandis: de Academia Regiomonte instauranda: de tribus scholis inferioribus alibi in Ducatu, vt anno 1575. ordinibus quater mille auri pondo contribuentibus promissum erat, constituendis: de iure Culmensi, quo in Prussia vtuntur, reuidendo & typis exprimendo: de querelis subditorum iniustè oppressorum non negligendis: de Gubernatione per solos Borussos administranda, & summo quatuor consiliariorum Regiminis Borussiæ senatui, nullis alijs externis adiungendis: vt legati ad Poloniæ Regem, in causis ad Rempublicam pertinentibus, Borussi, & non exteri, mittantur: vt nobiles ex suis domibus non violenter abripiantur: de iudicio aulico rectè constituendo: de sumptibus Oeconomiæ in aula moderandis: vt armamentarium ducis conseruetur: de libera lignorum emptione non impedienda: de liberis hominibus ad angarias non cogendis: de literis assecurationis, ne vlla contributione extraordinaria deinceps subditi onerentur, ordinibus à Principe tradendis: de moneta cudenda: de nauigatione in fluminibus libera relinquenda: de vectigalibus nouis in Lithuania & ad Vistulam, in præiudicium Borussorum recens institutis, iterum abolendis: de iure προτιμήσεως piscium indigenis concedendo; de ædificijs ad portum maris : de vectigalibus in Hellesponto Danico, Principis intercessione tollendis: De his inquam, & alijs quibusdam capitibus reuerenter Illust. Principem monuerunt. de quibus tamen plerisq;, cùm parum conueniret, maior animorum inter Principem & subditos exacerbatio secuta, verùm sequentibus annis paulatim lenita & sublata est.

In Saxonia comitum HOIENSIUM ad Visurgin familia, quæ paulò antè septẽ fratribus, Iodoci filijs superstitibus, florebat; sublato ex his terris postremo comite Ottone, Iodoci filio, funditùs extincta, & oppida inter duces Brunsuicenses, ac Luneburgenses feudi dominos, distributa sunt. Ex quibus, Hoia arx, & Nieburga vrbs præcipua, Leuenavv, Brochusen, VVilelmo duci Luneburgensi: Stoltena, Erenburg, Sick, Steigerberg, Sidenburg, Depena, Barenburg, Iulio Brunsuicensi: Vcht & Feudenberg, Hassiæ principibus cesserunt. Cùm autem aliquot huius familiæ comites, qui nostra memoria patriæ præfuerunt, boni & clementes, & in gubernatione iusti Principes, & ecclesiæ Dei ac scholarum Nutricij liberales & benigni fuerint: Nomina & tempora obitus eorum, qui intra annos ducentos patriam rexerunt, ne cum tempore prorsus memoria eorum apud posteros exolescat, breuiter hoc loco consignabo.

HENRICVS.

Henricus. GERARDVS floruit 1350. — Ioannes ⊕ 1370.

(Gerardi filii:) Otto, episcop. Monast. & Osn. — Ioannes episc. Pad. & Hildes. — ERICVS ⊕ 1420.

(Ioannis filii:) Otto. — Henricus episcop. Verdæ.

(Ottonis filii:) Otto. — Ioannes.

(Ioannis filii:) Gerardus arch. Bremæ. — Otto ⊕ 1489.

(Ottonis filii:) Ericus, episcopus Osnabr. eiectus 1437. — IOANNES. Seuerus restituere fratrem moliens, ab Osnabrugensibus captus: septennio pòst, per Boëmos

Boëmos ad bellum Susatense proficiscentes liberatus est. A.C. 1447. ⊕1455. M. D. LXXXII.
vxor Elisabeth, Ottonis Deipholdi comitis filia.

IODOCVS Ioannis Seueri filius, obijt 1501. vt suo loco suprà annotaui. Is tres filios, Iodocum, Ericum, & Ioannem reliquit, ex quibus

IODOCVS II. Nutritius Ecclesiæ & scholarum,& custos iustitiæ & pacis fidelis, ⊕1545. relictis septem filijs, quorum nomina & annos natales anno 1525. commemorauimus. Ericus Iodoci II. frater, in Stoltenavv vitam cœlibem finiuit 1547. IOANNES in Dania & Suecia militauit, & Gostaui Sueciæ regis sororem Margaritam, coniugem meruit, ex qua IOANNEM episcopum Osnabr. 10 Monast. Padebor. genuit, anno 1574. extinctum, & Iodocum, à Francisco von Halle olim captum, & in custodia mortuum. Ex Iodoci II. filijs patriam rexerunt, ALBERTUS primogenitus, singulari pietate, constantia & zelo, veræ religionis exercitium publicum, post victoriam Caroli Cæsaris, & promulgatum Interim, conseruauit. ⊕1563. Vxor Catharina, comes Aldenburgensis, Antonij filia. Alberto, frater Ericus quintogenitus successit vsq; ad annum 1575. Vxor Irmgardis Ritbergica, Ioannis filia, quæ postea Simoni Lippiæ comiti nupsit. Ericum OTTO frater senior, ex hac stirpe comitum Hoiensium postremus, in gubernatione secutus est, quem fratribus & patruelibus omnibus antea extinctis, præsente anno, rebus humanis exemptum esse diximus, cùm ex coniuge Agnete, 26. Februar. 20 Arnoldi comitis Bentheimensis filia, quæ prius Ioanni comiti Ritbergæ postremo nupta fuerat, sobolem nullam reliquisset. Atque hic vetustæ & nobilissimæ comitum Hoiensium prosapiæ, quæ annos 450. à Lotharij Cæsaris Saxonici temporibus ad Visurgin floruit, finis est.

Eodem mense Februario, in Brabantia diu iam ardenti desiderio expectatus Andeg. dux Franciscus, Galliæ regis frater, tandem ex Anglia, vbi bonam hyemis partem apud Reginam Angliæ, pecuniam & auxilia petens, transegerat, in Selandiam, & inde aduerso Scaldi ad mœnia Antvverpiæ appulit, vbi circiter 40. signa militaria, pleraq; ex ciuib. coacta, Lilijs Galli insignibus, (Hispani spretis) exornata, obuiam progressa, maxima cum pompa & solennitate eum susceperunt. Dein 19. Februar. 30 status prouinciæ extra vrbem vno loco congregati, & ad genua eius prouoluti, per Vraniæ principem, prouinciarum clauibus palàm traditis, secundùm pacta ante annum in Gallijs per legatos confirmata, DVCEM BRABANTIÆ renunciantes, sese suaq; omnia in illius patrocinium & clintelam contulerunt. Ipse vicissim priuilegia prouinciarum, quæ LÆTVM Introitum vocant, & alios articulos, superiore anno cum ipso transactos, iureiurando publicè confirmauit. inter secretiora verò conuentionis capita fuerunt, vt Andegauensis Brabantia, Flandria, Geldria & prouincijs, quæ illis adhærent, omnibus, pro se liberisq; suis perpetuò potiatur. Si liberis legitimis caruerit, eædem prouinciæ ad ordines Belgij redeant, vt in ijs, quem velint, principem eligant. Quod ad Belgij prouincias, quas Hispaniæ rex obtinet, 40 spectat, ordinib⁹ inimicas, Artesiam, Hannoniam, Lutzenburgū, Burgundiam & ijs annexas: eas idē Andegauensis si occupabit, pro se & liberis, ac posteris legitimis, in perpetuū possidebit: sin tales liberos non habuerit, Galliæ rex succedet, eædēq; prouinciæ coronæ Franciæ vnientur: vnitæq; perpetuò manebunt. Vraniæ autem princeps, Hollandiam, Selandiā & Frisiam habebit, & ab ijs dependentes ditiones, ea tamen conditione, ab Andeg. vt eas in feudum accipiat. Eximia autē & singulari pompa, multis arcub⁹ triumphalib⁹ erectis, & circiter viginti elogijs, quæ simul collecta & edita sunt, passim inscriptis, in vrbem Antvverp. introductus est, ex quibus vnum atq; alterum annotabo: *Abstulit vt regni Dominus moderamina Sauli, Et reprobum sancti priuauit numinis aura, Præfecitq; suo regem Dauida popello: Sic* 50 *modò depulsis patria regnoq; tyrannis, Dux generose tuo voluit nos morte tueri.* In arcu ad portam S. Ioan. Symbolo Andeg. SOLI radios spargenti, adiunctis literis, FOVET ET DISCVTIT additum erat Tetrastichon: *Exoriens veluti obscuras Sol discutit vmbras, Arvaq; natiuo læta calore fouet: Non secus aduentu dispergis nubila princeps,*

Ac li-

M. D. LXXXII. *Ac libertatis spe recreas populum.* Ad suggestum propè curiam: *Venisti tandem, atq; tua expectata tueri Ora datur.* Item: *Hunc tamen euerso iuuenem succurrere seclo Ne prohibete, &c.* Sed lætissima hæc noui principis initia, primùm sæuæ & horrendæ ventorum procellæ fœdare cœperunt, quibus nauigia in Scaldi & mari plurima depressa; aggeres in Hollandia & Selandia rupti: Antvverpiæ ad Scaldis ripam, cellæ ac fornices mercatorum aqua complet merces corruptæ sunt. Insignia Andegauensis imposita Philippi regis insignibus, in contemtum Hispani, ad portam VVersæ, ventus in flumen abripuit, flumen absorpsit. Idem ventus, turriculam palatij S. Michaëlis, in quo degit Andegauensis, editiorem deiecit: ruina subiectum cubiculum, in quo dormiebat, impetijt, & media nocte, magna vi lapides impulit. Andegauense non semel exclamante ad stipatores, ô commilitones prodimur. Deinde hoc tanto metu vrbi incusso, casus multò tristior secutus est. Die enim 18. Martij qui Andegauensis natalis erat, VVilelmus princeps Vranius, ex cuius autoritate, prudentia, consilio, fide & industria, Belgici res perturbatæ potissimùm pendebant, ab Iohanne Iauregio Cantabro, octodecim annorum adolescente, ictu sclopeti, per vtramq; maxillam traiectus fuit. Cumq; videret latro principem non statim concidere, intrepidus pugione arrepto cor principis petens, à satellite quodam cæsus, ac in eo tumultu vicies aut tricies transfossus est. Facinore ad ciues delato, subitò multa armatorum millia, tum ad hospitium principis, vbi Andegauensis erat, tum ad D. Michaëlis monasterium, vbi bona pars satellitum Andegauens. manserat, conuolant: exaudiuntur magno fremitu sonantes voces minaces, Oh vesperas Siculas, proh nuptias Parisianas, Ne musca Gallorum subterfugiet. Andegauensis cum suis trepidare, lachrymari, & sacra profanaq; detestari, atq; inauspicatum suum in Belgiam aduentum execrari: princeps, qui mentis adhuc erat compos, per suos familiares, toto conatu sese opponens, ciues mulcens, culpamq; ab Andegauense auertens, ægrè tandem ciues placauit. Cadauer latronis in forum elatum statim est à multis agnitum, & palàm iactatum, mercatoris illius Hispani esse ministrum, atq; etiam alium eiusdem domesticum in ciuitate esse, qui eidem à rationibus sit. Ille è vestigio comprehensus, totam insidiarum originem ac seriem in quæstionibus aperiebat. Mercator natione Cantaber seu Bischaiensis Hispanus, Casparus Anaster, Antvverpiæ ante annos aliquot bonis cesserat, cùm 30000. librarum Francicarum creditores fraudasset. postea fide apud mercatores vtcunque recuperata, rursus in eorum conuentu ferebatur, donec iterum animam debens, eadem prorsus excideret. Is in Hispaniam reuolans, cum regis commissarijs de principe interimendo sic paciscitur, vti pro laniena omne eius debitum rex soluat, addatq; dein facinore quocunq; modo possit perpetrato, ducatorum millia 80. Ille in Belgicum duobus famulis comitatus, quantis itineribus potest, profectus, cum quodam sacrifico Hispano, qui Antvverpiæ multos substiterat annos, ita rem agit, vt multa millia istis duobus famulis polliceatur, si facinus perpetrassent. Sacrificus frigidam suffundere, ius fasq;, imò meritum summum dicere, eiusmodi hæreticum & Reipublicæ perturbatorem è vita tollere. Imò interfectorem indulgentijs, sanctorum reliquijs & benedictionibus muniturum, vt inuisibilis incedere possit. Et si casus aliquis accideret, vt eum occumbere contingeret, sese pontificio diplomate obsignato effecturum, vt absq; pœna purgatorij rectà in cœlum subuolet. Vterq; famulus stultitia pontificia occæcatissimus, conditionem accipientes inter sese sortiuntur, & ille, cui prouincia obtigit, pontificio more sacra synaxi sumpta, post confessionem, rem ipsam, vt suprà exposui, patrauit. Sacrificus vnà cum altero, quem sors exemerat, illius Hispani familiari, Antonio Veneto, quadrifariam dissectus est. Autor verò consilij, captorum indicijs, Greuelingam, à Domino Lemotta Malecontento, ante aliquot annos occupatam, profectus dicebatur. Pectus sicarij confossi obtectum bulla Pontificia indulgentiarum largissima fuit, adiuncto Euangelio Ioannis, cum particula linei indusij D. virginis Mariæ, capitis D. Iohannis & nescio quibus alijs. Vranius à vulnere accepto

8. Martij.

cepto indies magis conualescere cœperat, spesq; planè erat, breui proditurum in hominum lucem, donec vndecima die Aprilis ex rupta vena sub lingua sanguis aliquot dies fluxit, cuius cùm semunciæ multæ iam profusæ essent, sisti tandem cœpit. Interim qua fuit autoritate apud populum perfecit, vt prouinciæ fœderatæ, per delectos, Andegauensi Iuramentum, tanquam suo principi, præstarent. Parmensis, occasione huius vulneris, vrbibus ordinum fœderatis, Vranium extinctum esse scripsit, proinde redirent in regis potestatem, qui eas clementer in gratiam recepturus, omniq; clementiæ genere prosecuturus esset. Sed Vranius hoc præuidens, se uiuere, & intra paucos dies restitutum iri pristinæ valetudini, omnes præmonuerat. frustrà itaq; defectionem Parmensis tentauit.

1. Maij.

Princeps Vranius restituta valetudine, in publicum redijt. Coniux honestissima Carola, ex illustri Gallicorum ducum de Mompensier stirpe orta, mariti incolumitate mirum in modum lætata, triduo pòst pleuresi extincta est. Fuit autem hæc tertia principis Vranij vxor. Prima enim extitit ANNA, Maximiliani Egmondi, comitis Burensis filia, ex qua Philippum VVilelmum à duce Albano in Hispaniam missum, & Mariam suscepit. II. Anna, Mauricij Ducis Saxoniæ electoris filia, quæ Mauricium filium, auo materno ὁμώνυμον genuit. III. Carola Mompenseria. cuius familiæ series hæc est.

Robertus, S. Ludoici Regis Galliæ filius.

LVDOICVS I. Dux Burbonius.

- Iacobus
  - Ioannes Vendomæ comes.
  - Ludoicus.
  - Ioannes.
    - Ludoicus, ex Lodoica Gilberti Mompens. filia.
      - Ludoicus I. Dux Mompens.
        - Franciscus
        - CAROLA antistes Iouarrensis, tertia principis Vraniæ vxor, cui sex filias peperit.
    - Franciscus.
      - CAROLVS I. Dux Vendomæ.
        - Antonius Rex Nauarræ.
        - Ludoicus Condeus.
- Petrus Dux Burbonius.
  - Ludoicus.
  - Ioannes.
    - Ludoicus comes Mompenserius.
      - Gilbertus vicerex Neapol. 1495.
        - CAROLVS Burbonius in oppugnatione Romæ perijt. 1527.
    - Carolus Dux Burbonius.
      - Petrus.
        - SVSANNA vxor Caroli sobrini.

Cùm autem de Belgico, in Galliæ regis patrocinium & tutelam recepto, fama Constantinopolin emanasset: Antvverpiam, Turcici legati, de mutuis commercijs inter Turcas & reliquas Europæ gentes, Antvverpiæ instituendis, acturi appulerunt. Qui octodecim mercatoribus Turcis sedē in vrbe Antuerpiensi præberi petierunt, ad quos merces Turcicas, ex Asia & Græcia, per mare Mediterraneum, Massyliam in Gallia; hinc terrestri itinere Burdegalam ad Garumnam; Inde per mare Gallicum & Britannicum, Antuerpiam aduehendæ essent. atq; huic instituto faciles successus promittebant, quòd Belgicæ prouinciæ, Gallorum regi, Turcis amicissimo, iam fœderatæ; & fratri ipsius subditæ essent. Turci illi, Antuerpia digressi, per ciuitates littoris Balthici, in Poloniam Lublinum, ac inde in patriam redierunt. In Belgico Alostum ab ordinibus receptum est. Parmensis vicissim, Tornacum, Audenardū ad Scaldim, Lyram, & alia oppida occupauit. Mindensi ad Visurgim diœcesi, cùm Hermannus comes Scavvenburgicus, Ottonis filius, spontè renunciasset, Henricus Iulius dux Brunsuic. optimæ indolis & optimis literis præclarè excultus princeps adolescens, certis conditionibus præfectus est.

ANNA, Conradi postremi comitis TECLEBurgensis, inter Osnaburgam &

M D. LXXXII. Monasterium sedes habentis, filia & hæres vnica, quæ in familiam comitum à Bentheim, prouinciam Tecleburgensem transtulit: Monasterij tandem ex his terris euocata decessit. 1548. Nupserat hæc Euervvino comiti à Bentheim, Arnoldi filio, qui Conrado socero, rebus humanis exempto, in gubernatione ditionis Tecleburgensi succedens, 1557. & quinquennium solummodò superstes, coniugi suæ administrationem reliquit. 1562. Quam decennio pòst, Arnoldo filio, iam adulto tradens, 1573. Osnabrugæ & in vicinis prædijs hærens, domesticorum & ciuium consuetudine se oblectauit. Tandem luis pestilentis seminibus in vicinia serpentibus, effugere contagij periculum volens, 24. August. Monasterium secessit, vbi peste correpta, mundo huic valedixit.

CONRADVS Comes Tecleburgensis postremus, ⊕ 1557.

ANNA, vnica filia & hæres, EVERVVINO comiti Bentheimensi nupta 1548. ⊕ 1582. anno vigesimo post maritum.

ARNOLDVS comes Bentheimensis & Tecleburg. vxor Magdalena, filia Humberti comitis à Nevvenahr & Limburg, soror Adolphi comitis Morsiani.	VVolbrecht Hermanni comitis à VVeida vxor.

Euervvinus VVirichius.	Adolphus.	Arnoldus Iodocus.	VVilelmus Henricus.	Conradus Humbertus.

Eodem anno, Comitia Rodolphi Imperatoris Augustæ habita sunt, ad quæ AVGVSTVS Saxoniæ elector, Vlricus Megapolitanus, & alij Saxoniæ principes etiam profecti sunt, in quibus, ad finium aduersus Turcas defensionem à principibus contributio decreta, quam tamen ciuitates imperij, antequam grauamina earum cognoscerentur, dare recusabant. Circa exitum comitiorum, Gregorius XIII. PP. Calendarij emendati, quod Gregorianum nominari voluit, formam ad Rodolphum Imp. misit, vt in Germanico etiam Imperio illud promulgaret, sicut cæteri orbis Christiani reges, in Italia, Hispania, Gallia, Belgico, & Polonia, se facturos receperant. Erat autem ratio emendationis eiusmodi instituta, vt æquinoctia & solstitia, quæ propter anni quantitatem iustò maiorem, à nati Christi temporibus, quindecim ferè diebus anticipauerant; ad eas sedes reuocarentur, quas tempore Concilij Niceni, in quo canon de festo Paschatis celebrando, hactenus in Ecclesia vsurpatus, primùm conditus fuerat, olim tenuerunt. Decem igitur dies, inter quartam & decimamquintam Octobris interiectas, præteriri & eximi, ac pro elapsis haberi, hoc anno voluit, ita vt ea dies, quæ quartam Octobris proximè sequitur, non quinta, sed decimaquinta & sic deinceps vsque ad exitum anni numerarentur. Sed de Pontificis consilio, & emendandi Calendarij ratione tota, ex ipsius PP. diplomate edito cognosci potest. GREGORIVS Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Inter grauissimas pastoralis officij nostri curas ea postrema non est, vt quæ à sacro Tridentino Concilio, Sedi Apostolicæ reseruata sunt, illa ad finem optatum, Deo adiutore, perducantur. Sanè eiusdem concilij patres, cùm ad reliquam cogitationem, Breuiarij quoque curam adiungerent, tempore tamen exclusi, rem totam, ex ipsius Concilij decreto, ad auctoritatem & iudicium Romani Pontificis retulerunt. Duo autem Breuiario præcipuè continentur, quorum vnum preces, laudesque diuinas, festis, profestisque diebus persoluendas complectitur: alterum pertinet ad annuos Paschæ, festorumque ex eo pendentium recursus, Solis & Lunæ motu metiendos. Atque illud quidem felicis recordationis Pius V. prædecessor noster, absoluendum curauit, atque edidit. Hoc verò, quod nimirum exigit legitimam Calendarij restitutionem, iamdiu à Romanis Pontificibus, prædecessoribus nostris, & sæpius tentatum est, verùm absolui, & ad exitum perduci ad hoc vsq; tempus non potuit: quod rationes emendandi Calendarij, quæ à cœlestium motuum

motuum peritis proponebantur, propter magnas, & ferè inextricabiles difficultates, quas huiusmodi emendatio semper habuit, neq; perennes erant, neq; antiquos Ecclesiasticos ritus incolumes (quod in primis hac in re curandum erat) seruabant. Dum itaq; nos quoq; credita nobis, licet indignis, à Deo dispensatione freti, in hac cogitatione curaq; versaremur, allatus est nobis liber à dilecto filio Antonio Lilio, artium & Medicinæ Doctore, quem quondam Aloysius eius germanus frater conscripserat, in quo per nouum quendam Epactarum Cyclum ab eo excogitatum, & ad certam ipsius Aurei numeri normam directum, atque ad quamcunq; anni solaris magnitudinem accommodatum, omnia quæ in Calendario collapsa sunt, constanti ratione, & seculis omnibus duratura, sibi restitui posse ostendit, vt Calendarium ipsum nulli vnquam mutationi in posterum expositum esse videatur. Nouam hanc restituendi Calendarij rationem exiguo volumine comprehensam, ad Christianos principes, celebrioresq; Vniuersitates, paucos ante annos, misimus, vt res, quæ omnium communis est, communi etiam omnium consilio perficeretur. illi cùm, quæ maximè optabamus, concordes respondissent, eorum nos omnium consensione adducti, viros ad Calendarij emendationē adhibuimus, in alma vrbe harum rerum peritissimos, quos longè antè ex primarijs Christiani orbis nationibus delegeramus. Ij cùm multum temporis & diligentiæ ad eam lucubrationem adhibuissent, & Cyclos, tam veterum, quàm recentiorum vndiq; conquisitos, ac diligentissimè perpensos inter se contulissent, suo, & doctorum hominum, qui de ea re scripserunt, iudicio, hunc præ cæteris elegerunt Epactarum Cyclum, cui nonnulla etiam adiecerunt, quæ ex accurata circumspectione visa sunt ad Calendarij perfectionem maximè pertinere. Considerantes igitur nos, ad rectam Paschalis festi celebrationem, iuxta sanctorum Patrum ac veterum Romanorum Pontificum, præsertim Pij & Victoris primorum, nec non magni illius Oecumenici concilij Niceni, & aliorum sanctiones, tria necessariò coniungenda, & statuenda esse: primùm, certam Verni æquinoctij sedem, deinde rectam positionem XIIII. Lunæ primi mensis, quæ vel in ipsum æquinoctij diem incidit, vel ei proximè succedit, postremò primum quemq; diem Dominicum, qui eandem XIIII. Lunam sequitur: curauimus non solùm æquinoctium Vernum in pristinam sedem, à qua iam à Concilio Niceno decem circiter diebus recessit, restituendam: & XIIII. Paschalem suo in loco, à quo quatuor, & eo amplius dies hoc tempore distat, reponendam: sed viam quoq; tradendam & rationem, qua cauetur, vt in posterum æquinoctium & XIIII. Luna, à proprijs sedibus nunquam dimoueantur. Quò igitur Vernum æquinoctium, quod à Patribus Concilij Niceni ad XII. Calendarum Aprilis fuit constitutum, ad eandem sedem restituatur: Præcipimus, & mandamus, vt de mense Octobri anni millesimi quingentesimi octuagesimi secundi, decem dies inclusiuè, à tertia nonarum vsq; ad pridie Idus, eximantur, & dies, qui festum S. Francisci quarto Nonas celebrari solitum, sequitur, dicatur Idus Octobris, atq; in eo celebretur festum SS. Dionysij, Rustici, & Eleutherij martyrum, cum commemoratione S. Marci Papæ & confessoris, & SS. Sergij, Bachi, Marcelli & Apuleij martyrum. Septimodecimo verò Calend. Nouembris, qui dies proximè sequitur, celebretur festum S. Callisti Papæ & martyris. deinde XVI. Calend. Nouembris fiat officium & Missa de Dominica XVIII. post Pentecosten, mutata litera Dominicali G. in C. Quintodecimo deniq; Cal. Nouemb. dies festus agatur S. Luc. Euangelistæ, à quo reliqui deinceps agantur festi dies, prout sunt in Cal. descripti. Ne verò ex hac nostra decem dierum subtractione alicui, quod ad annuas vel menstruas præstationes pertinet, præiudicium fiat, partes iudicum erunt, in controuersijs. quæ super hoc exortæ fuerint, dictæ subtractionis rationem habere, addendo alios X. dies in fine cuiuslibet præstationis. Deinde, ne in posterum à XII. Cal Apr. æquinoctium recedat, statuimus Bissextum quarto quoq; anno (vti mos est) continuari debere, præterquam centesimis annis, qui quamuis Bissextiles antea semper fuerint, qualem etiam esse volumus annum 1600. post eum tamen, qui deinceps conse-

 quentur

M D. LXXXII.

quentur centesimi, non omnes Bissextiles sint, sed in quadringentis quibusq; annis, primi quiq; tres centesimi sine Bissexto transigantur, quartus verò quisq; centesimus Bissextilis sit: ita vt annus 1700. 1800. 1900. Bissextiles non sint: Anno verò 2000. more consueto dies Bissextus intercaletur, Februario dies 29. continente: idemq; ordo intermittendi, intercalandiq; Bissextum diem, in quadringentis quibusq; annis perpetuò conseruetur. Quo item XIIII. Paschalis rectè inueniatur, itemq; dies Lunæ iuxta antiquum Ecclesiæ morem, ex martyrologio singulis diebus ediscendi, fideli populo verè proponantur, statuimus, vt amoto aureo numero de Calendario, in eius locum substituatur Cyclus Epactarum: qui ad certam (vti diximus) aurei numeri normam directus efficit, vt nouilunium, & XIIII. Paschalis vera loca semper retineant. Idq; manifestè apparet ex nostri explicatione Calendarij, in quo descriptæ sunt etiam tabulæ Paschales secundùm priscum Ecclesiæ ritum, quò certius & facilius sacrosanctum Pascha inueniri possit. Postremò, quoniam partim ob decem dies, mense Octobri anni 1582. (qui correctionis annus rectè dici debet) exemptos, partim ob ternos etiam dies, quolibet quadringentorum annorum spatio minimè intercalandos, interrumpatur necesse est Cyclus literarum Dominicalium 28. annorum ad hanc vsq; diem vsitatus in ecclesia Romana: Volumus in eius locum substitui eundem Cyclum 28. annorum, ab eodem Lilio, tum ad dictam intercalandi Bissexti in centesimis annis rationem, tùm ad quamcunq; anni solaris magnitudinem accommodatum; ex quo litera Dominicalis, beneficio Cycli solaris æque facilè, ac prius, vt in proprio canone explicatur, reperiri potest in perpetuum. Nos igitur, vt, quod propriũ Pont. Max. esse solet, exequamur, Calendarium immensa Dei erga ecclesiam suam benignitate iam correctum atq; absolutum, hoc nostro decreto probamus, & Romæ vnà cum Martyrologio imprimi, impressumq; diuulgari iussimus. Vt verò vtrumq; vbiq; terrarum incorruptum, ac mendis ac erroribus purgatum seruetur, omnibus in nostro & sanctæ Romanæ Ecclesiæ dominio mediatè vel immediatè subiecto commorantibus impressoribus, sub amissionis librorum, ac centum ducatorum auri Cameræ Apostolicæ ipso facto applicandorum: alijs verò in quacunq; orbis parte consistentibus, sub excommunicationis latæ sententiæ, ac alijs arbitrij nostri pœnis, ne sine nostra licentia Calend. aut Martyrologium simul vel separatim imprimere, vel proponere, aut recipere vllo modo audeant vel præsumant, prohibemus. Tollimus autem & abolemus omninò vetus Calendarium, volumusq;, vt omnes Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & cæteri ecclesiarũ Præsides, nouum Calendarium (ad quod etiam accommodata est ratio Martyrologij) pro diuinis officijs recitandis, & festis celebrandis, in suas quisq; Ecclesias, monasteria, conuentus, ordines, militias & diœceses introducant, & eo solo vtantur, tàm ipsi, quàm cæteri omnes presbyteri, & clerici seculares, & regulares vtriusq; sexus; nec non milites, & omnes Christi fideles; cuius vsus incipiet post decem illos dies ex mense Octobri anni 1582. exemptos. ijs verò, qui adeò longinquas incolunt regiones, vt ante præscriptum à nobis tempus harum literarum notitiam habere non possint, liceat, eodem tamen Octobri mense, insequentis anni 1583. vel alterius, cùm primum scilicet ad eos hæ nostræ literæ peruenerint, modo à nobis paulò antè tradito, eiusmodi mutationem facere, vt copiosius in nostro Cal. anni correctionis explicabitur. Pro data autem nobis à Domino auctoritate, hortamur, & rogamꝰ chariss. in Christo filium nostrũ Rodolphum Rom. regem illustrẽ in Imper. electum, cæterosq; Reges, Princ. ac Respub. ijsdemq; mandamus, vt quo studio illi à nobis contenderunt, vt hoc tam præclarum opus perficeremus, eodem, imò etiam maiore, ad conseruandã in celebrandis festiuitatibus inter Christianas nationes concordiam, nostrum hoc Calendarium & ipsi suscipiant, & à cunctis sibi subiectis populis religiosè suscipiendũ inuiolateq; obseruandum curent. Verùm quia difficile foret præsentes literas ad vniuersa Christiani orbis loca deferri, illas ad Basilicæ Principis Apostolorum, & cancellariæ Apostolicæ valuas, & in acie Campi Floræ publicari & affigi, & earundem literarum exemplis etiam impressis

& volu-

& voluminibus Calendarij & Martyrologij insertis & præpositis, siue manu tabellionis publici subscriptis, nec non sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ obsignatis, eandem prorsus indubitatam fidem vbiq; gentium & locorum haberi præcipimus, quæ originalibus literis exhibitis omnino haberetur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum præceptorum, mandatorum, statutorum, voluntatis, probationis, prohibitionis, sublationis, abolitionis, hortationis, & rogationis infringere, vel ei ausu temerario contrarire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Tusculi, Anno incarnationis Dominicæ M. D. LXXXI. Sexto Calend. Martij. Pontificatus nostri anno decimo.

Cùm igitur Calendarium hoc Gregorianum, exeuntibus comitijs, ad Rodolphum, per Cardinalem Madrucium episcop. Tridentinum, perlatum esset, Imper. se cum Electoribus & principibus, qui iam plerique discessissent, maturè deliberaturum ostendit. Cumq; Augusti etiam Saxoniæ electoris consilium inter cæteros exquisiuisset: is prolixè admonet, non solùm difficultates & confusiones, in iudicijs, in historijs, in literis contractuum, aliarumq; obligationum, in nundinis, nauigationibus, solutione censuum, agricultura, in omnibus negocijs ciuilibus, & celebratione festorum ecclesiastica, ex dissimilitudine Calendarij secuturas: sed inprimis Cæs. M. & sacri imperij autoritatem, reputationem & superioritatem, à Pontifice non imminuendam, considerari in hoc negocio debere. nam præsentem Anni formam, à Cæsare Iulio primùm institutam fuisse. Deinde Carolum Magnum, Imperij Germanici conditorem, & Calendarium ipsum, & nomina mensium Germanica, Teutonicis populis dedisse. Canonem etiam concilij Niceni de festo Paschæ, non Romani Pontificis, qui ea autoritate & potentia, quam nunc possidet, nondum eo tempore fuit; sed communi Cæsaris Constantini & patrum consilio conditum esse. Concilia verò ipsa, non à Pontifice, sed Romanis Imper. indicta esse, sicut Constantiense adhuc conciliũ Cæsar Sigismundus collegerit, & ius constituendi non tantùm episcopos in Germania, sed etiam Pontificem Romanum, penes Impp. ante & post Caroli Magni tempora, vsq; ad Ottonem I. & deinceps vsq; ad Gregorij VII. PP. ætatem fuisse. Cauendum igitur, ne nouam & inusitatam iurisdictionem, & potestatẽ mandandi Cæsari & Imperio, hac Calendarij emendati à Pontifice præscripti receptione, Pontifici, ordines Imperij tribuant: præsertim cùm Imperij consilio & consensu non requisito, res tanta à PP. suscepta sit. placere igitur sibi, vt deputatis totius Imperij ordinibus, breui conuenturis, res deliberanda proponatur, priusquam Cæsarea mandata, de illius obseruatione in Imperio publicentur. Cùm autem nemo ex principibus aut ciuitatibus Augustanam Confessionem amplexis, in Saxonia & reliqua Germania, nouum Calendarium eo anno reciperet: Imperator etiam, in Cameræ iudicio, veterem & vsitatam Calendarij formam retineri eo tempore voluit.

Antequam verò ad comitia Imperij Augustana Cæsar proficisceretur, Posonij mense Aprili, Ordinum regni Vngariæ conuentus celebrauit: ad quos, de Dica seu pensione trium Vngaricorum singulis portis seu domibus imposita: de contributione ad munitiones & præsidia in arcibus limitaneis aduersus Turcas; & de Maximiliano fratre, vicario Vngariæ præficiendo, retulit. Vngarici proceres, vicissim Senatum regni certum & vnum constitui: & præfecturis ac officijs publicis, non exteros tantùm, sed Vngaros etiam adhiberi: & subditos, oneribus militum alendorum, quibus sustentandis tantam vim pecuniæ quotannis contribuerent, leuari flagitabant. Maximilianum viceregem non recusabant, modò ita instructus & ornatus veniat, vt Cæs. Maiestati honori, & afflictissimis Vngariæ reliquijs, aduersus hostem defendendis præsidio & solatio sit. Patruus Cæsaris Carolus Archidux Austriæ, cùm nobilitati Stiriacæ Religionis exercitium in templo prouincialium Graiziæ iterum permisisset, Senatui tamen & ciuibus, ne

M. D. LXXXII. illuc accedant, interdicit. Cumque hi non parerent, consules & scribam Martinum Pangrisium, in vincula conijcit, & pecunia mulctat, illosq; ipsos cum toto senatu aut à templo prouincialium abstinere, aut intra semestre domos & bona sua vendere, & aliò habitatum migrare iubet.

In POLONIA, mense Octobri, comitia VVarsauiæ habita sunt, in quibus capita ad deliberandum proposita per regem fuerunt: De modo liberæ ac ordinatæ regum electionis, ne, vt antea in interregnis aliquoties acciderat, si absque hærede mori ipsum contingat, nouis motibus ac dissensionibus omnia inuoluantur. De concordia inter ordines, Ecclesiasticum & ciuilem, abstinendo vtrinque ab iniurijs & contumelijs, & suum cuiq; tribuendo: de iudicijs emendandis: De Narua,& cæteris Liuoniæ arcibus, oppidisq;, à Sueco occupatis, bello repetendis: De Liuoniæ gubernatione constituenda: de Tattaris bello reprimendis: De stipendijs militum, & Tributis ad ea conferendis. Hæc capita, cùm pleriq; senatores ex reipublicæ dignitate & vsu probarent: Nobilitatis nuncij, libertatem electionis nulla ratione imminuendam, nec tributa vlla nouis bellis aduersus Suecos vel alios mouendis, præbenda iudicantes, cùm responsio eorum à rege expectaretur: alienissimum à proposito postulatum, de euocationibus in Regiam, quibus Nobilitatis iura & libertates labefierent, omnibus abolendis, vrgent. nam inter cæteros, Stanislaus quidam Ciarncouius, magnæ apud nobilitatem autoritatis ob instrumenta pactorum dotalium, inter Sophiam Iagelloniam, & Henricum Ducem Brunsuicensem, initorum, apud se retenta, per procuratorem fisci; & ob Suini oppidi arch. Gnesnensis possessionem, in ius ab arch. ad regem vocatus erat. Is apud nuncios Nobilitatis vrgebat, vt euocationes omnes in Regiam exemplo Sigismundi Augusti, qui citationes omnes in causis fisci editas, vno decreto sustulisset, abolerentur. Etsi autem rex & senatus regni, non omnes, *sine discrimine*, tolli, sed legitimas euocationes ab illegitimis discerni, *petebant*: *tamen* in postulato suo nuncij perstiterunt. Sicq; totum tempus comitijs destinatum, consumptum: ac tandem rebus omnibus infectis ac pendentibus discessum est. Interea cognitionibus causarum capitalium, primis octo comitiorum diebus rex vacauerat. Cumq; magnam prætextu libertatis, in alios inferiores & pares, insolentiam & petulantiam, Poloni quidam nobiles, (freti priuilegijs, quòd regi supplicium de homine nobili sumere sine Senatus regni decreto non liceat) exerceant: multos in his comitijs nobiles, homicidij aliorumq; scelerum reos, ac in his Castellanum quendam, quòd alium nobilem à se interfectum comburi, & cineres furfuribus mixtos, porcis deuorandos proponi iussisset, capite mulctari curauit.

10. Nouemb. Cùm legatos Moschicos, qui vt Iuramentum de pace à rege acciperent, VVarsauiam venerant, conuiuio rex Poloniæ excepisset: grauissimè edixit, ne quis ipsis, eorumúe ministris, verbo factoq; vllo molestiam exhiberet. Cœnantibus in aula Moschis, Polonus quidam, ministri Moschici panem in mensa præhendentis digitos cultello petulanter stringit, vt sanguis exudaret. Huic postridie spectantibus Moschis, ante illorum hospitium, caput præcidi iubet. Solutis comitijs, cùm nuncij iam discessissent, Rex cum Senatu, NOBILITATI LIVONICÆ, Religionem, priuilegia, libertatem, & pacta inter Sigismundum Augustum ac prouinciæ eius ordines, quo tempore se in potestatem illius dedissent, conuenta, & alia ad salutem patriæ pertinentia, confirmari roganti, respondit: Quod ad conseruationem antiquorum iurium & libertatum terrarum LIVONIÆ attinet, arbitrari Regiam Maiestatem alium fuisse illius prouinciæ statum, cùm illæ libertates concederentur, aliam subsecutarum rerum faciem. Nunc itaque, dubijs hisce temporibus existimare Regem, salutis & securitatis publicæ rationem habendam. Priuata igitur cuiusque priuilegia illa se approbaturum esse, quæ vsque ad tempora Guilhelmi Archiepiscopi concessa sunt. Quæ verò deinceps, in illa omnium rerum confusione: irrepserunt, de ijs se deliberaturum, neq; omnia Sigismundi Augusti Priuilegia rata habiturum, nisi quæ benemeritis collata sint. Habiturum etiam rationem eorum, qui constantes semper fuerunt: qui vacilla-

vacillarunt, & qui apertè perfidi fuerunt. Eos verò qui Priuilegia sua amiserunt, sufficientibus testimonijs ius suum comprobare debere. Quod ad Magistratus Liuoniæ attinet, non exclusum iri Germanos, si qui idonei sint, sed tamen Polonos & Lithuanos meritò quoq; honorum & dignitatum participes esse. Nisi enim id fiat, magnam futuram animorum exacerbationem, præsertim cùm Poloni & Lithuani vita & sanguine suo Liuoniam libertati restituerint. IVDICIA ad formam terrarum Prussiæ à Rege constitutum iri. Religionem verò in terris Liuoniæ duplicem à Rege toleratum & defensum iri, Catholicam & confessionis Augustanæ. Postremò, cùm Rex graues ob causas, arces multas demoliturus sit; vult, vt plerique nobiles suas arces quoq; demoliantur, & loco muri, sepimentum, more Polono, circumducant. Quod ad captiuos attinet, laborauit quidem rex de his liberandis, sed Moschus omnes transactiones clusit. Dabit autem rex certum numerum Boiarum, vt vel permutatione vel alia ratione Liuones captiui liberari possint. CRACOVIAM ad regem, mense Decembri TATARI Prœcopensis legati veniunt, tributum seu pensionem annuam, aliquot iam annis à Sigismundi morte non solutam, exigentes, ac si non pendatur, seipsos eam ablaturos minantur. Simul etiam de Cosacis seu Circassis, circa pontum Euxinum prædantibus queruntur. Rex audita Barbari regis legatione, ad suos conuersus: Nolo, inquit, illius bestiæ amplius esse tributarius. Cumq; illis ipsis diebus de Tattarorum in Podolia direptionibus & incendijs nuncius adferretur: dimissa legatione Zamoiscium regni Cancellarium aduersus eos cum exercitu mittit.

FINIS.

CHRONICI
LIBER
VIGESIMVS SEXTVS,

Illustrissimo Principi &
Domino, Dn.

FRIDERICO,
DVCI VVIRTEBER-
GENSI & Tecensi, comiti Mon-
tis Pelicardi:

Chronicon anni 1583.
& 1584.

Subiectißimè nuncupat

David Chytræus.

FRIDE-

M. D. LXXXII.

FRIDERICVS Daniæ rex, hoc anno, in ordinem equitum Anglicorum, quem Garterium vocant, à Regina Elisabetha per legatos receptus est. De cuius ordinis origine, moneo: ab Eduardo III. Rege fortissimo & felicissimo, & Gallorum victore glorioso, paucis post prælium ad Somam Cressiacense (in quo Ioannes Boëmiæ rex, & Carolus, Philippi regis Galliæ frater, & alij Gallorum socij trucidati sunt) & Caletum ac Gunias deinde occupatas, annis, Collegium illud XXVI. Equitum, quorum Rex Angliæ princeps est, institutum fuisse. cuius insi-
10 gne est fascia seu ligaculum auro & gemmis fibulatū, & inscriptione Gallica: HONNI SOIT QVI MALYPENSE, ignominia afficiatur, qui malè cogitat, ornatum: quo crus sinistrum infra genu circundant, & ad mutuam defensionem & auxilium, & virtutem bellicam, fortibus viris dignam se deuinciunt. Id ligamen tibiarū, lingua Anglica (GARTER) vocari intelligo, vnde Garterius hic ordo, D. Georgio Cappadoci, bellatorum præsidi consecratus, appellatur. De inscriptione verò Gallica quidam asserunt, hoc symbolo ceu bellica tessera dato, Edvvardum III. in Gallijs vsum fuisse: quod cùm feliciter cessisset, de eo exornando, occasionem quæsiuisse. Alij affirmant, regem, dum nobilissimæ virgini saltanti, fascia, qua crus sinistrum obligarat, decideret, eam humo sustulisse: quod cùm adstantes proceres
20 obseruarent, ac inter se colligerent, eam virginem Regi in delicijs fuisse, statim subiecisse, dignum pudore & ignominia esse, qui sinistrum aliquid ex eo officio virgini præstito coniectaret. Quotannis verò ad diem D. Georgio sacrum hic ordo, solenni ritu & pompa in aula Anglica celebratur. Vespere præcedenti, Rex vnum, cui id inprimis honori censetur, ex equitibus, seligit, qui Regiæ Maiestatis vices suppleat: cui reliqui, perindè ac si Regia Maiestas adesset, honorē exhibent: cui in sacellum aulæ ituro, ordine præeunt, Heroldis omnibus, quibus saga regni insignibus exornata induuntur, præcedentibus. Is autem ex Equitibus honoratiore loco cæteris habetur & incedit, qui tempore prior, in huius societatis dignitatem adscriptus fuit. In sacello preces vespertinas Deo optimo maximo equites
30 fundunt, quibus peractis ad Regiam Maiestatem reditur. Vestitu solenni induuntur: primò laxiorem tunicam, ex cæruleo holoserico, indutam, loro ex filo serico artificiosè contexto cingunt: à quo pendet ensis breuior, ad antiquam planè formam fabrefactus, sine curioso aliquo capulo, inaurato tamen, tum talare & laxū pallium ex holoserico rubeo, ad fuscum colorem vergente, supraiectum circumferunt: quod sub mento connectitur. In læuum verò humerum, ex rubeo & albo holoserico, prominulam pendulam inijciunt. Tum torques, ex auro puro puto, magnificentissimè in latum concinnata, tergo circumijcitur, quæ cochleis & artificiosis nodis, varijsq; gemmarum globulis sumptuosissimè interpolatur: ad cuius imam partem D. Georgius, equo insidens, & Draconem premens, forma ouali
40 exsculptum monile, dependet: qua specie induti, se, innumeris Londino, alijsq; ex vrbibus excurrentibus, pompam visuris, conspiciendos præbent. In Sacello verò precibus solenniter celebratis, singuli ordine ad altare accedunt, ac honorarium sacerdotibus offerunt. qui verò Regiæ Maiestatis vicarius est, is vtrinq; stipatus equitibus solenniter ad altare deducitur, vbi antiquum numisma aureum, Lusitanicum pondere superans, loco Regiæ Maiestatis offert: quod semper repeti solet, ac eius loco XX. coronati numerantur.

Rex huius ordinis author, certos quosdā officiarios huic societati adscripsit, Episcopum nimirum, qui ordinis prælatus appellatur. Is perpetuò est VVintoniensis Episcopus. Cancellarium, qui auratæ militiæ esse eques solet. Fecialem pro-
50 prium, qui summus inter Heroldos est, ac Ordinis fecialis dicitur. Secretarium, qui vel auratæ militiæ eques, vel I. V. D. esse debet. Is librum amplitudinis singularis, magnificè compactum, gestat, quo decreta Garterij ordinis inscripta sunt. Postremo loco, admissionum magistrum, qui sceptrum equitibus præfert: vulgo

M. D. LXXXII.

vulgo Gallica voce Huisserium siue ostiarium vocitant. Ex sacello, ambitioso incessu reduces in primaria Regiæ camera prandent. Quòd si verò Rex VVindelosoræ consistit, tum in aula Diuo Georgio sacra (quæ perangusta est) conuiuium celebratur, accinentibus tantæ solennitati tibicinibus Regijs: sedent autem singulari ordine nullo ipsis ex opposito, præter administros obiecto. Qui verò Regias vices supplet, is iuxta cathedram Regiæ Maiestatis accumbit mensæ solus. Si Rex ipse adest, non nisi illustriores proceres ipsi inseruiunt. A prandio eiusdem diei, sacellum, Collegæ, quod insignibus equitum præsentium variè ornatur, repetunt. Ibi inter se, precibus primùm peractis, consultant, quos equitibus denatis, substituendos iudicent: quum de his, VVintoniensi episcopo, ordinis prælato, suffragia singulorum exquirente, conuentum inter ipsos est, tum ad Regiam Maiestatem (si ea sacello non interfuit) redeunt, & adsensum expetunt. Si qui eliguntur, ij postea VVindelosoram, regio planè fastu, proficiscuntur, vt huic ordini in sacello ibidem, Diuo Georgio sacro, inuestiantur. vbi postea eorum insignia, argenteæ laminæ, cum titulis & symbolis, vexillis etiam sericis, depinguntur: quæ eo loco constituuntur, vbi ipsis ordine postea sedes est destinata. Ad reges & principes cæteros quod attinet, ad hos electos, ordo per legatos transmittitur: qui postea tenentur equitem aliquem auratæ militiæ Anglum designare, qui illorum nominè, VVindelosoræ, equitum choro, in sacello inducatur, quod installari vocant. Sumtuosissimum autem hoc sacellum est, quemadmodum templum vniuersum: ab Eduardo III. primò extructum: sed ab Eduardo IIII. ad eam Maiestatem, qua hodiè cernitur, perductum: ad quod lustrandum contemplandumque ex varijs orbis partibus homines confluunt: vbi etiam plurimorum Regum & procerum sepulchra magnificentissimè exornata visuntur: Inter quæ est Mausolæum Henrico VIII. à serenissima Regina Elisabetha extructum quod sumptu & curiosissimi operis arte cum quouis sepulchro certare possit. Sedulo autem operam Reges Angliæ dederunt, vt nemo in hanc societatem admitteretur, nisi nobilitate, fide & meritis esset conspicuus. Cuilibet verò horum libellus datur, qui membrana descriptos habet articulos, quibus ceu conditionibus & certis legibus, ille ordo circumscribitur: quem quisque die D. Georgio sacro gestare solet.

Operæ precium hîc fuerit adijcere, propter ordinis huius antiquitatem & dignitatem, primorumq; equitum nobilitatem & virtutem, quos Rex Eduardus III. primos in hanc societatem cooptarit, quos vulgò fundatores ordinis indigitant. Sunt autem hi: Eduardus III. Rex. Eduardus filius, de quo multa Frossardus. Henricus Dux Lancastriæ. Thomas Comes VVaruici. Capitaneus de Bouche. Rodolphus, comes Staffordiæ. Gulielmus de Monte acuto, comes Sarisburiæ. Rogerius de Mortuomari, comes Marchiæ. Ioannes de Insulâ. Bartholomeus Burvvash. Ioannes de bello Campo. Ioannes de Mohun. Hugo Courtnæus. Thom. Hollandus. Ioannes Grey. Richardus Filzsimon. Milo Stapleton. Thom. VValle. Hugo VVrotesley. Nigellus Loring. Ioannes Chandos. Iacobus d'Audelex. Otho Hollandus. Henricus Eme. Zanchettus Dabridgecourt. Gulielmus Paganellus. Hoc verò tempore, Elisabetha Regina, quæ Maiorum suorum vestigijs laudatissimis insistens, non nisi nobilitate & virtute conspicuos hoc ordine donat, insequentes proceres, post alios plurimos denatos, etiamnum florentes in Garterij collegium cooptauit: quorũ nomina sunt: Philippus Rex Hispaniæ. Fridericus II. Rex Daniæ. Henr. III. Galliarum rex. Ioan. Casimirus, Dux Bauariæ, comes. Pal ad Rhenũ. Adolphus dux Holsatiæ. Tho. Kateliffius, comes Suthsexiæ. Anton. Broronus, vicecomes Montis acuti. Rubertus Dudleyus comes Lecestriæ. Ambr. Dudleyus, comes VVaruici. Francis. Russelius, comes Bedfordiæ. Guliel. Somersetus, comes VVigorniæ. Henricus Stanlæus, comes Darbiæ. Henricus Hastingus, comes Hungeringdoniæ. Henricus Herbertus, comes Penbrokiæ. Henricus Careyus, Baro Hunsdonius. Henricus Sydnæus, Prorex Hyberniæ. Gulielmus Cecylius, Baro Burghleyus. Arthurus Greyus, Baro VViltonius. Carolus Hovvardus,

Hovvardus, Baro Effindhamensis. Eduardus Mannorsius, comes Rutlandiæ. Guilielmus Brookeus. Baro Cobhamus. Obseruandum autem, iustum equitum numerum, qui 26. constat, non semper compleri, cùm R. M. certis cooptandis, locum subinde adseruare soleat. Hanc nomenclaturam Fratrum ordinis, & ritus anniuersarios die S. Georgij seruari solitos, generosus ac eruditissimus, Serenissimæ Reginæ Angliæ legatus, Daniel Rogersius, mecum, huic Chronico inserendos, benigne communicauit. AVREI velleris ordo Burgundicus, posterior est, à Philippo Bono, Burgundiorum duce, Caroli V. abauo, ascitis in collegium 24. Heroibus, institutus. Post quadragesimum verò annum, Ludoicus XI. Galliæ rex, D. Michaëlis ordinem inchoauit 1469.

M. D. LXXXII. — 1430.

10

Incunte hyeme, Franciscus Brabantiæ dux nouus, nouas Heluetiorum & Gallorum copias, Bironio duce, in Belgicum accersit. Quibus ad Parmensem inde profligandum se vsurum ostendit. Interea Philippi Hispaniæ regis classis Lusitanica, cum Antonij Pseudoregis Gallicis nauibus, insulam S. Michaëlis obsidentibus, mense Octobri conflixit, & magna cum suorum clade victoriam obtinuit. De Gallica classe tres tantum, & in his prætoria Philippi Strozæ capta; tres depressæ; cæteræ in fugam coniectæ & dissipatæ sunt: inter quas Brisacus cum suis in Galliam euasit, Antonio interea & Terceram insulam (cui Emanuelem Syluam deinceps præfecit, priore duce, Cypriano Figueroi in Galliam secum abducto) & vicinum mare in potestate sua retinente. Ferdinandus, Albæ dux, qui in præcipuis bellis Caroli V. & Philippi filij legatus fuerat, & res maximas astu & armis gesserat, nonagenarius tandem expirauit; eodemq; mense, Iacobus Hispaniæ princeps, regis Philippi filius, puer nouennis, extinctus est. Ducis Albani, quanquam procul à Saxonia in Hispanijs decessit, eam ob causam mentionem facio, quòd in Saxonicis etiam gentibus, capto ad Albim electore Saxoniæ Ioh. Friderico, & postea, in Belgicis regionibus, non sine maxima prouinciarum clade, quanquam se omnia regis iussu agere prætenderet, nomen illius omnium in ore fuit. Franciscus dux Saxoniæ Lauburgensis, Francisci filius, Mariam, Iulij ducis Brunsuicensis filiam, pridiè Martini coniugem secundam duxit. Lunæburgæ, LVCAS LOSSIVS, qui annos amplius quinquaginta, fideliter & feliciter, in schola illius vrbis, pubem literariam erudierat, anno ætatis 76. in cœlestem scholam euocatus est. Epitaphium ipse sibi vno ante mortem anno composuit:

1582. — 20 — 21. Nouemb. — 30 — 8. Iulij.

Hac placidè Lucas requiescit Lossius vrna, Parte cinis terræ qua leuis ille fuit.
Pars melior viuens cœli mens incolit arcem, Inter, qui multos erudiere, viros.
Qui pubi decies quinos, atq; amplius annos Tradidit hic artes, cum pietate, bonas.
Edidit & faciles qui simplicitate libellos Non paucos, Christi Pieridumq; scholis.
Finibus Hassiacis nemorosis natus, & agris Vaham quà præter, clare Visurge, fluis.
Hac vbi cognoris, quò te via ducit euntem Lector abi, & felix viue, valeq; diu.

Principio anni nouam gubernationis Liuoniæ formam, Poloniæ rex; de Episcopo & collegio ecclesiæ VVendensis nouo, in locum Archiepiscopi Rigensis & cæterorum, qui proximis bellis aboliti ac extincti essent, à se fundando: de vtraq; Religione Augustanæ Confessionis, & Catholica, pariter toleranda: de tribus præsidibus, VVendæ, Derbati, Parnouiæ, & supremo Liuoniæ gubernatore Rigæ sedem habituro: de Iudicijs terrestribus: de conuentibus publicis, ad quos appelletur: de executione: de iure municipali: Pace publica: commercijs, &c. promulgat. DERBATI, senatum nouum, ex ciuibus Germanis, quatuor Coss. & tredecim Senatoribus eligi permittit, anno 25. postquam à Russis vrbs occupata, & prior gubernationis forma abolita erat.

M. D. LXXXIII. — 40

RIGÆ, vbi templum Iesuitis superiore anno attribuerat, nunc Collegium etiam seu Gymnasium additurus, præpositum Iesuitarum per Sarmatiam prouincialem, duodecim Iesuitis comitatum, ad Senatum Rigensem, cum literis regijs, mittit. Qui prolixa oratione primùm vocationem suam & collegarum, quos vnà adduxisset, legitimam esse, nec se sponte currere, sed à Romano PP. & rege Polo-

50

M. D. LXXXIII

Poloniæ missos esse, literis Regijs demonstrat: deinde finem ac scopum instituti, ac res gestas Iesuitarum, Thralonicè prædicat: eos omni hominum generi, statui, nationi, quæ sub cœlo est, seruire; ac omnium saluti & commodis, quantum in se est, domi, militiæq; consulere, sicut superiore annno Moschicum bellũ composuerint, & Liuoniæ vniuersæ, post tot annorum calamitates, pacem & quietẽ confecerint; se adire Anthropophagos, Brasilienses, Sinas, Iapones, Mauros, Turcas, vt eos ad Christum conuertant. In pace autem, iuuentutem instituere, & pueros à primis elementis per omnes artes liberales, ad supremam vsq; Theologiam informare: populum concionibus verbi Dei & sacramentis pascere: diffidentes reges, principes & priuatos, ad pacem mutuamq; concordiam traducere: ægrotis animamq; agentibus adesse: captiuos visere ac solari: fontesq;, qui morte mulctandi sunt, ad patibulum vsq, comitari: & hæc omnia, non lucri alicuius aut mercedis temporalis gratia, sed gratis præstare, nihil petere, nihil sperare, nihil admittere; Imò beatos se iudicare, cùm pro his laboribus contumeliam pati, vel vitam & sanguinem profundere liceat. Tales homines, eodem spiritu, quo Menardus ille sacerdos sanctus olim, in Liuoniam venientes, vt saluti eorum præsenti ac æternæ consulant, benignè à Rigensibus excipi & foueri debere, præsertim cum condita Academia, Remp. florentissimam reddere, splendorem, cultum & frequentiam ciuitati addere, sapientib. & doctiss. viris eam ornare, & pecunia à peregrinis scholasticis illata locupletare studeant. Insigne hoc beneficiũ collegij & Acad. Iesuiticæ offerri à rege ciuitati Rigensi non petenti, fortè nec cogitanti, quod alij principes, archiep. Gnesnensis, Calisij; Cuiauiensis in Pomer. archiep. Leopoli, & alij, summis votis expetentes, consequi nondum possint. Cùm igitur cernant Rigen. potentiss. & sapientiss. regẽ & Iesuitas, commodis suis & lucris, & liberorũ suorum educationi, totiusq; vrbis splendori ac ornamento, collegij illius institutione studere: vnum illud à Senatu petere, vt quorum pacificus est in vrbẽ Rigam ingressus, pace quoq; ijs in ea frui liceat, & à nullo in suis ministerijs impediantur. Senatus Rigensis, oratione audita, deliberandi spacium sumit, & re cum ciuibus suis communicata, *Per Syndicum Reipublicæ Gothardum VVellingium respondet, satis sibi de præclaro S. R. Maiestatis constare animo, cuius hæc prima & antiquissima cura sit, vt Deum opt. Max. à quo vno, quæ verè bona sunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxa nimis infirmaq; sunt, vniuersis anteponat, nullumq; ei in condenda & instituenda Academia præter pietatem in Deum & communem plurimorum vtilitatem propositum esse finem alium. quem quidem qui optent sapientes; qui assequantur, felices iure existimentur. Sed cùm in tanta opinionum, consiliorum & voluntatum humanarum diuersitate, summa de Medijs, ad finem certum & optatum ducentibus, iudiciorum dissimilitudo & varietas sit: non omnium idem esse iudicium, an institutio Academiæ in vrbe Rigensi, ad finem illum quem omnes spectent peruenire possit? Cùm quòd per illam Religionis vel mutatio, vel saltem variatio necessariò introducatur, tùm quòd ex vsu ciuitatis nequaquam futura videatur. Fieri enim non posse, quin Academia, in emporijs, maritimis præsertim, seminarium sit & fomentum perpetuum multarum dissensionum, seditionis, & exitialis discordiæ. quin & Iurisdictio ciuitatis & disciplina omnis labefactetur, variaq; vtriq; parti incommoda inferantur, in quibus ciuium & aliorum vel conscientiæ vel aliæ rationes non ferant, vt dum naualibus illis aut sordidis rusticorum mercimonijs anxiè intenti, studiosis hospitandis operam nauare, eorumq; potius quàm rei familiaris curam gerere vel velint vel possint. Hinc non imprudenti factum consilio, vt in nullis ferè, vel perpaucis admodum Germaniæ, Italiæ, Galliæ emporijs, Academiæ institutæ, sed in vicina potius illis, solitaria & excolendis litterarum studijs magis idonea oppida, in quibus vel nulla principis aula, vel frequens negociatio, vel externorum hominum varius confluxus, cæteraue impedimenta, literarum studia vel obscurare, vel peruertere possint, translata conspiciantur. Neq; enim (vt ex multis pauca ob oculos ponantur) in Italia, Florentiæ, sed Senis, non Amenæ sed Bononiæ; non Venetijs, sed Patauij, non Mediolani, sed Papiæ; non Genuæ, sed Augustæ Taurinorum. In Germania verò, non Augustæ vindelicorum, sed Ingolstadij; non*

Nori-

Noribergæ, sed Altorfij; non Francofurti ad Mœnum, sed Marpurgi; non Amsterdami vel Antuerpiæ, sed Louanij; non Magdeburgi, sed VViteberga; non Brunsvvigæ, sed Helmstadij; non Lubecæ Hamburgi, vel Lunaburgæ, sed Rostochij; non Sundij vel Stetini Pomeranorum, sed Griphsvvaldij; non Gedani, sed Brunsbergæ, Academias institutas reperiri. cùm tamen maiorum illarum ciuitatum, qualibet vel Academiam ipsa condere, vel eius condendæ facultatem facilè impetrare potuisset, vel pro humana inuidiæ consuetudine ex minoribus illis vicinis ciuitatibus Academias, si vtile sibi id visum foret, facili ratione iamdiu ad sese deriuassent. Quod tamen vt committerent, hactenus tantum abfuisse, vt Rostochiensium ciuitati, si ex communi ciuium senatusq; iudicio res æstimetur, Academia pro onere sit: sed tamen quia antiqua est, veteri fundatione toleretur. Et quanquam ciuitas Rigensis, cum nulla ferè præfatarum insignium vrbium comparari, quo ad excellentiam, possit; causas tamen cum illis, non asciscendæ Academiæ, planè communes habere, cui quidem & alia accedat, quæ Rigensi ciuitati cum nulla cæterarum sit communis. Verendum enim esse, ne qui iam in eam animi curam incumbant, vt proteruia & petulantia omnis coërceatur, tranquillitas publica conseruetur, néue quicquam committatur, à quo regis, clementissimi sui principis, animus abhorreat: Per Academiam, illa, quæ ex religionis diuersitate mala infinita proficiscuntur, simul inducantur omnia: conscientiæ ciuium, pax & concordia publica turbetur, singulæ domus seditionis & dissensionum procellis agitatæ, totaq; tandem ciuitas glišcentibus odijs & discordijs intestinis, prostrataq; iurisdictione, interitum suum prius quàm fructum ex ea re aliquem persentiscat, de quo, in regnis, prouincijs, vrbibus frequentissimis, res ipsa loquatur. Cuius quidem declinandi mali causa S. R. M. suo speciali quodam tam verò super modernis templorum habitis tractatibus, iterato priuilegio, confessionis Augustanæ liberum vsum, & liberas conscientias sine vllius impedimento, ciuitati, prudenti consilio clementissimè indulserit. Quocirca sperare senatum & ciuitatem Rigensem, S. R. M. quæ vti ad pietatem, ita ad consilium & rationem omnia referre solet, pro admirabili sua sapientia & iudicio exquisito id intellecturam, non minus multorum conscientijs, & tam Rigensi, quàm cæteris maris Baltici, vel alijs etiam maritimis emporijs, Academiam, grauissimo potius oneri & incommodo, quàm vtilitati cessuram, & Regiæ Maiestatis suæ vrbi, Academiæ constitutionem incommodissimam & funestam fore. Itaq; ne fiat S. R. M. subiectissimè rogant. Ad eos verò quod attinet, qui ad D. Iacobum & in vicino Monasterio religionem suam exercent, & in posterum exercere volent, senatum seuerissimè adnixurum, vt ipsis nulla à quoquam iniuria affectis, beneuola securitate, & tranquilla pace, liberè perfrui liceat. Hæc responsi, Iesuitis, Academiam Rigæ inchoaturis, à Senatu dati, summa fuit.

Paulò post, Rigæ, vbi Burggrauius, ratione officij, liberam in nobiles, vrbis tranquillitatem turbantes, iurisdictionem habebat, accidit, vt quidam ex Gubernatoris regij in arce residentis, ministris, in platea, impetũ in ciuem faceret, à quo tamen læsus ipse nunquam fuerat. Ciuis, vim sibi illatam Burggrauio Casparo Bergio indicat, qui missis in hospitium publicũ ministris, Nobilem vocare iubet. Hic elapsus, de iniuria sibi illata apud Gubernatorem regium in arce queritur, à quo citatus Burggrauius, exceptionem de incompetentia fori, & priuilegia ciuitatis & instructionem suam opponit. Postea vt officij sui iura & ciuitatis Priuilegia tueretur: citatus non comparet. Condemnatus igitur quasi ob contumaciam, ad regẽ ipsum controuersiam totam defert, qui Burggrauium absoluit, & Burggrauij auctoritatem confirmauit. Gubernator etiã decretum prius à se latũ, deinceps alio decreto planè sustulit, & Burggrauiũ liberum pronunciauit.

MAGNVS Holfatiæ dux, Frider. II. Daniæ regis frater, quem Liuoniæ regem à Ioanne Moschorum tyranno nominatum, illiusq; affinem fuisse, & tandem ab illo discedentem, in diœcesin Curonensem redijsse, diximus: die 18. Martij, in locum suum abijt. Diœcesin Curonensem, ab eo relictam, nobiles quidam Polono: quidã Daniæ regi deferebant. Ioan. Behr, Danicarum partium, qui ad Daniæ regẽ legatus eo nomine profectus erat, à Polonis quibusdam, sine regis mandato, vt ferebatur, obsessus se defendit: donec tandem ambo reges, duci Borussiæ, velut arbitro, controuersiam ex æquo & bono transigendam commiserunt.

M. D. LXXXIII

Poloniæ missos esse, literis Regijs demonstrat: deinde finem ac scopum instituti, ac res gestas Iesuitarum, Thrasonicè prædicat: eos omni hominum generi, statui, nationi, quæ sub cœlo est, seruire; ac omnium saluti & commodis, quantum in se est, domi, militiæq; consulere, sicut superiore annno Moschicum bellū composuerint, & Liuoniæ vniuersæ, post tot annorum calamitates, pacem & quietē confecerint; se adire Anthropophagos, Brasilienses, Sinas, Iapones, Mauros, Turcas, vt eos ad Christum conuertant. In pace autem, iuuentutem instituere, & pueros à primis elementis per omnes artes liberales, ad supremam vsq; Theologiam informare: populum concionibus verbi Dei & sacramentis pascere: dissidentes reges, principes & priuatos, ad pacem mutuamq; concordiam traducere: ægrotis animamq; agentibus adesse: captiuos visere ac solari: sontesq;, qui morte mulctandi sunt, ad patibulum vsq, comitari: & hæc omnia, non lucri alicuius aut mercedis temporalis gratia, sed gratis præstare, nihil petere, nihil sperare, nihil admittere; Imò beatos se iudicare, cùm pro his laboribus contumeliam pati, vel vitam & sanguinem profundere liceat. Tales homines, eodem spiritu, quo Menardus ille sacerdos sanctus olim, in Liuoniam venientes, vt saluti eorum præsenti ac æternæ consulant, benignè à Rigensibus excipi & foueri debere, præsertim cum condita Academia, Remp. florentissimam reddere, splendorem, cultum & frequentiam ciuitati addere, sapientib. & doctiss. viris eam ornare, & pecunia à peregrinis scholasticis illata locupletare studeant. Insigne hoc beneficiū collegij & Acad. Iesuiticæ offerri à rege ciuitati Rigensi non petenti, fortè nec cogitanti, quod alij principes, archiep. Gnesnensis, Calisij; Cuiauiensis in Pomer. archiep. Leopoli, & alij, summis votis expetentes, consequi nondum possint. Cùm igitur cernant Rigen. potentiss. & sapientiss. regē & Iesuitas, commodis suis & lucris, & liberorū suorum educationi, totiusq; vrbis splendori ac ornamento, collegij illius institutione studere: vnum illud à Senatu petere, vt quorum pacificus est in vrbē Rigam ingressus, pace quoq; ijs in ea frui liceat, & à nullo in suis ministerijs impediantur. Senatus Rigensis, oratione audita, deliberandi spacium sumit, & re cum ciuibus suis communicata, *Per Syndicum Reipublicæ Gothardum VVellingium respondet, satis sibi de præclaro S. R. Maiestatis constare animo, cuius hæc prima & antiquissima cura sit, vt Deum opt. Max. à quo vno, quæ verè bona sunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxa nimis infirmaq; sunt, vniuersis anteponat, nullumq; ei in condenda & instituenda Academia præter pietatem in Deum & communem plurimorum vtilitatem propositum esse finem alium. quem quidem qui optent sapientes; qui assequantur, felices iure existimentur. Sed cùm in tanta opinionum, consiliorum & voluntatum humanarum diuersitate, summa de Medijs, ad finem certum & optatum ducentibus, iudiciorum dissimilitudo & varietas sit: non omnium idem esse iudicium, an institutio Academiæ in vrbe Rigensi, ad finem illum quem omnes spectent peruenire possit? Cùm quòd per illam Religionis vel mutatio, vel saltem variatio necessariò introducatur, tùm quòd ex vsu ciuitatis nequaquam futura videatur. Fieri enim non posse, quin Academia, in emporijs, maritimis præsertim, seminarium sit & fomentum perpetuum multarum dissensionum, seditionis, & exitialis discordiæ. quin & Iurisdictio ciuitatis & disciplina omnis labefactetur, variaq; vtriq; parti incommoda inferantur, in quibus ciuium & aliorum vel conscientiæ vel aliæ rationes non ferant, vt dum nauallbus illis aut sordidis rusticorum mercimonijs anxiè intenti, studiosis hospitandis operam nauare, eorumq; potius quàm rei familiaris curam gerere vel velint vel possint. Hinc non imprudenti factum consilio, vt in nullis ferè, vel perpaucis admodum Germaniæ, Italiæ, Galliæ emporijs, Academiæ institutæ, sed in vicina potius illis, solitaria & excolendis litterarum studijs magis idonea oppida, in quibus vel nulla principis aula, vel frequens negociatio, vel externorum hominum varius confluxus, cæteraue impedimenta, literarum studia vel obscurare, vel peruertere possint, translata conspiciantur. Neq; enim (vt ex multis pauca ob oculos ponantur) in Italia, Florentiæ, sed Senis, non Amonæ sed Bononiæ; non Venetijs, sed Patauij, non Mediolani, sed Papiæ; non Genuæ, sed Augusta Taurinorum. In Germania verò, non Augustæ vindelicorum, sed Ingolstadij; non*

Nori-

Noribergæ, sed Altorfij; non Francofurti ad Mœnum, sed Marpurgi; non Amsterdami vel Antuerpiæ, sed Louanij; non Magdeburgi, sed VVitebergæ; non Brunsuvigæ, sed Helmstadij; non Lubecæ Hamburgi, vel Lunaburgæ, sed Rostochij; non Sundij vel Stetini Pomeranorum, sed Gnphsuvaldij; non Gedani, sed Brunsbergæ, Academias institutas reperiri. cùm tamen maiorum illarum ciuitatum, qualibet vel Academiam ipsa condere, vel eius condendæ facultatem facilè impetrare potuisset, vel pro humanæ inuidiæ consuetudine ex minoribus illis vicinis ciuitatibus Academias, si vtile sibi id visum foret, facili ratione iamdiu ad sese deriuassent. Quod tamen vt committerent, hactenus tantum abfuisse, vt Rostochiensium ciuitati, si ex communi ciuium senatusq́; iudicio res æstimetur, Academia pro onere sit: sed tamen quia antiqua est, veteri fundatione toleretur. Et quanquam ciuitas Rigensis, cum nulla ferè præfatarum insignium vrbium comparari, quo ad excellentiam, possit; causas tamen cum illis, non asciscendæ Academiæ, planè communes habere, cui quidem & alia accedat, quæ Rigensi ciuitati cum nulla cæterarum sit communis. Verendum enim esse, ne qui iam in eam animi curam incumbant, vt proteruia & petulantia omnis coërceatur, tranquillitas publica conseruetur, néue quicquam committatur, à quo regis, clementissimi sui principis, animus abhorreat: Per Academiam, illa, quæ ex religionis diuersitate mala infinita proficiscuntur, simul inducantur omnia: conscientiæ ciuium, pax & concordia publica turbetur, singulæ domus seditionis & dissensionum procellis agitatæ, totaq́; tandem ciuitas gliscentibus odijs & discordijs intestinis, prostrataq́; iurisdictione, interitum suum prius quàm fructum ex ea re aliquem persentiscat, de quo, in regnis, prouincijs, vrbibus frequentissimis, res ipsa loquatur. Cuius quidem declinandi mali causa S. R. M. suo speciali quodam tum verò super modernis templorum habitis tractatibus, iterato priuilegio, confessionis Augustanæ liberum vsum, & liberas conscientias sine vllius impedimento, ciuitati, prudenti consilio clementissimè indulserit. Quocirca sperare senatum & ciuitatem Rigensem, S. R. M. quæ vti ad pietatem, ita ad consilium & rationem omnia referre solet, pro admirabili sua sapientia & iudicio exquisito id intellecturam, non minus multorum conscientijs, & tam Rigensi, quàm cæteris maris Baltici, vel alijs etiam maritimis emporijs, Academiam, grauissimo potius oneri & incommodo, quàm vtilitati cessuram, & Regiæ Maiestatis suæ vrbi, Academiæ constitutionem incommodissimam & funestam fore. Itaq; ne fiat S. R. M. subiectissimè rogant. Ad eos verò quod attinet, qui ad D. Iacobum & in vicino Monasterio religionem suam exercent, & in posterum exercere volent, senatum seuerissimè adnixurum, vt ipsis nulla à quoquam iniuria affectis, beneuola securitate, & tranquilla pace, liberè perfrui liceat. Hæc responsi, Iesuitis, Academiam Rigæ inchoaturis, à Senatu dati, summa fuit.

Paulò post, Rigæ, vbi Burggrauius, ratione officij, liberam in nobiles, vrbis tranquillitatem turbantes, iurisdictionem habebat, accidit, vt quidam ex Gubernatoris regij in arce residentis, ministris, in platea, impetũ in ciuem faceret, à quo tamen læsus ipse nunquam fuerat. Ciuis, vim sibi illatam Burggrauio Casparo Bergio indicat, qui missis in hospitium publicis ministris, Nobilem vocare iubet. Hic elapsus, de iniuria sibi illata apud Gubernatorem regium in arce queritur, à quo citatus Burggrauius, exceptionem de incompetentia fori, & priuilegia ciuitatis & instructionem suam opponit. Postea vt officij sui iura & ciuitatis Priuilegia tueretur: citatus non comparet. Condemnatus igitur quasi ob contumaciam, ad regẽ ipsum controuersiam totam defert, qui Burggrauium absoluit, & Burggrauij auctoritatem confirmauit. Gubernator etiã decretum prius à se latũ, deinceps alio decreto planè sustulit, & Burggrauiũ liberum pronunciauit.

MAGNVS Holsatiæ dux, Frider. II. Daniæ regis frater, quem Liuoniæ regem à Ioanne Moschorum tyranno nominatum, illiusq; affinem fuisse, & tandem ab illo discedentem, in diœcesin Curonensem rediisse, diximus: die 18. Martij, in locum suum abijt. Diœcesin Curonensem, ab eo relictam, nobiles quidam Polono: quidã Daniæ regi deferebant. Ioan. Behr, Danicarum partium, qui ad Daniæ regẽ legatus eo nomine profectus erat, à Polonis quibusdam, sine regis mandato, vt ferebatur, obsessus se defendit: donec tandem ambo reges, duci Borussiæ, velut arbitro, controuersiam ex æquo & bono transigendam commiserunt.

In Belgico, Franciscus Andegau. dux Brabantiæ nouus, aduocatis recentibus Gallorum & Heluetiorum copijs; cùm summæ Belgarum expectationi, de liberanda ex Hisp. tyrannide patria, tandem respondere & aduersus hostem Parmensem, ac Hisp. omne sui exercitus robur, conuertere velle existimaretur: Perfide & fraudulenter, Antvverp. Brugas, Dunkircham, Nyportū, & alias eadem die inopinantes opprimere, ac purū & liberum in eis imperium, nulla priuileg. quæ seruaturum & defensurum se iurârat, ratione habita, obtinere die 7. Ian. (quæ Belgis, Cal. Gregoriano vtentibus, dies 17. fuit) conatus est. Histor. senatus Antvver. ipse publico scripto exposuit. Cuius hæc sum̄a est. Cùm ab Hisp. tyrannide liberatæ prouinciæ vnitæ inferioris Germaniæ principem requirerent, cuius potentia & beneficio defenderentur; nullum magis idoneum visum esse duce Andegauensi, filio, & fratre Galliæ regis vnico, quem primò in protectorem, deinde in Dominum & principem elegerint. ad quod cùm alia, tùm & regni Galliarum situs, ad iuuandum & impedienda auxilia Hispanorum accommodus, tùm quòd regem Galliarum partes suas, sicut & in contractu disertè promissum sit, interpositurum sperarent, eos permouisse. Quamuis autem meritò, cædes Parisiensis, & bella intestina Galliæ, religionis nomine suscepta, Belgas deterrere potuissent: tamen conceptam illam de bonitate, iustitia, prudentia principis Andegauensis opinionem, tum quòd in cæde Parisiensi innocens sit inuentus, & quòd ipse præcipua fuerit causa pacis inter Regem & reformatæ religionis principes, Belgas induxisse, vt non tantùm eum in protectorem, sed etiam Dominum eligerent, eiq; fidelitatis iuramentum præstarent. Licet etiam Antvverpienses postremi fuerint in eodem principe suscipiendo: primos tamen ei fidelitatis iuramentum præstitisse, & omnibus eum subiectionis debitæ officijs prosequutos esse: cùm ex Anglia in Zelandiam veniret, non tantùm literis Reginæ commendatitijs instructus, sed multis etiam principibus & Dominis eiusdem regni Angliæ comitatus: coram quibus Andegauensis, vt dux Brabantinus & sacri imperij Marggrauius, iuramentum de priuilegijs vnitarum prouinciarum omnibus fideliter tuendis præstiterit. Quæ omnia spem calamitatum patriæ finiendarum, recuperandæ pacis, securitatis consequendæ, & pristinæ felicitatis potiundæ, incolis earum regionum fecisse. Ideoque etiam nouo Domino, magno sumptu, triumphos, vt patri patriæ, Antvverpienses præcipuè exhibuisse, donisque maioribus ornasse, quàm ciuitatis vastatæ, incensæ, spoliatæ ab Hispanis recenter opes permiserunt. Hæc cùm ita se habeant, tamen rem ipsam ostendere, Principem Andegauensem, sub prætextu iustitiæ, nihil aliud quæsiuisse, quàm vt vi & insidiosis practicis prima occasione, ciuitates, & inter eas præcipuè Antvverpiam opprimeret. Nam & militiæ duces plurimos in ciuitatem vocasse, & in sua aula hospitium pluribus. militibus concessisse, & 4000. Heluetiorum ex Gallia accersita, ad vrbem propius accedere iussisse, vt se cum reliquis militibus ibidem hybernantibus coniungerent. Deinde, cùm sexta mensis Ianuarij, consul Antvverpiensis, Doctor Petrus Alostanus ad eum serò admodum accederet, eiq; indicaret; suspicari quosdam, ea nocte tentandum aliquid contra ciuitatem, submisseq; peteret, vt vna hora catenæ ciuitatis citius clauderentur: Andegauensem multis rationibus omnes suspiciones diluentem concessisse, vt ea nocte laternæ ex omnibus ædibus suspenderentur. Postero die, qui fuit septimus Ianuarij, accersito ad se principi Vraniæ, consuli Antvverpiensi, & octouiris militiæ præfectis, longa oratione vsum, tùm ipsum, tùm Quintium Cancellarium asseuerasse, nunquam sibi hæc de opprimenda vrbe in mentem venisse, testatum affectionem & amorem singularem, cùm erga omnes prouincias inferioris Germaniæ, tùm præcipuè erga ciuitatem Antvverpiensem, omnibus modis illud egisse, vt suspicionem conceptā opprimendæ & inuadendæ vrbis, ex animis principis Vraniæ, consulis & octovirorum euelleret, quod quidem non difficile factu ei fuerit. Dissuasisse tamen principem Vraniæ, ne eo die lustrandi exercitus caussa vrbe egrederetur, cui consilio se parêre velle promiserat. Sed cùm aulæ magister Byronius, ea nocte in castris pernoctasset, & quia constitutum erat eodem

dem die in alijs vrbibus inopinantes opprimere: metuentem ne si ea die intermitteretur, proditionis consilium aliunde emanaret: hora prima sub prandio, comitatum equitibus circiter 200. & corporis custodibus omnibus, tàm Heluetijs quàm Gallis: ad portam Kipdorp nomine contendisse, quæ ipsius mandato etiam reclusa sit. ante cuius accessum multos equites præcurrentes, per diuersas plateas, tanquam illac transiturus esset princeps, catenas recludi & amoueri iussisse. Per transientem igitur portam, cùm secundum pontem sublicium, iam superasset, famulo quodam simulante se crus fregisse, ad illius clamorem reliquos equites & pedites in ponte substitisse, vt ea mora aduentantia vexilla equitum &
10 peditum simul ingrederentur. quæ cùm portæ appropinquassent, signo dato, Gallos equites præsidia ciuium in porta collocata obtruncasse; & qui se crus fregisse simulauerat, ciuem, qui eum ad chirurgum ducturus erat, ense confodisse. nec mora, nobiles Gallos omnes, præter paucos, qui cum Andegauensi exierant: in ciuitatem redijsse, clamitantes: Ciuitas victa, ciuitas in potestate est, viuat Missa, viuat Missa. Andegauensem autem acclamasse militibus, vt citò & celeriter ingrederentur; ciuitatem enim in potestate esse, & sic signa peditum 17. & 4. equitum ingressa: mandasse simul Andegauensem, vt Heluetij cum reliquo exercitu etiam accelerarent. eoq; faciliorem fuisse Andegauensi ingressum, quòd hora prandij esset, & omnem suspicionem antea ipse ex animis ciuium remouisset. Gallos igitur
20 ingressos vrbem, primùm portæ mœnia occupasse, deinde per diuersas plateas ad interiora vrbis penetrasse, vociferando, Interfice, Occide, viuat Missa, Ciuitas in potestate est. Ciues autem animaduertentes vrbem hostiliter inuadi, confestim ex ædibus se proripientes initio valdè paucos se muri instar vniuerso exercitui opposuisse: & ne vlterius progrederentur catenis, obiectis vetasse. Interea ciuium aliquot signa se collegisse, quos omnipotens DEVS ita animârit, vt hostes terga vertere cogerentur. Ibi Gallos, qui antè plenis signis ad forum vsque penetrarant, & obuios quosque interficiebant, quique portam & mœnia vtrinque plus hora vna occuparant. ad portam recurrentes, non paucos in fossam se præcipitasse. Etiam in propinquo vrbis fuisse Heluetiorum signa cum toto exerci-
30 tu, quem summa diligentia ex Burgerhaut euocarat, vt ingressis auxilio essent. Ciues verò, qui iam mœnia recuperarant, tormenta maiora in aduentantes displosisse. Cùm igitur Heluetij totusque exercitus cognosceret, res aliter, quàm existimarent, in vrbe cessisse, vlterius non progressos, neque ingredi alios potuisse, propter aceruos cadauerum in porta accumulatos. Ex ciuibus fortissimè dimicantibus pro salute patriæ interfectos, exceptis vulneratis, circiter octoginta, ac inter hos ex Octouiris fortissimum virum Adrianum Vierendels Alostanum, & capitaneos quosdam virtute præstantes. Ex parte Gallorum cæsos plures 1500. præter vulneratos & captos, & postea ex vulneribus mortuos. Captos, circiter 1400. & inter hos non paucos nobiles & Dominos. Andegauensem eadem die
40 missis in vrbem legatis, satis significasse, à se hanc totam actionem institutam. Legatis nihil responsum, sed reiecta omnia in deliberationem principis Vraniæ, & statuum Brabantiæ, quibus placuerit certos legatos ad Andegauensem mitti. Qui inde ad cœnobium S. Bernardi, inde in Duffel & Viluordiam profectus, ex itinere literas ad senatum Bruxellensem & Mechliniensem dederit, quibus culpam omnem in Antvverpiam reiecerit; factumque ita extenuârit, vt tumultum in porta subortum appellârit. Antuerpienses paulò antè principi Andegauens. 70000. florenorum ad soluenda stipendia militum veteranorum contulerant, quia pecunia ad opprimendam vrbem vsus est. Nec verò Antuerpiæ tantùm proditionem hanc sceleratam Galli tentarunt, sed eadem die, eademque hora, in
50 multis ciuitatibus, Brugis, Dendermunda, Dixmuda, Nyportu, Dunkerka, VVinociberga, Viluorda, eadem proditio instituta est, in quibus plerisque feliciter, sed Brugis infelicius, hic conatus Gallis cecidit.

Ac ne Belgicum solum tumultuaretur; in vicina etiam Coloniensi diœcesi, bellum ineunte hoc anno funestum, Gebhardo Archiepiscopo, exarsit. Qui cùm

M. D. LXXXIII. postridie Natalis Christi, Declarationem suæ voluntatis, de doctrina Euangelij & administratione Sacramentorum cum verbo Dei & confessione principum ac statuum Augustæ Carolo V. exhibita congruente, subditis suis eam expetentibus permittenda, & libero exercitio vtriusq; Religionis, Pontificiæ & Confessionis Augustanæ, iuxta pacem Religioni in Imperio datam, defendendo, publicasset: statim Pontifex, Imperator & alij principes pontificij, senatusq; ciuitatis Coloniensis, apud capitulum de alio eligendo instituerunt; eoq; res deducta est, vt archiepiscopus ad sui instituti defensionem milites conscriberet, prius tamen ciuitate Bonna & alijs plerisq; locis oportunis occupatis. Alexander dux Parmensis, Belgiæ Gubernator, auxilia tàm Capitulo quàm Senatui Coloniensi, per Carolum comitem Arenburgensem legatum obtulit, & neutiquam hæc ferenda suasit. Electores & principes coniuncti Augustanæ Confessioni, archiepiscopum non deserendum initio iudicabant, sic, vt vtraq; pars suos haberet fautores. Sed rem aliquantò altius repetam. Ante declarationem archiepiscopi publicatam, propter res non maximi momenti, odia inter eum & senatum Coloniensem gliscebant. accessit postea denegatio exercitij Augustanæ Confessionis ciuibus à Senatu facta, ob quam Principes eiusdem Confessionis, ciues adiuuerunt. Vnde factum, vt plerique Augustanæ Confessionis ordines, apud legatos senatus, in superioribus Comitijs, pro ciuibus intercederent. Re ad Senatum delata, is ciues ad archiepiscopum remisit, quasi huic soli incumberet, negotio religionem concernenti prospicere. Ciues Electorem adeuntes, non tantùm facilè, vt in tribus templis puram doctrinam publicè profiteri liceret, sed & mandatum, ne senatus eos impediat, obtinuerunt.

Dux ergo Ioannes Palatinus, tàm electoris Palatini, eiusq; fratris Ioannis Casimiri, quàm suo nomine, ad archiepiscopum, deinde in ciuitatem Coloniensem contendit, intercedens inter arch. & Capitulum, item inter ciues & senatum. 27. Ianuar. Intercessione principum capitulo exposita, ad conuentum ordinum archiepiscopatus res reiecta fuit: in quo licet multi viri boni pro electore sententias strenuè dixerunt, tamen à diuersum sentientibus multitudine votorum victi sunt. maioribus conclusum, archiepiscopum cedere debere, & ante omnia Capitulo & statibus quæ abstulit restitutis, cum eo de certa annua pensione agi posse. Legatis principum ac ciuitatum nihil omninò responsi datum: sed Friderico duci Saxo. chorepiscopo iniunctum, vt conducto milite, Diœcesin nomine Capituli occupare, & Bonnam recuperare studeret. Is præter multorum expectationem, primo aditu Cæsaris VVerdam obtinet. Quare consultius legatis visum, Electorem Coloniensem ex illis locis ad tutiora se conferre, donec iustus exercitus conscribi possit, relicto Bonnæ Carolo fratre & comite Friderico Zollerensi cum præsidio 500. militum.

Elector Colon. priusquam abiret, nuptias cum AGNETE Mansfeldica, Bonnæ, publicis ritibus celebrat. Erat hæc Ioannis Georgij comitis Mansfeldiæ filia, qui ex Catharina, Alberti comitis M. nata, tredecim liberos, ac in his Agnetem istam ingenio & forma præstantem reliquit. ac Mansfeldiæ comitum Genealogiam alibi recitaui.

Adiungo autem archiepiscopi etiam familiæ Truxesiæ in Sueuia latè propagatæ, seriem; vt cognatio huius, cum Ottone Truxesio Cardinale Augustano, & alijs, cerni possit.

Eberhardus. Vxor Agnes, ducis Tekensis filia ⊕ 1386.

|

IOANNES anno 1400. solus ex tota familia Truxesiorum superstes. ⊕ 1403. vxor quarta. Vrsula ab Abensperg.

Eberhardus, emit comitatum Sonnenburg.	*Iacobus*, in Palæstinam profectus ⊕ 1460.	*Georgius* ⊕ 1467.
	|	| *Ioannes*

Ioannes, præfecturam Sueuiæ vendidit Duci Auſtriæ ⊕ 1505.

VVilelmus Senior.

Chriſtophorus	*Iacobus*	OTTO	VVILELMVS.
ad quem extat Eraſmi epiſtola lib. 19. ex Tunetana expeditione rediens Pauiæ in Italia ⊕ 1535.	⊕ 1542. in Vngaria.	Cardinalis Auguſtanus.	vxor Ioanna, Friderici comitis Furſtenbergij filia.

Ioannes, Vlrico duci VVirtebergico iuueni familiaris ⊕ 1511.

GEORGIUS dux fœderis Sueuici in bello VVirteberg. 1519. & Ruſticorum 1525. conſiliarius Caroli V. & Gubernator ducat⁹ VVirteberg. nomine regis Ferdinandi, ⊕ 1531. Stutgardiæ.

Fridericus.	GEBHARDVS	*Ferdinandus*	CAROLVS,	*Chriſtophorus*
	archiepiſcopus Colonienſis electus 1577. pulſus 1583. vxor Agnes Mansfeldia.	in Belgico perijt, 1585.	Bonnæ captus. vxor Eleonora, Caroli Zollerenſis filia.	apud Ferdinandum Auſtriacum aulæ præfectus, vxor Anna Maria, Henr. Furſtenbergici filia.

Gebhardus Elector, peractis nuptijs, Dillenbergam iter conuertit. iſtinc Marburgum, & tandem in VVeſtphaliam peruenit, ac primo aduentu trecentis equitibus & aliquot ſclopetarijs loca illa occupauit, & nouo iuramento omnes ſubditos ſibi deuinxit. Deinde conuentum ordinum VVeſtphaliæ, Colonienſi diœceſi coniunctæ, indixit, ad quem legatos elector cæteriq; Palatini, vnà cum Landgrauijs Haſſiæ miſerunt. inprimis autem, diligenter & fideliter, Ludouicus elector Palatinus & apud Cæſarem & capitulum & Senatum Colonienſem pro Gebhardi Truxeſij dignitate & ſtatu retinendo laborauit, quem viciſſim virulentiſſimè Cleinſorgius quidam, præcipuæ inter conſiliarios prouinciæ illius autoritatis oppugnauit. *18. Martij.*

Poſtquam verò Bonnâ Gebhardus diſceſſit, Carolus comes Arenbergius, 4000. peditibus & 600. equitibus Bonnam acceſſit, dediq; ſibi nomine Capituli poſtulauit, addita comminatione, ni id feciſſent, ſubſecuturum totum exercitum Hiſpaniæ regis obſeſſurum ciuitatem. Quo cognito, archiepiſcopus, diſſimulata electoris dignitate, cum paucis ad Ludouicum electorem Palatinum & fratrẽ illius Ioannem Caſimirum, auxilia petendi, & milites conſcribendi cauſa profectus eſt. ac Ioannes Caſimirus, rogatu illius, equites & veteranos pedites, ex Heluetijs & Rhenanis prouincijs, viciniſq; regionibus conſcribere, & conuocare iubet. Cùm igitur vtrinq; bellum appararetur, ecce legatus Pontificis, Andreas Cardinalis Auſtriacus, Ferdinandi archiducis ex Philippina VVelſeriana ſecundo genitus, cum Ioanne Franciſco Vercellenſi, face belli inter ducem Sabaudiæ & Bernates, alioq; epiſcopo Italico, item auditore Rotæ vno, & quatuor Ieſuitis, 140. equitibus comitatus, per ducatum VVirtenbergenſem & Palatinatum, Spiram ingreditur. Ioannes Caſimirus, ab eo ſalui conductus nomine requiſitus, planè denegat, niſi prius tradat epiſcopum Vercellenſem, promittatque ſe ea, quæ in mandatis à Pontifice habeat, non executurum. In continenti quoq; ſubditos ſuos conuocat, omnes aditus viarum diligentiſſimè obſeruat, aliquot præcipuos miniſtros Cardinalis capit & cuſtodiæ tradit, literas quorundam principũ intercipit, & ipſo facto Pontificiorum ſe hoſtem declarat. Cardinalis videns ſe vlterius progredi non poſſe, quatriduum Spiræ commoratur: tandem verò ſenatu Spirenſi deprecante, vt aliò ſe conferret, ne adminiſtrationi iuſtitiæ impedimen- *5. Martij.*

M. D. LXXXIII. ditate, rerum mutatio contigit, optimis quibusq; & tranquillitatis publicæ studiosissimis, per discordiam procerum & regis adolescentiam in exilium actis, vt nisi maturè prouideatur, ecclesia ipsa in discrimen ventura sit, & bellum inter Angliam & Scotiam exarsurum. Belgarum verò profligatæ res, & ab omni exterorum auxilio imparatissimæ, prementibus Hispanorum copijs & indies crescentibus, impares breui collapsuræ videntur, certo scilicet florentissimarum Ecclesiarum Pontificiæ crudelitati subigendarum exitio. Iam in Heluetia, portenti illius Romani largitionibus & versutia, & turbulentissimis Iesuitarum concionibus, incendia belli ciuilis propemodum hoc biennio excitata sunt, vt scilicet Bernates emendatæ religionis cultores, Sabaudiæ Ducis in eos ex composito irrupturi, armis obruerentur. Suecorum autem ecclesiæ, restitutis in Suecia ritibus Pontificijs, & Iesuitis intima aulæ penetralia peruadentibus, in assiduo metu & dubitatione versantur, vt scilicet abalienato, stellionum illorum fraudibus, Regis animo, aliquid tandem in se grauius statuatur. Iam quod ad Germaniam ipsam spectat, in qua, potentissimorum principum cura & pietate, tutissima ecclesijs præbita sunt hospitia, nihil non Pontifex molitus est, vt tranquillitatem illam & alcedonia conturbaret: quod sanè apertius est, quàm vt longiori explicationi indigeat. In tractu verò Coloniensi, eas nuper aduersus illustrissimum Electorem tragœdias excitauit, quarum Catastrophen, nisi in ipsius caput depellatur, in totius Germaniæ perniciem exituram sperat Pontifex. Ex ijs satis constat, nullam totius Europæ regionem, cui verbum diuinum illuceat, intentatam relinqui, omnesq; illius monstri vires & conatus, ad extinguendam Euangelij lucem conferri. Quod vt faciliùs fiat, principum eorum, qui superstitionem & idolatriam fouent, conuentum ordinarium siue senatum, per ipsorum legatos, Romæ nuper conflauit, in quo, præside ipso Pontifice, de firmanda & propaganda Romana tyrannide, delendisq; per orbem Christianum ecclesijs, seriâ & quotidiana disceptatione agitur.

Quæ omnia, quum à Rege Nauarreno diuturna cogitatione versarentur, Illustrissimos Germaniæ principes, & reliquos ordines emendatam religionem amplexos, sibi compellandos putauit, ac per eundem Dominum Segurium exhortandos, vt quod Reipub. Christianæ ac totius ecclesiæ amplificationi cedat, arctiorem animorum & consiliorum coniunctionem, ipsi inter se, & cum potentissima Angliæ Regina, & Serenissimo Rege Daniæ ineant, non ad inferendum quidem Pontifici Romano vel ipsius fautoribus bellum, sed ad propulsandam collatis viribus & coniunctis consilijs iniuriam, ne separatim, vt hactenus, aduersus tot inimicorum coniunctas Pontificum authoritate consultationes & conatus congrediamur, nec seiunctis atq; separatis consilijs rem administremus, aduersariorum illa mole alij post alios obruamur, ac dum singuli pugnamus, vincamur tandem vniuersi. Inprimis verò hortatur, vt archiepiscopum Coloniensem Gebhardum, puriorem religionem amplexum, ideoq; à Pontifice depositum, & bello acri oppugnatum, nequaquam deserant, sed omni ratione tuendum & conseruandum statuant: ad cuius belli sumptus, se, gemmarum, pecuniæ, & supellectilis vim non contemnendam legato suo tradidisse, vt eius causæ defensionem, magnæ sibi curæ & cordi esse intelligatur. Etsi autem ab omnibus principibus, ad quos accessit, legato benignè responsum est: tamen nouis in Gallia, post Andegauensis obitum, incidentibus de regni successione disputationibus ac turbis, pericula aucta sunt.

In Germania etiam, durior principum & statuum, puriorem doctrinam profitentium, conditio facta est. Cùm enim IVDICII CAMERÆ Visitatio mense Iunio institueretur, in qua, Cæs. M. nomine, principem locum Andreas Geil tenebat; quia, Confessioni Augustanæ adiunctis, aduersus Pontificios, de spolijs aut pignorationib. iniustis querentibus; antea religionis Pontificiæ & Euangelicæ Assessores pari numero vtrinq; sex deligebantur, qui de caussis illis cognoscerent, & Decreta toti senatui iudicum referenda conderent; sæpè accidebat, vt inter

inter delectos paria vota manerent, nec de certa sententia & decreto conueniri vnanimiter posset. Id cùm inter cætera visitatoribus à Iudicum senatu indicatum esset: visitatores, qui pleriq; Pontificij erant, Processum in eiusmodi causis, donec in comitijs, de eo, communibus ordinum Imperij suffragijs decernatur, inhibent ac suspendunt: atq; ita assessoribus, qui Aug. Confessionis sunt, in causis, quæ constitutionem pacis publicæ & Religionis concernunt, aduersus pontificios procedendi potestatem adimunt. Hoc visitatorum, collegarum suorum, audax & temerarium decretum, per legatum electoris Brandeburgici Adamum à Pottlitz, & Syndicum Spirensem, quos solos visitandi ordo, cùm sex vota pontificij contra duo nostrorum haberent, attigit: per publicam protestationem prolixè impugnatum, cum integris actis ad electores transmissum est, vt omnibus publicè constare posset, Augustanæ confessionis consortibus, nullam amplius spem in æquali administratione Iusticiæ, super præcipuis constitutionibus Imperij, contra Pontificios superesse. Nec his contenti Reuisores Pontificij, aliquot sententias, anno præcedente publicatas, in causa Ioachimi comitis de Ortenburg, contra ducem Bauariæ VVilelmum, summum eius persecutorem, ob reformationem in comitatu imperij anno 73. susceptam, non tantùm contra iura, constitutiones Imperij & stylum hactenus, tum inter alios, tum inter easdem partes inuiolabiliter obseruatum, sed & contra decreta omnium Electorum, anno 75. & statuum, anno 76. & 82. in comitijs data, in gratiam Ducis retractarunt. Qua de causa, Comes, qui se nimium grauatum sensit, rem ad Electores, & reliquos status Imperij detulit. Quod & collegium adsessorum, interitum constitutionum ratione pignorationum & arrestorum promulgatarum, per quas pax & tranquillitas publica inter status, imò maiestas imperij & Imperatorum hucusq; conseruata fuit, & quibus tyrannidi potentiorum aduersus inferiores status occursum est prospiciens, fecit: ideoq; Imperatorem & Electores, diligenter admonendos censuit. Qua etiam de causa, politici Electores, conuentum ordinum August. Confess. omnium, Mulhusij indixerunt; qui tamen, exempto interea rebus humanis Palatino electore, successu caruit.

30. Octob.

27. Iunij.

ad 28. Octo.

Is mortua priore coniuge Hassica, ex qua vnicum solummodò filium Fridericum, & duas filias superstites habebat; Gustaui Sueciæ regis, ex filia Catharina, Ezardi Frisiæ principis coniuge, neptem, ANNAM, sedecim annorum puellam duxerat: cùm forte Carolus Sueciæ princeps, sponsæ auunculus, & Ludoici Palatini gener, vnà cum coniuge & sponsæ parentibus adesset. Carolus peractis nuptijs, in Sueciam regrediens, ex Draui ostio soluit, ad quod ventos secundos aliquot dies expectantem, Adolphus Holsatiæ, & Christophorus dux Megapolitanus, in cuius coniugio altera Caroli soror Elisabetha viuebat, inuiserunt. Ipse etiam Carolus, ad Daniæ regem Fridericum, & Vlricum Megapol. illius socerum, Segebergam expatiatus est. Palatinus verò Ludoicus elector, ipsis nuptiarum diebus, in morbum, lentum quidem, sed lethalem, incidit, quo die 12. Octob. tandem extinctus est. Mortis illius nuncio, ad Casimirum, vt paulò antè memini, in castra delato, cùm promissa ab archiepiscopo Gebhardo stipendia non soluerentur, & aliæ difficultates, præter superius expositas, accederent: Casimirus, qui causis susceptæ expeditionis illius, scripto grauissimo publicè explicatis, ingentem de se totius Europæ expectationem concitarat, pendentibus adhuc ad Coloniam rebus, exercitum dimisit, & reuersus, Electoris Palatini ditionum, Tutelæ & administrationis nomine, Gubernationem adiuit.

2. Iulij.

17. August.

20. Octob.

In Belgico, Statuum copiæ, ad secundum ab Antvverpia lapidem, prope Rosendal, à Malecontentis profligatæ, & Diestum, aliaq; Brabantiæ oppida & arces, receptæ: DVNKIRCHIA etiam Flandriæ oppidum maritimum & munitissimum post Andeg. discessum: Item Nyportus, Dixmuda capta: HYPERA obsessa: & Sutphania, à regijs occupata est. Vraniæ Princeps, qui reconciliationem cum Andeg. adhuc suadebat, quem velut Deum seruatorem antea Antvverpiæ amauerant & coluerant, nunc versis vulgi voluntatibus, in odio erat, & captiui instar, certis

8. Iunij.

2. Septemb.

M. D. LXXXIII. certis militum præsidijs in hospitio suo, ne exire, vt cupiebat, in Selandiam, ad nuptias quartas, cum Casparis Castilionei Amiralis Galliæ filia celebrandas posset, custodiebatur. Nec fortè dimissus citò fuisset, nisi Hollandiæ & Selandiæ Ordines se commeatuum in vrbem Antvverpiensem importationem prohibituros minati fuissent, ni principem ac Dominum suum liberum ad se egredi permitterent. Mense Octobri, in Flandriæ partem Scaldi finitimam, Parmensis impressione facta, VVasiam, à præfecto traditam, vnà cum arce Rupelmonda, Antvverpiæ vicina, & oppidis Hulst & Axel, permissa colonis incolumitate, & bonis omnibus, si centum millia aureorum contribuerent, & pacificè se gererent, nomine Philippi regis Hispaniæ occupauit. Qui rex, paulò antè missa in Azores insulas classe 98. triremium, TERCERAM, inter Azores seu Falconum insulas præcipuam, quæ Antonij nothi præsidio hactenus tenebatur, vi ad deditionem exeunte Iulio coëgit, atq; ita totius Oceani Lusitanici & Africani dominio potitus, & in Lusitaniæ regno, nemine amplius publicè aduersante, confirmatus est. 10

Longit. 358. Latit. 37.

ELISABETHA, Angliæ regina, Constantinopoli legatos, de negotiatione Anglorum libera, & Bailo, seu Iudice proprio, qualem Veneti habent, ibi constituendo habuit. quo tempore, bello Persico, post tentatam superiore anno pacem, sæuius recrudescente, Ferrat Bassa, cum plerisq; Ianizaris, aduersus Persas missus: Imbre Bassa, Aegypto præfectus erat, vt Arabiæ felicis populos rebelles compesceret. In Arctoo hoc orbe, Catharina, Ioannis Sueciæ regis coniunx, Sigismundi I. Poloniæ regis filia, relicto vnico filio SIGISMVNDO rege Sueciæ electo, & filia Anna, è viuis sublata est. Maria, Pomeraniæ ducis Philippi coniunx, Ioannis Saxonici electoris filia, cùm 23. annos marito superstes fuisset, postridie epiphaniorum ex his terris euocata est. 20

17. Septemb.

FRIDERICO VVilelmo Saxoniæ duci, Sophia, Christophori ducis VVirtenbergensis filia, à Ludoico fratre VVinariam adducta & in matrimonium tradita est. Ex nuptijs verò illis, cum Ludoico marito reuertens Dorothea Vrsula, Caroli Badensis filia, Noribergæ, in ferijs Pentecostes extincta est.

Georgius etiam Ernestus, HENNEBERGENSIS princeps postremus, in cuius coniugio Elisabeth, altera soror Ludoici VVirtenbergensis, viuebat, hoc ipso anno in viuis esse desijt. cùm ante eum frater POPPO, cui Elisabetha marchica, Erici senioris ducis Brunsuicensis vidua, deinde Sophia Ernesti Luneburg. filia, nuptæ fuerunt, nullis post se relictis liberis obijsset. Nati autem erant hi duo principes, patre VVilelmo, pio & constantissimo in veræ religionis doctrina principe, cui sexta pars Operum D. LVTHERI Germanica inscripta est. qui viuum dulcissimæ promissionis Psalmi exemplum fuit: Plantati in domo Domini, in atrijs Domini Dei nostri florebunt, atq; etiam in senecta virides & florentes erunt. Senex enim, non canis modò & annis, verùm etiam antiqua virtute & fide grauis, annum ætatis 81. egressus, tandem piè & placidè in cœlestis vitæ consuetudinem migrauit. Filius Georgius Ernestus, patris pietatem & virtutem imitatus, cùm ex duabus coniugibus, Elisabetha, Erici senioris Brunsuicensis filia, & Elisabetha, Ludoici ducis VVirtebergensis sorore, sobolem nullam suscepisset; hoc anno, ætatis 73. rebus humanis exemptus, totam illustrium principum Henneberg. familiam simul finiuit. cuius ditiones, Domini feudorum, Saxoniæ duces, & Hassi, ratione veterum pactorum inter familias Saxonicam, Hassicam & Hennebergiacam initorum occupauere. Vt autem memoria optimorum principum non simul cum vitæ & familiæ interitu extinguatur & exolescat: seriem principum suprà inchoatam, vsq; ad Georg. Ernestum pertexam. 30 40

Anno 1505.

1310. BERTOLDVS; princeps Henneberg. primus, ab Henrico VII. creatus propter virtutem, sapientiam, & fidem Alberto I. Henrico VII. & Ludoico IIII. Imp. carus, Coburgam tenuit. fundauit Collegium Smalkaldens. ⊕ 1340. die 16. April. † 50

Henricus

†

Henricus I. Coburgi habitauit. ⊕ 1347.	IOANNES Sleusingæ ⊕ 1359. die 2. Maij.
Catharina, nupta Friderico duci Saxoniæ, cuius coniugij occasione Coburgensis ditio ad duces Saxoniæ peruenit.	Henricus. ⊕ 1405.
	VVilelmus I. in Cypro ⊕ 1424.
	VVilelmus II. ⊕ 1444. 8. Ianuar.

VVilelmus III. duxit Margaretam Henrici Brunsuic. filiam. cum Ernesto duce Saxoniæ Romam profectus ⊕ 1480.

10 VVilelmus IIII. nascitur 1478. educatus apud Philippum Palatinum. vxor Anastasia, filia Alberti March. Brann. quæ ⊕ 1534. ipse A. C. 1559. anno ætatis 81. placidè tandem decessit, cùm tredecim liberos procreasset & in his 7. filios, Ioannem abbatem Fuldensem, VVolffgangum in bello Gallico 1537. cæsum, Christophorum, VVilelmum, Casparum infantes extinctos, Georgium Ernestum natum 1511. die 27. Maij & Popponem natum 1513. die 20. Sept. qui ambo cùm ætatis annum 70. superassent, nullis post se relictis liberis, familiam Hennebergensem vniuersam (cum ipsis extinctam) concluserunt.

LVBECENSES, suo & fœderatarum ciuitatum maritimarum nomine, in comitijs anni superioris, apud Imp. de rege Daniæ, Vectigalia in Hellesponto suo 20 & alibi, supra modum augente, & nouis subinde accessionibus cumulante, questi erant. Rex vt eorum offensionem & accusationes se non magnifacere, nec Imperatorem iudicem agnoscere ostenderet; Vectigal nouum, quo, de singulis centum salis lastis, vt nominant, centum Ioachimicos pendere mercatores cogebantur, duplicatum à Lubecensibus exegit. Cùm autem hac æstate, Vlricus dux Megapolitanus, regis Daniæ socer, & coniunx Elisabetha, regis amita & socrus, à Daniæ rege inuitati, Hadersleuiæ regem inuiserent, eique de Rostochiensibus sciscitanti, adhuc inobedientes & contumaces esse, exposuissent: Rex qui illis ipsis diebus filium recens natum, Ioannem, tinctione sacra Ecclesiæ inseri curabat, receptos in gratiam Lubecenses, rursum æquo cum ciuitatibus cæteris onere vectigal soluere 30 permitrit.

Deinde ROSTOCHIENSIS ciuitatis Naues & merces omnes, in Hellesponto, & alijs Daniæ portubus, aresto retinet. & exeunte Augusto literis ad Senatum datis, ostendit, se omni commerciorum iure, in suis regnis eos tantisper prohibiturum esse, donec ab Vlrico principe Megapol. socero suo, documentum adferant, quo sibi ab illis, de omnibus controuersis capitibus, & contumacia hactenus vsurpata, legitimè satisfactum esse testetur. Mense Octobri, celoces etiam aliquot, ad ostium VVarni mittit; quæ exeuntes & aliunde redeuntes Rostochiensium naues obseruent.

Semina verò nouæ huius Tragœdiæ Rostochiensis, ex reliquijs controuer-40 siarum, ante decennium, ex transactione illa solenni ad compromissum sepositarum extiterunt, quarum alibi capita recensui. Quæ cùm ad principum iura in vrbe recuperanda vel retinenda pleraq; pertinerent: Rostochienses aduocati, quantum poterant, cognitionem & processum causæ differebant. Mortuo enim inter initia tractationis altero principe, Ioanne Alberto, Vlrici fratre, compromissum vnà expirasse contendebant. Ideoque ad ordinarium Iuris processum in Camera controuersias deduci oportere. Hæc cùm diutius biennio disputata fuissent, terni ab vtraq; parte Iureconsulti disceptatum, an valeret adhuc vel expirasset compromissum? Gustrouij consederunt, & post aliquot dierum disputationem, tres Rostochienses, illud expirasse; tres Megapol. adhuc valere & vigere, singuli, pro-50 ut suis Dominis placere & commodum esse sciebant, pronunciarunt. Tandem

1573.

1576.

magno

M. D. LXXXIII. magno labore & sumptu, per legatos electorum Saxon. & Brandeb. compromissum renouatum est.

In quo, cùm ad examen testium progressum esset: tanta Articulorum & Interrogatoriorum moles vtrinq; ab aduocatis coaceruata, & tanta testium non necessaria multitudo producta est, vt totum ferè quadriennium in ijs audiendis consumeretur, nec tamen exitus aut finis vllus appareret. Interea nouæ offensiones subinde incidebant, cùm à plerisq; mandatis principis, sibi displicentibus, Rostochienses, ad Cameræ iudicium statim appellarent.

Tandem igitur, vt finem his controuersijs, quarum definitio alioqui ad seros nepotes prorogata fuisset, princeps Vlricus imponeret: oblatum sponte à Daniæ rege genero suo auxilium non repudiauit. Rex enim tranquillo eum animo esse, & omninò quiescere iussit: se intra paucos menses ad obedientiam & reuerentiam debitam Rostochienses ei reducturum esse. Detentis itaque in Dania Rostochiensium nauibus & bonis; Senatus à principe Vlrico literas ad Regem intercessorias petit, & amica transactione controuersias componi per delectos ex consiliarijs prouincialibus, orat. Sed post tres menses demum, Tractatio Gustrouij inchoata est. vbi præter nouem illa, quæ ante decennium ad compromissum seposita fuisse dixi, controuersiarum capita: vndecim noui articuli, in quibus priorem illam transactionem violasse Rostochienses dicebantur, accumulati sunt. De his, cùm vltrò citroq; scripta aliquot commutata fuissent: & postea oretenus de singulis articulis ordine cum arbitris collatæ sententiæ: tandem exeunte Februario, de omnibus transactum est.

M. D. LXXXIV. Paulò antè BONNA archiepiscopi Coloniensis oppidum, Gebhardi Truchsesij præsidio, cui frater Carolus præerat, munitum, *Ernesto Bauaro recens per collegium electo, nefariè à militibus præsidiarijs proditum*, die 18. Ianuarij deditum est. Cùm enim multorum mensium stipendia *milites flagitarent*, quæ exolui à Carolo non poterant: tradendæ Ernesto vrbis, si stipendia numeraret, consilium ceperunt. Cui cùm Carolus Truchsesius & duo alij inferiores capitanei, Christophorus Bruin, & Balthasar Kochner aduersarentur: à militibus suis capti, & Ernesto quinquies mille coronatos paratæ pecuniæ militi-bus suis capti, & Ernesto quinquies mille coronatos paratæ pecuniæ militibus pendenti & impunitatem promittenti, exhibiti sunt. Dedita vrbe, de consule vno & altero supplicium sumptum, & concionator Iohannes Northusius, colligatis pedibus manibusq; in Rhenum proiectus est, ex quo miranda Dei ope ad ripam enatans incolumis euasit. Ea vrbe potitus Ernestus, in VVestphaliam cum exercitu traijcit, vbi Arnsbergam & cæteras dioecesis arces & oppida Gebhardus adhuc tenebat, Qui copiolas suas in Vestam Relinghusen, ad Lippiam fl. obuiam Ernesto mittens, cum in velitatione quadam Eitel Henrich, Henrici ducis Brunsuig. filius nothus, fortiter dimicans captus, & pars exercitus ipsi adiuncti dissipata esset: Gebhardus desperata VVestphaliæ defensione, in Hollandiam ad Vraniæ principem confugit, qui Hagæ aliquantisper domicilium exuli cum vxore attribuit. Ernestus exiguo labore, & periculo penè nullo, VVestphaliæ oppida & arces omnes ad dioecesin Coloniensem pertinentes, nemine aduersante occupat. Mense Iunio, Ordines Prouinciæ Gesecenam conuocat, vbi de nobilibus multis, qui Gebhardo adhæserant, & literis ac decretis illius contra Ernestum publicè editis subscripserant, questus: belli sumptus in recuperationem prouinciæ impensos restitui, & præsidia deinceps ordinari flagitauit, & iusticiæ ac pacis publicæ restaurationem promisit. Nobilitas & ciues se vnicum & solum Ernestum archiepiscopum & principem suum, vnanimiter agnoscere, & facultates vitamq; pro eius salute profundere, omnes paratos esse profitentur, & quæ belli tempore, à Truchsesio vi metuq; coacti nec rectè edocti quidam contrà egissent, solenniter retractant, & suppliciter sibi ignosci orant. Ad sumptus recuperationis VVestphaliæ ab Ernesto factos, 33000. Ioachimicorum mutuo sumpta contribuent,

buent, & præsidia Brilæ, Gesecæ & Attendori suis impensis alent. Arnsbergam verò & VVerlam Ernestus ipse præsidijs muniet. Equites & pedites, tribuni, Ditericus à Bocholt & Christophorus à Plettenberg conducent, vt, cùm vsus postulat, in promptu sint. IVSTITIÆ administrationem & Politiam vniuersam, archiepiscopi & collegij Coloniensis deputati, adiunctis aliquot prouincialibus, prima occasione ordinati optant. & Vnionem regionum archidiœcesis Coloniensis cum collegio & inter se renouatam & typis expressam publicari. Huic comitiorum recessui, omnes consiliarij, Nobiles, Ciuitates & oppida Prouinciæ singula, nominatim subscripserunt. Oppidorum diœcesis VVestphalicæ, archiepi-
10 scopo subiectæ nomina sunt, Geseca, Ruden, VVerla, Attendorn, Oepe, Drolshagen, Mersperg, Volkmarsen, Medebach, VVintersberg, Hellenberg, Smalenberg, Friedburg. VVarstein, Kallenhard, Belike Menden, & comitatus ARNSBERGENSIS oppida, Arnsberg, Baluc, Nehem, Hertzberg, Greuenstein, Aldendorff, Euersberg.

Belgici interea confusiones, VVilelmi principis Vraniæ & Philippi Adelgundis, quem Antuerpiæ consulem fecerat (qui Franciscum Andegauensem Galliæ regis fratrem denuò reuocandum esse censebant) consilijs, adhuc sustinebantur. Cumq; indies à Brabantis hic liberator denuò expectaretur, in grauissimum morbum incidit, aliquot diebus sanguine vbertim ex naribus, ore & oculis effluente,
20 ex quo, cùm exeunte Maio ita conualuisset, vt & pila palmaria luderet, & summa quadam hilaritate sese musica & varijs instrumentorum generibus oblectaret: proximo die pharmacum sumsit, vt firmius reualesceret. Cæterùm hoc ei prorsus lethale atque mortiferum fuit, si quidem insequenti die vltima Maij circa meridiem extinctus est. Pridie aliquot horis post sumptum pharmacum, cùm sibi extremum diem instare non leuibus signis atque argumentis animaduerteret, supremam voluntatem testamento declarauit, atque ostendit, se nulla re alia magis dolere, quàm quòd prauissimorum hominum iniqua & nefaria consilia secutus, res Belgicas minus decorè ac sicuti debebat & promiserat, administrasset, quodq; sibi præreptam occasionem videret, qua præteritos errores, sicuti omninò se fa-
30 cturum decreuisset, emendaret atque corrigeret. Postremò & scriptis, & per suos intimos consiliarios, regem orare atque obtestari, vt eandem causam defendendam susciperet, omnibusq; studijs & rationibus tueretur. Mortuus est, vt aiunt, admodum piè & Christianè, exactam vitam prorsus detestans, & totam spem atq; fiduciam in solum DEVM per Christum mediatorem collocans & reponens. Pontificias ceremonias, sacri, vt appellant, olei vnctionem penitùs reiecit ac repudiauit. quinetiam suum confessorem ad se intromitti omninò vetuit, cùm diceret, se veniam suorum peccatorum à solo DEO per eundem mediatorem expectare ac certò certius polliceri. Hic fuit vitæ exitus. Post mortem inspecta fuisse eius viscera scribunt, quæ certissima hausti veneni signa præbuerint. Obijt autem
40 in castro, cui nomen est Chasteau Thieri, arx Theodorici, itinere vnius diei cum dimidio Parisijs distanti. Belgici ordines morte ipsius cognita, magnificam ac splendidam legationem ad regem Galliarum misêre, quorum præcipui Dominus de Mouilleria, ac D. Ioannes Asselierus fuerunt, cum quibus etiam orator ducis Andegauensis iam defuncti profectus est, sperantes ipsum regem, fœderatarum regionum tutelam & protectionem suscepturum esse. Sed hæc quoque spes miseros frustrata est, & vix mense vertente VVILELMVS Vraniæ princeps, cuius prudentia, autoritate, industria & fide, vnitæ Brabantis prouinciæ in Belgico potissimùm nitebantur; Delphis in hospitio suo, monasterio D. Agathæ, globo sclopeti, per sicarium, conscio Parmensi summissum, traiectus, die 30. Iunij, seu 10.
50 Iulij Gregoriani, fato suo non infelici, mediocriter, si non florentibus, vtcunq; tamen consistentibus adhuc suis partibus, maturè tristioribus ærumnis præreptus est. Sicarium percussorem principis, Burgundum fuisse constat, natum sex ad Vesontionem milliaribus in oppidulo Villefano, Balthasarum Gerardum, qui ante aliquot menses, in principis famulitium se, singularem industriam & ingenij

M. D. LXXXIIII. dexteritatem præ se ferens, insinuarat; & à principe, legatis ad Franciscum Andeg. Galliæ regis fratrem, quem Belgici Gubernatorem ac hæredem denuò Belgici status expetebant, comes adiunctus erat. Mortuo autem præsentibus Vranij legatis Andegauensi, Balthasarum hunc principi notum, & aliquot menses in eius aula versatum, legati ad Vranium cum literis remittunt, quibus obitum Andegaui Vranio significant, & an rex Galliæ vel alius ad protectionem Belgici requirendus sit, sciscitantur. Hic proditor, cùm humaniter à principe acceptus & auditus perbenignè fuisset: tandem vltima Iunij die, absoluto prandio, circa primam pomeridianam, accubitu surgentem principem insecutus, & denuò se cum eo loqui & secreta referre velle simulans, tormento manuario, medium traiecit, ita vt statim moriens concideret. Percussor viuus comprehensus, & non à Gallo, vel Hispanis se conductum, sed proprio consilio egregium ac præclarum κατόρθωμα, & cultum Deo gratum se præstitisse profitens, summo cruciatu ac supplicio, proditori debito, necatus est: quem nihilominus velut martyrem, Coloniensis quidam scriptor celebrat. Intellexi autem, ex duobus principis Vranij domesticis, Baldasarum, in quæstionibus confessum esse, se consilium suum principi Parmensi scripto indicasse, ac iussu illius consiliarium Assonleuillam cum eo egisse, eumque in proposito confirmasse, & de mercede non tantùm in tabulis proscriptionis expressa, verùm etiam multò ampliore ei cauisse.

PRINCIPI INTERFECTO EPITAphium amici, inserto elogio, posuerunt.

Illustriss. Mem.

VVILELMI, principis Auraici: comitis Nassouiæ Cattorum, Dietzij, Viandæ: Marchionis Veræ & Vlissingæ: Burggrauij Antvverpiæ: *Vicecomitis* Bisontij: Baronis Bredæ, Diestij, Grimbergæ, Arlei, Nozoreti: *Domini* Castrobellini, &c. propræsidis generalis per vniuersum Belgium: præsidis Brabantiæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Vltraiecti, Frisiorum, &c. Admiralij.

Herois fortissimi, ecclesiæ propugnatoris, literatorum Mecænatis; patris patriæ: Belgarum assertoris: pro quibus nec sibi nec suis pepercit: Delphis sclopi ictu transuerberati: Quod habent extremum, in Dominum suum clementissimum, honoris monumentum, cum luctu P P.

Vixit annos LI. Menses II. Dies XXV.

Obijt A. C. CIↃ IↃ. XXCIV. VI. Id. Iul.

Hyperas (8. Aprilis) & BRVGAS, quæ post Gandauum, præcipua Flandriæ ciuitas est; paulò ante principis Vraniæ mortem, mense Maio, Parmensis recuperat, sancita omnium præteritorum delictorum ἀμνηστίᾳ, modò Catholicam Religionem Romanam restituerent, & obedientiam Regi legitimam deinceps præstarent.

GANDAVENSES etiam, omnibus circumquaque oppidis ab Hispano captis, & commeatuum importatione diu iam impedita, fame coacti, ad deditionis aut reconciliationis cum rege tentandæ consilia descendebant, ac easdem cum Brugensibus conditiones, quæ in fœdere Gandauensi expressæ 1576. erant, ipsis quoque Parmensis tulerat. quas Pontificiæ Religioni addicti senatores ac ciues omninò amplectendas esse censebant. Consul etiam Imbysa, qui primus ante sexennium Pacificationis GANDAVENSIS frangendæ, & eijciendi Pontificios autor fuerat: rebus conuersis, ac extrema vrgente necessitate, pacem suadet & molitur. Sed paulò altius ordiemur. Non toto biennio pòst Fœdus inter prouincias Belgiæ Gandaui initum de Catholica & Romana religione ijs in locis, vbi tum vigebat, conseruanda: GANDauenses omnium primi 1578. violato fœdere, totum religionis Pontificiæ exercitium in vrbe abolent, & monachis & canonicis magna ex parte eiectis, Bona ecclesiarum confiscata ad vsus Reipublicæ transtulerant: & libro edito, quem Petrus Dathenus & Hugueria

ueria quidam Gallus, Imbysæ consilio apparauerant, omnes etiam alios Belgas, ad imitationem fuerant cohortati. Cùm enim fœdus ab Austriaco primùm ruptum esset: sibi etiam vitio dari non posse censebant, si pro temporis ratione quædam mutarent, præsertim cùm saluis Pontificijs, clam cum Hispanis sentientibus, non tuta & incolumis seruari libertas recuperata possit. Cumq; politicam libertatem pristinam, à Carolo V. imminutam, Dei & ordinum beneficio recepissent: integram quoq; libertatem ecclesiasticam restituendam, & opes ecclesiarum, quæ ab ignauis absumerentur, ad vsus Reipublicæ communes transferendas esse. Hæc cùm liberius & petulantius Ioannes Imbysa, eo tempore consul (vir opulentus & 10 inquieto ac vafro ingenio præditus) ageret, & Casimirum Palatinum in Flandriam cum exercitu vocaret, & postea inducto, clàm cæteris, in vrbem alio militum præsidio, Magistratum sibi ac suis contra Reipub. illius leges continuaret: & restituta per archiducem Matthiam & principem Vranium electione pristina, depositus esset: in Hollandiam primùm Amsterdamum; inde Francendalum, sub duce Casimiro, cum suo Datheno secessit. Vnde quarto exilij anno, ab ijs, qui Franciscum Andegauensem Gallum, quem princeps Vraniæ in Belgicum reuocabat, auersabantur: superiore anno cùm Casimirus cum exercitu in diœcesi Coloniensi versaretur, Gandauum reuocatus erat. Rediens ille, ad portum maris Gandauensem, Sassum, mense Octobri, propemodum inspectantibus hostibus, 20 qui in propinquo erant, appulit, & noctu vrbem versus nauigans ante auroram ingressus, ingenti cum suorum lætitia receptus est. Sub auroram Hispani hostes prædictum portum inuaserunt, & confestim Axella, Hulsto, quatuor officijs, VVasia, Ruppelmonda, & circum vicinis locis Antuerpiam vsq; deditione potiti sunt, autore Seruatio Steeland, VVasiæ prætore.

1578.

1583.

Imbysa, Gandauenses bono animo esse iubet, eosq; magna spe implet, propediem à Palatino Casimiro, & alijs Germanis Principibus, ingentes copias auxiliares tàm equitum quàm peditum aduenturas, quæ hostes ab obsidione vrbis depulsuræ sint: se enim ea de causa Casimirum, Truchsesium & alios in exercitu prope Coloniam Agrippinam conuenisse. ac vt plenius hæc coram magistratu dicta, 30 toti populo innotescerent, patriæq; strenuus defensor & liberator haberetur, scriptum edidit, quo nec cum Hispaniarum rege, vtpote tyranno, neq; cum Alenzonio Gallo perfido, pacem & reconciliationem ineundam, verùm more & exemplo Heluetiorum, liberam Rempublicam constituendam disputat. Ad hanc rem satis virium subesse, quæ etiam roborarentur fœdere, ope atq; auxilio Germanorum principum protestantium. Quos verò suspicabatur, vel Hispano vel Gallo fauere, vtrosque æquè summo odio prosequebatur. ac subodorans, illorum factionem præualere, qui ciuitatem regi Hispaniarum reconciliandam suadebant, præcipuos capi iussit, in queis fuit Rimius Iurisconsultus, secretioris consilij regis consiliarius, Borlucius syndicus, Boucleus & alij nonnulli. Verùm 40 paulò post, cùm Parmensis omnem commeatuum importationem Gandauensib⁹, adempto trium fluminum vrbem interluentium vsu intercluderet, & inter Tenermondam & Gandauum, ponte ac munitionibus ad VVettern erectis, nauigationem impediret: Imbysa, quanto in periculo vrbs versaretur considerans, cùm quidem de Casimiri palatini & aliorum principum auxilijs spes conceptæ prorsus euanescerent: mutata priore sententia, vrbem, Hispaniarum regi, missis ad Parmensem legatis, reconciliare instituit. Itaq; in Senatu, & publico ciuium cætu, Hispaniæ regi potius quàm Andegauensi Gallo vrbis tutelam committendam esse multis rationibus, & scripto typis impresso asseuerat. Parmensis de pace sollicitatus, Manubium virum nobilem Aldenardæ præfectum, Seguram Hispanum 50 copiarum Ducem, & Mamurium tribunum, mense Februario huius anni, in vrbem cum mandatis ablegauit. Imbysa verò, tres ciues, in queis erat Richouij filius, obsides Aldenardam misit. & religionem sartam tectam futuram, nec quicquam à Parmense in priuilegijs, statutis, vel regimine ciuitatis, imminutum iri, iactabat. Cùm tamen nulla ei spes vnquam à Parmensi de religionis exercitio conser-

M D. LXXXIV. uando facta fuisset. Videbatur Imbysa rem ad exitum facilè deducere posse, quòd tùm nullius Gandaui ferè esset, qui contra ipsum hiscere auderet. Etenim statim ac è Francendalio rediit, consulari potestate potitus, vix vllos collegas suos in magistratu ad secretiora consilia, quæ domi suæ tractabat, amplius admittebat, sed alios sibi nouos adsciuerat. Nunc verò plerosq; pontificiæ religioni addictos, remotis ex magistratu bellico reformatis substituit. cuius tàm subitæ atque inopinatæ mutationis causa fuisse præcipua existimatur, quòd Vranio diffideret, sibique ab eo cauendum putaret. Induciæ igitur inter Parmensem & Gandauenses 20. dierum sancitæ, in quibus de pace ageretur, & socijs Antuerpiensibus, Hollandis & Selandis fœdus antea initum renunciaretur, nisi auxilijs missis vrbem ex obsidionis periculis, depulso Parmensi, liberarent: vel communi cum Gandauensibus consilio regi reconciliarentur. Antuerpienses verò & cæteri, publico scripto, omnem cum rege, vt tyranno, de pace tractationem dissuadebant. Gandaui verò Magistratus, Decani, tribuni & ciues, animaduertentes Imbysam quotidiè cum obsidibus Parmensis domi suæ epulari, multa de pace iactare, de nullis tamen pacis conditionibus agi, verentes proditoriam deditionem, consilia ineunt cum Carolo principe Chimaio, tùm Flandriæ præfecto à parte ordinum, item cum Brugensibus & Franconatibus, duobus reliquis Flandriæ membris, de pacificationis tractatione cum Parmense coniunctim ineunda, in qua plus autoritatis ac emolumenti fore, & conditiones tolerabiliores concessum, firmiusque seruatum iri sperabant, quàm si quodque membrum singulatim transigeret. Id consilium Chimaius & cæteri approbantes, commissarios Gandauum mittunt, vt cum Gandauensibus ad Parmensem proficiscerentur. Imbysa nolens hanc gloriam factæ pacis cum quoquam altero communicari: seorsim quædam per Iorckum Anglum & Cetonium Scotum capitaneos cum Parmense tractat, promittitque auxilium nauium cum bellico apparatu, quatuor item cohortes militum præsidiariorum, & totidem ciuium Gandauensium, ad expugnandam Dendermondam, vrbem cum Gandauensibus fœdere iunctam. Quod dum exequi tentat, & naues intempesta nocte ex vrbe deducere; Magistratus, Decani, tribuni & ciues, intellecto vrbis & ciuium periculo, summoperè attoniti, hominis temeritati & perfidiæ obuiam eunt, ac in senatu & frequenti ciuium conuentu, cum eo expostulantes proditionis crimen obijciunt. Ille contra se cum Parmense conuenisse, vt vrbem Dendramundam caperet, ea conditione, vt captam Gandauensibus traderet, & deinde cum eis de pace transigeret, affirmauit. Qua excusatione reiecta, Imbyses loco mouetur, mense Martio, custodiæq; mandatur, & fisco, vt contra eum in iudicio procedat, iniungitur.

13. April. Paulò post dissensio satis periculosa in vrbis bellico, vt vocant, consilio orta est. Instante enim pacificationis cum Parmense negocio, ingens erat animorum varietas & diffidentia. Quibusdam omninò cum Parmense transigendum sentientibus, vt maioribus miserijs & patriæ occurreretur calamitatibus, eoque nomine nonnihil suspectis, quasi hosti essent addictiores: alijs verò se difficiliores præbentibus, & non aliter esse transigendum, vtpote nulla adhuc vrgente necessitate, nisi honestis duntaxat conditionibus & valdè tolerabilibus, inter quas præcipuè Religionis libertatem recensebant, existimantibus. Animis sic diffidentia & sinistris suspicionibus distractis: priores clanculum cum consule Vtenhouio deliberant, vt pacis negocium facilius conficeretur, aliquos aduersariorum ex vrbe esse deijciendos, quorum nomina in schedulam annotarant. At cùm eius executionem consul procrastinandam censeret, consilium detectum fuit. Et quamuis consul schedam ruptam in ignem proiecerat, atq; ita negocium sopijsse atq; composuisse videbatur: tamen qui nomina sua inscripta fuisse intellexerant, sibi atrocem iniuriam illatam existimantes, eam ad animum reuocant. Et postridiè in conuentu consilij bellici, de ea acerrimè expostulant, & in aduersarios inuehuntur. Consul cum aliquibus è magistratu, & Tayardo syndico eò accesserat, & vtrosq; ad mutuam reconciliationem & concordiam hortabatur. Sed cùm plurimi eò aduenirent, ac

M. D. LXXXIV.

rent, ac importunius de iniuria ipsis illata conquererentur, eiusq; reparationem insolentius exigerent, quidam seditiosus tribunus Bontius ad cædem incensus, locum tenentem Boclei pugione vulnerat. Vnde tanta subitò exoritur seditio & tumultus, vt cunctis præsentibus arma in se mutuò conuertentibus, omnia ad cædem & sanguinem spectare viderentur. At consule, Syndico & alijs intercedentibus sicarius è conuentu eiectus, & seditio tandem repressa fuit. Reliquum postridiè autoritate trium membrorum ciuitatis vtcunque fuit consopitum.

Cùm verò Imbyses nullas hactenus conditiones pacis Parmensi proposuisset, nec ab eo accepisset, Gandauenses ipso capto, deputatos suos vnà cum Chi-10 maicis, Brugensibus & Franconatibus, ad Parmensem miserant: à quo amicè admodum excepti: Articulos ei exhibent suorum postulata continentes, videlicet, vt præter conscientiæ libertatem, quæ ipsis à Parmense offerebatur, reformatæ religionis exercitium saltem in vno templo concederetur. Tum etiam quòd Parmensis conscientiæ libertatem illis pollicebatur, modò sine scandalo ea vterentur, illi disertius sibi explicari flagitabant. Quo verò sacra sua & eorundem ministros, quæque inde dependant rectè commodeque tueri possent, ex bonis ecclesiasticis, quæ occuparant, alimenta ministrorum ecclesiæ & scholarum, quas erexerant, sibi decerni postulabant. Quod si præsidium recipiendum esset: se Belgas non exteros admissuros, proindè vt exteri è Flandria pellerentur, pete-20 bant, &c. Parmensis negat se eos articulos Regis nomine concedere posse, præsertim qui libertatem religionis exercendæ concernebant. Alios ferè admisit, promisitque plures se concessurum, modò ad transigendum mandatis sufficientibus instructi sint. Cùm autem negarent illi, se alijs conditionibus, quàm quas proposuerant, conficere negocium posse: tamen articulos à Parmense oblatos ad suos senatum populumque relaturos, constitutoque die ad ipsum reuersuros pollicentur. Itaque post aliquot dierum collationes ac disputationes placide dimissi fuerunt. Concessis autem ad eam pacem tractandam vtrinque inducijs, Gandauenses interim necessitatibus publicis prouidebant & annonæ quantum poterant in vrbem importabant. Aurantius, Brugenses, Parmensis articulis acquie-30 turos, metuens, præsidia eis mittebat & recipere ordinum nomine iubebat, quæ admittere nolebant. Pontificij enim Chimaio instigante, Aurantianæ factioni se opposuêre, & post longam disceptationem tandem vicêre, Tornacumque ad Parmensem secundò missis legatis, cum rege reconciliati sunt, vt sequetur.

15. April.

Gandaui super Parmensis articulis maior difficultas mouebatur. Verùm cùm legati illis referrent, spem factam plura obtinendi, modò amplum satis mandatum adferrent negocium concludendi: Tandem collatio siue magnus conuentus trium membrorum ciuitatis, Magistratui potestatem vlterius in cœpto negocio progrediendi concedit, remque tolerabilibus & honestis conditionibus transigendi, Inprimis vrgentes, vt libertatem religionis maximè commendatam ha-40 beat. Prædicti legati rursum ad Parmensem ablegati, suorum mandata coniunctim cum Chimaicis, Brugensibus & Franconatibus exponunt. Post aliquot colloquia & disceptationes, Parmensis suos articulos multum extendit ampliauitque, & vrsit vt legati eos reciperent. Tum Chimaici, Brugenses & Franconates, Gandauensibus indicarunt, sibi suisque Parmensem his satisfacere, & expressè à suis esse iniunctum, ne re infecta domum redeant. Gandauenses, ne socij separatim transigerent, instant, rogantque, tantisper differant, donec illi suorum sententiam certius exquirere possint super reliquis denegatis articulis, præsertim de libertate religionis, quam sui maximè expetebant. hoc referendi deliberandique cum suis spacio à Parmense obtento, aliqui Gandauum reuersi. Vnus re-50 deuntium Hermannus ante fores domus suæ interrogatus, quid de pacificatione reconciliationeque adferret, qualis & quænam pax futura esset, dixisse fertur: Horrenda sanè & fraudis ac periculi plenissima. Magistratus Gandauensis suorum legatorum relatione audita postridiè consilium conuocat. In quo plurimi ciues moræ impatientes, &, vt suspicio erat, ad hoc à Parmensis obsidibus instigati,

2. Maij.

8. Maij.

12. Maij.

14. Maij.

M. D. LXXXIV.

gladijs accincti ante ædes senatorias venerunt, alijs per alia vrbis loca collocatis. Cum confertim in senatum irrumpere volentes, senatus quosdam ex suorum numero deligere iuberet, qui illorum postulata senatui exponerent; illi indignati tumultum excitant, gladios stringunt, magnoque strepitu & vociferatione pacem se velle clamant. senatus blandis verbis eos sedare conatur, seque de pace ipsis procuranda iam deliberare asseuerat. Cùm autem nihil se proficere videt, maioris domus senatoriæ fores occludi iubet, ostiolo duntaxat aperto, & confestim excubiarum præfecti accersiti, cum paucis aliquot armatis & sclopetarijs adueniunt. Quorum aspectu tumultuantes attoniti, partim dilabuntur, seque subducunt. Aliqui ex præcipuis in senatum adducti custodiæ mandantur. Deinde iussu senatus, tribuni, seditionis conscios diuersis locis congregatos dissiparunt, multosque captiuos asseruârunt, ex quibus aliquot tribunos magistratus exautorauit, aliosque in eorum locum substituit, multisque conscijs & suspectis arma adimi iussit, & Ministros concionatores & alios antea captos, quòd minus pacis auidi viderentur, è vinculis soluit. Hoc pacto vrbs tum à tumultu & seditione interna, & externis hostium insidijs, qui eam munitionibus vndique cinxerant, citra cædem & sanguinem liberata fuit. His peractis, Dendramundanis, Bruxellensibus & Antvverpiensibus, reliquisque socijs, quid egissent, & quo in statu res ipsorum essent, significarunt. Bruxellis igitur Templius milites, quorum ope vrbis imperium retinerent, ad eos misit. Imbyses adhuc in vinculis seruabatur, Bucleus & alter ipsius collega Braclius, apud Parmensem remanserunt; Interea dum ij, qui à Parmense Gandauum remissi fuerant, reuerterentur, qui tamen postea ad suos præ metu redire noluerunt. Senatus Parmensi, de legatorum suorum reditu ob casum tàm inopinatum necessariò differendo se excusauit. cumque biduo pòst aliquot articulorum extensiones illi misisset: respondit Parmensis, illas facilè ipsos impetraturos, modò *Legatos* remittant, addens se diutius Brugensium & Franconatum reconciliationem differre nolle. Per aliquot deinde dies, de continuanda & absoluenda pacis tractatione, in vrbe deliberatum fuit. ac vnus legatorum, IACOBVS Tayardus, I. V. D. primus ciuitatis Syndicus, sæpius ea de re coram magistratu declamabat, salutem populi supremam legem esse. Rempublicam auxilio omnium fœderatorum destitui. nec vllum oppidum, quantumuis munitum & populosum, adeò firmum esse, nisi auxilia submittantur, quin longa obsidione commeatibus interceptis, & assiduis certaminibus vinci denique possit. Omnia enim, vel inexpugnabilia credita, tempus & virtutem obsidentium & penuriam rerum necessariarum tandem superare. Brugas, Ipras, Cortracum, reliquumque fermè totum Flandriæ comitatum iam à Parmense subiugatum. E bello nullam ampliùs salutem expectandam. Præstare itaque, honestè nunc transigere, quàm paulò pòst turpiter & cum rerum omnium iactura vinci & trucidari; vel propediem ab omnibus desertos, ad iniquiores pacis conditiones descendere. Multisque alijs rationibus in medium adductis, pacis remedium amplectendum suadebat, Senatumque sui officij pro tuitione populi sedulò admonebat, vrgebatque vt tantum malum, quod vrbi imminebat, prudenter auerteret. Verùm ob tàm intempestiuum tumultum, tantaque cum acerbitate excitatum, nimium exulceratis animis, & infixa nimium diffidentia, nihil exorare potuit. Dolens igitur, vrbisque vicem deplorans sponte officio suo renunciauit. Ac licet biduo pòst iterum in senatum vocaretur, & instanter requireretur, vt in officij exercitio perseueraret, se tamen persuaderi passus non est. Interea Carolus Chimaicus Flandriæ præses, Brugenses & Franconates, frustrà expectato Gandauensium reditu, conditionibus pacis à Parmense propositis subscripserunt. Gandauenses, cùm præcedentis ante senatorias ædes tumultus præcipuos autores indagarent, & captiuorum aliqui testarentur, se ab Vtenhouio consule eò accersitos fuisse: in eius locum M. Petrum de Bill substituerunt. multi captiui, inquisitione facta, rigidis admodum quæstionibus subiecti tortique fuere. Taiardus etiam Syndicus do-

16. Maij.

23. Maij.

eus domi se continere, neque cum quoquam de pace colloqui, à militari consilio iussus est. Parmenses, mora Gandauensium irritati, octo milites Aldenardæ captos submerserunt, qui secundo fluxu Gandauum delati sunt. Gandauenses illatam suis iniuriam vlciscentes, aliquot hostes pari modo necarunt. Et animis iam exacerbatis omnem pacis conditionem & studium abiecerunt. Ac ab Aurantio & ordinibus, item ab Antuerpiensibus, Bruxellensibus, Mechlinensibus, Dendramundanisque per literas sollicitati & incitati spe mutui auxilij, bellum Hispaniæ regi, eiusque socijs, expirantibus ita inducijs, in omnibus vrbis compitis per tubicines & tympana indixerunt, vltima Maij. Sic recrudescente bello, integrum adhuc trimestre, GANDAVENSES, inter summas difficultates, omniumque rerum inopiam, obsidionem tolerarunt. Imbysam consulem suum, quem ex Palatinatu superiore anno reuocarant, cùm à mense Martio vsque ad 4. Augusti in custodia fuisset, tandem lata sententia, capitis supplicio affecerunt. Simili seueritate in Leuinum Geitrium, & Leuinum Viuertium Iureconss. vsi sunt. Heymannum, custodiæ & armorum vrbis præfectum, quæstionibus subiecerunt, quòd literas ab hoste missas accepisse diceretur, quæ tamen dolo exaratæ erant, vt eum suis suspectum redderent. Multi etiam pacis cum Hispano reconciliandæ cupidos se ostendentes, vrbe eiecti sunt, qui ad Parmensem diuertentes, de toto vrbis statu eum quotidie edocebant. Tandem verò, cùm ad extremam rerum omnium desperationem ac inopiam Gandauenses redactos, interruptæ à se pacificationis pœnitere cœpisset: Taiardum syndicum, libertati restitutum, in senatum reuocant: ac vt pacis restituendæ rationes cum Parmense instaurare, & communis patriæ necessitati & saluti consulere vellet, rogarunt vltima Augusti.

Tractatio igitur de pace, denuò inchoata, & post varias deliberationes & colloquia, hisce conditionibus tandem conclusa fuit. Quas solenni more magistratus, præsentibus IOHANNE RICHARDOTO Arresiæ præside iudiciario, Francisco Leuasseur secretario, & Vereiken audientirio, Alexandri Parmensis commissarijs, publicauit. Primò, omnium præteritarum offensionum, delictorum & criminum ἀμνηστίαν Rex sanciuit, nec in quenquam eo nomine inquiri aut litem vlli moueri, exprobrari, molestiamúe vllam voluit exhiberi. Collegia etiam, & priuati, de damnis, quæ mandato magistratuum vel iudicum sententijs in personis seu bonis suis sustinuerunt, vlcisci se non poterunt, nisi contra priuatos in quorum commodum priuata autoritate versum sit. Ciues & incolæ, qui ante edictum perpetuum vrbem inhabitarunt, bonis suis omnibus integrè & quietè vti frui deinceps possunt, perinde ac si nunquam offendissent. Omnes exhæredationes, donationes, legationes seu dispositiones inter viuos & causa mortis, odio diuersæ religionis, aut tumultus præsentis factæ, rescinduntur, nulliusque erunt momenti. Bona ciuium tempore rebellionis mortuorum ad proximos & legitimos hæredes in linea directa redibunt. Rex nulli ciui, modestè & sine scandalo viuenti, ob Religionem diuersam, bona adimet, sed biennium ad deliberandum incolis concedet, an Pontificiam religionem amplecti velint. Si nolint, liberum eis erit, extra Belgij fines discedere, ac nihilominus bonis suis per procuratorem administratis integrè frui. Litium processus, latæque in Iudicijs vrbis sententiæ vim suam retinebunt, saluo tamen appellationis ad magnum consilium remedio, quo Gandauenses etiam, contra sententias aduersus se alibi latas, vti poterunt. Absentes verò, damnati ob contumaciam, vtrinque restituentur. Vt reditus & debita Reipublicæ soluere possint, contributiones exactionesque generales & particulares continuare permittitur, ea conditione, ne quid ex illarum collectionibus Regiæ Maiestatis hostibus numeretur.

Ciuitas vicissim Regi, vt Flandriæ comiti, omnem, quam ante hos tumultus exhibebat, obedientiam præstabit. & omnia Regis iura, belli iniuriâ intermissa, plenè ac integrè restituet. Prælatos, collegia, Monasteria, Xenodochia, Nosoco-

4. Septemb.
17. Septemb.
19. Septemb.

M. D. LXXXIV. mia omnia, in pristinum statum reponent, & reditus ex suis domibus & fundis debitos pendent. Bona mobilia ecclesiasticorum direpta, & immobilium fructus ac reditus, magistratuum iussu intercepti, non repetentur. Et quidquid priuati de suis bonis & reditibus tempore rebellionis receperunt vel adhuc eis debetur, modò à fisco non fuerit occupatum, liberè retinebunt. Ex præcipuis seditionis autoribus, sex solummodò personas, Parmensis sibi dedi voluit, qui persoluto lytro incolumes dimittentur. Gratitudinis ergò, ducenta millia coronatorum, Regi ciuitas persoluet, Cuius partem viritim ciues colligerẽ, nec cuiquam ante persolutum capitis sui censum, ex vrbe discedere licebit. Fridericum Perenottum Champagneum & Crucium, Gandauenses ex custodia liberabunt, ac vicissim suos, apud Parmensem captiuos, Aegidium Borlucium, & Ioannem Dammæum liberos recipient. His conditionibus in posterum eos pro fidis regis subditis Parmensis habebit, & clementer ac benignè tractabit, & his conditionibus Regem intra tres aut quatuor menses subscripturum promittit. Aliquot deinde dies, in transactione de stipendijs militum præsidij vrbani, sunt insumpti. quò, mane vrbem egresso, & partim Bruxellas, partim Slusas deducto; sub meridiem, Regium præsidium, 25. cohortes peditum & quinque turmæ equitum in vrbem, ductore Castellano Oliuera Hispano, locumtenente marchionis Robaisi, receptum est. Parmensis die 9. Iunij, ad Scaldim fl. accesserat, vt commeatuum à mari importationem in vrbem Antvverpiam impediret, ac post aliquot mensium velitationes nauales, ponte tandem, inter Ordamum & Callo, ripis fluuij iunctis, omnem commeatuum subuectionem interclusit: vt sequenti anno prolixius exponemus.

25. Septemb.

Rotenburgi ad Tuberum, ab Imperatoris & principum electorum & ducis VVirtenbergensis legatis, de pace religionis & Reipublicæ in Germanico Imperio conseruanda, & Coloniensium archiepiscoporum controuersia & Calendarij Gregoriani receptione multis mensibus disputatum, & neutrius religionis principibus de sua sententia cedentibus, tandem re ferè infecta discessum est. CALENDARIVM GREGORIANVM, Pontifex Romanus, per legatum in aula Cæsaris, vbique in Germania recipi, & vsurpari assiduè vrgebat. Etsi autem Cæsar Rodolphus, in regno Boëmiæ & Austriacis ac cæteris ditionibus suis hæreditarijs illud instituit & seruari voluit: tamen Saxonici principes & alij confessionem Augustanam sequentes, constanter recusarunt. Episcopi verò plerique, ac in his Coloniensis recens electus Ernestus, & Monasteriensis, in diœcesibus suis illud vsurpare cœperunt. AVGVSTÆ Vindelicorum qui confessionem ibi Carolo V. Imperat. anno 1530. exhibitam, sequuntur superiori anno mandatum à iudicio Cameræ aduersus eam partem senatus, quæ receptionem Calendarij mandabat, impetrauerant, quo veteris Calendarij vsus, exemplo cæterarum Augustanæ Confessionis adiunctarum ecclesiarum ipsis relinquebatur. Cùm autem senatus ea pars in Iudicio Cameræ opponeret, se nihil contra pacem Religioni datam moliri, sed politicis tantùm causis moueri, vt cum vicinorum principum & episcoporum, qui illud recepissent, subditis commercia vsitata exerceri, & in vrbe omnis generis confusiones, in iudicijs, nundinis, macellis, opificum tabernis, ex dissimilitudine Calendarij orientes, vitari queant: Decretum in Camera, quo prius mandatum cassatur & aboletur, ineunte Maio obtinuerunt. Quòd cùm Augustæ promulgatum esset: ministri Euangelici scripto senatui explicant, se in omnibus politicis negotijs decreto pariturος esse, sed in templis, ac festorum celebratione, & Euangelicæ relig. suæ exercitijs, se nullam obedientiæ Pontifici Rom. rursum præstandæ significationẽ præbere posse. Ideoq; die 24. Maij pro concione, festum Ascensionis Christi proxima die 28. Maij celebrandum auditoribus suis denunciant, quod vno mense antè Pontificiam peregerant. Hanc denunciationem ægerrimè ferens senatus, postridiè superintendenti officium ac stipendium circa meridiẽ renunciat, eumq; extra vrbẽ educi mandat. in quo dum moram præfectus vigilũ nectit, Ciues re cognita, primum

primùm inermes, postea armati concurrunt, & pastorem suum iam currui impositum prope vrbis portam eripiunt. Crescente autem tumultu, ministri Euangelici, rogatu senatus, ciues à seditione dehortantur & placant: cùm ex senatu, patriciis, mercatoribus & plebe deligendi decernerentur, qui controuersiam totam amicè ex æquo & bono componerent. His Illustriss. dux VVirtenbergensis & senatus Vlmensis, suos etiam legatos adiunxerunt, qui die 4. Iunij, quæ iuxta nouum Calendarium 14. erat, rem totam ita componunt, vt sancita vtrinque præteritarum offensionum ἀμνηστία, Calendarium nouum, in tota vrbe æquabiliter deinceps, in politia & ecclesijs vtriusque religionis, seruaretur. Pax religio- 10 ni data nihilominus constans & firma maneret. Ministris verò Euangelicis ex suggesto solennem protestationem auditoribus suis prælegere liceret, qua testarentur, se in doctrina euangelij, quam hactenus sonuissent, nihil mutasse aut mutaturos esse, nec vt Pontifici Romano, sed vt Cæsareæ Maiest. & magistratui politico obtemperent, Calendarium se communiter cum cæteris in eadem vrbe seruaturos esse. Sic pax & tranquillitas pristina, illi Reipublicæ, eo tempore restituta videbatur. Quæ tamen mota noua lite de vocatione Ministrorum Euangeliorum, mox iterum turbata est.

FINIS.

LIBER

LIBER VIGESIMVS SEPTIMVS,

Illustrissimo Principi &
Domino, Dn.

IOANNI GEORGIO,
CHRISTIANI F.
AVGVSTIN.

DVCI SAXONIÆ LANDgrauio Turingiæ, & Marchioni Misniæ,

EPISCOPO MERSBVRGENSI,

Domino clementissimo

Subiectissimè offert

Dauid Chytræus.

ERICVS

Ericvs Brunsuicensis, Erici filius, qui magnā vitæ partem extra patriam, in Belgico, Italia, Hispanijs consumserat, & pontificiæ religioni se magis quàm emendatæ & sinceræ, à subditis ipsi ciuitatibus & nobilibus cultæ, addictū esse ostenderat: tandem anno ætatis 56. Papiæ in Italia obijt. Cùm enim Papiæ vicina vrbs Dertona, alimentis Christinæ, socrus Erici, olim à Francisco Sfortia, priore marito, attributa fuisset: Ericus cum coniuge Lotharingica, Christinæ filia, eò mense Iulio anni 83. commigrauerat, & sesquiannum ferè commoratus erat. Cùm igitur Papiæ in Italia defunctus sit: tumuli sequentes de eo extant:

17. Nouemb.

Quòd magis Italiam patriâ dilexit, Erico
Pro patria tumulos Itala terra dedit.

Ad defunctum:

Papa tibi, Papiaq; fuit, non patria, cura.
Hinc procul à patria te tegit vrbs Papia.

Cùm autem nullos ex Sidonia Saxonica, vel Dorothea Lotharingica legitimis coniugibus, liberos Ericus reliquisset (nam VVilelmus, cum patre Papiæ sepultus, & Catharina, Ioanni Auriæ Genuensi à patre elocata, ex nobili concubina Margarita à Bukedam in Belgico suscepti erant) tota ipsius, non Brunsuicensis solùm auita, sed Hildesiensis etiam episcopi ditio, à patre olim occupata: & quæ recens extincta comitum Hoiensium familia, ad Visurgim accesserunt: ad patruelis filium, Ivlivm ducem Brunsuicensem, tertio gradu agnatum, peruenerunt.

VVilelmus dux Brunsuicensis obijt 1503.

Ericus senior ⊕ 1540.	Henricus senior, ⊕ 1514.
Ericus iunior, natus 1528. die Laurentij ⊕ 1586.	Henricus iunior, dux Brunsuicensis ⊕ 1568.

Ivlivs conditor Academiæ Iuliæ, Erico Iuniori succedens, ditionem Brunsuicensem, Calenbergensi domui adiunctam occupat: quam in duas regiones vsitatè distinguunt. superior, Transyluana, Gottingam metropolim, & Mundam ad Visurgis & Fuldæ confluentem, senatus aulici sedem: Ericoburgum, & alias arces ac præfecturas circiter viginti continet. Inferior, Deistro, & Leinæ fl. interiecta, Ciuitates Hannoueram, Neapolim, Hamel, Munder, Bodenvverder, Pattensen, VVunstorff, Grunam, Lavvenstein, arcem Calenberg, &c. complectitur. Leina verò fl. in ditione Hennebergensi, ad pagum ὁμώνυμον, vno milliari ab oppido Meiningen versus ortum scaturiens, longis ambagibus tandem in ducatu Brunsuicensi vrbem Gottingen, Alfeld, Grunavv, Calenberg, Hannover, Neapolim, alluit. infra quam, prope pagos ducatus Lunæburg. Bothmar & Alden, nobilium sedes, vno supra Retham milliari, in Alleram illabitur, atq; inde Verdâ, Episcopi sede prætervecta, Visurgi tandem miscetur. Deister, non fluuius sed sylua est, & mons ingens, in comitatu Schaunburgensi exurgens, & Calenbergam arcem versus aliquot milliaria porrectus. Alius verò est Vnster fl. supra Goslariam ex Harcynia promanans, qui Hildesiam & Sarsted oppidulum; sesquimilliari Hildesia distans, allabitur. nec procul inde à Leina fl. absorbetur. Allera verò, in diœcesi Magdeburgensi, prope arcem Egensted, sedem Aschenburgiorum, oritur, & VVolffsburgum seu VVelforum, clarissimæ familiæ Barteslebiorum arcem, & Cellam aulæ ducum Luneburgensium, & Verdam episcopi sedem, præterlapsus; quatuor

M. D. LXXXIV. quatuor supra Bremam milliaribus se in Visurgin exonerat, & nomen magno perdit in amne minor.

FRIDERICVS Saxoniæ dux Laoburgensis, Francisci filius, quem Chorepiscopum Colon. acerrimum Gebhardo archiepiscopo hostem fuisse, superiori anno diximus: ARGENTINAM hoc tempore, à suæ factionis collegis accersitus est, vt DECANI illius collegij dignitatem & opes, quas Gebhardus antea tenuerat, adiret. Cùm autem conuentus collegij ad decretum diem Argentinæ esset indictus, præteritis, D. Georgio à VVittigenstein, præposito Coloniensi, & Ioanne Barone de VVinnenberg, & comite Solmense, ab Episcopo Vercellensi Coloniæ vnà cùm Archiepiscopo excommunicatis; hi nihilominus, etiam inuocati, in loco consueto comparuerunt, sessionesque suas inuitis reliquis occuparunt. Pontificij id videntes, de iniuria protestati, simul præter vnum Ernestum Mansfeldium, qui hos deserere noluit, surrexerunt, & re infecta eo die discedunt. Verùm paucis interpositis diebus iterum quidam conuocantur, reliquis tamen prius exclusis, spe facta, de medijs, quibus ad concordiam peruenire possit, deliberatum iri. eodemq; prætextu, Mansfeldio, quòd tum verbis, tum facto ab excommunicatis se dissentire non posse declarasset, vt secedat paululùm, persuadent. Pontificij verò nihil minus faciunt, quàm verbis ostenderant, sed decretum cudunt, Gebhardum Truchsesium Decanum loco mouendum; Fridericum Saxonem substituendum: excommunicatos, prælaturis, beneficijs, reditibus, sessione, votis, priuandos esse. Cùm itaq; hi se deceptos viderent, eque possessione sine causæ cognitione eijci iniquè ferrent, & prouentus debiti denegarentur: adhibito notario publico & testibus, communes ædes capituli, quas vulgò den Bruderhoff vocant, ingressi, de frumento in illa æde recondito, sibi ipsis, quod deberi existimabant, soluunt. Quo facto, vtraque pars coram senatu vrbis, vti ante sæpè fecerat, conquesti: Hi, quòd de facto, sine causæ cognitione, *prælaturis*, beneficijs, reditibus, sessione, votis destituerentur: Illi, quòd in *communes ædes*, excommunicati irruptionem fecissent, seras, foresque effregissent, sibijpsis indebitum soluissent.

Senatus vt ab initio huius dissidij semper fecerat, medium se gerens, adhortatur eos ad concordiam, & ne ipsi vel eorum famuli inter se armis in ciuitate agerent, sed iure loco conuenienti experirentur, monitos à se dimisit, addita comminatione, si respublica, ciues vel subditi intra vel extra mœnia incommodo aliquo adficerentur, se autoritatem suam interpositurum. Pontificij, accepto hoc responso, senatui diffidere cœperunt. qua de causa quidam ex ijs omnem paratam pecuniam capituli, ac omnia ingentis precij ornamenta summi templi, clàm ex vrbe in alienum territorium transtulerunt. Euangelici eius rei admoniti, statim dictas ædes communes capituli, adhibitis iterum notario & testibus, cum protestatione occuparunt, omnia loca, sed nimis tardè, perscrutantes. Iterum igitur ad senatum peruentum: hi petiuerunt, vt Pontificij ablata restituere cogerentur. Illi verò, vt excommunicati propter vim commissam punirentur, & non tantùm communibus ædibus, sed & iuxta Imperatoris literas ad Senatum ciuitate expellerentur. Senatus, qui hoc modo resciuit, thesaurum collegij & ornamenta templi dedicata clàm ex vrbe à Pontificijs ablata esse, petijt, vt quamprimùm ea restituerentur: interim cum Euangelicis, vt relictis communibus in proprias ædes concedant, acturum se pollicitus, sed frustrà omnia. Pontificij enim, antequam à Senatu suæ petitioni satisfiat, restitutionem facere recusarunt. Econtra Euangelici, ante restitutionem rerum ablatarum, & cautionem præstitam, quòd in posterum à turbatione desistere velint, donec per status imperij (quos tamen Pontificij causam iudicare non posse arbitrabantur) vtrum prælaturis, beneficijs & reditibus, propter Vercellensis excommunicationem priuari debeant, nec ne? determinatum fuerit: ædes communes deserere se non posse attestati sunt. Sæpissimè cum Papistis actum sine fructu. Ideò Euangelici aliquot millia modiorum frumenti vendiderunt, vt & sibi satisfacerent, & expensas in hoc schismate factas,

ex com-

ex communibus bonis, quemadmodum & Pontificij eò vsq; fecerant, persoluerent. Cùm itaq; Senatus videret rem in peiorem statum delabi, & singulare interesse prætenderet, ne communes ædes Capituli, propter ius Asyli & publici transitus, occlusæ manerent: Euangelicis portas aperire mandauit, & ne idem in posterum ab vna vel altera parte tentaretur, vel canonici vim inuicem inferrent, viginti sclopetarios sumptibus capituli ad custodiam portarum disposuit, donec in concordiam redeant, & ablata restituantur: ita interim vtrique parti liber aditus pateat. At pontificii, quàm diu Euangelici ibi resident, ingredi non audent. Nec tamen destitit Senatus, euitandi maioris scandali gratia, Euangelicos amicè admonere. Illi econtra, vix sibi aditum liberum fore, si semel excesserint, neq; se animaduertere, qua ratione liberum & sine discrimine vel tumultu, ad capitulum, sessiones & vota accessum habere possint, se autem satis mirari non posse, quòd plus aduersarijs quàm sibi fauere videatur. Nunquam enim id se obtinere potuisse, vt autoritatem interponeret de non turbando in possessione, idque ea de causa, quòd declarauerit se causæ principalis iudicem competentem non esse. Id autem causam principalem esse, vtrum de facto sine causæ cognitione è possessione rectè eijciantur? & an non in possessione manuteneri de iure permissum sit. Quapropter Senatus tandem acquieuit, & partes iterum ad competentes iudices, status videlicet Imperij, remisit. maxime quia vicini principes legatos Argentinam, qui pacis conditiones vsque ad determinationem causæ principalis opponerent, se missuros esse ostenderant.

Legati primo loco Episcopum adierunt, qui eos audiuit, sed pacis conditiones audire noluit, tùm quòd se nihil cum capitulo commune habere, tùm quòd summe dissidium illud Canonicorum sibi displicere ostenderet, tum deniq; quòd neq; sibi, neq; subditis, si negotijs capituli, rebus sic stantibus, se immisceret, consultum foret. Interrogarunt ergo legati, an capitulares adire, cumq; ijs agere liceret? Id sibi placere respondit. Quare Argentinam profecti, Canonicis conditiones tales proposuerunt, quas cùm sine rubore reijcere non possent, plerisq; acceptandas esse placuit. Impetrata itaq; venia, eædem Euangelicis propositæ, hi spacium deliberandi petiuerunt. Interea Pontificiæ religioni addicti, Episcop. consuluerunt, qui omninò, ne pacis conditiones acceptarent, interdixit. quod summè & legatis & senatui displicuit. Itaque domum re infecta reuersis legatis, Episcopus omnes suos vasallos euocauit, & coràm multa de schismate illo, quantopere displiceat, quantoque labore componere illud studuerit, præfatus, obnixè rogat, quia omnia frustrà à se tentata sint, vt certum numerum, qui de componenda controuersia cum vtraque parte agerent, ipsi ex se deligerent. Deligunt præcipuis 18. his adiunguntur legati Episcopi. in vrbem veniunt, à senatu petunt, vt duos Senatores addat. Senatus ne deciperetur, ante omnia communicari secum petijt, quæ Tabernis acta, deliberata & conclusa sint. Consiliarij episcopi aiunt, se id in mandatis non habere. Quare petitio denegatur. Ad partem tamen, à Senatu & Euangelicis, nobilitati ab ouo res omnis exponitur, & hinc inde actitata in scriptis se velle pollicentur, vt ipsi statuere possint, quis meliori iure nititur. Nobilitas instructa ab actione desistit, & domum re intentata discedit. Senatus vicinas ciuitates Imperiales decem, comites omnes, nobilitatem Alsatiæ, immediatè imperio subiectam, Argentinam euocat, quibus originem rei & quid hactenus actum exponit. deliberant, qua ratione regio illa, à tyrannide Pontificum, si bellum moliri conentur, defendi possit. Sed in Arctoam hanc Germaniæ partem, mari Balthico vicinam redeo. in qua

OSILIAM insulam, magno sinui Liuoniæ ab occasu obiectam, duodecim milliaribus in longitudinem, septem in latitudinem patentem, & in decẽ παροικίας distributam, quam ab episcopo Osiliensi postremo Ioanne Munchhausen emerat, Fridericus Daniæ rex, superioribus annis, Georgio Farensbeco, tribuno militum genere Liuono, tradiderat, hac conditione, vt toto vitæ tempore, reditibus illius, nullis redditis rationibus, frueretur, & vicissim Regi Daniæ fidus ac obse-

M. D. LXXXIV. quens esset, nec sine permissu regis vlli alteri, operā suam addiceret. Primùm verò militiæ tyrocinium hic Farensbecus, in patriæ Liuoniæ bellis intestinis aliquot annis fecerat. Inde, ductis in Moscouiam equitibus Germanis, strenuam aduersus Tataros operam Moscho nauauit, &, cum delectis Tataris, ad monomachiam subinde Russos prouocantibus, aliquoties fortiter & feliciter; inspectantibus vtrinq; exercitibus, congressus, eximiam magnanimitatis, virtutis & fortitudinis Heroicæ laudem sibi comparauit. cuius fama multas gentes peruagata, in Daniam quoq; ad regem Frider. virorum bellica laude præstantium amantem, penetrauit. qui in regiam familiam Farensbecum adsciuit, & Marscalcum aulæ Danicæ creauit. vbi octo annos commoratus, & fide, industriā, & virtute singulari, inclyto regi probata; tandem cum Steph. Pol. reg. patriam suam Liuon. seriò ex Moschi tyrannide vindicare intelligeret, ac ipse etiam ad recuperationem patriæ aliquid operæ & laborum conferre cuperet: veniam à rege ad bellum aduersus Moschos, sub Polon. reg. auspicijs gerendum, flagitat. Daniæ rex, collaudato ipsius studio & in patriam pietate generosa, non modò assentitur honestiss. ipsius voluntati, verùm etiam Osiliæ insulæ feudū ad vitam ipsi, paulò antè indicata conditione adiecta, donat, & literis suis eum Pol. regi commendat. Profectus igitur ad reg. Pol. cum in duabus aduersus Moschos expeditionib. ad Lucam, & Plescouiā, eximiæ virtutis & fortitudinis decus, Imp. exercitus, Illust. Ioan. Zamoiscio probasset, & magnas in peditū equitumq; ornatiss. delectum impensas fecisset: finito bello Rex Steph. compensare eius fidem, industriam, & sumtus ingentes cupiens, Præsidis VVendensis officium & præfecturas aliquot in diœcesi Curoniensi, ac in his Pilteniam: & in Transdunanā regione Kerkhusiam & alias, hæreditario iure fruendas benignè offert. Farensbecus cū honorificas sibi & fructuosas Poloni regis conditiones fore iudicaret: statim ad Daniæ regem, memor obligationis, quā ipsi deuinctus erat, omnia perscribit, & an ipsius permissu sibi eas accipere liceat, inquirit. Rex respondet, Curoniensis diœcesis præfecturas, ad se & coronam Danicam, post Magni fratris mortem delatas, sub suā potestate esse. In cæteris se nolle Farensbecum impedire. nec tamen quidquam consulere aut dissuadere, sed ipsius prudentiæ rem totam committere. Sperare autem eum memorē fore literarum, quib⁹ se Daniæ regi vicissim obligasset. Farensbecus, hæc verba non obscuræ permissionis vim habere ratus: oblatam præsidis VVendensis dignitatem, & alias arces ac prædia, exceptis Curoniensibus, & paulò post etiam Liuoniæ equitum magisterium à rege Stephano delatum recipit, & operam ac fidem ipsi suam, excepto tamen, si quid aduersus Daniæ regem moliatur, vicissim obligat. Quo cognito, Daniæ rex, cum Farensbeco per literas expostulans, statim misso in Osiliam legato, Arensburgum arcem sibi restitui, vel quatuor nobilibus illius prouinciæ custodiendam tantisper tradi flagitabat, donec coram rege & senatu regni Farensbecus se legitimè purgasset. Cùm autem se nondum audito Feudum sibi eripi Farensbecus deprecaretur, & arcem nouis præsidijs sibi iuratis muniret: maiores indignationum flammas rex concipiens, q non solùm alteri Domino fidem suam addixisset, verùm etiam Arcem suam legatis suis patefacere & tradere recusasset: nouos commissarios regni senatores, Petrum Munkium, regni Amiraliū, Hacum Holgeri, cum aliis nobilibus, inter quos Frider. etiam Ranzouius, Henrici vicarij regis filius fuit, cum classe armatā in Osiliam mittit. Farensbecus interea ad Borussiæ ducem profectus, vt acceptis ab eo ad Daniæ regem literis, aditum ad reconciliationem faciliorem inueniret, Arcem, certis præfectis & Nobilitati Osiliensi sacramento sibi astrictæ, vsq; ad reditum custodiendam mandat. Cùm autem classis Danica appulisset, post sex dierū tractationē, arx commissarijs regijs patefacta & tradita: & nobilitas totius prouinciæ, supplex agnoscere culpam fidei erga regem violatæ, & deprecari, & Iuramentum fidelitatis nouū præstare coacta est, quòd priorib. commissarijs regijs non se contra Farensbecum adiunxisset. Duci verò Borussiæ, diligentissimè pro Farensbeco apud Daniæ regem intercedenti, prolixo scripto rex caussas exponit, cur gratificari hac in caussā Duci non possit. Farensbecus, cùm implacabiliter sibi regem irasci cerneret:

Apo-

ologiam, prolixè & accuratè scriptam, in Regum & principum vicinorum is spargit, quâ innocentem se maleuolorum calumnijs premi, & nihil contra fi- n & officium egisse testatur.

M. D. LXXXIV.

DANTISCANI Osiliæ insulæ versus meridiem vicini, pendentibus adhuc n Poloniæ rege aliquot controuersiarum capitibus, ex Sigismundi Augusti mmissione originem ducentibus, ac inprimis portorij negotio, & alijs, quibus tra ipsorum iura & priuilegia grauarentur, in compositione belli ad comitia ctis: hoc anno demum integre cum rege transigunt, eiq; binumalem Portorij iod Pfalgelt vulgo nominant) auctionem, vt de singulis bonorum, quæ inue- entur aut eueherentur, marcis, quatuor numi deinceps pendantur; eiusq; di- lia pars regi, altera senatui soluatur: subiectissimè concedunt, hac conditione, grauamina ciuitatis nominatim proposita aboleantur.

Rex itaq; vicissim omnes Commissariorum regis Sigismundi actiones & stitutiones, in præiudicium, contumeliam & damnum ciuitatis vergentes, & m placationis formulam irritam pronunciat: nec vllam deinceps earum men- nem fieri debere sancit. A commissariorum, si quos deinceps in vrbem mitti essitas flagitabit, actionibus, ad Regem prouocatio erit. Portorij concessio il ciuitatis iuribus priuilegijs & libertatibus pristinis derogabit, nec a rege, illi- e successoribus aut senatu augebitur, nec immunitatibus extra ordinem a rege is diminuetur. Priuilegium Casimiri, de facultate nauigationes & littora re- di 1457. datum ciuitati, & Sigismundi de bonis naufragis & caducis, denuò nfirmat. Nec vectigalibus nouis in Vistulâ institutis, Dantiscanos, ipse vel suc- sores onerabunt.

Ciuium priuatorum lites, in aulam deinceps non euocabunt, sed ordinariæ tatis iurisdictioni relinquent. Temerè apud regem, de Magistratuum negli- tia vel iniurijs conquerentes: non impensas solùm, sed & pœnas calumniato- subibunt. Aduersus contumeliosarum citationum autores iniuriarum age- tatis licebit. Mandata, vsitatos iuris processus impedientia, deinceps nul- ges dabunt: verùm si Dantiscani Magistratus informationem res desiderabit, bimestre clausis literis eam ad regem mittent. Piratas & speculatores ma- ios, quales antea fuerunt, planè rex abominatur & tollit. Saluis conducti- egis, ciues, non ab ordinaria iurisdictione, sed tantùm à vi magistratuum la, & carceribus, exemti erunt, nec vltra triùm mensium spacium vlli dabitur, quos, si indignus eo beneficio iudicabitur, rex informari: committens cri- non obstante saluo conductu, comprehendi & puniri poterit. A Iurisdi- e & muneribus personalibus vel realibus, nullum deinceps reges eximent. ubernijs opificum, cæterisque collegijs, priuatim nulla priuilegia Reges nt. &, si quæ data sunt, irrita erunt. Senatui verò, more maiorum, de giorum corporumque statutis statuendi potestas integra manebit.

Moratorias literas nullas ciuibus aut incolis Rex dabit, nisi fortunæ aduer- su bona amiserint, & de amissis Testimonium à Senatu vrbis habeant, eoq; ne commendati fuerint. Transmarini salis subuectionem in Borussiam, ci- liberam, sine vllis exactionibus nouis, retinebit. Vistulæ fluminis cursum & aliò deriuari rex prohibet. nec peregrinis in detrimentum ciuitatum, in & pagis emere & vendere, & opificia ac negociationes exercere permittit, iilegia contraria, cum priscis ciuitatis & terrarum Prussiæ iuribus pugnan- brogat. Hæc Dantiscanis, dimidiam Portorij aucti partem regi permit- us, vicissim concessa, & tractatio tota, Grodnæ, cum Rege conclusa: Ius- ium verò à præfectis Portorij, Ioanni Tarnouio regis commissario præsti- ft. Sequenti demum anno VVarsauiæ, in comitijs, omnia senatus regni au- e confirmata & edita sunt. Eodem tempore,

POLONIA, de Samuele Sborouio, Petri, Iohannis, Andreæ & Christo- quorum suffragio & operâ fideli primùm Rex Stephanus in regni adeptio- ctus erat) fratre: supplicium capitale, iussu regis, Cracouiæ sumptum est.

M D. LXXXIV quòd antea ex regno proſcriptus, contra perſonam, dignitatem, ſtatum & vitam Regis, quædam machinari intelligeretur. Id ſupplicium extra regni comitia, à viro nobili, ex illuſtri & antiquiſſima familia gentis Polonicæ datum, varias animorum affectiones & motus in regno Poloniæ excitauit. Qui tamen intra ſermones, querelas, & murmurationum fremitus conſtiterunt. Sed hiſtoriam totam, paulo altius, vt ab amico Cracouienſi nobiſcum communicata eſt, repetemus. Samuel 1574. ille Sborouius, ob interfectum in arce ſub coronationem regis Henrici, Caſtellanum Premiſlienſem, ex familia VVapouia, perpetuo exilio mulctatus erat, citra tamen infamiæ notam. Quare, partim in Tranſyluania, partim in campis illis latiſſimis, in quibus graſſantur Nizouij Coſaccij, tum in proximis VValachiæ partibus vitam exilij degebat, ita tamen, vt ſæpius in regnum ad ſuos veniret (habebat enim vxorem ex familia Spitronum, Caſtellani olim Cracouienſis filiam) & tàm Cracouiæ, quàm in alijs ciuitatibus ac oppidis moraretur, atque interdum licentioſius graſſaretur. Quærebat interea per fratres & conſanguineos ſuos vias & rationes, quibus placare offenſam partem, & Reipublicæ decreto comitiali, reſtitui poſſet, quod tamen multis intercedentibus cauſis non ſucceſſit. Cùm verò paſſim multi conquererentur, & in ſingulis comitijs exclamarent, Bannitos, contra leges PATRIÆ, in regno verſari, impunè multa illicita & interdum atroces iniurias alijs inferre, negligentibus locorum, vbi hæc fierent, præfectis ſeu Capitaneis: quibus id ipſum non ſine aliquo officij neglecti aut metus aut conniuentiæ nota exprobrabatur: admonebantur ſedulò & ſeriò præfecti, diligentius in poſterum vt cauerent, ne quid ex eiuſmodi indulgentia Reipublicæ incommodi & periculi ipſorum cauſa accideret. Et nominatim quibuſdam in comitijs, inſtigantibus offenſis, decretum fuit, ne quibuſuis in locis præfecti SAMVELEM verſari paterentur, quinimò ſi in contemptum legum id facere amplius præſumeret, vt pro officio eundem captum ſeruarent. *His cauſis* adductus regni Cancellarius IOHANNES Zamoiſcius, ſimul atque præfecturam Cracouienſem adeptus eſt, cùm ſciret SAMVELEM ſæpius in minori Polonia apud ſuos & alios paſſim degere, omniaque edicta illa, familiæ ſuæ fortaſſis nixum tum potentia, tum autoritate, contemnere, admoneri illum aliquoties curauit per fratres IOHANNEM & ANDREAM, alios item propinquos, ne in locis illis, vbi cum poteſtate verſaretur, ſubſiſteret, aliâs ſe pro officio exequi leges & recens lata decreta conſtituiſſe. Verùm is nihil has admonitiones curare, imò in contrarium eò audacius niti, & nouos quoſdam conatus & factiones moliri, & Cancellario ipſi periculum machinari intelligebatur.

Cancellarius interea, pro more, iudicia ordinaria, quæ non niſi per ipſos præfectos adminiſtrari ſolent, proclamari iubet. Cracouiam ex Lithuania proficiſcitur. Circa Sendomiriam tranſeunti nunciatur, SAMVELEM amplo cum hominum numero ſtipatum, ſimul cum illo Cracouiam ingredi conſtituiſſe, ſubindeque non procul ab eodem nocturno hoſpitio deligendo ſubſiſtere ſolere. Per aliquot idipſum penitius exploratores cognoſcitur, venitur tandem Proſſovvitium, vbi cùm Cancellarius pernoctaturus ſubſtitiſſet: medio ab inde milliari, apud viduam ſororiam ſuam nuncupatam in villa Piekari, SAMVEL hoſpitatur, comitatus ſui maiore parte in viciniore villa relicta. Cùm verò hic Iuriſdictioni præfecti Cracouienſis primum locus aperiretur, noctu propræfectum Vrouecium immittit, cum præſidiarijs, qui impetu in domum viduæ facto, licet non ſtatim proderetur, interfecto vno puero, qui gladium SAMVELI porrigebat, & filio eiuſdem aliquantulùm vulnerato, quod bombardam eiaculatus eſſet, poſt multas concertationes SAMVELEM captiuum (exeunte Aprili) Proſſovvitium deducit: inde ſimul cum Cancellario Cracouiam rectà in arcem, curru proximè ipſum ſequente, cum præſidio, liber vectus, ac cuſtodiæ traditus eſt. Porrò qui tùm præſentes aderant ex nobilitate Cracouiæ, obuiam progreſſi, cùm primùm in arce Cancell. ſalutaſſent, longa ac diſerta oratione totius facti rationem ſibi explicari audiuerunt.

Interea dum Samuel sub custodia,nemine penitus ad se admisso, asseruatur: Cancellarius, qui capto statim Samuele, Regis consilium sciscitatus fuerat, præcipuis, etiam regni Senatoribus,per literas facti sui rationem reddit.

Altera ex parte Samuelis consanguinei & priuatim, de vi & iniuria,non Samueli solùm, sed toti familiæ illata, queruntur, & nihil non tentant apud Zamoiscium, vt Samuelem, si non ex captiuitate, saltem ex carnificis manu liberarent. Demonstrare illius innocentiam conabantur, quòd vim vi repellens, in casu iustæ & necessariæ defensionis, Vapouium interfecisset. quòd non à Republica in regni comitijs, sed rege priuato, qui profugus postea regnum reliquerit, præter 10 senatorum voluntatem & consensum proscriptus sit, addita etiam in literis proscriptionis clausula; citra notam infamiæ, & vita illius sit in gratia Regis. Cumq; ad Reipub. Senatum, in Comitijs publicis, quod in eiusmodi causis fieri solet, nunquam delatus sit: non legum contemptu, sed regia potius autoritate & voluntate, in regno mansisse: & cum præcipuis regni proceribus, senatoribus, ac ipso etiam rege, familiariter vixisse, imò fidem ipsi datam esse, quòd tutò in regno versari posset, ipsum hac profectione, per Poloniam transiturum saltem fuisse, vt filium in Germaniam duceret. Zamoiscium magis priuato odio, quàm legum obseruantia impulsum hæc mouisse. Addebant libertatis iura, prouocabant ad regem & regni comitia: nec causam tantam, de existimatione & vita viri 20 principis, extra comitia decidi posse. exaggerabant incommoda & mala infinita, quæ oriri ex hac tyrannide & in totam Rempubl. redundare possent. Orant, ne æmulatione vel inuidia generosam Sborouiorum familiam turpissima infamiæ macula temerè aspergat. Omnes etiam suas fortunas, & corpora pignorum & obsidum loco offerunt, ne quid statuatur grauius, donec Regis ac Reipublicæ maturum interueniat iudicium & autoritas. Tota etiam nobilitas Palatinatus Cracouiensis per Succammerarium Zikouium, satis accurata & grauiter prudenterque conscripta oratione se interponit, à Cancellario hoc vnum efflagitans,ne quid præcipitanter in illum committeretur: sed ad comitia potius causæ huius,per omnes ordines cognitio & iudicium reseruetur, vel saltem ad Reg. Maiestat. 30 remittatur. Quibus ita respondit Cancellarius, vt vicissim prolixo scripto, facti totius, cum circumstantijs omnibus, narrationem eis exponeret, nec tamen quicquam categoricè de sua voluntate significaret, nisi quod in præsenti causa id facturus esset, quod sibi secundùm DEVM conscientia & officij autoritas dictaret. Interea Samuelis frater Andreas, Curiæ Marschalcus, literis & ipse instat vnà cum alijs consanguineis suis, apud ordinarios Iudices regni, tum Lublini Iudicia exercentes, partes suas vt interponerent ad Cancellarium, ne quid atrocius in fratrem statuere vellet, satis iam superq; familiæ illorum, violentiæ & iniuriæ, capto fratre illatum esse. Volebant dare obsides numero decem, ex præcipuis huius familiæ, ac obligare sese, quòd Samuelem in Comitijs serenissimo 40 Regi & ordinibus regni sistere vellent iudicandum, nec defuturas illi, secundùm leges & decreta, legitimas atque iuridicas defensiones. Tandem petierunt consilium ab ijsdem, quid aut quomodo in tam acerbo familiæ casu agendum vel procedendum sibi esset. Breuiter, sed prudenter; à iudicibus responsum est illis, & quidem ita perplexè, vt nihil ex ijs literis, aut pro se trahere, aut contra Cancellarium possent. Summa tamen erat, se in tali casu consilium præbere non posse, nihil hoc ad illorum officium ad iudicia pertinere, non defutura tàm amplæ & potenti familiæ sufficientia & opportuna consilia domi. Sub idem tempus Cancellarius per literas significabat ijsdem iudicibus, quid & quomodo factum sit, non consilium aliquod inquirens, sed rei veritatem explicans, ne aliter,vt in eius- 50 modi negocijs fieri solet, traduceretur. In dato eidem responso gratias agunt Iudices, qui tanta prudentia ac vigilantia vsus fuerit: satis eum testatum fecisse, quē virum, vt in defendenda patria armisq; tractandis, ita in legum obseruantia & securitate publica tuenda, se præstitisset, non dubitare se concludunt breuiter, illum tanquam senatorem prudentem, in legibus, & libertatibus patriæ & natum

10. Maij.

M. D. LXXXIV.

& optimè exercitatum, quemadmodum in alijs omnibus hactenus fecisset, actum præsentem ad huiusmodi effectum perducturum, vt vtrumque ius, videlicet, publicum & libertas nobilitatis, salua & integra permaneant, nihilque inde, quod aliqui ominari viderentur, emergat aduersi.

15. Maij. Paucos post dies, cùm nobilitati Cracouiensi responsum, ad interpositam intercessionem, datum esset, significatur Samueli, domui suæ vt disponat. A regia enim Maiestate mandatum esse Cancellario, vt iusticiam aduersus illum exequatur. Cumque colloquium Cancellarij expeteret, ante vesperam conuenitur à Cancellario, tribus adhibitis testibus, vbi, cùm mitius & Christianius secum agi Samuel rogasset, Cancellarius mandatum regium ipsum legere iubet. Deinde ex Christophori fratris ad ipsum literis multa expostulauit. Summo mane 16. Maij. subsequentis diei eductus in locum solitum suppliciorum, vicepræfecto cum tribus vel quatuor alijs præsentibus, cinctus 50. Haidonibus, substrato rubeo panno, capite plectitur, inuolutusque linteo ad id præparato, imponitur loculo & feretrum pannis paratis contegitur. Arce inde aperta, turmatim ad hoc triste & stupendum multis spectaculum plurimi confluunt, donec quinta à supplicio hora socrus Samuelis, Castellana, aliquot fœminis generosis, & amicis notis & ignotis stipata plurimis in arcem ascendens, necati generi corpus sibi tradi petit. Quod currui impositum in Palatini olim Calissiensis domum deduxit, vbi lotum, & assuto capite, denuo more militari ornatum, in toga rubea serica, cum claua, biduo conspiciendum à quibusuis frequentibus publicè iacebat. Quarto ab inde die, Andreas Sborouius, frater, Marschalcus, magno comitatu, Cracouiam venit, neque quicquam subsistens aut solennem aliquam actionem vel protestationem interponens, eadem die corpus ex vrbe abduxit. Nec quicquam postmodum subsecutum est eorum, quæ multi passim sparserunt. sed publicè omnes conquieuere, vt prudenter sanè quidam ex minore Polonia scripsisse videatur. Crede mihi istud factum non erat fabrica vnius diei, diu multumque de eo consultabatur, quoad venit summa dies & ineluctabile fatum. De quo quidem eius hominis interitu hîc varij variè iudicant. Dicunt alij, iure cæsum esse, & laudant iustam animaduersionem. Alij verò dolent, sed altum premunt corde dolorem, interdum collachrymantes & tyrannidis metu alas quatientes, quorum quidem sunt pauci. Sed vt fert tempus, facetis prudentiorum sermonibus perstringuntur, vt iam mitiores esse videantur. In summa, breui ea omnia euanescent principijs deferuescentibus. Cæteri verò eiusdem farinæ iam aliquando intelligent, vibratum esse ensem ad vindicandam insolentiam, hactenus enim susque deque ferebantur vicia & immanitates. Hæc ille. Cùm autem fratres Sborouij, apud gentiles & affines suos, multa de Cancellarij iniuria questi, & rege ipso in ordinem redigendo mouissent, & literis ad plures alios scriptis, aduersus regem conspirare existimarentur: capita factionis, Christophorus & Andreas Sborouij fratres, ad comitia VVarsauiæ proxima literis regijs citati sunt. Vbi Senatus Regni, Samuelem Sborouium iure cæsum pronunciauit, & Christophorum Sborouium, conspirationis aduersus regem initæ ducem & autorem, proscripsit.

PARS Familiæ SBOROVIORVM.

ANDREAS Sborouius Castellanus Calissiensis. —— Elisabeth Schidlonecia, Christophori, magni Cancellarij apud regem Sigismundum, soror.

IOANNES, ad Orsam cum Moschis confligens victor occubuit 1514.	Nicolaus, ad Obertinum à VValachis cæsus.	Petrus, Castellanus Sendomirensis.	MARTINVS, Castellanus Cracouiensis. ex Anna Conaria de Gora 16. liberos suscepit.

MARTI-

Martinus	Petrus	Ioannes	Andreas	Samuel	Christophorus
sub Carolo V. militauit, obijt in bello Liuonico.	Palatinus & capitaneus Cracouiensis.	Castellanus Gnesnensis, capitaneus Grudentii, Dantiscanos profligauit 1577.	aulæ Regiæ Marscalcus.	ab Henrico rege proscriptus, postea Stephani iussu p Cancellarium Zamoscium decollatus.	à Stephano proscriptus.

Ioannes Basilides magnus Moscouiæ dux, seu Russorum Imp. qui totos 25. annos grauissimo Liuoniam bello adflixerat & vastarat, mense Martio, tyrannidis & vitæ suæ finem fecit. quem Russico more valdè pium fuisse narrant. moriturus enim, filium suum Fœdor (sic Theodorum illi nominant) & præcipuos proceres ad se accersiuit, in quorum præsentia, filio prædicto, totum Imperium pia exhortatione commisit, illique quatuor summos consiliarios adiunxit, Iuuan Fœdorvvitz Mistislauuski, Mikita Romanovvitz, Iuuan Petrovvitz Zuschkou, & Michaëlem Andrevvitz Bessnyn, qui noui ducis & Reipublicæ salutem curarent. quibus suasit, vt suo exemplo commonefacti, à bello semper abhorrerent, & cum vicinis regibus pacem & amicitiam colerent. Iussit etiam, subditis per totam Russiam diuturno bello ad paupertatem redactis, census certos & tributa ad decennium remitti, vt interea temporis vires & opes iterum colligere possint, & omnibus captiuis liberam potestatem manendi aut abeundi concedi voluit. His postremis mandatis editis tonsus & monachorum veste indutus, ex hac vita migrauit. cuius tyranni mors, vniuersam Russiam, Tattariam, & omnes finitimas gentes, immensa lætitia & voluptate affecit. Paulò ante obitum, insidias Tattaris Casanensibus molitus erat. Nam hi superiori anno mota seditione rebellarant. Pacem igitur fictam mense Octobri cum illis confirmauit, atque omnem seditionis culpam illis se remittere falsò ostendit, vt securi, dissolutis copijs dispergerentur, & quilibet domum se conferret. Interea magnum exercitum ipse conscripsit, quem contra Regem Suecorum se ducere velle, tam Tattaris quàm Moschis omnibus persuasit, vt hoc modo Tattaros ex improuiso inuaderet, & pœnas seditionis ab illis sumeret. Cumque iam Tattaros dispersos & securos esse putaret, totum exercitum confestim in regnum Casanensium misit. Qui hac de causa à magno Duce se eò missos fuisse simularunt, vt regioni Casanensi & metropoli, longa obsidione vexatæ, de commeatu & alijs rebus prospicerent. Tattari verò fraude illorum animaduersa, mox vndique confluxerunt, & Moschos qui propter altissimæ niuis asperitatem cum equis suis fessis nusquam effugere poterant, calceis vel soleis ligneis & oblongis, quibus feras & equos velocissimos per niuem præuertere possunt, adorti, aliquot millia eorum trucidarunt. Ita Tattarorum seditionem moriens inultam reliquit. Ex Anastasia, prima vxore, Romani filia, Mikitæ Romannovvitz, quem Tutorem filio datum iam dixi, sorore, filios duos suscepit, Ioannem & Theodorum, ex quibus priorem successioni & imperio iam destinatum, pater ipse, ante sesquiannum, inconsulto impetu trucidarat. Is adolescens 20. annos natus, tertiam habebat vxorem Helenam, Ioannis Scheremitoni filiam, cùm priores duas, inuito ac dolente ipso, monasterijs includi pater iussisset. Quod cùm patri, tertiam quoque vxorem inhumanius tractanti, filius exprobraret: pater iracundia percitus, pedum seu baculum, quem manibus gestabat, ad tempora Ioannis illisit, ex quo ictu post diem quintum extinctus est. Minor itaque natu filius, Theodorus, morienti patri superstes solus successit, cui Irene, Theodori Godonij filia, coniugio iuncta est, cum qua die 28. Iunij inauguratus est.

Tauricæ Chersonesi partem Borealem, quæ Tattarorum Præcopitarum sedes iam aliquot seculis fuerat: Osman Bassa, ex Persico bello, per Colchidē & Pontum Euxinum redux, mense Maio occupauit, & in prouinciæ Turcicæ formam

 redegit.

M. D. LXXXIIII.

redegit. Est autem TAVRICA CHERSONESVS, quàm Præcop, & Tattariam minorem hodie appellant; ampla peninsula, 24. millia longa: 15. lata, inter Pontum Euxinum & Mæotiden, versus ortum porrecta ad Bosphorum Cimmerium, qui ad gradum long. 64. lat. 48. Europam ab Asia determinat. Eam mediam, horridi & ardui montes, velut Apenninus Italiam; in boream & australem, cuius Capha emporium celebre, anno 1475. à Mahomete occupatum, metropolis est, dirimunt. In boreali verò parte, TATTARI Crimæi vulgò appellati, latissimos inter Borysthenem & Tanaim campos, pascuis subinde mutatis, peruagantes, sedem regiam annos iam ferè quadringentos habuerunt oppidum CRIMÆAM. quibus tributum seu pensionem annuam, aliquot millia Vngaricorum, Poloniæ reges ab auorum memoria pendunt. Horum rex, proximis annis, Mechmet Kirei, Turcis confœderatus & socius fuit: Aduersus quem proprij fratres seditionem mouerunt: & cùm viribus regi impares essent, ad Stephanum Poloniæ regem, quem infensum Tattaro, tributum annum pendere hactenus recusasse sciebant, auxilij implorandi causa fugerunt. Eos cùm aliquoties Tattarus repeteret, nihil tamen apud Polonum efficeret: tandem Turcarum Imperator à rege obtinuit, vt Byzantium, cum legato Polono, Hieronymo Philippouio, ad filij sui circumcisionem mitterentur.

1581.

1582.

Deulet (Felix) Czar.

Mechmet rex Tattarorum.	Adlei à Persis captus & necatus.	Hali. Salomet. ad Polonum profugi, in Turciam missi.
Sadit.		

Tattaro autem hos Turcarum Imp. non restituit, cùm tanquam regis Tattarici obsides retinere eos cuperet, vt vellet nollet Tattarus in officio retineretur. Id grauiter Tattarus ferebat, & tamen petente Turcarum Imp. *vt illius stipendijs in Asiam aduersus Persas auxilio Turcis proficisceretur*: *& restitutionem* fratrum denuò pollicente: regi confœderato gratificatus est. Cùm autem Turci clade ingenti apud Tiflin à Persis affecti essent, Tattarorum rex, per Circassios & Mengrellios, qui iam Colchidis partem inhabitant, iter faciens, clade intellecta, cum exercitu suo in regnum se recepit, multum damni habitatoribus regionum Turcicarum, per quas iter faceret, inferens. Verùm vt in regnum redijt, intelligeretq; fratres suos, sibi à Turcis ex fœdere & promissione nondum redditos esse, magnis in Turcam exarsit iris. Eius mitigandi causa, AMVRATHES, legatos cum donis eximijs ad ipsum misit, excusens quare hactenus fratres ipsi non remiserit: allegans in securitatem regis id fecisse, ne remissi fratres, absente rege, res nouas molirentur. se eos aut remissurum breui, aut in securitatem regis penes se retenturum. Sed fratres Tattari negligentius Byzantij custoditi clam aufugerunt, ac denuò bellum fratri regi, auxilio Moscouitarum, & quorundam Tattarorum intulerunt. Ad quod propulsandum Tattarus auxilia Turcarum implorauit, quæ quidem promissa sunt, sed non præstita. Cùm autem denuò à rege Tattaro fratres seditiosi regno exacti essent: Tattarus omnem culpam in Turcas deriuauit, credens eorum instinctu (cùm inexplebili teneantur dominandi cupiditate) factum esse, quod bellum adeo funestum & exitiale fratres sibi intulissent. Ratus id nisi ita esset, fratres sibi iamdudum aut restitui, aut eadem diligentia, qua multi alij principes viri ab ipsis retinentur, custodiri potuisse. Accedebat eodem fermè tempore, vt Turca legatos ad Tattarum mitteret, ac rursus ab ipso, auxilia in Persam, non vt antè, benignè peteret; sed exemplo nouo, superbè fermè efflagitaret. Quare Tattarus ingentes irarum aduersus Turcam concipit æstus, ac nimium iracundiæ indulgens, non prius Turcis bellum indixit, quàm intulit, atq; ciuitatem CAPHAM (quæ in Taurica Chersoneso olim Theodosia dicta, à Mahomete verò, Genuensibus & antea maioribus suis erepta erat) intercipiendam sibi esse ratus, eam obsidione cingit, atq; armis & amotione commeatus, ita Turcas, in vrbe Capha, nihil tale vnquam à socio rege metuentes, pressit,

1583.

ressit, vt non modò de facienda deditione deliberarent, sed etiam intra duos ies dedere vellent.

Interea Amurathes, extrema quæque à Tattaris metuens, consilio habito, attarum quendam Aslan Czirei dictum, quem multos annos captiuum detinuerant Ottomanni, &, ipsum regij sanguinis, & vt fertur, naturalem regis fratrem, ccersiri iubet. Eum benignis alloquitur verbis; ad magnos posse peruenire ipsum honores, si sibi obedire vellet. Rebellasse sibi regem Tattariæ, nulla de causa; omnia in regno tyrannicè agere; subditos miserabiliter affligere; eos grauatè ferre imperiosum dominum. Proinde si ipse vellet in Tattariam proficisci, e ipsi & pecunias & exercitum esse daturum, vt tyrannide liberaret patrium regnum. Consuesse enim Ottomannos iustitiam colere: miseros defendere à tyrannorum insultibus: esse apertam cunctis afflictis Ottomannicam portam, refugium & receptaculum pauperum & derelictorum. Lætus miser, quòd seruili statu solutus, citò dominus salutari deberet, annuit. Itaque ex voluntate Imp. Turcici, subitò, non quidem Rex, sed Tattariæ Beglerbegus est declaratus: iurauitq; fidelitatem Amurathi & ipsius legitimis successoribus; accepitque vexillum aureum, quemadmodum pro signo fidelitatis, aut loco inuestituræ, Tributarij & subiecti principes, Moldauus, VValachus & Transyluanus à Turcis accipere solent. Exinde, duce Ochiali maris præfecto, cum quadraginta, non amplius, triremibus, initio mensis Aprilis, soluit Constantinopoli, atq; paucorum dierum spatio prope Capham appulit, cùm postero die ciuitas dedi deberet Tattaro. At Turcæ non modò auxilia in vrbem intulerunt, sed etiam seruitute liberatus Tattarus tentauit optimatum apud fratrem animos, pecunijs, donis & promissionibus, vt aut dederent sibi fratrem viuum, aut occiderent. Acceperat enim in eum finem, ab Amurathe ingentem pecuniarum summam. Itaque pecunia multos ex Tattaris corrupit; inter quos etiam fuerunt consiliarij regis atque vnus ex intimis & selectissimis amicis. Qui, vti conuentum erat, proprium regem, in casa rustica tum diuertentem, cum duobus filiolis in frusta concidunt, atque eum, qui hoc ita fieri desiderauerat, Aslanum, pro Domino accipiunt, honorantq;, qui donis & promissis amplissimis, sibi Tattarorum amicitiam & fidelitatem conciliauit. Talem ad modum Tattari, qui hactenus liberi & indomiti fuerunt, ex socijs & fratribus Ottomannorum, ipsi sunt facti serui, quem amicitia Ottomannica finem plerumque habere solet.

Cùm autem Tauricæ Chersonesi, in prouinciæ formam à Turcis redactæ, historiam recitauerim: cæterarum etiam omnium IMPERII TVRCICI Prouinciarum, quas per Bassas seu vicereges suos administrat, Catalogum, sicut à nobili viro Francisco Billerbego ex ipsa vrbe Constantinop. mecum communicatus est, obiter adiungam: primùm in Asia:

1. NATOLI, h. Asiæ minoris Beglerbegus seu vicerex, residet in ciuitate Phrygiæ maioris Chiutaia, quæ Græcis olim Cotyaium dicta est. Natoli ab ἀνατολὴ oriens, quòd à Constantinopoli versus orientem sita sit.
2. Caraman Ciliciæ præest & vicinis prouincijs Pamphyliæ, Lyciæ, Lycaoniæ & Cariæ parti.
3. Siuas seu Sebastea Cappadociæ meridionali, qua Ciliciam & Armeniam minorem spectat.
4. Tocatum seu Cappadociæ boreali versus Pontum Euxinum. residet in ciuitate Amasia, quæ nomen antiquum hodie retinet. ad long. 65.30. lat. 42.
5. Dulgadir. cuius princeps olim Alaudeules & populi Aladuli olim inter Turcicum & Persicum Imperium & Syriam interiecti.
6. Halep superioris Syriæ in vrbe ac emporio celeberrimo Venetis notissimo Alepo domiciliũ habet, quam Zonaras, Nicetas & alij Berrhœã olim dictam, alij Hierapolin, Syriæ Cyrresticæ vrbem fuisse ostendunt.
7. Scham, DAMASCI, quæ Scham Turcis & Arabibus dicitur: Cœlesyriæ & Palæstinæ præfectus.

8. Tara-

M. D. LXXXIV.

8. Tarablos siue Traplos. Tripoli Syriæ ad montem Libanum.
9. Maras, Arabiæ desertæ confinis, infra Halepum & Mesopotamiam.
10. Diarbekir, MESOPOTAMIÆ: ad vrbem Amidam.
11. Bagdat, BABYLONIÆ & Chaldææ.
12. Bassara, ad sinum Persicum.
13. Labia seu Laxa, Carmaniæ, quâ Ormuzum versus, nunc Lusitanis parentem, vergit.
14. Iemen Aden, in ARABIA Felice.
15. Hebesch, ad sinum Arabicum, obiectus Presbytero Iohanni.
16. CYPRO: Nicosiæ vel Famagustæ residet.
17. Ezrum & Arzerum, Armeniæ maiori versus Georgianos, & Assyriæ parti.
18. Schereful, Assyriæ, in finibus Persiæ.
19. VVan in confinibus Armeniæ & Mediæ.
20. Tiflis, in regione Georgianorum.
21. Siruan, Mediæ pars.
22. Temir capi, porta Ferrea ad Derbentum, seu angustias montium ad mare Caspium.
23. Tschildir, ad fines Mediæ & Georgianorum.
24. Cars, in Armeniæ maioris & Mediæ finibus.
25. Fas, Mengrellijs, Colchidis habitatoribus anno 1579. impositus est, fortè à Phasi fl. nomen habet. Sed hi postremi septem aut octo Beglerbegi, recens circa annum CHRISTI, 1578. & 1579. contra Persas primùm constituti, propter incertum belli euentum, & Prouinciarum exiguitatem, cum cæteris nequaquam comparandi sunt.

IN EVROPA.

1. RVMVLI Thraciæ & Græciæ totius Beglerbegus: quam Turci, corrupto ROMANIÆ nomine, Rumuli appellant. Omnium amplissimam Diœcesin, & Sangiacatus sub se plures viginti habet. Sophiæ in Seruiæ & Bulgariæ finibus sedem habet. Sed Constantinopoli plerunque degit.
2. Temesvvar, Vngariæ trans Tibiscum, versus VValachiam & Transyluaniam.
3. Budæ, Vngariam inferiorem versus Austriam gubernat, & Albam Regalem, Strigonium Zigeth, Zolnoc, Filec, quinque Ecclesias, Mohacium, Segedinum, Sirmium, Semendriam seu Sinderouiam ad Danubium ditione sua tenet.
4. Bosnæ, Illyridi, Dalmatiæ & Croatiæ parti præest: residet Bagnania Lucæ.
5. Coffæ, Tauricæ Chersonesi, olim Theodosia dicta.
6. Capitanbassa, seu Amyralis Turcicus, Callipoli residet, & plerisque maris Aegei seu Archipelagi insulis, Lemno, Lesbo, Chio, Rhodo, Eubœæ, & ad sinum Corinthium, Naupacto Leucadi, & alijs locis maritimis imperat.

IN APHRICA.

1. MESSIER, AEGYPTO præsidet Cairi, quam Messir & Mizri hodie Turci & Iudæi nominant, à Mizraim filio Cham.
2. TVNIS, Tunetanum regit regnum, & Tuneti sedem habet.
3. Tripolis, propè Gerbos Lotophagarum Insulam.
4. Giul Gesare, vel Cesair: Algeriæ residet, quam Turci ab antiquo nomine sed corrupto, Iulia Cæsarea, nominant.

Habent autem singuli Beglerbegi, sub se, Sangiarbegos, seu Sanzacos, quorum quisque ferè principatum seu Ducatum paruum obtinet, & 500. 600. vel pluribus equis seruit. Horum in vniuersum sunt plus minus trecentis.

Plurimos

urimos autem sub se Sanzacos, Europæi Beglerbegatus amplissimi habent. M D. LXXXIV.
ameliæ, vnum & viginti, & in his Thessalonicam, Lacedæmonem in Peloonneso, Patres in Achaia, Aulonem in Epiro, (quatuordecim tantum illiaribus German. ab Hydrunte Italiæ distantem) ad Danubium Nicopo-n, in Seruia, Sophiam, vt Aegypti seu Cairi Beglerbegus, sedecim. Natoæ seu Asiæ minoris, duodecim. Mesopotamiæ, totidem. Budæ in Vngaria uindecim. Sanzacis subsunt Spahileri, nostris vasallis seu beneficiarijs aliqua x parte similes, qui equites merent, & prædia pro stipendio habent: non tamen æreditaria, sed donec Imperatori visum est.

Eodem verò tempore, quo Tauricæ Chersonesi partem borealem, prouin-ijs Turcicis Amurathes adiunxit: parùm abfuit, quò minus omnia Christiano-um templa Constantinopoli (quorum circiter triginta in monasterijs & alibi uperesse intelligo) in Moscheas seu Mahometicæ religionis speluncas, summi sacerdotum Turcicorum Pontificis (quem Muffti appellant) instinctu, conuerterentur. Cumq; Græci, Armeni & aliæ gentes Christianæ, subiectissimè deprecarentur, & Mahometi II. ac sequentium Impp. priuilegia, Christianis de libero religionis eorum exercitio concessa allegarent: responsum est, eo tempore propter vrbis solitudinem & Musulmannorum paucitatem indultum esse. Nunc cùm tanta Mahometicæ religionis cultorum in vrbe frequentia sit, vt templis pluribus indigeant; æquum esse, vt illis Christiani cedant. Postea Hispaniæ regis apud Venetos legatus scripsit, Amurathem omnia Christianorum templa deturbasse & in sua vertisse. Idemq; Hierosolymis fieri mandasse: sed duo tantùm Christianorum templa Byzantij eo tempore occupata esse constat. In Patriarcham verò ira tyranni Turcici præcipuè effusa est, quem catenis vinctum per vrbem ignominiosè vehi, & tandem in Rhodum insulam relegari mandauit, causam indignationis alij aliam perscribunt. Inter cæteras vna fuit, quòd cum Romano Pontifice conspirationem nouam inire ad Amurathem delatus erat, propterea, quòd Calendarium illius emendatum in Græcia etiam & reliqui orientis ecclesijs Christianis seruandum magna cum multorum offensione recepisset, & ob latam diuortij sententiam, à potenti quodam Græco, qui, vt se vlcisci commodiùs posset, ad Mahometismum defecerat, assiduè in aula accusaretur. deniq; cùm in synodo de Græcis certis, in deserta quædam loca, velut coloniam deducendis, vt Turca petiuerat, deliberaretur: idq; durum & iniustum sibi videri Patriarcha pronuntiasset: Theophilus Hieromonachus & Pachomius hoc Turcæ prodiderunt, ac Patriarchæ dignitatem Pachomius additis supra vsitatum Canonem aliquot millibus ducatorum adeptus est, cui tamen homini rudi & illiterato sequenti statim anno remoto Theoleptus successit: à Syluestro Alexandrino & Michaële Antiocheno tum ibi fortè præsentibus inauguratus die 10. Martij Anno 1585. Sed longiùs etiam in hac Byzantia euagor. quare ad sequentis anni res Henetas & Saxonicas redibo. Vbi de Anglia, quam transmarinam Saxoniam Bonifacius nominat, vnum hoc annotauero, initio anni, conspirationem aliquot procerum instinctu Romani P. P. & Hispanorum aduersus reginæ Elisabethæ caput & statum initam singulari Dei beneficio retectam esse. Hi captiuam Scotiæ reginam liberare & in thronum regni Anglicani, priori regina trucidata, euehere & Pontificiam religionem reformata funditùs abolita restituere moliebantur. Cùm autem è coniuratorum numero vnus reginæ & patriæ misertus indicium ad reginam detulisset: authores & principes coniurationis præcipui, Amyralius & alij, capti & confessi supplicio debito affecti sunt.

Initio anni RIGÆ in LIVONIA, motus ciuium ingens CALENDARII GREGORIANI occasione excitatus est, qui in apertam seditionem mox erupit. Nam cùm mandato Regis, exemploq; vicinarum aliquot ciuitatũ, senatus, & Ecclesiæ Ministri illud recepissent, & in templis etiam Dominica prima Aduentus seruare cœpissent; communitas ciuium ac plebs

M. D. LXXXV.

21. Nouemb. Greg. 1. Decemb. nostri.

M D. LXXXV. ac plebs vniuersa, toto Aduentus tempore quieta, sacris vnà intererat. Sed cùm eâdem cum Pontificijs die festum Christi natale celebrarent, vulgus nec concionibus nec ritibus Ecclesiasticis adesse voluit. Ex eo numero quidam die XXIV. Decem. senatum rogarunt, vt sibi etiam Genethlia Filij Dei veteri more seruare liceret. Quod cùm illis negatum, nec concionem habituros Ecclesiæ Ministros dicerent: nihilominus frequentissimi sequente die, hora octaua, in vtroque templo, cum Rectore Henrico Mollero Dietmarso & Scholasticis conuenerunt: cantionibus Natalitijs festum celebrantes. Eum Burggrauius Regius Nicolaus Eick, Vilna proximis diebus ex legatione reuersus, propterea quòd pueris in schola, præsentibus etiam multis ciuibus, concionatus esset, quodque indicante senatui Pastore Georgio Neunero, Regiæ Maiestatis mentionem parùm honorificam fecisse in protocollo annotatum erat, in curia detinuit. Interim vanus quidam rumor cùm ad concitandam multitudinem in vrbe spargeretur, Rectorem & aliquot ciues, ea ipsa nocte, capite truncatum iri: conrector scholæ, Valentinus Rascius, & ciues aliquot, Burggrauium rogarunt, vt Rectorem ex custodia dimitteret; se de ipso in iudicio sistendo fidem interpositeros esse: si recusaret, metum ingentis tumultus in vrbe imminentis omnium animos vrgere. Cùm verò Burggrauius illis gratificari nollet: Quòd læsi honoris ac existimationis Regiæ reum, ratione officij sui, iure missum facere se non posse ostenderet: Scholasticis quibusdam paulò post per plateas discurrentib⁹; & ad ciues in foro quid actum esset, relatione facta, vulgus ad arma conclamans concurrentibus ciuium & opificum famulis, curiæ ianuas perfringunt, Rectorem eximentes. Interea reliqui ex illa colluuie, ædes pastoris Neuneri, Burggrauij & Syndici VVellingij, seditioso impetu nefariè diripiunt, & pastorem, malè misereque tractant.

Cùm primus ac repentinus hic infimæ plebis impetus noctu deferbuisset, postridie ciues, qui totum iam triennium post receptos in vrbem Iesuitas, nihil publicè mouerant, sed cautionis Regiæ fidem & auctoritatem secuti erant, à certis ducibus incitati, in senatu conuocato queruntur, se inscijs ac inuitis, Religionem Pontificiam in vrbe & tota prouincia restitui, & libertatem patriæ publicam labefactari, iurisdictionem in nobiles in vrbe grassantes ciuitati ademptam: Lithuanis libera cum exteris commercia concedi. Ad hanc plebis propositionem Senatus respondet: libertatem religionis & Reipublicæ, consideratis rerum momentis non labefactatam, sed prudenti potius consilio conseruatam fuisse. Deinde Iurisdictionem, quam Senatus nunquam in nobiles meram habuisset, non amisisse. Nundinas Lithuanis concessas commodo ciuitatis fuisse, & eo tempore anni, quod intempestiuum plerunque esse solet. Huic responso ciues non acquieuerunt, sed inquisitionem in Senatus acta, iuramento, quo Senatui erant adstricti, renunciato, instituunt: clausis interea vrbis portis, & quatuor vexillis in forum productis.

Sed cùm plena periculi & varij discriminis hæc molitio esset, multi boni viri & salutis publicæ amantes, initijs vt occurrerent, summa cura & contentione animi agebant. Dux item Curlandiæ Gothardus vicinus & optimus princeps, tranquillitatis publicæ studiosissimus, sedandi tanti motus publici causa, legatos ad vrbem misit. Et sanè initio plerique ex communitate, cùm alieniores à turbulentis consilijs essent, viam rationemque reconciliationis animorum ineundam censebant. Sed publicus procurator Martinus Gise, in domo noua, in qua rei deliberandæ & componendæ causa populus congregatus fuerat, in medium, stans in mensa, processit, & in suam sententiam populum perduxit & conseruationem religionis & libertatis conseruandæ allegans, Senatus auctoritatem minimè sequendam admonuit. Itaque & Legati Ducis Curlandiæ ne quidem in vrbem admissi sunt.

Ducem ergo cum adepta fuisset plebs, in forum armata, quatuor, vt diximus, vexillis productis, processit, & per Martinum Gisium satis turbulentè interrogat Senatum,

natum, an communi eius consensu iuramentum Drochicini à legatis præstitum? clesia D. Iacobi alienata? Iesuitæ in vrbem recepti: Calendarij mutatio admissa? undinæ Lithuanicæ, & alia præter & contra instructionem Legatis à ciuitate datn, Regi concessa fuerint? Placidè senatus monuit, arma vt deponeret plebs, & conio magis quàm armis secum ageret. Verùm instigante Gisio, plebs postulauit, vt sta n senatus, dato conceptis verbis iuramento, directè ad singula capita responderet. si autem Senatus more solito suffragia singulorum colligere prohiberetur; reondit tamen, & omnes & singuli senatores iusiurandum, vt erat postulatum, derunt, quicquid concessione vnius templi, & receptione Pontificiorum secularium non Iesuitarum, primis antè temporibus, præsente ipso Rege Stephano, vt suprà reum est, factum esset: id non Senatus modò auctoritate, sed ministerio etiam & mmunitate consentiente, cùm aliter sibi prouidere, & à maiori malo imminente e liberare non posset, extrema rei necessitate ita suadente factum esse. Acquiescent ergo, & infelicitati temporis, non sibi, vel alij cuiq; id totum, quod molestum et, imputarent, sed nihilominus illi progressi, totos 14. dies, ea tractatione consumunt, in qua Burggrauio & cæteris proximo tumultu ablata restitui debere, ac vt eteritarum offensionum ἀμνηςία esset, sancitum est. Calendarium Gregorianum, od mandato Regio receptum erat, rursus Rigæ explosum. Administratio pecuniæ blicæ, & prædiorum ciuitatis rusticorum, vt Hamburgi, Brunsvvigæ, Rostochij & alijs ciuitatibus antea factum erat, à Burggrauio & consulibus, cùm ciuium deles, qui rationes senatui quotannis redderent, communicata est, & alij articuli quamrimi vtrinq; deliberati, & recepti sunt. In quam sententiam à vulgo præscriptam lens volens metu armorum præsentium coactus Burggrauius, senatusq; consensit às reddita sibi integra magistratus auctoritate nunquam consensurus.

Postea apertis iterum portis, & restituta tranquillitate publica, mense Martio llam sancitæ ἀμνηςίας rationem habentes, actionem aduersus Ioannem Tastium, qui ltis annis Reipub. Secretarius ac prætor, & in Legationibus Oratoris munere funs erat, in iudicio instituunt: etsi in Legationibus ad Regem, nomine Reipublicæ eptis, præter fines mandati, à ciuitate accepti, in multis articulis, ad religionem, a Ecclesiastica, munitiones vrbis, mercaturam Lithuaniæ nobilitatis in vrbe n exteris, duas partes portorij seu vectigalium Regi cedendas, Iurisdictionem adsus nobiles in vrbe delinquentes, statuto Torunense, corpori priuilegiorum inser-Reipub. quasi ademptam pertinentibus, multa contra Rempub. egisset, ideoq; in ia eum custodiri vsq; ad litis exitum petiuerunt. Ideo Senatus in summo discrimi rerum constitutus, vt cederet factiosæ plebi, Tastium in curia manere, causamq; n paulò post dicere iussit.

Burggrauius verò regius, Nicolaus Eicke, cùm non solùm domus ipsius in no tumultu à seditiosa plebe hostiliter oppugnata & direpta esset: & ipse de inmitate sui corporis & vitæ periclitatus vix per fenestram tecti in vicini ædes es, se conseruasset: Verùm etiam post sancitam à vulgò ἀμνηςίαν, diras & minaces s, in dignitatem ac existimationem illius contumeliosas, & periculum capitis intentantes, in consilijs seditiosorum priuatim & publicè spargi, ex fidedignis ligeret: aliquoties in senatu, de iniurijs & violentia omnibus nota, sibi antea il-, & quotidianis nouorum periculorum denunciationibus querebatur, & securi- suo corpori & vitæ, aduersus manifestam violentiam & sicariorum insidias præberebat. Nam quod ad legitimam iuris defensionem attinet, non se illorum auxiequirere, sed DEO & propria innocentia fretum, legitimi iudicis sententiam idè expectaturum esse. Quod si senatus, seditiosorum violentia oppressus, tuim suæ vitæ & famæ præbere non posset: de alijs medijs sibi cogitandum esse, pastabatur. Itaq; cùm Cardinalis, gubernator Regius, Rigam redijsset, ad illum in se, vbi sub regia protectione tutus viueret, 19. Martij contulit, ac mox discessu atui significato, quinq; ex senatu, & totidem ex ciuium communitate præcid se accersitis, quid contra ius gentium, & præter omne suum meritum hactepiè & Tyrannicè aduersus se susceptum & actum fuisset, commemorauit, simul

M. D. LXXXV. adijciens; etsi intolerabiles has & inauditas ferè iniurias & violentiam vlcisci iure posset, tamen, quia non, vt patriæ damnum daret, sed salutis suæ ac tutelæ causâ, ex vrbe secessisset; si media & rationes, quibus incolumis aduersus violentiam & sicarios in vrbe versari posset, ostenderent: mox se cum illis in vrbem ad pristini officij munera fideliter obeunda redire, & indignationem regiam, hoc tumultu accensam, pro virili vnà deprecari velle & sedare. Hi cùm in præsenti Reipub. statu turbulento nihil de securitate ipsius certum polliceri possent: fideliter senatui & ciuibus honestam hanc ipsius declarationem se expositurος recipiunt. Cùm autem duces tumultuantium non obscurè, hoc vnum, cum suis, ad nauseam vsq; inculcarent (Qui fugere Burggrauium iussisset, vicissim eum reducere & securitatem præstare debere) & perpetuis verborum contumelijs & terroribus ac minis eum insequerentur; tandem mense Iulio, actionem aduersus ciuium communitatem, coram regio Gubernatore, Burggrauius instituit. Sed præcessit in vrbe inchoata aduersus Tastium actio. Qui, cùm in curia aliquot dies detentus, nihil æqui hoc perturbato Reipub. statu expectaret: ipse etiam in arcem, vrbi contiguam, quinto post Burggrauium die, se contulit, ibiq; accepto à Cardinale, Regis locum tenente, saluo conductu, diutius anno commoratus est.

Secesserunt eodem tempore, metu imminentium sibi quoq; ab inquietâ & factiosa plebe periculorum, Georgius Neumerus pastor, & Otto Canneus Secretarius. Quibus grauissimè apud Poloniæ Regem Stephanum, de communitate conquerentibus: & Burggrauio coram Cardinale gubernatore, accusationem aduersus ciues posteà instituente, Rex, omnes tractatus tempore tumultus cum senatu habitas, & nominatim sexaginta octo articulos nouarum constitutionum, à Senatu subscriptos, irritos pronunciat, & pristino loco ac tranquillitati omnia restitui mandat. Cardinalis etiam, cùm ciues se iudicio sisterent, Diploma ipsum nouarum constitutionum sibi iussu regis exhibitum discidit, ac insuper decem millia Ioachimicorum Burggrauio soluere & iniuriam deprecari iussit. Ab ea sententia, quam non solùm bona & fortunas, verùm etiam honorem & famam communitatis lædere existimabant ciues, ad regiam maiestatem prouocarunt: quæ sequenti demum anno partes Grodnam euocatas audiuit. Huius verò anni mense Ianuario,

Mense Iulio.

COMITIA regni POLONIAE VVarsauiæ celebrauit: in quibus, tum aliæ multæ, tum verò Sborouiorum procerum, qui contra Regem & Rempublicam tetra machinati esse ferebantur, caussa seuerè acta est. Prolatæ fuerant superiore anno per ministrum quendam Samuelis Sborouij, & in regis manus peruenerant literæ Christophori Sborouij ad Samuelem fratrem, in quibus de ingratitudine & iniurijs aduersus se Stephani regis & Cancellarij Zamoiscij grauiter conquestus, non se flexurum genua coram isto Baale, nec Regem hoc nomine dignum esse scripserat. Insignia quoque regia, Dentes lupinos cauillatus, canum dentes appellarat, & antea belli Moschici tempore, operam suam duci Moschorum, Poloniæ hosti, accepta Lubecæ ab illius legato pecunia, detulisse accusabatur: & nunc Cosaccos à Samuele aduersus Regem seditiosè concitari vrsisse, sicut Epistola iussu Regis ab instigatore regio edita ostendit. Cùm autem Samuel, sub rege Henrico, ob interfectum in aula quendam Castellanum proscriptus, in regno nihilominus liberè vageretur: iussu Zamoiscij Cancellarij & Capitanei Cracouiensis captus, & Cracouiæ capitis supplicio affectus, (vt superiore anno commemoraui,) fratres verò Christophorus & Andreas, quòd regis personam & vitam, seditiosis literis, consilijs & machinationibus impetijssent, ad hæc comitia citati erant. Christophorus cùm ad VVarsauiam propius cum magno equitum comitatu accessisset, præmonitus de periculo vitæ & supplicio certò imminente non comparuit. Andreas & Iohannes illius fratres, iureiurando, se, quod nihil de ea epistola vnquam sciuerint, purgarunt. Christophorum, Regni Senatus læsæ maiestatis reum ac infamem per regni Marscalcum pronunciauit, præfectis seu Capitaneis per literas à rege mandatum est, vt vbicunque locorum deprehensum necarent. Terrarum nuncij, vt nominantur, contra has regis actiones & Samuelis Sborouij supplicium extra regni comitia de illo sumptum protestati, & priuilegia nobilitatis ac libertatem Reipublicæ atrociter violatam questi sunt, ac mul-

multos articulos, ad frenandam regis licentiam & stabiliendas libertates Polo-
æ nobilitatis pertinentes, exhibuerunt. de quibus cùm resolutionem Regis auidè
xpectarent: Rex perinde ac si nunciorum articulos non vidisset; vel certe prorsus
egligeret: alia negocia ad totius Reipublicæ & regni Poloni dignitatem & salu-
m pertinentia, de finitis Moschi morte inducijs, & recuperanda arce & ditione
nolensi: de Suecis & Danis ex Liuonia pellendis: de Tattaris reprimendis: de in-
sta cæde Pottolodesij, legati in Turcia trucidati vindicanda: inprimis autem de
oncordia omnium ordinum, & publica pace & tranquillitate regni conseruanda:
muniendis finibus, &c. proposuisse ac deliberari iussisse scribitur. Quare hi, cùm
deludi existimarent, interposita protestatione, ne legitimis comitijs huius conuen-
acta adscriberentur, ac ne quicquam, quod hic concluderetur, ratum esset, dis-
sserunt. In ijsdem comitijs, Albertus Bolognetus Cardinalis & Episcopus Massa- 12. Febr.
nsis, P. P. Legatus, in publico Regni, omniumque ordinum consessu, orationem
o statu Ecclesiastico habuit, qui Religionem Catholicam passim in regno vio-
ri, & hæreses varias introduci: Iurisdictionem Ecclesiasticam & gladium illius
iritualem excommunicationem eneruari; DECIMAS Clericis adimi, & con-
a decretum comitiorum retineri: Prærogatiuas & libertates ordinis ecclesiastici
sque diminui; ecclesias passim prophanari; census, ornamenta, prouentus & bo-
a ecclesiarum spoliari; iusticiam spiritualibus vel non administrari, vel latas etiam
lltè sententias suspendi, & executionem nullam consequi, multos iam annos con-
nestus erat. Etsi autem de Decimis olim latum in comitijs decretum erat, vt il-
s occupatores veteribus Dominis restituerent: tamen initio belli Moschici, exe-
tio ad alterum conuentum suspensa erat. Quam suspensionem ita nobiles in-
rpretabantur, nullam, donec amicè inter partes in alio conuentu compositum
let, molestiam illis Decimarum nomine deinceps exhibendam esse. Contra
nc decreti elusionem, Cardinalis Bolognetus, & Goslicius, in his comitijs, a-
d omnes regni ordines instant, vt executioni tandem iusta sententia mandetur,
c conseruari Pacem inter ordines Regni posse ostendant, nisi iusticia suum cui-
e tribuens & defendens, pariter omnibus ordinibus administretur, iusticiaque
pax se mutuò osculentur. Hæc etsi magna contentione tum dicta & acta sunt, ta-
en aduersis paucorum studijs, & nunciorum terrestrium aduersus regis actiones in-
cessione, & hæc & alia Reipublicæ negocia tunc impedita, in suspenso manse-
t. Theodori Magni Moscouiæ ducis in hoc conuentu Legatis rogantibus duo-
n annorum inducias rex Poloniæ concessit. Liuonia Polonis & Lithuanis μῆλον
ἔρ. fuit, sed re infecta discessum est, vtrisque prouinciam totam suo corpori inse-
olentibus. CVRLANDICAM diœcesin, à Magno duce Holsatiæ antea possessam,
qua Daniæ & Poloniæ reges inter se contendebant; tandem GEORGIVS
IDERICVS, Borussiæ dux, in quem velut arbitrum ambo reges consenserant,
deducit: vt persolutis à se Daniæ regi triginta millibus Ioachimicorum, ipsi
enda à Poloniæ rege attribueretur. Itaque mense Iulio Daniæ regis nomine
dam legatus, subditos diœcesis à iuramento Daniæ regi præstito liberauit, &
oniæ regi tradidit. Cuius in Liuonia locum tenens Georgius Radeuilius Cardi-
s, vicissim Georgium Fridericum, Borussiæ administratorem, in possessionem
cesis instituit.

Cùm inter Suecos & Moschos induciæ triennales ad finem decurrerent: mis-
rinque ad fines legati, cùm de pacis perpetuæ conditionibus conuenire non pos-
, Quadriennij Inducias pacti sunt: Suecis omnia, quæ in Liuonia & Russia supe-
bello occuparant, retinentibus. alter etiam conuentus ad 20. Iulij anno se-
nti indictus est, vbi de firma & perpetua pace denuò tractaretur. Quæ si non
et: nihilominus induciæ quadriennales ratæ manerent. Sueciæ regis legati,
olaus Achatij, Pontus dela Gardia, Nicolaus Bielke, Christiernus Gabrielis,
Bielke, Carolus Henrici, & cæteri, cùm in reditu ad Neruam fluuium venis-
die quinta Nouembris, nauiculam annosam, à Russis olim extructam, cum
comitatu, tàm nobilium quàm plebeiorum conscendunt, & aliquot machi-

M. D. LXXXV.

adijciens; etsi intolerabiles has & inauditas ferè iniurias & violentiam vlcisci iure posset, tamen, quia non, vt patriæ damnum daret, sed salutis suæ ac tutelæ causâ, ex vrbe secessisset; si media & rationes, quibus incolumis aduersus violentiam & sicarios in vrbe versari posset, ostenderent: mox se cum illis in vrbem ad pristini officij munera fideliter obeunda redire, & indignationem regiam, hoc tumultu accensam, pro virili vnà deprecari velle & sedare. Hi cùm in præsenti Reipub. statu turbulento nihil de securitate ipsius certum polliceri possent: fideliter senatui & ciuibus honestam hanc ipsius declarationem se expositiuros recipiunt. Cùm autem duces tumultuantium non obscurè, hoc vnum, cum suis, ad nauseam vsq; inculcarent (Qui fugere Burggrauium iussisset, vicissim eum reducere & securitatem præstare debere) & perpetuis verborum contumelijs & terroribus ac minis eum insequerentur; tandem mense Iulio, actionem aduersus ciuium communitatem, coram regio Gubernatore, Burggrauius instituit. Sed præcessit in vrbe inchoata aduersus Tastium actio. Qui, cùm in curia aliquot dies detentus, nihil æqui hoc perturbato Reipub. statu expectaret: ipse etiam in arcem, vrbi contiguam, quinto post Burggrauium die, se contulit, ibiq; accepto à Cardinale, Regis locum tenente, saluo conductu, diutius anno commoratus est.

Secesserunt eodem tempore, metu imminentium sibi quoq; ab inquietâ & factiosa plebe periculorum, Georgius Neumerus pastor, & Otto Canneus Secretarius. Quibus grauissimè apud Poloniæ Regem Stephanum, de communitate conquerentibus: & Burggrauio coram Cardinale gubernatore, accusationem aduersus ciues posteà instituente, Rex, omnes tractatus tempore tumultus cum senatu habitas, & nominatim sexaginta octo articulos nouarum constitutionum, à Senatu subscriptos, irritos pronunciat, & pristino loco ac tranquillitati omnia restitui mandat. Cardinalis etiam, cùm ciues se iudicio sisterent, Diploma ipsum nouarum constitutionum sibi iussu regis exhibitum discidit, ac insuper decem millia Ioachimicorum Burggrauio soluere & iniuriam deprecari iussit. Ab ea sententia, quam non solùm bona & fortunas, verùm etiam honorem & famam communitatis lædere existimabant ciues, ad regiam maiestatem prouocarunt: quæ sequenti demum anno partes Grodnam euocatas audiuit. Huius verò anni mense Ianuario,

Mense Iulio.

COMITIA regni POLONIAE VVarsauiæ celebrauit: in quibus, tum aliæ multæ, tum verò Sborouiorum procerum, qui contra Regem & Rempublicam tetra machinati esse ferebantur, caussa seuerè acta est. Prolatæ fuerant superiore anno per ministrum quendam Samuelis Sborouij, & in regis manus peruenerant literæ Christophori Sborouij ad Samuelem fratrem, in quibus de ingratitudine & iniurijs aduersus se Stephani regis & Cancellarij Zamoiscij grauiter conquestus, non se flexurum genua coram isto Baale, nec Regem hoc nomine dignum esse scripserat. Insignia quoque regia, Dentes lupinos cauillatus, canum dentes appellarat, & antea belli Moschici tempore, operam suam duci Moschorum, Poloniæ hosti, accepta Lubecæ ab illius legato pecunia, detulisse accusabatur: & nunc Cosaccos à Samuele aduersus Regem seditiosè concitari vrsisse, sicut Epistola iussu Regis ab instigatore regio edita ostendit. Cùm autem Samuel, sub rege Henrico, ob interfectum in aula quendam Castellanum proscriptus, in regno nihilominus liberè vageretur: iussu Zamoiscij Cancellarij & Capitanei Cracouiensis captus, & Cracouiæ capitis supplicio affectus, (vt superiore anno commemoraui,) fratres verò Christophorus & Andreas, quòd regis personam & vitam, seditiosis literis, consilijs & machinationibus impetijssent, ad hæc comitia citati erant. Christophorus cùm ad VVarsauiam propius cum magno equitum comitatu accessisset, præmonitus de periculo vitæ & supplicio certò imminente non comparuit. Andreas & Iohannes illius fratres, iureiurando, se, quod nihil de ea epistola vnquam sciuerint, purgarunt. Christophorum, Regni Senatus læsæ maiestatis reum ac infamem per regni Marscalcum pronunciauit, præfectis seu Capitaneis per literas à rege mandatum est, vt vbicunque locorum deprehensum necarent. Terrarum nuncij, vt nominantur, contra has regis actiones & Samuelis Sborouij supplicium extra regni comitia de illo sumptum protestati, & priuilegia nobilitatis ac libertatem Reipublicæ atrociter violatam questi sunt, ac mul-

ac multos articulos, ad frenandam regis licentiam & stabiliendas libertates Polonæ nobilitatis pertinentes, exhibuerunt. de quibus cùm resolutionem Regis auidè expectarent: Rex perinde ac si nunciorum articulos non vidisset; vel certe prorsus negligeret: alia negocia ad totius Reipublicæ & regni Poloni dignitatem & salutem pertinentia, de finitis Moschi morte inducijs, & recuperanda arce & ditione Smolensi: de Suecis & Danis ex Liuonia pellendis: de Tattaris reprimendis: de iniusta cæde Pottolodesij, legati in Turcia trucidati vindicanda: inprimis autem de concordia omnium ordinum, & publica pace & tranquillitate regni conseruanda: de muniendis finibus, &c. proposuisse ac deliberari iussisse scribitur. Quare hi, cùm se deludi existimarent, interposita protestatione, ne legitimis comitijs huius conuentus acta adscriberentur, ac ne quicquam, quod hic concluderetur, ratum esset, discesserunt. In ijsdem comitijs, Albertus Bolognetus Cardinalis & Episcopus Massanensis, P. P. Legatus, in publico Regni, omniumque ordinum consessu, orationem pro statu Ecclesiastico habuit, qui Religionem Catholicam passim in regno violari, & hæreses varias introduci: Iurisdictionem Ecclesiasticam & gladium illius spiritualem excommunicationem eneruari; DECIMAS Clericis adimi, & contra decretum comitiorum retineri: Prærogatiuas & libertates ordinis ecclesiastici vbique diminui; ecclesias passim prophanari; census, ornamenta, prouentus & bona ecclesiarum spoliari; iusticiam spiritualibus vel non administrari, vel latas etiam iuste sententias suspendi, & executionem nullam consequi, multos iam annos conquestus erat. Etsi autem de Decimis olim latum in comitijs decretum erat, vt illas occupatores veteribus Dominis restituerent: tamen initio belli Moschici, executio ad alterum conuentum suspensa erat. Quam suspensionem ita nobiles interpretabantur, nullam, donec amicè inter partes in alio conuentu compositum esset, molestiam illis Decimarum nomine deinceps exhibendam esse. Contra hanc decreti elusionem, Cardinalis Bolognetus, & Goslicius, in his comitijs, apud omnes regni ordines instant, vt executioni tandem iusta sententia mandetur, nec conseruari Pacem inter ordines Regni posse ostendant, nisi iusticia suum cuique tribuens & defendens, pariter omnibus ordinibus administretur, iusticiaque & pax se mutuò osculentur. Hæc etsi magna contentione tum dicta & acta sunt, tamen aduersis paucorum studijs, & nunciorum terrestrium aduersus regis actiones intercessione, & hæc & alia Reipublicæ negocia tunc impedita, in suspenso manserunt. Theodori Magni Moscouiæ ducis in hoc conuentu Legatis rogantibus duorum annorum inducias rex Poloniæ concessit. Liuonia Polonis & Lithuanis μῆλον ἔριδος fuit, sed re infecta discessum est, vtrisque prouinciam totam suo corpori inseri volentibus. CVRLANDICAM diœcesin, à Magno duce Holsatiæ antea possessam, de qua Daniæ & Poloniæ reges inter se contendebant; tandem GEORGIVS FRIDERICVS, Borussiæ dux, in quem velut arbitrum ambo reges consenserant, eò deducit: vt persolutis à se Daniæ regi triginta millibus Ioachimicorum, ipsi fruenda à Poloniæ rege attribueretur. Itaque mense Iulio Daniæ regis nomine quidam legatus, subditos diœcesis à iuramento Daniæ regi præstito liberauit, & Poloniæ regi tradidit. Cuius in Liuonia locum tenens Georgius Radeuilius Cardinalis, vicissim Georgium Fridericum, Borussiæ administratorem, in possessionem diœcesis instituit.

M. D. LXXXV.

12. Febr.

Cùm inter Suecos & Moschos induciæ triennales ad finem decurrerent: missi vtrinque ad fines legati, cùm de pacis perpetuæ conditionibus conuenire non possent, Quadriennij Inducias pacti sunt: Suecis omnia, quæ in Liuonia & Russia superiori bello occuparant, retinentibus. alter etiam conuentus ad 20. Iulij anno sequenti indictus est, vbi de firma & perpetua pace denuò tractaretur. Quæ si non coiret: nihilominus induciæ quadriennales ratæ manerent. Sueciæ regis legati, Nicolaus Achatij, Pontus dela Gardia, Nicolaus Bielke, Christiernus Gabrielis, Turo Bielke, Carolus Henrici, & cæteri, cùm in reditu ad Neruam fluuium venissent, die quinta Nouembris, nauiculam annosam, à Russis olim extructam, cum toto comitatu, tàm nobilium quàm plebeiorum conscendunt, & aliquot machi-

M. D. LXXXV.

nas campestres naui imponunt, quibus medio fluuio, iam traiecto, explosis, Nauicula ex machinarum tonitru vel aliunde fatiscens frangitur, ita vt 18. homines, ac in his præstantissimus Heros, & celeberrimus in hoc orbe Arctoo, ac fortis & felix exercituum regni Sueciæ Imperator, Dominus Pontus dela Gardia aquis suffocati perierint.] Hic fortissimi Ducis, cuius virtute & felicitate regni Sueciæ fines longè lateque versus ortum propagati sunt, exitus, magnitudine rerum ab ipso gestarum indignus fuit. Interijt etiam consul Reualiensis Bartholomæus Rotert, vir prudens, & magnæ in ea republica autoritatis, & aliquot alij nobiles & plebeij. Proceres cæteri præsentem mortem euaserunt. Poloniæ regis commissarij, ad dirimendas cum Sueco de Liuonia dissensiones, Parnouiam missi, diu Suecos frustrà expectarunt, ijsq; iusto diutius, propter Russicum colloquium, emanentibus, in Poloniam non sine magna indignatione redierunt.

Ioannes III. Sueciæ rex, Gunillam, præcipuæ nobilitatis virginem, pietate & ingenio præstantem, Ioannis Bielkij filiam, Axilli neptem, Erici proneptem, Turonis abneptem, mense Februario, coniugem duxit.

Christianus
- Ioannes,
  - Ericus
    - GOSTAVVS Sueciæ Rex.
      - IOANNES III. Sueciæ rex, cuius altera coniunx. — GVNILLA.
- Carolus.
  Ericus.
  Ebba, vxor Erici Arahami à Loholm.
  - MARGARITA, altera Gostaui coniunx.
  - ANNA vxor Axylli Bielke.
    - Ioann. Bielke.
      - GVNILLA.
  - STENO Erici.
    - Axyllus Gub. Finl.
    - Mauricius.

Ioannis Sueciæ regis, ex sorore Anna Maria neptem, Georgij Ioannis Palatini filiam, Vrsulam, Ludoicus dux VVirtebergensis, Christophori optimi principis filius, secundo coniugio sibi iunxit, quod secundum ipsi & salutare esse, & hæredem ducatus, patri similem, ex eo nasci, omnes boni, subditi, & alij in multis gentibus, optant. Vrsulæ etiam consobrina, Anna, Ezardi Frisiæ principis & Catharinæ Suecæ filia, Ludoici El. Palatini vidua iuuencula, Ernesto Friderico, marchioni Badensi, Caroli filio, exeunte anno, nupta est.

10. Maij.

Pro captiuo Saxoniæ principe Ioanne Friderico, pleriq; Imperij principes, cum Daniæ rege, apud Imp. per legatos mense Martio Pragæ intercesserant, vt ex diuturna octodecim annorum custodia tandem liber dimitteretur. Etsi autem verbotenus assensit Imperator: tamen formam cautionis, à captiuo principe præstandæ, talem præscripsit, vt ille ad finem vitæ in custodia durare, quàm tali modo liberari maluerit.

HENRICVS archiepiscopus Bremæ, Osnaburgæ & Padebornæ, Dux Saxoniæ, Francisci senioris filius, princeps virtute, prudentia, humanitate, doctrina & pietate præstans, vigentis adhuc ætatis anno 35. ex his terris euocatus est 20. Aprilis, cùm decennio antè, Gregorius XIII. PP. Hugo Boncampagni antea dictus, anno ætatis 80. Romæ defunctus fuisset. cui Felix quidam Calaber, Franciscani ordinis, Cardinalis de monte alto, successit. qui SIXTVS V. nominari deinceps voluit. BREMENSE Collegium, vt incolumitati diœcesis grauatæ rectius consuli in interregno posset: principem adolescentem, Ioannem Adolphum, Adolphi Holsatiæ ducis filium, eligit, eique certam pensionem quotannis attribuit, donec reparatis castris & prædijs, ante multos annos oppignoratis, adultus ad gubernationem diœcesis admittatur. Padebornensi diœcesi, Theodoricus à Furstenburg, gubernandę propositus est, qui

est, qui Calendarium Gregorianum subditis statim obtrusit, & Pontifici nouo religionis Iuramento se obstrinxit.

OSNABVRGENSES, præteritis omnibus prehensatoribus, quorum nouem fuisse affirmant, elegerunt GVILELMUM Schencking, ecclesiæ suæ Decanum, & Monasteriensis Canonicum, virum humanum & prudentem, alioquin tectum & Pontificiæ religioni addictis. Sed quòd valetudine esset iam afflictiore, quinto post electionem die, præter omnium expectationem in fata concessit, & quatriduo pòst splendidè & episcopi more humatus est. Natus erat ex familia domus Beueren, in diœcesi Monasteriensi, patre Henrico Schencking, matre Elisabetha Frisia. in prima ætate studijs literarum, Monasterij, & Coloniæ mediocriter excultus, Lutetiam quoque adijt, cum statuto collegij Monast. nemo Canonicus eligatur, nisi per annum in Gallia, vel vltra montes in Italia egerit. à fratre Iohanne, Decano Monasteriensi, vt in Collegio illo resideret inuitatus, Osnaburgi viuere maluit, vbi celeri gradu, ad Cantoris, Decani, Præpositi ad D. Iohannem dignitates ascendit, & propter sapientiam, moderationem, industriam & felicitatem in componendis amicè, dissidentium controuersijs, Illustrissimo principi Duci Saxoniæ Henrico episcopo, & omnibus diœcesis ordinibus, carissimus erat. Monumento inter cæteros incisi sunt versus:

24. Iulij.

Magna viri magni fuit experientia rerum, Consilijs paucos inueniasq́, pares.
Fulsit in his pietas, hac sunt cœlestia dona, Quæ Deus in terris non sinit esse diu.

Ab eius obitu fermè ijdem principes & comites, qui antè, Episcopam ambiuere, sed præter multorum expectationem postularunt Collegæ BERNARDUM comitem à VValdec, Canonicum Coloniensem & Argentinensem, qui in proximis Canonicorum vtriusque diœceseos dissidijs ac tumultibus, etsi Augustanæ Confessionis doctrinam, in qua educatus erat, magis probabat; tamen à turbulentis consilijs & factionibus vtrinque abstinuerat, & plerisq; Saxoniæ comitibus, nec non Landgr. Hassiæ & Iuliacensi duci, adfinitate & amicitia iunctus, propatruum suum Franciscum, qui ante quinquaginta annos, Anabaptistas Monasterij grassantes fortiter & feliciter represserat, Heroica corporis magnitudine referebat. Quorum propinqua agnatio, vt oculis subiecta conspici à lectoribus propius possit: partem Genealogiæ comitum VValdecensium adscribo.

25. Oct.

Henricus Ferreus comes à VValdec, vrbem Corbachium anno 1366. sibi parere coëgit.

|

HENRICVS, anno Christi 1400. Fridericum ducem Brunsuic. electum Imp. ad Frislariam interfecit.

|

Henricus patrocinio Ludoici Hassiæ principis se subiecit 1428.

|

VOLRADVS præfectus Frislariæ.

Philippus senior. — Philippus iunior.

Philippus senior: Georgius. — Philippus, vxor Anna filia Ioannis II. Ducis Cliuensis. — FRANCISCVS Episcop. Monast. & Osnab. ⊕ 1553.

Philippus iunior: Henricus. | Philippus.

Philippus (vxor Anna): VOLRADVS ⊕ 1578. — Franciscus. — Iohannes. — Philippus

Philippus (filius Henrici): Samuel ⊕ 1570. — Daniel ⊕ 1577. — Henricus ⊕ 1577.

Volradus: IOSIAS ⊕ 1588. — Volradus ⊕ 1587. in Gallia.

Iohannes: Franciscus. — BERNHARDVS Episc. Osnab.

Gunthervs ⊕ 1585. | VVilhelm Ernst.

Iosias: Christianus natus 1585. — Volradus.

M. D. LXXXV. In vicino etiam diœcesi Osnabrugensi comitatu DEIPHOLD, insignis hoc tempore mutatio accidit. Fridericus enim comes à Deiphold, Rodolphi filius, Friderici, cuius suprà in belli Hildesiensis historia mentionem feci, nepos: postremus in 21. Sept. hac familia, sine liberis maribus, has terras reliquit. Cùm autem comitatum illum, antiquitùs Romani imperij beneficium, à Francisco duce Brunsuic. episcop. Mindensi asperè vexatum, & armis hostiliter oppugnatum: Fridericus comes, postremi auus, Henrico duci Luneburgensi, defensionem illius suscipienti, subiecisset: nunc quoq; VVilelmus senior, dux Luneburgensis, feudum illius comitatus, ad occidentalem Visurgis ripam, inter Monast. Mind. & Osnabr. diœcesin interiecti, vacuum occupare dicitur. tametsi filiæ comitis relictæ, cui patrocinium & tutelam auunculus Bernardus, Osnabrugensis episcopus, & alij fideliter præstant, vsumfructum ditionis deberi, quidam disputant.

MAGDEBVRGENSI Ciuitati, cum archiepiscopo, iam inde à religione primùm emendata, controuersiæ de Iurisdictione ecclesiastica & politica, & munitionibus, ac porta vrbis, templo Cathedrali & domo episcopi contigua, per quam archiepiscopus quocunq; tempore olim ingredi ac egredi poterat, graues intercesserant, Quæ, electorum Saxonis & Brandeburgici intercessione, ita compositæ sunt, vt ciuitas, liberum religionis Augustanæ Confessionis exercitium: Ius vocandi ac 6. Sept. constituendi ministros ecclesiæ, & Rectorem ac æteros ccollegas in schola; totamq; inspectionem & gubernationem Parochiarum, Scholæ, Cœnobiorum, sicut iam possidet, saluam & incolumem retineat. Iurisdictionem verò in causis matrimonialibus, archiepiscopo, qui solus ea olim administrauit, hac conditione Senatus restituit, vt officialis archiepiscopi deinceps iudicio matrimoniali præsideat, cui certas personas ex Senatu & ministerio Consules adiungunt. quæ, non præcisè iuxta Canones Pontificios, sed vsitatas in ecclesijs Augustanæ Confessionis Consistoriorum leges pronuncient. Quòd si inter archiepiscopi & Senatus assessores de sententia non conueniet: Acta alijs Consistorijs Augustanæ Confessionis dijudicanda mittantur. De citationibus etiam ciuium, Examine Testium, & Appellationibus, æqua & vtrique parte tolerabilia media definierunt. PORTAM archiepiscopo, siue interdiu, siue noctu ingredi velit, rursum patefacit Senatus, ita vt clauium portæ custodia penes senatorem certum maneat, & Vigil portæ à Senatu constituatur, qui archiepiscopo & senatui iuret, se vtriq; parti ingressum & exitum liberum quocunq; tempore, interdiu ac noctu, si opus sit, sine alterius partis incommodo, daturum esse. ita tamen, vt nulli consiliarij alijúe ministri, nisi archiepiscopi vel administratoris persona præsens sit, intromittantur.

Monasteriensem episcopam, cùm Ioannes VVilelmus, ducis Cliuensis ac Iuliacensis filius, vltra decennium rexisset, resignata Collegio dignitate, IACOBAM, Philiberti Marchionis Badensis filiam: Bernardi neptem: Ernesti, Iacobi, Georgij Friderici fratrum sobrinam; in Bauariæ ducis Gynecæo educatam, vxorem 6. Iunij. duxit, nuptijs Dusseldorp j celebratis. Diœceseos verò Monast. amplæ & potentis Imperium Canonici seniores, Ernesto Bauariæ duci, Alberti filio, Archiepiscopo Coloniensi, Leodiensi, Frisingensi, Hildesiensi, refragantibus cæteris ordinibus, tradiderunt.

NOVESIVM, ecclesiæ Coloniensis oppidum ad Rhenum, astu & indu-25. April. stria Adolphi comitis Morsensis, Gebhardo archiepiscopo exuli fauentis, occupatum, direptum, ac diutius anno defensum est. Paulò antè Buscum ducis Brabantiæ oppidum insigne, quod in clientela & fide regis sui toto hoc postremi belli tempore manserat, Duces aliquot copiarum comitis Hoenloensis manè, ex improuiso interfectis vigilibus & exploratoribus emissis, adoriuntur, & occupata porta in forum vsque perueniunt, sed virtute Claudij Berlaumontij, Domini Haultepeni, præfecti militum & ciuium repulsi, & clathris in porta deiectis, cùm exitus nullus patêret, miserè trucidati sunt, ac inter cæteros Ferdinandus etiam Truxesius, Gebhardi frater, desideratus, & cum gregarijs suspensus est. sed hunc agnitum statim sepelierunt.

ANT-

M. D. LXXXV.

ANTVERPIA, Brabantiæ vrbs, Belgiæ ac Europæ totius emporium splendidissimum, postquam Alexander Farnesius, Parmæ dux, regis Hispaniarum legatus, totum ferè annum Scaldis fluuij nauigationem ipsi intercluserat: tandem fame, & vulgi pacem flagitantis tumultibus coacta, ad regis Hispaniarum obedientiam rediit, & Duci Parmensi, regis legato, se mediocribus conditionibus dedidit. Cùm enim Hispanorum præsidia, in vicinis vrbi oppidis Lyræ, Bredæ, & cæteris excubantia, omnem itinerum securitatem, & commeatuum importationem à terra, toto iam triennio impediissent: fluminis tamen Scaldis beneficio, nauibus omnia ad victum & defensionem necessaria, ipsis mediocriter suppetebant. Quare vt fluminis vsum ipsis ademeret Parmensis, dum adhuc superiore anno Flandriæ metropolin Gandauum castellis cinctam obsideret: cum parte exercitus & tormentorum ad SCALDIM fl. accessit. Qui fluuius, in Veromanduis, Galliæ prouincia, Belgico finitima, propè S. Martini abbatiam exortus, insignes vrbes, Castelletum, CAMeracum episcopi sedem, VALencenas, TORnacum, itidem episcopi solio ornatum, AVdenardum, & GANdauum Flandriæ metropolin, perlabitur. Inde ad meridiem reflexus, Dendermundam, & Antuerpiam emporium, profundo alueo alluit. Quo, omnis generis merces, ex toto terrarum orbe, in vrbem subuehuntur. Ab Antuerpia digressus, cursu boream versus directo, Selandiæ insulas, in Eoas & occiduas dirimit, & propè Flissingam in mare apertum tandem euoluitur. Huius ergo fluminis vsum Antuerpiensibus vt eriperet Parmensis, primùm magna vi castellum Lillo oppugnauit. Quod tamen strenuè tum Antuerpienses defenderunt. locum itaq; paulo superiorem, duobus infra Antuerpiam milliaribus, ORDAM, in Brabantica Scaldis ripa elegit, quo exercitū ex Flandria transferens, & vallum extruens, plurimaq; tormenta bellica in ripa collocans, crebris ictibus naues Antuerpiam versus euntes petebat. Eâdem opera castellum Lieskensheck, situm è regione Lillo quod Antuerpienses tenebant, continuè oppugnatum cepit. Plura præterea castella propè ripam fluminis extruxit: & Callo, in ripa Flandrica situm, è regione Ordami muniuit. Cuncta etiam hæc tam minora quàm maiora castella tormentis bellicis æneis repleuit, conatus eo modo impedire, ne nauis aliqua Antuerpiam peteret. Verùm nihilominus nautæ, assueti iam machinarum ictibus, plures quotidie, hostibus inuitis, Antuerpiam perueniebant. Quò, Idibus Nouembris, Dux Parmensis literas hoc exemplo misit. Videtis quotidie ô ciues & animaduertitis, quàm miser sit vester status: neminem inter vos habetis principem locum obtinentem, qui non suo commodo studeat cum incommodo & detrimento omnium ciuium. Vidistis principem Vraniæ, dum in viuis adhuc superesset, in hoc semper fuisse, vt subditos suos intricaret modis omnibus, neque vnquam tentasse ciuitatem aliquam obsidione liberare. Quonam modo Galli vobiscum agere decreuerint, vos non latet. At Deo opt. Max. sic visum fuit, vt ambo illi ex hac vita discesserint. nunc tandem oculos conuertite, & cum domino vestro rege redire in gratiam studete. pollicetur enim se vos recepturum in suam tutelam, & nunquam reuocaturum in memoriam, quamuis grauissimè illum offenderitis. Quod ad me attinet: promitto & sanctè iuro, me tolerabilibus conditionibus vobiscum acturum, imò nihil non concessurum, si modò quæ proposueritis, & petieritis, rationi aliquo modo consentanea sint. At si nullo modo hæc facere decreueritis: protestor ego coram Deo & hominibus, me nullo modo esse caussam internecionis, malorum, & sanguinis profusionis, quæ (nisi meis monitionibus aures præbueritis) vt eueniant omninò necessum est. hac de causa, non solùm magistratui, sed & ciuibus cunctis hasce literas scripsi. Ex castris Stasbrockanis.

7. Augusti.

Antuerpienses vicissim: Literas tuas recepimus, Domine princeps, & (vt breuiter dicamus) videtur nobis Cl. T. causam belli nostri non rectè intellexisse: maximè si consideres, quonam modo nobiscum egerint Gubernatores & principes nostri priores: nempè vt nos priuarint nostris priuilegijs, inauditis & hostilibus nos prementes persecutionibus: accessêre innumera adhuc alia, vt bonorum proscriptiones, exilia, disputationes igneæ & ferreæ. Quæ omnia in miseros ciues perpetrarunt, nullam admittentes illorum iustam excusationem: verùm hoc tantùm nomine sup-

M. D. LXXXV. plicio illos dignos iudicantes, quòd vnum verum Deum Christum pro suo mediatore & adiutore inuocassent. Et hanc ob caussam in plurimis ciuitatibus arces extruxêre, aliaque inaudita & intolerabilia illis onera imposuêre. Rogamus Cl. T. ne vllo modo sibi persuadeat, nos bellum animi gratia suscipere, nec quoque principem Vraniæ, vt illud susciperemus, authorem fuisse. Nam ille iussu & consilio omnium nobilium totius Belgiæ vocatus fuit. De pace quòd nobiscum se velle agere Cl. T. promittat: maiori profectò eam ob caussam apud nos authoritate vales. neque nos huc vsque distulissemus, si in tua manu situm esse certò sciremus, nobis concedere illud, propter quod bellum primum ortum inter nos & regem, nempè religionis liberum vsum: quum nos minimè lateat, Regem ipsum, pro arbitrio Pontificis, & illorum, qui se inquisitores dicunt, cogi viuere. adeò vt in illius manu nullo modo situm sit, vt vel illud nobis concedat, quod ipsis Turcis & infidelibus libenter concedunt. Verùm Rex infinitis persecutionibus nos pressit, bellum nobis intulit, quod sustinere in hunc vsq; diem coacti fuimus. Et quamuis diuersi reges & imperatores, annis ab hinc viginti, pro nobis apud illum iteratis vicibus intercesserint, nihil tamen ab illo impetrare vllo modo potuimus. quæ res nos impulit, vt extraneorum principum & Gubernatorum auxilium & opem implorare coacti fuerimus. Sciat præterea Cl. T. nos tantummodò vnicum esse membrum omnium prouinciarum, quibus iuramento obstricti sumus, & absque illarum consensu & authoritate nihil statuere ea de re posse. Nihil præterea certi vllo modo constituere possumus, nisi prius implorata authoritate & voluntate Christianissimi regis Galliæ (cum quo pactum inire libenter & ex animo cuperemus, eamque ob caussam iamdudum illi aliquas conditiones proposuimus) ne illius maiestati ansam præberemus, vt nos leuitatis posthac iure & meritò posset insimulare. Quod ad protestationem attinet, quam Cl. T. affert sub finem epistolæ: Rogamus, hoc tibi certò persuasum habeas, nos nulla alia de caussa bellum sustinere, nisi vt coniuges, liberos, deniq; patriam sartam tectam conseruemus, veram religionem retineamus, Christum Dominum nostrum pro vnico mediatore agnoscamus. Rogamus præterea Cl. T. illam spem de nobis concipiat: nos virtutes tuas magnifacere, & optare nobis tribui aliquam commoditatem, vt tibi gratum officium præstare possimus, saluo iuramento, & salua conscientia nostra, Hisce te, Cl. Princeps, Deo opt. Max. commendamus. Datum 23. Nouembris.

Dux Parmensis videns Antuerpienses in proposito gerendi belli manere, & Gallica auxilia denuò expectare: acrius & vehementius eos vrgere instituit. Itaq; ad castellum Ordam, palos multos fundo infixit, tùm vt aditum nauium eo modo impediret, tùm vt commodius tormentis suis bellicis vti posset. At nautæ nihilominus ventum prosperum nacti Antuerpiam perruperunt. Quare funes siue rudentes nauticos princeps ab vtraque parte fluuij palis illis alligari mandauit eo ipso loco, quo postea pontem extruxit. Attamen non multò post duæ naues iumentis & pecoribus oneratæ, quum ad eum vsq; locum peruenissent, nautæ securibus alijsque instrumentis ferreis, funes istos infregerunt, incolumesque Antuerpiam penetrarunt, qui magna cum admiratione, & non minori applausu, à ciuibus fuêre excepti, & à magistratu insuper pro re benè gesta, muneribus ornati. Antuerpiani etiam hac occasione animum sumentes, in Hispanorum castra nauibus erumpentes, magnum Hispanis nauibus damnum intulerunt. ac milites Hispani, qui castella in aggere extructa inhabitabant, lue pestifera plurimos absumente, eum in modum indies imminuebantur, vt Parmensis nouas suppetias illis afferre cogeretur. Tandem dux Parmæ, vt omnem Antuerpiensibus commeatum, & fluminis vsum intercluderet, mense Ianuario, primùm circa castellum Callo, fundo infigi iussit ab vtraq; fluuij parte palos, quibus pons vtraq; parte inniteretur. Cùm autem eo vsq; peruentum esset, vt pali illi nimia profunditate amplius fundo inhærere non possent, quod supererat spacium platis obduxit (quod est genus nauigij latum magis quàm altum, & à latitudine sic appellatum) quæ intertexeis funibus & catenis firmiter alligauit, vt alia alijs hærerent, rudentes longos præterea platis istis alligauit, ex quibus anchoras suspensas vnà cum lapidibus fundo iniecit; ita vt naues, tàm ab anteriore, quàm posteriore parte funibus & rudentibus alligatæ

1585.

velut

velut infixæ fundo immotæ consisterent. & quamuis inclementioribus quibusdam hibernis tempestatibus operæ interdum turbatæ,& instrumenta quædam & platæ perierint,nihilominus tamen mense Februario operi finem omni ex parte imposuit. Porrò longitudo pontis, spacium 2000. pedum in se continebat. Illa verò pars media, quæ platis innatat, mille pedum longitudinem excedebat. Et quamuis ab vtraq; pontis parte extensæ essent plurimæ trabes, ferro acuminatæ, ne nauis aliqua pontem attingere posset: metu tamen, ne Antuerpienses excursionem facientes, cuncta hæc vi perrumperent,procul à ponte, truncos multos, triangulari forma confectos, aquæ iniecit,quæ etiam aditum nauium impedirent.Et si quando aliqui ex istis truncis rapido fluuij cursu auferrentur, statim in illorum locum alios substituit. Huic operi princeps Parmensis ipse, vel legatus illius, ἐργοδιώκτης semper adfuerunt. Hollandi & Zelandi huc vsq;, ob Torlonij Amyralis cunctationem impediti, tandem exeunte Martio liberare obsidione Antuerpiam conati, collectis copijs, nauibusq; instructis,terra & aquâ castellum Lieskenshoech oppugnatum,& arcem Antonishoeck occuparunt,ac vicum Beueren, in quo paucas ante horas Parmensis cum suis fuerat, cremarunt. Antuerpiâ etiam naues emissæ sunt, quæ puluere tormentario,& lapidibus oneratæ,intrinsecus calce vndequaq; incrustatæ,ad castra Hispanorum vsq; appulêre. è quibus duæ statim dissolutæ nullum hosti detrimentum intulerunt, tertia, quum primo ictu excitati plurimi è castris spectaculi & defensionis causa confluerēt, postquam ignis intrinsecus latens puluerem nitrosum attigisset, incensa tota nauis, magnâ vi,magnoq; impetu,lapides,ferrum,&c.projiciens,vno ictu: partem è ponte, vna cum quatuor nauibus confregit: insuper plus quàm quingenti ex spectatorib. inter quos Robertus Melodunensis,marchio Robaisius anteaViceeomes Gandauensis dictus: præfectus Artesiæ: Casparus Roblesius Coronellus Groningensis,& capitaneus Segura Hispanus;alijq; nobiles & capitanei partim interfecti,partim læsi sunt. Postea Hollandi aggerē Conuentsteindyck vi occupare ac perfodere tentabant. Ab alia parte Antuerpienses,naui sua Duyuelmoer: quæ ex multis simul iunctis platis,inferiori parte lignis & arboribus compacta & circumquaq; dolijs cincta erat,superius imposito aggere siue propugnaculo,tormentis æneis grandioribus negociū facessere hostibus conabantur,ac Hollandi & Selandi aggerem occupatū aliquot horas tenuerunt. Antuerpiam etiam ex vrbe erumpentes,ab altera parte hostem adoriebantur,ac consul Philippus Adelgundis,& comes Hoënloensis,ex prælio in vrbē recurrentes, nuncium victoriæ lętissimū ciuibus attulerunt;qui mox in tristissimam lamentationē & planctum conuersus est.Nam Hispani collectis animis,impetu acerrimo in hostes, iam penè victores,inuecti,plurimos ciues ac nautas Antuerpienses,inprimis verò magnam Hollandorum & Selandorum multitudinem trucidatam de aggere iam occupato deiecerunt,& nauibus plerisq; potiti sunt.Hac luctuosa clade fracti Antuerpiensium ciuium animi,cùm nulla vel à regeGalliæ,vel alijs auxilia,solicitis animis frustrà expectata,superesse viderent: ad pacem qualibuscunq; conditionibus, modò non prorsus iniquæ ac intolerabiles essent,cum Parmensi faciendam,conuersi sunt,& iam Mechlinia quoq; Parmensis præsidium receperat. Etsi igitur consules & magistratus, reformatæ religionis hominibus potissimùm constans,& militum duces, quibus solis,gentium & vrbium calamitates in bellis lucrum adferunt,pacem dissuadebant, & ab Angliæ regina opem ac defensionem expectari vellent: tamen communitas ciuium reliqua, tot annis se inani auxiliorum promissione ludificatam cernens, perpetuis clamoribus ac tumultibus pacem poscens,tandem obtinuit, vt de tolerabilibus reconciliandi regis medijs tractatio cum Parmensi susciperetur. Qua tandem conclusa; postridie, Carolus Comes Arenbergius, Parmensis legatus, cum 500. equitibus & 2000. peditibus vrbem ingressus, nomine Regis Hispaniarum occupauit.

16. Maij.

9. Iulij.

7. August.

Conditionum deditæ vrbis Antuerpiæ, & reditus in gratiam cum rege Philippo, præcipua capita sunt. Cùm ciuitas & ciues Antuerpienses supplices rursus se subijciant Regi, vt duci Brabantiæ & naturali Domino suo, eadem ratione, qua prius subiecti fuerunt, Rex vicissim, omnium præteritarum offensionum ἀμνηστίαν sanciens,clementer eos in gratiam recipit, eosque vt fideles subditos paternâ beneuo-

M. D. LXXXV. beneuolentia deinceps complectetur: & omnia ac singula priuilegia tàm generalia, quàm specialia, quibus ante hos motus legitimè fruebantur, deinceps etiam concedet, dabitque operam, vt priores confœderationes & pacta cum imperio & alijs prouincijs, quod ad negociationes & commercia attinet, seruentur. Nec vlli vel priuato, vel in publicis officijs sub archiduce Matthia, duce Andio, & alijs versato, ob quoscunque excessus, crimina læsæ maiestatis, vel alia, occasione horum motuum patrata, molestiam exhibere; nec officiarios, ob vllas constitutiones, rationes, sententias, officij ratione latas, in ius vocari, aut in eos inquiri vel exprobrari licebit. nisi in priuata sua commoda & proprios vsus aliorum bona transtulerint. Omnes etiam processus, sententiæ, literæ, gratiæ in concilio Brabantiæ & alijs iudicijs datæ, inter præsentes & iurisdictionem illorum approbantes ratæ erunt. Saluo tamen remedio reuisionis, appellationis, &c. Exules quoq; & proscripti ex alijs vrbibus Regi reconciliatis, vel Antuerpiæ manere, vel aliò cum bonis migrare poterunt, modò arma non resumant, nec aduersus regem quidquam machinentur. Omnes Antuerpiæ ciues, præsentes & absentes, liberè suis bonis sub regis imperio sitis vtentur ac fruentur, non obstante vlla confiscatione vel alienatione, per Albanum, aliósue præfectos regios facta. Ciuibus, qui reformatam religionem sequuntur, quadriennium adhuc tutò & liberè in vrbe manere, vel discedere, & de bonis suis, prout ipsis commodum videbitur, disponere, eaq; proximis hæredibus relinquere licebit. Exhæredationes verò aut donationes, ex odio religionis, vel horum motuum prætextu, in aliorum fraudem factæ, pro irritis habebuntur. Monetæ aureæ & argenteæ in valore nunc vsitato: & Tributa Reipublicæ imposita, vt ciuitatis debita, obligationes, & annuæ pensiones solui faciliùs possint, manebunt. Omnes prælati, collegia, Cœnobia, Nosocomia, omnes laici & ecclesiastici, qui à regis partibus fuerunt, in sua bona, actiones, crediriones, reditus, integrè restituentur. Templa diruta ciuitas reædificabit. Antuerpienses, omnia tormenta, munitiones, & naues bellicas, in manus ducis Parmensis tradent, ac insuper quadringenta millia florenorum pendent, vt stipendia militibus, anno diutius vrbem obsidentibus, persolui commodiùs possint. Quòd si Hollandi ad pristinam Regis obedientiam statim redibunt, nullam se arcem in vrbe extructurum, neq; militibus eam oneraturum promittit. Captiui vtrinque, excepto Dn. de Tillignij, dimittentur. Philippus Dn. de Adelgundis, in Hollandiam proficisci cupiens, hac conditione dimittetur, si iurabit, se intra proximi anni spacium arma contra regem non sumturum esse. Hæc omnia, vt à Rege Philippo, per literas patentes, propria regis manu subsignatas, & sigillo magno suæ maiestatis munitas confirmentur, intra quatuor menses dux Parmensis curabit.

27. Augu. Qui, decimo post hanc transactionem die Natali suo, vrbem ingressus, machinas in arcem transtulit: eamque petentibus ciuibus, vt molestijs alendorum militum insolentissimorum, qui in præsidio erant, quotidianis liberarentur, instaurauit: & in vrbe commorans nihil hoc anno memorabile præterea gessit. Cùm quidem Elisabetha Angliæ regina, receptos in tutelam & defensionem suam Hollandos & Selandos; missis circiter 10000. Anglis iuuaret: & vrbes maritimas regno suo opportunas præsidijs muniret. Consilij sui caussas Angla publico scripto declarat, non solùm antiqua populorum Belgici à præfectis Hispani tyrannicè oppressorum, & Anglorum, fœdera ac commercia: verùm præcipuè insidias sibi ac regno suo, per Hispanos Hiberniam tentantes, & legatum Bernardinum Mendozam, cum proceribus aliquot in Anglia, & exulibus in Belgico & Gallia occultas machinationes struentem, intentas. quas non alia ratione commodius arcere possit, quã si à vicinis Angliæ prouincijs ac portubus hostes arceat, sicut Gallos ante 25. annos regno suo insidiantes, illiusq; titulum iam vsurpantes, missis in Scotiam auxilijs auerterit. Præterea, Franciscum Dracum Anglum virum nobilem & rei naualis peritissimum, in mare Atlanticum, Angliæ regina misit, vt aduenientem ditissimam classem ex Peruanis insulis, interciperet, deinde in Indiam nauigans, & certa parte, arcem in ea erigens, ad receptum suorum muniret, prouincias in India inquisiturus nouas: & Hispanis, si possit, erepturus. Is

12. Sept. Plimmutho occidentali Angliæ portu soluit. Cæteris etiam singulis suis portibus

bus Angla imposuit præsidia aliquot naues militares, & ad Iccium portum quatuordecim armata nauigia, quibus transitum in Hispaniam traiecturis impediat. edicto præterea sanxit, ne quis è suis subditis eat in Hispaniam sub pœna capitis. Externos, qui inde veniunt, aut eò eunt, iure belli capi iubet. Edictum illud Londini promulgatum fuit die 22. Sextil. Cùm hæc faceret, putabatur habere principes, qui fœdere essent coniuncti. in primis Scotiæ regem, quem sibi conciliauit, veteribus sopitis dissensionibus, & Daniæ regem sibi coniungere nitebatur. cum ea denique fœderatus erat Rex Nauarræus. Metuebant enim proceres reformatæ religioni in Anglia addicti, si rex Belgicum recepisset, Angliæ, quæ Belgicum bellum aluit, bellum inferret, & eorum vires, ea in ordinem redacta, pessundaret. Oportere igitur, ne hoc accidat, regem perpetuo bello domi inuolui. Hæc vera esse continuati ab Anglis in Belgico belli caussa existimatur. Neomagum interea Geldriæ metropolis, & Drusoburgum, vulgo Duisburg, eiectis ordinum præsidijs, ad Philippi regis obedientiam redierunt.

M. D. LXXXV.

Sed in Saxoniam nobis propiorem redeo, in qua, HENRICVS IVLIVS dux Brunsuicensis, Iulij filius, Halberstadensis ac Mindensis ecclesiarum episcopus, cum Dorothea, Augusti Saxoniæ electoris filia, nuptias in arce Guelphorum, absentibus sponsæ parentibus, celebrauit. Sponsæ mater, Anna, Christiani III. Daniæ regis filia, lienteria, cibi fastidio, vomitu assiduo, καὶ ἀτροφίᾳ, aliquot iam menses languefacta, paucis post filiæ nuptias diebus, ex hac vita, anno coniugij 37. emigrauit. Quam maritus elector Augustus Calendis Nouembris Fribergam deferri ac condi curat: & paulò post Agnetem Hedvvigem, Ioachimi Ernesti Anhaldini & Eleonoræ VVirtenbergicæ filiam sibi despondet.

26. Sept.

1. Octob.

SIMON etiam Lippiensis comes, Bernardi filius, tutor & nutritius ecclesiæ & scholarum munificus, & vnicum familiæ illius columen, Elisabetham, filiam Ottonis comitis Holsatiæ & Schaunburgensis, & Elisabethæ Vrsulæ (Ernesto duce Lunæburgensi natæ, VVilelmi sororis) secundo matrimonio sibi copulauit. ex qua, sequentis anni die 21. Septembris, Filius ac hæres ipsi natus est BERNARDVS, cùm mater puerperæ, filiam partui propinquam inuisens, paucis ante diebus, Detmoldi, vitam in terris suam clausisset. Nato filio, ditionis Lippiensis hærede, Simon pater, vt gratum se Deo, ob donatum filium, declararet: decem millia Ioachimicorum ecclesijs sui comitatus vicissim donauit, ex quorum reditibus, stipendia pastorum, tenuius se alentium, augerentur. Cùm Henricus Iulius, Saxonica vxore ducta, Mindensem episcopatum, vt conuenerat, Collegio resignasset: pater dux Brunsuicensis alterum filium, Philippum Sigismundum, recipi petit. Quem non prorsus recusat Collegium, modò dux Brunsuicensis præfecturas aliquot comitatus Hoyensis, quas sibi vigore antiquarum transactionum deberi affirmabant, restituat. Cùm autem diutius deliberandum Brunsuicensis censeret, & tempus electionis, Canonibus definitum, interea effluxisset: archiep. Coloniensis, Ernestus Bauarus, missis legatis, confirmabilem in curia Romana designari petit, ac seipsum non obscurè Collegio commendat. Quod cùm non obtineret, postea legatus Pontificius Franciscus Bonhomius, episcopus Vercellensis, Collegium Mindense Aquisgranum citat, ad videndum & audiendum declarari: quia iusto tempore episcopum non elegissent vel postulassent, electionem hac vice ad Ernestum archiep. Coloniensem & Metropolitanum deuolutam, vt is episcopæ de habili persona prouideat. Collegium verò, libertatem electionis suam, à prædecessoribus acceptam, retinere cupiens: vicinorum Mindæ comitum Schaunburgensium fratrem ANTONIVM, præpositum Hildesiensem & Decanum Coloniensem, sibi episcopum creat, & Mindæ in summo templo publicè renunciat 1587.

13. Nou.

1586.

28. Augu.

HANNOVERÆ in GALLIA, nouum aduersus Henricum Nauarræ regem, Antonij filium, ac omnes illi confessione doctrinæ coniunctos reformatæ religionis homines, quos Hugenottos (ad portam S. Hugonis Turoni ad exercitium suæ religionis olim conuenientes) primùm nominarunt: Belli incendium exarsit. Carolus enim Cardinalis Burbonius, Caroli filius, Henrici regis Nauarræ patruus, vt proximus regij sanguinis princeps: Henricus Guisius, Francisci filius, Lotharingus: & alij

M. D. LXXXV. alij confœderati Pontificiæ religionis propugnatores, cùm rege Henrico III. hæredē regni nullum suscipiente, Successionem coronæ Galliæ ad Henricum regem Nauarræ, Antonij filium, Caroli Cardinalis Burbonij ex fratre nepotem, pertinere viderent: conscriptis copijs, & occupatis aliquot vrbibus, causas suscepti à se belli publico programmate exponunt, vt catholicam Romanam Religionem, in Regno Galliæ, ab alijs diuersæ confessionis oppugnatam, conseruent ac tueantur, & Ecclesiam in pristinam dignitatem restituant. Deinde, vt decedente absque liberis Henrico III. Catholicum regem, non hæreticum, habeant. neque enim teneri ordines Galliæ ad obedientiam regi, à Catholica Romana religione desciscenti: cùm primùm rex in coronatione Iuramentum præstet, se Catholicam Apostolicam Romanam religionem solam tueri velle. Vt nobilitas quotidianis exactionibus iniustis onerata, & in seruitutem redacta, ad pristinam libertatem & dignitatem redeat. Vt populus ab omnibus nouis impositionibus, post mortem regis Caroli quotidiè accumulatis, leuetur. vt Parlamenta pristinam potestatem & Iurisdictionem integram recuperent. vt Gubernatores & officiarij publici, à muneribus & officijs sibi mandatis, non remoueantur, exceptis tribus casibus, in veterum constitutionum sanctionibus expressè nominatis. vt omnis pecunia ex populi contributionibus collecta, ad salutem regni & vsus ordinatos perueniat. vt singulis triennijs Ordinum regni generalis conuentus habeatur, in quo singuli ordines grauamina sua proponere, eorumque abrogationem impetrare queant. Testantur autem se nihil hoc bello contra regem moliri, sed ad defensionem personæ, vitæ & status regis, omnia referre, ac cùm primùm iusta hæc postulata sua impetrent, se rursum arma positutos esse. Orant Reginam matrem, reliquos pares ac principes Franciæ, ecclesiasticos ac politicos, vniuersam nobilitatem, ciuitates ac populum, vt ipsorum institutum fideliter adiuuent. Etsi autem his postulatis rex initiò respondit, nec voluntatem nec fidem aut diligentiam in tuenda veteri religione, & tota republica rectè & salutariter administranda sibi hactenus defuisse: & cùm spes hæredis regni à Deo sibi tribuendi nondum ablata sit, successionis causa tantum bellum moueri non debuisse: tamen paulò pòst cum principibus confœderatis amicè conuenit, ac, vt vna sola catholica Romana religio in Gallia retineatur, & Hugenotti ab omnibus publicis muneribus & Reipublicæ gubernaculis remoueantur ac deinceps arceantur, & omnia priora Edicta de reformata religione toleranda abrogentur: communi consilio decreuit. Ideoque prouincias regni, principibus confœderatis tuendas, distribuit. Oppidis Hugenottorum, Rupellis, S. Angeli, Montalbano & alijs, saluum passum & commeatuum importationem, dispositis in vicinia præsidijs, prohibet. Ministri ecclesiarum reformatarum omnes intra mensis spacium: ciues non armati, vsque ad mensem Ianuarium deliberare, & nisi ad catholicorum templa redeant, ex regno discedere iubentur. Hæc publico edicto regis die 18. Iulij promulgata sunt. Henricus Nauarræ Rex, qui Galliæ regem hactenus sibi amicum in hac causa & coniunctum existimauerat, postquam se delusum videt: publico scripto causas necessariæ defensionis à se suscipiendæ exponit, & ab Angliæ regina confœderata pecuniam, à Germaniæ principibus facultatem copiarum equestrium in ditionibus eorum colligendi, petit. Interea Sixtus Pontifex, publico Senatus Cardinalium decreto, Henricum regem Nauarræ, & Henricum ducem Condæum, tanquam hæreticos excommunicat, & inhabiles ad successionem coronæ Gallicæ declarat: omniaque eorum regna, ditiones, aliaque bona, subditis à iuramento obedientiæ absolutis, prædæ exponit, & Galliæ regi, cæterisq; confœderatis, executionem mandat. Rodolpho etiam Cæsari scribit, vt Germanos principes, opem excommunicatis laturos, consilio & authoritate sua prohibeat. Etsi autem magno animo & impetu bellum hoc Guisiani & confœderati adorti sunt: tamen præter hanc pacem cum rege factam nihil hoc anno memorabile amplius gesserunt, ciuitates tamen regni occupatas, assentiente rege, præsidijs suis munitas Guisiani retinuerunt.

De Orientis rebus hæc accepimus. Amplissima Orientis insula, longè vltra Indiam & Sinarum regiones, ad gradum longitud. 180. latitud. 35. sita, est Iapania, quam in 60. principatus distributam esse ferunt. ex quibus tres principes, ad religionem

nem Christianam superioribus annis adducti: Franciscus, Bungi; Protasius, Arimorum; & Bartholomæus, Omuranorum; ineunte anno 1582. legatos ad Romanum Pontificem amandarunt, qui legati eo anno Malacam & Goam: altero, circumnauigata Africa, in Lusitaniam; ineunte hoc anno Romam appulerunt, vbi Gregorio XIII. P. P. paulò ante ipsius obitum literis redditis, orationem, quæ extat, à Caspare Consaluo Lusitano, nomine eorum pronunciatam, habuerunt.

10

FINIS LIBRI VIGESIMI SEPTIMI.

SAXONIAE LIBER VIGESIMVS OCTAVVS,

Illustrissimo Principi & Domino, Dn.

CHRISTIANO,

CHRISTIANI F.
AVGVSTI N.
HENRICI Pronep.

10

DVCI SAXONIÆ, S. R. I. ARCHIMARSALLO AC ELECTORI, LANDGRAUIO Turingiæ, Marchioni Misniæ, Burggrauio Magdeburgensi, &c.

Subiectissimè offert

David Chytraus.

ANNO

ANNO ineunte AVGVSTVS Elector Saxoniæ, cum Hagna Hedvvige, Anhaldina, nuptias apud sponsæ parentes celebrat, ac Dresdam ductis cum sponsa principibus, qui præsentia sua sacrum nuptiale cohonestârant: filiam Annam, Iohanni Casimiro duci Saxoniæ, Iohann. Friderici captiui filio, Coburgi sedem aulæ habenti, in matrimonium tradit, & paulò pòst fato concessit, antè quàm ægrotare audiretur. nam die vndecimo Febr. cùm concionem manè audiuisset, ex venatione cum coniuge in vrbem rediJt, & in scamno sedens, miro animi deliquio, & virium corporis defectu, subitò abreptus est. & pridie Idus Martij, solenni pompa funebri, Fribergæ sepultus.

3. Ianuar.

Obierunt sub idem ferè tempus Margarita Austria, Caroli V. filia notha, Alexandri Ducis Parmensis, Belgiæ gubernatoris, mater. AEmilia, VVilelmi Cliuiæ ducis soror, anus virgo, quæ fratris filias, duobus Palatinis, & Borussiæ duci, elocatas educauit, & veræ de Deo doctrinæ ac sinceræ religionis amore imbuit. Kunigundis, Friderici Palatini filia, Ludoici soror, nupta Ioanni Nassauio, principis Vraniæ fratri. ANNA, Ruperti Palatini filia, Caroli Badensis vidua, exeunte Martio. In Cimbrica Chersoneso, Elisabetha, coniunx Ioannis iunioris Holsatiæ ducis, filij Christiani III. regis Daniæ: filia Ernesti ducis Brunsuic. Philippi neptis, octo filiorum & sex filiarum mater: & in Megapoli, Vrsula, Henrici ducis Megapolitani filia, & ex illius posteritate in his terris vltima, anno ætatis 76. pridie Georgij decessit, cùm circiter 60. annos, cœnobio Ribnicensi virgo præfuisset.

Fundauit autem, vt id obiter inseram, Cœnobium virginum nobilium Ribnicij, oppido tribus à Rostochio milliaribus, non procul à Recnisa fl. sito, Henricus Leo D. Megapolitanus, Henrici Hierosolymitani filius, Ioannis Theologi nepos: attributa area, cui arx principis antea insistebat. Vbi inter perpetuas Senatus oppidi aduersationes, templum & alia cœnobij ædificia, viuente adhuc decennium Henrico fundatore, excitata sunt, qui ius patronatus ecclesiæ Ribnicensis; postea filius Albertus, in Marlovv & Dassovv prope Lubecam monasterio donarunt. In literis dotationis, quibus terra Zvvantvvustrovv, per Henricū Leonem cœnobio attribuitur, trium coniugum Henrici Leonis nomina extant, quarum prima fuit Beatrix, Alberti Marchionis Brandenburgici filia, quæ Stargardensem ditionem dotis loco attulit. 2. Anna, filia Alberti II. ducis Saxoniæ, & Agnetis filiæ Rodolphi Habsp. Imp. soror Rodolphi senioris ducis Saxoniæ. cuius, anno 1348. cùm Albertus & Iohannes, Henrici filij, primi Duces Megapolitani, à Carolo IIII. crearentur, in literis Caroli nominatim mentio fit. 3. Agnes, vicini in Marchia comitis Lindaensis & Reppinensis filia.

1319. 1324. 1339.

RECNISA verò fl. Ribnicij oppido finitimus, ad pagum ὁμώνυμον, 5000. passuum à Gustrouio, Vandaliæ metropoli, ex lacu emanans, vbi Lagam, Tessinum, Salinas, Marlouiam, Megapolitana oppida præterijt, tandem ad Damgardiam, Rugiæ ducatum Pomeraniæ coniunctum, & Megapolin disiungens, cum efficit, qui ad pagum cœnobij Ripnicensis VVustro, duobus à Ribnicio milliaribus, angusto velut Isthmo à mari Balthico secernitur, ac deinceps continuò amplius viginti milliarium tractu intra terram & littora vicini maris porrigitur: à dextris, oppida Pomeraniæ, BARDAM, Illustrissimi ducis Pomeraniæ Bogislai XI. aulæ domicilium: Sundium, ducatus Rugiæ metropolin: Gryphisvvaldium, Academiæ, & VVolgastum aulæ Pomeranicæ sedem, & Angelam ad Panim fl. Stetinum ad Viadrum. à sinistris verò, peninsulam promontorij Dassæ, Zingst, Rugiam, Vsedom, & Iulini insulam Viadri ostijs obiectam, alluit: angustos alicubi portus seu exitus in mare Balthicum præbens: Prierouiam, è regione Bardæ: Gellam, inter Zingst & Rugiam, & Sundium: nouum Peini ostium, inter Rugiam orientalem & Rudam insulam, olim tempestatibus inde auulsam, è regione

M. D. LXXXVI. gione Gryphiſvvaldi & VVolgaſti: Sueuum, è regione Vkermundæ: Diuenoam ſupra Stetinum, inter Iulinum & Caminum epiſcopi ſedem: à qua deinceps terra continens in Boruſsiã vſq; porrigitur. ſed his parergis relictis, ad inſtitutum redeo.

Illuſtriſſimi & optimi principis, VVilhelmi, ducis Brunſ. ac Lunæburgenſis filiam Dorotheam, Carolus Palatinus, VVolgangi filius, Cellæ Saxonum vxorẽ duxit. cuius ſororem Eliſabetham, ſuperiore anno, Fridericus comes Hohenloenſis, Ludoici Caſimiri filius, VVolgangi frater, nuptijs itidem Cellæ celebratis, ſibi connubio iunxerat. BELGICI prouinciæ, nondum Parmenſi deditæ, Hollandia inprimis & Selandia, & cæteræ illis adhuc vnitæ, cùm in Elizabethæ reginæ Angliæ patrocinium ac tutelam ſuperiore anno ſe contuliſſent: Robertum Dudlæum, comitem Lyceſtriæ, Baronem Deinbigiæ, ſenem, ac reginæ carum, quem exercitui Anglico in Belgicum miſſo regina præfecerat: Gubernatorem & Capitaneum generalem conſtituunt, eiq; ſummũ Imperium & abſolutam authoritatem in omnibus negocijs bellicis, ac totius Reipublicæ & iuſticiæ adminiſtrationem (ſaluis tamen prouinciarum priuilegijs) & poteſtatem omnes contributiones colligendi & expendendi attribuunt edicto publico, Hagæ comitis promulgato. Robertus Vliſſingam, Briel, Rammeliam, Bergam & Somum, præcipua Selandiæ, Hollandiæ & Brabantiæ propugnacula & portus, pro ſecuritate Reginæ Angliæ, præſidijs ſuis muniuit. Martinus Schenckius, ſtatuum Belgici præfectus, qui ſuperioris anni menſe Maio à regijs dimiſſus fuerat, cum aliquot complicibus, VVerlam, eius partis VVeſtphaliæ, quæ Colonienſi ſubeſt, oppidum, occupauit, ea, vti apparet, intentione, quò ſibi, ſi caſtrum eidem oppido imminens quoq; capere potuiſſet, pedem figere, eoq; obſidionem Noueſianam, quæ iam dudum concluſa & præ foribus erat, impedire poſſet. Cùm verò regios magnis copijs aduentare, ac Rhenum traieciſſe, intellexiſſet, nec caſtro illo in VVerla tàm citò potiri poſſet: metuens, ne ſibi via atque receſſus concluderetur, circa octauam veſpertinam, iſthinc cum omnibus ſuis, prædam omnem, cum multis captiuis, inter quos duo fratres, Gerardus & Chriſtianus Kleinſorge Iureconſulti, ac magni in eo oppido nominis viri eſſe dicuntur, ſecum trahens, diſceſſit. & ſaluus ac incolumis, ſine vllo impedimento, VVeſaliam (vbi in continenti Rhenum traiecit) vltima eiuſdem menſis Bercam ingreſſus eſt.

31. Februar. — 6. Februar. — 17. Febr. — 18. Februar.

Eodem menſe Febr. Stephanus Poloniæ rex, communitatem Rigenſem, euocatam ad tribunal regium Grodnæ, vnà cum parte aduerſa, ipſe audit; & tandem pronunciat: Etſi grauiſſimè, excitato illo tumultu, & mutato, priuata autoritate, toto ciuitatis ſtatu, & vrbano Magiſtratu in ordinem redacto. & læſis temerè innocentibus viris, offenſus ſit: tamen cùm vtraq; pars ſubiectiſſimè roget, ne paucorũ culpa, publicam toti ciuitati calamitatem adferat: nunc mandare, vt tandem hos enormes exceſſus corrigant, & ante omnia in priſtinum ſtatum ciuitatem reponãt: Magiſtratum in integrum reſtituant: nihilq; planè eorum, quæ ſub tumultum mutata ſint, retineant. Deinde, vt exulibus enormiter læſis, reconcilientur, & pro damnis datis ſatisfaciant. Cumque præcipuos ſeditionis authores, Regia Maieſtas, ad tribunal ſuum euocare, cumque ijs legitimè procedere decreuerit: mandat communitati, vt ſe ab illis ducibus ſeditionis, qui citabuntur, ſeparet, eosq; ad ſe in iudicio regio ſiſtendum compellat. Quod ſi reformationem Reipublicæ quandam ciues deſiderarint: Regia Maieſtas, communi conſenſu, ſedatisq; conſilijs, eam inſtitui curabit. Ex tota verò ciuium communitate Rigenſi, duos tantùm ciues, miſſo in vrbem Sebaſtiano Grabovvecio Secretario, ad tribunal regium, ad quod antea prouocauerant, Collegij maioris tribunum, Ioannem Brinck & alterum Martinum Giſium, quo procuratore ciues in actionibus cum Senatu vſi fuerant, literis citationum euocat. Hi verò prætextu Priuilegiorum vrbis, cauſam in vrbe cognoſci, petentes, nec conſtituta die comparentes à Rege proſcribuntur. Interea Taſtij Tragœdia, quam poſtea exponam, interuenit, quæ indignationẽ regis, aduerſus totam ciuitatem, ardentiorem inflammauit, quæ tamen paulò poſt, inopinata Stephani regis morte abrupta eſt.

19. Martij.

Noueſij

Nouesij obsidio, à Col. archiepisc. Ernesto cœpta, sed ob annonæ inopiam, alijsq; de causis relicta est: obsessis interea prædas opimas, ex tota vicinia, & prædijs, ac mercibus ciuium Coloniensium, in oppidum conuehentibus. Quod tamē mense Iulio, à duce Parmensi & Hispanis oppugnatum, captum & plerisq; militibus & ciuibus trucidatis, eorumq; præfecto Friderico Clodio ex fenestra suspenso, direptum, & incendijs deformatum est. Carolus Truxesius, Gebhardi archiepiscopi frater, quem Bonnæ à militibus periuris Ernesto traditum, & in arce Leodiensi Huia, custoditum fuisse diximus, tandem liberatus, mense Maio ad coniugem redijt. deinde fratrem archiepiscopum in Hollandia inuisit, sed à cæ-10 teris eius negocijs prorsus abstinuit.

Franciscus Dracus, Anglicæ classis præfectus, quem ad Hispaniæ littora, & Americam versus, à regina ablegatum esse, vt regis Hispaniæ vires distraheret, ne quantum necesse sit auxiliorum in Belgicum mittere possit, superiore anno diximus: Promontorium viride cepit, in quo Hispanicarum nauium in Americam nauigantium statio esse solet. Inde ad Hispaniolam, S. Dominici insulam initio Ianuarij peruenit, vbi seruos Affricanos seu Aethiopas (quorum Coloniæ amplissimæ in Americam, extinctis veteribus incolis, quorum plurimi acerbissima Hispanorum tyrannide in desperationem acti, mortem sibijpsis, & liberis suis consciuerant, ante multos annos ab Hispanis ductæ erant) ad rebellionē, promissa eis liber-20 tate & datis muneribus ac donis in præsentia amplis, concitauit. qui ab eo armati, cæsis Hispanis, insulam totam tradiderunt. Naues in portu pecunia & mercimonijs onustas, & in Hispaniam soluturas, intercepit: & oppidum S. Dominici & cætera insulæ castra & statiua propugnacula diripuit, machinas 254. auexit mense Februario Panemaidem, ad Isthmum, quo Peruana & noua Hispania iunguntur, traiecit, cumq; liberè in toto illo noui orbis pelago aliquot menses vagatus esset: ante autumnum in Angliam, 23. nauibus, & præda ingenti ac opulentissima, quam millionibus aliquot æstimarunt comitatus redijt: circa id tempus, quo nobilium aliquot Anglorum, instinctu Mariæ Scoticæ, aduersus reginam Angliæ Elisabetham conspiratio, duabus etiam in Gynęceo virginib. vt veneno eam tollerent tentatis, 30 patefacta & literis reginæ Scotiæ prolatis confirmata est. Nobiles coniurati quatuordecim, supplicio proditoribus debito, in suburbio Londinensi affecti, & quadrifariam dissecti. Quibus ipsis diebus, per Hiberniam, eidē Angliæ reginæ rara victoria obtigit. Cùm enim comes Arraniæ & Farnhurstius Baro Scoti, à comitijs regni Scotici proscripti, res nouas per Hiberniam, consilijs cum Guisijs & Hispanis communicatis, tentarent, & 3000. syluestriū Scotorum in Hiberniā transmisissent, cùm iam in Connaciæ prouinciā perrumperent, omnes ferè internecione, Richardus Binghamus equestris ordinis vir prouinciæ illius præfectus, sustulit: qui quantum rei militaris peritia excelleret, industria & incredibili celeritate Reginæ suæ demonstrauit: quæ diuinæ clementiæ fauore, non tantùm domi vno & eodē tempore periculosissimis insidijs erepta fuit, verùm etiam per Hiberniam sublatis ho-40 stibus victoriæ cumulo exornata. Deinde indicta ad mensem Nouembrem comitia, in quibus de continuatione defensionis Belgarum aduersus Hispaniæ regem susceptæ, & de criminibus ac supplicio reginæ Scotiæ statuatur. Processus contra eam criminalis est institutus ex iudiciorum more, & ex eo concepta in illam ferenda capitis sententia. Illa verò Fordighamum, Northamptoniæ prouinciæ arcem (quæ aliquando ad Lancastrianæ familiæ duces pertinuit) Londino circiter 15. milliaria germanica distantem, ducta fuit, vbi tribunali sistebatur. Legatus in Galliam missus ad regem fertur, cum concepta in eam sententia, vt eam, ex viso processu probet. Fuit enim Francisci II. coniunx. Vt igitur comes Leicestrius in Angliam ad comitia veheretur, & prouincias confœderatas ad societatem belli 50 naualis pertraheret: Franciscus Draco, equestris ordinis vir, & maritimarum expeditionum peritissimus, ex America reuersus, in Selandiam venit. alter præfectus cum classe in Draci locum versus Indiam iuit. Qui naues duas, ex S. Thomæ insula Lusitanorum cepit, cum insulæ præfecto. Vna vehebat viginti quinque millia coronato-

20. Septemb.

14. & 15. Octob.

 ronato-

M. D. LXXXVI. ronatorum, quæ in Angliæ portu perijt. Altera ibidem, cum eo præfecto salua adpulit, qui in Angliam captiuus est ductus.

In Belgico, superiore æstate, GRAVIÆ Geldriæ oppido, ab Hispanis obsesso, Dudlæus Anglus, Hollandiæ Gubernator, opem ferre conatus erat. Apertis enim aquarum ad eam vrbem portis, ager inundatus, iter nauigiolis præbuit, quibus in eam annona, qua valde laborabat, inueheretur. Inuito quidem hoste, qui duas illic munitiones erexerat, ne quis in vrbem ingredi, aut ex ea valeret egredi. Quibus & aliam Angli opposuerant. eam, regij magna vi ex improuiso adgressi ceperunt, Anglosque, ex ea profugientes, insecuti sunt. Cùm autem præter spem equitatus Anglis aduenisset: nec vllum regij haberent: resumptis animis, Angli, qui terga dabant, prælium commiserunt. Ex Hispanis centuriones quinque, octoque signiferi, duodecimque decuriones & quadringenti milites cæsi. Nihilominus tamen profligatis Anglis, obsidio Grauiæ continuata, eiusque deditio ineunte Iunio secuta est. Quo ipso mense, Venlo etiam Geldriæ vrbs munitissima, in Hispani potestatem redijt. Proximo mense Nouesium, vt dixi, expugnatum, & deinde Zutphania, quam Hispani tenebant, à VVilhelmo Pellamo Anglo, Leicestrij vicario, obsessa, immisso per Parmensem commeatu defensa est. Ad Sutphaniam perijt globo ictus Philippus Sydnæus, eques Anglicus, nobilitatis literatæ in regno illo flos & decus præcipuum, qui multorum in Anglia & Gallia eruditorum Poëmatis celebratur. ex quibus vnicam Danielis Rogersij, Serenifs. Reginæ Angliæ Oratoris, in obitum Philippi Sydnæi, iuuentutis Britannicæ principis Næniam, nondum, quod sciam, typis descriptam, adiungo.

Cælo receptos, flere licet nefas:
Quis temperarit fletibus hîc pijs,
Philippe, te secli sublato
Delicio, media Iuuenta?

Cui vagienti Sydera prosperum
Risêre lætis desuper ignibus:
Cui Cypris os spargit decore,
Excoluit Charis alma mores.

Cui Pallas vni contulit Entheo,
Quas dictat artes, Mars animos dedit,
Indulsit Hermes cui sagaces
Mellifluo reserare sensus.

Sublimiori quem genio excitum,
Pater Deorum, præficere vtili
Belgis tuendis cogitabat
Consilio, miseris leuamen.

Heu concidisti vulnere saucius,
Globo volanti sulphureo è tubo,
Traiectus imum quâ femur se
Lubricat, inque genu reflectit!

Zutpha-

Zutphana tellus conscia prælij,
Quæ Semimauris hostibus obuium
Te vidit, admirata vultum
Pectoris intrepidiq; fulmen.

Quæ terra quamuis hospita, censuit
Aduersitatem, quæ tua, propriam:
Testata disruptis cauernis
Ingenitum gemitum atq; planctum.

Te mœstus auctis Isala fluctibus,
10 *A lacrymarum gurgitibus tumens,*
Plorauit, & Rhenus gemiscens
Disseruit tua fata Nymphis.

Deiectus isto funere Belgij
Immane quantum fluctuat incola,
Confisus hostiles Iberûm
Vincere vindice te phalanges.

Qui sic colebat Iusticiæ tuæ
Fidus bilancem, pectoris & niuem;
Vt patriæ innatum studeret
20 *Aduena amor superare zelum.*

Quid de supremis exequijs loquar?
Quantum egerit Zelandus, vt arduam
Cadaueri molem retento
Nobilis extrueret sepulchri.

Illud relatum, per freta cærula
Suo recepit sed pater alueo,
Vt iuxta maiorum locaret
Compositum Tamesinus vrnas.

Qui neminem sic luxit atrociter,
30 *Post Edoardi funera principis,*
Fletuq; lamentisq; adauctus
Insolito tumuit fluore.

Quis iustiorem materiem pijs
Percepit vnquam luctibus additam?
Non palma tanti, perderemus
Vt columen patriæ, ac statumen.

Nullo vigebat pectore tàm potens,
Nec signa virtus tanta sui dedit,
Se ingeßit in, Sydnae, pectus
Quanta tuum, documenta promens.

Heu spes inanes & fragiles nimis!
Mortalium heu commenta fugacia!
Heu vota, somno vaniora,
Nec stabilem, ambiguamq; vitam!

Princeps inaudisti modo patriæ
Pubis Smaragdus principis & tuæ:
Nunc pubis infandus Britannæ,
Principis & dolor es Britannæ,

Gauisa nunquam plus fuit vllius
Fato, fuit quantum Impietas tuo,
Nunquam sibi plus efferata
Credidit omne scelus licere.

At pone finem planctibus Anglia,
Modusq; crudis sit querimonijs:
Carina portum cùm subiuit,
Tempore sistitur illa iusto,

Quicunq; culmen vicerit arduæ
Virtutis, huic mors grata venit quies:
Non plurimi anni, sed senem, vna
Efficit æqua per acta virtus.

Nec mortis illis forma fuit grauis.
Cui vita in armis grata micantibus:
Non cor veterno torpuit, nec
Otia prætulerat periclis.

Versatus inter belligeros equos,
Mortale vulnus vectus equo tulit:
Lethum subiuit, quale viuus
Hostibus expetijt fugatis,

Quin mater exultes licet Anglia,
Quod tale pignus protuleris sinu,
Ætas futuris quale sæclis
Nulla, vagum pariet per orbem.

Frideri-

M. D. LXXXVI.

Fridericus Daniæ rex, à rege Nauarræo, de auxilijs, aduersus Guisianos, reformatam religionem in Gallia armis delere, & ius successionis coronæ Gallicæ, Nauarræo, per P.P. excommunicato, ereptum, sibi vendicare molientes, sollicitatus: legatos ad Henricum Galliæ regem misit, qui pacem religioni reformatæ, superioribus annis à rege datam, & Iureiurando aliquoties confirmatam, seruari, & Nauarræo ac socijs, vim religionis nomine nullam inferri, peterent. Idem rogaturi electores & alij principes Euangelici, Fridericum comitem VVirtebergensem & collegas, postea in Galliam ablegarunt. Danicis mense Aprili rex Galliæ respondit, se in bonam partem amicissimi regis admonitionem accipere. Verùm se vicissim amice Daniæ regē rogare, ne motibus illis, in Gallia nunc excitatis, nimium commoueatur, aut se immisceat, se expectare à Deo mediocrem huius Tragœdiæ exitum, & à se, sopiendis his malis, ea adhibitū iri remedia, quæ à Christianissimo & pio principe, patre patriæ, proficisci & adhiberi debeant & possint. In Angliam quoq; Daniæ rex peculiarem legatum, & alium in Hispaniam misit, vt regis Philippi voluntate explorata, de pace inter Hispaniæ & Angliæ regna, priusquam atrocius, ex bello in Hollandia & America moto, incendium inflammatum latius serperet, restituenda, tractationem solennem susciperet.

Reuersis ex Gallia suis legatis, Daniæ rex, cum electore Saxoniæ nouo, sororis suæ filio, Christiano & Brandeburgensi, Iohanne Georgio, & alijs aliquot principibus Lunæburgi conuentum instituit. In quo Iacobus Segurius, regis Nauarrę legatus, auxilia suo Domino, vndiq; à rege Galliæ & Pontificijs confœderatis oppugnato flagitauit. Quæ Daniæ rex fideliter & maturè præbenda: Electores verò, suorum ad Galliæ regem legatorum reditum expectandum, ac ex responso illis dato, consilium capiendum esse censuerunt. Angliæ etiam Regina, per legatos, gubernatorem in Belgico suum, bis mille equitibus & aliquot millibus peditum in Saxonia conscriptis iuuari petiuit, ac cum Daniæ rege anteà egisse dicebatur, vt is aliquot mensiū stipendia numeraret. qua spe multi, ex Holsatia præcipuè, equites adducti, promtius nomina sua Friderico Ranzouio equitum tribuno, nomine comitis Morsiani, quem Angliæ regina Imperatorem copijs illis præfecerat, dederūt: ac statim post solutum Lunæburgi conuentum, copiæ illæ in vicinia colligi cœperunt. Paulò antè, Lunæburgam Eberhardus episcopus Lubecensis & Verdensis & collegij ad D. Michaëlem Lunæburgi Abbas, princeps sapiens, & veræ religionis, iustitiæ ac literarum amans, commissarius à Cæsare inter Christophorum ducem Megapolitanum, & fratrem Vlricum ac fratris Ioannis Alberti filium designatus, ad actionem institutam accesserat. sed lento ac diuturno morbo inualescente confectus, rebus humanis exemtus est. Collegæ ad D. Michaëlem, antequam humo exuuiæ defuncti Abbatis conderentur (id enim legibus collegij statutum est) successorem constituerunt Conradum à Botmer. Verdensis ecclesiæ Canonici Philippum Sigismundum Iulij ducis Brunsuicensis filium, quem Mindensibus etiam paulo antè pater proposuerat: suffragijs suis episcopum creatum renunciarunt. Lubecenses verò, Ioannem Adolphum Adolphi ducis Holsatiæ filium, qui superiore anno Bremensis archiepiscopus designatus erat, elegerunt.

18. Iulij.

5. Iulij.

16. Septemb.

Adolphus Dux Holsatiæ, electi à Lubecensibus Episcopi pater, princeps fortis & magnanimus, Calendis Octobris ex hac vita emigrauit: relictis quatuor filijs, Friderico, Philippo, Ioanne Adolpho, & Ioanne Friderico (quintus enim; Christianus ante patrem decesserat) & totidem filiabus, quarum primogenita Sophia, auiæ paternæ nomen referens, Ioanni Duci Megapolitano, optimi Principis Ioannis Alberti filio, desponsata erat. Adolphum soror Elisabetha, Vlrici Ducis Megapolitani coniunx, Friderici II. Daniæ regis amita & socrus, secuta est. quæ cum superiore æstate, regem generum, marito comitata, inuisisset, in reditu, ad Giedzotam, Falstriæ insulæ portum, septem tantùm milliaribus à proximo Germaniæ littore & ostio Arni dissitum, aduersis Austrorum flatibus, aliquot hebdomadas, cum marito detenta, in febrim incidit, qua inualescente, tandem in mariti & filiæ reginæ Danicæ complexu extincta, & in Megapolin reuecta, Gustro-

15. Octob.

23. Nouemb.

M. D. LXXXVI. Gustrouiæ, condita est; orationem funebrem, quæ extat, habente DAVIDE CHYTRÆO.

Eodem die, quo dux Holsatiæ Adolphus obijt, Adolphi comitis Morsiani copiæ, recens collectæ, ad VVildeshusiam dissipatæ sunt. Is tota ditione Morsiana, ab Ernesto Coloniensi archiepiscopo per Parmensem ei adempta, recens a Roberto, Leicestriæ comite, Hollandiæ gubernatore, nomine reginæ Angliæ conductus, statim post Lunæburgensem conuentum, ad bis mille equitum & duas legiones peditum in Saxonia conscripserat, quas ad Lockam monasterium conuenire iussit. vnde paulatim ad Vechtam & VVildeshusium progressi sunt. Cùm autem pediti arma, & toti exercitui vnius mensis stipendium à comite promissum fuisset; nec vspiam pecunia appareret: & Hispani hostes, vt vi eos profligarent, ad Cloppenburgam vsq; iam accessisse falsò nunciarentur: non diutius ferentes se inanibus spebus lactari, circa Calendas Octobris, sponte & citò, inter ipsos quoq; orto dissidio singuli ad sua redierunt. Comes classicum canere iubens, desertis copijs se subduxit. Legatus comitis in hac expeditione fuit Iohannes à Plettenberg. Tribuni inferiores, Iodocus à VVerder, Fridericus Schulte & Fridericus Ranzouius, Henrici Vicarij regij filius, 400. equites ducens: qui cæteris dilapsis, postremus tandem ipse quoq; ad loca tutiora se recepit.

Comes Leicestrius, Angliæ reginæ in Belgico prorex, vbi Zurphaniam à Parmensi annona subleuatam ac defensam: exercitum bis mille equitum & totidem peditum, quos in Holsatia & reliqua Saxonia comes à Morse & alij tribuni collegerant, vltro dissipatum esse vidisset: exercitum, quem ad Zutphaniam habuit, Dauentriam (cui Stanlæum equestris ordinis virum præfecit) & in vicina loca in hyberna disposuit: ita tamen, vt Zutphaniam (est enim Dauentriæ ad duo milliaria) propemodum obsideret, saltem impediret, ne commeatus in eam maior importetur. Insulam Zutphaniæ propinquam, in qua munitio est, deseruit. Vicissim Regij, maiorem munitionem, quam ad vrbem Zutphaniam erexerant cis Isalam fluuium, relinquere cogebantur, quam custodiendam Rolando Vorkio Leicestrius tradidit. Eò autem Anglorum consilia tendebant, ne regijs commeatus in Belgium posset inferri, vt fame subigerent regios, quos armis vincere nequibant. Propterea decem naues militares, Bataui, ostio Albis ad Hamburgam, mense Octobri immisêre, quibus adnauigantes ex ea vrbe naues, Dunckercham vehentes commeatum aut merces, diriperent. Compleuerant frumento Flandri in ea vrbe & vicinia multas naues, quibus ingentem annonæ caritatem in Flandria & Brabantiæ subleuarent. Verùm metu classis Batauicæ ad Albim excubantis, rursum exonerare naues, & frumentum Hamburgi vendere coacti feruntur. Verè autem accidit tum Belgis & Gallis, quod in veteris oraculi versu dicitur: Δωριακὸν ἥξει πόλεμος, καὶ λιμὸς ἅμ' αὐτῷ. Nam & in Gallia, ali hac æstate exercitus, ob annonæ angustiam, non potuere. Itaque & Dumanei & Valletæ militum copiæ in hyberna deductæ: & Germani, cum pecunia etiam ad stipendia deesset, exautorati sunt; Nauarræo & socijs intra arces & oppida sua se interea tenentibus: Electorum verò & principum Augustanæ confessionis Legatis, pro rege Nauarræo & cæteris eandem Religionem amplexis ad Galliæ regem missis vt pactam ab hinc decennio pacem cum rege Nauarræo & socijs seruaret: post trimestrem ferè moram, tandem respondit rex, se quod peterent, facere non posse. Fertur autem, vel ad ipsos, vel ad alios dixisse, mirari se, quòd principes Germaniæ, Hugenottorum caussam apud se susciperent, & regi præscribere vellent: Cùm rex nulli Principi Germano modum aut metas regendi subditos tribuat.

Augustæ Vindelicorum, post eiectum Superintendentem, Ecclesiæ Euangelicorum conditio indies imminui ac deterior reddi videbatur. Postquàm enim Calendarium Gregorianum, à ministris, salua veritate doctrinæ, & rituum, quos hactenus vsurpassent, receptum erat: Magistratus pontificius, etiam ius eligendi ac

di ac vocandi ministros ecclesiæ Euangelicæ, quod seniores seu ecclesiæ præfecti cum ministerio antea se habuisse ostendebant, ad se transtulit, idq; Cæsaris, commissarios in vrbem mittentis, autoritate retinuit.

13. Iulij. Cùm autem assentiri ecclesiæ ministri recusarent, ante solis occasum omnes vrbe excedere iussi, & alij eiusdem confessionis, vt profitebantur, Noribergâ & aliunde acciti, in eiectorum loca substituti sunt. Quos cùm audire populus, eorumque ministerio vti nollet, magistratus pontificius, præter milites, qui iam aliquot annis in vrbe alebantur, maiores quotidie copias, conducebat, vt terrore & vi armorum instituta perficeret, & in officio ciues contineret. Etsi autem omnia agere Imperatoris autoritate videri volebant: tamen multi præcipui viri in aula, placidius & sine armorum strepitu peragi maluissent.

Iulius etiam Episcopus VVurtzeburgensis, in subditos suos, Augustanæ Confessionis religionem amplexos, inclementer grassari cœpit, multis in exilium eiectis, & intra paucos dies vendere bona, & ipsi tertiam relinquere coactis. Ab hac sæuitia vicinus Hassiæ Landgrauius VVilelmus, aliquot epistolis grauissimè scriptis eum dehortatus est. Inter cætera etiam Balthasari Abbatis Fuldensis exemplo vsus, qui seuerius subditos religionis prætextu persequens, non solùm in acerbissima suorum odia incurrit: verum etiam dignitate & ditione tota priuatus est.

19. Septemb. STEPHANVS Poloniæ rex, totum iam decennium, eximia cum sapientiæ, fortitudinis, iustitiæ, grauitatis, & ἀπροσωποληψίας laude, regnum Poloniæ administrauerat: natus anno 1533. ex nobili Barthoreorum de Somlio (altera enim illustrior est Barthoreorum de Bathor) familia Vngarica. cuius particulam, nobis notam, adscribo.

STEPHANVS BATHORI
de Somlio, Palatinus Transyluaniæ. vxor Catharina Telegdia.

STEPHANVS princeps Transyluaniæ 1561. Rex POLONIÆ creatus 1576.	CHRISTOPHORVS princeps Transyluaniæ post fratrem regem factum 1576. ⊕ 1581	ANDREAS, Isabellæ reginæ Vngariæ Palatij præfectus.		
		Stephanus, ad Plescouiã patruo militauit.	Balthasar.	Andreas Cardinalis Bathoreus.

SIGISMVNDVS, hoc tempore princeps Transyluaniæ.

Epitaphium, quod summam rerum, pro salute & dignitate regni Poloniæ ab ipso gestarum continet, monumento addendum regni archicancellarius scripsit.

Stephanus Magnus Rex Poloniæ, Magnusq; Dux Lithuaniæ,
Princeps Transyluaniæ,
Victor, Triumphator, pater patriæ,
Stephano Palatino, Catharinaque Telegdia,
Natus anni 1533. V. Calend. Octobris.
Excessit 1586. Idib. Decemb.
Regnauit annos decem, menses 7. dies 12. Iudicia constituit:
Liuoniam, Polotiamq; prouincias recepit:
Fines Lithuaniæ, latissimo Velisiensi agro adiecto, protulit:
Perterritis Mechmete primùm, ac deinde Aschlan, Chereis,
Tattarorum Chamis,
Podoliam pacatiorem cultioremq; reddidit,
Amuratem, Turcarum imperatorem,
Vt Tattaro pacem legatione missa peteret.
Et Benderia à Kosacis deletâ, nil moueret,
Nouaque castella finibus imponi pateretur,
Opinione virtutis permouit, continuitque:

Stipen-

M. D. LXXXVI.

Stipendium maius, Transyluaniæ Imperium ineunti Sigismundo, fratris filio, impuberi

Imponere molientem deterruit.

Ianiculam, Valachiæ Regulum, ob iniurias, quas vicinæ nobilitati

Intulerat, deijcere adegit;

Thesaurosq;, qui cum ipso Valacho in potestatem suam venerant, repetentem spreuit.

Omnium regum, Principum, ac populorum, nationumq; cum ora in se conuertisset:

Maiora pro Re hac publica & Christiana animo agitans: 10

Ac inprimis Moschouiam Poloniæ Lithuaniæq; aggregare studens, sexta die subitò extinctus est.

O mors inuida.

Non extinxisti virtutem Batoream,

Immortalis est.

Stephano Poloniæ regi, victori, triumphatori, pio, patri patriæ, &c. Ioannes de Zamoiscio Cancellarius, & summus dux exercituum regni, vitâ, quam saluti gloriæq; eius omnibus bellis periculisq; deuouerat, Deo, non se ita volente, superstes, has lachrymas, cum Griselide Batorea, vxore sua, regi, patrono, affinique suo fundit: 20

Viueres, Stephane Maxime, viueres,
Nec Polonia, Vngariaque, ac
Nomen Christianum lugeret.
Nec improbi barbari gauderent.
Sed viuit Deus, haud solido exultabunt gaudio.

Annum obitus his verbis quidam expresserunt:

StephanVs DeI gratIa reX PoLonIæ GroDnæ VIta pIe DefVngItVr.

Stephanum secuti sunt, eodem mense Decembri, Mahomet Codabendi (Dei seruus) Persarum rex, qui toto regni tempore cum Turcis bellum æquo ferè Marte gesserat. & in Saxonia Fridericus Saxoniæ Dux Laoburgensis (8. Decembr.) Chorepiscopus Coloniensis: in locum Archiep. Gebhardi Truxesij, à P. P. priuati, Decanus Argentinensis recens electus. & superiori mense Maio, in Silesia Georgius Dux Lignicensis & Brigensis, Friderici filius, ex antiqua Regum Poloniæ stirpe Piastea, nusquam interrupta sanguinis serie, ortus, anno ætatis 63. in his terris viuere desierat. 30

Sueciæ rex, legatos ad fines Moschouiæ, de perpetua cum Moschis pace, vel inducijs prorogandis acturos misit. Cùm enim Stephanus Poloniæ rex, Smolensem & Seueriensem Ducatus, à Theodoro Magno Moscouiæ duce reposceret, aut bello se eos repetiturum ostenderet: Pacem Moschi cum Suecis studiosius conficere cupierunt, tametsi cum Poloniæ etiam rege tractationes à Moschis institutæ, eaq; de causa induciæ, vsq; ad Pentecosten sequentis anni 87. prolatæ sunt. Irrita autē cum Suecis de perpetua pace tractatio fuit. Sed induciæ quadriennij solummodò confirmatæ sunt. Hyems initio anni sœua, & diuturnior solito, in his regionibus, ferè ad solstitium continuata est. Nonis enim Maij primas arborum frondes ac flores: vites verò in nostris hortis frondescentes primùm post Idus Maij: exeunte Maio demū ver adultum vidimus. Rursum Idibus Nouemb. frigus intensum cœpit, quod paulò pòst desæuijt, ac secuto mense, inconstantes & perpetuæ acerrimi gelu & subitæ remissionis vices, catarrhos graues, aliosq; morbos genuerunt. 40

ANNO millesimo quingentesimo octogesimo septimo, DAVENTRIA ad Isulam, Rheni brachium Eoum, quam superiori autumno comes Lycestrius, Hollandiæ Gubernator, Standleo Anglo tuendam commendarat: præfecti perfidia, Hispanis, cum propugnaculo maiore ad Zutphaniam tradita: Direptionem, bis mille auri pondo persolutis, redemit. Impulisse Standleum, hominem

nem alioqui prædiuitem,&magnæ apud Lyceſtrium autoritatis,& hanc proditionem ſcribitur, quòd coniurationis in Anglia aduerſus reginam initæ conſcius,ad ſupplicia acerbiſſima cæteros rapi intellexiſſet. Quare vt receptum apud hoſtes haberet, Gratiam eorum tantæ vrbis traditione ſibi conciliauit.

M. D. LXXXVII. 9. Ianuar.

Apud Anglos MARIA Scotiæ Regina (cuius vitæ hiſtoria apud Buchananum extat) cùm ſuperioribus comitijs regni Angliæ à ſenatu regni ad mortem condemnata eſſet: nec tamen regina Angliæ, etiamſi vitæ ipſius inſidiæ à Scota ſtructæ, aliquoties deprehenſæ dicerentur,confirmare ſententiam vellet: nihilominus tandem,in arce Fotheringhami,ſecuri percuſſa,ſupplicium præſenti & forti animo ſubiuit.

8. Februar.

10

Eodem menſe, DOROTHEA, Henrici Iulij Ducis Brunſuicenſis vxor,Augusti Saxonis filia,primi partus doloribus ſuperata,cùm filiolam Dorotheam Hedvvigen enixa eſſet, magnum ſui deſiderium ac luctum, marito, & ſocero, ac ſocrui,relinquens,deceſſit.Friderici etiam VVilelmi,Saxoniæ ducis,Vinariæ ſedem aulæ habentis,duo filioli,Ioannes VVilelmus 23. Ianuar. & Fridericus quatriduo antè,infantes ex hac vita ſublati ſunt, cùm ante quinque menſes ſororem primogenitam in cœleſtem patriam præmiſiſſent.

13. Februar.

In Liuonia,optimus princeps,veræ religionis, iuſtitiæ & pacis ſtudio,&ſumma moderatione,clementia,& manſuetudine erga domeſticos & ſubditos planè paterna,illuſtris, GOTHARDVS CVRLANDIÆ & Semigalliæ dux, placido & beato fine vitam in terris ſuam concluſit, relictis ex illuſtriſſima coniuge Anna, Alberto duce Megapolitano nata, Ioannis Alberti & Vlrici ſorore,duobus filijs; FRIDERICO,qui in gubernatione patri ſucceſſit; & VVilelmo,& totidem filiabus;ANNA (Alberto Razeuilo principi Lithuano, Nicolai filio, Lithuaniæ archimarſchalco nupta) & Eliſabetha. Fridericus etiam Holſatiæ dux, Adolphi filius, viginti annorum adoleſcens,optimæ ad virtutem indolis, intra anni vertentis ſpacium patrem ſecutus, & Sleſvvici humatus eſt. Magdeburgæ,inter Ioachimum Fridericũ archiepiſcopum,& Iulium ducem Brunſuicenſem,de finibus in præfectura Calenfordenſi,& alias controuerſias,Saxonis, & Brandeburgici electorum conſiliarij interceſſores, amicè componere & ſedare,irrito exitu, ſtuduerunt, menſe Maio. Electores ipſi,ac cæteri Saxoniæ,Brandeburgici, & Haſſiæ principes, Naoburgi ad Salam congreſſi, Hæreditarium fœdus,inter familias illas iam olim initum, de quo ſuprà diximus,renouarunt & confirmarunt,& de auxilijs Henrico Nauarræo regi in Galliam mittendis aut negandis, deliberauerunt.

20

17. Maij.

15. Iunij.

30

4. Iulij.

In POLONIA,rebus humanis exemto rege Stephano,præcipuos regni ordines, VVarſauiam,archiepiſcopus Gneſnenſis, Stanislaus Carnicouius, regni primas, conuocauit: vt de loco, tempore,& modo electionis noui regis, & pace ac tranquillitate publica,interregni tempore conſeruanda, conſtitueretur. Vbi inter cæteros articulos,hi quoq;, tametſi poſtea minimè à præcipuis, qui eos condiderāt, ſeruati,de procerum, qui aderant, conſilio ſanciti ſunt: vt rex nouus, non niſi de vnanimi omnium ordinum conſenſu & concordibus ſuffragijs electus & comprobatus, publicè renuncietur. ac eum, qui factiones alere, vel dona & munera noui Regis eligendi cauſa accepiſſe, vel alias practicas exercuiſſe deprehendatur, pro hoſte patriæ habendum eſſe. Promittunt etiam, ſe religionis pacem in electione regis Henrici ſancitam ſanctè ſeruaturos,& vulnera exorbitantiæ,vt nominant,tàm priuata quàm publica, etiam ciuitatum ſublaturos eſſe,antequam ad electionem progreſſi fuerint. Semota ex Theſauris regijs Sigiſmundi & Stephani, & alia Reipublicæ bona, per externos occupata, regni Theſaurario reſtitui iubent. archicancellario Zamoiſcio abſenti imperium ſummi ducis exercituum regni abrogare: & Herbordo cuidam officium illud, in finibus regni, in Volhinia, Podolia,& reliqua Ruſſia excubandi cum 5000. equitum commendare tentant. Regi inter cæteros articulos in coronatione proponendum eſſe, vt decretum de proſcriptione Chriſtophori Sborouij aboleat,eumque in integrum reſtituat. Hæc ex Stanislai comitis à Gorca,& Sborouiorum fratrum ac cæterorum in eo conuentu

40

50

M. D. LXXXVII.

uenctu præsentium voluntate, multis ac præcipuè episcopis, paci religionis contradicentibus & absente cancellario & alijs, constituta sunt.

Electionis verò comitia, VVarsauiam, ad diem 30. Iunij Gregoriani, seu 20. nostri indicta, ad quæ aliquot proceres armati & præsidijs equitum ac peditũ mediocribus muniti, accesserunt. inter quos, Iohannes Zamoiscius archicancellari⁹, propè Colo, seu septum conuentibus procerum in campo cis Vistulam, dimidio à VVarsauia milliari, destinatum (quod, vt Homerus consessum senatorum ἱερὸν κύκλον, Poloni, Colo, seu Rotam nominant) castra metatus est. Huic capitales cum Sborouiorum familia, ob Samuelem Sborouium, capitis supplicio, iussu regis affectum, inimicitiæ intercedebant. quibus dirimendis: & disputationibus de articulis in proxima superiore conuocatione VVarsauiensi sancitis (quorum aliquos in præiudicium sui factos Zamoiscius & ipsi coniuncti improbabant) & Lithuanorũ legatis, Vistula fl. à Polono senatu semotis, ad communes cum Polonis deliberationes aggregandis: & grauaminibus prouinciarum ac ciuitatum cognoscendis: aliquot hebdomadarum tractationes, irrito exitu consumptæ: antequam ad electionem ventum est. LITHVANI se non ad bellum, sed ad liberam & pacificam noui regis electionem profectos ostendebant. Ideoque nisi arma prius deposita, & controuersiæ sedatæ, & grauamina illorũ sublata, & iura ac libertates suæ redintegratæ, & Liuonia, Volhinia, Podassia prouinciæ, membra magni ducatus Lithuaniæ, restitutæ essent, in senatum Polonorum venire recusabant. querebantur insuper, Cancellariam Lithuanorum, & alia officia, multipliciter per Polonos turbari: & ipsis non consentientibus, duos reges Henricum & Stephanum electos & coronatos; marchionem ducatui Borussiæ præfectum: legatos nomine regni Romam missos esse, sicut & proxima superior conuentio VVarsauiæ, ipsis inscijs, instituta fuisset. BORVSSI, multis nobilibus ac benemeritis bona sua eripi, varias exactiones & Telonea, in aquis & terra institui, dignitates & officia, præteritis indigenis, conferri externis: causas notabiles extra Borussiam in regni comitijs, non adhibito Borussorum consilio, sæpe decidi; iura terrarum Borussiæ in dubium vocari; monetam non probam cudi; Collegio VVarmiensi ius electionis liberum adimi, à rege Danico; ciuitatis Dantiscanæ naues, ob Reipub. Polonæ priuatis debita, detineri; ac inprimis iuramentum speciale, à regibus terris Prussiæ non amplius præstari, sicut D. Casimirus & Sigismundus pro se & successoribus promisissent, questi sunt. Rigenses, religionem Augustanæ confessionis, intrusis contra expressam cautionem sibi à rege Stephano datam, Iesuitis labefactatam, restitui: & solam in vrbe conseruari: priuilegia reipublicæ, quæ in contrariam sententiam, ab ea, quam ipsi ex verbis colligant, alij detorquerent; proprijs & perspicuis verbis scripta confirmari: castellum ad Dunæ ostium excitatum, remoueri: aliæ prouinciæ & ciuitates alia flagitabant. Tandem verò, hæ prouinciarum & ciuitatum querelæ ferè omnes in suspenso relictæ; & proclamata pace publica, postridie exterorum regum legati auditi sunt.

3. August.

PRæcipui autem compeditores regni, primùm ex familia Austriaca, Ernestus, Matthias, & Maximilianus, Rodolphi Imp. fratres, fuerunt. quos Cæsaris Rodolphi, Philippi Hispaniæ regis, Electorum imperij omnium legati, Polonis commendabant. & partibus suis addictos, in maiore Polonia, Stanislaum comitẽ Gorcanum, & totam Sborouiorum familiam, cum magna prouinciæ illius nobilitate, habebant. Sigismundo autem, Ioannis III. Suecorum regis, & Catharinæ Iagellonicæ filio, addictissima Poloniæ regina matertera fuit, quæ magno studio proceres, vt eum regem crearent, sollicitabat. cui, eximia familiæ Iagellonicæ in Rempublicam Polonam merita præcipuè suffragabantur, & fauorem apud multos conciliabant, vt iure quodammodo regnum illi tribuendum esse videretur. Tertius erat, Theodorus Magnus Moscouiæ dux, qui vniuersam ditionem suam à finibus Liuoniæ ad mare Caspium pertinentem, adiuncturum se regno Poloniæ, si Rex eligeretur, promittebat. Hanc conditionem Lithuana potissimum nobilitas, & alij cupidè amplectendam censebant, tametsi seriò Moschum hæc offerre vix sibi

sibi persuadere alij cordati poterant. Quarto loco habebantur, qui Piastum, seu ex corpore regni aliquem, omnibus exteris præferendum censebant. Quorum sententiam multi non postremæ autoritatis Senatores probabant. Inprimis enim regno expedire visum est, regem, qui linguam, mores & iura regni perspecta & cognita haberet, & constitutum gubernationis cursum ac modum continuare posset, designari. Disputabant, exteros appetere regnum, non vt regni, sed sua commoda & potentiam augeant, & suos ex regni prouentibus ditent. Non tutum esse, cum exteris externas quoq; vires ac exercitus in regnum attrahere. Molestissimum verò & intolerabile, quòd in conferendis dignitatibus, officijs & honoribus, externi indigenis præferrentur. Exemplo esse Stephanum regem defunctum, cuius potentia ita iam excreuisset, vt cum Hungaris suis vniuerso regno terrori esset. Has & similes rationes multas magno cum applausu multi excipiebant, & intestina procerum æmulatione ac inuidiâ, qua alij alios sibi præferri ægerrimè laturi erant, sublata, indigenam regni aliquem ad hoc fastigium dignitatis euehi, maximè optabant. Turcici etiam Imperatoris nomine, Vesirius Bassa, proceres Polonos hortatus fuerat, vt amicitiam, coniunctionem ac obedientiam, Portæ excellentissimæ, hactenus ab ijs, tùm in electione regis, tum alijs negotijs præstari solitam, deinceps etiam tuerentur, & liberrima sua electione, vnum ex fratris Stephani filijs, vel VVeivvodam Transyluaniæ regem designarent.

Sed legati pontificis Romani, Hannibal à Capua: Cæsaris Rodolphi, Stanislaus Pavvlouius episc. Olomucensis, Carolus dux Münsterbergensis: regis Hispaniæ, VVilelmus de S. Clemente: archiducum Austriæ (quos Ioannes Sborouius honoris causa ad Guriam deducebat) pro Cæsaris fratribus intercedentes: & Moschici, suum principem Theodorum proponentes: Item Sigismundi Transyluaniæ principis, VVolfgangus Couasocius Cancell. die 4. Augusti publicè auditi sunt. Postridie, Ioannis III. Suecorum & Gothorum regis oratores, ERICVS SPARRE regni procancellarius, & comes Ericus Brahe; pro Sigismundo Sueciæ principe, aduersus Moschum, perorarunt. Hi ob inuersum in audiendis legatis ordinem, initiò cunctati, venire recusarant, priusquam protestationem, de regis sui præeminentia, in Senatum misissent, quam in iudicio castrensi VVarsauiæ postea autoritate publica confirmarunt. Post hos, electorum imperij Germanici, qui Austriacæ familiæ, ex qua ipsi tot seculis iam Imperatores Romanos creassent, rationem præ cæteris haberi petebant: & Friderici Curlandiæ ducis nuncius, viduam matrem & defuncti principis hæredes Senatui regni commendans, & libellum Grauaminum, quæ tolli petebant, offerens: in generali colo, deliberationibus publicis primùm destinato, legationes suas exposuerunt.

SEcesserunt autem inde, octiduo antè, ob contumelias verborum, archiepiscopo, & Palatino Masouiæ, à Posnaniensi & alijs illatas: & peculiarem conuentũ, in eodm campo, vicino in loco (quem nigrum Colo nominabant) senatores aliquot instituerant. quibus se, Palatinus Cracouiensis, Andreas Tenschinius; Masouiensis, Stanislaus Critius; Plocensis, Georgius Zilensky; Kyouiensis, Constantinus dux Ostrouius, qui paulò post ex comitijs discessit; & Marscalcus regni, Andreas Opalinius; Thesaurarius, Ioannes Dolscius; vicecancellarius regni Albertus Baranouius: & archicancellarius, Ioannes Zamoiscius; adiunxerant. Lithuani verò, totas iam sex hebdomadas, trans Vistulam, peculiaria castra, & senatum ab vtrisq; seiunctum, habebant. Qui cum archicancellario & Marscalco regni conueniebant: quæsitis ordine suffragijs, partim Piastum, plurimi verò Sigismundum, Sueciæ regis filium, regno vtilissimum fore iudicabant, quòd priori familiæ regum Iagellonicæ, optimè de regno meritæ, propinquissimo sanguine iunctus, & indoles in eo præclarissima, & linguæ Polonicæ peritia esset: & non modò vicini regni amicitiâ & fœdere Poloniam muniturus, verùm etiam non paucas & graues controuersias, quæ serenissimo Sueciæ regi, cum regno Poloniæ intercederent, sublaturus esset. & nullus potentior vicinus irritari vel offendi electione eius posse videretur. Hanc nominationẽ, & iudicium, de singulis competitorib. suum,

M. D. LXXXVII.

cæteris apud Gorcanum & Sborouios,congregatis,significant,eorumq; declarationem flagitant. Quam cùm aliquot dies distulissent,tandem dari non posse, nisi in communem senatum cæteri venirent, responderunt. Archiepiscopus autem, quatuor candidatos,Piastum,Moschum,Austriacum & Suecum,in ordinario Colo,proposuit: addens tamen, nolle se cum Germano ex comitijs domum redire. Sciscitanti autem Gorcano, an non Suecum etiam pro Germano haberet? respondit, hunc ex Polono sanguine ortum sibi videri.

Die 9. Augusti,Archiepiscopus Gnesnensis & cæteri episcopi(excepto Kyouiensi) & proceres,qui Maximilianum auersabantur,relictis Gorcano & Sborouianis,in alterum conuentum, vbi cancellarius, archimarscalcus, & alij Senatores præcipui, Suecum designarant,transeunt,& circa meridiem,Sigismundum Sueciæ principem,regem renunciant.Gorcanus,Sborouiani,& illis adhærentes,in suo senatu contrà testati,ad Maximiliani electionem procedunt:& decretum regis Stephani,de Christophori Sborouij proscriptione abrogant. Contrà quam abrogationem,qui Suecum elegerant,scripto protestantur. Lithuani etiam nobiles plerique,Maximilianum regem prorsus recusantes, Moschum nominarant. postridie missis ex suo senatu ad Sborouianos,palatino Trocensi,Ioanne Lebovvicio,&vicecancellario Leone Saphia,hortantur,vt à nouo rege eligendo abstineant: se enim apud alteram quoq; partem laborare,ne vlterius progrediantur,sed electionē in aliud tempus & locum magis opportunum differant. cumq; tres reges propositi sint,Suecus,Maximilianus & Moschus: si alioquin amicè conuenire non possint, SORTE potius,præmissa inuocatione Dei,iuxta exemplum scripturæ, VNUM ex his eligendum censent. Postridie etiam, Georgium Radeuilum cum fratre, qui Austriacum nominantibus se adiunxerant,ex senatu euocatos orant,vt nouam electionem impediant. Verùm his admonitionibus spretis,qui in Colo erant, ineunte iam nocte,die 12.Augusti sequente,MAXIMILIANUM Austriacum,regem,voce Kyouiensis episc. Iacobi VVroniecij, promulgant; & postridie in Franciscanorū templo suburbano,Doxologiam canunt: Andrea Sborouio aulæ Marschalco,ad aram denuò Maximilianum renunciante: Cardinale verò Radeuilo sacrum celebrante. Vtriusq; verò regis nominationem, magna pars nobilitatis Lithuanicæ (Senatoribus tamen compluribus,præter Cardin. & fratrem, Sigismundo suffragantibus) omninò improbabat. quæ communi cum cæteris diplomate, duos reges non legitimè & libera electione,sed vi & armis præcipuarum familiarum, oppressa suffragiorum libertate,designatos,ideoq; ad suos fratres domi de hac iniuria suæ libertati illata se referre, & nouam ac legitimam electionem instituere & constanter tueri velle,testati sunt.

Interea,qui Maximilianum regem crearunt: conditiones & pacta electionis, cum Rodolphi Cæsaris & Philippi Hispaniæ regis Oratoribus ineunt,& decretum electionis,per regni proceres:episc. Kyouiensem: Ioannem Sborouium Castellanum Gnesnensem & Craudentinum capitaneos: Alexandrum ducem Pruncensem & alios Maximiliano intimandum,conficiunt. Cùm autem articuli conditionum & pactorū,inter ordines illos regni Poloniæ,& domus Austriacæ legatos cōuentorum,typis excusi extent:summas breuiter adscribam. Promittit domus Austriaca,per legatos, octingenta millia aureorum,in regni Poloniæ fiscum à se depositum & solutū iri,200.millia statim post electionē publicatam, vt inde miles ad finium regni defensionē,si Turca fortè aliquid moturus esset,alatur. altera ducenta M.post coronationem. reliqua suo tempore,vt cum ordinibus conuentum fuerit. Pacta & fœdera inter regnū Poloniæ & Turcam olim facta rex seruabit & renouabit. Sin contra pacta Turcus apertè arma moueat: Romani PP. vniuersæ dom. Austriacæ, omniumq; illius amicorum auxilia, Polonis præstò erunt. ac vt hæc electio etiam ipsi Turcæ formidabilis existat: Rōm.PP. Cæsar, Hispanus, cum præcipuis Christiani orbis regibus,& imperio Romano,fœdus facient, qui cum Regni Poloniæ & Lithuaniæ confœderatis, à Polonia & Lithuania Turcos depellent: etiam Theodoro Moschouiæ duce,in communem confœderationem per Cęsarē addu-

adducto. In limitibus regni, Podoliâ præcipuè, arces & propugnacula sumtibus domus Austriacæ intra triennium excitabuntur. Rex electus, pacem publicam & priuatam in Polonia fideliter tuebitur, & prouinciarum grauamina tollet. Libertates, iura, priuilegia ordinum, & confœderationem inter dissidentes de religione conseruabit & augebit. Officia, dignitates, & feuda bonorum regalium, nullis extraneis, sed indigenis Polonis & Lithuanis conferet, & alienigenis collata recuperabit. controuersias de Prussia & Liuonia, inter Romanum Imperium & Poloniç regnum existentes, intra quinquennium Imp. tollere studebit. Naruicam negociationem & societatem ciuitatum Hansæ restaurabit. De Barensi & Rosanensi ducatu & cæteris Bonæ reginæ Poloniæ reditibus Neapolitanis, cum rege Hispaniæ aget, vt iustis conditionibus tandem cum Poloniæ regno transigatur. Amicitiā inter vicina Poloniæ, Vngariæ, Boëmiæ regna, & commercia, cum Romani Imp. & domus Austriacę subditis instituta, conseruabit. Academiā Cracouiensem clementissimè fouebit & prouehet. Quinquaginta adolescentes nobiles Polonos, studijs literarū vel militiæ deditos, in alijs nationibus suo sumtu alet. Polonis & Lithuanis fortibus viris, domui Austriacæ operam nauantibus, aditū ad functiones & equestrium ordinum dignitates & beneficia apud Hispaniæ regem patefaciet. Debita Sig. Augusti Poloniæ regis, sine fisci detrimento soluet, & fidem regiam liberabit. Postremò, vniuersa domus Austriaca, omnibus in rebus, dignitatem, amplitudinē & felicitatem regni Poloniæ omni diligentia & studio prouehet & ornabit. His conditionibus & articulis omnibus & singulis integrè ac constanter se satisfacturum esse, Iuramento solenni, Olomuciæ, in summo templo, die Lamberti, 17. Sept. 27. Gregoriani, Maximilianus, in legatorum Polon. & amplissima præcipuorum domus Austriacæ procerum, qui vnà subscripserunt, præsentia, confirmauit.

Ab altera parte, Sueciæ regis legatis, Articulos, Poloniæ regni proceres præcipui ac plurimi, qui Sigismundum regem designarant, proponunt; vt perpetuum fœdus sit inter Poloniæ & Sueciæ regna aduersus vtriq; finitimos hostes. Mortuo Ioanne Sueciæ rege, filius Sigismundus Sueciæ regnum retineat, & ad primogenitos hæredes transmittat. vt, si res ita feret, de consensu ordinū Poloniæ & Lithuaniæ, in Sueciam se conferre possit. Liuoniæ partem, Sueciæ regi hoc tempore subiectam, toti corpori Liuoniç, atq; ita coronæ regni Poloniæ, Sigismundus restituat & vniat. de quo cùm legati Sueciæ regis mandata se non habere ostenderent: Regina Poloniæ Anna (pignori datis omnibus bonis suis) fideiubet, & scriptū obligationis suæ documentum petentibus regni proceribus tradit. Classem armatam, in regni Poloniç & Lithuaniç vsus, suo sumtu in mari instruet. Machinas bellicas, certo numero, cum omni necessario instrumento, Polonis aduersus Nouogardiā, Plescouiam vel Smolensiam aliquid tentantibus, suppeditabit, & ad VVendam captas relinquet. Summam 124. M. Ioachimicorum, Sigismundo Augusto olim à Ioanne Sueciæ rege mutuo datam: præterea dotem & hæreditatem paternam & maternam, & quæcunq; alia sibi à regno Poloniæ & Lithuaniæ, etiam ratione ducatus Barri ac Rosanensis in regno Neapolitano deberi existimabit, regno donabit. Arces quinq; munitas, in finibus regni, ex arbitrio ordinum, suo sumtu ædificabit & instruet. Nullos peregrinos homines, nisi paucos cubiculo illius seruientes, in regnum adducet. & hos, de suo, stipendijs persolutis, prima occasione iterum dimittet. Cùm Sueciæ regnum gubernabit, nullos regni Sueciæ consiliarios, consilijs aut negocijs regni Poloniæ adhibebit. Corporis etiam custodes, eorumque præfectos, nullos; nisi Polonos & Lithuanos natos, constituet. Nullis externis, prædia, dignitates vel officia vlla, sed Polonis & Lithuanis natis, iuxta regni statuta, conferet. Stipendia militibus in Liuonia & Podolia, sub rege Stephano debita, & alios ad defensionem finium & regni, donec Cracouiam veniat, impensos sumtus fideliter solui in coronatione curabit. Confœderationem inter dissidentes de religione, non solùm vt Henrici & Stephani tempore factum est, conseruabit: verum etiam executionem aduersus violatores, iuxta formam processus præscriptam, adiunget. Iura, libertates, priuilegia, & statuta regni, & in specie Articulos in

 coro-

M. D. LXXXVII. coronatione regis Henrici sancitos, omniaq; alia, quæ conseruandis & augendis eorum libertatibus & iuribus seruient, & maiestati regiæ in coronatione proponentur, confirmabit & tuebitur. Ad Sueciæ Principem accersendum, & per mare deducendum, Castellanus Podlassiensis Martinus Lisnovvolski missus: Qui verò Dantisci eum exciperent, & præstito iuramento ad coronationem deducerent, episcopi Vladislauiensis, Hieronymus Rosdrazoius, & Posnaniensis, ac Præmisliensis, Albertus Baranouius regni vicecancellarius: Palatinus Calisiensis, & Castellani, Rauensis, Radomius, & Sochazouiensis, & ex singulis Palatinatibus aliquot nobiles, deputati sunt.

Ioannes III. Sueciæ rex, cùm de discordi electione Polonorum nono post renunciatum VVarsauiæ Sigismundum die cognouisset: aliquot dies, mœsto ac sollicito animo, & à filij, quem vnicum & charissimum habebat, dimissione, si non prorsus alieno, certè ancipiti ac dubio hærebat: multaq; dura suo tristi cum corde putabat, quæ dehortabantur, ne ex regno, & conspectu ac complexu suo, filium, quem ardenti στοργῇ, non tàm ob sanguinis vinculū arctissimum, quàm indolē optimam & virtutem, vnicè diligebat, in Poloniā mitteret, & dissidijs ac bellis, quæ ex discordia procerum oritura verebatur, obijceret, cùm certum domi & pacatū ac tranquillum regnum iam possideret. Offendebatur etiam inuerecunda petitione eius Liuoniæ partis, quam à Nerua ad Reualiam & Habsalam vsq; amplissimam, & 40. ferè mill. Germ. patentem, tenebat. Iniquissimum enim censebat, si filium vnicum, Polonis petentibus, regem daret, & creditum ingens, vnà cum dote & hæreditate coniugis materna & paterna, sibi debitum, regno donaret: Liuoniæ etiam, à se tantis laboribus, curis & sumtibus bello captæ, & ex Moschi ore & faucibus ereptæ, iacturam facere. Itaq; hac se conditione, vt proprium regnum imminueret, filium in Poloniam missurum, constanter negauit. Sigismundus etiam externo & electitio se regno malle carere ostendebat, quàm auito & hæreditario, partē quantumuis exiguam, detrahi ac præcidi. Sed oportunè, illis ipsis diebus, Ericus Sparre, procancellarius, qui summa fide, industria & dexteritate causam in Polonia egerat, Dantisco ad regem traijciens, de omnibus Polonicis actionibus, & toto rerum statu regem edocuit. Accedebant Zamoiscij, Poloniæ archicancellarij, ad Sigismundum literæ, quibus Cracouiam, vnà cum corona & insignibus regni, iam à se teneri, & in Sigismundi potestate esse, significabat; ac vt quamprimum veniret, nec metu aut inertia regnum oblatum amitteret, hortabatur. Tandem igitur, paternum regis affectum, filij honor, & multorum consilia, & publica vicinorum regnorū vtilitas superauit, vt filium, adiuncto consiliorū moderatore fido, prudente, & graui, Erico Sparre procancellario, & alijs regni procerib. ac nobilitate præcipua, cum classe 24. nauiū armata, traijcere ad Dantisci portum concederet: ita tamen, vt nauē antè non egrederetur, sed in Sueciam potius rediret, nisi hunc de Liuonia articulum in iuramento præteriri proceres regni Poloniæ permisissent.

19. Septemb. 27. Septemb. Appulit igitur ad Vistulæ ostiū Sigismundus, & totos octo dies in naui mansit, donec negocio cum legatis regni transacto, tandem Oliuæ iuramentū solenne, regibus nouis proponi solitum, salua sua protestatione, de Liuoniæ parte, quam Sueci tenent, Coronæ Polonicæ non cedenda, præstitit. Postridie naui ad pontem Motlauæ subuectus, vesperi vrbem introiuit. ac biduo pòst, Diplomate solenni, pacta conuenta cum legatis Sueci in Comitijs VVarsauiensibus, & iuramentū præstitum, inserta mentione protestationis de ea parte Liuoniæ, quæ regno Sueciæ subest, confirmauit. Itaq; Cal. Octob. Decretum electionis, in templo Dominicano, summa solennitate Sigismundo traditū est. Qui nouem adhuc dies Dantisci commoratus, etsi nuncios de Maximiliani in Polon. expeditione iam suscepta quotidie accipiebat: tamen nihilominus iter cum sorore Anna, reginam Poloniæ materterā inuisura, suscepit, 10. Octob. Interea, qui Cracouiæ pro rege ac regno excubabāt, literis ad Pontificem Romanum, ad Cæsarem Rodolphum, ad electores imperij, ad Maximilianum ipsum datis, Sigismundum regem à maxima procerum & nobilitatis parte legitime electum: Maximilianum verò, à paucis, & in his quibusdā

proiecti-

proscriptis & decoctoribus nominatum scribunt, ac orant, vt publicæ tranquillitati & paci regni & totius Christianitatis suo loco singuli consulant. Palatinus etiã Cracouiensis, Andreas comes Tensinius: Cancellarius & ductor exercituum regni, Ioannes Zamoiscius: & Capitaneus Cracouiensis Nicolaus Zebridouius, nominatim episcopum Vratislauiensem, totius Silesiæ præfectum, de veteribus inter vicinas gentes pactis & fœderibus admonent, & suum pacis studium significant. Sin verò quis armata manu inde ad Poloniæ fines veniat, ostendunt se communi gentiũ iure vsuros, & vim vi repulsuros. Maximilianus verò nihilominus ad Cracouiæ viciniam initio Octobris accedit, & confirmatione priuilegiorũ, alijsq; diplomatibus ad conuentum ordinum Vislicensem, præterea literis ad Cracouiensem Clerum, Academiam & vrbis Senatum missis, se recipi petit. Sed in eandẽ sententiam ab omnibus respondetur, se Sigismundum regem habere, qui iam regnum ingressus, per Borussiam aduenerit: cui fidem semel datam violare nolint.

Sigismundus Petricouiam vsq; progressus, literas à Maximiliano ad Cracouiam desidente, obuias habuit, quibus eum hortatur, vt ex regno sibi legitimè delato, cuius possessionem, fretus Dei ope, & iusticia causæ, Christianorum principũ auxilijs adijsset; in quod Suecum leui persuasione & temerario quorundam consilio adductum venire cerneret; discedat. Sigismundus vicissim, se non temerario consilio, sed ab ordinibus regni, qui VVarsauiensibus comitijs ipsum frequentissimis suffragijs regem creauerint, vocatum venire; ac se meliori iure niti, recitata vtriusq; electionis historia, ostendit. ac his verbis tandem concludit: Nos quidem, Deo benè iuuante, Cracouiam progredi ad capessenda insignia regni constitutum habemus: quò nos fauor hominum studiaq; deducunt: priusq; fortunas omnes, vitamq; ipsam in quoduis discrimen exponere, quàm vocationem diuinam negligere, tantaq; studia ac voluntates hominum, regnumq; ipsum deserere, parati sumus. S. V. autem iterum atq; iterum rogamus, vt quemadmodum in hunc locum sibi periculosum deducta est, ab hominibus ijs, qui ad res suas constituendas S. V. copijs & impensis abutuntur, neq; vllam S. V. habent rationem: ita iam consilio, prudentiaq; sua vtatur; maioremq; salutis & incolumitatis, quàm eius dignitatis, cuius inani specie quadam hic S. V. detinent, rationem ducat: atq; ex regno, quod propter tot hominum alienas voluntates, Dominum sibi minimè destinasse, facilè potest intelligere, ipsa decedat, copiasq; istas suas deducat. Qua re sanè & sibi & publicæ tranquillitati optimè S. V. consuluerit. Datæ Petricouiæ ex itinere, die 7. Nouemb. anno 1587. Cùm autem, illis ipsis diebus, præcursores Poloni, ad exploranda itinera præmissi, à Maximiliani ducibus repulsi, & Andreæ Opalinij equites quidam, non procul à Pitzporto oppressi essent: Sigismundus, cùm aliquot dies Petricouiæ substitisset: à recto itinere Cracouiensi, Sendomiriam versus parumper deflectit, donec Poloni, dignitatis & securitatis electi regis rationem habentes, ex vicinis Palatinatibus armati ad se maiores copias adducerent. Maximilianus verò, vt aditu Sigismundum prohiberet, arctiore obsidione Cracouiam pressit, eamque occupare, quorundam in vrbe secum vel seriò vel simulatè conspirantium operá conatus est. Sed cùm Zamoiscius archicancellarius & generalis exercituum regni dux, cum præsidio vrbem fortiter defenderet; exercitus Maximiliani depulsus, multi interfecti, & tormenta bellica, & aliquot signa militaria, hosti extorta sunt. Maximilianus igitur, soluta vrbis obsidione, ad Silesiæ fines exercitum reduxit, vt maioribus in Germania comparatis copijs, denuò regnum Poloniæ fugitiuum persequeretur.

Interea apparatis in vrbe arcubus triumphalibus, & alijs ad excipiendum regem nouum necessarijs, Sigismundus, à regni archimarschalco, Andrea Opalinio, & cæteris proceribus deductus: die 29. nostri Nouembris, Velicia oppido salinario digressus, & in campo, à proceribus, Polonica oratione, per Laurentium Goslicium episcop. Podoliæ, exceptus, Polonicè respondet, & Cracouiam, à meridionali vrbis parte, per Casimiriam, Vistula fl. ab vrbe seiunctam, ingreditur. vbi in aditu pontis, Vistula fl. solennibus verbis, nouum regem excipiens, &

M D. LXXXVII nulli alteri se aditum in vrbem Cracouiam concessurum testans, in arcu repræsentatus est. Inde per suburbium Stradomiam arci subiectum, quod Rudaua fl. & Vistula ferè insulam efficiunt, traductus, non rectâ in arcem, sed ad dextram, per fossas vrbis deflexit, partim vt militi, qui omnis per acies instructus eum expectabat, spectandum salutandumq; se præberet, partim vt per frequentissimas vrbis regiones ingressus ac totam vrbem emensus, & ipse se vrbis amplissimæ spectaculo, & vrbem vniuersam desideratissimo sui aspectu expleret. Itaq; ambitu capto, in campum primò, in quo diuersæ acies militum explicatæ eum expectarunt, profectus est. Eodemq; ferè loco, ab Academia etiam, atque vrbano magistratu Cracouiensi, qui cum aliquo numero equitum, è ciuibus lecto, prodierat, exceptus fuit. Inde igitur per subiectum vrbi campum, mediasq; acies militum: Ioanne Zamoiscio, vt qui cum imperio militari esset, singulas turmas, & cohortes, ordinumque ductores illi commendante, inuectus ad Clepardiam, quod boreale suburbium est, peruenit. In ingressu, congeries armorum, quæ Maximiliani militibus, vrbem oppugnantibus, nuper adempta erant, cum hoc titulo structa fuit: SIGISMVNDO *III. electo Poloniæ & Des. Sueciæ regi, quòd eius auspicijs, Maximiliani archiducis Austriæ miles, ad oppugnandam vrbem missus, Victus; magnaq; cum cæde, tormentisq; ademptis, repulsus sit; Dux & milites, qui pro dignitate Regia & libertate patriæ excubarunt, vt de Christianis, partim etiam ciuibus, mœsti; vt verò necessitate ac vi sibi illatâ; eâ superatâ, Deo, victoriæ autori, gratias agentes, P. P.* A latere, maiora tormenta octo, minorumque currus duo, vexilla totidem, ab ijsdem capta, exposita erant. Portam ingressumq; ipsum, arcus, tapetibus & pictura ornatus, complectebatur, inq; summo arcu effigies Stephani regis posita, qui quasi successori de regno cederet, hæc epigrammata subscripta habebat.

Proximus en regni Stephanus possessor, & idem Affinis, forti dat tibi sceptra manu.
Sit virtute parens, qui non est sanguine. sic te Victorem penna perpete fama feret.

A L I V D.

Affine in Stephano, cui nunc succedis, adempto, Virtutes varias, quas imiteris, habes.
Non illo pietate prior, non pace, nec armis, Non alijs maior dotibus alter erat.
Dedecus is nostra à patria deforme remouit, Illi restituit dum Polocense solum.
Insuper adiecit multas huic strenuus arces, Moschorum domito per fera bella duce.
Quòd si vera licet tanto de rege fateri, Non habuit toto viuus in orbe parem.

Per Clepardiam rectà inde ipsam vrbem inuectus fuit: per quam ingredientem, ordine aliquot arcus ornatissimè instructi, Iagelloniorumque, vt maiorum ipsius, imagines præferentes, eum exceperunt. Effigies enim eorum, cùm plerisq; ferè vetustate ignotæ essent, Ioannes Zamoiscius Cancellarius, exercituumq; regni præfectus, ex antiquissimis quibusq; monumentis, eruerat. proximè ante arcus eos hoc epigramma constitutum fuit; quo quasi de sequentibus maiorum suorum imaginibus rex admoneretur.

Quos deinceps cernes positos ex ordine reges, Clara Iagellonicæ sceptra tulêre domus.
Omnes hi sero gratantur regna Nepoti, Exemploq; volunt te erudijsse suo.
I felix: imitare tuos. imitando tuorum, Cunctorum vinces inclyta facta tuis.

Effigies ipsæ, seu arcus, in quibus expositæ eæ erant, hoc ordine collocati erant, vt à Sigismundo Augusto initio facto, nouissimos quosque reges priores ostenderent: in Iagellone, qui arcus iam ad ipsum arcis introitum pertinebat, desinerent. Sunt autem dignissima memoria Epigrammata erudita, singulis Regum imaginibus adscripta. quæ seorsim edita, hoc loco, qui volent, inserant. Receptum in arce Sigismundum tormentorum tonitrua exceperunt. ac eodem tempore, Balthasar Bathorius, Andreæ, regis Stephani fratris filius, cum Bornemissa, & bis mille Vngaris, aduenerunt.

Primi post ingressum dies consultationibus de Republica consumpti sunt, inprimis verò, de pace religionis, cui prorsus episcopi repugnabant, adeò vt coronationis ritus adhibere recusarent: nisi vnam solam Catholicam Romanam

religionem in regno se defensurum Rex iuraret. Sed cæterorum procerum, libertatem religionis vrgentium, intercessione episcopi coacti, de sua sententia cesserunt. die 8. Decembris, denuò de Esthonia, regno Poloniæ, à Sueco cedenda, vt à legatis Suecis VVarsauiæ promissum & iuratum esset, actionem cum Sigismundo grauissimam Senatores regni cœperunt, quæ pridie coronationis demum finita est. Cùm enim Sigismundus, non peti à se, quæ in sua potestate non essent, nec præstari bona conscientia à se possent, qui ordinibus regni Sueciæ, nullo modo se Esthoniam à regno alienaturum esse solenni diplomate addixisset, seriò flagitaret: magnum ergò, inquit Marschalcus regni, impedimentum coronationi Maiestatis Vestræ obijci video. Quid enim toti Nobilitati respondendum mihi est, cùm ab ijs quæsiero, Velint ne ac iubeant Maiestatem Vestram coronari? ipsiq; vicissim interrogarint: An M. V. omnibus conditionibus & pactis conuentis satisfecerit? Responsum nomine Sueci est: nullam de non seruatis pactis conuentis iustam querendi causam ordines habere, cùm à legatis suis non simpliciter promissa sit Esthoniæ cessio, sed annexa conditione, si Esthonia non impetraretur, vt regina, vadimonij & pignoris loco, omnia bona sua regno inscriberet. Eam obligationem confirmare Sigismundum (saluis tamen serenis. pr. Annæ, sororis tuæ iuribus) semper paratum fuisse.*

Postridie Cancellarius nomine procerum regni perorans, multò grauius causam egit, affirmans, non esse ex regis dignitate, neq; ex sinceritate nationis Suecicæ, pacta conuenta non seruari, quæ tanta essent solennitate, diuini numinis auxilio implorato, à legatis iurata, cuius vindicta meritò regi esset pertimescenda: vt iam omitteret, qui sermones hominum, maximeq; inimicorum ipsius Maiestatis futuri sint, si in principio regni Regem pactis conuentis non stetisse intelligerent, præsertim in articulo Liuoniæ, in quam prouinciam nullum ius Suecis, sed tantũ Polonis competeret. Fuisse quidem Ethnicos Romanos ea astutiâ, vt si quam gentem fallere vellent, eam per legatos primùm deciperent, quos póstea aduersarijs de periurio conquerentibus, vt specietenus ijs satisfieret, dedebant. id tamen Christianum non esse. neq; se existimare R. Maiestatem velle legatos suos vinctos potestati Polonorum relinqui. Itaq; æquum esse, vt rex illi conditioni satisfaciat, Esthoniamq; regno Poloniæ cedat. Huic acerbiori orationi responsum est Sigismundi nomine, nihil eum insincerè, nihil fucatè, sed candidè & apertè omnia, prout decet, egisse. Itaq; & Calmarniæ, antequam è regno paterno egrederetur: deinde in portu Gedanensi, postea in Oliuensi monasterio, antequam iuramentũ præstaret, demum etiam Gedani, ante publicam renunciationem, R. M. apertè & disertè declarasse animũ suum, se videlicet, quod in potestate sua non esset, quodq; ne faceret, iuramento subditis dato antea cautum esset, præstare non posse. Idem responsum denuò aliquoties, non solùm verbis, reiteratum Cracouiæ esse, sed etiam scripto comprehensum eidem, qui iam adesset, episcopo Camenecensi, reliquisq; cum ipso delegatis traditum esse. Ideoq; in hac causa se diuini numinis vindictam non metuere, in qua sibi optimè conscius sit. Legatos vt vinctos dedat, nullam causam esse, cùm illi Esthoniam non simpliciter, sed annexa conditione Polonis promisissent: quæ si non adimpleretur, teneri se ad confirmandum vadimonium, quod illi conditioni esset annexum. Quod si promissio illa simplex & certa, vt cæteri articuli, fuisset, vadimonium illi solummodò annectere nihil opus erat. De iure Liuoniæ disputatum se non venisse: Sed tamen scire, Quidquid iuris Poloni in eam prouinciam sibi arrogarent, id ex sola cessione magistri ordinis emanasse. Quam nullo pacto, nulloq; iure, inuito Feudi Domino, Imperio Romano, fieri potuisse, à quo, consensus testimonium, ne literam quidem proferre Poloni possint. Succos verò, Caroli V. Ferdinandi & Maximiliani II. Impp. literis, ad Gostauum, Ericum, & Ioannem reges, diuersis temporibus scriptis, tutelam eius prouinciæ ab imperio ipsis commendatam, demonstraturos esse.

Cùm autem in consessu senatus regni, aliquoties diuersis diebus, de Vadimonio conditioni de Liuonia annexo, an distinctiuum vel copulatiuum esset, & dedendis legatis, Orationes vltrò citroque commutassent; tandem Cancellarius, Quan-

M. D. LXXXVII. Quandoquidem viderent ordines, Maiestatem Regiam pactis conuentis stare nolle, non debere, ait, ipsius Maiestatem in malam partem interpretari, si ordines obedientiam ipsius Maiestati renuncient, & ad aliam electionem transeant. Responsum est statim: Quandoquidem videret rex ordines regni Poloniæ ab iniqua postulatione non velle desistere, neq; confirmatione vadimonij contentos esse, Regem hæc omnia Deo & tempori committere, & quod antea se facturum scripto etiam ipsis exhibito testatus sit, id se his denuò repetere: Paratum se scilicet esse, regnum hoc potius relinquere, quàm vt quidquam contra conscientiam propriam, & iuramentum subditis datum, faceret. Cùm autem nihilominus instarent Poloni, vt denuò diligentius re cogitata, mitius responsum ordinibus daret: Marscalco regni ad se vocato Sigismundus dixit, non esse aliud responsum à se expectandum. & è concilio statim discessit. Postridie 12. Decemb. summo mane, regni Marscalcus & Castellanus Podlassiæ, qui ex Suecia eum deduxerat, denuò persuadere Sigismundo, Esthoniæ à regno Sueciæ alienationem, frustrà conantur. Cumq; tandem Marscalcus ignominiosum apud exteras gentes futurum diceret, si rebus infectis in patriam rediret: Imò, inquit Sigismundus, summa cum mea gloria coniunctum erit, vbi innotescet mundo, pluris me fecisse conscientiam propriam, quàm regnum quantumuis opulentum. Tandem Poloni, Sigismundum à sententia deduci non posse cernentes, alia Media rei componendæ proponunt. de quibus cùm aliquot dies disceptatum fuisset: conuenit ad extremum, vt literis confirmationis pactorum hæc verba insereret Sigismundus: Quod attinet ad conditionem de ea parte Liuoniæ, quam serenissimus Sueciæ Rex, parens noster carissimus, nunc possidet, ita inter nos & ordines regni conuentum est, vt hoc negocium integrum differatur ad id tempus, cùm regnum nostrum Sueciæ successione ad nos deuoluetur. Hæc die 16. Decembr. demum transacta sunt. Postridie, congregatis episcopis, & Palatinis, alijsq; proceribus regni, & delectis ex Nobilitate, SIGISMVNDVS Sueciæ princeps, 17. nostri Decembris, seu Dominica III. Aduentus: quæ ipsis dies Iohannis Euangelistæ in ferijs natalitijs fuit: solenni more ac modo, CORONA REGNI POLONIÆ, ab archiepiscopo Gnesnense, Stanislao Carnicouio, insignitus est. eique postridie Senatus & ciues Cracouienses fidelitatis iuramentum dederunt.

Est autem CRACOVIA, regni Poloniæ metropolis, & Regum domicilium ac sedes ordinaria; splendore & frequentia ædificiorum; & rerum omnium ad vitã pertinentium copiâ; hominũ multitudine, elegantia & ciuilitate; emporio omnis generis mercium exoticarum & domesticarum, & Academiâ ferè in toto regno vnicâ, hoc tempore florens. distat à Posnaniâ, Cracouiæ æmula, milliaribus Polonicis circiter quinquaginta. à Leopoli Russiæ totidem, à Lublino, triginta sex. Vratislauia Silesiæ totidem. VVarsauiâ quadraginta. Dantisco, octoginta. Vilnâ centum. Sandomiria viginti duobus. (quæ, vt id obiter inseram, à Sano fl. nomen habet, qui ex monte Carpatho, in Russiæ & Vngariæ finibus promanans, Lescũ, Sobenum, Sanocum, Brozaniam, PRÆMYSLIAM episcopi sedem, Iareslauiam, Leicescum, præteriens, Sandomiriæ tandem à Vistula absorbetur.) Cracouia verò Tetrapolis seu potius Pentapolis est, cui à meridie, Casimiria oppidum, peculiari muro cinctum, ponte ligneo, interlabente Vistula, iungitur. Inter pontem & vrbẽ, Stradomia oppidulum, quod Vistula tribus lateribus ambiens, & Rudaua ad reliquum latus in Vistulam delabens, insulam efficit. ad Boream suburbium est Clepardia. ad Africum, in Vauelo monte seu rupe, ARX ampla, Vistulæ & Stradomiæ imminet, magnificis REGII palatij, Basilicæ D. Stanislai & præterea duobus templis, & alijs ædificijs ornata: & mœnibus ac turribus vndiq; cincta. Deus, qui transfert & stabilit regna, & dat salutem regibus, quos elegit, inclytum Poloniæ regnum & regem regat & seruet, & nos singulos doceat & gubernet.

In Saxonia, multæ hoc anno equitum turmæ, auspicijs Henrici Nauarræ regis, quem ob reformatæ religionis studium, & ius successionis ad Coronam Gallicam proximæ; ab Henrico Guisio & reliquis sacri fœderis principibus, cui etiam

etiam Henricus III. Galliæ rex se tandem aliqua ex parte adiunxerat, grauissimo bello petitum, suprà diximus: conductæ sunt. quæ in Alsatiam mense Iulio ad lustrationem profectæ, cum reliquo exercitu peditum Heluetiorum ac equitum se coniunxerunt, & quinq; totas hebdomadas desidentes, rapinis, direptionibus ac incendijs, sæpè nullo amicorũ aut inimicorum discrimine seruato, passim in pagis & oppidis minoribus, non secus ac hostes grassati sunt, nisi quod à cædibus abstinuerunt. Summum imperium exercitus Nauarræi penes Robertum Guilielmum Ducem Bullioneum fuit. Germanorum verò equitum circiter quinq; millium, & vicies mille peditũ, Palatini Casimiri Tribunus, Fabianus Baro à Dona imperator
10 fuit. cui, cùm per edictum Imperator Rodolphus mandaret, vt copias aduersus regnum Galliæ, non petita Imperatoris venia, nec patentib. Imperatoris literis, magistratibus locorum exhibitis, collectas, & totam expeditionem in Galliam omitteret, & domum singuli redirent: suo & cæterorum militiæ ducum nomine, edito scripto respondit: Se non contra imperium, aut ordinem imperij vllum, at ne quidem contra Galliæ regnum, sed pro regno militare, quod extranei quidam, nullis legibus ad successionem coronæ pertinentes, per vim inuadant, & Nauarræ regem, proximum regni hæredem, & cæteros regij sanguinis principes, prætextu religionis, excludere, depellere, & omnibus fortunis ac vita ipsa priuare, moliantur. Accessisse Romani Pontificis, veteri arrogantia potestatem, pro libitu dandi & adi-
20 mendi imperia & regna, sibi impiè sumentis, Excommunicationẽ, inanem quidem illam, sed valdè procul spectantem, quam paulò pòst, etiam in Germaniæ principes simili de causa exercere, & pacem religionis ac reipublicæ, grauissimo consilio sancitam, conuellere & abolere decreuerit, quod certissimam non Galliæ modò, verũ etiam Germaniæ communi patriæ ruinam & perniciem olim allaturum sit. Misisse igitur præcipuos Germaniæ principes, electores & status, superiore anno, ad Galliæ regem legatos, qui pacem religioni à rege datam & iuratam, seruari peterent. Quorum preces ac intercessiones cum spretæ ac irritæ fuerint: suscipi à se hanc expeditionem, vt à Germania communi patria, quæ ex Pontificis & ligæ illius sacræ minis, plurima impendere videantur mala, auertant: & pacem religionis in
30 Gallia suis etiam periculis & laboribus aliqua ex parte confectam & sancitam: nunc verò certorum hominum, prætextu religionis successionem in regno, exclusis & deletis legitimis hæredibus, ad se transferre molientium violatam, restituant ac defendant: & iniusta aliorum tyrannide oppressos pios ac innocentes subleuent & tueantur. De patentibus literis consensus ab Imperatore petendis, propositum quidem aliquando in comitijs, sed nihil vnquam decretum aut Recessibus insertũ esse, quod Germanorum libertati ex diametro repugnet, quam nulli præcedentes Imperatores Germanis ademerint. Magnam quoq; inæqualitatem esse, quod Hispanis & alijs peregrinis militibus, metropolim Imperij Aquisgranum, VVesaliam inferiorem, prouinciam Marcam, Iuliacensem, Bergensem, Monasteriensem, co-
40 mitatum Bentheimensem, & alias intra Imperij viscera prouincias, impunè ac fœdè adfligere sine vlla auocatione licuerit. Se verò auocari, qui nullum imperij ordinem lædere, ac extra fines imperij in Galliam proficisci decreuerint: hac etiam de caussa, vt stipendia sibi adhuc à Galliæ rege debita, quæ nullis hactenus, ac ne ipsius quidem Imp. intercessionibus, impetrare potuerint, coram exigant. De hac inæqualitate non immeritò se conqueri, ac præsentem expeditionem grauissimis de causis susceptam, nihilominus vrgere ostendebant.

Tandem verò pridie Idus Augusti, iter ingressi, per Lotharingiam, cuius princeps sacri fœderis socius erat, direptionibus ac incendijs grassati, vi perruperunt. Quibus ad Mosellam obuius Guisi exercitus, quem Romanus Pontifex,
50 Hispaniæ rex, & alij sacræ ligæ confœderati, auxilijs amplissimis auxerant & confirmârant, impedita pabulatione, ac interceptis commeatibus & nocturnis in eorum castra impressionib[us] aliquot factis, carpere eos paulatim, ac, ne cùm Nauarræo rege coniungerentur, obstare conabatur. Interea rex Nauarræ cum Condeis Tremolia, & suis Gallorum copijs, solus, aliquot victorias de aduersarijs, ac inprimis;

M. D. LXXXVII. mis de duce Ioieusi, qui reginæ Gallicæ sororem Vadimontiam in matrimonio habebat, adeptus est, Germanorum copijs nondum illi consociatis, quæ victus intemperie, commeatuum inopia, dysenteria & alijs morbis quotidiè imminuebantur. & nocte diem Galli secuta, aliquot turmæ Germanorum equitum, in pagis vicinis castra habentes, oppressæ ac deletæ, plurimiq; nobiles, & in his Daniel Ranzouius, Pauli filius, trucidati aut capti sunt. Die 12. Nou. illucescente, summus Germanici exercitus dux Fabianus à Dona, aliquot equitum turmas & pedites secum habens, in oppido Aneau, ex improuiso, per Guisianos, cùm vigiliæ negligentiùs excubarent, introgressis per arcem Gallis obrutus, ægrè euasit. Equites ipsius, & in his Volradus comes à VValdec, Volradi filius, Iosiæ frater, ac pedites cæsi aut capti: præda ampla equorum circiter 1500. à Guisio parta, & octo vexilla, ac in his Fabiani à Dona, summi ducis, quod symbolum, Constanter & Sincerè, inscriptum habuit, ad Guisium, vt ipse ad comitem Salmensem scribit, allata sunt. Heluetij sollicitati à regijs ad regem Galliç transierunt. Reliqui igitur equites, curribus ac impedimentis aliquot crematis, equos peditibus reliquis attribuerunt, & in Germaniam redire satagentes, cum duce Espernonio, nomine regis, de saluo passu in Germaniam transegerunt. Qua actione motus Dominus à Castillion, cum mille Gallis trans Ligerim, per media hostium agmina ad Nauarrenum penetrauit. Hunc sequi equites Germani, vel metu nonnulli amittendæ prædæ, vel ob stipendia non prius numerata, vel alijs de causis, recusarunt. Sed conuersa retrorsum profectione, in Germaniam magnis & continuatis itineribus properarunt. Cumq; pontem Araris Matiscone transijssent: non per Burgundiam & agrum Mompelgardensem, quò Guisium, vestigijs eorum à tergo insistentem, properare didicerant: sed per Sabaudiam, Geneuam versus iter direxerunt. quò pauci, inermes, ægri, nudi & pedites pleriq;, in Germaniam redierunt. nec bono terminari exitu hæc expeditio, tali principio, tanta cum petulantia & iniurijs tàm atrocibus, in Alsatos amicos & socios, inchoata, poterat. Guisiani, Montispelicardi oppido & ditione tota grauiter afflicta, & direptionibus ac incendijs vastata, vsq; ad vrbis Argentinæ conspectum grassati sunt.

Superiori mense Aprili, Franciscus Dracus, Anglus, classe 24. nauium armata, Hispaniam præterlegens, in duas Middelburgensium Selandicas naues, ex portu oppidi Cales in freto Gaditano venientes incidit, à quibus de magna copia nauium Hispanicarum, quæ in portu illo machinis bellicis, & omnis generis commeatu, Lysibonam transuehendo, oneraretur, nec dum ad nauigandum parata sit, edocetur. Quare cursu ad Gades directo, Hispanicam classem, ante portum oppidi Cales, in freto Herculeo, ex improuiso adortus, circiter 36. naues, commeatu, machinis bellicis & alijs mercibus euectas, vt Lysibonæ cum cæteris se coniungerent, partim incendit, partim diripuit, multas secum abduxit, ac victoria & præda insigni, præter omnem expectationem, potitus est. (19. April.) Cumq; classis Hispana, quæ Lysibonæ ingens apparabatur, Angliam certò oppugnatura existimaretur: tuta tamen hoc anno ab Hispanorum impressione Anglia fuit.

In HOLLANDIA verò, lentè ac segniter omnia, ad defensionem reliquiarũ Belgici adhuc fœderatarum aduersus Hispanos, Leycestrius comparabat. & quanquã bis mille equites, quos superiori anno, à comite Morsiano collectos & ad VVildeshusiam dissipatos dixi: huius anni æstate recolligebantur: ideoq; Taxius, Hispani præfectus militaris, in comitatus Teeleburgensis pago Lengerke, diu desidens expectabat, vt eorum iter impediret, ne cum Anglis coniungerentur. ordinum verò milites, duce Adolpho Morsiano, Meppam occupauerant (vnde die Martini primùm acceptis à diœcesi ad 30000. Ioachimicorum discesserunt) tamen ortis inter Leycestrium & ordines Hollandiæ feralibus diffidijs; omnes illi de apparatibus Anglicis rumores, in fumum abierunt. Leycestrius mense Octobri, Gallica & Belgica lingua, Apologiam seu potius inuectiuam in Hollandiæ ordines acerbam, alienissimi planè animi indicem edidit, in qua non præstitisse ordines pollicita, & se non vnis ordinum literis, velut proditorem, apud Reginam Angliæ accu-

accusatum. cui bellum gerere cum Hispano, Hollandorum causa, neutiquam decretum, nisi sumptus belli vniuersos vrbes fœderatæ ex pacto suppeditent. Si non sufficiant, suâ eos culpa perire, qui tanto regi temerè resistere conati sint. nam quòd Hollandiæ & Zelandiæ partes, se solas, cæteris prouincijs pro derelicto habitis, belli molem sustinere posse existiment, insaniam esse. Iunctim se inijsse cum omnibus fœdus, seruaturum id cum omnibus vel nullis. Hac mordaci & hostili apologia edita, in Angliam redijt. BONNAM archiepiscopi Coloniensis oppidum, Martinus Schenck, Idibus Decembris nostri, per insidias occupauit.

Aliquot etiam doctrina & virtute præstantes viros, & de Republica & ecclesia benè meritos, hic annus Saxoniæ abstulit: inter quos Matthæus VVesenbeccius, Antuerpiensis, Iureconsultus, eminuit: qui Paratitlis in quinquaginta Pandectarum libros suis totum ius ciuile, artificiosa & clarissima methodo, in eruditissimam artis formam redegit, & multis præclaris lucubrationibus alijs illustrauit. Ienæ etiam ac VVittebergæ ius summa cum laude ac sedulitate interpretatus est, & de iure sciscitantibus respondit. Leonardus Badehornus, cùm annos amplius 40. in gubernatione & iudicijs, Lipsiæ, sub Mauricio, Augusto & Christiano, electoribus Saxoniæ, vtiliter Reipublicæ seruijsset, calendis Iulij, anno ætatis 77. decessit. cùm eodē tempore, Paschasius Briesmannus Perlebergensis, iuuenis elegantissimo ingenio, & humanioribus literis Græcis & latinis legum doctrinam ornans, Musarum & Charitum delitium; Brunsuigæ Syndicus, ex his terris euocatus esset. Ex Theologis celebrioribus, Iohannes VVigandus, Pomesanensis in Borussia episcopus, pietate & doctrina & varijs scriptis in publicum editis clarus, die 20. Octobris: & Timotheus Kirchnerus, qui Helmstadiensis Academiæ fundamenta prima docendo iecit; & in Heidelbergensi Academia sub Ludoico electore aliquot annos docuit: Vinariæ tandem in cœlestem ecclesiam, die 17. Septembris, translatus est. Qua ipsa die Sidonia Maria; VVenceslai ducis Teschinensis filia, Francisci ducis Saxoniæ neptis, Friderici ducis Lignicensis vxor, primi partus difficilimi laboribus superata decessit. Iacobus Scheckius, Philosophus ac medicus excellens, quem Φυσικῆς ἀκροάσεως Aristotelis libros & alia interpretantem, Tubingæ olim adolescens audiui; die 9. Maij, anno ætatis 76. in cœlestem Academiam euocatus est. Franciscus à Billerbeg, Petri filius, Pomeranus, genere ac ingenio nobilis, qui Thracia, Aegypto & Asia perlustratis, multa mecum de orientis rebus, Turcicis, Persicis, Aegyptijs & alijs, huic chronico inserta, communicauit: cùm in Vngariam reuersus, magno & Heroico animo, aduersus Turcas fœdissimos, pro patria aliquot annos militasset: & tandem ex Cepusio in patriam, & aulam Danicam vocatus, profectionem instituisset: Viennæ, ardenti febre confectus, in cœlestem militiam euocatus est, 12. Febr.

In Italia, VVilelmus Mantuæ; & FRANCISCUS Magnus Hetruriæ Dux; & quinque post eum horis, BLANCA Veneta, ipsius coniux: in viuis esse desierunt. (4. August. 9. Octob.) Francisco Florentiæ duci, frater Ferdinandus, ecclesiæ Romanæ Cardinalis successit. Cosmus enim, dux Florentiæ, Magnus Dux Hetruriæ à Pio V. creatus (1569.) (qui A. C. 1574. obijt,) ex coniuge Eleonora, Petri de Toledo proregis Neapolitani filia, procreauit FRANCISCVM primogenitum, Ducem Florentiæ, deinde, Ferdinandum Cardinalem, qui Francisco fratri in principatu successit. 3. Garziam. 4. Ioannem Cardinalem, in iuuenta extinctos. 5. Petrum, qui in Hispaniæ regis aula vixit. 6. Lucretiam, Alfonsi ducis Ferrariæ coniugem. 7. Elisabetham, Pauli Iordani Vrsini vxorem. Franciscus, qui hoc anno obijt, ex prima vxore Ioanna Austriaca Ferdin. Imp. filia, Philippum genuit: anno 1582. extinctum, ex altera, Blanca Capella, Veneta, Antonium nothum.

Hyems initio anni aspera & diuturna. Aetas tametsi humida & magna ex parte pluuia, tamen mediocrem frugum vbertatem præbuit. Vuæ maturescere non potuerunt. Gelu rigidum in Nouembri paucos dies durauit. Quo subitò remittente, totus December tepidus, nec glaciem, nec pluuias, ac ne niuem quidem, in his locis vidit.

SIGISMVNDVS III. Poloniæ Rex, paucis post coronationem diebus, Rodolpho Cæsari, de corona & insignibus regni à se acceptis, per literas significat: & Maximilia-

damnorum, quæ deditioni suæ in superioris anni expeditione Robertus dedisset, diu obsesso Iamesio, sed viriliter ab amicis pupillæ defenso, oppugnauit. nec antè obsidionem soluit, quàm de Henrici Guisiæ ducis cæde in Gallia, exeunte demum anno allatum est.

FRIDERICVS II. Daniæ rex, Heroica magnitudine animi, virtute, felicitate & autoritate excellens: ecclesiarum ac studiorum doctrinæ Nutritius munificus; anno regni 30. ineunte, ætatis 54. Andersoæ in Selandia, ex hoc terreno & inquieto, in beatum & cœleste regnum emigrauit, relictis ex Sophia, Vlrici ducis Megapolitani filia, septem liberis: Christiano, Vlrico, Iohanne, Elisabetha, Anna, Augusta, Hedvvige. ex quibus Christianus IIII. puer vndecennis patri in regno successit, adiunctis illi ex senatu regni quatuor consiliarijs præcipuis, penes quos summa consiliorum gubernationis, donec Rex adolescat, autoritas esset: NICOLAO KAAS Cancellario: Georgio Rosenkrantz: Petro Munck, Amyralio; Christophoro VValkendorff, Thesaurario, quorum sapientiæ, fidei ac industriæ, regni totius administratio præcipuè commendata est. Funus Regis Rotschildiam deductum, & in sacello, ad latus Christiani III. patris & Christiani I. abaui, conditum est. cùm ante paucos dies primùm in Polonia, prudentissimi & fortissimi regis Stephani, ante sesquiannum Grodnæ in Lithuania defuncti, corporis exuuiæ, Cracouiam deuectæ, in templo arcis, solenni pompa humatæ essent.

Funus Stephani regis in Polonia secutæ sunt de liberando captiuo Maximiliano cum ducibus Austriacis tractationes, quarum initium fecit Cardinalis Aldobrandinus, PP. Romani legatus. qui cùm principum Austriacorum potentiam, & pericula inde regno Poloniæ imminentia, per literas initiò exaggeraret; respondit Zamoiscius, se, vt quæ domus Austriacæ potentia sit; ita difficultates etiam eius, non ignorare, & ætatem Serenissimi regis Philippi, & successorum eius, scire. Quibus etiam alijs bellis implicitus sit, videre. Præterea verò, ea prudentia senatum Hispanicũ existimare, vt quibus in locis bellum gerendum sit, sciant. Neq; fractas adhuc vires Polonorum magnoperè esse, & vt præter spem quid accideret, eò fortasse adactũ iri, vt cùm superos non possent, Acheronta mouere cogerentur. Vt autem vno verbo, quòd sentiat, ostendat: Se quidem, nullum alium, quàm nobilem Polonum, vnquam se gessisse. Veruntamen si suæ priuatæ vires tantæ non sint, non dubitare tamen, omnes bonos tales in Polona Republica reperturum, qui & ad omnia pericula secum obeunda parati futuri sint, & vel mortem statim obituri, vel Regno Poloniæ, quod aut bellum aut pacem habere necesse sit, certam pacem, & Regis legitimè à se electi dignitatem suo periculo asserturi sint, neque vt ea, quæ semel sacrosanctè sancita sunt, in dubium vocentur, passuri &c. Tractationum verò illarum, quæ in multos menses prorogatæ sunt, exitum, initio anni proximè sequentis exponam.

In Hollandia, cùm præter arces & oppida, pignoris loco in prima receptione Anglis tradita, plures vrbes munire præsidijs Angli niterentur; Amsterodamum, Leida, Delphi, & aliæ ciuitates, metuentes ne idem quod Franciscus Andegauensis Antuerpiæ & alibi tentasset, Angli etiam apud se molirentur: admittere ea recusarunt. ac propter id studium partium Anglicarum, Hugo Donellus Iurisc. Leida dimissus, Altorfium venit. Sarauia Theologus cum Adolpho Medkirchio aufugit: Angliæ Regina, vt se omni suspicione liberaret, & nil nisi Hollandiæ salutem & libertatem defensam spectare ostenderet: reuocato in Angliam Lycestrio & cæteris magistratibus Anglicis: & restituta Mauricio, principis Vranij filio, & statibus Hollandiæ, gubernatione integra, nihilominus patrocinium & defensionem, in fœdere primum inito aduersus Hispanos communes hostes promissam, contenta arcibus primùm ipsi pignoris loco traditis, clementer præstat.

In Coloniensi diœcesi, BONNA ad Rhenum, per Mauritium Schenck, nomine arch. Truxesij, anno superiore exeunte, occupata; totam æstatem acriter ab Hispanis, Parmensi militantibus, obsessa & oppugnata, verùm à Schenckiano præsidio fortissimè & diutius multorum expectatione defensa est. Initiò obsessionis,

M D. LXXXVIII. Iohannes baptista Taxius, inter celeberrimos Ducis Parmensis tribunos clarus, ab erumpente præsidio trucidatus perijt. Inde Franciscus Virdugus præcipuam inter Hispanos virtutis bellicæ opinionem; summum verò Imperium, Carolus Dux Simæus, Philippi Arescontani filius habuit. cui tandem, sexto obsidionis mense vrbs dedita, & duces, qui vrbem fortissimè defenderant, Otto Baro à Podlitz, Christophorus VVolff, equitum præfectus, & milites omnes, complicatis vexillis, cum armis & bonis, quæ gestare possent, incolumes dimissi, & Berxam vsq; deducti sunt.

19. Septemb.

In Flandria, primis anni mensibus, simulata de pace tractatio inter Hispanum & Anglam, vsq; ad Iunium ferè continuata est. Reginæ nomine Legati, Ostendæ diuertentes, inducias belli, libertatem conscientiæ, inquisitionis abolitionem, dimissionem externorum militum, Gubernatores indigenas pro Belgis, quorum patrocinium susceperat, & renouationem veterum fœderum inter Hispaniæ & Angliæ regna, & refusionem sumptuum bellicorum, inter cætera petebant, & restitutionem locorum, quæ in Hollandia & Selandia Angli tenerent, & auxilia aduersus rebelles regi offerebant. Sed induciæ, nisi de controuersijs omnib. antè conuenisset, negatæ sunt. De cæteris verò capitibus, post multorũ mensium actiones, responsum, vt Regina, de religione, sibi in Anglia, nihil ab Hispanis; ita vicissim Regem, nihil in Belgico sibi ab Anglis præscribi velle. Inquisitionem verò nunquam Regem in Belgicum inducere voluisse aut velle. Externos milites, cùm omnes vicini in armis sint, exautorari non posse. nec Gubernatores, quò minus suo consilio & arbitrio Belgis præficiat, se prohiberi. Fœdera regnorum vetera libenter Hispanus confirmabit, sed belli non suo rogatu suscepti impensas sustinere recusat. Loca verò iniustè hactenus ab Anglis detenta, restitui æquissimum iudicat. De auxilijs, quæ offeruntur, liquidiorem declarationem expectat. Dum hæc tractatio ad finem decurrit:

Classis Hispaniæ Regis, totum ferè triennium apparata, Nauium militarium grandium 125. militibus veteranis ex Hispania, Italia & aliundè collectis vicies mille: nautis decies mille, tormentis 2000. pyrio puluere, globis, & annona ad sex menses instructissima, ex Tagi ostio, exeunte Maio soluit, & ad littus Hispaniæ occiduum lentè procedens, in Coronin portum Hispaniæ versus Boream extremum, in finibus Gallicìæ & Asturiæ, quẽ Artabrorum portum Ptolemæus appellat, die 20. Iunij peruenit. Classis Imperator summus, Alfonsus Peresius, Medinæ Sidoniæ dux: præfectus autẽ maris & nauarchus seu Amyralis, Ioannes Martinus Recaldeus Cantaber fuit. Cùm autẽ vix è conspectu Hispanæ telluris in altum vela dedissent: exorta tempestate adflicti & dissipati, & ventis aduersis in eundem & vicinos Asturiæ & Biscaiæ portus reiecti sunt. Rex cùm sine magna clade Coronin rursum conuenisse classem intellexisset: è vestigio eam in Angliam tendere, & coniunctã Belgicæ Parmensis classi, milite in continentem exposito, vniuersum Angliæ regnum occupare iubet. Itaq; cùm 28. dies in portu Coroneo hæsissent, versus Casseridas, è diametro Artabris ad boreã oppositas (Silly hodie Angli, stanni metallis feraces, Belgæ Sörgling appellant) cursum Hispani dirigunt. Iamq; Gessoria cum Galliæ, & Iccium portum præterlegebant, vt cum Belgica Parmensis classe, plùs quàm 300. nauigiorum, inter quæ plurima erant latiora, quibus in terram miles educeretur, ad Dunkirchiã collecta coniungerentur. cùm Anglicæ classis præfectus inferior, Franciscus Dracus (superior enim Admiralius, Carolus Hovvardus baro, ex stirpe ducum Norfolciæ natus erat) à tergo illos est insecutus. ac primùm ex prætorijs vnam, quæ agmen Nauium claudebat, tardius insequentem, & in ea Petrum Valdesium cepit. Cumq; secundis ventis, & nauigijs agilioribus, quàm erant Hispanicæ naues grandes & immanes, vteretur: toto triduo cum eis eminus velitatus, malos præcipuè & gubernacula, tormentorum globis decutere, & catenis per tormenta emissis, rudentes, & quæ eminebant reliqua regendæ nauis instrumenta conscindere studuit. Parmense verò cum suis nauibus, quòd partim aduersis ventis, partim Selandica classe ad ostium portus Danckerkani excubante, impediretur, frustra ab Hispanis expectato: Sidoniæ Dux, prope Caletum ancoras iecit. Dracus sequenti nocte, octo veteres suas naues, pice, sulfure, aliaque ignis materia repletas, vento vehemen-

vehementi à tergo aspirante in classem Hispanorum immisit. Qui metuentes, ne suæ etiam naues accenderentur, ancoris sublevatis vel rescissis discedunt. Quas hoc strategemate, turbatis ordinibus in fugam actas Dracus insequitur, à tergo, cùm dabatur, globis impetens, qui, in illa Hispaniarum nauium altitudine, raro aberrabant. Anglicæ verò humiliores, non semel ictus eludebant, & si quando illæ in arenosa vada inciderent, reddebantur immobiles. Duæ ex his Flissingam ductæ, ictibus planè conquassatæ, in portu perierunt. Alia Brielam vi tempestatis appulsa, aliæ alibi captæ sunt. Reliqua Hispanorum classis, Africo vehementiore aliquot dies continuos spirante, ad extremæ Daniæ seu Iutiæ & Norvvegiæ fines propulsa, inter Hetlandiam & Orcades, circumnauigata eminus Britannia vniuersa, & multis denuò ad Hyberniæ littora nauibus amissis, in Hispaniam rediјt. Sic terribilis illa Hispani classis, toto ferè triennio apparata, & omni munitione bellica & milite veterano instructissima, quæ totam Angliam occupare, & multò longius progredi iussa erat, vix à longinquo foris conspecta & circumnauigata eminus Anglia, diuinitùs, à Serenissima Regina & regno Angliæ, vt Sennaheribi exercitus à mœnibus Hierosolymæ olim depulsa, rebus infectis omnibus aufugit. Parmensis dux, classem Belgicam dissoluit, nautas exautorauit. Militum partem Bergam ad Somum obsidendum misit.

Nomina verò Consiliariorum Reginæ, ac regni Angliæ, eo tempore fuerunt: Iohannes VVhitgiftus, Archiepiscopus & Primas regni Anglicani. CHRIstophorus Hattonus regni Cancellarius. GVILIELMVS CECILIVS Burghleius, Eques ordinis Anglici. MAGNVS THESAVRARIVS Angliæ, & Præfectus Nobilium Pupillorum, ab intimis consilijs Reginæ. ROBERTVS DVDLEIVS COMES LECESTRIAE, Baro Denbighiæ, Senescallus Aulæ, Eques ordinis Anglici & Gallici, Præses Viuariorum, cis Trentam fl. positorum. GEORGIVS Comes Schrevvsburiæ, Baro Talbatus, Mareschallus Angliæ, Eques Ordinis Anglicani. HENRICVS Comes Derbiæ, Baro Stanlei & Strangij, Dominus insulæ Meuaniæ & adiunctarum Insularum, Eques Ordinis Anglici & Gallici. AMBROSIUS Dudleius, Comes VVarvvici, Baro Lislei, Munitionum præfectus, Eques ordinis Anglici. CAROLVS HOVVARDVS, natus stirpe Ducum Norfolciæ, Baro Effingamensis, Eques ordinis Anglici. MAGNVS ADMIRALLIVS ANGLIAE. HENRICVS Baro de Hunsdon, Camerarius aulæ, Eques ordinis Anglici, Præfectus oppidi Barvvicensis. GVILIELMVS Cobham, Baro, Eques ordinis Anglici, Quinq; Portuum Gubernator, Connestabilis arcis Douoriæ. THOMAS Sackevillus, Baro de Buckhurst. FRANCISCVS Knollius, Thesaurarius aulæ, Equestris ordinis. IACOBVS Kroffus, Equestris ordinis, Controrotallarius aulæ. Thomas Heneagius, vicecamerarius, Thesaurarius Cameræ Regiæ. FRANCISCVS VVALSINGHAMVS, Equestris ordinis, PRIMVS SECRETARIVS, Cancellarius Ducatus Lancastriæ, consiliarius intimus. Amias Ponletus, equestris ordinis, Gubernator Insulæ Iarsæi, Cancellarius ordinis Anglici. Gualtherus Myldmæus, equest. ord. Scaccarij Cancellarius. GVILIELMVS DAVISONVS, Secretarius. Iohannes VVollæus, Secretarius Latinus. DANIEL ROGERSIVS, ex numero generosorum Aulicorum, Regij Consistorij ac sanctioris Concilij à Secretis, Orator Serenissimæ Reginæ Ordinarius.

Primarij quidam Præsides & Officiarij Serenissimæ Reginæ. Guilielmus Fitzubillianus, Equestris ordinis, Hybernici regni Prorex. Henricus Hastingeius, Comes Hungtingtoniensis, Septentrionalis Angliæ Præses. VVilelmus Comes Pembrookiæ, Baro Cardifiæ, Principatus VValliæ præses. Henricus, Hunsdonius Baro, præfectus Barvvici, & Limitaneæ oræ Scotiæ regno proximæ. Georgius Careus, equestris ordinis, præfectus insulæ Vectis. Thomas Leytonus, equestris ordin. præfectus insulæ Garnseæ. Edvvardus Verus, Baro de Scales, vicecomes Bulbeckiæ, comes Oxoniensis, Magnus Angliæ Camerarius. Robertus Deuereux, Baro de Ferriers, vicecomes Herifordiensis, Comes Essexiæ, præfectus stabuli. Gualther[9] Rauoleus, præfectus fodinarum stanni, Locumtenens Reginæ in Cornvvallia, equest. ord.

M. D. LXXXVIII.

In Gallia Henricus Guisiæ dux, paucis nobilibus comitatus, initio Maij, Lutetiam venit, vbi Rex cum Regina matre, commorabatur. Cùm autem Rex insidias metuens, præsidia Heluetiorum & Gallorum, in opportunis vrbis locis disponeret: ciues Guisianæ factionis, milites regios, quibusdam trucidatis, depellunt, & ad arcem excubias collocant. Rex consternatus ex vrbe in oppidum Chartres discedit, & de ijs, quæ in vrbe accidissent, ad præfectos prouinciarum & ciuitatum literas mittit, vt fidem Regi debitam seruent. Postea legati ad regem, à Cardinali Burbonio, & cæteris principibus ac ciuitatibus, quæ ad delendos & extirpandos ex regno hæreticos se sacro fœdere colligauerant, fidem & obseruantiam regi suam declarant, & pro ciuitate Parisiensi intercedunt, omnia ibi nuperrimè acta obliuione sempiterna obrui petunt. deinde Espernonium ducem, præcipuum omnis dissidij & diffidentiæ inter Regem & Guisianos autorem, & palàm cum Nauarræo & hæreticis colludentem, ex aula, & à gubernatione exercituum & negociorum publicorum, vnà cum fratre Vallètta, prorsus remoueri, & Normandiæ præfecturam sacro fœdere coniunctis tradi: fratrem Ducis Guisij, magnum aulæ magistrum: Cardinalem Burbonium, ciuitatis Parisiensis & totius insulæ Francicæ Gubernatorem constitui, & Generalem ordinum Regni conuentum institui flagitant, cuius conuentus decreta Rex se executioni daturum iureiurando confirmet. Duos exercitus ad delendos Hugenottos, alterum in Pictones, cui Rex ipse vel Guisius, alterum in Delphinatum, cui dux Maynius præsit, expediat. Ciuitates iam occupatas fœderatis relinquat. Metensem Campaniæ gubernationi adiungat. Deniq; vt hæreses omnes extirpet, & concilium Tridentinum vbiq; in Gallia seruari curet. De his articulis plerisq; Regi cum Guisio & sacri fœderis socijs statim conuenit, vt priores inimicitiæ omnes simulatæ viderentur. Rex edictum denuo promulgauit, quo omnes alterius quàm Catholicæ religionis homines, subditos suos, Gallia omni proscribit, bonisq, priuat. Catholicos omnes sibi contra Nauarræos adiungi, ferrumq; stringere præcipit. ac duos exercitus, vnum in Delphinatum duce Maynio, alterum in Pictones, se Imperatore, vel Guisio ipsius vicario, se conscripturum ostendit. Comitia etiam Blesis mense Septembri, ac deliberationes, de Pace & salute totius regni, intestinis dissidijs ac rebellionibus addicti, restituenda, & de Pontificis Excommunicatione, aduersus Henricum Nauarræ Regem, inhabilem successioni Coronæ Franciæ à P.P. declaratum exequenda, indicit. Vbi, ex omnibus regni prouincijs, legati, Guisianis partibus & Ligæ sacræ addicti, conuenientes, Articulos grauissimos de tota forma gubernationis Regni deinceps instituenda, Regi propo fuerunt. Quibus receptis, plane in ordinem Rex redactus, nihil præter nomen Regium retinere videbatur. Itaq; sumpto cogitandi spacio longiore, ducem Maynium, qui absente Henrico Guisio consilia ordinum regni, Guisio addictorum, præcipuè regebat, amandare in Delphinatum ad bellum Sabaudo inferendum conabatur. Sed detrectante militiam Maynio, nisi antea articulos propositos rex comprobasset: cùm de omni regia autoritate admittenda se periclitari rex videret; & Guisium, regni Gubernationem ipso in ordinem redacto, affectare, non solùm ex proximè præcedentium annorum molitionibus, & vrbe Parisiorum nuper occupata, verùm etiam ex literis ipsius, quibus regem in monasterium detrudendum, vel planè tollendum scripserat, interceptis, intelligeret; tollere illum è medio decreuit. Quare vt in suam potestatem eum absentem pelliceret: summam erga eum beneuolentiam in comitijs simulauit: ac initio Decembris, in consessu ordinum, fingens se pertæsum turbarum & bellorum, quæ à Nauarræo & Hugenottis quotidie maiora & atrociora motum iri videantur, quietem & otium expetere ait. Ideoq; negociorum Regni administrationem, ab ordinibus idoneo alicui Gubernatori seu vice Regi commendari petit, qui oppresso Nauarreno, Pacem Regno restituat, & mortuo ipsi in regno succedat. Cùm autem ordines, à Rege ipso idoneum vicarium & Gubernatorem eligi orarent: rex aliquot principibus nominatis, conclusit se omnibus Guisium ducem anteferre. Quæ cùm ad Guisium per amicos & ordines relata essent, ipse Blesas 12. Decembris spe ampla lætus, accessit. ac postridie ad Regem tanquam de maximis rebus cum eo commu-

communicaturum, vocatus, in vestibulo cubiculi regij trucidatur. Cadauer combustum, & cineres in Ligerim sparsi sunt. Cardinalis Guisij frater strangulatus: dux Ienuillæ filius, dux Nemurius, & episcopi aliquot, in custodiam dati sunt. Regina mater, Catharina Medicea, quæ hactenus consilijs suis regnum rexerat, & Guisianas partes contra filium fouerat & confirmarat, duodecima post Guisium die, Natali nostro, Gregoriani verò Calendarij 5. Ianuarij, morte sublata est.

In hoc Balthico littore, præcipuus Ducis Megapolitani consiliarius, LAVRENTIUS NIBBVR, I. V. D. vitam sibi ipse, Gustrouiæ, præcisa gula, Idibus Aprilis, abrupit.

ANNI M.D.LXXXIX. mense Ianuario, Rodolphi Imperatoris, & reliquæ Domus Austriacæ, legati, cum Polonis, de Maximiliano archiduce Austriæ ex custodia liberando, in Silesiæ & Poloniæ finibus, ad Beutenam, adhuc tractabant. & quanquam immensæ petitiones vtrinq; initio propositæ erant: & plurimùm in eo difficultatis fuit, quòd Poloni absolutam renunciationem Iuris (quod se in regno Poloniæ adeptos, Austriaci præterita nominatione arbitrarentur) & quidem interposito iuramento, ab Austriacis flagitarunt: tamen æquissimis conditionibus, & vtrique parti tolerabilibus transactum est, vt præteritarum offensionum ἀμνησία, pax & amicitia sit. Maximilianus absque λύτρῳ liber ex Polonia mense Iulio discedat. Titulo regis Poloniæ & omni iure deinceps abstineat. Libloam Cepusij arcem, cum omni apparatu bellico, vt intercepta est, cùm oppidis & pagis adhærentibus restituat. Pacta & fœdera antiqua, inter Poloniæ, Vngariæ, & Boiemiæ regna totamq; Domum Austriacam, missis vltro citroq; legationibus, mense Aprili, Maio & Iunio vtrinque renouata instaurentur. Maximilianus liber, cùm attigerit ditiones Cæsareas, 28. Iulij transactionem pacis iuramento & literis firmet. nec auxilia Moschis contra Polonos Austriaci ferant. Damna & iniuriæ vtrinq; acceptæ mutuò compensentur. Hæ condititiones, à legatis initæ, ad Regem ac Senatum regni Poloniæ, in comitijs VVarsauiensibus probandæ & confirmandæ, mense Martio relatæ sunt.

Proposita verò in comitijs Polonicis ad deliberandum præcipua capita fuerunt; de modo legitimæ & liberæ Electionis Regum, ne intestinis bellis deinceps regnum discordiâ suffragantium implicetur. De contributione denuò communi decreto statuenda, vt etiamsi stabilis inter regnum Poloniæ & domum Austriacam Pax firmetur: tamen nihilominus Regalia bona non pauca distracta redimantur. Vt Liuonia inter Lithuanos & Polonos non diuidatur: sed integrum & non dilaceratum membrum totius corporis regni maneat. Rigeæ cùm intestina ciuium dissensio ciuitatem pessundet, interesse Reipublicæ, vt in eam animaduertatur, pro vt regni statibus visum fuerit. De Thesauro regni, cùm omnes prouentus vehementer dissipentur, nimias largitiones siue pensiones, hinc inde ordinatas, cassandas esse. Occasionem rei gerendæ contra Moschum nunc optimam esse, cùm & internæ Moschouiæ dissensiones multæ sint, & ipse princeps animi ægritudine conflictetur: non igitur habendam esse rationem induciarum per Lithuanos solos cum Moschis legatis factarum, cùm illæ absque ordinum consensu factæ irritæ sint. De politia, cùm nimius in nobilitate luxus sit, an non per aliquam constitutionem publicam restringi possit. De compositione inter statum Ecclesiasticum & Politicum: cùm hæc sit summè necessaria, laborandum, quibus medijs vtriq; statui satisfieri possit. De iure Polonico corrigendo & in certum Corpus redigendo. De nimia Cosaccorum licentia, tandem coërcenda. De præsidijs contra finitimos hostes Turcam, Tattaros & Moschos muniendis. de Tattarorum antiqua pensione, cùm eam Tattari vrgeant, laborandum, vt illis, si non per omnia, graues tamen ob caussas, aliqua ex parte satisfiat: & cùm nuncius Tattaricus ex Suecia reuersus adhuc in regno sit, vt munere aliquo contentus dimittatur. de militibus in Podolia deliberandum, vt ij stato quoq; tempore solutionem habeant, atq; in castris perpetuò manentes rebus militaribus sese exerceant. ijs autem, qui cum Illustrissimo Domino

M. D. LXXXIX

Cancellario post coronationem in Podolia fuerunt, omninò satisfiat. de præsidiarijs militibus in Liuonia, quandoquidem contributio in Liuonia non suffecit ad satisfaciendum ijs, qui post recuperatam Liuoniam in præsidijs manserunt: ideo æquum esse, vt de solutione ipsis præstanda quoq; cogitetur. de Repressalibus, quibus rex Daniæ Dantiscanas naues detinuit, æquissimum esse, vt Regia Maiestas ex his comitijs, cum consensu ordinum, vel per legatos, vel alia via cum Rege Daniæ agat, vt ab eiusmodi repressalibus abstineat. De his capitibus plerisq;, deliberationes in proxima regni Comitia dilatæ. Contributio tamen pecuniæ ex toto regno decreta. de Liuonia conuenit, vt Lithuani ac Poloni per vices gubernationem illius administrent. Prædia publica, pro merito personarum, ad vitam, sine discrimine, Polonis, Lithuanis & Liuonis tribuantur. Familijs, quibus ante archiepiscopum VVilelmum, Bona à principibus Lithuoniæ donata sunt, confirmantur. Qui post illud tempus acceperunt, documenta in proximis Comitijs proferre, & senatus regni cognitionem subire iubentur. 10

Pax inter Domum Austriacam & Polonos approbata & vtrinque à rege Sigismundo, Lublini, à Cæsare RODOLPHO, ac cæteris principibus Austriacis per legatos, Pragæ iurata est. Itaque paulò post, Maximilianum archiducem Sigismundus salutauit, & honorificè dimissum reduci ad Silesios fines libertati integrè restituendum iussit. Sed cùm in itinere, Hungaros nondum iureiurando pacem confirmasse, quòd extra regni comitia præsente rege celebrata, communi regni nomine nihil ratum habere possent, Poloni didicissent, Maximilianum in custodia retinuerunt. Interea Tattari, à Moschis excitati, magnis agminibus, in Podoliam, & vicinas Poloniæ prouincias irruunt, & multa hominum captiuorum millia abducunt, Turci etiam, Cosaccorum impressionibus ac iniurijs irritati, exercitum ad Danubium in VValachiam mittunt. Itaq; nouis bellis ingruentibus, Poloni, præstita ipsis cautione, de Vngarorum assensu sequuturo, Maximilianum tandem dimiserunt: exceptum in Silesiæ finibus, equitum Cæsareanorum copijs maioribus ac firmioribus quàm erant Polonicæ, à quibus deducebatur. Cùm autem causas se iustas & graues consilij sui habere Maximilianus iudicaret: Iuramento solenni, vt conuenerat, pacis initæ articulos, suo loco confirmare recusauit. 20 30

In BORVSSIA, regni Poloniæ prouinciâ, Martino Cromero VVarmiensi episcopo, qui Polonicorum Regum historiam continuam vsq; ad Sigismundum I. scripsit, rebus humanis exempto, Andreas Bathoreus Cardinalis, ex fratre Regis Stephani, Andrea natus, successit, & per Commissarios Regios mense Maio, introductus est, frementibus ac indignantibus Borussis, qui vigore priuilegiorum, suæ gentis hominem indigenam, ad dignitatem illam euehendum fuisse, frustra disputabant.

Sueciæ Rex, IOHANNES III. conuocatis Vpsaliam regni ordinibus auxilia & tributa ad bellum aduersus Moschos instaurandum, à subditis exegit, ostendens, seipsum velle in Liuoniam proficisci, non tantùm filij conueniendi caussa, cuius tamen desiderio maximè ardebat, quantum vt ei posset persuadere belli societatem contra Moschum, sin minus hostem tamen conuentu duorum Regum, quorum coniunctæ vires sibi summopere forent pertimescendæ, ad optatas pacis conditiones facilius adduci posse. Verùm profectio illa, senatoribus non adeò probabatur, quòd aliam caussam instituti itineris subesse vererentur, & Regem certò statuisse, filium vnà secum reducere domum, facillimè conijcerent, neq; obscurè, prout euentus postea docuit. Quamobrem, vt Regem à proposito itinere abducerent, admonere cœperunt tam periculi ob locorum distantiam, quàm etiam magnitudinis sumptuum belli, tum potissimùm induciarum, quarum tempus nondum expirasset. At rex se profecturum contendit, nec quenquam auditurum, qui suaderet contrarium. Itaque profectionem accelerans, relictâ magnâ parte nobilium & militum, qui comitatui destinati erant, & nondum aduenerant, nauem conscendit, quam vix ingressum, tonitrua, & fulgura coruscantia suborta, cœlo sereno tempestate & vento vehementissimo, exceperunt. Tandem Reualiam cum coniuge Gunilla, filio Iohanne, nonnul- 40 50

nonnullis consiliarijs, & comitatu aulico, longo nauium ordine appulit. Quò cùm ventum esset, intercedente spacio aliquot dierum, cœpit rex agere apertè de reditu filij, cuius multas caussas prætendit. Verùm communicata & deliberata re inter consiliarios & nobiles Suecos, quod metuebant hac ratione cumulari inimicitias, scripto quodam regi Poloniæ exhibito, reditum ipsius in Sueciam tunc temporis ob grauissimas caussas communi consensu humillime dissuaserunt, quod rex parens ægerrimè tulit.

M. D LXXXIX.

Sed dum Reges Reualiæ colloquuntur, Tattari & Turcæ à Cosaccis, direptione oppidi cuiusdam Turcici irritati, ex diuersis partibus impressionem in Poloniam terribilem fecerunt. De qua, Zamoiscij Cancellarij & summi exercituum capitanei, & archiepiscopi Gnesnensis ac Leopoliensis, & aliorum literæ circumferuntur. Nunc tamen Beglerbegum Turcicum, non vltra Tyram progredi, sed pacem cum Polonis hæreditariam renouare velle, accepimus. Qua de re Turcici & cancellarij Zamoiscij legati ad regem Sigismundum in Liuoniam missi sunt. Qui 30. Sept. Reualia digressus, per Rigam, Mitouiam, Ducum Curlandiæ sedem, Regiomontem Borussiæ, in Poloniam redijt.

Pater Ioannes, Sueciæ rex, missis ad fines Russiæ legatis de pace, aut inducijs cum Moscho faciendis, altero die, quo filius abierat, ipse etiam cum fremitu & indignatione contra nonnullos ex suis, multa mala minitans, quòd votis exciderat Reualia soluit, & Idibus Octob. Holmiam reuertit. Quò cum appulisset, subsequentibus, post aliquot dies, consiliarijs, quos maximè suspectos habebat, in hospitio suo manere iussit, nec extra limen portæ pedem efferre. Deinde palàm accusare cœpit, ac postquam sibi denuò cauissent, tandem custodia liberatos, sed nondum integrè reconciliatos, domum dimittit. Interim colliguntur capita accusationis multa, atq; diuersa, quibus Reualiensem reclamationem, quæ tamen vera caussa esset indignationis, pensare posset, & quæ paullò pòst in publicis comitijs omnibus statibus decernenda proponebantur, contra absentes non solùm non citatos, sed veritos spontè venire. Durauit hæc regis indignatio per triennium, eoq; magis, quò filij absentia augeretur. Maximum erat illorum senatorum incommodum, nunc hùc nunc illuc, adhibitis Regis ministris, pertrahebantur, circumscripti plerumq; certis locis, ijsdemq; aliquando arctioribus, Regia insuper custodia obseruabantur, interminatis sæpissimè, nisi culpam agnoscere, & deprecari vellent, fore vt iudicio sisterentur, quo instituto, nullum deinceps misericordiæ locum fore. Illi contra, quòd etsi Regem; quòd reditum filij dissuasissent, offendisse non negarent, nihil se tamen præter fidem & officium commisisse protestabantur. Regi ac patriæ se semper fideles extitisse, nec sibi vllius proditionis, vel præuaricationis conscios esse. Gratiam regis quidem humillimis precibus implorare, at deprecari culpam vllius criminis, quod nullo modo possent agnoscere, vel cuius coram DEO & hominibus innoxios se esse scirent, & contra læsionem conscientiæ & famæ illorum fieri non posse, intelligere quidem non sibi satis tutum esse, contra Dominum ira percitum in ius descendere, idq; detestari. Verùm contra alios quoscunq; æquum iudicium nullo modo subterfugere.

Calendis Octobris.

Tandem cùm rex videret, ipsis non posse persuaderi, nec metu compelli, neq; suppetere quibus possent conuinci, præterea animaduerteret, eiusmodi turbas sibi vel regno minus vtiles fuisse, pœnitudine ductus, simul ac frequentibus filij intercessionibus, ipsis gratiam & restitutionem paullò ante mortem pollicebatur.

Interea, dum Reges Poloniæ & Sueciæ inter se Reualiæ colloquuntur, Commissarij Regis Poloniæ, seditionem, quæ in ciuitate Rigensi aliquot annos grassata fuerat, Regia autoritate & potentia tandem sedarunt & sustulerunt. Quam narrationem paulo altiùs ordiar, cùm initia seditionis, libro proximè præcedenti 27. prolixè commemorauerim.

Postea RIGAE in Liuonia, Syndicus Reipublicæ Gothardus VVellingus I. V. D. & Ioannes Tastius prætor, cùm proditæ Religionis ac libertatum patriæ, à seditiosa plebe insimulati essent, (quos tamen viros bonos & innocentes decreto

suo Rex

Idem sanè Caſparo Bergio procos accidiſſet, quod cæteris eius collegis euenit, niſi diuina & ſingulari Dei gratia protectus, & ab ijs, quos maximè reos plebis duces exiſtimarunt, & ex quibus conſcios conſiliorum alios explorare voluerunt, diligentiſſimè & accuratè excuſatus fuiſſet, ipſeq; tempeſtiuè fuga ſibi conſuluiſſet. MARTINVS GISIVS, cùm Regem ſeuerius deinceps (cum auctoribus ſeditionis) acturum ſentiret, naui conſcenſa, pleriſq; etiam ſuæ factionis hominibus inſcijs, in Sueciam traiecit, & cum Rege Sueciæ, periculoſa conſilia, de ciuitate Riga, ipſi ſubijcienda tractare inſtituit. Sed cùm à Senatu & cæteris ordinibus ciuitatis mandatum ſufficiens non haberet, fides ei à Rege nulla habita, & ſine ho-
10 nore legati publici dimiſſus eſt. Domi verò vicarium ſibi ſubſtituerat, qui in veſtigia abſentis ingreſſus, inchoatam ab ipſo telam ſedulò pertexebat.

Cùm autem de Martini Giſij profectione,& ſeditioſorum aliquot ciuium conſilijs, cum Sueciæ Rege, de tradenda illi vrbe Riga communicatis, Stephanus Rex cognouiſſet: militum copias in viciniam vrbis Rigenſis, velut hyberna ibi acturas, mittit, & totam Nobilitatem Liuonicam vnà adeſſe & Caſtellum ad Dunæ fluminis oſtium, arcendæ claſſi Sueciæ, quam à ſeditioſis ciuibus euocatam, breui venturam ferebatur, ædificaturis, defenſionem præſtare iubet.

Senatus & ciues nihil iam contra Regem moliri, ſed quietis & concordiæ publicæ cupidi, turbarum & diſſenſionum compoſitionem, nullius famæ & honori
20 præiudicantem conſtitui optabant. Itaq; vicinum Curlandiæ Ducem Gothardum, pacis & concordiæ in ciuitate inſtaurandæ arbitrum eligunt: Is Regem antè interrogat, an operam in eo negocio ponere, & quomodo procedere debeat, ne quid à Regis voluntate alienum fortè ſuſcipiat. Cùm autem Rex non antè compoſitionem aggredi Ducem iuberet, quàm liquidò conſtaret, ciuitatem Rigenſem, mandatis Regijs, paulò antè expoſitis, integrè ſatisfeciſſe: Dux in vrbem profectus, mediocres amicè componendi negocij rationes, vt exules iuxta Regiæ Maieſtatis mandatum ante omnia in integrum reſtituantur, ijſq; pro damnis in tumultu ab incondita plebe datis quater millibus Ioachimicorum perſolutis, ſatisfiat, & omnium præteritarum offenſionum ἀμνηστία ſit, ſaluo vtriuſque partis honore, conſti-
30 tuit. Quæ cùm per Legatos ciuitatis, apud Regem ſupplices, & ſuſpicionem defectionis ad Suecos animo Regis eximere conantes, & caſtelli exſtructionem deprecantes,& proſcriptionem damnatorum, & citationes multorum, ac in his Scholæ Rectoris abrogari & alia quædam petentes, relatæ eſſent: Rex magis etiam indignatus, quòd nulla iniuſtè cæſorum & Reipub. in priſtinum ſtatum omnimodò reſtituendæ, & aliorum capitum à ſe mandatorum mentio facta eſſet: totam compoſitionem irritam pronunciat, & niſi ſe arbitrio & voluntati Regis abſq; vlla exceptione & conditione ciuitas Rigenſis totam deinceps permittat, & tradat, nullam ſpem gratiæ ſupereſſe declarat.

Sed ecce, dum in ſumma expectatione & metu ſollicita & conſternata ciuitas
40 Rigenſis verſatur, Stephanus, Poloniæ Rex ſexto poſt datum Legatis Rigenſibus reſponſum die, Epilepticis paroxiſmis proſtratus, poſtridie Calend. Decembr. noſtri: ſed pridie Idus Gregorianas, vitam cum morte commutat.

Statim autem atq; mortuum Regem Stephanum Martinus Giſius cognouit, ex Suecia Rigam redit, poteſtatem ſibi publicam maiorem, quàm antè vnquam, vindicat, turbas dat, oppugnat propugnaculum, & ſe Tribunum plebis creari paſſus eſt, vt his rebus, non ſe tam veniam factorum, conſiliorumque petere, quàm vindictam de omnibus ijs, qui eius conſilijs & auſis aduerſari erant, ſumere velle oſtenderet.

Paulò pòſt Legati ex caſtris, ad caſtelli recens exſtructi defenſionem excuban-
50 tibus, Polocenſis caſtellanus, & alij Nobiles Lithuani, & Poloni in vrbem venientes, obitum Regis Senatui ſignificant, ac vt obedientiam & fidem Regno Poloniæ debitam conſtanter deinceps etiam præſtent, ſedulò hortantur. Quibus reſponſum eſt, ciuitatem in priſtina obedientia & fide erga Regnum Poloniæ permanſuram eſſe. Sed cùm & Religionis, & priuilegiorum ciuitatis, ad quorum defenſionem &

M. D. LXXXIX

nem & tutelam se Reg. M^tas. obligarit, fundamenta labefactata sint, restitui ea per futurum Regem vel ordines, & à propugnaculi noui erectione prorsus priuilegijs aduersante, & perpetuam fidei maculam aspergente, & damnum ingens Regio & suo vectigali allatura, desisti petiuerunt, ac quæ hactenus exposui, omnia anno 1586. acciderunt. Præsenti autem anno Rigæ commissarij Polonici, à Sigismundo III. Rege, intestinis ciuium dissensionibus comitiali authoritate sedandis destinati, pacem & tranquillitatem publicam, reductis in vrbem & honores ac functiones pristinas Consulibus eiectis, & sumpto de proscriptis seditionis ducibus supplicio, restituerunt. Fuerat sane infelix, proximo quinquennio, ciuitatis huius conditio, quod & intestino seditionis malo laboraret, & potentissimum Poloniæ regem, initiò Stephanum, dein Sigismundum III. omnesq; regni ordines ob temerarias proscriptorum molitiones grauissimè offenderat, ac infensos prorsus habebat. Rex enim Sigismundus responsum ciuitatis Rigæ legatis, plenum asperitatis & indignationis Regiæ dederat, quo de grauissimis criminibus eos accusabat. Vobis quidem internuncijs ciuitatis, inquit, eius rei culpam minimè sua M^tas tribuit, qui mandatis ciuitatis circumscriptos vos esse prætendatis. Cæterùm ipsi ciuitati optasset eam mentem, vt post violatum magistratum Regium; inuersum totius ciuitatis statum; eiectos in exilium probos ciues, alios innocentes crudeliter trucidatos: Decreta Regia spreta atq; contempta, proscriptos in summo honore habitos; post tot ac tantas in D. Decessorem Reg. M^tis. Stephanum Regem, & in Rempub. offensiones; & causas sumtus non contemnendi in erectionem munitionis, & in milites præsidiarios; post excessus contra Rempub. in interregno, propugnaculiq; Reipub. oppugnationem iam ad se rediret, atq; officio potius & obsequendi studio, ea peccata lenire, abstergereq; cogitaret; quàm noua ista contumacia exasperaret. Sed cùm manifestè appareat, curæ illi eam rem non esse, planè necessitatem sibi imponi M^tas Regia videt, alia ratione cum ciuitate Rigensi agendi, &c.

1589.

Mense Augusto.

19. August. 1588.

Paulò pòst, totam ciuitatem Rigensem, rex, criminali accusatione per instigatorem instituta, ad causam dicendam in conuentu generali regni proximo, vbicunque ille celebretur, seuerissimis literis citauit. Ita in summo periculo proscriptionis vniuersa ciuitas, propter duos proscriptos ciues Martinum Gisium & Ioannem Brinckium, versabatur, qui, nec coram tribunali regio, nec alibi causam dicere, & nunc etiam forum declinare, vel differre & morari cognitionem Regiam, cupiebant. Sed magno & difficili labore, diligentia, fide, & dexteritate Legati Reipublicæ, DAVIDIS Hilchenij, mitigato Regis & procerum animis; & Iesuitarum, collegas suos in proximo tumultu Rigâ eiectos frementium, virulentis molitionibus repressis, Dei opt. max. ope, & magni Cancellarij Ioannis Zamoiscij autoritate potissimùm adiutus, tandem eò causam deduxit, vt rex commissarios se missurum in vrbem, qui pristinum ciuitatis statum tranquillum & pacatum restituerent, clementer promitteret; modò ante omnia Tribunos plebis proscriptos in custodiam darent, donec illi aduenissent. Sic spes gratiæ Regiæ, & melioris status Reipublicæ recuperandi, paulatim affulsit. Soli tribuni plebis, de suo capite se periclitari videntes dira legato minabantur.

Verùm maiore & saniore ciuium parte, rursum se ad Senatus autoritatem (cuius consilia, singulari prudentia, moderatione & constantia Franciscus Neustedius consul, tum solus ferè, cæteris collegis turbata Republica plerisque secedentibus, moderabatur) adiungente: & fortissimo Duce Georgio Farensbachio in vrbem cum copijs vocato, effectum est, vt vtriusq; factionis ciues, ostensa spe placidæ & iustæ cognitionis per commissarios instituendæ, vtrinq; quieturos se vsque ad illorum aduentum, fide data confirmarent. Dum enim commissarij Regij expectantur, & nuncij Rigensium aduersæ factionis consilijs detinerentur, ne statim vrbem accederent, felici quodam omine ex Polonia reuertitur Dn. Georgius Farensbachius, Generalis dux belli, & præses VVendensis in Liuonia, Qui pro eximia beneuolentia & fide ergà regnum Poloniæ & ciuitatem Rigensem sua, cum intelle-

intellexiſſet, in quo periculo nuncij ciuitatis verſarentur: cùm ipſis ciuitatem ingreſſus eſt,& ſua præſentia tunc Reipub. Rigenſi ſponſor & autor publicæ ſalutis & tranquillitatis fuiſſe perhibetur. Quocirca memoriam tanti beneficij viri fortiſſimi honorificè Rigenſes, gratoq; animo recolunt. ac me hoc loco laudes illius ſilentio non præterire virtutum illius admiratio impellit. Eſt enim vir hic omnibus Heroicis virtutibus præditus,tantiſq; excelſi animi & magnanimitatis à natura dotibus excultus, vt quæcunq; in eximiæ mentis indolæ ornamenta ſpectari poſſint,hic vnus facilè exprimat,& virtutum omnium ideam in ſe conſpiciendam exhibeat. Tanto quidem mentis robore & fortitudine bellica excellit,vt præclaris rebus geſtis, ſummoq; militiæ labore, quem à iuuentute vſque ætatis ad hoc tempus, in omnibus bellicæ rei munijs exantlauit, præclaram nominis ſui memoriam ſit conſequutus. Nam in Belgio, Gallia, Suecia inuitæ virtutis ac fortitudinis plurima documenta exhibuit,& dum Turcæ oppugnarent Sigetum, fortiſſimi militis munera expleuit, inſignemq; operam Imperatori Maximiliano nauauit, Nec hiſce contentus,etiam immanem Schytarum gentem, quæ magnam cladem Moſchouiæ intulerat,precibus Moſchorum Tyranni & amplo ſtipendio inductus bello perſequi decreuit,& in remotiſſimis locis ad amnem Volgam,qui ſe in Hircanum mare exonerat, cum barbara hac gente, acie conflixit, optatamque Moſcho reportans victoriam, ſummis omnibus ab eo præmijs & muneribus affectus eſt.

Inde cùm in Danorum Regis aulam concederet, tantam admirationem ſuæ virtutis tandem de ſe concitauit, vt magnis dignitatibus ab eo exornatus, Marſchalcus quoque à Rege & Ductor belli eſſet conſtitutus. ac ſuaſu eius & mandato, cùm Gedanum à Rege Stephano oppugnaretur, in eam vrbem conceſſit, ibique Gedanenſibus virtute bellica ſtrenuam operam nauauit. Pace autem cum Gedanenſibus conſtituta, Rex Stephanus virtutem hominis admiratus, eum vltrò expetit,& dum Moſchum bello aggredi pararet, eum in laborem militiæ & ſocietatem tanti belli ſibi adiunxit, ibi quoque tantam Regis Stephani gratiam eſt conſecutus,vt maximis quibusque præmijs & honoribus auctus, ſummam laudem & nominis ſui gloriam reportarit. Quamuis autem omnem ſuam operam Regi Stephano addicens, alienum à ſe Regis Daniæ animum perſentit: tamen amore patriæ victus in ea potius, quam ex faucibus Moſchi Tyranni ereptam vidit, ætatem degere, omnibusq; viribus ab impreſſione hoſtili ſemper tutari, decreuit.

Et cùm Rex Stephanus fato concederet, Sigiſmundusque Rex omnium votis expeteretur, hic quoque ad regnum eius ſtabiliendum, caſtra Ioannis Zamoiſchij præclari ductoris bellici ſecutus, in tolerandis militiæ laboribus, fortem & ſtrenuam operam Reipublicæ nauauit, ac dum metus Turcici belli immineret, ille quoq; numeroſo milite ex Liuonia vſque adducto in Podoliam excurrit, & quantò ardore mentis in communem nominis Chriſtiani hoſtem, quantoque ſtudio duceretur, tanta mentis ſuæ alacritate abundè declarauit. Non commemoro animum eius, in omnia humanitatis officia ita pronum, ita ab omni ſorditie & tenacitate alienum, vt nihil homo præclarus pulchrius ſibi eſſe ſtatuat, quam vt liberalitatis ſuæ & beneficenciæ exempla vbique edat,de omnibus, & maximè, qui virtute & ingenio pollent, benè mereri ſtudeat. Itaque Effigiei illius additum ſequens Elogium, carmine præſtantis poëtæ Danielis Boruſſi deſcriptum, hoc etiam loco adiungendum putaui.

In Effigiem & vitam
Magnifici & Generosi Domini
GEORGII FARENSBECI,
HÆREDIS KARKHUSII, PRÆSIDIS VENDENSIS, NOBILITATIS LIVONICAE militiæ Præfecti, Taruestensis Ruinensisq; Capitanei, &c.

ISTA Farensbeci effigies est vera Georgi,
Hanc frontem, hos oculos, has gerit ille genas.
Quem puerum primis Mars enutriuit ab annis, 10
Ut primùm fausto sidere natus erat.
Pingere membra potest extrinsecus omnia Pictor,
Ast animi dotes pingere nemo potest.
Hunc Belgæ, & fortes Galli, Sueonesq; remoti,
Viderunt iuuenem Martia castra sequi.
Inde vbi Zeriniam Turci obsedêre Sigetham,
Iunctus erat parti, Maxmiliane, tuæ.
Mox vbi finitimos Moschorum, Tartarus, agros
Hostili flamma depopulatus erat:
Moschus eum precibus, precio conduxit & amplo, 20
Huius ope vt tanto tutus ab hoste foret.
Ergo equitum turmam diros adduxit in hostes,
Quà Volga Hyrcanas æquoris intrat aquas.
Pugnam inijt primus primum prostrauit & hostem:
Victor & insigni laude reuersus erat.
Ergo illum Moschus gazis donauit opimis,
Ingenium admirans Martis ad arma satum.
Hinc vbi discessit, Danorum regis in Aula,
Virtutis meruit præmia magna suæ.
Ductoris Belli, Marsalci munus & illis 30
Gratia Danorum Regis habere dedit.
Huius & assensu Gedanensem venit in vrbem,
Electo ex gemino rege vbi rixa fuit.
Istula adhuc memor est, vidit vim viq; repulsam,
Et sub aquas imis tela sepulta vadis.
Non tulit hoc ægrè Stephanus rex: militis esse
Nam scijt, arma animo liberiore sequi.

Ergo

Ergo Farensbecum, pacatis motibus, vltrò
Expetit, in Moschos dum parat ire truces.
Hac simul ac regis Stephani fuit arma secutus,
(Consensu sed enim rex Friderice tuo:)
Atq; huic rex Stephanus magnas & opes, & honores,
Propensæ mentis regia signa, daret:
Gratia Danorum regis mutata vicissim,
Donatam rursumq; abstulit Osiliam.
Jussit amor patriæ sese huic coniungere, per quem
10 *Erepta ex hostis faucibus est patria.*
Rex Stephanus postquam fatis sublatus iniquis,
Jn viduo liquit regna Polona statu,
Ecce Farensbecus partes defendit vt illas,
Quæ Sueonum regi plurima vota dabant:
Te sequitur Ductor regni supreme Poloni,
Qui Samosciadum nomina gentis habes,
Publica res donec pacata est, pulsaq; Erynnis,
Jnq; suo regno rex Sigimundus erat.
Jnde Farensbecus, Rigenses inter, Erynnin
20 *Absq; vllo magnam sanguine composuit.*
Mox Mahometigenas hostes cùm rumor adesse
Ferret, in hos etiam miles hic arma tulit.
Adduxitq; equites procul è Liuonide gente
Jn terram & fines, magna Podola, tuos.
Hæc breuis est vitæ series hucusq; peracta
Magnanimi Herois: talia gesta lege.
Plura animo virtus meditatur fortia magno,
Offerat armigeræ se modò causa rei.
Viue, tuisq; vale magnis virtutibus Heros:
30 *Parta tibi in mundo est nescia fama mori.*

Huius ergò fortissimi Herois præsentia & autoritate, legati Rigensium confirmati in vrbem veniunt, acta expeditionis suæ exponunt, & submonitione seuera Domini Farensbachij, vt ciues quiescerent, ac sine tumultu aduentum Regiorum commissariorum experirentur, efficiunt.

Commissarij Regij, cum amplissimis mandatis in vrbem, exeunte Iulio, ingressi, Primùm arma deponi, portas vrbis aliquot clausas reserari, præsidium populi ex noua domo deduci, iubent. Calendis Augusti potestatem agendi plenam sibi à rege tributam Senatui & communitati prælegi & proponi curant. Etsi rex iustissimè durius agere cum ciuitate ob grauissimos excessus ordine commemoratos posset: tamen clementiam suam offerre ac ignoscere omnibus, qui Re-40 giæ M. & Senatui deinceps se parituros esse nunc testificarentur, ac monent vt iuramentum obedientiæ & fidelitatis Regiæ M. vltra biennium iam iniustè dilatum præstent. Duos verò proscriptos, dimissis cæteris, in curia detineri captiuos

M. D. XC. mandant. ac liberari eos, nomine communitatis petentibus, liberam illis facultatem respondendi & se purgandi datum iri promittunt. Deinde securitatem exulibus Nicolao Eikio, Casparo Bergio, Ottoni Kann, tutò in vrbem redeundi præbent, eosq; pristino loco, honori & bonis restituunt. Et Neunero pastore interim mortuo, hæredes tamen eius restituti sunt. Quibus præsentibus, iuramentum subiectionis & fidei debitæ, serenissimo regi Poloniæ & successoribus, in foro solenni ceremonia, præstatur.

6. August.

Postridie, exules, coram commissarijs, omnibus, se accusare valentibus, sistunt ac nisi legitimè & idoneè se purgēt, ad pœnam se spontè offerunt. Cùm autem nemo prodiret, à Commissarijs Regijs absoluti, & publicis literis testimonium integritatis & innocentiæ ipsis datum est. Plebs vero tota, suffragijs in Collegio ciuium communicatis, per Tribunumplebis Petrum Raß & collegam, culpam coram Commissarijs Regis & senatu deprecata est. Interea Gisius in custodia, de consilijs tradendæ Sueciæ regi vrbis, & criminibus alijs examinatus, & tandē quæstionibus subiectus, vnà cum Tribuno Ioanne Brinkio, & Ioanne Sengeisen Stanario capitis supplicio adfecti sunt. Sequentib⁹ diebus, complices proscriptorum, qui in turbanda Repub. maximè inquieti fuerant, per instigatorē regium accusati, pro delictorum conditione puniti sunt. Rector scholæ & alij proscripti sunt. Postea Commissarij, propugnaculo ad Dunæ ostium diruto ac solo æquato ad constituendum Reipub. statum se conuertentes, tandem habita ad senatum populumq; Rigensem graui oratione ad mutuam iniuriarum condonationem & pacem ac concordiam, felicitatis & salutis ciuitatum nutriculam, eos hortati sunt: & Diploma (formam Reipublicæ ex consensu senatus & communitatis continens, & testificans, omni sublata indignatione, Regiam M. ciuitati iam plenè reconciliatam & amicam esse) simul exhibuerunt. ac omnia huius commissionis acta in comitijs regni paulò pòst rex Sigismundus III. & regni ordines confirmarunt.

12. August.
14. & 15. Aug.

10

20

Sic tandem pax & tranquillitas optata ciuitati Rigensi, eximio & singulari Dei beneficio, & Commissariorum prudentia & moderatione, reddita est, & sancitum, vt Anniuersaria die 26. Augusti, Gratiæ solennes publicè agantur, & prælecto Diplomate Regio, & instituta ad plebem adhortatione ad obedientiam & reuerentiam magistratui debitam, memoria huius beneficij quotannis renouetur. De Religione & Templis, Commissarij, in eo statu, de quo cum rege Stephano conuenerat, omnia relinqui voluerunt. Sed Senatu & communitate Rigensi Iesuitas inquietos in vrbem recipere recusante, res tota ad regni comitia reiecta est. Sed hæc & alia Commissariorum acta, vno quasi indice, Rigense Chronicon, quod paratum esse audio, ostendet.

30

Sueciæ verò regis, ad tractationem de pace, cuius antè meminimus, cum Moschis ineundam, legati fuerunt; comes Axyllus: Nicolaus Bielke: & Christianus Gabrielis, qui ad ripas Blusi fl. ex Peibasso emergentis, sesquimilliare à Nerua profecti, Moschicos, Iuanum Fedrovvitz, Demetrium Iuanovvitz Beremisium, Fentelinum Druseminum, conueniunt, à quibus, arces & prouinciæ, Iuanogrod, seu Nerua Russica, Iammogrod, Coporia, Kecxholm, & cæteræ, ante nouenniū à Suecis occupatæ, repetebantur: oblata etiam ingenti pecuniæ summa, & addita æternæ pacis promissione. Quam seruaturi essent, modò hæreditariæ illæ magni principis sui regiones, quæ proprium illius patrimonium ab auis & atauis traditum essent, restituerentur. Non cupere se alienas & Suecorum regi hæreditate relictas ab ipsius maioribus terras; sui principis hæreditatem se repetere, ac vt humani sanguinis fundendi occasio vitetur, ingentem vim pecuniæ, pro ijs redimendis, offerre. Cùm autem Sueci, per mandata sua, ne vnum quidem oppidulum ipsis reddere licere: & prouincias gladio partas, Sueco, cum omni iure cedendas, vel bello recuperandas esse, affirmarent, re infectâ vtrinq; discessum est. Induciæ tamen duorum mensium, ad Nonas Ianuarij prorogatæ, & ad Sueciæ regem literæ Moschi missæ sunt, quibus denuò se ad pacem offert, & ampliora mandata legatis, de arcium redemptione, dari flagitat. Cùm verò tardius Rex Sueciæ responderet: & non

40

15. Octob.

50

non obscurè bellum se cum Moschis gerere potius quàm regiones occupatas reddere velle ostendisset: Moschus ingentem exercitum ex toto imperio suo colligit, ac nihilominus inducijs duorum mensium iam exeuntibus, denuò legatos quatuor hominum millibus comitatos, ad Neruiæ fines mittit, qui de patrimonio suo æquis conditionibus recuperando, cum Suecis tractarent, vt sequentis anni initio exponemus.

M. D. LXXXIX.

In Saxonia, Ivlivs Dux Brunsuicensis, cùm ditionem Brunsuicensem (quæ patris ætate, perpetuis ferè bellis agitata), Martis potius quàm Musarum studia coluerat) Domicilium veræ ecclesiæ Dei & doctrinarum omnium, Academia 10 condita, & iusticiæ ac pacis sedem redditam: viginti vnum annos feliciter rexisset: VI. Nonas Maij ex hac vita discessit. cuius vndecima Iunij, Henricopoli ad arcē Guelforum humati, Funus, multis insignibus, lectuq; dignis orationibus, Academiæ illius professores, & alij cohonestarunt. Regionum amplissimarum gubernationem filius primogenitus, suscepit.

In Holsatio, initio anni, Nobilitas, iuramentum subiectionis, & fidelitatis regi Daniæ & agnatis Holsatiæ ducibus præstare, non quidem recusabat: verùm ea, quibus contra priuilegia grauarentur, tolli primùm, ac in his, electionem episcopi Slesvvicensis liberam prælatis & prouincialibus deinceps permitti, & ius venandi in monasteriorum syluis nobilitati relinqui petebant. Cùm autem regni 20 Daniæ Gubernatores, Generalem priuilegiorum confirmationem, qualis à prioribus regibus & dominis ducatuū, nobilitati data esset, offerrent: & duos articulos, de episcopa Slesvvicensi, & iure venandi, donec rex adoleuisset, seponi, saluo vtriusque partis iure, peterent: tandem vicarius & consiliarij in Holsatia regij, vt pax & concordia domestica & cum vicinis retineri, & Iusticia administrari, & omnes gubernationis partes rectè constitui possent: non esse diutius præstationem Homagij differendam censuerunt: reliqua nobilitate nihilominus aliquantisper reclamante.

In Belgico, Martinus Schenckius, cùm Berx oppidum, è regione VVesaliæ, commeatu immisso, obsidione liberasset, octiduo post Neomagum noctu inua30 dens: sed ciuium virtute repulsus, in nauiculam in VVahali fl. se armatus, cum socijs fugientibus, conijcit: Quâ nimium oneratâ submersus perijt. Postridie cadauer à piscatoribus inuentum, & in vrbem reuectum, in quatuor partes dissectum est. Ex vrbe Antuerpia, finito iam quadriennio, in conditionibus deditionis, libertati religionis concesso, plurimi ciues in alia loca habitatum migrarunt.

In Gallia, cùm rex adeo seuerè superiore anno exeunte, præter omnium expectationem, in Henricum ducem Guisium, & fratrem Ludoicum cardinalem animaduertisset: varij animorum motus ac indignationes, in totius regni proceribus & populis, tota Gallia excitati sunt. Parisienses inprimis, summa pertinacia Guisijs addicti, Carolum ducem Mayennæ, Guisij fratrem, Gubernatorem Lutetiæ 40 & insulæ Franciæ designant. Omnia edicta, sententias iudiciorum, Parlamenti nomine, Regis abrogato, publicant. Monetam cudunt, cuius epigraphe est. vno in latere Christo regnante; altero, Vindicta sanguinis innocentis. Regis thesauris & scrinijs, quæ Guisius mense Maio vrbe occupata obtinuerat, item armamentarijs & arce Bastille, vt suis vtuntur. Quotquot aduersæ factionis regi addictos opinio est, & in his Dn. ab Harlai, Parlamenti præsidem & collegas aliquot, in vincula conijciunt. Collegium Sorbonæ consultum à præfecto vrbis, consulibus & ciuibus Parisiensibus, An bona conscientia se armare, vnire & contribuere contra regem queant, cui adhuc iuramento ipsi præstito obligati sint; concordibus sententijs pronunciauit, Populum regni Galliæ, à iuramento fidelitatis & obedientiæ, 50 quod Henrico Valoisio, iam hosti ecclesiæ Apostolicæ Romanæ præstiterint, solutos, & liberatos esse, & licitè ac bona conscientia armari, vnire, & pecunias colligere ac tribuere ad defensionem religionis Catholicæ Apostolicæ Romanæ, aduersus nefaria consilia & conatus prædicti regis & quorumlibet illi adhærentium: qui fidem publicam, in præiudicium religionis Catholicæ, & sanctæ vnionis, & liber-

13. Decemb.

M. D. LXXXIX. bertatis trium ordinum, in comitijs regni, violarit. Itaq; Carolus Maynius, vir acer & strenuus, coniunctis cum Claudio duce Aumalio patruo consilijs, & ingentibus collectis copijs, necem fratris indignam vindicare, & religionem Romanam defendere se velle profitetur: eoq; prætextu, multas vrbes, Lugdunum, Rhotomagum, Aureliam, Ambianum & alias, à rege deficientes, sibi adiungit. Rex vicissim se ad defensionem comparans, vniuersam regni nobilitatem, iure clientelari sibi deuinctam, Turonum euocat, & singulos, numerum equitum, quo sibi ex legibus feudi seruire tenentur, adducere iubet. Obedientibus, omnium præteritorum ἀμνηστίαν promittit. Emanentes verò, omnibus suis prædijs & bonis priuatum iri comminatur. Ducem Maynium & Aumalium, conspirationis Guisianæ capita, publicis literis, rebelles, perfidos, periuros, & læsæ Maiestatis reos declarat, & proscribit. Cùm rege Nauarreno, mense Aprili, inducias & fœdus facit. eumq; legatum copijs suis, cum summo imperio, præficit. Exules postliminio redeuntes honoribus & bonis restituit. Ex Heluetijs, aliquot millia peditum conducit, qui in Sabaudiæ ducis, vicinam lacui Lemanno ditionem, primum impressionem fecerunt. Ducem Maynium, in Turonense suburbium irruentem repressit. Comitem Brissacum, inter Argentonam & Caëmum, in Normandiæ & Britanniæ finibus, per ducem Mompenserium profligauit, & paulò pòst arcem pontis Sequanæ supra Rhotomagum occupauit; impediens ne quid aduerso Sequana Lutetiam commeatuum inueharur. Per ducem Longauilleum & dominum de la Noue, sacræ ligæ copias, oppidum Senlis in Picardia obsidentes dissipauit. & ad viciniam Lutetiæ suos & Nauarræi exercitus duxit. cuius ciues inter se diffidentes, & magna victus necessarij, panis præcipue & salis penuria laborantes, breui in suam potestatem redacturus existimabatur.

Mense Maio & Iunio. — Mense Iulio. — 10 — 20

Sed non sic Libycis Syrtibus æquor Furit alternos voluere fluctus: Vt præcipites regum casus Fortuna rotat. Ecce enim dum in castris ad Lutetiam rex, cum magna regni procerum & nobilium parte, in pago S. Clodouæi, ad secundum ab vrbe lapidem desidet: monachus quidam Iacobinus, Iacobus Clemens, præfecto cohortis Prætoriæ indicat, se literas de rebus maximi momenti ad regem habere; quas ipse in manum illi tradere, & simul mandata alia oretenus exponere cupiat. Admissus igitur ad colloquium à rege, dum ex epistolam perlegit, monachus venenato cultello oblongo & acuto, ilia regis perfodit. ex quo vulnere rex postridie decessit. Communicauerat antea monachus de suo instituto cum confratre, magnam doctrinæ & sanctitatis opinionem habente: & ab Angelo se iussum esse, regem tyrannum & hæreticum ex medio tollere iactitarat. à quo confirmatus, ac vt Holofernis mors Bethuliæ, sic regis interitum toti Galliæ pacem redditurum esse persuasus, maiori alacritate facinus tantùm aggressus est. Rex accepto vulnere, nullum adhuc vitæ periculum subesse sperans, omnibus regni ciuitatibus sibi addictis, quid acciderit, per literas ostendit, ac vt constantiam & fidem, regi debitam præstent, hortatur. Postridie autem, medio iam noctis abactæ, cum fatalem horam instare sentiret: Hæredem & successorem Coronæ Nauarrenum designauit. Qui Iuramentum proceribus regni, in castris præsentibus, de Catholica, Apostolica, Romana religione, in regno Galliæ, integra & illibata, cum vitæ etiam periculo defendenda, neq; in illius exercitio, personis, politia aut Bonis ecclesiasticorum, mutatione vlla admittenda præstitit, & pro sua persona, decretis pij & legitimi Generalis vel nationalis concilij se obtemperaturum: idq; vt quamprimum instituatur operam daturũ promittit. Exercitium religionis aliud, præterquam ijs in locis, vbi nunc vsitatũ, nullum admittet, donec restituta communi pace aliter prouideatur. Coronæ officiarijs nobilibus & cæteris statibus, obedientiã & fidem debitam præstantibus, iura & priuilegia sua confirmat. Postremò, cædem regis defuncti perfidã & immanem se, cum vitæ etiam periculo, vlturum esse ostendit. Vicissim principes sanguinis, pares, duces & nobiles pleriq; fidem & obedientiam Henrico IIII. Galliæ & Nauarræ regi iurant, & parricidium in regem defunctum, à rebellibus, regni perturbatoribus perpetratum, cum sanguinis & bonorum suorum iactura se vindicaturos esse, adfirmant.

22. Iulij. nostri. 1 August. Gregor. — 30 — 23. Iulij. nostri. — 40 — 50

Cum

Cùm autem potentia & autoritas noui regis nondum satis confirmata esset: & multi nobiles ex castris petita venia domum se referrent; quidam etiam diutiùs deliberandum censerent: relicta vrbis Parisiorum obsidione, partem copiarum, quæ iam diminui cœperant, duce Longeuillano, in Picardiam; alteram, duce Aumontio, in Campaniam misit. Ipse retentis secum regij sanguinis principibus, Condeo, Mompenserio, Bironio, Danuilleo, Castilioneo, & mille equitum, 6000. peditum comitatu, in Normandiam ducit, vbi Pontis Larcæ oppido ad Sequanam occupato, Rhotomagum tentat. Accedente verò duce Maiennæ, cum Belgicis & Henrici Marchionis de Ponte, Lotharingicis auxilijs amplissimis, reuocatò Longeuilleo & Aumontio, Diepam se contulit, & propè oppidum Arques, ad Bethunam fl. castra castris hostium opposita integrum ferè mensem Septembrem habuit. Et quanquam simulata transitione, aliquot cohortium Guisianarum, proditoriè quidam in castris regijs trucidati, & tria signa adempta sunt: tamen aliquot leuioribus prælijs hostes profligati, exercitum trans Sequanam tandem abduxerunt. Rex Diepæ aliquantisper adhuc commoratus, constitutis in Normannia rebus, & 4000. Anglorum copijs à Regina Angliæ receptis, tandem lentis itineribus ad Lutetiam accedit, cuius suburbia ad S. Marcellum, Victorem, S. Iacobum, Michaëlem, S. Germanum, distributis copijs, vno impetu occupauit Calend. Nouemb. Cùm verò Carolus Dux Maiennæ, sequenti nocte, in vrbem cum exercitu redijsse nunciaretur: excedit suburbijs in liberos campos, si forte ad prælium elicere Guisianos posset. Sed cùm hi, in ciues conspirationis cum rege suspectos, crudeliter grassarentur: ipse oppidum Estampes recipit. Ianuillam deditione accipit. Vandomam vi occupatam diripit. Inde Turonum digressus magno procerum & vulgi applausu excipitur, & Venetum Legatum de regno gratulantem & amicitiam petentem, audit. Reuersus ad exercitum, metropolim prouinciæ Manseause (2. Decemb.) Lauaniam (9. Decemb.) & Maiennam occupat. Alenzonium (23. Decemb.) deditione accipit.

M. D. LXXXIX.

21. Octob.

6. Nouem.

21. Nouemb.

ANGLIÆ Regina, instructissimam mense Aprili classem, Antonio Lusitaniæ rege exule, & Francisco Draco, & Noricio ducibus, in Hispaniam misit, quæ in Coronæ portu appellens, multas ibi Hispanas naues omni genere commeatus & classico instructas instrumento, cepit. postea in Tagi ostium descendentes Angli, milite in terram exposito, Cascais oppidum Lysibonæ vicinum, & quoddam Lysibonæ suburbium (corporis Christi, vt ferunt, dictum) occuparunt. Verùm triduò post, multis cæsis, cæteri in naues reiecti sunt: vbi ad ostium Tagi aliquantisper commorati, plurimas Balthici littoris ciuitatum naues, frumento onustas, intercepérunt. Præmonuerat enim Regina, superiori anno, ciuitatũ maritimarum mercatores, ne hosti suo Hispano, durante bello, commeatum aut munitiones aduehe-rent: alioquin deprehensos nauium & mercium iacturam facturos esse. Cùm autem in classe Anglica, lues tetra, & fames grassaretur, non vlterius progressi, domũ in Angliam, ductis secum Orientalium ciuitatum nauibus, cursum direxerunt, vbi à littorum aditu prohibiti Germani, ne istuc quoque pestem inferrent: miserabiliter plurimi perierunt. Ciuitatibus, de nauium suarum iactura, & nauigationem iure naturæ liberam impediri, querentibus, & de medijs releuantibus se cum Cæsare & imperio acturos ostendentibus, respondet Regina: se nauigationem, quâ hostis ipsius non armetur, nec status regni in periculum adducatur, non impedire: Verùm vt hosti gladium in manus porrigi, se vidente, sinat, quo ipsius iugulum petatur, hoc certè iuri naturæ penitus fore contrarium. Minas verò ciuitatum, scribæ imperitiæ se tribuere: Non enim decere ciuitates Regibus minitari. Se vicinitatis iura cum quibuscunque fœderatis sanctè colere: iusticiam in omnes omni cura exercere: maximorum regum, nedum ciuitatum, minas contemnere. Eandem excusationem, scripto publicè edito, & declaratis copiosè causis, cur classiarij Anglici Naues Hanseaticas commeatum & apparatum bellicum hosti suo Hispano aduehentes, iustè ceperint, repetiuit.

4. Maij.

2. Iunij.

30. Iunij.

In Dania, regni comitia, ad Trinitatis, Hafniæ celebrata sunt. Vbi inter

M. D. LXXXIX.

cætera negocia, Feudum ducatus Slesvvicensis & Cimbriæ insulæ, à Christiano IIII. Daniæ Rege & regni Danici senatu, ducibus Slesvvicensibus & Holsatiæ petentibus, solenni ceremonia collatum est. Inter legatos Christiani IIII. ac fratrũ Vlrici & Ioannis iunioris, tanquam Holsatiæ ducum, Henricus Ranzouius, regius in Holsatia vicarius, princeps fuit. Philippi ducis Holsatiæ & fratrum nomine, Detleuus Ranzau & Casparus Hoierus, Frisiæ Eidorensis præfectus: nomine ducis Iohannis senioris, patrui Christiani regis, præfectus Sonderburgensis, & Petrus Gundelfinger, ad hoc negocium deputati fuerunt.

5. Iunij.

ANNA, Christiani IIII. Danorum regis soror, Friderici II. filia, Iacobo VI. Scotorum regi desponsata est, Nuptiæ vsitato Regibus procul absentibus more, Croneburgi celebratæ, & legato Scotorum regis, Georgio Keith, regni archimarscalco, & Marriæ ac borealis Scotiæ Gubernatori, sponsa Regia, per ministrum verbi diuini iuncta, & in communem lectum adlocata, & cum quatuordecim nauium Danicarum classe armatâ, senatoribus aliquot regni & ministris nobilibus adiunctis, in Scotiam soluit. Sed non vltra Norvvegiæ sinum Asloensem progressa, aliquot hebdomadas, in arce Aggershusana, aduersis ventis, alijsúe remoris impedita, desedit. Quod vbi rex Scotiæ, sponsus iuuenis, ex suis didicisset: ipse ex Scotia ad sponsam, in Norvvegię oppidum Asloiam properans; hyeme, maturius hoc anno ingruente oppressus, nuptijs cum sponsa celebratis, in Daniam ad reginam socrum terra profectus est. ac Croneburgum in Selandia tandem peruenit, vbi hyemem reliquam exegit.

20. April.
1. Septemb.
23. Nouemb.
21. Ianuar.

In superiori Germania, Ioannes Sturmius, Argentinensis Academiæ Rector, de plurimorum studijs, & tota republica literaria, optimè meritus, anno ætatis 82. ex hac vita discessit. cùm aliquot ante mortem annis, in Gubernatione scholæ, ipsi Melchior Iunius, vir optimus & doctissimus γνήσιος Sturmij discipulus successisset. Hyems hoc anno maturior solito post Idus Nouembris cœpit, & copiosas ac continuas ferè niues, vsque ad Nonas Ianuarij, fudit. quas subita remissio paucis diebus secuta, rursus acerrimum gelu, cœlo plerunque sicco, & per totum Martium serenissimo, vsque ad Nonas Aprilis durauit.

3. Martij.

FINIS LIBRI VIGESIMI OCTAVI.

CHRON.

CHRONICI LIBER VIGESIMVS NONVS.

Annum 1590. & duos sequentes complectens.

Nobilissimo genere ac ingenio, & virtute ac sapientia præstanti, Dn.

IOACHIMO A BASSEVVITZ, SERENISSIMI DANIAE REgis Christiani IIII. & Illustrissimi ducis Megapolitani VLRICI Consiliario, Capitaneo Dobbertinensi, & domino hæreditario in Levvizovv, patrono colendo

S. D.

FIlium Dei Emanuelem nobis natum & datum, à cuius Genethlijs, quæ æternæ salutis nostræ exordium fuerunt, Anni etiam noui principium in ecclesia ducimus, toto pectore precor, vt venientem annum, felicem, tranquillum & salutarem, Vobis & illustrißimis principibus vestris, & toti ecclesiæ ac Reipublicæ Christianæ efficiat, & nos singulos doceat, gubernet ac seruet. Cùm autem vsitatum sit, initiò anni beneuolentiam & obseruantiam erga Patronos & amicos suam mißâ strenâ declarare: ex penu meâ literariâ munusculum depromsi, Rerum memoriâ dignarum, quæ anno superiore in hoc orbe Arctoo acciderunt, delineationem. Quam M. V. quæ præcipuis in Republica negotijs aliquot iam annos interfuit ac præfuit; prudentia & πολυϊςορίᾳ sua limatam & auctam conformaret ac expoliret, vt cum alijs etiam pluribus amicis, & cognitionis rerum studiosis, poßit communicari. Ea enim Heroici ingenij & naturæ vestræ Bonitas & benemerendi de alijs ardor est, vt vestro etiam exemplo, veterisq́ oraculi, χρηστὸς ἀνὴρ κοινὸν ἀγαθὸν, sententiam comprobetis, & autoritatem vestram, sapientia & virtute partam, non ad fastum vel commoditates proprias, aut humiliorum oppreßionem, sed publicam generis humani salutem conferatis. sicut Aristoteles Alexandrum hortatur, vt cogitet, Regnum ipsi datum esse, πρὸς εὐεργεσίαν, ὀ πρὸς ὕβριν. Spero etiam, hanc meam voluntatem & studium annotandi singulis annis euentus patriæ nostræ memorabiles, sapientiæ ac æquitati vestræ, candidè probari, & patrocinio vestro, aduersus sycophantarum morsus, defensum iri. Excellentiæ vestræ studia & officia mea, cum obseruantia & fide, vicißim defero, & Deum, vt nos regat & protegat, denuò precor. Benè & feliciter valete.

M. D. XC.

5. Ianuar. 10. Ianuar. 12. Ianuar.

SVECIÆ regis Commissarij, cum Moschis denuò acturi, Neruam appellunt. quorum mandata etsi nihil à prioribus differebant, tamen cum Russicis seu Moschi legatis, osculo crucis se, dum colloquium de pace duraret, nihil hostile moturos testantibus, tractationem post biduum inchoaturi erant. Sed cùm nuncius, de villa Iammensi, eadem die, quâ crucem illi osculati essent, à Russorum excursoribus direptâ ac incensâ, esset allatus: etsi impressionem illam legati, se prorsus inscijs & inuitis factam esse testabantur, & ad inchoandam actionem Succos euocabant: tamen indignantibus & ignem ac minas spirantibus Suecis, legati Moschici ad Cæsaris sui exercitum, quem tantum, & tam propinquum esse, Suecis nondum eo tempore constabat, redierunt. Succi vim ad Iammam recens factam vi vlturi, cum copiolis suis equestribus & pedestribus ac tormentis bellicis postridie ad castra legatorum, quæ iam vacua erant, & deinceps aliquot milliaria in Russiam progrediuntur. Sed nullos hostes præterquam agricolas in pagis inuenientes, emissis exploratoribus, cognoscunt, magnum Moschouiæ ducem Theodorum, cum ingenti centum millium hominum exercitu Suecos bello aggressurum adesse. Itaq; suis copiolis non fidentes, properè Neruam redierunt. Interea Moschorum dux, Iammam arcem, quatuor à Nerua milliaribus, obsidet. Præsidiarijs & ciuibus, si se sponte dedant, incolumitatem corporum, & quò vellent abeundi vel manendi facultatem liberam pollicetur. Illi re deliberata, cùm tantam vim hostilem à se sustineri non posse cernerent, nec vlla auxilia sperarent, Moscho arcem dedunt. qui fidem ipsis datam sincerè seruauit.

13. Ianuar. 21. Ianuar. 24. Ianuar. 26. Ianuar.

29. Ianuarij. Suecici duces, cùm Iamogrodam in Moschi potestatem redactam, & Moschi exercitum iam non procul à Nerua abesse cognouissent; ne ab hoste eo loco obsessi includerentur: ostendunt, se vicinæ prouinciæ vastationes, prohibitis Moschorum incursionibus, auertere, & pluribus ex vicinia coactis militibus obsidionem Neruæ soluere decreuisse, & media nocte, copias, paucis equitibus & peditibus relictis, ex munitione Neruensi, VVesenbergam versus educunt. Cumque ex regno Sueciæ, præteritis proximè mensibus, hyeme maturius solito ingruente, naues commeatu & milite oneratæ in Liuoniam peruenire non potuissent; nulla re memorabili gesta duces cum copijs VVesebergæ postea desederunt. Moschici verò exercitus Imperator, Borisouius Fæderovvitz Gudenoff, animaduerso Suecorum ex Nerua discessu, euestigiò Tattarorum aliquot millia eos insectari iussit, qui ad Purtium fl. decem à Nerua milliaribus Suecos insecuti, Ioannem Meidel & Ottonem Vrangelium, nobiles Liuonos, ac rhedas aliquot cum omni supellectili interceperunt, & retrò ad suos conuersi, Allentaciam totam direptionibus & incendijs vastarunt. Rursus aliud agmen in Finlandiam, omni præsidio destitutam, missum, aliquot millia hominum & pecorum, domibus incensis, in tristissimam captiuitatem abduxit.

30. Ianuarij.

Obsidio autem Neruæ, die 4. Februarij, octo castris Russorum circum eam positis, inchoata, & actis munitionibus tormenta inusitatæ magnitudinis propius muros paulatim promota sunt, quibus, à duabus oppidi partibus, circiter viginti duæ muri orgyiæ vtrobiq; deiectæ sunt. Moschus ante oppugnationem denuò pacem Neruensibus, si sponte oppidum dedant, vel Russicas arces & prouincias restituant, per literas & interpretem Ioannem Maydelium, quem paulò antè captum diximus, clementer offert. Sed cùm nunquam se regis sui munitiones hosti tradituros præfecti respondissent: oppugnationem oppidi summis viribus Moschi instituunt. Qua ab illucescente die ad meridiem continuata, plus quàm dimidia pars præsidij Suecici, hostes ingenti impetu & clamore irruentes, & muros ac propugnacula occupantes fortiter depellens, partim in ipso conflictu cæsa, partim globis & sagittis venenatis lethaliter vulnerata perijt. Tandem Dei auxilio, Moschi ex vallo, quod occuparant, deiecti, & vrbs conseruata est. Cùm autem

19. Februar.

post

post biduum denuò tentaturi oppugnationem, coniectis in oppidum magna copia globis ignitis Russi viderentur: milites, qui in præsidio erant, & ciues reliqui, præfectum vrbis Carolum Henrici, virum fortem & rei militaris peritum, adeunt, & considerata defensorum paucitate, & hostium, qui Neruam iam eneruatam, & ferè expugnatam, non missuri essent, potentia & multitudine: & quod nihil à suo rege auxilij hoc anni tempore exspectare possent: de inducijs & pace cum hostibus agi petunt. Quare datis vtrinque obsidibus, nomine Magni Moschorum ducis, Ignatius Petrovvitz Tatisouius, & Drusina Penselinus Cancellarius, cum Carolo Henrici & socijs sub Iuanogrodo in tentorijs colloquuntur. Etsi autem Moschus, nisi omnes hæreditariæ Imperij Moschici prouinciæ à Sueco detentæ, Kexholma, Coporia, Iuanogrodum seu Nerua Russica redderentur, pacem abnuebat: tamen cùm Kexholma in Caroli Henrici potestate non esset: conuenit tandem, vt Nerua Germanica obsidione liberata, in Sueci potestate maneret: Iuanogrodum verò seu Nerua Russica, & Coporia, Russis restituerentur, deductis tamen ante incolumibus præsidijs ac tormentis Suecicis. Induciæ etiam vsque ad Nonas Ianuarij anno millesimo quingentesimo nonagesimo primo sancitæ sunt, vt interea de pace perpetua inter Reges amplius agi possit. Postridie claues Iuanogrodi, Cancellario PENSELINO, vnà cum arce, & quatuor tormentis maioribus, quæ Pontus de la Gardia ibi inuenerat, Moscho traduntur. Sequenti die THEODORVS Moschorum Cæsar ipse Neruam Russicam ingreditur, theda lignea, in qua Caminus erat, & quam non equi, sed homines multi trahebant, vectus: veste candida & auro intertexta indutus. nec plus vna nocte ibi commoratus, in Moschouiam abducto ex Liuonia exercitu, redijt.

M. D. XC. 21. Febr. — 26. Februar.

Cum autem in Sueciam, amissarum tot prouinciarum & artium nuncius ad regem allatus esset: vehementer animo turbari, & ingenti indignatione ac fremitu, aduersus eos, quorum culpa cladem hanc acceptam credebat, exardescere cœpit. & Carolo fratri reconciliatus, omnibus eum negocijs in aula & totius regni administratione præficit, & Moscho traditas à suis arces & prouincias, se bello, cuius Dux summus Carolus futurus sit, repetiturum ostendit. Ideoque aliquot millia peditum ac equitum, ex regno Sueciæ, Reualiam & Neruam in Liuoniam missa sunt. quæ post irritum Pacificationis, denuò inter Suecos & Moschos institutæ, exitum, Neruam Russicam obsidere & tormentis oppugnare instituerunt. Sed nouis ac firmissimis munitionibus arce vallata, & Russis fortissimè eam tuentibus: desperata oppugnatione in hyberna distribui cœperunt. Moschis paulò pòst, incendijs ac direptionibus, mediterraneas borealis illius Liuoniæ regiones vltra VVesenbergam peruagantibus. In Germania etiam, milites nomine Regis Sueciæ conducti, & Dantiscum ire iussi sunt, vbi à Commissarijs Regijs lustrandi & viatico instruendi, & nauigijs Reualiam in Liuoniam transuehendi essent. At miseri, Dantiscum venientes, nec commissarios, nec pecuniam inueniunt, & ex vrbe exclusi, in suburbio Scottorum, quod episcopi Cuiauiensis oppidum est, & vicinis pagis, aliquandiu diuertentes, iterum dilapsi sunt.

Varias autem hic militum ad Dantiscum concursus, suspicionum occasiones Poloniæ præbuit: Quam varij hoc anno motus externi ac intestini exercuerunt. Cùm enim superiori anno, Moschus, de congressu Regum Sueciæ & Poloniæ patris & filij, Reualiæ instituto, cognouisset: & bellum sibi cum Sueco, Poloniæ regis viribus confirmato, illatum iri iudicaret: pactionem & fœdus cum Tattaris Crimeis, addito etiam quinquaginta millium Vngaricorum donatiuo, inierat, vt in Russiam Poloniæ regi subiectam, impressionem hostilem illi facerent, ne Poloni, proprio bello in Podolia occupati, iuuare Suecum ex Liuonia Moschos oppugnantem possent. Inciderant eodem tempore offensiones, inter Polonos & Turcas, quibus redintegrata cum Austriacis principibus, quos capitali odio Imperator Turcicus prosequitur, Polonorum amicitia, suspecta erat. Quam suspi-

1589.

M. D. XC. suspicionem augebat legati regis Poloniæ Palatini Belsensis, qui hæreditariam pacem & fœdera cum Turcis renouaret, ante biennium in Turciam destinati, mora & tarditas. Incendit hanc denique Nisouiorum in finibus regni ad Borysthenis & Tyræ ostia, impunè grassantium temeritas & petulantia. Quam grauissimis periculis, ipsiq; adeò Turcico bello, regnum Poloniæ, nisi coërceretur, aliquando implicaturam, Rex STEPHANVS sæpè prædicere solitus fuit. Hi enim in Turcicas naues onerarias, ad littus Ponti Euxini stationem habentes; & amicitiæ Polonicæ fiducia securas, impetu facto, mercimonia & bona, quæ vehebant, omnia diripuerunt. Quam nauium deprædationem, etsi grauiter & iniquo animo Turcicus Imperator ferebat, tamen legato Polono, qui tunc in aula Byzantij erat, rege suo inscio & inuito isthæc à Nisouijs perpetrari excusante, amicitiæ regiæ se remittere ac condonare ostendit. Sed vix dum Constantinopoli digresso Poloni nuncio, Nisouij in Tauricam Chersonesum irruentes, Turcicum oppidum Codon, mercatibus celebre, inuadunt: inque eo, trecentis circiter mercatorum Tabernis direptis ac expilatis, prædam ingentem, plurimis interfectis, asportant. Hæc verò iniuria, ad priores accedens, planè indigna & intolerabilis visa, sic Imp. Turcici animum inflammauit, vt exercitus suos, ad fines regni Poloniæ subitò mitteret, mandaretq; Tattaris, iam ante à Moscho excitatis, vt ferro flammaq; prouincias regni Poloniæ popularentur. Tattari prædæ inhiantes, vt soli ea potirentur, Turcicum exercitum anteuertunt, repentinoque impetu, inaudita celeritate, nusquam positis statiuis, contento quasi cursu, vniuersam Podoliam percurrunt. Ita factum est, vt pluribus in locis sparsim, capitaneus Circassensis, Chimelricensis, Iacobus Struzius satis infelici exitu: alij felicius agmina quædam Tattarorum profligarent, donec tandem Tattaros cum præda & captiuis ad Borysthenem redeuntes, Nisouij adorti, acri prælio fuderunt, & plurimis ac in his fratre Chami, cæsis, captiuos liberarunt. Ad Beglerbegum verò Turcicum, ad Tyram fl. in VValachia desidentem, Ioannes Zamoiscius, militiæ regni Poloniæ generalis præfectus, missis literis, & de veteri fœdere violato questus est, & vtrum amicus an hostis esset, quæsiuit. Is verò, Imperatorem suum, à pace cum Poloniæ regno tuendâ, non alienum esse ostendit, modò Cosacci seu Nisouij, à quibus tantæ iniuriæ subditis illius oblatæ essent, supplicijs affecti & planè sublati essent, & arces nonnullæ in finibus positæ diruerentur. His superiori anno peractis, Paulus Vchanscius, Belsensis Palatinus, ad Imperatorem Turcicum, nomine regis ac regni Poloniæ de veteribus pactis & fœderibus, & Hæreditaria pace renouanda profectus, Constantinopoli obijt. Mandata ipsius exposuit Turco Nicolaus Zisouius collega. qui ad comitia regni Poloniæ VVarsauiam reuersus: quatuor pacis conditiones, regno Poloniæ parum honestas ac ferè intolerabiles, de Tributo annuo, Turcarum Imperatori, nomine Poloniæ regni pendendo; de Arcibus limitaneis solo æquandis: de Cosaccis extinguendis; ac vt in comitijs electionis noui regis, Turcicus legatus suffragium teneat, cuius, vt in tribus proximis electionibus factum erat, ratio habeatur: retulisse ferebatur.

14. Martij.

Cùm igitur periculum, quod à Turca, cum Persis pacem iam habente, regno Poloniæ immineret, in immensum Zamoiscius regni Cancellarius & militiæ præfectus exaggeraret, & omnes ordines, per Reipub. salutem, & regis Stephani sapientiss. admonitionem, qui omnia Reipublicæ consilia, omnes publicas actiones, commentationem quandam esse belli Turcici debere dixerat, obtestaretur, vt maturè prouiderent, & pecuniam ad gerendum bellum & libertatem Reipub. tuendam, & ad reliquos sumptus gubernationis togatæ & bellicæ necessariam conferrent: magnæ & insitatę hactenus in eo regno exactiones, omnium ordinum subditis impositæ sunt, & constituti postea Commissarij, qui eas in singulis prouincijs exigerent ac fisco inferrent. Missi etiam ad Germaniæ principes legati, periculum commune cum vicinis futurum denunciantes, & pecuniam ac militem auxiliarem flagitantes. Conscribuntur equitum ac peditum copiæ, & ad ducem exercituum in Russiam, Poloniæ regno subiectam, mittuntur.

Cùm

Cùm autem post finita comitia, rumores de Turcarum impressionibus paulatim sopirentur ac euanescerent, & qui ex Turcia veniebant mercatores Armenij & alij, nullam in Turcia belli Polonis inferendi mentionem haberi, & Turcam Persico bello adhuc implicatum, pacem cum Polonis & alijs vicinis seriò expetere, nunciarent: Nobilitas inquieta, suffundentibus frigidam senatoribus aliquot Zamoiscio infestis, initiò sparsim, tandem Colæ, in conuocatione, quam nominant generali, Articulos vnum & triginta, de abrogandis commissarijs contributionum, & alios, ad restringendam ducis belli Iohannis Zamoscij autoritatem, & totam rei bellicæ administrationem, & regis electionem, officium & Fiscum pertinentes sanciunt: quos, indictis quamprimum à rege comitijs solennibus petunt confirmari. ac ordines ad initium Decembris VVarsauiam conuocati sunt, vbi intestinis dissensionibus sublatis, Rempublicam regni rursus pacatam & in pristinam quietem restitutam esse audimus. Offensiones verò & controuersiæ, quæ cum Turcarum Imper. Polonis intercesserant, interuentu Oratoris Reginæ Angliæ Constantinopoli mitigatæ, & pacis renouandæ & fœdera antiqua confirmandi spes facta est. Quo nomine gratias Reginæ Angliæ Polonus literis, 22. August. scriptis, prolixè agit.

M. D. XC.

10. August.

Rigæ in Liuonia, iam regi Poloniæ subdita, Iesuitæ tandem, magno cum ministrorum ecclesiæ, senatus, & piorum omnium dolore ac fremitu, restituti sunt. cùm assiduis & grauissimis obtestationibus, Pastor ecclesiæ Paulus Oderbornius, cum collegis, auditores ad constantiam in agnita confessionis Augustanæ religione, assiduè hortaretur, & coram rege ipso, Reualia reuerso, luculenta oratione latina in arce deprecatus esset: postea etiam misso ad Regem & ordines in comitijs VVarsauiæ congregatos, libello supplici, piè ac grauiter scripto, auertere mutationem imminentem conati fuissent.

15. Iunij.

In DANIAM, Iacobus VI. Scotiæ rex, cum coniuge, Daniæ regis sorore, recens Asloiæ sibi copulata; à Daniæ Regina socru, & senatu regni inuitatus, per Norvvegiæ scopulos niuibus obrutos, & Nilosiam Sueciæ prouinciam, & Scaniæ oppida progressus, Croneburgum tandem appulit: Ad eum mense Aprili demum, VLRICUS dux Megapolitanus, nouæ Reginæ Scoticæ auus maternus: & Henricus Iulius dux Brunsuicensis, ex Germania traiecerunt. ac præsente Scoto, Brunsuicensis, ipso die Paschæ, cum Elisabetha, Scoticæ reginæ sorore, nuptias celebrauit, deducente sponsam ad copulationem Christiano IIII. Daniæ rege, fratre & Vlrico Megapolitano auo materno: reducente Iacobo Scotiæ rege, & Sigismundo Augusto duce Megapolitano, Ioannis Alberti filio. Exeuntibus ferijs, Iacobus Scotiæ rex, cum coniuge iter maritimum ingressus, & felicissima nauigatione vsus, Calendis Maij Lethæ incolumis appulit: ac indicto statim conuentu procerum regni, Regina Scotiæ coronata, & biduò pòst, Edinburgum ingressa, summo omnium ordinum applausu excepta est. Sororem Reginæ Elisabetham, mater Daniæ Regina, in domum mariti VVolferbytum deductura, pridiè Pentecostes, cum filio Vlrico & tribus filiabus, Rostochium appulit, vbi in ferijs commorata, conciones publicas in templo præsentia sua honestauit. Posteà cum patre Vlrico duce Megapolense & Ernesto Ludoico Pomeraniæ duce, VVolferbytum vsq; filiam ad maritum comitata est.

21. Ianuar.

21. April.

17. Maij.

19. Maij.

6. Iunij.

Intereà domi, regis Christiani IIII. & Philippi, Holsatiæ ducum patruelium, Commissarij, cum Holsatis Nobilibus, qui biennium integrum post Daniæ regis Friderici obitum, iuramenti fidelitatis præstationem distulerant, Flensburgi tandem transegerunt. Regij, incolis vtriusq; Ducatus, Slesvvicensis & Holsatiæ, cautionem Senatus regni exhibuerunt, qua promittunt, regem, cùm ex ephebis excesserit, ipsum, Nobilitati & cæteris subditis, confirmationem priuilegiorum in originali, eadem forma, qua pater Fridericus, daturum esse. Deinde, Philippus Holsatiæ dux, literas confirmationis priuilegiorum ordinibus tradit, eaq; se fideliter defendere ac tueri velle iurat. Posteà vtriusq; Ducatus ordines, Christiano regi, & Philippo, debitum fidei ac subiectionis Iusiurandum solenne præstiterunt.

M. D. XC. Ioanni verò Holsatiæ duci, regis Christiani patruo, & Philippi patrueli, idem iusiurandum sibi etiam dari, & dotem filiæ recens elocatæ, à prouincialibus contribui petenti; vtrumque negatum est, quòd hæc solis principibus Rempub. vtriusque ducatus gubernantibus deberi affirmarent. Controuersiam de Slesvvicensi Episcopa inter regem Christianum & Philippum Holsatiæ ducem, componere consiliarij, adiunctis Vlrici ducis Megapolitani & VVilelmi Hassiæ Landgrauij legatis, irrito tamen exitu studebant. sicut & altera disceptatio, de Feudo ducatus Holsatiæ à Cæsar. Maiest. accipiendo, inter Christianum & Philippum ab vna, & Iohannem ducem Holsatiæ, ab altera parte intercedens, ad vlteriorem tractationem, circa Martini suscipiendam, reiecta, sed inopinato & immaturo Philippi Holsatiæ principis adolescentis, qui 18. Octobris Gottorfiæ phthisi extinctus est, obitu, in sequentem annum dilata est. 10

Saxonia tota, Dei beneficio, tranquilla hoc anno fuit. Etsi enim rumores bellici, de magnis equitum peditumque copijs, ex Saxonia in Galliam ducendis, vt serenissimo Galliæ & Nauarræ regi Henrico IIII. ab Hispanis & Guisijs confœderatis oppugnato, opem fidam & maturam ferrent, passim spargebantur: tamen intra rumores omnia constiterunt. Henricus Galliæ Rex, initio veris, victoriam insignem, de Carolo Maiennæ duce confœderatis, in prælio ad Druidum vrbem adeptus erat, in quo Philippus Egmondanus, Belgicorum auxiliorum à rege Hispaniæ subsidio confœderatis missorum, Dux cæsus, equites dissipati, & Heluetij, duce Ludoïco Peifero Lucernate, ac cæteræ pedestres copiæ omnes, in regis potestatem, traditis vexillis & armis, venerunt. Mox cursum victoriæ vrgens Nauarræus ad vrbem Lutetiam exercitum ducit. Sed tanta fuit ducum in vrbe ac militum constantia & pertinacia, vt extrema omnia subire, & Saguntinam famem perpeti potius, quàm Nauarræo se subijcere ac dedere mallent. Itaq; totos sex menses obsidio vsq; in Septembrem ducta est. Interea Maiennæ Dux, partium suarum propugnator pertinacissimus, clade accepta nequaquam fractus, à rege Hispaniæ & cæteris confœderatis, nouas copias, Hispano neruos belli, pecuniam & milites subministrante, colligit. ac Parmensis Dux, Alexander Farnesius, cum delectis Hispanorum, Italorum & Belgarum militibus veteranis circiter 15000. mandato regis Philippi, ipse in Galliam, facto per Valencenas, Guisam, Meldas, Suessiones itinere, paulatim ad Lutetiam propius accedit, & oppidum Laigny ad Matronam situm, in conspectu Nauarræi expugnat, & aditum ad vrbem Lutetiam suis patefacit, & commeatum inducit. Rex qui 20000. peditum, & 6000. equitum, & his præfectos principes Condeum, Suessonium, Montpenserium, Borbonios, Longouilleum, Niuernensem, Tremolium, & militaris disciplinæ duces peritissimos, Bironium, Aumontium, La Noëum, Castilioneum, Lauardinum, vicecomitem Turonensem, aliosque virtute præstantes in exercitu habebat: omni arte, ad prælium Parmensem euocabat. Quem cùm detrectare & aggeribus ac fossis se vbiq; munire videret; vrbibus Lutetiæ vicinis præsidia imponit, copiarum partem in Normandiam, Picardiam, Campaniam distribuit. Interea Parmensis, Corbeilium oppidum, ad Sequanæ & Stampei confl. aliquot hebdomadas, fortissimè se defendentibus, Feinio Biturige duce, præsidiarijs, oppugnat, & aliquot millibus suorum amissis, quarto assultu admodum cruento, tandem vi expugnat: Feinio duce in mœnibus fortiter dimicante, & præsidiarijs omnibus, & in his 150. nobilibus interfectis. Etsi autem amplissimis copijs Germanorum, VValonum & Hispanorum denuò Corbeilum Parmensis muniuit: tamen consilio & virtute præsidis Meloduni, nocte diem S. Martini præcedente receptum, & vicissim trucidato præsidio, ingens copia commeatus, Parisios mittenda, hosti adempta est. Dux Parmensis interea in Belgium Bruxellas redijt, cùm in Galliæ prouinciam Britanniam Armoricam, recens Hispanorum sex millium exercitus, duce Friderico, Ferdinandi ducis Albani filio, classe ad Ligeris ostium appulisset. Qui nouorum hospitum in Britanniam aduentus, præcipue animum Regis distrahit ac sollicitum tenet. nam, quòd in Galliam Narbonensem Hispanus miserat agmen, à Momorontijs profligatum: &

20

30

40

16. Octob.

50

Sabaudi

Sabaudi in prouincia molitiones à Dedigerio repressæ fuerant. Rex verò, Domini Dei Zebaoth, qui tot cum periculis humano consilio inextricabilibus liberauit hactenus; auxilium firma fide & spe deinceps etiam expectat. M. D. XC

Post Parmensis reditum, Emanuel Lalanus, Montignij regulus, Marchio Rentij, quem legatum Parmensis in Galliam duxerat, & propter virtutem ac fidem & rei militaris peritiam præcipuè amabat, Montibus Hannoniæ ex hac vitâ decessit, mense Decembri. Quo, Philippus comes ab Hohenloë, Mauricij principis Vraniæ per Hollandiam legatus, & Iohannes Philippus comes à Falckenstein & Eberstein, regum Galliæ & Angliæ legatos, ad principes aliquot Saxoniæ, milites pro Gallo conducendi causa proficiscentes, aliquot equitum & peditum cohortibus comitati, Gesecam oppidum VVestphaliæ, episcopo Coloniensi subditum, occuparunt. ac viciniæ ad 18000. Ioachimicorum: episcopo & diœcesi Padebornensi, 11000. extorserunt. In Monasteriensi oppida Schöneuliet & VVambec capta, milite aliquantisper munierunt; donec certâ pecuniâ prouinciales, reliquæ diœceseos direptionem redimerent. Postea per Osnabruggam, Heruordiam, Hameliam, Magdeburgã, facto itinere, ad electorem Saxoniæ, Dresdam profecti sunt.

In Rheni ripa, BERK oppidum è regione VVesaliæ, toto iam sexennio ab Hispanis, archiepiscopi Ernesti auspicijs obsessum, Carolo Mansfeldiæ comiti, Petri Ernesti filio deditum est, die 3. Februarij. Post mensem, BRADA oppidum Brabantiæ munitissimum, ac Principis Vraniæ, hæreditarium, à Mauricio principe Vraniæ, VVilelmi filio, insigni stratagemate militari, absconditis in carina nauis, cespites arefactos, quibus lignorum loco ijs in locis vtuntur, in arcem vehentis, militibus, captum est.

Vicinum Bredæ, trans VVahalin Rheni brachium, ad Leccam situm est Culenburgium oppidum, quod Florentius comes Culenburgius olim tenuerat. cuius gener IACOBVS marchio Badensis, Caroli filius, instituta superiori anno exeunte, Badæ, inter Iacobum Andreæ & Ioannem Pistorium, Pontificias partes defensurum, disputatione, Confessionem Augustanam, hactenus à se agnitam deseruit, & Pontificiam religionem palàm secutus, ministros ecclesiarum suæ ditionis, ei confessioni addictos, dimisit, & Pontificiam Missam ad diem Iacobi instaurauit. Quæ dum magno studio & zelo agit, Dysenteria correptus, iuuenis adhuc, 28. annos natus, extinguitur: relicta coniuge vidua Elisabetha, Florentij comitis Culenburgij filia, quæ posthumum Ernestum Iacobum peperit, cuius tutelam, leuir viduæ, posthumi paulò post defuncti patruus, Ernestus Fridericus adiens, dimissis Pontificijs, in pristinum statum ecclesias in tota ditione restituit. 7. Augusti.

Decima post obitum Iacobi marchionis die, Sixtus V. Pontifex Romæ ex melancholia decedit. cui post paucos dies VRBANUM VII. Cardinales substituunt, Iohannem Baptistam de castanea prius dictum, patria Genuensem, agentem ætatis annum 72. qui decima post electionem die, rebus humanis exemptus est: laudatus in funere, insigni oratione Pompeij Vgonij. Cardinales denuò conclaue ingressi, inter magnas & diuturnas, duorum ferè mensium contentiones, tandem Cardinalem Cremonensem, Nicolaum Sfondratum antea dictum, patriâ Mediolanensem designarunt, qui GREGORIVS XIIII. nominari deinceps voluit. 17. August.

Eadem die, qua PP. Vrbanus VII. eligebatur, Terræmotus horribilis, Viennam Austriæ, & multa Morauiæ & Bohemiæ loca concussit. Viennæ ædes quamplurimæ labefactatæ: Turris D. Stephani ita conquassata, vt ruina illius metueretur: & de fastigio destruendo consilium capi necesse fuerit. Templum cœnobij Scotorum & Hospitium ad solem aureum, patronâ & familiâ illius diuersorij & hospitibus aliquot oppressis, concidit. Castellum Canisianum in finibus Hungaricis mediâ ex parte magna militum strage facta corruit. Praga quoque haud parum contremuisse fertur. Haud procul à Vienna Austriæ, agri Mephitim exhalarunt: & solum, pluribus locis, locustis atris constratum fuit, quæ sub pedibus calcatæ teterrimum odorem efflarunt. 5. Septemb.

M. D. XC. In Saxonia, vitam mortalem viuere hoc anno desijt Sophia Friderici VVilelmi Saxoniæ ducis coniunx, optimi principis Christophori ducis VVirtebergensis filia, quæ septem tantùm annos marito nupta, in septimo partu, cum fœtu masculo extincta est, laudata orationibus latinis,& concionibus funebribus multorum. Sophiam, soror Hedvvigis, Ludoico Hassiæ Landgrauio, Philippi filio, nupta,mense Martio, in eam vitam, quæ sola vita nominanda est, præcesserat. Octo enim filias, optimus ille princeps, Christophorus dux VVirtebergensis ante viginti duos annos defunctus,reliquerat. quæ omnes,honestissimis,virorum principum coniugijs, elocatæ fuerunt. Hedvvigis, Ludoico Hassiæ principi: Elisabeth,Georgio Ernesto Hennebergensi. Sabina, VVilelmo Hassiæ principi. Aemilia, Richardo palatino, Ioannis filio. Eleonora,Ioachimo Ernesto Anhaldino,postea Georgio Landgrauio Hassiæ. Dorothea Maria,Ottoni Henrico Palatino,VVolffgangi filio. Anna, Ioanni Duci Lignicensi, Georgij filio. Sophia, Friderico VVilelmo duci Saxoniæ, quam hoc mense Iulio rebus humanis exemtam esse annotauimus. Carolus verò Archidux Austriæ, Ferdinandi Imper. filius, Maximiliani II. frater, Rodolphi Imper. patruus, vicesimo ante Sophiam die, Calendis Iulij, ex his terris abijt. CHRYsolita etiam seu Griselis Bathorea, ex fratre regis Stephani, Christophoro principe Transyluaniæ nata, Ioannis Zamoiscij Poloniæ archicancellarij & summi exercituum ducis coniunx, confessionis Augustanæ doctrinam constanter amplexa, die 15. Februarij, partus doloribus superata decessit.

(21. Iulij. — 4 Martij.)

Ex Theologis celebrioribus, Iacobus Andreæ,Tubingensis Academiæ Cancellarius, qui multorum principum & ciuitatum ecclesias in Germania reformauit, & certamina cum Pontificijs & alijs acerrima sustinuit: Hieronymus Mencelius Suidnicensis, placidissimi ingenij senex, cùm ecclesias comitatus Mansfeldensis, triginta annos piè & feliciter rexisset; completo ætatis anno 73. Islebiâ in cœlestem ecclesiam excitus est. Paulus Matthiæ Coagiensis, Roscildæ in Daniâ episcopus, & Hafniæ professor, non doctrina solùm excellens, sed vera etiam pietate & morum modestiâ ac humanitate doctrinam ornans, anno ætatis 63. ad æternam Dei & Academiæ cœlestis consuetudinem transiuit. Ioannes Auenarius, qui Lexicon Ebræum, originem & cognationem linguarum, ex Ebræo fonte deductarum, eruditè monstrans, edidit, Nonis Decembris, Citij ad Elistrum, ex his terris senex migrauit.

(7. Ianuarij. — 15. Febr. — 30. Octobr.)

IACOBVS CVIACIVS Tolosas, I. C. eruditissimus & clarissimus, die 5. Octobr. apud Biturigas obijt. ὀφθαλμὸς Νομικῶν βεβίωκε καὶ κορυφαῖος.

Hyems toto mense Februario & Martio, acerrimum gelu, cœlo plerumque sicco & sereno, habuit. Arbores mense Maio demum frondere in hoc littore Balthico & florere cœperunt. Mense Iunio, Iulio & Augusto, siccitas & æstus insitati fuerunt, qui campos, antea gramine virentes, passim exusserunt: fruges æstiuas ac legumina, humore alimentali destituta, fere necarunt. Fontium etiam ac fluminum, ipsiusque adeo Albis aquas ita minuerunt, vt pedibus aut equo & curribus transiri passim potuerit. de qua insolenti huius æstatis ariditate Eteostichon quidam composuit.

Aret hIVLCVs ager, CerVo sItIs ora perVrIt,
ACCenso RhenVs fLVMIne anheLat aqVas.

Autumnus, tepore verno & pluuijs temperatus, lætissima pabula animantibus vsque in Decemb. præbuit. Niues & frigora hyberna, die brumæ primum cœperunt, quæ tamen statim exeuntis anni diebus mitigata, & constitutio aëris planè autumnalis, quàm luis pestilentis præsagam aliqui iudicant, secuta est. Sed speramus in Deo viuo, qui cum sit saluator omnium hominum, maximè fidelium, omnibus benefaciens & vitam fouens; tempestates etiam hominibus & cæteris rebus nascentibus idoneas tribuit, maximè verò iuuat ecclesiam, in qua non solùm corpora fouet,sed æterna etiam bona largitur, cui nos commendemus.

M.D.XCI. In POLONIAE regni comitijs, mense Decembri & Ianuario annum nouum ordien-

ordiente, peractis; præcipua deliberationum capita: de Pace cum Turcis & Tattaris instauranda, de Stipendijs militum Reipublicæ soluendis; de Prouisione Regis seu reditibus Cameræ, ad sumptus Gubernationis Regiæ necessarios, augendis: de Articulis Nobilitatis, in conuentu Colensi superiori Augusto propositis, communi regni consensu sanciendis: & alia in proximo superiori comitio nondum definita; fuerunt. & auditi ac expediti legati P P. Cæsareæ Maiestatis, Reginæ Angliæ, Daniæ, Suetiæ, Scotiæ, Turcarum, Tattarorum, Electoris Saxoniæ, Ernesti Austriaci; Georgij Friderici Brandeburg. Ducis Borussiæ & aliorum. Cum Turcis, superiori æstate, interuentu legati Reginæ Angliæ, 10 per Zamoiscium Regis Poloniæ Secretarium, prætextu salui conductus magno legato mox secuturo, in aula Turcica conficiendi, Bysantium præmissum, res eò deducta erat, vt Turcarum Imperator adquiesceret, si pro damnis, quæ Cosacci Nisouij, in campis amplissimis inter Borysthenis & Tyræ ostia vagantes, subditis Turcis intulerant; centum Quadragenas(Zimmer vulgò nominant) pellium Zabellinarum, Poloni Turco penderent, & Nisouios ex illis locis deinceps remouerent, vel ita coërcerent, ne in vicinos Turcarum subditos & socios grassari amplius rapinis & cædibus possint. Id munus pellium Zabellinarum, & magnus ad portam Imper. Turcici legatus, qui pacem & fœdera antiqua cum Turcis renouet & confirmet: Munera etiam Beglerbego & Bassis Turcicis, qui tractationem pacis Byzantij iuuerant, ad 80000. aureorum, decreta sunt. Cum TATTARIS etiam, promissa viginti millium Vngaricorum pensione annua, & pelliceis Ouinis, pax restituta est. Horum legati in Senatum Polonum venientes, singulari ceremonia Regem venerati sunt, procumbentes primùm in dextrum genu & manum dextram: & cùm ad regem propiùs accessissent, eodem ritu repetito, extremam pallij Regij oram osculati. Inde regressi, incumbentes vtriq; genu, mandata sua exposuerunt. Conquerentes de Cosaccis, qui oppidum Tattarorum in Taurica Chersoneso, nondinarum tempore diripuissent, & hominibus cæsis incendissent. Quæ damna suis illata compensari, & stipendia superiorum annorum tandem integrè persolui petebant. Gratias etiam pro securitate itinerum in regno Poloniæ ipsis præstita egerunt, & similem redeuntibus præberi rogarunt. Quibus post finita comitia responsum, iniustè à Tattaris compensationem damnorum peti, cùm toties illi in Poloniam impressionem facientes, similia damna Polonis dedissent. Stipendia superiorum annorum negata, sed deinceps annuatim 20000. Vngar. persolutum iri, & saluus commeatus in patriam promissus est. Hæc cùm amplecterentur Tattari, cum illis quoque pax instaurata est. Ad Regis prouisionem seu reditus annuos augendos, Capitanei & Tenutarij, vt nominant, qui præfecturas Regias earumque vsum fructum tenent, quartam redituum partem, seu Censum, qualem in arcem Rauensem conferunt, Regi proximo triennio pendent. Generale etiam Tributum, quo Bona Regia, ad rationem quingentorum millium aureorum oppignorata rediman- 40 tur, & militum stipendia, qui superiori æstate & antea Reipublicæ seruierunt, & ad munera Turcæ, illiusq; consiliarijs, Tattaro & alijs destinata, indictum ac prolixè explicatum est. Iudæi viritim de singulis capitibus aureum Polonicum pendere iussi sunt. Articuli nobilitatis in congregatione Colensi sanciti, à nuncijs terrarum statim, deinde à cæteris etiam ordinibus, vnanimi consensu comprobati esse feruntur. Additæ sunt leges de disciplina Militari; de processu in vindicandis damnis & iniurijs à milite subditis Regijs illatis: de commissarijs, renouationi Finium regni, cum vicinis prouincijs, & nominatim cum ducatu Borussiæ, destinandis. Christophorus Sborouius, à crimine perduellionis, à pœnis infamiæ & capitis absoluitur, ita tamen, ne intra viginti annos in Poloniam redeat, nec quidquam 50 per se aut submissas personas contra subditos regni moliatur. alioquin decreta priora aduersus eum rata executioni dabuntur. Exules omnes, qui ob nauatam in electione archiduci Maximiliano operam secesserant, restituuntur, ea tamen lege, vt Regi fidem & obedientiam iurent.

Cæsaris Rodolphi legatus, Andreas, episcopus Vratislauiensis, aliquot baro-

M.D.XCI. nibus, Nobilibus, & alijs ministris circiter trecentis comitatus; grauiter de constitutione quadam Comitij anni superioris, typis expressa (Ne quis in electione noui Regis Poloniæ, deinceps aliquem ex domo Austriaca nominare, aut suffragio suo commendare audeat, alioquin ipso facto infamem fore) questus est. & hanc exclusionem ignominiosam, cuius similis nulli vnquam nationi, Poloniæ regno vicinæ, accidisset, aboleri petiuit. Quo facto archiducem Maxæmylianum ad iurisiurandi promissi præstationem se offerre. Cæsarem quoque & reliquos archiduces Austriacos, si à Turcis Polonia infestetur, conduci milites, ac emi commeatum ex suis ditionibus, permissuros esse. Rex, assistentibus aliquot proceribus, e-uestigio respondet, De postulatis ipsius, re cum Senatu suo deliberatâ, se vt deceat responsurum esse. Interea verò celare legatum nolle, ex aula Turcica & aliorum regum legatis se edoctum esse: vehementer Turcicum Imperat. incitari, vt bellum Polonis ostentatum inferat, nullam enim commodiorem illi occasionem offerri posse, dissidentibus inter se Polonis proceribus, nec cum vicinis Germaniæ principibus, pacem certam, nec cum Moschis firmam habentibus: nec pecunia instructos esse Polonos, vt peregrinum militem diu alere possint. Hæc cùm excusasset legatus, post aliquot hebdomadas tandem, finito comitiorum tempore, responsum recepit, constitutionem illam ad domum Austriacam pertinentem, coactos Polonos, vt grauiora incommoda auerterent, sanciuisse. Quod si Hispaniæ rex, & archidux Maxæmylianus, promissum Iusiurandum præstent, & pacta conuenta seruent, vicissim facturos de statuto, quod iustum, & ex Reipublicæ dignitate sit. Statutum verò ad solum Maximilianum, si ab agnatis in hac causa non iuuetur: sin patrocinium illius cæteri archiduces susciperent, ad totam domum Austriacam pertinere. Ita tum legatus, accepto præter expectationem duriore responso, discessit. Et tamen postea, Deo corda principum flectente, Coniugem ex domo Austrica, ANNAM, Caroli archiducis Austriæ, superiori anno defuncti, filiam, Sigismundus Poloniæ rex, matrimonio sibi copulaturus erat, & Nuptijs decima dies Nouembris primùm dicta, sed postea dilata est.

Angliæ regina, duos in his comitijs legatos habuit. quorum alter Byzantio adueniens, PACIS cum Turca, se intercedente, initas conditiones attulit, quæ à Polonis receptæ sunt. Alter, rogatu Anglorum emporij Elbingensis in Borussia, missus, prorogari residentiam Elbingensem petiuit, & alia mercatorum negocia egit. Daniæ & Scotiæ reges literis missis, nisi soluerent Poloni, quod nobili cuidam Regis Daniæ consiliario deberent, se Dantiscanorum & aliorum Poloniæ subditorum naues, in suis portubus retenturos, minati sunt. Etsi autem proceres Poloni has minas spernebant, quod vicissim Danos & Scotos, in Polonia, Prussia, Liuonia, Suecia detineri posse iactarent: tamen regis & regni nomine responsum est, regem Stephanum, certa prædia Creditori antea obtulisse, ex quibus debitum reciperet. Eandem soluendi rationem nunc quoque offerri. SVECIAE rex, auxilia aduersus Moschos, cum quibus ab anno superiori bellum infeliciter gerebat, flagitauit. Sed ad hæc ipsa comitia, literæ Moschi, de firmata cum Polonis pace, (cuius causa legatus à Polono ad Moschum missus, re feliciter confecta, in reditu decesserat) allatæ sunt. Existimantur itaque Poloni, non admodum magna auxilia, Suecis ad bellum præbituri, sed in eo potius laboraturi esse, vt compositis, vel aliquantisper sepositis controuersijs, pacem regno Sueciæ restituant. Elector Saxoniæ & archiepisc. Magdeburgensis, pro viro nobili à Preusse intercesserunt, vt fratris in Liuonia defuncti prædia, quæ ab alijs, consensu regis aliter edocti, occupata erant, huic legitimo hæredi mandaret restitui. Quæ statim clementer concessa sunt. Ernesti Austriaci eadem ferè, quæ Imperatoris Rodolphi, postulata, idemque responsum fuit. Marchionis Georgij Friderici Borussiæ ducis legati, varias cum suis Nobilibus & alijs controuersias perplexas & odiosas, coram Rege & Senatu regni tractarunt, de quibus non iudico operæ precium plura annotare.

Post Comitia, legatis in prouincias pecuniæ colligendæ causa missis, variæ

rursum

rursum difficultates & impedimenta obijciuntur. Questi antea Terrarum Prussiæ ordines, per legatos ad comitia missos, aliquoties fuerunt, patriæ suæ Iura, Priuilegia, Libertates, & consuetudines multipliciter labefactari ac imminui. Cùm enim Serenissimi Poloniæ reges disertè promittant, Dignitates & officia in terris Prussiæ, omnia item castra & Tenutas, vt nominant, ciuitatum & locorum, nullis nisi veris Indigenis, non peregrinis vllis, conferri debere: contra expressa huius priuilegij verba, recens adhuc, præfecturam Rogozumensem, extraneo, regni Senatori, traditam fuisse. Alterius etiam priuilegij expressa verba esse; Omnia Telonea in aquis & terra, noua & antiqua, in terris Prussiæ quomodolibet constituta, Regiâ munificentiâ tollimus, abrogamus, deponimus, & solutionem illorum perpetuis temporibus dimittimus, & relaxamus: nullo vnquam tempore per nos aut successores nostros Poloniæ reges, ex quacunque causa aut occasione, instituendam aut imponendam. Hanc libertatem Patriæ palàm violari Teloneo seu exactione ad Album montem ad Nogatum recens instituta. Quam summa licentia exactores administrent, & in Insula etiam maiori extorqueant: mercatoribus vincula intentent, equos & currus abducant, vel tormentis traijciant. & Salis transmarini, à rege Stephano & Sigismundo permissam subuectionem liberam, non tantùm impedire, verùm etiam Reg. Maiestatis mandata floccipendere. Quæ cùm publicis Iuribus & libertatibus maximè aduersentur, & cum ipsius Maiest. Reg. indignitate coniuncta sint; rursum ea clementissimè tolli, subiectissimè precabantur. Ad hæc accedere, quod terrarum Borussiæ mercatores, in regno Poloniæ mercimonia exercentes, contra commune Borussiæ priuilegium, intra ipsos regni fines in omnibus ferè mercatuum locis, grauibus Teloneis vexentur ita, vt intra quartum & quintum locum omnibus fere suis mercibus priuentur. Monetam quoque ex Belgico & alijs locis, pro cuiusque libitu, importari: & passim in Poloniæ regno, & prouincijs ei adiunctis, priori & probæ admodum dissimilem, quæ nec in pondere, nec grano consistat, cudi. Qua ratione maius eis damnum & detrimentum, quàm si aperto bello peterentur, inferri. Hæc postulata, vt antea, de comitijs in comitia, semper reiecta: ita in proximis etiam comitijs non tantùm obtinere nihil Borussi potuerunt, verùm ne scriptum quidem, quod ad tuendas & defendendas Iurium & Priuilegiorum Prussicorum rationes humillimè parauerant, receptum fuit: ita vt coram Iudicio Castrensi VVarsauiæ, de sua fide & diligentia testari cogerentur. Hæc mense Martio apud legatum Regium, pecuniam denuò poscentem, Grudenti repetiuerunt. Tandem verò, mense Iunio, cum accommodatiùs se Reg. Maiestas declarasset, tributum Biennij inter se ordines Borussiæ sciuerunt. Ea tamen lege; vt sublatis difficultatibus, quæ hactenus irrepserant, telonium etiam illud, quod ab aliquot annis proximis, contra manifesta Priuilegij terrarum Prussiæ verba, ad Album montem in terris Prussiæ institutum fuerat, ex ijs oris terrarumque Prussiæ finibus, interueniente Maiestatis Reg. autoritate: non verò quòd status & ordines Prussici hoc tributo suo redemisse videri possint: in perpetuum iamiam ita remoueatur, neque posthac vlla de causa redintegretur, ne ea etiam loca attingat, quæ Prussiam obiectam habent, vel eam quomodocunque respiciunt: vt ita status & ordines Prussici, suis priuilegijs & immunitatibus, absque eo onere, tutò vti, frui: & ciuitates maiores, eam pecuniam, quam antehac, accepta tum Sac. Maiestatis Reg. tum DD. Prouisorum cautione numerarant, ex hac tanquam prima contributione recipere possint. Deinde, vt Sac. Reg. Maiest. Cautionem sub manu sua Regia & regni sigillo clementissimè edere dignetur: quod reliqua etiam ipsorum Statuum & Ordinum incommoda & difficultates, seorsim verò ratione Indigenatus & Rogosnens. præfecturæ: Teloniorum denique per Poloniam: in futuris regni Comitijs similiter tollere & abrogare velit, & efficere, vt posthac præfecturæ omnes, officia & dignitates quæcunque, nemini nisi veris terrarum Prussiæ, Indigenis in ea natis, & possessiones suas habentibus, conferri debeant. Adhæc, cùm aliquot Borussiæ incolæ, ob pecuniam publicam, Statuum & Ordinum Prussiæ iussu collectam & administratam, à Dominis Rei-

M. D. XCI. publicæ Polonæ deputatis, nouo & in terris illis antè hac nunquam audito modo, ad reddendas eo nomine rationes, Lublinum euocati, &, cùm se non stitissent, non condemnati tantùm, sed proscripti etiam fuerint. Qua re, immunitates & consuetudines Prussiæ haud obscurè labefactentur, & in dubium quasi vocentur. quarum vigore, omnes illi, qui pecuniam publicam, non ex constitutionum Regni, sed terrarum Prussiæ Priuilegiorum & libertatum præscripto, hactenus administrarunt, non extra terras Prussiæ, sed in ipsis terris, vel ipsis statibus & ordinibus, vel eis saltem, quibus ipsi eum laborem delegassent, aut D. Thesaurario Prussico in arce Mariæbergensi, quem peculiarem semper habuerunt, & etiamnum habere dignoscunt, rationes reddiderint: vt Citationes eiusmodi à DD. illis deputatis Lublini editæ, & processus eo nomine institutus, Decretaq; omnia & singula, absq; præiudicio Iurium & consuetudinum Prussicorum, & earum etiam personarum, quæ Lublinum euocatæ fuerant: ita tollantur & abrogentur, ne terrarum Prussiæ incolis, vel in re minima etiam obsint, vel posthac perpetuis temporibus in exemplum trahi possint: alioquin irrita & nullius roboris futura ea, quæ in hoc conuentu scita, & publico nomine promissa sint.

Intereà inter Turcarum Imperat. & Polonum nouæ offensiones ortæ sunt, quòd munus centum quadragenarum pellium Zabellinarum, superiori anno promissum, nec dum missum esset, nec remoti à finibus Cosacci, qui toties subditos Turcicos deprædati fuerunt. Molestum etiam Turco erat, & nouas suspiciones pariebat, noua Poloniæ regis cum Austriaca domo contrahenda affinitas. Quam omni contentione impedire, etiam Poloni quidam proceres & dissoluere conabantur. qui Comitia regni publica eam ob causam institui ante nuptias vrgebant.

Cracouiæ verò tumultus Religionis nomine periculosus, rege in vrbe præsente, festo ascensionis Domini excitatus est, Scholasticis præcipuè ducibus, qui à præceptoribus suis Iesuitis incitati, Domos, in quibus exercitia religionis, à Pontificijs dissidentes celebrabant, magno impetu seditiosè oppugnarunt. & quanquam immissis aliquoties iussu regis & procerum, qui aderant, Satellitibus retardati, ac multi vulneribus affecti & cæsi sunt: tamen tertia nocte, cùm iam conquietura omnia viderentur, denuò collecti, domo illas incensas prorsus deleuerunt. Hæc Gallicæ laniena principia, vt tempestiuè auerterent, Nobilitas viciniorum Palatinatuum, Chmiolinsciæ congregata, ad regem misit, excusatum primò, quòd Maiestate ipsius inscia conuentum celebrassent, in quo, de ipsius regis, quo præsente tumultus ille extitisset, securitate & dignitate tuenda actum fuisset, significarunt simul, se ad frequentiorem deliberationem, cui Lithuanica etiam nobilitas, Euangelij studiosa, interesse posset, Radomi 23. Septemb. denuò decreuisse conuenire. Rogare autem, vt Euangelicis Cracouiæ denuò locus, vbi pacate religionem suam exercere possint, attribuatur. & comitia, in quibus pax religionis instauretur, prima occasione congregentur. Rex durius eos accipiens, ægerrimè se ferre ostendit quòd priuata sua autoritate, aduersus publica regni iura & statuta, proprium conuentum instituerint, cùm rex ipse, nuncijs ex Seudomiriensi & Cracouiensi Palatinatibus primùm ad se missis promiserit, se ea media, quæ ad conseruationem pacis & concordiæ necessaria essent, suscepturum esse, vt autores & duces huius tumultus inquisiti punirentur, iubet ipsos etiam inquirere autores, & ad pœnam offerre. Alterum verò conuentum planè prohibet. Et quia liberam cuiq; suam religionem se relicturum in sua inauguratione iurauerit: posse eos vel areas vastatarum domuum vel alias à se emptas, reædificare.

In Liuonia extrema, ad Reualiam & Naruam, Sueciæ Regi subiecta bellum infelix cum Moschis adhuc continuabatur. Copiæ Suecorum Russiam ingressæ hostem nullum, præter exploratores paucos viderunt. Itaq; cùm in locis munitis se Moschi continerent, nec pugnandi copiam facerent, re infecta Sueci & Germani milites, Neruam, & in vicina Liuoniæ loca redierunt. Vbi horrenda peste & frigore plurimi extincti, vel prorsus ad bellum inutiles redditi sunt. In vna vrbe Reualia,

lia, ad quinq; millia hominum lue pestilenti absumpta. Neruæ verò, per totam hyemem & æstatem huius anni grassatam durasse accepimus. Nihilominus tamen bellum, nouo exercitu collecto, Suecus instaurauit, & cum Tartaris belli societatem iniit, qui meridianam Moscouiæ oram, passim vastatam, fere vsque ad vrbem Mosquam, penetrarunt, & pugnam accerrimam aliquot dies durantem cum Moschis commiserunt. Cuius hic exitus fuit, vt duobus Tattarorum principibus captis, reliquus omnis exercitus dissiparetur. M.D.XCI.

Summus, Suecico exercitui nouo, Dux à Rege præfectus erat Nicolaus Flaminius, quo, ad VViburgam diutius hærente; Liuonici equites, cùm scirent, vires & robur exercitus Moschici præcipuum, aduersus Tattaros contractum esse: irruptionem in Plescouiensem prouinciam mense Augusto fecerunt, vbi in velitatione quadam, triginta Moschis trucidatis, captiuos circiter centum duxerunt, amisso tamen viro forti Blasio Hogreuo, cuius pater etiam initio belli Liuonici, olim à Moschis cæsus erat.

In Megapolitana ditione, ANNA SOPHIA; Alberti primi Borussiæ Ducis filia: Ioannis Alberti ducis Megapolitani (ante quindecim annos defuncti) vidua; Ioannis & Sigismundi Augusti mater; his terris piè & placidè emigrauit. cuius funeri, vsitato in principum exequijs ritu, iusta 17. Martij, persoluta sunt, Orationem funebrem habente Dauide Chytræo, Quæ cùm de Origine ducatus Borussiæ, iam Poloniæ regi subiectæ, & marchionibus aliquot Brandeburgicis, & Friderico I. Daniæ rege, & Ioanne Alberto Megapolitano historica quædam delibet: inserere eam, qui operæ precium ducet, hoc loco poterit. 6. Febr.

TESTIMONIUM prouidentiæ ac præsentiæ Dei, in Heroica Ducum Megapolitanorum familiâ, eximium & singulare agnosco, & gratâ mente ac voce prædico, quod multis iam seculis, inclytam horum Principum stirpem, continua serie, per illustres Heroas, certâ sancti coniugij lege ac ordine sibi mutuò succedentes, vsque ad Illustrissimos & optimos Principes IOHANNEM & SIGISMVNDVM AVGVSTVM fratres, quorum ille cum Illustriss. Principe patruo VLRICO, Senatus Imperij Germanici Nestore, patriam hoc tempore gubernat, clementer propagauit. & inter varias ac multiplices imperiorum ac totius generis humani mutationes, & familiarum Regiarum interitus (vt nostra & patrum memoria, Hispaniæ, Vngariæ, Angliæ, Lusitaniæ, & recens Poloniæ, regnorum stirpes masculas, funditus extinctas vidimus) non interruptâ vsquam sanguinis serie, conseruauit ac defendit. Vsus est autem Deus, autor mirandi ordinis, quo per Principes ac Heroas, reliquam hominum multitudinem regit ac tuetur: ad hanc propagationem Heroicæ domus Megapolitanæ, nostro tempore, Illustrissima Principe & Dominâ Dn. ANNA SOPHIA, clarissimi & optimi principis, IOHANNIS Alberti, Ducis Megapolitani, cuius memoria in benedictione & laus in Ecclesiâ sanctorum est, coniuge nobilissimâ, tanquam organo salutari, in progignendis principibus has terras Megapolitanas regentibus, & ad omnem posteritatem, Deo benedicente, gubernauris. Cumq; cæteras fœminas principes, quæ nostra ætate Ducibus Megapolit. nuptæ floruerunt & florent, alias alijs donis egregiè ornarit: tamen peculiarem ac eximiam hanc benedictionem, soli huic illustrissimæ matronæ tribuit, vt principum patriæ procreatrix, & Ducum Megapolitanorum, qui ad posteritatem Patriæ præsiderent, mater existeret. Meritò igitur illustrissimam hanc Principum patriæ matrem morte à nobis auulsam lugemus, & illius filijs Principibus illustrissimis, Iohanni & SIGISMUNDO Augusto fratribus, & leuiro VLRICO, ducibus Megapolitanis, & Gloris filio, VVILHELMO, Curlandiæ in Liuonia Duci, illustri præsentia sua, hoc funus cohonestantibus, Dominis nostris clementissimis, in hoc publico totius patriæ luctu, singuli doloris nostri societatem, & mœstitiæ ac amoris significationem, omnibus, quæ à nostra subiectione & reuerentiâ proficisci possunt, officijs declaramus, & lachrymis tegimus perfusa fidelibus ossa. Etsi autem dolore ac fletu, amorem & desiderium erga defunctos nostrum ostendere iustum est, & pietatem in luctu Deus probat: tamen cùm non casu, sed certo Dei consilio & voluntate,

vita

M.D.XCI. vita nobis detur & auferatur: & in verâ inuocatione & fiduciâ filij Dei, datoris vitæ præsentis ac æternæ, hinc discedentes, certum sit, ab omnibus molestijs & miserijs liberatos, in æternam & beatam Dei ac Ecclesiæ cœlestis consuetudinem transferri: vicissim nos cogitatione voluntatis Dei & bonorum, ad quæ euocantur in Domino morientes, dolori moderari Deus præcipit, & memoriam benemeritorum ac virtutis defunctorum gratos tueri ac prædicare.

Cùm igitur in hoc, Illustrissimæ Principis ANNAE SOPHIAE, funere, Orationem habere iussus sim: decreui Deo iuuante, breui elogio, primùm Natales seu Parentes, deinde Pietatem ac mores Principis defunctæ, postremò beatum & placidum ex hac vita exitum celebrare. DEVM precor, vt dicentis mentem ac linguam gubernet. & à totâ hac Illustrissimorum Principum, Procerum, nobilium, & cæterorum doctrinâ & virtute præstantium coronâ, reuerenter peto, vt dicentem clementer & benignè audiant. Etsi autem ineptè fortassis laudem ex maiorum virtute peti aliqui censent, qui genus & proauos & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra putant: tamen verius existimatur, in familijs Heroicis, quas Deus reliquæ hominum multitudini præfecit, motus etiam animorum meliores, ac feliciores, & vim naturæ præstantiorem propagari. & stirpes & Genealogias familiarum, ex quibus illustres Reges ac Principes orti sunt, studiosè inquirere ac peruestigare: non ipsis solum Principibus, maiorum suorum nomina & virtutum exempla recognoscentibus, iucundum: verum etiam omnibus in Republica versantibus necessarium, imo pietatis & honoris, Deo & magistratibus quos suo loco nobis regendis & tuendis, velut Patres, DEVS præfecit, debiti, & in quarta Decalogi lege mandati, pars præcipua meritò habetur.

Nata est igitur Illustrissima princeps ANNA SOPHIA, ex parentibus, non modo Heroica generis Regij nobilitate, verùm etiam eximia in Deum pietate & virtutis gloria præstantibus, patre ALBERTO, primo Borussiæ Duce. Qui Friderici marchionis Brandeburgensis filius, Alberti verò electoris Brandeburgensis, quem ob excelsi animi magnitudinem & fortitudinis bellicæ præstantiam, Germanicum Achillem Itali indigetarunt, nepos fuit, ac vt nomen Alberti, sic semina virtutis Heroicæ ab auo accepit. Cumque ex Sophia, Casimiri Poloniæ Regis filia & Sigismundi I. sorore susceptus esset: Ordinis in Borussia Teutonici fratres, quod consanguinitatis vinculum, mutuæ etiam cum Polonis, qui proprietatem & dominium Borussiæ directum ex transactione sibi venditabant, amicitiæ & pacis nexum fore sperarent: post Friderici Saxoniæ Ducis (qui electorum Mauritij & Augusti patruus fuit) obitum, huic Alberto Marchioni Brandeburgico, iuueni magnanimo, & omnia summa de se pollicenti, summum ordinis in Borussia magisterium detulerunt. Quem, cùm Romanus Imperator & Imperij Senatus, vt Principem Cæsari ac Imperio deuinctum, Polono non iurare, nec Borussiam Imperij prouinciam alienare iuberent: fretus Romani Pontificis & Imperij mandatis, & Germanicæ nobilitatis, aliorumque Principum auxilijs promissis, amplius duodecim annis Borussiam imperio Romano seruauit. Sunt autem post

1519. bellum, quod ei Poloniæ Rex auunculus ea de causa intulit; induciæ quadri-
1520. ennij secutæ, intra quas, arbitri vtrimque delecti, CAROLVS V. Imperator, vel Ferdinandus frater, & LVDOVICUS Vngeriæ Rex cum adiunctis, controuersiam amicè componerent. Absente autem procul in Hispania multis annis CAROLO, & cæteris principibus arbitris regnorum suorum negocia subinde prætexentibus ac impeditis, Albertus quantumuis sedulò instans, deseri se videns, nec suis viribus potentissimo regi diutius resistere valens; necessario tandem ad extrema consilia, vel iurandæ pacis perpetuæ, olim cum Casimiro Poloniæ rege initæ, vel Ducis Borussiæ tituli à Poloniæ rege accipiendi, & in liberos aut fratres Casimirum, Georgium & Ioannem transmittendi, decurrit. Itaq; Dux Borussiæ Hæreditarius à Poloniæ rege Sigismundo I. solenni ceremoniâ anno 1525. die 10. Aprilis renunciatus, eodem anno Dorotheam Friederici I. Daniæ regis filiam coniugem duxit. ex quâ biennio post Illustrissimam hanc Principem ANNAM SOPHIAM,

cuius

cuius nunc exuuias mœsti in terram deponimus, procreauit, de qua priusquam plura dicam, patruos illius, Alberti I. Borussiæ Ducis fratres, qui suo ordine ad successionem Ducatus Borussiæ simul admissi sunt, ordine recensebo. Fœcundissimum enim Principis illius marchionis Friderici & Sophiæ Polonicæ coniugium fuit. ex quo, duodecim filij Principes, & septem natæ, omnes ferè viris Principibus elocatæ, ortum habuerunt. Ex filijs primogenitus Casimirus, bellicis laudibus illustris, sub Maximiliano I. & Ferdinando, cuius auspicijs in Vngaria aduersus Ioannem de Zapolia, exercitum ducens Budæ decessit: pater Alberti Alcibiadis illius Germaniæ, quem adhuc adolescentem Borussiæ Dux patruus, dum superstitem filium ex prima coniuge nullum retineret, successorem sibi illa adhuc viuente constituerat; eaque defuncta, ducentis millibus aureorum placarat: cùm spe hæredis masculi suscipiendi, Annam Mariam, Erici Brunsuic. filiam ducere senex decreuisset, ex qua præsens Borussiæ Dux Albertus Fridericus, patris & aui paterni nomen referens, susceptus est. alter patruus Georgius, apud Vladislaum Vngariæ regem auunculum educatus: & Ludoici regis adolescentis aulæ magister, eaque occasione Ducatibus Silesiæ, Iegerdorff, Ratibor, & Oppeln donatus est: Is singulari pietate, constantia & zelo puriorem Euangelij lucem amplexus, constanter coram Cæsare Carolo & toto imperio confessus est: Pater Georgij Friderici, Borussiam hoc tempore curatorio nomine administrantis. IOANNES III. Alberti Borussiæ Ducis frater, Caroli V. aulam in Hispaniâ secutus est, vbi relictam à Ferdinando Hispaniæ rege, Caroli V. auo materno, & postea à Ferdinando Calabriæ Duce viduam, GERMANAM Foixiam, ex Galliæ regis Ludoici XII. sorore natam, Carolus V. Cæsar, ipsi in matrimonium tradidit. Præter hos sacerdotijs opulentis onusti FRidericus præpositus VVurceburgensis in expeditione Gallicâ Geneuæ extinctus; VVilhelmus archiepiscopus Rigensis in Liuonia, qui olim Christophorum Ducem Megapolitanum coadiutorem sibi adsciuit. Ioannes Albertus archiepiscopus Magdeburgensis & Halberstadensis. Gumbertus Leonis X. Camerarius & cæteri; omnes Alberti Borussiæ Ducis fratres, & nostræ Dominæ, iam in Domino quiescentis, patrui fuerunt.

MATER verò illustrissimæ Principis defunctæ, DOROTHEA, Friderici I. Daniæ regis optimi & laudatissimi filia fuit. cui Friderico, tantùm virtutis, sapientiæ, fidei, industriæ, moderationis & diligentiæ in omni officio, regni Daniæ ordines tribuerunt, vt turbato intestinis dissidijs regno, & Christierno rege profugo, vnius Friderici, regio patrocinio & tutelæ potissimùm, suam libertatem & salutem tuendam commiserint. nec expectatio de regis virtute concepta eos fefellit: cui felicibus in tota gubernatione & defensione regni successibus, & virtute excellentium filiorum & filiarum flore Deus benedixit. Nam ex prima coniuge Anna, filia Ioannis electoris Brandeburgensis Christianum III. Daniæ Regem, pietate & sapientiâ præstantem, & hanc Dorotheam genuit, Alberto primo Borussiæ Duci nuptam, matrem Annæ Sophiæ: quæ, vtriusque auiæ, maternæ Brandeburg. & paternæ Casimiri Poloniæ regis filiæ, nomina iuncta possedit. Ex altera tori consorte Sophia, præstantissimi Herois, Bogislai X. Pomeraniæ ducis & Annæ, eiusdem Casimiri Poloniæ regis filiæ, inclytos Holsatiæ Duces, Ioannem, Adolphum, Fridericum, & Heroïnas sorores, idem pater Fridericus Daniæ rex progenuit. Quare Dorothea Borussiæ ducis coniunx, Annæ Sophiæ mater, Adolphi Holsatiæ Ducis soror consanguinea, & Sophiæ, in Illustrissimi Principis nostri Ioannis Ducis Megapolitani coniugio iam viuentis, & principes patriæ, in præcedentium vestigia successuros, felicibus & fœcundis partubus edentis, amita fuit. soror item Elisabethæ, coniugis primæ Illustrissimi principis & patris nostri, VLRICI Megapolitani ingenio, prudentiâ & omnibus alijs Regiæ matronæ virtutibus ornatæ; & Dorotheæ iunioris, Christophoro Duci Megapolitano olim coniunctæ.

Fuit etiam optimi & pacifici principis & patriæ patris, Henrici ducis Megapolitani prima coniunx Vrsula, Annæ matris Dorotheæ Borussiæ Ducis soror, ex qua in-

Margin: M. D. XCI. 1527. — 1527. — 1536. — 1563. — 1555. — 1525. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50

fensionem, iussu Caroli V. Cæsaris ab Imperio obsessæ, opem ferre, conscriptis militum copijs, conatus est, Quas sub Heidecco & Mansfeldio militantes, Dux Mauricius ad Verdam postea, non ante ad se traduxit, quàm Duci Iohanni Alberto promisisset, se Magdeburgam incolumem conseruaturum, & religionem, quam ipse & illi profiterentur, aduersus quosuis defensurum esse. Postea in ipsis castris ad Magdeburgam fœdus inter se & cum Galliæ rege principes, aduersus Carolum icerunt. ac sequenti anno, bellum ipsi inferentes, Pacem religioni perpetuam, & libertatem Imperio antiquam, & principibus captiuis ex diuturnâ custodiâ solutis, conditionem pristinam recuperarunt. Ioannes Albertus, quanquam ipse in bello absens, domi tamen interea, per delectos consiliarios & ministros, Ecclesias & scholas in præcipuis vrbibus inspici ac rectè constitui curabat. & sequentibus annis, restituta patriæ tranquillitate, vnà cum Illustrissimo principe Vlrico fratre Rempublicam administrans, Iusticiam & pacem publicam in hac ditione, constituto publico principum Iudicio: Academiam, veræ de Deo doctrinæ, iuris & cæterarum artium & linguarum officinam & Fontem augustum: ordinem ministerij & gubernationis Ecclesiasticæ, distinctis inspectorum officijs ac dioecesibus, & consistorio illis præfecto, & cætera huius Reipublicæ ornamenta & bona eximia, his terris tribuit. Cùm autem & bellis, Magdeb. & Carolino, & postea turbis ac tumultibus intestinis, & alijs impedimentis, Princeps sponsus distineretur, Nuptiæ in quintum annum dilatæ sunt: donec tandem rebus compositis, ineunte anno 1555. ab Illustrissimo Borussiæ duce patre, sponsa in mariti ditionem deducta, & solennitate Regia, nuptiali sacro VVismariæ peracto, cohabitare marito cœpit. A quo tempore inprimis conspici illius virtus, velut in illustri loco & speculâ sublimi omnibus prælucens, potuit. Vt enim Sol in excelso cœlo, mundi totius lumen ac decus est: sic principis coniunx pia, intelligens, benefica, Rempub. & subditos materna στοργῇ complectens, Nutritia ecclesiæ & pauperum, non modò priuatim domus suæ & mariti principis corona, verùm etiam totius Reipubl. ac Regionis lumen & ornamentum est totis gentibus salutare.

M.D.XCI.

1552.

1551.

1552.

15. Februar.

Cùm autem sanctissimum pectoris humani bonum, & virtutum omnium cæterarum mater sit FIDES erga DEVM ac pietas sincera: ad quam à teneris vnguiculis, princeps nostra, à pijs & Deo caris parentibus adsuefacta erat: toto etiam vitæ tempore deinceps, non in templis solùm assiduè & attentè veram de Deo ac redemptore nostro Iesu Christo doctrinam cùm marito audiuit: verùm etiam domi, singulis diebus, certas horas, lectioni librorum verbi diuini, per quod solum Deus veram sui agnitionem & firmam consolationem in omnibus ærumnis accendit, & iusticiam & salutem æternam pijs lectoribus tribuit, impendere solita est. ac verè, iuxta Pauli præceptum, HABITAVIT in huius Dominæ cubiculo & pectore VERBVM Christi abundè. Non fuit ignotus & rarus hospes Doctrina Christi in principis nostræ Gynæceo, sed quotidianus & familiaris conuictor. ac vt in domo, maritus, liberi & cæteri domestici, cum quibus quotidiè colloquimur, & consilia & curas omnes communicamus, notissimi sunt: ita familiarissimè cogniti & perspecti nostræ dominæ libri doctrinæ Christi fuerunt. Iam vbi hæc doctrina habitat, assiduè legitur, auditur, piè discitur, fide accipitur, & ad regenda vitæ consilia & actiones adhibetur: ibi verè Christus ipse in corde, tanquam domicilio & templo suo habitat, & cor sibi simile ac conforme reddens, ad vitam æternam sanctificat. Scimus, passim in aulis fœminas & virgines Regias, non Biblijs & Psalmis, sed ineptis & futilibus fabellis, de Amadeo, Melusina, Ponto & similibus legendis, horas fallere & se oblectare. At nostræ principis Gynæceum, veræ pietatis & doctrinæ Christi, & lectionis librorum verbi diuini & piarum explicationum, & pudoris, verecundiæ, sobrietatis & quotidianæ inuocationis schola erat. Certas enim singulis diebus horas, Psalmorum & piarũ precum recitationi, Domina nostra tribuebat. cùm ad hunc præcipuum & summũ finem, homines à Deo conditos, & per filium redemptos esse intelligeret: vt Deum verum ex verbo suo agnitum, seriò & ardenti motu cordis INVOCENT ac celebrent.

M.D.XCI. lebrent. Ideoq́ue gratissimum Deo cultum, & quidem solius ecclesiæ proprium esse, Deum prælucente vera agnitione & fiducia Christi mediatoris inuocare, & in omnibus periculis ad eum, tanquam patrem φιλόστοργον, confugere, & liberationem ac omnia bona ab eo, firma fide ac spe expectare. vt testemur seriò nos agnoscere & profiteri, Deum, non esse inane nomen, non negligere homines: sed verè adesse nobis præsentem ac opitulatorem, verè curare, exaudire, iuuare inuocantes, & autorem ac datorem esse omnium bonorum & liberationum ac beneficiorum, quæ quotidie in nos cumulatè effunduntur. Itaque non satis esse ducebat Domina nostra, solo gemitu Deum precari, vt vulgò multi ignaui, temulenti & securi, negligentes recitationem, in ore habent, motu cordis, non labiorum: & gemitibus potius quàm sermonibus: affectu magis quàm affatu, precationes peragi. Ideoq; Christum ipsum longas precum iterationes prohibere. Imò, inquit Domina nostra, Christus ipse, & Spiritus sanctus per Dauidem in Psalmis, formas precationis & Gratiarum actionis & Laudum diuinarum certas, ideò nobis præscripsit, vt crebrò & attentè eas legamus & pronunciemus, & hac ipsa recitatione, nos de multis magnis rebus, quas in precatione cogitari necesse est, de vero Deo, in ecclesia certo verbo & testimonijs miraculorum patefacto, quem solum, non commentitia ethnicorum numina, compellare nostra oratione iubemur: de mandato Dei, de promissionibus, exemplis, & rebus petendis commonefaciamus: & fidem, inuocationem, spem, patientiam, Gratiarum actionem, & cæteras virtutes ac motus pios, exuscitemus, alamus, & ardentiores ac firmiores reddamus, & nostram confessionem de Deo nobis præsente, & preces nostras exaudiente, & nos ex periculis liberante, coram angelis, coram ecclesia in publicis congressibus, coram nobis ipsis & nostra familia, contra hostes Christi diabolos ac epicureos edamus. vt assidua hæc commemoratio & professio beneficiorum diuinorum alat, confirmet & augeat in nobis fidem agnoscentem & profitentem verè esse Deum, sapientem, iustum, veracem, bonum, beneficum & omnipotentem, qui verè nos curet, defendat, & iuuet inuocantes, & in tali agnitione & fide perseueremus, & Deus non desinat se & omnia sua bona nobis communicare. Propter hanc grauissimam causam exercitia recitationis precum & laudum diuinarum quotidiana, Princeps nostra seruabat. & fidem in Deo sibi propter filium mediatorem propitio firmiter & tranquillo animo adquiescentem, & Deo obtemperantem, omnibus pietatis officijs, erga Deum, maritum, liberos, & subditos, toto vitæ tempore testabatur. In coniugio, præcipua Dominæ nostræ sollicitudo & cura fuit, vt marito principi, animum & studium subiectissimum, coniugalemq́ue fidem & amorem sincerum & ardentem, omni officio, reuerentia & suauitate declararet, eiq́: grata dicere & facere ex animo studeret, nec vllis se, instar Vlyssis illius stolati, negocijs publicæ gubernationis curiosa immisceret. Cùm enim ad simplicitatem, quietem, modestiam, morumq; grauitatem, non studio solùm & disciplina, verùm etiam naturâ, seu potius Deo ipso gubernante, duceretur; ab omni fastu & curiositate aliena, spiritu verè miti ac leni prædita erat: nec vllæ in eâ moris liberioris aut lasciuiæ significationes vnquam animaduersæ sunt. sed tota vita exemplum erat dicti Psalmi, Simplicitas rectumq; tuum, mea cura, meum cor.

Filios, marito Principi, domus Megapolitanæ columnas & propagatores futuros, vt effigie & lineamentis faciei, sic Heroica bonitate & virtute patri similes, peperit Illustrissimos Principes & Dominos, Dn. IOHANNEM, & Dn. SIGISMVNDVM AVGVSTVM, Quos, in hoc illustri cœtu, generosissimæ matris decessum, non pullo vestitu & lachrymis solùm, sed vero & acerbo cordis mœrore lugentes, coràm videmus. Tertium verò & primogenitum Dominæ nostræ filium, Albertum, ex quo adhuc infante, mirifica virtutis indoles relucebat, apud auum maternum, in Borussia, vix quinquennem, arcano Dei consilio & voluntate rebus humanis exemptum meminimus. Hos liberos mares, quibus nihil dulcius hominum generi à naturâ datum est, in primâ infantiâ, non peregrinis nutri-

nutricibus, alendos locauit, sed ipsa eos fouit ac eduxit. & omnes interdiu & no-ctu, labores, vigilias & molestias, primo biennio aut triennio, donec confirmaretur ætas tenera, necessarias; ipsa, prompto & indefesso animo, & diligentia ac fide verè materna, spontè subiuit. Nec erga liberos solùm ex se natos, sed domesticis etiam ministris & virginibus aulicis, omnibusq; subditis, suo ordine, conuenientem beneuolentiam & στοργὴν maternam veris officijs declarauit. Virgines aliquot nobiles, quæ in Gynæceo aliquandiu modestè seruierant, & ancillas etiam pauperes, addita dote, matrimonijs honestis elocauit. Quas non ad ocium, voluptates, delitias, & luxum assuescere sinebat: Sed præter lectionum & precum exercitia, assiduis operis & pensis distributis, agere aliquid, & honestis laboribus, ad Oeconomias deinceps regendas præparari volebat. Sic coniugij cursum, annos vnum & viginti, cum marito Principe, grauissimis laboribus & curis Gubernationis, & difficultatibus alijs, & tandem etiam multis ægritudinibus & morbis languefacto, confecit. cui, prompto & alacri animo, summaque assiduitate & constantia, officijs omnibus, quæ requirunt ægroti, interdiu noctuq; continuatis adfuit, nec ab eius latere se vnquam auelli passa est. Quo tandem vi ac concursu morborum superato ac extincto, etsi acerbissimum ex principis mariti immaturo ex hac vitâ discessu mœrorem capiebat: tamen consideratione voluntatis diuinæ, certa & definita vitæ spacia singulis constituentis; & beatæ cum Deo consuetudinis, ac lucis, sapientiæ, tranquillitatis & lætitiæ diuinæ, in quam, ex inquietæ, & perpetuis curis & angoribus obnoxiæ gubernationis molestijs Princeps maritus à Deo euocatus erat, se consolabatur, & veræ ac sanctæ Viduæ, sperantis in Deo & permanentis in precibus, & assiduâ lectione & auscultatione verbi & consolationum diuinarum, ad quam à teneris annis adsueuerat, se sustentantis, specimen ac exemplum erat. Sic quindecim adhuc annos, post mariti principis obitum, vt Turtur à compare relicta, in solitudine & mœsticia recreationem & voluptatem præcipuam ex lectione & meditatione verbi diuini, & Generosissimæ indolis filiorum, qui tutorum consilio tum educabantur, conspectu, cùm licebat, & colloquijs literarum inter absentes, quærebat, & multis egentibus, in præfecturis alimentorum loco ipsi attributis, benefaciebat.

1576.

Laborauerat autem multis iam annis, ex defluxionibus assiduis, & anhelitus ac respirationis difficultate. Quæ tandem ingrauescens, perpetuam ferè decumbendi aut sedendi necessitatem Dominæ attulit. Quo toto morbi tempore, nullã indignationis aut impatientiæ frementis aduersus Deum significationem ostendens, animo placido & tranquillo, qualis in reliqua vita esse solebat, Dei se voluntati & clementiæ commendabat. Scio, inquit, quæcunq; hunc morbum causæ vel occasiones mihi attraxerint, tamen non casu me, nec causis secundis tantùm, sed Deo sciente & volente, aut certo consilio permittente, ægrotare. Sicut Christus ipse, ne capillum quidem à capite nostro, sine voluntate patris nostri in cœlis, decidere adfirmat. Cumq; quotidiè precata sim, vt Dei voluntas fiat, reuerenter me voluntati Dei subijciam, & sub manu ipsius potenti humiliabo. Scio enim Deum mihi patrem propitiũ & clementem esse, vt in quotidiana inuocatione eum compello, & me credere in Deum patrem omnipotentem profiteor. Sicut enim pater filiorum, ita Dominus timentium eum miseretur, ac vt ego non possum obliuisci filiorum, quos sub corde meo gestaui: ita Deus se piorum ipsum inuocantiũ, nunquam obliturum testatur. Quare me quoq; indignam filiam suam, filij ipsius sanguine redemptam, paternâ beneuolentiâ & fide complectitur, & morbis hisce me castigat, non vt perdat, sed vt agnitionem peccatorum meorum, & pœnitentiam veram, ac fidem in misericordia Dei propter filium mediatorem, pro nobis mortuum & resuscitatum nobis placati & propitij adquiescentem, & veram inuocationem ad Deum velut ad patrem φιλόστοργον confugientem, & spem vitæ ac salutis æternæ, & cæteras virtutes in meo pectore accendat, probet, augeat, & ardentiores ac firmiores reddat. Quæ in valetudine prosperâ & rebus secundis sæpè remittunt, & frigidiores ac segniores fiunt, & paulatim prorsus extinguuntur. O beatam

M.D.XCI. igitur me ancillam, cuius emendationi Dominus instat, cui dignatur irasci, quam admonendi dissimulatione non frustratur. O beatam diem illam, cùm ex his assiduè peccandi periculis, in non peccandi securitatem constituar. Facilè quidem potest me Deus ex his morbis clementer liberare. Verùm quid adferet mihi longius vitæ spacium, quàm vt plura mala tùm videam, tùm audiam, tùm etiam ipsa perpetrem & perpetiar. & tamen paulò pòst misera hæc vita deserenda est. Constat enim æterna positumque lege est, vt immotæ sapientiæ & iustitiæ suæ ordine iustissimo, Deus naturam peccato pollutam, morte destrui & aboleri, & renouari per resurrectionem velit. Hæc igitur vnica mea & summa consolatio est, quòd Beatam, omnium bonorum complexione, cunctis secretis malis, VITAM cœlestem ac æternam, mihi à Deo patre, propter filium, pro me passum, mortuum ac resuscitatum, per Spiritus sancti ministerium certò donatum iri credo. Huius melioris vitæ desiderium ardens & serium, vt in nobis nimio mundi huius amore dementatis Deus accendat: & tædium aliquod ac odium præsentis vitæ assiduè peccantis, & omnibus miserijs obnoxiæ adferat: tot morbis alijsque ærumnis hanc mortalem vitam onerat & adfligit. Vt autem Christus ipse per cruciatus & mortem in gloriam suam ingressus est: ita nos quoque, cum omnibus sanctis hac in parte, conformes fieri imaginis filij Dei oportet, & per multas miserias in Dei regnum intrare. Cumq; Deo patri cœlesti ingens nostra infirmitas omnium optime nota sit: promissiones suæ paternæ beneuolentiæ, præsentiæ, auxilij, mitigationis, dulcissimas ac efficacissimas, in verbo suo nobis proposuit, & promissionum ac Gratiæ suæ sigilla, Baptismum, Absolutionem & cœnam Domini adiunxit, in quibus omnia filij Dei beneficia non solùm communiter & generatim, vt in concione Euangelij, sed singulis in specie exhibet, applicat & obsignat. sicut cœna Domini inprimis hanc summam consolationem & nucleum Euangelij repetit, ac infigit animis, quod filius Dei vnigenitus seipsum pro nobis in mortem dederit, & preciosum sanguinem suum pro nobis effuderit, vt nobis ab æterno interitu redemptis, remissionem peccatorum, resurrectionem ex morte, & vitam ac salutem æternam donaret. Hanc consolationem se toto pectore amplecti aiebat, & imbecillam fidem suam à Deo augeri, & ardentiorem reddi orabat, & vsu Sacramenti subindè confirmabat.

Tales Illustrissimæ Dominæ nostræ, toto hoc morbi tempore, sermones, & colloquia cum ministro ecclesiæ, & domesticis, fuerunt. Quibus vota & preces ad Deum ardentes assiduè miscebat, inter quas tandem, ex domicilio corporis debili ac ruinoso, Anima sancta & Deo cara placidissimè in æternam Dei ac ecclesiæ cœlestis consuetudinem (die 6. Februarij, quo ipso mense Illustris. illius maritus Princeps Iohannes Albertus ante 15. annos decesserat) emigrauit. vbi nunc beata, & ab omnibus morbis, ab omni dolore & angore libera, conspectu, sermonibus & sapientia Dei & seruatoris sui Iesu Christi læta fruitur, & in cœtu cœlestium Dominarum, Euæ, Abigaëlis, Mariæ matris Christi, Annæ matris Mariæ, & similium versans, suam quoq; matrem Dorotheam, & maritum principem Illustr. Ioannem Albertum, amore multò puriore & ardentiore, quàm in his terris complectitur, & filios ex se natos, & totius Illustrissimorum Ducum Megapolitanorū familiæ, & harum regionum salutem Deo commendat. Etsi autem de beatâ hac & placidâ migratione, & Dei, æterni ac infiniti Boni fruitione, quem Illustrissima Princeps nostra nunc corâm videt, & sine fine videbit, sine fastidio amat, sine vlla fatigatione laudat, & laudabit in omni æternitate, meritò ei gratulamur: tamen nostra causa dolemus, has ditiones, communi matre, tot eximijs Dei donis ornata, priuatas esse. Sed gratias potiùs Deo agamus, quòd longo ordine, multis iam seculis, & nostra etiam memoriâ, Principes his terris bonos, moderatos, iustos & salutares, & Heroinas, pietate, modestiâ, casto pudore, & alijs virtutibus ornatas, & filios gignentes, effigie, faciei & virtute parentibus similes, tribuit. Memoriam quoque Illustrissimæ Principis Dominæ nostræ grati conseruemus, & exempla pietatis, fidei, castitatis, modestiæ & aliarum virtutum, ex illius vita sua-

sumamus & imitemur. Oremus etiam toto pectore filium Dei, autorem & custodem ordinis politici, & principum bonorum, vt deinceps etiam his regionibus Megapolitanis clementer adsit, & veræ religionis, virtutis ac doctrinæ studia & pacem in his gentibus seruet, & Illustrissimos principes nostros, eorumq; coniuges, & liberos generosissimos regat, & incolumes ac florentes perpetuò seruet, & nos singulos doceat & gubernet. DIXI.

Annæ huius Sophiæ fratria MARIA LEONORA, Alberti Friderici Borussiæ ducis coniunx, longum & diuturnum iter in patriam, ad Rhenum instituit, vt patrem VVilelmum ducem Iuliacensem, senem, annum ætatis 73. iam ingressum, & fratrē 10 Ioan. VVilelmum, ambos imbecilliores inuiseret, & de Repub. ditionum illarum amplissimarum, quæ, deficientibus masculis principibus, ad ipsam velut primogenitam, hæreditate redibant, rectè moderandâ, & alijs magni momenti negocijs, ad salutem illarum regionum pertinentibus, cum Commissarijs Imperatoris, & Principibus Palatinis, Philippo Ludoico, & Ioanne, qui ipse aderat, adfinibus, & prouinciarum ordinibus, in conuentu Dusseldorpij, ea de caussa instituto, deliberaret, in quo de Defensione illarum regionum aduersus Hispanorum & Geusiorum assiduas incursiones; & de Gubernatione Reipub. in hac patris & filij Ducum Iuliacensium inualetudine, rectè constituenda; & de Oeconomia principis melius ordinanda; & multis, quæ contra leges & salutem patriæ irrepsissent, ἀταξίαις & confusionibus emendandis, propositum est. Sed tanta, non Procerum solummodò in illis gentibus dissidia & factiones, verumetiam principum adfinium, & Heroinarum, dissensiones inter se & cum Commissarijs Cæsareis fuerunt, vt multa tumultuosius acta, & tandem omnia in pristino statu relicta sint, donec Imperator de his omnibus edoctus aliud constituisset. In reditu, Berlinam Ioannis Georgij electoris Brandeb. aulæ sedem, transiens, filiam primogenitam, Annam, Ioanni Sigismundo, administratoris primatus & archiepiscopæ Magdeburgensis Ioachimi Friderici filio, electoris Brandeburgensis nepoti, despondit.

Ex Saxonia & finitimis prouincijs, magnus hac æstate, equitum & peditum exercitus, ex Germania in Galliam iuit, vt Henrico IIII. Galliæ & Nauarræ Regi, 30 aduersus Hispanum, Pontificem, & cæteros sacræ Ligæ socios, auxilium & opem maturam ferret. Sollicitauerat enim aliquot iam annos, Rex Galliæ, per certos homines, Germaniæ principes, vt regi nondum in regno confirmato, & assiduis bellis exhausto, militē & pecuniam bello gerendo necessariam, subministrarent. Ac initio huius anni, magnæ autoritatis legatos, Henricum Viccecomitem Turainium, & Palauicinum, Gallus & Regina Angliæ, ad principes ablegauerant. Cum quib. de mittendis in Galliam auxilijs tandem decretum est. Conscripti igitur equites & pedites, exeunte Iulio, in VVederauia prope Francofurtum, conuenerunt, & cis Moguntiam, ad pagum Hoheim lustrati sunt. Rhenum duobus infra Moguntiam milliaribus, primis Augusti diebus traiecerunt; vbi aliquot dies in Archiepiscopi 40 Moguntini, & Palatini agris commorati, tandem per Cæsaris Lotharea et Saræpontem, Lotharingiam versus progressi, oppida Forbach, Conflans, Malatour, Vicesaleron, Marcheuille, Cerne, prope Catalaunū, capta diripuerunt, & nemine admodum resistente (nam dux Lotharingus copias suas in munita oppida distribuerat) ad Galliæ fines penetrarunt, ac circa diem æquinoctij demū à rege Galliæ, qui Sedanum vsq; ad Mosam processerat, excepti, & cum eo coniuncti sunt. Hostium copiæ, Carolo Maiennæ duce & Lotharingo ducibus, ad Tullum & Virdunum castra metabantur. Cumq; Italorum exercitus, ex 6000. pedit. 1200. equitibus constans, à Pontifice Gregorio XIIII. fœderatis auxilio missus, magna ex parte dilapsus, progredi in Galliam interiorem nollet, antequam de regis Hispaniæ co-50 pijs, & ducis Parmensis in Galliam aduentu, certò constaret: reliqui etiam se, munitis locis aliquantisper continere, quàm cum hoste, recentibus & firmis Germanorum auxilijs iam confirmato, Marte aperto congredi, & pugnandi copiam facere maluerunt.

Id. Sept.

Parmensem verò, cupientem mandato sui regis, in Galliam cum exercitu quàm

20.&31.Mai.

M.D.XCI. quàm primùm progredi, retinebant nouę Hollandorum impressiones, qui Sutphaniam & Dauentriam, æstatis initio recuperârant, & iam Neomago imminebant: ad cuius defensioné profectus Parmensis exercitus, Italis potissimũ constans, traiecto VVahali, castellum Knotzenburg, è regione Neomagi, tormentis, actis cuniculis, & puluere pyrio subiecto, & binis assultib. oppugnauit. Sed virtute præsidiariorum fortiter repulsi sunt. Postea Mauricio comite Nassauio cum 400. equis se ostendente, & fugam simulante sex turmæ equitum Italorum, Parmensi seruientium, insecutæ, in insidias pertractæ ac profligatæ sunt. multi, ac in his præcipui duces, Petrus Franciscus Nicellius, cum summo vexillo, Alphonsus Daualis, marchio Vasti: Decius Mansfredus, Diomedes Carafa, capti. Octauianus Mansfeldius, Petri Ernesti filius, inter cæsos refertur. Parmensis, præfecto vrbi Neomago tuendæ, Francisco Verdugo, VVahalim noctu iterum transiens, in Brabantiam se recepit. Postea cùm ferè in procinctu expeditionis Gallicę Parmensis esset, Mauricius Nassauiæ comes, Hollandiæ gubernator, in Flandrię prouinciá VVasiam, impressione factâ, munitum oppidum Hulst deditione occupauit, & collocatis in eo mille peditibus, & ducentis equitibus præsidiarijs, reliquas copias ad Neomagum reduxit, quę Octobri mense tandé Mauricius recuperauit, & Martini Schenckij, quem in quatuor partes dissectum suprà diximus, membra collecta, ante summũ altare, in mausoleo ducum Geldriæ solenni ceremoniâ & pompâ condi curauit. Ex Anglia, comes Essexiæ, cum 4000. pedit. Anglis, & 400. equitibus, Diepam in Normandiam traiecerat, vt Rhotomagi obsidionem, tùm à rege decretam, iuuaret. Sed mutato vel impedito regis consilio, totos ibi duos menses ociosi desederunt, donec tandé Germanorum copijs, in Galliam profectis coniuncti, Rhotomagum obsederunt.

Mense Iulio. 16. Iulij. 14. Septemb. 21. Octob. Iulio. Augusto. Septembr.

Britanniam Armoricam, Galliæ prouinciam, rex Hispaniæ Philippus, filiæ suæ, ex Elisabetha, postremorum Galliæ regum, absq; mascula sobole extinctorũ, sorore natæ, hæreditario iure, ac ex pactis dotalibus deberi, adfirmabat. Promisisse enim Henricũ II. si Valesia stirps mascula extingueretur, ad Elisabetham Hispani coniugem, & ex ea susceptos liberos, possessionem illius prouinciæ peruenturam esse. Quare hoc etiam prætextu, classem militum circiter sex millium, superiori anno in Britanniam miserat. qui aliquot portus & loca munita occuparunt, & à Nannetensibus adiuti sunt. Etsi autem aliquoties pugnis leuioribus eos, Dombeus Mompenserij filius, regiæ partis in Britannia præfectus, non infeliciter represserat: tamen omninò pelli nondum potuerunt. ac perijt in Britannia vir fortissimus Dominus de la Noue.

Rex alibi, metropolin regni Lutetiam lentâ obsidione adhuc premebat, defendentibus vrbem, pro Hispaniæ rege, Hispanicis & Germanis præsidiarijs. Alibi, vicinas aliquot vrbes; ac in his Carnutes seu Chartres, inter Lutetiam & Aureliã medio fere spacio sitam, & in Picardia, Nouiodunum occuparat. Eum Pontifex Romanus Gregorius XIIII. nouis etiam Bullis ac literis monitorialibus oppugnabat. quibus, principes & alios regni Franciæ proceres & nobiles, regis causam probantes: nec non ciuitates, populos, ciues ac incolas omnes exhortatur & monet, ne Henrico Burbonio, Nauarræ quondam regi, hæretico, & in hæresin relapso, & coronæ regni gestandę inhabili & incapaci, vlteriùs adhęreant, vel quoquo modo faueant. Archiepiscopis verò, & cæteris ecclesiasticis prælatis ac collegijs, sub pœna priuationis dignitatum & bonorum, & maioris excommunicationis, mandat, vt intra quindecim dies, à rege & illius fautoribus, principibus & proceribus, & alijs illi adhærentib. omninò recedant, eosq; prorsus deserant ac derelinquant. Hæc Pontificis Gregorij, vt olim Innocentij III. Bonifacij VIII. Benedicti XIII. & Iulij II. audacia (Philippo Augusto, Philippo Pulchro, Carolo VI. Ludoico XII. Galliæ regibus) cùm intoleranda ac necessariò retundenda, catholicis etiam regni proceribus, dignitatem & salutem patrię amantibus, videretur: publicâ Parlamenti Turonensis autoritate, Bullas illas irritas, fallaces, seditiosas, impietatis ac imposturarum plenas: Ecclesiæ Gallicanæ Iuri, immunitati, ac libertatibus contrarias: ideoque per carnificem comburendas esse, declaratum est: Prælatis & Parochis omni-

6. April. 8. August. 5 August.

omnibus, ne quis eas promulget; cæteris, ne quis ijs pareat, aut penes se retineat, sub læsæ Maiestatis criminis pœna, interdictum. Omnibus mensarijs, ne ad Bullas, prouisiones, dispensationes, aliásue expeditiones Romæ impetrandas, pecuniam auream vel argenteam vllam transcribant, aut perferri curent, sub eadem pœna prohibitum. Nuncius verò Apostolicus, Bulligerulus, Marsilius Landrianus, iniecta manu comprehendi & puniri iubetur. Hoc Senatusconsultum, cum literis regijs, ad Archiepiscopos & Prouinciarum præfectos, publicandum ac exequendũ mittitur. Simile supremæ curiæ Catalauni residentis decretum, exeunte mense promulgatum est, quo, omnes suprà dictas Bullas, Excommunicationes & Fulminationes, vt brutas & irritas, odiosas, inuisas, seditionis faces, & aduersus sacra decreta, canonicas institutiones, nec non Gallicanæ ecclesiæ iura & priuilegia contextas, confringunt, reuocant, & antiquant, & per Carnificem concremant, & nuncium Bulligerulum capiendum, & extra ordinem puniendum statuunt. In Cenomannorum etiam oppido Mantes, archiepiscopis, episcopis & cæteris Pontificiæ religionis ordinibus conuocatis, rex, quod in primo regni aditu, statim post Henricum III. à monacho interfectũ, iurauerat, denuò promittit, se Catholicam Romanam religionem, vbicunq; ea in toto regno iam vsitata esset, conseruare & defendere, & bonorum omnium ecclesiasticorum possessionem, quę hactenus tenuerunt, integram & illibatam illis relinquere ac tueri velle. Petere autẽ, vt tantæ Romani Pontificis audaciç & petulantiæ, qua regis ac regni Galliæ dignitatẽ & tranquillitatem prorsus conuellere & labefactare; regem ac regnum, pro sua libidine, in ordinem redigere moliatur, exemplo maiorum Philippi Augusti, Pulchri, Caroli VIII. & Ludoici XII. magnis animis obsistant, & ex suo ordine Patriarchã eligant, qui supremam in Gallicanis ecclesijs iurisdictionem administret, nec vllas Annatas vel census, vel alias, pro pallio vel quibuscunq; alijs prætextibus extortas hactenus pecunias, Pontifici Romano ex Gallia mittant, sed communem regni Galliæ dignitatem & salutem vnà secum fideliter tueri pergant. Id Patriarchæ munus, Cardinali Condeo, à quibusdam commendatum esse, ferebatur.

M.D.CXI.

28. Augusti.

Pontifex interea Gregorius, Hispanicis partibus addictissimus, statim post publicatas Romæ aduersus regem Nauarræ litteras, exercitum circiter 6000. pedit. & 1200. equit. fœderatis in Gallia auxilio mittendum, sua pecunia conscripserat. & fratris filio Sfondratæ, ei præfecto, per Ducatum Mediolanensem in Sabaudiam miserat: vbi diu in finibus hærens, non antè progredi in Galliam iussus erat, quàm certò constaret, Alexandrum ducem Parmensem, cum regis Hispaniæ Belgicis copijs, Galliam ingressum esse. His mandatis dum obtemperat, Parmense in Belgico intestinis motibus impedito, tota æstas exacta, & plurimi dilapsi sunt, & tandem mortuo PP. Gregorio, euentus conceptæ multorum expectationi parùm respondit. Sabaudiæ dux Carolus, in Hispaniam ad socerum Massylia profectus, magnam vim auri, & militem, secum in patriam reduxerat. sed parum felices ipsius molitiones hactenus fuerant, cum virtute & felicitate regiorum in prouincia & Delphinatu præfectorum, Dedigerij & Valettæ, vrbs Gratianopolis, & Vienna ad Rhodanum, regi Galliæ adiuncta, & Berray oppidum obsidione Sabaudi liberatum, & recens circiter decem millium exercitus, qui duobus à Gratianopoli miliaribus, velut obsidionem minitans, aliquot hebdomadas desederat, fusus fugatusque, & præda ingens capta est.

Hæc dum aguntur, & in Galliam Saxonici equites & pedites Germani, magnà cum multorum spe ac expectatione progrediuntur: ecce præter omnem illorum spem ac expectationem, Christianus dux Saxoniæ elector, iuuenis firmo & robusto corporis habitu præditus, cùm tricesimum primum ætatis annum vix compleuisset, in ægritudinem lethalem incidens, magno cum militum in Galliam profectorum dolore, extinctus est, die decimo ante Gregorium XIIII. Pontificem, cui statim successorem, Innocentium IX. Cardinales, mense Octobri subrogarunt. In Gallia verò, Germanos equites, ob Saxonici Electoris obitum frementes ac tumultuantes, vnius mensis stipendio, præsenti pecunia nume-

25. Septemb. Iuliani.

5. Octob.

M.D.XCI. numerato, rex placauit, vt in Rhotomagi obſidione durarent. quæ in annum ſequentem irrito tandem conatu ducta eſt. Electoris Saxoniæ filij, Chriſtianus, Ioannes Georgius, & Auguſtus, infantiæ annos nondum omnes egreſſi erant. Ideò ditionum illius adminiſtrationem, Fridericus VVilelmus, dux Saxoniæ, quinto gradu agnatus, ſuſcepit; adiuncto ipſi teſtamento patris, contutore, Ioanne Georgio, Electore Brandeb. ſocero; Hi, Mandata de religione, & exorciſmo à Chriſtiano propoſita non amplius vrſerunt. & paſtores eccleſiarum plurimos, ac Superintendentes aliquot qui edictis illis non paruerant, in exilium paulò ante illius obitum pulſos, reſtituerunt.

Deceſſit hoc anno BERNARDUS quoq; epiſcopus Oſnabruggenſis, comes à VValdec, Ioannis filius, Franciſci frater, cui in adminiſtranda diœceſi, Philippus Sigiſmundus, Iulij ducis Brunſuicenſis filius, epiſcopus Verdenſis, ſucceſſit. ANNA etiam, Philippi Haſſiæ principis filia; VVolffgangi Palatini vidua; cùm viginti tres annos, marito in Gallia defuncto, ſuperſtes, vitam ſolitariam & mœſtam, in pia lectione & precatione exegiſſet, tandem ex his terris, Meiſenheimiæ in Bipontina ditione, euocata, & ad latus mariti condita eſt. [10. Iulij.] Huius ex filio Philippo Ludoico (comite Palatino, Naoburgi ad Danubium aulæ ſedem habente) neptis, ANNA MARIA; Friderico VVilhelmo duci Saxoniæ, ſequenti menſe, matrimonio iuncta eſt. [19. Auguſt.] Quod coniugium, vt verè ſecundum & ſalutare optimo principi, Deus efficiat, toto eum pectore precor.

LVBECAE, ciuitatum Hanſæ comitia, menſe Iunio, Iulio & Auguſto celebrata ſunt. in quibus, de priuilegiorum ſuorum, in emporijs exterarum gentiū, conſeruatione ac defenſione, & multiplicibus incommodis, quibus ea imminui & labefactari videbant, auertendis, deliberatum eſt. nam & Angliæ regina, plurimas Hanſeaticorum naues, frumentum in Luſitaniam vehentes, interceperat, & frumento omni nudarat: & Hollandi ac Zelandi, inuſitatis antea immenſis exactionibus, merces eò delatas onerare ſolebant. & paſſim in emporijs, Londini, Bergæ, & alibi, multa ſubinde incommoda & detrimenta capiebantur. Verùm propter præſentium temporum difficultates, ad multas iniurias conniuendum, & moderatiùs ac cunctantiùs, quàm maiores ipſorum ſolebant, agendum exiſtimarunt.

M.D.XCII. ANNA, Illuſtriſſimi & optimi principis GOTHARDI, primi in Liuonia CVRLANDIÆ & Semigalliæ ducis, vidua: omnium virtutum Heroicæ matronæ conuenientium, ac in primis Chriſtianæ pietatis & manſuetudinis exemplum ac ſpeculum illuſtre: Alberti ducis Megapolitani filia: menſe Octobri, magno comitatu, in ditionem paternam appulerat, tum aliorum negociorum cauſa, tum Illuſtr. fratres, duces Megapol. à quibus totos viginti ſex annos abfuerat, & filium, Illuſtr. ducem Curlandiæ, VVILHELMVM, Roſtochij bonis literis operam eo tempore nauantem, & Academiæ ſceptra gerentem, inuiſere ac complecti cupiens. cumq; totam ferè hyemem in Megapolitano ducatu exegiſſet, relictis in Academia filio VVilelmo, & apud Illuſtr. ducis Vlrici coniugem filia Eliſabetha, omnibus animi & corporis dotibus pulcherrima, pridie Nonas Martij, ex Megapoli diſceſſit. & ſalutato Pomeraniæ duce Erneſto Ludoico, magnis itineribus in Liuoniam ſalua redijt. Quam vt diutiſſimè Deus eccleſiæ, ſubditis, & pauperibus, incolumem & florentem ſeruet, & totam domum Curlandicam clementer protegat & tueatur, ardentibus eum votis precor.

Magnus, dux Megapol. ⊕ 1503.

Henricus ſenex ⊕ 1552.		ALBERTVS, dux Megapol. ⊕ 1547.		
Iohannes Albertus ⊕ 1576.	VLRICVS.	CHRISTOPHORVS ⊕ 1592. die 4. Martij.	ANNA, Gothardo primo Curlandiæ Duci nupta.	Carolus dux Megapolit.
IOANNES ⊕ 1592. die 22. Martij.		FRIDERICVS. VVILHELMVS. Curlandiæ Duces.	Anna.	ELISABETH.

Incunte

M. D. XCII.

Ineunte anno, postridie natalis filij Dei, VVilhelmus dux Cleuensis & Iuliacensis, Ioannis filius, omnium Imperij principum natu maximus, ex hac vita decessit, cùm annos quinquaginta tres, amplissimis ad vtramq; Rheni ripam prouincijs, Cliuiæ, Iuliæ, Bergæ, Marchiæ VVestphalicæ, Rauensburgo, & alijs præfuisset: vixisset 75. Epitaphia duo adscribam.

Hic Ducis est tumulus, cuius prudentia rara, Chara fuit populis, Rhenicolisq; pijs.
Cum superis viuit senij pertæsus in orbe, Et linguæ & mentis munera sanus obit.

Alterum eruditius & grauius, Dialogi Forma.

Quis situs hic? Dux Iuliacus. qua stirpe parentum? Cliuorum illustri sanguine cretus erat.
Quæ coniunx? Maria illa fuit. quo stemmate? magni Cæsaris, & diuo Cæsare nata soror:
Quid iuuenis coluit? Martem. quid adultior annis? Pacem. quid senior? iustitiam, atq; Deum.
Quo morbo perijt? senio, cordisq; dolore. Qualiter? inuicta spe, stabilisq; fide.
Ergo fuit? viuit pars prima. quid altera? surget. Vnde? ex hoc tumulo. Quando? vocante tuba.

Ex Maria, Ferdinandi Cæsaris filia, & Maximiliani II. sorore, vnicum filium superstitem, Ioannem VVilelmum, mente non satis constantem, reliquit: & tres filias, ex quibus Maria Leonora, Alberto Friderico, Borussiæ duci nupta: reliquæ, duobus Palatinis, Philippo Ludoico, & Ioanni, fratribus, VVolfgangi filijs, elocatæ sunt.

Iuliacensem, vndecimo pòst die, secutus est Ioannes CASIMIRUS Palatinus, Friderici Elect. filius, Ludoici frater. post cuius Ludoici obitum, ditiones electoris Palatini, Tutorio nomine administrauerat. Cùm autem pupillus, fratris Ludoici filius, Fridericus, proxima die quinta Martij, annum ætatis decimum octauum completurus esset: Tutela mox egressus, & sui iuris factus, Gubernationem electoratus Palatini, vigore aureæ Bullæ, ipse adiuit, & Richardum Palatinum Simerensem, patruum suum magnum, Tutoris & Curatoris munus sibi deberi, ex aurea Bulla & declarationibus à Sigismundo Imperatore datis, euincere conantem, citatis ijsdem bullis & declarationibus, refutauit. Paulò pòst, ex eadem familia Palatina, Princeps GEORGIUS Iohannes, Ruperti filius, Alexandri nepos, VVOLFGANGI Bipontini patruelis, curriculum vitæ mortalis absoluit: relictis ex Anna Maria, Gostaui Sueciæ regis nata, quatuor filijs, Georgio Gostauo, Iohanne Augusto, Ludoico Philippo, & Georgio Iohanne. & filia VRSVLA, Ludoici ducis VVirtebergensis coniuge secunda. Pridie Idus Ianuarij, ELISABETHA, Maximiliani II. Imperatoris filia, Caroli IX. Galliæ regis vidua, quæ Viennæ, ædificato Nosodochio, seruiens Deo, & pauperibus ministrans, hactenus vixerat, decimo octauo post maritum anno, rebus humanis exempta est. Eodem mense Ianuario, Simon comes Lippiensis, Salentinus, comes Isenburgius; Dominus à Bernstein, & alij à Cæsare missi legati, vt Hispaniæ regi Hollandos & Selandos conciliarent: cùm aliquot hebdomadas Coloniæ & Bruxellæ desedissent, tandem domum singuli redierunt. Hollandi enim, etsi liberum passum, & tutò se adeundi facultatem legatis dederant: tamen de pace cum Hispano tractare, nisi simul comprehensis fœderatis, Reginæ Angliæ, & Rege Galliæ, recusarunt. de quo cùm mandata legati nulla haberent, re infecta discessum est.

Romæ, post Innocentium IX. qui duos tantùm menses sederat, extinctum; pontifex nouus, Hyppolitus Cardinalis Aldobrandinus, Patritius Florentinus, qui Clemens VIII. nominari deinceps voluit, electus est. cùm à Cosmo Florentiæ duce, pater in exilium pulsus esset: iuuenis, stipendio Cardinalis Farnesi in iuris studio vixit: deinde Assessor iudicij Rotæ aliquot annis fuit. postea in legationibus amplissimis, prudentiam, circumspectionem, industriam & fidem Cardinalibus probans, in eorum Collegium receptus, & tandem eiusdem Farnesij patroni sui beneficio & commendatione, Papa creatus est.

30. Decemb.

20. Ianuar.

In Saxonia superiore, MERSBURGensis diœcesis ordines, IOANNI GEORGIO, Christiani electoris filio, episcopo designato, subiectionis & fidelitatis iuramentum præstiterunt, & Superintendentem & pastores aliquot, qui doctrinam & ritus hactenus vsitatos mutare cœperant, remoueri, & tributa cereuisiæ & alia quædam

M.D.C.XII. quædam onera, mitigari petiuerunt. In comitijs verò omnium electoratus Saxoniæ & Misniæ ordinum, exeunte Februario, Torgæ celebratis, FRidericus VVilelmus dux Saxoniæ, Tutor filiorum & administrator ditionum electoris Saxoniæ, post querelam de immaturo Christiani electoris obitu; de pia illustrium pupillorum institutione ac educatione; & de retinenda Doctrina & forma religionis, à beato Luthero accepta, & in Confess. August. & Concordiæ libro repetita; & visitatione ecclesiarum & Academiarum ac Scholarum illustrium instituenda, proposuit; & iustitiæ administrationem, in aula & dicasterijs, æquam & legitimam, promisit. Nobilitatem verò monuit, cùm passim motus periculosi se ostendant, vt instructi, ad subeundam lustrationem, quocunq; tempore vocati, præstò sint. De tributis & impositionibus, quas tolli & mitigari subditi petiuerant, se quidem, regiones Saxonicas nouis exactionibus non grauaturum, pollicitus est. Sed cùm multa adhuc à patre relicta domui Saxonicæ onera incumbant, petere, vt in ordinarijs pensionibus mutationem nullam vrgeant, donec principes iuniores adolescant. In Nicolaum Crellium Cancellarium, quem in funere electoris, tota nobilitas & ciuitates custodiæ mandari petiuerant, postulantibus ius redditum iri ostendit. additum est de Gundermanno & Pierio captiuis, vt resipiscant, & offensis palinodia satisfaciant, vel pertinaces, exilio multentur. Conuentu Torgensi soluto, dux Fridericus VVilhelmus, VVitebergam abijt, in fidem Ill. pupillorum & tutelam suam oppidanos & Academiam recepturus. Vbi III. Nonas Martij, ad præstandum iusiurandum, omnibus in arcem conuocatis, scripto professoribus indicauit, se consilio cum Illustr. electore Brandeburgico & prouinciæ ordinibus communicato, nullam doctrinam aliam, præter eam, quæ in verbo Dei, Confess. August. & Lutheri libris tradita, in Concordiæ libro repetita esset, diutius toleraturum esse. si qui igitur professores ab illa dissentiant, conscientiam eorum se onerare nolle, ideoque veniam illis abeundi clementer concedere. Qua declaratione principis accepta, quatuor ex omni numero, & in his Petrus VVesenbecius I. C. celebris, & IANVS GRVterus, vir ingeniosissimus, Philologus ac poëta excellens, sponte officio se abdicarunt.

VNus autem hic mensis Martius, duos ditioni Megapolitanę principes ademit, CHRISTOPHORVM, Alberti filium: & IOANNEM (patre Iohanne Alberto, laudatiss. memoriæ principe, natum) qui cum Illustriss. duce Vlrico patruo coniunctam Megapolitani ducatus gubernationem, iam administrabat. Exequiæ funeris Christophori, Sucrini factæ sunt, in quibus recitatatam à Dauide Chytræo orationem, multis historijs cognitam, non indignis nec iniucundis stipatam, qui volent, adiungant.

DE CHRISTOPHORO DVCE MEGAPOLITANO.

PIetatis & Gratitudinis Deo debitæ pars est, Principes bonos & Reipublicæ salutares, à DEO & DEI loco nobis gubernandis & tuendis præfectos, non viuos solùm omnibus reuerentiæ & amoris ac obedientiæ legitimæ officijs colere ac venerari: verùm defunctos etiam vero desiderio & luctu, & grata virtutum ac meritorum in Rempublicam & singulos memoria & celebratione prosequi. Meritò igitur, illustrissimi & optimi Principis, Christophori, Ducis Megapolitani obitū, vero dolore & gemitu deflemus. & illustrissimæ, ac regia Suecorum stirpe prognatæ, coniugis ipsius ELISABETHÆ, acerbo mœrore & lachrymis, mariti carissimi, à suo corde recens auulsi, fatum extremum deplorantis, luctu & lamentis mouemur, vt συμπάθειαν illi nostram, mœstitiæ & lachrymarum societate declaremus, præsertim cùm Illustrissimi Principes fratres etiam, VLRICVS & CAROLVS duces Megapolitani, & FRANCISCVS Saxoniæ Angariæ & VVestphaliæ; & VVILELMVS, in Liuonia Curlandiæ & Semigalliæ, & Gustauus Saxoniæ Duces, domini nostri clementissimi, & tot principes matronæ & virgines, ac principum legati, præsentiâ suâ, Funebrem hanc pompam cohonestantes, se carissimi fratris, & auunculi sui amore

amore & desiderio teneri; & fratriæ suæ, Regiæ ac clementissimæ nostræ Dominę M. D. C XII.
squalore & luctu affici ostendant. Cùm autem non lugere nos, sicut Gentes, quæ spem immortalitatis & vitæ æternæ nullam habent, Paulus iubeat: & certo Dei patris cœlestis consilio & voluntate vitam nobis dari & auferri: & pios hinc discedentes, in portum quietis & beatitudinis æternæ, & eam vitam, quæ sola vita nominanda est, transferri sciamus: non lugubribus Nænijs & lamentationibus, breue hoc tempus, orationi funebri destinatum, consumemus: sed vt memoria Illustrissimi & optimi ducis Christophori diuturnius conseruetur, gratâ mente ac voce, breuem historiam vitæ & virtutum ac rerum illius gestarum, & aduersis sæ-10 pè fortunæ casibus toleratarum, paucis nunc verbis delibatam recitabimus. Deum æternum fontem virtutum, & principum bonorum datorem & custodem precor, vt dicentis mentem ac linguam gubernet. A tota verò hac illustrissima principum & procerum ac doctorum corona, reuerenter peto, vt hanc vitæ defuncti principis commemorationem, non prorsus cognitu ingratam nec iniucundam, vt spero, futuram, benignè, attenteq; audiant.

NAtus est Illustrissimus dux Christophorus, anno seruatoris Christi, post mille quingentos, tricesimo septimo, AVGVSTÆ Rhetorum: vbi Illustrissimæ matri, principem maritum in aulam Bauaricam comitanti, subitis partus doloribus oppressæ, subsistendum fuit. Nomen Christophori, à teste baptismi accepit, epi-20 scopo eius temporis Augustano, CHRISTOPHORO à Stadion: cuius sapientiam, pietatem, & in religionis controuersijs tùm recens motis prudentiam & moderationem eximiam, immortalitati, Erasmus Roterodamus scriptis suis immortalibus consecrauit. Pater Albertus dux Megapolitanus, Magni filius, Henrici nepos, Ioannis, conditoris Academiæ Rostochiensis, pronepos fuit: quo nullum in Imperio Principem, excelsi animi & corporis Heroici dotibus pulchriorem, & magis augusta maiestate conspicuum, illa ætate floruisse accepimus. Sed hunc nimis maturè decedentem, Christophorus decimo ætatis suæ anno amisit. Matrem ANNAM habuit, filiam Ioachimi I. electoris Brandeburgensis, quem vt cæteris ingenij & fortunæ ornamentis, sic Latinè & Germanicè dicendi facultate ac elo-30 quentiâ, cæteris principibus præstitisse, & hac oratoria laude, in conuentibus imperij, & alibi, delectatum fuisse, intelligimus. nam in Comitijs Augustæ frequentissimis, proceribus regni Croatiæ, & alijs gentium exterarum legatis, latinâ oratione, Imperij nomine, publicè respondit. 1530. cumque ex principibus ecclesiasticis nemo tùm idoneus adesset, qui Romani Pontificis legato, Cardinali Campegio, de aduentu in Germaniam felici gratulari vellet: vices, illorum nomine, latinè orandi, ipse subiuit. Huius Ioachimi auus, & Ducis Christophori abauus fuit ALBERTVS, quem, ob Heroicam animi magnitudinem & fortitudinis bellicæ præstantiam, Itali Achillem Germanicum indigetarunt. Iam si de vtriusque familiæ Illustrissimæ, Megapolitanæ & Brandeburgensis, splendore, & principum vete-40 rum virtute ac rebus gestis orationem instituere vellem, quantus & quàm amplus se dicendi campus aperiret. Sed in præsenti laudatissimi principis Christophori historia, non opus est aliundè, vel ex maiorum virtute, alienas repetere laudes: cùm proprijs eum abundare, ipsa orationis series demonstratura sit. Puer enim, cùm ab Heroicis parentibus virtutum semina accepisset, literis etiam & doctrinarum studijs ea excolere ac expolire cœpit: nauante illi erudiendo operam fidelem, VVOLFGANGO Leopoldo, Fribergæ in Misnia nato, elegantis & politi ingenij, doctrinæ, ac industriæ viro, qui illustris ludi Gustrouiensis studia fideliter & feliciter postea rexit. Nam Christophorus, cùm pueritiæ annos vix egressus esset, ex medio studiorum cursu abreptus, in Galliam obses, à fratre Ioanne Alber-50 to (qui custodem fratri & aulæ magistrum virum nobilem Ioachimum Cleinouium adiunxit) ad Henricum II. Franciæ regem, Francisci illius magni filium hac occasione missus est.

Cùm Carolus V. Imp. post victoriam belli Germanici, & captos duces, Iohan. Fridericum electorem Saxoniæ, & Philippum Landg. Hassiæ, secundissimâ fortu-

M.D.XCII. fortunâ, velut Bellerophontes Pegaso vectus, in cœlum euolare, & religionem veram, promulgato libro, quem Interim nominabant, mutare & abolere conaretur:
1547. & principes captiuos, in primis Hassiæ Landgrauium, præter Mauricij Ducis Saxoniæ (cuius fidem ille secutus erat) opinionem ac expectationem, in Salinis Saxonicis, post factam coram Cæsare deprecationem, cùm se planè reconciliatum Cæsari existimaret, à duce Albano inuitatum in arcem cum Mauricio ad cœnam, eaq; finitâ domum redire cupientem, additis Hispanorum cohortibus, detentum ac custodiæ traditũ, sæpissimè rogatus non dimitteret: Mauricius, vt fidem socero datam seruaret, & libertatem religioni ac imperio, propemodum amissam (omnia enim pro arbitrio aula Cæsaris victoris in imperio administrabat) restitueret: & 10 consilia, quæ tum à Carolo agitabantur, transferendæ in filium Philippum Hispaniæ regem successionis in imperio, impediret: Bellum aduersus Cæsarem mouere instituit. ideoq; Henricum Galliæ regem (quem nimium crescens Caroli potentia & aliæ iniuriæ vrebant) & principes *Imperij aliquot, dum Magdeburg. Cæsaris nomine obsideret*, confœderatos & socios sibi contra Cæsarem adsciuit. Huic fœderi se Ioannes Albertus, Dux Megapolitanus, solo veræ religionis & salutis ecclesiæ & libertatis Germaniæ amore & Zelo adductus, coniunxit. & obsidem fidei Gallo datæ, fratrem iuniorem Christophorum; vt VVilelmus Hassiæ princeps, fratrem Philippum, & alij alios, in Galliam missos, dederunt. Ductis autem aduersus Carolum, Oeniponte tùm pro Concilio Trid. excubantem, copijs, & fugato inde Cæ- 20
1552. sare, & alibi vrbe Metensi à Gallię rege occupatâ, PACIS tractatio, rege Ferdinando intercedente, Patauij instituta & confecta est. Quæ fundamentum & firmamẽtum publicæ salutis & tranquillitatis Germaniæ eo tempore fuit. & pacem religioni ac ecclesijs nostris (quæ nullo vnquam tempore antea impetrari à Cæsare potuit) perpetuam & libertatem imperio antiquam, & principibus captiuis, ex quinquennij integri custodia solutis, conditionem pristinam recuperauit. Ea pace confectâ, Ioannes Albertus, dux Megapolitanus, ablegato in Galliam Ioachimo Malzano, Barone in VVarteberg, qui Francisco regi olim militauerat, fratrem Christophorum adolescentem in patriam reduci curauit.

Cumq; inter principes fratres Iohannem Albertum & Vlricum seniores, ditionem à patre & patruo Henrico relictam paulò pòst diuidentes, ita conuenisset, 30 vt iuniorum fratrum; Christophori, Iohannes Albertus; Caroli, dux Vlricus, curam susciperent: fortè accidit, vt episcopus tùm Raceburgensis, Christophorus Schullenburgius, de mutanda vitę conditione & hæredibus suscipiendis cogitans, Episcopatum collegio resignaturus esset. Certa igitur pecuniæ summa, à Ioha. Alberto accepta, Ius suum, fratri Ioh. Alberti, duci Christophoro concessit. Qui eâ
1554. occasione, Raceburg. diœcesis Gubernationem adeptus, totos deinceps 38. annos iustè & feliciter administrauit.

Postea, vt maiores dignitates ecclesiasticas, & commoda ampliora Christophorus obtineret: Ioannes Albertus, futuri soceri sui Borussiæ ducis consilio, fra- 40 trem Christophorum, VVilhelmo Rigensi archiepiscopo ducis Borussiæ fratri, de coadiutore & successore adsciscendo deliberanti, multorum Regum, Ferdinandi Cæsaris, Christiani Daniæ, Sigismundi Poloniæ, & plerorumq; imperij electorum
1555. Nouemb. & principũ literis commendat. & comitatu principe digno instructũ in Liuoniam mittit, vbi amanter à sene archiepisc. exceptus, præfecturis aliquot, vnde familiæ sumptus principe dignos sustineret, donatus est. Quibus tamen vix vltra semestre frui tranquillè potuit. Nam cæteri Liuoniæ proceres, summus ordinis magister, episcopi, commendatores, & ciuitas Rigensis, ægerrimè ferentes, contrà VVolmariensis conuentus decretum, ipsius archiepiscopi subscriptione confirmatum, principem externum, cæteris ordinibus inscijs & inconsultis, in Liuoniam vo- 50 catum esse: sumtis armis, duce VVilelmo Fürstenbergio, Magistri ordinis legato,
1556. 1. Iulij. archiepiscopum vnà cum coadiutore nouo, Kakenhusij obsessos in suam potestatem redigunt. & archiepiscopum toto anno, in custodia principe indignâ, Atselæ: Ducemq; verò Christophorum laxius & liberalius habitum, in arce Treidena, deti-

detinent. Hoc intestino Liuoniæ motu excitatus Sigismundus Poloniæ rex, Archiepiscopi auunculus, & Albertus Borussiæ dux, vt capto fratri opem maturam ferret, exercitus aduersus Liuoniæ ordines contrahunt. ac rege Polono iam ad Liuoniæ fines cum copijs progresso, tandem legatorum Ferdinandi Cæsaris, ac electorum omnium intercessione, lis composita, & Archiepiscopus & dux Christophorus coadiutor, posthabito illo VVolmariensi decreto, in integrū restituti sunt.

M. D. XCII.

1557. 5. Octob.

Cùm igitur ex primi aditus nouæ dignitatis difficultatibus tandem emersisset Christophorus, & deinceps tranquillè commodis suis summâ cum spe amplissimi principatus mox accessuri, frui posse, & omnia salua & cunctis periculis 10 libera & secura viderentur: ecce, præter omnem ipsius & cæterorum Liuoniæ ordinum expectationem, noua & terribilis tempestas à Magno Moschorum duce excitatur, qui altero, post restitutum Christophorum, mense, bellum Liuonis, etiam religionis prætextu, quòd Templa Russica in vrbibus Liuonicis destructa, non instaurarent, & cæteras pacis conditiones aliquoties promissas non seruassent, per literas indicit. ac mox ineunte anno, immissis in Liuoniam exercitibus, Immani crudelitate, direptionibus, incendijs & cædibus, grassatur. oppidum Neruam Liuoniæ ad Boream propugnaculum expugnat. vicinas arces & prouincias, diffugientibus metu consternatis præfectis, desertas, sine vllo labore & periculo in potestatem redigit. vrbem Derbatum, nullo à Senatu & ciuibus defensionis cona 20 tu edito, sponte traditam occupat. Reualiam minacissimis literis sibi dedi flagitat. Quæ occasio fuit, ad Christianum III. Daniæ regem (à cuius antecessore VValdemaro II. Reualia primùm condita, & insigni trium Leonum Danico, & priuilegijs pręcipuis ornata erat) legatos à Senatu vrbis & nobilitate Esthonica mittendi: qui vrbem & agrum Harriæ, VViriæ, & Esthoniæ vicinum, regis Daniæ patrocinio & tutelæ offerrent. Sed optimus rex, satis sibi ditionum & populorū à Deo subditum esse, respondit, quorum gubernatio plus sibi curarum, molestiæ, & laborum pariat, quàm sustinere in hac infirmitate humana queat. nec se, alienos subditos petere, nec adeò procul dissitos, defendi à se, vt optaturi sint, commodè posse. Aliquot igitur millibus aureorum, & commeatu, ac puluere pyrio donatos, 30 in Liuoniam remisit. cuius princeps, seu ordinis magister, Fürstenbergius, qui adeò antea, in bello aduersus archiepiscopum & Ducem Christophorum intestino, ferocierat, cùm in summo periculo & nouaculæ cuspide res Liuonicæ versarentur, de deponenda Gubernatione cogitans, commendatorem Duneburgicum GOTHARDUM, Heroëm magnanimum, prudentem, pium, peritum rei militaris & fortitudine bellica insignem, qui postea Primus CURLANDIÆ DUX creatus est, coadiutorem ac successorem sibi adsciscit. qui eodem autumno, adiunctâ sibi archidiœcesis Rigensis nobilitate, cui Christophorus dux Megapol. coadiutor præfectus erat, in Derbatensem prouinciam expeditionem suscepit, & parte copiarum Moschi ad Toreferam profligatâ, arcem Ringen recuperauit. Quâ im- 40 pressione Moschus irritatus, consistente iam frigore hyberno, ingentem exercitum in Liuoniam remisit, qui totam archidiœcesin peruagatus, ad vrbis Rigensis mœnia ferè accessit. Cùm autem archiepiscopus & ordinis magister, solos se, ad resistendum hosti tam potenti ac immani, impares esse, nec ab imperio Romano, cuius prouincia tùm Liuonia erat, iuuari cernerent; Sigismundum Poloniæ regem vicinum, & archidiœcesis Rigensis protectorem rogarunt, vt defensionem Liuoniæ, saluo tamen Imperij Romani iure, susciperet, & pro sumptibus belli, nouem arces ac præfecturas pignoris loco acciperet, Quas Liuoniæ magistratibus postea redimere sexcentis millibus aureorum liceret. Quæ defensionis pacta cùm confecta essent, Fürstenbergius officio se abdicans, GOTHARDO supre- 50 mam magistri ordinis seu principis Liuoniæ dignitatem cedit. Qui eodem autumno, vnà cum Christophoro Megapol. expeditionem in prouinciam Derbatensem denuò suscepit, & vrbem Derbatum aliquandiu obsedit. Sed præter velitationes cum Russis, qui fortiter vrbem tuebantur, nihil ob hybernarum tempestatum fœditatem, ad summam rei pertinens, effici potuit. Paulò pòst, Magnus

17. Nouemb.

1558. 12. Maij.

1559.

M.D.XCII. Holsatiæ dux, iuri in Holsatia suo renuncians, à Friderico Daniæ rege, fratre, in Liuoniam missus est. ad quem multis ex nobilitate Liuonica, deserto principe suo ordinis magistro, confluentibus, multa imperiosius iusto Magnus, à Magistro ac ordine exegit. Quę cum recusarent, noui intestini belli incendium exarsurum videbatur, nisi archiep. VVilelmus, illiusq; coadiutor Christophorus, dux Megapolitanus, se, instituta Parnouiæ tractatione, interposuissent. Vbi dum conuentus principes isti agunt: Russi denuò expeditione in Liuoniam susceptâ, multas regiones peruagati diripuerunt. In Lettonia verò, exercitum Liuonum, quem equitum Liuoniæ magister & cæteri commendatores ducebant, prope Ermas profligarunt, captis ordinis equitibus reliquis & in vrbem Mosquam abductis. Vellinum etiam, vbi Fürstenbergius, prior ordinis magister, reliquæ vitæ sedem delegerat, oppugnarunt, & tradentibus arcem proditoriè militibus præsidiarijs, prætextu stipendiorum non solutorum, ceperunt. Ita secundissimo victoriarum, sine vlla offensione, cursu, & prospera, æquabili, perpetuaq; fortunâ, vndiquaque, Russis in Liuonia grassantibus, aspirante, cùm in summis angustijs Liuoniæ principes reliqui versarentur: nec vlla ab Imperio vel proprijs viribus spes defensionis appareret: Polonus etiam, cùm vrbem Reualiam se Sueci patrocinio subiecisse: aliquot etiam prouincias, Magno Holsatiæ duci subesse, cerneret: non amplius teneri prioribus pactis cum principibus Liuoniæ initis vellet, & conatum omnem defensionis aduersus Moschos recusaret, nisi archiep. & magister ordinis, cum omnibus subditis, se regis patrocinio & tutelæ penitus commendarent, & solenni fidelitatis iuramento deuincirent: Necessitas extrema & ineuitabilis Liuonos coëgit tandem ad Poloniæ regis voluntatem se accommodare.

CHRISTOPHORVS verò dux Megapolitanus, cùm primùm subiectionem Poloniæ regi faciendam ab archiep. & ordinis magistro decretam esse cognouit, saluo honore ac existimatione sua non se deficere à Cæsare & imperio Romano posse iudicans, antequam tractationes de conditionibus subiectionis solennes finirentur, Polonum agnoscere summum magistratum recusans, relicto archiep. in Germaniã rediјt & ad Ferdinandum Cæsarem, consilium & opem petitum, profectus est. vbi cum nihil à Cæsare & Imp. labentibus Liuoniæ rebus spei certæ affulgeret: alia deinde consilia, cum Erico Sueciæ rege, primâ specie læta, tractatu dura, exitu tristia, suscepit. Ericus enim, cùm Reualiam & vicina Liuoniæ loca iam teneret, Rigam quoq; aliquoties sollicitatam regno suo adiungere moliebatur. Itaq; Christophorum ducem Megap. Stocholmiam euocat, & decem apud se hebdomadas detentum, tandem cùm de morte archiep. nuncius, tametsi tunc incertus, adferretur: turmis aliquot equitum ac peditum cohortibus instructum, in Liuoniam mittit, vt Erici auspicijs & auxilijs archidiœcesin & vrbem Rigensem possideret. Exeunte igitur anno Reualiam Christophorus traiecit. Inde progressus, diœcesin Rigensem, mortuo ante paucos dies VVilelmo archiep. cui coadiutor & successor adscitus erat, vacantem inuasit. Sed cùm subiectionis & obedientiæ Polonorum regi præstandæ mentionem nullam admitteret, & iam apertum inter Poloniæ & Sueciæ reges bellum geri inciperet: & Christophorus, Erici, hostis Polonorum patrocinio & auxilio palàm nitens diœcesin occuparet; à gubernatore Liuoniæ, Gothardo, Curlandiæ duce primo (cui fata, sororem ducis Christophori, coniugẽ post triennium futuram, destinarant) Dalemi, duobus à Riga miliaribus, dum feras venatur, captus, & in Poloniam missus est. Vbi sexennium integrum, Rauæ in custodia satis molestâ & durâ, remotis ab eo plerisq; ministris familiaribus & notis, & substitutis custodibus Polonis, quorum sermonem non intelligebat, detentus fuit, donec tandem crebris Ioannis Alberti, in Poloniam ipsius causa profecti, & ducis Vlrici fratrum, & aliorum principum intercessionibus liberatus, in patriam rediјt.

1562.

1563. 4. Martij.

Vbi, ex tot aduersis fortunæ casibus eluctatus, reliquum vitę cursum tranquilliorem, Dei beneficio, ac prosperiorem exegit, nam & sapientissimo Imperatori Maximiliano II. ob virtutem & fidem carus erat. qui pensionem annuam aliquot millium aureorum, Duci Christophoro, vt bello Austriacis ingruente, sua virtute

& fidis

& fidis auxilijs præstò esset, præbuit: & Rodolphus filius, imperij paterni hæres, id beneficium continuauit. Cumq; ad Episcopen Raceburgicam, frater Ioannes Albertus aliquot præfecturas fruendas adiunxisset: Dorotheam, Friderici I. Daniæ regis filiam, virginem pietate & modestia singulari præditam; cuius soror, ingenio & omni virtute excellens Heroina, in illustrissimi princ. fratris Vlrici matrimonio viuebat, coniugem duxit. Quam etsi statim post biennium amisit: tamen non mediocriter res ipsius domesticæ eo matrimonio auctæ & constabilitæ sunt. Quinquennio pòst, fortissimi & felicissimi Suecorum & Gothorum regis Gostaui filiam ELISABETHAM omnibus virtutibus Regiæ virgini ac Heroinæ conuenientibus ornatam, connubio sibi iunxit, & sacro nuptiali Stocholmiæ celebrato, adiunctâ ipsi ab affine Ioanne III. Gothorum rege, quindecim nauium armatarum classe, & consiliarijs aliquot, cum coniuge Regia, vt Peleus olim cum Thetide, per mare Balthicum, in ditionis Megapolitanæ portum & vrbem VVismariam appulit. Vbi honorificè à ciuibus armatis, & Francisco ac Mauricio Saxoniæ ducibus, & ciuitatum vicinarum legatis exceptus, cùm aliquot dies quieuisset, Gadebusam profectus est, quod oppidum, inter cætera, præsentibus regijs legatis, alimentorum nomine, coniugi regiæ attribuit. cum qua, in coniugio pleno pietatis & suauitatis, vndecim reliquos vitæ suæ annos concordiss. exegit, & vnicam filiam, Margaritam Elisabetham, generosissima indole puellam principem, ex ea suscepit. Quæ nimis maturè nunc orbata patre, in recenti hoc luctu, matri dolorem geminat.

Sedem Gubernationis & familiæ suæ, dux Christophorus, Schonbergæ, oppido & arce diœcesis Raceburgensis, præcipuam habuit. ac primus in ea diœcesi, Reuerendi & nobilis Dn. Ludolphi Schakij, ecclesiæ præpositi, consilijs & fide adiutus, deletis abusibus & Idolis pontificijs, sinceriorem Euangelij doctrinam & legitimum sacramentorum vsum, in templum cathedrale Raceburgi inuexit. cùm eò vsq; sacrificia Missarum pro viuis & defunctis Idolatrica, offerri vsitatum fuisset. Puram enim Euangelij doctrinam & amauit ipse, & in publicis ecclesiæ congressibus & priuatim, attentè & religiosè audiuit & legit. ac mediocri benignitate ecclesias, earumq; ministros fouit. Literarum etiam studia & scholasticos pauperes liberaliter adiuuit, & suo sumtu, in schola Suerinensi & Academia Rostochiensi stipendijs honestis aluit. Quam benignitatem, vtinam alij etiam principes multi piè imitentur. Nam ad hos vsus bona ecclesiastica præcipuè conuertenda erant. Nec scio, an vllus principum, puriorem Euangelij doctrinam amplectentium, in hòc genere munificentior sit Illustrissimo duce VVirtebergensi Ludoico, qui non solùm in Monasterijs suæ ditionis singulis, pauperes subditorum filios, ingenijs bonis præditos, gratis ali & institui curat: verùm etiam Tubingæ in Academia, collegium peculiare, centum sexaginta alumnorum, magno sumptu benignissimè fouet. ex quo, multis Academijs, celebres Theologiæ professores, & plerisque superioris Germaniæ vrbibus Imperij & alijs ordinibus, boni pastores & Superintendentes, velut ex equo Troiano magna copia suppeditantur. cùm apud nos magna mediocrium Theologorum penuria & iam existat, & paulò pòst maior futura sit.

Sed ad Illustrissimum ducem Christophorum redeo, cuius fuit ἀψευδὲς ἦθος, καὶ πανήγορον στόμα: Natura ingenua, verax & candida; omnis fuci, simulationis, doli & fraudis expers; amorem & indignationem in fronte promptam gerens. Singularis erga subditos moderatio, clementia, lenitas, & verè paterna bonitas & comitas, qua non fastidiosè à se repellebat quenquam, negocia sua propositurum, sed humaniter audiebat omnes. quibus cunctis benignè responsum est: præstitum, quod debuit ac potuit, promptè; iniuria consulto facta nemini; venia data multis, etiam indignis. Priuatim verò, post lectionem Historiæ sacræ & imperiorum, præcipuo quodam Naturæ rerum cognoscendæ amore, & secretioris istius Philosophiæ Alchymicæ studio tenebatur, cuius adeò peritus erat, vt artifices etiam posset exercere. Memoriâ enim admodum firma & prompta præditus, pleraque à se lecta vel audita, & quos semel de facie vidisset, vel nominari

M.D.C XII. minari audiuisset, tenacissimè retinebat. Inter cæteras liberales artes, Musicâ inprimis delectabatur, & recreationem animi ac voluptatem inde præcipuam petebat. ac musicos in aula semper alebat. deniq; ne plura consecter, verè bonus & præclarus princeps erat, & omnibus virtutibus, bono principi & patri conuenientibus, amore & studio veræ pietatis, beneficentia erga pauperes, iusticia, Veritate, Clementiâ, Comitate, & Fide excellebat.

Exitus etiam vitæ postremo actui respondens, placidus & beatus fuit, cùm pridie ab eo discessisset Illustris. Curlandiæ & Semigalliæ princeps ANNA, soror illius carissima & vnica; singulare pietatis, mansuetudinis, & humilitatis Christianæ exemplum ac speculum illustre; quæ cum filio Illustrissimo duce Curlandiæ VVilelmo, eum postremò inuiserat. Huic amantissimè & summæ cum charitatis & beneuolentiæ fraternæ significatione, penes se habitæ, multis cum lachrymis in patriam rediture valedixit, mutuum vtrique in beata vita congressum precatus, quoniam sentiret ipse, non longè supremam vitæ suæ metam abesse. Idem, postremâ vesperâ, coniugi & filiæ, in Gynæceo, antequam cubitum iret, valedicens, inter cæteros sermones amicifs. & dulcifs. dixit, se coniugem & filiam, quas in his terris non diu amplius esset visurus, fideli Domino Deo commendare. Paulò antè in cœna, concionem eo die, ex secundo capite Exodi, de Deo exaudiente tandem suspiria & gemitus Israëlitarum ab AEgyptijs afflictorum, à se auditam, Cancellario suo, qui tùm peregrè redierat, recitauit, & mirificè eâ se delectatum & recreatum esse ostendit. Profectum etiam & dona iuuenis pastoris sui Theodori Hanstenij laudauit, qui doctrinam de patientia & liberatione piorum, multis insignibus sacræ scripturæ & historiarum exemplis, aptè accommodatis, illustrasset. In cubiculo, vt moris ei semper fuit, precatione vespertina & symbolo pronunciato, totam noctem placido & suaui consopitus somno quieuit, donec in crepusculo matutino, cum tertiâ vice sternutasset, erecto capite, & complicatis manibus, sonora voce IESVM nominans, reclinato iterum corpore & oculis clausis, lenissimè & beatè in Domino obdormiuit. Multi imperiti & agrestes, subitam & Improuisam mortem, velut iræ DEI & damnationis signum, alijs exprobrant. Quam, vt impijs, qui ante pœnitentiam opprimuntur, maximè horrendam & deprecandam esse fateor: ita pio homini, qui manè & vesperi piâ precatione vitam & mortem suam, Christo commendare solet, eximij amoris & Gratiæ DEI indicium esse expeditam & repentinam hanc, & nullis obnoxiam diuturnis cruciatibus, in alteram & beatam vitam migrationem, certum est. vt Ioannes Matthesius, cùm de filio viduæ in Naim resuscitato ecclesiam docuisset, tribus post concionem horis Apoplexia subitò extinctus, verè ἐν εὐφημίᾳ expirauit. Lutherus ipse, cùm vesperi mensæ assidens, de pijs in vita æterna se mutuò agnituris grauiter disseruisset, paucis post mediam noctem horis decessit. Hieronymum VVellerum virum optimum & Theologum verè pium, manè in lecto mortuum domestici inuenerunt. de quibus verè pronunciat filius Dei, Si quis verbum meum seruauerit, mortem non videbit in æternum, hoc est, sine vllo sensu dolorum mortis, sine vllo animi & corporis cruciatu, sine vllis pauoribus, curis, angoribus, mortem blando continuatam sopori obibit. Nos verò talibus subitæ ac improuisæ mortis exemplis, de summa vitæ nostræ incertitudine & fragilitate, & singulis momentis subitâ morte, nobis quoque impendente, moneri statuamus, vt maturè, & vero corde ad Deum conuertamur, vt omni tempore ad piam ex hac vita migrationem parati simus.

Die ♀ 3. Martij.

Die ♄ 4. Martij.

Sic igitur placidâ compostus pace quieuit Illustrissimus Princeps Christophorus, proxima die 4. Martij, anno ætatis Heroum Climacterico, quinquagesimo sexto. Quem multis regibus ac principibus, sapientiâ & virtute præstantibus, Friderico II. Imp. Friderico I. Daniæ regi, ducis Christophori socero, Christiano III. Daniæ regi, Matthiæ Vngariæ regi, quem magna fatentur Facta fuisse Deum, fata fuisse hominem: Alberto Saxoniæ duci, quem dextram manum Imperij

perij vocarunt,& alijs (vt ingenijs ac doctrina clarissimos, Dantem Florentinum, Angelum Politianum, Andream ALCIATUM, Georgium Fabricium, vero Deo & Musis carissimum vatem, & alios prætercam) fatalem fuisse constat. Cùm autem non casu, sed certo Dei consilio, vitam principibus & priuatis dari & auferri sciamus; & pios ex hac vita discedentes, ab omnibus molestijs, curis & angoribus liberatos, in æternam & beatam Dei & ecclesiæ cœlestis consuetudinem transferri certum sit: Illustrissimo & beato laudatissimæ memoriæ principi Christophoro, de felici hac & placidissima, in meliorem vitam ac sempiternam, migratione gratulemur,& Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, datorem & custodem principum bonorum & patriæ salutarium, oremus, vt Illustrissimam principem & dominam ELISABETHAM, defuncti principis viduam, & filiam generosissimam,vt nomine,sic ingenio & virtute matri similem futuram: & Illustrissimos principes nostros superstites, VLRICUM & CAROLUM & SIGISMUNDUM Augustum, duces Megapol. & sororis filium, VVilelmum,Curlandiæ & Semigal. ducem, clementer ducat, doceat, gubernet, & diutissimè incolumes & florentes seruet, vt eorum gubernatio Deo grata, ecclesiæ & Reipublicæ patriæ salutaris; & ipsis ad posteros honorifica sit & gloriosa,vt memoria eorum in benedictione, & laus in ecclesia sanctorum maneat in omni æternitate. DIXI.

EPITAPHIVM CHRISTOPHORI DVCIS MEGAPOLITANI.

QVisquis ades,nostros pigeat ne nosse labores:
Haud tenues manes, vilis & vmbra sumus.
Magna Henetûm de gente satus,qui sceptra tulerunt,
Parua peto, exiguo tempore siste moram.
Dura mihi puero rapuerunt fata parentem,
Cura mei ad fratrum decidit inde fidem.
Ereptus patria, Gallis datus inscius obses;
Quæ fuerit, nondum est cognita causa mihi.
Mox vbi iam firmis se vicibus extulit ætas,
Extulit & mala sors altius ipsa caput.
En iterum charis patriæ seductus ab oris;
Diuisos penitus mittor ad vsq; Getas.
Nec satis hoc, sæui fierem nisi præda Poloni,
Dum iubet ad pactos ire cupido thoros.
Testis Raua mihi longos vbi multa per annos
Crudeli à populo non toleranda tuli.
Interea rebus fratrum pia turba paternis
Incumbens nostras sola tuetur opes.
At DEVS exilia,& sortem miseratus iniquam,
Adfuit, & tantis spem dedit ipse malis.
Coniugio duplici Regum de stirpe beauit
Danica virgo tuo, virgo Suëca tuo.

Me quoq; Cæsareæ iuuerunt munera dextræ
Quum pia pro Austriacis arma mouenda forent.
Austriacæq; domus columen, maiorq; Rodolphus
Imperio hanc deinceps continuauit opem.
Quo, cum plura darent pietas sperare fidesq;,
Vindice, & Augustum numen adire paro:
Ecce alio nobis composita iudice lites,
Suntq; magis sancti iura petita fori.
Jam mihi terra vale, curaq; valete caducæ:
Cum superis parta est sors magis ampla mihi. 10

ALIVD.

VIta mihi duris fortunæ exercita rebus,
An vita, an potius mors fuit, ambiguum est.
At subita, & blando mors continuata sopori,
An mors, an potius sit sopor, ambiguum est.
Nec sopor est, nec mors, felix mutatio vitæ est.
Qua mihi pro duro parta labore quies.
Chara mihi soboles, longum carissima coniunx,
Vos fratres, & opum cura, valete: sat est.

BIduo pôst conditas ducis Christophori exuuias, Ducis IOANNIS funeri iusta 20 soluta, & concio funebris habita est, cuius partem historicam adscribo. nam cætera, doctrinam de fragilitate & fugacitate vitæ humanæ, & de morte singulis principibus & priuatis, quolibet momento impendente, & præparatione ad eam necessaria, prolixiùs explicantia, hoc loco inserere ἀπροσδιόνυσον fortasse videbitur.

DE IOHANNE DVCE MEGAPOLITANO.

SIc igitur Deo æterno conditori & patri nostro cœlesti, cuius sapientissima IVDICIA, vt nemo plenè comprehendit; ita iustè nemo reprehendit; clementissimè visum est, Duos ex his terris, Principes Megap. paucorum dierum interuallo, euocare. cùm totis quadraginta annis præteritis, duorum solummodo prin- 30 cipum, patriæ Gubernatorum, Funera viderimus; HENRICI senis, qui III. & optimi Ducis Ioannis (cuius nunc funeri iusta soluimus) patruus magnus, sapientia, virtute & autoritate in toto imperio illustris, totos quadraginta octo annos patriæ præfuit: & ante sedecim annos, Ioannis Alberti, qui ducis Ioannis pater, studio veræ religionis, scientia & cultu literarum, benignitate erga ecclesiam & doctrinarum studia, amore iusticiæ & veritatis, & multis virtutibus alijs insignibus, memoriam in benedictione & laudem in ecclesia sanctorum æternam adeptus, triginta annos patriam gubernauit. Nunc intra triduum, duos, non excelso solùm antiqui & Heroici generis splendore, sed virtute etiam & pietate prioribus comparandos, Christophorum, & Ioannem, terræ mandamus. quorum vita, illius qui- 40 dem, in magna rerum & fortunæ varietate versata, finem lenissimum & placido continuatum sopori, sortita est: huius verò semper quieta & tranquilla, ad extremum grauiore ægritudine tentata, exitum tandem in vera fide & inuocatione filij Dei & redemptoris nostri Iesu Christi pium & beatum habuit.

(Marginal dates: 1552. 1576.)

Quæ-

Quæcunque autem mortem nobis aut nostris causæ & occasiones adferant: vt in veteri versu Græco, alium alia via ducere ad lamentabile lethum, dicitur: tamen non casu nec caussis secundis tantum, sed Deo sciente & volente, aut certo consilio permittente, nos & alios ex hac vita demigrare, non dubitemus. Fuit igitur hæc meta vitæ à Deo constituta Illustrissimo & optimo principi & Domino, D. IOHANNI duci Megapolitano, principi gentis Henetæ, Comiti Suerini, Domino Rostochij & Stargardiæ, Domino nostro clementissimo. Quem natiuâ bonitate & mansuetudine, Iusticiæ ac veritatis amore, clementia, comitate, candore, ac pietate imprimis erga Deum sincera, multisque virtutibus alijs, bono principi & gubernatori Reipub. conuenientibus, ornatum, si diutius fata seruare superstitem voluissent, magno & singulari, patriæ suæ, quam clementer & iuste moderari proximis annis cœperat, præsidio & ornamento futurus erat. Cùm autem benignissimo Deo, vitam nobis danti, & vbi libitum est, rursus adimenti, placuerit Ill. principem nostrum iuuenem, annum ætatis tricesimum quintum vix ingressum, ex statione sua, in quam diuinitùs in gubernatione Reip. collocatus erat, rursum decedere; Nos quidem, de matura & celeri ex huius vitæ mortalis ac ærumnosæ miserijs laboribus, curis & angoribus liberatione, & felici ac beata æterni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi ac ecclesiæ cœlestis consuetudine, optimo principi meritò gratulamur. Sed nostra causa dolemus: Rempub. harum regionum, principe patriæ, tot eximijs Dei donis ornato: Nobilissimam principem & Dominam Sophiam, viduam, carissimo marito, vix quarto dulcissimæ consuetudinis coniugalis anno exacto; Generosissimæ indolis filios & filiam, optimo patre & altore φιλοστόργῳ ac fidelissimo; heu nimis maturè, orbatos esse. Quibus singuli, doloris nostri societatem, & amorem ac desideriũ defuncti principis, quem Illma coniunx, & filij principes, & tota patria, velut oculum suæ domus & Reipubl. Megapolitanæ ardenter requirunt, omnibus, quæ à nostra subiectione & reuerentiâ proficisci possunt, officijs, iure declaramus.

Cùm igitur in præsentibus etiam ducis Ioannis Exequijs, dicere aliquid iussus sim: decreui primùm, quę vsitata sunt in eiusmodi laudationibus de Ill^mi^ principis parentibus, Educatione & moribus, breuissimè paucis tantùm verbis libare. Deinde, Nos singulos, tristis huius casus occasione, de ingenti nostra infirmitate, & vitæ nostræ caducæ & fugacis fragilitate & morte, singulis nobis, quolibet momento impendente (cui q; enim accidere potest, cui quam quod accidit) admonere, vt animos nostros ad modestiam & timorem Dei flectamus, & maturè ad Deum conuertamur. & præstantem hanc, quamuis imbecillam, hominum naturam, radijs sapientiæ & iusticiæ diuinæ illustratam, & sanguine filij Dei redemtam, non ad tristē hanc præsentis vitæ carnificinam, nec ad perpetuas miserias conditam esse, sed aliam meliorem vitam, & portum æternæ & beatæ cum Deo consuetudinis restare, sciamus. Natus est Illustrissimus & optimus Dux IOHANNES, anno millesimo quingentesimo & quinquagesimo octauo, Nonis Martij; patre Iohanne Alberto, principe laudatissimo; veræ religionis & optimarum artium cultore ac Nutricio munifico; & Iusticiæ ac pacis publicæ custode fido. cui post Deum, & Illmo principi Vlrico fratri, coniunctam gubernationem tenentibus debemus, quod Iudicia publica, & Iusticiæ & paci in his terris tuendæ necessaria præsidia vigent: quod ecclesiæ certa doctrinæ norma, & disciplina, & ordine inspectionis ac iudicij ecclesiastici florent: quod Academia, omniũ doctrinarum sedes, vtcunq; constituta est. Quæ omnia, ante quadraginta annos, in his terris iacebant, cùm intra sexennium vix semel in iudicio prouinciæ publico causæ cognoscerentur; ecclesiæ sine vlla inspectione passim squalerent: studia literarum in scholis & Academia frigerent. Mater Ill^mi^ ducis defuncti ANNA Sophia, Alberti Marchionis Brandeburgici & primi Borussiæ ducis filia fuit. de cuius parentibus & patruis, pietate ac moribus, & placido ac beato ex hac vita exitu, superiori anno, in illius exequijs, hoc ipso in loco, mediocri diligentia & fide exposita, nunc repetere nihil opus est. Puer ab vtroque parente, ad amorem pietatis & veræ doctrinæ de Deo,

M.D.XCII. ad modestiam, pudorem, temperantiam & conuenientem Regio adolescenti Grauitatem morum, pari humanitate & mansuetudine temperatam, sedulò institutus & assuefactus est. Pater etiam, in studijs literarum & Latinæ linguæ eum erudiri
1576. magno sumptu per præceptores idoneos curauit. Quæ, post illius obitum cùm patruus, dux Vlricus, & electores, Augustus Saxo. & Ioh. Georgius Brandeb. tutelam ipsius gererent, in Academia Lipsensi continuauit: adiuncto ipsi morum & aulæ Magistro viro nobili ac erudito, Ioachimo à Bassevvitz. Studiorum autem formatore Iobo Magdeburgio, politi ingenij & doctrinæ viro, & singulari morum integritate & grauitate venerando.

Cùm vigesimum quintum ætatis annum compleuisset: tutores, officio se abdicantes, Gubernationem à patre relictam, non exiguis cum difficultatibus & oneribus coniunctam, ipsi tradiderunt. Quam vnà cum Illustrissimo principe patruo Vdalrico; sene & vsu perito Reipublicæ moderatore, quem velut exemplum & patrem intuens colebat ac venerabatur, hucusque administrauit. In Iudicijs publicis, quæ singulis annis quater celebrari solent, & iusticiæ ac pacis in his terris munimenta & propugnacula præcipua sunt, exemplo patris & patrui, dux Iohannes ipse præsedit, & cum consiliarijs ex nobilitate delectis, & Iuris legumque ac consuetudinum patriæ peritis, controuersias ipse audiuit, & iustè ac legitimè diremit. Ecclesias & scholas, à patre & patruo constitutas, clementer conseruauit, & mediocri benignitate fouit. Doctrinam ecclesiæ diuinitùs patefactam studiosè didicit ac legit, & vitæ consilia & actiones ad eam normam rexit. Ideóque certa tempora, singulis diebus, lectioni librorum verbi diuini tribuit, quæ à negocijs auferri rarò passus est.

In publico etiam ecclesiæ cœtu, attentè oraculorum diuinorum explicationes audiebat, & ministerium ecclesiæ ac ministros fideles amabat, & venerabatur. Veritatem in promissis & pactis religiosè seruabat. denique tota ipsius Gubernatio, iusti ac moderati & verè patrij imperij imago fuit. Nihil iracundè, nihil crudeliter aut tyrannicè dixit vel fecit. sed vt in Deo, Bonitas supra cæteras virtutes eminet ac elucet: ita in nostri principis actionibus, clementia, moderatio, lenitas, & natiua ac verè paterna bonitas erga subditos enitebat. In Oeconomia aulica, singulari frugalitate & parsimonia, sumptus restringebat, & omnes inutiles profusiones vitabat, ne vel patriam & successores magis oneraret, vel in vsibus necessarijs pecunia, quam neruos rerum agendarum Demosthenes nominat, destitueretur. Casti pudoris decus in coniugio, quod cum Illma Domina SOPHIA, fortis & magnanimi Holsatiæ Ducis Adolphi filia, Friderici I. Daniæ regis nepte, ante quadriennium inierat, amore mutuo, suaui, sincero & constanti, & fide eximia seruauit. ex qua, duos filiolos principes, ADOLPHUM Fridericum, & Ioannem Albertum, Ill. Ducum Megapolitanorum familiam ad posteritatem, Deo benedicente, propugnaturos procreauit. Nuper verò, vt omnia sunt hominum tenui pendentia filo, nec priuatorum sola, sed principum etiam & regum vita fluxa, fragilis, caduca, misera & ærumnosa, & omnibus fortunæ telis obnoxia est: Illustrissimus princeps noster, in ipso flore ætatis, tricesimum quintum vitæ annum vix ingrediens, improuisa & graui ægritudine oppressus, in vera fide & inuocatione Filij Dei D. N. I. C. pro nobis mortui & resuscitati, ex hac mortali & calamitosa, in cœlestem, & omnium curarum, dolorum & angorum expertem vitam & gloriam translatus est.

Etsi autem Optimi istius & beati Principis mors, immatura Ill^mæ coniugi & liberis ac nobis omnibus videtur: tamen certa & definita vitæ spacia, alijs longiora, alijs breuiora, à Deo ipso constituta & præfixa esse; nec quenquam nimis citò, ante tempus à Deo præscriptum, mori scimus. Et multi principes ac Reges alij, longè angustiora & breuiora vitæ curricula & Tragicos exitus habuerunt, Quorum consideratio, nos, de ingenti vitæ nostræ fugacis & fluxæ fragilitate & miserijs tristissimis, & morte singulis momentis imminente admoneat, vt veram & horrendam iram Dei aduersus nostra peccata agnoscamus, & ad verum

Timo-

Timorem Dei & pœnitentiam seriò agendam, & fidem in Christum, ac spem vitæ cum Deo æternæ firmam & indubitatam exuscitemur. Ablatus est à nobis optimus princeps patriæ iuuenis. sed multi alij Principes ad hanc ætatis metam nondum peruenerunt. nec opus est vetera exterarum gentium exempla longè repetere, cùm cognatorum principum familiæ ijs abundent. MAVRICIUS Saxoniæ Elector, ex ducis IOANNIS amita magna natus, virtute ac fortitudine bellica illustris, etsi res maximas, bello & pace, in Imperio, Vngaria, Gallia & alibi gessit: tamen biennio Ioanne minor, anno ætatis tricesimo tertio ex vulnere, quod in prælio cum Marchione Alberto ad Siuershusiam accepit, extinctus est. Quo ipso ætatis suæ anno olim Alexander Macedo, cunctis regibus ethnicis ingenij sagacitate, rerum gestarum gloria, & imperij magnitudine, antecellens, in ipso flore rerum, siue veneno, siue immodico potu perijt. CHRISTIANUS Elector Saxoniæ, ducis IOANNIS sobrinus, amplitudine ditionum, opibus, & gloriâ florens, cùm alioquin firmo & robusto corporis habitu esset, nondum completo ætatis anno tricesimo primo viuere nuper desijt. SIGISMUNDUS marchio Brandeburgicus, archiepiscopus Magdeburgensis & Germaniæ primas, ducis Ioannis consobrinus, anno ætatis vicesimo octauo, & antecessor illius ac frater Fridericus, anno vicesimo primo amplissimos Germaniæ principatus Magdeb. & Halberstad. deserentes, ex vita demigrarunt, PHILIPPUS archidux Austriæ & Burgundiæ, rex Hispaniæ, Caroli V. Imp. pater, firmissimo & saluberrimo corporis robore præditus, sexto post aditum Hispaniæ regnum mense, iuuenis viginti octo annorum, subitò, instar verni floris, vento adflati, decidit. Eodem ætatis anno, Ludoicus, Turingiæ Landgrauius, S. Elisabethæ maritus, Fridericum II. Imperatorem in Palestinam secuturus, Brundusij in Italia decessit. Carolus VIII. Galliæ Rex, qui à Ludoico Sfortia aduersus Aragonios incitatus, regnum Neapolitanum, anno ab hinc ferè centesimo occupauit, iuuenis viginti septem annorum, Ambrosiæ repentinò occidit. Quem ætatis annum, nostræ memoriæ Reges Galliæ, Franciscus II. Carolus IX. Franciscus Alanzonius, omnes primis iuuentæ annis è vita decedentes, nondum assecuti sunt. Vladislaus Vngariæ & Poloniæ rex florentissimus, & gloriæ militaris auidissimus cum Turcis, quibus pacem antea iurauerat, ad Varnam dimicans: & Ludoicus Vngariæ & Boëmiæ Rex, cum ijsdem hostibus ad Mohacium confligens, ambo ætatis anno vicesimo primo interfecti sunt. Ladislaus Rex Vngariæ & Boëmiæ, archidux Austriæ, in quem totius Europæ oculi coniecti, à singulari illius virtute & potentia omnia summa sperabant, annorum octodecim adolescens, dum nuptias, cum Magdalena Caroli Sapientis Gallorum regis filia celebrandas, apparat: & missa in Galliam legatione amplissima, sponsam aduentantem expectat; præter omnium spem & expectationem, rebus humanis exemptus est. cùm quidem intra triginta sex horas sanus & mortuus fuisset. Hæc fragilitatis & fugacitatis vitæ summorum Regum & Principum exempla, Mosis Psalmum de morte, & Iacobi verba; Dies peregrinationis vitæ meæ sunt Dies pauci & mali, illustrant. Verè enim, Ros, vapor, vmbra, tumor, puluis, nix, somnia, fumus, Spectrum, pluma, ratis transitus, aura, cinis est vita omnium Hominum; etiam summorum regum & principum, &c.

M.D.XCII. — Psalm. 90.

Eiusdem mensis Martij die 29. excessit ex his terris Dorothea Susanna, Io. VVilelmi Saxoniæ ducis vidua, Friderici Elect. Palatini filia, ingenio, virtute & pietate inprimis excellens, cui sequens Epitaphium scripsit Nicolaus Reusnerus.

ILLA Palatinæ soboles clarissima gentis, Septemuir genitor cui Fridericus erat:
Marchica cui genitrix, Casimiri filia magni. Lux ô Brennæ, domûs, Anna Maria, tuæ
Saxonici quondam Guilielmi principis vxor: Principe digna viro, Principe digna patre:
Flos aui Susanna sui, Rosa pulchra rosarum, Dorothea donum nobile Diua Dei:
Fœmina par illis, quas aurea condidit ætas: Occidit heu patriæ flebilis illa parens.
Occidit heu Capitis nostri generosa Corona: Occidit, & tristi funere mersa iacet.
Quid pietas, quid sancta fides, quid plurima virtus Profuit? ah nescit parcere Parca bonis.

Omnes

M. D. X CII.

Omnes vna manet lethi nox orbe sub isto: Longiùs aut propiùs Mors sua quemq; manet.
Sed benè, mors animæ quòd non valet atra nocere: Ingenijq; manet quòd sine morte decus.
Mortua sic mundo, nunc viuit in æthere Christo, Inq; Dei peragit secula læta sinu.
Viuit & in terris, omni durabilis æuo, Sancta fides, virtus, & pietatis honos.

IOANNES GEORGIUS, Ioachimi Friderici administratoris primatus & archiepisc. Magdeburgensis filius, Ioannis Georgij electoris Brandenburgensis nepos; auo ὁμώνυμος, cùm adolescens Argentinæ literis operam daret, à Canonicis Argentinensibus, qui ob reformatæ religionis studium à cæteris Pontificijs exclusi secesserant, & curiam fratrum in vrbe incolebant; cum consensu Senatus vrbis, Episcopus Argentinensis electus est. cùm prior episcopus, Ioannes comes à Manderscheid, ante mensem, apoplexia subitò extinctus fuisset. Statim autem Canonici, Argentinæ in curia fratrum residentes, à Senatu vrbis adiuti, magno rem aggressi animo, eductis copijs, oppida episcopi & arcem Kochersberg, Dachstein, occuparunt: & iam Molsheimum, ex quo diffugerant Esauitæ, obsidebant: cùm subitò mutata fortuna, in peius omnia ruere, & retrò sublapsa referri cœperunt. nam Pontificij Canonici, quamuis ad electionem noui episcopi à cæteris vocati, tamen emanentes, re cum Lotharingo prius communicata, confestim alium episcopum, CAROLUM, ducis Lotharingi filium, Cardinalem ac episcopum Metensem, designarunt. qui mox superatis montium angustijs, cum 5000. peditum ac equitũ exercitatorum manu, in Alsatiam ingruens, non Molsheimi solùm obsidionem soluit, & Kochersberg, Dachstein & alia recuperauit, & Tabernas Alsaticas, vbi aulæ sedem episcopus præcipuam habet, quæ spontè ipsum receperunt, miserè adflixit, verùm etiam proprium ciuitatis Argentinensis oppidum & arcem VVasselnheim ei eripuit, & prædam ex Alsatia ingentem abegit: totiusq; Diœcesis imperium adeptus est. Reformati, cùm equitatu Lotharingis impares essent, quietiores fuerunt, & aliundè auxilia expectarunt. quibus acceptis, & maioribus insuper copijs conductis, quibus Christianum principem Anhaldinum, ex Gallia reducem, summo cum imperio præfecerunt, alacriores ad reprimendos Lotharingos redierunt, & post varias velitationes, tandem cum toto exercitu & tormentis ad Molsheimi obsidionem reuersi sunt. in cuius oppugnatione, Ioannes Vlricus Baro de alto Saxo Heluetius & Daniel Dinassus, cum ducentis militibus perierunt. sed tandem deditionem Molsheimenses fecerunt: incolumibus dimissis militibus, & multitudine conseruata. nec quidquam postea memorabile in cæterarum arcium aut oppidorum oppugnatione, duces Argentinensium tentarunt. Dachsteinum verò constanter Lotharingi defenderunt. Exeunte anno, Cæsar Commissarium, Adamum Gallum à Lobcovvitz, Boëmum, cum Feciali seu Heroldo, qui arma vtrinque deponi iuberent, & non obtemperanti proscriptionem denunciarent, Argentinam misit. Cui mandato, cùm se parituros certis conditionibus, ab vtraque parte ostendissent: post diuturnam aliquot hebdomadum tractationem, finis bello mense Februario tandem impositus, & tantisper vtrique electo, Cardinali Lotharingo & marchioni Brandeburgico Ioh. Georgio, aliquot oppida, arces & præfecturæ fruendæ sunt assignatæ, donec sex Electores ac principes, à Cæsare nominati, Moguntinus, Saxo, Ferdinandus Austriacus, Palatinus Philippus Ludoicus, Episcopus VVirtzburgensis, & Ludoicus Hassiæ Landgr. controuersiam amicè vel iudicialiter diremissent.

(Marginalia: 20. Maij. 22. April. — 30. Maij. — Mense Iunio. Iulio.)

In Gallia, RHOTOMAGUM Henricus IIII. Galliæ & Nauarræ rex, vltra semestre, sed irrito tandem conatu obsedit, cuius hostes, Carolus dux Maiennæ, & cæteri fœderati, Alexandrum ducem Parmensem, traditis ipsi aliquot vrbibus, Fera, Perona, Hano, tandem permouerunt, vt in Galliam exercitum, opem fœderatis laturum, & obsidionem soluturum, duceret. Cùm autem ad tria milliaria propè Rhotomagũ accessisset, & castris castra opposita habuisset: tandem recentes Hollandorum peditum copias Diepam appulisse cognoscens, sensim ad Somam retrocessit, & rege eum insequente, ac fugientis copias carpente, Ambianũ confugit, & ad Belgici fines regressus copias auget. Rex Galliæ, eo tempore cum ex Bel-

(Marginalia: Mense Febr. & Mart.)

gico

gico non rediturum sperans, Nobilitatem Gallicam,tot mensium laboribus defatigatam,recreandi aliquantisper sui causâ,domum dimittit,& cætera securiùs administrat. Quod cùm ex fœderatis didicisset Parmensis, subitò,præter regis expectationem,maioribus copijs in Galliam,versus Rhotomagum tendit.ac occurrente illi rege, cum parte copiarum à Rhotomagi obsidione abducta, simulans Parmensis,se prælium non detrectare, ostendatis in conspectu illius aliquot equitum & peditum agminibus,cæteros in vrbem Rhotomagum mittit,& inuecto commeatu obsessos aliquantum recreat & confirmat. Vt autem tantæ multitudini mœnib' Rhotomagi inclusæ, vberiorem & faciliorem nauibus subuehendi commeatus 10 rationem,ex portu Gratiæ,per Sequanam patefaceret: mox regressis ad eum cohortibus,quæ in vrbem penetrauerant; oppidum Caudebec, ad ripam Sequanæ inter vrbem Rhotomag. & portum Gratiæ situm, ex quo impediri subuectiones solebant,occupauit. in cuius vicinia Parmensis exercitum in castris inter paludes & munitiones continens,cùm nihilominus à regijs vrgeretur, & passim illius copiæ carperentur,& miles ipsius fame & morbis languefactus, quotidie imminueretur: reliquias exercitus trans Sequanam duxit, & in suburbio Rhotomagi aliquantisper commoratus,Lutetiam cum paucis peruenit: vnde,maxima parte copiarum in Gallijs relicta,mense Iunio,in Belgicum ad Spahæ fontes acidos,prope Leodium,valetudinis tuendæ caussa hauriendos, reuersus est, Sic regis Hispaniæ 20 consilia esse apparet,nolle prælio vllo de summa rei decernere,ne periculo aleæq; fortunæ committat,quod nectendo moras alioquin se consecuturũ putat. Eludit ergo pugnæ occasiones omnes Parmensis,& interim præstat,ne vrbibus,quas obsidet,maioribus potiri Nauarræus possit, & vt omnis labor ab eo frustra suscipiatur. Nam protrahendo bellum, fore non dubitant, vt Nauarreus tandem, deficiente belli neruo pecunia, belli molem sustinere nequeat, & nobiles ac proceres, in quibus vnis, post Deum,spes omnes collocauit, ipsi quoq; sic exhauriantur, ne pares esse tanto oneri ferendo tandem possint. Sed viuit & regnat in excelsis Dominus Deus Zebaoth, qui consilio suo sapientissimo & iustiss. omnia gubernat.

Interea verò,dum ex Gallia in Belgicum Parmensis, fugienti similis, redit: 30 Hollandiæ ac VVestFrisiæ ordines, ducibus Mauritio & VVilelmo, comitibus Nassauiæ patruelibus, STENVVIC oppidum,in finibus TransIsalanæ & Frisiæ munitissimum obsederunt, & quinquaginta tormentis maioribus diu frustra oppugnatum, tandem cuniculis suffossum,& fame domitum, in potestatem deditione acceperunt,die Iohannis Baptistæ. Couerdam verò, Drentiæ regionis caput, & acropolin munitissimam, Calendis Septembris occuparunt. cùm paulò antè, Hispanorum cohortes,auxilio obsessis, à Parmensi missas, & iam castra ordinum adorientes, fortiter & feliciter profligassent. In Polonia, nuptiæ Sigismundi III. Regis & ANNÆ Austriacæ, archiducis Caroli filiæ, die 21. Maij Iuliani,31.Gregoriani, Cracouiæ, sine vllo grauiore tumultu peractæ sunt.

40 Sequenti mense,ERNESTUS LUDOICUS,Pomeraniæ dux,pietate & virtute præstans,& erga ecclesias & literarum studia munificus; Philippi filius,Georgij nepos, Bogislai Magni pronepos;ex hominum vita demigrauit;relicto ex Sophia Hedevvige Iulij ducis Brunsf. nata,vnico filio, PHILIPPO IVLIO, puero septenni,cuius personæ & ditionum tutelam & administrationem,patruus, Illust. dux BOGISLAUS suscepit. Ernesti autem Ludoici defuncti virtutem,multi, orationibus luculentis honorificè celebrarunt. inter quos, Martinus Marstallerus,Cl. & optimi viri Geruasij Marstalleri filius, & studiorum Ill^mi Ducis Pomeraniæ,Philippi II. moderator, laudationi suæ funebri sequens Epitaphium adiunxit.

50 *Qui Princeps iustus fuit,& patriæ pater almus, Magnanimus, Fortis,munificusq; dator.*
Conditur Ernestus tumulo Ludoicus in isto, Si condi,cuius gloria viua, potest.
Felix in vitâ: fortunâ, coniuge, Natis; Sed laudanda magis,morte beatus, habet.
Ergo sit hic titulus testis vitæq; necisq;: HÆC IMMORTALIS SINT MONVMENTA DVCIS.

Mense

M. D. XCII. Mense Augusto, VVilhelmus dux Brunsuicensis & Lunæburgensis, Ernesti filius, Henrici nepos, Princeps veræ religionis, & pietatis amans, iustus,& erga literas beneficus, in beatum & cœleste regnum concessit: superstitibus, ex Dorothea, Christiani III. Daniæ regis nata, filijs septem: Ernesto, Christiano, Augusto, Friderico, Magno, Georgio, Ioanne, & totidem ferè filiabus; quarum Sophia, Georgio Friderico marchioni Brandeburg. Dorothea, Carolo, Principi Palatino Rheni, VVolfgangi filio: Elisebeth, Friderico comiti Hohenloensi elocatæ sunt. VVILHELMUM Lunæburgensem, quinto pòst die VVILHELMUS Hassiæ princeps, arte & Marte valens, & literarum eruditione ac Mathematicis præcipuè doctrinis excultus, in alteram vitam secutus est: vnicum patriæ hæredem, MAVRITIVM adolescentem, ingenio & literis expolitum relinquens, cui vt salutaria consilia & felicem gubernationem Deus tribuat, toto cum pectore precor. 10

Mense Septembri, comitia Poloniæ regni VVarsauiæ celebrata sunt. in quibus, de articulis à rege propositis, Deliberatio nulla instituta, sed tempus omne, insuauibus procerum cum rege expostulationibus, quod deserto regno in Sueciam redire, & regnum alijs, non consulto antea nec consentiente toto regni senatu tradere moliretur, consumptum est. Horum iras Rex, verè molli responsione,

18. Septemb. seu Declaratione, exhibita, frangere & sedare conatus: etsi grauiter Reputatio ipsius Regia, in his altercationibus læsa sit, tamen potiorem se publicæ salutis & tranquillitatis regni, quàm priuati doloris rationem habiturum adfirmat,& proceres idem spectare non dubitat. Ostendit autem, nunquam se cogitasse, Inscio & inconsulto regni senatu discedere. Verùm si patre, Sueciæ rege, aliquando ex his terris euocato, necessitas in patrium regnum proficisci cogat: cautionem de reditu in Poloniam se præstiturum pollicetur. De practicis eorum, qui ad Austriacos coronam Poloniæ, inuito regni Senatu, transferre moliantur; nihil sibi certò constare; multò minus se earum participem esse ostendit. nec recusare, quò minùs in illos inquiratur. Hortari autem, vt positis & sedatis his animorum motibus, de capitibus ad Reipublicæ salutem spectantibus, à se propositis, deliberent ac decernant. Cùm autem totum comitiorum tempus, sex hebdomadis definitum altercationibus & rixis consumtum fuisset,& iam Nuncij Terrarum abijssent; tandem re infecta, & nullo de capitibus propositis edito decreto, ad proximum 20 30

17. Nouemb. conuentum omnia reiecta sunt. Paulò pòst, Poloniæ regis Sigismundi III. pater, Iohannes III. Sueciæ rex rebus humanis exemtus est: cùm ante obitum, proceres captiuos, in pristinas dignitates & functiones restitui omnes iussisset. Breui igitur patrium & hæreditarium Sueciæ regnum aditurus Sigismundus, ex Polonia redux, existimatur.

TVRCI etiam hoc anno, ex Bossena progressi, Croatiæ oppidum & arcem Hrastovvitz, vulgo VVihitsch, quæ annos iam 150. orbis Christiani propugnaculum, in eo tractu aduersus Turcas, firmum & incolume manserat; ex improuiso obsessum aliquandiu, & deditum, occuparunt. & nouam in vicinia ad Colapin fl. ex roboribus arborum munitionem petriniam, vnà cum ponte, paucis diebus excitantes, in amœnissimum agrum inter Colapin & Sauum, longè lateq; rapinis & incendijs grassati sunt. Quæ insperata Turcarum impressio, ingentem terrorem, omnibus finitimis gentibus Austriacis & toti Germaniæ incussit. Viennæ quidem, lugubris hic nuncius, sequenti forma verborum initio propagatus est. Omnia apud nos tristia circumsonant, priuatim luxus, publicè paupertas, vbique abominanda cernuntur crimina, concordia nulla: dissidia exitialia passim gliscunt, in Religionis causa animi mortalium vtrobique in dissidentes exulcerati, charitatis vinculum penitus sublatum. Hæc nostra tanta mala nos Turcis faciunt obnoxios. Nec desunt illi summæ rei contra nos benegerendæ, oportunitati. In Croatiæ finibus, oppidum VVihitz vnà cum arce, nuper occuparunt, trucidatis, vt ferunt, duobus cuiusq; sexus, ordinis & conditionis hominum millibus, cæteris in vitam captiuam, ipsa morte duriorem, deductis. Sagrabiam quoque regni 40 50

Croa-

Croatiæ metropolin, atq; episcopam satis opulentam, magnamque, in suam redegisse potestatem rumor est allatus: vtinam non verus. Canisiam quoque, quam pridem animis inuaserunt, spe penè deuorarunt, non tamen adhuc occuparunt, tametsi igne suburbijs iniecto magna calamitate affecerunt. Si autem Canisiam amiserimus, Germaniæ camisia & subucula amissa videbitur. Nam vt nunc illud oppidum, ita deinceps, illo sublato, vrbs Vienna in Turcarum finibus ērit, in eaque de fortunis, de aris & focis, de nostra coniugum & liberorum nostrorum vita pugnabitur. quod omen Deus auertat. Imminent quoque Turcæ formidabiles Stirijs, Carinthijs, Carnis & Foroiuliensibus; adeò sanè, vt superioribus diebus, Panicus quidam terror, Labacensem Carnorum metropolim ita concusserit, nunciato, quantumuis falsò, de celeri ingentis Turcarum exercitus aduentu, rumore; vt repentè tota vrbe trepidatum fuerit, & ad vasa conclamatum. festinare igitur omnes, sua quisque arripere, quæ duceret, pretiosiora: equos, currus, vehicula qui haberet conscendere. Cæteri sibi pedites de fuga prospicere, matres paruos liberos complecti, incondita turba tumultuari, clamor ad cœlum tolli, vlulatus, planctus, vocesq; miserabiles omnibus vijs audiri, deniq; qua visus erat, lachrymabile vbiq; spectaculum cernebatur. Tandem cum Turcam, veluti Hannibalem ad portas, vrgere sibi quisq; persuaderet, fuga omnium præceps, portis certatim sese effundere, atq; in tuta auolare pro se quisq; nititur. In cœco isto, tumultuosoq; impetu (cuiusmodi in casu res secus accidere vix queat) aliquot, pedibus hominum & equorum, pueri obteruntur: non nullæ etiam mulieres exanimantur. Qua ex re tanta trepidatio animiq; consternatio omnes inuaserat, vt vix triduo, quanquam veri indices, alij super alios aduentantes, rem periculo carere, hostem viginti & eo amplius miliaribus ab vrbe abesse nunciarent, domum quisq; redire esset ausus. Deus faxit, ne vanus iste metus, tandem aliquando in veram exeat calamitatem. Turci Canisiam vsq; euagati, & direptionibus ac incendijs passim grassati sunt. Etsi autem Imperator & cæteri principes Austriaci, exercitum Turcis opponendum, & amissa recuperaturum, collegerunt, tamen cùm nondum copiæ omnes conuenissent: Hazan Bassa, præsenti exercitus Christiani conditione per proditorem cognita, nostros repentè à tergo circumuentos profligauit. Inde Thuropoliam totam peruagatus, arcem Siseck ad Saui & Colapis confl. sitam acerrimè Bassa Bosnensis, sed irrito tandem conatu oppugnauit.

M. D. XCII.

In Gallia Nauarræus, post ducis Parmensis discessum, Germanos equites ac pedites dimisit, & præsidijs, in oppido Caudebec, à se recepto, & Ponte de Larche, & alijs arcibus, relictis; abducto exercitu, Espernay ad Matronam fl. occupat, & ad Lutetiæ obsidionem rediens; Castello, ad Matronæ in Sequanam influentis ostium (Pont charenton nominant) munito, & Tilennio, domini de la Noui Filio, Gubernatore præfecto, omnem ab ea parte commeatuum subuectionem Parisiensibus intercludit. Quibus denuò in summas famis angustias redactis, Carolus Maiennæ dux & cæteri confœderati, opem maturam ferre cupientes, Hispaniæ regem impellunt, vt Parmensem cum exercitu Galliam repetere iubeat; non solùm vt Lutetiā obsidione liberet, verùm etiam Cardinali Senonensi & duci Feriæ, à Pontifice & Hispano ad Nouum Regem Galliæ eligendum missis, adsit; eorumque decreta exequatur. Suscepta igitur tertia in Galliam expeditione, dux Parmensis Alexander Farnesius, magna copiarum parte ad Galliæ fines præmissa, ipse in Atrebatum vrbem progressus est. Vnde ad proximos Galliæ fines moturus, cùm manè equum conscensurus esset, subitis & acutissimis doloribus correptus, animo deficiente collabi cœpit. Depositus igitur, & aliquantùm recreatus, quarta pòst die rebus humanis exemptus est. cùm ante obitum multa, de Belgici gubernatione, salute, & pace tandem restituenda, monuisset. corporis exuuiæ, à ducibus & nobilibus, qui vna in expeditione erant, Bruxellas deductæ sunt, vnde in Italiam eas deportatum iri; viscera verò, Atrebati, cor, Bruxellis conditum esse, scribunt, Addo Epitaphium, quod circumfertur.

28. Nouemb. Gregor. 2. Decemb. Greg. 22. Nouemb. nostri. Hora 2. post meridiem.

Francia quem metuit, Belgæ coluêre Fideles,
Martis honos, nullo conditur in tumulo.
Gloria, quæ toto se latè fundit in orbe,
Orbem, pro tumulo, non locus arctus habet.
Tot domitis tumulos, victori Belga triumphos
Erige, nam viuit gloria, nec moritur.

Addo FAMILIÆ FARNESIORVM partem, quæ multis etiam superioris historiæ locis, de Paulo III. P.R. de Petro Aloysio, & Octauio, Parmæ & Placentiæ ducibus, lucem adferet.

Petrus Farnesius.
Raynutius, Papæ Eugenij IIII. copias duxit. 10
Petrus Aloysius.
|
PAVLVS III. Papa 1534.

Alexander, ecclesiæ Romanæ Cancellarius. | Petrus Aloysius, dux Parmæ & Placentiæ primus à Coniuratis trucidatus, 1547.

Octauius, Dux Parmæ, ex Margarita Caroli V. filia. | Horatius in Gallia perijt 1554.
|
Alexander Dux Parmæ, Belgici Gubernator ⊕ 1592. 20

Raynutius dux Parmæ. | Eduardus Cardinalis.

Rhotomagenses præsidiarij duce Ianuilleo, Henrici Guisij filio, oppidum pontis de Larche, paucis supra Rhotomagum milliaribus ad Sequanam situm, irrito conatu oppugnarunt. Arcem verò in opposita Sequanæ ripa ceperunt. Quam denuò nunc Regij obsidere, & oppidum S. Valerij ad Sequanæ ostium, Portui Gratiæ vicinum, & alia occupasse feruntur. Ioyeusæ dux, ab obsidione Villemuri in Languedoccia, virtute & felicitate Marscalci de Anuilæ depulsus, amisso exercitu, & tormentis bellicis, aufugisse: In prouincia verò oppidum Antibo, ab Espernomo obsideri; & La Digiera, transcensis Alpibus, in Pedemonte vallem Perosæ & Lucernæ, item Esasso, Cauors, & alia loca occupasse scribitur. In Lotharingia, Henricus Turcinæ vice comes & dux Bullionis, vrbem Beaumont, tribus supra Sedanum milliaribus, à Lotharingiæ duce magnis copijs cinctam, noctur. impressione ex improuiso in Lotharingos facta, dissipato eorum exercitu, & tormentis multisq; signis militaribus captis, gloriosè liberauit. 30 Mense Octob.

Quod ad tempestates Anni huius attinet, totus ferè hybernus fuit. Etsi enim Ianuarius mitior & tepidior solito erat, Februarius tamen acerrimum gelu, & niues vberrimas fudit. Martio toto noctes gelidæ, glaciem interdiu resolutam rursus constringebant, ac postremi etiam dies horridiores erant, Aprilis temperatus fuit. Sed Maij dies primi gelidissimi, omnium ferè arborum flores frigore enecarunt, vt prorsus nullos vel certè paucos & minores solito fructus procrearent. Iunius totus, autumnali constitutione algens, & assiduis pluuijs humens; dies verò Ioannis Baptistæ frigore penè hyberno, pluuijs & procellis ventorum turbulentus erat. Quas tempestates insuscitatas, coniunctio Saturni, Solis, Martis & Mercurij in cancro, in hunc mensem incidens, ciebat. AEstas igitur adeò breuis apud nos & penè nulla fuit, vt priùs eam abire, quàm aduenisse senserimus. Pridie Iacobi tandem mediocris æstus & siccitas incipiens, maturandis & colligendis frugibus, vsque dum Sol virginem ingrederetur, opportunè seruiuit. Inde rursus pluuiæ & Noti assiduè spirantes toto Octobri: Mox acerrimum gelu, terras & flumina glacie durans, vsque ad finem anni durauit. 40

Rioa

RIGAE in Liuonia, commissarij Regij, inter cætera à Rege senatuque regni mandata negociorum capita, de Religione etiam & templis, in eo statu, de quo cum Rege Stephano conuenerat, relinquendis, & restituendis in templum D. Iacobi & Mariæ Magdalenæ Iesuitis, superiore (ciuium) tumultu eiectis, vrgebant. Ita enim fore, vt cætera templa omnia in vrbe & extra vrbem, cum omnibus bonis & prouentibus, pleno iure, Senatus, populusque Rigensis retinerent. Sed Senatu & communitate Rigensi, Iesuitas inquietos & turbulentos, velut faces discordiarum & calamitatum publicarum recipere recusantibus, ac plerisque vnius ac solius Augustanæ Confessionis Religionem in vrbe seruari cupientibus, aut si omninò autoritati Regiæ, temporisq; & fati necessitati in præsentia parendum esset: Secularem Pontificium, seu plebanum potiùs, vt cum rege Stephano conuenerat, quàm Iesuitas admittendos esse censentibus: res tum quidem in suspenso relicta, & ad Regem & comitia regni reiecta est. Instantibus autem in aula Regia Iesuitis, Rex sequenti anno, Ioannem Ostrouium in vrbem mittit, qui mandato Regio instructus, spoliatos ante omnia in possessionem templorum, ex quibus à sediriosa plebe pulsi essent, reduci flagitauit, cui nomine ciuitatis, Senatus, sequenti oratione, per Synd. cum Dauidem Hilchenium respondit.

M.D.XCIII
1589.
1582.
1590.
1590.
15. Iunij.

Quas & quantas calamitates his proximis annis in ciuitate Rigensi perpessi simus, vel sola sanguinis effusi vestigia, quæ vrbis foro impressa sunt, adeò vt nulla ferè ætas ea deletura videatur, magnum exhibent documentum. Vtrùm autem hæc ciuitas vel incauta, vel facilis nimiùm errauerit, non libet nunc insectari: Illud tamen testamur, perturbationem istam, quæ in hanc ciuitatem inuecta est, ex commutato vnius S. Iacobi & Monialium virginum alterius templi vsu, originem suam ferè traxisse. Hinc labes, hinc illæ lachrymæ sine fine manantes, cùm in sinu templorum vsibus ciuitatis olim addictorum, fouendi essent ij, quibus illa semper contradixit. Hoc certè est, quod Calamitatum nostrarum memoriam non patitur intercidere, & vulnera nostra refricat: nouasq; nunc insuper turbas ac tristiores, offensis ciuium animis indies accumulare videtur, vt veluti succenturiati hi in clades nostras successisse videantur.

Cùm itaque ad firmandum ciuitatis statum nihil adeò conducere videretur, quàm si sola Augustanæ religionis confessio in hac ciuitate sonaret, iccircò non destitimus modis omnibus S. R. Maiestatem, dominum nostrum clementissimum, & amplissimos regni ordines orare, atq; obsecrare, vt, posteaquam clementissimam suam voluntatem, qua Remp. hanc complecterentur, multis indicijs nobis contestatam fecissent, hoc vnum insuper summi ac multiplicis beneficij loco æstimandum benignè ac precariò largirentur, ne vlla alia præter receptam Augustanæ religionis confessionem in templa ciuitatis inueheretur, offerentes etiam nos & fortunas nostras, & quælibet alia grauamina, quæ non essent supra vires & facultates nostras, æquo animo toleraturos promittentes, modò hoc vnum, idemq; æternum beneficium S. R. Maiestas nobis & posteritati nostræ donaret, & suæ clementiæ testimonium consecraret. Id scilicet ciuitas maximis sumptibus in legationes toties susceptas, factis, hactenus per sacra omnia S. R. Maiestatem & ordines obtestata est, & nunc quidem nihil magis quàm conscientijs parci, & publicæ tranquillitatis rationem haberi cuperet: sed nullam ampliùs opem obtinere hactenùs potuit, quàm quòd in locum Iesuitarum aliquot seculares sacerdotes hîc substitui deberent, quod ex cautione VVarsauiæ in comitijs generalibus anno proximo superiore LXXXIX. & ex peculiari quodam illustrissimi domini Cancellarij Regni responso autoritate S. R. Maiestatis huc ad ciuitatem misso satis luculenter se ostendit.

Etsi autem ciuitas hoc ipsum, quod ea in re sectabatur, non planè assequebatur dici tamen, aut scribi non facilè potest, quam gratum hoc Magistratui vrbano, & bonis omnibus ciuibus tum fuerit, quòd ipsis & ex nuncijs suis audire, & ex literarum regiarum testimonio recognoscere contigerit. S. R. Maiestatem, Dominum nostrum clementissimum tandem ab ea voluntate, quam initiò sibi propo-

M.D.XCIII fuerat, discessisse & ad aliam rationem, quæ publicæ tranquillitati conuenire videretur, nempe de transferendis hinc Iesuitis, & aliquot alijs secularibus in eorum locum substituendis descendisse. Quemadmodum ergo eam S. R. Maiestatis cautionem ciuitati datam Magistratus Vrbanus certam & perpetuam fore credidit, ita quoque non aliter eam intelligendam aut accipiendam esse ciuibus suis tum persuasit.

Et certè res eò, quò S. R. Maiestas iusserat, authoritate Regiorum Commissariorum, tum, cùm huc missi præsentes adessent, perducta fuisset, si cætera quæ consecuta sunt, prioribus congruissent. Hic iam ex ordine ea, quæ postea inciderunt, attingenda sunt, vt ex ijs, si nondum constat, intelligi possit, in re quauis alia potius, quàm in ciuitatis culpa caussam positam esse, quò minus statim S. R. Maiestatis constitutioni, de substituendis secularibus editæ, factum fuerit satis. 10

Incidit autem primò S. R. Maiestatis mandatum, de non transferendis, sed restituendis Iesuitis. Deinde accessit ardens Iesuitarum flagitatio, quâ, præsentibus Commissarijs Regijs, templa ista duo contra responsum Regium sibi omninò tradi cupierunt. Quibus auditis plebs, alioquin satis per se ad diffidendum prona, furore & fremitu æstuans, fidem & vitam nunciorum in dubium vocare incipiebat, quasi illi fucum alienæ interpretationis rebus istis, quas voce & scriptis paulò antè ostenderant, adhibuissent. Et nisi authoritas Regiorum commissariorum, singulari adhibita prudentia, interuenisset, nobis illo die cum Gisij sequacibus dimicandum fuisset. Re etenim ipsa iam hoc confirmari dicebant, quod præclarus religionis suæ defensor Gisius olim prædixisset, ideò nimirum se suamque vitam tot tantisque periculis expositam esse, quòd videretur Iesuitas, non nisi eo ex hac vita deturbato, in ciuitatem recipi posse. Talia igitur, vt & alia multa ne in seditionem, ad quam omnia propendere videbantur, erumperent, moderatione aliqua opus fuit. Eam autem Domini Commissarij ita adhibuerunt, vt, Iesuitis abire iussis, ea de re, quam ciuitas eo, vnde profecta esset, hoc est, ad comitia pertinere, vel ipso S. R. Maiestatis Responso demonstrauit, nihil amplius statuerint. Negocium itaque istud, ob tam manifestam mandati Regij à Responso comitiali discrepantiam, non sine iusta causa ad S. R. Maiestatem & ordinum decisionem, absque vlla S. R. Maiestatis offensione, reiectum esse videatur. 20 30

Sed dum à tot intestinarum dissensionum procellis ciuitas vix liberata paululum respirasset, Ecce nouum quoddam, & priore grauius mandatum Regium de duobus templis, Iesuitis tradendis, interuenit. De eo priusquam ordines ciuitatis quicquam respondissent, idem qui mandatum, eo responso quod daturi essent, quasi explorato, citationem quoque post aulam editam interposuit. Senatus porrò in tanta, quæ in magno numero semper existit, voluntatum & opinionum dissimilitudine, maiorem temporis, quàm suæ voluntatis, rationem habendam esse ratus, rem ad vlteriorem deliberationem retulit, ex vt S. R. Maiestas, Dominus noster clementissimus, exigua temporis impensa se adhuc exhauriri clementissimè pateretur, humilimè per literas & nuncium suum petijt: qui postea huc reuersus, S. R. Maiestatem precibus istis nostris locum dedisse, pluribus ostendit. Re itaque maturè deliberata, ciuitas nuncios suos ad comitia Regni ablegauit, ita instructos, vt si ab eorum, quæ in mandatis habebant, tractatione, grauissimis Reipubl. negocijs & periculis, non R. Maiestas modò, verùm D D. Senatores, ad id singulariter deputati exclusi fuissent, eam sanè obedientiam, quæ iam à ciuitate præstita est, amplius non expectasset. Sed quia S. R. Maiestas pro perpetua sua erga omnes, clementia, superioris temporis errorem temporibus ipsis condonat, ideò de istis superioribus verbum amplius nullum. 40 50

De præsenti autem S. R. Maiestatis mandato, in causa templorum edito, ita ciuitas respondet. Etsi multa sint, quæ deliberandum omninò de ea re amplius

plius remque omnem vlterius differendam esse ciuitatem hortentur: tamen quando ciuitas cogitat, & quæ ipsa sit, & quo cum res sibi intercedat, & quòd multa mala ex S. R. Maiestatis ira & cessatione sibi pertimescenda sint, ideò vt ea quæ ciuitati exitio domi forisúe esse possent, longissimè auertantur, & finis tandem sit istius, quæ de templis hactenus interuenit, controuersiæ, ad eam rationem descendendum sibi esse ciuitas intelligit, à qua non minus S. R. Maiestatis dignitas, quàm communis ciuitatis tranquillitas dependet. Quandoquidem igitur S. R. Maiestas, Dominus noster clementissimus, nunc præcipit, & mandat, vt in caussa templorum superiorum responsorum ac decretorum authoritatem ciuitas sequatur, & ea de re responso quodam Regio in generalibus comitijs, Anno LXXXIX. VVarsauiæ, ciuitatis Rigensis nuncijs dato, ita statutum ac decretum sit, vt templis tam D. Iacobi quàm S. Mariæ Magdalenæ, S. R. Maiestati traditis ac cessis, sacerdos quidam secularis & aliquot vicarij præessent, qui ciuitatem non turbaturi essent: Ita iam ciuitas eodem responso, Anno 1589. edito, satisfacere cupiens, prædicta duo templa cum domibus, areis, censibus, omnibus, quæ ex transactione cum D^æ Memoriæ Stephano Rege, decessore S. R. Maiestatis inita, non ad Iesuitas aut eorum partes, sed seculares sacerdotes siue clericos, vti tum dictum & scriptum fuit, pertinent, ei quem S. R. Maiestas ciuitati commendauit, vtpote venerabili Ertmanno Tolgsdorff, vti parocho seculari, per manus Generosi Iohannis Ostrovviki, Cap. Dunemunden, & specialis Mandatarij regij integrè tradit, ceditque. Atque iam sperat ciuitas S. R. Maiestatem, quæ vti ad pietatem, ita ad consilium & rationem omnia referre solet, pro admirabili suo iudicio intellecturam, ea in re voluntati suæ satis factum esse, neque passuram vt amplius ea de re quicquam statuatur, aut ea quæ iam assentientibus ciuitatis ordinibus tradita cessaque sunt, contrarijs deinceps Iesuitarum coactionibus peruertantur, & sic faces ad eum, quem, si Iesuitæ redeant, videre videmur, grauissimarum dissensionum ignem subdantur.

Quod si verò præter omnem expectationem deinceps euenerit, vt quicquam ampliùs, quàm in priore responso Regio, Anno 1589. edito, à S. R. Maiestate constitutum, & iam à ciuitate traditum & cessum est, siue de templis, siue possessoribus eorum statuatur, id quod ne fiat, S. R. Maiestatem ciuitas humilimè rogat, tum tali casu ciuitas istam suam traditionem cessionemque templorum, quæ ob eam causam, vt istius negocij finis esset, facta est, irritam, saluoque iure suo nullam esse debere, manifestè testatur.

Hæc enim vnica ratio fuit, vt ciues cum senatu in eam cessionem templorum consentirent, quod testimonio responsi Regij persuasi crediderunt, non amplius Iesuitas, sed seculares in hac ciuitate commoraturos. Quod si iam ergo ea in re contrarium susciperetur, & Iesuitæ nihilominus sese templis, vsibus secularium dicatis, qualicunque modo ingerere auderent, quòd tùm paulò iustior ad motum priore atrociorem excitandum multitudini daretur occasio, & sic in extremum discrimen non causa templorum modò, verum illi ipsi & boni omnes adducerentur, nemo non videt. Vsque adeò ab eorum societate, non vnus, sed quotquot eorum in ciuitate ciues sunt, abhorrent, non propterea, quòd vel remissius religionis suæ promouendæ studium in secularibus existat, multis quippe seculis antè quàm Iesuitarum nomen in rerum natura extaret, Romanæ religionis vsum fuisse constat: Sed quod ciuitatis rationes ab illis magis quàm hisce turbari ciues senserint, & exemplo suo euentuq; didicerint. Secularem ergo quod attinet, quemadmodum illum, & non alios, neq; plures vicarios seculares, quam ipse ad cultum diuinum necessarios esse ostendit, sibi aggreget, quiq; suarum rerum finibus sese contineant, neq; ciuitatis rationes turbent, ciuitas hortatur, Ita vicissim Magistratus Vrbanus seuerissimè adnitetur, vt illis, & eius adiunctis secularibus, qui in prædictis templis religionem suam, sine vrbis incommodatione exercebunt, nulla à quoquam iniuria affectis beneuola, securitate & tranquilla pace liberè frui liceat: Euidentioris fidei gratia sigillum ciuitatis huic responso appressum est. Rigæ vt supra, &c.

M.D.XCIII

Cùm autem ad proxima comitia denuò res reiecta esset; Legato & Syndico Rigensium, summa fide & diligentia causam vrbis & Religionis libertatem, in Senatu Regni, coram rege & ordinibus, accurata oratione defendente, ac viuis coloribus depictos Iesuitas, perniciosissimos isti ciuitati futuros, non sine capitis & vitæ periculo, demonstrante: omnium ferè procerum animi eò inclinarunt, vt seculares Pontificios Rigæ esse permitterent. Iesuitæ verò multum de sua authoritate eo ipso decedere existimantes, rem durantibus comitijs extraxerunt, & ijs demum finitis, vt extra comitia in Camera Regis sententia pro se pronuntiaretur, effecerunt. Sed ab hac sententia, modestè ad comitia Regni publica denuò Syndicus appellauit, cui adhuc, quanta potest fide & diligentia, Senatus Rigensis inhæret.

31. Maij.

Pendente adhuc appellatione, PRIVILEGIVM insigne nouendecim articulorum, ciuitas Rigensis, eiusdem Syndici & Legati sui industria, fide & felicitate singulari, hoc anno 1593. à Rege impetrauit. Cuius capita præcipua fuerunt. Primum, de Burgrauio, ad iurisdictionem in causis, ad solos nobiles in vrbe contrahentes vel delinquentes pertinentibus, exercendam instituto, in Diplomate Regis Stephani, etiam statuti Thorunensis mentio fiebat: quo Rex Sigismundus I. olim sanciuerat, vt vicinæ arcis Regiæ capitaneus ad cognitionem & decisionem talium causarum in vrbibus adhiberetur: declarat iam Rex Sigismundus III. quæ de capitaneo scripta sunt in statuto, ea non de Præfecto arcis, sed de solo Burgrauio ciuitatis Rigensis intelligi debere, qui iurisdictionem suam capitanealem, loco Regis, plenè & integrè administret. Burgrauij officio, vel mortis vel absentiæ causa vacante, anni proximè antecedentis Burgrauius vices illius geret. Vocatus vel accersitus à Burgrauio, etiamsi alieno iudicio subiectus mihi respondere non teneatur: comparere tamen vel per se vel procuratorem, iusque suum allegare tenebitur: Discedentium ex vrbe, vt iudicium mutent, causas Rex non ad se aduocabit, sed ad iudicium Ringense remittet. In suburbio castri Rigensis, plures opifices, quàm antiquitus receptum est, non tolerentur, ita tamen, ne quid ex solido muro construant, nec vllam negociationem exerceant, nec panem præter domesticum, nec cereuisiam coquant, nec boues mactent, venum exponant, vel in naues importent, sub pœna amissionis mercium, cuius executionem rex præfecto arcis, & Burgrauio, & Senatui committit, qui defraudatores illos Portorij Regij vindicent. Mandata pœnalia & alia, quibus processus iudiciarius, & instantiarum ordo turbetur, suspendatur, vel impediatur, ex Cancellarijs Regijs non edentur. Quod si Magistratûs vel partium informationem res desiderare videbitur: narratio petentis mandatum, scripto comprehensa, ad magistratum ciuitatis mittetur, ad quam intra bimestre à die insinuationis respondebit. quod si magistratus prætermiserit, & protestationem eo nomine à petente literas factam neglexerit: tum demum ad pœnalia mandata rex procedet. In causis verò criminalibus, vsitatum iuris sui cursum ciuitati relinquet. Commissiones nullæ in ciuitatem deinceps edentur. Quod si de magistratuum negligentia, vel iniuria, culpaúe aliquis quæretur, ac temere illis litem mouisse iudicatus fuerit: in expensas & pœnas temerè litigantium vel calumniatorum condemnabitur: ac si qui contumeliosis citationibus existimationem magistratus vel priuatorum læserint, iniuriarum contra illos agi poterit. Ciuitas criminaliter citata, non nisi in comitijs, exemplo nobilium, respondere tenebitur. Potestatem etiam integram, de collegiorum contuberniorumque statutis, ex magistratis authoritate & ciuitatis commodo statuendis, retinebit, nec priuilegia vlla collegijs, cum legitima magistratus iurisdictione pugnantia, rex tradet. Possessiones terrestres libere & tranquillè ciuitatem tenere sinet.

Ius cudendæ Monetæ, cum omni eius emolumento, à rege Stephano ciuitati concessum confirmat, nec vlli alteri in Liuonia simile ius vnquam tribuet. Cumque in formula subiectionis, ciuitas Rigensis, Portorij onera subierit, vt à quibuscunque alijs oneribus & exactionibus soluta & libera esset,

cauet

cauet Rex, præter illa, nullis alijs obnoxiam esse debere. Nec portus ac Emporia noua alibi quàm Rigæ aperiri permittet. Itaque mercatores & nautæ, qui posthac in alio, quàm Rigensi portu, negotiari audebunt, ex Senatus præfectorumque Portorij arbitrio mulctabuntur. Quilibet etiam nauta, merces à se allatas non prius exponet, quàm in loco Portorij earum catalogum exhibuerit. neque merces vllas naui imponet, priusquam plenè portorio satisfecerit. Secus facientes, pœnis in fraudatores ærarij publici sancitis plectentur. Immunitates, quibus Portorij prouentus diminuantur, nullas rex vlli dabit: nec mercium Regiarum nomine & colore defraudari portorium sinet. Nauim Rigensem, ad ostium maris propterea constitutam, ne quis sine licentia à Portorij Rigensis præfectis enauigare possit, eodem in loco & statu, in quo nunc est, Rex tuebitur. Nec in præiudicium liberæ nauigationis quidquam in littore ripaue ædificari permittet. Aduersus speculatores seu piratas, mare portumq; Rigensem infestantes, Rex ciuitatem defendet. Nullos Iudæos mansionem aut domicilia in ciuitate habere vnquam sinet. Verùm vt in statu suo, quo hactenus fuit, semper permaneat, nec quicquam immutetur, Rex ac successores illius perpetuò curabunt. Hæc Priuilegij, hoc anno ciuitati Rigensi à Sigismundo Poloniæ Rege concessi, capita præcipua fuerunt.

Rex ipse, Sueciæ regnum, morte patris, superiore anno hæreditate ad se delatum aditurus, in comitijs regni Poloniæ ordinibus consilium ac institutum suum exponit, & se iuuari publica contributione petit. Senatores, etsi in Poloniâ regem manere & officium suum administrare maluissent, tamen si intra vnius anni & mensis spacium, constitutis in Sueciâ rebus, ad Polonos rediret, & reliquum vitæ tempus apud ipsos deinceps exigeret, abeundi facultatem præbebant. Nuncij terrarum seu nobilitatis, per Marscalcum, Regi, primùm de filia, biduo ante nata, gratulati, diutius à rege institutum iter differri, & pericula regno, absente capite imminentia, auerti orant, eumq; Iurisiurandi, quo se Poloniæ regno obstrinxerat, subiectissimè admonent. His, nomine Regis Cancellarius Zamoiscius respondet, se, etsi idem cum reliqua Nobilitate sentiat, tamen nunc, non vt senatorem, sed Regium ministrum, Regis declarationem ipsis indicare. Regem enim, quod semel coronæ iurauerit, Regia fide præstiturum, & donec in his terris viuat, apud ipsos manere decreuisse. Etsi enim necessariam proficiscendi in hæreditarium Sueciæ regnum causam habeat, quam in pactis conuentis cum hoc regno, sibi reseruarit; tamen constituto tempore in Poloniam redire & perpetuò apud eos durare velle. Petere igitur regem, ne intempestiuè eum retinendo ac procrastinando, regni ipsius hæreditarij negotijs detrimentum aliquod adferant.

Ijsdem diebus, Cæsaris Rudolphi legatus, baptismi infantis Regiæ testis futurus, aduenit, qui publicè à rege, præsente magno Senatorum & Nobilitatis numero, auditus, initio Regis Sueciæ patris obitum deplorauit, & de successione in regno paterno regi Sigismundo gratulatus est. Deinde Maximilianum fratrem, per legatos, de Beutinensi transactione Iureiurando confirmanda, denuò admonitum esse: eumq;, si contra regnum Poloniæ aliquid moliri vellet, à Cæs. Maiest. non adiutum iri ostendit. Hortatur regem & Senatores, ne rumoribus hominum maleuolorum, de practicis insidiosis Coronæ Polonicæ structis; fidem habeant. Profici sci hæc ab ijs, qui priuati commodi causa Rempublicam & administrationem Regiam turbare cupiant. Postremò Senatores regni, nomine Cæsaris clementissimè salutat, & omnia Reipublicæ & ipsis salutaria precatur. Huic, nomine Regis, Tarnouius Vicecancellarius: nomine Senatorum, Baranouius episcopus Plocensis, responderunt. Sed cætera huius conuentus negocia volens omitto.

Rex, constituta Poloniæ Gubernatione, cum regina, & sorore, nauim VVarsauiæ ingressus, per Vistulam fl. quadringentorum peditum Vngarorum præsidio stipatus, in Prussiam secundo flumine descendit, & paucos dies Toronæ & Marieburgi moratus, DANTISCUM peruenit: Vbi mensem integrum desidens; ex consiliarijs terrarum Prussiæ & alijs, Iudicium constituit, in quo controuersiæ terra-

M.D.XCIII

13. Maij.

4. Augusti. Iuliani.

M.D.XCIII rum Borussiæ cognitæ deciderentur. Tornæ ac Elbingæ, Templa primaria, Pontificijs adiudicata sunt. A Senatu Dantiscano, episcopus Vladislauiensis, Hieronymus Roseradzeius, origine comes à Pomersdorff, summa contentione ac importunitate Templum Marianum flagitauit, & omnino cum Rege missam in eo templo Dominica Christi lachrymantis ob interitum suæ gentis, celebrare decreuerat. Sed dehortantibus regem, tum alijs, tum verò quodam regni Sueciæ legato, qui Suecorum etiam animos, violenta hac Religionis mutatione offensum iri monebat: controuersiæ illius decisio à Iudicibus ad comitia regni reiecta est. Anna, soror Regis, confessioni Augustanæ adiuncta, templi Mariani concionatores M. Conradum Brakermannum, & M. Michaëlem Coletum, ad se vocatos, docentes audiuit. Tandem Rex multorum controuersijs dijudicatis, omnia in vrbe tranquilla, & in pristino statu relinquens, ad Vistulæ ostium descendit. Vbi sex dies commoratus Nauiconscensa, cœlo sereno, ac vento secundo: postridiè, reflantibus aquilonibus, in sinum ad oppidum Heil relatus est, vbi iactis anchoris, prætoria cum paucis alijs, octiduum substit. plures ad ostium Vistulæ redierunt. Tandem pridiè exaltatæ ab Heraclio crucis, denuò Rex, cum tota classe, spirantibus austris vela committens, varijs iactatus tempestatibus in Sueciam transmisit, & tandem Stocholmiam, regni metropolin, quæ 80. Germanicis milliaribus Dantisco abest, saluus & incolumis postridie Michaëlis adpulit.

[Margin: 12. August. — 1593. — 30. August. Iuliani. 6. Septemb. — 13. Sept.]

Dum Dantisci rex desedit, omnia Dei beneficio pacata & tranquilla in vrbe fuerunt: excepto vnico tumultu, cui causam Poloni cuiusdam nobilis minister præbuit, obuium in foro, ad Libripendis ædes, baiulum, qui cum onere prætteriens eum forte attigerat, & cedere ex via iusserat, acinace grauiter vulnerans, & cæteros eiusdem conditionis, quorum magna ad Libræ domum frequentia esse solet, violentiam illius repræhendentes simili audacia adoriens. Pluribus autem, vt fit, ad rixam concurrentibus, octo decemúe Poloni ex proximis ædibus armati, baiulos inermes, fustibus tamen & saxis se defendentes, lethaliter vulnerant, & foro pellunt. Confestim clamor de Polonorum violentia & cædibus, passim in vrbe dissipatur. Ciues armati vndique in forum, paulò ante desertum, confluunt, & Polonos reprimunt. Qui cùm se inferiores viderent, è fenestris vicinarum ædium globos in ciues eiaculantur. Ciues vicissim in Polonorum hospitia bombardas emittunt, ac tres quatuorúe globi in Regiam domum euolarunt. Accersitur à Polonis præsidium Regium, pedites Vngarici, in suburbio, cui à longis hortis nomen est, collocati. Quos iam accurrentes, Motlauæ pons pensilis subitò leuatus, commodè exclusit. sic ingens ciuium cædes auersa est. Interea consules & Senatores aliqui, non sine vitæ discrimine, in vulgus armatum prosiliunt, & ciues monendo, rogando, grauius appellando, tandem, Polonis se è conspectu illorum subducentibus, tumultum sedant: cùm 23. interfecti, plures 50. vulnerati essent. Portæ vrbis per biduum clausæ, donec primus autor tam tristis tragœdiæ, Polonus quidam inuentus, & custodiæ traditus est. Inprimis verò qui in hospitium regium globos eiecissent, diligenter inquisiti, & per tubicines præmium indici centum Vngarici promissi: conscijs autem & dissimulantibus si patefierent, par cum autoribus supplicium denunciatum est.

[Margin: 13. August.]

In Belgico MAVRICIVS comes Nassauiæ, VVilelmi principis Vraniæ filius & Mauritij Electoris Saxoniæ ex filia nepos, Hollandiæ Gubernator, Iuuenis ante annos animumque gerens, curasque viriles; GERTRVDIS montem, oppidum munitum, in Brabantiæ & Hollandiæ finibus situm, tres iam menses circumuallatum, vi & fame ad deditionem coactum occupat: frustra assidente cum exercitu Petro Ernesto comite Mansfeldo sene (cui, post Parmensis obitum, Belgici gubernationem vicariam Hispaniæ rex commendauit) qui soluere obsidionem irrito conatu instituerat. Oppidum, VVilelmi principis Vranij viduæ, Amyralij Gallici filiæ inhabitandum à Mauricio priuigno, traditum est.

[Margin: 1593. — Cœpit obsidio 18. Martij. — 15. Iunij.]

Soror verò Mauricij, Loysia Iuliana, VVilelmi ducis Vranij & Carolæ Mompenseriæ filia, ijsdem diebus, dum frater victoriâ insigni ad Gertrudisbergam po-

gam potitur; FRIDERICO Electori Palatino, Ludoici filio, adolescenti, vicesimum ætatis annum agenti, matrimonio iungitur Tillebergæ: quo ex Hollandia, per Sradam ad Albim, & Luneburgam, & Hassiæ oram, ad comitem Nassaënsem agnatum traducta erat. Nec prius ferè, vicinis Palatinatui principibus, & subditis plerisque, de his nuptijs constitit, quàm peractas fuisse allatum est.

M.D.XCIII

12. Iunij. nostri.

Paulò pòst, vicinus Palatino Princeps optimus, & ecclesiæ ac literarum Nutritius singularis, LVDOICVS Dux VVirtebergensis, Christophori filius, cum 25. annos patriæ summa cum pietatis, clementiæ, Iustitiæ, benignitatis ac munificentiæ in Ecclesias & literarum studia laude præfuisset: vixisset 40. rebus humanis exemptus est, nulla relicta sobole ex se nata. Quare sobrino propior FRIDERICVS comes VVirtebergensis & Mompelgardensis, Dei beneficio nemine aduersante, in toto Ducatu tranquillè & pacificè successit: & sinceram Euangelij doctrinam, ordinem Ecclesiarum, studiorum doctrinæ in Academia & monasterijs, Leges, Iudicia, disciplinam, & omnes administrationis Politicæ partes, ab antecessoribus, Christophoro patruele, & filio illius Ludoico, piè, sapienter & feliciter constitutas, fideliter tuetur & conseruat.

EBERHARDVS comes VVirtebergensis, & montis Pelicardi primus.

Ludoicus primogenitus, Vraci aulæ sedem habuit. | VLRICVS comes VVirtebergensis, Sturgardiæ habitauit. ⊕ 1480.

EBERHARDVS sapiens, fundator Academiæ Tubingensis 1477. Primus Dux VVIRTEbergensis 1495. ⊕ 1496. cui Eberhardus I I. patruelis Vlrici filius, biennium successit. Huic 1498. pulso, VLRICVS, Henrici, fratris Eberhardi I I. filius. | Eberhardus I I. pulsus 1498. | HENRICVS comes VVirtebergensis & Mompelgardi.

VLRICVS Dux VVirtebergensis cœpit 1498. pulsus 1519. restitutus 1534. ⊕ 1550. | GEORGIVS comes VVirteberg. & montis Pelicardi, cui seni natus. | MARIA vxor Henrici ducis Brunsuuic.

CHRISTOPHORVS ⊕ 1568. | FRIDERICVS, Ludoico in Ducatu VVirteberg. successit. | IVLIVS conditor Academiæ Iuliæ.

LVDOICVS ⊕ 1593. | Ioannes Fridericus. | HENRICUS Iulius dux Brunsuicens.

Ex sorore verò Ludoici VVirtebergensis natus, MAVRICIVS, Hassiæ princeps, VVilelmi filius, Philippi nepos, patri recens defuncto, in gubernatione patriæ succedens, coniugem sibi, ingenio, pietate & forma illustrem puellam, sobrinam suam, delegit HAGNEN, filiam Generosissimi comitis, IOANNIS GEORGII Solmensis, Laubaci sedem habentis. cum qua, Cassellæ, sacrum Nuptiale 13. Sept. celebrauit. Genealogiæ partem ascribo.

Ludoicus Hassiæ Landgr. | MAGNUS dux Megapolitan. | PHILIPPVS comes Solmensis, vxor Adriana Hanaënsis, mater duodecim liberorum.

VVilelmus medius Hassiæ Landg. ⊕ 1509. —— ANNA —— Otto, posterior maritus natus 1496. ⊕ 1522. | REINHARDUS natus 1491. celebris militū dux apud Carolū V. cuius insignis de re militari liber extat.

PHILIPPVS Landg. Hass. dux fœderis Smalcaldici natus 1504. ⊕ 1567. | Fridericus magnus, comes Solmensis.

VVilelmus ⊕ 1592. | IOANNES GEOR- | Otto. | ERNE- | Herman Adolph,

ꝝ | □ | ♉ | ↮

GIUS, ex Margarita Schönbergia nupta 1572. 8. filios. | STUS, Rheinischer Kriegß Oberster. | Canonicus Colon. & Argentin.

Reinardus. Otto, Eberhardus, &c.

MAURICIUS, — HAGNES nata 1578. 7. Ianuar. Landgrauius Hassiæ, Hagnen. sobrinam sibi connubio iungit. | Philippus Georgius. | Fridericus. | Christophorus. | Albertus, & cæteri quatuor.

Principio anni, inter Ioannem Georgium, marchionem Brandeburgensem, Ioachimi Friderici Administratoris, primatus & Archiepiscopæ Magdeburgensis, filium; & Carolum Cardinalem Lotharingum, Caroli ducis Lotharingiæ filium, discordibus Canonicorum Argentinensium suffragijs electos Episcopos, Bellum, iam in nonum vsque mensem gerebatur: quod à Commissarijs Imperatoris, Adamo Gallo Popelio à Lobcovvitz & cæteris, mense Februario tandem sedatum, & arma vtrinq; deposita, ac miles dimissus est. Constituerat enim Imperator sex electores ac principes, Moguntinum, Saxonem, archiducem Ferdinandum, Palatinum Philippum Ludoicum, Iulium episcopum VVurceburgensem, & Ludoicum Landgrauium Hassiæ, qui controuersias inter partes cognoscerent, & amicè vel iudiciario processu dirimerent. Intereà, donec de administratione episcopæ & reditibus, pendente transactione aut lite, conuenisset: Carolus Cardinalis Lotharingus, arces & oppida, Zabern, Hohenbarr, Kochersberg, Molsheimum, Benfeld, Schirmac, Mundat, Sulte, Ruffach, cum cœnobijs & alijs antiquitus adiunctis: Marchio Iohan. Georgius, Oberkirch, Ettenheim, VVentzenavv, Marxheim, Reinavv, Dachstein, Marlenheim, cum reditibus episcopi in vrbe Argentinensi, tenebunt, ijsque fruentur, & subditis libertatem conscientiæ, & priuilegia ac consuetudines pristinas relinquent: nihil vi contra se mutuo vel quenquam alium attentabunt: sed petitiones suas, siue proprietatem siue possessionem, siue damna, aut sumtus factos spectent, coram sex deputatis principibus legitimè proponent, iudicio se citati sistent, & iudicato absque contumacia parebunt. Eodem modo Canonici summi templi, Curiam fratrum Argentinæ tenentes, & cæteri ab his dissentientes, deputatorum principum iudicio se subijcient, & reditibus, quos hactenus singuli tenuerunt, donec de illis deputati Cæsaris commissarij, amicè vel iure, aliter constituerint, tranquillè fruentur. Senatui Argentinensi VVasselnheimum Lotharingus restituet, & Collegia, Hospitalia, Scholas, & ciues priuatos, suis prædijs & reditibus, in toto episcopi territorio, quietè vti frui sinet, & de damnis datis, & impensis belli, postulanti coram sex deputatis respondebit, & iudicatum soluet. Ernestus Fridericus etiam, marchio Badensis, qui se Ioanni Georgio & Argentinensibus contra Lotharingum cum exercitu coniunxerat, restitutionem comitatus Bitsensis, cum interceptis reditibus, & impensas belli à Lotharingo repetens, & Carolus comes in Hohenzollern, eiusdem comitatus nomine querelas suas coram sex deputatis proponent, qui vtraque parte audita, vel amicè transigent, vel de iure pronunciabunt. Captiui, qui arma non gesserunt, vtrinque tolerabili conditione liberi, ad suos redibunt. Omnes, qui alterutri parti consilio, opera, manu seruierunt, pacis huius beneficio fruentur, nec in arcibus & oppidis suprà nominatis præsidia vlla, nec præfecti nisi Germanici collocabuntur.

17. Febr.

Etsi autem ad tractationem causæ Argentinensis, à sex deputatis principibus partes: ad 19. Martij, Spiram citatæ erant: tamen mense Maio demum actio inchoata est, vbi, cùm inter cætera, de territorio episcopi Argentinensis, sex principibus, Cæsareæ Maiestatis commissarijs, cedendo, donec amicè vel iure controuersià finiretur, subdelegati proposuissent, tres ferè menses consumti, nec tamen ad causæ principalis tractationem peruentum est. Subdelegati igitur, interpolantes actionem, se ad Cæsaream Maiestatem, quæ hactenus accidissent, referre velle ostendunt,

Mense Iulio.

M. D. XCII.

ostendunt, ac iubent interea partes pacem colentes quiescere, & mense Nouembri, Francofordiam ad continuandam actionem inchoatam redire.

Ioannis Georgij, electi Episcopi Argentinensis, frater natu maior, Ioannes Sigismundus in Borussiam profectus est, vt Ill. principis, Alberti Friderici (cuius, patruelis sui, curator, Georgius Fridericus, quindecim iam annos fuerat) filiam Annam, coniugem duceret. Nuptiæ sequenti anno in magna legatorum Regiorum, & multorum principum frequentia feliciter & tranquillè peractæ sunt, 20. Octobris.

- ALBERTVS, marchio Brandeb. quem Achillem Germanicum nominant, ⊕ 1486.
  - IOANNES, elector Brandeburgicus ⊕ 1499.
    - Ioachimus I. Elect. ⊕ 1535.
      - Ioachimus II. ⊕ 1571.
        - Ioan. Georg. elect. adhuc superstes.
          - Ioachimus Fridericus, Administr. Primatus & Archiep. Magdeb.
            - Ioan. Georgius electus Episcopus Argentinensis 1592.
            - IOAN. Sigismundus, gener Albert. Friderici ducis Borussiæ. ♀
    - Albertus Archiepiscopus Moguntiæ & Magdeburg. ⊕ 1545
  - FRIDERICVS in Franconia sedem habuit, ⊕ 1536. vxor Sophia, Casimiri regis Poloniæ filia.
    - ALBERTVS Dux Borussiæ I. ⊕ 1568.
      - Albertus Fridericus Dux Borussiæ æger.
        - ANNA sponsa Ioan. Sigismundi. ♀
    - Casimirus ⊕ 1527.
      - Albertus ditione pulsus 1554. ⊕ 1557.
    - GEORGIUS ⊕ 1543.
      - Georgius Fridericus curator ducatus Borussiæ 1578.

In Harcynijs montibus, Thuringiam & Saxoniam dirimentibus, Ernestus comes ab Hoenstein, Volcmari VVolffgangi filius, sine liberis maribus moriens, familiam simul finiuit. cuius arces & prædia, ad duces Brunsuicenses feudi Dominos in arce Guelforum & Grubenhagen sedem habentes, redierunt. Genealogiæ Hoensteinensis partem, suprà, VVilelmi episcopi Argentinensis obitum annotans, recitaui. (7. Iulij.) (Lib. 15. Anni 1541.)

AQVISGRANENSIS discordiæ intestinæ semina, ex religionis dissidijs orta, exeunte anno 1580. recitaui. (1593.) Cùm autem reformatæ religionis ciues, non modò publicum religionis suæ exercitium, frementibus Canonicis & Senatu Pontificio, haberent; Verùm etiam in senatum recipi, & consules suæ religioni addictos creari vellent; & (aduersante senatu veteri, in quem more maiorum & vigore Senatusconsulti anno 1560. à tota ciuitate sanciti tantùm Pontificij legebantur) ipsi, consules suæ religionis constituissent: antiquus vrbis magistratus ex solis Pontificijs constans, à Canonicis & duce Iuliacensi vicino incitatus & adiutus, accusationem nouorum Consulum & ciuium reformatæ religionis coram Cæsare Rodolpho instituit. Qui seuerissimis mandatis, Rempublicam in priorem statum restitui vrgebat. Cùm autem noui consules & senatores, pacem religionis in Imperio sancitam prætexerent, & cæterorum Augustanæ confessionis Principum & ordinum intercessione vterentur: (1582.) Cæsar in comitijs Augustanis, de consilio ordinum Imperij archiepisc. Treuirensem, & elector. Saxoniæ commissarios constituit, quorum subdelegati Aquisgranum profecti, veramq; partem audierunt, & principali caussa indecisa, Relationem suam & acta omnia denuò ad Imperatorem remiserunt. Is in Iudicio aulico (1584.) controuersia cognita, tandem huius anni mense Augusto (pridiè ante quàm Siseccum à Turcis captum est) sententiam admodum seueram aduersus accusatos (1593.) (27. August.)

prounn-

M. D. X CII. pronunciauit: Non licuisse illis, nec debuisse in Cæsaris vrbe & sede Regia Aquisgrano, vel in religione aliquid nouare, vel Magistratum & Gubernationem vrbis de facto inuadere. Ideoque quæ ab ipsis hactenus in eo suscepta sint, cassari & aboleri, & omnia in veterem statum, qui ante susceptas has nouationes, anno 1560. communi senatus & ciuitatis totius decreto sancitus fuerit, restitui, & actores in pristinum locum reponi debere. nec deinceps, in electione Consulum, Senatus, & personarum Senatui seruientium, nisi iuxta decretum anni 1560. procedendum esse. Insuper omnis litis expensas, actoribus refundere, & pro damnis satisfacere, accusati iubentur: reseruata nihilominus Cæsareæ Maiestati pœna pro delicti merito de damnatis sumenda, & salua Duci Iuliacensi & Actoribus potestate, reliqua etiam sua iura, querelas, & postulationes, aduersus eos coniunctim vel seorsim legitimè persequendi. Huius grauissimæ Sententiæ promulgationem, paulò pòst secutum est Mandatum, quo sub pœna proscriptionis, intra sex hebdomadas, parere, & omnes latæ sententiæ partes exequi, & documentum paritionis sufficiens, exhibere intra certum diem iubentur. Damnati igitur Reformatæ religionis Aquisgranenses Consules ac ciues, à Principibus & ciuitatibus Augustanæ confessionis præcipuis consilium & patrocinium petunt, qui in Comitijs Augustæ denuò pro eis intercedunt, ita vt executio adhuc quidem sustineatur.

6. Octob.

1594.

In vicinâ Aquisgrano GALLIA, res maximæ hoc anno, de Noui Regis electione, & transferendo à Principibus regij sanguinis, ad Hispanum regno, tentatæ sunt, quas paulò diligentiùs exponam.

Anno ineunte, Carolus Guisius, Maiennæ Dux, Francisci filius, ordinum regni Galliæ, cum Romano Pontifice & Hispaniæ rege, prætextu Religionis Catholicæ Romanæ in regno Galliæ tuendæ, aduersus Henricum IIII. Galliæ & Nauarræ regem confœderatorum Dux & caput; ex singulis regni prouincijs, trium ordinum legatos, ad comitia, in quibus de Republica regni Galliæ miserabili, hoc bello intestino tandem liberanda, & Catholico rege creando deliberaretur, Parisios conuocauit. ad quæ Romanus etiam Pontifex, Clemens VIII. Philippum Cardinalem Placentinum, & Hispaniæ rex, Ducem de Feria mense Ianuario ablegauerat. Sed hic, in itinere diutius hærens, exeunte Martio demum mandata sua exposuit. Pontificius verò legatus anteuertens, Bullam Excommunicationis, à Clemente VIII. Pontifice renouatam (qua Henricum prætensum Nauarræ regem denuò, cum omnibus ipsi adhærentibus, ecclesiasticis & politicis, Catholicis & non Catholicis, Galliæ proceribus, diris deuouebat: & Ordines in Comitijs congregatos, hoc hæretico reiecto alium regem Catholicum creare iubebat) promulgari passim in regno Galliæ voluit. Quo intellecto, Nauarræus statim misso ad ordines Catholicos procuratore, de iniquitate Bullæ conquestus, appellauit: & ab ijs impetratam ostendit, qui aliquot iam annis, omnes suas cogitationes, curas & consilia eò direxerint, vt regnum Galliæ, exclusis hæredibus & successoribus legitimis, ad se transferrent, nec saturatos rapinis & cædibus, quibus regnum replerent, Hispanos insuper crudelissimos & perniciosissimos hostes in Galliam induxissent. Hos periuros & seditiosos regni proditores, & ab omnibus veris & germanis Francis conspuendos & abominandos, quod sub Religionis prætextu hactenus occultare conati sint, nunc Bullæ Pontificiæ occasione, in apricum & lucem proferre, dum regem nouum eligi, & veterem ac legitimam successionis in regno Galliæ rationem, in qua tanquam cardine, regni salus & incolumitas ad omnem posteritatem versetur, mutare & abolere velint: & sibi coronam vel cum totius regni perpetuo exitio imponere nitantur. Catholici igitur ordines regi addicti, cæteros status, vt bonos & sinceros Francos, ad amorem, obedientiam, & fidem regno & patriæ debitam, & cauendas seditiosorum perduellium, qui non Religionem, sed regionem & regnum quærerent, & barbaros Hispanos Gallis imponerent, practicas insidiosas, hortantur. prohibent Bullam spargi, aut ea loca, in quibus de nouo rege eligendo agendum sit, adiri: & adeun-

12. Ianuar.
23. Martij.
Iuliani.

1593.

adeuntibus ea, nobilibus amissionem honoris; prælatis, beneficiorum; cæteris pœnam criminis læsæ Maiestatis & turbatæ pacis & proditorum patriæ denunciant. ciuitates etiam & oppida, in quibus de creando rege nouo acturi sint, funditus solo æquatum iri minantur. Hæc, cum à Catholicis Nauarreo coniunctis publicata essent: Dux Feriæ tandem Parisios appellit, & initio Aprilis Gregoriani in consessu Ordinum regni, à pace inter reges, Catholicum & Christianissimum Henricum facta, & coniugio Elisabethæ, filiæ Henrici Philippo nuptæ corroborata, exorsus: Beneuolentiam illius erga Reges & regnum Galliæ, multis illustribus testimonijs, Francisco II. Carolo IX. & Henrico III. declaratam, prolixè exponit. Queritur simul, Reginam matrem sub Henrico III. immemorem beneficiorum præteritorum, Antonio Lusitano auxilia præbuisse, & filio Francisco Alanzonio Cameracum, Antvverpiam & alias Belgici vrbes occupanti, cùm impedire eum & deberet & posset, conniuisse nec aduersatam esse. Nihilominus regem Hispanum, tot grauibus iniurijs lacessitum, non ex impotentia, sed Christiana beneuolentia constantem in amicitia mansisse. Francisco mortuo, cùm princeps Biarnensis, religionis veræ hostis, ad regni sceptra, fauente rege Henrico III. cœpisset aspirare: fratres Guisios, nunquam satis laudatos principes, de remedio tanti mali cogitasse, & fœdus pro tuenda religione Catholica initum esse, cuius onera rex Hisp. præcipuè sustinuerit, qui & pecuniam ingentem Guisijs suppeditauerit, & exercitibus suis, duce Farnesio, ciuitatem Parisiensem & Rhotomagensem, ex manib. inimicorum liberatas conseruarit, deniq; inauditum amicitiæ exemplum, sua deserendo, cum incredibili detrimento, vt Gallis opitularetur, demonstrarit. Habuisse semper in Gallia suos ministros, qui in his rerum difficultatibus, eos consolarentur, omniq; officiorum genere Gallis præsto essent. Alere adhuc copias militares pro salute Gallorum, in quas, sexagies centena millia aureorum superioribus annis, absq; vllo suo commodo, insumserit. commendasse Gallorum causam summis Pontificibus, deniq; hunc conuentum, salutis Galliæ causa vrsisse, quæ in eo sita sit, vt rex Catholicus à Gallis eligatur, vero zelo religionis, eaq; potentia præditus, qua res Gallorum ad pristinum Dei cultum & Reipublicæ splendorem restituat. & quia periculum in mora sit, hortari regem suum, vt accelerent: & opem hactenus præstitam, maioremque, si opus fuerit, Gallis polliceri. Se quoque omni studio, cura, labore & fide commodis Gallorum semper adfuturum esse ostendit, ac exhibitis regis sui literis, si quid amplius sit, quod requirant ordines, quidq; in mandatis habeat, vberius expositurum esse. Tam specioso procemio, & suauitatis, beneuolentiæ & caritatis, nectare ac melle dulcioris pleno, aditum sibi Hispanus, ad regnum Galliæ, prætextu Religionis, à legitimis hæredibus & principibus Regij sanguinis, in suam familiam transferendum, præparabat.

M. D. XCII. 2. April. 1559. 1585.

Excepit autem Hispani orationem Nicolaus Cardinalis & Archiep. Rhemensis, qui nomine trium regni Galliæ ordinum, legato de aduentu in Galliam, Gallis opratissimo, gratulatur: nec ex Hispanici regni magnatibus quenquam, rebus gerendis aptiorem, vel Gallis gratiorem, mitti potuisse ostendit. Postea de omnium rerum vicissitudine & inconstantia præfatus, Galliæ reges olim, acerrimos Christianæ religionis vindices, & Hispanis catholicis amicitia iunctos; exemplis Clodouci, qui Visigothos Arianos, inter Ligerim & Pyreneos montes, ad fidem Catholicam reductos, regno subiecerat: Childeberti filij, qui in Hispanias penetrarit, ac inde reuersus monasterium S. Germani fundarit: Caroli Martelli, qui Saracenes in Gallia deleuerit: Caroli magni, qui in Hispania Saracenos coëgerit, vt catholicos incolas quietè sua religione frui finerent, & Alphonsum Galliciæ regem & Baleares insulas in clientelam acceperit: Caroli V. sapientis, qui Bertrando Giscelino, in Hispaniam misso, Petrum Castellæ regem crudelem regno deiecerit, & Henricum suffecerit: & affinitatibus cum Hispaniæ regibus, à Francisco I. Henrico II. Carolo IX. contractis, demonstrat. Nunc autem, conuerso rerum statu, dum in Gallia, impiis hæreticorum furoribus omnia

M. D. XCII. misceantur PHILIPPUM Hispaniæ regem, verè catholicum & religionis Catholicæ custodem & defensorem, diuinitus excitatum esse: qui Traiano, Theodosio, Ferdinando catholico, Maximiliano Cæsari proauo; Carolo V. patri, rebus pro religione catholica gestis longè antecellat, & Regnum Galliæ, duabus in obsidionibus, ab Hæretici tyrannide, cum exercitu, duce Parmensi vindicarit, nec regnandi cupiditatem religioni vnquam prætulerit, imò nullis vnquam regnis aut prouincijs præesse voluerit, in quibus non catholica Romana religio regnaret, similem Francisci I. & Henrici II. Galliæ regum voluntatem fuisse, & principum Guisiorum, qui Gallicæ gentis Maccabæi & lumina splendidissima, pro fide & religione catholica, suum sanguinem, vitamque ipsam profuderint. Hispaniæ verò regem catholicum secundum Deum, velut liberatorem suum Galliam agnoscere. quæ hæresibus in eam irrepentibus, & bellis inde exortis afflictissima, etsi ab octo summis Pontificib. adiuta sit, hos tamen omnes, vnius Hispaniæ regis munificentia superatos esse. Itaque immortales se ipsi gratias agere, & precari, vt deinceps etiam præsenti auxilio ipsis succurrere, & flagranti Galliæ incendio remedium afferre pergat. His enim gradibus, in cœlum, ad perpetuam & immortalem gloriam, Regem Catholicum viam sibi patefacturum esse. 10

Sic inchoatis Comitiorum, noui Regis eligendi causa indictorum, actionibus: post aliquot dierum deliberationes, visum est Ordinibus congregatis: Cùm multi principes Regij sanguinis, & alij officia coronæ publica gerentes, aliquot item Cardinales, Episcopi, Prælati, & alij Catholicæ Religioni addicti, Nauarræo adhærentes, ad hæc comitia non accesserint; hos quoq;, fidei & iurisiurandi sui, quo ecclesiæ & patriæ deuincti sint, per literas admonendos esse; eosq; hortandos, vt coniunctis cum cæteris Catholicis ordinibus consilijs, rationes & media iuuandæ salutis publicæ, & pacis in regno restituendæ, inueniant. Hi respondent, etsi non teneantur ad Ducis Maiennæ postulationem quoquam accedere, tamen Christianissimi Regis sui, clementissimam erga miseros subditos voluntatem suam declarantis concessu, se, nominato tempore & loco idoneo, cum cæteris de Republica & pace collocuturos esse. Cùm autem aliquot hebdomadas durante collatione, Catholici ordines à confœderatis euocati hoc vnum præcipuè cognoscere cuperent, an Rex tandem discedere à Religione hactenus professa, & antecessorum suorum Religionem catholicam Romanam amplecti velit: Rex, vtriusque religionis ordines, cum principibus sanguinis, & tota nobilitate, ad 15. Iulij, se, in Carnutum oppidum conuocaturum ostendit. cùm intelligeret suos quoque Catholicos ordines, hactenus sibi coniunctissimos, plerosque ipso deserto, noua inter se consilia aduersus regem agitare. Cuius consilij causas illi ostendebant, quòd hactenus, dum de legitima persona & iure successionis regni disceptatio fuisset, summa fide, vt subditos fideles decet, Regem iuuissent. Nunc verò, cum hostes ipsius, confœderati plerique ipsum Regem agnoscere non detrectent, modò Catholicam religionem Romanam profiteatur; idq; regia Maiestas recusarit; non se diutius, propter singularem regis de religione opinionem, se suosque liberos, ad extremam mendicitatem redigere, & regno extremam vastitatem & Hispani tyrannidem attrahere velle. Interea rex docetur, Carolum comitem Mansfeldium, Petri Ernesti filium, Hispani ducē, in Picardia, non habita actionis de pace institutæ ratione, hostiliter grassari. itaq; ipse etiam, assumptis 1500. Anglis, totidem Heluetijs, & 2000. Gallis, & 800. equitibus, Druidum vrbem ex improuiso obsidet, & 12. Iunij occupat. 20 30 40

Abrupta igitur collatione de pace, qui Parisijs erant confœderati, cum Hispani & Pontificis legatis, de alterius Catholici regis electione tractant. vbi dux Feriæ, Hispani legatus, tandem mandata sua aperiens, proposuit, vt infantem Hispaniæ Isabellam, Henrici Galliæ regis neptem, Reginam crearent, eiq; maritū, Ernestum Archiducem Austriæ adiungerent. Ita Hispaniæ regem, conseruandæ religionis & reipublicæ Gallicæ causa, tantum pecuniæ & 50

militum

M. D. XCII.

militum in Galliam missurum, vt facilè funditus euerti hæreticus princeps Biarnensis, (non enim Galliæ aut Nauarræ regem nominare dignabatur) ac extirpari possit. Respondent ordines Galliæ confœderati, lege Salica non licere fœminam in regno Galliæ succedere; multò minus, extra regnum natam, Reginam creari. Quod si Hispanus, principem Gallicum, ex domo Lotharingica, ad coronam promoueri sinat: acquiescere se, vt Hispanam coniugem electus ducat. Ad hæc Hispani legatus, cùm fœminas Lex Salica excludat, nolle se amplius infantis Hispanicæ vel Ernesto vel Gallico principi coniugio iungendæ mentionem facere. Sed quia diutius capite certo regnum carere non possit: Regem Hispaniæ, optimè cupientem Galliæ regno; eadem, quæ filiæ suæ, si regina designaretur, auxilia obtulerit, nihilominus præstiturum esse, modò Ernestum Archiducem Austriæ regem renuncient.

28. Iulij.

Tandem verò, mense Iulio, Henricus Guisius, Henrici, ab rege Henrico III. ante quinquennium interfecti filius, 23. annorum iuuenis, à quibusdam confœderatis, Guisijs inprimis, nominatus ac electus est. Sed intercedente senatu Parisiensi summo, quem Parlamentum nominant, & testante, non nisi Sanguinis regij principem, legitimè regem creari posse, nondum proclamatus, nec ipse titulo regio vti voluit.

Interea HENRICVS Galliæ & Nauarræ Rex, periculorum ingentium mole ac diuturnitate, & Nobilitatis, quæ hactenus summa fide ei adhæserat, verùm, nisi ad pontificiam religionem rediret, ab ipso defecturæ, precibus, querimonijs & pollicitationibus victus: quòd aliter bellis ciuilibus finis imponi non posse; volentibus Gallis omnibus ipse imperare; & Gallia ex Hispani faucibus eripi nulla ratione posse videretur: tandem sibi passus est persuaderi, vt deserta, quam hactenus coluerat, reformata, quam nominant, religione, Pontificiæ se iterum adiungeret. Quare Idibus Iulij Iuliani, die natali suo, nudis pedibus, cum candela, templum S. Dionysij ingressus, & Archiepiscopo Burgensi confessus, & ab hæresi absolutus, Missam Pontificiam, magna solennitate ab Archiepiscopo celebratam, rursus audire cœpit, ac priores concionatores ex aula remouit. Legatos etiam, ducem Niuersium & alios summos viros, ad Pontificem Romam destinauit, qui Regiam conuersionem, & cum Ecclesia catholica Romana coniunctionem, approbari & confirmari petant, & obedientiam Pontifici promittant. Antequàm verò hic legatus iter integrederetur, Rex Nauarræus ipse, sua manu, sequentem epistolam ad Pontificem Romanum scripsit.

15. Iulij.

Ludoicum.

SANCTISSIME PATER, Cùm Dei instinctu, vt ei placuit, cognouerim ecclesiam Catholicam, Apostolicam, Romanam, veram esse ecclesiam, plenam veritatis, in quâ reposita est hominum salus: & confirmatus sim in hac religione & fide, doctrinâ Prælatorum & Doctorum S. Facultatis Theologicæ: quos eo fine congregaui, vt mihi ea dubia soluerent, quæ hactenus tenuerant me ab eâ separatum: statui me cum hac sancta ecclesia vnire, cogitans in ea viuere & mori, auxilio eius, qui me pro benignitate suâ compellauit. Ac vt bonum opus auspicarer, quod mihi licuit, per prælatos, instituto & ceremonijs, quas indicarunt necessarias, submisi me Dominico die ad 25 Iulij, audiui missam: iunxi preces meas cum precibus Catholicorum, vt membrum ecclesiæ: cum decreto perseuerandi, totius vitæ meæ spacio, deferendæq; obedientiæ & honoris debiti S^ti. V^æ. & S. sedi, more à regibus Christianissimis, maioribus meis, accepto. Et certò mihi persuadens, S. Pater, quem Deus in quo est loco, voluit constituere, S^ti. V^æ sanctam hanc actionem meam iucundam fore, volui priusquàm amplè satisfaciam, quemadmodum diebus hisce post decreui, hac de causâ solennem legatum mittere, virum magnæ dignitatis, paucis lineis autographis testimonium exhibere pietatis meæ, vt filius, erga S. V. supplicans ex animo tenerrimè, vt habeat acceptam, & ita boni consulat, vt à bono & sincero corde procedit, cupidissimoq; promerendæ sanctæ benedictionis tuæ, actione mea. Hisce sanctissime pater, rogo Deum, vt velit quàm diutissimè seruare S. V. in continua sanitate & felici gubernatione S. ecclesiæ. Ad Fanum S. Dionisij. 18. Augusti 1593.

Vester bonus & deuotus filius

Henricus.

Hæc ad Pontificiam Religionem Nauarræi conuersio, summo cum populi Parisiensis & Parlamenti ac multorum principum Catholicorum gaudio, sed fre-

M. D. CXII. mentibus ac indignantibus Hispanis, & factioni illi addictis, prælatis & monachis, excepta est. Induciæ etiam trium mensiū in Galliâ sancitæ, & postea totidem menses prorogatæ sunt, intra quos de perpetuâ & generali pace constitueretur.

Exequiæ funeris Henrici III. regis, ante quadriennium à Monachi in castris ad S. Clodoueum interfecti, ad S. Dionysium, solennitate & ritibus in regio funere consuetis peractæ, & finitis sepulturæ ceremonijs, Henricus IIII. rex Galliæ & Nauarræ, publicè renunciatus est. Interea legatus Pontificius, cum 1593. Hispano, Parisijs, Henrici Guisij electionem, à cæteris ordinibus ratam haberi vrget, & Nauarreum toties relapsum, ac episcopos, quibus in religione Catholica informandum se præbuerat, & archiepiscopum Burgensem, à quo absolutus erat, pariter ex Ecclesiæ Christianæ communione eiectos, diris deuouet. Romæ etiam, regis Hispaniæ agentes ac ministri, apud Pontificem summa contentione instant, vt legati sui excommunicationem, Parisijs latam, confirmet: nec vllos à Nauarreo Hypocrita legatos audiat, vel in vrbem admittat: alioquin illis vna porta ingredientibus, se altera egressuros esse minantur. Cum igitur Dux Niuersius, qui caput legationis Nauarreæ futurus erat, virum nobilem, Romam, petendi à Pontifice commeatus causa misisset Clemens, vt in negotio adeo exulcerato, consideratiùs ageret, octo delectis Cardinalibus deliberationem commendat, qui cùm æqualibus votis inter se dissiderent: in generali consistorio causam proponit. vbi maiori parti visum est, legatis Nauarræi aditum in vrbem, & mandata sua exponendi facultatem, commodè negari non posse. cùm nihilominus integrum Pontifici futurum sit, illis auditis constituere, quod ex sua & ecclesiæ Romanæ dignitate & vsu fore existimabit. Et tamen postea Niuersio in Longobardiam progresso, nuncius Pontificius obuiam missus est, qui eum Legati Nauarreni personam gerentem, in vrbem non admissum nec auditum iri significabat. Si tamen priuatim, proprio nomine aliquid petiturus veniret, aditum ei liberum patere. Fuit autem hic Niuersiæ Dux, non Gallus natione, sed Italus, ex familia Gonzagarum Mantuana, qui regibus Galliæ prioribus militans, HENRICAM, Francisci Ducis Niuersij filiam, vxorem duxerat: quæ ducatum illum hærede vacuum, ad eum attulit.

FRANCISCVS Gonzaga, Marchio Mantuæ, anno 1500. ⊕ 1519.

|

FRIDERICVS, primus Dux MANTVÆ, à Carolo V. creatus, 1530. ⊕ 1540.
Vxor Margarita, VVilelmi Palæologi, Montis ferrati marchionis postremi filia, & hæres.

FRANCISCVS, gener Ferdin. Imp. ⊕ 1550.	VVILELMVS ⊕ 1587.	LVDOVICVS Dux Niuersæ in Gallia.

VINCENTIVS, princeps Mantuanus.

Venit autem Romam Niuersiæ Dux, 26. Nouemb. Gregoriani, quem clementer & placidè Pontifex proximis diebus aliquoties audiuit: sed paulò post, exeunte Ianuario, re infectâ dimisit, non quidem simpliciter negans Nauarræo Absolutionem, sed differens, donec illustriora pœnitentiæ signa cerneret. In Galliâ verò, Regis Nauarræi, post reditum ad Pontificios res & spes magis etiam dubiæ & suspensæ, quàm antea, initiò videbantur. & Hispani nouæ copiæ, circiter 4000. ex regno Neapolitano & Tarraconensi, Finale ante trimestre appulerât, quas Lugdunensis vrbis Gubernator, dux Nemorensis, Mainij frater Vterinus, in vrbem recepturus erat, vt arcem & vrbem Lugdunensem, cum vicinâ prouincia, in Hispaniæ Regis potestatem traderet. Sed literis interceptis, & archiepiscopo ac senatui re patefactâ, Dux Nemorensis, à Lugdunensibus captus & custoditus est mense septembri. In Britanniam quoq; minorem, recentes Hispanorum milites nauigijs transportati, & arces ac oppida totius prouinciæ nouis præsidijs firmata sunt.

SAXONIAE LIBER TRICESIMVS,

Continens annum 1593. 1594. & sequentes vsq; ad finem.

Generoso Domino Regio Burggrauio,

NICOLAO EIKE:

NOBILIBVS ET ORNATISSIMIS SAPIentia, virtute ac doctrina Dominis Consulibus, ac Senatui inclytæ Reipublicæ RIGENSIS:

ET

Nobili Magnificoq; Domino

DAVIDI HILKEN,

SERENISSIMI POLONIÆ ET SVECIæ Regis per Poloniam Secretario, & Ciuitatis Rigensis Syndico:

Dominis & patronis reuerenter colendis,

inscripsit

Dauid Chytræus.

M.D.XCIII.

CVm autem omnium aures & animos, hoc biennio belli TVRCICI in Vngaria redintegrati fama compleuerit: illius etiam historiam summatim complectar, & paulò altiùs exordiens, SERIEM IMP. Turcicorum ab initio vsque ad præsentem Amurathem III. breuissimè notatam, præmittam.

TVRCÆ communem cum Tataris originem Scythicam habent: eadem ferè lingua, moribus, armis, & bellandi ratione nunc quoque vtentes. Nomen Turci, seu vt ipsi pronunciant Iurchi & Tzurki, significat ipsorum lingua, Νόμαδες, pastores, sine certis domicilijs, pascuorum causa, cum familijs & pecoribus agminatim vagantes. Quales nunc sunt Tatari, & Turcæ olim fuerunt, & passim in oriente adhuc Turcmani, Pastores ac rustici, eodem more vitam degentes, mapalia secum sua circumferunt. & Ottomanum, qui prima splendoris & potentiæ ac Imperij familiæ Ottomanicæ fundamenta iecit, ex armentarijs ortum, virtute & felicitate singulari, in monomachia victo hoste, villam Otomanzicam dono ab Aladine accepisse, & ab illa Otomanni nomen adeptum esse, Theodorus Spanduginus Cantacuzenus tradidit. Postea, crescente potentia & Imperio, pudere Ottomanicos nominis Turcici cœpit: ita vt nunc, milites præcipuè & aulici, molestissimè ferant, si quis eos Turcos, ceu Rusticos, appellet: ipsi verò, non Turci, sed Musulmani (Orthodoxi, rectè Deum agnoscentes & colentes) nominari gestiant. Extat nomen gentis apud Plinium, qui eos in Sarmatiæ Asiaticæ seu Scythiæ tractu vltra Mæotidem ad Caucasum vicinos Tyssagetis collocat; & apud Herodotum vicini Tyssagetis sunt ἴυρκαι seu Iurchi & Iurkæ, vt hodie ipsi pronunciant. Sed eos, qui nunc in Asia dominantur, Turcas, Persici Imperij accolas versus ortum ac septentrionem, quâ Tatarorum Imperio iungitur (vbi regnum Turquestan, Haithonus; & magnam Turciam, Paulus Venetus collocant) fuisse, ac inde in Persiam & reliquam Asiam progressos esse, constat. Refert enim Haithonus, primùm euocatos Turquimannos seu Turcas, à Persarum rege Hormisda, ingruente Saracenorum irruptione fuisse A. C. 640. Sed Saracenos præuertentes priusquam coniungerentur Turcica auxilia, Persas ingenti prælio victos regno exuisse. Turcas verò, cùm familijs, Nomadum more tardius progressos, accepto victoriæ Saracenicæ nuncio, in finib. Corasenæ Persis finitimæ (Hyrcaniæ aut Sogdianæ) constitisse; cumq; viribus se Saracenis impares viderent, sponte missis Babylonem ad Calipham legatis, se imperio illius subiecisse, & aliquot seculis, auctos multitudine ac viribus, & in multas nationes propagatos, Caliphæ suasu, Mahometanam legem omnes amplexos esse. Elapsis autem aliquot seculis, cùm Soldani Saracenorum, intestinis seditionibus & dissidijs inter se, & cum Calipha suo, agitati, bella gererent: Mahometes, Persiæ Soldanus, Calipha viribus inferior, Turcas vicinos aduersus illum excitat, eorumque fide ac robore victoriam obtinet. Sed stipendia illis promissa post victoriam soluere recusans, ab illis auxiliarijs suis bello petitus, victus & regno priuatus est. Turci Persiæ regno potiti, Saracenorum potentiam intestinis bellis languefactam cernentes, paulatim plures regiones ac prouincias in Asia subigunt, donec tandem post annum Christi millesimum, proprio principe seu Imperatore electo Tangrolipece Mucaleto vt Cedarenus in Const. Mon. Tyrius, Selduchum: Haithonus, Zadocum: Leo Afer Melisachum nominat, excusso Saracenorum iugo, ijsq; oppressis, primùm dominari in Persia, & reliquis Asiæ prouincijs vsque ad Pontum Euxinum cœperunt, & Caliphæ titulo pristinæ dignitatis, relicto, principem suum Tangrolipecem seu zadocum, Asiæ Imperatorem ab eo, volente nolente confirmari curarunt. Huic Dogressa filius; Aspasalem nepos: & cæteri, successerunt. quorum seriem Haythonus cap. 15. recenset, qui Aspasalemi nepotem fuisse, SOLYMANNUM affirmat, qui Cappadocia, & vicinis Asiæ minoris gentibus domitis, Niceam tandem occupauit,

Lib. 6. cap. 7.

μίλτον.

10

20

30

40

50

cupauit,

cupauit, & cum Christianis Argonautis, Godfrido Bulioneo duce, Asiam primum adeuntibus, & postea ad Antiochiam conflixit. Huius filius fuisse existimatur Aladinus, Turciæ Soldanus, Iconij habitans: nepos Masutus, à Conrado III. ad Mæandrum victus: Pronepos, Clizastlhanes, Emanuelis Comneni & Friderici Barbarossæ Impp. ætate, qui Henricum Leonem Saxoniæ ducem hospitio excepit. Quatuor filios habuit, qui cum patre, ac inter se bellum gesserunt: eorumq; posteri similiter inter se mutuo grassati sunt. Interea in maiore Asia, Tatari, ab Armeniorum rege euocati, TVRCARUM potentiam languefaciunt, ac Imperium destruunt. Qua occasione plures Turcæ, Tatarorum violentiæ cedentes, in minorem Asiam concesserunt. Vbi regia stirpe iam intestinis odijs & dissidijs vilescente, πολυκοιρανίη diuersorum Principum & familiarum extitit, ex quibus OTHOMANICA tandem suo quodam fato, cæteris oppressis, Imperium sola obtinuit, & ad nostra vsq; tempora florentissimum propagauit. Recensetur autem in Annalibus TVRCORUM, recens latinè editis, longa series maiorum Othomanni, quos in Chorasene, Persis ad septentrionem & ortum vicina, veteri Turcorum sede, ante Tataricas impressiones præfuisse existimant. Cuius fide autoribus suis relicta, ORDINEM Imperatorum TVRCICORUM continuum, ab Othomanno, Rodolphi I. Imper. quem Habspurgensem vocant, coætaneo; vsque ad Amurathem III. qui nunc cum Cæsare Rodolpho II. bellum gerit, explicatam in tabella, oculis subijciam.

M.D.CXIII. 1097. 1147. 1173. 1142.

I. OTHOMANNVS, circa annum Christi 1300. Imperator belli contra Græcos delectus, Niceam & PRVSAM Bithyniæ tandem cepit, eamque imperij Turcici sedem fecit 1327. ⊕ 1328.

II. ORCHANES, Niceam recuperat, cui Solymannum filium præficit, qui ad Hellespontum vsq; imperio propagato, in Europam primus traiecit, & Calliopolin occupauit. duobus ante patrem mensibus ⊕ circa 1358.

III. AMVRATHES Hellespontum transgressus, plurima Thraciæ oppida, & in his ADRIANOPOLIN cepit circa 1360. Ianizaros instituit. cum Lazaro Seruiæ despota bellum gerens, in Cosouæ campis, à sicario interficitur 1390.

IIII. BAIAZETHES I. Constantinopolin obsedit. Sigismundum Vngariæ Regem ac Nicopolin vicit circa 1395. plærisq; Turcarum principib. in Asia anteriore oppressis, ditiones ademit, qui exules, Tamerlanem Scytham attraxerunt, à quo captus Baiazethes & caueæ ferreæ inclusus: proceres verò in ditiones amissas restituti sunt, circa A. C. 1403. vt annales Turcici annotant, nostri 1397. Sex filios reliquit, qui reuerso in Scythiam Tamerlane, intestina bella de imperio decennium ferè gesserunt.

Solymannus. Moses. MAHOMETES I. fratrum victor, regnum lacerum recollegit. Caramannum à Prusæ obsidione depulit. VValachos Transalpinos contra Sigismundum iuuit.

VI. AMVRATHES II. Mustapham & Asiæ principes seditiosos opprimit: VValachiam tributariam reddit; Seruiæ principem eijcit 1427. Thessalonicam capit 1431. Belgradum frustra tentat. CHRISTIANOS ad Varnam prælio memorabili vincit 1444. pridie Martini. rursus in campis Cosouæ 448. ⊕ 1450.

VII. MAHOMETHES II. Constantinopolin expugnauit 1453. die 29. Maij. à Belgradi obsidione depellitur 1456. Sinderouiam capit 1459. Sinopen & TRAPEZUNTEM occupat 1461. Lesbum 1462. Peloponnesi oppida plurima subigit. BOSSENAM Stephano rege interfecto, in prouinciam redigit 1464. Epirum 1466. Eubœam Venetis adimit 1470. Vsuncassanum Persam prælio vincit 1474. Scodram irrito euentu obsidet. à Moldauo profligatur 1475. Capham occupat 1476. Scodram capit 1479. Rhodum frustra tentat 1480. Hydruntem in Italia expugnat 1481.

M.D.XCIII. BAIAZETHES II. cuius frater Zemes in Italia exulauit, Cheliam seu Achilleam, & Nesteralbam vrbes, ad Danubij & Tyræ ostia sitas, in VValachia occupat 1485. cum Cairbeio Ægypti Soldano infeliciter bellum gerit 1487. vsq; 1491. euocatus à Ludoico Sfortia, Venetos oppugnat, Naupactum, Methonem & alias Peloponnesi vrbes Turcis subijcit 1499. 1500. Techellem religionis prætextu in Asia tumultuantem profligat 1510. Selymo filio coactus imperium cedit 1512.

SELYMVS, à cæde fratrum regnum orditur. Hismaëlem Sophum Persarum regem in campis Calderanis vincit,& Taurisium diripit 1514. cæso ad Singam fl. Campsone, Alcairi Soldano, Damascum, Hierosolymam & Ægyptum vniuersam occupat 1516. ⊕ 1519.

SOLYMANNVS, Albam Græcam, Vngariæ propugnaculum ad Danubium expugnat 1521. RHodum, 1522. exeunte. Ludoicum Vngariæ regem ad Mohacium cædit 1526. euocatus à Iohanne Cepusiensi, Vngariæ regnum illi tradit, & VIENnam obsidet 1529. redit ad fines Austriæ 1532. Barbarossam, qui Algieram ceperat, Imperio maris præficit 1534. Ipse contra Thomam Persarum Regem profectus, Mesopotamiam & Babylonem illi eripit 1535. 1536. Aulonæ sedens Corcyram tentat 1538. Castellum Nouum in Dalmatia expugnat 1540. Mortuo Ioanne Cepusiensi, à vidua euocatus, Ferdinandi exercitum, Budam obsidentem, profligat: Budæ Bassam præficit. Viduam cum filio in Transyluaniam relegat 1541. Pestum contra totius Germanici Imperij vires defendit 1542. Strigonium & Albam Regalem capit 1543. tandem Ferdinando Romanorum & Vngariæ Regi sub pactione annuæ pensionis, quam Tributum ille vocabat, Inducias concessit 1546. aduersus Persas denuò profectus, VANO in finibus Mediæ & Armeniæ Beglerbegum præficit 1549. 1550. Tripolin in Aphrica occupat 1551. TEMESVVAR in Vngaria & viciniam debellatam nouo BASSÆ tuendam commendat 1552. Mustapham filium primogenitum Halepi interficit 1553. Zygethum frustra obsideri iubet 1556. Baiaserhem filium succedere patri cupientem, cùm prælio victus ad Persarum regem confugisset, cum quatuor nepotibus, interfici curat, 1558. 1559. Christianos Tripolin recuperaturos, Turcæ, ingenti clade ad Gerbos deleuerunt 1560. Melitam frustra oppugnant, sed CHium Genuensib. eripiunt 1565. Euocatus à Iohanne Transyluano Solymannus in Vngariam ad Zygethum moritur 1566. ætatis 76.

SELYMVS II. cum Maximiliano II. Imp. pacem fecit, singulis octennijs renouandam 1568. Venetis CYPRVM eripit 1570. 1571. vincitur nauali prælio ad Echinadas. Tunetanum regnum in Aphrica, anno quadragesimo postquam à Carolo V. occupatum fuit, per Synamum Bassam, nunc in Vngaria copijs Turcicis summo cum imperio præfectum recipit, & Gulettam solo æquauit 1574. eodemq; anno exeunte obijt.

AMVRATHES III. cum Persarum rege Mahomete Hodabende (Dei seruo) & illius filio, bellum varium ac diuturnum annos ferè quatuordecim gessit. Quo vix composito, in Christianos & Cæsarem Rodolphum, à cuius militibus Bassa Bosnensis & alij ad Sisciam recens interfecti fuerant, arma conuertit 1593. cuius belli occasionem paulò altiùs repetam.

1592. Superiore anno Turci, duce Hazan Bassa Bosnensi, in Croatiam ex Bosfena progressi, oppidum & arcem VVihitz, quæ annos iam 150. orbis Christiani propugnaculum in eo tractu aduersus Turcas, firmum & incolume manserat, ex improuiso obsessam aliquandiu & deditam occuparunt. & nouam, in vicinia, ad Colapin fl. ex roboribus arborum, munitionem, Petriniam, vnà cum ponte, paucis diebus excitantes, in amœniss. agrum, inter Colapin & Sauum, longè lateq; rapinis & incendijs grassati sunt. Quæ insperata Turcarum impressio, ingentem terrorem, omnibus finitimis gentibus Austriacis, & toti Germaniæ incussit. Has incursiones, vt à Thuropoliæ agris hæreditarijs, Thomas Erdeud, Slauoniæ Banus, auer-

nus, auerteret: coniunctis secum Stiriacis & vicinorum copijs, è regione nouæ arcis Petriniæ & pontis recens ædificati, consedit: cùm ex Slauoniæ & Croatiæ regnis, nondum omnes, quæ expectabantur, copiæ conuenissent. De his edoctus à proditore quodam, Bani Slauoniæ familiari, Hazam Bassa Bosnensis, per compendia viarum, nostros, nondum de numero & molitionibus hostium satis explorata omnia habentes, repente aggressus, à tergo multitudine copiarum circumuentos profligauit, ac elapso equitatu, pedites, inprimis Stiriacos immaniter concidit: & maioribus aliquot tormentis potitus est. Inde per totam Thuropoliam & populosissimas Saui & Colapis ripas, impunè vagatus, ad quatuor millia hominum, partim in deplorandam seruitutem ac morte tristiorem, abduxit, partim trucidari curauit. Sisfekium verò arcem, ad Colapis & Saui confl. sitam propter transitus in Stiriam, Carinthiam & Carniolam oportunitatem, aliquoties antea tentatam, omnino in suam redigere potestatem cogitabat. Sed Nicolai Micceacij præfecti, & militum præsidiariorum virtute ac fortitudine singulari, repulsus eo tempore, obsidionem Sisseki, aliquot oppugnationibus frustrà susceptis, deserere coactus est.

Præsentis verò anni æstate, Hazan Bassa, cum aliquot Sangiacbegis, quorum nouem suo subiectos imperio habet, reuersus, expugnata primùm Trelchina, Episcopi Zagabriensis castello, ad Sisekij obsidionem, initio Iunij rediit, & disiectis vi tormentorum muris, & interdiu noctuque continuatis oppugnationibus, actum iam de obsessorum salute & planè desperatum erat, nisi Deus ἀπὸ μηχανῆς opem & salutem miseris tulisset. Etsi enim numero longè inferiores Turcis, Cæsareanorum copiæ, ex vicinis gentibus Austriacis collectæ, erant; quas Slauoniæ Banus, & Auerspergius, & Rupertus Ekenberger, & alij viri nobiles, inter quos Melchior Rederus, baro Silesius, literis & armis clarus, ducebant: tamen cum in extremas angustias obsessi peruenissent, singulari magnitudine animi, constantia & virtute inuicta, hi duces, adductis in viciniam Sissecki copijs, TVRCAS, diuisa, trans & cis Colapin ponte iunctum, castra habentes, adorti; eos, qui à citeriori ripa sibi occurrebant, profligarunt, & pontis parte occupata & disiecta, præcluso ad suos reditu, ad flumen propulerunt. cui se committere, & in aquis suffocari, quàm in victorum manus venire maluerunt. Cæteri, qui trans fl. hæserant, clade suorum consternati, fuga dilapsi sunt. Perierunt flumine obruti, Hazan Bassa Bosnensis ipse, cum fratre: & Sinam Begus seu præses Clissæ, ex sorore Amurathis Turcici Imp. natus, & Memybegus seu præses Hertzegouinæ, quæ superioris Bossinæ, olim ducatus, metropolis fuit. cùm inferioris Bosnæ, olim Regni, metropolis Bagnia Luca, Bassæ hoc tempore sedes, fuisset.

1593.

Tantoperè autem Amurathes TVRCARUM IMP. hac suorum clade, in qua sororis filius, & ipse Bassa Bosnensis, & alij fortes viri cæsi, vel in Colapi submersi fuissent; exacerbatus est, vt accedentibus etiam supplicibus sororis suæ, vindictam miserabili voce ac gestu de interfecto filio poscentis, lamentationibus, & Sinami Bassæ cohortatione, & acceptæ cladis ignominia & dolore ardens, statim bellum aduersus Rodolphum Cæsarem, apertum decerneret; & Mahometem, Bassam Temesvvariensem, Bossenæ & Croatiæ vicinæ, cum mandatis belli persequendi, præficeret; & Beglerbegum Græciæ ipsi auxilio cum exercitu proficisci: Budensem verò Bassam & cæteros, arces limitaneas præsidijs munire, & collectum militem in castra educere, & Sinami Bassæ Vesirij, in Vngariam suo loco profecturi, imperio parere iuberet. Itaque nostri, cùm post profligatos ad Siseccum TVRCAS, duorum ferè mensium respirandi spacio ijs concesso; tandem serò Petriniam castellum, Hrastovviziæ vicinum, ad Colapin fl. superiori anno à Turcis munitum, obsidere cœpissent; post paucos dies, ab exploratore Turca, sponte se ipsis offerente, quem tamen rursus è manibus elabi patiebantur, audientes Græciæ Beglerbegum aduentare,

M.D.CXIII. tare, etsi magnis in angustijs Turci obsessi, pyrio puluere destituti erant; ac de deditione iam inter se deliberabant; mox relicta obsidione retrocesserunt. Hæc fama renouati à Turcis belli, & Constantinopoli ac Budæ publicati, cùm in Germania percrebuisset: deposita tandem cunctatione, hactenus vsurpata, Constantinopolin versus, pensio annua, intra biennium nón soluta, Calendis Augusti Viennâ Gomorrham delata est. Sed mox adferebatur, nouos exercitus Turcicos, Sinamo Bassa Imperatore, in Vngariam Budæ vicinam penetrare, & Græciæ Beglerbegi, quæ antecesserant in Croatiam, copias; non Petriniam solùm obsidione liberatam conseruasse, verùm etiam, Sisseccum, vi expupugnasse, ac præsidiarios omnes, ac in his aliquot Germanos, immaniter trucidatos & concisos in Colapin præterlabentem abiecisse. postea Sauum transgressas, ad Sagabriam vsque, direptionibus ac incendijs grassatas, circiter quinquies millia hominum in tristissimam seruitutem abduxisse: & Sagabriæ obsidionem singulis momentis expectari. Aliæ igitur rationes auertendi hostis ineundæ, & bellicæ defensionis consilia, acriore animo suscipienda fuerunt. Quotidie enim, pegasarijs cursibus, Pragam honestissimi viri, Franciscus Nadastus Vngarorum procerum Dux fortis. Præfectus Iaurini Ferdinandus comes ab Hardec, Stirij, Carni, Carinthij & alij, conuolantes, magnitudinem periculi à Turcis imminentis exaggerabant; & nisi celerrimis auxilijs ab Imp. iuuarentur, extrema se necessitate, ad deditionem Turcis faciendam, ineuitabili necessitate coactum iri, querebantur. Imperator itaque, ex Boëmis, Silesijs, Morauis, Austrijs & cæteris hæreditarijs ditionibus quamplurimos militiæ equestri ac pedestri nomina dare iubet, & præsidia in arcibus limitaneis auget, & legatos ad electores Imperij de comitijs Ratisbonæ celebrandis, & Turcica immanitate, coniunctis Romani Imperij auxilijs, à reliqua Germania & orbe Christiano depellenda, mittit. & maiores equitum peditumque copias ad ver futurum conducit: cùm Sinamus Bassa, Vesprinio & Pallatta iam expugnatis, omnino Viennam se progressurum constanter minaretur.

VVESPRINIVM, cui Ferdinandus Samaria, & Georgius Andreas ab Hoffkirchen, cum præsidio 1200. militum præerant: Sinamus Bassa, 22. Septembris obsidere cœpit; trinis castris, propè vrbem, in vias militares, Rabam, & Palattam ducentes, positis. Noctu excitatis aggeribus, ac duodecim machinis maioribus in eos subuectis, muros quatere tormentis Turci cœperunt, & præcipuum VVesprinij tormentorum magistrum in propugnaculo pila percussum trucidarunt. Cumq; eo die parùm profecissent, postridiè promotis própius ad murum aggeribus, ex diuersis sex locis ita tormentis fulminarunt, vt tutò consistere in muro & propugnaculis nemo ferè posset. deinde, aliquot impressionibus tentatis, tandem imbre largissimo, impedita sclopetorum eiaculatione depulsi sunt. Quarto obsidionis die illucescente, magno impetu oppugnationem Turci renouarunt, & conscenso iam muro vexillum defigere conati, à nostris reiecti sunt. Depulsi, globos ignitos in portam & ædificia lignea immiserunt, & muros prope portam ad solum vsque deiecerunt. ac repetitis iuxta portam & arcem & alibi oppugnationibus, præfecti & militum animos ita languefecerunt, vt desperata defensione, quia præsidij nihil à vicinis Rabæ & Pappæ præfectis appareret: Nocte secuta, secreto exitu VVesprinio egressi, fuga sibi salutem quærerent. Sed Turci excitati, fugientes assequuntur, plurimos concidunt, præfectum ipsum Ferdinandum Samariam & alios capiunt. Euaserunt Pappam incolumes Germani circiter 40. Vngari 54.

Pridie Michaëlis Palatam Turci cinxerunt. Vbi statim duo Vngari ad eos transeuntes, vbi commodissimè tormentis arx peteretur, indicasse scribuntur. Cùm verò Bassa, literis in arcem missis, præsidiarios 400. ad faciendam deditionem, quod tamen frustra repugnaturi essent, hortaretur: & incolumitatem discedentibus, & saluum conductum promitteret: sponte tradita arce egressi,

gressi, per milliare vnum incolumes deducti, postea signo dato, vniuersi ferè trucidati sunt, vt ex omni numero tantùm viginti quatuor salui euaderent.

Secutæ sunt res paulò secundiores. Cùm enim Sinamum Bassam, ingruente hyeme, militem in hyberna duxisse, ac ipsum, ab Amurate reuocatum, quòd Persæ ac Georgiani res nouas molirentur, Constantinopolim Pegasario cursu contendisse, ex captiuis ac exploratoribus intellectum esset; Ferdinandus comes ab Hardec, summus exercituum Vngariæ inferioris Imperator, adiunctis sibi Husari Petri, Pappæ præfecti: Nadasti; comitis Serinij; Palfij; & aliorum ducum copijs: ALBAM Regalem versus ducit. cuius suburbiorum, ac in ijs domicilium habentis Begi seu præfecti vrbis ac viciniæ, potiundi spes ostensa fuerat. Misso igitur ad oppositam Vrbis partem Husaro Petro, inuadere suburbium media nocte iubet, qua ipse etiam, oppugnationis signum ab aduersa parte daturus sit, vt obsessorum in suburbijs animos & vires distractas facilius opprimant. ac suburbium vnum Husarus occupauit & incendit. Defendentibus verò vrbem Turcis, visum est nostris, nec commeatu, nec munitionibus ad vsus necessarios instructis, ab vrbe discedere. Cumq; duo ferè milliaria retrocessissent: Postridiè adfertur nuncius, Turcas magnis agminibus insequentes, prælio fugientes aggredi decreuisse. Itaq; nostri subsistunt, deliberant, aciem instruunt, hosti aduentanti occurrunt. ac fortiter dimicantes, DEO terrorem hostium animis incutiente, Ianizaros in fugam vertunt, & victoriam nobilem obtinent 24. Octob. Iuliani. Aga Ianizarorum captus, retulit, Bassam Budensem prælium dissuasisse, sed militum confligere omnino cupientium importunitate & minis coactum, in prælium descendisse, quem tribus vulneratum sclopetorum ictibus postea Budæ obijsse opinio fuit. Interfuerunt prælio, præter Bassam Budanum, Sanzachi seu Begi, Albæ Regalis, Strigonij, Pesti, Quinqueeclesiarum, Moachij, Filleccij, Nouigradi, Zeschen, Copani, Zolnocci, Segedini &c. De numero cæsorum nihil adfirmo. Ferdinandus comes ab Hardec parta victoria Iaurinum Rabam redijt.

In superiori verò Vngaria, Christophorus baro à Tieffenbach, munitam arcem Zabacca, vi expugnatam, Turcis ademit. vbi vnius diei quiete interposita, ad Fileckum arcem & oppidum celebre, duobus inde milliaribus dissitum, Sanzachi Turcici sedem, copias duxit. Vbi concurrentes auxilio obsessis ex vicinis præfecturis, Turcarum copias, postridie Martini profligarunt.& admotis ad muros machinis oppidum oppugnare cœperunt. Sed hoc Turci ipsi incenderunt, & deserta arce ima, superiorem solùm defendendam suscipientes circiter 800. præsidiarij, tandem pacti incolumitatem corporum, Christianis dediderunt. Cuius deditionis fama, vicinos, qui castella Diuni & Hamasci tenebant, Turcos impulit, vt sponte diffugerent. Inde ad oppidum & arcem Zetschen, alteram Sangiaci Begi sedem, exercitus ductus, eam occupauit cum vicinis castellis Holloc, Samos, & Plauenstein, quæ præsidiarij sponte deserentes hosti venienti aperta reliquerant. Turci etiam aliquot, ex Alba Regia, Begum nouum, in arcem Palattam recens occupatam deducentes, ab Husaro Petro, Pappæ præfecto, mense Decembri fortiter profligati sunt. Sed cùm ob anni tempus incommodius, & pluuijs assiduis auctam viarum profunditatem, machinæ bellicæ prouehi, ac exercitus sub dio contineri diutius nequirent, in hyberna vtrinque concesserunt. Interea Budæ, magno desiderio, Sinam Vesirius Bassa expectabatur. Verùm eo emanente Græciæ Beglerbegus, tandem Budæ, cùm copijs non maximis, appulisse scribitur.

Ioannes LAVTERBACHIVS Poëta Nobilis & coronatus, DEO & Musis carus, qui Hailbronnæ optima studia multos annos rexit: die 11. Octobris in cœlestium vatum collegium receptus est.

ANNO

M. D. CXIIII.

ANNO M. D. XCIIII ineunte, SIGISMUNDUS Poloniæ rex, cùm superiore autumno in Sueciam, ad capessendum hæreditate sibi relictum à patre Regnum appulisset: solenni ritu, coronam regni accipere die Epiphaniorum, decreuerat. Sed de articulis Iuramenti à rege præstandi, ac inprimis de Religione Augustanæ confessionis libera, sola in omnibus regni Ecclesijs, sine vlla conditione relinquenda, & de Archiepiscopo Vpsaliensi, qui preces & ritus sacros in coronatione administraret, dissensio inter Regem & ordines regni, ac disceptatio diuturnior & acrior, intercessit. Rex enim, qui legatum Pontificium, Franciscum de mala Spina, S. Seuerini episcopum, in Succiam secum duxerat, omnino Pontificiæ etiam Religioni locum in templis & vrbibus regni, Stocholmiæ præcipuè, tribui vrgebat: & à legato Romani Pontificis coronari cupiebat. Vpsaliensem verò archiepiscopum (ad quem instituto & more maiorum alioquin consecratio pertinebat) superiori anno in Synodo pastorum regni generali electum, quòd Lutheranus esset, & patri suo, regi Ioanni, Liturgiam Pontificiam in regno restituere molienti, semper aduersatus, ideoq; in exilium pulsus, scriptis publicè editis, Pontificias has molitiones impediuisset, omnino auersabatur.

Durante autem aliquot menses hac contentione, cum Senatus & ordines regni Sueciæ, solam verbi Dei & Aug. Confess. Religionem in regno conseruari ac defendi, vellent, & archiepiscopi recens electi officium & dignitatem tuerentur: Pontificis verò legatum planè auersarentur: consilium regi Sigismundo prudens & consideratu dignum, à Politico quodam, equite Megapolitano, inter aulicos ministros recens recepto, exhibitum est, quod cum conseruatu non indignum videatur, adscribendum duxi.

Serenissime Rex, potentissime Princeps ac Domine, domine clementissime. Accipe paucis à seruitore, quem conduxisti, consilium, hisce temporibus, & regno, & rebus tuis accommodatum; nec non specimen fidelitatis, & iudicij, ex sincero & candido pectore profectum. Hæc est præsens rerum facies in hoc regno (proh dolor) vt omnia videantur esse plena timoris & periculi, quibus succurrendum est duplici consilio, tùm pacis & concordiæ, tùm contra vim & rebellionem. Et quia certum est, in arte Gubernatoria, principem non posse sua scientia cuncta complecti, vt dicit Tacitus *a* nec vnius mentem esse tantæ molis capacem *b* Ergo esto Princeps sapiens sapientum commercio *c* Et adhibe in consilium, morum hominumq; & Prouinciæ peritos *d* Non enim exteros temerè, non aduenas. Quia veriloquium esse putatur, ad consilium de republ. dandum, caput esse nosse rempub. *e* hisq; fidendum, nec temerè ab eorum sententia discedendum. Tritum enim est Poëtæ veteris *f* Laudatissimus est ipsus, qui cuncta videbit. Sed laudandus is est. qui paret recta monenti. Cui & adstipulantur alij *g* Cauendumq; ne ad illud dictum res redeat, Qui recta consilia sequi noluerit, pereat suis rationibus, cùm alterius prudentia possit esse saluus. *h*

Sed hic subsiste parùm, & attende. hæc omnia locum habent, cùm sceptrum regni teneas: non cùm de adipiscendo labores. Nam in hoc postremo valeat regula: Fieri quid debeat cum multis tracta, quid facturus sis, cum paucis, quibus volueris, aut ipse tecum *i*. Casu itaq; quo Consiliarij cum rege suo sunt dissidentes, caueat sibi Princeps, & secretum hoc habeat, nulla esse meliora consilia, quàm quæ ignorauerit aduersarius, antequam fierent *k* sed tamen, quia consilio & adminiculo opus est, habeatur consilium non consiliarijs, sed Regi, hoc est, semper in conspectu & præsentia Regis de summa reipublicæ deliberandum. *l*

Omnia priuata & separata conuenticula, vti pestis perniciosa, in repub. exterminanda. Quia facies hominis, facies leonis. Et in eiusmodi casibus, quicquid agitur absente Rege, in caput eius plerumq; redundat *m*. Et arctius vinculum parit non sine suspicione periculi. Vulgatum enim est, quod nimia familiaritas seruorum, est conspiratio aduersus Dominum *n*. Caue igitur ac iterum caue, ne sine tua præsentia, moderni temporis negocia tractentur: Sed tu ipse, quia de re necessa-

a 3. Annal. *b* Id. 1. Annal. *c* Euripid. *d* Tacitus. *e* Cic de Orator. *f* Hesiodi. *g* Cicero pro Cluentio. Liu lib. 22. *h* Cic Epist. Famil. *i* Veget. l. 3. *k* Ibidem. *l* Seneca. *m* Tacitus. *n* Plin. Iun.

necessariò consultandum est, certam designationem in scriptis tibi dare iubeto, & diem & locum consilij præfige. M.D.XCIV

Et vbi ad deliberationem peruentum fuerit, libertatem dicendi cuilibet permitte, ne cum fortuna tua, quàm tecum potius loqui videantur. Idq; tibi gratum fore non obscurè præ te feras. Deinde, benignè & liberaliter tractentur. Quia

Tacitus Histor.

Dextera præcipuè capit Indulgentia mentes,
Asperitas odium, sæuaq; bella monet.

Et hoc tibi peculiariter vsurpa, Et amorem apud populares, & metum apud hostes, quærendum.

Tacit. 3. Annal.

10 Nec ad consilium taceas, sed breuiter te explica, aut tibi placere, aut religione & conscientia te impediri, quò minus ea facere possis. Quo casu vrge aliud consilium, de inueniendis medijs ad præsentem temporis statum accommodatis, quò, sine periculo & impedimento, id quod velis, consequi possis. Aut si dubitas, te cogitaturum, aut sententiam tuam per alium indicaturum ostende.

Et quia, vt ego animaduerto, tria sunt, quæ tibi negocium facessunt capita, RELIGIONIS, ARCHIEPISCOPI, & CORONATIONIS: de singulis hæc pauca referā.

RELIGIONIS causa popularis est, quia magnum eius in animos imperium. Religione enim vita constat. Et omnes religione mouentur, & Deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter & retinendos arbitrantur. 20 Itaque qualiscunque ea hausta ægrè educitur, quoniam cuique sua optima videtur, vt quæ non ratione, sed affectu dijudicantur à singulis.

Plin. lib. 14. nat. hist. Cicero, V. in Verrem. Philo Iud. ad Caium.

Et cùm ordines huius regni, in ea, ius acquisitum teneant: non penes Principem est illud tollere aut debilitare. Extat enim prudens monitum Mecenatis apud Dionem Cassium, ad Augustum, cuius hæc sunt verba: Eos verò, qui in diuinis aliquid innouant, odio habe & coërce, non Deorum solùm causa: sed quia noua quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Vnde coniurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles principatui. Et legibus quoque expressum est, quod in Religionem committitur, in omnium fertur iniuriam.

lib. 52.

Leg. 4. C. de hæret.

30 Qua in re cùm subditorum animos incredibili quodam ardore hic concitatos comperiamus, adeò vt sine publicis turbis nihil mutari possit: nullum hic extremum est, quàm vt S. R. M. de Religione purè & simpliciter caueat, more prædecessorum, non facta mentione hæredum, quos tamen si obligatione comprehendi voluerint, prius nasci quàm obligari rationis est, & hic passus placidis consilijs poterit componi. Neque prius de Templo, hoc rerum statu, quàm de Sceptro vrgendum & laborandum censeo, ne contra ordinem naturæ, particularis quæstio vniuersam præcedat & impediat.

De ARCHIEPISCOPO, fateor, inspectione iuris, & consuetudine gentium, hanc facultatem instituendi, & confirmandi nomimatum & electum, su-40 premo præsidi competere, sed Religionis causa, quia est Indiuidua; & quod de toto, idem de qualibet eius parte iudicium: in hoc præsertim tàm perturbato rerum statu, inspicienda sunt tempora, quibus parere omnes Politici præcipiunt. Nam in morbis quoque nihil magis periculosum, quàm immatura Medicina. Et expeditum est, Medicos plus interdum quiete quàm mouendo & agendo proficere. Suaserim ergò, cum protestatione, ne ea res tibi ac successoribus præiudicet, ipsum electum, præsertim grauioris periculi declinandi causa, admittendum esse.

Cic. ad Att. 12 ep. 1. Sen. Consol. ad Hel. Liu. lib. 24.

DE CORONATIONE, siquidem antiquis temporibus, coronandi potestas penes milites & seculares erat, neque vspiam legitur certum præceptum, 50 quomodo ea in re procedere oporteat, nisi quod ecclesiastici temporum lapsu, sibi, consuetudine veteris Ecclesiæ, aliquid iuris ea in re vendicarint: Existimarim, si Archiepiscopo aut alij eiusdem professionis id tribuere nolis, aut non possis, vt placidè cum ordinib. agas, vt te quadam ex parte ceremonijs istis libe-

 rent,

M.D.XCIV rent, aut ipsimet proceres, sine ministerio Ecclesiastico, insignia Regni tibi deferant atq; cõmendent, aut te pro coronato, absq; ceremonijs habeãt atq; suscipiãt.

Quod si verò (vt puto) id fieri non possit, ad eum casum res redit, vt inter duo mala, illud quod minus est, eligatur. Quia temporibus cedere & necessitati parere; sapientis semper est habitum. Neq; enim in ceremonijs, sed fide consistit religionis professio.

Et hæc quantum ad prudentiam togatam de acquirendo. De acquisito autem, quid fieri debeat circa Religionem, Iusticiam, & œconomiam, deq; constituenda tota repub. ex sententia, ex vtili & bono præsentis quæstionis non est. Si ea de re aliquando interrogatus fuero, sententiam meam liberè dicam. 10

Nunc contra vim & Rebellionem, hæc tibi paucis fideliter suggero. Contra vim nullum fortius instrumentum, quàm præsidium militare, commeatus, pecunia, munimenta & consilia. Nam vt Lampridij verbis vtar. Nemo prouocare audebit, aut facere iniuriam ei Regi, quem intelligit expeditum & promptum ad vindicandum. Sed cùm ijs maxima ex parte nunc destituaris: consilio tibi opus est, quomodo sine vi atq; armis, cum tuis tutus esse, ac omne periculum declinare queas.

(Io Alex.)

Primum est, ad coronationem ne propera, nisi prius discussis & compositis ijs, quæ in quæstionem veniunt.

Secundum, ne te in locum demittas, vbi obsidione cingi, commeatu & exitu possis prohiberi. 20

Sed pro tertio, certam tibi arcem, & quidem maritimam designa, ad quam tempore necessitatis possis confugere, eamq; multò ante, & frumento & commeatu & alijs necessarijs rebus muni. Et ex elogio Vegeti pro certo habe. Qui frumentum necessariumq; commeatum non præparat, vincitur sine ferro. In reliquis enim casibus potest in tempore subueniri. Pabulatio & annona in necessitate non habent remedium, nisi ante condita.

(3. cap. 26.) (Idem 3. cap. 3.)

Quartum. Capitaneum istius arcis, & alios officiorum ministros, antequam ad tractatus descendas, arctissimo fidelitatis vinculo tibi obstringe, vt receptaculum omni hora securum inuenias. 30

Quintum. vbi ad consilium publicum perueneris, certos tibi coryceos constitue, per eosq; ex doctrinâ Aristotelis diligenter inquire, quid quisque subditorum faciat aut dicat, subditorum dico maximè illustrium. Nam in omnes quæ acies inquirat? Hoc cùm ad alia vtile, tùm contra insidias & Rebellionem, valebit firmiter. Quoniã raro, nisi male locuti, male faciunt. Rem enim factam habes, si detectam. Sed in deliberationibus, ex monitu Mecenatis non oportet omnibus, quæ ab his talibus dicuntur, fidem habere, sed acriter ea examinare, atq; discutere.

(5. Polit.) (Dio. lib. 51.)

Sextum. Veritate facti comperta, aut ex circumstantijs verisimili (si melioribus consilijs res flecti non poterit) non quid ad postulata respondeas, sed quemadmodum non respondeas cogita, hoc est, te quàm primùm & quàm commodè poteris subducito, & ad locum tutiorem cum tuis concede, ac conuentum, non nisi post discessum dissolue, & leniter, futuri temporis occasiones meliores rerum agendarum te daturum promitte. 40

Septimum. Classem, naues, & omne instrumentum nauticum, vt in tua solius potestate maneat, operam dabis, & ita statue, ex arcibus maritimis & classe nauali, te vtrumque regnum, & conseruare & perdere posse.

Plura nunc non addam, sed Deus opt. max. in quo viuimus, mouemur & sumus, per quem reges regnant, & conditores legum iusta decernunt, ille erit à latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris, & ego pro te vota suscipio, & ago cum Deo, vt sospitem te incolumemq; præstet, si tu cæteros. Datum Stocholmij, 5. Ianuarij, Anno 1594. 50

(Actor. c. 17.) (Prou. Salom. c. 3.) (Plin. Paneg.)

Etsi autem tandem huic consilio Rex obtemperauit; tamen quoad potuit diutissimè Suecicis Senatoribus & ordinibus regni restitit, ac eò vsque tandem disceptatio excreuit, vt Senatores, equites & cæteri Succiæ regni status, ad regni

M.D.XCIV

regni Poloniæ senatores cum suo rege in Suecia tum præsentes, sequentem epistolam mitterent. Accidit præter nostram expectationem, vt quorum aduentus nobis esset gratissimus, cum per se, tum maximè, quod regem nostrum hæreditarium, miro desiderio expectatum, quemque communem esse cuperemus: ad nos deducerent: cum ijs, rebus nunc minimè ex voto succedentibus, molestiam ac iniquitatem huius temporis communicaremus. Intellexerunt enim dominationes vestræ, nos ab eo tempore, quo Serenissimus Rex noster primùm in regnum appelleret, in eo præsertim laborasse, vt Religionem, iura, priuilegia, ac Leges patriæ, pro ratione huius Regni, nullis obtrusis contra statuta 10 atque promissa conditionibus, sua Maiestas confirmaret. Ad hunc locum & tempus coronationis, quorum consilijs vel quo iure iam non ambigimus, prouocatum est. Huc cùm ante quatuordecim dies ventum sit, nihil tamen magis quàm antea, (imò minus & quidem quod initio tractationis inauditum esset) omnibus Regni statibus quàm humilimè sollicitantibus impetratum est. ita vt conuentum coronationis re infecta dilabi videamus; & nos omnes (Deus Maiestatem Regiam seruet) in summum discrimen incidere.

Quamobrem cum Dominationibus vestris rerum expertissimis satis constet, quâ ratione regna adeunda & gubernanda sint, petimus, suademus atq; hortamur 20 etiam atq; etiam, pro suâ in nos & regnum hoc equitate, tùm potissimum fidelitate in ipsam Regiam Maiestatem, si aliquid apud suam Maiestatem vel autoritate vel consilio possunt, quod nobis persuasum habemus; velint omnibus alijs nostratibus, vel quibuscunque rem perturbantibus explosis, suam Maiestatem ad salutaria consilia iterum reuocare, vt sua Maiest. & iam iam quidem se tempori accomodet, neque id auspicijs Regni sui tentet, quod nulli, aliquot annis in solio confirmato, absque periculo succederet. Huic vestro consilio suam Maiestatem locum daturam speramus, & nos summi beneficij loco, & ipsamet Maiestas Regia aliquando habitura est.

Sin minus, vnde fortassis grauius aliquid posset imminere, quod Deus cle-30 menter auertat, nos coram omnibus Christiani orbis Regibus atque principibus, denique vniuerso hominum genere, tàm nostro, quàm omnium Regni huius statuum nomine, solenniter ac omni meliori modo ac forma protestamur & protestabimur, nos in tempore præmonuisse & auertere voluisse, prout planum faciemus ex actis, transactionibus, iuribus ac legibus non abrogatis regni huius, simul ac transactionibus ante hac, cum inquam Serenissimus Rex noster patria potestate, per electionem regni Poloniæ, vicesimum primum annum suæ ætatis agens, liberatus esset, quarum exemplar nunc mittimus. Itaque nos huius rei in perpetuum excusatos esse volumus & meritò debemus, Sanctissimam Trinitatem, tum quoque V. R. & Ill. DD. testes huius nostræ protestationis per 40 hoc scriptum nostrum compellamus. Quod reliquum est, D. vestris studia & officia nostra paratissima pro posse deferimus. Datum Vpsaliæ 15. Febr.

19. Febr.

Tandem verò Rex, flecti se, sibique persuaderi passus est, vt assentiretur, se, Religionem & cultum DEI, in verbo Dei & Augustana confessione comprehensum, sicut postremis Gostaui regis, & primis Ioannis III. regum temporibus in regno floruisset, & ab ordinibus regni, in concilio Vpsaliensi anno 1593. mense Martio, solenni testificatione repetita & recepta esset, solam in Regno conseruare ac tueri, nec Templa in vrbibus vlla, alteri quàm Augustanæ confessionis religioni destinare velle: nec aditum in Senatum regni, vel ad vlla regni officia publica, alijs, quàm Augustanæ confes-50 sionis doctrinam retinentibus, concedi debere. Regem verò ipsum, ad suæ Religionis Pontificiæ exercitium, sacellis arcium, in quibus habitabit, contentum fore. Sed verba ipsa obligationis Regiæ, & articulorum iuramenti, à rege præstiti, adscribere præstat.

EGO SIGISMVNDVS &c. notum facio, me clementissima Dei omni-

M.D.XCIV potentis prouidentia, & hæreditario successionis iure, communi consensu omnium huius regni ordinum, fideque data, ad Coronam & Imperium Regni Sueciæ, omnibus pariter assentientibus & sponte volentibus peruenisse. Quare vicissim subditis meis omnibus, gratiam & beneuolentiam Regiam spondeo & promitto. Primùm quòd omnes, superioris & inferioris conditionis, Ecclesiasticos & Politicos, nobiles & ignobiles, in suæ Religionis libertate conseruabo, ac vt ea liberè & sine vllo impedimento fruantur, iuxta tenorem & præscriptum veræ confessionis Augustanæ, Carolo Quinto in Comitijs Augustæ anno 1530. exhibitæ; sicut postremis annis imperij aui mei beatæ memoriæ Gustaui, ac initio paternæ gubernationis, in hoc regno floruit: & sicut anno 1593. mense Martio, consentientibus omnium ordinum huius regni suffragijs, Vpsaliæ, denuo comprobata & recepta est, tuebor ac defendam, nec contra eam, in vllis huius regni locis, per Scholas vel Ecclesias, amicè aut violenter aliquid intrudi, nec impedimentum vel fraudem quocunque modo in his fieri permittam. Nec in Ecclesiasticis aut Politicis officijs, in hoc regno, vtar vllis hominibus, qui à communi hac regni huius Religione dissentiunt. Extra hæc officia publica, quando se continent, ac quietè viuunt, communi Sueciæ iure, priuilegijs atque libertatibus, cum alijs Regni Sueciæ subditis, pro cuiusque status & ordinis ratione, frui poterunt.

1594.

Deinde, charam habebo nostram dilectam Patriam regnum Sueciæ, & incolarum eius fidelium salutem & commoda fideliter quæram, ad iuris normam omnia componam & ordinabo, & singulos superioris & inferioris conditionis homines, ecclesiasticos & politicos, nobiles & ignobiles, egenos & diuites, in suæ dignitatis & honoris gradu, eorumque iura & commoda, conseruabo. Similiter Ius Suecicum, in omnibus articulis & punctis, & legitimo intellectu tuebor, excepta Regni successione hæreditaria, quæ vno omnium consilio, liberaque voluntate confirmata est. Consimiliter etiam, omnia priuilegia & libertates, quas tempore superiorum regum habuerunt & vsi sunt, vt Regiæ nostræ literæ, quas peracta coronatione regia, singulis tribuemus, pluribus indicabunt. Et in summa, Fidelis & iustus rex Sueciæ ero, & Ius Suecicum, in quibuscunq; casibus, tàm inferioris quàm superioris, tàm egeni quàm diuitis, tàm alieni quàm amici, manu tenebo: omnem iniustitiam & peruersitatem opprimam & auferam. Postremò omnes regni nostri ordines Ecclesiasticos & Politicos, nobiles & ignobiles, egenos & diuites, cum suis, quas iure tenent, fortunis, in nostram Regiam tutelam & protectionem accipio.

Vicissim omnes regni ordines, præsentes & absentes, pro se, suisque posteris, fidem dederunt mihi, aut in regno aut extra versanti, etiam meis posteris maribus, subiectionem, amorem, fidem & obedientiam, quam diu viuent, præstandi, sicut scripta eorundem obligatio reciproca literis expressa testatur. Maioris autem securitatis causa, quò fideles mei subditi omnibus his planè confidere possint, promitto, me cunctos commemoratos articulos, per Christianam fidem meam, & Regium honorem & veritatem, quàm diu vitæ huius vsura mihi concedetur, perpetua fide obseruaturum esse. Ideoque propria manu subscripsi, Regiumque sigillum nostrum imprimi curaui. Datum in arce nostra regia, Vpsala, 19. Febr. Anno 1594.

Regis Sigismvndi Ivramentvm, quod propria persona, in Regia sua coronatione, flexis poplitibus, coram summo altari Cathedralis templi Vpsaliæ præstitit, præfante ipsi articulos iuramenti Cancellario Erico Sparre hac formula:

Spondesne atq; polliceris, quòd in tuo Regno hæreditario Sueciæ, omnibus regni ordinibus & incolis, summis & infimis, ecclesiasticis & politicis, suam Religionem atque libertates conseruare & tueri velis, vt obligatio tua literis comprehensa indicat & declarat?

Omnem

Omnem iusticiam & veritatem tueberis, diliges, ac coles: omnem iniustitiam & mendacium, iure potentiaque Regia comprimes?

Fidum te & securum omni populo Suecorum exhibebis, vt neminem pauperem aut diuitem, superiorem aut inferiorem damno afficias, nec eius corpus & membra lædas, nisi prius iuxta scriptas leges regni Sueciæ iudicatus sit, neque bona vllius vel mobilia vel immobilia eripies, nisi iure & sententia Iudicis præcedente?

Gubernabis ne regnum Sueciæ tuum, ex illustrissimi principis Caroli, & regni Suecici Senatus consilio cum viris indigenis, Suecis natis, non cum externis, 10 nec quenquam extraneum in tuum Senatum asciſces, neque arces & prouincias, nec Vpsalæ Domicilium ab eis regi sines?

Arces & Prouincias ac limites regni, annuis reditibus regni tueberis, nec quicquam imminui sines eorum, quæ coronæ Suecicæ nunc subiecta sunt, nisi de communi Senatus regni consensu. Alioquin successori liberum erit, ea, si volet, iustè recuperare?

Sustentabis aulam tuam, nec noua vlla prouincijs Regni onera impones, nisi necessitate in casibus hic expressis, exigente. Cum videlicet exercitus extranearum gentium, aut Christianorum prouincias regni vastabunt; aut intestina seditio exurget: aut filius tuus vel filia matrimonium contrahet: aut ad iter S. Erici, 20 seu visitationem regni solennem, vel farciendas arces, aut in Vpsalæ desertis ædificandis quicquam necessariò requiritur: Id Iudices prouinciarum, singuli in suis territorijs, adiunctis sex aulicis & totidem è plebe expendent, quantum suppetiarum populus absque difficultate possit conferre, nec supra id quenquam vllo pacto onerabis?

Principes, Comites, Barones, equites, nobiles, episcopos & prælatos, & totam regni communitatem, ecclesiasticos & politicos, cum omnibus eorundem ministris ac bonis, omnes antiquas libertates, priuilegia & iura, à tuis antecessoribus ipsis tradita & obsignata, & fruitionem Suecici iuris, quod sua voluntate receperunt, confirmabis ac defendes, ita ne, iniquum æquo & iusto anteponatur. 30 Inprimis nullum ius extraneum, ad oppressionem populi, regno inferri; nec nouum aliquod ius, nisi omnium vna voce comprobatum, populo imponi sines. Pacem totius regni communitati procurabis. Quietos & tranquillos, qui iuxta leges pacificè vitam instituent, contra inquietos & peruersos, siue indigenas siue externos, defendes. ac inprimis pacem Ecclesiasticam, forensem, coniugalem & domuum singularum semper tueberis. Omnem concordiam & tranquillitatem priuatam & publicam augebis. Discordias verò & turbas pro virili sedabis & opprimes. Populi querelas ipse audies, & causas omnes cognosces, & iustè ac verè iudicabis.

Hoc iusiurandum, bona & sancta fide, me seruaturum esse, omni populo 40 meo, iuuenibus & senibus, nondum natis perinde ac natis, ignotis non secus ac notis, absentibus vt præsentibus, promitto, nec vllo pacto violaturum esse, augere potius omnibus bonis, ac inprimis Regia mea beneuolenta & fauore velim. Ita Deus meæ animæ & corpori propitius sit, sicut hæc omnia fideliter seruo.

Preces & ritus sacros, in coronatione vsurpari solitos, administrauit, non legatus Pontificius, vt rex voluerat, sed M. Abrahamus Andreæ, qui superioris anni mense Martio, Vpsaliæ, in Synodo plerorumque Regni Ordinum & Pastorum, Archiepiscopus Vpsaliensis designatus erat. Coronationem Regis secuta sunt Comitia regni, Stocholmiæ in ferijs Paschæ inchoata, vbi de forma gubernationis Regni, rege in Polonia absente, omnia constituta, & ad reditum in Poloniam 50 præparata sunt.

19. Februar. Eadem verò die, qua Sigismundus Poloniæ rex, Vpsaliæ, Regni Sueciæ coronam accepit: Iacobo VI. Scotiæ regi, Henrici filio, ex coniuge Anna, Christiani IIII. Daniæ regis sorore, ante quadriennium ducta; filius, Regni hæres, natus est. Ad cuius baptismi testimonium, ex procul dissitis gentibus, Reges,

M.D.XCIV Galliæ, Daniæ, Angliæ, Mauricius Hollandiæ & vicinæ partis Belgicæ gubernator, Henricus Iulius dux Brunsuicensis, & Vlricus dux Megapolitanus, infantis Regij recens nati proauus maternus, inuitati sunt. Ad regem Daniæ, & duces Brunsuic. ac Megapolitanum, legatus, Petrus Iunius, Georgij Buchanani olim, in præsentis regis Scotorum institutione collega missus est. Cum quo, nomine Vlrici Megapolitani, Ioachimus Bassevvicius; loco Henrici Iulij Brunsvvic. Adamus Crusius, Ioachimi Crusij (qui 44. annos, dum in hac Academia viuo, Ducum Megapolitanorum Consiliarius fuit) recens defuncti filius, compatres futuri, exeunte Iunio, iter in Scotiam ingressi sunt. Quò cum tempestiuè peruenissent, mensem integrum regis Galliæ, Ordinumque Belgici legatos expectarunt, donec tandem Sterlini in sacello arcis, 30. Augusti, solennes baptismi ceremoniæ peractæ, ac infanti Regio, Henrici Friderici nomen inditum est. Cuius testes Serenissimi Daniæ Regis & Reginæ matris nomine, astiterunt, Christianus Barnicouius, & Steno Bild. Anglicæ legationis princeps, Robertus, Sussexiæ comes, alios quinquaginta nobiles Anglicos ministros, in comitatu habuit. Mauricij Nassauij ac Belgicæ vnitæ ordinum legati, VValtauius comes à Bredenrode, Reinoldi filius, & Iacobus Valckius, Ordinum Quæstor supremus, fuerunt. Megapolitanus, Ioachimus à Bassevvitz, nauim Rostochiensem, in Edinburgensi portu Letha, ingressus, vehementi Coro à tergo assiduè vrgente, Croneburgum, intra quatriduum 150. milliaria emensus, rara prorsus celeritate incolumis Deo iuuante peruenit.

Edinburgi. 10

20

17. Febr. Biduo ante Sigismundum Poloniæ Regem, HENRICVS IV. Galliæ & Nauarræ Rex, in oppido Carnutum, quod Chartres vulgò appellant, à suis coronatus est. Is cùm ad Pontificiæ Ecclesiæ Religionem superiore anno redijsset, & Ludoicum Ducem Niuersium, legatum, petentem absolutionem, & fidem ac obedientiam Pontifici deferentem, Romam misisset: Clemens VIII. PP. legatum, non concessa regi absolutione, dimisit prætexens, Triplici eum sedis Apostolicæ beneficio indigere, absolutionis scilicet in foro conscientiæ: absolutionis in foro exteriori, à publica excommunicatione: & Rehabilitationis, vt loquitur, ad regnum, ad quod inhabilis antea ob hæresin declaratus sit. Sed ne quidem in foro conscientiæ absolutionem, quæ concessu facilior videatur, Regi se impertire posse, propter illius impœnitentiam, qui non supplicis & pœnitentis more, sed domi sedens, armatusque absolutionem extorquere potius quàm petere suppliciter, videatur, nec signa veræ pœnitentiæ legitima edat: propter scandalum, si inter oues lupum reciperet: & pericula summa inde imminentiâ, si possessionem regni adeptus, in hæresin, vt antea solitus esset, relaberetur. 30

Cùm autem induciarum tempus in Gallia iam exiret, Gubernator insulæ Parisiensis & cæteri confœderati, eas, in plures menses prorogari petebant. Sed assentiri rex noluit. Parlamentum enim Parisiense, cuius in regno Galliæ summa rebus tranquillis autoritas est, solenni edito decreto, autoritatem suam interposuerat, & Galliæ regnum secundum legem Salicam, post regem defunctum, proximo in linea masculina propinquo, Henrico Bourbonio, regi Nauarræ, deberi pronunciarat. Etsi enim hactenus nonnulli se illi opposuerint, & obedientiam denegarint, quòd nouæ religioni adhæsisset, eoque nomine ab aliquot ordine Papis excommunicatus esset: tamen nunc cum in gremium Ecclesiæ catholicæ redijsse, & id solenniter testatum esse superiori Iulio, in templo S. Dionysij: eoque nomine missa ad Clementem VIII. Papam, qui nunc regnat, legatione, eum caput Ecclesiæ agnouisse, & Absolutionem petiuisse. Neque tamen eam hactenus obtinere potuisse, propter practicas principis cuiusdam exteri, Gallicæ coronæ inimici, cum tamen absolutio, ne infimis quidem membris Ecclesiæ resipiscentibus soleat denegari. 40

50

Cùm autem propter tot bella ciuilia, miserrimus totius regni status, & in eo vrbis primariæ Parisiensis, certo aliquo rege carere diutius non possit, ipsam Luteriam,

Lutetiam, alijs vrbibus & oppidis in exemplum, pro supremo Domino & rege suo agnoscere Nauarræum, eique obedientiam promittere. Decretum igitur; vt per legationem certam, cuius princeps sit vnus ex præsidibus Parlamenti, adiunctis sex consiliarijs, Dux Maiennæ, locum tenens generalis rogetur, vt intra mensis spacium, aut citiùs, si possit, de pace certa & firma, toti regno prospiciat, omnibus extraneis militibus dimissis. Quod si mense elapso bellum adhuc duret, mandatur omnibus sine exceptione, ordinibus & statibus regni Galliæ, vt Regem Nauarræum, supremum suum Dominum & regem agnoscant, & contra omnes aduersarios ei præsto sint, quod & iure naturæ facere
10 teneantur, sub pœna confiscationis corporum & bonorum.

Hæc cùm ad Maiennæ ducem & cæteros confœderatos delata essent: Præsidem Parlamenti, & Gubernatorem vrbis & alios præcipuos viros, Lutetia eiecerunt, & præsidium Hispanicum nouis aliquot cohortibus auxerunt, vt denuo bellum in Gallia redintegratum gereretur.

Cum autem paulò post, Lugdunensis ciuitas, oppressâ factione Hispanicâ, & vocato in vrbem Alphonso Corso, Henricum Nauarræum Regem palàm agnouisset, & Aurelia, Bituriges, per dominum de la Chastre, in manus Nauarræi traditæ essent, qui edito scripto, consilia Hispanorum, & totius coniurationis fraudes ac imposturas prolixe detegebat, (sicut paulò ante per Dominum
20 de la Vitry, coniuratorum partes deserentem, Melodunum regi redditum erat) & oppidum Roan ad Ligerim & Rion Aruerniæ metropolis & aliæ regiones accessissent: Hispani res suas in Gallia angustiores reddi videntes, voluerunt vt Maiennæ dux & Henricus Guisius Iuramentum fidelitatis solenne Philippo regi præstarent. Quo accepto, pluribus præsidiarijs Lutetiæ collocatis, Carolus Maiennæ dux, cum parte copiarum velut obuiam exercitui, quem auxilio illi Carolus comes Mansfeldicus ex Belgico adducebat, profectus est. Interea Henricus IIII. Galliæ & Nauarræ rex, à suæ partis Episcopis & principibus in Carnutum oppido tandem solennibus ceremonijs corona regni insignitur.

30 Parisienses verò ciues, miseriarum & calamitatum, in quas à duce Maiennæ & confœderatis Hispanis, excluso prætextu religionis legitimo Rege, coniecti fuerant, & tot annos sustinuerant, tandem pertœsi, ac frementes, finem aliquando imponi, & pacem restitui à magistratibus vrbis flagitarunt. Itaq; paucis diebus post Maiennæ ducis ex vrbe discessum, comes Brisacus, & Belinus gubernator vrbis, & præpositus mercatorum, ad regem in oppidum S. Dionisij mittunt, pollicentes, si nullius vitæ aut bonis nocere velit, se portam S. Dionysij Regiæ ipsius Maiestati patefacturos esse. Quod cum confirmasset rex: exercitus illius, matutina hora secunda vrbi propinquans, patefacta porta intromittitur. Qua occupata, ciuium parte maxima faustis acclamationibus
40 eum excipiente: paucissimis vero, qui resistere initio conati essent militibus Germanis interfectis, & Hispanis præsidiarijs & cæteris se statim dedentibus: Rex ipse, illucescente die, cum reliqua nobilitate & exercitu vrbem ingressus est. Præsidiarij dediti, statim post meridiem, ea conditione dimissi sunt, ne contra regem deinceps in Gallia militent, nec in itinere vspiam in Galliæ oppidis hæreant. Rex in arce Lupara splendidè exceptus, eadem adhuc die, ciuibus, per tubicinem edixit, vt tabernas omnes ac officinas aperirent, & omnia pacata & secura deinceps expectarent; postridie arx Bastilla in regis potestatem venit. Ex omni ciuium seditiosorum, Hispano & Guisijs addictorum, numero, triginta vrbe pulsi, reliqui omnes in
50 gratiam recepti sunt. Die 30. Martij curiæ Parlamenti Parisiensis edictum promulgatur; quo, de clementi & optata vrbis cum rege compositione gratias DEO agunt, & omnia decreta & iuramenta, in Regis HENRICI III. nefarie trucidati ignominiam, & legum regni præiudicium facta, abrogant. Potestatem summi præfecti & locum tenentis status & coronæ Franciæ,

12. Mart.

M.D.XCIV Duci Maiennæ datam reuocant, ac ne quis deinceps ei obediat, faueat, vel opem ferat, sub pœna læsæ maiestatis interdicunt. Omnes, à Liga seu fœdere, cuius caput hactenus Maiennæ dux fuit, discedere, & Regi Henrico IIII. debitam fidē & obedientiam præstare iubent. Omnia etiam superiore anno Parisijs in cōuentu sub nomine trium ordinum generaliū acta & decreta, velut per rebelles & Hispanis addictos vi extorta, pro nullis haberi iubent. Sic mediocri felicitate Nauarræi res tandem in Gallia succedebant, præcipuis & maximis vrbibus se regi paulatim adiungentibus. ac initiò Aprilis, Rhotomagum etiam, sibi certis conditionibus reconciliatum, rex ingressus est, & Portum Graciæ, vulgò (Haure de grace) quorum locorum præfecto Villarsio, dignitatem Admiraldi Francici indulsit, loco iunioris Bironij, quem tum Marescallum creauit.

ERNESTVS Archidux austriæ, quem Hispaniæ rex Belgici gubernatorem ac generum delegerat, Calendis Decembris iter Pragæ ingressus, per Noribergam, Herbipolim, Mergetheim, Francofurtum, Moguntiam, Simern, TREVIROS, Lucelburgum, Arlunum, Namurcum, Bruxellas tandem exeunte Ianuario peruenit. Cumq; omnes Belgiæ ciues, summam de eius aduentu pacis expectationem concepissent, & finitis tandem bellorum, quæ triginta ferè annos continuata erant, calamitatibus, quietem optatam restitutum iri sperarent: conuocatis Bruxellam ordinibus, ingentem vim pecuniæ exigit: qua Hispani & VVallones, ob non soluta stipendia tumultuantes, placentur; & deinceps bellum alatur, quo munitiones & oppida, ab Anglis, eorumq́ue confœderatis detenta recuperent, ex quibus hostes assiduis incursionibus & rapinis Brabantiam & Flandriam infestabant. Carolum Mansfeldiæ comitem in Galliam, vt labascentes ibi confœderatorum molitiones fulciret, cum exercitu mittit, qui Veromanduorum finibus dum desideret, oppidum Capellam (vulgò Chapelle en Thyois) tandem expugnauit. cui oppido rex Franciæ cum exercitu succurrere magnis itineribus satagens, postridie demum, quàm in Mansfeldij potestatem venisset, serius cum suppetijs aduenit. ac ne frustra tantum iter cum exercitu fecisse videretur, dum copias paratas habuit, vicinam ciuitatem Laudunensem (cuius episcopus vnus ex Galliæ paribus est) obsedit, quæ à filio ducis Mayennæ defendebatur. Huic auxilia & commeatum ex vicinis oppidis, Suessione, La Fere, & alijs, pater confecerat, qui dum ad vrbem adueheretur, dissipato à regijs comitatu interceptus est. Quare paulo post Laudunenses se regi dediderunt. ac exemplum eorum secuti Ambianenses (apud quos dux Aumalius Mayennæ patruelis diuertebat) cum rege transegerunt. Aumalius à ciuibus eiectus Atrebatum concessit.

Maximilianus I. Imp.
Philippus rex Hispaniæ
Carolus V. Imp. — Ferdinandus Imp.
PHILIPPVS rex Hispaniæ. — Maximilianus II. Imp.
Rodolphus Imp. — ERNESTVS Archidux Austriæ.

Circa calend. Augusti, Henricus Galliæ Rex, Cameracum recens sibi conciliatum, solenni pompa ingressus est: cui obuiam euntes Balignius vrbi præfectus, senatores & ciues armati, & procidentes in genua, clauibus vrbis oblatis, iurarunt primo ecclesiastici, deinde senatores ac nobiles, & reliqui ciues, se fideles & obedientes, Deo, Regi & ecclesiæ Christianæ catholicæ, futuros esse.

Carolus Maiennæ dux, amisso Lauduno Bruxellas in Brabantiam, properauit, vt nouis auxilijs ab Ernesto archiduce Austriæ, Belgici gubernatore confectis, labascentem confœderatorum Galliæ factionem sustentaret. Missus igitur in Galliam, & Carolo Mansfeldo suffectus est princeps Chimaicus, qui in Cameracensi diœcesi primùm grassatus, castellum ad Harpam, tribus à Cameraco milliaribus excitauit. ex quo Balignij, Gubernatoris Cameracensis, (qui aliquot annos

nos ambiguus, Hispanine an Galliæ regis partes sequeretur: recens Henrico Galliæ regi, calend. Augusti vrbem Cameracum tradens, palàm se coniunxerat) in vicinam Hannoniam incursiones prohiberet: & sacræ Ligæ socios, in conseruandis paucis Picardiæ oppidis, quæ adhuc tenebant, iuuaret. M.D.XCIV

Interea Henricus Guisiæ dux, ab Henrico III. rege interfecti filius, diuturnam cum rege tractationem finiens, Remorum vrbem, Guisiam & alias, regi tradidit, & multos nobiles, Guisianam factionem seu Ligam hactenus secutos regi adiungit. Hispaniæ verò Rex, ardentiori quàm antea impetu, Henricum IIII. Galliæ regem persequens, funditus extirpare cupiebat. Quare & in Picardia Galliæ propè Cameracum exercitus alebat, & in Britannia Armorica, & ex Sabaudia præcipuè, vicinam Lugdunensem prouinciam petebat. Gallo autem Regina Angliæ auxilia tulit, & vnitarum Belgici prouinciarum ordines 24. cohortes peditum, & aliquot turmas equitum, submiserunt, quibus initio Octobris, ex Hollandia & Geldria, duce Philippo comite Nassouio, per Vbios proficiscentibus, saluum conductum fecerunt XVI. turmæ equitum iisdem ordinibus militantium, & quatuor cohortes, peditum Anglicorum, vsq; ad Metensem vrbem. Vbi cum Dux Bullionius cum suis, Belgarum copias excepisset: sedecim illæ equitum turmæ, quæ alias copias fuerant in Lotharingiam comitatæ, circa medium Decembrem, relicto in Lotharingia Philippo comite Nassaënsi cum suis, miserum in modum, Treuerensem agrum in reditu deuastantes, in Hollandiam redierunt.

Statibus Hollandiæ & coniunctarum Belgici prouinciarum, eodem mense Maio Ernestus, per literas & legatos tractationem de pace offert, & de studio erga Rempublicam Belgiæ, & communem concordiam & tranquillitatem suo, prolixe testificatur. Sed cùm paulò ante sicarius quidam, presbyter Namurcensis, à comite Barlymontio, ex mandato aulæ, vt aiebat, ad interficiendum comitem Mauricium Nassaënsem subornatus, in custodia, Hagæ comitis teneretur: Ordines Hollandiæ & cæteri confœderati; non candidè & sincerè secum agi existimantes; prolixo scripto, aliquot colloquiorum & tractationum, ab Hispanis, secum de pace superioribus annis, subdolè & fraudulentè habitorum, historiam summatim repetunt, nec subditorum Belgarum, aut reliqui orbis Christiani salutem & tranquillitatem, sed Monarchiam & dominatũ, & pro libidine in Belgarum corpora & fortunas tyrannicè grassandi potestatem ab Hispanis affectari queruntur. Et quamuis archiducẽ Ernestum, bono & sincero animo hæc agere credant: tamen, cum Rex, præcipuos illi consiliarios, Hispanos, Comitem de Fuentes, Guilelmum de S. Clemente, & Stephanum Dyuarram, cum mandato & autoritate ipsum de rebus Belgicis instruendi, & quibus proceribus fidere, & quomodo prouincias Belgicas regere & subiugare debeat, monendi adiunxerit: ex Hispanorum voluntate & præscripto omnia peractum iri. Non dubitant etiam status Hollandiæ, Ernesto iamdudum constare, instinctu eiusdem Hispani comitis de Fuentes, paulò ante, medico Reginæ Angliæ Doctori Lopes, 50000. coron. addicta esse, vt veneno Reginam tolleret. Ideóq; in conatu rei perficiendæ deprehensum D. Lopes, cũ socijs & administris Emanuele Lois à Tinaco & Stephano Ferera de Gama iusto supplicio affectos esse. Præterea eiusdem Hispani de Fuentes instinctu per Emanuelem Andradam veneficum insidias vitæ Regis Galliæ, odore rosæ veneno infectæ tollendi, structas esse: & Michaëlem Remchon Namuriensem recens captum fateri, se & alios sicarios Bruxellis pecunia conductos, & in Hollandiam ablegatos esse, vt Mauricium natũ principem Vraniæ & comitẽ Nassaënsem, & fratrem illius Vraniæ principis filium natu minimũ, ætatis 10. annorũ, Lugduni Batauorum literis operam dantem, ex vita tollerent. Ideo nihil se ab Hispanis fidum & sincerum expectare. Et quamuis huiusmodi facinora Archiduci displicere non dubitent: tamen non tantũ in eius bonitate sibi futurum præsidij; quantũ à Regis & consilij Hispanici malignis & tyrannicis fraudib. ac insidijs crudelibus immineat periculi. a quibus cum Archidux mandatum & autoritatem susceperit, qui cum etiam reuocare,

M.D.XCIV care, & alium in ipsius locum surrogare possint, quandocunque lubet: non posse ab Ernesto, contra hæc incommoda, vllo modo satis sibi prospici neque caueri. Quare ordines non videre, quid ad propositam pacem respondere queant, quod vel Belgicis prouincijs fœderatis, vel sereniss. Reginæ Angliæ (cum qua arctissimo fœdere iuncti sint) aut Regi Galliæ, alijsque potestatibus, principibus vel Rebuspublicis ac communi orbi Christiano conducat. Sed decreuisse, in refugio suo ad omnipotentem Deum, persistere, & ab eius omnipotente manu & bonitate, exitum iustæ suæ causæ tolerabilem, non solummodo pro fœderatis, verum etiam pro alijs Belgicis prouincijs, ad honorem & gloriam sui verbi, & Belgarum prosperitatem expectare. 10

Sic exeunte Maio legati Bruxellas ad Ernestum remissi sunt. Qui, Legatorum Groningensium assiduè in aula Bruxellæ desidentium, improbis sollicitationibus excitatus, mediocres copias, sed tamen hostibus impares, in Frisiam superiori mense, ad Franciscum Verdugum miserat. Is Hispaniæ Regis auspicijs, COVERDAM Trentiæ arcem, impedientem, ne GRONINGAM commeatus commodè inuehi posset, tota hyeme magna cum difficultate obsederat. Quam Mauricius Nassauiæ comes, nouis copijs Hollandicis, & alijs in superiori Germania collectis, quas Eberardus comes Solmensis ducebat, instructus, liberauit. Occurrebant cum exercitu appropinquanti aliquot equitum Hispanicorum turmæ, ex castris Verdugi missæ, vt numerum copiarum & vires Nassouij explorarent. 20 Qui cum in equites aliquot Anglos & Scotos, Nassouij præcursores, incidissent; simulata Scotorum fuga prouecti, cum ad castra Mauricij propius accessissent, malè accepti, & trucidati sunt. Hæc victoria occasionem Mauricio præbuit, Castellum maius, ad Couerdæ obsidionem excitatum, quod 800. milites veterani pro Hispanis tuebantur, statim aggrediendi, quod virtute peditum Germanorum, quos Solmensis recens adduxerat, summa vi expugnatum, cæsis omnibus præsidiarijs, tandem in Mauricij potestatem venit. Quo capto, ex cæteris castellis, Hispani & Burgundi omnes, comes Bergensis Oldensilum, Franciscus Verdugus Lingam, alij aliò diffugerunt. Couerda obsidione liberata; commeatu, milite, pyrio puluere, & alijs munitionibus à Mauricio recreata est. Castella vicina, eductis tormentis, quæ Groningenses Verdugo commodauerant, solo æquata sunt 28. Aprilis. Inde exercitus Mauricij ad Groningæ viciniam ductus, 30 vt intercluso vndiquaque commeatu, vrbem, desertis Hispanis, pacisci tandem cum Mauricio compelleret.

Etsi autem iuxta legem bellicam, voce Dei traditam, initio pacem & clementiam, si fidei illius se permitteret, ciuitati obtulit: tamen cum nec præsidium recipere Groningenses, nec religionem, aut Magistratum præsentem mutare, & omnia priuilegia in vrbe & in nobilitatem & agriculas vicinos sibi relinqui & confirmari vellent: oppugnatio grauior & acrior suscepta est. Castellis iusto interuallo positis, & aggere ac fossa iunctis, tota vrbs coronæ instar 40 cincta. Deiectæ vi tormentorum aliquot eminentiores portæ, & quæ à Dominis, & quæ ab oriente nomen habet. excitati aggeres celsi, ex quibus machinarum ictus, supra vrbis munitiones vibrari in loca vrbis frequentiora poterant. acti cuniculi sub fossis & mœnibus in propugnaculum quoddam vrbis munitissimum (ædificatum eo loco, vbi arcem dux Albanus struere cœperat) & subiecto ac incenso puluere pyrio euersum, vnà necatis ducentis ciuibus, qui in eo excubuerant. Ita patefacto in vrbem per disiecti propugnaculi ruinas aditu, ciues consternati, cum duos iam menses obsidionem tolerassent, tandem inter se diffidentes, desperata defensione, Hispanum, à quo non defenderentur, deserere, & comiti Mauricio & cæteris vnitæ Hollandiæ & Frisiæ ordinibus se adiungere decreuerunt. Deditione igitur, pridiè Margaritæ facta, 50 biduo post emissis ex vrbe militibus præsidiarijs circiter 500. quos Iesuitæ & monachi aliquot & sacrificuli comitabantur; sex cohortes peditum Nassauiorum, & duas turmas equitum in vrbem receperunt. Quos secuti ante vesperam

Comites

Comites Mauricius & VVilelmus, perlustrato vallo & munitionibus vrbis, ante noctem in castra regressi sunt. Postridie reuersi, Articulos Pacis seu Transactionis initæ executioni dare incipiunt: ex quibus præcipui fuerunt, vt præcedentium offensionum & iniuriarum ac damnorum in bello vtrinque acceptorum ἀμνηστία sit. Senatus & ciues Groningenses promittant, se generalibus Belgici ordinibus vnitis velle fideles esse, & fauere, & cum cæteris prouincijs fœdus & amicitiam colere, & vbi opus erit, ad pellendos Hispanos, fidem & auxilia præstare, Priuilegia & iura sua retinebunt. In deliberationibus publicis statuum generalium & suffragijs ferendis, Groningenses acquiescent in eo, quod status generales, causa cognita, statuent. VVilelmum Ludoicum comitem Nassaënsem, præfectum & gubernatorem supremum agnoscent. Controuersiæ autem inter vrbem & vicinos agrarios exortæ vel exorituræ, à statibus generalibus vel eorum commissarijs decidentur. Reformatæ Religionis exercitium, in vrbe & agro Groningensi, solum vigebit: ita tamen vt nullius conscientiæ vis aut coactio adferatur. Monachi & sacrificuli in vrbe manebunt, si volent, & bonis suis fruentur, donec generales status aliud ordinent. Vt honori & securitati Generalitatis, & pacis in vrbe, consulatur, & discordiæ ac rixæ inter ciues, & aliæ confusiones vitentur: quinq; aut sex cohortes militum, Statibus seruientium, in vrbem receptas, ciues alent, donec communi Gubernatoris, ciuitatis, & prouinciæ consensu aliæ rationes alendi præsidium tolerabiliores inueniantur. De reficiendis munitionibus & muris in oppugnatione dirutis, generales status cognoscent. Ad communes sumptus vnitæ Reipublicæ Belgicæ, Groningenses quoque, pari ratione cum cæteris prouincijs contribuent. Exules omnes, etiam legati in aula Bruxellensi desidentes, integrè in sua bona, non alienata, restituentur. Ciues captiui tempore obsidionis, statim liberi erunt. Gubernatio ciuitatis penes Senatum manebit. Senatus autem & ciues iurati, à comite Ludoico præside, cum generalium statuum consilio, hac vice eligentur, & generalibus statibus Iuramentum fidelitatis, exemplo aliarum ciuitatum reductarum præstabunt, nec sine illorum consensu Dominum mutabunt, nec Castello seu arce in vrbe onerabuntur. Commeatum, puluerem pyrium, arma, nomine regis Hispaniæ in vrbem illata, præsidi vrbis præsenti cedent. Regis autem Hispaniæ milites ex vrbe Groninga statim discedent. His igitur conditionibus Groningâ receptâ, tum cæteræ statim præstari cœptæ; tum verò ecclesiæ in vrbe & agro, ad reformatæ quam vocant Religionis normam institutæ sunt.

M.D.XCIV 15. Iulij.

Dignum etiam annotatu duxi, Ordines Hollandiæ & coniunctarum Belgici prouinciarum, hac æstate, quatuor nauium classem, peritis Gubernatoribus & armis instructam, versus boream, & ortum emisisse, vt relicta ad dexteram Norvvegia, Moscouia & Tattaria, transitum ad Sinas seu regnum Chinæ, Indos, & Moluccas insulas, commodum peruestigarent. Hi, vltra Condoram & Obdoram continentis regiones, ad nouam Semblam & VVigatz insulas progressi, & angustias freti, quinque milliaria longi, vnum lati, penetrantes, ad Oby fl. qui Tattariæ limes est, peruenerunt. Fretum illud, Nassauium indigetarunt: ex Insulis, vni Hollandiæ, alij Enchusæ, alijs alia nomina indiderunt. Cumque hac æstate redire iussi fuissent, retrò vela legerunt, sequenti anno, comitatu ampliore, idem iter in Indias vsque Deo volente continuaturi. Sperant enim, aromatum & aliarum mercium orientalium negociationem, ex qua tantum lucri Hispano accedit, aliâ viâ per Arctoum mare, in Belgicum & cæteras Europæ prouincias, se auersuros esse.

AD bellum aduersus Turcas, superiori anno inchoatum in Vngaria continuandum, aliquot equitum millia, ex his Saxonicis & alijs gentibus, initio anni à Cæsare conducta sunt, ac inter cæteros, Franciscus dux Saxoniæ, Laoburgi sedem habens, Francisci filius, solus bis mille: Augustus dux Brunſ. & Luneb. VVilelmi filius, mille; VVigandus Molzan, eques Megapolitanus, Theodorici filius, mille equites ducebant, qui mense Aprili, in Morauia, partim ad Iulij montem (Olmuntz vulgò) partim ad Pyrenen seu Prynnam lustrati, inde in Vngariam, ad Strigonij obsidio-

M.D.XCIV obsidionem, mense exeunte, profecti sunt. Sed antequam hi appellerent, prior exercitus, qui superiore autumno, duce Christophoro à Teuffenbach, barone Stiriaco, citerioris Vngariæ præfecto supremo, multa præclarè gesserat, accedente tum archiduce Matthia, Cæsaris Rodolphi fratre & legato, Nougradum mense Martio deditione occupauerat. Nec quidquam deinceps, hoc anno, felicius & memoratu dignius, pro Republica nominis Christiani, in præsenti bello, excepta Gommorhæ defensione, actum est.

20. Mart.

Nam cùm ad Strigonium, vltra duos menses, equitum tot millia, & tres legiones peditum, desedissent: immensa pulueris pyrij copia, tormentorum iactibus profusa, & pedites, lanienæ Turcarum, acerrimè arcem & oppida arci subiecta defendentium, oppugnationibus quater repetitis, obiecti sunt. Qui semper fœdè repulsi, & multi crudeliter interfecti: pleriq; alij morbis ex victu inconuenienti contractis perierunt. Etsi enim omnium rerum ad victum pertinentium summa in castris copia venalis erat: tamen cum stipendia rariùs soluerentur, & soluta minus frugaliter collocata, improuidè statim profunderentur: pecunia & panibus pleriq; destituti, fortiter postea esuriebant, ac exhaustis viribus, lenta tabe miserabiliter animam exhalabant. Cùm autem nouæ peditum copiæ iam conductæ accederent, ecce à captiuo quodam Turca, comiti Ferdinando ab Hardec, supremo archiducis Matthiæ consiliario bellico & totius exercitus equitum magistro, nunciatur, Sinamum Bassam maximis instructum copijs, soluturum obsidionem, Budam iam peruenisse. Quo incerto & tunc quidem adhuc falso rumore, bellici consiliarij, Matthiæ adiuncti, suadent, mouenda ex loco minùs tuto castra, & in aduersam Danubij ripam transferenda esse. Quod cùm ab archiduce & Senatu illius bellico, in quo Ferdinandus comes ab Hardec, Nicolaus Palfy Vngarus, Dauid Vngnad Stirius, præcipui erant, decretum esset; Germanorum etiam equitum ducibus, Francisco duci Saxoniæ Laoburgensi, Augusto duci Brunsuic. & Luneburg. Sebastiano comiti in Slik, VVigando Molzan Megapolitano, Ernesto ab Alden, Henrico Pful & cæteris, sententiam suam archidux per Dauidem Vngnadium exponit. Hi re deliberata respondent: Mirari se, & magnopere dolere, obsidionem Granensem, quæ tanti hactenus Imperatori constiterit, dum propinquæ deditionis spes sit, tanta facilitate deseri. Orare autem se reuerenter, vt archidux & Senatores bellici considerent, etiamsi sumptus immensi hactenus profusi fortè obliuioni tradi queant; tamen deplorandum fore, si castellum & pars vrbis occupata, per quam omnis ab eo latere arcis Granensis (in qua capienda omnis post Deum spes salutaris exitus huius belli sita esset) defensio præcideretur, hosti rursum tradatur. Deinde præcipiti hac desertione obsidionis, hostes languefactos confirmari, & consternatos iterum recreari, ac lætos & alacres redditos, à nobis ipsis, ad miserorum Christianorum perniciem inuitari. Persam, qui hactenus à nostris ceruicibus Turcos auertisset, hac intempestiua discessione audita, pacem denuò cum Turcis facturum. Transyluanos, Moscos, Polonos, qui hactenus à nostra parte fuissent, defecturos esse. Nec Cæsareæ Maiestati, & toti Imperio, si illis non præscientibus, à Strigonio discederent, se excusare posse. Ciuitates etiam Imperij in contribuendis belli sumptibus segniores fore. Mirari etiam equitum præfectos, nunc primum de re tanta ipsorum consilium expeti, cùm ante aliquot dies, ipsis inscijs, iam decretum, & machinæ ex castello & alijs locis abductæ, & omnia ad discessum ordinata fuerint. Itaque hæc omnia suo loco se relinquere, & archiducis imperio, cui Cæsareæ Maiestatis literis conducti parêre iussi sint, se obtemperaturos esse. Sed palàm & solenniter se testari, hanc desertionem obsidionis Granensis, se nec præscientibus, nec volentibus, susceptam; & se deinceps, coram Deo, & Cæsarea Maiestate & toto Romano Imperio, & vniuersis ac singulis, omni culpa liberos, ac excusatos esse.

15. Iunij.

At eadem vespera adhuc, schedæ, in quibus ordo discessus præscriptus erat, ducibus à summo equitum magistro, quem Marscalcum campi appellant, comite Hardeco, missæ sunt. Ac postridie, præter omnem reliqui orbis Christiani spem ac ex-

ac expectationem, obsidione soluta, & tormentis subductis, & prioribus castris desertis, Danubium ponte nauali stratum equites ac pedites transeunt, & ad castellum Kokern, denuò ociosi desident. Interea desertum ab illis Strigonij suburbium, & castellum in monte S. Thomæ, multo virorum fortium sanguine partum; Turci ex arce & vrbe, erectis vexillis, triumphantes ingressi recuperant, & consilia hostium mirantur.

M.D.XCIV

18. Iunij.

Sequenti mense demum, Sinam Bassa, cum Turcicis & Tataricis copijs, ad meridionalem Danubij ripam ascendens, Tatam, duobus à Gomorrha miliaribus, expugnat. Inde S. Martini montem, Rabâ eodem interuallo distantem capit, & RABAM, propugnaculum orbis Christiani firmissimum in ea Vngariæ ora, ad Arabonem fl. obsidet. Christianorum exercitus, in opposita Danubij ripa, propè Gomorrham seu Comarum, in Scythiam insulam, vndiq; Danubij brachijs cinctam, traijcit, & Rabæ, ab ea parte, qua Danubio iungitur, assidet. Sinamus Bassa ab altera parte obsidionem vrgens, & munitiones & machinas suas, ad fossas ferè vrbis promouens, acerrimè vrbem oppugnabat. Sæpe etiam in aduersam Danubij ripam Ianizaros & Tataros transmittere & tranatare iubet, vt Castellum à nostris, in ripa Danubij, ad impediendam pontis naualis à Turcis tentatam constructionem, excitatum occupent, & crebris velitationibus ac prælijs minutis nostros lacessant. Mense Augusto cùm iam tenerent castellum Turci, virtute Italorum præcipuè militum, quos Iohannes Medices ducebat, rursus eiecti, & in Danubium profluentem pulsi sunt. Nihilominus tamen, singulari animi fortitudine & constantia, etsi sæpius infeliciter Sinamo, illæ in Scythiam irruptiones cesserant: tamen non ante destitit, quàm voti tandem compos, diffugientibus ex castello præsidiarijs, factus est. quod, cùm tardius nostri ad repellendum hostem ex castris procederent, ita muniuit & instruxit, vt tormentis nostrorum in castello inuentis, aduersus nostros directis, appropinquantes reiecerit. Cumque nox interueniens eos diremisset, dum nostri in castra equis pabulum daturi redeunt, Turci tota nocte vigilantes & alacres, magno labore ac industria, pontem naualem iungunt, & copias ampliores traducunt. Quas postridie equites nostri depulsuri, languidius hostem eminus sclopetis petebant, & Panico terrore consternati, relicto hoste, Aldeburgam versus profectionem fugæ similem, hoste tum à castello pridie occupato non discedente, instituunt. Sequuntur eadem die currus militares, equitum pecuniam, torques, vestes, & cætera bona vehentes, qui à Turcis plerique intercepti, in hostium potestatem venerunt. Archidux Matthias & cæteri equitum præfecti, tota Vngaria relicta, in Austriæ fines, Brugas ad Leitam, accesserunt, vbi maiores copias, quæ ex Boëmia & vicinis gentibus iam aduentarent, se expectaturos ostendebant.

13. Iulij.

10 20. Iulij.

5. Augusti nostri.

20

30

19. August.

Interea Transyluaniæ Princeps, Sigismundus Bathori, Christophori filius, superiori mense, conuocatis Albam Iuliam Transyluaniæ ordinibus, quam diu iam animo agitauerat, & cum proceribus præcipuis, grauissimè eam dissuadentibus, antè deliberauerat; defectionem à Turcis, & societatem cum Romano Imperatore, bellum aduersus Turcas apertum gerente; publico decreto sancit & promulgat, & Baldasarem Bathori, Andreæ filium, patruelem suum in custodiam dari iubet. Hunc enim proceres quidam, institutum Principis improbantes, & toti patriæ, ac ipsis præcipuè, exitiosum fore iudicantes, missis Constantinopolin legatis, Principem constitui loco Sigismundi petiuerant. Hos comprehensos, partim velut Principis sui & patriæ proditores, supplicio afficit; partim captos detinet. Ipse, adiunctis, qui ab Alba Græca ad Transyluaniæ fines vsque à Turcis defecerant, Rascijs, quantum potest incommodi Turcis adfert, & Temesvvarum, à fl. alluente dictum, Bassæ Turcici in ea Vngariæ parte sedem, eminus obsidet.

40

50

Sinamus Bassa, occupatis in Scythia castris, Christianorum fuga desertis, RABAM vndiquaque cinctam, ne quis ingredi aut egredi absque periculo posset, aliquoties acriter oppugnat, donec tandem, duobus propugnaculis, per cu-

niculos,

D.M.XCIV. niculos, vt ſcribunt, puluere pyrio ſubiecto, diſiectis: Ferdinandus comes ab Hardec, qui cum 6000. militum præſidio, vrbi præerat, deſperata defenſione, communicato cum cæteris militum præfectis conſilio, ad Sinamum Baſſam legatos de deditione mittit, & incolumitatem corporum & fortunarum pactus, propugnaculum illud orbis Chriſtiani munitiſſimum, quod annuo commeatu & rebus omnibus ad defenſionem neceſſarijs inſtructiſſimum ferebatur, vnà cum omni apparatu bellico in vrbe relicto, Turcis, die Michaëlis Gregoriani: 19. Septemb. Iuliani tradidit. In vrbe dedita, Sinamus munitiones labefactatas paſſim refecit, foſſas ampliauit, Templum Cathedrale humo expleuit, & machinas ſupra illud diſpoſuit, ac relicto Rabæ præſidio 4000. Ianizarorum, & 2000. equitum, ad Gomorrhæ obſidionem acceſſit. Pappam, miſſis Tataris, dedi popoſcit; quam arcem & oppidum noſtri ſequenti ſtatim nocte incenſum deſeruerunt. Gomorrham Sinamus Baſſa, ex caſtello ad vlteriorem Danubij ripam verſus Tattam excitato, tormentis trans flumen petebat. Beglerbegum verò Græciæ, cum cæteris copijs, in Scythiam miſit, vt à terra eam acerrimè oppugnaret. Sed virtute ac fide Eraſmi PRAVN præfecti & præſidiariorum, fortiſſimè arx defenſa eſt, donec 14. noſtri Octobris, Turcis, per erumpentes in eorum caſtra præſidiarios, à tergo cæſis, &, ſuffoſſione propugnaculi à Turcis inſtituta, per noſtros impedita; Turci obſidionem ſoluerunt. Archidux Matthias, relictis Brugis ad Leittam, Poſonium profectus erat, vbi Boëmicæ copiæ equitum circiter 3000. & peditum 15000. cum illo coniunctæ, in Scythiam tranſgreſſæ, Gomorrham verſus iam obſidione liberatam, iuerunt. Ferdinandus comes ab Hardec, quem antea, edictis publicè affixis, Cæſar ipſe innocentem à crimine proditionis declararat, nunc tandem Viennæ, in cuſtodiam, decimo poſt deditam Rabam die, datus eſt.

Tatari, ex Sinami Baſſæ caſtris digreſſi, ad Granum tranſito Danubio, reditum in patriam, per ſuperiorem Vngariam, & Tranſyluaniæ ac Moldauiæ fines ante hyemem inſtituebant. Tranſyluanus tum Temeſvvarum obſidens, Tatarorum aduentu cognito, vt à ſuis eos finibus auerteret, relicto Temeſvvaro, in Tranſyluaniam redijt.

Tatari, cùm per VValachiam & Tranſyluaniam tranſitu prohiberentur, direptis & crematis Vngariæ ſuperioris, circa Tocaium & alibi, pagis plurimis, & hominibus in triſtem ſeruitutem abductis; retrò iter ad Danubium flexerunt, quem ad Strigonium rurſus tranſgreſſi, VVeſprinni, Pappæ & finitimis Rabæ locis hybernare, ac ex vicinis Chriſtianorum pagis, quos, ad fines Auſtriæ & Meinerſdorfium vſq;, peruagati eſſe, & commeatum ſibi comparare, nunciantur. Digreſſis Tataris, Michaël Horvvat, Tranſyluani capitaneus, Turcarum aliquot millibus, quæ in VValachia inferiore hyemare Sinam Baſſa iuſſerat, profligatis ac cæſis, totam Tranſalpinam occupaſſe, & ad Danubium vſque pro-

16. Nouemb. greſſus eſſe, à Sigiſmundo principe Tranſyluaniæ ipſo, ad Cæſaris duces vicinos, Valentinum Præpoſtvvarum & alios ſcribitur.

Interea Mahomet, Græciæ Beglerbegus, Sinami Baſſæ filius, ad Ferdinandum comitem ab Hardec, de pace reſtituenda literas mittit, eumque hortatur, vt ſui Imperatoris animum ad pacis conſilia flectat. Idem ſibi, apud patrem Sinamum Baſſam, & Turcicum Imperatorem, curæ fore. Sed re à noſtris deliberata, viſum eſt, fraudulento & perfido hoſti, promiſſa non ſeruanti, & pacis prætextu ſua commoda quærenti, fidem non habendam, nec præſentem cum Tranſyluano, Moldauo, & alijs, Turcam oppugnantibus, ſocia arma iungendi occaſionem, negligendam eſſe.

Cùm autem triſtior expectatione, tot propugnaculis Chriſtianorum, RABA, Pappa, VVeſprinno, Palata, Totes, ferè in conſpectu noſtri exercitus amiſſis, & Strigonio à noſtris deſerto, expeditionis hoc anno aduerſus Turcas ſuſceptæ exitus fuerit: Deum æternum ardentibus votis precemur, vt propter gloriam nomi-

nominis sui, ac ecclesiæ salutem, iustissimas impietatis & scelerum nostrorum, impiæ securitatis, superbiæ, & luxus pœnas, clementer mitiget, & opem ac salutem ipse nobis ferat, ne fortè dicant in gentibus, vbi est Deus eorum? In humanis enim auxilijs, parum esse præsidij, iam diu experimur. M.D.XCIV.

Dum in Vngaria exercitus Christiani Strigonio assident: Rodolphus Cæsar, comitia Imperij Germanici Ratisbonæ habens: auxilia ad bellum Turcicum, ac inprimis vim pecuniæ ingentem flagitat. Quæ sanè amplior, quàm vlli vnquam antea Cæsari, ab ordinibus Germaniæ addicta est. Cùm enim antiquitus, ad Romanam expeditionem, ab Imperatoribus, Coronæ à Pontifice accipiendæ gratia, Romam suscipi solitam (quæ tamen iam 142. annos intermissa est) singuli Imperij status, certum equitum & peditum numerum, vel æstimationem pecuniæ, qua illi alerentur, singulis mensibus conferrent; quæ coacervata, circiter 64. millia aureorum, ἐν πλάτει vno mense conficere adfirmatur :. In his comitijs, 80. menses, se, intra sexennium, contributuros, Principes & ciuitates polliciti sunt. atq; hæc præcipua huius conuentus actio fuit. De Iudicio Cameræ enim, de Moneta, de Matricula Imperij reformanda, etsi quædam decreto comitiali inserta, pleraque tamen, ad deputatos sequenti anno Spiræ conuenturos, reiecta sunt. 1094.

Franciscus, Saxoniæ dux, antequam in Vngariam profectionem institueret, sororis filio, secum eo tempore versanti, Adamo VVencellao, Duci in Silesia Teschinensi, ELISABETHAM, illustrissimi & optimi Principis GOTHARDI in Liuonia Curlandiæ & Semigalliæ Ducis primi, & laudatissimæ Heroinæ ANNAE, sororis Vlrici ducis Megapolitani (apud quem auunculum eo tempore Elisabetha viuebat) filiam, in matrimonium despondit.

Cum autem, DVCVM TESCHINENSIUM, in extremis Silesiæ superioris, Morauiæ, Poloniæ & Vngariæ finibus, sedes habentium, familia vetusta, nobilissimá antiquorum Poloniæ Regum stirpe orta, in Arctoo hoc orbe, minus multis nota sit: Seriem illius adscribam.

BOLESLAVS victoriosus Rex Poloniæ, 36. annis. ⊕ 1139.

VLADISLAVS, Henrici V. Imp. gener, Monarchiam affectans, à fratribus pellitur 1145. SILESIAM transactione retinuit, ⊕ 1159.	BOLESLAUS Crispus, Masouiæ, ⊕ 1273.	Miecislaus, maioris Poloniæ, ⊕ 1202.	Henricus Lublini.	CASIMIRUS, Sendomiriæ & tandem Masouiæ, ⊕ 1194.

(Vladislaus:)

BOLESLAVS Procerus, stirps Ducum Silesiæ, Vratislauiensium, Lignicensium, & Sagani.	MIECISLAVS, Dux Silesiæ superioris, in Teschen, Oppeln, Ratibor, ⊕ 1211. CASIMIRUS ⊕ 1234.	CONRADUS dux Glogouiæ & Sagæ.

(Casimirus:)

MIECISLAVS, ⊕ 1246. ἄπαις. — VLADISLAVS, ⊕ 1272.

(Vladislaus:)

VLADISLAVS, dux Oppoliæ & Teschæ. — IACOBVS in Ratibor.

CASIMIRVS.

CASIMIRVS dux Teschæ.

CASIMIRVS, subiecit se cum cæteris Silesiæ principibus Regis Bohemiæ 1327.	IOANNES, in Auschwitz/ cuius linea ad abnepotes peruenit.

PRIMISLAVS, ⊕ 1407. — SEMOVITVS.

BOLESLAVS ⊕ 1433. — PRIMISLAVS.

PRIMISLAVS ⊕ 1477. | BOLESLAVS ⊕ 1460. | VLADISLAVS. | VVENCESLAVS.

HEDVVIG, nupta Stephano comiti Cepusiensi. | CASIMIRVS Dux Teschæ, præfectus totius Silesiæ senex ⊕ 1528.

BARBARA nubit Sigismundo I. Regi Poloniæ 1512. | IOANNES rex Vngariæ, ⊕ 1540. | VVENCESLAVS, ante patrem mortus ⊕ 1524.

VVenceslaus ADAM, posthumus, ⊕ 1579. coniunx Sidonia, Francisci ducis Saxoniæ Laob. & Sidoniæ sororis Augusti elect. Saxon. filia.

ADAM VVenceslaus, natus 1574. 13. Decemb. Sponsus Elisabethæ Curlandicæ.

Hanc optimorum principum, Gothardi primi Curlandiæ Ducis, & Annæ Megapolitanæ: qui in coniugio pleno pietatis, concordiæ & suauitatis, inter cæteros vtriusq; sexus liberos, filiam Elisabetham, ingenio & forma præstantem genuerunt: & Sponsi illius Adami Ducis Teschinensis familiæ mentionem, intexere hoc loco volui, vt meritam debitamque gratiam, hoc qualicunque testimonio, illustrissimæ Curlandiæ ducum familiæ, quæ vnum ex præcipuis inclyti Poloniæ regni membrum est, declararem.

Vt autem à Serenissimi Poloniæ regis Sigismundi, in Suecia coronatione, hunc annum exorsi sumus: ita reditum illius in Poloniam breuiter addemus. Confectis enim in Suecia rebus, mense Iulio, classem 44. nauium (quarum duodecim, Dantiscani instruxerant) Stocholmiæ cum toto comitatu conscendit, & paucorum dierum spacio anfractibus illis scopulorum, quos die Scheren vulgò, latinè fauces nominamus, superatis, non procul ab aditu maris aperti, reflantibus ventis, qui regum imperia soli non agnoscunt, tres totas hebdomadas in ancoris subsistere coactus est. Tandem borea secundo vehementius aspirante, intra biduum, præcipitato cursu, in sinum Pauscensem, Vistulæ ostio vicinum defertur. in quo, ob tempestates & procellas maris turbulentas biduum substitit. Inde lenius iam adflante boreæ aura ad ostium Vistulæ peruenit, ac in publico diuersorio biduum quieuit. Die Laurentij aduerso flumine subuectus, per Motlauæ pontem, Dantiscum ingressus: ab episcopo Vladislauiense & alijs proceribus Polonis, & Senatu Dantiscano reuerenter exceptus, ac in hospitium deductus est. vbi coniunctis cum Senatu vrbis consilijs ac excubijs, & mandato publicè proposito, quæ ad vrbis tranquillitatem, quietem & pacem tuendam erant necessaria, diligenter constituit. Tandem initio Septembris, omnia in vrbe salua, pacata & tranquilla relinquens, Posnaniam & Cracouiam versus profectionem suscepit, & comitia Regni, exeunte anno inchoanda Cracouiæ indixit.

10. August.

In superiore Germania, ERNESTUS Fridericus marchio Badensis, Caroli filius, exeunte Nouembri, superiorem Marchiam Badensem, à sylua Harcinia ad Rhenum pertinentem, quæ sobrino illius, Eduardo Fortunato, Christophori filio, parebat; re antea cum præcipuorum oppidorum consulibus communicata, & missis noctu ad oppida, Badenam (vbi sedes Principis, tunc absentis, & thermæ feruentes admodum celebres sunt) Ettelingam (Francisci Irenici patriam) Cuppenheim, Stolhouen, Rastatum & alia, militibus mox intromissis sine vlla clade & sanguine occupauit: & captæ possessionis, quæ cum legibus pacis publicæ pugnare videbatur, excusationem postridiè ad Imp. perscribit, cuius fundamentum est Transactio, inter Ernesti auum, Ernestum, & Christophori, patris Eduardi, tutores, anno 1537. inita: quæ vtriq; parti permittit, si ob alterius æs alienum non dissolutum alteri detrimentum insigne adferatur, alterius præfecturas aliquot tantisper tenere, iisque frui, donec plane ipsi de damno satisfactum

29. Nou.

factum sit. Erat enim æs alienum, toti prouinciæ incumbens, à præsentium Marchionum proauo relictum, cuius mediam partem filij, præsentium marchionum aui, Bernhardus & Ernestus, ditionem diuidentes, singuli absq; alterius onere & detrimento se soluturos receperant. Itaque cùm ob Eduardi Fortunati debita, & pensiones aliquot annis non solutas, sibi ac subditis suis, damna dentur & detrimenta multiplicia; se necessario, iure suo, in Transactione illa sibi permisso, vsum esse.

CHRISTOPHORVS, marchio Badensis solus vniuersam ditionem tenuit, ⊕ 1527.

- BERNARDVS, Gubernator Lucelburgi ⊕ 1536.
  - PHILIBERTUS, ⊕ 1569. in Gallia.
    - PHILIPPVS, ⊕ 1588.
    - IACOBA, Io. VVilelmi Iuliacensis vxor.
  - CHRISTOPHORVS, ex Cecilia Gustaui Sueciæ regis filia.
    - EDVARDVS Fortunatus zu Baden.
- ERNESTVS.
  - CAROLVS.
    - ERNESTVS FRIDERICUS, zu Durlach vnd Pforzheim.
    - GEORGIVS FRIDERICUS.
  - BERNARDVS.

Eripuit etiam hic annus Reipublicæ aliquot præstantes viros, ac in his, Daniæ Regno, illustrem Heroëm, NICOLAUM KAAS Cancellarium, & inter quatuor (Christiano IIII. rege pupillo) regiminis consiliarios, primum: nobilissimo genere & ingenio, sapientia, virtute, doctrina, moderatione & beneficentia erga literas & homines literatos clarissimum: cui, de me, & multis scholasticis, Danis & Germanis, à me commendatis, benè merito, fidelem animi grati memoriam perpetuam me debere profiteor. ⊕ 29. Iunij.

Decessit etiā in hac Megapolitana ditione, vir latinæ & græcæ linguæ cognitione, & purè ac eleganter latinè scribendi solutam & ligatam orationem facultate eximia ornatus ANDREAS Mylius, Illustrissimi principis Iohannis Alberti initiò studiorum moderator, deinde Consiliarius ipsius & filiorum. cuius, cùm in hanc Academiam primùm venissem, aliquot annos beneuolentia, & patrocinium fidele, & merita erga me eximia fuerunt. pro quibus gratiam illi debitam memori mente persoluo. 30. April.

In Francofordiensi verò ad Viadrum Academia, vir modestissimus & doctissimus Christophorus Cornerus, Theologiæ Doctor, & Ecclesiarum Marchiæ Superintendens generalis, in cœlestem Academiam euocatus est; anno ætatis 76. Oriundus Fagis Franconiæ oppido, 1518. Francofordiam ad Conradum VVimpinam cognatum suum venit anno 1533. ætatis 15. Docere in Academia cœpit circa 1540. ac 54. annos profitendi munus continuauit. Huius non solùm Theologica scripta, verùm etiam Philosophica, & in nobile illud prioris Analytici περὶ ἀποδείξεως caput, enarratio erudita extat.

Extremis anni diebus, profligatæ & Vesanæ audaciæ facinus, Lutetiæ in Gallia scholasticus quidam Iesuitarum iuuenis patrauit. qui à præceptore suo persuasus, Regem sicâ ex improuiso petitum, interfecturus, inter principis Longauillæ comites, cursoris habitu, in cubiculum Regis irrepserat. Cumq; rex Dominam salutaturus se inclinasset: Sicarius cultro gulam regis præcidere tentans, aberrante ictu, per labrum superius in dentem impegit, qui elisus est. De sicario, qui comprehensus statim voluntatem interficiendi regis suam, & à quibus incitatus & instructus esset, apertè fatebatur, supplicium de sententia Parlamenti sumtum: & IESVITÆ Claremontani, apud quos in studijs hic adolescens vixerat, & cæteri in toto regno, intra triduum ex collegijs suis exire, & post quindecim dies toto Galliæ Regno excedere, iussi sunt. Miseram sanè proximorum Galliæ regum vitæ conditionem, quæ toties sicariorum & latronum telis ac venenis petita est.

Rdo. Nobili & Magnifico Domino

IOANNI GEORGIO à VVERDENSTEIN, INCLYTI BOIORVM DVCIS CONSILIARIO, Canonico Augustano & Eichstetensi, patrono suo.

AB eo tempore, quo in hanc littoris Balthici Academiam, ante quadraginta septem annos, ad docendum vocatus, veni; seruaui hunc morem, vt singulis annis, Principum, qui Arctois his gentibus præfuerunt, & præcipuarum mutationum, ac rerum in Saxonia, & vicinis gentibus, nobis notis, actarum; seriem breuiter annotarem. Semper enim his, qui studijs doctrinæ præfuerunt, simul commendata fuit confectio Annalium, & cura conseruandæ memoriæ superiorum temporũ, & rerum præsentium ad posteros propagandæ, sicut in populo Dei, Sacerdotibus: & Romæ, Pontificibus, rerum gestarum annotatio commissa fuit. Ex his anniuersarijs consignationibus, volumen istud Chronici Saxoniæ, quod tantopere tibi probari, & in itineribus iucundi comitis loco esse, testaris; primò natum est. Meritò autem, à te sapiente & laudato, summæq; autoritatis viro, hunc laborem laudari lætor. tibiq; vir Magnifice, παραλειπόμενα Chronici ad præsens vsq; tempus desideranti; libenti animo gratificor, & anni 1595. & trium sequentium consignationem breuem, vt petis, mitto. & DEVM, vt M. T. incolumem & florentem seruet, & nos singulos doceat, & gubernet oro. Datum 30. Ianuarij, ANNO 1598.

ANNO M. D. XCV. ineunte, PAX perpetua, inter duo amplissima orbis Arctoi Regna, Succorum & Moschorum, post triginta septem annorum bella, breuibus inducijs subinde interpolata, singulari DEI beneficio, per legatos Sigismundi regis Sueciæ ac Poloniæ, & Theodori magni ducis Moschouiæ, restitui cœpit. quæ 18. Maij tandem conclusa est: cùm arcem Kexholmam, & territoria coniuncta, Moschis, belli tempore ademta, Succi se redditurос, post limites regnorum, vtriusque partis voluntate definitos, pollicerentur. Captiui vtrinque liberi dimissi, & Moschorum cum Suecis & Germanis commertia, Neruæ & Reualiæ restituta sunt. Quæ negociationum instauratio, ingentem omnibus his gentibus Arctois, ac ciuitatibus inprimis Hanseaticis, & totius Balthici maris accolis, lætitiam procreauit. Cuius, eò grauior & iustior causa fuit, quòd in reliquis totius Europæ regnis, Gallia, Belgico, Germania, Vngaria & Polonia, bellis & rumoribus bellorum omnia perstrepebant.

Inter Cæsarem Rodolphum & Sigismundum Bathor, Christophori filium, Transyluaniæ principem, Moldauos & VValachos sibi adiunctos habentem; societas & fœdus aduersus Turcas, his conditionibus initum est: vt coniunctis animis ac viribus, bellum, aduersus hæreditarium nominis Christiani hostem gerant, ac neuter absque altero pacem cum Turcis faciat. Transyluaniæ Princeps, non subditus, vt olim, sed amicus & socius regni Vngariæ, & liber princeps, nullius Iurisdictioni subiectus sit ipse, & ex eo descendentes mares. Quibus deficientibus, ad Regnum Vngariæ Transyluania redeat, & per Gubernatorem indigenam, saluis Prouinciæ & singulorum priuilegijs, gubernetur. In bello mutuis se auxilijs necessarijs iuuent. Si quid Transyluanus, ex Turci imperio, suis viribus, regionum occupabit, solus ijs fruetur, nisi ad Regnum Vngariæ antea pertinuerit. Tunc

Tunc enim, velut feuda, à Rege Vngariæ recognoscet. Societatem aurei Velleris, & coniugem ex domo Austriaca Imperator Transyluano addicit Caroli filiam. ac, quod Deus auertat, si Transyluanus ex sua ditione excutietur, Imperator in suis prouincijs territorium & reditus ei honestos tribuet. M. D. XCV

Hoc fœdere confecto, in Stiriam legatus Transyluani, Sephanus Pachaius, Pragâ profectus est: vbi, Maria Christiana, Caroli Archiducis Austriæ filia, reginæ Poloniæ soror, Transyluano in matrimonium tradita, & legato illius, quem dixi, per episcopum iuncta, & in communem lectum adlocata est, ducentibus sponsam, Maximiliano, Maximiliani II. & Ferdinando, Caroli filio, sponsæ fratre, Archiducibus Austriæ. Biduo post desponsationem, Græciâ legatus discessit, quem, circa Pentecosten, sponsa in Transyluaniam, secuta est. 8. Febr. 8. Martij. 10. Martij.

Ferdinandus Archidux Austriæ senior, Ferdinandi Imp. filius, Maximiliani II. Imp. & Caroli frater, Oeniponte, anni huius initio rebus humanis exemptus est. cui Rodolphus Imperator fratris filius in gubernatione amplissimi comitatus Tyrolensis, & coniunctarum in Sueuia, & Rheni tractu Austriacarum regionum, successit. 14. Ian. Iuliani.

Ferdinandum, proximo statim Mense, secutus est fratris filius, ERNESTVS, Archidux Austriæ, Cæsaris Rodolphi frater, Gubernator prouincijs Belgici recens ab Hispaniæ rege præfectus. qui pauló ante, euocatis Bruxellam Belgij proceribus, bellum in Gallia aduersus Henricum Nauarræ & Galliæ regem continuandum, decreuerat. Hollandos enim, Selandos, Geldrios, Vltraiectinos, Transisalanos, Frisios, & his coniunctos Belgici populos, à rege dissidentes, & cum Angliæ & Galliæ regibus fœderatos: amica pacificatione, in comitijs Imperij proximis decreta, Regi suo conciliatum iri sperabat. & iam Moguntinus & Saxo Electores, Saltzburgensis & Palatinus Philippus Ludoicus, & ciuitates Noriberga & Colonia, subdelegatos suos, ad eam actionem profecturos, designarant. Quæ, inopinato Ernesti obitu, prorsus hoc tempore intermissa est. 10. Febr. Iuliani. 1594.

Ernesti mortem antecessit Hollandiæ statuum & vnitatum prouinciarum, in diœcesin Coloniensem impressio bellica, quam aliquoties, ob non restituta Viduæ comitis Morsiani oppida & agros à marito relictos minitati fuerant. Qua incursione, quadraginta millia Ioachimicorum, ne incendijs grassarentur, Diœcesi illi extorserunt. sicut Osnabrugensis etiam episcopi subditis, aliquot millia, & ciuitati Susato, quinque millia Ioachimic. expresserunt. Paulò ante in diœcesi LEODIENSI, munitissimam arcem HVI ad Mosam, quatuor supra Leodium milliaribus, auspicijs Henrici, Ducis Bulionei, Turoni vicecomitis, milites quidam à Statibus illi auxilio missi, stratagemate occuparunt, rustica veste tectis armis, & carnem ferinam gestantes, dominica Esto mihi (quæ in 26. Ianuarij nostri, 5. Februa. Gregoriani, Pontificijs hoc anno incidebat) cùm ad Missæ sacrum in oppidum, pauci milites præsidiarij, Bacchanalia deinceps liberius celebraturi, ex arce descendissent: sub sacro ad Portam arcis accedunt, & portæ custodi, Electoris Coloniensis literas, quibus se proximis Bacchanalium diebus, eò venturum denunciabat, exhibent. Intromissi, interfecto portario, arcem vacuam occupant, & dato socijs, ex interuallo ipsos secutis ac euentum sollicitè expectantibus signo, accedentes in arcem recipiunt, & biduò post oppidum etiam deditione accipiunt. Quod tamen post sex hebdomadas rursus in episcopi potestatem venit. 11. Martij.

Eodem mense ineunte, Amurathes III. Turcarum Imper. Selymi filius, Solymanni magni nepos, morte sua Imperiũ & vitam finiuit. cui filius MAHOMET III. triginta duorum annorum iuuenis magnanimus, acer, & vegetus successit. Qui ante quàm paterni corporis exuuias terræ mandaret, octodecim fratres, ex diuersis concubinis natos, strangulari, & cum patre honorificè in idem monumentum condi curauit. Sorores viginti septem, in Seraglio viuere permisit. Hic bellum aduersus Christianos à patre inchoatum, multò acrius & ardentiore impetu continuaturus existimatur.

Itaque noster etiam Imp. præter impensas belli, ab ordinibus Imperij in comitijs

M.D. XCV. mitijs promissas, à singulis etiam circulis seu prouincijs Imperij, certum numerum equitum & peditum extra ordinem flagitat. Quos pleriq; principes, in hoc communi patriæ periculo, subuenire Imperatori promptis animis conantes, suo sumptu conducunt. ac superior Saxonia 1200. equites; inferior 600. Franconia mille equites; Sueuia, 4000. pedites; Austriacæ regiones 2000. equites & 6000. pedites: VVestphalicus orbis 500. equites; 1500. pedites; Bohemi etiam, Silesij, Moraui, Lusatij, præter Pontificem, Florentinum, Ferrariensem, Mantuanum, auxilia prolixè & fideliter conferunt. Quæ expeditio, tantis sumptibus & laboribus, ab Imperij ordinibus & alijs instituta, vtinam, Ducem ad tanti belli administrationem idoneum: & feliciorem quàm superiori æstate, & magis salutarem Imperio & Ecclesiæ Christianæ exitum sortiatur.

In Comitijs regni Poloniæ etiam, Februario mense, Cracouiæ celebratis, præcipua de bello aduersus Turcas, coniunctis cum Imperatore Rodolpho animis & viribus gerendo, fuit deliberatio. Petierat enim Imperator, vt Poloni, TVRCAM, communem omnium Christianorum hostem, etiam suum hostem, publicè statuerent, & Sociale cum Cæsare bellum aduersus Turcam, in tam propinquo & vicino periculo, susciperent. Etsi autem Zamoiscius, & alij ordines multi: disputabant: Pacem inter Poloniæ & Turciæ regna hæreditariam, quæ iam 75. annos religiosè culta & conseruata esset, deinceps etiam non violari debere: & cùm pace frui liceat, non temere bellum non necessarium patriæ attrahendum videri: tamen, ne Cæsari auxilia & fœdus roganti prorsus negare Regni ordines viderentur; ostendunt, se non alienos à societate belli esse, verùm id primùm agendum censere, vt summi quiq; Christiani orbis principes, Papa, Hispanus, & cæteri, certo & stabili aduersus Turcam fœdere omnes iungantur. vtq; hæc consilia cum principibus Imperij Electoribus primùm communicentur, vt non cum Cæsare tantùm, sed toto Imperio fœdus sanciatur. Interea tamen, ad arcendam Tattarorum eruptionem, primo quoq; tempore, copias ad Poloniæ fines, in armis præsto fore decernunt, ac de sumptibus belli constituunt, vt Iudæi, totam Poloniam passim magna frequentia inhabitantes, de singulis capitibus aureum: cæteri incolæ, vt anno 1578. ad bellum Moschicum Stephano, contribuerent. Ecclesiastici Donatiuum liberale, in tam pio bello & pro Religione suscepto conferrent. Cùm autem Legati Imperatoris Rodolphi, episcopus Olomucensis, & VVenceslaus à Berca Baro in Daub & Leip, exeuntibus iam comitijs primùm aduenirent: nouus conuentus VVarsouiæ indictus est, & commissarij totius regni nomine viginti constituti, qui de conditionibus fœderis cum Cæsare ac Imperio faciendi, & cæteris ad bellum gerendum spectantibus tractarent ac decernerent. peculiarem etiam legationem ad hæc comitia, regni Vngariæ ordines, ex conuentu Posoniensi, auxilia petitum aduersus Turcas, miserunt: quorum Orationes, ad Poloniæ regni Senatum habitæ, typis descriptæ, extant. Sed cùm præsentem cum Turcis Pacem non violandam esse, pleriq; Poloniæ proceres censerent; VVarsauiensis conuentus, de quo tanta solennitate Cracouij deliberatum erat, tandem intermissus est.

Viennæ, Ferdinandus comes ab Hardec, & cæteri Rabæ & Pappæ traditores ante tres menses in custodiam dati, hoc anno ineunte demum, in iudicio, cancellis ante arcem sub dio erectis, & militum Ducibus iudicij assessoribus, publicè lecta ex scripto accusatione, in summum capitis periculum arcessiti sunt, ac petitum, vt singuli, honorem, vitam, & bona hoc scelere amisisse declarentur. Respondendi spacio reis aliquoties concesso, tandem 4. Februarij ad sententiam conclusum est. de qua cùm aliquot adhuc dies à Iudicibus consultatum esset, postremò ad Imperatorem Acta iudicij & deliberata remiserunt, vt illius autoritate & arbitrio sententia publicè promulganda scisceretur. quæ mensè Maio demùm publicata, & comitis dextrâ manu, & capite resecto, executioni data est. Exeunte autem Maio, filius Sigismundo Poloniæ regi natus est, cui VLADISLAO nomen inditum.

29. Maij. Iuliani.

Exer-

M.D.XCV.

Exercitui verò Christiano aduersus Turcas, in Vngaria inferiore, Imperator hoc anno, fratrem Matthiam, & legatum illi CAROLVM Mansfeldum, Petri Ernesti Gubernatoris Lucelburgensis filium, principis dignitate à se paulò ante Pragæ ornatum, præfecerat. Qui eximiæ rei militaris scienciæ ac peritiæ & fortitudinis ac solertiæ singularis speciminna, in Belgicis ac Gallicis bellis à prima ætate ediderat, & in administratione iustus & seuerus erat. Is ductas Gomorrham copias, cum Iaurino minari Turcis videretur, subitò ad Strigonium deflexit, quod calendis Iulij Gregoriani, obsidere, Nonis, oppugnare cœpit. Erat è regione arcis Strigoniensis, in ripa Danubij boreali, situm castellum seu suburbium (quod Kokern incolæ nominant) ex quo in arcem aditus Turcis Danubio subuectis patebat. Id Nicolaus Palfy Vngarus, Mansfeldi iussu obsidens, vi tandem expugnauit 14. Iulij nostri. Secuta est victoria illustrior, cùm circiter vicies mille Turci, Budâ ad liberandam obsidione arcem Granensem profecti, consilijs & virtute Caroli ab arcis aditu depulsi & profligati sunt 25. Iulij nostri. Qua obtenta, Mansfeldus Beglerbegum Anatoliæ, qui præsidio Turcico in acie præerat, virum senem & grauem ad colloquium datis obsidibus euocat, & ad deditionem arcis hortatur. Quam ille ab Imperatore Turcico suæ fidei & virtuti commendatam tueri se ad extremum spiritum decreuisse, & fidem ac obedientiam Domino suo debitam, vitæ ipsi prælaturum esse, & hanc suam voluntatem Carolo ipsi non improbari posse, ostendit. Paucis diebus post Carolus, cum Dysenteria & febri conflictari cœpit. Qua ingrauescente, etsi de medicorum consilio Gomorrham subuectus erat: statim tamen, arce Strigonij nondum capta, ex hac vita decessit. atq; hic præstantis ac peritissimi ducis, in medio cursu rerum agendarum abrepti, exitus fuit.

Familiæ seriem & cognationem cum Harcinijs Comitibus, supra indicaui. lib. 13.

Albertus comes ⊕ 1484.

ERNESTVS comes Mansfeldensis, qui Helderungæ sedem aulæ habuit, 22. liberorum parens, ⊕ 1532.

Philippus — Hugo Bruno zu Bornstett.	Ioan. Georgius Dresdæ ⊕ 1579. — Agnes arch. Colon.	Petrus Ernestus, Gubernator Lucelburgensis, annum 80. superauit.	Io. Gebhardus arch. Colon. 1560.	Io. Hoierus in Artern decem liberos habuit.	Io. Albertus in Arnstein itidem decem.

CAROLVS, in Vngaria ⊕ 1595.

Fuerunt autem, ALBERTVS comes Mansfeldensis, cui Postilla sua Luterus dedicauit; & hic Ernestus, Petri Ernesti pater; fratres patrueles.

GVNTERVS

Albertus ⊕ 1484.
ERNESTVS ⊕ 1532.
Petrus Ernestus.
CAROLVS in Vngaria ⊕ 1595.

Ernestus
GEBHARDVS ⊕ 1558.
ALBERTVS ⊕ 1560.
Volradus ⊕ 1578. | Ioannes. — Ernestus Canonicus Argentinensis. | Carolus ⊕ 1594.

Mater Caroli Mansfeldi, fuit Margaris, Reinoldi Domini à Bredenrod filia, ex quâ Fridericus, in Italiâ nescio quo casu extinctus, & hic Carolus, & Prolyxena filia, Domino Challaunio nupta, suscepti sunt. Alter frater, PHILIPPUS Octauianus ex nouercâ Caroli, Mariâ Hornæ comitissa, Geldrense, natus est. Hæc de familia Caroli obiter inserenda duxi. Altera post obitum Caroli die, oppidū arci Strigoniensi subiectum, quod ab aquâ nomen habet, incensum conflagrauit. Sed ob vicinitatem arcis, ex quâ machinæ in omnes oppidi plateas assiduè vibrabantur, præsidium imponi non potuit.

Biduo

M. D. XCV. Biduo post, Matthias Archidux Austriæ in castra venit, qui de consilio senatus bellici, arcem Granensem, per milites Italos, Vngaros & Germanos oppugnare acriter, sed infeliciter tentauit, donec tandem, VVallonum præcipuè & Italorum virtute ac solertia, rursum promotis ad arcis mœnia munitionibus, & propugnaculo arcis occupato, præfectus Anatoliæ Beglerbegus, cum Matthia archiduce, datis vtrinque obsidibus, de conditionibus deditionis collocutus est. Dimissi autem sunt omnes præsidiarij Turcici incolumes, cum bonis quæ gestare singuli possent, 1500. milites integris adhuc viribus, 500. vulnerati ac ægri, 900. vxores & liberi. Quos, nauibus triginta impositos, & mox à Turcica classe exceptos, secundo Danubio Budam deuehi liberos permiserunt. Captæ arci Carolus marchio Burgauiæ cum suis præfectus est. Reliqui exercitus pars, VVissegradum ad Danubium, medio inter Strigonium & Budam itinere, à Turcis deditum, occupauit. Vacciam irrito conatu tentarunt. Qui ad Strigonium desidebant ruderibus arcis dirutæ repurgatis, munitiones reficere ac instaurare cœperunt, & paulò post, cæteris militibus partim dimissis, partim in hyberna vicinæ Vngariæ & Austriæ deductis; Nicolaus Palfy cum præsidio arci impositus esse scribitur. In superiore Vngaria, Equites Saxonici & alij, sub archiduce Maximiliano ferè otiosi hac æstate desederunt, nihil quod sciamus, memorabile gerentes, nisi quod exacto iam semestri, ineunte Octobri, se mouentes, Tibiscum transgressi sunt, & S. Nicolaum Sarvvasch, Bekesch castella, diffugientibus Turcis occuparunt. A Zolnoc arce illis in locis munitissima, eminus visa, & vix tentata obsidione, recesserunt.

23. Augusti nostri.

Præcipuum autem virtutis & fortitudinis bellicæ specimen, hac æstate, Sigismundus Bathor, Transyluaniæ princeps iuuenis, edidit. qui aliquoties cum præfectis Turcicis, viriliter congressus, impetum eorum retudit, & arces, Transyluaniæ vicinas, Genu, Lippam, Fochiat, Solymos & alias ad Marisium amnem, recuperauit, & tandem, Sinamum Bassam, ex VValachia Transalpina expulit: cùm Sinamus, Tergiuisium vsq;, in finibus Transalpinæ & Transyluaniæ prope Huzumezum oppidum progressus fuisset. Aduentante autem cum exercitu Sigismundo, paulatim recedens, Bucarestum in meditullio Transalpinæ, ad Dambovviz fluuium, vbi sedes Palatini VValachiæ olim fuit, regressus est. Inde quoq; fugientem insecutus Sigismundus, Girgio seu Girgovvitz arcem munitissimam à Georgio Despota olim ædificatam, & magno apparatu bellico instructam, cepit: Sinamo Bassa trans Danubij pontem à se recens extructum fugiente, & iuga illius rumpente, ne persequi eum Transyluanus posset.

In Moldauia verò (quam à flumine mediam intersecante ita nominant) seu VValachiâ superiore (ad occasum, Transyluaniæ; ad Boream, Poloniæ, ad Tyram fluuium finitima; atq; inde ad Danubij ostia porrecta) præerat hoc tempore Transyluani auspicijs, STEPHANVS Rizvvanus VVeiuoda. Transyluano enim anno superiore, iugum Turcicum excutiente, vicinæ etiam prouinciæ, libertatis studio accensæ, se Transyluano coniungebant. Cumq; Aaron Moldauiæ præfectus, suspectæ & dubiæ fidei homo, à prouincialibus Stephano duce captus, Pragam missus esset; aliquantisper ibi neglectus desedit. Transyluanus verò, Stephanum, quem dixi Moldauiæ impositum, socium & amicum habebat. Qui prouinciam gubernans, Turcos tantùm & Tataros hostes se habere existimabat. Promiserat enim Romano Pontifici, rex Poloniæ, etsi petitam societatem belli aduersus Turcas, cum Cæsare & Transyluano inire eo tempore, fœderibus antiquis impeditus nequiret: nihil tamen eorum rebus se incommodaturum esse.

Cum verò Transyluanus aduersus Sinamum Bassam in VValachiam inferiorem maximis cum copijs redeuntem, ineunte Octobri expeditionem susciperet; ecce præter omnem, Pontificis, Cæsaris, & aliorum principum Christianorum expectationem, Regni Poloniæ exercituum Dux ex Podolia, Tyram fl. trai[illegible] Cochzin munitionem occupat. Inde Sozinam, Moldauiæ metropolim (quam Stephanus præfectus Transyluano amicus præter omnem opinionem ac exce[illegible]tionem oppressus, ante biduum deseruerat) petit, & cum totâ ferè Moldau[illegible]

ditione occupat. Eiq; nouum VVeiuodam, Regis Poloniæ auspicijs, Ieremiam quendam præficit. quem Imperatori Turcico, tributum annuum, vt priores soliti erant, depensurum, & nihil aduersus eum hostile vnquam acturum; ab Imperatore Turcico comprobari petit. Venit paulò post in Moldauiam cum exercitu Tatarorum Imperator, à Turcâ missus, cum quo leuibus aliquot velitationibus congressi Poloni, instituta collocutione pacem faciunt. Cuius conditiones, ex literis magni Chami Tatarorum ad Poloniæ regem; dilucidius ferè, quàm ex articulis, qui vulgò circumferuntur, cognosci possunt. Exeunte anno demum, Stephanus Transyluani præfectus, qui fugâ sibi ante consuluerat, adiuncto ipsi à
10 Transyluano exercitu 25000. hominum, Moldauiam repetens, recuperare conatur. sed à Polonis, quamuis fortissimè dimicaret, superatus & captus est. cuius cladis nuncius, 23. Decemb. Albam Iuliam primùm delatus, magnum Transyluano principi & proceribus mœrorem & luctum attulit.

Sed ante hanc cladem, Romanus Pontifex, cum primùm de Moldauiâ per Polonos occupatâ, & nouo VVeiuoda, aduersus Transyluanum constituto, & communicatis à duce Polono, cum Turca & Tataro consilijs, accepisset: grauissimam Admonitionem ad Poloniæ regem instituit, quâ dolorem suum de his actionibus Poloni, aduersus fortissimum Transyluaniæ principem, tanto cum ardore & zelo, pro fide Christi aduersus Turcas propugnantem, & Rudolphi Im-
20 peratoris socium & adfinem, & ipsius Poloniæ regis sororium, susceptis, ingentem & acerbum declarat: ac vt se ad magis pia & humana, pacis & concordiæ cum Transyluano tuendæ, consilia, Rex Poloniæ referat, hortatur: & in ea conficienda studium & fidem suam defert.

Eodem argumento, ad Iohannem Zamoscium, Regni Cancellarium, ac exercituum ducem scribit. Qui grauissimâ responsione, nihil se contra Christianorum Principum, ac ipsius Transyluani commoda egisse ostendit, & suspiciones de se Pontifici instillatas refellit.

In GALLIA, Henricus IV. Franciæ & Nauarræ rex, publico edicto, de Hispaniæ regis hostili in Galliam animo, & dissidijs, æmulationibus ac bellis in-
30 testinis, ad regni perniciem ac euersionem spectantibus, in Gallia, prætextu Religionis per Hispanum excitatis, & insidijs vitæ regis, nuper etiam per Iesuitas structis, grauissimè conquerens: Cameracenses quoq;, in tutelam Galliæ regis nuper receptos, acerbissimo Hispani odio & armis infestari memorans: Bellum aduersus Hispanos, terra marique apertum, denunciat, & in finibus omnium prouinciarum; ad tubæ sonum proponi ac exclamari iussit. ac ipse Lugdunum, ad pacandam eius vrbis viciniam, & Hispani copias, ex regno Neapolitano & Mediolano per Sabaudiam ductas, à Gallia depellendas, profecturus, Lugduno & Parisijs significatur.

Hispanus vicissim, in Brabantia, & Atrebati, Valencenis, bellum aduersus
40 Biarnensem principem, qui se Franciæ & Nauarræ regem ausu temerario nominet, pronunciari iussit. ac ex diuersis locis eum oppugnat; in Prouincia; Delphinatu: agro Lugdunensi: in Burgundia, (vbi Amyralis Castiliæ & Mainius à Nauarræo profligati, Diuionem Burgundiæ metropolin amiserunt, quæ mense Iunio regi tradita est) in Britannia citeriore: inprimis verò in Belgici & Picardiæ finibus, vbi post mortem Ernesti, Vicegubernator Belgici, comes Fonteius, initiò oppidum Castelet, prope Cameracum, deditione; deinde Clerij arcem propè Peronam: postea Dorlanum Picardiæ, exeunte Iulio, vi expugnat, in qua clade, multi nobiles Galli, & in his, Villarsius Amyralis Galliæ & Gubernator Rhotomagensis desiderati sunt. Mense Augusto tandem, CAMERACVM vrbem &
50 arcem munitissimam, (quæ Viennæ & Iaurino non multum concedere existimatur) Comes Fonteius summis viribus obsidet, sumptus belli liberaliter conferentibus vicinis Hannoniæ & Artesiæ ciuitatibus Belgicis, quas perpetuis excursionibus Balignæus, præsidij Cameracensis præfectus, afflixerat, & itinera mercatoribus omnia infesta reddiderat. Premente autem commeatuum inopia, & alijs belli diffi-

M. D. XCV. li difficultatibus, & præsidiarijs Helueticis ac ciuibus cum Fonteio conspirantibus, Cameracenses se, saluis corporibus, bonis ac priuilegijs suis, Hispaniæ regi sponte dediderunt, 22. nostri Septemb. Recepti in arcem Dux Retelois Niuersij filius, & marscalcus Balignæus ac cæteri Gallorum duces, septima die post, incolumes cum omnibus bonis dimissi, Arcem cum omni instrumento bellico & commeatu, Hispano tradiderunt.

Galliæ rex, durante Dorlani & Cameraci obsidione, legatos ad Reginam Angliæ, auxilia petitum, aliquoties frustrà miserat, ac tertius, intimus regis secretarius, sub finem Septembris remeans in Galliam, dixerat se futurum postremum, qui è Gallia auxilium Anglorum peteret, regemq; Galliæ ab amicis desertum, cum hoste communi, prout posset, transacturum esse. Interea Regina, misso homine suo, Caletum vel Bononiam vel similem ciuitatem maritimam, à Gallo poscebat, in quam auxiliares Angli, si quos mitteret, receptum haberent, & quæ pignoris loco esset pro ducenties mille libris Anglicis, quas Regina toto hoc belli tempore pro Franco exposuisset. Tantam enim summam, sine vlla spe recuperationis, perire nolebat. Inprimis autem reconciliatione Franci cum Pontifice, Regni Anglicani hoste, & Absolutione adeò indignè & abiectè petita, offendebatur.

Dum enim Cameracum oppugnabatur, HENRICVS IIII. Galliæ & Nauarræ rex, post biennij ferè preces supplices, tandem à Pontifice, magna & solenni pompa, Romæ, ab omni hæresi & excommunicatione liber pronunciatus, & in Romanæ ecclesiæ gremium receptus, & Christianissimus declaratus est. Nam pridie Natalis Mariæ virginis, Pontifex Clemens VIII. in solenni habitu, ex suo palatio, in porticum D. Petri gestatus, cum Cardinalibus & consiliarijs Inquisitionis & Pœnitentiarijs consedit. Deducti ad eum, per magistros Ceremoniarum, Regis Galliæ procuratores, frequenti comitatu apparentes, pedem pontificis osculati sunt. Quorum princeps, Dominus de Perona, eleganti oratione latinè habita, nomine sui Regis obedientiam subiectissimam detulit, & Absolutionem ac benedictionem Pontificiam humilimè petiuit. Oratione finitâ, Cosmus de Angelis, Sancti officij inquisitionis assessor, Decretum Pontificis ex scripto legit, quo, absolutionem ab Episcopo & aliquot prælatis in Gallia superiori tempore, Regi Galliæ & Nauarræ dictam, inualidam & nullam: catholicos tamen actus omnes, à Rege postea præstitos, validos declarat. eumq; ab omnibus excommunicationibus ac censuris, præcipuè Sixti V. bulla, his legibus absoluit: si procuratores, loco sui Regis, quem ratum habiturum omnia, quæ agent, pollicebuntur, omnes hæreses in genere, ac in specie Caluinisticam abiurabunt, & satisfactiones à Pontifice mandatas, recipient. Quæ omnia rex postea confirmabit, & Abiurationem in Gallia coram legato Pontificio, in propria persona, repetet. Statim igitur ambo procuratores, Abiurationem clarâ voce recitârunt, & professionem Fidei Catholicæ Romanæ ediderunt. Postea, Cosmus de Angelis, conditiones & satisfactiones pœnitentiarias, Regi à PP. iniunctas, ex scripto prælegit, & Christianissimi titulum Regi, facta iam abiuratione, tribuit.

7. Septemb. Iuliani.

CONDITIONES propositæ fuerunt, vt rex, Concilium Tridentinum recipiat, & in toto regno Franciæ obseruari curet. Quod si in aliquibus regni prouincijs, sine periculo nouarum seditionum obtineri nequeat, veniam à PP. rex petat.

Principem Condæum, puerum nouennem, proximum nunc regni hæredem, intra anni vertentis spacium, ab hæreticorum familiaritate segreget, & in Catholica Apostolica Romana Religione educari curet.

In Bearnensi principatu, ad episcopas vacantes, idoneos Episcopos nominet, ijsque reditus ademptos restituat, & donec reddantur, ex regiæ Cameræ reditibus alat. Vetera pacta cum Sede Romana, redintegret ac seruet. Omnia beneficia, reditus & bona ecclesiastica, superiorum temporum bellis alienata, suis Episcopis, Abbatijs, & ordinibus ac personis Ecclesiasticis, restituat. Postremo, Rex

Rex ipse, de sua conuersione, & hæresium omnium detestatione, omnes Catholicos reges & principes literis suis doceat.

SATISFACTIONES autem Regi has præscribit: singulis diebus ☽ preces Coronæ Mariæ: diebus ☿ litaniam: ♄ preces Rosarum Coronæ Mariæ recitet, Quam aduocatam sibi coram DEO eligat. Singulis diebus Missam: ☉ & ♀ plenum officium audiat, nisi impediatur. In singulis regni prouincijs monasterium erigat: quater in anno confiteatur & communicet: Ieiunia & vigilias ab ecclesia mandatas religiose seruet.

Has conditiones & satisfactiones, dicti procuratores & Oratores Regij de Peron & Ossat, sua subscriptione receperunt, & prostrati ad pedes Pontificis, qui humeros eorum virga subinde tetigit, iacuerunt, donec Psalmos, Miserere, & De profundis, cantores Pontificij summissa voce cecinissent. Quibus absolutis, Pontifex exurgens, & mitra de capite sublata, preces aliquot ex Pontificali recitans, dictis Galliæ regis Oratoribus Benedictionem pronunciauit. Tandem Pontificius Fiscalis, sicut & Fiscalis inquisitionis, omnes Protonotarios & notarios præsentes, inprimis autem Dandinum, & M. Flaminium notarium Inquisitionis, ex officio requisiuit, vt huius actus memoriam conseruarent, & instrumenta publica de eo conficerent. Secuti sunt statim sub porticu tubarum & tympanorum sonitus, & ex castello S. Angeli omnia tormenta explosa.

Post hæc templum S. Petri, antea clausum, rursus apertum est, & admoniti à Pontifice Oratores Regis Francici: Quemadmodum ipse nunc Regi illorum ianuam ecclesiæ militantis in his terris iterum aperiat, ita Regiam Maiestatem eniti debere, vt viua fide & bonis operibus, se introitus in ecclesiam Triumphantem in cœlis faciat capacem. Ingressus templum S. Petri, concinentibus Musicis, Cardinalis de S. Seuerino supremus Pœnitentiarius, duos Galliæ regis Oratores ad vsum sacramenti, & vlterius ad SS. Petri & Pauli aram duxit, vbi precationes dixerunt, & Cardinalis ipse, recitatis ex Pontificali orationibus, ab eis discessit.

Inde ad Cardinalem Gioiosam, cum multis Prælatis & nobilibus Gallis, in templum S. Ludoici se contulerunt, vbi supra portam templi insignia Regni Galliæ, cum huiusmodi inscriptione eminebant: HENRICVS IV. GALLIÆ ET NAVARRÆ REX CHRISTIANISSIMVS. In eo etiam templo, Doxologiam solennem, TE DEVM laudamus, Galli cecinerunt, & recitatis per archie. Ambronensem precatiunculis certis, in hospitium redierunt. Plurimæ etiam Effigies Regis pictæ, sculptæ ac expressæ, tota vrbe emptæ, & arma Gallica domib. Regi Galliæ beneuolentium adfixa, & maxima pars vrbis, (Hispanis tamen exceptis) lætitiæ & gratulationis indicia illustria ediderunt.

Dum hi triumphi Romæ aguntur, & Cameracum ab Hispanis obsidetur; ALBERTVS archidux Austriæ, Cardinalis Toletanus, Gubernator Belgici Generalis à Philippo Hispaniæ rege constitutus, ex Hispania in Italiam traijcit, & Genuæ, cum Regio comitatu, mille equitum & ter mille peditum, appellit. Erat is Maximiliani II. Cæsaris, & sororis Philippi Hispaniæ regis Mariæ, filius, ordine post Rodolphum Imp. quintus, anno 1559. Idibus Nouembris natus: quem adolescentem pater in Hispaniam ad auunculum miserat: qui ingeniū & naturam illius probam, moderatam, & placidam considerans, Philosophiæ & Theologiæ studijs excoli, & opulentissima Toleti archiepiscopa ipsi attributa, Ecclesiæ Romanæ Cardinalem creari curauerat. Cumque ob natiuam ingenij bonitatem, fidem, integritatem & morum comitatem, Regi ac omnibus ordinibus carus esset, Lusitaniæ regno gubernando eum postea præfecit. in quo, cùm summa dexteritate versaretur; nunc in Belgicum Ernesto successorem mittit, adiuncto ei comite Philippo VVilelmo, VVilelmi Vraniæ principis filio, quem ante 29. annos, Ferdinandus Albæ dux, Belgici Gubernator, ex Academia Louaniensi, adolescentem literis operam dantem, abreptum, in Hispaniam miserat. Vbi hucusque exul, in Religione & moribus Hispanicis educatus, hoc tempore omnibus bonis & dignitatibus paternis in Belgico restitutus est.

M.D. XCV. Cùm Genuæ in Liguria Albertus commoraretur, & de Henrico Galliæ Rege, per Pontificem Romanum, solenni ceremonia absoluto, & in gremium Ecclesiæ Romanæ recepto, didicisset: non progrediendum sibi celeriùs iudicauit, priusquam Hispaniæ regem, cuius bona pars mandatorum ad Regem illum pertinebat, de his edocuisset, ac Instructionis antea acceptæ capitum certorum declarationem petiuisset. Itaque certum hominem ad regem in Hispaniam: Philippum verò VVilelmum, comitem Buranum, Romam ablegauit, vt, præter alia negotia, Pontifici obœdientiam exhiberet, & Alberto licentiam arma gerendi, & habitum spiritualem aliquot annos mutandi, & alia, referret. Sic bona autumni parte & initio hyemis, in Liguria, Sabaudia, & Burgundia consumpto, exeunte 10 demum anno Lucelburgum peruenit.

Dum Genuam, initio Septembris, Philippus VVilelmus, comes Buranus cum Alberto archiduce Austriæ, in Italiam appellit; Mauricius, frater illius, comes Nassauius, ordinum Belgici vnitorum belli præfectus, cum exercitu, ad Lippam fl. prope Vesaliam, castra, seni Christophoro Mondragonio, Duci Hispanico opposita habens, desidebat. Cùm autem PHILIPPO & ERNESTO comitibus à Nassovv ac Eberhardo à Solms, adiunctis aliquot turmis equitum, mandasset, vt transgresso Lippa fl. explorarent, an & quo loco adoriri commodè exercitum Hispanorum possent: nec tamen præliandi copiam facerent, antequam ipse constituta hora cum reliquo exercitu accessisset: Comites illi ardentes cupi- 20 ditate pugnandi, & soli victoriæ gloriam obtinere volentes, non expectato Mauricio, Hispanos exiguo numero à castris longiùs prodeuntes, alacriter aggrediuntur & repellunt. Verùm Hispani, animaduersâ Nassouiorum paucitate, maiorib' copijs ab ipso duce exercitus Mondragonio eductis, comites plerosque lethaliter vulneratos capiunt. ex quibus Solmensis & Nassouius Philippus, in hostium castris dum obligantur, extincti: Ernestus Nassouius in arcem Antuerpiensem, à Mondragonio arcis præfecto, custodiendus mittitur. Nec tamen cursum huius victoriæ Hispani vlteriùs ad Mauricij castra progrediendo vrserunt. nec Mauricius ex munitionibus castrorum sibi mouendum iudicabat. Sic igitur aliquot hebdomadas adhuc castra castris opposita tenentes, in Cleuensi agro desederunt, do- 30 nec tandem Mondragonius prior, inde Mauricius, suas copias inde abduxerunt.

1596. 8. Ianuarij. Mondragonius vir fortis, & clarus militum Dux, vix trimestri exacto in arce Antuuerpiensi ex hac vitâ discessit.

Galliæ Rex, eodem, quo hi comites capti sunt, mense Septembri, à Pontifice Romano in gratiam receptus, Cameracum ab Hispanis obsessum amisit: vrbe, 22. Sept. Iuliani: arce, die Michaëlis nostri, Hispano tradita. Tanto igitur accepto detrimento, & Reginæ Angliæ præsidio tùm destitutus: de Pace cum Hispano restituenda tandem cogitat, cuius vt fundamenta quædam iaceret, inducias trium mensium, inter se & Mayennæ ducem, ac cæteros Gallos cum Hispano fœderatos, initio Octobris sancit. Quibus cum anno exeuntibus pacem generalem 40 successuram multi frustra sperabant.

Circa idem tempus, in SVECIA, Duce Magno, regis Gostaui filio, qui multos annos motâ mente æger vixerat, mortuo: Dux Carolus frater, & Senatus ac proceres regni, ad funeris ceremonias VVastenis conuenerunt. Inde translato Sudercopiam conuentu, deliberationes de summâ Reipublicæ, Sigismundo rege in Poloniâ absente, rectius gubernandæ instituerunt, vt Pontificiæ religionis exercitio omni ex omnibus regni partibus sublato, sola confessionis Augustanæ religio vbiq; vigeat & floreat: vt Regi legitima & debita obedientia præstetur, iuxta Articulos in coronatione iuratos. Dux CAROLVS, regis patruus, Gubernator Regni à proceribus agnoscatur & appelletur, qui absente rege, ad- 50 iunctis in consilio senatoribus regni, omnia regni negotia & Iurisdictionem regiam administret. Nullæ accusationes & lites subditorum regni Sueciæ in Poloniam ad Regem (alioquin satis occupatum) deferantur, sed coram Gubernatore & Senatoribus regni, in Sueciâ omnes tractentur ac decidantur. Ne vlli, grauatos

uatos iudicum sententijs se existimantes, in Poloniam ad Regem, sed ad Regis in Succiam reditum, appellationes instituant. Mandata regis ex Poloniâ missa nec publicare, nec executioni dare per alios liceat, priusquam à Gubernatore & Senatoribus regni lecta, examinataq;, dignitati & commodis regis & regni conuenire iudicentur. Hi & similes Articuli Sudercopiæ in comitijs decreti, & Germanicè ac latinè editi sunt.

M. D. XCV.

THEODORI Magni Moschorum Ducis legati, Rodolpho Imperatori die 28. Augusti mandata sua Pragæ exposuerunt. Quæ qualia fuerint, ex Responso Imp. quod vbiq; circumfertur, omnibus liquet. Præfatur enim, se amicissimam & fraternam Moschi epistolam, per consiliarium illius Michaëlem Iuuanouuiz Nuelamin missam, magna cum lætitia prælegi audiuisse. ex qua sicut ex Legatorum viua voce, & sui Oratoris relatione, intellexerit, Beneuolentiam ipsius, Christiano & laudabili zelo, egregia munera & auxilia aduersus communem sanguinis & nominis Christiani hostem Turcam nunc ad se mittere, ac deinceps etiam sua auxilia & officia sibi & reliquo orbi Christiano deferre. Quod non solùm sibi gratissimum acciderit, sed ipsi etiam in toto orbe Christiano æternum honorem & laudem allaturum, & cæteris Regibus laudabili exemplo futurum sit, se etiam & totam domum Austriacam perpetuò ipsi & ipsius amicis, omnia humanitatis & grati animi officia, vbicunq; feret occasio, declaraturos esse: vt fraterna ipsorum ab atauis huc vsq; deducta coniunctio, apud omnes gentes innotescat & celebretur. Interea se ipsi amicissimè & fraternè gratias agere, & fraterna officia vicissim deferre, ad quæ præstanda intimo animi affectu propensus sit, de quo fidem indubitatam habere debeat.

22. Sept.

Quod ad confœderationem summorum ordinis Christiani principum aduersus Turcos attinet; curam & diligentiam suam non defuisse, sed apud Pontificem & Hispaniæ Regem nihil hactenus certi obtinuisse, quod & longis locorum interuallis dissiti, & ille recens ad hoc fastigium euectus, magnis & multiplicibus afflictæ Ecclesiæ curis distineatur. interea tamen milite & pecunia fideliter cæsarem iuuet, & magnum zelum aduersus communem hostem declaret, ac ipse legatum ad Moschum hac de causa miserit.

Rex autē Hispaniæ senex iam & infirmus, non modò cum rebellibus suis subditis, sed cum Gallia etiam & Anglia, tantum omnibus in locis negotij habet, vt illi (qui tamen antehac suam erga nos beneuolentiam declarauit, magnaq; iam nobis pecuniæ summa adiumento fuit) meritò parcendum sit. Cùm autem acceperimus eum conualescere: non intermittemus ibidem, sicut & Romæ, per oratores & legatos nostros denuò hanc causam agere, vt certi aliquid vtrobiq; obtineamus. De quibus B. V. per proprium legatum, quem non multò pòst mittere constituimus, & præterea de exercitu Christiano (præsertim cum DEVS Zebaoth illi indies plures maioresq; victorias largiatur) certiorem fieri curabimus.

Interea necessarium existimamus, vt de regis Persarum statu, & quomodo cum eo tractari & concludi possit, cognoscamus, antequam nostros ad illum ablegemus: etsi iam satis constet, quantum totius Christianitatis intersit, vt Persas amicos nobis habeamus. Quare amicè rogamus, vt amicitiam cum illis mutuam deinceps etiam B. V. continuet, & beneuolentiam illorum erga nos conseruet.

Quòd Tataros contra Turcas concitare B. V. studuit, etsi id non obtinuit, amicè nihilominus gratias agimus, fraternè insuper rogantes, vt in bono hoc proposito apud illos pergat, & quantumcumq; fieri poterit, apud illos efficiat. Aliàs tamen cognoscimus, Tataros iam denuò sat multos, per Poloniæ fines, in VValachiam transijsse, quibus quomodo resistatur, nos cogitare oportet.

Quod ad pacis tractationem cum Sueco institutam attinet, Legatum nostrum Mincovvitium, longo tempore, actioni illi, donec ad finem deduceretur, adesse voluimus. sicut VVarkutzio etiam mandaueramus, vt confecta isthic legatione Ina, se quoq; eò conferret. Ex quo intelligit B. V. nos, quod in hac re nostri fuit officij, fideliter fecisse, & in posterum etiam nostrum studium fraterno animo ad

M. D. XCV. Cùm Genuæ in Liguria Albertus commoraretur, & de Henrico Galliæ Rege, per Pontificem Romanum, solenni ceremonia absoluto, & in gremium Ecclesiæ Romanæ recepto, didicisset: non progrediendum sibi celeriùs iudicauit priusquam Hispaniæ regem, cuius bona pars mandatorum ad Regem illum pertinebat, de his edocuisset, ac Instructionis antea acceptæ capitum certorum declarationem petiuisset. Itaque certum hominem ad regem in Hispaniam: Philippum verò VVilelmum, comitem Buranum, Romam ablegauit, vt, præter alia negotia, Pontifici obœdientiam exhiberet, & Alberto licentiam arma gerendi, & habitum spiritualem aliquot annos mutandi, & alia, referret. Sic bona autumni parte & initio hyemis, in Liguria, Sabaudia, & Burgundia consumpto, exeunte demum anno Lucelburgum peruenit.

Dum Genuam, initio Septembris, Philippus VVilelmus, comes Buranus cum Alberto archiduce Austriæ, in Italiam appellit; Mauricius, frater illius, comes Nassauius, ordinum Belgici vnitorum belli præfectus, cum exercitu, ad Lippam fl. prope Vesaliam, castra, seni Christophoro Mondragonio, Duci Hispanico opposita habens, desidebat. Cùm autem PHILIPPO & ERNESTO comitibus à Nassovv ac Eberhardo à Solms, adiunctis aliquot turmis equitum, mandasset, vt transgresso Lippa fl. explorarent, an & quo loco adoriri commodè exercitum Hispanorum possent: nec tamen præliandi copiam facerent, antequam ipse constituta hora cum reliquo exercitu accessisset: Comites illi ardentes cupiditate pugnandi, & soli victoriæ gloriam obtinere volentes, non expectato Mauricio, Hispanos exiguo numero à castris longiùs prodeuntes, alacriter aggrediuntur & repellunt. Verùm Hispani, animaduersâ Nassouiorum paucitate, maioribus copijs ab ipso duce exercitus Mondragonio eductis, comites plerosque lethaliter vulneratos capiunt. ex quibus Solmensis & Nassouius Philippus, in hostium castris dum obligantur, extincti: Ernestus Nassouius in arcem Antuerpiensem, à Mondragonio arcis præfecto, custodiendus mittitur. Nec tamen cursum huius victoriæ Hispani vlteriùs ad Mauricij castra progrediendo vrserunt. nec Mauricius ex munitionibus castrorum sibi mouendum iudicabat. Sic igitur aliquot hebdomadas adhuc castra castris opposita tenentes, in Cleuensi agro desederunt, donec tandem Mondragonius prior, inde Mauricius, suas copias inde abduxerunt.

1596. 8. Ianuarij. Mondragonius vir fortis, & clarus militum Dux, vix trimestri exacto in arce Antuuerpiensi ex hac vitâ discessit.

Galliæ Rex, eodem, quo hi comites capti sunt, mense Septembri, à Pontifice Romano in gratiam receptus, Cameracum ab Hispanis obsessum amisit: vrbe, 22. Sept. Iuliani: arce, die Michaëlis nostri, Hispano tradita. Tanto igitur accepto detrimento, & Reginæ Angliæ præsidio tùm destitutus: de Pace cum Hispano restituenda tandem cogitat, cuius vt fundamenta quædam iaceret, inducias trium mensium, inter se & Mayennæ ducem, ac cæteros Gallos cum Hispano fœderatos, initio Octobris sancit. Quibus cum anno exeuntibus pacem generalem successuram multi frustra sperabant. 40

Circa idem tempus, in SVECIA, Duce Magno, regis Gostaui filio, qui multos annos motâ mente æger vixerat, mortuo: Dux Carolus frater, & Senatus ac proceres regni, ad funeris ceremonias VVastenis conuenerunt. Inde translato Sudercopiam conuentu, deliberationes de summâ Reipublicæ, Sigismundo rege in Poloniâ absente, rectius gubernandæ instituerunt, vt Pontificiæ religionis exercitio omni ex omnibus regni partibus sublato, sola confessionis Augustanæ religio vbiq; vigeat & floreat: vt Regi legitima & debita obedientia præstetur, iuxta Articulos in coronatione iuratos. Dux CAROLVS, regis patruus, Gubernator Regni à proceribus agnoscatur & appelletur, qui absente rege, adiunctis in consilio senatoribus regni, omnia regni negotia & Iurisdictionem regiam administret. Nullæ accusationes & lites subditorum regni Sueciæ in Poloniam ad Regem (alioquin satis occupatum) deferantur, sed coram Gubernatore & Senatoribus regni, in Sueciâ omnes tractentur ac decidantur. Ne vlli, gra- 50

uatos

uatos iudicum sententijs se existimantes, in Poloniam ad Regem, sed ad Regis in Succiam reditum, appellationes instituant. Mandata regis ex Poloniâ missa nec publicare, nec executioni dare per alios liceat, priusquam à Gubernatore & Senatoribus regni lecta, examinataq;, dignitati & commodis regis & regni conuenire iudicentur. Hi & similes Articuli Sudercopiæ in comitijs decreti, & Germanicè ac latinè editi sunt.

Theodori Magni Moschorum Ducis legati, Rodolpho Imperatori die 28. Augusti mandata sua Pragæ exposuerunt. Quæ qualia fuerint, ex Responso Imp. quod vbiq; circumfertur, omnibus liquet. Præfatur enim, se amicissimam & fraternam Moschi epistolam, per consiliarium illius Michaëlem Iuuanouuiz Nuelamin missam, magna cum lætìcia prælegi audiuisse. ex qua sicut ex Legatorum viua voce, & sui Oratoris relatione, intellexerit, Beneuolentiam ipsius, Christiano & laudabili zelo, egregia munera & auxilia aduersus communem sanguinis & nominis Christiani hostem Turcam nunc ad se mittere, ac deinceps etiam sua auxilia & officia sibi & reliquo orbi Christiano deferre. Quod non solùm sibi gratissimum acciderit, sed ipsi etiam in toto orbe Christiano æternum honorem & laudem allaturum, & cæteris Regibus laudabili exemplo futurum sit, se etiam & totam domum Austriacam perpetuò ipsi & ipsius amicis, omnia humanitatis & grati animi officia, vbicunq; feret occasio, declaraturos esse: vt fraterna ipsorum ab atauis huc vsq; deducta coniunctio, apud omnes gentes innotescat & celebretur. Interea se ipsi amicissimè & fraternè gratias agere, & fraterna officia vicissim deferre, ad quæ præstanda intimo animi affectu propensus sit, de quo fidem indubitatam habere debeat.

22. Sept.

Quod ad confœderationem summorum ordinis Christiani principum aduersus Turcos attinet; curam & diligentiam suam non defuisse, sed apud Pontificem & Hispaniæ Regem nihil hactenus certi obtinuisse, quod & longis locorum interuallis dissiti, & ille recens ad hoc fastigium euectus, magnis & multiplicibus adflictæ Ecclesiæ curis distineatur. interea tamen milite & pecunia fideliter cæsarem iuuet, & magnum zelum aduersus communem hostem declaret, ac ipse legatum ad Moschum hac de causa miserit.

Rex autē Hispaniæ senex iam & infirmus, non modò cum rebellibus suis subditis, sed cum Gallia etiam & Anglia, tantum omnibus in locis negotij habet, vt illi (qui tamen antehac suam erga nos beneuolentiam declarauit, magnaq; iam nobis pecuniæ summa adiumento fuit) meritò parcendum sit. Cùm autem acceperimus eum conualescere: non intermittemus ibidem, sicut & Romæ, per oratores & legatos nostros denuò hanc causam agere, vt certi aliquid vtrobiq; obtineamus. De quibus B. V. per proprium legatum, quem non multò pòst mittere constituimus, & præterea de exercitu Christiano (præsertim cum Deus Zebaoth illi indies plures maioresq; victorias largiatur) certiorem fieri curabimus.

Interea necessarium existimamus, vt de regis Persarum statu, & quomodo cum eo tractari & concludi possit, cognoscamus, antequam nostros ad illum ablegemus: etsi iam satis constet, quantum totius Christianitatis intersit, vt Persas amicos nobis habeamus. Quare amicè rogamus, vt amicitiam cum illis mutuam deinceps etiam B. V. continuet, & beneuolentiam illorum erga nos conseruet.

Quòd Tataros contra Turcas concitare B. V. studuit, etsi id non obtinuit, amicè nihilominus gratias agimus, fraternè insuper rogantes, vt in bono hoc proposito apud illos pergat, & quantumcumq; fieri poterit, apud illos efficiat. Alias tamen cognoscimus, Tataros iam denuò sat multos, per Poloniæ fines, in VValachiam transijsse, quibus quomodo resistatur, nos cogitare oportet.

Quod ad pacis tractationem cum Sueco institutam attinet, Legatum nostrum Mincovvitium, longo tempore, actioni illi, donec ad finem deduceretur, adesse voluimus. sicut VVarkutzio etiam mandaueramus, vt confecta isthic legatione sua, se quoq; eò conferret. Ex quo intelligit B. V. nos, quod in hac re nostri fuit officij, fideliter fecisse, & in posterum etiam nostrum studium fraterno animo ad

D. M. XCV. B. V. deferimus, quacunq; occasione vel tempore, & quibuscunq; in rebus præstandum. in quibus nobis fidem habeat B. V. & quicquid à nobis tanquam fidelissimo fratre optare potest, expectet. DEVM precamur, vt B. V. incolumem & florentem nobis & toti Christianitati perpetuò seruet. cui omni fraterna fide & beneuolentia semper amicè fauemus. Datum Pragæ, 22. Sept. 1595.

21. Augusti. TORVNIÆ in Borussia, Ministri Ecclesiarum Euangelicarum, vt se nominant, ac eorum patroni, Palatini duo, quinque Palatinorum legati, Castellani quatuor, & plurimi Nobiles alij, ex varijs regni Poloniæ, & magni ducatus Lithuaniæ locis, 21. Augusti in Synodo conuenerunt, quam à Gratiarum actione & Inuocatione Dei solenni in templo exorsi, & præside Swietoslao Otzelsci, Marscalco & Notarijs delectis: Causam conuentus per præsidem exponi audiuerunt, primùm, vt de Consensu in doctrina, Sendomiriæ olim à maioribus ipsorum inito, piè conseruando, delibetetur. Deinde, cùm tot aduersariorum insidijs ac violentiæ expositi sint, Qua ratione PACEM Religionis, à Rege Sigismundo III. vt â prioribus Regibus, iuratam, retinere, & integram ac illibatam tueri possint. Facta propositione, absentium Palatinorum, Vilnensis, Polotiensis, Rauensis, Nicolai Osterogij, Constantini Palatini Kyouiensis, & Senatorum ex palatinatibus Volhiniæ, Russiæ, Podoliæ, Podlassiæ, de consensu suo testificantes, & absentiam excusantes, auditi sunt.

Regis legato, Castellano Lencicienſi, conuentum intermitti petenti, responsum est, Nihil contra Regem aut rempublicam præsentes moliri, nec aduersus Regni constitutiones à se quicquam suscipi, sed de priuatis suis Grauaminibus colloqui, de quibus mox Regiam M.tem certiorem reddere, & defensionem ab ipso petere decreuerint. Cumq; ciuitati etiam Turoniensi minatus esset legatus, quòd receptum huic conuenticulo præbuisset, responsum est, ciuitatem Iudæis ac Ethnicis patere, multò minus se ab ea prohiberi posse.

Episcopi Cuiauiensis nuncio, insolentiùs de Episcopi, tanquam custodis Religionis & pacis publicæ, cui soli Synodos indicere, easque moderari liceret, potestate iactitanti, retulerunt: Etsi Episcopo nullam in ipsos Iurisdictionem habenti, nullam de suis actionibus rationem reddere teneantur: tamen vt curiositati ipsius satisfaciant, hanc causam conuentus illorum esse, vt si quid inter suorum Confessioni coniunctos dissidij fortè aut controuersiarum de aliqua doctrinæ parte, vel ἀταξίας in moribus incidisset, legitimè tolleretur, & pax ac Concordia in eorum Ecclesijs, & Pax publica conseruaretur, sicut Apostoli in Actis, ea de causa Synodos celebrasse memorentur. Deinde, cùm atrocissimis iniurijs Euangelici ab aduersarijs afficiantur, oppugnatis & solo æquatis eorum templis, quibusdam interfectis, & mortuis ex sepulchro extractis, & contumeliosè transfixis: conuenisse se, vt calamitates has inter se mutuò deplorent, & de ratione Pacis & securitatis recuperandæ colloquantur. Videre autem sibi tot iniurijs affectis, ne quidem lachrymis deplorare sua mala per sacrificulos licere. Quòd si accedere Episcopus velit, vrbem ei patere, & satis spacij vtrisque esse, Tantùm, vt ille cum suis res suas agat, vt ipsi se Episcopi deliberationibus immiscere non cupiant.

Sic legationibus expeditis, ad deliberanda duo capita proposita accesserunt, & Sendomiriensem Consensum de Doctrina, datis iunctisque dexteris Ministri ecclesiarum & Patroni plerique approbatum & receptum, subscripserunt. Cùm enim diuersas Confessiones in Polonia ministri antea secuti fuissent, alij Augustanam, alij Bohemicam seu fratrum, alij Helueticam: placuit in consensu Sendomiriensi, & hoc Turoniensi, vt Syncretismus inter hos aduersus externos hostes esset, ac nominatim de sacramento cœnæ Domini sanciuerunt, vt iuxta præscriptum Augustanæ Confessionis (non Augustæ 1530. exhibitæ, sed Concilio Tridentino 1552. exhibendæ) de illo doceatur. ac si quis aliter doceat, loquatur, scribat, vel amplexos consensum vituperet, non habendum pro fratre, nec in Ecclesijs regni Poloniæ Euangelicis tolerandum esse. Hoc consensu constituto, articulos aliquot ad disciplinam Ecclesiasticam, & Scholam, contributione procerum condendam, pertinentes, adiunxerunt. Alterum

Alterum caput deliberationis fuit,de Pace & Securitate ecclesijs Euangelicis M.D.XCV. paranda, cùm omnibus notæ sint iniuriæ ac violentiæ illis illatæ. Nam & templa illorum, Cracouiæ, Posnaniæ & Vilnæ, ab aduersarijs euersa esse, & mortuorum sepulchris non parci, ex quibus nobilem quendam Bonarum, & dominam Zeczulmuzkam extractos, palo transfixerint. Posnaniæ recens adhuc templum Aug. Conf. expugnatum & direptum fuisse. A Iesuitis, plebanos suæ religionis in pagis instrui, vt subditos & domesticos ministros procerum Euangelicorum, ad cædem Dominorum, promissa impunitate & præmijs incitent. Imò vxores ad necandos maritos solicitari. Ad has tetras machinationes auertendas, visum est, ex hoc conuentu legatos ad Regiam M^tem mittendos esse, qui expositis his grauaminibus & periculis, propter Deum orent, vt Regia Maiestas clementer ad se respicere, & fideles ministros ac subditos suos defendere ac tueri, & confœderationi seu Paci Religionis Iureiurando sancitæ satisfacere dignetur, nec à peregrinis (Iesuitis ex Gallia pulsis) qui alibi omnia turbarint, seduci se permittat. Eadem ratione Cancellario magno & summo exercituum ductori ac vigili Reipublicæ, & alijs Fratribus, supplicandum esse, vt quamuis in Religione aliquantum diffideant: tamen communi pace & tranquillitate frui, & inimicis crucis Christi vnanimiter & alacriter resistere possint. Legati ad Regem, duo Palatini, Minscensis & Leszinscius, Ostrorogius, & alij fuerunt. Conuentui circiter 60. patroni ecclesiarum, & 44. ministri interfuerunt.

Mense Aprili huius anni, duos de re literaria optimè meritos & præstantes viros, in cœlestem Academiam ex Saxonia Deus euocauit: die 16. REINERVM REINECCIVM Steinhemensem, virum optimum & doctissimum, qui Historica præcipuè ac Genealogica studia, in Academia Iulia scribendo excoluit, & omnium familiarum imperiosarum, quæ monarchias, Regna vel principatus, toto orbe terrarum nobis noto, inde vsque ab initio tenuerunt, Genealogias & historias breues, in Syntagmate & Historia Iulia contexuit, ac edito Onomastico Romano, & alijs præceptoris sui Glandorpij monumentis eruditis, multorum studia vtiliter iuuit. Meritò igitur memoriam illius omnes boni καὶ φιλίστορες, cum beneuolentia καὶ εὐφημίᾳ conseruẽt. Die 26. MICHAELEM NEANDRUM Sorauiensem, qui ad Hercyniam, Scholæ Ilfeldensis, à postremo Abbate Thoma Stangio institutæ, studia fideliter ac feliciter, totos quadraginta quinque annos rexit, & linguas, inprimis Latinam, Græcam & Ebræam, soluta & ligata Oratione, exercuit, & omnium ferè artium liberalium summas breues, dulcissimis magnæ varietatis sententiarum ac exemplorum illecebris conditas, edidit, quibus iuuentutis teneræ animos mirificè sibi conciliauit. Decessit septuagenarius, Scholâ incolumi ac florente, plurimis honorificis discipulorum suorum carminibus celebratus. Πολλὰ γὰρ ποιηταὶ ζωὰ πῖς παιδοῖν εἶπε χρήσιμα. Μεγάλα χάρις αὐτοῦ. Vnicum Laurentij Rhodomanni adscribam.

DIALOGVS ILFELDÆ ET HOSPITIS.

CVr ita Tyrigetûm nunc Hercynis ora resoluis
In lacrymas oculos, ingemitusq́ animos?
Occidit Hercyniæ lux illa NEANDER, *& vnà*
Occidit heu patriæ spes propè tota Scholæ!
Sicne iacet, qui te famâ super æthere notam
Fecit ad Eoas Hesperiasq́ plagas?
Sic iacet; ille quidem vita satur atq́ probatus
Sat meritis; summus quîs mihi partus honor.
At quid sollicito tamen vltra corde requiris?
Si pia tot meritis mors data, nónne sat est?

Gymnasij, metuo, ne quam dux ille parauit
Gloria corrueret cum duce tota suo.
Non metus hic vanus. Quis enim dux inde iuuentæ
Formandæ, & Doctor tam tibi fidus erit?
Arte alij præstent docto fortasse N e a n d r o;
Qui doceat iuuenes tàm benè, nullus erit.
Hanc meritò laudem sibi vendicat ille, secundus
In tua qui gestet commoda, forsan erit.
Hoc mihi sat fuerit. Violis nunc ossa N e a n d r i
Spargo, animam summo Christus honore beat. 10

EPITAPHIVM EIDEM.

Οἷος ἔην Ἐπίχαρμος ἐν Ἑλλάδι, χρηστὰ διδάσκων
Κούρους, εὐμαθίης ἄνθεα δρεψάμενος.
Τοῖος καὶ λογίοις παρὰ Τεύτοσιν ἔσκε ΝΕΑΝΔΡΟΣ
Ἑρκυνίης ὄφελος, Σιλεσίης δὲ φάος.
Ἄρμενος ἐν ξείνοις, φίλος ἀστοῖς. χρήσιμα δ' ὅττι
παισίν, ἀείμνηστον τῷ χάριν εὗρε θανών.

Qualis erat sapiens Græcis Epicharmus, in horto
Dum Sophiæ iuuenes commoda multa docet:
Talis docta fuit per Teutonis arua N e a n d e r
Hercyniæ columen, Silesiæq; iubar.
Carus erat ciui, bonus hospiti, & apta iuuentæ
Tradidit; Hinc functo gratia viua manet.

Quod ad Tempestates huius anni attinet, Hyems aspera & diuturna, non riuos solùm & flumina, sed maria etiam littoribus vicina, glacie concreta, ab Idibus Ianuarij, ad Nonas Martij ferè tenuit, ne quis ex Draui vel Arni ostio, in vicinas Daniæ insulas, per mare Balthicum traijcere posset. Itaque magna agmina nunciorum, ex Polonia, Austria, Boëmia, Parauio Italiæ, & mercatorum & aliorum, in Daniam & Sueciam ire cupientium, magna cum molestia remissionem frigoris & Glaciei solutionem expectarunt. Qua initio Martij tandem secuta, reliqui dies nihilominus planè hyberni & niuosi fuerunt. Aprilis totus horrido gelu & niuibus vberrimis, à Nonis ferè ad finem riguit. Maius tandem, quantumuis algens, frondes & flores arborum explicuit. Iunius & Iulius toti imbribus gelidis madentes, rarissimis diebus serenis interpolati fuerunt. Augusto messis pluuiosa; Sed exeunte demùm Augusto & Septembri, dies sereniores quàm æstate. In Octobri verò & Nouembri serenitas ferè Verna fuit. December etiam, paucis diebus gelidis exceptis, prorsus autumnalem aëris constitutionem habuit, vt, rerum naturæ ordine ferè inuerso, æstiui menses in autumnales seu hybernos, hyberni in æstiuos degenerarint. 20 30

M. D. XCVI.

Extinctæ sunt, initio anni, aliquot principum familiæ, quorum hæreditates ad alios eiusdē gentis translatæ sunt: Philippus dux Brunsvvicen. in Grubenhagen, Philippi filius, Alberti nepos, vltimus inter sex fratres, nullis ex Clara Iulij Brunsvvicensis sorore relictis liberis, pridie Ambrosij, vitam in his terris suam finiuit. cuius adhuc spirantis, arces aliquot, Henricus Iulius Dux Brunsvvicensis, singulari celeritate & vigilantia vsus, & statim eo extincto, reliquam ditionem solus occupauit. Vrbes, oppida & arces præcipuæ fuerunt, E i n b e c k, Osterrod, Hertzburg, Carolburg, Rotkerken, & metallicæ, Vallis S. Nicolai, Mons S. Andreæ, Altenavv, Rodolphshausen. 40

Etsi autem gentis eiusdem Brunsvvicensis ac Lunæburgensis principes, qui Cellæ, Tannebergæ, Harburgi habitant, se à Iulio præuentos fremebant, & ad se solos, vtpote propinquiores, excluso Henrico Iulio remotiore, ditionem illam pertinere contendebant: tamen Iulius, allegatis pactis conuentis inter primos Duces Brunsvvicenses & Lunæburgenses, cùm in possessione esset, ad controuersiam iure disceptandam prouocauit, amica tamen compositione simul oblata, de qua adhuc disputatur. 50

Octiduo antè, Fridericus dux Lignicensis in Silesia postremus, (Friderici

& Catharinæ Henrico Megapolitano natæ filius : Friderici & Sophiæ filiæ Friderici Marchionis Brandeburgensis nepos; Friderici I. & Ludimillæ filiæ Georgij Poiebradi Boëmiæ regis, pronepos) nulla ex tribus vxoribus relicta sobole mascula, ex his terris emigrauit. cui Ioachimus Fridericus patruelis, Georgij Brigensis filius, successit. M.D.XCVI.

Ad VII. Idus Februarias, GEORGIVS Landgrauius Hassiæ, Philippi filius, Darmstadiæ sedem aulæ habens, princeps pius, prudens, iustitiæ, pacis & veræ religionis amantissimus, in cœlestem patriam euocatus est: relictis aliquot filijs, ex quibus Ludouicus primogenitus, nunc paternæ virtutis & imperij vestigia ingressus, patriam feliciter gubernat.

Calendis Februarij Iuliani, Albertus archidux Austriæ, Maximiliani II. filius, Cardinalis Toletanus, Gubernator Belgici ab Hispaniæ rege designatus, BRVXELLAM solenni pompa tandem ingressus est; comitantibus eum ducibus de Feria, & de Aumala, & Philippo VVilelmo, Vraniæ principe nato, comite Burano. Ante Cardinalis aduentum, præclara de pace spes ac expectatio multorum erat. Sed postquam appulit, nullam pacis mentionem fecit, fortè quòd frustra eam se tentaturum præuideret. Nam Hollandiæ & vnitarum prouinciarum ordines, in sententia, quam ad Ernestum, pacem offerentem, ante biennium perscripserant, constanter manere, & ad bellum omnia instruere sciebat, & Ioannis Baptistæ de Taxis, tribuni Hispanici, literæ ad regem interceptæ; ex Hispanica in linguam popularem conuersæ, recens editæ erant: in quibus de Pace colloquium institui non improbat, sed totius negotij cardinem, omnemque securitatem & salutem in eo consistere adfirmat, ne Hispani ex Belgio discedant. alioquin omnes prouincias adhuc Regi fideles & obedientes, exemplo cæterarum defecturas, & totum Belgium hæresibus infectum iri. His literis annotationes & inuectiuas vehementes vniti ordines addiderant, quibus se à pacis negotio planè alienos declarabant.

Ad comitem Buranum verò seorsim scripserant, gratulantes illi de reditu in patriam incolumi. Cumque bellum pro libertate & salute patriæ susceptum, pater ipsius & consanguinei tot annos gesserint, & vitam in eo suam gloriosè impenderint; idque ipsi etiam viriliter adhuc sustineant: grauiter eum hortantur, ne communem libertatis & salutis patriæ causam oppugnet, aut se hostem fratrum suorum & propinquorum præbeat. interea si fortè intra ordinum limites ipsi accedere aliquando constitutum sit, vt de sua voluntate, & saluo conductu ipsi præbendo, primum significet. Respondit autem breuissimè Buranus, Magnum se dolorem ex belli Belgici adeò diuturni miserijs capere, & toto pectore optare, vt pristina concordia & tranquillitas restituatur. Pro qua omne suum studium & operam impendere promptissimo animo cupiat.

Primum Cardinalis Alberti πολίτευμα in Belgico, fuit apparatus belli, quo Feram Picardiæ oppidum, ab Henrico Galliæ rege circumsessum, liberaturus videbatur. Erat id oppidum, inter cætera, Duci Parmensi Alexandro Farnesio, exercitum in Galliam, ad vindicandam ab obsidione Lutetiam ducturo, à confœderatis Gallis eorumq; Duce Mayennæ, traditum. quod Henricus Galliæ & Nauarræ Rex, superiore anno, cùm collectis copijs Cameraco opem ferre serò decreuisset; vrbe illa, priusquam ipse accederet, amissa; oppugnare cœperat. Sed præsidij Hispanici fortitudine ac fide, in hunc vsque diem, totum semestre defensum erat.

Cardin. igitur Alb. Belgici Gubernator, mense Aprili, collecto exercitu, velut Feram ducturus, subitò CALETVM ad mare Britannicum deflexit. Quam vrbem & arcem munitissimam, vnà cum portu commodissimo & capacissimo, (vnde breuissimus in Angliam traiectus est) intra octiduum expugnauit. Portum Iccium à Iulio Cæsare dictum quidam existimant. Oppidum Cales, à vicinæ Boloniæ comite PHILIPPO, S. Ludoici regis patruo, anno 1227. munitum esse, Æmylius narrat. Deinde ab Anglis, post victoriam ad Cresciacum, Picardiæ pagum, 1346.

M.D.XCVI. gum, de Gallis partam, (in qua Ioannes Boëmiæ rex, Gallorum socius, fuit [illegible]terfectus) post diuturnam decem mensium obsidionem, occupatum, ac i[illegible] gros ducentos ac vndecim annos possessum est, quod Ianuam & Clauem G[illegible] liæ soliti sunt nominare. Verùm vt vices sunt omnium rerum humanarum, t[illegible] pore belli, inter Henricum II. Galliæ, & Philippum Hispaniæ & Angliæ reg[illegible] gesti, Franciscus Guisiæ dux, ineunte anno 1558. singulari prudentia, celerit[illegible] vigilantia & felicitate expugnatum, Galliæ regno Caletum restituit.

Nunc post 38. annos, Philippus Hispaniæ Rex, per Cardinalem Albertum [illegible]nâ cum vicina Ardea recuperat. Inde cùm partem exercitus ad commeatum [illegible]ræ inferendum frustrà misisset, tandem 10. Maij Fera Gallis dedita est. Car[illegible] nalis Caletum intereà vbique munitius reddit, & eiectis incolis Gallis, Hisp[illegible] norum coloniam in oppidum & arcem deducit, nec ab alterius gentis aut ling[illegible] hominibus deinceps vrbem inhabitari permittit.

Hæc in Boreo Galliæ littore, ad mare Britannicum, huius anni initio gest[illegible] cùm in Austrino, ad mare mediterraneum, & Rhodani ostium, MASSYLI[illegible] in Henrici IV. Galliæ regis potestatem, mense Februario redijsset. Pepigera[illegible] cum Hispano, de tradenda illi vrbe, duo Consules Casotus & Vigerius, auro H[illegible] spanico inescati, ante aliquot menses. Appulerat eò Carolus Doria, Hispa[illegible] Thalassiarcha, cum classe instructa, vt partium Hispano addictarum vires confi[illegible] maret. A terra, Henricus, dux Guisius, regi conciliatus, cum exercitu access[illegible] & castella aliquot erexit, vt Gallo addictis opem ferret. Ciues in duas factione[illegible] distracti, aliquot iam menses diffidebant, ac tumultuabantur. donec tandem por[illegible] tæ, ad quam Guisius desidebat, quidam Gallicis partibus clàm fauens præfectus Guisij copias intromisit, à quibus ciues, Galliæ Regem hæreditarium Dominum suum retinere cupientes, adiuti, aduersarios ad Hispanum omnia transferre co[illegible] nantes, multis cæsis, oppresserunt.

Consulum alter, fuga in monasterium præsidio Hispanicæ factionis muni[illegible]tum effugit. alter Casotus, domi suæ trucidatus, per fenestras in plateam deie[illegible]ctus est, & cadauer vnco per vrbem tractum. in aliquot ciues, præterea Italos & Hispanos, sæuitum est. Classis Hispana, cui Carolus Doria præerat, tantopere ex vrbe tormentis verberata est, vt discedere coacta sit. Sic ab insidijs Hispanicis Massylia liberata, in Galliæ regis potestatem & imperium antiquum restituta est.

Inter Sabaudiæ etiam Ducem Carolum, & Galliæ regem, de Pace hoc tempore ferè conuenerat, cùm marchionatum Saluzij, rex, Sabaudo, aliquot mille auri libras persoluenti, hæreditarium concessisset. Sed hac conditione, à Parlamento Galliæ supremo improbata, quod regi nihil à Domanio Galliæ alienare liceat: Induciæ tamen prorogatæ sunt.

Sed ad mensem Februarium, quo Alber. Cardinalis in Belgicum venit, redeo. Nam ijsdem ferè diebus, SIGISMVNDVS Bathor, Christophori filius, Stephani nepos, TRANSYLVANIAE DVX, noua & inexpectata offensione, à Polonis in Moldauia recens accepta, ex vltimis Vngariæ finibus, ad Imperatorem, cum quo fœdus & societatem belli aduersus Turcas superiore anno inierat, profectus, Pragam appulit, vt de maximis rebus cum eo communicaret. vbi, quæ præcipua ipsius negotia fuerint? quid ab Imperatore petierit, ac impetrarit? Imperatoris responsum docet, quod plurimorum manibus circumfertur.

Transyluaniæ dux, benignè & clementer ab Imperatore dimissus, ante reditum in Transyluaniam, ad socrum & adfines in Stiriam excurrere decreuerat. Sed Viennæ, occurrentibus ex Transyluania cursoribus Pegasarijs, qui de Turcarum, Tatarorum, & Polonorum in Moldauia conuentibus & consilijs nunciabant: mox Viennâ in Transyluaniam, citato cursu reuertit, & aduentu suo molitiones imminentes dissipauit. Postea Lippam arcem, ad Marisium fluuium, quam superiore anno Transyluanus ceperat, Bassa Temesvvariensis acri obsidione cinxit. Quæ militum præsidiariorum virtute, & Principe Transyluaniæ cum

subsidia-

subsidiarijs copijs accedente, soluta & depulsa est: relictis aliquot machinis bellicis, & pulueris pyrij vasis, quæ intra Lippæ munitiones deducta sunt.

M.D.XCVI. Initio Maij.

Sequenti mense, periculum munitionis Temesvvariensis, Transyluanus facturus, vrbem, Bassæ Turcici sedem, & Vngariæ trans Tibiscum, inter Transyluaniam & Danubium interiectæ arcem præcipuam, admotis castris, aliquot dies circumsedit, & parte murorum tormentis diruta, oppugnauit: & iam aliquot vexilla in muros euecta erant, cùm præter expectationem, multa Tatarorum millia accurrentia, oppugnantium castra à tergo inuadunt. Transyluanus igitur cùm equitatu, quem Tataris opponeret, satis copioso non instructus esset: & Germanorum ac Vngarorum auxilia, à Cæsare promissa, nondum accessissent: relicta vrbis oppugnatione, Tataris occurrit, eosque singulari virtute ac felicitate à castris depulsos, bis mille cæsis, profligauit. Interea Turci partem murorum apertam obstruunt, & frequentiora in muro passim præsidia disponunt, & Turcarum copias maiores ex vicinis oppidis conuocant. & Tatari quanquam pulsi, tamen mox redituri existimabantur. Itaq; ne vtrinque interclusus Transyluanus in maiores angustias redigeretur, castra inde mouet. & sub Lippæ arcis mœnibus collocat, promissa à Cæsare auxilia magno cum desiderio expectans. Quæ cùm nondum apparerent, in Transyluaniam se recepit, & conuentibus celebratis, ordinum suorum consilio & auxilio vtens, maiores copias conquirit.

Idibus Iunij.

In extremo autem regni Vngariæ ad mare Adriaticum tractu, CLISSA, in Liburniæ & Dalmatiæ finibus, oppidum in edito monte situm, quòd Dalmatiæ clauem nominant, non longè à littore, quà maris Adriaci longas ferit ora Salonas, eius enim vrbis olim celeberrimæ rudera ibi extant, Hoc inquam oppidum & arx munitissima postridiè Palmarum, proditione à Christianis occupatum, & aliquantisper defensum erat. Sed post sesquimensem, Turcarum aliquot millibus ad illius recuperationem congregatis; Georg. Lancovvitius, cui summa rei militaris, in ea ora, tum à Ferd. archiduce Austriæ, Caroli filio, principe Stiriæ, commendata erat, cum flore militiæ in finibus Carolopoleos excubans, adiuncto præfecto Sengæ oppidi maritimi progressus, Turcas aggreditur, ac feliciter initiò dissipatis ordinibus in fugam vertit. Sed militibus auaris hostem non persequentibus, verùm mox ad prædam & direptionem castrorum conuersis: Turci id animaduertentes, collectis animis, reuersi, in palantes & prædæ intentos impressionem faciunt, & victores iam ac spoliantes opprimunt, cædunt, & profligant. Lancovvitius cùm Sengæ præfecto Clissam aufugit, vbi biduum moratus, noctu cum sexcentis præsidiarijs erumpens, ad naues suas se penetraturum sperat. Sed à Turcis, explorata hæc habentibus, circumuentus, cæsis comitibus, ipse cum duobus vix effugit. Turci victoriam persequentes, mox ad oppidū Clissam, præsidio magna ex parte nudatum, accedunt, idq; deditum 28. Maij recuperant, difficulter ex manibus deinceps dimissuri.

5. Aprilis

Rodolphus Imperator, de summo, post archiducem Maximilianum, Generalem futurum exercitus Turcis opponendi, Duce, quem Carolo Mansfeldo substitueret, sollicitus; Alphonsum, Ferrariæ Ducem, cuius iam senescentis prudentia, virtus, scientia rei militaris, circumspectio & industria, commendabatur, potissimùm sibi deligendum duxerat. Is, ante triginta annos, patri etiam Rodolphi Maximiliano II. in Vngaria suo sumptu militauerat, ac equites duxerat; & nunc Imperatori petenti, & Reipublicæ Christianæ in necessaria hac militia seruire cupiebat.

Sed cùm postremus suæ familiæ dux esset, nec hæredes ex tribus ordine coniugib. vllos haberet: successorem certum, antequam in Vngariam procul domo proficisceretur, patrij Ducatus gubernationi præficere cupiebat. Itaque fratri suo patrueli, Cæsari Estensi, notho, ius successionis in Ducatu Ferrariæ tribui à Romano Pontifice, superiore domino Feudi, petit: aliquot millia librarum auri vicissim grati animi declarandi causa offerens. Sed recusante constanter Clemente

1346.

M.D.XCVI mente VIII. nec vlla prece nec precio flecti se patiente, expeditio Vngarica, à Ferrariense, in patria necessariò manente, intermissa est.

Orti sunt autem Duces FERRARIÆ, ex antiquissima ESTENSIVM seu Atestinorum familia, cuius continuam seriem, à C. Actio, Atestinorum militiæ Duce, circa A. C. 400. deductam, vsque ad Sigebertum II. Azonis II. filium, (qui primus Marchio Estensis, ab Ottone I. Imperatore dictus est) & inde ad Albertum V. Marchionem Estensem, & Ferrariæ ac Mutinæ Dominum, conditorem Academiæ Ferrariensis, & nepotem illius, Herculem primum Ducem FERRARIÆ recensent. Cuius posteros, Duces Ferrariæ, tantùm qui nostro seculo celebres floruerunt, adscribam.

ALBERTVS V. marchio Estensis & Ferrariæ, Obizonis VII. (anno 1352. defuncti) filius: Aldobrandini 4. & Nicolai 2. frater: de consilio Bartholomæi Saliceti I. C. ACADEMIAM FERRARIÆ condidit, anno ante mortem proximo, Christi 1392.

|

NICOLAVS III. Marchio Estensis & Ferrariæ, Regium Lepidi, cæso Ottobono sibi subiecit 1409. ⊕1441.

LEONELLVS nothus, Gazæ, Trapezuntij & Vallæ patronus ⊕1450.	Borsius à Friderico III. Imp. Dux Mutinæ & Regij creatus 1452. ⊕ 1470.	Ex coniuge Salucia, HERCVLES I. DVX Ferrariæ, aduersus Venetos & pp. Sixtum, patriam defendit, ⊕1505.

ALFONSVS I. Dux Ferrariæ, aduersus Iulij II. Leonis X. Adriani Ppp. arma se defendit, cuius vitam Iouius luculentè descripsit. ⊕ 1534.	Hippolytus Cardinalis.	Beatrix, vxor Ludoici Sfortiæ.	Isabella, vxor Francisci Gonzagæ.

HERCVLES II. Dux Ferrariæ, vxor Renata, Ludoici XII. Galliæ regis filia. ⊕1559.	Alexander, puer ⊕.	Ferdinandus marchio Massæ.	Alfonsus nothus. | Cæsar Estensis.

ALFONSVS II. Dux Ferrariæ militauit Maximiliano II. Cæsari, in Vngaria 1566.	ANNA, Francisci Guisij coniunx.

Ex vxoribus, Lucretiâ, Cosmi Flor. filia: Barbara Ferdinandi regis Romani; Annâ, VVilelmi Mantuani filia, nullos suscepit liberos. Ideo Cæsarem Estensem, fratrem patruelem nothum, à PP. feudi domino inuestiri petiuit.

Imperator Rodolphus, cùm de Ferrariensi non successisset, Arnoldum Baronem à Schvvartzenberg, Belgam, exercitus in Vngaria Marscalcum campi esse iubet. Maximiliano archiduci rem bellicam vniuersam administranti legatum addit Carolum Burgouiæ marchionem. Marscalcus aulæ Maximiliani erat Melchior à Redern, Baro Silesius, literis & armis clarus.

Lentè autem & tardè, nostro exercitu, mense Iulio demum conueniente, Maximilianus, Cæsaris frater & legatus, tandem die 4. Augusti, in castra, ad Vacciam, duobus supra Budam milliaribus locata, venit. vbi superiori mense, structo nauali ponte, Budam se oppugnaturos, nostri ostenderant. Sed nuncio certo, de Turcici Imperatoris in vrbem Belgradum cum ingentibus copijs aduentu, allato: relicta Buda & Danubio, commeatibus in castra conuehendis commodissimo; ad Hatvvanum arcem & oppidum, sepe & fossa, & intra sepem aggesta terra munitum, obsidione cingendum, profecti sunt. Quod à præsidio Turcico defensum, acribus aliquot nostrorum impressionibus tandem expugnatum est, die 24. Augusti Iuliani. neque hactenus quidquam aliud memorabilius in huius anni expeditione Turcica, tanto cum sumptu à nostris repetita, effectum cognoscimus. Nec tamen retinere aut munire denuò Hatvvanum præsidijs annixi sunt, sed Turcis instaurandum reliquerunt, Ipsi cum exercitu ad Strigonium reuersi. Sic quæ Turca prius defendere mordicus ardet Victa, iterum in victas linquimus

21. Iulij.

10 20 30 40 50

mus ire manus. Turcico autem Imperatore, Belgrado in superiorem Vnga- n vltra Tibiscum, ad obsidionem Agriæ, vrbis præcipuæ, amplæ & populo- mense Septembri proficiscente: crebris & assiduis nuncijs ac precibus Chri- horus Teuffenbach, superioris Vngariæ præfectus, & Sigismundus Transyl- iæ princeps, apud Maximilianum instant, vt adducto quamprimùm exerci- maturam opem periclitanti Agriæ ferat. Præmittit ille Saxonicos mille e- tes, ac se cum reliquis copijs & tormentis secuturum ostendit.

Interea Sultanus Mahometes arctissima obsidione Agriam circa Idus Se- nbris cingit, acerrimeque oppugnat, & præconis voce in castris, nisi intra ndecim dies Vrbem capiant, grauissimas suis militibus pœnas: Expugnata ve- rbe, duplicaturum singulis se diurna stipendia, denunciat. Præerant de- sioni vrbis, Paulus Niari Vngarus, & VVenceslaus Tertschi Boëmus. Hi mœ- vrbis, lato ambitu patentia, primis sex diebus defenderunt, & palàm Du- s exercituum, nisi maturè opitularentur, mœnia sibi necessariò deserenda , ostenderant. Mox igitur cremata vrbe in arcem se præsidiarij receperunt. m Turcæ, continuatis die noctuq; oppugnationibus, & cuniculis actis, pul- ęque pyrio subdito, deiectis munitionibus vrgebant, donec ineunte Octo- milites præsidiarij se destitui ac deseri videntes, inuitis & reclamantibus præ- is, Agriam dediderunt, die 4. Octobris Iuliani.

Exercitus interea Christianus opem obsessis laturus, lentis itineribus pro- diens, totis 14. diebus, vix duodecim milliaria, (vel machinis, vel pluuijs, alijs causis impeditus) conficit. Cùm ad sextum ab Agria miliare quieuisset: cium de capta à Turcis vrbe, tristissimum accepit. Vbi postridie Transylua- cùm paucis equitibus Maximiliano, diu anxiè expectato, occurrens, eum epit, ac postridie suas & Teuffenbachij & Maximiliani copias coniunxerunt.

Sultanus collocato in vrbem Agriam circiter decem millium præsidio, ex- itum ad 4. milliaria, in campos patentes, paludibus ab vno latere cinctos, it: vbi præliandi copiam se Christianis facturum ostendit. Præcedentibus ò aliquot dierum velitationibus, tandem 16. nostri Octobris impressionem tri grauiorem fecerunt, ac cedentibus ante se Turcis, in tentoria eorum quæ- n, rebus omnibus instructa, (vel ab ijs subornata, vt nostros illicerent, vel quin deserta) inciderunt. Quæ dum diripere nostri incipiunt, totoq; animo prædam intenti sunt: noua Turcarum & Tatarorum agmina in nostros præ- ites iam & palantes irruunt, pedites profligant & cædunt, tantumque equita- ac reliquo toti exercitui terrorem incutiunt, vt subitò obuersis hosti tergis, urbatis proprijs ordinibus, non ex campo solùm & hostis conspectu, verùm castris etiam proprijs, nullo insequente hoste, omnibus relictis, fœdissimè dif- erent. Maximilianus Cassouiam secessit. Imperator Turcicus ipse etiam non rius progressus, Zolnoccium ad Tibiscum, & inde Belgradum redijt, vbi re- o in Hybernis exercitu, ipse Constantinopolin reuersus est.

Quatriduo ante captum à Maximiliano in Vngaria Hatvvanum, frater ximiliani Albertus Cardinalis in Belgico, Hulstum Flandriæ orientalis oppi- m, non procul Antuerpia, deditione tandem post diuturnam & cruentam a- uot hebdomadarum oppugnationem, & multos fortes duces ac milites in præ- & impressionibus amissos, accepit, vt magna suorum iactura ipsi oppidum nstiterit.

Eodem Augusto exeunte, CHRISTIANVS IV. Daniæ Rex, FRIDERICI filius, vicesimum ætatis annum præterita die 12. Aprilis ingressus, solenni mpa Hafniæ Regni CORONA insignitus est.

Mense Iunio, Regina Angliæ, classem 16. nauium, milite classiario exce- nte 8000. & machinis bellicis, alijsq; rebus omnibus ad bellum instructissi- m, duce Esexio in Hispaniam miserat, vt Regem illum, qui ingentem clas- n aduersus Anglos apparabat, domi distineret, & ab Anglorũ terris auerteret. li prospero aspirante vento vsi, Galliæ & Lusitaniæ sinubus præteruectis, 20. Iunij

M.D.XCVI. Iunij die iam albescente, iuxta Gades appellunt, & in Regis Hispaniæ 12. Apostolos (quarum S. Philippus prætoria, 900. milites, & 62. tormenta vehebat) & mercatorum 57. onerarias, in occidentalem Indiam proximis diebus soluturas, incidunt.

Cùm autem in illis angustijs cum Hispanica classe fortiter & feliciter Angli dimicassent, & prætoriam Philippum igne iniecto cremassent: cæteris se in altum proripientibus; mox in terram Essexius cum parte copiarum descendit, cumq; ad vrbem appropinquaret, erumpentes, qui in vrbe erant præsidiarij ac equites circiter 400. vt viderunt Anglos benè instructa acie confidenter in aduersos tendere, cadentibus animis in vrbem retrocedunt. Insequentium verò Anglorum tantus ardor fuit, vt partim cum ciuibus fugientibus in portam penetrarent, partim proximo insultu mœnia transcenderent, & forum occuparent, tametsi ex tectis domuum, supernè planis, plurimum illis damni à ciuibus inferretur. Sed ea vespera ciuium pars maxima in arcem & vrbem altiorem se recepit. Vrbs inferior direpta fuit, superior se 12000. ducatorum redemit, & pro classe Indica aliquot mille auri libras obtulerunt. Sed Dux Medinæ cœli, qui in vicina S. Lucæ vrbe quatuor à Gadibus leucis sedem habet, classem redimi nolens, totam incendio absumsit. Quam solam classis iacturam duodecim aureorum millionibus quidam æstimarunt. Angli paucos adhuc dies Gadibus morati, in reditu alios aliquot portus tentarunt, & tandem feliciter confecta nauigatione, Augusto exeunte, in Angliam incolumes cum præda redierunt.

Hispanorum verò animi, hac impressione Anglorum irritati, mox extra ordinem, vim pecuniæ ingentem regi suo donant, qua nouas classes ac exercitus aduersus Britannos appararet. ac mense Octobri classis, ex ostio Tagi, in Coronin portum Hispaniæ versus boream extremum, in finibus Galliciæ, quem Artabrorum portum Ptolemæus nominat, cursum direxerat, quæ Hyberniam inuasura dicebatur. sed cùm Galliciæ littora propiùs legeret, noctu in fundum & scopulos impegit, vnde & circiter 30. naues perierunt, reliquæ in Coronin progressæ nec quidquam hac hyeme præterea tentarunt.

Cùm IN SVECIA, superiore anno, conuentus ordinum regni, Sudercopiæ, à Duce Carolo, absente in Polonia rege, habitus esset: in quo articuli decreti & typis euulgati erant, qui Regiam existimationem & autoritatem lædere Regi & Polonis videbantur: Rex Sigismundus, actiones sibi illas improbari ostendens; Primùm, per ordines regni Poloniæ amplissimos admoneri Suecos volens, legatos in Sueciam mittit, qui Stockholmiæ, die 26. Septembris mandata sua exposuerunt: & ab vnione Regum & regnorum, qualis est capitis & membrorum corporis humani, & antiqua confœderatione, affinitate & coniunctione regum Polonicorum & Suecicorum, cuius hic rex Sigismundus velut nodum constrinxerit, sub quo Poloni etiam ac Sueci vnum corpus sub vno capite Sigismundo facti sunt, exorsi: fraternè se, dominos Suecos, vt fratres suorum errorum admonere professi sunt. ac initium esse talium perturbationum solere, cum legitimo Domino præterito, ad consilia publica alieno vocatu conuenitur, sicut in Suecia, superiore anno, Sudercopiensem conuentum, rege non assentiente, sed vetante, celebrarint. in quo, Leges aliquot regni nouæ latæ; Exactiones subditis imperatæ; Formæ gubernationis mutatæ; Ministri regij loco moti; Arces regiæ in aliorum potestatem traditæ; Diplomata aliquot Regia rescissa; Moneta alieno nomine percussa; Prouocationes ad Regem inhibitæ, & Dignitas Regia multis modis circumscripta fuerit. Hos excessus prudenter & maturè emendari & aboleri petebant, ne similia initia & similes distractionum causas euentus etiam & calamitates similes, quæ in Belgico, Gallia, & alijs regnis nostra memoria accidissent, in illorum etiam patria tandem excitarentur.

Ad hæc, APOLOGIAM accurratè elaboratam, CAROLVS Dux Sueciæ & collegæ regni senatores opposuerunt, cuius initio, mirandam conseruationem societatis politicæ in imperijs, in tanta nationum & hominum varietate, & formarum

marum gubernationis dissimilitudine (inter quas, sub vno rege, sicut corpus humanum sub vno capite, rectiùs regatur) vsque ad finem mundi duraturam, celebrant. & allegatam inter vtraque regna Succiæ & Poloniæ amicitiam, quæ quidem ambo nunc vni regi obediant, sibi gratissimam esse. Sed similitudinem de corpore humano vni capiti parente, Suecis, regum suorum semper amantissimis, minimè inculcandam fuisse. Extare enim amoris Suecorum in Regem regiamque familiam testimonium euidentissimum, maximeque illustre, quòd summam regni vetustissimi ac liberrimis suffragijs in electione Regis vtentis, perpetuo iure hæreditatis huic propagini regum masculæ consignarint. Fateri autem se, regnum 10 à Rege, vt corpus à capite, gubernari, ea tamen conditione, ne membrorum, quibus parendum est, officia confundantur, nec præter leges quicquam fiat, habita denique ratione, si Rex, qui rerum potitur, intra vel extra Regnum fuerit constitutus.

Ad querelam verò Polonorum de conuentu Sudercopiensi; cuius decreta, in hoc regnum, veteris ordinis, iustiq; imperij perturbationem afferre, & Dignitatem Regiæ maiestatis ac Iura Regalia multipliciter labefactare videantur: respondent, præter expectationem sibi tam acerbam suspicionem & censuram, præsertim à socijs & amicis, accidere, eamque alienam ab officio & mutua beneuolentia videri, quòd de Suecicis negotijs non melius instructi falcem in alie-20 nam messem immittere videantur, & ea attrectare, quæ ad curam statuum & ordinum Regni Sueciæ, qui nihil sibi prius & antiquius duxerint fide & obedientia erga suos Reges, meritò pertinent; neq; illorum magis quàm Suecorum interesse, non mutari iustam Reipublicæ formam, ac si quid mutatum sit, in integrum restitui. Neq; in hoc conuentu quidquam contra Dignitatem Regiam vel Iura patriæ conclusum, aut nouas leges latas, sed receptas, executioni mandatas: & conseruatam tranquilitatem religionis, pro ratione regni huius sublatas confusiones politicas, stabilitum Regium Iuramentum, & tabulas hæreditarias; quæ magis confirmant iura regia quàm debilitant.

Coactum esse conuentum à Duce Carolo, quem S. R. M. ipsa regno absens 30 præfecerit, & certiorem factam esse R. Maiestatem & conuentus & causæ, per Paulum Arziofsky. Fateri se quidem, ius conuocandi soli principi competere: at intra regnum constituto. Sæpius verò, præsentibus etiam Regibus, in Suecia, Germania, & recens in Polonia, conuentus quorundam ordinum habitos esse: Licere enim, quoties rex non oppugnatur, sed propugnatur cum rege regnũ, ordines conuenire, ac æs alienum à patre relictum in Suecia, & stipendia militibus debita dissolui, maximè ex re regis esse, & Regni, quod, nisi incolumi fide, incolume stare nequeat. Oportuisse etiam mandante rege dotem sorori regiæ consignari; ad quæ extraordinaria collatione opus fuerit. Et in forma gubernationis, ratione temporis, ob præproperum S. Maiestatis R. in Poloniam discessum, 40 quædam constitui debuisse, adhibitis legibus & Iuramento Regio: cui ob Religionis dissidium, quod nullum fuerit, cùm ius hæreditarium Regiæ huic familiæ cederet, ordines regni huius maximè innitantur.

Oportuisse etiam huic formulæ Gubernationis accedere Senatorum consensum & suffragia, sine quibus ipsimet Regiæ Maiestati Legibus Suecicis vetitum sit in grauioribus regni negotijs aliquid statuere.

Deinde in specie ad quædam capita respondent, inprimis de APPELLATIONE, quam ad Regem, tanquam Magistratum supremum, vel summæ rerum à Rege in Suecia præfectos, nunquam impeditam, vel sublatam ferunt, sed reseruatam in foro Maiestati Regis Suecorum competenti; non in alienum à Suecia 50 regnum Poloniæ concessam; vt nulla sit appellatio ex iudicijs Lusitaniæ, aut Neapolis in Hispaniam; sed à proregibus in ijs regnis omnia autoritate Regis decidi. Et in Succia, nullam à superiori cuiusq; prouinciæ tribunali in grauioribus negotijs leges admittere prouocationem ad Regem in regno commorantem, quantò minùs licebit Regi extra regnum constituto. Quod tamen si fieret, dedecus &

M D.XCVI. cus & præiudicium Maiestati Regis & regni non subacti indignum adferret, quod summum forum iusticiæ in alieno regno, loco incerto, exilij instar diuagari videretur. Neque constare, aliquem Regem causas seu controuersias vnius regni in altero decidisse, nisi regnum illud alteri subiectum esset. In regno autem, declinantem forum competens, caussa excidere. Plurimum præterea ex longinquitate itineris, & sumptuum magnitudine incommodi & molestiæ oriturum, si in Poloniam prouocandum esset.

Ministros regios nonnullos ab officijs remotos esse fatentur, sed qui saluo Iuramento Regio præesse non potuerint, & aliquos antea ab vniuersali statuum concordia, non Sudercopiensi, sed illa, quæ Regio Iuramento iam pridem est confirmata, se ipsos, tanquam membra auulsa à toto corpore, segregasse. Regni etiam officia digniora, imò ne minoris Iudicis officium, Regem præsentem immediatè, sed certis conditionibus largiri. 10

Regias literas cum reuerentia excipi testantur, quæ verè sint Regiæ: sed præter Regis aut regni commodum, dignitatem, &, si penitus consideret, voluntatem scriptas, & legibus regio Iuramento confirmatis non conformes, suspendi, vt dextræ & sigillo regio honos conseruetur, & Rex maturiùs deliberet: non quòd plus sapientiæ aut potestatis sibi quàm Regi arrogent, sed quòd Regum in Suecia potestas legibus circumscripta sit, vt Alphonsus Neapolitanus dixerit, Regibus esse licita, quæ honesta: eosq; ea posse, quæ Iure possunt. Itaq; in Galliæ regno hæreditario sæpè intéperatas Regis largitiones incolumi maiestate tolli. Et in Suecia ius esse vilissimo cuiq; iuris patrocinio se & sua contra regẽ tuendi, & si quid ad falsò narrata à rege rescriptũ sit, id illæsa maiestate elimari & planè rescindi. Id si priuatis licet: qua ratione in regni gubernatione, Rege extra regnũ cõstituto, id obtrudi potest, quod ipso iure licet euertere: quodq; aliquando ipsi maiestati noxium est? 20

Principem & senatores incessunt crimine læsæ Maiestatis, quod ad reprimendam priuatorum licentiam, non violationem Reg. Mai. decreuerunt: habendam rationem literarum, quas optimo Regi pessimi interdum homines & rerum Suecicarum imperiti in perniciem regis & regni extorquent: aliquando ad homines priuatos, quorum nulla in exequendo est, nec meritò esse debet, potestas. 30

Decuisse autem R. M^tem^, pro more omnium gentium, si quid in regno executioni datum vellet, ad ipsos, qui regno præfecti sunt, mittere, qui vel exequerentur, vel si noxium aut iniquum esset, regi rescriberent.

Galliæ & Belgici exemplum, à legatis propositum, reponunt. Non enim ex inobedientia gentis Gallicæ erga regem ciuili, sed ex violentis & insidiosis technis Religionem protestantium eliminare cupientium, bella illa iam ferè immortalia facta esse, in quibus, dum mutua viscera confodiunt, regnum tertius, religioni quidem deditus, sed fortassis Regni Galliæ longè cupidior, inuadit.

Nicolaum Flemmingum, Finlãdiæ Rectorẽ, sese toti regno opponere, & facta cum Moschis pace exercitũ conscribere, queruntur. Id si consensu Regis, non suo, sed prauo aliorũ consilio inducti, fiat, magno cũ regni incõmodo coniunctũ fore. 40

Rogant igitur Regem, vt arma deponi, & controuersias Iure & legib⁹ patris in regno dijudicari mandet, ac vt ille à Phil. Macedone olim, a Rege irato ad meli⁹ informandũ, prouocant, & orant: Dux Carol. & Senat⁹, ne sua M^te^ regnante, Duce vicem gerente, Senatu consulente, Iura Regni labefactẽtur. Express. cõstitutionibus antiquorũ Regum non abolitis cautum esse, Regni negocia, Regib⁹ absentibus, per indigenas consiliarios atq; primates, & magnos Regni officiales, curari debere, nec Regum, extra regnũ degentiũ, iussa aliter, quàm si per senatũ consulta fuerint, oportere exequi, claris legib⁹ & iuramento Regũ, deniq; tabulis hæreditarijs sancitũ est.

Easdẽ constitutiones à rege Gustauo ac Erico filio, in Angliam profecturo, renouatas esse. Cumq; Rex Hispaniæ Phil. Reginã Angliæ in vxorem duceret, plenè & sufficiẽter vtriq; Regno cauebatur, vt sua cuiq; præeminẽtia, & dignitas illibata seruaretur, nec in externũ Regnum vnà cum persona Regis migraret; vtrumq; tamẽ hæreditarium est. Longè etiam validius argumentum accedit, legib⁹ Suecicis expressum; 50

pressum; tenetur enim rex in regno præsens, Sueciæ regnum, ex consilio suorum Senatorum, Suecorum nimirum, & non aliorum gubernare; quantò magis ad idem faciendum obligatur, dum est remotior, & auribus ac oculis alienis vti cogitur, astricti sunt præterea Senatores Regni huius iureiurando, & Regalia & Iura Regni non solùm per se illæsa conseruare; verùm etiam vt idipsum planè Rex faciat, semper ac seriò monere.

Tributum in conuentu Sudercopiensi nullum imperatum esse, sed spontanea voluntate, eo modo, vti lex exigit, oblatum, ex caussa in lege expressa, sumptus scilicet bellici resarciendi. De Moneta constat, quàm plurimis principibus & 10 ciuitatibus, illæso iure Maiestatis, ius cudendi concessum esse. VVastenis quoq; Regis Iohannis & Principis fratris nomine colligato, numisma cusum. ac regem postea etiam Duci fratri facultatem cudendæ monetæ, quoad vixerit, libenter concessisse.

Hanc Responsionem prolixiorem, legatis sociorum & amicorum sub vno rege, non iudicum, à se datam esse, vt omnibus planum faciant, se à nota criminis læsæ Maiestatis tacitè insinuatæ longissimè abesse. Orare autem Polonos, qui libertatis vindices & Priuilegiorum assertores summâ cum laude semper habiti sint, vt serenissimi Regis animo sinistram hanc de Suecis conceptam suspicionem animo euellant, & mutua ac æqua moderatione, iuxta leges Regni, 20 iuramento Regio confirmatas, non Bello, controuersiam hanc dirimi, clementissimè permittat; nec qua religione DEVM, sed qua fide & integritate Regiam suam Maiestatem Sueci colant, consideret. Saluis legibus & statutis regni, Iureiurando Regio confirmatis, & abolitis, quæ illis repugnant, Succi vnà cum Polonis, Regio Iuramento innixi, subiectissimà, communem regem, coniunctis animis, fide, integritate & obedientia colent, & in ea perseuerabunt, nec per ipsos stabit, quò minùs pristina inter hæc duo regna beneuolentia & concordia, saluo iure vtriusque, seruetur. Postremò se commendant, & Responsum pro ratione temporis, non lædendi aut inuehendi, sed tantùm defendendi sui caussa, sibi omninò necessarium, boni consuli rogant, & prosperam nauigationem ac re- 30 ditum felicissimum legatis precantur.

Paulò ante hanc legationem à Polonis susceptam, ANNA Poloniæ Regina, Stephani Vidua, Sigismundi Augusti soror, postrema ex Iagellonum familia, cùm ætatis annum 70. excessisset, VVarsauiæ ex hac vita decessit, ingentibus relictis thesauris, quos sororis suæ Catharinæ reginæ Sueciæ liberis, Sigismundo III. Regi, & Annæ sorori testamento legauit. Exuuiæ corporis illius, initio Nouemb. Cracouiam deuectæ, iuxta maritum regem Stephanum conditæ sunt.

In Prussia, regni Poloniæ prouincia, Episcopi Pontificij, Culmensis & Vladislauiensis præcipuè, Regijs decretis aduersus ecclesias Euangelicas armati, pastores multos ruri ex suis parochijs remouent, & in vrbe Turoniensi, die Iohan- 40 nis Baptistæ, templum primarium occupant. Idem Meuæ & Stargardiæ à Vladislauiensi factum est. Qui Dantiscanos etiam, primùm Sobcouiam, deinde Oliuam euocans, Marianum templum foro contiguum sibi tradi, & liberum in eo religionis pontificiæ exercitium; & causas consistoriales omnes sibi & suo officiali in vrbe dijudicandas, restitui: Cœnobium D. Brigittæ & alia permitti flagitauit. Cùm verò re infecta discessum esset: Iacobum Fabricium Gymnasij Rectorem, ac vt verba citationis sonant, damnatissimi dogmatis Caluinistici in ciuitate Regia Gedanensi (aduersus expressa ciuitatis priuilegia, Regniq; indulta & commissariorum constitutiones, ac Senatusconsultum de Religione, quod Notulam vocant) Doctorem publicum, peremptoriè Subcouiam citat. Sed 50 Senatu eum excusante, quòd ciues extra vrbem comparêre non teneantur, Episcopus Commissarios in vrbem mittit, qui cum officiali aduersus Fabricium procederent. Indicant Testes aliquot ciues, ac nominatim quatuor ex Ministerio, quos Burggrauius mandato Regio sistere, & compellere ad dicendam veritatem iubetur. Id periculum omne auertit Senatus, denuò interposita solenni prote-

22. Iulij.

M.D. IIIIC. statione, quòd citatus nulla ratione Episcopi Iurisdictioni subditus, neq; ab eo vocatus, vel præsentatus vel ordinatus, Sed ciuitatis Dantiscanæ ciuis esset, à Magistratu ciuili ad docendum vocatus, & legitimè constitutus, ciuitasq; hac religionis libertate, Specialibus item Indultis ac priuilegijs gaudeat. Iccircò priores protestationes coram Episcopo Sobcouiæ & Cziechoczini & alibi interpositas repetens, & pro Insertis haberi volens, de Iuris forma validissima, contra processum hunc nulliter institutum, omnia ex eo emanata vel emananda (retineo enim verba) Magistratus ciuitatis iterum atq; iterum protestatur. Deinde nouis mandatis, addita comminatione pœnæ centum millium aureorum, Rex præcipit, vt Senatus intra certam diem Episcopo templum restituat, vel cum eo transigat. Sed capta recens à Turcis Agria, regno Poloniæ vicina, cùm nouis belli Turcici periculis auertendis Regia occupata esset, Induciæ Dantiscanis vsq; ad Pascha sequentis anni datæ sunt.

In DANIA verò præcipuæ autoritatis Heros, sapientia & virtute præstans GEORGIVS Rosenfrantz, Regni Consiliarius & Christiani IIII. regis pupilli Tutor, ipsa die Parasceues, 9. Aprilis, ex his terris migrauit.

BELGICÆ vnitæ prouinciarum, Geldriæ & Zutphaniæ, Hollandiæ & VVestfrisiæ, Zelandiæ, Vltraiecti, Frisiæ, Transisalanæ, Groningæ &c. Ordines, cum Galliæ & Angliæ Regibus, contra Philippi Hispani ambitiosas & violentas molitiones, commune FOEDVS, sui defendendi & hostis lædendi causa inierunt. ad quod alijs etiam regibus & principibus, quorum interest aduersus Hispani πλεονεξίαν sua tueri, aditus patebit. De Pace autem vel Inducijs neutra pars, absq; alterius consensu, cum hoste Hispano vel prouincijs illius pacisci vel tractare poterit. Armis, puluere pyrio, commeatibus se mutuò subleuabunt. Subditos principum fœderatorum mercatores singuli tanquam suos subditos liberè & securè negociari sinent. Rex Galliæ neminem Anglicæ reginæ subditum ob religionem, nunc in Anglia approbatam, per Inquisitores aut vllo alio modo, vel in corpore vel bonis vexari & lædi permittet.

Peculiariter autem inter regem Galliæ & vnitos Belgici ordines conuenit, vt Reges Scotiæ & Daniæ per legatos ordinum ad societatem fœderis inuitentur. Ante exitum Martij exercitus Galliæ regis, in finibus Picardiæ & Artesiæ: Ordinum verò, vbi Duci Bullionæo & Mauricio visum fuerit, præstò sint. Belgæ ad alenda 4000. peditum conferent (1597.) regi 450000. florenorum. Sin Hispanus ordines oppugnabit, Gallus 4000. pedites ad defensionem Belgici remittet. ac, si necesse erit, mille etiam equites & 4000. pedites adiunget. Inter Belgas vnitos & Gallos commercia tuta & priuilegia pristina illibata seruentur. Principis Auraniæ, qui primus defensionis contra Hispanum fundamenta iecit, viduam liberosque Rex Galliæ eiusque successores perpetua beneuolentia complectentur, vt bona per communem hostem detenta recuperare possint.

Inter subditos regis Galliæ & Belgas vnitos talis commerciorum libertas erit, ut non maiora vectigalia & tributa, quàm naturales ejus loci, vbi contrahetur, incolæ vltrò citroque soluere teneantur. Ius Albinagij, quo alibi natorum, sed in Gallia morientium, bona fiunt caduca, prorsus abrogabitur. Repressalia etiam nulla in posterum concedentur, sed ordinariâ Iuris viâ quisque suum repetet. Vt maria aduersus Piratas tuta reddantur, cum quibuscunque pacisci licebit, vt opem Belgis aduersus illos ferant.

Naues Gallicæ, quæ ad auehendum frumentum aliasúe merces versus ortum aut aliò in mare Balthicum excurrent, cursum suum prosequi poterunt, tàm in nauigando eò, quàm redeundo, nec appellere ad portus ordinum, aut ibidem vendere aliquid, emere aut permutare cogentur. Et si fortè ventorum impetu ac tempestate cogantur subire portus stationesque maritimas vnitæ Belgicæ, nulla eis necessitas imponetur vel manendi, vel exonerandi diuendendiq;

merces

merces suas. Quemadmodum idem ius erit incolis confœderatæ Belgicæ, qui M. D. III. vel in profectione vel reditu maritimas ab oriente vel occidente Galliæ oras legent, aut in portus appellent.

De his capitibus fœderis, literas ratihabitionis Regum Galliæ & Angliæ legati, Henricus dux Bullioneus & Georgius Gilpin intra sex menses curabunt. 31. Octob.

M. D. XCVII.

IN Arctoo hoc orbe, Regnum SVECIÆ, Sigismundi Regis, in Polonia absentis, nomine, gubernabat CAROLVS, princeps Sueciæ Hæreditarius, Dux Sudermanniæ, regis patruus. Qui cùm post legationis Polonicæ, superiori anno commemoratæ, exitum, Gubernatoris regni titulo, quem in Sudercopiensibus Comitijs, de consensu ordinum Regni præsentium assumserat, renunciasset; eamq; resignationem rex ratam se habiturum ostenderet: tamen paulò post iterum Gubernationem regni accepit, & Comitia Regni, prohibente rege, ne quisquam ad ea accederet, & consiliarijs regni dissuadentibus, Arbogiæ, ad 18. Februarij, diem Concordiæ & Constantiæ, indixit. Recessus Comitiorum, typis editi, hæc sententia & summa est. Etsi serenissimus Rex Sigismundus, literis, per omnes regni prouincias publicatis, seuerè prohibuerit, ne comitia hæc quisquam inuiseret, existimans, per illa regiæ suæ Mtis eminentiam atq; dignitatem lædi; tamen cùm summa regni necessitas, ad multiplicia regni damna & detrimenta auertenda, conuentum flagitet; & in Suecia Regis vices obtinentes, cùm necessitas regni postulat, simul potestatem ordines conuocandi & comitia celebrandi habeant: Ordines conuocati à Duce Carolo, vt S. R. Mtis & regni commodis consulerent, obedienter comparuerunt, sperantes, ex Regni Senatoribus plures accessuros, cùm ex illorum ordine tantùm vnicus hunc conuentum inuiserit. Testantur autem, nihil se, quod vel Christi Religioni, vel suæ erga R. M. Fidei, vel patriæ commodis aduersetur, acturos, nec nouum aliquid, sed ea solùm, quæ communi cum consiliarijs deliberatione, in Sudercopiensi conuentu antea conclusa sunt, executioni daturos esse. Decernunt igitur, vt vna sola Augustanæ Confessionis Religio, in Vpsaliensi Concilio ante quadrienniū instaurata, & per R. Mtis Iuramentum assecurata, vbiq; in regno vigeat, nec vllius alterius Religionis exercitium vspiam admittatur, nisi in Regio sacello, cum S. R. M. intra regnū fuerit constituta. Deinde, serenissimo Regi iuratam à se obedientiam & fidelitatē inuiolatè seruatum iri testantur. Tertiò, Sudercopienses constitutiones vniuersas & singulas denuò comprobāt, & promittunt, se absq; respectu eorum, qui contradicturi sint, vnanimiter auxiliaturos, vt inuiolatè obseruentur atq; in effectū perducantur. Quartò, Legationem ad Regem decernunt, vt in regnum prima occasione reuertatur, & præsens omnia componat & gubernet. Legatos ex regni Senatu sumi vellent. Itaq; petunt, vt intra sex hebdomadas se erga Ducem Carolum illi declarent. Quintò CAROLUM Ducem solum pro Regni gubernatore se agnoscere, & Neminē alium, supra vel iuxta illum, ad Regnū gubernandum admitti vel concredi oportere, Ordines statuunt. Nec se quenquam alium idoneum agnoscere, qui in Regis absentiâ Principi Carolo præferatur, vel cui ipsi aliquam obedientiam præstare velint, vel possint. Ideo se vnanimiter in his comitijs principem rogasse, vt ipse, sicut hactenus, ita in posterum Regni Gubernationem sustineat, donec Regiæ Mti facultas in regnum reuertendi præbeatur. Quod cùm princeps receperit, se vicissim, rege absente, in eius vtilitatem & commodum, Illustrissimo Principi omnē competentem obedientiam, Fidelitatem, & obsequium beneuolū præstare, & Celsitudinis illius mādata & iussa fideliter exequi velle. Sextò De tumultib⁹ in Finlandia componendis. Septimò, De vecturarū mitigatione. Octauò, Inuitant eos, qui non comparuerūt in his Comitijs, vt intra sex hebdomadas ostēdant, an Sudercopienses cōstitutiones, & in hoc conuētu Arbogæ conclusa, vnanimiter cum ipsis amplecti ac exequi velint. Non assentiētes pro inquietis & ab-

 scissis

M.D.IIIC. scissis regni membris habebunt, quos Dux Carolus iustè punire poterit, ne regnum ab eiusmodi discordia detrimentum capiat. Postremò concludunt, Si quidam superiores vel inferiores extiterint, qui ullum ex nobis, hunc conuentum visitantibus, eiusq; acta approbantibus, quocunq; modo odisse & persequi aggredientur: Nos econtra vnitos atq; obligatos volumus, vt singuli pro vniuersis, & pro singulis vniuersi ea tueamur, neq; committamus, vt vlli nostrum vis atq; iniuria inferatur, sed pro causa & nobis inuicem & vitam & fortunas omnes in discrimen collocabimus. Neq; tamen ita, vt conspiremus, vel nos obligemus contra eam fidelitatem, quam superiori nostro magistratui nos debere coniunctim confitemur, vel contra eam concordiam, qua inuicem alter alteri legum & iustitiæ nomine colligati sumus; Sed vt id, quod consentientibus & maturis consilijs & deliberationibus compositum est & conclusum, firmiter & irreuocabiliter seruetur & impleatur. Datum Arbogæ, die 5. Martij.

Dimisso conuentu, Carolus Consiliarios regni, qui abfuerant, denuò interrogat, an Sudercopienses Constitutiones, quas ante biennium communi consilio sanciuissent, & huius Arbogiensis conventus decreta approbent, & coniunctis cum reliquo regno animis tueri velint. Consiliarij verò, Regis mandatis aduersari non volentes, cùm docerentur, nisi postulatis Caroli assentirent, se pro patriæ hostibus & proditoribus regni publicè pronunciatum iri; paulatim alij aliò se ad fines regni, pars in Daniam, pars in Norvvegiam, alij ad Ostrogothiæ littora subducunt, & regis ex Polonia aduentum ardenti desiderio expectant.

Mense Martio, Carolus Iuramentum fidelitatis sibi præstandæ, donec Rex in Regnum redeat, à subditis & prouincialibus plerisq; accipit: & Stocholmiam regni metropolin, sine recusatione ipsi parentem, ac Elsburgum, arcem & portum regni ad mare occidentale vnicum, occupat. nam præfectus, Ericus Gustaui, improuiso Caroli aduentu consternatus, cùm milites Regij arcem Regio vicario claudere nollent, nauicolâ Nilosiensi fortè oblata, Marstrandum, inde VVarenbergam, & postea Dantiscum, & in Poloniam, ad regem discessit. Ericus Sparre, regni Cancellarius, cum coniuge & liberis in Scaniam secessit Svvanholmiam; viri nobilis Gabrielis Sparre, agnati sui, hospitio vsus. Secuta est occupatio ciuitatis & arcis CALMARIENSIS, quæ alterum regni Sueciæ propugnaculum est. Et in Finlandia Nicolaus Flamingius, Gubernator â Rege constitutus, & regni Amyralius, 13. Maij diem suum obierat. Ita omnes regni prouincias, sola Liuoniæ Esthonia excepta, Carolus sibi adiunxit: Omnia hæc, pro tuendâ verâ Religione, & in Regis ac Regni commodum ac emolumentum à se suscipi, palàm testificans. Imò, vt regis aduentum in Sueciam seriò à se expeti declararet, classem octo nauium bellicarum ad Vistulæ ostium Dantiscum mittit, quæ Regem in Sueciam deduceret. Superat vna Finlandiæ arx, & oppidum Abovv, nondum deditum, quod præsidiarij, à Flamingio ibi collocati, se pro Rege defendere, profitebuntur. Hos obsidione cingens Dux Carolus, ex castris, ad ciuitatem Reualiensem & Nobilitatem Esthonicam, Decreta Comitiorum Sudercopiensium & Arbogensium subscribenda mittit, ac, vt se cum cæteris regni ordinibus coniungant, & Carolum Gubernatorem regni generalem agnoscant, seuerè flagitat. Si recusent, se regni hostium loco eos habiturum esse minatur. Reualienses, postulatis Caroli ad Sigismundum regem delatis, iubentur per Secretarium in vrbem missum iurisiurandi sui memores fidem regi datam constanter seruare.

In Belgico, superiore autumno, Hollandiæ & vnitarum prouinciarum ordines, cum Rege Galliæ & Regina Angliæ, se mutuò defendendi & hostis offendendi fœdus, contra Hispaniæ Regem communem hostem inierunt. Cùm igitur Galliæ Rex, Artesiæ & Hannoniæ fines crebris excursionibus, prædis & incendijs sequenti hyeme vexaret: Cardinalis verò Albertus, collectis ad Turnhautum Brabantiæ oppidum lectissimis veteranorum peditum

quatuor

quatuor legionibus, ac quinq; equitum turmis, non obstante hyemis aut tempestatum asperitate, magnum aliquid aduersus vnitos Belgas moliri videretur: M.D.XCVI. MAVRICIVS comes Nassouius, vnitarum Belgicæ prouinciarum, ordinumq; Imperator exercituum summus, ex præsidijs vicinis silentio circiter sex millia peditum, ad 22. Ianuarij, Gertrudis, Bergam euocat. Quò cùm ipse, Haga comitis digressus, & comite Solmensi & Francisco Verio comitatus, constituta die accessisset: intra paucas horas, 150. Naues, militem vehentes, appulerunt. Robertus etiam Sidnæus, Reginæ Angliæ Gubernator Vlissingensis, cum 300. Anglis, & Brielanus cum 200. aduenerunt. Postridie igitur summo mane copijs 10 eductis, totam diem & magnam noctis partem progrediens, circa noctis medium, in Rauels pagum vno à Turnhauto miliari venit, vbi milite paulululum se reficere iusso, postremum agmen, quod cò etiam ante auroram venit, expectauit. 24. Ianuarij.

Comes autem Varaxius, dominus de Balanson, summus Hispanici exercitus ad Turnhaut desidentis Imperator, subito & improuiso Mauricij aduentu consternatus, nec stationes suas muniens, nec milite suo recenti hostibus ex itinere defatigatis & lassis occurrens, non de prælio, sed de fuga cogitabat. Erant in Hispani exercitu legiones, vna Neapolitanorum, sub Marchione Triuisano, altera Germanorum, sub comite de Sultz. 3. & 4. Belgarum, VVallonum, sub Do-20 mino Harcurto. Equitum quinq; turmas ducebant Nicolaus Bastius, Ioannes de Corduba, Alfonsus Dragon, Grobendunck & Gusneus. Hæ copiæ ante lucem Turnhauto mouentes versus Herentals properant. Mauricius orta iam die Turnhautū veniens, cùm discessisse hostes videret, peditibus subsequi iussis, cum equitatu hostem, disiunctis legionibus incedentem, & à latere alis equitum cinctum, primo à Turnhaut lapide assequitur. Et à latere Philippum Hoënlouin & Solmensem, à tergo Robertum Sidnæum & Verium adoriri iubet. Qui tanta vi ac impetu subsistentes aggressi sunt, vt perruptis ac dissipatis ordinibus exercitum in fugam verterent, & circiter bis mille, vnà cum comite Varaxio, summo duce, occisis, plurimis captis; circiter 30. peditum vexilla retulerunt. Qua insigni victoria de Hi-30 spanis parta, Mauricius Turnhautum redijt, & machinis ad arcem admotis, præsidium Hispanicum, vita & fortunis eorum saluis, dedere arcem coëgit. Comitem Varaxium, in prælio interfectū, honorificè sepeliri curauit. De captiuis ad Cardinalem Albertum Gallico sermone scribit: omninò se constituisse, milites, qui pridie capti essent, dimittere, & humanitatem suam, qua vti consueuerit aduersos eos, qui in manus suas incidunt, erga illos etiam declarare. Sed quoniam sibi significatum sit, Cardinalem belli præfectis in Turnhaut edixisse, ne posthac statutum milites captiuos seruarent; ideo cupiuisse prius hunc scrupulum sibi eximi, antequam libertatem illis permittat: vt intellecta Cardinalis voluntate possit eligere, quod præsenti negocio maximè expedire videatur. Cardinalis humanissimè 40 respondet, se non posse non laudare humanitatem Comitis, qua sit vsus erga defuncti Comitis de Varras cadauer, eoq; nomine se ipsi gratias agere. Quod ad captiuos attinet, nunquā se eo animo fuisse, vt captiui in bello occiderentur, id.n. naturæ suæ minimè conuenire. Itaq; si hac in parte ea vtatur beneuolentia Comes Mauricius, de qua ad Cardinalem scribat: se quoq; idem facturum in similibus occasionibus, quæ posthac se possent offerre, ac Deū precatur, vt eum seruet. Turnhauto Mauricius ante acceptum hoc à Cardinali responsum, digressus: milites omnes in sua præsidia & stationes reduci iubet. Ipse Hagam Comitis opimis onustus spolijs, intra duodecimum, postquam illinc discesserat, diem, reuersus est.

Cardinalis Albertus Bruxellis tum desidebat, & de instaurando exercitu co-50 gitans, magnas rei nummariæ difficultates experiebatur. Nam Rex Philippus, Italis & aliarum nationum mercatoribus, qui immanes vsuras, ternas aut quaternas centesimas, præter cætera πλεονεκτήματα, pacti erant, quibus Regale suum patrimonium, annuos regnorum reditus, & subsidia extraordinaria absumi querebatur, soluere recusabat. Vt tamen fidem præstare, & conscientia bona niti eum

M. D. IIIC. appareret, controuersiam in Religionem vertit, ac constitutis, qui cum fœneratoribus ex æquo & bono transigerent, duos, qui ipsi & filio a confessionibus erant, adhibuit, à quibus de immani auaritia moderanda, & vitandis vsuris illicitis & periculo animæ suæ admonerentur. Interea quibusdam creditoribus foro cedentibus, cæteri horum periculo à credenda Regijs pecunia deterrentur.

Nihilominùs tamen Cardinalis, AMBIANVM, Picardiæ metropolin munitissimam, (quæ armamentarium belli aduersus Artesios & Belgas vicinos fore existimabatur) arte Gallo ademit. nam ex vicina vrbis Dorlani (per comitem à Fuentes ante biennium occupatæ) præsidio, sex vel octo milites, habitu rustico saccos nucum & pomorum gestantes, quæ in forum Ambianum venalia se idelaturos simulabant, Portam vrbis intrant, & sacco vno, velut fortuitò, vafrè soluto, nuces effundunt, Quas dum ciues portæ custodes securi, circiter 20. in nuces magis quàm hostes intenti, auidè colligunt; currus fæno onustus in pontem pensilem à tergo succedit, & solutis equis, immotus consistit. Mox signo dato Hispani 400. in templo campestri manè obsconditi, accurrentes, portam, custodibus trucidatis, occupant, & maioribus copijs statim secutis, ciues occurrentes interficiunt, vrbem captam aliquot dies diripiunt. 7. Martij. Quam postea quinquies millium Hispanorum præsidio Cardinalis muniuit, & totam æstatem, aduersus exercitum Gallicum, & Regem ipsum mœnibus aliquandiu assidentem, & tandem magno tormentorum apparatu oppugnantem, defendit. Cardinalis, Duaci collectis circiter vicies mille peditum, & 5000. equitum copijs, opem ferre circumsessis, delegato Admirante Aragoniæ, tandem nitebatur; Is curribus carrisq; instar valli munitus, prope regem accedens, ab vno latere regios elicere conatur, vt ab altero militibus nudato annonam obsessis inferret. Sed fefellit eum opinio, cùm latus illud, vrbem spectans, arctissimè à militibus Gallis custodiretur: & ipse ab exercitu regis pulsus, aliquot equites amisit, & rursus Ambianum deserens, Dorlanum vsque recessit. Post discessum Cardinalis, præsidiarij milites, qui fortissimè vrbem hactenus pro Hispano propugnarant, desperata deinceps defensione, statim cum Galliæ rege certis conditionibus (quæ à Galliæ rege ad vnitos Belgici ordines typis descriptæ extant) transegerunt, & circiter 1200. ex 5000. superstites, per ruinas murorum, tormentis Gallicis patefactas, non per portam, ex vrbe ea ducti, incolumes dimissi sunt. Sic ad veterem Dominum vrbs postliminiò redijt, 15. nostri Septembr. Cardinalis, post amissum Ambianum, Ostendæ, oppidi maritimi in Flandria, quod ab vnitis Statibus & Anglis tenebatur, obsidionem ostentauit, sed paulò pòst, ea deserta, Bruxellas redijt. vbi Hispaniæ regis decreta, de Alberto, hæreditario Belgici gubernatore & Domino constituendo, & primogenita regis Hispaniæ filia Eugenia Clara Isabella, ipsi in matrimonium tradenda, senatibus Brabantiæ & cæterarum prouinciarum, ineunte hyeme promulgata sunt.

Dum verò in finibus Belgici versus occidentem, Cardinalis & Hispani ad Somam fl. in retinendo Ambiano frustra occupantur, Mauritius Nassauiæ Comes, ad ortum, quæ ad Rhenum reliqua Hispani habebant, oppida & arces recuperat, & Reinbergam primùm, vulgò Berx dictam, è regione Vesaliæ circumsidet. Id Cliuiæ oppidum, archiepiscopo Coloniensi subiectum, à Martino Schenkio interceptum, Hispani tandem ab Ernesto arch. inuocati, cùm sexennium ferè obsedissent, tandem Carolo Mansfeldo duce in suam potestatem redegerunt; 1590. Etsi autem archiep. & collegium Coloniense sedulò in aula Bruxellensi restitutionem illius vrgebant: tamen ob magnitudinem sumptuum, tot annis in illius recuperationem impensorum, & quòd traiectum Rheni, ad continuationem belli in Frisia commodissimum, retinendum Hispani iudicarent: quanquam Dux Parmensis se Hispanicum præsidium inde excempturum tandem polliceretur: tamen morte illius executionem præueniente; oppidum in Hispaniæ regis manu hucusq; manserat. Rex verò non traiectu solùm illius loci vtebatur, verùm etiam vectigalia & Licentias, (vt nominant) quas vnitarum Belgici prouinciarum ordines

dines abrogare cœperant, ibi instituit: & liberam itinerum facultatem, terrâ & Rheno, non solùm hostibus, verùm etiam vicinis Cleuensibus, Iuliacensibus, Coloniensibus, neutri parti coniunctis, ademit, & publicis edictis mandauit, ne quis in Belgico, ac inprimis cum Hispanorum hostibus, commercia exercens, per Rhenum ascendere aut descendere, sine Regij Gubernatoris Cardinalis Alberti peculiaribus salui passus literis, posset.

M. D.XCVI.

Cùm autem vnitis Belgici ordinibus & vicinis prouincijs hæc incommodissima & planè intolerabilia acciderent: intelligerent etiam, quantum momenti ad plenam recuperationem & liberationem locorũ, quæ rex in Frisia tenebat, in oppido Berx situm esset: ne præsidijs arcium & oppidorum Hispani obsessis auxilia (vt ante biennium Grollensibus per Mondragoniũ) oportunè submitti possent: Mauricius comes Nassauiæ, vnitarũ Hollandiæ prouinciarum Gubernator ac capitaneus generalis, mandato ordinum seriò rem aggressus, exeunte Iulio magnũ apparatum nauium & munitionum bellicarum aduerso Rheno ad castellum Schenkij, prope diuertigium Rheni in Cliuia excitatum, conuehi curat. Hominũ opinio erat, Grollam, vel Grauam, vel Buscum ducis tentatum iri. At Fridericus comes Bergensis, Hispanicus ductor, præuidens id quod erat, ex vicinis præsidijs selectos fortissimos milites circiter 400. aut 500. Reinbergam mittit, promittens, se, vbi opus esset, præstò eis futurũ esse. Præfectus Reinbergæ erat capitaneus Snater, miles exercitatus ac industrius. Alpis cum signo peditũ præerat centurio Benting: qui appropinquante Mauricio, Reinbergam cum suis migrauit. Itaq; desertum oppidum statim se comiti Mauricio, ineunte Augusto, tradidit. Mox Reinbergæ etiam deditio, missis eò copijs, poscitur. Cumq; erumpentes obsessi circiter 60. cum hoste velitarentur, pleriq; concisi sunt. Postridie totus exercitus 12000. sub signis 127. oppido succedit, & insula Rheni occupata, ad vrbem castra metatur; & fixis per palustria palis, & superimpositis cratibus ac tabulis, ad sustinendas ingentis ponderis machinas, murum oppidi, qua parte accessus patere non videbatur, petunt. Interea naues Hollandicæ 120. longa serie appellentes, Rhenum supra & infra oppidum pontibus naualibus iunxerunt. Tormenta enim circiter 84. in castris erant, in quibus collocandis & muniendis aliquot dies consumpti, & cuniculi acti sunt. Tandem castellum ad Teloneum occupatum, & inter Rhenensem & Castellensem portam magna pars muri tormentis deiecta est. Cùm igitur acies hostilis, velut impressionem in oppidum per illas mœniorum ruinas factura, constitisset: præfectus vrbis nulla auxilia submitti videns, nec à Cardinale ad Ambianum occupato expectans, colloquium comitis Hohenloij de pace expetit, & suæ ac suorum vitæ parci, & honori eaten⁹ consuli petit, ne subitò oppidum adeò munitum tradere cogerentur, sed triduum adhuc deditionem differrent: Respondente autem Hohenloio, si incolumes conseruari vellent, vt in continenti se declararent; conuenit, vt armati cum sarcinis suis, signis cõuolutis, postridiè egressi Ruremundam versus aliquot turmis equitum deducerentur.

Comes Mauric⁹ cùm suis die 10. Augusti oppidum intrauit, & vndiq; accuratiùs muniuit, ac excitato in Rheni insula castello, & machinis, quarum magnam copiam in vrbe inuenerat, præsidijsq; collocatis, nono die pòst cum vniuersa classe & copijs ad MOERS oppidum & arcem vicinam accessit. Quæ, postremo comite Humberto Adolpho sine hæredibus extincto, viduæ illius, vt inde ad vitam aleretur, à marito attributa erat. Vnde cùm conniuente archiep. & collegio Coloniensi, feudi Dominis, arceretur, sæpè pro ea stat⁹ Hollandiæ, & illis fœderati intercesserant, ac, nisi in possessionem, qua spoliata erat, restitueretur, se armis eam reducturos esse, denunciarant. Id nunc exequuntur. Cùm primùm autem ad oppidum castra Nassouiani fixerunt, &, munitionibus ad fossam vsq; promotis, eam complere cœperunt: Gubernator oppidi de conditionibus deditionis cum Nassouio transegit, vt Gubernator, capitanei &, ministri Regij, cunctique milites, explicatis signis, cum Musica & armis, equis & pecoribus suis, arce & oppido

M.D.XCVI. oppido exeant: currus ægrotis militibus & alijs ducum bonis auehendis, quot opus erunt, suppeditentur; Constituto tamen vade apud Mauricium, donec currus ac equi redeant. Gubernatoris vxor etiam cum omni mundo & supellectile secura sit. Nec ciuibus de ijs rebus, quæ sub illius gubernatione acciderunt, molestia vlla exhibeatur. Sic 23. Augusti Iuliani. 2. Sept. Gregoriani, Moers à Mauricio deditione captum, & viduæ postremi comitis restitutum est.

Mox traiecto cum copijs Rheno, comitatus Zutphaniæ oppidum Craulium, (vulgò Groll) præcipuam eius tractus munitionem, quod tredecim signa peditum, tres turmæ equitum, custodiebant, obsidere cœpit. Cumq; vsitato ipsi more pacem primùm offerret, si spontè cum statibus Belgici vnitis se coniungerent: 10 petulanter respondentes arctiùs circumsidet, & fossis aggeribusq; cingit: & admotis machinis, & cuniculis sub terrâ actis, pyrioq; puluere subiecto, ita vrget, vt tribus hebdomadis exactis, deditionem spontè offerrent, si modò cum Gubernatore suo, Friderico comite à Berg, communicare priùs de omnibus liceret. Quod cùm negatum esset, statim se 27. Sept. vel 17. nostri, comitis Mauricij potestati permiserunt.

Bredefordum, quod omnium in hac expeditione occupatorum munitissimum locum esse Mauricius ad ordines vnitos scribit, nono obsidionis die, Michaëlis 29. Sept. Iuliani, 9. Octo. Greg. deditum est. Inde in Tvventiam ductus exercitus, Oldenziel, Otmarsen, Enschede & vicina minoris momenti loca, in 20 potestatem suam initio Octobris redegit. Tandem præcipuum prædonum domicilium & arcem in ijs locis firmissimam, Lingam, olim comitatus Tekelburgensis partem (cuius dominij mutationes & vices varias diligenter superioribus libris suo quasq; anno recitaui) obsidione cinxit, Quam Comes Bergensis ipse cum præsidio peditum ac equitum firmo fortissimè tuebatur. Is contemptim initio, ac ferè contumeliosè, Mauricium pacem offerentem excipiens, post trium hebdomadarum oppugnationem in eas angustias redactus est, vt arcem cum oppido & toto territorio 16. pagorum adiuncto, Comiti Mauricio traderet. Qui rebus fortissimè ac felicissime hac æstate gestis, & in tantis successibus, summam animi moderationem, ab omni Thrasonica elatione, iactantia & superbia alienam retinens, amorem & admirationem omnium prudentium, & laudem ac gloriam sempiternam retulit. 30

Vtinam in Vngaria pari virtute & fortuna bellum aduersus Turcas administratum commemorare possem. Sed huius infelicitatem, nostris peccatis, quæ diutiùs punire Deus iustissimo iudicio virga Turcica decreuit, potiùs, quam fato, vel optimis principibus Austriacis imputemus. Imperator Rodolphus, initio anni, Sigismundo Transyluaniæ Duci, ad se Pragam profecto, noua militum circiter 6000. & pecuniæ auxilia promisit: eumq; in Aurei velleris societatem solenni ceremonia recepit. Qui 25. Febr. vel 7. Martij Greg. Pragâ discessit. Summæ belli Turcici archidux Maximilianus iterum ab Imperatore præfectus est. 40 Pontifex per legatum Io. Franciscum Aldobrandinum, Italica auxilia circiter decem millium suo sumptu se in Vngariam missurum ostendit, quibus Ducem Mantuanum præfecit. Germaniæ, quos vocant, circuli, denuò copias auxiliares suo sumptu collegerunt. Saxonia superior mille equites, interior totidem, Franconia, Bauaria, Sueuia, &c. suum ἐπιβαλλόμενον singulæ, vt Boiemiam & Austriacas prouincias taceam, addiderunt. Hi mense Iulio & Augusto, prope Posonium & Aldeburgam lentè conuenientes, ad Pappam profecti sunt, quam post octiduì circumsessionem mense Augusto occuparunt. Inde Aldeburgam ad exercitus lustrationem redierunt. Initio Sept. ad Rabam, sine vllo oppugnationis conatu, nisi quod Dominus à Bernstein, propius ad muros succedens, interfectus est, plerique 50 desederunt: donec Mahometem Bassam Turcicum propiùs cum exercitu accedere allatum est. Ibi relicta Rabæ obsidione, quòd impares Turcis se esse dicerent, trans Danubium in Scythiam, Gomorrham versus, retrocesserunt 24. nostri Septemb. & in aduersa Danubij ripa boreali descendentes, octiduo post, arcem Totes, in

tes, in opposita Danubij ripa australi sitam, à Turcis circumsideri ac expugnari, D. M. IIIC. exercitus noster ociosus spectauit. Inde VVatsiam descendentes, cùm Turci ex vrbe Pesto appropinquare dicerentur, desertâ & incensâ arce Turcis relictâ, ad oram Danubij borealem, Strigonio, quod ad meridiem Danubio adiacet, oppositam, retrocesserunt. Nec plura de his commemorare libet. nam & Themesvvari obsidio, per Sigismundi Transyluaniæ Ducis Cancellarium, serò, mense Octobri inchoata, paulò pòst, ob tempestates fœdas, & Turcarum vrbem defendentium fortitudinem, deserta est. 21. Augusti. Alfonsus Dux Ferrariensis senex, quem summæ belli Turcici administrationi præficere Imperator superiori anno cogitabat, ex 10 hac mortali vita hoc autumno decessit, cuius ditionem Cæsar Esthensis nothus, ab eo hæres & successor institutus, statim occupauit: reclamante Pontifice, feudi Domino: qui fulmine excommunicationis eum perculit, & armis ac exercitibus Cæsarem persecutus est.

In Belgicum, Philippi Hispaniæ regis decretum, de filiæ regis primogenitæ, Belgici prouincijs à patre dotatæ, matrimonio cum Cardinale Alberto, archiduce Austriæ, contrahendo, allatum esse, paulò antè meminimus. 10. Septemb. Literæ, quibus Belgici ordinibus voluntas Regum patris & filij significatur, in Hispania subscriptæ fuerunt. Quas archidux 26. Nouembris ordinibus Bruxellam conuocatis exhibuit. Quibus, cùm fidem habere ijs, quæ à Cardinali exponerentur, iussi 20 essent: Cardinalis Archidux latiùs mentem atq; sententiam regis & principis explicans, proposuit in comitijs, visum fuisse Maiestati Regiæ, fore è re totius orbis Christiani, & inprimis prouinciarum Belgicarum, ne charissimæ filiæ Hispaniæ infantis matrimonium diutiùs differret. Itaq; pro conseruatione suæ familiæ Austriacæ, & alijs causis Cardinalem sponsum elegisse, cum approbatione & concessu sanctissimi patris pontificis Maximi; Imperatricis, sponsi matris; Imperatoris fratris, & aliorum: ac in commodum fauoremq; prædicti matrimonij Belgium cum Burgundia, citra vllam reseruationem, in dotem designasse, sibiq; promittere, Belgas de tam benigna resolutione summopere gauisuros, Quippe quæ ad ipsorum proprium emolumentum & commodum pertineat, & viam ad optatam & 30 solidam pacem perueniendi patefactura sit, & euadendi præsentis belli diuturni miserias, quod sua Maiestas ardentissimè desideret. Declarauit præterea Cardinalis, se maximi facere Regiam in hac re erga se gratiam, beneuolentiam & fauorem: Quòd videlicet se delegerit præ cæteris, atq; omnibus alijs principibus prætulerit: & tantò magis gaudere, quòd hac occasione Belgis suæ bonæ voluntatis effectus demonstrare poterit, & Principum Burgundicorum & Austriacorum, suorum prædecessorum, exemplo operam dare pro ipsorum commodo, salute & tranquillitate, erga quos singulari semper affectione deditus fuerit, cuius à primo aduentu suo aliquod præbuerit specimen, minus tamen quàm pro suo desiderio, alijs necessitatibus & obstaculis impeditus. Quantum oneris ex hac Regia resolu-40 tione humeris suis incumbat, se probè nosse: Attamen ordinum consilio, auxilio & subsidio fretum, mediante Diuino fauore, sperare successum felicem, & Belgas in flore, amplitudine & prosperitate, qua temporibus suorum prædecessorum viguerunt, se breui reuisurum. Vbi autem ordines perspexerint, quo corde, animo, sensu, quibusúe viribus serenissima infans & ipse pro eis stabunt, confidit de illorum eodem amore, quo ipsorum maiores erga præcedentes Principes Burgundos & Austriacos affecti fuere.

Ad hæc mense Decembri ordines Regi responderunt: Se primo intuitu de regia hac resolutione admodum fuisse attonitos. Cùm enim tot annis sub optimi Regis iusta & æquabili gubernatione vixerint, tantorum beneficiorum, quæ ipsi 50 & ditiones à Regali sua manu suorumq; prædecessorum, supremorum Dominorum & principum, acceperint, memores, vix fieri posse quin doleant, videntes se à regis sui obedientia distrahi, Quod perpetuò grauatè ferrent, si alia esset futura mutatio, quàm quæ ipsis proponitur, quam fatentur maximæ ipsis esse consolationi, eò quòd pro principe filiam dilectissimam ipsis præficit, cuius bonitatem & virtu-

M.D.XCVI. & virtutes egregias laudari & prædicari audiuerint) & adiungens illi maritum maximè generosum, & summis ornatum virtutibus, inter totius mundi principes, cuius fortitudinem, prudentiam, & pietatem singularem, & beneuolentiam, qua erga hasce regiones afficitur, iam cognouerint, præter id, quod nomen, sanguinem & familiam referat eorum, quos ipsi & eorum maiores hactenus semper maximè venerati sunt. Non posse igitur non se gaudere, Deoq; Optimo Maximo ingentes agere gratias, quòd huiusmodi voluntatem Maiestati suæ inspirauerit. Quia non existimant se mutare Dominum, cum noui hi principes suæ Maiestatis sanguis, caro, cor & veræ imagines sint, ac sperent augendæ gloriæ DEI, Regiæ Maiestatis honori & vasallorum subditorumq; commodis seruituram esse, vti Regijs literis indicetur. Quocirca ordines prædicti, Regiæ voluntati, & huius mandatis obedientes, declarant & testantur, quòd eodem zelo, quo Maiestati ipsius inseruierant, etiam seruituri sint Serenissimæ Infanti filiæ, & archiduci suo futuro marito, quando suæ Maiestati ita visum fuerit, reddentes illis debitam obedientiam & fidelitatem, & illorum commodis & ornamentis perpetuò seruientes.

Vnicum tantùm principale punctum suæ Maiestati in mentem reuocant, quanquam de eo aliunde satis fuerit edocta, Nempe miserabilem & deplorandum illarum ditionum statum, Qui per diuturna & infelicia bella, tam domestica quàm extranea, ad extremam est redactus difficultatem, vt se diutiùs tueri nequeat. Nisi sua Maiestas eandem quam hactenus illius curam gerat, & media pari liberalitate conferat. Aliàs cùm filiæ suæ prodesse, illiq; & nepoti charissimo fauere cupiat, illos in numerum miserrimorum & pauperrimorum principum Christianorum coniectura sit. Quod humilimè supplicant, ne Maiestas sua patiatur, vt illi vnà cum ordinibus perdantur. Vti procul dubio eueniret, nisi sua Maiestas liberalem suam manum ipsis commodet, donec illæ regiones in meliorem statum restaurentur: Maiestatem suam anteà id solo erga DEum & sanctam religionem zelo, etiam terris, regnis & hominibus, qui ipsi non benè volunt, neq; dediti sunt, præstitisse. In hoc negocio eundem esse Deum, eandem religionem, suam Maiestatem eundem regem, cum eodem zelo & pietate, hicq; agi non de extraneis aut incognitis, sed de bono vel malo, ruina vel conseruatione suæ obedientissimæ filiæ & Nepotis, qui suis meritis in filium suscipitur, atq; bonorum fidelium subditorum suorum, quos sua Maiestas semper vt liberos suos dilexit. Confidunt idcirco, quòd Maiestas sua ipsos non deseret, & principis filij sui voluntati eandem inclinationem imprimet. ob id rursus supplicant, & Maiestatem suam ardentissimè obtestantur, tanquam ij, qui perpetuò suæ Maiestati, Principiq; filio permanere humilimi & obsequentissimi seruitores, & ipsis eundem honorem, respectum & Reuerentiam semper, vt hactenus, exhibere desiderent. Concludunt, reliquum sui desiderij esse, postquam sua Maiestas tam maturè resoluit, & dilatio nimis magni futura sit præiudicij, vt placeat prædictum matrimonium festinare, & quàm primùm ipsis illam mittere, quam Deus & Rex ijs destinarunt pro futura principe & Domina: Quò in illa & per illam contueantur bonum & benignum suum Regem, eamq; possint honorare, reuereri & seruire vt fideles seruitores, vasallos & subditos decet, & sub finem hanc Sanctam & prudentem Maiestatis suæ resolutionem indigetant.

Rex Daniæ Christianus III I. nuptias, hoc anno exeunte, cum Anna Catharina, Ioachimi Friderici Marchionis Brandeburgensis & Administratoris primat. Archiepiscopæ Magdeburgensis, filia, Haderslebiæ, 27. Nouemb. celebrauit. Angli mercatores, monopolia Stadæ ad Albim & passim alibi in Germania exercentes, edicto Imperatoris, Cal. Augusti edito, intra certum tempus ex Germania discedere, & nisi pareant, mercibus & fortunis omnibus mulctari iubentur. Etsi autem archiepiscopus Bremensis, & Senatus Stadensis, per legatos ad Imp. missos mitigationem edicti vel prorogationem executionis flagitabant: tamen Angli, iussu Reginæ, ante diem constitutam negociationes suas Stadæ concluserunt, & mercibus ac supellectile omni in naues impositis, nil nisi Eurum secundum, quo in Angliam

gliam veherentur, expectabant: tamen prorogationem prioris termini, nouis literis ab Imperatore allatis, intereà impetrasse scribuntur, de quo dies sequentes docebunt.

In Germania superiore, Ioannes POSTIVS, vir & poëta optimus, vates vero Deo & Musis carissimus, & aulæ Palatinæ Archiater, Mosbaci, quò pestis tempore cum aulæ ministris secesserat, ad cœlestium vatum societatem euocatus est. 24. Iunij.

In Sabaudia, principis Caroli vxor Catharina, regis Hispaniæ filia, puerpera, in viuis esse desijt. In Sueciæ regno, Gunilla, Iohannis III. regis vidua, initio Octobris; Gustauus Saxoniæ Dux, Ioannis III. sororis filius, die Martini; Elisabetha, Ioannis III. soror, Christophori Ducis Megapolitani vidua, die 20. Nouembris; obierunt.

Pestilentis luis contagia hoc anno Lubecæ, Hamburgi, Brunsuigæ, Magdeburgi, & passim alibi in Saxonia inferiori atrociter grassata sunt. Rostochij mense Augusto & Septembri serpere cœperunt; ac sublatis circiter octingentis, Dei beneficio iterum constiterunt. Magna etiam in hac vrbe & tota regione frumenti penuria & caritas inusitata fuit, cui occasionem propolæ primum magna copia in Belgicum, Italiam, & Turco subiectas regiones euehendum, parata pecunia coëmentes; deinde Magistratuum & aliorum, frumento abundantium, πλεονεξία & auaritia præbuerunt, qui suas merces carissimè venditas cupiebant. Etsi autem post messem omnia tolerabiliora expectarentur: tamen nulla prorsus mitigatio secuta est, cùm Dantisci & alibi precia frumenti, ex Polonia copiosissime aduecti, supra modum creuissent. Sic pœnas irati Dei, λιμὸν καὶ λοιμὸν ἅμ' αὐτῷ, vt communia bellorum incommoda taceam, simul hoc anno sensimus & sentimus, quas clementer à Deo mitigari & tolli, prælucente vera pœnitentia & fide, precēur.

ANNO M. D. XCVIII.

Mensis Ianuarius aliquot celebrium Principum morte insignis fuit, cuius die 8. IOANNES GEORGIVS, elector Brandeburgensis, senex, ætatis anno 73. (nam Ioachimo II. el patre, & matre Magdalena, Georgij Ducis Saxoniæ filia, anno 1525. natus erat) ex his terris euocatus est; relictis ex tertia et postrema coniuge, Elisabetha Anhaldina, sex filijs marchionibus, Christiano, Ioachimo Ernesto, Friderico, Georgio Alberto, Sigismundo, & Iohanne: & quatuor filiabus, Magdalena, Landgrauio Hassiæ Ludouico, Georgij filio, desponsa: Agneta: Elisabetha Sophia: & Dorothea Sibylla. cùm ex priore matrimonio cum Sabina, Marchionis Georgij Ansbacensis nata, tres filios, immatura ætate extinctos, & octo filias suscepisset, inter quas minima natu SOPHIA, Christiano Electori Saxoniæ, Augusti filio: Erdmudis, Ioanni Friderico; Anna Maria, Barnimo, Pomeraniæ ducibus, legitimo toro iunctæ fuerunt. Primogenitum vero Filium, IOACHIMVM FRIDERICVM, hactenus Magdeburgensis Primatus & Archiepiscopæ (annis 30.) Administratorem, nunc Electoriæ dignitatis & amplissimarum Marchiæ regionum hæredem, prima vxor SOPHIA, Friderici Lignicensium Ducis filia, in lucem ediderat, 1546. Qui nunc senescens patri defuncto succedit. Quinto post Electoris obitum die, Idibus Ianuarij, RICHARDVS, Comes Palatinus ad Rhenum, Ioannis filius, senex, in oppido Simmern aulæ sedem habens, Friderici IIII. Electoris Palatini patruus magnus, ex hac vita decessit. Quem mox Fridericus Palatinus, VVolffgangi filius, & Theodorus Magnus Moscouiæ Dux, secuti sunt. In hac inferiore Saxonia, 17. Ianuar. Henricus Dux Brunf. & Lunæburgensis, Ernesti filius, VVilelmi frater, Dannenbergæ ad Albim habitans. Die 25. CLARA, Bogislai XIII. Pomeraniæ Ducis coniunx, Francisci Ducis Lunæburgensis filia, Philippi II. Francisci, Bogislai, Georgij & Vlrici, Pomeraniæ Ducum mater, obierunt.

Vltimo Ianuarij nostri, ANNA, Poloniæ Regina, Caroli Archiducis Austriæ filia, grauida, cùm catharro laborans, alioqui mediocriter valens, pridie cum

[Margin: Ioan. Georg. | Magdalena mater. | Filii. | Filiae. | Sophia. | Erdmudis. | Anna Maria. | Ioach. Frid. | Sophia vxor Ioh. Georg. el. Brandeb. | Richardus ☉. | Clara ☉. | Anna Polona ☉.]

M. D. CII. Rege marito mensæ in prandio assedisset: vesperi vehementissimo cordis tremore & palpitatione correpta, & febricula accedente, postridiè hora prima pomeridiana expirauit, anno ætatis 25. coniugij sexto. Fœtum adhuc viuum ex aluo matris exectum, baptismo initiatum, CHRISTOPHORUM nominârunt, qui tamen non ampliùs horæ vnius spacio superstes fuit.

Elisabetha Angl. regi. edictum promulgat.

Elisabetha, ANGLIÆ Regina, quæ superiori anno, literis ad Imperatorem ac Principes Imperij datis, Edictum Imperatoris Rodolphi contra Anglos mercatores, nisi sponte intra certum diem ex Germania discederent, ex toto imperio proscribendos, editum, reuocari vel suspendi flagitauerat; cùm huc vsque frustra laborasset; mense Ianuario simile Edictum aduersus Germanos, in tota Anglia negociantes, ac Hanseaticos inprimis, Londini in domo Societatis Hanseaticæ, quam Gildenhallam, vulgò den Stalhoff nominant, residentes, promulgat, vt ab omnibus commercijs in Anglia deinceps abstineant, & die 28. Ianuarij, quo Angli Stada exire coacti sunt, ex regno Angliæ demigrent, sub pœnis carceris & bonorum confiscationis, quas Imperator in suo edicto aduersus Anglos sanciuerat. Hoc decretum executioni dandum à Prætore vrbis, quem Maiorem vocant, & Iudicibus, Regina Seniori, & cæteris in domo Hanseatica residentibus indicari, & Domum totam nomine Reginæ possidendam occupari præcipit. Maior, prælato ense inaurato, Gildenhallam solenni pompa ingressus, Seniori Domus Langermanno ad se descendere iusso, Decretum Reginæ prælegi imperat: ac, vt 28. Ianuarij omnes ex regno abeant, mandat, & possessionem domus nomine Reginæ occupat. Etsi autem Senior, fieri non posse, vt tam breui temporis spacio, rebus suis compositis, & quidem mediâ hyeme, mari glacie concreto, enauigent: ideoque prorogationem termini constituti peteret, sicut Anglis in Germania tres menses ab Imperatore concessi essent; tamen cùm nec à Maiore vrbis, nec à Consiliarijs Reginæ quidquam responderetur, circa 20. Ianuarij pleriq; discesserunt, ac Hamburgenses per Hollandiam ad suos redierunt.

Gildenhalla.

Mercatores Germani ex Anglia discedunt.

Bellum inter Clemen. pp. & Esthensem compositum.

Eodem hoc mense Ianuario ineunte, Bellum inter Pontificem Clementem VIII. & Cæsarem Esthensem, qui in ducatu Ferrariensi Alphonso successerat, sine cæde & sanguine, amicis rationibus compositum est, vt Esthensis Pontifici Ferrariam cederet: Regium Lepidi, Mutinam, & alias vrbes retineret. Is ab Imperatore Rodolpho Romani imperij princeps, & Dux Regij Mutinæ & Carpi creatus est, literis inuestituræ 17. Ianuarij Iuliani Pragæ acceptis.

Cæsar Esthẽsis à Rodolp. creatus est.

Transyluan' cedit.

Sigismundus Transyluaniæ Princeps, qui hactenus magna animi alacritate & fortitudine aduersus Turcas propugnauerat, & societatem belli cum Cæsare Rodolpho fideliss. coluerat: initio huius anni mirabili impetu animi, mutato vitæ instituto, Transyluaniam prouinciam, ne in Turcarum vel aliorum manus perueniat, Imperatori Rodolpho ac hæredibus illius cedit: coniugem in Transyluania relinquit, & in Silesia principatus Oppel & Ratibor, & 50000. Ioachimicorum annui reditus, vel Episcopam deinceps toto vitæ tempore fruendam vicissim ab Imperatore recipit. Possessio Transyluaniæ, assentientibus prouinciæ ordinibus, Imperatoris legatis, archiepiscopo VVacciensi, Comiti Nadasto, & Doctori Petzio tradita initio Aprilis, & iuramentum fidelitatis & subiectionis solenne præstitum est: tametsi legati principem hortati sint, ne subitò Transyluaniam desereret, sed vnum alterúmue adhuc annum patriæ præesset.

Comitia Ratisbonæ.

Intereà de auxilijs Imperatori ad bellum Turcicum ferendis, Comitia Germanici Imperij, Ratisbonæ mense Decembri inchoata, continuantur: in quibus Cæsaris Commissarius, archidux Matthias, nomine Cæs. Maiest. responso ordinum non contentæ, die 26. Febr. petere ac instare cœpit, vt ordines in bellum Vngaricum contribuant spacio quadriennij, singulis annis 25. menses: aut spacio triennij, 90. menses, singulis scilicet annis 30. aut, si militem malint subministrare, quàm pecuniam contribuere, vt per triennium alant 15000. peditum, & 5000. equitum, & has copias etiam cæteris rebus necessarijs omnibus (inter quas tormenta maiora, & similia numerantur) instruant. Constituit autem olim mensis

vnus

vnus secundùm matriculam imperij, summam 100000. florenorum, quam nunc triente minorem esse affirmant. Tandem ordines 60. mensium pensiones, intra triennium soluendas, Imperatori addixisse intelligimus. M. D IIC.

Dum verò Ratisbona, decretis auxilijs, Principum legati domum quiq; suam repetunt: ecce, præter omnem omnium opinionem ac expectationem, fortissimum orbis Christiani propugnaculum RABA seu Iaurinum, triennio antè amissum, & Turcis à Ferdinando Hardecco traditum, recuperatur industria, fortitudine, & felicitate ADOLPHI, Baronis à Svvartzenberg Agrippinatis, mensis Martij nostri die 19. Liliani 29. cuius victoriæ nuncium Imp. die 23. Mart. Iuliani, 2. April. Liliani, Pragam ad se allatum, statim per Pegasarios cursores cum omnibus Imperij principibus communicat, & gratias Deo agi petit. Raba deditio

Celebrabantur eodem mense Martio, in POLONIÆ regno, comitia VVarsauiæ, in quibus de stipendijs militum, & finibus regni præsidio muniendis; de pace vel vnione cum Moschis ineunda, de iusto ordine Gubernationis Liuoniæ, & iudicijs tandem constituendis: de pensione Tataris debita: tandem de regni Svveciæ turbis, etiam Duce Carolo, Regis patruo, omnia pro libidine contra regis voluntatem administrante, Rex proposuit; ac, vt consensu procerum sibi in Svveciam ad res componendas proficisci liceat, rogauit. Miserat exeunte superiore anno, ad Christianum Daniæ Regem, legatum ERICVM SPARRE, Cancellarium regni Sveciæ exulem: & alterum eodem tempore SAMVELEM LASKY, ad Carolum Ducem & ordines regni Svveciæ amandarat. Qui Vpsaliæ (quò paulò ante ad iusta funebria Gunillæ reginæ viduæ, & Gustauo duci Saxoniæ, & Elisabethæ, ducis Christophori Megapolitani viduæ, defunctis, persoluenda conuenerant) die 10. Februarij mandata sua exposuit: cuius legationis Acta, sicut Stocholmiæ in regno Sueciæ typis expressa sunt, summatim recitabo. Proposuit enim legatus, Regiam Maiestatem, statim post Coronam regni acceptam, vt se absente regnum legitimè administraretur, Consiliarios regni certos, indigenas ex præcipuis familijs ordinasse, qui communi consilio, iuxta leges Suecicas & regia mandata, ad Regis ac regni commodum omnia gubernarent. Huius consilij præsidem se constituisse Ducem Carolum patruum, (à quo, propter arctissimam sanguinis cognationem, summam beneuolentiam & fidem expectârit) non vt propria libidine omnia gereret, sed sua authoritate regis edicta, & communi consensu Senatus regni decreta rectiùs ac citiùs expediret. VVarsauiæ comitia. Ericus Sparre legatus. Samuel Lasky. Gunilla Q. Carolus D.

At nunc, præter omnem opinionem ac expectationem, comperisse, & quotidiè doceri, Ducem Carolum, neglectis ac spretis Senatorum regni consilijs & regijs mandatis, omnia in regno, vt ipsi libet, administrare, nec ad reditum Regis, de quo ante annum præmonitus sit, quidquam præparasse, nec legationem ad Regem, cuius mittendæ prætextu comitia Arbogæ propria authoritate ante annum indixerit, nec classem, Regi deducendo obuiam, sed ad Calmarniam occupandam ablegasse, quæ inde ad ostium Vistulæ, exploratum quid de aduentu Regis fieret, cursum direxerit, sed priusquam Rex de illius præsentia doceri potuerit, subitò in Sveciam redierit. Intereà famam in Svecia sparsam esse, nunquam ab ordinibus regni Poloniæ Regi reditum in Sueciam concessum iri. Aliquos etiam de obitu Regis certò affirmasse, & nuncios ac literas Regis interceptas esse, ne in regni ordinum & subditorum noticiam peruenirent. Fama de obitu Regis.

Ideò Regiam Maiestatem per hunc legatum Duci Carolo & cæteris ordinibus significare, se, Dei beneficio, adhuc viuere & valere, & hac æstate in regnum certò venire decreuisse, ac cupere ex Duce Carolo & ordinibus primùm cognoscere, An Rex, cùm volet, classem instructam ex Suecia habere, & tutò ac pacificè regnum introire, & obedientiam regi debitam expectare queat. Deinde, cur Locumtenentes & officiarios, à Rege ipso constitutos, omnes dux Carolus remouerit? & suos proprios ministros illis substituerit? quod Sudercopiensi etiam decreto, ad quod semper dux Carolus prouocet, manifestè repugnet. Miratur etiam ac ægerrimè fert Regia Maiestas, quòd in illustrissimæ principis ANNÆ sororis

M. D. IIC. Regiæ arcem Stekenburg, illa absente, Carolus irruerit, & ex custodia illius κειμήλια preciosa,& scripta apud eam deposita,minis ac vi extorta,iniustè abstulerit. Quæ omnia, integra & illibata, principi virgini se præsente restitui legatus mandato Regis flagitat.

Consiliarijs quoque regni, & cæteris subditis ademta prædia & alia bona mobilia & immobilia reddi, nec deinceps tempore pacis violari, nec ab officijs ampliùs deponi,vt Stockholmiæ quidem recèns ex Senatu remoti sint, mandat. Præfecturas & feuda, regni consiliarijs stipendij loco à Rege attributa, relinquat. Nec suis priuatis ministris ex coronæ reditibus soluat. Consiliariorum etiam ministris publicas vias tutas & securas præstet. Literas protectionis Gratiosæ, à Rege aliquibus datas, seruet, & ademta illis reddat. Regiæ Maiestatis & aliorum procerum ministros captiuos, absque vllo λύτρῳ,præsente legato,dimittat. A publicis rapinis & violentis extorsionibus, per ministros Caroli exerceri solitis, abstineat. Regias arces & domos fidei eorum, quibus Rex primùm commendauit, iterum committat. Singulis extra iudicium iniustè ablata referri curet, inprimis Erico Sparre Cancellario, Stockholmiæ amotam pecuniam, vestes, supellectilem, literas & monumenta, quæ ratione officij in sua potestate habuit: ac Erico Brahe,Comiti in VVisingburg, de eius comitatu & bonis hæreditarijs decerpta. nam quòd Cancellarius & alij quidam regni consiliarij ex Suecia cesserunt, & ad Regem profecti sunt, id nemo eis vitio vertet, sed necessitati potiùs adscribet, vt hisce confusionibus à Reg. Maiestate remedium tempestiuè adferri curarent. Ideò Citationes consiliariorum,publicè à Carolo, eorum aduersario & iudice simul futuro, editas, Rex irritas & inanes pronunciat, donec ipse in regnum veniat, & cuiq; ius & iustitiam administret. Inprimis verò de expeditione bellica in Finnoniam, à Carolo suscepta, & arce Abo hostiliter occupata queritur, & Finnones captiuos,nobiles etiam matronas & virgines, liberos statim dimitti, & machinas ac munitiones bellicas in arces regni, ex quibus ablatæ sunt, reduci præcipit. Postremò, de Comitijs, sine mandato regis deinceps non indicendis, denuò protestatur.

Ad hanc expostulationem multiplicem & grauissimam Carolus respondet: Multa in legati oratione proposita esse, quæ Celsitudinis suæ Nomen, honorem & famam lædant, & pleraque præterito etiam anno 1596. à Suecicis & Polonicis legatis,sine vlla tamen probatione, obiecta fuisse. Cùm autem sua Celsitudo, vera & graui Apologia tunc opposita, innocentiam suam omnibus demonstrârit: in eadem responsione nunc etiam se adquiescere, nec repetendam hoc tempore iudicare, nisi legatus crimina illa sibi obiecta testimonijs confirmare & conuincere à Rege iussus sit: tum se denuò respondere,& Regi se excusare velle. Protestationi verò, de conuentibus regni, absente Rege non celebrandis, itidem anno 1596. per legatos Polonicos prolixè responsum esse,ait. Itaque vicissim de Iure suo,indicendi comitia, vbi necessitas flagitet, se non cessurum esse, testatur.

Legatus ea, quibus se grauari princeps queratur, non suæ personæ, sed traditis sibi mandatis adscribi petit, sicut princeps ipse fateatur, pleraque capita iam anno 1596. à prioribus legatis ipsi obiecta fuisse. Quòd autem satis eo tempore Celsitudo ipsius se excusârit, ideoque jam denuò eadem refutare non decreuerit: legatum pro sua persona ferre posse, nec vllum cum principe disputandi mandatum se habere, sed tantùm regis nomine instandi & vrgendi, vt princeps postulata Regis ipsi proposita, in continenti, se præsente exequatur. Itaque petit legatus,vt categoricè de singulis capitibus,heri expositis,(quorum præcipua breuiter repetiuit) voluntatem & sententiam suam declaret.

Carolus denuò se innocentem hac legatione grauari præfatus, exemplum Mandati seu Instructionis Regiæ sibi exhiberi petit. Posteà ordine respondet: Classem,si de tempore profectionis regiæ, & loco, vbi appellere debeat, doceatur, se missurum, sed cum ordinibus regni, sine quorum consensu nil agere velit aut possit, anteà deliberaturum esse. Vicarios Regios se no deposuisse: verùm hos partim contra iuramentum Regium initiò constitutos, partim communi regni decreto remotos, partim sponte loco cessisse. Non decere autem, vt sua Celsitudo contra Regis iuramentum & regni decreta quidquam agat: Sed in Regiæ Maiestatis iuramento & conscientia, & communibus ordinum Regni suffragijs se adquiescere.

Quòd Illustriss.principi,virgini ANNAE,ex arce Stekenburg ablata restituere jubeatur: nihil se vnquam illi abstulisse,nec vllam iniuriam intulisse, sed arcam ERICI SPARREN se amicè ab ea auocaturum fuisse. Cùm autem illa Gunillæ Reginæ, lethali morbo tum conflictanti, adesset, se à sorore Vxoris Erici Sparrij arcam petiuisse: Quæ constanter negârit, sibi quidquam de ea constare, donec monstrata sororis & ipsius Erici Sparrij manu, flens confessa sit, custodem vestium principis ANNAE arcam penes se habere, qui tandem eam Carolo exhibuerit. Quòd si Ericus Sparre,coram R. Maiest.& ordinibus Regni se sistens,actionum suarum rationes reddiderit: tum de restitutione agi posse. Se enim nihil ipsi abstulisse, sed sponte eum aufugisse. Ideò arcam arresto vsque ad finem litis se detinere, quod sibi,vt Gubernatori regni, rege absente, facere concessum sit.

Consiliarios regni se singulari amore & honore semper prosecutum esse, & consilijs illorum libenter paruisse.etiamsi quidam ex illis secùs de se meriti sint,qui & Regis Iohannis

nis tempore, dissidia inter fratres accenderint, & nunc Reg. Maiest. animum à se alienârint, sicut Regia Maiestas ipsa, ante coronationem, Celsit. suam proprio motu de his præmonuerit. Non igitur se persecutum esse Consiliarios, sed ipsos se degradasse, cùm ab omnibus necessarijs & grauissimis regni negocijs se abduxerint: aliqui ex regno discesserint; cæteri nullius publici negocij cura afficiantur. Itaque Regis & Senatus regni iudicio, quales illi existimandi sint, se relinquere, & in priuatis aduersus eos causis sententiam, Sueciæ Statutis congruentem, à Regia Maiestate expectare. Stipendia & feuda Regia se ministris regijs ademisse negat, sed quæ Senatus Regni de his constituerit, executum esse. De his igitur Senatum regni respondere & rationem reddere oportebit.

10 Quòd multis molestiam, inuadendis eorum prædijs aut bonis præbuerit: neminem iuste queri posse existimat. De literis protectionis anno 1596. satis respondit. De captiuis libertati restituendis, ait, neminem se capi iussisse, nisi præcedente consensu ordinum regni, sine quo etiam liberum dimittere neminem velit. & orat Reg. Maiestatem, vt ratione iuramenti ac officij sui, tales perturbatores patriæ iuxta leges Suecicas seuerè puniat. Quòd petitur, vt ministri principis manum ab alieno abstineant; si qui accusati conuincentur, iuxta leges Suecicas iudicari & puniri patietur. Quòd sine ordine iudicij alijs iniustè ablata restituere iubetur, tetra criminatio est, quam nemo sibi verè tribuet: Ideoq; nec responsione opus est. De Citationibus non prosequendis: si citati iure se defendere possent, literis protectorijs nihil eis opus esset. Orat autem, vt Rex intra sex menses diem 20 iudicij constituat, vt tandem hæ controuersiæ legitime decidantur.

Finnonica expeditio.

De Finnonica expeditione adfirmat, se ab omnibus regni ordinibus mandatum habuisse, vt latrones illos & perturbatores pacis publicæ in Finnonia vel amicis rationibus, vel gladio ad obedientiam coronæ Suecicæ reuocaret: Id se fideliter executum esse, & machinas in regnum Sueciæ reuexisse, ne in Finnonia plus turbarum denuò daretur. De his ordines regni, vt de cæteris etiam capitibus cunctis, suam sententiam declarabunt. Si captiuis aliquid ademtum, restitui debet orat princeps, vt interueniente causæ cognitione & sententia iudicis fiat. Orat etiam, vt reliquos seditiosos Finnones Regia Maiestas coërceat, ne maiores calamitates attrahant. Hæc summa est responsi, legato dati, quem properantem non diutiùs detinere princeps cupit. Ideoque si quid prætereà nomine Re-30 gis sibi indicare volet, clementer auditum dimittet.

Legatus, sperasse se, ait, Principem Regiæ Maiestatis postulatis iustis ac æquis gratificaturum fuisse. miratur, eum in plerisque capitibus ad ordines regni se referre, qui tamen in his exequendis aduersari nequeant. Quòd si omninò princeps nihil de hac sua declaratione mutare decreuerit: sibi id ferendum esse, ac se plenè dimitti petit. Carolus de sua coniunctione cum ordinibus regni Sudercopiæ & Arbogæ facta, repetit, quòd vniuersi pro singulis, & singuli pro omnibus, eos recessus tueri ac defendere velint. cumque omnia iuramento regio, scriptis Suecorum legibus, Testamento paterno, & recessibus hæreditarijs conformia sint: iustum esse, vt Reg. Maiest. decreta illa Sudercopiensia & Arbogensia tueatur. Ideoque legatum mirari non debere, 40 quòd ad ordinum regni consensum omnia referat.

Postridie Legatus ordines regni, de responso Regi dando deliberantes, scripto hortatur, vt consilia sua eò referant, vt Reg. Maiest. iustis ac æquis postulatis mos geratur. Ita enim quæ inter regem & principem fortassè hactenus inciderint offensiones, mitigari & paulatim prorsus tolli, & totius regni tranquillitati & saluti consuli posse. Cùm autem ordines, per delectos, à legato peterent, vt inter principem & proceres quosdam ex Senatu absentes intercederet, vt Reipub. negocia & consultationes maiori cum fructu & concordia in regni commodum peragi possent: Legatus ex Carolo, an id ferre possit, sciscitatur. cui per Secretarium legati Carolus, id sibi non ingratum fore, ostendit.

Posteà ad legatum scribens, de Sudercopiensi Decreto Carolus quærit, cùm in om-50 nibus legationibus Rex de recessu illo, qui Reg. Maiest. præeminentiæ & dignitati aduersetur, queri soleat, de quo etiam legatus paulò ante protestatus sit, Anne prorsus cassum & abolitum esse illud Decretum Sudercopiense R. M. cupiat. Quod si ita sit, miratur, consiliarios regni, qui Decretum illud Sudercopiense ipsi condiderunt, & adhuc probant, tantopere Regi commendatos esse, nec se plùs quàm illorum aliquem hac in parte Regi aduersatum fuisse. Cupit igitur à legato de hisce certò doceri, vt se ad R. Maiest. rectius accommodare, nec solus præ cæteris huius recessus nomine accusari queat.

Legatus vicissim, ad eiusmodi quæstiones se nec pro officio legati, nec pro tenuitate ingenij respondere posse, ait: Sed nomine R. M. à principe directum & categoricum responsum, an iustis. R. M. mandatis parere, & in præsentia legati ea exequi velit, flagitare, 60 & simul dimissionem petere. 16. Febr. Alio scripto, Deum testem citans adfirmat, hæc negocia sibi non minori curæ esse, quàm sit propria existimatio. Cumque videat, Regni Sueciæ salutem ac exitium, res secundas & aduersas, pacem & bellum, in sola Ducis Caroli manu & potestate esse, obtestatur eum, vt ad consilia pacata, iusta & æqua, & pacem & tranquillitatem spectantia, se flecti patiatur, & media proposita non aspernetur, ac, si non plu-

 ra, cer-

M. D. IIC.

ra, certè tria illa capita, heri à se indicata, se præsente executioni dari iubeat. Id toti patriæ salutare, & principi honorificum fore, & ad coniungendos arctiùs Reg. M. & suæ Cels. animos, & communem regni tranquillitatem & salutem profuturum esse. Rursus etiam ad regni ordines scribit de Transactione, inter Ducem Carolum & alios regni ordines à se instituenda, nihil hactenus ab vtraque parte petitum esse ampliùs. Deindè, Ducem Carolum, aliquot sibi datis responsis, omnia regis postulata ad ordines regni referre. Ideò nihil se hactenus, autoritate regia vel priuata, obtinere apud eum potuisse. Inprimis de captiuis dimittendis, Carolum his verbis formalibus se declarasse: Si latâ iudiciali sententiâ captiui liberandi censeantur, se legato præsente eos dimissurum esse. Mandare autem R. M. seuerissimè, vt neque dux Carolus, nec regni ordines in hac causa sibi iudicium sumant: Quod suæ Maiestati, cui soli competat, expressè reseruarit. Cùm autem ad regni ordines omnia Carolus deuoluat, denuò se regis nomine eos seriò hortari & mandare, pro sua verò persona diligenter petere, vt Ducem Carolum eò flectant, & ipsi decernant, vt omnes captiui, nemine excepto, purè & sine vlla conditione, aut si id obtineri à Carolo nequeat, præstita cautione, vsque ad R. M. aduentum liberi dimittantur. nam per hoc medium se sperare, Reg. Maiestatis & principis animos rectiùs coniungi, & regno toti commodari posse. Sed præcipui quidam proceres, priuatim apud legatum se excusantes, Ducis Caroli perturbatione omnia impediri ostenderunt. De Nuptijs etiam ANNAE sororis regiæ, & marchionis Ioannis Georgij, & illa, per Gustauum Banner & Turonem Bielken in Poloniam deducenda, Regis nomine actum: & regis Iohannis iuniori filio præfectus & magister morum Nicolaus Bielke præesse iussus est. Sed illi, paulò post legati discessum, ex Succia, in vicinam Daniæ prouinciam Hollandiam secesserunt.

Sigis. III. Pol. Rex in Sueciam.
Legatus Turcicus.
Felix Herbutus legatus in Turciam.
Liuoniæ gubernatio.
Transdunana regio in tres Palatinatus diuisa.
Georgius Farensbachius.
Liuoni ad præfecturas admissi.
Leo Sapiecha.
Fedor vel Theodorus D. Moscouiæ.
Mikita Romanovvitz.
Borisouius.
Comitia Polonica.

In comitijs regni Poloniæ VVarsauiensibus, quorum paulò antè mentionem feci, mense Martio celebratis, Sigismundo III. Poloniæ & Sueciæ Regi facultas eundi in Sueciam à proceribus Polonis data est, hac conditione, vt die Bartholomæi sequentis anni 1599. iterum se in Polonia sistat. Decreta etiam auxilia ad expeditionem, ad quæ episcopi quoque τὸ ἐπιβάλλον μέρος conferrent. Interfuit comitijs legatus Turcicus, pacis & fœderum ac pactorum, recèns cum Polonico legato Byzantij initorum, confirmationem à rege & regno petens. Sed cùm deprehensum esset, in quibusdam articulis Turcam ab antiqua formula callidè recessisse, quædam etiam omisisse: denuò legatus in Turciam missus est Felix Herburtus, quem felicissimi ingenij hominem adfirmant.

Liuoniæ etiam Gubernatio in his comitijs tandem constituta, & Transdunana regio in tres Palatinatus, VVendensem, Parnouianum & Derbatensem distributa, & VVendensi Georgius Farensbachius, celeberrimus in hoc orbe Arctoo militum Dux ac equitum Liuoniæ magister præfectus est. Iudicia etiam ordinata, & in his supremum tribunal Prouinciæ, à quo, vt sumptibus, ob longinquitatem itineris, parcatur, appellare Regem, nisi in paucis. casibus, non licebit. Ad dignitates & præfecturas Liuoni cum Polonis & Lithuanis pariter admittuntur: cũ antea Liuoni prorsus exclusi, & in sua patria exules fuissent.

Ad Moscum, de vnione, vel certè de pace proroganda, missus est LEO Sapiecha Lithuanus. Obierat autem paulò antè Fedor seu Theodorus Iucanovvitz Dux Moscouiæ, qui, cùm filios ex se natos non haberet, ex propinquioribus successorem designauerat Mikitam Romanovvitz: sed præualuit potentia, celeritas & vigilantia Borisouij, aliàs Francisci, Gudeno Fedorvvitz, qui ex præfecto stabuli, aspirante fortuna, Magnus Moscouiæ Imperator factus est. Ad hunc, legato Cæsaris in Moscouiam destinato, salui passus literæ à Polonis negatæ sunt.

Etsi autem principia comitiorum Polonicorum, ob acres Polonicæ & Lithuanæ gentis dissensiones, parùm felicem exitum portendebant, quòd hæc rem nullam ad commune consilium ante referri permisit, quàm firmiter sibi cautum esset, non nisi ex sua natione, more & libertate antiqua, Episcopum Vilnensem electum iri (nam Rex alium de Polonica gente dudum nominauerat:) tamen hebdomadis aliquot altercando consumtis, Rex Lithuanis cauere necesse habuit, ne iter ipsius in Sueciam, cuius gratia conuentum magna ex parte indixerat, retardaretur. In quod tum etiam vix consensum est. Sed redeunte ex Suecia, in ipsis comitijs, Samuele Lasky, & legationem suam publicè renunciante, non Rex solùm in discedendi proposito confirmatus, sed omnes Regni Poloniæ ordines promptioribus studijs assenserunt.

Rex VVarsauia iter secundo Vistula in Prussiam ingressus, die 16. Maij Mariæbergæ appulit. cùm pridiè Samuel Lasky legatus in Sueciam remissus, ex portu Dantiscano primùm soluisset, vt Caroli, patrui regis, Sueciam gubernantis, animum de admittendo rege ad extremum cognosceret, & aditum Regi in Sueciam tutum & securum pararet.

Oliua.

Exeunte Maio, Rex præterita vrbe Dantisco, Oliuam monasterium, vno ab vrbe milliari dissitum, petijt, vbi legati sui reditum expectans desedit & classem lentè instruxit, cui imponendum militem 8. Iulij tandem lustrauit, circiter 5000. ex Vngaris, Heiduccis, Germanis & Scotis collectum, ac toti exercitui Georgium Farensbachium celebrem belli Ducem, Palatinum VVendensem, ac Equitum Liuoniæ magistrum præfecit.

Id

Id cùm diuturni belli exordium videretur, ex quo his etiam vicinis gentibus, littoris Balthici accolis, multum incommodi existere posset: Brandeburgicus elector, Dux Borussiæ, Megapolitanus, & alij, legatos in Sueciam exeunte Iulio amandârunt, qui de pacificatione inter regem Sigismundum & Carolum illius patruum, Sueciam tenentem, instituenda intercederent.

Conuentus ciuit. Anzæ, Lubecæ.

Celebrabatur ijsdem mensibus, Lubecæ, ciuitatum Anzæ conuentus, vt de emporio in Anglia (cuius sedem, Gildenhallam, in vrbe Londino, Regina initio huius anni ciuitatibus eripi, & per suum præfectum administrari, & Germanos mercatores omnes intra 28. Ianuarij ex Anglia discedere iusserat,) & de emporio Neogardensi in Russia
10 instaurando, & cæteris domibus ac iuribus & priuilegijs suis conseruandis deliberarent. In eo conuentu Imperator Rodolphus, Rex Hispaniæ Philippus, & Poloniæ Rex Sigismundus legatos habuerunt.

In Saxonia superiore, VOITLANDIA, Elect. Sax. Prouincia,

sed Boëmiæ regni feudum, post Ioh. Friderici Electoris, à Carolo V. proscripti, cladem, à Ferdinando Boëmiæ Rege occupata fuerat. Hanc superiore anno demum Fridericus VVilhelmus, Administrator Electoratus Saxoniæ, & Ioannes Georgius, Elector Brandenburgicus, contutores filiorum Christiani Elect. Sax. à Rodolpho Cæsare, vt Boëmiæ Rege, trium pupillorum, Christiani, Ioannis Georgij, & Augusti, Ducum Saxoniæ nomine, solenni ritu in arce Pragensi in feudum acceperant: missis ad iuramentum fidelita-

1497. 24. Iunij.

20 tis præstandum Ioanne Duce Saxoniæ, Administratoris fratre, & adiunctis ei Consiliarijs El. Saxoniæ, Abrahamo Bock, Ioanne Ernesto ab Haugvvitz, Georgio à VVitzthum, & Ioanne Georgio Godelmanno, Iurisconsulto. Præsenti verò anno, Fridericus VVilelmus Administ. & Ioannes, Duces Saxoniæ fratres, ab Imperatore Rodolpho, tanquam Boëmiæ Rege, simultaneam inuestituram, vt vocant, petierunt, quam 30. Maij pro seipsis, eorumque hæredibus masculis, consensu Regis & omnium regni Bohemiæ ordinum tandem obtinuerunt. Quo in negocio agendo & conficiendo itidem Ioannis Georgij Godelmanni I. V. D. ad Imperatorem legati, opera fideli, & felici industria vsi sunt.

Pax in Belgico.

In Belgico, Pax inter Hispaniæ & Galliæ Reges, post longas multorum mensium
30 disputationes, Veruini tandem initio Maij conclusa & sancita est. Quæ, vt conditionibus nondum impletis publicari posset, quod restituendæ communicationis commerciorum causa vtrinq; subditi toto pectore optabant: Obsides in Galliam missi sunt ab Hispano, Philippus de Croy, dux Arescotanus: Franciscus de Mendoza, Admiralis regni Aragoniæ, supremus militiæ & patrimonij Regni Consiliarius: CAROLVS, Princeps & Comes Arenbergius: LVDOICVS de Velasco, tormentorum in Belgio Præfectus. Legati Pontificis, ad conciliandam Pacem, fuerunt, Alexander Cardinalis de Medices, & Generalis ordinis Franciscanorum, Bonauentura, Siculus natione, vir disertus, & in tractandis negocijs dexteritate singulari. A rege Hispaniarum deputati, Iohannes Richardotus, secreti consilij præses, & Ioannes Baptista de Taxis, Hispaniæ regis in supremo status & mi-
40 litiæ Senatu consiliarius, Ludoicus Verreyken, Secretarius regis in Belgio supremus.

Franciscus de Mendoza. Carolus Arenberg. Ludoic. de Velasco. Alexand. de Medic. Bonau. Sicul. Ioh. Richardotus. Ioh. Bapt. de Taxis.

Inter conditiones Pacis præcipua est, vt sancita omnium præteritarum offensionum ἀμνηστία, Articuli Pacis, inter Henricum II. Galliæ, & Philippum II. Hispaniæ regē, anno 1559. Cameraci initæ, constanter seruentur: & post illud tempus vtrinq; occupata; à Gallo comitatus Carolois, & alia minoris momenti; ab Hispano, CALES, Ardea, Dorlanum, Castelletum, Capella, Mutilinum in Picardia, & Blauetum in Britannia, intra duos menses restituantur, & cum Sabaudo, reddente Gallo ciuitatem Berry, controuersiæ cæteræ, Romani Pontificis arbitrio Iuridicè definiendæ relinquātur. Hispano etiam & Gallo vtriq; sua Iura, quæ in alterius regnis se habere existimat, & quibus expressè non renunciauit, non manu armata, sed amica transactione, vel iure repetere ac recuperare liceat.
50 Pacificatio tota, 35. articulis comprehensa, Lutetiæ & Coloniæ typis descripta extat. Pontifex etiam mirabili rerum conuersione in Angliam Nuncios suos, cum Gallicis, de Regina illa cum Hispano concilianda, amandauit: Angla vicissim in Hispaniam; cuius legati honorificè in aula Hispanica excepti & auditi esse, ex aula Bruxellensi scribuntur.

28. Maij Iuliani, quæ nobis Dominica Exaudi; Pontificijs tertia post Trinitatis, 7. Iunij erat; PAX solennibus ceremonijs BRVXELLÆ, primùm in Templo S. Gudulæ, post Doxologiam, TE DEVM laudamus, decantatam, lingua latina, post prandium, in aulæ Regiæ vestibulo: deinde in theatro medij fori, per quinque Feciales, lingua Gallica: Mox ex curia è regione theatri, lingua Belgica, per Syndicum ciuitatis promulgata, & festiui ludi ac ignes toto triduo continuati sunt.

60 Caletum, Capella, Mutilinum, Ardea, & cæteræ Picardiæ vrbes, vt in Pace conuenerat, Regi Galliæ ante 10. Iulij restitutæ sunt. Ardeam, Dorlanum, & alia quædam oppida diutiùs tenuerunt milites præsidiarij, qui, priusquam stipendia integrè soluerentur, cedere recusârant. Regina Angliæ etiam Hollandos ad pacem hortata fuisse scribitur. Qui nihilominus bellum sibi longè vtilius Pace cum Hispanis infida iudicârunt. Itaque Alberto archiduce in Hispaniam ad Nuptias proficiscente, Franciscus Mendoza, Admiralis

M. D. IIC. ralis Aragoniæ, summus exercitus Hispanici Imperator, bellum aduersus Hollandos & vnitas illis prouincias, ducto ad Rhenum exercitu, instaurat, & prope oppidum Cleuense Orsey, Rheni ripas Ponte noui & inusitati operis iungit, & toti viciniæ admodum molestus ac infestus, ac Cleuensibus inprimis magno oneri est. Aquisgranenses, Cæsaris sententia ante biennium damnati, tandem 20. Iunij anathemate Cæsareo percussi, omnium direptioni ac cædibus expositi sunt, eisque aqua & igne interdictum est.

Sigismundus Transyluaniæ Dux, Idibus Iunij Vratislauiam venit, ac in Episcopi palatio trans Viadrum diuertit. Inde in ducatus Oppoliæ & Ratiboræ profectus, fidem à subditis, Imperatore volente, accepit. Intereà Legati Cæsaris, ex Transyluania in VValachiam profecti, à Michaële VVeida, & tota prouincia iuramentum fidelitatis acceperunt, & cum Tartarorum Legatis, Pacem & Auxilia Imperatori offerentibus, pacta 40000. aureorũ pensione annua, & totidem pelliceis vestibus ouillis, transegerunt. Sigismundum verò Transyluaniæ ducem factæ à se permutationis paulò pòst pœnitebat. Itaq; ex Silesia per Poloniam, mutato habitu, Pegasario cursu in Transyluaniam reuolat, & Clausenburgi appellens, mense Augusto prius iuramentum renouari à subditis flagitat, & Maximiliano Archiduci, quem Gubernatorem Transyluaniæ Imperator constituerat, cum exercitu Cassouiam vsq; progresso, causis sui reditus expositis, hortator est, vt aduersus Turcas potiùs, & recuperandam Agriam, copias suas, quàm in Transyluaniam conuertat. Coniunx etiam Transyluani Maximilianum considerare iubet, quantum Cæs. Maiest. sibijpsi, Imperio Romano, cognatæ principi, & toti orbi Christiano incommodi & dedecoris allaturum sit, si quid tali tempore contra Transyluanum moueat. Commodè autem accidit, cùm Bassa Turcicus, Belgrado profectus, Varadinum in aditu Transyluaniæ obsidione cingeret, vt præsidium esset ibi à Maximiliano collocatum, cuius Dux summus Melchior Rederus Baro Silesius, literis & armis clarus, erat. Qui cùm aliquot dies vrbem fortissimè defendisset, Bassa Turcicus, de Budæ periculo edoctus, subitò relicta obsidione, Budã versus contendit. Quæ ab Adolpho Barone Suuartzenbergio, exercitus Christiani Duce primario, exeunte Septembri obsessa, & suburbio postridiè Michaëlis occupato, acriter toto, sed irrito tandem euentu, mense Octobri oppugnabatur.

In SVECIA, Sigismundus Poloniæ & Sueciæ Rex feliciter Calmarniæ pridiè Cal. Augusti appulerat, & spem felicium successuum haud mediocrem fouebat. Inde verò Stekeburgam versus eo nauigante, ad Ostgothiæ littus orta noctu tempestas classem disiecit: ex qua aliquot naues Stocholmiam (vnde præsidiarios milites paulò antè eductos Dux Carolus reliquo exercitui suo adiunxerat) cum Samuele Lasky peruenerunt. Rex ipse Stekenburgam ad sororem diuertit. Eò Carolus etiam exercitum duxit. Quem cùm dimitti ab eo, Rex, per Legatos principum intercessorum, flagitaret, respondit Carolus: se obtemperaturum, si modò Rex ipse arma simul deponeret, & suæ ac suorum securitati idoneè caueret. Cùm autem Rex militem externum dimittere nollet: nec quidquam præscribi sibi à Carolo vellet: Carolus ad Stekenburgam propiùs exercitum admouit, & naues Regiæ ad portum excubantes, à Carolinis, ex Finnonia reuersis, in fugam coniectæ sunt. Rex igitur cum comitatu aulico & reliquis copijs terra iter Stocholmiam versus ingreditur. Cui Carolus ad Stangæ pontem prope Lyncopiam occurrit, vbi post acre prælium commissum, ambo principes inter se collocuti, ita transegerunt: vt omnium præteritarum offensionum ἀμνηστία inter eos sancita, Rex consiliarios regni, qui ex Suecia ad Regem confugerant, Carolo obsides daret, & Comitia Regni intra quatuor menses indiceret, vbi controuersiæ inter Principem & Consiliarios ac cæteros regni ordines, juxta leges Suecicas dirimerentur. Cùm autem Stocholmiam iturus existimaretur Rex, Stekenburgi conscensa naui, cum sorore Calmarniam redijt. Inde in Borussiam traijciens, Dantiscum tandem 30. nostri Octobris appulit. Vbi quindecim dies in vrbe commoratus, VVarsauiam reuertit.

26. Septemb.

Eiusdem mensis initio, Illustris Heros Christophorus Baro à Teuffenbach Stiriacus, qui plurimos annos superioris Vngariæ generalis Capitaneus fuit, & in hoc Turcico bello, præ cæteris, eximiæ magnitudinis animi & fortitudinis exempla ediderat: cùm ante sesquiannum Cassouiæ paralysi tentatus fuisset, pridiè Nonas Octobris Pragæ ex hac terrena militia in cœlestem euocatus est: quem tres filij Barones, Rodolphus, Sigismundus & Fridericus, carminibus, piè, grauiter & valdè patheticè à se scriptis, prosecuti sunt, quæ Pragæ Typis expressa, his diebus accepimus. Expectabatur tum Pragæ Albertus Archidux Austriæ, Belgici Gubernator, Eugeniæ, Claræ Isabellæ, Hispaniæ regis filiæ primogenitæ Sponsus, qui mense Septembri Brixellis discedens, Cardinalẽ Andream, Episcopum Constantiensem, Ferdinandi Tyrolensis filium, successorem in togata Reipublicæ administratione reliquit. Bellici verò imperij summam Francisco Mendozæ, Admiranti Aragoniæ commendauit, qui nunc Hispaniæ Regis nomine bellum aduersus vnitas Hollandiæ prouincias ad Rhenũ gerit: amicis tamen, Cleuensibus inprimis, hactenus quàm hostibus molestior. Regem Hispaniæ senem idibus Septemb. Liliani, anno ætatis 72. tandem ex his terris emigrasse, Madrito confirmatur. Atq; hæc de præsentis anni 1598. euentibus ἀξιολόγοις, mense Nouembri, quo ad typographum ista mittebantur, nobis in hac Balthici littoris Sarepta exploratè cognita fuerunt: Quæ cum candido lectore communicanda duximus.

CHRO-

CHRONICI LIBER SINGVLARIS.

PROOEMIVM METROPOLIS, SEV SVCCESSIONIS EPISCOPORVM in ecclesijs SAXONIÆ & Vandaliæ veteris Cathedralibus VIGINTI,

Ab anno Christi 1500. vbi Albertus Cranzius desiit, usq; ad nostram ætatem deducta, anno 1597.

R^dis. & Ill^is. principi & Domino, Dn. IOANNI ADOLPHO,

ADOLPHI FILIO, FRIDERICI I. Daniæ regis nepoti, Christiani I. Regis pronep.

Archiepiscopo Bremensi, Episcopo Lubecensi:

Hæredi Norvvegiæ, Duci Slesvvicensi, Holsatiæ, Stormariæ & Dietmarsiæ:

Comiti in Aldenburg & Delmenhorst,

Domino Clementissimo,

Reuerenter nuncupat

D. C.

PROOEMIVM METROPOLIS.

SVMMVM & pulcherrimum decus Imperiorum & ciuitatum, & fastigium ac corona regnorum & politiarum, deniq; oculus & anima Reipublicæ & totius vitæ est Lumen veræ de Deo & redemptore nostro Iesu Christo Doctrinæ, quod & veræ agnitionis ac inuocationis Dei norma, & consiliorum actionumq; vitæ omnium, seu faciendorum & fugiendorum regula, & omnis firmæ consolationis & æternæ salutis nostræ origo & fons est. Vt enim singuli homines ad hoc summũ bonum, & hunc vltimum finem à Deo conditi & redemti sunt, vt Imagines Dei, rectè Deum agnoscentes & celebrantes, & domicilia ac templa Dei sint, in quibus habitans Deus Sol veræ virtutis & iusticiæ radios illustres spargat, & hoc suum domicilium regat, sanctificet & seruet: Sic Politiæ, ciuitates, Imperia & regna, in quibus multi homines vnà consociati; & mirandis vinculis coniugij, generationis, educationis, legum, magistratuum, & similibus inter se colligati & deuincti habitant, ad hunc præcipuum & vltimum finem à Deo constituta & ordinata sunt, vt Domicilia & templa Dei & redemptoris nostri Iesu Christi existant, in quibus lumen veræ Christi noticiæ luceat, & alij alios de Deo & omnium virtutum Deo placentium officijs doceant, & exempla virtutum, & testimonia de Deo ostendant, & in publicis ecclesiarum congressibus communi voce Deum inuocent & celebrent. Hac luce veræ religionis doctrinæ imperia & vrbes destitutæ, prorsus similes sunt laternæ, in qua lychnus nullus in tenebris ardet, seu Cyclopi, amisso oculo, cæcis & temerarijs motibus ruenti. Omnium enim regnorum, ciuitatum & hominum priuatorum consilia & labores, inanes contentiones sunt, nisi doctrinæ cœlestis luce ad veræ pietatis & salutis normam dirigantur. Vt igitur Tabernaculum fœderis, in medio collocatum, castra duodecim tribuum populi Israël in deserto vndiquaq; cingebant: ita ciuitates & imperia lychnum veræ Dei noticiæ, seu ecclesias Dei, & scholas docentium & discentium veram de Deo doctrinam, toti viciniæ clarum veritatis lumen præbentem, in medio sui fouere, & Dei templa ac domicilia esse, & castris suis cingere ac tueri debent.

Hunc præcipuum finem & illustrissimum decus politiarum & regnorum, intelligentes ac considerantes pij & laudati Imperatores & Principes, præcipuam in dictionib. suæ tutelæ à Deo commissis, & gentibus à se domitis, curam plantandæ & propagandæ veræ de vero & seruatore nostro Iesu Christo doctrinæ & cultuum piorum susceperunt. atq; ad eum vsum Episcopos ecclesiarum, & collegia Canonicorum seu Doctorum & custodum ac interpretum Canonis sacræ scripturæ, Reges Francici in Gallia & ad Rhenum, postea Carolus magnus in Saxonia & multis Germaniæ partibus, deniq; Henricus auceps & OTTO primus in Cimbrica Chersoneso & vicinis insulis, ac gentibus Vandalicis ad Albim & Salam à se ad Christi religionem perductis, eximia pietate & munificentia planè regia instituerunt, vt veram Euangelij doctrinam in Canone Bibliorũ à Deo præscriptam, quæ veræ agnitionis & cultuum Dei, & totius Christianæ religionis ac salutis nostræ norma est, quotidie legendo & audiendo sibi familiarissimè notam redderent, & alijs prælegerent, ac interpretarentur, & populis prædicarent, & iuxta hunc Canonem ecclesias suæ inspectioni commissas in tota vicinia gubernari, & ministrorum ac populi mores & disciplinam regi curarent. sicut paulò pòst de officijs collegiorum præcipuis copiosiùs exponam.

Magno enim & graui consilio FORMA VETVS COLLEGIORVM, AD EXEMPLVM ECCLESIAE IN POPVLO ISRAEL INSTITVTA EST, in quo Deus ipse primam & antiquissimam ecclesiam Metropolitanam, diuina voce sua, & legibus seu statutis certis, Hierosolymæ erexit:

erexit:& summo sacerdoti seu Archiepiscopo Aaroni, pulcherrimum collegium Sacerdotum & Leuitarum multorum adiunxit, vt perpetua velut Arx Ecclesiæ, & ordinaria sedes doctrinæ ac gubernationis Ecclesiasticæ, & Fons augustus & perennis esset, ex quo vera de Deo doctrina, & veri cultus Dei, & concordia, in totum regnum emanaret & propagaretur. Officia enim Sacerdotum & Leuitarum in populo Israël, non, vt vulgus existimat, cum lanijs aut baiulis & coquis communia, sed multò sublimiora fuerunt, quæ custodiam & interpretationem veræ de Deo doctrinæ, & vniuersam gubernationem ecclesiasticam complectebantur. Collegij enim illius functio præcipua erat, non modò
10 assiduis precibus & psalmis ac cantionibus pijs quotidiè Deũ laudare, & fidẽ ac pietatem suam excitare & augere: verùm inprimis LEGEM DEI, & PROMISSIONES de CHRISTO, semine benedicto, & eius sacrificio ac beneficijs rectè enarrare, & ex Mose ac Prophetis populum de DEO & omnium virtutum officijs & veris Dei cultibus fideliter docere, & libros ac doctrinam à Deo traditam fideliter custodire, & aduersus omnis generis errores & corruptelas defendere ac tueri, & controuersias de dogmatibus & cultibus Dei, & alias in toto regno incidentes, non ex propria autoritate & libidine; sed iuxta immotam verbi diuini Regulam piè dijudicare, & ambigentes ac turbatas conscientias verbo Dei erudire & sanare, vt Malach. 2. scriptum est, Labia Sacerdotis cu-
20 stodiunt doctrinam, & legẽ Dei ex ore eius requirent, Angelus enim Domini Zebaoth est. Leuit. 10. Docebitis filios Israël. Ezech. 44. Sacerdotes populũ meum docebunt, vt possint discernere sanctum & prophanum, mundum & immundũ, & cùm incident controuersiæ, secundũ iudicia mea iudicabunt, leges meas & præcepta mea custodient. Alterum munus sacerdotum erat, offerre Sacrificia diuinitùs mandata, (in quorum vicem, sacramentorum administratio, in nouo testamento, successit) eaq; rectè interpretari, tanquam typos & imagines venturæ victimæ Christi, & exercitia disciplinæ & gratitudinis Deo & ministerio debitæ, & occasiones docẽdi populũ de Sacrificio & morte Christi, quo vno & solo ira Dei placaretur, & omnia toti⁹ mũdi peccata expiarẽtur. Deinde, suprema Inspectio Do-
30 ctrinæ & cultuũ & totius gubernationis ecclesiasticæ in toto regno populi Dei, & supremum iudicium ecclesiasticũ seu Consistorium, penes Collegiũ sũmi Pontificis sacerdotum & Leuitarum Ierosolymis erat (Deut. 17. 2. Paral 19.) cui custodia libri Legis, & cura certis temporib⁹ publicè eum prælegendi, (Deut. 31.) & Magistros ac Doctores passim in Synagogas seu Scholas inferiorum oppidorũ ordinãdi, commendata fuit. Quam cùm posteri negligerent, prophetæ, Elias, Elisæus, & alij, peculiares scholas instituere, & pij Reges, Iosaphat, Ezechias, Iosias, Collegium Ierosolymitanum ad primam & antiquissimam illius constitutionem, à Mose præscriptam, reformare coacti sunt.

Inprimis enim Collegio illi mandatum erat, conseruare studia Doctrinæ cœ-
40 lestis & aliarum artium ecclesiæ necessariarum, seriem historiarum, Anni rationem, Festorum tempora ad Lunæ Solisq; motum accommodata, musicam, artem medicam: & instituere literis ac præparare iuniores, quotidianis pietatis exercitijs imbutos, ad ministerium ecclesiæ & vsus Reipublicæ, vt inde, tanquam ex seminario ecclesiæ & Reipublicæ, idonei Doctores & gubernatores sumi possent. sicut Samuel adolescens ad tabernaculum, velut in Academia, educatus est. S. Paulus Ierosolymis à Gamaliele eruditus est. & Christus ipse, collegium seu scholam peculiarem duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum habuit. & Paulus episcopis mandat, vt idoneos homines ad ministerium ecclesiæ præparent & instituant, quibus Apostolorum doctrina & scripta, velut deposi-
50 tum custodienda & ad posteros fideliter propaganda, concredi possint. 2. Timoth. 2. Quæ à me audiuisti inter multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui erunt idonei ad alios quoque docendos.

Cum autem diuersa Collegia & diuersi Pontifices, non ad vnum caput adglutinati, diuersas opiniones & cultus in ecclesia pariant; & fit πολύδαιμον

πολλίσθαι ἑνὸς κήρυκος ἄκουειν: sapienti consilio Deus, vt consensus & vnitas doctrinæ & cultuum facilius retineri & conseruari posset; vnum tantùm Collegium & Pontificem supremum ad tabernaculum instituit. in quo solo, tanquam perpetuo & ordinario loco, sacrificijs coli voluit, ad quem annuatim tribus solennibus festis Iudæos ex singulis oppidis conuenire, & quotiescunque sacrificia offerre volebant, ascendere oportuit, vt hic neruus summi sacerdotij & autoritas publici ministerij conseruaretur: & occasiones sacrificandi Idolis in excelsis montibus aut lucis præciderentur: nec priuato consilio & arbitrio cultus Dei & opera Deo placentia eligerent, sed solius Verbi & mandati diuini præscriptum, in omni cogitatione de Deo & cultibus diuinis, scirent sibi esse sequendum. 10

Eodem consilio, & ijsdem de causis, Patres postea in metropolibus certis, Alexandriæ, Antiochiæ, Cæsareæ, Constantinopoli, collegia Clericorum ampliora vni episcopo adiunxerunt, vt non solùm ecclesijs, in illis vrbibus, ministerio docendi seruirent; verùm etiam vt vicinis ecclesijs in tota diœcesi, ad metropolim illam pertinenti, Exemplum ac formam sanæ doctrinæ, & cultuum Dei verorum, ac ceremoniarum & Disciplinæ Christianæ præberent: & Doctores ac ministros idoneos, studijs doctrinæ Christianæ & aliarum artium ecclesiæ necessariarum rectè excultos suppeditarent, & concordia ac consensus ecclesiarum, ad vnum archiepiscopum & collegium, velut ad vnum caput adglutinatum, retineri faciliùs posset. 20 Nec vllæ in collegijs illis personæ, dignitatibus & beneficijs ecclesiasticis fruentes fuerunt, quibus non Officia certa, ad ministerium ecclesiæ pertinentia, commendata essent: ita vt alij Verbum Dei publicè in ecclesia prædicarent, & docendi seu concionandi munus (quod in ecclesia Dei summa & maximè salutaris functio est) exequerentur: alij Sacramenta administrarent: alij potestatem clauium & Disciplinam ecclesiasticam regerent: alij ad Ordinationem ministrorum pertinentia, Institutionem rudiorum, Examen de omnibus doctrinæ partibus, impositionem manuum, & commendationem coram ecclesia seu Inuestituram curarent, alij vicinas ecclesias inspicerent, &, conuocatis semel aut bis in 30 anno Pastoribus, Synodos celebrarent: alij Iudicijs ecclesiasticis seu consistorijs præessent: alij Scholastici & Cantores, studia literarum in Schola regerent, & iuniores clericos in Catechismo, Grammatica, Musica, Historijs & alijs artibus erudirent: alijs Eleemosynæ seu bona ecclesiastica fuerunt commissa, vt inter ministros ecclesiæ & pauperes rectè distribuerentur. Præter hæc ministeria, quibus ecclesiæ seruierunt, in vniuersum omnes, vtilia & pulcherrima legendi quotidiè sacras literas & earum enarrationes, & certis horis orandi, psallendi, &c. exercitia seruarunt, & vitæ modestæ, sobriæ & pudicæ exemplis, multitudinem illiteratam ad religionis amorem ac reuerentiam, & veræ pietatis studium inuitarunt. Vt enim in Academijs 40 certæ horæ publicis Theologiæ lectionibus destinatæ sunt: quibus conuenientes, alicubi primùm Psalmos aliquot & piam precationem recitant, deinde lectum capitulum seu Textum scripturæ Doctor Theologiæ interpretatur; postremò iterum lectis aliquot psalmis & Gratiarum actione concluditur: ita in collegijs ecclesiasticis olim, certas horas legendæ in conuentu clericorum & interpretandæ Canonicæ scripturæ Canonici tribuerunt, quæ Canonicæ inde appellatæ sunt. Et omnia in collegijs præcipuè ad ministeriũ docendi destinata fuerunt, vt verbum Dei opulentè in illis habitaret, & vera de Deo ac redemptore nostro Iesu Christo doctrina, (per quam solam vera Fides & salus æterna nobis donatur) quotidiè legendo & cantando familiarissimè nota fieret, latè propagaretur, & pura 50 ac incorrupta ad posteros perueniret, vt Deus quotidianis laudibus celebraretur, & vicinæ ecclesiæ exemplum doctrinæ, ceremoniarum & disciplinæ à collegijs peterent, ac

rent, ac vt in collegijs instituti ac præparati homines idonei ad aliarum ecclesiarũ ministeria sumi possent. sicut in Alexandrino collegio sedes doctrinæ & inspectionis ecclesiarum totius Ægypti fuit, in quo amplissimas scholas Theologicas celeberrimi Catechetæ, Pantenus, Clemens, & Origenes habuerunt. & ex Augustini collegio ecclesiæ Hipponensis multos eruditos & exercitatos ad vicinarum ecclesiarum gubernationem assumptos nominat Posidonius. & Chrysostomus ex Antiocheno collegio ad ecclesiæ Constantinopolitanæ episcopam accersitus est.

Prorsus eodem consilio & ad eundem finem, Collegia ecclesiarum in Germania & Saxonia & vicinis regionibus Vandalicis, à Carolo Magno & Ottone 10 constituta, & amplissimis reditibus ac prædijs dotata sunt. Etsi enim Euangelium seruatoris nostri Iesu Christi, statim post Apostolorum ætatem, gentibus Teutonicis, ad Danubij & Rheni oram prædicatum est: nam, vt historiæ testantur, LVCIVS Cyrenæus, qui Actor. 13. nominatur, primum in Vindelicia & circa Ratisbonam semina Christianæ religionis sparsit: MARCVS Barnabæ nepos, cuius Coloss. 4. 2. Timoth. 4. & ad Philem. Paulus meminit, Laureaci in Austria supra Anasum, vbi S. Maximilianus postea sub Diocletiano martyrij coronam accepit. TITVS, Pauli discipulus, in Dalmatia, (2. Tim. 4.) quæ adhuc nostro tempore pars regni Vngariæ est. CLEMENS, collega Pauli, (Philip. 4.) Metis in Lotharingia. CRESCENS, Pauli discipulus (2. Timoth. 4.) in Gallia, ecclesiæ Moguntinæ 20 fundamenta iecit. MATERNUS, Eucherius & Valerius, S. Petri discipuli, Treueris & circa Coloniam & Argentinam Euangelion plantarunt. TROPHIMUS, Pauli comes (Actor. 20. 21.) Arelate in Gallia, de cuius fonte, inquit historicus, omnes Galliæ ciuitates fidei riuulos acceperunt. NATHANAËL, Biturigibus; LAZARUS resuscitatus, cum sorore Maria Magdalena, Martha, Chelidonio & Maximiliano, Massiliæ in Gallia docuit, vbi anno tricesimo, postquam à Christo resuscitatus fuit, die 17. Decemb. rursus obdormijsse scribitur. Allegat etiam Irenæus Lugdunensis episcopus (qui non totis centum annis post Apostolorum tempora scripsit) testimonia Germanicarum ecclesiarum aliquoties libro primo contra Valentinum. & Tertullianus, qui circa annum Christi 200. vixit, suo tempore 30 inaccessa Romanis Britannorum loca Christo fuisse subdita scribit, & Sarmatarũ & Dacorum & Germanorum & Scytharum. & Hieronymus, qui circa annum Christi 400. in orbe Christiano notus ac celebris fuit, ad Suniam & Fretelam episcopos Germaniæ ad Danubium scribit: Vere in vobis Apostolicus & Propheticus sermo completus est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quis hoc crederet, vt barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret veritatem: & dormitantibus, imò contendentibus Græcis, ipsa Germania spiritus sancti, eloquia scrutaretur? In veritate cognoui, quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Dudum callosa tenendo capulum manus, & digiti tractan-40 dis sagittis aptiores, ad stylum calamumq; mollescunt, & bellicosa pectora reuertuntur in mansuetudinem Christianam, &c. Ieronymi ætate S. Martin⁹ etiam, Turonensis in Gallia episcop. floruit, qui in Germania, non procul ab Austriæ metropoli Vienna, natus est. Quamuis autẽ, vt dixi, doctrina Euangelij statim post Apostolorum tempora in Teutonicis quibusdam gentib⁹, ad Danubium & Rhenum, in Romanorum prouincijs, prædicata est: tamen paulò post, decedentib⁹ idoneis doctoribus, partim omninò extincta, partim Ethnicis opinionibus mixta & deprauata: nec in Germaniam interiorem, Saxoniam, Turingiam, ac ne quidem in Franconiam propagata fuit. Postea etiam multas ad Danubium & Rhenum ecclesias reliquas, & vrbes florentes impius tyrannus Attila euertit. sicut paulò antè Fran-50 ci, Rhenum primò transeuntes Moguntiæ S. ALBANUM supplicio crudeli affectum & cæteros in ea vrbe Christianos persecuti sunt. Post Attilæ mortem, SEVERINUS ecclesias in Pannonia & Norico, circa annum Christi 470. & 480. paululùm erigere & instaurare cœpit. Et aliquot annis pòst, Imperatoris Iustiniani tempore, S. RVPERTUS, iussu Dietberti regis Galliæ, qui Metis sedem habuit, VVormatia in

Bauariam venit, vbi THEODONEM III. ducem Bauariæ, Dietberti generum, baptizauit: & Boijs, qui adhuc ethnici erant, & paulò antè anno 508. ex Boëmia profecti trans Danubium, Romanos eiecerant, fidem Christianam tradidit: & Salsburgensem ecclesiam primus fundauit. Postea S. COLUMBANUS cum discipulis & collegis suis, S. Gallo & S. Leodegario, ex Burgundia à rege Theodorico II. pulsi, ad lacum Podamicum & S. Gallum, sub Dietberto rege Theodorici fratre, monasterium & scholas suas habuerunt. Etsi autem fratris insidijs capto post aliquot annos rege Dietberto, Columbanus in Italiam, ad reginam Longobardorum Theodelindam, D. Gregorij Papæ epistolis celebratam, in monasterium Bobiense ad Trebiam fl. profectus est: tamen S. GALLUS in monasterio, quod adhuc ipsius nomen retinet, mansit, & longè lateq; Christianam religionem, in vicinis Alpibus & Sueuia propagauit. sicut & Constantiæ episcopum ordinauit, cui formam officij sui & gubernationis ecclesiasticæ certam præscripsit, circa annum Christi 600. Non longo pòst interuallo, Dagobertus magnus, rex Galliæ (cuius tempore S. ARNOLPHUS, episcop. Metensis, qui præceptor illius fuerat, & AMANDUS episcop. Traiecti, & successor illius LAMBERTUS vixerunt) aliquot ecclesias ad Rhenum, Argentinensem præcipuè, ædificijs & reditibus ornauit. Cumq; antea diœceses episcoporum ad Rhenum, iuxta prouinciarum Romanarum distinctionem, tantùm in Gallica Rheni ripa distributæ essent: Dagobertus cis Rhenum etiam, ex Alemannis & alijs gentibus Germanicis multos populos episcopis illis adiunxit.

Etsi autem post huius Dagoberti tempora, adhuc ante annum Christi 700. EMERANUS in Bauaria Ratisbonæ, CORBINIANUS Frisingæ, S. KILIANUS Herbipoli in Franconia concionati sunt: tamen in Germania interiore, Danubio & Rheno conclusa, & præcipuè in Saxonia & Turingia, ethnicis idolomanijs omnia adhuc permixta, nec vlli episcopatus aut collegia ecclesiarum certa vsq; ad Bonifacij ætatem fuerunt. Is ab anno Christi 718. vsq; ad 755. sub Carolo Martello & Pipino rege Franciæ, in Germania concionatus est. Cumq; Generalis & supremus ecclesiarum Germanicarum inspector à Gregorio II. Pontifice designatus esset: ecclesias ad Rhenum & in Bauaria passim reformauit, & Ratisbonensem ac Frisingensem diœceses primus distribuit, & in hac interiore Germania in Franconia, Turingia, Hassia, & Frisia, longè lateq; Euangelion Christi, adiutus à Collegis suis S. Burcardo, VVilibaldo, Lullo, VVunibaldo, &c. eximia fide, assiduitate & zelo propagauit. Episcopam Dryopolitanã, constituto ibi primo episcopo S. VVilibaldo, S. VValburgis fratre, ad Almonẽ fl. inchoauit anno, 845. Collegium Erfordiense in Turingia primus instituit, quod Moguntinæ ecclesiæ deinceps insertum est. Episcopam Herbipolensem in Franconia, Pipini regis Franciæ auxilio, fundauit año Christi 751. ordinato ibi primo episcopo S. Burcardo sene, qui iam triginta nouẽ annis ecclesiæ illi & vicinis in tota Franconia piè seruierat. Postq̃ verò in Archiepiscopi sedem Moguntiæ, à Carolo Magno & Pipino Caroli Magni patre collocatus est: non tantùm in ecclesias vicinas ad Rhenum, & alias à se ipso recens constitutas, verùm etiam in Constantiensem, Curiensem, Augustanam, & alias supremam inspectionem & superioritatem adeptus est. cùm à regionum illarum magistratibus rogatus, ecclesias illas inspicere, & collapsas erigere ac reformare conatus esset.

Deinde Carolus magnus, cùm Saxones ad religionem Christianam adegisset, erectis passim in hac inferiori & veteri Saxonia ad Visurgim, (cuius occidentalem ripam hodie VVestphaliam appellant) episcopis & collegijs ita Gubernationẽ ecclesiasticam cõstituit & firmauit, ne, vt antea aliquoties acciderat, abiecta rursus fide Christiana, in ethnicas Idolomanias facilè relabi possẽt: sed vt vera de Deo doctrina & cultus sinceri firmiùs retineri & dilatari, omnes errores & abusus extirpari & caueri, iuuenes Clerici ad ministerium ecclesiæ præparari & excoli, atq; ita latè propagari, & pura ac incorrupta conseruari Christiana religio posset. Ad hunc finẽ, vt ordinariæ sedes & cathedræ veræ de Christo doctrinæ in tota vicinia essent, splendida illa collegia in veteri Sax. OSNABRUGÆ anno Christi 776. deinde Halberstadij, Monasterij, Verdæ, Bremæ, Mindæ, Hildesiæ, Paderbornæ, à Carolo Magno fundata

fundata sunt. sicut ipse in literis fundationis ecclesiæ Bremensis anno 788. his verbis præfatur: Saxones, quos à progenitoribus nostris, à suæ pertinaciæ perfidia semper indomabiles, ipsiq; Deo & nobis tamdiu rebelles, quousq; illius, non nostra virtute, ipsos & bellis vicimus, & ad Baptismi gratiam Deo annuente perduximus, pristina libertate donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam concessit, ipsi tributarios & subiugales deuotè addiximus: videlicet, vt qui nostræ potestatis iugum hactenus ferre detrectauerunt, victi iam, Deo gratias, & armis ac fide Domino ac saluatori nostro Iesu Christo, & sacerdotibus eius, omnium suorum iumentorum & fructuum, totiusq; culturæ decimas, ac nutrituræ, diuites ac pauperes legaliter cōstricti persoluant. Proinde omnem terram eorum, antiquo Romanorum more, in prouinciam redigentes, & inter episcopos certo limite disterminantes, &c. & in Osnabrugensi fundatione: Statuimus, quòd in eodem loco Græcas & latinas scholas in perpetuum manere ordinauimus, nec vnq̃ Clericos vtriusq; linguæ gnaros deesse confidimus. Hinc clarissimè conspicitur, Collegia Canonicorū, Caroli magni adhuc temporibus, scholas pietatis & doctrinarum fuisse, in quibus non solùm sacræ Canonicæ scripturæ, sed aliarum etiam artium & linguarum studia viguerunt, & iuniores ad ministerium ecclesiæ, & alia officia ecclesiæ ac reipublicæ necessaria rectè obeunda, præparati & exculti sunt.

Omnium autem postremò in Germania hæ Vandalicæ gentes, ad orientalem Albis ripam, ad veram Christi cognitionē peruenerunt. In quibus laudatissimi Imperatores Saxoniæ, Henricus Auceps Misnæ & Mersburgi; & filius ipsius OTTO magnus Brandeburgæ & Hauelburgi anno *946.* & in sexto anno pòst in Cimbrica Chersoneso, Slesvvici, Ripæ, Arhusiæ, Aledburgi (vnde Lubecam postea Henricus Leo sedem episcopi transtulit) & in ducatu Megapolitano postea, rogatu Godscalci principis, Albertus archiepisc. Bremensis, anno *1062.* Mekelnburgæ (quam episcopam post centum annos Henricus Leo Suerinæ collocauit) ecclesias & collegia condiderunt. MAGdeburgæ etiam Otto magnus Imper. Archiepiscopalem ecclesiam, anno Christi *967.* perfecit. Cui non modò vicinarum ecclesiarum ad Albim, Salam & Hauelum à se conditarum, verùm etiam totius Germaniæ primatum, seu inspectionem & Iurisdictionem supremam commendauit. sicut eo ipso primæ fundationis tempore, Benedictus VI. pontifex ad archiepiscopos Germaniæ scribens, Albertum Magdeburgensem, Germaniæ patriarcham appellat. Singulari etiam consilio CAROLUS & Otto magnus, natos in Nobilibus familijs voluerunt in collegijs, partim in vera pietate & literis institui (sicut Otto Imp. ipse in collegio Hildesiensi educatus erat, & viginti quatuor Regum ac principum liberos in Leodiensi collegio vixisse historiæ testantur) partim ad officia & ministeria beneficijs adiuncta adhiberi: vt ministerij Euangelici & studiorum doctrinæ Theologicæ existimationem & authoritatem apud rude vulgus augerent: & feram nobilitatem Germanicam ad amorem pietatis, & reuerentiam erga ecclesiam & ministerium Euangelij assuefacerent: ac vt nobiles, Reipub. gubernaculis destinati, iuuare ecclesiam apud summos gubernatores sua authoritate; & exculti in collegijs doctrina & literis, maiori vsui & ornamento esse Reipub. possent. Cumq; bona ecclesiastica in summis collegijs pleraq; à principibus & nobilibus donata sint, iustissimum fuit, vicissim rationem eorum præ alijs, in fruendis beneficijs, modò officia adiuncta simul fideliter administrarent, haberi.

CVm autē collegia propter hunc laborem docendi, propagandi & conseruandi religionem Christianam, & studia doctrinarū ecclesiæ necessaria, amplissimis reditibus à Germanicis Impp. & principib⁹ dotata essent: & postea piorum principum & Nobiliū liberalitate, opes collegiorum in immensum creuissent: & per cœlibatum auctæ essent: accidit tandem, q̃ Bernhardus iam ante annos 400. queri solitus est, Religio peperit diuitias, & filia deuorauit matrem. Cùm .n. multi indocti & ignaui Canonici, nobiles & alij, ad dignitates illas & opes eueherentur, qui ad enarrandas sacras literas, & ad concionandum non idonei erant: & labores legendi, docendi, ordinandi, visitandi, & alios antiquitùs collegijs mandatos sustinere ac

obire nec possent, nec vellent: tandem eò rem deduxerunt, vt opimis illis beneficijs in ocio & voluptatibus quietè & suauiter frui, & labores ac officia, beneficijs adiuncta, in alios deriuare possent. Quare studia doctrinæ, & lectiones ac interpretationes sacræ scripturæ, ex collegijs suis in Academias transtulerunt. vel satis esse, in cœnobijs mendicantium, Augustinianorum præcipuè & Dominicanorum, (qui negligentib⁹ officiũ suum opulentis Canonicis & monachis Benedictinis, spontè labores illos ecclesiæ necessarios susceperant) studia Theologiæ coli, existimarunt. Concionandi munus itidem monachis reliquerunt. administrationem sacramentorũ in parochijs, quæ cum decimis & reditibus collegijs insertæ erant, ab indocto aliquo pastore in circuitu vel alio obscuro angulo peragendã cõmiserunt. Iudicia & disciplinæ ecclesiasticæ rectionẽ, in officiales impuros ac impudentes: Examen & ordinationem ministrorum in Suffraganeos: Visitationẽ in alios reiecerunt. Synodorum vmbra in capitulo rurali, quod adhuc alicubi den Send nominãt, remãsit. studia literarum & scholæ prorsus neglectæ sunt. Omnium tamen facillimum & lætissimum officiũ canendi Horas Canonicas aliquantisper adhuc Canonici obierunt. Vt enim aliquid studerent, & non planè ociosi essent, in peculiaribus libellis seu Breuiarijs certi Psalmi, Homiliæ, capitula, & aliæ lectiones, certis horis legendę & decantandæ ipsis præscriptę sunt. atq; ita infimorum in ecclesia ordinum, vid. lectorum & cantorum officia sola, in Canonibus, non presbyteris solùm, sed etiam Diaconis prohibita, retinuerunt, dist. 94. c. in sancta Romana ecclesia dudum consuetudo est valde reprehensibilis exorta, vt quidam ad sacri altaris ministerium constituti, cantores eligantur, & in diaconatus ordine cõstituti, modulationi vocis inseruiant, quos ad prædicationis officiũ & eleemosynarum studia vacare congruebat. Postea verò Canonici, etiam Horarum Canonicarum cantiones, à se in Vicarios & Chorales reiecerunt, qui clamoribus & boatu suis, verba Psalmorum & lectionum sacrarũ ita obscurant, vt ne quidem linguæ latinæ periti ea intelligere, & ad pietatem veram in animis excitandam & alendam, qui vnus cantionum illarũ scopus esse debebat, transferre possint. donec tandẽ Principes & alij potentes opulentas episcopas & prælaturas, vt suam dignitatẽ, potentiam & opes augerent, ad se petraxerunt. Canonici, partim prorsus ignauum & iners otium agentes, partim politica tantùm gubernatione occupati, nihil de officijs ecclesiasticis, ad quæ obeunda initio ordinati erant, præter nuda nomina, & annuos reditus ac bona retinuerunt. Deniq;, vt de doctrina & Missæ abusibus nihil dicam; omnes intelligentes & veræ antiquitatis ac historiæ ecclesiasticæ non ignaros, fateri necesse est, præsentia collegia, multùm ac ferè prorsus à veteri forma & vsu collegiorum, ex sacris literis, & Patrum historijs paulò antè indicato, degenerasse. Nec verò propterea in vniuersum delenda & extirpanda sunt, & ab Harpyis aulicis diripienda & deuoranda: quod summo cum gemitu & dolore omniũ piorum à multis nostra ætate factum videmus: sed emendatis & sublatis abusibus, ad primam institutionem, & vsum ecclesiæ CHRISTI vtilitati commodisq; seruientem, quantum omninò fieri potest, reuocari & restitui debebant. sicut de collegiorum & totius ecclesiastici status reformatione, etiam in Comitijs Imperij nostris temporibus sæpè propositum, & deliberationes Imperatori exhibitas fuisse meminimus.

Nunc ex fundamentis verbi diuini, & historia veteris ecclesiæ, in hoc prooemio verè & perspicuè demonstrare volumus, ad quos Fines & vsus collegia ecclesiarum initio condita, & à Christianis regibus & principib⁹ adeò liberaliter dotata: & quæ Personarum in collegijs propria officia & exercitia fuerint? videlicet, primùm ecclesijs suis sacram Canonicam scripturam diligenter legere, discere, interpretari, populum pro concione docere, & disciplinã ecclesiasticam gubernare. Deinde, vicinas ecclesias in tota Diœcesi diligenter inspicere, & puritatem veræ de Christo doctrinæ, pias ceremonias, honestam ecclesiæ disciplinam, & ministrorum ac pauperum alimenta fideliter curare ac tueri. Item, iudicia ecclesiastica seu Consistoria, Institutionem, Examen, & ordinationem ministrorum, Visitationem & Synodos, rectè administrare. Postremò, iuniores Clericos, non

modò

modò exercitijs pietatis & honestæ disciplinæ quotidianis, verùm etiam studijs doctrinæ Christianæ & bonarum artium ac linguarum diligenter excolere, & ad ministerium ecclesiæ & necessarios reipub. vsus præparare, vt ecclesiæ & scholis postea vtiliter seruire possent.

Postquam verò nunc ab aliquot seculis Episcopi & collegia Canonicorum, Imperia politica & principatus mundanos tenuerunt, & sacro Romano Imperio, velut principes & membra illius præcipua, sic inserti sunt, vt absque insigni detrimento & confusione Imperij, non possint commodè ad antiquam & primam institutionem & formam penitùs reduci: censent omnes cordati & prudentes 10 viri, & publicæ tranquillitatis & salutis patriæ amantes: Episcopos & collegia ecclesiarum, metropoleon & cathedralium, cùm ex verbo Dei, & exemplo ecclesiæ in populo Dei, & Apostolorum ac Patrum collegijs, originem traxerint, & ad Christianæ religionis conseruationem & ecclesiæ vtilitatem, & concordiam in doctrina & cultibus tuendam primùm instituta sint: non debere cum piorum & laudatissimorum principum fundatorum dedecore & ignominia, & insigni ecclesiæ detrimento, & sacri Imperij sapienter constituti quassatione, prorsus mutari & aboleri; Sed omnes suas dignitates, iura, priuilegia, immunitates, prædia, reditus, sicut antiquitùs ea tenuerunt & adhuc tenent, sine vlla diminutione & impedimento inconcussas retinere: tantùm vt abusus paulatim 20 tollantur: & pura ac sincera de omnibus fidei Christianæ articulis, ex verbo Dei, doctrina in templis & scholis fideliter doceatur & conseruetur: & reliqua ministeria ecclesiastica, ad quæ obeunda episcopi & collegia primùm ordinata sunt, per idoneos homines rectè & fideliter curentur: & Sacerdotum vita ac mores ecclesiæ non offendiculo sint, nec hominum voluntates alienent, sed cum voluntate & verbo Dei congruant, & multos ad amorem & reuerentiam veræ religionis & ministerij inuitent.

Vt autem totius ecclesiasticæ gubernationis, ita collegiorum etiam & ecclesiarum Cathedraliũ pia & salutaris constitutio & emendatio, in his decem capitib. præcipuè consistit. Quorum primum & præcipuum est DOCTRINA de vero 30 Deo & redemptore nostro Iesu Christo, à Deo ipso ecclesiæ patefacta & tradita, per quam solam, & non aliter, ab hominibus veram sui agnitionem, remissionem peccatorum, iusticiam, vitam & salutem æternam Deus impertit, & iuxta quam solam se à nobis agnosci, inuocari & coli præcepit. Hæc doctrina omnis piæ & Christianæ reformationis fundamentum & nucleus est. Quam, velut præcipuum & proprium ecclesiæ patrimonium & thesaurum, in collegiatis & parochialibus ecclesijs & scholis præcipuè conseruari, doceri, disci & ꝓpagari oportet. II. Sacramentorum diuinitùs ecclesiæ mandatorum administratio. III. Ordinis ecclesiastici conseruatio, & personarũ, quæ in Collegijs viuunt, officia & exercitia quotidiana, quib. Deo & ecclesiæ Dei ac Reipublicæ, & proximo suo seruiant. IV. Mi-40 nisterij euangelici in collegiatis & parochialib. ecclesijs pia constitutio, per Superintendentes, Pastores, Cathechetas, Diaconos & alios ministros. V. Legitima ministrorum Electio, institutio rudiorum, EXAMEN de omnibus doctrinæ Christianæ articulis, ORDINATIO cum impositione manuum, & institutio in ecclesias. VI. CONSISTORIUM seu IVDICIUM ecclesiasticum, quod dirimendis controuersijs de doctrina, conseruationi honestæ disciplinæ, concordiæ & defensioni pastorũ, causis matrimonialibus piè expediendis, ac Excommunicationi legitimè ferendæ seruiat. Quod non ab vno Officiali, sed prudenter constituto senatu plurium ex præcipuis ordinibus administretur. VII. SCHOLAE Christianæ, in quib. vera de Christo doctrina, & aliæ artes ac linguæ ecclesiæ necessariæ plantentur ac propagentur, 50 & discentes ad quotidiana precum & alia pietatis exercitia assuefiant, & prædicando se subinde exerceant, ex quibus, tanquam ex seminario, ministri & doctores ecclesiarum aliquando eligi & vocari queant. VIII. VISITATIO omnium Parochiarum & Scholarum anniuersaria, & Pastorum Synodi. IX. Ordinatio externarum & vtilium Ceremoniarum & rituum ecclesiasticorum, lectionum, precum, cantio-

cantionum, Horarum Canonicarum. X. OECONOMIA, seu curatio BONORVM ecclesiasticorum, redituum, BENEFICIORUM, Fabricæ, BIBLIOTHECÆ, Hospitalium, clinodiorum, ornatuum, &c. Hæc præcipua capita sunt, ad quæ rectè ordinanda, in omni pia constitutione & Reformatione ecclesiarum consilia & actiones dirigi debent. Aliquoties autem in comitijs Imperij, ac inprimis Ratisbonæ anno 1541. Deliberationes, de Reformatione Collegiorum, & status ecclesiastici, ab Imperatore Carolo V. propositæ, & ordinũ Imperij sententiæ quæsitæ, & Imperatori exhibitæ sunt. ac præbuerunt hæc Caroli Imperatoris postulata alijs etiam bonis principib⁹ occasionẽ, de abusibus ecclesiarum & Collegiorum suorũ emẽdandis diligentiùs cogitandi. ac proximè sequenti anno 1542. Reuerendiss. & Illustriss. princeps Georgi⁹ Anhaldinus, Magdeburgensis Collegij præpositus, consilium de pia reformatione in archiepiscopali diœcesi Magdeburgensi suũ, scripto moderatissimo & grauissimo comprehensum, collegis exhibuit. Altero anno 1543. Hermannus archiepiscop⁹ Coloniensis quoq;, cum suæ diœcesis ordinib⁹, & alijs viris doctis, de pia cõstitutione ecclesiarum, suæ inspectioni commissarũ, deliberauit. ac Reformationem, omnes doctrinæ Christianæ articulos piè explicantem, & errores, qui irrepserant, moderatè & lenissimè improbantem, & ritus in sacramentorum administratione seruandos, & cætera, ad rectam & verbo Dei consentaneam omnium gubernationis ecclesiasticæ partium temperationẽ pertinentia, integrè ferè complectentem, publicè edidit: & impugnatam ab aduersarijs, Apologia luculenta defendit. Sed impedientibus optimi principis conatum ijs, à quibus iuuari præcipuè debebat, Idea illa scripto adumbrata mansit, nec in diœcesi illa effectum optatum sortiri potuit. Nullum tamen de reformatione ecclesiarum & Collegiorum Cathedralium piè instituenda scriptum illo vberius & accuratius extat. Sed exemplum reformatæ archiepiscopalis ecclesiæ in oculos incurrentis optimũ & maximè illustre est MAGDEBURGENSE Collegium, & Halense, in quo pristinam dignitatem, Iura, priuilegia, & bona omnia Canonici retinent: & doctrina Euangelij sincera quotidie in templis sonat, & propagatur: & Missæ secundùm Christi institutionem celebrantur: & Ritus ac cantiones latinæ veteres omnes, quotquot sine impietate seruari possunt, retinentur, ita vt à veteri forma minimùm recedere videantur: & cæteræ gubernationis ecclesiasticæ partes, & officia personarũ, quæ in collegijs viuunt, mediocriter constituta sunt. Id exemplum reformationis vtinam Principes quidam imitari malint, quàm prætextu euangelij, episcopas suarum ditionum, & Collegiorum ac Cœnobiorum reditus ad se rapere, vel aulicis Harpyis diripiendos concedere, à quibus nec Deo, nec ecclesiæ ipsius, nec pauperibus scholasticis, vel alijs egentibus, nec ad vllos ferè vsus honestos, nisi ad suum & suorum luxum & pompam augendam, quidquam inde transfertur.

Sed has querelas in prooemio omitto, & ad Metropolin seu successiones Episcoporum in Ecclesijs Saxoniæ & Vandaliæ veteris Cathedralibus, ab eo tempore, vbi Albert⁹ Cranzius desijt, vsq; ad nostram ætatem continuandas, accedo. Præclarè enim Cranzius, tum alijs monumentis historicis, quibus res in Saxonia, Vandalia, & regnis arctois memorabiles fidelissimè exposuit, de vniuersis his gentibus Saxonicis & Danicis meritus est: tum verò Ecclesiasticæ Historiæ seu Metropoleos editione, in qua duodecim præcipuorum Saxoniæ & Vandaliæ veteris diœceseon Episcopos ab origine religionis Christianæ in has gentes Saxonicas primùm inuectæ, vsq; ad suam ætatem & annum Christi 1504. recensuit, & multa, quæ in alijs nationibus & regnis ἀξιόλογα in singulorum episcoporum tempora inciderunt, simul intexuit. Cùm autem Deus ipse fideliter annotari & scribi res memorabiles in ecclesia & politijs, in quibus viuimus, præcipiat: non solùm vt memoria rerum præteritorum & præsentium ad posteros conseruetur, verùm etiam, vt consideratis in historia, prouidentiæ ac præsentiæ, bonitatis ac iusticiæ Dei, in defensione iustorum & pœnis sceleratorum testimonijs, Deum celebremus: Psalm. 102. Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum: officium Deo gratum, & ecclesiæ vtile, & multis bonis ac pijs viris, & po-

episco-

steritati etiam iucundum præstabit, si quis ecclesiasticam illam historiam, & seriem episcoporum certam, vsq; ad nostra tempora pertexet. Præsertim cùm in CATALOGO EPISCOPORVM, postremæ editioni Metropolis Cranzij adiuncto, multi, qui nostra & patrum memoria vixerunt, episcopi prorsus præteriti & omissi sint. vt in archiepiscoporum Magdeburgensium catalogo, Ioannes Albertus, Friderici Ansbacensis filius, & Fridericus, Ioachimi II. elector. Braudeburg. filius, qui immediatè Sigismundum antecesserunt, prorsus prætermissi, & præsentis archiepiscopi Ioachimi Friderici nomen non expressum est. Episcopi Lubecenses, cùm à Geroldo plures quàm 30. fuerint, tantùm 25. recensentur. In Mindensi serie Fran-
10 cisci ducis Brunsuicensis nomen, qui Franciscum comitem à VValdec proximè præcessit, planè desideratur. Sic in Verdensi, Georgius dux Brunsuicensis, loco penultimo collocandus, omninò præteritur. In Halberstadensi, Iohannes Albertus, & Fridericus Marchio Brandeburgensis, qui Halberstadij obijt, omittuntur: & vltimus ponitur N. Marchio Brandeburgensis, cùm post Sigismundum nullus marchio Brandeburgensis, sed Henricus Iulius dux Brunsuicensis & Lunæburgensis electus sit anno 1566. In Padebornensi, loco quarto à fine, inter Ericum ducem Brunsuicensem à Grubenhagen, & Rembertum à Kersenbruch, medius collocari debuit HERMANNUS comes à VVeida, archiepiscopus Coloniensis; qui annos amplius quindecim Padebornensem ecclesiam administrauit. In Hildesiense, Frideri-
20 cus dux Holsatiæ, qui Burcardum ab Oberg antecessit, omissus est. In Suerinensi, Magnus dux Megapolitanus, anno 1516. postulatus, qui 34. annos præfuit: & successor illius Vlricus dux Megepolitanus prorsus relicti sunt. vt in Raceburgensi Christophorus à Schullenburg, & Chirstophorus dux Megapolit. qui iam annos 36. diœcesin illā gubernat. Hæc & plura alia cùm in catalogi illius extrema tantùm parte, ab anno 1500. vsq; ad nostra tempora pertinente, desiderentur: profectò maiori diligentia & cura, in singulis diœcesibus, Episcoporum seriem, & alia inquiri ab eo necesse est; qui certa & exploratè cognita his de rebus memoriæ posteritatis tradere in animum inducet. Quare initiò nuda nomina Episcoporum, qui in singulis diœcesibus seu ecclesijs Saxoniæ & Vandaliæ Cathedralibus, ab
30 anno Christi 1500. vsq; ad nostram ætatem sibi mutuò successerunt, præponemus.

GERMANIA est omnis diuisa in sex Metropoles, seu archiepiscoporum sedes, ex quibus amplissimam diœcesin & latissimè patentem possidet Moguntinus: cui duodecim subsunt episcopi, Argentinæ, Spiræ, VVormatiæ, Herbipolis in Franconia, Augustæ Rhetorum, Constantiæ ad lacum Podamicū, Curiæ Rhetorum, Dryopolis ad Alemanum fl. & in Saxonia, Halberstadij, Hildesiæ, Padebornæ, & Verdæ. Primatum autem, seu supremam inspectionem & iurisdictionē in omnes Germaniæ archiepiscopos Otto primus Imperatator, de consilio & assensu Pontificis & concilij Rauennatensis, MAGDEBURGENSI commendasse scribitur, sicut in literis Benedicti VI. Papæ, ad Germaniæ archiepiscopos, de S. Pilgrino & Passauiensi ec-
40 clesia anno 973. scriptis, Albertus Magdeburgensis, Patriarcha Germanię nominatur. Quinq; autem Episcopas, partim à patre Henrico Aucupe, partim à se fundatas & auctas, Otto, Magdeburgensis suffraganeas esse voluit, Misnensem, Mersburgensem, Naumburgensem, Brandeburgensem & Hauelburgensem. TREVIRENSIS suffraganei sunt, Metensis, Dolanus, & Virdunensis. COLONIENSEM superiorem agnoscunt, Monasteriensis, Osnabrugensis, Mindensis, Traiectensis, Leodiensis. SALTZBURGENSIS iurisdictioni olim parebant, Ratisbonensis, Patauinus ad confluentem Oeni & Danubij, Frisingensis, Tridentinus, Brixiensis, Gurcensis, Chiemensis, Secouiensis, Louantinus, Viennensis. BREMENSI verò in Saxonia inferiore, Lubecensis, Raceburgensis, Suerinensis, ac fortassè etiam Slesvvicensis, Caminensis,
50 Lebusiensis olim suberant. Bambergensis verò in superiore Germania, ab omni archiepiscoporum iurisdictione liber, immediatè Romano Pontifici paret. Ex his sex Germaniæ Metropolibus, duas, Magdeburgensem & Bremensem, & vicinas illis in veteri Saxonia, cis & vltra Visurgin Episcopas decē, Cranzius, à prima singulorum origine, enumerata episcoporum serie, & memorabilibus, quæ in singulorum

lorum ætatem inciderunt, rebus gestis, describendas suscepit, & vsq; ad annum Christi 1500. libris duodecim pertractauit. Ab eo tempore, vbi ille desijt, si cui idoneo vitam & vires Deus sufficiet, vsq; ad nostram ætatem pertexere seriem Episcoporum, in duabus illis Metropolibus, & vicinis in Saxonia, VVestphalia, & veteri Vandalia, cathedralibus ecclesijs: & Misnensem ad Albim: Mersburgensem ac Naoburgensem ad Salam; Hauelbergensem ac Brandeburgensem ad Hauelum; Lebusiensem ad Viadrum; Slesvvicensem in Cimbrica Chersoneso, & Caminensem in Pomerania: duodecim illis à Cranzio descriptis adiungere poterit.

MAGDEBVRGENSI

ECCLESIAE Metropolitanæ, anno Christi 1500. archiepiscopus ERNESTUS, Dux Saxoniæ, Ernesti electoris Saxoniæ, filius, & FRIDERICI sapientis, qui Carolum V. Imperatorem elegit, ac IOANNIS, qui Confessionem Augustæ Carolo V. exhibuit, frater, præfuit: ordine tricesimus octauus ab ALBERTO primo archiepiscopo, cui ex cœnobio S. Maximini ad Treuirim, euocato, Imperator Otto primus inspectionem ecclesiæ Magdeburgensis, & vicinarum in Gentibus Vandalicis, ad Salam & Albim, recens à patre Henrico Aucupe & à se domitis, & magno labore ac fide ad agnitionem & cultum veri Dei & seruatoris nostri Iesu Christi adductis, commendauit: & collegium canonicorum seu custodum & interpretum canonis sacræ scripturæ, qui vniuersæ Religionis Christianæ & cultus diuini norma est; à VVittikindo, in VVestphaliæ oppido Angaria, vbi monumentum laudatissimi illius Saxonum principis adhuc visitur, institutum; & ab Henrico Aucupe, in agri Lunæburgensis oppidum Vallersleben, præfecto episcopo Marco, translatum; & inde Magdeburgam à se traductum, Archiepiscopo adiunxit. *(967.)*

(1478.) Ernesto autem, (qui anno Christi 1476. cœperat, & excitata in Salanis Saxonicis inter patritios, salinarum commoda ad se trahentes, & plebeios ab illis oppressos, ciuili discordia, & his episcopum inuocantibus: vtriusq; frenum inijciens, præcipuos salinarum reditus & iurisdictionem ad se transtulerat, & S. Mauricij arcem ceruicibus vrbis imposuerat: ac postea Halberstadienses etiam sub iugum redegerat) rebus humanis exempto:

(1513.) ALBERTVS, filius Iohannis electoris Brandeburgici, Ioachimi I. frater, in archiepiscopa Magdeburgensi successit, ac inusitato antea inter Germanos exemplo, sequenti statim anno Moguntinus etiam archiepiscopus & elector creatus, annos 32. vtranq; diœcesin, vnà cum Halberstadensi, gubernauit. In huius tempora Religionis mutatio in Saxonia incidit. ⊕ 1545. die 24. Septembris, cui sobrinus ipsius, tertio gradu linea æquali agnatus. *(1514.)*

(1545.) IOANNES ALBERTVS marchio Brandeburgensis, Friderici, qui Onoldsbachij sedem aulæ habuit, filius, Alberti Achillis Germanici nepos; Alberti Borussiæ ducis, & Casimiri, ac Georgij (cuius nomen Confessioni Augustanæ subscriptum est) frater successit. in cuius tempora bellum Saxonicum, in quo ab electore Sax. Ioh. Friderico duriter afflictus est, & Collegij Canonicorum ex vrbe Magdeburga emigratio, vrbis proscriptio, oppidorum & arcium archidiœceseos, vrbi vicinarum, occupatio incidit. Ipse quadrimestri ante inchoatam obsidionem ⊕. Sabbato post Ascensionis. *(1550. 17. Maij.)*

(1552.) FRIDERICVS, Ioachimi II. electoris Brandeburgici filius, introductus die 19. Martij: eodem anno exeunte, die 3. Octobris, Halberstadij decessit.

(1553.) SIGISMVNDVS, frater Friderici, 14. annorum adolescens, cui Chronicon Carionis à Philippo dedicatum est, ⊕ anno 1566. die 14. Septembris.

(1567.) IOACHIMVS FRIDERICUS, Iohannis Georgij electoris Brandeburgensis filius, Sigismundi ex fratre nepos, qui nunc sapienter & feliciter diœcesin Magdeburgensem administrat.

BRE-

BREMENSIS ECCLESIÆ, per Carolum magnum, anno Christi 788. fundatæ, primus Episcopus S. VVillehadus Anglus: postea per Ludouicum Germaniæ regem, anno Christi 850. vnitæ cum metropoli Hamburgensi, primus Archiepiscopus S. Ansgarius præfectus est. à quo ordine tricesimus nonus fuit, anno Christi 1500. Iohannes Rodius, vir modestus & opulentus. Cùm autem propter generis humilitatem à suæ diœcesis ordinibus fastiditus, à vicino principe Saxoniæ Magno & comite Oldeburgensi bello peteretur: Coadiutorem sibi Christophorum ducem Brunsuicensem, Henrici senioris filium; VVilelmi nepotem; Henrici Iunioris, qui nostra ætate inter varias fortunæ vices diutissimè ducatum Brunsuicensem gubernauit, fratrem; 14. annorum adolescentem, delegit. 1500.

CHRISTOPHORVS, dux Brunsuicensis, Henrici Iunioris frater, Iulij ducis Brunsuicensis patruus, Coadiutorem de consensu capituli elegit FRIDERICUM ducem Holsatiæ, Friderici I. regis Daniæ filium, qui biennio ante Christophorum obijt. 1511.

GEORGIVS, dux Brunsuicensis, senex fratri Christophoro successit. 1558.

HENRICVS, dux Saxoniæ, Angriuariæ & VVestphaliæ, archiepiscopus Bremensis, administrator Osnabrugensis & Padebornensis. 1567.

IOHANNES ADOLPHVS, dux Holsatiæ, Adolphi filius, Friderici I. Daniæ regis nepos. 1585.

Prima & antiquißima in veteri Saxonia Cathedrali Ecclesia

OSNABRVGENSI, anno Christi 1500. episcopus præfuit CONRADVS, comes à Ritberg, ordine quadragesimus primus à S. VVihone primo episcopo, Frisio, cui Carolus Magnus anno 776. inspectionem Collegij & scholarum, quas Latinas & Græcas perpetuò seruari in eo collegio voluit, commendarat. Cœpit 1482.

ERICVS dux Brunsuicensis de Grubenhagen, Alberti filius, Philippi frater ⊕ 1532. 1508.

FRANCISCVS, comes de VValdec, Philippi filius, Volradi patruus, princeps pius, sapiens, iustus, humanus, tolerans veram Euangelij doctrinam, vixit vsq; ad annum 1553. quo Philippus magnus dux Brunsuicensis in episcopos VVestphaliæ grassatus est. ⊕ 15. Iunij. 1532.

IOHANNES, comes ab Hoia, natus ex sorore Gostaui regis Sueciæ. princeps ingeniosus, doctus, & multarum linguarum peritus. 1553.

HENRICVS, dux Saxoniæ, archiepiscopus Bremensis. 1574.

VVILELMVS Schenking, ecclesiæ Decanus, quinque tantùm dies post electionem superstes. 1585.

BERNARDVS, comes à VValdec, Ioannis filius, Philippi, fratris Francisci episcopi Osnab. & Monast. nepos. 1585.

PHILIPPVS Sigismundus, dux Brunsuicensis, episcopus Verdensis. 1591.

MONASTERIENSEM Diœcesin, omnium in tota VVestphalia amplissimam, anno Christi 1500. gubernauit CONRADVS, comes à Ritberg, episcopus Osnabrugensis: succedens Henrico comiti Suartzburgensi, anno 1496. defuncto. ordine quadragesimus sextus à S. Ludgero, primo episcopo, fratre S. Hildegrini Halberstadensis.

ERICVS, dux Saxoniæ, Angariæ & VVestphaliæ; Iohannis filius: Magni ducis Saxoniæ, & Iohannis episcopi Hildesiensis frater. 1508.

1522. FRIDERICVS, comes de VVeida, archiepiscopi Coloniensis frater, resignauit 1532. ⊕ 1551.

1532. ERICVS, dux Brunsuicensis de Grubenhagen, qui Osnabrugensis episcopus iam 24. annos fuerat: ⊕ cùm vix sex hebdomadas in Monasteriensi cathedra sedisset.

1532. FRANCISCVS, comes à VValdeck, cuius initia statim Anabaptistici motus, & Monasteriense bellum exceperunt.

1553. VVILELMVS KETLER, amans veræ doctrinæ quam cùm instinctu capituli bona conscientia persequi vel impedire nollet, anno 1557. resignauit. frater optimi principis Gothardi, in Liuonia ducis Curlandiæ primi. 10

1557. BERNHARDVS RASFELD. anno 1566. resignauit.

1566. IOANNES, comes ab Hoia, episcopus Osnabrugensis.

1574. IOANNES VVILELMVS, dux Iuliacensis, natus anno 1562. cuius frater natu maior, Carolus Fridericus, anno 1575. Romæ obijt.

1586. ERNESTVS, Dux Bauariæ, archiepiscopus Coloniensis, Leodiensis, Hildesiensis, Frisingensis.

PADEBORNENSEM

ECCLESIAM inter primas in Saxonia à Carolo, qui statiua sæpè eo in loco habuit, inchoatam, & Hadimario, S. Burcardi VVurtzburgensis episcopi discipulo commendatam: anno Christi 1500. administrauit archiepiscopus Coloniensis 20

1498. HERMANNVS, Hassiæ Landgrauius, succedens Simoni comiti Lippiensi, 1489.

1508. ERICVS, dux Brunsuicensis de Grubenhagen, Alberti filius, Pacis & iustitiæ custos, ⊕ 1532. die 14. Maij.

1532. HERMANNVS, comes à VVeida, archiepiscopus Coloniensis, electus administrator 13. Iunij, anno 1532.

1547. REMBERTVS à Kersenbruch, coadiutorem anno 1552. elegit Iulium ducem Brunsuicensem.

1568. IOHANNES comes ab Hoia.

1574. SALENTINVS comes ab Eisenberg, archiepiscopus Coloniensis. resignauit, 1577. 30

1577. HENRICVS dux Saxoniæ, Francisci filius, Laoburgensis.

1585. THEODORVS à Furstenberg.

HILDESHEIMENSEM

DIOECESIN anno 1500. multos iam annos tenuerat

1500. BERTHOLDVS à Landesberg, episcopus Verdensis, ordine quadragesimus tertius à Gunthero primo episcopo.

1503. ERICVS, dux Saxoniæ inferioris, filius Iohannis, ducis Magni, & Iohannis frater, qui anno vix vertente fratri Ioanni episcopam resignauit.

1504. IOANNES, dux Saxoniæ inferioris, Erici frater. qui postea, moto aduersus duces Brunsuicenses bello, primùm in Soltauiensi prælio victor anno 1519. triennio pòst ab Imp. Carolo V. proscriptus, maximam diœceseos partem, à ducibus Brunsuicensibus occupatam, amisit. resignauit anno 1527. & adhuc vixit 1546. 40

1528. BALDASAR Veldkirch, Imp. Caroli V. Vicecancellarius. ⊕ 1531.

1531. OTTO comes à Scovvenburg, præpositus. pòst sexennium resignauit.

1537. VALENTINVS à Teteleben, vicarius archiepiscop. Moguntini. litem aduersus duces Brunsuicenses in curia Romana, à Iohanne, spoliati ante omnia restitutionem petente, inchoatam pertexit. sed latam anno 1540. sententiam executio nulla secuta est.

FRIDE-

FRIDERICVS dux Holsatiæ, Friderici Daniæ regis filius, Adolphi ducis Holsatiæ frater. 1551.

BVRCARDVS ab Oberg. 1556.

ERNESTVS dux Bauariæ, Alberti filius, episcopus Frisingensis, & iam Leodiensis. 1573.

MINDENSI ECCLESIAE,

Anno Christi 780. primùm fundatæ, præfuit anno 1500.

HENRICVS, comes à Schavvnburg, Ottonis filius, Adolphi nepos, 1478. primùm electus.

10 FRANCISCVS, dux Brunsuicensis, Christophori Bremensis, & Henrici iunioris, ducis Brunsuicensis, frater, ⊕1529. die Catharinæ. 1504.

FRANCISCVS, comes à VValdeck. 1530.

IVLIVS dux Brunsuicensis, postulatus, interfectis eodem die, prælio Siuershusano, fratribus, statim resignauit. 1553.

GEORGIVS, dux Brunsuicensis, Christophori Bremensis archiepiscopi, & Francisci Mindensis, & ducis Henrici iunioris, frater. 1553.

HERMANNVS, comes à Schavvnburg, Ottonis filius, Iodoci nepos. 1566.

HENRICVS IVLIVS, dux Brunsuic. episcopus Halberstadensis. 1582.

ANTONIVS, comes à Schavvnburg, Hermanni frater, Decanus Coloniensis. 1587.

20

HALBERSTADENSEM

EPISCOPAM, fundatam anno 777. in Salingstede, Inde post 42. annos translatam Halberstadium, A. C. 819. sub Hildegrino primo episcopo adhuc viuente: anno 1500. potenti manu rexit.

ERNESTVS dux Saxoniæ, archiepiscopus Magdeburgensis, tricesimus nonus à S. Hildegrino.

ALBERTVS marchio Brandeburgensis, postea etiam archiepiscopus Moguntinus & Cardinalis, annos 32. 1513.

IOANNES Albertus marchio Brandenburgensis, Friderici Ansbacensis filius, Georgij & Casimiri & Alberti Borussiæ ducis frater. 1545.

30

FRIDERICVS marchio Brandeburgensis, Ioachimi II. electoris filius, qui eodem anno Halberstadij obijt. 1552.

SIGISMVNDVS marchio Brandeburgensis, Friderici frater, archiepiscopus Magdeburgensis, annis 14. 1553.

HENRICVS IVLIVS, Iulij ducis Brunsuicensis filius, infans electus, sed introductus anno 1578. die 8. Decembris. 1566.

VERDENSI ECCLESIAE,

inter primas in Saxonia, per Carolum Magnum, ad Alleræ & Visurgis confluentem, quatuor supra Bremam milliaribus fundatæ, præfuit anno 1500.

40 BERTHOLDVS à Landesberg, ordine quadragesimus septimus à S. Suiberto Anglo, primo episcopo. Cùm autem anno 1470. Bertholdus gubernare Verdensem diœcesin cœpisset: & postea Hildesiensem etiam episcopam teneret: vtranq; morte sua vacuam successoribus reliquit, anno 1502. 1500.

CHRISTOPHORVS, dux Brunsuicensis, electus adiutor archiepiscopi Bremensis. 1502.

GEORGIVS, dux Brunsuicensis, Christophori frater. 1558.

EBERHARDVS ab Holl, episcopus Lubecensis. 1567.

PHILIPPVS SIGISMVNDVS, dux Brunsuicensis, Iulij filius. 1586.

LVBECENSIS ECCLESIÆ

prima sedes ab Ottone I. Imperatore constituta fuit vrbs VVagriæ Aldenburga: cui, Vandalicas gentes sibi tributarias, à Slesvvico vsq; ad Panim fl. circa annum Christi 970. initiò subiecerat: præfecto primo episcopo Marcone: à quo duodecimus GEROLDVS, VVicelini successor, ab Henrico Leone, Saxoniæ duce, ex Bauairca nobilitate electus, & Lubecam translatus est. Huic anno Christi 1500. vicesimus quartus ordine successor fuit

1500. THEODORICVS ARNDES Hamburgensis, qui Friderico Holsatiæ duci feudum ducatus Holsatiæ, solenni ritu, Kyloniæ in foro contulit.

1507. VVILHELMVS VVestphalus Lubecensis. 10

1509. IOHANNES Grimholdus.

1523. HENRICVS Bocholt Hamburgensis.

1535. DETLEVVS Reuentlovv, cancellarius Friderici regis Daniæ.

1536. BALDAZAR Ranzouius.

1550. IODOCVS Hutfilter Osnabrugensis.

1553. THEODORICVS Resius.

1555. ANDREAS BARBY, cancellarius Christiani III. regis Daniæ.

1559. IOANNES Tideman Hagoniensis ⊕ 1561. die 17. Aprilis.

1561. EBERHARDVS ab Holl, episcopus Lubecensis, administrator Verdensis, & Dominus Lunæburgi ad S. Michaëlem. 20

1586. IOANNES ADOLPHVS, hæres Norvvegiæ, Dux Slesvvici, Holsatiæ, &c. archiepiscop. Bremensis.

RACEBVRGENSIS

Episcopus anno 1500. fuit ordine 26. à primo

1477. IOANNES Parkentin, ex familia nobili Megapolitana ortus, sedit 33. annis.

1510. HENRICVS BERGMEIER Hamburgensis, qui ex humili loco, virtute & industria, primùm ad munus cancellarij ducis Saxoniæ Lovvenburgensis Magni, inde ad episcopi dignitatem euectus est. ⊕ Lubecæ 1524. die 11. Octobris, Schonbergæ conditus. 30

1524. GEORGIVS Blumedal, I. V. D. episcopus Lebusensis.

1551. CHRISTOFF von der Schulenburg/ quo resignante:

1554. CHRISTOPHORVS, dux Megapolitanus, Alberti filius, anno 1554. exeunte electus, ⊕ 1592. die 4. Martij.

1592. CAROLVS, dux Megapol. Christophori frater.

SVERINENSEM

diœcesin anno Christi 1500. rexit D. CONRADVS LOSTIVS, ex patritia VVismariensi familia ortus, ordine tricesimus secundus à primo episcopo & martyre IOANNE SCOTO, qui, cùm prima initia, & velut seminarium ecclesiæ in his gentibus Vandalicis anno Christi 1062. iaceretur, in vrbe tunc ampla & copiosa Meckelenburg, petente S. Godscalco, Vandalicæ gentis principe Christiano, ab Alberto archiepiscopo Bremensi, qui apud Imp. Henricum IIII. omnia gubernabat, Episcopus primus constitutus est. Hunc quadriennio pòst Vandali, Christianam religionem denuò abijcientes, crudeli supplicio, manibus & pedibus truncatis, affecerunt die 10. Nouemb. anno 1066. cùm paulò antè Godscalcum principem suum Leontij ad aram die 7. Iunij trucidassent. 40

Post octoginta quatuor annos, sub Conrado III. Imp. alter episcopus Eberhardus, & paulò pòst Benno seu Berno, successerunt. qui, deleta in bellis Vandalicis vrbe Meckelnburga, Suerinam, ab Henrico Leone, condito insigni templo Cathedrali, translatus est, circa annum Christi 1168. Ab hoc igitur Bennone, 50 qui pri-

qui primus Suerinæ sedit, ordine 30. fuit Conradus Loftius, qui anno 1503. exeunte obijt.

IOANNES THVAN, eques Megapolitanus. 1504.

PETRVS VVallekouius Sundensis. 1508.

MAGNVS dux Megapolitanus, Henrici filius, Magni nepos, infans postulatus: magna cum pietatis, doctrinæ & prudentiæ laude postea diœcesin illam gubernauit. ⊕.1550. 1516.

VLRICVS dux Megapolitanus, Alberti filius, Magni præcessoris sui patruelis, nunc 40. annos præest. 1550.

10 VLRICVS, Friderici II. Daniæ regis filius, Vlrici Megapol. ex filia nepos, coadiutor electus. 1590.

MISNENSIS ECCLESIAE

ad Albim Episcopus fuit anno 1500.

IOANNES VI. ex familia Salhusiorum, quadragesimus secundus à Burcardo primo episcopo, quem Otto I. Imp. anno 958. ibi collocarat.

IOANNES VII. à Sleinitz. 1518.

IOANNES VIII. à Maltitz. 1538.

NICOLAVS à Carlevvitz. 1550.

IOANNES IX. ab Haubitz. 1555.

20 AVGVSTVS elector Saxoniæ, cui Ioannes IX. resignauit. 1581.

CHRISTIANVS elector Saxoniæ. 1586.

CHRISTIANVS Christiani filius. 1592.

MERSBVRGENSEM

Episcopam, ad Salam, anno 1500. gubernauit quadragesimus primus à Bosone, qui ex cœnobio D. Emerani, Ratisbona, ab Ottone I. episcopus constitutus fuit.

TILO de TROTE, electus 1568. ⊕1514. 1500.

ADOLPHVS princeps Anhaldinus, Georgij agnatus, ad quem Lutherus primam disputationem de indulgentijs publicaturus anno 1517. scripsit. 1514.

VINCENTIVS de SLEINITZ. 1526.

30 SIGISMVNDVS de Lindenavv. 1535.

AVGVSTVS dux Saxoniæ, administrator in temporalibus, GEORGIVS Anhaldinus, coadiutor in spiritualibus. 1544.

MICHAEL SIDONIVS, à Carolo V. constitutus. ⊕1561. 1549.

ALEXANDER dux Saxoniæ, Agusti filius, ⊕1565. die 8. Octobris. 1562.

AVGVSTVS elector Saxoniæ, Alexandri pater. 1566.

CHRISTIANVS elector Saxoniæ, Augusti filius. 1586.

IOANNES GEORGIVS, Christiani filius. 1592.

NAOBVRGENSES

40 AD SALAM.

IOHANNES de Schonberg, ab Ernesto Magdeburg. inauguratus; ordine 38. ab Hugone primo Citij ad Elistrum anno 968. autoritate Ottonis I. fundatoris constituto, à quo Hugone quartus Hildebertus Naoburgum ad Salam sedem & titulum episcopi, paulò post annum Christi 1000. transtulit. 1492.

PHILIPPVS Palatinus Rheni, Philippi electoris filius, episcopus Frisingensis, administrator Naoburgensis. ⊕ 1541. 1514.

IVLIVS PFLVG, à capitulo electus absens. 1541.

Ephemeris

ITINERVM CAROLI V. IMP. TOTO BELLI GERmanici tempore, & antè, à die 15. Octobris, anni 1545. vsq; ad 23. Iulij, & comitia Augustæ celeberrima, anno 1547. celebrata.

Qui itinerum Caroli libellus in superiori Chronico, circa finem anni 1547. libro XVI. citatur.

1545. CAROLVS V. ROM. IMP. AVGVstus, cùm soluto septima Augusti apud VVormatiam, in superiore Germania ad occidentalem Rheni ripam antiquam & celebrem Imperij ciuitatem, quò 16. Maij venerat, Principum, qui perpauci admodum eò tum conuenerant, statuumq; Imperij conuentu: indictisq; alijs ad Ratisponam Comitijs, inferiorem Germaniam repetisset: pauxillumq; Bruxellæ, quæ primaria ducatus Brabantici vrbs est, amœnitate situs, nimirum inter nemora, campos & prata, aërisq; & fontium scaturientium salubritate nulli alteri cedens, recreandi animi gratia quieuisset: mox confectis ibidem ijs, quæ ad eius ditionis statũ tunc spectabant, negocijs, rursum Germaniam superiorem, ob Comitia Ratisponæ indicta, repetere decreuit: vt, quæ res in VVormatien. recessu fluxæ & incompositæ remanserant, ibi recollectæ & pertractatæ, ad meliorem Christianæ Reipublicæ statum, magisq; salutarem tandem aliquando reducerentur. Itaq; à meridie inter primam & secundam Bruxella profectus, Mechliniam, itidem Brabantiæ nonminus atque Bruxella, tum dominij titulo, tum celeberrimo totius Galliæ Belgicæ Senatu clarum ac celebre oppidum, amœnitate etiam loci & ædificiorum atq; platearum pulchritudine spectabile, transijt itinere milliarium Germanicorum communium IIII. (15. Octob.) 19. Mechlinia discedens, Teneræmundam Flandriæ oppidum, aliâs Comitatus Imperij titulo clarum, abijt, ad milliaria V.

20 Gandauum, maximam ac celeberrimam Flandrici comitatus totiusq; Galliæ Belgicæ vrbem, & permunitam ob tres in ipsa confluentes amnes: tum ob ipsius Cæsaris natiuitatem clarissimam, perrexit, ad V. Ibidemq;, rebus eius ditionis id requirentibus, requieuit diebus quatuordecim.

3. Nouembris Gandauo discedens, Eicheloam transijt, ad III.

4. Brugas, alteram Flandrici comitatus insignem elegantissimamq; & peramœnam vrbem: dudum diuersarum nationum mercatorum frequentia percelebre clarissimumq; emporium, ad V. Hîc vndecim diebus, tum ob negocia, tum ob valetudinem curandam, quieuit. 16. Brugis discedens, redijt Eicheloam, ad V. 17. Hantuerpiam traiecto Schalda fluuio, tunc aëris intemperie vehementi turbato, transiit, ad V. Hantuerpia à Ptolemæo Aduaticum vocatur, oppidum Brabantiæ ad Schaldam fluuium munitissimum, vnum nobilissimum hodie, celeberrimumq; totius Germaniæ Emporium, ac sacri Romani Imperij Marchionatus titulo celebre, sic à proiectione manuum vocatum.

Prima Decembris Hantuerpiâ discessit VVestmallium, ad III.

2. Turnhautum castrum & pagum, ad II. 3. Becampagum, ad III.

4. Buscumducis (Siluam ducis sonat) haud ignobile Brabantiæ oppidum, aquis & mœnibus munitum, ædificijs cultum ac splendidum, ad IIII. Hic ob aëris

aëris intemperiem valetudinarius quieuit diebus sexdecim. 29. Buscoducis discessit, traiectoque Mosa, vsque Bommellium, Geldriæ oppidum, aquis & aggeribus munitissimum, ad Occidentalem VValis fl. ripam situm, perrexit, ad longissima milliaria II. 30. Per Buram oppidum & castrum, comitatus titulo celebre, in quo prandium fecit, traiectis VVali, Linga & Rheno fl. vsque Vicum Hollandiæ oppidum, ditionis Vltraiecten. ad Orientalem Rheni ripam situm, transijt, ad magna milliaria IIII.

31. VLTRAIECTVM Hollandiæ metropolim, situ & arte munitum, profectus, ad II. Ibi 4. Nonas Ianuarij Heroum conuentus, de numero ordinis Phryxei seu Gedeonis velleris aurei augendo, haberi ac celebrari cœptus est, ipsisque Nonis eiusdem finitus. 1546. IANVARII.

2. Februarij, Cæsar Vltraiecto discessit, atq; per *Vicum & Renem* oppida transiens, VVagenichum munitissimum Geldriæ oppidum ad Orientalem Rheni marginem situm, perrexit, ad milliaria. V. 4. Arnheimium seu *Arenacum*, Rheni in eadem ripa oppidum, II. 7. Arnheimio profectus, Isalaque Rheni ostio traiecto, *Zutphaniam*, oppidum & munitum, & comitatus titulo celebre, transiuit, III. 8. Redijt Arnheimium, III. 9. *Neomagum*, seu Nouiomagum, traiecto prius VVali, altero Rheni ostio, II. Antiquum hoc Imperij oppidum, ac Ducatus Geldriæ primarium, munitum & ipsum ac elegans, ad occident. VValis ripam situm. 15. Neomago discessit vsq; Genapium oppidum, milliaria III. 16. *Venloam*, munitissimum & hoc Geldriæ oppidum, III. 17. *Ruremundam* ad Mosam fluuium, vbi Rura Mosæ influit, oppidum Geldriæ munitum & ipsum, IIII. 18. Stoccum in episcopatu Leodiensi, opp. & castrum munitum, IIII. 29. *Mosætraiectum*, partim Brabanticæ, partim ditionis Leodien. oppidum splendidum, pontem habens lapideum super Mosam fluuium insignem, IIII. Hic, ob negocia certa, dies hæsit decem, fuitque frigus intensissimum. FEBRVARII.

2. Martij Mosætraiecto discedens, *Leodium* antiquam imperij apud Eburones in Episcopatu Leodien. & præclaram inter montes, super vtranque Mosæ ripam, ciuitatem, frequenti canonicorum numero celebrem, perrexit, IIII. Hæc ciuitas ab antiquis *Legia* dicta est, sicut adhuc hodie à vulgo ibidem suo idiomate, quod illi Gallicum est, *Liege* vocatur, à legionibus Iulij Cæsaris sub Aruncu-leio & Cotta præfectis ibidem ab Ambiorge Eburonum Rege cæsis ac deletis. MARTII.

3. Martij inter montes iuxta Mosam vsque *Hoyum* oppidum, super Mosam in ditione Leodiensi profectus IIII. 4. Per montes & syluas vsq; Herencapellam pagum, II. 5. Per montes & syluas vsq; Rupem (*Feltz*, Roche) oppidum & castrum Ducatus Lucemburgici, V. 6. Per montes & syluas vsque Bremallium pagum & castrum, III. 7. Per montes & syluas vsque Basthoniam seu Bastonacum, oppidum in Ardenna, ad IIII. A Leodio vsq; huc, & ad duo milliaria vlterius, lingua incolis Gallica est, sed barbara, deinde Germanica incipit. 1546.

8. Per nonnullas syluas vsq; *Aramluna* antiquissimum Lucemburgiæ oppidum, veterum olim Romanorum præsidium atq; ærarium, vti adhuc hodie in vetustis ibidem monumentis cernitur, VI. 9. Hinc per montes & Ardennæ syluas Iuodium, oppidum in limitibus Lucemburgiæ, quà Franciam spectat, arte & natura loci permunitum, eius visendi gratia perrexit, VIII. 10. Per montes & syluas Thanuillam oppidum & castrum in prandio V. Et inde Montemadium oppidum & castrum in cœna, III. 11. Hallessy pagum. V.

12. *Lucemburgum*, eius Ducatus Metropolim profectus, ad V. Hæc vrbs antiquissima est, & à Ptolemæo *Romandissa* vocata, & Incolæ Romandui, *situ omnium, quas in diuersis mundi nationibus* quis vnquam videre posset, *supra modum mirabili, inter &* super montes, atq; etiam sub ipsis montium rupibus, adeò vt de se publicum in vulgus adagium pepererit: Nunquam videlicet vllam auem tam in sublime subuolasse, quæ eius vrbis faciem ac situm penitùs contemplari & intue-

& intueri potuerit. Hîc Cæsar reficiendæ familiæ & equorum ex itinere defessorum, tum situs eius loci contemplandi caussa, dies quinque quieuit.

18. Lucemburgo discessit *Siricam*, ad alteram Mosellæ, quem ibidem traiecit, ripam situm oppidum Ducatus Lotharingiæ, ad milliaria IIII. 19. VValderfingam, oppidum Lotharingiæ, ad IIII. 20. *Sarbrugam* (Saræ pontem (oppidum Comitum à Nassavv, ad III. 21. *Zvveybrugam*, oppidum & castrum, Geminum pontem, ad III. In Comitatu Veldensi oppidum & castrum hoc Comitis Palatini, Ducis Bauariæ. Vulgò dux à Gemino ponte vocatur, sicuti dux à Simmeren, Dux à Monaco, quòd in ijs vt plurimum degant, sedemq; & aulam teneant, & tamen sunt Comites Palatini ac Duces Bauariæ. 10

22. *Landstallum*, oppidulum & Castrum nobilium à Sickingen, apud quod in agro gentilium adhuc quædam ara cernitur, vsq; Cæsaris Luthæram (*Keiserslutter*) transijt, ad milliaria VI. Imperij oppidum hoc impignoratum Anno Domini M. CCCCII. vnà cum Oppenheim, Odernheim, & Ingelheim Comitibus Palatinis, pro centum millibus florenorum. In eo arx est mirabili structura, valdè munita, à Friderico primo, cognomento Aenobarbo, seu Barbarossa Imperatore, extructa, ab eoq; primùm Cæsaris Luthæra nuncupari cœpit, cùm anteà Luthæra tantùm vocaretur, quòd in ea ad multos annos aulam atq; sedem teneret. Hunc Fridericum Imp. Adrianus IIII. Pontifex max. ingenti accepta pecunia, anathemate ferire meditabatur, sed dum tam tetrum facinus animo volueret, accidit, vt dum fortè è fonte aquam bibiturus hauriret, muscam cum haustu aquæ imbiberet, qua subitò extinctus est. Deinde Alexander III. Papa eum excommunicauit. 20 23. Per valles & syluas, vsq; *Neustadium* (nouam ciuitatem) Comitis Palatini oppidum profectus. 24. Martij, *Spiram*, Imperij ad occidentalem Rheni marginem ciuitatem antiquissimam, olim Nemetum dictam, incolas atq; circumuicinos Nemetes, vbi Iulius Cæsar legitur non semel in hybernis egisse, III. Atq; hîc 25. venit ad Cæsarem Sebastianus Episcopus Moguntinus Elector: & 26. Fridericus Comes Palatinus Elector: & VVolffgangus Magister ordinis Dominorum Theuton. Administrator Prussiæ: & 27. Philippus Landgrauius Hessiæ: 30. Martij, Cæsar, traiecto Rheno, comitatus vsq; in venationem obuiariam & transcursoriam Comite Palatino & Landgrauio, Spira discessit *Sinsheimium*, oppidum Comitis Palatini, ad milliaria IIII. 31. *Horneggam*, ad Neggerem fluuium, quem alij Nicrum vocant, Castrum Magistri ordinis Dominorum Theuton. III. 30

APRILL. Prima Aprilis traiecto supra *VVimpinam*, antiquissimum Imperij oppidum Neggere, vsq; Nuensteinum, oppidum Comitis ab Hohenloch perrexit.

2. Aprililis *Crailsheimium*, oppidum marchionis Brandeburgensis ab Onoltzbach in Burggrauiatu Nurenbergensi, IIII. 3. *Dinchelspyhelam*, antiquum Imperij oppidum, ad milliaria II. Sic nominatum hoc oppidum est à tritici nobilioris specie, vnde delicatissimus panis fit, similis Zeæ. 5. *Oetingam* in Riesa oppidum, comitatus titulo celebre profectus, ad IIII. 6. *Verdam* seu Insulam Danubij (Donauerdam) Imperij, ad Septentrionalem Danubij ripam, oppidum, ad III. Hinc Cardinalis Augustanus cum centum equitibus Cæsari obuiam progressus, ipsius Maiestatem excepit. 7. Traiecto Danubio *Neuburgum*, ad Meridionalem Danubij marginem oppidum Othonis Henrici Comitis Palatini, in superiore Palatinatu sub feudo Imperij, arte & natura loci munitum, in quo castrum amœnissimum ad ipsa mœnia est, III. 8. *Ingolstadium* profectus, Bauarici Ducatus oppidum ad Meridionalem Danubij ripam, valdè munitum, & ob claram in eo studiorum Academiam percelebre, III. Hinc Card. Augustanus ex serijs negocijs à Cæsare Monacum, ad ducem Bauariæ, missus est. 9. Ingolstadio *Kelheimium* oppidum discessit VI. 10. *Ratisponam*, antiquam Imperij in Bauaria, ad eandem Danubij ripam, claram, percelebremq; ciuitatem, à veteribus Retabonam & Augustam Tiberij dictam, ad milliaria III. Hîc quoniam Comitia indicta erant, ad quæ cum Principibus, stati-

ſtatibuſq; Imperij habenda Cæſar venerat, referre obiter haud præter rem fore duxi, quinam Principes, & *quo quiq; tempore eò* venerint, atque diſceſſerint.

12. Aprilis, venit Ratiſponam Otho Cardinalis, & epiſcopus Auguſtanus.

MAIO.

8. Maij, venit *Albertus Marchio Brandenburgenſis*, cũ Chriſtophoro Landgrauio ab Leuchtemberga, & Friderico Comite Palatino, Duce in Simmeren. 9. Venit *Ericus Iunior Dux Brunſuicenſis.* 10. Cæſar Straubingam, elegans Bauariæ ad Danubium oppidum, ſex milliaria infra Ratiſponam, venandi gratia profectus. 12. Venit Ratiſponam Epiſcopus Patauienſis, & *Ioannes Marchio Brandenburgenſis, frater Electoris.* 14. Venit Epiſcopus Bambergenſis. 16. Cæ-10 ſar Straubinga Ratiſponam rediјt. 18. Venit *Epiſcopus Hildesheimenſis.* Itemque Iulius Pflug, Epiſcopus Numburgenſis. 21. Venit Chriſtophorus Cardinalis Tridentinus, cum Hillebrando Barone à Madrutz fratre, & Felice Comite ab Arch, pluribuſq; alijs illuſtribus ac nobilibus viris. Prodijtq; extra portam ipſi obuiam Cardinalis Auguſtanus. 22. Venit Melchior, Epiſcopus Herbipolitanus, dux Franconiæ. 23. Venit Epiſcopus Tullenſis. 24. Diſceſſit Cardinalis Tridentinus. Eademq; die à meridie *inter nonam & decimam noctis venit Mauricius Dux Saxoniæ.* 26. Venerunt *Albertus Dux Mechelburgenſis*, & Mauricius Epiſcopus Aichſtetenſis, ſeu Dryoſpolitanus. 28. Venit *Ferdinandus Rex Romanorum, manè ſub horam quartam*, per equos diſpoſitos ſex. 30. Ma-20 ij, venit *Vilhelmus Dux Bauariæ* cum vxore & filio, manè ad horam quintam. Eademq; die à meridie venit VVolffgangus, Magiſter ordinis Dominorum Teuton.

IVNIO.

3. Iunij, venit *Philippus, filius Henrici Ducis Brunſuicenſis, tum captiui ſub* Landgrauio. 5. Ad horam decimam ante meridiem, poſt ſolenne ſacrum in æde cathedrali per Cardinalem Auguſtanum celebratum, *incepta ſunt in prætorio ciuitatis Comitia, ac propoſitio prælegi & exhiberi. cùm Cæſar iam duos menſes ibi expectaſſet.* 11. Iunij, *venit Anna Regis Rom. vxor*, cum Maximiliano Archiduce Auſtriæ, ac quinque filiabus.

IVLIO.

4. Iulij, celebratæ ſunt *nuptiæ inter Albertum* Ducem Bauariæ, & Annam Archiducem Auſtriæ, Ferdinandi Regis Romanorum filiam. Sacrificium Miſſæ 30 fecit Cardinalis Auguſt. eoſque matrimonio copulauit. 7. Iulij, venit Erneſtus Epiſcopus Salisburgenſis. 8. Diſceſſit Epiſcopus Herbipolitanus. 10. Venit Sebaſtianus Archiepiſcopus Moguntinus, Elector. 16. Idem diſceſſit. Eademq; die venit VVilelmus Dux Cliuiæ, Iuliæ ac Bergæ. 18. Celebratæ ſunt *nuptiæ inter VVilelmum Ducem Cliuenſem, & Mariam Archiducem Auſtriæ*, Regis Romanorum filiam. Et hic ſacrificium Miſſæ Cardinalis Auguſt. peregit, eoſq; matrimonio iunxit. 20. Aduenêre *duodecim ſigna Hiſpanorum* peditum ex Hungaria: Et *quingenti equites Germanorum, ſub Alberto Marchione Brandenburgenſi*, & VVolfgango Magiſtro Theutonico.

21. Iulij manè ſub horam quintam, Rex Roma. vnà cum Regina & filio 40 Ferdinando, tribuſque filiabus, naue conſcenſa, Ratiſpona diſceſſit, per Danubium vſq; Lincium opp. diſcedens. Eademq; die à meridie diſceſſit dux Bauariæ cum filio, eiuſq; vxore. 23. Diſceſſit Epiſcopus Salisbûrgenſis. 24. Diſceſſit dux Cliuenſis cum vxore. 25. Diſceſſit Epiſcopus Bambergenſis. Eademq; die aduenêre *ſexcenti foſſores Bohæmi.* Penultima Iulij appulêre *Bombardæ è Vienna* Auſtriæ per Danubium aduectæ, cum reliquo adparatu bellico, veluti ſunt globi ferrei, puluis nitrarius, potiumq; naualium, cymbæ.

AVGVSTO.

3. Auguſti, Cæſar Ratiſpona cum pauco admodum, quem tum habebat, & peditatu & equitatu, nimirum cum quatuor ſignis peditum Germanorum, duodecim Hiſpanorum, quingentis equitibus ſub Alberto Marchione Brandeburgenſi, 50 & Magiſtro Theutonico, aulæq; nobilibus ac Cataphractis diſceſſit vſq; Neuferſiam pagum, ad milliaria V. Inter hunc pagum & Ratiſponam Marchio Maringanus, Hillebrandus à Madrutz, & Georgius a Ratiſpona primarij, cum ſuis peditum cohortibus acceſsêre. 4. Auguſti, Landshutam, perelegans Bauariæ oppidum, ad IIII. 5. Diſceſſit Ratiſponâ Epiſcopus Patauienſis. 7. Aduenêre

decem

decem signa Hispanorum ex Neapoli. 14. Iohannes Fridericus Dux Saxoniæ Elector, & Philippus Landgrauius Hessiæ, literas feciales Cæsari Landshutam miserunt: quæ cùm, ob læsæ Maiestatis crimen, resignatione & lectione indignæ haberentur, illis per eundem latronem remissæ sunt.

15. Cæsar cum exercitu, quem tum *vndecim millibus Italorum* peditum, & sexcentis equitibus Italis, sub *Octauio duce Camerino* primario: qui 13. Augusti illuc aduenerant: & decem signis Hispanorum ex Neapoli: *& 14. signis Hispanorum ex Insubria:* & 500. leuis armaturæ equitibus, quorum 300. à Duce Florentiæ, & 200. à duce Ferrariæ missi erant: & decem *signis Germanorum peditum* sub Bernhardo à Schavvenburgo, ac quinque sub Georgio, cognomento duce, auctum habuit, *qui omnes penè vna & eadem die simul aduenêre*, de Landshuta Neufersiam rediit, ad milliaria IIII. 16. Schirlingam, ad III. 17. in agrum *Ratisponensem*, ad II. 21. De Ratisponensi campo cum exercitu discessit Landgardam, ad II. 22. Auensbergam, ad II. 23. Nustadium oppidum, & Mirringam pagum iuxta Danubium, ad I. 24. Illinc traducto partim per pontem naualem, partim per sublicium eius loci exercitu, in alteram ripam transiit Keiserhouium pagum, ad milliare I. 25. Ibidem commoratus est. 26. A meridie illic moueri castra cœpta sunt versus INGOLSTADIVM: quò peruentum est partim eadem die sub noctem, partim ipsa nocte, & altera die manè ante & post diluculum, ad milliaria IIII.

30. Augusti, manè circa horam octauam hostis centum & vndecim Bombardis grandioribus, vt quàm densissimè perpetua eiaculatione, citra tamen magnum Cæsareanorum discrimen, id quod mirum videri potuit, in tanta globorum tempestate ac grandine, in Castra Cæsaris fulminare ac detonare cœpit, perseuerauitq; indesinenter vsque ad secundum Septembris. Similis & tam crebra atque importuna Bombardarum effulminatio ac detonatio nunquam in vllo vel conflictu, vel obsidio antè audita est. Verùm vt ab hoste tam petulanter importuno hæc ita tentata sunt, sic à nostris nequaquam, omniumq; minimè feriatum est. Mox enim fossis & aggeribus incredibili celeritate, eadem adhuc die, castra muniri per nostros cœpta sunt. Quæ munitiones nocte sequente ita eleuatæ sunt ac dispositæ, vt hosti nulla facilis vsquam incursio sine summo discrimine patuerit. Die verò altera cum insequente nocte prorsus in absolutionem incessabiliter per militis indefessam industriam & alacritatem perductæ sunt, vt iam veluti in despectum, si quem fortè instituere molirentur, hostium insultum ponere potuerint.

SEPTEMB.

15. Septembris, Maximilianus Comes Buranus, cum viginti quatuor signis peditum Germanorum Inferiorum, & sex Hispanorum atque Italorum, ac penè quatuor millium equitum sub sua quidem persona, copiis, se cum Cæsare coniunxit. Nam venerunt præterea cum eodem Burano Comite pariter aliquot equitum turmæ Alberti & Iohannis Marchionum Brandeburgensium, & Magistri Teutonici, atque Erici Iunioris Ducis Brunsuicensis, numero ferè item quatuor millium. Quibus connumeratis potuit censeri Comes Buranus paulò minùs quàm octo millia equitum secum adduxisse. 16. Pons naualis super Danubium ad Ingolstadium stratus est. 17. Cæsar vniuersum exercitum de Ingolstadiensi agro partim per pontem naualem, partim per sublicium oppidi in alteram ripam traduxit. 18. Illinc cum exercitu discessit Zvveiringam pagum, ad II. Vsque huc ab Ratispona omnia in Bauaria. 19. Nuburgum oppidum Palatini transiit, ad I. Id oppidum ducis Othonis Henrici comitis Palatini, sub ipsum Cæsaris aduentum se dedidit: exactisque aduersæ partis, quæ inerant, præsidiis, Cæsareana intromissa recepit. 23. Vniuersus exercitus partim per sublicium oppidi pontem, partim per pontes nauales paulò supra oppidum, vsq; in alteram Danubii ripam transiit, ad milliare S. 24. Marxheimium pagum Palatini castra metatus est, ad I.

2. Octo-

OCTOBRI.

2. Octobris, Cæsar cum vniuerso exercitu de Marxheimensi campo per syluam, relicto ad sinistram Danubio, vsq; Monhem, oppidum Ducis Bauariæ discessit, ad I S. 3. Illinc per syluam, & iuxta VVindingam oppidum Othonis Henrici comitis Palatini, & per Vernitium fluuium transiens, vsq; Alere & Fessene pagos comitis ab Oetinga, vno milliari citra Nordlingam perrexit, ad II S. 4. In ijsdem castris permansum est, & ea die manè, ad primam statim lucem, hostium exercitus ad dimidium mill. iuxta, ab altero Degeris fluuij margine, à Verdena Danubij veniens, versus Nordlingam transibat. Stetitq; noster omnis penè & pedestris & equestris miles, castris versus eam regionem fermè vsq; ad fluuium 10 eductus, à nona hora ferè ad horam à meridie quartam in ordine conflictario. Limosus & fallax fluuij alueus, periculosum ex improuiso transitum habebat. Et nebulæ erant vsq; ad decimam crassæ. 5. A meridie circa horam secundam illinc castra mota sunt, & vsq; Abbatzouium pagum, comitis ab Oetinga, ad Degerem fluuium translata, ad milliare S.

11. Octobris, cum vniuerso exercitu de Abbatzouio discessum est inter montium angustias secundùm Vernitium fluuiũ Donauerdam Imperij oppidum, quod nocte præcedente, misso de inopinato milite Italo, sub Octauio Farnesio, duce Camerini, adsultu subito instituto, ad deditionem postulatum, se benè manè ad ipsum diluculum dedidit, ad milliaria II. 12. Illinc per pratorum a-20 grorumq; ad Danubium patentem planitiem discedens, ad Dilingam, oppidum Episcopi Augustensis, castra metatus est, ad milliaria III. 13. Circa horam nonam ante meridiem de Dilingensi agro discessum, iuxta Laugingam & Gondelfingam, oppida ducis Othonis Henrici Comitis Palatini, per Brensam pagum & fluuium, vsq; Suntheimium & Bechingam pagos dicti Palatini ad alteram Brensæ ripam, castra promota sunt, ad milliaria I S. Vltima Octobris Cæsar cum vniuerso exercitu de Suntheimio & Bechinga pagis ad Laugingam & Dilingam oppida, castra remouit, ad milliaria I S.

NOVEMBRI.

11. Nouembris, fuerunt adlata noua de victoria regis Rom. contra Saxones, apud Plauam oppidum Voitlandiæ. Cuius rei gratia fuerunt exonerata tormenta 30 bellica in signum lætitiæ & iucunditatis. 13. Nouembris hinc castra remouens, ea paulò supra VVitteslingam, pagum Episcopi Augustensis, transtulit ad I S. 23. Nouembris Cæsar ad horam tertiam post medium noctis præmisso nonnullo & leuis & grauis armaturæ equitatu ante medium noctis, cum vniuerso exercitu, signo discedendi per contubernia occultè insinuato, cum interminatione, ne castra succederentur, quod tamen ab omnibus non est obseruatum, *Landgrauium fugientem persecutus est* ad vnum milliarium penè vsq; Herberdingam monasterium, vbi Landgrauius ea nocte castra fixerat: fuitq; ea nox tota acri & acuto gelu, niue plurima & validis Borealibus flatibus infesta ac turbulenta. Redi-itq; eadem die cum toto exercitu, cùm in persequendo vlterius haud ita se mul-40 tum profecturum tum quidem consideraret, in relicta ad VVitteslingam castra. In quo reditu factum, vt qui primi essent, postremi fierent: & postremi, primi. Incommodiusq; cum illis tum actum, qui nidos suos contra vetitũ temerè succensos, iam crematos repererant. 25. Cum vniuerso exercitu ex VVitteslingano agro discessit Nereshem oppid. com. ab Oet. 26. *Bopfingam* Imperij oppidum, ad II. Huc venerunt legati Nordlingensium, ac deditionem fecerunt. 27. Ex Bopfinga missus est à Cæsare Nordlingam Cardinalis Augustanus, ad capiendam eius oppidi possessionem, simulq; ad prouidendum rebus Sueuiæ in absentia Cæsareæ Maiestatis. 29. Bopfinga discessit *Dinchelspyhelam* Imperij oppidum, ad III.

DECEMBRI.

Prima Decembris Dinchelspyhela discessit vsq; Liggershusium, ad II S.
50 2. *Rotemburgum ad Tuberim* fluuium, elegans Imperij oppidum, ad III.
12. Decembris, Comes Burensis cum suo exercitu ab Rotemburgensi campo discessit versus Francofurdiam ad Mœnum fluuium, vt hostem persequeretur, eamq; ciuitatem occuparet, quod ab illo ita factum est. 15. Decembris Cæsar cum reliquo exercitu Rotemburgo discessit Kirchbergam, II S. Ibiq;

Neapolitanus recens & integer grauis armaturæ equitatus trecentorum equitum ad Cæsarem peruenit.

16. Illinc HALAM Sueuorum, antiquum Imperij oppidum, perrexit, II S. Hoc oppidum inter sublimes & præruptos montes situm, natura loci ita munitum, vt nusquam circum ipsum in vicinijs quidem castra vlla defigi queant, nec machinæ bellicæ ad quatiendos muros commodè & admoueri & collocari. Cocherem fluuium se perfluentem habet. In eo salinæ sunt celebres, sicuti in omnibus ferè locis, quæ hoc nomine vocantur, quod origine Græca venit, ἅλς enim sal est. Vnus hic fons aquæ salsæ est, perpetua scaturigine vbertim ebulliens, qui officinas salinarias, in quibus sal coquitur, centum vndecim exercet. 19. *Venerunt Halam Legati Vlmensium*, qui supplices in terram prostrati deditionem fecerunt, et intercessoribus Iohanne Paungartero, ciue Augustensi, VVolffgango Raër, Præfecto peditum, & Laurentio ab Altenstaig, Cæsaris Commissario, in gratiam recepti sunt. Hîc biduò pòst *Fridericus Comes Palatinus Elector ad Cæsarem supplicabundus venit.* 23. Decembris, Cæsar Hala discessit Auringam, III.

24. HAILBRVNNAM, hoc est, Salubrem fontem, Imperij ad meridionalem Neggeris ripam elegans oppidum, profectus, ad milliaria II. In hoc oppido exuberantissima scaturigine fons est, septem grandibus æneis fistulis erumpens. Eum salutiferum vocant, vnde & ipsi oppido nomen. Fonti huiusmodi distichon inscriptum cernitur:

Fonte salutifero manantes vndiq; venæ
Monstrant æterni munera sancta Dei.

Inest & turris templi, recenti quidem, sed artificiosa & eleganti structura, in cuius fastigio & apice, sub ipsa horologij campana, supra quam maxima lapidea statua, ipsum turris apicem claudens, imposita stat.

28. Venit Hailbrunnam Fridericus comes Palatinus, Elector. 29. Venêre *Legati Francfordiensium.* 30. *Stutgardia* VVirtembergiæ metropolis, missis legatis, se dedidit. 3. Ianuarij, Tubinga, alterum VVirtembergici ducatus, vel ob studiorum florentem Academiam clarum ac celebre oppidum, missis legatis, se dedidit. 12. Ianuarij, venerunt *Legati Campidonensium, Memmingensium, Bebracensium, Isenacensium*, VVangensium, & Rauenspurgensium, supplicesque facti sese dediderunt.

IANVARIO. 1547

18. Cæsar Hailbrunna discessit Marbachium, oppidum in VVirtembergiæ ducatu, ad III. 19. *Esselingam*, perelegans Imperij in VVirtembergia ad Septemtrionalem Neggeris marginem oppidum, processit, ad III. 20. Geppingam, oppidum VVirtembergiæ, ad milliaria III. 21. Geislingam, Vlmensium in VVirtembergia oppidum, inter quatuor excelsos montes adstrictum & angustiatum, ad III.

25. VLMAM, Imperij ad Septentrionalem Danubij ripam magnificum & præclarum oppidum, ad III. 27. *Venerunt Vlmam Legati Augustensium.* 29. Iidem facti sunt Cæsari supplices, & in gratiam, intercessore Antonio Fuggero, recepti. Eademq; die venit Henricus Episcopus VVormatiensis & Frisingensis. 30. Ianuarij, venit Vlmam Maximilianus Comes Buranus.

FEBRVARIO.

6. Februarij Dominus Granuella discessit versus Burgundiam. 9. Februarij adlata sunt noua de morte Regis Angliæ, qui obijt 28. Ianuarij. 14. Discessit Cardinalis Augustanus. 16. Vita defunctus est Hillebrandus, Baro à Madrutz, 10. signorum peditum primarius. 20. *Vita defunctus est Iohannes Nauius Lucemburgensis*, Vicecancellarius imperij. 25. Celebratæ sunt exequiæ funebres Reginæ Vngariæ & Boëmiæ, Regis Romanorum vxoris, quæ mortua est in fine Ianuarij.

MARTIO.

4. Martij, sub horam vndecimam ante meridiem venit *Vlricus dux VVirtembergiæ*, sesèque eadem penè hora supplicem ad Cæsaris pedes demisit, & in gratiam certis conditionibus recept⁹ est. Eademque die, mox deinde inter duodecimam & primam, *Cæsar Vlma discessit, Giengam* Imperij oppidum, impignoratum Vlmensibus

sibus, ad IIII. 5. Martij *Nordlingam*, Imperij in Riesa in fertilissimo circumquaque campo perelegans & munitum oppidum transiuit, ad III. 18. Martij venerunt Nordlingam *Legati Argentinensium*, qui 21. Martij supplices facti, deditionem fecerunt, & in gratiam recepti sunt. 21. A meridie sub horam secundam, Cæsar Nordlingâ discessit Oetingam, oppidũ Comitis eius loci, ad II. 22. Guntzenhausium, oppidum marchionis Brandeburgensis in Onolsbach, ad III. 23. Schvvabachium, oppidum eiusdem Marchionis Brandeburgensis, IIII.

24. NVREINBERGAM, florentissimum totius Germaniæ, celeberrimumq; 10 Imperij oppidum & Emporium, super vtranq; Begnesis ripam situm, quod Celtes primus Germaniæ poëta & copiosè & eleganter descripsit, II.

29. Martij, Cæsar Nureinberga discessit Hersbrugam, oppidum Nureinbergensium, IIII. Eademque die allata sunt noua de morte Regis Gallorum, qui obijt 21. Martij.

30. Vilseggam, oppidum Episcopi Bambergensis in Palatinatu, IIII.

APRILI. Prima Aprilis illinc per subleuatum inter perpetuas paludes (in quibus maximi latissimiq; cespites cum stantibus & crescentibus arboribus atq; dumetis innatant, diceres insulas esse aquis circunfusas, cùm tamen natitent, & huc illuc vagi ventis impellantur) aggerem vsq; VVeidam in inferiore Palatinatu progressus, 20 III. S. 2. Aprilis, per Nouum oppidulum (Neustetle) Baronis ab Heideck, per montes, valles, syluas & paludes, vsq; Dirschenretam, oppidum Abbatis in Saxenvvalt, qui hodie est Episcopus Londensis & Constantiensis, aquis stagnantibus circumfusis munitum, III. S. Hic rex Romanorum & dux Mauricius cum exercitu 1100. Hungarorum, quos vulgus Hussardos vocat, & penè 2500. aliorum equitum, se cum Cæsare coniunxerunt.

5. Aprilis, illinc per montes, valles, syluas & paludes cum vniuerso exercitu Egram, antiquum olim Imperij oppidum, & emporium non ignobile, nunc sub Rege Bohœmorum impignoratum, progressus, III. 6. Rex Romanorum & dux Mauricius eodem cum suo exercitu venêre. 7. *Dux Cliuensis Egram* 30 *ad Cæsarem venit, intercessurus pro Sororio*, ad impetrandam ipsi à Cæsare gratiam, quam certè obtinuisset, nisi æque pertinaciter ille in rebellione interim vsq; perrexisset. 12. Aprilis, Dux Cliuensis Egra discessit.

13. Aprilis, Cæsar vnà cum Rege Romanorum, cum vniuerso exercitu Egra inter montes & syluas discessit Adorfium, Regis Bohœmiæ oppidum in Voitlandia, ad III S. 14. *Plauam Voitlandiæ oppidum* Ducis Saxoniæ, II S. 16. *VVerdam Misniæ* oppidum, antè *Vilhelmi Domshirnij*, nunc verò Ducis Mauricij, semi milliar. ab Zvvica pereleganti & splendido Voitlandiæ oppido, ad milliare I. 17. Gersam, pagum iuxta Glucham oppidum in Misnia, Baronis de Schonburg, II. 18. Dolsenheimium & Genansteinum pagum & ca- 40 strum ducis Mauricij, è regione Rochlitij oppidi, nobilium de Einsedel, ad III. 19. Lutenheimam & Schvvartzbachium pagos, ad II. 20. *Leisennicham Regis Bohœmiæ oppidum*, ad Moldam fluuium, ad I S. 21. Ad alteram Moldæ ripam. Et fuêre ea die densæ nebulæ vsque ad horam nonam. 22. Houen & Ganam pagos, ad I S. Qua & ipsa die fuêre ad nonam vsq; nebulæ. 23. Ibidem permansum est, fueruntque & ea die vsq; ad decimam tenebrosæ & perdensæ nebulæ.

24. Aprilis, manè sub ipsum statim diluculum illinc discessum vsq; *Pausenitium & Schirmitium pagos, ad Albim fluuium è regione Mulbergij* oppidi, ad alteram ripam siti, infra Strelam castrum, ad milliaria II. Fueruntq; ea die vsq; ad 50 horam fermè duodecimam, *densissimæ*, vt nunquam antè *magis, nebulæ*: Solisq; color deinde post nebularum disparitionem totum eum diem prodigiosè sanguinolentus, instarq; igniti & candentis ferramenti terribiliter rutilans, vt horrorem quendam intuenti facilè incutere potuerit: visusq; ille dies, ex multorum obseruatione, omnium lentissimè decedere: adeò vt solem aliquandiu substitisse, nonnullis

visum sit. Eademq; die, traducto per fortuitum Albis fluuij vadum equestri exercitu, Cæsar fugientem ab altera ripa Iohannem Fridericum, ducem Saxoniæ, rebellem per Costorpium & VVencendorpium, & Schmerchendornam, & Falkenburgum pagos vsq; Locheranam myricam & Schuinardam syluam, vbi & exercitus ducis fusus est, & ipse captus ad quatuor fermè milliaria insecutus est. Atq; deinde post medium noctis, inter primam & secundam, in Schirmitium pagum ad castra reuersus est. Numerum annorum Domini huius anni, in quo tàm mirabilis rerum euentus emicuit, hoc disticho inclusi:

Tres sunt Eclipses, Regina, & Gallus, & Anglus
Decedunt, Hessus, Saxoq́ Marte cadunt. 10

Item aliud de solius Ducis Saxoniæ captiuitate:

Elector capitur dux, præside Cæsare, Saxo,
Quarta vicena dies mensis Aprilis erat.

27. Aprilis, Cæsar Pausenitio & Schirmitio pagis cum vniuerso exercitu discessit Matschenum, & Debeltium, *& Cranichum, & Medderschium,* & VVasingam, dispersim collocatis castris, pagos, ad milliaria I S.

28. TORGAM, Misniæ oppidum Ducis Saxoniæ, in quo est castrum amœnissimum, splendidissimumq;, vsq; ad Nidam, & Elsenigam, & Poluitium, & Treblitium pagos in Saxonia, castra metatus est, ad milliaria I I. 29. Broschuitum & VVeruelitium, pagos è regione Prettini oppidi, ad alteram Albis ripam siti, profectus, ad I. 20 30. Per Sachs, & Breetsh, & Merschuitum, & Scheruitium pagos, *vsq; Trebitium pagum* & castrum transijt, ad milliaria I S.

MAIO.

Prima Maij, iuxta Kembergam, oppidum Ducis Saxoniæ in electoratu, & Dornan, & Roquitum, & VVachsdorpium pagos, vsq; Melsuitum, & Brunam pagos perrexit, ad I S. 2. In ijsdem pagis permansum est, & pons naualis super Albim ad quartam milliaris partem infra VVitembergam stratus est. 3. Illinc iuxta VVitembergam, quæ est Metropolis in Electoratu, ab altera ripa sitam, per syluarum, pratorumq; interiacentium amœnitates vsq; *Bleseram* villam, ex aduerso pontis naualis penè ad quartam milliaris partem distantem, discessum est, ad milliare I. 30

4. Ad primam statim lucem illinc per pontem naualem primùm exercitus traduci cœptus est: deinde impedimenta totum eum cum toto penè sequenti die, & *vsq; Bisteritium* pagum, ad dimidium fermè milliare, transitum: in & circum quem pagum castra disposita sunt, quarta parte milliaris ab oppido VVitembergensi, ad plagam occidentalem. 18. Maij, Cæsar, misso in oppidum commissario, de deditione proponi iussit. 19. *Frater captiui Ducis vnà cum altero filiorum* & aliquot ex consiliarijs oppido egressus, in castra *ad Ducem Albanum primùm venit*, deinde, facto cum fratre prandio, in oppidum reuersus est. 20. Idem iterum cum ijsdem egressus ad Ducem Albanum venit, habitoq; colloquio se rursum in oppidum retulit. 23. Maij, manè ad horam octauam *VVitembergenses deditionem fecère*, dimissisq; captiui sui ducis, quæ inerant, præsidijs, Ducis Mauritij quatuor signorum peditum præsidia intra mœnia receperunt. 40 24. *Vxor captiui Ducis cum vno filiorum &* fratre mariti oppido egressa, primùm ad Cæsarem supplicabunda venit, deinde ad captiuum maritum, in Ducis Albani castris agentem, transijt, quo salutato, rursum in oppidum redijt. 25. Manè Rex Romanorum cum suis copijs discessit versus Pragam Bohœmiæ, seditione tumultuantem. Eademq; die à meridie *Cæsar VVitembergam ingressus*, qua perlustrata, redijt sub inumbrantem iam noctem in castra.

27. Manè ad horam sextam, *captiuus Dux, cum ipso duce Albano, VVitembergam ad vxorem transijt, bonis & Electoratui renunciaturus, simul & de rebus suis cum vxore ac liberis dispositurus.* 50 28. Bombardæ, vnà cum omni munitione castrensi & bellica, oppido euehi cœptæ sunt. 29. Dux Camerinus discessit versus Italiam.

IVNIO.

2. Iunij, Cæsar, rebus Saxonicis feliciter gestis, vetera castra trans flumen ad Bleseram villam repetiuit. 4. Iunij, *Cæsar ducem Mauricium Electorem, totiusq;*

totiusq́ Saxoniæ ducem declarauit. 7. Cum vniuerso exercitu illinc discessit Greuenhofium, in Electoratu oppidum, ad II. 8. Bitterfeldam in Electoratu, natura loci ac situs ob aquas circumstagnantes munitum oppidum, processit, ad milliaria II. 9. Ibidem loci ob corporis Christi festum quieuit.

10. HALAM Saxonicam in Archiepiscopatu Magdenburgensi, ad III. Hæc ciuitas Archiepiscopo Magdenburgensi seu Parthenopolitano subdita est, ad orientalem Salæ fluuij ripam condita in decliui & conuexa valle: ob salis, qui ibi coquitur, copiam percelebris. Nam quatuor fontes aquæ salsæ habet, qui exercent officinas salinarias 103. Circum eam ager vndiq; fœcundissimus est frumenti, pascuorum, vinorumq́; ad Salam fluuium, vt veluti quædam Germaniæ medulla is tractus dici possit. 12. Iunij, Seditio militum Germanorum & Hispanorum feruentissima, non sine summo periculo penè ipsius Cæsaris, eiusq; nepotis Maximiliani Archiducis Austriæ, iuxta oppidum, fermè ad fossas exorta, quæ cum summa difficultate ab ipso Cæsare, tum casu bono in campis existente & interueniente, sedari & componi potuit. 13. *Ernestus, Dux Brunsuicensis, Cæsari supplex factus, in gratiam rediјt.*

18. A meridie inter sextam & septimam venit Halam ad Cæsarem *Philippus Landgrauius Hessiæ*, vnà cum Ioachimo Marchione Brandeburgensi, & Mauritio Duce Saxoniæ, Electoribus, Eademq; penè hora venit *Henricus Dux Brunsuicensis.* 19. A meridie circa horam quartam, *Landgrauius supplex Cæsari factus est.* 22. Dux Albanus cum Hispanorum exercitu, & captiuis Iohanne Friderico Duce Saxoniæ, ac Philippo Landgrauio Hessiæ, cumq́, omni munitione castrorum, bombardis, pontibusq; naualibus discessit. 23. Iunij, Cæsar Hala discessit vsq; Muchellum, ad milliaria III. 24. *Numburgum*, ciuitatem in limitibus Saxoniæ, Episcopi Numburgensis, ad II. 25. Per montes & valles *Ienam*, oppidum Thuringiæ, ad milliaria III. 26. Per montes & valles, crebrosq; Salæ fluuij Meandros *Caël* oppidum, ad I S. Hinc *Marchio Maringanus* cum octo signis peditum à Cæsare versus Pragam Bohœmiæ missus ad regem Romanorum, quò biduo post regem peruenit. 27. Per montes ac valles, Salæq; sinuosa volumina *Salueldam*, oppidum antiquũ & quondam celebre, dum ibi quidam ex Othonibus Imperatores residerent. 28. Per montes & Thuringianam siluam *Greuendalium* oppidum profectus, ad II. Hoc oppidum in valle inter montes & syluas situm, circum se vrsos habet. 29. Ibidem permansum est caussa refectionis & quietis. 30. Per saxa, montes & valles inter syluarum alta vtrinq; cacumina Neustadium in limitibus Thuringiæ oppidum ad Myricam, progressus, ad milliaria IIII.

IVLIO.

Prima Iulij, *Coburgum* Franconiæ oppidum, Iohannis Ernesti Ducis Saxoniæ sub feudo Imperij, castra metatus est, ad II. Hic *Philippus Comes Palatinus* ad Cæsarem venit. Estq́, via plana & commoda hinc vsque Nureinbergam. 2. Iulij, Rotelsdorpium processit, ad IIII. 3. Per Mœnum fluuium *Bambergam*, ad II. Circum hanc ciuitatem & vina satis bona, & Glycirrhiza radix, quam vulgus Liqueritium vocat, in copia crescit. 4. Ibidem quieuit. 5. *Forchemium* in Franconia oppidum, Episcopi Bambergens. ad milliaria IIII. Hoc oppidum vulgus fabulatur patriam Pilati fuisse, ob montem ibidem eius nominis. 6. Iulij, *Nureinbergam* Imperij vrbem profectus, ad V. 14. *Legati Hamburgensium supplices facti* deditionem fecerunt. 16. D. Granuella venit Augustam. 17. Dux Albanus cum Hispanis & captiuis principibus Nureinbergâ discessit. 18. Cæsar Nureinberga discessit *Roëtam* Marchionis Brandenburgensis in Onolsbach oppidum, ad milliaria IIII. Eodemq; die *Cardinalis Augustanus* cum multa nobilitate *ingressus est Augustam*, & in suo Episcopali palatio à Senatu cum muneribus magnificè exceptus. 19. VVeissenburgum Nortgoiæ Imperij oppidum, impignoratum Nureinbergensibus, ad milliaria III. 20. *Monheimium* in Riesa oppidum Comitis Palatini, in quo incolæ ferè omnes sunt acuarij,

ad milliaria III. 21. *Vertam Danubij* seu Donauerdam Imperij oppidum, ad III. 22. VVeissendorpium in Rhetia, pagum Episcopi Augustani, ad III.

23. Iulij, AVGVSTAM RHETICAM, Imperij inter Lechi (quem Lycum veteres vocant) & Vertæ (quem Vindam falsò nonnulli vocant) fluuiorum confluxum, ciuitatem, ad III. Hic Cardinalis Augustanus obuiam ibat Cæsari, tanquam Episcopus ipsum excepturus. Quem subsecutus est totus Senatorius ordo, similiter ipsius Maiestatem excepturus.

TRANSACTIO INTER VVILELMVM, ARCHIEPISCOPVM RIGENSEM & magistrum Ordinis LIVONIÆ, & SIGISM. Poloniæ Regem, per Commissarios Imperij Romani confecta 1557. die 5. Septemb.

NOS VVenceslaus de nouo Castro, Serenissimi Domini Ferdinandi, Archiducis Austriæ, Camerarius, & Valentinus Saurman à Gelische, Serenissimi atq; Inuictissimi Principis & Domini, Ferdinandi, diuinâ fauente clementiâ Romanorum, Vngariæ, Bohœmiæ, &c. Regis, &c. & Laurentius Otto, vtriusq; Iuris Doctor, ac Henningus a VValde in Losen, illustrissimorum Principum ac dominorum, domini Barnimi, & domini Philippi, Ducum Stetiniæ & Pomeraniæ, &c. à sacri Romani Imperij Statibus, ad Sacram Regiam Maiestatem Poloniæ, de motibus hisce Liuonicis componendis, commissariorum Oratores notum facimus per præsentes literas, quorum interest, vniuersis: Cùm inter illustrissimum ac reuerendissimum VVilelmum, Archiepiscopum Rigensem, Marchionem Brandeburgensem, Stetiniæ, Pomeraniæ, Cassubiorum & Sclauorum ducem, Burgrauiũ Noribergensem, ac Principem Rugiæ; & Reuerendum & magnificum Dominum Henricum de Galen, Magistrum ordinis Teutonici in Liuonia, ac ordines & status Liuoniæ, exortæ nonnullis de rebus controuersiæ essent, atque Ill^mus & R^mus Dn. Archiepiscopus ab eis bello impetitus, redactusq; in eorum potestatem esset: sacra Regia M^tas Poloniæ, vt pro necessitudine sanguinis, quæ illi cum Ill^te eius intercedit, atq; pro officio protectionis, ad quam ei Archiepiscopatus ecclesiaq; Rigensis commendata est, illum ad pristinum statum assereret, & suas offensiones, subditorumq; suorum magni ducatus Lituaniæ iniurias, à Liuonibus illatas, armis vindicaret, bellum aduersus eos parare cœpit. Cumq; idem illustris Dn. Albertus senior, Marchio Brandeburg & Prussiæ dux, &c. vlciscendæ fraternæ iniuriæ caussa ageret, Serenis. & Ill. Princeps, & dominus Ferdinandus, Romanorum Rex, atq; Romani sacri Imperij status intercesserunt, per nosq; cum sacra eius M^te diligenter egerunt, vt, sepositis belli consilijs, rem ad conditiones pacis deduci permitteret. In quo sacra M^tas illius facilè suam ad pacem Christianitatis conseruandam propensionem & studium declarauit, simulq; testata est, quantum apud se Serenis. ac Inuictis. Principis Domini Romanorum regis, atq; sacri Rom. Imperij statuum postulatio valuerit, assensa quippe est, vt negocium compositionis susciperemus, promittens, cùm de restitutione R^mi & Ill. domini Archiepiscopi integrè constitutum per nos esset, passuram sese, vt Legatos status Liuonici mitterent, qui de suis offensionibus, subditorum suorum iniurijs sarciendis, apud se agerent. Itaq; cùm ex Liuonia rediissemus, vnaq;

vnaq; venissent legati Liuonum, atq; id, quod confectum per nos de Ill. & R^{mi} Dn. archiepiscopi restitutione esset, apud S. M. illius exposuissemus, tametsi quidem nihil studij aut operæ, quod quidem à nobis conferri eam ad rem potuit, prætermisissemus, tamen cùm non in omnibus, ad eam formulam, quæ tradita nobis à S. M. illius fuerat, conditiones restitutionis redigi à nobis potuissent, Sacra illius Maiestas id, quod constitutum erat, habere ratum recusauit. Itaq; pro iniuncto nobis à Serenis. ac Inuictiss. princ. Dn. Romanorũ rege, & Sacri Romani Imperij Statibus munere egimus rursum cum Legatis Liuonicis, vt in eo, in quo discessum à formula M^{tis} illius esset, pacis constituendæ gratia, noua pacta fierent. Quamobrem cum deputatis à Maiestate illius eam ad rem consiliarijs, atq; cum suprà dictis Liuonum Legatis, plena mandata ad id habentibus, quæ hic pro insertis haberi volumus.

De R^{mi} & Illustriss. dn. Archiepiscopi Rigensis restitutione ad eum modum conuentum constitutumq; est. Principiò ita in pristinum rerum omnium statum restituetur, vt integra illi constet & dignitas, & in ditione diœcesique sua iurisdictio, superioritas, præeminentia, dominium, possessio, Regalia: reddenturq; illi vrbes, oppida, arces, pagi, prædia, omnesq; reditus, qui eorum fructibus atq; emolumentis continentur, vt census & præstationes annuæ, vectigalia, portoria, tributa, quibuscunq; nominibus pendi solita, ad quæ quidem ita restitui debebit, vt illi integra sint omnia iura, quæ vel personam dignitatemq; ; vel ditionem ac res illi⁹ attingunt, ita vt ab eo, antequam in potestatem R^{di} dn. Magistri & statuum Liuoniæ redigeretur, obtenta sunt.

Nominatim autem cautum est, vt illi reddatur dimidiata iurisdictio ciuitatis Rigensis, quatenus in eius possessione, antequam in potestatem illorum redigeretur, fuerat. neq; in eius possessione, per R. & M. D. Magistrum atq; ordinem impediri debebit. Quod si nonnumquam acciderit, vt quidquam controuersiæ de ea ipsa iurisdictione, R^{mo} & Ill. Dn. Archiepisco in possessione eius existente, exorietur: iure ac iudicio legitimo experiri debebunt, neq; vnquam alter ad alterum oppugnandum armis vtetur.

Item restituentur illi ea, quæ ad res mobiles illius pertinent. In quo genere primùm sunt, quæ in ipsiusmet Archiepiscopatus atq; ecclesiæ Rigensis iure fuerunt, vt omnes ecclesiasticorum episcopaliumq; ornamentorum apparatus, ad quoscunq; vsus, & quibuscunq; rebus institutus. Nominatim verò mitra, & baculus Archiepiscopalis, priuilegia, diplomata, libri rationum priuatarum, & actorum publicorum, & si quidquam eorum interierit, cautum est, vt restauretur ac reficiatur.

Reddi ei quoq; debebunt, quæ ad munitiones arcium pertinentia ablata sunt, vt omne armamentorum armaturæq; genus, bombardæ maiores & minores, globi, pulueres, hastilia, ferramenta, loricæ, & omnes bellici apparatus. commeatuum autem nomine, centum lastæ siliginis. Deniq; & omnes res, quæ propriæ R^{mi} & Ill. dn. Arch. fuerunt, quæque ablatæ sunt, omnes ex Inuentario, ita vti inter partes conuenit, restituentur. Quæ autem deposita apud R^{dum} ac Ill. Dom. Arch. quoque fuerant, atque ab illis intercepta sunt, ea si comperiantur, integra reddentur.

De fructibus, quos post captiuitatem R. & Ill. dn. Arch. antequam bona Arch. in sequestrum traderentur, perceperunt, ita conuenit. Cùm enim ex ijs Ill. Dn. Christophoro duci Megapolensi, magna pars ad se familiamq; sustentandam attributa fuisse diceretur: magna etiam pars R^{mo} ac Ill. Arch. ac in arces ipsas familiamque impensa, ita, vt si quid reliquum ex ijs esset, propter incertitudinem difficilis eorum ratio ad restitutionem esset futura. Eorum nomine quinquaginta lastæ siliginis dari debebunt. De reliqui autem temporis fructibus, inde scilicet, cùm prima sequestratio bonorum Archiepiscopatus facta est, cautum est, vt omnes restituantur, exceptis ijs, qui R. & Ill. dn. Arch. & illustri D. Christophoro duci Megapolensi, eorumq; familiæ ad sese sustentandum concessi sunt.

Cùm autem R. M. Poloniæ, & illustris Dn. Albertus Marchio Brandeburgensis, & in Prussia dux, non R^mi & Ill. dn. Arch. tantummodò, sed suis etiam causis bellum ab se susceptum, præ se ferrent: existimaretq; R^dus & Magnificus dn. M. & prælati ac ordines Liuonici, nequaquam sibi integrum esse, vt R. & Ill. dn. Arch. restituerent, nisi ante omnia eæ causæ consopitæ essent, atque sibi de pace cautum fieret, vt tum demum R^mo & Ill. dn. D. Arch. sua omnia restituerent: Itaque constitutum est, vt sequestri ex communi vtriusq; partis consensu eligerentur, quibus Archiepiscopatus traderetur, ab illisq; retineretur, quoad de ijs causis ac motibus inter Sacram Regiam Maiestatem Poloniæ, & Reuerendum ac Magnificum Dominum Magistrum, prælatos & ordines Liuoniæ compositum erit, ijsdemq; tradentur omnia reditus bommoda, & quicquid in restitutionem veniet, vt ab illis integrè omnes conseruentur. Eos autem sequestros vtrinq; & Reuerendissimus ac Ill. dn. Arch. & Reuerendus ac Mag. dn. Magister sibi elegerunt, Reuerendissimos dominos Curlandiæ & Tarbatensis episcopos; R^mus & Ill. quidem dominus arch. Curlandiæ Episcopum; Reuerendus autem & Magnificus dominus Magister Tarbatensem, cùm ij ab initio statim tractationis pacis possessionem Archiepiscopatus obtinuerint, illisq; iam essent omnes eius reditus cogniti. Itaq; nunc quoq; eosdem elegerunt & confirmarunt. Qui quidem tenebunt arces, villas, curias Arch. præter eas arces, quæ Illustri dn. Christophoro duci Megapolensi, & R^mo ac Ill. dn. Arch. datæ sunt, vt se ex earum reditibus sustentent, quas quidem illi, vsq; dum constituta pax erit, liberè possidebunt. Iidem quoque domini sequestri tenebunt omnes alias res, quæ ad restitutionem pertinent, & quæ nominatim specificatæ sunt. Eisdem itaq; sequestris nos tanquam compositores, Serenisss. principis Dn. Regis Romanorum nomine ad vtriusq; principis postulationem iniunximus, hortatiq; eos sumus, vt pro obedientia, qua Serenisss. & Inuictiss. Romanorum Regiæ M. tenentur, atq; pro conseruanda pace & tranquillitate communi id muneris susciperent, præessentq; fideliter, neq; bona Archiepiscopatus non necessaria familia prægrauarent: præfecti quoq; arcium, ad archiepiscopatum pertinentium, neque Reuerendo ac Mag. Dn. Magistro, neque prælatis aut statibus Liuoniæ, sed solis sequestris parere debebunt.

Cùm autem de ijs discordiarum causis, quæ inter S. R. M. Poloniæ, & Reuerendum ac Mag. Dn. Magistrum, prælatos ordinesq; Liuoniæ intercesserunt, transactum erit, atq; cùm S. R. M. Poloniæ, & Illustris Dn. Albertus Marchio Brandeburgensis in Prussia dux, firmam indubiamq; pacem cum illis fecerint, habuerintq; ratum hunc contractum: confestim R^mum & Ill. dn. Archiep. in pristinum statum restituent, castra scilicet, villas, curias, atque omnia, quæ contractu hoc comprehensa sunt. Quicquid autem nominati domini sequestri ad vsus archiepiscopatus è suo, vltra reditus ipsius, in necessarios vsus impenderint, id, cùm legitimè docuerint, atq; intulerint rationes, in ipsa restitutione ex reditibus eiusdem consequentur.

Subditos quoq; R^mi & Ill. dn. Archiepiscopi, quos per horum motuum tempus R^dus & Mag. dn. Magister atq; status Liuoniæ communi consensu & decreto ad fidem suam adegerunt, liberos solutosq; facient, atq; literis datis testabuntur, eos coactos in suam potestatem venisse, tum etiam renunciatio fidei, quam R^mo & Ill. dn. arch. subditi eius verbis atq; scriptis fecerunt, irrita erit, atq; ei pristini Iurisiurandi sacramento obstricti tenebuntur. Ad nouum tamen homagium faciendum cogendi non erunt, cùm non sponte, sed inuiti à R. & Ill. dn. Arch. desciuerint, atq; in R^di ac Mag. dn. Magistri reliquorumq; Liuoniæ statuum potestatem redacti essent.

Tametsi autem in ijs sunt nonnulli, qui, cùm adhuc R^mus ac Ill. dn. Arch. dignitatem statumq; suum obtineret, ad R^dum ac Mag. dn. Magistrum & ordines vltrò transierint, in quos grauiùs R^mus & Ill. dn. Archiepiscopus vindicandum esse putabat: tamen in gratiam Serenisss. & Inuictiss. domini D. Ferd. Regis, atq; S. R. M. Poloniæ, quò firmior pax instituatur, ijs quoq; vna cum cæteris subditis

suis

ſuis, capitulo, nobilitate, ciuibus, qui compulſi id fecerunt, ignoſcit, promittitq; pro ſe & ſucceſſoribus ſuis, nullam deinceps mentionem eius rei ſe, ſucceſſoresq; ſuos facturos eſſe. Viciſſim autem R[dus] ac Mag. dn. Magiſter & ordines Liuoniæ, ijs, qui R[diſſ.] & Ill. dn. archiepiſcopo ſeſe adiunxerunt, aut vllo modo adfuerunt, omnem offenſionem ex animo remittere debebunt. Et ſi qui ex ſubditis ciuibus Rigenſibus ſeruitoribusq; R[diſſ.] & Illuſtriſs. dn. Arch. in his motibus exules facti ſunt, ij omnes ad bona immobilia reſtitui debent. Mobilia verò, ſi quæ extabunt, illis reddentur. Reliqua verò à raptoribus vel detentoribus repetere legitima iuris via poterunt.

10 Quòd ſi etiam in vincula coniecti, aut pignoribus fideiuſſionibusq; & alijs cautionibus obſtricti ſint, eos liberos, ſecuros, immunesq; præſtabunt, atq; eis, priſtinis honoribus ac dignitati reſtitutis, liberam facient poteſtatem, ſiue in Liuonia manendum, ſiue iſthinc emigrandum putauerint, neq; aliam de non nocendo cautionem, ſi ab ipſis poſtuletur, quàm iuratoriam præſtare tenebuntur.

Debebunt item Ill. dn. Chriſtophorum, ducem Megapolenſem, ad commendationem Sereniſs. ac inuictiſs. principis & dn. D. Romanorum regis, ac S. R. M. Poloniæ, electorumq;, principum, & Statuum ſacri Imperij, atq; eorundem honoris cauſa, coadiutorem Archiepiſcopatus, ac deinde R[mi] & Ill. dn. Arch. ceſſione vel morte conſequuta illum legitimum Archiepiſcopum agnoſcere, neq; vllis ex-

20 cogitatis rationibus ea in re impedire.

Cùm autem R[dus] & Ill. dn. Arch. prouectæ iam ſit ætatis, liberum illi, ſi volet, erit, Illuſtri dn. Chriſtophoro, duci Megapolenſi, dignitatem atq; adminiſtrationem Archiepiſcopatus tradere, cum quo tandem de reditibus & commodis eius communi arbitrio transiget. Quòd ſi ea conſuetudo eſt, vt ſubditi archiep. Rigenſis, ſimul atq; quis in coadiutorem cooptatur, ad eius fidem per iuſiurandum adigi ſoleant; id quoq; Illuſtri dn. Chriſtophoro, duci Megapolenſi, quandocunq; R[diſſ.] & Illuſtr. dn. Archiepiſcopo videbitur, præſtituri ſunt: Sin verò ea conſuetudo non ſit, ſed tum demùm id vſitatum ſit, poſteaquam is, qui cooptatus in coadiutorem eſt, plenam archiepiſcopi dignitatem conſequatur, ne ij quidem id facere te-

30 nebuntur, antequam vel per ceſſionem R[diſſ.] ac Ill. dn. Arch. vel ipſius morte integram dignitatem adeptus erit.

Debebit autem Ill. dn. Chriſtophorus, dux Megapolenſis, ſufficienter ordinibus Liuoniæ cauere, vt integra conſeruet iura, ſtatuta ac priuilegia, illis à Catholica, Cæſarea & ſacra atq; inuictiſſima Regia Romanorum M[te] confirmata, exceptis decretis Receſſus Volmarienſis, atq; ea parte, qua ius Arch. & eccleſiæ Rigenſis conuellunt, ad quæ reſcindenda, vbi illi videbitur, agere, expeririq; legitimo iure poterit. Cauere item illis debebit, ne Archiepiſcopatum in ſecularem atq; hæreditarium ſtatum redigat, ne vllum inde detrimentum ſacrum Romanum Imperium ſuſcipiat. Ad eundemque modum, vt benè ſeſe erga Reuerendum &

40 Mag. dn. Magiſtrum, prælatos, atq; ordines Liuoniæ gerat, viciſſimq; illi erga eum, & mutua pax & concordia perpetuò conſeruari poſſit. Cùm autem Ill. dn. Chriſtophorus, dux Megapolenſis, nondum ætatis maturitatem conſequutus ſit, ſi ei R[mus] & Ill. dn. Arch. dignitatem Arch. concedendam putauerit, debebit ipſemet & R[mus] & Ill. Arch. eligere duos ex ordine Spiritualium, & duos ex equeſtri eiuſdem Arch. qui Archiepiſcopatum adminiſtrabunt, quoad legitimam ætatem attigerit, non diutiùs. quemadmodum id & Ill. dn. Chriſtophorus, dux Megap. & nominè illius etiam R[mus] ac Ill. dn. Arch. pollicitus fuerat; atq; vt id præſenti receſſui insereretur, aſſenſus eſt.

Quidquid autem Ciuitas Rigenſis capitulo eccleſiæq; Rigenſi ademerit, id

50 reſtitui illi debebit, & ſi quid controuerſiarum eis intercedat, de ijs ordinatio iudicio experientur. Debebunt etiam R[dus] & Magn. dn. Magiſter, & R[mus] ac Ill. dn. Arch. & prælati, ordines, nobilitas, ciuitatesq; Liuoniæ, quæcunq; odia aut inimicitiæ hoc bello inter eos interceſſerunt, ſibi mutuò condonare, atq; obliuiſci in poſterum, vt certa firmaq; illis perpetua pax conſtare poſſit.

Quam

Quam quidem restitutionis, R[diss.] & Ill. dn. Archiepiscopi transactionem, R. M. P. atq; item Ill. dn. Albertus Marchio Brandeburgensis in Prussia dux, literis suis patentibus comprobare ratificareque debebunt, quod ipsum R[mus] ac Ill. dn. Arch. quoq; facere debebit. In quorum fidem & testimonium manibus nostris præsentibus subscripsimus, & sigilla nostra apposuimus. Datum Pasvval ex castris regijs, die 5. Septemb. Anno 1557.

Binæ Pontificis Romani GREGORII XIII. literæ, ad Gebhardum archiep. Coloniensem datæ anno 1583. quarum libro XXVI. Chronicon meminit.

10

Gregorius PP. XIII. GEBHARDO Coloniensi Archiepiscopo.

VEnerabilis frater, salutem & Apostolicam benedictionem. Truchsesianorum domum, non minus generis nobilitate, quàm fidei Catholicæ studio & constantia antehac floruisse, testis est insignium virorum, qui ex ea prodierunt, tum antiqua tum recens memoria. Præcipuè verò Cardinalis Augustanus, qui principem in ea locum obtinuit: Apud quem tu piè & religiosè, & quasi in conspectu & gremio sanctæ Romanæ Ecclesiæ educatus, non paruam olim præbuisti spem, fore, vt dignus tali genere & disciplina euaderes. Hinc nostra erga te propensio, nosterq; paternus amor initium habuit; Qui postea ex grauium virorum 20 testimonio non solùm confirmatus sed etiam auctus, vt de te nobis vicissim optima & rectissima quæque polliceremur. Successit tempus illud, cùm electus fuisti à Capitulo Coloniensi in Archiepiscopum illius Ecclesiæ: Quæ electio cùm maximis implicaretur difficultatibus, & vehementissimè oppugnaretur, & quasi expugnaretur: tamen ea erga te vsi sumus benignitate, vt, sublatis omnibus impedimentis, capituli iudicium & electionem de te factam approbaremus, confirmationisque Apostolicæ robur adieceremus. Ex his putabamus neminem te, aut religionis orthodoxæ, aut sanctæ huius sedis, aut etiam disciplinæ Ecclesiasticæ studiosiorem & obseruantiorem fore; sperabamusq; in tua fide, constantia & probitate vel maximè debere nos adquiescere. Sed dolemus, & quidem grauiter do- 30 lemus, nostram hanc expectationem, ex his, quæ de multorum literis, sermonibus, & fama ipsa quotidiè ad nos perferuntur, non solùm labefactatam & diminutam, sed penè deletam; ac illa, quæ circumferuntur, talia esse, & loco munereque tuo adeò indigna, vt sine magno pudore exprimi non possint. Sustinuimus nos certè, quoad potuimus, ne quid, quod te indignum esset, crederemus: sed cùm rumor quotidiè ingrauesceret, coacti sumus suspenso ac solicito de te animo esse, nec id diutiùs dissimulare voluimus.

Monemus igitur te, vt famæ & saluti tuæ in tempore consulas, & si fortassè longiùs, quàm oportuit, progressus es, te reuoces: si verò falsa sunt, quæ obijciuntur (quod potiùs vellemus) animum & sensum tuum aperias & declares; nec pa- 40 tiaris ex maleuolorum sermonibus perpetuam notam & ignominiam tibi tuæque agnationi, & ordini Ecclesiastico inuri; Cogitesque quid Deo, qui te ad sublimem illum gradum euexit; quid sedi Apostolicæ, quæ te singulari quodam amore & gratia complexa est; quid patriæ; quid generi; quid Christiano nomini; quid publicæ vtilitati; quid denique tibi ipsi debeas, non alijs magis quàm tibi ipsi inimicus fueris, si ita te gesseris, vt meritò inter exturbandus sis, cùm tamen nullo negocio eum tibi conseruare, & magnus in Ecclesia Dei, ac summa cum autoritate inter Imperij principes esse possis.

Memi-

Memineris, quàm difficiles & periculosi sint nouarum rerum exitus, & quantopere cauendum sit prudenti & pio viro, ne temerè famam, rem, statum, dignitatem deniq; ipsam, in extremum discrimen adducat, (cuius rei non desunt nostra ætate exempla, quibus doceri possis.) At si longiùs fortassè prouecti sumus, amori nostro, dignitatisq; ac salutis tuæ desiderio id assignabis. Non enim dubitamus, quin paterna hæc monita nostra id apud te pondus habitura sint, quod omnibus nominibus & iustissimis de causis debent: Atq; re ipsa eam pietatem & reuerentiam erga sanctam hanc sedem sis ostensurus, qua nos recreati te in dilectissimi filij loco, sicut antea, ita & posthac habere, & ea re lætari maximopere possimus. Sed hoc literarum officio contenti, mandauimus venerabili fratri Archiepiscopo Treuirensi, vt ad te proficiscatur, tecumq; ea de re fusiùs diligentissimè agat, ac consilium deliberationemq; nostram clariùs patefaciat: cui plenam fidem te habiturum non dubitamus. Datæ Romæ apud S. Petrum, sub annulo piscatoris, Die 17. Decemb. Anno 1582. Pontificatus nostri anno vndecimo.

Gregorius Episcopus Seruus seruorum DEI, *ad futuram rei memoriam.*

HVmani generis Conditor ac Redemptor & summus æternusq; Sacerdos in cœlis regnans, S S. Ecclesiam suam Catholicam ita B. Petro Apostolorum Principi, ac eius deinceps successoribus, Romanis Pontificibus, regendam tradidit, vt ij super gentes & regna constituti, potestatisq; diuinæ Principatum in terris obtinentes, quid in ea plantari vel euelli, ædificari ac destrui opus esset, decernerent ac iudicarent. Nos igitur in eadem Apostolicæ sedis specula, quanquam tanto oneri impares, sola DEI miseratione & gratia collocati, ad satisfaciendum muneri nostro eò solertiùs incumbere debemus, quò magis calamitosi huius seculi tempestates ingrauescere, & nostram vndiquaq; vigilantiam requiri non ignoramus. Proinde cùm ex multorum sermonibus & literis grauis iam pridem rumor ad aures nostras peruenisset, de turpi & flagitiosa vita Gebhardi Truchsii, qui Ecclesiæ Coloniensi præerat: ingenti sanè dolore ex tam graui Ecclesiæ vulnere fuimus affecti, & continuò nostris literis, ac per principes & insignes viros, sui eum loci, officij, fidei, ordinis, iurisiurandi monere, & quacunq; potuimus ratione, ex charitate verè paterna, ad sanitatem reuocare conati sumus. Sed ille, vt erat peruerso & obdurato animo, vel literas nostras ad se venire passus non est, vel si quas alias eadem de re accepit, & homines certos ad se hortatu nostro à nonnullis principibus missos audiuit, ijs ita respondit, vt satis appareret, sibi in animo esse, nostrum, illorumq; officium eludere, auctoritatemq; contemnere, & deterrima quæq; cogitare ac moliri, sicuti paulò pòst re ipsa declarauit. Nam præter alia enormia delicta, quæ antea ille patrasse dicebatur, superioribus diebus palàm omnibus factum est, & nos multorum fide dignorum relationib. & literis alijsq; authenticis documentis, & fama voceq; publica notum & compertum habuimus, ipsum Gebhardum cum primariis diuersarum sectarum hæreticis intimam consuetudinem habuisse, consilia communicasse, impium fœdus cum ipsis pepigisse, vt scilicet post nefarias ac sacrilegas nuptias, quas animo destinauerat, Ecclesiam simul Coloniensem, illorum ope & auxilio retineret: scripto semel atq; iterum à se promulgato, ab Ecclesia Catholica defecisse, & in hæresin incidisse, potestatemq; suis subditis eandem hæresin amplectendi fecisse, ac tandem publicis nuptijs cum quadam muliere, hæretico ministro Caluiniano conciliante, contractis, se coinquinasse, ac postmodùm cum ea prætensa vxore publicè conuiuia celebrasse, & choreas & tripudia duxisse. Bonnam, insigne Coloniensis ditionis oppidum, aliaque loca vi occupasse, præsidio militum firmasse, apertamque tyrannidem, capitulo frustrà reclamante, exercuisse, scripturas omnes ad Ecclesiam Coloniensem pertinentes, & aurea argenteaq; vasa, quæ Bonnæ custodiebantur, corripuisse, ac secum asportasse, totam

tam deniq; ditionem bellicis tumultib. & piculis implicasse, ac Spiritualia & temporalia omnia pessum dedisse. Igitur nos tot tantisq;, quasi monstrum, congestis delictis, quæ adeò publica & notoria sunt, vt nulla possint excusatione aut tergiuersatione velari, commoti ac compulsi, causæ huius cognitionem & decisionem à dilecto filio nostro Andrea Caroli ab Austria, cui tanquam legato nostro commissa fuerat, auocantes & ad nos trahentes, sacris Canonib. ac prædecessorum nostrorum constitutionibus, contra hæreticos editis, inhærentes: Quanquam eum propter præmissa ab omni iure suo decidisse dubitandum non erat: tamen vt omnibus constaret, re cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus communicata, de eorundem consilio & assensu, motu proprio ex certa scientia ac 10 etiam de potestatis plenitudine supplentes omnem iuris defectum, si quis sit in Consistorio nostro decreto, Gebhardum Truchsium prænominatum, vti hæreticum notorium, & infinitis propè criminibus maculatum ac periurum, ab Ecclesiæ Catholicæ corpore separatum, dicta Ecclesia Archiepiscopali Coloniensi omniq; titulo, officio, dignitate ac iure, quod sibi ad eam quouis modo competere posset, nec non alijs omnibus dignitatibus, Canonicatibus, Beneficijs, officijs, pensionibus, iuribus, feudis, actionibus ac iurisdictionibus quibuscunq;, quæ hucusq; quouis modo habuit & possedit, priuatum fuisse & esse declaramus, & quatenus opus sit, de nouo priuamus, Ecclesiamq; ipsam Coloniensem & cætera omnia prædicta vacare decernimus, ac ad illa aliaue in posterum obtinenda penitùs in- 20 habilem fore statuimus, & mandamus, declarantes, propterea si deinceps Gebhardus in his, quæ priùs erant sui muneris, ratione omnium suprà dictorum se immiscere præsumpserit, omnes & quoscunq; actus, in quibus ipsum interuenire contingat, nullius esse roboris & momenti, ita, vt nullo vnquam tempore firmitatem habeant nec vigorem. Quocirca Decanum, Canonicos & Capitulum dictæ Coloniensis Ecclesiæ, omnesq; parochos ac vniuersum ciuitatis ac eiusdem prouinciæ Clerum, nec non Vasallos subditosq;, & ciuitatum, oppidorum, locorum Gubernatores, arcium præfectos, Officiales & ministros quoscunq; à iuramento, si quod ipsi Gebhardo præstiterunt, liberos & exemptos esse, ac nulla in re ei obedientiam debere. Similiter statuimus & declaramus, mandantes eisdem & eorum cuili- 30 bet, sub excommunicationis pœna, quam ipse facto contrauenìens incurret, vt posthac Gebhardo, ipsiusq; Procuratoribus in aliquo non respondeant seu pareant, vel intendant. Cæterùm idem Coloniense Capitulum seriò monemus, vt cùm primùm de hac priuationis sententia notitiam habuerit, ad electionem noui Archiepiscopi termino competenti, ad conueniendum Canonicis absentibus præfixo, omni mora cessante procedant, non obstantibus priuilegijs quibuscunq; etiam Apostolicis, Præsuli Coloniens. forsitan concessis, approbatis & irreuocatis, cæterisq; contrarijs quibuscunq;. Vt autem faciliùs hæ literæ ad omnium noticiam deducantur, volumus, & eadem authoritate Apostolica decernimus, vt earum transsumptis manuscriptis vel impressis, & Notarij cuiusdam publici manu subscri- 40 ptis, sigilloq; personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur in iudicio vel extra illud, quæ haberetur ipsis præsentibus, si essent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergò omninò hominum liceat, hanc paginam nostræ auocationis, suppletionis, priuationis, statuti, declarationum, mandatorum, voluntatis, & decretorum infringere, vel in ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis DEI & B. Petri & Pauli Apostolorum is se nouerit incursurum.

Datum Romæ apud S. Petrum, Anno incarnationis Dominicæ, M. D. LXXXIII. Pontificatus nostri XI. Calend. 50 Aprilis.

NOBI-

NOBILITATIS LIVONICÆ PRI-VILEGIVM,

Cuius Chronicon fol. 534. meminit.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, *Dei gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniaq; Dominus & hæres, Notum facimus per præsentes literas, quorum interest, aut in posterum quoquo modo intererit, Vniuersis. Cùm Liuonia prouincia graui ac*
10 *diuturno Moschico bello, multisq; cladibus afflicta, vastata, atq; magna ex parte in potestatem hostium redacta esset; cumq; & propter multarum ciuitatum arcumq; & propugnaculorum amissionem, & ob maximam in omnes partes depopulationem vastitatemq; ferro atq; igni in eo allatam, & propter quotidianas incursiones, magnumq; hostis ad eius reliquias occupandas apparatum, ad eam angustiam ac difficultatem ordines illius redacti essent, vt nequaquam opibus viribusq; proprijs statum suum defendere, atq; se à seruitute crudelitateq; hostili tueri ac vindicare possent;*

Illustrissimus ac Reuerendissimus Dominus Guilhelmus, Archiepiscopus Rigensis, Marchio Brandenburgensis, Stetiniæ, Pomeraniæ, Cassubiorum & Vandalorum Dux,
20 *Rugiæ Princeps, Burggrabius Norinbergensis, ac Illustrissimus Dominus Gothardus Ketlerus, equestris ordinis Teutonici in Liuonia Magister, statusq; & ordines Liuoniarum vniuersi, & Ciuitatum nuncij, dum & omnia domestica præsidia sua conuulsa, & se ab aliorum præsidijs destitutos animaduerterent, magnam autem spem in nostro ditionum nostrarum auxilio deponerent: matura deliberatione habita, publicoq; & concordi omnium consensu, se prouinciamq; suam in fidem & potestatem nostram tradiderunt, ac in perpetuum ditionibus dominijsq; nostris, ad instar terrarum Prussiæ, adiunxerunt & incorporarunt.*

Itaq; nos & fœderibus & vicinitate coniunctæ nobis prouinciæ periculo, clade, vastitate, seruitute permoti, & pro Christiani principis officio pertinere ad fidem nostram
30 *intelligentes, vt homines prouinciamq; Christiani nominis à cæde, populatione, seruitute barbari ac crudelis hostis prohibeamus, eosdem in fidem & ditionem nostram accepimus. Quæ quidem fide ac necessitate, in iure, libertate, fortunis, omnibusq; commodis cæterorum subditorum ac dominiorum nostrorum conseruandis & tuendis obstrictos esse nos deuincimus & obstringimus.*

Cùm autem inter reliquos status eiusdem prouinciæ Liuoniæ, qui ad profitendam & recognoscendam subiectionem suam apud nos comparuerunt, vniuersus equestris ordo totius illius prouinciæ, nempe ipsa Nobilitas, indigenæ tam vltra citraq; Dunam habitantes, per certos nuncios, & plenipotentes suos, videlicet nobiles, Rempertum Gilzemium, Iuris doctorem, Gregorium Francken, Fabia-
40 *num à Borch, Henricum & Iohannem de Medhem, cum sufficienti plenipotentiæ suæ mandato, Sigillis multorum nobilium ex tota prouincia Liuonia consignato, apud nos comparuissent, nosq; suo ac totius nobilitatis Liuonicæ nomine, de confirmatione iurium, libertatum, priuilegiorum & immunitatum suarum, humiliter atq; suppliciter compellassent; Obtulerunt nobis in scriptis certa capita seu articulos, quos à nobis in omnibus eorum punctis, clausulis & conditionibus confirmari, approbari & ratificari debita cum instantia supplicauerunt; Quorum quidem capitum seu articulorum tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis:*

Religio Aug. Confessionis.

Primùm & ante omnia Sacræ & Serenissimæ Maiestati vestræ, domino nostro clementissimo, & tum libertatis nostræ vindici, tum & liberatori, in quo o-
50 *mnem spem & fiduciam liberationis nostræ concepimus, debita qua par est humilitate,*

litate, nostro totius nobilitatis Liuoniæ nomine supplicamus, vt sacrosancta nobis & inuiolabilis maneat Religio, quam iuxta Euangelica Apostolicaq́; scripta purioris Ecclesiæ, Nicenæ Synodi, Augustanamq́; Confessionem hactenus seruauimus; néue vnquam vllis siue Ecclesiasticorum siue secularium præscriptis, censuris & adinuentionibus grauemur turbemurq́; quouis modo. Quod si præter spem acciderit; nos tamen iuxta Sacrosanctæ scripturæ normam, qua præcipitur, Plus Deo, quàm hominibus obtemperandum esse, nostram retineamus religionem, consuetasq́; Ceremonias, neq́; nos in vlla ratione ab hac auelli sinamus. Si verò errores, quorum malus ille Dæmon author est, in illa suboriri continget, vt hisce dirimendis tollendisq́; Euangelici Apostolicíq́; Doctores purioris Ecclesiæ Augustanæ confessionis adhibeantur. Proximum est, vt Ecclesiæ conseruentur, collapsæ restituantur: & quæ ministris puri Euangelij Doctoribus siue concionatoribus, & istorum honesta sustentatione, non prouisa, vt hisce ex liberalitate Sacræ Regiæ Maiestatis prouideatur; & si quis census fundiq́; hisce adempti vel suppressi fuerint, vt illi vel restituantur, vel æquiualente precio compensentur. Tertium, ne pauperes negligantur: illorum enim iuxta atq́; religionis rationem habendam esse censemus. Cùm nobis porrò constet, quanta sit calamitas pauperum, qui hac bellorum clade ex diuitibus pauperes facti sumus; suppliciter petimus, vt collapsa hospitalia bonaq́; illis olim consecrata restituantur, & in quibus antè locis antiquitùs erecta nulla fuerint, vt erigantur, & tàm à Sacra vestra Regia Maiestate, quàm à principe nostro, pro REGIA munificentia & liberalitate, dotentur. Quo facto CHRISTVS (qui hæc in se collata reputabit) vestræ Regiæ Maiestati regnorum ditionumq́; suarum faciliorem splendidioremq́; faciet gubernationem. Ac cùm hoc bello (proh dolor!) afflictissimæ, maritis parentibusq́; cæsis, multæ viduæ, orbæ parentibus virgines, in eam egestatem redactæ sint, vt quo vitam tolerent vix habeant, obnixè oramus; vt inprimis de Collegijs cœlibum virginum ita constituatur, vt afflictissimæ & miserrimæ viduæ virginesq́;, maritis parentibusq́; orbatæ, in hæc recipiantur, necessarioq́; victu amictuq́; prospiciantur, donec vel cœlibem optent vitam, vel sanctum petant matrimonium. neq́; enim in hoc vel cœlibum virginum, quarum numerus non ita magnus est, vel præfectorum, earundem priuatum commodum, sed commune potiùs bonum spectandum est. Vtq́; idem cum Cœnobijs Monachorum, si illa Sacræ Regiæ Maiestati vestræ aliquando ex manibus hostium restituta fuerint, constituatur, propter miseros exanimatos senes, & pupillos parentibus orbos, paternisq́; bonis destitutos, qui in ijsdem ali, educari, & humanioribus literis erudiri poterunt, cum maximo Reipublicæ commodo. Ita enim ex cœnobijs præfatis vetus collegiorum forma restituetur, ex quibus honorifica Ecclesiæ & Reipublicæ organa, quandocunq́; necessarium fuerit, depromi poterunt. IIII. Cùm nihil respublicas magis quassare atq́; concutere soleat, quàm legum, consuetudinis atq́; morum mutatio; Sacra Regia Maiestas vestra benè constitutas Respublicas hac ratione non modò seruandas, sed collapsas restituendas prudentissimo atq́; verè diuino consilio censuit; quòd per Illustrissimum & Magnificum principem ac Dominum Nicolaum RatZevvill, in Olika & NischevvitZ ducem, Palatinum Vilnensem, Dominum nostrum clementissimum, Principibus, Nobilibus, Ciuitatibus atq́; Statibus Liuoniæ, sub ipsius Sacræ Regiæ Maiestatis plenæ potestatis mandatiq́; proposito scripto promiserit, nobis non solùm Germanicum Magistratum, sed & iura Germanorum propria atq́; consueta permissuram, concessuram atque confirmaturam se esse, quod & ad præsentis status conseruationem & collapsi erectionem restitutionemq́; facit plurimum.

[Margin: Ecclesiæ.] [Margin: Pauperes.] [Margin: Hospitalia.] [Margin: Collegia Virginum.] [Margin: Monasteria.] [Margin: Magistratus Germanus.]

Vt autem certum atq́; commune aliquod pũinciale ius, quo omnes prouinciales teneantur, ex consuetudinibus, priuilegijs, latisq́; sententijs authoritate vestræ Sacræ Regiæ Maiestatis constituatur: etiam atq́; etiam oramus, vt ad eam rem certi homines, in iuris prudentia versati, ex authoritate Maiestatis vestræ designentur, qui talem formulã Iuris prouincialis concipiant, componant, & communibus Reip. Liuoniæ ordinibus consentientibus ad recognoscendum, confirmandum & promulgandum vestræ Sacræ Regiæ Maiestati offerant. V. Vt solis indigenis, & benè possessionatis, dignitates, officia & capitaneatus, ad instar terrarum Prussiæ, conferre dignetur, prout nobis Regiæ Maiestatis nomine

[Margin: Commune Ius prouinciale.] [Margin: Indigenæ officijs publicis præficiantur.]

nomine promissum est, atque praescribantur nobis dignitates, officia & capitaneatus, & quando, & quibus quisq. praeficietur. VI. Quamuis inficias ire non possumus, Appellationis remedium ad tribunal Regium superioritatem Sacrae Regiae Maiestatis maximè respicere, neq. nostri instituti sit, illam attenuare velle: tamen putamus, Sacram Regiam Maiestatem, propter commodum & prouectum prouincialium, aliam viam, & eam quidem compendiosiorem, & ex consensus communis arbitrio, & vestrae Sacrae Regiae Maiestatis approbatione, inuenire constituereq. posse, ne vel propter itinerum difficultatem, lociq. intercapedinem maximam, vel propter miserorum inopiam, plures causae in iudicia delatum deserere, & diuitibus improbis, maleuoliq. hominibus insolentiae materiam praeberi contingat. Consultum itaq. vobis videtur, vt Sacra Regia Maiestas vestra in ciuitate Rigensi, tanquam totius prouinciae metropoli, certos Iudices seu Senatores suos constituat, idq. ex indigenis per nostrum equestrem ordinem delectos; per Maiestatem verò vestram confirmandos, qui semel bisue in anno Rigam statis temporibus vnà conueniant, & causas appellationum, ex authoritate Maiestatis vestrae decidant: ab illo verò senatus Maiestatis vestrae iudicio, in causis grauibus & maximi momenti, ad tribunal Maiestatis vestrae, non minus ex Archidiaecesi, quàm ex Maiestatis vestrae & Illustrissimi domini Magistri ditionibus, hoc est, ex tota prouincia, ad Maiestatem vestram, tanquam ad supremum & haereditarium dominum nostrum, appelletur: Ita tamen, vt temerariae & friuolae appellationes praecidantur, statuatur expressa poena in temerariè appellantes, & extrahentes litem sine iusta, legitima & probabili ratione; & vt taliter delinquentes condemnentur in decimam partem causae, cuius dimidia pars fisco Maiestatis vestrae, altera dimidia pars appellato dependatur. VII. Cùm hoc proprium Regium decus sit, atque ipsa Maiestas, quae neminem vel minima laesione offendere, vnicuique quod suum est tribuere, quod vniuscuiusque est, ex amplitudine munificentiae suae adaugere consueuit, liberalissimè vestrae Sacrae Regiae Maiestatis nomine promissum est nobis omnibus atque singulis, de quorum nomine missi sumus, quòd nobis atque ipsis, beneficiorum, feudorum, à principibus & praedecessoribus suis acceptorum, diplomata, consignatas literas, possessiones, consuetudines, Priuilegia, ac libertates, & quaecunque longissimo temporum vsu acquisiuissent obtinuissentq., inuiolabiliter seruari & confirmari. Sed si quae maiora ipsis omnibus atque singulis ex vsu esse possent, quòd ea quoque ex Regia liberalitate de nouo concedi deberent. Quam Regiam facilitatem, clementiam & benignitatem vt obseruanti pectore animorum nostrorum prosequimur; ita eam fortunis nostris omnibus, vita, saluteq. ipsa demereri sedulò parati erimus. Proinde petimus, qua decet, humilima obseruantia, vt non modò quae antea dicta sunt praestentur nobis; verùm cùm plures sint in Liuonia, qui cum consanguineis suis atque alijs familijs Ius simultaneae siue coniunctae manus contrahendi facultatem olim nacti sunt, vt hoc ipsum priuilegium à vestra Sacra Regia Maiestate caeteris quoque omnibus, videlicet vniuersae nobilitati, aequè illis, qui sub dominio domini Magistri caeterorumq. principum mansuri, ac illis, qui Sacrae Regiae Maiestati vestrae immediatè subditi futuri sunt, nostrisq. personis ex liberali fauore, pro Regio vestro splendore atque amplitudine, gratiosissimè concedatur, in omnibus illorum bonis feudalibus, quae modò obtinent, quae in futurum quouis modo, siue speciali gratia, siue contractu licito obtinere poterunt, non modò cum consanguineis, affinibus; sed alijs quoque exteris familijs atque socijs tale Ius simultaneae siue coniunctae manus coire atque contrahere. Hoc est, vt habeamus liberam & omnimodam potestatem de bonis suis disponendi, dandi, donandi, vendendi, alienandi, & in vsus beneplacitos, non requisito Maiestatis vestrae consensu & alterius cuiusuis superioris, conuertendi. VIII. Si fortè in hac belli calamitate, depraedatione, igneue vel alio casu cuiusque diplomata, monumenta priuilegiorum, libertatum, aliarumq. concessionum atque obligationum amissa, absumpta, perditaq. essent, vt illa à Sacra vestra Regia Maiestate nouis diplomatis, non

Appellatio.

Confirmatio praediorum & Iuriū Nobilitatis.

Innouatio Diplomatû perditorum.

tis, non modò innouentur; si de bonorum hæreditatione tranquilla atq; continua possessione constiterit: Verùm vt etiam obligatoriarum literarum, quæ hoc tumultu bellico perditæ sint, fructu ÿ non careant, qui duorum vel trium testium authoritate obfirmare possint, tales literas penes ipsos fuisse, & ex aduerso de soluto numerato vel satisfacto per alia literarum argumenta nil constet.

Libertates Nobilium.

IX. Vt Sacra ipsius Regia Maiestas nobiles atq; proceres Liuoniæ omnium honorum, dignitatum, Iurium, libertatum atq; prærogatiuarum, quibus hactenus tam Ecclesiastici, quàm seculares Barones atq; Nobiles domini regni Polonici vtuntur & fruuntur, iuxta formam atq; modum, quibus Pruteni sub Sacra ipsius Regia Maiestate positi ab ipso obtinuerunt, participes facere dignetur.

Libertas gratiæ in successionibus.

X. Vt nobis libertatem gratiæ (vt vulgò nostri appellant) pro regia benignitate concedat, quemadmodum in successione feudorum subditi ducatus Estoniæ, Harriæ, VVironiæ, ac diœcesis Rigensis, olim à Regibus Danorum singulari beneficio vsq; in hunc diem obtinuerunt, vt eodem modo nos eiusdem priuilegÿ fructum ex vestræ Sacræ Regiæ Maiestatis ampliore augustioreq; munificentia capessere, atq; cum perpetua Augusti nominis celebratione posteris nostris relinquere possimus; hoc est, vt habeamus potestatem succedendi, non modò in descendenti, sed etiam in collaterali linea vtriusq; sexus: Ita tamen, vt præferatur masculinum, & fœmellæ pro modo facultatum dotentur; masculis verò non existentibus, fœmellæ in omnibus succedant, saluo tamen Maiestatis Regiæ iure fisci seu iure caduco.

Ne subiectio Polonis facta Liuonis damno sit apud Cæsarem & Imperium.

XI. Cùm nos Sacræ Regiæ Maiestati vestræ, illiusq; regno, magno Ducatui Lithuaniæ ac ditionibus, ineuitabili necessitate in hisce nostris angustÿs, quibus propter barbari hostis insolentiam ad extremum cum principe nostro redacti, & ab imperio Romano deserti, nos, vitamq; nostram, parentes, vxores, & liberos tueri non possumus, sed mediusfidius in hostis crudelissimi potestatem venire oportuerit, priusquam ab imperio defenderemur, in subiectione consenserimus; Sacra ipsius Regia Maiestas efficiat, quemadmodum cautum est, vt propter hanc principis nostri deditionem, nosq; subditos apud inuictissimum Imperatorem, Electores, Principes ac Status Romani Imperÿ, tueri honorem, substantiamq; nostram, ne censura Imperÿ publica, aliáue infami nota vexemur, damnóue afficiamur, quin potius indemnes conseruemur.

Præda hosti, non sanguine sociorum miles alatur.

XII. Vt nos in posterum à Sacra Regia Maiestate non solùm contra Moschum, sed quoscunq; hostes nostros, coniunctis regni Poloniæ omniumq; ditionum suarum viribus, de facto defendamur, hostem in proprÿs ditionibus integra belli mole quàm primùm adoriamur, ne vel hostilibus, vel socÿs armis, sociorum terris grauiora maioraq; damna inferantur: Meliùs etenim est ex hostium sanguine æstuare, quàm nostri sociorumq; deprædatione perditioneq; saginari.

Agrorum limites.

XIII. Vt nemo in suis granietibus atq; constitutis limitibus prædiorum suorum, qui ex certis monumentis liquent, perturbetur; sed in possessione illorum à Sacra eius Regia Maiestate tueatur. Si verò qui limites temporum vetustate corrupti amißiue essent, vt illi siue per delegatos, siue per arbitros, prout æquitatis postulauerit ratio, innouentur, restituanturq;. Vbi verò in terris Liuoniæ dispersi inter se nobilium, item rusticorum agri habentur, & vt Germanicè appellantur, Streuwlande vnd Hakenlandt / isti secundùm consuetam mensuram vnicuique integri absque vlla diminutione læsionéue permittantur, vt scilicet iuxta veterem præscriptam formam quilibet vncus aut mansus agri, quem vulgò Haken nominamus, sexaginta sex funes, siue, vt dicitur, bastas, quarum bastarum qualibet sexaginta sex Faden contineat. Quæ verò ex vastis nemoribus multo longoq; sudore acquisita, primi occupantis, iuxta iuris communis ordinationem, manebunt. Nisi prior occupans illa deinceps pro derelicto habuisset, ac alius ea abundè possedisset, legitimeq; præscripsisset, vt is quoque in tali possessione retineatur, tueaturq;.

Immunitas à Telonijs.

XIIII. Vt nobilibus Liuoniæ integrum atque liberum sit, per Regnum Poloniæ, magnum Ducatum Lithuaniæ, aliasq; suæ Regiæ Maiestatis ditiones, Regalibus vÿs, & vbicunque ipsis negotium fuerit, absque vlla remoratione telonÿ, aliarúmue datiarum impositione, vel requisitione, liberè ire atque transire, mercatoribus exceptis, idq; tam terra quàm mari, cæterisq; fluminibus, cum omni immunitate permittatur. Et si aliquem istorum in præfato regno, magnoq; Ducatu Lithuaniæ, alÿsq; ditionibus, quidquam deponere

nere contingat, vt idem sine vlla molestia, vllaq; telonij & quarumuis aliarum datiarum grauamine, inde reuocari & reduci, quandocunq; visum fuerit, integrum liberumq; maneat. XV. Vt confecto hoc bello in Liuonia, veteres regales & communes stratæ restituantur in pristinum statum, seruenturq; ; reliquæ verò ab vsu communi alienæ præcludantur, propter varia incommoda, quæ vltrò citroq; dominis vicinis eorumq; subditis inde suboriri possunt. XVI. Ab hostibus pro defensione communis patriæ capti, & postliminij iure, & redemtionis beneficio per vestram Sacram Regiam Maiestatem fruantur atq; gaudeant: vt etsi seruitutis calamitate mortui censeantur; tamen spe recuperandæ libertatis viuere videantur. XVII. Quamuis maior pars nobilitatis per hostem partim bonis suis feudalibus spoliata, partim diuturnitate belli fortunis exhausta, vt vxorum atque liberorum sustentationis plerisque planè nihil, alijs vel minimum supersit; tamen illos singularis erga Sacram vestram Regiam Maiestatem obseruantia, Item fortunarum, libertatum, dignitatis, vitæ etiam atque salutis propriæ respectus eò impellunt (quæ ipsis partim beneficio vestræ Sacræ Regiæ Maiestatis hactenus vtcunque seruata sunt, partim Dei beneficio seruata ac restituta iri sperant) vt non modò ipsam omni honore venerentur, sed vita atque salute ipsa illud libenter contestabuntur. Et cùm plurimi nostrorum nihil reliquum habeamus præter vitam, hanc parati sumus quoquo tempore apud sacram Regiam Maiestatem vestram exponere. Reliqui verò, etiamsi & ipsi belli quinquennalibus sumptibus exasi; tamen se illi offerunt, & nos vnà cum eis offerimus ad omnia, quæ possibilia esse poterunt: Speramusq;, vestram Sacram Regiam Maiestatem, si ad expeditionem bellicam eo, quo consueueramus, equitatu propter exhaustas vires prodire non poterimus, illud non tam vlli neglectui aut proteruitati, sed impossibilitati imputaturam esse. Postulamus itaque, vt vnusquisque secundùm restantes facultates bellicam expeditionem Sacræ Regiæ Maiestati vestræ seruiat; non autem secundùm eas, quas antè, rebus integris stantibus, obtinuit: & vt eodem planè modo, si qui extra numerum sui debiti ac soliti equitatus atque seruitij, in honorem atque commodum Sacræ Regiæ Maiestatis vestræ, plures equites atq; milites educere possent ac vellent, stipendia conferantur, quemadmodum cæteris Sacræ vestræ Regiæ Maiestatis regni & Magni Ducatus Lithuaniæ incolis numerari & conferri consueuerunt; vtq; id tàm in præsenti, quàm futuris belli temporibus perpetuò seruetur. XVIII. Cùm digna vox maiestate regnantis sit fateri, Imperium subiectum esse legibus; ne deinceps vllus Princeps, vllus Magistratus, siue superior siue inferior, vel quiuis alius, extra cognitionem causæ, nobiles vasallos, vel quosuis alios possessionibus temerè exuat, destituat, spoliétue: sed si quid iuris in alium habere quisquam putarit, hoc ipsum coram iudicio Ordinario Senatorum Maiestatis vestræ Regiæ, vel prouinciali conuentu experiatur. Non enim æquum est, vt in propria causa quis ipse sit Iudex. Sicut enim Ius oritur ex facto; Ita de vniuscuiusq; facto aut culpa non nisi mediante iure, lege, & sanctione per Iudicem decidi debet. Nemo itaq; in posterum causa indicta, non conuictus, neq; legitimo Iuris processu damnatus, fortunis aut facultatibus suis exuatur; quemadmodum antea exuti sunt nonnulli honesti, & in suos Principes & Magistratus obedientes, fideles, & officiosi ciues. Et vt in tali facto liceat oppresso ad tribunal Sacræ Regiæ Maiestatis vestræ Regium extraordinariè, coram Notario, instrumento grauaminis, & de saluo conductu ad cognitionem causæ Sacræ Regiæ Maiestatis vestræ supplicare. XIX. Vt nullus, cuiuscunq; eminentiæ aut conditionis existat, personis, castris, domibus, aut possessionibus alicuius, vllam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere præsumat. Qui autem super his conuictus, vt iuxta leges capitis pœna plectatur. Simili modo hi, qui honestas matronas, viduas, virginesq; raperent, vel per vim stuprarent, comprimeréntue, cùm aliàs ipsis omnis debeatur honos atq; reuerentia, ac meritò, vt eodem capitis supplicio puniantur. XX. Cùm etiam mercatores, præsertim peregrini siue exotici homines, in nobilitatis ac ciuitatum iniuriam, pelles, frumenta, humulum, & alia mercium genera in villis ac pagis clàm & publicè coëmere, negotiationesq; illicitas exercere soleant: vt illud vestræ Sacræ Regiæ Maiestatis au-

Viæ Regales.

Capti ab hostibus.

Ritterdienst.

Ne quis sine causæ cognitione spolietur.

Violatæ pacis & stupri pœna.

Mercatores in pagis.

thoritate caueatur prohibeaturq́, ne id de cætero fiat. Vt autem ratio Dominorum Nobilitatisq́ habeatur cum pellibus ferarum & bestiolarum, Sacra Regia Maiestas vestra prouidebit. XXI. Quemadmodum antiquitùs omnibus Liuoniæ proceribus, Nobilibus, Equitibus, Vasallisq́ libera in vniuersum huc vsque ferarum lustra atq́ meatus fuerunt, ipsaq́ venatio liberrima; ita syluarum, nemorum, pascuorum, pratorum, actuumq́ liberrimum habuerint vsumfructum, quòd ex feris bestiolisq́ syluestribus pelles, quas vulgò Wildtwerck nominant, ex nemoribus syluisq́ omnium lignorum vsum qualemcunq́ meliore fructu habere obtinereq́ potuerunt, quod Wildtwerck dicimus in omnibus speciebus eiusdem, in cinerum siue liquoris picei extractione, siue alijs lignorum diuersis sectionibus is comparari vnquam poterat; Ita quoque mutua atque transitoria fiat, & est adhuc hodie seruitus, qua vltrò citroq́ alter in alterius fundo liberrima habet apum pascua & mellifluas arbores. Quemadmodum hæc omnia inuestiturarum monumentis longissima præscriptaq́ consuetudine adhuc hodie ab omnibus Nobilibus obtinentur & seruantur: Ita quoq́ omnes Nobiles atq́ proceres Liuoniæ hactenus habuerunt Ius coquendæ Cereuisiæ, illiusq́ ad suas tabernas vendendi potestatem, absq́ vllius impedimento, vel datiarum vel assisiariorum grauamine. Ne verò in posterum callidis officiariorum adinuentionibus, ne dicamus expilationibus, in talibus libertatibus quoquo modo grauentur; petunt Nobiles ac proceres Liuoniæ, vt hæc specialiùs priuilegio regio explicentur, ne omissa impræsentiarum nocuisse olim, sed quæ expressa iam prodesse & in futurum & perpetuum profuisse videri poterunt; publica tamen contributione, & alio vectigali communi consensu ordinum & vniuersæ nobilitatis ad Sacræ Regiæ Maiestatis vestræ & Reipublicæ necessitatem pro tempore decernenda, semper excepta. XXII. Vt rustici, qui vel per principis concessionem in alicuius potestate fuerunt, ab alijs non capiantur neq́ detineantur; sed ad eius, cuius intersit, postulationem exhibeantur: nisi certis diplomatum argumentis, viuisq́ testibus edocere quis poterit, illos sibi à legitimis ipsorum dominis concessos atq́ translatos esse, manebunt in potestate eiusdem, in quem eum in modum concessi translatiq́ fuerunt, aliás restituantur secundùm receptum morem & antiquam consuetudinem Liuoniæ. XXIII. Vt hactenus Nobilium rustici ad sola Dominorum suorum opera fuerunt obstricti: Ita petimus prouideri, ne ad alia seruitia in libertatis nostræ præiudicium cogantur, sed vt antiqua consuetudo obseruetur. XXIIII. Vt fines terrarum diligenter obseruentur, ne prædones & grassatores ingrediendo impunè grassentur. XXV. Ne lites atq́ controuersiæ transactionibus iudicatæ vel sopitæ in posterum resuscitentur, suaq́ Sacræ Regiæ Maiestati inclytisq́ senatoribus molestiam inferant, vt in genere transactiones ac definitiua sententiæ omnes à principibus Liuoniæ dictæ lataq́ per Sacram Regiam Maiestatem vestram confirmentur. XXVI. Cùm sæpenumerò in Liuonia acciderit, quòd nonnulli Nobiles à proprijs rusticis clàm occisi sint; Vt verò in posterum à talibus flagitijs deterreantur, petunt Nobiles Liuoniæ, vt de singulari gratia, meriq́ Imperij Sacræ eius Regiæ Maiestatis potestate, suis curijs capitalis ciuilisq́ iudicij priuilegium, quemadmodum Nobiles Estoniæ Ducatus olim à Regibus Danorum consecuti sunt, & in hunc vsq́ diem obtinent, annectatur concedaturq́. Vltimò, Cùm ex Monetæ inæqualitate hactenus varia & inexplicabilia damna atq́ incommoda Liuoniæ illata sint; petimus de illa etiam certum, quid constitui: scilicet, vt ea excudatur in posterum moneta, quæ in graui valore & æstimatione par Polonicæ & Lithuanicæ existat, vt vltrò citroq́ Polonica Lithuanicaq́ moneta in Liuonia, Liuonica è conuerso in Polonia & magno Ducatu Lithuaniæ currat.

Marginalia: Vsusfructus syluarum. — Coquendæ cereuisiæ. — Mancipia Rustica. — Limitum custodia. — Res iudicatæ non retractentur. — Moneta æqualis.

Nos itaq́ SIGISMVNDVS AVGVSTVS, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lithuaniæ, præfatus, &c. præinsertos Articulos & humiles supplicationes vniuersi equestris Ordinis Nobilitatis Liuonicæ, tanquam iustas & legitimas, authoritate nostra Regia, tanquam directus dominus, cui merum & mixtum imperium in totam prouinciam, vigore præsentis subiectionis nobis professæ, competit, in omnibus eorundem postulationum & articulorum clausulis, punctis & conditionibus confirmandos, approbandos, & ratificandos esse duximus, prout confirmamus, approbamus & ratificamus præsentibus hisce literis nostris, decernentes eas ab hinc & in-

& in posterum robur debita & perpetua firmitatis obtinere debere: vtili tamen dominio Illustrissimi Domini Magistri per hanc confirmationem nostram in terris Illustritatis eius nihil derogantes, Harum testimonio literarum, quibus in fidem pramissorum sigillum nostrum prasentibus est subappensum. Data Vilna, feria sexta post festum S.Catharina. Anno M. D. LXI.regn. verò nostri XXXI.

Series Primorum Livoniae Episcoporum et Archiep.Rigensium, in Liuoniæ arce Ronneburga, vetustis & viuis imaginibus expressorum, additis Epigrammatis cognitione non indignis, quorum ne prorsus memoria periret, Appendici huic inserta est.

10

MEINARDVS LIVONIÆ EPISCOPVS PRIMVS.

Christum Liuonibus Meinardus pradicat Anno Milleno, centeno, nongeno quoq; quarto, Templũ Kerckholmũ, medio Rubonis in amne Extruit, Vxeliã, Dalenq; ad littora cõdit.

Eius sepulchro inscriptum Rigæ.

Hac sunt in fossa Meinardi prasulis ossa, Nobis primò fidem dedit annis quatuor, idem Actu millenus, centenis nonaq; genis Annis cum senis hic ab his it ad athera pœnis.

BARTHOLDVS ABBAS LOKANVS ordinis Cistercienſium.

Bartholdus Rigam cingebat mœnibus vrbẽ, Dũ molitur opus, Liuo glomerante caterua
20 *Arma parat, bellumq; facit, concisus ab hoste Exanimus prasul fulua prostratur arena.*

ALBERTVS CANONICVS BREMENSIS.

Vindicat Albertus clades felicibus armis, Arcem Dunmondam disponit ad ostia Duna. Ensiferos vocat ad communia pralia fratres. Henricus Cæsar titulis & sede beauit Imperij proceres inter, sacrosq; dynastas.

NICOLAVS CANONICVS RIGENSIS.

Præside Nicolao rursus noua bella parantes Liuonij oppugnant crescentis mœnia Riga, At victi pacẽ poscunt, dominosq; fatentur. Gens quoq; Curetũ Christi tunc sacra recepit.

30

ALBERTVS I. ARCHIEP. RIGEN.

Pontificis dono summi, Latijq; Senatus, Albertus præfulget hic Archiepiscopus omnes: Hunc caput agnoscunt septẽ Liuonide terra Mitrati patres, rogat hinc sua iura magister. Ius cadit & dominum nobis tibi Brema creandi.

IOANNES à LVNEN II. ARCHIEPISCOPVS.

Excipit illustres titulos sedemq; Ioannes, Templa, sacrasq; viris deuotis fabricat ædes, Prescribit genti leges moresq; feroci: Fertur Romburgi fundamina prima locasse.

IOANNES à VECHTEN.

40 *Ah dolor! aduersum venturos omen in annos, Intestina parant distracti bella Ioannes Armipotensq; ordo: vicina ad fœdera gentes Sollicitantur: adest Vithines Lithuanius Heros, Pontifici auxilium prastat, funditq; magistrum.*

IOANNES COMES SVERINI IIII.

Ioannes Comes ex præclustri gente Suerina Appetitur bellis Marianis, victus ad vrbem Romanam supplex abijt, diuosq; precatur Vitores, illa moriens nunc vrbe quiescit.

ISAVRVS, postea Archiepiscopus Lundensis in Dania.

Pascit oues Christi, mox Archipræsul, Isaurus, Temperat aduersas iras, & fœdere iungit Vicinos, adit hinc Danos, vbi Londia sedes Præsulis alta micat, sacris dignantur habenis.

FRIDERICVS LIBER BARO EX BOHEMIA.

Fridericus, clarâ prognatus gente Boëma, Ter denos absens feliciter imperat annos Atq; nouem, terra nunquã Liuonide visus, Pontifici comes est semper, post fata recondit Gallia relliquias, venerans Auione sepulchro.

ENGELBERTVS à DALEN. 10

Engelbertus erat Derbati præsul, & inde Accitus Rigam summas moderatur habenas. Oscula Pontifici summo fert pronus ad aras, Raptus & è terris Auione quiescit humatus.

VROMHOLDVS à VIFFHVSEN.

Postq̃ Vrõholdo custodia credita tẽpli, Ecce vbi Riga iacet, mox Duna tumescit ab vndis: Præcipites trahit illa domos, hominũq; cateruas, Præsentẽq; vrbi cladẽ vis fluminis affert.

SIPHERDVS à BLVMBERG.

Traditur vt rerum Sipherdo summa potestas, Ordo potens bellis, & viuens ordine nullo, Curetes & Semgallos victricibus armis, Multaq; præterea manibus rapiebat auaris. 20

IOANNES à SYNTEN.

Attollunt animos lætis successibus aucti Teutonici fratres, deturbant sede Ioannem Cum socijs, soli terram ditione prementes; Ille means Romam, peregris cadit exul in oris.

IOANNES VVALLENRODER nobilis Francus, archie. Rigen. XI.

VVallẽrodera Francus de gente Ioannes, Tẽpore quo lentis fuit Hussus in ignibus vstus, Conciliumq; ingens cogit Constantia, Patres Cardineosq; inter sedemq; locumq; tenebat. Indeq; Liuonios nunquam remeauit ad agros.

IOANNES HABVNDI.

Rigensis capit hinc populi moderamẽ Habũdus, Pacis amans, sacri lustrat mysteria verbi. 30 *Pestiferum vidit, multis morientibus, annum, Hos inter luctus, & funera mœsta suorum, Correptus morbo, mortales exuit artus.*

HENNINGVS SCARPENBERG.

Fœderis Henningus cõfirmat iura magistro, Condit Lemsaliã Pebualgam, turreq; ditat Romburgũ, qua nunc reliquas supereminet omnes Astra petens, Rigæ cõpostus pace qescit.

SYLVESTER, XIIII. RIGENSIS archiep. fuit Magistri Liuoniæ Cancellarius.

Arce Cochenhusia capitur Syluester, iniquam Carceris experiens sortẽ, calcãte magistro Pocula lethiferis propinat mista venenis, Liuoniæ annales dedit ignibus ordo repertas.

STEPHANVS GRVBEN LIPSENSIS, XV. Archiepiscopus Rigensis. 40

Immersit Stephanum casu fortuna lugubri, Velatis oculis, & spina impostus equinæ, Atq; manu caudã prendẽs extruditur vrbe, Concidit indulgẽs lachrymis, fractusq; dolore.

MICHAEL HILDEBRANDI
Reualien. XVI. Archiep. Rigensis.

Bellipotens en Plettenbergius atq; Michaël Coniuncti, Moschos felici Marte retundant,
Auspicijsq; suis praescribunt foedera pacis: Egregiam statuunt laudem, famamq; perennẽ.

CASPARVS LINDE VVESTPHALVS.

Aurea Caspari sunt tempora, nescia belli: Nam parto gaudebat Liuona terra triumpho.
Associant animo, fraternaq; iura colentes, Grato Deo meritæ soluunt praconia laudis.

IOANNES BLANCKENFELD BERLInensis, archiep. Rigensis, Episcop. Reualiensis & Tarpatensis, I. D.

Pristina detrectant Rigenses iura Ioanni, Diuisi diuersa probant oriente Luthero.
Eijciunt claustris monachos, ritusq; nouarunt. Hispanias praesul querulus discedit ad o-
Terquomada moriens, causam vitamq; reliquit. (ras.

THOMAS SCHONING
RIGENSIS.

Idem Schoningo ciues parere recusant. Omnis egenus opis, nunc his, nunc supplicat illis.
Et tandem socium sedis, regniq; recepit, Marchiaca natum praelustri gente dynastam.

VVILELMVS MARCHIO BRAND. &c.

Brãdẽburgiaca domus hic gẽerosa propago Marchio VVilelmus, p̃meret cũ cana senectus,
Ordinis ensiferi stimulis agitatus acerbis Impetitur bello: mox captiuatur ab hoste,
Mille & quingentos sex quinquagintaq; Phoebus A nato Christo cursu cõpleuerat annos.
Extitit ille dies & fons, & origo malorum, Terris dira minans fulgore cometa coruscat.
Indignam doluit vicina Polonia sortem Principis agnati, iustisq; accingitur armis.
Integra VVilelmo redeunt sic iura priora: Patrono moriens tradit sua iura Polono.
Moschica Liuonides victricia signa perosi, Foedera Lithuanis iungebant legibus aequis.

EPISTOLA MARTINI LVTHERI AD VVENCESLAVM LINCVM Ecclesiasten Norinbergensem, de Georgio Saxoniae duce & Foedere.

Quam, narrationi lib. XII. fol. 312. versu 17. adiungi posse, in Chronico dicitur.

GRatiam & pacem, &c. Foedus istud principum impiorum, quod ipsi negant, vides quantos motus mouerit. Sed ego ducis Georgij frigidissimam excusationem ferè pro confessione interpretor. Sed negent, excusent, fingant, refingant; ego sciens scio, non esse foedus istud merum nihil: aut Chimæram: licèt monstrum sit monstrosum satis. Deinde, orbis nouit, illos animo, facto, edicto, studio pertinacissimo, hactenus talia publicè tentasse & fecisse, & adhuc facere. Extinctum enim volunt Euangelium. Sed quid hæc ad te, qui absque dubio certus de his omnibus es? tantùm vt scias, neque nos istis credere impijs, licèt pacem offeramus, optemus, demus. Deus confundet istum μωρότατον μῶρον, Qui, sicut Moab, plus audet, quàm possit: & non secundùm vires suas superbit, sicut semper fecit. Orabimus contra istos homicidas, atque hactenus sit eis indultum: si denuò aliquid moliti fuerint, orabimus Deum. Deinde monebimus principes, vt absque misericordia perdantur, quandoquidem sanguisugæ insatiabiles quiescere nolunt, nisi Germaniam sanguine madere sentiant. Nos iam in prophetis vernaculæ donandis sudamus. DEVS, Quantum & quàm mole-

molestum opus, Hebraicos scriptores cogere Germanicè loqui! quam resistunt! hebraicitatem suam relinquere nolunt, & barbariem Germanicam imitari, tanquam si Philomela cuculum cogatur, deserta elegantissima melodia, vnisonam illius vocem detestans, imitari. Vale, & ora pro nobis. Dominica post Barnabæ, M. D. XXVIII. Huius epistolæ patrocinium, planè Rhetoricum, suscepit Lutherus in eo, quem dixi, libro, de literis arcanis furto sublatis, aduersus Georgium Saxoniæ ducem edito.

EQVES CATAPHRACTVS, magni ducatus LITHVANIÆ Stemma: & AQVILA POLONICA, versibus artificiosis ornata, cuius memoriam conseruatu non indignam chronicon in fine anni 1579. testatur.

IN ense, maioribus characteribus, significatur annus, quo potentissimus princeps Stephanus feliciter inauguratus est, 1576.

Ense DeI Leges, te ReX, regnVMqVe tVebor.

A pollice dextræ equitis, per cassidem, eiusdem artificij versus duo, pacis cum Gedanensibus compositæ annum continent, 1577.

VIrIbVs eXCeLLo, LatVs qVoqVe serVIo RegI:
IVdICIoqVe sVo stoqVe CadoqVe LVbens.

Ab vmbilico ad ceruicem equitis sunt duo quoque carmina, quorum vtriq; mediæ literæ seruiunt: alterum tamen eorum est transuersim legendum:

Marte fui quondam toti notissimus orbi:
Iussus, pro CHRISTO nunc quoq; bella geram.

Ab vmbilico, per totum equitis pedem, legendum:

Mille volo STEPHANO Regi seruire per annos.

In corpore equi, inprimis in equitis pede, sunt Acrosticha, dictione STEPHANO comprehensa, & à versu (semper ab hostilem) initium ducentia: quæ quidem omnia, vocabulis MILITO REGI concluduntur. Hoc artificium in altera quoque parte corporis cernitur, à voce itidem STEPHANO sumpto initio: nisi quòd transuersim versus legendi sunt, & dictiones DESERVIO REGI adiungendæ. Deinde ijsdem versibus, à prima litera nominis DESERVIO, ad vltimam vocis STEPHANO, & ab vltima STEPHANO, ad primam MILITO, fœlix hæc continetur optatio: DEVS SIT OPTO TECVM. Similiter ab vltima litera vocabuli DESERVIO, ad primam nominis STEPHANO, & à prima litera STEPHANO, ad vltimam Syllabam MILITO REGI, alia optatio inserta est: OPTO DIES SANOS REGI. Ad extremum, à prima & vltima litera verbi DESERVIO, ad initium & finem verborum: MILITO REGI, hæc ad Deum adiungitur breuis precatio: DIV DEVS POLONVM REGEM OPTO SOLARE. Iam igitur versus sic habent:

Semper ad hostilem congressum		*Sedulò agam, mandes quicquid,*	
Tristantur ceduntq; acies mihi,		*Tristes non crucient curæ:*	
Ense libens defendo tribunal,	MI-	*Est mihi iucundum, quoties*	DE-
Pugno sponte mea, dum forti	LITO	*Prompto quiduiscunq; iube*	SER-
Hostes me nostri formidant,	RE-	*Hectoris est nobis robur:*	VIO
Ardua latus agã pro CHRISTO:	GI.	*Affligor Litauûm casu:*	RE-
Nemo potest bello me vincere:		*Nestoris ætatem opto mihi:*	GI.
Opto libens fœlicia Regi:		*Omnes magnanimos supero.*	

In steno

In freno carmen literis maioribus cladem Gedanensium comprehendit:

Vera pVto RegIs LaVs est, DeMVIsse sVperbos.

Ab ore equi per iubas characteres maiores id habent: STEPHANO QVIA PAREO REGI, quibus versus adde sequentes, vt sensum expleas:

Sors tristis mea praeterijt, mihi dantur honores,
Quaeris, Cur? quoniam STEPHANO *modò pareo Regi.*

Rursus ab equi mandibula inferiori, per extremas equi partes, ad vltimam dictionem hemistichij, MILITO REGI, sunt haec maioribus: STEPHANO QVIA SERVIO REGI, quibus subiunge ipsos versus:

10 *Spe teneor magna, posthac quòd nulla nocebunt,*
Quae nocuere priùs: nam magno seruio Regi.

In equi collo: *Impiger ipse sequar, quem rex mihi iusserit hostem.*

In capistro: *Hac* STEPHANO *Lithuana parent stemmata gentis:*
Quae sibi gens priscis Lithuana parauit ab annis.

A prima litera MILITO, ad vltimam REGI, est hoc:

Magnanimus tibi Mosce rapax obnitar vt hosti,

In pedibus: *Laetanti vincam casus, animoq; sereno*
Grandia: nunc etenim STEPHANO *deseruio Regi.*
Saepius occurram, certantes ipse iuuabo:
20 *Insistam egregiè studio, vigiliq; labori.*

In clypeo, carmen medium in orbem factum, nomen insertum habet STEPHANVS: supremorum versuum alter quidem complectitur voces, REX POLONIAE, alter vocabula DVX LITVANIAE. In cruce verò S. Regiae Maiestati dicitur: STEPHANE REX VALE. versus sunt tales:

Stemma potens habeas nactum vi, robore, bellis,
Rebus, & expertis populis, & honoribus aucte.
Diuino excellis studio, atq; teneris amore.
Robusta semper Lithauis inseruio mente.

30

AQVILA REGIA IN EIVSDEM SERENISSIMI POLONIAE REGIS STEPHANI I. FOELICISSIMVM VILNAM INGRESSUM ARTIFICIOSÈ CONFECTA, HOSCE VERSUS COMPREHENDIT:

IN diademate, seu corona Aquilae, versus inscriptus, anni 1576. quo princeps amplissimus STEPHANVS in Regem est coronatus, index est:

RegaLI gaVDet Stephanus ReX MagnVs honore.

In ceruice Aquilae, duorum versuum mediae literae nomen STEPHANVS habent: cui adiunctis reliquis, maioribus characteribus notatis, & ad finem caudae productis dictionibus, huiusmodi conficitur optatio: STEPHANVS OPTIMVS REX, VIVAT IN PLVRIMOS ANNOS. In ceruice igitur hi sunt versus:

40 *Constanter Phoebi radiantia lumina specto:*
CHRISTVM REX STEPHANVS *constanter, vt ipse, tuetur.*

In corpore Aquilae tres videre licet quasi orbes & circulos, eandem propè cum priori precationem, literis maioribus expressam, continentes: POLONIAE STEPHANVS REX VIVAT. Et in supremo quidem circulo (à cuius acrostichis, per maiores medij circuli characteres, versus ad tertium, cordis instar effictum, ducuntur) haec carmina sunt collocata:

50 *Praecellis Reges claros virtutibus, vt Sol*
Luce sua superat coelestia sydera: nomen
Nactus es idcircò STEPHANI: *tibi namq; corona*
Aurea debetur, propter pietatis amorem.

In medio autem circulo sunt hæc Phaleucia, aptè, si formam spectes, Græco Stephani vocabulo respondentia :

Sunt mores, pietas, tibi fidesq́,
Est & relligio, probiq́ cultus :
Hac propter tibi dat poli cacumen,
Nos, & qui moderatur, hos honores.

Cor Aquilæ, illud primum quasi edita & contenta voce clamat :

Res est excellens, si quis diuina tuetur.

Tum illud, quod hæreditario S. R. M. Stemmati insertum est, optat ardentiùs : 10

Te metuant hostes patria, regniq́, DEIq́.

Porrò à corde ipso versus à supremo circulo ducti hunc in modum legendi sunt :

Principe digna geris, Rex inuictißime noster,
Omnes propterea lingua olim iure diserta
Laudabunt, votis cœlestiaq́ agmina supplex
Orabit populus quiuis : tibi ab æthere numen
Incolumem vt vitam tribuat : praconia versu
Atq́ canet STEPHANI sacrata corona Mineruа.

In alæ dextræ initio, medio, & fine, istæ quatuor præ cæteris voces eminent: 20 STEPHANVS POLONORVM REX VIVAT. quarum mediæ literæ versibus superioribus & inferioribns adiunctæ hanc Aquilæ affictam continent orationem :

Sidera contemplor, Soliuq́ palatia semper,
Terrenas nihili facio sedesq́ domosq́ :
Turbo, tempestas mihi nulla potestq́ nocere,
Erigitur spectans cœli sublimia ceruix,
Et nimiùm recreor fulgenti lumine : dum lux
Phœbeo terras collustrat & omnia vultu,
Pracipiti vehitur quando per sidera curru. 30
Heroëm refero, parent cui sponte POLONI,
Hac atas quot habet, sunt quotquot & inde futuri :
Aonidum cœtus quem tollit ad athera versu :
Ac meritò ; populos quoniam regit absq́ tumultu,
Nestoris eloquio fretus, pietateq́ magna,
Numina prospiciens regnum locupletat auita
Virtute : idcircò permulti iugiter optant,
Viuat vt incolumis, vitam regnumq́ gubernet,
Sedulus empyreum semper colat atq́ Monarcham.

Ala sinistra idem habet artificium : dictionibus, maioribus literis expressis, 40 hunc in modum nonnihil immutatis : STEPHANVS VIVAT DIV REX NOSTER : quibus adiunctæ aliæ tum voces tum vocum literæ, quas ala suo ambitu coërcet, has Serenissimi Regis laudes conficiunt :

Summus Regis honor summa virtute paratur :
Tu quoniam superas, Rex inuictißime, quemq́,
Tanta, quanta decet Reges, pietate fideq́,
Eximia laudis fructu latabere felix,
Et meritò à cunctis post hac laudaberis, ô Rex:
Pannonia vatum celebrabunt carmina nomen,
Posteritasq́ tuum faustum mirabitur omen. 50
Huic regno superûm Rex te dedit ipse POLONO,
Hoc auo vt fieret virtus tua cognita nostro.
AVGVSTI solium Diuina potentia Regis
Attribuit tibi, te donauit honoribus amplis.

Nec

Nec Regis tamen immeritò te excellere fecit
Numen diuinum solio: cùm plura reposcat
Vis animi, roburq́; tuæ pulcherrimus atq;
Virtutis splendor, qui vincit sydera luce.
Seruet te Rector superûm hac in luce, precamur.

Dexter pes sapphicos versus continet, quibus fortunatus rerum serenissimi Regis successus optatur: in quibus grandiores literæ illud artificiosè exprimunt: STEPHANE POLONIÆ REX VALE.

Sæpius forti STEPHANVS Phalange,
10 *Pellat hostilis peto gentis acre*
Robur: euadat deciesq́; felix
Victor, vt Vatum celebretur inde
Laude per astra.

In pede sinistro simili modo habetur: STEPHANE LITHVANIÆ DVX VALE. Versus autem ita in hostem S. R. M. animum reddunt acriorem:

Sustinet dextra pharetras minantes,
Litis ac pugnæ redamans iniquæ,
Dum fauet numen tibi, Moscus atrox:
20 *Viribus quem tu pietatis almæ,*
Laudeq́; frena.

In caudæ medio, circa finem primæ optationis maioribus literis expressæ, hic, petitionem perbreuem continens, versus legendus est:

Inclyte Rex, populum Regni moderêris in annos.

Huic & sensu & situ proximus à sinistris continet 1577. annum, cladis Dantiscanorum ad Derszauiam:

Viuas Rex, longosq́; opto dominare per annos.

A dextra parte versu exprimitur annus 1578. quo S. R. M. optatissimo suo aduentu VILNAM recreatura & ornatura credebatur:

30 *Viue DEO, forteis petimusq́; tuêre POLONOS.*

Reliquis circa caudam versibus, præcipuarum S. R. M. Prouinciarum nomine, vale eidem, post faustam rerum omnium precationem, hunc in modum dicitur:

A parte dextra: *Prisca Lachi soboles, Litauûm cum gente vetusta:*
Fausta suo Regi cuncta precatur ouans.

A parte altera: *Pannonij, Russi, Liuones, & Russia tota,*
MASSOUIJ dicunt, & Samogita, VALE.

BELLI INTER FRANCISCVM GALLIÆ REGEM, ET CAROLVM 40 V. IMP. ANNO M. D. XLII. INCHOATI HISTORIA, APOLOGO expressa, à IOANNE FRAXINEO, cuius mentio fit pag. 464. Chronici libro XVI.

CVm graue admodum bellum inter Oues & Lupum exarsisset, reliquaque animalia sollicitarentur, vt huic vel alteri parti auxilium ferrent; cùm ad Ceruorum gregem Luporum Legati accessissent, sic eos locutos accepimus: Iustum nec vobis minùs vtile bellum suscepimus, Cerui, quod Oues Canibus, infestis propemodum toti animalium generi, se adiunxerint, eorumque auxilio fretæ, nobis quoque bellum indicant. In quo cùm communem causam & vestram maximè 50 sustineamus; æquum est, vos pro rei magnitudine decernere, vt communibus viribus Oues illas aggrediamur, quibus sublatis, longè faciliùs erit, nos à Canum

quoq; iniurijs vindicare. Audita ea legatione, itum est in consilium, variæque à Ceruis, vt quisq; adfectus erat, dictæ sententiæ: tandem omnibus ferè eò declinantibus, vt dicerent, non esse ferendam Ouium superbiam, quæ cùm principem locum inter mitia animalia obtinuissent, nunc Canum (qui cùm omnium ferarum, tum Ceruorum maximè hostes essent) auxilio & armis vterentur: feroxq; illud & immite genus aduersus alia animalia prouocarent; Senex quidam, qui vsu plurimùm & prudentia reliquis præstabat (vt sunt viuaces) iuniores his verbis, à tam leui & temeraria sententia reuocauit: Infestum quidem est & hostile Canum genus, ô Cerui, sed non minùs Lupi nostræ quoq; vitæ & libertati insidiantur; quod vel ex eo apparet, quòd cùm ante annos viginti de finibus & pascendi ritu variæ inter nos controuersiæ exortæ fuissent, domesticum illud & ciuile dissidium semper aluerunt: quò nos posteà faciliùs diuturnis prælijs attritos opprimerent: neq; nobis vnquam ante hanc diem aliquam pacati & sincerè erga nos adfecti animi significationem dederunt. Pacem autem sic nobiscum seruabant, vt si errantem fortassè nostrum aliquem aut à grege remotum conspicarentur, crudelissimè statim iugularent. Oues per nos, quarum vitæ & sanguini iamdudum inhiant, perdere cupiunt: aut eò vi & armis cogi, vt Canes (quibus resistere ipsi non possunt) persequantur: quò tandem graui illo & ferocissimo hoste liberati, nos simul & ipsas sub iugum mittant. Si autem rem verè perpendere volumus, & si intoleranda ab vtrisq; patiamur, Lupis tamen magis irasci debemus, qui cùm eadem vitæ societate nobiscum in syluis degant, in incautos & nihil tale timentes crudelissimè sæuiunt: ita vt sæpiùs (proh dolor) eueniat, vt cùm nostri alioquin se ex eorum faucibus eripere non possint, (dum fuga vitæ suæ consulunt) in Canes incidant, aut retibus intercipiantur. Quid autem est ab Ouibus contra nos factum? Lupos Canibus, id est, hostes hostibus commiserunt: graui nos iniuria adfectos (si Dijs placet) existimamus, quo nihil magis optandum est, vt sic eorum contra nos odium & impetus comprimatur. Permittite eos, ô Cerui, de Belluino illo (quem ipsi appetunt) principatu digladiari, malitisq; tam superborum & crudelium hostium sanguine vos impendente ab ipsis periculo defungi, quàm leui quadam & improba bellandi cupiditate Oues, quæ nobis amicæ semper fuerunt, lacessere, quò Lupis tandem in ipsas & nos statuere liceat, quod inexhausta sanguinis & vitæ nostræ sitis imperabit. Quid autem est, quòd se Canes ita odisse iactent? cùm nocturnos cum illis congressus habeant, ex quibus Lyciscæ & Crocutæ ex Cane & Lupo mixti fœtus nascuntur? Hoc illud est, ô Cerui, aliud non habent, quo innoxias Oues criminentur, illudq; in alijs reprehendunt, quod ipsi facere concupiuerunt. Itaq; censeo, re infecta Legatos dimittendos, atq; ad nostrum nunc concilium referri, vt Ouibus fœdere & amicitia nobiscum iunctis, rationem aliquam cum cæteris animalibus ineamus, qua nos & nostra ab eorum fraudulenta cupiditate liberemus.

Quæ cùm dicta fuissent, varieque reliqui tumultuarentur, è iunioribus vnus rem maiorem esse dixit, quàm vt de ea subitò decerni aliquid oporteret. Diem igitur diffundi iussit, remq; eò vsq; comperendinari, donec quo se modo Vulpes gereret, intellexissent. Vt enim Cerui & naturæ dotibus & formæ dignitate Vulpi longè præstent, neq; ingenio cedant, & animo quoq; sint superiores: eam tamen eiusmodi esse præditam industria, vt consilia omnium feliciùs reliquis odoretur. In eam igitur sententiam cùm pedibus omnes iuissent, Luporum Legatis responsum est, placere quidem Ceruis, bellum (si fieri quoquo modo posset) æquis conditionibus dirimi, sin minùs, pro eo fœdere, quod ipsi ante annos aliquot cum Lupis percussissent, vt qui eosdem hostes haberent, daturos se operam, ne quid ab Ouibus detrimenti acciperent. Oues igitur, quibus cum Ceruis fœdus quoddam antiquum intercedebat, vt viderunt, parùm ex animi sententia res procedere, eoque paulatim animos delabi, vt (contrà quàm ferè omnes existimabant) in Luporum partes Cerui propenderent: disquisitis omnium sententijs decreuerunt, rem esse pecunia tentandam, se enim opibus Lupos longè superare, vt quæ lacte & velleribus abundarent, cùm illi contrà nullũ, nisi mortui, fructum adferrent.

Cùm

Cùm igitur Arietes precibus & precio Ceruorum quosdam in suas partes pellicerent, essentq; nonnulli, qui siue certo & constanti iudicio, siue incredibili cum Luporum omnium, tum maximè Aquiliferorum odio, spontè, nec tamen gratis, operam suam Ouibus pollicerentur, exortum est graue inter Tragelaphos (qui & ipsi è Ceruorum genere sunt) & Canes bellum: quòd vtriq; Onagrorum pascua & imperium sibi vendicarent. Legati autem Tragelaphorum Regis, qui Lupo & adfinitate & amicitia singulari coniunctus erat (quod vterq; rapto viueret) non solùm sibi ceruos propter necessitudinis iura & commune periculum adiunxerunt: sed vt Lupis etiam (quantum quidem ab illis præstari pôterat) opitula-
10 rentur, Oues publicè criminari cœperunt, quòd canum arma in Tragelaphos, atq; inde in ceruos quoq; immisissent, quò grauibus ipsi bellis districti auxilium Lupis ferre non possent. Oues contrà Deos Deasq; omnes, Panaq; ipsum maximè bicorni infula & pedo ornatum (quo maius numen in terris esse non putant) obtestabantur, seque & fœtus omnes diris deuouebant, si quicquam eiusmodi tentassent. Exponebant verò, quanta ipsis per vim Lupi quondam abstulissent: & nunc se intolerandis iniurijs ad bellum vel inuitas accendi, quòd contra animalium iura Verueces duos (dum legationis publicæ munere funguntur) ininterfecissent. Sed quid facias, vbi altiùs in animis hominum opinio, quamuis falsa, insedit? eam neque veritas conuellere, neque ratio labefactare potest,
20 maximè si periti artifices adhibeantur, cuiusmodi inter Lupos sunt, qui Ceruarij vulgò appellantur: ij cùm effœminatiores sint, quàm naturæ decor & corporis venustas præ se fert, callida consilia artesque comminiscuntur, quibus (cum eo, quòd pretiosis etiam pellibus amicti sunt) Ouibus se hactenus semper æquarunt. Vulgus itaque Ceruorum (vt paucis tota res explicetur) Lupis adhæsit, vel quòd verum esse crederent, quod Ceruariorum Regina & Tragelaphorum legatio dissiparat, vel id tutissimum esse rati, quòd ab Ouibus nihil, à lupis periculi ipsis multum impenderet. Sed tunc (vt nemo est omni ex parte infelix) forte fortuna accidit, vt Luporum Rex, qui & Ceruis imperitabat, subditorum quosdam grauiùs premeret, eisque exitium,
30 nisi fortunis omnibus & libertate cederent, ferox minitaretur. Inter quos Hinnulus quidam & formæ dignitate & generis adfinitatum potentiæque magnitudine præstans, cùm aliud effugium nancisci non posset, ad Oues confugit, à quibus benignè liberaliterque acceptus sic se gessit, vt vltra quàm quod mitiores quosdam, Ceruorum ouibus reddidit, magnam præterea Ceruariorum partem prælio vicit, eorumque pascua cæde & incendio vastauit. Variè ex hoc inter Ceruos tumultuari cœptum, alijs intolerandam esse rem dicentibus, quòd is contra commune omnium decretum in lupos, grauissimi contra Canes belli Imperatores, arma strinxisset, fœdusque & amicitiam cum ijs iniuisset, à quibus nunc commune Ceruorum genus abhorreret. alij suprà quàm
40 id impium esse querebantur, ad supplicium etiam tanquam patriæ & sociorum proditorem deposcebant. Quibusdam verò indigna principe res visa est, fortunis subditos euertere, atque ex eo totum illud Luporum Imperium conuitijs incessere, & abominari cœperunt. quorum opinio, vix cuiquam credibile fuerit, quantum oratione Hinnuli confirmata est: qui cùm atrociter à Ceruarijs accusaretur in publico omnium consessu, cui & Tragelaphorum Rex & Luporum delegati Oratores aderant, iracundè respondens: Tunc demum verum esse comperi (inquit) quod nuper prudentissimus ille senex longa oratione prosequebatur, inexhaustam esse Luporum sitim, iniustissimam ambitionem, crudelissimum imperium, & insidias eiusmodi, quæ nisi à fortibus
50 propulsari, à sapientissimis præcaueri non possint. neque nunc dubito, quin humana ingenia virilesque animi in hæc se Luporum corpora & pelles induerint (vt vulgò fertur) ita supra omnium ferarum consilia, ingenitamque nobis simplicitatem eorum fraudibus irretiti tenemur. De quibus hodie, quoniam video mihi à vobis factam esse dicendi potestatem, per maiorum no-

ſtrorum gentiſque noſtræ decus & ſalutem vos obteſtor, vt ſi quam de me falſam opinionem concepiſtis, eam ſi ius, ratio, & veritas extorquebit, lubenter deponatis. Quid enim eſt alioqui futurum in hac miſera, fragili & caduca animalium fortuna, ſi prout quiſque potentior aut callidior fuerit, ita falſis ſermonibus aures aucupabitur, videntes nos & ſentientes fallet, affines ſocios & confœderatos diſſipabit? quin Cerui cùm in cornua illa reſpicitis (quæ fortitudinis haud dubie inſignia vobis natura dedit) mirandam pedum pernicitatem, totiusq́; corporis robur, cogitare vos conuenit, exerendum eſſe ex graui veluti ſomno caput, attollendum ex diuturna ſeruitute animum, vt tandem, quàm inhoneſtum ſit tam turpibus dominis ſeruire, conſideretis. Vt igitur ab eo incipiam, quod eſt cauſæ noſtræ proprium, Lupos ſiue mirabili quadam Iouis optimi prouidentia, ſiue fato in Imperium aſciuimus, quò aduerſus hoſtes ferociſſimos tuti vitam hanc (quantulamcunque nobis natura dedit) in ocio & tranquillitate tranſigeremus. Neque verò exiſtimare quenquam oportet, nos aut virium imbecillitate, aut formidine & inertia coactos tales dominos quæſiuiſſe: ſed cùm Oues nihil non molirentur, quo ſe tandem ab iſtorum tyrannide & faucibus eriperent, vulgoq́; diceretur (etſi falſum id eſſe luce clariùs oſtendam) in belli ſocietatem Canes nobis infenſiſſimos euocari, atque etiam vbique Tragelaphorum legatio obſtreperet, omnia Ceruarij miſcerent: adducti tandem ſumus, vt huic voraciſſimæ beſtiæ ſummam rerum committeremus.

Ex quo tempore quid non malorum perpeſſi ſumus? quæ dies non illuxit priore infelicior? quantæ nos diſſenſiones, turbæ, inteſtina odia circumdederunt? dum mite aliquid & pacificum præ ſe fert voraciſſima Luporum natio, dum ambitionem melancholia tegit, veſtiumq́; & victus frugalitate famam vulgi aucupatur, in potentiorum etiam animos ſimulatione quadam irrepit, quid non molita eſt, quo nos libertate, fortunis, imò cubilibus etiam noſtris & latebris exturbaret? nunc huic, nunc illi ſe fauere ſimulans, eò noſtrorum quoſdam adduxit: vt ſuppoſitis clàm ignibus, collocatis vbiq; inſidijs, ſed veneno etiam, ô Iupiter & Sol, Oues primùm, deinde gentiles ſuos opprimere conarentur. Canibus bellum inferre volunt (ſi Dijs placet) quò ſemper armis noſtris & potentia ſepti, illud, quod ſomniant, imperium ſibi comparare poſſint. quod vel ex eo clariſſimè oſtendi poteſt, quòd cùm ante annos aliquot conficiendi belli poteſtas fieret, neque difficile eſſet, tam conſentientibus noſtrorum animis, ſubitò impetum noſtrum repreſſerunt: ne hoſte illo ſcilicet liberati ab iniuſtiſſimo nos imperio poſtea vindicaremus. Oues autem, quid eſt, quòd publicè criminentur? cùm eæ, dum impendente ab his periculo opera noſtra tutæ ſint, fœdus antiquum renouare, eoſdem nobiſcum hoſtes habere, imò ſocia etiam arma nobiſcum iungere polliceantur? Tu autem, ignauiſſime Tragelaphorum Rex, non erubeſcis, non commoueris, dum illa publicè prædicas? Cùm omnes ſciant, te torpore quodam & veterno, vel, ſi mauis, ſtupiditate & inertia, ſuperba tamen & crudeli, præditum, animalia omnia ferè, Ceruorum etiam non paucos (quorum imperium dolo nactus eras) perdidiſſe? Deinde pacem turpiſſimè (oblato etiam tributo) poſtulaſti, nullumq́; non mouiſti lapidem, miſer & famelice, quò lætiſſima Onagrorum paſcua vel canibus ſeruiens retineres. Apage infelicem genium, remoue & aufer à nobis tuum iſtud inferis deuotum caput, ne nos vel fortunæ tuæ contagione pereamus. Lupus autem ille tuus, quem tantoperè diligis, quem in ſinu geſtas, quid Canum auxilia & fœdus nobis exprobrat? me enim eodem cum Ouibus loco habet, cùm & id falſiſſimum eſſe ſciat, & ſi maximè verum eſſet, meminiſſe tamen deberet, Serpentes ſe ex Africa, belluas ex Indis, ex Perſia Tigridas & Pantheras conquiſiuiſſe, quò Oues primùm perderet, Ceruorum poſtea & inde reliquorum animalium imperium vſurparet. Is Ceruarios ſuos adornauit, qui, quòd noſſent me libertatis cupidum, turpiſſimæ beſtiæ imperium ampliùs ferre non poſſe, paſcua quædam maiorum meorum, quæ nec vi, nec clàm, nec precariò, ſed iuſtiſſima agnationis ſucceſſione poſſideo, ad ſe pertinere contenderent:

atque

atque postea cùm satis esse caussæ ad inferenda in sedes meas arma non putarent, varijs me calumnijs onerarunt, quibus hoc tantùm breui respondebo: Me iudicio vestro, ô Cerui, stetisse hactenus, neque nunc recusare, quin de eo sententia feratur, sed si præter ius & æquum, spreta vestri concilij auctoritate, armis rem, vt iam fecerunt, aggrediantur, efficiam & præstabo, vt omnes intelligant, eos non minùs esse ignauos & impotentes ad id, quod adipisci volunt, imperium, quàm indigni omnium animalium iudicio censentur.

Si quæ igitur sunt reliqua antiquæ libertatis vestigia; si nos maiorum res gestæ, earumque memoria delectat; expergiscimini, & mentes vestras erigite, quò tyrrannidem hanc tandem aliquando excutiatis. Ad quod vel id nos potissimum mouere debet, quòd cùm omnium animalium amici antea fuerimus, nullumque meminisse possumus ab ipsis contra nos susceptum vnquam bellum, imò contra vtrinq; culta diligentissimè fœderum & amicitiæ iura: quidquid est nunc inter Oues earumque adfines & nos odij, Luporum ambitione contractum reperietis. De me autem sic statuite, me auctoritatem vestram alijs in rebus obseruantissimè sequuturum: sed tam impotentis belluæ imperium nec pati possum, nec è dignitate vestra esse puto, vt ampliùs perferatis.

Audita Hinnuli oratione, etsi plerisque contumax & paulò elatior cùm verbis, tum sententijs videbatur: in multorum tamen animis hæsit, quod ab ipso postremo loco dictum erat: Ceruos antea non Ouium tantùm, quarum nunc se hostes profitebantur, sed omnium ferè animalium adfines, amicos & confœderatos fuisse, cùm nunc contra, propter delatum Lupo imperium, ab hoc amittendæ libertatis periculum, ab illis æternum & inexpiabile odium impenderet. Veniebat illis sanè in mentem, Canes ipsorum pascuis & ceruicibus imminere, Ducibusque Lupis bellum illud conficiendum fore, aut se in grauissimum vitæ discrimen adductum iri: sed simul & id cogitabant, auctores omnium malorum esse Lupos & Tragelaphorum regem, qui priuato odio & incredibili quadam imperandi cupiditate Oues à Ceruis disiunxissent: Cùm nullus interea esset, qui tam ingenti morbo remedium adferre polliceretur. neque ignorabant, futurum, vt Oues bonam animalium partem secum traherent, eoq; rem peruenturam, si aliter ius à Lupis aut Ceruis consequi non possent, vt se, hostes simul & amicos pessundarent. Videbant item, Ouium imperium diuturnum fore, quòd legitima agnatorum successione quæratur, Luporum autem nunc ad hæc, nunc ad alia animalia transferri; ex eoque ratiocinabantur, graue admodum esse, propter fugacem & breui interiturum Imperatorem, validissimam à se gentem abalienare, à qua olim longè plura quàm à Lupis ipsis beneficia accepissent. Sed valuit tamen puerilis ille metus, quòd suam dignitatem imminui Cerui existimabant, si præsente aliqua vtilitate adducti, relicto Duce, aliorum animalium fidem sequerentur. Quod igitur tunc fieri poterat, ita variantibus animalium studijs, ad pacem omnes Hinnulum adhortari cœperunt, si honestis conditionibus res componi possent. Collocanda verò contra Canes præsidia, bellumque communiter cum Tragelaphis gerendum omninò censuerunt. De Ouibus, quoniam non satis liquebat, ad concilium relatum non est, sicque rebus infectis Legati discessère. Priuatim tamen non pauci Hinnulum macte virtute esse iubebant, illique clàm omne studium & operam pollicebantur, ex quo ita omnia exarsère, vt nec extrema septentrionis frigora martius ille calor intacta reliquerit, sed Vros, Bubalos & Alces (incognitum priùs animal) excitarit. quid causæ autem fuerit, breuiter exponam:

Rex Vrorum, clemens alioquin & pacis auidus, etsi in Ceruarios nihil hostile molitus fuerat, ab his tamen (quòd infestam aquationem redderet) seditionibus primùm, bello deinde apertè petebatur. Causam autem prætexebant Ceruarij, quòd iure sibi deberi contendebant liberum per ipsius pascua iter: & quòd premi seruitute gentem illam non vellent, quæ inuita & repugnans ipsius iugum accepisset. Cùm ergo omnes ipsius subditos in eo perseuerare cernerent,

vt neque Regis dominationem excutere,neq; liberam ipsis aquationem permittere vellent, periculum autem esset, ne Alces quoque ex fœdere Vris se adiungerent: Ingentibus pollicitis bonam eorum partem in spem recuperandæ libertatis erexerunt, ex quo tumultus subinde varij apud eos cooriri solebant;quos cùm fide & diligentia singulari Vrus repressisset, ne quid inde sibi impedimenti in tam graue bellum intento obijceretur, sic res suas constituit, vt testes non Deos tantùm, sed ipsa animalia haberet, ad necessariam se defensionem vel inuitum cogi. Proinde disquirebat, vnde sibi auxilia & socios comparare posset. Communis ergo vtilitas (quæ maximum in fœderibus vinculum esse solet) eum statim ad Ouium & Hinnuli amicitiam pertraxit, sicque res inter eos composita est, vt omnem belli molem à Lupis in ceruarios ipsos conuerterent. Refugerat enim Luporum Rex in densissima nemora, in quæ facilè impetus fieri non poterat, vulgoque credebatur eum fame, aut peculiari lupis morbo mania percitum furere, vel, quod ex natura animalis faciliùs coniectare possum, syluis ipse se tam diu continebat, donec prædæ spes aliqua commodior ex insidijs appareret. Oues igitur adiunctis tot animalium auxilijs non esse diutiùs cunctandum ratæ, omnes cogitationes & consilia in belli apparatum conferebant. Visumque est ipsis omnibus post varias consultationes optimum, vt externo milite partim Hinnuli & Ceruorum opera, partim etiam ab Vris comparato, contra Ceruarios rem gererent, ipsæ autem scriptis sui generis legionibus quatuor, adiunctis Capraturm (quæ proximos saltus incolunt) cohortibus decem, & aprorum legione vna (qui ex fœdere auxilia submittebant) nemora illa, quæ Lupus insederat, obsiderent: quò ei via omnis & aditus ad opem Ceruarijs ferendam intercluderetur: quod quamuis Lupum ipsum latere non posset, ita diu in legendo milite & firmandis aliorum animis res extraxerant: tanta tamen eum ex priori fortuna fiducia cepit, vt priùs, facto ab Hinnuli pascuis impetu, de Ceruariorum clade audierit, quàm ad vllam se defensionem compararet. Sed vbi rem seriò agi intellexit, nihil prolatandum ratus, Luporum duo millia in patentem quandam planitiem (quam rupes inuiæ & confragosa quædam nemora excipiebant) dimisit: eisque imperatum, vt leuiòribus prælijs Oues tentarent, donec pascuorum interiora operibus & præsidio firmasset. Quod etsi diligenter exequi statuerant Lupi, bipartitoque agmine incompositos Ouium ordines (dum quisque metandis castris, figendisque tentorijs intentus erat) magnis viribus turbassent: vt se tamen arietes collegerunt, auxilioque statim expeditissima Caprarum ala adfuit, fusi fugatiq; in saltum proximum se abdiderunt; quo statim à Capris expugnato, magnaq; ibi cæde facta, ducenti tantùm ad suos incolumes euasêre, qua clade accepta, Lupus maiore cura & studio frondibus & congestis tenacioris terræ cespitibus angustissimas fauces intersepiuit: quibus aditus ad ipsius pascua patebat. sed Oues magna ex ea victoria spe accensæ, præmissis leuis armaturæ veruecibus, cum totius exercitus robore subsecutæ sunt: nec mora illa interposita est, quin statim eos, qui imminentes faucibus colles occupauerant, exturbarent: aditùque sine magno certamine potirentur. In quo cùm castra metarentur, atque cohortes quatuor vallum ferrent, reliquæ in fossa ducenda collocandisque è regione montium impedimentis occupatæ essent (ne quid noctu tumultus oriretur, ad quem Oues maximè expauescunt) exploratores ab ariete præmissi renunciant, Luporum decem millia in densissima quadam valle consedisse: vt Oues, si se commouissent, à tergo adorirentur. qua re audita aries fluctuare variaque animo consilia agitare cœpit: mouente hinc rei benè gerendæ occasione, reuocante autem metu insidiarum & militum suorum Tyrocinio, quod eum vel in re apertissima remorari potuisset. neque enim tutum erat parua manu rem aggredi, neque parum item momenti ad summam belli accessurum putabat, si tali facinore militum suorum animos confirmasset. quod tunc fieri à solertissimo Duce poterat. In vtrumque euentum cauit, ne aut nudata præsidio castra, si fortissimos inde milites abduceret, ab irruentibus vndiq; Lupis expugnari pos-

ri possent, aut præsentem rei gerendæ occasionem cùm prætermisisset, & animi multum hostibus adderet, & rationem sibi totius belli efficeret ex hoc difficiliorem. Conuocatis igitur legionis primæ centurionibus & Capratum Tribuno, quid fieri velit, exponit: eosque paucis (vt tum res patiebatur) adhortatus, in subiectos altissimis montibus agros dimittit, vt locum insidijs caperent, datoque signo à latere hostes adorirentur. Ipse circa primam ferè noctis vigiliam cum cohortibus quatuor expeditissimis proficiscitur, vt ab ijs hostes auerteret, aut si custodes fallere, atque in castra irrumpere posset, per se ipse rem exequeretur. Sed fortuna, quæ cùm alijs in rebus plurimum valet, tùm 10 in bello maximè dominatur, ea consilia & cogitationes mirabili quodam euentu peruertit. Coorti enim subitò imbres tantam vim aquarum ex montibus effudêre, vt torrentes (quorum ne vestigium quidem extabat) maximorum instar fluminum haberent, idque in improuisa re fallebat, quòd non prioribus alueis, sed temerè (vt obiectæ rupes cursum auerterant) in medios campos ferebantur.

Erat eo anno propter Solis deliquium, quod in Tauri octaua parte acciderat, & Martis cum Saturno coniunctionem, sæuissima tempestas, quam circa Pleiadum exortum Mercurio Saturnum ex aduerso respiciente sic auster exasperauerat: vt disiectæ arbores, deturbata tentoria, iacentiaque passim animalium 20 corpora conspicerentur. quodque oues grauiùs adflixit, cùm ita plena illuuie essent omnia, vt terra ingredientium vestigia falleret: in cœno exanimes volutabantur. Lupi igitur per exploratores vt rem eam, quemque locum collocandis insidijs præmissæ ab ariete cohortes cepissent, intellexerunt: diluculo aciem educunt, nec magno negotio Oues nocturno frigore & pluuia confectas fudêre. In capris plus aliquantò laboratum: sed ipsæ quoque & numero & viribus impares in proximos colles refugerunt. Aries autem etsi id, quod erat, suspicari satis poterat, ita tamen aquis vtrinque cingebatur, vt neque suis opem ferre, neque in castra redire posset. Quòd si eum non eadem fortuna, quæ in extremum propè discrimen adduxerat, seruasset: debellatum eo die fuisset. transitum 30 enim iunctis trabibus & congestis frondibus Lupi moliebantur, cùm reducta singulari Deorum beneficio serenitas & Ouium corpora paululum refecit, & ita impetum aquarum repressit, vt vado traijci possent. Ex ea clade etsi vix ducentæ perierunt, tantum tamen terroris Ouibus iniectum est, quòd sibi cum Dijs & tempore pugnandum videbant, vt obsidendarum faucium consilium abiecerint. vixque erat ad vasa conclamatum, cùm se omnes itineri, in sedes suas rediturae, accinxerunt. Maior eas postea cogitatio cepit, cùm delendæ ignominiæ, tùm belli, quod in annum sequentem haud dubiè augurabantur futurum. Vt ad alia omnia, quæ quidem consilio prouideri poterant, diligentiæ multum, nec cautionis minus adhibuerunt, sic de Vulpe seriò cogitare cœpêre, quòd ad 40 eam missos à Lupis legatos intellexissent. Duobus itaque veruecibus maturare iussis, vt Lupos præuerterent, id tantùm est à senioribus mandatum, vt eam, si fieri quoquo modo posset, à Luporum societate dehortarentur. In eo enim esse posita omnia. qui cùm eodem ferè tempore, quo Lupi ad Vulpem peruenissent, & vtriq; peterent, vt quamprimùm mandata ipsis sua exponere liceret, Ouibus propter antiquam fœderum & amicitiæ coniunctionem facta est ante lupos dicendi potestas. quæ breuiter antiquum fœdus, suaque in eam beneficia commemorando, sic tandem orationem clauserunt, vt magis eam à Luporum societate deterruisse, quàm ad suam inuitasse videri vellent. Ijs ipse (vt solet) ambiguè ad hunc maximè modum respondit: non minùs ei, qui accipit, quàm 50 qui confert beneficium, laus est liberalitatis tribuenda, si rectè & seriò rem perpendere volumus: nam eo ipso, quòd obligari se patitur, facilem se ostendit: atque perpetuæ & constantis amicitiæ argumentum quæsiuisse videtur, eò autem diligentiùs cauendum est, ne quid in rependenda gratia peccemus, quò turpiùs est, id non sequi & efficere, quod in alio probaris. Quæ vt altiùs repetita videantur,

rerum ea conditio est, vt tum demum me gratam ostendam, cùm cautiùs & timidiùs de mea erga vos voluntate vobis pollicebor. Video enim exasperatum alioquin animum vestrum me magis ac magis inflammaturum, si veluti incendio materiam, ita vobis, perspecta beneuolentia & fide mea singulari, irascendi causas præbeam. In quo difficillima est deliberatio, cùm propter inexplicabiles rerum euentus, tùm ob id maximè, quòd quidquid in hac causa suasero, vereor ne in vestram aliquando perniciem vergat. Nam belli incommoda vt enumerare non est necesse, vt quæ sint omnibus notissima, ita ad rem maximè pertinet, etiam atq; etiam expendere, bellóne an alia quauis ratione illatas vobis iniurias vindicare sit necesse. Principibus quidem graue est contumeliam ferre, & eo maximè nomine, quòd exemplum in se statuunt non minus perniciosum quàm inhonestum, at supra vires conari iniuriam vlcisci, & potentiorem lacessere, periculi plus habet, & doloris non minus. Vellem tam mihi exploratum esse, quid vobis maximè conducat, quàm certò mihi persuadeo, vos temerè hoc bellum non indixisse, & in hoc sic me gerere cupio, vt contestatam posteris grati animi erga vos significationem relinquam. Ite ergò bonis auibus, & res vestras constituite: me neque Luporum promissa, neque Ceruariorum querelæ à iusta sententia vnquam depellent. Interim sic mea consilia dirigam & moderabor, vt cuilibet, non tam in eo quod maximè postulat, quàm quod vtilissimum puto, fideliter obsequuta videar. Quæ cùm dicta fuissent, etsi Oues non latebat, quorsum Mæandri & anfractus orationis pertinerent: id tamen, quod mutare non poterant, sic excepêre, vt magnas eo nomine gratias egisse viderentur, sicq́ue datis vltrò citroque donis ingentibus domum redierunt. ibi relata ad concilium diligenterq́ue explicata legatione, senioribus plena omnia perfidiæ & simulationis visa sunt, eoque magis cauenda, quò tectiùs & quasi veteratoriè ancipiti eos responso Vulpes eluserat. Vt itaque in omnes casus sibi prospicerent, quodq́ue magnum in vtranque partem momentum adferebat, Vulpem à bello inferendo auerterent, ad Bubalos legationem mittendam censuerunt: vt pro antiqua inter eos societate & amicitia darent operam, ne quid interea periculi ipsis immineret. Pascua enim eo loco possident, vt non tantùm Vulpis terga cedere, si se commoueat, sed bonam ipsius regni partem ita supra vicinos belli gloria præstant, occupare facilè possint. Quod statim atque Bubalis innotuit, veluti bellicum Oues cecinissent, ad arma prorupêre: sicq́ue se compararunt, vt præclaras admodum res gerere potuerint, si non eos in medio veluti cursu nuntiata regis ipsorum mors impediuisset. Ad Vulpem ergo vt redeam, Luporum Legatos introduci iussit, eisq́ue, cùm benignè inuicem amplexi fuissent, dicendi potestatem, si quid vellent, fecit. Vt ouium sedata & dissolutior, ita horum vehemens & concitata plenaq́ue suspicionum & iræ fuit oratio: despondisse sibi ignauissimum pecus orbis terrarum imperium, cuius magnitudinem præ stupiditate neque animo quidem conciperet: nullam fœderum aut iurisiurandi rationem habere, nihil sanctum apud eas esse, quæ Canes in omnium animalium exitium armassent, nihil virtute aut recto consilio, sed insidijs agi omnia, dum hebeti & ignauæ cupiditati inseruiant. Exiles illas & angustas Ouium animas, veluti furias, faces bellorum immittere, cœlumq; terræ miscere non vereri, dum aliquo esse apud vicinos loco possint, à quibus reiectas & repudiatas (vt homines in summa rerum desperatione ad venena & gladios) sic ipsas ad Alces & Bubalos confugisse: rigentia gelu & niuibus beluarum simulachra; quæ vt fortasse furore & immanitate quadam percitæ sæuiant, ita nobiliorum animalium robur & impetum sustinere non possint. Ridiculum esse, quòd Vulpem prudentissimum animal se fallere posse confidant, & in eius perniciem cùm Bubalos ingentibus promissis erexerint, amicitiæ & fidei meminisse non pudeat: quarum numina & superos omnes ita aduersos ipsas habere, vt neque lingua neque mente consistant. nullam tamen tam paruam esse flammam, quæ, si longiùs serpendo vires acquirat, magnum incendium excitare non possit. Obstare Ceruarios,

&

& Vulpem, quò minùs se cum Alcibus & Vris coniungant: idque haud dubiè agi, vt cùm diutiùs eos aquatione prohibuerint, fluminibus ipsi potiantur: alios rerum omnium inopia coactos sibi parere cogant. non esse tam potenti principi aspernandum, quòd inuictissimus Luporum Rex, qui tantùm non Polos & astra regit, fundos multos & maria possidens, se Vulpis auxilio & opera incolumem esse velit, tantumq; ab ea beneficium accipere non grauetur. Ad quæ renidens Vulpes sic respondit: Omnes sibi malunt benè esse quàm alteri, nec propterea tàm Ouibus irascor, quòd sibi præsidium contra me comparant, quàm gaudeo demerendi mihi potentissimi Imperatoris occasionem dari. Cui vt me 10 meaq; promptiùs offeram, facit Ouium simulatio, quæ cùm magnam erga me amicitiæ speciem præ se ferant, metu me potiùs quàm beneuolentia in fide & officio retinere conantur. Contra quas etsi vos iracundia prouectos video paulò acerbiùs dixisse: cùm tamen diligentiùs mecum reputo, quantò satiùs erat periculosissimo tempore paci & ocio consulere, mirari satis non possum, quid illis in mentem venerit, vt quietum regionis nostræ statum perturbare non reformident, nisi verum esse credam quod nuper dicebant, atrocibus vos eas iniurijs vel inuitas ad hoc bellum extimulasse. Quod mihi propterea non fit verisimile, quòd vos non satis instructos ad tantam belli molem sustinendam videam. Nunc itaq; rem ad concilium meum referendam censeo, vt qua parte vobis potissimùm com-20 modari poterit, in ea me propensissima erga vos voluntate, & non indignum à quo beneficium petatur, ostendam. Quæ cùm dicta fuissent, Vulpes se in antrum interius recepit; Legati ad præparata ad hoc cubilia diuertêre, vbi lauta illis præbita, beneq; sperare in diem posterum iussi curando se corpori dederunt. Vulpes ad duos ex intimis, quibus occulta omnia credebat, rem sedulò retulit; suamq;, subinde tamen reuocans sese & cunctabunda, sententiam ad hunc modum protulit: Difficile est amici, cùm à duobus gratiam inire vis, alterum non offendere, propterea vereor, cùm Oues simul & Lupum amplecti me simulo, ne vtrique suspecta eos mihi reddam infensissimos. at maximè ad me pertinet, vt facta vtriq; auxilij spe bellum inter eos alam. Quod si Bubalorum Rege mortuo confici pos-30 set, vt Ouium ipsi amicitiæ renunciarent, longè facilior nobis ratio foret: nunc autem etsi Lupos odi, propter incredibilem superbiam & ambitionem, nec ignoro, quo erga me sint animo: tamen danda est diligenter opera, ne Ouibus in tam graui bello succumbant. Pecuniâ quidem clàm iuuare possum; sed nónne de nobis ipsis cogitare esset vtilius? hoc seruire est, si ad aliorum nutum pecuniam conferas. Inuisi sumus Hinnulo; nec minùs nos Cerui oderunt. mea igitur hæc est sententia.

Cætera legi non possunt.

JNDEX

INDEX.

A.

Ame-

Emanu.

F.

G.

Geor-

H.

HEI-

K.

L.

M.

N.

Neuela

Prælium

T.

V.

VV.

VVarsa-

Y.

Z.

FINIS.